

(پنجابی ترجمہ)

ترجمہ کنزالعرفان

مع حاشیہ: افہام القرآن

از: شیخ الحدیث والتفسیر
دامت برکاتہم العالیہ
مفتی محمد قاسم عطاری

اسُوْرَۃُ الْفَاتِحَۃِ مَكِّيَّۃٌ ۵
اياتها ۷ ركوعها ۱

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان رحمت والا اے

سورۃ الفاتحہ مکی اے
ایہدے وچ 7 آیتاں تے 1 رکوع اے

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۙ﴿۱﴾ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۙ﴿۲﴾

ساریاں تعریفاں اللہ لئی جیہڑا سارے جہان والیاں دا پالن والا اے (1) بڑا مہربان رحمت والا اے (2)

مٰلِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ ؕ﴿۳﴾ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ

بدلے دے دن دا مالک اے (3) اسیں تیری ای عبادت کرنے آں تے

نَسْتَعِيْنُ ؕ﴿۴﴾ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ۙ﴿۵﴾ صِرَاطَ

تیرے کولوں ای مدد چاہنے آں① (4) سانوں سدھے رستے تے ٹور② (5) اوہناں لوکاں دا رستہ

الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ۙ غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ

جیہناں اُتے توں احسان کیتا اے (6) نہ کہ اوہناں دا رستہ جیہناں اُتے تیرا

وَلَا الضَّآلِّيْنَ ﴿۷﴾

غضب ہویا تے گمراہواں دا۔③ (7)

حاشیہ ① ... حقیقی مدد کرن والا اللہ پاک ای اے ایس لئی کہ اوہ آپ قدرت رکھن والا، مستقل مالک تے بے پرواہ اے جد کہ اللہ پاک دے چنے ہوئے بندے اوہدی عطا توں مدد کردے نیں۔ ایہدی ہور تفصیل صراط الجنان جلد 1 صفحے، 49 تے ویکھو۔ ② ... صراط مستقیم دا مطلب ''عقیدے دا سدھا راہ'' اے جیہدے اُتے سارے انبیاء کرام عَلَيْهِمُ السَّلَام چلے یا ایس دا ''مطلب اسلام دا سدھا راہ اے'' جیہدے اُتے صحابہ کرام عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان تے، بزرگانِ دین تے اولیاء کرام رَحِمَهُمُ اللّٰه تُرے۔ ③ ... جیہناں تے اللہ دا غضب ہویا ایہناں توں مراد یہودی یا بھیڑے عمل تے بھٹکے ہوئیاں توں مراد عیسائی یا بھیڑے عقیدے والے لوک نیں۔

٢ سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ مَدَنِيَّةٌ ٨٧
اٰیاتها ٢٨٦ رکوعاتها ٤٠

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان رحمت والا اے

سورۃ البقرہ مدنی اے
ایہدے وچ 286 آیتاں تے 40 رکوع نیں

الٓمّٓ ﴿١﴾ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيْهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٢﴾ الَّذِيْنَ

الٓمّٓ ① (1) اوہ اُچے رتبے والی کتاب جیہدے وچ کسے شک دی گنجائش نئیں۔ ایہدے وچ ڈرن والیاں لئی ہدایت اے (2) اوہ

يُؤْمِنُوْنَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿٣﴾ وَالَّذِيْنَ

لوک جیہڑے بغیر ویکھے ایمان لیاندے نیں تے نماز قائم کردے نیں تے ساڈے دتے ہوئے رزق وچوں کجھ (ساڈے راہ وچ) خرچ کردے نیں ② (3) تے اوہ

يُؤْمِنُوْنَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ

ایمان لیاندے نیں اوہدے تے جیہڑی تہاڈے ول نازل کیتی تے جیہڑا تہاڈے توں پہلاں نازل کیتا گیا ③ تے اوہ آخرت تے

يُوْقِنُوْنَ ﴿٤﴾ اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ ۗ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٥﴾ اِنَّ

یقین رکھدے نیں (4) ایہی لوک اپنے رب ولوں ہدایت اُتے نیں تے ایہی لوک کامیابی حاصل کرن والے نیں (5) بے شک

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٦﴾

اوہ لوک جیہناں دی قسمت وچ کفر اے اوہناں لئی اِکو جئیا اے تسیں اوہناں نوں ڈراؤ یا نہ ڈراؤ، اوہ ایمان نئیں لیان گے (6)

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ ۭ وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ ۠ وَّلَهُمْ عَذَابٌ

اللہ نے اوہناں دیاں دِلاں تے کناں تے مہر لا دتی اے تے اوہناں دیاں اکھاں تے پردہ پے گیا اے ④ تے اوہناں لئی بڑا وڈا

حاشیہ ① ... ایہہ حروف اللہ پاک دے راز نیں تے متشابہات وچوں نیں، ایہناں دا مطلب اللہ پاک تے اوہدا رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جان دے نیں تے اسیں ایہناں دے سچے ہون تے ایمان رکھنے آں۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ دی راہ وچ مال خرچ کرن وچ اِنج نئیں ہونا چاہیدا کہ ایہناں زیادہ مال خرچ کر دتا جاوے کہ خرچ کرن توں بعد بندہ پچھتاندا رہوے تے نہ خرچ کرن وچ کنجوسی توں کم لوے بلکہ درمیانہ حساب رکھیا جاوے۔ ③ ... اللہ پاک دیاں نازل کیتیاں کتاباں تے ایمان لیانا تے قرآن مجید توں پہلیاں کتاباں دے حکماں تے عمل کرن دی تفصیل صراط الجنان جلد 1 وچ صفحہ 68 تے ویکھو۔ ④ ... کافراں دے دِلاں تے کناں تے مہر لگنی تے اکھاں تے پردہ پے جانا ایہناں دے کفر تے دشمنی تے باغی ہونا تے نبیاں عَلَيْهِمُ السَّلَام نال دشمنی دا انجام سی ورنہ ایہناں اُتے ہدایت دیاں راہواں پہلوں توں بند نئیں سن۔

عَظِيْمٌ ۝٧ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ

عذاب اے (7) تے کجھ لوکیں کہندے نیں کہ اسیں اللہ تے آخرت دے دن تے ایمان لے آئے آں جدکہ اوہ

بِمُؤْمِنِيْنَ ۝٨ يُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ وَمَا يَخْدَعُوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا

ایمان والے نئیں نیں (8) ایہہ لوک اللہ نوں تے ایمان لے آن والیاں نوں توکھا دینا چاہندے نیں① پر ایہہ اپنے آپ نوں توکھا دے رہے نیں تے

يَشْعُرُوْنَ ۝٩ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ ۙ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۢ

ایہناں نوں سمجھ نئیں (9) اوہناں دے دِلاں وچ بیماری اے② تے اللہ نے ایہناں دی بیماری ہور ودھا دتی اے ایہناں لئی ایہناں دے چوٹھ بولن دی وجہ

بِمَا كَانُوْا يَكْذِبُوْنَ ۝١٠ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ ۙ قَالُوْٓا اِنَّمَا

توں درد دین والا عذاب اے (10) تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے زمین تے فساد نہ کرو تے کہندے نیں اسیں تے صرف

نَحْنُ مُصْلِحُوْنَ ۝١١ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُوْنَ وَلٰكِنْ لَّا يَشْعُرُوْنَ ۝١٢

سنوارن والے آں (11) سن لو: بے شک ایہی لوک فساد پان والے نیں③ پر ایہناں نوں (ایہدی) سمجھ نئیں (12)

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ اٰمِنُوْا كَمَآ اٰمَنَ النَّاسُ قَالُوْٓا اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ ۭ

تے جدوں ایہناں نوں آکھیا جاندا اے کہ تسیں ایسے طراں ایمان لے آؤ جیویں دوجے لوک ایمان لیائے نیں④ تے کہندے نیں: کیہ اسیں بیوقوفاں وانگوں ایمان لے آیئے؟

حاشیہ ① ... اللہ پاک ایس توں پاک اے کہ کوئی اوہنوں توکھا دے سکے، ایتھے اللہ نوں توکھا دین دا معنٰی اوہدے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں توکھا دین دی کوشش کرنا اے۔ ② ... ایتھے دل دی بیماری دا معنٰی منافقاں دی منافقت تے حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال بغض دی بیماری اے۔ پتا لگا بدعقیدگی روحانی حیاتی نوں تباہ کرن والی اے تے نالے حضور نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی عظمت تے شان توں سڑن والا دل دا بیمار اے۔ ③ ... منافقاں دے ایس عمل توں گل کھل کے سامنے آئی کہ عام فسادیاں توں وڈے فسادی اوہ نیں جیہڑے فساد پھیلاندے نیں تے اوہنوں سنوارنا کہندے نیں۔ ساڈے معاشرے وچ ایہو جئے لوکاں دی کمی نئیں جیہڑے اصلاح دے ناں تے فساد پھیلاندے تے بڑے بھیڑے کماں نوں چنگا ناں دے نیں۔ ④ ... ایس آیت وچ بزرگانِ دین وانگوں ایمان لیان دے حکم توں پتا لگا کہ ایہناں دی پیروی کرن والے نجات والے نیں جدکہ ایہناں دی راہ توں ہٹن والے منافقاں دے راہ تے نیں تے ایہہ وی پتا لگا کہ ایہناں بزرگاں نوں برا بھلا کہن والے بوہت پہلوں توں ای چلدے آرے نیں۔

اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ وَلٰكِنْ لَّا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا

سن لو: بے شک ایہو لوک بیوقوف نیں① پر ایہناں نوں پتا نئیں اے (13) تے جدوں ایہہ ایمان والیاں نال ملدے نیں تے کہندے نیں:

اٰمَنَّا ۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيٰطِيْنِهِمْ ۙ قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ ۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ ﴿١٤﴾

اسیں ایمان لے آئے آں تے جدوں اپنے شیطاناں کول تنہائی وچ جاندے نیں تے کہندے نیں اسیں تے تہاڈے نال آں، اسیں تے صرف مذاق کرنے آں (14)

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا

اللہ ایہناں دے مذاق دا ایہناں نوں بدلہ دیوے گا② تے (ہنے) اوہ ایہناں نوں مہلت دے ریالے کہ ایہہ اپنی سرکشی وچ بھٹک دے رہن (15) ایہی اوہ لوکیں نیں جیہناں

الضَّلٰلَةَ بِالْهُدٰى ۪ فَمَا رَبِحَتْ تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِيْنَ ﴿١٦﴾ مَثَلُهُمْ

ہدایت دے بدلے گمراہی خریدی تے ایہناں دے سودے نیں کوئی فیدہ نئیں دِتا تے ایہہ لوک راہ نوں جان دے ای نئیں (16) ایہناں دی مثال

كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا ۚ فَلَمَّآ اَضَآءَتْ مَا حَوْلَهٗ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُوْرِهِمْ

اوس بندے وانگوں اے جیہنے اگ بالی فیر جدوں اگ نیں آسے پاسے چانن کیتا تے اللہ ایہناں دا نور لے گیا

وَتَرَكَهُمْ فِيْ ظُلُمٰتٍ لَّا يُبْصِرُوْنَ ﴿١٧﴾ صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿١٨﴾ ۙ اَوْ

تے ایہناں نوں ہنیریاں وچ چھڈ دتا ایہناں نوں کجھ نظر نئیں آ ریا (17) بولے، گونگے، اَنّے نیں③ بس ایہہ پرت کے نئیں اون گے (18) یا (ایہناں

كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَآءِ فِيْهِ ظُلُمٰتٌ وَّرَعْدٌ وَّبَرْقٌ ۚ يَجْعَلُوْنَ اَصَابِعَهُمْ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ

دی مثال) اسمان توں اترن والی بارش دی طراں اے جیہدے وچ گھپ ہنیرے تے گرج تے چمک اے۔ ایہہ زور دار کڑک نال مرن دے ڈر توں اپنے

حاشیہ ① ... پتا لگا رسولاں دے تاجدار صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے صحابہ کرام عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان اللہ پاک دی بارگاہ وچ ایہو جئے مقبول بندے نیں کہ ایہناں دی گستاخی کرن والیاں نوں اللہ پاک نے آپ جواب دتا اے۔ ② ... اللہ پاک مذاق تے محول توں پاک اے، عربی زبان وچ بعض اوقات کسے عمل دا بدلہ دین نوں ایسے لفظ نال جوڑ دتا جاندا اے تے ایتھے ایہہ ای معنی اے کہ اللہ پاک ایہناں منافقاں نوں ایہناں دے مذاق دا بدلہ دیوے گا۔ ③ ... منافقاں نوں اللہ پاک نے ہدایت تے قدرت دتی اے پر ایہناں نیں فیدہ نئیں لیا، تے جدوں اوہ حق نوں سنن، منن، آکھن تے ویکھن توں ای رہ گئے نیں تے کن زبان تے اکھ سارے بے کار نیں۔

مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ ؕ وَاللّٰهُ مُحِيْطٌۢ بِالْكٰفِرِيْنَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ

کناں وچ اُنگلاں پا رہے نیں حالاں کہ اللہ نے کافراں نوں گھیرے وچ لیا ہویا اے (19) بجلی اِنج لگدی اے کہ ایہناں دیاں اکھاں کڈھ کے

اَبْصَارَهُمْ ؕ كُلَّمَآ اَضَآءَ لَهُمْ مَّشَوْا فِيْهِ ۙ وَاِذَآ اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوْا ؕ وَلَوْ شَآءَ

لے جائے گی۔ (حال ایہہ کہ) جدوں کجھ چانن ہویا تے اوہدے وچ ٹرن لگے تے جدوں ایہناں تے ہنیرا چھا گیا تے کھلوتے رہ گئے تے جے

اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢٠﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ ع ٢ ١٣ ٢

اللہ چاہندا تے ایہناں دے کَن تے اکھاں واپس لے لیندا۔ بے شک اللہ سب کجھ کر سکدا اے① (20) اے لوکو!

اعْبُدُوْا رَبَّكُمُ الَّذِىْ خَلَقَكُمْ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿٢١﴾ ۙ

اپنے رب دی عبادت کرو② جیہنے تہانوں تے تہاڈے توں پہلے لوکاں نوں پیدا کیتا۔ ایہہ آس لاکے (عبادت کرو) کہ تہانوں پرہیز گاری مل جاوے (21)

الَّذِىْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشًا وَّالسَّمَآءَ بِنَآءً ۖ وَّاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً

جیہنے تہاڈے لئی زمین نوں بِستر تے اسمان نوں چھت بنایا تے اوہنے اسمان توں پانی اُتاریا

فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۚ فَلَا تَجْعَلُوْا لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَّاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٢﴾

فیر ایس پانی دے نال تہاڈے کھان لئی کئی پھل پیدا کیتے تے تسیں جان بُجھ کے شریک نہ بناؤ (22)

وَاِنْ كُنْتُمْ فِىْ رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّنْ مِّثْلِهٖ ۖ وَادْعُوْا

تے جے تہانوں ایس کتاب دے وچ کوئی شک ہووے جیہڑا اسیں اپنے خاص بندے تے نازل کیتی اے تے تسیں ایس طراں دی اک سورت بنا کے لیاؤ تے

حاشیہ ① ... ہر ممکن (ہوون والی) چیز شے وچ داخل اے تے ہر شے اللہ پاک دی قدرت وچ اے تے جیہڑی چیز محال (نئیں ہو سکدی) اے اوہدے وچ ایہہ خوبی نئیں کہ اللہ پاک دی قدرت دے وچ آ سکے۔ ② ... عبادت اوس حد توں زیادہ بزرگی دا ناں اے جیہڑی بندہ اپنی عبدیت یعنی بندہ ہون تے معبود دی الوہیت یعنی اوہدے عبادت دے لائق ہوون دے پکے یقین تے من لین دے نال ہووے۔ ایتھے عبادت توحید تے اوہدے توں علاوہ اپنیاں ساریاں قِسماں نوں شامل اے۔

شُهَدَآءَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا وَلَنْ تَفْعَلُوْا

اللہ توں علاوہ اپنے سارے مدد کرن والیاں نوں سد لو جے تسیں سچے او① (23) فیر جے تسیں ایہہ نہ کر سکو تے تسیں کدے وی نئیں کر سکو گے

فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِيْ وَقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ۖ اُعِدَّتْ لِلْكٰفِرِيْنَ ﴿٢٤﴾ وَبَشِّرِ

تے اوس اگ توں ڈرو جیہدا بالن بندے تے پتھر نیں۔ اوہ کافراں لئی② تیار کیتی گئی اے③ (24) تے اوہناں لوکاں نوں

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ

خُش خبری دیو جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں چنگے کم کیتے کہ اوہناں لئی ایہو جئے باغ نیں جیہناں دے تھلے نہراں وگ رہیاں نیں۔

كُلَّمَا رُزِقُوْا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِّزْقًا ۙ قَالُوْا هٰذَا الَّذِيْ رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ ۙ وَاُتُوْا

جدوں اینہاں نوں ایہناں باغاں وچوں کوئی پھل کھان نوں دِتا جاوے گا تے آکھن گے، ایہہ تے اوہی رزق اے جیہڑا سانوں پہلے دتا گیا سی حالانکہ ایہناں نوں

بِهٖ مُتَشَابِهًا ؕ وَلَهُمْ فِيْهَآ اَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۙ وَّهُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ

ملدا جلدا پھل(پہلے) دتا گیا سی تے ایہناں(جنتیاں) لئی ایہناں باغاں وچ پاک ستھریاں بیویاں ہون گیاں تے اوہ ایہناں باغاں وچ ہمیشہ لئی رہن گے (25) بے شک اللہ

لَا يَسْتَحْيٖٓ اَنْ يَّضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوْضَةً فَمَا فَوْقَهَا ؕ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فَيَعْلَمُوْنَ

اس توں حیا نئیں فرماندا④ کہ مثال سمجھان لئی کیہو جئی چیز دا ذکر فرمائے مچھر ہووے یا اوس توں ودھ کے۔ بہرحال ایمان والے تے جاندے نیں

اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ ۚ وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَيَقُوْلُوْنَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا

کہ ایہہ ایہناں دے رب ولوں حق اے تے رے کافر تے اوہ کہندے نیں، ایس مثال توں اللہ دی کیہ مراد اے؟

حاشیہ ① ... ایہہ چیلنج قیامت تک سارے انساناں لئی اے، اَج وی قرآن نوں نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی لکھی ہوئی کتاب کہن والے کافر تے بڑے نیں پر قرآن دی طراں اک آیت بناؤن والا اَج تک کوئی سامنے نئیں آیا تے جیہنے ایہہ دعویٰ کیتا اوہدا پول آپے ای کجھ دناں وچ کھل گیا۔ ② ... " کافراں لئی" فرمان وچ ایہہ وی اشارہ اے کہ مومن اللہ پاک دے فضل تے کرم نال دوزخ وچ ہمیشہ لئی جان توں بچے رہن گے ایس لئی کہ دوزخ خاص کر کافراں لئی بنائی گئی اے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ دوزخ بن چکی اے ایس لئی کہ ایتھے ماضی یعنی لنگے ہوئے زمانے دے لفظ نیں۔ ④ ... حیا دا معنی اے " بدنامی تے برائی دے ڈر توں دل وچ کسے کم توں رکاوٹ پیدا ہو جانا " اللہ پاک ایس توں پاک اے تے ایتھے ایس توں مراد " مثالاں بیان کرن نوں نہ چھڈنا" اے۔

مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهٖ كَثِيْرًا ۙ وَّيَهْدِيْ بِهٖ كَثِيْرًا ۭ وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفٰسِقِيْنَ ۝٢٦ۙ

اللہ بڑیاں لوکاں نوں ایس توں گمراہ کردا اے ① تے بڑیاں لوکاں نوں ہدایت عطا فرما ندا اے تے اوہ ایس توں صرف نافرماناں ای نوں گمراہ کردا اے (26)

الَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ ۠ وَيَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ

اوہ لوک جیہڑے اللہ دے وعدے نوں پکا ہون توں بعد توڑ دیندے نیں تے اوس چیز نوں کٹ دے نیں جیہنوں جوڑن دا اللہ نے

يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝٢٧ كَيْفَ تَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ

حکم دِتا اے تے زمین وچ فساد پھیلاندے نیں تے ایہی لوک گھاٹا پاون والے نیں (27) تسیں کس طراں اللہ دے منکر ہو سکدے او

وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ۚ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝٢٨

حالاں کہ تسیں مردہ سوتے اوہنے تہانوں پیدا کیتا ② فیر اوہ تہانوں موت دیوے گا فیر تہانوں زندہ کرے گا فیر اوہدے ول ای تہانوں واپس پھیریا جائے گا (28)

هُوَ الَّذِيْ خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا ۤ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَاۗءِ فَسَوّٰىهُنَّ

اوہی اے جیہنے جو کجھ زمین وچ اے سارا تہاڈے لئی بنایا ③ فیر اوہنے اسمان بنان دا ارادہ فرمایا تے ٹھیک ست

سَبْعَ سَمٰوٰتٍ ۭ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝٢٩ۧ وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰۗىِٕكَةِ اِنِّيْ

اسمان بنائے تے اوہ ہر شے نوں بڑا جانن والا اے (29) تے یاد کرو جدوں تہاڈے رب نے فرشتیاں نوں فرمایا: ④ میں

جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيْفَةً ۭ قَالُوْٓا اَتَجْعَلُ فِيْهَا مَنْ يُّفْسِدُ فِيْهَا وَيَسْفِكُ

زمین تے اپنا نائب بناؤن لگاں تے او کہن لگے: کیہ توں زمین وچ اوہنوں نائب بنایں گا جیہڑا ایہدے وچ فساد پھیلائے گا تے خون

حاشیہ ① ... قرآن پاک دے نازل ہون دا اصل مقصد ہدایت دینا اے پر بہتے لوک ایہدا انکار کرکے، یا مذاق اُڈا کے، یا غلط معنی مراد لے کے گمراہ ہو جاندے نیں، ایس اعتبار نال ایتھے قرآن دے ذریعے گمراہ کرن دا فرمایا گیا اے۔ ② ... ایس آیت تے غور کرئے تے اسیں مسلماناں لئی وی نصیحت اے کہ اسیں وی کجھ نئیں ساں پر اللہ پاک نے سانوں حیاتی بخشی تے زندگی گزارن دا ضروری سامان تے نعمتاں توں نوازیا اوہدیاں عطاواں توں فیدہ لے کے اوہدی یاد توں پاسہ موڑ لینا تے ناشکری تے غفلت دی زندگی گزارنا کسے وی طراں ساڈی شان دے مطابق نئیں اے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ جیہڑی شے توں اللہ پاک نیں نئیں ڈکیا اوہ ساڈے لئی جائز تے حلال اے۔ ④ ... فرشتیاں نوں خلیفہ بناؤن دی خبر ظاہری طور تے مشورے دے انداز وچ دتی گئی اے ورنہ اللہ پاک ایس توں پاک اے کہ اوہنوں کسے توں مشورے لین دی لوڑ ہوے۔

الدِّمَآءَ ۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ؕ قَالَ اِنِّيْٓ اَعْلَمُ مَا

دگائے گا حالاں اسیں تیری حمد کردیاں ہویاں تیری تسبیح کرنے آں تے تیری پاکی بیان کرنے آں۔ فرمایا : بے شک میں اوہ جاناں آں جیہڑا

لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ ۙ فَقَالَ

تسیں نئیں جان دے (30) تے اللہ نے آدم نوں ساریاں چیزاں دے ناں سکھا دتے فیر ایہہ ساریاں شیواں فرشتیاں دے اگے رکھ کے فرمایا:

اَنْۢبِـُٔوْنِيْ بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٣١﴾ قَالُوْا سُبْحٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ

جے تسیں سچے او تے ایہناں دے ناں تے دسو① (31) (فرشتیاں) عرض کیتی: (اے اللہ!) توں پاک ایں اسیں تے صرف اوناں جاننے آں

اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ؕ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يٰٓاٰدَمُ اَنْۢبِئْهُمْ

جِنا توں سانوں سکھا دِتا② بے شک توں ای جاننے والا، توں ای حکمت والا ایں (32) (فیر اللہ) فرمایا: اے آدم! توں ایہناں شیواں دے ناں

بِاَسْمَآئِهِمْ ۚ فَلَمَّآ اَنْۢبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ ۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّيْٓ اَعْلَمُ غَيْبَ

دس دیئے۔ تے جدوں حضرت آدم نے ایہناں نوں ایہناں شیواں دے ناں دس دتے (اللہ نے) فرمایا: (اے فرشتیو !) کیہ میں تہانوں نئیں سا کیہنداکہ میں اسماناں تے زمین

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۙ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَاِذْ قُلْنَا

دی ساریاں لُکیاں چیزاں جانناں آں تے میں جانناں آں تے جو کجھ تسیں ظاہر کردے او تے جو کجھ تسیں لُکا لیندے او (33) تے یاد کرو جدوں اسیں

لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ ۫ وَكَانَ مِنَ

فرشتیاں نوں حکم دتا کہ آدم نوں سجدہ کرو تے ابلیس توں علاوہ ساریاں نیں سجدہ کیتا۔③ اوہنے انکار کیتا تے تکبر کیتا④ تے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام دا فرشتیاں توں افضل ہون دی وجہ علم نوں فرمایا۔ ایس توں پتا لگا کہ علم جگ توں وکھرے تے کلیاں بہن دی عبادت توں افضل اے۔ ② ... ایس آیت توں بندے دی شرافت تے علم دی فضیلت ثابت ہندی اے تے ایہہ وی کہ اللہ پاک ول تعلیم دی نسبت کرنا ٹھیک اے بھاویں ایس نوں استاد نہ آکھیا جاوے گا ایس لئی کہ استاد پیشہ ور تعلیم دین والے نوں آکھیا جاندا اے۔ ③ ... فرشتیاں نیں حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام نوں تعظیمی سجدہ کیتا سی تے اوہ باقاعدہ متھا زمین تے رکھن دی صورت وچ سی، صرف سِر نیواں کرنا نئیں سی۔ ④ ... ایس واقعے توں پتا لگا تکبر ایہو جئیا خطرناک کم اے کہ بعض دفعہ بندے نوں کفر تک پہنچا دیندا اے، ایس لئی ہر مسلمان نوں چاہیدا اے کہ اوہ تکبر کرن توں بچے۔

الْكٰفِرِيْنَ ﴿٣٤﴾ وَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ

کافر ہو گیا۔ (34) تے اسیں فرمایا: اے آدم! تسیں تے تہاڈی بیوی جنت وچ رہو تے کوئی روک ٹوک دے بغیر جتھوں

شِئْتُمَا ۪ وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٣٥﴾ فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطٰنُ

تہاڈا دل چاہوے کھاؤ پر ایس درخت دے کول نئیں جانا ورنہ حد توں ودھن والیاں وچوں ہو جاؤ گے ① (35) تے شیطان نے ایہناں دوہاں نوں

عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيْهِ ۪ وَقُلْنَا اهْبِطُوْا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ

جنت توں بھول کروائی ② فیر ایہناں نوں اوتھوں کڈھا دتا جتھے اوہ رہندے سن تے اسیں فرمایا: تسیں تھلے اُتر جاؤ۔ تسیں اک دوجے دے دشمن بنو گے

وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَّمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَّبِّهٖ كَلِمٰتٍ

تے تہاڈے لئی اک خاص وقت تک زمیں تے ٹھکانہ تے (زندگی گزارن دا) سامان اے۔ (36) فیر آدم نے اپنے رب توں کجھ کلمے سکھ لے

فَتَابَ عَلَيْهِ ۭ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿٣٧﴾ قُلْنَا اهْبِطُوْا مِنْهَا جَمِيْعًا ۚ فَاِمَّا

تے اللہ نے اوہدی توبہ قبول کیتی۔ ③ بے شک اوہی بڑا توبہ قبول کرن والا تے بڑا مہربان اے۔ (37) اسیں فرمایا: تسیں سارے جنت توں اُتر جاؤ ④ فیر جے

يَاْتِيَنَّكُمْ مِّنِّيْ هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٣٨﴾

تہاڈے کول میرے ولوں کوئی ہدایت آوے تے جیہڑے میری ہدایت تے چلن گے اوہناں نوں نہ کوئی ڈر ہووے گا تے نہ اوہ غم کرن گے (38)

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٣٩﴾ ع ٤

تے اوہ جیہڑے کفر کرن گے تے میریاں آیتاں نوں جھوٹھیاں کرن گے اوہ دوزخ والے ہون گے، اوہ سدا اوہدے وچ رہن گے (39)

حاشیہ ① ... اللہ پاک مالک اے، اوہ اپنے مقبول بندیاں نوں جو چاہوے فرماوے، کسے ہور نوں ایہہ حق حاصل نئیں کہ ایہنوں بنیاد بنا کے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے بارے ادب دے خلاف کوئی گل کرے۔ ② ... قرآن پاک دی تلاوت توں علاوہ اپنے ولوں حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام ولے نافرمانی تے گناہ دی نسبت کرنا حرام اے بلکہ عالماں دی اک جماعت نے کفر آکھیا اے۔ ③ ... جدوں توبہ دی نسبت اللہ پاک ول ہووے تے ایس توں مراد "توبہ قبول کرنا" یا "اللہ پاک دا اپنی رحمت دے نال بندے اُتے توجہ فرمانا" ہوندا اے۔ ④ ... ایتھے جمع دے صیغے دے نال ساریاں نوں اُتر ن دا فرمایا، ایہدے وچ حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام تے حضرت حوا رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دے نال اوہناں دی اولاد دی مراد اے جیہڑی ہالی حضرت آدم دی پشت وچ سی۔

يٰبَنِيٓ اِسۡرَآءِيۡلَ اذۡكُرُوۡا نِعۡمَتِيَ الَّتِيۡٓ اَنۡعَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ وَاَوۡفُوۡا بِعَهۡدِيۡٓ اُوۡفِ

اے یعقوب دی اولاد! ① یاد کرو ② میرا اوہ احسان جیہڑا میں تہاڈے تے کیتا تے میرا وعدہ پورا کرو میں تہاڈا وعدہ

بِعَهۡدِكُمۡ ۚ وَاِيَّايَ فَارۡهَبُوۡنِ ﴿۴۰﴾ وَاٰمِنُوۡا بِمَآ اَنۡزَلۡتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمۡ وَ

پورا کراں گا تے صرف میرے توں ڈرو (40) تے ایمان لیاؤ اوس (کتاب) تے جیہڑی میں نازل کیتی اے اوہ تہاڈے کول موجود کتاب دی تصدیق کرن والی اے تے

لَا تَكُوۡنُوۡٓا اَوَّلَ كَافِرٍۢ بِهٖ ۪ وَلَا تَشۡتَرُوۡا بِاٰيٰتِيۡ ثَمَنًا قَلِيۡلًا ۫ وَّاِيَّايَ فَاتَّقُوۡنِ ﴿۴۱﴾ وَ

سب توں پہلاں ایہدا انکار کرن والے نہ بنو تے میریاں آیتاں دے بدلے تھوڑے مُل نہ لَوو تے میرے توں ای ڈرو (41) تے

لَا تَلۡبِسُوا الۡحَقَّ بِالۡبَاطِلِ وَتَكۡتُمُوا الۡحَقَّ وَاَنۡتُمۡ تَعۡلَمُوۡنَ ﴿۴۲﴾ وَاَقِيۡمُوا الصَّلٰوةَ وَ

حق نوں باطل دے نال نہ ملاؤ تے جان بُجھ کے حق نہ لُکاؤ ③ (42) تے نماز قائم رکھو تے

اٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارۡكَعُوۡا مَعَ الرّٰكِعِيۡنَ ﴿۴۳﴾ اَتَاۡمُرُوۡنَ النَّاسَ بِالۡبِرِّ وَتَنۡسَوۡنَ اَنۡفُسَكُمۡ وَ

زکوٰۃ دیو تے رکوع کرن والیاں دے نال رکوع کرو (43) کیہ تسیں لوکاں نوں چنگے کماں دا حکم دیندے او تے اپنے آپ نوں بُھلی جاندے او حالاں کہ

اَنۡتُمۡ تَتۡلُوۡنَ الۡكِتٰبَ ؕ اَفَلَا تَعۡقِلُوۡنَ ﴿۴۴﴾ وَاسۡتَعِيۡنُوۡا بِالصَّبۡرِ وَالصَّلٰوةِ ؕ وَاِنَّهَا

تسیں کتاب پڑھ دے او کیہ تہانوں عقل نئیں ④ (44) تے صبر تے نماز توں مدد لوو ⑤ تے بے شک

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانے دے یہودیاں نوں فرمایا گیا اے۔ ② ... ایتھے یاد کرن دا مطلب صرف زبان نال یاد کرنا نئیں بلکہ ایہدا مطلب اے کہ اوہ اللہ تعالیٰ دے فرماناں تے عمل تے عبادت کر کے اوہدا شکر ادا کرن ایس لئی کہ کسے نعمت دا شکر نہ کرنا اوہنوں بھلا دین دی طراں اے۔ ③ ... ایس آیت توں پتا لگا ہر اک نوں چاہیدا اے کہ اوہ حق نوں باطل نال نہ ملاوے تے نہ ای حق نوں لُکاوے ایس لئی کہ ایہدے وچ فساد اے تے گھاٹا اے تے ایہہ وی پتا لگا کہ سچی گل دا پتا لگ جائے تے اوہنوں ظاہر کرنا واجب اے تے حق نوں لُکاؤنا اوس تے حرام اے۔ ④ ... ایس آیت دا شانِ نازل خاص ہون دے باوجود حکم عام اے تے ہر نیکی دا حکم دین والے لئی چنگی پلی عبرت اے۔ ⑤ ... صبر کرن دی وجہ توں دل دی طاقت ودھدی اے تے نماز دی برکت توں اللہ پاک نال تعلق پکا ہندا اے تے ایہہ دونویں چیزاں پریشانیاں نوں برداشت کرن تے اوہناں نوں دور کرن وچ بڑا ساتھ دیندیاں نیں۔

لَكَبِيْرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخٰشِعِيْنَ ﴿٤٥﴾ الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلٰقُوْا رَبِّهِمْ وَ اَنَّهُمْ اِلَيْهِ

نماز ضرور پاری اے پر اوہناں تے جیہڑے دل توں میرے ول جھکدے نیں (45) جیہناں نوں یقین اے کہ اوہناں اپنے رب نال ملنا اے تے اوہناں نوں اوہدے ای ول

رٰجِعُوْنَ ﴿٤٦﴾ يٰبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اذْكُرُوْا نِعْمَتِيَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّيْ فَضَّلْتُكُمْ ع ٥

واپس جانا اے (46) اے یعقوب دی اولاد! یاد کرو میرا اوہ احسان جیہڑا میں تہاڈے تے کیتا تے ایہہ کہ میں تہانوں ایس سارے زمانے تے فضیلت

عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٧﴾ وَاتَّقُوْا يَوْمًا لَّا تَجْزِيْ نَفْسٌ عَنْ نَّفْسٍ شَيْـًٔا وَّلَا يُقْبَلُ مِنْهَا

عطا فرمائی① (47) تے اوس دن توں ڈرو جس دن کوئی جان کسے ہور ولوں بدلہ نئیں دیوے گی تے نہ کوئی

شَفَاعَةٌ وَّلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٤٨﴾ وَاِذْ نَجَّيْنٰكُمْ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ

سفارش منّی جاوے گی تے نہ اوہدے توں کوئی معاوضہ لیا جاوے گا تے نہ اوہناں دی مدد کیتی جاوے گی۔② (48) تے (یاد کرو) جدوں اساں تہانوں فرعون توں

يَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُوْنَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَآءَكُمْ ۭ وَفِيْ ذٰلِكُمْ

تہاڈی جان چھڑائی جیہڑے تہانوں بہوں بھیڑا عذاب دیندے سن، تہاڈے پُتراں نوں ذبح کردے سن تے تہاڈیاں دھیاں نوں زندہ چھڈ دیندے تے ایہدے وچ

بَلَآءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَظِيْمٌ ﴿٤٩﴾ وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنٰكُمْ وَاَغْرَقْنَآ

تہاڈے رب ولوں وڈی ازمائش سی (49) تے (یاد کرو) جدوں اساں تہاڈے لئی دریا نوں پاڑ دِتا تے اساں تہانوں بچا لیا تے

اٰلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿٥٠﴾ وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوْسٰٓى اَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ

فرعونیاں نوں تہاڈیاں اکھاں دے سامنے غرق کر دتا (50) تے یاد کرو جدوں اساں موسیٰ نال چالیاں راتاں دا وعدہ کیتا③ فیر ایہدے پچھے تساں

حاشیہ ① ... ایہدا مطلب ایہہ اے کہ بنی اسرائیل نوں ایہناں دے زمانے وچ سارے لوکاں تے فضیلت دِتی گئی، تے جدوں حضور پُر نور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تشریف لیائے تے ایہہ فضیلت آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی امت ول آ گئی۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ قیامت دے دن نوں کافر نوں نہ کوئی کافر نفع دے سکے گا تے نہ کوئی مسلمان، اوس دن شفاعت صرف مسلمان لئی ہووے گی۔ ③ ... فرعون تے فرعونیاں دے مرن مگروں جدوں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام بنی اسرائیل نوں لے کے مصر ول واپس آئے تے اوہناں دی عرضی تے اللہ پاک نے تورات عطا فرمان داوعدہ فرمایا تے ایہدے لئی تیہہ (30) دن تے فیر دس (10) دن داوادھا کر کے چالیہہ (40) دن دا عرصہ مقرر کیتا۔

الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِهٖ وَ اَنْتُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿۵۱﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ

وچھے نوں پوجنا شروع کر دتا تے تسیں بڑے ظالم سو (51) فیر ایس توں بعد اسیں تہانوں معافی عطا فرمائی تاں کہ

تَشْكُرُوْنَ ﴿۵۲﴾ وَ اِذْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَ الْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿۵۳﴾ وَ اِذْ قَالَ

تسیں شکر ادا کرو (52) تے یاد کرو جدوں اسیں موسیٰ نوں کتاب عطا فرمائی تے حق تے باطل دا فرق کرناتاں کہ تسیں ہدایت پا جاؤ (53) تے یاد کرو جدوں

مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوْبُوْۤا اِلٰى

موسیٰ نے اپنی قوم نوں آکھیا: اے میری قوم تسیں وچھے (نوں معبود) بنا کے اپنے آپ اُتے ظلم کیتا (ہن) اپنے پیدا کرن والے دی بارگاہ وچ توبہ

بَارِىٕكُمْ فَاقْتُلُوْۤا اَنْفُسَكُمْ ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِىٕكُمْ ؕ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ؕ اِنَّهٗ

کرو (ایس طراں) کہ تسیں اپنے لوکاں نوں قتل کرو۔① ایہہ تہاڈے پیدا کرن والے دے نیڑے تہاڈے لئی بہتر اے تے اوہنے تہاڈی توبہ قبول کیتی بے شک اوہی

هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿۵۴﴾ وَ اِذْ قُلْتُمْ يٰمُوْسٰى لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً

بوہت توبہ قبول کرن والا مہربان اے (54) تے یاد کرو جدوں تسیں آکھیا: اے موسیٰ اسیں کدے وی تہاڈا یقین نئیں کراں گے جدوں تک اپنی اکھیں خدا نوں نہ ویکھ لیئے

فَاَخَذَتْكُمُ الصّٰعِقَةُ وَ اَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿۵۵﴾ ثُمَّ بَعَثْنٰكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَوْتِكُمْ

تے تہاڈے ویندیاں ویندیاں تہانوں کڑک نے پھڑ لیا②(55) فیر تہاڈے مرن توں بعد اسیں تہانوں زندہ کیتا

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۵۶﴾ وَ ظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَ السَّلْوٰى ؕ

تاں کہ تسیں شکر ادا کرو (56) تے اسیں تہاڈے اُتے بدل نوں سایہ بنا دِتا تے تہاڈے تے من و سلویٰ اُتاریا③ (کہ)

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتا لگا کہ شرک کرن نال مسلمان مرتد ہو جاندا اے مرتد ہون دی سزا قتل اے ایس لئی کہ ایہہ اللہ پاک نال بغاوت کر ریا اے تے جیہڑا اللہ پاک دا باغی ہوئے اوہنوں قتل کر دینا ای حکمت تے بہتری دے عین مطابق اے۔ ② ... ایس واقعے توں نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی شان وی ظاہر ہوئی کہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام توں "اسیں تہاڈا یقین نئیں کراں گے" آکھن دی شامت وچ بنی اسرائیل مارے گئے۔ ③ ... "مَنّ" دے بارے صحیح قول ایہہ اے کہ ترنجبین وانگوں اِک مٹھی شے سی تے سلویٰ بارے صحیح قول ایہہ اے کہ ایہہ اک نِکا جیہا پرندہ سی۔

كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ ؕ وَمَا ظَلَمُوْنَا وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَاِذْ

ساڈیاں دتیاں ہویاں ستھریاں چیزاں کھاؤ تے اوہناں نیں ساڈا کجھ نئیں وگاڑیا بلکہ اپنیاں جاناں تے ای ظلم کردے رے (57) تے جدوں

قُلْنَا ادْخُلُوْا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوْا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَّادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا

اساں اوہناں نوں آکھیا کہ ایس شہر وچ داخل ہو جاؤ فیر ایہدے وچوں جتھوں چاہو بغیر کسے روک ٹوک کھاؤ تے بوہے وچ سجدہ کردیاں ہویاں داخل ہونا

وَّقُوْلُوْا حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطٰيٰكُمْ ؕ وَسَنَزِيْدُ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا

تے آکھدے رہنا، ساڈے گناہ معاف ہوون، اسیں تہاڈیاں خطاواں بخش دیاں گے تے بڑی چھیتی اسیں نیکی کرن والیاں نوں ہور زیادہ عطا فرماواں گے (58) فیر ایہناں ظالماں

قَوْلًا غَيْرَ الَّذِيْ قِيْلَ لَهُمْ فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا رِجْزًا مِّنَ السَّمَآءِ بِمَا

نیں جو اوہناں نوں آکھیا گیا سی اوہنوں اِک دوجی گل نال بدل دتا[1] تے اسیں اسمان توں ایہناں ظالماں تے عذاب نازل کر دِتا ایس لئی کہ

كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِّعَصَاكَ ع ٦ ١٣ ٦

ایہہ نافرمانیاں کردے رے سن (59) تے یاد کرو، جدوں موسیٰ نے اپنی قوم لئی پانی منگیا[2] تے اسیں فرمایا کہ پتھر اُتے اپنا سوٹا

الْحَجَرَ ؕ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ؕ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ؕ

مارو، تے اوسے ویلے اوہدے وچوں باراں چشمے وگن لگ پئے[3] (تے) ہر گروہ نے اپنے پانی پین دی جگہ نوں پچھان لیا

كُلُوْا وَاشْرَبُوْا مِنْ رِّزْقِ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿٦٠﴾ وَاِذْ قُلْتُمْ

(تے اسیں فرمایا کہ) اللہ دا رزق کھاؤ تے پیو تے زمین تے فساد نہ کردے پھرو (60) تے جدوں تسیں آکھیا:

حاشیہ ① ... بنی اسرائیل نوں حکم ایہہ سی کہ بوہے وچوں سجدہ کردے تے زبان توں "حِطَّةٌ" کہندے داخل ہوون، اوہناں نیں دوہاں حکماں دی مخالفت کیتی تے سجدہ کردے ہوئے داخل ہون دی بجائے پٹھاں دے ول گھسیٹدے ہوئے داخل ہوئے تے توبہ واستغفار پڑھن دی بجائے مذاق وچ "حَبَّةٌ فِي شَعْرَةٍ" آکھن لگے جدا مطلب سی: وال وچ دانہ۔ ② ... ایس آیت وچ لوکاں دانیاں عَلَيْهِمُ السَّلَام دی بارگاہ وچوں مدد منگنا تے نبیاں عَلَيْهِمُ السَّلَام دا ایہناں دی مشکلاں حل کرن دا ثبوت وی اے۔ ③ ... پتھر وچوں چشمہ جاری کرنا حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دا بڑا وڈا معجزہ سی جد کہ ساڈے آقا حضور پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے اپنیاں مبارک اُنگلاں وچوں پانی دے چشمے جاری فرمائے تے ایہہ اوس توں ودھ کے وڈا معجزہ سی۔

يٰمُوْسٰى لَنْ نَّصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَّاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْۢبِتُ

اے موسیٰ! اسیں اِک کھانے تے کدی وی صبر نئیں کر سکدے۔ ① ایس لئی تسیں اپنے رب توں دعا کرو کہ ساڈے لئی اوہ چیزاں کڈے جیہڑیاں

الْاَرْضُ مِنْۢ بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُوْمِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ؕ قَالَ اَتَسْتَبْدِلُوْنَ

زمین اگاندی اے جویں ساگ تے ککڑی تے کنک تے مسراں دی دال تے گنڈھے۔ فرمایا: کیہ تسیں بہتر چیز دے بدلے وچ

الَّذِیْ هُوَ اَدْنٰى بِالَّذِیْ هُوَ خَیْرٌ ؕ اِهْبِطُوْا مِصْرًا فَاِنَّ لَكُمْ مَّا سَاَلْتُمْ ؕ وَ

گھٹیا چیزاں منگ دے او۔ (اچھا فیر) ملکِ مصر یا کسے شہر وچ رہو، اوتھے تہانوں اوہ سب کجھ ملے گا جو تسیں منگیا اے تے

ضُرِبَتْ عَلَیْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ ۗ وَبَآءُوْ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا

ایہناں اُتے ذلت تے غریبی پا دتی گئی ② تے اوہ خدا دے غضب دے حقدار ہوگئے۔ ایہہ ذلت تے غربت ایس لئی سی کہ اوہ

یَكْفُرُوْنَ بِاٰیٰتِ اللّٰهِ وَیَقْتُلُوْنَ النَّبِیّٖنَ بِغَیْرِ الْحَقِّ ؕ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا

اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے سن تے نبیاں نوں ناحق شہید کر دیندے سن۔ (تے) ایہہ ایس وجہ توں سی کہ اوہناں نیں نافرمانی کیتی تے لگاتار

یَعْتَدُوْنَ ﴿٦١﴾ اِنَّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِیْنَ هَادُوْا وَالنَّصٰرٰى وَالصّٰبِـُٔوْنَ مَنْ ع ٧

سرکشی کردے رہے سن (61) بے شک ایمان والے تے یہودیاں تے عیسائیاں تے ستاریاں دی پوجا کرن والیاں وچوں جو وی سچے دل نال

اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ

اللہ تے آخرت والے دن تے ایمان لے آون تے نیکی دے کم کرن تے ایہناں دا ثواب ایہناں دے رب دے کول اے تے ایہناں تے نہ کوئی خوف

عَلَیْهِمْ وَلَا هُمْ یَحْزَنُوْنَ ﴿٦٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِیْثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّوْرَ ؕ خُذُوْا

ہووے گا تے نہ اوہ غم کرن گے (62) تے یاد کرو جدوں اسیں تہاڈے توں وعدہ لیا تے تہاڈے سِراں اُتے طور پہاڑ نوں لٹکا دِتا (تے آکھیا کہ) گھٹ کے پھڑ لو

حاشیہ ① ... بنی اسرائیل نے ساگ تراں وغیرہ جو چیزاں منگیاں اوہناں دا منگنا گناہ نئیں سی پر "من وسلویٰ" ورگی نعمت بناں محنت چھڈ کے اوہناں شیواں ول جانا ماڑی گل اے۔ جدوں وڈیاں نال نسبت ہووے تے دل ودماغ تے سوچ وی وڈی بنانی چاہیدی اے۔ ② ... بنی اسرائیل اُچے مرتبے تے ہون توں بعد جیہناں وجہ توں ذلت تے غربت دی ڈوہنگی کھائی وچ ڈگے کاش ایہناں وجہ نوں سامنے رکھدے ہویاں عبرت تے نصیحت لئی اک واری مسلمان وی اپنے عملاں تے کماں دا چنگی طراں جائزہ لین تے اپنے ماضی (پچھلے ویلے) تے حال (ہن دے ویلے) نوں وی ویکھ لین۔

مَآ اٰتَيْنٰكُمْ بِقُوَّةٍ وَّاذْكُرُوْا مَا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ

ایس (کتاب) نوں جیہڑی اسیں تہانوں عطا کیتی اے ① تے جو کجھ ایہدے وچ بیان کیتا گیا اے اوہنوں یاد کرو ایس آس تے کہ تسیں پرہیز گار بن جاؤ (63) ایس توں بعد فیر تسیں مخالفت

ذٰلِكَ ۚ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ لَكُنْتُمْ مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ

کیتی تے جے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت نہ ہندی تے تسیں گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو جاندے (64) تے یقیناً

عَلِمْتُمُ الَّذِيْنَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُوْنُوْا قِرَدَةً خٰسِـِٕيْنَ ﴿٦٥﴾ ۚ

تہانوں پتا اے اوہ لوک جیہناں نیں تہاڈے وچوں ہفتے دے دن نافرمانی کیتی۔ تے اسیں اوہناں نوں آکھیا کہ پھٹکارے ہوئے باندر بن جاؤ (65)

فَجَعَلْنٰهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٦٦﴾ وَاِذْ

تے اسیں ایہہ واقعہ اوس وقت دے لوکاں تے اوہناں توں بعد والیاں لئی عبرت تے پرہیز گاراں لئی نصیحت بنا ② (66) تے یاد کرو جدوں

قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖٓ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوْا بَقَرَةً ؕ قَالُوْٓا اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ؕ

موسیٰ نے اپنی قوم نوں فرمایا: بے شک اللہ تہانوں حکم دیندا اے کہ اِک گاں ذبح کرو تے اوہناں آکھیا کہ کیہ تسیں ساڈے نال مذاق کردے او؟

قَالَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا

موسیٰ نے فرمایا: ”میں اللہ توں پناہ منگنا واں کہ میں جاہلاں وچوں ہو جاواں“ ③ (67) اوہناں آکھیا کہ تسیں اپنے رب آگے دعا کرو اوہ سانوں دس دیوے

مَا هِيَ ؕ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا فَارِضٌ وَّلَا بِكْرٌ ؕ عَوَانٌۢ بَيْنَ ذٰلِكَ ؕ

کہ اوہ گاں کس طراں دی اے؟ اللہ نے فرمایا کہ اوہ اِک ایہو جئی گاں اے جیہڑی نہ تے بڈھی اے تے نہ گھٹ عمر والی بلکہ اوہ ایہناں دوہاں وچکار ہووے۔

حاشیہ ① ... ایہدے وچ صورۃِ عہد پورا کرن تے مجبور کرنا پایا جاریا اے، ایس حوالے نال یاد رہوے کہ دین قبول کرن تے مجبور نئیں کیتی جاسکدا البتہ دین نوں قبول کرن توں بعد ایہدے حکماں تے عمل کرن لئی مجبور کیتا جاوے گا۔ ایہدی مثال اِنج سمجھو کہ کسے بندے نوں اپنے ملک وچ آون توں حکومت مجبور نئیں کردی پر جدوں کوئی ملک وچ آجاوے تے حکومت اوہنوں قنون تے عمل کرن تے ضرور مجبور کرے گی۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ قرآن پاک وچ عذاب دے واقعے ساڈے لئی عبرت تے نصیحت لئی بیان کیتے گئے نیں ایس لئی کہ قرآن پاک دے حقاں وچوں نیں کہ اِنج دے واقعے تے آیتاں پڑھ کے اپنے آپ نوں ٹھیک کرن ول توجہ کیتی جائے۔ ③ ... پیغمبر جھوٹھ، دل لگی تے کسے دا مذاق اُڈانا وغیرہ عیباں توں پاک نیں البتہ طبیعت نوں خش کرنا اِک چنگی صفت اے ایہہ ایہناں وچ ہو سکدی اے۔

فَافْعَلُوْا مَا تُؤْمَرُوْنَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا لَوْنُهَا ؕ قَالَ اِنَّهٗ

تے اوہ کرو جیہدا تہانوں حکم دِتا جا ریا اے ① (68) اوہناں آکھیا: تسیں اپنے رب توں دعا کرو کہ اوہ سانوں دسے، اُوس گاں دا رنگ کیہ اے؟ فرمایا کہ اللہ

يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَآءُ ۙ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النّٰظِرِيْنَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ

فرماندا اے کہ اوہ پیلے رنگ دی گاں اے جیہدا رنگ گاہڑا اے۔ اوہ گاں ویکھن والیاں نوں خش کر دیندی اے (69) اوہناں آکھیا: تسیں اپنے رب توں دعا کرو

يُبَيِّنْ لَّنَا مَا هِيَ ۙ اِنَّ الْبَقَرَ تَشٰبَهَ عَلَيْنَا ؕ وَاِنَّآ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ لَمُهْتَدُوْنَ ﴿٧٠﴾

کہ ساڈے لئی واضح طور تے بیان کر دیوے کہ اوہ گاں کیہو جئی اے؟ ایس لئی گاں بارے اسیں بھلیکھے وچ پے گئے آں تے جے اللہ نے چاہیا تے یقیناً اسیں راہ لبھ لاں گے (70)

قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا ذَلُوْلٌ تُثِيْرُ الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِى الْحَرْثَ ۚ

(موسیٰ نے) فرمایا: اللہ فرماندا اے کہ اوہ اِک ایہو جئی گاں اے جیہدے کولوں کوئی کم نئیں لیا جاندا کہ اوہ پیلی وچ ہل واہے تے نہ اوہ کھیتی نوں پانی دیندی اے۔

مُسَلَّمَةٌ لَّا شِيَةَ فِيْهَا ؕ قَالُوا الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ ؕ فَذَبَحُوْهَا وَمَا كَادُوْا

بالکل بے عیب اے، اوہدے وچ کوئی داگ نئیں ② (ایہہ سن کے) اوہناں آکھیا: ہن تسیں بالکل صحیح خبر لیائے او۔ فیر اوہناں نیں اوس گاں نوں ذبح کیتا حالاں اوہ

يَفْعَلُوْنَ ﴿٧١﴾ ع وَاِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادّٰرَءْتُمْ فِيْهَا ؕ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ ع ٨ ١٠

ذبح کرن والے لگدے نئیں سن (71) تے یاد کرو جدوں تسیں اک بندے نوں قتل کر دتا فیر اوہدا الزام کسے ہور تے پان لگے حالاں اللہ ظاہر کرن والا سی اوہنوں جیہنوں تسیں

تَكْتُمُوْنَ ﴿٧٢﴾ ج فَقُلْنَا اضْرِبُوْهُ بِبَعْضِهَا ؕ كَذٰلِكَ يُحْىِ اللّٰهُ الْمَوْتٰى ۙ وَيُرِيْكُمْ

لکاندے پئے سی۔ (72) تے اسیں فرمایا (کہ) ایس قتل ہوئے بندے نوں ایس گاں دا اک ٹوٹا مارو۔ ایسے طراں اللہ مردیاں نوں زندہ کرے گا۔ تے اوہ تہانوں

اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوْبُكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ

اپنیاں نشانیاں وکھاندا اے تاں کہ تسیں سمجھ جاؤ (73) فیر ایس توں بعد تہاڈے دل سخت ہو گئے ③ تے اوہ پتھراں وانگوں نیں

اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً ؕ وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهٰرُ ؕ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا

بلکہ ایہناں توں وی زیادہ سخت نیں تے پتھراں وچ کجھ اوہ نیں جیہناں چوں ندیاں وگدیاں نیں تے کجھ اوہ کہ نیں جدوں

حاشیہ ① ... نبی دے فرمان تے بناں سستی کیتیاں عمل کرنا چاہیدا اے تے عمل کرن دی بجائے اپنے عقلی طور تے توکھا دین دی کوشش کرنا بے ادباں دا کم اے۔ ② ... ایس توں پتا لگا شرعی حکماں بارے مفت دی بحث پریشانی دا سبب بن جاندی اے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا دل دی سختی بڑی خطرناک اے۔

يَّشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَآءُ ؕ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ؕ وَمَا اللّٰهُ

پاٹ جاندے نیں تے اوہناں وچوں پانی نکلدا اے تے کجھ اوہ نیں جیہڑے اللہ دے ڈر توں ڈگ پیندے نیں تے اللہ تہاڈیاں عملاں توں

بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٧٤﴾ اَفَتَطْمَعُوْنَ اَنْ يُّؤْمِنُوْا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ

کدے بے خبر نئیں (74) تے اے مسلمانو! کیہ تسیں ایہہ آس رکھدے او کہ ایہہ تہاڈی وجہ توں ایمان لے آون گے حالاں ایہناں وچ اِک ٹولہ اوہ سی

يَسْمَعُوْنَ كَلٰمَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُوْنَهٗ مِنْۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوْهُ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَاِذَا

کہ اوہ اللہ دا کلام سُن دے سن تے فیر اوہنوں سمجھ لین توں بعد جان بجھ کے بدل دیندے سن ① (75) تے جدوں

لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ۚۖ وَاِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ قَالُوْٓا اَتُحَدِّثُوْنَهُمْ

ایہہ مسلماناں نال ملدے نیں تے کہندے نیں کہ اسیں ایمان لیا چکے آں، تے جدوں آپس وچ کلے ہندے نیں تے کہندے نیں: کیہ ایہناں دے سامنے اوہ علم بیان کردے او

بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَآجُّوْكُمْ بِهٖ عِنْدَ رَبِّكُمْ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٧٦﴾

جیہڑا اللہ نے تہاڈے تے کھولیا اے؟ تاکہ ایس دے ذریعے ایہہ تہاڈے رب دی بارگاہ وچ تہاڈے اُتے حجت قائم کرن۔ کیہ تہانوں عقل نئیں؟ ② (76)

اَوَلَا يَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ اُمِّيُّوْنَ

کیہ ایہہ ایہنی گل نئی جاندے کہ اللہ جان دا اے جو کجھ اوہ لکاندے نیں تے جو کجھ ظاہر کردے نیں (77) تے ایہناں وچ کجھ اَن پڑھ نیں

لَا يَعْلَمُوْنَ الْكِتٰبَ اِلَّآ اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّوْنَ ﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ يَكْتُبُوْنَ ع ١٠

جیہڑے کتاب نوں نئیں جاندے پر زبانی پڑھ لینا یاں کجھ اپنے کولوں گل بنا کے تے ایہہ صرف سوچاں تے خیالاں وچ پئے ہوئے نیں (78) تے تباہی اے اوہناں لوکاں لئی

الْكِتٰبَ بِاَيْدِيْهِمْ ۗ ثُمَّ يَقُوْلُوْنَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوْا بِهٖ ثَمَنًا قَلِيْلًا ؕ

جیہڑے اپنے ہتھاں نال کتاب لکھدے نیں فیر کہندے نیں: ایہہ اللہ ولوں اے کہ ایس دے بدلے وچ تھورے جئی قیمت حاصل کر لین

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ عالم دا وگڑ جانا عام لوکاں دے وگڑن توں زیادہ تباہ کرن والا اے ایس لئی عوام عالماں نوں اپنا راہنما تے ہدایت دین والا سمجھ دے نیں، اوہ عالماں دے فرمان تے عمل کردے نیں تے ایہناں دے کماں نوں دلیل بنا ندے نیں تے جدوں عالماں ای دے عقیدیاں تے عملاں وچ وگاڑ پیدا ہو جاوے تے عوام ہدایت دے رستے تے کویں چل سکدی اے۔ ② ... ایس توں پتا لگا حق نوں لکاناں تے سرکار دو عالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دیاں صفتاں نوں لُکانا تے ایہناں دے کمال کماں دا انکار کرنا یہودیاں دا طریقہ اے۔

فَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا كَتَبَتْ اَيْدِيْهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُوْنَ ﴿٧٩﴾ وَ

تے اوہناں لوکاں لئی اوہناں دے ہتھاں دے لکھن دی وجہ توں ہلاکت اے تے ایہناں واسطے ایہناں دی کمائی دی وجہ توں تباہی تے بربادی اے (79) تے

قَالُوْا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا مَّعْدُوْدَةً ؕ قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا

آکھیا: سانوں تے اگ کدے وی نئیں ساڑے گی پر تھوڑے دن۔ اے حبیب! تسیں فرماؤ: کیہ تسیں خدا نال کوئی وعدہ کیتا ہویا اے؟ (اگر انج اے، فیر)

فَلَنْ يُّخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهٗٓ اَمْ تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٨٠﴾ بَلٰى مَنْ كَسَبَ

تے اللہ کدی وی وعدہ خلافی نئیں کرے گا پر تسیں اللہ تے اوہ گل کہہ رہے او جیہدا تہانوں پتا نئیں (80) کیوں نئیں، جیہنے

سَيِّئَةً وَّاَحَاطَتْ بِهٖ خَطِيْٓـَٔتُهٗ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٨١﴾ وَ

گناہ کھٹیا① تے اوہدی خطا نیں اوہنوں گھیر لیا② تے اوہی لوک دوزخی نیں، اوہ ہمیشہ اوہدے وچ رہن گے (81) تے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٨٢﴾ ع ١١ ٩

جیہڑے ایمان لیائے تے چنگے کم کیتے اوہ جنتی نیں تے اوہناں ہمیشہ اوتھے رہناں اے (82)

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ لَا تَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰهَ ۖ وَبِالْوَالِدَيْنِ

تے یاد کرو جدوں اسیں بنی اسرائیل توں وعدہ لیا کہ اللہ توں علاوہ کسے دی عبادت نہ کرو تے ماں باپ نال

اِحْسَانًا وَّذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَقُوْلُوْا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَّاَقِيْمُوا

بھلائی کرو تے رشتے داراں تے یتیماں تے مسکیناں نال (چنگا سلوک کرو) تے لوکاں نال چنگی گل کرو③ تے نماز قائم

الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ؕ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٨٣﴾

رکھو زکوٰۃ دیو (لیکن) فیر تہاڈے وچوں تھوڑے بندیاں توں علاوہ باقی سارے پھرگئے تے تسیں (انج ای اللہ دے حکماں توں) منہ موڑ ن والے او④ (83)

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ گناہ دا مطلب شرک تے کفر اے۔ ② ... گھیرن دا مطلب کہ نجات دے سارے راہ بند ہو جان تے کفر تے شرک ای تے ایہنوں موت آوے۔ ③ ... چنگی گل دا مطلب نیکی دی دعوت دینا تے برائیاں توں ڈکنا اے۔ نیکی دی دعوت وچ اودے سارے طریقے شامل نیں، جیویں بیان کرنا، درس دینا، تے وعظ تے نصیحت کرنا اے وغیرہ۔ ④ ... ایس توں پتا لگا بنی اسرائیل دی عادت ای اللہ تعالیٰ دے حکماں توں مونھ پھیر ناتے اوہدے نال کیتے وعدے توں پھر جانا اے۔

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُوْنَ دِمَآءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُوْنَ اَنْفُسَكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ

تے یاد کرو جدوں اسیں تہاڈے توں وعدہ لیا کہ آپس وچ کسے نوں قتل نئیں کرنا تے اپنیاں لوکاں نوں اپنیاں بستیاں وچوں نہ کڈھنا

ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُوْنَ ﴿٨٤﴾ ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تَقْتُلُوْنَ اَنْفُسَكُمْ

فیر تسیں من وی لیا تے تسیں (آپ ای اوہدے) گواہ او (84) فیر ایہہ تسیں ای او جیہڑے اپنے لوکاں نوں قتل (وی) کرن لگے

وَتُخْرِجُوْنَ فَرِيْقًا مِّنْكُمْ مِّنْ دِيَارِهِمْ تَظٰهَرُوْنَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

تے اپنیاں وچوں اک گروہ نوں ایہناں دے وطن وچوں (وی) کڈھن لگے، تسیں ایہناں دے خلاف گناہ تے زیادتی دے کماں وچ مدد (وی) کردے او

وَاِنْ يَّاْتُوْكُمْ اُسٰرٰى تُفٰدُوْهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْ

تے جے اوہو قیدی ہو کے تہاڈے کول آون تے تسیں ہرجانہ دے کے ایہناں نوں چھڑا لیندے او حالاں کہ تہاڈے اُتے ایہناں نوں کڈھنا ای حرام اے

اَفَتُؤْمِنُوْنَ بِبَعْضِ الْكِتٰبِ وَتَكْفُرُوْنَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَآءُ مَنْ يَّفْعَلُ ذٰلِكَ

تے کیہ تسیں اللہ دے کجھ حکماں نوں من دے او تے کجھ دے منکر او؟ ① تے جیہڑا تہاڈے وچوں اِنج کرے اوہدا بدلہ

مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّوْنَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِ

دنیا دی زندگی وچ ذلیل تے خوار ہون توں علاوہ ہور کیہ اے ② تے قیامت دے دن ایہناں نوں شدت والے عذاب ول پھیریا جاوے گا

وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٨٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا

تے اللہ تہاڈے عملاں توں بے خبر نئیں (85) ایہی اوہ لوک نیں جیہناں آخرت دے بدلے دنیا دی زندگی

بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى ع ١٠

مُل لے لئی تے ایہناں توں نہ عذاب ہولا کیتا جاوے گا تے نہ ای ایہناں دی مدد کیتی جاوے گی (86) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتا لگا کہ شریعت دے سارے حکماں تے ایمان رکھنا ضروری اے تے سارے ضروری حکماں تے عمل کرنا وی ضروری اے۔ کوئی بندہ کسے ویلے وی شریعت دی پابندی توں آزاد نئیں ہو سکدا تے اپنے آپ نوں طریقت داناں لے کے یا کسے وی طریقے نال شریعت توں آزاد آکھن والے کافر نیں۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ کسے دی طرف داری وچ دین دی مخالفت کرنا آخرت دے عذاب توں علاوہ دنیا وچ وی ذلت تے رسوائی دی وجہ بن جاندی اے۔

الْكِتٰبَ وَقَفَّيْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ بِالرُّسُلِ ۖ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنٰتِ وَ

کتاب عطا کیتی تے ایس توں بعد لگاتار رسول گھلے تے اساں عیسیٰ ابن مریم نوں کھلیاں نشانیاں عطا فرمائیاں تے پاک روح نال ایہناں دی مدد

اَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ ؕ اَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُوْلٌۢ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ

کیتی ① تے (اے بنی اسرائیل!) کیہ (تہاڈی ایہہ عادت نئیں اے؟ کہ) جدوں کدی تہاڈے کول کوئی رسول اِنج دے حکم لے کے تشریف لیایا جیہڑے تہاڈے دل نوں پسند نئیں کردے

اسْتَكْبَرْتُمْ ۚ فَفَرِيْقًا كَذَّبْتُمْ ۖ وَفَرِيْقًا تَقْتُلُوْنَ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا غُلْفٌ ؕ

سن تے تسیں تکبر کردے سو فیر ایہناں (نبیاں وچوں) اِک گروہ نوں تسیں جھوٹھیاں کردے سو تے اِک گروہ نوں شہید کر دیندے سو (87) تے یہودیاں نیں آکھیا ساڈے دلاں اُتے تے پردے پئے ہوئے نیں

بَلْ لَّعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيْلًا مَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٨٨﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتٰبٌ

بلکہ اللہ نے ایہناں دے کفر دی وجہ توں ایہناں تے لعنت کر دتی اے تے ایہناں وچوں تھوڑے لوک ای ایمان لیاندے نیں (88) تے جدوں ایہناں دے کول

مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ ۙ وَكَانُوْا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُوْنَ عَلَى الَّذِيْنَ

اللہ دی اوہ کتاب آئی جیہڑی ایہناں دے کول (موجود) کتاب دی تصدیق کرن والی اے تے ایس توں پہلاں ایہہ ایس نبی دے وسیلے نال کافراں دے خلاف

كَفَرُوْا ۚ فَلَمَّا جَآءَهُمْ مَّا عَرَفُوْا كَفَرُوْا بِهٖ ۚ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٨٩﴾

فتح منگدے سن تے جدوں ایہناں کول اوہ جانیا پچھانیا نبی تشریف لے آیا تے اوہدے منکر ہو گئے تے اللہ دی لعنت ہووے ایہناں منکراں تے (89)

بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَّكْفُرُوْا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ يُّنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ

اوہناں نیں اپنیاں جاناں دا کنا بھیڑا سودا کیتا کہ اللہ نے جو نازل فرمایا اے اوہدا انکار کر رہے نیں ② ایس حسد دی وجہ توں ③ کہ اللہ

حاشیہ ① ... اللہ پاک نے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی مدد حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام دے وسیلے نال فرمائی۔ پتا لگا کہ اللہ دے پیارے مدد کر سکدے نیں۔ ② ... ایس توں ہر بندہ نصیحت لوے کہ ایمان دے بدلے کفر، نیکیاں دے بدلے گناہ، اطاعت دے بدلے نافرمانی، اللہ دی رضا دے بدلے اللہ دے غضب دا سودا بڑے گھاٹے دا سودا اے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ منصب تے مرتبے دی منگ بندے دے دل وچ حسد پیدا ہون دی اک وجہ اے تے ایہہ وی پتا لگا کہ حسد اِک ایہو جیہا خبیث بیماری اے جیہڑا بندے نوں کفر تک لے جاندا اے۔

فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۚ فَبَآءُوْ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ ؕ وَ لِلْكٰفِرِيْنَ

اپنے فضل توں اپنے جس بندے تے چاہندا اے وحی نازل فرماندا اے تے ایہہ لوک قہر و قہر دے حق دار ہو گئے تے کافراں لئی

عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿٩٠﴾ وَ اِذَا قِيْلَ لَهُمْ اٰمِنُوْا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا نُؤْمِنُ

ذلت والا عذاب اے (90) تے جدوں ایہناں نوں آکھیا جاوے کہ ایہدے تے ایمان لیاؤ جیہڑا اللہ نیں نازل فرمایا اے تے کہندے نیں: اسیں اوہدے تے ایمان لیانے آں

بِمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَ يَكْفُرُوْنَ بِمَا وَرَآءَهٗ ۗ وَ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ ؕ

جیہڑا ساڈے تے نازل کیتا گیا اے اوہ توریت توں علاوہ باقی دا انکار کردے نیں حالاں (اوہ قرآن) وی حق اے ایہناں کول موجود (کتاب) دی تصدیق کرن والا اے۔

قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُوْنَ اَنْۢبِيَآءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٩١﴾ وَ لَقَدْ

اے محبوب! تسیں فرما دیو (اے یہودیو!) جے تسیں ایمان والے سو تے فیر پہلے تسیں اللہ دے نبیاں نوں کیوں شہید کردے سو؟ ① (91) تے بے شک

جَآءَكُمْ مُّوْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِهٖ وَ اَنْتُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿٩٢﴾ وَ اِذْ

تہاڈے کول موسیٰ روشن نشانیاں لے کے تشریف لیائے فیر تسیں ایہناں دے مگروں وچھے نوں معبود بنا لیاتے تسیں تے ظالم سو (92) تے (یاد کرو) جدوں

اَخَذْنَا مِيْثَاقَكُمْ وَ رَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّوْرَ ؕ خُذُوْا مَآ اٰتَيْنٰكُمْ بِقُوَّةٍ وَّ اسْمَعُوْا ؕ

اسیں تہاڈے توں ایہہ وعدہ لیا تے کوہ طور نوں تہاڈے سراں دے اُتے اُچا کر دتا (تے فرمایا) گھٹ کے پھڑ لو ایہنوں جیہڑی اسیں تہانوں عطا کیتی اے تے سنو۔ ②

قَالُوْا سَمِعْنَا وَ عَصَيْنَا ۗ وَ اُشْرِبُوْا فِيْ قُلُوْبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ؕ قُلْ بِئْسَمَا

اوہناں آکھیا: اسیں سن لیا تے نہ منیا تے ایہناں دے کفر دی وجہ توں ایہناں دے دلاں وچ تے وچھا رَچیا ہویا سی۔ اے محبوب! تسیں فرما دیو: جے تسیں

حاشیہ ① ... سرکار صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانے دے بنی اسرائیل نے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں شہید نئیں کیتا سی پر اوہ قاتلاں دی ایس حرکت توں راضی سن تے ایہناں نوں اپنا وڈا من دے سن تے اوہناں نوں بڑی عزت نال یاد کردے سن ایس لئی ایہناں نوں وی قاتلاں وچ شامل کیتا گیا۔ ② ... ایس آیت توں پتا لگا کہ اللہ پاک دی کتاب تے ایمان لیان دا مطلب ایہہ اے کہ ایہدے سارے حکماں تے سارے تقاضیاں تے عمل کیتا جاوے تے ایہناں دے خلاف نہ چلیا جاوے۔

يَأْمُرُكُمْ بِهٖٓ اِيْمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٩٣﴾ قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ

ایمان والے او تے تہاڈا ایمان تہانوں کنا بھیڑا حکم دیندا اے (93) اے محبوب! تسیں فرما دیو: جے دوجے لوکاں نوں چھڈ کے آخرت دا گھر

عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِّنْ دُوْنِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٩٤﴾ وَ

اللہ دے نیڑے خالص تہاڈے ای لئی اے تے جے کر تسیں سچے او تے موت دی خاہش تے کرو① (94) تے

لَنْ يَّتَمَنَّوْهُ اَبَدًۢا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿٩٥﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ

اپنے بھیڑے کماں دی وجہ توں کدے وی موت دی خاہش نئیں کرن گے تے اللہ ظالماں نوں چنگی طراں جان دا اے (95) تے بے شک تسیں ضرور

اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ ۛۚ وَمِنَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا ۛۚ يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ ع ١ ٢

ایہناں نوں ویکھو گے کہ سارے لوکاں نالوں ودھ کہ جیون دی ہوس رکھدے نیں تے مشرکاں وچ اک (گروہ) خاہش کردا اے کہ کاش ایہنوں

اَلْفَ سَنَةٍ ۚ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُّعَمَّرَ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا

ہزار سال دی زندگی دے دتی جاوے② حالاں اینی عمر دا دِتا جانا وی ایہناں نوں عذاب توں دور نئیں کرسکے گا تے اللہ ایہناں دے سارے عملاں نوں

يَعْمَلُوْنَ ﴿٩٦﴾ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيْلَ فَاِنَّهٗ نَزَّلَهٗ عَلٰى قَلْبِكَ بِاِذْنِ اللّٰهِ

چنگی طراں ویکھ ریا اے (96) اے محبوب! تسیں فرما دیو: جو کوئی وی جبرائیل دا دشمن اے (تے ہووے) بس بے شک اوہنے تے تہاڈے دل تے اللہ دے حکم نال

مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٩٧﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا

ایہہ اتاریا اے: جیہڑا اپنے توں پہلے موجود کتاباں دی تصدیق فرمان والا اے تے ایمان والیاں لئی ہدایت تے خُش خبری اے (97) جیہڑا وی

لِّلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَرُسُلِهٖ وَجِبْرِيْلَ وَمِيْكٰلَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٩٨﴾

اللہ تے اوہدے فرشتیاں تے اوہدے رسولاں تے جبرائیل تے میکائیل دا دشمن اے تے اللہ کافراں دا دشمن اے③ (98)

معانقہ ٢

حاشیہ ① ... موت دی محبت تے اللہ پاک نال ملن دا شوق مقبول بندیاں دا طریقہ اے پر دنیادی پریشانیاں توں اَک کے موت دی دعا کرنا صبر تے اوہدی رضا نوں منن تے توکل دے خلاف اے تے ناجائز اے۔ ② ... کافر دنیادی زندگی دے لالچی ہندے نیں تے موت توں بڑا نسدے نیں جد کہ مومن دی شان ایہہ اے کہ اوہ جے زندگی چاہندا اے تے صرف ایس لئی کہ بوہتیاں نیکیاں کمائے، آخرت لئی بخشش ذریعہ اکٹھا کر لوے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام تے فرشتیاں نال دشمنی کفر تے اللہ دے غضب دا سبب اے تے اوہدے سچے محبوباں نال دشمنی اللہ پاک نال دشمنی کرنا اے۔

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ ۚ وَمَا يَكْفُرُ بِهَآ اِلَّا الْفٰسِقُوْنَ ﴿٩٩﴾ اَوَكُلَّمَا عٰهَدُوْا

تے ایہدے وچ شک نئیں اسیں تہاڈے ول روشن آیتاں نازل کیتیاں تے ایہناں دے انکاری صرف نافرمان لوک ہی نیں (99) تے جدوں وی اوہناں نیں

عَهْدًا نَّبَذَهٗ فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمْ

کوئی وعدہ کیتا تے ایہناں وچوں اِک گروہ نے اوس وعدے نوں سُٹ دِتا بلکہ ایہناں وچوں کئی مندے ای نئیں (100) تے جدوں ایہناں کول

رَسُوْلٌ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيْقٌ مِّنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا

اللہ دی طرفوں اک رسول تشریف لیایا جیہڑا ایہناں دیاں کتاباں دی تصدیق فرمان والا اے تے اہلِ کتاب وچوں اِک گروہ

الْكِتٰبَ ۣ كِتٰبَ اللّٰهِ وَرَاۗءَ ظُهُوْرِهِمْ كَاَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٠١﴾ وَاتَّبَعُوْا مَا تَتْلُوا

نے اللہ دی کتاب نوں کنڈ پچھے اینج سٹ دِتا جویں ایہہ کجھ جان دے ای نئیں نیں ① (101) تے ایہہ سلیمان دی حکومت دے زمانے وچ

الشَّيٰطِيْنُ عَلٰي مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيٰطِيْنَ كَفَرُوْا

اوس جادو پچھے پئے گئے جیہڑے شیطان پڑھدے سن تے سلیمان نے کفر نئیں کیتا ② بلکہ شیطان کافر ہوئے

يُعَلِّمُوْنَ النَّاسَ السِّحْرَ ۤ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَي الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوْتَ وَمَارُوْتَ ۭ

جیہڑے لوکاں نوں جادو سکھاندے سن تے (ایہہ اوس جادو دے پچھے وی پے گئے سن) جیہڑا بابل شہر وچ دو فرشتیاں ہاروت تے ماروت ③ تے اُتارا گیا سی

وَمَا يُعَلِّمٰنِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُوْلَآ اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۭ فَيَتَعَلَّمُوْنَ

تے اوہ دونویں کسے نوں کجھ نئیں سکھاندے جدوں تک ایہہ نہ آکھ لیندے کہ اسیں تے صرف (لوکاں دی) ازمائش آں تے (اے لوکو!) تسیں اپنا ایمان ضائع نہ کرو ۔اوہ لوک

حاشیہ ① ... یہودی توریت دی بڑی عزت کردے سن پر حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے ایمان نہ لیائے تے اوس تے عمل نہ کیتا گیا اِنج ایویں اوہنوں کنڈ پچھے اینج سٹ دتا ۔ ② ... لوکاں نیں حضرت سلیمان عَلَیْہِ السَّلَام تے جادو دی تہمت لائی سی ایتھے اوہدا رد کیتا گیا۔ ③ ... ہاروت تے ماروت دو فرشتے نیں تے فرشتے گناہواں توں معصوم ہندے نیں، ایہناں بارے مشہور قصے یہودیاں نیں کولوں بنائے ہوئے نیں جیہڑے کہ غلط تے جھوٹھ نیں۔

مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُوْنَ بِهٖ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهٖ ؕ وَمَا هُمْ بِضَآرِّيْنَ بِهٖ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا

ایہناں فرشتیاں توں اینج دا جادو سکھدے جیہدے نال مرد تے اوہدی بیوی وچ جدائی پا دین حالاں اوہ ایس دے نال کسے نوں اللہ دے

بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَيَتَعَلَّمُوْنَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ؕ وَلَقَدْ عَلِمُوْا لَمَنِ

حکم توں بغیر کوئی نقصان نئیں پہنچا سکدے سن ① تے ایہہ ایہو جئی چیز سکھدے سن جیہڑی اوہناں نوں نقصان دیوے ② تے اوہناں نوں نفع نہ دیوے تے یقیناً اوہناں نوں پتا اے کہ

اشْتَرٰىهُ مَا لَهٗ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۚ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ ؕ لَوْ

جیہنے ایہہ سودا لیا اے آخرت وچ اوہدا کُجھ حصہ نئیں تے اوہناں اپنیاں جاناں دا کنا بھیڑا سودا کیتا اے، کیا ای چنگا ہندا جے

كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٠٢﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا لَمَثُوْبَةٌ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌ ؕ لَوْ

اوہناں نوں پتا ہندا (102) تے جے اوہ ایمان لے آندے تے پرہیز گاری کردے تے اللہ کولوں بڑا ثواب اے، جے

كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٠٣﴾ ع ١٢ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَقُوْلُوْا رَاعِنَا وَقُوْلُوا انْظُرْنَا وَ

ایہہ جاندے (103) اے ایمان والیو! راعنا نہ آکھو تے انج عرض کرو حضور ساڈے اُتے نگاہ رکھو ③ تے

اسْمَعُوْا ؕ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٠٤﴾ مَا يَوَدُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ

پہلے ای توں غور نال سنو تے کافراں لئی بڑا درد دین والا عذاب اے (104) (اے مسلمانو!) نہ تے کتاب والیاں دے کافر چاہندے نیں

وَلَا الْمُشْرِكِيْنَ اَنْ يُّنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ خَيْرٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ؕ وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ

تے نہ ای مشرک کہ تہاڈے اُتے رب ولوں کوئی بھلائی اُتاری جاوے حالاں کہ اللہ جیہنوں چاہندا اے

حاشیہ ① ... حقیقی اثر کرن والا اللہ اے تے سبباں دا اثر اللہ دی مشیت یعنی چاہن دے اُتے اے۔ یعنی اللہ پاک چاہوے تے ای کوئی شے اثر کر سکدی اے، جے اللہ پاک نہ چاہوے تے اگ ساڑ نہ سکے، پانی پیاس نہ بجھا سکے تے دوا شفا نہ دیوے۔ ② ... جدوں جادو وچ نقصان دی تاثیر اے تے قرآنی آیتاں وچ ضرور شفا دی تاثیر اے۔ اِنج ای جدوں کافر جادو نال نقصان پہنچا سکدے نیں تے خدا دے بندے وی اپنی کرامت نال نفع دے سکدے نیں۔ ③ ... ایس آیت توں پتا لگا کہ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دا ادب تے احترام تے ایہناں دی جناب وچ ادب دا لحاظ کرنا فرض اے تے جیہڑے لفظ وچ تھوڑی جئی وی بے ادبی دا خیال ہووے اوزبان تے لیانا منع اے۔ تے نالے ایہہ وی پتا لگا کہ حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ دا ادب رب العالمین آپ سکھاندا اے تے ادب کرن دے حکماں نوں آپ جاری فرماندا اے۔

بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿١٠٥﴾ مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا

اپنی رحمت نال خاص فرما لیندا اے اللہ چوکھا فضل کرن والا اے (105) جدوں اسیں کوئی آیت منسوخ کرنے آں① یا لوکاں نوں بُھلا دینے آں

نَاْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَآ اَوْ مِثْلِهَا ؕ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٠٦﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ

تے اوس توں بہتر یا اوہدے ورگی ہور آیت لے آنے آں۔ (اے سُنن والیا!) کیہ توں جان دا نئیں کہ اللہ ہر شے تے قدرت رکھ دا اے (106) کیہ تینوں پتا نئیں

اَنَّ اللّٰهَ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا

کہ اسماناں تے زمین تے بادشاہی اللہ ای دے لئی اے تے اللہ دے مقابلے وچ تہاڈا نہ کوئی حمایتی اے تے نہ ای

نَصِيْرٍ ﴿١٠٧﴾ اَمْ تُرِيْدُوْنَ اَنْ تَسْـَٔلُوْا رَسُوْلَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوْسٰى مِنْ قَبْلُ ؕ وَ

مدد کرن والا② (107) کیہ تسیں ایہہ چاہندے او کہ تسیں اپنے رسول توں اُنج ای سوال کرو جیویں ایس توں پہلاں پہلے موسیٰ توں کیتے گئے تے

مَنْ يَّتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيْمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيْلِ ﴿١٠٨﴾ وَدَّ كَثِيْرٌ مِّنْ

جیہڑا ایمان دے بدلے کفر قبول کرے اوہ سدھے راہ توں ہٹ گیا (108) اہلِ کتاب وچوں بڑیاں

اَهْلِ الْكِتٰبِ لَوْ يَرُدُّوْنَكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ اِيْمَانِكُمْ كُفَّارًا ۚ حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ

لوکاں نیں ایس توں بعد کہ اوہناں تے حق چنگی طراں ظاہر ہو گیا اے اپنے دِلاں دے ساڑاں دی وجہ توں③ ایہہ چاہیا

اَنْفُسِهِمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۚ فَاعْفُوْا وَاصْفَحُوْا حَتّٰى يَاْتِيَ اللّٰهُ

کہ کاش اوہ تہانوں ایمان توں بعد کفر ول پھیر دیون۔ تے تسیں (ایہناں نوں) چھڈ دیو تے (ایہناں توں) درگزر کردے رہو ایتھوں تک کہ اللہ

حاشیہ ① ... نسخ دا مطلب اے: پہلے والے حکم نوں کسے بعد والی شرعی دلیل دے نال ختم کر دیناتے ایہہ حقیقت وچ پہلے والے حکم دی مدت دی حد دا بیان ہندا اے۔ ② ... اللہ پاک دے مقابلے وچ کوئی کسے دی مدد نئیں کر سکدا، ہاں اللہ دی اجازت تے اختیار دین نال مدد ہو سکدی اے، قرآن تے حدیث وچ ایہدیاں کئی مثالاں ہیگیاں نیں تے دین دے بزرگاں دا مدد کرنا لکھاں لوکاں دے تجربے تے ہمیشہ توں ثابت اے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ حسد بوہت وڈا عیب اے تے ایہدی وجہ نال بندہ نہ صرف آپ بھلائی توں رہ جاندا اے بلکہ دوجیاں نوں وی بھلائی توں روکن دی کوشش کرن لگ جاندا اے۔

بِاَمْرِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ﴿۱۰۹﴾ وَ اَقِیْمُوا الصَّلٰوةَ وَ اٰتُوا الزَّكٰوةَ ؕ

اپنا حکم لیاوے ایہدے وچ کوئی شک نئیں اللہ ہر اِک چیز تے قدرت رکھدا اے (109) تے نماز نوں قائم رکھو تے زکوٰۃ دیو

وَ مَا تُقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ مِّنْ خَیْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

تے اپنی جاناں لئی جو بھلائی تسیں اگے پیجو گے اوہنوں اللہ دے کول ویکھو گے ایہدے وچ کوئی شک نئیں کہ اللہ تہاڈے کماں

بَصِیْرٌ ﴿۱۱۰﴾ وَ قَالُوْا لَنْ یَّدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰی ؕ تِلْكَ

نوں ویکھ ریا اے (110) تے اہلِ کتاب کہن لگے: کدے وی جنت وچ داخل نہ ہووے گا پر اوہی جیہڑا یہودی ہووے یاں عیسائی۔ ایہہ

اَمَانِیُّهُمْ ؕ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۱۱۱﴾ بَلٰی ۚ مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهٗ

ایہناں دیاں جعلی خاہشاں نیں۔ تسیں فرما دیو: جے تسیں سچے اوہ تے اپنی دلیل لیاؤ (111) ہاں کیوں نئیں؟ جیہنے اپنا مونھ اللہ دے واسطے

لِلّٰهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ فَلَهٗۤ اَجْرُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ۪ وَ لَا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَ لَا هُمْ

نیواں کر لیا تے اوہ نیکی کرن والا وی ہووے تے اوہدا اجر اوہدے رب دے کول اے[1] تے ایہناں نوں نہ تے کوئی ڈر ہووے گا تے نہ اوہ

یَحْزَنُوْنَ ﴿۱۱۲﴾ وَ قَالَتِ الْیَهُوْدُ لَیْسَتِ النَّصٰرٰی عَلٰی شَیْءٍ ۪ وَّ قَالَتِ النَّصٰرٰی

غم کرن گے (112) تے یہودیاں آکھیا: عیسائی کسے شے تے نئیں تے عیسائیاں آکھیا:

لَیْسَتِ الْیَهُوْدُ عَلٰی شَیْءٍ ۙ وَّ هُمْ یَتْلُوْنَ الْكِتٰبَ ؕ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِیْنَ

یہودی کسے شے تے نئیں حالاں کہ ایہہ کتاب پڑھدے نیں ایسے طراں جاہلاں نیں

لَا یَعْلَمُوْنَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللّٰهُ یَحْكُمُ بَیْنَهُمْ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ فِیْمَا كَانُوْا فِیْهِ

ایہناں (پہلیاں) ورگی گل کیتی تے اللہ قیامت والے دن ایہناں وچ ایس گل دا فیصلہ کردیوے گا جیہدے وچ ایہہ

حاشیہ [1]... جنت وچ جان دا اصل معیار صحیح ایمان تے نیک عمل اے تے کسے وی زمانے تے کسے وی نسل تے قوم دا بندہ جے صحیح ایمان تے عمل رکھدا اے تے اوہ جنت وچ جاوے گا، پر ایہہ گل یاد رہوے کہ نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نبوت دے اعلان توں بعد آپ دی نبوت نہ منن والے دا ایمان کدے وی صحیح نئیں ہوسکدا تے کوئی وی عمل ایمان دے بغیر نیک نئیں ہوسکدا۔

يَخْتَلِفُوْنَ ﴿١١٣﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَّنَعَ مَسٰجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُّذْكَرَ فِيْهَا اسْمُهٗ وَسَعٰى

لڑدے پئے نیں (113) تے ایس توں ودھ کے ظالم کیہڑا ہووے گا جیہڑا اللہ دیاں مسیتاں نوں ایس گل توں روکے کہ اوہناں وچ اللہ داناں لیا جاوے ① تے اوہناں نوں

فِيْ خَرَابِهَا ؕ اُولٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ يَّدْخُلُوْهَآ اِلَّا خَآئِفِيْنَ ؕ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ

ویران کرن دی کوشش کرے۔ ② اوہناں نوں مسیتاں وچ جانا مناسب نئیں سی پر ڈردے ہویاں۔ اوہناں لئی دنیا وچ ذلالت اے

وَّلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوْا فَثَمَّ

تے اوہناں لئی آخرت وچ وڈا عذاب اے (114) تے مشرق و مغرب سارا اللہ ای دا اے تے تسیں جدھر مونھ کرو اودھر ای اللہ دی رحمت ③ تہاڈے

وَجْهُ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿١١٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ؕ بَلْ لَّهٗ

ول ویکھ رہی اے۔ ایہدے وچ شک نئیں اللہ وسعت والا علم والا اے (115) تے مشرکاں آکھیا: اللہ نے اپنے لئی اولاد بنا رکھی اے، اوہ پاک ذات اے بلکہ جو کجھ

مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ كُلٌّ لَّهٗ قٰنِتُوْنَ ﴿١١٦﴾ بَدِيْعُ السَّمٰوٰتِ وَ

اسماناں تے زمین وچ اے سارا اوہدی ملکیت وچ اے۔ سارے اوہدی بارگاہ وچ سر جھکائے ہوئے نیں (116) (اوہ) بغیر کسی گزری مثال توں اسماناں تے

الْاَرْضِ ؕ وَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ

زمین نوں نواں پیدا کرن والا اے ④ تے جدا وکسے کم (نوں وجود وچ لیان) دا فیصلہ فرماندا اے تے اوہنوں صرف ایہہ فرماندا اے کہ "ہو جا" تے اوہ فوراً ہو جاندا اے ⑤ (117)

الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَاْتِيْنَآ اٰيَةٌ ؕ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِيْنَ مِنْ

تے جاہلاں آکھیا: اللہ ساڈے نال کیوں نئیں کلام کردا یا ساڈے کول کوئی نشانی کیوں نئیں آجاندی۔ ایہناں توں پہلے لوکاں نیں وی ایہو جئی

حاشیہ ① ... اللہ دے ذکر نوں روکنا ہر جگہ ای بھیڑا اے پر مسجداں وچ خاص کر بہت ای بھیڑا اے کہ اوہ تے ایسے کم لئی بنائیاں جاندیاں نیں۔ ② ... مسجد نوں کسے وی طریقے نال ویران کرن والا ظالم اے۔ ایس توں متعلق ہور تفصیل جاننے لئی تفسیر الجنان جلد 1 صفحہ 194 تے لکھیا پڑھ لو۔ ③ ... وَجْهُ اللّٰه دا لغوی معنی "اللہ دا چہرہ" اے اللہ پاک مخلوق ورگے چہرے توں پاک اے ایس لئی ایہہ تشابہات وچوں اے، ایہدا مطلب اللہ پاک ای بہتر جان دا اے۔ ④ ... بدیع دا معنی اے کسے شے نوں بناں کسے گزری مثال دے نویں طریقے تے بنان والا۔ اللہ دے اسماناں تے زمین توں پیدا کرن توں پہلاں نہ کوئی اسمان سی نہ زمین تے اللہ پاک نیں نویں طریقے توں اوہنوں جیہڑا پہلے نئیں سی وجود وچ لیاندا۔ ⑤ ... یاد رہوے کہ اللہ پاک کسے وی کم وچ کسے دا محتاج نئیں تے اللہ دا وکھرے کماں لئی فرشتیاں دیاں ذمے داریاں لاؤنا حکمت اے حاجت نئیں۔

قَبْلِهِمْ مِّثْلَ قَوْلِهِمْ ؕ تَشَابَهَتْ قُلُوْبُهُمْ ؕ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يُّوْقِنُوْنَ ﴿١١٨﴾ اِنَّاۤ

ای گل کیتی سی تے ایہناں دے دل آپس وچ اِکو جئے ہو گئے ① بناں شک اسیں یقین کرن والیاں لئی نشانیاں کھول کے بیان کر دتیاں نیں (118) اے حبیب! بے شک

اَرْسَلْنٰكَ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۙ وَّلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحٰبِ الْجَحِيْمِ ﴿١١٩﴾

اسیں تہانوں حق دے نال خش خبری دین والا تے ڈر دیاں خبراں دین والا بنا کے گھلیا تے تہاڈے توں دوزخیاں بارے سوال نئیں کیتا جاوے گا (119)

وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُوْدُ وَلَا النَّصٰرٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ؕ قُلْ اِنَّ هُدَى

تے یہودی تے عیسائی کدی وی تہاڈے توں راضی نہ ہوون گے جدوں تک تسیں ایہناں دے دین تے ٹُر نہ پوو۔ ② تسیں فرما دیو: اللہ دی ہدایت ای

اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ؕ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ الَّذِيْ جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ

سچی ہدایت اے تے (اے سنن والے!) جے تیرے کول علم آ جاون توں بعد وی توں اوہناں دی خاہشاں دے پچھے ٹریں گا ③

مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿١٢٠﴾ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَتْلُوْنَهٗ وقف منزل

تے تینوں اللہ کولوں کوئی بچاون والا نئیں ہووے گا تے نہ کوئی مدد کرن والا ہووے گا (120) اوہ لوک جیہناں نوں اسیں کتاب دتی اے تے اوہ ایہدی تلاوت کردے نیں

حَقَّ تِلَاوَتِهٖ ؕ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ؕ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿١٢١﴾ ع ١٤ ١٥ ١٤

جیویں تلاوت کرن دا حق اے ④ ایہی لوک ایس تے ایمان رکھدے نیں تے جیہڑے ایس دا انکار کرن تے اوہی نقصان چکن والے نیں (121)

حاشیہ ① ... کافراں نال رہن سہن، لباس تے حُلیے وچ وی اوہناں ورگا ہونا منع اے کہ ظاہر باطن دی نشانی ہندا اے تے ظاہر دا ای باطن تے اثر ہندا اے۔ ایس لئی کافراں دے طور طریقے توں بالکل مونھ موڑیا جاوے تاں کہ ایہناں دا ظاہر مسلماناں دے باطن تے اثر نہ کرے۔

② ... ایس آیت توں ایہہ وی سمجھ لگدی اے کہ پوری دنیا دے کافر مسلماناں توں کدے وی راضی نئیں ہو سکدے بھاویں ظاہری طور تے کدی حالات بدل جان۔ افسوس کہ ہزاراں تجربیاں توں بعد وی مسلمان سبق نئیں سِکھدے۔ ③ ... ایتھے خطاب نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال نئیں بلکہ ایس آیت نوں سنن والے ہر مخاطب توں اے یا فیر بظاہر خطاب نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال اے تے مراد آپ دی اُمت اے ایس لئی کہ آپ اہلِ کتاب دیاں خاہشاں دی پیروی نئیں کر سکدے۔ ④ ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دی کتاب دے حق بہت سارے نیں۔ قرآن دا حق ایہہ اے کہ ایس دا ادب کیتا جاوے، ایس نال محبت کیتی جاوے، ایہدی تلاوت کیتی جاوے، ایس نوں سمجھیا جاوے، ایہدے تے ایمان لیاندا جاوے، ایہدے تے عمل کیتا جاوے تے ایہنوں دوجیاں تک پہنچایا جاوے۔

يٰبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اذْكُرُوْا نِعْمَتِيَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّيْ فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٢٢﴾

اے یعقوب دی اولاد! میرا احسان یاد کرو① جیہڑا میں تہاڈے اُتے کیتا تے اوہ جیہڑی میں اوس ویلے دے سارے لوکاں اُتے تہانوں وڈیائی عطا فرمائی (122)

وَاتَّقُوْا يَوْمًا لَّا تَجْزِيْ نَفْسٌ عَنْ نَّفْسٍ شَيْـًٔا وَّلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ

تے اوس دن توں ڈرو جدوں کوئی جان کسے دوجی جان ولوں کوئی بدلہ نہ دیوے گی تے نہ اوہدے توں کوئی جرمانہ قبول کیتا جاوے گا

وَّلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿١٢٣﴾ وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰهٖمَ رَبُّهٗ بِكَلِمٰتٍ

تے نہ کافراں نوں سفارش نفع دیوے گی تے نہ ای اوہناں دی کوئی مدد کیتی جاوے گی (123) تے یاد کرو جدوں ابراہیم نوں اوہدے رب نیں کجھ گلاں دے نال ازمایا

فَاَتَمَّهُنَّ ؕ قَالَ اِنِّيْ جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا ؕ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ ؕ قَالَ

تے اوہنے ایس نوں پورا کر دتا (اللہ نے) فرمایا: میں تہانوں لوکاں دا پیشوا بناون والا آں۔② (ابراہیم نیں) عرض کیتی تے میری اولاد وچوں وی۔ فرمایا:

لَا يَنَالُ عَهْدِي الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٢٤﴾ وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَاَمْنًا ؕ وَاتَّخِذُوْا

میرا وعدہ ظالماں نوں نئیں پہنچ دا (124) تے (یاد کرو) جدوں اسیں ایس گھر نوں لوکاں لئی پناہ تے امان والا بنایا تے (اے مسلمانو!) تسیں

مِنْ مَّقَامِ اِبْرٰهٖمَ مُصَلًّى ؕ وَعَهِدْنَآ اِلٰٓى اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ اَنْ طَهِّرَا

ابراہیم دے کھلون والی جگہ نوں نماز پڑھن والی جگہ بناؤ③ تے اسیں ابراہیم تے اسماعیل نوں تاکید کیتی کہ میرا گھر طواف کرن والیاں

بَيْتِيَ لِلطَّآئِفِيْنَ وَالْعٰكِفِيْنَ وَالرُّكَّعِ السُّجُوْدِ ﴿١٢٥﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ

تے اعتکاف کرن والیاں تے رکوع تے سجدہ کرن والیاں لئی چنگی طراں پاک تے صاف رکھو④ (125) تے یاد کرو جد ابراہیم نے عرض کیتی:

حاشیہ ① ... اللہ پاک دیاں نعمتاں دا چرچا کرنا، ذکر کرنا شکر دی اک قسم اے۔ ایس لئی حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ولادت مبارکہ دا ذکر کرنا یاں ایس دی محفلاں سجانا ایسے زمرے وچ آوندیاں نیں۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ شریعت دے حکماں تے تکلیفاں اللہ ولوں آزمائشاں ہندیاں نیں تے جیہڑا ایہناں آزمائشاں وچ پورا اترے دنیا تے آخرت وچ انعاماں دا حق دار ہوندا اے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا جس پتھر نوں نبی دی قدم بوسی حاصل ہو جاوے اوہ عظمت والا ہو جاندا اے۔ ایہہ وی پتا لگا کہ نبی پاک عَلَیْہِ السَّلَام دا ادب توحید دی مخالف نئیں ایس لئی کہ مقام ابراہیم دا احترام تے عین نماز وچ ہندا اے۔ ④ ... ایس توں پتا لگا کہ خانہ کعبہ تے مسجد حرام شریف نوں حاجیاں، عمرہ کرن والیاں، طواف کرن والیاں، اعتکاف کرن والیاں تے نمازیاں لئی پاک صاف رکھیا جاوے۔ ایہہ ای حکم مسجداں نوں پاک صاف رکھن دا اے۔

رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَّارْزُقْ اَهْلَهٗ مِنَ الثَّمَرٰتِ مَنْ اٰمَنَ

اے میرے رب ایس شہر نوں امن والا بنا دے تے ایتھوں دے رہن والے جیہڑے اللہ تے قیامت دے دن تے ایمان رکھدے ہوون

مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهٗ قَلِيْلًا ثُمَّ

اوہناں نوں وکھرے وکھرے بھلاں دا رزق عطا فرما۔ ① (اللہ نے) فرمایا: جیہڑا کافر ہووے تے میں اوہنوں نوں وی تھوڑے جئے عرصے لئی فیدہ چکن دیاں گا فیر

اَضْطَرُّهٗۤ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿۱۲۶﴾ وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖمُ

اوہناں نوں دوزخ دے عذاب ول مجبور کر دیواں گا تے اوہ پھرن دی بڑی بھیڑی جگہ اے (126) تے جدوں ابراہیم

الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيْلُ ؕ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ؕ اِنَّكَ اَنْتَ

تے اسماعیل ایس گھر دیاں نیاں چک رے سن ② (اے دعا کردیاں ہویاں) اے ساڈے رب! ساڈے توں قبول فرما، ایہدے وچ شک نئیں کہ توں ای

السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۱۲۷﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَآ اُمَّةً

سنن والا تے جانن والا ایں (127) اے ساڈے رب! تے سانوں دوہاں نوں اپنا فرماں بردار رکھ تے ساڈی اولاد وچوں اک ایہو جئی اُمت بنا دے

مُّسْلِمَةً لَّكَ ۠ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۚ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ

جیہڑی تیری گل منن والی ہووے تے سانوں ساڈی عبادت دے طریقے وی وکھا دے ③ تے ساڈے اُتے اپنی رحمت نال توجہ فرما بے شک توں ہی بڑا توبہ قبول کرن والا

الرَّحِيْمُ ﴿۱۲۸﴾ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِكَ

تے مہربان ایں (128) اے ساڈے رب! تے ایہناں وچوں ای اک رسول گھل جیہڑا ایہناں تے تیریاں آیتاں دی تلاوت کرے

حاشیہ ① ... حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے خانہ کعبہ لئی رزق وچ وادھے دی دعا کیتی سی، اوس دعا دی قبولیت ہر بندہ اپنیاں اکھاں نال ویکھ سکدا اے کہ ساری دنیا دے پھل تے کھانے ایتھے بڑے لبھدے نیں۔ ② ... ایس آیت توں پتا لگا مسجداں بناؤنیاں بہت اعلیٰ عبادت تے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی سنت اے۔ ③ ... پتا لگا عبادت دے طریقے سکھنا حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دی سنت اے۔ ایہدے لئی دعا وی کرنی چاہیدی اے تے کوشش وی کرنی چاہیدی اے۔

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيْهِمْ ؕ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿١٢٩﴾ ع

تے ایہناں نوں تیری کتاب تے پکے علم سکھائے① تے ایہناں نوں چنگا ستھرا فرما دے۔بے شک تو ہی بڑی حکمت والا ایں (129)

وَمَنْ يَّرْغَبُ عَنْ مِّلَّةِ اِبْرٰهٖمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهٗ ؕ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنٰهُ

تے ابراہیم دے دین توں اوہی مونھ پھیرے گا جیہنے اپنے آپ نوں بے وقوف بنا رکھیا ہووے تے بے شک اسیں اوہنوں

فِي الدُّنْيَا ۚ وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٣٠﴾ اِذْ قَالَ لَهٗ رَبُّهٗٓ

دنیا وچوں چُن لیا تے بے شک اوہ آخرت وچ ساڈے خاص نیڑے ہون والیاں وچوں اے② (130) یاد کرو جدوں اوہدے رب نے اوہنوں فرمایا:

اَسْلِمْ ۙ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٣١﴾ وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهٖمُ بَنِيْهِ

فرماں برداری کر، تے اوہنے عرض کیتی: میں فرماں برداری کیتی اوہدی جیہڑا سارے جہاناں دا پالن والا اے (131) تے ابراہیم تے یعقوب نیں اپنیاں پُتراں نوں

وَيَعْقُوْبُ ؕ يٰبَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدِّيْنَ فَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا

ایسے دین دی وصیت کیتی کہ اے میرے پترو! بے شک کہ اللہ نے ایہہ دین تہاڈے لئی چن لیا اے تے تسیں کدی وی نہ مرنا پر

وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿١٣٢﴾ ؕ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوْبَ الْمَوْتُ ۙ

ایس حال وچ کہ تسیں مسلمان ہوو③ (132) (اے یہودیو!) کیہ تسیں اوس ویلے کول سی جدوں یعقوب دے وصال دا ویلا آیا،

حاشیہ ① ... ایس آیت توں صحابہ کرام عَلَیْہِمُ الرِّضْوَان دی شان دا وی پتا لگا کہ حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے جیہناں نوں کتاب تے حکمت سکھائی تے جیہناں نوں پاک تے صاف کیتا اوہناں دے سب توں پہلے مراد صحابہ ای سن۔ فیر ایہہ وی پتا لگا پورا قرآن سو کھا نئیں ورنہ ایہدی تعلیم لئی حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نہ گھلے جاندے۔ جیہڑا آکھے قرآن نوں سمجھنا بڑا سو کھا اے اوہنوں کسے وڈے عالم دے کول لے جاؤ، پندراں (۱۵) منٹاں وچ حال ظاہر ہو جاوے گا۔ ایہہ وی پتا لگا قرآن دے نال حدیث وی ضرورت اے۔

② ... پتا لگا کہ سچے دین دی پچھان اے کہ اوہ پہلے والے زمانے دے نیک لوکاں دا دین ہووے، ایہہ حضرات ہدایت دی دلیل نیں، اللہ پاک نے اسلام دے حق ہون دی ایتھے دلیل دتی اے کہ اوہ ملتِ ابراہیمی اے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا ماں پیو نوں صرف مال بارے ای نصیحت نئیں کرنی چاہیدی بلکہ اولاد نوں صحیح عقیدے، نیک کم، دین دی عظمت، دین تے استقامت، نیکیاں تے ہمیشگی تے گناہواں توں دور رہن دی وصیت وی کرنی چاہیدی اے۔

اِذْ قَالَ لِبَنِيْهِ مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْۢ بَعْدِيْ ؕ قَالُوْا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ

جدوں اوہناں نیں اپنے پتراں نوں فرمایا: (اے پترو!) میرے توں بعد تسیں کیہدی عبادت کرو گے؟ اوہناں آکھیا: اسیں تہاڈے معبود تے

وَاِلٰهَ اٰبَآئِكَ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ وَّنَحْنُ لَهٗ

تہاڈے پیو دادے ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق دے معبود دی عبادت کراں گے جیہڑا کلا معبود اے تے اسیں اوسے دے

مُسْلِمُوْنَ ﴿١٣٣﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۚ وَ

فرمانبردار آں (133) اوہ اِک اُمت اے جیہڑی گزر چکی اے۔ اوہناں دے عمل اوہناں لئی نیں تے تہاڈے عمل تہاڈے لئی نیں① تے

لَا تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٣٤﴾ وَقَالُوْا كُوْنُوْا هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى تَهْتَدُوْا ؕ

تہانوں اوہناں دے کماں بارے نئیں پچھیا جاوے گا (134) تے اہلِ کتاب نیں آکھیا: یہودی یا نصرانی ہو جاؤ ہدایت پا جاؤ گے۔

قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖمَ حَنِيْفًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٣٥﴾ قُوْلُوْٓا

تسیں فرماؤ: (کدی وی نئیں) بلکہ اسیں تے ابراہیم دے دین نوں اختیار کرنے آں جیہڑے ہر جھوٹھے توں وکھرے سن تے اوہ مشرکاں وچوں نئیں سن② (135) (اے مسلمانو!) تسیں

اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ

آکھو: اسیں اللہ اُتے تے جیہڑا ساڈے ولے نازل کیتا گیا اے اوہدے اُتے ایمان لیائے تے اوہدے اُتے جیہڑا ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق

وَيَعْقُوْبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى وَعِيْسٰى وَمَآ اُوْتِيَ النَّبِيُّوْنَ

تے یعقوب تے اوہناں دی اولاد ول نازل کیتا گیا تے موسیٰ تے عیسیٰ نوں دتا گیا تے جیہڑا باقی نبیاں نوں اپہناں دے رب ولوں

مِنْ رَّبِّهِمْ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ ۖ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿١٣٦﴾

عطا کیتا گیا۔ اسیں ایمان لیاون وچ اپہناں وچوں کسے دے وچ فرق نئیں کردے③ تے اسیں اللہ دے حضور سر نیویں رکھدے آں (136)

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ آخرت وچ اپنے عمل کم آون گے تے جے عقیدہ خراب ہوئے تے کسے دوجے دے عمل توں فیدہ نئیں ہوئے گا۔ ② ... ایس توں پتا لگا حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نوں رب تعالیٰ نے اوہ عام مقبولیت عطا کیتی اے کہ ہر دین والا ایہناں نال نسبت تے فخر کردا اے۔ تے ایہہ وی پتا لگا کہ صرف وڈیاں دی اولاد ہونا کافی نئیں جدوں تک وڈیاں والے کم نہ کرئے۔ ③ ... نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے درجیاں وچ فرق اے جویں کہ تیجے پارے دے شروع وچ اے پر ایہناں دی نبوت وچ فرق نئیں۔

فَاِنْ اٰمَنُوْا بِمِثْلِ مَآ اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا ۚ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ فِيْ شِقَاقٍ ۚ

فیر جے اوہ وی اونج ای ایمان لیاون جیویں تسیں ایمان لیائے او فیر تے اوہ ہدائت پاگئے تے جے مونھ موڑن تے اوہ خالی مخالفت وچ پے ہوئے نیں۔

فَسَيَكْفِيْكَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿١٣٧﴾ صِبْغَةَ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ اَحْسَنُ

تے اے حبیب! بڑی چھیتی اللہ ایہناں دے ولّوں تہانوں کافی ہووے گا تے اوہ ای سنن والا جانن والا اے(137)اسیں اللہ دا رنگ[1] اپنے اُتے چڑھا لیا تے

مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً ۖ وَّنَحْنُ لَهٗ عٰبِدُوْنَ ﴿١٣٨﴾ قُلْ اَتُحَآجُّوْنَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ

اللہ دے رنگ ناوں بہتر کیہدا رنگ اے؟تے اسیں اوہدی ای عبادت کرن والے آں(138)تسیں فرماؤ:کیہ تسیں اللہ دے بارے ساڈے نال لڑدےاو حالاں کہ

رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ وَلَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ وَنَحْنُ لَهٗ مُخْلِصُوْنَ ﴿١٣٩﴾

اوہ ساڈا وی رب اے تے تہاڈا وی تے ساڈے عمل ساڈے لئی نیں تے تہاڈے عمل تہاڈے لئی نیں تے اسیں خالص اوسے لئی آں (139)

اَمْ تَقُوْلُوْنَ اِنَّ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَالْاَسْبَاطَ كَانُوْا

(اے اہلِ کتاب!) کیہ تسیں ایہہ کہندے اوہ کہ ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق تے یعقوب تے ایہناں دیاں اولاداں

هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى ۗ قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُ ۗ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً

یہودی یا عیسائی سن؟ تسیں فرمادیو: کی تسیں بوہتے جاندے او یا اللہ؟ تے ایس توں ودھ کے ظالم کون جیہدے کول اللہ دے ولوں

عِنْدَهٗ مِنَ اللّٰهِ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ لَهَا

کوئی گواہی ہووے تے اوہ ایس نوں لکائے تے اللہ تہاڈے عملاں توں بے خبر نئیں (140) اوہ اک اُمت اے جیہڑی لنگھ چکی اے۔ ایہناں دے

مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۚ وَلَا تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٤١﴾ ع ١٦ ٢ ١٢

عمل ایہناں لئی نیں تے تہاڈے عمل تہاڈے لئی نیں تے تہاڈے توں اوہناں دے کماں دے بارے نئیں پچھیاجاوے گا[2] (141)

حاشیہ ① ... اللہ دے رنگ دا مطلب اوہدے دے دین دے سچے عقیدے نیں۔ ② ... ایہدے وچ اوہناں مسلماناں لئی وی نصیحت اے جیہڑے اپنے ماں پیو، پیر مرشد دے نیک عملاں تے بھروسہ کرکے آپ نیکیاں توں دور تے گناہواں وچ لگے ہوئے نیں۔

سَيَقُوْلُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰىهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِيْ كَانُوْا عَلَيْهَا ؕ

ہن بیوقوف لوک آکھن گے① ایہناں مسلماناں نوں ایہناں دے اُوس قبلے توں کِنّے پھیر دِتا اے جیہدے تے ایہہ پہلے سن؟

قُلْ لِّلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ؕ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۱۴۲﴾

تسیں فرما دیو: مشرق تے مغرب سارا اللہ ای دا اے، اوہ جیہنوں چاہندا اے سدھے رستے ول ہدایت دیندا اے (142)

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ اُمَّةً وَّسَطًا لِّتَكُوْنُوْا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُوْنَ

تے ایسے طراں اسیں تہانوں بہترین اُمت بنایا تاں کہ تسیں لوکاں تے گواہ بنو تے ایہہ

الرَّسُوْلُ عَلَيْكُمْ شَهِيْدًا ؕ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِيْ كُنْتَ عَلَيْهَآ اِلَّا لِنَعْلَمَ

رسول تہاڈی راکھی کرن والے تے گواہ ہون تے اے حبیب! تسیں پہلے جس قبلے تے سی اسیں اوہ ایسے لئی خاص کیتا سی کہ ویکھئے②

مَنْ يَّتَّبِعُ الرَّسُوْلَ مِمَّنْ يَّنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ ؕ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيْرَةً اِلَّا عَلَى

کیہڑا رسول دی اطاعت کردا اے تے کیہڑا پُٹھے پیریں پھر جاندا اے تے بے شک اوہ لوک جیہناں نوں اللہ نیں ہدایت دتی سی ایہناں توں علاوہ

الَّذِيْنَ هَدَى اللّٰهُ ؕ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيْعَ اِيْمَانَكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ

(لوکاں) تے ایہہ بڑی بھاری سی③ تے اللہ دی ایہہ شان نئیں کہ تہاڈا ایمان ضائع کر دیوے بے شک اللہ لوکاں تے

لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۴۳﴾ قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَآءِ ۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ

بوہت مہربان، رحم والا اے (143) اسیں تہاڈے مونھ دا اسمان ول بار بار اٹھنا ویکھ رہے آں تے ضرور اسیں تہانوں

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ بیت المقدس توں بعد خانہ کعبہ نوں قبلہ بناؤن تے اعتراض کرن والیاں نوں بیوقوف آکھیا گیا، ایس توں پتا لگا کہ جیہڑا بندہ دین دے مسئلیاں دیاں حکمتاں نہ سمجھے بلکہ اوہناں تے ایویں اعتراض کرے اوہ نا سمجھ تے بیوقوف اے بھاویں دنیا دے کماں وچ اوہ کنا ای چلاک ہووے۔ ② ... علم دا مطلب ''جاننا'' اے، پر جتھے آیت وچ مستقبل (آن والے زمانے) دے حوالے نال اللہ لئی ایہہ لفظ ہون اوتھے ایس دا معنیٰ ''رب تعالیٰ دا لوکاں اگے اوہدا امتحان فرمانا'' یا ''اوہناں اگے وکھرا نالے واضح تے فرق ظاہر کر دینا'' ہندا اے۔ ③ ... ایہدے توں پتا لگا رب تعالیٰ دے حکم دا پتا لگ جان توں بعد قبول کرن توں دل وچ تنگی محسوس کرنا منافقت دی نشانی اے۔

قِبْلَةً تَرْضٰىهَا ۪ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ؕ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ

اوس قبلہ ول پھیر دیاں گے جیہدے وچ تہاڈی خُشی اے ① تے ایسے ویلے اپنا مونھ مسجد حرام ول پھیر دیو تے اے مسلمانو! تسیں جتھے کتے ہووں

فَوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ شَطْرَهٗ ؕ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ لَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ

اپنا منہ اوس پاسے کر لو تے بے شک اوہ لوک جیہناں نوں کتاب عطا کیتی گئی اے اوہ ضرور جان دے نیں کہ

الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴۴﴾ وَلَئِنْ اَتَيْتَ

ایہہ تبدیلی ایہناں دے رب ولوں حق اے ② تے اللہ ایہناں دے کماں توں بے خبر نئیں (144) تے جے تسیں ایہناں

الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَّا تَبِعُوْا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِتَابِعٍ

کتاب والیاں کول ہر نشانی لے آوو تے فیر وی اوہ تہاڈے قبلہ دی پیروی نئیں کرن گے ③ تے نہ تسیں اوہناں دے قبلے دی پیروی کرو

قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ؕ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ

تے اوہ آپس وچ وی اک دوجے دے قبلے دی پیروی کرن والے نئیں نیں تے (اے سنن والے!) ④ جے تیرے کول علم آ جاون توں بعد

مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ اِنَّكَ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۴۵﴾ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ وقف لازم

توں اوہناں دیاں خاہشاں تے ٹریا تے اوس ویلے توں ضرور زیادتی کرن والا ہوویں گا (145) اوہ لوک جیہناں نوں اسیں

حاشیہ ① ...ایس آیت توں پتا لگا کہ اللہ تعالیٰ نوں اپنے حبیب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی رضا بڑی پسند اے تے اللہ اوہناں دی رضا نوں پورا فرماندا اے۔ ② ...اہلِ کتاب جان دے سن کہ قبلے دی ایہہ تبدیلی اللہ ولوں حق اے ایس لئی کہ ایہناں دیاں کتاباں وچ حضور پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی ایہہ صفت وی لکھی ہوئی سی تے ایہناں دے نبیاں عَلَيْهِمُ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام نیں آپ دی ایہہ نشانی وی دسی سی کہ آپ بیت المقدس توں کعبے ول پھیرن گے۔ ③ ...دلیلاں دے باوجود اہلِ کتاب دا مسلماناں دے قبلے دی پیروی نہ کرن دی وجہ ایہناں دا ساڑ سی کہ بنی اسرائیل توں نبوت منتقل ہو گئی، پتا لگا کہ حسد بڑی بھیڑی صفت اے کہ بندے نوں حق قبول کرن توں روک دیندی اے۔ ④ ...ایتھے خطاب نبی پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نال نئیں بلکہ ایس آیت نوں سنن والے ہر مخاطب نال اے یا فیر ظاہراً گل نبی پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نال اے تے مراد آپ دی امت اے، ایس لئی کہ آپ اہلِ کتاب دی خاہشاں دی پیروی نئیں کر سکدے۔

اَلْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمْ ؕ وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنْهُمْ

کتاب عطا فرمائی اے اوہ اوس نبی نوں ایس طراں جان دے نیں جیویں اوہ اپنے پتراں نوں جان دے نیں بے شک ایہناں وچ اِک گروہ

وقف منزل

لَيَكْتُمُوْنَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿١٤٦﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ

جان بجھ کے حق نوں لکاندا اے (146) (اے سننن والے!)① حق اوہی اے جیہڑا تیرے رب ولوں اے۔ بس توں کدی وی شک کرن

وقف النبی ﷺ ١٧ ع ٢

مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿١٤٧﴾ وَلِكُلٍّ وِّجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيْهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرٰتِ ؕ

والیاں وچوں نہ ہوویں (147) تے ہر اک لئی توجہ دا اک پاسا اے جیہدے ول اوہ مونھ کردا اے تے تسیں نیکیاں وچ اگے نکل جاؤ۔②

اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا يَاْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٤٨﴾

تسیں جتھے کتے وی ہووہ گے اللہ تہانوں سب نوں اکٹھا کر لیاوے گا۔ ایہدے وچ شک نئیں اللہ ہر چیز تے قدرت رکھن والا اے (148)

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ؕ وَاِنَّهٗ

تے (اے حبیب!) تسیں جدھروں آؤ اپنا مونھ مسجد حرام ول کرو تے بے شک اوہ

لَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ

یقیناً تہاڈے رب ولوں حق اے تے اللہ تہاڈے کماں توں بے خبر نئیں (149) تے اے حبیب! تسیں جدھروں آؤ

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ؕ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ

اپنا مونھ مسجد حرام ول کرو تے اے مسلمانو! تسیں جتھے کتے او اپنا مونھ

شَطْرَهٗ ۙ لِئَلَّا يَكُوْنَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ ۗ اِلَّا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْهُمْ ق

اوسے ول کرو تاکہ لوکاں نوں تہاڈے تے کوئی حجت نہ رہوے پر جیہڑے اوہناں وچوں انصاف نہ کرن

حاشیہ ① ... ایتھے خطاب نبی پاک نال نئیں بلکہ ایس آیت نوں سننن والے ہر مخاطب نال اے یا ایتھے وی ظاہری طور تے خطاب نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال اے پر مراد آپ دی اُمت اے ایس لئی کہ آپ اللہ دے حکم وچ شک نئیں کر سکدے۔ ② ... ایتھے آیت وچ ایہہ گل سمجھائی گئی اے کہ مال تے دولت، عہدہ تے منصب، شہرت تے مقبول ہونا تے دنیاداری ایہو جئی چیز نئیں کہ ایہدے وچ اک دوجے نال مقابلہ کیتا جاوے ایس لئی کہ ایہہ سب فناہون والیاں چیزاں نیں، جد کہ باقی رہن والی تے مقابلے دے قابل چیزاں تے نیکی، عبادت تے بھلائی دے کم نیں۔

فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِيْ ۞ وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِيْ عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿١٥٠﴾

تے اوہناں توں نہ ڈرو① تے میرے کولوں ڈرو تے تاکہ میں اپنی نعمت تہاڈے تے پوری کر دیاں تے تاکہ تسیں ہدایت حاصل کرو (150)

كَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْكُمْ رَسُوْلًا مِّنْكُمْ يَتْلُوْا عَلَيْكُمْ اٰيٰتِنَا وَيُزَكِّيْكُمْ وَ

جس طراں کہ اسیں تہاڈے وچ تہاڈے وچوں ای اک رسول پیجیا جیہڑا تہاڈے تے ساڈیاں آیتاں تلاوت فرماندا اے تے تہانوں پاک کردا اے تے

يُعَلِّمُكُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَّا لَمْ تَكُوْنُوْا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٥١﴾ فَاذْكُرُوْنِيْٓ

تہانوں کتاب تے پکا علم سکھاندا اے تے تہانوں اوہ سکھاندا اے جیہنوں تسیں جان دے نئیں سو② (151) تے تسیں مینوں یاد کرو،

اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ ﴿١٥٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اسْتَعِيْنُوْا

میں تہانوں یاد کراں گا تے میرا شکر ادا کرو تے میری ناشکری نہ کرو③ (152) اے ایمان والیو! صبر تے نماز توں

بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٥٣﴾ وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَنْ يُّقْتَلُ

مدد منگو،④ بے شک اللہ صبر کرن والیاں دے نال اے (153) تے جیہڑے اللہ دے رستے وچ مارے جان

فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ ۭ بَلْ اَحْيَاۗءٌ وَّلٰكِنْ لَّا تَشْعُرُوْنَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ

اوہناں نوں مردہ نہ آکھو بلکہ اوہ زندہ نیں پر تہانوں ایس گل دی سمجھ نئیں⑤ (154) تے اسیں ضرور تہانوں

مناقبہ ۳ ع ۱۸ ۵ ۲

حاشیہ ① ... اللہ دا ڈر ہر دوجے ڈر توں ودھ ہونا چاہیدا اے تے اوہدی رضا مخلوق دی رضا حاصل کرن اُتے غالب ہونی چاہی دی اے۔ ② ... اصل ایہہ اے کہ حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم صرف قرآن دے ظاہری مضموناں تے اللہ دے حکم ای نئیں بلکہ رہنمائی تے ہدایت ،صلاح و فلاح تے علم و حکمت دیاں بے شمار گلاں سکھاندے نیں ایس لئی کہ آپ پہلیاں تے بعد والیاں ساریاں علماں نوں جاندے نیں۔ ③ ... جدوں کفر دا لفظ شکر دے مقابلے تے آئے تے اوہدا مطلب ناشکری اے تے جدوں اسلام یا ایمان دے مقابلے وچ آوے تے اوہدا مطلب بے ایمانی ہندا اے۔ ایتھے آیت وچ کفر دا مطلب ناشکری اے۔ ④ ... غیر خدا توں مدد منگنا شرک نئیں اے، ایس موضوع دی ہور تفصیل تفسیر صراط الجنان، جلد 1، صفحہ 247 تے ویکھو۔ ⑤ ... شہید حقیقی طور تے زندہ نیں پر ایہناں دی حیاتی کس طراں دی اے ایہدا سانوں کوئی پتا نئیں، ایسے لئی دنیاوی معاملیاں دے اعتبار نال ایہناں تے عام میت وانگوں شرعی حکم لاگو ہندے نیں۔

بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوْعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرٰتِ ؕ

کجھ ڈر تے بھکھ توں تے کجھ مالاں تے جاناں تے پھلاں دے گھاٹے توں ازماواں گے

وَبَشِّرِ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٥٥﴾ الَّذِيْنَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُّصِيْبَةٌ ۙ قَالُوْٓا اِنَّا لِلّٰهِ وَ

تے صبر کرن والیاں نوں خش خبری سنا دیو (155) اوہ لوک کہ جدوں اوہناں تے کوئی مصیبت آندی اے تے آکھدے نیں: اسیں اللہ ای دے آں تے

اِنَّآ اِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ ﴿١٥٦﴾ اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوٰتٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۟ قف وَ

اسیں اوہدے ول ای پھرن والے آں (156) ایہہ اوہ لوک نیں جیہناں تے ایہناں دے رب ولوں درود نیں تے رحمت تے

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُوْنَ ﴿١٥٧﴾ اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ ۚ

ایہی لوک ہدایت پاون والے نیں (157) بے شک صفا تے مروہ اللہ دیاں نشانیاں وچوں نیں ①

فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَّطَّوَّفَ بِهِمَا ؕ وَمَنْ

تے جیہڑا ایس گھر دا حج یا عمرہ کرے تے اوہدے تے کجھ گناہ نئیں کہ ایہناں دوہاں دے چکر لاوے تے جیہڑا کوئی

تَطَوَّعَ خَيْرًا ۙ فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيْمٌ ﴿١٥٨﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ مَآ اَنْزَلْنَا

اپنے ولوں بھلائی کرے تے بے شک اللہ نیکی دا بدلہ دین والا، خبردار اے (158) بے شک اوہ لوک جیہڑے ساڈیاں اُتاریاں ہوئیاں

مِنَ الْبَيِّنٰتِ وَالْهُدٰى مِنْۢ بَعْدِ مَا بَيَّنّٰهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتٰبِ ۙ اُولٰٓئِكَ

روشن گلاں تے ہدایت نوں لکاندے نیں ② حالاں کہ اسیں ایہنوں لوکاں لئی کتاب وچ کھل کے دسیا اے تے ایہناں تے

يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللّٰعِنُوْنَ ﴿١٥٩﴾ ۙ اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا وَاَصْلَحُوْا

اللہ لعنت فرماندا اے تے لعنت کرن والے ایہناں تے لعنت کردے نیں (159) پر اوہ لوک جیہڑے توبہ کرن تے سنوارن لین

حاشیہ ① ... صفا تے مروہ پہاڑ نوں ایہہ عظمت حضرت ہاجرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دی نسبت دی برکت نال حاصل ہوئی، ایس توں پتا لگا کہ نیکاں نال نسبت رکھن والی چیز شاناں والی ہو جاندی اے۔ ② ... دین دے مسئلیاں نوں لُکانا گناہ اے ایس طراں کہ لوڑ دے ویلے نہ دَسے جان یا ایس طراں کہ غلط دَسے جان بلکہ غلط دسن تے بڑی سخت وعیداں نیں۔ ایس زمانے وچ غلط مسئلے دسن والیاں تے قرآن حدیث دیاں غلط شرح تے وضاحتاں کرن والیاں دا گھاٹا نئیں تے ایہہ ساریاں ذکر کیتیاں گئیاں آیتاں دی وعید وچ شامل نیں۔

وَبَيَّنُوْا فَاُولٰٓئِكَ اَتُوْبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَاَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿١٦٠﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

تے (کُلیاں ہویاں گلاں نوں) ظاہر کر دین تے میں اوہناں دی توبہ قبول فرماواں گا تے میں ہی وڈا توبہ قبول فرمان والا مہربان ہاں (160) بناں شک اوہ لوک

كَفَرُوْا وَمَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَ

جیہناں نیں کفر کیتا تے کافر① ای مرے اوہناں تے اللہ تے فرشتیاں تے

النَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿١٦١﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا

انساناں دی، ساریاں دی لعنت اے② (161) اوہ ہمیشہ لئی اوس وچ رہن گے، ایہناں توں عذاب ہولا نہ کیتا جاوے گا تے نہ

هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿١٦٢﴾ وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ﴿١٦٣﴾ ع ٩ ١٦ ٢

ایہناں نوں ڈھل دتی جاوے گی (162) تے تہاڈا معبود اک معبود اے ایس توں علاوہ کوئی معبود نئیں، بڑی رحمت والا، مہربان اے (163)

اِنَّ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِيْ

ایہدے وچ شک نئیں اسماناں تے زمین دی پیدائش تے رات دن دے بدلن وچ تے بیڑی وچ جیہڑی

تَجْرِيْ فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ مَّآءٍ

دریا وچ لوکاں دے فیدے لے کے چلدی اے تے اوس پانی وچ جیہڑا اللہ نے اسمان توں وسایا

فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيْهَا مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ ۖ وَّتَصْرِيْفِ

فیر ایہدے نال مردہ زمین نوں حیاتی بخشی تے زمین وچ ہر طرح دے جانور پھیلائے تے ہواواں دے چکر

الرِّيٰحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ

تے اوہ بدل جیہڑے اسمان تے زمین دے وچکار حکم دے بدھے نیں③ ایہناں ساریاں وچ یقیناً عقل منداں لئی

حاشیہ ① ... عربی لفظ "کُفَّار" کافر دی جمع اے۔ ② ... مرن ویلے ایمان دی دولت توں محروم رہ جانا سب توں وڈی بدبختی اے تے اوس ویلے ایمان دا سلامت رہ جانا بڑی وڈی سعادت اے، ایس لئی ہر مسلمان نوں چاہیدا اے کہ اوہ بھاویں کنا ای نیک تے پارسا، عبادت کرن والا تے پرہیزگار کیوں نہ ہووے اپنے بھیڑے انجام توں ڈردا رہوے۔ ③ ... ایس آیت وچ دسیاں گئیاں چیزاں وچوں ہر اک اُتے وکھرا غور تے فکر کریئے تے اللہ دی قدرت دے ایہو جئے حیران کر دین والے کرشمے نظر آوندے نیں کہ عقل حیران ہو جاندی اے۔

يَّعْقِلُوْنَ ﴿١٦٤﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّتَّخِذُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُّحِبُّوْنَهُمْ

نشانیاں نیں① (164) تے کجھ لوکیں اللہ توں علاوہ ہوراں نوں معبود بنا لیندے نیں اوہناں نوں اللہ وانگوں محبوب

كَحُبِّ اللّٰهِ ؕ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَشَدُّ حُبًّا لِّلّٰهِ ؕ وَلَوْ يَرَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا

رکھدے نیں تے ایمان والے سب توں ودھ اللہ نال محبت کردے نیں تے جے کر ظالم ویکھدے

اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ ۙ اَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾

جدوں اوہ عذاب نوں اکھاں نال ویکھن گے کیوں جے ساری طاقت اللہ ای دی اے تے اللہ سخت عذاب دین والا اے (165)

اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِيْنَ اتُّبِعُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا وَرَاَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ

جدوں پیشوا اپنے پیروی کرن والیاں توں اوازار ہوون گے تے عذاب ویکھن گے تے ایہناں دے سارے رِشتے ناتے

بِهِمُ الْاَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ

کٹے جان گے② (166) تے پیروی کرن والے آکھن گے جے سانوں اک واری واپس جانا مل جاوے تے اسیں ایہناں پیشواواں توں اینج ای اوازار ہو جاندے

كَمَا تَبَرَّءُوْا مِنَّا ؕ كَذٰلِكَ يُرِيْهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرٰتٍ عَلَيْهِمْ ؕ

جویں ایہہ ساڈے توں اوازار ہوئے نیں③ اللہ ایسے طراں ایہناں نوں ایہناں دے کم ایہناں تے پچھتاوا بنا کے وکھاوے گا

وَمَا هُمْ بِخٰرِجِيْنَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾ ع يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ كُلُوْا مِمَّا فِي الْاَرْضِ ٢٠ ع ٤ ٤

تے اوہ دوزخ چوں نکلن والے نئیں (167) اے لوکو! جو کجھ زمین وچ

حاشیہ ① ... سائنس دے علوم وی اللہ دی معرفت دا ذریعہ بن دے نیں۔ جِناں سائنس دا علم ہوندا ہووے گا اونی ہی اللہ دی عظمت تے قدرت دی پچھان ہوندی ہووے گی، ایس لئی جو کوئی دین اسلام دی خدمت تے اللہ نوں جانن دی نیت توں سائنس دا علم سِکھدا اے تے ایہہ وی بڑی وڈی عبادت ہووے گی تے نالے اللہ نیں جیہڑا کائنات وچ غور تے فکر دا حکم دِتا اے ایہہ ایس حکم نوں پورا کرنا وی ہووے گا۔ ② ... یاد رہوے کہ قیامت دے دن کافراں دے رشتے تے ٹُٹ جان گے پر وَلیاں مُتقیاں تے نیکاں دے نال مسلماناں دا دوستی والا رشتہ باقی رہوے گا۔ ③ ... یاد رہوے کہ ایمان تے نیک عملاں دی اصل حسرت تے کافرنوں ای ہووے گی پر مسلماناں نوں وی نیکیاں دی کمی تے بہتے گناہواں کرن تے حسرت ہووے گی۔

حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۭ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٦٨﴾ اِنَّمَا

حلال① پاک اے② اوس وچوں کھاؤ تے شیطان دے راہواں تے نہ ٹرو، بے شک اوہ تہاڈا کھلا دشمن اے (168) اوہ تہانوں صرف

يَاْمُرُكُمْ بِالسُّوْۗءِ وَالْفَحْشَاۗءِ وَاَنْ تَقُوْلُوْا عَلَي اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٦٩﴾

برائی تے بے حیائی دا حکم دیوے گا تے ایہہ (حکم دیوے گا) کہ تسیں اللہ دے بارے اوہ کجھ آکھو جیہڑا آپ تہانوں پتا نئیں (169)

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اتَّبِعُوْا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا بَلْ نَتَّبِعُ مَآ اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ

تے جدوں ایہناں نوں آکھیا جاوے کہ اوہدی پیروی کرو جیہڑا اللہ نیں نازل کیتا اے تے کہندے نیں: بلکہ اسیں تے اوہدی پیروی کراں گے جیہڑے تے اسیں

اٰبَآءَنَا ۭ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَاۗؤُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ شَيْـــًٔا وَّلَا يَهْتَدُوْنَ ﴿١٧٠﴾

اپنے پیو دادے نوں ویکھیا اے۔ کیہ بھاویں اوہناں دے پیو دادے نہ کجھ عقل رکھدے ہوون نہ اوہ ہدایت پاون والے ہوون؟③ (170)

وَمَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا كَمَثَلِ الَّذِيْ يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَاۗءً وَّنِدَاۗءً ۭ

تے کافراں دی مثال اوس بندے وانگوں اے جیہڑا کسے ایہو جئے نوں آوازاں دیوے جیہڑا خالی چیکاں تے پکار دے سوا کجھ نئیں سُندا۔

صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿١٧١﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُلُوْا مِنْ

(ایہہ کافر) بولے، گونگے، اَنھے نیں تے ایہہ سمجھدے نئیں④ (171) اے ایمان والیو! ساڈیاں دتیاں ہوئیاں

حاشیہ ① ... دین اسلام وچ حلال کھان تے حرام توں بچن دی بڑی زیادہ تاکید اے، حرام روزی کما کے تے کھا کے کوئی بندہ کدے وی متقی نئیں ہو سکدا۔ رشوت، سود، چوری، ڈکیتی، تے مال نپ لینا سارا کجھ ایسے کھاتے وچ آوندا اے۔ ② ... حلال تے پاک توں مراد اوہ چیز اے جیہڑی آپ وی حلال اے جویں بکرے دا گوشت، سبزی، دال وغیرہ تے سانوں ملیا وی جائز طریقے نال ہووے یعنی چوری، رشوت، ڈکیتی وغیرہ نال نہ ملے۔ ③ ... شریعت دے مقابلے وچ پیو دادے دی پیروی کرنا حرام اے۔ ایسے طراں گناہواں دے کماں وچ پیو دادے دی پیروی ناجائز اے۔ کہ حدیث پاک دے حکم دے مطابق اللہ دی نافرمانی دے کم وچ کسے دی اطاعت نئیں کیتی جا سکدی۔ ساڈے ول شادی، مرگ تے دوجے کئی موقعیاں تے شریعت اُتے چلن دا آکھیا جاوے تے لوکیں آگوں پیو دادے تے خاندان برادری دے رسم رواجاں دا بہانہ کردے نیں ایہہ بہانے بڑے غلط نیں۔ ④ ... کن، زبان تے اکھ دا پورا فائدہ ایہہ اے کہ ایہناں نال حق سنیا، بولیا تے ویکھیا جاوے تے کافر کیونکہ اپنے ایہناں اعضاواں توں ایہہ فائدہ نئیں لیندے ایس اعتبار توں ایہہ بولے، گونگے تے انھے نیں۔

طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَاشْكُرُوْا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿۱۷۲﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ

ستھریاں چیزاں کھاؤ تے اللہ دا شکر ادا کرو جے تسیں اوسے دی عبادت کردے او (172) اوہنے تہاڈے تے صرف

عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ بِهٖ لِغَيْرِ اللّٰهِ ۚ فَمَنِ

مریا ہویا تے خون تے سُور دا گوشت تے اوہ جانور حرام کیتے نیں جیہدے ذبح دے ویلے اللہ توں علاوہ دا ناں لیا گیا① تے جیہڑا مجبور

اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۷۳﴾

ہو جاوے حالاں اوہ نہ خواہش رکھن والا ہووے تے نہ ضرورت توں اگے ودھن والا ہووے تے اوس تے کوئی گناہ نئیں، بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (173)

اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَيَشْتَرُوْنَ بِهٖ ثَمَنًا

بے شک اوہ لوک جیہڑے اللہ دی نازل کیتی ہوئی کتاب نوں لکاندے نیں② تے اوس دے بدلے ذلیل مُل

قَلِيْلًا ۙ اُولٰۗىِٕكَ مَا يَاْكُلُوْنَ فِيْ بُطُوْنِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ

لیندے نیں اوہ اپنے ڈھڈ وچ اگ ای بھر دے نیں تے اللہ قیامت دے دن ایہناں نال نہ کلام

الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيْهِمْ ۚۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۱۷۴﴾ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا

فرمائے گا③ تے نہ ایہناں نوں پاک کرے گا تے ایہناں لئی دردناں والا عذاب اے (174) ایہو اوہ لوک نیں جیہناں نیں

الضَّلٰلَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَآ اَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿۱۷۵﴾

ہدایت دے بدلے گمراہی تے بخشش دے بدلے عذاب مُل لے لیا تے ایہہ کنی کُو اگ برداشت کرن والے نیں④ (175)

حاشیہ ① ... غیر اللہ دے ناں تے ذبح کرن دا مطلب ایہہ اے کہ ذبح کرن ویلے چھری پھیر دے ہوئے اللہ پاک توں علاوہ کسے ہور دے ناں تے ذبح کیتا جاوے، اویہو جیا جانور حرام تے مردار اے۔ زندگی وچ کسے دے ناں لا دینا ایس آیت دے زُمرے وچ نئیں آوندا۔ ہور تفصیل تفسیر صراط الجنان، جلد 1، صفحہ 274 تے ویکھو۔ ② ... یاد رہوے کہ لُکانا ایہہ وی اے کہ کتاب دے مضمون دا کسے نوں پتا نہ لگن دتا جاوے، نہ اوہ کسے نوں پڑھ کے سنایا جاوے نہ وکھایا جاوے تے ایہہ وی لُکان وچ آوندا اے کہ غلط تاویلاں کر کے معنیٰ بدلن دی کوشش کیتی جاوے تے کتاب دے اصل معنی تے پردہ پا دِتا جاوے۔ یہودی ایہہ سارے کم کردے سن تے اج وی بہتے لوک ایہہ ای کم کردے نیں۔ ③ ... ایتھے کلام نہ فرمان دا مطلب ایہہ اے کہ رحمت نال کلام نئیں فرمائے گا۔ ④ ... آیت وچ لفظ "مَا" لوکاں دے محاورے دے اعتبار دے نال حیرانی دے معنیٰ وچ اے تے ایہہ سوالیہ وی ہو سکدا اے۔

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ ؕ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا فِي الْكِتٰبِ

ایہہ (سزا) ایس لئی اے کہ اللہ نے حق نال کتاب نازل فرمائی تے بناں شک کتاب وچ اختلاف کرن والے ①

لَفِيْ شِقَاقٍۭ بَعِيْدٍ ﴿۱۷۶﴾ لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ ع ٢١ ٩ ٥

دور دی مخالفت تے ضد وچ نیں (176) اصل نیکی ایہہ نئیں کہ تسیں اپنے منہ مشرق یا مغرب ول

وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ

کر لو بلکہ اصل نیکی اوہ اے جیہڑا اللہ تے قیامت تے فرشتیاں تے کتاب

وَالنَّبِيّٖنَ ۚ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنَ

تے پیغمبراں اُتے ایمان لیائے تے اللہ دی محبت وچ پیارا مال رشتے داراں تے یتیماں تے مسکیناں تے

وَابْنَ السَّبِيْلِ ۙ وَالسَّآئِلِيْنَ وَفِي الرِّقَابِ ۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ۚ

مسافراں ② تے منگن والیاں نوں تے (غلام لونڈیاں دیاں) دھوناں آزاد کران وچ خرچ کرے تے نماز قائم رکھے تے زکوٰۃ دیوے

وَالْمُوْفُوْنَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عٰهَدُوْا ۚ وَالصّٰبِرِيْنَ فِي الْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ

تے اوہ لوگ جیہڑے اپنا وعدہ کرکے اپنا وعدہ پورا کرن والے نیں تے مصیبت تے سختی وچ تے جہاد دے ویلے

وَحِيْنَ الْبَاْسِ ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ﴿۱۷۷﴾

صبر کرن والے نیں ایہو لوک سچے نیں ③ تے ایہو پرہیزگار نیں (177)

حاشیہ ① ... کتاب توں مراد قرآن شریف اے یا تورات شریف، پہلی صورت وچ اختلاف توں مراد ہووے گا "نہ منا" تے دوجی صورت وچ ایس توں مراد ہووے گا "صحیح طراں نہ منا" ایس لئی یہودی قرآن نوں تے بالکل نئیں من دے سن تے تورات نوں منن دا دعویٰ کردے سن، پر صحیح طراں نئیں من دے سن۔ ② ... آیت وچ ذکر ہویا "اِبْنَ السَّبِيْلِ" لفظ دا لفظی ترجمہ اے راہ دا پتر تے ایہدا مطلب مسافر ہندا اے۔ ③ ... یعنی صحیح عقیدہ رکھن والے تے نمازی، زکوٰۃ تے صدقہ دین والے، صبر دی عادت والے، وعدے دے پابند تے نیک کم کرن والے ای اپنے ایمان دے دعوے وچ پورے پورے سچے نیں۔ اللہ سانوں ایہو جیا ای بناوے۔

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰى ؕ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ

اے ایمان والیو! تہاڈے تے قتل کیتے ہویاں① دے خون دا بدلہ لینا فرض کر دِتا گیا، آزاد دے بدلے آزاد

وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى ؕ فَمَنْ عُفِيَ لَهٗ مِنْ اَخِيْهِ شَيْءٌ

غلام دے بدلے غلام تے عورت دے بدلے عورت، تے جیہدے لئی اوہدے بھرا ولوں کجھ معافی دے دتی جاوے

فَاتِّبَاعٌۢ بِالْمَعْرُوْفِ وَاَدَآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ ؕ ذٰلِكَ تَخْفِيْفٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ

تے چنگے طریقے نال مطالبہ ہووے تے وارث نوں چنگے طریقے نال ادائیگی ہووے۔② ایہہ تہاڈے رب ولوں آسانی

وَرَحْمَةٌ ؕ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۱۷۸﴾ وَلَكُمْ

تے رحمت اے۔ تے ایس توں بعد جیہڑا زیادتی کرے اوہدے لئی دردناں والا عذاب اے۔ (178) تے ایہہ

فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يّٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿۱۷۹﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا

عقل مندو! خون دا بدلہ لین وچ تہاڈی زندگی اے تاکہ تسیں بچو③ (179) تہاڈے تے فرض کیتا گیا اے④ کہ جدوں

حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرَا ۖ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ

تہاڈے وچوں کسے نوں موت آئے (تے) جے اوہ کجھ مال چھڈ جائے تے اپنے ماں پیو تے نیڑے دے رشتے داراں لئی

حاشیہ ① ... عربی لفظ قتلیٰ قتیل دی جمع اے۔ ② ... قتل ہون والے دے وارث مال دے بدلے معاف کرن تے راضی ہون تے اوہناں نوں مطالبہ کرن وچ تے دوجے پاسے قاتل نوں خون کرن دا بدلہ ادا کرن وچ چنگا طریقہ اپنان دا حکم دِتا گیا اے۔ ③ ... قصاص وچ زندگی اِنج اے کہ قصاص وچ قتل ہون دے ڈر توں بندہ دوجے نوں قتل کرن توں رک جاوے گا تے نالے جے قاتل نوں ایہہ سزا دے دتی جاوے تے دوجے لوکاں نوں وی چنگی عبرت ملے گی تے ایہہ چیز لوکاں دیاں حیاتی دی حفاظت دا ذریعہ بنے گی۔ ④ ... وراثت دی ونڈ دے حکم نازل ہون توں پہلاں مرن والے تے اپنے مال دے بارے وچ وصیت کرنا واجب سی ایس لئی کہ اوس ویلے صرف وصیت دے مطابق مال دی ونڈ ہندی سی جدوں وراثت دی ونڈ دے حکم آ گئے تے وصیت دا حکم واجب منسوخ ہو گیا، پر جائز ہونا اَجے وی باقی اے۔

بِالْمَعْرُوْفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ﴿١٨٠﴾ فَمَنْۢ بَدَّلَهٗ بَعْدَ مَا سَمِعَهٗ فَاِنَّمَآ

چنگے طریقے نال وصیت کر جاوے۔ ایہہ پرہیز گاراں تے واجب اے (180) فیر جیہڑا وصیت نوں سنن توں بعد اوہنوں بدل دیوے تے

اِثْمُهٗ عَلَى الَّذِيْنَ يُبَدِّلُوْنَهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿١٨١﴾ فَمَنْ خَافَ مِنْ

اوہدا گناہ ایہناں بدلن والیاں تے ای اے،① بے شک اللہ سنن والا اے جانن والا اے (181) فیر جیہنوں وصیت کرن والے ولوں

مُّوْصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ

ناانصافی یا گناہ دا ڈر ہوے تے اوہ اوہناں وچ صلح کرا دیوے تے اوہدے تے کوئی گناہ نئیں۔② بے شک اللہ بخشن والا

رَّحِيْمٌ ﴿١٨٢﴾ ع يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ ٢٢ ع ٦

مہربان اے (182) اے ایمان والیو! تہاڈے تے روزے فرض کیتے گئے③ جیویں تہاڈے توں پہلے

عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿١٨٣﴾ ۙ اَيَّامًا مَّعْدُوْدٰتٍ ؕ

لوکاں تے فرض کیتے گئے سن تاکہ تسیں پرہیز گار بن جاؤ (183) گنتی دے تھوڑے دن نیں

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ ؕ وَعَلَى

تے تہاڈے وچوں جو کوئی بیمار ہووے یا سفر وچ ہووے تے اینے روزے ہور دناں وچ رکھے④ تے جیہناں نوں

الَّذِيْنَ يُطِيْقُوْنَهٗ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِيْنٍ ؕ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ

ایدی طاقت نہ ہووے اوہناں تے اِک مسکین دا کھانا فدیہ اے فیر جیہڑا اپنے ولوں نیکی بوہتی کرے تے اوہ اوہدے لئی

حاشیہ ① ... وصیت کرن توں بعد اپنی زندگی وچ وصیت کرن والے نوں وصیت بدلن دا حق ہندا اے پر فوت ہون توں بعد کسے دوجے بندے نوں وصیت بدلن دی شرعی اجازت نئیں۔ ② ... جے کسے عالم، حاکم، وصی، رشتے دار وغیرہ نوں پتا لگ جائے کہ مرن والا وصیت وچ کسے نال زیادتی کر ریا اے، یا شرعی حکماں دی پابندی نئیں کر ریا تے ایہہ مرن والے نوں سمجھا کے وصیت ٹھیک کر دادیوے تے ایہہ بندہ گنہگار نئیں بلکہ اپنے ایس نیک عمل دی وجہ توں ثواب دا حق دار ہووے گا۔ ③ ... ایس آیت وچ روزے فرض ہون دا بیان اے۔ شریعت وچ روزہ ایہہ اے کہ صبح صادق توں لیکے سورج ڈُبن تک روزے دی نیت نال کھان پین تے ہم بستری توں بچیا جاوے۔ ④ ... مریض نوں فی الحال روزہ نہ رکھن دی چھوٹ ایس صورت وچ اے کہ جدوں اوہنوں روزہ رکھن نال بیماری ودھ جان، یا مرن دا خطرہ ہووے تے مسافر نوں ایس صورت وچ چھٹی اے جدوں اوہ بانوے 92 کلومیٹر یا ایس توں ودھ سفر تے ہووے۔

لَّهٗ ؕ وَ اَنْ تَصُوْمُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۸۴﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِیْٓ

بہتر اے تے جے تسیں سمجھو تے روزہ رکھنا تہاڈے لئی زیادہ بہتر اے (184) رمضان دا مہینہ اے ① جیہدے وچ

اُنْزِلَ فِیْهِ الْقُرْاٰنُ هُدًی لِّلنَّاسِ وَ بَیِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰی وَ الْفُرْقَانِ ۚ

قرآن نازل کیتا گیا جیہڑا لوکاں لئی ہدایت تے راہ وکھان والا اے تے فیصلے دیاں روشن گلاں (نال بھریا ہویا اے۔)

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْیَصُمْهُ ؕ وَ مَنْ كَانَ مَرِیْضًا اَوْ عَلٰی سَفَرٍ فَعِدَّةٌ

تے تہاڈے وچوں جیہڑا کوئی ایہہ مہینہ پاوے تے ضرور ایس دے روزے رکھے تے جیہڑا بیمار ہووے یا سفر وچ ہووے تے اونے روزے

مِّنْ اَیَّامٍ اُخَرَ ؕ یُرِیْدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْیُسْرَ وَ لَا یُرِیْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ۫ وَ

ہور دِناں وچ رکھے۔ اللہ تہاڈے تے آسانی چاہندا اے تے تہاڈے اُتے تنگی نئیں چاہندا تے (ایہہ آسانیاں ایس لئی نیں) تاں کہ تسیں

لِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰی مَا هَدٰىكُمْ وَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۸۵﴾

(روزیاں دی) گنتی پوری کر لو تے تاں کہ تسیں ایسے گل تے اللہ دی وڈیائی بیان کرو کہ اوہنے تہانوں ہدایت دتی تے تاں کہ تسیں شکر کرن والے بن جاؤ ② (185)

وَ اِذَا سَاَلَكَ عِبَادِیْ عَنِّیْ فَاِنِّیْ قَرِیْبٌ ؕ اُجِیْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ

تے اے حبیب! جدوں تہاڈے توں میرے بندے میرے بارے پچھن تے بے شک میں نیڑے آں، میں دعا کرن والے دی دعا قبول

اِذَا دَعَانِ ۙ فَلْیَسْتَجِیْبُوْا لِیْ وَ لْیُؤْمِنُوْا بِیْ لَعَلَّهُمْ یَرْشُدُوْنَ ﴿۱۸۶﴾ اُحِلَّ لَكُمْ

کرنا واں جدوں اوہ میرے توں دعا کرے ③ تے ایہناں نوں چاہیدا اے کہ میرا حکم منن تے میرے تے ایمان لیاون تاں کہ ہدایت پاون (186) تہاڈے لئی

حاشیہ ① ... رمضان اوہ واحد مہینہ اے کہ جیہدا ناں قرآن پاک وچ آیا تے قرآن مجید نال نسبت دی وجہ توں رمضان دے مہینے نوں عظمت تے شان ملی۔ ایس توں پتا لگا کہ جس ویلے نوں کسے اُچی تے عظمت والی چیز نال نسبت ہو جائے اوہ ویلا قیامت تک شاناں والا اے۔ ایسے لئی جس دن تے جس گھڑی نوں حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ولادت تے معراج نال نسبت اے اوہ عظمت تے شاناں والے ہو گئے۔ ② ... گنتی پوری کرن دا مطلب رمضان دے اُنتیہ 29 یا تیہہ 30 دن پورے کرنے نیں تے تکبیر کہن دا مطلب ایہہ اے کہ اللہ نیں تہانوں اپنے دین دے طریقے سکھائے تے تسیں ایس تے اللہ دی وڈیائی بیان کرو تے ایہناں چیزاں تے اللہ دا شکر ادا کرو۔ ③ ... دعا دا مطلب اے اپنی ضرورت اگے رکھنا تے اجابت یعنی قبولیت دا معنیٰ ایہہ اے کہ پروردگار اپنے بندے دی دعا تے "میرے بندے میں حاضر آں" فرماندا اے البتہ جو منگیا جاوے اوسے دا مل جانا وجی چیز اے۔

لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَآئِكُمْ ؕ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَ اَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ؕ

روزے والیاں راتاں وچ اپنی عورتاں کول جانا حلال کر دتا گیا،① اوہ تہاڈے لئی لباس نیں تے تسیں اوہناں لئی لباس او۔

عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُوْنَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَ عَفَا عَنْكُمْ ۚ

اللہ جان دا اے کہ تسیں اپنیاں جاناں نوں خیانت وچ پاندے سو تے اوہنے تہاڈی توبہ قبول کیتی تے تہانوں معاف فرما دِتا

فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوْهُنَّ وَ ابْتَغُوْا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ ۪ وَ كُلُوْا وَ اشْرَبُوْا حَتّٰى

تے ہن ایہناں نال ہم بستری کرلو تے جیہڑا اللہ نے تہاڈے نصیب وچ لکھیا اے اوہ طلب کرو② تے کھاؤ تے پیو ایتھوں تک کہ

يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۪ ثُمَّ اَتِمُّوا

تہاڈے لئی فجر توں چٹیائی (سویر) دا ڈورا سیاہی (رات) دے ڈورے توں الگ ہو جائے فیر رات آون تک

الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ ۚ وَ لَا تُبَاشِرُوْهُنَّ وَ اَنْتُمْ عٰكِفُوْنَ ۙ فِي الْمَسٰجِدِ ؕ تِلْكَ

روزیاں نوں پورا کرو تے بیویاں نال ہم بستری نہ کرو جدکہ تسیں مسیتاں وچ اعتکاف وچ ہوو۔③ ایہہ

حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوْهَا ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ

اللہ دیاں حداں نیں تے ایہناں دے کول نہ جاؤ۔ اللہ ایج ای لوکاں لئی اپنیاں آیتاں کھول کے بیان فرماندا اے تاں کہ اوہ

يَتَّقُوْنَ ﴿۱۸۷﴾ وَ لَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَ تُدْلُوْا بِهَآ اِلَى

پرہیزگار ہو جان (187) تے آپس وچ اک دوجے دا مال ناحق نہ کھاؤ تے نہ حاکماں کول ایہناں

حاشیہ ① ... عربی لفظ الرَّفَثُ دا لغوی معنی اے، مرد تے عورت دی آپس دیاں پردے والیاں ایہو جئیاں گلاں کرنیاں جیہڑیاں ساریاں دے سامنے نہ کیتیاں جا سکن تے ایتھے ایس توں مراد جماع کرنا اے۔ ② ... اللہ پاک دے لکھے ہوئے نوں منگنا، توں مراد اک ایہہ وی اے کہ عورتاں نال ہمبستری اولاد حاصل کرن دی نیت توں ہونی چاہی دی اے جس توں مسلماناں دی بندیاں دی طاقت وچ وادھا ہووے تے دین پکا ہووے۔ ③ ... ایہدے وچ بیان اے کہ رمضان دیاں راتاں وچ روزہ دار لئی بیوی نال ہم بستری حلال اے جدکہ اوہ اعتکاف وچ نہ ہووے، پر اعتکاف وچ عورتاں نال میاں بیوی والے میل ملاپ حرام نیں۔

الْحُكَّامِ لِتَاْكُلُوْا فَرِيْقًا مِّنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۸۸﴾ ع ۲۳ ۷

دا مقدمہ ایس لئی پہنچاؤ کہ لوکاں دا کجھ مال ناجائز طریقے نال تے جان بجھ کے کھا لو① (188)

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ ؕ قُلْ هِيَ مَوَاقِيْتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ؕ وَلَيْسَ الْبِرُّ

تہاڈے توں نویں چن دے بارے پچھدے نیں۔② تسیں فرما دیو: ایہہ لوکاں تے حج لئی ویلے دیاں نشانیاں نیں تے ایہہ کوئی

بِاَنْ تَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ ظُهُوْرِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى ۚ وَاْتُوا

نیکی نئیں کہ تسیں گھراں وچ پچھلی کندھ توڑ کے آؤ، ہاں اصل نیک تے پرہیزگار ہوندا اے③ تے گھراں وچ

الْبُيُوْتَ مِنْ اَبْوَابِهَا ۪ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۱۸۹﴾ وَقَاتِلُوْا فِيْ

ایہناں دے دروازیاں وچوں آؤ تے اللہ توں ڈردے روو ایس آس تے کہ تسیں کامیابی پا لوو (189) تے اللہ دے راہ وچ

سَبِيْلِ اللّٰهِ الَّذِيْنَ يُقَاتِلُوْنَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ

اوہناں نال لڑو جیہڑے تہاڈے نال لڑدے نیں تے حد توں نہ ودھو، بے شک اللہ حد توں ودھن والیاں نوں

الْمُعْتَدِيْنَ ﴿۱۹۰﴾ وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوْهُمْ وَاَخْرِجُوْهُمْ مِّنْ حَيْثُ

پسند نئیں کر دا (190) تے (جہاد وچ) کافراں نوں جتھے ویکھو مار دیو④ تے اوہناں نوں اوتھوں کڈھ دیو جتھوں

اَخْرَجُوْكُمْ وَالْفِتْنَةُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ وَلَا تُقٰتِلُوْهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ

اوہناں نیں تہانوں کڈھیا سی تے فتنہ قتل توں زیادہ سخت ہندا اے تے مسجد حرام دے کول ایہناں نال

حاشیہ ① ... ناجائز فیدے لئی کسے تے مقدمہ بناؤنا تے اوہنوں حاکماں تک لے جانا ناجائز تے حرام اے۔ ایسے طراں اپنے فیدے لئی دوجے نوں نقصان پہچان لئی حاکماں تے اثر پاؤنا، رشوتاں دینا حرام اے۔ حاکماں تک پہنچ رکھن والے لوک ایس آیت دے حکم نوں سامنے رکھن۔ ② ... عربی لفظ اَھِلَّة ہلال دی جمع اے تے نویں مہینے دی پہلی دوجی رات دے چن نوں ہلال کہندے نیں۔ ③ ... ایہہ آیت جاہلیت دے زمانے دی اک رسم دے بارے نازل ہوئی، ایس توں پتا لگا کسے شے نوں منع کیتیوں بغیر ناجائز سمجھنا جاہلاں دا کم اے۔ اپنے ولوں غلط قسم دیاں رسماں بنالینا تے پابندیاں لالینا جائز نئیں۔ بوہت سارے کم اُنج ای جائز ہندے نیں پر اپنے ولوں شرعاً ضروری سمجھ لین توں اوہ شریعت دے خلاف ہو جاندے نیں۔ ④ ... ایتھے جہاد وچ کافراں نوں قتل کرن دی گل ہو ری اے، ایہہ حکم نئیں کہ امن ہووے یا جنگ، صلح ہووے یا لڑائی ہر حال وچ ایہناں نوں قتل کر دے پھرو۔

الْحَرَامِ حَتّٰى يُقٰتِلُوْكُمْ فِيْهِ ۚ فَاِنْ قٰتَلُوْكُمْ فَاقْتُلُوْهُمْ ؕ كَذٰلِكَ

نہ لڑو جدوں تک اوہ تہاڈے نال اوتھے نہ لڑن تے جے تہاڈے نال لڑن تے اوہناں نوں قتل کرو۔ کافراں لئی

جَزَآءُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۱۹۱﴾ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۹۲﴾ وَقٰتِلُوْهُمْ

ایہو سزا اے① (191) فیر جے اوہ باز آ جان تے بے شک اللہ بخشن والا، مہربان اے (192) تے ایہناں نال لڑدے رہوو

حَتّٰى لَا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ وَّيَكُوْنَ الدِّيْنُ لِلّٰهِ ؕ فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا

ایتھوں تک کہ کوئی فتنہ نہ رہوے② تے عبادت اللہ لئی ہو جاوے فیر جے اوہ باز آ جان تے صرف ظالماں تے سختی دی

عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۹۳﴾ اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمٰتُ قِصَاصٌ ؕ

سزا باقی رہ جاندی اے (193) ادب والے مہینے دے بدلے ادب والا مہینہ اے تے ساریاں ادب والیاں چیزاں دا بدلہ اے۔

فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوْا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ ۪ وَاتَّقُوا

تے جیہڑا تہاڈے تے زیادتی کرے اوہدے تے اونی ای زیادتی کرو جنّی اوہنے تہاڈے تے کیتی ہووے تے اللہ توں

اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۹۴﴾ وَاَنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَ

ڈردے رہوو تے ایہہ یاد رکھو کہ اللہ ڈرن والیاں دے نال اے③ (194) تے اللہ دے راہ وچ خرچ کرو تے

مع لَا تُلْقُوْا بِاَيْدِيْكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ ۛۚ وَاَحْسِنُوْا ۚۛ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۹۵﴾

اپنے ہتھیں آپ نوں تباہی وچ نہ پاؤ تے نیکی کرو تے بے شک اللہ نیکی کرن والیاں نال محبت فرماندا اے (195)

حاشیہ ① ... حرم شریف دی حدود وچ مسلماناں نوں لڑن توں منع کر دِتا گیا اے ایس لئی کہ ایہہ حرم دی عظمت دے خلاف اے پر جدوں کافرای اوتھے مسلماناں نال جنگ شروع کر دین تے اوہناں نوں جواب دین لئی اوتھے وی اوہناں نال لڑن تے اوہناں نوں قتل کرن دی اجازت اے۔ ② ... ایتھے فتنے توں "شرک" مراد اے۔ ③ ... دینِ اسلام دے اعلیٰ اخلاق، پاک کردار تے ظلم توں باز رہن دا درس دین دی اُچیائی تے ویکھو کہ بے قابو جذبے، بدلہ لین دے جوش تے دشمن تے قبضہ حاصل ہندے ویلے بدلہ لین وچ مسلماناں نوں تقوے تے عدل تے انصاف دا درس دتا جاریا اے تے زیادتی کرن توں ڈکیا جاریا اے۔

وَ اَتِمُّوا الْحَجَّ وَ الْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ؕ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ

تے حج تے عمرہ اللہ لئی پورا کرو فیر جے تہانوں (مکے توں) روک دتا جاوے① تے (حرم وچ) قربانی دا جانور گھلو جیہڑا وی لبھے

وَ لَا تَحْلِقُوْا رُءُوْسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهٗ ؕ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ

تے اپنے سر نہ مناؤ جدوں تک قربانی اپنے ٹھکانے تے نہ پہنچ جاوے فیر جیہڑا تہاڈے وچوں

مَّرِيْضًا اَوْ بِهٖۤ اَذًى مِّنْ رَّاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِّنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ ۚ

بیمار ہووے یا اوہدے سر وچ کوئی تکلیف ہووے تے روزے یا خیرات یا قربانی دا فدیہ دیوے②

فَاِذَاۤ اَمِنْتُمْ ۪ وقفة فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ

فیر جدوں تسیں سکون وچ ہوو تے جیہڑا حج نال عمرہ ملاون دا فیدہ چکے اُوس تے قربانی لازم اے جس طراں دی مل جاوے

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَ سَبْعَةٍ اِذَا

فیر جیہڑا (قربانی دی طاقت) نہ رکھے تے تِن روزے حج دے دناں وچ رکھے تے ست روزے (اوس ویلے رکھو) جدوں

رَجَعْتُمْ ؕ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ؕ ذٰلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ اَهْلُهٗ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ؕ

تسیں اپنے گھر نوں واپس آؤ، ایہہ پورے دس نیں③ ایہہ حکم اوہدے لئی اے جیہڑا مکے دا رہن والا نہ ہووے④

حاشیہ ① ... حج یا عمرے دا احرام بنھن توں بعد کسے وجہ توں، جویں دشمن یا درندے دے ڈر، سفر دی وجہ توں بیماری ودھن دے پکے خیال توں حج یا عمرہ پورا نہ کر سکن نوں احصار کہندے نیں۔ ② ... احرام دی حالت وچ جس پابندی دی خلاف ورزی کرن تے دم یعنی قربانی کرنا لازم اے، اوہ خلاف ورزی جے بیماری یا سر وچ زخم، پھنسی پھوڑے یا جوواں وغیرہ دی سخت تکلیف دی وجہ توں ہووے تے اوہدے وچ قربانی دے بدلے 6 مسکیناں نوں اک اک صدقہ دین یا دو ویلے ڈھڈ بھر کے روٹی کھوادین یا تن روزے رکھ لین یا قربانی ای کر لین دا اختیار ہووے گا۔ ③ ... جیہڑا بندہ اک ای سفر وچ حج تے عمرہ دی سعادت حاصل کرے تے اوہدے تے شکرانے دے طور تے قربانی لازم اے، جے قربانی کرن دی طاقت نئیں رکھدا تے اوہ دس روزے رکھے، تن روزے احرام بنھن توں بعد، 1 شوال توں 9 ذی الحجہ تک رکھے تے 7 روزے 13 ذی الحجہ توں بعد رکھے۔ ④ ... حج تمتع یا حج قران دا جائز ہونا صرف آفاقی یعنی میقات توں باہر والیاں لئی اے۔ میقات دی حدود وچ تے اوہدے اندر رہن والیاں لئی نہ تمتع دی اجازت اے نہ قران دی، اوہ صرف حج افراد کر سکدے نیں۔

وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾ اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ ع ٢٤ ٨

تے اللہ توں ڈردے روو تے جان لوو کہ اللہ بڑا سخت عذاب دین والا اے (196) حج کجھ مشہور

مَّعْلُوْمٰتٌ ۚ فَمَنْ فَرَضَ فِيْهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ ۙ

مہینے نیں تے جیہڑا ایہناں وچ حج دی نیت کرے تے حج وچ نہ عورتاں اگے صحبت دی گل ہووے تے نہ کوئی گناہ ہووے

وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۭ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ يَّعْلَمْهُ اللّٰهُ ۭ وَتَزَوَّدُوْا ﷺ

تے نہ کسے نال جھگڑا ہووے تے تسیں جیہڑی بھلائی کرو اللہ اوہنوں جان دا اے تے راہ دا خرچہ نال لے لوو

فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى ۡ وَاتَّقُوْنِ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ

سب توں بہتر راہ دا خرچہ یقیناً پرہیز گاری اے تے اے عقل والیو! میرے کولوں ڈر دے روو① (197) تہاڈے تے

جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوْا فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ ۭ فَاِذَآ اَفَضْتُمْ مِّنْ عَرَفٰتٍ فَاذْكُرُوا

کوئی گناہ نئیں کہ اپنے رب دا فضل لبھو، تے جدوں تسیں عرفات توں واپس آؤ تے

اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ۠ وَاذْكُرُوْهُ كَمَا هَدٰىكُمْ ۚ وَاِنْ كُنْتُمْ مِّنْ

مشعرِ حرام دے کول اللہ نوں یاد کرو تے اوہدا ذکر کرو ایس لئی کہ اوہنے تہانوں ہدایت دِتی اے بھاویں ایس توں پہلے

قَبْلِهٖ لَمِنَ الضَّاۗلِّيْنَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ اَفِيْضُوْا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا

تسیں یقیناً گمراہ سو (198) فیر (اے قریشیو!) تسیں وی اوتھوں واپس آوو جتھوں دوجے لوکیں واپس آندے نیں② تے اللہ توں بخشش

حاشیہ ① ... عقل والے آکھ کے ایس لئی مخاطب کیتا تاکہ لوکاں نوں سمجھ آ جائے کہ عقل دا تقاضا اللہ داڈر اے، جیہڑا اللہ پاک توں نہ ڈرے اوہ بے عقلاں وانگوں اے۔ عقل اوہ ای اے جیہڑی اللہ پاک دا ڈر پیدا کرے تے جس عقل توں بندہ بے دین ہووے اوہ عقل نئیں بلکہ بے عقلی اے۔ ② ... قریش قبیلے والے دوجے لوکاں دے نال عرفات وچ ٹھہرن دی بجائے مزدلفہ وچ ٹھہرے رہندے تے جدوں لوکیں عرفات چوں واپس آندے تے ایہہ مزدلفہ توں واپس آندے تے ایہدے وچ اپنی وڈیائی سمجھدے سن۔ ایس آیت وچ اوہناں نوں حکم دتا گیا کہ اوہ وی ساریاں دے نال عرفات وچ ٹھہرن تے اکٹھے واپس آون۔ ایس توں پتا لگا کہ اسلامی حکماں نوں برادریاں دے اعتبار نال نئیں بدلیا جاندا تے نہ ای کسے دے رتبے تے مقام دی وجہ توں ایہناں وچ تبدیلی ہندی اے بلکہ امیر تے غریب، کالے گورے، عربی عجمی (مطلب جیہڑے عربی نئیں) ساریاں لئی اسلام دے حکم اِکو جئے نیں۔

اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٩٩﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ

منگو، بناں شک اللہ بخشن والا مہربان اے (199) فیر جدوں اپنے حج دے کم پورے کر لوَو تے اللہ دا ذکر کرو

كَذِكْرِكُمْ اٰبَآءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا ؕ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ رَبَّنَآ اٰتِنَا

جس طراں اپنے پیو دادا دا ذکر کردے سو بلکہ اس توں وی زیادہ (ذکر کرو)① تے کوئی بندہ اِنج کیہندا اے کہ اے ساڈے رب! سانوں

فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهٗ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّقُوْلُ رَبَّنَآ

دنیا وچ دیدے② تے آخرت وچ اوہدا کجھ حصہ نئیں (200) تے کوئی اِنج کیہندا اے کہ اے ساڈے رب!

النصف

اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ اُولٰٓئِكَ

سانوں دنیا وچ بھلائی عطا فرما تے سانوں آخرت وچ (وی) بھلائی عطا فرما تے سانوں دوزخ دے عذاب توں بچا (201) ایہناں

لَهُمْ نَصِيْبٌ مِّمَّا كَسَبُوْا ؕ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِيْٓ

لوکاں لئی ایہناں دے کمائے ہویاں عملاں وچوں حصہ اے تے اللہ چھیتی حساب کرن والا اے (202) تے گنتی دے

اَيَّامٍ مَّعْدُوْدٰتٍ ؕ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِيْ يَوْمَيْنِ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ

دِناں وچ اللہ دا ذکر کرو③ تے جیہڑا چھیتی کرکے دو دناں وچ (منٰی توں) ٹر جاوے اوہدے تے کوئی گناہ نئیں④ تے جیہڑا پچھے رہ جائے

حاشیہ ① ... جاہلیت دے زمانے وچ عرب والے حج توں بعد کعبے دے نیڑے اپنے پیو دادیاں دے فضائل بیان کردے سن۔ اسلام وچ دسیا گیا کہ ایہہ مشہوری تے اپنی وڈیائی بیان کرنا بیکار گلاں نیں۔ ایہدے نالوں بہتر اے ذوق تے شوق نال اللہ پاک دا ذکر کرو۔ ② ... یاد رہوے کہ مومن جے دنیادی بہتری منگدا اے تے اوہ وی جائز اے تے ایہہ دنیادی طلب جے دین دی مدد تے اوہدی طاقت لئی ہووے تے ایہہ دعاوی دین دے کماں وچ شامل ہووے گی، پر ایہہ یاد رہوے کہ آخرت نوں بالکل بُھل کے صرف دنیا منگنا کسے وی حال وچ مسلماناں دی شان نئیں۔ ③ ... گنتی دے دِناں توں مراد ایام تشریق نیں تے اللہ دے ذکر توں نمازاں توں بعد تے جمرات دی رمی (شیطان نوں روڑے مارنا) دے ویلے تکبیر کیہنا مراد اے تے آیت توں مراد ایہہ اے کہ منٰی وچ ٹھہرن دے دوران اللہ پاک دے ذکر وچ لگے روو۔ ④ ... ایتھے دوہاں دِناں وچ رمی کرکے ٹُر جان توں مراد دس ذی الحجہ دے بعد دو دن نیں، لہذا جے کوئی بندہ باراں تاریخ دی رمی کرکے منٰی توں واپس آوے تے اوس تے کوئی گناہ نئیں جد کہ تیراں نوں رمی کرکے واپس آنا افضل اے۔

فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۭ لِمَنِ اتَّقٰى ۣ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ۝٢٠٣

تے اوہدے تے (وی) کوئی گناہ نئیں۔ (ایہہ خش خبری) پرہیز گار لئی اے تے اللہ توں ڈردے روو تے یاد رکھو کہ تسیں اوہدے دل ای چکے جاؤ گے (203)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّعْجِبُكَ قَوْلُهٗ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰي مَا

تے لوکاں وچوں کوئی اوہ اے کہ دنیا دی زندگی وچ اوہ دی گل تہانوں بڑی چنگی لگدی اے تے اوہ اپنے دل دی گل تے اللہ نوں

فِيْ قَلْبِهٖ ۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ۝٢٠٤ وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيْهَا

گواہ بناندا اے حالاں کہ اوہ سب توں وڈا جھگڑا کرن والا اے (204) تے جدوں کنڈ پھیر کے جاندا اے تے کوشش کردا اے کہ زمین تے فساد پھیلاوے

وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۭ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ۝٢٠٥ وَاِذَا قِيْلَ لَهُ

تے کھیتیاں تے ڈنگراں نوں ختم کر دیوے تے اللہ فساد نوں پسند نئیں کردا① (205) تے جدوں اوہنوں آکھیا جاوے کہ

اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهٗ جَهَنَّمُ ۭ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ۝٢٠٦ وَ

اللہ توں ڈر تے اوس نوں ضد ہور گناہ تے پکاندی اے تے ایہو جئے نوں جہنم بوہت اے تے اوہ بوہت بھیڑا ٹھکانا اے② (206) تے

مِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْرِيْ نَفْسَهُ ابْتِغَاۗءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ۝٢٠٧

لوکاں وچوں کوئی اوہ اے جیہڑا اللہ دی رضا لبھن لئی اپنی جان وی وچ دیندا اے تے اللہ بندیاں تے بڑا مہربان اے (207)

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا فِي السِّلْمِ كَاۗفَّةً ۠ وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۭ

اے ایمان والیو! اسلام وچ پورے پورے داخل ہو جاؤ تے شیطان دے رستے تے نہ چلو

حاشیہ ① ... ایتھے آیت وچ بھاویں اک خاص منافق دا ذکر اے پر ایہہ آیت بوہت سارے لوکاں نوں سمجھان لئی بڑی اے۔ ساڈے معاشرے وچ وی بوہت سارے لوک ایہو جئے نیں جیہناں دی زبان بڑی مٹھی ہندی اے، گل بات بڑی نرمی نال کردے نیں تے بڑی عاجزی دا اظہار کردے نیں پر اندر کھاتے دین دے مسئلیاں وچ، لوکاں وچ خانداناں وچ فساد کر دے تے مرن مران تے اُجاڑن دا ذریعہ بن دے نیں۔ ② ... منافق بندے دی اک نشانی ایہہ ہندی اے کہ جے اوہنوں سمجھایا جاوے تے اوہ اپنی گل تے اڑ جاندا اے، دوجے دی گل منا اپنی توہین سمجھ دا تے نصیحت کیتے جان نوں اپنی عزت دا مسئلہ بنا لیندا اے۔ افسوس کہ ساڈے معاشرے وچ ایہو جئے لوک بہتھیرے نیں۔

اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿٢٠٨﴾ فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ الْبَيِّنٰتُ

بے شک اوہ تہاڈا کھلا دشمن اے (208) تے جے تسیں اپنے کول روشن دلیلاں آ جان توں بعد وی ڈول جاؤ

فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٠٩﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيَهُمُ اللّٰهُ

تے جان لوو کہ اللہ بڑی وڈی حکمت والا اے① (209) لوک تے اوسے چیز نوں اڈیک رہے نیں کہ بدلاں دی چھاواں

ع ٢٥ ١٤ ٩ فِيْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٢١٠﴾

وچ ایہناں کول اللہ دا عذاب تے فرشتے آجان تے فیصلہ کر دتا جاوے تے اللہ ای ول سارے کم پھیرے جاندے نیں (210)

سَلْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ كَمْ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ اٰيَةٍۢ بَيِّنَةٍ ۭ وَمَنْ يُّبَدِّلْ نِعْمَةَ

بنی اسرائیل توں پچھو کہ اسیں اوہناں نوں کنیاں روشن نشانیاں دتیاں② تے جیہڑا اللہ دی نعمت نوں اپنے

اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوا

کول آون توں بعد بدل دیوے تے بناں شک اللہ دا عذاب سخت اے③ (211) کافراں دی نظر وچ④

حاشیہ ① ... ایس دا مطلب ایہہ اے کہ تسیں لوک کھلیاں دلیلاں دے باوجود اسلام وچ مکمل آون توں دور رہے تے اسلام دی راہ دے اُلٹ چلو گے تے ایہہ تہاڈا بڑا وڈا جرم ہووے گا۔ ② ... یاد رکھو کہ بنی اسرائیل توں روشن نشانیاں بارے پچھنا اصل وچ ایہناں نوں سمجھان لئی تے ایہناں نوں اپنیاں نافرمانیاں کرن دے باوجود اللہ دیاں مہربانیاں دا ایہناں توں اقرار کران لئی اے۔ ③ ... اللہ دی نعمت توں اللہ دیاں آیتاں مراد نیں جیہڑیاں ہدایت دا سبب نیں تے ایہناں دی برکت توں گمراہی توں خلاصی ملدی اے، ایہناں وچوں اوہ آیتاں نیں جیہناں وچ نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی نعت، صفتاں تے آپ دی نبوت تے رسالت دا بیان اے تے یہودی تے عیسائیاں دا اپنی کتاباں وچ ردوبدل کرنا ایس نعمت نوں بدلنا اے۔ ④ ... کافراں لئی دنیاوی زندگی چنگی کر دین توں مراد ایہہ اے کہ ایہناں نوں ایہی زندگی چنگی لگدی اے، اوہ ایسے دی قدر کردے تے ایسے تے ای مردے نیں۔ یاد رہوے دنیاوی زندگی اوہ اے جیہڑی نفس دی خاہشاں وچ لنگھے تے جیہڑی آخرت اکٹھی کرن وچ خرچ ہووے اوہ اللہ دے فضل نال دینی زندگی اے۔

وقف لازم

اَلْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُوْنَ مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۘ وَالَّذِيْنَ اتَّقَوْا

دنیا دی زندگی نوں بڑا سوہنا بنا دِتا گیا اے تے اوہ مسلماناں تے ہسدے نیں تے (اللہ توں) ڈرن والے

فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَاۗءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾

قیامت دے دن ایہناں کافراں توں اُچے ہون گے① تے اللہ جیہنوں چاہندا اے بے حساب رزق عطا فرماندا اے (212)

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً ۟ فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ ۠

سارے لوکیں اِکو دین تے سن تے اللہ نے نبیاں نوں گھلیا خش خبری دیندیاں ہویاں تے ڈر سانڈیاں ہویاں

وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيْمَا اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ۭ

تے ایہناں دے نال سچی کتاب اتاری تاکہ اوہ لوکاں وچ ایہناں دیاں اختلافاں وچ فیصلہ کر دیوے

وَمَا اخْتَلَفَ فِيْهِ اِلَّا الَّذِيْنَ اُوْتُوْهُ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ

تے جیہناں لوکاں نوں کتاب دتی گئی اوہناں نیں ای آپس وچ بغض تے حسد دی وجہ توں کتاب وچ اختلاف کیتا (ایہہ اختلاف)ایس توں بعد (کیتا) کہ

بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۚ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَا اخْتَلَفُوْا فِيْهِ مِنَ الْحَقِّ

ایہناں دے کول روشن حکم آ گئے سن تے اللہ نے ایمان والیاں نوں اپنے حکم توں اُوس حق گل دی ہدایت دتی جیہدے وچ

بِاِذْنِهٖ ۭ وَاللّٰهُ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَاۗءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٢١٣﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ

لوکیں لڑ رے سن② تے اللہ جیہنوں چاہندا اے سدا راہ وکھاندا اے (213) کیہ تہاڈا ایہہ خیال اے③

حاشیہ ① ... ایس توں ایہہ وی پتا لگا کہ غریب مسلماناں دا مذاق اڈانا یا کسے مومن نوں ذلیل یا کمینہ جاننا کافراں دا طریقہ اے۔ ایس لئی فاسق، کافر بھاویں مالدار ہووے عزت والا نئیں اے جد کہ مومن بھاویں غریب ہووے یا کسے وی قوم توں ہووے عزت والا اے پر شرط اے کہ متقی ہووے۔ ② ... خالی اختلاف کرنا بُرا نئیں پر اللہ تے اوہدے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے حکماں نال اختلاف کرنا نالے حق کُھل کے سامنے آ جان توں بعد وی اختلاف کرنا غلط اے۔ ③ ... ایہہ آیت غزوۂ احزاب دے بارے اُتری جتھے مسلماناں نوں سردی تے بُھکھ وغیرہ دیاں بڑیاں تکلیفاں پہنچیاں سن۔ ایہدے وچ ایہناں نوں صبر دی نصیحت فرمائی گئی کہ اللہ دی راہ وچ تکلیفاں برداشت کرنا ہمیشہ توں اللہ پاک دے خاص بندیاں دی عادت رئی اے۔

اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَاْتِكُمْ مَّثَلُ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ؕ

کہ جنت وچ داخل ہو جاؤ گے حالاں کہ اجے تہاڈے تے پہلے لوکاں ورگی حالت نئیں آئی۔

مَسَّتْهُمُ الْبَاْسَآءُ وَالضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوْا حَتّٰى يَقُوْلَ الرَّسُوْلُ وَالَّذِيْنَ

اوہناں نوں سختی تے شدت پہنچی تے اوہناں نوں زور نال ہلا دِتا گیا ایتھوں تک کہ رسول تے اوہناں دے نال

اٰمَنُوْا مَعَهٗ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ ؕ اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ ﴿٢١٤﴾ يَسْـَٔلُوْنَكَ

ایمان والے بول پئے: اللہ دی مدد کدوں آوے گی؟ سن لوو! بے شک اللہ دی مدد نیڑے اے (214) تہانوں پچھدے نیں

مَاذَا يُنْفِقُوْنَ ؕ قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ وَ

کیہ خرچ کریئے؟ تسیں فرماؤ: جو کجھ مال نیکی وچ خرچ کرو تے اوہ ماں پیو تے نیڑے دے رشتہ داراں تے

الْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ؕ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ

یتیماں تے محتاجاں تے مسافر دے لئی اے① تے تسیں جیہڑی بھلائی کرو بے شک اللہ اوہنوں

عَلِيْمٌ ﴿٢١٥﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۚ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوْا

جان دا اے (215) تہاڈے تے جہاد فرض کیتا گیا اے حالاں کہ اوہ تہانوں چنگا نئیں لگدا تے نیڑے اے کہ کوئی گل تہانوں

شَيْـًٔا وَّهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوْا شَيْـًٔا وَّهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ

چنگی نہ لگے حالاں تہاڈے حق وچ بہتر ہووے تے نیڑے اے کہ کوئی گل تہانوں چنگی لگے حالاں اوہ تہاڈے حق وچ بھیڑی ہووے تے اللہ جاندا اے

وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٢١٦﴾ يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيْهِ ؕ قُلْ ع ٢٦ ٢ ١٠

تے تسیں نئیں جاندے② (216) تہاڈے توں عزت والے مہینے وچ جہاد کرن بارے پچھدے نیں، تسیں فرما دیو:

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ صدقہ نافلہ دا بیان اے۔ ماں پیونوں زکوۃ تے واجب صدقے دینا جائز نئیں۔ ② ... کسے شے دے چنگا یا برا ہون دی بنیاد ہر جگہ اپنی سوچ اُتے نئیں بلکہ اللہ پاک دے حکم تے رکھنی چاہی دی اے۔ اللہ پاک نے جس شے دا حکم دِتا اوہ بہر حال ساڈے لئی بہتر اے تے جس توں روکیا گیا اوہ بہر حال ساڈے لئی بہتر نئیں اے۔

قِتَالٍ فِيْهِ كَبِيْرٌ ؕ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهٖ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۙ

ایس مہینے وچ لڑنا وڈا گناہ اے تے اللہ دے راہ توں روکنا تے اوہدے تے ایمان نہ لیاؤنا مسجد حرام توں روکنا

وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ؕ

تے اوہدے رہن والیاں نوں اوتھوں کڈھ دینا اللہ دے نیڑے اوس توں وی بوہت وڈا گناہ اے① تے فتنہ قتل توں وڈا جرم اے

وَلَا يَزَالُوْنَ يُقَاتِلُوْنَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوْكُمْ عَنْ دِيْنِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوْا ؕ وَمَنْ

تے اوہ ہمیشہ تہاڈے نال لڑدے رہن گے ایتھوں تک کہ جے ایہناں دا وس چلے تے تہانوں تہاڈے دین توں پھیر دین② تے تہاڈے وچوں جیہڑا

يَّرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ

کوئی اپنے دین توں مرتد ہو جاوے فیر کافر ای مر جائے تے ایہناں لوکاں دے سارے عمل

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢١٧﴾

دنیا تے آخرت وچ برباد ہو گئے تے اوہ دوزخ والے نیں اوہ ایہدے وچ ہمیشہ رہن گے③ (217)

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۙ

بے شک اوہ لوک جیہڑے ایمان لیائے تے اوہ جیہناں نیں اللہ دے لئی اپنے گھر باہر چھڈ دِتے تے اللہ دے رستے وچ جہاد کیتا

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ آپ وڈے وڈے عیباں وچ پئے ہون توں باوجود اپنے آپ نوں ویکھن دی بجائے دوجیاں نوں بُرا کہنا کافراں دا طریقہ اے۔ ایہہ بیماری ساڈے وچ وی اے کہ لوک ساری دنیا دیاں برائیاں تے غیبتاں کر دے نیں تے آپ اوس توں ودھ کے عیباں دے گند وچ پئے نیں۔ ② ... ایس آیت وچ خبر دتی گئی اے کہ کافر ہمیشہ مسلماناں نال دشمنی رکھن گے تے جتھوں تک ہو سکے گا اوہ مسلماناں نوں دین توں پھیرن دی کوشش وچ لگے رہن گے، چنانچہ اج وی کافراں دیاں ہزار اتنظیماں روز نویں نویں طریقیاں نال مسلماناں نوں اسلام توں پھیرن تے ایہناں دے اخلاق تباہ کر کے ایہناں دے ایمان کمزور کرن وچ لگے ہوئے نیں۔ ③ ... یاد رکھو کہ مرتد ہونا بڑا سخت جرم اے، افسوس کہ اج کل مسلماناں دی اکثریت دین دے بنیادی عقیدیاں توں بے خبر اے تے غمی خشی دے موقعیاں تے ایہناں وچ کفریہ گلاں بڑی زیادہ نیں۔

أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ

اوہ اللہ دی رحمت دے امیدوار نیں① تے اللہ بخشن والا مہربان اے (218) تہاڈے کولوں شراب تے جوئے

الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ

دے بارے پچھدے نیں۔ تس فرما دیو: ایہناں دونواں وچ وڈا گناہ اے تے لوکاں لئی کجھ دنیا دے فیدے وی نیں تے ایہناں دا گناہ

مِن نَّفْعِهِمَا ۗ وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ ۖ قُلِ الْعَفْوَ ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ

ایہناں دے نفع توں بڑا وڈا اے۔ تہاڈے توں پچھدے نیں کہ (اللہ دی راہ وچ) کیہ خرچ کریئے؟ تسیں فرما دیو: جیہڑا وادھو بچ جائے۔ ایسے طراں اللہ

لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۗ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ

تہانوں آیتاں بیان فرماندا اے تاں کہ تسیں غور و فکر کرو (219) دنیا تے آخرت دے کماں وچ (غور و فکر کر لیا کرو) تے تہاڈے کولوں یتیماں دا

الْيَتَامَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ وَإِن تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ ۚ وَاللَّهُ

مسئلہ پچھدے نیں۔ تسیں فرما دیو: ایہناں نال بھلا کرنا بہتر اے② تے جے ایہناں نال اپنا خرچ ملا لوو تے اوہ تہاڈے بھرا نیں تے اللہ

يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ

وگاڑن والے نوں سنوارن والے توں وکھ بوہتا جاندا اے③ تے جے اللہ چاہندا تے تہانوں مشقت وچ پا دیندا۔ بے شک اللہ بڑی

حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾ وَلَا تَنكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ ۚ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ

حکمت والا اے (220) تے شرک کرن والیاں عورتاں نال نکاح نہ کرو جدوں تک مسلمان نہ ہو جان تے بے شک مسلمان لونڈی

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ عمل کرن توں اللہ پاک تے اجر دینا واجب نئیں ہو جاندا بلکہ اوہدا ثواب دینا صرف اللہ پاک دا فضل اے۔

② ... بھاویں ایس آیت دا نزول یتیماں دے مال وغیرہ دی اصلاح بارے ہویا اے پر اصلاح دے لفظ وچ ساری حکمتاں نیں۔ یتیماں دے اخلاق، اعمال، تربیت، تعلیم سب دی اصلاح کرنی چاہی دی اے۔ اِنج سمجھو کہ یتیم ساری مسلم قوم لئی اولاد وَرگے نیں۔ ③ ... ایہہ فرمان بڑا جامع اے تے زندگی دے ہزاراں شعبیاں دے لکھاں معاملیاں وچ راہ نمائی لئی بڑا اے، کہ جتھے اک ای شے وچ چنگی تے بری دونویں نیتاں ممکن نیں اوتھے دوجے لوک بھاویں بھیڑی نیت نوں نہ جان دے ہون پر اللہ پاک تے جان دا اے۔

مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَّلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ ۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَتّٰى يُؤْمِنُوْا ؕ وَ

شرک کرن والی عورت توں چنگی اے بھاویں تہانوں پسند ہووے تے (مسلمان عورتاں نوں) مشرکاں نال نہ ویاہو ① جدوں تک اوہ ایمان نہ لے آن تے

لَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكُمْ ؕ اُولٰٓئِكَ يَدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۖۚ

بے شک مسلمان غلام مشرک توں چنگا اے بھاویں اوہ مشرک تہانوں پسند ہووے، اوہ دوزخ ول بلاندے نیں

وَاللّٰهُ يَدْعُوْٓا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ ۚ وَيُبَيِّنُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ

تے اللہ اپنے حکم نال جنت تے بخشش ول بلاندا اے تے اپنی آیتاں لوکاں لئی بیان کردا اے تاکہ اوہ

يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٢١﴾ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْمَحِيْضِ ؕ قُلْ هُوَ اَذًى ۙ فَاعْتَزِلُوا ع ٢٧ ٥

نصیحت حاصل کر لین (221) تے تہاڈے کولوں حیض بارے پچھدے نیں تیں فرما دیو: اوہ ناپاکی اے تے حیض دے دِناں وچ عورتاں

النِّسَآءَ فِى الْمَحِيْضِ ۙ وَلَا تَقْرَبُوْهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ ۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَاْتُوْهُنَّ

توں دور رہو تے اوہناں دے نیڑے نہ جاؤ جدوں تک پاک نہ ہو جان ② فیر جدوں اوہ چنگی طراں پاک ہو جان تے اوہناں دے کول اوتھوں جاؤ جتھوں تہانوں

مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِيْنَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِيْنَ ﴿٢٢٢﴾

اللہ نے حکم دِتا اے ، بے شک اللہ بڑی توبہ کرن والیاں نال محبت فرماندا اے تے بوہت صاف ستھرے رہن والیاں نوں پسند فرماندا اے (222)

نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ ۠ فَاْتُوْا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ ۫ وَقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ ؕ

تہاڈیاں عورتاں تہاڈے لئی کھیتیاں نیں تے اپنیاں کھیتیاں وچ جویں چاہو آؤ ③ تے اپنے فیدے والا کم پہلے کرو

حاشیہ ① ... بڑا افسوس اے کہ قرآن پاک وچ ایہناں کھلاتے واضح حکم آون دے باوجود مسلمان منڈیاں وچ مشرکہ کُڑیاں نال تے اِنج ای کافر منڈیاں تے مسلمان کُڑیاں آپس وچ شادیاں کرن دا رجحان ودھدا جاریا اے۔ایس سارے صورتِ حال داوبال ایہدے وچ پئے ہوئے منڈیاں تے کُڑیاں تے وی اے تے اوہناں ماں پیو تے وی اے جیہڑے راضی خشی اولاد نوں دوزخ وچ سُٹ دیندے نیں، اِنج ای ایہدا وبال اوہناں جعلی جاہل عالماں، لبرل ازم دے مریضاں تے دین دے دشمن لکھاریاں تے وی اے تے جیہڑے ایس دی تائید تے حمایت وچ صفحے کالے کردے نیں۔ ② ... حیض دی حالت وچ عورتاں نال ہم بستری کرنا حرام اے، باقی ایہناں نال گلاں باتاں کرنیاں، ایہناں دے نال کھانا پینا ایتھوں تک ایہناں دا جھوٹھا کھانا وی جائز اے، گناہ نئیں۔ ③ ... عورت نال ہر طراں ہم بستری جائز اے، پر شرط اے کہ ہم بستری اگلے مقام وچ ہووے۔

وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ مُّلٰقُوْهُ ؕ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٢٢٣﴾ وَلَا تَجْعَلُوا

تے اللہ توں ڈردے روو تے جان لوو کہ تسیں اوہدے نال ملن والے او تے اے حبیب! ایمان والیاں نوں خش خبری دیو (223) تے اپنیاں قسماں دی

اللّٰهَ عُرْضَةً لِّاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوْا وَتُصْلِحُوْا بَيْنَ النَّاسِ ؕ وَ

وجہ توں اللہ دے ناں نوں احسان کرن تے پرہیز گاری اپناون تے لوکاں وچ صلح کران وچ روک نہ بنا لو① تے

اللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٢٤﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ

اللہ سنن والا، جانن والا اے (224) تے اللہ اوہناں قسماں وچ تہانوں نئیں پھڑے گا جیہڑیاں بغیر ارادے زبان چوں نکل جان② ہاں

يُّؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوْبُكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِلَّذِيْنَ

اوہدے تے گرفت کردا اے جیہناں دا تہاڈے دلاں نیں ارادہ کیتا ہووے تے اللہ بوہت بخشن والا، بہتا برداشت والا اے (225) تے اوہ جیہڑے

يُؤْلُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ ۚ فَاِنْ فَآءُوْ فَاِنَّ اللّٰهَ

اپنی بیویاں دے کول نہ جان دی قسم کھا لین اوہناں لئی چار مہینے دی مہلت اے، بس جے ایس وقت وچ واپسی آون تے اللہ

غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٢٧﴾

بخشن والا مہربان اے③ (226) تے جے اوہ طلاق دا پکا ارادہ کر لین اللہ سنن والا، جانن والا اے (227)

وَالْمُطَلَّقٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ ؕ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ

تے طلاق والیاں بیبیاں اپنیاں جاناں نوں تن حیض تک روکی رکھن تے ایہناں نوں حلال نئیں کہ

حاشیہ ① ... ایتھے اک اہم مسئلہ یاد رکھو جے کوئی بندہ نیکی دا کم نہ کرن دی قسم کھالوے تے اوہنوں چاہیدا اے اوہ قسم نوں پورا نہ کرے بلکہ اوہ نیک کم کرے تے قسم دا کفارا دیوے۔ ② ... گل گل تے قسم نئیں کھانی چاہی دی، کئی لوک قسم کھان نوں اپنا تکیہ کلام بنالیندے نیں کہ ارادے تے بغیر ارادے توں وی منہ وچوں نکل جاندی اے تے اوہ ایہہ خیال وی نئیں رکھدے گل سچی اے یا چوٹھی ایہہ بوہت بھیڑا کم اے۔ ③ ... ایہہ قسم کھانا کہ میں اپنی بیوی نال چار مہینے تک یا کدی وی صحبت نئیں کراں گا۔ ایہنوں ایلا کہندے نیں۔ ایہدا حکم ایہہ اے کہ جے قسم توڑ دیوے تے چار مہینے دے اندر صحبت کر لوے فیر تے اوہدے تے کفارہ واجب اے ورنہ چار مہینے بعد طلاق بائنہ ہو جاوے گی۔

يَّكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِيْٓ اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ

اوہنوں لُکان جیہڑا اللہ نے ایہناں دے ڈھڈ وچ پیدا کیتا اے جے اللہ تے قیامت اُتے ایمان رکھدیاں نیں

وَبُعُوْلَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِيْ ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُوْٓا اِصْلَاحًا ؕ وَلَهُنَّ

تے ایہناں دے شوہر ایس مدت دے وچ ایہناں نوں واپس لیان دا حق رکھدے نیں جے اوہ ٹھیک کرن دا ارادہ رکھدے ہوون ① تے عورتاں دے لئی

مِثْلُ الَّذِيْ عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۖ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ؕ وَاللّٰهُ

وی مرداں تے شریعت دے مطابق اِینج ای حق اے جویں (ایہناں دا) عورتاں تے اے تے مرداں نوں ایہناں تے وڈیائی حاصل اے تے اللہ

عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٢٨﴾ اَلطَّلَاقُ مَرَّتٰنِ ۖ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ تَسْرِيْحٌ بِاِحْسَانٍ ؕ ع ٢٨ ٧ ١٢

غالب، حکمت والا اے (228) طلاق دو وار تک اے فیر بھلائی نال روک لینا اے یا چنگے طریقے نال چھڈ دینا اے ②

وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوْا مِمَّآ اٰتَيْتُمُوْهُنَّ شَيْـًٔا اِلَّآ اَنْ يَّخَافَآ

تے تہاڈے لئی جائز نئیں کہ تسیں جو کجھ عورتاں نوں دِتا ہووے اوہدے وچوں کجھ واپس لے لوو پر ایس صورت وچ کہ دوہاں نوں خطرہ ہووے

اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ؕ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ۙ فَلَا جُنَاحَ

کہ اللہ دیاں حداں باقی نہ رکھ سکن گے تے جے تہانوں ڈر ہووے کہ میاں بیوی اللہ دی حداں نوں قائم نہ کر سکن گے تے ایہناں تے ایس

عَلَيْهِمَا فِيْمَا افْتَدَتْ بِهٖ ؕ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا ۚ وَمَنْ يَّتَعَدَّ

(مالی ہرجانے) وچ کجھ گناہ نئیں جیہڑا عورت بدلے وچ دے کے چھٹکارا حاصل کرلووے، ایہہ اللہ دیاں حداں نیں، ایہناں توں اگے نہ ودھوتے جیہڑے اللہ دیاں

حاشیہ ① ... آیت وچ ''اَرَادُوْٓا'' دے لفظ توں ایہہ وی پتا لگا کہ طلاق رجعی وچ رجوع لئی عورت دی مرضی ضروری نئیں صرف مرد دا رجوع کافی اے، ہاں ظلم کرن تے عورت نال اپنے بدلے دی اگ بجھان لئی رجوع کرنا سخت برا اے۔ افسوس کہ ساڈے وچ ایس جہالت دی وی کمی نئیں، گھر والیاں نوں ظلم وستم تے سوہریاں توں بدلہ لین دا ذریعہ بنایا جاندا اے ایتھوں تیک کہ بعض اوقات شادی ای ایس نیت نال کیتی جاندی اے تے بعض اوقات طلاق دین توں بعد رجوع ایس بھیڑی نیت نال کیتا جاندا اے۔ ② ... چنگے طریقے توں روکن دا مطلب اے رجوع کرکے روک لینا تے چنگے طریقے نال چھڈ دین دا مطلب طلاق دے کے عدت ختم ہون دے کہ ایس طراں اک طلاق ای بائنہ ہو جاندی اے۔ شریعت نے طلاق دیون تے نہ دیون دیاں دونویں صورتاں وچ بھلائی تے خیر خواہی دا فرمایا اے، ساڈے زمانے وچ لوکاں دی اک وڈی تعداد دوہاں صورتاں وچ الٹی چلدی اے، طلاق دیون وچ وی غلط طریقہ تے گھر والی نوں رکھن وچ وی غلط طریقہ۔ اللہ پاک ہدایت عطا فرماوے۔

حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢٢٩﴾ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهٗ مِنْۢ بَعْدُ

حداں توں اگے ودھے تے اوہی لوک ظالم نیں (229) فیر جے میاں بیوی نوں (تیجی) طلاق دے دیوے تے ہن اوہ عورت اوہدے لئی حلال ناں ہووے گی

حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهٗ ؕ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يَّتَرَاجَعَآ

جدوں تک دوسرے خاوند نال نکاح نہ کرے، ① فیر اوہ دوسرا شوہر جے اوہنوں طلاق دے دیوے تے ایہناں دوہاں تے اِک دوجے ول واپس آون وچ کجھ

اِنْ ظَنَّآ اَنْ يُّقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ؕ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ

گناہ نئیں جے کر اوہ ایہہ سمجھ لین کہ (ہن) اللہ دیاں حداں نوں قائم رکھ لین گے تے ایہہ اللہ دیاں حداں نیں جیہڑیاں اوہ سیانے لوکاں لئی بیان

يَّعْلَمُوْنَ ﴿٢٣٠﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ

کردا اے (230) تے جدوں تسیں عورتاں نوں طلاق دیو تے اوہ اپنی (عدت دی اخیر) مدت (دے نیڑے) تک پہنچ جان تے اوس ویلے ایہناں نوں چنگے

بِمَعْرُوْفٍ اَوْ سَرِّحُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ ۪ وَّلَا تُمْسِكُوْهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوْا ۚ

طریقے نال روک لوو یا چنگے طریقے نال چھڈ دیو تے ایہناں نوں نقصان پہچان لئی نہ روکو تاکہ تسیں (ایہناں اُتے) زیادتی کرو ②

وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ ؕ وَلَا تَتَّخِذُوْٓا اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا ۟

تے جیہڑا ایویں کرے تے اوہنے اپنی جان تے ظلم کیتا تے اللہ دیاں آیتاں نوں ٹھٹھہ تے مذاق نہ بنا لوو

حاشیہ ① ... تن طلاقاں تِناں مہینیاں وچ دتیاں جان یا اک مہینے وچ اک یا اِک دن وچ یا اِکو بیٹھک وچ یا اِکو کلام وچ بہر صورت تِنوں ہو جاندیاں نیں تے عورت مرد تے حرام ہو جاندی اے۔ تن طلاقاں توں بعد بغیر شرعی طریقے دے مرد تے عورت دا ہم بستری وغیرہ کرنا واضح حرام تے ناجائز اے تے ایہو جئی صلح کراؤن والے وی گناہ وچ برابر دے شریک نیں۔ ② ... طلاق والی عورت دی عدت ختم ہون توں پہلے رجوع کرن یا نہ کرن دا اختیار اے پر ایس اختیار نوں ظلم تے زیادتی دا بہانہ بنانا منع تے ناجائز اے۔ جیہڑا ایس طراں کردا اے اوہ اپنی جان تے ظلم کردا اے تے ایہہ کم سراسر اللہ پاک دیاں آیتاں دا مذاق بناؤن وانگوں اے۔ ایہو جئے لوکاں نوں یاد رکھنا چاہیدا اے کہ کائنات وچ گھر والیاں تے ظلم وستم تے شرعی حکماں دی مخالفت نوں ہور کوئی نہ وی جان دا ہووے پر اللہ پاک تے یقیناً جان دا اے تے اوہدے دربار وچ تے جواب تے دینا ای پئے گا۔

وَاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ وَالْحِكْمَةِ

تے اپنے اُتے اللہ دا احسان یاد کرو تے اوہنے تہاڈے اُتے جیہڑی کتاب تے حکمت اتاری اے (ایہنوں یاد کرو)

يَعِظُكُمْ بِهٖ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٢٣١﴾ ع

ایہدے نال اوہ تہانوں نصیحت فرماندا اے تے اللہ توں ڈردے روو تے یاد رکھو کہ اللہ سبھ کجھ جانن والا اے (231)

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوْهُنَّ اَنْ يَّنْكِحْنَ

تے جدوں تسیں عورتاں نوں طلاق دیو تے اوہناں دی (عدت دی) مدت پوری ہو جاوے تے اے عورتاں دے والیو! ایہناں نوں اپنے شوہراں نال

اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ ؕ ذٰلِكَ يُوْعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ

نکاح کرن توں نہ روکو جدکہ آپس وچ شریعت دے مطابق راضی ہو جان۔ ایہہ نصیحت اوہنوں دتی جاندی اے جیہڑا تہاڈے وچوں

يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَ

اللہ تے قیامت اتے ایمان رکھدا ہووے۔① ایہہ تہاڈے لئی بڑا ستھرا تے پاک صاف کم اے تے اللہ جان دا اے

اَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٣٢﴾ وَالْوَالِدٰتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ

تسیں نئیں جان دے② (232) تے ماواں اپنے بچیاں نوں پورے دو سال دودھ پلاون،③

لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُّتِمَّ الرَّضَاعَةَ ؕ وَعَلَى الْمَوْلُوْدِ لَهٗ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ

(ایہہ حکم) اوس لئی (اے) جیہڑی دودھ پلان دی مدت پوری کرنی چاہوے تے بچے دے پیو تے رواج دے مطابق عورتاں دے کھان تے پاون دی

حاشیہ ① ... جدوں کسے عورت دی عدت لنگھ جاوے تے عدت توں بعد اوہ عورت کسے ہور نال نکاح دا ارادہ کرے بھاویں کوئی نواں بندہ ہووے یا اوہی جیہنے (رجعی یا تن توں گھٹ بائنہ) طلاق دتی سی تے جے اوہ مرد و عورت آپس وچ راضی نیں تے عورت دے سرپرستاں نوں بغیر کسے وجہ دے روکن دا حق نئیں۔ ② ... یعنی ایس حکم تے عمل کرنا تہاڈے لئی زیادہ پاکی تے طہارت دا ذریعہ اے ایس لئی کہ بعض اوقات پچھلے تعلقات دی وجہ توں عورتاں غلط چال چلن پیندیاں نیں جیہڑیاں بعد وچ ساریاں لئی پریشانی دی وجہ بن جاندی اے، ایس لئی عورتاں نوں ہور نکاح کرن توں ایویں بلاوجہ نہ روکو۔ ③ ... بچے نوں دودھ پلان دے بارے حکماں دی تفصیل جاننں لئی صراط الجنان، جلد 1، صفحہ 357 ویکھو۔

بِالْمَعْرُوْفِ ؕ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَا تُضَآرَّ وَالِدَةٌۢ بِوَلَدِهَا وَ

ذمہ داری اے۔ کسے جان تے ایہناں ای بھار رکھیا جاوے گا جنی اوہدے وچ طاقت ہووے۔ ماں نوں اوہدی اولاد دی وجہ نال تکلیف نہ دتی جاوے تے

لَا مَوْلُوْدٌ لَّهٗ بِوَلَدِهٖ ۚ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ ۚ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا

نہ پیو نوں اوہدی اولاد دے وجہ توں تکلیف دتی جاوے ① تے جیہڑا باپ دی جگہ تے اے اوہدے تے وی ایسے طراں دا ای (حکم) اے ② فیر جے ماں پیو دونویں

عَنْ تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ؕ وَاِنْ اَرَدْتُّمْ اَنْ

آپس وچ راضی تے مشورے نال دودھ چھڑانا چاہن تے ایہناں تے گناہ نئیں تے جے تسیں چاہو کہ (دوجی عورتاں توں)

تَسْتَرْضِعُوْٓا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَّآ اٰتَيْتُمْ

اپنے بچیاں نوں دودھ پیاؤ تے وی تہاڈے تے کوئی حرج نئیں جدکہ جیہڑی مزدوی دینا تسیں مقرر کیتی ہووے اوہ

بِالْمَعْرُوْفِ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٢٣٣﴾

بھلائی نال دے دیو تے اللہ توں ڈردے روو تے جان لوو کہ اللہ تہاڈے کم دیکھ ریا اے (233)

وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُوْنَ اَزْوَاجًا يَّتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ

تے تہاڈے وچوں جیہڑے فوت ہو جان تے بیویاں چھڈ جان تے اوہ بیویاں چار مہینے دس دن اپنے آپ نوں

اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَّعَشْرًا ۚ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

روکی رکھن ③ تے جدوں اوہ اپنی (مکن والی) مدت نوں پہنچ جاون تے اے والیو! تہاڈے تے اس کم دا کوئی حرج نئیں

حاشیہ ① ... ماں نوں نقصان دینا ایہہ اے کہ جس صورت وچ ایس تے دودھ پلانا ضروری نئیں ایہدے وچ اوہنوں دودھ پلان تے مجبور کیتا جاوے تے پیو نوں نقصان دینا ایہہ اے کہ اوس دی طاقت توں ودھ اوس تے ذمے داری پادتی جاوے۔ یا آیت دا ایہہ معنیٰ اے کہ نہ ماں بچے نوں تکلیف دیوے نہ پیو۔ ماں دا بچے نوں نقصان دینا ایہہ ہے کہ اوہنوں ویلے سر دودھ نہ دیوے تے اوہدی نگرانی نہ کرے یا اپنے نال محبت کرن توں بعد وچ چھڈ دیوے تے پیو دا بچے نوں نقصان ایہہ ہے ماں نال محبت کرن والے بچے نوں ماں توں کھوہ لیا جاوے یا ماں دے حق وچ کوتاہی کرے جس توں بچے نوں نقصان پہنچے۔ ② ... جے پیو فوت ہو گیا تے جیہڑیاں ذمے داریاں پیو تے ہندیاں نیں اوہ ہن اوس دی جگہ جیہڑا ہووے گا اوہدے تے ہون گیاں۔ ③ ... ایس آیت وچ فوت ہوئے بندے دی بیوی دی عدت دا بیان اے کہ بیوی دی عدت 4 مہینے 10 دن تک اے۔ ایہہ اوس صورت وچ اے جدوں خاوند دی فوتگی چن دی پہلی تاریخ توں ہوئی ہووے نئیں تے عورت 130 دن پورے کرے گی۔ ہور تفصیل جاننء لئی صراط الجنان جلد 1، صفحہ 359 ویکھو۔

فِيْمَا فَعَلْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿٢٣٤﴾

جیہڑیاں عورتاں اپنے معاملے وچ شریعت دے مطابق کر لوون① تے اللہ تہاڈے کماں توں خبردار اے (234)

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَآءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِيْٓ

تے تہاڈے تے ایس گل وچ کوئی گناہ نئیں جیہڑے اشاریاں کنایاں نال تسیں عورتاں نوں نکاح دا پیغام دیو یا اپنے دل وچ

اَنْفُسِكُمْ ؕ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُوْنَهُنَّ وَلٰكِنْ لَّا تُوَاعِدُوْهُنَّ سِرًّا

لُکا رکھو۔ اللہ جان دا اے کہ ہن تسیں ایہناں دا ذکر کرو گے پر ایہناں نال خفیہ وعدہ نہ کر رکھو

اِلَّآ اَنْ تَقُوْلُوْا قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ۬ؕ وَلَا تَعْزِمُوْا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى

پر ایہہ کہ شریعت دے مطابق کوئی گل کہہ لوو تے نکاح دی گنڈ نوں پکا نہ کرنا جدوں تک (عدت دا)

يَبْلُغَ الْكِتٰبُ اَجَلَهٗ ؕ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ

لکھیا ہویا (حکم) اپنی (مکن والی) مدت نوں نہ پہنچ جاوے تے جان لوو کہ اللہ تہاڈے دل دی جان دا اے

فَاحْذَرُوْهُ ۚ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿٢٣٥﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ ع ٤ ١٤

تے اُوس توں ڈرو تے جان لوو کہ اللہ بوہت بخشن والا، برداشت والا اے② (235) جے تسیں عورتاں نوں طلاق دے دیو تے جدوں تک

طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ مَا لَمْ تَمَسُّوْهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوْا لَهُنَّ فَرِيْضَةً ۖۚ وَّمَتِّعُوْهُنَّ ۚ

تسیں اوہناں نوں ہتھ نہ لایا ہووے یا کوئی مہر نہ مِتھ لیا ہووے اودوں تک تہاڈے تے کجھ مطالبہ نئیں③ تے اوہناں نوں (اک جوڑا) ورتن لئی دیو۔

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ عورتاں نوں شریعت دے حد وچ رہندیاں ہویاں اپنے معاملیاں دا فیصلہ کرن دا اختیار اے تے اوہ آپ وی اپنا نکاح کر سکدی اے تے فیر وی مشورے نال چلنا بہتر اے۔ ② ... فوتگی دی عدت گزارن والی عورت نال نکاح کرنا یا نکاح دا کھلا پیغام دینا یا نکاح دا وعدہ کر لینا تے حرام اے پر، پردے دے نال نکاح کرن دی خاہش دا ظاہر کرنا گناہ نئیں مثلاً ایہہ آکھے کہ تسیں بڑی نیک خاتون او، یا اپنا ارادہ دل وچ ای رکھے تے مونہوں کسے طرح نہ آکھے، ایہہ وی گناہ نئیں۔ ③ ... ایس آیت توں حق مہر دے کجھ مسئلے بیان کیتے جا رہے نیں، ایہناں دی تفصیل جاننء لئی تفسیر صراط الجنان جلد 1، صفحہ 361 توں 363 دا مطالعہ کرو۔

عَلَى الْمُوْسِعِ قَدَرُهٗ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهٗ ۚ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوْفِ ۚ

مالدار تے اوہدی طاقت دے مطابق تے تنگدست اُتے اوہدی طاقت دے مطابق دینا لازم اے۔ شریعت دے قانون مطابق اوہنوں نفع دیو، ①

حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٢٣٦﴾ وَاِنْ طَلَّقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوْهُنَّ

ایہہ بھلائی کرن والیاں تے واجب اے (236) تے جے تسیں عورتاں نوں ہتھ لان توں پہلے طلاق دے دیو

وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيْضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّآ اَنْ يَّعْفُوْنَ اَوْ

تے تسیں اوہناں لئی کجھ مہر وی مقرر ہووے تے جِنّا تسیں مقرر کیا اوس دا ادھا واجب اے پر ایہہ کہ عورتاں کجھ مہر معاف کر دین یا

يَعْفُوَا الَّذِيْ بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۭ وَاَنْ تَعْفُوْٓا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۭ

اوہ (میاں) جو ہتھ دے دیوے جیہدے ہتھ وچ نکاح دی گنڈھ اے تے اے مردو! تہاڈا جو ہتھ دینا پرہیز گاری دے زیادہ نیڑے اے ②

وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٢٣٧﴾ حٰفِظُوْا عَلَى

تے آپس وچ اک دوجے نال احسان کرنا نہ بُھلیا جے بے شک اللہ تہاڈے کم ویکھ ریا اے ③ (237) ساریاں نمازاں دی پابندی کرو

الصَّلَوٰتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى ۤ وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قٰنِتِيْنَ ﴿٢٣٨﴾ فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا

تے خاص طور تے وِچلی نماز دی تے اللہ دے حضور ادب نال کھلویا کرو (238) فیر جے تسیں ڈر دی حالت وچ ہوو تے پیدل

حاشیہ ① ... ایہناں آیتاں توں پتا لگا کہ فقہ دا علم بڑی فضیلت تے اہمیت والا اے ایس لئی کہ ایہدے وچ عبادت دے نال نال دوجے معاملات جویں نکاح، حق مہر تے طلاق وغیرہ دے بارے وی شرعی حکم دسے جاندے نیں۔ ② ... عورت ولوں معافی ایہہ ہے کہ اوہ ادھے مہر توں کجھ یا پورا ای چھڈ دیوے۔ خاوند ولوں معافی ایہہ اے کہ اوہ پورا مہر دے چکیا ہووے تے باقی ادھا واپس نہ لوے تے زیادہ دین دی صورت ایہہ ہے کہ ادھا دین دی بجائے پورا مہر دے دیوے۔ ③ ... طلاق دا معاملہ اینا سخت ہندا اے کہ عام طور تے دونویں فریق بدلہ لین دے جذبے وچ اَنھے ہوئے ہندے نیں تے اک دوجے نوں جان توں مار دین دے خاہش رکھدے نیں پر اللہ پاک ایتھے وی آپس وچ چنگے سلوک دا حکم فرمایا اے تے ایہدے وچ وی خاص طور تے مرد نوں زیادہ تاکید اے ایس لئی کہ زیادہ تکلیف عام طور تے مرد تے اوہدے خاندان ولوں ہندی اے۔

اَوْ رُكْبَانًا ۚ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَّا لَمْ تَكُوْنُوْا

یا سوار (جیویں ممکن ہووے نماز پڑھ لوو) ① فیر جدوں سکون دی حالت وچ ہو جاوو تے اللہ نوں یاد کرو جیویں اوہنے تہانوں سکھایا اے جیہڑا تسیں نئیں

تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٣٩﴾ وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُوْنَ اَزْوَاجًا ۖ۬ وَّصِيَّةً

جان دے سو (239) تے جیہڑے تہاڈے وچوں فوت ہو جان تے بیبیاں چھڈ جان اوہ اپنیاں عورتاں لئی (اوہناں نوں گھراں وچوں) کڈھے بغیر

لِّاَزْوَاجِهِمْ مَّتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ ۚ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ

پورے سال دا خرچہ دین دی وصیت کرکے جان ② فیر جے اوہ آپ نکل جان تے تہاڈے تے ایس معاملے وچ

عَلَيْكُمْ فِيْ مَا فَعَلْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوْفٍ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٤٠﴾

کوئی پچھ گچھ نئیں جیہڑا اوہ اپنے بارے شریعت دے مطابق کرن اللہ بڑی، ③ حکمت والا اے (240)

وَلِلْمُطَلَّقٰتِ مَتَاعٌۢ بِالْمَعْرُوْفِ ۗ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ﴿٢٤١﴾ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ

تے طلاق والیاں عورتاں لئی وی شریعت دے قانون مطابق خرچہ اے، ④ ایہہ پرہیز گاراں تے واجب اے (241) اللہ ایسے طراں تہاڈے

اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٢٤٢﴾ ع اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ خَرَجُوْا مِنْ ٣١ ع ٧ ١٥

لئی اپنیاں آیتاں کھول کے بیان کردا اے تاکہ تسیں سمجھو (242) اے حبیب! کیہ تسیں ایہناں لوکاں نوں نئیں ویکھیا سی جیہڑے

حاشیہ ① ... ایتھے دشمن یا درندے وغیرہ دے ڈر دی حالت وچ نماز دا حکم تے طریقہ دسیا گیا اے، جے ڈر دی ایہو جئی صورت ہووے کہ اِک جگہ ٹھہرنا ناممکن ہو جاوے تے پیدل چلدے ہوئے یا سواری تے جویں ہو سکے نماز پڑھ لو۔ ② ... شروع شروع وچ اسلام اندر بیوہ دی عدت اک سال سی تے اوس اک سال وچ اوہ خاوند دے گھر رہ کے کھان پین تے رہن سہن دی حق دار ہندی سی، فیر اک سال دی عدت تے سورہ بقرہ دی آیت 234 توں منسوخ ہو گئی تے پورے سال دا کھان پین دا خرچہ سورہ نساء دی آیت نمبر 12 یعنی وراثت والی آیت توں منسوخ ہویا۔ ③ ... عربی لفظ "عزیزٌ" عزۃ توں بنیا اے، ایہہ وکھرے وکھرے معنے وچ استعمال ہندا اے جویں کہ عزت والا، غلبے والا تے زبردست وغیرہ۔ ④ ... ایتھے آیت وچ دسیا گیا اے کہ طلاق دی عدت وچ خاوند تے عورت نوں کھان پین دا خرچہ دینا ضروری اے۔ تفصیل لئی بہار شریعت جلد 2، حصہ 8 توں نفقہ دا بیان پڑھو۔

دِيَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوْفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ ۪ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوْتُوْا ۟ ثُمَّ اَحْيَاهُمْ ؕ

موت دے ڈر توں ہزاراں دی تعداد وچ اپنے گھراں چوں نکلے تے اللہ نے ایہناں نوں فرمایا: مر جاؤ① فیر ایہناں نوں زندہ فرما دِتا،

اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٢٤٣﴾

بے شک اللہ لوکاں تے فضل کرن والا اے پر بہتے لوک شکر ادا نئیں کردے (243)

وَقَاتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا

تے اللہ دے رستے وچ لڑو تے جان لو اللہ سُنن والا، جانن والا اے (244) ہے کوئی جیہڑا

الَّذِيْ يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗٓ اَضْعَافًا كَثِيْرَةً ؕ وَاللّٰهُ

اللہ نوں چنگا قرض دیوے② تے اللہ اوہدے لئی اوس قرض نوں بڑا زیادہ ودھا دے تے اللہ

يَقْبِضُ وَيَبْصُۜطُ ۪ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٢٤٥﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْۢ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ

تنگی دیندا اے تے کھلا دیندا اے تے تسیں اوہدے ول ای پھیرے جاؤ گے (245) اے حبیب! کیہ تسیں بنی اسرائیل دے اِک جتھے نوں نئیں ویکھیا

مِنْۢ بَعْدِ مُوْسٰى ۘ اِذْ قَالُوْا لِنَبِيٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ

جیہڑا موسیٰ دے بعد ہویا،③ جدوں اوہناں نیں اپنے اک نبی نوں آکھیا ساڈے لئی اک بادشاہ بنا دیو تاں کہ اسیں اللہ دی راہ وچ لڑیئے،

قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوْا ؕ قَالُوْا وَمَا لَنَآ

اوس نبی نے فرمایا: کتے اِنج تے نئیں ہووے گا کہ جے تہاڈے اُتے جہاد فرض کیتا جاوے تے فیر تسیں جہاد نہ کرو؟ اوہناں آکھیا :سانوں کیہ ہویا اے

وقف لازم

حاشیہ ① ... ایس واقعے توں پتا لگا کہ بندہ موت دے ڈر توں نس کے جان نئیں بچا سکدا تے نسنا بے کار اے، جیہڑی موت مقدر وچ اے اوہ ضرور پہنچے گی۔ بندے نوں چاہیدا اے کہ اللہ دی رضا تے راضی رہوے۔ ② ... اللہ دی راہ وچ خلوص نال خرچ کرن نوں قرض دا ناں دتا اے، ایہہ اللہ پاک دا کمال درجے دا لطف و کرم اے ایس لئی کہ بندہ اوہدا بنایا ہویا اے تے بندے دا مال اوہدا دِتا ہویا اے، اصل مالک اوہی اے جدکہ بندہ اوہدی عطا نال مجازی مالک اے پر فیر وی مجازی مالک دے دینے نوں قرض دا ناں دِتا گیا اے۔ ③ ... جہاد دا حکم دین توں بعد ہن جہاد دی ہمت تے حوصلہ پیدا کرن والا اک واقعہ بڑا ای دل نوں لگن والا چوکھی تفصیل نال دسیا جاریا اے۔

اَلَّا نُقَاتِلَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَآئِنَا ؕ فَلَمَّا

کہ اسیں اللہ دی راہ وچ نہ لڑیئے حالاں کہ سانوں ساڈے وطن وچوں تے ساڈی اولاد وچوں کڈھ دتا گیا اے① تے فیر جدوں

كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ

اوہناں تے جہاد فرض کیتا گیا تے اوہناں وچوں تھوڑے جئے لوکاں توں علاوہ (باقیاں) نیں موہنھ پھیر لیا تے اللہ ظالماں نوں

بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٤٦﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوْتَ مَلِكًا ؕ

چنگی طراں جان دا اے (246) تے اوہناں نوں اوہناں دے نبی نے فرمایا: بے شک اللہ نے طالوت نوں تہاڈا بادشاہ بنا دتا اے۔②

قَالُوْٓا اَنّٰى يَكُوْنُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ

اوہ کہین لگے: اوہنوں ساڈے تے کویں بادشاہ بنا دتا گیا اے حالاں کہ اسیں تے اوہدے توں ودھ بادشاہت دا حق رکھنے آں تے اوہنوں مال وچ وی

سَعَةً مِّنَ الْمَالِ ؕ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهٗ بَسْطَةً فِي

وسعت نئیں دتی گئی۔ اوس نبی نے فرمایا: اوہنوں اللہ نے تہاڈے اُتے چن لیا اے اوہنوں علم تے جسم بڑا زیادہ

الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ؕ وَاللّٰهُ يُؤْتِيْ مُلْكَهٗ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٤٧﴾

دتا اے تے اللہ جیہنوں چاہوے اپنا ملک دیوے تے اللہ وسعت والا، علم والا اے (247)

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ فِيْهِ سَكِيْنَةٌ مِّنْ

تے اوہناں نوں اوہناں دے نبی نے فرمایا: اوہدی بادشاہت دی نشانی ایہہ اے کہ تہاڈے کول اوہ تابوت آ جاوے گا جیہدے وچ تہاڈے رب ولوں

حاشیہ ① ... ایس واقعے توں ایہہ وی پتا لگا کہ جدوں قوم دی اعتقادی تے عملی حالت خراب ہو جاندی اے تے ایہناں اُتے ظالم تے جابر قوماں نوں حاوی کر دِتا جاندا اے۔ ایس آیت نوں سامنے رکھ کے پوری دنیا دے مسلمان مُلکاں دی اعتقادی تے عملی حالت نوں ویکھیا جاوے تے اُتے دا نقشہ بڑا صاف طور تے نظر آوے گا۔ قرآن دے ایس طراں دے واقعات بیان کرن دا مقصد صرف تاریخ دے واقعات دسنا ای نئیں بلکہ عبرت تے نصیحت حاصل کرن ول لیانا اے۔ ② ... عربی لفظ "بَعَثَ" دا لغوی معنی اے کسے چیز نوں کھڑا کرنا جد کہ وکھرے وکھرے نشانیاں دے اعتبار نال ایہدے معنی بدلدے رہندے نیں ایتھے ایہہ لفظ پیجن تے مقرر کرن دے معنے وچ اے۔

رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوْسٰى وَاٰلُ هٰرُوْنَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ ؕ اِنَّ

دِلاں دا چین اے تے عزت والے موسیٰ تے عزت والے ہارون ① دی چھڈیاں ہویاں شیواں دا بچیا ہویا اے ② فرشتیاں نیں اوہنوں چکیا ہووے گا۔ بے شک

فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٢٤٨﴾ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوْتُ بِالْجُنُوْدِ ۙ ع ١٢ ٣٢

ایہدے وچ تہاڈے لئی بڑی نشانی اے جے تسیں ایمان والے او (248) فیر جدوں طالوت ٹولے نوں لے کے شہر توں علیحدہ ہویا

قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيْكُمْ بِنَهَرٍ ۚ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّيْ ۚ وَمَنْ لَّمْ

تے اوہنے آکھیا: بے شک اللہ تہانوں اک نہر توں ازماون والا اے ③ تے جیہڑا اوس نہر وچوں پانی پیوے گا اوہ میرا نئیں اے تے جیہڑا نہ

يَطْعَمْهُ فَاِنَّهٗ مِنِّيْٓ اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهٖ ۚ فَشَرِبُوْا مِنْهُ اِلَّا

پیوے گا اوہ میرا اے سوائے اوہدے جیہڑا اک چُلو اپنے ہتھ نال بھر لووے تے ایہناں وچوں تھوڑے جئے لوکاں توں علاوہ ساریاں نیں اوس نہر توں

قَلِيْلًا مِّنْهُمْ ؕ فَلَمَّا جَاوَزَهٗ هُوَ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ ۙ قَالُوْا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ

پانی پی لیا تے فیر جدوں طالوت تے اوہدے نال دے مسلمان نہروں پار ہو گئے تے اوہناں آکھیا: ساڈے کول اج

بِجَالُوْتَ وَجُنُوْدِهٖ ؕ قَالَ الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلٰقُوا اللّٰهِ ۙ كَمْ مِّنْ فِئَةٍ

جالوت تے اوہدے لشکراں نال مقابلہ کرن دی طاقت نئیں اے۔ (پر) جیہڑے اللہ نال ملن دا یقین رکھدے سن اوہناں آکھیا: بڑی دفعہ نکی

حاشیہ ① ... بعض عالماں نیں فرمایا کہ تابوت وچ حضرت موسیٰ تے ہارون عَلَيْهِمَا السَّلَام دی اُمت دے عالماں دے تبرکات سن، ایس لئی ''ال'' توں مراد اوہ ای عالم نیں جد کہ بعض نیں فرمایا کہ تابوت وچ حضرت موسیٰ تے ہارون عَلَيْهِمَا السَّلَام دے اپنے تبرکات سن تے ''ال'' تعظیم دے طور تے ایہناں لئی ای استعمال ہویا اے۔ ② ... ایس توں پتا لگا اللہ پاک دے پیاریاں نال نسبت رکھن والی ہر چیز برکت والی ہندی اے جویں تابوت وچ حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دے نعلین شریف یعنی پیراں وچ پاون والے جوڑے وی برکت دا ذریعہ سن۔ ③ ... ایس واقعہ توں ایہہ حکمت وی پتا لگی کہ جہاد توں پہلے وی ازمائش کر لینا بہتر اے۔ اوسے ویلے کوئی بزدلی وکھائے تے اوہدا نتیجہ چنگا نئیں ہندا۔ امن دی حالت وچ فوجی تربیت تے محنت تے مشقت ایسے مقصد لئی ہندی اے تے نال ایہہ وی پتا لگا کہ کسے وڈے امتحان توں پہلے چھوٹے امتحان وچوں لنگھ لینا چاہیدا اے کہ ایہدے توں دل وچ طاقت پیدا ہندی اے۔

قَلِيْلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيْرَةًۢ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿٢٤٩﴾ وَلَمَّا بَرَزُوْا

جماعت اللہ دے حکم نال وڈی جماعت تے بھاری پئے گئی اے [1] تے اللہ صبر کرن والیاں دے نال اے (249) فیر جدوں اوہ جالوت تے اوہدے

لِجَالُوْتَ وَجُنُوْدِهٖ قَالُوْا رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَّثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا

جتھیاں دے سامنے آئے اوہناں عرض کیتی: اے ساڈے رب! ساڈے تے صبر پا دے تے سانوں اپنے پیراں تے قائم رہن دی توفیق عطا فرما تے کافر قوم دے

عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوْهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۙ وَقَتَلَ دَاوٗدُ جَالُوْتَ وَ

مقابلے وچ ساڈی مدد فرما [2] (250) تے اوہناں نیں اللہ دے حکم نال دشمناں نوں نسا دِتا تے داؤد نے جالوت نوں قتل کر دِتا تے

اٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهٗ مِمَّا يَشَآءُ ؕ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ

اللہ نے اوہنوں بادشاہی تے حکمت عطا فرمائی تے اوہنوں جو چاہیا سکھا دِتا تے جے اللہ لوکاں وچوں اک دے نال

بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُوْ فَضْلٍ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٥١﴾

دوجے نوں دفع نہ کرے تے زمین ضرور برباد ہو جاوے [3] پر اللہ سارے جہان تے فضل کرن والا اے (251)

تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ؕ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٢٥٢﴾

ایہہ اللہ دیاں آیتاں نیں اے حبیب! اسیں تہاڈے سامنے حق دے نال پڑھنے آں ایہدے وچ شک نئیں تسیں رسولاں وچوں او (252)

حاشیہ ① ...خلوص، جذبہ تے ہمت اللہ پاک دی مدد حاصل کرن دا ذریعہ نیں تے اسلامی تاریخ وچ چھوٹیاں جماعتاں دے وڈیاں جماعتاں تے غالب آون دیاں بڑیاں مثالاں ملدیاں نیں، جویں غزوہ بدر وچ 313 دی تھوڑی تعداد وچ مسلمان ہزار 1000 دے نیڑے کافراں دے وڈے گروہ تے غالب آ گئے، جنگ یرموک وچ 50،000 دے نیڑے مسلماناں دی فوج کافراں دے دس لکھ دے وڈے لشکر تے غالب آئے۔ ② ...ایس توں پتا لگا کہ دشمن نال جنگ دے وچ صرف ظاہر سببا تے ای بھروسہ نئیں کرنا چاہیدا بلکہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ صبر، اپنے آپ نوں قائم رکھنا تے دشمناں دے خلاف مدد دی دعا وی کرنی چاہی دی اے تاں کہ ظاہری ساز و سامان دے نال اللہ پاک دی مدد وی شامل ہووے۔ ③ ...ایتھے جہاد دی حکمت دا بیان اے کہ جہاد وچ ہزاراں مقصد نیں، جے گھاس وڈیا نہ جاوے تے فصل برباد ہو جاوے، جے آپریشن دے ذریعے فاسد مادہ نہ کڈھیا جاوے تے جسم وِگڑ جاوے، جے چور ڈاکو نہ پھڑے جان تے امن برباد ہو جاوے۔ اِنج ای جہاد دے ذریعے تکبر کرن والیاں، باغیاں تے سرکشاں نوں پھڑیا نہ جاوے تے چنگے لوک جی نہ سکن۔

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۘ مِنْهُمْ مَّنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ

ایہہ رسول نیں ① اسیں ایہناں وچوں اک نوں دوجے تے وڈیائی عطا فرمائی، ایہناں وچوں کسے نال اللہ نیں کلام فرمایا تے کوئی اوہ اے جیہنوں ساریاں تے درجیاں

دَرَجٰتٍ ؕ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنٰتِ وَاَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ

نال اُچا کیتا② تے اسیں مریم دے پتر عیسیٰ نوں کھلیاں نشانیاں دتیاں تے پاک روح نال اوہدی مدد کیتی تے جے اللہ چاہندا

مَا اقْتَتَلَ الَّذِيْنَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوْا فَمِنْهُمْ

تے ایہناں توں بعد آون والے آپس وچ نہ لڑدے جدکہ ایہناں دے کول کھلیاں نشانیاں آ چکیاں سن پر اوہناں آپس وچ اختلاف کیتا تے ایہناں وچ

مَّنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَّنْ كَفَرَ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوْا ۟ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا

کوئی مومن ریا تے کوئی کافر ہو گیا تے جے اللہ چاہندا تے اوہ نہ لڑدے پر اللہ جو چاہندا اے کردا

يُرِيْدُ ﴿٢٥٣﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ

اے (253)③ اے ایمان والیو! ساڈے دتے ہوئے رزق وچوں اللہ دی راہ وچ اوس دن آون توں پہلے خرچ کرلو جس وچ نہ

لَّا بَيْعٌ فِيْهِ وَلَا خُلَّةٌ وَّلَا شَفَاعَةٌ ؕ وَالْكٰفِرُوْنَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢٥٤﴾ اَللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ

کوئی خریدی تے ویچی جاسکے گی تے نہ کافراں لئی دوستی تے نہ اوہناں لئی سفارش ہووے گی④ تے کافر ای ظالم نیں(254)⑤ اللہ اوہ اے جیہدے توں علاوہ کوئی معبود نئیں⑥

حاشیہ ① ... عربی لفظ "اَلرُّسُل" رسول دی جمع اے۔ ② ... اصلِ نبوت یعنی نبی ہون تے وچ سارے انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام برابر نیں پر ایہناں دے درجیاں وچ فرق اے، بعض بعض توں اعلیٰ نیں تے ساڈے آقا صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ساریاں توں اعلیٰ نیں۔ ③ ... اللہ پاک جو چاہندا اے کردا اے، اوہدے ملک وچ اوہدے ارادے توں خلاف کوئی کجھ نئیں کر سکدا تے ایہہ ای خدادی شان اے۔ سانوں ایہہ حکم اے کہ اللہ پاک دے حکم اگے اپنا سر جھکا کے رکھیے تے جو اوہنے فرمایا اے اوہدے مطابق عمل کریے۔ ④ ... قیامت دے دین اوہ ای مال کم آوے گا جیہڑا دنیا تے نیک کماں وچ خرچ کیتا ہووے گا تے اِنج ای صرف نیک بیلی کم آون گے، تے شفاعت وی اللہ دی اجازت نال ہووے گی تے اوہ وی صرف مسلماناں لئی۔ ⑤ ... ظلم دے معنیٰ کسے شے نوں غلط جگہ تے استعمال کرنا۔ کافراں دا ایمان دی جگہ تے کفر تے اطاعت دی جگہ تے نافرمانی شکر دی جگہ تے ناشکری کرنا ایہناں دا ظلم اے تے کیونکہ ایہتھے ظلم دا سب توں بھیڑا درجہ مراد اے ایسے لئی فرمایا کہ کافر ای ظالم نیں۔ ⑥ ... ایہہ آیت "آیت الکرسی" دے ناں توں مشہور اے، ایہدے وچ ذات باری تعالیٰ دے بارے بڑے ای وڈیائی والے مسئلیاں دا بیان اے تے ایہدے وچ جنا غور کردے جایئے اللہ پاک دی عظمت تے اوہدے بارے عقیدے اونے ای واضح ہو جان گے۔

اَلْحَیُّ الْقَیُّوْمُ ۚ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ ؕ لَهٗ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ ؕ

اوہ آپ زندہ ، ہوراں نوں قائم رکھن والا اے، اوہنوں نہ اونگھ آوندی اے تے نہ نیندر، جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمیناں وچ سارا اوہدا ای اے

مَنْ ذَا الَّذِیْ یَشْفَعُ عِنْدَهٗۤ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ؕ یَعْلَمُ مَا بَیْنَ اَیْدِیْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۚ وَ

کون اے جیہڑا اوہدے کول اوہدی اجازت توں بغیر سفارش کرے؟ اوہ جان دا اے جو کجھ ایہناں دے اگے اے تے جو کجھ اوہناں دے پچھے اے تے

لَا یُحِیْطُوْنَ بِشَیْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖۤ اِلَّا بِمَا شَآءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِیُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ ۚ

لوکیں اوہدے علم توں اینا ای لے سکدے نیں جِنا اوہ چاہوے، اوہدی کرسی نے اسمان تے زمین نوں اپنی وسعت وچ لیا ہویا اے

وَلَا یَـُٔوْدُهٗ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ الْعَلِیُّ الْعَظِیْمُ ﴿۲۵۵﴾ لَاۤ اِكْرَاهَ فِی الدِّیْنِ ۙ قَدْ تَّبَیَّنَ

تے اوہناں دی حفاظت اوہنوں تھکا نئیں سکدی تے اوہ ای اُچی شان والا، عظمت والا اے (255) دین وچ کوئی زبردستی نئیں ① بے شک ہدایت والا

الرُّشْدُ مِنَ الْغَیِّ ۚ فَمَنْ یَّكْفُرْ بِالطَّاغُوْتِ وَیُؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ

راہ گمراہی توں بڑا وکھرا ہو گیا اے تے جیہڑا شیطان نوں نہ منے تے اللہ تے ایمان لیاوے اوہنے بڑا پکا سہارا

الْوُثْقٰی ۚ لَا انْفِصَامَ لَهَا ؕ وَاللّٰهُ سَمِیْعٌ عَلِیْمٌ ﴿۲۵۶﴾ اَللّٰهُ وَلِیُّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا ۙ یُخْرِجُهُمْ

پھڑ لیا جیہڑے سہارے نیں کدی کھلنا نئیں ② تے اللہ سنن والا ، جانن والا اے (256) اللہ مسلماناں دا والی اے ایہناں نوں

مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَی النُّوْرِ ؕ وَالَّذِیْنَ كَفَرُوْۤا اَوْلِیٰٓـُٔهُمُ الطَّاغُوْتُ ۙ یُخْرِجُوْنَهُمْ

ہنیریاں توں نور ول کڈھدا اے ③ تے جیہڑے کافر نیں اوہناں دے حمایتی شیطان نیں اوہ ایہناں نوں

حاشیہ ① ... یاد رہوے کہ کسے کافر نوں زبردستی مسلمان کرنا جائز نئیں پر اسلام وچوں نکلن توں مسلمان نوں زبردستی روکیا جائے گا ایس لئی کہ اسلام لیان توں بعد کفر ول جانا دین اسلام دی توہین اے تے دوجیاں لئی بغاوت دا رستہ اے جیہنوں بند کرنا لازمی اے۔

② ... ہر باغی تے گمراہ نوں طاغوت آکھیا جاندا اے۔ شیطان، کاہن، جادوگر تے بت وغیرہ ساریاں تے ای ایہہ لفظ بولیا جاندا اے۔ ایتھے آیت وچ طاغوت توں بچن دا فرمایا گیا ایس لئی کہ اسلام تے پکے طریقے نال اوہ ای قائم رہ سکدا اے جیہڑا بے دیناں دی صحبت، اوہناں دی محبت تے اوہناں دیاں کتاباں ویکھن، اوہناں دیاں تقریراں سنن توں دور رہوے تے جیہڑا اپنے ایمان دی رسی تے آپے ای چھریاں چلائے گا اوہدی رسی دا کٹن توں بچنا مشکل اے۔ ③ ... عربی لفظ "ظُلُمَات" توں کفر تے "نُور" توں ایمان مراد اے تے کفر دیاں کیونکہ سینکڑوں قسماں نیں جد کہ اسلام اک ای دین اے، ایس لئی ایتھے "نُور" نوں اک تے "ظُلُمَات" نوں جمع آکھیا گیا اے۔

مِّنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٥٧﴾ ع اَلَمْ تَرَ ٣٤ ع ٢

نور توں ہنیریاں ول کڈدے نیں۔ ایہی لوک جہنمی نیں۔ ایہہ ہمیشہ اوہدے وچ رہن گے (257) اے حبیب! کیہ تُسیں اوہنوں نئیں ویکھیا

اِلَى الَّذِيْ حَآجَّ اِبْرٰهٖمَ فِيْ رَبِّهٖٓ اَنْ اٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ ۘ اِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ رَبِّيَ الَّذِيْ وقف لازم

سی جیہنے ابراہیم توں اوہدے رب دے بارے ایس گل تے جھگڑا کیتاکہ اللہ نے اوہنوں بادشاہی دتی اے، جدکہ ابراہیم نے فرمایا: میرا رب اوہ اے جیہڑا

يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۙ قَالَ اَنَا اُحْيٖ وَاُمِيْتُ ؕ قَالَ اِبْرٰهٖمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَاْتِيْ بِالشَّمْسِ

حیاتی دیندا اے تے موت دیندا اے۔ آکھن لگا: میں وی حیاتی دیناں آں تے موت دیناں آں۔ ابراہیم نے فرمایا: تے اللہ سورج نوں

مِنَ الْمَشْرِقِ فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِيْ كَفَرَ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

مشرق وچوں لیاندا اے بس توں اوہنوں مغرب ولوں لے آ۔ تے اوس کافر دے ہوش اُڈ گئے① تے اللہ ظالماں نوں ہدایت نئیں

الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٥٨﴾ ۚ اَوْ كَالَّذِيْ مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَّهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا ۚ قَالَ اَنّٰى يُحْيٖ

دیندا (258) یا (کیہ تسیں) اوس بندے نوں (نئیں ویکھیا) جیہڑا اک بستی چوں لنگھیا تے اوہ بستی اپنی چھتاں دے پرنے ڈگی پئی سی۔② تے اُوس بندے نے آکھیا: اللہ

هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهٗ ؕ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ؕ

ایہناں نوں مرن توں بعد کویں زندہ کرے گا؟ تے اللہ نے اوہنوں سو سال موت دی حالت وچ رکھیا فیر اوہنوں زندہ کیتا، (فیر اوس بندے نوں) فرمایا: توں ایتھے کِنا چِر ریا ایں؟

قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ؕ قَالَ بَلْ لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ

اوہنے عرض کیتی: میں اِک دن یا اِک دن توں وی کجھ گھٹ دیر لئی ریاں ہوواں گا۔ اللہ نے فرمایا: (نئیں) بلکہ توں ایتھے سو سال ریاں ایں تے اپنے کھانے

اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۚ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ قف وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً

تے پانی نوں ویکھ کہ ہن تک بو نئیں پئی تے اپنے کھوتے نوں ویکھ (جیہدیاں ہڈیاں تک نئیں بچیاں) تے ایہہ (سارا) اس لئی (کیتا گیا اے) تاں کہ اسیں تہانوں

حاشیہ ① ... ایس آیت توں عقیدے وچ مناظرہ کرن دا ثبوت ملدا اے تے ایہہ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی سنت اے، ایس لئی مناظرہ کرنا بُرا نئیں اے، تے ہاں ایہدے وچ جو تکبر تے سرکشی تے حق نوں قبول نہ کرن دی گل آ گئی اے اوہ بُرا اے تے ایسے صورت دی عالم برائی بیان کردے نیں۔ ② ... اکثر مفسراں دے بقول ایس آیت وچ دسیا گیا واقعہ حضرت عزیر عَلَیْہِ السَّلَام دا اے تے بستی توں مراد بیت المقدس اے۔

لِّلنَّاسِ وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوْهَا لَحْمًا ؕ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗ ۙ

لوکاں واسطے اک نشانی بنا دیئے تے ایہناں ہڈیاں نوں ویکھ کہ اسیں کیویں ایہناں نوں جُڑنے (زندہ کرنے) آں فیر ایہناں نوں گوشت پوواندے آں تے جدوں ایہہ معاملہ اوہدے تے کھل گیا

قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢٥٩﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ رَبِّ اَرِنِىْ كَيْفَ

تے اوہ بول پیا: میں بوہتا جانناواں کہ اللہ ہر چیز تے قدرت رکھن والا اے (259) تے جدوں ابراہیم نے عرض کیتی: اے میرے رب! توں مینوں وکھا دے کہ توں مردیاں نوں کویں

تُحْىِ الْمَوْتٰى ؕ قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ ؕ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِىْ ؕ قَالَ

زندہ فرمائیں گا؟ اللہ نے فرمایا: کیہ تینوں یقین نئیں؟ ابراہیم نے عرض کیتی: یقین کیوں نئیں پر ایہہ (چاہناآں) کہ میرے دل نوں سکون آ جاوے۔ ① اللہ نے فرمایا:

فَخُذْ اَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ

تے پرندیاں وچوں کوئی چار پرندے پھڑ لوو فیر اوہناں نوں پیار نال اپنا کرلوو فیر ایہناں ساریاں دا اک اک ٹوٹا ہر پہاڑ تے رکھ دیو فیر

ع ٣٥ ٢ ادْعُهُنَّ يَاْتِيْنَكَ سَعْيًا ؕ وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٦٠﴾ مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ

ایہناں نوں سدو تے اوہ تہاڈے کول دوڑدے آون گے تے جان لوو کہ اللہ بڑی حکمت والا اے ② (260) اوہناں لوکاں دی مثال جیہڑے

اَمْوَالَهُمْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِىْ كُلِّ سُنْۢبُلَةٍ مِّائَةُ

اپنے مال اللہ دی راہ وچ خرچ کردے نیں ③ اُوس دانے وانگوں اے جیہنے ست سِٹے اُگائے، ہر سِٹے وچ سو

حَبَّةٍ ؕ وَاللّٰهُ يُضٰعِفُ لِمَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٦١﴾ اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ

دانے نیں تے اللہ ایس توں وی زیادہ ودھائے جس لئی چاہوے تے اللہ وسعت والا، جانن والا اے (261) ④ اوہ لوک جیہڑے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ مردیاں نوں زندہ کرن بارے اللہ پاک دی عظیم قدرت تے رہنمائی کرن والا اک ہور واقعہ دسیا جاریا اے۔ ایس دی تفصیل جاننء لئی تفسیر صراط الجنان جلد 1، صفحہ 393 دا مطالعہ کرو۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ دی بارگاہ وچ نبیاں تے رسولاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دا مرتبہ بڑا اُچا اے کہ اللہ ایہناں دیاں خاہشاں پوریاں فرماندا، ایہناں دیاں دعاواں قبول کردا، ایتھوں تیک کہ ایہناں دیاں دعاواں نال مُردے وی زندہ فرما دیندا اے۔ ③ ... ایس آیت وچ واجب یا نفل دی قید دے بغیر خرچ کرن دا فرمایا گیا اے تے نالے نیکی دیاں ساریاں صورتاں وچ خرچ کرنا خدا دی راہ وچ خرچ کرنا اے جویں کسے عالم یا طالب علم دی مدد کرنا، غریب نوں کھانا، کپڑے، دوائی یا راشن وغیرہ لے دینا۔ ④ ... یاد رہوے کہ نیک عمل تے اِکو جئے ہندے نیں پر خلوص، چنگی نیت تے نسبت وغیرہ وچ فرق دی وجہ توں کسے ویلے ثواب وچ بڑا فرق ہندا اے۔

اَمْوَالَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُوْنَ مَآ اَنْفَقُوْا مَنًّا وَّلَآ اَذًى ۙ لَّهُمْ اَجْرُهُمْ

اپنے مال اللہ دی راہ وچ خرچ کردے نیں فیر اپنے خرچ کرن توں بعد نہ احسان جتاندے نیں تے نہ تکلیف دیندے نیں ① اوہناں دا انعام

عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٢٦٢﴾ قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ وَّمَغْفِرَةٌ

اوہناں دے رب دے کول اے تے اوہناں اُتے نہ کوئی ڈر ہووے گا نہ اوہ کوئی غم کرن گے (262) چنگی گل کہینا تے معاف کر دینا

خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَّتْبَعُهَآ اَذًى ۗ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيْمٌ ﴿٢٦٣﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

اُوس خیرات توں بہتر اے جیس توں بعد تکلیف دینا ہووے تے اللہ بے پروا، برداشت والا اے (263) اے ایمان والیو!

لَا تُبْطِلُوْا صَدَقٰتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى ۙ كَالَّذِيْ يُنْفِقُ مَالَهٗ رِئَآءَ النَّاسِ وَ

احسان جتا کے تے تکلیف دے کے اپنے صدقے برباد نہ کرو ② اس بندے وانگوں جیہڑا اپنا مال لوکاں نوں وکھان لئی خرچ کردا اے تے

لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۗ فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهٗ

اللہ تے قیامت تے ایمان نئیں لیاندا تے اوہدی مثال ایہو جئی اے جویں اِک تھِندا پتھر ہووے جس تے مٹی اے تے اوہدے تے زور دار

وَابِلٌ فَتَرَكَهٗ صَلْدًا ۗ لَا يَقْدِرُوْنَ عَلٰى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوْا ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

بارش پئی جیہنے اوہنوں صاف پتھر کر چھڈیا، ایہو جئے لوک اپنے کمائے ہوئے عملاں نال کسے شے تے قدرت نہ پاون گے ③ تے اللہ

حاشیہ ①... صدقہ دین توں بعد احسان جتاؤنا تے جیہنوں صدقہ دتا اوہنوں تکلیف دینا ناجائز تے منع اے۔ احسان جتاؤنا تے ایہہ اے کہ دین توں بعد دوجیاں سامنے اظہار کرن کہ اسیں تیرے نال ایہو جئے ایہو جئے سلوک کیتے تے اِنج اوہدا دل میلا کرن تے تکلیف دینا ایہہ ہے کہ اوہنوں شرمندہ کرن کہ توں غریب سی، ماڑا سی، مجبور سی، نکما سی اسیں تیری خبر لئی یاں ہور طراں اوہدے تے دباؤنا۔ ②... جے سائل نوں کجھ دے نہ سکے تے اوہدے نال خش اخلاقی نال چنگی گل کیتی جاوے جیہڑی اوہنوں بھیڑی نہ لگے جے اوہ سوال تے اڑ جائے یا زبان درازی کرے تے اوس توں در گزر کرے۔ سائل نوں کجھ نہ دین دی صورت وچ اوہنوں چنگی گل کیہنا تے اوہدی زیادتی نوں معاف کر دینا اوس صدقے توں بہتر اے جیہدے دین توں بعد اوہنوں شرم دوائی جائے یا احسان جتایا جاوے یا کسے دوسرے طریقے نال اوہنوں تکلیف دتی جاوے۔ ③... اعلان کرکے یا لُکا کے دوہاں طریقیاں نال صدقے دی اجازت اے پر اپنے دل دی حالت تے نگاہ رکھنی ضروری اے۔ افسوس کہ ساڈے وچ دِکھاوا، احسان جتاؤنا تے تکلیف دینا تنوں بھیڑے کم بوہت نیں۔ پیسہ خرچ کرکے اپنے ناں دے بینر لوانا یا اپنی تصویر یا خبر چھپوانی عام گل اے، اِنج جے خاندان وچ کوئی کسے دی مدد کر دے ساری زندگی اوہنوں دباندا رہندا اے تے جدوں دل کرے اوہنوں ساریاں دے سامنے ذلیل کر دیندا اے ایہہ بوہت بھیڑی گل اے۔

الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢٦٤﴾ وَمَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ

کافراں نوں ہدایت نئیں دیندا (264) تے جیہڑے لوکیں اپنا مال اللہ دی رضا حاصل کرن لئی تے اپنے دِلاں نوں پکیاں کرن

وَتَثْبِيْتًا مِّنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍۭ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ ۚ

لئی خرچ کر دے نیں تے اوہناں دی مثال اوس باغ وانگوں اے جیہڑا کسے اُچی جگہ تے ہووے تے اوہدے اُتے زور دی بارش وسی تے اوس باغ نے دُگنا پھل دِتا

فَاِنْ لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٢٦٥﴾ اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ

فیر جے زوردار مینہ نہ پووے تے ہلکی جئی پھوار ہی بڑی اے تے اللہ تہاڈے کم ویکھ ریا اے (265) ① کیہ تہاڈے وچوں کوئی ایہہ پسند کرے گا کہ

تَكُوْنَ لَهٗ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۙ لَهٗ فِيْهَا مِنْ

اوہدے کول کھجور تے انگوراں دا اِک باغ ہووے جیہدے تھلے نہراں وگدیاں ہون، اوس لئی ایہدے وچ

كُلِّ الثَّمَرٰتِ ۙ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهٗ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَآءُ ۖ فَاَصَابَهَآ اِعْصَارٌ فِيْهِ نَارٌ

ہر قسم دے پھل ہون تے اوہنوں بڈھاپا آ جاوے تے حال ایہہ ہووے کہ اوہدے کمزور تے ماڑے بال بچے ہون تے فیر اوس تے اِک بگولہ آوے جیہدے وچ اگ ہووے

فَاحْتَرَقَتْ ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢٦٦﴾ يٰۤاَيُّهَا ع ٣٦ ٤

تے سارا باغ سڑ جائے۔ اللہ تہاڈے نال ایس طراں اپنیاں آیتاں کھول کے بیان کردا اے تاں کہ تسیں غور تے فکر کرو ② (266) اے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اَنْفِقُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّاۤ اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ ۖ

ایمان والیو! اپنی پاک کمایاں وچوں تے اوہدے وچوں جیہڑا اسیں تہاڈے لئی زمین وچوں کڈھیا اے (اللہ دی راہ وچ) کجھ خرچ کرو

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ اوہناں لوکاں دی مثال دسی گئی اے جیہڑے خاص اللہ پاک دی رضا واسطے اپنے دلاں نوں ایمان تے پکا رکھن لئی خلوص نال عمل کر دے نیں کہ جویں اُچا علاقے دی چنگی زمین دا باغ ہر حال وچ خوب پھلدا پُھلدا اے بھاویں بارش گھٹ ہووے یا ودھ، اِنج ای خلوص والے مومن دا صدقہ گھٹ ہووے یا زیادہ اللہ اوہنوں ودھاندا اے۔ اللہ پاک دی بارگاہ وچ دل دی حالت ویکھی جاندی اے نہ کہ بوہتا مال۔ ② ... اللہ اکبر! کیہو جئی دل نوں ہلا کے رکھ دین والی مثال اے۔ اے کاش اسیں سمجھ جایئے تے اپنے سارے عملاں نماز، ذکر و درود، تلاوت و نعت خوانی، حج و عمرہ، زکوٰۃ و صدقات وغیرہ نوں ریاکاری دی تباہ کاری توں بچا لیئے تے اپنے عملاں دا حساب کتاب کرنا شروع کر دیئے۔

وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيْثَ مِنْهُ تُنْفِقُوْنَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيْهِ اِلَّآ اَنْ تُغْمِضُوْا فِيْهِ ؕ وَ

تے خرچ کردیاں ہویاں خاص ناقص مال (دین) دا ارادہ نہ کرو حالاں (جے اوہی تہانوں دتا جاوے تے) تسیں اینہوں در گزر کرن توں بغیر قبول نئیں کرو گے ① تے

اعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ﴿٢٦٧﴾ اَلشَّيْطٰنُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَاْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِ ۚ

یاد رکھو کہ اللہ بے پروا، تعریفاں دے لائق اے (267) شیطان تہانوں محتاجی دا خطرا دواندا اے تے بے حیائی دا حکم دیندا اے ②

وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٦٨﴾ يُّؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ

تے اللہ تہاڈے نال اپنے ولوں بخشش تے فضل دا وعدہ فرماندا اے تے اللہ وسعت والا، جانن والا اے (268) اللہ جیہنوں چاہندا اے حکمت

يَّشَآءُ ۚ وَمَنْ يُّؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوْتِيَ خَيْرًا كَثِيْرًا ؕ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا

دیندا اے تے جیہنوں حکمت دتی جاوے تے بے شک اوہنوں بڑی زیادہ بھلائی مل گئی تے عقل والے ای نصیحت

الْاَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ نَّفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِّنْ نَّذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهٗ ؕ وَ

من دے نیں (269) تے تسیں جو خرچ کرو یا کوئی منت منو اللہ اوہنوں جاندا اے تے

مَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقٰتِ فَنِعِمَّا هِيَ ۚ وَاِنْ تُخْفُوْهَا وَتُؤْتُوْهَا

ظالماں دا کوئی مدد کرن والا نئیں (270) جے تسیں کھلم کھلا خیرات دیو گے تے اوہ کنی چنگی گل اے تے جے تسیں لکا کے فقیراں نوں

حاشیہ ① ... بوہت سارے لوک آپ تے چنگا استعمال کردے نیں پر جدوں اللہ دے راہ تے دینا ہندا اے تے جیہڑی کسے کم دی نہ ہوئے تے گھٹیا مال دیندے نیں۔ اوہناں لئی ایس آیت وچ سبق اے۔ جے کوئی شے چنگی اے پر بندے نوں آپ پسند نئیں تے اوہنوں دین وچ کوئی حرج نئیں، حرج تدوں اے جدوں اوہ چیز چنگی نہ ہون دی وجہ توں پسند نہ ہووے۔ ② ... شیطان طرح طرح توں وسوسے پاندا اے کہ جے توں خرچ کریں گا، صدقہ دیویں گا تے آپ فقیر تے غریب ہو جاویں گا ایس لئی خرچ نہ کر۔ ایہہ شیطان دی بڑی وڈھی چال اے کہ اللہ پاک دے رستے وچ خرچ کرن ویلے ایس طراں ڈراؤندا اے حالاں جیہناں لوکاں دے دِلاں وچ ایہہ وسوسہ پایا جاریا ہوندا اے اوہای لوک شادی ویاہ وچ جائز ناجائز رسماں تے نالے عام زندگی وچ بغیر کسے افسوس توں خرچ کر رہے ہندے نیں۔

اَلْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ؕ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِّنْ سَيِّاٰتِكُمْ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿٢٧١﴾

دیو تے ایہہ تہاڈے سبھ توں بہتر اے① تے اللہ تہاڈے توں تہاڈیاں کجھ بدیاں مٹا دیوے گا تے اللہ تہاڈے کماں دی خبر رکھدا اے (271)

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰىهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ

لوکاں نوں ہدایت دیناں تہاڈے اُتے لازم نئیں،② پر اللہ جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے تے تسیں جیہڑی چنگی چیز خرچ کرو

فَلِاَنْفُسِكُمْ ؕ وَمَا تُنْفِقُوْنَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ ؕ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ يُّوَفَّ اِلَيْكُمْ

تے اوہ تہاڈے لئی ای فیدے والی اے تے تسیں اللہ دی رضا حاصل کرن لئی ہی خرچ کرو تے جیہڑا مال تسیں خرچ کرو گے اوہ تہانوں پورا پورا دِتا جاوے گا

وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٢٧٢﴾ لِلْفُقَرَآءِ الَّذِيْنَ اُحْصِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ

تے تہاڈے نال کوئی زیادتی نئیں کیتی جاوے گی (272) اوہناں فقیراں لئی جیہڑے اللہ دے رستے وچ روک دتے گئے، اوہ زمین وچ

ضَرْبًا فِي الْاَرْضِ ۫ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ ۚ تَعْرِفُهُمْ بِسِيْمٰهُمْ ۚ

چل پھر نئیں سکدے۔ نہ جاننے والے اوہناں نوں منگن توں بچن دی وجہ توں مالدار سمجھ دے نیں۔③ تے تسیں اوہناں نوں اوہناں دیاں نشانیاں توں پہچان لوو گے۔④

حاشیہ ① ... زیادہ تر عملاں وچ ایہہ ای قاعدہ اے کہ اوہ لُک کے یا کھلم کھلا دونویں طرح جائز نیں پر ریاکاری لئی کھلم کھلا کرنا حرام اے تے دوجیاں نوں شوق دواؤن لئی کرنا ثواب اے۔ مشائخ تے علماء بہوں سارے عمل کھلم کھلا ایسے لئی کردے نیں کہ ایہناں دے مرید تے منن والیاں نوں شوق ہووے۔ ② ... حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم بشیر تے نذیر تے داعی یعنی دعوت دین والے بنا کے گھلے گئے نیں۔ آپ دا فرض دعوت دین نال پورا ہو جاندا اے تے ایس توں ودھ کوشش آپ تے لازم نئیں۔ ③ ... ایہہ آیت اہل صُفہ دے حق وچ نازل ہوئی۔ ایہناں ہستیاں دی گنتی چار سو دے نیڑے سی، ایہہ ہجرت کرکے مدینہ شریف حاضر ہوئے سن۔ ایتھے نہ ایہناں دا مکان نہ خاندان قبیلہ تے نہ ای ایہناں نے شادی کیتی سی، ایہناں دا سارا ویلا عبادت وچ لنگھ جاندا سی، رات قرآن کریم سکھنا دن جہاد دے کماں وچ رہنا ایہناں دا رات دن دا ایہی کم سی۔ ④ ... ایہناں ای ہستیاں دی صف وچ اوہ عالم تے طالب علم تے تبلیغ کرن والے تے دین دے خادم شامل نیں جیہڑے دینی کماں وچ لگے رہن دی وجہ توں دنیادی کمائی نئیں کر سکدے۔ ایہہ لوک اپنی عزت و قار تے لحاظ دی وجہ توں لوکاں توں سوال وی نئیں کردے تے اپنی فقیری نوں لُکاندے نیں جیہدی وجہ توں لوک سمجھدے نیں کہ ایہناں دا گزارا بڑا چنگا ہو ریا اے پر حقیقت ایس توں علاوہ ہندی اے کہ چھان پُن کرن توں ایہناں دیاں زندگیاں دا بڑی مشقت والیاں ہون دا بوہت ساریاں نشانیاں تے انداز توں پتا لگ جاوے گا۔

لَا يَسْـَٔلُوْنَ النَّاسَ اِلْحَافًا ؕ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ ﴿٢٧٣﴾ ع اَلَّذِيْنَ

اوہ لوکاں نوں چمبڑ کے منگدے نئیں تے تسیں جو خیرات کرو اللہ نوں اوہنوں جاندا اے (273) اوہ لوک جیہڑے

يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ

رات وچ تے دِنے، لُکا کے تے کھلم کھلا اپنے مال خیرات کردے نیں اوہناں لئی اوہناں دا اجر اوہناں دے رب دے کول اے۔

وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٢٧٤﴾ اَلَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ

اوہناں اُتے نہ کوئی ڈر ہووے گا تے نہ اوہناں نوں کوئی غم ہووے گا (274) جیہڑے لوکیں سود کھاندے نیں اوہ قیامت دے دن نہ کھلون گے

اِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِيْ يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْٓا اِنَّمَا

مگر اوس بندے دے کھلون وانگوں جیہنوں ہوائی چیز نیں ہتھ لا کے پاگل بنا دتا ہووے۔ ایہہ سزا صرف ایس لئی اے کہ اوہناں نیں آکھیا: خریدنا تے

الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا ۘ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ؕ فَمَنْ جَآءَهٗ مَوْعِظَةٌ

ویچنا وی تے سود وانگوں اے حالاں اللہ نے لین دین نوں حلال تے سود نوں حرام کیتا اے تے جیہدے کول اوہدے رب دے ولوں نصیحت

مِّنْ رَّبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهٗ مَا سَلَفَ ؕ وَاَمْرُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ ؕ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ

آئی تے فیر اوہ باز آ گیا تے اوہدے لئی حلال اے اوہ جو پہلے لنگ گیا تے اوہدا معاملہ اللہ دے حوالے اے تے جیہڑے فیر ایہو جئی حرکت کرن گے تے اوہ

النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٧٥﴾ يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ ؕ وَاللّٰهُ

جہنمی نیں، اوہدے وچ مدتاں رہن گے ① (275) اللہ سود نوں مٹاندا اے تے صدقیاں نوں ودھاندا اے تے اللہ

لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ ﴿٢٧٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ

کسے ناشکرے، وڈے پاپی نوں پسند نئیں کردا (276) بے شک اوہ لوکیں جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے تے نماز نوں قائم کیتا

حاشیہ ① ... سود نوں حلال سمجھ کے کھان والا کافر اے ایس لئی کہ ایہہ حرام قطعی اے تے کسے وی حرام قطعی نوں حلال جانن والا کافر اے تے ایہو جئیا بندہ ہمیشہ دوزخ وچ رہوے گا تے جیہڑا بندہ سود نوں حرام سمجھدے ہویاں کھاوے اوہ بڑا وڈھا گنہگار اے تے لماں عرصہ دوزخ وچ رہوے گا۔

وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

تے زکوٰۃ دتی اوہناں دا اجر اوہناں دے رب کول اے تے اوہناں نوں کوئی ڈر نئیں ہوئے گا تے نہ

يَحْزَنُوْنَ ﴿٢٧٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ

اوہ کوئی غم کرن گے (277) اے ایمان والیو! جے تسیں ایمان والے او تے اللہ توں ڈرو تے جیہڑا سود باقی رہ گیا اے اوہنوں

كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٢٧٨﴾ فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۚ وَاِنْ

چھڈ دیو (278) فیر جے تسیں اِنج نئیں کرو گے تے اللہ تے اللہ دے رسول نال لڑائی دا یقین کر لو تے جے

تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٢٧٩﴾ وَاِنْ كَانَ

تسیں توبہ کرو تے تہاڈے لئی اپنا اصل مال لینا جائز اے۔ ① نہ تسیں کسے نوں نقصان دیو تے نہ تہانوں نقصان ہووے ② (279) تے جے

ذُوْ عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ ۭ وَاَنْ تَصَدَّقُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٨٠﴾

مقروض دا ہتھ تنگ ہووے اوہنوں آسانی تک مہلت دیو تے تہاڈا قرض نوں صدقہ کر دینا تہاڈے لئی سب توں چنگی گل اے جے تسیں جان لوو (280) ③

وَاتَّقُوْا يَوْمًا تُرْجَعُوْنَ فِيْهِ اِلَى اللّٰهِ ۡ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ

تے اوس دن توں ڈرو جدوں تسیں اللہ ول پھیرے جاؤ گے فیر ہر جان نوں جو اوہدی کمائی پوری دتی جاوے گی تے اوہناں تے

حاشیہ ① ...ایہہ بڑی سخت وعید اے، کس دی مجال اے کہ رب تعالیٰ تے اوہدے رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نال لڑائی کرن دا خیال وی کرے، ایس لئی جدوں ایہہ آیت نازل ہوئی تے جیہناں صحابہ دا سودی لین دین سی اوہناں نیں اپنے سود دے مطالبے چھڈ دتے تے سود دے لین دین توں توبہ کر لئی۔ پر اَج کل ناں دے مسلمان تے عقلمنداں دا حال ایہہ ہے کہ توبہ کرن دی بجائے اگوں آپ اللہ پاک نوں اعلانِ جنگ کر رہے نیں تے سود دی ضرورت تے اہمیت تے کتاباں، آرٹیکل، مضمون تے کالم لکھ رہے نیں۔ ② ... ایہہ آیت بھاویں سود دے حوالے توں اے پر عام زندگی وچ وی شریعت تے عقل دا تقاضا اے کہ نہ ظلم کیتا جاوے نہ ظلم برداشت کیتا جاوے یعنی ظلم نوں مکاؤن دی کوشش کرنی چاہی دی اے ایس لئی کسے ویلے ظلم نوں برداشت کرنا ظالم نوں ہور نڈر کر دیندا اے، پر ایہہ گل اے جتھے معافی تے در گزری دی صورت بن دی اے اوتھے اوہنوں اپنایا جائے۔ ③ ... پتا لگا قرض دار دا جے ہتھ تنگ ہوئے یا ماڑا ہووے تے اوہنوں مہلت دتی جاوے یا قرض دا کجھ حصہ یا پورا قرضہ معاف کر دینا بڑے اجر دا سبب اے۔

٣٨ ع ٦

لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٢٨١﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى

ظلم نئیں ہووے گا (281) اے ایمان والیو! جدوں تسیں اِک مِتھے ویلے تک کسے قرض دا لین دین کرو

فَاكْتُبُوْهُ ؕ وَلْيَكْتُبْ بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌۢ بِالْعَدْلِ ۪ وَلَا يَاْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَّكْتُبَ كَمَا

تے اوہنوں لکھ لیا کرو تے تہاڈے وچ کسی لکھن والے نوں انصاف نال (عہد نامہ) لکھنا چاہئی دا اے تے لکھن والا لکھن توں انکار نہ کرے جس طراں کہ

عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ ۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذِيْ عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ وَ

اوہنوں اللہ نے سکھایا اے تے اوہنوں لکھ دینا چاہیدا اے تے جس بندے تے حق لازم آندا اے اوہ لکھاندا جاوے تے اللہ توں ڈرے جو اوہدا رب اے تے

لَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔا ؕ فَاِنْ كَانَ الَّذِيْ عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيْهًا اَوْ ضَعِيْفًا اَوْ

اوس حق وچ کجھ گھاٹا نہ کرے① فیر جس تے حق آوندا اے جے اوہ بے عقل اے یا ماڑا اے یا

لَا يَسْتَطِيْعُ اَنْ يُّمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهٗ بِالْعَدْلِ ؕ وَاسْتَشْهِدُوْا شَهِيْدَيْنِ مِنْ

لکھوا نہ سکدا ہووے تے اوہدا والی انصاف نال لکھوا دیوے② تے اپنے مَرداں وچوں دو گواہ

رِّجَالِكُمْ ۚ فَاِنْ لَّمْ يَكُوْنَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَّامْرَاَتٰنِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَآءِ

بنا لوو فیر جے دو مرد نہ ہون تے اِک مرد تے دو عورتاں اوہناں گواہواں وچوں (مِتھ لوو) جیہناں نوں تسیں پسند کرو

اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰىهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰىهُمَا الْاُخْرٰى ؕ وَلَا يَاْبَ الشُّهَدَآءُ اِذَا مَا

تاں کہ (جے) ایہناں وچوں اک عورت بُھل جاوے تے دوجی اوہنوں یاد کرا دیوے،③ تے جدوں گواہاں نوں سَدیا جاوے اوہ آون توں انکار نہ

حاشیہ ① ... جدوں ادھار دا کوئی معاملہ ہووے، بھاویں قرض دا لین دین یا خرید ناتے ویچنا، رقم پہلے دتی ہووے تے مال بعد وچ لینا ہووے یا مال ادھار تے دے دِتا تے رقم بعد وچ لینی ہووے، انج ای دوکان یا مکان دا کرایہ لیندے ہوئے ایڈوانس یا کرائے دا معاملہ ہووے، ایس طراں دیاں ساریاں صورتاں وچ معاہدے دی لکھت پڑھت ہونی چاہیدی اے۔ ایہہ حکم واجب نئیں پر ایس تے عمل کر کے بڑیاں تکلیفاں توں بندہ بچ سکدا اے جد کہ ساڈے زمانے وچ تے ایس حکم تے عمل کرنا بڑا اہم ہو چکیا اے۔ ② ... جے کسے نوں آپ لکھنا نئیں آوندا جویں کوئی بچہ اے یا بوہت بڈھا یا نابینا وغیرہ اے تے اوہ کسے ہور توں لکھوا لے تے جیہنوں لکھن لئی آکھیا جاوے اوہ انکار نہ کرے ایس لئی کہ ایہہ لکھنا لوکاں دی مدد کرنا اے تے لکھن والے دا ایہدے وچ کوئی نقصان وی نئیں تے مفت دا ثواب کیوں چھڈے۔ ③ ... لین دین دا معاہدہ لکھن توں بعد ایہدے تے گواہ وی بنا لینے چاہی دے نیں تاکہ لوڑ ویلے کم آون۔ گواہ دو مرد یا اک مرد تے دو عورتاں ہونیاں چاہی دیاں نیں۔

دُعُوْا ؕ وَلَا تَسْـَٔمُوْٓا اَنْ تَكْتُبُوْهُ صَغِيْرًا اَوْ كَبِيْرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖ ؕ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ

کرن تے قرضہ چھوٹا ہووے یا وڈا اوہنوں اوہدی مدت تک لکھن توں اَوا زار نہ ہوو ۔ایہہ اللہ دے نیڑے زیادہ انصاف دی گل

عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُوْٓا اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً

اے تے ایہدے وچ گواہی بڑی ٹھیک رہوے گی تے ایہہ ایس توں نیڑے اے کہ تسیں (بعد وچ) شک وچ نہ پے جاؤ (ہر معاہدہ لکھ لیا کرو)① پر ایہہ کہ کوئی

حَاضِرَةً تُدِيْرُوْنَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوْهَا ؕ وَاَشْهِدُوْٓا

ہتھو ہتھ سودا ہووے جیہدا تسیں آپس وچ لین دین کرو تے اوہدے نہ لکھن وچ تہاڈے تے کوئی حرج نئیں تے جدوں خریدو تے ویچو تے گواہ

اِذَا تَبَايَعْتُمْ ۪ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَّلَا شَهِيْدٌ ؕ وَاِنْ تَفْعَلُوْا فَاِنَّهٗ

بنا لیا کرو تے نہ کسے لکھن والے نوں کوئی نقصان پہنچایا جاوے تے نہ گواہ نوں (یا نہ لکھن والا کوئی نقصان پہنچاوے تے نہ گواہ) تے جے تسیں اِنج کرو گے تے ایہہ

فُسُوْقٌۢ بِكُمْ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٢٨٢﴾ وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى

تہاڈی نافرمانی ہووے گی تے اللہ توں ڈرو تے اللہ تہانوں سکھاندا اے② تے اللہ سب کجھ جان دا اے (282) تے جے تسیں

سَفَرٍ وَّلَمْ تَجِدُوْا كَاتِبًا فَرِهٰنٌ مَّقْبُوْضَةٌ ؕ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ

سفر وچ ہوو تے لکھن والا نہ لبھے تے (قرض دین والے دے) قبضے وچ گروی چیز ہووے تے جے تہانوں اِک دوجے تے یقین ہووے تے

الَّذِى اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهٗ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ ؕ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ؕ وَمَنْ

اوہ (مقروض) جیہنوں امانت دار سمجھیا گیا سی اوہ اپنی امانت ادا کر دیوے تے اللہ توں ڈرے جیہڑا اوہدا رب اے تے گواہی نہ لُکاؤ تے جیہڑا

حاشیہ ① ... قرض دے معاملے لکھن وچ سستی نئیں کرنی چاہی دی قرض چھوٹا ہووے یا وڈھا، اوہدی مقدار، نوعیت تے مدت لکھ لینی چاہی دی اے ایہدا اک فیدہ ایہہ اے کہ اللہ پاک دے نیڑے ایہہ بڑی انصاف دی گل اے جس توں بندیاں دے حقاں دی راکھی ہندی اے، دوجا فیدہ ایہہ اے کہ ایس توں گواہی ٹھیک تے سوکھی رہوے گی، تیجا فیدہ ایہہ اے کہ معاملہ صاف رہوے گا تے اِک دوجے دے دل وچ میل پیدا نئیں ہووے گی۔ ② ... عربی دے اعتبار توں لفظ "یُضَآرَّ" نوں معروف تے مجہول دوہاں معنیاں وچ لیا جا سکدا اے۔ مجہول دے اعتبار نال معنی ہووے گا کہ لکھن والیاں تے گواہاں نوں نقصان نہ پہنچایا جاوے۔ معروف پڑھن دی صورت وچ معنی ایہہ ہووے گا کہ لکھن والا تے گواہ لین دین کرن والیاں نوں نقصان نہ پُچان۔

يَّكْتُمْهَا فَاِنَّهٗۤ اٰثِمٌ قَلْبُهٗ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴿٢٨٣﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا ع ٢٩ ٧

گواہی لُکاوے گا تے اوہدا دل گنہگار اے تے اللہ تہاڈے کماں نوں چنگی طراں جان دا اے ① (283) جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ

فِي الْاَرْضِ ؕ وَاِنْ تُبْدُوْا مَا فِيْۤ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوْهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ ؕ

زیناں وچ اے سارا اللہ ای دا اے تے جو کجھ تہاڈے دل وچ اے جے تسیں اوہنوں ظاہر کرو یا لُکاو، اللہ تہاڈے کولوں اوہدا حساب لوے گا ②

فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢٨٤﴾ اٰمَنَ

تے جیہنوں چاہوے گا بخش دیوے گا تے جیہنوں چاہوے گا سزا دیوے گا تے اللہ ہر چیز تے قادر اے (284) رسول اوہدے تے ایمان

الرَّسُوْلُ بِمَاۤ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَّبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ؕ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَ

لیایا جیہڑا ایہدے رب ولوں ایہدے وَل نازل کیتا گیا تے مسلمان وی۔ سب اللہ اُتے تے اوہدے فرشتیاں اوہدیاں کتاباں

كُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ ۫ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ ۫ وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَ

تے اوہدے رسولاں اُتے ایہہ کہندے ہویاں ایمان لیائے کہ اسیں اوہدے کسے رسول تے ایمان لیان وچ فرق نئیں کردے تے اوہناں نیں عرض کیتی:

اَطَعْنَا ۫ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ؕ

اے ساڈے رب! اسیں سُنیا تے منیا، (ساڈے تے) تیری معافی ہووے تے تیرے ای وَل پھرنا اے (285) اللہ کسے جان اُتے اوہدی طاقت جِنا ای بھار پاندا اے۔

حاشیہ ① ... آیت نمبر 282 تے 283 تے غور کرو تے سمجھو کہ اللہ نے ساڈے خاص کر دنیاوی معاملیاں وچ وی سانوں کنے کھُلے حکم ارشاد فرمائے نیں۔ ایس توں پتا لگا کہ ساڈا دین مکمل اے کہ ایہدے وچ عقیدے تے عبادتاں دے نال معاملات داوی بیان اے تے بندیاں دے حق بوہت اہم نیں کہ اللہ پاک نے بڑی تفصیل نال اوہناں نوں بیان فرمایا اے۔ تے نال شریعت دے حکماں وچ بوہت ساریاں حکمتاں نیں تے ایہناں وچ ساڈی بوہت زیادہ بھلائی اے۔ ② ... انسان دے دل وچ کئی طراں دے خیالات آندے نیں جویں وسوسہ تے عزم تے ارادہ۔ وسوسیاں توں دل نوں خالی کرنا انسان دے وَس وچ نئیں، ایہناں تے پچھ گچھ نئیں اے۔ دوجے اوہ خیالات جیہناں نوں انسان اپنے دل وچ جگہ دیندا اے تے اوہناں نوں عمل وچ لیان دا قصد تے ارادہ کردا اے ایہناں تے پچھ گچھ ہووے گی تے ایہناں دا ای بیان ایس آیت وچ اے کہ اپنے دِلاں وچ پئی چیز نوں تسیں ظاہر کرو یا لُکاؤ اللہ تعالیٰ تہانوں ایہناں تے پچھ گچھ فرمائے گا۔

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ؕ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَّسِيْنَآ اَوْ

کسے جان نیں جو چنگا کمایا اوہ اوسے لئی اے تے کسے جان نیں جو برا کھٹیا اوہدا بھار اوہدے اُتے اے۔ ① اے ساڈے رب! جے اسیں بُھل جائیے یا

اَخْطَاْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهٗ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِنَا ۚ

خطا کریئے تے سانوں نہ پھڑیں، اے ساڈے رب! تے ساڈے تے بھاری بھار نہ پا جس طراں توں ساڈے توں پہلے لوکاں تے پایا سی،

رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ ۚ وَاعْفُ عَنَّا ۟ وَاغْفِرْ لَنَا ۟ وَارْحَمْنَا ۟

اے ساڈے رب! تے ساڈے اُتے اوہ بھار نہ پا جس دی سانوں طاقت نئیں تے سانوں معاف فرما دے تے سانوں بخش دے تے ساڈے تے مہربانی فرما،

اَنْتَ مَوْلٰىنَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢٨٦﴾ ع ٤٣ ٨

توں ساڈا مالک ایں تے بس کافر قوم دے مقابلے وچ ساڈی مدد فرما (286)

٣ سُوْرَةُ اٰلِ عِمْرٰنَ مَدَنِيَّةٌ ٨٩
اٰياتها ٢٠٠ ركوعاتها ٢٠

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

سورۃ اٰلِ عمران مدنی اے
ایہدے وچ 200 آیتاں تے 20 رکوع نیں

الٓمّٓ ﴿١﴾ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۙ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ﴿٢﴾ ؕ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ

الٓمّٓ (1) اللہ اوہ اے جس توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں (اوہ) آپ زندہ، دوجیاں نوں قائم رکھن والا اے ② (2) اوہنے تہاڈے تے ایہہ سچی کتاب

مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ ﴿٣﴾ ۙ مِنْ قَبْلُ هُدًى

نازل کیتی جیہڑی پہلیاں کتاباں دی تصدیق کردی اے تے اوہنے ایس توں پہلے توریت تے انجیل نازل فرمائی ③ (3) لوکاں نوں ہدایت

حاشیہ ① ...ایہہ آیت مبارکہ آخرت دے ثواب تے عذاب بارے اے پر ایس طراں دا معاملہ دنیا وچ وی پیش آوندا رہندا اے کہ ہر بندہ اپنی محنت دا پھل حاصل کردا اے، محنت کرن والے نوں اوہدی محنت دا صلہ ملدا اے جد کہ ست تے کاہل تے کم چور نوں اوہدی سستی دا انجام ویکھنا پیندا اے۔ ② ... عربی لفظ "حَیّ" دا معنیٰ اے "ایہو جئیا ہمیشہ رہن والا جیہدی موت ممکن نہ ہووے" تے "قَیُّوْمٌ" اوہ اے جیہڑا اپنی ذات وچ قائم یعنی بغیر کسے ہور دی محتاجی تے اختیار دے آپ قائم ہووے تے مخلوق نوں قائم رکھن والا ہووے۔ ③ ... پتا لگا قرآن پاک دے بعد نہ کوئی کتاب آون والی اے نہ کوئی نواں نبی تشریف لیاون والا اے ایس لئی کہ قرآن پاک نیں پچھلیاں کتاباں دی گواہی دتی اے، بعد وچ نہ کسے کتاب دے آون دا ذکر کیتا تے نہ خش خبری دتی جد کہ قرآن پاک نوں کیونکہ تورات تے انجیل دے بعد آنا سی ایس لئی ایہناں کتاباں وچ قرآن دی خش خبری پہلے ای دے دتی گئی۔

لِّلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ؕ

دتی تے (اللہ نیں) حق تے باطل وچ فرق اُتاریا۔ بے شک اوہ لوک جیہناں نیں اللہ دی آیتاں دا انکار کیتا اوہناں لئی بڑا سخت عذاب اے

وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ۝٤ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا

تے اللہ ڈھاڈا بدلہ لین والا اے (4) بے شک اللہ اگے کوئی شے کُجی نئیں، نہ زمین وچ تے نہ ای

فِي السَّمَآءِ ؕ ۝٥ هُوَ الَّذِيْ يُصَوِّرُكُمْ فِي الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ ؕ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

اسمان وچ ① (5) اوہ ای اے جیہڑا ماواں دے ڈِھڈاں وچ جویں چاہندا اے تہاڈی صورت بناندا اے ② اوہدے علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں

الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝٦ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ مِنْهُ اٰيٰتٌ مُّحْكَمٰتٌ هُنَّ

(اوہ) زبردست اے حکمت والا اے (6) اوہ ای اے جیہنے تہاڈے تے ایہہ کتاب نازل کیتی اوہدیاں کجھ آیتاں صاف معنیٰ رکھدیاں نیں اوہ

اُمُّ الْكِتٰبِ وَاُخَرُ مُتَشٰبِهٰتٌ ؕ فَاَمَّا الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُوْنَ مَا

کتاب دی اصل نیں تے دوجیاں اوہ نیں جیہناں دے معنے وچ شبہ ہندا اے ③ تے اوہ لوک جیہناں دے دِلاں وچ ڈنگا پن اے اوہ (لوکاں وچ) فتنہ پھیلان لئی تے

تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَآءَ تَاْوِيْلِهٖ ۚ وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيْلَهٗٓ اِلَّا

وقف لازم

ایہناں آیتاں دا (غلط) مطلب لبھن لئی ایہناں متشابہ آیتاں دے پچھے پے جاندے نیں ④ حالاں کہ ایہناں دا صحیح مطلب

حاشیہ ① ... اسمان تے زمین دی ہر شے، ہر ویلے، ساریاں تفصیلاں دے نال بغیر کسے دی تعلیم تے خبر پتا ہونا اللہ پاک دی صفت اے، ایہہ خوبی کسے بندے وچ نئیں، ایس لئی کہ مخلوق نوں جیہڑا علم اے اوہ اللہ پاک دے دسن توں اے تے اوہ وی محدود تے فناہون والا اے۔ ② ... ماں دے ڈِھڈ وچ بچے دی شکل بناؤنا، ایہدے وچ روح پھوکنا، ایہدی تقدیر لکھنا ایہہ سارا کجھ فرشتہ کرداے پر فرشتے کیونکہ اللہ پاک دے حکم تے اختیار دین نال ای کردے نیں ایس لئی فرمایا کہ اللہ پاک ای اے جیہڑا ماواں دے ڈھڈاں وچ تہاڈی صورت بناندا اے۔ ③ ... مُتَشَابِہٌ، اوہ آیتاں نیں جیہناں دے ظاہری معنیٰ یا تے سمجھ وچ ای نئیں آوندے جویں حروف مقطعات یا ایہناں دے ظاہری معنیٰ سمجھ وچ تے آوندے نیں پر اوہ مراد نئیں ہندے جویں اللہ پاک دے " یَدٌ" یعنی ہتھ "وَجْہٌ" یعنی "چہرہ" والی آیتاں۔ ایہناں دے ظاہری معنیٰ پتا تے ہے نیں لیکن ایہہ مراد نئیں۔ ④ ... ایتھے گمراہ تے بدمذہب لوکاں دا ذکر کیتا گیا اے جیہڑے اپنیاں نفسانی خاہشاں دے پابند نیں تے متشابہ آیتاں دے ظاہری معنیٰ لیندے نیں جو کہ کھلی گمراہی بلکہ کئیاں صورتاں وچ کفر ہندا اے یا ایہو جیئے لوک متشابہ آیتاں دی غلط وضاحتاں کردے نیں۔

وقف لازم
وقف منزل

اللّٰهُ ۘ وَالرّٰسِخُوْنَ فِي الْعِلْمِ يَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِهٖ ۙ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا ۚ وَمَا يَذَّكَّرُ

اللہ ای جان دا اے تے پکے علم والے ① کہندے نیں کہ اسیں ایس تے ایمان لیائے، ایہہ سارا ساڈے رب ولوں اے تے عقل والے

اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۝٧ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَّدُنْكَ

ای نصیحت من دے نیں ② (7) اے ساڈے رب! توں سانوں ہدایت عطا فرمائی اے، ایس توں بعد ساڈے دِلاں نوں ڈنگا نہ کر تے سانوں اپنے ولوں

رَحْمَةً ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ۝٨ رَبَّنَآ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيْهِ ۭ

رحمت عطا فرما، بے شک توں بڑا عطا فرمان والا ایں (8) اے ساڈے رب! بے شک توں سارے لوکاں نوں اوس دن جمع کرن والا ایں جس وچ کوئی شبہ نئیں،

ع ٩ و ١٠ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ۝٩ ع اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ

بے شک اللہ وعدے دے خلاف نئیں کردا ③ (9) بے شک کافراں دے مال تے ایہناں دی اولاد اللہ دے عذاب توں

اَوْلَادُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْـــًٔا ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمْ وَقُوْدُ النَّارِ ۝١٠ ۙ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَ

ایہناں نوں کجھ وی نہ بچا سکن گے تے اوہی دوزخ دا بالن نیں (10) جس طراں فرعون دے منن والیاں تے

الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ شَدِيْدُ

اوہناں توں پہلے لوکاں دا طریقہ سی، ④ اوہناں نیں ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹیاں کیتا تے اللہ نے اوہناں دے گناہواں تے اوہناں نوں پھڑ لیا تے اللہ دا عذاب بڑا سخت

حاشیہ ① ... تحقیقاں کرن والے عالماں نیں فرمایا کہ حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی شان ایس توں اُچی تے اعلیٰ اے کہ اللہ پاک آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں وی متشابہات دا علم عطا نہ فرمائے بلکہ ولیاں نوں وی اوہدا علم ملدا اے۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ عقل بڑی وڈھی فضیلت تے خوبی اے کہ ایہدے ذریعے توں ہدایت تے نصیحت ملدی اے۔ پر ایہہ یاد رہوے کہ جس عقل توں ہدایت نہ ملے اوہ بڑی بھیڑی حماقت اے، جویں طاقت چنگی چیز اے پر جیہڑی طاقت ظلم لئی ورتی جاوے اوہ کمزوری توں وی بھیڑی اے۔ ③ ... اللہ جھوٹھ توں پاک اے ایس لئی اوہ وعدے دے خلاف نئیں فرماندا۔ اللہ پاک ول جھوٹھ بولن دی نسبت پکا کفر اے تے ایہہ کہنا کہ "جھوٹھ بول سکدا اے" ایہہ وی کفر اے۔ ④ ... یعنی نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانے دے کافراں دا طریقہ اُنج ای اے جویں فرعون دے منن والیاں تے اوہناں توں پہلے لوکاں دا طریقہ سی کہ اوہناں نیں وی ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا تے ایہناں کافراں وی ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا تے جس طراں اللہ پاک نے اوہناں دے گناہواں تے اوہناں نوں پھڑ لیا ایسے طراں ایہناں دے گناہواں تے وی ایہناں نوں پھڑ لوے گا۔

الْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُلْ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَتُغْلَبُوْنَ وَتُحْشَرُوْنَ اِلٰى جَهَنَّمَ ؕ وَبِئْسَ

اے (11) ایہناں کافراں نوں فرما دیو کہ بڑی چھیتی تسیں ہار جاؤ گے تے دوزخ ول ٹورے جاؤ گے تے اوہ بوہت ای بھیڑی

الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِيْ فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ؕ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِيْ

رہن دی جگہ اے (12) بے شک تہاڈے لئی ایہناں دو گروہاں وچ وڈھی نشانی اے جیہناں نیں آپس وچ جنگ کیتی۔ (ایہناں وچ) اک گروہ تے اللہ دی راہ

سَبِيْلِ اللّٰهِ وَ اُخْرٰى كَافِرَةٌ يَّرَوْنَهُمْ مِّثْلَيْهِمْ رَاْیَ الْعَيْنِ ؕ وَاللّٰهُ

وچ لڑ ریا سی تے دوجا گروہ کافراں دا سی جیہڑے کھلیاں اکھاں نال مسلماناں نوں اپنے آپ توں دگنا ویکھ رے سن تے اللہ

يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ﴿١٣﴾

اپنی مدد دے نال جیہدی چاہندا اے حمایت فرماندا اے۔ بے شک ایہدے وچ عقل منداں لئی بڑا سبق اے (13)

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوٰتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِيْنَ وَالْقَنَاطِيْرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ

لوکاں لئی اوہناں دیاں خاہشاں دی محبت نوں سجا دِتا گیا یعنی عورتاں تے پُتر تے

الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ؕ ذٰلِكَ

سونے چاندی دے کٹھے کیتے ہوئے ڈھیراں تے نشان لگے ہوئے گھوڑیاں تے ڈنگراں تے کھیتیاں نوں (اوہناں لئی سجا دتا گیا۔) ایہہ سب

مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الْمَاٰبِ ﴿١٤﴾ قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ

دنیا دی زندگی دا ساز و سامان اے تے صرف اللہ دے کول چنگا ٹھکانہ اے ① (14) (اے حبیب!) تسیں فرما دیو، کیہ میں تہانوں ایہناں چیزاں توں

بِخَيْرٍ مِّنْ ذٰلِكُمْ ؕ لِلَّذِيْنَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ

بہتر شے نہ دس دیاں؟ (سنو، اوہ ایہہ اے کہ) پرہیز گاراں دے لئی ایہناں دے رب کول جنتاں نیں جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں پئیاں نیں

حاشیہ ① ... ساڈے لئی ایس آیت وچ بڑا کمال دا درس اے۔ اسیں مسلماناں دی اکثریت وی ایہناں دنیاوی چیزاں دی محبت وچ ڈُبی ہوئی اے، گھر والیاں تے اولاد دی وجہ توں حرام کمانا، مال و دولت نوں اپنا اصلی مقصد سمجھنا، اوسے لئی دن رات کوشش کرنا، بینک بیلنس ودھانا، اپنیاں جائیداداں وچ اضافہ کرنا، چنگے کپڑے، ودھیا مکان تے شاندار گڈی ای تقریباً ہر کسے دا اصلی منشا تے مقصد تے مطلب اے۔ ایس آیت مبارکہ نوں سامنے رکھ کے سانوں وی اپنی زندگی تے کجھ غور کرنا چاہیدا اے۔

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَاَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَّرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِالْعِبَادِ ۚ ﴿١٥﴾

ایہناں وچ اوہ ہمیشہ رہن گے تے (ایہناں لئی) ستھریاں بیویاں تے اللہ دی رضا اے تے اللہ بندیاں نوں ویکھ ریا اے (15)

اَلَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اِنَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۚ ﴿١٦﴾

اوہ جیہڑے کہندے نیں: اے ساڈے رب! اسیں ایمان لیائے آں، تے توں ساڈے گناہ معاف فرما تے سانوں دوزخ دے عذاب توں بچا لے (16)

اَلصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْمُنْفِقِيْنَ وَالْمُسْتَغْفِرِيْنَ بِالْاَسْحَارِ ﴿١٧﴾

صبر کرن والے تے سچے تے فرماں بردار تے اللہ دی راہ وچ خرچ کرن والے تے رات دے آخری حصے وچ مغفرت منگن والے (نیں) (17)

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۙ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِالْقِسْطِ ؕ لَآ اِلٰهَ

تے اللہ نے گواہی دتی کہ اوہدے توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں تے فرشتیاں نیں تے عالماں نیں انصاف نال جُڑ کے، ایس توں علاوہ کسے

اِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿١٨﴾ اِنَّ الدِّيْنَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ ۗ وَمَا اخْتَلَفَ النصف

دی عبادت نئیں عزت والا حکمت والا (18) بے شک کہ اللہ دے نیڑے دین صرف اسلام اے تے جیہناں نوں کتاب دتی گئی

الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ؕ وَمَنْ يَّكْفُرْ

اوہناں نیں آپس وچ اختلاف نہ کیتا پر اپنے کول علم آ جاون توں بعد، اپنے آپس دے حسد دی وجہ توں۔ ① تے جیہڑا اللہ دی آیتاں دا انکار کرے تے

بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَاِنْ حَآجُّوْكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ

بے شک اللہ چھیتی حساب لین والا اے (19) فیر اے حبیب! جے اوہ تہاڈے نال جھگڑا کرن تے تسیں فرمادیو: میں تے اپنا مونھ اللہ دی بارگاہ وچ نیوا کیتے ہوئے

حاشیہ ① ... ہر نبی دا دین اسلام ای سی ایس لئی اسلام توں علاوہ کوئی ہور دین اللہ دی بارگاہ وچ قابل قبول نئیں پر ہن اسلام توں مراد اوہ دین اے جیہڑا حضرت محمد مصطفی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم لے کے آئے، کیونکہ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں اللہ پاک نے سارے لوکاں لئی رسول بنا کے گھلیا تے آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں آخری نبی بنایا، تے ہن جے کوئی کسے دوجے اسمانی دین دی پیروی کر داوی ہووے پر اللہ پاک دے آخری نبی حضرت محمد مصطفی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے ایہناں دے دین نوں نہ من دا ہووے تے اوہدا کسے اسمانی دین نوں منناوی معتبر نئیں۔

وَمَنِ اتَّبَعَنِ ؕ وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ وَالْاُمِّيّٖنَ ءَاَسْلَمْتُمْ ؕ فَاِنْ

آں تے میرے پیروی کرن والے وی۔ تے اے حبیب! کتاب والیاں نوں تے اَن پڑھاں نوں فرما دیو کہ کیہ تسیں (وی) اسلام قبول کر دے او؟ فیر جے

اَسْلَمُوْا فَقَدِ اهْتَدَوْا ۚ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلٰغُ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ

اوہ اسلام قبول کر لین جد تے اوہناں نیں وی سدھا رستہ پا لیا تے جے ایہہ منہ پھیرن تے تہاڈے اُتے صرف حکم پچا دینا ضروری اے تے اللہ بندیاں نوں

بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۙ وَّ ع ٢ ١٠

ویکھ ریا اے (20) بے شک اوہ لوک جیہڑے اللہ دی آیتاں دا انکار کردے نیں تے نبیاں نوں ناحق شہید کردے نیں تے

يَقْتُلُوْنَ الَّذِيْنَ يَاْمُرُوْنَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٢١﴾

انصاف دا حکم کرن والیاں نوں قتل کردے نیں اوہناں نوں دَرداں والے عذاب دی خشخبری سنا دیو① (21)

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۫ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٢٢﴾

ایہہ اوہ ای لوک نیں جیہناں دے اعمال دنیا تے آخرت وچ برباد ہو گئے② تے ایہناں دا کوئی مدد کرن والا نئیں (22)

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يُدْعَوْنَ اِلٰى كِتٰبِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ

کیہ تسیں اوہناں لوکاں نوں نئیں ویکھیا؟ جیہناں نوں کتاب دا کجھ حصہ دتا گیا (کہ جدوں اوہناں نوں) اللہ دی کتاب ول بلایا جاندا اے تاں کہ اوہ اوہناں دا فیصلہ

بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ وَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٢٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لَنْ تَمَسَّنَا

کر دیوے تے فیر ایہناں وچوں اک گروہ بے رخی کردے ہوئے مونھ پھیر لیندا اے (23) ایہہ جرأت ایہناں نوں ایس لئی ہوئی کہ اوہ کہندے نیں: سانوں کدے وی اگ

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ بنی اسرائیل دے تِن جرم بیان کیتے گئے نیں: (۱) اللہ پاک دیاں آیتاں دا انکار کرنا۔ (۲) نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں شہید کرنا۔ (۳) انصاف دا حکم دین والیاں نوں قتل کرنا۔ نالے ایس آیت وچ نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانے دے یہودیاں دی برائی ایس لئی اے کہ اوہ اپنے پیوں دادیاں دے ایہو جئے بڑے بھیڑے کم توں راضی سن۔ ② ... ایس آیت توں پتا لگا کہ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی بارگاہ وچ بے ادبی کفر اے تے ایہہ وی کہ کفر توں سارے عمل برباد ہو جاندے نیں ایس لئی کہ یہودیاں نیں اپنے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں شہید کیتا سی جیہڑی بڑی وڈھی بے ادبی اے تے ایس تے ایہناں دے عمل برباد کر دتے گئے۔

النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا مَّعْدُوْدٰتٍ ۖ وَغَرَّهُمْ فِيْ دِيْنِهِمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٤﴾

نئیں چھوئے گی پر گنتی دے کجھ دن تے ایہناں نوں ایہناں دی (ایہوجئیاں) جھوٹیاں گلاں نیں ایہناں دے دین دے بارے دھوکے وچ پایا ہویا اے (24)

فَكَيْفَ اِذَا جَمَعْنٰهُمْ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيْهِ ۗ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَ

تے کیہو جئی حالت ہووے گی جدوں اسیں ایہناں نوں اوس دن دے لئی اکٹھا کراں گے جیہدے وچ کوئی شک نئیں تے ہر جان نوں اوہدی پوری کمائی دتی جاوے گی تے

هُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ مٰلِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ وَتَنْزِعُ

ایہناں تے ظلم نئیں ہووے گا① (25) انج عرض کرو، اے اللہ ! ملک دے مالک!② توں جیہنوں چاہنا ایں بادشاہی عطا فرمانا ایں تے جس توں چاہنا ایں

الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ ۚ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ ۭ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۭ

کھوہ لینا ایں تے جیہنوں چاہنا ایں عزت دینا ایں تے جیہنوں چاہنا ایں ذلت دینا ایں، ساری بھلائی تیرے ای ہتھ وچ اے،

اِنَّكَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢٦﴾ تُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ۚ

بے شک توں ہر چیز تے قدرت رکھن والا ایں (26) تے رات دا کجھ حصہ دن وچ داخل کر دیندا اے تے دن دا کجھ حصہ رات وچ داخل کر دیندا اے

وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ۚ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ

تے توں مردے توں زندہ نوں کڈھنا ایں تے زندہ چوں مردہ کڈھنا ایں تے جیہنوں چاہنا ایں بغیر گنتی توں رزق عطا

حاشیہ ① ... ساڈے لئی ایہدے وچ نصیحت دا سبق اے۔ حقیقت ایہہ اے کہ کسے وی قوم دی تباہی اوسے صورت وچ ہندی اے جدوں اوہ عمل توں منہ پھیر کے صرف تمناتے امید دی دنیا وچ گھمدی رہندی اے۔ جیہڑا بندہ لکھاں روپے کمان دی تمنا رکھدا اے پر اوہدے واسطے محنت کرن نوں تیار نئیں اوہ کدی اک روپیہ وی نئیں کما سکدا۔ جیہڑی قوم ترقی کرن دی خاہش رکھدی ہووے پر اپنے بھیڑے کماں، کم چوریاں تے خیانتاں چھڈن نوں تیار نئیں اوہ کدی ترقی دی راہ تے پیر نئیں رکھ سکدی۔ ② ... بادشاہی تے حکومت بلکہ جہان دا ذرہ ذرہ اللہ پاک دی ملک اے جیہنوں چاہوے عطا فرمائے۔ کنیاں وڈیاں وڈیاں بادشاہیاں لنگھ گئیاں جیہناں دے زمانے وچ اوہناں دے فناہون دا خیال وی کوئی نئیں کر سکدا سی، پر اللہ دی زبردست طاقت تے قدرت دی ایہو جئی ظاہر ہوئی کہ اَج اوہناں دے نام و نشان تک مٹ گئے۔ یونان دا سکندر اعظم، عراق دا نمرود، ایران دا کسریٰ تے نوشیرواں، ضحاک، فریدوں، جمشید، مصر دے فرعون، منگول نسل دے چنگیز تے ہلاکو خان وڈے وڈے ناواں والے حکمران ہن صرف قصے کہانیاں وچ رہ گئے نیں تے جے باقی اے تے اوہ عالماں دے رب داناں حکومت باقی اے تے اوہنوں ای بقا اے۔

حِسَابٍ ﴿٢٧﴾ لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُوْنَ الْكٰفِرِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ وَ

فرماندا ایں (27) مسلمان مسلماناں نوں چھڈ کے کافراں نوں اپنا دوست نہ بناون تے

مَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِيْ شَيْءٍ اِلَّآ اَنْ تَتَّقُوْا مِنْهُمْ تُقٰىةً ؕ وَ

جیہڑا کوئی اِنج کرے گا تے اوہدا اللہ نال کوئی تعلق نئیں پر ایہہ کہ تہانوں ایہناں توں کوئی ڈر ہووے تے

يُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ؕ وَ اِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿٢٨﴾ قُلْ اِنْ تُخْفُوْا مَا فِيْ

اللہ تہانوں اپنے غضب توں ڈراندا اے تے اللہ دے ول ای پھرنا اے ① (28) تسیں فرما دیو: کہ تسیں اپنے دل دی

صُدُوْرِكُمْ اَوْ تُبْدُوْهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ ؕ وَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَ مَا

گل لکاؤ یا ظاہر کرو اللہ سارا جان دا اے تے اوہ جان دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ

فِي الْاَرْضِ ؕ وَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ

زمین وچ اے اوہ ہر شے تے قدرت رکھن والا اے (29) (یاد کرو) جس دن ہر بندہ اپنے سارے چنگے تے بھیڑے عمل اپنے

خَيْرٍ مُّحْضَرًا ۚ وَّ مَا عَمِلَتْ مِنْ سُوْٓءٍ ۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَ بَيْنَهٗٓ اَمَدًا بَعِيْدًا ؕ وَ

سامنے ویکھے گا تے چاہوے گا کہ کاش ایہدے درمیان تے ایہدے عملاں دے درمیان کوئی لمی دوری دی راہ (روک) ہو جاوے تے

يُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ؕ وَ اللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ

اللہ تہانوں اپنے عذاب توں ڈراندا اے تے اللہ بندیاں تے بڑا مہربان اے ② (30) اے حبیب! فرما دیو: کہ اے لوکو! جے تسیں اللہ نال محبت کر دے او ③

معانقہ ع ١١ ٣ ٤ ١٠

حاشیہ ① ... کافراں نال محبت تے دوستی کرنی منع تے حرام اے، ایہناں نوں راز دسنا، ایہناں نال دِلی تعلق رکھنا وی ناجائز اے۔ پر جے جان تے مال داڈر ہووے تے اوس ویلے صرف ظاہری میل میلاپ جائز اے۔ ایتھے صرف ظاہری میل میلاپ دی اجازت دتی گئی اے، ایہہ نئیں کہ ایمان لُکاون تے جھوٹھ بولن نوں اپنا ایمان تے عقیدہ بنا لیا جاوے بلکہ اجازت دی جگہ تے وی باطل دے مقابلے تے ڈٹ جانا تے اپنی جان تک دی وی پروا نہ کرنا افضل تے بہتر اے۔ ② ... سورہ آلِ عمران دی آیت نمبر 29، 30 ہر بندے لئی اصلاح واسطے کافی اے۔ ایس آیت تے جِنا زیادہ غور کراں گے اوناں ای دل دے وچ خدا داڈر پیدا ہووے گا تے گناہواں توں نفرت ہو جاوے گی۔ ③ ... ایس آیت توں پتا لگا کہ اللہ پاک دی محبت دا دعویٰ فیر ای سچا ہو سکدا اے جدوں بندہ سرکار دوعالم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی پیروی کرن والا ہووے تے حضور اقدس صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی اطاعت اپنا لوے۔

فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٣١﴾ قُلْ

تے میرے فرماں بردار بن جاؤ① اللہ تہاڈے نال محبت فرمائے گا تے تہاڈے گناہ بخش دے گا تے اللہ بخشن والا مہربان اے (31) تسیں فرما دیو:

اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٣٢﴾ اِنَّ اللّٰهَ

کہ اللہ تے رسول دی فرماں برداری کرو فیر جے اوہ مونھ پھیرن تے اللہ کافراں نوں پسند نئیں کردا② (32) بے شک کہ اللہ

اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوْحًا وَّاٰلَ اِبْرٰهِيْمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿٣٣﴾ ۙ ذُرِّيَّةًۢ

نیں آدم تے نوح تے ابراہیم دی اولاد تے عمران دی اولاد نوں سارے جہان والیاں لئی چُن لیا (33) ایہہ اِک نسل اے

بَعْضُهَا مِنْۢ بَعْضٍ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٣٤﴾ ۚ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّيْ

جیہڑی اِک دوجے وچوں اے اللہ سنن والا، جانن والا اے (34) (یاد کرو) جدوں عمران دی بیوی نے عرض کیتی: اے میرے رب! میں

نَذَرْتُ لَكَ مَا فِيْ بَطْنِيْ مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّيْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٣٥﴾

تیرے لئی منت منی آں کہ میرے ڈھڈ وچ جیہڑی اولاد اے اوہ خاص تیرے واسطے آزاد (وقف) اے تے توں میرے کولوں (ایہہ) قبول کرلے بے شک توں ای سنن والا جانن والا ایں (35)

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّيْ وَضَعْتُهَآ اُنْثٰى ؕ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ ؕ وَ

فیر جدوں عمران دی بیوی نے بچی جمی تے اوہنے آکھیا: اے میرے رب! میں تے کُڑی نوں جمیا اے حالاں اللہ بہتر جان دا اے جیہڑا اوہنے جمیا تے

لَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى ۚ وَاِنِّيْ سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنِّيْٓ اُعِيْذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا

اوہ منڈا (جیہدی خاہش سی) اوس کُڑی ورگا نئیں (جیہڑی اینوں عطا کیتی گئی) تے (اوہنے آکھیا کہ) میں ایس بچی دا ناں مریم رکھیا تے میں اینوں تے ایہدی اولاد

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتا لگا کہ ہر بندے نوں حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اتباع تے پیروی کرنی ضروری اے۔

② ... تاجدار رسالت صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اطاعت ای اللہ پاک دی محبت دی دلیل اے تے ایسے تے ای نجات دی بنیاد اے۔ اللہ پاک نے جنت دے حاصل کرن نوں، اپنی خشی تے رضا تے قرب نوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بغیر شرطوں اطاعت دے نال جوڑ دِتا۔ ہن رضا تے اللہ پاک دا قرب صرف اپنے نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی محبت، اطاعت تے اتباع تے غلامی دے صدقے ملے گا تے ایس توں علاوہ ہر رستہ ای مردود اے۔

مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُوْلٍ حَسَنٍ وَّ اَنْۢبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا ۙ وَّ

نوں شیطان مردود دے شر توں تیری پناہ وچ دینی آں ① (36) تے اوہدے رب نے اوہنوں چنگی طراں قبول کیتا تے اوہدی چنگی طراں پرورش کیتی تے

كَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ؕ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۚ

زکریا نوں اوہدا راکھا بنا دتا، جدوں کدے زکریا اوہدے کول اوہدی نماز پڑھن والی جگہ تے جاندے تے اوہدے کول پھل پئے ویکھدے۔

قَالَ يٰمَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا ؕ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ

(زکریا) پچھیا اے مریم! ایہہ تہاڈے کول کتھوں آوندا اے؟ اوہناں جواب دِتا: ایہہ اللہ ولوں اے، بے شک اللہ جیہنوں چاہندا اے

بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾ هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهٗ ۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِيْ مِنْ لَّدُنْكَ

بے شمار رزق عطا فرماندا اے ② (37) اوتھے زکریا نے اپنے رب اگے دعا منگی، عرض کیتی: اے میرے رب! مینوں اپنی بارگاہ توں

ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ۚ اِنَّكَ سَمِيْعُ الدُّعَآءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُّصَلِّيْ فِي

ستھری اولاد عطا فرما، بے شک توں ای دعا سنن والا ایں (38) تے فرشتیاں نیں اوہنوں پکار کے آکھیا جدکہ اوہ اپنی نماز والی جگہ تے کھلوتے نماز پڑھ

الْمِحْرَابِ ۙ اَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًۢا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَّ

رے سن کہ بے شک اللہ تہانوں یحییٰ دی خش خبری دیندا اے جیہڑا اللہ دے ولوں اک کلمے دی گواہی دیوے گا ③ تے اوہ سردار ہووے گا تے

حاشیہ ① ... حضرت مریم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دی والدہ نے حضرت مریم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا تے اوہناں دی اولاد لئی شیطان دے شر توں پناہ منگی تے اللہ پاک نے ایس دعا نوں قبول فرمایا۔ ایس لئی ایہہ مقبول الفاظ نیں، اپنی اولاد لئی ایہناں لفظاں نال دعا منگدے رہنا چاہیدا اے، اِنْ شَآءَ اللّٰہ عَزَّوَجَلَّ کرم ہووے گا۔ ② ... جدوں حضرت زکریا عَلَیْہِ السَّلَام عبادت خانے وچ حضرت مریم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دے کول جاندے تے اوتھے بے موسمے پھل ویکھدے۔ حضرت زکریا عَلَیْہِ السَّلَام نیں ایہناں بَھلاں بارے پُچھیا تے آپ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نے آکھیا: کہ ایہہ اللہ پاک ولوں اے۔ ایس توں پتا لگا کہ اللہ اپنے ولیاں نوں کرامتاں نال نوازدا اے تے اوہناں دے ہتھاں تے عادت دے خلاف چیزاں ظاہر فرماندا اے۔ ③ ... جس جگہ اللہ دی رحمت دا نزول ہویا ہووے اوتھے دعا منگنی چاہی دی اے جویں جس مقام تے حضرت مریم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نوں غیب توں رزق ملدا سی اوتھے حضرت زکریا عَلَیْہِ السَّلَام نے دعا منگی سی۔ ایسے لئی خانہ کعبہ تے رسول پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے روضے اُتے تے ولیاں دے مزاراں تے دعا منگن دا زیادہ فائدہ اے کہ ایہہ اللہ پاک دی رحمت دا مینہ وسن دے مقام نیں۔

حَصُوْرًا وَّنَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ غُلٰمٌ وَّقَدْ بَلَغَنِيَ

ہمیشہ عورتاں توں بچن والا تے نیکاں وچوں اک نبی ہووے گا (39) عرض کیتی: اے میرے رب! منوں مُنڈا کنج پیدا ہووے گا حالاں کہ مینوں بڈھاپا

الْكِبَرُ وَامْرَاَتِيْ عَاقِرٌ ؕ قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ

پہنچ چکیا اے تے میری بیوی وی بانجھ اے؟ اللہ نے فرمایا: اللہ اِنج ای جو چاہندا اے کردا اے (40) عرض کیتی: اے میرے رب! میرے لئی

لِّيْٓ اٰيَةً ؕ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًا ؕ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ

کوئی نشانی خاص فرما دے۔ اللہ نے فرمایا: تیری نشانی ایہہ اے کہ توں تِن دِناں تک لوکاں نال صرف اشارے نال گل بات کر سکیں گا تے اپنے رب نوں

كَثِيْرًا وَّسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٤١﴾ ع وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰمَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ ٤ ١٢

بوہت زیادہ یاد کرو تے سویر تے شامی اوہدی تسبیح کردے روو① (41) تے (یاد کرو) جدوں فرشتیاں نیں آکھیا: اے مریم! بے شک اللہ نے

اصْطَفٰكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰكِ عَلٰى نِسَآءِ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٢﴾ يٰمَرْيَمُ اقْنُتِيْ لِرَبِّكِ

تہانوں چُن لیا اے تے تہانوں بڑا ستھرا کر دِتا اے تے تہانوں سارے جہان دیاں عورتاں اُتے چن لیا گیا اے (42) اے مریم! اپنے رب دی فرمابرداری کرو

وَاسْجُدِيْ وَارْكَعِيْ مَعَ الرّٰكِعِيْنَ ﴿٤٣﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ؕ

تے اوہدی بارگاہ وچ سجدہ کرو تے رکوع کرن والیاں دے نال رکوع کرو (43) ایہہ غیب دیاں خبراں نیں جیہڑیاں اسیں لُکا کے تہانوں دسنے آں②

حاشیہ ① ... حضرت زکریا عَلَیْہِ السَّلَام نے حمل ٹھہر جان دی صورت وچ نشانی ظاہر ہون لئی عرض کیتی تاں کہ اوس ویلے ہور زیادہ شکر تے عبادت وچ لگ جان۔ پتا لگا نیک پُتر ملن تے رب دا شکریہ ادا کرنا چاہیدا اے، عقیقہ، صدقہ، خیرات، نوافل سارے ایسے نعمت دا شکریہ اے تے کیونکہ ساڈے آقا صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، رَحمۃٌ لِّلْعٰلَمِین تے کائنات دی سب توں عظیم ترین نعمت نے ایس لئی ایس رحمت دا شکریہ اسیں میلاد دی صورت وچ ہمیشہ ادا کردے رہنے آں۔ ② ... ایس آیت وچ فرمایا گیا کہ حضرت مریم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دا واقعہ غیب دیاں خبراں وچوں اے۔ ایس توں پتا لگا اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں غیب دے سارے علم عطا فرمائے نیں۔ سارے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے واقعات جیہڑے قرآن حدیث وچ آئے سب غیب دیاں خبراں نیں۔

وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُوْنَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ ۪ وَمَا كُنْتَ

تے تسیں ایہناں کول موجود نئیں سو جدوں اوہ اپنیاں قلماں نال قرعہ اندازیاں کر دے سن کہ ایہناں وچوں کون مریم دی پرورش کرے گا تے تسیں ایہناں دے کول

لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٤٤﴾ اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰمَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ

نئیں سو جدوں اوہ لڑ رے سن (44) تے یاد کرو جدوں فرشتیاں نیں مریم نوں آکھیا، اے مریم! اللہ تہانوں اپنے ولوں اک خاص کلمے دی خش خبری

مِّنْهُ ۖ اسْمُهُ الْمَسِيْحُ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيْهًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ

دیندا اے جس دا ناں مسیح، عیسیٰ بن مریم ہووے گا۔ اوہ دنیا تے آخرت وچ بڑی عزت والا ہووے گا تے اللہ دے خاص بندیاں

الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿٤٥﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِى الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَّمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٤٦﴾ قَالَتْ

وچوں ہووے گا (45) تے اوہ لوکاں نال پنگوڑے وچ تے وڈی عمر وچ گل کرے گا تے خاص بندیاں وچوں ہووے گا (46) (مریم نے) عرض کیتی:

رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِىْ وَلَدٌ وَّلَمْ يَمْسَسْنِىْ بَشَرٌ ۭ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا

اے میرے رب! مینوں بچہ کس طراں ہووے گا؟ مینوں تے کسے بندے نیں ہتھ وی نئیں لایا۔ اللہ نے فرمایا: اللہ اِنج ای جو چاہندا اے

يَشَآءُ ۭ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتٰبَ وَ

پیدا کردا اے، جدوں اوہ کسے کم دا فیصلہ فرما لیندا اے تے اوہنوں صرف ایہناں فرماندا اے، "ہو جا" تے اوہ کم اوسے ویلے ہو جاندا اے (47) تے اللہ اوہنوں کتاب تے

الْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ ﴿٤٨﴾ وَرَسُوْلًا اِلٰى بَنِىٓ اِسْرَآءِيْلَ ۙ اَنِّىْ قَدْ

حکمت تے توریت تے انجیل سکھاوے گا (48) تے (اوہ عیسیٰ) بنی اسرائیل ول رسول ہووے گا کہ میں تہاڈے

جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۙ اَنِّىْٓ اَخْلُقُ لَكُمْ مِّنَ الطِّيْنِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فِيْهِ

رب ولوں تہاڈے کول اِک نشانی لیایا واں، اوہ ایہہ کہ میں تہاڈے لئی مٹی توں پرندے ورگی اِک شکل بنانا آں فیر ایس وچ پھوک ماراں گا

فَيَكُوْنُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ

تے اوہ اللہ دے حکم نال اوسے ویلے پرندہ بن جاوے گی تے میں پیدائشی آنھیاں نوں تے کوڑھ دے مریضاں نوں شفا دینا واں تے میں اللہ دے حکم نال مُردیاں نوں

اللّٰهِ ۚ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُوْنَ وَمَا تَدَّخِرُوْنَ ۙ فِيْ بُيُوْتِكُمْ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً

زندہ کرنا آں تے تہانوں غیب دی خبر دینا آں جو تسیں کھاندے او ① تے جو اپنے گھراں وچ جمع کر دے او، بے شک ایہناں گلاں وچ تہاڈے لئی

لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۴۹ ۚ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَلِاُحِلَّ

بڑی نشانی اے جے تسیں ایمان رکھدے او ② (49) تے میرے توں پہلے جو توریت کتاب اے اوہدی گواہی دین والا بن کے آیا ہاں تے ایس لئی کہ تہاڈے لئی

لَكُمْ بَعْضَ الَّذِيْ حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۣ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ

کجھ اوہ چیزاں حلال کر دیواں جیہڑیاں تہاڈے تے حرام کیتیاں گئیاں سن ③ تے میں تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں نشانی لے کے آیا واں تے اللہ توں ڈرو تے

اَطِيْعُوْنِ ۝۵۰ اِنَّ اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ۭ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ۝۵۱

میری اطاعت کرو (50) بے شک اللہ میرا تے تہاڈا ساریاں دا رب اے تے اوہدی ای عبادت کرو ④ ایہہ ای سدھا رستہ اے (51)

حاشیہ ① ... شفا دین، مشکلاں دور کرن وغیرہ دے الفاظ اللہ پاک توں علاوہ کسے ہور لئی استعمال کرنے شرک نئیں ایس لئی ایہہ آکھنا جائز اے کہ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم مشکل کشا تے بلاواں نوں دفع کرن والے نیں، یا اللہ عَزَّوَجَلَّ دے پیارے اولاد عطا فرماندے نیں ایس لئی کہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے فرمایا کہ میں مُردے زندہ کرنا واں، میں لاعلاج مریضاں نوں چنگا کرنا واں، میں غیب دیاں خبراں دینا واں، حالاں ایہہ سارے کم رب تعالیٰ دے نیں۔ ② ... حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام گھراں وچ رکھیاں چیزاں نوں وی جان دے سن۔ ایس توں پتا لگا اللہ دے محبوب بندے غیب دیاں خبراں جان دیں نیں تے ایہہ وی کہ خدا دے محبوباں لئی غیبی علوم منناتوحید دے خلاف نئیں بلکہ اللہ پاک دی عطا دا انکار کرنا توحید دی مخالفت اے۔ ③ ... ایس آیت توں پتا لگا کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام اللہ دی اجازت توں حلال تے حرام قرار دین دا اختیار رکھدے نیں کیوں کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے فرمایا میں تہاڈے لئی بعض پچھلیاں حرام چیزاں نوں حلال کرنا واں۔ ④ ... حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا ایہہ فرمانا اپنی عبدیت یعنی رب دا بندہ ہون دا اقرار تے اپنے رب ہون دا انکار اے ایہدے وچ عیسائیاں دا رَد اے۔ ایس توں پتا لگا کہ انبیاء کرام اولیاء کرام دے معجزے یا کرامتاں منا شرک نئیں تے ایس توں ایہہ لازم نئیں آوندا کہ اسیں اوہناں نوں رب من لیا۔ ایس توں مسلماناں نوں مشرک آکھن والیاں نوں عبرت پھڑنی چاہی دی اے۔

فَلَمَّآ اَحَسَّ عِيْسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارِيْٓ اِلَى اللّٰهِ ؕ قَالَ

فیر جدوں عیسیٰ نوں ایہناں (بنی اسرائیل) کولوں کفر ملیا تے فرمایا: اللہ دے ول ہو کے کون میری مدد کرے گا؟ خلوص والے بیلیاں

الْحَوَارِيُّوْنَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ ۚ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ ۚ وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُوْنَ ﴿٥٢﴾ رَبَّنَآ

آکھیا: اسیں اللہ دے دین دے مددگار آں۔ اسیں اللہ تے ایمان لیائے تے تسیں ایہدے تے گواہ ہو جاؤ کہ اسیں پکے مسلمان آں ① (52) اے ساڈے رب! اسیں ایس

اٰمَنَّا بِمَآ اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُوْلَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿٥٣﴾ وَمَكَرُوْا وَمَكَرَ

کتاب تے ایمان لیائے جیہڑی توں نازل فرمائی تے اسیں رسول دی تابع داری کیتی بس سانوں گواہی دین والیاں دے وچ لکھ دے (53) تے کافراں نیں لکھ کے اِک منصوبہ بنایا

اللّٰهُ ؕ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمٰكِرِيْنَ ﴿٥٤﴾ ع اِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسٰٓى اِنِّيْ مُتَوَفِّيْكَ وَرَافِعُكَ ع ٣ ٥ الثلثة

تے اللہ نے لُکیا فیصلہ فرمایا تے اللہ سب توں چنگے لُکے فیصلے فرمان والا اے ② (54) یاد کرو جدوں اللہ نے فرمایا: اے عیسیٰ میں تینوں پوری عمر تک پہنچاواں گا تے تینوں اپنے ول

اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَجَاعِلُ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْكَ فَوْقَ الَّذِيْنَ

چُک لواں گا تے تینوں کافراں کولوں نجات دیواں گا ③ تے تیری پیروی کرن والیاں نوں قیامت تک

كَفَرُوْٓا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيْمَا كُنْتُمْ فِيْهِ

تیرے منکراں تے غلبہ دیاں گا ④ فیر تسیں سارے میرے ولے ای پھر کے آؤ گے تے جیہڑیاں گلاں وچ تسیں لڑ دے سو میں ایہناں گلاں دا تہاڈے وچ فیصلہ

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ مصیبت ویلے اللہ پاک دے بندیاں توں مدد منگنا پیغمبراں دی سنت اے۔ ② ... اردو زبان وچ لفظ ”مکر“ فریب دے معنیٰ وچ آوندا اے ایس لئی اللہ پاک دی شان وچ ایہہ لفظ کدے نئیں کہنا چاہیدا تے ہن عربی زبان وچ دھوکے دے معنیٰ وچ مشہور اے ایس لئی عربی دے وچ وی جائز ہون دے کسی کھلی نشانی توں بغیر اللہ دی شان وچ نہ بولیا جاوے، آیت وچ جتھے کتے وی ذکر ہویا اے اوتھے خفیہ تدبیر (لُکے فیصلہ) دے معنیٰ وچ اے۔ ③ ... آیت دے ایہہ الفاظ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی وفات پا جان دی دلیل نئیں نیں ایس لئی کہ لفظ ”تَوَفّٰی“ دا معنیٰ اے، پورا دینا، پورا لینا، نیندر دا چھا جانا تے موت دینا تے استعمال دے دوران جتھے جیویں دا تعلق ہووے اوتھے اونج دا معنیٰ مراد ہندا اے، ایتھے ”اِنِّیْ مُتَوَفِّیْكَ“ دا معنیٰ ایہہ اے کہ میں تہانوں پوری پوری عمر دیاں گا، یا روح تے جسم دوہاں دے نال لواں گا۔ ④ ... حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے منن والیاں توں مراد اے ”ایہناں نوں صحیح طراں منن والے“ تے صحیح طراں منن والے یقیناً صرف مسلمان نیں ایس لئی کہ یہودی تے اُنج ای حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے دشمن نیں تے عیسائی ایہناں نوں خدا من دے نیں تے ایہہ ”منّا“ تے بڑی بھیڑی قسم دا ”نہ منّا“ اے کہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام فرمان گے کہ اللہ عَزَّوَجَلَّ توں علاوہ کسے نوں عبادت دے لائق نہ منو تے ایہہ آکھن، نئیں، اسیں تے تہانوں وی معبود مناں گے۔

تَخْتَلِفُوْنَ ﴿٥٥﴾ فَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا فِي الدُّنْيَا وَ

کر دیاں گا (55) بس جیہڑے لوک کافر نیں تے میں اوہناں نوں دنیا تے آخرت وچ سخت عذاب

الْاٰخِرَةِ ۫ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٥٦﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

دیاں گا تے اوہناں دی کوئی مدد کرن والا نہ ہووے گا (56) تے جیہڑے ایمان لیائے تے چنگے کم کیتے

فَيُوَفِّيْهِمْ اُجُوْرَهُمْ ؕ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٧﴾ ذٰلِكَ نَتْلُوْهُ عَلَيْكَ مِنَ

تے اللہ اوہناں نوں پورا پورا اجر دیوے گا تے اللہ ظالماں نوں پسند نئیں کردا (57) ایہہ جیہڑا اسیں تہاڈے سامنے پڑھنے آں کجھ

الْاٰيٰتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيْمِ ﴿٥٨﴾ اِنَّ مَثَلَ عِيْسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَ ؕ خَلَقَهٗ

نشانیاں نیں تے حکمت والی نصیحت اے (58) بے شک عیسیٰ دی مثال اللہ دے نیڑے آدم ورگی اے جیہنوں اللہ نے

مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٥٩﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِّنَ

مٹی نال بنایا① فیر اوہنوں فرمایا "ہو جا" تے اوہ اوسے ویلے ہو گیا② (59) اے سنن والے! حق تیرے رب ولوں اے بس توں شک کرن والیاں

الْمُمْتَرِيْنَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ حَآجَّكَ فِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا

وچوں نہ ہوئیں (60) فیر اے حبیب! تہاڈے کول علم آ جان توں بعد جیہڑے تہاڈے نال عیسیٰ بارے جھگڑا کرن تے تسیں اوہناں نوں فرما دیو: آؤ

نَدْعُ اَبْنَآءَنَا وَاَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ ۟ ثُمَّ

اسیں اپنے پُتراں نوں تے تہاڈے پُتراں نوں تے اپنیاں عورتاں نوں تے تہاڈیاں عورتاں نوں اپنی جاناں نوں تے تہاڈی جاناں نوں (مقابلے وچ) سد لینے آں فیر

حاشیہ ① ... یعنی جویں حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام بغیر نطفے توں بنے، اِنج ای حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام، تے جدوں حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام خدا عَزَّوَجَلَّ دے پتر نہ ہوئے تے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام خدا عَزَّوَجَلَّ دے پُتر کویں ہو سکدے نیں؟ ایس توں پتا لگا کہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام بغیر باپ دے پیدا ہوئے نیں۔ ② ... ایتھے کلام نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال نئیں بلکہ ایس آیت نوں سنن والے ہر مخاطب نال اے یا ایتھے وی ظاہراً خطاب نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال اے پر مُراد آپ دی اُمت اے ایس لئی کہ نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایہدے وچ شک نئیں کر سکدے۔

نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَّعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكٰذِبِيْنَ ﴿٦١﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ

مباہلہ کرنے آں تے جھوٹھیاں تے اللہ دی لعنت پانے آں① (61) بے شک ایہہ ای سچا بیان اے

وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٦٢﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ

تے اللہ توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں تے بے شک اللہ ای غالب اے حکمت والا اے (62) فیر جے اوہ منہ پھیرن تے

اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِالْمُفْسِدِيْنَ ﴿٦٣﴾ ع قُلْ يٰۤاَهْلَ الْكِتٰبِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَآءٍۢ بَيْنَنَا ع ٦ ١٤

اللہ فسادکرن والیاں نوں جان دا اے (63) اے حبیب! تسیں فرما دیو: اے کتاب والیو! ایہو جئے کلمے ول آؤ جیہڑا ساڈے

وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْـًٔا وَّلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا

تے تہاڈے وچکار اِکو جئا اے اوہ ایہہ کہ اسیں اللہ توں علاوہ کسے دی عبادت نہ کریئے تے کسے نوں اوہدا شریک نہ منیئے تے ساڈے وچوں کوئی اِک

اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُوْلُوا اشْهَدُوْا بِاَنَّا مُسْلِمُوْنَ ﴿٦٤﴾ يٰۤاَهْلَ

اللہ توں علاوہ کسے دوجے نوں رب نہ بنائے فیر (وی) جے اوہ مونھ پھیرن تے اے مسلمانو! تسیں آکھ دیو: ”تسیں گواہ روو کہ اسیں سچے مسلمان آں“ (64) اے

الْكِتٰبِ لِمَ تُحَآجُّوْنَ فِيْۤ اِبْرٰهِيْمَ وَمَاۤ اُنْزِلَتِ التَّوْرٰىةُ وَالْاِنْجِيْلُ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِهٖ ؕ

کتاب والیو! تسیں ابراہیم دے بارے کیوں جھگڑدے او؟ حالاں توریت تے انجیل تے اتری ای اوہناں توں بعد اے②

حاشیہ ① ...مُبَاهَلہ دا عام مطلب ایہہ اے کہ دو بندے آپس دے مقابلے وچ اِنج دعا کرن کہ جے تسیں حق تے اوتے میں باطل تے آں تے اللہ مینوں مار دیوے تے جے میں حق تے آں تے تسیں باطل اُوتے او، تے اللہ پاک تینوں مار دیوے۔ فیر ایہو گل دو جا بندہ آکھے۔ یاد رہوے کہ مُبَاهَلہ دین دے یقینی مسئلیاں وچ ہونا چاہیدا اے، نہ کہ غیر یقینی مسئلیاں وچ ایس لئی کہ اسلام دی سچائی تے مُبَاهَلہ ہو سکدا اے۔ حنفی، شافعی اختلافی مسئلے وچ نئیں۔ ② ... ایس آیت وچ اختلاف ختم کرن دا اِک چنگا طریقہ بیان کیتا اے کہ جیہڑیاں اِکو جئیاں تے متفقہ چیزاں جیہناں نیں اوہناں نوں طے کر لیا جاوے تاں کہ اختلافی کم وکھرے ہو جان تے ایہناں دی گنتی گھٹ ہو جاوے تے بحث صرف ایہناں تے ای رہوے۔ ورنہ ہندا ایہہ اے کہ جدوں بحث کیتی جاندی اے تے کدی اختلاف والا موضوع بحث وچ آ جاندا اے تے کدی اتفاق والی گلاں تے بحث شروع ہو جاندی اے۔

اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٥﴾ هٰٓاَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ حَاجَجْتُمْ فِيْمَا لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَآجُّوْنَ

تے کیہ تہانوں عقل نئیں؟ (65) سن لوو: تسیں اوہی لوک او جیہڑے پہلے ایس معاملے وچ لڑدے سن جیہدا تہانوں علم سی تے (ہن)

فِيْمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ اِبْرٰهِيْمُ

ایہدے وچ کیوں لڑدے او جیہدا تہانوں پتا ای نئیں؟ تے اللہ جان دا اے تے تسیں نئیں جان دے (66) ابراہیم

يَهُوْدِيًّا وَّلَا نَصْرَانِيًّا وَّلٰكِنْ كَانَ حَنِيْفًا مُّسْلِمًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٦٧﴾

نہ یہودی سن تے نہ عیسائی بلکہ اوہ ہر باطل توں وکھرے رہن والے مسلمان سن تے مشرکاں وچوں نئیں سن① (67)

اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهِيْمَ لَلَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ

بے شک سارے لوکاں توں ودھ ابراہیم دے حق دار اوہ نیں جیہڑے ایہناں دی تابع داری کرن والے نیں تے ایہہ نبی تے ایمان والے

وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٨﴾ وَدَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ لَوْ يُضِلُّوْنَكُمْ ؕ

تے اللہ ایمان والیاں دا مددگار اے② (68) کتابیاں دا اک گروہ دل توں چاہندا اے کہ کسے طریقے نال تہانوں گمراہ کر دین③

حاشیہ ① ... پتا لگا کہ بزرگاں توں لوکاں دے الزام دور کرنا اللہ پاک دی سنت اے، ایہناں دی عظمت دی حمایت کرنا بڑی پیاری چیز اے۔ تے نالے ایس آیت توں تاریخ دے علم دی اہمیت وی کھل کے سامنے آوندی اے کہ ایتھے تاریخ تے ای حقیقت دی بنیاد اے۔ فی زمانہ تاریخ دے علم دی اُنج وی بڑی لوڑ اے ایس لئی کہ ساڈے زمانے دے بوہت سارے گمراہ لوک تاریخ دی شکل وگاڑ کر کے ای لوکاں نوں گمراہ کر رے نیں۔ فیر وی اپنے طور تے ہر اک نوں تاریخ نئیں پڑھنی چاہی دی ایس لئی کہ ہن والی تاریخ وچ بڑیاں گمراہ کرن والیاں گلاں شامل نیں۔ بے علم بندہ پڑھے گا تے ماریا جاوے گا۔ کسے سند یافتہ معتبر عالم دین دی رہنمائی وچ تاریخ پڑھنی چاہی دی اے۔

② ... ایس آیت توں 3 مسئلے پتا چلے: (1) نبی دا قرب نبی دی اطاعت توں ملدا اے نہ کہ بغیر ایمان دے صرف اوہناں دی اولاد ہون توں۔ (2) مسلمان ای سچے ابراہیمی نیں ایسے لئی ساریاں ابراہیمی سُنّتاں اسلام وچ موجود نیں جویں حج، قربانی، ختنہ، داڑھی وغیرہ۔ (3) بزرگاں نال نسبت اللہ پاک دی اعلیٰ نعمت اے جویں ایتھے آیت وچ سچائی دی نشانی حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نال صحیح نسبت تے تعلق نوں دسیا گیا اے۔ ③ ... یاد رہوے کہ کافراں دے گروہ مسلماناں نوں اپنے دین وچ لیان دی کوشش ہمیشہ کردے رہن گے۔ ایس لئی کدی کدی کفر تے مرتداں دیاں تحریکاں چلدیاں رہندیاں نیں تے ہن تے فلماں، ڈرامیاں، مزاحیہ پروگراماں وچ تے خاص کر گانیاں نیں تباہی مچائی ہوئی اے۔ اللہ پاک ساڈے ایماناں دی حفاظت فرمائے۔

وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٦٩﴾ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ

تے اوہ صرف اپنے آپ نوں گمراہ کر رہے نیں تے ایہناں نوں سمجھ کوئی نئیں (69) اے کتابیو! اللہ دیاں آیتاں نال کیوں کفر

بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُوْنَ ﴿٧٠﴾ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَلْبِسُوْنَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَ

کردے او حالاں تسیں آپ گواہ او (70) اے کتابیو! حق نوں باطل نال کیوں ملاندے او تے

تَكْتُمُوْنَ الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٧١﴾ ع وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اٰمِنُوْا بِالَّذِيْٓ ٨ ١٥

حق نوں کیوں لُکاندے او حالاں تسیں جاندے او (71) تے کتابیاں دے اک گروہ نے آکھیا: جیہڑا ایمان والیاں تے

اُنْزِلَ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوْٓا اٰخِرَهٗ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٧٢﴾ ۚ وَ

نازل ہویا اے سویر نوں اُس تے ایمان لے آؤ تے شام نوں انکار کر دیوو۔ ہو سکدا اے (کہ ایس طراں مسلمان وی اسلام توں) پھر جان (72) (تے ہور آپس وچ آکھیا کہ)

لَا تُؤْمِنُوْٓا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِيْنَكُمْ ؕ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِ ۙ اَنْ يُّؤْتٰٓى

صرف اوسے دا یقین کرو جیہڑے تہاڈے دین دی پیروی کرن والا ہووے۔ ① اے حبیب! تسیں فرمادیو کہ ہدایت تے صرف اللہ ای دی ہدایت اے۔ (تے ایہہ سازشی آپس وچ کہندے نیں کہ ایہناں دا وی

اَحَدٌ مِّثْلَ مَآ اُوْتِيْتُمْ اَوْ يُحَآجُّوْكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ ؕ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ

یقین نہ کرو) کہ کسے ہور نوں وی اوہو جیہا مل سکدا اے جیہڑا تہانوں دتا گیا یا کوئی تہاڈے رب کول تہاڈے اُتے غالب آسکدا اے۔ اے حبیب! تسیں فرمادیو کہ فضل تے یقیناً اللہ ای

بِيَدِ اللّٰهِ ۚ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٧٣﴾ ۙ يَّخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ؕ

دے ہتھ ② وچ اے اوہ جیہنوں چاہندا اے عطا فرما دیندا اے ③ تے اللہ وسعت والا، جانن والا اے (73) اوہ اپنی رحمت نال جیہنوں چاہندا اے خاص فرما لیندا اے ④

حاشیہ ① ... ایس گل دی خبر رکھنی چاہی دی کہ اے کافراں ولوں سازشاں دا سلسلہ ہمیشہ جاری رووے گا۔ اج وی ایہو جئیاں سازشاں پھڑیاں جاندیاں نیں کہ جھوٹھیاں فلماں، جھوٹھیاں رپوٹاں، جھوٹھیاں تصویراں دے ذریعے لوکاں نوں اسلام توں نفرت دوا کے دور کیتا جا ریا اے۔ ایس ویلے کافر میڈیا نوں ایس خاص مقصد لئی استعمال کر رہے نیں۔ ② ... عربی لفظ "یَد" دا لفظی ترجمہ "ہتھ" تے ایتھے ایس توں قبضہ تے قدرت مراد اے۔ ③ ... ایس آیت توں پتا لگا کہ نبوت عملاں نال نئیں ملدی، ایہہ صرف اللہ پاک دا خاص فضل اے۔ ④ ... اللہ پاک نبوت تے رسالت دے نال جیہنوں چاہوے خاص فرما لیندا اے تے نبوت جیہنوں ملدی اے اللہ پاک دے فضل توں ملدی اے ایہدے وچ اپنی محنت دا دخل نئیں۔ ہاں ہن اللہ پاک نے کیونکہ نبوت دا دروازہ بند کر دِتا اے تے ہن کسے نوں نبوت نئیں ملے گی۔

وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿٧٤﴾ وَمِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مَنْ اِنْ تَاْمَنْهُ

تے اللہ بڑے فضل والا اے (74) تے کتاب والیاں وچ کوئی تے اوہ اے کہ جے تسیں اوہدے کول اک ڈھیر وی امانت رکھ

بِقِنْطَارٍ يُّؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِدِيْنَارٍ

دیو تے اوہ تہانوں (پورا پورا) دے دیوے گا تے کوئی ایہناں وچوں کوئی اوہ اے کہ جے تسیں اوہدے کول اِک اشرفی وی امانت رکھ دیوے تے جدوں تک

لَّا يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لَيْسَ

تسیں اوہدے سر تے نہ کھلوتے روو گے اوہ تہانوں واپس نئیں دیوے گا۔ (ایہناں دی) ایہہ بددیانتی ایس وجہ توں اے کہ اوہ کہندے نیں کہ

عَلَيْنَا فِي الْاُمِّيّٖنَ سَبِيْلٌ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ

اَن پڑھاں دے معاملے وچ ساڈے کولوں کوئی پچھ گچھ نئیں ہووے گی تے ایہہ اللہ اُتے جان بجھ کے جھوٹھ

يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٥﴾ بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ

بن دے نیں① (75) کیوں نئیں، جیہڑا اپنا وعدہ پورا کرے تے پرہیز گاری کرے تے بے شک اللہ پرہیز گاراں نال پیار

الْمُتَّقِيْنَ ﴿٧٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَشْتَرُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيْلًا

فرماندا اے (76) بے شک اوہ لوک جیہڑے اللہ دے وعدے تے اپنیاں قسماں دے بدلے تھوڑے جئے مل لے لیندے نیں،②

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ دھوکے تے ظلم توں کسے دا مال نپ لینا حرام اے بھاویں اوہ کسے دوجے مذہب دا ہووے۔ رسول پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ہجرت دی رات حضرت علی كَرَّمَ اللّٰهُ وَجْهَهُ الْكَرِيْم نوں اوہناں لوکاں دیاں امانتاں واپس دین دی ذمہ داری دے گئے جیہڑے حضور پُرنور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے قتل دا ارادہ کررے سن۔ اے کاش کہ ساڈے مسلمان بھرا غور فرمان کہ اوہ تاجدار رسالت صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی سنت تے عمل کردے پئے نیں یا غیراں دے طریقے تے؟ ایس ویلے مسلمان عام طور تے دنیا وچ نیک نامی وچ نئیں نیں۔ ② ... یہودیاں توں اللہ پاک نے وعدہ لیا سی کہ اوہ نبی آخر الزمان صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے ایمان لیان گے پر ایہناں دے عالماں تے سرداراں نیں اپنے مفاداں دی خاطر تورات وچ حضور پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے فضائل والیاں آیتاں نوں بدل دِتا تے لوکاں توں لُکا کے رکھیا تے اپنیاں تبدیلیاں کرن اُتے جھوٹھیاں قسماں کھادیاں کہ ایہہ اللہ ولوں اے۔ دنیا دے مال دی خاطر اللہ نال کیتے وعدے توں پھرن تے قسماں نوں توڑن تے ایس آیت وچ بڑی سخت وعیداں بیان کیتیاں گئیاں نیں۔

أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنظُرُ إِلَيْهِمْ

ایہناں لوکاں لئی آخرت وچ کوئی حصہ نئیں تے اللہ قیامت والے دن نہ تے ایہناں نال کلام فرمائے گا تے نہ ایہناں ول

يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾ وَإِنَّ مِنْهُمْ

ویکھے گا تے نہ ای ایہناں نوں پاک کرے گا تے ایہناں لئی درد والا عذاب اے (77) تے یقیناً ایہناں کتاب والیاں وچوں

لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ

کجھ اوہ نیں جیہڑے زبان نوں مروڑ کے کتاب پڑھدے نیں تاں کہ تسیں سمجھو کہ ایہہ وی کتاب دا حصہ اے حالاں اوہ

مِنَ الْكِتَابِ ۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ ۚ

کتاب دا حصہ نئیں اے تے ایہہ لوک کہندے نیں: ایہہ اللہ دی طرفوں اے حالاں اوہ بلکل وی اللہ دی طرفوں نئیں اے

وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن

تے ایہہ لوک جان بُجھ کے اللہ تے جھوٹھ بن دے نیں① (78) کسے بندے نوں ایہہ حق حاصل نئیں کہ

يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا

اللہ اوہنوں کتاب تے حکمت تے نبوت عطا کرے فیر اوہ لوکاں نوں آکھے کہ اللہ نوں چھڑ کے

عِبَادًا لِّي مِن دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِن كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ

میری عبادت کرن والے بن جاؤ بلکہ اوہ ایہہ آکھے گا کہ اللہ والے ہو جاؤ② کیوں کہ تسیں کتاب دا درس

حاشیہ ① ...اَج کل وی ایہو جئے لوک ویکھے نیں جیہڑے توحید دیاں آیتاں پڑھ کے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام تے ولیاں رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہِم دی شان دا انکار کردے نیں تے ایہہ تاثر دیندے نیں کہ ایہہ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی شان دا انکار وی قرآن وچ اے حالاں کہ ایہہ پکا جھوٹھ اے۔ انج ای بوہت سارے لوکاں نوں سود، پردے داری، اسلامی سزاواں تے ہور کئی چیزاں دے بارے گلاں کردیاں سُنیا اے اوہ وی قرآن پڑھدے نیں تے وچکارا اصل اسلامی حکماں وچ ردوبدل کردے ہوئے اپنی گل نوں ایس انداز وچ شامل کردے نیں کہ سننن والا سمجھے کہ شاید ایہہ وی قرآن وچ اے حالاں ایہہ کھلم کھلا توکھا تے فریب ہندا اے۔ ② ... ربانی دا معنٰی اے بہت ای دین دار، عمل کرن والا عالم تے فقیہ۔ ایس توں ثابت ہویا کہ علم تے تعلیم دا پھل ایہہ ہونا چاہیدا اے کہ بندہ اللہ والا ہو جاوے، جیہنوں علم توں ایہہ فائدہ نہ ہووے اوہدا علم ضائع تے بیکار اے۔

الْكِتٰبَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُوْنَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَاْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا

دیندے او تے ایس لئی تسیں آپ وی ایہنوں پڑھدے او (79) تے نہ تہانوں حکم دیوے گا کہ

الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيّٖنَ اَرْبَابًا ؕ اَيَاْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ

فرشتیاں تے نبیاں نوں رب بنا لوو، کیہ اوہ تہانوں تہاڈے مسلمان ہون توں بعد کفر دا حکم

مُّسْلِمُوْنَ ﴿٨٠﴾ ع ٨ ١٢ وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيْثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَآ اٰتَيْتُكُمْ

دیوے گا؟ (80) تے یاد کرو جدوں اللہ نے نبیاں توں وعدہ لیا کہ میں تہانوں کتاب تے حکمت

مِّنْ كِتٰبٍ وَّحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُوْلٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ

عطا کراں گا فیر تہاڈے کول اوہ عظمت والا رسول تشریف لیائے گا جیہڑا تہاڈیاں کتاباں دی گواہی دیون والا ہووے گا

لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهٗ ؕ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ

تے تسیں لازمی اوہدے تے ایمان لے آنا تے لازمی اوہدی مدد کرنا ۔ (اللہ نے) فرمایا: (اے نبیو!) کیہ تسیں (ایس حکم دا) اقرار کر لیا تے ایس (اقرار) تے

اِصْرِىْ ؕ قَالُوْٓا اَقْرَرْنَا ؕ قَالَ فَاشْهَدُوْا وَاَنَا مَعَكُمْ مِّنَ

میرا بھاری ذمہ لے لیا؟ ساریاں عرض کیتی: ”اسیں اقرار کر لیا“ (اللہ نے) فرمایا: تے (ہن) اک دوجے تے (وی) گواہ بن جاؤ میں آپ (وی) تہاڈے نال

الشّٰهِدِيْنَ ﴿٨١﴾ فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٨٢﴾

گواہاں وچوں آں ① (81) فیر جیہڑا کوئی ایس اقرار توں بعد مکرے گا تے اوہ ای نافرمان ہووے گا (82)

اَفَغَيْرَ دِيْنِ اللّٰهِ يَبْغُوْنَ وَلَهٗٓ اَسْلَمَ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

کیہ لوک اللہ دے دین توں علاوہ کوئی ہور دین چاہندے نیں حالاں اسماناں تے زمیناں وچ جو کوئی وی اے اوہ سارے خشی نال یا مجبوری نال

حاشیہ ① ... ایس آیت مبارکہ وچ نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے کمال تے عظیم فضائل دسے گئے نیں۔ عالماں نیں ایس آیت دی تفسیر وچ پوریاں پوریاں کتاباں لکھ دِتیاں نیں تے ایس توں نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی عظمت دے بے شمار نکتے حاصل کیتے نیں۔ ایہناں نوں جانن لئی تفسیر صراط الجنان جلد 1، صفحہ 507 پڑھو۔

طَوْعًا وَّ كَرْهًا وَّ اِلَيْهِ يُرْجَعُوْنَ ﴿٨٣﴾ قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَ مَآ

اوہدی بارگاہ وچ دھون جھکائی بیٹھے نیں تے ساریاں نوں اوسے ول ای پھیریا جائے گا (83) تے تسیں اِنج آکھو کہ اسیں اللہ اُتے تے جو

اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَ مَآ اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ وَ اِسْمٰعِيْلَ وَ اِسْحٰقَ وَ يَعْقُوْبَ وَ

ساڈے اُتے نازل کیتا گیا اے اوہدے اُتے تے جو ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق تے یعقوب تے اوہناں دی اولاد تے

الْاَسْبَاطِ وَ مَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى وَ عِيْسٰى وَ النَّبِيُّوْنَ مِنْ رَّبِّهِمْ ۪

نازل کیتا گیا اے اوہدے تے ایمان لیانے آں تے جو موسیٰ تے عیسیٰ تے نبیاں نوں ایہناں دے رب ولوں دِتا گیا ایس تے وی ایمان لیائے آں۔ ①

لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ ۫ وَ نَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿٨٤﴾ وَ مَنْ يَّبْتَغِ

نالے اسیں ایمان لیاون تے ایہناں وچوں کسے دے بارے فرق نئیں کردے تے اسیں اوہدی بارگاہ وچ دھون جھکائی بیٹھے آں (84) تے جو کوئی

غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَ هُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ

اسلام توں علاوہ کوئی ہور دین چاہوے گا تے اوہ اوہدے توں کدے وی قبول نئیں کیتا جاوے گا تے اوہ آخرت وچ

الْخٰسِرِيْنَ ﴿٨٥﴾ كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوْا بَعْدَ اِيْمَانِهِمْ وَ

گھاٹا پاؤن والیاں وچوں ہووے گا ② (85) اللہ ایسی قوم نوں کویں ہدایت دیوے گا ③ جیہناں نیں ایمان دے بعد کفر کیتا تے

حاشیہ ① ...یاد رہوے کہ سانوں سارے نبیاں تے کتاباں نوں منن دا حکم اے پر ساڈا عمل صرف قرآن تے ہووے گا تے اسیں تفصیلی کماں وچ اطاعت تے اتباع صرف حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی کراں گے۔ ② ... اللہ پاک کھلے طور تے قرآن پاک وچ کئی جگہ تے فرمایا کہ اللہ پاک دے نیڑے پسند کیتا گیا دین صرف اسلام اے تے اسلام توں علاوہ کوئی دین اللہ پاک دے حضور ایس زمانے وچ معتبر نئیں۔ اسلام توں علاوہ کوئی کسے دین دیاں اخلاقی گلاں تے جنا چاہوے عمل کرلوے پر جدوں تک مکمل طور تے عقیدے لئی اسلام نوں نئیں اپناوے گا اوہدا کوئی عمل اللہ دی بارگاہ وچ مقبول نئیں تے ہن اسلام توں مراد اوہ دین اے جیہڑا حضرت محمد مصطفی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم لے کے آئے۔ ③ ... مطلب ایہہ اے کہ اللہ ایہو جئی قوم نوں کویں ایمان دی توفیق دیوے جیہڑی جان پچھان کے منکر ہو گئی ہووے یعنی ایہو جئیاں نوں ہدایت نئیں مل دی۔ ایس توں پتا لگا کہ جان بُجھ کے حق دا انکار کرن دی بڑی وڈھی نحوست اے تے نالے پتا لگا کہ حسد بڑی بھیڑی تے خبیث بیماری اے کہ ایس وجہ توں بندہ جان دا بُجھدا انکار کر دیندا اے تے ایہہ حسد بعض دفعہ کفر تک پہنچا دیندا اے۔

شَهِدُوْٓا اَنَّ الرَّسُوْلَ حَقٌّ وَّجَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

اوہ ایس گل دی گواہی دے چکے سن کہ (ایہہ) رسول سچا اے تے ایہناں لوکاں دے کول روشن نشانیاں وی آ چکیاں سن تے اللہ

الظّٰلِمِيْنَ ﴿٨٦﴾ اُولٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَ

ظالماں نوں ہدایت نئیں دیندا (86) ایہہ ای اوہ لوک نیں جیہناں دا بدلہ ایہہ اے کہ ایہناں اُتے اللہ دی تے فرشتیاں دی تے

النَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿٨٧﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ

انساناں ساریاں دی لعنت اے (87) ہمیشہ ایہدے وچ رہن گے، نہ ایہناں توں عذاب ہولا ہووے گا تے نہ ایہناں نوں

يُنْظَرُوْنَ ﴿٨٨﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا ۟ فَاِنَّ اللّٰهَ

مہلت دتی جاوے گی (88) سوائے اوہناں لوکاں دے جیہناں نیں کفر توں بعد توبہ کر لئی تے اپنی اصلاح کر لئی① تے بے شک اللہ

غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٨٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بَعْدَ اِيْمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوْا كُفْرًا

بخشن والا مہربان اے (89) بے شک اوہ لوک جیہڑے ایمان لیان توں بعد کافر ہو گئے تے فیر کفر وچ ہور ودھ گئے

لَّنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الضَّآلُّوْنَ ﴿٩٠﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَمَاتُوْا

تے ایہناں دی توبہ کدے وی قبول نئیں کیتی جاوے گی② تے ایہی لوک گمراہ نیں (90) بے شک اوہ لوک جیہڑے کافر ہوئے تے

وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِّلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا وَّلَوِ افْتَدٰى

کافر ای مر گئے، ایہناں وچوں کوئی بھاویں اپنی جان چھڑان دے بدلے وچ پوری زمین دے برابر سونا وی دیوے تے کسے صورت اوہدے کولوں قبول نئیں

بِهٖ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ وَّمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٩١﴾ ع ٩ ١١ ١٧

کیتا جاوے گا۔ ایہناں لئی درد والا عذاب اے تے ایہناں دا کوئی مدد کرن والا نئیں ہوئے گا (91)

حاشیہ ① ... یاد رہوے کہ توبہ ہر گناہ توں مقبول اے ایتھوں تک کہ مرتد ہوون توں بعد وی توبہ اللہ دی بارگاہ وچ قبول اے۔

② ... آیت وچ فرمایا گیا اے کہ "جیہڑا کفر کرے تے اوس وچ ودھ دا جاوے تے اوہدی توبہ کدے وی قبول نئیں ہووے گی۔" ایہدا یا تے ایہہ معنی اے کہ ایہناں دی معافی نئیں ایس لئی کہ ایہہ توبہ ای نئیں کر دے یا ایہہ معنی اے کہ ایہناں دی توبہ قبول نئیں کیونکہ ایہناں دی توبہ دلوں نئیں بلکہ منافقانہ ہوندی اے، دل وچ کفر بھریا ہوندا اے تے زبان توں توبہ کر رے ہوندے نیں ایہو جئی توبہ کدی وی قبول نئیں۔ ہاں جیڑی توبہ دل توں کیتی جاوے اوہ ضرور مقبول اے۔

الجزء الرابع 4

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ ۬ؕ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَیْءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ

تسیں کدے وی بھلائی نوں نہ پا سکو گے جدوں تک اللہ دے رستے وچ اپنی پیاری چیز خرچ نہ کرلوو ① تے تسیں جو خرچ کردے او اللہ اوہنوں

عَلِیْمٌ ﴿۹۲﴾ كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِّبَنِیْۤ اِسْرَآءِیْلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَآءِیْلُ عَلٰی

جاندا اے (92) سارے کھانے بنی اسرائیل لئی حلال سن سوائے اوہناں کھانیاں توں جیہڑے یعقوب نے

نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰىةُ ؕ قُلْ فَاْتُوْا بِالتَّوْرٰىةِ فَاتْلُوْهَاۤ اِنْ كُنْتُمْ

توریت نازل ہون توں پہلے اپنے اُتے حرام کر لے سن۔ تسیں فرما دیو: توریت لیاؤ تے اوہنوں پڑھو جے تسیں

صٰدِقِیْنَ ﴿۹۳﴾ فَمَنِ افْتَرٰی عَلَی اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ

سچے او ② (93) فیر ایس توں بعد وی جیہڑا اللہ تے جھوٹھ بنھے تے اوہ ای لوک

الظّٰلِمُوْنَ ﴿۹۴﴾ قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ ۟ فَاتَّبِعُوْا مِلَّةَ اِبْرٰهِیْمَ حَنِیْفًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ

ظالم نیں ③ (94) اے محبوب! تسیں فرماؤ: اللہ نے سچ فرمایا ایس لئی تسیں ابراہیم دے دین تے چلو جیہڑے ہر باطل توں وکھ سن تے اوہ مشرکاں وچوں نئیں

الْمُشْرِكِیْنَ ﴿۹۵﴾ اِنَّ اَوَّلَ بَیْتٍ وُّضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِیْ بِبَكَّةَ مُبٰرَكًا وَّهُدًی

سن ④ (95) بے شک سب توں پہلے گھر جیہڑا لوکاں دی عبادت کرن لئی بنایا گیا اوہ ایہہ اے جیہڑا مکے وچ اے برکت والا تے سارے جہان والیاں

لِّلْعٰلَمِیْنَ ﴿۹۶﴾ۚ فِیْهِ اٰیٰتٌۢ بَیِّنٰتٌ مَّقَامُ اِبْرٰهِیْمَ ۚۖ وَمَنْ دَخَلَهٗ كَانَ اٰمِنًا ؕ وَلِلّٰهِ

دے لئی ہدایت اے (96) ایہدے وچ کھلیاں نشانیاں نیں، ابراہیم دے کھلون دی جگہ اے ⑤ تے جیہڑا ایہدے وچ آ گیا اوہ امن والا ہو گیا تے اللہ لئی

وقف جبریل علیہ السلام

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ بھلائی دا مطلب تقویٰ تے فرماں برداری اے جد کہ خرچ کرن وچ واجب تے نفلی سارے صدقے شامل نیں۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ حضور سید المرسلین صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا علم شریف اللہ پاک دی خاص عطا اے کہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تورات تے انجیل نوں مکمل طور تے جان دے نے۔ ③ ... ایس آیت توں ایہہ وی پتا لگا کہ علم ہون دے باوجود گناہ کرنا بوہت سخت اے تے نالے حلال نوں اپنی طرف توں بغیر دلیل حرام کہنا اللہ پاک تے الزام لانا اے۔ ④ ... ایس آیت وچ ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے دین دی اطاعت دا حکم دِتا۔ ایس دا مطلب ایہہ اے کہ دین محمدی دی پیروی کرو ایس لئی کہ ایس دی پیروی ملت ابراہیمی دی پیروی اے، دین محمدی نے اوس ملت نوں اپنے اندر لیا ہویا اے۔ ⑤ ... مقام ابراہیم اوہ پتھر اے جیہدے تے حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام کعبہ شریف دی تعمیر ویلے کھڑے ہوئے سن۔ ایس توں پتا لگا کہ پیغمبر دے قدم مبارک لگ جان نال اللہ پاک نے پتھر نوں وی برکت والا، شعائر اللہ تے آیۃ اللہ یعنی، اللہ دی نشانی بنا دتا۔

عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ

لوکاں اُتے اوس گھر دا حج کرنا فرض اے جیہڑا اوس تک پہنچن دی طاقت رکھدا اے تے جیہڑا انکار کرے تے اللہ سارے جہان توں

عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ شَهِيدٌ

بے پروا اے (97) تسیں فرما دیو: اے کتاب والیو! تسیں اللہ دیاں آیتاں دا انکار کیوں کردے او؟ حالاں اللہ تہاڈے

عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ

عملاں تے گواہ اے① (98) تسیں فرماؤ: اے کتاب والیو! تسیں ایمان لیان والیاں نوں اللہ دے راہ توں کیوں روک دے او؟

تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنتُمْ شُهَدَاءُ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾ يَا أَيُّهَا

تسیں ایہدے وچ وی ڈنگا پن چاہندے او حالاں تسیں آپ ایہدے تے گواہ او تے اللہ تہاڈے عملاں توں بے خبر نئیں (99) اے

الَّذِينَ آمَنُوا إِن تُطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ

ایمان والیو! جے تسیں کتاب والیاں وچوں کسے گروہ دی تابع داری کرو تے اوہ تہانوں تہاڈے ایمان توں بعد

إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿١٠٠﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَ

کفر دی حالت ول پھیر دین گے (100)② تے (ایمان والیو! ہن) ③ تسیں کفر کیوں کرو گے حالاں تہاڈے سامنے اللہ دیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں تے

حاشیہ ① ... ایتھے اللہ پاک دیاں آیتاں دا مطلب تورات دیاں اوہ آیتاں نیں جیہناں وچ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دیاں صفتاں دسیاں گئیں نیں تے اوہ عقلی دلیلاں مراد نیں جیہڑیاں حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی سچائی نوں ثابت کردیاں نیں۔
② ... مرشاس بن قیس یہودی نے انصار دے دو قبیلے اوس تے خزرج دی آپس دی محبت ویکھ کے ایہناں نوں آپس وچ لڑان دی کوشش کیتی تے نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں ایہناں قبیلیاں دی صلح کرادتی۔ ایس موقعے تے ایہہ آیت پاک نازل ہوئی۔ ایس توں پتا لگا کہ فتنہ فساد پیدا کرنا تے مسلماناں نوں آپس وچ لڑانا یہودیاں دا کم اے تے آپس وچ پیار محبت پیدا کرنا تے صلح کرانا سرا پہ رحمت شفیعِ اُمت صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی سنت اے۔ ③ ... ایتھے پہلے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نوں خطاب اے کہ اے صحابہ (رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم) دی جماعت! تسیں کافراں وانگوں آپس وچ کویں لڑ سکدے او جد کہ تسیں حضور رحمت اللعالمین صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی صحبت وچ رہن والے او تے اوہناں دی زبان مبارک وچوں قرآنِ کریم سُن دے او۔ ایس آیت وچ عام مسلماناں نوں وی ایس اعتبار نال نصیحت اے کہ ساڈے وچ قرآن موجود اے تے حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے فرمان موجود نیں تے فیر اسیں آپس وچ کس طراں اپنی ذات لئی لڑ سکنے آں؟

فِيكُمْ رَسُولُهُ ۗ وَمَن يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾ ع ١٠

تہاڈے وچ اوہدا رسول تشریف فرما اے تے جس نے اللہ دا سہارا زور نال پھڑ لیا تے اوہنوں یقیناً سدا رستہ وکھا دِتا گیا (101)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم

اے ایمان والیو! اللہ توں ڈرو جیویں اوہدے توں ڈرن دا حق اے تے ضرور تہانوں موت صرف اسلام دی حالت

مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ

وچ آوے (102) تے تسیں سارے رَل کے اللہ دی رسی نوں زور نال پھڑ لو تے آپس دے وچ پھُٹ نہ پاؤ① تے اللہ دا احسان

اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ

یاد کرو جدوں تسیں اِک دوجے دے دشمن سو تے اوہنے تہاڈے دِلاں وچ محبت پیدا کر دِتی بس اوہدے فضل نال

إِخْوَانًا ۚ وَكُنتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ

تسیں آپس وچ پائی پائی بن گئے تے تسیں تے اگ دے کھڈے دے کنڈھے تے سو تے اوہنے تہانوں اوس توں بچا لیا۔ اللہ تہانوں اِنج ای

لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾ وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ

اپنیاں آیتاں بیان فرماندا اے تاکہ تسیں ہدایت پا جاؤ (103) تے تہاڈے وچوں اِک گروہ ایس طراں دا ہونا چاہیدا اے جیہڑا بھلائی ول سَدے

وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَ

تے چنگی گل دا حکم دیووے تے بھیڑی گل توں منع کرے تے ایہہ ای لوک نجات پان والے نیں (104) تے

حاشیہ ① ... بعض لوک ایہہ آیت لے کے اہل سنت نُوں سنے ساریاں نوں غلط کہہ دیندے نیں جیہڑا کہ بالکل ای غلط اے ایس لئی حکم ایہہ اے کہ جس طریقے تے مسلمان چلدے آرے نیں، جیہڑا صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم توں شروع ہویا اے تے سنت توں ثابت اے ایس توں نہ ہٹو۔ اہل سنت وجماعت تے رسول پاک دی سنت تے صحابہ دی جماعت دے طریقے تے چلدے آرے نیں تے سمجھایا تے اوہناں لوکاں نوں جاوے گا جیہڑے ایس توں ہٹ گئے نہ کہ اصل طریقے تے چلن والیاں نوں آکھیا جاوے گا تسیں اپنا طریقہ چھڈ دیو۔

لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ تَفَرَّقُوْا وَاخْتَلَفُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ؕ وَ

اوہناں لوکاں وانگوں نہ ہو جانا جیہڑے آپس وچ وکھو وکھ ہو گئے تے اوہناں نیں اپنے کول روشن نشانیاں آون توں بعد (وی) آپس وچ اختلاف کیتا تے

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۙ﴿۱۰۵﴾ يَّوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوْهٌ وَّتَسْوَدُّ وُجُوْهٌ ۚ فَاَمَّا الَّذِيْنَ

اوہناں لئی بوہت وڈا عذاب اے① (105) جس دن کئی مونھ چمکدے ہون گے کئی مونھ کالے ہون گے تے اوہ لوک

اسْوَدَّتْ وُجُوْهُهُمْ ۫ اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ

جیہناں دے مونھ کالے ہون گے (اوہناں نوں آکھیا جائے گا کہ) کیہ تسیں ایمان لیان توں بعد کافر ہو گئے سو؟ تے ہن اپنے کفر دے بدلے وچ

تَكْفُرُوْنَ ﴿۱۰۶﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ ابْيَضَّتْ وُجُوْهُهُمْ فَفِيْ رَحْمَةِ اللّٰهِ ؕ هُمْ

عذاب دا مزہ چکھو (106) تے اوہ لوک جیہناں دے مونھ چٹے ہوون گے اوہ اللہ دی رحمت وچ ہون گے، اوہ

فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۱۰۷﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ؕ وَمَا اللّٰهُ يُرِيْدُ ظُلْمًا

ہمیشہ اوہدے وچ رہن گے (107) ایہہ اللہ دیاں آیتاں نیں جیہڑیاں اسیں حق دے نال تہاڈے سامنے پڑھنے آں تے اللہ جہان والیاں تے ظلم

لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۰۸﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿۱۰۹﴾ ع ١١ ٤/٢

نئیں چاہندا (108) تے اللہ دا ای اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمیناں وچ اے، تے سارے کم اللہ ول ای پھیرے جاندے نیں (109)

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

(اے مسلمانو!) تسیں ساریاں توں بہتر اُمت او② جیہڑی لوکاں (دی ہدایت) لئی ظاہر کیتی گئی، تسیں بھلائی دا حکم دیندے او تے برائی توں روکدے او

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ مسلماناں نوں آپس وچ اتفاق تے اکٹھے رہن دا حکم دتا گیا اے تے اختلاف تے اوہدے اسباب پیدا کرن توں منع کیتا گیا اے۔ حدیثاں وچ ایہدی بڑیاں تاکیداں آئیاں نیں تے مسلماناں دی جماعت توں وکھ ہون توں سختی نال منع کیتا گیا اے۔

② ... ایس آیت وچ ساڈے آقا صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت نوں ساریاں اُمتاں نالوں افضل فرمایا گیا اے تے بعض آیتاں وچ بنی اسرائیل نوں وی سارے جہاناں توں افضل فرمایا گیا اے، پر ایہناں دا افضل ہونا اوہناں دے زمانے وچ ای سی جد کہ حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت دا افضل ہونا ہمیشہ لئی اے۔

وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ؕ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتٰبِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ؕ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ

تے اللہ اُتے ایمان رکھدے او تے جے کتاب والے (وی) ایمان لے آوندے تے اوناں لئی بہتر سی، ایہناں وچ کجھ مسلمان نیں

وَاَكْثَرُهُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿۱۱۰﴾ لَنْ يَّضُرُّوْكُمْ اِلَّاۤ اَذًى ؕ وَاِنْ يُّقَاتِلُوْكُمْ يُوَلُّوْكُمُ

تے اوہناں دی اکثریت نافرمان اے (110) ایہہ تہانوں ستان توں علاوہ کوئی نقصان نئیں پہنچا سکن گے تے جے تہاڈے نال لڑن تے تہاڈے اگوں

الْاَدْبَارَ ۫ ثُمَّ لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿۱۱۱﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوْۤا اِلَّا بِحَبْلٍ

کنڈ پھیر جان گے فیر ایہناں دی مدد نئیں کیتی جاوے گی (111) ایہہ جتھے وی ہوون ایہناں اُتے ذلت مسلّط کر دتی گئی اے سوائے ایہدے کہ ایہناں نوں

مِّنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَآءُوْ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ؕ

اللہ ولوں سہارا مل جاوے یا لوکاں ولوں سہارا مل جاوے۔ ① ایہہ اللہ دے غضب دے حق دار نیں تے ایہناں تے محتاجی مسلط کر دتی گئی اے۔

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ الْاَنْۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ؕ

ایہہ ایس وجہ توں اے کہ اوہ اللہ دیاں آیتاں نال کفر کردے سن تے نبیاں نوں نا حق شہید کر دے سن،

ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ﴿۱۱۲﴾ لَيْسُوْا سَوَآءً ؕ مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اُمَّةٌ

تے ایس لئی کہ اوہ نافرمان تے باغی سن (112) ایہہ سارے اِکوں جئے نئیں، کتاب والیاں وچ کجھ اوہ لوک وی نیں جیہڑے

قَآئِمَةٌ يَّتْلُوْنَ اٰيٰتِ اللّٰهِ اٰنَآءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُوْنَ ﴿۱۱۳﴾ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ

حق تے قائم نیں، اوہ رات دے ویلے اللہ دیاں آیتاں تلاوت کردے نیں تے سجدہ کردے نیں ② (113) ایہہ اللہ اُتے

حاشیہ ① ... یہودیاں تے ذلت تے محتاجی لازم کر دِتی گئی اے تے فیر وی ایہہ دو صورتاں وچ ایہدے توں بچ سکدے نیں، پہلی صورت ایہہ اے کہ ایہناں نوں اللہ پاک ولوں اِنج سہارا مل جاوے کہ یہودی مسلمان ہو جان تے دوجی صورت ایہہ اے کہ لوکاں نال وعدہ کرن، اسلامی حکومت دے ذمی بن جان یا کافر حکومتاں توں خیرات منگن تے تعاون حاصل کرن تے دنیاوی عزت پا سکدے نیں تے ایہو جئی صورت وچ ایہناں دی حکومت وی بن سکدی اے۔ اَج دے دور وچ یہودی حکومت جیہڑی بنی اے اوہ ایسے قرآن دے سچا ہون دی دلیل اے کہ ہور کافر حکومتاں دے تعاون توں ای بنی ہوئی اے۔ ② ... ایس آیت مبارکہ توں پتا لگا کہ تہجد دی نماز بڑی اعلیٰ عبادت اے کہ ایتھے رات نوں اُٹھ کے عبادت کرن والیاں دی خاص کر تعریف کیتی گئی اے تے رات دی نماز توں عشاء دی نماز تے تہجد دونویں مراد ہو سکدیاں نیں۔

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُوْنَ

تے آخرت دے دن تے ایمان رکھدے نیں تے نیکی دا حکم دیندے تے برائی توں روکدے نیں تے نیک کماں وچ چھیتی

فِي الْخَيْرٰتِ ؕ وَاُولٰٓئِكَ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۱۱۴﴾ وَمَا يَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ

کردے نیں تے ایہہ لوک (اللہ دے) خاص بندیاں وچوں نیں (114) تے ایہہ لوک جیہڑے نیک کم کردے نیں کدے وی ایس نیکی اُتے

يُّكْفَرُوْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۱۵﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ

ایہناں دی ناقدری نئیں کیتی جاوے گی تے اللہ ڈرن والیاں نوں جان دا اے (115) اوہ لوک جیہڑے کافر ہو گئے

اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ؕ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا

ایہناں دے مال تے ایہناں دی اولاد ایہناں نوں اللہ دے عذاب توں کجھ بچا نئیں سکن گے تے ایہہ ای لوک دوزخی نیں، اے دوزخ وچ ہمیشہ

خٰلِدُوْنَ ﴿۱۱۶﴾ مَثَلُ مَا يُنْفِقُوْنَ فِيْ هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيْحٍ فِيْهَا صِرٌّ

رہن گے (116) ایس دنیا دی زندگی وچ جیہڑے خرچ کردے نیں اوہدی مثال اوس ہوا ورگی اے جیہدے وچ بڑی ٹھنڈ ہووے،

اَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَاَهْلَكَتْهُ ؕ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ

اوہ ہوا کسے ایہو جئی قوم دی کھیتی نوں جا پہنچے جیہناں نیں اپنیاں جاناں اُتے ظلم کیتا ہووے تے اوہ ہوا ایس کھیتی نوں تباہ کر دیوے تے اللہ نے ایہناں اُتے ظلم نئیں کیتا بلکہ اوہ آپ

يَظْلِمُوْنَ ﴿۱۱۷﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا بِطَانَةً مِّنْ دُوْنِكُمْ لَا يَاْلُوْنَكُمْ

اپنیاں جاناں اُتے ظلم کردے نیں① (117) اے ایمان والیو! غیراں نوں راز دار نہ بناؤ، اوہ تہاڈی برائی وچ

خَبَالًا ؕ وَدُّوْا مَا عَنِتُّمْ ۚ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَآءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ ۖۚ وَمَا تُخْفِيْ

کوئی کسر نئیں چھڈن گے۔ اوہ تے چاہندے نیں کہ تسیں مشکل وچ پئے جاؤ۔ بے شک (ایہناں دا) بغض ایہناں دے موہاں توں ظاہر ہو گیا اے تے جو ایہناں دے

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ کافر دے خرچ تے ریاکاری دے طور تے خرچ کرن والیاں دی مثال دسی گئی اے کہ ایہناں دے خرچ نوں ایہناں دا کفر یا ریاکاری انج تباہ کر دیندی اے جویں برفانی ہوا فصل نوں برباد کر دیندی اے تے ایہناں دے نال ایہہ معاملہ کوئی ظلم تے زیادتی نئیں بلکہ ایہہ ایہناں دے کفر تے منافقت یاد کھاوے دا انجام اے تے ایہہ آپ ایہناں دا اپنیاں جاناں تے ظلم اے۔

صُدُوْرُهُمْ اَكْبَرُ ؕ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيٰتِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿١١٨﴾ هٰۤاَنْتُمْ اُولَآءِ

دِلاں وچ لکیا ہویا اے اوہ ایس توں وی ودھ کے اے۔ بے شک اسیں تہاڈے لئی آیتاں کھول کے بیان کر دتیاں جے تسیں عقل رکھدے او ① (118) خبردار! ایہہ تسیں ای او

تُحِبُّوْنَهُمْ وَلَا يُحِبُّوْنَكُمْ وَتُؤْمِنُوْنَ بِالْكِتٰبِ كُلِّهٖ ۚ وَاِذَا لَقُوْكُمْ قَالُوْۤا اٰمَنَّا ۖۚ

جیہڑے ایہناں نوں چاہندے او تے اوہ تہانوں نئیں چاہندے حالاں تسیں تے ساریاں کتاباں تے ایمان رکھدے او تے جدوں اوہ تہانوں ملدے نیں تے کہندے نیں اسیں ایمان

وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوْا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ ؕ قُلْ مُوْتُوْا بِغَيْظِكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

لیا چکے آں تے جدوں کلے ہندے نیں تے غصے نال تہاڈے اُتے انگلاں چب دے نیں۔ اے حبیب! تسیں فرما دیو، اپنے غصے وچ مر جاؤ۔ بے شک اللہ

عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿١١٩﴾ اِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۫ وَاِنْ تُصِبْكُمْ

دِلاں دیاں گلاں چنگی طراں جان دا اے (119) جے تہانوں کوئی بھلائی پہنچے تے اوہناں نوں بھیڑا لگدا اے تے جے تہانوں کوئی

سَيِّئَةٌ يَّفْرَحُوْا بِهَا ؕ وَاِنْ تَصْبِرُوْا وَتَتَّقُوْا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ

برائی پہنچے تے ایس تے خش ہوندے نیں تے جے تسیں صبر کرو تے پرہیز گاری اپناؤ تے اوہناں دا توکھا فریب تہاڈا کجھ وگاڑ نئیں سکے گا۔ ② بے شک

اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ ﴿١٢٠﴾ ع وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ اَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِيْنَ مَقَاعِدَ ع ١٢ ٣

اللہ نے ایہناں دے سارے کماں نوں گھیرے وچ لیا ہویا اے (120) تے یاد کرواے حبیب! جدوں سویر دے ویلے تسیں اپنے دولت خانے وچوں باہر آ کے مسلماناں نوں

حاشیہ ① ... قرآن پاک دی جامعیت تے حقانیت نوں جے سمجھنا ہووے تے ایہناں آیتاں نوں سامنے رکھ کے ساری دنیا دے مسلمان تے کافر ملکاں دے حال نوں ویکھیا جاوے۔ کیہ اللہ پاک نے جو کجھ بیان فرمایا اے اوہ بالکل حق تے سچ نئیں اے؟ یقیناً سچ اے۔ عالم دی تاریخ، اسلام دی تاریخ تے موجودہ حالات سارے دے سارے قرآن دی ایہناں آیتاں دی سچائی دئیاں دلیل دے رے نیں پر افسوس کہ اجے وی ساڈیاں اکھاں غفلت دے خواباں وچ نیں، ساڈے لوک اجے وی ایہناں نوں اپنا مشکل کشا تے حاجت روا من رے نیں جیہناں نوں اپنے راز دسن توں وی اللہ پاک سانوں منع فرمایا اے۔ ② ... کافراں دی عام طور تے حالت ایہہ ہندی اے کہ جے مسلماناں نوں بھلائی پہنچے تے اوہناں نوں بھیڑا لگدا اے تے جے مسلماناں نوں کوئی تکلیف پہنچے تے اوہ خُش ہندے نیں ایس لئی مسلماناں نوں کافراں نال پیار تے دوستی نئیں کرنی چاہی دی اے۔ ایہناں دے مقابلے وچ مسلمان جے صبر تے تقویٰ نوں اپنا معیار بنا لین تے کافراں دا کوئی داء مسلماناں تے نئیں لگ سکے گا۔

لِلْقِتَالِ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۲۱﴾ اِذْ هَمَّتْ طَّآئِفَتٰنِ مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَا ۙ وَاللّٰهُ

لڑائی دے مورچیاں تے بٹھا رے سن تے اللہ سنن والا جانن والا اے (121) جدوں تہاڈے وچوں دو گروہاں نیں ارادہ کیتا کہ بزدلی وکھایئے تے اللہ

وَلِيُّهُمَا ؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۲۲﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَّ

اوہناں نوں سنبھالن والا سی ① تے اللہ اُتے ای مسلماناں نوں بھروسہ کرنا چاہیدا اے (122) تے بے شک اللہ نے بدر وچ تہاڈی مدد کیتی

اَنْتُمْ اَذِلَّةٌ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۲۳﴾ اِذْ تَقُوْلُ لِلْمُؤْمِنِيْنَ اَلَنْ

جدوں تسیں بالکل بے سرو سمان سو تے اللہ توں ڈردے روو تا کہ تسیں شکر کرن والے بن جاؤ (123) یاد کرواے حبیب! جدوں تسیں مسلماناں نوں فرمارے سو

يَّكْفِيَكُمْ اَنْ يُّمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلٰفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلِيْنَ ﴿۱۲۴﴾ بَلٰٓى ۙ اِنْ

کیہ تہانوں ایہہ کافی نئیں کہ تہاڈا رب تِن ہزار فرشتے نازل کرکے تہاڈی مدد کرے ② (124) ہاں کیوں نئیں، جے تسیں

تَصْبِرُوْا وَتَتَّقُوْا وَيَاْتُوْكُمْ مِّنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ

صبر کرو تے تقویٰ اختیار کرو ③ تے کافر اوسے ویلے تہاڈے اُتے حملہ کر دین تے تہاڈا رب پنج ہزار

حاشیہ ① ... ایہہ دونویں گروہ انصار وچوں سَن اِک قبیلہ بنی سلمہ جیہدا تعلق خزرج نال سی تے اِک بنی حارثہ جیہدا تعلق اوس قبیلے نال سی۔ ایہہ دونویں لشکر دیاں بانواں سن، جدوں عبد اللہ بن ابی بن سلول منافق دوڑیا تے ایہناں قبیلیاں نیں وی واپسی دا ارادہ کر لیا پر اللہ پاک نے کرم فرمایا تے ایہناں نوں اوہدے توں بچائی رکھیا تے ایہہ دونویں قبیلے حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نال پیراں تے جمے رہے۔ ایتھے ایس نعمت تے احسان دا ذکر فرمایا اے۔ ② ... ایس آیت مبارکہ توں گل کُھل گئی کہ انبیاء، اولیاء تے فرشتیاں دا دوجیاں دی مدد کرنا اللہ پاک دا ای مدد کرنا اے ایس لئی کہ بدر دی جنگ وچ مسلماناں دی مدد لئی فرشتے نازل ہوئے، جنگ وچ لڑے، اوہناں نیں مسلماناں دی مدد کیتی لیکن اوہناں دی مدد نوں اللہ پاک فرمایا اے کہ بدر وچ اللہ پاک نے تہاڈی مدد فرمائی۔ ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے پیارے جدوں اللہ پاک دی اجازت توں مدد فرماندے نیں تے اوہ اللہ پاک ای دی مدد ہندی اے۔ ③ ... بدر وچ شریک ہون والے سارے مہاجر تے انصار صابر تے متقی نیں ایس لئی کہ اللہ پاک نے اپنی مدد اُتارن لئی صبر تے تقویٰ دی شرط رکھی سی تے کیونکہ فرشتے بعد وچ اُترے تے ایس توں پتا لگا کہ شرط پائی گئی سی، یعنی صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نیں صبر تے تقویٰ دا اظہار کیتا سی، ایس لئی صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دے صبر تے تقویٰ تے قرآن گواہ اے۔

اٰلٰفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِيْنَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ

نشان والے فرشتیاں نال تہاڈی مدد فرمائے گا (125) تے اللہ نے ایس امداد نوں صرف تہادی خشی لئی کیتا① تے ایس لئی کہ ایس توں

قُلُوْبُكُمْ بِهٖ ؕ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا

تہاڈے دِلاں نوں چین ملے تے مدد صرف اللہ ولوں ہندی اے جیہڑا زبردست اے حکمت والا اے (126) ایس لئی اوہ کافراں دا اِک

مِّنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوْا خَآئِبِيْنَ ﴿١٢٧﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ

حصہ کٹ دیوے یاں ایہناں نوں ذلیل تے رسوا کر دیووے تے اوہ نامراد ہو کے واپس چلے جان (127) اے حبیب! تہاڈا ایس معاملے نال کوئی تعلق

الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوْبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي

نئیں، اللہ چاہوے تے ایہناں نوں توبہ دی توفیق دے دیوے تے چاہوے تے ایہناں نوں عذاب وچ پادیوے کیوں کہ ایہہ ظالم نیں② (128) تے اللہ دا ای اے جو

السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ

کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے۔ جیہنوں چاہوے بخشے جیہنوں چاہوے عذاب دیوے تے اللہ

غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٢٩﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوا الرِّبٰوٓا اَضْعَافًا مُّضٰعَفَةً ۠

بخشن والا مہربان اے (129) اے ایمان والیو! دُگنے دا وی دُگنا سود نہ کھاؤ③

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتا لگا کہ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی خشی اللہ پاک نوں محبوب اے کہ ایہناں دی خشی لئی مدد کیتی گئی۔

② ... نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ستر ۷۰ قاری صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نوں دین دے مسئلیاں دی تعلیم دین لئی اِک علاقے ول گھلیا، پر کافراں نیں دھوکے نال ایہناں نوں شہید کر دتا، نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ایہناں کافراں دے خلاف دعا دا ارادہ فرمایا تے اللہ پاک نے ایس دعا توں روکدے ہویاں فرمایا کہ تسیں ایہناں دا معاملہ اللہ تے چھڈ دیو، اوہ چاہوے تے ایہناں نوں توبہ دی توفیق دیوے تے چاہوے تے عذاب دیوے۔ ایہہ اللہ پاک ولوں حضور پُر نور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تربیت دی اِک مثال اے۔ ③ ... ایس آیت وچ سود کھان توں روکیا گیا اے تے سود نوں حرام قرار دتا گیا اے۔ جاہلیت دے زمانے وچ سود دی اِک صورت ایہہ وی چلدی پئی سی کہ جدوں سود ادا کرن دا ویلا آوندا، جے اوس ویلے قرض دار ادا نہ سکدا تے قرض دین والا سود نوں ہور وادھا دیندا تے ایہہ عمل لگاتار کیتا جاندا رہندا۔ ایہنوں دگنے دا دگنا آکھیا جاریا اے۔ آج کل وی ایہہ طریقہ عام چل ریا اے۔

وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِيْٓ اُعِدَّتْ لِلْكٰفِرِيْنَ ﴿١٣١﴾ وَ

تے اللہ توں ڈرو ایس آس تے کہ تہانوں کامیابی مل جاوے (130) تے اوس اگ توں بچو جیہڑی کافراں لئی تیار کیتی گئی اے (131) تے

اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿١٣٢﴾ وَسَارِعُوْٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ

اللہ تے رسول دی فرماں برداری کردے روو تاں کہ تہاڈے تے رحم کیتا جاوے (132) تے اپنے رب دی بخشش

وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ ۙ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿١٣٣﴾ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ

تے اوس جنت ول بھجو جیہدی چوڑائی اسماناں تے زمین دے برابر اے۔ اوہ پرہیز گاراں لئی تیار کیتی گئی اے (133) اوہ جیہڑے

فِي السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ وَالْكٰظِمِيْنَ الْغَيْظَ وَالْعَافِيْنَ عَنِ النَّاسِ ۭ وَاللّٰهُ يُحِبُّ

خشحالی تے تنگدستی وچ اللہ دی راہ وچ خرچ کردے نیں تے غصہ پی جان والے تے لوکاں نوں معاف کرن والے نیں تے اللہ

الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٣٤﴾ وَالَّذِيْنَ اِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ

نیک لوکاں نال محبت فرماندا اے (134) تے اوہ لوگ کہ جدوں کوئی بے حیائی والا کم کر لین یا اپنیاں جاناں تے ظلم کر لین تے اللہ نوں یاد

فَاسْتَغْفَرُوْا لِذُنُوْبِهِمْ ۣ وَمَنْ يَّغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اللّٰهُ ۣ وَلَمْ يُصِرُّوْا عَلٰى

کرکے اپنے گناہواں دی معافی منگن تے اللہ توں علاوہ ہور کیہڑا گناہواں نوں معاف کر سکدا اے تے ایہہ لوک

مَا فَعَلُوْا وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿١٣٥﴾ اُولٰۗىِٕكَ جَزَاۗؤُهُمْ مَّغْفِرَةٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ وَجَنّٰتٌ تَجْرِيْ

جان بجھ کے اپنے بھیڑے عملاں تے اڑ نہ جان (135) ایہہ اوہ لوک نیں جیہناں دا بدلہ ایہناں دے رب ولوں بخشش اے تے اوہ جناں نیں جیہناں دے

مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَنِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ﴿١٣٦﴾ قَدْ خَلَتْ مِنْ

تھلے نہراں وگدیاں پئیاں نیں۔ (ایہہ لوک) ہمیشہ اوہناں (جناں) وچ رہن گے تے نیک عمل کرن والیاں لئی کناں چنگا بدلہ اے (136) تہاڈے توں پہلاں کئی طریقے ①

حاشیہ ① ... ایتھے فرمایا گیا اے کہ اے لوکو! کافراں نوں شروع وچ مہلت دین تے فیر ایہناں دی پکڑ کرن دے حوالے توں تہاڈے توں پہلے وی کئی طریقے لنگھ چکے نیں۔ جدوں لوک مہلت ملن تے وی ایمان نئیں لیاندے تے وکھرے وکھرے عذاباں نال ایہناں نوں مار کے برباد کر دِتا جاندا اے۔ تے اے لوکو! ایہناں اُجڑیاں بستیاں ول آوندے جاندے ایہناں نوں ویکھ کے عبرت پھڑو تے اپنے عملاں دی اصلاح کر لو۔

قَبْلِكُمْ سُنَنٌ ۙ فَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿١٣٧﴾

لنگ چکے نیں تے زمین تے ٹر پھر کے ویکھو جھوٹا کرن والیاں دا کیہو جہا انجام ہویا؟ (137)

هٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَّمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا تَهِنُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَ

ایہہ لوکاں لئی اک بیان تے راہ وکھان والا اے تے پرہیز گاراں لئی نصیحت اے (138) تے تسیں ہمت نہ ہارو تے غم نہ کھاؤ،

اَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٩﴾ اِنْ يَّمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ

جے تسیں ایمان والے او تے تسیں ہی غالب آؤ گے① (139) جے تہانوں کوئی تکلیف پہنچی اے تے اوہ لوک وی

قَرْحٌ مِّثْلُهٗ ؕ وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ

اوسے ورگی تکلیف پا چکے نیں تے ایہہ دن نیں جیہڑے اسیں لوکاں دے وچ پھیر دے رہندے آں تے ایہہ ایس لئی ہندا اے کہ اللہ ایمان والیاں دی پہچان

اٰمَنُوْا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَآءَ ؕ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٤٠﴾ۙ وَلِيُمَحِّصَ

کرا دیوے تے تہاڈے وچوں کجھ لوکاں نوں شہادت دا درجہ عطا فرما دیوے تے اللہ ظالماں نوں پسند نئیں کردا (140) تے ایس لئی کہ اللہ

اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَيَمْحَقَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٤١﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ

مسلماناں نوں نکھار دیوے تے کافراں نوں مٹا دیوے (141) کیہ تسیں ایہہ خیال کردے او کہ تسیں جنت وچ چلے جاؤ گے

وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ جٰهَدُوْا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ

حالاں اَجے تے اللہ نے تہاڈے مجاہداں دا امتحان نئیں لیا تے نہ (ای) صبر کرن والیاں دی ازمائش کیتی اے② (142) تے تسیں

حاشیہ ① ...اُحد دے غزوے وچ نقصان ہون توں بعد مسلمان بڑے غم وچ سن تے ایس وجہ توں کئیاں دے دِل سُستی ول مائل ہو گئے سن۔ ایہناں دی اصلاح لئی فرمایا گیا کہ اپنے نال پیش آون والے معاملے دی وجہ توں سُستی تے غم نہ کرو۔ جے تسیں سچے ایمان والے تے اللہ پاک تے مکمل بھروسہ کرن والے او تے فیر آخر وچ تسیں ای کامیاب ہو گے۔ ② ... ایس آیت وچ اوہناں مسلماناں نوں تنبیہ کیتی گئی اے جیہڑے اُحد وچ کافراں دے مقابلے توں بچ گئے سن۔ تے نالے ایس آیت نوں سامنے رکھ کے سانوں اپنے عملاں تے اپنی حالت تے وی غور کرنا چاہیدا اے کہ جے سانوں رب دی راہ تے اپنا مال تے وقت دینا پوے تے اسیں ایہدے وچ کنے کُو پورے اُترنے آں؟۔ افسوس کہ ساڈی حالت کجھ چنگی نئیں۔ فضول کماں وچ خرچ کرن لئی ساڈے کول پیسہ وی ہیگا اے تے وقت وی ہیگا اے پر اللہ پاک دی راہ وچ خرچ کردے ویلے نہ پیسہ رہندا اے نہ وقت۔

تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُ ۖ فَقَدْ رَاَيْتُمُوْهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿١٤٣﴾ ع ١٤ ١٥

موت دا سامنا کرن توں پہلے تے ایہدی تمنا کردے سن، ہن تسیں اوہنوں اکھاں دے سامنے ویکھ لیا① (143)

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ ۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ؕ اَفَاۡئِنْ مَّاتَ اَوْ

تے محمد اک رسول ای نیں، ایہناں توں پہلے کئی رسول لنگ چکے نیں تے کیہ جے ایہہ وصال فرما جان یاں

قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ ؕ وَمَنْ يَّنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَّضُرَّ اللّٰهَ

ایہناں نوں شہید کر دِتا جاوے تے تسیں پُٹھے پیریں پھر جاؤ گے؟ تے جیہڑا پُٹھے پیریں پھرے گا اوہ اللہ دا کجھ نہ

شَيْـًٔا ؕ وَسَيَجْزِى اللّٰهُ الشّٰكِرِيْنَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوْتَ اِلَّا

وگاڑے گا تے بڑی چھیتی اللہ شکر کرن والیاں نوں اجر عطا فرمائے گا (144) تے کوئی وی جان اللہ دے حکم توں بغیر

بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتٰبًا مُّؤَجَّلًا ؕ وَمَنْ يُّرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا ۚ وَمَنْ يُّرِدْ

مر نئیں سکدی، ساریاں دا وقت لکھیا ہویا اے② تے جیہڑا بندہ دنیا دا انعام چاہندا اے اسیں اوہنوں دنیا دا کجھ انعام دے دیاں گے تے جیہڑا آخرت دا انعام

ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهٖ مِنْهَا ؕ وَسَنَجْزِى الشّٰكِرِيْنَ ﴿١٤٥﴾ وَكَاَيِّنْ مِّنْ نَّبِيٍّ

چاہندا اے اسیں اوہنوں آخرت دا انعام دے دیاں گے تے بڑی چھیتی اسیں شکر کرن والیاں نوں اجر دے دیاں گے (145) تے کِنے ای نبیاں نیں

حاشیہ ① ...بدر دے شہیداں تے ہون والے اللہ پاک دے انعام اکرام ویکھ کے اوہناں مسلماناں نوں حسرت ہوئی جیہڑے غزوہ بدر وچ شریک نہ ہو سکے تے اوہناں نیں جہاد وچ شہادت دا درجہ پاؤن دی خاہش کیتی تے ایہناں ای لوکاں نیں نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں مدینے دے باہر اُحد جان لئی ضد کیتی سی، پر فیر اُحد دے میدان وچوں نس گئے تے اوہناں بارے ایہہ آیت اُتری تے جویں کہ ایہناں نوں سمجھایا گیا کہ پہلے تے شہادت دی خاہش کردے سو تے جدوں جنگ دے میدان وچ پہنچے تے دوڑن لگے، ایہہ کیہ اے؟ ② ... ایس آیت وچ جہاد دی ترغیب اے تے مسلماناں نوں دشمن دے مقابلے تے بہادر بنایا جاریا اے کہ کوئی بندہ اللہ دے حکم توں بغیر نئیں مر سکدا، بھاویں کنی ای بربادی والی لڑائی وچ شامل ہو جاوے تے کنے ای تباہی والے جنگ دے میدان وچ داخل ہو جاوے، ایس توں اُلٹ جدوں موت داویلا آوندا اے تے کوئی حیلہ نئیں بچا سکدا بھاویں اوہ ہزاراں پہرے دار تے راکھے رکھ لوے تے قِلعیاں وچ جا لکے ایس لئی کہ ہر اک دی موت داویلا لکھیا ہویا اے، اوہ موت داویلا آگے پچھے نئیں ہو سکدا۔

قُتِلَ ۙ مَعَهٗ رِبِّيُّوْنَ كَثِيْرٌ ۚ فَمَا وَهَنُوْا لِمَآ اَصَابَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَمَا

جہاد کیتا، اوہناں نال بوہت سارے اللہ والے سن تے اوہناں نیں اللہ دی راہ وچ آون والیاں تکلیفاں توں نہ تے ہمت ہاری تے نہ

ضَعُفُوْا وَمَا اسْتَكَانُوْا ۭ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّآ اَنْ

کمزوری وکھائی تے نہ (دوجیاں توں) دبے تے اللہ صبر کرن والیاں نال محبت فرماندا اے ① (146) تے اوہ اپنی ایس دعا توں علاوہ کجھ وی نئیں

قَالُوْا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَاِسْرَافَنَا فِيْٓ اَمْرِنَا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا

کہندے سن کہ اے ساڈے رب! ساڈے گناہواں نوں تے ساڈے معاملیاں وچ جو ساڈے توں زیادتیاں ہوئیاں اوہناں نوں بخش دے تے سانوں اپنے وعدے تے قائم رکھ تے

عَلَي الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰتٰىهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ ۭ

کافر قوم دے مقابلے وچ ساڈی مدد فرما (147) تے اللہ نے اوہناں نوں دنیا دا انعام (وی) عطا فرمایا تے آخرت دا چنگا ثواب وی

وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٤٨﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تُطِيْعُوا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ع ١٥ ٥ ٦

تے اللہ نیکی کرن والیاں نال محبت فرماندا اے (148) اے ایمان والیو! جے تسیں کافراں دے کہن تے ٹرے ②

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ دسیا گیا اے کہ بوہت سارے نبیاں عَلَيْهِمُ السَّلَام نیں جہاد کیتا تے اوہناں دے نال اللہ والے لوک سن۔ دوہاں چیزاں دی تفصیل ایہہ اے کہ جہاد حضرت ابراہیم عَلَيْهِ السَّلَام توں شروع ہویا، ایس توں پہلے کسے نبی نے جہاد نئیں کیتا سی۔ البتہ بعد وچ بوہت سارے پیغمبراں دی شریعت وچ جہاد سی جویں حضرت موسیٰ، حضرت داؤد، حضرت یوشع عَلَيْهِمُ السَّلَام وغیرہ تے اللہ والے لوکاں دا مطلب علماء بزرگ تے متقی لوک نیں جیہڑے اللہ پاک نوں راضی کرن دی کوشش وچ لگے رہن۔ ② ... ایتھے مسلماناں نوں بڑے کھلے لفظاں وچ سمجھایا گیا اے کہ جے تسیں کافراں دے آکھن تے یا اینہاں دے پچھے ٹُرو گے بھاویں اوہ یہودی ہون یا عیسائی یا منافق یا مشرک، جیہدے آکھن تے وی چلو گے اوہ تہانوں کفر، بے دینی، بد عملی تے اللہ پاک دی نافرمانی ول ای لے کے جان گے تے اوہدا نتیجہ ایہہ نکلے گا کہ تسیں آخرت دے نال نال اپنی دنیا وی تباہ کر بیٹھو گے۔ کنے کھلے تے صاف لفظاں وچ فرمادِتا کہ کافراں توں ہدایت لے کے چلو گے تے اوہ تہاڈی دنیا تے آخرت تباہ کر دین گے تے اَج تک دا ساری دنیا وچ ویکھ وی ایہو رئی اے پر حیرانگی اے کہ اسیں فیر وی اپنا نظام چلان وچ، اپنے کردار وچ، اپنے رہن سہن وچ، اپنے گھراں دے معاملے وچ، اپنے کماں کاراں وچ ہر جگہ کافراں دے کیہن تے اوہناں دے طریقے تے چل رہے آں، جس توں ساڈا رب کریم سانوں بار بار منع فرمایا اے۔

يَرُدُّوكُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰىكُمْ ۚ وَ

تے اوہ تہانوں پٹھے پیریں پھیر دین گے فیر تسیں نقصان چک کے واپس آؤ گے (149) بلکہ اللہ ای تہاڈا مددگار اے تے

هُوَ خَيْرُ النّٰصِرِيْنَ ﴿١٥٠﴾ سَنُلْقِيْ فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَآ اَشْرَكُوْا

اوہ ای سب توں زیادہ بہتر مدد کرن والا اے (150) بڑی چھیتی اسیں کافراں دے دِلاں وچ رعب پا دیاں گے ① کیوں کہ اوہناں نیں اللہ دے نال ایہو جئی

بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا ۚ وَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ۭ وَبِئْسَ مَثْوَى الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٥١﴾

شے نوں شریک بنا دِتا جیہدی اللہ نیں کوئی دلیل نازل نئیں کیتی تے ایہناں دا ٹھکانہ آگ اے تے اوہ ظالماں دی کِنا بھیڑا ٹھکانہ اے (151)

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهٗٓ اِذْ تَحُسُّوْنَهُمْ بِاِذْنِهٖ ۚ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ وَ

تے بے شک کہ اللہ نے تہانوں اپنا وعدہ سچا کر وکھایا جدوں تسیں اوہدے حکم نال کافراں نوں قتل کر رہے سو ایتھوں تک کہ جدوں تسیں بزدلی وکھائی تے

تَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَآ اَرٰىكُمْ مَّا تُحِبُّوْنَ ۭ مِنْكُمْ مَّنْ

حکم وچ آپس وچ اختلاف کیتا تے تسیں ایس توں بعد نافرمانی کیتی جدوں اللہ تہانوں اوہ کامیابی وکھا چکیا سی جیہڑی تہانوں پسند سی۔ تہاڈے وچوں کوئی

يُّرِيْدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرِيْدُ الْاٰخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ۚ وَلَقَدْ

دنیا چاہندا اے تے کوئی آخرت چاہندا اے۔ فیر اوہنے تہاڈا مونھ اوہناں توں پھیر دِتا تاکہ تہانوں ازمایا جاوے تے بے شک اوہنے

عَفَا عَنْكُمْ ۭ وَاللّٰهُ ذُوْ فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥٢﴾ اِذْ تُصْعِدُوْنَ وَلَا تَلْوٗنَ

تہانوں معاف فرما دِتا اے تے اللہ مسلماناں تے بڑا فضل فرمان والا اے ② (152) جدوں تسیں مونھ چُکے ٹُردے جاندے سو تے کسے نوں پچھے مُڑ کے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ غیب دی خبر اے، جدوں ابوسفیان تے اوہدے ساتھی اُحد دی جنگ توں واپس ہوئے تے راہ وچ خیال آیا کہ واپس کیوں آ گئے، سارے مسلماناں نوں ختم کیوں نہ کیتا حالاں کہ موقع چنگا سی۔ جدوں واپس ہوون دا ارادہ کیتا تے قدرت ولوں ایہناں ساریاں دے دِلاں وچ مسلماناں دا ایہو جئیا رعب پیا کہ اوہ مکے چلے گئے تے ایہہ خبر پوری ہوئی۔ ② ... غزوہ اُحد وچ جیہناں لوکاں نیں خطا کیتی اللہ پاک نے اوہناں نوں معاف فرما دِتا ایس طراں دے واقعات نوں لے کے صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی شان وچ گستاخی کرن والا بدبخت اے۔

عَلٰٓى اَحَدٍ وَّالرَّسُوْلُ يَدْعُوْكُمْ فِيْٓ اُخْرٰىكُمْ فَاَثَابَكُمْ غَمًّۢا بِغَمٍّ لِّكَيْلَا تَحْزَنُوْا عَلٰى

وی نہ ویکھدے سو تے تہاڈے پچھے رہ جان والی دوجی جماعت وچوں ساڈے رسول تہانوں بُلا رہے سن تے اللہ نے تہانوں غم دے بدلے

مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَآ اَصَابَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۵۳﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ

غم دِتا تے معافی ایس لئی دِتی تاکہ جیہڑا تہاڈے ہتھوں نکل گیا نہ تے اوہدے تے غم کرو تے نہ ای اوس تکلیف تے جیہڑی تہانوں پہنچی اے ① تے اللہ

مِّنْۢ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُّعَاسًا يَّغْشٰى طَآئِفَةً مِّنْكُمْ ۙ وَطَآئِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ

تہاڈے کماں دی خبر رکھدا اے (153) فیر اوہنے تہاڈے اُتے غم توں بعد چین دی نیندر اُتاری ② جیہڑی تہاڈے وچوں اِک گروہ تے چھا گئی تے اِک گروہ

اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّوْنَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ ؕ يَقُوْلُوْنَ هَلْ لَّنَا مِنَ

اوہ سی جیہنوں اپنی جان دی فکر پئی ہوئی سی اوہ اللہ تے ناحق گمان کردے سن، جاہلیت ونگرے گمان۔ اوہ کہہ رہے سن کہ کیہ ایس معاملے وچ کجھ

الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ؕ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهٗ لِلّٰهِ ؕ يُخْفُوْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ مَّا لَا يُبْدُوْنَ

ساڈا وی اختیار اے؟ تسیں فرما دیو کہ اختیار تے سارا اللہ دا ای اے۔ ایہہ اپنے دِلاں وچ اوہ گلاں لُکا کے رکھدے نیں جیہڑیاں تہاڈے اُتے ظاہر نئیں کردے

لَكَ ؕ يَقُوْلُوْنَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هٰهُنَا ؕ قُلْ لَّوْ كُنْتُمْ فِيْ

کہندے نیں، جے سانوں وی ایس معاملے وچ کجھ اختیار ہندا تے اسیں ایتھے نہ مارے جاندے۔ اے حبیب! تسیں فرما دیو کہ جے تسیں اپنے گھراں وچ

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتا لگا کہ اللہ پاک نوں اپنے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی رضا تے خشی کنی پیاری اے کہ صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی وجہ توں آپ سرکار صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں صدمہ ہویا تے اللہ پاک نے اوہناں نوں صدمے وچ پادِتا تے صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی جان نثاری تے خلوص دی وی کنی قدر فرمائی کہ کیوں جے ایہناں دی خطا بُری نیت توں نئیں سی بلکہ اجتہادی طور تے خطا ہوئی تے اللہ نے ایہناں دا دل رکھن لئی ایہناں دی معافی دا اعلان وی فرما دِتا۔ ② ... ذکر کیتے واقعے وچ کافی درس نیں، جویں (۱) ازمائش ویلے ای کھرے کھوٹے دی پہچان ہوندی اے۔ (۲) مسلمان صابر ہندا اے جد کہ منافق بے صبرا ہندا اے۔ (۳) مسلمان نوں سب توں زیادہ فکر دین دی ہندی اے جد کہ منافق نوں صرف اپنی جان دی فکر ہندی اے۔ (۴) مومن ہر حال وچ اپنے رب تے بھروسہ رکھدا اے تے اوس توں حسنِ ظن رکھدا اے جد کہ منافق نکی جئی تکلیف تے وی اللہ بارے بھیڑے خیالاں دا شکار ہو جاندا اے (۵) اللہ دے وعدے تے پورا یقین رکھنا مکمل ایمان دی نشانی اے۔ (۶) موت توں دوڑنا ممکن نئیں، جیہدی موت جتھے لکھی اے آ کے ای رہنی اے۔ (۷) منافقاں توں علاوہ غزوہ اُحد وچ آون والے سارے مسلمان اللہ دے پیارے سن۔

بُيُوْتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِيْنَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ ۚ وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ

وی ہندے جدوں وی جیہناں دا ماریا جانا لکھیا جا چکیا سی اوہ اپنی قتل ہوون والی جگہ ول نکل کے آ جاندے تے ایس لئی ہویا کہ اللہ

مَا فِيْ صُدُوْرِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ

تہاڈے دِلاں دی گل ازمائے تے جو کجھ تہاڈے دل وچ لُکیا اے اوہنوں کھول کے رکھ دیوے تے اللہ دِلاں دی گل جان دا

الصُّدُوْرِ ﴿١٥٤﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعٰنِ ۙ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ

اے ① (154) بے شک تہاڈے وچوں اوہ لوک جیہڑے اوس دن دوڑ گئے جس دن دوہاں فوجاں دا مقابلہ ہویا، ایہناں نوں شیطان ای نے اوہناں

الشَّيْطٰنُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوْا ۚ وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ

دے بعض عملاں دی وجہ توں بُھل چُک وچ پا دِتا تے بے شک اللہ نے ایہناں نوں معاف فرما دِتا اے، بے شک اللہ وڈا بخشن والا،

حَلِيْمٌ ﴿١٥٥﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَقَالُوْا ع ١٦

وڈا برداشت والا اے ② (155) اے ایمان والیو! اوہناں کافراں ورگے نہ ہونا جیہناں نیں اپنے بھراواں

لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوْا فِي الْاَرْضِ اَوْ كَانُوْا غُزًّى لَّوْ كَانُوْا عِنْدَنَا

بارے آکھیا جدوں اوہ سفر یا جہاد وچ گئے کہ جے ایہہ ساڈے کول ہندے

حاشیہ ① ... ایتھے اللہ پاک نے غزوہ اُحد وچ آون والے واقعیاں دی حکمت بیان فرمائی کہ غزوہ اُحد وچ جو کجھ ہویا اوہ ایس لئی ہویا کہ اللہ پاک تہاڈے دِلاں دے خلوص یا منافقت نوں آزماوے تے جیہڑا کجھ تہاڈے دِلاں وچ اے اوہنوں ساریاں دے سامنے کڈھ کے رکھے۔ ② ... جنگ اُحد وچ چوداں صحابیاں رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم توں علاوہ باقی سارے صحابیاں رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دے پیر تے جمے نہ رے سن تے خاص کر اوہ حضرات جیہناں نوں نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے پہاڑی مورچے تے ڈٹے رہن دا حکم دِتا سی پر اوہ پیراں تے جمے نہ رہ سکے۔ ایہناں حضرات توں ایہہ بُھل چُک ضرور ہوئی پر کیونکہ اوہ مکمل ایمان والے، مخلص مومن تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے سچے غلام سن تے اَگے پچھے کئیاں موقعیاں تے ایہہ ای حضور نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے اپنیاں جاناں قربان کرن والے سن، ایس لئی اللہ پاک نے قرآن وچ ایہناں دی معافی دا اعلان فرما دِتا تاں کہ ایہناں دی بُھل چُک سامنے آوے تے اللہ پاک دی بارگاہ وچ ایہناں دی عظمت وی سامنے رہوے۔

مَامَاتُوا وَمَاقُتِلُوا ۚ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ ۗ وَاللّٰهُ يُحْيِۦ وَ

تے نہ مَردے تے نہ قتل کیتے جاندے۔ (ایہناں وانگوں ایہہ نہ آکھو) تاکہ اللہ ایہناں دے دِلاں وچ ایس گل دا افسوس پا دیوے تے اللہ ای زندہ رکھدا تے

يُمِيتُ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أَوْ مُتُّمْ

ماردا اے تے اللہ تہاڈے سارے عملاں نوں چنگی طراں ویکھ ریا اے (156) تے بے شک جے تسیں اللہ دے رستے وچ شہید کر دِتے جاؤ یا مر جاؤ

لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِن مُّتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى

تے اللہ دی بخشش تے رحمت اوس دنیا توں بہتر اے جیہڑی اے جمع کر رے نیں (157) تے جے تسیں مر جاؤ یا مارے جاؤ (ہر حال وچ) تہانوں اللہ دی

اللّٰهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ لِنتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ

بارگاہ وچ جمع کیتا جاوے گا (158) تے اے حبیب! اللہ دی کنی وڈی مہربانی اے کہ تسیں ایہناں لئی نرم دل او تے جے تسیں تکھے مزاج، سخت دل ہندے

لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۖ

تے ایہہ لوگ ضرور تہاڈے کولوں نس جاندے تے تسیں ایہناں نوں معاف فرماندے روو تے ایہناں لئی مغفرت دی دعا کردے روو تے کماں وچ ایہناں کولوں مشورہ لیندے روو ①

فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۚ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ إِن يَنصُرْكُمُ

فیر جدوں کسے گل دا پکا ارادہ کر لوو تے اللہ تے بھروسہ کرو بے شک اللہ بھروسہ کرن والیاں نال محبت کردا اے (159) جے اللہ تہاڈی مدد کرے

اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۖ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ ۗ وَعَلَى

تے کوئی تہاڈے تے غالب نئیں آ سکدا تے جے اوہ تہانوں چھڈ دیوے تے فیر اس توں بعد کیہڑا تہاڈی مدد کر سکدا اے؟ ② تے مسلماناں نوں

حاشیہ ① ... نرمی تے شفقت مہربانی اعلیٰ انسانی اخلاق نیں، دِلاں دے سخت تے مزاج دے تکھے کولوں لوکیں دور ہندے نیں جد کہ مہربانی کرن والے تے ہمدردی کرن والے دے لوکیں نیڑے ہندے نیں۔ نبی پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم اللہ پاک دے فضل تے کرم توں سِر توں پیراں تک رحمت تے مہربان تے اخلاق دی تصویر سن۔ ② ... ایتھے دسیاں گیاں دویں گلاں غزوہ بدر تے حنین توں کھل جاندیاں نیں۔ غزوہ بدر وچ کافراں دا لشکر گنتی، اسلحے تے جنگی طاقت دے لحاظ نال مسلماناں توں زیادہ سی پر مسلماناں دا بھروسہ اللہ پاک دی ذات تے سی جیہدا نتیجہ مسلماناں دی فتح تے کامیابی دی شکل وچ نظر آیا تے فرشتیاں دی صورت وچ مدد الٰہی اُتری جد کہ حنین دے غزوہ وچ بعض مسلماناں دی اپنی بوہتی گنتی تے فخر دے نتیجے وچ مسلماناں نوں سخت نقصان چُکنا پیا۔

اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿١٦٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَّغُلَّ ؕ وَمَنْ يَّغْلُلْ يَاْتِ

اللہ تے ای توکل کرنا چاہیدا اے (160) تے کسے نبی دا خیانت کرنا ممکن ای نئیں① تے جیہڑا خیانت کرے تے اوہ قیامت دے دن اوس

بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿١٦١﴾

چیز نوں لے کے آوے گا جیہدے وچ اوہنے خیانت کیتی ہووے گی فیر ہر بندے نوں اوہدے عملاں دا پورا پورا بدلہ دِتا جاوے گا تے اینہاں اُتے ظلم نئیں کیتا جاوے گا (161)

اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْۢ بَآءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰىهُ جَهَنَّمُ ؕ وَ

کیہ اوہ بندہ جیہڑا اللہ دی رضا پچھے چلیا اوہ اُوس بندے وانگوں اے جیہڑا اللہ دے غضب دا حق دار ہویا تے اوہدا ٹھکانہ دوزخ ہووے؟ تے

بِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ

اوہ کناں ای بھیڑا ٹھکانہ اے (162) لوکاں دے اللہ دی بارگاہ وچ وکھرے وکھرے درجے نیں② تے اللہ اینہاں دے سارے کماں نوں ویکھ ریا اے (163)

مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ اِذْ بَعَثَ فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ

اللہ نے ایمان والیاں تے وڈا احسان فرمایا جدوں اینہاں وچ اِک رسول گھلیا جیہڑا اینہاں وچوں ای اے۔ اوہ اینہاں دے سامنے اللہ دیاں آیتاں تلاوت

اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ ۚ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِيْ

فرماندا اے تے اینہاں نوں پاک کردا اے تے اینہاں نوں کتاب تے حکمت دی تعلیم دیندا اے③ بھاویں اینہہ لوک ایس توں پہلے یقیناً کھلی گمراہی وچ

حاشیہ ① ... نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا خیانت کرنا ممکن ای نئیں ایس لئی کہ ایہہ نبوت دی شان دے خلاف اے، تے نالے نبی عَلَیْہِمُ السَّلَام گناہواں توں معصوم ہندے نیں ایس لئی اوہناں توں ایہہ ممکن نئیں۔ ② ... اللہ پاک دی رضا چاہن والا تے اللہ پاک دی ناراضگی دا حقدار دونویں اِکو جئے نئیں ہو سکدے۔ کیتھے اوہ جیہڑا اللہ پاک نال سچی محبت رکھن والا، اوہدی اطاعت کرن والا اوہدی رضا لئی سب کجھ قربان کر دین والا جویں صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم تے اوہناں توں بعد آون والے نیک لوک تے کیتھے اللہ پاک دی نافرمانی کرن والا، اوہدے حکماں توں منہ موڑن والا، اوہدی ناراضگی دی پروا نہ کرن والا تے اپنی خاہش نوں رب تعالیٰ دی رضا توں بہتر سمجھن والا جویں کافر تے منافقین تے اوہناں دے پیروکار نافرمان لوک، ایہہ دونویں اِکو جئے کویں ہو سکدے نیں؟ ③ ... عربی وچ مِنَّت عظیم نعمت نوں کہندے نیں۔ مطلب ایہہ کہ اللہ پاک نے بڑا وڈا احسان فرمایا کہ ایہناں نوں اپنا سب توں عظیم رسول عطا فرمایا۔ کیسا عظیم رسول عطا فرمایا کہ جیہڑا دنیا تے آخرت دی ہر نعمت تے خیر دا ذریعہ نیں، جیہناں نیں عبادت کرن دے ڈھنگ تے حیاتی لئی ادب سکھائے، اللہ پاک دی پہچان عطا فرمائی تے قرآن ور گی نعمت توں نوازیا۔

النصف

ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿١٦٤﴾ اَوَلَمَّآ اَصَابَتْكُمْ مُّصِيْبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِّثْلَيْهَا ۙ قُلْتُمْ اَنّٰى

پئے ہوئے سن (164) کیہ جدوں تہانوں کوئی ایہو جئی تکلیف پہنچی جس توں دوگنی تکلیف تسیں پہنچا چکے سو تے تسیں کہن لگ کہ ایہہ کتھوں

هٰذَا ۭ قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٦٥﴾ وَمَآ اَصَابَكُمْ

آ گئی؟ اے حبیب! تسیں فرما دیو: اے لوکو! ایہہ تہاڈے اپنے ولوں ای آئی اے۔ بے شک اللہ ہر چیز تے قدرت رکھدا اے (165) تے دو گروہاں دے

يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعٰنِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٦٦﴾ ۙ وَلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ

مقابلے دے دن تہانوں جیہڑی تکلیف پہنچی تے اوہ اللہ دے حکم توں سی اوہ ایس لئی (پہنچی) کہ اللہ ایمان والیاں دی پہچان کرا دیوے (166) تے ایس لئی (پہنچی) کہ

نَافَقُوْا ۚ وَقِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَوِ ادْفَعُوْا ۭ قَالُوْا لَوْ نَعْلَمُ

اللہ منافقاں دی پہچان کرا دیوے تے (جدوں) ایہناں نوں آکھیا گیا کہ آؤ اللہ دے رستے وچ لڑو یا دشمناں توں بچاؤ تے کہین

قِتَالًا لَّا اتَّبَعْنٰكُمْ ۭ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَىِٕذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيْمَانِ ۚ يَقُوْلُوْنَ

لگے: جے اسیں چنگی طراں لڑائی کرنی جان دے (یا کہن لگے کہ جے اسیں ایس لڑائی نوں صحیح سمجھدے) تے ضرور تہاڈا ساتھ دیندے، ایہہ لوک اوس دن ظاہری ایمان

بِاَفْوَاهِهِمْ مَّا لَيْسَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُوْنَ ﴿١٦٧﴾ ۚ اَلَّذِيْنَ قَالُوْا

نالوں کھلے کفر دے بوہتے نیڑے سن۔ اپنے مونہوں اوہ گلاں کہندے نیں جیہڑیاں اوہناں دے دِلاں وچ نئیں نیں تے اللہ بہتر جان دا اے جیہڑیاں گلاں ایہہ

لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوْا لَوْ اَطَاعُوْنَا مَا قُتِلُوْا ۭ قُلْ فَادْرَءُوْا عَنْ اَنْفُسِكُمُ

لُکا رہے نیں (167) اوہ جیہناں نیں اپنے بھراواں بارے آکھیا① تے آپ بیٹھے رہے کہ جے اوہ ساڈی گل من لیندے تے نہ مارے جاندے۔

حاشیہ ① ... منافقاں نیں اُحد وچ شہید ہون والیاں لئی آکھیا کہ ایہہ لوک ساڈی گل من لیندے تے ساڈے وانگوں گھر بیٹھے رہندے تے مارے نہ جاندے۔ اوہناں دے جواب وچ فرمایا گیا جے تسیں سچے او تے اپنے کولوں موت نوں دور کے وکھاؤ۔ یقیناً موت تے ہر حال وچ آ کے ای رہوے گی بھاویں بندہ گھر وچ لُک کے بہہ جائے۔ ایہہ کہنا بالکل غلط اے کہ جے لوک ساڈی گل من لیندے تے جہاد تے نہ جاندے تے مارے نہ جاندے۔

الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٦٨﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ قُتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ

اے حبیب! تسیں فرمادیو: جے تسیں سچے اوہ تے اپنے کولوں موت دور کر کے وکھادیو (168) تے جیہڑے اللہ دے رستے وچ شہید کیتے گئے ایہناں نوں کدی وی

اَمْوَاتًا ؕ بَلْ اَحْيَآءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُوْنَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِيْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ

مردہ نہ خیال کرنا بلکہ اوہ اپنے رب دے کول زندہ نیں، اوہناں نوں رزق دِتا جاندا اے (169) (اوہ) ایہدے تے خش نیں جیہڑا اللہ نے اوہناں نوں اپنے

فَضْلِهٖ ۙ وَيَسْتَبْشِرُوْنَ بِالَّذِيْنَ لَمْ يَلْحَقُوْا بِهِمْ مِّنْ خَلْفِهِمْ ۙ اَلَّا خَوْفٌ

فضل نال دِتا اے تے اوہ اپنے پچھے (رہ جان والے) اپنے بھراواں اُتے وی خش نیں جیہڑے اَجے ایہناں نال نئیں ملے کہ ایہناں اُتے نہ کوئی ڈر اے

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُوْنَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ وقف لازم

تے نہ ای اوہ غم کرن گے (170) اوہ اللہ دی نعمت تے فضل تے خشیاں منا رہے نیں تے ایس گل اُتے کہ اللہ

لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٧١﴾ ۚ اَلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ مِنْۢ بَعْدِ ع ١٧ ٦ ٨

ایمان والیاں دا اجر ضائع نئیں کرے گا① (171) اوہ لوک جیہڑے اللہ تے اللہ دے رسول دے بُلاون تے زخمی

مَآ اَصَابَهُمُ الْقَرْحُ ؕ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿١٧٢﴾ ۚ اَلَّذِيْنَ مع

ہوون دے باوجود (فوراً) حاضر ہوگئے ایہناں نیک بندیاں تے پرہیز گاراں دے لئی وڈا ثواب اے② (172) ایہہ اوہ لوک نیں

حاشیہ ① ... ایتھوں کئیاں آیتاں وچ شہیداں دے فضائل دسے گئے نیں، جویں کہ ایہناں نوں مردہ خیال کرنا منع اے ایس لئی کہ اوہ زندہ نیں، اللہ پاک دے نیڑے نیں، ایہناں نوں رزق ملدا اے، تے اوہ بڑے خش باش نیں، اوہ اللہ پاک دے فضل تے کرم، انعام تے احسان، عزت افزائی تے موت توں بعد اعلیٰ قسم دی حیاتی ملن تے خُش نیں، تے اوہ ایس گل تے وی خشی منارے نیں کہ ایہناں توں بعد دنیا وچ رہ جان والے ایہناں دے بھرا دنیا وچ ایمان تے تقوے تے قائم نیں تے شہادت توں بعد اوہ وی ایہناں کرم نوازیاں نوں حاصل کر لین گے تے قیامت دے دن ایہناں نوں امن تے چین نال چکیا جاوے گا۔ ② ... جنگ اُحد توں فارغ ہون توں بعد واپسی وچ ابو سفیان نوں مسلماناں دے مکمل خاتمہ کیتے بغیر واپس آون تے افسوس ہویا تے فیر واپس جان دا ارادہ کیتا تے نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ابو سفیان دا پچھا کرن لئی اوتھے جاون دا اعلان فرمادِتا۔ 70 صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی اِک جماعت آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے اعلان تے حاضر ہو گئی حالاں اوہ زخماں نال چُور سن۔ ایس واقعہ بارے ایہہ آیت نازل ہوئی۔ ایس آیت وچ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی عظمت تے ہمت دا بیان وی اے کہ زخماں نال چُور چُور ہون دے باوجود وی سرکار دو عالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے حکم تے اوسے ویلے حاضر ہو گئے۔

قَالَ لَهُمُ النَّاسُ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوْا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ اِيْمَانًا ۖ وَّ

جیہناں نوں لوکاں نیں آکھیا کہ لوکاں نیں تہاڈے لئی (اک لشکر) اکٹھا کر لیا اے تے ایہناں توں ڈرو تے ایہناں دے ایمان وچ ہور اضافہ ہو گیا تے

قَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ ﴿١٧٣﴾ فَانْقَلَبُوْا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ

آکھن لگے: سانوں اللہ کافی اے تے کناں ای چنگا کم بناون والا اے (173) فیر ایہہ اللہ دے احسان تے فضل نال واپس پھرے،

لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوْٓءٌ ۙ وَّاتَّبَعُوْا رِضْوَانَ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ ذُوْ فَضْلٍ عَظِيْمٍ ﴿١٧٤﴾ اِنَّمَا ذٰلِكُمُ

ایہناں نوں کوئی تکلیف نئیں پہنچی تے اوہناں اللہ دی رضا دی پیروی کیتی تے اللہ بڑے فضل والا اے (174) تے بے شک اوہ

الشَّيْطٰنُ يُخَوِّفُ اَوْلِيَاۗءَهٗ ۠ فَلَا تَخَافُوْهُمْ وَخَافُوْنِ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٧٥﴾ وَ

شیطان ای اے جیہڑا اپنے بیلیاں توں ڈراندا اے تے تسیں ایہناں توں نہ ڈرو تے میرے توں ڈرو جے تسیں ایمان والے او① (175) تے

لَا يَحْزُنْكَ الَّذِيْنَ يُسَارِعُوْنَ فِي الْكُفْرِ ۚ اِنَّهُمْ لَنْ يَّضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـــًٔا ۭ يُرِيْدُ

اے حبیب! تسیں ایہناں دا کجھ غم نہ کرو جیہڑے کفر وچ دوڑے جاندے نیں اوہ اللہ دا کجھ نئیں وگاڑ سکن گے۔ اللہ ایہہ چاہندا اے کہ

اللّٰهُ اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْاٰخِرَةِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿١٧٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

ایہناں دا آخرت وچ کوئی حصہ نہ رکھے تے ایہناں لئی وڈا عذاب اے (176) بے شک اوہ لوک

اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْاِيْمَانِ لَنْ يَّضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـــًٔا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٧٧﴾ وَ

جیہناں نیں ایمان دی بجائے کفر پسند کیتا اوہ کدی وی اللہ دا کجھ وگاڑ نئیں سکن گے تے ایہناں لئی درد دین والا عذاب اے (177) تے

حاشیہ ① ... ایس آیت مبارکہ توں پتا لگا کہ مسلماناں نوں کافراں توں ڈراؤنا، مسلماناں دے حوصلے گھٹانا، ایہناں دے سامنے کافراں دی طاقت نوں ودھا چڑھا کے پیش کرنا تاں کہ مسلمان ہمت ہار کے بہہ جان تے کافراں نال مقابلہ کرن داناں تک نہ لین ایہہ ساریاں حرکتاں منافقاں تے کافراں دیاں نیں۔ ایہو جیے لوکاں دا ساڈے زمانے وچ وی گھاٹا نئیں جیہناں نوں مسلماناں نوں ہمت تے حوصلہ دین دی توفیق نئیں پر اوہ کافراں دی طاقت نوں اِنج ودھا چڑھا کے دسن گے کہ مسلمان اوہناں دے مقابلے تے آون توں گھبران۔ اخبار وغیرہ پڑن والیاں توں ایہہ گل لکی چھپی نئیں۔

لَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّمَا نُمْلِيْ لَهُمْ خَيْرٌ لِّاَنْفُسِهِمْ ؕ اِنَّمَا نُمْلِيْ لَهُمْ

کافر کدے وی ایہہ خیال نہ کرن کہ اسیں ایہناں نوں جیہڑی ڈھل دے رے آں ایہہ ایہناں لئی بہتر اے، اسیں تے صرف ایس لئی ایہناں نوں ڈھل دے رے آں

لِيَزْدَادُوْٓا اِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۱۷۸﴾ مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِيْنَ

کہ ایہناں دے گناہ ہور زیادہ ہو جان تے ایہناں لئی ذلت دا عذاب اے (178) اللہ دی ایہہ شان نئیں کہ مسلماناں نوں ایس حال وچ چھڈے

عَلٰي مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى يَمِيْزَ الْخَبِيْثَ مِنَ الطَّيِّبِ ؕ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ

جس تے (ہن) تسیں او، جدوں تک اوہ ناپاک نوں پاک توں وکھرا نہ کر دیوے تے (اے عام لوکو!) اللہ تہانوں غیب دا

عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبِيْ مِنْ رُّسُلِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ۪ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ۚ

علم نئیں دیندا ہاں اللہ اپنے رسولاں وچوں چُن لیندا اے جیہنوں چاہندا اے① تے تسیں اللہ اُتے تے اوہدے رسولاں اُتے ایمان لیاؤ

وَاِنْ تُؤْمِنُوْا وَتَتَّقُوْا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۷۹﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ

تے جے تسیں ایمان لے آؤ تے پرہیزگار بنو تے تہاڈے لئی بڑا وڈا اجر اے (179) تے جیہڑے لوک ایس چیز وچ کنجوسی کردے نیں جیہڑی اللہ نے اپنے

بِمَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ ؕ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ؕ سَيُطَوَّقُوْنَ مَا

فضل توں دِتی اے اوہ کدی وی ایہنوں اپنے لئی چنگا نہ سمجھن بلکہ ایہہ کنجوسی ایہناں لئی بھیڑی اے۔ بڑی چھیتی قیامت دے دن ایہناں دے گلیاں وچ

بَخِلُوْا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ وَلِلّٰهِ مِيْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا

ایسے مال دا طوق بنا کے پایا جاوے گا جیہدے وچ اوہناں نیں بخل کیتا سی② تے اللہ ای اسماناں تے زمین دا وارث اے تے اللہ تہاڈے

حاشیہ ① ایس آیت توں تے ایہدے توں علاوہ کئیاں آیتاں تے بڑیاں حدیثاں توں ثابت اے کہ اللہ پاک نے اپنے رسولاں نوں غیب دے علم عطا فرمائے۔ ② ایس آیت وچ اللہ پاک دے رستے وچ شرعی طور تے واجب صورت وچ مال خرچ کرن وچ کنجوسی کرن والیاں بارے بڑی سخت وعید بیان کیتی گئی اے۔ کنجوسی دی پوری تعریف ایہہ اے کہ جتھے شرعاً یاں رواج دے اعتبار توں خرچ کرنا واجب ہووے اوتھے خرچ نہ کرنا کنجوسی تے بخل اے۔ زکوٰۃ تے فطر وغیرہ وچ خرچ کرنا شرعاً واجب اے تے دوست بیلی، عزیز، رشتہ داراں تے خرچ کرنا رواج دے اعتبار توں واجب اے۔ کئی مفسرین دے نیڑے ایتھے ایس آیت وچ بخل توں زکوٰۃ دا نہ دینا مراد اے ایس لئی کہ رواج والی کنجوسی تے ایہہ وعید نئیں اے۔

تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿١٨٠﴾ لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيْرٌ

سارے کماں توں خبردار اے (180) بے شک اللہ نے اوہناں دی گل سن لئی اے جیہناں نیں آکھیا اللہ محتاج اے

وَّنَحْنُ اَغْنِيَآءُ ۘ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوْا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۙ وَّنَقُوْلُ

تے اسیں مالدار آں۔ ہن اسیں ایہناں دی کہی ہوئی گل تے اوہناں دا نبیاں نوں ناحق شہید کرنا لکھ رکھاں گے تے کہیں گے:

ذُوْقُوْا عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿١٨١﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ

ساڑ دین والے عذاب دا مزہ چکھو① (181) ایہہ اوہناں کماں دا بدلہ اے جیہڑا تہاڈے ہتھاں نیں اگے گھلیا تے اللہ بندیاں اُتے ظلم نئیں

لِّلْعَبِيْدِ ﴿١٨٢﴾ اَلَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَآ اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُوْلٍ حَتّٰى يَاْتِيَنَا

کردا (182) اوہ لوک جیہڑے کہندے نیں (کہ) اللہ نے ساڈے توں وعدہ لیا سی کہ اسیں کسے رسول دی اودوں تک تصدیق نہ کراں گے جدوں تک اوہ ایہو جئی

بِقُرْبَانٍ تَاْكُلُهُ النَّارُ ۭ قُلْ قَدْ جَاۗءَكُمْ رُسُلٌ مِّنْ قَبْلِيْ بِالْبَيِّنٰتِ وَبِالَّذِيْ

قربانی پیش نہ کرے جیہنوں اگ کھا جائے۔ اے حبیب! تسیں فرمادیو: (کہ) بے شک میرے توں پہلے بوہت سارے رسول تہاڈے کول کُھلیاں نشانیاں تے اوہی (معجزات)

قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوْهُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٨٣﴾ فَاِنْ كَذَّبُوْكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ

لے کے آئے جیہڑے تسیں کہے سن فیر جے تسیں سچے او تے تسیں اوہناں نوں شہید کیوں کیتا؟② (183) تے اے حبیب! جے اوہ تہانوں جھٹلاندے نیں تے

حاشیہ ① ... ایتھے آیت وچ اللہ پاک دی گستاخی تے انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں قتل کرن نوں اکٹھا بیان کر کے عذاب دی اِک ای وعید بیان کیتی اے، ایس توں پتا لگا کہ ایہہ دونویں جرم بڑے وڈے نیں تے برائی وچ اکو جئے نیں تے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی شان وچ گستاخی کرن والا اللہ پاک دی شان وچ گستاخی کرن والے دے وانگوں جہنم دا حق دار اے ایس لئی کہ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی گستاخی اللہ پاک دی گستاخی اے۔ ② ... مفسرین نیں ایس آیت دی جیہڑی تفسیر بیان فرمائی اے ایس توں اَک بڑی فیدے والی گل سامنے آوندی اے کہ جدوں کوئی شے کسے عقل وچ آون والی دلیل نال ثابت ہو جاوے تے اوہنوں من لینا ضروری اے۔ دلیل توں ثابت ہو جاون توں بعد خواہ مخواہ ایویں کسے خاص دلیل دا مطالبہ کرنا یہودیاں دا کم اے تے ایہدے وچ وی ایہو جئے لوکاں دا مقصد منانئیں ہندا بلکہ مفت دی بحث کرنا ہندا اے۔ جویں مسلماناں وچ بڑے ایہو جئے رواج نیں جیہڑے عقل وچ آون والی شرعی دلیل توں ثابت نیں پر کئی خواہ مخواہ رَٹا پا کے بہہ جاندے نیں کہ نئیں ایہنوں نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانے توں ثابت کرو، ایہنوں بخاری شریف توں ثابت کرو۔ ایہہ بالکل جاہلاں دا کم اے۔ ایہو جئے لوکاں نوں سمجھان دا کوئی فیدہ نئیں ہندا۔

مِّنۡ قَبۡلِكَ جَآءُوۡ بِالۡبَيِّنٰتِ وَالزُّبُرِ وَالۡكِتٰبِ الۡمُنِيۡرِ ﴿۱۸۴﴾ كُلُّ نَفۡسٍ ذَآئِقَةُ

تہاڈے توں پہلے رسولاں نوں وی جھٹلایا گیا اے جیہڑے صاف نشانیاں تے صحیفے تے روشن کتاب لے کے آئے سن (184) ہر جان موت دا مزہ

الۡمَوۡتِ ؕ وَاِنَّمَا تُوَفَّوۡنَ اُجُوۡرَكُمۡ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ ؕ فَمَنۡ زُحۡزِحَ عَنِ النَّارِ وَ

چکھن والی اے ① تے قیامت دے دن تہانوں تہاڈے اجر پورے پورے دِتے جان گے تے جیہنوں اگ توں بچا لیا گیا تے

اُدۡخِلَ الۡجَنَّةَ فَقَدۡ فَازَ ؕ وَمَا الۡحَيٰوةُ الدُّنۡيَاۤ اِلَّا مَتَاعُ الۡغُرُوۡرِ ﴿۱۸۵﴾ لَتُبۡلَوُنَّ فِىۡۤ

جنت وچ داخل کر دِتا گیا تے اوہ کامیاب ہو گیا تے دنیا دی زندگی تے نِرا توکھے دا سامان اے (185) بے شک تہاڈے مالاں

اَمۡوَالِكُمۡ وَاَنۡفُسِكُمۡ ۟ وَلَتَسۡمَعُنَّ مِنَ الَّذِيۡنَ اُوۡتُوا الۡكِتٰبَ مِنۡ قَبۡلِكُمۡ وَمِنَ

تے تہاڈیاں جاناں بارے تہانوں ضرور ازمایا جاوے گا تے تسیں ضرور ایہناں لوکاں توں جیہناں نوں تہاڈے توں پہلے کتاب دتی گئی تے

الَّذِيۡنَ اَشۡرَكُوۡۤا اَذًى كَثِيۡرًا ؕ وَاِنۡ تَصۡبِرُوۡا وَتَتَّقُوۡا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنۡ عَزۡمِ

مشرکاں توں بوہت ساریاں تکلیف دین والیاں گلاں سنو گے تے جے تسیں صبر کردے روو تے پرہیز گار بنو تے ایہہ وڈی ہمت دے کماں

الۡاُمُوۡرِ ﴿۱۸۶﴾ وَاِذۡ اَخَذَ اللّٰهُ مِيۡثَاقَ الَّذِيۡنَ اُوۡتُوا الۡكِتٰبَ لَتُبَيِّنُنَّهٗ لِلنَّاسِ وَ

وچوں اے (186) تے یاد کرو جدوں اللہ نے ایہناں لوکاں توں وعدہ لیا جیہناں نوں کتاب دتی گئی کہ تسیں ضرور ایس کتاب نوں لوکاں اگے بیان کرنا تے

لَا تَكۡتُمُوۡنَهٗ فَنَبَذُوۡهُ وَرَآءَ ظُهُوۡرِهِمۡ وَاشۡتَرَوۡا بِهٖ ثَمَنًا قَلِيۡلًا ؕ فَبِئۡسَ

اوہنوں لکانا نئیں تے اوہناں نیں ایس وعدے نوں اپنی کنڈ پچھے سُٹ دِتا تے ایہدے بدلے وچ تھوڑی جئی قیمت وصول کر لئی ② تے ایہہ کنی بھیڑی

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتا لگا کہ اللہ پاک نے ہر جاندار لئی موت طے فرما دِتی اے تے ایس توں کوئی چُھٹ نئیں سکے گا تے نہ ای کوئی ایس توں نس کے کتے جا سکے گا۔ موت جسم توں روح دکھ ہون دا ناں اے تے ایہہ جدائی کسے ویلے سخت تکلیف تے اذیت دے نال ہندی اے۔ ایس لئی عقلمندی والی گل ایہہ اے کہ موت نوں زیادہ توں زیادہ یاد کیتا جاوے تے دنیا وچ رہ کے موت تے اوہدے بعد دی تیاری کیتی جاوے۔ ② ... اللہ پاک نے تورات تے انجیل دے عالماں تے لازم کیتا سی کہ اوہ ایہناں دو کتاباں وچ سرور کائنات صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت تے رہنمائی کرن والیاں جیہڑیاں دلیلاں نیں اوہ لوکاں نوں چنگی طراں کھل کے سمجھا دین تے بالکل نہ لُکان پر اوہناں نیں رشوتاں لے کے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دیاں اوہناں صفتاں نوں لُکایا جیہڑیاں تورات تے انجیل وچ لکھیاں سن۔

مَا يَشْتَرُوْنَ ﴿١٨٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ يَفْرَحُوْنَ بِمَآ اَتَوْا وَّيُحِبُّوْنَ اَنْ يُّحْمَدُوْا بِمَا

خریداری اے (187) کدے وی خیال نہ کرو اوہناں لوکاں نوں جیہڑے اپنے عملاں تے خش ہندے نیں تے پسند کردے نیں کہ اوہناں دی ایہو جئے کماں تے تعریف کیتی جاوے

لَمْ يَفْعَلُوْا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِّنَ الْعَذَابِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلّٰهِ

جیہڑے اوہناں نیں کیتے ای نئیں، ایہناں نوں کدے وی عذاب توں دور نہ سمجھو تے ایہناں لئی دردناں والا عذاب اے ① (188) تے اللہ ای دے لئی

ع ١٩ ١٠ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ

اسماناں تے زمین دی بادشاہی اے تے اللہ ہر چیز تے قادر اے (189) بے شک اسماناں

وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِيْنَ يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ

تے زمین دی پیدائش تے رات تے دن دی آپس دی تبدیلی وچ عقلمنداں لئی نشانیاں نیں ② (190) جیہڑے کھلوتے

قِيٰمًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ رَبَّنَا

تے بیٹھے تے پاسیاں پرنے لیٹے ہوئے اللہ نوں یاد کردے نیں تے اسماناں تے زمین دی پیدائش وچ غور کردے نیں۔ ③ تے اے ساڈے رب!

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ ناجائز خود پسندی کرن والیاں تے جھوٹھی عزت، تعریف تے شہرت حاصل کرن لئی غیر شرعی خاہشاں وچ پے جاون والے لوکاں لئی وعید اے۔ جدوں کسے بندے دے دل وچ ایہہ خاہش پیدا ہون لگے کہ لوک ایہدے شیدائی ہون ،اوہدی تعریف کرن تے عزت دین، ملک تے قوم دی خدمت نہ وی کیتی ہووے فیر وی قوم دے بانی آکھے جاون تے نجات دوان والے سمجھے جان، قوم تے احسان کرن والے آکھے جاون تے بڑے ودھیا لقباں نال تعارف کروایا جائے تے اوہنوں چاہیدا اے کہ اپنے دل تے غور کرے کتے اوہ حُبِّ جاہ دا شکار تے نئیں ہو چکیا، جے اِنج ہووے تے ایس آیت توں سبق لیندیاں ہویاں بڑی چھیتی نال اوس توں جان چھڑان دی کوشش کرے۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ جغرافیہ دا علم تے سائنس پڑھنی وی ثواب اے جد کہ نیت چنگی ہووے جویں اسلام تے مسلماناں دی خدمت یاں اللہ پاک دی عظمت دا علم حاصل کرن لئی، پر شرط ایہہ اے کہ اسلامی عقیدے دے خلاف نہ ہووے۔ ③ ... جس طراں کسے دی عظمت، قدرت، حکمت تے علم دی پہچان حاصل کرن دا اِک اہم ذریعہ اوہدی بنائی ہوئی چیز ہندی اے ایسے طراں اللہ پاک دی عظمت، قدرت، حکمت، واحدانیت تے اوہدے علم دی پہچان حاصل کرن دا بوہت وڈا ذریعہ اوہ دی پیدا کیتی ہوئی ایہہ کائنات اے، ایہدے وچ موجود ساریاں چیزاں اپنے خالق دی واحدانیت تے دلیلاں دین والی تے اوہدے جلال تے کبریائی نوں ظاہر کرن والیاں نیں۔

مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا ۚ سُبْحٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۱۹۱﴾ رَبَّنَآ اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ

توں ایہہ سارا کجھ بیکار نئیں بنایا۔ توں پاک ایں، توں سانوں دوزخ دے عذاب توں بچا لے (191) اے ساڈے رب! بے شک جیہنوں توں دوزخ وچ داخل

النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهٗ ؕ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿۱۹۲﴾ رَبَّنَآ اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا

کریں گا اوہنوں توں ضرور ذلیل کر دِتا تے ظالماں دا کوئی مدد کرن والا نئیں اے (192) اے ساڈے رب! بے شک اسیں اِک آواز دین والے نوں ایمان دی آواز

يُّنَادِيْ لِلْاِيْمَانِ اَنْ اٰمِنُوْا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا ۖ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا

(اِنج) دیندے ہویاں سُنیا کہ اپنے رب اُتے ایمان لے آؤ ① تے اسیں ایمان لے آئے تے اے ساڈے رب! توں ساڈے گناہ بخش دے تے ساڈے توں ساڈیاں بدیاں مٹا

سَيِّاٰتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ﴿۱۹۳﴾ رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَّنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا

دے تے سانوں نیک لوکاں دے گروہ وچ موت عطا فرما (193) اے ساڈے رب! تے سانوں اوہ سارا کجھ عطا فرما جیہدا توں اپنے رسولاں دے ذریعے ساڈے نال وعدہ فرمایا اے

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿۱۹۴﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنِّيْ لَآ اُضِيْعُ عَمَلَ

تے سانوں قیامت دے دن ذلیل نہ کرنا۔ بے شک توں وعدہ خلافی نئیں کردا (194) تے اوہناں دے رب نے اوہناں دی دعا قبول فرما لئی کہ تہاڈے وچوں عمل کرن

عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى ۚ بَعْضُكُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَاُخْرِجُوْا

والیاں دے عمل نوں ضائع نئیں کراں گا اوہ مرد ہووے یا عورت۔ تسیں آپس وچ اِک ای او، بس جیہناں نیں ہجرت کیتی تے اپنے گھراں چوں کڈے

مِنْ دِيَارِهِمْ وَاُوْذُوْا فِيْ سَبِيْلِيْ وَقٰتَلُوْا وَقُتِلُوْا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَ

گئے تے میرے رستے وچ اوہناں نوں ستایا گیا تے اوہناں نیں جہاد کیتا تے قتل کر دِتے گئے تے میں ضرور اوہناں دے سارے گناہ اوہناں توں مٹا دیاں گا تے

لَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ

ضرور اوہناں نوں ایہو جیہے باغاں وچ داخل کراں گا جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں پئیاں نیں (ایہہ) اللہ دی بارگاہ وچوں اجر اے تے اللہ ای دے کول

حاشیہ ① ... ایس منادی توں مراد سید الانبیاء محمد مصطفی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں جیہناں دی شان وچ ”دَاعِیًا اِلَی اللّٰہِ بِاِذْنِہٖ“ ”نازل ہویا اے یا ایس توں قرآن کریم مراد اے۔“

حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيْلٌ قف

چنگا ثواب اے (195) اے سنن والے! کافراں دا شہراں وچ ٹرناں پھرناں کدے وی تینوں دھوکہ نہ دیوے ① (196) (ایہہ تے زندگی گزارن دا) تھوڑا جیا سامان

ثُمَّ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لٰكِنِ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ

اے فیر اوہناں دا ٹھکانہ جہنم ہووے گا تے اوہ کنّا ای بھیڑا ٹھکانہ اے (197) پر اوہ لوک جیہڑے اپنے رب توں ڈردے نیں اوہناں لئی جنتاں نیں جیہناں دے تھلے نہراں

مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۭ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ

وگدیاں پئیاں نیں، ہمیشہ اوہناں وچ رہن گے (ایہہ) اللہ دی طرفوں مہمان نوازی دا سامان اے تے جیہڑا اللہ دے کول اے اوہ نیکاں لئی بوہت بہتر

لِّلْاَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ لَمَنْ يُّؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَآ

چیز اے (198) تے بے شک کجھ اہل کتاب ایہو جئے نیں جیہڑے اللہ اُتے تے جیہڑا تہاڈے ول نازل کیتا گیا اوس اُتے تے جیہڑا اوہناں ول نازل کیتا گیا

اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خٰشِعِيْنَ لِلّٰهِ ۙ لَا يَشْتَرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ

اوہدے اتے ایس حال وچ ایمان لیاندے نیں کہ اوہناں دے دل اللہ دے حضور جھکے ہوئے نیں اوہ اللہ دیاں آیتاں دے بدلے ذلیل قیمت نئیں لیندے۔ ایہہ ای اوہ لوک

اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اصْبِرُوْا

نیں جیہناں دا اجر اوہناں دے رب دے کول اے تے اللہ چھیتی حساب کرن والا اے (199) اے ایمان والیو! صبر کرو ②

حاشیہ ① ... مسلماناں دی اِک جماعت نے آکھیا کہ اللہ پاک دے دشمن کافر تے مشرک تے عیش و آرام وچ نیں تے اسیں تنگی وچ آں۔ ایس تے ایہہ آیت اتری تے ایہناں نوں دسیا گیا کہ کافراں دا ایہہ عیش تے آرام دینا وی حیاتی دا تھوڑا جیہا سامان اے جدوں کہ ایہناں دا انجام بوہت بھیڑا اے۔ ایہنوں اِنج سمجھو کہ کسے نوں آکھیا جاوے کہ تسیں دس 10 منٹ دُھپے کھلو جاؤ، فیر اوہنوں ہمیشہ لئی ایئر کنڈیشنڈ بنگلہ دے دِتا جاوے تے دوجے بندے نوں دس • امنٹ لئی چھاں والے درخت دے تھلے بھا کے ہمیشہ لئی تپدے ہوئے ریگستان وچ رکھیا جاوے تے دوہاں وچوں فائدے وچ کون ریا؟ یقیناً پہلے والا۔ مسلمان دی حالت پہلے بندے توں وی بہتر اے تے کافر دی حالت دوجے بندے توں وی بوہت بھیڑی اے۔ ② ... صبر دا معنی اے نفس نوں اوس شے توں روکنا جیہڑی شریعت تے عقل دے تقاضیاں مطابق نہ ہووے۔ تے مصابرہ دا اِک معنی اے دوجیاں دے تکلیف دین تے صبر کرنا۔ صبر دے تحت ایہدیاں ساریاں قسماں داخل نیں جویں بنیادی عقیدیاں دا علم حاصل کرن دی مشقت تے صبر کرنا، واجبات تے مستحبات دی ادائیگی تے ممنوع چیزاں توں بچن دی مشقت اُتے صبر کرنا نالے دنیا دیاں مصیبتاں تے آفتاں تے صبر کرنا تے مصابرہ وچ گھر والیاں، ہمسیاں تے رشتے داراں دی بداخلاقی برداشت کرنا تے برا سلوک کرن والیاں توں بدلہ نہ لینا داخل اے، ایسے طراں نیکی دا حکم دینا، برائی توں منع کرنا تے کفار نال جہاد کرنا مصابرہ وچ داخل اے۔

وَصَابِرُوْا وَرَابِطُوْا ۟ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٢٠٠﴾ ع ٢٠

تے صبر وچ دشمناں توں اَگے رووتے اسلامی حداں دی حفاظت کروتے اللہ توں ڈردے رووایس آس اُتے کہ تسیں کامیاب ہو جاؤ (200)

٤ سُوْرَةُ النِّسَآءِ مَدَنِيَّةٌ ٩٢

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان رحمت والا اے ○

آیتاں ١٧٦ رکوع ٢٤

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ وَّخَلَقَ مِنْهَا

اے لوکو! اپنے رب توں ڈرو جیہنے تہانوں اِک جان توں پیدا کیتا تے اوہدے وچوں ای اوہدا جوڑا پیدا

زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيْرًا وَّنِسَآءً ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْ تَسَآءَلُوْنَ بِهٖ

کیتا تے ایہناں دوہاں وچوں کثرت نال مرد تے عورت پھیلا دتے تے اللہ توں ڈرو جیہدے ناں اُتے اک دوجے توں منگدے

وَالْاَرْحَامَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيْبًا ﴿١﴾ وَاٰتُوا الْيَتٰمٰٓى اَمْوَالَهُمْ وَ

او تے رشتے (توڑن توں بچو۔) بے شک اللہ تہاڈے تے نگہبان اے① (1) تے یتیماں نوں اوہناں دے مال دے دیو تے

لَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيْثَ بِالطَّيِّبِ ۠ وَلَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْ ۭ اِنَّهٗ كَانَ

ستھرے مال دے بدلے گندا مال نہ لوو تے ایہناں دے مالاں نوں اپنے مالاں وچ ملا کے نہ کھا جاؤ② بے شک ایہہ

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ حضرت آدم دی ساری اولاد نوں خطاب اے تے ساریاں نوں تقویٰ دا حکم دِتا گیا اے، تے نالے ایہہ چیزاں بیان ہویاں نیں: اللہ پاک نے سارے انساناں نوں اِک جان یعنی حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام توں پیدا کیتا۔ فیر ایہناں دے وجود وچوں ایہناں دا جوڑا یعنی حضرت حوا رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نوں پیدا کیتا۔ ایہناں دوہاں حضرات وچوں ای زمین تے نسل در نسل بڑے زیادہ مرد تے عورت دا سلسلہ شروع ہویا۔ کیونکہ انسان دی نسل اَگے ودھن توں آپس وچ ظلم تے اِک دوجے دا حق مارن دا سلسلہ وی شروع ہویا ایس لئی اللہ پاک دے خوف دا حکم دِتا گیا تاں کہ ظلم توں بچن، تے نالے ظلم دی اِک صورت تے بدتر صورت رشتے داراں نوں چھڈ دینا اے۔ ایس لئی ایس توں بچن دا حکم دِتا۔ ② ... یعنی جدوں یتیم اپنا مال منگن تے شریعت دے اصول پورے کر کے اوہناں دا مال اوہناں نوں دے دیو تے اپنے حلال مال دے بدلے یتیم دا مال نہ لوو جیہڑا تہاڈے لئی حرام اے۔ جیہدی اِک صورت ایہہ اے کہ اپنا گھٹیا مال یتیم نوں دے کے اوہدا چنگا مال لے لوو۔ تہاڈا گھٹیا مال تہاڈے لئی چنگا اے ایس لئی کہ ایہہ تہاڈے لئی حلال اے جدکہ یتیم دا چنگا مال تہاڈے لئی گھٹیا اے ایس لئی کہ اوہ تہاڈے تے حرام اے۔

حُوْبًا كَبِيْرًا ۝٢ وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوْا فِي الْيَتٰمٰى فَانْكِحُوْا مَا طَابَ لَكُمْ

وڈا گناہ اے (2) تے جے تہانوں خطرہ ہووے کہ یتیم کُڑیاں وچ انصاف نئیں کر سکو گے تے ایہناں عورتاں نال نکاح کر لو جیہڑیاں تہانوں

مِّنَ النِّسَآءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ۚ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوْا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا

چنگیاں لگن، دو دو تے تن تن تے چار چار ① فیر جے تہانوں ایس گل دا ڈر ہووے کہ تسیں انصاف نئیں کر سکو گے تے صرف اِک (نال نکاح کرو) یا لونڈیاں

مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ؕ ذٰلِكَ اَدْنٰۤى اَلَّا تَعُوْلُوْا ۝٣ وَاٰتُوا النِّسَآءَ صَدُقٰتِهِنَّ نِحْلَةً ؕ

(اُتے گذارہ کرو) جیہناں دے تسیں مالک او۔ ایہہ ایس توں زیادہ نیڑے اے کہ تہاڈے کولوں کوئی ظلم نہ ہووے ② (3) تے عورتاں نوں اوہناں دے مہر خشی نال

فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوْهُ هَنِيْٓـًٔا مَّرِيْٓـًٔا ۝٤ وَلَا تُؤْتُوا

دیو فیر جے اوہ خش دلی نال مہر وچوں تہانوں کجھ دے دیون تے اوہنوں ستھرا، خشگوار (سمجھ کے) کھاؤ ③ (4) تے کم عقلاں نوں

السُّفَهَآءَ اَمْوَالَكُمُ الَّتِيْ جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيٰمًا وَّارْزُقُوْهُمْ فِيْهَا وَاكْسُوْهُمْ

ایہناں دے اوہ مال نہ دیو جیہنوں اللہ نے تہاڈے لئی گزر بسر دا ذریعہ بنایا اے تے اوہناں نوں ایس مال وچوں کھواؤ تے پواؤ

وَقُوْلُوْا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ۝٥ وَابْتَلُوا الْيَتٰمٰى حَتّٰۤى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ۚ فَاِنْ

تے ایہناں نال چنگی گل آکھو (5) تے یتیماں (دی سمجھداری) نوں ازماندے روو ایتھوں تک کہ جد اوہ نکاح دے قابل ہوون تے جے

حاشیہ ① ... پہلے زمانے وچ مدینے دے لوک اپنی زیر سرپرستی یتیم کُڑیاں توں اوہناں دے مال دی وجہ توں نکاح کر لیندے، فیر اوہناں دے حقوق پورے نہ کردے تے نہ چنگا سلوک کردے تے اوہناں دی وراثت دا مال لین لئی اوہناں دی موت نوں اُڈیکدے، ایتھے اوہناں نوں ایس حرکت توں روکیا گیا اے۔ ② ... آیت وچ چار تک شادیاں کرن دی اجازت دتی گئی اے پر ایہہ ایس صورت وچ اے جدوں خاوند بیویاں دے وچ انصاف کرے۔ بیویاں دے وچ انصاف کرنا فرض اے، ایہدے وچ نویں، پرانی، کنواری یا دوجے دی طلاق والی یا بیوہ ساریاں اِکو جئیاں نیں۔ ایہہ انصاف لباس، کھان پین، رہن سہن دی جگہ تے رات نوں نال رہن وچ ضروری اے۔ ایہناں کماں وچ ساریاں نال اکو جئیا سلوک ہووے۔ ③ ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے خاوناں نوں حکم دِتا اے کہ اوہ اپنیاں بیویاں نوں ایہناں دے حق مہر راضی خشی دین فیر جے ایہناں دیاں بیویاں خش دلی توں اپنے مہر وچوں ایہناں نوں کجھ تحفے دے طور تے دے دین تے اوہ ایہنوں ستھرا تے مزیدار سمجھ کے کھان۔ ایہدے وچ ایہناں دا کوئی دینی یا دنیاوی یا آخرت دا کوئی نقصان نئیں اے۔

اٰنَسْتُمْ مِّنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوْٓا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ ۚ وَلَا تَاْكُلُوْهَآ اِسْرَافًا وَّبِدَارًا

تسیں اوہناں دی سمجھداری ویکھو تے اوہناں دے مال اوہناں دے حوالے کر دیو تے اوہناں دے مال فضول خرچی نال تے (ایس ڈر توں) چھیتی چھیتی نہ کھاؤ

اَنْ يَّكْبَرُوْا ۭ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۚ وَمَنْ كَانَ فَقِيْرًا فَلْيَاْكُلْ

کہ اوہ وڈے ہو جان گے تے جیہنوں حاجت نہ ہووے تے اوہ بچے تے جیہڑا حاجت مند ہووے اوہ مناسب مقدار وچ

بِالْمَعْرُوْفِ ۭ فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوْا عَلَيْهِمْ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ

کھا سکدا اے فیر جدوں تسیں اوہناں دے مال اوہناں دے حوالے کرو تے اوہناں اُتے گواہ بنا لوو تے حساب لین لئی اللہ

حَسِيْبًا ۝٦ لِلرِّجَالِ نَصِيْبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدٰنِ وَالْاَقْرَبُوْنَ ۠ وَلِلنِّسَاۗءِ نَصِيْبٌ

کافی اے ① (6) مرداں لئی اوس (مال) وچوں (وراثت دا) حصہ اے جیہڑا ماں پیو تے رشتے دار چھڈ گئے تے عورتاں لئی اوہدے وچوں حصہ اے

مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدٰنِ وَالْاَقْرَبُوْنَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَ ۭ نَصِيْبًا مَّفْرُوْضًا ۝٧ وَ

جیہڑے ماں پیو تے رشتےدار چھڈ گئے، وراثت دا مال تھوڑا ہووے یاں بُہتا۔ (اللہ نے ایہہ)طے شدہ حصہ (بنایا اے۔) ② (7) تے

اِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ اُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنُ فَارْزُقُوْهُمْ مِّنْهُ وَقُوْلُوْا

جدوں تقسیم کرن ویلے رشتے دار تے یتیم تے مسکین آ جاون تے اوس مال وچوں اوہناں نوں وی کجھ دے دیو ③ تے

حاشیہ ① ...ایتھے سرپرستاں نوں خاص کر کے کجھ ہدایتاں دِتیاں گئیاں نیں ایس لئی فرمایا گیا کہ یتیماں دے مال نوں فضول خرچی نال استعمال نہ کرو تے ایس ڈر توں ایہناں دا مال چھیتی چھیتی نہ کھاؤ کہ وڈے ہون تے ایہناں نوں ایہناں دا مال واپس دینا پوے گا تے ایس چکر وچ جنا زیادہ ہو سکے ایہناں دا مال کھا جاؤ، اِنج نہ کرنا ایس لئی کہ ایہہ حرام اے۔ ہور ہدایت ایہہ اے کہ یتیم دا سرپرست جے آپ مالدار ہووے یعنی اوہنوں یتیم دا مال استعمال کرن دی حاجت نئیں تے اوہدا مال استعمال کرن توں بچے جد کہ جے کوئی حاجت مند ہووے اوہ مناسب مقدار وچ کھا سکدا اے یعنی جِنی معمولی جئی لوڑ ہووے۔ ایہدے وچ کوشش ایہہ ہونی چاہی دی اے کہ گھٹ توں گھٹ کھاوے۔ ② ...ایتھے زمانہ جاہلیت وچ عورتاں تے بچیاں نوں وراثت دے مال وچوں حصہ نہ دین دی رسم نوں باطل کیتا گیا۔ ایس توں پتا لگا کہ پتر نوں وراثت دا مال دینا تے دِھی نوں نہ دینا کھلا ظلم تے قرآن دے خلاف اے، دونویں وراثت دے حقدار نیں۔ تے نالے ایہہ وی پتا لگا کہ اسلام وچ عورتاں دے حقاں دی بڑی اہمیت اے۔ ③ ...غیر وارثاں نوں وراثت دے مال وچوں کجھ دینا مستحب اے۔ ایس تے اِنج وی عمل ہو سکدا اے کہ دادا اپنے یتیم پوتر دے بارے وچ وصیت کر جاوے یا وارث اپنے حصے وچوں اوہنوں کجھ دے دیوے۔ ایس حکم تے عمل کرن وچ مسلماناں وچ بڑی سستی ویکھی جاندی اے، پر اِک گل یاد رہوے کہ نابالغ تے غیر موجود وراث دے حصے وچوں دین دی اجازت نئیں۔

لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ۝٨ وَلْيَخْشَ الَّذِيْنَ لَوْ تَرَكُوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعٰفًا

اوہناں نال چنگی گل کرو (8) تے اوہ لوک ڈرن جیہڑے جے اپنے پچھے کمزور اولاد چھڈن تے اوہناں دے بارے کنے ای

خَافُوْا عَلَيْهِمْ ۠ فَلْيَتَّقُوا اللّٰهَ وَلْيَقُوْلُوْا قَوْلًا سَدِيْدًا ۝٩ اِنَّ الَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ

خطریاں دا شکار ہوندے۔ تے اوہناں نوں چاہیدا اے کہ اللہ توں ڈرن تے سدی گل کرن (9) بے شک اوہ لوک جیہڑے ظلم کردیاں ہویاں

اَمْوَالَ الْيَتٰمٰى ظُلْمًا اِنَّمَا يَاْكُلُوْنَ فِيْ بُطُوْنِهِمْ نَارًا ۭ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيْرًا ۝١٠ ع ١٢ ع ١٠

یتیماں دا مال کھاندے نیں اوہ اپنے ڈھڈاں وچ نِری اگ بھردے نیں تے بڑی چھیتی ایہہ لوگ بھانبڑ ماردی اگ وچ سڑن گے ① (10)

يُوْصِيْكُمُ اللّٰهُ فِيْٓ اَوْلَادِكُمْ ۤ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ ۚ فَاِنْ كُنَّ نِسَاۗءً فَوْقَ

اللہ تہانوں تہاڈی اولاد بارے حکم دیندا اے، ② پتر دا حصہ دو دِھیاں دے برابر اے فیر جے صرف دِھیاں ای ہوون بھاویں دو توں زیادہ

اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۚ وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۭ وَلِاَبَوَيْهِ

ہوون تے ایہناں لئی وراثت دا دو تہائی حصہ ہووے گا تے جے اِک لڑکی ہووے تے اوس لئی ادھا حصہ اے تے جے کر میت دی اولاد ہووے تے

لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهٗ وَلَدٌ ۚ فَاِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّهٗ وَلَدٌ وَّ

میت دے ماں پیو وچوں ہر اک لئی وراثت توں چھیواں حصہ ہووے گا فیر جے کر میت دی اولاد نہ ہووے تے ماں پیو چھڈے ہوون تے ماں لئی

وَرِثَهٗٓ اَبَوٰهُ فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَاِنْ كَانَ لَهٗٓ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ السُّدُسُ مِنْۢ بَعْدِ

تیسرا حصہ اے فیر جے اوس (میت) دے کئی بہن بھرا ہون تے ماں دا چھیواں حصہ ہووے گا، (ایہہ سارے حکم) ایس وصیت (نوں پورا کرن) توں بعد

حاشیہ ① ... یتیماں دا مال ناحق کھانا حرام اے۔ یاد رکھو کہ یتیم دا مال جان بُجھ کے بری نیت توں کھانا تے واضح ای اے پر بعض اوقات پتا نہ ہون دی وجہ توں ایہہ گناہ وی ہو جاندا اے جویں جدوں میت دے وارثاں وچ کوئی یتیم اے تے اوہدے مال توں یا اوہدے مال سَنے ساریاں دے مال توں فاتحہ قل خوانی وغیرہ کھانا حرام اے کہ ایہدے وچ یتیم دا حق شامل اے۔ ② ... ایس آیت توں وراثت دے حکماں نوں دسیا جاریا اے، ایہدے حکماں وچ بڑی تفصیل اے ، ایہناں نوں جدوں تک باقاعدہ کسے دے کول بہہ کے مشق دے ذریعے حل نہ کیتا جاوے اودوں تک سمجھنا مشکل اے ایس لئی ایہناں نوں سمجھن لئی باقاعدہ کسے وراثت دے علم دے ماہر عالم دے کول بہہ کے سمجھنا چاہیدا اے۔

وَصِيَّةٍ يُّوْصِيْ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ ؕ اٰبَآؤُكُمْ وَاَبْنَآؤُكُمْ لَا تَدْرُوْنَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ

(ہون گے) جیہڑا اوہ (فوت ہون والا) کر گیا اے تے قرض (دی ادائیگی) تو بعد (ہوون گے۔) تہاڈے پیو تے تہاڈے پُتر تہانوں پتا نئیں کہ ایہناں وچوں کون

لَكُمْ نَفْعًا ؕ فَرِيْضَةً مِّنَ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿١١﴾ وَلَكُمْ نِصْفُ

تہانوں بوہتا نفع دیوے گا، (ایہہ) اللہ ولوں مِتھیا گیا حصہ اے۔ بے شک اللہ بڑے علم والا، حکمت والا اے (11) تے تہاڈیاں بیویاں جیہڑا (مال)

مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّهُنَّ وَلَدٌ ۚ فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ

چھڈ جاون جے اوہناں دی اولاد نہ ہووے تے اوہدے وچوں تہاڈے لئی ادھا حصہ اے، فیر جے اوہناں دی اولاد ہووے تے اوس وراثت وچوں تہاڈے لئی چوتھا حصہ اے۔

مِمَّا تَرَكْنَ مِنْۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُّوْصِيْنَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ ؕ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ

(ایہہ حصے) اوس وصیت توں بعد (ہون گے) جیہڑی اوہناں نیں کیتی ہووے تے قرض (اتارن) توں بعد (ہون گے) تے جے تہاڈی اولاد نہ ہووے تے تہاڈی وراثت وچوں

اِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّكُمْ وَلَدٌ ۚ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِّنْۢ

عورتاں لئی چوتھا حصہ اے، فیر جے تہاڈی اولاد ہووے تے اوہناں دا تہاڈی وراثت وچوں اٹھواں حصہ اے (ایہہ حصے) اوس وصیت توں بعد (ہوون گے)

بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوْصُوْنَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ ؕ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ يُّوْرَثُ كَلٰلَةً اَوِ امْرَاَةٌ

جیہڑی وصیت تسیں کر جاؤ تے قرض (اتارن) توں بعد (ہوون گے۔) تے جے کسے ایہو جئے مرد یا عورت دی وراثت ونڈی جاںی ہووے جنے ماں پیو تے اولاد (وچوں) کوئی نہ چھڈیا

وَّلَهٗۤ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ ۚ فَاِنْ كَانُوْۤا اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ

تے (صرف) ماں ولوں اوہدا اِک بھرا یا اِک بہن ہووے تے ایہناں وچوں ہر اک لئی چھیواں حصہ ہووے گا تے فیر جے اوہ (ماں دے ولوں) بہن بھرا اِک توں زیادہ ہون

فَهُمْ شُرَكَآءُ فِي الثُّلُثِ مِنْۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُّوْصٰى بِهَآ اَوْ دَيْنٍ ۙ غَيْرَ مُضَآرٍّ ۚ

تے سارے تہائی وچ شریک ہوون گے (ایہہ دوویں صورتاں وی) میت دی اوس وصیت تے قرض (اتارن) توں بعد ہوون گیاں جس (وصیت) وچ اوہنے (وارثاں نوں) نقصان نہ دِتا ہووے۔ ①

حاشیہ ① ... میت ولوں کیتی گئی وصیت اوہدے مال دے تیجے حصے توں پوری کیتی جاوے گی، ایس توں ودھ دی وصیت وارثاں دی اجازت تے رکھی گئی اے، جے اوہ چاہن تے ودھ مقدار اپنے اپنے حصیاں وچوں دے سکدے نیں۔

وَصِيَّةً مِّنَ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ﴿١٢﴾ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ؕ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَ

ایہہ اللہ ولوں حکم اے تے اللہ وڈا جانن والا، وڈا برداشت والا اے (12) ایہہ اللہ دیاں حداں نیں① تے جیہڑا اللہ تے

رَسُوْلَهٗ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ وَذٰلِكَ

اللہ دے رسول دا حکم منے تے اللہ اوہنوں جنتاں وچ داخل کرے گا جیہدے تھلے نہراں وگدیاں پئیاں نیں اوہ ہمیشہ اوہناں وچ رہن گے، تے ایہہ ای

الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١٣﴾ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَتَعَدَّ حُدُوْدَهٗ يُدْخِلْهُ نَارًا

وڈی کامیابی اے (13) تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دی نافرمانی کرے تے اوہدیاں (ساریاں) حداں توں ودھ جاوے تے اللہ اوہنوں اگ وچ سٹے گا

ع ٢ ١٣ خَالِدًا فِيْهَا ۪ وَلَهٗ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿١٤﴾ ع وَالّٰتِيْ يَاْتِيْنَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِّسَآئِكُمْ

جیہدے وچ (اوہ) ہمیشہ روہے گا② تے اوہدے لئی ذلالت والا عذاب اے (14) تے تہاڈیاں عورتاں وچوں جیہڑیاں بدکاری کر لین

فَاسْتَشْهِدُوْا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ ۚ فَاِنْ شَهِدُوْا فَاَمْسِكُوْهُنَّ فِي الْبُيُوْتِ

اوہناں اُتے اپنیاں وچوں چار مرداں دی گوہی لوو فیر جے اوہ گواہی دے دین تے اوہناں عورتاں نوں گھراں وچ بند کر دیو

حَتّٰى يَتَوَفّٰىهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيْلًا ﴿١٥﴾ وَالَّذٰنِ يَاْتِيٰنِهَا

ایتھوں تک کہ موت اوہناں (دی زندگی) نوں پورا کر دیوے③ یاں اللہ اوہناں لئی کوئی راہ بنا دیوے (15) تے تہاڈے وچوں جیہڑا مرد عورت ایہو جئیا کم کرن

حاشیہ ① ...وراثت دے مسئلیاں نوں اللہ نے اپنیاں حداں قرار دتا اے تے اوہناں دے توڑن نوں اللہ پاک دیاں حداں توڑنا قرار دتا۔ ایس توں پتا لگا کہ وراثت دی ونڈ وچ ظلم کرن تے اللہ دا عذاب آوندا اے۔ ایس توں اوہناں مسلماناں نوں عبرت پھڑنی چاہی دی اے جیہڑے کُڑیاں یا دوجے وارثاں نوں محروم کر دیندے نیں۔ حدیث مبارکہ اے "جیہڑا اپنے وارث نوں وراثت توں محروم کرے اللہ پاک قیامت دے دین اوہنوں جنت دے اوہدے حصے توں محروم کر دیوے گا" ② ... شریعت دی کسے وی حد نوں توڑنا حرام اے پر ساریاں حداں نوں توڑن والا کافر ای اے یعنی جیہڑا ایمان دی حد وی توڑ دیندا اے تے ایس مقام تے ایہہ ای مراد اے ایس لئی ایتھے نافرمان لئی ہمیشہ دوزخ وچ رہن دی وعید اے تے جہنم وچ ہمیشہ کافر ای رہوے گا، مسلمان نئیں۔ ③ ... زنا کرن والیاں عورتاں نوں موت آون تک گھراں وچ قید رکھن دا حکم زنا دے بارے کوڑیاں تے رجم دی سزا مقرر ہون توں پہلے سی جدوں زنا دی حد بارے حکم اُترے تے ایہہ حکم منسوخ ہو گیا۔ زنا تے قذف دی سزا دا بیان، سورۂ نور آیت 2 تے 4 وچ دسیا گیا اے۔

مِنكُمْ فَاٰذُوْهُمَا ۚ فَاِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوْا عَنْهُمَا ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا

ایہناں نوں تکلیف دیو① تے جے اوہ توبہ کر لین تے اپنی اصلاح کر لین تے اوہناں دا پچھا چھڈ دیو۔ بے شک اللہ وڈا توبہ قبول کرن والا،

رَّحِيْمًا ﴿١٦﴾ اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ

مہربان اے (16) اوہ توبہ جس دا قبول کرنا اللہ نے اپنے فضل نال لازم کر لیا اے اوہ اوہناں دی ای اے جیہڑے نا سمجھی نال برائی کر بیٹھن② فیر

يَتُوْبُوْنَ مِنْ قَرِيْبٍ فَاُولٰٓئِكَ يَتُوْبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا

تھوڑی دیر وچ توبہ کر لین③ ایہو جیہاں تے اللہ اپنی رحمت نال رجوع کردا اے تے اللہ جانن والا

حَكِيْمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ

حکمت والا اے④ (17) تے اوہناں لوکاں دی توبہ نئیں جیہڑے گناہواں وچ لگے رہندے نیں ایتھوں تک کہ جدوں ایہناں وچوں کسے

اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّيْ تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذِيْنَ يَمُوْتُوْنَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۗ

نوں موت آ جائے تے آکھن لگے ہن میں توبہ کیتی تے نہ اوہناں لوکاں دی (کوئی توبہ اے) جیہڑے کفر دی حالت وچ مرن۔

اُولٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٨﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ

اوہناں لئی اسیں درد والا عذاب تیار کیتا ہویا اے (18) اے ایمان والیو! تہاڈے لئی حلال نئیں کہ تسیں زبردستی

حاشیہ ① ... زنا دی سزا پہلے تکلیف دینی مقرر کیتی گئی، فیر قید کرنا، فیر کوڑے مارنا یا سنگسار کرنا۔ ایہہ آیت وی صحیح قول دے مطابق زناوالی حد دی آیت توں منسوخ اے۔ ② ... سچی توبہ دے ایہہ معنی نیں کہ بندہ گناہ نوں اللہ دی نافرمانی سمجھدیاں ہویاں ایس تے شرمندہ تے پریشان ہو کے اوسے ویلے چھڈ دیوے تے آئندہ توں کدے ایس گناہ والے پاسے نہ جاون تے سچے دل توں پورا پکا ارادہ کرے تے جیہناں گناہواں دا ازالہ بن دا اے اوہناں دا ازالہ کرے جویں نماز، روزہ چھڈیا تے قضا کرے تے کسے دا ناحق مال لیا جویں چوری، نپنا یا رشوت وچ تے اوہنوں واپس کر دیوے تے جتھے معافی منگنی ضروری ہووے اوتھے معافی منگے۔ ③ ... ایتھے "تھوڑی دیر" دا مطلب موت ویلے اُتلی دنیا دیاں چیزاں نظر آون توں پہلے دا وقت اے۔ ④ ... اسلام وچ توبہ دا قانون بنانا خاص حکمت تے علم دی بنیاد اے۔ جیہناں دیناں وچ توبہ نئیں اوہناں دے منن والے گناہ تے بڑے دلیر ہندے نیں ایس لئی کہ مایوسی جرم تے دلیر کر دیندی اے تے معافی دی امید توبہ دا شوق دواندی اے۔ جس بندے نوں پھانسی دی سزا سنادِتی ہووے اوہنوں ساریاں توں وکھ قید وچ رکھیا جاندا اے تاں کہ کسے ہور نوں قتل نہ کر دیوے ایس لئی کہ اوہ اپنی حیاتی توں مایوس ہو چکیا ہندا اے تے جیہنوں اِک مِتھی گئی مدت تک سزا توں بعد رہائی دا حکم ہووے اوہنوں ہوراں مجرماں نال قید وچ رکھیا جاندا اے، ایس توں ایہہ خطرہ نئیں ہندا ایس لئی کہ اوہنوں چُھٹ جان دی امید ہندی اے۔

تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا ۭ وَلَا تَعْضُلُوْهُنَّ لِتَذْهَبُوْا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوْهُنَّ اِلَّآ اَنْ

عورتاں دے وارث بن جاؤ ① تے عورتاں نوں ایس نیت نال نہ روکو کہ جیہڑا مہر تسیں اوہناں نوں دِتا سی اوہدے وچوں کجھ لے لوو سوائے ایس صورت توں کہ

يَّاْتِيْنَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوْهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۚ فَاِنْ كَرِهْتُمُوْهُنَّ

اوہ کھلی بے حیائی کرن تے ایہناں نال چنگے طریقے نال زندگی گزارو فیر جے تہانوں اوہ پسند نہ ہوون

فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوْا شَيْـــًٔا وَّيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيْهِ خَيْرًا كَثِيْرًا ۝۱۹ وَاِنْ اَرَدْتُّمُ

تے ہو سکدا اے کوئی چیز تہانوں پسند نہ ہووے تے اللہ اوہدے وچ بڑی بھلائی رکھ دیوے (19) تے جے تسیں

اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ ۙ وَّاٰتَيْتُمْ اِحْدٰىهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَاْخُذُوْا

اِک بیوی دے بدلے دوسری بیوی بدلنا چاہوو تے تسیں اوہنوں بہتا مال دے چکے ہوو ② تے اوہدے وچوں کجھ واپس نہ

مِنْهُ شَيْـــًٔا ۭ اَتَاْخُذُوْنَهٗ بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ۝۲۰ وَكَيْفَ تَاْخُذُوْنَهٗ وَقَدْ

لوو۔ کیہ تسیں کوئی جھوٹھ بنھ کے تے کھلے گناہ کرکے اوہ لوو گے (20) تے تسیں اوہ (مال) کس طراں واپس لے سکدے او حالاں

اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ وَّاَخَذْنَ مِنْكُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ۝۲۱ وَلَا تَنْكِحُوْا مَا نَكَحَ

تسیں (تہائی وچ) اِک دوسرے نال مل چکے او تے اوہ تہاڈے کولوں پکا وعدہ (وی) لے چکیاں نیں (21) تے اپنے

حاشیہ ① ...اسلام توں پہلے عرب والیاں دا ایہہ قانون سی کہ لوک مال دی طرح اپنے رشتہ داراں دیاں بیویاں دے وی وارث بن جاندے سن فیر جے چاہندے تے حق مہر دے بغیر ای ایہناں نوں بیوی بنا کے رکھدے یا کسے ہور دے نال ویاہ کر دیندے تے ایہناں دا حق مہر آپ رکھ لیندے یا ایہناں نوں اَگے شادی نہ کرن دیندے بلکہ اپنے کول ای رکھدے تاں کہ ایہناں نوں جیہڑا مال وراثت وچ ملیا اے اوہ ایہناں لوکاں نوں دے دین تے فیر ایہناں دی جان چھڈن یا عورتاں نوں ایس لئی روکی رکھدے کہ ایہہ مر جان گیاں تے ایہہ روکن والے لوک ایہناں دے وارث بن جان۔ ایتھوں تک اوہ عورتاں ایہناں دے ہتھاں وچ بلکل مجبور ہندیاں تے اپنے اختیار توں کجھ وی نہ کر سکدیاں سن ایس رسم نوں مکان لئی ایہہ آیت نازل فرمائی گئی۔ ② ... ایس آیت وچ بوہت زیادہ مال دین دا ذکر اے ایس توں ثابت ہندا اے کہ زیادہ حق مہر مقرر کرنا جائز اے بھاویں بہتر گھٹ مہر اے یا اوناں حق مہر کہ جیہدی ادائیگی سوکھی ہووے۔

اٰبَآؤُكُمْ مِّنَ النِّسَآءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ؕ اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً وَّمَقْتًا ؕ وَسَآءَ

پیو دادا دیاں بیویاں نال نکاح نہ کرو① پر جیہڑا پہلے ہو گیا (اوہ معاف اے۔) بے شک ایہہ بے حیائی تے غضب دا سبب اے،تے ایہہ بوہت بھیڑا

سَبِيْلًا ﴿٢٢﴾ ع حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهٰتُكُمْ وَبَنٰتُكُمْ وَاَخَوٰتُكُمْ وَعَمّٰتُكُمْ وَخٰلٰتُكُمْ ٣ ع ١٤

راہ اے (22) تہاڈے اُتے حرام کر دتیاں گئیاں تہاڈیاں ماواں تے تہاڈیاں دِھیاں تے تہاڈیاں بھیناں تے تہاڈیاں پھپھیاں تے تہاڈیاں ماسیاں

وَبَنٰتُ الْاَخِ وَبَنٰتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهٰتُكُمُ الّٰتِيْٓ اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوٰتُكُمْ مِّنَ

تے تہاڈیاں بھتیجیاں تے تہاڈیاں بھانجیاں تے تہاڈیاں اوہ ماواں جیہناں تہانوں دُدھ پیایا تے دُدھ (دے رشتے) توں تہاڈیاں بھیناں②

الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهٰتُ نِسَآئِكُمْ وَرَبَآئِبُكُمُ الّٰتِيْ فِيْ حُجُوْرِكُمْ مِّنْ نِّسَآئِكُمُ

تے تہاڈیاں بیویاں دیاں ماواں تے تہاڈیاں بیویاں دیاں اوہ دھیاں جیہڑیاں تہاڈی گود وچ نیں (جیہڑیاں اوناں بیویاں وچوں ہوون) جیہناں نال تسیں

الّٰتِيْ دَخَلْتُمْ بِهِنَّ ۫ فَاِنْ لَّمْ تَكُوْنُوْا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ۫ وَ

ہم بستری کر چکے او فیر جے تسیں ایہناں (بیویاں) نال ہم بستری نہ کیتی ہووے تے اوہناں دیاں دھیاں نال نکاح کرن وچ تہاڈے تے کوئی حرج نئیں تے

حَلَآئِلُ اَبْنَآئِكُمُ الَّذِيْنَ مِنْ اَصْلَابِكُمْ ۙ وَاَنْ تَجْمَعُوْا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ

تہاڈے سکے پُتراں دیاں بیویاں③ تے دو بھیناں نوں اکٹھیاں کرنا (حرام اے)۔

اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٢٣﴾

پر جیہڑا پہلے ہو گیا۔ بے شک اللہ بخش والا تے مہربان اے (23)

حاشیہ ① ... جاہلیت دے زمانے وچ رواج سی کہ پیو دے مرن توں بعد پُتر اپنی سکی ماں نوں چھڈ کے پیو دی دوجی بیوی نال شادی کر لیندا سی، ایس آیت وچ اِنج کرن توں روک دِتا گیا۔ ② ... رضائی رشتے دُدھ دے رشتیاں نوں کہندے نیں۔ رضائی ماواں تے رضائی بھین بھراواں نال وی نکاح حرام اے بلکہ رضائی بھتیجے، بھانجے، ماسی، مامے وغیرہ ساریاں نال نکاح حرام اے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ منہ بولے پتراں دیاں عورتاں دے نال نکاح جائز اے تے رضائی بیٹے دی بیوی وی حرام اے ایس لئی کہ اوہ نسبی بیٹے دے حکم وچ اے تے پوترے تے پڑپوترے وی پتراں وچ شامل نیں۔

وَّالْمُحْصَنٰتُ مِنَ النِّسَآءِ اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۚ كِتٰبَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ۚ

تے شوہر والیاں عورتاں تہاڈے اُتے حرام نیں سوائے کافراں دیاں عورتاں دے جیہڑیاں تہاڈی ملکیت وچ آ جاون۔ ایہہ تہاڈے تے اللہ دا لکھیا ہویا اے

وَاُحِلَّ لَكُمْ مَّا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوْا بِاَمْوَالِكُمْ مُّحْصِنِيْنَ غَيْرَ

تے ایہناں عورتاں توں علاوہ ساریاں تہاڈے لئی حلال نیں کہ تسیں ایہناں نوں اپنے مالاں دے ذریعے نکاح کرن لئی لبھو نہ کہ

مُسٰفِحِيْنَ ۭ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ مِنْهُنَّ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ فَرِيْضَةً ۭ

زنا کرن لئی تے اوہناں وچوں جیہناں عورتاں نال نکاح کرنا چاہو① اوہناں دے مِتھے ہوئے مہر اوہناں نوں دے دیو

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا تَرٰضَيْتُمْ بِهٖ مِنْۢ بَعْدِ الْفَرِيْضَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ

تے مِتھے مہر توں بعد جے تسیں آپس وچ (کسے مقدار تے) راضی ہو جاؤ تے ایہدے وچ تہاڈے تے کوئی گناہ نئیں۔ بے شک اللہ

كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿٢٤﴾ وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَّنْكِحَ

جانن والا، حکمت والا اے (24) تے تہاڈے وچوں جیہڑا کوئی اپنی طاقت نہ رکھدا ہووے کہ

الْمُحْصَنٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِّنْ فَتَيٰتِكُمُ

آزاد مسلمان عورتاں نال نکاح کر سکے تے اوہناں مسلمان کنیزاں نال نکاح کر لووے

الْمُؤْمِنٰتِ ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيْمَانِكُمْ ۭ بَعْضُكُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۚ فَانْكِحُوْهُنَّ

جیہڑیاں تہادی ملکیت نیں② تے اللہ تہاڈے ایمان نوں چنگی طراں جان دا اے۔ تسیں سارے آپس وچ اِکو جئے او تے اوہناں دے

حاشیہ ① ... قرآن پاک وچ عورت نال میاں بیوی والے تعلقات دے معاملے وچ نفع لین دیاں صرف دو صورتاں دسیاں گئیاں نیں۔ (1) شرعی نکاح دے ذریعے (2) عورت جس صورت وچ شرعی طور تے لونڈی بن جاوے۔ ایس لئی ایہدے توں علاوہ ہر صورت حرام اے۔ ② ... جیہڑا بندہ آزاد عورت نال نکاح دی طاقت تے وسعت نہ رکھدا ہووے تے اوہ کسے مسلمان دی مومنہ کنیز نال اوہدے مالک دی اجازت دے نال نکاح کر سکدا اے۔ اپنی کنیز نال نکاح نئیں ہو سکدا ایس لئی کہ اوہ مالک لئی نکاح دے بغیر ای حلال اے۔

بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ مُحْصَنٰتٍ غَيْرَ

مالکاں دی اجازت نال اوہناں نال نکاح کر لوو تے چنگے طریقے نال اوہناں نوں اوہناں دے مہر دے دیو ایس حال وچ کہ اوہ نکاح کرن والیاں ہوون، نہ

مُسٰفِحٰتٍ وَّلَا مُتَّخِذٰتِ اَخْدَانٍ ۚ فَاِذَآ اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ

زنا کرن والی تے نہ لک کے یار بناون والی۔ فیر جدوں اوہناں دا نکاح ہو جاوے تے جے اوہ کوئی بے حیائی کرن

فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنٰتِ مِنَ الْعَذَابِ ۭ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ

تے اوہناں تے آزاد عورتاں دی نسبت اَدھی سزا اے۔① ایہہ تہاڈے وچوں اوس شخص لئی مناسب اے جیہنوں بدکاری (وچ پے جان) دا خطرہ

مِنْكُمْ ۭ وَاَنْ تَصْبِرُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٢٥ يُرِيْدُ اللّٰهُ ع ٤ ١٤

اے تے تہاڈا صبر کرنا تہاڈے لئی چنگا اے② تے اللہ بخشن والا مہربان اے (25) اللہ چاہندا اے کہ

لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوْبَ عَلَيْكُمْ ۭ

اپنے حکماں نوں تہاڈے لئی بیان کردیوے تے تہانوں تہاڈے توں پہلے لوکاں دے طریقے دس دیوے تے تہاڈے اُتے اپنی رحمت نال رجوع فرماوے

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝٢٦ وَاللّٰهُ يُرِيْدُ اَنْ يَّتُوْبَ عَلَيْكُمْ ڰ وَيُرِيْدُ الَّذِيْنَ

تے اللہ علم و حکمت والا اے (26) تے اللہ تہاڈے اُتے اپنی رحمت نال رجوع فرمانا چاہندا اے تے جیہڑے لوک

يَتَّبِعُوْنَ الشَّهَوٰتِ اَنْ تَمِيْلُوْا مَيْلًا عَظِيْمًا ۝٢٧ يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّخَفِّفَ

اپنی خاہشاں پچھے ٹردے پئے نیں اوہ چاہندے نیں کہ تسیں سدے راہ توں بوہت دور ہو جاؤ (27) اللہ چاہندا اے کہ تہاڈے تے آسانی

حاشیہ ① ...زانیہ لونڈی بھاویں کنواری ہووے یا شادی شدہ، ایہدی سزا آزاد کنواری عورت دی سزا توں ادھی یعنی پنجاہ 50 کوڑے اے۔ شادی شدہ لونڈی نوں آزاد عورت وانگوں رجم نئیں کیتا جاوے گا ایس لئی کہ رجم وچ تنصیف یعنی ایس سزا نوں ادّا کرنا ممکن نئیں۔② ... بہتر ایہہ اے کہ آزاد عورت نال نکاح کیتا جاوے تے لونڈی نال نکاح کرن توں بچیا جاوے پر جیہنوں زنا وچ پین دا ڈر ہووے اوہنوں کسے ہور دی کنیز نال نکاح کرنا جائز اے بھاویں ایس صورت وچ وی صبر کرنا تے پرہیز گار رہنا افضل اے۔ نوٹ: ایس زمانے وچ پوری دنیا تے مرد نوں غلام تے عورت نوں لونڈی بنان دا قانون ختم ہو چکیا اے۔

عَنْكُمْ ۚ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيْفًا ﴿٢٨﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ

کرے تے بندے نوں کمزور بنایا گیا اے (28) اے ایمان والیو! باطل طریقے نال آپس وچ

بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ ۣ وَلَا تَقْتُلُوْٓا

اک دوجے دا مال نہ کھاؤ① ہاں ایہہ (ہووے) کہ تہاڈی آپس وچ رضا مندی نال تجارت ہووے تے اپنیاں جاناں نوں قتل نہ

اَنْفُسَكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ﴿٢٩﴾ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَّظُلْمًا

کرو۔ بے شک اللہ تہاڈے اُتے مہربان اے (29) تے جیہڑا ظلم و زیادتی نال اِنج کرے گا تے

فَسَوْفَ نُصْلِيْهِ نَارًا ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴿٣٠﴾ اِنْ تَجْتَنِبُوْا كَبَاۗىِٕرَ

بڑی چھیتی اسیں اوہنوں اگ وچ داخل کراں گے تے ایہہ اللہ اُتے بوہت سوکھا اے② (30) جے کبیرہ گناہواں توں بچ دے روو

مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُّدْخَلًا كَرِيْمًا ﴿٣١﴾

جیہناں توں تہانوں منع کیتا جاندا اے تے اسیں تہاڈے دوجے گناہ معاف کر دیاں گے تے تہانوں عزت والی جگہ داخل کراں گے③ (31)

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰي بَعْضٍ ۭ لِلرِّجَالِ نَصِيْبٌ مِّمَّا

تے تسیں اُوس چیز دی تمنا نہ کرو جیہدی وجہ توں اللہ نے تہاڈے وچوں اک نوں دوجے اُتے وڈیائی دتی اے۔ مرداں لئی ایہناں دے عملاں وچوں

حاشیہ ① ... ایتھے باطل طریقے توں مراد اوہ طریقہ اے جس توں مال حاصل کرنا شریعت نے حرام کر دِتا اے جویں رشوت، کھولینا، چوری، جوئے یا سود توں مال حاصل کرنا، انج ای جھوٹھی قسم، جھوٹی وکالت، خیانت تے گناہ دی کمائی جویں گان وجان دی کمائی ایہہ سارے باطل طریقے وچ داخل تے حرام اے۔ ② ... ایتھے ظلم تے زیادتی دی قید ایس لئی لائی کہ جیہناں صورتاں وچ کسے دا قتل جائز اے ایس صورت وچ قتل کرنا جرم نئیں جویں مرتد نوں سزا وچ یا قاتل نوں قصاص (یعنی بدلے) وچ یا شادی شدہ زانی نوں سنگسار کرن وچ یا ڈاکو نوں مقابلے یا سزا وچ یا باغیاں نوں لڑائی وچ قتل کرنا، ایہہ سب کجھ حکومت لئی جائز اے بلکہ حکومت نوں ایہدا حکم اے۔ ③ ... کبیرہ گناہ دی اِک تعریف ایہہ اے کہ اوہ گناہ جیہدا کرن والا قرآن تے حدیث وچ دسی گئی خاص سخت وعید دا حقدار ہووے۔

اكْتَسَبُوْا ؕ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيْبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ ؕ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

حصہ اے تے عورتاں لئی اوہناں دے عملاں وچوں حصہ اے تے اللہ توں اوہدا فضل منگو۔ بے شک اللہ

كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ﴿۳۲﴾ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدٰنِ وَ

ہر چیز نوں جانن والا اے (32) تے ماں پیو تے رشتے دار جو کجھ مال چھڈن اسیں ساریاں لئی (اوس مال وچوں) حق دار

الْاَقْرَبُوْنَ ؕ وَالَّذِيْنَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوْهُمْ نَصِيْبَهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

بنا دِتے نیں تے جیہناں نال تہاڈا معاہدہ ہو چکیا اے ایہناں نوں اوہناں دا حصہ دیو۔ بے شک اللہ

عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدًا ﴿۳۳﴾ اَلرِّجَالُ قَوّٰمُوْنَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ ع ٥ ٨ ٢

ہر چیز تے گواہ اے① (33) مرد عورتاں اُتے نگہبان نیں اِس لئی اللہ نے ایہناں وچوں اِک نوں دوجے تے وڈیائی دتی

عَلٰى بَعْضٍ وَّبِمَآ اَنْفَقُوْا مِنْ اَمْوَالِهِمْ ؕ فَالصّٰلِحٰتُ قٰنِتٰتٌ حٰفِظٰتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا

اے تے ایس وجہ توں کہ مرد عورتاں تے اپنا مال خرچ کردے نیں② تے نیک عورتاں (خاوند اں دی) گل منن والیاں (تے) اوہناں دی غیر موجودگی وچ اللہ

حَفِظَ اللّٰهُ ؕ وَالّٰتِيْ تَخَافُوْنَ نُشُوْزَهُنَّ فَعِظُوْهُنَّ وَاهْجُرُوْهُنَّ فِي

دی حفاظت و توفیق نال حفاظت کرن والیاں ہندیاں نیں تے جیہناں عورتاں دی نافرمانی دا تہانوں خطرہ ہووے تے اوہناں نوں سمجھاؤ تے (نہ سمجھن دی صورت وچ)

حاشیہ ① ...ایس توں عقد موالات مراد اے۔ ایس دی صورت ایہہ اے کہ ایہو جیہا بندہ جس دا نسب مجہول (یعنی پتہ نہ) ہووے اوہ دوجے نوں ایہہ آکھے کہ توں میرا مولی ایں میں مر جاواں تے توں میرا وارث ہوویں گا تے میں کوئی جرم کراں تے تینوں دیت دینی پوے گی۔ دوجا آکھے: میں قبول کیتا۔ ایس صورت وچ ایہہ عقد ٹھیک ہو جاندا اے تے قبول کرن والا وارث بن جاندا اے تے دِیَت وی اوہدے تے آجاندی اے۔ ② ...مرداں نوں عورتاں تے حکمرانی تے زور حاصل اے، ایہدی اِک وجہ ایہہ اے اللہ پاک نے مرداں نوں ایہہ مقام عطا فرمایا اے تے دوجی وجہ ایہہ اے کہ مرد عورتاں دے اخراجات دے ذمے دار نیں۔ ایس توں علاوہ وی کجھ وجہ نیں، پر ایہہ گل یاد رہوے مجموعی طور تے جنس مرد، جنس عورت توں افضل اے نہ کہ ہر مرد ہر عورت توں افضل اے کیونکہ بعض عورتاں کئیاں مرداں توں افضل نیں جویں حضرت خدیجہ، حضرت فاطمہ، حضرت عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ بوہت سارے مرداں توں افضل نیں۔

الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوْهُنَّ ۚ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوْا عَلَيْهِنَّ سَبِيْلًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ

اوہناں توں اپنے بستر اوکھرا کر لوتے (فیر وی نہ سمجھن اتے) ایہناں نوں مارو ① فیر جے اوہ تہاڈی تابع داری کرن تے (ہن) ایہناں اُتے (زیادتی کرن دا) راہ نہ لبھو۔ ②

كَانَ عَلِيًّا كَبِيْرًا ۝۳۴ وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوْا حَكَمًا مِّنْ اَهْلِهٖ وَ

بے شک اللہ بوہت اُچا، تے بوہت وڈا اے (34) تے جے تہانوں میاں بیوی دی لڑائی دا ڈر ہووے تے اِک پنچ مرد دے گھر والیاں ولوں گھلو تے

حَكَمًا مِّنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ يُّرِيْدَآ اِصْلَاحًا يُّوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

اِک پنچ عورت دے گھر والیاں ولوں (گھلو) ایہہ دونویں جے صلح کرانی چاہن گے تے اللہ ایہناں دے وچکار اتفاق پیدا کر دیوے گا۔ ③ بے شک

عَلِيْمًا خَبِيْرًا ۝۳۵ وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْـــًٔا وَّبِالْوَالِدَيْنِ

اللہ بڑا جانن والا ،خبردار اے (35) تے اللہ دی عبادت کرو تے اوہدے نال کسے نوں شریک نہ بناؤ تے ماں پیو نال

اِحْسَانًا وَّبِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ

چنگا سلوک کرو تے رشتہ داراں تے یتیماں تے محتاجاں تے نال دے ہمسائے تے دور دے

الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْۢبِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ

ہمسائے تے کول بہن والے سنگی تے مسافر تے اپنے غلام لونڈیاں (دے نال چنگا سلوک کرو۔) بے شک اللہ

حاشیہ ① ... ایس مار دا مطلب ہتھ یا مسواک ورگی شے نال چہرے تے نازک اعضاتوں علاوہ جسم دے ہور حصے تے اِک دو ضرباں لاؤنا اے۔ اوہ مار مراد نئیں جیہڑی ساڈے جاہلاں وچ اے کہ چہرے تے سارے جسم تے مار دے، مکے، گھسن، تے لتاں نال مار دے نیں، ڈنڈایاں جو کجھ ہتھ آ جائے اوہدے نال مار دے تے لہولہان کر دیندے نیں ایہہ سب حرام و ناجائز، کبیرہ گناہ تے پرلے درجے دی جہالت تے کمینگی اے۔ ② ... ایس آیت توں اوہناں لوکاں نوں نصیحت حاصل کرنی چاہئی دی اے جیہڑے عورت دے ہزار وار معافی منگن، رورو کے پیریں پے جان، ہر طراں دے واسطے دین دے باوجود اپنی نک نیویں نئیں کر دے تے نازک جان تے لگاتار ظلم کر کے اپنی بزدلی نوں بہادری سمجھدے نیں۔ ③ ... جدوں کسے صورت میاں بیوی وچ نااتفاقی نہ مکے تے مرد تے عورت دونواں دے خاص رشتے داراں وچوں اِک اِک بندے نوں پنچ بنالین، ایہہ پنچ مسئلے دا حل کڈھن دی کوشش کرن۔ جے چنگی نیت تے صحیح طریقے نال کوشش کرن گے تے اللہ پاک میاں بیوی وچکار اتفاق پیدا کر دیوے گا۔ ایہہ پنچ صلح کران دا اختیار رکھدے نیں، ایہناں نوں میاں بیوی توں وکھرا کرن دا اختیار نئیں یعنی ایہہ جدائی دا فیصلہ کرن تے شرعاً ایہناں وچ جدائی ہو جاوے، انج نئیں ہو سکدا۔

لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُوْرَا ۙ﴿۳۶﴾ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ وَيَاْمُرُوْنَ النَّاسَ

ایہو جئے بندے نوں پسند نئیں کردا جیہڑا تکبر کرن والا، فخر کرن والا ہووے ① (36) اوہ لوک جیہڑے آپ کنجوسی کردے نیں تے دوجے لوکاں نوں

بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُوْنَ مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ؕ وَاَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا

کنجوسی دا کہیندے نیں تے اللہ نے جیہڑا اوہناں نوں اپنے فضل نال دِتا اے اوہنوں لُکاندے نیں (اوہناں لئی شدید وعید اے) ② تے کافراں لئی اسیں ذلت والا

مُّهِيْنًا ۚ﴿۳۷﴾ وَالَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا

عذاب تیار کر رکھیا اے (37) تے اوہ لوک جیہڑے اپنا مال لوکاں نوں وکھان لئی خرچ کردے نیں تے نہ اللہ تے ایمان لیاندے نیں تے نہ ای

بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ وَمَنْ يَّكُنِ الشَّيْطٰنُ لَهٗ قَرِيْنًا فَسَآءَ قَرِيْنًا ﴿۳۸﴾ وَمَاذَا

آخرت دے دن اُتے (تے اوہناں لئی شدید وعید اے۔) تے جیہدا یار شیطان بن جاوے تے کناں بھیڑا یار ہو گیا ③ (38) تے جے

عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ

اوہ اللہ تے قیامت اُتے ایمان لیاوندے تے اللہ دے دتے ہوئے رزق وچوں اوہدی راہ وچ خرچ کردے تے ایہناں دا کیہ نقصان سی تے اللہ

بِهِمْ عَلِيْمًا ﴿۳۹﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۚ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً يُّضٰعِفْهَا وَ

ایہناں نوں جان دا اے (39) بے شک اللہ اِک ذرہ برابر ظلم نئیں فرماندا ④ تے جے کوئی نیکی ہووے تے اوہنوں کئی گنا ودھا دیندا اے تے

حاشیہ ① ... کسے نوں اپنے توں گھٹیا جاننا، تے سچی گل نوں قبول نہ کرنا تکبر اے، ایہہ بڑی بھیڑی صفت تے کبیرہ گناہ اے۔

② ... بخل دا شرعی معنیٰ ایہہ اے "ذمے پئی ہوئی واجب چیز نوں ادا نہ کرنا" پر ایتھے بخل دا مطلب یہودیاں دا نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے توریت وچ لکھیاں صفتاں بیان کرن وچ بخل کرنا اے تے بعض مفسرین دے نیڑے ایس توں مراد مال خرچ کرن وچ بخل کرنا اے۔ ③ ... جدوں بندہ شیطانی کم کر کے شیطان نوں خش کر دا اے تے شیطان اوہدا یار بن جاندا اے تے جیہدا یار شیطان ہووے اوہ اپنے انجام تے آپ ای غور کر لوے۔ ایہدی تفصیل صراط الجنان، جلد 2، صفحہ 205 تے ویکھو۔ ④ ... اللہ پاک ایس توں پاک اے کہ اوہ کسے تے اک ذرے جناں وی ظلم فرمائے۔ ایتھے ایہہ گل ایس معنے وچ اے کہ بلا وجہ کسے دے نیک عملاں نوں ضائع کر کے جزاء توں محروم کر دینا یا جرم توں زیادہ سزا دینا اللہ پاک دی شان دے لائق نئیں۔

يُؤْتِ مِنْ لَّدُنْهُ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍۭ بِشَهِيْدٍ وَّجِئْنَا

اپنے کولوں بڑا وڈا ثواب عطا فرماندا اے (40) تے کیہ حال ہووے گا جدوں اسیں ہر اُمت وچوں اِک گواہ لیاواں گے تے اے حبیب!

بِكَ عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ شَهِيْدًا ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ يَّوَدُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَعَصَوُا الرَّسُوْلَ لَوْ

تہانوں ایہناں ساریاں تے گواہ تے نگہبان بنا کے لیاواں گے (41) اُوس دن کافر تے رسول دی نافرمانی کرن والے تمنا کرن گے کہ کاش

وقف لازم ٦ ع ٢

تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُ ۭ وَلَا يَكْتُمُوْنَ اللّٰهَ حَدِيْثًا ﴿٤٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

اوہناں نوں مٹی وچ نپ کے زمین اِکو جئی کر دتی جاوے تے اوہ کوئی گل اللہ کولوں نہ لُکا سکن گے① (42) اے ایمان والیو!

لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكٰرٰى حَتّٰى تَعْلَمُوْا مَا تَقُوْلُوْنَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا

نشے دی حالت وچ نماز دے کول نہ جاؤ جدوں تک سمجھن نہ لگو اوہ گل جیہڑی تسیں آکھو تے نہ پلیدی دی حالت وچ (نماز دے نیڑے جاؤ)

عَابِرِيْ سَبِيْلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوْا ۭ وَاِنْ كُنْتُمْ مَّرْضٰٓى اَوْ عَلٰي سَفَرٍ اَوْ جَاۗءَ اَحَدٌ

ایتھوں تک کہ تسیں غسل کر لو سوائے ایس توں کہ تسیں سفر دی حالت وچ ہووو (تے تیمم کر لوو) تے جے تسیں بیمار ہووو یا مسافر ہووو یا تہاڈے وچوں کوئی

مِّنْكُمْ مِّنَ الْغَاۗىِٕطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَاۗءَ فَلَمْ تَجِدُوْا مَاۗءً فَتَيَمَّمُوْا صَعِيْدًا طَيِّبًا

قضائے حاجت توں آیا ہووے یا تسیں عورتاں نال ہم بستری کیتی ہووے تے پانی نہ پاؤ تے پاک مٹی نال تیمم کر لوو

فَامْسَحُوْا بِوُجُوْهِكُمْ وَاَيْدِيْكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُوْرًا ﴿٤٣﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى

تے اپنے منہ تے ہتھاں دا مسح کر لیا کرو بے شک اللہ معاف کرن والا، بخشن والا اے② (43) کیہ تسیں اوہناں

حاشیہ ① ... ایہہ آیت بھانویں کافراں بارے اُتری بہر حال دنیا وچ تے ہر بندے نوں اللہ دے عذاب توں ڈرنا چاہی دا اے جویں کہ بزرگان دین قیامت دی دہشت تے دوزخ دے عذاب دی سختی توں بوہت خوف کھاندے سن۔ ② ... ایس آیت وچ نشے تے ناپاکی دی حالت وچ نماز دے نیڑے نہ جان دا حکم دِتا گیا اے تے تیمم دا تفصیلی حکم دسیا گیا اے ایس توں متعلق ہور تفصیل لئی تفسیر صراط الجنان، جلد 2، صفحہ 212 ویکھو۔

الَّذِيْنَ اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يَشْتَرُوْنَ الضَّلٰلَةَ وَيُرِيْدُوْنَ اَنْ تَضِلُّوا

لوکاں نوں نئیں ویکھیا جیہناں نوں کتاب توں اِک حصہ ملیا کہ اوہ گمراہی خریدے نیں تے چاہندے نیں کہ تسیں وی

السَّبِيْلَ ﴿٤٤﴾ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَآئِكُمْ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا ۙ وَّكَفٰى بِاللّٰهِ

رستے توں بھٹک جاؤ (44) تے اللہ تہاڈے دشمناں نوں چنگی طراں جان دا اے① تے حفاظت لئی اللہ ای کافی اے تے اللہ ای کافی

نَصِيْرًا ﴿٤٥﴾ مِنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ عَنْ مَّوَاضِعِهٖ وَيَقُوْلُوْنَ

مدد کرن والا اے (45) یہودیاں وچ کجھ اوہ نیں جیہڑے کلام نوں ایہناں دی جگہ توں بدل دیندے نیں تے کہیندے نیں:

سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَّرَاعِنَا لَيًّا بِاَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي

اسیں سُنیا تے منیا نئیں تے تسیں سنو، تہانوں نہ سنایا جائے تے ''راعنا'' کہیندے نیں زباناں نوں مروڑ کے تے دین وچ طعنے لئی،

الدِّيْنِ ؕ وَلَوْ اَنَّهُمْ قَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ

تے جے اوہ کہیندے اسیں سُنیا تے منیا تے حضور ساڈی گل سنن تے ساڈے تے نظر فرمان تے ایہہ ایہناں لئی بہتر

وَاَقْوَمَ ۙ وَلٰكِنْ لَّعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٤٦﴾ يٰۤاَيُّهَا

تے زیادہ ٹھیک ہندا پر ایہناں تے اللہ نے ایہناں دے کفر دی وجہ توں لعنت کر دِتی تے اوہ بوہت تھوڑا یقین رکھدے نیں② (46) اے

الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ اٰمِنُوْا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ

کتاب والیو!③ جیہڑا اسیں تہاڈے کول موجود کتاب دی تصدیق کرن والا (قرآن) اتاریا اے اوہدے تے ایمان لے آؤ ایس توں پہلاں کہ

حاشیہ ① ... یقیناً اللہ پاک ساڈے توں زیادہ ساڈے دشمناں نوں جان دا اے ایس لئی اوہ جیہنوں دشمن فرمادیوے اور یقیناً ساڈا دشمن اے جویں شیطان تے کافر تے منافق۔ ② ... ایس آیت وچ یہودیاں دی بھیڑی عادتاں دا بیان اے تے نالے بارگاہِ رسالت صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا اِک ادب وی بیان کیتا گیا اے۔ ③ ... ایس آیت وچ ایمان نہ لیان دی صورت وچ یہودیاں لئی مونھ وگاڑ دیتے جان تے اوہناں اُتے لعنت کیتی جان دی وعید بیان کیتی گئی اے۔ کجھ مفسرین نیں آکھیا اے کہ ایہہ وعید دنیا دے اعتبار نال اے جد کہ کجھ نیں ایہنوں آخرت دے اعتبار نال قرار دِتا اے۔ پہلے قول تے کجھ مفسرین نیں فرمایا منہ وگڑن دی ایہہ وعید ایس صورت وچ سی جدوں یہودیاں وچوں کوئی ایمان نہ لیانداتے کیونکہ بوہت سارے یہودی ایمان لے آئے ایس لئی شرط نئیں پائی گئی تے اوہ وعید نہ رہی۔

نَّطْمِسَ وُجُوْهًا فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَآ اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّآ اَصْحٰبَ

اسیں مونھ وگاڑ دیئے فیر ایہناں نوں ایہناں دی کنڈ ول پھیر دیئے یاں ایہناں تے وی اُنج ای لعنت کریئے جویں ہفتے والیاں تے لعنت

السَّبْتِ ؕ وَ كَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا ﴿٤٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ

کیتی سی تے اللہ دا حکم ہو کے ای رہندا اے (47) بے شک اللہ ایس گل نوں نئیں بخشدا کہ اوہدے نال شرک کیتا جاوئے ①

وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا

تے ایس توں تھلے جو کجھ اے جیہنوں چاہندا اے معاف فرمادیندا اے ② تے جیہنے اللہ دا شریک ٹھہرایا تے بے شک اوہنے بوہت وڈے گناہ دا بہتان

عَظِيْمًا ﴿٤٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يُزَكُّوْنَ اَنْفُسَهُمْ ؕ بَلِ اللّٰهُ يُزَكِّيْ مَنْ يَّشَآءُ وَ

بنھیا (48) کیہ تسیں اوہناں لوکاں نوں نئیں ویکھیا جیہڑے آپ اپنی پاکیزگی بیان کردے نیں بلکہ اللہ جیہنوں چاہندا اے ستھرا بنا دیندا اے ③ تے

لَا يُظْلَمُوْنَ فَتِيْلًا ﴿٤٩﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ؕ وَكَفٰى بِهٖٓ اِثْمًا

ایہناں اُتے کھجور دے اندر دی جھلی جِنّا وی ظلم نئیں کیتا جاوے گا (49) ویکھو ایہہ اللہ تے کیویں جھوٹھ بنھ رہے نیں تے کھلے گناہ لئی ایہی

مُّبِيْنًا ﴿٥٠﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يُؤْمِنُوْنَ بِالْجِبْتِ وَ ع ٨ ٤

جھوٹ بڑا اے (50) کیہ تسیں اوہناں لوکاں نوں نئیں ویکھیا جیہناں نوں کتاب دا اِک حصہ ملیا اوہ بت تے

حاشیہ ① ... جیہڑا کفر دی حالت وچ مریا اوہدی کدی بخشش نئیں ہووے گی تے جیہنے کفر نہ کیتا ہووے تے اوہ بھاویں کِناں ای گناہ گار ہووے تد وی اوہدے لئی دوزخ وچ ہمیشہ لئی رہنا نئیں ہووے گا بلکہ اوہدی مغفرت اللہ پاک دی مشیئت (یعنی اوہدے چاہن) اُتے موقوف اے، چاہوے تے اللہ پاک معاف فرمادیوے تے چاہوے گناہواں تے کجھ عذاب دین توں بعد جنت وچ گھل دیوے۔

② ... قیامت والے دن کفر توں علاوہ ہر گناہ دی بخشش دا امکان ضرور اے پر ایس آس امید تے گناہواں وچ پیہ جانا بوہت خطرناک اے بلکہ بعض صورتاں وچ گناہ نوں ہولا سمجھنا آپ کفر ہو جاوے گا۔ کنّاں کریم اے اوہ اللہ پاک جیہڑا لکھاں گناہ کرن والے بندے نوں معافی دی آس دوار یا اے تے کنّاں گھٹیا اے اوہ بندہ جیہڑا ایہو جئے کریم دے کرم تے رحمت تے دل و جان نال قربان ہو کے اوہدی بندگی وچ لگن دی بجائے اوہدیاں نافرمانیاں تے لگ بنھیا ہویا اے۔ ③ ... ایتھے خود پسندی دی مذمت وچ بیان اے۔ خود پسندی ایہہ اے کہ جیہنوں اللہ پاک نے اپنے فضل تے کرم توں دینی یا دنیاوی کوئی نعمت بخشی ہووے اوہ ایہہ خیال کرے کہ ایس نعمت دا ملنا میری اپنی کوشش دا نتیجہ اے تے ایس تے ناز کرن لگے۔

الطَّاغُوْتِ وَيَقُوْلُوْنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا هٰٓؤُلَآءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

شیطان تے ایمان لیاندے نیں تے کافراں نوں کیہندے نیں ایہہ (مشرک) مسلماناں توں زیادہ

سَبِيْلًا ﴿٥١﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۭ وَمَنْ يَّلْعَنِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ

ہدایت والے نیں ① (51) ایہہ ای اوہ لوک نیں جیہناں تے اللہ نے لعنت کیتی تے جیہدے تے اللہ لعنت کر دیوے تے ہر گز تسیں اوہدے لئی

نَصِيْرًا ﴿٥٢﴾ اَمْ لَهُمْ نَصِيْبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَاِذًا لَّا يُؤْتُوْنَ النَّاسَ نَقِيْرًا ﴿٥٣﴾ اَمْ

کوئی مدد کرن والا نہ پاؤ گے (52) کیہ ایہناں لئی سلطنت دا کجھ حصہ اے؟ اِنج ہووے تے ایہہ لوکاں نوں تل برابر وی کوئی چیز نہ دیندے (53) بلکہ

يَحْسُدُوْنَ النَّاسَ عَلٰي مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ فَقَدْ اٰتَيْنَآ اٰلَ اِبْرٰهِيْمَ الْكِتٰبَ وَ

ایہہ لوکاں نال اوس چیز توں حسد کردے نیں جیہڑی اللہ نے ایہناں نوں اپنے فضل توں عطا فرمائی اے ② بس بے شک اسیں ابراہیم دی اولاد نوں کتاب تے

الْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنٰهُمْ مُّلْكًا عَظِيْمًا ﴿٥٤﴾ فَمِنْهُمْ مَّنْ اٰمَنَ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَّنْ صَدَّ عَنْهُ ۭ وَكَفٰى

حکمت عطا فرمائی تے ایہناں نوں بوہت وڈی بادشاہی دتی (54) فیر ایہناں وچوں کوئی تے ایہدے تے ایمان لے آیا تے کسے نے اوس توں منہ پھیر یا تے

بِجَهَنَّمَ سَعِيْرًا ﴿٥٥﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِنَا سَوْفَ نُصْلِيْهِمْ نَارًا ۭ كُلَّمَا نَضِجَتْ

عذاب لئی جہنم کافی اے (55) بے شک اوہ لوک جیہناں نیں ساڈیاں آیتاں دا انکار کیتا بڑی چھیتی اسیں اوہناں نوں اگ وچ سُٹاں گے۔ جدوں کدی ایہناں دیاں کھلاں ③

حاشیہ ① ... ''طاغوت'' دا لفظ ''طغیٰ'' توں بنیا اے جس دا معنی ''سرکشی'' اے۔ جیہڑا رب توں سرکش ہووے تے دوجیاں نوں وی سرکش بناوے اوہ طاغوت اے بھاویں شیطان ہووے یا انسان۔ ایس لئی کہ طاغوت دے لفظ وچ سرکشی دا مادہ موجود اے ایس لئی اللہ پاک دی بارگاہ دے مقرب بندیاں لئی ایہہ لفظ کدے وی استعمال نئیں ہو سکدا بلکہ جیہڑا اوہناں لئی ایہہ لفظ استعمال کرے اوہ آپ ''طاغوت'' اے۔ ② ... ایس آیت وچ یہودیاں دی اصل بیماری دا دسیا گیا اے کہ حقیقتِ حال ایہہ اے کہ اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں جیہڑی نبوت عطا فرمائی اے تے اوہناں دے نال اوہناں دے غلاماں نوں جیہڑیاں مدد، غلبہ، عزت وغیرہ نعمتاں عطا فرمائیاں نیں ایہناں تے ایہہ لوک نبی اکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے ایمان والیاں توں حسد کردے نیں تے یہودیاں دا ایہہ کم سراسر بیوقوفی اے۔ ③ ... ایتھے کافراں دے سخت عذاب تے جہنم دے عذاب دی سختی دا بیان اے کہ دوزخ وچ اِنج نئیں ہووے گا کہ بندہ عذاب توں سڑ کے چُھٹ جاوے گا بلکہ عذاب ہندا رہوے گا، کھلاں سڑدیاں رہن گیاں تے اللہ پاک نویاں کھلاں پیدا فرماندا رہوے گا تاں کہ عذاب دی سختی وچ کمی نہ ہووے۔ ایہہ اِنج ای ہووے گا جویں دنیا وچ کسے دی کھل سڑ جائے تے کجھ عرصے توں بعد ٹھیک ہو جاندی اے۔

جُلُوْدُهُمْ بَدَّلْنٰهُمْ جُلُوْدًا غَيْرَهَا لِيَذُوْقُوا الْعَذَابَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزِيْزًا

چنگی طراں سڑ جاون گیاں تے اسیں ایہناں دیاں کھلاں نوں دوسریاں کھلاں توں بدل دیاں گے کہ عذاب دا مزہ چکھ لین۔ بے شک اللہ زبردست

حَكِيْمًا ﴿٥٦﴾ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ ع

حکمت والا اے (56) تے اوہ لوک جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نے چنگے عمل کیتے بڑی چھیتی اسیں اوہناں نوں باغاں دے وچ داخل کراں گے جیہناں دے

تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ لَهُمْ فِيْهَآ اَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۫ وَّنُدْخِلُهُمْ

تھلے نہراں وگدیاں پئیاں نیں (اوہ) ایہناں وچ ہمیشہ رہن گے، ایہناں واسطے اوتھے ستھریاں بیویاں نیں تے اسیں ایہناں نوں اوتھے داخل کراں گے

ظِلًّا ظَلِيْلًا ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمٰنٰتِ اِلٰٓى اَهْلِهَا ۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ

جتھے چھاں ای چھاں ہوے گی (57) بے شک اللہ تہانوں حکم دیندا اے کہ امانتاں جیہناں دیاں نیں اوہناں دے سپرد کرو تے ایہہ کہ جدوں تسیں لوکاں وچ فیصلہ

بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوْا بِالْعَدْلِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيْعًا

کرو تے انصاف دے نال فیصلہ کرو بے شک اللہ تہانوں کنی ہی چنگی نصیحت فرماندا اے① بے شک اللہ سُنن والا،

بَصِيْرًا ﴿٥٨﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَاُولِي الْاَمْرِ

ویکھن والا اے (58) اے ایمان والیو! اللہ دی اطاعت کرو تے رسول دی فرماں برداری کرو تے اوہناں دی جیہڑے تہاڈے وچوں حکومت والے

مِنْكُمْ ۚ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِيْ شَيْءٍ فَرُدُّوْهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ

نیں۔② فیر جے کسے گل تے تہاڈا اختلاف ہو جاوے تے جے اللہ تے آخرت دے دن اُتے ایمان رکھدے او تے اوس

بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ﴿٥٩﴾ ع اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ ع ٨ ٥

گل نوں اللہ تے رسول دی بارگاہ وچ پیش کرو۔ ایہہ بہتر اے تے اوہدا انجام سب توں چنگا اے (59) کیہ تسیں اوہناں لوکاں نوں نئیں ویکھیا

حاشیہ ① ... ایتھے آیت وچ دو حکم دسے گئے نیں۔ (1) لوکاں نوں اوہناں دیاں امانتاں واپس کرو۔ (2) جدوں فیصلہ کرو تے انصاف دے نال کرو۔ ایہہ دونویں حکم اسلامی تعلیم دے بہترین نمونے نیں تے امن امان دے قیام تے حقاں نوں ادا کرن وچ مرکزی حیثیت رکھدے نیں۔ ② ... اُولِی الْاَمر وچ امام، امیر بادشاہ، حاکم، قاضی تے عالم سارے شامل نیں۔

يَزْعُمُوْنَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوْا بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيْدُوْنَ اَنْ

جیہناں دا دعویٰ اے کہ اوہ اوہدے اُتے ایمان لے آئے نیں جیہڑا تہاڈے ولے اتاریا گیا تے جیہڑا تہاڈے توں پہلے نازل کیتا گیا، اوہ چاہندے نیں کہ

يَّتَحَاكَمُوْٓا اِلَى الطَّاغُوْتِ وَقَدْ اُمِرُوْٓا اَنْ يَّكْفُرُوْا بِهٖ ؕ وَيُرِيْدُ الشَّيْطٰنُ اَنْ

فیصلے شیطان دے کول لے جایئے① حالاں کہ ایہناں نوں تے ایہہ حکم دِتا گیا سی کہ ایہنوں بالکل نہ منو تے شیطان ایہہ چاہندا اے کہ

يُّضِلَّهُمْ ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ﴿٦٠﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُوْلِ

ایہناں نوں دور دی گمراہی وچ گمراہ کردا رہوے (60) تے جدوں ایہناں نوں آکھیا جاوے کہ اللہ دی اتاری کتاب تے رسول دے ول آؤ

رَاَيْتَ الْمُنٰفِقِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْكَ صُدُوْدًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُّصِيْبَةٌۢ

تے تسیں ویکھو گے منافق تہاڈے توں منہ موڑ کے پھر جاندے نیں (61) تے کنج دی (حالت) ہووے گی جدوں ایہناں تے ایہناں دے اپنے عملاں دی وجہ توں کوئی مصیبت

بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ثُمَّ جَآءُوْكَ يَحْلِفُوْنَ ۖ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّآ اِحْسَانًا وَّ

آ پوے فیر اے حبیب! قسماں کھاندے ہوئے تہاڈی بارگاہ وچ حاضر ہندے نیں کہ ساڈا مقصد تے صرف بھلائی تے

تَوْفِيْقًا ﴿٦٢﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ ۗ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَ

اتفاق کرانا سی (62) ایہناں دے دِلاں دی گل اللہ جان دا اے بس تسیں ایہناں توں در گزر کردے رہوو تے

عِظْهُمْ وَقُلْ لَّهُمْ فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيْغًا ﴿٦٣﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا

ایہناں نوں سمجھاندے رہوو تے ایہناں دے بارے ایہناں نال اثر کرن والا کلام کردے رہوو (63) تے اسیں کوئی رسول نئیں گھلیا② صرف ایس لئی کہ

حاشیہ ① ... ایتھے طاغوت توں مراد کعب بن اشرف یہودی اے جیہدے کول اِک منافق اِک یہودی دے نال ہون والے اپنے جھگڑے دا فیصلہ کران لئی جانا چاہندا سی۔ ایس واقعے دی پوری تفصیل جانن لئی تفسیر صراط الجنان جلد 2، صفحہ 231 دا مطالعہ فرماؤ۔

② ... ایتھے رسولاں دی تشریف آوری دا مقصد بیان کیتا گیا اے کہ ایہناں دے آون دا مقصد ایہہ اے کہ اللہ پاک دے حکم توں ایہناں دی اطاعت کیتی جاوے۔ ایسے لئی اللہ پاک نبیاں تے رسولاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں معصوم بنانداے ایس لئی کہ جے انبیاء عَلَیْہِمُ السَّلَام آپ گناہ کرن گے تے دوجے ایہناں دی اطاعت تے اتباع کیہ کرن گے۔

لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْۤا اَنْفُسَهُمْ جَآءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ

اللہ دے حکم نال ایہناں دی فرماں برداری کیتی جاوے تے جے جدوں اوہ اپنیاں جاناں تے ظلم کر بیٹھے سن تے اے حبیب! تہاڈے حضور حاضر ہوجاندے تے فیر اللہ توں معافی منگدے

وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ

تے رسول (وی) ایہناں دی بخشش لئی دعا فرماندے تے ضرور اللہ نوں بوہت توبہ قبول کرن والا، مہربان پاندے ① (64) تے اے حبیب! تہاڈے رب دی قسم،

لَا يُؤْمِنُوْنَ حَتّٰى يُحَكِّمُوْكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوْا فِيْۤ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا

ایہہ لوک مسلمان نئیں ہون گے جدوں تک اپنے آپس دے جھگڑیاں وچ تہانوں حاکم نہ بنا لین ② فیر جو کجھ تسیں حکم فرما دیو اپنے دِلاں وچ اوہدے توں

مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوْۤا اَنْفُسَكُمْ اَوِ

کوئی رکاوٹ نہ پاون تے چنگی طراں دلوں من لین ③ (65) تے جے اسیں ایہناں تے فرض کر دیندے کہ اپنے آپ نوں قتل کر دیو یا

اخْرُجُوْا مِنْ دِيَارِكُمْ مَّا فَعَلُوْهُ اِلَّا قَلِيْلٌ مِّنْهُمْ ؕ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوْا مَا يُوْعَظُوْنَ

اپنے گھر بار چھڈ کے نکل جاؤ تے ایہناں وچوں تھوڑے ای اِنج کردے تے جے اوہ ہر اوہ کم کر لیندے جیہناں دی ایہناں نوں نصیحت کیتی جاندی

بِهٖ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبِيْتًا ﴿٦٦﴾ وَّاِذًا لَّاٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ لَّدُنَّاۤ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٦٧﴾ وَّ

اے تے ایہناں لئی بڑا بہتر تے پیر جمے رہن دا ذریعہ ہندا (66) تے ایس طراں ہندا تے اسیں ضرور ایہناں نوں اپنے کولوں بوہت وڈا ثواب دیندے (67) تے

حاشیہ ① ...ایس آیت توں پتہ لگا کہ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ حاضری توبہ دی قبولیت تے عذاب دی دوری دا سبب اے۔ حضور اقدس صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی ظاہری حیاتی وچ حاضر ہونا تے ظاہر سی تے ہن آپ دے مزار پُرانور تے حاضر ہونا آپ دی بارگاہ وچ حاضر ہونا اے تے جیہنوں ایہہ وی نصیب نہ ہووے تے اوہ دل توں حضور پُرنور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ول اپنی توجہ تے آپ توں وسیلہ، فریاد، مدد لئی بلائے تے شفاعت منگے۔ ② ... اللہ پاک حاکم اے تے ایتھے حضور پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں وی حاکم فرمایا گیا۔ ایس توں پتہ لگا بہت ساریاں صفتاں جیہڑیاں اللہ پاک لئی استعمال ہوندیاں نیں جے اوہ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم لئی استعمال کیتیاں جان تے شرک لازم نئیں آوندا جدوں تک شرک دی حقیقت نہ پائی جاوے۔ ③ ... حضور پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا حکم منّنا فرض تے منن توں انکار کرنا کفر اے۔ نالے ضروری اے کہ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا حکم دل و جان توں منیا جاوے تے ایہدے بارے دل وچ وی کوئی رکاوٹ نئیں ہونی چاہی دی۔ ایس آیت وچ اوہ لوک غور کرن جیہڑے اپنے آپ نوں مسلمان کیہندے نیں تے کافراں دے قانوناں نوں اسلامی قانوناں اُتے اہمیت دیندے نیں۔

لَهَدَيْنٰهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ﴿٦٨﴾ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِيْنَ

تے اسیں ایہناں نوں ضرور سدے راہ دی ہدایت دیندے (68) تے جیہڑا اللہ تے رسول دی فرماں برداری کرے تے اوہ اوہناں لوکاں دے نال ہووے گا

اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِّنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَآءِ وَالصّٰلِحِيْنَ ۚ وَ

جیہناں تے اللہ نے فضل کیتا یعنی نبیاں تے صدیقاں تے شہیداں تے نیکو کاراں تے

حَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيْقًا ﴿٦٩﴾ ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيْمًا ﴿٧٠﴾ يٰٓاَيُّهَا ع ٩ ٢

ایہہ کنے چنگے بیلی نیں① (69) ایہہ اللہ دا فضل اے، تے اللہ جانن والا کافی اے (70) اے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا خُذُوْا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوْا ثُبَاتٍ اَوِ انْفِرُوْا جَمِيْعًا ﴿٧١﴾ وَاِنَّ

ایمان والیو! ہشیاری توں کم لوو فیر دشمن ول تھوڑے تھوڑے ہو کے نکلو یاں اکٹھے چلو② (71) تے

مِنْكُمْ لَمَنْ لَّيُبَطِّئَنَّ ۚ فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُّصِيْبَةٌ قَالَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ

تہاڈے وچ کجھ لوک ایہو جے نیں جیہڑے ضرور دیر لان گے فیر جے تہاڈے اُتے کوئی مصیبت آپوے تے دیر لان والا آکھے گا: بے شک اللہ نے میرے تے وڈا احسان کیتا اے کہ

لَمْ اَكُنْ مَّعَهُمْ شَهِيْدًا ﴿٧٢﴾ وَلَىِٕنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللّٰهِ لَيَقُوْلَنَّ كَاَنْ لَّمْ

میں ایہناں دے نال موجود نئیں ساں (72) تے جے تہانوں اللہ ولوں فضل ملے تے (تکلیف پہنچن والی صورت دے وچ تے) جویں

حاشیہ ① ... حضرت ثوبان رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال بڑی زیادہ محبت دی وجہ توں جدائی نئیں سہہ سکدے سن، ایہناں نوں آخرت وچ جدائی دا خطرہ ہویا تے بارگاہِ رسالت صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم وچ عرض کیتی، ایہناں دی تسلی لئی ایہہ آیت مبارکہ اُتری۔ ایس توں صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال محبت دا وی پتہ لگا، تے ایہہ وی کہ جیہڑا حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا آخرت وچ قرب چاہندا اے اوہ محبت تے اطاعت دے راہ تے تُرے۔ ② ... ایہہ آیت مبارکہ جنگی تیاریاں، جنگی چالاں، دشمناں دی جنگی طاقت دے اندازے لاؤنے، خبر گیری رکھن، اوہناں دے مقابلے وچ پوری تیاری تے بہترین جنگی حکمتِ عملی دے سارے اصولاں وچ رہنمائی کر دی اے۔ ایس توں ایہہ وی پتہ لگا کہ سببا دا اختیار کرنا وی بوہت ضروری اے۔ بغیر اسباب لڑنا مرن وانگوں اے، توکل اسباب نوں چھڈن داناں نئیں بلکہ اسباب نوں اپنا کے آساں اللہ پاک نال لاون داناں اے۔

تَكُنۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهٗ مَوَدَّةٌ يّٰلَيْتَنِيْ كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوْزَ فَوْزًا عَظِيْمًا ﴿٧٣﴾

تہاڈے تے اوہدے وچکار کوئی دوستی ای نئیں سی (جد کہ ہن) ضرور آکھے گا: اے کاش میں (وی) ایہناں دے نال ہندا تے وڈی کامیابی پا لیندا (73) ①

فَلْيُقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ الَّذِيْنَ يَشْرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ ؕ وَمَنْ

تے جیہڑے لوک دنیا دی زندگی نوں آخرت دے بدلے وچ دیندے نیں اوہناں نوں چاہیدا اے کہ اللہ دی راہ وچ لڑن تے جیہڑے

يُّقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٧٤﴾ وَمَا لَكُمْ

اللہ دی راہ وچ لڑے فیر شہید کر دِتا جاوے یا غالب آ جاون تے بڑی چھیتی اسیں اوہنوں بوہت وڈا ثواب عطا فرماواں گے (74) تے تہانوں کیہ ہو گیا کہ

لَا تُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالْمُسْتَضْعَفِيْنَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ

تسیں اللہ دی راہ وچ نہ لڑو تے ماڑے مرداں تے عورتاں تے بچیاں دی خاطر ② (نہ لڑو

الَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَا ۚ وَاجْعَلْ لَّنَا

جیہڑے) ایہہ دعا کررے نیں کہ اے ساڈے رب! سانوں ایس شہر وچوں کڈ دے جس دے رہن والے ظالم نیں تے ساڈے لئی

مِنْ لَّدُنْكَ وَلِيًّا ۚ وَّاجْعَلْ لَّنَا مِنْ لَّدُنْكَ نَصِيْرًا ﴿٧٥﴾ ؕ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُقَاتِلُوْنَ

اپنے کولوں کوئی حمایتی بنا دے ③ تے ساڈے لئی اپنی بارگاہ توں کوئی مددگار بنا دے (75) ایمان والے اللہ دی

فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ الطَّاغُوْتِ فَقَاتِلُوْٓا

راہ وچ جہاد کردے نیں تے کافر شیطان دے راہ وچ لڑدے نیں تے تسیں

حاشیہ ① ... ایہناں آیتاں توں پتہ لگا کہ مطلب پرستی، موقع لبھنا، مفاد پرستی تے مال دی ہوس منافقاں دا طریقہ اے۔ دنیا وچ اوہ بندہ کدے کامیاب نئیں ہندا جیہڑا تکلیف دے موقع اُتے تے کسے دا ساتھ نہ دیوے پر اپنے مفاد دے موقع تے آگے آگے ہندا پھرے۔ اپنے مفاد نوں آگے رکھن والا تے اپنی ای غرض نوں پوری کرن والا بندہ کجھ عرصے تک تے اپنی منافقت لُکا سکدا اے، پر ایس توں بعد ذلت تے رسوائی اوہدا مقدر ہوندی اے۔ ② ... ایتھے جیہناں کمزوراں دا ذکر اے اوس توں مراد مکہ مکرمہ دے مسلمان نیں۔ ایس توں پتہ لگا کہ مسلماناں نوں جہاد دی ترغیب دین لئی مسلماناں دی مظلومیت دا بیان کرنا بوہت فائدہ مند اے۔ ③ ... ایس توں پتہ لگا کہ غیر اللہ نوں ولی تے ناصر (یعنی مدد دین والا) کہہ سکدے نیں۔

ع ١٠ ٧

اَوْلِيَآءَ الشَّيْطٰنِ ۚ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطٰنِ كَانَ ضَعِيْفًا ﴿٧٦﴾ ع اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ قِيْلَ

شیطان دے بیلیاں نال جہاد کرو بے شک شیطان دا مکر و فریب ماڑا اے (76) کیہ تسیں اینہاں لوکاں نوں نئیں ویکھیا جیہناں نوں آکھیا گیا

لَهُمْ كُفُّوْٓا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۚ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ

اپنے ہتھ روکے رکھو تے نماز قائم رکھو تے زکوٰۃ دیو فیر جدوں ایہناں تے

الْقِتَالُ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةً ۚ وَقَالُوْا

جہاد فرض کیتا گیا اینہاں وچوں اِک ٹولہ لوکاں کولوں اِنج ڈرن لگا جویں رب توں ڈرنا ہوندا اے یا ایہدے توں وی بوہتا تے آکھن لگے:

رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ ۚ لَوْلَآ اَخَّرْتَنَآ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ ۭ قُلْ مَتَاعُ

اے ساڈے رب! توں ساڈے اُتے جہاد کیوں فرض کر دِتا؟ تھوڑے جئے عرصے لئی سانوں ہور مہلت کیوں نہ دِتی؟ ① اے حبیب! تسیں فرما دیو کہ دنیا دا

الدُّنْيَا قَلِيْلٌ ۚ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰى ۣ وَلَا تُظْلَمُوْنَ فَتِيْلًا ﴿٧٧﴾ اَيْنَ مَا

سامان تھوڑا جئیا اے تے نیکاں لئی آخرت بہتر اے ② تے تہاڈے تے اک تاگے برابر وی ظلم نئیں کیتا جاوے گا (77) تسیں جتھے کتھے

تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِيْ بُرُوْجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۭ وَاِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ

وی ہووو گے موت تہانوں ضرور پھڑ لوے گی بھانویں مضبوط قلعیاں وچ ہووو تے ایہناں (منافقاں) نوں کوئی بھلائی پہنچے

يَّقُوْلُوْا هٰذِهٖ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَّقُوْلُوْا هٰذِهٖ مِنْ عِنْدِكَ ۭ

تے کیہندے نیں ایہہ اللہ ولوں ہویا اے تے جے ایہناں نوں کوئی برائی پہنچے تے کیہندے نیں: (اے محمد!) ایہہ تہاڈی وجہ توں آئی اے۔

حاشیہ ① ... ایہہ سوال حکمت بچھن لئی سی، اعتراض کرن لئی نئیں سی، ایس لئی ایس سوال تے کوئی جھڑکیا نئیں بلکہ بڑا تسلی بخش جواب عطا فرمایا گیا۔ ایس توں پتہ لگا کہ اعتراض دی غرض توں نئیں بلکہ سمجھن لئی اسلامی قانون دیاں حکمتاں بُجھنا ایمان دے خلاف نئیں اے۔ ② ... دنیا دا سامان بھاویں کنّاں ای زیادہ ہووے اوہ آخرت دیاں نعمتاں دے مقابلے وچ بوہت ای تھوڑا اے تے مومن لئی دنیا توں کئی زیادہ آخرت بہتر اے ایس لئی ہر مسلمان نوں چاہی دا اے کہ دنیا دے مقابلے وچ اپنی آخرت نوں چنگا بناون تے اوہنوں سنوارن دی زیادہ کوشش کرے۔

قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ فَمَالِ هٰٓؤُلَآءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُوْنَ يَفْقَهُوْنَ حَدِيْثًا ﴿٧٨﴾ مَآ

اے حبیب! تسیں فرمادیو: سارا کجھ اللہ ولوں اے تے ایہناں لوکاں نوں کیہ ہو گیا اے کہ کوئی گل نوں سمجھن دے نیڑے ای نئیں آوندے (78) اے سنن

اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ۘ وَمَآ اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَّفْسِكَ ؕ وَاَرْسَلْنٰكَ

والے! تینوں جیہڑی بھلائی پہنچدی اے اوہ اللہ ولوں اے تے تینوں جیہڑی برائی پہنچدی اے اوہ تیرے اپنے ولوں اے [1] تے اے حبیب! اسیں تہانوں

لِلنَّاسِ رَسُوْلًا ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا ﴿٧٩﴾ مَنْ يُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ ۚ وَ

سارے لوکاں لئی رسول بنا کے گھلیا اے [2] تے گواہی دے لئی اللہ ای کافی اے (79) جیہنے رسول دا حکم منیا اوہنے اللہ دا حکم منیا تے

مَنْ تَوَلّٰى فَمَآ اَرْسَلْنٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا ﴿٨٠﴾ ؕ وَيَقُوْلُوْنَ طَاعَةٌ ۫ فَاِذَا بَرَزُوْا مِنْ

جیہنے مونھ پھیریا تے اسیں تہانوں اوہناں نوں بچاون لئی نئیں گھلیا (80) تے کہندے نیں: اسیں فرماں برداری کیتی فیر جدوں تہاڈے کولوں نکل

عِنْدِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ الَّذِىْ تَقُوْلُ ؕ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُوْنَ ۚ

کے جاندے نیں ایہناں وچوں اِک گروہ تہاڈے فرمان دے خلاف رات نوں منصوبے بناندا اے تے اللہ ایہناں دے رات دے منصوبے لکھ ریا اے

فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ﴿٨١﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُوْنَ الْقُرْاٰنَ ؕ

تے اے حبیب! تسیں ایہناں توں در گزر کرو تے اللہ اُتے پروسہ رکھو تے اللہ کافی کم بناؤن والا اے (81) تے کیہ ایہہ لوک قرآن وچ غور نئیں کردے [3]

حاشیہ ① ... ایتھے بھلائی دی نسبت اللہ پاک دے ول تے برائی دی نسبت بندے ول کیتی گئی اے جد کہ اُتلی آیت وچ ساریاں دی نسبت اللہ پاک ول اے، ایہناں دا خلاصہ ایہہ اے کہ بندہ جدوں حقیقی اثر کرن والے دے ول نظر کرے تے ہر چیز نوں اوہدے ولوں جانے تے جدوں اسباب تے نظر کرے تے برائیاں نوں اپنے نفس دی شامت دی وجہ توں جانے۔ ② ... ایہہ سرکارِ دوعالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے وڈے رتبے تے ذمہ داری تے عظیم مرتبے تے بزرگی و شان دا بیان اے کہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم سارے عرب تے عجم تے ساری مخلوق لئی رسول بنائے گئے تے سارا جہان آپ دا اُمتی بنایا گیا۔ ③ ... قرآن مجید وچ غور تے فکر کرنا اعلیٰ درجے دی عبادت اے، پر ایہہ گل واضح اے کہ قرآن وچ اوہ ای غور و فکر معتبر تے ٹھیک اے جیہڑا صاحب قرآن صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے فرماناں تے ایہناں دی صحبت وچ رہن والے صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم تے اوہناں توں تربیت پاون والے تابعین رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہِم دے علم دے چانن وچ ہون۔ ایس لئی ایس دور جدید دے روز روز نویں تحقیق کرن والیاں توں بچنا بڑا ضروری اے جیہڑے چوداں 14 سو سال دے علماء، فقہاء، محدثین تے مفسرین تے ساری اُمت دی سمجھ نوں غلط قرار کہ قولاً یا عملاً ایہہ کہندے نظر آوندے نیں کہ قرآن جے سمجھیا اے تے اسیں ای سمجھیا اے پچھلی ساری اُمت جاہل ای گزر گئی اے۔ ایہہ لوک یقیناً گمراہ نیں۔

وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوْا فِيْهِ اخْتِلَافًا كَثِيْرًا ﴿٨٢﴾ وَاِذَا جَآءَهُمْ

تے جے ایہہ قرآن اللہ توں علاوہ کسے ہور ولوں ہندا تے ضرور ایہدے وچ بوہت زیادہ اختلاف پاندے (82) تے جدوں

اَمْرٌ مِّنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوْا بِهٖ ؕ وَلَوْ رَدُّوْهُ اِلَى الرَّسُوْلِ وَاِلٰٓى اُولِي

امن یا ڈر والی کوئی گل ایہناں کول آوندی اے تے اوہنوں مشہور کرن لگ جاندے نیں حالانکہ جے ایس گل نوں رسول تے اپنے اختیار والے لوکاں دی خدمت

الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِيْنَ يَسْتَنْۢبِطُوْنَهٗ مِنْهُمْ ؕ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَ

وچ پیش کردے تے ضرور اوہناں وچوں نتیجہ کڈن دی صلاحیت رکھن والے اوس (خبر دی حقیقت) نوں جان لیندے تے جے تہاڈے تے اللہ دا فضل تے

رَحْمَتُهٗ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطٰنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٨٣﴾ فَقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا

اوہدی رحمت نہ ہندی تے ضرور تہاڈے وچوں تھوڑے جنہاں توں علاوہ سارے شیطان پچھے لگ جاندے ① (83) تے اے حبیب! اللہ دے راہ وچ جہاد کرو۔ تہانوں

نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّكُفَّ بَاْسَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ

تہاڈی طاقت توں ودھ تکلیف نئیں دتی جاوے گی تے مسلماناں نوں (جہاد دی) ترغیب دیندے روو۔ بڑی چھیتی اللہ کافراں دی طاقت روک دیوے گا

وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَاْسًا وَّاَشَدُّ تَنْكِيْلًا ﴿٨٤﴾ مَنْ يَّشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَّكُنْ لَّهٗ

تے اللہ دی طاقت ساریاں توں زیادہ پکی اے تے اوہدا عذاب سب توں بڑا سخت اے (84) جیہڑا چنگی سفارش کرے ② اوہدے لئی

حاشیہ ① ... ایتھے آیت وچ بھاویں اِک خاص موقع دے کلام وچ اک چیز بیان کیتی گئی اے پر ایہدے وچ جیہڑا حکم بیان کیتا گیا اے ایہہ ساڈی زندگی دے ہزاراں موقعیاں وچ اصلاح لئی کافی اے۔ کلام دا خلاصہ ایہہ اے کہ جدوں کوئی ایہو جئی گل پتہ لگ جاوے جیہڑی فساد دا سبب بن سکدی اے تے اوہنوں مشہور کرن دی بجائے عقلمند تے سمجھدار لوکاں تک پہنچا دِتا جاوے تے اوہ غور و فکر تے چھان پین کر کے اوہدی حقیقتِ حال دا پتہ لے لوون گے تے انج گل دی لک تے رائی دا پہاڑ نئیں بنے گا۔ ② ... چنگی سفارش اوہ اے جیہدے وچ کسے نوں جائز نفع پہنچایا جاوے، یا تکلیف توں بچایا جاوے ایس تے ثواب اے جویں کوئی نوکری دا واقعی حق دار اے تے کسی ہور دا حق نہ مردا ہووے تے سفارش کرنا جائز اے یا کوئی مظلوم اے تے انصاف دوان وچ مدد لئی پولیس توں سفارش کیتی جاوے۔

نَصِيْبٌ مِّنْهَا ۚ وَمَنْ يَّشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَّكُنْ لَّهٗ كِفْلٌ مِّنْهَا ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى

اوہدا اجر اے تے جیہڑا بھیڑی سفارش کرے ① اوہدے لئی اوہدے وچوں حصہ اے تے اللہ

كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيْتًا ﴿٨٥﴾ وَاِذَا حُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوْا بِاَحْسَنَ مِنْهَآ اَوْ رُدُّوْهَا ۗ

ہر شے تے قادر اے (85) تے جدوں تہانوں کسے لفظ نال سلام کیتا جاوے تے تسیں اوس توں بہتر لفظ نال جواب دیو یا اوہ ہی الفاظ کہہ دیو۔

اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيْبًا ﴿٨٦﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۗ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ النصف

بے شک اللہ ہر چیز تے حساب لین والا اے (86) اللہ ای اے جیہدے توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں تے اوہ ضرور تہانوں قیامت والے دن

الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ۗ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيْثًا ﴿٨٧﴾ فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنٰفِقِيْنَ ع ٨ ٧

اکٹھا کرے گا جیہدے وچ کوئی شک نئیں تے اللہ توں ودھ کیہدی گل سچی ② (87) تے تہانوں کیہ ہویا کہ منافقاں دے بارے وچ دو گروہ ہو گئے

فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوْا ۗ اَتُرِيْدُوْنَ اَنْ تَهْدُوْا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ۗ

حالانکہ اللہ نے ایہناں دے عملاں دی وجہ توں اوہناں (دے دلاں) نوں اُلٹا دِتا اے۔ کیہ تسیں ایہہ چاہندے او کہ تسیں اوہناں نوں راہ وکھاؤ جیہنوں اللہ نیں گمراہ کر دِتا

وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ سَبِيْلًا ﴿٨٨﴾ وَدُّوْا لَوْ تَكْفُرُوْنَ كَمَا كَفَرُوْا

تے جیہنوں اللہ گمراہ کردے تے کدے وی توں اوہدے لئی (ہدایت دا) راہ نہ پاویں گا (88) اوہ تے ایہہ چاہندے نیں کہ جس طراں اوہ کافر ہوئے نیں کاش کہ تسیں وی

فَتَكُوْنُوْنَ سَوَآءً فَلَا تَتَّخِذُوْا مِنْهُمْ اَوْلِيَآءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۗ

اِنج ای کافر ہو جاؤ فیر تسیں سارے اِکوں جئے ہو جاؤ۔ تے تسیں ایہناں وچوں کسے نوں اپنا بیلی نہ بناؤ جدوں تک اوہ اللہ دی راہ وچ ہجرت نہ کرن

حاشیہ ① ... بھیڑی سفارش اوہ اے جیہدے وچ غلط طریقے نال بچایا جاوے یا کسے دی حق تلفی کیتی جاوے جویں کوئی حقدار نہ ہووے اوہنوں نوکری دوان لئی سفارش کیتی جاوے یا کسے نوں شراب یا سینما دے لائسنس دوان لئی سفارش کیتی جاوے، ایہہ حرام اے۔ ② ... مسلماناں دا عقیدہ اے کہ اللہ پاک دے کسے کلام وچ جھوٹھ دا ممکن ہونا ذاتی طور تے محال اے تے اللہ پاک دیاں ساریاں صفتاں مکمل طور تے کمال صفتاں نیں تے جس طراں کسے صفتِ کمال دی اوس توں نفی ناممکن ایں ایسے طراں ای کسے نقص تے عیب دی صفت دا ثبوت وی اللہ پاک لئی محال اے۔ اللہ پاک دا ایہہ ای فرمان ''وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيْثًا'' ''تے اللہ توں ودھ کس دی گل سچی''۔ ایس عقیدے دی بڑی وڈی دلیل اے۔

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوْهُمْ وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُّمُوْهُمْ ۪ وَلَا تَتَّخِذُوْا مِنْهُمْ

فیر جے اوہ مونھ پھیرن تے اوہناں نوں پھڑو تے جتھے لبھو قتل کر دیو تے ایہناں وچوں کسے نوں نہ بیلی بناؤ

وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿٨٩﴾ ۙ اِلَّا الَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ اِلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيْثَاقٌ اَوْ

تے نہ ای مدد کرن والا (89) پر (اوہناں لوکاں نوں قتل نہ کرو) جیہڑے ایہو جئی قوم نال تعلق رکھدے ہون کہ تہاڈے تے اوہناں دے وچکار (امن دا) معاہدہ ہووے

جَآءُوْكُمْ حَصِرَتْ صُدُوْرُهُمْ اَنْ يُّقَاتِلُوْكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوْا قَوْمَهُمْ ؕ وَلَوْ

یا تہاڈے کول ایس حال وچ آون کہ اوہناں دے دل تہاڈے نال لڑائی کرن توں تنگ آچکے ہوون یا (تہاڈے نال رَل کے) اپنی قوم نال لڑن ① تے

شَآءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقٰتَلُوْكُمْ ۚ فَاِنِ اعْتَزَلُوْكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ وَ

جے اللہ چاہندا تے ضرور اوہناں نوں تہاڈے اُتے مسلط کر دیندا تے اوہ بے شک تہاڈے نال لڑدے فیر جے اوہ تہاڈے توں دور رہن تے نہ لڑن تے

اَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ ۙ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيْلًا ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُوْنَ

تہاڈے وَل صلح دا پیغام گھلن تے (صلح دی صورت وچ) اللہ نے تہانوں اوہناں تے (لڑائی) دا کوئی رستہ نئیں رکھیا ② (90) بڑی چھیتی تسیں کجھ دوجیاں نوں

اٰخَرِيْنَ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّاْمَنُوْكُمْ وَيَاْمَنُوْا قَوْمَهُمْ ؕ كُلَّمَا رُدُّوْٓا اِلَى الْفِتْنَةِ

ویکھو گے جیہڑے چاہندے نیں کہ اوہ تہاڈے توں وی امن وچ رہن تے اپنی قوم توں وی امن وچ رہن ③ (پر) جد کدی ایہناں نوں فتنے ول پھیریا جاندا اے ④

اُرْكِسُوْا فِيْهَا ۚ فَاِنْ لَّمْ يَعْتَزِلُوْكُمْ وَيُلْقُوْٓا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوْٓا اَيْدِيَهُمْ

تے اوہدے وچ مودے جا پیندے نیں۔ فیر جے اوہ تہاڈے توں کناری کشی نہ کرن تے تہاڈے نال صلح نہ کرن تے اپنے ہتھ تہاڈے (نال لڑن) توں نہ روکن

حاشیہ ① ... ایتھے اوہناں لوکاں دا ذکر کیتا جاریا اے جیہڑے پچھلی آیت وچ دتے گئے قتل دے حکم توں خارج نیں تے اوہ ایہہ نیں: (1) اوہ لوک جیہناں دا ایہو جئی قوم نال تعلق ہووے جیہناں نال تہاڈا امن دا معاہدہ ہو چکیا ہووے (2) اوہ لوک جیہڑے تہاڈے نال لڑائی نہ کرن (3) اوہ لوک جیہڑے تہاڈے نال رَل کے اپنی قوم نال لڑن۔ ایہناں ساریاں لوکاں نوں قتل کرن دی اجازت نئیں۔ ② ... ایتھے فرمایا کہ جے کافر تہاڈے توں دور رہن تے نہ لڑن بلکہ صلح دا پیغام گھلن تے اوس صورت وچ تہانوں اجازت نئیں کہ تسیں اوہناں نال جنگ کرو۔ مفسرین فرماندے نیں کہ ایہہ آیت منسوخ اے تے ہن اسلامی سلطان نوں اختیار اے کہ صلح کرے یا نہ کرے۔ ③ ... ایس توں پتہ لگا کہ مسلماناں تے کافراں دوہاں نوں خش رکھن تے دوہاں نال تعلقات قائم رکھن دی کوشش کرنا منافقاں دا طریقہ اے۔ ④ ... ایتھے فتنے توں مراد کفر تے شرک اے یا ایس توں مراد نبی پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے مسلماناں نال جنگ کرنا یا ایہناں نوں تکلیف پہنچانا اے۔

فَخُذُوْهُمْ وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوْهُمْ ۭ وَاُولٰۗىِٕكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ

تے تسیں اوہناں نوں پھڑ لوو جتھے پاؤ اوہناں نوں قتل کر دیو تے ایہہ ای اوہ لوک نیں جیہناں دے خلاف اسیں تہانوں

سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ﴿٩١﴾ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَّقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَــــًٔا ۚ وَمَنْ قَتَلَ ع ١٢ ٩

کھلا اختیار دِتا اے (91) تے کسے مسلمان دے لئی جائز نئیں اے کہ کسے مسلمان نوں قتل کرے پر ایہہ کہ غلطی نال ہو جاوے ① تے جیہڑا کسے مسلمان نوں

مُؤْمِنًا خَطَــــًٔا فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَّدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖٓ اِلَّآ اَنْ

غلطی نال قتل کر دیوے تے اِک مسلمان غلام نوں آزاد کرنا تے دیت دینا لازم اے جیہڑی قتل ہوون والے دے گھر والیاں دے حوالے کیتی جاوے گی ② سوا ایس توں کہ

يَّصَّدَّقُوْا ۭ فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ

اوہ معاف کر دین ③ فیر جے اوہ قتل ہوون والا تہاڈی دشمن قوم وچوں ہووے تے اوہ قتل ہوون والا آپ مسلمان ہووے تے صرف اِک مسلمان غلام دا آزاد کرنا

مُّؤْمِنَةٍ ۭ وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيْثَاقٌ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ اِلٰٓى

لازم اے ④ تے جے اوہ قتل ہوون والا اوس قوم وچوں ہووے کہ تہاڈے تے اوہناں دے وچکار معاہدہ ہووے تے اوہدے گھر والیاں دے حوالے دیت

اَهْلِهٖ وَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۚ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ۙ

کیتی جاوے تے اِک مسلمان غلام یا لونڈی نوں آزاد کیتا جاوے فیر جیہنوں (غلام) نہ ملے تے دو مہینیاں دے لگا تار روزے لازمی نیں۔

تَوْبَةً مِّنَ اللّٰهِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿٩٢﴾ وَمَنْ يَّقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا

ایہہ اللہ دے حضور اوہدی توبہ اے تے اللہ جانن والا حکمت والا اے (92) تے جیہڑا کسے مسلمان نوں جان بجھ کے قتل کر دیوے ⑤

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ کسے نوں غلطی نال قتل کر دین دیاں صورتاں تے اوہناں دے حکماں نوں بیان کیتا گیا اے۔ ② ... دیت دا لغوی معنی اے اوہ مال جیہڑا قتل ہوون والے دے وارثاں نوں مقتول دی جان دے بدلے دِتا جاوے تے اصطلاحی معنی ایہہ اے کہ کسے مسلمان یا ذمی کافر نوں قتل کرن یا اوہدے کسے عضو نوں ضائع کرن دی وجہ توں جیہڑا مالی معاوضہ دینا لازم آوندا اے اوہنوں دیت کیہندے نیں۔ دیت دا مال قتل ہون والے دے وارث آپس وچ بطور وراثت ونڈ لین گے۔ ③ ... مقتول دے وارث دیت معاف کر سکدے نیں ایس لئی کہ اوہ اوہناں دا اپنا حق اے پر کفارہ معاف نئیں کر سکدے ایس لئی کہ ایہہ اللہ پاک دا حق اے۔ ④ ... جس مسلمان دے رشتے دار حربی کافر ہون اوہنوں غلطی نال قتل کر دین دی صورت وچ صرف کفارا واجب اے ایس لئی کہ دیت مقتول دے وارثاں نوں میراث دے طور تے ملدی اے تے کافر رشتے دار نوں مسلمان دی وراثت نئیں ملدی۔ ⑤ ... ایس آیت توں پتہ لگا کہ انسانی جان دی اسلام وچ کنی حرمت اے تے کسے مسلمان نوں قتل کرنا کنا سخت جرم اے کہ جہنم، اللہ پاک دا غضب، لعنت تے وڈے عذاب دی وعید سنائی گئی اے۔

فَجَزَآؤُهٗ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيْهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهٗ وَاَعَدَّ لَهٗ عَذَابًا

تے اوہدا بدلہ جہنم اے بڑے عرصے تک اوہدے وچ رووے گا تے اللہ نے اوہدے تے غضب کیتا تے اوہدے تے لعنت کیتی تے اوہدے لئی

عَظِيْمًا ﴿٩٣﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوْا وَ

وڈا عذاب تیار کر رکھیا اے (93) اے ایمان والیو! جدوں تسیں اللہ دی راہ تے چلو تے چنگی طراں تحقیق کر لوو تے

لَا تَقُوْلُوْا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ۚ تَبْتَغُوْنَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ

جیہڑا تہانوں سلام کرے اوہنوں اے نہ آکھو کہ توں مسلمان نئیں۔ تسیں دنیا دی زندگی دا سامان چاہندے

الدُّنْيَا ۡ فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيْرَةٌ ۭ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِّنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ

او تے بس اللہ دے کول بوہت سارے غنیمت دے مال نیں۔① پہلے تسیں وی اِنج ای سو تے اللہ نے تہاڈے تے احسان کیتا

فَتَبَيَّنُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿٩٤﴾ لَا يَسْتَوِي الْقٰعِدُوْنَ مِنَ

تے چنگی طراح چھان بین کر لوو بے شک اللہ سارے عملاں توں خبردار اے (94) عذر والیاں توں علاوہ② جیہڑے مسلمان

الْمُؤْمِنِيْنَ غَيْرُ اُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجٰهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَ

جہاد توں بیٹھے رہے اوہ تے اللہ دی راہ وچ اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں دے نال جہاد کرن والے اِکو جئے

اَنْفُسِهِمْ ۭ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجٰهِدِيْنَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقٰعِدِيْنَ دَرَجَةً ۭ

نئیں۔ اپنیاں جاناں تے اپنیاں مالاں نال جہاد کرن والیاں نوں بیٹھے رہن والیاں اُتے اللہ نے درجے دے اعتبار نال فضیلت عطا فرمائی اے

وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ۭ وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجٰهِدِيْنَ عَلَى الْقٰعِدِيْنَ اَجْرًا

تے اللہ نے ساریاں نال بھلائی دا وعدہ فرمایا اے تے اللہ نے جہاد کرن والیاں نوں بیٹھے رہن والیاں تے بوہت وڈے اجر دی فضیلت

حاشیہ ① ... ایس توں پتہ لگا کہ جہاد توں مسلمان دا مقصد دنیا دا مال حاصل کرنا نئیں بلکہ اللہ پاک دے دین دی وڈیائی تے اوہدی رضا حاصل کرنا ہووے۔ ② ... ایس آیت توں ثابت ہویا کہ جیہڑے لوک بیماری یا بڑھاپے یا طاقت نا ہونا یا اَکھاں توں نہ دِسنا یا ہتھاں پیراں دے کم نہ کرن یا عذر دے دی وجہ توں جہاد وچ حاضر نہ ہوون اوہ ثواب توں محروم نئیں کیتے جان گے جد کہ چنگی نیت رکھدے ہوون۔

عَظِيْمًا ﴿٩٥﴾ دَرَجٰتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَّرَحْمَةً ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٩٦﴾ ع ١٠ ١٢

عطا فرمائی اے (95) اوہدے ولوں بوہت سارے درجے تے بخشش تے رحمت (اے) تے اللہ بخشن والا مہربان اے (96)

اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيْٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوْا فِيْمَ كُنْتُمْ ؕ قَالُوْا كُنَّا

بے شک اوہ لوک جیہناں دی جان فرشتے ایس حال وچ قبض کر دے نیں کہ اوہ اپنیاں جاناں تے ظلم کرن والے ہندے نیں اینہاں نوں (فرشتے) کیہندے نیں: تسیں

مُسْتَضْعَفِيْنَ فِي الْاَرْضِ ؕ قَالُوْٓا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوْا

کس حال وچ سو؟ اوہ کیہندے نیں اسیں زمین تے ماڑے ساں۔ تے فرشتے کیہندے نیں: کیہ اللہ دی زمین کھلی نئیں سی کہ تسیں اوہدے وچ ہجرت

فِيْهَا ؕ فَاُولٰٓئِكَ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ﴿٩٧﴾ اِلَّا الْمُسْتَضْعَفِيْنَ

کر جاندے؟ ① تے ایہہ اوہ لوک نیں جیہناں دا ٹھکانا دوزخ اے تے اوہ کنی بھیڑی واپس پھرن دی جگہ اے (97) پر اوہ مجبور

مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ حِيْلَةً وَّلَا يَهْتَدُوْنَ

مرد تے عورتاں تے بچے جیہڑے نہ تے کوئی حیلہ کرن دی طاقت رکھدے ہوون تے نہ ای راستہ

سَبِيْلًا ﴿٩٨﴾ فَاُولٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّعْفُوَ عَنْهُمْ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا

جان دے ہوون (98) تے بڑی چھیتی اللہ اوہناں لوکاں نوں معاف فرماوے گا اللہ معاف کرن والا

غَفُوْرًا ﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُّهَاجِرْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْاَرْضِ مُرٰغَمًا كَثِيْرًا

بخشن والا اے (99) تے جیہڑا اللہ دی راہ وچ ہجرت کرے تے اوہ زمین وچ بڑی جگہ تے گنجائش

وَّسَعَةً ؕ وَمَنْ يَّخْرُجْ مِنْۢ بَيْتِهٖ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ثُمَّ يُدْرِكْهُ

پاوے گا تے جیہڑا اپنے گھروں اللہ تے رسول لئی ہجرت کردیاں ہویا نکلیا فیر اوہنوں موت آ گئی

حاشیہ ① ... ایس آیت توں ثابت ہویا کہ جیہڑا بندہ کسے شہر وچ اپنے دین تے قائم نہ رہ سکدا ہووے تے ایہہ جانے کہ دوسری جگہ جان تے اپنے دین دے فرض پورے کر سکے گا تے فیر اوہدے تے ہجرت واجب ہو جاندی اے۔ ایس حکم نوں سامنے رکھ کے کافراں وچ رہن والے مسلماناں نوں اپنی حالت تے غور کرن دی لوڑ اے۔

الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهٗ عَلَى اللّٰهِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١٠٠﴾ وَاِذَا

تے اوہدا اجر اللہ دے ذمے① ہو گیا② تے اللہ بخشن والا، مہربان اے (100) تے جدوں

ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوْا مِنَ الصَّلٰوةِ ۖ اِنْ

تسیں زمین وچ سفر کرو تے تہاڈے تے گناہ نئیں کہ بعض نمازاں قصر پڑھو③ جے

خِفْتُمْ اَنْ يَّفْتِنَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ اِنَّ الْكٰفِرِيْنَ كَانُوْا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِيْنًا ﴿١٠١﴾

تہانوں ایہہ خطرہ ہووے کہ کافر تہانوں تکلیف دیون گے بے شک کہ کافر تہاڈے کھلے دشمن نیں (101)

وَاِذَا كُنْتَ فِيْهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ مَّعَكَ وَلْيَاْخُذُوْٓا

تے اے حبیب ! جدوں تسیں ایہناں وچ تشریف فرما ہوو فیر نماز وچ ایہناں دی امامت کرو تے چاہی دا اے کہ اہناں وچوں اِک جماعت تہاڈے نال ہووے تے

اَسْلِحَتَهُمْ ۫ فَاِذَا سَجَدُوْا فَلْيَكُوْنُوْا مِنْ وَّرَآئِكُمْ ۪ وَلْتَاْتِ طَآئِفَةٌ اُخْرٰى

اوہ اپنے ہتھیار کول رکھن فیر جدوں اوہ سجدہ کر لین تے ہٹ کے تہاڈے توں پچھے ہو جان تے ہن دوجی جماعت آوے جیہڑی اوس وقت تک

لَمْ يُصَلُّوْا فَلْيُصَلُّوْا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوْا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ ۚ وَدَّ الَّذِيْنَ

نماز وچ نئیں سی ہن اوہ تہاڈے نال نماز پڑھن④ تے (اوہناں نوں وی) چاہی دا اے کہ اپنی حفاظت دا سامان تے اپنے ہتھیار لئی رکھن۔⑤

حاشیہ ① ...ہجرت کردیاں ہویاں فوت ہو جان والے دا اَجر اللہ پاک دے وعدے تے اوہدے فضل و کرم نال اوہدے ذمہِ کرم تے اے۔ اِنج نئیں کہ اوہدے اُتے بدلے دے طور تے واجب اے ایس لئی کہ ایس طور تے کوئی چیز اللہ پاک تے واجب نئیں۔ ② ... ایس توں پتہ لگا کہ جو کوئی نیکی دا ارادہ کرے تے اوہنوں پورا کرن توں عاجز ہو جاوے تے اوہ اوس نیکی دا ثواب پاوے گا۔ ③ ...ایس آیت وچ نمازنوں قصر کرن دا مسئلہ دسیا گیا اے یعنی سفر دی حالت وچ ظہر، عصر تے عشاء وچ چار فرضاں دی بجائے دو پڑھن گے۔ نمازِ قصر دے بارے مکمل تفسیر صراط الجنان وچ جلد 2، صفحہ 287 تے بہار شریعت حصہ 4 توں ”نماز مسافر دا بیان“ پڑھو۔ ④ ...ایس آیت وچ نمازِ خوف دی جماعت دا طریقہ بیان کیتا گیا اے۔ ایس توں پتہ لگا کہ نماز دی جماعت اینی اہم اے کہ سخت جنگ دی حالت وچ وی جماعت دا طریقہ سکھایا گیا اے۔ افسوس اوہناں تے جیہڑے بغیر کسے وجہ توں جماعت چھڈ دیندے نیں حالاں کہ ایس وچ ستائی 27 گنا بوہتا ثواب اے۔ ⑤ ...جے زیادہ خطرہ نہ ہووے تے نمازِ خوف ہتھیار لے کے ادا کرنا مستحب اے تے ایس ہتھیار بندی توں نمازی دی نماز وچ خلل نئیں پوے گا۔

كَفَرُوْا لَوْ تَغْفُلُوْنَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَ اَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيْلُوْنَ عَلَيْكُمْ مَّيْلَةً

کافر چاہندے نیں کہ جے تسیں اپنے ہتھیاراں تے اپنے سامان توں غافل ہو جاوو تے اِکو وار ای تہاڈے تے حملہ

وَّاحِدَةً ؕ وَ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِّنْ مَّطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَّرْضٰۤى

کر دین تے جے تہانوں بارش دی وجہ توں تکلیف ہووے یا بیمار ہووو تے تہاڈے تے کوئی حرج نئیں

اَنْ تَضَعُوْۤا اَسْلِحَتَكُمْ ۚ وَ خُذُوْا حِذْرَكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا

کہ اپنے ہتھیار کھول رکھو تے اپنی حفاظت دا سامان لئی رکھو۔ بے شک اللہ نے کافراں لئی ذلت دا عذاب

مُّهِيْنًا ﴿۱۰۲﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيٰمًا وَّ قُعُوْدًا وَّ عَلٰى جُنُوْبِكُمْ ۚ

تیار کر رکھیا اے (102) فیر جدوں تسیں نماز پڑھ لوو تے کھلوتے تے بیٹھے تے پاسیاں پرنے لیٹیاں اللہ نوں یاد کرو①

فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ ۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ

فیر جدوں تسیں مطمئن ہو جاوو تے عادت دے مطابق نماز قائم کرو بے شک نماز مسلماناں تے

كِتٰبًا مَّوْقُوْتًا ﴿۱۰۳﴾ وَ لَا تَهِنُوْا فِي ابْتِغَآءِ الْقَوْمِ ؕ اِنْ تَكُوْنُوْا تَاْلَمُوْنَ فَاِنَّهُمْ

مِتھے ہوئے ویلے وچ فرض اے (103) تے کافراں نوں لبھن لئی سستی نہ کرو۔ جے تہانوں دُکھ پہنچ دا اے تے جیویں تہانوں

يَاْلَمُوْنَ كَمَا تَاْلَمُوْنَ ۚ وَ تَرْجُوْنَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُوْنَ ؕ وَ كَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا

دکھ پہنچ دا اے انج ای اوہناں نوں وی دُکھ پہنچ دا اے حالاں جے تسیں اللہ توں اوہ آس رکھدے او جیہڑی اوہ نئیں رکھدے۔ تے اللہ جاننں والا

حَكِيْمًا ﴿۱۰۴﴾ اِنَّاۤ اَنْزَلْنَاۤ اِلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَاۤ اَرٰىكَ ع ۱۵ ۱۲

حکمت والا اے (104) اے حبیب! بے شک اسیں تہاڈے ول سچی کتاب اُتاری تا کہ تسیں لوکاں وچ اوس (حق) نال فیصلہ کرو جو

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتا لگا کہ جہاد ورگی سخت حالت وچ وی اللہ پاک دے ذکر توں غافل نئیں ہونا چاہی دا، تے نالے ایہہ وی پتہ لگا کہ نمازاں توں بعد جیہڑا کلمہ توحید داذکر کیتا جاندا اے اوہ جائز اے۔

اللّٰهُ ؕ وَلَا تَكُنْ لِّلْخَآئِنِيْنَ خَصِيْمًا ﴿١٠٥﴾ وَّاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

اللہ نے تہانوں وکھایا اے تے تسیں خیانت کرن والیاں دے ولوں جھگڑا نہ کرنا① (105) تے اللہ دی بارگاہ وچ استغفار کرو۔ بے شک اللہ

غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١٠٦﴾ وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِيْنَ يَخْتَانُوْنَ اَنْفُسَهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

بخشن والا مہربان اے (106) تے اوہناں لوکاں ولوں نہ جھگڑنا جیہڑے اپنیاں جاناں نوں خیانت وچ پاندے نیں۔ بے شک اللہ

لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا اَثِيْمًا ﴿١٠٧﴾ يَّسْتَخْفُوْنَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُوْنَ

پسند نئیں کردا اوہنوں جیہڑا بوہت خیانت کرن والا، وڈا گنہگار ہووے② (107) اوہ لوکاں توں شرماندے نیں تے

مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ اِذْ يُبَيِّتُوْنَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا

اللہ کولوں نئیں شرماندے حالاں اللہ اوس ویلے وی اوہناں دے نال ہندا اے جدوں اوہ رات نوں ایہو جئی گل دا مشورہ کردے نیں جیہڑی اللہ نوں پسند نئیں تے اللہ

يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطًا ﴿١٠٨﴾ هٰۤاَنْتُمْ هٰۤؤُلَآءِ جٰدَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۫ فَمَنْ يُّجَادِلُ

نے اوہناں دے کماں نوں گھیریا ہویا اے③ (108) (اے لوکو!) سن لو، ایہہ تسیں ای او جیہڑے دنیا دی زندگی وچ ایہناں ولوں جھگڑے تے

حاشیہ ① ... ایس آیت توں بظاہر خطاب نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال اے پر اصل وچ قیامت تک دے حاکماں نوں دسنا مقصد اے کہ اوہ فیصلہ کرن وچ کوتاہی نہ کریا کرن تے صحیح ملزم نوں بغیر کسے رو رعایت سزا پوری دیا کرن۔ ایسے آیت توں تعصب (بغیر کسے وجہ توں طرفداری) دا رد وی ہندا اے کہ اسلام وچ ایس گل دی کوئی گنجائش نئیں کہ بندہ اپنی قوم یا خاندان دی ہر معاملے وچ حمایت کرے، بھاویں اوہ باطل تے ہوون بلکہ حق دی اتباع کرنا لازمی اے۔ ایہدے وچ رنگ تے نسل، قوم تے علاقہ ملک تے صوبہ، زبان و ثقافت دے ہر قسم دے تعصب دا رد اے۔ ② ... ایس آیت وچ خیانت کرن والیاں ولوں جھگڑنا کرن توں منع فرمایا گیا اے۔ ایس توں وکالت دا پیشہ کرن والیاں نوں غور کرنا چاہی دا اے کہ کئی وار اِنج ہندا اے کہ وکیل نوں اپنے مؤکل دے مجرم تے خیانت کرن دا پتہ ہندا اے پر اوہ پیسہ جمع کرن دے چکر وچ مظلوم نوں ظالم تے ظالم نوں مظلوم بنا دیندا اے تے ظالم دی حمایت کردا، اوہدے ولوں دلیلاں پیش کردا، جھوٹھ بولدا، دوجے فریق دا حق ماردا تے ہور پتہ نئیں کیہڑے کیہڑے حرام کماں وچ پے جاندا اے۔ ③ ... ایہہ آیت مبارکہ تقویٰ تے ستھرائی دی بنیاد اے۔ جے بندہ ایہہ خیال رکھے کہ میرا کوئی حال اللہ پاک توں لُکیا نئیں تے گناہ کرن دی ہمت نہ کرے۔

اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَمْ مَّنْ يَّكُوْنُ عَلَيْهِمْ وَكِيْلًا ﴿١٠٩﴾ وَمَنْ يَّعْمَلْ

قیامت دے دن ایہناں ولوں اللہ نال کون جھگڑے گا یا کون ایہناں دا کم بناون والا ہووے گا① (109) تے جیہڑا

سُوْٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهٗ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ

کوئی بھیڑا کم کرے یاں اپنی جان تے ظلم کرے تے فیر اللہ توں بخشش منگے تے اللہ نوں بخشن والا مہربان پاوے گا (110) تے

يَّكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهٗ عَلٰى نَفْسِهٖ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿١١١﴾ وَ

جیہڑا گناہ کماوے تے او اپنی جان تے ای گناہ کما ریا اے② تے اللہ علم و حکمت والا اے (111) تے

مَنْ يَّكْسِبْ خَطِيْٓـَٔةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهٖ بَرِيْٓـًٔا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَّ

جیہڑا کوئی غلطی یا گناہ کرے③ فیر کسے بے گناہ تے اوہدا الزام لا دیوے تے یقیناً اوہنے بہتان تے

اِثْمًا مُّبِيْنًا ﴿١١٢﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهٗ لَهَمَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ اَنْ ع ١٢ ٨ ١٣

کھلا گناہ چکیا④ (112) تے اے حبیب! جے کر تہاڈے اُتے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت نہ ہندی تے ایہناں وچوں اک گروہ نے

يُّضِلُّوْكَ ؕ وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّوْنَكَ مِنْ شَيْءٍ ؕ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ

تہانوں (صحیح فیصلہ کرن توں) ہٹا دین دا ارادہ کیتا سی⑤ حالاں اوہ اپنے آپ نوں ای گمراہ کر رہے سن تے تہاڈا کجھ نئیں وگاڑ سکدے تے اللہ نے تہاڈے

عَلَيْكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ؕ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ

تے کتاب تے حکمت اتاری تے تہانوں اوہ سب کجھ سکھا دِتا جیہڑا تسیں نئیں جان دے سو تہاڈے تے اللہ دا فضل

حاشیہ ① ... دھوکہ دین لئی اللہ دی بارگاہ وچ جھگڑنا ناممکن اے کہ اللہ پاک توں کجھ لُکیا نئیں۔ نالے ایس آیت وچ شفاعت دا انکار نئیں ایس لئی کہ محبوباں دی شفاعت تے چھوٹے بچیاں دا اپنے ماں پیو دی بخشش لئی رب عَزَّوَجَلَّ نال نازدے طور تے جھگڑنا آیتاں تے حدیثاں توں ثابت اے۔ ② ... جیہڑا گناہ کرے گا اوہی اوس گناہ دا بھار چکے گا، پر جیہڑا کسے گناہ، جاریہ دا سبب بنیا تے اوہنوں گناہ کرن والیاں دے گناہ وچوں وی حصہ ملے گا۔ ③ ... ایتھے خطا توں مراد چھوٹا گناہ تے گناہ توں مراد گناہ کبیرہ اے۔ ④ ... ایس آیت توں پتہ لگا کہ بے گناہ تے تہمت لاؤنا سخت جرم اے اوہ بے گناہ بھاویں مسلمان ہووے یا کافر۔ تے نالے ایہدے توں اسلام دے اعلیٰ اخلاقی اصولاں دا پتا لگا کہ اسلام وچ انسانی حقاں دا کِنّا خیال تے لحاظ اے، ایتھوں تک کہ کافر تک دے حق اسلام وچ بیان کیتے گئے نیں۔ ⑤ ... ایتھے بہکاون توں مراد دھوکہ دے کے غلط فیصلہ کروا لینا اے۔

عَلَيْكَ عَظِيْمًا ﴿١١٣﴾ لَا خَيْرَ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنْ نَّجْوٰىهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ

بوہت وڈا اے (113) اوہناں دے اکثر خفیہ مشوریاں وچ کوئی بھلائی نئیں ہندی پر ایہناں لوکاں (دے مشوریاں) وچ جیہڑے صدقے دا یاں

مَعْرُوْفٍ اَوْ اِصْلَاحٍۭ بَيْنَ النَّاسِ ؕ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ

نیکی دا یاں لوکاں وچ آپس دی صلح کران دا مشورہ کرن تے جیہڑا اللہ دی رضا حاصل کرن لئی ایہہ کم کردا اے

اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿١١٤﴾ وَمَنْ يُّشَاقِقِ الرَّسُوْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ

تے اوہناں بڑی چھیتی اسیں وڈا ثواب عطا فرماواں گے ① (114) تے جیہڑا اوس توں بعد کہ اوہدے لئی ہدایت بلکل واضح ہو گئی رسول دی مخالفت کرے

لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيْلِ الْمُؤْمِنِيْنَ نُوَلِّهٖ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَ ؕ وَ

تے مسلماناں دے راہ توں وکھری راہ چلے تے اسیں اوہنوں اودھر ای پھیر دیاں گے جدّھر اوہ پھردا اے تے اوہنوں دوزخ وچ داخل کراں گے تے

سَآءَتْ مَصِيْرًا ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ ع ١٧ ٢ ١٤

اوہ کنی بھیڑی واپس پھرن دی جگہ اے ② (115) اللہ ایس گل نوں نئیں بخشدا کہ اوہدے نال کسے نوں شریک بنایا جائے ③ تے ایس توں تھلے جو کجھ اے

لِمَنْ يَّشَآءُ ؕ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ﴿١١٦﴾ اِنْ يَّدْعُوْنَ

جیہنوں چاہوے معاف فرما دیندا اے ④ تے جیہڑا اللہ دا شریک بناوے اوہ دور دی گمراہی وچ جا پیا (116) ایہہ شرک کرن والے اللہ توں

حاشیہ ① ... چنگے مشوریاں تے اجر تے ثواب ملدا اے پر ایہہ ایس صورت وچ اے جدوں کہ ایہہ اللہ پاک دی رضا لئی کیتے جاون، جے ریاکاری لئی، اپنی واہ واہ کروان لئی، اپنے آپ نوں وڈا لیڈر یاں بڑا صلح کران والا اکھوان لئی، لوکاں وچ عزت تے شہرت تے دولت حاصل کرن لئی، نیک نامی لئی وڈا عالم یا مبلغ یا متحرک اکھوان لئی مشورے کیتے تے ایہہ سراسر تباہی تے گھاٹا اے۔ ② ... ایس آیت وچ دو چیزاں توں روکیا گیا اے جیہڑیاں اصل وچ اک ای نیں۔ (1) رسول پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مخالفت توں۔ (2) مسلماناں دے راہ توں ہٹ کے چلن توں، ایس لئی کہ مسلماناں دا رستہ اطاعتِ رسول دا رستہ اے تے ایہدے توں ہٹنا رسول دی اطاعت توں ہٹنا اے۔ ③ ... ایہہ آیت ایس گل دی پکی دلیل اے کہ شرک نئیں بخشیا جاوے گا جد کہ مشرک اپنے شرک تے مرے تے ایہہ ای حکم کفر دا اے، ہاں کافر تے مشرک زندگی وچ توبہ کرے تے اوہدی توبہ یقیناً قبول اے۔ ④ ... ایس توں پتہ لگا کہ کفر تے شرک توں علاوہ گناہواں دی بخشش یقینی نئیں بلکہ اُمید اے ایس لئی کہ اللہ پاک نے فرمایا کہ جیہنوں چاہوے بخشے۔ ہن اللہ پاک کنوں چاہوے گا ایہہ پتہ نئیں، ایس لئی ایہہ آیت گناہ تے دلیر نئیں کر دی بلکہ گناہ توں ڈکدی اے۔

وقف لازم

مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلَّآ اِنٰثًا ۚ وَاِنْ يَّدْعُوْنَ اِلَّا شَيْطٰنًا مَّرِيْدًا ﴿١١٧﴾ لَّعَنَهُ اللّٰهُ ۘ

علاوہ عبادت نئیں کردے پر کجھ عورتاں دی تے ایہہ عبادت نئیں کردے پر سرکش شیطان دی (117) جیہدے تے اللہ نے لعنت کیتی

وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيْبًا مَّفْرُوْضًا ﴿١١٨﴾ وَّلَاُضِلَّنَّهُمْ

تے اوہنے آکھیا: میں ضرور تیرے بندیاں توں طے شدہ حصہ لواں گا (118) تے میں ضرور اوہناں نوں گمراہ کراں گا

وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ

تے ایہناں نوں آساں دواں گا تے ایہناں نوں ضرور حکم دیواں گا تے ایہہ ڈنگراں دے کن چیرن گے تے میں ایہناں نوں ضرور حکم دیاں گا

فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ ۭ وَمَنْ يَّتَّخِذِ الشَّيْطٰنَ وَلِيًّا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ

تے ایہہ اللہ دی پیدا کیتیاں ہویاں چیزاں بدل دین گے تے جیہڑا اللہ نوں چھڈ کے شیطان نوں بیلی بناوے

فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِيْنًا ﴿١١٩﴾ ۭ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيْهِمْ ۭ وَمَا يَعِدُهُمُ

تے اوہ کھلے گھاٹے وچ جا پیا (119) شیطان ایہناں نوں وعدے دیندا اے تے خاہشاں دلاندا اے تے شیطان

الشَّيْطٰنُ اِلَّا غُرُوْرًا ﴿١٢٠﴾ اُولٰۗىِٕكَ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۡ وَلَا يَجِدُوْنَ عَنْهَا

صرف توکھے دے وعدے دیندا اے (120) ایہناں دا ٹھکانا دوزخ اے تے ایہہ ایس توں بچن دی جگہ

مَحِيْصًا ﴿١٢١﴾ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ

نئیں پاؤن گے (121) تے جیہڑے ایمان لیائے تے چنگے کم کیتے تے بڑی چھیتی اسیں اوہناں نوں ایہو جئے باغاں وچ داخل کراں گے

مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۭ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ۭ وَمَنْ اَصْدَقُ

جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں، ایہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے،① (ایہہ) اللہ دا سچا وعدہ اے تے اللہ توں ودھ ہور کدی گل

حاشیہ ① ...ایس توں پتا لگا کہ ایمان عملاں توں پہلے اے ایس لئی کہ ایمان توں علاوہ کوئی نیکی قبول نئیں تے اے وی پتا لگا کہ ایمان دے نال نیک عملاں دی وی ضرورت اے تے جیہڑا آکھے کہ مسلمان نوں نیک عملاں دی ضرورت نئیں اوہ ایس آیت دے خلاف کیہندا اے۔

مِنَ اللّٰهِ قِيْلًا ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَآ اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتٰبِ ؕ مَنْ يَّعْمَلْ سُوْٓءًا

سچی اے؟ (122) نہ تہاڈیاں جھوٹھیاں آساں دی کوئی حیثیت اے تے نہ ای کتاب والیاں دیاں جھوٹھیاں آساں دی① جو کوئی برائی کرے گا

يُّجْزَ بِهٖ ۙ وَلَا يَجِدْ لَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِنَ

اوہنوں اوہدا بدلہ دِتا جائے گا تے اللہ توں علاوہ نہ کوئی اپنا حمایتی پاوے گا تے نہ مددکرن والا (123) تے جیہڑا کوئی

الصّٰلِحٰتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُوْنَ

مرد ہووے یا عورت چنگے عمل کرے تے اوہ مسلمان وی ہووے تے ایہہ ای لوک جنت وچ داخل ہون گے تے ایہناں تے تل دے برابر وی ظلم

نَقِيْرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ اَحْسَنُ دِيْنًا مِّمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهٗ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَّاتَّبَعَ

نئیں کیتا جاوے گا② (124) تے اوہدے توں چنگا کیہدا دین جیہنے اپنا موںھ اللہ دے لئی جھکا دتا تے اوہ نیکی کرن والا ہووے تے اوہ ابراہیم دے دین دا پیروکار

مِلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيْفًا ؕ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيْمَ خَلِيْلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ

ہووے جیہڑے ہر باطل توں وکھرے سن تے اللہ نے ابراہیم نوں اپنا پکا بیلی بنا لیا③ (125) تے اللہ ای دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے

وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيْطًا ﴿١٢٦﴾ ع وَيَسْتَفْتُوْنَكَ فِي النِّسَآءِ ؕ ١٨ ع ١٥

تے جو کجھ زمین وچ تے اللہ نے ہر چیز نوں گھیریا ہویا اے (126) تے تہاڈے کولوں عورتاں بارے فتویٰ منگدے نیں:④

حاشیہ ① ... ایس توں پتہ لگا کہ صرف نسب تے نسبتاں تے فخر کرنا ، عملاں دی کوشش نہ کرنا، فیر اپنے آپ نوں جنتی سمجھنا جھوٹھی ہوس تے خام خیالی اے۔ ایس توں اوہناں لوکاں نوں سبق لینا چاہی دا اے جیہڑے بزرگاں نال محبت داد عویٰ کر کے اپنے آپ نوں نماز روزے توں بے پرواہ سمجھ دے نیں۔ ② ... عملاں دی جزا ملن وچ مرد تے عورت اِکو جئے نیں، جِنّاں ثواب مردنوں نماز، روزہ، حج تے زکوٰۃ وغیرہ دا ملدا اے اوناں ای عورت نوں ایہناں عملاں تے ملے گا بھاویں کجھ عملاں وچ عورت نوں شریعت ولوں رعایت دتی گئی اے۔ ③ ... خُلت دے معنی نیں غیر توں کٹ جانا ، ایہہ اوس پکی دوستی نوں آکھیا جاندا اے جیہدے وچ دوست دے غیر توں کٹ جاوے۔ اِک معنی ایہہ اے کہ خلیل اوس محب نوں کیہندے نیں جس دی محبت کامل ہووے تے اوہدے وچ کسے قسم دا کوئی خلل تے گھاٹا نہ ہووے۔ ایہہ معنی حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام وچ پائے جاندے نیں۔ ④ ... قرآن پاک وچ عورتاں ، یتیماں ، بیواں تے معاشرے دے کمزور تے محروم لوکاں لئی بڑیاں ہدایتاں دتیاں گئیاں نیں۔ ایس توں پتا لگا کہ یتیماں ، بیواں ، عورتاں ، کمزوراں تے محروم لوکاں نوں اوہناں دے حق دوانا اللہ پاک دی سنت اے تے ایس لئی کوشش کرنا اللہ پاک نوں بوہت پسند اے۔

قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ ۙ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ فِي يَتٰمَى النِّسَآءِ الّٰتِي

تسیں فرمادیو کہ اللہ تے جیہڑی کتاب تہاڈے سامنے تلاوت کیتی جاندی اے اوہ تہانوں اوہناں (عورتاں) دے بارے فتویٰ دیندے نیں (کہ ایہناں دے حقوق ادا کرو) تے (اوہ

لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ

تہانوں فتویٰ دیندا اے) اوہناں یتیم کڑیاں دے بارے جیہناں نوں تسیں اوہناں دا طے ہویا (وراثت دا) حصہ نئیں دیندے تے ایہناں نال نکاح کرن توں بے رغبتی کردے او (حکم اے دیندا

الْوِلْدَانِ ۙ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتٰمٰى بِالْقِسْطِ ۭ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ

اے کہ تسیں ایہہ کم نہ کرو) تے ماڑے بچیاں دے بارے (فتویٰ دیندا اے کہ ایہناں دے حقوق ادا کرو) تے یتیماں دے حق وچ انصاف تے قائم رہو تے تسیں جیہڑی نیکی کردے او

كَانَ بِهِ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾ وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ

تے اللہ اوہنوں جاندا اے (127) تے جے کسے عورت نوں اپنے خاوند دی زیادتی یا بے رُخی دا خطرہ ہووے تے اوہناں اُتے کوئی حرج نئیں

عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ۭ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ۭ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ ۭ وَإِنْ

کہ آپس وچ صلح کر لین تے صلح بہتر اے ① تے دل نوں لالچ دے نیڑے کر دتا گیا اے۔ ② تے جے

تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ

تسیں نیکی تے پرہیز گاری اپنا لوو تے اللہ نوں تہاڈے کماں دی خبر اے (128) تے تہاڈے کولوں کدی وی نئیں ہو سکے گا کہ عورتاں نال

تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ ۭ

برابری رکھو بھانویں تسیں کنی ای (اوس دی) حرص کرو تے ایہہ نہ کرو کہ (اِک ای بیوی دے ول) پورے پورے جھک جاؤ تے دوجی نوں لمکدی ہوئی چھڈ دیو

حاشیہ ① ... قرآن نے گھریلو معاملات تے معاشرے وچ ہون والیاں برائیاں دی اصلاح تے بڑا زور دِتا اے ایسے لئی جیہڑے گناہ معاشرے وچ وگاڑ دا سبب بن دے نیں تے جیہڑیاں چیزاں خاندانی نظام وچ وگاڑ دا سبب بن دیاں نیں، تے خرابیاں نوں پیدا کردیاں نیں اوہناں دی قرآن پاک وچ بار بار اصلاح فرمائی گئی اے جویں ایتھے عورت نوں خاوند ولوں زیادتی تے بے رُخی دا خطرہ ہون تے آپس وچ سمجھن سمجھاون نال صلح کرن دا فرمایا گیا تے ایہہ گل کھول دتی گئی کہ آپس وچ صلح کر لینا زیادتی کرن تے وکھرا ہو جان دووا ں توں بہتر اے ایس لئی کہ طلاق بھاویں کجھ صورتاں وچ جائز اے، پر اللہ پاک دی بارگاہ وچ بوہت ناپسندیدہ چیز اے۔ ② ... میاں بیوی دے اعتبار توں وی تے ایس توں ہٹ کے وی معاملہ ایہہ اے کہ دل لالچ دے پھندے وچ پھسے ہووے نیں، ہر اک بندہ اپنے لئی آرام تے سہولت چاہندا اے تے اپنے اُتے کجھ مشقت گوارا کر کے دوجے دی سکھ نوں ترجیح نئیں دیندا۔ ایس لئی جیہڑا بندہ دوجے دے آرام نوں اَگے رکھدا اے تے آپ تکلیف وچ پے کے دوجیاں نوں سکون دیندا اے اوہ بڑی ہمت والا اے۔

وَاِنْ تُصْلِحُوْا وَتَتَّقُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١٢٩﴾ وَاِنْ يَّتَفَرَّقَا

تے جے تسیں نیکی تے پرہیز گاری اپنا لوو تے بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (129) تے جے اوہ (میاں بیوی) دونویں وکھ ہو جاون

يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا مِّنْ سَعَتِهٖ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيْمًا ﴿١٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ

تے اللہ اپنی وسعت نال ہر اک نوں اِک دوجے توں بے نیاز کر دیوے گا تے اللہ وسعت والا، حکمت والا اے ① (130) تے اللہ ای دا اے جو

وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ

کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ تے بے شک اسیں اوہناں لوکاں نوں جیہناں نوں تہاڈے توں پہلے کتاب دِتی گئی تے تہانوں وی تاکید

اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ ؕ وَاِنْ تَكْفُرُوْا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَكَانَ

فرما دِتی اے کہ اللہ توں ڈردے روو تے جے نہ منو تے بے شک اللہ ای دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے تے

اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيْدًا ﴿١٣١﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ

اللہ بے نیاز اے، خوبیاں دا مالک اے (131) تے اللہ ای دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ تے اللہ کافی

وَكِيْلًا ﴿١٣٢﴾ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاْتِ بِاٰخَرِيْنَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ

کم بناؤن والا اے (132) اے لوکو! جے اوہ چاہوے تے تہانوں لے جاوے تے دوجیاں نوں لے آوے تے اللہ ایس تے

قَدِيْرًا ﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ؕ وَ

قادر اے (133) جیہڑا دنیا دا انعام چاہندا اے تے دنیا تے آخرت دا انعام اللہ ای دے کول اے ② تے

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتہ لگا کہ نہ عورت بالکل مرد دی محتاج اے تے نہ مرد بالکل عورت دا محتاج اے، سارے اللہ پاک دے حاجت مند نیں، اِک دوجے توں بغیر کم چل سکدا اے۔ عام طور تے طلاق توں بعد عورت تے اوہدے گھر والے بڑے غم تے دکھ وچ ہندے نیں۔ ایسے موقع تے جے ایہہ آیت مبارکہ بار بار پڑھی جاوے تے ان شاء اللہ الکریم دل نوں سکون ملے گا تے اللہ پاک کوئی مناسب حل وی عطا فرماوے گا۔ ② ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ جیہنوں اپنے عمل توں دنیا مقصود ہووے اوہنوں دنیا تے مل سکدی اے پر آخرت دے ثواب توں خالی رہندا اے جیہنے اللہ پاک دی رضا تے آخرت دے ثواب لئی عمل کیتا ہووے تے اللہ پاک دنیا تے آخرت دوہاں وچ ثواب دین والا اے، ایس لئی جیہڑا بندہ اللہ پاک توں صرف دنیا منگدا ہووے اوہ کملا، گھٹیا تے بے ہمتا اے۔ جدوں اللہ پاک دے کول دنیا تے آخرت سب کجھ ہیگا اے تے اوہدے توں دنیا تے آخرت دی بھلائی منگو۔

كَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا ﴿١٣٤﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ بِالْقِسْطِ

اللہ ای سُندا ویکھدا اے (134) اے ایمان والیو! اللہ دے لئی گواہی دیندیاں ہویاں انصاف تے چنگی طراں

شُهَدَآءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ ۚ اِنْ يَّكُنْ غَنِيًّا اَوْ

قائم ہو جاوو بھانویں تہاڈے اپنے یا ماں پیو یا رشتے داراں دے خلاف ہی (گواہی) ہووے۔ جیہدے تے گواہی دیو اوہ مالدار ہووے یا

فَقِيْرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا ۣ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوْا ۚ وَاِنْ تَلْوٗٓا اَوْ

فقیر بہرحال اللہ ایہناں دے بوہتا نیڑے اے تے (نفس دی) خاہش دے پچھے نہ چلو کہ انصاف نہ کرو۔ جے تسیں ہیرا پھیری کرو

تُعْرِضُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿١٣٥﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اٰمِنُوْا

یا مونھ پھیرو تے اللہ نوں تہاڈے کماں دی خبر اے① (135) اے ایمان والیو!② اللہ تے اوہدے رسول اُتے

بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَالْكِتٰبِ الَّذِيْ نَزَّلَ عَلٰى رَسُوْلِهٖ وَالْكِتٰبِ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ

تے اُوس کتاب تے جیہڑی اوہنے اپنے رسول تے اُتاری③ تے اُوس کتاب تے جیہڑی ایس توں پہلے اُتاریاں (اوہناں ساریاں اُتے ہمیشہ)

حاشیہ ① ... ایہہ آیت دین اسلام دی شاندار تعلیم دے اُتے اے۔ ایہدے وچ انصاف دے تقاضے پورے کرن وچ روک بنن والیاں چیزاں جیویں بہن بھراوں نوں نوازنا، رشتے داراں دی طرف داری کرنا، تعلق رکھن والیاں نال رعایت کرنی، کسے دی امیری دی وجہ توں اوہدی حمایت کرنی یا کسے دی غریبی تے ترس کھا کے دوجے فریق تے زیادتی کر دینا، بیان فرما کے ایہہ حکم دِتا گیا اے کہ فیصلہ کردے ہویاں یا گواہی دیندے ہویاں جیہڑا صحیح حکم اے اوہدے مطابق چلو، تے کسے قسم دی تعلق داری دا لحاظ نہ کرو ایتھوں تیک کہ جے تہاڈا فیصلہ یا تہاڈی گواہی تہاڈے سکے ماں پیو دے وی خلاف ہووے تے انصاف توں نہ ہٹو۔ ② ... جے ایہہ خطاب حقیقی مسلماناں نوں اے تے ایہدا معنی ہووے گا ایمان تے پکے پیریں جمے رہو، تے جے ایہہ خطاب یہودیاں تے عیسائیاں نوں ہووے تے معنی ایہہ ہووے گا کہ کجھ کتاباں تے کجھ رسولاں تے ایمان لیان والیو! تسیں مکمل ایمان لیاوو۔ تے جے کر اے خطاب منافقاں نوں ہووے اوہدا معنی اے ہووے گا کہ اے ایمان دا ظاہری دعویٰ کرن والیو! خلوص نال ایمان لے آؤ۔ ③ ... ایتھے رسول توں نبی پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے کتاب توں قرآن پاک مراد اے۔ یاد رکھو ایس زمانے وچ ایمان والیاں دا لفظ حقیقی معنی دے اعتبار توں صرف مسلماناں تے بولیا جاسکدا اے، تے ہور کسے مذہب والے تے ایہہ لفظ نئیں بولیا جاسکدا۔

مِنْ قَبْلُ ؕ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ

ایمان رکھو تے جیہڑا اللہ تے اوہدے فرشتیاں تے اوہدیاں کتاباں تے اوہدے رسولاں تے قیامت نوں

فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ﴿١٣٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا ثُمَّ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا

نہ مَنّے تے اوہ ضرور دور دی گمراہی وچ جا پیا (136) بے شک اوہ لوک جیہڑے ایمان لیائے فیر کافر ہو گئے فیر ایمان لیائے فیر کافر ہو گئے

ثُمَّ ازْدَادُوْا كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيْلًا ﴿١٣٧﴾ ؕ بَشِّرِ

فیر کفر وچ ہور ودھ گئے تے اللہ کدے وی نہ اوہناں نوں بخشے گا① تے نہ اوہناں نوں راہ وکھائے گا (137) منافقاں

الْمُنٰفِقِيْنَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٣٨﴾ ۙ الَّذِيْنَ يَتَّخِذُوْنَ الْكٰفِرِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ

نوں خش خبری دیو کہ ایہناں لئی درد بھریا عذاب اے (138) اوہ جیہڑے مسلماناں نوں چھڈ کے کافراں نوں بیلی

دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ؕ اَيَبْتَغُوْنَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ﴿١٣٩﴾ ؕ

بناندے نیں۔ کیہ ایہہ اوہناں دے کول عزت لبھدے نیں؟ تے ساریاں عزتاں دا مالک اللہ اے② (139)

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَ

تے بے شک اللہ تہاڈے اُتے کتاب وچ ایہہ حکم نازل فرما چکیا اے کہ جدوں تسیں سنو اللہ دیاں آیتاں دا انکار کیتا جا ریا اے یا

حاشیہ ① ... حضرت عبد اللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرماندے نیں کہ ایہہ آیت یہودیاں دے بارے نازل ہوئی جیہڑے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے ایمان لیائے تے فیر وچھے دی پوجا کر کے کافر ہوئے فیر ایہدے بعد ایمان لیائے فیر حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے انجیل دے انکاری ہو کے کافر ہو گئے فیر نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے قرآن دا انکار کر کے کفر وچ ودھ گئے۔ ایہہ کفر تے ای قائم رہون تے کفر دی حالت وچ ای مرن تے اللہ پاک کدی وی ایہناں نوں نہ بخشے گا۔ ② ... منافق لوک مسلماناں نوں چھڈ کے کافراں نوں بیلی بناندے سن ایس لئی کہ ایہناں دا خیال سی کہ اسلام غالب نئیں ہووے گا، ایس لئی اوہ کافراں نوں طاقت تے شان والا سمجھ کے ایہناں نال یاریاں لاندے سن تے ایہناں نوں ملن وچ اپنی عزت سمجھدے سن۔ ایہناں دے طریقے نوں سامنے رکھ کے اج دنیا دے حالات ویکھو تے پتہ لگے گا کہ ایہہ مرض اج کل کنّاں زیادہ پایا جا ریا اے، اپنیاں نوں چھڈ کے غیراں نال یاریاں، مسلماناں نوں چھڈ کے کافراں نال پیار، آپس وچ کٹھ توں عزت حاصل کرن دی بجائے کافراں دے پیراں وچ بہہ کے عزت حاصل کرن دی کوشش کرنی مسلمان قوم وچ کیویں رچی ہوئی اے۔

يُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوْا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوْضُوْا فِيْ حَدِيْثٍ غَيْرِهٖٓ ۚ اِنَّكُمْ اِذًا

ایہناں دا مذاق اُڑایا جا ریا اے تے ایہناں لوکاں دے کول نہ بیٹھو جدوں تک اوہ کسے دوجی گل وچ نہ لگ جان، ورنہ تسیں وی

مِّثْلُهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْكٰفِرِيْنَ فِيْ جَهَنَّمَ جَمِيْعَۨا ۝١٤٠ۙ الَّذِيْنَ

اوہناں ورگے ہو جاؤ گے ① بے شک اللہ منافقاں تے کافراں ساریاں نوں جہنم وچ اکٹھا کرن والا اے (140) اوہ جیہڑی

يَتَرَبَّصُوْنَ بِكُمْ ۚ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللّٰهِ قَالُوْٓا اَلَمْ نَكُنْ مَّعَكُمْ ۚ

تہاڈے اُتے (بھیڑے ویلے) دی اڈیک کردے رہندے نیں فیر جے اللہ ولوں تہانوں فتح مل جاوے تے کہندے نیں: کیہ اسیں تہاڈے نال نئیں ساں؟

وَاِنْ كَانَ لِلْكٰفِرِيْنَ نَصِيْبٌ ۙ قَالُوْٓا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِّنَ

تے جے کافراں دے لئی (فتح دا) حصہ ہووے تے (اوہناں نوں) کیہندے نیں: کیہ اسیں تہاڈے اُتے غالب نئیں ساں؟ تے (کیہ) اسیں مسلماناں نوں تہاڈے توں روکی

الْمُؤْمِنِيْنَ ۭ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَلَنْ يَّجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكٰفِرِيْنَ

(نئیں) رکھیا؟ تے اللہ تہاڈے وچکار قیامت دے دین فیصلہ کر دیوے گا تے اللہ کافراں نوں مسلماناں تے کوئی

عَلَي الْمُؤْمِنِيْنَ سَبِيْلًا ۝١٤١ۧ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ يُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ ۚ وَاِذَا ع ١٧

راہ نہ دیوے گا (141) بے شک منافق لوک اپنے خیال وچ اللہ نوں توکھا دینا چاہندے نیں تے اوہ ای ایہناں نوں غافل کر کے مارے گا تے جدوں

قَامُوْٓا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوْا كُسَالٰى ۙ يُرَاۗءُوْنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ اِلَّا

نماز لئی کھلوندے نیں تے بڑے ست ہو کے لوکاں دے سامنے ریا کاری کردیاں ہویاں کھلوندے نیں ② تے اللہ نوں بوہت

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ کھلم کھلا فرمادتا گیا اے کہ اللہ پاک دیاں آیتاں دا انکار کرن تے ایہناں دا مذاق اڑاون والے جدوں اوہ ایس خبیث کم وچ لگے ہون تے ایہناں دے کول نہ بیٹھو۔ ایس توں اوہ لوک سبق حاصل کرن جیہڑے فلماں، ڈرامے، گانے، تھیڑاں، بیلیاں دیاں گپاں تے بد مذہباں دی صحبتاں وچ دین دا مذاق اُڈدا ہویا ویکھ دے نیں تے فیر وی اوتھے بیٹھے رہندے نیں بلکہ معاذ اللہ اوہناں دی ہاں وچ ہاں ملارے ہندے نیں۔ ② ... ایس توں پتہ لگا کہ نماز وچ سستی کرنا منافقاں دی نشانی اے۔ نماز نہ پڑھنا یا صرف لوکاں دے سامنے پڑھنا جدوں کلیاں ہونا تے نماز نہ پڑھنا یا لوکاں دے سامنے خشوع خضوع نال تے کلیاں چھیتی چھیتی پڑھنا یا نماز وچ ایدھر اودھر خیال لے جانے تے سکون لئی کوشش نہ کرنا وغیرہ ایہہ ساریاں سُستی دیاں نشانیاں نیں۔

قَلِيْلًا ﴿١٤٢﴾ مُّذَبْذَبِيْنَ بَيْنَ ذٰلِكَ ۖ لَآ اِلٰى هٰٓؤُلَآءِ وَلَآ اِلٰى هٰٓؤُلَآءِ ۭ وَمَنْ يُّضْلِلِ

تھوڑا یاد کردے نیں (142) وچکار ہمت ہار رے نیں، نہ ایہناں ول نیں نہ اوہناں ول تے جیہنوں اللہ گمراہ کرے

اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ سَبِيْلًا ﴿١٤٣﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الْكٰفِرِيْنَ

تے تسیں اوہدے لئی کوئی راہ نہ پاوو گے (143) اے ایمان والیو! مسلماناں نوں چھڈ کے کافراں نوں

اَوْلِيَاۗءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۭ اَتُرِيْدُوْنَ اَنْ تَجْعَلُوْا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ﴿١٤٤﴾

بیلی نہ بناؤ۔ کیہ تسیں ایہہ چاہندے او کہ اپنے اُتے اللہ دے لئی اِک کھلی دلیل قائم کر لوو (144)

اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ فِي الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيْرًا ﴿١٤٥﴾ۙ

بے شک منافق دوزخ دے سب توں تھلڑے حصے وچ نیں① تے توں کدے وی اوہناں دا کوئی مدد کرن والا نہ پاویں گا (145)

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا وَاَصْلَحُوْا وَاعْتَصَمُوْا بِاللّٰهِ وَاَخْلَصُوْا دِيْنَهُمْ لِلّٰهِ فَاُولٰۗىِٕكَ

پر اوہ لوک جیہناں نے توبہ کیتی تے اپنے آپ نوں سنوار لیا تے اللہ دی رسی نوں زور نال پھڑ لیا تے اپنا دین خالص اللہ لئی کر لیا تے

مَعَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۭ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ

ایہہ مسلماناں دے نال نیں تے بڑی چھیتی اللہ مسلماناں نوں وڈا اجر دیوے گا② (146) تے جے تسیں

اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيْمًا ﴿١٤٧﴾

شکر کرن والے بن جاؤ تے ایمان لیاؤ تے اللہ تہانوں عذاب دے کے کیہ کرے گا تے اللہ قدر کرن والا، جاننہ والا اے (147)

حاشیہ ① ... منافق دا عذاب کافر توں وی زیادہ ایس لئی ہووے گا کہ اوہ دنیا وچ اپنے آپ نوں مسلمان آکھ کے کافراں دے متعلق شرعی حکماں توں بچیا ریا تے کافر ہوون دے باوجود مسلماناں نوں توکھا دینا تے اسلام دے نال مذاق کرنا ایہدا طریقہ ریا اے۔

② ... منافق لوک بوہت بھیڑے کافر نیں پر ایہناں نوں وی توبہ دی دعوت دتی گئی اے، ایس توں پتہ لگا کہ جے بدترین کافر وی سچی توبہ کرلوے تے اوہدی توبہ وی قبول ہندی اے۔

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوْٓءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ ؕ وَ كَانَ اللّٰهُ

بھیڑی گل دا اعلان کرنا اللہ پسند نئیں کردا① پر مظلوم توں② تے اللہ

سَمِيْعًا عَلِيْمًا ﴿١٤٨﴾ اِنْ تُبْدُوْا خَيْرًا اَوْ تُخْفُوْهُ اَوْ تَعْفُوْا عَنْ سُوْٓءٍ

سنن والا جانن والا اے (148) جے تسیں کوئی بھلائی اعلانیہ کرو یا لُک کے یا کسے دی برائی نوں معاف کرو

فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيْرًا ﴿١٤٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَ

تے بے شک اللہ معاف کرن والا قدرت والا اے (149)③ اوہ لوک جیہڑے اللہ تے اوہدے رسولاں نوں

رُسُلِهٖ وَ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّفَرِّقُوْا بَيْنَ اللّٰهِ وَ رُسُلِهٖ وَ يَقُوْلُوْنَ

نئیں مندے تے چاہندے نیں کہ اللہ تے اوہدے رسولاں وچ فرق کریئے تے کیہندے نیں

نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَّ نَكْفُرُ بِبَعْضٍ ۙ وَّ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّتَّخِذُوْا بَيْنَ ذٰلِكَ

اسیں کسے اُتے تے ایمان لیانے آں تے کسے دا انکار کرنے آں تے چاہندے نیں کہ ایمان تے کفر دے وچکار کوئی راہ کڈ

سَبِيْلًا ﴿١٥٠﴾ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ حَقًّا ۚ وَ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا

لین (150)④ تے ایہی لوک پکے کافر نیں⑤ تے اسیں کافراں لئی ذلت دا عذاب تیار کر رکھیا

مُّهِيْنًا ﴿١٥١﴾ وَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَ رُسُلِهٖ وَ لَمْ يُفَرِّقُوْا بَيْنَ اَحَدٍ

اے (151) تے اوہ جیہڑے اللہ تے اوہدے سارے رسولاں تے ایمان لیائے تے ایہناں وچوں کسے (اُتے ایمان لیان)

حاشیہ ①... بھیڑی گل دے اعلان وچ لوکاں دے اندر دے معاملات نوں ظاہر کرنا، چغلی کرنا، غیبت کرنا تے گال کڈنا سب شامل نیں۔ ②... ایتھے مظلوم نوں ظلم بیان کرن دی اجازت دتی گئی۔ ایس توں پتا لگا مظلوم، حاکم دے سامنے ظالم دی برائی بیان کر سکدا اے، ایہہ ناجائز غیبت وچ شامل نئیں۔ ③... ظالم توں بدلہ لینا بھاویں جائز اے پر بدلہ لین دی طاقت ہون دے باوجود اوہدے ظلم تے صبر کرنا تے اوہنوں معاف کر دینا بہتر تے اجر و ثواب دا باعث اے۔ ④... کفر تے ایمان دوہاں وچوں کوئی اِک دین ضرور ہووے گا، ایہناں وچکار ایہو جیا کوئی مذہب نئیں جیہڑا نہ کفر ہووے نہ اسلام۔ ⑤... صرف کجھ رسولاں عَلَيْهِمُ السَّلَام تے ایمان لیاؤنا کفر توں نئیں بچاندا بلکہ ساریاں تے ایمان لیانا ضروری اے تے اِک نبی دا انکار وی سارے نبیاں عَلَيْهِمُ السَّلَام دے انکار دے برابر اے۔

مِّنْهُمْ اُولٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيْهِمْ اُجُوْرَهُمْ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا

وچ فرق نہ کرے تے بڑی چھیتی اللہ اوہناں نوں اوہناں دے اجر عطا فرمائے گا تے اللہ بخشن والا

رَّحِيْمًا ﴿١٥٢﴾ يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتٰبِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتٰبًا مِّنَ السَّمَآءِ ع ٢١ ١١ ١

مہربان اے (152) (اے حبیب!) کتاب والے تہاڈے توں سوال کردے نیں کہ تسیں اینہاں تے اسمان توں اِک کتاب نازل فرما دیو

فَقَدْ سَاَلُوْا مُوْسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوْٓا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً

تے ایہہ لوک تے موسیٰ کولوں ایس توں وی وڈا سوال کر چکے نیں جیہڑا اوہناں نیں آکھیا سی: (اے موسیٰ!) اللہ سانوں علانیہ وکھا دیو ①

فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ

تے اوہناں دے ظلم دی وجہ توں اوہناں نوں اسمانی بجلی نے پھڑ لیا فیر اینہاں کول کھلیاں نشانیاں آون دے باوجود اوہ

الْبَيِّنٰتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ ۚ وَاٰتَيْنَا مُوْسٰى سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا

وَچھے نوں (معبود) بنا بیٹھے۔ فیر اسیں ایہہ معاف کر دِتا تے اسیں موسیٰ نوں روشن غلبہ عطا فرمایا (153) فیر اسیں

فَوْقَهُمُ الطُّوْرَ بِمِيْثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُلْنَا

اوہناں توں وعدہ لین لئی اوہناں اُتے طور پہاڑ نوں اُچا کر دِتا تے اوہناں نوں فرمایا کہ دروازے وچوں سجدہ کردیاں ہویاں داخل ہوو ② تے اینہاں نوں فرمایا

لَهُمْ لَا تَعْدُوْا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ﴿١٥٤﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ

ہفتے والے دن حد توں نہ ودھو تے اسیں اینہاں توں پکا وعدہ لیا (154) تے (اسیں اوہناں تے لعنت کیتی) اوہناں دے

مِّيْثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَّقَوْلِهِمْ

وعدہ توڑن تے اللہ دیاں آیتاں دے نال کفر کرن تے نبیاں نوں ناحق شہید کرن تے اینہاں دے ایہہ آکھن دے وجہ توں (کہ)

حاشیہ ① ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام توں اللہ دے دیدار دا مطالبہ مدینہ منورہ دے یہودیاں نیں نئیں بلکہ اوہناں دے پیوداد یاں نیں کیتا سی تے ایتھے ایہناں ول ایس سوال دی نسبت ایس لئی کیتی گئی کہ ایہہ لوک اپنے پیوداد یاں دے نقش قدم تے سن۔ ② ... سجدہ کردیاں ہویاں داخل ہون توں مراد سرنیواں کر کے ادب نال داخل ہونا اے یا ایس توں مراد دروازے دے کول نفلاں پڑھ کے داخل ہونا اے۔

قُلُوْبُنَا غُلْفٌ ؕ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْنَ

ساڈے دِلاں اُتے غلاف نیں بلکہ اللہ نیں کفر دی وجہ توں ایہناں دے دِلاں اُتے مہر لادتی اے تے (اوہناں وچوں) بوہت تھوڑے

اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٥٥﴾ وَّبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيْمًا ﴿١٥٦﴾ وَّ

ایمان لیاندے نیں (155) تے (اوہناں تے لعنت کیتی) اوہناں دے کفر تے مریم اُتے وڈا بہتان لاون دی وجہ توں (156)[1] تے

قَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيْحَ عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۚ وَمَا

اوہناں دے ایس آکھن دی وجہ توں کہ اسیں مسیح عیسیٰ بن مریم اللہ دے رسول نوں شہید کیتا حالاں اوہناں نیں نہ تے اوہنوں

قَتَلُوْهُ وَمَا صَلَبُوْهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ ؕ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا

قتل کیتا تے نہ اوہنوں سُولی دِتی بلکہ ایہناں (یہودیاں) دے لئی (عیسیٰ نال) ملدا جُلدا (اک بندہ) بنا دِتا گیا تے بے شک ایہہ (یہودی) جیہڑے اوس عیسیٰ بارے

فِيْهِ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ ؕ مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ

اختلاف کر رے سن ضرور اوہدے ولوں شک وچ پئے ہوئے نیں (حقیقت ایہہ اے کہ) سوائے خیال دے پچھے چلن دے اوہناں نوں ایس بارے کجھ وی خبر نئیں

وَمَا قَتَلُوْهُ يَقِيْنًا ﴿١٥٧﴾ بَلْ رَّفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا

تے بے شک کہ اوہناں نیں اوہنوں قتل نئیں کیتا (157) بلکہ اللہ نے اوہنوں اپنے ول چک لیا سی تے اللہ غالب

حَكِيْمًا ﴿١٥٨﴾ وَاِنْ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ قَبْلَ

حکمت والا اے (158)[2] کوئی کتابی ایہو جیا نئیں جیہڑا اوہدی موت توں پہلے اوہدے اُتے ایمان

حاشیہ ① ...ایس توں پتا لگا کہ پاک دامن عورت تے تہمت لاؤنا سخت گناہ اے تے خاص کر کسے پاک عورت تے پاک نسبت رکھن والی تے تہمت لاؤنا تے ہور وی بھیڑا اے۔ ایسے لئی حضرت اماں عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا تے تہمت لاؤن والیاں دی زیادہ برائی بیان کیتی گئی اے۔ ② ...یہودیاں نیں دعویٰ کیتا کہ اوہناں نیں حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں قتل کر دِتا اے تے عیسائیاں نیں ایہدی تصدیق کیتی سی، اللہ پاک نے ایہناں دوہاں دا رَد فرما دِتا، تے نالے ایہ وی حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں قتل کرن دی نفی وی کیتی گئی تے اوہناں نوں سولی تے چڑھا دین دی وی ایس لئی قادیانیاں دا ایہہ عقیدہ کہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں سولی تے لٹکایا گیا تے بے ہوش ہو گئے پر جان نہ نکلی، ایس آیت مبارکہ دے بالکل خلاف اے۔

مَوْتِهٖ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُوْنُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا ۚ ﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِيْنَ

نئیں لیائے گا① تے قیامت دے دن اوہ (عیسیٰ) ایہناں تے گواہ ہوون گے (159) تے یہودیاں دے وڈے ظلم دی وجہ توں تے اوہناں دے

هَادُوْا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبٰتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيْلِ

بوہت سارے لوکاں نوں اللہ دے راہ توں روکن دی وجہ توں اسیں اوہناں تے اوہ کجھ ستھریاں چیزاں حرام کر دِتیاں جیہڑیاں اوہناں لئی

اللّٰهِ كَثِيْرًا ۙ ﴿١٦٠﴾ وَّاَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوْا عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ اَمْوَالَ

حلال سن (160) تے ایس لئی (حرام کیتیاں) کہ اوہ سود لیندے حالاں اوہناں نوں ایس توں منع کیتا گیا سی تے اوہ ناحق طریقے نال

النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ؕ وَاَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٦١﴾ لٰكِنِ

لوکاں دا مال کھا جاندے سن تے ایہناں وچوں کافراں لئی اسیں دردناک عذاب تیار کر رکھیا اے (161) پر

الرّٰسِخُوْنَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُوْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَآ اُنْزِلَ

اوہناں وچوں پکے علم والے② تے ایمان والے ایمان لیاندے نیں اوہدے تے جیہڑا، اے حبیب! تہاڈے

اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيْمِيْنَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُوْنَ

ول نازل کیتا گیا تے جیہڑا تہاڈے توں پہلے نازل کیتا گیا تے نماز نوں قائم رکھن والے تے زکوٰۃ دین والے

حاشیہ ① ... ایس آیت دا اک معنی ایہہ اے کہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی قیامت دے نیڑے وفات توں پہلے یہودی تے عیسائی حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے صحیح ایمان لے آون گے ۔ دوجا معنی ایہہ اے ہر کتاب والا اپنی موت توں پہلے اللہ پاک یا نبی اکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے ایمان لے آوے گا پر موت دے ویلے دا ایمان قبول نئیں، تے اوہدے توں کجھ نفع نہ ہووے گا۔ ② ... راسخ فی العلم اوہ عالم اے جیہدا علم اوہدے دل وچ اُتر گیا۔ جویں مضبوط درخت اوہ اے جیہدیاں جڑاں زمین وچ جگہ پھڑ چکیاں ہوون، ایس دا مطلب خش عقیدہ تے عمل کرن والے عالم نیں۔ ایس توں پتا لگا عالم باعمل دا ثواب دوجیاں نالوں زیادہ اے ایس لئی کہ عالم عمل کرن والا آپ وی نیک اے تے دوجیاں نوں وی نیک بنا دیندا اے۔ چاہیدا اے کہ عالم دا عمل نبی پاک دی سنت دا نمونہ ہووے تے اوہدی ہر ادا تبلیغ کرے۔ ایس توں اشارۃً ایہہ وی پتا لگا کہ بے دین یا بے عمل عالم دا عذاب وی دوجیاں نالوں زیادہ اے ایس لئی کہ اوہ گمراہ وی اے تے گمراہ کرن والا وی تے اوہدی بد عملی دوجیاں نوں وی بد عمل بنا دیوے گی۔

الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ اُولٰٓئِكَ سَنُؤْتِيْهِمْ اَجْرًا

تے اللہ تے قیامت اُتے ایمان لیان والے ایہو جئیاں نوں بڑی چھیتی اسیں وڈا ثواب

٢٢ ع ١٠ ٢ عَظِيْمًا ﴿١٦٢﴾ اِنَّآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ كَمَآ اَوْحَيْنَآ اِلٰى نُوْحٍ وَّالنَّبِيّٖنَ مِنْۢ

دیاں گے (162) بے شک اے حبیب! اسیں تہاڈے ول وحی گھلی جیویں اسیں نوح تے ایس توں بعد پیغمبراں

بَعْدِهٖ ۚ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَ

دے ول گھلی تے اسیں ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق تے یعقوب تے

الْاَسْبَاطِ وَعِيْسٰى وَاَيُّوْبَ وَيُوْنُسَ وَهٰرُوْنَ وَسُلَيْمٰنَ ۚ وَاٰتَيْنَا

اوہناں دے پتراں تے عیسیٰ تے ایوب تے یونس تے ہارون تے سلیمان ولے وحی فرمائی تے اسیں

دَاوٗدَ زَبُوْرًا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنٰهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ

داؤد نوں زبور عطا فرمائی (163)① تے (اسیں گھلے) بوہت سارے ایہو جئے رسول جیہناں دا ذکر اسیں تہاڈے نال پہلے فرما چکے آں

وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ؕ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوْسٰى تَكْلِيْمًا ﴿١٦٤﴾

تے بوہت سارے اوہ رسول جیہناں دا ذکر تہاڈے نال نئیں فرمایا تے اللہ نے موسیٰ نال حقیقت وچ کلام فرمایا (164)②

رُسُلًا مُّبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ لِئَلَّا يَكُوْنَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌۢ

(اسیں) رسول خش خبری دیندیاں تے ڈر سناندیاں (بھیجے) تاں کہ رسولاں (نوں گھلن) توں بعد اللہ دے کول لوکاں لئی کوئی

حاشیہ ① ...یہود یاں تے عیسائیاں نیں ایہہ آکھیا سی کہ جے اوہناں لئی آسمان توں اِکوای وار وچ پوری کتاب نازل کر دِتی جاوے تے اوہ رسول کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے ایمان لے آون گے۔ ایس گل تے ایس آیت وچ فرمایا گیا کہ کنیاں ای نبیاں نوں یہودی تے عیسائی من دے نیں حالاں اوہناں تے کوئی اسمانی کتاب ای نازل نئیں ہوئی تے جدوں اوہناں دی نبوت منن وچ کتاب والیاں نوں کوئی اعتراض نئیں ہویا تے نبیاں دے امام سید المرسلین صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت منن وچ اوہناں نوں کیہ عذر اے؟۔ ② ...حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام بنی اسرائیل دے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام وچوں بڑی شان والے نیں کہ ایہناں دا ذکر خاص کر کے وکھرا ہویا تے ایہہ وی پتا لگا کہ اللہ رب العزت نے بعض نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں خاص عظمتاں بخشیاں نیں، اِک نبی دی خصوصیت سارے نبیاں وچ لبھناں غلطی اے، جویں ہر نبی کلیم اللہ نئیں۔

بَعْدَ الرُّسُلِ ؕ وَ كَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿١٦٥﴾ لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ

عذر (باقی) نہ رہوے تے اللہ زبردست اے، حکمت والا اے (165) پر اے حبیب! اللہ گواہی دیندا اے اوہدی

بِمَآ اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهٗ بِعِلْمِهٖ ۚ وَ الْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُوْنَ ؕ وَ كَفٰى

جیہڑا تہاڈے ول اُتاریا، اوہنے اوہنوں اپنے علم نال نازل فرمایا اے تے فرشتے گواہی دیندے نیں تے اللہ

بِاللّٰهِ شَهِيْدًا ﴿١٦٦﴾ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَ صَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ

کافی گواہ اے (166) بے شک اوہ لوک جیہناں نیں کفر کیتا تے اللہ دی راہ توں روکیا

قَدْ ضَلُّوْا ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ﴿١٦٧﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَ ظَلَمُوْا لَمْ يَكُنِ

بے شک اوہ دور دی گمراہی وچ جا پئے (167) بے شک اوہ لوک جیہناں نیں کفر کیتا تے ظلم کیتا، اللہ کدے وی

اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَ لَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيْقًا ﴿١٦٨﴾ ۙ اِلَّا طَرِيْقَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ

اوہناں نوں نہ بخشے گا تے نہ اوہناں نوں کسے راہ دی ہدایت فرماوے گا (168)① پر دوزخ دے راہ (دی) جیہدے وچ ہمیشہ

فِيْهَا اَبَدًا ؕ وَ كَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴿١٦٩﴾ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ

ہمیشہ رہن گے تے ایہہ اللہ تے بوہت سوکھا اے (169) اے لوکو! تہاڈے رب

جَآءَكُمُ الرَّسُوْلُ بِالْحَقِّ مِنْ رَّبِّكُمْ فَاٰمِنُوْا خَيْرًا لَّكُمْ ؕ وَ اِنْ

ولوں تہاڈے کول ایہہ رسول حق دے نال تشریف لیائے تے ایمان لیاؤ، تہاڈے لئی بہتر ہووے گا② تے جے کر

حاشیہ ① ...ایس توں مراد ایہہ اے کہ جیہڑے یہودیاں نیں تورات وچ موجود سرکار دو عالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دیاں صفتاں بدل کے تے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت دا انکار کر کے ظلم کیتا اوہ جے اپنے کفر تے قائم رہن تے کفر تے ای مرن تے اوہناں دی بخشش دی کوئی گنجائش نئیں البتہ اوہناں وچوں جیہڑا ایمان لے آیا تے ایمان دی حالت وچ ای اوہ فوت ہویا تے اوہ بخشیا جاوے گا۔ ② ...ایس آیت وچ سارے جہاں دے انساناں نوں بڑی وڈی خش خبری سنائی جارئی اے کہ اے لوکو! آخری رسول محمد مصطفیٰ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم حق نال تشریف لیا چکے، اوہ آپ وی حق نیں تے اوہناں دا ہر قول، ہر فعل، ہر ادا حق اے، ایہناں دی شریعت، طبیعت تے تعلیم حق اے، اوتھے باطل دا گزر نئیں۔ ایس لئی ایہناں تے ایمان لے آؤ، ایہدے وچ تہاڈے لئی خیر ای خیر اے۔

تَكْفُرُوْا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿١٧٠﴾

تسیں کفر کرو گے تے بے شک اللہ ای دا اے جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے تے اللہ علم والا، حکمت والا اے (170)

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لَا تَغْلُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ وَلَا تَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ ؕ

اے کتاب والیو! اپنے دین وچ حد توں نہ ودھو① تے اللہ اُتے سچ توں علاوہ کوئی گل نہ آکھو۔

اِنَّمَا الْمَسِيْحُ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُوْلُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهٗ ۚ اَلْقٰىهَآ اِلٰى مَرْيَمَ

بے شک مسیح، مریم دا پُتر عیسیٰ صرف اللہ دا رسول تے اوہدا اِک کلمہ اے جو اوہنے مریم ول گھلیا

وَرُوْحٌ مِّنْهُ ۫ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ۚ۬ وَلَا تَقُوْلُوْا ثَلٰثَةٌ ؕ اِنْتَهُوْا

تے اوہدے ولوں اِک خاص روح اے تے اللہ تے اوہدے رسولاں تے ایمان لیاؤ تے نہ آکھو (کہ معبود) تِن نیں۔ (ایس توں) باز رہو،

وقف لازم

خَيْرًا لَّكُمْ ؕ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ؕ سُبْحٰنَهٗٓ اَنْ يَّكُوْنَ لَهٗ وَلَدٌ ۘ لَهٗ مَا

(ایہہ) تہاڈے لئی بہتر اے۔ صرف اللہ ای اِک معبود اے، اوہ پاک اے ایس توں کہ اوہدی کوئی اولاد ہووے۔② اوسے دا ای اے جو کجھ

ع ١٤ ٢٣ ٥ ٢

فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ﴿١٧١﴾ لَنْ يَّسْتَنْكِفَ

اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے اوہ اللہ کافی کم بناؤن والا اے (171) نہ تے مسیح

الْمَسِيْحُ اَنْ يَّكُوْنَ عَبْدًا لِّلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُوْنَ ؕ وَمَنْ يَّسْتَنْكِفْ

اللہ دا بندہ بنن وچ کجھ شرمندہ ہندا اے③ تے نہ مقرب فرشتے تے جیہڑا اللہ دی بندگی توں نفرت

حاشیہ ① ... غلو دا معنی اگلے حاشیے وچ موجود اے۔ ② ... ایس آیت وچ کتاب والیاں نوں ہدایت کیتی گئی اے کہ اوہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے بارے غلو توں باز رہن، ایہناں نوں خدا تے خدا دا پُتر آکھ کے حد توں نہ ودھن بلکہ ایہہ عقیدہ رکھن کہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام حضرت مریم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دے پُتر نیں، اللہ پاک دے رسول تے اوہدا اِک کلمہ نیں کہ بغیر باپ توں کلمہ ''کُن'' توں پیدا کیتے گئے تے اللہ پاک ولوں اِک خاص روح نیں۔ ③ ... نجران دے عیسائیاں دا اِک وفد نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی خدمت وچ حاضر ہویا تے اوہدے وچ آئے ہوئے لوکاں نیں آکھیا: تسیں صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں اللہ پاک دا بندہ آکھ کے ایہناں تے عیب لاندے او۔ ایس تے ایہہ آیت اُتری جیہدے وچ فرمایا گیا کہ اللہ پاک دا بندہ ہونا شرم دا باعث نئیں بلکہ فخر والی گل اے۔ تے نالے اللہ پاک دی عبادت توں نفرت کرنا تے ایس وچ شرم محسوس کرنا کافر دا کم اے مسلمان دا نئیں۔

عَنْ عِبَادَتِهٖ وَ يَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَمِيْعًا ﴿۱۷۲﴾ فَاَمَّا

تے تکبر کرے تے بڑی چھیتی اوہ ایہناں ساریاں نوں اپنے کول جمع کرے گا (172) تے اوہ

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُوَفِّيْهِمْ اُجُوْرَهُمْ وَ

جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نے چنگے کم کیتے تے (اللہ) اوہناں نوں اوہناں دے پورے اجر عطا فرمائے گا تے

يَزِيْدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ۚ وَ اَمَّا الَّذِيْنَ اسْتَنْكَفُوْا وَ اسْتَكْبَرُوْا

اوہناں نوں اپنے فضل نال ہور زیادہ دیوے گا تے اوہ جیہناں نیں نفرت تے تکبر کیتا سی

فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ۙ وَّ لَا يَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا

اوہناں نوں دردناک سزا دیوے گا تے اوہ اللہ تو علاوہ نہ اپنا کوئی حمایتی پاون گے

وَّ لَا نَصِيْرًا ﴿۱۷۳﴾ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمْ بُرْهَانٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ

نہ مدد کرنا والا (173) اے لوکو! ① بے شک تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں واضح دلیل آ گئی

وَ اَنْزَلْنَاۤ اِلَيْكُمْ نُوْرًا مُّبِيْنًا ﴿۱۷۴﴾ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ

تے اسیں تہاڈے ول روشن نور نازل کیتا (174) ② تے اوہ جیہڑے اللہ تے ایمان لیائے

وَ اعْتَصَمُوْا بِهٖ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِيْ رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَ فَضْلٍ ۙ وَّ يَهْدِيْهِمْ

تے اوہناں نیں اوہدی رسی نوں زور نال پھڑ لیا تے بڑی چھیتی اللہ اوہناں نوں اپنی رحمت تے اپنے فضل وچ داخل کرے گا ③ تے اوہناں نوں

حاشیہ ① ... ایتھے قیامت تک دے سارے مسلماناں نال خطاب اے کہ نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم سارے زمانیاں، ساری جگہ تے قوماں لئی خدا دی کھلی نشانی تے دلیل بن کے تشریف لیائے نیں۔ ② ... روشن نور توں مراد قرآن پاک اے جیہڑا حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ذریعے سانوں ملیا۔ ③ ... ایس آیت وچ ایمان والیاں نوں رحمت، فضل تے سدھے راہ دی خش خبری عطا فرمائی گئی اے۔ رحمت جنت اے تے فضل جنت وچ کرم تے کرم والے کم نیں تے سدا راہ دین اسلام اے جیہڑا سدا اللہ پاک دے نیڑے لے جاندا اے۔

اِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ﴿۱۷۵﴾ يَسْتَفْتُوْنَكَ ؕ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيْكُمْ فِي الْكَلٰلَةِ ؕ

اپنے ول سدی راہ وکھاوے گا (175) اے حبیب! تہاڈے توں فتویٰ پچھ دے نیں تسیں فرما دیو: کہ اللہ تہانوں کلالہ دے بارے فتویٰ دیندا اے۔ ①

اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهٗ وَلَدٌ وَّلَهٗۤ اُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا

جے کسے مرد دا انتقال ہو جاوے جیہدی اولاد نہ ہووے تے اوہدی اِک بہن ہووے تے وراثت وچوں اوہدی بہن دا ادھا

تَرَكَ ۚ وَهُوَ يَرِثُهَاۤ اِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّهَا وَلَدٌ ؕ فَاِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ

اے تے مرد اپنی بہن دا وارث ہووے گا جے بہن دی اولاد نہ ہووے تے فیر جے دو بھیناں ہوون

فَلَهُمَا الثُّلُثٰنِ مِمَّا تَرَكَ ؕ وَاِنْ كَانُوْۤا اِخْوَةً رِّجَالًا وَّنِسَآءً

وراثت وچ ایہناں دا دوتہائی (حصہ ہووے گا) تے جے بھرا بہن ہوون (جیہناں وچ) مرد وی (ہوون) تے عورتاں وی

فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ ؕ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اَنْ تَضِلُّوْا ؕ

تے مرد دا حصہ دو عورتاں دے برابر ہووے گا۔ اللہ تہاڈے لئی صاف بیان فرماندا اے تاکہ تسیں گمراہ نہ ہو جاؤ

وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۱۷۶﴾ ع ۲۴ ۱۵ ۲

تے اللہ ہر چیز جان دا اے (176) ②

۵ سُوْرَةُ الْمَآئِدَة مَدَنِيَّة ۱۱۲ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — آیتاں ۱۲۰ رکوع ۱۶

اللہ پاک دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اَوْفُوْا بِالْعُقُوْدِ ۬ؕ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيْمَةُ الْاَنْعَامِ اِلَّا مَا

اے ایمان والیو! سارے وعدے پورے کریا کرو۔ تہاڈے لئی چوپائے حلال کر دِتے گئے ③ سوائے اوہناں دے جیہڑے (اگے)

حاشیہ ① ... کلالہ اوہنوں کیہندے نیں جیہدے فوت ہو جان تے وارثاں وچ پیو تے اولاد نہ ہووے۔ ② ... آیت مبارکہ وچ کلالہ دی وراثت دا بیان اے۔ وراثت دے مسئلیاں وچ ایہہ یاد رکھو کہ ایہناں وچ بوہت وسعت تے قیداں ہوندیاں نیں ایس لئی جے وراثت دا کوئی مسئلہ ہووے تے کسے وراثت دے ماہر عالم توں راہنمائی لین توں بغیر آپ حل نہ کڈو۔ ③ ... بھیمہ خشکی تے تری دے ہر اوس جانور داناں اے جس دیاں چار لتاں ہوون تے ایتھے آیت وچ ایہدی "الانعام" دے ول اضافت بیانیہ اے۔

يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَ اَنْتُمْ حُرُمٌ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيْدُ ①

تہاڈے اَگے بیان کیتے جان گے① پر احرام دی حالت وچ شکار حلال نہ سمجھو۔ بے شک اللہ جو چاہندا اے حکم دیندا اے (1)

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُحِلُّوْا شَعَآئِرَ اللّٰهِ وَ لَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَ لَا الْهَدْيَ وَ

اے ایمان والیو! اللہ دی نشانیاں نوں حلال نہ سمجھ لوو② تے نہ ادب والے مہینے تے نہ حرم نوں پیجیاں گئیاں قربانیاں تے نہ (حرم وچ لیائے جان

لَا الْقَلَآئِدَ وَ لَآ آٰمِّيْنَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنْ رَّبِّهِمْ وَ رِضْوَانًا ؕ وَ

والے اوہ جانور) جیہناں دے گلیاں وچ نشانیاں والے پٹے ہوون تے نہ ادب والے گھر دا ارادہ کر کے آن والیاں (دے مال و عزت) نوں جیہڑے اپنے رب دا فضل تے

اِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوْا ؕ وَ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ

اوہدی رضا لبھدے نیں③ تے جدوں احرام توں باہر نکلو تے شکار کر سکدے او تے تہانوں کسے قوم دی دشمنی ایس وجہ توں زیادتی کرن تے نہ

الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوْا ۘ وَ تَعَاوَنُوْا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوٰى ۪ وَ لَا تَعَاوَنُوْا عَلَى الْاِثْمِ وقف لازم

پڑکاوے کہ اوہناں تہانوں مسجد حرام توں روکیا سی تے نیکی تے پرہیز گاری تے اِک دوجے دی مدد کرو④ تے گناہ تے زیادتی اُتے

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ حرام صرف اوہ اے جیہڑا قرآن تے حدیث وچ آ گیا اے، باقی حلال اے ایس لئی کہ حلال لئی خاص دلیل دی لوڑ نئیں، کسے شے دا حرام نہ ہونا ای حلال دی دلیل اے۔ ایس توں اوہناں لوکاں نوں عبرت حاصل کرنی چاہی دی اے جیہڑے مسلماناں دے ستھرے کھانیاں نوں حیلے بہانیاں نال حرام بلکہ شرک قرار دیندے رہندے نیں۔ ② ... ایس آیت وچ دین دیاں نشانیاں دی قدر کرن دا حکم فرمایا گیا اے تے معنی ایہہ نیں کہ جیہڑیاں چیزاں اللہ پاک نے فرض کیتیاں تے جیہڑیاں منع فرمایاں ساریاں دی عظمت دا لحاظ رکھو۔ نالے جیہڑیاں چیزاں اللہ پاک دیاں نشانیاں قرار پاجاون اوہناں دا احترام کرنا بوہت ضروری اے ایسے لئی دینی عظمت والیاں چیزاں دا احترام کیتا جاوے گا۔ ایہناں شعائر اللہ یعنی اللہ پاک دیاں نشانیاں وچ خانہ کعبہ، قرآن پاک، مسیتاں، اذان، بزرگاں دے مزارات وغیرہ سارے ای داخل نیں بلکہ جس شے نوں اللہ پاک دے مقبول بندیاں نال نسبت ہووے اوہ وی درجات دے فرق دے نال شعائر اللہ بن جاندی اے۔ ③ ... ایس توں مراد حج، عمرہ کرن لئی آون والے نیں۔ ④ ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے نیکی تے پرہیز گاری تے اِک دوجے دی مدد کرن تے گناہ وزیادتی تے آپس وچ تعاون نہ کرن دا حکم دتا اے۔ بِر توں مراد ہر اوہ نیک کم اے جیہدے کرن دا شریعت نیں حکم دِتا اے تے تقویٰ توں مراد ایہہ اے کہ ہر اوس کم توں بچیا جائے جس توں شریعت نیں روکیا اے۔ اِثم توں مراد گناہ اے تے عدوان توں مراد اللہ پاک دیاں حداں وچ حد توں ودھنا اے۔

وَالْعُدْوَانِ ۪ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝٢ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ

اِک دوجے دی مدد نہ کرو تے اللہ توں ڈردے رہو بے شک اللہ بڑا سخت عذاب دین والا اے (2) تہاڈے تے حرام کر دِتا گیا اے

الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَ

مردار تے خون تے سور دا گوشت تے اوہ جانور جیہدے ذبح ویلے غیر اللہ داناں لیا گیا ہووے ① تے اوہ جیہڑے گلا گھُٹن دی وجہ توں مر جاون تے اوہ جیہڑے بغیر دھار والی

الْمَوْقُوْذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيْحَةُ وَمَآ اَكَلَ السَّبُعُ اِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ ۘ

چیز (دی سٹ) نال ماریا جاوے تے جیہڑا اُتوں ڈگ کے مر گیا ہووے تے جیہڑا کسے جانور دے سینگ مارن نال مریا ہووے تے اوہ جیہنوں کسے درندے نے کھالیا ہووے پر (درندیاں

وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَاَنْ تَسْتَقْسِمُوْا بِالْاَزْلَامِ ؕ ذٰلِكُمْ فِسْقٌ ؕ اَلْيَوْمَ يَئِسَ

دا شکار کیتا ہووے) اوہ جانور جیہنوں تسیں (زندہ پا کے) ذبح کر لیا ہووے تے جیہڑا کسے بت دے آستانے تے ذبح کیتا گیا ہووے تے (حرام اے) کہ فال کڈھ کے قسمت دا پتا

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ دِيْنِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ ؕ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ

لاؤ ایہہ گناہ دا کم اے۔ اَج تہاڈے دین ولوں کافر نااُمید ہو گئے تے اوہناں توں نہ ڈرو تے میرے کولوں ڈرو۔ اَج میں

لَكُمْ دِيْنَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِيْ وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِيْنًا ؕ

تہاڈے لئی تہاڈا دین مکمل کر دِتا اے تے میں تہاڈے اُتے اپنی نعمت پوری کر دِتی ② تے تہاڈے لئی اسلام نوں دین پسند کیتا ③

حاشیہ ① ... جس جانور نوں ذبح کرن ویلے غیر خدا داناں لیا گیا ہووے اوہ حرام اے تے جس جانور نوں ذبح تے صرف اللہ پاک دے ناں تے کیتا گیا ہووے پر دوجے ویلیاں وچ اوہ غیر اللہ ول منسوب ریا ہووے اوہ حرام نئیں جویں ایہہ آکھ دِتا جاوے کہ عبداللہ دی گاں، عقیقے دا بکرا، ویسے دا جانور یا فلاں ولی دے ایصال ثواب دا بکرا، گاں۔ ② ... مفسرین فرماندے نیں کہ دین دا مکمل کرنا ایہہ اے کہ اوہ پچھلی شریعتاں وانگوں منسوخ نئیں ہووے گا تے قیامت تک باقی رہوے گا۔ ایس توں پتا لگا کہ سید المرسلین صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے بعد کوئی نبی نئیں بن سکدا ایس لئی کہ دین مکمل ہو چکیا اے، سورج چڑھ آوے تے دِیوے دی لوڑ نئیں، ایس لئی قادیانی مذہب باطل اے۔ دین دے اصولاں وچ گھاٹا واد ھا نئیں ہو سکدا، البتہ اجتماعی فروعی مسئلے ہمیشہ نکلدے رہن گے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ صرف اسلام اللہ پاک نوں پسند اے یعنی جیہڑا دینِ محمدی دی صورت وچ ہن موجود اے، باقی سارے دین ہن قابل قبول نئیں تے ایہہ وی پتا لگا کہ اسلام نوں چھڈ کے کوئی لکھاں نیکیاں کرے خدا پاک نوں پیارا نئیں ایس لئی کہ اسلام جڑ اے تے عمل شاخاں تے پتے تے جڑ کٹ جان توں بعد ٹہنیاں تے پتیاں نوں پانی دینا بے کار اے۔

فَمَنِ اضْطُرَّ فِيْ مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّاِثْمٍ ۙ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۳

تے جیہڑا بُکھ پیاس دی شدت وچ مجبور ہووے ایس حال وچ کہ گناہ ول مائل نہ ہووے (تے اوہ کھا سکدا اے)[1] تے بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (3)

يَسْـَٔلُوْنَكَ مَاذَآ اُحِلَّ لَهُمْ ۭ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبٰتُ ۙ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِّنَ الْجَوَارِحِ

اے حبیب! تہاڈے کولوں پچھدے نیں کہ اوہناں لئی کیہ حلال ہویا؟ تسیں فرما دیو: کہ حلال کیتیاں گئیاں تہاڈے لئی پاک چیزاں تے اوہناں شکاری جانوراں (دا شکار)

مُكَلِّبِيْنَ تُعَلِّمُوْنَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ ۡ فَكُلُوْا مِمَّآ اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ

جیہناں نوں تسیں شکار تے دوڑاندیاں ہویاں شکار کرنا سکھا دِتا اے۔ تسیں اوہناں نوں اوہ سکھاندے او جیہڑا اللہ نیں تہانوں سکھایا اے تے اوہدے وچوں کھاؤ جیہڑا اوہ شکار

وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ۴

کر کے تہاڈے لئی روک دین تے (شکاری جانوراں نوں چھڈ دے ویلے) اوہدے تے اللہ دا ناں لوو۔[2] تے اللہ توں ڈردے رہو وے شک اللہ بڑی چھیتی حساب لین والا اے (4)

اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبٰتُ ۭ وَطَعَامُ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ حِلٌّ لَّكُمْ ۠ وَطَعَامُكُمْ

اَج تہاڈے لئی پاک چیزاں حلال کر دتیاں گئیاں تے اہل کتاب دا کھانا تہاڈے لئی حلال اے[3] تے تہاڈا کھانا

حِلٌّ لَّهُمْ ۡ وَالْمُحْصَنٰتُ مِنَ الْمُؤْمِنٰتِ وَالْمُحْصَنٰتُ مِنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا

اوہناں لئی حلال اے تے پاکدامن مسلمان عورتاں تے جیہناں لوکاں نوں تہاڈے توں پہلے کتاب دتی گئی اوہناں دیاں پاکدامن عورتاں

حاشیہ ①... ایہدا مطلب ایہہ اے کہ جدوں کھان پین والی کوئی چیز ملے ای نہ تے بُکھ پیاس دی شدت نال جان اُتے بن جاوے تے اوس ویلے جان بچاؤن لئی ضرورت دے مطابق کھان پین دی اجازت اے تے ضرورت اوناں ای کھان نال پوری ہو جاندی اے جس توں جان جاون دا خطرہ جاندا رہوے۔ ②... خلاصہ ایہہ اے کہ شکار تے چھڈے ہوئے جانور دا شکار کجھ شرطاں نال حلال اے۔ (1) شکاری جانور مسلمان یا اہل کتاب دا ہووے تے سکھایا ہویا ہووے۔ (2) اوہنے شکار نوں زخم لا کے ماریا ہووے۔ (3) شکاری جانور بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ کہہ کے چھڈیا گیا ہووے۔ (4) جے شکاری دے کول شکار زندہ پہنچیا ہووے تے اوہنوں بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ کہہ کے ذبح کر لووے جے ایہناں شرطاں وچوں کوئی شرط نہ پائی گئی تے حلال نئیں ہووے گا۔ ③... اہلِ کتاب دا ذبح کیتا ہویا جانور وی مسلماناں لئی حلال اے پر ایہہ یاد رکھنا بوہت ضروری اے کہ اوہناں کتاب والیاں دا ذبح کیتا حلال اے جیہڑے واقعی اہل کتاب ہوون، ایس زمانے وچ عیسائیاں دی بوہت وڈی تعداد دہریہ تے خدا دے منکر ہو چکے نیں ایس لئی ایہناں دا ذبح کیتا ہویا حلال نئیں۔

اَلْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَآ اٰتَيْتُمُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ مُحْصِنِيْنَ غَيْرَ مُسٰفِحِيْنَ وَ

(تہاڈے لئی حلال کر دتیاں گئیاں) ① جدکہ تسیں اوہناں نال نکاح کر دیاں ہویاں اوہناں نوں اوہناں دے مہر دیو، نہ زنا کر دیاں ہویاں تے نہ اوہناں نوں لُک کے

لَا مُتَّخِذِيْٓ اَخْدَانٍ ؕ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِالْاِيْمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهٗ ۫ وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ

یار بنانڈیاں ہویاں تے جیہڑا ایمان توں پھر کے کافر ہو جاوے تے اوہدا ہر عمل برباد ہو گیا تے اوہ آخرت وچ گھاٹا

مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ۝٥ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوْا ع ١ ٥

کھان والیاں وچوں ہووے گا (5) اے ایمان والیو! جدوں تسیں نماز دے لئی کھلون لگو تے اپنے

وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى

موناں نوں تے اپنے ہتھ کوہنیاں تک دھو لوو تے سراں دا مسح کرو تے گٹیاں تک

الْكَعْبَيْنِ ؕ وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوْا ؕ وَاِنْ كُنْتُمْ مَّرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَآءَ

پیر دھو لوو ② تے جے تسیں پلیت ہوو تے چنگی طراح پاک ہو جاؤ تے جے تسیں بیمار ہوو یا سفر وچ ہوو یا تہاڈے وچوں

اَحَدٌ مِّنْكُمْ مِّنَ الْغَآئِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوْا مَآءً فَتَيَمَّمُوْا صَعِيْدًا

کوئی بیت الخلاء توں آیا ہووے یا تسیں عورتاں نال صحبت کیتی ہووے تے ایہناں صورتاں وچ پانی نہ ملے تے پاک مٹی نال

طَيِّبًا فَامْسَحُوْا بِوُجُوْهِكُمْ وَاَيْدِيْكُمْ مِّنْهُ ؕ مَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ

تیمم کر لوو تے اپنے موناں تے ہتھاں دا اس نال مسح کر لو۔ اللہ نئیں چاہندا کہ تہاڈے تے کجھ تنگی رکھے

حاشیہ ① ... کتاب والیاں دی عورت نال نکاح حلال اے پر ایہدے وچ وی ایہہ شرط اے کہ اوہ واقعی اہل کتاب ہوون، دہریہ نہ ہوون۔ جویں اَج کل بوہت سارے ایہو جئے وی ہیگے نیں تے ایہہ اجازت وی دار الاسلام وچ رہن والی ذمیہ اہل کتاب عورت دے نال اے۔ ایس زمانے وچ جیہڑے اہل کتاب نیں ایہہ حربی نیں تے حربیہ اہل کتاب دے نال نکاح مکروہ تحریمی اے۔ تے نالے اِک ہور اہم مسئلہ ایہہ اے کہ ایہہ اجازت صرف مسلمان مرداں نوں اے مسلمان عورت دا نکاح کتابی مرد نال قطعی حرام اے۔ ② ... جتھے دھون دا حکم اے اوتھے دھونا ای ضروری اے اوتھے مسح نئیں کر سکدے جویں پیراں نوں دھونا ای ضروری اے مسح کرن دی اجازت نئیں، ہاں جے موزے پائے ہوون تے اوہدیاں شرطاں پائیاں جان دی صورت وچ موزیاں تے مسح کر سکدے نیں کہ ایہہ مشہور حدیثاں توں ثابت اے۔

حَرَجٍ وَّلٰكِنْ يُّرِيْدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝٦ وَ

پر اوہ ایہہ چاہندا اے کہ تہانوں چنگی طراں پاک کر دیوے تے اپنی نعمت تہاڈے تے پوری کر دیوے تاں کہ تسیں شکر ادا کرو (6) تے

اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيْثَاقَهُ الَّذِيْ وَاثَقَكُمْ بِهٖٓ ۙ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا

اپنے اُتے اللہ دا احسان تے اوہدا اوہ وعدہ یاد کرو جیہڑا اوہنے تہاڈے کولوں لیا سی جدوں تسیں آکھیا سی: اسیں سُنیا

وَاَطَعْنَا ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝٧ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ

تے منیا① تے اللہ توں ڈرو بے شک اللہ دِلاں دی گل جاندا اے (7) اے ایمان والیو!

اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ لِلّٰهِ شُهَدَاۗءَ بِالْقِسْطِ ۡ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى

انصاف دے نال گواہی دیندیاں ہویاں اللہ دے حکم تے چنگی طراں قائم ہو جاوو تے تہانوں کسے قوم دی دشمنی ایس تے نہ پڑکاوے

اَلَّا تَعْدِلُوْا ۭ اِعْدِلُوْا ۣ هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۡ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا

کہ تسیں انصاف نہ کرو (بلکہ) انصاف کرو، ایہہ پرہیزگاری دے زیادہ نیڑے اے تے اللہ توں ڈرو، بے شک اللہ تہاڈے سارے عملاں توں

تَعْمَلُوْنَ ۝٨ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۙ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ

خبردار اے (8)② اللہ نے ایمان والیاں تے چنگے عمل کرن والیاں نال وعدہ فرمایا اے کہ اوہناں لئی بخشش تے وڈا

عَظِيْمٌ ۝٩ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ۝١٠ يٰٓاَيُّهَا

ثواب اے (9) تے جیہناں نیں کفر کیتا تے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا اوہ ای جہنمی نیں (10) اے

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ اللہ پاک دی نعمت توں مراد بیعت عقبہ یا بیعت رضوان اے تے ایس توں پتا لگا بیعت عقبہ تے بیعت رضوان والے سارے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ اللہ پاک دے مقبول بندے نیں جیہناں نوں اوس بیعت دا شرف بخشیا گیا۔ اوسے بیعت نوں ایتھے نعمت قرار دِتا گیا اے۔ ② ...ایس آیت مبارکہ وچ خاص طور تے گواہی دین دے معاملے وچ عدل و انصاف توں کم لین دا حکم فرمایا گیا اے تے ایہہ وی فرمایا گیا اے کسے نال بغض تے دشمنی تہانوں عدل دے تقاضیاں توں ہٹا نہ سکے۔ ایہہ دین اسلام دی عظیم الشان تعلیمات وچوں اک اعلیٰ تعلیم اے۔

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَّبْسُطُوْٓا اِلَيْكُمْ

ایمان والیو! اپنے اُتے اللہ دا احسان یاد کرو جدوں اِک قوم نے ارادہ کیتا کہ تہاڈے ول اپنے ہتھ

اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

ودھان تے اللہ نے اوہناں دے ہتھ تہاڈے توں روک دِتے تے اللہ توں ڈرو تے مسلماناں نوں اللہ ای تے بھروسہ کرنا

الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۱﴾ وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيْثَاقَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۚ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَىْ ع ۲ ۶ ۶

چاہیدا اے (11) تے بے شک اللہ نے بنی اسرائیل توں وعدہ لیا تے اسیں اوہناں وچوں باراں

عَشَرَ نَقِيْبًا ؕ وَقَالَ اللّٰهُ اِنِّيْ مَعَكُمْ ؕ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَ

سردار بنا دِتے تے اللہ نے فرمایا: بے شک میں تہاڈے نال آں۔ جے تسیں نماز قائم رکھو تے زکوٰۃ دیندے روو تے

اٰمَنْتُمْ بِرُسُلِيْ وَعَزَّرْتُمُوْهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ

میرے رسولاں تے ایمان لیاؤ تے اوہناں دی تعظیم کرو① تے اللہ نوں قرضِ حسن دیوو② تے بے شک میں تہاڈے توں تہاڈے گناہ

سَيِّاٰتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ

مٹا دیاں گا تے ضرور تہانوں اوہناں باغاں وچ داخل کراں گا جیہناں تھلے نہراں وگدیاں پئیاں نیں تے اوس (وعدے) توں بعد تہاڈے وچوں

ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيْلِ ﴿۱۲﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِّيْثَاقَهُمْ لَعَنّٰهُمْ وَ

جیہنے کفر کیتا تے اوہ ضرور سدھی راہ توں بھٹک گیا (12) تے اوہناں دے وعدہ توڑن دی وجہ توں اسیں اوہناں تے لعنت کیتی تے اوہناں

جَعَلْنَا قُلُوْبَهُمْ قٰسِيَةً ۚ يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ عَنْ مَّوَاضِعِهٖ ۙ وَنَسُوْا حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوْا

دے دل سخت کر دِتے۔ اوہ اللہ دیاں گلاں نوں اوہناں دی جگہ توں بدل دیندے نیں تے اوہناں نیں ایہناں نصیحتاں وچوں بوہتا حصہ بُھلا دتا جیہڑیاں اوہناں نوں کیتیاں گئیاں

حاشیہ ① ...ایتھے رسولاں تے ایمان لیان دے نال ایہناں دی تعظیم دا حکم دتا گیا اے۔ ایس توں پتا لگا کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دی تعظیم اہم ترین فرضاں وچوں اے۔ ② ...ایتھے قرض حسنہ توں زکوٰۃ دے علاوہ صدقے مراد نیں۔ ایس توں پتا لگا کہ صرف زکوٰۃ دین تے ای قناعت نہ کیتا جاوے بلکہ ایس توں علاوہ نفلی صدقے وی دیندیاں رہنا چاہیدا اے۔

بِهٖ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلٰى خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ؕ

سن تے تسیں اوہناں وچوں تھوڑے جئیاں توں علاوہ ساریاں دی کسے نہ کسے خیانت دی سُوء ملدی رہوے گی تے اوہناں نوں معاف کر دیو تے اوہناں توں در گزر کرو

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۳﴾ وَمِنَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّا نَصٰرٰٓى اَخَذْنَا مِيْثَاقَهُمْ

بے شک اللہ احسان کرن والیاں نال محبت فرماندا اے (13) تے جیہناں نیں دعویٰ کیتا کہ اسیں عیسائی آں اوہناں کولوں اسیں وعدہ لیا

فَنَسُوْا حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوْا بِهٖ ۠ فَاَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ اِلٰى يَوْمِ

تے اوہ اوہناں نصیحتاں دا وڈا حصہ بھُلا بیٹھے جیہڑیاں اوہناں نوں کیتیاں گئیاں سن تے اسیں اوہناں دے وچکار قیامت دے دن تک دشمنی

الْقِيٰمَةِ ؕ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ بِمَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ﴿۱۴﴾ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ قَدْ

تے بغض پا دِتا① تے بڑی چھیتی اللہ ایہناں نوں دس دیوے گا جو کجھ اوہ کردے سن (14) اے کتاب والیو! بے شک

جَآءَكُمْ رَسُوْلُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيْرًا مِّمَّا كُنْتُمْ تُخْفُوْنَ مِنَ الْكِتٰبِ وَيَعْفُوْا

تہاڈے کول ساڈے رسول تشریف لیائے، اوہ تہاڈے تے بوہت ساریاں اوہ چیزاں ظاہر فرماندے نیں جیہڑیاں تسیں (اللہ دی) کتاب وچوں لُکا چھڈیاں سن تے

عَنْ كَثِيْرٍ ؕ قَدْ جَآءَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ نُوْرٌ وَّكِتٰبٌ مُّبِيْنٌ ﴿۱۵﴾ يَّهْدِيْ بِهِ اللّٰهُ

بوہت ساریاں معاف فرما دیندے نیں، بے شک تہاڈے کول اللہ دی طرفوں اِک نور آگیا② تے اِک روشن کتاب (15) اللہ اوہدے ذریعے ③

حاشیہ ① ... جدوں عیسائیاں نیں اللہ پاک دی کتاب انجیل تے عمل کرنا چھڈ دِتا، رسولاں دی نافرمانی کیتی، فرض ادا نہ کیتے تے اللہ پاک دیاں حداں دی پروا نہ کیتی تے اللہ پاک نے ایہناں دے وچ بغض تے دشمنی پا دِتی، جیہدا نتیجہ ایہہ ہویا کہ ایہہ فرقیاں وچ ونڈے گئے تے اِک دوجے نوں تباہ کرن لگ پئے۔ ماضی قریب دی تاریخ نوں جانن والے چنگی طراں جان دے نیں کہ دو عالمی عظیم جنگاں تے ایہناں دیاں تباہیاں ایہناں لوکاں دی وجہ توں ہوئیاں۔ ② ... ایس آیت وچ لفظ ''نور'' توں مراد سرکار دو عالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ذات مبارک اے۔ ③ ... بعض مفسرین دے نیڑے ایتھے ''بِہٖ'' دی ضمیر توں قرآن مجید مراد اے تے بعض دے نیڑے ایس توں نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ای مراد نیں۔ دو جی صورت وچ آیت دا معنی ایہہ بنے گا کہ اللہ پاک حضور پُر نور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ذریعے ہدایت عطا فرماندا اے۔

مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهٗ سُبُلَ السَّلٰمِ وَ يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ بِاِذْنِهٖ

اوہنوں سلامتی دے راہواں دی ہدایت دیندا اے جیہڑا اللہ دی مرضی دے تابع ہو جاوے تے اوہناں نوں اپنے حکم نال ہنیریاں وچوں چانن ول لے جاندا اے

وَ يَهْدِيْهِمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿١٦﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِيْنَ قَالُوْۤا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيْحُ

تے اوہناں نوں سدھی راہ ول ہدایت دیندا اے (16) بے شک اوہ لوک کافر ہو گئے جیہناں آکھیا اللہ ای مسیح بن

ابْنُ مَرْيَمَ ؕ قُلْ فَمَنْ يَّمْلِكُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ اَنْ يُّهْلِكَ الْمَسِيْحَ ابْنَ

مریم اے۔① تسیں فرما دیو: جے اللہ مسیح بن مریم نوں تے اوہدی ماں تے سارے زمین والیاں نوں ہلاک کرن دا دا ارادہ فرما لووے

مَرْيَمَ وَ اُمَّهٗ وَ مَنْ فِى الْاَرْضِ جَمِيْعًا ؕ وَ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ وَ مَا

تے کون اے جیہڑا اللہ توں بچان دی طاقت رکھدا اے؟ تے اسماناں تے زمین دی تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے ساریاں دی بادشاہت

بَيْنَهُمَا ؕ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ؕ وَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٧﴾ وَ قَالَتِ الْيَهُوْدُ وَ

اللہ ای دے لئی اے اوہ جو چاہندا اے پیدا کردا اے تے اللہ ہر شے تے قادر اے (17) تے یہودیاں تے عیسایاں نیں

النَّصٰرٰى نَحْنُ اَبْنٰٓؤُا اللّٰهِ وَ اَحِبَّآؤُهٗ ؕ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوْبِكُمْ ؕ

آکھیا: اسیں اللہ دے پتر تے اوہدے پیارے آں۔② اے حبیب! تسیں فرما دیو: (جے انج اے تے) فیر اوہ تہانوں تہاڈے گناہواں تے عذاب کیوں دیندا اے؟③

حاشیہ ① ... عیسائیاں دے اِک فرقے دا ایہہ عقیدہ اے کہ (معاذ اللہ) حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام "اللہ نیں۔ ایس آیت وچ ایہناں دے عقیدے دی کئی طرح توں رَد کیتا گیا اے، جویں (1) حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں موت آسکدی اے، تے جیہنوں موت آسکدی اے اوہ خدا نئیں ہو سکدا۔ (2) آپ عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ماں دے ڈھڈ چوں پیدا ہوئے، تے جیہڑا پیدا ہو کے عدم توں وجود وچ آوے اوہ اللہ نئیں ہو سکدا۔ (3) اللہ پاک ساریاں اسمانی تے زمینی چیزاں دا مالک اے تے ہر شے اللہ پاک دی عبدیت وچ اے تے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام وی اللہ پاک دا بندہ ہون دا اقرار کردے نیں جد کہ جے اوہ خدا ہندے تے خدا بندہ ہون دا اقرار نہ کردے۔ اللہ پاک خالقِ حقیقی تے کائنات دا خالق اے، جے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام وچ الوہیت ہندی تے آپ عَلَیْہِ السَّلَام وی اُنج ای حقیقی خالق ہندے۔ ② ... ایتھے پُتر توں مراد اولاد نئیں ایس لئی کہ اوہ لوک اپنے آپ نوں ایس معنی وچ خدا دا بیٹا نئیں کیہندے سن بلکہ ایس توں اوہناں دا مطلب ایہہ سی کہ اسیں خدا پاک نوں انج ای پیارے آں جویں پُتر پیونوں ایس لئی کہ پُتر کِنا ای بھیڑا ہووے پر پیونوں پیارا ہندا اے، انج ای اسیں آں۔ ③ ... پتا لگا کہ خود نوں عملاں توں بے نیاز جاننا یہودیاں تے عیسائیاں دا عقیدہ اے۔ اَج کل کجھ جاہل عقیدت منداں یا نسبت والیاں دا ایہہ ای عقیدہ اے، ایہو جئیا عقیدہ کفر اے ایس لئی کہ قرآن کریم نے ہر جگہ تے ایمان دے نال نیک عملاں دا ذکر فرمایا اے۔

بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ ؕ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ

بلکہ تسیں (وی) اوہدی مخلوق وچوں (عام) بندے او۔اوہ جیہنوں چاہندا اے بخش دیندا اے تے جیہنوں چاہوے سزا دیندا اے

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۫ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿۱۸﴾ يٰٓاَهْلَ

تے اسماناں تے زمین تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے ساریاں دی بادشاہت اللہ ای دے لئی اے تے اوہدے ای ول پھرنا اے (18) اے کتاب

الْكِتٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُوْلُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ اَنْ

والیو! بے شک تہاڈے کول ساڈے رسول تشریف لیائے، اوہ رسولاں دی تشریف آوری بند ہون توں عرصہ بعد ① تہاڈے اُتے ساڈے حکم ظاہر

تَقُوْلُوْا مَا جَآءَنَا مِنْۢ بَشِيْرٍ وَّلَا نَذِيْرٍ ۫ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَشِيْرٌ وَّنَذِيْرٌ ؕ

فرما رے نیں تاں کہ تسیں ایہہ نہ آکھو کہ ساڈے کول کوئی خُش خبری دین والا تے ڈر سنان والا آیا ای نئیں تے بے شک تہاڈے کول خش خبری دین والا تے

وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۱۹﴾ ع وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ ع ۳ ۸ ۷

ڈر سنان والا تشریف لیا چکیا تے اللہ ہر شے تے قادر اے (19) تے یاد کرو جدوں موسیٰ نے اپنی قوم نوں آکھیا کہ اے میری قوم اللہ دا احسان

اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ اَنْۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُمْ مُّلُوْكًا ۖۚ وَّاٰتٰىكُمْ مَّا لَمْ يُؤْتِ

اپنے اُتے یاد کرو کہ جد اوہنے تہاڈے وچوں پیغمبر پیدا فرمائے ② تے تہانوں بادشاہ بنایا ③ تے تہانوں اوہ کجھ دِتا جیہڑا

حاشیہ ① ... حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے وچکار لے زمانے دا ناں ''زمانہ فترت'' اے، یعنی ایہو جئیا زمانہ جیہدے وچ کوئی نبی نہ ہووے۔ ایس زمانے دے لوکاں نوں صرف عقیدۂ توحید کافی سی جویں حضور سرکار صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے والدین کریمین۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ پیغمبراں دی تشریف آوری نعمت اے جویں کہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنی قوم نوں ایہدا ذکر کرن دا حکم دِتا۔ ایس توں نبی رحمت صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے میلاد شریف منان تے اوہدا ذکر کرن دی واضح طور تے دلیل ملدی اے جدوں انبیاءِ بنی اسرائیل عَلَیْہِمُ السَّلَام دے تشریف لیاون نوں نعمت سمجھ کے یاد کرن دا حکم دِتا گیا تے حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا تشریف لیانا تے ایس توں ودھ کے نعمت اے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ حکومت سلطنت تے اختیار وی اللہ پاک دی نعمت اے تے ایہدا وی شکر ادا کرنا چاہیدا اے تے ایہدے شکر دا ودھیہ طریقہ ایہہ اے کہ حکومت تے سلطنت اللہ پاک دے حکماں دے مطابق چلائی جاوے، غریباں دی مدد کیتی جاوے، لوکاں دے حق ادا کیتے جاون، ظلم نوں ختم کیتا جاوے تے ملک وچ رہن والیاں نوں امن و سکون دی زندگی گزارن دے موقعے دتے جاون۔

اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۰﴾ يٰقَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِيْ كَتَبَ اللّٰهُ

سارے جہان وچ کسے نوں نئیں دِتا (20) (موسیٰ نے فرمایا:)اے میری قوم! ایس پاک سرزمین وچ داخل ہو جاؤ① جیہڑی اللہ نے

لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿۲۱﴾ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّ فِيْهَا

تہاڈے لئی لکھ دِتی اے تے اپنی کنڈ پچھاں نہ پھرو کہ تسیں نقصان چکدیاں ہویاں واپس پھرو گے (21) (قوم نے) آکھیا: اے موسیٰ!ایس (سر زمین) وچ

قَوْمًا جَبَّارِيْنَ ۖ وَاِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوْا مِنْهَا ۚ فَاِنْ يَّخْرُجُوْا

تے بڑے زبردست لوک نیں تے اسیں ایس وچ کدی وی داخل نئیں ہوواں گے جدوں تک اوہ اوتھوں نکل نہ جان،تے جے اوہ اوتھوں نکل جان

مِنْهَا فَاِنَّا دٰخِلُوْنَ ﴿۲۲﴾ قَالَ رَجُلٰنِ مِنَ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا

تے اسیں (شہر وچ) داخل ہوواں گے (22) اللہ توں ڈرن والیاں وچوں اوہ دو مرد جیہناں تے اللہ نے احسان کیتا سی اوہناں آکھیا:

ادْخُلُوْا عَلَيْهِمُ الْبَابَ ۚ فَاِذَا دَخَلْتُمُوْهُ فَاِنَّكُمْ غٰلِبُوْنَ ۚ۬ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْٓا

(شہر دے) بوہے وچوں اوہناں تے داخل ہو جاؤ تے جدوں تسیں بوہے وچوں داخل ہو جاؤ گے تے تسیں ہی غالب ہووو گے تے جے تسیں ایمان والے او تے اللہ

اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۲۳﴾ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَآ اَبَدًا مَّا دَامُوْا فِيْهَا

ای تے بھروسہ کرو (23) (فیر قوم نے) آکھیا: اے موسیٰ! بے شک اسیں تے اوتھے ہرگز کدی نئیں جاواں گے جدوں تک اوہ اوتھے نیں

فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَآ اِنَّا هٰهُنَا قٰعِدُوْنَ ﴿۲۴﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ

تے تسیں تے تہاڈا رب دونویں جاؤ تے لڑو، اسیں تے ایتھے ای بیٹھے ہوے آں (24) موسیٰ نے عرض کیتی: کہ اے میرے رب! مینوں صرف اپنی جان

اِلَّا نَفْسِيْ وَاَخِيْ فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿۲۵﴾ قَالَ فَاِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ

تے اپنے بھرا دا اختیار اے تے توں ساڈے تے نافرمان قوم دے وچ جدائی پا دے (25) (اللہ نے) فرمایا: تے چالیہ سال تک

حاشیہ ① ...ایس زمین نوں مقدس ایس لئی آکھیا گیا کہ اوہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دی رہن دی جگہ سی۔ایس توں پتا لگا کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دی رہن دی وجہ توں زمیناں نوں وی شرف حاصل ہندا اے تے اوہ ہوراں لوکاں لئی برکت دا سبب ہو جاندیاں نیں۔

عَلَيْهِمْ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً ۚ يَتِيْهُوْنَ فِي الْاَرْضِ ؕ فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ

اوہ زمین اوہناں تے حرام اے ایہہ زمین وچ کھجل ہندے پھرن گے تے (اے موسیٰ!) تسیں (ایس) نافرمان قوم تے افسوس

الْفٰسِقِيْنَ ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ ۘ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ

نہ کرو (26) تے (اے حبیب!) اوہناں نوں آدم دے دو پتراں دی سچی خبر پڑھ کے سناؤ① جدوں دواں نیں اِک اِک قربانی پیش کیتی تے اوہناں وچوں اِک

اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ ؕ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ ؕ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ

دی قربانی قبول کر لتی گئی تے دوجے ولوں قبول نہ کیتی گئی، تے (اوہ دوجا) بولیا: میں ضرور تینوں قتل کر دیاں گا۔ (پہلے نے) آکھیا: اللہ

مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٢٧﴾ لَئِنْۢ بَسَطْتَّ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِيْ مَآ اَنَا بِبَاسِطٍ يَّدِيَ اِلَيْكَ

صرف ڈرن والیاں توں قبول فرماندا اے (27) بے شک جے توں مینوں قتل کرن لئی میرے ول اپنا ہتھ ودھا ویں گا تے میں تینوں قتل کرن

لِاَقْتُلَكَ ۚ اِنِّيْٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٨﴾ اِنِّيْٓ اُرِيْدُ اَنْ تَبُوْٓاَ بِاِثْمِيْ وَ

لئی اپنا ہتھ تیرے ولے نئیں ودھا واں گا۔ میں اللہ توں ڈرنا واں جیہڑا سارے جہاناں دا مالک اے (28) میں تے ایہہ چاہنا آں کہ میرا تے تیرا

اِثْمِكَ فَتَكُوْنَ مِنْ اَصْحٰبِ النَّارِ ۚ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهٗ

گناہ دونویں تیرے اُتے ای پے جان تے توں دوزخی ہو جاویں تے ظلم کرن والیاں دی ایہو سزا اے (29) تے اوہدے نفس نے

نَفْسُهٗ قَتْلَ اَخِيْهِ فَقَتَلَهٗ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا

اوہنوں اپنے بھرا دے قتل اُتے راضی کر لیا تے اوہنے اوہنوں قتل کر دِتا فیر اوہ گھاٹا چکن والیاں وچوں ہو گیا (30)② فیر اللہ نے اِک کاں گھلیا

يَّبْحَثُ فِي الْاَرْضِ لِيُرِيَهٗ كَيْفَ يُوَارِيْ سَوْءَةَ اَخِيْهِ ؕ قَالَ يٰوَيْلَتٰى

جیہڑا زمین نوں پُٹ ریا سی تاں کہ اوہ اینہوں وکھا دیوے کہ اوہ اپنے بھرا دی لاش کویں لُکاوے۔(کاں دا واقعہ ویکھ کے قاتل نے) آکھیا: ہائے افسوس،

حاشیہ ① ... حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام دے ایہناں دو پتراں داناں ہابیل تے قابیل سی۔ایس واقعے نوں سنان دا مقصد ایہہ اے کہ حسد دی برائی دا پتا لگے تے سرکار دو عالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال حسد کرن والیاں نوں اوہدے توں سبق حاصل کرن دا موقع ملے۔ ② ... ایہہ واقعہ بڑیاں عبرتاں تے نصیحتاں تے مشتمل اے، ایہہ کہ زمین تے حسد تے قتل شروع والے جرماں وچوں نیں۔ حسد بڑی بھیڑی چیز اے، حسد ای نیں شیطان نوں برباد کیتا تے حسد ای نیں دنیا وچ قابیل نوں تباہ کیتا۔

اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِيَ سَوْءَةَ اَخِيْ ۚ فَاَصْبَحَ مِنَ

میں ایس کاں ورگا وی نئیں ہو سکیا کہ اپنے بھرا دی لاش لُکا لیندا تے اوہ پچھتاون والیاں وچوں

النّٰدِمِيْنَ ۚ﴿٣١﴾ مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ ۚۛ كَتَبْنَا عَلٰى بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اَنَّهٗ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا

ہو گیا (31) اوہدی وجہ توں اسیں بنی اسرائیل تے لکھ دِتا کہ جیہنے کسے جان دے بدلے یا زمین وچ فساد پھیلان دے

بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ وَمَنْ اَحْيَاهَا

بدلے دے بغیر کسے بندے نوں قتل کیتا تے انج اے جویں اوہنے سارے انساناں نوں قتل کر دِتا تے جیہنے کسے اِک جان نوں (قتل توں بچا کے) زندہ رکھیا

فَكَاَنَّمَآ اَحْيَا النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ وَلَقَدْ جَاۗءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنٰتِ ۡ ثُمَّ اِنَّ

اوہنے جویں سارے انساناں نوں زندہ رکھیا تے بے شک اوہناں دے کول ساڈے رسول روشن دلیلاں دے نال آئے فیر بے شک

كَثِيْرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُوْنَ ﴿٣٢﴾ اِنَّمَا جَزٰۗؤُا الَّذِيْنَ

ایہناں وچوں بوہت سارے لوک ایس توں بعد (وی) زمین وچ زیادتی کرن والے نیں (32)① بے شک جیہڑے لوک اللہ تے اوہدے رسول

يُحَارِبُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا اَنْ يُّقَتَّلُوْٓا اَوْ

نال لڑدے نیں تے زمین وچ فساد پاون دی کوشش کردے نیں اوہناں دی سزا ایہی اے کہ اوہناں نوں چنگی طراں قتل کیتا جاوے یا اوہناں نوں سولی دے دِتی

يُصَلَّبُوْٓا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِ ۭ

جاوے یا اوہناں دے اِک پاسے دے ہتھ تے دوجے پاسے دا پیر وڈھ دِتا جاوے یا (ملک دی سر) زمین توں (شہر بدر کر کے) دور کر دِتے

ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۙ﴿٣٣﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا

جان۔ ایہہ اوہناں لئی دنیا وچ ذلالت اے تے آخرت وچ اوہناں لئی وڈا عذاب اے (33)② پر اوہ کہ جیہناں نیں توبہ کر لئی

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ بنی اسرائیل نوں جو فرمایا گیا اوہ فرمان ساڈے لئی وی اے تے ایہہ آیت مبارکہ اسلام دی اصل تعلیمات نوں واضح کر دی اے کہ اسلام وچ انسانی جان دی عظمت کنی زیادہ اے۔ جیہڑے لوک قتل تے لُٹ مار کردے نیں اوہ سخت مجرم نیں تے خاص کر اسلام دے ناں تے قتل کرن والے بوہت بھیڑے مجرم نیں۔ ② ...ایس آیت کریمہ وچ ڈاکو دی سزا دا بیان اے۔ ایس دے بارے تفصیلی معلومات لین لئی تفسیر صراط الجنان جلد 2، صفحہ 422 پڑھو۔

ع ٥/٩

مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوْا عَلَيْهِمْ ۚ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٣٤﴾ يٰٓاَيُّهَا

ایس توں پہلاں کہ تسیں ایہناں تے قابو پاؤ تے جان لوو اللہ بخشش والا مہربان اے (34) اے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُوْٓا اِلَيْهِ الْوَسِيْلَةَ وَجَاهِدُوْا فِيْ سَبِيْلِهٖ لَعَلَّكُمْ

ایمان والیو! اللہ توں ڈرو تے اوہدے ول وسیلہ لبھو① تے اوہدی راہ وچ جہاد کرو ایس آس تے کہ

تُفْلِحُوْنَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَّا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ

تسیں فلاح پاؤ (35) بے شک جے کافر لوک جو کجھ زمین وچ اے اوہ سارا تے اوہدے برابر اوہناں ای اوہدے نال (ملا کے)

لِيَفْتَدُوْا بِهٖ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٣٦﴾

قیامت دے دن دے عذاب توں بچن لئی دین تے اوہناں توں قبول نئیں کیتا جاوے گا تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے (36)②

يُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخٰرِجِيْنَ مِنْهَا ۡ وَلَهُمْ عَذَابٌ

اوہ دوزخ توں نکلنا چاہن گے تے اوہ اوہدے وچوں نئیں نکل سکن گے تے اوہناں لئی ہمیشہ دا

مُّقِيْمٌ ﴿٣٧﴾ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوْٓا اَيْدِيَهُمَا جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا

عذاب اے (37) تے جیہڑا مرد یا عورت چور ہووے تے اللہ دی طرفوں سزا دے طور تے اوہناں دے عمل دے بدلے وچ اوہناں دے ہتھ کٹ دیو③

حاشیہ ① ... آیت وچ وسیلہ دا معنی ایہہ اے کہ ”جیہدے ذریعے اللہ پاک دا قرب حاصل ہووے“ یعنی اللہ پاک دی عبادت بھاویں فرض ہوون یا نفل، اوہناں نوں ادا کرن دے ذریعے اللہ پاک دا قرب حاصل کرو۔ جویں نیک عمل وسیلہ بن دے نیں اُنج ای نیک عملاں والے وی وسیلہ بن دے نیں جویں کہ حدیثاں وچ نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، تے نالے حضرت عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نوں وسیلہ بنان دا ذکر موجود اے۔ ② ... یعنی جے کافر دنیا دا مالک ہووے تے اوہدے نال اوہدے برابر اونی ای ہور دنیا دا مالک ہو جاوے تے ایہہ سب کجھ اپنی جان نوں قیامت دے دن عذاب توں چھڑان لئی فدیہ دے دیوے تے اوہدا ایہہ فدیہ قبول نئیں کیتا جاوے گا تے قیامت دے دن کافراں نوں عذاب ضرور ہووے گا، اوس دن اوہناں کول عذاب توں چھٹکارا پان لئی کوئی صورت نئیں ہووے گی۔ ایس توں پتا لگا کہ ایمان ہووے گا تاں ای قیامت دے دن عملاں دا اجر ملے گا تاں ای شفاعت دا فائدہ ہووے گا، فیر ای اللہ دی رحمت توجہ فرماوے گی تے فیر ای دوزخ توں چھٹکارا ملے گا، ایس لئی ایمان دی حفاظت دی فکر کرنا بوہت ضروری اے۔ ③ ... ایس آیت وچ چور دی سزا بیان کیتی گئی اے کہ شرعی اعتبار نال جدوں چوری ثابت ہو جاوے تے چور دا ہتھ وڈھ دِتا جاوے گا۔ تنبیہ: حدود و تعزیریاں مسئلیاں وچ عام بندیاں نوں قانون ہتھ وچ لین دی شریعت وچ اجازت نئیں۔ چوری بارے تفصیلی معلومات لئی بہار شریعت، حصہ (9) دا مطالعہ کرو۔

مِّنَ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَنْ تَابَ مِنْۢ بَعْدِ ظُلْمِهٖ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ

تے اللہ غالب حکمت والا اے (38) تے جیہڑا اپنے ظلم توں بعد توبہ کر لوے تے اپنی اصلاح کر لوے تے

اللّٰهَ يَتُوْبُ عَلَيْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٣٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهٗ مُلْكُ

اللہ اپنی مہربانی نال اوہدے ول رجوع فرمائے گا۔ بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (39)① کیہ تینوں پتا نئیں کہ اسماناں تے

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ يُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى

زمین دی بادشاہی اللہ ای دے لئی اے۔ اوہ جیہنوں چاہندا اے سزا دیندا اے تے جیہنوں چاہندا اے بخش دیندا اے تے اللہ

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٤٠﴾ يٰۤاَيُّهَا الرَّسُوْلُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِيْنَ يُسَارِعُوْنَ فِي الْكُفْرِ

ہر شے تے قادر اے (40)② اے رسول! جیہڑے کفر وچ نسے جاندے نیں تہانوں غمگیں نہ کرن③

مِنَ الَّذِيْنَ قَالُوْۤا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوْبُهُمْ ۛ وَمِنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا ۛ

(ایہہ اوہ نیں) جیہڑے اپنے مونہوں کیہندے نیں کہ اسیں ایمان لیائے حالاں کہ ایہناں دے دل مسلمان نئیں تے کجھ یہودی

سَمّٰعُوْنَ لِلْكَذِبِ سَمّٰعُوْنَ لِقَوْمٍ اٰخَرِيْنَ ۙ لَمْ يَاْتُوْكَ ؕ يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ مِنْۢ بَعْدِ

بوہت جھوٹھ سُن دے نیں، اوہناں دوجے لوکاں دی (وی) خوب سُن دے نیں جیہڑے تہاڈی بارگاہ وچ نئیں آئے۔ ایہہ اللہ دے کلام نوں اوہدی جگہ

مَوَاضِعِهٖ ۚ يَقُوْلُوْنَ اِنْ اُوْتِيْتُمْ هٰذَا فَخُذُوْهُ وَاِنْ لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوْا ؕ

دے بعد بدل دیندے نیں۔ ایہہ (آپس وچ) کیہندے نیں: جے تہانوں اے(بدلیا ہویا) حکم ملے تے اوہنوں لے لینا تے جے تہانوں ایہہ نہ ملے تے بچنا④

ع ۲ الوقف علی الاول اجزء ۱۲

حاشیہ ① ...توبہ بڑی ستھری چیز اے۔ کنا ای وڈا گناہ ہووے جے اوہدے توں توبہ کر لئی جاوے تے اللہ پاک اپنا حق معاف فرما دیندا اے تے توبہ کرن والے نوں آخرت دے عذاب توں نجات دے دیندا اے پر ایہہ یاد رہوے کہ اللہ دے حقاں تے بندیاں دے حقاں دی توبہ وچ وکھریاں وکھریاں شرطاں نیں، ایہناں نوں وی پورا کرنا ضروری اے۔ ② ...ایس توں پتا لگا عذاب دینا یا رحمت فرمانا اللہ پاک دی رضا اُتے موقوف اے اوہ مالک اے جو چاہوے کرے کسے نوں اعتراض کرن دی مجال نئیں۔ ③ ...ایہدے وچ ہر تبلیغ کرن والے لئی وی نصیحت اے کہ اوہ لوکاں دے اثر نہ لین توں غمگیں نہ ہووے بلکہ اوہ تبلیغ کردار ہوے ایس لئی کہ ایہہ آپ بوہت ثواب دا کم اے۔ ④ ...یہودیاں دے ایس طریقے نوں سامنے رکھدیاں ہویاں ہر مسلمان نوں چاہیدا اے کہ اوہ شریعت نوں اپنی رائے دے مطابق کرن دی کوشش نہ کرے بلکہ اپنے آپ نوں شریعت دے پچھے چلاوے، انج ای ایہہ نہ کیتا جاوے کہ عالماں کولوں مرضی دے مطابق فتویٰ مل جاوے تے عمل کرے ورنہ چھڈ دیوے۔

وَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهٗ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَمْ يُرِدِ

تے جیہنوں اللہ گمراہ کرنا چاہوے تے (اے مخاطب!) توں کدی وی اوہنوں اللہ توں بچان دا کجھ اختیار نئیں رکھدا۔ ① ایہہ ای اوہ لوک نیں جیہناں دے دِلاں نوں

اللّٰهُ اَنْ يُّطَهِّرَ قُلُوْبَهُمْ ؕ لَهُمْ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ ۖ وَّلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ

پاک کرن دا اللہ نے ارادہ نئیں فرمایا۔ ایہناں دے لئی دنیا وچ ذلت اے تے ایہناں دے لئی آخرت وچ وڈا

عَظِيْمٌ ﴿۴۱﴾ سَمّٰعُوْنَ لِلْكَذِبِ اَكّٰلُوْنَ لِلسُّحْتِ ؕ فَاِنْ جَآءُوْكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ

عذاب اے (41) بوہت جھوٹھ سنن والے، حرام خور نیں ② تے جے ایہہ تہاڈے حضور حاضر ہوون تے اوہناں وچ فیصلہ فرماؤ یا

اَعْرِضْ عَنْهُمْ ۚ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَّضُرُّوْكَ شَيْـًٔا ؕ وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ

اوہناں توں مونھ پھیر لوو (دوہاں دا تہانوں اختیار اے) تے جے تسیں اوہناں توں منہ پھیر لوو گے تے اوہ تہاڈا کجھ نئیں وگاڑ سکن گے جے تسیں اوہناں وچ فیصلہ

بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ﴿۴۲﴾ وَكَيْفَ يُحَكِّمُوْنَكَ وَعِنْدَهُمُ

فرماؤ تے انصاف نال فیصلہ فرماؤ۔ تے بے شک اللہ انصاف کرن والیاں نوں پسند کردا اے (42) تے ایہہ تہانوں کویں حاکم بناون گے حالاں

التَّوْرٰىةُ فِيْهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ ؕ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۴۳﴾ ع ۱۰ ۶

اوہناں دے کول توریت موجود اے جیہدے وچ اللہ دا حکم موجود اے۔ ایہدے باوجود ایہہ منہ پھیر دے نیں تے ایہہ ایمان لیان والے نئیں نیں (43)

اِنَّآ اَنْزَلْنَا التَّوْرٰىةَ فِيْهَا هُدًى وَّنُوْرٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّوْنَ الَّذِيْنَ اَسْلَمُوْا

بے شک اسیں توریت نازل کیتی جیہدے وچ ہدایت تے نور اے، ③ فرماں بردار نبی

حاشیہ ① ... ہدایت دین دا مالک تے مختار اللہ پاک اے، جیہنوں اوہ ہدایت نہ دینا چاہوے اوہنوں کسے جگہ توں ہدایت نئیں مل سکدی۔ ② ... یہودی حکمران تے پادری رشوتاں لے کے فیصلے بدل دیندے، حرام نوں حلال کردے تے شریعت دے حکماں نوں بدل دیندے سن، ایس لئی اوہناں نوں وڈے حرام خور فرمایا گیا اے۔ یاد رہوے کہ رشوت دا لینا دینا دونویں حرام نیں تے رشوت لین دین والے دونویں جہنمی نیں، البتہ ظالم دے ظلم نوں دور کرن لئی یا کسے تے اپنا موجود حق وصول کرن لئی رشوت دین دی اجازت اے ایہدے باوجود لین والے دے حق وچ فیر وی حرام اے۔ ③ ... پچھلیاں شریعتاں دے اوہ احکام جیہڑے قرآن تے حدیث وچ بیان ہوئے ہوون تے اوہناں نوں منسوخ نہ کیتا گیا ہووے تے اوہ ساڈے تے وی لاگو ہندے نیں۔

لِلَّذِيْنَ هَادُوْا وَالرَّبّٰنِيُّوْنَ وَالْاَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوْا مِنْ كِتٰبِ اللّٰهِ وَكَانُوْا

تے ربانی علماء تے فقہاء یہودیاں نوں ایسے دے مطابق حکم دیندے سن کیونکہ اوہناں نوں (اللہ دی ایس) کتاب دا محافظ بنایا گیا سی تے اوہ ایس

عَلَيْهِ شُهَدَآءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوْا بِاٰيٰتِيْ ثَمَنًا قَلِيْلًا ؕ وَ

دے آپ گواہ سن۔ تے لوکاں توں نہ ڈرو تے میرے کولوں ڈرو تے میریاں آیتاں دے بدلے تھوڑی ذلیل قیمت نہ لوو تے

مَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۴۴﴾ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيْهَآ اَنَّ

جیہڑے اوہدے مطابق فیصلہ نہ کرن جیہڑا اللہ نے اُتاریا تے اوہ ای لوک کافر نیں (44)① تے اسیں توریت دے وچ اوہناں تے لازم کر دِتا سی کہ

النَّفْسَ بِالنَّفْسِ ۙ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ

جان دے بدلے جان تے اکھ دے بدلے اکھ تے نک دے بدلے نک تے کَن دے بدلے کَن تے دَند دے بدلے دَند (دا

بِالسِّنِّ ۙ وَالْجُرُوْحَ قِصَاصٌ ؕ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهٖ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهٗ ؕ

قصاص لیا جاوے گا) تے ساریاں زخماں دا قصاص ہووے گا فیر جیہڑا دل دی خشی نال (اپنے آپ نوں) قصاص لئی پیش کر دیوے تے ایہہ اوہدا کفارا بن جاوے گا

وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۴۵﴾ وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ

تے جیہڑا اوہدے مطابق فیصلہ نہ کرے جیہڑا اللہ نے نازل کیتا تے اوہ ای لوک ظالم نیں (45)② تے اسیں اوہناں نبیاں دے پچھے اوہناں دے نقش قدم تے

بِعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰىةِ ۖ وَاٰتَيْنٰهُ الْاِنْجِيْلَ

عیسیٰ بن مریم نوں گھلیا اوس توریت دی تصدیق کردیاں ہوئیاں جیہڑی ایس توں پہلے موجود سی تے اسیں اوہنوں انجیل عطا کیتی

فِيْهِ هُدًى وَّنُوْرٌ ۙ وَّمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَهُدًى وَّمَوْعِظَةً

جیہدے وچ ہدایت تے نور سی اوہ (انجیل) ایس توں پہلے موجود توریت دی تصدیق فرمان والی سی تے پرہیز گاراں لئی ہدایت تے

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ عالماں لئی وی اِک حکم موجود اے کہ اوہ اللہ پاک دی کتاب دی حفاظت کرن تے اوہدیاں آیتاں دے بدلے دنیادی ذلیل دولت حاصل نہ کرن تے لوکاں توں ڈرن دی بجائے اللہ پاک توں ڈرن۔ ② ...ایس آیت وچ بھاویں ایہہ بیان اے کہ تورات وچ یہودیاں تے قصاص دے ایہہ حکم سَن پر ایس لئی سانوں اوہناں دے چھڈن دا حکم نئیں دِتا گیا ایس لئی ساڈے اُتے وی ایہہ حکم لازم رہن گے جویں کہ دو حاشیہ پچھے بیان کیتا گیا اے۔

لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٤٦﴾ وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيْلِ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيْهِ ؕ وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ

نصیحت سی (46) تے انجیل والیاں نوں وی اوسے دے مطابق حکم کرنا چاہیدا اے جیہڑا اللہ نے اوہدے وچ نازل فرمایا اے تے جیہڑا اوہدے مطابق فیصلہ نہ

بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٤٧﴾ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا

کرے جیہڑا اللہ نے نازل کیتا تے اوہ ای لوک نافرمان نیں (47)① تے اے حبیب! اسیں تہاڈے ول سچی کتاب اتاری جیہڑی پہلیاں کتاباں دی

لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتٰبِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَ

تصدیق فرمان والی تے اوہناں اُتے محافظ اے تے ایہناں (کتاب والیاں) وچ اللہ دے نازل کیتے حکم دے مطابق فیصلہ کرو تے اے سنن والے!

لَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ الْحَقِّ ؕ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَّ

اپنے کول آیا ہویا حق چھڈ کے اوہناں دیاں خواہشاں پچھے نہ ٹرنا۔ اسیں تہاڈے ساریاں لئی اِک اِک شریعت تے

مِنْهَاجًا ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلٰكِنْ لِّيَبْلُوَكُمْ فِيْ مَآ اٰتٰىكُمْ

راہ بنایا اے② تے جے اللہ چاہندا تے تہانوں ساریاں نوں اِک ای امت بنا دیندا پر (اوہنے انج نئیں کیتا) تاکہ جیہڑیاں (شریعتاں) اوہنے تہانوں دتیاں نیں اوہناں وچ تہانوں ازماوے

فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرٰتِ ؕ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيْهِ

تسیں نیکیاں ول دوجیاں توں اَگے ودھ جاؤ، تہانوں ساریاں نوں اللہ ای دے ول پھرنا اے③ تے اوہ تہانوں دس دیوے گا اوہ گل جیہدے وچ تسیں

حاشیہ ① ...ایس آیت دا اِک معنی ایہہ اے کہ انجیل والیاں نوں وی ایسے دے مطابق حکم کرنا چاہیدا اے جیہڑا اللہ پاک نے انجیل وچ فرمایا اے یعنی نبیاں دے سردار صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے ایمان لیانا چاہیدا اے تے نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت دی تصدیق کرنی چاہی دی اے ایس لئی کہ انجیل وچ ایہدا حکم دِتا گیا اے۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ اسیں جدوں عیسائیاں نوں انجیل عطا کیتی تے اودوں اوہناں نوں ایہہ حکم دِتا سی کہ اوہ ایہناں حکماں تے عمل کرن جیہڑے انجیل وچ آئے نیں۔ ② ...یعنی فروعی عمل ہر اک دے خاص تے وکھرے وکھرے نیں جویں نمازاں، روزیاں دی گنتی تے ایس طراں دے حکم وکھو وکھ نیں پر اصل دین ساریاں دا اِک اے یعنی توحید تے رسالت، آخرت دا عقیدہ تے انج ای بنیادی اخلاقی گلاں ساریاں دیاں اِکو ای نیں۔ ③ ...قرآن پاک دا حکمت والا طریقہ ایہہ اے کہ جیہناں معاملیاں وچ بندے دی دنیا تے آخرت دا کوئی قابل قبول فیدے دا تعلق نئیں ایہناں وچ بحث تے مقابلہ کرن دی بجائے ایہناں نوں اللہ دی رضا تے چنگیاں کماں وچ مقابلہ کرن دی دعوت دیندا اے۔ ایتھے وی ایہدے ورگی اک جھلک اے کہ شریعتاں دے اختلاف دی وجہ وچ فلسفیانہ بحث کرن تے وال دی کھل لاہن دی بجائے نیکیاں ول آون دی دعوت دتی۔ ایہدے وچ ساڈیاں بوہت ساریاں چیزاں دی اصلاح اے۔

تَخْتَلِفُوْنَ ﴿٤٨﴾ وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ وَ

لڑدے سو (48) تے (اے مسلمان!) ایہہ کہ اوہناں (لوکاں) دے وچکار اوہدے مطابق فیصلہ کرو جیہڑا اللہ نے نازل کیتا اے تے اوہناں دیاں

احْذَرْهُمْ اَنْ يَّفْتِنُوْكَ عَنْۢ بَعْضِ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَ ؕ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ

خاہشاں پچھے نہ ٹرو تے اوہناں توں بچدے رہوو کِتے اوہ تہانوں اوہدے بعض حکماں توں ہٹا نہ دین جیہڑا اللہ نے تہاڈے ول نازل کیتا

اَنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّصِيْبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوْبِهِمْ ؕ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ

اے۔ فیر جے اوہ مونھ پھیرن تے جان لوو اللہ اوہناں نوں اوہناں دے بعض گناہواں دی سزا پہنچانا چاہندا اے تے بے شک بوہت سارے لوک

لَفٰسِقُوْنَ ﴿٤٩﴾ اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُوْنَ ؕ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ

نافرمان نیں (49)① تے کیہ ایہہ لوک جاہلاں والا حکم چاہندے نیں تے یقین کرن والیاں لئی اللہ توں بہتر کس دا حکم

يُّوْقِنُوْنَ ﴿٥٠﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُوْدَ وَالنَّصٰرٰۤى اَوْلِيَآءَ ۘ

ہو سکدا اے؟ (50) اے ایمان والیو! یہودیاں تے نصرانیاں نوں بیلی نہ بناؤ،

بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ؕ وَمَنْ يَّتَوَلَّهُمْ مِّنْكُمْ فَاِنَّهٗ مِنْهُمْ ؕ اِنَّ

اوہ (صرف)آپس وچ اِک دوجے دے بیلی نیں تے تہاڈے وچوں جیہڑا کوئی اوہناں نال دوستی رکھے گا تے اوہ اوہناں وچوں ای اے بے شک

اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥١﴾ فَتَرَى الَّذِيْنَ فِىْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ

اللہ ظالماں نوں ہدایت نئیں دیندا (51)② تے جیہناں دے دِلاں وچ مرض اے③ تسیں اوہناں نوں ویکھو گے کہ یہودیاں تے نصرانیاں ول

وقف لازم ٧ ٢٦ = وقف ممنوع عند البعض وقف غفران

حاشیہ ① ...ایتھے مسلمان فیصلہ کرن والیاں نوں فرمایا اے کہ اہل کتاب دے وچکار اللہ پاک دے نازل فرمائے ہوئے حکم دے مطابق فیصلہ کروتے ایس گل توں بچدے رہوو کہ ایہہ لوک تہاڈے کولوں کوئی غلطی نہ کروادین تے جے ایہہ کتاب والے لوک قرآن توں مونھ پھیرن تے سمجھ جاؤ کہ اللہ پاک ایہناں نوں ایہناں دے گناہواں دی سزا دینا چاہندا اے جیہڑی دنیا وچ قتل، گرفتاری تے ملک بدر دے نال ہووے گی۔ جد کہ ویسے سارے گناہواں دی سزا آخرت وچ دیوے گا۔ ② ...ایس آیت وچ یہودیاں تے نصرانیاں نال دوستی وغیرہ کرن توں روکیا گیا اے۔ ایہہ حکم عام اے بھاویں آیت دا نزول کسے خاص واقعے وچ ہویا ہووے۔ ③ ...ایس توں پتا لگا کہ کافراں ول دلی توجہ تے اوہناں ول کِھچنا دل دی بیماری یعنی کفر، نفاق یا کمزور ایمان دی نشانی اے۔

يُّسَارِعُوْنَ فِيْهِمْ يَقُوْلُوْنَ نَخْشٰٓى اَنْ تُصِيْبَنَا دَآئِرَةٌ ؕ فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّاْتِىَ

دوڑے جاندے نیں۔ تے کیہندے نیں سانوں اپنے اُتے پھیرا آون دا ڈر اے① تے نیڑے اے کہ اللہ

بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِّنْ عِنْدِهٖ فَيُصْبِحُوْا عَلٰى مَآ اَسَرُّوْا فِىْٓ اَنْفُسِهِمْ نٰدِمِيْنَ ﴿٥٢﴾

فتح یا اپنے ولوں کوئی خاص حکم لے آوے فیر ایہہ لوک ایس تے پچھتاون گے جیہڑا اپنے دِلاں وچ لکوندے سن (52)②

وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَهٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ ۙ اِنَّهُمْ

تے ایمان والے آکھن گے: کیہ ایہہ ای نیں اوہ لوک جیہناں نیں اللہ دیاں بڑیاں پکیاں قسماں کھاہدیاں سن اوہ تہاڈے

لَمَعَكُمْ ؕ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿٥٣﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَنْ

نال نیں۔ تے اوہناں دے سارے عمل برباد ہو گئے بس ایہہ گھاٹا چکن والیاں وچوں ہو گئے (53) اے ایمان والیو! تہاڈے وچوں

يَّرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَسَوْفَ يَاْتِى اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُّحِبُّهُمْ وَيُحِبُّوْنَهٗٓ ۙ اَذِلَّةٍ عَلَى

جیہڑا کوئی اپنے دین توں پھرے گا③ تے بڑی چھیتی اللہ ایہو جئی قوم لے آوے گا جیہدے نال اللہ محبت فرماندا اے تے اوہ اللہ نال محبت کردے نیں

الْمُؤْمِنِيْنَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ۫ يُجَاهِدُوْنَ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُوْنَ

مسلماناں لئی نرم کافراں لئی سخت نیں، اللہ دے راہ وچ جہاد کردے نیں تے کسے برا بھلا کہن والے دی ملامت

لَوْمَةَ لَآئِمٍ ؕ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٥٤﴾ اِنَّمَا

توں نئیں ڈر دے۔ ایہہ (چنگی سیرت) اللہ دا فضل اے جیہنوں چاہندا اے عطا فرماندا اے تے اللہ وسعت والا، علم والا اے (54) تہاڈے

حاشیہ ① ...منافق دنیاوی مصیبتاں دے خطرے دی وجہ توں یہودیاں نال محبت تے میل ملاپ رکھدے سن حالاں ایہناں نال میل جول رکھنا دین دے لئی بڑا خطرہ سی، پتا لگا دنیاوی خطریاں دی وجہ توں اپنے دین نوں خطرے وچ پاؤنا منافقاں دا طریقہ اے۔ ② ...ایس آیت وچ دتی گئی خبر سچ ثابت ہوئی تے اللہ پاک دے کرم نال مکے پاک تے یہودیاں دے علاقے فتح ہوئے تے منافق دوویں پاسیوں ذلیل ہوئے، ایہناں نوں نہ مسلماناں وچوں عزت ملی نہ یہودیاں وچوں۔ ③ ...کافراں دے نال دوستی یاری تے محبت تے وچ دلی تعلق کیونکہ کسے ویلے بے دینی تے مرتد ہون دا سبب بن جاندا اے، ایس لئی کافراں نال دوستی منع کرن توں بعد مرتداں دا ذکر فرمایا گیا تے مرتد ہون توں پہلے لوکاں نوں مرتد ہون دی خبر دتی چنانچہ خبر سچ ثابت ہوئی تے بوہت سارے لوک مرتد ہوئے۔

وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوا الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ

بیلی صرف اللہ تے اوہدا رسول تے ایمان والے نیں جیہڑے نماز قائم کردے نیں تے زکوٰۃ

الزَّكٰوةَ وَهُمْ رٰكِعُوْنَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَّتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فَاِنَّ

دیندے نیں تے اللہ دے حضور جھکے ہوئے نیں (55)① تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول تے مسلماناں نوں اپنا بیلی بناوے تے بے شک

حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغٰلِبُوْنَ ﴿٥٦﴾ ع ١٢ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِيْنَ

اللہ ای دا گروہ غالب اے (56) اے ایمان والیو! جیہناں لوکاں نوں تہاڈے توں پہلے کتاب دِتی گئی اوہناں وچوں اوہ لوک

اتَّخَذُوْا دِيْنَكُمْ هُزُوًا وَّلَعِبًا مِّنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ

جیہناں نیں تہاڈے دین نوں مذاق تے کھیڈ بنا لیا اے اوہناں نوں تے کافراں نوں اپنا بیلی

اَوْلِيَآءَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٥٧﴾ وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ

نہ بناؤ جے ایمان رکھدے او تے اللہ توں ڈردے رہوو (57) تے جدوں تسیں نماز دے لئی اذان دیندے او

اتَّخَذُوْهَا هُزُوًا وَّلَعِبًا ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُوْنَ ﴿٥٨﴾ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ

تے ایہہ ایس نوں مخول تے کھیڈ بنا لیندے نیں۔ ایہہ ایس لئی اے کہ اوہ بلکل بے عقل لوک نیں (58)② تسیں فرماؤ: اے کتاب والیو!

هَلْ تَنْقِمُوْنَ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ ۙ وَ

تہانوں ساڈے ولوں ایہہ ای بھیڑا لگیا اے کہ اسیں اللہ اُتے تے جیہڑا ساڈے ول نازل کیتا گیا اوہدے اُتے تے جیہڑا پہلے نازل کیتا گیا اوہدے تے ایمان لیائے آں تے

حاشیہ ① ... جیہناں لوکاں یعنی کافراں نال دلی دوستیاں لاؤنا حرام اے، اوہناں دا ذکر فرمان توں بعد ہن اوہناں دا بیان فرمایا گیا اے جیہناں دے نال میل ملاپ واجب اے۔ نوٹ: ایس آیت مبارکہ وچ بیان ہون والا حکم سارے مسلماناں لئی عام اے سارے اِک دوجے دے دوست تے محبت کرن والے بنن۔ ② ... افسوس کہ جیہڑے کم یہودی تے منافق کردے سن، اوہ ای کم آج مسلمان آکھوان والیاں وچ آوندے جارے نیں۔ نماز، روزہ، حج، زکوٰۃ، فرشتے، جنت، حوراں، دوزخ، ایہدے عذاب، قرآنی آیتاں، نبی پاک دیاں حدیثاں، دینی کتاباں، دینی نشانیاں، عمامہ شریف، داڑھی، مسجد، مدرسے، دیندار بندے، دینی لباس، دینی جملے، مقدس کلمے الغرض اوہ کیہڑی مذہبی چیز اے کہ جیہدا ایس زمانے وچ کھلے عام فلماں، ڈرامیاں خاص کر مذاحیہ ڈرامیاں، عام بول چال، بیلیاں دیاں بیٹھکاں، دنیاوی تقریراں، ہاسے مخول والیاں بیٹھکاں تے آپس دی گپ شپ وچ مذاق نئیں اڑایا جاندا حالاں کہ دین دیاں نشانیاں دا مذاق اڑاؤنا کفر اے۔ اللہ پاک ایہناں نوں ہدایت سلامتی والی عقل عطا فرماوے۔

اَنَّ اَكْثَرَكُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٥٩﴾ قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ ذٰلِكَ مَثُوْبَةً عِنْدَ اللّٰهِ ؕ

بے شک تہاڈے بہتے لوک فاسق نیں (59) اے محبوب! تسیں فرماؤ: کیہ میں تہانوں اوہ لوک دساں جیہڑے اللہ دے نیڑے ایس توں بدتر درجے والے نیں،

مَنْ لَّعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيْرَ وَعَبَدَ

ایہہ اوہ نیں جیہناں تے اللہ نے لعنت کیتی تے اوہناں تے غضب فرمایا تے اوہناں وچوں بہوں سارے لوکاں نوں باندر تے سور بنا دِتا تے جیہناں نیں شیطان

الطَّاغُوْتَ ؕ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَّاَضَلُّ عَنْ سَوَآءِ السَّبِيْلِ ﴿٦٠﴾ وَاِذَا جَآءُوْكُمْ

دی عبادت کیتی، ایہہ لوک بوہت بھیڑے مقام والے تے سدھے راہ توں ساریاں توں زیادہ بھٹکے ہوے نیں (60)[1] تے جدوں تہاڈے کول آوندے نیں

قَالُوْٓا اٰمَنَّا وَقَدْ دَّخَلُوْا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوْا بِهٖ ؕ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوْا

تے کیہندے نیں اسیں مسلمان آں حالاں اوہ آوندے ویلے وی کافر سن تے جاندے ویلے وی کافر ای سن تے اللہ چنگی طراں جان دا اے جیہڑا اوہ

يَكْتُمُوْنَ ﴿٦١﴾ وَتَرٰى كَثِيْرًا مِّنْهُمْ يُسَارِعُوْنَ فِى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَ

لُکان رے نیں (61)[2] تے تسیں اوہناں وچوں بہتیاں لوکاں نوں ویکھو گے کہ گناہ تے زیادتی تے حرام خوری دے کماں وچ دوڑے

اَكْلِهِمُ السُّحْتَ ؕ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهٰهُمُ الرَّبّٰنِيُّوْنَ وَ

جاندے نیں۔ بے شک ایہہ بوہت ای بھیڑے کم کردے نیں (62)[3] ایہناں دے درویش تے علماء ایہناں

حاشیہ ① ...یہودیاں نیں مسلماناں نوں آکھیا کہ تہاڈے دین توں بہوں بھیڑا کوئی دین اسیں نئیں جان دے۔ ایس تے فرمایا گیا کہ مسلماناں نوں تے تسیں صرف اپنے بغض تے کینے تے دشمنی دی وجہ توں ای بھیڑا کیندے او جد کہ حقیقت وچ اصل زیادہ بھیڑے تے تسیں لوک او تے ذرا اپنے حال ویکھ کے آپے فیصلہ کرلو کہ تسیں اللہ نوں محبوب او یا مردود؟ پچھلیاں زمانیاں وچ بوتھیاں تہاڈیاں مسخ ہویاں، سور، باندر تسیں بنائے گئے۔ وچھے نوں تسیں پوجیا، اللہ پاک دی لعنت تہاڈے تے ہوئی، اللہ پاک دے غضب دے حق دار تسیں ہوئے، تے حقیقی بدنصیب تے زیادہ بھیڑے تے تسیں او تے تسیں ای بڑے بھیڑے مقام یعنی جہنم وچ جاؤ گے۔ ② ...منافق بھیڑے عقیدے نال آوندے سن تے جس طراں آوندے اوسے طراں جاندے تے صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم عقیدت تے محبت نال آوندے تے فیض دے دریالے کے جاندے سن۔ ایس توں پتا لگا کہ بھیڑے عقیدے نال کسے دے کول جان والا فیض نئیں لے سکدا۔ ③ ...ایتھے گناہ دا مطلب تورات دیاں اوہ آیتاں لکاناں اے جیہناں وچ سرکار صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی عظمت تے شان دا بیان سی تے زیادتی دا مطلب تورات وچ اپنے ولوں ودھا دینا اے تے حرام خوری توں مراد اوہ رشوتاں نیں جیہڑیاں وصول کر کے یہودی عالم توریت دے احکام بدل دیندے سن۔

اَلْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ ؕ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ﴿٦٣﴾

نوں گناہ دی گل کہن تے حرام کھان توں کیوں نئیں روکدے۔ بے شک ایہہ بوہت ای بھیڑے کم کر رے نیں (63) ①

وَقٰلَتِ الْيَهُوْدُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُوْلَةٌ ؕ غُلَّتْ اَيْدِيْهِمْ وَلُعِنُوْا بِمَا قَالُوْا ۘ بَلْ

وقف لازم

تے یہودیاں نیں آکھیا: اللہ دا ہتھ بنھیا ہویا اے۔ ایہناں دے ہتھ بنھے جان تے ایہناں تے ایس کہن دی وجہ توں لعنت اے بلکہ

يَدٰهُ مَبْسُوْطَتٰنِ ۙ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَآءُ ؕ وَلَيَزِيْدَنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ مَّآ اُنْزِلَ

اللہ دے ہتھ کھلے نیں جس طراں چاہوے خرچ فرماندا اے ② تے اے حبیب! ایہہ جیہڑا تہاڈے ول تہاڈے رب ولوں نازل کیتا

اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ؕ وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ اِلٰى يَوْمِ

گیا اے ایہہ ایہناں وچ بوہت سارے لوکاں دی نافرمانی تے کفر وچ زیادتی کرے گا ③ تے اسیں قیامت تک ایہناں دے وچ دشمنی تے بغض

الْقِيٰمَةِ ؕ كُلَّمَآ اَوْقَدُوْا نَارًا لِّلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا اللّٰهُ ۙ وَيَسْعَوْنَ فِى الْاَرْضِ

پا دتا۔ جدوں کدی ایہہ لڑائی دی اگ نوں بھڑکاندے نیں تے اللہ اوہنوں بجھا دیندا اے تے ایہہ زمین وچ فساد پاؤن دی

فَسَادًا ؕ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٦٤﴾ وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتٰبِ اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا

کوشش کردے نیں تے اللہ فسادیاں نوں پسند نئیں کردا (64) تے جے کتاب والے ایمان لے آندے تے پرہیز گاری اپنا لیندے

حاشیہ ① ...ایتھے یہودی درویشاں تے عالماں دے بارے فرمایا گیا اے اوہناں نیں اپنی قوم نوں گناہ دی گل آکھن تے حرام کھان توں کیوں نہ ڈکیا۔ ایس توں پتا لگا عالمِ دین دی ایس گل تے وی پکڑ ہووے گی کہ اوہ گناہ ہندیاں ہویاں ویکھن تے طاقت ہندیاں ہویاں منع نہ کرن ایس لئی کہ ایہو جیا عالم گناہ کرن والے وانگوں اے۔ عالم تے واجب اے کہ آپ وی سنبھلے تے دوجیاں نوں وی سنبھالے۔

② ... اللہ پاک دے ہتھ کھلے ہون توں مراد بے حد کرم نوازی تے مہربانی اے کہ دوستاں نوں وی نوازے تے دشمناں نوں وی محروم نہ کرے ورنہ اللہ پاک جسمانی ہتھ تے ہتھ دے کھلن توں پاک اے۔ ③ ...ایس توں پتا لگا جیہدے دل وچ آقا دو جہاں صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی عظمت نہ ہووے اوہدے لئی قرآن تے حدیث کفر دی زیادتی دا سبب نیں جویں اج کل بوہت سارے بے دیناں نوں ویکھیا جا ریا اے۔ یاد رکھو کہ دین دی عظمت، دین لیان والے محبوب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی عظمت توں اے۔

لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنٰهُمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰىةَ وَ

تے ضرور اسیں اوہناں دے گناہ مٹا دیندے تے ضرور اوہناں نوں نعمتاں دے باغاں وچ داخل کردے (65) تے جے اوہ توریت تے انجیل تے جو کجھ اوہناں

الْاِنْجِيْلَ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِّنْ رَّبِّهِمْ لَاَكَلُوْا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ ؕ

ول اوہناں دے رب ولوں نازل کیتا گیا اوہنوں قائم کر لیندے تے اوہناں نوں اوہناں دے اُتوں تے اوہناں دے پیراں دے تھلوں رزق ملدا۔

مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ ؕ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ سَآءَ مَا يَعْمَلُوْنَ ﴿٦٦﴾ ع يٰٓاَيُّهَا الرَّسُوْلُ ع ٩ ١٠ ١٢

اوہناں وچ اِک گروہ وچلی راہ والا اے تے اوہنوں وچ اکثر بوہت ای بھیڑے کم کر رے نیں (66) اے رسول! جو کجھ تہاڈے

بَلِّغْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ؕ وَاِنْ لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسٰلَتَهٗ ؕ

ول تہاڈے رب ولوں نازل کیتا گیا اوہدی تبلیغ فرما دیو تے جے تسیں اِنج نہ کیتا تے تسیں اوہدا کوئی پیغام وی نہ پہنچایا[1]

وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٧﴾ قُلْ

تے اللہ لوکاں توں تہاڈی حفاظت فرماوے گا۔ بے شک اللہ کافراں نوں ہدایت نئیں دیندا (67) تسیں فرما دیو:

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيْمُوا التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ وَمَآ اُنْزِلَ

اے کتابیو! جدوں تک تسیں توریت تے انجیل تے جو کجھ تہاڈے ول تہاڈے رب ولوں نازل کیتا گیا اے اوہنوں قائم نئیں کر لیندے تسیں

اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ ؕ وَلَيَزِيْدَنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ مَّآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ طُغْيَانًا

کسے شے تے نئیں او[2] تے اے حبیب! ایہہ جیہڑا تہاڈے ول تہاڈے رب ولوں نازل کیتا گیا اے ایہہ اوہناں وچ بوہت سارے لوکاں دی

وَّكُفْرًا ۚ فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٨﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا

سرکشی تے کفر وچ زیادتی کرے گا تے تسیں کافر قوم تے کجھ غم نہ کھاو (68) بے شک (اوہ جیہڑے اپنے آپ نوں) مسلمان (کہیندے نیں) تے یہودی

حاشیہ ① ... حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے کوئی شرعی حکم نئیں لُکایا بلکہ اِک اِک حکم دی پوری تبلیغ فرمائی اے، ایس لئی آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ول کسے شرعی حکم دے لکاؤن دی نسبت ہر گز نئیں کیتی جا سکدی۔ ② ... ایس آیت توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے فرمان تے عمل کیتے بغیر بندہ کجھ وی نئیں، نہ ایس دی کوئی قدر اے نہ کجھ حقیقت بھاویں عالم فاضل، خاندانی تے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی اولاد وچوں ہووے۔

وَالصّٰبِـُٔوْنَ وَالنَّصٰرٰى مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ

تے تاریاں دی پوجا کرن والے تے عیسائی (ایہناں وچوں) جیہڑے (سچے دل نال) اللہ تے قیامت اُتے ایمان لیائے تے چنگے کم کرن تے اوہناں تے نہ

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ وَاَرْسَلْنَآ

کجھ خوف اے تے نہ اوہ کوئی غم کرن گے (69) بے شک اسیں بنی اسرائیل توں وعدہ لیا تے اوہناں ول رسول

اِلَيْهِمْ رُسُلًا ؕ كُلَّمَا جَآءَهُمْ رَسُوْلٌۢ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْ ۙ فَرِيْقًا كَذَّبُوْا

گھلے (تے) جدوں کدی اوہناں دے کول کوئی رسول اوہ گل لے کے آیا جیہڑی اوہناں دے نفس نوں پسند نئیں سی تے اوہناں نیں (نبیاں دے) اک گروہ نوں جھٹلایا

وَفَرِيْقًا يَّقْتُلُوْنَ ﴿٧٠﴾ وَحَسِبُوْٓا اَلَّا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ فَعَمُوْا وَصَمُّوْا ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ

تے اِک گروہ نوں شہید کردے رہے (70) ① تے اوہناں نیں اے خیال کیتا کہ اوہناں نوں کوئی سزا نئیں ہووے گی تے ایہہ آنے تے بولے ہو گئے فیر اللہ

عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوْا وَصَمُّوْا كَثِيْرٌ مِّنْهُمْ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿٧١﴾ لَقَدْ

نے اوہناں دی توبہ قبول کیتی تے فیر اوہناں وچوں بوہت سارے آنے تے بولے ہو گئے تے اللہ اوہناں دے کم ویکھ ریا اے (71) بے شک

كَفَرَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيْحُ ابْنُ مَرْيَمَ ؕ وَقَالَ الْمَسِيْحُ يٰبَنِيْٓ

اوہ لوک کافر ہو گئے جیہناں نیں آکھیا اللہ اوہی مسیح مریم دا پتر اے ② حالاں کہ مسیح نے تے ایہہ آکھیا سی: اے بنی اسرائیل!

اِسْرَآءِيْلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبَّكُمْ ؕ اِنَّهٗ مَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ

اللہ دی بندگی کرو جیہڑا میرا وی رب اے تے تہاڈا وی رب اے۔ بے شک جیہڑا اللہ دا شریک بناوے تے اللہ نے اوہدے تے

حاشیہ ① ... نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں چوٹھا کرن وچ تے یہودی تے عیسائی سارے شریک سن پر قتل کرنا خاص یہودیاں دا کم اے، اوہناں نیں بوہت سارے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں شہید کیتا جیہناں وچ حضرت زکریا تے حضرت یحییٰ عَلَیْہِمَا السَّلَام وی نیں۔ ② ... عیسائیاں دے بوہت سارے فرقے نیں: ایہناں وچوں یعقوبیہ تے ملکانیہ کہندے سن کہ مریم نے اِلٰہ یعنی معبود نوں جمیا تے اوہ ایہہ وی کہندے سن کہ اِلٰہ یعنی معبود نے عیسیٰ دی ذات وچ حلول کر لیا تے اوہ اوہدے نال اکٹھا ہو گیا تے عیسیٰ اِلٰہ (معبود) ہو گئے۔ معاذاللہ ثم معاذاللہ۔ عیسائیاں نیں اللہ پاک دے نال حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی وی توہین کیتی کہ اوہ تے اپنے آپ نوں رب دا بندہ کہندے سن تے ایہہ اوہناں نوں جھٹلا کے اوہناں نوں ای رب کہن لگے۔

اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰىهُ النَّارُ ؕ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَقَدْ كَفَرَ

جنت حرام کردتی تے اوہدا ٹھکانہ دوزخ اے تے ظالماں دی کوئی مدد کرن والا نئیں (72) بے شک اوہ لوک کافر ہو گئے

الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّآ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ؕ وَاِنْ لَّمْ وقف لازم

جیہناں نیں آکھیا: بناں شک اللہ تِنّاں (معبوداں) وچوں تیسرا اے حالاں عبادت دے لائق تے صرف اِک ای معبود اے تے جے ایہہ لوک

يَنْتَهُوْا عَمَّا يَقُوْلُوْنَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٧٣﴾ اَفَلَا

ایس توں باز نہ آئے جو ایہہ کہہ رہے نیں تے جیہڑے ایہناں وچوں کافر رہن گے اوہناں نوں ضرور درد والا عذاب پہنچے گا (73)① تے ایہہ کیوں

يَتُوْبُوْنَ اِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُوْنَهٗ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٧٤﴾ مَا الْمَسِيْحُ ابْنُ

اللہ دی بارگاہ وچ توبہ نئیں کردے تے کیوں اوہدے توں مغفرت نئیں منگدے؟ حالاں اللہ بخشن والا مہربان اے (74) مسیح بن مریم

مَرْيَمَ اِلَّا رَسُوْلٌ ۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ؕ وَاُمُّهٗ صِدِّيْقَةٌ ؕ كَانَا

تے صرف اِک رسول اے۔ ایس توں پہلے بوہت سارے رسول لنگ چکے نیں تے اوہدی ماں صدیقہ (بوہت سچی) اے۔ اوہ دونویں

يَاْكُلٰنِ الطَّعَامَ ؕ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيٰتِ ثُمَّ انْظُرْ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿٧٥﴾ قُلْ

کھانا کھاندے سن ویکھو تے اسیں اوہناں دے لئی کنیاں صاف نشانیاں بیان کرنے آں② فیر ویکھو اوہ کنج پھرے جاندے نیں؟ (75) تسیں فرماؤ:

حاشیہ ① ... عیسائیاں وچ فرقہ مرقوسیہ تے نسطوریہ دا عقیدہ ایہہ اے کہ اِلٰہ تِن نیں، پیو پتر روح القدس، اللہ تعالیٰ نوں پیو تے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں اوہدا پُتر تے حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام نوں روح القدس کہندے نیں۔ معاذ اللہ۔ ایتھے ایہناں دا رَد فرمایا گیا کہ اللہ پاک توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں، نہ کوئی اوہدا ثانی اے نہ ثالث اے۔ اوہ وحدانیت دے نال موصوف اے، اوہدا کوئی شریک نئیں، پیو پُتر بیوی ساریاں توں پاک اے۔ جے ایہہ کافر تثلیث (تن 3 خدا منن) دا اعتقاد رکھدے رہن تے توحید اختیار نہ کیتی تے آخرت وچ بڑے درد والے عذاب نال واسطہ پووے گا۔ ② ... ایتھے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے خدا نہ ہون دیاں دلیلاں بیان کیتیاں گئیاں نیں جویں اوہ اِک رسول نیں ایس لئی اوہناں نوں خدا منّنا غلط، باطل تے کفر اے۔ انج ای ایہناں توں پہلے وی بوہت سارے رسول لنگ چکے نیں جیہڑے معجزے رکھدے سن، تے جدوں دوجے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں معجزات دی وجہ توں خدا نئیں من دے تے ایہناں نوں وی خدا نہ منو۔ ایسے طراں حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے ایہناں دی والدہ دونویں کھانا کھاندے سن جد کہ معبود جیہدی عبادت کیتی جاندی اے اوہ کھان پین توں پاک ہندا اے ایس لئی کہ معبود غذا دا محتاج نئیں ہندا تے جیہڑا غذا کھاوے، جسم رکھے تے اوہدے جسم وچ تبدیلیاں واقع ہوون، غذا اوہدے بدن دا حصہ بنے اوہ کویں معبود ہو سکدا اے؟۔

اَتَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا ؕ وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيْعُ

کیہ تسیں اللہ توں علاوہ اوہدی عبادت کردے او جیہڑا نہ تہاڈے نقصان دا مالک اے تے نہ نفع دا تے اللہ ای سنن والا،

الْعَلِيْمُ ﴿٧٦﴾ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لَا تَغْلُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوْٓا

جانن والا اے (76) ① تسیں فرماؤ: اے کتاب والیو! اپنے دین وچ ناحق غلو (وادھا) نہ کرو تے اوہناں لوکاں دی خاہشاں

اَهْوَآءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوْا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوْا كَثِيْرًا وَّضَلُّوْا عَنْ سَوَآءِ السَّبِيْلِ ﴿٧٧﴾ ع ١٠ ١١ ١٢

تے نہ ٹرو جیہڑے پہلے آپ وی گمراہ ہو چکے نیں تے بوہت سارے ہوراں لوکاں نوں وی گمراہ کر چکے نیں تے سدی راہ توں بھٹک چکے نیں (77)

لُعِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوٗدَ وَعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ ؕ

بنی اسرائیل وچوں کفر کرن والیاں تے داؤد تے عیسیٰ بن مریم دی زبان دے نال لعنت کیتی گئی۔

ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ﴿٧٨﴾ كَانُوْا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُّنْكَرٍ

ایہہ لعنت ایس وجہ توں سی کہ اوہناں نیں نافرمانی کیتی تے اوہ سرکشی کردے رے سن (78) اوہ اک دوجے نوں کسے بھیڑے کم توں منع نئیں کردے سن

فَعَلُوْهُ ؕ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٧٩﴾ تَرٰى كَثِيْرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِيْنَ

جیہڑے اوہ کردے ہندے سن۔ بے شک ایہہ بوہت ای بھیڑے کم کردے سن (79) تسیں اوہناں وچوں بوہت سارے لوکاں نوں ویکھو گے جیہڑے کافراں

كَفَرُوْا ؕ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ

نوں بیلی بناندے نیں تے اوہناں دیاں جاناں نیں اوہناں دے لئی کنی بھیڑی چیز اگے گھلی کہ اوہناں تے اللہ نے غضب کیتا ② تے ایہہ لوک ہمیشہ

حاشیہ ①...ایس آیت وچ شرک نوں باطل کرن دی اک ہور دلیل بیان کیتی گئی اے، اوہدا خلاصہ ایہہ اے کہ عبادت دے لائق اوہ ای ہو سکدا اے جیہڑا نفع نقصان وغیرہ ہر چیز تے ذاتی قدرت تے اختیار رکھدا ہووے تے جیہڑا ایہ نہ ہووے تے اوہ عبادت دا حق دار نئیں ہو سکدا تے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نفع تے نقصان دے بالذات مالک نئیں سن بلکہ اللہ پاک دے مالک کرن نال مالک ہوئے تے اوہناں دی نسبت الوہیت دا اعتقاد باطل اے۔ ②... پتا لگا کہ کافراں نال دوستی تے دلی لگاؤ حرام اے۔ ایہہ آیت مبارکہ اوہناں مسلماناں لئی بوہت سخت عبرت اے جیہڑے کافراں دی مسلماناں نال کھلی دشمنی ویکھن دے باوجود، صرف اپنے مفاداں دی خاطر اوہناں نال دوستی کردے، ہاں نال ہاں ملاندے تے اوہناں دی ناراضگی توں ڈردے نیں۔

هُمْ خٰلِدُوْنَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوْا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا

عذاب وچ ای رہن گے (80) تے جے ایہہ اللہ تے نبی اُتے تے اوہدے اُتے جیہڑا نبی ول نازل کیتا گیا اے ایمان لیاندے تے

اتَّخَذُوْهُمْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٨١﴾ لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ

کافراں نوں بیلی نہ بناندے پر ایہناں وچ بوہت سارے فاسق نیں (81) ضرور تسیں مسلماناں دا سب

عَدَاوَةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا الْيَهُوْدَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا ۚ وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةً

توں زیادہ تے شدید دشمن یہودیاں تے مشرکاں نوں پاؤ گے① تے ضرور تسیں مسلماناں دی دوستی وچ

لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّا نَصٰرٰى ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيْسِيْنَ وَ

سب توں نیڑے اوہناں نوں پاؤ گے جیہڑے کیہندے سن: اسیں نصاری آں۔ ایہہ ایس لئی اے کہ اوہناں وچ علماء تے

رُهْبَانًا وَّاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٨٢﴾

عبادت گزار موجود نیں تے ایہہ تکبر نئیں کردے(82)②

حاشیہ ①...ایہناں آیتاں دے پچھے غور کرن نال پتا لگدا اے کہ یہودیاں دا اصل مقصد ریاست دی حکمرانی تے منصب دا حاصل کرنا سی تے ایہدے لئی اوہناں نوں کوئی وی طریقہ اپنانا پیندا، کسے وی ذریعے نوں اپناؤنا پیا تے اوہ کر گذرے۔ کجھ ایہو جئی صورتحال فی زمانہ اسیں مسلماناں وچ عام ہو گئی اے۔ اپنی کرسی نوں بچاون دے چکر وچ کافراں دے سامنے گوڈے نیویں کردے تے اڈیاں گھسیٹدے پھردے نیں۔ ②...ایس آیت کریمہ وچ اوہناں عیسائیاں دی تعریف بیان کیتی گئی اے جیہڑے حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانہ اقدس تک حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے دین تے قائم رے تے تاجدار رسالت صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تشریف آوری دا پتا لگن توں بعد سرکار مدینہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے ایمان لے آئے۔

وَاِذَا سَمِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُوْلِ تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَفِيْضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا

تے جدوں ایہہ سُن دے نیں اوہ جیہڑا رسول ول نازل کیتا گیا تے تسیں ویکھو گے ایہناں دیاں اکھاں اتھرواں توں وگدیاں نیں ایس لئی کہ اوہ

عَرَفُوْا مِنَ الْحَقِّ ۚ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۸۳﴾ وَمَا لَنَا

حق نوں پچھان گئے۔ کہندے نیں اے ساڈے رب! اسیں ایمان لیائے بس توں سانوں (حق دے) گواہاں دے نال لکھ دے ① (83) تے سانوں کیہ اے

لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ الْحَقِّ ۙ وَنَطْمَعُ اَنْ يُّدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ

اسیں اللہ اُتے تے اوس حق تے ایمان نہ لیایئے جیہڑا ساڈے کول آیا تے اسیں چاہنے آں کہ سانوں ساڈا رب نیک لوکاں نال (جنت وچ)

الصّٰلِحِيْنَ ﴿۸۴﴾ فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوْا جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ

داخل کر دیوے ② (84) تے اللہ نے اوہناں دے ایس کہن دے بدلے اوہناں نوں اوہ باغ عطا فرمائے جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں پئیاں نیں،

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۸۵﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا

ہمیشہ اوہناں وچ رہن گے تے ایہہ نیک لوکاں دی جزا اے (85) تے جیہناں نیں کفر کیتا تے ساڈیاں

بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿۸۶﴾ ع يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُحَرِّمُوْا ع ۱۱

آیتاں نوں جھٹلایا تے اوہ دوزخ والے نیں (86) اے ایمان والیو! اوہناں ستھریاں چیزاں نوں حرام نہ قرار دیو

طَيِّبٰتِ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿۸۷﴾ وَ

جیہناں نوں اللہ نے تہاڈے لئی حلال فرمایا اے تے حد توں نہ ودھو۔ بے شک اللہ حد توں ودھن والیاں نوں پسند نئیں فرماندا اے ③ (87) تے جو کجھ

كُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا ۠ وَّاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ﴿۸۸﴾

تہانوں اللہ نے ستھرا حلال رزق دِتا اے اوہدے وچوں کھاؤ تے اوس اللہ توں ڈرو جیہدے تے تسیں ایمان رکھن والے او (88)

حاشیہ ① ... نجاشی بادشاہ تے اوہدے ولوں دربار رسالت وچ گھلے ہوئے وفد دے لوک قرآن پاک دی تلاوت سن کے رو پئے۔ ایس آیت وچ اوہناں دا ای ذکر اے۔ ② ... جدوں حبشہ دا وفد اسلام قبول کرکے واپس گیا تے یہودیاں نیں اوہناں نوں ایس تے ملامت کیتی ۔ایہدے جواب وچ اوہناں نیں ایہہ آکھیا جدوں حق واضح ہو گیا تے ایہو جئی حالت وچ ایمان نہ لیاؤنا ملامت دے قابل اے نہ کہ ایمان لیاؤنا۔ ③ ... ایس آیت مبارکہ وچ ستھریاں چیزاں نوں حرام کرن توں منع فرمایا، ایس توں اوہ لوک عبرت پھڑن جیہڑے اللہ پاک دی بارگاہ دے مقبول بندیاں نال نسبت رکھن والی ہر چیز تے حرام دا فتویٰ دے دیندے نیں ۔ نالے بے علم شرعی مسئلہ دسن والے وی توبہ کرن کہ کئی وری اوہوی حلال نوں حرام قرار دے دیندے نیں۔

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُّمُ الْاَيْمَانَ ۚ

اللہ تہانوں تہاڈیاں فضول قسماں تے نئیں پھڑے گا ہاں اوہناں قسماں تے پھڑے فرمائے گا جیہناں نوں تسیں پکیاں کر لوو

فَكَفَّارَتُهٗٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسٰكِيْنَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُوْنَ اَهْلِيْكُمْ اَوْ

تے ایہو جئیاں قسماں دا کفارہ دس مسکیناں نوں ایس طراں دا درمیانے درجے دا کھانا دینا اے جیہڑا تسیں اپنے گھر والیاں نوں کھواندے او یا

كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ ۭ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ ۭ ذٰلِكَ

اوہناں دساں نوں کپڑے دینا اے یا اِک مملوک (غلام یا لونڈی) آزاد کرنا اے تے جیہڑا نہ پاوے تے تن دن دے روزے ایہہ

كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ ۭ وَاحْفَظُوْٓا اَيْمَانَكُمْ ۭ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ

تہاڈیاں قسماں دا کفارا اے جدوں قسماں کھاؤ اپنیاں قسماں دی حفاظت کرو۔① ایسے طراں اللہ تہانوں اپنیاں آیتاں بیان

اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۸۹ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ

فرماندا اے تاکہ تسیں شکر گزار ہو جاؤ (89) اے ایمان والیو! شراب تے جوا تے بت②

وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۹۰

تے قسمت جانن دے تیر پلیت شیطانی کم ای نیں تے ایہناں توں بچ دے رہوو تاں کہ تسیں فلاح پاؤ③ (90)

اِنَّمَا يُرِيْدُ الشَّيْطٰنُ اَنْ يُّوْقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاۗءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ

شیطان تے ایہی چاہندا اے کہ شراب تے جوئے④ دے ذریعے تہاڈے وچ دشمنی تے بغض و کینہ پا دیوے

حاشیہ ①... قسماں دی حفاظت دی صورت ایہہ اے کہ ایہناں نوں پورا کیتا جاوے جد کہ اوہدے وچ شرعی حرج نہ ہووے تے ایہہ وی حفاظت دی صورت اے کہ قسم کھان دی عادت چھڈ دتی جاوے۔ جے کوئی گناہ کرن دی قسم کھا بیٹھے تے ایہو جئی قسم نوں پورا نہ کرنا واجب اے۔ ②... ایس توں مراد اوہ پتھر نیں جیہناں دے کول کافر اپنے جانور ذبح کردے سن یا ایس توں مراد بت نیں ایس لئی کہ اوہناں نوں گڈکے اوہناں دی پوجا کیتی جاندی اے۔ ③... جاہلیت دے زمانے وچ کافراں نیں تن تیر بنائے ہوئے سن، ایہناں وچوں اِک اُتے "ہاں" تے دوجے اُتے "ناں" لکھیا سی جد کہ تیجا خالی سی۔ جدوں اوہناں نوں کوئی سفر یا ضروری کم پے جاندا تے اوہ اوہناں تیراں نال قرعہ اندازی کردے تے جیہڑا اوہناں تے لکھیا ہندا اوہدے مطابق عمل کر دے سن۔ ④... شراب پینا تے جوے دا دنیاوی بھار ایہہ اے کہ ایس توں آپس وچ بغض تے دشمنیاں پیدا ہوندیاں نیں جد کہ دین دا وبال ایہہ اے کہ جیہڑا ایہناں وچ پے جاندا اے تے اوہ اللہ پاک دے ذکر تے نماز توں عام طور تے محروم ہو جاندا اے تے آپ اوہناں گناہواں دا وبال اپنی جگہ تے۔

وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّنْتَهُوْنَ ﴿۹۱﴾ وَاَطِيْعُوا

تے تہانوں اللہ دی یاد تے نماز توں روک دیوے تے کیہ تسیں باز آوندے او؟ (91) تے اللہ دا

اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَاحْذَرُوْا ۚ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا عَلٰى رَسُوْلِنَا

حکم منو تے رسول دا حکم منو تے ہوشیار رہوو فیر جے تسیں پھر جاؤ تے جان لوو کہ ساڈے رسول اُتے تے صرف

الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿۹۲﴾ لَيْسَ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جُنَاحٌ فِيْمَا

کھلم کھلا تبلیغ فرما دینا لازم اے (92) جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں نیک عمل کیتے اوہناں تے کھان وچ کوئی گناہ نئیں

طَعِمُوْٓا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَّاٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَّاٰمَنُوْا ثُمَّ اتَّقَوْا وَّ

جد کہ ڈرن تے ایمان رکھن تے چنگے کم کرن فیر ڈرن تے ایمان رکھن فیر ڈرن تے

اَحْسَنُوْا ۭ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۹۳﴾ ع يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ ۱۲ ع ۷ ۲

نیکیاں کرن تے اللہ نیکی کرن والیاں نال محبت فرماندا اے① (93) اے ایمان والیو! ضرور اللہ اوہناں شکاراں دے ذریعے جیہناں تک

بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهٗٓ اَيْدِيْكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَّخَافُهٗ بِالْغَيْبِ ۚ

تہاڈے ہتھ تے نیزے پہنچ سکن گے تہاڈا امتحان لوے گا تاں کہ اللہ اوہناں لوکاں دی پچھان کرا دیوے جیہڑے اوہدے توں بن ویکھیاں ڈردے نیں②

حاشیہ ①... ایس آیت مبارکہ وچ لفظ "اِتَّقَوْا" جس دے معنٰی ڈرن تے پرہیز کرن دے نیں تن واری آیا اے: پہلے دا مطلب شرک توں بچنا، دوجے دا مطلب سارے حرام کماں تے گناہواں توں بچنا تے تیجے دا مطلب شک والیاں چیزاں دا چھڈ دینا اے۔ کجھ مفسرین نیں فرمایا کہ پہلے توں مراد ساریاں حرام چیزاں توں بچنا تے دوجے توں اوہدے تے پکا رہنا تے تیجے توں مراد وحی دے نازل ہون دے زمانے وچ یا اس توں بعد جیہڑیاں چیزاں منع کیتیاں جان اوہناں نوں چھڈ دینا اے۔ کجھ مفسرین نیں ایہہ معنٰی بیان کیتا کہ پہلے وی گناہواں توں بچ دے رے ہون تے ہن وی بچدے رہن تے آئندہ وی بچدے رہن۔ ②... صلح حدیبیہ دے سال مسلمان احرام دی حالت وچ سن۔ اوس ویلے اوہناں نوں ایس آزمائش وچ پا یا گیا کہ شکار کیتے جان والے جانور تے پرندے بوہت زیادہ آئے تے اوہناں دیاں سواریاں تے چھا گئے۔ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم لئی اوہناں نوں ہتھیار نال شکار کرلینا بلکہ ہتھ نال پھڑ لینا وی بوہت سوکھا سی۔ ایہدے بارے اللہ پاک نے ایہہ آیت نازل فرمائی۔ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم اللہ پاک دے حکم دی پابندی وچ ثابت قدم رے تے احرام دی حالت وچ شکار نہ کیتا۔ تے ایہہ وی پتا لگا کہ کسے گناہ دے سبب تے موقعے جنے بوہتے ہوون اوہناں توں بچن وچ اوناں ای چوکھا ثواب اے۔

فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۹۴﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَقْتُلُوا

فیر اوس (منع) توں بعد جیہڑے حد توں ودھے تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے (94) اے ایمان والیو! حالتِ احرام

الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ ؕ وَمَنْ قَتَلَهٗ مِنْكُمْ مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ

وچ شکار نوں قتل نہ کرو تے تہاڈے وچوں جیہڑا اوہنوں جان بجھ کے قتل کرے تے اوہدا بدلہ ایہہ اے کہ ڈنگراں وچوں اوسے طراں دا اوہ جانور دے دیوے

النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًۢا بٰلِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسٰكِيْنَ

جیہدے شکل ورگا ہوون دا تہاڈے وچ دو معتبر بندے فیصلہ کرن، ایہہ کعبے نوں پہنچ دی ہووی قربانی ہووے یا کجھ مسکیناں دا کھانا کفارے وچ دیوے

اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوْقَ وَبَالَ اَمْرِهٖ ؕ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ ؕ وَمَنْ عَادَ

یا اوہدے برابر روزے رکھے تاں کہ اپنے کم دا وبال چکھے۔① اللہ نے پہلے جو کجھ ہو گیا معاف فرما دِتا تے جیہڑا فیر کرے گا

فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿۹۵﴾ اُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَ

تے اللہ اوس توں بدلہ لوے گا تے اللہ غالب اے، بدلہ لین والا اے (95) تہاڈے تے مسافراں دے فیدے لئی تہاڈے لئی

طَعَامُهٗ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۚ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ؕ وَ

سمندر دا شکار تے اوہدا کھانا حلال کر دِتا گیا تے جدوں تک تسیں احرام دی حالت وچ ہووو اودوں تک تہاڈے اُتے خشکی دا شکار حرام کر دِتا گیا تے

اتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۹۶﴾ جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ

اللہ توں ڈرو جیہدے ول تہانوں چکیا جاوے گا (96) اللہ نے ادب والے گھر کعبے نوں تے حرمت والے مہینے نوں② تے حرم دے ول لے

حاشیہ ① ... احرام دی حالت وچ شکار یعنی خشکی دے کسے وحشی (جنگلی) جانور نوں مارنا، انج ای اوہدے ول شکار کرن لئی اشارہ کرنا یا کسے طراں دسنا حرام اے تے ایہہ ہر حال وچ حرام اے بھاویں جان بُجھ کے ہووے یا غلطی نال، پہلی صورت دا حکم ایس آیت توں تے دوجی دا حدیث پاک توں ثابت اے۔ ایہناں ساریاں صورتاں وچ کفارہ واجب اے تے کفارہ اوس جانور دی قیمت اے یعنی دو عادل اوتھوں دے حساب دے مطابق جیہڑی قیمت دسن اوہ دینی ہووے گی تے جے اوتھے اوہدا کوئی مُل نہ ہووے یا اوتھوں دے نیڑے جگہ وچ جیہڑا مل ہووے اوہ دینا لازم اے تے جےاِک ای عادل نیں دس دِتا تے تد وی کافی اے۔

② ... اللہ پاک نے خانہ کعبہ نوں لوکاں دے لئی قیام دا ذریعہ بنایا کہ اوتھے دینی تے دیناوی کماں دا قیام ہندا اے، جویں اوتھے ڈریا ہویا پناہ لیندا تے ماڑے نوں امن ملدا اے، تاجر منافع کماندے نیں تے حج عمرہ کرن والے اوتھے حاضر ہو کے مناسک ادا کردے نیں۔ انج ای ذی الحجہ دا مہینہ جیہدے وچ حج کیتا جاندا تےہُدی دے جانور ایہناں ساریاں نال وی دینی تے دنیاوی کم جُڑے ہوئے نیں کہ اوہدے گوشت توں غریباں تے امیراں دا گزارہ ہندا اے تے اوس توں اسلام دا اِک رکن ادا ہنداا ے۔

قِيٰمًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَآئِدَ ؕ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوْٓا

جاون والی قربانی نوں تے اوہناں جانوراں نوں جیہناں دے گل وچ (حج دی قربانی ہون دی) نشانی لٹکائی ہووے (اوہناں ساریاں نوں) لوکاں دے قیام داذریعہ بنادِتا گیا ۔ایہہ ایس

اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ

لئی اے تاں کہ تسیں یقین کر لو کہ اللہ جان دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے تے یقین کر لو کہ اللہ سب

عَلِيْمٌ ﴿۹۷﴾ اِعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۹۸﴾ ؕ

کجھ جان دا اے (97) جان رکھو کہ اللہ سخت عذاب دین والا وی اے تے اللہ بخشن والا، مہربان وی اے (98)

مَا عَلَى الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلٰغُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَمَا تَكْتُمُوْنَ ﴿۹۹﴾ قُلْ

رسول اُتے صرف تبلیغ لازم اے تے اللہ جان دا اے جو تسیں ظاہر کردے او تے جو تسیں لکاندے او (99) تسیں فرما دیو:

لَّا يَسْتَوِي الْخَبِيْثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيْثِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰٓاُولِي

گندا تے ستھرا اِکو جئے نئیں نیں بھاویں گندے لوکاں دی کثرت تہانوں حیرت وچ پاوے تے اے عقل والیو!

الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۱۰۰﴾ ع ۱۳ ۷ ۳ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَسْـَٔلُوْا عَنْ اَشْيَآءَ

تسیں اللہ توں ڈردے رہو، تاں کہ تسیں فلاح پاؤ① (100) اے ایمان والیو! ایہو جئیاں گلاں نہ پُچھو جیہڑیاں تہاڈے تے

اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ۚ وَاِنْ تَسْـَٔلُوْا عَنْهَا حِيْنَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ ؕ

ظاہر کر دتیاں جان تے تہانوں بھیڑیاں لگن تے جے تسیں اوہناں نوں اودوں پچھو گے جدوں قرآن نازل کیتا جاریا ہووے تے تہاڈے تے اوچیزاں ظاہر کر دتیاں جان گیاں

عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿۱۰۱﴾ قَدْ سَاَلَهَا قَوْمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ

تے اللہ اوہناں نوں معاف کر چکیا اے② تے اللہ بخشن والا، حِلم والا اے (101) بے شک تہاڈے توں پہلے اک قوم نے اوہناں چیزاں بارے سوال کیتا سی فیر

حاشیہ ① ... ایہدا مطلب اے کہ دنیا داراں نوں بوہتا مال ودولت تے دنیا دی بن ٹھن چنگی لگدی اے حالاں جیہڑیاں نعمتاں اللہ پاک دے کول نیں اوہ سب توں چنگیاں تے سب توں زیادہ باقی رہن والیاں نیں۔ دنیا دے مال دولت دی چاہت، اوہدیاں نعمتاں تے آرام دیاں خاہشاں تے اوہدیاں رنگینیاں تے لطف اندوز ہون دی تمنا وچ لگے رہنا تے اپنی آخرت دی تیاری توں غافل رہنا مذموم اے۔ ② ... ایس آیت توں ایہہ وی ثابت ہویا کہ جس کم توں شریعت نے منع نہ کیتا ہووے اوہ مباح تے جائز اے۔

اَصْبَحُوْا بِهَا كٰفِرِيْنَ ﴿۱۰۲﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْۢ بَحِيْرَةٍ وَّلَا سَآئِبَةٍ وَّلَا وَصِيْلَةٍ

اوہدے منکر ہو گئے (102) اللہ نے بحیرہ تے سائبہ تے وصیلہ تے حام نوں

وَّلَا حَامٍ ۙ وَّلٰكِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ؕ وَاَكْثَرُهُمْ

مقرر نئیں کیتا پر کافر لوک اللہ تے جھوٹھا بہتان لاندے نیں① تے ایہناں وچ بوہتے

لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۱۰۳﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُوْلِ قَالُوْا

بے عقل نیں (103) تے جدوں ایہناں نوں آکھیا جاوے جو اللہ نے اتاریا اے اوہدے ول تے رسول دے ول آؤ تے کہندے نیں

حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ؕ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ شَيْـًٔا وَّ

سانوں اوہ ای کافی اے جیہدے اُتے اسیں اپنے پیو دادے نوں پایا اے۔ کیہ بھاویں ایہناں دے پیو دادا کجھ وی نہ جاندے ہوون تے نہ اوہناں نوں

لَا يَهْتَدُوْنَ ﴿۱۰۴﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْ ۚ لَا يَضُرُّكُمْ مَّنْ ضَلَّ اِذَا

ہدایت ہووے② (104) اے ایمان والیو! تسیں اپنیاں جاناں دی فکر کرو جدوں تسیں ہدایت تے او تے گمراہ ہوون والا تہاڈا کجھ نئیں

اهْتَدَيْتُمْ ؕ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۰۵﴾ يٰۤاَيُّهَا

وگاڑے گا اللہ ای دے ول تہاڈا ساریاں دا پھرنا اے فیر اوہ تہانوں دس دیوے گا جو تسیں کر دے سو (105) اے

حاشیہ ① ... جاہلیت دے زمانے وچ مشرکاں نیں اپنے ولوں بُتاں دے ناواں تے جانوراں نوں چھڈ دینا تے آپ نفع نہ لین دیاں کجھ رسماں بنائیاں ہویاں سن کہ مثلاً اِنج ہووے گا یا میرا فلانا کم ہو گیا یا ایس جانور توں فلاں فلاں انداز وچ نفع ملیا تے ایہناں جانوراں دا ایہہ ایہہ ناں ہووے گا جیہناں وچ چار ناں بَحِیْرَہ، سائِبَہ ، وَصِیْلَہ تے حَامِی ایتھے آیت وچ بیان ہوئے نیں۔ ایہناں جانوراں نوں ایہہ لوک بُتاں لئی چھڈ دیندے تے آپ ایہناں توں کسے قسم دا نفع لین نوں حرام جان دے تے ایہہ کہندے سن کہ اللہ پاک نے سانوں اِنج کرن دا حکم دِتا اے۔ ایس آیت وچ مشرکاں دا رَد کردے ہویاں فرمایا گیا اے کہ اللہ پاک نے اوہناں نوں اِنج کرن دا کوئی حکم نئیں دِتا تے ایہہ لوک اوہدے ول جھوٹھی گل دی نسبت کر رہے نیں۔ ② ... اللہ پاک تے اوہدے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اطاعت ساریاں توں پہلے اے۔ کافر اپنے پیو دادیاں دے کفر تے شرک دے طریقے نوں اللہ پاک دے حکم توں ودھ سمجھ دے سن۔ ایتھے اوہدا ای بیان اے ایس توں اوہ لوک عبرت حاصل کرن جیہڑے غمی، خشی دے موقعیاں تے اپنیاں خاندانی رسماں نبھاؤن نوں شریعت دے حکماں اُتے عملی طور تے ترجیح دیندے نیں تے شریعت دے حکم چھڈ دیندے نیں، پر رسماں نئیں چھڈدے۔

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِيْنَ الْوَصِيَّةِ

ایمان والیو! جدوں تہاڈے وچوں کسے نوں موت اون لگے تے وصیت کردے ویلے تہاڈی آپس دی گواہی (دین والے) تہاڈے وچوں

اثْنٰنِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ اَوْ اٰخَرٰنِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي

دو معتبر بندے ہوون یا جے تسیں زمین تے سفر کر رے او فیر تہانوں موت دا حادثہ آ پہنچے تے تہاڈے غیراں

الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُّصِيْبَةُ الْمَوْتِ ؕ تَحْبِسُوْنَهُمَا مِنْۢ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمٰنِ

وچوں دو بندے (گواہ ہوون)۔① تسیں اوہناں دوہاں گواہاں نوں نماز توں بعد روک لوو فیر جے تہانوں کجھ شک ہووے تے اوہ دونویں

بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِيْ بِهٖ ثَمَنًا وَّلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۙ وَلَا نَكْتُمُ

اللہ دی قسم کھان کہ اسیں قسم دے بدلے کوئی مال نہ لواں گے بھاویں قریبی رشتہ دار ہووے تے اسیں اللہ دی گواہی نہ لُکاواں گے۔

شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّاۤ اِذًا لَّمِنَ الْاٰثِمِيْنَ ﴿۱۰۶﴾ فَاِنْ عُثِرَ عَلٰۤى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّاۤ

(جے اسیں اِنج کریئے تے) اوس ویلے اسیں ضرور گنہگاراں وچوں ہوواں گے (106) فیر جے ایس گل دا پتا لگ جائے کہ اوہ دونویں گواہ (گواہی وچ جھوٹھ بول کے) کسے

اِثْمًا فَاٰخَرٰنِ يَقُوْمٰنِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِيْنَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيٰنِ

گناہ دے مستحق ہوئے نیں تے ایہناں دی جگہ اوہناں لوکاں وچوں اے جیہناں دا حق ماریا گیا میت دے زیادہ قریبی دو (بندے قسم کھان لئی) کھلو جان

فَيُقْسِمٰنِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَاۤ اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَاۤ ۖ اِنَّاۤ اِذًا

فیر اوہ اللہ دی قسم کھان کہ ساڈی گواہی (یعنی ساڈی قسم) اوہناں دی گواہی ناوں زیادہ ٹھیک اے تے اسیں حد توں نئیں ودھے (جے اِنج کریے تے) اوس ویلے اسیں

لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۰۷﴾ ذٰلِكَ اَدْنٰۤى اَنْ يَّاْتُوْا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَاۤ اَوْ يَخَافُوْۤا اَنْ

ظالماں وچوں ہوواں گے②(107) ایہہ اوہدے زیادہ نیڑے اے کہ اوہ گواہ صحیح طریقے نال گواہی دین یا اوہ ایس گل توں ڈرن کہ

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ ایہہ حکم دِتا گیا اے جدوں تہاڈے وچوں کسے دی موت دا ویلا نیڑے آوے تے اپنی وصیت تے دو مسلماناں نوں گواہ بنا لوو تے جے سفر وغیرہ دے وچ ہوو تے اپنے بندے یعنی مسلمان نہ ملن تے غیر مسلماں نوں گواہ بنا لوو۔ ② ... وصیت دے گواہاں دا جھوٹھ ثابت ہو جاوے تے ایس صورت وچ حکم ایہہ اے کہ میت دے وارثاں وچوں دو آدمی قسم کھا کے آکھن کہ ایہہ دونویں امین جھوٹھے نیں، ساڈی گواہی یعنی قسم ایہناں دوہاں دی گواہی توں زیادہ ٹھیک اے تے اسیں حد توں نئیں ودھے، جے اسیں اِنج کراں گے تے اوس ویلے اسیں ظالماں وچوں ہوواں گے۔

تُرَدَّ اَيْمَانٌۢ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوْا ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

اوہناں دیاں قسماں توں بعد قسماں نوں (وارثاں ول) پھیر دِتا جاوے گا تے اللہ توں ڈرو تے حکم سنو تے اللہ نافرماناں

الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ۝۱۰۸ يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُوْلُ مَاذَآ اُجِبْتُمْ ۭ قَالُوْا ع ۱۴

نوں ہدایت نئیں دیندا① (108) جس دن اللہ رسولاں نوں جمع فرمائے گا فیر فرمائے گا: تہانوں کیہ جواب دِتا گیا؟ اوہ عرض کرن گے،

لَا عِلْمَ لَنَا ۭ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ۝۱۰۹ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ

سانوں کوئی علم نئیں۔ بے شک توں ای سارے غیباں نوں جانن والا ایں (109) جدوں اللہ فرماوے گا: اے مریم دے پُتر عیسیٰ!

وقف لازم

اذْكُرْ نِعْمَتِيْ عَلَيْكَ وَعَلٰي وَالِدَتِكَ ۘ اِذْ اَيَّدْتُّكَ بِرُوْحِ الْقُدُسِ ۣ تُكَلِّمُ

اپنے اُتے تے اپنی والدہ اُتے میرا اوہ احسان یاد کر، جدوں میں پاک روح نال تیری مدد کیتی۔② تو پنگوڑے وچ

النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۚ وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰىةَ وَ

تے وڈھی عمر وچ لوکاں نال گلاں کردا سی تے جدوں میں تینوں کتاب تے حکمت تے توریت تے

الْاِنْجِيْلَ ۚ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّيْنِ كَهَيْــَٔةِ الطَّيْرِ بِاِذْنِيْ فَتَنْفُخُ فِيْهَا

انجیل سکھائی تے جدوں توں میرے حکم نال مٹی توں پرندے ورگی صورت بنا کے اوہدے وچ پھوک ماردا سی

فَتَكُوْنُ طَيْرًۢا بِاِذْنِيْ وَتُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنِيْ ۚ وَاِذْ تُخْرِجُ

تے اوہ میرے حکم نال پرندا بن جاندی تے توں میرے حکم نال پیدائشی آنھیاں تے چٹے داغ دے مریض نوں شفا دیندا سی③ تے جدوں تو میرے حکم نال④

حاشیہ ① ... مطلب ایہہ اے کہ گواہی توں متعلق جیہڑے احکام ذکر ہوئے اوہناں تے عمل کرن نال گواہ صحیح طریقے نال گواہی دین گے یا اوہناں نوں ایس گل دا ڈر ہووے گا کہ اسیں جھوٹھی قسم کھادی تے نشانیاں تے حالات توں ساڈا جھوٹھ ظاہر ہوگیا تے قسماں میت دے وارثاں ول منتقل کر دتیاں جان گیاں تے اوہناں نیں ساڈے خلاف قسم کھا لئی تے ساڈیاں قسماں رَد کر دتیاں جان گیاں اِنج ساریاں دے سامنے رسوائی داسامنا کرنا پوے گا۔ جدوں اوہناں نوں ایہہ ڈر ہووے گا تے اوہ جھوٹھی قسم کھان توں باز رہن گے۔ ② ... اللہ پاک نے عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی مدد جبرائیل امین دے ذریعے فرمائی، ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے مقبول بندیاں دی مدد برحق اے۔ ③ ... پیدائشی اَنھا ہونا تے برص (کوڑھ) دا مرض بڑیاں وڈیاں مصیبتاں نیں تے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام اللہ پاک دے حکم توں اینہاں مصیبتاں نوں دور فرما دیندے سن، ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے مقبول بندے اوہدی عطا نال بلاواں نوں دور کرن والے مشکل دور کرن والے تے حاجتاں پوریاں کرن والے ہوندے نیں۔ ④ ... ایس توں پتا لگا کہ ایہہ آکھنا جائز اے کہ اللہ پاک دے مقبول بندے اوہدے دِتے ہوئے اختیار نال مُردیاں نوں زندہ کر سکدے نیں۔

الْمَوْتٰى بِاِذْنِيْ ۚ وَاِذْ كَفَفْتُ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ

مردیاں نوں زندہ کرکے کڈدا تے جدوں میں بنی اسرائیل نوں تہاڈے توں روک دِتا۔ جدوں توں اوہناں کول روشن نشانیاں لے کے آیا

فَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۱۱۰﴾ وَاِذْ اَوْحَيْتُ

تے اوہناں وچوں کافراں نیں آکھیا: ایہہ تے کھلا جادو اے (110) تے جدوں میں حواریاں دے ① دِلاں

اِلَى الْحَوَارِيّٖنَ اَنْ اٰمِنُوْا بِيْ وَبِرَسُوْلِيْ ۚ قَالُوْٓا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا

وچ ایہہ گل پائی ② کہ میرے اُتے تے میرے رسول تے ایمان لے آؤ تے اوہناں نیں آکھیا: اسیں ایمان لیائے تے (اے عیسیٰ) تسیں گواہ ہو جاؤ کہ اسیں

مُسْلِمُوْنَ ﴿۱۱۱﴾ اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّوْنَ يٰعِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيْعُ رَبُّكَ

مسلمان آں (111) یاد کرو جدوں حواریاں نیں آکھیا: اے عیسیٰ بن مریم! کیہ تہاڈا رب اِنج کرے گا ③

اَنْ يُّنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ ۭ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ

کہ ساڈے اُتے اسمان توں اِک دستر خوان اتار دیوے؟ فرمایا: اللہ توں ڈرو، جے ایمان

مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۱۱۲﴾ قَالُوْا نُرِيْدُ اَنْ نَّاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوْبُنَا وَنَعْلَمَ

رکھدے او (112) (حواریاں نیں) آکھیا: اسیں ایہہ چاہنے آں کہ اوہدے وچوں کھایئے تے ساڈے دل مطمئن ہو جاون تے اسیں اکھاں نال ویکھ لئے

اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُوْنَ عَلَيْهَا مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۱۱۳﴾ قَالَ عِيْسَى ابْنُ ع

کہ تسیں سانوں سچ فرمایا اے تے اسیں اوہدے اُتے گواہ ہو جایئے (113) عیسیٰ بن مریم نے عرض کیتی:

مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ تَكُوْنُ لَنَا

اے اللہ! اے ساڈے رب! ساڈے اُتے اسماناں توں اِک دستر خوان اُتار دے جیہڑا ساڈے لئی تے ساڈے

حاشیہ ① ... حواری حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے خاص تے مخلص حضرات نوں آکھیا جاندا اے۔ ② ... ایس آیت وچ لفظ "وحی" دی نسبت غیر انبیاء وَل اے تے جدوں وحی دی نسبت غیر نبی وَل ہووے تے ایس توں مراد دل وچ گل پاؤنی ہندی اے۔ ③ ... ایس توں حواریاں دی مراد ایہہ سی کہ کیہ اللہ پاک ایس بارے تہاڈی دعا نوں قبول فرمائے گا؟ ایہہ مطلب نئیں سی کہ کیہ تہاڈا رب پاک اِنج کر سکدا اے یا نئیں؟ ایس لئی کہ اوہ حضرات اللہ پاک دی قدرت تے ایمان رکھدے سن۔

عِيْدًا لِّاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِّنْكَ ۚ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿۱۱۴﴾

بعد وچ آون والیاں لئی عید تے تیرے ولوں اِک نشانی ہو جاوے① تے سانوں روزی عطا فرما تے توں سب توں بہتر روزی دین والا ایں (114)

قَالَ اللّٰهُ اِنِّيْ مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ ۚ فَمَنْ يَّكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنِّيْٓ اُعَذِّبُهٗ عَذَابًا

اللہ نے فرمایا: بے شک میں اوہ تہاڈے اُتے اتارنا واں فیر ایس توں بعد جیہڑا تہاڈے وچوں کفر کرے گا تے بے شک میں اوہنوں اوہ عذاب دیاں گا

لَّآ اُعَذِّبُهٗٓ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۱۵﴾ وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ ع ۱۵/۷

جیہڑا سارے جہان وچوں کسے نوں نہ دیواں گا (115) تے جدوں اللہ فرمائے گا:② اے مریم دے پُتر عیسیٰ! کیہ تسیں

قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُوْنِيْ وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ قَالَ سُبْحٰنَكَ

لوکاں نوں آکھیا سی کہ اللہ توں علاوہ مینوں تے میری ماں نوں معبود بنا لوو؟ تے اوہ عرض کرن گے: (اے اللہ !) توں پاک ایں۔

وقف النبی صلی اللہ علیہ وسلم

مَا يَكُوْنُ لِيْٓ اَنْ اَقُوْلَ مَا لَيْسَ لِيْ ۗ بِحَقٍّ ؕ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهٗ فَقَدْ عَلِمْتَهٗ ؕ

میرے لئی کدے وی جائز نئیں کہ میں اوہ گل آکھاں جیہدا مینوں کوئی حق نئیں۔ جے میں ایہو جئی گل آکھی ہندی تے تینوں ضرور پتا ہوندی۔

تَعْلَمُ مَا فِيْ نَفْسِيْ وَلَآ اَعْلَمُ مَا فِيْ نَفْسِكَ ؕ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ﴿۱۱۶﴾

توں جانناایں جو میرے دل وچ اے تے میں نئیں جان دا جو تیرے علم وچ اے۔ بے شک توں ای سارے غیباں دا چنگی طراں جانن والا ایں③ (116)

مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا مَآ اَمَرْتَنِيْ بِهٖٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنْتُ

میں تے اوہناں نوں اوہی آکھیا سی جیہدا توں مینوں حکم دتا سی کہ اللہ دی عبادت کرو جیہڑا میرا وی رب اے تے تہاڈا وی رب اے تے میں

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتا لگا کہ جس دن اللہ پاک دی خاص رحمت نازل ہووے اوس دن نوں عید بناؤنا، خشیاں مناؤنا، عبادتاں کرنا تے اللہ پاک دا شکر ادا کرنا، نیکاں بندیاں دا طریقہ اے تے بےشک حضور صَلَّی اللہ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تشریف آوری یقیناً قطعی تے حتمی اللہ پاک دی عظیم ترین نعمت تے بزرگ ترین رحمت اے۔ ایس لئی نبی پاک صَلَّی اللہ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی پیدائش والے دن عید مناؤناتے میلاد شریف پڑھ کے اللہ پاک دا شکر ادا کرنا خشی تے سرور دا اظہار کرنا مستحسن تے محمود تے اللہ پاک دے مقبول بندیاں دا طریقہ اے۔ ② ... ایس آیت وچ وی قیامت دے واقعے دا بیان اے کہ قیامت دے دن عیسائیاں دی ملامت لئی اللہ پاک حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں ایہہ فرماوے گا۔ ③ ... علم دی اللہ پاک ول نسبت کرنا تے معاملہ اوہدے سپرد کرنا تے اللہ پاک دی عظمت دے سامنے اپنی عاجزی دا اظہار کرنا ایہہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے ادب دی شان اے۔

عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا مَّا دُمْتُ فِيْهِمْ ۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِيْ كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيْبَ عَلَيْهِمْ ؕ

اوہناں تے خبردار ریاں جدوں تک اوہناں وچ ریاں، فیر جدوں توں مینوں چک لیا① تے توں ای اوہناں تے نظر رکھدا سی

وَ اَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ﴿١١٧﴾ اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۚ وَ اِنْ

تے توں ہر شے تے گواہ ایں (117) جے توں اوہناں نوں عذاب دیویں تے اوہ تیرے بندے نیں تے جے توں اوہناں

تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ

نوں بخش دیویں تے بے شک توں ای غلبے والا، حکمت والا ایں (118) اللہ نے فرمایا: ایہہ (قیامت) اوہ دن ا اے جیہدے وچ سچیاں

الصّٰدِقِيْنَ صِدْقُهُمْ ؕ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ

نوں اوہناں دا سچ نفع دیوے گا اوہناں دے لئی باغ نیں جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں پئیاں نیں، اوہ ہمیشہ ہمیشہ اوہناں وچ رہن گے،

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوْا عَنْهُ ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١١٩﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ

اللہ اوہناں توں راضی ہویا اوہ اللہ توں راضی ہوئے۔ ایہی وڈی کامیابی اے (119) اسماناں تے زمین

وَالْاَرْضِ وَمَا فِيْهِنَّ ؕ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٢٠﴾ ع ١٦ ٥ ٢

وچ تے جو کجھ ایہناں وچ اے ساریاں دی بادشاہی اللہ ای دے لئی اے تے اوہ ہر شے تے قادر اے (120)

٦ سُوْرَةُ الْاَنْعَامِ مَكِّيَّةٌ ٥٥

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ پاک دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے O

آیتاں ١٦٥ رکوع ٢٠

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمٰتِ وَالنُّوْرَ ؕ

ساریاں تعریفاں اللہ دے لئی نیں جیہنے اسمان تے زمین پیدا کیتے تے ہنیریاں تے نور نوں پیدا کیتا

حاشیہ ① ... ایس لفظ توں قادیانی حضرت عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دی وفات دا استدلال کردے نیں، ایہناں دا ایہہ استدلال غلط اے ایس لئی کہ عربی لفظ ''تَوَفّٰی'' موت لئی خاص نئیں بلکہ کسے چیز نوں پورے طور تے لے لین نوں کہندے نیں بھاویں اوہ موت دے بغیر ہووے تے نالے جدوں ایہہ سوال و جواب قیامت دے دن دا اے تے جے لفظ ''تَوَفّٰی'' موت دے معنے وچ وی فرض کر لیا جاوے تد وی حضرت عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دا آسمان توں زمین تے تشریف لیان توں پہلے وفات پانا ایس توں ثابت نہ ہو سکے گا۔

ثُمَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُوْنَ ۝١ هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ طِيْنٍ ثُمَّ قَضٰٓى

فیر (وی) کافر لوک اپنے رب دے برابر ٹھہراندے نیں① (1) اوہ ای اے جیہنے تہانوں مٹی توں پیدا کیتا فیر اک مدت

اَجَلًا ؕ وَاَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهٗ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُوْنَ ۝٢ وَهُوَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوٰتِ وَ

دا فیصلہ فرمایا تے اک مقررہ مدت اوہدے ای کول اے فیر تسیں لوک شک کردے او (2) تے اوہی اللہ اسماناں وچ تے

فِي الْاَرْضِ ؕ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُوْنَ ۝٣ وَمَا تَاْتِيْهِمْ

زمین وچ (عبادت دے لائق) اے۔② اوہ تہاڈی ہر کُلی تے ظاہر گل نوں جاندا اے تے اوہ تہاڈے سارے کم جاندا اے۔ (3) تے اوہناں

مِّنْ اٰيَةٍ مِّنْ اٰيٰتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوْا عَنْهَا مُعْرِضِيْنَ ۝٤ فَقَدْ كَذَّبُوْا بِالْحَقِّ

کول اوہناں دے رب دیاں نشانیاں وچوں کوئی وی نشانی نئیں آوندی پر ایہہ کہ اے اوہدے توں موہنہ پھیر لیندے نیں (4) تے بے شک اوہناں نیں حق نوں جھٹلایا

لَمَّا جَآءَهُمْ ؕ فَسَوْفَ يَاْتِيْهِمْ اَنْۢبٰٓؤُا مَا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝٥ اَلَمْ يَرَوْا

جدوں اوہناں دے کول آیا تے بڑی چھیتی اوہناں کول اوہدیاں خبراں آن والیاں نیں جیہناں دا ایہہ مذاق اڑاندے سن (5) کیہ اوہناں نیں نئیں ویکھیا

كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ مَّكَّنّٰهُمْ فِي الْاَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَّكُمْ وَ

کہ اسیں اوہناں توں پہلے کنیاں قوماں نوں ہلاک کر دِتا، اوہناں نوں اسیں زمین وچ اوہ قوت تے طاقت دتی سی جیہڑی تہانوں نئیں دتی تے

اَرْسَلْنَا السَّمَآءَ عَلَيْهِمْ مِّدْرَارًا ۪ وَّجَعَلْنَا الْاَنْهٰرَ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمْ

اسیں اوہناں تے لگاتار تیز مینہ گھلیا تے اوہناں دے تھلے نہراں وگا دتیاں

حاشیہ ① ... مفسرین دے بیان مطابق آیت وچ لفظ ''بِرَبِّهِمْ'' دا تعلق ''يَعْدِلُوْنَ'' دے نال اے تے ''يَعْدِلُوْنَ'' دا اِک معنی عدول یعنی انحراف کرنا(پھرنا) اے، ایس صورت وچ آیت دا معنی ایہہ ہووے گا کہ کافر لوک اپنے رب توں پھردے نیں۔ دوجا معنی تسویہ یعنی برابری اے۔ ایس صورت وچ آیت دا معنی ایہہ ہووے گا کہ کافر لوک اپنے رب دے برابر ٹھہراندے نیں۔ نالے ایہہ وی ہو سکدا اے کہ ''بِرَبِّهِمْ'' دا تعلق ایس توں پہلے لفظ ''كَفَرُوْا'' دے نال ہووے۔ ایس صورت وچ آیت دامعنی ایہہ ہووے گا کہ اوہ لوک جیہناں نیں اپنے رب نال کفر کیتا اوہ (اوہدے توں) انحراف کر دے (یا، ایس دے) برابر ٹھہراندے نیں۔ ② ... ایس آیت دا ایہہ مطلب نئیں کہ اللہ پاک اسماناں تے زمیناں وچ رہندا اے بلکہ ایہدا مطلب ایہہ اے کہ ہر جگہ اوہدی عبادت ہو ری اے تے ہر جگہ اوہی معبود حقیقی تے ہر جگہ اوہدی ای حکومت تے بادشاہی اے۔

فَاَهْلَكْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ وَاَنْشَاْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِيْنَ ۝٦ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ

فیر اوہناں دے گناہواں دی وجہ توں اوہناں نوں ہلاک کر دِتا① تے اوہناں توں بعد دوسریاں قوماں پیدا کر دتیاں② (6) جے اسیں کاغذ تے کجھ

كِتٰبًا فِيْ قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوْهُ بِاَيْدِيْهِمْ لَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ

لکھیا ہویا تہاڈے تے اُتار دیندے فیر ایہہ اوہنوں ہتھ لا لیندے تدھ وی کافر کہہ دیندے کہ ایہہ تے کھلا

مُّبِيْنٌ ۝٧ وَقَالُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ۭ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِيَ الْاَمْرُ

جادو اے (7) تے (کافراں) آکھیا: اوہناں اُتے اسمان توں کوئی فرشتہ کیوں نئیں اُتار دِتا گیا حالاں جے اسیں کوئی فرشتہ اُتاردے تے فیصلہ کر دِتا جاندا

ثُمَّ لَا يُنْظَرُوْنَ ۝٨ وَلَوْ جَعَلْنٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنٰهُ رَجُلًا وَّلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَّا

فیر اوہناں نوں مہلت نہ دتی جاندی (8) تے جے اسیں نبی نوں فرشتہ بنا دیندے تے وی اوہنوں مرد ای بناندے تے اوہناں تے اوہی شبہ پا دیندے جیہدے وچ

يَلْبِسُوْنَ ۝٩ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِيْنَ سَخِرُوْا

ہن پئے ہوئے نیں (9) تے اے حبیب! بے شک تہاڈے توں پہلے رسولاں نال وی مذاق کیتا گیا تے اوہ جیہڑے اوہناں وچوں (رسولاں دا) مذاق

مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝١٠ ع قُلْ سِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوْا كَيْفَ ع ١٠ ٧

اُڑاندے سن اوہناں تے اوہناں دا مذاق ای اتر آیا (10) تسیں فرما دیو: زمین وچ سیر کرو فیر ویکھو کہ

حاشیہ ① ... ایس آیت توں ایس گل دا پتا لگا کہ دنیاوی خشحالی، مال تے دولت تے سہولتاں وچ زیادتی اللہ پاک دی رضا مندی دی نشانی نئیں ورنہ قارون تے بوہت وڈا اللہ پاک دی بارگاہ وچ مقبول ہندا۔ ایتھے اوہناں لوکاں نوں سبق لینا چاہیدا اے جیہڑے مسلماناں دے مقابلے وچ کافراں دی دنیاوی ترقی، سائنسی مہارت، سہولتاں دی کثرت، بڑیاں نویاں نویاں چیزاں بناؤنا، مال تے دولت دی زیادتی ویکھ کے ایہناں نوں اللہ پاک دی بارگاہ و چ مقبول تے مسلماناں نوں مردود سمجھ دے نیں تے اخلاق تے کردار وچ مسلماناں نوں کافراں دے پچھے چلن دا مشورہ دیندے نیں۔ کافراں دی ایہہ دنیاوی کامیابی مقبولیت دی نئیں بلکہ مہلت دی دلیل اے۔ ② ... ایس آیت وچ گزریاں ہویاں اُمتاں دا جیہڑا حال تے انجام بیان کیتا گیا اے کہ اوہ لوک طاقت، دولت تے مال تے بال بچیاں وچ بوہتے ہون دے باوجود کفر سرکشی تے انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دے حکماں دی مخالفت کرن دی وجہ توں ہلاک کردتے گئے۔ ایہدے وچ خاص طور تے کافر تے عام طور تے ہر مسلمان لئی عبرت تے نصیحت اے، ایس لئی ساریاں نوں چاہیدا اے کہ اوہناں دے حال توں عبرت حاصل کرکے غفلت دی نیندر توں جاگن تے کفر تے بغاوت تے گناہواں نوں چھڈ کے ایمان، اطاعت، عبادت تے نیک کماں وچ لگ جان۔

كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿١١﴾ قُلْ لِّمَنْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ قُلْ لِّلّٰهِ ؕ

جھٹلان والیاں دا کیہ حشر ہویا؟ (11) تسیں فرماؤ کیہدا اے جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے؟ فرما دیو: اللہ ای دا اے

كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ؕ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ؕ

اوہنے اپنے کرم دے ذمے رحمت لکھ لئی اے[1] بے شک اوہ ضرور تہانوں قیامت دے دن اکٹھیاں کرے گا جیہدے وچ کوئی شک نئیں۔

اَلَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٢﴾ وَلَهٗ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَ

اوہ جیہناں نیں اپنیاں جاناں نوں گھاٹے وچ پایا ہویا اے تے اوہ ایمان نئیں لیاوندے (12) تے سارا کجھ اوہدا ای اے جیہڑا رات تے

النَّهَارِ ؕ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿١٣﴾ قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ

دن وچ وسدا اے تے اوہی سنن والا جانن والا اے (13) تسیں فرماؤ: کیہ کسے ہور نوں اوس اللہ توں علاوہ والی بناں لواں جیہڑا اسماناں

وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ؕ قُلْ اِنِّيْٓ اُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ

تے زمین دا پیدا فرمان والا اے؟ تے اوہ کھواندا اے تے اوہ آپ کھاون توں پاک اے۔ تسیں فرماؤ: مینوں حکم دِتا گیا اے کہ میں سب توں پہلے

اَسْلَمَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٤﴾ قُلْ اِنِّيْٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ

فرمابرداری لئی گردن جھکاواں تے تسیں کدے وی شرک کرن والیاں وچوں نہ ہونا (14) تسیں فرما دیو: جے میں اپنے رب دی نافرمانی کراں

عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٥﴾ مَنْ يُّصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهٗ ؕ وَذٰلِكَ

تے مینوں وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے (15) تے اوس دن جس توں عذاب پھیر دِتا گیا تے ضرور اوہدے تے اللہ نے رحم فرمایا[2] تے ایہہ ای

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک نے رحمت دا وعدہ فرما لیا اے تے اللہ پاک دا وعدہ خلافی کرنا تے معاذ اللہ جھوٹھ بولنا ناممکن اے۔ اوہنے رحمت دا وعدہ فرما لیا تے رحمت عام اے دینی ہووے یا دنیاوی، اپنی پہچان تے توحید تے علم ول ہدایت فرمانا وی اوسے رحمت فرمان وچ داخل اے ،اِنج ای کافراں نوں مہلت دینا تے سزا دین وچ چھیتی نہ فرمانا وی رحمت وچ داخل اے ایس لئی ایس کہ توں ایہناں نوں توبہ تے رجوع کرن دا موقع ملدا اے۔

② ... ایس آیت وچ فرمایا گیا کہ جس توں قیامت دے دن عذاب پھیر دِتا گیا اوہدے تے اللہ پاک نے رحم فرمایا۔ ایس توں پتا لگا کہ قیامت دے دن عذاب توں بچنا اللہ پاک دے رحم تے کرم توں ہووے گا۔ صرف اپنے نیک عمل نجات لئی کافی نئیں ایس لئی کہ ایہہ اوہداظاہری سبب نیں جدکہ حقیقی سبب اللہ پاک دا فضل تے اوہدی رحمت اے۔

الْفَوْزُ الْمُبِيْنُ ﴿١٦﴾ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗٓ اِلَّا هُوَ ۭ وَاِنْ

کھلی کامیابی اے (16) تے جے اللہ تینوں کوئی برائی پہنچاوے تے اوہدے توں علاوہ اوس برائی نوں کوئی دور کرن والا نئیں تے جے

يَّمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٧﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ ۭ وَهُوَ

اللہ تینوں بھلائی پچاوے تے اوہ ہر شے تے قادر اے (17) تے اوہی اپنے بندیاں تے غالب اے تے اوہی

الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ﴿١٨﴾ قُلْ اَيُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً ۭ قُلِ اللّٰهُ ۤ شَهِيْدٌۢ بَيْنِيْ وَ

حکمت والا خبردار اے (18) تسیں فرماؤ: سب توں وڈی گواہی کیہدی اے؟ فرما دیو: میرے تے تہاڈے وچکار

بَيْنَكُمْ ۤ وَاُوْحِيَ اِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ وَمَنْۢ بَلَغَ ۭ اَىِٕنَّكُمْ

اللہ گواہ اے ① تے میرے ول ایس قرآن دی وحی کیتی گئی اے تاں کہ میں ایہدے ذریعے تہانوں یا جیہناں نوں ایہہ پہنچے اوہناں نوں ڈراواں۔ کیہ تسیں ایہہ

لَتَشْهَدُوْنَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً اُخْرٰى ۭ قُلْ لَّآ اَشْهَدُ ۚ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ

گواہی دیندے او کہ اللہ دے نال دوجے وی معبود نیں؟ تسیں فرماؤ کہ میں ایہہ گواہی نئیں دیندا۔ تسیں فرماؤ: کہ اوہ تے اِک ای معبود

وقف لازم
وَّاحِدٌ وَّاِنَّنِيْ بَرِيْۗءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿١٩﴾ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ

اے تے میں اوہناں توں بیزار آں جیہناں نوں تسیں (اللہ دا) شریک ٹھہراندے او ② (19) اوہ لوک جیہناں نوں اسیں کتاب عطا فرمائی اوہ اوس نبی نوں اِنج

وقف لازم
كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَاۗءَهُمْ ۘ اَلَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٢٠﴾

پہچاندے نیں جویں اپنے پُتراں نوں پہچاندے نیں (پر) جیہڑے اپنیاں جاناں نوں گھاٹے وچ پان والے نیں تے اوہ ایمان نئیں لیاوندے (20)

حاشیہ ① ... اللہ پاک نے حضور نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی حقانیت دی گواہی کئیاں طریقیاں نال دتی: (1) اپنے خاص بندیاں توں گواہی دوائی۔ (2) آپ سرکار صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے جیہڑا کلام اتاریا، ایس وچ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی نبوت دا اعلان فرمایا۔ (3) آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں بوہت سارے معجزے عطا فرمائے۔ ایہہ ساریاں رب پاک دیاں گواہیاں نیں۔ ② ... ایس توں ثابت ہویا کہ مسلمان نوں توحید تے رسالت دی شہادت دے نال اسلام دے ہر مخالف عقیدہ تے دین توں بیزاری دا اظہار وی کرنا چاہیدا اے بلکہ اوہدے تے لازم اے کہ سارے بے دیناں توں دور تے کفر وشرک تے گناہ توں بیزار رہوے تے اپنی صورت، سیرت، رفتار و گفتار توں اپنے ایمان دا اعلان کرے۔

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ

تے ایس توں ودھ کے ظالم کون جیہڑا اللہ تے جھوٹھ بنھے یاں اوہدیاں آیتیاں نوں جھٹلاوے۔ بے شک ظالم فلاح

الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢١﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ نَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا اَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ

نئیں پاون گے① (21) تے جس دن اسیں ایہناں نوں چُکاں گے فیر مشرکاں نوں آکھن گے، تہاڈے اوہ شریک کتھے نیں

الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوْا وَاللّٰهِ رَبِّنَا

جیہناں نوں تسیں (خدا دا شریک) خیال کردے سو؟ (22) فیر اوہناں دی ایس توں علاوہ کوئی معذرت نہ ہووے گی کہ آکھن گے، سانوں اپنے رب اللہ دی

مَا كُنَّا مُشْرِكِيْنَ ﴿٢٣﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا

قسم کہ اسیں کدے وی مشرک نئیں ساں (23) اے حبیب! ویکھو اپنے اُتے اوہناں نیں کنج دا جھوٹھ بنھیا؟ تے اوہناں توں غیب ہو گئیاں اوہ گلاں جیہناں دا ایہہ

يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ

بہتان بنھ دے سن (24) تے اوہناں وچوں کوئی اوہ اے جیہڑا تہاڈے ول کن لا کے سن دا اے تے اسیں اوہناں دے دِلاں تے پردے پا دِتے نیں کہ

يَّفْقَهُوْهُ وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ؕ وَاِنْ يَّرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوْا بِهَا ؕ حَتّٰٓى اِذَا

اوس نوں نہ سمجھن تے اوہناں دے کناں وچ بھار پا دِتا اے تے جے ساریاں نشانیاں (وی) ویکھ لین تے اوہناں تے ایمان نئیں لیان گے ایتھوں تک کہ جدوں

جَآءُوْكَ يُجَادِلُوْنَكَ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٢٥﴾

تہاڈے کول تہاڈے نال لڑدیاں ہویاں آوندے نیں تے کافر کہندے نیں ایہہ پہلے لوکاں دیاں کہانیاں نیں② (25)

حاشیہ ① ... ایس وعید وچ کافراں تے مشرکاں دے نال نال فلماں، ڈرامیاں یا کسے وی ذریعے نال کفریات سکھ کے بولن یا خشی خشی سنن والے وی داخل نیں کہ اوہ وی اللہ پاک دی شان دے خلاف چیزاں اوہدے ولے منسوب کردے نیں تے ایہدے وچ اوہ سکالرز، عقلمند تے مفکر وی شامل نیں جیہڑے جان بجھ کے قرآن دیاں غلط تفسیراں یا نا اہل ہوندیاں ہویاں قرآن دی تفسیر کردے نیں ایس لئی کہ ایہہ وی اللہ پاک تے بار بار جھوٹھ بنھ دے نیں۔ ② ... مکے دے کافر، قرآن مجید نوں پچھلے لوکاں دیاں داستاناں ایس لئی کہندے سن کہ جویں اوہ داستاناں مثلاً رُستم تے اَسفند یار وغیرہ دیاں کہانیاں جھوٹھی، مبالغہ آرائیاں تے مشتمل تے صرف وقت گزاری دا فائدہ دین والیاں نیں ایسے طراں معاذ اللہ قرآن مجید دا معاملہ اے، ایہدے تے اوہناں کافراں دا رَد اے کہ ایہہ کہنا سراسر جھوٹھ اے کیوں کہ قرآن دے واقعات قطعاً سچے نیں، قرآن دیاں خبراں حقیقی نیں، قرآن دا موت دے بعد زندگی دا بیان کرنا قطعی ، حتمی تے یقینی اے تے ایس وچ بیان کیتے گئے واقعات عظیم حکمتاں تے بوہت زیادہ فیدیاں تے مشتمل نیں۔

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُ ۚ وَاِنْ يُّهْلِكُوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا

تے اوہ (دوجیاں نوں) ایہدے توں روک دے نیں تے آپ ایس گل توں دور نسدے نیں تے اوہ اپنے آپ ای نوں ہلاکت وچ پاندے نیں تے اوہناں

يَشْعُرُوْنَ ﴿۲۶﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوْا عَلَى النَّارِ فَقَالُوْا يٰلَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ

نوں شعور نئیں (26) تے جے تسیں ویکھو جدوں اوہناں نوں اگ تے کھڑا کیتا جاوے گا فیر ایہہ آکھن گے کہ اے کاش! سانوں واپس گھل دِتا جاوے تے اسیں

بِاٰيٰتِ رَبِّنَا وَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲۷﴾ بَلْ بَدَا لَهُمْ مَّا كَانُوْا يُخْفُوْنَ مِنْ

اپنے رب دیاں آیتاں نوں نہ جھٹلایے تے مسلمان ہو جایئے (27) بلکہ پہلے جو ایہہ لُکا رے سن اوہ ایہناں تے کھل گیا اے تے

قَبْلُ ۭ وَلَوْ رُدُّوْا لَعَادُوْا لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿۲۸﴾ وَقَالُوْٓا اِنْ

جے ایہناں نوں واپس گھل دِتا جاوے فیر وی اوہی کرن گے جیہدے توں ایہناں نوں منع کیتا گیا سی بے شک ایہہ ضرور جھوٹھے نیں ① (28) تے اوہناں نیں آکھیا سی

هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوْثِيْنَ ﴿۲۹﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوْا عَلٰى

کہ زندگی تے بس دنیا دی زندگی ای اے تے سانوں چُکیا نئیں جائے گا ② (29) تے جے تسیں ویکھو جدوں اوہناں نوں اوہناں دے رب دی بارگاہ وچ کھلارا

رَبِّهِمْ ۭ قَالَ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ۭ قَالُوْا بَلٰى وَرَبِّنَا ۭ قَالَ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ

جائے گا تے اوہ فرماوے گا: کیہ ایہہ حق نئیں؟ تے کہن گے: کیوں نئیں، سانوں ساڈے رب دی قسم۔ تے فرماوے گا ہن اپنے کفر دے بدلے

حاشیہ ① ... جدوں کافراں نوں اگ تے کھڑا کیتا جاوے گا تے اوہ آکھن گے کہ کاش! سانوں دنیا وچ گھل دِتا جاوے تے اسیں وعدہ کرنے آں کہ اپنے رب دیاں آیتاں نوں نئیں جھٹھلاواں گے تے ایمان وی لے آواں گے۔ ایس تے فرمایا گیا کہ کافر بھاویں دنیا وچ واپس گھل دِتے جان دی تمنا تے ایمان لیان دا وعدہ کررے نیں پرایہہ اپنی گل وچ سچے نئیں بلکہ اصل گل ایہہ اے کہ قیامت دے دن پہلے جیہڑا ایہہ اپنا مشرک ہونا لُکا رے سن اوہ ایہناں تے (انجام تے باطل ہون دے نال) ظاہر ہو گیا، تے جے بالفرض دوبارہ وی ایہناں نوں دنیا وچ پیچ دِتا جاوے تے ایہہ فیر اوہی کرن گے جس توں اوہناں نوں منع کیتا گیا سی تے بے شک ایہہ ضرور اپنی گل وچ جھوٹھے نیں۔ ② ... کافراں دا تے عقیدہ ای ایہہ سی کہ زندگی تے بس دنیا دی حیاتی اے تے مرن دے بعد کوئی نئیں اٹھایا جاوے گا تے ایسے پکے عقیدے تے ایہناں دیاں زندگیاں غفلت دا شکار سن تے پر مسلماناں تے وی افسوس اے کہ ایہناں دا قطعی عقیدہ ایہہ اے کہ مرن توں بعد لوکاں نوں اٹھایا جاوے گا، عملاں دا جواب دینا پئے گا، پر فیر وی غفلت وچ پئے ہوئے نیں۔ (نوٹ) دہریاں دا وی ایہہ ای عقیدہ اے کہ زندگی صرف ایہی دنیا دی حیاتی ای اے تے مرن توں بعد نہ دوبارہ زندگی اے نہ کجھ ہور تے ایس آیت وچ ایہناں دے عقیدے دا وی رَد اے۔

بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿٣٠﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِلِقَآءِ اللّٰهِ ؕ حَتّٰۤى اِذَا ع ٣ ٩

وچ عذاب دا مزہ چکھو (30) بے شک اوہناں لوکاں نیں نقصان چکیا جیہناں نیں اپنے رب نال ملن نوں جھٹھلایا ایتھوں تک کہ جدوں

جَآءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوْا يٰحَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا فِيْهَا ۙ وَهُمْ يَحْمِلُوْنَ

اوہناں اُتے اچانک قیامت آوے گی تے آکھن گے: ہائے افسوس! اوہدے تے جیہڑا اسیں اوہنوں منن وچ کوتاہی کیتی تے اوہ اپنی

اَوْزَارَهُمْ عَلٰى ظُهُوْرِهِمْ ؕ اَلَا سَآءَ مَا يَزِرُوْنَ ﴿٣١﴾ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاۤ اِلَّا

کنڈ تے اپنے گناہاں دا بھار لدے ہوے ہوون گے۔ خبردار، اوہ کنا بھیڑا بھار چکے ہوئے نیں (31) تے دنیا دی زندگی صرف

لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ؕ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٣٢﴾ قَدْ

کھیڈ اے بے شک آخرت والا گھر ڈرن والیاں لئی بہتر اے تے کیہ تسیں سمجھ دے نئیں؟① (32) اسیں

نَعْلَمُ اِنَّهٗ لَيَحْزُنُكَ الَّذِيْ يَقُوْلُوْنَ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُوْنَكَ وَلٰكِنَّ

جانئے آں کہ اوہناں دیاں گلاں تہانوں دکھ دیندیاں نیں تے بے شک ایہہ تہانوں نئیں جھٹھلاندے بلکہ

الظّٰلِمِيْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوْا

ظالم اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے نیں② (33) تے تہاڈے توں پہلے رسولاں نوں جھٹھلایا گیا تے اوہناں نیں جھٹلائے جان تے تکلیف دین

عَلٰى مَا كُذِّبُوْا وَاُوْذُوْا حَتّٰۤى اَتٰىهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِ اللّٰهِ ۚ وَ

تے صبر کیتا ایتھوں تک کہ اوہناں دے کول ساڈی مدد آ گئی تے کوئی اللہ دیاں گلاں نوں بدلن والا نئیں تے

حاشیہ ① ... دنیا دی زندگی اوہ اے جیہڑی نفس دیاں خاہشاں وچ لنگھ جاوے تے جیہڑی زندگی آخرت لئی توشہ جمع کرن وچ خرچ ہووے ، اوہ دنیا وچ زندگی تے اے پر دنیا دی زندگی نئیں ایس لئی انبیاء کرام نیک لوکاں دی زندگی دنیا دی نئیں بلکہ دین دی زندگی اے ،غرضیکہ غافل تے عاقل دیاں زندگیاں وچ بوہت فرق اے۔ ② ... اللہ پاک دیاں آیتاں توں انکار دا مطلب قرآن مجید دا انکار اے تے ایس آیت دے اِک معنی ایہہ وی ہو سکدے نیں کہ ”اے حبیب اکرم! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تہانوں جھٹلاؤنا اللہ پاک دیاں آیتاں نوں جھٹلاؤنا اے تے جھٹلاؤن والے ظالم نیں یعنی آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں جھٹلاؤنا اللہ پاک نوں جھٹلاؤنا اے۔

لَقَدْ جَآءَكَ مِنْ نَّبَاِی الْمُرْسَلِیْنَ ﴿۳۴﴾ وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَیْكَ

بے شک تہاڈے کول رسولاں دیاں خبراں آ چکیاں نیں (34) تے جے اوہناں دا منہ پھیرنا تہاڈے تے بھاری

اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِیَ نَفَقًا فِی الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِی السَّمَآءِ

پیندا اے تے جے تہاڈے توں ہو سکے تے زمین وچ کوئی سرنگ یا اسمان وچ کوئی پوڑی لبھ کے

فَتَاْتِیَهُمْ بِاٰیَةٍ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَی الْهُدٰی فَلَا تَكُوْنَنَّ

اوہناں کول کوئی نشانی لے آؤ تے جے اللہ چاہندا اوہناں نوں ہدایت اُتے اکٹھیاں کر دیندا تے ایہہ سنن والے!

الانصف وقف غفران

مِنَ الْجٰهِلِیْنَ ﴿۳۵﴾ اِنَّمَا یَسْتَجِیْبُ الَّذِیْنَ یَسْمَعُوْنَ ؕ وَالْمَوْتٰی یَبْعَثُهُمُ

ہرگز بے خبر نہ بن① (35) صرف اوہ لوک مندے نیں جیہڑے سن دے نیں تے اللہ ایہناں مردہ دِلاں نوں چکے گا

وقف منزل عند البعض على يسمعون

اللّٰهُ ثُمَّ اِلَیْهِ یُرْجَعُوْنَ ﴿۳۶﴾ وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَیْهِ اٰیَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قُلْ

فیر اوہدے ول اوہناں نوں پھیریا جاوے گا (36) تے آکھیا: اوہناں اُتے اوہناں دے رب ولوں کوئی نشانی کیوں نئیں اُتردی؟ تسیں فرما دیو:

اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰۤی اَنْ یُّنَزِّلَ اٰیَةً وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۳۷﴾ وَمَا

کہ بے شک اللہ کسے نشانی دے نازل کرن تے قادر اے پر بوہت لوک بے علم نیں (37) تے زمین

مِنْ دَآبَّةٍ فِی الْاَرْضِ وَلَا طٰٓىِٕرٍ یَّطِیْرُ بِجَنَاحَیْهِ اِلَّاۤ اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ ؕ

وچ پھرن والا کوئی جاندار نئیں اے تے نہ ای اپنے پراں دے نال اڈن والا کوئی پرندا اے پر اوہ تہاڈے ورگیاں اُمتاں نیں۔②

حاشیہ ①... سرکار مدینہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں بوہت خاہش سی کہ سارے لوک اسلام لے آن تے جیہڑے اسلام توں محروم رہندے اوہناں دی محرومی آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے بوہت بھاری رہندی سی۔ ایہدے تے ایتھے سمجھایا گیا کہ کائنات دے نظام وچ اللہ پاک دیاں اپنیاں تکوینی حکمتاں نیں جیہناں وچوں اک وڈی تعداد دا ایمان نہ لیانا وی داخل اے ایس لئی نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اللہ پاک دی مشیت اگے سر جھکائی رکھن۔ ②... ایہہ مشابہت سارے اعتباراں نال نئیں بلکہ کجھ اعتبار توں اے تے ایہناں وجہ دے بیان وچ کجھ مفسرین نیں فرمایا اے کہ حیوانات تہاڈے وانگوں اللہ پاک نوں پچھان دے تے اوہنوں اِکو اِک جان دے ،اوہدی تسبیح پڑھدے تے اوہدی عبادت کردے نیں۔ بعض دا کہنا اے کہ اوہ مخلوق ہون وچ تہاڈے ورگے نیں۔ بعض نیں آکھیا اے کہ اوہ انساناں وانگوں آپس وچ محبت رکھدے نیں اِک دوجے نوں سمجھ دے سمجھاندے نیں۔ بعض دا کہنا اے روزی طلب کرن، ہلاکت توں بچن ، نر تے مادہ دا فرق رکھن وچ تہاڈے ورگے نیں۔ بعض نیں آکھیا کہ پیدا ہون، مرنے، مرن توں بعد حساب لئی اُٹھن وچ تہاڈی مثل نیں۔

مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتٰبِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُوْنَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا

اسیں ایس کتاب وچ کسے شے دی کمی نئیں چھڈی۔① فیر ایہہ اپنے رب ول ای چکے جاون گے (38) تے جیہناں

بِاٰيٰتِنَا صُمٌّ وَّبُكْمٌ فِي الظُّلُمٰتِ ؕ مَنْ يَّشَاِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُ ؕ وَمَنْ يَّشَاْ يَجْعَلْهُ عَلٰى

ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا اوہ بولے تے گونگے نیں، ہنیریاں وچ (نیں۔) اللہ جیہنوں چاہوے گمراہ کرے تے جیہنوں چاہوے

صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٣٩﴾ قُلْ اَرَءَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ

سدھے راہ تے پا دیوے (39) تسیں فرماؤ: بھلا دسو کہ جے تہاڈے تے اللہ دا عذاب آ جائے یاں تہاڈے تے قیامت آ جاوے

اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُوْنَ ۚ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤٠﴾ بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُوْنَ فَيَكْشِفُ مَا

تے کیہ اللہ توں علاوہ کسے ہور نوں پکارو گے؟ جے تسیں سچے او (40) بلکہ تسیں اوسے (اللہ) نوں پکارو گے تے جے اللہ چاہوے تے اوہ مصیبت

تَدْعُوْنَ اِلَيْهِ اِنْ شَآءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُوْنَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِّنْ ع ١١ ١٠

ہٹا دیوے جیہدے ول تسیں اوہنوں پکارو گے تے تسیں شریکاں نوں بُھل جاؤ گے (41) تے بے شک اسیں تہاڈے توں پہلی اُمتاں ول

قَبْلِكَ فَاَخَذْنٰهُمْ بِالْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُوْنَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَآ اِذْ جَآءَهُمْ

رسول گھلے تے اوہناں نوں سختی تے تکلیف وچ پا دِتا تاں کہ اوہ کسے طراں عاجزی کرن (42) تے کیوں اِنج نئیں ہویا کہ جدوں اوہناں تے

بَاْسُنَا تَضَرَّعُوْا وَلٰكِنْ قَسَتْ قُلُوْبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٤٣﴾

ساڈا عذاب آیا تے عاجزی کردے پر اوہناں دے تے دل تے سخت ہو گئے سن تے شیطان نیں اوہناں دے عمل اوہناں دے لئی سجا دِتے سن (43)

حاشیہ ① ... کتاب توں قرآن کریم مراد اے یا لوح محفوظ تے آیت دا معنی ایہہ اے کہ سارے عِلماں تے سارے "مَاکَانَ وَمَا یَکُوْنُ" دا ایہدے وچ بیان اے تے ساریاں چیزاں دا علم ایہدے وچ اے۔ ایس توں رسول اللہ صَلَّی اللہ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا کُلی علم ثابت ہویا ایس لئی کہ سارے علم لوح محفوظ یا قرآن پاک وچ نیں تے ایہہ کتاباں حضور اقدس صَلَّی اللہ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے علم وچ نیں۔

فَلَمَّا نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ ؕ حَتّٰٓى اِذَا فَرِحُوْا بِمَآ

فیر جد اوہناں نیں اوہناں نصیحتاں نوں بُھلا دِتا جیہڑیاں اوہناں نوں کیتیاں گئیاں سن تے اسیں اوہناں تے ہر چیز دے بوہے کھول دِتے ایتھوں تک کہ جدوں اوہ ایس تے

اُوْتُوْٓا اَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُّبْلِسُوْنَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ؕ

خش ہو گئے جیہڑیاں اوہناں نوں دتیاں گئیاں تے اسیں اچانک اوہناں نوں پھڑ لیا تے ہن اوہ بے آسے نیں ① (44) بس ظالماں دی جڑ وڈھ دِتی گئی

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٥﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ

تے ساریاں خوبیاں اللہ دے لئی نیں جیہڑا سارے جہاناں نوں پالن والا اے (45) تسیں فرماؤ: (اے لوکو!) بھلا دَسو جے اللہ تہاڈے کن تے تہاڈیاں

وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوْبِكُمْ مَّنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِهٖ ؕ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ

اَکھاں لے لوے تے تہاڈے دِلاں تے مہر لا دیوے تے اللہ توں علاوہ ہور کیہڑا معبود اے جیہڑا تہانوں ایہہ چیزاں لیا دیوے گا؟ ویکھو اسیں کویں بار بار نشانیاں

ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُوْنَ ﴿٤٦﴾ قُلْ اَرَءَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً

بیان کرنے آں پر فیر (وی) ایہہ لوک موہنھ پھیر دے نیں (46) تسیں فرماؤ: بھلا دسو جے تہاڈے تے اچانک یا کھلم کھلا اللہ دا عذاب آ جاوے تے

هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ وَ

ظالماں توں علاوہ کیہڑا تباہ کیتا جاوے گا؟ (47) تے اسیں رسولاں نوں اوسے حال وچ گھلنے آں کہ اوہ خش خبری دین والے تے

مُنْذِرِيْنَ ۚ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٤٨﴾

ڈر سناون والے ہوندے نیں تے جیہڑے ایمان لے آون تے اپنی اصلاح کر لین تے اوہناں اُتے نہ کجھ خوف اے تے نہ اوہ غم کرن گے ② (48)

حاشیہ ①... کفر تے گناہواں دے ہندیاں وی دنیا دیاں راحتاں ملنا اصل وچ اللہ پاک ولوں ڈھل اے تے عام طور تے ایس توں انسان ہور زیادہ غافل ہو کے گناہواں تے دلیر ہو جاندا اے بلکہ کدی خیال کردا اے کہ گناہ چنگی چیز اے ورنہ مینوں ایہہ نعمتاں نہ ملدیاں تے ایہہ کفر اے۔ ایس توں خالی ناں دے عقلمنداں نوں وی سبق حاصل کرنا چاہیدا اے جیہڑے کافراں دی ترقی ویکھ کے اسلام توں ای ناراض ہو جاندے نیں تے مسلماناں دی روزی روزگار دا رونا روندے ہویاں ایہناں نوں کافراں پچھے آکھے واہ لگن دا درس دیندے نیں تے اسلامی شرم تے حیا تے تجارت دے شرعی قانوناں نوں لت مارن دا مشورہ دیندے نیں۔ ②... ایس توں پتا لگا کہ آخرت دی نجات لئی ایمان تے نیک اعمال دونویں ضروری نیں، ایمان لیان توں بعد اپنے آپ نوں نیک عملاں توں بے نیاز سمجھن والے تے ایمان قبول کیتیوں بغیر چنگے عملاں نوں اپنی نجات لئی کافی سمجھن والے دونویں پاگلاں دی دنیا وچ رہن والے نیں البتہ ایہناں دوہاں صورتاں وچ حقیقی ایمان والا قطعاً بے ایمان توں بہتر اے۔

وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿٤٩﴾ قُلْ لَّآ

تے جیہناں نیں ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا تے اوہناں نوں اوہناں دی مسلسل نافرمانی دی وجہ توں عذاب پہنچے گا (49) (اے حبیب!) تسیں فرمادیو:

اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِيْ خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُوْلُ لَكُمْ اِنِّيْ

میں تہانوں نئیں کیہندا کہ میرے کول اللہ دے خزانے نیں تے نہ ایہہ کیہنا واں کہ میں آپ غیب جان لینا واں ① تے نہ تہانوں ایہہ کیہناں کہ میں

مَلَكٌ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ ۭ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۭ

فرشتہ آں۔ میں تے بس اوس وحی دا پیروی کرن والا آں جیہڑی میرے ول آوندی اے۔ تسیں فرماؤ: کیہ انھّا تے ویکھن والا اِکو جئے ہو سکدے نیں؟

اَفَلَا تَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٥٠﴾ وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْ يُّحْشَرُوْٓا اِلٰى رَبِّهِمْ ع ١١

تے کیہ تسیں غور نئیں کردے؟ (50) تے ایس قرآن نال اوہناں لوکاں نوں ڈراؤ جیہڑے ایس گل توں ڈردے نیں کہ ایہناں نوں اوہناں دے رب ول اِنج اُٹھایا

لَيْسَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ وَلِيٌّ وَّلَا شَفِيْعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿٥١﴾ وَلَا تَطْرُدِ الَّذِيْنَ

جاوے گا کہ اللہ توں علاوہ ایہناں دا نہ کوئی حمایتی ہووے گا نہ کوئی سفارشی۔ ② (اوہناں نوں ایس) امید اُتے (ڈراؤ) کہ ایہہ پرہیزگار ہو جاون (51) تے اوہناں

يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ ۭ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ

لوکاں نوں دور نہ کرو جیہڑے سویرے تے شام اپنے رب توں اوہدی رضا چاہندیاں ہویاں پکاردے نیں۔ تہاڈے تے اوہناں دے حساب توں

مِّنْ شَيْءٍ وَّمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِّنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُوْنَ مِنَ

کجھ نئیں تے اوہناں اُتے تہاڈے حساب توں کجھ نئیں۔ فیر تسیں اوہناں نوں دور کرو تے ایہہ کم انصاف توں

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ حضور پُر نور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ذاتی علم دی نفی اے، علم عطائی دی نفی کسے طراں مراد ہو ای نئیں سکدی ایس لئی کہ ایس صورت وچ آیتاں وچ اختلاف دا قائل ہونا پوے گا جد کہ قرآن دیاں آیتاں وچ تضاد نئیں ہو سکدا۔ ② ... قیامت والے دن اللہ پاک دے مقابلے وچ کوئی کسے دا حمایتی تے سفارشی نہ ہووے گا ہاں اللہ پاک دی اجازت توں حمایتی تے سفارشی ہون گے جویں انبیاء ، اولیاء ، شہداء، صلحاء تے علماء، حجاج کرام وغیرہ، ایہہ سارے اللہ پاک دے اذن تے اوہدی اجازت توں لوکاں دی حمایت تے سفارش کرن گے تے اوہدیاں وکھریاں وکھریاں صورتاں ہون گیاں جویں اِک شفاعت محبت دی وجہ توں،اِک بزرگی دی وجہ توں تے اِک اوہدے اجازت دی وجہ توں ہووے گی۔

الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٢﴾ وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِّيَقُوْلُوْٓا اَهٰٓؤُلَآءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ

دور اے (52) تے اِنج ای اسیں اوہناں وچوں بعض دیاں دوجیاں دے ذریعے آزمائش کیتی کہ ایہہ آکھن: کیہ ایہہ لوک نیں جیہناں اُتے ساڈے

مِّنْۢ بَيْنِنَا ؕ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشّٰكِرِيْنَ ﴿٥٣﴾ وَاِذَا جَآءَكَ الَّذِيْنَ

درمیان وچوں اللہ نے احسان کیتا؟ کیہ اللہ شکر کرن والیاں نوں چنگی طراں نئیں جان دا؟ ① (53) تے جدوں تہاڈے حضور اوہ لوک حاضر ہون جیہڑے

يُؤْمِنُوْنَ بِاٰيٰتِنَا فَقُلْ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۙ اَنَّهٗ مَنْ

ساڈیاں آیتاں تے ایمان لیاندے نیں تے اوہناں نوں فرما دیو: ”تہاڈے تے سلام“ تہاڈے رب نے اپنے ذمے کرم تے رحمت لازمی کر لئی اے کہ تہاڈے

عَمِلَ مِنْكُمْ سُوْٓءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْۢ بَعْدِهٖ وَاَصْلَحَ فَاَنَّهٗ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٥٤﴾

وچوں جیہڑا کوئی نادانی نال کوئی برائی کر لووے تے فیر ایس توں بعد توبہ کرے تے اپنی اصلاح کر لووے تے بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (54)

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ وَلِتَسْتَبِيْنَ سَبِيْلُ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٥٥﴾ ع قُلْ اِنِّيْ ١٢ ع ٥ ٢

تے ایسے طراں اسیں آیتاں نوں تفصیل نال بیان فرماوندے آں تے ایس لئی کہ مجرماں دا راہ واضح ہو جاوے (55) تسیں فرماؤ: مینوں

نُهِيْتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ قُلْ لَّآ اَتَّبِعُ اَهْوَآءَكُمْ ۙ

منع کیتا گیا اے کہ میں اوہدی عبادت کراں جیہناں دی تسیں اللہ توں علاوہ عبادت کردے او۔ تسیں فرماؤ: میں تہاڈیاں خاہشاں تے نئیں چلدا۔

قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُهْتَدِيْنَ ﴿٥٦﴾ قُلْ اِنِّيْ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّيْ وَ

(جے اِنج ہوندا) تے میں بھٹک جاندا تے ہدایت پاون والے لوکاں وچوں نہ ہندا (56) تسیں فرماؤ: میں تے اپنے رب ولوں روشن دلیل تے آں تے

حاشیہ ① ... ایہناں آیتاں توں بوہت سارے مذہبی لوکاں تے آپ امیراں نوں وی درس لینا چاہیدا اے ایس لئی کہ ساڈے زمانے وچ وی ایہہ رجحان ہیگا اے کہ امیر دی عزت کیتی جاندی اے تے غریب نوں حقارت دی نظراں نال ویکھیا جاندا اے۔ غریب دا دل توڑیا جاندا تے امیر دے اگے وِچھیا وِچھیا جاندا اے، آپ امیراں دی ایہہ تمنا ہندی اے کہ سانوں ذرا ہٹ کے ملیا ملایا جاوے۔ ساڈے لئی سپیشل وقت کڈھیا جاوے، ساڈے آون تے مولوی آدمی ساریاں مصروفیتاں چھڈ کے ساڈے پچھے پچھے پھرن۔ غریب بندہ کول بیٹھ جاوے تے امیر اپنی شان دے خلاف سمجھدا اے، اوہنوں غریب دے کپڑیاں چوں بو آوندی اے، غریب دا کول بہنااوہدی طبیعت خراب کر دیندا تے غریب نال ہتھ ملانا اوس امیر دے ہتھاں تے جراثیم چڑھا دیندا اے۔ الغرض ایہہ ساریاں گلاں غرور تے تکبر دیاں نیں، ایہناں توں بچنا لازم تے ضروری اے۔

كَذَّبْتُمْ بِهٖ ؕ مَا عِنْدِيْ مَا تَسْتَعْجِلُوْنَ بِهٖ ؕ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ؕ يَقُصُّ الْحَقَّ

تسیں اوہنوں جھٹلایا اے۔ جس (عذاب دے آن) دی تسیں جلدی مچا رے او اوہ میرے کول نئیں حکم بس اللہ ای دا اے۔ ① اوہ حق بیان فرماندا اے

وَهُوَ خَيْرُ الْفٰصِلِيْنَ ﴿٥٧﴾ قُلْ لَّوْ اَنَّ عِنْدِيْ مَا تَسْتَعْجِلُوْنَ بِهٖ لَقُضِيَ الْاَمْرُ

تے اوہ سب توں بہتر فیصلے کرن والا اے (57) تسیں فرماؤ: جے اوہ (عذاب) میرے کول ہندا جیہدی تسیں جلدی مچا رے او تے میرے تے تہاڈے

بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٨﴾ وَعِنْدَهٗ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَاۤ

وچکار معاملہ ختم ہو چکیا ہوندا تے اللہ ظالماں نوں چنگی طراں جان دا اے (58) تے غیب دیاں چابیاں اوہدے ای کول نیں۔ اوہناں نوں صرف اوہی

اِلَّا هُوَ ؕ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ؕ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَّرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ

جان دا اے ② جو کجھ خشکی تے تری وچ اے اوہ سب جاندا اے تے کوئی پتا نئیں ڈِگدا تے نہ ای زمین دے ہنیریاں وچ کوئی دانہ

فِيْ ظُلُمٰتِ الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَّلَا يَابِسٍ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿٥٩﴾ وَهُوَ الَّذِيْ

اے پر اوہ اوہناں ساریاں نوں جاندا اے۔ تے کوئی گلی شے نئیں تے نہ کوئی سُکی چیز پر اوہ اِک روشن کتاب وچ اے (59) تے اوہی اے جیہڑا

يَتَوَفّٰىكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيْهِ لِيُقْضٰۤى اَجَلٌ

رات نوں تہاڈیاں روحاں قبض کر لیندا اے تے جو کجھ تسیں دن وچ کماندے او اوہنوں جان دا اے فیر تہانوں دن دے ویلے اٹھاندا اے ③ تاں کہ مقرر کیتا

حاشیہ ① ... کافر مذاق اڑان لئی رسول اکرم صَلَّی اللہ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں آکھدے سن کہ ساڈے تے چھیتی عذاب نازل کراؤ ایس آیت وچ اوہناں نوں جواب دِتا گیا تے ظاہر کردِتا گیا کہ ایہہ سوال کرنا بوہت غلط اے ایس لئی کہ عذاب نازل کرنا رب تعالیٰ دا کم اے، کسے ہور دا نئیں۔ ہاں جے سرکار دوعالم صَلَّی اللہ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایس لئی دعا کردین تے گل وکھری اے جویں نوح عَلَیْہِ السَّلَام دی دعا توں ای قوم تے طوفان آیا سی۔ ② ... غیب دیاں چابیاں اللہ پاک ای دے کول نیں اوہدے بغیر کوئی نئیں جان دا۔ ایس خصوصیت دے ایہہ معنیٰ نیں کہ ابتداءً بغیر دسیاں اوہناں دی حقیقت دوجے تے نئیں کُھلدی۔ تے نالے ایہہ آیت مبارک ایس گل دے مخالف نئیں کہ اللہ پاک نے کئیا ں نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام تے کئیاں ولیاں رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہِم نوں کئیاں چیزاں دا علم غیب عطا فرمایا اے۔ ایس لئی اوہ وی قرآن تے حدیث توں ثابت اے۔ ③ ... ایتھے آیت وچ پہلے نیندر مسلط کرن تے اوس توں بعد جگان دا بیان ہویا ایہدے وچ قیامت قائم ہون تے مرن توں بعد دوبارہ زندہ کیتے جان تے بوت کھلی دلیل اے کہ جیہڑا رب پاک ایس چیز تے قادر اے کہ روزانہ سون ویلے اِک قسم دی موت تہاڈے تے وارد کر دا اے جیہدے نال تہاڈے حواس تے اوہناں دے ظاہری کم جویں ویکھنا، سننا، بولنا، چلنا پھرنا، پھڑنا وغیرہ سارے رک جاندے نیں۔ ایس توں بعد فیر جاگن ویلے اوہ ای رب عزوجل سارے عضواں نوں اوہناں دے تصرفات عطا فرما دیندا اے تے اوہ رب عزوجل مخلوق نوں اوہناں دی حقیقی موت دے بعد زندگانی دے تصرفات عطا کرن تے وی قادر اے۔

مُّسَمًّى ۚ ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٦٠﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ ع ٧ ٦ ٣

ویلا پورا ہو جاوے فیر اوسے ول تہاڈا پھرنا اے فیر اوہ دس دیوے گا جو کجھ تسیں کردے سو (60) تے اوہ ای اپنے بندیاں

عِبَادِهٖ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَاۗءَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا

تے غالب اے تے اوہ تہاڈے اُتے نگہبان گھلدا اے ① ایتھوں تک کہ جدوں تہاڈے وچوں کسے نوں موت آوندی اے تے ساڈے فرشتے ② اوہدی روح قبض کردے نیں

وَهُمْ لَا يُفَرِّطُوْنَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّوْٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰىهُمُ الْحَقِّ ۭ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ ڰ وَهُوَ

تے اوہ کوئی کوتاہی نئیں کر دے (61) فیر اوہناں نوں اللہ دے ول پھیریا جاوے گا جیہڑا اوہناں دا حقیقی مالک اے۔ سن لوو، اوسے دا حکم اے تے اوہ سب توں

اَسْرَعُ الْحٰسِبِيْنَ ﴿٦٢﴾ قُلْ مَنْ يُّنَجِّيْكُمْ مِّنْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُوْنَهٗ

چھیتی حساب کرن والا اے (62) تسیں فرماؤ: اوہ کون اے جیہڑا تہانوں خشکی تے سمندر دے ڈر توں نجات دیندا اے؟ تسیں اوہنوں عاجزی نال تے

تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً ۚ لَىِٕنْ اَنْجٰىنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللّٰهُ

لک کے پکاردے او (تے تسیں کہندے او کہ) جے اوہ سانوں ایس توں نجات دے دیوے تے اسیں ضرور شکر گزاراں وچوں ہو جاواں گے (63) تسیں فرماؤ:

يُنَجِّيْكُمْ مِّنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُوْنَ ﴿٦٤﴾ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰٓى

تہانوں اوہناں ہولناکیاں توں تے ہر بے چینی توں نجات دیندا اے فیر وی تسیں شرک کردے او (64) تسیں فرماؤ: اوہ ہی ایس تے قادر اے

اَنْ يَّبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا

کہ تہاڈے تے تہاڈے اُتوں یا تہاڈے پیراں تھلوں عذاب گھلے یا وکھرے وکھرے گروہ بنا کے آپس وچ لڑا دیوے ③

حاشیہ ① ...ایہناں توں مراد اوہ فرشتے نیں جیہڑے آدم دی اولاد دے گناہ تے نیکیاں لکھ دے نیں، اوہناں نوں کراماً کاتبین آکھدے نیں۔ ہر عمل لکھیا جاندا اے تے قیامت دے دن اوہ اعمال نامہ ساری مخلوق دے سامنے پڑھیا جاوے گا تے اوس ویلے گناہ بوہت رسوائی دا سبب ہوون گے۔ اللہ پاک سانوں اوس رسوائی توں پناہ دیوے، آمین۔ ② ... ایہناں فرشتیاں توں مراد یا تے کلے حضرت ملک الموت عَلَيْهِ السَّلَام نیں، ایس صورت وچ جمع دا لفظ ''رُسُل'' تعظیم دے لئی اے یا ایہناں توں حضرت ملک الموت عَلَيْهِ السَّلَام تے اوہ فرشتے مراد نیں جیہڑے اوہناں دے مددکرن والے نیں۔ ③ ... اللہ پاک دی سنت جاریہ اے کہ اوہ اپنی نافرمانی کرن دی سزا وچ لوکاں نوں آپس وچ لڑوا کے اوہناں نوں اپنے عذاب دا مزا چکھاندا اے جویں ساڈے زمانے وچ ایس دیاں مثالاں پائیاں جاریاں نیں۔

وَّيُذِيْقَ بَعْضَكُمْ بَاْسَ بَعْضٍ ؕ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُوْنَ ﴿٦٥﴾

تے تہاڈے اک نوں دوجے دی لڑائی دا مزا چکھا دیوے۔ ویکھو اسیں کس طراں بار بار آیتاں بیان کردے آں تاں کہ اوہ لوک سمجھ جان (65)

وَكَذَّبَ بِهٖ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ ؕ قُلْ لَّسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ﴿٦٦﴾ ؕ لِكُلِّ نَبَاٍ مُّسْتَقَرٌّ ۫ وَّسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿٦٧﴾

تے تہاڈی قوم نیں اوہنوں جھٹلایا حالاں ایہی حق اے۔ تسیں فرماؤ: میں تہاڈے اُتے نگہبان نئیں آں (66) ہر خبر دے لئی اک ویلا مقرر اے① (67) تے بڑی چھیتی تسیں جان جاؤ گے

وَاِذَا رَاَيْتَ الَّذِيْنَ يَخُوْضُوْنَ فِيْۤ اٰيٰتِنَا فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوْضُوْا فِيْ حَدِيْثٍ غَيْرِهٖ ؕ وَاِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطٰنُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٦٨﴾

تے جدوں تسیں اوہ کسے ہور گل وچ نہ لگ جان تے جے شیطان تینوں بھلا دیوے تے یاد آون توں بعد ظالماں دے کول نہ بیٹھ② (68) تے پرہیزگاراں اُتے گمراہاں دے حساب توں

وَمَا عَلَى الَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ وَّلٰكِنْ ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿٦٩﴾ وَذَرِ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَعِبًا وَّلَهْوًا وَّغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهٖۤ اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌۢ بِمَا

کجھ نئیں پر نصیحت کرنا اے تاکہ او بچن (69) تے اوہناں لوکاں نوں چھڈ دیو جیہناں نیں اپنا دین ہاسہ مذاق تے کھیڈ بنا لیا تے جیہناں نوں دنیا دی زندگی نیں دھوکے وچ پا دِتا③ تے قرآن دے ذریعے نصیحت کرو تا کہ کوئی جان اپنے عملاں دی وجہ توں ہلاکت

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ رب العزت نے قرآن مجید وچ کافراں تے گنہگاراں لئی عذاب دیاں جیہڑیاں خبراں دتیاں نیں اوہناں دا اپنے ویلے تے واقع ہونا پکا اے، ایہہ اعلان سنن توں بعد وی کفر تے اڑے رہناتے گناہواں وچ لگے رہنا بوہت وڈے درجے دی حماقت اے۔ ② ...ایس آیتِ مبارکہ وچ کافراں، بے دیناں دی صحبت وچ بیٹھن توں منع کیتا گیا تے فرمایا کہ ایہناں دے کول نہ بیٹھوتے جے بھُل کے بیٹھ جاوو تے یاد آون تے اُٹھ جاؤ۔ ایس توں پتا لگا کافراں تے بے دیناں دے مذہبی جلسیاں وچ جانا، شرکت کرنا جائز نئیں، البتہ اوہ عالم دین جیہڑے ایہناں بدمذہباں دا رَد کرن لئی جاندے نیں اوہ ایس حکم وچ داخل نئیں۔ ③... دنیا دی زندگی دا توکھا ایہہ اے کہ دل تے دنیا دی محبت غالب آ جاوے تے دنیا دی زندگی تے مطمئن ہو کے بندہ اپنی آخرت توں غافل ہو جاوے۔ کافر ایس دھوکے وچ بُری طراں پھسے ہوئے نیں تے فی زمانہ کئی سارے مسلمان وی ایسے دا شکار نظر آ رہے نیں، اللہ پاک ایہناں نوں ہدایت تے اپنی آخرت بہتر بناون لئی ساری توجہ تے کوشش کرن دی توفیق عطا فرمائے۔

كَسَبَتْ ۛ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيٌّ وَّلَا شَفِيْعٌ ۚ وَاِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ

دے سپرد نہ کر دتی جاوے۔ اللہ توں بغیر نہ اوہدا کوئی مددگار ہووے گا تے نہ ای سفارشی تے جے اوہ اپنے بدلے وچ سارے معاوضے دے دیوے

لَّا يُؤْخَذْ مِنْهَا ۭ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ اُبْسِلُوْا بِمَا كَسَبُوْا ۚ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيْمٍ

تے اوہدے توں نئیں لتے جاون گے۔ ایہی اوہ لوک نیں جیہناں نوں اوہناں دے عملاں دی وجہ توں ہلاکت دے سپرد کر دِتا گیا۔ اوہناں دے لئی اوہناں دے کفر دی وجہ توں

وَّعَذَابٌ اَلِيْمٌۢ بِمَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ ع ۝٧٠ قُلْ اَنَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا ع ١٠ ١٤

کھولدے ہوئے پانی دا مشروب تے دردناک عذاب اے (70) تسیں فرماؤ: کیہ اسیں اللہ توں علاوہ اوہدی عبادت کریئے جیہڑا نہ سانوں نفع دے سکدا اے

وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰٓى اَعْقَابِنَا بَعْدَ اِذْ هَدٰىنَا اللّٰهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ

تے نہ سانوں نقصان پہنچا سکدا اے؟ تے کیہ ایس توں بعد اسیں پچھے پیریں پھر جایئے جد کہ سانوں اللہ نے ہدایت دتی اے اوس بندے وانگوں (پچھے

الشَّيٰطِيْنُ فِي الْاَرْضِ حَيْرَانَ ڬ لَهٗٓ اَصْحٰبٌ يَّدْعُوْنَهٗٓ اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا ۭ

پیریں پھر جایئے) جیہنوں شیطاناں نیں زمین وچ راہ بھلا دِتا ہووے اوہ حیران اے، اوہدے بیلی اوہنوں راہ ول بلا رے نیں کہ ایدھر آؤ۔

قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ۭ وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۙ ۝٧١

تسیں فرماؤ: کہ اللہ دی ہدایت ای ہدایت اے تے سانوں حکم اے کہ اسیں اوہدے لئی دھون رکھ دیئے جیہڑا سارے جہاناں دا پالن والا اے ① (71)

وَاَنْ اَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوْهُ ۭ وَهُوَ الَّذِيْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ۝٧٢ وَهُوَ الَّذِيْ

تے ایہہ کہ نماز قائم رکھو تے اوہدے توں ڈرو تے اوہی اے جیہدے ول تہانوں اٹھایا جاوے گا (72) تے اوہی اے جیہنے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ حق تے باطل دی دعوت دین والیاں دی اِک مثال بیان فرمائی گئی جیہدا خلاصہ ایہہ اے کہ سفر کردیاں اِک بندے نوں شیطاناں نیں منزل مقصود تک پہنچان والے راہ توں بہکا کے ہلاکت دے راہ تے چلا دِتا، اوہدے سنگی اوہنوں راہ راست ول بلان لگے تے اوہ حیران کھلوتا سوچ ریا اے کہ کدھر جاوے۔ ہن جے اوہ شیطاناں دے دسے ہوئے راہ تے ٹُریا تے ہلاک ہو جاوے گا تے جے اوہنے بیلیاں دا آکھا منیا تے سلامت رہوے گا تے منزل تے وی پہنچ جاوے گا۔ ایہہ ہی حال اوس بندے دا اے جیہڑا اسلام دے طریقے توں بہک کے شیطان دے راہ تے ٹُر پیا اے تے مسلمان اوہنوں راہ راست تے بُلا رے نیں، ہن جے ایہہ مسلماناں دی گل من لووے گا تے نجات پا لووے گا ورنہ ہلاک ہو جاوے گا۔

الثلثة

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ؕ وَيَوْمَ يَقُوْلُ كُنْ فَيَكُوْنُ ۘ قَوْلُهُ الْحَقُّ ؕ

حق دے نال اسمان تے زمین بنائے تے جس دن فنا کیتی ہوئی ہر شے نوں اوہ فرماوے گا "ہو جا" تے اوہ اوسے ویلے ہو جاوے گی۔ اوہدی گل سچی اے

وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ ؕ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ؕ وَهُوَ الْحَكِيْمُ

جس دن صور وچ پھوکیا جاوے گا اوس دن اوہدی بادشاہی اے (اوہ) ہر لکے تے ظاہر نوں جانن والا اے تے اوہی حکمت والا،

الْخَبِيْرُ ﴿٧٣﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً ۚ اِنِّيْۤ اَرٰىكَ

خبردار اے (73) تے یاد کرو جدوں ابراہیم نے اپنے باپ آزر① نوں فرمایا: کیہ تسیں بُتاں نوں (اپنا) معبود بناندے او۔ بے شک میں تہانوں

وَقَوْمَكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُرِيْۤ اِبْرٰهِيْمَ مَلَكُوْتَ السَّمٰوٰتِ وَ

تے تہاڈی قوم نوں کھلی گمراہی وچ ویکھ ریا واں (74) تے ایسے طراں اسیں ابراہیم نوں اسماناں تے زمین دی عظیم سلطنت

الْاَرْضِ وَلِيَكُوْنَ مِنَ الْمُوْقِنِيْنَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا ۚ قَالَ

وکھاندے آں تے ایس لئی کہ اوہ آپ اپنی آکھاں توں ویکھ کے یقین کرن والیاں وچوں ہو جاوے (75) فیر جدوں اوہناں اُتے رات دا ہنیرا چھایا تے اِک تارا ویکھیا، فرمایا:

هٰذَا رَبِّيْ ۚ فَلَمَّاۤ اَفَلَ قَالَ لَاۤ اُحِبُّ الْاٰفِلِيْنَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ

کیہ ایہنوں میرا رب ٹھہراندے او؟ فیر جد اوہ ڈب گیا تے فرمایا: میں ڈبن والیاں نوں پسند نئیں کردا② (76) فیر جدوں چن چمکدا ویکھیا تے فرمایا:

هٰذَا رَبِّيْ ۚ فَلَمَّاۤ اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِيْ رَبِّيْ لَاَكُوْنَنَّ مِنَ الْقَوْمِ

کیہ ایہنوں میرا رب کہندے او؟ فیر جدوں اوہ ڈُب گیا تے فرمایا: جے مینوں میرے رب نے ہدایت نہ دِتی ہندی میں وی گمراہ لوکاں

حاشیہ ① ... ایتھے آیت وچ آزر لئی "اَبْ" دا لفظ ذکر کیتا گیا اے۔ ایس دا لغوی معنی اے "باپ" پر عرف وچ "چاچے" لئی وی بوہت استعمال ہندا اے تے ایتھے ایس توں مراد چاچا اے، جویں کہ القاموس المحیط ج1، ص491 تے لکھیا اے کہ آزر حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے چاچے دا ناں اے۔ تے امام جلال الدین سیوطی رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہ نے "مَسَالِكُ الْحُنَفَاءْ" وچ وی اِنج ای لکھیا اے۔ تے نالے چاچے نوں پیو آکھنا سارے ملکاں وچ چل ریا اے خاص کر عرب وچ قرآن تے حدیث وچ وی چاچے نوں پیو آکھن دیاں مثالاں موجود نیں۔ ② ... حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے زمانے وچ لوک بُتاں، چن، تاریاں تے سورج دی پوجا کر دے سن، ایس لئی آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے بوہت ودھیا انداز وچ اوہناں چیزاں دے خدا ہون دا رَد کیتا کہ جیہڑیاں چیزاں تبدیل ہو جاندیاں نیں کہ ظاہر ہوندیاں تے ڈُب جاندیاں نیں اوہ خدا نئیں ہو سکدیاں۔

الضَّآلِّيْنَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّيْ هٰذَآ اَكْبَرُ ۚ فَلَمَّآ

وچوں ہندا (77) فیر جدوں سورج نوں چمکدا ویکھیا تے فرمایا: کیہ اینہوں میرا رب کہندے او؟ ایہہ تے اوہناں ساریاں توں وڈا اے فیر جدوں

اَفَلَتْ قَالَ يٰقَوْمِ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿٧٨﴾ اِنِّيْ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِيْ

اوہ ڈُب گیا تے فرمایا: اے میری قوم! میں اوہناں چیزاں توں آوزار آں جیہناں نوں تسیں (اللہ دا) شریک ٹھہراندے او (78) میں ہر باطل توں وکھرے ہو

فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِيْفًا وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٧٩﴾ وَحَآجَّهٗ قَوْمُهٗ ؕ

کے اپنا مونھ اوہدے ول کیتا جیہنے اسمان تے زمین بنائے تے میں مشرکاں وچوں نئیں آں ① (79) تے اوہناں دی قوم اوہناں نال

قَالَ اَتُحَآجُّوْٓنِّيْ فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنِ ؕ وَلَآ اَخَافُ مَا تُشْرِكُوْنَ بِهٖٓ اِلَّآ اَنْ

لڑن لگ پئی (ابراہیم نے) فرمایا: کیہ تسیں اللہ دے بارے میرے نال جھگڑا کردے او حالاں اوہ تے مینوں ہدایت عطا فرما چکیا تے مینوں اوہناں دا (کوئی) ڈر نئیں جیہناں

يَّشَآءَ رَبِّيْ شَيْـًٔا ؕ وَسِعَ رَبِّيْ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ؕ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ

نوں تسیں شریک دسدے اوہاں ایہہ کہ میرا رب کوئی گل چاہوے۔ ② میرے رب دا علم ہر چیز نوں گھیرے ہوئے اے تے کیہ تسیں نصیحت نئیں من دے؟ (80) تے

اَخَافُ مَآ اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُوْنَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ

میں تہاڈے شریکاں کولوں کیوں ڈراں؟ تے تسیں ایس گل توں نئیں ڈر دے کہ تسیں اللہ دا شریک اوہنوں ٹھہرایا جیہدی

عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا ؕ فَاَيُّ الْفَرِيْقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِ ۚ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٨١﴾ اَلَّذِيْنَ

کوئی دلیل اللہ نے تہاڈے اُتے نئیں اتاری تے دوہاں ٹولیاں وچ سلامتی دا زیادہ حق دار کون اے؟ جے تسیں جان دے او (81) اوہ جیہڑے

وقف لازم

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ بیان ہویا کہ حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنے آپ نوں حنیف فرمایا۔ حنیف دے معنی نیں ”سارے جھوٹھے دیناں توں صاف تے ہر باطل توں وکھرا“ ایس توں پتا لگا کہ دینِ حق دا قیام تے استحکام تدوں ای ہو سکدا اے جدوں سارے باطل دیناں توں بیزاری تے دینِ حق تے پختگی ہووے۔ دین دے معاملے وچ پولے پن دا مظاہرہ کرنا، ساریاں نوں اپنی اپنی جگہ تے ٹھیک منّنا، تے سارے مذہباں وچ اتفاق تے اتحاد پیدا کرن دی کوشش کرن نال دینِ حق دی مضبوطی ممکن نئیں۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ پیغمبر اسلام عَلَیْہِ السَّلَام دے دل وچ مخلوق دی ایہو جئی ہیبت نئیں آسکدی جیہڑی اوہناں نوں فرضاں دی ادائیگی توں روک دیوے۔

ع ٩ ٢/١٥

اٰمَنُوْا وَلَمْ يَلْبِسُوْٓا اِيْمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ وَهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٨٢﴾ وَ

ایمان لیائے تے اپنے ایمان وچ شرک نوں نہ ملایا تے اوہناں ای دے لئی سلامتی اے ایہی ہدایت پاون والے نیں (82) تے ایہہ ساڈی

تِلْكَ حُجَّتُنَآ اٰتَيْنٰهَآ اِبْرٰهِيْمَ عَلٰى قَوْمِهٖ ؕ نَرْفَعُ دَرَجٰتٍ مَّنْ نَّشَآءُ ؕ اِنَّ رَبَّكَ

بوہت پکی دلیل اے جیہڑی اسیں ابراہیم نوں اوہدی قوم دے مقابلے وچ عطا فرمائی۔ اسیں جیہدے چاہنے آں درجے اُچے کر دیندے آں۔ بے شک تہاڈا رب

حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿٨٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ ؕ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوْحًا هَدَيْنَا

حکمت والا، علم والا اے ① (83) تے اسیں اوہناں نوں اسحاق تے یعقوب عطا کیتے۔ اوہناں ساریاں نوں اسیں ہدایت دِتی تے اوہناں توں پہلے نوح نوں ہدایت

مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوْبَ وَيُوْسُفَ وَمُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ؕ

دِتی تے اوہدی اولاد وچوں داؤد تے سلیمان تے ایوب تے یوسف تے موسیٰ تے ہارون نوں (ہدایت عطا فرمائی)

وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٨٤﴾ ۙ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَعِيْسٰى وَاِلْيَاسَ ؕ كُلٌّ

تے اِنج ای اسیں نیک لوکاں نوں بدلہ دیندے آں ② (84) تے زکریا تے یحییٰ تے عیسیٰ تے الیاس نوں (ہدایت یافتہ بنایا) ایہہ سارے

مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٨٥﴾ ۙ وَاِسْمٰعِيْلَ وَالْيَسَعَ وَيُوْنُسَ وَلُوْطًا ؕ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى

ساڈے خاص بندیاں وچوں نیں (85) تے اسماعیل تے یسع تے یونس تے لوط نوں (ہدایت دِتی) تے اسیں ساریاں نوں سارے جہان والیاں تے فضیلت

الْعٰلَمِيْنَ ﴿٨٦﴾ ۙ وَمِنْ اٰبَآئِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْ ۚ وَاجْتَبَيْنٰهُمْ وَهَدَيْنٰهُمْ

عطا فرمائی ③ (86) تے ایہناں دے باپ دادا تے ایہناں دی اولاد تے ایہناں دے بھراواں وچوں (وی) کئیاں نوں (ہدایت دتی) تے اسیں اوہناں نوں چُن لیا تے اسیں

حاشیہ ① ... ایس رکوع وچ حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دی شان تے دوجے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی عظمت دا ذکر اے تے ایس سارے بیان دا مقصد سارے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے آقا امام الانبیاء صَلَّی اللہ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تسلی تے تعلیم تے تربیت اے، جویں کہ رکوع دے آخر وچ اے۔ ایس توں پتا لگا کہ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دا کثرت نال ذکر کرناتے محفلاں، مجلساں نوں اوہناں دے پاک ذکر نال سجاؤنا اللہ پاک نوں بوہت محبوب اے تے ایمان دی طاقت تے عقیدہ توحید نوں پکا کرن دا بہترین ذریعہ اے۔

② ... حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نوں اللہ پاک نے ایہہ مقام تے مرتبہ عطا فرمایا کہ آپ توں بعد جنے وی انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام جلوہ فرما ہوئے سارے آپ دی اولاد وچوں سن۔ ③ ... ایس آیت وچ ایس گل دی دلیل اے کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام فرشتیاں توں افضل نیں ایس لئی کہ عالَم یعنی جہان وچ اللہ پاک توں علاوہ سارے موجودات داخل نیں تے فرشتے وی ایسے وچ داخل نیں تے جدوں سارے جہان والیاں تے فضیلت دِتی تے فرشتیاں تے وی فضیلت ثابت ہو گئی۔

اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٨٧﴾ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِىْ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ

اوہناں نوں سدھے راہ ول ہدایت دتی (87) ایہہ اللہ دی ہدایت اے ① اوہ اپنے بندیاں وچوں جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے

وَلَوْ اَشْرَكُوْا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٨٨﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ

تے جے اوہ (وی بالفرض) شرک کردے تے ضرور اوہناں دے سارے عمل ضائع ہو جاندے (88) ایہی اوہ ہستیاں نیں جیہناں نوں اسیں کتاب تے حکمت

الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ فَاِنْ يَّكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُلَآءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوْا

تے نبوت عطا کیتی تے جے کافر ایہناں چیزاں دا انکار کر دے نیں تے اسیں اوہدے لئی ایہو جئی قوم مقرر کر رکھی اے جیہڑی ایہناں چیزاں دا انکار کرن والی

بِهَا بِكٰفِرِيْنَ ﴿٨٩﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰىهُمُ اقْتَدِهْ ؕ قُلْ لَّآ اَسْـَٔلُكُمْ

نئیں (89) ایہی اوہ (پاک) ہستیاں نیں جیہناں نوں اللہ نے ہدایت دتی تے تسیں ایہناں دی ہدایت دی پیروی کرو ② تسیں فرماؤ: میں ایہدے اُتے تہاڈے کولوں کوئی

عَلَيْهِ اَجْرًا ؕ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعٰلَمِيْنَ ﴿٩٠﴾ ع وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ ١٠ ع ١٦

اجرت نئیں منگدا۔ ایہہ صرف سارے جہان والیاں لئی نصیحت اے (90) تے یہودیاں نے اللہ دی قدر نہ کیتی جویں قدر کرن دا حق سی جدوں

قَالُوْا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِّنْ شَىْءٍ ؕ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ الَّذِىْ جَآءَ بِهٖ

اوہناں نیں آکھیا: اللہ نے کسے انسان تے کوئی چیز نئیں نازل کیتی۔ تسیں فرماؤ: اوہ کتاب کنے اتاری سی جیہنوں موسیٰ لے کے آئے

مُوْسٰى نُوْرًا وَّهُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُوْنَهٗ قَرَاطِيْسَ تُبْدُوْنَهَا وَتُخْفُوْنَ كَثِيْرًا ۚ

سن؟ نور تے لوکاں لئی ہدایت سی ③ جیہدے تسیں وکھرے وکھرے کاغذ بنا لے سن، کجھ ظاہر کردے او تے بوہت سارا لُکا لیندے او

حاشیہ ① ... ایتھے ایس توں مراد صراطِ مستقیم (سدھے راہ) ول ہدایت اے یا ایس چیز دی پہچان مراد اے کہ اللہ پاک واحد تے یکتا اے تے اوہدا کوئی شریک نئیں۔ ② ... دین دے عالماں نیں ایس آیت توں ایہہ مسئلہ ثابت کیتا اے کہ سرکار دوعالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم سارے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام توں افضل نیں ایس لئی کہ جیہڑا شرف و کمال تے خصوصیات تے صفتاں وکھرے وکھرے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں دتیاں گئیاں سن ساڈے نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم لئی ساریاں نوں اکٹھا فرما دِتا تے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں حکم دِتا "فَبِهُدٰىهُمُ اقْتَدِهْ" تے جدوں آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم سارے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دیاں کمال صفتاں دے جامع نیں تے بے شک ساریاں توں افضل ہوئے۔ ③ ... یہودیاں دے اِک وڈے عالم مالک ابنِ صیف نے نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال بحث کردیاں ایہہ آکھیا کہ اللہ پاک نے کسے بندے تے کجھ نئیں اتاریا۔ ایس تے ایہہ آیت کریمہ نازل ہوئی۔

وَعُلِّمْتُمْ مَّا لَمْ تَعْلَمُوْٓا اَنْتُمْ وَلَآ اٰبَآؤُكُمْ ؕ قُلِ اللّٰهُ ۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِيْ

تے تہانوں او سکھایا جاندا اے جیہڑا نہ تہانوں پتا سی نہ تہاڈے پیو دادے نوں۔ تسیں فرماؤ: ''اللہ'' فیر ایہناں نوں ایہناں دی بےہودگی وچ

خَوْضِهِمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿٩١﴾ وَهٰذَا كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ مُبٰرَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِيْ بَيْنَ

کھیڈدیاں ہویاں چھڈ دے (91) تے ایہہ برکت والی کتاب اے جیہنوں اسیں نازل فرمایا اے، پہلیاں کتاباں دی تصدیق کرن والی اے

يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا ؕ وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ

تے ایس لئی (اتری) تاں کہ تسیں ایہدے ذریعے مرکزی شہر تے ایہدے آلے دوالے والیاں نوں ڈر سناوو تے جیہڑے آخرت تے ایمان لیاوندے نیں

يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿٩٢﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى

اوہی ایس کتاب اُتے ایمان لیاندے نیں تے اوہ اپنی نماز دی حفاظت کردے نیں (92) تے ایس توں ودھ کے ظالم کون؟ جیہڑا اللہ تے جھوٹھ

اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوْحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوْحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ وَّمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ

بنھے ① یا آکھے: میرے ول وحی کیتی گئی حالاں اوہدے ول کسے شے دی وحی نئیں گھلی گئی ② تے جیہڑا آکھے میں وی ہنے ایہو جیا اتار دیاں گا

مِثْلَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ ؕ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ فِيْ غَمَرٰتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ

جس طراں دا اللہ نے اُتاریا اے۔ تے جے تسیں ویکھو جدوں ظالم موت دیاں سختیاں وچ ہندے نیں تے فرشتے ہتھ

بَاسِطُوْٓا اَيْدِيْهِمْ ۚ اَخْرِجُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ

پھیلاندیاں ہویاں آکھدے نیں کہ اپنیاں جاناں کڈو۔ اَج تہانوں ذلت دا عذاب دِتا جاوے گا اوہدے بدلے وچ جیہڑیاں

تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيٰتِهٖ تَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ

تسیں اللہ اُتے ناحق گلاں کہندے سو تے اوہدیاں آیتاں توں تکبر کردے سو (93) تے بے شک

حاشیہ ① ... آیت دا ایہہ حصہ مسیلمہ کذاب بارے نازل ہویا جیہنے یمن دے علاقے یمامہ وچ نبوت دا جھوٹھا دعویٰ کیتا سی تے قبیلہ بنی حنیفہ دے کجھ لوک ایہدے فریب وچ آ گئے سن۔ ② ... آیت دا ایہہ حصہ عبد اللہ بن اُبی سرح وحی دے کاتب بارے نازل ہویا جیہنے اِک موقعہ تے ایہہ گمان کر لیا کہ اوہدے اُتے وحی نازل ہون لگ پئی اے، فیر ایہہ مرتد ہو گیا تے آخرکار حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانے وچ ای فتح مکہ توں پہلاں دوبارہ اسلام نال مشرف ہویا۔

جِئْتُمُوْنَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّتَرَكْتُمْ مَّا خَوَّلْنٰكُمْ وَرَآءَ

تسیں ساڈے کول کلے آئے ① جویں اسیں تہانوں پہلی وار پیدا کیتا سی تے تسیں اپنے پچھے اوہ سارا مال پونجی چھڈ آئے جیہڑا اسیں تہانوں

ظُهُوْرِكُمْ ۚ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيْكُمْ شُرَكٰٓؤُا ؕ

دِتا سی تے (اج) اسیں تہاڈے نال تہاڈے اوہناں سفارشیاں نوں نئیں ویکھ دے جیہناں نوں تسیں خیال کردے سو کہ اوہ تہاڈے وچ (ساڈے) شریک نیں۔ ②

لَقَدْ تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَّا كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿٩٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ ع ١١ ١٧

بے شک تہاڈے وچکار جدائی ہو گئی تے تہاڈے توں اوہ غائب ہو گئے جیہناں (دے معبود ہوون) دا تسیں دعویٰ کردے سو (94) بے شک اللہ دانے

الْحَبِّ وَالنَّوٰى ؕ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ؕ

تے گٹھک نوں چیرن والا اے، زندہ نوں مردے وچوں کڈن تے مردے نوں زندہ وچوں کڈن والا اے،

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ الْاِصْبَاحِ ۚ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَّالشَّمْسَ

ایہہ اللہ اے تے تسیں کتھے پھرے جاندے او؟ (95) (اوہ) ہنیریاں نوں چیر کے سویر کڈن والا (اے) تے اوہنے رات نوں آرام (دا ذریعہ) بنایا تے اوہنے سورج

وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ؕ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ

تے چن نوں (ویلیاں دے) حساب (دا ذریعہ بنایا) ایہہ زبردست، علم والے دا مقرر کیتا ہویا اندازہ اے ③ (96) تے اوہی اے جیہنے

لَكُمُ النُّجُوْمَ لِتَهْتَدُوْا بِهَا فِيْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ؕ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ

تہاڈے لئی تارے بنائے تاں کہ تسیں اوہناں دے ذریعے خشکی تے سمندر دے ہنیریاں وچ راہ پاوو۔ بے شک اسیں علم والیاں

لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿٩٧﴾ وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ

لئی تفصیل نال نشانیاں بیان کر دتیاں (97) تے اوہی اے جیہنے تہانوں اِک جان توں پیدا کیتا فیر کتے ٹھکانہ اے

حاشیہ ① ... عربی زبان دا ایہہ طور طریقہ اے کہ مستقبل وچ ہون والی قطعی تے یقینی گل نوں ماضی دے صیغے نال بیان کیتا جاندا اے ایس لئی کہ قیامت والے دن اللہ پاک دے حضور کلے حاضر ہونا یقینی تے قطعی اے ایس لئی ایتھے ایہنوں ماضی نال بیان کیتا گیا اے۔ ② ... ایس توں ایہہ مراد اے کہ تہاڈے خیال دے مطابق تہاڈی عبادت دا حق دار ہون وچ اللہ پاک دے شریک نیں۔ ③ ... ایس آیت توں پتا لگا کہ ریاضی دا علم، نباتات (زمین وچ اُگن والی چیزاں) دا علم فلکیات (اسمان دے نظام) دا علم حیواناں دا علم وی بوہت اعلیٰ علم نیں کہ ایہناں توں کائنات دے خالق اللہ پاک دی قدرت کاملہ ظاہر ہندی اے۔ ایس لئی کہ اللہ پاک نے اسمانی تے زمینی چیزاں نوں اپنی قدرت دا نمونہ بنایا اے۔

وَّمُسْتَوْدَعٌ ؕ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّفْقَهُوْنَ ﴿٩٨﴾ وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ مِنَ

تے کتے امانت رکھن دی جگہ اے۔ ① بے شک اسیں سمجھن والیاں لئی نشانیاں تفصیل نال بیان کر دتیاں (98) تے اوہی اے جیہنے اسمان توں

السَّمَآءِ مَآءً ۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ

پانی اُتاریا فیر اسیں اوہدے ذریعے ہر اُگن والی چیز کڈی تے اسیں اوہدے توں ہری بھری کھیتی کڈی جیہدے وچ اسیں اِک دوجے تے چڑھے ہوئے دانے

حَبًّا مُّتَرَاكِبًا ۚ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَّجَنّٰتٍ مِّنْ اَعْنَابٍ

کڈنے آں تے کھجیاں وچوں (کھجور دے) گچھے (کڈنے آں جیہڑے پھلاں دی کثرت نال) لمکے ہوئے ہندے نیں۔ تے انگور دے باغ تے

وَّالزَّيْتُوْنَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَّغَيْرَ مُتَشَابِهٍ ؕ اُنْظُرُوْٓا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَآ اَثْمَرَ

زیتون تے انار (کڈنے آں جیہڑے) کسی خوبی وچ اِک دوجے نال ملدے ہندے نیں تے کسی خوبی وچ وکھرے ہندے نیں۔ تسیں درخت دے پھل تے اوہدے پکن

وَيَنْعِهٖ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكُمْ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٩٩﴾ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ وَ

ول ویکھو جدوں اوہ پھل دیوے۔ بے شک ایہدے وچ ایمان والیاں لئی نشانیاں نیں ② (99) تے لوکاں نیں جِنّاں نوں اللہ دا شریک بنا لیا حالاں اللہ

خَلَقَهُمْ وَخَرَقُوْا لَهٗ بَنِيْنَ وَبَنٰتٍۢ بِغَيْرِ عِلْمٍ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿١٠٠﴾ ع ١٢ ١٨

نے تے اوہناں نوں پیدا کیتا اے تے لوکاں نیں اللہ لئی جہالت نال پُتر تے دھیاں بنا لئیاں حالاں اللہ پاک ایہناں دیاں بیان کیتیاں ہویاں چیزاں توں پاک تے اُچا اے ③ (100)

حاشیہ ① ... ایتھے آیت وچ "مُسْتَقَرٌّ" توں مراد ایہہ اے کہ ماں دے رحم وچ یا زمین دے اُتے تہاڈا ٹھکانہ بنایا، تے "مُسْتَوْدَعٌ" توں مراد ایہہ اے کہ باپ دی کنڈ یا زمین دے اندر تہاڈے لئی امانت رکھے جان دی جگہ بنائی اے۔
② ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے اپنی قدرت دی کیہو جئی عظیم دلیل بیان فرمائی کہ ویکھو پانی اِک اے تے جس زمین توں سب کجھ اُگ ریا اے اوہ اِک اے پر اللہ پاک نے ایس توں جیہڑیاں چیزاں اُگائیاں اوہ قسم قسم تے رنگا رنگ دیاں نیں تے جیہڑا رب عظیم اِک پانی توں اینی قسم دیاں سبزیاں پیدا فرمان تے قادر اے تے اوہ اِک صور دی پھُوک توں سارے عالم نوں مارن تے زندہ کرن تے وی قادر اے ایس لئی قیامت برحق اے۔ ③ ... سابقہ آیتاں وچ بیان کیتیاں گئیاں قدرت دیاں دلیلاں، عجیب حکمتاں تے ان گنت نعمتاں پیدا کیتے جان تے لوکاں نوں عطا کیتے جان دا تقاضا ایہہ سی کہ سارے لوک اوس کریم کارساز تے ایمان لیاندے پر ایہدے بجائے بت پوجن والیاں نیں ایہہ ستم کیتا کہ جِنّاں نوں اللہ پاک دا شریک قرار دِتا کہ ایہناں دی اطاعت کرکے بت پرست ہو گئے تے اللہ پاک لئی معاذ اللہ پُتر تے دھیاں بنا لیاں حالاں کہ اللہ پاک ایہناں دیاں بیان کیتیاں ہویاں چیزاں توں پاک تے بلند اے تے ایہہ چیزاں اوہدی شان دے لائق ای نئیں۔

بَدِيْعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اَنّٰى يَكُوْنُ لَهٗ وَلَدٌ وَّلَمْ تَكُنْ لَّهٗ صَاحِبَةٌ ؕ

اوہ بغیر کسے نمونے دے اسماناں تے زمین دا بنان والا اے۔ اوہدے لئی اولاد کس طراں ہو سکدی اے؟ حالاں اوہدی بیوی (ای) نئیں اے

وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١٠١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۚ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ

تے اوہنے ہر شے نوں پیدا کیتا اے تے اوہ ہر شے نوں جانن والا اے (101) ایہہ اللہ تہاڈا رب اے، ایہدے علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں،

خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوْهُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ

ہر شے نوں پیدا فرمان والا اے تے تسیں اوہدی عبادت کرو تے اوہ ہر چیز تے نگہبان اے① (102) اکھاں اوہنوں گھیر

الْاَبْصَارُ ۫ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ ۚ وَهُوَ اللَّطِيْفُ الْخَبِيْرُ ﴿١٠٣﴾ قَدْ

نئیں سکدیاں تے اوہنے ساریاں اکھاں نوں گھیر یا ہویا اے او ہی ہر باریک چیز نوں جانن والا، وڈا خبردار اے② (103) بے شک تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں

جَآءَكُمْ بَصَآئِرُ مِنْ رَّبِّكُمْ ۚ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا ؕ

اکھاں کھولن والیاں دلیلاں آ گئیاں تے جیہنے (اوہناں نوں) ویکھ لیا تے اپنے فیدے دے لئی ای (کیتا) تے جیہڑا (ویکھن توں) اکھا ریا تے ایہہ وی

وَمَاۤ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيْظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ وَلِيَقُوْلُوْا

اوہدے تے ای اے تے میں تہاڈے تے نگہبان نئیں (104) تے اسیں ایسے طراں بار بار آیتاں بیان کرنے آں تے ایس لئی تاں کہ کافر بول اُٹھن کہ تسیں پڑھ لیا اے تے

دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهٗ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿١٠٥﴾ اِتَّبِعْ مَاۤ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ۚ

ایس لئی تاں کہ اسیں اوہنوں علم والیاں لئی واضح کر دیئے (105) تسیں اوس وحی دی پیروی کرو جیہڑی تہاڈے رب ولوں گھلی گئی اے،

حاشیہ ① ... اللہ پاک دی عظمت شان تے قدرت بیان کرکے فرمایا جا ریا اے جیہدیاں ایہو جیاں عظیم صفتاں نیں او ہی اللہ تہاڈا رب اے تے اوہی عبادت دا حق دار اے ایس لئی تسیں صرف اوہدی عبادت کرو۔ ② ... ایس آیت دا مفہوم سمجھنا بڑا ضروری اے ایس لئی کہ عقیدیاں دے متعلق بوہت سارے مسئلیاں دا دارومدار ایسے تے ای اے، مختصر طور تے ایہہ یاد رکھو کہ ادراک دا معنی اے کہ ویکھی جان والی چیز دی ساریاں طرفاں تے حداں توں واقف ہونا کہ ایہہ چیز فلاں جگہ توں شروع ہو کے فلاں جگہ تے ختم ہو گئی جویں انسان نوں اسیں آکھئے کہ سر توں شروع ہوکے پیر تے تک گیا، ایسے نوں احاطہ (گھیرنا) کہندے نیں۔ جمہور مفسرین ادراک دی تفسیر احاطہ توں فرماندے نیں تے احاطہ اوسے چیز دا ہو سکدا اے جیہدیاں حداں تے جہتاں ہوون۔ اللہ پاک لئی حد تے جہت محال (ناممکن) اے تے اوہدا ادراک تے احاطہ وی ناممکن اے۔ ہاں دیدار ممکن تے قیامت وچ مومناں لئی ثابت اے تے ایہہ ای اہل سنت دا مذہب اے۔

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَآ اَشْرَكُوْا ؕ

اوہدے توں علاوہ کوئی معبود نئیں تے مشرکاں توں منہ پھیر لوو (106) تے جے اللہ چاہندا تے اوہ شرک نہ کردے ①

وَمَا جَعَلْنٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا ۚ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ﴿١٠٧﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِيْنَ

تے اسیں تہانوں اوہناں تے نگہبان نئیں بنایا تے نہ تسیں اوہناں تے نگران او (107) تے اوہناں نوں برا بھلا نہ آکھو جیہناں نوں اوہ

يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ ؕ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ

اللہ توں علاوہ پوجدے نیں کہ اوہ زیادتی کردیاں ہویاں جہالت دی وجہ توں اللہ دی شان وچ بے ادبی کرن گے ② ایسے طراں اسیں ہر امت دی نظر وچ

عَمَلَهُمْ ۪ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَّرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٠٨﴾ وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ

اوہناں دے عمل نوں سجا دِتا فیر اوہناں نیں اپنے رب ول پھرنا اے تے اوہ اوہناں نوں دس دیوے گا جو اوہ کر دے سن (108) تے اوہناں بڑی تاکید نال

جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا ؕ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيٰتُ عِنْدَ اللّٰهِ ؕ وَمَا

اللہ دی قسم کھاہدی کہ جے اوہناں کول کوئی نشانی آئی تے ضرور اوہدے تے ایمان لے آون گے۔ تسیں فرماو دیو: نشانیاں تے اللہ دے کول نیں تے تہانوں

يُشْعِرُكُمْ ۙ اَنَّهَآ اِذَا جَآءَتْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ اَفْـِٕدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ

کیہ خبر کہ جد اوہ (نشانیاں) آون گیاں تے (وی) ایہہ ایمان نئیں لیاون گے (109) تے اسیں ایہناں دے دِلاں تے ایہناں دیاں اکھاں نوں پھیر دیاں گے

كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوْا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّنَذَرُهُمْ فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿١١٠﴾ ع ١٤ ١٩

جس طراں ایہہ پہلی وار اوہدے تے ایمان نئیں لیائے سن تے اوہناں نوں اوہناں دی سرکشی وچ بھٹکدیاں ہویاں چھڈ دیاں گے ③ (110)

حاشیہ ① ... دنیا دا کوئی کم اللہ پاک دی مرضی تے ارادے دے بغیر نئیں ہو سکدا، ایس لئی کافر دا کفر، مشرکاں دا شرک تے گنہگاراں دے گناہ اللہ پاک دے ارادے تے مرضی نال نیں، ہاں اللہ پاک کفرو شرک تے گناہ توں راضی نئیں تے نہ ای اوہنے ایہناں چیزاں دا حکم دِتا اے۔ ② ... ایس آیت توں چار مسئلے پتا لگے۔ (1) جے غیر ضروری عبادت ایسے فساد دا ذریعہ بن جاوے جیہڑا ختم نہ ہو سکے تے اوہنوں چھڈ دِتا جاوے۔ (2) وعظ کرن والے تے عالم ایس طریقے نال وعظ نہ کرن کہ جیہدے نال لوکاں وچ ضد پیدا ہو جاوے تے فساد تے مار کٹ تک حالات پہنچ جان۔ (3) جے کسے دے بارے ایہہ پکا خطرہ ہووے کہ ایہنوں نصیحت کرنا ہور زیادہ خرابی دی وجہ ہووے گا تے نہ کرے۔ (4) کدی ضد نال بندہ اپنا دین وی گوا بیٹھدا اے جویں مکے دے کافر اللہ پاک نوں من دے سن فیر حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی ضد وچ آ کے اللہ پاک دی شان وچ وی بے ادبی کردے سن۔ ③ ... ایس آیت دا خلاصہ ایہہ اے کہ کافر پہلے وی معجزات ویکھ کے ایمان نئیں لیائے جویں چن دا دو ٹکڑے ہو جانا تے دوجے معجزات، ایسے طراں ایہہ ہن وی ایمان نئیں لیان گے تے ایہناں دے ایمان لیان دے سارے وعدے جھوٹھے نیں۔

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ

تے جے اسیں اوہناں ول فرشتے نازل کر دیندے تے مردے اوہناں نال گلاں کردے تے اسیں ہر چیز اوہناں دے سامنے

قُبُلًا مَّا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْٓا اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُوْنَ ﴿١١١﴾

جمع کر دیندے تد وی اوہ ایمان لیان والے نئیں سن پر ایہہ کہ اللہ چاہندا پر ایہناں وچ بتھیرے لوک جاہل نیں (111)

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيٰطِيْنَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوْحِيْ بَعْضُهُمْ

تے ایسے طراں اسیں ہر نبی دا دشمن بنایا انساناں تے جناں دے شیطاناں نوں اوہناں وچ اِک دوجے نوں دھوکہ

اِلٰى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوْرًا ۭ وَلَوْ شَاۗءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوْهُ فَذَرْهُمْ

دین لئی بناؤٹی گلاں دے وسوسے پاندا اے تے جے تہاڈ رب چاہندا تے اوہ اِنج نہ کردے تے تسیں اوہناں نوں

وَمَا يَفْتَرُوْنَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٕدَةُ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ

تے اوہناں دیاں بناؤٹی گلاں نوں چھڈ دیو ① (112) تے تاں کہ آخرت اُتے ایمان نہ لیان والیاں دے دل اوہناں بناؤٹی گلاں ول مائل ہو جاون

وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوْا مَا هُمْ مُّقْتَرِفُوْنَ ﴿١١٣﴾ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغِيْ حَكَمًا

تے تاں کہ اوہ ایہناں گلاں نوں پسند کر لین تے اوہ اوسے گناہ نوں کرن جیہدے وچ ایہہ آپ پئے ہوئے نیں ② (113) تے کیہ میں اللہ توں علاوہ کسے نوں حاکم بنالواں؟ ③

حاشیہ ① ... جیہڑا گمراہ دوجیاں نوں شریعت دے خلاف کم دی ترغیب دیوے اوہ انسانی شیطان اے بھاویں اوہ اپنے عزیزاں وچوں ہووے یا عالم دے لباس وچ ہووے، نالے ایہدے وچ اوہ سارے لوک داخل نیں جیہڑے آزاد خیال یا روشن خیالی دے ناں تے شرعی کماں دے خلاف پلان بناندے تے منصوبے بناندے تے اوہدے لئی تنظیماں بناندے رہندے نیں۔ ایہناں ساریاں توں بچنا ضروری اے۔ ② ... ہر اِک دا دل اپنے ہم جنس ول جُھکدا اے، ایس لئی جے کسے آدمی دا دل گنہگاراں، گمراہاں ول چوکھا جُھکدا اے تے اوہنوں غور کرنا چاہیدا اے کہ کتے انج تے نئیں کہ اوہدے دل وچ وی گمراہی تے برائی دی محبت ڈیرا لائی بیٹھی اے۔ ③ ... اسلامی عقیدیاں تے شرعی قطعی مسئلیاں وچ کسے نوں فیصلہ کرن والا بناؤنا، کثرتِ رائے دا اعتبار کرنا یا جمہوریت دی رٹ لاؤنا وغیرہ کسے چیز دی اجازت نئیں اللہ پاک تے اوہدے رسول دے فرمان اُتے ہر حال وچ عمل لازم اے۔ کوئی ایہدا فیصلہ کرے یا نہ کرے، لوکاں دی رائے ایہدے حق وچ ہووے یا مخالف۔

وَّهُوَ الَّذِیْۤ اَنْزَلَ اِلَیْكُمُ الْكِتٰبَ مُفَصَّلًا ؕ وَ الَّذِیْنَ اٰتَیْنٰهُمُ الْكِتٰبَ یَعْلَمُوْنَ

حالاں اوہی اے جیہنے تہاڈے وَل تفصیل والی کتاب اتاری تے جیہناں لوکاں نوں اسیں کتاب دتی اوہ جاندے نیں

اَنَّهٗ مُنَزَّلٌ مِّنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِیْنَ ﴿۱۱۴﴾ وَ تَمَّتْ كَلِمَتُ

کہ ایہہ تیرے رب ولوں حق نال اتاری گئی اے تے اے سنن والے ① توں کدے وی شک کرن والیاں وچوں نہ ہوویں (114) تے سچ تے انصاف دے

رَبِّكَ صِدْقًا وَّ عَدْلًا ؕ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ ۚ وَ هُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ ﴿۱۱۵﴾ وَ اِنْ تُطِعْ

اعتبار توں تیرے رب دے کلمے کامل نیں۔ ایہدے کلمے نوں کوئی بدلن والا نئیں تے اوہی سنن والا، جاننں والا اے (115) تے اے سنن

اَكْثَرَ مَنْ فِی الْاَرْضِ یُضِلُّوْكَ عَنْ سَبِیْلِ اللّٰهِ ؕ اِنْ یَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَ

والے! زمین وچ بوہتے اوہ نیں کہ توں اوہناں تے کہن تے چلیں تے تینوں اللہ دی راہ توں بھٹکا دیون، ② ایہہ صرف خیال دی پیروی کردے نیں تے

اِنْ هُمْ اِلَّا یَخْرُصُوْنَ ﴿۱۱۶﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ مَنْ یَّضِلُّ عَنْ سَبِیْلِهٖ ۚ وَ هُوَ

ایہہ صرف اندازے لا رہے نیں (116) بے شک تیرا رب چنگی طراں جان دا اے کہ کیہڑا اوہدی راہ توں بھٹکیا ہویا اے تے اوہ

اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِیْنَ ﴿۱۱۷﴾ فَكُلُوْا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَیْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰیٰتِهٖ

ہدایت والیاں نوں (وی) چنگی طراں جاندا اے (117) تے اوہدے وچوں کھاؤ جیہدے اُتے اللہ دا ناں لیا گیا ③ جے تسیں اوہدیاں آیتاں تے ایمان رکھدے

حاشیہ ① ... ایہو جیہاں جگہ تے آیت نوں سنن والا ہر مخاطب مراد ہندا اے یا ظاہری طور تے خطاب نبی اکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّم نال ہندا اے پر مراد آپ دی اُمت ہندی اے۔ ② ... ایس آیت وچ ایہہ پہلو وی داخل اے کہ عوام ایہو جیہے لوکاں توں وی بچدے رہن جیہڑے اسلام دا روپ وٹا کے، اسلامی تعلیمات دے پھیلان نوں اپنی ڈھال بنا کے اسلام ای دیاں جڑاں کھوکھلیاں کرن وچ لگے ہوئے نیں، دین دے طے شدہ کماں وچ اوہناں دیاں قیاس آرائیاں، حق نوں باطل تے باطل نوں حق ظاہر کرن وچ اوہناں دیاں لائیاں ہویاں طاقتاں کسے کم دیاں نئیں، ایہناں دی پیروی دنیا تے آخرت دے بوہت وڈے خسارے دی وجہ بن سکدی اے۔ ③ ...ایس آیت دا معنٰی ایہہ اے کہ ”جیہڑا جانور اللہ پاک دے ناں تے ذبح کیتا گیا اوہنوں کھاؤ تے جیہڑا اپنی موت مریا یا بُتاں دے ناں تے ذبح کیتا گیا اوہ حرام اے“۔جانور دے حلال ہون دا تعلق اللہ پاک دے ناں تے ذبح ہون توں اے، نالے حلال تے حرام دا اختیار اللہ پاک دے کول اے ایس لئی اوہدی ہدایت دے مطابق ای چیزاں نوں حلال یا حرام قرار دیو۔

مُؤْمِنِيْنَ ﴿١١٨﴾ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَاْكُلُوْا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَّا

او (118) تے تہانوں کیہ اے کہ تسیں اوہدے وچوں نہ کھاؤ جیہدے تے اللہ داناں لیا گیا اے؟ حالاں اوہ تے تہاڈے لئی اوہ چیزاں تفصیل نال بیان کر چکیا اے جیہڑیاں

حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ ؕ وَاِنَّ كَثِيْرًا لَّيُضِلُّوْنَ بِاَهْوَآئِهِمْ

اوہنے تہاڈے تے حرام کیتیاں نیں ① سوائے اوہناں چیزاں دے جیہناں ول تسیں مجبور ہو جاؤ تے بے شک بوہتے لوکیں لا علمی وچ اپنیاں خاہشاں دی وجہ توں

بِغَيْرِ عِلْمٍ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِيْنَ ﴿١١٩﴾ وَذَرُوْا ظَاهِرَ الْاِثْمِ

گمراہ کردے نیں۔ ② بے شک تیرا رب حد توں ودھن والیاں نوں چنگی طراں جان دا اے (119) تے ظاہری تے باطنی

وَبَاطِنَهٗ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْسِبُوْنَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوْا يَقْتَرِفُوْنَ ﴿١٢٠﴾

سارے گناہ چھڈ دیو بے شک جیہڑے لوک گناہ کماندے نیں اوہناں نوں بڑی چھیتی اوہناں گناہواں دا بدلہ دِتا جاوے گا جیہناں نوں اوہ کردے سن (120)

وَلَا تَاْكُلُوْا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهٗ لَفِسْقٌ ؕ وَاِنَّ الشَّيٰطِيْنَ

تے جیہدے تے اللہ دا ناں نہ لیا گیا ہووے اوہنوں نہ کھاؤ ③ تے بے شک ایہہ نافرمانی اے تے بے شک شیطان

لَيُوْحُوْنَ اِلٰٓى اَوْلِيٰٓئِهِمْ لِيُجَادِلُوْكُمْ ۚ وَاِنْ اَطَعْتُمُوْهُمْ اِنَّكُمْ

اپنے بیلیاں دے دِلاں وچ وسوسے پاندے نیں تاں کہ اوہ تہاڈے نال جھگڑا کرن ④ تے جے تسیں اوہناں دا کہنا منو گے تے اوس ویلے تسیں وی

حاشیہ ① ... ایس توں پتہ لگا کہ قانون ایہہ اے کہ حرام چیزاں دا تفصیل نال ذکر ہندا اے تے جس چیز نوں حرام نہ فرمایا گیا ہووے اوہ حلال اے۔ ② ... اپنے ولوں مختلف جانوراں یا چیزاں نوں حرام قرار دے دینا گمراہی اے۔ ایس آیت تے اوہ لوک وی غور کرن جیہڑے ولیاں دے ایصال ثواب لئی مقرر کیتے ہوئے جانوراں نوں حرام قرار دیندے نیں حالاں کہ اوہ اللہ پاک دے ناں تے ای ذبح کیتے جاندے نیں۔ ③ ... حکم ایہہ اے کہ جس جانور تے مسلمان یا کتابی نیں جان بُجھ کے اللہ پاک دا ناں ذکر نہ کیتا اوہ حرام اے تے جے بھُل کے ناں لینا رہ گیا تے حلال اے تے مسلمان تے کتابی توں علاوہ کسے دوجے دا ذبح کیتا ہویا مطلقاً حرام اے۔ ایتھے کتابی توں مراد اوہ اہل کتاب نیں جیہڑے اپنے نبی تے کتاب تے ایمان رکھدے نیں۔ صرف ناں دے عیسائی تے حقیقت وچ دہریہ مراد نئیں نیں۔ ایس آیت توں پتہ لگا کہ بغیر علم توں دین دے مسئلیاں وچ جھگڑنا یا صرف جھگڑے دی نیت نال مناظرہ کرنا شیطانی لوکاں دا کم اے پر حق نوں ثابت کرن لئی مناظرہ کرنا عبادت اے۔

لَمُشْرِكُوْنَ ﴿١٢١﴾ اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنٰهُ وَجَعَلْنَا لَهٗ نُوْرًا يَّمْشِيْ بِهٖ فِي ع ١٤ ١١

یقیناً مشرک ہوو گے (121) تے کیہ اوہ جیہڑا مردہ سی فیر اسیں اوہنوں زندہ کر دِتا تے اسیں اوہدے لئی اِک نور بنا دِتا جیہدے نال اوہ

النَّاسِ كَمَنْ مَّثَلُهٗ فِي الظُّلُمٰتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ؕ كَذٰلِكَ زُيِّنَ

لوکاں وچ چلدا اے (کیہ) اوہ اوہدے وانگوں ہو جاوے گا جیہڑا ہنیریاں وچ (پیا ہویا) اے (تے) اوہناں وچوں نکلن والا وی نئیں۔ اِنج ای کافراں دے لئی

لِلْكٰفِرِيْنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢٢﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِيْ كُلِّ قَرْيَةٍ اَكٰبِرَ مُجْرِمِيْهَا

اوہناں دے عمل سجا دِتے گئے نیں (122) تے ایسے طراں اسیں ہر بستی وچ اوہدے مجرماں نوں (اوہناں دا) سردار بنا دِتا

لِيَمْكُرُوْا فِيْهَا ؕ وَمَا يَمْكُرُوْنَ اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٢٣﴾ وَاِذَا جَآءَتْهُمْ

تاں کہ اوہدے وچ اوہ اپنیاں سازشاں کرن تے اوہ صرف اپنے خلاف سازشاں کر رہے نیں تے اوہناں نوں شعور نئیں (123) تے جدوں اوہناں کول

اٰيَةٌ قَالُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَآ اُوْتِيَ رُسُلُ اللّٰهِ ؔۘ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ وقف لازم وقف منزل

کوئی نشانی آوے تے کہندے نیں کہ اسیں کدے وی ایمان نئیں لیاواں گے جدوں تک سانوں وی اُنج دا ای نہ ملے جس طراں دا اللہ دے رسول نوں دِتا گیا۔ اللہ اوہنوں

يَجْعَلُ رِسٰلَتَهٗ ؕ سَيُصِيْبُ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوْا صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ

چنگی طراں جاندا اے جتھے اپنی رسالت رکھے۔① بڑی چھیتی مجرماں نوں اوہناں دے مکرو فریب دے بدلے وچ اللہ دے کول ذلت تے

شَدِيْدٌ ۢ بِمَا كَانُوْا يَمْكُرُوْنَ ﴿١٢٤﴾ فَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَّهْدِيَهٗ يَشْرَحْ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ ۚ

شدید عذاب پہنچے گا (124) تے جیہنوں اللہ ہدایت دینا چاہندا اے تے اوہدا سینہ اسلام لئی کھول دیندا اے②

حاشیہ ① ... ایس توں پتہ لگا کہ نبوت خاص اللہ پاک دی عطا اے ۔قومیت یا مال دی وجہ توں نبوت نئیں ملدی تے نہ ای ایہہ اے کہ نیک عمل کرکے کوئی نبی بن جاوے ۔② ... شرح دا معنٰی اے "کشادہ کرنا" تے شرح صدر یعنی سینے دا کُھل جانا ایہہ اے اللہ پاک بندے دے دل وچ روشنی پیدا فرماندا اے ایتھوں تک کہ اوہدا ہر عمل اللہ پاک دی مرضی دے مطابق ہو جاندا اے۔ دل دنیا توں دور تے آخرت ول لگ جاندا اے۔

وَمَنْ يُّرِدْ اَنْ يُّضِلَّهٗ يَجْعَلْ صَدْرَهٗ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ

تے جیہنوں گمراہ کرنا چاہندا اے اوہدا سینہ تنگ، بوہت ای تنگ کر دیندا اے① جویں کہ اوہ زبردستی

فِي السَّمَآءِ ؕ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٢٥﴾

اسمان تے چڑھ ریا اے۔ ایسے طراں اللہ ایمان نہ لیان والیاں تے عذاب تھوپ دیندا اے (125)

وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيْمًا ؕ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّذَّكَّرُوْنَ ﴿١٢٦﴾

تے ایہہ تہاڈے رب دا سدا راہ اے بے شک اسیں نصیحت منن والیاں لئی تفصیل نال آیتاں بیان کر دِتیاں (126)

لَهُمْ دَارُ السَّلٰمِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢٧﴾ وَيَوْمَ

اوہناں لئی اوہناں دے عملاں دے بدلے وچ اوہناں دے رب دے حضور سلامتی دا گھر اے② تے اوہ اوہناں دا مددگار اے (127) تے (یاد کرو) اوہ دن

يَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ۚ يٰمَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِّنَ الْاِنْسِ ۚ وَ

جدوں اوہ اوہناں ساریاں نوں اٹھائے گا (تے فرماوے گا) اے جنّاں دے گروہ! تسیں بوہت سارے لوکاں نوں اپنا تابع بنا لیا تے

قَالَ اَوْلِيٰٓـُٔهُمْ مِّنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَّ بَلَغْنَآ

انساناں وچوں جیہڑے اوہناں دے بیلی ہون گے اوہ آکھن گے: اے ساڈے رب! اسیں اِک دوجے توں فائدہ چکیا تے اسیں اپنی اوس

اَجَلَنَا الَّذِيْٓ اَجَّلْتَ لَنَا ؕ قَالَ النَّارُ مَثْوٰىكُمْ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اِلَّا

مدت تک پہنچ گئے جیہڑی توں ساڈے لئی مقرر فرمائی سی۔ اللہ فرماوے گا: اگ تہاڈا ٹھکانہ اے، تسیں ہمیشہ اوہدے وچ رہوو گے پر

حاشیہ ① ... سینے دی تنگی ایہہ اے کہ کفر نوں پسند کرے تے اسلام نوں بھیڑا سمجھے۔ اِنج ای نیکیاں نوں رغبت ختم ہونا تے گناہواں دا شوق ہونا وی دل دی تنگی وچ داخل اے۔ ② ... دارالسلام دے دو معنٰی نیں۔ (1) سلام اللہ پاک دا ناں اے، تے "دارالسلام" دا معنٰی ہویا "اللہ پاک دا گھر" یعنی اوہ گھر جیہدی نسبت اللہ پاک ول اے تے ایہہ نسبت ایس گھر یعنی جنت دی عزت افزائی دے لئی اے جس طراں بیت اللہ تے ناقۃ اللہ وچ اے۔ (2) ایہدا دوجا معنٰی اے "سلامتی دا گھر" تے جنت نوں "دارالسلام" ایس لئی فرمایا اے کہ جنت وچ ہر قسم دی خرابیاں، تکلیفاں تے مشقتاں توں سلامتی اے۔

مَا شَآءَ اللّٰهُ ؕ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۲۸﴾ وَكَذٰلِكَ نُوَلِّيْ بَعْضَ الظّٰلِمِيْنَ

جیہنوں خدا چاہوے۔① بے شک تہاڈا رب حکمت والا، علم والا اے (128) تے اِنج ای اسیں ظالماں وچ اِک نوں دوجے اُتے اوہناں دے

بَعْضًا بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۱۲۹﴾ يٰمَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ ع ۱۵ ۸ ۲

عملاں دی وجہ توں مسلط کر دیندے آں (129) اے جِنّاں تے بندیاں دے گروہ! کیہ تہاڈے کول تہاڈے وچوں اوہ رسول نئیں آئے سن②

مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِيْ وَيُنْذِرُوْنَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ؕ قَالُوْا شَهِدْنَا

جیہڑے تہاڈے تے میریاں آیتاں پڑھدے سن تے تہانوں تہاڈے اَج دے ایس دن دی حاضری توں ڈراندے سن؟ اوہ آکھن گے: اسیں اپنیاں جاناں دے

عَلٰٓى اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰفِرِيْنَ ﴿۱۳۰﴾

خلاف گواہی دینے آں تے اوہناں نوں دنیا دی زندگی نیں توکھے وچ پا دِتا تے اوہ خود اپنیاں جاناں دے خلاف گواہی دین گے کہ اوہ کافر سن (130)

ذٰلِكَ اَنْ لَّمْ يَكُنْ رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا غٰفِلُوْنَ ﴿۱۳۱﴾ وَلِكُلٍّ

ایہہ③ ایس لئی اے کہ تیرا رب بستیاں نوں ظلم توں تباہ نئیں کردا جدکہ اوہناں دے لوک بے خبر ہوون (131) تے ہر اک دے لئی

دَرَجٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوْا ؕ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۳۲﴾ وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو

اوہناں دے عملاں نال درجے نیں④ تے تیرا رب اوہناں دے عملاں توں بے خبر نئیں (132) اے حبیب !تہاڈا رب بےپروا اے،

حاشیہ ① ... کافر جہنم وچوں کدے کڈے نئیں جان گے بلکہ ہمیش اوہدے وچ رہن گے۔ایتھے آیت وچ ایس استثناء دے دو معنیٰ نیں (1) اوہ ہمیشہ دوزخ وچ رہن گے پر قبر توں حشر تک تے حشر دے میدان وچ حساب کتاب توں لے کے دوزخ وچ داخل ہون تک دوزخ وچ نئیں رہن گے(2) ایس توں مراد اوہ ویلے نیں جیہناں وچ ایہناں نوں اِک عذاب توں دوجے عذاب ول گھل دِتا جاوے گا، دوزخی جدوں دوزخ دی اگ دی شدت توں فریاد کرن گے تے اوہناں نوں زَمْہَرِیْر یعنی بوہت ٹھنڈے تے برفانی طبقے وچ پا دِتا جاوے گا تے جدوں زَمْہَرِیْر دی ٹھنڈک توں گھبرا کے فریاد کرن گے تے اوہناں نوں فیر جہنم دی اگ وچ پا دِتا جاوے گا۔ ② ... رسول صرف انساناں وچوں ہندے نیں جناں وچوں نئیں ۔کیونکہ ایتھے جِنّاں تے انساناں دوہاں ناں خطاب اے ایس لئی تَغْلِیْباً یعنی جِنّاں نوں انساناں دے ماتحت گنیاں ہویاں مِنْکُم فرمایا گیا۔ بہرحال ایس توں ایہہ ثابت نئیں ہندا کہ جِنّاں وچ نبی آئے، ہاں جِنّاں لئی نبی آئے پر اوہ انسان سن۔ ③ ... جمہور مفسرین دے نیڑے ایس آیت وچ ذلک ذٰلِكَ اسم اشارا دا"مُشَارٌ اِلَیْہ"رسولاں دا گھلنا تے کافراں نوں اللہ پاک دے عذاب توں ڈراؤنا اے۔ ④ ... ایہدا مطلب ایہہ اے کہ ہر اک دے لئی چاہیدا اے کہ اوہ نیک ہووے یا گنہگار اوہدے چنگے تے بھیڑے عملاں دے اعتبار توں درجے نیں تے اوہناں دے مطابق ثواب تے عذاب ہووے گا، اِنج ای نیک عملاں دے درجے وکھرے وکھرے ہندے نیں کہ اِک ای عمل اخلاص تے نیتاں دے فرق دی وجہ توں اِک بندے لئی زیادہ ثواب دا تے دوجے لئی گھٹ ثواب دا ذریعہ ہوندا اے۔

الرَّحْمَةِ ؕ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْۢ بَعْدِكُمْ مَّا يَشَآءُ كَمَآ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ

رحمت والا اے۔ اے لوکو! جے اوہ چاہوے تے تہانوں لے جاوے تے جیسنوں چاہوے تہاڈی جگہ تے لے آوے جیویں اوہنے تہانوں دوجے

ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِيْنَ ﴿١٣٣﴾ اِنَّ مَا تُوْعَدُوْنَ لَاٰتٍ ۙ وَّمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿١٣٤﴾ قُلْ

لوکاں دی اولاد وچوں پیدا کیتا (133) بے شک جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا اے اوہ ضرور آون والی اے تے تسیں (اللہ نوں) عاجز نئیں کر سکدے (134) تسیں فرماؤ،

يٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّيْ عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ

اے میری قوم! تسیں اپنی جگہ تے عمل کردے رہوو، میں اپنا کم کرنا آں [1] تے بڑی چھیتی تسیں جان لوو گے کہ آخرت دے گھر دا

الدَّارِ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿١٣٥﴾ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ

(چنگا) انجام کیہدے لئی اے [2] بے شک ظالم فلاح نئیں پاندے (135) تے اللہ نے جیہڑی کھیتی تے ڈنگر پیدا کیتے نیں ایہہ مشرک ایہناں وچوں

نَصِيْبًا فَقَالُوْا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَآئِنَا ۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلَا

اِک حصہ اللہ دے لئی قرار دیندے نیں فیر اپنے گمان نال کہندے نیں کہ ایہہ حصہ تے اللہ دے لئی تے ایہہ حصہ ساڈے شریکاں لئی اے تے جیہڑا اوہناں دے

يَصِلُ اِلَى اللّٰهِ ۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَآئِهِمْ ؕ سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿١٣٦﴾

شریکاں دے لئی اے اوہ تے اللہ تک نئیں پہنچ دا تے جیہڑا اللہ دے لئی اے اوہ ایہناں دے شریکاں تک پہنچ جاندا اے۔ کِنا بھیڑا ایہہ فیصلہ کردے نیں (136)

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيْرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ لِيُرْدُوْهُمْ

تے اِنج ای بوہت سارے مشرکاں دیاں نظراں وچ اوہناں دے شریکاں نیں اولاد دا قتل چنگا کر وکھایا اے [3] تاں کہ اوہ اوہنوں ہلاک کرن

حاشیہ ① ... ایس وچ کفر یا گناہ دی اجازت نئیں بلکہ غضب دے اظہار لئی ایس طراں فرمایا گیا اے۔ ② ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ بھاویں اَج وی فیصلہ ہو چکیا کہ مومن جنتی اے تے کافر دوزخی پر اعلانیہ آکھیاں ویکھیا فیصلہ قیامت یا عذاب آندے ویلے ہووے گا۔ ③ ... ایتھے شریکاں توں مراد اوہ شیطان نیں جیہناں دی اطاعت دے شوق وچ مشرک اللہ پاک دی نافرمانی تے اوہدی معصیت (گناہ) گوارا کردے سن تے ایہو جئے بھیڑے تے جاہلانہ کم کردے سن کہ جیہناں نوں صحیح عقل کدی گوارا نہ کر سکے تے جیہناں دی برائی وچ تھوڑی عقل والے بندے نوں وی شک و شبہہ نہ ہووے۔ بت پرستی دی شامت توں اوہ ایہو جئے عقل دے فساد وچ پے گئے کہ حیواناں توں بدتر ہو گئے ایس لئی کہ اولاد دے نال تے جانور وی پیار کردے نیں پر ایہہ کافر شیطان دی پیروی وچ اولاد یعنی دھیاں دا خون وی وگا دیندے نیں۔

وَلِيَلْبِسُوْا عَلَيْهِمْ دِيْنَهُمْ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوْهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُوْنَ ﴿۱۳۷﴾

تے اوہناں دا دین اوہناں تے مشکوک کر دین تے جے اللہ چاہندا تے اوہ ایس طراں نہ کردے تے تسیں اوہناں نوں تے اوہناں دے بہتاناں نوں چھڈ دیو (137)

وَقَالُوْا هٰذِهٖۤ اَنْعَامٌ وَّحَرْثٌ حِجْرٌ ۖ لَّا يَطْعَمُهَاۤ اِلَّا مَنْ نَّشَآءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ

تے مشرک اپنی خیال نال کہندے نیں: ایہہ ڈنگر تے کھیتی منع اے، اوہنوں اوہی کھاوے جیہنوں اسیں چاہیے تے کجھ ڈنگر ایہو جئے نیں

حُرِّمَتْ ظُهُوْرُهَا وَاَنْعَامٌ لَّا يَذْكُرُوْنَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَآءً عَلَيْهِ ؕ

جیہناں دیاں کنڈاں (اُتے سواری) نوں حرام کردِتا گیا تے کجھ ڈنگر اوہ نیں جیہناں دے ذبح ویلے اللہ دا ناں نئیں لیندے، (ایہہ گلاں) اللہ تے جھوٹھ بنھدیاں

سَيَجْزِيْهِمْ بِمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۱۳۸﴾ وَقَالُوْا مَا فِيْ بُطُوْنِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ

ہویاں (کہندے نیں) بڑی چھیتی اوہ اوہناں نوں اوہناں دے بہتاناں دا بدلہ دیوے گا (138) تے کہندے نیں: ایہناں ڈنگراں دے ڈھڈ وچ جو اے اوہ خالص

لِّذُكُوْرِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰۤى اَزْوَاجِنَا ۚ وَاِنْ يَّكُنْ مَّيْتَةً فَهُمْ فِيْهِ شُرَكَآءُ ؕ

ساڈے مرداں لئی اے تے ساڈیاں عورتاں تے حرام اے تے جے اوہ مریا ہویا ہووے تے فیر سارے اوہدے وچ شریک نیں۔

سَيَجْزِيْهِمْ وَصْفَهُمْ ؕ اِنَّهٗ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۳۹﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِيْنَ قَتَلُوْۤا اَوْلَادَهُمْ

بڑی چھیتی اللہ ایہناں نوں ایہناں دیاں گلاں دا بدلہ دیوے گا۔ بے شک اوہ حکمت والا، علم والا اے ① (139) بے شک اوہ لوک تباہ ہو گئے ② جیہڑے اپنی اولاد نوں جہالت

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ کافراں دیاں کجھ بدعملیاں دا ذکر اے (1) اپنے بعض ٹھیتاں نوں بُتاں دے ناں تے اِنج وقف کرنا کہ اوہناں دی پیداوار تے آمدنی صرف بُتاں دے خادماں وچوں صرف مرد ای کھان عورتاں نہ کھان (2) بُتاں دے ناں تے جانور چھڈ دینا جویں بحیرہ، سائبہ وغیرہ جیہناں توں کوئی کم وی نہ لیا جاوے، نہ کسے کھیت توں اوہناں نوں ہٹایا جاوے۔ کافراں دے ایہہ دونویں کم تے شرک نیں پر شرعاً ایہناں جانوراں دا گوشت کھانا حرام نئیں۔ ایسے لئی جہاد وچ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم ایہناں ساریاں چیزاں تے قبضہ کرکے استعمال فرماندے سن (3) بتاں دے ناں تے ذبح کرنا۔ ایہہ کم وی شرک اے تے ایس ذبیحہ دا کھانا وی حرام اے تے ایہہ "مَا اُهِلَّ بِهٖ لِغَيْرِ اللّٰهِ" وچ داخل اے۔ ② ... اولاد اللہ پاک دی اِک بڑی وڈھی نعمت اے تے اوہنوں قتل کر دینا دنیا تے آخرت وچ نقصان تے تباہی اے تے اپنی دنیا تے آخرت دونویں تباہ کرلینا تے اولاد ورگی عزیز تے پیاری چیز دے نال ایس طراں دی سفاکی تے بے دردی گوارا کر لینا آخری درجے دی بیوقوفی تے جہالت اے۔

سَفَهًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ وَحَرَّمُوْا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَآءً عَلَى اللّٰهِ ۭ قَدْ ضَلُّوْا

نال بے وقوفی کردیاں ہویاں قتل کردے نیں تے اللہ نے جیہڑا رزق اوہناں نوں دِتا اے اوہنوں اللہ تے جھوٹھ بنھدیاں ہویاں حرام قرار دیندے نیں۔ بے شک

وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِيْنَ ﴿١٤٠﴾ وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَ جَنّٰتٍ مَّعْرُوْشٰتٍ وَّغَيْرَ ع ١٦ ٣

ایہہ لوک گمراہ ہوئے تے ایہہ ہدایت والے نئیں نیں (140) تے اوہی اے جیہنے کجھ باغ زمین تے وِچھے ہوئے تے کجھ نہ وِچھے ہوئے

مَعْرُوْشٰتٍ وَّالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهٗ وَالزَّيْتُوْنَ وَالرُّمَّانَ

(تنیاں والے) تے کھجور تے کھیتی نوں پیدا کیتا جیہناں دے کھانے وکھرے وکھرے نیں تے زیتون تے انار (نوں پیدا کیتا، ایہہ سارے)

مُتَشَابِهًا وَّغَيْرَ مُتَشَابِهٍ ۭ كُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖٓ اِذَآ اَثْمَرَ وَاٰتُوْا حَقَّهٗ يَوْمَ

کسے گلوں آپس وچ اِکو جئے نیں تے کسے وچ نئیں ملدے۔ جدوں اوہ درخت پھل لیان تے اوہدے پھل کھاؤ تے ایہدی کٹائی دے دن ایہدا

حَصَادِهٖ ۠ وَلَا تُسْرِفُوْا ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿١٤١﴾ۙ وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُوْلَةً

حق دیو① تے فضول نہ خرچ کرو بے شک اوہ فضول خرچی کرن والیاں نوں پسند نئیں فرماندا (141) تے ڈنگراں وچوں کجھ بھار چکن والے تے کجھ

وَّفَرْشًا ۭ كُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۭ اِنَّهٗ لَكُمْ

زمین تے وِچھے ہوئے جانور (پیدا کیتے)۔ اللہ نے تہانوں جیہڑا رزق عطا فرمایا اے اوہدے وچوں کھاؤ تے شیطان دے راہواں تے نہ چلو۔ بے شک اوہ تہاڈا

عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٤٢﴾ۙ ثَمٰنِيَةَ اَزْوَاجٍ ۚ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ ۭ قُلْ

کھلا دشمن اے (142) (اللہ نے) اٹھ نر تے مادہ جوڑے (پیدا کیتے۔) اِک جوڑا بھیڑ توں اِک جوڑا بکری توں۔ تسیں فرماؤ،

ءٰۗالذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ ۭ

کیہ اوہنے دونویں نر حرام کیتے یا دونویں مادہ یا اوہ جیہناں نوں دونویں مادہ جانور ڈھڈاں وچ لئے ہوئے نیں؟

حاشیہ ① ... ایتھے فصلاں داحق ادا کرن دا حکم اے، ایہدے وچ سب توں پہلے تے عشر یعنی پیداوار دا دسواں حصہ یا ادھا عشر یعنی پیداوار دا ویہواں حصہ داخل اے ایس توں علاوہ مسکیناں نوں کجھ پھل وغیرہ دینا پیداوار دے حق وچ آوندا اے۔ ایس آیت وچ ایس گل دی دلیل وی اے کہ ہر پیداوار وچ زکوٰۃ اے، بھاویں پیداوار گھٹ ہووے یا ودھ، ایہدے پھل سال تک رہن یا نہ رہن۔

نَبِّـُٔوْنِیْ بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۱۴۳﴾ وَ مِنَ الْاِبِلِ اثْنَیْنِ وَ مِنَ الْبَقَرِ

جے تسیں سچے او تے علم دے نال دسو① (143) تے (اللہ نے نر تے مادہ دا) اِک جوڑا اونٹ توں تے اِک جوڑا گاں توں

اثْنَیْنِ ؕ قُلْ ءٰٓالذَّكَرَیْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَیَیْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَیْهِ

(پیدا فرمایا۔) تسیں فرماؤ، کیہ اوہنے دونویں نر حرام کیتے یا دونویں مادہ یا اوہ جیہناں دونویں مادہ اپنے ڈھڈاں وچ لئے

اَرْحَامُ الْاُنْثَیَیْنِ ؕ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ وَصّٰىكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا ۚ فَمَنْ اَظْلَمُ

ہوئے نیں؟ کیہ تسیں اوس ویلے موجود سو جدوں اللہ نے تہانوں ایہہ حکم دِتا؟ تے اس توں ودھ کے ظالم کیہڑا

مِمَّنِ افْتَرٰی عَلَی اللّٰهِ كَذِبًا لِّیُضِلَّ النَّاسَ بِغَیْرِ عِلْمٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا یَهْدِی

جیہڑا اللہ تے جھوٹھ بنھے؟ تاں کہ لوکاں نوں اپنی جہالت نال گمراہ کرے۔ بے شک اللہ ظالماں

الْقَوْمَ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۱۴۴﴾ قُلْ لَّاۤ اَجِدُ فِیْ مَاۤ اُوْحِیَ اِلَیَّ مُحَرَّمًا عَلٰی طَاعِمٍ ع ۱۹

نوں ہدایت نئیں دیندا (144) تسیں فرماؤ: جیہڑی میرے ول وحی کیتی جاندی اے، اوہدے وچ کسے کھان والے اُتے میں کوئی

یَّطْعَمُهٗۤ اِلَّاۤ اَنْ یَّكُوْنَ مَیْتَةً اَوْ دَمًا مَّسْفُوْحًا اَوْ لَحْمَ خِنْزِیْرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ

کھانا حرام نئیں پایا پر ایہہ کہ مردار ہوئے یا رگاں وچ وگن والا لہو ہووے یا سور دا گوشت ہووے کیوں کہ اوہ ناپاک اے②

حاشیہ ① ... ایس توں پتہ لگا کہ حلال دا دعویٰ کرن والے توں دلیل نہ منگی جاوے بلکہ حرام دا دعویٰ کرن والے تے دلیل لیاؤنا ضروری اے۔ اَج کل کجھ لوک ہر چیز دے حلال ہون تے دلیل منگدے نیں تے آپ حرام دی دلیل نئیں دیندے۔ ایہہ اصول قرآن پاک دے بالکل خلاف اے۔ ② ... مجموعی طور تے ایس آیت دے بارے کجھ حکم نیں (1) حرام ہونا شریعت ولوں ثابت ہندا اے نہ کہ نفسانی خاہش توں (2) وگدا ہویا خون حرام اے بھاویں نکل کے جم جاوے، البتہ تلی، کلیجی حلال اے تے ایہہ اُنج وی جمیا ہویا خون ہندا اے (3) ہر نجس (ناپاک) چیز حرام اے پر ہر حرام شے نجس نئیں (4) سور دی ہر چیز حرام اے ایس لئی کہ اوہ نجس العین (خالص پلید) اے (5) سور دی کوئی چیز ذبح کرن نال یا پکان نال پاک نئیں ہو سکدی (6) جانور دی زندگی وچ اوہدے تے کسے دے ناں پکارن دا نئیں بلکہ ذبح دے ویلے دا اعتبار اے (7) بتاں دے ناں تے جانور ذبح کرنا اعتقادی فسق یعنی کفر اے (8) شرعی مجبوری دی حالت وچ مردار وغیرہ چیزاں ضرورت دے مطابق حلال ہون گیاں (9) جے اندازے وچ غلطی کر کے ضرورت زیادہ اک ادھا لقمہ کھا لیا تے پکڑ نئیں ہووے گی۔

اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَاِنَّ

یا اوہ نافرمانی دا ڈنگر ہووے جیہدے ذبح تے غیرُاللہ دا ناں پکاریا گیا ہووے تے جیہڑا مجبور ہو جاوے (تے ایس حال وچ کھاوے کہ) نہ خاہش (نال کھان) والا

رَبَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٤٥﴾ وَعَلَى الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِيْ ظُفُرٍ ۚ

ہووے تے نہ ضرورت توں ودھن والا تے بے شک تہاڈا رب بخشن والا مہربان اے (145) تے اسیں یہودیاں تے ہر ناخن والا جانور حرام کر دِتا①

وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُوْمَهُمَآ اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُوْرُهُمَآ

تے اسیں اوہناں تے گاں تے بکری دی چربی حرام کر دتی سوائے اوس چربی دے جیہڑی اوہناں دی کنڈ نال

اَوِ الْحَوَايَآ اَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ۭ ذٰلِكَ جَزَيْنٰهُمْ بِبَغْيِهِمْ ۠ وَاِنَّا

یا آندراں نال لگی ہووے یا جیہڑی چربی ہڈی نال ملی ہوئی ہووے۔اسیں ایہہ ایہناں دی سرکشی دا بدلہ دِتا② تے بے شک اسیں

لَصٰدِقُوْنَ ﴿١٤٦﴾ فَاِنْ كَذَّبُوْكَ فَقُلْ رَّبُّكُمْ ذُوْ رَحْمَةٍ وَّاسِعَةٍ ۚ وَلَا يُرَدُّ

ضرور سچے آں (146) فیر جے اوہ تہانوں جھٹلاون تے تسیں فرماؤ: کہ تہاڈا رب کھلی رحمت والا اے تے اوہدا عذاب

بَاْسُهٗ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿١٤٧﴾ سَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا لَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ

مجرماں توں نئیں ٹالیا جاندا (147) ہن مشرک آکھن گے کہ جے اللہ چاہندا تے

مَآ اَشْرَكْنَا وَلَآ اٰبَاۗؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ ۭ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ

نہ اسیں شرک کردے نہ ساڈے پیو دادا تے نہ ای اسیں کسے چیز نوں حرام قرار دیندے۔ ایہناں توں پہلے لوکاں نے وی اِنج ای

حاشیہ ① ... ایتھے ناخن توں مراد انگلی اے بھاویں انگلاں وچوں پھٹیاں ہون جیویں کتا تے درندے یا نہ پھٹی ہون بلکہ کُھر دی صورت وچ ہون جویں اونٹ، شتر مرغ تے بطخ وغیرہ۔ کجھ مفسرین دا کہنا اے کہ ایتھے بطور خاص شتر مرغ، بطخ تے اونٹھ مراد نیں۔ ایہہ جانو ر یہودیاں تے حرام سن۔ ② ... یہودیاں تے گاں، بکری دا گوشت حلال سی پر ایہناں دی چربی حرام سی البتہ جیہڑی چربی گاں، بکری دی کنڈ وچ لگی ہووے یا آندر یا ہڈی نال لگی ہووے اوہ اوہناں لئی حلال سی۔ یہودی کیونکہ اپنی سرکشی دی وجہ توں ایہناں چیزاں توں محروم کیتے گئے سن ایس لئی ایہہ چیزاں اوہناں تے حرام رئیاں تے ساڈی شریعت وچ گاں بکری دی چربی تے اونٹھ بطخ تے شتر مرغ حلال نیں۔

قَبْلِهِمْ حَتّٰى ذَاقُوْا بَاْسَنَا ؕ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوْهُ لَنَا ؕ اِنْ

جھٹلایا سی ایتھوں تک کہ ساڈا عذاب چکھیا۔ تسیں فرماؤ: کیہ تہاڈے کول کوئی علم اے تے اوہنوں ساڈے لئی کڈھو۔ تسیں تے

تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَخْرُصُوْنَ ﴿۱۴۸﴾ قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۚ

صرف جھوٹھے خیال دے پیروی کرن والے او تے تسیں ایویں ای غلط اندازے لا رے او (148) تسیں فرماؤ: تے کامل دلیل اللہ ای دی اے

فَلَوْ شَآءَ لَهَدٰىكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۴۹﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَآءَكُمُ الَّذِيْنَ يَشْهَدُوْنَ

تے جے اوہ چاہندا تے تہانوں ساریاں نوں ہدایت دے دیندا (149) تسیں فرماؤ: کہ اپنے اوہ گواہ لے آؤ جیہڑے گواہی دین

اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا ۚ فَاِنْ شَهِدُوْا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ

کہ اللہ نے اوس چیز نوں حرام کیتا اے (جیہنوں تسیں حرام کہندے او) فیر جے اوہ گواہی دے بیٹھن تے اے سنن والے! توں ایہناں نال گواہی نہ دیویں تے

الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ

اوہناں لوکاں دیاں خاہشاں پچھے نہ ٹرنا جیہڑے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلاندے نیں تے جیہڑے آخرت تے ایمان نئیں لیاندے تے اوہ اپنے رب دے برابر

يَعْدِلُوْنَ ﴿۱۵۰﴾ قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْـًٔا ع ١٩ ٨ ٤

ٹھہراندے نیں ① (150) تسیں فرماؤ: آؤ میں تہانوں پڑھ کے سناواں جیہڑا تہاڈے اُتے تہاڈے رب نے حرام کیتا اوہ ایہہ کہ اوہدے نال کسے نوں شریک نہ ٹھہراؤ

وَّبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ۚ وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ مِّنْ اِمْلَاقٍ ؕ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ ۚ

تے ماں پیو نال نیکی کرو تے محتاجی دی وجہ توں اپنی اولاد قتل نہ کرو، اسیں تہانوں تے اوہناں ساریاں نوں رزق دیاں گے ②

حاشیہ ① ... ایہدے وچ تنبیہ اے کہ جے کوئی ایہو جئی شہادت (گواہی) دے وی بیٹھے تے اوہ صرف خاہش دی پیروی تے جھوٹھ تے باطل ہووے گی۔ ایس توں پتہ لگا کہ جھوٹھی گواہی وی حرام اے تے اوہدی تصدیق تے تائید وی تے جھوٹھے بندے دی وکالت وی، ایس لئی کہ گناہ دے کم وچ مدد کرنا وی گناہ اے۔ ② ... جاہلیت دے زمانے وچ اولاد نوں قتل کرن دا اِک سبب ایہہ وی سی کہ اوہ ایس ڈر توں اپنی اولاد نوں قتل کر دیندے سن کہ غربت دی وجہ توں ایہناں نوں کھواواں پلاواں گے کتھوں تے ایہناں دے کپڑے تے دوجیاں ضرورتاں دا انتظام کیویں کراں گے۔ افسوس! ایس زمانے وچ وی بوہت سارے مسلمان وی جاہلیت دے زمانے دے کافراں دا طریقہ اپنائی بیٹھے نیں تے اوہ نویں جمے یا ماں دے ٹڈھ وچ ای بچے نوں قتل کروا دیندے نیں کہ ایہناں دی پرورش، تعلیم تے تربیت دے خرچے کتھوں پورے کراں گے تے ایہہ عمل خاص طور تے اوس ویلے کردے نیں جدوں ایہناں نوں پتہ لگ جاوے کہ ماں دے ٹڈھ وچ پلن والی جان بچی اے۔

وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ۚ وَلَا تَقْتُلُوا

تے ظاہری تے باطنی بے حیائیاں دے کول نہ جاؤ تے جس جان (دے قتل) نوں

النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿١٥١﴾ وَ

اللہ نے حرام کیتا اے اوہنوں ناحق نہ مارو۔ ① تہانوں ایہہ حکم فرمایا اے تاں کہ تسیں سمجھ جاؤ (151) تے

لَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ ۚ وَاَوْفُوا

یتیماں دے مال دے کول نہ جاؤ پر بڑے چنگے طریقے نال ایتوں تک کہ اوہ اپنی جوانی (دی عمر) نوں پہنچ جاون تے ناپ تے تول

الْكَيْلَ وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ ۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ۚ وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوْا

انصاف دے نال پورا کرو۔ اسیں کسے جان اُتے اوہدی طاقت دے برابر ای بھار پاونے آں تے جدوں گل کرو تے عدل کرو

وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۚ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوْا ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿١٥٢﴾

بھاویں تہاڈے رشتہ دار دا معاملہ ہووے تے اللہ ای دا عہد پورا کرو۔ (اللہ نے) تہانوں ایہہ تاکید فرمائی اے تاں کہ نصیحت حاصل کرو (152)

وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِيْ مُسْتَقِيْمًا فَاتَّبِعُوْهُ ۚ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ

تے ایہہ کہ ایہہ میرا سدا راہ اے تے ایہدے تے چلو ② تے دوجیاں راہواں تے نہ ٹرو ورنہ اوہ راہواں تہانوں اوہدے راہ توں وکھ

سَبِيْلِهٖ ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ

کر دیون گئیاں۔ ③ تہانوں ایہہ حکم فرمایا اے تاں کہ تسیں پرہیز گار ہو جاؤ (153) فیر اسیں موسیٰ نوں کتاب عطا فرمائی

حاشیہ ① ... کجھ صورتاں ایہو جئی نیں کہ جیہناں وچ حاکم اسلام لئی مجرم نوں قتل کرن دی اجازت اے جویں قاتل نوں قصاص وچ، شادی شدہ زانی نوں رجم وچ تے مرتد نوں سزا دے طور تے قتل کرنا البتہ ایہہ یاد رہوے کہ قتلِ برحق دیاں جیہڑیاں صورتاں بیان ہوئیاں ایہناں تے عام لوک عمل نئیں کر سکدے بلکہ ایس دی اجازت صرف حاکمِ اسلام نوں اے۔ ② ... ایس توں پتا لگا عقیدے دا ٹھیک ہونا، عبادت دی ادائیگی، معاملات دی صفائی تے حقوق دا ادا کرنا سدا راہ اے۔ جیہڑا ایہناں وچوں کسے وچ کوتاہی کردا اے اوہ سدھے راہ تے نئیں۔ عقیدہ ایس طور تے شرط تے بنیاد اے کہ جس دے بغیر عمل بالکل معتبر نئیں جدوں کہ عبادتاں تے معاملیاں وچ وی بوہت چیزاں فرض تے واجب دے درجیاں وچ نیں۔ ③ ... ایتھے دوجے رستیاں توں مراد اوہ رستے نیں جیہڑے اسلام دے خلاف ہون یہودیت یا نصرانیت یا ہور کوئی ملت یا اسلام ای دا ناں لے کے کوئی کفر یہ راہ اپنانا جویں قادیانی نیں۔

تَمَامًا عَلَى الَّذِيْٓ اَحْسَنَ وَتَفْصِيْلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَّهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ

تاں کہ نیک بندے تے احسان پورا ہووے تے ہر چیز دی تفصیل ہووے تے ہدایت تے رحمت ہووے کہ کتے اوہ اپنے

بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٥٤﴾ وَهٰذَا كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ مُبٰرَكٌ فَاتَّبِعُوْهُ وَاتَّقُوْا ع ٩ ٦

رب نال ملن اُتے ایمان لیاون (154) تے ایہہ برکت والی کتاب جیہنوں اسیں نازل کیتا اے، تے تسیں ایہدی پیروی کرو تے پرہیزگار بنو

لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿١٥٥﴾ اَنْ تَقُوْلُوْٓا اِنَّمَآ اُنْزِلَ الْكِتٰبُ عَلٰى طَآئِفَتَيْنِ مِنْ

تاں کہ تہاڈے تے رحم کیتا جاوے① (155) (ایس لئی اُتریا) تاں کہ تسیں ایہہ (نہ) آکھو کہ کتاب تے ساڈے توں پہلے دو گروہاں

قَبْلِنَا ۪ وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغٰفِلِيْنَ ﴿١٥٦﴾ اَوْ تَقُوْلُوْا لَوْ اَنَّآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا

تے نازل ہوئی سی تے سانوں اوہدے پڑھن پڑھان دی کجھ خبر نئیں سی (156) یا (تاں کہ تسیں ایہہ نہ) آکھو کہ جے ساڈے تے کتاب

الْكِتٰبُ لَكُنَّآ اَهْدٰى مِنْهُمْ ۚ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَّ

اُتر دی تے اسیں اوہناں توں ودھ ہدایت پاون والے ہندے② تے تہاڈے کول تہاڈے رب دی روشن دلیل تے ہدایت تے

رَحْمَةٌ ۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَا ؕ سَنَجْزِي الَّذِيْنَ

رحمت آ گئی اے تے ایس توں ودھ ظالم کیہڑا اے جیہڑا اللہ دیاں آیتاں نوں جُٹھلاوے تے ایہناں توں منہ پھیرے۔ بڑی چھیتی اوہ لوک جیہڑے ساڈیاں

يَصْدِفُوْنَ عَنْ اٰيٰتِنَا سُوْٓءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوْا يَصْدِفُوْنَ ﴿١٥٧﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ

آیتاں توں مونہہ پھیردے نیں اسیں اوہناں نوں اوہناں دے منہ پھیرن دی وجہ توں بُرے عذاب دی سزا دیواں گے (157) اوہ صرف ایسے چیز دی اُڈیک

حاشیہ ① ... قرآن مجید دا اِک حق ایہہ وی اے کہ ایہدی پیروی کیتی جاوے۔ افسوس ایس زمانے وچ قرآن کریم تے عمل دے اعتبار توں مسلماناں دا حال ذرا وی بیان کرن والا نئیں، اَج مسلماناں نیں ایس کتاب دی روزانہ تلاوت کرن دی بجائے ایہنوں گھراں وچ جزدان تے غلاف دی زینت بنا کے تے دوکاناں تے کاروبار وچ برکت لئی رکھیا ہویا اے تے تلاوت کرن والے وی صحیح طریقے نال تلاوت نئیں کردے تے سمجھن والیاں دی تعداد تے ہور وی تھوڑی اے۔ ② ... عرب دے کافراں دی اِک جماعت نے آکھیا سی کہ یہودیاں تے نصاریاں اُتے توریت تے انجیل نازل ہویاں پر اوہ بے عقل ایہناں کتاباں توں ہدایت حاصل نئیں کر سکے اسیں اوہناں دے وانگوں گھٹ عقل تے نادان نئیں آں ساڈیاں عقلاں ٹھیک نیں تے ساڈی عقل تے ذہانت تے سمجھنا تے سمجھانا تے ایہو جئی اے کہ جے ساڈے اُتے کتاب اُتردی تے اسیں اوہناں توں زیادہ سدی راہ تے ہندے۔ ایہناں دے بارے ایہہ آیت نازل ہوئی کہ ہن تے قرآن نازل ہو گیا تے ہن ایس تے عمل کیوں نئیں کردے؟

اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَاْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَاْتِيَ بَعْضُ اٰيٰتِ رَبِّكَ ؕ يَوْمَ يَاْتِيْ

وچ نیں کہ ایہناں دے کول فرشتے آ جاون یا تہاڈے رب دا عذاب آ جاوے یا تہاڈے رب دیاں کجھ نشانیاں آ جاون۔ جس دن تیرے

بَعْضُ اٰيٰتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ

رب دیاں کجھ نشانیاں آ جاون گیاں اوس دن کسے بندے نوں اوہدا ایمان قبول کرنا نفع نئیں دیوے گا جیہڑا ایس توں پہلے ایمان نہ لیایا ہووے گا یا

كَسَبَتْ فِيْٓ اِيْمَانِهَا خَيْرًا ؕ قُلِ انْتَظِرُوْٓا اِنَّا مُنْتَظِرُوْنَ ﴿۱۵۸﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

جیہنے اپنے ایمان وچ کوئی نیکی بھلائی حاصل نہ کیتی ہووے گی۔ ① تسیں فرما دیو: تسیں وی اڈیکو تے اسیں وی اڈیکنے آں (158) بے شک اوہ لوک جیہناں

فَرَّقُوْا دِيْنَهُمْ وَ كَانُوْا شِيَعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِيْ شَيْءٍ ؕ اِنَّمَآ اَمْرُهُمْ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ

نیں اپنے دین دے ٹوٹے ٹوٹے کردِتے تے آپ وکھری ٹولی بن گئے ② اے حبیب! تہاڈا ایہناں نال کوئی تعلق نئیں۔ ایہناں دا معاملہ صرف اللہ دے

يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿۱۵۹﴾ مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا ۚ وَ

حوالے اے فیر اوہ ایہناں نوں دس دیوے گا جیہڑا کجھ اوہ کردے رہندے سن (159) جیہڑا اِک نیکی لیاوے تے اوہدے لئی اوہدے ورگیاں دس نیکیاں نیں ③ تے

مَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۱۶۰﴾ قُلْ اِنَّنِيْ

جیہڑا کوئی برائی لیائے تے اوہنوں صرف اوناں ای بدلہ دِتا جاوے گا تے اوہناں تے ظلم نئیں کیتا جاوے گا (160) تسیں فرماؤ: بے شک مینوں

هَدٰىنِيْ رَبِّيْٓ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۚ دِيْنًا قِيَمًا مِّلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيْفًا ۚ وَ

میرے رب نے سدھی راہ ول ہدایت فرمائی، (ایہہ) مضبوط دین اے جیہڑا ہر باطل توں وکھرا ابراہیم دی ملت اے تے

حاشیہ ① ... ایس دے معنی ایہہ نیں کہ مغرب ولوں سورج چڑھن توں پہلے جس مومن گنہگار نیں توبہ نہ کیتی تے اوس توں بعد اوہدی توبہ قبول نئیں کیتی جاوے گی۔ ② ... اوہناں لوکاں توں مراد یہودی تے عیسائی نیں جیہڑے وکھرے وکھرے فرقیاں وچ تقسیم ہو گئے سن، یا ایہناں توں مراد سارے مشرک نیں جیہڑے وکھریاں وکھریاں چیزاں دی پوجا کردے نیں۔ ③ ... اِک نیکی کرن والے نوں دس نیکیاں دا اجر ملے گا تے ایہہ کوئی اخیر گنتی نئیں بلکہ ایہہ تے اللہ پاک دے فضل دی شروعات اے۔ اللہ پاک جیہدے لئی جِنا چاہوے اوہدیاں نیکیاں نوں ودھا کے اِک نوں ست سو کرے یا بے حساب عطا فرمائے۔

مَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٦١﴾ قُلْ اِنَّ صَلَاتِيْ وَنُسُكِيْ وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِيْ لِلّٰهِ رَبِّ

اوہ مشرکاں وچوں نئیں سن (161) تسیں فرماؤ : بے شک میری نماز تے میری قربانیاں تے میرا جینا تے میرا مرنا سب اللہ دے لئی اے جیہڑا

الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيْكَ لَهٗ ۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿١٦٣﴾ قُلْ

سارے جہاناں دا رب اے ① (162) اوہدا کوئی شریک نئیں، مینوں ایسے دا حکم دِتا گیا اے تے میں سب توں پہلا مسلمان آں ② (163) تسیں فرماؤ:

اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيْ رَبًّا وَّهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ؕ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَا ۚ

کیہ اللہ توں وکھ ہور رب منگاں حالاں کہ اوہ ہر چیز دا رب اے تے ہر بندہ جیہڑا عمل کرے گا اوہ اوسے دے ذمے اے

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ

تے کوئی بھار چکن والا بندہ کسے دوجے بندے دا بھار نہ چکے گا فیر تہانوں اپنے رب ول پھرنا اے تے اوہ تہانوں دس دیوے گا

فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿١٦٤﴾ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَكُمْ خَلٰٓئِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ

جیہدے وچ اختلاف کردے سو ③ (164) تے اوہی اے جیہنے زمین وچ تہانوں نائب بنایا تے تہاڈے وچوں اِک نوں دوجے اُتے کئی

فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِيْ مَآ اٰتٰىكُمْ ؕ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيْعُ

درجے بلندی عطا فرمائی تاں کہ اوہ تہانوں اوس چیز تے ازمائے جیہڑی اوہنے تہانوں عطا فرمائی اے بے شک تہاڈا رب بڑی چھیتی

حاشیہ ① ... ایتھے جو فرمایا گیا اوہ حقیقت وچ اِک مومن دی زندگی دی تصویر اے کہ مسلمان دا جینا، مرنا عبادت تے ریاضت سب کجھ اللہ پاک لئی ہونا چاہیدا اے۔ زندگی اللہ پاک دی رضا دے کماں وچ خرچ ہووے۔ اِنج ای مرنا ایمان دی حالت وچ ہووے تے ہو سکے تے حق دا کلمہ اُچا کرن لئی ہووے۔ اِنج ای عبادت دا شرک جلی توں پاک ہونا تے بہر حال ایمانیات وچ داخل اے، عبادت شرک خفی یعنی ریا کاری توں وی پاک ہووے تے خاص کرکے اللہ پاک دی خشی تے رضا حاصل کرن لئی ہووے۔ ② ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا نور ساری مخلوق توں پہلے پیدا ہویا، تے اِنج ای یوم الست وچ سب توں پہلے اللہ پاک دے رب ہون دا اقرار کیتا تے اُمت لئی وی ایمان تے اسلام دی پہلی مثال آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ای ذات اے۔ ③ ... یعنی مجرم گناہ توں بالکل بری ہو جاوے تے کسے دوجے تے اوہدے گناہ پا دِتے جان ایہہ نئیں ہو سکدا ایویں اِک بندے دے گناہ دوجے تے بغیر کسے وجہ توں پا دِتے جان ایہہ وی نئیں ہو سکدا ہاں جیہڑا بندہ گناہ دا کوئی نواں طریقہ کڈے یا دوجے نوں گمراہ کرے یا گناہ دے راہ تے لاوے تے ایہہ اپنے ایہناں کماں دی وجہ توں پھڑیا جاوے گا تے ایہہ اوہدے گناہ دی شدت ہووے گی کہ ایہدی وجہ توں جنے لوکاں نیں جنے گناہ کیتے اوہناں ساریاں دے اوہ گناہ ایس پہلے بندے دے کھاتے وچ پا دِتے جان گے۔ حقیقت وچ ایہہ ایس بندے دے اپنے ای عملاں دا انجام اے نہ ایہہ کہ بغیر کسے وجہ توں دوجیاں دے گناہ ایہدے سر پا دِتے گئے۔

النصف ٢٠١١ء

الْعِقَابِ ۖ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٦٥﴾ ع

عذاب دین والا اے ① تے بے شک اوہ ضرور بخشن والا مہربان اے (165)

٦ سُوْرَةُ الْاَعْرَافِ مَكِّيَّةٌ ٥٥ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ آیتاں ٢٠٦ رکوع ٢٤

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان ، رحمت والا اے۔

الٓمّٓصٓ ﴿١﴾ كِتٰبٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِيْ صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِتُنْذِرَ

الٓمّٓصٓ(1) اے حبیب! (ایہہ) اِک کتاب اے جیہڑی تہاڈے ول نازل کیتی گئی اے تاں کہ تسیں اوہدے ذریعے ڈر سناؤ تے مومناں لئی نصیحت

بِهٖ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٢﴾ اِتَّبِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوْا

اے بس تہاڈے دل وچ اوہدے ولوں کوئی تنگی نہ ہوے (2) اے لوکو! تہاڈے رب ولوں تہاڈے ول جیہڑا اتاریا گیا اے اوہدی

مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٣﴾ وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَا فَجَآءَهَا

پیروی کرو تے ایہنوں چھڈ کے ہور حاکماں دے پچھے نہ جاؤ۔ تسیں بوہت ای گھٹ سمجھ دے او (3) تے کنیاں ای ایہو جیہاں بستیاں نیں جیہناں نوں اسیں ہلاک کر دِتا تے

بَاْسُنَا بَيَاتًا اَوْهُمْ قَآئِلُوْنَ ﴿٤﴾ فَمَا كَانَ دَعْوٰىهُمْ اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَآ اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا

اوہناں تے ساڈا عذاب رات ویلے آیا، یا (جدوں) اوہ دوپہر نوں سُتے پئے سن ② (4) تے جدوں اوہناں تے ساڈا عذاب آیا تے اوہناں دی پکار ایس توں علاوہ ہور کج نئیں سی کہ بے

اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿٥﴾ فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِيْنَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٦﴾

شک اسیں (ای) ظالم ساں (5) تے بے شک اسیں ضرور اوہناں لوکاں توں پُچھاں گے جیہناں ول (رسول) گھلے گئے ③ تے بے شک اسیں ضرور رسولاں

حاشیہ ① ... ایہدا معنیٰ ایہہ اے کہ جدوں عذاب دا ویلا آ جاوے تے اوس ویلے اللہ پاک عذاب نازل کرن وچ دیر نئیں فرماندا۔ ② ... ایہدے معنیٰ ایہہ نیں کہ اوہناں تے اللہ پاک دا عذاب اوس ویلے آیا جدوں اوہناں نوں خیال وی نئیں سی ایس لئی کہ اوہ یا تے رات دا ویلا سی۔ یا اوہ آرام دی نیندر سوندے سن یا دن وچ قیلولہ دا ویلا سی تے اوہ اپنے آرام وچ مصروف سن۔ نہ عذاب دے آون دی کوئی نشانی سی تے نہ کوئی قرینہ کہ پہلے توں پتہ ہندا بلکہ اچانک آ گیا تے اوہ نسن دی کوشش وی نہ کر سکے۔ ایہدے توں کافراں نوں تنبیہ کیتی جا رئی اے کہ اوہ امن تے راحت دے اسباب تے غرور نہ کرن اللہ دا عذاب جدوں آوندا اے تے اِکو واری آوندا اے۔ ③ ... یعنی اوہناں اُمتاں توں پچھیا جاوے گا کہ جیہناں ول رسول گھلے گئے کہ تہانوں تہاڈے رسولاں نیں تبلیغ کیتی یا نئیں؟ تے تسیں رسولاں دی دعوت دا کیہ جواب دِتا تے اوہناں دے حکم تے کیہ عمل کیتا؟ تے رسولاں توں پچھیا جاوے گا کہ کیہ تسیں اپنیاں اُمتاں نوں ساڈے پیغام پہنچائے تے تہاڈی قوم نیں تہانوں کیہ جواب دِتا سی؟

فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَّمَا كُنَّا غَآئِبِيْنَ ۝٧ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذِ ِالْحَقُّ ۚ فَمَنْ

توں سوال کراں گے (6) تے ضرور اسیں ایہناں نوں اپنے علم نال دس دیاں گے تے اسیں غائب نئیں ساں (7) تے اوس دن وزن کرنا ضرور برحق اے تے جیہناں

ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝٨ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ

دے پلے بھارے ہوون گے تے اوہی لوک فلاح پاون والے ہوون گے (8) تے جیہناں دے پلڑے ہولے ہوون گے

فَاُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَظْلِمُوْنَ ۝٩ وَلَقَدْ

تے اوہی لوک نیں جیہناں نیں اپنیاں جاناں نوں گھاٹے وچ پایا[1] ایس وجہ توں کہ اوہ ساڈیاں آیتاں تے ظلم کیتا کردے سن (9) تے بے شک

مَكَّنّٰكُمْ فِي الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيْهَا مَعَايِشَ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ۝١٠ ع ٨

اسیں تہانوں زمین وچ ٹھکانہ دِتا تے تہاڈے لئی ایہدے وچ زندگی گزارن لئی سبب بنائے، تسیں بوہت ای تھوڑا شکر ادا کر دے او (10)

وَلَقَدْ خَلَقْنٰكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنٰكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ ۠ فَسَجَدُوْٓا

تے بے شک اسیں تہانوں پیدا کیتا فیر تہاڈیاں صورتاں بنائیاں فیر اسیں فرشتیاں نوں فرمایا کہ آدم نوں سجدہ کرو تے شیطان توں علاوہ ساریاں نیں

اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۭ لَمْ يَكُنْ مِّنَ السّٰجِدِيْنَ ۝١١ قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ ۭ

سجدہ کیتا، اوہ سجدہ کرن والیاں وچوں نہ ہویا (11) اللہ نے فرمایا: جدوں میں تینوں حکم دِتا سی تے تینوں سجدہ کرن توں کیہڑی چیز نیں ڈکیا؟

قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۚ خَلَقْتَنِيْ مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ طِيْنٍ ۝١٢ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا

ابلیس نیں آکھیا: میں اوہدے توں بہتر آں۔ توں مینوں اگ توں بنایا تے اوہنوں مٹی توں بنایا[2] (12) اللہ نے فرمایا: توں ایتھوں اُتر جا،

حاشیہ ① ... صحیح تے متواتر حدیثاں توں ایہہ ثابت اے کہ قیامت دے دن اِک تکڑی لیا کے رکھی جاوے گی جس دے دو پلڑے تے اِک ڈنڈی ہووے گی۔ ایس تے ایمان لیانا تے ایہنوں حق سمجھنا ضروری اے، رہی ایہہ گل کہ ایس تکڑی دے دونویں پلڑے کیویں دے تے کیفیت کیہ ہووے گی تے ایس نال وزن پتہ کرن دا کیہ طریقہ ہووے گا؟ ایہہ سارا کجھ ساڈی عقل تے سمجھ دے دائرے توں باہر اے تے نہ اسیں ایہنوں جانن دے مکلف آں، ساڈے تے غیب دیاں چیزاں تے ایمان لیانا فرض اے ۔ اوہناں دی حالت تے کیفیت اللہ پاک تے اوہدا رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم بہتر جان دے نیں۔ ② ... ایس توں ابلیس دی مراد ایہہ سی کہ اگ مٹی توں افضل تے اعلیٰ اے تے جیہدی اصل اگ ہووے گی اوہ اوہدے توں افضل ہووے گا جیہدی اصل مٹی ہووے تے شیطان دا ایہہ خیال غلط سی ایس لئی کہ افضل اوہ اے جیہنوں مالک و مولیٰ فضیلت دیوے، اللہ پاک دے حضور فضیلت دا معیار مالک دی اطاعت تے فرماں برداری اے۔

فَمَا يَكُوْنُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيْهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصّٰغِرِيْنَ ﴿١٣﴾ قَالَ اَنْظِرْنِيْٓ اِلٰى

بس تیرے لئی جائز نیئں کہ توں ایس مقام وچ تکبر کریں، نکل جا، بے شک توں ذلیلاں وچوں ایں[1] (13) شیطان نیں آکھیا: توں مینوں اوس دن

يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿١٤﴾ قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَآ اَغْوَيْتَنِيْ

تک مہلت دے دے جیہدے وچ لوک اُٹھائے جان گے (14) اللہ نے فرمایا: تینوں مہلت اے (15) شیطان نے آکھیا: مینوں ایہدی قسم کہ توں مینوں

لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيْمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِّنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ وَ

گمراہ کیتا،[2] میں ضرور تیرے سدھے راہ تے لوکاں دی اُڈیک وچ بیٹھاں گا (16) فیر ضرور میں ایہناں دے اگوں تے

مِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَآئِلِهِمْ ؕ وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شٰكِرِيْنَ ﴿١٧﴾

ایہناں دے پچھوں تے ایہناں دے سجیوں تے ایہناں دے کھبیوں توں اوہناں دے کول آواں گا[3] تے توں ایہناں وچ بتھیریاں نوں شکر گزار نیئں پاویں گا (17)

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْءُوْمًا مَّدْحُوْرًا ؕ لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ

اللہ نے فرمایا: توں ایتھوں ذلیل تے مردود ہو کے نکل جا۔ بے شک ایہناں وچوں جیہڑا تیری پیروی کرے گا تے میں ضرور تہاڈے

مِنْكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿١٨﴾ وَيٰٓاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ

ساریاں نال دوزخ بھر دیاں گا (18) تے اے آدم! تسیں تے تہاڈی بیوی جنت وچ رہو فیر اوہدے وچوں جتھوں چاہو

شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ لَهُمَا

کھاؤ تے اوس درخت دے نیڑے نہ جانا ورنہ حد توں ودھن والیاں وچوں ہو جاؤ گے (19) فیر شیطان نے اوہناں نوں وسوسہ

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ تکبر ایہو جئی بھیڑی صفت اے کہ ہزاراں سالاں دی عبادت کرن والا ابلیس وی ایسے وجہ توں اللہ پاک دی بارگاہ وچوں مردود ٹھہریا تے قیامت تک لئی ذلت تے رسوائی دا شکار ہوگیا۔ ② ... شیطان نے ایتھے گمراہ کرن دی نسبت اللہ پاک ول کیتی، ایس وچ یا تے شیطان نے اپنے آپ نوں مجبورِ محض من کے اِنج آکھیا یا فیر اللہ پاک دی بے ادبی دے طور تے ایس طرح آکھیا۔ ③ ... سامنے توں مراد ایہہ اے کہ میں ایہناں دی دنیا دے متعلق وسوسے پاواں گا تے پچھے توں مراد ایہہ اے کہ ایہناں نوں آخرت دے بارے وسوسے پاواں گا تے سجیوں مراد ایہہ اے کہ ایہناں دے دین وچ شبہے پاواں گا تے کھبیوں مراد ایہہ اے کہ ایہناں نوں گناہواں ول راغب کراں گا۔

الشَّيْطٰنُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وٗرِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهٰىكُمَا

پایا تاں کہ اوہناں تے اوہناں دیاں لگیاں ہویاں شرم والیاں چیزاں کھول دیوے تے آکھن لگا تہانوں تہاڈے رب نے

رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَا مَلَكَيْنِ اَوْ تَكُوْنَا مِنَ الْخٰلِدِيْنَ ﴿٢٠﴾ وَ

ایس درخت توں ایسے لئی منع فرمایا اے کہ کتے تسیں فرشتے نہ بن جاؤ یا تسیں ہمیش زندہ رہن والے نہ بن جاؤ (20) تے

قَاسَمَهُمَآ اِنِّيْ لَكُمَا لَمِنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿٢١﴾ فَدَلّٰىهُمَا بِغُرُوْرٍ ۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ

ایہناں دوہاں نوں قسماں کھا کے آکھیا بے شک میں تہاڈا دوہاں دا خیر خواہ آں (21) تے اوہ دھوکہ دے کے اوہناں دوہاں نوں لاہ لیایا فیر جدوں اوہناں نیں اوس

بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفٰنِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ ؕ وَنَادٰىهُمَا

درخت دا پھل کھاہدا تے اوہناں دی شرم دے مقام اوہناں تے کھل گئے تے اوہ جنت دے پتے اوہناں تے پان لگ پئے ① تے اوہناں نوں اوہناں دے رب نے

رَبُّهُمَآ اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ لَّكُمَآ اِنَّ الشَّيْطٰنَ لَكُمَا عَدُوٌّ

فرمایا: کیہ میں تہانوں ایس درخت توں منع نئیں کیتا سی؟ تے میں تہانوں ایہہ نئیں سی فرمایا کہ شیطان تہاڈا کھلا دشمن

مُّبِيْنٌ ﴿٢٢﴾ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا ۟ وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ

اے؟(22) دوہاں نیں عرض کیتی: اے ساڈے رب! اسیں اپنیاں جاناں نال زیادتی کیتی تے جے توں ساڈی مغفرت نہ فرمائی تے ساڈے تے رحم نہ فرمایا تے ضرور اسیں

مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٢٣﴾ قَالَ اهْبِطُوْا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ

گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو جاواں گے ② (23) اللہ نے فرمایا: تسیں اُتر جاؤ تہاڈے وچ اِک دوجے دا دشمن اے تے تہاڈے لئی زمین وچ اِک

حاشیہ ① ...حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام تے حضرت حوا رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دے لباس وکھ ہوندیاں ای دوہاں دا پتیاں نال اپنے جسم نوں لُکانا شروع کر دینا ایس گل دی دلیل اے کہ لُکے اعضاء نوں ڈھکنا انسانی فطرت وچ داخل اے۔ ایس لئی جیہڑا بندہ ننگے ہون نوں فطرت سمجھدا اے جویں مغربی ملکاں وچ اِک وڈے طبقے دا رجحان اے تے اوہ ایہناں لوکاں وچوں نیں جیہناں دیاں فطرتاں مسخ ہو چکیاں نیں۔ ② ... ایس آیت وچ اپنیاں جاناں تے زیادتی کرن توں مراد گناہ کرنا نئیں بلکہ اپنا نقصان کرنا اے کہ اوہ ایس طراں کہ جنت دی بجائے زمین تے آونا پیا تے اوتھوں دی آرام دی زندگی دی جگہ ایتھے مشقت دی زندگی اختیار کرنی پئی۔حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنی لغزش توں بعد جس طرح دعا فرمائی ایہدے وچ مسلماناں لئی ایہہ تربیت اے کہ اوہناں توں جدوں کوئی غلطی ہو جاوے تے اوہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ ندامت دا اظہار کردیاں ہویاں ایہہ من لین تے اللہ پاک توں مغفرت تے رحمت دابڑی عاجزی نال سوال کرن تاں کہ اللہ پاک ایہناں دا گناہ بخش دیوے تے اوہناں تے اپنا رحم فرمائے۔

مُسْتَقَرٌّ وَّمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيْهَا تَحْيَوْنَ وَفِيْهَا تَمُوْتُوْنَ وَمِنْهَا

ویلے تک ٹھہرنا تے نفع چکنا اے (24) (اللہ نے) فرمایا : تسیں ایسے وچ اپنی زندگی بسر کرو گے تے اوہدے وچ مرو گے تے اوسے وچوں اُٹھائے

تُخْرَجُوْنَ ﴿٢٥﴾ يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُّوَارِيْ سَوْاٰتِكُمْ وَرِيْشًا ؕ ع ١٥ ٢

جاؤ گے (25) اے آدم دی اولاد! بے شک اسیں تہاڈے ول اِک لباس اوہ اتاریا جیہڑا تہاڈیاں شرم والیاں چیزاں لُکاندا اے تے (اِک لباس اوہ جیہڑا) زیب

وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ۙ ذٰلِكَ خَيْرٌ ؕ ذٰلِكَ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿٢٦﴾

و زینت اے تے پرہیزگاری والا لباس ساریاں توں بہتر اے① ایہہ اللہ دیاں نشانیاں وچوں اے تاں کہ اوہ نصیحت حاصل کرن (26)

يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطٰنُ كَمَآ اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا

اے آدم دی اولاد! تہانوں شیطان فتنے وچ نہ پاوے جس طراں اوہنے تہاڈے ماں پیو نوں جنت وچوں کڈھ دِتا، اوہناں دوہاں توں اوہناں دے لباس

لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَا ؕ اِنَّهٗ يَرٰىكُمْ هُوَ وَقَبِيْلُهٗ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ؕ

اُتروا دِتے تاں کہ اوہناں نوں اوہناں دیاں شرم والیاں چیزاں وکھا دیوے۔ بے شک اوہ آپ تے اوہدا قبیلہ تہانوں اوتھوں وکھدے نیں جتھوں تسیں اوہناں نوں نئیں وکھدے۔②

اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيٰطِيْنَ اَوْلِيَآءَ لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٢٧﴾ وَاِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً

بے شک اسیں شیطاناں نوں ایمان نہ لیان والیاں دا بیلی بنا دِتا اے (27) تے جدوں کوئی بے حیائی کردے نیں تے

قَالُوْا وَجَدْنَا عَلَيْهَآ اٰبَآءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَا ؕ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ ؕ

کہندے نیں اسیں اپنے پیو دادے نوں ایسے تے پایا سی تے اللہ نے (وی) سانوں ایسے دا حکم دِتا اے۔(اے حبیب!) تسیں فرماؤ: بے شک اللہ بے حیائی دا حکم نئیں دیندا۔③

حاشیہ ① ... لباس تقویٰ دا مطلب اے "بھیڑے عقیدے تے بھیڑے عملاں نوں چھڈ دینا تے پاکیزہ سیرت اپنانا" ،جس طراں کپڑیاں دا لباس انسان نوں سردی، گرمی، برسات دے موسماں دی شدت توں محفوظ رکھدا اے ایس طرح تقویٰ دا لباس انسان نوں آخرت دے عذاب توں بچاندا اے۔ ② ... یعنی" شیطان تے اوس دی اولاد سارے جہان دے لوکاں نوں ویکھدے نیں جد کہ لوک اوہناں نوں نئیں ویکھ دے۔ "شیطان خطرناک دشمن اے، ایس توں بچن دا طریقہ اللہ پاک دی پناہ منگنا تے شیطان دے مکرو فریب توں ہشیار رہن دی کوشش کرنا نالے نیک لوکاں دے کول بیٹھنا اے۔ ③ ...عربی لفظ "فَاحِشَہ" توں مراد یا تے شرک اے جیہدی برائی واضح اے، یا فیر جاہلیت دے زمانے دے کافراں دا اِک طریقہ اے تے اوہ طریقہ ایہہ سی کہ کافر مرد عورت ننگے ہو کے خانے کعبے دا طواف کردے سن تے اوہدے جواز دی دلیل وچ اپنے پیو دادے نوں پیش کردے سن کہ اوہ وی اِنج ای کردے سن۔ ایتھے ایہدا رَد کیتا گیا اے۔

اَتَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٨﴾ قُلْ اَمَرَ رَبِّيْ بِالْقِسْطِ ۫ وَاَقِيْمُوْا وُجُوْهَكُمْ

کیہ تسیں اللہ دے بارے اوہ گل کردے او جیہدی تہانوں خبر نئیں؟ (28) تسیں فرماؤ: میرے رب نے عدل دا حکم دِتا اے ① تے (ایہہ کہ) ہر نماز ②

عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَّادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ؕ كَمَا بَدَاَكُمْ تَعُوْدُوْنَ ﴿٢٩﴾

دے ویلے تسیں اپنے منہ سدھے کرو تے عبادت نوں اوسے دے لئی خالص کر کے اوہدی بندگی کرو۔ اوہنے جویں تہانوں پیدا کیتا اے اونج ای تسیں پلٹو گے (29)

فَرِيْقًا هَدٰى وَفَرِيْقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلٰلَةُ ؕ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيٰطِيْنَ اَوْلِيَآءَ

اِک گروہ نوں ہدایت دِتی تے اِک فرقے دی گمراہی ثابت ہو گئی، اوہناں نیں اللہ نوں چھڈ کے شیطاناں نوں

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٣٠﴾ يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ خُذُوْا زِيْنَتَكُمْ عِنْدَ

بیلی بنا لیا اے تے سمجھ دے ایہہ نیں کہ ایہہ ہدایت پاون والے نیں (30) اے آدم دی اولاد! ہر نماز دے ویلے اپنی زینت

كُلِّ مَسْجِدٍ وَّكُلُوْا وَاشْرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿٣١﴾ ع ٣ ٦ ١٠

لے لوو تے کھاؤ تے پیو تے حد توں نہ ودھو بے شک اوہ حد توں ودھن والیاں نوں پسند نئیں فرماندا (31)

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِيْنَةَ اللّٰهِ الَّتِيْٓ اَخْرَجَ لِعِبَادِهٖ وَالطَّيِّبٰتِ مِنَ الرِّزْقِ ؕ قُلْ هِيَ

تسیں فرماؤ: اللہ دی اوس زینت نوں کنے حرام کیتا جیہڑی اوہنے اپنے بندیاں لئی پیدا کیتی اے؟ تے پاکیزہ رزق نوں (کنے حرام کیتا؟) ③ تسیں فرماؤ ایہہ

حاشیہ ①...عربی لفظ ''قِسط'' دے کئی معنٰی نیں جویں حصہ، عدل تے انصاف تے وچکاری چیز یعنی جس وچ گھاٹا وادھا نہ ہووے۔ کئی مفسرین دے نیڑے ایتھے آیت وچ ''قِسط'' عدل انصاف دے معنٰی وچ اے ②... آیت وچ لفظ ''مسجد'' مصدرِ میمی اے جیہدا معنٰی سجدہ اے تے ایس توں مراد نماز اے۔ ③... ایس آیت مبارکہ دی روشنی وچ بوہت سارے لوکاں نوں اپنی اصلاح دی لوڑ اے (1) اوہ لوک جیہڑے اپنے زہد تے تقویٰ دے گھمنڈ وچ لوکاں دیاں حلال چیزاں وچ وی تحقیق کرکے اوہناں دی دل آزاری کردے نیں۔ ایہہ سخت ناجائز تے سراسر تقویٰ دے خلاف اے (2) اوہ لوک جیہڑے آپ تے اپنے نفس تے سختی کرن لئی لذیذ غذاواں نوں چھڈ دیندے نیں لیکن دوجا بندہ جے ایہناں غذاواں دا استعمال کردا اے تے اوہنوں انتہائی نفرت تے حقارت دی نگاہ نال ویکھدے نیں ایہہ وی سراسر حرام اے (3) اوہ لوک جیہڑے گیارہویں، میلاد شریف بزرگاں دی فاتحہ، عرس مجالسِ شہادت وغیرہ دی شیرینی تے سبیل وغیرہ دے شربت نوں ممنوع تے حرام کہندے نیں اوہ وی ایس آیت دے کھلم کھلا خلاف کرکے گنہگار ہندے نیں ایس لئی کہ ایہہ چیزاں حلال نیں تے ایہناں نوں ممنوع آکھناں اپنی رائے نوں دین وچ داخل کرنا اے تے ایہی بدعت تے ضلالت اے۔

لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ

دنیا وچ ایمان والیاں دے لئی اے، قیامت وچ تے خاص اوہناں دے لئی ای ہووے گا۔ اسیں ایسے طراں علم والیاں لئی تفصیل نال آیتاں

لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿٣٢﴾ قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَ

بیان کرنے آں (32) تسیں فرماؤ: میرے رب نے تے ظاہری باطنی بے حیائیاں① تے

الْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوْا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا وَّاَنْ

گناہ② تے ناحق زیادتی نوں حرام قرار دِتا اے③ تے اوہنوں کہ تسیں اللہ دے نال اوس شے نوں شریک قرار دیو جیہدی اللہ نے کوئی دلیل نئیں اُتاری تے ایہہ کہ

تَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ ۚ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ

تسیں اللہ تے اوہ گلاں کرو جیہدا تسیں علم نئیں رکھدے (33) تے ہر گروہ لئی اِک مقرر ویلا اے تے جدوں اوہناں دی اوہ مدت آ جاوے گی تے

لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿٣٤﴾ يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ اِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ

اِک گھڑی نہ پچھے ہووے گی نہ ای اگے (34) اے آدم دی اولاد! جے تہاڈے کول تہاڈے وچوں اوہ رسول تشریف لیان

مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِيْ ۙ فَمَنِ اتَّقٰى وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

جیہڑے تہاڈے سامنے میریاں آیتاں دی تلاوت کرن تے جیہڑا پرہیز گاری اختیار کرے گا تے اپنی اصلاح کرلوے گا تے اوہناں تے نہ کوئی خوف ہووے گا تے نہ

يَحْزَنُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَاسْتَكْبَرُوْا عَنْهَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ

اوہ غم کرن گے (35) تے جیہڑے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلاون گے تے اوہناں دے مقابلے وچ تکبر کرن گے④ تے ایہہ لوک

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ہر وڈا گناہ اے۔ اِک قول ایہہ اے کہ ایس توں اوہ گناہ مراد نیں جیہناں وچ شرعی سزا لازم ہووے تے اِک قول ایہہ اے کہ ایس توں مراد زنا اے ② ... ایہدی تفسیر وچ کجھ قول نیں (1) ہر چھوٹا گناہ (2) اوہ گناہ اے کہ جیہدے تے شرعی سزا لازم نہ ہووے (3) ہر گناہ ''اَثِم'' اے بھاویں چھوٹا ہووے یا وڈا۔ ③ ... ناحق زیادتی دا معنٰی اے ''کسے بندے دا اوس چیز نوں طلب کرنا جو اوہدا حق نئیں'' جد کہ اپنے حق نوں طلب کرنا ایہدے وچ داخل نئیں۔ ④ ... آیتاں دے مقابلے وچ تکبر دا معنٰی اے ایہناں نوں نہ منّا۔ تکبر دی اِک نحوست ایہہ وی اے کہ تکبر کرن والے لئی نصیحت قبول کرنا مشکل ہندا اے۔

النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿٣٦﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ

دوزخی نیں، ایسدے وچ ہمیشہ رہن گے (36) تے اوس توں ودھ کے ظالم کیہڑا جیہنے اللہ تے جھوٹ بنھیا① یا

كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ؕ اُولٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ ؕ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَتْهُمْ

اوہدیاں آیتاں جھٹلایاں؟ تے اوہناں نوں اوہناں دا لکھیا ہویا حصہ پہنچ دا رہووے گا ایتھوں تک کہ جدوں اوہناں دے کول اوہناں دی جان قبض کرن دے لئی

رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ ۙ قَالُوْٓا اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ قَالُوْا ضَلُّوْا

ساڈے گھلے ہوے (فرشتے) آوندے نیں تے اوہ (فرشتے اوہناں نوں) کہندے نیں: اوہ کتھے نیں جیہناں دی تسیں اللہ توں علاوہ عبادت کردے سو؟ اوہ (جواباً)

عَنَّا وَشَهِدُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰفِرِيْنَ ﴿٣٧﴾ قَالَ ادْخُلُوْا فِيْٓ اُمَمٍ قَدْ

آکھدے نیں: اوہ ساڈے توں غائب ہو گئے تے اپنیاں جاناں تے آپ گواہی دیندے نیں کہ اوہ کافر سن (37) اللہ اہیناں نوں فرمائے گا کہ تہاڈے توں پہلوں جیہڑے

خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ فِي النَّارِ ؕ كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ لَّعَنَتْ

جنّاں تے بندیاں دے گروہ اگ وچ گئے نیں تسیں وی اوہناں وچ داخل ہو جاؤ۔ جدوں اِک گروہ (دوزخ وچ) داخل ہووے گا تے دوجے (گروہ)

اُخْتَهَا ؕ حَتّٰٓى اِذَا ادَّارَكُوْا فِيْهَا جَمِيْعًا ۙ قَالَتْ اُخْرٰىهُمْ لِاُوْلٰىهُمْ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ

اُتے لعنت کرے گا② ایتھوں تک کہ جدوں سارے اوہدے وچ جمع ہو جاون گے تے اوہناں وچوں بعد والے پہلے والیاں دے لئی آکھن گے: اے ساڈے رب! ایہناں

اَضَلُّوْنَا فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ ؕ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَّلٰكِنْ لَّا تَعْلَمُوْنَ ﴿٣٨﴾

نیں سانوں گمراہ کیتا سی تے توں ایہناں نوں اگ دا دُگنا عذاب دے۔ اللہ فرمائے گا: ساریاں دے لئی دُگنا اے پر تہانوں پتا نئیں (38)

وَقَالَتْ اُوْلٰىهُمْ لِاُخْرٰىهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ

تے پہلے والے دوجیاں نوں آکھن گے کہ تہانوں ساڈے تے کوئی وڈیائی نہ رئی تے اپنے عملاں دے بدلے

حاشیہ ① ... اللہ پاک تے اِفترا دیاں وکھریاں وکھریاں صورتاں نیں (1) بُتاں یا ستاریاں نوں اللہ پاک دا شریک ٹھہرانا (2) یزداں تے اَہرمن دو خدا قرار دینا (3) اللہ پاک لئی پتر یا دِھیاں ٹھہرانا (4) جھوٹھے حکماں نوں اللہ پاک ول منسوب کرنا۔ آیتاں نوں جھٹلان توں مراد ایہہ اے کہ قرآن پاک نوں اللہ ولوں نازل کیتی ہوئی کتاب نہ منناتے نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت دا انکار کرنا۔ ② ... یعنی ہر قسم دا کافر اپنی قسم دے کافر نوں لعنت کرے گا۔ مشرک مشرکاں تے لعنت کرن گے، یہودی یہودیاں اُتے تے عیسائی عیسائیاں تے لعنت کرے گا۔ ایس توں پتہ لگا کہ قیامت وچ ہر اک اوہدے نال ای ہووے گا جیہدے نال دل دا تعلق ہووے گا، زمانہ تے جگہ بھاویں اِک ہووے یا وکھرے وکھرے۔

بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ ﴿٣٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَاسْتَكْبَرُوْا عَنْهَا ع ١١

عذاب دا مزہ چکھو (39) بے شک اوہ لوک جیہناں نیں ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا تے اوہناں دے مقابلے وچ تکبر کیتا تے

لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ اَبْوَابُ السَّمَآءِ وَلَا يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِيْ سَمِّ

اوہناں دے لئی اسمان دے بوہے نئیں کھولے جان گے ① تے اوہ جنت وچ داخل نئیں ہوون گے ایتھوں تک کہ سوئی دے نکے وچ اُونٹھ داخل

الْخِيَاطِ ؕ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٤٠﴾ لَهُمْ مِّنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَّمِنْ

ہو جاووے ② تے اسیں مجرماں نوں ایہو جئیا ای بدلہ دینے آں ③ (40) اوہناں لئی اگ وِچھونا اے تے اوہناں دے

فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ؕ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤١﴾ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

اُتیوں (اوسے دا) اوڑھنا ہووے گا ④ تے اسیں ظالماں نوں اِنج دا ای بدلہ دینے آں (41) تے اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے

الصّٰلِحٰتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَآ ۚ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا

عمل کیتے اسیں کسے تے طاقت توں ودھ بھار نئیں پاندے، اوہ جنت والے نیں تے اوہ اوہدے وچ ہمیشہ

خٰلِدُوْنَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِيْ صُدُوْرِهِمْ مِّنْ غِلٍّ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ ۚ

رہن گے (42) تے اسیں اوہناں دے سینیاں وچوں بغض تے کینہ کھچ لیا اے، ⑤ اوہناں دے تھلے نہراں وگن گیاں

حاشیہ ① ... کافر لئی اَسمان دے دروازے نہ کھولے جان دا اِک معنٰی ایہہ اے کہ کافراں دے عملاں تے ایہناں دیاں روحاں لئی اسمان دے دروازے نئیں کھولے جان گے ایس لئی کہ ایہناں دے عمل تے روحاں دونویں خبیث نیں۔ دوجا معنٰی ایہہ اے کہ اوہ خیر و برکت تے رحمت دے نزول توں محروم رہندے نیں ② ... ایس توں ثابت ہویا کہ کافر اں دا جنت توں محروم رہنا قطعی اے ایس لئی کہ سوئی دے نکے وچ اُونٹھ دا داخل ہونا محال (ناممکن) ہندا اے تے جیہڑا محال تے موقوف ہووے اوہ وی محال ہوندا اے۔ ایس لئی کافراں داجنت وچ داخل ہونا وی محال اے۔ ③ ... ایس آیت وچ "مُجْرِمِيْن" توں کافر مراد نیں ایس لئی کہ اُتے ایہناں دی صفت وچ اللہ پاک دیاں آیتاں نوں جھٹلان تے اوہناں نال تکبر کرن دا بیان ہو چکیا اے۔ ④ ... یعنی اُتے تھلے ہر پاسیوں ایہناں نوں اگ نے گھیریا ہویا اے۔ ایتھے صرف اُتے تھلے دا ذکر فرمایا گیا ایس لئی کہ سجا کھبا سیاق کلام توں آپ ای سمجھ وچ آ گیا۔ ⑤ ... جنتیاں دے دل بغض تے کینے توں پاک ہون گے تے اللہ پاک دے فضل توں اُمید اے کہ جیہڑا ایتھے اپنے دل نوں بغض تے کینہ تے حسد توں پاک رکھے گا اللہ پاک قیامت دے دن اوہنوں پاک دل والیاں یعنی جنتیاں وچ داخل فرماوے گا۔

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ هَدٰىنَا لِهٰذَا ۫ وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِیَ لَوْلَاۤ اَنْ هَدٰىنَا اللّٰهُ ۚ

تے اوہ آکھن گے: ساریاں تعریفاں اوس اللہ لئی نیں جیہنے سانوں ایہدی ہدایت دِتی تے اسیں ہدایت نہ پاندے جے اللہ سانوں ہدایت نہ دیندا۔

لَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ؕ وَنُوْدُوْۤا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُوْرِثْتُمُوْهَا بِمَا

بے شک ساڈے رب دے رسول حق لیائے تے اوہناں نوں آواز دِتی جاوے گی کہ ایہہ جنت اے، تہانوں تہاڈے عملاں دے بدلے وچ ①

كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۴۳﴾ وَنَادٰۤی اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ اَصْحٰبَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا

ایہدا وارث بنا دِتا گیا ② (43) تے جنتی دوزخ والیاں نوں واج مار کے آکھن گے ③ کہ ساڈے رب نے جیہڑا ساڈے نال وعدہ فرمایا سی اسیں اوہنوں

وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُّمْ مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ؕ قَالُوْا نَعَمْ ۚ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌۢ

سچا پایا تے کیہ تسیں وی اوس وعدے نوں سچا پایا جیہڑا تہاڈے رب نے کیتا سی؟ اوہ کہن گے: ہاں، فیر اِک آواز دین والا

بَیْنَهُمْ اَنْ لَّعْنَةُ اللّٰهِ عَلَی الظّٰلِمِیْنَ ﴿۴۴﴾ الَّذِیْنَ یَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِیْلِ اللّٰهِ وَ

اوہناں دے وچکار آواز دیوے گا کہ ظالماں اُتے اللہ دی لعنت ہووے (44) جیہڑے اللہ دی راہ توں روکدے نیں تے

یَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ۚ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كٰفِرُوْنَ ﴿۴۵﴾ وَبَیْنَهُمَا حِجَابٌ ۚ وَعَلَی

اوہنوں ڈگا (کرنا) چاہندے نیں ④ تے اوہ آخرت دا انکار کرن والے نیں (45) تے جنت تے دوزخ دے وچکار اِک پردہ اے ⑤ تے اعراف

الثلثة

وقف لازم

حاشیہ ① ... قرآن مجید وچ جنت دے داخلے دے دو سبب دسے گئے نیں (1) اللہ پاک دا فضل (2) بندیاں دے نیک عمل۔ دوہاں وچ مطابقت ایہہ اے کہ پہلا حقیقی سبب اے تے دوجا ظاہری سبب اے۔ ② ... جنت نوں دو وجہ توں میراث فرمایا گیا :(1) کافراں دے ایمان لیان دی صورت وچ جیہڑے جنتی محلات ایہناں واسطے تیار سن اوہ اوہناں دے کفر دی وجہ توں اوہناں دی بجائے ایمان والیاں نوں دے دِتے جان گے تے ایہہ ایس طراں ایہناں دی میراث ہوئی (2) جویں میراث اپنی محنت تے کمائی توں نئیں ملدی ایسے طراں جنت دا ملنا وی اللہ پاک دے فضل تے کرم توں ہووے گا۔ ③ ... ایہناں توں مراد جہنمی کافر نیں نہ کہ گنہگار مومن ایس لئی کہ جنتی مسلمان ایہناں گناہگاراں نوں طعنے نہ دین گے بلکہ ایہناں دی شفاعت کرکے اوتھوں کڈھن گے۔ ④ ... ایتھے ایہہ وعیداں بطور خاص کافراں دے متعلق نیں پر جیہڑے مسلمان اکھوان والے وی دوجیاں نوں دین تے عمل کرن توں منع کردے نیں تےاوہ لوک جیہڑے دین وچ تحریف تے تبدیلی چاہندے نیں جویں بے دین تے ملحد لوک جیہڑے دین وچ تحریف تے تبدیلیاں دی کوشش کردے رہندے نیں ایہوجئے لوک وی کوئی گھٹ مجرم نئیں بلکہ اوہ وی دوزخ دے حق دار نیں۔ ⑤ ... ایہہ پردہ ایس لئی اے کہ دوزخ دا اثر جنت وچ تے جنت دا اثر دوزخ وچ نہ آ سکے تے حق ایہہ کہ ایہہ پردہ اعراف ای اے کیوں کہ ایہہ پردہ بوہت اُچا ہووے گا ایس لئی ایہنوں اعراف آکھیا جاندا اے کیونکہ اعراف دا مطلب اے ''اُچی جگہ''۔

الْاَعْرَافِ رِجَالٌ يَّعْرِفُوْنَ كُلًّا بِسِيْمٰىهُمْ ۚ وَنَادَوْا اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ اَنْ

تے کجھ مرد ہوون گے جیہڑے ساریاں نوں اوہناں دے متھیاں توں پچھانن گے تے اوہ جنتیاں نوں پکارن گے کہ تہاڈے تے

سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ ۫ لَمْ يَدْخُلُوْهَا وَهُمْ يَطْمَعُوْنَ ﴿۴۶﴾ وَاِذَا صُرِفَتْ اَبْصَارُهُمْ تِلْقَآءَ

سلام ہووے۔ ایہہ اعراف والے آپ جنت وچ داخل نہ ہوئے ہوون گے تے اوہدی چوکھی خاہش رکھدے ہون گے (46) تے جدوں اوہناں اعراف والیاں دیاں اکھاں

اَصْحٰبِ النَّارِ ۙ قَالُوْا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۷﴾ ع وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ ۵ ۸ ۱۲

دوزخیاں ول پھیریاں جاون گیاں تے کہن گے: اے ساڈے رب! سانوں ظالماں دے نال نہ کرنا (47) تے اعراف والے کجھ

الْاَعْرَافِ رِجَالًا يَّعْرِفُوْنَهُمْ بِسِيْمٰىهُمْ قَالُوْا مَآ اَغْنٰى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ

مرداں نوں پکار کے آکھن گے جیہناں نوں اوہناں دے متھیاں نوں پچھان دے ہوون گے: تہاڈی جماعت تے جیہڑا تسیں تکبر کردے سو اوہ

تَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۴۸﴾ اَهٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ ؕ اُدْخُلُوا

تہاڈے کم نہ آیا (48) کیہ ایہی اوہ لوک نیں جیہناں بارے تسیں قسماں کھا کے کہندے سو اللہ ایہناں تے رحمت نئیں کرے گا ① (ایہناں نوں تے فرمایا گیا اے کہ)

الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُوْنَ ﴿۴۹﴾ وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ النَّارِ

تسیں جنت وچ داخل ہو جاؤ تہاڈے تے نہ کوئی خوف اے نہ تسیں غم کرو گے (49) تے جہنمی جنتیاں نوں

اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيْضُوْا عَلَيْنَا مِنَ الْمَآءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ؕ قَالُوْٓا

پکارن گے کہ سانوں کجھ پانی دے دیو یا ایس رزق وچوں کجھ دے دیو جیہڑا اللہ نے تہانوں دِتا اے۔ جنتی آکھن گے:

حاشیہ ① ... اعراف والے غریب جنتی مسلماناں ول اشارہ کرکے مشرکاں نوں آکھن گے کہ کیہ ایہی اوہ غریب مسلمان نیں جیہناں نوں تسیں دنیا وچ حقیر سمجھ دے سو تے جیہناں دی غریبی فقیری ویکھ کے تسیں قسماں کھاندے سوکہ اللہ پاک ایہناں تے رحمت نئیں فرماوے گا ہن آپ ویکھ لوو اوہ جنت دے ہمیشہ دی عیش تے راحت وچ کس عزت تے احترام دے نال نیں تے تسیں کڈی وڈی مصیبت وچ او۔ ایس توں پتا لگا کہ دنیا وچ مومن دی فقیری تے کافر دی امیری توں توکھا نئیں کھانا چاہیدا تے نالے کسے غریب دی غربت دا مذاق نئیں اڑاؤنا چاہیدا اے۔ غریباں دی بے کسی دا مذاق اڑانا کافراں دا طریقہ اے تے مسلمان نوں غربت دے طعنے دینا مسلمان نوں تکلیف دینا تے حرام کم اے۔

اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٥٠﴾ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَهْوًا وَّلَعِبًا وَّ

بے شک اللہ نے ایہہ دونویں چیزاں کافراں تے حرام کر دتیاں نیں① (50) جیہناں نیں اپنے دین نوں کھیڈ تماشا بنا لیا تے

غَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ نَنْسٰىهُمْ كَمَا نَسُوْا لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا ۙ

دنیا دی زندگی نیں اوہناں نوں توکھا دِتا تے اج اسیں اوہناں نوں چھڈ دیاں گے ایس لئی کہ اوہناں نیں اپنے ایس دن دی ملاقات نوں بھلا چھڈیا سی②

وَمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُوْنَ ﴿٥١﴾ وَلَقَدْ جِئْنٰهُمْ بِكِتٰبٍ فَصَّلْنٰهُ عَلٰى عِلْمٍ هُدًى

تے اوہ ساڈیاں آیتاں دا انکار کردے سن (51) تے بے شک اسیں اینہاں کول اِک کتاب لیائے جیہنوں اسیں اِک عظیم علم دی بنیاد تے بڑی تفصیل

وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا تَاْوِيْلَهٗ ؕ يَوْمَ يَاْتِيْ تَاْوِيْلُهٗ

نال بیان کیتا③ ایمان لیان والیاں لئی ہدایت تے رحمت اے④ (52) اوہ تے صرف قرآن دے دسے ہوئے آخری انجام دی اڈیک کر رہے نیں۔

يَقُوْلُ الَّذِيْنَ نَسُوْهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۚ فَهَلْ لَّنَا

جس دن اوہ آخری انجام آوے گا تے جیہڑے اس توں پہلے بُھلے ہوئے سن بول پین گے کہ بے شک ساڈے رب دے رسول حق دے نال تشریف

مِنْ شُفَعَآءَ فَيَشْفَعُوْا لَنَآ اَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ؕ

لیائے سن، تے ہے کوئی ساڈے سفارشی جیہڑے ساڈی شفاعت کردین ؟ یا سانوں واپس گھل دِتا جاوے تے اسیں جیہڑے پہلے عمل کردے ساں اوہدے برخلاف

حاشیہ ① ... ایتھے حرام توں مراد شرعی حرام نئیں ایس لئی کہ اوتھے شرعی حکم لاگو نئیں ہون گے بلکہ مراد مکمل طور تے محرومی اے۔ نالے جنتیاں دا دوزخیاں دی مدد نہ کرنا کافر دوزخیاں دے متعلق اے ورنہ دوزخ دے حق دار بوہت سارے گنہگار مسلماناں نوں اوہناں دے نیک رشتے داراں دی شفاعت نصیب ہووے گی۔ ② ... ایتھے اللہ پاک ولوں نسیان دی نسبت دا مطلب کافر دے نسیان (بھُلن دا) دا بدلہ دینا اے۔ ③ ... کتاب توں مراد قرآن پاک اے جیہنوں اللہ پاک نے اپنے کامل علم دی بِنا تے بڑی تفصیل دے نال بیان کیتا کہ ایہدے وچ انسان دی ہدایت واسطے جیہناں جیہناں چیزاں دی لوڑ اے اللہ پاک نے اوہ ساریاں چیزاں بیان فرما دتیاں نیں تے جس چیز ول اللہ پاک نے دعوت دِتی اے اوہدی سچائی دیاں زبردست دلیلاں قائم فرمایاں نیں تے اوہنوں بار بار دل وچ اُتارن والا انداز تے حسین طریقے نال بیان کیتا ۔ قرآن پاک سچے عقیدیاں تے نیک اعمال دے بیان دا حسین مجموعہ اے۔ ④ ... قرآن دی عام رحمت تے سارے عالم دے لئی اے کہ ساری دنیانوں اِک ہدایت نامہ مل گیا پر خاص رحمت صرف مومناں دے لئی اے ایس لئی کہ ایس توں نفع صرف اوہی چکدے نیں۔

قَدْ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٥٣﴾ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ ع ٦ ١٣

عمل کر لیئے۔ بے شک اوہناں لئی جاناں گھاٹے وچ پائیاں تے اوہناں توں گواچ گئے جیہڑے ایہہ بہتان بن دے سن ① (53) بے شک تہاڈا رب اللہ اے جیہنے

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۘ يُغْشِي

اسمان تے زمین چھ دناں وچ بنائے ② فیر عرش تے استوی فرمایا جویں اوہدی شان دے لائق اے، ③ رات دن نوں اِک دوجے نال کج دیندا

الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهٗ حَثِيْثًا ۙ وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُوْمَ مُسَخَّرٰتٍۭ بِاَمْرِهٖ ۭ

اے (اِک) دوجے دے پچھے چھیتی چھیتی چلدا آریا اے تے اوہنے سورج تے چن تے تاریاں نوں بنایا ایس حال وچ کہ سارے اوہدے حکم دے پابند

اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ ۭ تَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٥٤﴾ اُدْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّ

نیں۔ سن لوو! پیدا کرنا تے ساریاں کماں وچ اختیار اوسے دے لائق اے۔ اللہ بڑی برکت والا اے جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے (54) اپنے

خُفْيَةً ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿٥٥﴾ ج وَلَا تُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ بَعْدَ

رب توں مِنتاں کردے ہویاں تے ہولی آواز نال دعا کرو۔ بے شک اوہ حد توں ودھن والے نوں پسند نئیں فرماندا ④ (55) تے زمین تے اوہدی اصلاح توں بعد

حاشیہ ① ... اُتے ذکر کیتیاں آیتاں وچ جو کجھ بیان ہویا ایہدے وچ بنیادی طور تے مسلماناں تے کافراں دے انجام دا بیان کیتا گیا اے پر ایہدے نال اصحابِ اعراف دا وی بیان اے جیہناں دیاں نیکیاں تے گناہ برابر ہون گے۔ ہن اینجے مسلماناں دا اِک اوہ گروہ وی ہووے گا جیہناں دے گناہ بوہتے تے نیکیاں گھٹ ہون گیاں تے اِنج ای اوہ لوک وی ہون گے جیہڑے نیکیاں دے باوجود کسے گناہ اُتے پھڑے جان گے۔ ایہناں ساریاں چیزاں نوں سامنے رکھدیاں ہویاں سانوں اپنی آخرت دی فکر کرنی چاہیدی اے سب توں پہلے کفر توں بچن دی بڑی کوشش کریئے، دوجا ایہہ کہ بھاویں کوئی مسلمان ہمیشہ لئی جہنم وچ نئیں جاوے گا پر ایہہ گل پکی طے اے کہ کجھ گنہگار مسلمان ضرور دوزخ وچ جان گے ایس لئی سانوں جہنم دے عذاب تے اوہدی دہشت توں ڈردیاں رہنا چاہیدا اے۔ ② ... چھ دن وچ تخلیق توں کیہ مراد اے ،ایہدے بارے کجھ نیں فرمایا اے چھ دن توں مراد چھ دور نیں تے کئیاں نیں فرمایا کہ دنیاوی اعتبار نال جیہڑی چھ دن دی مقدار بن دی اے ایہہ اوہ مراد اے۔ بہر حال جیہڑی وی صورت ہووے اللہ پاک ہر صورت تے قادر اے۔ ③ ... ایہہ آیت متشابہات وچوں اے، ایس توں حقیقت وچ کیہ مراد اے اوہ اللہ پاک ای بہتر جان دا اے تے اسیں ایہدے حق ہون تے ایمان لیانے آں۔ ایہدے بارے ہور تفصیل صراط الجنان جلد 3، صفحہ 339 تے ویکھو۔ ④ ... یعنی لوکاں نوں دعا وغیرہ جیہناں چیزاں دا حکم دِتا گیا اے ایہناں وچ حد توں ودھن والیاں نوں اللہ پاک پسند نئیں فرماندا۔ یاد رہوے کہ دعا وچ حد توں ودھن دیاں وکھریاں وکھریاں صورتاں نیں جویں ہمیشہ لئی تندرستی تے سلامتی منگنا، گناہ دی دعا منگنا، سارے مسلماناں دے سارے گناہ بخشے جان دی دعا منگنا تے کافر دی مغفرت دی دعا کرنا وغیرہ۔

اِصْلَاحِهَا وَادْعُوْهُ خَوْفًا وَّطَمَعًا ؕ اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٥٦﴾

فساد نہ پاؤ تے اللہ توں دعا کرو ڈردیاں ہویاں تے خاہش کردیاں ہویاں۔ بے شک اللہ دی رحمت نیک لوکاں دے نیڑے اے (56)

وَهُوَ الَّذِيْ يُرْسِلُ الرِّيٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖ ؕ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَقَلَّتْ

تے اوہی اے جیہڑا ہواواں نوں ایس حال وچ گھلدا اے کہ اوہدی رحمت دے آگے آگے خش خبری دے رئیاں ہوندیاں نیں ایتھوں تک کہ جدوں اوہ ہواواں،

سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنٰهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَآءَ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ مِنْ كُلِّ

بھارے بدلاں نوں چُک کے لیاندیاں نیں تے اسیں اوس بدل نوں کسے مردہ شہر ول چلاندے آں فیر ایس مردہ شہر وچ پانی اُتارنے آں① تے ایس پانی توں

الثَّمَرٰتِ ؕ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ

ہر طرح دے پھل کڈنے آں۔ ایسے طراں اسیں مردیاں نوں کڈھاں گے۔ (ایہہ بیان ایس لئی اے) تاکہ تسیں نصیحت حاصل کرو (57) تے جیہڑی چنگی زمین

يَخْرُجُ نَبَاتُهٗ بِاِذْنِ رَبِّهٖ ۚ وَالَّذِيْ خَبُثَ لَا يَخْرُجُ اِلَّا نَكِدًا ؕ كَذٰلِكَ

ہندی اے اوہدا سبزہ تے اپنے رب دے حکم توں نکل آندا اے تے جیہڑی خراب ہووے اُسدا سبزہ بڑی مشکل توں تھوڑا جیہا نکلدا اے۔ اسیں ایسے طراں

نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّشْكُرُوْنَ ﴿٥٨﴾ لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ ع ١٤

شکر کرن والیاں لوکاں نوں تفصیل نال آیتاں بیان کردے آں (58) بے شک اسیں نوح نوں اوہدی قوم ول گھلیا تے اوہنے آکھیا:

يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اِنِّيْۤ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ

اے میری قوم! اللہ دی عبادت کرو۔ اوہدے توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں۔ بے شک میں تہاڈے اُتے وڈے دن دے عذاب دا خوف کرناں

عَظِيْمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهٖۤ اِنَّا لَنَرٰىكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يٰقَوْمِ لَيْسَ

واں② (59) اوہدی قوم دے سردار بولے: بے شک اسیں تینوں کھلی گمراہی وچ ویکھنے آں (60) فرمایا: اے میری قوم!

حاشیہ ① ... کجھ مفسرین دے نیڑے آیت وچ لفظ "بِهٖ" وچ ضمیر دا مرجع "بدل" اے، ایس صورت وچ آیت دا معنٰی ہویا "فیر اسیں ایس بدل توں پانی اتاریا" تے بعض دے نیڑے ایس دا مرجع "مردہ شہر" اے ایس صورت وچ آیت دا معنٰی ایہہ ہووے گا "فیراساں ایس مردہ شہر وچ پانی اتاریا"۔ ② ... وڈے دن دے عذاب توں مراد قیامت دے دن دا یا طوفان دے دن دا عذاب اے۔

بِيْ ضَلٰلَةٌ وَّلٰكِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦١﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسٰلٰتِ رَبِّيْ وَ اَنْصَحُ

میرے وچ کوئی گمراہی نئیں پر میں تے رب العالمین دا رسول آں ① (61) میں تہانوں اپنے رب دے پیغام پہنچاندا ہاں تے تہاڈی خیر خواہی

لَكُمْ وَ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٦٢﴾ اَوَ عَجِبْتُمْ اَنْ جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ

کرنا آں تے میں اللہ دے ولوں اوہ علم رکھنا آں جیہڑا تسیں نئیں رکھدے (62) تے کیہ تہانوں ایس گل تے حیرانی اے کہ تہاڈے کول تہاڈے رب

عَلٰى رَجُلٍ مِّنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَ لِتَتَّقُوْا وَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوْهُ

ولوں تہاڈے وچ اِک مرد دے ذریعے نصیحت آئی تاں کہ اوہ تہانوں ڈرائے تے تاکہ تسیں ڈرو تے تاں کہ تہاڈے تے رحم کیتا جاوے (63) تے اوہناں نیں

فَاَنْجَيْنٰهُ وَ الَّذِيْنَ مَعَهٗ فِي الْفُلْكِ وَ اَغْرَقْنَا الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا

نوح نوں جھٹلایا تے اسیں اوہنوں تے جیہڑے اوہدے نال کشتی وچ سن سارییاں نوں نجات دِتی تے ساڈیاں آیتاں جھٹلان والیاں نوں غرق کر دِتا بے شک اوہ

قَوْمًا عَمِيْنَ ﴿٦٤﴾ ع وَ اِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُوْدًا ؕ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ ع ١٥

آنے لوک سن ② (64) تے عاد دی قوم وَل اوہناں دے ہم قوم ہود نوں گھلیا ③ (ہود نیں) فرمایا: اے میری قوم! اللہ دی عبادت کرو،

مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٦٥﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖۤ اِنَّا

اوہدے توں علاوہ تہاڈا کوئی معبود نئیں۔ تے کیہ تسیں ڈردے نئیں؟ (65) اوہدی قوم دے کافر سردار بولے بے شک اسیں تہانوں بیوقوف سمجھنے

لَنَرٰىكَ فِيْ سَفَاهَةٍ وَّ اِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يٰقَوْمِ لَيْسَ بِيْ سَفَاهَةٌ

آں تے بے شک اسیں تینوں جھوٹھیاں وچ خیال کرنے آں (66) (ہود نیں) آکھیا: اے میری قوم! میرے نال بیوقوفی دا کوئی تعلق نئیں۔ ④

حاشیہ ① ...ایس آیت توں پتا لگیا کہ نبوت تے گمراہی دونویں جمع نئیں ہو سکدیاں تے کوئی نبی اک آن دے لئی وی گمراہ نہیں ہو سکدے ایس لئی کہ جے کر نبی ہی گمراہ ہوون تے فیر لوکاں نوں ہدایت کون کرے گا۔ ② ...یعنی اوہناں دے کول نبوت دی شان ویکھن آلی اکھ نئیں سی، اوہناں دے دل آنے سن بھاویں اکھاں کھلیاں سن۔ ③ ...آیت وچ "اَخَا" "بھرا" توں مراد حقیقی بھرا نئیں بلکہ "ہم قوم" مراد اے۔ ④ ...نبی دے نال بے وقوفی دا کوئی تعلق نئیں ایہدی وجہ صاف ظاہر اے کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام کامل عقل والے تے ہمیشہ لئی ہدایت تے ہوندے نیں۔ سارے جہان دی عقل نبی دی عقل دے مقابلے وچ اِنج اے جیویں سمندر دا اِک قطرہ ایس لئی کہ نبی تے وحی دے ذریعے اپنے رب کولوں علم و عقل حاصل کردا اے تے اوس چیز دے برابر کسی دوجی چیز دا ہونا محال (ناممکن) اے۔

وَّلٰكِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٧﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسٰلٰتِ رَبِّيْ وَ اَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ

میں تے عالماں دے رب دا رسول آں (67) میں تہانوں اپنے رب دے پیغام پہنچاناں واں میں تہاڈے لئی قابل اعتماد تے خیر خواہ

اَمِيْنٌ ﴿٦٨﴾ اَوَ عَجِبْتُمْ اَنْ جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِّنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ ؕ

واں① (68) تے کیہ تہانوں ایس گل تے حیرانی اے کہ تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں تہاڈے وچوں اِک بندے دے ذریعے نصیحت آئی تاں کہ اوہ تہانوں ڈرائے

وَ اذْكُرُوْۤا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْۢ بَعْدِ قَوْمِ نُوْحٍ وَّ زَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْۜطَةً ۚ

تے یاد کرو جدوں اوہنے تہانوں نوح دی قوم توں بعد جانشین بنایا تے تہاڈی جسامت وچ طاقت تے وسعت

فَاذْكُرُوْۤا اٰلَآءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٦٩﴾ قَالُوْۤا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهٗ

زیادہ کیتی تے اللہ دیاں نعمتاں نوں یاد کروتاں کہ تسیں فلاح پاؤ (69) قوم نے آکھیا: کیہ تسیں ساڈے کول ایس لئی آئے او کہ اسیں اِک اللہ دی عبادت کریئے

وَ نَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَاۤ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٧٠﴾

تے جیہناں چیزاں دی عبادت ساڈے پیو دادے کردے ہندے سن اوہناں نوں چھڈ دیئے۔ جے تسیں سچے او تے لے آؤ اوہ (عذاب) جیہدیاں تسیں سانوں وعیداں سناندے او (70)

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَّ غَضَبٌ ؕ اَتُجَادِلُوْنَنِيْ فِيْۤ اَسْمَآءٍ

فرمایا: بے شک تہاڈے اُتے تہاڈے رب دا عذاب تے غضب لازم ہو گیا۔ کیہ تسیں میرے نال اوہناں ناواں دے بارے لڑ رہے او

سَمَّيْتُمُوْهَاۤ اَنْتُمْ وَ اٰبَآؤُكُمْ مَّا نَزَّلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ ؕ فَانْتَظِرُوْۤا اِنِّيْ مَعَكُمْ

جیہڑے تسیں تے تہاڈے پیو دادے نیں رکھ لے نیں جیہناں دی کوئی دلیل اللہ نے نازل نئیں کیتی تے تسیں وی اڈیکو تے میں وی تہاڈے

مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿٧١﴾ فَاَنْجَيْنٰهُ وَ الَّذِيْنَ مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَ قَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِيْنَ

نال اڈیکناں واں (71) تے اسیں اوہنوں تے اوہدے ساتھیاں نوں اپنی رحمت نال نجات دِتی② تے جیہڑے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلاندے سن

حاشیہ ① ... ایس آیت توں دو گلاں دا پتہ لگا: (1) جاہل تے بیوقوف لوکاں دی بدتمیزی تے جہالت تے برداشت کرنا نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی سنت اے۔ (2) علم تے کمال والیاں نوں ضرورت دے موقع تے اپنے منصب تے کمال دا اظہار جائز اے۔ ② ... اس آیت وچ حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام تے اوہناں دے سنگیاں دی نجات تے عاد دی قوم اُتے عذاب دے نازل ہون دا ذکر اے۔ ایہدی تفصیل جانن لئی صراط الجنان جلد 3، صفحہ 356دا مطالعہ کرو۔

كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَمَا كَانُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٧٢﴾ وَاِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ۘ قَالَ يٰقَوْمِ

اوہناں دی جڑ وڈھ دِتی تے اوہ ایمان والے نئیں سن (72) تے قومِ ثمود① ول اوہناں دے ہم قوم صالح نوں گھلیا۔ صالح نے فرمایا :اے میری قوم!

اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۭ قَدْ جَاۗءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۭ هٰذِهٖ نَاقَةُ

اللہ دی عبادت کرو اوہدے توں علاوہ تہاڈا کوئی معبود نئیں۔ بے شک تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں روشن نشانی آ گئی۔ تہاڈے لئی نشانی

اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوْهَا تَاْكُلْ فِيْٓ اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْۗءٍ فَيَاْخُذَكُمْ

دے طور تے اللہ دی ایہہ اونٹنی اے۔ تے تسیں ایہنوں چھڈی رکھو تاں کہ اللہ دی زمین وچوں کھاوے تے ایہنوں برائی نال ہتھ نہ لاؤ ورنہ تہانوں

عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٧٣﴾ وَاذْكُرُوْٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاۗءَ مِنْۢ بَعْدِ عَادٍ وَّبَوَّاَكُمْ فِي الْاَرْضِ

دردناک عذاب پھڑ لوے گا (73) تے یاد کرو جدوں اوہنے تہانوں عاد دی قوم دے بعد جانشین بنایا تے اوہنے تہانوں زمین وچ ٹھکانہ دِتا،

تَتَّخِذُوْنَ مِنْ سُهُوْلِهَا قُصُوْرًا وَّتَنْحِتُوْنَ الْجِبَالَ بُيُوْتًا ۚ فَاذْكُرُوْٓا اٰلَاۗءَ اللّٰهِ

تسیں پولی زمین تے محل بناندے سو تے پہاڑاں نوں کھود کے مکان بناندے سو② تے اللہ دیاں نعمتاں یاد کرو

وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿٧٤﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ

تے زمین وچ فساد مچاندے نہ پھرو③ (74) اوہدی قوم دے تکبر کرن والے سردار ماڑے

قَوْمِهٖ لِلَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُوْنَ اَنَّ صٰلِحًا مُّرْسَلٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۭ

مسلماناں نوں آکھن لگے: کیہ تسیں جان دے او کہ صالح اپنے رب دا رسول اے؟

وقف لازم

حاشیہ ① ... ثمود وی عرب دا ای اِک قبیلہ سی۔ ایہہ لوک ثمود بن رام بن سام بن نوح عَلَیْہِ السَّلَام دی اولاد وچوں سن تے حجاز تے شام دے وچکار سرزمین حجر وچ رہندے سن۔ ② ... ثمود دی قوم نے گرمیاں لئی بستیاں وچ محل بنائے ہوئے سن تے سردی دے موسم لئی پہاڑاں وچ گرم مکان بنائے سن جیویں کہ اَج کل وی دولت والے لوک کردے نیں ٹھنڈے تے گرم علاقیاں وچ وکھرے وکھرے مکان بناندے نیں۔ ③ ... ایس توں پتہ لگا قوم وچ فساد پھیلانا بد ترین جرم اے بھاویں ایہہ قتل تے لُٹ مار توں ہووے، کفر تے شرک نوں پھیلان توں یا فتنے پھیلان والیاں تقریراں تے تحریراں توں ہووے۔ اج کل کئی دین دے علم توں ناواقف لوک عالماں دے لباس وچ فساد پھیلاندے تے عالماں نوں بدنام کردے پھررے نیں ایہناں توں ہشیار رہنا چاہیدا اے۔

قَالُوْٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلَ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا

اوہناں آکھیا: بے شک اسیں اوہدے تے ایمان رکھدے آں جیہدے نال اوہنوں گھلیا گیا اے (75) تکبر کرن والے کہن لگے: بے شک اسیں اوہدا انکار کرن

بِالَّذِيْٓ اٰمَنْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوْا

والے آں جیہدے تے تسیں ایمان لیائے او (76) بس (کافراں نیں) اونٹھنی دی ٹنگاں دی رگاں نوں کٹ دِتا ① تے اپنے رب دے حکم توں سرکشی کیتی تے

يٰصٰلِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٧٧﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ

آکھن لگے: اے صالح جے تسیں رسول او تے ساڈے تے اوہ عذاب لے آؤ جیہدیاں سانوں وعیداں سانوندے رہندے او (77) تے اوہناں نوں زلزلے نیں پھڑ لیا

فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٧٨﴾ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰقَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ

تے اوہ سویر نوں اپنے گھراں وچ موہدے پئے رے گئے ② (78) تے صالح نے ایہناں توں منہ پھیر لیا تے فرمایا: اے میری قوم! بے شک میں تہانوں

رِسَالَةَ رَبِّيْ وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَّا تُحِبُّوْنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿٧٩﴾ وَلُوْطًا اِذْ قَالَ

اپنے رب دا پیغام پہنچا دِتا اے تے میں تہاڈی خیر خواہی کیتی پر تسیں خیر خواہاں نوں پسند نئیں کردے (79) تے (اسیں) لوط نوں گھلیا جدوں

لِقَوْمِهٖٓ اَتَاْتُوْنَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٨٠﴾ اِنَّكُمْ ع ١٢ ١٨

اوہنے اپنی قوم نوں آکھیا: کیہ تسیں اوہ بے حیائی کردے او جیہڑی تہاڈے توں پہلے جہان تے کسے نیں نئیں کیتی ③ (80) بے شک تسیں

حاشیہ ① ... ڈاچی نوں ذبح کرن والا اِک بندہ قیدار بن سالف سی تے اِک بندہ مصدع ابن دہر ایس دا مددکرن والا سی پر چونکہ ایہہ کم ساری قوم دی رضامندی نال ہویا سی ایس لئی ایہناں ساریاں نوں اوہدا کم کرن والا قرار دِتا گیا۔ ایس توں پتہ لگا کہ گناہ کرنا، گناہ کرانا، گناہ تے راضی ہونا، گناہ تے مدد کرنا سارے ای جرم نیں جیہناں دی وجہ توں عذاب آ سکدا اے۔ ② ... ثمود دی قوم دے عذاب دے متعلق وکھریاں وکھریاں آیتاں وچ وکھریاں وکھریاں چیزاں دا ذکر اے، جویں ایتھے زلزلے دا ذکر اے تے سورۃ حجر دی آیت نمبر 83 وچ چیک دا ذکر اے۔ ایہناں دوہاں وچ مطابقت ایہہ اے کہ پہلے اوہ خوفناک آواز وچ گرفتار ہوئے، فیر سخت زلزلہ قائم کیتا گیا۔ ③ ... آیت وچ "فَاحِشَہ" توں مراد مُنڈیاں نال بدفعلی کرنا اے۔ ایس آیت توں پتہ لگا کہ منڈیاں نال بدفعلی کرنا لوط دی قوم دی ایجاد اے، ایسے لئی ایہنوں لواطت کہندے نیں۔ یاد رہوے کہ مرد دا مرد نال بدفعلی حرام تے اوہنوں حلال سمجھن والا کافر اے۔ عورت دا عورت توں شہوت والی لذت حاصل کرنا حرام اے تے اپنی بیوی دے پچھلے مقام وچ جماع کرنا وی حرام اے۔

لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُوْنِ النِّسَآءِ ؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُوْنَ ﴿٨١﴾

عورتاں نوں چھڈ کے مرداں دے کول شہوت نال جاندے او بلکہ تسیں لوک حد توں لنگھے ہوئے او① (81)

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوْۤا اَخْرِجُوْهُمْ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ اِنَّهُمْ

تے اوہناں دی قوم دا اس توں علاوہ کوئی جواب نئیں سی کہ اوہناں نیں آکھیا: ایہناں نوں اپنی بستی وچوں کڈھ دیو۔ ایہہ لوک بڑے پاک

اُنَاسٌ يَّتَطَهَّرُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَاَنْجَيْنٰهُ وَاَهْلَهٗۤ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۖ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿٨٣﴾

بن دے پھردے نیں (82) تے اسیں اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں نوں نجات دِتی سوائے اوہدی بیوی دے۔ اوہ باقی رہ جان والیاں وچوں سی② (83)

ع ١٢ ١٧ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَّطَرًا ؕ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٨٤﴾ ع وَاِلٰى

تے اسیں اوہناں تے مینہ وسایا تے ویکھو، مجرماں دا کیہو جیہا انجام ہویا؟③ (84) تے مدین دے ول

مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ؕ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ

اوہناں دے ہم قوم شعیب نوں گھلیا۔ اوہناں نیں فرمایا: اے میری قوم! اللہ دی عبادت کرو ایہدے توں علاوہ تہاڈا کوئی معبود نئیں،

قَدْ جَآءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيْزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ

بے شک تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں روشن دلیل آ گئی تے ناپ تے تول پورا پورا کرو تے لوکاں نوں اوہناں دیاں شیواں

حاشیہ ① ... انسان نوں شہوت ایس لئی دِتی گئی کہ انسانی نسل باقی رہوے تے دنیا دی آبادی ہووے تے عورتاں نوں شہوت دی جگہ تے نسل چلان دا ذریعہ بنایا کہ اوہناں توں مشہور طریقے دے مطابق تے جویں شریعت نیں اجازت دِتی ایس طراں شہوت پوری کیتی جاوے تے اوہناں توں اولاد حاصل کیتی جاوے، جدوں بندیاں نیں عورتاں نوں چھڈ کے اوہناں دا کم مرداں توں لینا چاہیا تے اوہ حد توں لنگھ گئے تے اوہناں نیں ایس طاقت دے مقصد صحیح نوں ختم کر دِتا ایس لئی کہ مرد نوں نہ حمل ہندا اے نہ اوہ بچہ جمدا اے تے ایہدے نال مصروف ہونا سوائے شیطانیت توں ہور کیہ اے۔ ② ... حضرت لوط عَلَيْهِ السَّلَام دی بیوی جیہدا ناں واہلہ سی اوہ آپ تے ایمان نہ لیائی بلکہ کافرہ ای رہی، اپنی قوم نال محبت رکھدی تے اوہناں لئی جاسوسی کردی سی۔ ایہہ عذاب وچ مبتلا ہوئی۔ ③ ... ایس توں پتہ لگا بدفعلی انتہائی قابلِ نفرت تے شدید جرم اے کہ ایس جرم دی وجہ توں لوط عَلَيْهِ السَّلَام دی قوم تے ایہو جیا عذاب آیا جیہڑا دوجیاں عذاب پان والی قوماں تے نہ آیا۔

اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ

گھٹا کے نہ دیو① تے زمین وچ ایہدی اصلاح توں بعد فساد نہ پھیلاؤ۔ ایہہ تہاڈے لئی بہتر اے

اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۸۵﴾ ۚ وَلَا تَقْعُدُوْا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوْعِدُوْنَ وَتَصُدُّوْنَ

جے تسیں ایمان لے آؤ (85) تے ہر راہ تے اِنج نہ بوو کہ لنگھن والیاں نوں ڈراؤ تے اللہ دے رستے

عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَتَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُوْٓا اِذْ كُنْتُمْ

تے ایمان لیان والیاں نوں روکو تے تسیں ایس وچ ڈنگا پن لبھو تے یاد کرو جدوں تسیں

قَلِيْلًا فَكَثَّرَكُمْ ۪ وَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿۸۶﴾ وَاِنْ كَانَ

تھوڑے سو تے اوہنے تہاڈی تعداد نوں بوہتا کر دِتا تے ویکھو، فسادیاں دی کیہو جیہا انجام ہویا؟② (86) تے جے تہاڈے وچوں اِک

طَآئِفَةٌ مِّنْكُمْ اٰمَنُوْا بِالَّذِيْٓ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَطَآئِفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُوْا

گروہ ایہدے تے ایمان لیاوے جیہدے نال مینوں گھلیا گیا اے تے اِک گروہ (ایس تے) ایمان نہ لیاوے

فَاصْبِرُوْا حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿۸۷﴾

تے تسیں اڈیکو ایتھوں تک کہ اللہ ساڈے وچکار فیصلہ کر دیوے تے اوہ ساریاں نوں چنگا فیصلہ فرمان والا اے۔③ (87)

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ کجھ حکماں دے وچ کافر وی مکلف نیں ایس لئی کہ حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام نیں اپنی کافر قوم نوں ناپ تول ٹھیک کرن دا حکم دِتا تے نہ منن تے اللہ دا عذاب آ گیا۔ ② ... ایس توں پتہ لگا کہ قوماں دے تاریخی حالات معلوم کرنا تے جیہناں جگہ تے اللہ دا عذاب نازل ہویا اوہناں نوں ویکھنا عبرت حاصل کرن لئی بوہت فیدے والا اے، ایس توں اللہ پاک دا ڈر تے اوہدیاں عبادتاں دی ترغیب پیدا ہوندی اے۔ ③ ... ایس توں پتہ لگا کہ انبیاءِ کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام تے سارے لوک ایمان نئیں لیائے بلکہ کجھ لیائے تے کجھ نہ لیائے۔ ایہدے وچ ہر عالم تے تبلیغ کرن والے لئی نصیحت اے کہ سارے لوک ایہدی گل مَن کے عمل نئیں کرن گے ایس لئی ایہناں نوں چاہیدا اے کہ لوکاں دے موہنھ پھیرن نوں ویکھ کے غم نہ کرن تے استقامت نال دین دی خدمت وچ مصروف رہن۔

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لَنُخْرِجَنَّكَ يٰشُعَيْبُ وَالَّذِيْنَ

اوہدی قوم دے آکڑ رکھن والے سردار کہن لگے:① اے شعیب! اسیں ضرور تینوں تے تہاڈے نال دے

اٰمَنُوْا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ مِلَّتِنَا ؕ قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا

مسلماناں نوں اپنے بستی وچوں کڈھ دیاں گے یا تسیں ساڈے دین وچ آ جاؤ۔ فرمایا: کیہ پاویں اسیں

كٰرِهِيْنَ ﴿۸۸﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اِنْ عُدْنَا فِيْ مِلَّتِكُمْ بَعْدَ اِذْ

بیزار ہوئیے؟ (88) بے شک (فیر تے) اسیں ضرور اللہ تے جھوٹھ بنھاں گے جے ایس توں بعد وی اسیں تہاڈے دین وچ آئیے

نَجّٰىنَا اللّٰهُ مِنْهَا ؕ وَمَا يَكُوْنُ لَنَآ اَنْ نَّعُوْدَ فِيْهَآ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ

جدکہ اللہ نے سانوں ایس توں بچایا اے تے اسیں مسلماناں وچوں کسے دا کم نئیں کہ تہاڈے دین وچ آئیے پر ایہہ کہ

اللّٰهُ رَبُّنَا ؕ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ؕ عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا ؕ رَبَّنَا

ساڈا رب اللہ چاہے۔② ہر اک چیز ساڈے رب دے علم دے گھیرے وچ اے،③ اسیں اللہ تے ای بھروسہ کیتا۔ اے ساڈے رب!

افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفٰتِحِيْنَ ﴿۸۹﴾ وَقَالَ

ساڈے تے ساڈی قوم دے وچ حق دے نال فیصلہ فرمادے تے توں ساریاں توں بہتر فیصلے فرمان والا ایں (89) تے

الْمَلَاُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا اِنَّكُمْ اِذًا

اوہدی قوم دے کافر سردار آکھن لگے کہ جے تسیں شعیب دے تابع دار ہوئے تے ضرور نقصان

حاشیہ ① ... حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم دے سرداراں دا تکبر تے حق قبول کرن توں سرکشی ایہناں دی ہلاکت دا سبب بنی، پتا لگا کہ قوم دے سردار قوم دی ہلاکت دا باعث بندے نیں ، ایہناں دا ٹھیک ہونا قوم نوں اعلیٰ درجے تے پہنچا دیندا تے وگڑ جانا ذلت دے ڈونگے ٹوئے وچ سُٹ دیندا اے۔② ... گمراہ ہون توں نبی عَلَیْہِ السَّلَام خارج نیں ایس لئی کہ اوہ قطعی معصوم ہندے نیں تے شیطان ایہناں نوں گمراہ نئیں کر سکدا۔ حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام دا ایہہ فرمان کہ ”ساڈا رب اللہ پاک چاہوے تے کجھ وی ہوسکدا اے“ حقیقت وچ اللہ پاک دی مرضی تے قدرت دا بیان اے۔ ③ ... ایہہ آیت اوہناں آیتاں دی تفسیر اے جیہناں وچ فرمایا گیا کہ اللہ پاک دے گھیرے وچ ہر چیز اے۔ ایس توں مراد ایہہ کہ اللہ پاک دا علم تے اوہدی قدرت نے گھیریا ہویا اے یعنی کوئی چیز اللہ پاک دے علم تے قدرت توں باہر نئیں۔ اللہ پاک جسم تے مکان دے اعتبار نال گھیرن گھران توں پاک اے۔

لَّخٰسِرُوْنَ ﴿٩٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٩١﴾ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا

وچ رہو گے ① (90) تے ایہناں نوں شدید زلزے نے اپنی پکڑ وچ لے لیا تے سویرے اوہ اپنے گھراں وچ موہدے پئے رہ گئے (91) اوہ جیہناں

شُعَيْبًا كَاَنْ لَّمْ يَغْنَوْا فِيْهَا ۚ اَلَّذِيْنَ كَذَّبُوْا شُعَيْبًا كَانُوْا هُمُ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٩٢﴾ مع

نیں شعیب نوں جھوٹھا آکھیا اِنج ہو گئے جویں ایہناں گھراں وچ کدی رے ای نئیں سن۔ شعیب نوں جھوٹھیاں کہن والے ای نقصان چکن والے ہوئے (92)

فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰقَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسٰلٰتِ رَبِّيْ وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۚ فَكَيْفَ

تے شعیب نے ایہناں توں منہ پھیر لیا تے فرمایا، اے میری قوم! بے شک میں تہانوں اپنے رب دے پیغام پہنچا دِتے تے میں تہاڈی خیر خواہی کیتی

اٰسٰى عَلٰى قَوْمٍ كٰفِرِيْنَ ﴿٩٣﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّبِيٍّ اِلَّآ اَخَذْنَآ اَهْلَهَا ع ١٦

تے کافر قوم اُتے میں کنج غم کراں؟ ② (93) تے اسیں کسے بستی وچ کوئی نبی نئیں گھلیا پر اسیں ایہناں دے رہن والیاں نوں

بِالْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُوْنَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ

سختی تے تکلیف وچ پھڑ لیا تاں کہ اوہ مِنتاں کرن (94) فیر اسیں بھیڑے حال دی جگہ چنگے حال کر دِتے

حَتّٰى عَفَوْا وَّقَالُوْا قَدْ مَسَّ اٰبَآءَنَا الضَّرَّآءُ وَالسَّرَّآءُ فَاَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً

ایتھوں تک کہ اوہ بوہت ودھ گئے تے اوہ آکھن لگے: بے شک ساڈے پیو دادیاں نوں (وی) تکلیف تے سکون ملدا ریا اے تے اسیں اوہناں نوں اِک دم پھڑ لیا ③

حاشیہ ① ... حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم نوں اللہ دے حکماں دی پابندی وچ اپنی نکامی، سدھے راہ تے چلن تے اپنی ہلاکت تے دینِ حق تے ایمان لیان وچ خوفناک خطرے نظر آون لگے تے اوہناں نیں دوجیاں نوں وی دینِ حق توں دور کرن دی کوشش شروع کر دِتی۔ ایس طراں دی بیمار ذہنیت وچ پئے ہوئے لوکاں دی ساڈے معاشرے وچ کوئی کمی نئیں، اسلام دے اصول تے قانون نوں اہمیت نہ دین والیاں، شریعت دے قانون نوں بدلن دی رٹ لاؤن والیاں، پردے نوں عورت دی آزادی دے خلاف قرار دین دے والیاں، اسلامی سزاواں نوں ظلم تے وحشی پن سمجھن والیاں نوں چاہیدا اے کہ مدین والیاں دے حالات تے اوہناں دے انجام تے غور کرلین۔ ② ... کافراں دے مرن توں بعد حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام نے اوہناں نال جیہڑا کلام فرمایا اوس توں پتا لگا کہ مُردے سُن دے نیں۔ ③ ... پچھلیاں قوماں دے حالات نوں سامنے رکھدیاں ہویاں سانوں وی اپنے موجودہ حالات تے تھوڑا جیہا غور تے اپنا محاسبہ کرنا چاہیدا اے کہ اسیں وی طوفان، زلزلہ، سیلاب تے ہور مصیبتاں وچ پھسنے آں تے کیہ ایہناں نوں ویکھ کے اسیں نصیحت حاصل کرنے آں یا ساڈا حال کجھ ہور ای نظر آندا اے۔ افسوس! کجھ لوکاں دے دِلاں دی سختی دا ایہہ عالم اے کہ زلزلہ، طوفان تے سیلاب نوں عبرت دی بجائے مزے لیندے نیں تے کئی بدبخت ایہو جئے نیں کہ ایہناں ای آفتاں مصیبتاں دے ماریاں نوں لُٹنا تے ایہناں نوں دِتی جان والی امداد نوں لٹنا شروع کر دیندے نیں۔

وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٩٥﴾ وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ

تے ایہناں نوں ایس دا پتا نئیں سی (95) تے جے بستیاں والے ایمان لے آندے تے پرہیزگار بن جاندے تے ضرور اسیں اونہاں اُتے اسمان تے زمین دیاں

بَرَكٰتٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوْا فَاَخَذْنٰهُمْ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٩٦﴾

برکتاں کھول دیندے پر اوہناں نیں تے جھٹلایا تے اسیں اوہناں نوں اوہناں دے عملاں دی وجہ توں پھڑ لیا (96)

اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَّاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا بَيَاتًا وَّهُمْ نَآئِمُوْنَ ﴿٩٧﴾ اَوَاَمِنَ اَهْلُ

کیہ بستیاں والے ایس گل توں بےخوف ہوگئے نیں کہ ایہناں تے ساڈا عذاب رات نوں آوے جدوں اوہ سُتے پئے ہون (97) کیہ بستیاں والے ایس گل توں

الْقُرٰٓى اَنْ يَّاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا ضُحًى وَّهُمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوْا مَكْرَ اللّٰهِ ۚ فَلَا يَاْمَنُ

بے خوف نیں کہ ایہناں تے ساڈا عذاب دن دے ویلے آ جاوے جدوں اوہ کھیڈدے پئے ہون (98) کیہ اوہ اللہ دے لکے فیصلے توں بے خوف نیں تے

مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٩٩﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِيْنَ يَرِثُوْنَ الْاَرْضَ ع ٢ ٢٦

اللہ دے لُکے فیصلے توں صرف تباہ ہون والے لوک ای بے خوف ہندے نیں ① (99) تے کیہ اوہ لوک جیہڑے زمین والیاں دے بعد اوہدے وارث

مِنْۢ بَعْدِ اَهْلِهَآ اَنْ لَّوْ نَشَآءُ اَصَبْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ ۚ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ

ہوئے اوہناں نوں ایس گل نے وی ہدایت نہ دِتی کہ جے اسیں چاہیے تے ایہناں دے گناہواں دی وجہ توں ایہناں نوں پھڑ لیئے تے اسیں ایہناں دے دِلاں تے مُہراں لا

فَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآئِهَا ۚ وَلَقَدْ

دینے آں تے اوہ کجھ نئیں سُن دے ② (100) ایہہ بستیاں نیں جیہناں دے حالات اسیں تہانوں سنانے آں تے بے شک

حاشیہ ① ... عربی لفظ ''مکر'' دے لغوی معنی نیں ''خفیہ تدبیر'' (لُکے فیصلے) جد کہ عام محاورے وچ دھوکے تے فریب نوں ''مکر'' آکھیا جاندا اے، ایتھے ایہدا لغوی معنی یعنی خفیہ تدبیر (لُکے فیصلے) مراد اے۔ ② ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ جیہدے سامنے اللہ پاک نے ہدایت دے راہ کھول دِتے تے پچھلیاں اُمتاں دیاں مثالاں وی بیان فرما دِتیاں اوہ اوس توں بعد وی اپنے کفر تے سرکشی تے اڑیا رہوے تے اللہ پاک اوہدے دل تے مہر لا دیندا اے جیہدی وجہ توں اوہ کسے حق گل نوں قبول کرن لئی سُن دا ای نئیں ۔

جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۚ فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا مِنْ قَبْلُ ؕ

ایہناں دے کول ایہناں دے رسول روشن دلیلاں لے کے تشریف لیائے تو اوہ ایس قابل نہ ہوئے کہ ایس اُتے ایمان لے آوندے جیہنوں پہلے جھوٹھیاں آکھیا سی۔ ①

كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۱۰۱﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ مِّنْ

اللہ اِنج ای کافراں دے دِلاں تے مہراں لا دیندا اے (101) تے اسیں ایہناں وچوں کئی لوکاں نوں وعدہ پورا کرن والا

عَهْدٍ ۚ وَاِنْ وَّجَدْنَآ اَكْثَرَهُمْ لَفٰسِقِيْنَ ﴿۱۰۲﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ مُّوْسٰى

نئیں پایا تے بے شک اسیں ایہناں وچوں بُہتیاں نوں نافرمان ای پایا ② (102) فیر ایہناں توں بعد اسیں موسیٰ ③

بِاٰيٰتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَظَلَمُوْا بِهَا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

نوں اپنیاں نشانیاں دے نال فرعون ④ تے اوہدی قوم ولے گھلیا تے اوہناں نیں ایہناں نشانیاں نال زیادتی کیتی تے ویکھو ایہناں فسادیاں دا

الْمُفْسِدِيْنَ ﴿۱۰۳﴾ وَقَالَ مُوْسٰى يٰفِرْعَوْنُ اِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۰۴﴾

انجام کویں دا ہویا؟ (103) تے موسیٰ نے فرمایا: اے فرعون! میں عالماں دے رب دا رسول آں (104)

حَقِيْقٌ عَلٰٓى اَنْ لَّآ اَقُوْلَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ ؕ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ

میری شان دے لائق ایہی اے کہ اللہ دے بارے سچ توں علاوہ کجھ نہ آکھاں۔ بے شک میں تہاڈے ساریاں دے کول تہاڈے رب ولوں نشانی لے کے آیا ہاں

حاشیہ ① ... مفسرین نیں آیت دے ایس حصے دے وکھرے وکھرے معنے بیان کیتے نیں، ایہناں وچوں دو ایہہ نیں (1) نبیاں عَلَیۡہِمُ السَّلَام دے معجزات ویکھن توں پہلے جس چیز نوں جھٹلا چکے سن اوہنوں معجزے ویکھ کے وی نہ مَنّے (2) نبیاں عَلَیۡہِمُ السَّلَام دے تشریف لیاون تے پہلے دن جیہدا انکار کر چکے سن آخر تک اوہنوں نئیں مَنّے تے جھوٹھیاں کردے ای رہے۔ ② ... ایس عہد توں مراد اوہ پکا وعدہ اے جیہڑا اللہ پاک نے میثاق دے دن ایہناں توں لیا سی یا مراد ایہہ اے کہ جدوں وی کوئی مصیبت آوندی تے عہد کردے کہ یارب! کریم، جے توں سانوں ایس توں نجات دے تے اسیں ضرور ایمان لے آواں گے فیر جدوں نجات پا جاندے تے اوس وعدے توں پھر جاندے تے ایمان نہ لیاندے۔ ③ ... حضرت موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام بنی اسرائیل دے اِک عظیم رسول نیں۔ آپ عَلَیۡہِ السَّلَام حضرت ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَام دی اولاد وچوں نیں۔ حضرت یوسف عَلَیۡہِ السَّلَام دی وفات توں چار سو سال تے حضرت ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَام توں سات سو سال بعد پیدا ہوئے تے اِک سو ویہہ سال دی عمر ہوئی۔ ④ ... فرعون اصل وچ اِک بندے دا ناں سی فیر ایہہ مصردے بادشاہواں دا لقب بن گیا۔ حضرت موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام کےدے زمانے دے فرعون دا ناں ولید بن مصعب بن ریان سی۔

فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿١٠٥﴾ قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَاْتِ بِهَآ

تے بنی اسرائیل نوں میرے نال ٹور دے (105) آکھیا: جے تسیں کوئی نشانی لے کے آئے او تے وکھاؤ

اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١٠٦﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٠٧﴾ وَّ

جے تسیں سچے او (106) تے موسیٰ نے اپنا سوٹا پا دِتا تے اوہ اوسے ویلے اِک واضح وڈھا سپ بن گیا (107) تے

نَزَعَ يَدَهٗ فَاِذَا هِيَ بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿١٠٨﴾ قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ ع ٩ ٣

اپنا ہتھ گریبان وچ پا کے باہر کڈھیا تے اوہ ویکھن والیاں دے سامنے چمکن لگ پیا (108) فرعون دی قوم دے سردار آکھن لگے: بے شک ایہہ

هٰذَا لَسٰحِرٌ عَلِيْمٌ ﴿١٠٩﴾ يُّرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ ۚ فَمَاذَا تَاْمُرُوْنَ ﴿١١٠﴾

تے وڈے علم والا جادوگر اے (109) ایہہ تہانوں تہاڈے ملک وچوں کڈھنا چاہندا اے تے تہاڈی کیہ صلاح اے؟ (110)

قَالُوْٓا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَآئِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿١١١﴾ يَاْتُوْكَ بِكُلِّ

اوہناں نیں آکھیا ایہناں نوں تے ایہناں دے بھرا نوں کجھ مہلت دیو تے شہراں وچ اکٹھیاں کرن والیاں نوں گھل دیو (111) اوہ تہاڈے کول ہر علم والے

سٰحِرٍ عَلِيْمٍ ﴿١١٢﴾ وَجَآءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوْٓا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ

جادوگر نوں لے آون گے (112) تے (فیر) جادوگر فرعون دے کول آئے تے آکھن لگے: جے اسیں بھارے پے گئے (کیہ) ساڈے لئی یقینی طور تے کوئی انعام

الْغٰلِبِيْنَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿١١٤﴾ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ

ہووے گا(113) (فرعون نیں) آکھیا: ہاں تے بے شک تسیں (میرے) قریبی لوکاں وچوں ہو جاؤ گے (114) (جادوگراں نیں) آکھیا: اے موسیٰ! یاں تے تسیں (اپنا سوٹا)

وَاِمَّآ اَنْ نَّكُوْنَ نَحْنُ الْمُلْقِيْنَ ﴿١١٥﴾ قَالَ اَلْقُوْا ۚ فَلَمَّآ اَلْقَوْا سَحَرُوْٓا اَعْيُنَ

پاؤ یاں اسیں (کجھ) پانے آں① (115) فرمایا: تسیں ای سُٹو۔ جدوں اوہناں نیں پائیاں تے لوکاں دیاں اکھاں تے جادو

حاشیہ ① ... جادوگراں نیں اپنے جملیاں وچ حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دا ایہہ ادب کیتا کہ آپ نوں پہل دِتی تے آپ دی اجازت دے بغیر اپنے کم وچ نئیں لگے، ایس ادب دا بدلہ اوہناں نوں ایہہ ملیا کہ اللہ پاک نے اوہناں نوں ایمان تے ہدایت دی دولت توں نواز دِتا۔

النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوْهُمْ وَجَآءُوْ بِسِحْرٍ عَظِيْمٍ ﴿١١٦﴾ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰٓى اَنْ

کر دِتا تے اوہ ڈرن لگ پئے تے اوہ بوہت وڈا جادو لے کے آئے ① (116) تے اسیں موسیٰ نوں وحی فرمائی کہ

اَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَاْفِكُوْنَ ﴿١١٧﴾ ۚ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا

تسیں اپنا سوٹا پا دیوو تے اِکوں دم اوہ سوٹا اوہناں دیاں جعلی شیواں نوں کھان لگ پیا (117) تے حق ثابت ہو گیا تے جو کجھ

كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١١٨﴾ ۚ فَغُلِبُوْا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوْا صٰغِرِيْنَ ﴿١١٩﴾ ۚ وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ

اوہ کر رہے سن اوہ باطل ہوگیا (118) تے اوہ اوتھے ای ہار گئے تے ذلیل ہو کے پھرے (119) تے جادو گر سجدے وچ ڈیگ دِتے

سٰجِدِيْنَ ﴿١٢٠﴾ ۚ قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿١٢٢﴾ قَالَ

گئے (120) اوہ آکھن لگے: اسیں سارے جہاناں دے رب تے ایمان لیائے (121) جیہڑا موسیٰ تے ہارون دا رب اے (122) فرعون

فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۚ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوْهُ فِي الْمَدِيْنَةِ

نیں آکھیا: تسیں ایہدے تے میرے توں پُچھیاں بغیر ایمان لے آئے او، ایہہ تے بڑا وڈا توکھا اے جیہڑا تسیں ایس شہر وچ کیتا اے

لِتُخْرِجُوْا مِنْهَآ اَهْلَهَا ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿١٢٣﴾ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ

تاں کہ تسیں شہر والیاں نوں ایتھوں کڈھ دیو ہن تہانوں پتا لگ جاوے گا ② (123) میں ضرور تہاڈے اِک پاسے دے ہتھ تے دوجے پاسے دے

مِّنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿١٢٤﴾ قَالُوْٓا اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ﴿١٢٥﴾ ۚ

پیر وڈھ دیاں گا فیر تہانوں ساریاں نوں پھانسی دے دیاں گا (124) جادوگر آکھن لگے: بے شک اسیں اپنے رب ول پھرن والے آں ③ (125)

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ جادوگراں دے جادو دے اثر دا ذکر اے کہ اوہناں نیں اپنے سُٹے ہوئے رسیاں تے ڈانگاں دی حقیقت نہ بدلی بلکہ لوکاں دیاں نظراں تے اثر پا دِتا کہ لوکاں نوں دوڑدے ہوئے سَپ لگے۔ ایس توں پتا لگا کہ فرعون دے جادوگراں دے جادو دی صورت ایہہ سی یعنی چیز دی حقیقت نہ بدلی سی۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ ایمان تے نیک عملاں نوں نقصان دہ تے اپنی دنیا دی تباہی دا ذریعہ سمجھنا کافراں دا طریقہ اے۔ حقیقی مومن دے نیڑے ایہہ چیزاں دنیا تے آخرت دوہاں وچ فائدہ بوہت دیندیاں نیں۔ ③ ... مومن دے دل وچ ایمانی جذبے دے غلبے دے وقت غیر اللہ دا خوف نئیں ہندا، ایسے لئی حق قبول کرن توں بعد ایہناں جادوگراں دا حال ایہہ ہویا کہ فرعون دی ایہو جئی ہوش بھلا دین والی سزا سن کے وی ایہناں دے پیر نئیں ڈولے بلکہ اوہناں کھلا اعلان کرکے فرعون دے منہ تے اوہدی دھمکی دا بڑی جرأت نال جواب دِتا تے اپنے ایمان نوں کسے تقیہ دے غلاف وچ نہ لپیٹیا۔

وَ مَا تَنْقِمُ مِنَّاۤ اِلَّاۤ اَنْ اٰمَنَّا بِاٰیٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا ؕ رَبَّنَاۤ اَفْرِغْ

تے تینوں ساڈے وَلوں ایہو گل بری لگی اے کہ اسیں اپنے رب دیاں نشانیاں تے ایمان لیائے جدوں اوہ ساڈے کول آئیاں۔ اے ساڈے رب!

عَلَیْنَا صَبْرًا وَّ تَوَفَّنَا مُسْلِمِیْنَ ﴿۱۲۶﴾ ع وَ قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ ع ۱۴ ۱۸ ۴

ساڈے تے صبر پا دے تے ساڈوں اسلام دی حالت وچ موت عطا فرما① (126) تے فرعون دی قوم دے سرداراں آکھیا: کیہ توں موسیٰ تے اوہدی

مُوْسٰی وَ قَوْمَهٗ لِیُفْسِدُوْا فِی الْاَرْضِ وَ یَذَرَكَ وَ اٰلِهَتَكَ ؕ قَالَ سَنُقَتِّلُ

قوم نوں ایس لئی چھڈ دیویں گا کہ اوہ زمین تے فساد پاؤندے پھرن تے اوہ موسیٰ تینوں تیرے مقرر کیتے ہوئے خداواں نوں چھڈ دیوے۔②

اَبْنَآءَهُمْ وَ نَسْتَحْیٖ نِسَآءَهُمْ ۚ وَ اِنَّا فَوْقَهُمْ قٰهِرُوْنَ ﴿۱۲۷﴾ قَالَ مُوْسٰی لِقَوْمِهِ

(فرعون نے) آکھیا: ہن اسیں ایہناں دے پتراں نوں قتل کراں گے تے ایہناں دیاں دھیاں نوں زندہ رکھاں گے تے بے شک اسیں ایہناں تے بھارے آں③ (127) موسیٰ

اسْتَعِیْنُوْا بِاللّٰهِ وَ اصْبِرُوْا ۚ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ ۫ یُوْرِثُهَا مَنْ یَّشَآءُ مِنْ

نے اپنی قوم نوں فرمایا: اللہ توں مدد منگو تے صبر کرو۔ بے شک زمین دا مالک اللہ اے، اوہ اپنے بندیاں وچوں جیہنوں چاہندا

عِبَادِهٖ ؕ وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِیْنَ ﴿۱۲۸﴾ قَالُوْۤا اُوْذِیْنَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَاْتِیَنَا وَ

اے (والی) وارث بنا دیندا اے تے چنگا انجام پرہیزگاراں دے لئی ای اے (128) (قوم نے) آکھیا: ساڈوں تہاڈے تشریف لیان توں پہلے وی تے

مِنْۢ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ؕ قَالَ عَسٰی رَبُّكُمْ اَنْ یُّهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَ یَسْتَخْلِفَكُمْ

تہاڈے تشریف لیاون توں بعد وی ستایا گیا اے۔ (موسیٰ نے) فرمایا: بڑی چھیتی تہاڈا رب تہاڈے دشمناں نوں مار دیوے گا تے تہانوں

حاشیہ ① ... ایہہ لوک دن شروع ہویا تے جادوگر سن تے اوسے ای دن مومن بنے تے دن دے آخری حصے وچ شہید ہو گئے۔ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی برکت توں اِک ای دن وچ ایمان، صحابیت تے شہادت دا مرتبہ وی پا لیا۔ ② ... فرعون نے اپنی قوم لئی بُت بنوا دِتے سن جیہناں دی عبادت کرن دا حکم دیندا سی تے کہندا سی ”میں تہاڈا رب آں تے ایہناں بتاں دا وی“۔ ③ ... فرعون نے ایہہ گل عوام وچ اپنا رعب رکھن لئی آکھی تے ایس گل توں اوہدا مقصد ایہہ سی کہ عوام نوں پتا لگ جائے کہ ایہنے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے اوہناں دی قوم نوں کسے بےبسی یا خوف دی وجہ توں نئیں چھڈیا بلکہ اوہ جدوں چاہوے اوہناں نوں پھڑ سکدا اے۔ ایہہ گل اوہ اپنے مونہوں کہندا سی جد کہ فرعون دا حال ایہہ سی کہ اوہدا دل حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے رعب توں بھریا ہویا سی۔

فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲۹﴾ وَلَقَدْ اَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِيْنَ

زمین وچ خلیفہ بنا دیوے گا فیر اوہ ویکھے گا کہ تسیں کیہو جئے کم کردے او① (129) تے بے شک اسیں فرعونیاں نوں کئیاں سالاں دے قحط

وَنَقْصٍ مِّنَ الثَّمَرٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿۱۳۰﴾ فَاِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوْا

تے پھلاں دی کمی کرکے اوہناں نوں پھڑیا تاں کہ اوہ نصیحت حاصل کرن (130) تے جدوں اوہناں نوں بھلائی ملدی تے آکھدے

لَنَا هٰذِهٖ ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَّطَّيَّرُوْا بِمُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗ ؕ اَلَآ اِنَّمَا

ایہہ ساڈے لئی اے تے جدوں برائی پُہنچ دی تے اوہنوں موسیٰ تے اوہناں دے نال والیاں دی نحوست کہہ دیندے۔ سن لوو! اوہناں دی نحوست

طٰٓئِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۳۱﴾ وَقَالُوْا مَهْمَا تَاْتِنَا بِهٖ مِنْ

اللہ ای دے کول اے پر ایہناں وچوں بوہتے نئیں جان دے۔② (131) تے (فرعونیاں نیں) آکھیا: (اے موسیٰ!) تسیں ساڈے اُتے جادو کرن لئی ساڈے

اٰيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا ۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۳۲﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوْفَانَ وَ

کول جیہڑی وی نشانی لے آؤ، اسیں کدے وی تہاڈے اُتے ایمان لیاون والے نئیں (132) تے اسیں ایہناں اُتے طوفان تے

الْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيٰتٍ مُّفَصَّلٰتٍ فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا

ٹڈی تے پسو (یا جوواں) تے ڈڈو تے خون دیاں وکھریاں وکھریاں نشانیاں گھلیاں③ تے اوہناں نیں آکڑ وکھائی تے اوہ

حاشیہ ① ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے اللہ پاک دی عطا توں اگے آون والے غیب دے واقعات صاف صاف سارے دس دِتے تے جویں آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے فرمایا سی اُنج ای ہویا کہ فرعون اپنی قوم دے نال ماریا گیا تے بنی اسرائیلی ملکِ مصر دے مالک ہو گئے۔ ② ... مشرک قوماں وچ وکھو وکھ چیزاں توں برا شگن لین دی رسم بڑی پرانی اے تے ایہناں دے وہمی مزاج ہر چیز توں اثر لے لیندے، جویں کوئی بندہ کسے کم نوں نکلدا تے راہ وچ کالی بلی اَگوں لنگھ گئی یا کسے خاص پرندے دی آواز کن وچ پئی تے چھیتی نال گھر واپس چلا جاندا۔ ایسے طراں کسے دے آون نوں یا بعض دِناں نوں تے مہینیاں نوں منحوس سمجھنا اوہناں وچ عام سی۔ ایسے طراں دیاں سوچاں تے خیال ساڈے معاشرے وچ وی عام نیں۔ اسلام نے ایس طراں دے وَہماں نوں جھوٹھا آکھیا اے تے ایہو جئیاں بد شگونیاں شرعی طور تے صحیح نئیں۔ ③ ... جدوں فرعون تے اوہدی قوم نے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے ایمان لیان توں صاف صاف انکار کر دِتا تے آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے ایہناں دے خلاف دعا کیتی جیہڑی قبول ہو گئی تے ایس نقصان والی دعا توں بعد فرعون تے اوہدی قوم تے جیہڑے عذاب آئے اوہناں دا ذکر ایس آیت وچ کیتا گیا اے، ایہناں دی تفصیل جاننن لئی تفسیر صراط الجنان جلد 3، صفحہ 414 دا مطالعہ کرو۔

قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿۱۳۳﴾ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوْا يٰمُوْسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا

جرم کرن والی قوم سی (133) تے جدوں اوہناں اُتے عذاب آوندا تے آکھدے، اے موسیٰ ساڈے لئی اپنے رب اگے دعا کرو اوس وعدے دی وجہ توں جو

عَهِدَ عِنْدَكَ ۚ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِيْٓ

اوہدا تہاڈے کول اے۔ بے شک جے تسیں ساڈے توں عذاب اٹھا دیو گے ① تے اسیں ضرور تہاڈے اُتے ایمان لے آواں گے تے ضرور اسیں بنی اسرائیل نوں تہاڈے نال

اِسْرَآءِيْلَ ﴿۱۳۴﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بٰلِغُوْهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُوْنَ ﴿۱۳۵﴾

کر دیواں گے (134) فیر جدوں اسیں ایہناں توں اوس وقت تک لئی عذاب چُک لیندے جیہدے تک ایہناں نوں پہنچنا سی تے اوہ فوراً (اپنا وعدہ) توڑ دیندے (135)

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا عَنْهَا

تے اسیں ایہناں توں بدلہ لیا تے ایہناں نوں دریا وچ ڈبو دِتا ایس لئی کہ اوہناں ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا سی تے اوہناں توں

غٰفِلِيْنَ ﴿۱۳۶﴾ وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِيْنَ كَانُوْا يُسْتَضْعَفُوْنَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ

بالکل غافل رے ② (136) تے اسیں اوس قوم نوں جیہنوں دبایا گیا سی اُوس زمین دے مشرقاں

وَمَغَارِبَهَا الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا ۭ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰي بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۙ

تے مغرباں دا مالک بنا دِتا جیہدے وچ اسیں برکت رکھی سی تے بنی اسرائیل تے ایہناں دے صبر دے بدلے وچ تیرے رب دا چنگا وعدہ پورا

بِمَا صَبَرُوْا ۭ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهٗ وَمَا كَانُوْا يَعْرِشُوْنَ ﴿۱۳۷﴾ وَ

ہو گیا ③ تے اسیں اوہ ساریاں عمارتاں تباہ کر دِتیاں جیہڑیاں فرعون تے اوہدی قوم نے بنائیاں سن تے اوہ عمارتاں جیہناں نوں اوہ اُچیاں کردے پئے سن (137) تے

حاشیہ ① ... فرعونیاں نوں وی پتا سی اللہ پاک دے عذاب توں مشکل آسان حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے ذریعے ای ہووے گی، ایسے لئی اللہ پاک دے پیاریاں تے اوہدی بارگاہ وچ مقبولاں نوں مشکل کشا تے حاجت روا آکھیا جاندا اے۔ ② ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ جدوں بار بار فرعونیاں نوں عذاباں توں نجات دِتی گئی تے اوہ کسے وعدے تے قائم نہ رے تے ایمان نہ لیائے تے کفر نہ چھڈیا تے جیہڑا ویلا اوہناں لئی مِتھیا سی اوہ پورا ہون توں بعد اوہناں نوں اللہ پاک نے دریائے نیل وچ غرق کرکے ہلاک کر دِتا۔ ③ ... بنی اسرائیل نوں اوہناں دے صبر دی وجہ توں عزت، غلبہ، خشحالی تے حکمرانی نصیب ہوئی۔ایس توں پتا لگا کہ صبر بڑی فضیلت والا کم اے۔

جُوْزْنَا بِبَنِیْٓ اِسْرَآءِیْلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰی قَوْمٍ یَّعْكُفُوْنَ عَلٰٓی اَصْنَامٍ لَّهُمْ ۚ قَالُوْا

اسیں بنی اسرائیل نوں دریاتوں پار کر دِتا تے ایہناں دا لنگھنا اِک ایہو جئی قوم کولوں ہویا جیہڑی اپنے بُتاں دے اَگے جم کے بیٹھی سی۔ (بنی اسرائیل نے) آکھیا: ①

یٰمُوْسَی اجْعَلْ لَّنَآ اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌ ؕ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُوْنَ ﴿۱۳۸﴾ اِنَّ

اے موسیٰ! ساڈے لئی وی اِک ایہو جئیا خدا بنا دیو جس طراں ایہناں دے کئی خدا نیں۔ (موسیٰ نے) فرمایا: ایہہ پکی گل اے کہ تسیں جاہل لوک او (138) بے شک

هٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِیْهِ وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوْا یَعْمَلُوْنَ ﴿۱۳۹﴾ قَالَ اَغَیْرَ اللّٰهِ

ایہہ لوک جیہڑے کم وچ پئے ہوئے نیں ایہہ سارا برباد ہون والا اے تے جو کجھ ایہہ کر رہے نیں اوہ سارا باطل اے (139) (موسیٰ نے) فرمایا: کیہ تہاڈے لئی

اَبْغِیْكُمْ اِلٰهًا وَّهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَی الْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۴۰﴾ وَاِذْ اَنْجَیْنٰكُمْ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ

اللہ توں علاوہ کوئی ہور خدا لبھاں حالاں کہ اوہنے تہانوں سارے جہان والیاں تے فضیلت عطا فرمائی (140) تے یاد کرو جدوں اسیں تہانوں فرعونیاں توں خلاصی دِتی

یَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ ۚ یُقَتِّلُوْنَ اَبْنَآءَكُمْ وَیَسْتَحْیُوْنَ نِسَآءَكُمْ ؕ وَفِیْ

جیہڑے تہانوں بڑی بھیڑی سزا دیندے، تہاڈے پتراں نوں قتل کردے تے تہاڈیاں دھیاں نوں زندہ چھڈ دیندے تے ایہدے وچ

ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَظِیْمٌ ﴿۱۴۱﴾ ع وَوٰعَدْنَا مُوْسٰی ثَلٰثِیْنَ لَیْلَةً وَّاَتْمَمْنٰهَا ۱۶/۱۲

تہاڈے رب ولوں بڑی ازمائش سی (141) تے اسیں موسیٰ نال تیہ راتاں دا وعدہ فرمایا تے ایہناں وچ دس (راتاں) دا ہور وادھا

بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِیْقَاتُ رَبِّهٖٓ اَرْبَعِیْنَ لَیْلَةً ۚ وَقَالَ مُوْسٰی لِاَخِیْهِ هٰرُوْنَ

کرکے پورا کر دِتا تے اوہدے رب دا وعدہ چالیاں راتاں دا پورا ہو گیا ② تے موسیٰ نے اپنے وِیر ہارون نوں آکھیا:

حاشیہ ① ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں ایہہ عرض سارے بنی اسرائیل نے کیتی سی کیونکہ ایہناں وچ حضرت ہارون عَلَیْہِ السَّلَام تے ہور بزرگ اولیاءاللہ رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہِم وی سن، بلکہ اوہناں لوکاں نیں کیتی سی جیہناں دے حالی تکر ایمان دِلاں وچ جمیاں نئیں سی۔ ② ... فرعون دے مرن توں بعد حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے اللہ پاک دی بارگاہ وچ تورات عطا ہون دی دعا کیتی تے 30 راتاں لئی کوہِ طور تے آون دا وعدہ فرمایا گیا تے ایہناں دِناں وچ روزے رکھن دا حکم فرمایا گیا۔ تاں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنے وِیر ہارون عَلَیْہِ السَّلَام نوں اپنا نائب بنا کے آپ کوہِ طور ول چلے گئے۔ اوتھے جدوں عبادت ریاضت وچ 30دن پورے ہو گئے تے اللہ پاک دی بارگاہ وچ اپنیاں عرضاں کرن توں پہلاں مسواک کر لئی تاں کہ منہ وچوں ہمک نہ آوے۔ ایس گل تے ایہناں نوں ہور دس 10 دن روزے رکھن دا حکم دے دِتا گیا۔

اخْلُفْنِیْ فِیْ قَوْمِیْ وَ اَصْلِحْ وَ لَا تَتَّبِعْ سَبِیْلَ الْمُفْسِدِیْنَ ﴿۱۴۲﴾ وَ لَمَّا جَآءَ مُوْسٰی

تسیں میری قوم وچ میرا نائب رہنا تے اصلاح کرنا تے فسادیاں دے راہ تے نہ چلنا① (142) تے جدوں موسیٰ ساڈے وعدے دے ویلے حاضر ہویا تے اوہدے

لِمِیْقَاتِنَا وَ كَلَّمَهٗ رَبُّهٗ ۙ قَالَ رَبِّ اَرِنِیْۤ اَنْظُرْ اِلَیْكَ ؕ قَالَ لَنْ تَرٰىنِیْ وَ لٰكِنِ

رب نے اوہدے نال کلام فرمایا، تے اوہنے عرض کیتی: اے میرے رب! مینوں اپنا جلوہ وکھاتاں کہ میں تیرا دیدار کرلواں۔ (اللہ نے) فرمایا: توں مینوں ہرگز نئیں ویکھ سکیں گا②

انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهٗ فَسَوْفَ تَرٰىنِیْ ۚ فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهٗ لِلْجَبَلِ

البتہ ایس پہاڑ ول ویکھ، جے ایہہ اپنی جگہ تے ٹھہریا رہا تے بڑی چھیتی توں میرا دیدار کر لویں گا فیر جدوں اوہدے رب نے پہاڑ تے اپنا نور چمکایا

جَعَلَهٗ دَكًّا وَّ خَرَّ مُوْسٰى صَعِقًا ۚ فَلَمَّاۤ اَفَاقَ قَالَ سُبْحٰنَكَ تُبْتُ اِلَیْكَ وَ اَنَا

تے اوہنوں ریزہ ریزہ کر دِتا تے موسیٰ بے ہوش ہو کے ڈِگ پئے فیر جدوں ہوش آیا تے عرض کیتی: توں پاک ایں، میں تیرے ول پھریا تے میں

اَوَّلُ الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۴۳﴾ قَالَ یٰمُوْسٰۤى اِنِّی اصْطَفَیْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسٰلٰتِیْ وَ

سب توں پہلا مسلمان آں (143) (اللہ نے) فرمایا: اے موسیٰ میں اپنیاں رسالتاں تے اپنے کلام دے نال تہانوں لوکاں وچوں

بِكَلَامِیْ ۪ فَخُذْ مَاۤ اٰتَیْتُكَ وَ كُنْ مِّنَ الشّٰكِرِیْنَ ﴿۱۴۴﴾ وَ كَتَبْنَا لَهٗ فِی الْاَلْوَاحِ مِنْ

چن لیا③ تے جو کجھ میں تہانوں عطا کر فرمایا اے اوہنوں لے لوو تے شکر کرن والیاں وچوں ہو جاؤ (144) تے اسیں اوہدے لئی (تورات دیاں) تختیاں وچ

حاشیہ ① ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا حضرت ہارون عَلَیْہِ السَّلَام نوں ایہہ فرمان اصل وچ آپ دے واسطے توں بنی اسرائیل لئی سی ورنہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام تے فسادیاں دے راہ تے چلن توں معصوم نیں، تے نالے ایہہ کلام تاکید تے استقامت دے طور وی ہو سکدا اے۔ ② ... ایس آیت توں ایہہ ثابت نئیں ہندا کہ اللہ پاک دا دیدار نئیں ہو سکدا ایس لئی کہ جے ایہہ ناممکن ہندا تے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام کدے وی ایہدی دعا نہ کردے ایس لئی کہ محال (ناممکن) دی دعا منگنا جائز نئیں ہندا تے اللہ پاک نے وی دعا منگن نوں ناجائز نئیں فرمایا بلکہ دنیا وچ ایس دی قبولیت نہ ہون نوں بیان کیتا اے اِنج ای ایس آیت وچ اللہ پاک نے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے ویکھن دی نفی کیتی اے، ایہہ نئیں فرمایا کہ میرا ویکھنا ممکن نئیں۔ ③ ... ایتھے "لوکاں" توں مراد حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے زمانے دے لوک نیں تے ایہدے وچ کوئی شک نئیں کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام اپنے زمانے دے لوکاں وچ سب توں زیادہ عزت تے مرتبے تے شرافت تے بزرگی والے سن ایس لئی آپ شریعت والے سن تے آپ اُتے اللہ پاک دی کتاب تورات وی نازل ہوئی تے ساڈے نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم فیر حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے بعد حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ساری کائنات وچوں سب توں افضل نیں۔

كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَّتَفْصِيْلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ۚ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَّاْمُرْ قَوْمَكَ

ہر چیز دی نصیحت تے ہر چیز دی تفصیل لکھ دِتی اے (تے فرمایا) ایہنوں چنگی طراں پھڑ لوو تے اپنی قوم نوں حکم دیو کہ

يَاْخُذُوْا بِاَحْسَنِهَا ۭ سَاُوْرِيْكُمْ دَارَ الْفٰسِقِيْنَ ۝۱۴۵ سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيٰتِيَ الَّذِيْنَ

اوہ ایہدی چنگیاں گلاں لے لین۔ بڑی چھیتی میں تہانوں نافرماناں دا گھر وکھاواں گا (145) تے میں اپنیاں آیتاں توں ایہناں لوکاں نوں پھیر دیاں

يَتَكَبَّرُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۭ وَاِنْ يَّرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوْا بِهَا ۚ وَاِنْ

گا جیہڑے زمین تے ناحق اپنی وڈیائی چاہندے نیں تے جے اوہ ساریاں نشانیاں ویکھ لین تے فیر وی ایہناں تے ایمان نئیں لیاندے تے جے

يَّرَوْا سَبِيْلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوْهُ سَبِيْلًا ۚ وَاِنْ يَّرَوْا سَبِيْلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوْهُ

اوہ ہدایت دی راہ ویکھ لین تے اوہنوں اپنا راہ نئیں بناندے تے جے گمراہی والا راہ ویکھ لین تے اوہنوں اپنا راہ

سَبِيْلًا ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا عَنْهَا غٰفِلِيْنَ ۝۱۴۶ وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا

بنا لیندے نیں۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں نیں ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا تے اوہناں توں غافل رے (146) تے جیہناں ساڈیاں آیتاں

بِاٰيٰتِنَا وَلِقَاۗءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ ۭ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝۱۴۷ ع

تے آخرت دی ملاقات نوں جھوٹھا آکھیا تے ایہناں دے سارے عمل برباد ہوئے ایہناں نوں ایہناں دے عملاں دا بدلہ ای دِتا جاوے گا (147)

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوْسٰى مِنْۢ بَعْدِهٖ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهٗ خُوَارٌ ۭ اَلَمْ

تے موسیٰ دے بعد اوہدی قوم نے اپنے زیوراں نال اِک بے جان وچھے نوں (خدا) بنا لیا جیہدی گاں ورگی آواز سی۔ کیہ اوہناں ایہہ

يَرَوْا اَنَّهٗ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيْهِمْ سَبِيْلًا ۘ اِتَّخَذُوْهُ وَكَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ۝۱۴۸

نہ ویکھیا کہ اوہ (وچھا) ایہناں نال نہ گل کردا اے نہ ایہناں نوں کوئی ہدایت دیندا اے؟ اوہناں نیں اوہنوں (خدا) بنا لیا تے اوہ ظالم سن ① (148)

حاشیہ ① ... جدوں حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام اللہ پاک نال کلام کرن لئی کوہ طور تے تشریف لے گئے تے اوہناں دے جان دے تیہ30دن بعد سامری نے بنی اسرائیل کوولوں سارے زیور اکٹھے کرکے اِک بے جان وچھا بنا دِتا، فیر ایہدے وچ حضرت جبرائیل عَلَيْهِ السَّلَام دے گھوڑے دے سُم دے تھلیوں لئی ہوئی مٹی پائی تے اوس مٹی دے اثر توں اوہ گاں ونگر ڈکارن لگ پیا تے سامری دے بہکاون تے بنی اسرائیل دے باراں12 ہزار لوکاں توں علاوہ باقی ساریاں نیں اوس وچھے دی پوجا کیتی۔ فیر جدوں پوجن والے اپنی ایس کرتوت تے شرمندہ ہوئے تے سمجھ گئے کہ اوہ یقیناً گمراہ ہو گئے سن تے اوہناں نیں اللہ پاک دی بارگاہ وچ رحمت تے مغفرت دی دعا کیتی۔

وَلَمَّا سُقِطَ فِيْٓ اَيْدِيْهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوْا ۙ قَالُوْا لَئِنْ لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَ

تے جدوں شرمندہ ہوئے تے سمجھ گئے کہ اوہ یقیناً گمراہ ہو گئے سن تے آکھن لگے: جے ساڈے رب نے ساڈے تے رحم نہ فرمایا تے

يَغْفِرْ لَنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۱۴۹﴾ وَلَمَّا رَجَعَ مُوْسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا ۙ

سانوں معافی نہ دِتی تے اسیں ضرور تباہ ہو جاواں گے (149) تے جدوں موسیٰ اپنی قوم ول بڑے زیادہ غم تے غصے وچ بھرے ہوئے واپس آئے تے

قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُوْنِيْ مِنْۢ بَعْدِيْ ۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْ ۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ

فرمایا: تسیں میرے پچھوں کِنا بھیڑا کم کیتا اے، کیہ تسیں اپنے رب دے حکم وچ جلدی کیتی؟ تے موسیٰ نے تختیاں (زمین تے) پا دِتیاں ①

وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخِيْهِ يَجُرُّهٗٓ اِلَيْهِ ۭ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُوْنِيْ وَ

تے اپنے وِیر دے سر دے وال پھڑ کے اپنے ول کھچن لگے۔ (ہارون نے) آکھیا: اے میری ماں دیا پُترا! بے شک قوم نے مینوں ماڑا سمجھیا تے

كَادُوْا يَقْتُلُوْنَنِيْ ۠ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَاۗءَ وَلَا تَجْعَلْنِيْ مَعَ الْقَوْمِ

نیڑے سی کہ مینوں مار دیندے تے تسیں میرے اُتے دشمناں نوں ہسن دا موقع نہ دیوو ② تے مینوں ظالماں نال

الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۵۰﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَلِاَخِيْ وَاَدْخِلْنَا فِيْ رَحْمَتِكَ ۠ وَاَنْتَ اَرْحَمُ

نہ مِلا (150) عرض کیتی: اے میرے رب! مینوں تے میرے وِیر نوں بخش دے ③ تے سانوں اپنی رحمت وچ داخل فرما توں سارے رحم کرن والیاں

حاشیہ ① ... ایتھے صرف دینی جوش جذبہ تے غضب دی زیادتی دی وجہ توں جلدی وچ اوہناں تختیاں نوں زمین تے رکھنا مراد اے جیہنوں قرآن پاک وچ سُٹن توں تعبیر کیتا گیا اے تے ایس پاون وچ کسے وی طراں تورات دیاں تختیاں دی بے حرمتی مقصد نئیں سی تے اوہ جیہڑا نقل کیتا گیا اے کہ ”بعض تختیاں ٹُٹ گئیاں“ جے ایہہ ٹھیک اے تے جلدی وچ زمین تے رکھن دی وجہ توں تختیاں ٹُٹیاں ہوون گیاں، نہ ایہہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے جان بُجھ کے ایہناں نوں توڑیا سی تے نہ ای ایہناں دا ایہہ خیال سی کہ اِنج ہو جائے گا۔ ② ... شماتت دا ایہہ معنی اے کہ کسے دی تکلیف تے خشی دا اظہار کرنا۔ ایس زمانے وچ دین تے دنیا دے دونویں شعبیاں وچ شماتت دے نظارے بڑے عام نیں، مذہبی لوک تے ایسے طراں کاریگر، دکاندار، کارخانے، فیکٹری یا مل وچ ملازمت کرن والیاں، اِنج ای کسے کمپنی ادارے یا بینک وچ ملازمت کرن والیاں دی اِک وڈی گنتی وی شماتت یعنی اپنے مسلمان بھرا تے آون والے مصیبت تے خش ہوون دے بھیڑے کم وچ پئی نظر آندی اے۔ اللہ پاک ایہناں نوں ہدایت عطا فرما دے، آمین۔

③ ... ایہہ مغفرت دی دعا اُمت دی تعلیم لئی اے، ورنہ انبیاء عَلَیْہِمُ السَّلَام تے گناہواں توں پاک ہندے نیں۔

الرّٰحِمِيْنَ ﴿۱۵۱﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ وَ ذِلَّةٌ ع ۱۸ ۸

توں ودھ کے رحم فرمان والا ایں (151) بے شک اوہ لوک جیہناں نیں وچھے نوں (خدا) بنا لیا بڑی چھیتی ایہناں نوں دنیا دی حیاتی وچ اوہناں دے رب دا

فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ؕ وَ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِيْنَ ﴿۱۵۲﴾ وَ الَّذِيْنَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ

غضب تے ذلت پہنچے گی تے اسیں بہتان بنن والیاں نوں اِنج دا ای بدلہ دینے آں (152) تے اوہ لوک جیہناں بھیڑے کم کیتے

ثُمَّ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِهَا وَ اٰمَنُوْۤا ۫ اِنَّ رَبَّكَ مِنْۢ بَعْدِهَا لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۵۳﴾ وَ لَمَّا

فیر اس توں بعد توبہ کر لئی تے ایمان لے آئے تے بے شک ایس توبہ تے ایمان توں بعد تہاڈا رب بخشن والا تے مہربان اے (153) تے جدوں

سَكَتَ عَنْ مُّوْسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَ ۖۚ وَ فِيْ نُسْخَتِهَا هُدًى وَّ رَحْمَةٌ

موسیٰ دا غصہ لتھیا تے اوہنے تختیاں چک لئیاں تے اوہناں دی لکھت وچ ہدایت تے رحمت اے

لِّلَّذِيْنَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُوْنَ ﴿۱۵۴﴾ وَ اخْتَارَ مُوْسٰى قَوْمَهٗ سَبْعِيْنَ رَجُلًا

اوہناں لئی جیہڑے اپنے رب توں ڈر دے نیں (154) تے موسیٰ نے ساڈے وعدے لئی اپنی قوم وچوں ستر مرد

لِّمِيْقَاتِنَا ۚ فَلَمَّاۤ اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِّنْ قَبْلُ وَ

چُن لے فیر جدوں ایہناں نوں زلزلے نے پھڑ لیا تے موسیٰ نے عرض کیتی: اے میرے رب! جے توں چاہندا تے پہلے ای ایہناں نوں تے مینوں مار چھڈدا۔

اِيَّايَ ؕ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَآءُ مِنَّا ۚ اِنْ هِيَ اِلَّا فِتْنَتُكَ ؕ تُضِلُّ بِهَا مَنْ

کیہ توں سانوں ایس کم دی وجہ توں ماریں گا جیہڑا ساڈے بے عقلاں کیتا۔① ایہہ تے نئیں اے پر تیرے ولوں ازمانا توں ایہدی وجہ نال جیہنوں

حاشیہ ① ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام اختلاف والی روایات دے مطابق اللہ پاک دے حکم توں یا بنی اسرائیل دے مطالبے تے ستر 70 بندے چُن کے کوہ طور تے لے گئے، اوتھے اللہ پاک دے حکم سُن کے اوہناں نیں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام توں مطالبہ کر دِتا کہ جدوں تک اسیں اللہ پاک نوں اعلانیہ نہ ویکھ لاں گے اودوں تک اسیں تہاڈی گل دا یقین نئیں کراں گے۔ ایس گل تے اوہناں نوں زلزلہ نے آلیا تے سارے بندے مر گئے۔ فیر حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی دعاتوں ایہناں نوں دوبارہ زندہ کر دِتا گیا۔

تَشَآءُ وَتَهْدِیْ مَنْ تَشَآءُ ؕ اَنْتَ وَلِیُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَیْرُ

چاہندا اے گمراہ کردا اے تے جیہنوں چاہنا اے ہدایت دیندا اے۔ توں ساڈا مولیٰ ایں، تے توں سانوں بخش دے تے ساڈے تے رحم فرماتے توں ساریاں توں بہتر

الْغٰفِرِیْنَ ﴿۱۵۵﴾ وَاكْتُبْ لَنَا فِیْ هٰذِهِ الدُّنْیَا حَسَنَةً وَّفِی الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَاۤ اِلَیْكَ ؕ

بخشن والا ایں (155) تے ساڈے لئی ایس دنیا تے آخرت وچ بھلائی لکھ دے،① بے شک اسیں تیرے ولے ای پھرے۔

قَالَ عَذَابِیْۤ اُصِیْبُ بِهٖ مَنْ اَشَآءُ ۚ وَرَحْمَتِیْ وَسِعَتْ كُلَّ شَیْءٍ ؕ فَسَاَكْتُبُهَا

فرمایا: میں جیہنوں چاہنا آں اپنا عذاب پہنچانا واں تے میری رحمت ہر اِک شے نوں گھیرے ہوئے اے تے بڑی چھیتی میں اپنی رحمت اوہناں لئی

لِلَّذِیْنَ یَتَّقُوْنَ وَیُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِیْنَ هُمْ بِاٰیٰتِنَا یُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۵۶﴾ ۚ اَلَّذِیْنَ

لکھا دیاں گا جیہڑے پرہیز گار نیں تے زکوٰۃ دیندے نیں تے اوہ ساڈیاں آیتاں تے ایمان لیاندے نیں (156) اوہ جیہڑے ایس

یَتَّبِعُوْنَ الرَّسُوْلَ النَّبِیَّ الْاُمِّیَّ الَّذِیْ یَجِدُوْنَهٗ مَكْتُوْبًا عِنْدَهُمْ فِی التَّوْرٰىةِ

رسول دی فرماں برداری کرن جیہڑے غیب دیاں خبراں دین والے نیں،② جیہڑے کسے توں پڑھے ہوئے نئیں نیں③ جیہنوں ایہہ (کتاب والے) اپنے کول تورات

وَالْاِنْجِیْلِ ۫ یَاْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ وَیَنْهٰىهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَیُحِلُّ لَهُمُ الطَّیِّبٰتِ

تے انجیل وچ لکھیا ویکھ دے نیں، اوہ اوہناں نوں نیکی دا حکم دیندے نیں تے اوہناں نوں برائی توں ڈک دے نیں تے اوہناں لئی ستھریاں چیزاں حلال فرماندے نیں

وَیُحَرِّمُ عَلَیْهِمُ الْخَبٰٓىِٕثَ وَیَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلٰلَ الَّتِیْ كَانَتْ عَلَیْهِمْ ؕ

تے گندیاں چیزاں اوہناں تے حرام کردے نیں تے ایہناں دے اُتوں اوہ بھار تے قیداں لاندے نیں جیہڑیاں ایہناں دے اُتے سن④

حاشیہ ① ... دنیا دی بھلائی توں پاک صاف زندگی تے نیک عمل مراد نیں تے آخرت دی بھلائی توں جنت، اللہ پاک دا دیدار تے دنیا دیاں نیکیاں اُتے ثواب مراد اے۔ ② ... مفسرین دا ایس گل تے اجماع اے کہ ایس آیت وچ رسول توں سرکار دو عالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم مراد نیں۔ ③ ... یقیناً اُمی ہونا آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے معجزیاں وچوں اِک معجزہ اے کہ دنیا وچ کسے توں پڑھے نئیں پر دنیا دی سب تو اعلیٰ کتاب یعنی قرآن پاک نوں لے کے آئے تے لوکاں دے سامنے ہمیشہ باقی تے فیدہ دین والیاں بہترین تعلیمات پیش فرمائیاں۔ ④ ... بوجھ توں مراد سخت تکلیفاں نیں جویں کہ توبہ وچ اپنے آپ نوں قتل کرنا تے جیہناں اعضاواں توں گناہ ہوئے ہون اوہناں نوں بعض صورتاں وچ وڈ دینا تے قید توں مراد مشقت والے حکم نیں جویں کہ کپڑے دے جس مقام نوں نجاست لگے اوہنوں قینچی نال کٹ دینا تے غنیمتاں نوں ساڑ دینا۔

فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِهٖ وَعَزَّرُوْهُ وَنَصَرُوْهُ وَاتَّبَعُوا النُّوْرَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ مَعَهٗٓ ۙ

اوہ لوک جیہڑے ایس نبی تے ایمان لیان تے اوہدا احترام کرن تے اوہدی مدد کرن تے اُوس نور دی اطاعت کرن جیہڑا ایہدے نال اتاریا گیا

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۱۵۷﴾ قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيْعَا ۨ الَّذِيْ ع ٩

تے اوہی لوک فلاح پاؤن والے نیں① (157) تسیں فرماؤ: اے لوکو! میں تہاڈے ساریاں ول اللہ دا رسول آں② جیہدے لئی

لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۠ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَ

اسماناں تے زمین دی بادشاہت اے، اوہدے توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں، اوہی زندہ کردا اے تے مار دا اے تے ایمان لیاؤ اللہ تے اوہدے رسول

رَسُوْلِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذِيْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمٰتِهٖ وَاتَّبِعُوْهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿۱۵۸﴾ وَ

تے جیہڑے نبی نیں، (کسے توں) پڑھے ہوئے نئیں نیں، اللہ تے اوہدیاں ساریاں گلاں تے ایمان لیاندے نیں تے اوناں دی فرماں برداری کروتاں کہ تسیں ہدایت پا لوو (158) تے

مِنْ قَوْمِ مُوْسٰٓى اُمَّةٌ يَّهْدُوْنَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُوْنَ ﴿۱۵۹﴾ وَقَطَّعْنٰهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ

تے موسیٰ دی قوم وچوں اِک گروہ اوہ اے جیہڑا حق دا راہ دسدا اے تے اوسے دے مطابق ای انصاف کردا اے③ (159) تے اسیں اوہناں نوں باراں

اَسْبَاطًا اُمَمًا ۭ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰىهُ قَوْمُهٗٓ اَنِ اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ ۚ

قبیلیاں وچ ونڈ کے وکھری وکھری جماعت بنا دِتا تے اسیں موسیٰ ول وحی گھلی جدوں اوہدی قوم نے پانی منگیا کہ ایس پتھر تے اپنا سوٹا مارو④

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تعظیم عقیدے وچ، عمل وچ، قول وچ ظاہر وچ، باطن وچ ہر طراں لازمی اے بلکہ ایمان دی روح اے۔ ② ... ایہہ آیت نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی عام رسالت دی دلیل اے کہ آپ ساری مخلوق لئی رسول نیں تے سارا جہان آپ دی امت اے۔ ③ ... ایتھے حق دی راہ دسن والے کیہڑے لوک مراد نیں۔ ایہدے بارے مفسرین دے وکھرے وکھرے قول نیں، ایہناں وچوں دو قول ایہہ نیں (1) ایس توں مراد بنی اسرائیل دے اوہ لوک نیں جیہناں اسلام قبول کر لیا، جویں حضرت عبداللہ بن سلام تے اوہناں دے ساتھی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمْ۔ (2) ایس توں مراد بنی اسرائیل دے اوہ لوک جیہناں نیں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی شریعت منسوخ ہوون توں پہلے اوہنوں گُھٹ کے پھڑی رکھیا، ایہدے وچ کوئی تبدیلی نہ کیتی تے نہ ای نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں شہید کیتا۔ ④ ... بھاویں اللہ پاک ایس تے قادر اے کہ ہر چیز بندیاں نوں بغیر کسے واسطے دے دیوے پر اوہدا قانون ایہہ اے کہ بندیاں دے راہیں اوہناں دے وسیلے توں دیندا اے ایہدی اِک مثال ایس آیت وچ اے کہ پانی منگن تے بنی اسرائیل نوں آپ پانی نئیں دِتا بلکہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں وچ وسیلہ بنایا۔

فَانْۢبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ؕ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ؕ

تے ایہدے وچوں باراں چشمے پُھٹ پئے، ہر ٹولی نے اپنے پین والی جگہ نوں پہچان لیا

وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ؕ كُلُوْا مِنْ

تے اسیں اوہناں تے بدلاں دی چھاں کر دِتی تے ایہناں اُتے من و سلویٰ اُتاریا (تے فرمایا) ساڈی دتیاں ہویاں

طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ ؕ وَمَا ظَلَمُوْنَا وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿۱۶۰﴾ وَاِذْ

پاک چیزاں کھاؤ تے اوہناں نیں (ساڈی نافرمانی کرکے) ساڈا کجھ نئیں گوایا پر اپنا ای جاناں دا نقصان کردے رے (160) تے یاد کرو

قِيْلَ لَهُمُ اسْكُنُوْا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوْا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُوْلُوْا حِطَّةٌ وَّ

جدوں اوہناں نوں فرمایا گیا کہ ایس شہر وچ رہوو تے ایہدے وچ جو چاہو کھاؤ تے اِنج آکھو "ساڈی بخشش ہووے" تے (شہر دے)

ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيْٓـٰٔتِكُمْ ؕ سَنَزِيْدُ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۶۱﴾ فَبَدَّلَ

بوہے وچوں سجدہ کردے ہوئے داخل ہو جاؤ اسیں تہاڈیاں خطاواں معاف کردیاں گے (تے) نیکی کرن والیاں نوں بڑی چھیتی ہور زیادہ عطا فرماواں گے (161) تے

الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِيْ قِيْلَ لَهُمْ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ

ایہناں وچوں ظالماں نیں جیہڑی گل ایہناں نوں آکھی گئی سی اوہنوں کسے ہور گل توں بدل دِتا تے اسیں اوہناں تے اسمان توں عذاب

السَّمَآءِ بِمَا كَانُوْا يَظْلِمُوْنَ ﴿۱۶۲﴾ ع وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِيْ كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ ۘ

گھلیا ایس لئی کہ اوہ ظلم کردے سن ① (162) تے اوہناں توں اوس بستی دا حال پُچھو ② جیہڑی دریا دے کنڈھے تے سی،

وقف لازم ع ١٥

حاشیہ ① ... بنی اسرائیل نوں حکم ایہہ سی کہ حِطَّةٌ آکھدے ہوئے دروازے وچ داخل ہون، ایہہ توبہ استغفار دا کلمہ اے پر اوہ ایس دی بجائے مذاق دے طور تے حِنْطَةٌ فِيْ شَعِيْرَةٍ آکھدے ہوئے داخل ہوئے۔ ایس وجہ توں ایہناں تے عذاب نازل ہویا تے اوہ عذاب طاعون دی وبا سی جس توں اِک گھڑی وچ چوی 24 ہزار اسرائیلی فوت ہو گئے۔

② ... ایس آیت وچ خطاب دو جہاں دے سردار صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نال اے کہ تسیں اپنے نیڑے رہن والے یہودیاں نوں تنبیہ دے طور تے ایس بستی والیاں دا حال پُچھو۔ ایس سوال توں مقصد ایہناں تے ایہہ ظاہر کرنا سی کہ حضور اقدس صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی نبوت تے معجزیاں دا انکار کرنا ایہناں یہودیاں لئی کوئی نویں گل نئیں اے بلکہ کفر تے خدا دی نافرمانی تے ایہناں دا پرانا رواج اے کہ ایہناں دے پیو دادے وی کفر تے ای پکے رے۔

اِذْ يَعْدُوْنَ فِي السَّبْتِ اِذْ تَاْتِيْهِمْ حِيْتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَّيَوْمَ

جدوں اوہ ہفتے دے بارے حد توں اگے ودھن لگے، جدوں ہفتے والے دن تے مچھیاں پانی تے تردیاں ہویاں اوہناں دے سامنے آوندیاں تے جس دن ہفتہ نہ

لَا يَسْبِتُوْنَ ۙ لَا تَاْتِيْهِمْ ۚ كَذٰلِكَ ۚ نَبْلُوْهُمْ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿١٦٣﴾ وَاِذْ قَالَتْ اُمَّةٌ

ہندا اوس دن مچھیاں نہ آوندیاں۔ ایسے طراں اسیں اوہناں دی نافرمانی دی وجہ توں اوہناں دی ازمائش کردے ساں (163) تے جدوں اوہناں وچوں اک ٹولی نے آکھیا:

مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُوْنَ قَوْمًا ۙ اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ اَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا ؕ قَالُوْا

تسیں اوہناں لوکاں نوں کیوں نصیحت کردے او جیہناں نوں اللہ مارن والا اے یا ایہناں نوں وڈا عذاب دین والا اے؟ ① اوہناں آکھیا:

مَعْذِرَةً اِلٰى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖۤ اَنْجَيْنَا

تہاڈے رب دی بارگاہ وچ معذرت پیش کرن لئی تے شاید ایہہ ڈر جان (164) فیر جدوں اوہناں نیں ایس نصیحت نوں بُھلا دِتا جیہڑی ایہناں نوں کیتی گئی سی

الَّذِيْنَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوْٓءِ وَاَخَذْنَا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا بِعَذَابٍۭ بَئِيْسٍۢ بِمَا كَانُوْا

تے اسیں بھیڑے کم توں ڈکن والیاں نوں نجات دِتی تے ظالماں نوں اوہناں دی نافرمانی دی وجہ توں برے عذاب وچ

يَفْسُقُوْنَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَّا نُهُوْا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُوْنُوْا قِرَدَةً خٰسِئِيْنَ ﴿١٦٦﴾ وَ

پھڑ لیا (165) فیر جدوں اوہناں نیں روکن والیاں حکماں توں سرکشی کیتی اسیں اوہناں نوں فرمایا: لعنت کیتے ہوئے باندر بن جاؤ (166) تے

اِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَّسُوْمُهُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ ؕ

جدوں تہاڈے رب نے علان کر دِتا کہ اوہ ضرور قیامت دے دن تک اوہناں تے ایہو جئے نوں گھلدا رہوے گا جیہڑے ایہناں نوں برا عذاب دیندے رہن گے ②

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ اوس گروہ دا ذکر اے کہ جیہڑے شکار توں منع کرن توں چپ رہے۔ ایس توں پتا لگا کہ ایہہ لوک مچھلی دے شکار تے بالکل راضی نئیں سن بلکہ ایہناں توں نفرت کردے سن جد کہ ایہناں نوں سمجھاندے ایس لئی نئیں سن کہ ایہناں دے منن دی امید نئیں سی۔ ایس توں بظاہر ایہہ سمجھ آوندا اے کہ ایہہ لوک وی نجات پا گئے سن ایس لئی کہ جدوں کسے دے منن دی امید نہ ہووے تے امر بالمعروف کرنا (نیک کماں دا حکم دینا) فرض نئیں رہندا، ہاں افضل ضرور ہندا اے تے نالے امر بالمعروف فرضِ کفایہ اے ایس لئی جد کہ اِک گروہ ایہہ کردا ای پیا سی تے اوہناں تے اوسے طراں فرض نہ ریا۔ ② ... ایس آیت وچ قیامت تک یہودیاں لئی ذلت تے غلامی مقدر کر دتے جان دا ذکر اے، چنانچہ بخت نصر، سنجاریب، تے رومی، عیسائی بادشاہاں دا یہودیاں تے قبضہ فیر ایہناں تے مسلمان بادشاہاں دا آونا۔ فیر انگریزاں دی غلامی وچ رہنا، نیڑے دے دور وچ جرمنی وچ ہٹلر دا ایہناں نوں چن چن کے قتل کرنا تے اپنے ملکوں کڈھ دینا ایس آیت دی صداقت دی کھلی دلیلاں نیں۔

اِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيْعُ الْعِقَابِ ۖ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنٰهُمْ فِي

بے شک تہاڈا رب ضرور چھیتی عذاب دین والا اے تے بے شک اوہ بخشن والا مہربان اے (167) تے اسیں ایہناں نوں

الْاَرْضِ اُمَمًا ۚ مِنْهُمُ الصّٰلِحُوْنَ وَمِنْهُمْ دُوْنَ ذٰلِكَ ۫ وَبَلَوْنٰهُمْ بِالْحَسَنٰتِ

زمین وچ وکھریاں وکھریں ٹولیاں وچ ونڈ دِتا، ایہناں وچ کجھ نیک بندے نیں تے کجھ ایس توں علاوہ نیں تے اسیں ایہناں نوں خشحالیاں

وَالسَّيِّاٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿١٦٨﴾ فَخَلَفَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَّرِثُوا الْكِتٰبَ

تے بدحالیاں دے کے ازمایا تاں کہ اوہ واپس آون (168) فیر ایہناں توں بعد ایہو جئے بُرے جانشین آئے جیہڑے کتاب دے وارث ہوئے

يَاْخُذُوْنَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى وَيَقُوْلُوْنَ سَيُغْفَرُ لَنَا ۚ وَاِنْ يَّاْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهٗ

اوہ ایس دنیا دا مال لیندے نیں تے آکھدے نیں کہ ساڈی بخشش کر دِتی جاوے گی ① حالاں کہ جے اوہو جئیا مال ایہناں کول ہور آ جاوے

يَاْخُذُوْهُ ۭ اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِّيْثَاقُ الْكِتٰبِ اَنْ لَّا يَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ

تے اوہ (وی) لے لین گے۔ کیہ کتاب وچ ایہناں توں وعدہ نئیں لیا گیا سی؟ کہ اللہ دے بارے وچ سچی گل توں سوا کجھ نہ آکھن گے

وَدَرَسُوْا مَا فِيْهِ ۭ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٦٩﴾ وَ

تے اوہناں پڑھ لیا اے جیہڑا ایس کتاب وچ اے تے بے شک کہ آخرت دا گھر پرہیز گاراں لئی بہتر اے، تے کیہ تہانوں عقل نئیں؟ (169) تے

الَّذِيْنَ يُمَسِّكُوْنَ بِالْكِتٰبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۭ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِيْنَ ﴿١٧٠﴾

اوہ جیہڑے کتاب نوں گھُٹ کے پھڑدے نیں تے اوہناں نیں نماز قائم رکھی، بے شک اسیں اصلاح کرن والیاں دی جزاء ضائع نئیں کردے (170)

وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهٗ ظُلَّةٌ وَّظَنُّوْٓا اَنَّهٗ وَاقِعٌۢ بِهِمْ ۚ خُذُوْا مَآ اٰتَيْنٰكُمْ

تے یاد کرو جدوں اسیں پہاڑ اوہناں دے اُتے اُچا کر دِتا جیویں اوہ چھجّہ اے تے اوہناں سمجھ لیا کہ ایہہ اوہناں اُتے ڈِگن ای والا اے (تے اسیں آکھیا) جیہڑا اسیں تہانوں دِتا اے

حاشیہ ① ... یہودی نافرمانیاں کرن دے باوجود بخشش دا یقین رکھدے سن، ایس گل توں کہ اسیں نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی اولاد تے اللہ پاک دے پیارے آں ایس لئی ایہناں گناہواں تے سانوں کوئی پُچھ گچھ نئیں ہووے گی۔ ایس زمانے وچ وی ایہو جئیاں لوکاں دا گھاٹا نئیں کہ جیہڑے اپنیاں بدعملاں دے باوجود اپنے آپ نوں آخرت دے ثواب تے اجر دا حقدار سمجھدے نیں۔ ولیاں تے نیکاں بندیاں نال نسبت دی وجہ توں ایمان دی شرط نال قیامت وچ شفاعت دی امید حق اے پر ایس وجہ توں اپنی بخشش دا یقین کر لینا تے نیک عملاں توں اپنے آپ نوں بے پروا سمجھنا سراسر جھوٹھ تے مردود اے۔

بِقُوَّةٍ وَّاذْكُرُوْا مَا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿١٧١﴾ ع وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْۢ بَنِيْٓ اٰدَمَ مِنْ

اوہنوں گُھٹ کے پھڑ لوتے جو کجھ ایہدے وچ اے اوہنوں یاد کروتاں کہ تسیں پرہیز گار بن جاؤ (171) تے اے محبوب! یاد کرو جدوں تہاڈے رب نے آدم دی اولاد دی

ظُهُوْرِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ ۚ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ؕ قَالُوْا بَلٰى ۛ

پُشت وچوں ایہناں دی نسل کڈھی تے ایہناں نوں آپ اپنے اُتے گواہ بنایا (تے فرمایا) کیہ میں تہاڈا رب نئیں ؟ ساریاں نیں آکھیا: کیوں نئیں،

شَهِدْنَا ۛ اَنْ تَقُوْلُوْا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غٰفِلِيْنَ ﴿١٧٢﴾ ۙ اَوْ تَقُوْلُوْٓا

اسیں گواہی دِتی۔ (ایہہ ایس لئی ہویا)تاکہ تسیں قیامت دے دن ایہہ نہ آکھو سانوں ایہدا پتا نئیں سی (172) یا ایہہ آکھن لگ پوو

اِنَّمَآ اَشْرَكَ اٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِّنْۢ بَعْدِهِمْ ۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ

کہ شرک تے پہلے ساڈے پیو دادے نیں کیتا تے اسیں اوہناں توں بعد (اوہناں دی) اولاد ہوئے تے کیہ توں سانوں ایس تے مار دیویں گا جیہڑا

الْمُبْطِلُوْنَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿١٧٤﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ

باطل والیاں کیتا ① (173) تے اسیں ایسے طراں تفصیل نال آیتاں بیان کرنے آں تے ایس لئی کہ واپس آجاون (174) تے اے محبوب! ایہناں نوں اوس بندے دا

نَبَاَ الَّذِيْٓ اٰتَيْنٰهُ اٰيٰتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطٰنُ فَكَانَ مِنَ الْغٰوِيْنَ ﴿١٧٥﴾

حال سناؤ جیہنوں اسیں اپنیاں آیتاں عطا فرمائیاں تے اوہ ایہناں توں صاف نکل گیا فیر شیطان اوہدے پچھے لگ گیا تے اوہ بندہ گمراہاں وچوں ہو گیا② (175)

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنٰهُ بِهَا وَلٰكِنَّهٗٓ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ ۚ فَمَثَلُهٗ

تے جے اسیں چاہندے تے آیتاں دی وجہ نال اوہدا مرتبہ اُچا کر دیندے پر اوہ تے دنیا ول مائل ہو گیا تے اپنی خاہش دا تابع دار ہو گیا تے اوہدا حال

حاشیہ ① ... ایتھے کجھ گلاں توجہ دین والیاں نیں، اِک ایہہ کہ عام طور تے شرعی حکم وچ جہالت معتبر نئیں، کوئی ایہہ بہانہ بنا کے کہ مینوں پتا نئیں سی تے اللہ پاک دے عذاب توں بچ نئیں سکدا۔ ہر بندے تے فرض اے کہ ضرورت دے مطابق دینی مسئلے سِکھے۔ دوجی گل ایہہ کہ پیو دادے دی جاہلانہ پیروی دا بہانہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ معتبر نئیں۔ تیجی گل ایہہ کہ گناہ دی بنیاد رکھنا بھاویں سخت تر جرم اے پر ایس جرم نوں کرن والے سارے مجرم ہون گے، اوہ ایہہ بہانہ نئیں بنا سکدے کہ اسیں کیونکہ ایس گناہ نوں ایجاد کرن والے نئیں ایس لئی قصور وار وی نئیں۔

② ... اکثر مفسرین دے نیڑے ایہہ آیت بلعم بن باعور دے بارے نازل ہوئی اے۔ ایہہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے زمانے وچ بڑا فضل تے کمال والا اِک بندہ سی پر نفسانی خاہشات دی پیروی نیں ایس دی دنیا تے آخرت تباہ کر دِتی۔

كَمَثَلِ الْكَلْبِ ۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ؕ ذٰلِكَ مَثَلُ

کُتے وانگوں اے جے اوہدے تے سختی کریں تے زبان کڈھ لوے تے جے توں اوہنوں چھڈ دیویں تے تاں (وی) زبان کڈھ لوے۔ ایہہ اوہناں

الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿۱۷۶﴾

لوکاں دا حال اے جیہناں ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا تے تسیں ایہہ واقعے بیان کرو تاں کہ اوہ غور تے فکر کرن ① (176)

سَآءَ مَثَلًا ۨ الْقَوْمُ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوْا يَظْلِمُوْنَ ﴿۱۷۷﴾ مَنْ

کنی بری مثال اے اوہناں لوکاں دی جیہناں نیں ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا تے اوہ اپنیاں جاناں تے ای ظلم کردے سن (177) جیہنوں

يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِيْ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۱۷۸﴾ وَلَقَدْ

اللہ ہدایت دے تے اوہ ای ہدایت پاون والا اے تے جیہنوں اللہ گمراہ کر دیوے تے اوہ ای گھاٹے کھان والے نیں ② (178) تے بے شک

ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيْرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۖ لَهُمْ قُلُوْبٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ بِهَا ۫ وَلَهُمْ

اسیں دوزخ لئی بوہت سارے جن تے انسان پیدا کیتے نیں ③ ایہناں دے دل ایہو جئے نیں جیہناں دے ذریعے اوہ سمجھ دے نئیں تے ایہناں دیاں ایہو جئیاں

اَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُوْنَ بِهَا ۫ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَّا يَسْمَعُوْنَ بِهَا ؕ اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ

اکھاں نیں جیہناں نال اوہ ویکھدے نئیں تے اوہناں دے ایہو جئے کن نیں جیہناں نال اوہ سُندے نئیں، ایہہ لوک ڈنگراں ورگے نیں بلکہ ایہناں

هُمْ اَضَلُّ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ﴿۱۷۹﴾ وَلِلّٰهِ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوْهُ بِهَا ۪ وَ

توں وی زیادہ بھٹکے ہوئے، ایہی لوک غفلت وچ پئے ہوئے نیں (179) تے بڑے چنگے ناں اللہ ای دے نیں تے اوہنوں ایہناں ناواں نال پکارو تے

حاشیہ ① ... دنیا دی طلب وچ بلعم بن باعور نے حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دی گستاخی کیتی تے اللہ پاک نے اوہنوں کتے دی بوہت زیادہ بھیڑی حالت نال تشبیہ دتی۔ ایس توں گستاخی دی بڑی برائی وی پتا لگی تے دنیا دی محبت دا اِک بھیڑا انجام وی پتا لگا۔ ② ... ایس آیت دا معنی ایہہ اے کہ ہدایت تے گمراہی دوہاں نوں پیدا کرنا اللہ پاک دے ولوں اے جد کہ ایہناں وچوں کسے نوں اختیار کرنا بندے ولوں اے، ایس لئی بندہ جے ہدایت لیندا اے تے اللہ پاک اوہدے وچ ہدایت پیدا فرما دیندا اے تے جے اوہ گمراہی لینا اے تے اللہ پاک اوہدے وچ گمراہی پیدا فرما دیندا اے۔ ③ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ جنات تے انساناں نوں پیدا کرن دا اصل مقصد بھاویں اللہ پاک دی عبادت اے پر ایہناں وچ بوہتیاں دا آخری انجام جہنم اے ۔ لفظ "لِجَهَنَّمَ "وچ ذکر کیتے ہوئے"ل"نوں لام عاقبت کہندے نیں۔عربی بلاغت نوں جانن والے حضرات ایہنوں آسانی نال سمجھ لین گے۔

ذَرُوا الَّذِيْنَ يُلْحِدُوْنَ فِيْٓ اَسْمَآئِهٖ ؕ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ

اوہناں لوکاں نوں چھڈ دیو جیہڑے اوہدے ناواں وچ حق توں دور رہندے نیں ① بڑی چھیتی ایہناں نوں ایہناں دے عملاں دا بدلہ دِتا جاوے گا (180) تے ساڈی مخلوق

خَلَقْنَآ اُمَّةٌ يَّهْدُوْنَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُوْنَ ﴿١٨١﴾ ع وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ٢٢ ع ١٢

وچوں اِک ٹولی اوہ اے جیہڑی حق دی ہدایت دیندی اے تے اوسے دے مطابق عدل کردی اے۔ (181) تے جیہناں ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھ آکھیا تے بڑی چھیتی اسیں اوہناں

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٨٢﴾ ۚ وَاُمْلِيْ لَهُمْ ؕ اِنَّ كَيْدِيْ مَتِيْنٌ ﴿١٨٣﴾

نوں ہولی ہولی (عذاب ول) لئی جاواں گے جتھوں ایہناں نوں پتا وی نئیں لگے گا ② (182) تے میں اوہناں نوں ڈھل دیاں گا بے شک میرا لُکا فیصلہ بڑا پکا اے (183)

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوْا ۗ مَا بِصَاحِبِهِمْ مِّنْ جِنَّةٍ ؕ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٨٤﴾ اَوَلَمْ

کیہ اوہ غور و فکر نئیں کردے کہ ایہناں دے صاحب دے نال جنون دا کوئی تعلق نئیں، اوہ تے صاف ڈر سنان والے نیں (184) کیہ اوہناں

يَنْظُرُوْا فِيْ مَلَكُوْتِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ ۙ وَّاَنْ عَسٰٓى

نیں اسماناں تے زمین دی بادشاہت تے جیہڑی جیہڑی شے اللہ نے بنائی اے ایہدے وچ غور نئیں کیتا؟ تے ایس گل وچ کہ شاید

اَنْ يَّكُوْنَ قَدِ اقْتَرَبَ اَجَلُهُمْ ۚ فَبِاَيِّ حَدِيْثٍ بَعْدَهٗ يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ

ایہناں دا ویلا نیڑے آ گیا ہووے تے ایس (قرآن) توں بعد ہور کیہڑی گل تے ایمان لیان گے (185) جیہنوں

حاشیہ ① ... اللہ پاک دے ناواں وچوں حق توں نکلن دیاں کئی صورتاں نیں جویں اللہ پاک دے ناواں نوں کجھ وگاڑ کے غیراں تے اطلاق کرنا، اللہ پاک لئی قرآن تے حدیث وچ ذکر کیتے ناواں توں وکھرا ناں مقرر کرنا، ناں وچ حُسنِ ادب دی رعایت نہ کرنا، اللہ پاک لئی غلط معنے والے ناں مقرر کرنا وغیرہ، تے نالے ایہدی اِک صورت ایہہ وی اے کہ غیراللہ اُتے اللہ پاک دے اوہناں ناواں دا اطلاق کیتا جاوے جیہڑے اللہ پاک دے نال خاص نیں۔ جویں کسے دا ناں رحمن، قدوس، خالق، قدیر رکھنا یا آکھ کے پکارنا، ساڈے زمانے وچ ایہہ بلا بڑی عام اے کہ عبدالرحمن نوں رحمان، عبدالخالق نوں خالق تے عبدالقدیر نوں قدیر وغیرہ کہہ کے پکاردے نیں۔ ایہہ حرام اے، ایس توں بچنا لازم اے۔ ② ... یعنی اللہ پاک ایہناں نوں ایس طراں ہلاکت تے عذاب دے نیڑے کر دیوے گا کہ ایہناں نوں پتا وی نہ چل سکے گا ایس لئی ایہہ لوک جد کوئی جرم یا گناہ کردے نیں تے اللہ پاک دنیا وچ ایہناں تے نعمتاں دے دروازے کھول دیندا اے، دینی نعمتاں دی کثرت ویکھ کے بڑے خش ہندے نیں تے سرکشی تے گمراہی، نافرمانی تے گناہواں دا بازار ہور گرم کر دیندے نیں۔ فیر اِکو دم عین غفلت دی حالت وچ اللہ پاک ایہناں نوں اپنی پکڑ وچ لے لیندا اے۔ سانوں وی سوچنا چاہیدا اے کہ گناہواں دے ہندیاں نعمتاں دی کثرت اللہ پاک دی طرفوں کتے مہلت تے ڈھل ای نہ ہووے۔

يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ ؕ وَيَذَرُهُمْ فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿۱۸۶﴾ يَسْـَٔلُوْنَكَ

گمراہ کرے اوہنوں کوئی وی راہ وکھان والا نئیں تے اوہ اوہنوں نوں چھڈ دیندا اے کہ اپنی سرکشی وچ بھٹک دے رہن ① (186) تہاڈے توں قیامت دا پُچھدے

عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰىهَا ؕ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّيْ ۚ لَا يُجَلِّيْهَا لِوَقْتِهَاۤ

نیں کہ ایہدے قائم ہون دا ویلا کدوں آوے گا؟ تسیں فرماؤ: ایہدا علم تے میرے رب دے کول اے، اوہنوں اوہی اوہدے ویلے تے ظاہر

اِلَّا هُوَ ؕ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ لَا تَاْتِيْكُمْ اِلَّا بَغْتَةً ؕ يَسْـَٔلُوْنَكَ كَاَنَّكَ

کرے گا، اوہ اسماناں تے زمین تے بھاری پئہ رئی اے، تہاڈے اُتے اوہ اِکو دم آوے گی۔ تہاڈے کولوں اِنج پچھدے نیں جویں تسیں

حَفِيٌّ عَنْهَا ؕ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۸۷﴾

اوہدی بڑی تحقیق کر چکے او، تسیں فرماؤ: ایہدا علم تے اللہ ای دے کول اے، پر اکثر لوک نئیں جان دے ② (187)

قُلْ لَّاۤ اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ؕ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ

تسیں فرماؤ: میں اپنی جان دے نفع تے گھاٹے دا آپ مالک نئیں پر جو اللہ چاہوے ③ تے جے میں غیب جان لیندا

وقف منزل وقف لازم

حاشیہ ① ... ایس آیت دا ایہہ معنی اے کہ جدوں لگاتار کفریہ عقیدے تے جمے رہن دی وجہ توں کافراں دے دلاں وچ گمراہی پکی ہو گئی تے اوہ اپنی سرکشی وچ حد توں ودھ گئے ایتھوں تک کہ اوہناں نیں اپنے اختیار توں ایس چیز نوں گوا دِتا جیہڑی ایہناں نوں ہدایت تے ایمان دی دعوت دیندی تے فیر ایہناں دے دل تے دماغ توں حق دی دعوت قبول کرن دی قابلیت جاندی رئی تے اوہ ایس طراں ہو گئے جویں کہ اللہ پاک نے ایہناں نوں گمراہی تے پیدا کیتا اے۔ ② ... قیامت دے خاص ویلے دی خبر دینا رسول دی ذمے داری نئیں ایس لئی کہ ایہہ شریعت دا علم نئیں جیہنوں پھیلا دِتا جائے بلکہ قیامت دا علم اللہ پاک دے رازاں وچوں اے جیہنوں لُکانا ضروری اے۔ عوام توں قیامت دا علم تے اوہدے واقعہ ہون دا ویلا لُکائے رکھن دا سبب ایہہ بیان کیتا گیا اے کہ لوگ قیامت توں ڈردے رہن، ایس لئی کہ جدوں ایہناں نوں پتا نئیں ہووے گا کہ قیامت کیہڑے ویلے آئے گی تے اوہ ایس توں بڑا زیادہ ڈرن گے تے ہر ویلے گناہواں توں بچن دی کوشش کرن گے تے اللہ پاک دی عبادت وچ لگے رہن گے ورنہ کتے اِنج نہ ہو جاوے کہ اوہ گناہواں وچ ای لگے رہن تے قیامت آ جاوے۔ ③ ... ایس آیت وچ نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں کمال درجے دی عاجزی، اللہ دی عظمت تے توحید دے عقیدے دا اظہار کرن دا حکم فرمایا گیا اے کہ اصل قدرت تے اختیار اللہ پاک دے کول ای اے تے کائنات وچ جے کسے نوں ذرہ برابر وی کوئی اختیار اے تے اوہ اللہ پاک دی عطا توں اے جویں عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا بیماراں نوں شفاء دینا، آنھیاں نوں آکھاں والا کرنا، مُردیاں نوں زندہ کرنا سارا اللہ پاک دے اختیار دین توں سی۔

الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۛ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوْٓءُ ۛ اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ

ہندا تے میں بڑیاں بھلائیاں جمع کر لیندا تے مینوں کوئی برائی نہ پہنچدی۔ میں تے ایمان والیاں نوں صرف ڈر تے خش خبری سنان

لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿١٨٨﴾ هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ وَّجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا

والا آں ① (188) اوہی اے جیہنے تہانوں اِک جان توں بنایا تے اوسے وچوں اوہدی بیوی بنائی

لِيَسْكُنَ اِلَيْهَا ۚ فَلَمَّا تَغَشّٰىهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيْفًا فَمَرَّتْ بِهٖ ۚ فَلَمَّآ اَثْقَلَتْ

تاں کہ اوہدے توں سکون لوے فیر جدوں مرد اُوس عورت تے چھاگیا تے اوہنوں اِک ہولے جئے بھار دا حمل ہو گیا تے اوہ اوہنوں لے کے ٹُر دی رئی فیر جدوں حمل داوزن ودھ گیا

دَّعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَّنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّآ اٰتٰىهُمَا

تے دونویں اپنے رب آگے دعا کرن لگے : جے توں سانوں صحیح سلامت بچہ عطا فر دیویں تے اسیں یقیناً شکر کرن والے ہوواں گے (189) فیر جدوں اوہنے اوہناں نوں

صَالِحًا جَعَلَا لَهٗ شُرَكَآءَ فِيْمَآ اٰتٰىهُمَا ۚ فَتَعٰلَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿١٩٠﴾ اَيُشْرِكُوْنَ

صحیح سالم بچہ عطا فرما دِتا تے اوہناں نیں اوہدے دتے وچ شریک بنا لیے تے اللہ ایہناں دے شرک توں بڑا اُچا اے (190) کیہ اوہ اوہنوں (اللہ دا) شریک بنا ندے نیں

مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَّهُمْ يُخْلَقُوْنَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ لَهُمْ نَصْرًا وَّلَآ اَنْفُسَهُمْ

جیہڑا کوئی چیز بنا نئیں سکدا تے آپ اوہناں نوں بنایا جاندا اے ② (191) تے نہ اوہ ایہناں دی کوئی مدد کرن دی طاقت رکھنے نیں تے نہ اپنیاں جاناں

يَنْصُرُوْنَ ﴿١٩٢﴾ وَاِنْ تَدْعُوْهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوْكُمْ ۭ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوْهُمْ

دی مدد کر سکدے نیں (192) تے جے تسیں ایہناں نوں رہنمائی لئی سدو تے تہاڈے پچھے نئیں آون گے۔ تہاڈے لئی اِکو جیا اے کہ تسیں ایہناں نوں پکارو

حاشیہ ① ... نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں غیب دا علم عطا کیتا گیا جویں کہ قرآن تے حدیث توں قطعاً ثابت اے، ایتھے ایس آیت وچ غیب دے علم دی نفی دی وجہ ایہہ نیں (1) ایس آیت وچ عطائی علم دی نفی نئیں بلکہ ذاتی علم دی نفی اے (2) ایہہ کلام ادب تے عاجزی دے لئی اے (3) ایس آیت وچ فی الحال غیب جانن دی نفی اے مستقبل وچ نہ جانن دی دلیل نئیں اے۔ ② ... ایس آیت تے اَگے کجھ آیتاں وچ بُتاں دے معبود (خدا) ہون دی نفی تے کئی دلیلاں قائم فرمائیاں گئیاں نیں تے ایہناں وچ بُتاں دی بے قدری، شرک دے باطل ہوون دا بیان تے مشرکاں دی کمال جہالت وغیرہ دا اظہار کیتا گیا اے۔

اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُوْنَ ﴿١٩٣﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ

یا تسیں چپ رہوو (193) بے شک اوہ جیہناں نوں تسیں اللہ توں علاوہ پوجدے او① اوہ تہاڈے وانگوں بندے نیں

فَادْعُوْهُمْ فَلْيَسْتَجِيْبُوْا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٩٤﴾ اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَّمْشُوْنَ بِهَآ

تے تسیں اوہناں نوں پکارو فیر جے تسیں سچے او اوہناں نوں چاہیدا کہ تہانوں جواب دین (194) کیہ اوہناں دے پیر ہیگے نیں جیہناں نال ایہہ چلدے نیں؟

اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَّبْطِشُوْنَ بِهَآ اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُّبْصِرُوْنَ بِهَآ اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ

ایہناں دے ہتھ نیں جیہناں نال ایہہ پھڑدے نیں؟ یاں ایہناں دی اکھاں نیں جیہناں نال ایہہ ویکھدے نیں؟ یا ایہناں دے کن نیں

يَّسْمَعُوْنَ بِهَا ۭ قُلِ ادْعُوْا شُرَكَاۗءَكُمْ ثُمَّ كِيْدُوْنِ فَلَا تُنْظِرُوْنِ ﴿١٩٥﴾ اِنَّ وَلِيِّ

جیہناں نال ایہہ سُندے نیں؟ تسیں فرماؤ: ② کہ اپنے شریکاں نوں سد لو فیر میرے تے اپنا داء چلاؤ تے مینوں کوئی مہلت نہ دیو (195) بے شک میرا مددگار

اللّٰهُ الَّذِيْ نَزَّلَ الْكِتٰبَ ۚ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٩٦﴾ وَالَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ

اللہ اے جیہنے کتاب نازل کیتی تے اوہ نیکاں دی مدد کردا اے (196) تے اللہ توں علاوہ جیہناں دی تسیں عبادت

دُوْنِهٖ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَكُمْ وَلَآ اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُوْنَ ﴿١٩٧﴾ وَاِنْ تَدْعُوْهُمْ اِلَى

کردے او اوہ تہاڈی مدد کرن دی طاقت نئیں رکھدے تے نہ ای اوہ اپنی مدد کر سکدے نیں (197) تے جے تسیں ایہناں نوں راہنمائی لئی سدو

الْهُدٰى لَا يَسْمَعُوْا ۭ وَتَرٰىهُمْ يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُوْنَ ﴿١٩٨﴾ خُذِ الْعَفْوَ

تے اوہ نہ سُنن گے تے تسیں ایہناں نوں ویکھو (تے اِنج لگے گا) کہ اوہ تہاڈے ول ویکھ رے نیں حالاں کہ اوہناں نوں کجھ نئیں دِسدا (198) اے حبیب! معاف کرنا اختیار کرو

حاشیہ ① ... آیت وچ ذکر ہویا "تَدْعُوْنَ" دا معنی اے "تَعْبُدُوْنَ" یعنی جیہناں دی تسیں عبادت کردے او۔ ایتھے اِک ضروری گل یاد رہوے کہ اللہ پاک توں علاوہ ہور کسے دی عبادت کرنا شرک اے، ایسے طراں مخلوق وچوں کسے نوں معبود (خدا) مَن کے اوہنوں پکارنا اوس توں حاجتاں تے مدد منگنی وی شرک اے البتہ جے کوئی اللہ پاک توں علاوہ کسے ہور نوں معبود نہ مندا ہووے تے اوہ اللہ پاک دے نیک بندیاں نوں اوہدی عطا توں مشکلاں دور کرن والا مَندا ہووے تے ایہہ ہرگز شرک نئیں جویں عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا بیماراں نوں شفا دینا، اَنھیاں نوں ویکھن والا کرنا قرآن وچ دسیا گیا اے تے ایہہ مشکل کشائی ای دیاں صورتاں نیں۔ ② ... اللہ پاک دے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے جدوں بت پرستی دی مذمت کیتی تے بتاں دی عاجزی تے بے اختیاری دا بیان فرمایا تے مشرکاں نیں دھمکیاں دتیاں تے آکھیا کہ بُتاں نوں برا آکھن والے تباہ تے برباد ہو جاندے نیں تے ایہہ بت اوہناں نوں مار دیندے نیں۔ ایہناں مشرکاں دی ایس گل دے رد وچ ایہہ آیت کریمہ اُتری۔

وَ اْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ اَعْرِضْ عَنِ الْجٰهِلِيْنَ ﴿۱۹۹﴾ وَ اِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ

تے نیکی کرن دا حکم دیو تے جاہلاں توں پاسے ہو جاؤ (199) اے سنن والے! جے شیطان ولوں

الشَّيْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۰۰﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا

کوئی وسوسہ تینوں آکسائے تے (اوسے ویلے) اللہ دی پناہ منگ، بے شک اوہی سنن والا جانن والا اے (200) بے شک پرہیزگاراں نوں

اِذَا مَسَّهُمْ طٰٓئِفٌ مِّنَ الشَّيْطٰنِ تَذَكَّرُوْا فَاِذَا هُمْ مُّبْصِرُوْنَ ﴿۲۰۱﴾ ۚ وَ

جدوں شیطان ولوں کوئی خیال آوندا اے تے اوہ (خدا دا حکم) یاد کردے نیں فیر اوسے ویلے اوہناں دیاں اکھاں کھُل جاندیاں نیں① (201) تے

اِخْوَانُهُمْ يَمُدُّوْنَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُوْنَ ﴿۲۰۲﴾ وَ اِذَا لَمْ تَاْتِهِمْ بِاٰيَةٍ

اوہ جیہڑے شیطاناں دے وِیر نیں شیطان اوہناں نوں گمراہی وچ کھچدے نیں فیر اوہ کسر نئیں چھڈدے② (202) تے اے حبیب! جدوں تسیں اوہناں کول نشانی نئیں

قَالُوْا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ؕ قُلْ اِنَّمَآ اَتَّبِعُ مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ مِنْ رَّبِّيْ ۚ هٰذَا

لیاندے تے کہندے نیں تسیں آپ ای کیوں نہ بنالئی؟ تسیں فرماؤ: میں تے اوہدی فرماں برداری کرنا آں جیہڑی میرے ول میرے رب ولوں وحی گھلی جاندی اے۔ایہہ

بَصَآئِرُ مِنْ رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَّ رَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۲۰۳﴾ وَ اِذَا قُرِئَ

تہاڈے رب ولوں اکھاں کھول دین والیاں دلیلاں نیں تے مسلماناں لئی ہدایت تے رحمت اے (203) تے جدوں

الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ وَ اَنْصِتُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿۲۰۴﴾ وَ اذْكُرْ رَّبَّكَ فِيْ

قرآن پڑھیا جاوے تے ایہنوں غور نال سنو تے چپ رہوو تاں جے تہاڈے تے رحم کیتا جاوے③ (204) تے اپنے رب نوں اپنے

حاشیہ ① ... جدوں شیطان دل وچ گناہ کرن دا وسوسہ پاوے تے اوس ویلے اللہ پاک دی قدرت تے اوہدے انعاماں تے غور کرنا تے اللہ پاک دی جزا تے سزا دین نوں یاد ایس وسوسے نوں دور کرن تے گناہ توں روکن لئی مدد ملدی اے۔ ② ... ایہناں توں مراد مشرک نیں جیہناں نوں شیطان گمراہی ول کھچ دے نیں ایتھوں تک کہ اوہ گمراہی تے پکے ہو جاندے نیں، فیر اوہ نہ تے گمراہی توں باز آوندے نیں تے نہ گمراہی چھڈ دے نیں۔ ③ ... جدوں قرآن پاک دی تلاوت ہو ری ہووے تے دوجیاں لوکاں نوں خاموشی نال سنن دا حکم اے خاص کر نماز وچ جویں امام سورۃ فاتحہ یا کوئی دوجی سورت پڑھ ریا ہووے تے چپ کرکے سننا ضروری اے۔ امام دے پچھے قرأت کرن دی اجازت نئیں۔

نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيْفَةً وَّدُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ

دل وچ یاد کرو منتاں کردے ہوئے تے ڈر دے ہوئے تے اُچی توں کجھ ہولی واز وچ، سویرے تے شام

وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ ﴿٢٠٥﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ

تے غافلاں وچوں نہ ہو جانا (205) بے شک اوہ جیہڑے تیرے رب دے کول نیں اوہ اوہدی عبادت کرن توں آکڑ

ع ١٨ ١٤ ٢٤ السجدة

عِبَادَتِهٖ وَيُسَبِّحُوْنَهٗ وَلَهٗ يَسْجُدُوْنَ ﴿٢٠٦﴾ السجدة

نئیں کردے تے اوہدی پاکی بیان کردے نیں تے اوسے نوں سجدہ کردے نیں ① (206)

٨ سُوْرَةُ الْاَنْفَالِ مَدَنِيَّةٌ ٨٨ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — آیتاں ٧٥ رکوع ١٠

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ ؕ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ

اے محبوب! تہاڈے توں غنیمتاں دے مالاں دے بارے پچھدے نیں۔ ② تسیں فرماؤ: غنیمت دے مالاں دا مالک اللہ تے اوہدا رسول نیں تے اللہ توں ڈردے رہو و

اَصْلِحُوْا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۪ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗۤ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١﴾

تے آپس وچ صلح صفائی رکھو تے اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منو جے تسیں مومن او (1)

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ

ایمان والے اوہی نیں کہ جدوں اللہ نوں یاد کیتا جاندا اے تے اوہناں دے دل ڈر جاندے نیں ③ تے جدوں اوہناں تے

حاشیہ ① ... ایہہ آیت سجدے والیاں آیتاں وچوں اے، ایہدی تلاوت کرن تے سنن والے تے سجدۂ تلاوت کرنا واجب اے۔ ② ... عربی لفظ اَنْفَال، نَفَل دی جمع اے تے ایہدی مراد مالِ غنیمت اے۔ تے نَفَل نوں غنیمت ایس لئی کہندے نیں کہ ایہہ وی صرف اللہ پاک دا فضل تے اوہدی عطا اے۔ ③ ... خوفِ خدا دیاں دو قسماں نیں (1) عذاب دے ڈر توں گناہواں نوں چھڈ دینا (2) اللہ پاک دے جلال، اوہدی عظمت تے اوہدی بے نیازی توں ڈرنا۔ پہلی قسم دا خوف عام مسلماناں وچوں پرہیز گاراں نوں ہندا اے تے دوجی قسم دا خوف نبیاں تے رسلاں تے کامل ولیاں تے مقرب فرشتیاں نوں ہند اے تے جیہڑا اللہ پاک دا جِنا بوہتا نیڑے ہندا اے اوہنوں اونا ای بوہتا ڈرہندا اے۔

اٰيٰتُهٗ زَادَتْهُمْ اِيْمَانًا وَّعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۝٢ الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ

اوہدیاں آیتاں دی تلاوت کیتی جاندی اے تے اوہناں دے ایمان بوہتا ہو جاندا تے اوہ اپنے رب تے ای بھروسہ کردے نیں ① (2) اوہ جیہڑے

الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۝٣ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ

نماز قائم رکھدے نیں تے ساڈے دِتے ہوئے رزق وچوں ساڈی راہ تے خرچ کردے نیں (3) ایہی سچے مسلمان

حَقًّا ؕ لَهُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۝٤ كَمَآ

نیں، ایہناں لئی ایہناں دے رب دے کول درجے تے بخشش تے عزت والا رزق اے (4) جس طراں

اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْۢ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ ۪ وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ

تہانوں تہاڈے رب نے تہاڈے گھر چوں حق دے نال باہر لیاندا ② حالاں کہ یقیناً مسلماناں دی اِک جماعت اوہدے تے

لَكٰرِهُوْنَ ۝٥ يُجَادِلُوْنَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُوْنَ

راضی نئیں سن ③ (5) ایہہ سچی گل دے بارے وچ ایس دے روشن ہوجان توں بعد تہاڈے نال لڑدے نیں جویں ایہناں نوں

اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُوْنَ ۝٦ وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ

اَکھاں ویکھی موت ولے لجایا جا ریا اے (6) تے یاد کرو جدوں اللہ نے تہاڈے نال وعدہ کیتا ④ کہ ایہناں دو جماعتاں وچوں اِک

اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّوْنَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُوْنُ لَكُمْ وَيُرِيْدُ اللّٰهُ

تہاڈے لئی اے تے تسیں ایہہ چاہندے سو کہ تہانوں اوہ ملے جیہدے وچ کنڈے دی چبھن نہ ہووے تے اللہ ایہہ چاہندا سی

حاشیہ ① ... توکل دا حقیقی معنی ایہہ اے کہ انسان ظاہری سببا نوں اپناوے پر دل توں ایہناں سببا تے بالکل بھروسہ نہ کرے بلکہ اللہ پاک دی مدد، اوہدی تائید تے اوہدی حمایت تے بھروسہ کرے۔ ② ... ایس آیت دا معنی ایہہ اے کہ اے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم غنیمت دے مال دا مسلماناں دے اختیار توں کڈھ کے تہادے اختیار تہاڈے وس وچ دے دینا اِنج ای حق اے جویں تہاڈا غزوۂ بدر دے لئی اپنے گھر وچوں نکلنا برحق سی بھاویں دونویں چیزاں طبعی طور تے بعض مسلماناں دی طبیعت تے بھار لگدیاں پیئاں نیں۔ ③ ... اوس گروہ دے راضی نہ ہون دی وجہ ایہہ سی کہ اوہ ویکھ رہے سن کہ ایہناں دی گنتی گھٹ اے، ہتھیار تھوڑے نیں جد کہ دشمن دی گنتی وی زیادہ اے تے اوہ اسلحہ وغیرہ دا بوہتا سامان رکھدا اے۔ ④ ... ایہناں آیتاں وچ غزوہ بدر دا واقعہ بیان کیتا گیا اے، ایہدی تفصیل جاننی لئی صراط الجنان جلد 3، صفحہ 524 دا مطالعہ فرماؤ۔

اَنْ يُّحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكٰفِرِيْنَ ۙ﴿۷﴾ لِيُحِقَّ الْحَقَّ

کہ اپنے کلام توں سچ نوں سچ کرکے وکھائے تے کافراں دی جڑ وڈ دے (7) تاں کہ سچ نوں سچ کر وکھائے

وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُوْنَ ۚ﴿۸﴾ اِذْ تَسْتَغِيْثُوْنَ رَبَّكُمْ

تے جھوٹھ نوں جھوٹھا کر وکھائے بھاویں مجرم پسند نہ کرن (8) یاد کرو جدوں تسیں اپنے رب آگے فریاد کردے سو

فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنِّيْ مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِيْنَ ﴿۹﴾ وَ

تے اوہنے تہاڈی فریاد قبول کیتی کہ میں اِک ہزار لگاتار آون والے فرشتیاں نال تہاڈی مدد کراں گا (9) تے

مَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوْبُكُمْ ۭ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا

اللہ نے ایس نوں خش خبری لئی ای بنایا تے ایس لئی کہ تہاڈے دل مطمئن ہو جان تے مدد صرف

مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۚ﴿۱۰﴾ اِذْ يُغَشِّيْكُمُ النُّعَاسَ ع ١٥

اللہ ای ولوں ہندی اے بے شک اللہ بڑی حکمت والا اے (10) یاد کرو جدوں اوہنے اپنے ولوں

اَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً لِّيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَ

تہاڈی تسلی لئی تہاڈے اُتے نیندر پا دِتی① تے تہاڈے اُتے اسمان توں پانی اُتاریا تاں کہ اوہ تہانوں پاک کر دیوے تے

يُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطٰنِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰي قُلُوْبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ

تہاڈے توں شیطان دی ناپاکی دور کردے تے تہاڈے دِلاں نوں پکا کر دے تے ایس نال تہاڈے

الْاَقْدَامَ ﴿۱۱﴾ ۭ اِذْ يُوْحِيْ رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ اَنِّيْ مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا

پیر جمادے (11) یاد کرو اے حبیب! جدوں تہاڈا رب فرشتیاں نوں وحی گھلدا سی کہ میں تہاڈے نال آں تسیں

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۭ سَاُلْقِيْ فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوْا

مسلماناں نوں پکا رکھو۔ بڑی چھیتی میں کافراں دے دلاں وچ رعب پا دیاں گا تے تسیں

حاشیہ ① ... نیندر جے جنگ وچ ہووے تے امن اے تے ایہدا امن ہونا ایس توں ظاہر اے کہ جیہنوں جان دا خطرہ ہووے تے اوہنوں نیندر تے اونگھ نئیں آوندی ، اوہ خطرے تے گھبراہٹ وچ رہندا اے۔ شدید خوف دے ویلے نیندر آ جانا امن دے حصول تے خوف دے ختم ہو جان دی دلیل اے۔

فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوْا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَآقُّوا

کافراں دیاں دھوناں دے اُتے مارو تے ایہناں دے اِک اِک جوڑ تے سٹاں مارو (12) ایہہ عذاب ایس لئی ہویا کہ اوہناں نیں

اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۚ وَمَنْ يُّشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ

اللہ تے اوہدے رسول نال مخالفت کیتی جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کرے تے بے شک اللہ ڈاڈی سزا

الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذٰلِكُمْ فَذُوْقُوْهُ وَاَنَّ لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

دین والا اے① (13) ایہہ (سزا اے) تے ایہدا مزہ چکھو تے ایہدے نال ایہہ وی اے کہ کافراں لئی اگ دا عذاب اے (14)

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا لَقِيْتُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوْهُمُ

اے ایمان والیو! جدوں کافراں دے لشکر نال تہاڈا مقابلہ ہووے تے اوہناں توں کنڈ نہ

الْاَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُّوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهٗٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا

پھیرو② (15) تے جیہڑا اُوس دن لڑائی وچ اپنے فن وکھان یا اپنے لشکر نال ملن توں علاوہ کسے ہور صورت وچ

اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَآءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰىهُ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿١٦﴾

اوہناں نوں کنڈ وکھائے گا تے اوہ اللہ دے غضب دا حق دار ہووے گا اوہدا ٹھکانہ دوزخ اے تے اوہ بڑی بُری واپس ہون دی جگہ اے③ (16)

حاشیہ ① ... یعنی غزوہ بدر دے دن کافراں دے دلاں وچ رعب پاؤنا، اوہناں دا قتل ہونا تے قیدی ہونا ایس وجہ توں سی کہ اوہناں نیں اللہ عَزَّوَجَلَّ تے اوہدے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مخالفت کیتی سی۔ ② ... مسلماناں نوں ایہہ حکم اے کہ اوہ جنگ دے میدان وچوں کنڈ پھیرکے نہ نسن تے ایہہ حکم اوس ویلے اے جدوں کافر مسلماناں توں گنتی وچ دُگنے ہون ایس توں زیادہ نہ ہون تے جے کافراں دی گنتی مسلماناں دے مقابلے وچ دوگنی توں زیادہ ہووے تے فیر مسلماناں نوں کنڈ پھیر کے نسنا حرام تے ناجائز نئیں اے۔ جمہور دے نیڑے اِک سو مسلماناں دا دو سو کافراں دے مقابلے توں نسنا کسے حال وچ جائز نئیں اے تے جے کافراں دی گنتی دو سو توں زیادہ ہووے تے اوہناں دے مقابلے توں بھجنا بھاویں جائز اے پر صبر تے استقامت نال اوہناں دے مقابلے وچ ڈٹے رہنا بہتر تے افضل اے۔ ③ ... جنگ دے وچ کافراں دے مقابلے توں بھجن والا مسلمان اللہ دے غضب دا شکار ہو جاوے گا تے اوہدا ٹھکانہ دوزخ اے البتہ دو صورتاں ایہو جئیاں نیں کہ جیہناں وچ اوہ کنڈ وکھا کے بھجن والا نئیں اے: (1) کسے جنگی حکمتِ عملی دی وجہ توں پچھے ہٹنا (2) اپنی جماعت وچ رَل جان لئی پچھے ہٹنا۔ یاد رہوے کہ غزوہ احد تے حنین وچ ہار جان والے صحابہ کرام ایس آیت دی وعید وچ داخل نئیں ایس لئی کہ ایہناں دی عام معافی دا اعلان آپ اللہ پاک نے فرما دِ تا اے۔

فَلَمْ تَقْتُلُوْهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ ۪ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ

تے تسیں اوہناں نوں قتل نئیں کیتا بلکہ اللہ نے اوہناں نوں قتل کیتا اے ① تے اے حبیب! جدوں تسیں مٹی سُٹی سی تے تسیں نئیں سُٹی سی بلکہ

اللّٰهَ رَمٰى ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِيْنَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ

اللہ نے سُٹی سی تے ایس لئی تاں کہ مسلماناں نوں اپنے ولوں چنگا انعام عطا فرمائے۔ بے شک اللہ سنن والا

عَلِيْمٌ ⑰ ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوْهِنُ كَيْدِ الْكٰفِرِيْنَ ⑱ اِنْ تَسْتَفْتِحُوْا

جانن والا اے (17) ایہہ حق اے تے ایہہ کہ اللہ کافراں دے مکر تے فریب نوں کمزور کرن والا اے (18) اے کافرو! جے تسیں فیصلہ منگدے او

فَقَدْ جَاۗءَكُمُ الْفَتْحُ ۚ وَاِنْ تَنْتَهُوْا فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَاِنْ تَعُوْدُوْا

تے ایہہ فیصلہ تہاڈے تے آگیا اے ② تے جے تسیں باز آ جاؤ تے ایہہ تہاڈے لئی بہتر اے تے جے تسیں فیر ایہی کرو گے

نَعُدْ ۚ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْـــًٔا وَّلَوْ كَثُرَتْ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ

تے اسیں فیر اوہی کراں گے تے تہاڈی ٹولی تہانوں کوئی فیدہ نہ دیوے گی بھاویں بوہت زیادہ ہووے تے ہور ایہہ کہ اللہ

الْمُؤْمِنِيْنَ ⑲ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَلَا تَوَلَّوْا ع ۲ ۹ ۱۲

مسلماناں دے نال اے ③ (19) اے ایمان والیو! اللہ تے اوہدے رسول دی فرماں برداری کریا کرو تے

عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُوْنَ ⑳ ۙ وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ قَالُوْا سَمِعْنَا وَهُمْ

سن کے اوس توں منہ نہ پھیرو ④ (20) تے اوہناں لوکاں وانگوں نہ ہونا جیہناں آکھیا: اسیں سن لیا حالاں

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتا لگا چنگے تے نیک کماں دی نسبت اللہ پاک ول کرنی چاہی دی اے تے چنگے کم تے فخر نئیں کرنا چاہیدا ایس لئی کہ ایہہ اللہ پاک دی دِتی ہوئی توفیق توں ہندا اے۔ ② ... بدر دی جنگ اصل وچ جھوٹھ تے سچ دا فیصلہ سی کہ اوتھے فتح حقانیت دی دلیل سی جد کہ ہار جھوٹھ ہون دی دلیل سی۔ ③ ... ایس توں پتا لگا جنگ صرف فوجاں دی وڈی گنتی یا بوہتے سامان نال نئیں جِتی جاندی بلکہ اللہ پاک دی مرضی نال ہونا ضروری اے۔ ④ ... ایس آیت توں مقصد سرکار دو عالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اطاعت کرن دا حکم دینا تے اوہناں دی نافرمانی توں ڈکنا اے جد کہ اللہ پاک دی اطاعت دا ذکر ایس گل تے تنبیہ کرن لئی اے کہ رسول اکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اطاعت اللہ پاک دی اطاعت اے۔

لَا يَسْمَعُوْنَ ﴿٢١﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِيْنَ

اوہ سن دے نئیں (21) بے شک سارے ڈنگراں وچوں سب توں بھیڑے اللہ دے نیڑے اوہ نیں جیہڑے بولے گونگے نیں جیہناں نوں

لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيْهِمْ خَيْرًا لَّاَسْمَعَهُمْ ؕ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ

عقل نئیں① (22) تے جے اللہ ایہناں وچ کوئی نیکی جان دا تے ایہناں نوں سُنا دیندا تے جے اوہ ایہناں نوں سُنا دیندا

لَتَوَلَّوْا وَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٢٣﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اسْتَجِيْبُوْا لِلّٰهِ وَ

تے وی اوہ نافرمانی کردیاں ہویاں واپس چلے جاندے② (23) اے ایمان والیو! اللہ تے اوہدے رسول دی بارگاہ

لِلرَّسُوْلِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيْكُمْ ۚ وَاعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ يَحُوْلُ بَيْنَ الْمَرْءِ

وچ حاضر ہو جاؤ جدوں اوہ تہانوں اوس چیز لئی بلاون جیہڑی تہانوں زندگی دیندی اے③ تے جان لوو کہ اللہ دا حکم بندے تے اوہدے دل دے وچکار

وَ قَلْبِهٖ وَ اَنَّهٗۤ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَاتَّقُوْا فِتْنَةً لَّا تُصِيْبَنَّ الَّذِيْنَ

آ جاندا اے تے ایہہ کہ اوسے وَل تہانوں اٹھایا جاوے گا (24) تے اوس فتنے توں ڈر دے رہو④ جیہڑا ہرگز

حاشیہ ① ... یعنی مخلوق وچوں پوری زمین تے اللہ پاک دے نیڑے سب توں بھیڑے اوہ نیں جیہڑے نہ تے حق سن دے نیں تے نہ ای حق بولدے نیں تے نہ سمجھدے نیں۔ ② ... آیت وچ "خَیْر" توں مراد سچائی تے رغبت اے یعنی جے اللہ پاک اوہناں لوکاں دے دلاں وچ حق قبول کرن دا سچا جذبہ تے رغبت جاندا یعنی پاؤنا تے اوہناں دے منگے ہوئے معجزات اوہناں نوں وکھا دیندا تے حق سنا دیندا پر کیونکہ اوہناں دے دلاں وچ سچائی تے رغبت موجود ای نئیں ایس لئی اللہ پاک نیں اوہناں نوں اوہناں دے منگے ہوئے معجزے نئیں وکھائے تے جے اللہ پاک معجزے وکھا وی دیندا تے ایہہ منہ پاسے کر لیندے۔ ③ ... ایس آیت توں ثابت ہویا کہ تاجدارِ رسالت صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم جدوں وی کسے نوں بلاؤن تے اوہدے تے لازم اے کہ اوہ آپ دی بارگاہ وچ حاضر ہوجاوے بھاویں اوہ کسے وی کم وچ مصروف ہووے بھاویں نماز پڑھدا ہووے جویں بخاری شریف وچ ایس نوں باقاعدہ بیان کیتا گیا اے۔ ④ ... حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرماندے نیں ایس آیت وچ اللہ پاک نے مومناں نوں حکم فرمایا اے کہ اوہ اپنی طاقت تے قدرت دے مطابق برائیاں نوں روکن تے گناہ کرن والیاں نوں گناہ توں ڈکن جے اوہناں نیں اِنج نہ کیتا تے عذاب ایہناں ساریاں نوں عام ہووے گا تے خطا کار تے غیر خطا کار ساریاں نوں پہنچے گا۔ ایس توں پتا لگا کہ جیہڑی قوم قدرت دے باوجود برائیاں نوں روکنا چھڈ دیندی اے تے لوکاں نوں گناہواں توں نئیں روکدی تے اوہ اپنے ایس فرض نوں چھڈن دی شامت وچ عذاب وچ پھڑی جاندی اے۔

ظَلَمُوْا مِنْكُمْ خَآصَّةً ۚ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

تہاڈے وچوں خاص ظالماں نوں ای نئیں پہنچے گا تے جان لوو کہ اللہ ڈاہڈا عذاب دین والا اے (25)

وَاذْكُرُوْٓا اِذْ اَنْتُمْ قَلِيْلٌ مُّسْتَضْعَفُوْنَ فِي الْاَرْضِ تَخَافُوْنَ

تے یاد کرو جدوں تسیں زمین وچ تھوڑے سو، دبے ہوئے سو، تسیں ڈردے سو

اَنْ يَّتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰىكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ وَرَزَقَكُمْ مِّنَ

کہ کتے لوکیں تہانوں چک کے ای نہ لے جاون تے اللہ نے تہانوں جگہ دِتی تے اپنی مدد نال تہانوں طاقت دِتی تے تہانوں

الطَّيِّبٰتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٢٦﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَخُوْنُوا

ستھریاں شیواں دا رزق دِتا تاں کہ تسیں شکر ادا کرو (26) اے ایمان والیو! اللہ تے اوہدے رسول نال

اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ وَتَخُوْنُوْٓا اَمٰنٰتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٧﴾ وَ

خیانت نہ کرو① تے نہ جان بُجھ کے اپنی امانتاں وچ خیانت کرو (27) تے

اعْلَمُوْٓا اَنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ

جان لوو کہ تہاڈے مال تے تہاڈی اولاد اِک امتحان اے تے ایہہ کہ اللہ دے کول

اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿٢٨﴾ ع يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ ع ٩ ١٧

بڑا ثواب اے (28) اے ایمان والیو! جے تسیں اللہ توں ڈرو گے تے

لَّكُمْ فُرْقَانًا وَّيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ

تہانوں سچ تے جھوٹھ وچ فرق کر دین والا نور عطا فرما دیوے گا تے تہاڈے گناہ مٹا دیوے گا تے تہاڈی مغفرت فرما دے گا تے اللہ

حاشیہ ① ... خیانت دالفظ امانت دی ضد دے طور تے ورتیا جاندا اے، ایتھے ایس توں مراد بطورِ خاص رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے راز دشمناں تک پہنچانا اے تے عام طور تے ایس وچ اللہ پاک تے اوہدے رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے حکماں دی خلاف ورزی کرنا داخل اے۔

ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿۲۹﴾ وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِيُثْبِتُوْكَ

بڑے فضل والا اے (29) تے اے حبیب! یاد کرو جدوں کافراں نیں تہاڈے خلاف اِک چال چلی کہ تہانوں بنھ دین

اَوْ يَقْتُلُوْكَ اَوْ يُخْرِجُوْكَ ؕ وَيَمْكُرُوْنَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ ؕ وَاللّٰهُ

یاں تہانوں شہید کر دین یاں تہانوں کڈھ دین تے اوہ اپنیاں چالاں چلن رے سن تے اللہ اپنے کُکے فیصلے فرما ریا سی تے اللہ

خَيْرُ الْمٰكِرِيْنَ ﴿۳۰﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا قَالُوْا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ

ساریاں توں بہتر لکے فیصلے فرماؤن والا اے ① (30) تے جدوں ایہناں دے سامنے ساڈیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں تے کہندے نیں: بے شک اسیں

نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَآ ۙ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۱﴾

سن لیا، جے اسیں چاہیے تے ایہو جیا (کلام) اسیں وی کہہ دیندے، ایہہ صرف پہلے لوکاں دی کہانیاں نیں (31)

وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ

تے جدوں اوہناں آکھیا: ② اے اللہ جے ایہہ (قرآن) ای تیرے ولوں حق اے تے

عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَآءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۳۲﴾ وَمَا كَانَ

ساڈے تے اسمان توں روڑے وسا یاں کوئی درد دین والا عذاب ساڈے تے لے آ (32) تے اللہ دی

اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيْهِمْ ؕ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ

ایہہ شان نئیں کہ ایہناں نوں عذاب دے جدوں تک اے حبیب! تسیں ایہناں وچ تشریف فرما او ③ تے اللہ ایہناں نوں عذاب دین والا نئیں جد کہ اوہ

حاشیہ ① ایس آیت وچ قریش دے کافراں دی اوس سازش دا ذکر کیتا گیا اے جیہڑی اوہناں نیں نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں شہید کرن لئی دارالندوہ وچ بہہ کے تیار کیتی سی، اوس توں بعد ای نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے مکہ مکرمہ توں مدینہ منورہ ہجرت کیتی سی۔ ② ایس توں پہلی آیت وچ ذکر کیتے دعویٰ تے ایس آیت وچ ذکر کیتی دعا نضر بن حارث وغیرہ کافراں نیں کیتی سی تے نضر بن حارث اوہ بدبخت کافر اے جیہدی مذمت وچ قرآن پاک دیاں دس 10 آیتاں نازل ہویاں تے غزوہ بدر دے دن سرکار عالی وقار صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے مبارک ہتھاں نال جہنم وچ گیا۔ ③ حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اللہ پاک دی رحمت تے امان وچ نیں کہ آپ دی وجہ توں دنیا وچ عام عذاب نئیں آوندے۔

يَسْتَغْفِرُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّوْنَ

بخشش منگدے پئے نیں① (33) تے ایہناں نوں کیہ اے کہ اللہ ایہناں نوں عذاب نہ دیوے حالاں ایہہ

عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوْٓا اَوْلِيَآءَهٗ ؕ اِنْ اَوْلِيَآؤُهٗٓ اِلَّا

مسجد حرام توں روک دے پئے نیں تے ایہہ اوہدے قابل ای نئیں، ایہدے قابل تے

الْمُتَّقُوْنَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ

پرہیز گار ای نیں② پر ایہناں وچوں اکثر نوں پتا نئیں (34) تے اللہ دے گھر دے

عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَآءً وَّتَصْدِيَةً ؕ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ

کول ایہناں دیاں نماز صرف سیٹیاں وجانا تے تاڑیاں مارنا ای سی③ تے اپنے کفر دے بدلے عذاب دا

تَكْفُرُوْنَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوْا

مزہ چکھو (35) بے شک کافر اپنے مال ایس لئی خرچ کردے نیں کہ اللہ دی

عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ فَسَيُنْفِقُوْنَهَا ثُمَّ تَكُوْنُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ

راہ توں روکن تے ہن مال خرچ کرن گے فیر اوہی مال ایہناں تے حسرت تے شرمندگی بن جاوے گا فیر

يُغْلَبُوْنَ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُوْنَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيْزَ اللّٰهُ

ایہہ زیر کر دِتے جان گے تے کافراں نوں دوزخ ول ٹوریا جاوے گا (36) تاں کہ اللہ

حاشیہ ① ... پتا لگا کہ استغفار عذاب توں امن وچ رہن دا ذریعہ اے۔ ② ... کافر ایہہ دعویٰ کردے سن کہ اسیں خانہ کعبہ تے حرم شریف دے متولی آں تے اسیں جیہنوں چاہیے ایہدے وچ جان دیئے یا جیہنوں چاہیے روکیے۔ اللہ پاک نے اوہناں دے رد وچ ارشاد فرمایا کہ ایہہ مسجد حرام دے اہل نئیں تے کعبہ شریف دے سارے کماں تے انتظام دا کوئی اختیار نئیں رکھدے ایس لئی کہ ایہہ مشرک نیں جد کہ مسجدِ حرام دا متولی ہون دے اہل تے پرہیز گار ای نیں۔ ③ ... حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرماندے نیں کہ قریش دے کافر ننگے ہو کے خانہ کعبہ دا طواف کردے سن تے سیٹیاں تے تاڑیاں ماردے سن تے ایہناں دا ایہہ کم یا تے اوس جھوٹھے عقیدے دی وجہ توں سی کہ سیٹی تے تاڑی وجانا عبادت اے یا اوس شرارت دی وجہ توں کہ اوہناں دے ایس شور توں تاجدارِ مدینہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں نماز وچ پریشانی ہووے۔

الْخَبِيْثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيْثَ بَعْضَهٗ عَلٰى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهٗ

خبیث نوں پاک ستھرے توں وکھرا کر دیوے① تے خبیثاں نوں اِک دوجے دے اُتے کرکے ساریاں دا ڈھیر

جَمِيْعًا فَيَجْعَلَهٗ فِيْ جَهَنَّمَ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۳۷﴾ قُلْ لِّلَّذِيْنَ ع ۴ ۹ ۱۸

بنا کے دوزخ وچ سُٹ دیوے، اوہی گھاٹا کھان والے نیں (37) تسیں کافراں نوں فرماؤ:

كَفَرُوْٓا اِنْ يَّنْتَهُوْا يُغْفَرْ لَهُمْ مَّا قَدْ سَلَفَ ۚ وَاِنْ يَّعُوْدُوْا فَقَدْ

کہ جے اوہ باز آ گئے تے جو پہلے ہو چکیا اے اوہ اوہناں نوں معاف کر دِتا جاوے گا② تے جے اوہ فیر (لڑائی) کرن گے تے

مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۸﴾ وَقَاتِلُوْهُمْ حَتّٰى لَا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ

پہلے لوکاں دا طریقہ لنگ گئیا (38) تے ایہناں نال لڑو ایتھوں تک کے کوئی فساد باقی نہ رہوے③

وَّيَكُوْنَ الدِّيْنُ كُلُّهٗ لِلّٰهِ ۚ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُوْنَ

تے سارا دین اللہ دا ای ہو جاوے فیر جے اوہ باز آ جاون تے اللہ ایہناں دے کم

بَصِيْرٌ ﴿۳۹﴾ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰىكُمْ ؕ نِعْمَ الْمَوْلٰى

ویکھ ریا اے (39) تے جے ایہہ نافرمانی کرن تے جان لوو اللہ تہاڈا مدد کرن والا اے ، کنّاں ای چنگا مولی

وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ﴿۴۰﴾

تے کِنا ای چنگا مدد کرن والا اے④ (40)

حاشیہ ① ... مومن اپنے ایمان دی وجہ توں طیب یعنی ستھرا اے جد کہ کافر اپنے کفر دی وجہ توں خبیث اے۔ مسلمان نوں خبیث آکھنا جائز نئیں۔ ② ... ایس آیت توں پتا لگا کہ کافر جدوں کفر توں باز آوے تے اسلام قبول کر لووے تے اوہدا پہلا کفر تے کفر دی حالت وچ کیتے گئے گناہ معاف ہو جاندے نیں۔ ③ ... آیت وچ "فِتْنَةٌ" توں مراد کفر تے شرک اے۔ ④ ... ایس توں پتا لگا غازی مومن نوں چاہیدا اے صرف ہتھیاراں تے ظاہری سببا تے بھروسہ نہ کرے بلکہ اپنا کامل بھروسہ اللہ پاک تے رکھے ایس لئی کہ اوہ ای سب توں چنگا مولا تے مدد کرن والا اے۔ اللہ پاک تے بھروسہ اوہ بہترین ہتھیار اے جیہڑا مسلماناں دے کول تے اے پر کافراں کول نئیں۔

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّنْ شَیْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهٗ وَلِلرَّسُوْلِ

تے جان لوو کہ تسیں جیہڑا غنیمت دا مال لے لوو① تے اوہدا پنجواں حصہ خاص اللہ تے رسول دے لئی اے

وَلِذِی الْقُرْبٰی وَالْیَتٰمٰی وَالْمَسٰكِیْنِ وَابْنِ السَّبِیْلِ ۙ اِنْ كُنْتُمْ

تے (رسول دے) رشتے داراں تے یتیماں تے مسکیناں تے مسافراں دے لئی اے، جے تُسیں

اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰی عَبْدِنَا یَوْمَ الْفُرْقَانِ یَوْمَ الْتَقَی

اللہ تے اوہدے اُتے ایمان رکھدے او جیہڑا اسیں اپنے بندے تے فیصلے والے دن نازل کیتا جیہڑے دن دونویں فوجاں آمنے سامنے

الْجَمْعٰنِ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ﴿۴۱﴾ اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْیَا

ہویاں سن تے اللہ ہر شے تے قدرت رکھدا اے (41) جدوں تسیں نیڑے والے پاسے سو

وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰی وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ ؕ وَلَوْ تَوَاعَدْتُّمْ

تے اوہ کافر دور والے پاسے سن تے قافلہ تہاڈے توں تھلے پاسے سی تے جے تسیں آپس وچ کوئی وعدہ کردے

لَاخْتَلَفْتُمْ فِی الْمِیْعٰدِ ۙ وَلٰكِنْ لِّیَقْضِیَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُوْلًا ۙ

تے ضرور مدت دے بارے تہاڈا اختلاف ہو جاندا پر ایس لئی کہ اللہ نے ایس کم نوں پورا کرنا سی جیہنے ہو کے ای رہنا سی

لِّیَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْۢ بَیِّنَةٍ وَّیَحْیٰی مَنْ حَیَّ عَنْۢ بَیِّنَةٍ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ

تے جیہنے مرنا اے اوہ کھلی دلیل نال مرے تے جیہڑا زندہ رے اوہ کھلی دلیل نال زندہ رہوے② تے بے شک اللہ

حاشیہ ① اوہ مال جیہڑا مسلمان کافراں نال جنگ وچ قہر تے غلبے دے طور تے لے لین اوہنوں غنیمت کہندے نیں تے جنگ توں بغیر جیہڑا مال کافراں توں لیا جائے جویں خراج تے جزیہ، اوہنوں فئے کہندے نیں۔ ② ایتھے ہلاکت توں مراد کفر تے زندگی توں مراد ایمان اے تے آیت دا مطلب ایہہ اے کہ بدر دی فتح توں نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت تے اسلام دی سچائی تے بڑی پکی دلیل قائم ہو گئی، ایس لئی ہن جیہڑا کفر اختیار کرکے ہلاکت وچ پوے گا تے دلیل قائم ہون تے حجت پوری ہون توں بعد ہلاکت وچ پوے گا تے جیہڑا اسلام قبول کرکے زندگی حاصل کرے گا تے اوہ دلیل قائم ہون توں بعد کرے گا۔

لَسَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٤٢﴾ اِذْ يُرِيْكَهُمُ اللّٰهُ فِيْ مَنَامِكَ قَلِيْلًا ؕ وَلَوْ اَرٰىكَهُمْ كَثِيْرًا

ضرور سنن والا تے جانن والا اے (42) (اے حبیب! یاد کرو) جدوں اللہ نے ایہہ کافر تہاڈے خواب وچ تہانوں تھوڑے وکھائے تے جے اوہ اوہناں نوں بوہتے

لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ

کرکے وکھاندا تے اے مسلمانو! تُسیں ضرور بزدل ہو جاندے تے ضرور تسیں معاملے وچ اختلاف کردے پر اللہ نے سلامت رکھیا، بے شک اوہ دِلاں دیاں

الصُّدُوْرِ ﴿٤٣﴾ وَاِذْ يُرِيْكُمُوْهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِيْٓ اَعْيُنِكُمْ قَلِيْلًا وَّيُقَلِّلُكُمْ

گلاں جاندا اے (43) تے (اے مسلمانو! یاد کرو) جدوں لڑدے ویلے اللہ تہانوں اوہ کافر تہاڈیاں نظراں وچ تھوڑے کرکے وکھا ریا سی تے تہانوں

فِيْٓ اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُوْلًا ؕ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ

اوہناں دیاں نظراں وچ تھوڑا کردِتا ① تاں کہ اللہ اوس کم نوں پورا کرے جیہنے ہو کے ای رہنا اے ② تے اللہ ای دے ول سارے کماں دا پھرنا

الْاُمُوْرُ ﴿٤٤﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا لَقِيْتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوْا وَاذْكُرُوا ع ١٧

اے (44) اے ایمان والیو! جدوں کسے فوج نال تہاڈا مقابلہ ہووے تے پیر جمائی رکھو تے اللہ نوں

اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٤٥﴾ ۚ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَلَا تَنَازَعُوْا

بوہت یاد کرو تاں کہ کامیاب ہو جاؤ (45) تے اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منو تے آپس وچ نہ لڑو ③

حاشیہ ① ... مسلماناں نوں مشرکین تھوڑے وکھان وچ حکمت ایہہ سی کہ رسول پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے خواب دی سچائی ظاہر ہو جاوے، مسلماناں دے دل پکے ہو جاون تے کافراں تے ایہناں دی جرأت ودھ جائے جد کہ مشرکاں نوں مسلماناں دی گنتی تھوڑی وکھان وچ ایہہ حکمت سی تاں کہ مشرک مقابلے تے جم جاون، نس نہ جان تے ایہہ گل شروع وچ سی، مقابلہ ہون توں بعد اوہناں نوں مسلمان بڑے زیادہ نظر آون لگ پئے۔ ② ... ایس کم توں مراد اسلام دی فتح اے، مسلماناں دی مدد، شرک دا رَد، مشرکاں دی ذلت تے رسول پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے معجزے دا اظہار اے کہ جیہڑا فرمایا سی اوہ ہویا تے تھوڑی جماعت بوہتے لشکر تے فتح پا گئی۔ ③ ... ایس آیت وچ جنگ دے آداب تے جنگ دے ویلے آپس وچ اختلاف تے لڑن توں بچن دا حکم اے تے اختلاف دے نقصاناں دا ذکر اے البتہ عام حالات وچ وی مسلماناں نوں آپس دے اختلاف توں بچنا تے رَل مِل کے اکٹھیاں رہن دا راہ اپناؤنا چاہیدا اے۔ تاریخ گواہ اے کہ جدوں تک مسلمان آپس وچ اکٹھے رے تے اوہناں دی جرأت تے بہادری نوں اپنے بیگانے سارے قبول کردے رے تے کافراں تے ایہناں دا رعب تے زور سدا قائم ریا تے جدوں ایہناں دا ایکا ٹُٹ گیا تے ٹکڑے ٹکڑے ہو کے ونڈے گئے تے ایہناں دی جرأت تے رعب ٹک گیا۔

فَتَفْشَلُوْا وَتَذْهَبَ رِيْحُكُمْ وَاصْبِرُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿٤٦﴾ ج وَ

ورنہ تسیں بزدل ہو جاؤ گے تے تہاڈی ہوا (طاقت) اُکھڑ جاوے گی تے صبر کرو، بے شک اللہ صبر کرن والیاں دے نال اے (46) تے

لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ خَرَجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَّرِئَآءَ النَّاسِ وَيَصُدُّوْنَ

اوہناں لوکاں وانگوں نہ ہونا جیہڑے اپنے گھراں توں بڑے فخر نال تے لوکاں نوں وکھاوا کردے ہوئے نکلے تے اوہ اللہ

عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ ﴿٤٧﴾ وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ

دے راہ توں روک رہے سن تے اللہ نے اوہناں دے سارے عملاں نوں گھیریا ہویا اے (47) تے (یاد کرو) جدوں شیطان نے اوہناں دی نظر وچ ایہناں دے

اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَاِنِّيْ جَارٌ لَّكُمْ ج فَلَمَّا

کم سوہنے کرکے وکھائے تے شیطان نے آکھیا: اج لوکاں وچوں کوئی تہاڈے تے بھارا پین والا نئیں تے بے شک میں تہاڈی مدد کرن والا آں فیر

تَرَآءَتِ الْفِئَتٰنِ نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَقَالَ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّنْكُمْ اِنِّيْٓ اَرٰى

جدوں دونویں فوجاں آمنے سامنے ہوئیاں تے شیطان پُٹھے پیر بھجیا تے آکھن لگا: بے شک میں تہاڈے توں اوازار آں۔ میں اوہ ویکھ ریا آں

مَا لَا تَرَوْنَ اِنِّيْٓ اَخَافُ اللّٰهَ ؕ وَاللّٰهُ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ ع اِذْ يَقُوْلُ ع ٦ ٤ ٢

جیہڑا تسیں نئیں ویکھ رہے۔ بے شک میں اللہ توں ڈرنا آں تے اللہ سخت سزا دین والا اے (48) جدوں منافق

الْمُنٰفِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ غَرَّ هٰٓؤُلَآءِ دِيْنُهُمْ ؕ وَمَنْ

تے اوہ لوک جیہناں دے دِلاں وچ بیماری اے ① آکھن لگے کہ ایہناں مسلماناں نوں ایہناں دے دین نے توکھے وچ رکھیا ہویا اے تے جیہڑا

يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٤٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِيْنَ

اللہ تے بھروسہ کرے تے بے شک اللہ بڑی حکمت والا اے (49) تے جے تسیں ویکھ دے جدوں فرشتے کافراں

حاشیہ ① ایتھے "منافقاں" توں مراد اوس تے خزرج قبیلے دے کجھ لوک نیں جد کہ دوجے لفظ یعنی "جیہناں دے دِلاں وچ بیماری اے" توں مراد مکہ مکرمہ دے اوہ لوک نیں جیہناں نیں اسلام دا کلمہ تے پڑھ لیا سی پر حالی تکر اوہناں دے دِلاں وچ شک شبہہ باقی سی۔

كَفَرُوا ۙ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ۚ وَذُوْقُوْا عَذَابَ

دی اوہناں دے موڈھاں تے کنڈاں تے مار دے ہوئے جان کڈھ دے نیں تے (کہندے نیں) اگ دا عذاب

الْحَرِيْقِ ﴿٥٠﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٥١﴾

چکھو (50) ایہہ بدلہ اے اوہناں عملاں دا جیہڑے تہاڈے ہتھاں نیں اگے گھلے نیں تے اللہ بندیاں تے ظلم نئیں کردا① (51)

كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ

جس طراں فرعونیاں تے اوہناں توں پہلے والیاں دا طریقہ اوہ اللہ دیاں آیتاں نال کفر کردے سن تے اللہ نے ایہناں دے گناہواں دی وجہ توں

اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ

ایہناں نوں پھڑ لیا، بے شک اللہ بڑی طاقت والا، تے سخت عذاب دین والا اے (52) ایہہ ایس وجہ توں اے کہ اللہ

يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ

کسے نعمت نوں کدے وی نئیں بدل دا جیہڑی اوہنے کسے قوم نوں عطا فرمائی ہووے جدوں تک اوہ آپ ای اپنی حالت نوں نہ بدلن② تے بے شک اللہ

سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَذَّبُوْا

سنن والا تے جانن والا اے (53) جس طراں فرعونیاں تے اوہناں توں پہلے والیاں دا طریقہ، اوہناں نیں اپنے رب دیاں

بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوْا

آیتاں نوں جھوٹھا کیتا تے اسیں اوہناں نوں اوہناں دے گناہواں دی وجہ توں مار دِتا تے اسیں فرعون والیاں نوں غرق کر دِتا اوہ سارے

حاشیہ ① ... ایس توں مراد بوہت ظلم کرن والا نئیں بلکہ نِرا ظلم کرن والا مراد اے یعنی اللہ بالکل وی ظلم کرن والا نئیں اے۔

② ... اللہ پاک دا ایہہ قانون اے کہ اوہ کسے قوم نوں نعمت دے کے اوس ویلے تک اوس نعمت نوں عذاب وچ نئیں بدل دا جدوں تک اوہ قوم آپ اپنے بھیڑے عملاں دی وجہ توں اپنے آپ نوں ثابت نہ کر دیوے کہ اسیں ایس نعمت دے لائق نئیں۔ پچھلیاں تے ہن والیاں قوماں دی ترقی تے زوال لئی ایہہ ای پکا قانون اے کہ نعمت دا شکر تے حق ادا کرن نال نعمت ہور ودھ جاندی اے تے ناشکری کرن تے سزا ملدی اے۔ ایہہ قانون بس کافر قوماں نال ای خاص نئیں بلکہ مسلمان وی اگر ایس طور طریقے تے چلن گے تے اللہ پاک اوہناں توں وی اپنیاں دِتیاں ہویاں نعمتاں واپس لے لیندا اے تے مسلماناں نوں وی ذلیل ہونا پے جاندا اے جیویں کہ مسلماناں دے ترقی تے زوال دے سبباں نوں جانن والے چنگی طراں جاندے نیں۔

ظٰلِمِيْنَ ﴿٥٤﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَهُمْ

ظالم سن (54) بے شک جانوراں وچوں سب توں بھیڑے، اللہ دے نیڑے اوہ نیں جیہناں کفر کیتا تے اوہ

لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٥﴾ اَلَّذِيْنَ عٰهَدْتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَهُمْ فِيْ كُلِّ

ایمان نئیں لیاندے① (55) اوہ جیہناں نال تسیں معاہدہ کیتا سی فیر اوہ ہر واری اپنا وعدہ توڑ

مَرَّةٍ وَّهُمْ لَا يَتَّقُوْنَ ﴿٥٦﴾ فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَّنْ

دیندے نیں تے ڈردے نئیں (56) تے جے تہانوں اوہ لڑائی وچ لبھ جان تے ایہناں نوں ایہو جئی مار مارو جیہدے نال ایہناں دے پچھلے (وی) نس جان،

خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْۢبِذْ

ایس آس تے (مارو) کہ ہوسکدا ایہناں نوں عبرت ہوئے (57) تے جے تہانوں کسے قوم توں وعدہ توڑ دین دا خطرہ ہووے تے اوہناں دا وعدہ اوہناں ول اِنج سُٹ

اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَآءٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَآئِنِيْنَ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ ع ٧ ٣

دیو کہ (دویں علم وچ) اِکو جئے ہوون بے شک اللہ خیانت کرن والیاں نوں پسند نئیں کردا② (58) تے کافر کدے وی ایہہ خیال

كَفَرُوْا سَبَقُوْا ؕ اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَاَعِدُّوْا لَهُمْ مَّا اسْتَطَعْتُمْ

نہ کرن کہ اوہ ہتھوں نکل گئے نیں، بے شک اوہ (اللہ نوں) عاجز نئیں کر سکدے (59) تے اوہناں واسطے جِنی طاقت ہو سکے

حاشیہ ① ... کافراں نوں جانوراں توں وی بھیڑے فرمائے جان دیاں وجہ ایہہ دسیاں گئیاں نیں کہ جانور اللہ پاک دیاں آیتاں سنن، سمجھن تے ویکھن دی طاقت نئیں رکھدے، اپنا نفع نقصان پچھان دے تے اپنے مالک دی اطاعت کردے نیں جد کہ کافر اپنے جسم دے حِصیاں وچ اللہ پاک دیاں آیتاں سنن، سمجھن، ویکھن دی طاقت رکھدے ہندیاں وی ایہناں توں کم نئیں لیندے، کفر کرکے آپ اپنا نقصان کردے تے اپنے مالک تے مولا دے نافرمان نیں ایس لئی سارے جانوراں توں بھیڑے نیں۔ ② ... ایس آیت وچ عام مسلماناں تے مسلمان حاکماں نوں خطاب اے جدوں کسے قوم ولوں وعدہ توڑن دیاں نشانیاں دا پتا لگے تے مسلماناں دا امیر اوہناں نوں معاہدہ مُک جان دے بارے دس دیوے تے اوہناں اُتے حملہ کرن توں پہلے اوہناں نوں جنگ کرن دا دس دیوے تاکہ ایہہ اوس قوم نال وعدہ توڑن والیاں وچ شامل نہ ہو جاوے تے جے وعدہ توڑن دا چڑھے دن وانگوں ظاہر ہو جاوے تے وعدہ ختم ہون تے جنگ دی اطلاع دین دی لوڑ نئیں بلکہ اطلاع دین توں بغیر وی حملہ کیتا جاسکدا اے۔

مِّنْ قُوَّةٍ وَّمِنْ رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُوْنَ بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ

تیار رکھو تے جنے گھوڑے بنھ سکو تاں کہ ایس تیاری نال تسیں اللہ دے دشمناں تے اپنے دشمناں نوں

وَاٰخَرِيْنَ مِنْ دُوْنِهِمْ ۚ لَا تَعْلَمُوْنَهُمْ ۚ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ ؕ وَمَا تُنْفِقُوْا

تے جیہڑے اوہناں توں علاوہ نیں اوہناں نوں ڈراؤ، ① تسیں ایہناں نوں نئیں جان دے تے اللہ ایہناں نوں جان دا اے تے تسیں جو کجھ

مِنْ شَيْءٍ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٦٠﴾ وَ

اللہ دی راہ وچ خرچ کرو گے تہانوں اوہدا بدلہ پورا دِتا جاوے گا تے تہاڈے نال کوئی زیادتی نئیں کیتی جاوے گی (60) تے

اِنْ جَنَحُوْا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ

جے اوہ صلح ول جُھکن تے تسیں وی صلح ول جُھک جاؤ تے اللہ تے بھروسہ رکھو بے شک اوہی سنن والا

الْعَلِيْمُ ﴿٦١﴾ وَاِنْ يُّرِيْدُوْٓا اَنْ يَّخْدَعُوْكَ فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ ؕ هُوَ

جاننں والا اے (61) تے (اے حبیب!) جے اوہ تہانوں توکھا دینا چاہن گے تے بے شک تہانوں اللہ کافی اے۔ اوہی اے

الَّذِيْٓ اَيَّدَكَ بِنَصْرِهٖ وَبِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٢﴾ ۙ وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوْبِهِمْ ؕ لَوْ

جیہنے اپنی مدد تے مسلماناں دے نال تہاڈی مدد فرمائی ② (62) تے اوہنے مسلماناں دے دِلاں وچ محبت پیدا کر دتی۔ جے

اَنْفَقْتَ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا مَّآ اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوْبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ

تسیں زمین وچ جو کجھ اے سارا خرچ کر دیندے تے فیر وی ایہناں دے دِلاں وچ محبت پیدا نئیں کر سکدے سو پر اللہ نے ایہناں دے دِلاں نوں ملا

حاشیہ ① ... ایہدا مطلب ایہہ اے کہ اسلحے تے ہتھیار دیاں اوہ ساریاں قسماں تیار رکھو جیہناں دے ذریعے دشمن نال جنگ دے وچ طاقت حاصل ہووے۔ ایس زمانے وچ کیونکہ سمندری، زمینی تے فضائی جنگاں ہندیاں نیں جیہناں وچ ٹینک، میزائل، فضائی تے سمندری جنگی جہاز تے آبدوزاں وغیرہ سارے ہتھیاراں نال دشمن دے مقابلے وچ طاقت ملدی اے، ایس لئی ایہناں ہتھیاراں دی تیاری وغیرہ وی ایس آیت وچ داخل ہووے گی۔ ② ... بدر وچ اللہ پاک دی مدد تے اوہ سی جیہڑی فرشتیاں دے ذریعے آئی تے مسلماناں دے ذریعے مدد اوہ سی جیہڑی مہاجراں تے انصار دے ذریعے پہنچی۔ ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دی مدد فرشتیاں دے ذریعے وی ہندی اے تے نیک بندیاں دے ذریعے وی، تے نالے ظاہری سبباں دے نال وی ہندی اے تے ظاہری سبباں توں بغیر وی۔

بَيْنَهُمْ ؕ اِنَّهٗ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٦٣﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ

دِتا، بناں شک اوہ بڑا حکمت والا اے (63) اے نبی تہانوں اللہ کافی اے تے جیہڑے مسلمان تہاڈے

الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٤﴾ ع يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِيْنَ عَلَى الْقِتَالِ ؕ اِنْ يَّكُنْ ٨ ع ٤

فرماں بردار نیں (64) اے نبی! مسلماناں نوں جہاد دا شوق دواؤ جے

مِّنْكُمْ عِشْرُوْنَ صٰبِرُوْنَ يَغْلِبُوْا مِائَتَيْنِ ۚ وَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ مِّائَةٌ يَّغْلِبُوْٓا

تہاڈے وچوں ویہہ صبر کرن والے ہون گے تے دو سو اُتے بھارے پئے جاون گے تے جے تہاڈے وچوں سو ہون گے تے

اَلْفًا مِّنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ ﴿٦٥﴾ اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ

ہزار تے بھاری پئے جاون گے ایس لئی کہ کافر سمجھ نئیں رکھدے (65) ہن اللہ نے تہاڈے توں بھار ہولا کر دِتا①

وَعَلِمَ اَنَّ فِيْكُمْ ضَعْفًا ؕ فَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ مِّائَةٌ صَابِرَةٌ يَّغْلِبُوْا مِائَتَيْنِ

تے اوہنوں پتا اے تسیں ماڑے او② تے جے تہاڈے وچوں سو صبر کرن والے ہون تے دو سو اُتے بھاری پئے جاون گے

وَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ اَلْفٌ يَّغْلِبُوْٓا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿٦٦﴾

تے جے تہاڈے وچوں ہزار ہون تے اللہ دے حکم نال دو ہزار تے بھاری پئے جاون گے تے اللہ صبر کرن والیاں دے نال اے (66)

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَّكُوْنَ لَهٗٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ ؕ تُرِيْدُوْنَ

کسے نبی دی شان نئیں کہ کافراں نوں زندہ قید کر لوے جدوں تک زمین وچ ایہناں دا چنگی طراں خون نہ وگا لووے۔ تُسیں لوک③ دنیا دا مال و

حاشیہ ①... ایہہ آیت ایس توں پہلی آیت دی ناسخ اے (منسوخ کرن والی اے) یعنی پہلے تے دس گنا دے مقابلے وچ آون والے بندیاں دے سامنے ڈٹ جانا فرض سی تے ہن صرف دو گنا بندیاں دے مقابلے تے ڈٹ جانا فرض رہ گیا۔ ②... ایس توں ایمان دی کمزوری نئیں بلکہ جسماں دی کمزوری مراد اے۔ ③... غزوہِ بدر دے قیدیاں دے بارے بعض دی صلاح ایہہ سی کہ ایہناں نوں فدیہ(اوہ پیسہ جو کسے قیدی دی رہائی لئی دِتا جاوے) لے کے چھڈ دِتا جائے تے بعض دا ایہہ مشورہ سی کہ ایہناں نوں قتل کر دِتا جائے، آخر وچ فیصلہ ایہہ ہویا کہ فدیہ لے کے چھڈ دِتا جاوے جدکہ بارگاہِ الٰہی وچ بوہتا پسند ایہہ سی کہ قیدیاں نوں ایس موقع تے قتل کر دِتا جاندا، ایسے اعتبار توں اوتھے اوہناں مسلماناں نال خطاب فرمایا گیا اے جیہناں نیں مال لین خاطر فدیہ لین دا مشورہ دِتا سی۔ ایہدے وچ اوہ لوک شامل نئیں جیہناں نیں قیدیاں دے ایمان لیان دی آس تے فدیے دا مشورہ دِتا سی جویں کہ حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ۔

عَرَضَ الدُّنْيَا ۖ وَاللّٰهُ يُرِيْدُ الْاٰخِرَةَ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا كِتٰبٌ

اسباب چاہندے او تے اللہ آخرت چاہندا اے تے اللہ بڑی زیادہ حکمت والا اے (67) جے اللہ ولوں پہلے اِک حکم لکھیا ہویا نہ ہندا،

مِّنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيْمَآ اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوْا مِمَّا غَنِمْتُمْ

تے اے مسلمانو! تسیں کافراں توں جیہڑا مال لیا اے اوہدے بدلے تہانوں وڈا عذاب پھڑ لیندا ① (68) تے اوہدے وچوں کھاؤ جیہڑی حلال تے ستھری غنیمت

حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّاتَّقُوا اللّٰهَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٦٩﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ ع ٩

تہانوں ملی اے تے اللہ توں ڈردے رہوو بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (69) اے نبی! جیہڑے قیدی

لِّمَنْ فِيْٓ اَيْدِيْكُمْ مِّنَ الْاَسْرٰٓى ۙ اِنْ يَّعْلَمِ اللّٰهُ فِيْ قُلُوْبِكُمْ خَيْرًا يُّؤْتِكُمْ

تہاڈے ہتھ وچ نیں اوہناں نوں فرماؤ، جے اللہ تہاڈے دِلاں وچ بھلائی ویکھے گا تے جیہڑا مال تہاڈے توں لیا گیا اے

خَيْرًا مِّمَّآ اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٧٠﴾ وَاِنْ

اوہدے توں بہتر تہانوں عطا فرمائے گا تے تہانوں بخش دے گا تے اللہ بخشن والا مہربان اے ② (70) تے اے حبیب جے اوہ

يُّرِيْدُوْا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ ۗ وَاللّٰهُ

اوہ تہاڈے نال خیانت کرنا چاہندے نیں تے بے شک ایہہ ایس توں پہلے اللہ نال خیانت کر چکے نیں جیہدے تے اوہنے ایہناں نوں تہاڈے وس وچ دے دِتا تے اللہ

عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٧١﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَ

جانن والا حکمت والا اے (71) بے شک اوہ لوک جیہڑے ایمان لیائے تے ہجرت کیتی تے اللہ دی راہ وچ اپنے مالاں تے

حاشیہ ① ... ایس لکھے ہوئے دا ایہہ مطلب اے کہ اجتہاد (شرعی مسئلیاں وچ غور کرنا) تے عمل کرن والیاں دے بارے پُچھ کچھ نئیں فرمائے گا، یا ایس توں اوہ مراد اے جیہڑا اللہ پاک نے لوح محفوظ وچ لکھیا کہ بدر والیاں تے عذاب نہ کیتا جاوے گا، یا ایس توں اوہ مراد اے جیہڑا اوہنے لوح محفوظ وچ لکھیا کہ اللہ پاک تہاڈے لئی غنیمتاں حلال فرمائے گا۔ ② ... ایہہ آیت حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے چاچے حضرت عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ دے بارے نازل ہوئی۔ اوہناں نے وی لشکر نوں کھانا کھوان دی ذمہ داری لئی ہوئی سی تے اوہدے لئی ویہہ 20 اوقیہ سونا نال لے کے آئے سن پر اوہناں دی واری دے دن جنگ ہو گئی تے کھانا کھوان دی نوبت نہ آئی، فتح توں بعد اوہناں کولوں ایہہ سونا لے لیا گیا سی، فیر نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی زبان مبارک توں اپنے مال دے بارے اِک غیبی خبر سن کے اسلام قبول کر لیا۔تے اوہناں نوں بحرین دے مال وچوں بڑا مال دِتا گیا۔

اَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ اٰوَوْا وَّنَصَرُوْٓا اُولٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ

جاناں نال جہاد کیتا تے اوہ جیہناں نیں پناہ دِتی تے مدد کیتی اوہ سارے اِک دوجے دے

اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۭ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَمْ يُهَاجِرُوْا مَا لَكُمْ مِّنْ وَّلَايَتِهِمْ

وارث نیں① تے اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے ہجرت نہ کیتی تہاڈا اوہناں نال وراثت دا کوئی

مِّنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوْا ۚ وَاِنِ اسْتَنْصَرُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ فَعَلَيْكُمُ

تعلق نئیں جدوں تک اوہ ہجرت نہ کرن تے جے اوہ دین وچ تہاڈے توں مدد منگن تے تہاڈے تے مدد کرنا

النَّصْرُ اِلَّا عَلٰي قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيْثَاقٌ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

واجب اے پر ایہہ ایہو جئی قوم دے خلاف (مدد منگن) کہ تہاڈے تے اوہناں دے وچکار معاہدہ ہووے تے اللہ تہاڈے عمل

بَصِيْرٌ ۝٧٢ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۭ اِلَّا تَفْعَلُوْهُ تَكُنْ

ویکھ ریا اے② (72) تے کافر آپس وچ اِک دوجے دے وارث نیں جے تسیں اِنج نہ کرو گے تے

فِتْنَةٌ فِي الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيْرٌ ۝٧٣ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا

زمین وچ فتنہ تے وڈا فساد ہووے گا③ (73) تے اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے ہجرت کیتی تے

حاشیہ ① ... ایتھے مہاجراں تے انصار نوں (آپس وچ دینی محبت دی وجہ توں) اِک دوجے دے مال دا وارث قرار دِتا گیا۔ بعد چوں ایس توں ایہہ وراثت منسوخ ہوگئی جیہدے وچ نسبی رشتے داراں نوں اِک دوجے کا وارث قرار دِتا گیا۔ ② ... ایس آیت وچ تن مسئلے بیان ہوئے یں (1) غیرِ مہاجر مومن جے کسے کافر قوم توں دینی وجہ توں جنگ کرن تے اوہ تہاڈے توں مدد منگن تے مدد کرو۔ ایس لئی کہ ہر مسلمان تے اپنے مسلم بھائی دی دینی جنگ وچ مدد کرنا لازم اے (2) مدد کرنا جہاد وچ ضروری اے نہ کہ صرف دنیاوی جھگڑیاں وچ۔ (3) جے دارالحرب دے مسلماناں دی جنگ کسے ایہو جئی کافر قوم نال ہووے جیہدا اساڈے نال معاہدہ ہو چکیا اے تے ہن اسیں اوہناں دے خلاف مدد نئیں کر سکدے ایس لئی کہ ایہدے وچ کیتے وعدے تے توں پھرنا اے گا بلکہ ہن ایہہ کوشش کیتی جاوے کہ اوہناں کافراں تے ایہناں مسلماناں دی صلح ہو جاوے۔ جے صلح ناممکن اے۔ تے اسیں کسے دا ساتھ نہ دیواں گے۔ ③ ... ایس آیت وچ فرمایا گیا جے آپس وچ تعاون نہ کرن تے اِک دوجے دے مددگار ہو کے اِک طاقت نہ بن جاون تے کافر مضبوط تے مسلمان کمزور ہو جان گے، ایس صورت وچ زمین تے فتنہ تے وڈا فساد کھڑا ہو جاوے گا۔ ایس آیت دی سچائی دن دی روشنی دی طراں واضح اے کہ مسلماناں نوں آپس دے اتحاد نہ کرن تے فرمایا گیا سی کہ ایس توں فتنہ تے وڈھا فساد ہووے گا تے ہن ہر کوئی ویکھ سکدا اے کہ اج مسلماناں دے خلاف فتنہ تے وڈھا فساد ہے یاں نئیں تے ایہدی وجہ مسلماناں دا آپس وچ اتحاد نہ ہونا ہے یاں نئیں؟

فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ اٰوَوْا وَّنَصَرُوْٓا اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ حَقًّا ؕ لَهُمْ

اللہ دی راہ وچ لڑے تے جیہناں نیں پناہ دِتی تے مدد کیتی اوہی سچے ایمان والے نیں، اوہناں لئی

مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْۢ بَعْدُ وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا

بخشش تے عزت دی روزی اے (74) تے جیہڑے اوہدے بعد ایمان لیائے تے ہجرت کیتی تے تہاڈے نال رَل کے جہاد

مَعَكُمْ فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ ؕ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِيْ

کیتا اوہ وی تہاڈے وچوں نیں تے رشتہ دار اللہ دی کتاب وچ (وراثت وچ) اِک دوجے دے زیادہ

كِتٰبِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٧٥﴾ ع ١٠

حق دار نیں۔ ① بے شک اللہ سب کجھ جان دا اے (75)

٩ سُوْرَةُ التَّوْبَةِ مَدَنِيَّةٌ ١١٣
اياتها ١٢٩ ركوعاتها ١٦

آیات ١٢٩ رکوع ١٦

بَرَآءَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖٓ اِلَى الَّذِيْنَ عٰهَدْتُّمْ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١﴾ ؕ

ایہہ اللہ تے اوہدے رسول ولوں اوہناں مشرکاں ول بَری ہوون دا اعلان اے جیہناں نال تہاڈا معاہدہ سی (1)

فَسِيْحُوْا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَّاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي

تے (اے مشرکو!) تسیں چار مہینے تک زمین تے ٹرو پھرو تے جان لوو کہ تسیں اللہ نوں تھکا نئیں

اللّٰهِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢﴾ وَاَذَانٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖٓ اِلَى

سکدے تے ایہہ کہ اللہ کافراں نوں ذلیل تے رسوا کرن والا اے ② (2) تے (ایہہ) اللہ تے اوہدے رسول ولوں

حاشیہ ① ... ہجرت تے بھائی چارے دی وجہ توں وراثت دین دا حکم ختم ہو چکیا اے تے ہن وراثت دا سارا دارومدار نسبی رشتے داری تے اے جدکہ رضاعی رشتے دی وجہ توں کوئی اِک دوجے دا وارث نئیں تے سوہریاں والے رشتے وچ وی صرف خاوند تے بیوی اِک دوجے دے وارث نیں۔ ② ... عرب دے مشرک تے مسلماناں وچکار معاہدہ سی پر کجھ مشرکاں توں علاوہ ساریاں نیں معاہدہ توڑ دِتا تے اوہناں وعدہ توڑن والیاں دا معاہدہ ختم کر دِتا گیا تے حکم دِتا گیا کہ چار مہینے اوہ امن دے نال جتھے چاہن گزار لین اوہناں تے کوئی اعتراض نئیں کیتا جاوے گا۔ ایس عرصے وچ اوہناں نوں موقع اے کہ چنگی طراں سوچ سمجھ لین کہ اوہناں لئی کیہ بہتر اے تے اپنی احتیاطاں کر لین۔

النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرِيْٓءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۙ وَرَسُوْلُهٗ ؕ

سارے لوکاں ول وڈے حج① دے دن دا اعلان اے کہ اللہ مشرکاں توں بری اے تے اوہدا رسول وی

فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي

تے جے تسیں توبہ کرو تے تہاڈے لئی بہتر اے جے تسیں منہ پھیر لوو تے جان لوو کہ تسیں اللہ نوں تھکا نئیں

اللّٰهِ ؕ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۙ﴿۳﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ عٰهَدْتُّمْ مِّنَ

سکدے تے کافراں نوں درد والے عذاب دی خش خبری سناؤ (3) پر اوہ مشرک جیہناں نال

الْمُشْرِكِيْنَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوْكُمْ شَيْـًٔا وَّلَمْ يُظَاهِرُوْا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّوْٓا

تہاڈا معاہدہ سی فیر اوہناں نیں تہاڈے معاہدے وچ کوئی گھاٹا نئیں کیتا تے تہاڈے مقابل وچ کسے دی مدد نئیں کیتی تے اوہناں دا

اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ ﴿۴﴾ فَاِذَا انْسَلَخَ

معاہدہ اوہناں دے مِتھے ہوئے ویلے تک پورا کرو،② بے شک اللہ پرہیزگاراں نال محبت فرماندا اے (4) فیر جدوں

الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَيْثُ وَجَدْتُّمُوْهُمْ وَخُذُوْهُمْ وَ

حرمت والے مہینے لنگھ جان تے مشرکاں نوں مارو جتھے تسیں اوہناں نوں ویکھو③ تے اوہناں نوں پھڑ لوو تے

حاشیہ ①... ''عمرہ'' چھوٹا حج اے تے ''حج'' وڈھا حج اے۔ لوکاں وچ ایہہ مشہور اے کہ جدوں عرفہ دے دن جمعہ ہووے تے اوہ حجِ اکبر (وڈھا حج) ہندا اے۔ ایہہ آکھنا وی غلط نئیں ایس لئی کہ مفسرین تے محدثین دی اِک گنتی نے ایس دن نوں ''حج اکبر'' آکھیا اے۔ ②... ایس سورت دے شروع وچ کیوں کہ ایہہ بیان کیتا گیا سی کہ آئندہ چار مہینیاں تک کافراں نال معاہدے قائم رہن گے تے اودوں بعد ختم ہوون گے، ہن ایتھے ایہہ فرمایا گیا اے کہ جیہناں لوکاں دے نال تہاڈا معاہدہ اے تے اوہ معاہدے دے پکے نیں تے اوہناں نیں معاہدے نوں اوہدیاں شرطاں نال پورا کیتااے تے تسیں وی اوہناں نال معاہدہ پورا کرو تے چار مہینے تے معاہدہ ختم ہو جاون دا حکم اوہناں لئی نئیں اے۔ ایہہ لوک بنی ضمرہ سن جیہڑا کنانہ دا اِک قبیلہ اے اوہناں دی مدت دے نو مہینے باقی رہندے سن۔ ③... ایتھے ایہہ حکم نئیں دِتا جا ریا اے کہ کافراں نوں جنگ دے وچ یا جنگ دے علاوہ جتھے کافر دِسے ہر صورت وچ اوہ قتل کر دِتا جاوے بلکہ ایتھے صرف جہاد دے وچ قتل کرن دا حکم اے۔ بوہت سارے اسلام دے دشمن لوک ایس طراں دیاں آیتاں توں غلط فہمیاں پیدا کرن دی کوشش کر دے نیں ایہو جئے لوکاں دیاں مکاریاں توں ہشیار رہنا چاہیدا اے۔

احْصُرُوْهُمْ وَاقْعُدُوْا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَ

قید کر لو ہر جگہ اوہناں دی تاک وچ بیٹھو فیر جے اوہ توبہ کرن تے نماز قائم کرن تے

اٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوْا سَبِيْلَهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٥ وَاِنْ اَحَدٌ مِّنَ

زکوٰۃ دین تے اوہناں دا راہ چھڈ دیو بے شک اللہ بخشن والا اے مہربان اے (5) تے جے کوئی

الْمُشْرِكِيْنَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلٰمَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهٗ ۭ ذٰلِكَ

مشرک تہاڈے توں پناہ منگے تے اوہنوں پناہ دیو ایتھوں تک کہ اوہ اللہ دا کلام سنے فیر اوہنوں اوہدی امن دی جگہ پہنچا دیو ایہہ

بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُوْنَ ۝٦ ع كَيْفَ يَكُوْنُ لِلْمُشْرِكِيْنَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ ع ١٢

ایس لئی کہ ایہہ بے وقوف لوک نیں① (6) اللہ تے اوہدے رسول دے کول مشرکاں لئی کوئی وعدہ

رَسُوْلِهٖٓ اِلَّا الَّذِيْنَ عٰهَدْتُّمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ فَمَا اسْتَقَامُوْا لَكُمْ

کنج ہووے گا؟ سوائے اوہناں لوکاں دے جیہناں نال تُسیں مسجد حرام دے کول معاہدہ کیتا تے جدوں تک اوہ تہاڈے لئی وعدے تے قائم رہن تے

فَاسْتَقِيْمُوْا لَهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ ۝٧ كَيْفَ وَاِنْ يَّظْهَرُوْا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوْا

تسیں اوہناں لئی قائم رہوو۔ بے شک اللہ پرہیز گاراں نال محبت فرماندا اے (7) بھلا کیویں ہو سکدا اے حالاں کہ جے اوہ تہاڈے تے غالب آ جاون② تے تہاڈے

حاشیہ ① ... ایس آیت توں چار مسئلے پتا لگے: (1) جس کافر نوں امان دتی گئی اوہ ذمی کافر وانگوں دارالاسلام وچ محفوظ اے کہ نہ اوہنوں قتل کیتا جاوے گا تے نہ اوہدا مال کھوہیا جاوے گا۔ (2) جس کافر نوں امان دتی گئی اوہنوں ہمیشہ دارالاسلام وچ رہن دی اجازت نئیں۔ (3) جے اوہ مومن یا ذمی نہ بنے تے امن دی مدت لنگھ جاون توں بعد اوہنوں سلامتی دے نال دارالاسلام چوں کڈھ دِتا جاوے۔ (4) جس کافر نوں امان دتی گئی اوہنوں اسلام دی تبلیغ کیتی جاوے شاید اوہ ایمان لے آوے۔ ایسے آیت توں اِک گل ایہہ وی سمجھ آوندی اے کہ کافراں لئی دین دی تبلیغ دے زیادہ توں زیادہ موقعے دینے چاہی دے نیں کہ اوہ اسلام نوں سُن کے، ویکھ کے تے سمجھ کے اوہدے ول مائل ہوون۔ ② ... کافراں دا حال عام طور تے ایہہ ریا اے کہ اوہ مسلمان دے مقابلے وچ نہ قرابت داری دا لحاظ کردے نیں تے نہ معاہدے دا بلکہ جدوں کوئی موقع ملدا اے تے کوئی بہانہ بنا کے کیتے وعدہ نوں توڑ دیندے نیں جویں کہ اَج کل دے زمانے وچ وی کافراں دیاں حکومتاں دا مسلماناں نال جو رویہ ویکھیا جا سکدا اے اوہناں دا حال تے اپنی جگہ پر افسوس تے ایس گل دا وی اے کہ ایہہ سارا کجھ جانن، ویکھن تے سمجھن دے باوجود مسلمان عبرت حاصل نئیں کردے تے مسلماناں دی بجائے کافراں نال معاہدہ کرن نوں اگے رکھدے نیں بھاویں اوہدے وچ اوہناں نوں کِنا ای نقصان چکنا پوے۔

فِيْكُمْ اِلًّا وَّلَا ذِمَّةً ؕ يُرْضُوْنَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ وَتَاْبٰى قُلُوْبُهُمْ ۚ وَاَكْثَرُهُمْ

بارے نہ کسے رشتے داری دا لحاظ کرن گے تے نہ ای کسے معاہدے دا۔ اوہ تہانوں اپنے منہ نال راضی کردے نیں تے اوہناں دے دل منکر نیں تے

فٰسِقُوْنَ ۝٨ اِشْتَرَوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِهٖ ؕ اِنَّهُمْ

اوہناں وچ اکثر نافرمان نیں (8) اوہناں نے اللہ دیاں آیتاں دے بدلے تھوڑی جئی قیمت لے لئی تے اوہدے راہ توں روکیا، بے شک ایہہ

سَآءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝٩ لَا يَرْقُبُوْنَ فِيْ مُؤْمِنٍ اِلًّا وَّلَا ذِمَّةً ؕ وَاُولٰٓئِكَ

بوہت بھیڑے کم کردے نیں (9) کسے مسلمان لئی نہ تے رشتے داری دا خیال کردے نیں تے نہ کسے معاہدے دا تے ایہی لوک

هُمُ الْمُعْتَدُوْنَ ۝١٠ فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ

نافرمان نیں (10) فیر جے اوہ توبہ کر لین تے نماز قائم رکھن تے زکوٰۃ دین تے اوہ تہاڈے دین وچ بھرا

فِي الدِّيْنِ ؕ وَنُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ۝١١ وَاِنْ نَّكَثُوْٓا اَيْمَانَهُمْ

نیں① تے اسیں جاننں والیاں لئی تفصیل نال آیتاں بیان کرنے آں (11) تے جے معاہدہ کرن توں بعد

مِّنْۢ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ فَقَاتِلُوْٓا اَئِمَّةَ الْكُفْرِ ۙ اِنَّهُمْ

اپنیاں قسماں توڑن تے تہاڈے دین وچ طعنے دین تے کفر دے سرداراں نال لڑو،② بے شک اوہناں دیاں

لَآ اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُوْنَ ۝١٢ اَلَا تُقَاتِلُوْنَ قَوْمًا نَّكَثُوْٓا اَيْمَانَهُمْ

قسماں دا کوئی اعتبار نئیں (اوہناں نال لڑو) تاں کہ باز آ جان (12) کیہ تسیں اوس قوم نال نئیں لڑو گے جیہناں نے اپنی قسماں توڑیاں

حاشیہ ① ... یعنی جے اوہ مشرک شرک توں توبہ کرکے مسلمان ہو جان تے فرض نمازاں تے زکوٰۃ ادا کرن تے اوہ تہاڈے اسلامی بھرا نیں اوہناں لئی وی اوہی احکام نیں جیہڑے تہاڈے لئی نیں۔ ② ... مشرکاں نوں آکھیا گیا اے کہ معاہدہ قائم رہن دی اِک صورت ایہہ اے کہ اوہ ساڈے دین تے کھلم کھلا طعنے نہ دین تے جے اوہ اللہ پاک تے رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم یا قرآن یا اسلام یا دین دیاں ضروری چیزاں جویں نماز، حج وغیرہ دی توہین کرن یا اوہناں تے طعنے دین تے اوہناں دا معاہدہ ٹک گیا تے اوہناں دے خلاف جنگ کیتی جاوے گی۔

وَهَمُّوْا بِاِخْرَاجِ الرَّسُوْلِ وَهُمْ بَدَءُوْكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ؕ اَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ

تے رسول نوں کڈھن دا ارادہ کیتا حالاں پہلی واری اوہناں نے ای تہاڈے توں پہل کیتی سی ① تے کیہ تُسیں اوہناں توں ڈردے او؟

فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٣﴾ قَاتِلُوْهُمْ يُعَذِّبْهُمُ

بس اللہ ایہدا زیادہ حقدار اے کہ تُسیں اوس توں ڈرو جے ایمان رکھدے او ② (13) تُسیں اوہناں نال لڑو، اللہ تہاڈے ہتھوں اوہناں نوں

اللّٰهُ بِاَيْدِيْكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُوْرَ قَوْمٍ

عذاب دیوے گا تے اوہناں نوں ذلیل تے رسوا کرے گا تے اوہناں دے خلاف تہاڈی مدد فرمائے گا تے ایمان والیاں دے دِلاں نوں ٹھنڈا

مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوْبِهِمْ ؕ وَيَتُوْبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ؕ

کر دے گا (14) تے اوہناں دے دلاں دی گھٹن نوں دور فرمائے گا تے اللہ جیہدے تے چاہندا اے اپنی رحمت نال توجہ فرماندا اے

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿١٥﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تُتْرَكُوْا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ

تے اللہ علم والا، حکمت والا اے (15) تے تسیں ایہہ سوچ لیا اے کہ تہانوں اِنج ای چھڈ دِتا جاوئے گا حالاں کہ اجے اللہ

الَّذِيْنَ جٰهَدُوْا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلَا رَسُوْلِهٖ

نے اوہناں لوکاں دی پہچان نئیں کروائی جیہڑے تہاڈے وچوں جہاد کرن والے نیں تے اوہ جیہناں نے اللہ تے اوہدے رسول

وَلَا الْمُؤْمِنِيْنَ وَلِيْجَةً ؕ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٦﴾ ع مَا كَانَ ٢ ع ٨

تے ایمان والیاں توں علاوہ کسے نوں اپنا رازدار نئیں بنایا تے اللہ تہاڈے کماں توں واقف اے (16) مشرکاں نوں کوئی

لِلْمُشْرِكِيْنَ اَنْ يَّعْمُرُوْا مَسٰجِدَ اللّٰهِ شٰهِدِيْنَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ؕ

حق نئیں کہ اوہ اللہ دیاں مسیتاں نوں آباد کرن ③ جدکہ ایہہ آپ اپنے کفر دے گواہ نیں،

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی توہین تے تکلیف، مسلماناں نال وعدہ توڑنا تے فتنے، فساد دی پہل کرنا کافراں دی اوہ غلطی اے جیہدی سزا اوہناں نو ملنی چاہیدی اے۔ ② ... کامل ایمان دا تقاضہ ایہہ کہ مومن اپنے رب عَزَّوَجَلَّ دے علاوہ نہ کسے توں ڈرے تے نہ اوہدے علاوہ کسے دی پروا کرے۔ ③ ... ایتھے مسیتاں توں خاص طور تے مسجد حرام، کعبۂ معظمہ مراد اے تے ایس نوں جمع دے صیغے نال ایس لئی بیان کیتا کہ اوہ ساریاں مسیتاں دا قبلہ تے امام اے تے اوہنوں آباد کرن والا ایویں ای اے جیویں ساریاں مسیتاں نوں آباد کرن والا، نالے مسجدِ حرام شریف دا ہر ٹوٹا مسجد اے ایسے لئی ایتھے جمع دا لفظ ذکر کیتا گیا تے ایہہ وی ہو سکدا اے کہ مسجد توں مراد جنسِ مسجد اے یعنی جیہڑی وی مسجد ہووے کافراں نوں اوہ آباد کرن دی اجازت نئیں تے ایس صورت وچ کعبہ معظمہ وی ایہدے وچ شامل اے کیونکہ اوہ تے ساری مسیتاں دا سردار اے۔

أُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۚ وَفِي النَّارِ هُمْ خٰلِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ

ایہناں دے سارے عمل برباد نیں تے ایہہ ہمیشہ اگ وچ ای رہن گے (17) اللہ دیاں مسیتاں نوں

مَسٰجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَ

اوہ ای آباد کردے نیں جیہڑے اللہ تے قیامت دے دن تے ایمان لیاندے نیں تے نماز قائم کردے نیں تے

اٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى أُولٰٓئِكَ أَنْ يَّكُوْنُوْا مِنَ

زکوٰہ دیندے نیں تے اللہ توں علاوہ کسے توں نئیں ڈردے تے بڑی چھیتی ایہہ لوک ہدایت والیاں وچوں

الْمُهْتَدِيْنَ ﴿١٨﴾ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

ہون گے (18) تے کیہ تسیں حاجیاں نوں پانی پیان (والے) نوں تے مسجدِ حرام دی خدمت کرن (والے) نوں اوس بندے دے برابر کر دِتا

كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجٰهَدَ فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ لَا يَسْتَوٗنَ

جیہڑا اللہ تے قیامت تے ایمان لیایا تے اوہنے اللہ دی راہ وچ جہاد کیتا، ایہہ اللہ دے نیڑے اِکو جئے

عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٩﴾ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وقف لازم

نئیں نیں تے اللہ ظالماں نوں ہدایت نئیں دیندا① (19) اوہ جیہناں نیں ایمان قبول کیتا

وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۙ

تے ہجرت کیتی تے اپنے مالاں تے اپنی جاناں دے نال اللہ دی راہ وچ جہاد کیتا

حاشیہ ① ... ایس آیت دا مطلب ایہہ اے کہ کافراں دے عملاں نوں مسلماناں دے عملاں نال کجھ نسبت نئیں ایس لئی کہ کافراں دے عمل ضائع نیں بھاویں اوہ حاجیاں لئی سبیل لاؤن یا خانے کعبے دی خدمت کرن، اوہناں دے عملاں نوں مسلماناں دے عملاں برابر آکھنا ظلم اے۔

اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُوْنَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ

اللہ دے نیڑے اوہناں دا بوہت وڈا درجہ اے تے اوہی لوک کامیاب ہوون والے نیں (20) ایہناں دا رب ایہناں نوں اپنی رحمت

بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَّجَنّٰتٍ لَّهُمْ فِيْهَا نَعِيْمٌ مُّقِيْمٌ ﴿٢١﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ

تے رضامندی تے باغاں دی خش خبری دیندا اے، اوہناں لئی ایہناں باغاں وچ ہمیشہ لئی نعمتاں نیں (21) اوہ ہمیشہ ہمیشہ اوہناں جنّاں وچ

اَبَدًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿٢٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْٓا

رہن گے بے شک اللہ کول بوہت وڈا اجر اے (22) اے ایمان والیو! اپنے پیو تے

اٰبَآءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَآءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيْمَانِ ؕ وَمَنْ

اپنے بھراواں نوں بیلی نہ سمجھو جے اوہ ایمان دے مقابلے وچ کفر نوں پسند کرن تے تہاڈے وچوں جو کوئی

يَّتَوَلَّهُمْ مِّنْكُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢٣﴾ قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَآؤُكُمْ وَاَبْنَآؤُكُمْ

اوہناں نال دوستی کرے تے اوہی ظالم نیں① (23) تسیں فرماؤ: جے تہاڈے پیو تے تہاڈے پُتر

وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيْرَتُكُمْ وَاَمْوَالُ ِۨاقْتَرَفْتُمُوْهَا وَتِجَارَةٌ

تے تہاڈے بھرا تے تہاڈیاں بیویاں تے تہاڈا خاندان تے تہاڈی کمائی دے مال تے اوہ تجارت

تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ

جیہدے گھاٹے توں تسیں ڈردے او تے تہاڈے پسندیدہ مکان تہانوں اللہ تے اوہدے رسول

حاشیہ ① ... جدوں مسلماناں نوں مشرکاں توں ہر قسم دے تعلق توڑن دا حکم دے دتا گیا تے بعض لوکاں آکھیا ایہہ کویں ہو سکدا اے بندہ اپنے پیو بھرا وغیرہ نیڑے دے رشتے داراں توں تعلق توڑ دے ایس تے ایہہ آیت اُتری تے دسیا گیا کہ کافراں نال موالات یعنی دلی محبت دا تعلق جائز نئیں، بھاویں اوہناں نال کوئی رشتہ وی ہووے۔ یاد رہوے اللہ پاک دے نافرماناں یعنی کافراں، بے دیناں تے گمراہاں دے نال دوستانہ میل ملاپ، رسم و رواج، مودت تے دلی محبت، اوہناں دی ہاں وچ ہاں ملانا اوہناں دی چاپلوسی وچ رہنا ایہہ سب کجھ منع اے۔

وَجِهَادٍ فِيْ سَبِيْلِهٖ فَتَرَبَّصُوْا حَتّٰى يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

تے اوہدے راہ وچ جہاد کرن توں زیادہ محبوب نیں تے اڈیکو ایتھوں تک کہ اللہ اپنا حکم لیائے تے اللہ نافرمان

الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٢٤﴾ لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِيْ مَوَاطِنَ كَثِيْرَةٍ ۙ وَّيَوْمَ ع ٣ ٨ ٩

لوکاں نوں ہدایت نئیں دیندا① (24) بے شک اللہ نے بڑی جگہ تے تہاڈی مدد فرمائی تے حنین دے دن

حُنَيْنٍ ۙ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا وَّضَاقَتْ عَلَيْكُمُ

نوں یاد کرو جدوں تہاڈی کثرت نے تہانوں خود پسندی وچ پا دِتا سی تے ایہہ کثرت تہاڈے کسے کم نہ آئی تے تہاڈے تے

الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُّدْبِرِيْنَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلٰى

زمین اپنی وڈی ہون دے باوجود تنگ ہوگئی فیر تسیں کنڈ پھیر کے نس گئے② (25) فیر اللہ نے اپنے رسول اُتے

رَسُوْلِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَاَنْزَلَ جُنُوْدًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِيْنَ

تے مسلماناں اُتے اپنا سکون نازل فرمایا③ تے اوہنے ایہو جئے لشکر اتارے جیہڑے تہانوں نظر نئیں آوندے سن تے اوہنے

كَفَرُوْا ؕ وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوْبُ اللّٰهُ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ

کافراں نوں عذاب دِتا تے کافراں دی ایہی سزا اے (26) فیر ایس توں بعد اللہ جیہنوں چاہوے گا توبہ دی توفیق

حاشیہ ① ... اعلیٰ حضرت رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه فتاویٰ رضویہ، جلد 30، صفحہ 310 تے فرماندے نیں: ایس آیت توں پتا لگا کہ جیہنوں دنیا جہان وچ کوئی عزت والا، کوئی عزیز، کوئی مال، کوئی چیز اللہ تے رسول توں زیادہ محبوب ہووے، اوہ اللہ پاک دی بارگاہ توں مردود اے، اللہ اوہنوں اپنے ولوں راہ نہ دیوے گا، اوہنوں اللہ پاک دے عذاب دی اُڈیک وچ رہنا چاہیدا اے۔ ② ... غزوہ حنین دے موقعے تے اسلامی فوجاں دی کثرت تے اوہناں دے جاہ و جلال ویکھ کے بعض نویں مسلمان ہوون والیاں دی زبان چوں فخریہ جملہ نکل گیا جیہدا ایہہ انجام ہویا کہ ہوازن تے ثقیف قبیلے دے پہلے ای سخت حملے دا زور نہ جھل کے نویں مسلمان تے اسلام دے لشکر وچ شامل ہون والے مکے دے کافر اِکو دم سر تے پیر رکھ کے نس گئے تے اوہناں دی دوڑ ویکھ کے انصار تے مہاجرین دے وی پیر اُکھڑ گئے۔ ایس توں پتا لگا کہ خود پسندی اللہ پاک نوں پسند نئیں اے۔ ایس لئی اپنے ہر کمال نوں اللہ پاک دا فضل سمجھنا چاہیدا اے نہ کہ اپنیاں بانواں دا نتیجہ۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ حنین دی جنگ وچ دوڑ جان والے مسلمان مومن ای رہے، اوہناں دی معافی ہو گئی، اوہناں تے اللہ پاک نے سکون اتاریا۔ ہن جیہڑا اوہناں تے اعتراض کرے اوہ ایہناں آیتاں دا مخالف اے، تے نالے ایہہ نس جان والے ای واپس ہوئے تے اوہناں نے معرکہ فتح کیتا ایس لئی ایہہ فتح، پچھلی خطا دا کفارہ ہو گئی۔

عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّمَا

دیوے گا تے اللہ بخشن والا مہربان اے (27) اے ایمان والیو! مشرک

الْمُشْرِكُوْنَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا ۚ

بالکل ناپاک نیں① تے ایس سال توں بعد اوہ مسجدِ حرام دے نیڑے نہ آ سکن②

وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيْكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَآءَ ؕ اِنَّ

تے جے تہانوں محتاجی دا ڈر اے تے بڑی چھیتی اللہ اپنے فضل توں جے چاہوے گا تہانوں دولت مند کر دیوے گا بے شک

اللّٰهَ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ

اللہ علم والا حکمت والا اے (28) اوہ لوک جیہناں نوں کتاب دِتی گئی اوہناں وچوں جیہڑے اللہ تے ایمان نئیں لیاندے تے نہ ای

الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُوْنَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَلَا يَدِيْنُوْنَ دِيْنَ

آخرت دے دن تے نہ ای اوہناں چیزاں نوں حرام قرار دیندے نیں جیہناں نوں اللہ تے اوہدے رسول نیں حرام کیتا اے تے نہ اوہ

الْحَقِّ مِنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَّدٍ وَّهُمْ

سچے دین تے چل دے نیں اوہناں نال جہاد کرو ایتھوں تک کہ اوہ ذلیل ہو کے اپنے ہتھاں نال جزیہ

صٰغِرُوْنَ ﴿٢٩﴾ ع وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ عُزَيْرُ ۨ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصٰرَى الْمَسِيْحُ ع ٤ ٥ ١٠

دین (29) تے یہودیاں آکھیا: عزیر اللہ دا پُتر اے تے عیسائیاں نیں آکھیا: مسیح

ابْنُ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ ۚ يُضَاهِـُٔوْنَ قَوْلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ

اللہ دا پُتر اے۔ ایہہ ایہناں دی اپنے مونھ توں آکھی ہوئی گل اے، ایہہ پہلے دے کافراں وانگوں گل

حاشیہ ① ... ایتھے مشرکاں نوں باطن دے اعتبار نال ناپاک قرار دِتا گیا اے کہ اوہ کفر تے شرک دی پلیتی توں لبڑے ہوئے نیں۔ ② ... ایس آیت وچ مسلماناں نوں ایہہ حکم دِتا گیا کہ ایس سال یعنی 9 ہجری توں بعد مشرک مسجدِ حرام دے نیڑے نہ آ سکن، نہ حج لئی نہ عمرہ لئی۔ ایتھے اصل حکم مسجدِ حرام شریف وچ آون توں روکن دا سی تے باقی ساری دنیا دیاں مسجداں وچ آون دے بارے وی حکم ایہہ اے کہ کافر مسجداں وچ نئیں آ سکدے، خاص کر کافراں نوں غلبے دے طور تے مسجد وچ لیانا شدید حرام اے۔

قَبْلُ ؕ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿٣٠﴾ اِتَّخَذُوْٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ

کردے نیں۔ اللہ اوہناں نوں مارے، کتھے مونھ دے پرنے جاندے نیں؟ (30) اوہناں نیں اپنے پادریاں تے درویشاں

اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَالْمَسِيْحَ ابْنَ مَرْيَمَ ۚ وَمَآ اُمِرُوْٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوْٓا

نوں اللہ توں علاوہ رب من لیا تے مسیح بن مریم (نوں وی) حالاں اوہناں نوں صرف ایہہ حکم دِتا گیا سی کہ اوہ

اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ سُبْحٰنَهٗ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٣١﴾ يُرِيْدُوْنَ اَنْ

اِک معبود دی عبادت کرن، اوہدے علاوہ کوئی معبود نئیں، اوہ اوہناں دے شرک توں پاک اے① (31) ایہہ چاہندے نیں کہ

يُّطْفِـُٔوْا نُوْرَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَاْبَى اللّٰهُ اِلَّآ اَنْ يُّتِمَّ نُوْرَهٗ وَلَوْ كَرِهَ

اپنے منہ نال اللہ دا نور نوں بجھا دین حالاں اللہ اپنے نور نوں پورا کیتے بغیر نئیں منّے گا بھاویں

الْكٰفِرُوْنَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ بِالْهُدٰى وَدِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهٗ

کافر پسند نہ کرن (32) اوہی اے جیہنے اپنا رسول ہدایت تے سچے دین دے نال گھلیا تاں کہ ایہنوں

عَلَى الدِّيْنِ كُلِّهٖ ۙ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُوْنَ ﴿٣٣﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ كَثِيْرًا

سارے دیناں تے تے غالب کردیوے بھاویں مشرک پسند نہ کرن② (33) اے ایمان والیو! بے شک بوہت سارے

النصف

حاشیہ ① ... یہودیاں تے عیسائیاں نے اپنے پادریاں تے عالماں نوں معبود بنا کے اوہناں دی کوئی باقاعدہ عبادت نئیں کیتی سی بلکہ خدا دے حکم نوں چھڈ کے اوہناں دے حکم نوں اپنے لئی شریعت بنا لیا سی تےایسے نوں اللہ پاک نے فرمایاکہ اوہناں نے خدا بنا لئے۔ ایس توں پتا لگا کہ اللہ تے رسول دے مقابلے وچ جیہدی دینی اطاعت کیتی جاوے گی تے ایویں اے جیویں اوہنوں رب بنا لیا گیا۔ ساڈے ایتھے جیہڑے اسلام دے حکماں نوں عالماں، ولیاں، نیک بندیاں دی دینی سوچ دی روشنی وچ قبول کیتا جاندا اے اوہدا یہودیاں تے عیسائیاں دے عملی طریقے نال کوئی تعلق نئیں ایس لئی کہ ایہہ بالکل اللہ پاک تے اوہدے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اطاعت اے تے بڑیاں آیتاں تے حدیثاں وچ ایہدا ثبوت موجود اے۔

② ... غلبے توں دلیلاں تے طاقت دوہاں اعتبار توں غلبہ مراد اے۔ دلیلاں دے اعتبار توں اِنج کہ دینِ اسلام نے اپنی سچائی تے جیہڑیاں دلیلاں پیش کیتیاں نیں اوہناں نوں کوئی غلط ثابت نئیں کر سکیا تے طاقت دے اعتبار توں اِنج کہ کئی صدیاں تک دنیا وچ صرف دینِ اسلام ای غالب سی تے ہن آئندہ وی ایہدا کامل ظہور اودوں ہووے گا جدوں حضرت امام مہدی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ دنیا وچ تشریف لیان گے۔

مِّنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَاْكُلُوْنَ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّوْنَ

پادری تے روحانی درویش جھوٹھے طریقے نال لوکاں دا مال کھا جاندے نیں① تے

عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ

اللہ دی راہ توں روک دے نیں تے اوہ لوک جیہڑے سونا چاندی جمع کردے نیں تے اوہنوں اللہ دی

سَبِيْلِ اللّٰهِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۙ﴿۳۴﴾ يَّوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ

راہ وچ خرچ نئیں کردے② اوہناں نوں درداں والے عذاب دی خش خبری سناؤ (34) جس دن اوہ مال دوزخ دی اگ وچ تپایا جاوے گا

فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوْبُهُمْ وَظُهُوْرُهُمْ ؕ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ

فیر ایہدے نال ایہناں دے متھیاں تے ایہناں دے پاسیاں تے ایہناں دیاں کنڈاں نوں داغیا جائے گا (تے آکھیا جاوے گا) ایہہ اوہ مال اے جیہڑا تسیں اپنے لئی جمع کر کے رکھیا سی

فَذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُوْنَ ﴿۳۵﴾ اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُوْرِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ

تے اپنے جمع کرن دا مزہ چکھو (35) بے شک مہینیاں دی گنتی اللہ دے نیڑے اللہ دی کتاب وچ باراں

شَهْرًا فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَآ اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ؕ

مہینے نیں جدوں توں اوہنے اسمان تے زمین بنائے، ایہناں وچ چار مہینے حرمت والے نیں۔

ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ ۙ فَلَا تَظْلِمُوْا فِيْهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِيْنَ

ایہہ سدھا دین اے تے ایہناں مہینیاں وچ اپنی جان تے ظلم نہ کرو تے مشرکاں نال ہر حال وچ

حاشیہ ① ... یہودیاں تے عیسائیاں دے پادری تے روحانی درویش مال حاصل کرن لئی دینی حکم بدل دیندے، اپنی کتاباں وچ رد و بدل کردے تے پچھلیاں کتاباں وچوں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دیاں بیان کیتیاں صفتاں تے لکھیاں ہوئیاں آیتاں وچ غلط مطلب تے تبدیلیاں کر دیندے سن۔ ایس آیت توں ایہہ وی پتا لگا کہ دین دا علم ایس لئی حاصل کرنا تاں کہ ایہدے ذریعے دنیا دا مال تے دولت، عزت، عہدہ تے رعب مل جاوے ایہہ بوہت بھیڑا تے اپنی آخرت نوں تباہ کر دین والا کم اے۔ ② ... سونا چاندی تے ہور قسماں دے مال اکٹھا کرنا حرام نئیں ہاں ایہناں دی زکوٰۃ نہ دینا گناہ اے۔ مال دی اوہ تھوڑی مقدار وی ایس وعید وچ شامل اے جیہدے تے زکوٰۃ فرض اے تے نہ دِتی جاوے جد کہ ایس بوہتے مال تے کوئی وعید نئیں جیہدی زکوٰۃ دِتی جاوے۔

كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُوْنَكُمْ كَآفَّةً ۭ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ۝٣٦ اِنَّمَا النَّسِيْۗءُ زِيَادَةٌ

لڑو جویں اوہ تہاڈے نال ہر ویلے لڑ دے نیں ① تے جان لو اللہ پرہیزگاراں دے نال اے (36) مہینیاں نوں آگے پچھے کرنا ② کفر وچ ترقی کرنا اے، ③

فِي الْكُفْرِ ۭ يُضَلُّ بِهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُحِلُّوْنَهٗ عَامًا وَّيُحَرِّمُوْنَهٗ عَامًا لِّيُوَاطِـــُٔوْا عِدَّةَ

ایہدے نال اوہناں کافراں نوں گمراہ کیتا جاندا اے جیہڑے اِک سال کسے حرمت والے مہینے نوں حلال قرار دے دیندے نیں تے اِک سال اوہنوں حرام قرار دیندے نیں تاں کہ

مَا حَرَّمَ اللّٰهُ فَيُحِلُّوْا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ ۭ زُيِّنَ لَهُمْ سُوْۗءُ اَعْمَالِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

اللہ دے حرام کیتے ہوئے مہینیاں دی گنتی پوری کر دین تے اللہ دے حرام کیتے ہوئے نوں حلال کر لین۔ ④ ایہناں دے بھیڑے کم ایہناں لئی چنگے بنا دتے گئے تے اللہ

الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ۝٣٧ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَا لَكُمْ اِذَا قِيْلَ لَكُمُ انْفِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ع ١٤

کافراں نوں ہدایت نئیں دیندا (37) اے ایمان والیو! تہانوں کیہ ہویا اے؟ جدوں تہانوں آکھیا جائے کہ اللہ دی راہ وچ نکلو

اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ ۭ اَرَضِيْتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ ۚ فَمَا مَتَاعُ

تے زمین نال لگ جاندے او۔ ⑤ کیہ تسیں آخرت دی بجائے دنیا دی زندگی تے راضی ہو گئے؟ تے آخرت دے مقابلے وچ

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيْلٌ ۝٣٨ اِلَّا تَنْفِرُوْا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ۙ وَّ

دنیا دی زندگی دا ساز و سامان بوہت ای تھوڑ اے (38) جے تسیں نکلو گے نئیں تے اوہ تہانوں دردناں والی سزا دیوے گا تے

حاشیہ ① ... ایہدا مطلب ایہہ اے کہ مشرکاں دے خلاف جنگ کرن وچ اِک دوجے نال تعاون تے مدد کرنا تے اوہناں دے خلاف جنگ وچ بزدلی تے کم ہمتی دا مظاہرہ نہ کرو تے نہ ای پچھے ہٹو تے اے اللہ دے بندیو! اپنے دشمن مشرکاں دے خلاف جنگ کرن وچ اکٹھے تے متفق ہو جاؤ۔ ② ... عربی لفظ" نَسِیء" دا لغوی معنی اے" ویلے نوں پچھے کرنا" تے ایتھے ایس توں مراد حرمت والے مہینے دی حرمت نوں دوجے مہینے ول ہٹا دینا اے، جاہلیت دے زمانے وچ عرب والے مہینیاں دی حرمت تے عظمت نوں من دے تے سن پر جنگ دے زمانے وچ ایہناں دی حرمت نوں دوجے مہینیاں ول منتقل کر دیندے سن جویں محرم دی بجائے صفر دے مہینے نوں حرمت والا قرار دے کے محرم وچ جنگ کردے رہندے سن۔ ایتھے اوہناں دے ایس عمل ول اشارا کیتا گیا اے۔ ③ ... کفر وچ زیادتی توں مراد ایہہ اے کہ اول تے اوہ لوک اُنج ای کافر سن یا فیر مہینے آگے پچھے کرکے حرام نوں حلال سمجھن دے کفر وچ پیندے سن تے ایہہ تے ہور کفر وچ زیادتی ہو گئی۔ ④ ... یعنی حرمت والے تے چار مہینے ای نیں ایہدی تے پابندی کردے نیں پر ایہناں دی خاصیت توڑ کے اللہ پاک دے حکم دی مخالفت کردے نیں کہ جیہڑا مہینہ حرام سی اوہنوں حلال کر لیا تے ایہدی جگہ دوجے نوں حرام قرار دے دِتا۔ ⑤ ... شریعتِ مطہرہ دے بھاری فرماناں نوں تے سخت عبادتاں توں غیر اختیاری بھار محسوس ہونا جیہنوں طبعی کراہت کہندے نیں جویں سردی دے موسم وچ ٹھنڈے پانی نال وضو کرنا بھاری لگنا وغیرہ ایہہ گناہ تے فسق نئیں بلکہ معاف اے۔

يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوْهُ شَيْـًٔا ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝٣٩ اِلَّا

تہاڈی جگہ تے دوجے لوکاں نوں لے آوے گا تُسیں اوہدا کجھ نئیں وگاڑ سکو گے تے اللہ ہر شے تے قادر اے (39) جے تسیں ایس (نبی) دی

تَنْصُرُوْهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ثَانِيَ اثْنَيْنِ اِذْ هُمَا

مدد نہ کرو گے تے اللہ ایہناں دی مدد فرما چکیا اے جدوں کافراں نیں ایہناں نوں (ایہناں دے وطن وچوں) کڈھ دِتا سی جد کہ ایہہ دو وچوں دوسرے سن ① جدوں

فِي الْغَارِ اِذْ يَقُوْلُ لِصَاحِبِهٖ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا ۚ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلَيْهِ

دونویں غار وچ سن، جدوں ایہہ اپنے سنگی نوں فرمارے سن ② غم نہ کرو، بے شک اللہ ساڈے نال اے تے اللہ نے اوہدے تے سکون نازل فرمایا ③

وَاَيَّدَهٗ بِجُنُوْدٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِيْنَ كَفَرُوا السُّفْلٰى ۭ وَكَلِمَةُ اللّٰهِ

تے اوہناں لشکراں دے نال اوہدی مدد فرمائی جو تسیں نئیں ویکھے تے اوہنے کافراں دی گل نوں تھلے کر دِتا ④ تے اللہ دی گل

هِيَ الْعُلْيَا ۭ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝٤٠ اِنْفِرُوْا خِفَافًا وَّثِقَالًا وَّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِكُمْ

ای بڑی وڈی اے ⑤ اللہ ڈاڈی حکمت والا اے (40) تُسیں تکلیف تے آسانی وچ او ہر حال وچ روانہ ہوو تے اپنے مالاں

وَاَنْفُسِكُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝٤١ لَوْ كَانَ

تے اپنی جاناں دے نال اللہ دے راہ تے جہاد کرو۔ جے تسیں سمجھو تے ایہہ تہاڈے لئی بہتر اے (41) جے

عَرَضًا قَرِيْبًا وَّسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوْكَ وَلٰكِنْۢ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۭ وَ

آسانی نال ملن والا مال ہندا تے درمیانہ جیا سفر ہندا تے اوہ ضرور تہاڈے پچھے ٹُر دے پر مشکل والا سفر ایہناں تے بوہت دور پئے گیا تے

حاشیہ ① ... دو ہستیاں توں مراد نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے سیدنا ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰهُ عَنْه نیں۔ ② ... حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰهُ عَنْه دا صحابی ہونا آپ اللہ پاک نے بیان فرمایا، ایہہ شرف آپ دے علاوہ ہور کسے صحابی نوں عطا نہ ہویا۔ ③ ... اللہ پاک دا خصوصیت دے نال حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰهُ عَنْه تے سکون نازل فرمانا وی اوہناں دی فضیلت دی دلیل اے۔ ایہہ فضیلت ایس قول تے اے کہ عَلَيْهِ دی ضمیر دا مرجع ابو بکر نیں۔ ④ ... کافراں دی گل توں مراد شرک یا کفر دی دعوت اے یا ایس توں مراد نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں شہید کرن دی اوہ سازش اے جیہدے وچ کافر کامیاب نہ ہو سکے۔ ⑤ ... اللہ پاک دی گل توں مراد توحید یا اسلام دی دعوت اے یا ایس توں مراد اللہ پاک دا وعدہ اے کہ اللہ پاک اپنے حبیب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی مدد فرمائے گا۔

سَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ ۚ يُهْلِكُوْنَ اَنْفُسَهُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ

ہن اللہ دی قسم کھان گے کہ ساڈے وچ طاقت ہندی تے اسیں تہاڈے نال ضرور نکلدے۔ ایہہ اپنے آپ نوں ماردے پئے نیں تے اللہ جان دا اے

اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿٤٢﴾ عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ ۚ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِيْنَ ع ٦ ٥ ١٢

کہ ایہہ بے شک جھوٹھے نیں ① (42) اللہ تہانوں معاف کرے، تُسیں ایہناں نوں اجازت کیوں دے دِتی؟ جدوں تک تہاڈے سامنے سچے لوک ظاہر نہ

صَدَقُوْا وَتَعْلَمَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٤٣﴾ لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ

ہو جاندے تے تُسیں جھوٹھیاں نوں نہ جان لیندے ② (43) تے جیہڑے لوک اللہ تے قیامت تے ایمان رکھدے نیں اوہ تہاڈے کولوں اپنے

الْاٰخِرِ اَنْ يُّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالْمُتَّقِيْنَ ﴿٤٤﴾ اِنَّمَا

مالاں تے جاناں دے نال جہاد توں بچن لئی چھٹی نئیں منگن گے تے اللہ پرہیز گاراں نوں چنگی طراں جان دا اے (44) تہاڈے

يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوْبُهُمْ فَهُمْ

کولوں چھٹی اوہی لوک منگدے نیں جیہڑے اللہ تے قیامت اُتے ایمان نئیں رکھدے تے ایہناں دے دل شک وچ پئے ہوئے نیں تے اوہ

فِيْ رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُوْنَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوْجَ لَاَعَدُّوْا لَهٗ عُدَّةً وَّلٰكِنْ كَرِهَ

اپنے شک وچ حیران پریشان نیں (45) تے جے ایہناں دا نکلن دا ارادہ ہندا تے ایہدے لئی کجھ تے سامان تیار کردے ③ پر اللہ نوں

اللّٰهُ انْۢبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيْلَ اقْعُدُوْا مَعَ الْقٰعِدِيْنَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوْا فِيْكُمْ

ایہناں دا اُٹھنا ای پسند نئیں تے اوہنے ایہناں وچ سستی پیدا کر دِتی تے آکھ دِتا گیا: تُسیں بیٹھے رہن والیاں دے نال بیٹھے رہو ④ (46) جے اوہ تہاڈے نال نکل دے تے

حاشیہ ① ... منافقاں دی ایس معافی توں پہلے خبر دے دینی غیبی خبر تے نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت دی دلیل اے تے فیر جویں فرمایا سی اُنج ای پیش آیا تے اوہناں نیں ایہی معذرت کیتی تے جھوٹھیاں قسماں کھادیاں۔ ② ... نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اللہ پاک نے پہلے اپنے معاف کرن دی خش خبری دِتی تے فیر تربیت فرمائی کہ تُسیں اوہناں منافقاں نوں جہاد توں پچھے رہ جان دی اجازت کیوں دِتی۔ ایس توں آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے پاک دل نوں تسلی وی دے دِتی گئی تے تربیت وی۔ ③ ... اللہ پاک دا علم تے یقیناً قطعی اے پر ساڈے لئی ایہدے وچ اِک نکتہ اے کہ بوہت ساریاں چیزاں دا اعتبار نشانیاں توں وی کیتا جاندا اے جویں ایتھے منافقاں دا جہاد لئی کوئی سامان تیار نہ کرنا ایس گل دی نشانی اے کہ اوہناں نیں جہاد دا ارادہ ای نئیں کیتا سی۔ ④ ... بیٹھے رہن والیاں توں مراد عورتاں، بچے، مریض تے معذور لوک نیں۔

مَّا زَادُوْكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَّلَاْ اَوْضَعُوْا خِلٰلَكُمْ يَبْغُوْنَكُمُ الْفِتْنَةَ ۚ وَفِيْكُمْ سَمّٰعُوْنَ

ایہہ تہاڈے نقصان وچ زیادتی ای کردے تے تہاڈے وچ فساد پاؤن لئی دوڑدے پھردے نیں تے تہاڈے وچ ایہناں دے جاسوس موجود نیں

لَهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٧﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوْا لَكَ

تے اللہ ظالماں نوں چنگی طراں جان دا اے (47) بے شک اوہ پہلے ای فتنہ تے فساد چاہندے سن تے اے حبیب! اوہناں نیں پہلے وی تہاڈے لئی

الْاُمُوْرَ حَتّٰى جَآءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّقُوْلُ

پُٹھے منصوبے بنائے سن ایتھوں تک کہ حق آ گیا تے اللہ دا دین غالب ہو گیا بھاویں ایہہ ایہنوں پسند نئیں کردے سن (48) تے ایہناں وچوں کوئی تہانوں اِنج آکھدا اے

ائْذَنْ لِّيْ وَلَا تَفْتِنِّيْ ؕ اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوْا ؕ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيْطَةٌۢ

کہ مینوں چھٹی دے دیو تے مینوں فتنے وچ نہ پاؤ، سن لوو! ایہہ فتنے وچ ای پے ہوئے نیں① تے بے شک ایہہ دوزخ کافراں نوں

بِالْكٰفِرِيْنَ ﴿٤٩﴾ اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۚ وَاِنْ تُصِبْكَ مُصِيْبَةٌ يَّقُوْلُوْا

گھیرے ہوئے اے (49) جے تہانوں بھلائی پہنچدی اے تے ایہناں نوں بھیڑا لگدا اے تے جے تہانوں کوئی مصیبت پہنچدی اے تے کہندے نیں:

قَدْ اَخَذْنَآ اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَّهُمْ فَرِحُوْنَ ﴿٥٠﴾ قُلْ لَّنْ يُّصِيْبَنَآ اِلَّا مَا

اسیں پہلے ای اپنا احتیاطی اختیار کر لیا سی تے خوشیاں منادے ہوئے واپس جاندے نیں (50) تُسیں فرماؤ: سانوں اوہی پہنچے گا جو

كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا ۚ هُوَ مَوْلٰىنَا ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ

اللہ نے ساڈے لئی لکھ دِتا اے② اوہ ساڈی مدد کرن والا اے تے مسلمان نوں اللہ تے ای بھروسہ کرنا چاہیدا اے ③ (51) تُسیں فرماؤ: تُسیں ساڈے

حاشیہ ① ... ایتھے فتنے توں مراد نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال کفر کرنا، تکلیف قبول کرن توں مونھ پھیرنا تے مسلماناں دی مخالفت تے اڑے رہنا اے۔ ② ... ہر مسلمان نوں ایہہ عقیدہ رکھنا چاہیدا کہ اے اوہنوں اوہی مصیبت پہنچے گی جیہڑی اللہ نے اوہدے مقدر وچ لکھ دِتی اے تے اوہ اوہنوں اپنی جان توں آپ دور کرن تے قادر نئیں۔ ہور ایہہ اے کہ ایس مسئلے وچ بحث تے غور و فکر کرن توں بچنا چاہیدا اے ایس لئی کہ تقدیر دے مسئلے وچ بحث تے غرو و فکر ایمان دی بربادی دا سبب بن سکدے نیں۔ ③ ... منافق دنیا دا سامان، چھیتی ملن والی تے فانی لذتاں تے بھروسہ کردے نیں تے مسلماناں نوں چاہیدا اے کہ اللہ پاک تے ای بھروسہ کرن تے اوہدی رضا تے راضی رہن۔

تَرَبَّصُوْنَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ ؕ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُّصِيْبَكُمُ

اُتے دو چنگیاں صفتاں وچوں اِک نوں اڈیک رہے او① تے اسیں تہاڈے اُتے اڈیک رہے آں کہ اللہ تہانوں

اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِّنْ عِنْدِهٖٓ اَوْ بِاَيْدِيْنَا ۚ فَتَرَبَّصُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُّتَرَبِّصُوْنَ ﴿٥٢﴾ قُلْ

اپنے ولوں یا ساڈے ہتھوں عذاب دیوے تے تسیں وی اڈیکو تے اسیں (وی) اڈیکنے آں (52) تسیں فرماؤ: کہ

اَنْفِقُوْا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَّنْ يُّتَقَبَّلَ مِنْكُمْ ؕ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿٥٣﴾ وَ

تسیں خش دلی نال خرچ کرو یا بغیر خشی توں (بہرحال) تہاڈے کولوں کسے وی صورت قبول نئیں کیتا جائے گا② بے شک تسیں نافرمان قوم وچوں او (53) تے

مَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقٰتُهُمْ اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَبِرَسُوْلِهٖ وَ

ایہناں دے صدقے قبول کرن توں ایہہ گل روک اے کہ اوہناں نیں اللہ تے اوہدے رسول دے نال کفر کیتا تے

لَا يَاْتُوْنَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُوْنَ اِلَّا وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ﴿٥٤﴾ فَلَا تُعْجِبْكَ

اوہ نماز ول سستی تے کاہلی نال ای آوندے نیں③ تے نہ چاہندیاں ہویاں ای مال خرچ کردے نیں④ (54) تے تہانوں ایہناں دے مال

اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ ؕ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا

تے ایہناں دی اولاد حیرانگی وچ نہ پاوے،⑤ اللہ ایہی چاہندا اے کہ ایہناں چیزاں دے ذریعے دنیا دی زندگی وچ ایہناں توں آرام تے سکون دور کر دیوے

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ جہاد کرن تے یا تے فتح تے غنیمت ملے گی یا شہادت نصیب ہووے گی۔

② ... ایہہ آیت بھاویں خاص منافقاں لئی اے پر ایہدا حکم عام اے ایس لئی ہر اوہ بندہ جیہڑا اللہ پاک دی رضا دی نیت توں خرچ نہ کرے بلکہ ریا کاری، ناں بناؤن تے وکھاؤن لئی خرچ کرے تے اوہ قبول نئیں کیتا جاوے گا۔ ③ ... ایس آیت توں پتا لگا کہ نماز وچ سستی کرنا منافقاں دا طریقہ اے، ایس لئی ہر مسلمان نوں چاہیدا اے کہ اوہ نماز وچ سستی کرن توں بچے۔

④ ... اللہ دی راہ وچ خرچ کرن توں دل تنگ ہونا منافقاں دا طریقہ اے۔ ایس لئی اللہ پاک دی راہ وچ خرچ کیتا جاوے تے خش دلی نال خرچ کیتا جاوے۔ ⑤ ... ایس آیت وچ خطاب بھاویں نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے نال اے پر ایس توں مراد مسلمان نیں تے آیت دا معنی ایہہ اے کہ تسیں ایہناں منافقاں دے مال تے اولاد اُتے ایہہ سوچ کے حیران نہ ہوو کہ جدوں ایہہ مردود نیں تے ایہناں نوں اینا مال کیوں ملیا؟ ایس وچ اِک حکمت ایہہ اے کہ اللہ پاک چاہندا اے کہ ایہناں چیزاں دے ذریعے دنیا دی زندگی وچ اوہناں توں سکون تے آرام دور کر دیوے کہ محنت نال جمع کرن، تکلیف نال ایہدی راکھی کرن تے حسرت نال چھڈ کے مرن۔

وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ ؕ وَ

تے کفر دی حالت وچ ایہناں دی روح نکلے (55) تے (منافق) اللہ دیاں قسماں کھاندے نیں کہ اوہ تہاڈے وچوں نیں حالاں

مَاهُمْ مِّنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَّفْرَقُوْنَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُوْنَ مَلْجَاً اَوْ مَغٰرٰتٍ

اوہ تہاڈے وچوں نئیں نیں پر اوہ لوک ڈردے نیں (56) جے ایہناں نوں کوئی پناہ گاہ یا غار یا کتے سما جاون دی جگہ

اَوْ مُدَّخَلًا لَّوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّلْمِزُكَ

مل جاندی تے اوہ چھیتی کردے ہوئے اودھر پھر جان گے (57) تے ایہناں وچوں کوئی اوہ اے جیہڑا صدقے ونڈن وچ تہاڈے تے اعتراض کردا اے تے جے

فِي الصَّدَقٰتِ ۚ فَاِنْ اُعْطُوْا مِنْهَا رَضُوْا وَاِنْ لَّمْ يُعْطَوْا مِنْهَآ اِذَا هُمْ

ایہناں نوں اوہناں (صدقیاں) وچوں کجھ دے دِتا جاوے تے اوہ راضی ہو جاندے نیں تے جے ایہناں نوں اوہناں وچوں کجھ نہ دِتا جاوے تے اوس ویلے

يَسْخَطُوْنَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوْا مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ ۙ وَقَالُوْا حَسْبُنَا

ناراض ہو جاندے نیں ① (58) تے (کِنا چنگا ہندا) جے اوہ ایہدے تے راضی ہو جاندے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول نیں اوہناں نوں عطا فرمایا تے کہندے کہ

اللّٰهُ سَيُؤْتِيْنَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَرَسُوْلُهٗٓ ۙ اِنَّآ اِلَى اللّٰهِ رٰغِبُوْنَ ﴿٥٩﴾ ع ١٣

سانوں اللہ کافی اے۔ بڑی چھیتی اللہ تے اوہدا رسول سانوں اپنے فضل توں ہور زیادہ عطا فرماون گے ② بے شک اسیں اللہ ای دے ول اپنی توجہ رکھن والے آں (59)

اِنَّمَا الصَّدَقٰتُ لِلْفُقَرَآءِ وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْعٰمِلِيْنَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ

زکوٰۃ ③ صرف فقیراں تے بالکل محتاجاں تے زکوٰۃ دی وصولی لئی مقرر کیتے ہوئے لوکاں تے اوہناں لئی اے جیہناں دے دِلاں وچ اسلام دی

حاشیہ ① ...ایہہ گل اخلاص نہ ہون دی نشانی اے کہ جدوں تک فیدہ ملدا رہوے اودوں تک راضی، خش نیں، تے جدوں فیدہ ملنا بند ہو جاوے تے برائیاں کرنیاں شروع کردتی جاون۔ اَج وی کسے بندے دے دوجے نال مخلص ہون دا ایہی پیمانہ اے کہ جے کوئی بندہ ساڈے کولوں فیدہ حاصل کردے ویلے تے خش تے راضی ہووے تے تعریفاں کرے تے فیدہ مُک جاون تے سلام لینا گوارا نہ کرے فیر تےایہہ مخلص نہ ہوون دی نشانی اے۔ ② ... ایس توں پتا لگا اللہ پاک تے اوہدے رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم عطا فرماندے نیں تے آئندہ وی عطا فرمان گے بلکہ اللہ پاک جو دیندا اے اوہ نبی پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے ذریعے دیندا اے۔ ③ ... ایس آیت وچ عربی لفظ "صَدَقَہ" توں مراد زکوٰۃ اے تے ایتھے زکوٰۃ خرچ کرن دی جگہ بیان کیتی گئی اے۔

قُلُوْبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغٰرِمِيْنَ وَفِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ؕ فَرِيْضَةً

محبت پا دِتی جاوے① تے غلام آزاد کران وچ تے قرض داراں لئی تے اللہ دے راہ وچ (جاون والیاں لئی) تے مسافراں لئی اے۔ ایہہ اللہ دا

مِّنَ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٦٠﴾ وَمِنْهُمُ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ النَّبِيَّ وَيَقُوْلُوْنَ

مِتھیا حکم اے تے اللہ علم والا، حکمت والا اے (60) تے ایہناں وچوں کجھ اوہ نیں جیہڑے نبی نوں ستاندے نیں تے کہندے نیں

هُوَ اُذُنٌ ؕ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَرَحْمَةٌ

اوہ تے کن نیں۔ تسیں فرماؤ تہاڈی بہتری لئی کن نیں، اوہ اللہ تے ایمان رکھدے نیں تے مسلماناں دی گل تے یقین کردے نیں تے تہاڈے

لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ ؕ وَالَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ رَسُوْلَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٦١﴾

وچوں جیہڑے مسلمان نیں اوہناں لئی رحمت نیں تے جیہڑے اللہ دے رسول نوں تکلیف دیندے نیں اوہناں لئی دردناں والا عذاب اے② (61)

يَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوْكُمْ ۚ وَاللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗٓ اَحَقُّ اَنْ يُّرْضُوْهُ اِنْ

(اے مسلمانو!) تہاڈے سامنے اللہ دیاں قسماں کھاندے نیں تاں کہ تہانوں راضی کر لین حالاں اللہ تے اوہدا رسول ایس گل دے زیادہ حق دار نیں کہ

كَانُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّهٗ مَنْ يُّحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاَنَّ لَهٗ نَارَ الثلثة

لوک اوہنوں راضی کرن③ جے اوہ ایمان والے نیں (62) کیہ اوہناں نوں پتا نئیں کہ جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کرے تے اوہدے لئی

جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيْهَا ؕ ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيْمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ الْمُنٰفِقُوْنَ اَنْ تُنَزَّلَ

دوزخ دی اگ اے۔ جیہدے وچ اوہ ہمیشہ رہوے گا۔ ایہی بڑی ذلالت اے (63) منافقین ایس گل توں ڈردے نیں کہ ایہناں دے

حاشیہ ① ... عربی لفظ "مُؤَلَّفَةُ الْقُلُوْب" توں مراد اوہ لوک نیں جیہناں دے دِلاں وچ اسلام دی محبت پاؤنا تے اوہناں نوں اسلام ول مائل کرنا یا اسلام تے پکا قائم رکھنا مقصد ہووے، ایہہ وی زکوٰۃ دے حقداراں وچ داخل نیں پر صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دے اجماع دی وجہ توں ایہہ زکوٰۃ دے حقدار نئیں رے ایس لئی کہ جدوں اللہ پاک نے اسلام نوں غلبہ دِتا تے ہن ایہدی لوڑ نئیں ری تے ایہہ اجماع حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ دے زمانے وچ ہویا سی۔ ② ... ایس آیت وچ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اللہ پاک دی بارگاہ وچ عزت تے مقام دا پتا لگدا اے کہ نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں دُکھ دین والیاں نوں دردناں والے عذاب دی وعید دِتی گئی اے۔ ③ ... آیت دے ایس لفظ وچ واحد دی ضمیر ایس لئی ذکر کیتی گئی کہ اللہ پاک دی رضا اوہدے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی رضا وچ کوئی فرق نئیں، دوہاں دی رضا دا اِک ای حکم اے۔

عَلَيْهِمْ سُوْرَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ ؕ قُلِ اسْتَهْزِءُوْا ۚ اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ

خلاف کوئی ایہو جئی سورت نازل کر دِتی جاوے جو ایہناں دے دل دیاں گلّیاں گلاں دس دیوے۔ ① تسیں فرماؤ: مذاق اڈالوو، بے شک اللہ ایس چیز نوں ظاہر کرن والا اے

مَّا تَحْذَرُوْنَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُوْلُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوْضُ وَنَلْعَبُ ؕ قُلْ

جیہدے توں تُسیں ڈردے او (64) تے اے محبوب! جے تُسیں ایہناں کولوں پچھو تے کہین گے اسیں تے صرف ہاسے کھیڈے پئے ساں۔ تُسیں فرماؤ:

اَبِاللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ وَرَسُوْلِهٖ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوْا قَدْ كَفَرْتُمْ

کیہ تُسیں اللہ تے اوہدیاں آیتاں تے اوہدے رسول نال ہاسہ مذاق کردے او ② (65) بہانے نہ بناؤ تُسیں ایمان

بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ ؕ اِنْ نَّعْفُ عَنْ طَآئِفَةٍ مِّنْكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوْا

ظاہر کرن توں بعد کافر ہو گئے او۔ ③ جے اسیں تہاڈے وچوں کسے نوں معاف کر دیئے تے دوجیاں نوں عذاب دیاں گے کیوں کہ اوہ

مُجْرِمِيْنَ ﴿٦٦﴾ ع اَلْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ بَعْضُهُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۘ يَاْمُرُوْنَ بِالْمُنْكَرِ ع ۸ وقف لازم

مجرم نیں (66) منافق مرد تے منافق عورتاں سارے اِکو ای نیں، بھیڑے کماں دا حکم دیندے نیں

وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوْفِ وَيَقْبِضُوْنَ اَيْدِيَهُمْ ؕ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ ؕ اِنَّ

تے چنگے کماں توں روک دے نیں ④ تے اپنے ہتھ بند رکھدے نیں۔ اوہناں نیں اللہ نوں بھلا دِتا تے اوہنے ایہناں نوں چھڈ دِتا، بے شک

حاشیہ ① ایہناں عربی لفظاں ''عَلَيْهِمْ''، ''تُنَبِّئُهُمْ'' تے ''قُلُوْبِهِمْ'' وچ موجود ضمیراں دے متعلق مفسرین دے وکھرے وکھرے قول نیں، اِک قول ایہہ اے کہ پہلے دو لفظاں وچ موجود ضمیراں توں مسلمان تے تیسرے لفظ وچ موجود ضمیر توں منافق مراد نیں۔ دوجا قول ایہہ اے کہ پہلے لفظ وچ موجود ضمیر توں مسلمان تے دوجے دو لفظاں وچ موجود ضمیر توں منافق مراد نیں تے تیجا قول ایہہ اے کہ تِناں لفظاں وچ موجود ضمیراں توں مراد منافق نیں۔ تِناں صورتاں وچ آیت دا ترجمہ وکھرا ہو جاوے گا۔ ② منافقاں نیں اللہ پاک دی نئیں بلکہ حضور اکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی توہین کیتی سی پر ایتھے فرمایا گیا '' کیہ تُسیں اللہ پاک تے اوہدیاں آیتاں تے اوہدے رسول تے ہاسہ مذاق کردے او۔ '' ایس توں پتا لگا پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نبی دی توہین اللہ پاک دی توہین اے تے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا مذاق اُڈانا اللہ پاک تے اوہدیاں ساریاں آیتاں دا مذاق اُڈانا اے۔ ③ جس بندے نے حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی شان وچ اکراہِ شرعی (مجبوری) توں بغیر ایہو جئے کلمے آکھے جیہڑے عرف وچ توہین تے گستاخی لئی خاص ہوون تے اوہ نیت تے نیت توں بغیر دے فرق توں بغیر قضاً تے دیانۃً دونویں طراں کافر اے۔ ④ برائی دا حکم دینا بھلائی توں روکنا منافق دا کم اے۔ افسوس بوہت سارے مسلمان گھرانیاں وچ وی گناہواں دی ترغیب دینا تے نیکی توں روکنا ویکھیا جاندا اے جویں فلماں ڈرامے ویکھنے تے بے پردگی دا آکھیا جاندا اے، داڑھی رکھن بلکہ کسے وی طراں مذہبی حلیہ اپنان توں منع کیتا جاندا اے۔

الْمُنٰفِقِيْنَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْكُفَّارَ

اوہ ای نافرمان نیں (67) اللہ نے منافق مرداں تے منافق عورتاں نال دوزخ دی اگ

نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ هِيَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ

دا وعدہ کیتا اے جیہدے وچ ایہہ ہمیشہ رہن گے، اوہ (دوزخ) ایہناں لئی بڑی اے تے اللہ نے اوہناں تے لعنت فرمائی تے اوہناں لئی ہمیشہ رہن والا

مُّقِيْمٌ ﴿٦٨﴾ كَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوْٓا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَّاَكْثَرَ اَمْوَالًا

عذاب اے (68) (اے منافقو!) جویں تہاڈے توں پہلے لوک تہاڈے توں طاقت وچ زیادہ پکے تے مال تے اولاد دی کثرت وچ

وَّاَوْلَادًا ؕ فَاسْتَمْتَعُوْا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ

تہاڈے توں ودھ کے سن ① فیر اوہناں نیں اپنے (دنیادے) حصے دا مزہ لیا تے تُسیں وی اونج ای اپنے حصے دا مزہ لووو ② جویں تہاڈے توں پہلے والیاں نے

الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِيْ خَاضُوْا ؕ اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ

اپنے حصیاں دا فیدہ حاصل کیتا تے تسیں ایسے طراں بیہودگی وچ پے گئے جویں اوہ بیہودگی وچ پئے سن۔ اوہناں لوکاں دے

اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٦٩﴾ اَلَمْ يَاْتِهِمْ

سارے عمل دنیا تے آخرت وچ برباد ہو گئے تے اوہی لوک گھاٹے وچ نیں (69) کیہ ایہناں کول

نَبَاُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوْحٍ وَّعَادٍ وَّثَمُوْدَ ۙ وَقَوْمِ اِبْرٰهِيْمَ وَ

اوہناں توں پہلے لوکاں (یعنی) نوح دی قوم تے عاد تے ثمود تے ابراہیم دی قوم تے مدین تے موہدیاں ہو جاون والی

اَصْحٰبِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكٰتِ ؕ اَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۚ فَمَا كَانَ

بستیاں دے رہن والیاں دی خبر نہ آئی؟ اوہناں دے کول بوہت سارے رسول روشن نشانیاں لے کے تشریف لیائے تے

حاشیہ ① ... دنیا دا مال تے دولت دی کثرت تے بندیاں دی طاقت دی زیادتی کوئی کامیابی دی نشانی نئیں بلکہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ کامیابی، ایمان تے تقویٰ تے پرہیز گاری نال اے۔ ② ... اللہ پاک دیاں نعمتاں توں کافر تے مومن دوہاں نوں حصہ ملدا اے پر کافر ایہناں توں صرف دنیا دا نفع حاصل کردا اے جد کہ مومن ایہناں توں دین تے دنیا دوہاں توں منافع کماندا اے۔

اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿٧٠﴾ وَالْمُؤْمِنُوْنَ وَ

اللہ اوہناں تے ظلم کرن والا نئیں سی① بلکہ اوہ آپ ای اپنی جاناں تے ظلم کر رہے سن (70) تے مسلمان مرد تے

الْمُؤْمِنٰتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۘ يَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ

مسلمان عورتاں اِک دوجے دے سنگی نیں، نیکی دا حکم دیندے نیں برائی توں

عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيْعُوْنَ

روک دے نیں تے نماز قائم کردے نیں تے زکوٰۃ دیندے نیں تے اللہ تے اوہدے رسول دا

اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۭ اُولٰۗىِٕكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٧١﴾

حکم من دے نیں۔② ایہہ اوہ نیں جیہناں تے بڑی چھیتی اللہ رحم فرمائے گا بے شک اللہ بڑی حکمت والا اے (71)

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ

اللہ نے مسلمان مرداں تے مسلمان عورتاں نال جنتاں دا وعدہ فرمایا اے جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں پئیاں نیں،

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَمَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِيْ جَنّٰتِ عَدْنٍ ۭ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ

ایہناں وچ ہمیشہ رہن گے تے عدن دے باغاں وچ ستھرے گھراں دا (وعدہ فرمایا اے) تے اللہ دی رضا

اَكْبَرُ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٧٢﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَ ع ١٥

سب توں وڈی چیز اے۔ ایہی بڑی کامیابی اے (72) اے غیب دیاں خبراں دین والے نبی! کافراں تے

وقف لازم

حاشیہ ① ... ایتھے ظلم توں مراد بے قصور نوں سزا دینا اے تے اللہ پاک ہر قسم دے ظلم توں پاک اے، اوہ جو کجھ کردا اے یا کرے گا اوہ بالکل عدل تے انصاف اے۔ ② ... ایس توں پہلی آیتاں وچ منافقاں دے تے ایتھے مخلص ایمان والیاں دی جو صفتاں بیان ہویاں اوہناں نوں سامنے رکھدیاں ہویاں عام طور تے سارے مسلماناں نوں چاہیدا اے کہ اوہ غور کرن کہ ایہناں دے عمل کیہڑے لوکاں نال ملدے نیں؟ جے ایہناں دے عمل مخلص ایمان والیاں نال ملدے نیں تے اوہ اللہ پاک دے ایس احسان دا شکر ادا کرن تے جے عمل منافقاں نال ملدے ہوون تے اوہناں نوں چاہیدا اے کہ اپنے عملی حالت ٹھیک کرن دی پوری کوشش کرن تے مخلص ایمان والیاں ورگیاں صفتاں اپناون تاں کہ اوہ منافقاں بارے دسی گئی وعید وچ شامل ہوون توں بچ سکن۔

الْمُنٰفِقِيْنَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ؕ وَمَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُوْنَ

منافقاں نال جہاد کرو① تے اوہناں تے سختی کرو② اوہناں دا ٹھکانہ دوزخ اے تے کنی بھیڑی واپس پھرن دی جگہ اے (73) منافقین

بِاللّٰهِ مَا قَالُوْا ؕ وَلَقَدْ قَالُوْا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوْا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ وَ

اللہ دی قسم کھاندے نیں کہ اوہناں نیں کجھ نئیں آکھیا حالاں کہ اوہناں نیں یقیناً کفریہ گل آکھی اے تے اوہ اسلام توں بعد کافر ہو گئے تے

هَمُّوْا بِمَا لَمْ يَنَالُوْا ۚ وَمَا نَقَمُوْٓا اِلَّآ اَنْ اَغْنٰىهُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ مِنْ

اوہناں نیں اوس چیز دا ارادہ کیتا جو اوہناں نوں نہ ملیا③ تے ایہناں نوں ایہی بھیڑا لگا کہ اللہ تے اوہدے رسول نیں ایہناں نوں

فَضْلِهٖ ۚ فَاِنْ يَّتُوْبُوْا يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَاِنْ يَّتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا

اپنے فضل توں غنی کر دِتا تے جے اوہ توبہ کرن تے اوہناں لئی بہتر ہووے گا تے جے اوہ مونھ پھیرن تے اللہ ایہناں نوں

اَلِيْمًا ۙ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿٧٤﴾

دنیا تے آخرت وچ سخت عذاب دیوے گا تے اوہناں لئی زمین وچ نہ کوئی حمایت کرن والا ہووے گا تے نہ مدد کرن والا (74)

وَمِنْهُمْ مَّنْ عٰهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰىنَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُوْنَنَّ

تے اوہناں وچ کجھ اوہ نیں جیہناں نیں اللہ نال وعدہ کیتا ہویا اے کہ جے اللہ سانوں اپنے فضل توں دیوے گا تے اسیں ضرور صدقہ دیواں گے④ تے اسیں ضرور

حاشیہ ① ... منافقاں نال جہاد حجت قائم کرن دے نال ہووے گا تے ہر اوہ بندہ جیہدے عقیدے وچ فساد ہووے اوہدے بارے وچ وی ایہی حکم اے کہ حجت تے دلیلاں دے نال اوہدے نال جہاد کیتا جاوے تے جِنا وی ہو سکے اوہدے نال سختی والا سلوک کیتا جاوے۔ ② ... دین تے ایمان دے دشمناں تے سختی کرنا اخلاقی طور تے اسلامی تعلیمات دے خلاف نئیں تے نہ ای ایہہ شدت پسندی اے بلکہ ایہہ بالکل اسلام دی تعلیمات تے اللہ پاک دا حکم اے پر ناجائز سختی یاں اسلامی تعلیمات دے خلاف قتل تے فساد ضرور حرام اے۔ ③ ... ایس توں مراد منافقاں دا نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں سواری توں ڈیگن دا ارادہ اے، یا ایہہ مطلب اے کہ منافقاں نیں نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی رضا دے بغیر عبداللہ بن اُبی دی تاج پوشی دا ارادہ کیتا سی جیہڑا پورا نہ ہویا۔ ④ ... ایہہ آیت اِک بندے ثعلبہ بن ابی طالب دے بارے نازل ہوئی، اوہنے بارگاہ رسالت وچ اپنے مالدار ہوون لئی دعا دی درخواست کیتی تے ایس گل تے بار بار ضد کیتی، تے فیر نبی پاک دی دعا دی برکت نال اوہنوں بوہت سارا مال عطا ہویا، بعد وچ اوہنے زکوٰۃ دین توں انکار کر دِتا تے جدوں اوہدے بارے آیت نازل ہوئی تے ایہہ زکوٰۃ لے کے حاضر ہویا پر حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اللہ دے حکم توں اوہدی زکوٰۃ قبول کرن توں انکار کر دِتا۔

مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّآ اٰتٰىهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ بَخِلُوْا بِهٖ وَتَوَلَّوْا وَّهُمْ

نیکاں وچوں ہو جاواں گے (75) تے جدوں اللہ نے اپنے فضل نال عطا فرمایا تے اوہدے وچ کنجوسی کرن لگے تے

مُّعْرِضُوْنَ ﴿٧٦﴾ فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِيْ قُلُوْبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهٗ بِمَآ

مونھ پھیر کے واپس ہو گئے (76) تے اللہ نے انجام دے طور تے اوس دن تک لئی اوہناں دے دِلاں وچ منافقت پا دِتی جس دن اوہ اوہناں نال ملن گے کیوں کہ

اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوْهُ وَبِمَا كَانُوْا يَكْذِبُوْنَ ﴿٧٧﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ

اوہناں نے اللہ نال وعدہ کرکے وعدہ خلافی کیتی تے جھوٹھ بولدے رے (77) کیہ ایہناں نوں پتا نئیں سی کہ

اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰىهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ﴿٧٨﴾ اَلَّذِيْنَ

اللہ ایہناں دے دل دی ہر لُکی گل تے ایہناں دی ہر کُھسر پُھسر جان دا اے تے ایہہ کہ اللہ سارے غیباں نوں چنگی طراں جان دا اے (78) تے اوہ جیہڑے

يَلْمِزُوْنَ الْمُطَّوِّعِيْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ فِي الصَّدَقٰتِ وَالَّذِيْنَ

دل کھول کر خیرات دین والے مسلماناں اُتے تے اوہناں تے جیہڑے اپنی محنت مشقت جِنا ای پاندے نیں

لَا يَجِدُوْنَ اِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُوْنَ مِنْهُمْ ۙ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ ۖ

عیب لاندے نیں فیر اوہناں دا مذاق اڈاندے نیں تے اللہ اوہناں نوں ایہناں دے مذاق اڈان دی سزا دیوے گا

وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٧٩﴾ اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ۭ اِنْ تَسْتَغْفِرْ

تے اوہناں لئی درداں والا عذاب اے① (79) (اے حبیب!) تُسیں ایہناں دی مغفرت منگو یا نہ منگو، جے تسیں

حاشیہ ① ... ایس آیت توں تن چیزاں پتا چلیاں (1) جیہڑے لوک صحابہ کرام رَضِیَ اللہُ عَنْہُم دی عبادت نوں نفاق یا وکھاوے والی عبادت آکھدے نیں، نالے صحابہ کرام رَضِیَ اللہُ عَنْہُم تے اعتراض کردے نیں اوہ منافق اے (2) نیک لوکاں دا نیکی تے مذاق اُڑانا منافقاں دا کم اے۔اَج وی بوہت سارے مسلمان اکھوان والیاں نوں فلماں، ڈرامیاں توں پیڑ نئیں ہندی پر دینی طور طریقیاں تے عمل کرن، دین حلیہ اپناون، دین دا ناں لین توں پیڑ ہندی اے تے اوہدا مذاق اڑاندے نیں (3) نیک بندیاں دا مذاق اڈانا، اوہناں تے تہمت لاؤنی، رب تعالی نال مقابلہ کرنا اے تے اللہ پاک اپنے بندیاں دا بدلا لیندا اے۔

لَهُمْ سَبْعِيْنَ مَرَّةً فَلَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ

ستر واری وی ایہناں دی بخشش منگو گے تے اللہ کدے وی ایہناں دی بخشش نئیں فرمائے گا۔ ایہہ ایس لئی کہ ایہہ اللہ

وَرَسُوْلِهٖ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٨٠﴾ ع فَرِحَ الْمُخَلَّفُوْنَ ١٠ ع ١٢

تے اوہدے رسول نال کفر کردے سن ① تے اللہ فاسقاں نوں ہدایت نئیں دیندا ② (80) پچھے رہ جان والے ایس گل تے خُش ہوئے

بِمَقْعَدِهِمْ خِلٰفَ رَسُوْلِ اللّٰهِ وَكَرِهُوْٓا اَنْ يُّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ

کہ اوہ اللہ دے رسول دے پچھے بیٹھے رے تے اوہناں نوں ایہہ گل پسند نئیں سی کہ اپنے مالاں

وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَقَالُوْا لَا تَنْفِرُوْا فِي الْحَرِّ ؕ قُلْ نَارُ

تے اپنی جاناں دے نال اللہ دے راہ تے جہاد کرن تے اوہناں نیں آکھیا: ایس گرمی وچ نہ نکلو۔ تُسیں فرماؤ: دوزخ دی اگ

جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا ؕ لَوْ كَانُوْا يَفْقَهُوْنَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوْا قَلِيْلًا وَّلْيَبْكُوْا

بڑی زیادہ گرم اے۔ کسے طراں ایہہ لوگ سمجھ لیندے (81) تے ایہناں نوں چاہیدا کہ تھوڑا جیا ہس لین تے بوہت زیادہ

كَثِيْرًا ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَاِنْ رَّجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى طَآئِفَةٍ

روون ③ (ایہہ) ایہناں دے عملاں دا بدلہ اے (82) فیر اے حبیب! جے اللہ تہانوں ایہناں وچوں کسے جماعت ول واپس لے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ منافقاں نوں نہ بخشن دی وجہ دسی گئی اے کہ اوہ اللہ پاک تے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے منکر نیں تے جیہڑا ایہناں دا منکر ہووے تے نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اوہدے لئی اپنی رحمت عامہ دی بِنا تے دعا وی کر دین، فیر وی اللہ پاک اوہنوں نئیں بخشے گا۔ ایس نہ بخشن وچ حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی عظمت دا اظہار اے کہ آپ دا منکر جنت وچ نئیں جا سکدا۔ کافر نوں مغفرت دی دعا توں فیدہ نئیں ہندا۔ ② ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ جیہڑے ایمان توں خارج ہوون، جدوں تک اوہ کفر تے قائم رہن گے اللہ پاک اوہناں نوں ہدایت نئیں دیندا۔ ③ ... ایس آیت وچ منافقاں نوں تھوڑا ہسن تے بوہتا روون دا حکم نئیں دِتا گیا بلکہ منافقاں دی حالت دی خبر دین دے طور تے کلام کیتا گیا اے۔آیت دا معنی ایہہ اے کہ منافق بھاویں اپنی ساری زندگی ہسن تے خشیاں مناؤن ایہہ گھٹ اے ایس لئی کہ دنیا اینی لمی ہوون دے باوجود وی بڑی گھٹ اے تے آخرت وچ ایہناں دا غم تے رونا بوہت زیادہ ہووے گا ایس لئی کہ آخرت دی سزا ہمیشہ لئی ہووے گی، کدی ختم نہ ہووے گی تے ختم ہو جاون والی چیز نہ ختم ہوون والے دے مقابلے وچ تھوڑی ای اے۔ ایس آیت وچ بھاویں منافقاں نال کلام اے پر ایس توں ہٹ کے ہر حال وچ ایہی حکم دِتا گیا اے کہ تھوڑا ہسن تے زیادہ رویا کرن۔

مِّنْهُمْ فَاسْتَاْذَنُوْكَ لِلْخُرُوْجِ فَقُلْ لَّنْ تَخْرُجُوْا مَعِيَ اَبَدًا وَّ

جاوے تے اوہ تہاڈے کولوں جہاد وچ نال نکلن لئی اجازت منگن تے تسیں فرما دینا کہ تُسیں کدی وی میرے نال نہ ٹرنا تے

لَنْ تُقَاتِلُوْا مَعِيَ عَدُوًّا ؕ اِنَّكُمْ رَضِيْتُمْ بِالْقُعُوْدِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوْا

کدے وی میرے نال کسے دشمن نال نہ لڑو۔ تُسیں پہلی واری بیٹھے رہن نوں پسند کیتا تے (ہن) پچھے رہ جاون والیاں نال

مَعَ الْخٰلِفِيْنَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِّنْهُمْ مَّاتَ اَبَدًا وَّلَا تَقُمْ عَلٰى

بیٹھے رہوو① (83) تے اوہناں وچوں کسے دی میت تے کدی نمازِ جنازہ نہ پڑھنا تے نہ اوہدی قبر تے

قَبْرِهٖ ؕ اِنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَمَاتُوْا وَهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٨٤﴾

کھلونا۔ بے شک اوہناں نیں اللہ تے اوہدے رسول نال کفر کیتا تے نافرمانی دی حالت وچ مر گئے② (84)

وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ ؕ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّعَذِّبَهُمْ بِهَا

تے اوہناں دے مال تے اولاد تہانوں حیرانگی وچ نہ پاؤن۔ اللہ ایہی چاہندا اے کہ ایہناں نوں اوہدے ذریعے

فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٨٥﴾ وَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ

دنیا تے سزا دیوے تے کفر دی حالت وچ اوہناں دی روح نکل جاوے (85) تے جدوں کوئی سورت نازل کیتی جاندی اے

حاشیہ ① ایس توں ثابت ہویا کہ جیہڑے بندے توں دھوکہ تے فریب ظاہر ہووے اوس توں تعلق ختم کر دینا تے اوس توں وکھ ہو جانا چاہیدا اے تے صرف اسلام دا دعویدار ہون تے کسے نوں اپنے نال ملا لین دی اجازت نئیں ہندی۔ اج جیہڑے لوکیں آکھدے نیں کہ ہر کلمہ پڑھن والے نوں نال ملا لوو تے اوہدے نال اتفاق تے اتحاد کرو ایہہ ایس قرآنی حکم دے بالکل خلاف اے۔ ② ایس آیت وچ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں منافقاں دے جنازے دی نماز تے اوہناں دے دفن وچ شرکت کرن توں منع فرمایا گیا اے۔ یاد رہوے کہ جے کوئی کافر مر جاوے تے مسلمان تے لازم اے کہ اوہدے مرن تے نہ اوہدے لئی دعا کرے تے نہ ای اوہدی قبر تے کھلووے۔ افسوس! ایس زمانے وچ حال ایہہ اے کہ جے مسلماناں دے ملک وچ کوئی وڈھا کافر مر جاندا اے تے مسلماناں دی سربراہی دے دعوے کرن والے اوہدے مرن تے اِنج افسوس دا اظہار کردے نیں جویں ایہناں دا کوئی اپنا وڈا فوت ہو گیا ہووے تے جے اوہدی قبر بنی ہووے تے اوہدے اُتے کھلو کے دعاواں منگدے نیں۔ ایہہ دعا بالکل حرام اے۔

اَنْ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوْا مَعَ رَسُوْلِهِ اسْتَاْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ

کہ اللہ تے ایمان لیاؤ تے اوہدے رسول دے نال رَل کے جہاد کرو تے ایہناں دے قوت تے طاقت رکھن والے تہاڈے توں چھٹی منگدے

مِنْهُمْ وَقَالُوْا ذَرْنَا نَكُنْ مَّعَ الْقٰعِدِيْنَ ﴿٨٦﴾ رَضُوْا بِاَنْ يَّكُوْنُوْا مَعَ

نیں تے کہندے نیں سانوں چھڈ دیو تاں کہ پچھے رہن والیاں نال ہوجاون① (86) ایہناں نوں ایہہ پسند آیا کہ پچھے رہن والی

الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿٨٧﴾ لٰكِنِ الرَّسُوْلُ وَ

عورتاں نال ہو جاون تے اوہناں دے دِلاں تے مہر لا دِتی گئی اے تے اوہ کجھ سمجھدے نئیں② (87) پر رسول تے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ جٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ؕ وَاُولٰٓئِكَ

جیہڑے اوہناں نال ایمان لیائے اوہناں نیں اپنے مالاں تے جاناں دے نال جہاد کیتا تے

لَهُمُ الْخَيْرٰتُ ۫ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٨٨﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ

اوہناں دے لئی بھلائیاں نیں تے ایہی کامیاب ہوون والے نیں (88) تے اللہ نیں اوہناں لئی جنتاں تیار کر رکھیاں نیں

ع ١١ ١٧ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٨٩﴾ ع وَجَآءَ

جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں، ہمیشہ ایہناں وچ رہن گے۔③ ایہی وڈی کامیابی اے (89) تے بہانے

الْمُعَذِّرُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِيْنَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَ

بناؤن والے پنڈ والے آئے تاں کہ اوہناں نوں چھٹی دے دِتی جاوے تے اللہ تے اوہدے رسول نال جھوٹھ بولن والے

حاشیہ ① ... قدرت دے باوجود دینِ اسلام دی مدد نہ کرنا منافقاں دا کم اے، ایس لئی جتھے وی مسلمان مظلوم ہوون یا اوہناں دا عقیدہ خراب کیتا جا ریا ہووے اوتھے قدرت رکھن والے دوجے مسلماناں نوں اپنی حیثیت دے مطابق بہتری دی پوری کوشش کرنی چاہی دی اے۔ ② ... یعنی اوہناں دے کفر تے نفاق دی وجہ توں ایہناں دے دِلاں تے مہر لا دِتی گئی تے اوہ کجھ سمجھدے نئیں کہ جہاد وچ کیہ کامیابی تے سعادت اے تے بہہ رہن وچ کس طراں دی بربادی تے بدبختی اے۔ ③ ... جنتی اپنی اپنی جنت دے پورے پورے مالک ہوون گے۔ اوتھے صرف پروہنیاں وانگوں بغیر ملکیت دے نہ ہوون گے پراوہناں دی خدمت پروہنیاں وانگوں ہووے گی۔

رَسُوْلَهٗ ؕ سَيُصِيْبُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٩٠﴾ لَيْسَ عَلَى

بیٹھے رہے۔ اوہناں وچوں کافراں نوں بڑی چھیتی درداں والا عذاب پہنچے گا (90) ماڑیاں اُتے

الضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ مَا يُنْفِقُوْنَ

تے بیماراں تے خرچ کرن دی طاقت نہ رکھن والیاں تے

حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوْا لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ؕ مَا عَلَى الْمُحْسِنِيْنَ مِنْ سَبِيْلٍ ؕ

کوئی حرج نئیں جدکہ اوہ اللہ تے اوہدے رسول دے خیر خواہ رہن۔ ① نیکی کرن والیاں تے کوئی راہ نئیں

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٩١﴾ وَّلَا عَلَى الَّذِيْنَ اِذَا مَآ اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ

تے اللہ بخشن والا مہربان اے (91) تے نہ اوہناں تے کوئی حرج اے جیہڑے تہاڈے کول ایس لئی آوندے نیں تاں کہ تسیں اوہناں نوں سواری دے دیو (پر

قُلْتَ لَآ اَجِدُ مَآ اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ ۖ تَوَلَّوْا وَّاَعْيُنُهُمْ تَفِيْضُ مِنَ

تُسیں) فرمادیندے او: میرے کول تہاڈے لئی کوئی ایہو جئی شے نئیں جیہدے تے تہانوں سوار کر دیواں تے اوہ ایس حال وچ واپس جاندے نیں کہ اوہناں دیاں اکھاں

الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوْا مَا يُنْفِقُوْنَ ﴿٩٢﴾ ؕ اِنَّمَا السَّبِيْلُ عَلَى الَّذِيْنَ

وچوں ایس غم توں اتھرو وگ رے ہوون کہ اوہ خرچ کرن دی طاقت نئیں رکھدے (92) پچھ گچھ تے اوہناں لوکاں توں اے جیہڑے

يَسْتَاْذِنُوْنَكَ وَهُمْ اَغْنِيَآءُ ۚ رَضُوْا بِاَنْ يَّكُوْنُوْا مَعَ الْخَوَالِفِ ۙ

مال دار ہوون دے باوجود تہاڈے توں چھٹی منگدے نیں۔ ایہناں نوں ایہہ پسند اے کہ عورتاں دے نال پچھے بیٹھے رہن

وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٩٣﴾

تے اللہ نے اوہناں دے دِلاں تے مہر لا دِتی تے اوہ کجھ نئیں جان دے (93)

حاشیہ ① ... جھوٹھے بہانے بناؤن والیاں دا ذکر فرمان دے بعد سچے عذر پیش کرن والیاں دے بارے فرمایا کہ ایہناں اُتوں جہاد دا فرض ہونا ختم اے۔ ایہہ کون لوک نیں؟ ایہناں دے تِن درجے بیان فرمائے۔ پہلا درجہ ضعیف جیویں کہ بڈھے، بچے، عورتاں تے وہ بندہ وی ایہناں وچ داخل اے جیہڑا پیدائشی، کمزور، ضعیف تے ماڑہ ہوئے، دوجا درجہ بیمار، ایہدے وچ اَنھے، لنگڑے، اپاہج وی داخل نیں۔ تیجا درجہ اوہ لوک جیہڑے خرچ کرن دی طاقت نئیں رکھدے تے جہاد دا سامان جیہناں کول نہ ہووے، ایہہ لوک رہ جان تے ایہناں تے کوئی گناہ نئیں۔

يَعْتَذِرُوْنَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ ؕ قُلْ لَّا تَعْتَذِرُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ لَكُمْ

جدوں تسیں اوہناں کول واپس جاؤ گے تے ایہہ تہاڈے نال بہانے بنان گے۔ تسیں فرماؤ: بہانے نہ بناؤ اسیں کدے وی تہاڈی گل تے یقین نئیں کراں

قَدْ نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ ؕ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُوْلُهٗ ثُمَّ تُرَدُّوْنَ

گے اللہ نے سانوں تہاڈیاں خبراں دے دتیاں نیں تے ہن اللہ تے اوہدا رسول تہاڈے کم ویکھے گا فیر تہانوں اوہدے ول پھیریا جاوے گے

اِلٰى عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۹۴﴾ سَيَحْلِفُوْنَ

جیہڑا غیب تے ظاہر نوں جانن والا اے① تے اوہ تہانوں تہاڈے کم دس دیوے گا (94) ہن جدوں تسیں ایہناں ول واپس جاؤ گے

بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوْا عَنْهُمْ ؕ فَاَعْرِضُوْا عَنْهُمْ ؕ اِنَّهُمْ رِجْسٌ ۫

تے ایہہ تہاڈے سامنے اللہ دیاں قسماں کھان گے تاکہ تسیں ایہناں نوں معاف کر دیو تے تسیں ایہناں توں پاسے ای روو ایہہ پلیت نیں

وَّمَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۹۵﴾ يَحْلِفُوْنَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا

تے ایہناں دا ٹھکانا دوزخ اے ایہہ ایہناں دے کماں دا بدلہ اے (95) تہاڈے سامنے قسماں کھاندے نیں تاکہ تسیں ایہناں توں

عَنْهُمْ ۚ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿۹۶﴾ اَلْاَعْرَابُ

راضی ہو جاؤ، تے جے تسیں ایہناں توں راضی ہو (وی) جاؤ تے بے شک اللہ نافرمان لوکاں توں راضی نئیں ہووے گا (96) پنڈ والے (منافق)②

حاشیہ ① ... عربی لفظ "عَالِمُ الْغَيْب" اللہ پاک دی خاص صفت اے یعنی اللہ پاک نے جِناں خاص ہستیاں نوں غیب دا علم عطا فرمایا اے اوہناں دے بارے ایہہ تے کہہ سکنے آں کہ اوہ اللہ پاک دی عطا توں غیب جان دے نیں یا غیب دی خبر رکھدے نیں، پر ایہناں نوں عَالِمُ الْغَيْب نئیں آکھیا جا سکدا ایس لئی کہ ایس لفظ دا استعمال اللہ پاک دے نال خاص اے۔ ② ... یعنی پنڈ وچ رہن والے منافق کفر تے منافقت وچ شہر دے رہن والیاں توں زیادہ سخت نیں۔ اوہدی وجہ ایہہ اے کہ اوہ لوک علم دیاں مجلساں تے عالماں وچ بیٹھن توں دور رہندے نیں، قرآن حدیث تے وعظ و نصیحت نئیں سُن دے۔ اوہ ایسے قابل نیں کہ اللہ پاک نے جیہڑے فرض، سُنّتاں تے احکام اپنے رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے نازل فرمائے نیں اوہناں توں جاہل رہن۔ ایس آیت توں پتا لگا کہ جہالت شدت پیدا کر دی اے۔ ایس لئی جیہڑا بندہ بلا وجہ شدت دا عادی اے اوہ علم توں دور اے۔ ساڈے زمانے وچ اِک گروہ ایہو جئی شدت ول مائل اے کہ ساریاں نوں مشرک قرار دینا اے۔ایہہ شدت وی جہالت دی نشانی اے۔

اَشَدُّ كُفْرًا وَّنِفَاقًا وَّاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوْا حُدُوْدَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى

کفر تے منافقت وچ زیادہ سخت نیں تے ایس قابل نیں کہ ایہناں حکماں توں جاہل رہن جیہڑے اللہ نے اپنے رسول تے

رَسُوْلِهٖ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَّتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ

نازل فرمائے نیں تے اللہ جاننں والا، اے حکمت والا اے (97) تے کجھ پنڈ والے اوہ نیں کہ اوہ جو کجھ اللہ دی راہ وچ خرچ کردے نیں

مَغْرَمًا وَّيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ ؕ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ

اوہنوں تاوان سمجھ دے نیں تے تہاڈے تے گردشاں آون دی اڈیک وچ رہندے نیں۔ بھیڑی گردش ایہناں تے ای اے تے اللہ سنن والا

عَلِيْمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُّؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا

جاننں والا اے (98) تے کوئی پنڈ والے اوہ نیں جیہڑے اللہ تے قیامت تے ایمان رکھدے نیں تے جیہڑے

يُنْفِقُ قُرُبٰتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوٰتِ الرَّسُوْلِ ؕ اَلَآ اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ؕ

خرچ کردے نیں اوہنوں اللہ دے نیڑے ہون دا تے رسول دیاں دعاواں دا ذریعہ سمجھ دے نیں۔ سن لوو! بے شک اوہ ایہناں لئی (اللہ دے) قرب دا ذریعہ نیں۔

سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِيْ رَحْمَتِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٩٩﴾ ع وَالسّٰبِقُوْنَ ع ١٢

بڑی چھیتی اللہ اوہناں نوں اپنی رحمت وچ داخل فرمائے گا① بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (99) تے بے شک مہاجراں

الْاَوَّلُوْنَ مِنَ الْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُمْ بِاِحْسَانٍ ۙ رَّضِيَ

تے انصاراں وچوں پہلے اگلے② تے دوجے اوہ جیہڑے بھلائی نال ایہناں دی فرماں برداری کرن والے نیں ایہناں ساریاں توں

حاشیہ ① ... پتا لگا کہ نیک عملاں وچ اللہ پاک دی رضا دے نال حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی رضا حاصل کرن دی نیت کرنا شرک نئیں بلکہ قبول ہوون دی دلیل اے۔ ایہہ وی پتا لگا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی دعا مبارک ساری کائنات توں وکھری تے نرالی چیز اے ایس لئی کہ ایتھے آیت وچ اللہ پاک دے قرب نال حضور پُرنور دی دعا حاصل ہونا اِک مقصد دے طور تے بیان کیتا گیا اے۔ ② ... پہلے والے مہاجراں توں مراد اوہ صحابہ کرام نیں جیہناں نیں ایمان لیان وچ پہل کیتی تے پچھلے انصار توں مراد بیعتِ عقبہ اولیٰ، بیعتِ عقبہ ثانیہ تے بیعتِ عقبہ ثالثہ وچ شرکت کرن والے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نیں۔

اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ تَحْتَهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ

اللہ راضی ہویا تے ایہہ اللہ توں راضی نیں تے اوہنے اوہناں لئی باغات تیار کر رکھے نیں جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں، ہمیشہ ہمیشہ

فِيْهَآ اَبَدًا ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١٠٠﴾ وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِّنَ الْاَعْرَابِ مُنٰفِقُوْنَ ۛؕ

ایہناں وچ رہن گے، ایہی وڈی کامیابی اے (100) تے تہاڈے آسے پاسے پنڈاں وچوں کجھ منافق نیں

وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِيْنَةِ ۛؔ مَرَدُوْا عَلَى النِّفَاقِ ۖقف لَا تَعْلَمُهُمْ ؕ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ؕ

وقف منزل

تے کجھ مدینے والے (وی) اوہ منافقت تے اڑ گئے نیں۔ ① تسیں اوہناں نوں نئیں جان دے ② اسیں اوہناں نوں جانن آں۔

سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّوْنَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيْمٍ ﴿١٠١﴾ۚ وَاٰخَرُوْنَ اعْتَرَفُوْا

بڑی چھیتی اسیں اوہناں نوں دو واری عذاب دیاں گے ③ فیر ایہناں نوں وڈے عذاب ول پھیریا جاوے گا (101) تے کجھ لوک جیہناں نیں

بِذُنُوْبِهِمْ خَلَطُوْا عَمَلًا صَالِحًا وَّاٰخَرَ سَيِّئًا ؕ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّتُوْبَ عَلَيْهِمْ ؕ

اپنے گناہواں دا اقرار کیتا تے اوہناں نیں اِک چنگا کم ④ تے دوجا بھیڑا کم ملا دِتا ⑤ بڑی چھیتی اللہ اوہناں دی توبہ قبول فرمائے گا۔

اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٠٢﴾ خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيْهِمْ

بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (102) اے حبیب! تسیں ایہناں دے مال وچوں زکوٰۃ وصول کرو جس توں تسیں ایہناں نوں ستھرا تے پاک صاف

بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿١٠٣﴾

کر دیو تے ایہناں دے حق وچ دعائے خیر کرو بے شک تہاڈی دعا ایہناں دے دِلاں دا سکون اے تے اللہ سننن والا، جاننن والا اے (103)

حاشیہ ① ... ایس آیت توں پتا لگا کہ کسے دے چنگا یا بھیڑا ہون دا فیصلہ صرف جگہ توں نئیں کیتا جا سکدا جویں مدینہ منورہ وچ رہن دے باوجود کجھ لوک منافق تے مذمت دے لائق ای رے، ہاں جے عقیدہ ٹھیک اے تے فیر جگہ دی فضیلت وی کم دیندی اے۔ ② ... حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں منافقاں دا حال جاننن دی ایہہ نفی اوس ویلے کیتی اے جدوں آپ نوں ایہہ علم عطا نئیں ہویا سی۔ بعد وچ ایہدا علم عطا کر دِتا گیا سی۔ ③ ... دو واری عذاب دین توں مراد اے کہ اِک واری تے دنیا وچ ذلت تے قتل دے نال تے دوجی وار قبر وچ عذاب دیاں گے۔ ④ ... ایتھے چنگے عمل توں مراد قصور من لینا تے توبہ کرنا اے، یاں پچھلے غزوات وچ نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نال حاضر ہونا، یاں اطاعت تے تقوے دے سارے کم مراد نیں۔ ایس صورت وچ ایہہ آیت سارے مسلماناں دے بارے ہووے گی۔ ⑤ ... ایتھے بھیڑے عملاں توں تَخَلُّف یعنی جہاد توں رہ جانا مراد اے۔

اَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَاْخُذُ الصَّدَقٰتِ وَ

کیہ اوہناں نوں پتا نئیں کہ اللہ ای اپنے بندیاں دی توبہ قبول کردا اے تے آپ صدقات (اپنے دستِ قدرت وچ) لیندا اے① تے

اَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ اعْمَلُوْا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَ

ایہہ کہ اللہ ای توبہ قبول کرن والا مہربان اے (104) تے تسیں فرماؤ: تسیں عمل کرو، ہن اللہ تے اوہدا رسول

رَسُوْلُهٗ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ؕ وَسَتُرَدُّوْنَ اِلٰى عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا

تے مسلمان تہاڈے کم ویکھن گے تے چھیتی ای تسیں اوہدے ول پھیرے جاؤ گے جیہڑا ہر غیب تے ظاہر نوں جانن والا اے فیر اوہ تہانوں

كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٠٥﴾ وَاٰخَرُوْنَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا

تہاڈے کم دسے گا (105) تے اللہ دا حکم آون تک کجھ دوجیاں نوں پچھے کر دِتا گیا اے② یاں تے اللہ ایہناں نوں عذاب دیوے گا یا

يَتُوْبُ عَلَيْهِمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿١٠٦﴾ وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مَسْجِدًا ضِرَارًا

ایہناں دی توبہ قبول فرما لوے گا تے اللہ جاننں والا حکمت والا اے (106) تے (کجھ منافق) اوہ (نیں) جیہناں نیں نقصان پہنچان لئی

وَّكُفْرًا وَّتَفْرِيْقًۢا بَيْنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَاِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ

تے کفر دی وجہ توں تے مسلماناں وچ تفرقہ پاون لئی تے اوس بندے دی اڈیک وچ مسجد بنائی③ جیہڑا پہلے توں اللہ تے اوہدے رسول

حاشیہ ① ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک صدقیاں نوں قبول کردا اے تے اوہدے تے ثواب عطا فرماندا اے۔

② غزوۂ تبوک توں رہ جان والے دس صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم وچوں ستاں نیں ندامت تے شرمندگی توں اپنے آپ نوں مسجد دے تھماں نال بنھوا لیا سی۔ ایہناں دے جرم نوں قبول کر لینا تے توبہ دی قبولیت دا ذکر اُتے ذکر کیتیاں آیتاں وچ ہویا جد کہ باقی تن صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نیں اوہناں وانگوں ستوناں نال اپنے آپ نوں بنھ کے اپنی توبہ تے شرمندگی دا اظہار نئیں کیتا سی ایس لئی اوہناں دی توبہ دی قبولیت نوں پچھے کر دِتا گیا۔ ایس آیت وچ ایہناں تِناں صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دا ذکر اے۔ ③ ایہہ آیت منافقاں دی اِک جماعت دے بارے نازل ہوئی جیہناں نیں مسجد قبا نوں نقصان پہنچان تے اوہدی جماعت وچ پُھٹ پان لئی اوہدے نیڑے اِک مسجد بنائی سی۔ ایس توں پتا لگا کہ مسجد دے ناں تے وی مسلماناں نوں نقصان پہنچایا جا سکدا اے تے اللہ پاک تے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال دشمنی کیتی جا سکدی اے ایس لئی ایہو جیہاں مسجداں توں دور ریا جاوے جنھے اللہ پاک تے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نقص کڈھن دی کوشش کیتی جاندی اے تے جنھے مسلماناں نوں باطل دی تعلیم دے کے لڑایا جاندا اے۔

مِنْ قَبْلُ ؕ وَلَيَحْلِفُنَّ اِنْ اَرَدْنَاۤ اِلَّا الْحُسْنٰى ؕ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ

دا مخالف اے تے اوہ ضرور قسماں کھان گے کہ اسیں تے صرف بھلائی دا ارادہ کیتا سی تے اللہ گواہ اے کہ اوہ بے شک

لَكٰذِبُوْنَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيْهِ اَبَدًا ؕ لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ

جھوٹھے نیں (107) (اے حبیب!) تسیں ایس مسجد وچ کدی کھڑے نہ ہونا۔ بے شک اوہ مسجد ① جیہدی نیہ پہلے دن توں پرہیز گاری تے

يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُوْمَ فِيْهِ ؕ فِيْهِ رِجَالٌ يُّحِبُّوْنَ اَنْ يَّتَطَهَّرُوْا ؕ وَاللّٰهُ

رکھی گئی اے اوہ ایہدی حقدار اے کہ تسیں اوہدے وچ کھڑے ہوو۔ اوہدے وچ اوہ لوک نیں جیہڑے چنگی طراں پاک ہونا پسند کردے نیں تے اللہ

يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِيْنَ ﴿١٠٨﴾ اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهٗ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَ

چنگی طراں پاک ہون والیاں توں محبت فرماندا اے (108) تے کیہ جیہنے اپنی عمارت دی نیہ اللہ توں ڈر تے اوہدی رضا تے رکھی

رِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهٗ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهٖ فِيْ نَارِ

اوہ بہتر اے یاں جیہنے اپنی عمارت دی نیہ اِک کھائی دے کنارے تے رکھی جیہڑی ڈگن والی اے فیر اوہ عمارت ایس (اپنے بنان والے) نوں لے کے دوزخ دی

جَهَنَّمَ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِيْ بَنَوْا

اگ وچ ڈگ پوے تے اللہ ظالماں نوں ہدایت نئیں دیندا (109) اوہناں دی بنی ہوئی عمارت ہمیشہ اوہناں دے دِلاں وچ

رِيْبَةً فِيْ قُلُوْبِهِمْ اِلَّاۤ اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوْبُهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿١١٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ ع ١٣ ١٢

کھٹکدی روے گی پر ایہہ کہ ایہناں دے دل ٹوٹے ٹوٹے ہو جان۔ تے اللہ علم والا حکمت والا اے (110) بے شک اللہ

اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ؕ يُقَاتِلُوْنَ فِيْ

نے مسلماناں توں ایہناں دیاں جاناں تے ایہناں دے مال ایس بدلے وچ خرید لے کہ ایہناں لئی جنت اے، اوہ اللہ دے راہ

سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُوْنَ وَيُقْتَلُوْنَ ۟ قف وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰىةِ وَالْاِنْجِيْلِ وَ

وچ جہاد نیں تے قتل کر دے نیں تے شہید ہندے نیں۔ ایہہ اوہدے ذمۂ کرم تے سچا وعدہ اے، توریت تے انجیل تے

حاشیہ ① ... ایس توں مراد مسجد قبا اے تے مفسرین دا اِک قول ایہہ وی اے کہ ایس توں مسجد مدینہ مراد اے۔

الْقُرْاٰنِ ؕ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوْا بِبَيْعِكُمُ الَّذِيْ بَايَعْتُمْ بِهٖ ؕ

قرآن وچ تے اللہ توں ودھ اپنے وعدے نوں پورا کرن والا کون اے؟ تے اپنے ایس سودے تے خشیاں مناؤ جیہڑا سودا تسیں کیتا اے

وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١١١﴾ اَلتَّآئِبُوْنَ الْعٰبِدُوْنَ الْحٰمِدُوْنَ السَّآئِحُوْنَ

تے ایہی وڈی کامیابی اے (111) توبہ کرن والے، عبادت کرن والے، حمد کرن والے، روزہ رکھن والے،

الرّٰكِعُوْنَ السّٰجِدُوْنَ الْاٰمِرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَالنَّاهُوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ

رکوع کرن والے، سجدہ کرن والے، نیکی دا حکم دین والے برائی توں روکن والے تے

الْحٰفِظُوْنَ لِحُدُوْدِ اللّٰهِ ؕ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِيْنَ

اللہ دیاں حداں دی راکھی کرن والے نیں① تے مسلماناں نوں (جنت دی) خش خبری سنا دیو (112) نبی تے ایمان والیاں دے

اٰمَنُوْٓا اَنْ يَّسْتَغْفِرُوْا لِلْمُشْرِكِيْنَ وَلَوْ كَانُوْٓا اُولِيْ قُرْبٰى مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ

لائق نئیں کہ اوہ مشرکاں لئی بخشش دی دعا منگن بھاویں اوہ رشتہ دار ہون② جدکہ اوہناں لئی واضح ہو گیا اے

لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيْمَ لِاَبِيْهِ اِلَّا عَنْ

کہ اوہ دوزخی نیں③ (113) تے ابراہیم دا اپنے باپ دی بخشش لئی دعا کرنا صرف اِک وعدے دی وجہ توں سی جیہڑا

حاشیہ ① ... اللہ پاک نے بندیاں نوں جنے حکماں دا پابند کیتا اے تے اوہ عبادتاں دے معاملیاں تے مشتمل نیں۔ ایہناں وچوں جیہڑے کماں نوں کرن دا حکم دِتا تے اوہناں نوں پورا کرنا تے جِنا توں منع کیتا اوہناں توں رُک جانا اللہ پاک دیاں حداں دی راکھی کرنا اے۔ عام لفظاں وچ ایہہ کہہ سکنے آں اللہ پاک دے حقوق تے بندیاں دے حقاں دوہاں نوں پورا کرن والے اللہ پاک دیاں حداں دی راکھی کرن والے نیں۔ ایس توں پتا لگا اسلام وچ دوہاں چیزاں دی اہمیت اے۔ ایہہ نئیں کہ اللہ پاک دے حقوق وچ مگن ہو کے بندیاں دے حق چھڈ دیو تے بندیاں دے حق وچ مصروف ہو کے اللہ پاک دے حقوق توں غافل پو جان۔ ساڈے وچ ایہہ کمیاں تے زیادتیاں بڑیاں پائی جاندی نیں، تے ایہہ دین توں جہالت دی وجہ توں اے۔ ② ... نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اپنے چاچے ابوطالب نوں فرمایا سی کہ میں تہاڈے لئی استغفار کراں گا جدوں تک مینوں منع نہ فرمایا گیا تے اللہ پاک نے ایہہ آیت نازل فرما کے منع فرما دِتا۔ ③ ... کسے مشرک دا مرن تک مسلمان نہ ہونا ایس گل دی نشانی اے کہ اوہ کافر مریا ایس لئی اوہدے تے اسلام دے احکام لاگو نئیں ہندے۔ پر حقیقت حال دی خبر اللہ پاک نوں اے جویں کسے دا مردے ویلے تک مسلمان رہنا اوہدے اسلام تے مرن دی نشانی اے بھاویں اوہدے خاتمے دا حال سانوں نئیں پتا۔ ایہی ایس آیت کریمہ دا مقصد اے۔

مَّوْعِدَةٍ وَّعَدَهَآ اِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗٓ اَنَّهٗ عَدُوٌّ لِّلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ ؕ اِنَّ اِبْرٰهِيْمَ

اوہناں نیں اوہدے نال کر لیا سی ① فیر جدوں ابراہیم لئی ایہہ بالکل واضح ہو گیا کہ اوہ اللہ دا دشمن اے تے اوہدے توں بیزار ہو گئے۔ بے شک ابراہیم

لَاَوَّاهٌ حَلِيْمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًۢا بَعْدَ اِذْ هَدٰىهُمْ حَتّٰى

بوہت آہ و زاری کرن والا، بوہت برداشت کرن والا سی (114) تے اللہ دی ایہہ شان نئیں کہ کسے قوم نوں ھدایت دین تو بعد اوہناں گمراہ کر دیوے

يُبَيِّنَ لَهُمْ مَّا يَتَّقُوْنَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَهٗ مُلْكُ

جدوں تک اوہناں نوں صاف نہ دس دے کہ کیہڑی شے توں اوہناں نیں بچنا اے۔ بے شک اللہ سب کجھ جاندا اے (115) بے شک اللہ ای دے لئی

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ؕ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّ

اسماناں تے زمین دی بادشاہت اے اوہ زندہ کردا اے تے اوہ ماردا اے تے اللہ توں علاوہ نہ تہاڈا کوئی حمایتی اے تے

لَا نَصِيْرٍ ﴿١١٦﴾ لَقَدْ تَّابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِيْنَ

نہ مدد کرن والا (116) بے شک اللہ دی رحمت متوجہ ہوئی نبی اُوتے تے اوہناں مہاجراں تے انصاراں اُوتے ② جیہناں نیں اوکھے

اتَّبَعُوْهُ فِيْ سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْۢ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيْغُ قُلُوْبُ فَرِيْقٍ مِّنْهُمْ

ویلے نبی دی فرماں برداری کیتی ③ حالاں کہ نیڑے سی کہ ایہناں وچوں کجھ لوکاں دے دل ڈِگنگے ہو جاندے

ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّهٗ بِهِمْ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١٧﴾ وَّعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِيْنَ

فیر اللہ دی رحمت ایہناں ول متوجہ ہوئی۔ بے شک اوہ ایہناں تے بوہت مہربان، بڑا رحم فرمان والا اے (117) تے اوہناں تِناں تے (وی رحمت ہوئی) جیہناں

حاشیہ ① ... ایس توں اوہ وعدہ مراد اے جیہڑا حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے آزر نال اوہدی مغفرت دی دعا لئی کیتا سی۔ ② ... نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم سارے جہاناں لئی رحمت نیں تے آپ دے اُتے اللہ پاک دی رحمت نے اِنج متوجہ ہوئی کہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں معصوم ہون دے باوجود وی بڑی کثرت نال توبہ استغفار دی توفیق عطا فرمائی گئی جیہڑے آپ دے درجے اُچے ہوون تے مسلماناں لئی تعلیم دا ذریعہ سی تے مہاجراں تے انصاریاں تے اِنج متوجہ ہوئی کہ بوہت سارے معاملیاں وچ ایہناں نوں توبہ دی توفیق دِتی گئی تے اوس توبہ نوں اللہ پاک نے قبول وی فرما لیا۔ ③ ... مشکل گھڑی توں مراد غزوۂ تبوک اے جیہنوں غزوۂ عسرت وی کہندے نیں۔ ایس غزوہ وچ ساریاں مشکلاں تے تنگیاں دے باوجود صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ تعالٰی عَنْہُم اپنی سچائی تے یقین تے ایمان تے خلوص دے نال حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں جان وارن وچ پیراں دے پکے رہے۔

خُلِّفُوْا ؕ حَتّٰۤى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَ ضَاقَتْ عَلَيْهِمْ

دا معاملہ موقوف وچ کر دِتا گیا سی ایتھوں تک کہ جدوں زمین اپنی کھلی ہون دے باوجود اوہناں تے تنگ ہو گئی تے اوہ اپنیاں جاناں توں تنگ

اَنْفُسُهُمْ وَ ظَنُّوْۤا اَنْ لَّا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّاۤ اِلَيْهِ ؕ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوْبُوْا ؕ

آ گئے تے اوہناں نیں یقین کر لیا کہ اللہ دی ناراضگی توں (بچن لئی) ایس توں علاوہ کوئی پناہ نئیں تے اللہ نے اوہناں دی توبہ قبول فرمالئی تاں کہ اوہ توبہ تے قائم رہن ①

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿۱۱۸﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَ كُوْنُوْا مَعَ ع ١٤

بے شک اللہ ای توبہ قبول کرن والا مہربان اے (118) اے ایمان والیو! اللہ توں ڈرو تے سچیاں دے نال

الصّٰدِقِيْنَ ﴿۱۱۹﴾ مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِيْنَةِ وَ مَنْ حَوْلَهُمْ مِّنَ الْاَعْرَابِ اَنْ

ہو جاؤ (119) مدینے والے تے ایہناں دے آسے پاسے رہن والے پنڈاں والیاں لئی مناسب نئیں سی ② کہ

يَّتَخَلَّفُوْا عَنْ رَّسُوْلِ اللّٰهِ وَ لَا يَرْغَبُوْا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَّفْسِهٖ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ

اوہ اللہ دے رسول توں پچھے بیٹھے رہن تے نہ ایہہ کہ اوہناں دی جان نالوں زیادہ اپنی جان نوں پیارا سمجھن۔ ایہہ ایس لئی اے کہ

لَا يُصِيْبُهُمْ ظَمَاٌ وَّ لَا نَصَبٌ وَّ لَا مَخْمَصَةٌ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَ لَا يَطَـُٔوْنَ مَوْطِئًا

اللہ دے رستے وچ ایہناں نوں جیہڑی پیاس یا تکلیف یا بھکھ پہنچی اے تے جیہڑے کافراں نوں غصہ دوان والی جگہ

يَّغِيْظُ الْكُفَّارَ وَ لَا يَنَالُوْنَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلًاۤ اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهٖ عَمَلٌ صَالِحٌ ؕ اِنَّ

تے پیر رکھدے نیں تے جو کجھ دشمن توں لے لیندے نیں ایہناں ساریاں دے بدلے ایہناں لئی نیک عمل لکھیا جاندا اے۔ بے شک

حاشیہ ① ... پچھے رہ جان والے ایہہ تن انصاری صحابہ حضرت کعب بن مالک، ہلال بن اُمیہ تے مرارہ بن رفیع رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم سن۔ ایہناں دا معاملہ موقوف کر دِتا گیا جیہدی وجہ توں ایہناں تے تن سخت ازمائشاں آئیاں (1) کھلی تے لمی چوڑی زمین ایہناں تے ایہو جئی تنگ ہو گئی کہ ایہناں نوں کتے سکون نئیں ملدا سی (2) اوہ اپنی جان توں تنگ آ گئے سن کہ حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ناراضگی دی وجہ توں اوہناں نوں اپنی زندگی بھار لگن لگ پئی (3) ایہناں دا معاملہ اللہ پاک دے سپرد کر دِتے جان تے ایہناں نوں یقین ہو گیا کہ ہن ساڈی پناہ اوہی اے۔ جدوں ایہناں دا ایہہ حال ہو گیا تے اللہ پاک نے ایہناں دی توبہ قبول فرما لئی تے ایہدا اعلان کیتا تاں کہ ایہناں نوں ایہدی قدر ہووے تے اگے توں توبہ تے پکے رہن۔ ② ... ایتھے مدینے والیاں توں مدینے پاک وچ رہن والے مراد نیں بھاویں اوہ مہاجر ہوون یا انصار تے اعراب دے نیڑے تیڑے دے سارے پنڈاں والے مراد نیں۔

اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنْفِقُوْنَ نَفَقَةً صَغِيْرَةً وَّلَا كَبِيْرَةً

اللہ نیکی کرن والیاں دے اجر نوں ضائع نئیں فرماندا (120) تے جو کجھ تھوڑا یا زیادہ خرچ کر دے نیں

وَّلَا يَقْطَعُوْنَ وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوْا

تے جیہڑی وادی اوہ طے کردے نیں سارا ایہناں لئی لکھیا جاندا اے تاں کہ اللہ ایہناں دے بہتر کماں دا ایہناں نوں بدلہ

يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢١﴾ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُوْنَ لِيَنْفِرُوْا كَآفَّةً ؕ فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ

عطا فرماوے (121) تے مسلماناں کولوں ایہہ تے ہو نئیں سکدا کہ سارے دے سارے نکل جاون تے ایہناں وچوں ہر گروہ وچوں اک

فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوْا فِي الدِّيْنِ وَلِيُنْذِرُوْا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوْٓا

جماعت کیوں نئیں نکل جاندی ① تاں کہ اوہ دین وچ سمجھ بُجھ حاصل کر لین ② تے جدوں ایہناں ول واپس آون تے اوہ ایہناں نوں

اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُوْنَ ﴿١٢٢﴾ ع يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَاتِلُوا الَّذِيْنَ يَلُوْنَكُمْ ع ٥

ڈران تاں کہ ایہہ ڈر جان (122) اے ایمان والیو! ایہناں کافراں نال جہاد کرو جیہڑے تہاڈے

مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوْا فِيْكُمْ غِلْظَةً ؕ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿١٢٣﴾ وَاِذَا الربع

کول نیں ③ تے اوہ تہاڈے وچ سختی پاون تے جان لوو کہ اللہ پرہیز گاراں دے نال اے (123) تے جدوں

حاشیہ ① ... یعنی علم حاصل کرن لئی سارے مسلماناں دا اپنے وطن توں نکل جانا ٹھیک نئیں ایس طراں بڑا حرج ہووے گا تے جدوں سارے نئیں جا سکدے تے ہر وڈی جماعت وچوں چھوٹی جماعت جیہدا نکلنا ایہناں نوں کافی ہووے کیوں نئیں نکل جاندی تاں کہ اوہ دین وچ فقاہت حاصل کرن تے اوہنوں حاصل کرن وچ مشکلاں تے مصیبتاں جھلن تے ایس توں ایہناں دا مقصد واپس آکے اپنی قوم نوں وعظ ونصیحت کرنا ہووے تاں کہ ایہناں دی قوم دے لوک اوس چیز توں بچن جیہناں توں بچنا ایہناں نوں ضروری اے۔ ② ... دین دا علم حاصل کرنا فرض اے۔ ایہدی تفصیل ایہہ اے کہ جیہڑیاں چیزاں بندے تے فرض تے واجب نیں تے جیہڑیاں اوہدے لئی منع تے حرام نیں تے اوہنوں درپیش نیں اوہناں دا سکھنا فرضِ عین اے تے اوہدے توں ودھ علم حاصل کرنا فرض کفایہ، تے نالے فقہ بوہت ای افضل ترین علماں وچوں اے۔ فقہ دین دے احکام دے علم نوں کہندے نیں تے اصطلاحی فقہ وی ایہدا وڈا مصداق اے۔ ③ ... جہاد سارے کافراں نال واجب اے نیڑے دے ہوون یا دور دے ہوون پر نیڑے والیاں توں پہل اے فیر اوہ جیہڑے اوہناں نال ملے ہوون۔

مَآ اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّقُوْلُ اَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهٖٓ اِيْمَانًا ۚ فَاَمَّا الَّذِيْنَ

کوئی سورت نازل ہندی اے تے ایہناں (منافقاں) وچوں کوئی کیہن لگدا اے کہ ایس سورت نے تہاڈے وچوں کس دے ایمان وچ وادھا کیتا اے؟ تے جیہڑے

اٰمَنُوْا فَزَادَتْهُمْ اِيْمَانًا وَّهُمْ يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿١٢٤﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ

ایمان والے نیں ایہناں دے ایمان وچ تے اوہنے وادھا کیتا اے تے اوہ خشیاں منا رہے نیں (124) تے جیہناں دے دِلاں وچ

مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلٰى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوْا وَهُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿١٢٥﴾ اَوَلَا يَرَوْنَ

بیماری اے اوہناں دی پلیدی تے ہور پلیدی دا وادھا کر دِتا تے اوہ کفر دی حالت وچ مر گئے (125) کیہ اوہ ایہہ نئیں ویکھدے کہ

اَنَّهُمْ يُفْتَنُوْنَ فِيْ كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوْبُوْنَ وَلَا هُمْ

ایہناں نوں ہر سال اِک یا دو واری ازمایا جاندا اے① فیر (وی) نہ اوہ توبہ کر دے نیں تے نہ ای

يَذَّكَّرُوْنَ ﴿١٢٦﴾ وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ ؕ هَلْ

نصیحت من دے نیں (126) تے جدوں کوئی سورت نازل کیتی جاندی اے تے اِک دوجے ول ویکھن لگ پیندے نیں کہ

يَرٰىكُمْ مِّنْ اَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوْا ؕ صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ

تہانوں کوئی ویکھ تے نئیں ریا فیر پچھے ہو جاندے نیں تے اللہ نے ایہناں دے دل اُلٹ دِتے نیں کیوں کہ ایہہ لوک

لَّا يَفْقَهُوْنَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُوْلٌ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيْزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ

سمجھ دے نئیں (127) بے شک تہاڈے کول تہاڈے وچوں اوہ عظمت والے رسول تشریف لیائے جیہناں تے تہاڈا مشکل وچ پے جانا بوہت بھاراپے جاندا اے،②

حاشیہ ①... مومن ہر مصیبت نوں عبرت دی نگاہ نال ویکھدا اے تے اوہنوں اپنے گناہ دا نتیجہ یا ازمائش سمجھدا اے جد کہ کافر دی نگاہ صرف موسم دی خرابیاں تے دنیا دے سببا ں تے ہندی اے تے ایہہ منافقاں والا حال اج دی بوہت وڈی تعداد دا اے کہ سیلاب، زلزلہ تے ایس طراں دی کسے وی آفت، مصیبت نوں عبرت دی نگاہ توں نئیں ویکھدے بلکہ صرف سائنسی وجہ وچ تولنا شروع کر دیندے نیں۔ ②... ایس آیت مبارک وچ سید المرسلین صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تشریف آوری یعنی میلاد مبارک دا بیان، اخلاقِ حمیدہ، اوصافِ جلیلہ تے فضیلت و شرف دا بیان اے۔

حَرِيْصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٢٨﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ

اوہ تہاڈی بھلائی دے بوہت چاہن والے، مسلماناں تے بوہت مہربان، رحمت فرمان والے نیں ① (128) فیر جے اوہ منہ پھیرن تے تسیں فرما دیو کہ مینوں

اللّٰهُ ۖ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴿١٢٩﴾ ع ٢٧/٥

اللہ کافی اے اوہدے توں علاوہ کوئی معبود نئیں میں تے اوسے تے بھروسہ کیتا تے اوہ عرشِ عظیم دا مالک اے (129)

١٠ سُوْرَةُ يُوْنُسَ مَكِّيَّةٌ ٥١

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

آیتاں :109 رکوع:11

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

الٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ ﴿١﴾ اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَآ

الٓرٰ، ایہہ حکمت والی کتاب دیاں آیتاں نیں (1) کیہ لوکاں نوں ایس گل تے حیرانی اے کہ اسیں ایہناں وچوں

اِلٰى رَجُلٍ مِّنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنَّ لَهُمْ

اک مرد وَل ایہہ وحی گھلی کہ لوکاں نوں ڈر سناؤ تے ایمان والیاں نوں خش خبری دیو کہ ایہناں لئی

قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ قَالَ الْكٰفِرُوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٢﴾

ایہناں دے رب دے کول سچ دا مقام اے② کافراں آکھیا: بے شک ایہہ تے کھلا جادوگر اے (2)

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ

بے شک تہاڈا رب اللہ اے جیہنے اسمان تے زمین چھ دناں وچ بنائے

ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ ؕ مَا مِنْ شَفِيْعٍ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ

فیر عرش تے استواء فرمایا جس طراں اوہدی شان دے لائق اے، اوہ کم دی تدبیر فرماندا اے، اوہدی اجازت دے بعد ای کوئی

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں دو نانواں رؤف تے رحیم دا شرف دتا۔ ایہہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی کمال عزت اے۔ ② ... آیت وچ ''قَدَمَ'' توں اوہدی جگہ یعنی مقام مراد اے تے مفسرین نے ''قَدَمَ صِدْقٍ'' دے معنی ایہہ بیان فرمائے نیں: بہترین مقام، جنت وچ اُچا مرتبہ، نیک عملاں دا اجر تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی شفاعت اے۔

اِذْنِهٖ ؕ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ۝٣ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ

سفارشی ہوسکدا اے ① ایہہ اللہ تہاڈا رب اے تے تسیں ایہدی عبادت کرو کیہ تسیں سمجھدے نئیں؟ (3) اوسے دے ول تہانوں ساریاں نوں

جَمِيْعًا ؕ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ؕ اِنَّهٗ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ

پھرنا اے (ایہہ) اللہ دا سچا وعدہ اے۔ بے شک اوہ پہلی وار (وی) پیدا کردا اے فیر فنا کرن توں بعد دوبارہ بنائے گا تاں کہ ایمان لیان والیاں

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ بِالْقِسْطِ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيْمٍ

تے چنگے کم کرن والیاں نوں انصاف دے نال بدلہ دیوے تے کافراں لئی اوہناں دے کفر دی وجہ توں شدید گرم

وَّعَذَابٌ اَلِيْمٌۢ بِمَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ ۝٤ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً وَّالْقَمَرَ

پانی دا مشروب تے درد دین والا عذاب اے (4) اوہ ای اے جیہنے سورج نوں روشنی تے چن نوں

نُوْرًا وَّقَدَّرَهٗ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوْا عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ ؕ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ

نور بنایا تے چن لئی منزلاں مقرر کر دتیاں تاں کہ تسیں سالاں دی گنتی تے حساب جان لوو۔ اللہ نے ایہہ سارا حق دے

اِلَّا بِالْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ۝٥ اِنَّ فِي اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ

نال پیدا فرمایا۔ اوہ علم والیاں لئی تفصیل نال نشانیاں دسدا اے (5) بے شک رات تے دن دے بدلن وچ

وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَّقُوْنَ ۝٦ اِنَّ الَّذِيْنَ

تے جو کجھ اللہ نے اسماناں تے زمین وچ پیدا کیتا ایہناں وچ ڈرن والیاں لئی نشانیاں نیں ② (6) بے شک اوہ لوک جیہڑے

حاشیہ ① ... ایتھے بت پوجن والیاں دے ایس قول کہ "بت اوہناں دی شفاعت کرن گے" دا رَد اے۔ اوہناں نوں دسیا گیا اے کہ شفاعت دی جیہناں لوکاں نوں اجازت دِتی گئی اے اوہناں توں علاوہ کوئی نئیں کرے گا تے اجازت دِتے گئے صرف اوہدے مقبول بندے ہون گے۔ بڑیاں حدیثاں توں ثابت اے قیامت دے دن انبیاء کرام عَلَيْهِمُ السَّلَام، اولیاء کرام، نیک بندے رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِم تے ہور وی جنّتی شفاعت فرمان گے تے ایہناں شفاعت کرن والیاں دے سردار تے آقا مولیٰ حضور رسولاں دے سردار صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ہوون گے۔ ② ... دن رات، اسمان تے زمین تے اللہ دی مخلوقات وچ ربانی قدرت دیاں نشانیاں پرہیز گاراں لئی نیں ایس لئی ایہناں چیزاں وچ غور کرکے ایمان تے عرفان صرف اللہ پاک دا ڈر رکھن والیاں نوں ہندا اے جد کہ بوہت سارے کافر ایہہ چیزاں ویکھ کے باغی ہو جاندے نیں جویں اج اکثر سائنس داناں نیں سائنس وچ ترقی کرکے اللہ پاک دا ای انکار کر دِتا اے۔

لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا وَرَضُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوْا بِهَا وَالَّذِيْنَ هُمْ عَنْ اٰيٰتِنَا

ساڈے نال ملن دی آس نئیں رکھدے اوہ دنیا دی زندگی پسند کر بیٹھے نیں تے اوہ ایہدے اُتے مطمئن ہو گئے نیں تے اوہ جیہڑے ساڈیاں آیتاں

غٰفِلُوْنَ ۙ﴿۷﴾ اُولٰٓئِكَ مَاْوٰىهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۸﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ

توں غافل نیں ① (7) اوہناں لوکاں دا ٹھکانہ اوہناں دے عملاں دے بدلے وچ دوزخ اے (8) بے شک اوہ لوک جیہڑے ایمان لیائے تے

عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ يَهْدِيْهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيْمَانِهِمْ ۚ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ فِيْ

اوہناں نیں چنگے کم کیتے ایہناں دا رب اوہناں دے ایمان دے سبب ایہناں دی رہنمائی فرمائے گا۔ اوہناں دے تھلے نہراں وگدیاں ہون گیاں۔ (اوہ) نعمتاں

جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿۹﴾ دَعْوٰىهُمْ فِيْهَا سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلٰمٌ ۚ وَ

دے باغاں وچ ہون گے (9) اوہناں دی دعا اوہدے وچ ایہہ ہووے گی کہ اے اللہ ! توں پاک ایں تے جنت وچ اوہناں دے ملن دا پہلا بول "سلام" ہووے گا تے

اٰخِرُ دَعْوٰىهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۰﴾ ع وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ ع ۲

اوہناں دی دعا دا خاتمہ ایہہ اے کہ ساریاں تعریفاں اوس اللہ لئی نیں جیہڑا سارے جہاناں دا پالن والا اے ② (10) تے جے اللہ لوکاں تے عذاب ایسے طراں

اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ ؕ فَنَذَرُ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ

چھیتی پھیج دیندا جویں اوہ بھلائی چھیتی منگدے نیں ③ تے اوہناں دی مدت اوہناں ول پوری کر دِتی جاندی تے جیہڑے لوک سانوں ملن دی آس

حاشیہ ① ... ایتھے آیت مبارکہ وچ کافراں دے یقین دے اعتبار توں اوہناں دے ایہہ حال بیان کیتے گئے نیں پر عملی طور تے مسلمان وی اوہناں وچوں بڑیاں چیزاں وچ پئے ہوئے نیں جیویں دِلاں وچوں قیامت دے حساب کتاب تے اللہ پاک دے عذاب دا ڈر نکل جانا، دنیا دی زندگی نوں ای پسند کرناتے اوسے لئی کوشش کرنی تے اوسے تے مطمئن ہوکے بہہ جانا، قرآن تے اللہ پاک دے حکماں توں غفلت، دِلاں دا سخت ہونا، شدید وعیداں سن کے وی گناہواں توں باز نہ آنا، ایہہ ساریاں چیزاں ساڈے اندر ایس آیت دی روشنی وچ کافراں دے کماں دا عکس نئیں وکھا رے نیں تے ہور کیہ اے؟ ② ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ ایہناں دے کلام دی پہل اللہ پاک دی تعظیم تے پاکی توں ہووے گی تے کلام دی اخیر حمد و ثنا تے ہووے گی تے ایہدے دوران جو چاہن گے آپس وچ کلام کرن گے۔ ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دی حمد جنت وچ وی ہووے گی۔ ③ ... ساڈیاں ساریاں دعاواں قبول نہ ہونیاں وی اللہ پاک دی رحمت اے کہ اسیں کدے برائی نوں بھلائی سمجھ لینے آں، تے نالے غصے وچ اپنے آپ نوں یا اپنے بال بچیاں نوں برا بھلا نئیں آکھنا چاہیدا بلکہ ہر ویلے رب توں خیر ای منگنی چاہی دی اے، کیہ پتا کیہڑی گھڑی قبولیت دی ہووے تے کسے ویلے اِنج وی ہو جاندا اے کہ اولاد لئی بددعا کیتی تے اوہ قبولیت دی گھڑی سی جیہدے نتیجے وچ اولاد تے واقعی اوہ مصیبت تے آفت آ جاندی اے جیہدے لئی بددعا کیتی ہندی اے۔ ایس لئی ایس طراں دیاں چیزاں توں پرہیز کرنا چاہیدا اے۔

لِقَآءَنَا فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿١١﴾ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْۢبِهٖۤ اَوْ

نئیں رکھدے اسیں اوہناں نوں اوہناں دی سرکشی وچ بھٹکدا ہویا چھڈ دینے آں (11) تے جدوں بندے نوں تکلیف پہنچدی اے تے لمے پئے تے بیٹھے ہوئے تے

قَاعِدًا اَوْ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهٗ مَرَّ كَاَنْ لَّمْ يَدْعُنَاۤ اِلٰى ضُرٍّ

کھلوتے (ہر حال وچ) ساڈے توں دعا کردا اے فیر جدوں اسیں اوہدی تکلیف دور کردینے آں تے اِنج چلدا اے جویں کدی کسی تکلیف دے پہنچن تے

مَّسَّهٗ ؕ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِيْنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا

سانوں پکاریا ای نئیں سی① حد توں ودھن والیاں لئی ایہناں دے عمل ایسے طراں سوہنے بنا دِتے گئے (12) تے بے شک اسیں تہاڈے توں پہلی

الْقُرُوْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوْا ۙ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَمَا كَانُوْا

قوماں نوں مکا دِتا جدوں اوہناں نیں ظلم کیتا تے ایہناں کول ساڈے رسول روشن دلیلاں لے کے تشریف لیائے تے اوہ

لِيُؤْمِنُوْا ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنٰكُمْ خَلٰٓئِفَ فِي

ایہو جئے سن ای نئیں کہ ایمان لے آوندے۔ اسیں اِنج ای مجرماں نوں بدلہ دینے آں (13) فیر اسیں ایہناں توں بعد تہانوں زمین وچ

الْاَرْضِ مِنْۢ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٤﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا

وارث بنایا تاں کہ اسیں ویکھیے کہ تسیں کیہو جئے کم کردے او؟② (14) تے جدوں ایہناں دے سامنے ساڈیاں روشن آیتاں دی

حاشیہ ① ... ایس آیت توں مقصد ایہہ اے کہ انسان مصیبت دے ویلے بڑا ای بے صبرا اے تے سکون دے ویلے بڑا ای ناشکرا کہ جدوں تکلیف پہنچدی اے تے کھلوتے لمے پئے بیٹھے ہر حال وچ دعا کردا اے تے جدوں اللہ پاک تکلیف دور کر دے تے شکر نئیں کردا تے اپنی پہلی حالت ول پھر جاندا اے۔ ایہہ حال غافل بندے دا اے جد کہ عقل والے مومن بندے دا حال ایس توں اُلٹ اے اوہ مصیبت تے بلا اُتے صبر کردا اے تے سکون تے آرام وچ شکر کردا اے تے تکلیف تے آرام دے سارے حالاں وچ اللہ پاک دے حضور روندا اے تے دعا کردا اے۔ ایس گل نوں سامنے رکھ کے سانوں اپنے حال تے غور کرنا چاہیدا اے کہ اسیں کیہڑے گروہ دے پچھے آں تے ساڈے اندر کیہڑے گروہ دی نشانیاں پائیاں جاندیاں نیں۔ ② ... ایس توں ایہہ مراد نئیں کہ اللہ پاک نوں پہلے پتا نئیں سی تے جدوں مشرک عمل کر لین گے تے اللہ پاک نوں پتا لگے گا بلکہ ایتھے مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک اوہناں دے نال ایہو جئیا معاملہ فرمائے گا کہ جویں امتحان لین والا لوکاں دے نال کردا اے۔ اللہ پاک توں کوئی شے لکی نئیں۔ اوہنوں ہر چیز دا ہمیشہ توں پتا اے۔

بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَآ اَوْ بَدِّلْهُ ؕ

پڑھیاں جاندیاں نیں تے ساڈے نال ملاقات دی آس نہ رکھن والے کہندے نیں کہ ایہدے توں علاوہ کوئی ہور قرآن لے کے آؤ یا ایسے نوں بدل دیو۔

قُلْ مَا يَكُوْنُ لِيْٓ اَنْ اُبَدِّلَهٗ مِنْ تِلْقَآئِ نَفْسِيْ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ ۚ

تسیں فرماؤ: مینوں حق نئیں کہ میں ایہنوں اپنی طرفوں بدل دیاں۔① میں تے اوہدی ای فرماں برداری کرناں جیہڑی میرے ول وحی گھلی جاندی اے۔

اِنِّيْٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٥﴾ قُلْ لَّوْ شَآءَ اللّٰهُ

جے میں اپنے رب دی نافرمانی کراں تے مینوں وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے (15) تسیں فرماؤ: جے اللہ چاہندا

مَا تَلَوْتُهٗ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَدْرٰىكُمْ بِهٖ ۖ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيْكُمْ عُمُرًا مِّنْ قَبْلِهٖ ؕ

تے میں تہاڈے سامنے اوہدی تلاوت نہ کردا تے نہ اوہ تہانوں ایہدے توں خبردار کردا تے بے شک میں ایس توں پہلے تہاڈے وچ اپنی اک عمر گزار چکیا آں

اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٦﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ؕ اِنَّهٗ

تے کیہ تہانوں عقل نئیں؟ (16) تے ایس توں ودھ کے ظالم کون جیہڑا اللہ تے جھوٹھ بنھے یاں اوہدیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھے؟ بے شک مجرم

لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴿١٧﴾ وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ

کامیاب نئیں ہون گئے (17) تے (ایہہ مشرک) اللہ توں علاوہ ایہو جئی شے دی عبادت کردے نیں جو نہ ایہناں نوں کجھ نقصان دے سکے تے نہ فیدہ دے سکے

وَيَقُوْلُوْنَ هٰٓؤُلَآءِ شُفَعَآؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ ؕ قُلْ اَتُنَبِّـُٔوْنَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي

تے ایہہ کہندے نیں کہ ایہہ (بت) اللہ دی بارگاہ وچ ساڈے سفارشی نیں۔② تسیں فرماؤ: کیہ تسیں اللہ نوں اوہ گل دسدے او جیہڑی اوہدے علم وچ

حاشیہ ① ... ایس آیت توں ایہہ وی گل ثابت ہندی اے کہ کافراں دے نال اسلام دی قطعی چیزاں وچوں کسے چیز تے کوئی معاہدہ نئیں ہو سکدا کہ اسیں اوہناں دی خشی لئی اسلام دی کوئی قطعی چیز چھڈ دیئے جویں ایہناں دی خشی لئی سود دی اجازت دے دیئے، یا پردے نوں ختم کر دیئے، یا نمازاں گھٹ کر دیئے۔ ② ... مشرک شفاعت دے چکر وچ بُتاں دی پوجا کر دے سن تے ایہہ دونویں چیزاں ای غلط سن۔ اِک تے شرک تے دوجا اوہناں بُتاں نوں شفاعت کرن والا من لینا جیہناں نوں اللہ پاک دے ولوں کوئی اجازت نئیں دِتی گئی تے ایتھوں ای مشرکاں تے مسلماناں وچ فرق ہو گیا کہ مسلمان انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام، اولیاء تے نیک بندیاں نوں اپنا شفاعت کرن والا من دے نیں پر ایہناں دی عبادت نئیں کردے تے فیر جیہناں ہستیاں نوں شفاعت کرن والا من دے نیں اوہناں نوں اللہ پاک نے شفاعت دا اختیار وی دِتا اے جویں کہ قرآن تے حدیث توں ثابت اے تے گویا مشرکاں نے دو کم کیتے تے دونویں ای غلط یعنی شرک تے نا اہلاں دی شفاعت دا عقیدہ جد کہ مسلماناں نیں عقیدۂ شفاعت رکھیا پر اوہو جئیا کہ جیویں ایہناں دے رب کریم نے فرمایا۔

السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ

نہ اسماناں وچ اے تے نہ زمین وچ۔ اوہ ایہناں دے شرک توں پاک تے بوہت اُچا اے (18) تے سارے لوک

النَّاسُ اِلَّاۤ اُمَّةً وَّاحِدَةً فَاخْتَلَفُوْا ؕ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ

اِک ای امت سن فیر وکھرے وکھرے ہوگئے تے جے تیرے رب ولوں اِک گل پہلے نہ ہو چکی ہندی تے ایہناں دے وچکار

بَيْنَهُمْ فِيْمَا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿١٩﴾ وَيَقُوْلُوْنَ لَوْلَاۤ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۚ

ایہناں دے آپس دے اختلافات دا فیصلہ ہو گیا ہندا (19) تے کہندے نیں، ایس نبی تے ایہناں دے رب ولوں کوئی نشانی کیوں نئیں اُتردی؟ ①

فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوْا ۚ اِنِّيْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿٢٠﴾ وَاِذَاۤ ع ٢

تسیں فرماؤ: غیب تے صرف اللہ دے لئی اے، تے تسیں اُڈیکو بے شک میں وی تہاڈے نال اُڈیک ریا آں (20) تے جدوں

اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّنْۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَّكْرٌ فِيْۤ اٰيَاتِنَا ؕ

اسیں لوکاں نوں تکلیف پہنچن دے بعد رحمت دا مزہ دینے آں تے اوسے ویلے ایہناں دا کم ساڈیاں آیتاں بارے سازش کرنا ہو جاندا اے۔

قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا ؕ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُوْنَ مَا تَمْكُرُوْنَ ﴿٢١﴾ هُوَ الَّذِيْ

تسیں فرماؤ: اللہ سب توں چھیتی لکے فیصلے فرمان والا اے۔ بے شک ساڈے فرشتے تہاڈے مکر تے فریب نوں لکھ رے نیں ② (21) اوہی اے جیہڑا

حاشیہ ①... باطل لوکاں دا طریقہ اے کہ جدوں اوہناں دے خلاف پکی دلیل قائم ہندی اے تے اوہ جواب دین توں عاجز ہندے نیں تے اوس دلیل دا ذکر اِنج چھڈ دیندے نیں جویں کہ اوہ پیش ای نئیں ہوئی تے اِنج آکھدے نیں کہ دلیل لیاؤ، تاں کہ سنن والے ایس مغالطے وچ پے جان کہ اوہناں دے مقابلے وچ ہن تک کوئی دلیل ای نئیں قائم کیتی گئی۔ ایہدی کجھ جھلک کسے ویلے اوہناں لوکاں وچ وی نظر آوندی اے جیہڑے اپنے آپ نوں علم والے مسلماناں وچ گِنن دے باوجود مسلماناں دے عقیدے تے نظریئے اُتے بڑے شاطرانہ طریقے نال وار کردے تے علمی گرفت ہوون تے لوکاں دے سامنے اِنج ظاہر کر دے نیں جویں کہ سامنے والے بندے دی دلیل فضول اے۔ اللہ پاک ایہناں نوں ہدایت تے عقلِ سلیم عطا فرما وے۔ ②... كِرَاماً كَاتِبِيْنَ فرشتے کافراں دے عملاں تے وی مقرر نیں جیہڑے اوہناں دے ہر قول تے عمل نوں لکھ دے نیں۔ البتہ گناہ لکھن والا فرشتہ تے لکھدا رہندا اے تے نیکیاں لکھن والا فرشتہ ایہدے تے گواہ رہندا اے اوہ کجھ نئیں لکھدا ایس لئی کہ اوہناں دی نیکی نئیں۔

يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ؕ حَتّٰۤى اِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ ۚ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيْحٍ

تہانوں خشکی تے تری وچ چلاندا اے ایتھوں تک جدوں تسیں کشتی وچ ہندے او تے اوہ (کشتیاں) بڑی سوہنی ہوا دے نال اوہناں نوں لے کے

طَيِّبَةٍ وَّفَرِحُوْا بِهَا جَآءَتْهَا رِيْحٌ عَاصِفٌ وَّجَآءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ

چلدیاں نیں تے اوہ ایہدے تے خش ہندے نیں تے فیر ایہناں تے بڑی تیز ہنیری آون لگدی اے تے ہر پاسیوں لہراں ایہناں تے آوندیاں نیں

وَّظَنُّوْۤا اَنَّهُمْ اُحِيْطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ۬ لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا

تے اوہ سمجھ جاندے نیں کہ اوہناں نوں گھیر لیا گیا اے تے اللہ دے دین نوں خالص کردے ہوئے اوہدے توں دعا منگدے نیں، (اے اللہ!) جے توں سانوں

مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿۲۲﴾ فَلَمَّاۤ اَنْجٰىهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُوْنَ فِي الْاَرْضِ

ایس (طوفان) توں بچا لویں تے اسیں ضرور شکر کرن والے ہو جاواں گے (22) فیر جدوں اللہ اوہناں نوں بچا لیندا اے تے اوس ویلے اوہ زمین وچ

بِغَيْرِ الْحَقِّ ؕ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰۤى اَنْفُسِكُمْ ۙ مَّتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۫

ناحق زیادتی کرن لگ پیندے نیں۔ ① اے لوکو! تہاڈی زیادتی صرف تہاڈے ای خلاف اے۔ دنیا دی زندگی توں فیدہ چک لوو

ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۲۳﴾ اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ

فیر تہانوں ساڈے ول آونا پھرنا اے تے اوس ویلے اسیں تہانوں دساں گے جو تسیں کردے سو (23) دنیا دی زندگی دی

الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَاْكُلُ

مثال ② تے اوس پانی ورگی اے جیہنوں اسیں اسمان توں اُتاریا تے اوہدی وجہ توں زمین توں اُگن والیاں شیواں زیادہ ہو کے نکلیاں جیہناں توں

النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ ؕ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ

انسان تے ڈنگر کھاندے نیں ایتھوں تک جدوں زمین نے اپنی خوبصورتی پھڑ لئی تے بڑی سج گئی تے ایہدے مالک

حاشیہ ① ... مصیبت وچ اللہ پاک نوں یاد کرنا تے خشحالی ویلے بھُل جانا اصل وچ کافراں دا طریقہ اے، افسوس کہ اج کل مسلمان وی عملی اعتبار ایہدے وچ پئے ہوئے نیں۔ ② ... ایس آیت وچ بوہت ودھیا طریقے نال دل وچ ایہہ گل بٹھائی گئی اے کہ دنیا دی زندگی اُمیداں دا سبز باغ اے، ایہدے وچ عمر گوا کے جدوں بندہ اوس مقام تے پہنچدا اے جتھے ایہنوں مراد حاصل ہون دا اطمینان ہندا اے تے اوہ کامیابی دے نشے وچ مست ہوجاندا اے تے اِکودم اوہنوں موت آ پہنچدی اے تے اوہ ساریاں نعمتاں تے لذتاں توں محروم ہو جاندا اے۔

اَهْلُهَآ اَنَّهُمْ قٰدِرُوْنَ عَلَيْهَآ ۙ اَتٰىهَآ اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنٰهَا حَصِيْدًا

سمجھے کہ (ہن) اوہ ایس فصل تے قادر نیں تے رات یا دن دے ویلے ساڈا حکم آیا تے اسیں اوہنوں اِنج کٹّی ہوئی کھیتی کر دِتا

كَاَنْ لَّمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ ؕ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَاللّٰهُ

جویں اوہ کل ایتھے موجود ای نئیں سی۔ اسیں غور کرن والیاں لئی ایسے طراں تفصیل نال آیتاں بیان کرنے آں (24) تے اللہ

يَدْعُوْٓا اِلٰى دَارِ السَّلٰمِ ؕ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٢٥﴾

سلامتی دے گھر ول بلاندا اے① تے جیہنوں چاہندا اے سدھے راہ دی ہدایت دیندا اے② (25)

لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ ؕ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوْهَهُمْ قَتَرٌ وَّلَا ذِلَّةٌ ؕ

بھلائی کرن والیاں لئی بھلائی اے تے ایس توں وی زیادہ اے③ تے اوہناں دے موہنھ تے نہ سیائی چھائی ہووے گی تے نہ ذلت

اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِيْنَ كَسَبُوا السَّيِّاٰتِ جَزَآءُ

ایہی جنت والے نیں، اوہ ایہدے وچ ہمیش رہن گے (26) تے جیہناں نیں برائیاں کمائیاں تے برائی دا بدلہ

سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ؕ مَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ كَاَنَّمَآ اُغْشِيَتْ

اوہدے برابر اے④ تے ایہناں تے ذلت چھائی ہووے گی، اوہناں نوں اللہ توں بچاون والا کوئی نہ ہووے گا، جیویں کہ ایہناں دے موہنھاں نوں

حاشیہ ① ... دنیا دے فنا ہون نوں بیان فرمان توں بعد ایس آیت وچ باقی رہن والے گھر جنت ول دعوت دِتی گئی اے تے فرمایا گیا کہ اللہ پاک ساریاں لوکاں نوں اوس گھر ولے بُلاندا اے جیہدے وچ ہر قسم دی تکلیف تے مصیبت توں سلامتی اے۔ یاد رہوے کہ اللہ پاک لوکاں نوں جنت ول دعوت دیندا اے تے ایہہ دعوت اللہ پاک دے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ذریعے اے۔ ② ... ایس آیت وچ صراطِ مستقیم توں مراد دینِ اسلام اے۔ آیت دے ایس حصے توں پتا لگا کہ اللہ پاک دی دعوت تے عام اے کہ ساریاں نوں بلایا جا ریا اے پر ایہدی ہدایت خاص اے اوہ کسے کسے نوں ملدی اے۔ ③ ... بھلائی والیاں توں اللہ پاک دے فرمانبردار مومنین بندے مراد نیں تے ایہہ جیہڑا فرمایا کہ ایہناں لئی بھلائی اے، ایس بھلائی توں جنت مراد اے تے ایس توں زیادہ توں مراد اللہ پاک دا دیدار اے۔ ④ ... ایس قید توں ایس گل تے تنبیہ مقصود اے کہ نیکی تے گناہ وچ فرق اے ایس لئی کہ نیکی دا ثواب اِک توں لیکے ست سوگنا تک بلکہ ایس توں وی زیادہ ودھایا جاندا اے تے ایہہ اللہ پاک دا فضل تے کرم اے تے گناہ دی سزا اونی ای دِتی جاندی اے جِنا گناہ ہووے تے ایہہ اللہ پاک دا عدل اے۔

وُجُوْهُهُمْ قِطَعًا مِّنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٧﴾ وَ

ہنیری رات دے ٹکریاں نال ڈھک دِتا گیا اے۔ اوہی دوزخ والے نیں، اوہ ایہدے وچ ہمیشہ رہن گے (27) تے

يَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ نَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا مَكَانَكُمْ اَنْتُمْ وَشُرَكَآؤُكُمْ ۚ

جس دن اسیں ایہناں ساریاں نوں اُٹھاواں گے فیر مشرکاں نوں فرماواں گے: تسیں تے تہاڈے شریک اپنی جگہ تے کھلوتے روو،

فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَآؤُهُمْ مَّا كُنْتُمْ اِيَّانَا تَعْبُدُوْنَ ﴿٢٨﴾ فَكَفٰى

تے اسیں ایہناں نوں مسلماناں توں وکھ کر دیاں گے تے ایہناں دے شریک ایہناں نوں آکھن گے: تسیں ساڈی عبادت کردے ای نئیں سی (28) تے ساڈے

بِاللّٰهِ شَهِيْدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغٰفِلِيْنَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ

تے تہاڈے وچکار گواہی لئی اللہ کافی اے۔ بے شک اسیں تہاڈی عبادت توں بے خبر ساں (29) اوتھے

تَبْلُوْا كُلُّ نَفْسٍ مَّآ اَسْلَفَتْ وَرُدُّوْٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰىهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ

ہر بندہ اپنے پچھلے کماں نوں جانچ لوے گا تے ایہناں نوں اللہ ول پھیریا جاوے گا جیہڑا ایہناں دا سچا مولی اے تے ایہناں دے سارے ہتھیں بنائے ہوئے

مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٣٠﴾ قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَّمْلِكُ النصف ٣٠

(شریک) اوہناں توں غائب ہو جاون گے[1] (30) تسیں فرماؤ: اسمان تے زمین توں تہانوں کون روزی دیندا اے؟ یا کن

السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ يُّخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ

تے اکھاں دا مالک کون اے؟ تے زندہ نوں مردہ توں تے مردے نوں زندہ توں کون کڈدا اے؟

وَمَنْ يُّدَبِّرُ الْاَمْرَ ؕ فَسَيَقُوْلُوْنَ اللّٰهُ ۚ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٣١﴾ فَذٰلِكُمُ

تے کون سارے کماں دا بندوبست کردا اے؟ تے ہن آکھن گے: "اللہ"۔ تے تسیں فرماؤ تے تسیں ڈردے کیوں نئیں؟ (31) تے ایہہ

حاشیہ ① ... یعنی ایس موقع تے ساریاں نوں پتا لگ جاوے کہ اوہناں نیں پہلے جیہڑے عمل کیتے سن اوہ کس طراں دے سن چنگے یا بھیڑے؟ نقصان دین والے یا فیدہ دین والے، مقبول یا مردود تے مشرکاں نوں اللہ پاک ول پھیریا جاوے گا جیہڑا اوہناں دا رب اے تے اپنی ربوبیت وچ سچا اے تے مشرک جیہناں بتاں نوں اللہ پاک دا شریک بناندے سن اوہ اوہناں توں غائب ہو جان گے یا جیہڑے جھوٹھیاں گلاں جویں کہ بُتاں دا اوہناں دی شفاعت کرن دا جھوٹھ آکھدے سن اوہ سارے باطل تے اوہناں دی کوئی حقیقت نئیں ہووے گی۔

اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ ۚ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلٰلُ ۖۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُوْنَ ﴿٣٢﴾ كَذٰلِكَ حَقَّتْ

اللہ اے جیہڑا تہاڈا سچا رب اے۔ فیر حق دے بعد گمراہی توں علاوہ ہور کیہ اے؟ فیر تسیں کتھے پھیرے جاندے او؟ (32) ایسے طراں ای نافرماناں

كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِيْنَ فَسَقُوْٓا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٣٣﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ

اُتے تیرے رب دے ایہہ کلمے ثابت ہو چکے نیں کہ اوہ ایمان نئیں لیان گے① (33) تسیں فرماؤ: تہاڈے شریکاں وچوں کوئی

مَّنْ يَّبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ ۭ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ فَاَنّٰى

ایہو جیا اے جیہڑا پہلے مخلوق نوں بنائے فیر فنا کرکے دوبارہ بنا دیوے؟ تسیں فرما دیو: اللہ پہلے بناندا اے فیر ختم کرن توں بعد دوبارہ بنا دے گا تے تسیں

تُؤْفَكُوْنَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَّنْ يَّهْدِيْٓ اِلَى الْحَقِّ ۭ قُلِ اللّٰهُ يَهْدِيْ

کتھے پُٹھے جا رہے او؟ (34) تسیں فرماؤ: تہاڈے شریکاں وچوں کوئی ایہو جیا اے جیہڑا حق دی راہ وکھاوے؟ تسیں فرماؤ: اللہ حق دے ول

لِلْحَقِّ ۭ اَفَمَنْ يَّهْدِيْٓ اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُّتَّبَعَ اَمَّنْ لَّا يَهِدِّيْٓ اِلَّآ اَنْ

ہدایت دیندا اے، تے کیہ جیہڑا حق دا راہ وکھاوے اوہ اوہدا حق دار اے کہ اوہدی پیروی کیتی جاوے یا اوہ (بت) جیہنوں آپ راہ نہ دِسے جدوں تک

يُّهْدٰى ۚ فَمَا لَكُمْ ۡ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا ۭ اِنَّ الظَّنَّ

اوہنوں راہ وِکھا نہ دِتا جاوے تے تہانوں کیہ ہو یا، تسیں کیہو جیا فیصلہ کردے او؟ (35) تے ایہناں وچوں بہتے صرف وہم تے خیال تے ٹُردے نیں۔ بناں شک گمان②

حاشیہ ① ... یعنی جس طراں ایہہ مشرک حق توں گمراہی ول پھیر دِتے گئے ایسے طراں اللہ پاک دے علمِ ازلی وچ اوہدا جیہڑا حکم تے قضا سی اوہ اوہناں لوکاں تے ثابت ہو چکی اے جیہناں نیں اپنے رب پاک دی اطاعت دی بجائے اوہدی نافرمانی کیتی تے اوہدے توں کفر کیتا۔ ایہہ لوک نہ اللہ پاک دی وحدانیت دی تصدیق کرن گے نہ اوہدے رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی تصدیق کرن گے **نوٹ:** ایس آیت وچ رب دی گل توں مراد قضائے الٰہی اے یا اللہ پاک دا ایہہ فرمان مراد اے ''لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ'' یعنی اسیں اوہناں توں دوزخ بھراں گے۔ ② ... آیت وچ ''ظَن'' توں مراد اوہ گمان اے جیہڑا تحقیق دے خلاف ہووے، اوہدے وچ شک تے وہم وی شامل اے تے ایہہ کلام کافراں دے بارے وچ اے جیہناں نیں کفر اختیار کرن وچ اپنے آباؤ اجداد دی پیروی تے تقلید کیتی۔ ایس تقلید تے دنیا تے آخرت وچ اوہناں دا کوئی عذر قابل قبول نئیں البتہ خالص مومن جیہدا دل ایمان توں بھریا ہویا اے پر اوہ اللہ پاک دی وحدانیت تے دلیلاں قائم کرن توں عاجز اے، اوہ جے کسے ایہو جئے شخص دی تقلید کردا اے جیہڑا اللہ پاک دی وحدانیت تے دلیلاں قائم کردا اے تے اوہ ایس آیت دا مصداق نئیں بلکہ اوہ یقینی طور تے مومن اے ایس لئی کہ اوہدے نیڑے ایہہ خیال نئیں بلکہ یقین اے جو کہ واقع دے مطابق اے۔

لَا يُغْنِیْ مِنَ الْحَقِّ شَیْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِیْمٌۢ بِمَا یَفْعَلُوْنَ ﴿۳۶﴾ وَ مَا كَانَ هٰذَا

حق دا کوئی فیدہ نئیں دیندا۔ بے شک اللہ ایہناں دے کماں نوں جان دا اے (36) تے ایس قرآن دی ایہہ شان نئیں کہ

الْقُرْاٰنُ اَنْ یُّفْتَرٰى مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَ لٰكِنْ تَصْدِیْقَ الَّذِیْ بَیْنَ یَدَیْهِ

اللہ دے نازل کیتے بغیر کوئی ایہنوں اپنے ولوں بنا لوے، ہاں ایہہ اپنے توں پہلے کتاباں دی تصدیق اے

وَ تَفْصِیْلَ الْكِتٰبِ لَا رَیْبَ فِیْهِ مِنْ رَّبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۳۷﴾ قف اَمْ یَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ؕ

تے لوحِ محفوظ دی تفصیل اے ① ایہدے وچ کوئی شک نئیں اے، ایہہ جہاناں دے رب ولوں اے (37) کیہ اوہ ایہہ کہندے نیں کہ ایس (نبی) نیں ایہنوں

قُلْ فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّثْلِهٖ وَ ادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ

آپ ای بنا لیا اے؟ تسیں فرماؤ: تے تسیں (وی) ایہو جئی کوئی اِک سورت بنا لے آؤ تے اللہ توں علاوہ جو تہانوں مل سکن ساریاں نوں بلا لیاؤ جے تسیں

صٰدِقِیْنَ ﴿۳۸﴾ بَلْ كَذَّبُوْا بِمَا لَمْ یُحِیْطُوْا بِعِلْمِهٖ وَ لَمَّا یَاْتِهِمْ تَاْوِیْلُهٗ ؕ كَذٰلِكَ

سچے او (38) بلکہ اوہناں نیں اوہنوں جھوٹھا آکھیا جیہدے علم نوں اوہ گھیر نئیں سکے تے ایہناں دے کول ایہدا انجام نئیں آیا۔ ایسے طراں ای

كَذَّبَ الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَیْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۳۹﴾ وَ مِنْهُمْ مَّنْ

ایہناں توں پہلے لوکاں وی جھوٹھا آکھیا سی تے ویکھو ظالماں دا کیہو جئیا انجام ہویا؟ (39) تے ایہناں وچوں کوئی

یُّؤْمِنُ بِهٖ وَ مِنْهُمْ مَّنْ لَّا یُؤْمِنُ بِهٖ ؕ وَ رَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِیْنَ ﴿۴۰﴾ ع وَ اِنْ

تے ایہدے تے ایمان لیاؤندا اے تے ایہناں وچوں کوئی ایہدے تے ایمان نئیں لیاؤندا تے تہاڈا رب فسادیاں نوں چنگی طراں جان دا اے (40) تے جے

كَذَّبُوْكَ فَقُلْ لِّیْ عَمَلِیْ وَ لَكُمْ عَمَلُكُمْ ۚ اَنْتُمْ بَرِیْٓـُٔوْنَ مِمَّاۤ اَعْمَلُ وَ

اوہ تہانوں جھوٹھا آکھن تے تسیں فرما دیو کہ میرا عمل میرے لئی اے تے تہاڈا عمل تہاڈے لئی اے تے تسیں میرے عملاں توں پاسے ہو تے

حاشیہ ① ... علامہ صاوی رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہ فرماندے نیں کہ قرآن لوحِ محفوظ دی تفصیل اے۔ لوحِ محفوظ وچ مَا كَانَ وَمَا یَكُوْنُ یعنی جو ہو چکیا اے تے جو کجھ آئندہ ہووے گا تے دنیا تے آخرت وچ جو ہون والا اے سارا کجھ لکھیا ہویا اے تے قرآن وچ لوحِ محفوظ دی پوری تفصیل اے، ایس لئی جیہنوں قرآن دے اسرار وچوں کوئی چیز عطا ہوئی اے اوہنوں لوح محفوظ تے لکھیا ہویا جاننں دی حاجت نئیں بلکہ اوہ جو چاہوے قرآن ای توں پتا کر لیندا اے (صاوی، یونس، تحت الآیۃ، 37، 3/870)

اَنَا بَرِیْٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ یَّسْتَمِعُوْنَ اِلَیْكَ ؕ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ

میں تہاڈے عملاں توں بیزار آں (41) تے ایہناں وچ کجھ اوہ نیں جیہڑے تہاڈے ول کن لاندے نیں تے کیہ تسیں بولیاں

الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوْا لَا یَعْقِلُوْنَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ یَّنْظُرُ اِلَیْكَ ؕ اَفَاَنْتَ

نوں سنا لوو گے؟ بھاویں او سمجھ دے نہ ہون① (42) تے ایہناں وچوں کوئی تہاڈے ول ویکھدا اے تے کیہ تسیں

تَهْدِی الْعُمْیَ وَلَوْ كَانُوْا لَا یُبْصِرُوْنَ ﴿٤٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا یَظْلِمُ النَّاسَ شَیْـًٔا وَّ

انھیاں نوں راہ وکھا دیو گے؟ بھاویں اوہ ویکھدے ای نہ ہوون② (43) بے شک اللہ لوکاں تے کوئی ظلم نئیں کردا، ہاں

لٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ یَظْلِمُوْنَ ﴿٤٤﴾ وَیَوْمَ یَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَّمْ یَلْبَثُوْٓا اِلَّا

لوک ای آپ اپنیاں جاناں تے ظلم کر دے نیں (44) تے جس دن (اللہ) ایہناں نوں اُٹھائے گا جیویں اوہ دنیا وچ دن دی اِک گھڑی توں زیادہ

سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ یَتَعَارَفُوْنَ بَیْنَهُمْ ؕ قَدْ خَسِرَ الَّذِیْنَ كَذَّبُوْا بِلِقَآءِ

ٹھہرے ای نئیں سن، آپس وچ اِک دوجے نوں پہچان دے ہون گے۔③ بے شک اللہ دی ملاقات نوں جھوٹھا آکھن والے گھاٹے وچ رے

اللّٰهِ وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِیْنَ ﴿٤٥﴾ وَاِمَّا نُرِیَنَّكَ بَعْضَ الَّذِیْ نَعِدُهُمْ اَوْ

تے اوہ ہدایت پاون والے نئیں سن (45) تے اسیں تہانوں اوس چیز دا کجھ حصہ وکھا دیئے جیہدا اسیں ایہناں نال وعدہ کر رے آں یاں اسیں تہانوں پہلے ای

نَتَوَفَّیَنَّكَ فَاِلَیْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهِیْدٌ عَلٰی مَا یَفْعَلُوْنَ ﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ

اپنے کول بلا لیئے بہرحال ایہناں نوں ساڈے ول ای واپس آونا اے فیر اللہ ایہناں دے کماں تے گواہ اے (46) تے ہر امت لئی اِک رسول

حاشیہ ① ... ایتھے بولیاں توں مراد دل دے بولے نیں تے آیت توں مراد ایہہ اے کہ اے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، تسیں ایہناں لوکاں نوں حق تے ہدایت دی کوئی گل نئیں سنا سکدے جیہناں دے دل دے کناں نوں اللہ پاک نے بولا کر دِتا اے۔ ② ... ایتھے انھیاں توں مراد دل دے انھے نیں تے آیت توں مراد ایہہ اے کہ اے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، تسیں ایہناں لوکاں نوں ہدایت دا راہ نئیں وکھا سکدے جیہناں دے دل دیاں نظراں نوں اللہ پاک نے اَنھا کر دِتا اے تے ایسے لئی ایہناں نوں ہدایت دی کوئی چیز نظرای نئیں آوندی۔ ③ ... قبراں چوں نکلدیاں ویلے مشرک اِک دوجے نوں اِنج پہچانن گے جویں دنیا وچ پہچان دے سن فیر قیامت دے دن دی ہولناکی تے دہشت ناک منظر ویکھ کے اوہناں دی ایہہ پہچان باقی نئیں روے گی۔

رَّسُوْلٌ ۚ فَاِذَا جَآءَ رَسُوْلُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٤٧﴾

ہویا اے تے جدوں ایہناں دا رسول ایہناں کول تشریف لیاندا تے ایہناں دے وچکار انصاف دے نال فیصلہ کر دِتا جاندا تے ایہناں تے کوئی ظلم نئیں کیتا جاندا اے ① (47)

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لَّآ اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ ضَرًّا

تے کہندے نیں: جے تسیں سچے او تے ایہہ وعدہ کدوں آوے گا (48) تسیں فرماؤ: میں اپنی جان لئی نقصان

وَّلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ؕ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ ؕ اِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَاْخِرُوْنَ

تے نفع دا ایناں ای مالک آں جنا اللہ چاہوے۔ ② ہر گروہ لئی اِک مدت اے تے جدوں اوہ مدت آجاوے گی تے اوہ لوک اِک گھڑی نہ

سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿٤٩﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُهٗ بَيَاتًا اَوْ

تے اوس توں پچھے ہٹ سکن گے تے نہ اگے ہوسکن گے (49) تسیں فرماؤ: بھلا دسو کہ جے اوہدا عذاب تہاڈے تے رات نوں آوے یا دن نوں تے

نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴿٥٠﴾ اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖ ؕ

ایہدے وچ اوہ کیہڑی چیز اے جیہدی مجرم چھیتی مچارے نیں؟ (50) تے کیہ جدوں اوہ (عذاب) آ جاوے گا اوس ویلے اللہ تے ایمان لے آؤ گے؟ (ایہناں نوں

آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيْلَ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا

آکھیا جاوے گا کہ) کیہ ہن (تسیں ایمان لیا رے او) حالاں کہ اس توں پہلے تے تسیں اوہدی بڑی چھیتی مچارے سو (51) فیر ظالماں نوں آکھیا جاوے گا:

حاشیہ ① ... بعض مفسرین دے نیڑے ایس آیت وچ دنیا دا بیان اے تے معنی ایہہ اے کہ ہر امت لئی دنیا وچ اِک رسول ہویا اے جیہڑا اوہناں نوں حق دی دعوت دیندا تے اطاعت تے ایمان دا حکم کردا تے کجھ لوک ایمان لے آوندے تے کجھ جھوٹھیاں کردے تے منکر ہو جاندے، فیر اوہناں وچ انصاف دے نال فیصلہ کردِتا جاندا کہ رسول نوں تے اوہناں تے ایمان لیان والیاں نوں نجات دِتی جاندی تے جھوٹھا آکھن والیاں نوں عذاب نال مار دِتا جاندا۔ بعض مفسرین دے نیڑے ایہدے وچ آخرت دا بیان اے تے معنی ایہہ اے قیامت دے دن ہر امت لئی اِک رسول ہووے گا جیہدے ول اوہدی نسبت ہووے گی، جدوں اوہ رسول مقام وچ آوے گا تے مومن تے کافر اُتے گواہی دیوے گا، فیر اوہناں وچ فیصلہ کیتا جاوے گا تے مومناں نوں نجات نصیب ہووے گی جد کہ کافر عذاب وچ پھڑے جان گے۔ ② ... ایس آیت توں مراد ایہہ اے اللہ پاک دے قادر کیتے بغیر میں اپنی جان تے وی کسے نفع تے نقصان دا اختیار نئیں رکھدا البتہ اللہ پاک جس چیز دا چاہوے مینوں مالک تے قادر بنا دیندا اے۔ یاد رہوے کہ بڑیاں آیتاں تے حدیثاں توں ثابت اے اللہ پاک نے نفع تے نقصان آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی قدرت تے اختیار وچ دِتا اے۔

ذُوْقُوْا عَذَابَ الْخُلْدِ ۚ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ ﴿٥٢﴾ وَ

ہمیشہ دے عذاب دا مزہ چکھو۔ تہانوں تہاڈے کمائے ہوئے عملاں ای دا بدلہ دِتا جا ریا اے (52) تے

يَسْتَنْۢبِـُٔوْنَكَ اَحَقٌّ هُوَ ۭ قُلْ اِيْ وَرَبِّيْٓ اِنَّهٗ لَحَقٌّ ۭ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿٥٣﴾

تہاڈے توں پچھدے نیں: کیہ اوہ حق اے؟ تسیں فرماؤ: ہاں! میرے رب دی قسم! بے شک اوہ ضرور حق اے تے تسیں اللہ نوں عاجز نئیں کر سکو گے (53)

وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖ ۭ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ

تے زمین وچ جو کجھ اے جے ہر ظالم جان ایہناں ساریاں دی مالک ہو جاوے تے اوہ یقیناً اپنی جان چھڑان دے بدلے وچ دے دیوے تے اوہ جدوں عذاب

لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٥٤﴾

ویکھن گے تے دل وچ لکہ لکہ کے شرمندہ ہون گے تے ایہناں دے وچکار انصاف دے نال فیصلہ کر دِتا جاوے گا تے ایہناں تے ظلم نئیں کیتا جاوے گا (54)

اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ اَلَآ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلٰكِنَّ

سن لوو! بے شک اللہ ای دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے زمین وچ اے۔ سن لوو! بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے پر

اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٥٦﴾ يٰٓاَيُّهَا

ایہناں وچوں اکثر نئیں جان دے (55) اوہ زندہ کردا اے تے موت دیندا اے تے اوہدے ای ول تسیں واپس جاوو گے (56) اے

النَّاسُ قَدْ جَاۗءَتْكُمْ مَّوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَشِفَاۗءٌ لِّمَا فِي الصُّدُوْرِ ۙ وَهُدًى

لوکو! تہاڈے کول تہاڈے رب دے ولوں نصیحت ① تے دِلاں دی شفا تے مومناں لئی

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ قرآن کریم دے تِن عظیم فیدے بیان کیتے گئے نیں (1) "مَوْعِظَة" ایہدا معنی اے وعظ تے نصیحت یعنی مکلف دے سامنے نیک تے بھیڑے عمل بیان کرکے اوہنوں نصیحت کرنا، ایسے طراں چنگے عمل کرن دی ترغیب دینا تے برے عملاں دے انجام توں ڈراؤنا وی ایہدے وچ داخل اے۔ قرآن کریم توں ایہہ فیدہ بوہت چنگے طریقے نال حاصل ہندا اے (2) شِفَآء: ایس توں مراد ایہہ اے کہ قرآن پاک دل دیاں بیماریاں نوں دور کردا اے، دل دے مرضاں توں مراد بھیڑے اخلاق، فاسد عقیدے تے جان لین والیاں جہالتاں نیں،قرآن پاک ایہناں ساریاں مرضاں نوں دور کردا اے۔ (3) قرآن کریم دی صفت وچ ہدایت وی فرمایا، ایس لئی کہ اوہ گمراہی توں بچاندا تے حق دی راہ وکھاندا اے تے ایمان والیاں لئی رحمت اے ایس لئی فرمایا کہ اوہ ای ایس توں فیدہ چُکدے نیں۔

وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوْا ؕ

ہدایت تے رحمت آ گئی (57) تسیں فرماؤ: اللہ دے فضل تے اوہدی رحمت تے ہی خشی منانی چاہی دی اے، ①

هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ﴿٥٨﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِّنْ رِّزْقٍ فَجَعَلْتُمْ

ایہہ اوہدے توں بہتر اے جیہڑا اوہ جمع کردے نیں (58) تسیں فرماؤ: بھلا دسو اللہ نے تہاڈے لئی جیہڑا رزق اُتاریا اے تے تسیں اوہدے

مِّنْهُ حَرَامًا وَّحَلٰلًا ؕ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ

وچوں آپ ای حرام تے حلال بنا لیا، تسیں فرماؤ: کیہ اللہ نے تہانوں ایہدی اجازت دِتی اے یا تسیں اللہ تے جھوٹھ بنھدے او؟ ② (59) تے اللہ

الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى

تے جھوٹھ بنن والیاں دا قیامت دے دن بارے کیہ خیال اے؟ بے شک اللہ لوکاں تے فضل فرمان

النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٦٠﴾ ع وَمَا تَكُوْنُ فِيْ شَاْنٍ وَّمَا تَتْلُوْا مِنْهُ مِنْ ٦ ١١

والا اے پر اکثر لوک شکر ادا نئیں کردے (60) تے تسیں کسے کم وچ او تے تسیں اوہدے ولوں قرآن دی تلاوت کردے

قُرْاٰنٍ وَّلَا تَعْمَلُوْنَ مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوْدًا اِذْ تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ؕ وَ

او تے (اے لوکو!) تسیں کوئی وی کم کر رہے او، اسیں تہاڈے تے گواہ ہونے آں جدوں تسیں ایہدے وچ لگے ہندے او تے

حاشیہ ① ... بعض مفسرین دے نیڑے ایتھے اللہ پاک دے فضل تے رحمت توں مراد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں تے جے ایس آیت وچ خاص طور تے فضل تے رحمت توں مراد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ذات مبارکہ نہ وی ہووے تے وکھرے طور اُتے تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم یقیناً اللہ پاک دا بوہت وڈا فضل تے رحمت نیں۔ ایس لئی فنِ تفسیر دے ایس اصول تے کہ لفظاں دے عموم دا اعتبار ہندا اے، خاص سبب دا نئیں۔ ایہدے مطابق ای نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ذات مبارکہ دے حوالے نال خشی منائی جاوے گی بھاویں اوہ میلاد شریف کرکے ہووے یا معراج شریف مناؤن دے ذریعے، ہاں جے کسے بدنصیب لئی ایہہ خشی دا مقام ای نئیں اے تے اوہدا معاملہ وکھرا اے، اوہنوں اپنے ایمان دے بارے سوچنا چاہیدا اے۔ ② ... ایس آیت توں ثابت ہویا کسے چیز نوں اپنے ولوں حلال یا حرام سمجھنا منع اے تے اللہ پاک تے جھوٹ بننا اے۔ اج کل بہت سارے لوک ایہدے وچ پئے ہوئے نیں، جیہڑیاں چیزاں منع نیں اوہناں نوں حلال کہندے نیں تے جائز چیزاں نوں حرام۔ بعض سود نوں حلال کیہن تے اڑے نیں تے بعض عورتاں دی بے قیدیوں تے بے پردگیاں نوں جائز سمجھدے نیں تے حلال ٹھہراندے نیں۔ ایسے طراں کجھ لوک حلال چیزاں نوں حرام ٹھہران تے اڑے نیں جویں محفلِ میلاد، فاتحہ، گیارھویں تے ایصال ثواب دے دوجے طریقیاں نوں حرام آکھن والے۔ ایہہ سارے اللہ پاک تے جھوٹھ بنھن دیاں صورتاں نیں۔

مَا يَعْزُبُ عَنْ رَّبِّكَ مِنْ مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَلَآ اَصْغَرَ

زمین تے اسمان وچ کوئی ذرہ برابر چیز تیرے رب توں غائب نئیں تے ذرے توں چھوٹی

مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرَ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿٦١﴾ اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ

تے وڈی کوئی شے ایہو جئی نئیں جیہڑی اِک روشن کتاب وچ نہ ہووے (61) سن لوو! بے شک اللہ دے ولیاں تے نہ کجھ

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٦٢﴾ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي

خوف ہووے گا تے نہ اوہ غم کرن گے① (62) اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے ڈردے رہے (63) ایہناں لئی دنیا دی

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ؕ لَا تَبْدِيْلَ لِكَلِمٰتِ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٦٤﴾

زندگی وچ تے آخرت وچ خش خبری اے،② اللہ دیاں گلاں بدلدیاں نئیں،③ ایہی وڈی کامیابی اے (64)

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ؕ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٦٥﴾ اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ وقف لازم

تے تسیں ایہناں دیاں گلاں دا غم نہ کرو بے شک ساریاں عزتاں دا مالک اللہ اے، اوہی سنن والا تے جاننں والا اے (65) سن لوو! بے شک اللہ ای

مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ ؕ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

مالک اے ساریاں دا جیہڑا اسماناں وچ اے تے جیہڑا زمین وچ اے تے اللہ توں علاوہ ہور شریکاں دی عبادت کرن والے کس دی پیروی کر

شُرَكَآءَ ؕ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِيْ

رے نیں؟ اوہ تے صرف خیال دے پچھے چل رے نیں تے اوہ صرف جھوٹھے اندازے لا رے نیں (66) اوہی اے جیہنے

حاشیہ ① ... لفظ "ولی" وِلا توں بنیا اے جیہدا معنی نیڑے تے مدد اے۔ ولیُّ اللہ اوہ اے جیہڑا فرضاں دی ادائیگی توں اللہ پاک دا قرب حاصل کرے تے اللہ پاک دی اطاعت وچ لگا روے تے اوہدا دل اللہ پاک دی پہچان وچ لگا ہووے۔ ② ... ایس خش خبری توں یا تے اوہ مراد اے جیہڑی پرہیزگار ایمانداراں نوں قرآن کریم وچ جگہ جگہ دِتی گئی اے یا ایس توں چنگے خواب مراد نیں جیہڑا مومن ویکھدا اے یا اوہدے لئی ویکھیا جاندا اے۔ ③ ... یعنی اللہ پاک دے وعدے غلط نئیں ہو سکدے جیہڑے اوہنے اپنی کتاب وچ تے اپنے رسولاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی زبان توں اپنے اولیاء رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہِم تے اپنے فرماں بردار بندیاں نال فرمائے نیں۔

جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ

تہاڈے لئی رات بنائی تاں کہ ایہدے وچ سکون حاصل کرو تے دن نوں اکھاں کھولن والا بنایا بے شک ایہدے وچ سنن والیاں لئی

يَّسْمَعُوْنَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ؕ هُوَ الْغَنِيُّ ؕ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ

نشانیاں نیں (67) (کافراں نے) آکھیا: اللہ نے اپنے لئی اولاد بنا رکھی اے۔ اوہ پاک اے، اوہ ای بے نیاز اے، جو کجھ اسماناں

وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ اِنْ عِنْدَكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ بِهٰذَا ؕ اَتَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ

تے زمین وچ اے سارا اوسے دا اے۔ ① تہاڈے کول ایہدی کوئی وی دلیل نئیں، کیہ تسیں اللہ تے اوہ گل کردے او

مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٦٨﴾ قُلْ اِنَّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُوْنَ ﴿٦٩﴾ ؕ مَتَاعٌ

جیہدا تہانوں پتا نئیں(68) تسیں فرماؤ: بے شک اللہ تے جھوٹھ بنن والے فلاح نئیں پان گے (69) دنیا وچ تھوڑا جیا فیدہ

فِي الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيْقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيْدَ بِمَا كَانُوْا

چکنا اے فیر ایہناں نوں ساڈے ول ای واپس آنا اے فیر اسیں ایہناں نوں ایہناں دے کفر دے بدلے وچ بڑے شدید عذاب دا

يَكْفُرُوْنَ ﴿٧٠﴾ ع وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوْحٍ ۘ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ ع ١٠ ١٢ الثامنة وقف لازم

مزہ چکھاواں گے ② (70) تے ایہناں نوں نوح دی خبر پڑھ کے سناؤ جدوں اوہنے اپنی قوم نوں آکھیا: کہ اے میری قوم! جے میرا ٹھہرنا

حاشیہ ① ... ایتھوں مشرکاں دے ایس قول "اللہ نے اپنے لئی اولاد بنا رکھی اے" دے تن رَد فرمائے گئے نیں، پہلا رَد تے کلمہ "سُبْحٰنَهٗ" وچ اے جیہدے وچ دسیا گیا اے کہ اوہدی ذات اولاد توں منزہ تے پاک اے کہ اوہ واحد حقیقی اے، دوجا رَد "هُوَ الْغَنِيُّ" فرماون وچ اے کہ اوہ ساری مخلوق توں بے نیاز اے تے اولاد اوہدے لئی کیویں ہو سکدی اے؟ تیجا رَد "لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ" وچ اے کہ ساری مخلوق اوہدی مملوک اے تے مملوک ہونا پتر ہون دے نال نئیں جمع ہندا ایس لئی ایہناں وچوں کوئی اوہدی اولاد نئیں ہو سکدا۔ ② ... ایتھے کجھ لوکاں دے ایس شبہے دا جواب دِتا گیا اے کہ اللہ پاک تے جھوٹھ بنھن والے بوہت سارے لوک عیش و عشرت دی زندگی گزار رے نیں تے دنیاوی نعمتاں توں لطف لیندے نیں تے اوہ ناکام کِتھوں ہوئے؟ اوہناں دے شبہے دے ازالے لئی فرمایا گیا کہ ایہہ عارضی آرام اے، ایہدا کوئی اعتبار نئیں بلکہ اعتبار انجام دا اے تے ایہناں دا انجام خراب ای اے۔

عَلَيْكُمْ مَّقَامِيْ وَتَذْكِيْرِيْ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُوْٓا

تے میرا اللہ دیاں آیتاں دے نال تہانوں نصیحت کرنا تہاڈے تے بھاری اے تے میں اللہ ای تے بھروسہ کیتا تے تسیں

اَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوْٓا اِلَيَّ وَ

اپنا کم تے اپنے شریکاں نوں اکٹھیاں کر لو فیر تہاڈا کم تہاڈے توں لُکیا نہ روے فیر میرے بارے جو کجھ کر سکدے او کر لوو تے

لَا تُنْظِرُوْنِ ﴿٧١﴾ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِّنْ اَجْرٍ ؕ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى

مینوں کوئی مہلت نہ دیو ① (71) فیر جے تسیں مونھ پھیرو تے میں تہاڈے کولوں کوئی معاوضہ نئیں منگدا، میرا اجر تے اللہ دے ذمہ کرم تے اے ②

اللّٰهِ ۙ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَنَجَّيْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ

تے مینوں حکم دِتا گیا اے کہ میں مسلماناں وچوں آں ③ (72) تے اوہناں نیں نوح نوں جھوٹھا آکھیا تے اسیں اوہنوں تے کشتی وچ اوہدے نال

فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنٰهُمْ خَلٰٓئِفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَانْظُرْ

والیاں نوں بچا لیا تے اوہناں نوں اسیں وارث بنایا تے جیہناں نیں ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا اوہناں نوں اسیں غرق کر دِتا تے ویکھو ④

حاشیہ ① ... انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام بوہت ہی شجاع، بہادر، جَری، ہمت والے جرأت والے تے ارادیاں دے پکے ہندے نیں۔ ایس توں پتا لگا کہ قادیانی نبی نئیں سی ایس لئی اوہ بڑا وڈا ڈرپوک سی، ساری زندگی ایسے ڈر توں حج کرن نہ گیا تے جتھے جان توں اوہنوں نقصان پہنچن دا ڈر ہندا سی اوتھے نئیں جاندا سی۔ ② ... یعنی میرا وعظ تے نصیحت کرنا خاص اللہ پاک لئی اے، کسے دنیاوی غرض توں نئیں۔ ایس توں پتا لگا کہ تبلیغِ دین تے اجرت نہ لئی جاوے، ہاں امام تے خطابت، تدریس تے قرآن دی تعلیم وغیرہ وچ جتھے شریعت ولوں اجازت اے اوہ وکھری گل اے پر ایس وچ وی جے ہو سکے تے بغیر پیسے توں ای کم کرے۔ ③ ... ایہدا اِک معنی ایہہ اے کہ دینِ اسلام قبول کرو یا نہ کرو مینوں دینِ اسلام تے قائم رہن دا حکم دِتا گیا اے تے میں ایہدے تے قائم آں۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ دینِ اسلام دی دعوت دین تے مینوں تہاڈے ولوں بھاویں کیہو جئی ای اذیت پہنچے ہر حال وچ مینوں اللہ پاک دے حکم دا فرماں بردار رہن دا حکم دِتا گیا اے۔ ④ ... حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم تے آون والے عذاب دا ذکر کرن توں بعد ایس وچ غور تے فکر کرن دی دعوت دِتی گئی، ایس تے غور کرن توں پتا لگدا اے کہ ایہدے وچ جتھے کافراں لئی بڑی عبرت اے کہ جیہڑے لوک وی اللہ پاک دے رسول نوں جھٹلان گے اوہناں تے ایہو جئیا عذاب آ سکدا اے جویں حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نوں جھٹلاون والیاں تے آیا، اوتھے ایمان والیاں لئی وی نصیحت اے کہ اوہ ایمان تے ثابت قدم رہن تے جس طراں اللہ پاک نے حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام تے ایمان لیان والیاں نوں مخالفاں دے شر توں نجات دِتی ایس طراں ایہناں نوں وی مخالفاں دے شر توں بچا لے گا۔

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ

ایہناں لوکاں دا انجام کیہو جیہا ہویا جیہناں نوں ڈرایا گیا سی (73) فیر ایس توں بعد اسیں ایہناں دیاں قوماں ول کئی رسول گھلے

فَجَآءُوْهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ؕ كَذٰلِكَ

تے اوہ ایہناں دے کول روشن دلیلاں لیائے (پر) اوہ کافر ایہو جئے نئیں سن کہ اوہدے تے ایمان لے آون جیہنوں پہلے جھوٹھا آکھ چکے نیں۔ اسیں ایسے

نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوْبِ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ مُّوْسٰى وَهٰرُوْنَ

طراں سرکشاں دے دِلاں تے مہر لا دینے آں (74) فیر ایہناں دے بعد اسیں موسیٰ تے ہارون نوں

اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ بِاٰيٰتِنَا فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا

فرعون تے اوہدے درباریاں ول اپنیاں نشانیاں دے کے گھلیا تے اوہناں نیں تکبر کیتا تے اوہ مجرم لوک سن (75) تے جدوں

جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوْٓا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوْسٰٓى

ایہناں دے کول ساڈے ولوں حق آیا تے آکھن لگے: بے شک ایہہ کھلا جادو اے① (76) موسیٰ نے آکھیا:

اَتَقُوْلُوْنَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَكُمْ ؕ اَسِحْرٌ هٰذَا ؕ وَلَا يُفْلِحُ السّٰحِرُوْنَ ﴿٧٧﴾

کیہ تسیں حق دے بارے ایہہ کہندے او جدوں اوہ تہاڈے کول آیا؟ کیہ ایہہ جادو اے؟ تے جادوگر فلاح نئیں پاندے (77)

قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا وَتَكُوْنَ لَكُمَا

اوہناں نیں آکھیا: تسیں ساڈے کول ایس لئی آئے او تاں کہ سانوں ایس (دین) توں پھیر دیو جیہدے تے اسیں اپنے پیو دادے نوں ویکھیا اے تے زمین وچ

حاشیہ ① ... فرعون تے اوہدی قوم نے اللہ پاک ولوں آیا ہویا حق پہچان لیا، ایہدے باوجود اوہ نفس دی خشی لئی آکھن لگے کہ بے شک ایہہ کھلا جادو اے۔ ایس توں پتا لگا کہ حق گل دا پتا لگ جان توں بعد نفسانیت دی وجہ توں اوہنوں قبول نہ کرنا تے اوہدے بارے وچ ایہو جئیاں گلاں کرنیاں جیہڑیاں دوجیاں دے دِلاں وچ اوہدے متعلق شک شبہے پیدا کر دین، ایہہ فرعونیاں دا طریقہ اے۔ ایس توں ایہناں لوکاں نوں نصیحت حاصل کرنی چاہی دی اے جیہڑے حق جان لین دے باوجود صرف اپنی ضد تے آنا دی وجہ توں اوہنوں قبول نئیں کردے تے اوہدے بارے وچ دوجیاں نال ایہو جئیاں گلاں کردے نیں جیہدے توں اِنج لگدا اے کہ ایہناں دا عمل ٹھیک اے تے حق بیان کرن والا جھوٹھا اے۔

الْكِبْرِيَآءُ فِي الْاَرْضِ ؕ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿٧٨﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ

تہاڈے دوہاں دی وڈیائی ہو جاوے تے اسیں تے تہاڈے تے ایمان لیان والے نئیں① (78) تے فرعون نے آکھیا:

ائْتُوْنِيْ بِكُلِّ سٰحِرٍ عَلِيْمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَآءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُّوْسٰٓى اَلْقُوْا مَآ اَنْتُمْ

ہر علم والے جادوگر نوں میرے کول لے آؤ (79) فیر جدوں جادوگر آ گئے تے اوہناں نوں موسیٰ نے آکھیا: سُٹ دیو جو تسیں

مُّلْقُوْنَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّآ اَلْقَوْا قَالَ مُوْسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ ۙ السِّحْرُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهٗ ؕ

سُٹن والے او (80) فیر جدوں اوہناں نیں سُٹ دِتا تے موسیٰ نے آکھیا: جو تسیں لیائے او ایہہ جادو اے۔ بے شک ہن اللہ ایہنوں جھوٹھا کر دیوے گا،

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ وَلَوْ كَرِهَ ع ١٣

اللہ فساد والیاں دے کماں نوں نئیں سنوار دا (81) تے اللہ اپنے کلیاں دے ذریعے حق نوں حق کر وکھاندا اے بھاویں مجرماں نوں

الْمُجْرِمُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَمَآ اٰمَنَ لِمُوْسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّنْ قَوْمِهٖ عَلٰى خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ

چنگا نہ لگے (82)تے فرعون تے اوہدے درباریاں دے ڈر دی وجہ توں موسیٰ اُتے اوہدی قوم وچوں تھوڑے لوکاں توں علاوہ کوئی ایمان

وَمَلَا۟ئِهِمْ اَنْ يَّفْتِنَهُمْ ؕ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْاَرْضِ ۚ وَاِنَّهٗ لَمِنَ

نہ لیایا (ایس ڈر توں) کہ فرعون اوہناں نوں تکلیف وچ پا دے گا تے بے شک فرعون زمین وچ آکڑن والا سی تے بے شک اوہ

الْمُسْرِفِيْنَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوْسٰى يٰقَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ

حد توں لنگھ جان والیاں وچوں سی (83) تے موسیٰ نے آکھیا: اے میری قوم! جے تسیں اللہ تے ایمان لیائے او جے

تَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّسْلِمِيْنَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوْا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا

تسیں مسلمان او تے اوسے تے بھروسہ کرو (84) اوہناں نیں آکھیا: اسیں اللہ ای تے بھروسہ کیتا۔ اے ساڈے رب! سانوں ظالم

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ حکمراناں دی پرانی روش ایہی چلدی آ ری اے کہ اصلاح قبول کرن دی بجائے اوہ سمجھان والے تے جھوٹھے الزام لا کے تے اوہنوں حکومت دا لالچی قرار دے کے اپنی جان چھڑان دی کوشش کردے نیں۔ اج وی ایس گل نوں ویکھیا جا سکدا اے غلط اندازِ حکمرانی تے ٹوکیا جاوے تے حکمران آکھنا شروع کر دیندے نیں کہ ایہہ لوک ساڈی حکومت نوں ختم کرکے اپنی حکومت لیاونا چاہندے نیں۔

فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٨٦﴾ وَاَوْحَيْنَآ

لوکاں لئی ازمائش نہ بنا① (85) تے اپنی رحمت فرما کے سانوں کافراں توں نجات دے (86) تے اسیں

اِلٰى مُوْسٰى وَاَخِيْهِ اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوْتًا وَّاجْعَلُوْا بُيُوْتَكُمْ قِبْلَةً وَّ

موسیٰ تے اوہدے بھرا نوں وحی گھلی کہ مصر وچ اپنی قوم لئی مکان بناؤ② تے اپنے گھراں نوں نماز دی جگہ بناؤ③ تے

اَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ ؕ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨٧﴾ وَقَالَ مُوْسٰى رَبَّنَآ اِنَّكَ اٰتَيْتَ

نماز قائم کرو تے مسلماناں نوں خش خبری سناؤ (87) تے موسیٰ نے عرض کیتی: اے ساڈے رب! توں فرعون

فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهٗ زِيْنَةً وَّاَمْوَالًا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوْا عَنْ سَبِيْلِكَ ۚ

تے اوہدے سرداراں نوں دنیا دی زندگی وچ سوہنی چیزاں تے مال دے دِتا، اے ساڈے رب! تاں کہ اوہ تیرے راہ توں بھٹکا دیون،④

رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْا حَتّٰى يَرَوُا

اے ساڈے رب! ایہناں دے مال برباد کر دے تے ایہناں دے دِلاں نوں سخت کردے⑤ تاں کہ اوہ ایمان نہ لیان جدوں تک اوہ درد دین والا

الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿٨٨﴾ قَالَ قَدْ اُجِيْبَتْ دَّعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيْمَا وَلَا تَتَّبِعٰٓنِّ

عذاب نہ ویکھ لین (88) اللہ نے فرمایا: تہاڈے دوہاں دی دعا قبول ہوئی بس تسیں ثابت قدم رہو تے بیوقوفاں

سَبِيْلَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٨٩﴾ وَجٰوَزْنَا بِبَنِىٓ اِسْرَآءِيْلَ الْبَحْرَ فَاَتْبَعَهُمْ

دے رستے نہ چلنا (89) تے اسیں بنی اسرائیل نوں دریا پار کرا دِتا تے فرعون تے اوہدے

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ ایہناں نوں ساڈے تے غالب نہ کر تے ایہناں دے گناہواں دی وجہ توں سانوں نہ مار تاکہ اوہ ایہہ خیال نہ کرن کہ اوہ حق تے نیں تے ایس طراں سرکشی تے کفر وچ ودھ جان۔ ② ... گھر بناؤنا وی نبیاں علیہم السلام دی سنت اے پر شرط ایہہ اے کہ فخر لئی نہ ہووے بلکہ ضرورت پوری کرن لئی ہووے۔ ③ ... رہن سہن والے گھراں وچ گھریلو مسجد بناؤنا، جیہنوں مسجدِ بیت کہندے نیں، ایہہ اِک پرانا طریقہ اے، ایس لئی ایہہ ہونا چاہیدا اے کہ مسلمان اپنے گھر دا کوئی حصہ نماز لئی پاک تے صاف رکھن تے اوہدے وچ عورت اعتکاف کرے۔ ④ ... مال عام طور تے غفلت دا سبب بن دا اے، ایس لئی مالدار نوں اپنے محاسبے دی زیادہ ضرورت اے کہ کتے ایہدے مال نے ایہنوں غافل تے نئیں کر دِتا۔ ⑤ ... دل دی سختی بڑا عذاب اے۔ دل دی سختی دا معنی اے کہ نصیحت دل تے اثر نہ کرے، گناہواں نال رغبت ہووے، گناہ کرن وچ کوئی شرمندگی نہ ہووے تے توبہ والے پاسے توجہ نہ ہووے۔

فِرْعَوْنُ وَجُنُوْدُهٗ بَغْيًا وَّعَدْوًا ؕ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهٗ

لشکراں نے سرکشی تے ظلم نال ایہناں دا پچھا کیتا ایتھوں تک جدوں اوہنوں ڈبن نیں آ لیا تے آکھن لگا: میں ایس گل تے ایمان لے آیا کہ

لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا الَّذِیْۤ اٰمَنَتْ بِهٖ بَنُوْۤا اِسْرَآءِیْلَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ ﴿۹۰﴾ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ

اوہدے علاوہ کوئی معبود نئیں جیہدے تے بنی اسرائیل ایمان لیائے نیں تے میں مسلمان آں (90)(اوہنوں آکھیا گیا) کیہ ہن (ایمان لیانا اے؟) حالاں

عَصَیْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِیْنَ ﴿۹۱﴾ فَالْیَوْمَ نُنَجِّیْكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُوْنَ

ایس توں پہلے تے نافرمان ریا تے توں فسادی سَیں (91) اج اسیں تیری لاش نوں بچا لواں گے تاں کہ توں اپنے

لِمَنْ خَلْفَكَ اٰیَةً ؕ وَاِنَّ كَثِیْرًا مِّنَ النَّاسِ عَنْ اٰیٰتِنَا لَغٰفِلُوْنَ ﴿۹۲﴾ وَلَقَدْ ع ۹ ۱۰ ۱۴

بعد والیاں لئی نشانی بن جاویں تے بے شک لوک ساڈیاں نشانیاں توں ضرور غافل نیں (92) تے بے شک

بَوَّاْنَا بَنِیْۤ اِسْرَآءِیْلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَّرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّیِّبٰتِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوْا

اسیں بنی اسرائیل نوں عزت دی جگہ دِتی تے اوہنوں ستھرا رزق عطا کیتا تے اوہ اختلاف وچ نہ پئے

حَتّٰى جَآءَهُمُ الْعِلْمُ ؕ اِنَّ رَبَّكَ یَقْضِیْ بَیْنَهُمْ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ فِیْمَا كَانُوْا فِیْهِ

پر علم آون توں بعد① بے شک تہاڈا رب قیامت دے دن اوہناں وچ اوس گل دا فیصلہ کردیوے گا جیہدے وچ اوہ

یَخْتَلِفُوْنَ ﴿۹۳﴾ فَاِنْ كُنْتَ فِیْ شَكٍّ مِّمَّاۤ اَنْزَلْنَاۤ اِلَیْكَ فَسْـَٔلِ الَّذِیْنَ یَقْرَءُوْنَ

لڑدے سن (93) تے اے سنن والے: جے تینوں ایہدے وچ کوئی شک ہووے جیہڑا اسیں تیرے ول گھلیا اے تے اوہناں توں پچھ لوو

الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَقَدْ جَآءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ

جیہڑے تیرے توں پہلے کتاب پڑھن والے نیں، بے شک تیرے کول تیرے رب ولوں حق آیا تے توں کدے وی

حاشیہ ① ... ایتھے علم توں مراد یا تے تورات اے جیہدے معنی وچ یہودی آپس وچ اختلاف کردے سن یا حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تشریف آوری اے کہ ایس توں پہلے تے سارے یہودی آپ دے قائل تے آپ دی نبوت تے متفق سن تے تورات وچ جیہڑیاں آپ دیاں صفتاں لکھیاں سن اوہناں نوں من دے سن پر تشریف آوری دے بعد اختلاف کرن لگے۔ کجھ ایمان لے آئے تے کجھ لوکاں نیں حسد تے عداوت دی وجہ توں کفر کیتا۔ اِک قول ایہہ اے کہ علم توں مراد قرآن مجید اے۔ ایس توں پتا لگا کہ جس علم دے نال اللہ پاک دی توفیق تے حقیقی معرفت نہ ہووے اوہ علم اللہ پاک دا عذاب تے رکاوٹ اے۔

الْمُمْتَرِيْنَ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَتَكُوْنَ مِنَ

شک والیاں وچوں نہ ہو (94) تے کدے وی اوہناں وچ نہ ہونا جیہناں نیں اللہ دیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا ورنہ توں گھاٹا کھان والیاں

الْخٰسِرِيْنَ ﴿٩٥﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٩٦﴾

وچوں ہو جاویں گا (95) بے شک جیہناں لوکاں تے تیرے رب دی گل پکی ہو چکی اے اوہ ایمان نئیں لیان گے (96)

وَلَوْ جَآءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿٩٧﴾ فَلَوْلَا كَانَتْ

بھاویں ایہناں دے کول ہر نشانی آ جاوے جدوں تک درد دین والا عذاب نہ ویکھ لین گے (97) تے کیوں انج نہ

قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ اِيْمَانُهَآ اِلَّا قَوْمَ يُوْنُسَ ؕ لَمَّآ اٰمَنُوْا كَشَفْنَا

ہویا کہ کوئی قوم ایمان لے آوندی تاں کہ اوہدا ایمان اوہنوں نفع دیندا پر یونس دی قوم جدوں ایمان لیائی تے اسیں

عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿٩٨﴾

ایہناں توں دنیا دی زندگی وچ ذلت دا عذاب ہٹا دِتا تے اک ویلے تک ایہناں نوں فیدہ چکن دِتا① (98)

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيْعًا ؕ اَفَاَنْتَ

تے جے تہاڈا رب چاہندا تے جنّے لوک زمین وچ نیں ساریاں دے سارے ایمان لے آندے② تے کیہ تسیں

تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ

لوکاں نوں مجبور کرو گے ایتھوں تک کہ اوہ مسلمان ہو جان؟ (99) تے کسے جان نوں قدرت نئیں کہ اوہ اللہ دے حکم توں بغیر

حاشیہ ① ...فرعون نے وی آخرت وقت وچ توبہ کیتی سی تے حضرت یونس عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم نے وی، پر فرعون دی توبہ قبول نہ ہوئی تے حضرت یونس عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم دی توبہ قبول ہو گئی، ایہناں دوہاں دی توبہ وچ واضح فرق اے اوہ ایہہ کہ فرعون نے عذاب ویکھن توں بعد توبہ کیتی سی جد کہ حضرت یونس عَلَیْہِ السَّلَام تے جدوں اوہ نشانیاں ظاہر ہویاں جیہڑیاں عذاب دے نیڑے ہون دیاں دلیلاں سن تے اوہناں نیں عذاب ویکھن توں پہلے ای اوسے ویلے ای توبہ کر لئی سی۔ ایہدا مطلب ایہہ نکلیا کہ عذاب نازل ہون توں بعد توبہ قبول نئیں البتہ عذاب آون توں پہلے صرف عذاب دیاں نشانیاں ظاہر ہون تے توبہ قبول ہو سکدی اے۔ ② ...ایس آیت وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں تسلی دِتی گئی اے کہ ایمان لیانا سعادتِ ازلی اُتے موقوف اے، ایمان اوہی لیان گے جیہناں لئی اللہ پاک دی توفیق شامل حال ہووے، ایس لئی آپ دی خاہش تے کوشش دے باوجود وی جیہڑے لوک ایمان توں محروم رہ جاندے نیں اوہناں دا تہانوں غم نئیں ہونا چاہیدا۔

اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ انْظُرُوْا مَاذَا

ایمان لے آوے① تے اللہ ایہناں لوکاں تے عذاب پاندا اے جیہڑے سمجھ دے نئیں (100) تسیں فرماؤ: تسیں ویکھو کہ اسماناں

فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَمَا تُغْنِي الْاٰيٰتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠١﴾

تے زمین وچ کیہ کیہ (نشانیاں) نیں تے نشانیاں تے رسول اوہناں لوکاں نوں کوئی فیدہ نئیں دیندے جیہڑے ایمان نئیں لیاندے (101)

فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ قُلْ فَانْتَظِرُوْا اِنِّيْ

تے ایہناں نوں اوہناں لوکاں دے دِناں وانگوں (دِناں) دی اڈیک اے جیہڑے ایہناں توں پہلے گذرے نیں۔② تسیں فرماؤ: تے اڈیکو میں وی

مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّيْ رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كَذٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا

تہاڈے نال اڈیک وچ آں (102) فیر اسیں اپنے رسولاں تے ایمان والیاں نوں مجات دیاں گے۔ ساڈے تے ایسے طراں حق اے کہ

نُنْجِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِيْ شَكٍّ مِّنْ دِيْنِيْ فَلَاۤ اَعْبُدُ ع ١٠ ١١ ١٥

ایمان والیاں نوں نجات دیئے (103) تسیں فرماؤ: اے لوکو! جے تسیں میرے دین ولوں کسے شبے وچ او تے (جان لوو کہ) میں ایہناں چیزاں دی

الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِيْ يَتَوَفّٰىكُمْ ۖۚ وَاُمِرْتُ

عبادت نئیں کراں گا جیہناں دی تسیں اللہ نوں چھڈ کے عبادت کردے او البتہ میں اوس اللہ دی عبادت کرنا آں جیہڑا تہاڈی جان کڈھے گا③ تے مینوں حکم اے

حاشیہ ① ...جدوں اللہ پاک چاہندا اے تے بندہ اپنے اختیار توں ایمان قبول کردا اے، اپنے چاہن دی وجہ توں اوہ ثواب دا حق دار ہندا اے تے جدوں اللہ پاک ہدایت دا ارادہ نہ کرے تے بندہ اپنی رغبت توں کفر تے رہندا اے تے ایس رغبت دا عذاب پاندا اے۔ ایس لئی ایس آیت توں ایہہ ثابت نئیں ہندا کہ بندہ مجبور اے ایس لئی کہ بندے دی رغبت وی مشیتِ الٰہی وچ داخل اے۔

② ...ایس آیت دا معنی ایہہ اے کہ اوہناں لوکاں دا طریقہ کار ایہہ دسدا اے کہ گویا ایہہ لوک بچھلیاں اُمتاں دے دِناں ورگے دِناں دی اُڈیک وچ بیٹھے نیں۔ مراد ایہہ اے کہ پچھلے انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام اپنے زمانیاں وچ کافراں نوں اوہناں دِناں دے آون توں ڈراندے سن جیہناں وچ دکھ و دکھ عذاب نازل ہوئے جد کہ کافر اوہناں نوں جھوٹھیاں کردے سن تے مذاق اڑاندے ہوئے عذاب نازل ہون دی چھیتی کردے سن ایس طراں نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانے دے کافر وی اوہناں والی روش اپنائی بیٹھے نیں۔

③ ...ایس آیت وچ اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایہہ حکم دِتا اے کہ اپنے دین دا اظہار کرن تے ایہہ اعلان کردین کہ اوہ مشرکاں توں وکھرے نیں تے فیر اللہ پاک دی عبادت لُک کے ہون دی بجائے اعلانیہ ہون لگے۔

اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٤﴾ وَ اَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا ۚ وَ لَا تَكُوْنَنَّ مِنَ

کہ میں ایمان والیاں وچوں رواں (104) تے ایہہ کہ ہر باطل توں وکھ رہ کے اپنا مونھ دین دے لئی سدھا رکھاں تے کدی مشرکاں

الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٥﴾ وَ لَا تَدْعُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَ لَا يَضُرُّكَ ۚ فَاِنْ فَعَلْتَ

وچوں نہ ہونا (105) تے اللہ توں علاوہ اوہدی عبادت نہ کر جیہڑا نہ تینوں نفع دے سکے تے نہ تینوں نقصان پہنچا سکے فیر جے توں اِنج کریں گا

فَاِنَّكَ اِذًا مِّنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٠٦﴾ وَ اِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗۤ اِلَّا هُوَ ۚ وَ اِنْ

تے اوس ویلے توں ظالماں وچوں ہوویں گا (106) تے جے اللہ تینوں کوئی تکلیف پہنچاوے تے اس توں علاوہ کوئی تکلیف دور کرن والا کوئی نئیں تے جے او

يُّرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهٖ ؕ يُصِيْبُ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ وَ هُوَ الْغَفُوْرُ

تیرے نال بھلائی دا ارادہ فرمائے تے اوہدے فضل نوں کوئی رد کرن والا نئیں۔ ① اپنے بندیاں وچوں جیہنوں چاہندا اے فضل پہنچاندا اے تے اوہی

الرَّحِيْمُ ﴿١٠٧﴾ قُلْ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا

بخشن والا مہربان اے (107) تسیں فرماؤ: اے لوکو! تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں حق آیا تے جیہڑا ہدایت حاصل کر لوے تے اوہ اپنے فیدے

يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَ مَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ؕ وَ مَاۤ اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ﴿١٠٨﴾ ؕ وَ

لئی ای ھدایت حاصل ریا اے تے جیہڑا کوئی گمراہ ہندا اے تے اپنے ای گھاٹے نوں گمراہ ہندا اے تے میں تہاڈے تے کوئی نگران نئیں ② (108) تے

حاشیہ ① ...ایتھے اِک سوال پیدا ہندا اے کہ دنیا وچ لوک اِک دوجے نوں نفع وی پہنچاندے نیں تے نقصان وی جد کہ آیت وچ کسے مخلوق دے نفع نقصان پہنچان دا اِنکار کیتا گیا اے۔ ایس سوال دا جواب آیت دے لفظاں وچ موجود اے کہ مخلوق دے نفع نقصان پہنچان دا اِنکار نئیں کیتا گیا بلکہ ایہہ فرمایا گیا اے کہ جدوں اللہ پاک کسے نوں نفع پہنچانا چاہندا اے تے کوئی اوہنوں روک کے نقصان نئیں پہنچا سکدا تے جدوں اللہ پاک کسے دے نقصان دا اِرادہ فرمائے تے کوئی ایس نقصان نوں ٹال کے نفع نئیں پہنچا سکدا۔ ② ...یعنی اے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، تسیں فرماؤ کہ اے اہلِ مکہ! تہاڈے کول اللہ پاک دی طرفوں قرآن تے اوہدا رسول محمد مصطفیٰ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تشریف لیائے نیں تے ایہناں توں جیہڑا ہدایت حاصل کر لوے تے اوہ اپنے ای فائدے لئی ہدایت حاصل کر ریا اے ایس لئی کہ اوہدی ہدایت دا ثواب اوسے نوں ای ملے گا تے جے تہادے وچوں کوئی کفر کرے تے ایس توں اللہ پاک دا کوئی نقصان نئیں تے کوئی ایمان لے آوے تے اوس توں اللہ پاک نوں کوئی فیدہ نئیں ایس لئی کہ اللہ پاک ایس توں پاک اے کہ اوہنوں کوئی نفع یا نقصان پہنچاوے تے جیہڑا کوئی گمراہ ہندا اے تے اوہ اپنے ای نقصان نوں گمراہ ہندا اے ایس لئی کہ اوہدی گمراہی دا عذاب اوہدی جان اُتے ہووے گا۔

ع ١١ ١٢

اتَّبِعْ مَا يُوْحٰۤى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿١٠٩﴾ ع

اوس وحی دی پیروی کرو جیہڑی آپ ول گھلی جاندی اے تے صبر کردے روو ایتھوں تک کہ اللہ فیصلہ فرما دیوے اوہ سب توں چنگا فیصلہ فرمان والا اے ① (109)

۱۱ سُوْرَةُ هُوْدٍ مَّكِّيَّةٌ ۵۲

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

آیتاں :123، رکوع:10

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

الٓرٰ ۚ كِتٰبٌ اُحْكِمَتْ اٰيٰتُهٗ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ خَبِيْرٍ ﴿١﴾ ۙ اَلَّا تَعْبُدُوْۤا اِلَّا

الٓرٰ، ایہہ اِک کتاب اے جیہدیاں آیتاں حکمت بھریاں نیں فیر ایہنوں حکمت والے، خبر رکھن والے ولوں تفصیل نال بیان کیتا گیا اے ② (1) کہ تسیں صرف

اللّٰهَ ؕ اِنَّنِيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ ﴿٢﴾ ۙ وَّاَنِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْۤا اِلَيْهِ

اللہ دی عبادت کرو۔ بے شک میں تہاڈے لئی اوہدے ولوں ڈر تے خش خبری دین والا ہاں (2) تے ایہہ کہ اپنے رب توں معافی منگو فیر اوہدے

يُمَتِّعْكُمْ مَّتَاعًا حَسَنًا اِلٰۤى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّيُؤْتِ كُلَّ ذِيْ فَضْلٍ فَضْلَهٗ ؕ وَاِنْ تَوَلَّوْا

ول توبہ کرو تے اوہ تہانوں اِک مِتھے ویلے تک بوہت چنگا فیدہ دیوے گا تے ہر فضیلت والے نوں اپنا فضل عطا فرمائے گا تے جے تسیں مونھ پھیرو

فَاِنِّيْۤ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيْرٍ ﴿٣﴾ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

تے میں تہاڈے تے وڈے دن دے عذاب دا خوف کرنا آں (3) اللہ ای دے ول تہاڈا واپس جانا اے تے اوہ ہر شے تے

قَدِيْرٌ ﴿٤﴾ اَلَاۤ اِنَّهُمْ يَثْنُوْنَ صُدُوْرَهُمْ لِيَسْتَخْفُوْا مِنْهُ ؕ اَلَا حِيْنَ يَسْتَغْشُوْنَ

قدرت رکھدا اے (4) سن لوو! بے شک اوہ لوک اپنے سینیاں نوں دوہرا کردے نیں تاں کہ اللہ توں لکے جان، سن لوو! جس ویلے اوہ اپنے کپڑیاں نال

ثِيَابَهُمْ ۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ۚ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٥﴾

سارا جسم کج لیندے نیں تے اوس ویلے وی اللہ ایہناں دا لگیا تے ظاہر سارا کجھ جان دا اے، بے شک اوہ دِلاں دیاں گلاں جانن والا اے (5)

حاشیہ ① ...یعنی اے حبیب ! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، اللہ پاک تہاڈے ول جیہڑی وحی فرمانداے تسیں اوہدی پیروی کرو تے تہاڈی قوم دے کافراں ولوں تہانوں جیہڑی اذیت پہنچدی اے اوہدے تے صبر کردے روو ایتھوں تک کہ اللہ پاک تہاڈے دین نوں غلبہ عطا فرما کے اوہناں دے خلاف تہاڈی مدد دا فیصلہ فرمائے، اللہ پاک سب توں چنگا فیصلہ فرمان والا اے۔ ② ...ایس توں مراد ایہہ اے کہ سورت سورت تے آیت آیت وکھریاں وکھریاں ذکر کیتیاں گئیاں نیں یا وکھریاں وکھریاں نازل ہویاں یاں عقیدے تے حکم، وعظ، واقعے تے غیبی خبراں ایہناں وچ تفصیل نال بیان فرمایاں گئیاں۔

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا

تے زمین تے ٹُرن والا کوئی جاندار① ایہو جئی نئیں جیہدا رزق اللہ دے کرم دے ذمے نہ ہووے② تے اوہ ہر اِک دے ٹھکانے

وَمُسْتَوْدَعَهَا ؕ كُلٌّ فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ۝٦ وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

تے سپرد کیتے جاون دی جگہ نوں جان دا اے۔ سارا کجھ اِک صاف بیان کرن والی کتاب وچ موجود اے (6) تے اوہی اے جیہنے اسماناں

وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ وَّكَانَ عَرْشُهٗ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ

تے زمین نوں چھ دن وچ بنایا تے اوہدا عرش پانی اُتے سی③ (تہانوں پیدا کیتا) تاں کہ تہانوں آزماوے

اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ مِنْۢ بَعْدِ

کہ تہاڈے وچوں کون چنگے عمل کردا اے تے جے تسیں آکھو: (اے لوکو!) تہانوں مرن توں بعد اٹھایا جاوے

الْمَوْتِ لَيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝٧ وَلَئِنْ

گا تے کافر ضرور آکھن گے ایہہ (قرآن) تے کھلا جادو اے (7) تے جے

اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَّعْدُوْدَةٍ لَّيَقُوْلُنَّ مَا يَحْبِسُهٗ ؕ

اسیں ایہناں توں کجھ گنتی دی مدت تک عذاب وچ دیر کر دیئے تے ضرور آکھن گے: کیہڑی شے نیں روکیا ہویا اے؟

اَلَا يَوْمَ يَاْتِيْهِمْ لَيْسَ مَصْرُوْفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ

خبردار! جیہڑے دن اوہ عذاب ایہناں تے آئے گا تے ایہناں توں پھیریا نئیں جاوے گا تے جیہڑے (عذاب) دا اوہ مذاق اڑاندے سن اوہی ایہناں نوں گھیرے

حاشیہ ① ... ہر اوہ جانور جیہڑا زمین تے چلدا ہووے اوہنوں ''دابة'' کہندے نیں تے عرف وچ چوپائے نوں ''دابة'' کہندے نیں جد کہ آیت وچ ایس توں مطلقاً جان دار مراد اے ایس لئی انسان تے سارے حیوان ایہدے وچ داخل نیں۔

② ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ جان داراں نوں رزق دینا تے اوہناں دی کفالت کرنا، اللہ پاک نے اپنے کرم دے ذمے فرما لیا اے تے اوہ اپنے فضل تے رحمت توں ایہدے خلاف نئیں فرماندا۔ ③ ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ عرش تے پانی دے وچکار کوئی دوجی شے نئیں سی بھاویں دوہاں وچ فاصلہ سی یعنی ایہہ کہ عرش اوسے مقام تے سی جتھے ہن ہے یعنی ستویں اسمان دے اُتے تے پانی اوسے جگہ تے سی جتھے ہن ہے یعنی ستویں زمین دے تھلے بھاویں اوس ویلے ست اسمان تے ست زمیناں نئیں سن۔

يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۸﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنٰهَا مِنْهُ اِنَّهٗ

ہوئے گا① (8) تے جے اسیں انسان نوں اپنی کسے رحمت دا مزہ دیئے فیر اوہ رحمت اوہدے توں کھو لیئے تے بے شک اوہ

لَيَـُٔوْسٌ كَفُوْرٌ ﴿۹﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُوْلَنَّ ذَهَبَ

بڑا مایوس تے ناشکرا (ہو جاندا) اے (9) تے جے اسیں مصیبت توں بعد جیہڑی اوہنوں پہنچی ہووے اوہنوں نعمت دا مزہ دیئے تے ضرور آکھے گا کہ برائیاں میرے کولوں

السَّيِّاٰتُ عَنِّيْ ؕ اِنَّهٗ لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ ﴿۱۰﴾ۙ اِلَّا الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ؕ

دور ہو گیاں تے بے شک اوہ (اوس ویلے) بڑا خش ہوون والا، فخر تے تکبر کرن والا ہو جاندا اے (10) پر جیہناں نیں صبر کیتا تے چنگے کم کیتے

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ﴿۱۱﴾ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌۢ بَعْضَ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ

اوہناں لئی بخشش تے وڈا ثواب اے② (11) تے کیہ تہاڈے ول جیہڑی وحی گھلی جاندی اے تسیں ایہدے وچوں کجھ چھڈ دیو گے③

وَضَآئِقٌۢ بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَّقُوْلُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهٗ

تے ایس تے تہاڈا دل ایس وجہ توں تنگ ہو جاوے گا کہ اوہ کہندے نیں: ایہناں تے کوئی خزانہ کیوں نئیں اُتردا یا ایہناں دے نال کوئی فرشتہ

حاشیہ ① ...دنیا وچ اللہ پاک دے عذاب توں بے خوف ہونا ہلاکت دا سبب اے، ایس لئی ہر عقلمند انسان تے لازم اے کہ اوہ اللہ پاک دی نافرمانی کرن توں ڈردا رہوے تے اوہدے عذاب توں کدی بے خوف نہ ہووے۔ حدیثِ قدسی وچ اے: اللہ پاک ارشاد فرمادا اے: میری عزت دی قسم! میں اپنے کسے بندے تے نہ دو خوف جمع کراں گا تے نہ دو امن جمع کراں گا، جے اوہ دنیا وچ میرے توں ڈرے گا تے میں قیامت دے دن اوہنوں امن دیاں گا تے جے اوہ دنیا وچ میرے توں امن وچ رہوے گا تے میں قیامت دے دن اوہنوں خوف وچ مبتلا کر دیاں گا۔ (کنزالاعمال، 283/2، الحدیث:8525، الجزء الثالث)

② ...نعمت کھو جاون تے صبر کرنا تے راحت ملن تے شکر کرنا تے ہر صورت اللہ پاک دی اطاعت تے فرمانبرداری وچ لگے رہنا مومن دی شان اے، پر افسوس! اینھے اُتے والیاں آیتاں وچ بیان کیتا گیا کافراں دا عمل اج کجھ مسلماناں وچ وی نظر آریا اے کہ جدوں اللہ پاک ایہناں توں اپنی دتی ہوئی نعمت واپس لے لیندا اے تے ایہہ اینے افسوس کردے تے مایوس ہو جاندے نیں کہ ایہناں دیاں زباناں کفر تک بکنا شروع کر دیندیاں نیں تے جدوں ایہناں وچوں کسے تے آئی ہوئی مصیبت اللہ پاک دور کر دیندا اے تے اوہ لوکاں تے فخر تے غرور دا اظہار شروع کر دیندے نیں۔ اللہ پاک ایہناں نوں عقلِ سلیم تے ہدایت عطا فرماوے۔ ③ ...ایس آیت دی تفسیر وچ عالماں نے فرمایا اے کہ اللہ پاک جان دا اے کہ اوہدے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم رسالت دی ادائیگی وچ گھاٹا کرن والے نئیں تے اوہنے ایہناں نوں ایس توں معصوم فرمایا اے۔ ایس آیت وچ اللہ پاک نے اوہناں نوں رسالت دی تبلیغ دی تاکید فرمائی اے تے ایس تاکید وچ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم لئی وی تسلی اے تے کافراں دی مایوسی وی کہ اوہناں دا مذاق اڑانا تبلیغ دے کم وچ روک نئیں پا سکدا۔

مَلَكٌ ؕ اِنَّمَاۤ اَنْتَ نَذِيْرٌ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿۱۲﴾ ؕ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ؕ

کیوں نئیں آوندا؟ تسیں تے ڈر سنان والے او، تے اللہ ہر شے دا راکھا اے (12) کیہ ایہہ کہندے نیں: ایہہ قرآن نبی نے آپ ای بنا لیا اے۔

قُلْ فَاْتُوْا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهٖ مُفْتَرَيٰتٍ وَّادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ

تسیں فرماؤ: (جے ایہہ گل اے) تے تسیں (وی) ایہو جیہیاں بنائیاں ہوئیاں دس سورتاں لے آؤ جے تسیں سچے او تے اللہ

اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۱۳﴾ فَاِلَّمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَكُمْ فَاعْلَمُوْۤا اَنَّمَاۤ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ

توں علاوہ جو مل سکن ساریاں نوں سد لو (13) تے جے اوہ تہاڈی ایس گل دا جواب نہ دے سکن تے سمجھ لو اوہ اللہ ای دے علم توں اُتاریا گیا اے

وَاَنْ لَّاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿۱۴﴾ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا

تے (جان لو) کہ اوہدے توں علاوہ کوئی معبود نئیں تے کیہ ہن تسیں منو گے (14) جیہڑا دنیا دی زندگی تے ایہدی

وَزِيْنَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيْهَا وَهُمْ فِيْهَا لَا يُبْخَسُوْنَ ﴿۱۵﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

خوبصورتی چاہندا ہووے تے اسیں دنیا وچ اوہناں نوں اوہناں دے عملاں دا پورا بدلہ دیاں گے تے اوہناں نوں دنیا وچ کجھ گھٹ نہ دِتا جاوے گا (15) ایہہ اوہ لوک نیں

لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوْا فِيْهَا وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوْا

جیہناں لئی آخرت وچ اگ توں علاوہ کجھ نئیں تے دنیا وچ جو کجھ اوہناں کیتا اوہ سارا برباد ہو گیا تے ایہناں دے عمل

يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۶﴾ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّهٖ وَيَتْلُوْهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِنْ قَبْلِهٖ

باطل نیں (16) تے کیہ اوہ جیہڑے اپنے رب ولوں روشن دلیل تے ہووے تے اللہ دے ولوں اوس تے اِک گواہ آوے ① تے اوہدے توں پہلے

حاشیہ ① ... کجھ مفسرین دے نیڑے ''روشن دلیل'' توں اوہ عقلی دلیل مراد اے جیہڑی اسلام دی سچائی تے دلیلاں دیوے تے ''جیہڑا اپنے رب دی طرفوں روشن دلیل تے اے'' ایس توں اوہ یہودی مراد نیں جیہناں اسلام قبول کر لیا، جویں حضرت عبداللہ بن سلام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ تے ''گواہ'' توں مراد قرآن پاک اے۔ کجھ مفسرین دے نیڑے ''روشن دلیل'' توں مراد قرآن پاک تے ''جیہڑا اپنے رب ولوں روشن دلیل تے اے'' ایس توں مراد نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم یا ایمان والے تے ''گواہ'' توں مراد حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام نیں۔

كِتٰبُ مُوْسٰٓى اِمَامًا وَّرَحْمَةً ؕ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ؕ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِهٖ مِنَ

موسیٰ دی کتاب ہووے جیہڑی رہنما تے رحمت اے۔ اوہ لوک ایہدے تے ایمان لیاندے نیں تے سارے گروہاں وچوں جیہڑا اوہدا انکار کرے

الْاَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهٗ ۚ فَلَا تَكُ فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْهُ ۗ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ

تے اگ اوہدا وعدہ اے۔ تے اے سننن والے! تینوں ایہدے بارے وچ کوئی شک نہ ہووے۔① بے شک ایہہ تیرے رب ولوں حق اے

وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۷﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ

پر بوہتے لوک ایمان نئیں لیاوندے (17) تے اوہدے توں ودھ کے ظالم کون جیہڑا اللہ تے

كَذِبًا ؕ اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُوْنَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُوْلُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ

جھوٹھ بنھے؟ ایہہ لوک اپنے رب دی بارگاہ وچ پیش کیتے جان گے تے گواہی دین والے آکھن گے: ایہی اوہ لوک نیں جیہناں نیں

كَذَبُوْا عَلٰى رَبِّهِمْ ۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۸﴾ الَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ

اپنے رب تے جھوٹھ آکھیا سی۔ خبردار! ظالماں تے اللہ دی لعنت ہووے (18) اوہ جیہڑے اللہ دے رستے توں

سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ؕ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿۱۹﴾ اُولٰٓئِكَ

روک دے نیں تے ایہدے چوں ڈنگا پن لبھدے نیں تے اوہی لوک آخرت دے منکر نیں② (19) اوہ

لَمْ يَكُوْنُوْا مُعْجِزِيْنَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ

زمین وچ عاجز کرن والے نئیں نیں تے اللہ توں علاوہ ایہناں دے کوئی مدد کرن والے وی نئیں

حاشیہ ① ...ایتھے دینِ اسلام دے صحیح ہون تے قرآن پاک دے اللہ پاک ولوں نازل ہون دے بارے وچ شک نہ کرن دا فرمایا گیا اے، یارسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے ایمان نہ لیان والیاں لئی آخرت وچ جیہڑا اگ دا وعدہ اے، ایہدے وچ شک نہ کرن دا فرمایا گیا اے۔ ② ...ایس آیت وچ اوہ کافر تے مشرک وی شامل نیں جیہڑے ایمان دا سدھا راہ چھڈ کے کفر والا ڈنگا رستہ اپنا لیندے نیں تے اوہ مرتد وی شامل نیں جیہڑے قرآن دے معنے تبدیل کر کے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم تے عام مسلماناں دے خلاف رستہ بنا ندے نیں تے آیتاں دے اوہ معنی کر دے نیں جیہڑے متواتر معنی دے خلاف نیں جے ایہناں نوں آخرت دا ڈر ہندا تے ایہہ جرأت کدی نہ کر دے۔

وقف لازم

اَوْلِيَآءَ ۘ يُضٰعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ؕ مَا كَانُوْا يَسْتَطِيْعُوْنَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوْا

نیں۔ ایہناں لئی عذاب نوں کئی گنا ودھا دِتا جاوے گا۔ اوہ نہ تے سن سکدے سن تے نہ

يُبْصِرُوْنَ ﴿۲۰﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا

ویکھدے سن ① (20) ایہی اوہ لوک نیں جیہناں نیں اپنیاں جاناں نوں گھاٹے وچ پا دِتا تے ایہناں توں ایہناں دے بہتان گواچ

يَفْتَرُوْنَ ﴿۲۱﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُوْنَ ﴿۲۲﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

گئے (21) ایہہ لوک لازمی طور تے آخرت وچ ساریاں توں زیادہ گھاٹے وچ ہوون گے (22) بے شک جیہڑے

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَخْبَتُوْٓا اِلٰى رَبِّهِمْ ۙ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ

ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے عمل کیتے تے اوہناں نیں اپنے رب ول رجوع کیتا تے ایہی لوک جنتی نیں،

هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۲۳﴾ مَثَلُ الْفَرِيْقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيْرِ

اوہ ایہدے وچ ہمیشہ رہن گے (23) دوہاں فریقاں دا حال ایہو جئیا اے جویں اِک اَنھا تے بولا ہووے تے دوجا ویکھن والا

وَالسَّمِيْعِ ؕ هَلْ يَسْتَوِيٰنِ مَثَلًا ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۲۴﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا ع ۲/۱۲

تے سنن والا۔ کیہ ایہہ دونویاں دی حالت اِکو جئی اے؟ تے کیہ تسیں نصیحت نئیں مندے؟ (24) تے بے شک اسیں نوح نوں

نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ ۫ اِنِّىْ لَكُمْ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲۵﴾ ۙ اَنْ لَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ؕ اِنِّىْٓ

اوہدی قوم ولے گھلیا (اوہناں نیں فرمایا) میں تہاڈے لئی صاف ڈر سنان والا آں (25) کہ اللہ توں علاوہ کسے دی عبادت نہ کرو۔ بے شک

اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيْمٍ ﴿۲۶﴾ فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ

میں تہاڈے تے اِک درد دین والے دن دے عذاب دا خوف کردا ہاں (26) تے اوہدی قوم دے کافر سردار آکھن لگے:

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اوہ حق سُنن توں بولے ہو گئے تے کوئی بھلائی دی گل سن کے نفع نئیں لیندے تے نہ اوہ قدرت دیاں آیتاں ویکھ کے فیدہ حاصل کر دے نیں۔

مَانَرٰىكَ اِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَانَرٰىكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِيْنَ هُمْ اَرَاذِلُنَا

اسیں تے تہانوں اپنے ای ورگا بندہ سمجھنے آں① تے اسیں ویکھ رہے آں کہ تہاڈی پیروی صرف ساڈے سب توں کمینے لوکاں نے ایویں ای

بَادِيَ الرَّاْيِ ۚ وَمَانَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كٰذِبِيْنَ ﴿۲۷﴾ قَالَ

ویکھ کے بغیر سوچے سمجھے کر لئی اے② تے اسیں تہاڈے لئی اپنے اُتے کوئی فضیلت نئیں پاندے بلکہ اسیں تہانوں جھوٹھا سمجھنے آں (27) فرمایا:

يٰقَوْمِ اَرَءَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّيْ وَاٰتٰىنِيْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِهٖ

اے میری قوم! بھلا دسوں کہ جے میں اپنے رب ولوں دلیل تے آں تے اوہنے مینوں اپنے کولوں رحمت عطا فرمائی ہووے فیر تسیں

فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ۭ اَنُلْزِمُكُمُوْهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كٰرِهُوْنَ ﴿۲۸﴾ وَيٰقَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ

(آپ ای) ایہنوں ویکھن توں آنھے رووے تے کیہ میں تہانوں ایس (نوں قبول کرن) تے مجبور کراں حالاں تسیں ایہنوں پسند نئیں کردے او؟ (28) تے اے قوم! میں تہاڈے

مَالًا ۭ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي اللّٰهِ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۭ اِنَّهُمْ مُّلٰقُوْا

کولوں ایہدے تے کوئی مال نئیں منگدا، میرا اجر تے اللہ ای تے اے تے میں مسلماناں نوں دور نئیں کراں گا③ بے شک ایہہ اپنے رب نوں

حاشیہ ① ... ایس گمراہی وچ بوہت ساریاں اُمتاں پئے کے اسلام توں محروم رہیاں، قرآن پاک وچ جگہ جگہ تے ایہناں دے تذکرے نیں، ایس اُمت وچ وی بوہت سارے بدنصیب ایہو جئے نیں جیہڑے رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں بے ادبی نال بشر کہندے نیں تے برابری دا بھیڑہ خیال رکھدے نیں، اللہ پاک ایہناں نوں گمراہی توں بچاوے تے ہدایت عطا فرماوے۔ ② ... کمینیاں توں اوہناں دی مراد اوہ لوک سن جیہڑے اوہناں دی نظر وچ گھٹیا پیشے رکھدے سن تے اصل گل ایہہ اے کہ اوہناں دا ایہہ قول خالص جہالت سی ایس لئی انسان دا حقیقی مرتبہ دین دی پیروی تے رسول دی فرمانبرداری توں اے جد کہ مال تے منصب تے کم کار نوں ایہدے وچ دخل نئیں، دین دار نیک سیرت، کاروبار کرن والے نوں حقارت دی نظر نال ویکھنا تے حقیر جاننا جاہلانہ کم اے۔ ③ ... قوم نے غریب مسلماناں نوں مجلس وچوں کڈھ دین دا مطالبہ کیتا سی جیہدے تے حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نے اوہناں نوں ایہہ جواب دِتا، ایس توں پتا لگا کہ دین دار غریباں نوں حقیر سمجھنا کافراں دا طریقہ اے۔ ایہدے وچ ساڈے زمانے دے اوہناں مالداراں لئی بڑی عبرت اے جیہڑے غریب علماء کرام، دینی طالبِ علم، مبلغاں وغیرہ نوں دو کوڑی دی عزت دین نوں تیار نئیں ہندے، چندہ وی دینا ہووے تے دس چکرلوا کے متھے تے وَٹ پا کے دین گے تے دین توں بعد ایہناں نوں اپنا نوکر سمجھن گے۔ حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دے جواب توں پیر صاحبان، علماء تے خطیباں نوں وی درس حاصل کرنا چاہیدا اے کہ مالدراں نوں اپنے نیڑے جگہ دینی، ایہناں دی فرمائش تے فوراً ایہناں دے گھر حاضر ہو جانا جد کہ غریباں نوں اپنے توں کجھ فاصلے تے رکھنا تے ایہناں دیاں بار بار فریاداں کرن توں باوجود وی ایہناں تے شفقت نہ کرنا ٹھیک نئیں تے نہ ای ایہناں حضرات دی شان دے لائق اے۔

رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿۲۹﴾ وَيٰقَوْمِ مَنْ يَّنْصُرُنِيْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ

ملن والے نیں پر میں تہانوں لوکاں نوں بالکل جاہل سمجھنا آں (29) تے اے میری قوم! جے میں ایہناں نوں دور کردیاں تے مینوں اللہ کولوں کون

طَرَدْتُّهُمْ ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۳۰﴾ وَلَآ اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِيْ خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ

بچاوے گا؟ کیہ تسیں نصیحت حاصل نئیں کردے؟ (30) تے میں تہانوں نئیں کہندا کہ میرے کول اللہ دے خزانے نیں تے نہ ایہہ کہ میں آپ ای غیب دا علم جان

الْغَيْبَ وَلَآ اَقُوْلُ اِنِّيْ مَلَكٌ وَّلَآ اَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ تَزْدَرِيْٓ اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُّؤْتِيَهُمُ

لیناآں تے نہ ایہہ کیہناآں کہ میں فرشتہ آں ① تے میں ایہناں غریب مسلماناں دے بارے وچ جیہناں نوں تہاڈیاں نظراں گھٹیا سمجھ دیاں نیں ایہہ نئیں کہندا کہ اللہ کدے وی

اللّٰهُ خَيْرًا ؕ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ ۖ اِنِّيْٓ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۳۱﴾ قَالُوْا يٰنُوْحُ

ایہناں نوں کوئی بھلائی نہ دیوے گا۔ اللہ چنگی طراں جان دا اے جو ایہناں دے دلاں وچ اے۔ جے میں ایہو جئی گل کراں تے ضرور میں ظالماں وچوں ہوواں گا (31) اوہناں

قَدْ جٰدَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۳۲﴾

نے آکھیا: اے نوح! تسیں ساڈے نال جھگڑا کیتا تے بوہت زیادہ جھگڑا کر لیا اے تے جے تسیں سچے او تے اوہ عذاب لے آؤ جہدیاں وعیداں تسیں سانوں دیندے رہندے او (32)

قَالَ اِنَّمَا يَاْتِيْكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿۳۳﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِيْٓ

(نوح نے) فرمایا: اوہ عذاب تہاڈے اُتے اللہ ای لیائے گا جے اوہ چاہوے گا ② تے تسیں اللہ نوں عاجز نئیں کر سکو گے (33) تے جے میں تہاڈی

اِنْ اَرَدْتُّ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيْدُ اَنْ يُّغْوِيَكُمْ ؕ هُوَ رَبُّكُمْ ۫ وَ

بھلائی کرنا چاہواں تے تد وی میری نصیحت تہانوں نفع نئیں دے گی جے اللہ تہانوں گمراہ کرنا چاہندا ہووے۔ اوہ تہاڈا رب اے تے

حاشیہ ① ... حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم نے آپ تے تِن اعتراض کیتے سن، پہلا ایہہ کہ ”تسیں ساڈے نالوں زیادہ مال دار نئیں او“ ایہدے جواب وچ آپ نے فرمایا میں کدوں تہانوں آکھیا اے کہ میرے کول اللہ پاک دے خزانے نیں۔ دوجا ایہہ کہ ”تہاڈی پیروی ساڈے گھٹیا تے ماڑے لوکاں نے کیتی اے“ ایہدے جواب وچ فرمایا کہ میں کدوں ایہہ دعویٰ کیتا سی کہ میں غیب جانتا واں تے ایس وجہ توں میں چُن چُن کے بندیاں دا انتخاب کراں گا۔ تیجا ایہہ کہ ”تسیں وی ساڈے ورگے ای بندے او“ ایہدے جواب وچ فرمایا کہ میں تہانوں کدوں آکھیا سی کہ میں فرشتہ آں کہ ایس دعوے دی وجہ توں تہانوں اعتراض دا موقع مل گیا۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ کفر یا بدعملی تے عذاب آونا ضروری نئیں بلکہ ایہہ اللہ پاک دے ارادے تے ٹھہریا اے۔

اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٣٤﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ؕ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهٗ فَعَلَيَّ اِجْرَامِيْ وَ

اوسے دے ول ای تسیں واپس جاؤ گے (34) کیہ ایہہ کہندے نیں کہ ایہہ ایس نے آپ ای بنا لیا اے۔ تسیں فرماؤ: جے میں بنا (وی) لیا ہووے تے میرا جرم صرف میرے

اَنَا بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُجْرِمُوْنَ ﴿٣٥﴾ ع وَ اُوْحِيَ اِلٰى نُوْحٍ اَنَّهٗ لَنْ يُّؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا ع ۱۱ ۳

تے اے تے میں تہاڈے جرم توں بیزار آں (35) تے نوح دے ول وحی گھلی گئی کہ تہاڈی قوم وچوں مسلمان ہو جاون والیاں توں علاوہ

مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٣٦﴾ ۚ وَ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَ وَحْيِنَا

کوئی ہور (ہن) مسلمان نئیں ہووے گا تے تسیں ایس تے غم نہ کھاوو جو ایہہ کر رہے نیں (36) تے ساڈے سامنے تے ساڈے حکم نال کشتی بناؤ

وَ لَا تُخَاطِبْنِيْ فِي الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۚ اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿٣٧﴾ وَ يَصْنَعُ الْفُلْكَ ۫ وَ كُلَّمَا مَرَّ

تے (ہن) ظالماں دے بارے میرے نال گل نہ کرنا۔ بے شک ایہناں نوں ضرور ڈوب دِتا جاوے گا (37) تے نوح کشتی بنا ندے رے تے ایہناں دی قوم دے سرداراں

عَلَيْهِ مَلَاٌ مِّنْ قَوْمِهٖ سَخِرُوْا مِنْهُ ؕ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوْا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا

وچوں جدوں کدی کوئی ایہناں دے کولوں لنگھدا تے اوہناں دا مذاق اُڑاندا۔ (نوح نے) فرمایا: جے تسیں ساڈے اُتے ہسدے او تے اِک ویلا اسیں وی تہاڈے تے

تَسْخَرُوْنَ ﴿٣٨﴾ ؕ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ وَ يَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ

اِنج ای ہساں گے جویں تسیں ہسدے او (38) تے بڑی چھیتی تہانوں پتا چل جاوے گا کہ کیہدے اُتے اوہ عذاب آوندا اے جیہڑا اوہنوں ذلیل تے خوار کر دیوے گا تے کیہدے

مُّقِيْمٌ ﴿٣٩﴾ حَتّٰۤى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَ فَارَ التَّنُّوْرُ ۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ

تے ہمیشہ رہن والا عذاب اُتردا اے ① (39) ایتھوں تک کہ جدوں ساڈا حکم آگیا تے تنور اُبلن لگا تے اسیں فرمایا: ہر جنس وچوں (نر تے مادہ دا) اِک اِک

زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَ اَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَ مَنْ اٰمَنَ ؕ وَ مَاۤ اٰمَنَ

جوڑا تے جیہناں تے (عذاب دی) گل پہلے طے ہو چکی اے ② اوہناں توں علاوہ اپنے گھر والیاں نوں تے ایمان والیاں نوں کشتی وچ سوار کر لوو تے ایہناں نال

حاشیہ ① ... پہلے عذاب توں دنیا وچ غرق ہون دا عذاب مراد اے تے دوجے عذاب توں مراد آخرت وچ جہنم دا عذاب اے جیہڑا کدی ختم نہ ہووے گا۔ ② ... اوہناں توں مراد حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام دی بیوی واعلہ اے جیہڑی ایمان نئیں لیائی سی تے آپ عَلَيْهِ السَّلَام دا پتر کنعان اے، اللہ پاک نے اوہناں دی ہلاکت دا وی فیصلہ فرما دِتا۔

مَعَهٗۤ اِلَّا قَلِيْلٌ ﴿۴۰﴾ وَقَالَ ارْكَبُوْا فِيْهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖىهَا وَمُرْسٰىهَا ؕ اِنَّ

تھوڑے لوک ای ایمان لیائے سن (40) تے (نوح نے) فرمایا: ایہدے وچ سوار ہو جاؤ۔ ایہدا چلنا تے ایہدا ٹھہرنا اللہ ای دے ناں تے اے۔ بے شک

رَبِّيْ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۴۱﴾ وَهِيَ تَجْرِيْ بِهِمْ فِيْ مَوْجٍ كَالْجِبَالِ ۫ وَنَادٰى نُوْحُ

میرا رب ضرور بخشن والا مہربان اے (41) تے اوہ کشتی اوہناں نوں پہاڑ جئیاں موجاں دے وچکار لے کے چل ری سی ① تے نوح نے اپنے پُتر نوں سدیا

ابْنَهٗ وَكَانَ فِيْ مَعْزِلٍ يّٰبُنَيَّ ارْكَبْ مَّعَنَا وَلَا تَكُنْ مَّعَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۴۲﴾ قَالَ سَاٰوِيْۤ

تے اوہ اوس (کشتی) توں (باہر) اِک کنارے تے سی: اے میرے پُترا! توں ساڈے نال سوار ہوجا تے کافراں دے نال نہ ہو (42) پُتر نے آکھیا:

اِلٰى جَبَلٍ يَّعْصِمُنِيْ مِنَ الْمَآءِ ؕ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ

میں ہنے کسے پہاڑ دی پناہ لے لینا آں اوہ مینوں پانی توں بچالوے گا۔ (نوح نے) فرمایا: اج اللہ دے عذاب توں کوئی بچان والا نئیں پر (اوہی بچے گا) جیہدے تے

رَّحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِيْنَ ﴿۴۳﴾ وَقِيْلَ يٰۤاَرْضُ ابْلَعِيْ

اوہ رحم فرما دیوے تے اوہناں دے وچکار لہر روک بن گئی تے اوہ وی غرق کیتے جان والیاں وچوں ہو گیا (43) تے حکم فرمایا گیا

مَآءَكِ وَيٰسَمَآءُ اَقْلِعِيْ وَغِيْضَ الْمَآءُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُوْدِيِّ

کہ اے زمین! اپنا پانی پی لے تے اسمان! تھم جا تے پانی خشک کر دِتا گیا تے کم پورا ہو گیا تے اوہ کشتی جودی پہاڑ تے ٹھہر گئی

وَقِيْلَ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۴﴾ وَنَادٰى نُوْحٌ رَّبَّهٗ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِيْ مِنْ

تے فرما دِتا گیا: ظالماں لئی دوری اے (44) تے نوح نے اپنے رب نوں پکاریا تے عرض کیتی: کہ اے میرے رب! میرا پُتر وی تے

اَهْلِيْ وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿۴۵﴾ قَالَ يٰنُوْحُ اِنَّهٗ لَيْسَ

میرے گھر والیاں وچوں اے تے بے شک تیرا وعدہ سچا اے تے توں سب توں وڈا حاکم ایں (45) (اللہ نے) فرمایا: اے نوح! بے شک اوہ تیرے گھر

حاشیہ ① ... جدوں حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام دی قوم تے عذاب نازل ہویا تے چالی 40 دن تے رات اسمان توں مینہ وَرسدیا رَیا تے زمین وچوں پانی اُبلدا ریا۔ پانی پہاڑاں توں اُچا ہو گیا ایتھوں تک کہ ہر چیز اوہدے وچ ڈُب گئی تے ہوا اینی شدت نال چل ری سی کہ ایہدی وجہ توں پہاڑاں وانگ اُچیاں لہراں بلند ہو رہیاں سن۔

مِنْ اَهْلِكَ ۚ اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ۖ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ؕ اِنِّيْٓ

والیاں وچوں کدے وی نئیں، ① بے شک اوہدا عمل چنگا نئیں، بس تسیں میرے نال ایس گل دا سوال نہ کرو جیہدا تہانوں علم نئیں۔ میں تینوں نصیحت فرمانا

اَعِظُكَ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿۴۶﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْٓ اَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا

آں کہ توں اوہناں لوکاں وچوں نہ ہو جیہڑے جان دے نئیں (46) عرض کیتی: اے میرے رب! میں تیری پناہ چاہنا آں کہ تیرے توں اوہ چیز منگاں جیہدا

لَيْسَ لِيْ بِهٖ عِلْمٌ ؕ وَ اِلَّا تَغْفِرْ لِيْ وَ تَرْحَمْنِيْٓ اَكُنْ مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۴۷﴾ قِيْلَ يٰنُوْحُ

مینوں علم نئیں تے جے توں میری مغفرت نہ فرماویں تے میرے تے رحم نہ فرماویں تے میں گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو جاواں گا ② (47) فرمایا گیا: اے نوح!

اهْبِطْ بِسَلٰمٍ مِّنَّا وَ بَرَكٰتٍ عَلَيْكَ وَ عَلٰٓى اُمَمٍ مِّمَّنْ مَّعَكَ ؕ وَ اُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ

ساڈے ولوں اوس سلامتی تے اوہناں برکتاں نال کشتی توں اترو جیہڑیاں تہاڈے اُتے تے تہاڈے سنگیاں دی جماعتاں اُتے نیں تے کجھ جماعتاں ایہو جئیاں نیں جیہنوں اسیں فیدے دیاں

يَمَسُّهُمْ مِّنَّا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۴۸﴾ تِلْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهَآ اِلَيْكَ ۚ مَا كُنْتَ

گے فیر اوہناں نوں ساڈے ولوں درداں والا عذاب پہنچے گا ③ (48) ایہہ کجھ غیب دیاں خبراں نیں جیہڑیاں اسیں تہاڈے ول وحی کرنے آں۔ ④ ایس توں

تَعْلَمُهَآ اَنْتَ وَ لَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا ۛؕ فَاصْبِرْ ؕ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿۴۹﴾

پہلے نہ تسیں اوہناں نوں جان دے سی تے نہ تہاڈی قوم جان دی سی تے تسیں صبر کرو بے شک چنگی اخیر پرہیز گاراں لئی اے (49)

معانقۃ ۹ ع ۴ ۴ ۵ الوقف علی فاصبر احسن والیق ۱۲

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اوہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام تے ایمان لیان والیاں وچوں بالکل نئیں سی یا ایس توں مراد ایہہ اے کہ اوہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام دے اوہناں گھر والیاں وچوں نئیں سی جیہناں دی آپ عَلَیْہِ السَّلَام دے نال نجات دا اللہ پاک نے وعدہ فرمایا سی۔ ایس آیت توں ثابت ہویا کہ نجات لئی صرف نسبی قرابت دا اعتبار نئیں بلکہ ایس لئی ایمان شرط اے۔ ② ... ایس آیت وچ حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دے مقام رضا بالقضاء اُتے فائز ہون دا بڑا پیارا اظہار اے کہ سکا پُتر اکھاں سامنے ہلاک ہویا تے اللہ پاک دے وعدے دی وجہ توں دعا فرمائی پر حقیقتِ حال دا پتا لگن تے اللہ پاک دے تنبیہ فرمان تے اوسے ویلے عاجزی دے نال اپنی مغفرت تے اللہ دے رحم دی دعا منگنا شروع کر دِتی۔ ③ ... اوہناں توں حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دے بعد قیامت تک پیدا ہون والے کافر گروہ مراد نیں جیہناں نوں اللہ پاک اوہناں دیاں مقرر کیتیاں مدتاں تک عیش دی فراخی تے کھلا رزق عطا فرماوے گا فیر ایہناں نوں اللہ پاک ولوں آخرت وچ درداں والا عذاب ہووے گا۔ ④ ... حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دا واقعہ ماضی دی اِک غیبی خبر سی جیہڑی اللہ پاک نے اپنے نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں دِتی۔ پتا لگا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں غیب دا علم عطا فرمایا گیا اے۔

وَ اِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُوْدًا ؕ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اِنْ اَنْتُمْ

تے عاد ول ایہناں دی ہم قوم ھود نوں گھلیا۔ ① فرمایا: اے میری قوم! اللہ دی عبادت کرو، اوہدے علاوہ تہاڈا کوئی معبود نئیں، تسیں تے صرف

اِلَّا مُفْتَرُوْنَ ﴿۵۰﴾ يٰقَوْمِ لَاۤ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ؕ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذِيْ

بہتان لان والے او (50) اے میری قوم! میں ایس تے تہاڈے کولوں کوئی اجرت نئیں منگدا۔ میرا اجر تے اوسے دے ذمے اے جیہنے

فَطَرَنِيْ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۵۱﴾ وَ يٰقَوْمِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْۤا اِلَيْهِ يُرْسِلِ

مینوں پیدا کیتا۔ تے کیہ تہانوں عقل نئیں؟ (51) تے اے میری قوم! تسیں اپنے رب توں معافی منگو فیر اوہدے حضور توبہ کرو تے اوہ تہاڈے تے لگاتار

السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا وَّ يَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَ لَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِيْنَ ﴿۵۲﴾

مینہ وساوے گا تے تہاڈی طاقت دے نال ہور طاقت زیادہ کرے گا تے تسیں مجرم بن کے منہ نہ پھیرو (52)

قَالُوْا يٰهُوْدُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَّ مَا نَحْنُ بِتَارِكِيْۤ اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَ مَا نَحْنُ لَكَ

اوہناں آکھیا: اے ھود! تسیں ساڈے کول کوئی دلیل لے کے نئیں آئے ② تے اسیں صرف تہاڈے کہن تے اپنے خداواں نوں چھڈن والے نئیں آں تے نہ ای تہاڈی گل تے

بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿۵۳﴾ اِنْ نَّقُوْلُ اِلَّا اعْتَرٰىكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوْٓءٍ ؕ قَالَ اِنِّيْۤ اُشْهِدُ اللّٰهَ وَ

یقین کرن والے آں (53) اسیں تے صرف ایہہ کہنے آں کہ ساڈے کسے معبود نے تہاڈے تے کوئی برائی پہنچا دتی اے۔ (ھود نے) فرمایا: میں اللہ نوں گواہ بناتا آں تے تسیں سارے

اشْهَدُوْۤا اَنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿۵۴﴾ مِنْ دُوْنِهٖ فَكِيْدُوْنِيْ جَمِيْعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُوْنِ ﴿۵۵﴾

(وی) گواہ ہو جاؤ کہ میں ایہناں ساریاں توں آوازار آں جیہناں نوں تسیں اللہ توں علاوہ شریک ٹھہرا ندے او (54) تسیں سارے رَل کے میرے لُتے داہ لاؤ فیر مینوں مہلت نہ دیو ③ (55)

حاشیہ ① ... ایس توں مراد دینی بھرا نئیں بلکہ سلسلۂ نسب دے اعتبار توں ہم قوم ہونا مراد اے ایس لئی کہ حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام دا تعلق قبیلۂ عاد توں سی۔ ② ... قوم دا ایہہ آکھنا کہ ”تسیں ساڈے کول کوئی دلیل نئیں لیائے“ ایہناں دی صرف دشمنی تے حق دا انکار کرن دی بِنا تے سی ورنہ حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام نے قوم دے سامنے اپنی نبوت تے دلیلاں ضرور پیش کیتیاں ہون گیاں ایس لئی کہ ہر نبی کُھلیاں دلیلاں تے معجزیاں نال ای تشریف لیاندا اے۔ ③ ... ایہہ حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام دی بہادری اللہ پاک تے بھروسہ سی کہ آپ نے اِک زبردست، صاحبِ قوت تے شوکت قوم نال جیہڑی آپ دے خون دی پیاسی تے جان دی دشمن سی ایس طراں دے کلمے فرمائے تے اصلاً خوف نہ کیتا تے اوہ قوم بڑی مخالفت تے دشمنی دے باوجود آپ نوں نقصان پہنچان توں عاجز ری۔

اِنِّیْ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّیْ وَ رَبِّكُمْ ؕ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌۢ بِنَاصِیَتِهَا ؕ اِنَّ رَبِّیْ

میں تے اللہ تے بھروسہ کر لیا اے جو میرا تے تہاڈا رب اے۔ زمین تے تُرن والا کوئی جاندار ایہو جئیا نئیں جیہدا متھا اوہدے قبضۂ قدرت وچ نہ ہووے۔ بے شک

عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ﴿۵۶﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّاۤ اُرْسِلْتُ بِهٖۤ اِلَیْكُمْ ؕ وَ

میرا رب سدھے رستے تے ملدا اے (56) فیر جے تسیں منہ پھیرو تے میں تہانوں اوہدی تبلیغ کر چکیا آں جیہدے نال مینوں تہاڈے ول گھلیا گیا سی[1] تے

یَسْتَخْلِفُ رَبِّیْ قَوْمًا غَیْرَكُمْ ۚ وَ لَا تَضُرُّوْنَهٗ شَیْـًٔا ؕ اِنَّ رَبِّیْ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ حَفِیْظٌ ﴿۵۷﴾

میرا رب تہاڈی جگہ تے دوجیاں نوں لے آوے گا تے تسیں اوہدا کجھ نہ وگاڑ سکو گے بے شک میرا رب ہر شے دا راکھا اے[2] (57)

وَ لَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّیْنَا هُوْدًا وَّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ۚ وَ نَجَّیْنٰهُمْ مِّنْ

تے جدوں ساڈا حکم آ گیا تے اسیں اپنی رحمت نال ھود تے اوہدے نال والیاں مسلماناں نوں بچا لیا تے ایہناں نوں سخت عذاب توں

عَذَابٍ غَلِیْظٍ ﴿۵۸﴾ وَ تِلْكَ عَادٌ ۫ جَحَدُوْا بِاٰیٰتِ رَبِّهِمْ وَ عَصَوْا رُسُلَهٗ وَ اتَّبَعُوْۤا اَمْرَ

نجات دِتی (58) تے ایہہ عاد نیں جیہناں نیں اپنے رب دیاں آیتاں دا انکار کیتا تے اوہدے رسولاں دی نافرمانی کیتی تے ہر وڈے سرکش

كُلِّ جَبَّارٍ عَنِیْدٍ ﴿۵۹﴾ وَ اُتْبِعُوْا فِیْ هٰذِهِ الدُّنْیَا لَعْنَةً وَّ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ ؕ اَلَاۤ اِنَّ عَادًا

ضدی دے کہن اُتے چلے (59) تے ایس دنیا وچ تے قیامت دے دن اوہناں دے پچھے لعنت لا دِتی گئی۔ سن لوو! بے شک عاد نے

كَفَرُوْا رَبَّهُمْ ؕ اَلَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ هُوْدٍ ﴿۶۰﴾ ع وَ اِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ؕ قَالَ یٰقَوْمِ ع ۱۵ وقف لازم

اپنے رب نال کفر کیتا۔ سن لوو! ھود دی قوم عاد لئی دوری اے (60) تے ثمود ول ایہناں دے ہم قوم صالح نوں گھلیا۔ فرمایا: اے میری قوم!

حاشیہ ① ... انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام اپنی اُمت تک سارے شرعی احکام اپنی ظاہری زندگی وچ پہنچا دیندے نیں کوئی گل لُکا کے نئیں رکھدے۔ ② ... ایہہ اللہ دا قانون اے کہ جے کوئی قوم دین دی خدمت نہ کرے، تے اللہ کریم اوہنوں برباد کرکے دوجی قوم اوس جگہ تے مقرر فرما دیندا اے، ابوجہل وغیرہ نے بغاوت کیتی تے اوہناں نوں ہلاک فرماکے مدینے پاک دے انصار توں دین دی خدمت لے لئی۔ اسیں اوس خدائے قادر تے قیوم دے حاجت مند آں تے اوہ ساریاں توں بے نیاز اے۔

اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ

اللہ دی عبادت کرو، اوہدے توں علاوہ تہاڈا کوئی معبود نئیں اوہنے تہانوں زمین توں پیدا کیتا تے اوہدے وچ تہانوں آباد کیتا

فِيْهَا فَاسْتَغْفِرُوْهُ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ ؕ اِنَّ رَبِّيْ قَرِيْبٌ مُّجِيْبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوْا يٰصٰلِحُ قَدْ

تے اوہدے توں معافی منگو فیر اوہدے ول رجوع کرو۔ بے شک میرا رب نیڑے اے، دعا سنن والا اے (61) اوہناں آکھیا: اے صالح! ایس توں پہلے

كُنْتَ فِيْنَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَآ اَتَنْهٰىنَآ اَنْ نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا ؕ وَاِنَّنَا لَفِيْ شَكٍّ

تسیں ساڈے وچ اِنج سی کہ تہاڈے توں بڑیاں آساں لائی بیٹھے ساں۔ کیہ تسیں ساڈیاں اوہناں دی عبادت کرن توں روک دے او جیہناں دی عبادت ساڈے پیو دادے کردے رے تے بے شک

مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِ مُرِيْبٍ ﴿٦٢﴾ قَالَ يٰقَوْمِ اَرَءَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ

جیہدے ولے تسیں ساڈیاں سَدرے او اوہدے ول تے اسیں بڑے دھوکے وچ پے جان والے شک وچ آں ① (62) فرمایا: اے میری قوم! بھلا دسو کہ جے میں اپنے

رَّبِّيْ وَاٰتٰنِيْ مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَّنْصُرُنِيْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهٗ ۚ فَمَا تَزِيْدُوْنَنِيْ

رب ولوں روشن دلیل تے آں تے اوہنے مینوں اپنے کولوں رحمت عطا فرمائی ہووے تے جے میں اوہدی نافرمانی کراں تے مینوں اوہدے کولوں کون بچائے گا؟ تسیں نقصان پہنچان

غَيْرَ تَخْسِيْرٍ ﴿٦٣﴾ وَيٰقَوْمِ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوْهَا تَاْكُلْ فِيْٓ اَرْضِ اللّٰهِ

توں علاوہ میرا کجھ ہور نئیں ودھاؤ گے ② (63) تے اے میری قوم! ایہہ تہاڈے لئی نشانی دے طور تے اللہ دی اونٹنی اے تے ایہنوں چھڈ دیو ③ تاں کہ ایہہ اللہ دی زمین وچ

حاشیہ ① ... جدوں حضرت صالح عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنی قوم دے سامنے توحید دا پیغام پیش کیتا تے اوہناں نے جواب دتا کہ "اے صالح عَلَیْہِ السَّلَام، ایس تبلیغ توں پہلے تہاڈی شخصیت ساڈے وچ اِنج سی کہ سانوں تہاڈے توں بڑیاں آساں سن تے اسیں آس لائی بیٹھے ساں کہ تسیں ساڈے سردار بنو گے ایس لئی کہ تسیں ماڑیاں دی مدد کردے تے فقیراں تے سخاوت کردے سو، پر جدوں تسیں توحید دی دعوت دِتی تے بُتاں دیاں برائیاں بیان کیتیاں تے قوم دی اُمیداں تہاڈے توں ختم ہو گئیاں نیں۔"

② ... حضرت صالح عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنی قوم نوں جواب دیندے ہوئے فرمایا: "اے میری قوم! مینوں دسو کہ جے میں اپنے رب ولوں روشن دلیل اُتے تے نبوت دے منصب تے فائز آں، ایہدے دے باوجود میں بالفرض تہاڈی پیروی کراں تے اللہ پاک دی نافرمانی کراں تے اللہ پاک دے عذاب توں مینوں کوئی نئیں بچا سکدا تے ایس طراں میں نقصان پکّن والا تے جیہڑا منصب اللہ پاک نے مینوں عطا کیتا اے میں اوہنوں ضائع کرن والا ہو جاواں گا، کیہ تسیں کدی دیکھیا اے کہ کسے نبی عَلَیْہِ السَّلَام نے کفر کیتا ہووے۔ تہاڈی گل منا گھاٹے وچ پین توں علاوہ کجھ نئیں۔" ③ ... ثمود دی قوم نے حضرت صالح عَلَیْہِ السَّلَام توں معجزہ منگیا سی۔ آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے اللہ پاک توں دعا کیتی تے پتھر وچوں اللہ پاک دے حکم نال اونٹنی پیدا ہوئی، ایہہ اونٹنی اوہناں لئی حضرت صالح عَلَیْہِ السَّلَام دی سچائی دی نشانی تے حضرت صالح عَلَیْہِ السَّلَام دا معجزہ سی۔ ایس آیت وچ اوس اونٹنی دے بارے حکم ارشاد فرمائے گئے کہ اوہنوں زمین وچ چرن دیو تے کوئی تکلیف نہ دیو ورنہ دنیا وچ ای عذاب وچ پھڑے جاؤ گے تے مہلت نئیں ملنی۔

وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيْبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوْهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوْا فِيْ

کھاندی رہوے تے ایہنوں برائی دے نال ہتھ نہ لانا ورنہ نیڑے دا عذاب تہانوں پھڑ لوے گا (64) تے اوہناں نیں اوہدے پیراں دے پچھلے پاسیوں اُتے

دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ؕ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوْبٍ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا

والیاں لتاں دی رگاں کٹ دِتیاں تے صالح نے فرمایا: تسیں اپنے گھراں وچ تِن دن ہور فیدہ چک لو۔ ایہہ اک وعدہ اے جیہڑا جھوٹھا نہ ہووے گا (65) فیر جدوں

صٰلِحًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ

ساڈا حکم آیا تے اسیں صالح تے اوہدے نال دے مسلماناں نوں اپنی رحمت نال بچا لیا تے اوس دن دی رسوائی توں بچا لیا۔ بے شک تہاڈا

الْقَوِيُّ الْعَزِيْزُ ﴿٦٦﴾ وَاَخَذَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دِيَارِهِمْ

رب بڑی طاقت والا، غلبے والا اے (66) تے ظالماں نوں ڈرونی واج نے پھڑ لیا تے اوہ سویر ویلے اپنے گھراں وچ

جٰثِمِيْنَ ﴿٦٧﴾ كَاَنْ لَّمْ يَغْنَوْا فِيْهَا ؕ اَلَآ اِنَّ ثَمُوْدَا كَفَرُوْا رَبَّهُمْ ؕ اَلَا بُعْدًا

گوڈیاں پرنے پئے رہ گئے ① (67) جیویں اوہ کدی ایتھے رہے ای نہ سن۔ سُن لوو! بے شک ثمود اپنے رب دے منکر ہوئے۔ خبردار! لعنت ہووے

لِّثَمُوْدَ ﴿٦٨﴾ ع وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيْمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوْا سَلٰمًا ؕ قَالَ سَلٰمٌ ٦ ع ٨

ثمود اُتے (68) تے بے شک ساڈے فرشتے ابراہیم دے کول خش خبری لے کے آئے۔ اوہناں نے "سلام" آکھیا تے ابراہیم نے "سلام" آکھیا۔

فَمَا لَبِثَ اَنْ جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيْذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَآٰ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَ

فیر تھوڑی ای دیر وچ اِک بُھنیا ہویا وَچھا لے آئے ② (69) فیر جدوں ویکھیا کہ ایہناں (فرشتیاں) دے ہتھ کھان ول نئیں ودھ رے تے اوہناں توں

حاشیہ ① ... سورۂ اعراف وچ ثمود دی قوم تے آون والے عذاب دی صورت حال ایس طراں بیان ہوئی کہ "اوہناں نوں زلزلے نے پھڑلیا" تے ایتھے ایس طراں بیان ہوئی کہ "ظالماں نوں ڈرونی واج نے پھڑ لیا" ایہناں دوہاں حالتاں وچ کوئی تضاد نئیں ایس لئی کہ پہلے خطرناک چیک دی آواز آئی تے اوس توں بعد زلزلہ پیدا ہویا، ایس لئی ثمود دی قوم دی ہلاکت نوں چیک تے زلزلہ دوہاں وچوں کسے ول وی منسوب کیتا جا سکدا اے۔ ② ... گاں دا گوشت حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے دستر خوان تے زیادہ آوندا سی تے آپ عَلَیْہِ السَّلَام اوہنوں پسند فرماندے سن، ایس لئی گاں دا گوشت کھان والے جے سنتِ ابراہیمی دی نیت کرن تے ثواب پاون گے۔

اَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيْفَةً ؕ قَالُوْا لَا تَخَفْ اِنَّاۤ اُرْسِلْنَاۤ اِلٰى قَوْمِ لُوْطٍ ؕ ﴿۷۰﴾ وَ

ڈر لگیا تے اوہناں ولوں خوف محسوس کیتا۔ اوہناں آکھیا: تسیں نہ ڈرو۔ بے شک اسیں لوط دی قوم ول گھلے گئے آں (70) تے

امْرَاَتُهٗ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنٰهَا بِاِسْحٰقَ ۙ وَمِنْ وَّرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوْبَ ﴿۷۱﴾

اوہناں دی زنانی (اوتھے) کھلوتی سی اوہ ہسن لگی[1] تے اسیں اوہنوں اسحاق دی تے اسحاق توں بعد یعقوب دی خش خبری دِتی (71)

قَالَتْ يٰوَيْلَتٰى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوْزٌ وَّهٰذَا بَعْلِىْ شَيْخًا ؕ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ

آکھیا: ہائے حیرانگی! کیہ میرے ہاں پُتر جمے گا؟ حالاں میں تے بڈھڑی آں تے میرے شوہر وی بوہت زیادہ عمر دے نیں۔ بے شک ایہہ

عَجِيْبٌ ﴿۷۲﴾ قَالُوْۤا اَتَعْجَبِيْنَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ ؕ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكٰتُهٗ عَلَيْكُمْ

بڑی عجیب گل اے (72) فرشتیاں آکھیا: کیہ تہانوں اللہ دے کم تے حیرانگی اے؟[2] اے گھر والیو! تہاڈے تے اللہ دی رحمت تے اوہدیاں

اَهْلَ الْبَيْتِ ؕ اِنَّهٗ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ ﴿۷۳﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيْمَ الرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ

برکتاں ہون۔[3] بے شک اوہ ای ساریاں خوبیاں والا، عزت والا اے (73) فیر جدوں ابراہیم توں خوف مُک گیا تے ایہناں دے کول

الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِىْ قَوْمِ لُوْطٍ ؕ ﴿۷۴﴾ اِنَّ اِبْرٰهِيْمَ لَحَلِيْمٌ اَوَّاهٌ مُّنِيْبٌ ﴿۷۵﴾

خش خبری آ گئی تے ساڈے نال لوط دی قوم لئی لڑن لگے[4] (74) بے شک ابراہیم بڑا برداشت والا، تے بڑیاں آہاں بھرن والا، رجوع کرن والا اے (75)

حاشیہ ① ... مفسرین دے بیان دے مطابق حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دی زوجہ حضرت سارہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا یا حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم دی ہلاکت دی خش خبری سن کے، یا پُتر دی خش خبری سن کے خشی نال، یا بڑھاپے وچ اولاد پیدا ہون دا سن کے حیرانگی دی وجہ توں ہسیاں۔ ② ... فرشتیاں دے کلام دے معنی ایہہ نیں کہ اے سارہ! رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا، تہاڈے لئی ایہہ حیرانگی دا مقام نئیں ایس لئی کہ آپ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دا تعلق اوس گھرانے توں اے جیہڑا معجزیاں، عادتاں توں ہٹ کے کماں دے پورے ہوون، اللہ پاک دیاں تے رحمتاں تے برکتاں دے نازل ہون دی جگہ بنیا ہویا اے۔ ③ ... آیت وچ حضرت سارہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نوں اہل بیت آکھیا گیا اے، ایس توں ثابت ہویا کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دیاں پاک بیبیاں اہل بیت وچ داخل نیں، ایس لئی حضرت عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا تے دوجیاں ازواج پاک رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے اہلِ بیت وچ شامل نیں۔ ④ ... جمہور مفسرین دے نیڑے ایہدا معنی ایہہ اے کہ ”حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام ساڈے گھلے ہوئے فرشتیاں نال لوط دی قوم دے بارے لڑن لگے۔“

يٰۤاِبْرٰهِيْمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ اِنَّهٗ قَدْ جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۚ وَ اِنَّهُمْ اٰتِيْهِمْ عَذَابٌ

(اسیں فرمایا) اے ابراہیم! ایس گل توں کنارہ کشی کر لوو، بے شک تہاڈے رب دا حکم آ گیا اے تے بے شک ایہناں تے ایہو جیہا عذاب آون والا اے

غَيْرُ مَرْدُوْدٍ ﴿۷۶﴾ وَ لَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوْطًا سِيْٓءَ بِهِمْ وَ ضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَّ

جیہڑا پھیریا نہ جاوے گا (76) تے جدوں لوط دے کول ساڈے فرشتے آئے تے ایہناں دی وجہ توں لوط غمگیں ہوئے تے اوہناں دا دل تنگ ہویا تے فرمان

قَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيْبٌ ﴿۷۷﴾ وَ جَآءَهٗ قَوْمُهٗ يُهْرَعُوْنَ اِلَيْهِ ؕ وَ مِنْ قَبْلُ كَانُوْا

لگے ایہہ بڑا سخت دن اے ① (77) تے ایہناں دے کول ایہناں دی قوم دوڑدی ہوئی آئی تے اوہ (لوک) پہلے ای بھیڑے کماں دے عادی سن۔

يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ؕ قَالَ يٰقَوْمِ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِيْ هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ

لوط نے فرمایا: ② اے میری قوم! ایہہ میری قوم دی دِھیاں نیں ③ ایہہ تہاڈے لئی ستھریاں نیں تے اللہ توں ڈرو تے مینوں میرے پرونہیاں وچ ذلیل

لَا تُخْزُوْنِ فِيْ ضَيْفِيْ ؕ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَّشِيْدٌ ﴿۷۸﴾ قَالُوْا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِيْ

نہ کرو۔ کیہ تہاڈے وچوں کوئی اِک بندہ وی نیک کردار والا نئیں؟ (78) اوہناں نے آکھیا: تہانوں پتا اے کہ تہاڈی قوم دی دھیاں وچ ساڈے

بَنٰتِكَ مِنْ حَقٍّ ۚ وَ اِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيْدُ ﴿۷۹﴾ قَالَ لَوْ اَنَّ لِيْ بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِيْٓ اِلٰى

لئی کوئی لوڑ نئیں تے تسیں ضرور جان دے او جیہڑا اسیں چاہنے آں (79) لوط نے فرمایا: اے کاش تہاڈے مقابلے تے میرے کول کوئی طاقت

رُكْنٍ شَدِيْدٍ ﴿۸۰﴾ قَالُوْا يٰلُوْطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَّصِلُوْٓا اِلَيْكَ فَاَسْرِ

ہندی یاں میں کسے پکے سہارے دی پناہ لے سکدا (80) فرشتیاں عرض کیتی: اے لوط! اسیں تہاڈے رب دے گھلے ہوئے آں۔ ایہہ لوک تہاڈے

حاشیہ ① ... جدوں فرشتے سوہنے منڈیاں دی شکل وچ حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دے کول آئے تے اوہناں دا حسن جمال ویکھ کے قوم دی خباثت تے بد عملی دا خیال کر کے آپ لوط عَلَیْہِ السَّلَام ایہناں خوبصورت منڈیاں دی وجہ توں غمگیں ہوئے تے آپ دا دل تنگ ہویا تے فرمان لگے کہ ایہہ بڑی سختی دا دن اے۔ ② ... حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دے ایس کلام توں مراد اے کہ "اے میری قوم! ایہہ جیہڑیاں میری قوم دی دھیاں نیں، ایہہ تہاڈے لئی نکاح دی صورت وچ ستھریاں نیں تے تسیں اپنی بیویاں توں فیدہ حاصل کرو کہ اوہ تہاڈے لئی حلال نیں۔" ③ ... حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام نے قوم دیاں دھیاں نوں بزرگانہ شفقت نال اپنیاں دِھیاں فرمایا تاں کہ ایس حسنِ اخلاق توں اوہ فیدہ حاصل کرن تے غیرت تے شرم سکھن۔

بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ ؕ اِنَّهٗ مُصِيْبُهَا

تک کدے وی نئیں پہنچ سکن گے تے تسیں اپنے گھر والیاں نوں راتوں رات لے جاؤ تے تہاڈے وچوں کوئی کنڈ پھیر کے نہ ویکھے سوائے تہاڈی زنانی دے۔

مَآ اَصَابَهُمْ ؕ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ ؕ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيْبٍ ﴿۸۱﴾ فَلَمَّا جَآءَ

بے شک ایہنوں وی اوہی (عذاب) پہنچنا اے جیہڑا ایہناں (کافراں) نوں پہنچے گا بے شک ایہناں دا وعدہ سویر دے ویلے دا اے۔ کیہ سویر نیڑے نئیں؟ (81) فیر جدوں

اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّنْ سِجِّيْلٍ ۙ مَّنْضُوْدٍ ﴿۸۲﴾

ساڈا حکم آیا تے اسیں اوس بستی دے اُتلے حصے نوں اوہدا تھلڑا حصہ کر دِتا تے اوہدے اُتے لگاتار روڑے دے پتھر وسائے① (82)

مُّسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ ؕ وَمَا هِيَ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ بِبَعِيْدٍ ﴿۸۳﴾ وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ ع

جیہناں تے تیرے رب ولوں نشان لگے ہوئے سن تے اوہ پتھر ظالماں توں کجھ دور نئیں (83) تے مدین ول ایہناں دے ہم قوم

شُعَيْبًا ؕ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَ

شعیب نوں گھلیا۔ اوہناں نے آکھیا: اے میری قوم! اللہ دی عبادت کرو، اوہدے توں علاوہ تہاڈا کوئی معبود نئیں تے ناپ تے تول وچ

الْمِيْزَانَ اِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ بِخَيْرٍ وَّاِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيْطٍ ﴿۸۴﴾ وَ

گھاٹا نہ کرو۔ بے شک میں تہانوں چنگے حال وچ ویکھ ریا آں تے بے شک مینوں تہاڈے تے گھیر لین والے دن دے عذاب دا ڈر اے (84) تے

يٰقَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَ

اے میری قوم! انصاف دے نال تے ناپ تے تول پورا کرو تے لوکاں نوں اوہناں دیاں چیزاں گھٹا کے نہ دیو تے

النصف ۱۵

حاشیہ ① ... حضرت لوط عَلَيْهِ السَّلَام دی قوم تے عذاب ایس طراں آیا کہ اوہناں دے شہر جیہڑے طبقۂ زمین وچ سن اوہدے تھلے حضرت جبرائیل عَلَيْهِ السَّلَام نے اپنی باں پائی تے اوہناں پنجاں شہراں نوں جیہناں وچ سب توں وڈا شہر سدوم سی تے اوہدے وچ چار لکھ بندے وسدے سن اینا اُچا چکیا کہ اوتھوں دے کتے تے مرغیاں دیاں آوازاں اسمان تے پہنچن لگیاں تے اِنج ہولی چکیا کہ کسے بھانڈے دا پانی نہ ڈُھلیا تے کوئی سون والا نہ جاگیا، فیر اوس اُچائی توں اوہنوں موہدا کر کے پلٹ دِتا تے جیہڑے لوک اوس ویلے بستی وچ نئیں ہیگے سن اوہ جتھے کتھے سفر وچ سن اوتھے ای اوہناں نوں لگاتار پتھر وسا کے مار دِتا گیا۔ کجھ مفسرین نے فرمایا کہ بستیاں اُلٹن توں بعد اوہناں تے لگاتار پتھر وسائے گئے۔

لَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿۸۵﴾ بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۚ

زمین وچ فساد نہ کردے پھرو (85) اللہ دا دِتا ہویا جیہڑا بچ جاوے اوہ تہاڈے لئی بہتر اے① جے تہانوں یقین ہووے

وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيْظٍ ﴿۸۶﴾ قَالُوْا يٰشُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَاْمُرُكَ اَنْ نَّتْرُكَ مَا يَعْبُدُ

تے میں تہاڈا تے کوئی راکھی کرن والا نئیں (86) (قوم نے) آکھیا: اے شعیب! کیہ تہاڈی نماز تہانوں ایہہ حکم دیندی اے کہ اسیں اپنے پیو دادے دے

اٰبَآؤُنَآ اَوْ اَنْ نَّفْعَلَ فِيْٓ اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا ۭ اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيْمُ الرَّشِيْدُ ﴿۸۷﴾

خداواں نوں چھڈ دیئے یاں اپنے مال وچ اپنی مرضی دے مطابق عمل نہ کریئے۔ واہ بھئی! تسیں تے بڑے سیانے، نیک چلن او (87)

قَالَ يٰقَوْمِ اَرَءَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰي بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّيْ وَرَزَقَنِيْ مِنْهُ رِزْقًا

شعیب نے فرمایا: اے میری قوم! بھلا دسو کہ جے میں اپنے رب ولوں اِک روشن دلیل تے آں تے اوہنے مینوں اپنے کولوں

حَسَنًا ۭ وَمَآ اُرِيْدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰي مَآ اَنْهٰىكُمْ عَنْهُ ۭ اِنْ اُرِيْدُ اِلَّا

چنگی روزی دِتی ہووے (تے میں کیوں نہ تہانوں سمجھاواں) تے میں نئیں چاہندا کہ جیہڑی گل توں میں تہانوں روکاں آپ اوس دے خلاف کرن لگ جاواں، میں تے صرف

الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۭ وَمَا تَوْفِيْقِيْٓ اِلَّا بِاللّٰهِ ۭ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيْبُ ﴿۸۸﴾

سُدھار چاہنا آں جِنی میرے توں ہو سکے تے میری توفیق اللہ ای دی مدد نال اے میں تے اوہدے تے ای بھروسہ کیتا میں اوسے ول رجوع کرنا آں② (88)

وَيٰقَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِيْٓ اَنْ يُّصِيْبَكُمْ مِّثْلُ مَآ اَصَابَ قَوْمَ نُوْحٍ اَوْ قَوْمَ

تے اے میری قوم! میری مخالفت تہاڈے توں ایہہ نہ کرا دیوے کہ تہاڈے تے وی اوسے طراں دا (عذاب) آ پہنچے جیہڑا نوح دی قوم یا

هُوْدٍ اَوْ قَوْمَ صٰلِحٍ ۭ وَمَا قَوْمُ لُوْطٍ مِّنْكُمْ بِبَعِيْدٍ ﴿۸۹﴾ وَاسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ

ھود دی قوم یا صالح دی قوم تے آیا سی تے لوط دی قوم تے تہاڈے توں کوئی دور وی نئیں اے (89) تے اپنے رب توں معافی چاہوو فیر

حاشیہ ① ...مفسرین نے ایس آیت دے وکھرے وکھرے معنی دسے نیں ایہناں وچوں اک ایہہ اے کہ حرام مال چھڈ دین توں بعد جنا وی حلال مال بچے اوہی تہاڈے لئی بہتر اے۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ پورا تولن تے ناپن توں بعد جیہڑا بچے اوہ بہتر اے۔ ② ...حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام دے ایس کلام شریف وچ ایس پاسے اشارہ اے کہ کوئی بندہ رب تعالیٰ دی توفیق توں بغیر صرف اپنی عقل توں ہدایت حاصل نئیں کر سکدا۔

تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ ؕ اِنَّ رَبِّيْ رَحِيْمٌ وَّدُوْدٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوْا يٰشُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيْرًا

اوہدے ول رجوع لیاؤ① بے شک میرا رب بڑا مہربان، محبت کرن والا اے② (90) اوہناں نیں آکھیا: اے شعیب! تہاڈیاں زیادہ تر گلاں تے ساڈی سمجھ وچ

مِّمَّا تَقُوْلُ وَاِنَّا لَنَرٰىكَ فِيْنَا ضَعِيْفًا ۚ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنٰكَ ۫ وَ

نئیں آریاں نیں تے بے شک اسیں تہانوں اپنے وچکار کمزور ویکھنے آں تے جے تہاڈا قبیلہ نہ ہندا تے اسیں تہانوں پتھراں نال ماردے تے

مَآ اَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيْزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يٰقَوْمِ اَرَهْطِيْٓ اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ ؕ وَ

تسیں ساڈے نیڑے کوئی عزت والے بندے نئیں او③ (91) شعیب نے فرمایا: اے میری قوم! کیہ تہاڈے اُتے میرے قبیلے دا رعب اللہ توں ودھ اے تے

اتَّخَذْتُمُوْهُ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا ؕ اِنَّ رَبِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ ﴿٩٢﴾ وَيٰقَوْمِ

اوہنوں تسیں اپنی کنڈ پچھے پا دِتا اے بے شک میرا رب تہاڈے عملاں نوں گھیرے ہوئے اے (92) تے اے میری قوم!

اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّيْ عَامِلٌ ؕ سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ

تسیں اپنی جگہ تے اپنا کم کردے جاؤ، میں اپنا کم کرنا آں۔ بڑی چھیتی تہانوں پتا لگ جاوے گا کہ ذلیل کر دین والا عذاب

يُّخْزِيْهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ؕ وَارْتَقِبُوْٓا اِنِّيْ مَعَكُمْ رَقِيْبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَآءَ

کیہدے تے آوندا اے تے کون جھوٹھا اے تے تسیں اڈیکو میں وی تہاڈے نال اڈیکنا واں (93) تے جدوں ساڈا

حاشیہ ① ... بہت سارے پیغمبراں نیں اپنی قوم نوں توبہ تے استغفار دا حکم دِتا جس توں پتا لگدا اے کہ توبہ بڑی اہم چیز اے۔

② ... عربی لفظ "وَدُوْدٌ" "وَدّ" توں لیا گیا اے جیہدا معنی اے خالص محبت تے اللہ پاک تے ایہہ اسم دو طراں دے معنیاں وچ بولیا جاندا اے (1) اللہ پاک محبت فرماندا اے یعنی اللہ پاک اپنی اطاعت کرن والے بندیاں نال محبت فرماندا اے کہ اوہ ایہناں دے عملاں توں راضی ہندا اے تے ایہناں دی اطاعت گزاری دے بدلے ایہناں تے اپنا لطف تے احسان فرماندا اے تے اطاعت گزاری دی وجہ توں ایہناں دی تعریف وی کردا اے (2) اللہ پاک محبوب اے، یعنی اللہ پاک دے نیک تے صالح بندے ایس نال محبت کردے نیں۔ ③ ... ساڈے زمانے دے اوہ لوک جیہناں نوں اسلام دے حکماں توں الجھن ہندی اے کہ کسے نوں سود دی حرمت سمجھ نئیں آوندی تے کسے نوں پردے دی پابندی وبالِ جان لگدی اے تے کسے نوں اللہ دے حقوق دی ادائیگی تے عبادتاں دی پابندی تے مذاق سُجھ دا اے، ایسے لوکاں نوں اپنے قولاں تے کماں نوں حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم دے بیان کیتے ہوئے جملیاں دے نال ملا کے ویکھ لینا چاہیدا اے کہ کیہ ایہہ اوسے کافر قوم دے نقشِ قدم تے نئیں چل رے۔

اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَاَخَذَتِ الَّذِيْنَ

حکم آیا تے اسیں شعیب تے اوہدے نال دے مسلماناں نوں اپنی رحمت نال بچا لیا تے ظالماں نوں

ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دِيَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٩٤﴾ كَاَنْ لَّمْ يَغْنَوْا فِيْهَا ؕ

ڈرونی چیک نے پھڑ لیا① تے اوہ سویر دے ویلے اپنے گھراں وچ گوڈیاں پرنے پئے رہ گئے (94) جویں اوہ کدی اوتھے رہندے ای نئیں سن۔

اَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُوْدُ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى بِاٰيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ ع ۸/۱۲/۸

خبردار! دور ہوون مدین والے جویں ثمود دی قوم دور ہوئی (95) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں اپنیاں آیتاں تے روشن غلبے

مُّبِيْنٍ ﴿٩٦﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَاتَّبَعُوْۤا اَمْرَ فِرْعَوْنَ ۚ وَمَاۤ اَمْرُ فِرْعَوْنَ

دے نال گھلیا (96) فرعون تے اوہدے درباریاں ول تے اوہناں نیں فرعون دی پیروی کیتی حالاں فرعون دا کم

بِرَشِيْدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ ؕ وَبِئْسَ الْوِرْدُ

بالکل ٹھیک نئیں سی (97) (فرعون) قیامت دے دن اپنی قوم دے اگے ہووے گا فیر ایہناں نوں دوزخ وچ لیا اُتارے گا تے اوہ اُترن دا کیہ ای

الْمَوْرُوْدُ ﴿٩٨﴾ وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهٖ لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُوْدُ ﴿٩٩﴾

بھیڑا گھاٹ اے (98) تے ایس دنیا وچ تے قیامت دے دن اوہناں دے پچھے لعنت لا دِتی گئی۔② کِنا ای بھیڑا انعام اے جیہڑا اوہناں نوں ملیا (99)

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْقُرٰى نَقُصُّهٗ عَلَيْكَ مِنْهَا قَآئِمٌ وَّحَصِيْدٌ ﴿١٠٠﴾ وَ

ایہہ بستیاں دیاں خبراں نیں جیہڑیاں اسیں تہانوں سنانے آں ایہناں وچوں کوئی ہنے قائم اے تے کوئی کٹ دِتی گئی (100) تے

حاشیہ ① ...قرآن مجید وچ مدین والیاں تے آون والے عذاب دی کیفیت دو طراں توں دسی گئی اے (1) اوہناں نوں سخت زلزلے نے اپنی پکڑ وچ لے لیا (2) ظالماں نوں ڈرونی چیک نے پھڑ لیا۔ ایہناں دوہاں کیفیتاں وچ کوئی اختلاف نئیں اے ایس لئی ہو سکدا اے کہ زلزلہ دی شروعات اوس چیک توں ہوئی ہووے، ایس لئی اِک جگہ تے ہلاکت دی نسبت نیڑے دی وجہ یعنی خوفناک چیک ولے کیتی گئی تے دوجی جگہ دور دی وجہ یعنی زلزلے ول کیتی گئی۔ ② ...ایہدا معنی ایہہ اے کہ دنیا تے آخرت دوہاں جگہ لعنت فرعونیاں دے نال ملی ہوئی اے تے اوہ کدی اوہناں توں وکھ نہ ہووے گی۔

مَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَمَآ اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِيْ يَدْعُوْنَ مِنْ

اسیں اوہناں تے ظلم نئیں کیتا بلکہ اوہناں نیں اپنیاں جاناں تے ظلم کیتا تے اللہ توں علاوہ جنا معبوداں دی عبادت کردے سن اوہ کجھ

دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَّمَّا جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ؕ وَمَا زَادُوْهُمْ غَيْرَ تَتْبِيْبٍ ﴿١٠١﴾

کم نہ آئے جدوں تیرے رب دا حکم آیا تے اوہناں نیں ایہناں دے گھاٹے وچ ای وادھا کیتا① (101)

وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ ؕ اِنَّ اَخْذَهٗٓ اَلِيْمٌ

تے تیرے رب دی پکڑ ایہو جئی ای ہندی اے جدوں اوہ بستیاں نوں پھڑدا اے جد کہ اوہ بستی والے ظالم ہون بے شک اوہدی پکڑ بڑی شدید

شَدِيْدٌ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِ ؕ ذٰلِكَ يَوْمٌ

درد دین والی اے (102) بے شک ایہدے وچ اوہدے لئی نشانی اے جیہڑا آخرت دے عذاب توں ڈرے۔ اوہ ایہو جئیا دن اے

مَّجْمُوْعٌ ۙ لَّهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُوْدٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهٗٓ اِلَّا لِاَجَلٍ

جیہدے وچ سارے لوک اکٹھے ہون گے تے اوہ دن ایہو جئیا اے جیہدے وچ ساری مخلوق موجود ہووے گی (103) تے اسیں ایہنوں پچھے نئیں ہٹاندے پر اِک گنے ہوئے

مَّعْدُوْدٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَاْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَّسَعِيْدٌ ﴿١٠٥﴾

عرصے لئی (104) جدوں اوہ دن آوے گا تے کوئی بندہ اللہ دے حکم توں بغیر گل نہ کر سکے گا تے اوہناں وچ کوئی بدبخت ہووے گا تے کوئی خش نصیب ہووے گا(105)

فَاَمَّا الَّذِيْنَ شَقُوْا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيْهَا زَفِيْرٌ وَّشَهِيْقٌ ﴿١٠٦﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا

تے جیہڑے بدبخت ہون گے اوہ تے دوزخ وچ ہون گے، اوہ اوہدے وچ کھوتے وانگوں چیکن گے (106) اوہ اوہدے وچ اودوں تک رہن گے

حاشیہ ① ... ایس آیت دا اِک معنی ایہہ اے کہ اسیں اوہناں نوں عذاب تے ہلاکت وچ پاکے اوہناں تے ظلم نئیں کیتا بلکہ کفر تے گناہواں دا جرم کرکے اوہناں نے خود اپنیاں جاناں تے ظلم کیتا۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ کسے قوم تے اللہ پاک ولوں عذاب نازل ہووے تے اللہ پاک دا ظلم نئیں بلکہ عدل تے انصاف اے۔ ایہدی وجہ ایہہ اے کہ پہلے قوم کفر تے گناہواں وچ پے کے اپنیاں جاناں تے ظلم کردی اے فیر اوہناں دے بھیڑے عملاں دی وجہ توں اپنے اُتے عذاب نوں لازم کرلیندی اے۔

مَا دَامَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا

جدوں تک اسمان تے زمین رہن گے ① پر جیہڑا تہاڈا رب چاہوے ② بے شک تہاڈا رب جو چاہندا اے اوہی

يُرِيْدُ ﴿۱۰۷﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ سُعِدُوْا فَفِى الْجَنَّةِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوٰتُ

کرن والا اے (107) تے اوہ جیہڑے خش نصیب ہون گے اوہ جنت وچ ہون گے۔ ہمیشہ اوہدے وچ رہن گے جدوں تک اسمان

وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ؕ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوْذٍ ﴿۱۰۸﴾ فَلَا تَكُ فِىْ مِرْيَةٍ

تے زمین رہن گے پر جو تہاڈا رب چاہوے ③ ایہہ ایہو جئی بخشش اے جیہڑی کدی ختم نہ ہووے گی (108) تے ایہناں بُتاں دی عبادت کرن والیاں دے بارے وچ

مِّمَّا يَعْبُدُ هٰٓؤُلَآءِ ؕ مَا يَعْبُدُوْنَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُهُمْ مِّنْ قَبْلُ ؕ وَاِنَّا

شک وچ نہ پینا۔ ایہہ اِنج ای عبادت کردے نیں جویں ایہناں دے پیو دادے عبادت کردے سن تے بے شک اسیں ایہناں نوں

لَمُوَفُّوْهُمْ نَصِيْبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوْصٍ ﴿۱۰۹﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَاخْتُلِفَ ع ۹ ۱۴

ایہناں دا پورا پورا حصہ دیاں گے جیہدے وچ کوئی کمی نہ ہووے گی (109) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں کتاب دِتی تے اوہدے وچ اختلاف

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ کافراں دے جہنم وچ رہن نوں زمین اسمان دے قائم رہن دی مدت تے موقوف کیتا گیا۔ پر ایہدا ایہہ مطلب نئیں کہ ”جس طراں زمین تے اسمان دا قائم رہنا ہمیشہ لئی نئیں ایسے طراں کافر وی جہنم وچ ہمیش نہ رہن گے“ ایس لئی قرآن مجید دیاں ہور کئی آیتاں توں کافراں تے مشرکاں دی مغفرت نہ ہونا تے اوہناں دا ہمیشہ ہمیشہ لئی جہنم وچ رہنا ثابت اے، ایسے وجہ توں مفسرین نیں ایس آیت دیاں وکھریاں وکھریاں تاویلاں بیان کیتیاں نیں، ایہناں وچوں اِک ایہہ اے کہ ایس آیت وچ جنت تے دوزخ دے زمین اسمان مراد نیں تے ایہہ کیونکہ ہمیشہ رہن گے ایس لئی جنت وچ رہن والے مسلمان تے دوزخ وچ رہن والے کافر وی ایہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے۔ ② ... قرآن پاک دیاں کئیاں آیتاں وچ کافراں دا جہنم وچ ہمیشہ لئی رہنا ثابت ہندا اے ایس لئی مفسرین نے یں ایس استثناء دیاں وکھو وکھ وجہ بیان کیتیاں نیں، ایہناں وچوں اِک ایہہ اے کہ جہنم وچ اگ دا عذاب وی ہووے گا تے زمہریر دا وی جیہدے وچ سخت ٹھنڈک ہووے گی تے ایس آیت توں مراد ایہہ اے کہ کافر ہمیشہ لئی اگ دے عذاب وچ رہن گے، پر جدوں اللہ پاک چاہوے گا اوہناں نوں اگ دے عذاب چوں کڈھ کے ٹھنڈ دے عذاب وچ پا دیوے گا۔ ③ ... ایس استثناء وچ اوہ لوک داخل نیں جیہڑے اپنے گناہواں دی وجہ توں کجھ عرصہ دوزخ وچ رہن گے فیر ایہناں نوں دوزخ وچوں کڈھ کے جنت وچ داخل کر دِتا جاوے گا، ایس لئی اُمت دا ایس گل تے اتفاق اے کہ جیہڑا جنت وچ داخل ہووے گا اوہ اوہدے وچوں کدے نئیں نکلے گا۔ یعنی ایس استثناء توں مراد جہنم وچ رہن والا عرصہ اے۔

فِيْهِ ؕ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّهُمْ لَفِيْ شَكٍّ

کیتا گیا تے جے تہاڈے رب دی اِک گل پہلے طے نہ ہو چکی ہندی تے ایہناں دا فیصلہ کر دِتا جاندا تے بے شک اوہ لوک اوہدے ولوں توکھے وچ پاؤن والے

مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿۱۱۰﴾ وَاِنَّ كُلًّا لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ ؕ اِنَّهٗ بِمَا يَعْمَلُوْنَ

شک وچ نیں (110) تے بے شک ایہناں ساریاں نوں تیرا رب ایہناں دے عملاں دا پورا پورا بدلہ دیوے گا۔ ① بے شک اوہ ایہناں دے ساریاں عملاں دی

خَبِيْرٌ ﴿۱۱۱﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا ؕ اِنَّهٗ

خبر رکھدا اے (111) تے تسیں ثابت قدم روو جیویں تہانوں حکم دِتا گیا اے تے جیہڑے تہاڈے نال رجوع کرن والا اے تے اے لوکو! تسیں نافرمانی نہ کرو بے شک

بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۱۱۲﴾ وَلَا تَرْكَنُوْٓا اِلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ ۙ وَ

اوہ تہاڈے کم ویکھ ریا اے (112) تے ظالماں ولے نہ جھکو ورنہ تہانوں اگ چھوئے گی ② تے

مَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿۱۱۳﴾ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ

اللہ توں علاوہ تہاڈا کوئی حمایتی نئیں فیر تہاڈی مدد نئیں کیتی جاوے گی (113) تے دن دے دونویں کناریاں

النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ الَّيْلِ ؕ اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ ؕ ذٰلِكَ ذِكْرٰى

تے رات دے کجھ حصے وچ نماز نوں قائم رکھو۔ بے شک نیکیاں برائیاں نوں مٹا دیندیاں نیں، ایہہ نصیحت منن والیاں لئی

لِلذّٰكِرِيْنَ ﴿۱۱۴﴾ۚ وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۱۵﴾ فَلَوْلَا كَانَ

نصیحت اے (114) تے صبر کرو کیوں کہ اللہ نیکی کرن والے دا اجر ضائع نئیں کردا (115) تے تہاڈے توں

حاشیہ ① ... یعنی تصدیق کرن والے ہون یا جھوٹھیاں کرن والے، ایہناں ساریاں نوں اللہ پاک قیامت دے دن اوہناں دے عملاں دی پوری پوری جزاء دیوے گا، تصدیق کرن والیاں نوں تصدیق کرن تے جنت ملے گی تے انکار کرن والیاں نوں اوہناں دے انکار توں جہنم نصیب ہووے گی۔ ② ... عربی لفظ "رُکُون" یعنی جھکن دا معنی اے قلبی میلان تے جدوں اوہدے تے اپنی سخت وعید اے تے کافراں دے نال تعلقات دی اوہناں صورتاں وچ کیہ حال ہووے گا جیہڑے قلبی میلان توں ودھ کے نیں۔ یاد روے کہ خدا دے نافرماناں یعنی کافراں بے دیناں، گمراہاں تے ظالماں دے نال بلاضرورت میل جول، راہ رسم، قلبی میلان تے محبت، اوہناں دی ہاں وچ ہاں ملانا تے اوہناں دی خوشامد وچ رہنا (علیٰ حَسَبِ الْحال) سارا بڑی سختی نال منع اے۔

مِنَ الْقُرُوْنِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوْا بَقِيَّةٍ يَّنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْاَرْضِ

پہلیاں گزری ہویاں قوماں وچوں کجھ ایہو جئی فضیلت والے لوک کیوں نہ ہوئے جیہڑے زمین وچ فساد کرن توں منع کردے

اِلَّا قَلِيْلًا مِّمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ وَاتَّبَعَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَآ اُتْرِفُوْا فِيْهِ

البتہ اوہناں وچوں تھوڑے ایہو جئے سن جیہناں نوں اسیں نجات دِتی تے ظالم لوک ایسے عیش دے پچھے پئے رہے جیہڑا ایہناں نوں دِتا گیا

وَكَانُوْا مُجْرِمِيْنَ ﴿۱۱۶﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا

تے اوہ مجرم سن ① (116) تے تہاڈا رب ایہو جیہا نئیں کہ بستیاں نوں بلا وجہ مار مکاوے حالاں ایہناں دے رہن والے

مُصْلِحُوْنَ ﴿۱۱۷﴾ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلَا يَزَالُوْنَ

چنگے لوک ہوون (117) تے جے تہاڈا رب چاہندا تے سارے بندیاں نوں اِکو اُمت وچ بنا دیندا تے لوک ہمیشہ اختلاف

مُخْتَلِفِيْنَ ﴿۱۱۸﴾ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ رَبُّكَ ؕ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ ؕ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ

وچ رہن گے ② (118) البتہ جیہناں تے تہاڈے رب نے رحم کیتا تے اللہ نے اوہناں نوں ایسے لئی پیدا فرمایا اے تے تہاڈے رب دی گل

رَبِّكَ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۱۹﴾ وَكُلًّا نَّقُصُّ

پوری ہو چکی اے بے شک ضرور دوزخ نوں جناں تے انساناں نال رَلا کے بھر دیواں گا (119) تے رسولاں دیاں

عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِيْ هٰذِهِ

خبراں وچوں اسیں سارا تہانوں سنانے آں جیہدے توں تہاڈے دل نوں طاقت دیئے تے ایس سورت وچ تہاڈے کول

حاشیہ ① ... آیت وچ ''اُولُوْا بَقِيَّةٍ'' توں مراد عالم ربانی نیں۔ مقصد ایہہ اے گزریاں قوماں دی عام گمراہی دی وجہ ایہہ ہوئی کہ اوہناں وچ عالم ربانی نہ رہے، جے اوہ رہندے تے ایس طراں گمراہی نہ پھیلدی۔ عام لوک ایس لئی مجرم سن کہ بدکاریاں کردے سن تے عالم ایس لئی مجرم سن کہ اوہناں نوں روک دے نئیں سن۔ ② ... علامہ صادی رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہ فرماندے نیں کہ ایس آیت توں ثابت ہویا کہ اختلاف جویں پہلیاں اُمتاں وچ ہیگا سی اوسے طراں ایس اُمت وچ وی روے گا تے اوہناں وچوں کوئی مومن ہووے گا کوئی کافر، کوئی نیک ہووے گا تے کوئی گنہگار، ایسے لئی حدیث شریف وچ اے کہ یہودی 71 فرقیاں وچ ونڈے گئے سن تے بڑی چھیتی تسیں 73 فرقیاں وچ ونڈے جاؤ گے، جیہناں وچوں 72 فرقے جہنم وچ جان گے تے اِک جنت وچ جائے گا تے اوہ اِک جنتی فرقہ اہل سنت وجماعت اے ۔ (صاوی، ھود، تحت الآیۃ: 118، 938/3)

الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَّذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۲۰﴾ وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ اعْمَلُوْا

حق آیا① تے مسلماناں لئی وعظ تے نصیحت (آئی)② (120) تے تسیں ایمان نہ لیان والیاں نوں فرماؤ: تسیں

عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنَّا عٰمِلُوْنَ ﴿۱۲۱﴾ وَانْتَظِرُوْا اِنَّا مُنْتَظِرُوْنَ ﴿۱۲۲﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ

اپنی جگہ تے کم کردے جاؤ، اسیں اپنا کم کرنے آں (121) تے تسیں اڈیکو، بے شک اسیں وی اڈیک رے آں (122) تے آسماناں تے

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهٗ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ

زمین دے غیب اللہ ای دے لئی نیں تے اوسے ولے ہر کم پھیریا جاندا اے تے اوہدی عبادت کرو تے اوہدے تے بھروسہ کرو

وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲۳﴾ ع ۱۰

تے تہاڈا رب تہاڈے کماں توں غافل نئیں (123)

۱۲ سُوْرَةُ يُوْسُفَ مَكِّيَّةٌ ۵۳

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اٰیاتها ۱۱۱ رکوعاتها ۱۲

الٓرٰ ﴿۱﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿۱﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿۲﴾

الٓرٰ، ایہہ روشن کتاب دیاں آیتاں نیں③ (1) بے شک اسیں قرآن نوں عربی وچ نازل فرمایا تاں کہ تسیں سمجھو④ (2)

حاشیہ ① ... حق توں مراد توحید تے رسالت تے قیامت دیاں اوہ دلیلاں نیں جیہناں نوں ایس سورت وچ بیان کیتا گیا۔ ② ... عربی لفظ "مَوْعِظَةٌ" دا معنی اے جیہدے ذریعے نصیحت حاصل کیتی جاوے، ایتھوں ایس توں مراد گزریاں اُمتاں دی ہلاکت دا بیان اے جیہدا ذکر ایس سورت وچ ہویا۔ ③ ... کتاب مبین دا اِک معنی اے حق تے باطل نوں واضح کر دین والی کتاب تے دوجا معنی ایہہ اے کہ عرب والیاں تے ایس کتاب دے معنی واضح نیں ایس لئی کہ ایہہ اوہناں دی زبان وچ نازل ہوئی اے۔ ④ ... قرآن پاک دا مسلماناں تے اِک حق ایہہ وی اے کہ اوہ ایہنوں سمجھن تے ایس تے غور تے فکر کرن تے ایہنوں سمجھن لئی عربی زبان تے عبور ہونا ضروری اے ایس لئی کہ ایہہ کلام عربی زبان وچ نازل ہویا اے ایس لئی جیہڑے لوک عربی زبان توں واقف نئیں یا جیہناں نوں عربی زبان تے عبور حاصل نئیں تے اوہناں نوں چاہیدا اے کہ حق والیاں دے مستند عالماں دے ترجمے تے اوہناں دیاں تفسیراں دا مطالعہ فرمان تاں کہ اوہ قرآن مجید نوں سمجھ سکن۔ ایہناں تفسیراں وچوں اِک آسان تے عام سمجھ وچ آون والی لکھی گئی راقم الحروف دی تفسیر "صراط الجنان فی تفسیر القرآن" وی اے جیہدا مطالعہ عاماں تے خاصاں ساریاں لئی بوہت فیدہ مند اے۔

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ ۖ وَاِنْ

اسیں تہاڈے ول ایس قرآن دی وحی گھلی ایہدے توں اسیں تہاڈے سامنے ساریاں توں چنگا واقعہ بیان کرنے آں بھاویں

كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغٰفِلِيْنَ ۝۳ اِذْ قَالَ يُوْسُفُ لِاَبِيْهِ يٰٓاَبَتِ اِنِّيْ رَاَيْتُ

ایس توں پہلے تسیں یقیناً ایس توں بے خبر سو (3) یاد کرو جدوں یوسف نے اپنے پیو نوں آکھیا: اے میرے ابا! میں یاراں

اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِيْ سٰجِدِيْنَ ۝۴ قَالَ يٰبُنَيَّ لَا تَقْصُصْ

ستارے تے سورج تے چن نوں ویکھیا، میں اوہناں نوں اپنے لئی سجدہ کردے ہوئے ویکھیا (4) فرمایا: اے میرے بچے! اپنا خواب

رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَكِيْدُوْا لَكَ كَيْدًا ۭ اِنَّ الشَّيْطٰنَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ۝۵

اپنے بھراواں دے سامنے بیان نہ کریں ورنہ تیرے خلاف کوئی سازش کرن گے۔ بے شک شیطان بندے دا کھلا دشمن اے① (5)

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيْكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ

تے ایسے طراں تیرا رب تینوں چن لوے گا تے تینوں گلاں دا انجام کڈھنا سکھاوے گا تے تہاڈے اُتے تے یعقوب دے گھر والیاں تے

وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوْبَ كَمَآ اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْحٰقَ ۭ اِنَّ رَبَّكَ

اپنا احسان پورا فرماوے گا جویں اوہنے پہلے تہاڈے پیو دادا ابراہیم تے اسحٰق تے اپنی نعمت پوری فرمائی② بے شک تیرا رب

حاشیہ ① ... حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام نوں حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نال بہت زیادہ محبت سی، ایس لئی ایہناں نال ایہناں دے بھرا حسد کردے سن تے حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام کیونکہ ایہہ گل جان دے سن، ایس لئی آپ نے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نوں بھراواں دے سامنے خواب بیان کرن توں منع کیتا تاں کہ اوہ ایہدی تعبیر سمجھ کے ایہناں دے خلاف کوئی سازش نہ کرن۔ ایس توں پتا لگا کہ انسان جدوں کوئی چنگا خواب ویکھے تے اوہدے بارے وچ صرف اوس بندے نوں دسے کہ جیہڑا اوہدے نال محبت کردا ہووے یا عقلمند ہووے تے اوہدے توں حسد نہ کردا ہووے تے جے بھیڑا خواب ویکھے تے اوہنوں کسے اگے بیان نہ کرے۔ ② ... ایس آیت وچ ذکر کیتا ہویا لفظ ''یَجْتَبِیْكَ'' توں جے ''نبوت لئی انتخاب فرمانا'' مراد لیا جاوے تے ایس صورت وچ نعمت پوری کرن توں مراد دنیا تے آخرت دی سعادتاں عطا فرمانا اے تے جے ''یَجْتَبِیْكَ'' توں ''اُچے درجیاں تک پہنچانا'' مراد لیا جاوے تے ایس صورت وچ نعمت پوری کرن توں مراد نبوت عطا فرمانا اے۔

عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝۶ لَقَدْ كَانَ فِيْ يُوْسُفَ وَاِخْوَتِهٖٓ اٰيٰتٌ لِّلسَّآئِلِيْنَ ۝۷ اِذْ قَالُوْا ع ۱۱

علم والا، حکمت والا اے (6) بے شک یوسف تے اوہدے بھراواں (دے واقعے) وچ پچھن والیاں لئی دلیلاں نیں (7) یاد کرو جدوں بھرا بولے:

لَيُوْسُفُ وَاَخُوْهُ اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِيْنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ ؕ اِنَّ اَبَانَا لَفِيْ ضَلٰلٍ

بے شک یوسف تے اوہدا سکا بھرا ساڈے پیو نوں ساڈے توں زیادہ محبوب نیں حالاں اسیں اک جماعت آں بے شک ساڈے والد کھلی محبت وچ ڈُبے

مُّبِيْنِ ۝۸ ۚ اقْتُلُوْا يُوْسُفَ اَوِ اطْرَحُوْهُ اَرْضًا يَّخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيْكُمْ وَتَكُوْنُوْا مِنْۢ

ہوئے نیں (8) یوسف نوں مار دیو یاں کتے زمین وچ سُٹ آؤ تاں کہ تہاڈے پیو دا چہرہ تہاڈے ول ای روے① تے

بَعْدِهٖ قَوْمًا صٰلِحِيْنَ ۝۹ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ لَا تَقْتُلُوْا يُوْسُفَ وَاَلْقُوْهُ فِيْ غَيٰبَتِ

ایس توں بعد تسیں فیر نیک ہو جانا (9) ایہناں وچوں اِک کہن والے نیں آکھیا: یوسف نوں قتل نہ کرو تے ایہنوں کسے ہنیر کھوہ وچ سٹ دیو

الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِيْنَ ۝۱۰ قَالُوْا يٰٓاَبَانَا مَا لَكَ لَا تَاْمَنَّا

کہ کوئی مسافر اوہنوں چُک کے لے جاوے گا۔ جے تسیں کجھ کرن والے او(10) بھراواں آکھیا: اے ساڈے باپ! تہانوں کیہ ہویا کہ یوسف دے ملے وچ

عَلٰى يُوْسُفَ وَاِنَّا لَهٗ لَنٰصِحُوْنَ ۝۱۱ اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَّرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهٗ

تسیں ساڈے تے اعتبار نئیں کردے حالاں اسیں یقیناً اوہدی خیر خوہ آں (11) تسیں کل اوہنوں ساڈے نال گھل دیو تاں کہ اوہ میوے کھائے تے کھیڈے بے شک اسیں اوہدے

لَحٰفِظُوْنَ ۝۱۲ قَالَ اِنِّيْ لَيَحْزُنُنِيْٓ اَنْ تَذْهَبُوْا بِهٖ وَاَخَافُ اَنْ يَّاْكُلَهُ الذِّئْبُ وَ

راکھے آں (12) فرمایا: بے شک تہاڈا اوہنوں لے جانا مینوں غمگیں کر دیوے گا تے میں ایس گل توں ڈرنا آں کہ اوہنوں بھیڑیا کھا لووے تے

اَنْتُمْ عَنْهُ غٰفِلُوْنَ ۝۱۳ قَالُوْا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّآ اِذًا

تسیں اوہدے ولوں بے خبر ہو جاوو (13) اوہناں آکھیا: جے اوہنوں بھیڑیا کھا جاوے حالاں اسیں اک جماعت (ہیگے) آں جدوں تے

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دے بھراواں دی ایہہ ساریاں حرکتاں صرف حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام نوں اپنے و لے مائل کرن لئی سن۔ نفس لئی نہ سن۔ ایس لئی ایہناں نوں بعد وچ سچی توبہ نصیب ہو گئی۔ ایہہ وی پتا لگا کہ کسے جائز بلکہ اعلیٰ ترین مقصد نوں حاصل کرن لئی وی ناجائز ذریعہ اختیار کرن دی اجازت نئیں، جویں ایتھے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دے بھراواں دا مقصد والد دی محبت دا حاصل کرنا سی جو کہ نبوت دے منصب تے فائز وی سن پر اوہناں نیں ایہدے لئی ناجائز ذریعہ اختیار کیتا تے ایہدی مذمت کیتی گئی۔

لَخٰسِرُوْنَ ﴿۱۴﴾ فَلَمَّا ذَهَبُوْا بِهٖ وَاَجْمَعُوْٓا اَنْ يَّجْعَلُوْهُ فِيْ غَيٰبَتِ الْجُبِّ ۚ وَاَوْحَيْنَآ

اسیں کسے کم دے نہ ہوئے (14) فیر جدوں اوہ اوہنوں لے گئے تے ساریاں نیں اتفاق کر لیا کہ ایہنوں اَنھے کھوہ وچ پا دیئے تے اسیں اوہنوں وحی گھلی

اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۱۵﴾ وَجَآءُوْٓ اَبَاهُمْ عِشَآءً

کہ تسیں ضرور اوہناں نوں ایہناں دی ایہہ حرکت یاد دواؤ گے تے اوس ویلے اوہ جاندے نہ ہون گے ① (15) تے رات ویلے اپنے باپ کول اوہ

يَّبْكُوْنَ ﴿۱۶﴾ قَالُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوْسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ

روندے ہوئے آئے (16) آکھن لگے: اے ساڈے باپ! اسیں دوڑ دا مقابلہ کردے (دور) چلے گئے تے یوسف نوں اپنے سامان کول چھڈ دِتا تے اوہنوں

الذِّئْبُ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صٰدِقِيْنَ ﴿۱۷﴾ وَجَآءُوْ عَلٰى قَمِيْصِهٖ بِدَمٍ

بھیڑیا کھا گیا تے تسیں کسے طراں ساڈا یقین نہ کرو گے بھاویں اسیں سچے آں (17) تے اوہ اوہدے کُرتے تے اِک جھوٹھا خون

كَذِبٍ ۭ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۭ فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ ۭ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ

لا کے لے آئے۔ یعقوب نے فرمایا: بلکہ تہاڈے دِلاں نیں اِک گل بنا لئی اے تے صبر چنگا تے تہاڈی گلاں تے اللہ ای توں مدد

عَلٰي مَا تَصِفُوْنَ ﴿۱۸﴾ وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوْا وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى دَلْوَهٗ ۭ قَالَ

چاہنا آں ② (18) تے اِک قافلہ آیا تے اوہناں نیں اپنا پانی لیان والا بندہ گھلیا تے اوہنے اپنا ڈول پایا۔ اوس پانی لیان والے نے آکھیا:

حاشیہ ① ... اللہ پاک نے حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام دے واسطے توں یا الہام دے ذریعے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دے ول وحی فرمائی کہ تسیں غم نہ کرو، اِک دن ایہو جئیا آوے گا کہ تسیں ضرور ایہناں نوں ایہناں دا ایہہ ظالمانہ کم یاد دواؤ گے جیہڑا ایہناں نیں اوس ویلے تہاڈے نال کیتا تے اوہ اوس ویلے تہانوں نہ جان دے ہوون گے کہ تسیں یوسف اوہ ایس لئی کہ اوس ویلے تہاڈی شان اُچی ہووے گی تے تسیں سلطنت تے حکومت دی کرسی تے ہوو گے جیہدی وجہ توں اوہ تہانوں پچھان نہ سکن گے۔ ② ... حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرماندے نیں: اوہناں نیں بکری دے اِک بچے نوں ذبح کرکے اوہدا خون حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دی قمیض تے لا دِتا سی پر قمیض نوں پاڑنا بھُل گئے۔ حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام اوہ قمیض اپنے چہرہ مبارک تے رکھ کے بڑا روئے تے فرمایا: عجیب قسم دا ہشیار بھیڑیا سی جیہڑا میرے پُتر نوں تے کھا گیا تے قمیض نوں پاڑیا تک نئیں۔ ہور فرمایا حقیقت ایہہ نئیں اے بلکہ تہاڈے دِلاں نیں تہاڈے لئی اِک گل بنا لئی اے تے میرا طریقہ چنگا صبر والا اے تے تہاڈیاں گلاں تے اللہ پاک ایتوں مدد چاہنا آں۔

یٰبُشْرٰی هٰذَا غُلٰمٌ ؕ وَ اَسَرُّوْهُ بِضَاعَةً ؕ وَ اللّٰهُ عَلِیْمٌۢ بِمَا یَعْمَلُوْنَ ﴿۱۹﴾ وَ شَرَوْهُ

کنی خشی دی گل اے، ایہہ تے اِک مُنڈا اے۔ تے اوہناں نیں اوہنوں تجارت والا سامان قرار دے کے لُکا لیا تے اللہ جان دا اے جو اوہ کر رے سن (19) تے

بِثَمَنٍۭ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُوْدَةٍ ۚ وَ كَانُوْا فِیْهِ مِنَ الزّٰهِدِیْنَ ﴿۲۰﴾ ع ۲ ۱۲ ۱۲ وَ قَالَ الَّذِی

بھراواں نیں بڑی گھٹ قیمت تھوڑے درہماں دے بدلے وچ اوہنوں وچ دِتا تے اوہناں نوں ایہدے وچ کجھ رغبت نئیں سی (20) تے مصر دے

اشْتَرٰىهُ مِنْ مِّصْرَ لِامْرَاَتِهٖۤ اَكْرِمِیْ مَثْوٰىهُ عَسٰۤی اَنْ یَّنْفَعَنَاۤ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا ؕ

جیہڑے بندے نے اوہناں نوں خریدیا اوہنے اپنی زنانی نوں آکھیا: ایہناں نوں عزت نال رکھو شاید ایہناں توں سانوں نفع پہنچے یاں اسیں ایہناں نوں پُتر بنا لیئے

وَ كَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِیُوْسُفَ فِی الْاَرْضِ ۫ وَ لِنُعَلِّمَهٗ مِنْ تَاْوِیْلِ الْاَحَادِیْثِ ؕ وَ اللّٰهُ

تے ایسے طراں اسیں یوسف نوں زمین وچ ٹھکانہ دِتا تے تاں کہ اسیں اوہنوں گلاں دا انجام سکھایئے تے اللہ

غَالِبٌ عَلٰۤی اَمْرِهٖ وَ لٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۲۱﴾ وَ لَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗۤ اٰتَیْنٰهُ حُكْمًا

اپنے کم تے غالب اے پر بہتے بندے نئیں جان دے (21) تے جدوں یوسف بھری جوانی دی عمر نوں پہنچے تے اسیں اوہنوں حکمت

وَّ عِلْمًا ؕ وَ كَذٰلِكَ نَجْزِی الْمُحْسِنِیْنَ ﴿۲۲﴾ وَ رَاوَدَتْهُ الَّتِیْ هُوَ فِیْ بَیْتِهَا عَنْ

تے علم عطا فرمایا① تے اسیں نیکاں نوں اِنج دا ای صلہ دیئے آں (22) تے اوہ جیہڑی عورت دے گھر وچ سن اوہنے اوہناں نوں اوہناں دے نفس دے خلاف ور غلان دی

نَّفْسِهٖ وَ غَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ وَ قَالَتْ هَیْتَ لَكَ ؕ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّیْۤ اَحْسَنَ

کوشش کیتی تے سارے دروازے بند کر دِتے تے کہن لگی: آؤ، (ایہہ) تہانوں ای کہہ ری آں۔ یوسف نے جواب دِتا: (ایہوں جے کم توں) اللہ دی پناہ۔② بے شک

حاشیہ ① ... آیت وچ "حُکْم" توں مراد نبوت تے علم توں مراد دین وچ فقاہت اے۔ کجھ عالماں نیں فرمایا اے کہ حکم توں ٹھیک گل تے علم توں خواب دی تعبیر مراد اے تے بعض عالماں نیں فرمایا اے کہ چیزاں دی حقیقتاں نوں جاننا علم تے علم دے مطابق عمل کرنا حکمت اے۔ ② ... ایس آیت تے اوس دے بعد والی آیت وچ اللہ پاک نے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دی بڑی زیادہ پاکدامنی بیان فرمائی اے۔ ایہدی تفصیل جاننں لئی تفسیر صراط الجنان جلد 4، صفحہ 543 نوں پڑھو۔

مَثْوَایَ ؕ اِنَّهٗ لَا یُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۲۳﴾ وَ لَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ ۚ وَ هَمَّ بِهَا لَوْ لَاۤ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ

اوہ میںوں خریدن والا بندہ میںوں پالن والا اے، اوہنے میںوں چنگی طراں رکھیا اے۔ ① بے شک زیادتی کرن والے ہدایت نئیں پاندے (23) تے بے شک عورت نے یوسف دا

رَبِّهٖ ؕ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْٓءَ وَ الْفَحْشَآءَ ؕ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِیْنَ ﴿۲۴﴾

ارادہ کیتا تے جے اوہ اپنے رب دی دلیل نہ ویکھ لیندا تے اوہ وی عورت دا ارادہ کردا۔ اسیں ایسے طراں کیتا تاں کہ اوہدے توں برائی تے بے حیائی نوں پھیر دیئے، بے شک اوہ ساڈے

وَ اسْتَبَقَا الْبَابَ وَ قَدَّتْ قَمِیْصَهٗ مِنْ دُبُرٍ وَّ اَلْفَیَا سَیِّدَهَا لَدَا الْبَابِ ؕ قَالَتْ

چُنے ہوئے بندیاں وچوں اے ② (24) تے اوہ دونویں دروازے ول دوڑے تے عورت نے ایہناں دی قمیض نوں پچھوں پاڑ دِتا تے دوہاں نے دروازے دے

مَا جَزَآءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوْٓءًا اِلَّاۤ اَنْ یُّسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ ﴿۲۵﴾ قَالَ هِیَ

کول عورت دے خاوند نوں ویکھیا تے عورت آکھن لگی۔ اُوس بندے دی کیہ سزا اے جیہڑا تہاڈی گھر والی دے نال برائی دا ارادہ کرے؟ ایہہ ای کہ اوہنوں قید کر دِتا جاوے یاں درداں والی

رَاوَدَتْنِیْ عَنْ نَّفْسِیْ وَ شَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ كَانَ قَمِیْصُهٗ قُدَّ مِنْ

سزا (دِتی جاوے) (25) یوسف نے فرمایا: ایسے نے میرے دل نوں ورغلان دی کوشش کیتی اے ③ تے عورت دے گھر والیاں وچوں اِک گواہ نے گواہی دِتی ④

حاشیہ ① ... ایس توں ایہہ وی پتا لگا کہ نیکی دا بدلہ نیکی ای ہونا چاہیدا اے تے اپنے پرورش کرن والے دا احسان منا انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دا طریقہ اے۔ ② ... ایتھے "اپنے رب دی دلیل" توں مراد نبوت دی عصمت اے۔ اللہ پاک نے انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دے ستھرے نفساں نوں بھیڑے اخلاق تے گندے کماں توں پاک پیدا فرمایا اے تے ستھرے، مقدس تے شرافت والے اخلاق تے ایہناں دی پیدائش فرمائی اے، ایس لئی اوہ ہر اوس کم توں باز رہندے نیں جیہدا کرنا منع ہووے۔ ③ ... جدوں حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے ویکھیا کہ زلیخا اُلٹا اوہناں تے الزام لاندی اے تے اوہناں لئی قید تے سزا دی صورت پیدا کر دی اے تے آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنے بری ہون دا اظہار کیتا تے حقیقتِ حال بیان کیتی۔ ایس توں پتا لگا کہ بے قصور بندہ اپنے بری ہون لئی کسے دے سامنے دوجے دا قصور بیان کر سکدا اے۔ ④ ... ایہہ گواہ اِک قول دے مطابق زلیخا دے گھر والیاں وچوں اک چار مہینے دا بچہ سی۔ ایس واقعے توں سرکار دوعالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی شان دا وی پتا لگا کہ جدوں حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام تے تہمت لگی تے اوہناں دی پاکیز گی دی گواہی بچے توں دوائی گئی بھاویں ایہہ وی اک عظیم چیز اے پر جدوں رسولاں دے سردار صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی زوجہ محترمہ حضرت عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا تے تہمت لگی تے کیونکہ اوہ معاملہ سرکارِ دوعالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی عزت دا وی سی ایس لئی حضرت عائشہ صدّیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا کی دی عفت تے پاکی تے پاکیزگی دی گواہی اللہ پاک نے آپ دِتی۔

قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۲۶﴾ وَاِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ

کہ جے ایہناں دا کُرتا اگے توں پھٹیا ہویا ہووے فیر تے عورت سچی اے، تے ایہہ سچے نئیں (26) تے جے ایہناں دا کُرتا پچھوں پھٹیا اے تے عورت جھوٹھی اے

وَهُوَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۲۷﴾ فَلَمَّا رَاٰ قَمِيْصَهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهٗ مِنْ كَيْدِكُنَّ ؕ اِنَّ

تے ایہہ سچے نیں (27) فیر جدوں عزیز نے ایہناں دا کُرتا پچھوں پھٹیا ویکھیا تے آکھیا: بے شک ایہہ تسیں عورتاں دا مکر اے۔ بے شک ①

كَيْدَكُنَّ عَظِيْمٌ ﴿۲۸﴾ يُوْسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۫ وَاسْتَغْفِرِيْ لِذَنْۢبِكِ ۖ اِنَّكِ

تہاڈا مکر بڑا وڈا اے (28) اے یوسف! تسیں ایس گل نوں درگزر کرو تے اے عورت! توں اپنے گناہ دی معافی منگ۔ بے شک

ع ۲ ۱۳ كُنْتِ مِنَ الْخٰطِـِٕيْنَ ﴿۲۹﴾ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِيْنَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ تُرَاوِدُ فَتٰىهَا

توں ای خطا کاراں وچوں ایں ② (29) تے شہر وچ کجھ عورتاں نیں آکھیا: عزیز دی بیوی اپنے نوجوان دا دل مائل کرن دی کوشش کردی

عَنْ نَّفْسِهٖ ۚ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ؕ اِنَّا لَنَرٰىهَا فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۳۰﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ

اے، بے شک ایہناں دی محبت ایہدے دل وچ سما گئی اے، اسیں تے ایس عورت نوں کھلی محبت وچ گواچی ویکھ رے آں (30) تے جدوں اوس عورت نے اوہناں دی گل

بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً وَّاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ

سنی تے اوہناں عورتاں ولے سدا گھلیا تے اوہناں لئی تکیہ لا کے بیٹھن لئی جگہ تیار کر دِتی تے اوہناں وچوں ہر اک نوں اک اک

سِكِّيْنًا وَّقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهٗۤ اَكْبَرْنَهٗ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ

چھری دے دِتی تے یوسف نوں آکھیا: ایہناں دے سامنے نکل کے آؤ تے جدوں عورتاں نیں یوسف نوں ویکھیا تے اوہدی وڈیائی کہن لگیاں تے اپنے ہتھ کٹ لے

حاشیہ ① ایس توں زلیخا دی اوہ گل مراد اے جیہڑی اوہنے آکھی سی کہ ”اوس بندے دی کیہ سزا اے جیہڑا تہاڈی گھر والی دے نال برائی دا ارادہ کرے؟ ② جدوں عزیز دے سامنے زلیخا دی خیانت تے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دا بری ہونا ثابت ہو گیا تے اوہنے پہلے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دے ول توجہ کر کے ایس طراں معذرت کیتی کہ ”اے یوسف! تسیں ایس گل توں درگزر کرو تے ایہدے تے غم نہ کرو بے شک تسیں پاک ہو۔“ فیر زلیخا ول توجہ کرکے آکھن لگے ”اے عورت! توں اللہ پاک توں اپنے ایس گناہ دی معافی منگ جیہڑی توں حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام تے تہمت لائی حالاں اوہ ایس توں بری نیں۔ نالے اپنے خاوند دے نال خیانت دا ارادہ کرن دی وجہ توں بے شک توں ای خطا کاراں وچوں ایں۔“

وَ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا ؕ اِنْ هٰذَاۤ اِلَّا مَلَكٌ كَرِيْمٌ ﴿۳۱﴾ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ

تے آکھن لگیاں سبحان اللہ ایہہ کوئی بندہ نئیں اے ایہہ تے کوئی وڈی عزت والا فرشتہ اے (31) زلیخا نے آکھیا: تے ایہہ نیں اوہ

الَّذِيْ لُمْتُنَّنِيْ فِيْهِ ؕ وَ لَقَدْ رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ فَاسْتَعْصَمَ ؕ وَ لَئِنْ لَّمْ يَفْعَلْ

جیہناں بارے تسیں مینوں طعنہ دیندیاں سی تے بے شک میں ایہناں دا دل مائل کرنا چاہیا تے اوہناں نے اپنے آپ نوں بچا لیا تے بنے شک جے ایہہ اوہ کم نہ کرن گے

مَاۤ اٰمُرُهٗ لَيُسْجَنَنَّ وَ لَيَكُوْنًا مِّنَ الصّٰغِرِيْنَ ﴿۳۲﴾ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا

جیہڑا میں ایہناں نوں کہنی آں تے ضرور قید وچ پاوِنے جان گے تے ضرور ذلیل ہون والیاں وچوں ہون گے (32) یوسف نے عرض کیتی: اے میرے رب! مینوں ایس کم دی بجائے قید خانہ پسند

يَدْعُوْنَنِيْۤ اِلَيْهِ ۚ وَ اِلَّا تَصْرِفْ عَنِّيْ كَيْدَهُنَّ اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَ اَكُنْ مِّنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿۳۳﴾

اے جیہدے ول ایہہ مینوں بلا رہی اے ① تے جے توں میرے توں ایہناں دا مکر تے فریب نہ پھیریں گا تے میں ایہناں ول مائل ہو جاواں گا تے میں ناداناں وچوں ہو جاواں گا ② (33)

فَاسْتَجَابَ لَهٗ رَبُّهٗ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ؕ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۳۴﴾ ثُمَّ

تے اوہدے رب نے اوہدی سن لئی تے اوہدے توں عورتاں دا مکر تے فریب پھیر دِتا، بے شک اوہی سنن والا، جانن والا اے (34) فیر

بَدَا لَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيٰتِ لَيَسْجُنُنَّهٗ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۳۵﴾ ع وَ دَخَلَ مَعَهُ ۱۴ ع ۲

ساریاں نشانیاں ویکھن دے باوجود وی ایہناں نوں ایہی سمجھ آئی کہ اوہ ضرور اِک عرصے لئی اوہنوں قید خانے وچ پا دیوے (35) تے یوسف دے نال

السِّجْنَ فَتَيٰنِ ؕ قَالَ اَحَدُهُمَاۤ اِنِّيْۤ اَرٰىنِيْۤ اَعْصِرُ خَمْرًا ۚ وَ قَالَ الْاٰخَرُ اِنِّيْۤ

قید خانے وچ دو نوجوان وی داخل ہوئے ③ ایہناں وچوں اِک نے آکھیا: میں خواب وچ ویکھیا اے کہ میں شراب نچوڑ ریاں آں تے دوجے نے آکھیا:

حاشیہ ① ... حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے گناہ کرن دی بجائے قید خانے وچ جان نوں پسند کیتا، ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے مقبول بندے گناہ دے مقابلے وچ مصیبت برداشت کرن نوں ترجیح دیندے نیں۔ ② ... حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام اللہ پاک دے پیارے نبی تے گناہواں توں بالکل معصوم نیں ایس توں باوجود آپ نے اللہ کریم دی بارگاہ وچ کنِ عاجزی دا اظہار کیتا۔ ایس توں پتا لگا کوئی مسلمان اپنے آپ نوں شیطان دے وار تے گناہواں توں محفوظ نہ سمجھے تے اللہ پاک دی بارگاہ وچ عاجزی انکساری دے نال گناہواں توں بچن دی دعا منگداروے۔ ③ ... ایہناں دو جواناں وچوں اِک تے مصر دے شاہِ اعظم ریان بن ولید دے باورچی خانے دا انچارج سی تے دوجا اوہدا ساقی، ایہناں دوہاں تے ایہہ الزام سی کہ اوہناں نیں بادشاہ نوں زہر دینا چاہیا تے اوس جرم وچ دونویں قید کر دِتے گئے۔

اَرٰىنِيْٓ اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْسِيْ خُبْزًا تَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ؕ نَبِّئْنَا بِتَاْوِيْلِهٖ ۚ اِنَّا

میں خواب ویکھیا کہ میں اپنے سر تے کجھ روٹیاں چگیاں ہویاں نیں جیہناں وچوں پرندے کھارے نیں۔ (اے یوسف!) تسیں سانوں ایس دی تعبیر دسو۔ بے شک

نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۳۶﴾ قَالَ لَا يَاْتِيْكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقٰنِهٖٓ اِلَّا نَبَّاْتُكُمَا بِتَاْوِيْلِهٖ

اسیں تہانوں نیک بندہ ویکھ رہے آں (36) فرمایا: تہانوں جیہڑا کھانا دِتا جاندا اے اوہ تہاڈے کول نئیں آوے گا پر ایہہ کہ ایہدے آون توں پہلے میں تہانوں

قَبْلَ اَنْ يَّاْتِيَكُمَا ؕ ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِيْ رَبِّيْ ؕ اِنِّيْ تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ

ایس خواب دی تعبیر دس دیاں گا۔ ایہہ اوہناں علماں وچوں اے جیہڑا میرے رب نے مینوں سکھایا اے۔ ① بے شک میں اوہناں لوکاں دا دین نئیں منیا جیہڑے

بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿۳۷﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآءِيْٓ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْحٰقَ وَ

اللہ تے ایمان نئیں لیاندے تے اوہ آخرت دے منکر نیں (37) تے میں تے اپنے پیو دادا ابراہیم تے اسحٰق تے

يَعْقُوْبَ ؕ مَا كَانَ لَنَآ اَنْ نُّشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ؕ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى

یعقوب دے دین دی ای پیروی کیتی۔ ساڈے لئی کدے وی جائز نئیں کہ اسیں کسے چیز نوں اللہ دا شریک ٹھہرایئے، ایہہ ساڈے اُتے تے لوکاں اُتے

النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿۳۸﴾ يٰصَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُوْنَ خَيْرٌ

اللہ دا اِک فضل اے پر بوہتے لوک شکر نئیں کر دے ② (38) اے میرے قید خانے دے دونویں ساتھیو! کیہ وکھرے وکھرے رب چنگے نیں

اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿۳۹﴾ مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلَّآ اَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوْهَآ اَنْتُمْ

یاں اِک اللہ جیہڑا ساریاں تے غالب اے؟ (39) تسیں ایس توں علاوہ صرف ایہو جئے ناواں دی عبادت کردے او جیہڑے تسیں تے تہاڈے پیو دادے

حاشیہ ① ... حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دی گل سن کے ایہناں دو قیدیاں نیں آکھیا: ایہہ علم تے کاہناں تے نجومیاں کول ہندا اے، تہاڈے کول ایہہ علم کتھوں آیا؟ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے فرمایا: کہ میں کاہن یا نجومی نئیں آں، جیہدے بارے میں تہانوں خبر دیواں گا اوہ اللہ پاک ولوں اے تے ایہہ اوہ علم اے جیہڑا اللہ پاک نے مینوں سکھایا اے۔ ② ... حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنے معجزے دا اظہار کرن توں بعد ایہہ وی فرما دِتا کہ آپ نبوت دے خاندان وچوں نیں تے آپ دے آباؤ اجداد انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نیں، جیہناں دا مرتبہ اُچا تے دنیا وچ مشہور نیں۔ ایس توں آپ عَلَیْہِ السَّلَام دا مقصد ایہہ سی کہ سنن والے آپ دی دعوت قبول کرن تے آپ دی ہدایت نوں منن۔

وَاٰبَآؤُكُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ ؕ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ؕ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّآ

نیں بنا لئے نیں، اللہ نے ایہناں دی کوئی دلیل نئیں اُتاری۔ حکم تے صرف اللہ دا اے۔ اوہنے حکم دِتا اے کہ اوہدے توں علاوہ کسے دی عبادت

اِيَّاهُ ؕ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۴۰﴾ يٰصَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّآ

نہ کرو، ایہہ سدھا دین اے پر بوہتے لوک نئیں جان دے (40) اے قید خانے دے دونویں ساتھیو! تہاڈے وچوں

اَحَدُكُمَا فَيَسْقِيْ رَبَّهٗ خَمْرًا ۚ وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَّاْسِهٖ ؕ

اِک تے اپنے بادشاہ نوں شراب پیاوے گا تے جتھوں تک دوجے دا تعلق اے تے اوہنوں سولی دِتی جاوے گی فیر پرندے اوہدا سر کھا لین گے۔

قُضِيَ الْاَمْرُ الَّذِيْ فِيْهِ تَسْتَفْتِيٰنِ ﴿۴۱﴾ ؕ وَقَالَ لِلَّذِيْ ظَنَّ اَنَّهٗ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِيْ

ایس کم دا فیصلہ ہو چکیا اے جیہدے بارے تسیں پچھیا سی ① (41) تے یوسف نے جیہدے بارے وچ گمان کیتا کہ ایہناں دوہاں وچوں اوہ بچ جاوے گا اوہنوں فرمایا:

عِنْدَ رَبِّكَ ۫ فَاَنْسٰىهُ الشَّيْطٰنُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِيْنَ ﴿۴۲﴾ ع وَ ۱۵

اپنے بادشاہ اگے میرا ذکر کریں تے شیطان نے اوہنوں بادشاہ اگے ذکر کرنا بُھلا دِتا تے یوسف کئی سال ہور جیل وچ رے ② (42) تے

قَالَ الْمَلِكُ اِنِّيْٓ اَرٰى سَبْعَ بَقَرٰتٍ سِمَانٍ يَّاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَّسَبْعَ

بادشاہ نے آکھیا: میں خواب وچ ست موٹیاں گاواں ویکھیاں جیہناں نوں ست ماڑیاں گاواں کھا ریاں نیں تے ست

سُنْۢبُلٰتٍ خُضْرٍ وَّاُخَرَ يٰبِسٰتٍ ؕ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُوْنِيْ فِيْ رُءْيَايَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا

ہریاں بھریاں بالیاں تے دوجیاں سُکیاں بالیاں ویکھیاں۔ اے درباریو! جے تسیں خواباں دی تعبیر جان دے او تے میرے خواب دے بارے

حاشیہ ① ... حضرت عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ فرماندے نے: تعبیر سن کے ایہناں دوہاں نے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نوں آکھیا کہ خواب تے اسیں کجھ وی نئیں ویکھیا اسیں تے ہاسہ کر رے ساں۔ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے فرمایا کہ ایس کم دا فیصلہ ہو چکیا اے جیہدے بارے وچ تسیں پچھیا سی تے جیہڑا میں تہانوں آکھ دتا ایہہ ضرور ہو کے رہے گا تسیں خواب ویکھیا اے یا نئیں ویکھیا ہن ایہہ خبر ٹل نئیں سکدی۔ (خازن، یوسف، تحت الآیۃ 12/3،41) ② ... اکثر مفسرین دے نیڑے ایس واقعہ دے بعد حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ست سال ہور قید وچ رے تے نچ سال پہلے رہ چکے سن۔ ایہہ مدت گزرن توں بعد جدوں اللہ پاک نوں حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نوں قید وچوں کڈھناں منظور ہویا تے مصر دے شاہِ اعظم ریان بن ولید نے ایک عجیب خواب ویکھیا جس توں اوہنوں بڑی پریشانی ہوئی تے اوہنے ملک دے جادوگراں، کاہناں تے تعبیر دین والیاں نوں جمع کرکے اوہناں نوں اپنا خواب سنایا۔

تَعْبُرُوْنَ ﴿۴۳﴾ قَالُوْۤا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ ۚ وَمَا نَحْنُ بِتَاْوِیْلِ الْاَحْلَامِ بِعٰلِمِیْنَ ﴿۴۴﴾

مینوں جواب دیو (43) اوہناں آکھیا: ایہہ جھوٹھے خواب نیں تے اسیں ایہو جئے خواباں دی تعبیر نئیں جان دے (44)

وَقَالَ الَّذِیْ نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا اُنَبِّئُكُمْ بِتَاْوِیْلِهٖ فَاَرْسِلُوْنِ ﴿۴۵﴾

تے دو قیدیاں وچوں بچ جان والے نے آکھیا تے اوہنوں اِک عرصے دے بعد یاد آیا: میں تہانوں ایہدی تعبیر دساں گا، تسیں مینوں (یوسف دے کول) گھل دیو① (45)

یُوْسُفُ اَیُّهَا الصِّدِّیْقُ اَفْتِنَا فِیْ سَبْعِ بَقَرٰتٍ سِمَانٍ یَّاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَّ

اے یوسف! اے سچے! سانوں اوہناں ست موٹیاں گاواں بارے تعبیر دسو جیہناں نوں ست ماڑیاں گاواں کھا ریاں سن تے

سَبْعِ سُنْۢبُلٰتٍ خُضْرٍ وَّاُخَرَ یٰبِسٰتٍ ۙ لَّعَلِّیْۤ اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ یَعْلَمُوْنَ ﴿۴۶﴾

ست سرسبز بالیاں تے دوجیاں سُکیاں بالیاں بارے تاں کہ میں لوکاں ول واپس جاواں تاں کہ اوہ جان لین (46)

قَالَ تَزْرَعُوْنَ سَبْعَ سِنِیْنَ دَاَبًا ۚ فَمَا حَصَدْتُّمْ فَذَرُوْهُ فِیْ سُنْۢبُلِهٖۤ اِلَّا قَلِیْلًا

یوسف نے فرمایا: تسیں ست سال تک لگاتار واہی بیجی کرو گے تے تسیں جیہڑا وڈو اوہنوں اوسے بالی دے اندر ای رہن دیو سوائے اوس تھوڑے جئے

مِّمَّا تَاْكُلُوْنَ ﴿۴۷﴾ ثُمَّ یَاْتِیْ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ یَّاْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ

غلے دے جیہڑا تسیں کھالوو② (47) فیر اوس دے توں بعد ست سال سختی دے آون گے جیہڑے ایس غلے نوں کھا جان گے جیہڑی تسیں ایہناں سالاں لئی پہلے جمع کر رکھیا ہووے گا③

حاشیہ ① ... ”بچ جان والے“ توں مراد شراب پیان والا اوہ بندہ اے جیہنے اپنے ساتھی باورچی خانے دے انچارج دی ہلاکت دے بعد قید وچوں نجات پائی تے اوہنوں اِک مدت توں بعد یاد آیا سی کہ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے ایہنوں فرمایا سی کہ اپنے آقا دے سامنے میرا ذکر کرنا۔ ② ... حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے واہی بیجی دا ایہو جئیا قاعدہ بیان فرمایا جیہڑا کامل کاشتکار نوں ای پتا ہندا اے کہ بالی یا بھوسے وچ کنک دی حفاظت اے، ایس توں پتا لگا کہ نبی دینی رازاں دے نال نال دنیا دے رازاں دی وی خبر رکھدے نیں۔ ③ ... راکھی دیاں تدبیراں دے طور تے آون والے وقت لئی کجھ بچا کے رکھنا توکل دے خلاف نئیں بلکہ حکومت کرن والیاں دی ذمے داری اے کہ اناج تے ہور ضرورتاں دے حوالے نال ملکی ذخیرے دا جائزہ لیندے رہن تے ایس دے مطابق حکمت عملی ترتیب دیون بلکہ زرمبادلہ دے جیہڑے ذخیرے جمع کرکے رکھے جاندے نیں اوہناں دی اصل وی ایس آیت توں کڈھی جا سکدی اے۔ ایس طراں کسے بندے دا اوہناں لوکاں لئی بچا کے کجھ رکھنا جیہناں دا ناں نفقہ ایہدے ذمے اے، ایہہ وی توکل دے خلاف نئیں۔

اِلَّا قَلِيْلًا مِّمَّا تُحْصِنُوْنَ ﴿۴۸﴾ ثُمَّ يَاْتِيْ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِيْهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَ

پر تھوڑا جیہا (بچ جائے گا) جیہڑا تسیں بچالو گے (48) فیر ایہناں ستاں سالاں توں بعد اِک سال ایہو جیہا آوے گا جیہدے وچ لوکاں نوں بارش دِتی جاوے گی تے اوہدے

فِيْهِ يَعْصِرُوْنَ ﴿۴۹﴾ ع ۶ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُوْنِيْ بِهٖ ۚ فَلَمَّا جَآءَهُ الرَّسُوْلُ قَالَ ارْجِعْ ع ۶ ۱۲

وچ رس نچوڑن گے (49) تے بادشاہ نے حکم دِتا کہ اوہناں نوں میرے کول لے آؤ تے جدوں ایہناں کول قاصد آیا تے یوسف نے فرمایا: اپنے بادشاہ دل

اِلٰى رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ الّٰتِيْ قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ ۭ اِنَّ رَبِّيْ

واپس جاؤ فیر اوہنوں پچھو کہ اوہناں عورتاں دا کیہ حال اے جیہناں نیں اپنے ہتھ کٹے سن۔ بے شک میرا رب

بِكَيْدِهِنَّ عَلِيْمٌ ﴿۵۰﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُّنَّ يُوْسُفَ عَنْ نَّفْسِهٖ ۭ قُلْنَ

اوہناں دے مکر جان دا اے ① (50) بادشاہ نے آکھیا: اے عورتو! تہاڈا کیہ حال سی جدوں تسیں یوسف دا دل مائل کرنا چاہیا۔ اوہناں آکھیا:

حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوْۗءٍ ۭ قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ ۡ

سبحان اللہ! اسیں تے اوہناں وچ کوئی برائی نئیں ویکھی۔ عزیز دی عورت نے آکھیا: ہن اصل گل کھل گئی اے۔

اَنَا رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ وَاِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۵۱﴾ ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّيْ لَمْ اَخُنْهُ

میں ای ایہناں دا دل مائل کرنا چاہیا سی تے بے شک اوہ سچے نیں ② (51) یوسف نے فرمایا: ایہہ میں ایس لئی کیتا تاں کہ عزیز نوں پتا لگ جاوے کہ میں اوہدی

بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ كَيْدَ الْخَاۗىِٕنِيْنَ ﴿۵۲﴾

غیر موجودگی وچ کوئی خیانت نئیں کیتی تے اللہ خیانت کرن والیاں دا مکر نئیں چلن دیندا (52)

حاشیہ ① ... حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے ایس لئی فرمایا تاں کہ بادشاہ دے سامنے آپ دی براءت تے بے گناہی ظاہر ہو جاوے تے اوہنوں ایہہ پتا لگ جاوے کہ اینی لمی قید بغیر کسے وجہ توں ہوئی تاں کہ آئندہ حاسداں نوں الزام لاؤن دا موقع نہ ملے۔ ایس توں پتا لگا کہ تہمت دور کرن لئی کوشش کرنی ضروری اے۔ ② ... حضرت زلیخا رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نے اپنے قصور نوں من لیا تے قصور دا اقرار توبہ اے۔ ایس لئی ہن حضرت زلیخا رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نوں بُرے لفظاں نال یاد کرنا حرام اے ایس لئی کہ اوہ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دی صحابیہ بن گئیاں سن تے عزیزِ مصر دی موت دے بعد حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دی قابلِ احترام بیوی بن گئیاں سن۔ اللہ پاک نے وی ایہناں دے قصوراں دا ذکر فرما کے ایہناں تے غضب ظاہر نہ کفرمایا ایس لئی کہ اوہ توبہ کر چکیاں سن تے توبہ کرن والا گنہگار بالکل بے گناہ دے وانگوں ہو جاندا اے۔

وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِيْ ۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌۢ بِالسُّوْٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيْ ۭ اِنَّ

تے میں اپنے نفس نوں بے قصور نئیں دسدا بے شک نفس تے برائی دا وڈا حکم دین والا اے پر جیہدے تے میرا رب رحم کرے بے شک

رَبِّيْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۵۳ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُوْنِيْ بِهٖٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِيْ ۚ

میرا رب بخشن والا مہربان اے (53) تے بادشاہ نے آکھیا: اوہناں نوں میرے کول لے آؤ تاں کہ میں ایہناں نوں اپنے لئی چُن لواں

فَلَمَّا كَلَّمَهٗ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِيْنٌ اَمِيْنٌ ۝۵۴ قَالَ اجْعَلْنِيْ عَلٰي

فیر جدوں بادشاہ نے یوسف نال گل کیتی تے آکھیا: اج تُسیں ساڈے ایتھے عزت والے، امانت دار او (54) یوسف نے آکھیا مینوں زمین دے

خَزَاۗىِٕنِ الْاَرْضِ ۚ اِنِّيْ حَفِيْظٌ عَلِيْمٌ ۝۵۵ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ فِي الْاَرْضِ ۚ

خزانیاں تے مقرر کر دیو① بے شک میں راکھا کرن والا گا، علم والا آں② (55) تے اِنج ای اسیں یوسف نوں زمین وچ اختیار عطا فرمایا

يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاۗءُ ۭ نُصِيْبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَّشَاۗءُ وَلَا نُضِيْعُ اَجْرَ

ایہدے وچ جتھے چاہو روے، اسیں جیہنوں چاہنے آں اپنی رحمت پہنچا دینے آں تے اسیں نیکاں دا اجر

الْمُحْسِنِيْنَ ۝۵۶ وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ۝۵۷ ع ۷

ضائع نئیں کردے (56) تے بے شک آخرت دا ثواب ایہناں لئی بہتر اے جیہڑے ایمان لیائے تے پرہیز گار رہے (57)

وَجَاۗءَ اِخْوَةُ يُوْسُفَ فَدَخَلُوْا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ۝۵۸

تے یوسف دے بِھرا آئے تے ایہناں کول حاضر ہوئے بس یوسف نے اوہناں نوں پہچان لیا پر اوہ بِھرا پہچان نہ سکے (58)

حاشیہ ① ...جدوں اِک ای بندے وچ قابلیت ہووے تے اللہ پاک دے حکم لاگو کرن لئی اوہنوں امارت تے حکومت منگنی جائز اے بلکہ اوہنوں تاکید اے۔ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دا ایہی حال سی کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام رسول سن۔ لوکاں دیاں ضرورتاں توں واقف سن، ایہہ جان دے سن کہ بڑا شدید قحط پین والا اے جیہدے وچ مخلوق نوں آرام تے سہولت پہچان دی ایہی صورت اے کہ حکومت دے انتظام نوں آپ اپنے ہتھ وچ لے لین ایس لئی آپ نے حکومت منگی سی۔ ② ...فخر تے تکبر لئی اپنیاں خوبیاں بیان کرنا ناجائز اے پر دوجیاں نوں نفع پہچان لئی یا مخلوق دی حفاظت کرن لئی جے اپنیاں خوبیاں دے اظہار دی لوڑ پوے تے منع نئیں۔

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُوْنِيْ بِاَخٍ لَّكُمْ مِّنْ اَبِيْكُمْ ۚ اَلَا تَرَوْنَ

تے جدوں یوسف نے ایہناں دا سامان ایہناں نوں دے دِتا تے فرمایا کہ اپنا سوتیلا بِھرا میرے کول لے آؤ، کیہ تُسیں ایہہ گل نئیں ویکھ دے کہ میں ناپ

اَنِّيْٓ اُوْفِي الْكَيْلَ وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ ﴿۵۹﴾ فَاِنْ لَّمْ تَاْتُوْنِيْ بِهٖ فَلَا كَيْلَ

پورا کرنا آں تے میں ساریاں توں بہتر مہمان نواز آں (59) تے جے تُسیں اُوس بِھرانوں میرے کول نئیں لیاؤ گے تے تہاڈے لئی میرے کول کوئی ماپ نئیں

لَكُمْ عِنْدِيْ وَلَا تَقْرَبُوْنِ ﴿۶۰﴾ قَالُوْا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفٰعِلُوْنَ ﴿۶۱﴾

تے نہ تُسیں میرے کول نظر آنا(60) اوہناں نیں آکھیا: اسیں اوہدے پیو نال ایہدے بارے ضرور مطالبہ کراں گے تے بے شک اسیں ضرور ایہہ کراں گے (61)

وَقَالَ لِفِتْيٰنِهِ اجْعَلُوْا بِضَاعَتَهُمْ فِيْ رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُوْنَهَآ اِذَا انْقَلَبُوْٓا

تے یوسف نے اپنے غلاماں نوں فرمایا: ایہناں دی رقم (وی) ایہناں دی بوریاں وچ واپس رکھ دیو تاں کہ ایہہ اپنے گھر واپس جان

اِلٰٓى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۶۲﴾ فَلَمَّا رَجَعُوْٓا اِلٰٓى اَبِيْهِمْ قَالُوْا يٰٓاَبَانَا

تے ایہنوں پچھان لین تاں کہ ایہہ واپس آون① (62) فیر جدوں اوہ اپنے باپ ول واپس گئے تے آکھن لگے: اے ساڈے باپ!

مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنَآ اَخَانَا نَكْتَلْ وَاِنَّا لَهٗ لَحٰفِظُوْنَ ﴿۶۳﴾

ساڈے توں غلہ روک دِتا گیا اے لہذا ساڈے بِھرا نوں ساڈے نال گھل دیو تاں کہ اسیں غلہ لیا سکیے تے اسیں ضرور ایہدی راکھی کراں گے (63)

قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَآ اَمِنْتُكُمْ عَلٰٓى اَخِيْهِ مِنْ قَبْلُ ۭ فَاللّٰهُ

یعقوب نے فرمایا کیہ ایہدے بارے وی تہاڈے تے اوہو جیا ای اعتبار کر لواں جویں پہلے ایہدے بِھرا بارے کیتا سی تے اللہ

حاشیہ ① ... حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنے بھائیاں ولوں دِتی جان والی غلے دی رقم وی سامان دے نال اوہناں دیاں بوریاں وچ رکھادِتی تاں کہ قحط دے زمانے وچ اوہناں دے کم آوے، تے نالے ایہہ رقم لک کے اوہناں کول پہنچے تاں کہ اوہناں نوں لین وچ شرم وی نہ آوے۔ ایس توں پتا لگا کہ جدوں رشتے داراں نوں کسے چیز دی ضرورت تے حاجت ہووے تے اوہدے وچ اوہناں دی مدد کرنی چاہی دی اے تے ایہہ وی پتا لگا کسے رشتہ دار دی مالی یا کوئی ہور مدد کرن دا سب توں چنگا طریقہ ایہہ اے کہ ایس انداز وچ اوس تک رقم یا کوئی ہور چیز پہنچائی جاوے جیہدے وچ اوہنوں لیندے ہوئے شرم وی محسوس نہ ہووے تے اوہدی غیرت تے خودداری تے وی کوئی حرف نہ آوے۔

خَيْرٌ حٰفِظًا ۪ وَّهُوَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۶۴﴾ وَلَمَّا فَتَحُوْا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوْا

سب توں بہتر راکھی فرمان والا اے ① تے اوہ ہر مہرباناں توں ودھ کے مہربان اے (64) تے جدوں اوہناں نیں اپنا سامان کھولیا تے اپنی رقم نوں وی موجود پایا کہ

بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ ؕ قَالُوْا يٰۤاَبَانَا مَا نَبْغِيْ ؕ هٰذِهٖ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ

ایہناں نوں اوہ رقم وی واپس کر دِتی گئی اے: آکھن لگے اے ساڈے باپ !سانوں ہور کیہ چاہیدا اے۔ ایہہ ساڈی رقم اے جیہڑی سانوں واپس

اِلَيْنَا ۚ وَنَمِيْرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ اَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيْرٍ ؕ ذٰلِكَ كَيْلٌ

کر دِتی گئی اے تے اسیں اپنے گھر لئی غلہ لے آیئے تے اسیں اپنے بِھرا دی راکھی کراں گے تے اِک اُونٹھ دا بھار ہور زیادہ لیئے،

يَّسِيْرٌ ﴿۶۵﴾ قَالَ لَنْ اُرْسِلَهٗ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُوْنِ مَوْثِقًا مِّنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنِيْ

ایہہ بوہت آسان بھار اے (65) یعقوب نے فرمایا: میں کدے وی ایہنوں تہاڈے نال نہ گھلاں گا جدوں تک تُسیں مینوں اللہ دا ایہہ وعدہ نہ دیدو کہ تُسیں ضرور

بِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ يُّحَاطَ بِكُمْ ۚ فَلَمَّاۤ اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُوْلُ

ایہنوں (واپس) لے کے آؤ گے سوائے ایہدے کہ تُسیں (کسے وڈی مصیبت وچ) پھس جاؤ فیر اوہناں نیں یعقوب نوں عہد دِتا تے یعقوب نے فرمایا: جو اسیں آکھ رہے آں

وَكِيْلٌ ﴿۶۶﴾ وَقَالَ يٰبَنِيَّ لَا تَدْخُلُوْا مِنْۢ بَابٍ وَّاحِدٍ وَّادْخُلُوْا مِنْ اَبْوَابٍ

ایس تے اللہ راکھا اے (66) تے فرمایا: اے میرے پُتراں! اِکو دروازے وچوں نہ داخل ہونا ② تے وکھرے وکھرے دروازیاں

حاشیہ ① ... مخلوق دے مقابلے وچ یقیناً اللہ پاک دی راکھی ہی سب توں بہتر اے، ایس لئی ہر مسلمان نوں چاہیدا اے اوہ اپنی جان، مال، اولاد تے دین ایمان وغیرہ دی راکھی دے بارے ظاہری سبب اختیار کرن دے بعد حقیقی اعتماد تے بھروسہ صرف رب پاک دی ذات تے ای کرے۔ جان ومال دی راکھی دے ظاہری سبب اختیار کرنا اللہ پاک دی حفاظت تے بھروسہ کرن دے خلاف نئیں ایس لئی کہ توکل ناں ہی اوسے چیز دا اے کہ اسباب اختیار کر کے نتیجہ اللہ پاک تے چھڈ دِتا جاوے، لہذا جیہناں لوکاں نیں اپنی جان مال دی راکھی لئی سکیورٹی گارڈ رکھے نیں یا ہور کوئی سبب اختیار کیتے نیں تے اوہناں بارے وچ ایہہ نئیں کیا جا سکدا کہ اوہناں نوں اللہ دی حفاظت تے بھروسہ نئیں۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ آفتاں تے مصیبتاں توں نجات حاصل کرن لئی تدبیر کرنا تے مناسب احتیاطاں اختیار کرنا انبیاء کرام عَلَيْهِمُ السَّلَام دا طریقہ اے، سید المرسلین صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم آفتاں تے مصیبتاں توں بچن لئی آپ وی مناسب تدبیراں فرمایا کردے تے دوجیاں نوں وی دسیا کردے سن۔

مُّتَفَرِّقَةٍ ؕ وَمَآ اُغْنِیْ عَنْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَیْءٍ ؕ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ؕ عَلَیْهِ

وچوں جانا① میں تہانوں اللہ توں نئیں بچا سکدا، حکم تے اللہ ای دا چلدا اے، میں تے اوہدے تے ای

تَوَكَّلْتُ ۚ وَعَلَیْهِ فَلْیَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿۶۷﴾ وَلَمَّا دَخَلُوْا مِنْ حَیْثُ اَمَرَهُمْ

بھروسہ کیتا اے تے بھروسہ کرن والیاں نوں اوہدے تے ای بھروسہ کرنا چاہیدا اے (67) تے جدوں اوہ اوتھوں ای داخل ہوئے جتھوں اوہناں دے باپ نے

اَبُوْهُمْ ؕ مَا كَانَ یُغْنِیْ عَنْهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَیْءٍ اِلَّا حَاجَةً فِیْ نَفْسِ یَعْقُوْبَ

حکم دتا سی، اوہ ایہناں نوں اللہ توں کجھ بچا نئیں سکدے سن پر یعقوب دے دل دی اِک خاہش سی جیہڑی

قَضٰىهَا ؕ وَاِنَّهٗ لَذُوْ عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۶۸﴾ وَلَمَّا ع ۸ ۱۲

اوہنے پوری کر لئی تے بے شک اوہ علم والے سن کیوں کہ اسیں اوہنوں تعلیم دِتی سی پر بوہتے لوک نئیں جاندے② (68) تے جدوں اوہ سارے

دَخَلُوْا عَلٰی یُوْسُفَ اٰوٰۤی اِلَیْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنِّیْۤ اَنَا اَخُوْكَ فَلَا تَبْتَىِٕسْ

بھرا یوسف دے کول گئے تے یوسف نے اپنے سکے بھرا نوں اپنے کول جگہ دِتی (تے) فرمایا: بے شک میں تیرا حقیقی بھرا آں تے ایہدے تے غم نہ کریں

بِمَا كَانُوْا یَعْمَلُوْنَ ﴿۶۹﴾ فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَایَةَ فِیْ رَحْلِ اَخِیْهِ

جو ایہہ کر رہے نیں (69) فیر جدوں ایہناں دا سامان اوہناں نوں دے دِتا گیا تے اپنے بھرا دی بوری وچ پیالہ رکھ دِتا

ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَیَّتُهَا الْعِیْرُ اِنَّكُمْ لَسٰرِقُوْنَ ﴿۷۰﴾ قَالُوْا وَاَقْبَلُوْا عَلَیْهِمْ مَّاذَا

فیر اِک اعلان کرن والے نے اعلان کیتا: اے قافلے والیو! بے شک تُسیں چور او (70) اوہناں نیں واجاں مارن والے ول توجہ کر کے آکھیا: کیہڑی شے تہانوں نئیں

حاشیہ ① ... حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام نے پُتراں نوں وکھرے وکھرے دروازیاں توں داخل ہون دا حکم ایس لئی دِتا تاں کہ اوہ بھیڑی نظر توں بچے رہن۔ ایس توں پتا لگا کہ نظر بد توں بچن لئی نعمت دے اظہار توں بچنا چاہی دا اے۔ حدیثِ پاک وچ وی اے کہ ”حاجتاں پوریاں کرن تے نعمتاں نوں لکاؤن توں مدد منگو ایس لئی کہ ہر نعمت والے توں حسد کیتا جاندا اے۔“ (شعب الایمان، 277/5، الحدیث: 6655) ② ... ایس آیت دا مطلب ایہہ اے کہ حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام دے پُتراں دا وکھرے وکھرے دروازیاں چوں شہر وچ داخل ہونا اوہناں توں اوہ چیز دور نئیں کر سکدا جیہڑا اللہ پاک نے ایہناں لئی مقدر وچ فرما دِتا اے۔ اللہ پاک دی تقدیر نوں ویکھیا جاوے تے اوہناں دا اِک ای دروازے وچوں داخل یا وکھرے وکھرے دروازیاں چوں لنگھنا دونویں برابر نیں۔ ایہناں دا وکھو وکھ دروازیاں چوں جانا بھاویں اللہ پاک دی تقدیر نوں نئیں ٹال سکدا پر بد نظری توں بچن دی ایہہ تدبیر اختیار کرنا حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام دے دل دی اِک تمنا سی جیہڑی اوہناں نے پوری کر لئی۔

تَفْقِدُوْنَ ﴿۷۱﴾ قَالُوْا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَآءَ بِهٖ حِمْلُ بَعِيْرٍ وَّ

مل ری؟ (71) آواز دین والے نے آکھیا: سانوں بادشاہ دا پیمانہ نئیں مل ریا تے جیہڑا اوہنوں لیاوے گا اوہدے لئی اِک اُونٹھ دا بھار (انعام) اے تے

اَنَا بِهٖ زَعِيْمٌ ﴿۷۲﴾ قَالُوْا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْاَرْضِ

میں اوہدا ضمانتی آں① (72) اوہناں آکھیا: اللہ دی قسمے! تہانوں چنگی طراں پتا اے کہ اسیں زمین وچ فساد کرن نئیں آئے

وَمَا كُنَّا سٰرِقِيْنَ ﴿۷۳﴾ قَالُوْا فَمَا جَزَآؤُهٗٓ اِنْ كُنْتُمْ كٰذِبِيْنَ ﴿۷۴﴾ قَالُوْا جَزَآؤُهٗ

تے نہ ای اسیں چور آں (73) اعلان کرن والے نے آکھیا: جے تُسیں جھوٹے ہوئے تے ایہدی سزا کیہ ہووے گی؟ (74) اوہناں نیں آکھیا: ایہدی سزا ایہہ اے کہ

مَنْ وُّجِدَ فِيْ رَحْلِهٖ فَهُوَ جَزَآؤُهٗ ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظّٰلِمِيْنَ ﴿۷۵﴾ فَبَدَاَ

جیہدے سامان چوں (اوہ پیالہ) ملے اوہی آپ اوہدا بدلہ ہووے گا۔ ساڈے کول تے ظالماں دی ایہی سزا اے② (75) تے یوسف نے اپنے

بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَآءِ اَخِيْهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِّعَآءِ اَخِيْهِ ؕ كَذٰلِكَ

بِھرا دی تلاشی لین توں پہلے دوجیاں دی تلاشی لینی شروع کر دِتی فیر اوس پیالے نوں اپنے بِھرا دے سامان وچوں کڈھا لیا۔ اسیں

كِدْنَا لِيُوْسُفَ ؕ مَا كَانَ لِيَاْخُذَ اَخَاهُ فِيْ دِيْنِ الْمَلِكِ اِلَّآ اَنْ

یوسف نوں ایہی تدبیر دسی سی۔ بادشاہی قانون وچ ایہدے لئی ٹھیک نئیں سی کہ اپنے بِھرا نوں ای پھڑ لوے پر ایہہ

يَّشَآءَ اللّٰهُ ؕ نَرْفَعُ دَرَجٰتٍ مَّنْ نَّشَآءُ ؕ وَفَوْقَ كُلِّ ذِيْ عِلْمٍ عَلِيْمٌ ﴿۷۶﴾

اللہ نے چاہیا سی③ اسیں جیہنوں چاہنے آں درجیاں وچ اُچا کر دینے آں تے ہر علم والے دے اُتے اک علم والا اے (76)

حاشیہ ① ...ایس آیت توں ثابت ہویا کہ کفالت جائز اے۔ حدیث پاک توں وی ایہدا ثبوت ملدا اے تے نالے ایہدے جائز ہون تے اکٹھ وی اے۔ شریعت دی اصطلاح وچ کفالت دے معنے ایہہ نیں کہ اک بندہ اپنے ذمے نوں دوجے دے ذمے دے نال اوہدے کہن تے اکٹھا کر دیوے یعنی مطالبہ اک بندے دے ذمے سی تے دوجے نے وی مطالبہ اپنے ذمے لے لیا۔ سانوں وی چاہیدا اے کہ جے کوئی مسلمان بھائی قرض یا کسے مصیبت وچ پھس گیا اے تے ہو سکے تے بہتر صورت وچ اوہدی ضمانت دے کے اوہنوں اوس مصیبت وچوں کڈھ سکن دی کوشش کرے۔ مصیبت وچوں کڈھ سکدا اے تے کڈھ دیوے۔ ② ...حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام دی شریعت وچ وی چوری دی ایہہ ای سزا مقرر سی۔ ایس لئی اوہناں نے آکھیا کہ ساڈے وچ وی ایتھے ظالماں دی ایہہ ای سزا اے۔ ③ ...حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے بنیامین نوں روکن دا اِک حیلہ اپنایا سی۔ تے ایہہ بالکل جائز حیلہ سی کہ کسے تے ظلم نئیں سی بلکہ ایہناں ساریاں نوں بڑا فائدہ دینا سی جیہڑا آخر وچ جا کے ظاہر ہویا۔ ایس توں پتا لگا شرعی حیلے چنگے نیں۔

قَالُوْٓا اِنْ يَّسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَّهٗ مِنْ قَبْلُ ۚ فَاَسَرَّهَا يُوْسُفُ فِيْ نَفْسِهٖ وَلَمْ

بِھرا نواں نیں آکھیا: جے ایہنے چوری کیتی اے تے بے شک ایس توں پہلے ایہدے بِھرا نے وی چوری کیتی سی ① تے یوسف نے ایہہ گل اپنے دل وچ ای لکائی رکھی

يُبْدِهَا لَهُمْ ۚ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَّكَانًا ۚ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُوْنَ ﴿۷۷﴾ قَالُوْا يٰٓاَيُّهَا

تے ایہناں تے ظاہر نہ کیتی (تے دل وچ) آکھیا تُسیں بڑے گھٹیاں درجے دے آدمی او تے اللہ چنگی طراں جان دا اے جیہڑیاں گلاں تُسیں کررے او (77) اوہناں نیں آکھیا:

الْعَزِيْزُ اِنَّ لَهٗٓ اَبًا شَيْخًا كَبِيْرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهٗ ۚ اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ

اے عزیز! بے شک ایہدے بوہت بڈھے والد نیں تے تُسیں ایہدی جگہ تے ساڈے وچوں کسے نوں لے لوو، بے شک اسیں تہانوں احسان کرن والا

الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۷۸﴾ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَّاْخُذَ اِلَّا مَنْ وَّجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهٗٓ ۙ اِنَّآ

ویکھ رے آں ② (78) یوسف نے فرمایا: اللہ دی پناہ جیہدے کولوں سانوں ساڈا سامان ملیا اے اوہدے توں علاوہ کسے نوں پھڑیئے۔ (جے اِنج) کریئے تے

اِذًا لَّظٰلِمُوْنَ ﴿۷۹﴾ فَلَمَّا اسْتَايْـَٔسُوْا مِنْهُ خَلَصُوْا نَجِيًّا ۭ قَالَ كَبِيْرُهُمْ اَلَمْ ع ۱۰ ۱۲

اسیں ظالم ہواں گے (79) فیر جدوں اوہ بِھرا (یوسف توں) مایوس ہو گئے تے اِک پاسے جا کے ہولی ہولی مشورہ کرن لگے۔ ایہناں وچ وڈا بھرا آکھن لگا:

تَعْلَمُوْٓا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَّوْثِقًا مِّنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُّمْ فِيْ

کیہ تُسیں جان دے نئیں تہاڈے باپ نے تہاڈے توں اللہ دا وعدہ لیا سی تے ایس توں پہلے تُسیں یوسف دے حق وچ کوتاہی

يُوْسُفَ ۚ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَاْذَنَ لِيْٓ اَبِيْٓ اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِيْ ۚ وَهُوَ خَيْرُ

کر چکے او، میں تے ایتھوں کدے وی نئیں جاواں گا جدوں تک میرے والد مینوں اجازت نہ دین یا اللہ مینوں کوئی حکم فرما دیوے تے اوہ ساریاں توں بہتر

حاشیہ ① ... جیہنوں اوہناں نیں چوری بنا کے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ول منسوب کیتا اوہ واقعہ ایہہ سی کہ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنے نانے دا بُت چُپ کر کے توڑ دِتا تے اوہنوں راہ وچ پئی ہوئی غلاظت دے وچ پا دِتا۔ ایہہ حقیقت وچ چوری نئیں سی بلکہ بت پرستی نوں ختم کرنا سی۔ ② ... حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام دی شریعت وچ بھاویں چور دی سزا ایہہ سی کہ اوہنوں غلام بنالیا جاوے پر فدیہ لے کے معاف کر دینا وی جائز سی، ایس لئی بِھراواں نیں آکھیا! اے عزیز! ایہدے والد عمر وچ بوہت وڈے نیں، اوہ ایہدے نال محبت کردے نیں تے ایسے نال اوہناں دے دل نوں تسلی ہندی اے۔ تسیں ساڈے وچوں کسے اِک نوں غلام بنا کے یاں فدیہ ادا کرن تک گروی دے طور تے رکھ لوو بے شک اسیں تہانوں احسان کرن والا ویکھ رے آں کہ تُسیں سانوں عزت دِتی، بوہت سارا مال سانوں عطا کیتا، ساڈا مطلب چنگی طراں پور ہو یا تے ساڈے غلے دی قیمت وی سانوں واپس کر دِتی۔

الْحٰكِمِيْنَ ﴿۸۰﴾ اِرْجِعُوْٓا اِلٰٓى اَبِيْكُمْ فَقُوْلُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۚ وَمَا شَهِدْنَآ

حکم دین والا اے (80) تُسیں اپنے باپ دے کول واپس جاؤ فیر عرض کرو: اے ساڈے والد! بے شک تہاڈے بیٹے نے چوری کیتی اے تے اسیں

اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حٰفِظِيْنَ ﴿۸۱﴾ وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ الَّتِيْ كُنَّا فِيْهَا وَ

اپنی ای گل دے گواہ ہاں جِنی سانوں پتا اے تے اسیں غیب دے راکھے نئیں ساں (81) تے ایس شہر والیاں نوں پچھ لوو جیہدے وچ اسی ساں تے

الْعِيْرَ الَّتِيْٓ اَقْبَلْنَا فِيْهَا ؕ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿۸۲﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ

ایس قافلے توں (پتا کر لو) جیہدے وچ اسیں واپس آئے آں تے بے شک اسیں سچے آں (82) یعقوب نے فرمایا: بلکہ تہاڈے نفس نے تہاڈے

اَمْرًا ؕ فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ ؕ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّاْتِيَنِيْ بِهِمْ جَمِيْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ

لئی کجھ حیلہ بہانہ بنا دِتا اے تے صبر چنگا اے① بڑی چھیتی اللہ ایہناں ساریاں نوں میرے کول لے آوے گا بے شک اوہی علم والا،

الْحَكِيْمُ ﴿۸۳﴾ وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوْسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنٰهُ مِنَ

حکمت والا اے (83) تے یعقوب نے ایہناں توں مونھ پھیریا تے آکھیا: ہائے افسوس! یوسف دی جدائی تے یعقوب دیاں اکھاں غم توں چٹیاں ہو گئیاں

الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيْمٌ ﴿۸۴﴾ قَالُوْا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوْسُفَ حَتّٰى تَكُوْنَ حَرَضًا

تے اوہ (اپنا) غم برداشت کردے رے (84) بھراواں نیں آکھیا: اللہ دی قسمے! تُسیں ہمیش یوسف نوں یاد کردے روو گے ایتھوں تک کہ تُسیں مرن

اَوْ تَكُوْنَ مِنَ الْهٰلِكِيْنَ ﴿۸۵﴾ قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوْا بَثِّيْ وَحُزْنِيْٓ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ

دے نیڑے ہو جاؤ گے یا فوت ای ہو جاؤ گے (85) یعقوب نے آکھیا: میں تے اپنی پریشانی تے غم دی فریاد اللہ ای دے اگے کرنا آں② تے میں

حاشیہ ① ...پتراں دی گل سُن کے حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام نے فرمایا کہ ایہہ وی تہاڈے نفساں نیں تہاڈے لئی ایس گل نوں ہور گھڑ لیا اے کہ تُسیں بنیامین ول چوری دی نسبت کر رے او۔ ② ... حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام دے ایس فرمان توں پتا لگا کہ غم تے پریشانی وچ اللہ پاک اگے فریاد کرنا صبر دے خلاف نئیں۔ ہاں بے صبری دے کلمے مونہوں کڈھنے یا لوکاں نال شکوے کرنا بے صبری اے۔

مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۸۶﴾ يٰبَنِيَّ اذْهَبُوْا فَتَحَسَّسُوْا مِنْ يُّوْسُفَ وَاَخِيْهِ وَ

اللہ ولوں اوہ گل جاننا واں جیہڑی تُسیں نئیں جان دے① (86) اے پُتروا! تُسیں جاؤ تے یوسف تے اوہدے بِھرا دا پتا لاؤ تے

لَا تَايْـَٔسُوْا مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۸۷﴾

اللہ دی رحمت توں مایوس نہ ہوو، بے شک اللہ دی رحمت توں کافر لوک ای ناامید ہندے نیں② (87)

فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلَيْهِ قَالُوْا يٰۤاَيُّهَا الْعَزِيْزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ

فیر جدوں اوہ یوسف دے کول پہنچے تے آکھن لگے: اے عزیز! سانوں تے ساڈے گھر والیاں نوں مصیبت پہنچی ہوئی اے تے اسیں تھوڑا جیا

مُّزْجٰىةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِيْنَ ﴿۸۸﴾

سرمایہ لے کے آئے آں تے تُسیں سانوں پورا ناپ دے دیو تے ساڈے تے کجھ خیرات وی کرو، بے شک اللہ خیرات کرن والیاں نوں صلہ دیندا اے (88)

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَّا فَعَلْتُمْ بِيُوْسُفَ وَاَخِيْهِ اِذْ اَنْتُمْ جٰهِلُوْنَ ﴿۸۹﴾ قَالُوْۤا

یوسف نے فرمایا: کیہ تہانوں پتا اے جو تُسیں یوسف تے اوہدے بِھرا نال کیتا سی جدوں تُسیں نادان سو③ (89) اوہناں نیں آکھیا:

ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوْسُفُ ؕ قَالَ اَنَا يُوْسُفُ وَهٰذَاۤ اَخِيْ ۫ قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا ؕ

کیہ واقعی تُسیں ای یوسف او؟ فرمایا: میں یوسف آں تے ایہہ میرا بِھرا اے۔ بے شک اللہ نے ساڈے تے احسان کیتا

اِنَّهٗ مَنْ يَّتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۹۰﴾ قَالُوْا تَاللّٰهِ لَقَدْ

بے شک جیہڑا پرہیز گاری تے صبر کرے تے اللہ نیکاں دا اجر ضائع نئیں کردا (90) اوہناں نیں آکھیا: اللہ دی قسمے! بے شک

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام جان دے سن کہ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام زندہ نیں تے اوہناں نال ملن دی توقع اے۔ تے ایہہ وی جان دے سن کہ اوہناں دا خواب حق اے تے ضرور ہو کے رے گا۔ ② ... زندگی لگاتار آون والیاں مصیبتاں، مشکلاں تے اوکھے ویلے دی وجہ توں اللہ پاک دی رحمت توں مایوس نئیں ہونا چاہیدا ایس لئی کہ حقیقت وچ دنیا تے آخرت دیاں ساریاں مشکلاں دور کرن والا تے تنگی دے بعد آسانیاں پیدا کرن والا اوہدے علاوہ ہور کوئی نئیں۔ ③ ... بِھرا اواں دا ایہہ حال سن کے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نوں رونا آ گیا تے اکھاں مبارکاں چوں اَتھرو وَگن لگ پئے تے فرمایا کہ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نوں مارنا، کھوہ وچ ڈیگنا، ویچنا، والد صاحب توں وکھرا کرنا تے اوہناں دے بعد اوہناں دے بِھرا نوں تنگ رکھنا، پریشان کرنا تہانوں یاد اے تے ایہہ فرماندے ہوئے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ہس پئے تے اوہناں نیں آپ دے موتیاں والے دنداں دا حسن ویکھ کے پہچانیا کہ ایہہ تے یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دے جمال دی شان اے۔

اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخٰطِـِٕيْنَ ﴿۹۱﴾ قَالَ لَا تَثْرِيْبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ؕ

اللہ نے تہانوں ساڈے اُتے وڈیائی دِتی تے بے شک اسیں قصور وار ساں (91) فرمایا: اج تہاڈے تے کوئی جھڑک نئیں

يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ ۫ وَهُوَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۹۲﴾ اِذْهَبُوْا بِقَمِيْصِيْ هٰذَا فَاَلْقُوْهُ عَلٰى

اللہ تہانوں معاف کرے تے اوہ سارے مہرباناں توں ودھ کے مہربان اے ① (92) میرا ایہہ کُرتا لے جاؤ تے ایہنوں میرے باپ دے

وَجْهِ اَبِيْ يَاْتِ بَصِيْرًا ۚ وَاْتُوْنِيْ بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۹۳﴾ ع وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيْرُ قَالَ ع ۱۴

منہ تے پا دینا اوہ ویکھن والے ہو جان گے ② تے اپنے سارے گھر والیاں نوں میرے کول لے آؤ (93) تے جدوں قافلہ اوتھوں وکھ ہویا تے اوہناں دے

اَبُوْهُمْ اِنِّيْ لَاَجِدُ رِيْحَ يُوْسُفَ لَوْلَاۤ اَنْ تُفَنِّدُوْنِ ﴿۹۴﴾ قَالُوْا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِيْ الربع

باپ نے فرمایا: بے شک مینوں یوسف دی خشبو آری اے۔ جے تُسیں مینوں گھٹ سمجھ نہ آکھو (94) حاضرین نیں آکھیا: اللہ دی قسم! تُسیں اپنی اوسے

ضَلٰلِكَ الْقَدِيْمِ ﴿۹۵﴾ فَلَمَّاۤ اَنْ جَآءَ الْبَشِيْرُ اَلْقٰىهُ عَلٰى وَجْهِهٖ فَارْتَدَّ

پرانی محبت وچ گواچے او ③ (9) فیر جدوں خش خبری سنان والا آیا تے اوہنے اوہ کُرتا یعقوب دے منہ تے پاِ تا، اوسے ویلے اوہ ویکھن والے

بَصِيْرًا ۚ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ ۚ اِنِّيْۤ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۹۶﴾ قَالُوْا يٰۤاَبَانَا

ہو گئے۔ یعقوب نے فرمایا: میں نئیں ساں کہندا کہ میں اللہ دی طرفوں اوہ جانتا آں جو تُسیں نئیں جان دے (96) پُتراں نیں آکھیا: اے ساڈے والد!

حاشیہ ① ... جدوں بھراواں نیں اپنی خطاواں من لیاتے حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے وی ایہناں نوں معاف کر دِتا تے در گزر توں کم لیا۔ ایس توں پتا لگا معاف کر دینا تے نبیاں دی سنت اے۔ سانوں وی چاہیدا اے کہ معافی نوں اپنی عادت بنا لیئے تے تکلیف دین والیاں نوں اللہ پاک دی رضا لئی معاف کر دیئے خاص کر جدوں اوہ اپنے کیتے تے شرمندہ وی ہوون۔ حدیثِ پاک وچ اے: رحم کریا کرو تہاڈے تے وی رحم کیتا جاوے گا تے معاف کرنا اختیار کرو، تہانوں وی معاف کیتا جاوے گا۔ (شعب الایمان، 449/5، الحدیث:7236)

② ... ایس توں پتا لگا کہ بزرگاں دے تبرکات تے اوہناں دے جسماں نال مَس ہویاں چیزاں بیماریاں دی شفا، بلاواں دار دتے مشکل کشا ہندیاں نیں۔ قرآن تے حدیث تے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی مبارک زندگی نوں پڑھیے تے ایہو جیئے بڑے واقعات ملن گے جیہناں وچ بزرگانِ دین دے مبارک جسماں نال مَس ہون والیاں چیزاں وچ شفا دا بیان اے۔ ③ ... ایہہ گل اوہناں نیں ایس لئی آکھی کیوں کہ اوہ ایس خیال وچ سن کہ ہن یوسف عَلَیْہِ السَّلَام کتھے زندہ ہون گے اوہناں دی تے وفات وی ہو گئی ہونی اے۔

اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَآ اِنَّا كُنَّا خٰطِـِٕيْنَ ﴿۹۷﴾ قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّيْ ؕ اِنَّهٗ هُوَ

ساڈے گناہواں دی معافی منگو، بے شک اسیں خطا کار آں (97) فرمایا: میں بڑی چھیتی تہاڈے لئی اپنے رب توں بخشش منگاں گا، بے شک اوہی

الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۹۸﴾ فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰى يُوْسُفَ اٰوٰۤى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوْا

بخشن والا، مہربان اے (98) پھر جدوں اوہ یوسف دے کول پہنچے① تے اوہنے اپنے ماں پیو نوں اپنے کول جگہ دِتی تے آکھیا: تُسیں مصر وچ

مِصْرَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِيْنَ ﴿۹۹﴾ وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوْا لَهٗ سُجَّدًا ۚ

داخل ہو جاؤ، جے اللہ نے چاہیا (تے) امن امان دے نال (99) تے اوہنے اپنے ماں پیو نوں تخت تے بٹھایا تے سارے اوہدے لئی سجدے وچ ڈگ پئے②

وَقَالَ يٰۤاَبَتِ هٰذَا تَاْوِيْلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ ۫ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّيْ حَقًّا ؕ وَقَدْ

تے یوسف نے آکھیا: اے میرے باپ! ایہہ میرے پہلے خواب دی تعبیر اے: بے شک اوہنوں میرے رب نے سچا کر دِتا تے بے شک

اَحْسَنَ بِيْۤ اِذْ اَخْرَجَنِيْ مِنَ السِّجْنِ وَجَآءَ بِكُمْ مِّنَ الْبَدْوِ مِنْۢ بَعْدِ اَنْ نَّزَغَ

اوہنے میرے تے احسان کیتا تے مینوں قید چوں کڈھیا③ تے تہانوں ساریاں نوں پنڈوں لے آیا ایس توں بعد کہ شیطان نے میرے

الشَّيْطٰنُ بَيْنِيْ وَبَيْنَ اِخْوَتِيْ ؕ اِنَّ رَبِّيْ لَطِيْفٌ لِّمَا يَشَآءُ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ

وچ تے میرے بھراواں وچ ناراضگی کروا دِتی سی④ بے شک میرا رب جس گل نوں چاہوے آسان کر دیوے، بے شک اوہی علم والا،

حاشیہ ① ... ایہہ داخل ہونا مصر دی حد وچ سی ایس توں بعد دوجی وار داخل ہونا خاص شہر وچ اے جیہدا بیان ایسے آیت دے اگلے حصے وچ اے۔ ② ... ایہہ سجدہ تعظیمی تے عاجزی دے اظہار دے طور تے سی تے اوہناں دی شریعت وچ جائز سی جویں ساڈی شریعت وچ کسے عظمت والے دی تعظیم لئی کھلو جانا، مصافہ کرنا تے ہتھ چمنا جائز نیں۔ ساڈی شریعت وچ تعظیمی سجدہ جائز نئیں اے۔ ③ ... قید توں آزادی وغیرہ نوں حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنا کمال نئیں بلکہ اللہ پاک دا احسان قرار دِتا۔ ایس توں پتا لگا نعمتاں ملن نوں اپنے کمال تے خوبی ول نئیں جوڑنا چاہیدا بلکہ اوہنوں اللہ پاک دے فضل تے احسان ول جوڑنا چاہیدا اے۔ ④ ... حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنے تے بھراواں دے وچکار ہون والی ناراضگی نوں شیطان دا کم قرار دِتا۔ ایس توں پتا لگا کہ رشتے داراں تے ہوراں لوکاں وچ لڑائیاں کروانا شیطان دا کم اے، ایس لئی ہر مسلمان نوں بچنا چاہیدا اے۔ حدیث پاک وچ اے اللہ پاک دے نیڑے تُسیں لوکاں وچ سب توں زیادہ ناپسند اوہ اے جیہڑا ایدھر اودھر دیاں گلاں وچ لگائی بجھائی کر کے مسلمان بھراواں وچ اختلاف تے پھُٹ پاندا اے (مسند امام احمد، 6/ 291، الحدیث: 1802)

الْحَكِيْمُ ﴿۱۰۰﴾ رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِيْ مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِيْ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ ۚ

حکمت والا اے (100) اے میرے رب! بے شک توں مینوں اِک بادشاہت دِتی تے مینوں خاباں دی تعبیر کڈھنا سکھا دِتا۔

فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۖ اَنْتَ وَلِيّٖ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ تَوَفَّنِيْ مُسْلِمًا وَّ

اے اسماناں تے زمین دے بنان والیا توں دنیا تے آخرت وچ میرا مددکرن والا ایں، مینوں اسلام دے وچ موت عطا فرما① تے

اَلْحِقْنِيْ بِالصّٰلِحِيْنَ ﴿۱۰۱﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ

مینوں اپنے نیڑے رہن دے لائق بندیاں وچ شامل فرما② (101) ایہہ کجھ غیب دیاں خبراں نیں جیہڑیاں اسیں تہاڈے ول وحی کرنے آں③ تے تُسیں اوہناں دے

لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوْٓا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُوْنَ ﴿۱۰۲﴾ وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ

کول نئیں سو جدوں اوہناں پکا ارادہ کر لیا سی تے اوہ سازش کر رہے سن (102) تے بوہتے لوک ایمان نئیں لیان گے بھاویں تہانوں

بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۰۳﴾ وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۭ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۰۴﴾ وَكَاَيِّنْ ع ۱۱ ۵

کنی ای خاہش ہووے (103) تے تُسیں ایس (تبلیغ) تے ایہناں توں کوئی معاوضہ نئیں منگدے۔ ایہہ سارے جہان لئی صرف نصیحت اے (104) تے

مِّنْ اٰيَةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّوْنَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿۱۰۵﴾ وَمَا يُؤْمِنُ

اسماناں تے زمین وچ کنیاں نشانیاں نیں جیہناں دے کولوں لنگھ جاندے نیں تے اوہناں توں بے خبر رہنے نیں (105) تے ایہناں وچوں اکثر اوہ نیں جیہڑے④

حاشیہ ① ... حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دی ایہہ دعا اصل وچ اُمت دی تعلیم لئی اے کہ اوہ خاتمہ بالخیر دی دعا منگدے رہن۔

② ... حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دی ایس دعا توں پتا لگا کہ نیکاں دا قرب بڑی چیز اے۔ صالحین دے بارے حدیثِ پاک وچ اے: ایہہ اوہ لوک نیں کہ جیہناں نال رہن والا بدبخت نئیں ہندا (مسلم، ص 1442، الحدیث: 9042) دوجی حدیث پاک وچ اے کہ اپنے مردیاں نوں نیک لوکاں دے وچکار دفن کرو ایس لئی کہ میت نوں بھیڑے ہمسائے توں ایس طراں تکلیف ہندی اے جویں زندہ بندے نوں بھیڑے ہمسائے توں تکلیف ہندی اے (حلیۃ الاولیاء، 390/6، الحدیث: 9042) ③ ... اللہ پاک نے قرآن مجید وچ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دا واقعہ بیان فرما کے غیب دیاں خبراں وچوں اِک خبر شمار فرمائی۔ ایس توں پتا لگا کہ قرآن غیب دے علم دا اِک ذریعہ اے۔

④ ... جمہور مفسرین دے نیڑے ایہہ آیت مشرکاں دے رد وچ نازل ہوئی ایس لئی کہ اوہ اللہ پاک دے خالق تے رازق ہون دا اقرار کرن دے باوجود بت پرستی کر کے غیراں نوں عبادت وچ اللہ پاک دا شریک بنا ندے سن۔

اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ ﴿۱۰۶﴾ اَفَاَمِنُوْٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِّنْ

اللہ تے یقین نئیں کردے پر شرک کردے ہوئے (106) کیہ اوہ ایس گل توں بے خوف نیں کہ ایہناں تے اللہ دے

عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۱۰۷﴾ قُلْ هٰذِهٖ سَبِيْلِيْٓ

عذاب توں چھا جان والی مصیبت آ جاوے یاں ایہناں تے یک دم قیامت آ جاوے تے ایہناں نوں پتا وی نہ ہووے (107) تُسیں فرماؤ: ایہہ میرا راہ اے

اَدْعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ ۣ عَلٰى بَصِيْرَةٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِيْ ؕ وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَا مِنَ

میں اللہ ول بلانا آں۔ میں تے میری پیروی کرن والے کامل بصیرت رکھدے نیں اوہ اللہ ہر عیب توں پاک اے تے میں شرک

الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۱۰۸﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ مِّنْ اَهْلِ

کرن والا نئیں آں (108) تے اسیں تہاڈے توں پہلے جنے رسول گھلے اوہ سارے شہراں دے رہن والے مرد ای سن جیہناں ول

الْقُرٰى ؕ اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ

اسی وحی گھلدے ساں تے کیہ ایہہ لوک زمین تے ٹرے پھرے نئیں تاں کہ ویکھ لیندے ایہناں توں پہلیاں دا انجام کیہ ہویا

قَبْلِهِمْ ؕ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اتَّقَوْا ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۱۰۹﴾ حَتّٰٓى اِذَا

تے شک آخرت دا گھر پرہیز گاراں لئی بہتر اے۔ تے کیہ تُسیں سمجھ دے نئیں؟ (109) ایتھوں تک کہ جدوں

اسْتَايْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوْا جَآءَهُمْ نَصْرُنَا ۙ فَنُجِّيَ مَنْ

رسولاں نوں ظاہری اسباب دی آس نہ رہی ① تے لوکیں سمجھے کہ ایہناں نوں جھوٹھ آکھیا گیا اے تے اوس ویلے ساڈی مدد آگئی تے جیہنوں اسیں

حاشیہ ① ... یعنی لوکاں نوں چاہیدا اے کہ اللہ پاک دے عذاب وچ دیر ہون تے عیش عشرت آرام دے دیر تک رہن تے غرور نہ کرن تکبر نہ کرن ایس لئی کہ پہلیاں اُمتاں نوں وی بڑیاں مہلتاں دتیاں جاچکیاں نیں۔ ایتھوں تک کہ جدوں اوہناں دے عذاباں وچ بوہت دیر ہوئی تے ظاہری سبب دے اعتبار توں رسولاں نوں اپنی قوماں تے دنیا وچ عذاب آون دی امید نہ ری تے قوماں نیں خیال کیتا کہ سانوں جیہڑے عذاب دے وعدے دِتے گئے سن اوہ پورے ہون والے نئیں، تے اوس ویلے اِکو دم انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام تے اوہناں اُتے ایمان لیان والیاں لئی ساڈی مدد آگئی تے اسیں اپنے بندیاں وچوں اطاعت کرن والے ایمانداراں نوں بچا لیا تے مجرماں نوں اوس عذاب وچ پادِتا۔

نَّشَآءُ ؕ وَلَا يُرَدُّ بَاۡسُنَا عَنِ الۡقَوۡمِ الۡمُجۡرِمِيۡنَ ﴿۱۱۰﴾ لَقَدۡ كَانَ فِىۡ قَصَصِهِمۡ

چاہیا بچا لیا تے ساڈا عذاب مجرماں توں پھریا نئیں جاندا (110) بے شک ایہناں رسولاں دیاں خبراں وچ

عِبۡرَةٌ لِّاُولِى الۡاَلۡبَابِ ؕ مَا كَانَ حَدِيۡثًا يُّفۡتَرٰى وَلٰكِنۡ تَصۡدِيۡقَ الَّذِىۡ

عقل منداں لئی عبرت اے۔ ایہہ (قرآن) کوئی ایسی گل نئیں جیہڑی آپ بنا لئی جاوے پر (ایہہ قرآن) ایہناں کتاباں دی تصدیق

بَيۡنَ يَدَيۡهِ وَتَفۡصِيۡلَ كُلِّ شَىۡءٍ وَّهُدًى وَّرَحۡمَةً لِّقَوۡمٍ يُّؤۡمِنُوۡنَ ﴿۱۱۱﴾ ع ۱۲ ۱۷ ۶

کرن والا اے جیہڑیاں ایس توں پہلے سن تے ایہہ ہر چیز دا تفصیل نال بیان اے تے مسلماناں لئی ہدایت تے رحمت اے① (111)

۱۳ سُوۡرَةُ الرَّعۡدِ مَدَنِيَّةٌ ۹۶

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

آیات: 43 رکوع: 6

الٓمّٓرٰ ۚ تِلۡكَ اٰيٰتُ الۡكِتٰبِ ؕ وَالَّذِىۡۤ اُنۡزِلَ اِلَيۡكَ مِنۡ رَّبِّكَ الۡحَـقُّ وَلٰكِنَّ اَكۡثَرَ

الٓمّٓرٰ ایہہ کتاب دیاں آیتاں نیں جیہڑیاں تہاڈے ول تہاڈے رب ولوں اُتاریاں گئیاں اوہ حق نیں پر بہتے

النَّاسِ لَا يُؤۡمِنُوۡنَ ﴿۱﴾ اَللّٰهُ الَّذِىۡ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ بِغَيۡرِ عَمَدٍ تَرَوۡنَهَا ثُمَّ

لوک ایمان نئیں لیاندے (1) اللہ اوہی اے جیہنے اسماناں نوں تھماں توں بغیر اُچا کیتا جیہناں نوں تُسیں ویکھ سکو② فیر

حاشیہ ① ... ایتھوں قرآن پاک دی شان بیان کیتی گئی کہ قرآن پاک وچ کوئی ایہو جئی گل نئیں کہ جیہنوں کسے انسان نے اپنے کولوں بنالیا ہووے ایس لئی کہ اوہ داعاجز کر دین والا ہونا اوہدے اللہ پاک ولوں ہوون توں قطعی طور تے ثابت کر دا اے البتہ ایہہ قرآن اللہ پاک دیاں کتاباں تورات تے انجیل دی تصدیق کرن والا اے تے قرآن وچ حلال، حرام، حداں، تعزیراں، قصے، نصیحتاں تے مثالاں وغیرہ ہر چیز دا تفصیلی بیان اے تے مسلماناں لئی ہدایت تے رحمت اے ایس لئی اوہی ایس توں نفع حاصل کر دے نیں۔

② ... اسماناں نوں تھماں بغیر اُچا کرن دے دو معنے ہو سکدے نیں (1) اسماناں نوں بغیر ستوناں دے اُچا کیتا جس طراں کہ تُسیں ایہناں نوں ویکھ رے او یعنی حقیقت وچ کوئی ستون ای نئیں اے۔ (2) ایہہ معنے وی ہو سکدے نیں کہ تہاڈے ویکھن وچ آون والے ستوناں دے بغیر اُچا کیتا، ایس صورت وچ آیت دے معنے ایہہ ہون گے کہ ستون تے ہے نیں پر تہاڈے ویکھن وچ نئیں آوندے۔ پہلا قول جمہور دا قول اے۔

اسۡتَوٰى عَلَى الۡعَرۡشِ وَسَخَّرَ الشَّمۡسَ وَالۡقَمَرَ ؕ كُلٌّ يَّجۡرِىۡ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ

اوہنے عرش تے استوی فرمایا جس طراں اوہدی شان دے لائق اے تے سورج تے چن نوں کم وچ لا دِتا۔ ہر اِک، اِک مِتھے ہوئے وعدے تک چلدارے گا،

يُدَبِّرُ الۡاَمۡرَ يُفَصِّلُ الۡاٰيٰتِ لَعَلَّكُمۡ بِلِقَآءِ رَبِّكُمۡ تُوۡقِنُوۡنَ ۲ وَهُوَ الَّذِىۡ

اللہ کم دا انتظام فرماندا اے، تفصیل نال نشانیاں بیان کردا اے تاں کہ تُسیں اپنے رب دی ملاقات دا یقین کر لوو (2) تے اوہی اے جیہنے

مَدَّ الۡاَرۡضَ وَجَعَلَ فِيۡهَا رَوَاسِىَ وَاَنۡهٰرًا ؕ وَمِنۡ كُلِّ الثَّمَرٰتِ جَعَلَ فِيۡهَا

زمین نوں پھیلایا تے اوہدے وچ پہاڑ تے نہراں بنائیاں تے زمین وچ ہر طرح دے پھَل

زَوۡجَيۡنِ اثۡنَيۡنِ يُغۡشِى الَّيۡلَ النَّهَارَ ؕ اِنَّ فِىۡ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوۡمٍ يَّتَفَكَّرُوۡنَ ۳

دو، دو طراں دے بنائے، اوہ رات نال دن نوں لُکا لیندا اے، بے شک ایہدے وچ غور تے فکر کرن والیاں لئی نشانیاں نیں (3)

وَفِى الۡاَرۡضِ قِطَعٌ مُّتَجٰوِرٰتٌ وَّجَنّٰتٌ مِّنۡ اَعۡنَابٍ وَّزَرۡعٌ وَّنَخِيۡلٌ صِنۡوَانٌ وَّ

تے زمین دے وکھرے وکھرے حصے نیں جیہڑے اِک دوجے دے نیڑے نیڑے نیں تے انگوراں دے باغ نیں تے کھیتی تے کھجور دے درخت نیں اِک جڑھ توں

غَيۡرُ صِنۡوَانٍ يُّسۡقٰى بِمَآءٍ وَّاحِدٍ ۟ قف وَنُفَضِّلُ بَعۡضَهَا عَلٰى بَعۡضٍ فِى الۡاُكُلِ ؕ اِنَّ

اُگے ہوئے تے وکھرے وکھرے اُگے ہوئے، ساریاں نوں اِکو ای پانی دِتا جاندا اے تے پھلاں وچ اسیں اِک نوں دوجے توں بہتر بنانے آں، بے شک

فِىۡ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوۡمٍ يَّعۡقِلُوۡنَ ۴ وَاِنۡ تَعۡجَبۡ فَعَجَبٌ قَوۡلُهُمۡ ءَاِذَا كُنَّا تُرٰبًا ءَاِنَّا

ایہدے وچ عقل والیاں لئی نشانیاں نیں (4) تے جے تُسیں حیران ہوو تے حیران ہون والی چیز تے ایہناں دا ایہہ آکھنا اے کہ کیہ جدوں اسیں مٹی ہو جاواں گے تے کیہ

لَفِىۡ خَلۡقٍ جَدِيۡدٍ ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا بِرَبِّهِمۡ ۚ وَاُولٰٓئِكَ الۡاَغۡلٰلُ فِىۡٓ

اسیں فیر نویں سرے توں بنائے جاواں گے۔ ایہی اوہ لوک نیں جیہناں نیں اپنے رب دا انکار کیتا تے ایہی نیں جیہناں دیاں دھوناں وچ طوق

اَعۡنَاقِهِمۡ ۚ وَاُولٰٓئِكَ اَصۡحٰبُ النَّارِ ۚ هُمۡ فِيۡهَا خٰلِدُوۡنَ ۵ وَيَسۡتَعۡجِلُوۡنَكَ

ہون گے تے ایہہ ای دوزخی نیں، ایہدے وچ ہر ہمیشہ رہن گے (5) تے رحمت توں پہلے تہاڈے کولوں

بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلٰتُ ؕ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ

عذاب چھیتی منگدے نیں حالاں ایہناں توں پہلے عبرت والیاں سزاواں گزر چکیاں نیں تے بے شک تہاڈا رب لوکاں

مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ ۚ وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۶ وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ

دے ظلم دے باوجود وی ایہناں نوں اِک طراں دی معافی دین والا اے تے بے شک تہاڈے رب دا عذاب سخت اے (6) تے کافر کہندے نیں:

كَفَرُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرٌ وَّلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ۝۷ ع ۴

ایہناں تے ایہناں دے رب ولوں کوئی نشانی کیوں نئیں اتری ① (اے حبیب!) تُسیں تے ڈر سنان والے او تے ہر قوم نوں ہدایت دین والے او (7)

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيْضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ؕ وَكُلُّ شَيْءٍ

اللہ جان دا اے جیہڑا ہر مادہ دے ٹِڈھ وچ اے تے جیہڑے ٹِڈھ گھٹ تے زیادہ ہندے نیں تے ہر شے

عِنْدَهٗ بِمِقْدَارٍ ۝۸ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيْرُ الْمُتَعَالِ ۝۹ سَوَآءٌ مِّنْكُمْ

اوہدے کول اِک اندازے توں اے (8) اوہ ہر غیب تے ظاہر نوں جانن والا، ساریاں توں وڈا، اُچی شان والا اے (9) اِکو جئے نیں تہاڈے وچوں

مَّنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍۢ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌۢ

جیہڑا ہولی گل کرے تے جیہڑا اُچی آواز نال آکھے جیہڑا رات وچ لُکیا اے تے جیہڑا دن وچ رستے تے

بِالنَّهَارِ ۝۱۰ لَهٗ مُعَقِّبٰتٌ مِّنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ يَحْفَظُوْنَهٗ مِنْ اَمْرِ

چلدا اے (10) بندے لئی اوہدے اگے تے اوہدے پچھے بدل بدل کے واری واری آون والے فرشتے نیں جیہڑے اللہ دے حکم نال اوہدی راکھی

حاشیہ ① ... کافراں دا ایہہ کہنا بڑا ای بے ایمانی دا قول سی ایس لئی کہ جنیاں آیتاں نازل ہو چکیاں سن تے جنے معجزے ویکھائے جا چکے سن ساریاں نوں اوہناں نہ ہون ورگا آکھ دِتا۔ ایہہ انخیر لے درجے دی ناانصافی تے حق نال دشمنی اے۔ جدوں دلیلاں قائم ہو چکیاں تے انکار نہ کرن والے گواہ پیش کر دِتے جان تے ایہو جئیاں دلیلاں توں مدعا ثابت کر دِتا جاوے جیہدے جواب توں مخالفاں دے سارے علم والے تے ہنر والے عاجز تے حیران رہ جان تے اوہناں دا منہ ہلانا، زبان کھولنا ناممکن ہو جاوے، تے ایہناں نوں ویکھ کے ایہہ آکھ دینا کہ کوئی نشانی کیوں نئیں اُتری؟ چٹے دن وچ دن دا انکار کر دین توں وی زیادہ بدتر تے باطل تراے تے حقیقت وچ ایہہ حق نوں پہچان کے ایہدے نال دشمنی تے دوڑنا اے۔

اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوۡمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوۡا مَا بِاَنۡفُسِهِمۡ ؕ وَاِذَآ اَرَادَ

کردے نیں۔ بے شک اللہ کسے قوم توں اپنی نعمت نئیں بدل دا جدوں تک اوہ آپ اپنی حالت نہ بدلن ① تے جدوں اللہ کسے

اللّٰهُ بِقَوۡمٍ سُوۡٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهٗ ۚ وَمَا لَهُمۡ مِّنۡ دُوۡنِهٖ مِنۡ وَّالٍ ﴿۱۱﴾ هُوَ الَّذِىۡ

قوم نال برائی دا ارادہ فرماندا اے تے اوہنوں کوئی پھیرن والا نئیں کر سکدا تے اوہدے علاوہ اوہناں دا کوئی حمایتی نئیں (11) اوہی اے جیہڑا

يُرِيۡكُمُ الۡبَرۡقَ خَوۡفًا وَّطَمَعًا وَّيُنۡشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿۱۲﴾ ۚ وَيُسَبِّحُ الرَّعۡدُ

تہانوں بجلی وکھاندا اے ایس حال وچ تُسیں ڈردے او یا آس لاندے او تے اوہ بھارا بدل پیدا فرماندا اے (12) تے رعد اوہدی حمد دے نال تسبیح

بِحَمۡدِهٖ وَالۡمَلٰٓئِكَةُ مِنۡ خِيۡفَتِهٖ ۚ وَيُرۡسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيۡبُ بِهَا مَنۡ

بیان کردا اے ② تے اوہدے ڈر توں فرشتے وی (تسبیح کردے نیں۔) تے اوہ کڑک گھلدا اے تے اوہنوں جیہدے تے چاہنا اے پا دیندا

يَّشَآءُ وَهُمۡ يُجَادِلُوۡنَ فِى اللّٰهِ ۚ وَهُوَ شَدِيۡدُ الۡمِحَالِ ﴿۱۳﴾ ؕ لَهٗ دَعۡوَةُ

اے حالاں اوہ لوک اللہ دے بارے لڑدے ہندے نیں تے اوہ سخت نال پھڑن والا اے (13) اوسے دا پکارنا

الۡحَقِّ ؕ وَالَّذِيۡنَ يَدۡعُوۡنَ مِنۡ دُوۡنِهٖ لَا يَسۡتَجِيۡبُوۡنَ لَهُمۡ بِشَىۡءٍ اِلَّا

سچ اے ③ تے اوہدے توں علاوہ جیہناں نوں ایہہ (کافر) پکاردے نیں اوہ ایہناں دی کجھ وی نئیں سُن دے پر

كَبَاسِطِ كَفَّيۡهِ اِلَى الۡمَآءِ لِيَبۡلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهٖ ؕ وَمَا دُعَآءُ الۡكٰفِرِيۡنَ اِلَّا فِىۡ

اوہدے طراں جیہڑا پانی دے سامنے اپنے ہتھیلیاں پھیلائے بیٹھا اے کہ اوہدے منہ وچ پہنچ جائے حالاں کہ اوہ کدے وی ایہدے تک نئیں پہنچے گا تے کافراں

حاشیہ ① ... اللہ پاک دا دستور ایہہ اے کہ اوہنے لوکاں نوں آزادی، سلامتی، پکا نظام، خش حالی تے خیر عافیت وغیرہ جو جو نعمتاں عطا فرمائیاں نیں، اوہناں نعمتاں نوں اوہ لوکاں توں اودوں تک واپس نئیں لے لیندا جدوں اوہ لگاتار اوہدی نافرمانی کر کے اپنے آپ نوں اوہناں نعمتاں دا نااہل ثابت نئیں کر دیندے۔ مسلماناں دے ماضی نیڑے تے ماضی دور دے حالات تے واقعات وچ ایس اللہ دے دستور دیاں اَن گنت مثالاں موجود نیں۔ ایہناں توں عبرت حاصل کرن دی بڑی لوڑ اے۔ ② ... گرج یعنی بدل توں جیہڑی آواز پیدا ہندی اے اوہدے تسبیح کرن دے معنے ایہہ نیں کہ ایس آواز دا پیدا ہونا خالق، قادر، ہر نقص توں پاک ذات دے وجود دی دلیل اے۔ بعض مفسرین دا کہنا ایہہ اے کہ رَعد اِک فرشتے داناں اے جیہڑا بدلاں تے لگا ہویا اے، اوہ اوہنوں چلاندا اے تے بدل توں جیہڑی آواز سنی جاندی اے اوہ رعد نامی فرشتے دی تسبیح اے۔ ③ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک دے اِک ہوون دا اِقرار کرنا تے "لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰه" دی گواہی دینا حق اے یا ایہدا معنی ایہہ اے کہ اللہ پاک دعا قبول کردا اے تے اوسے کولوں دعا کرن دا حق اے۔

ضَلٰلٍ ﴿۱۴﴾ وَلِلّٰهِ يَسۡجُدُ مَنۡ فِي السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ طَوۡعًا وَّكَرۡهًا وَّظِلٰلُهُمۡ بِالۡغُدُوِّ

دا پکارنا، گمراہی وچ ای اے ① (14) تے جو اسماناں تے زمین وچ نیں سارے خشی نال، بھاویں مجبور ہو کے اللہ نوں ای سجدہ کردے نیں ② تے اوہناں دے

وَالۡاٰصَالِ ﴿۱۵﴾ السجدة قُلۡ مَنۡ رَّبُّ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ؕ قُلِ اللّٰهُ ؕ قُلۡ اَفَاتَّخَذۡتُمۡ مِّنۡ

سجدہ ۲ سائے سویر تے شام ③ (15) تُسیں فرماؤ: اسماناں تے زمین دا رب کون اے؟ تُسیں آپ ای فرما دیو: "اللہ" تُسیں فرماؤ: (اے لوکو) کیہ تُسیں

دُوۡنِهٖۤ اَوۡلِيَآءَ لَا يَمۡلِكُوۡنَ لِاَنۡفُسِهِمۡ نَفۡعًا وَّلَا ضَرًّا ؕ قُلۡ هَلۡ يَسۡتَوِي الۡاَعۡمٰى

اوہدے توں علاوہ مددگار بنا رکھے نیں جیہڑے اپنے لئی نفع تے نقصان دے مالک نئیں نیں۔ ④ تُسیں فرماؤ: کیہ انھا تے اکھ والا اِکو جئے ہو جان گے؟

وَالۡبَصِيۡرُ ۙ اَمۡ هَلۡ تَسۡتَوِي الظُّلُمٰتُ وَالنُّوۡرُ ۚ اَمۡ جَعَلُوۡا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوۡا كَخَلۡقِهٖ

یاں کیہ ہنھیرے تے چانن اِکو جئے ہو جان گے؟ ⑤ یا کیہ اوہناں نیں اللہ لئی ایہو جئے شریک بنا لے نیں جیہناں نیں اللہ دیاں پیدا کیتیاں چیزاں وانگوں کجھ

فَتَشَابَهَ الۡخَلۡقُ عَلَيۡهِمۡ ؕ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَىۡءٍ وَّهُوَ الۡوَاحِدُ الۡقَهَّارُ ﴿۱۶﴾ اَنۡزَلَ

پیدا کیتا ہووے؟ تے ایہناں کافراں نوں پیدا کرن دا معاملہ اِکو جیا لگا ہووے۔ تُسیں فرماؤ: اللہ ہر چیز دا بنان والا اے تے اوہ کلّا ساریاں تے غالب اے (16) اوہنے ⑥

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ کافراں دا اپنے بتاں نوں پکارنا تے اوہناں اگے دعا کرنا بیکار اے ایس لئی کہ بت نہ تے اوہناں دی پکار سن سکدے نیں تے نہ ای اوہناں دی دعا قبول کر سکدے نیں۔ ② ... ایہہ آیت اوہناں آیتاں وچوں اِک اے جیہنوں پڑھن یا سنن نال سجدۂ تلاوت واجب ہو جاندا اے۔ ③ ... سائیاں دے سجدہ کرن توں مراد ایہہ اے کہ اوہناں دے سائے شروع توں آخر اللہ پاک دے حکم دے پابند نیں جنا اوہ چاہندا اے ودھا دیندا اے تے جنا چاہندا اے گھٹا دیندا اے۔ ④ ... دنیا تے آخرت وچ جو کجھ وی کسے دے کول اے یا ہووے گا اوہ سارا اللہ پاک دے دینے توں ہے تے ہووے گا۔ جویں فرشتیاں دیاں عظیم طاقتاں، انبیاء عَلَيۡهِمُ السَّلَام تے اولیاء رَحۡمَةُ اللهِ عَلَيۡهِم دیاں عظیم طاقتاں، معجزے، کرامتاں تے اِنج ای دنیا وچ لوکاں دیاں بادشاہیاں، ملکیتاں، حکومتاں وغیرہ ساریاں اللہ پاک دے دین توں اے۔ اللہ پاک دے اِرادے بغیر کوئی اِک ذرے دا وی مالک تے مختار نئیں بن سکدا۔ ⑤ ... ایس آیت وچ مومن تے کافر نوں اکھ والے تے انھے نال، ایمان تے کفر نوں روشنی تے ہنیرے نال تشبیہ دِتی گئی اے۔ ⑥ ... ایس آیت وچ ایمان تے کفر دی اِک مثال بیان فرمائی گئی اے۔ ایس مثال دا خلاصہ ایہہ اے کہ باطل اُس جھگ وانگوں ہندا اے جیہڑا ندیاں وچ اوہناں دے وڈے ہون دے مطابق وگدے پانی دے اُتے تے سونا، چاندی، تانبہ، پیتل وغیرہ پگھلی ہوئی معدنیات دی مائع اُتلے حصے تے ظاہر ہندی اے چھیتی ختم ہو جاندی اے اِنج ای باطل بھاویں کِنا ای اُبھر جائے تے بعض حالتاں تے وقتاں وچ جھگ وانگوں حد توں اُچا ہو جاوے پر آخر کار مٹ جاندا اے تے حق اصل چیز تے صاف جوہر وانگوں باقی تے ثابت رہندا اے۔

مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ؕ وَمِمَّا

اسمان توں پانی اُتارایا تے نالے اپنی اپنی گنجائش دے مطابق وگن لگ پئے تے پانی دی دھار اوہدے اُتے اُبھری ہوئی جھگ نوں چُک لیائی تے

يُوْقِدُوْنَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهٗ ؕ كَذٰلِكَ

زیور یا کوئی دوجا سامان بنان لئی جیہدے تے اوہ اگ پخاندے نیں ایہدے توں وی اونج ای جھگ نکلدی اے۔ اللہ ایسے

يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ؕ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۚ وَاَمَّا

طراں حق تے باطل دی مثال بیان کردا اے تے جھگ تے ضائع ہو جاندی اے تے اوہ (پانی) جیہڑا

مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِ ؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ؕ﴿۱۷﴾ لِلَّذِيْنَ

لوکاں نوں فیدہ دیندا اے اوہ زمین وچ باقی رہندا اے۔ اللہ اِنج ای مثالاں بیان فرماندا اے (17) جیہناں لوکاں

وقف النبی علیہ السلام

اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى ؕ وَالَّذِيْنَ لَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهٗ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَّا فِي الْاَرْضِ

نیں اپنے رب دا حکم منیا اوہناں لئی ای بھلائی اے تے جیہناں نیں اوہدا حکم نہ منیا (اوہناں دا حال ایہہ ہووے گا کہ) جے زمین وچ

جَمِيْعًا وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُوْٓءُ الْحِسَابِ ۙ وَمَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ

جو کجھ اے اوہ سارا تے اوہدے ورگا ہور اوہدے نال ہندا تے اپنی جان چھڑان لئی دے دیندے۔ ایہناں لئی بھیڑا حساب ہووے گا تے اوہناں دا ٹھکانہ دوزخ اے

ع ۲ ۱۱ ۸ النصف

وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿۱۸﴾ اَفَمَنْ يَّعْلَمُ اَنَّمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ

تے اوہ کنڈای بھیڑا ٹھکانہ اے ① (18) اوہ بندہ جیہڑا ایہہ جان دا اے کہ جو کجھ تہاڈے ول تہاڈے رب دے کولوں نازل کیتا گیا اے اوہ حق اے تے کیہ اوہ

اَعْمٰى ؕ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿۱۹﴾ الَّذِيْنَ يُوْفُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَ

اوہدے ورگا اے جیہڑا اَنھا اے؟ صرف عقل والے ای نصیحت من دے نیں (19) اوہ جیہڑے اللہ دا وعدہ پورا کردے نیں تے

حاشیہ ① ... یعنی جیہناں لوکاں نیں اللہ پاک دی واحدانیت دا اِقرار کیتا اللہ پاک تے اوہدے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے ایمان لیائے تے اوہناں لئی ای بھلائی یعنی جنت اے تے جیہڑے لوک اپنے کفر تے شرک تے قائم رے، اوہناں دا حال ایہہ ہووے گا کہ ایہہ اپنی خوفناک تے تکلیف دین والی حالت وچ ہون گے کہ اوہناں دے کول ایس توں جان چھڑان لئی جے زمین وچ جو کجھ اے اوہ سارا تے اوہدے ورگا ہور اوہدے نال ہندا تے قیامت دے دن جہنم دے عذاب توں اپنیاں جاناں نوں بچان لئی فدیے دے طور تے دے دیندے پر اوہناں دی جان فیر وی نہ چھُٹ دی۔

لَا يَنۡقُضُوۡنَ الۡمِيۡثَاقَ ﴿۲۰﴾ وَالَّذِيۡنَ يَصِلُوۡنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖۤ اَنۡ يُّوۡصَلَ وَ

وعدے نوں توڑ دے نئیں (20) تے اوہ جیہڑے اوہنوں جوڑدے نیں جس دے جوڑن دا اللہ نے حکم دِتا① تے

يَخۡشَوۡنَ رَبَّهُمۡ وَيَخَافُوۡنَ سُوۡٓءَ الۡحِسَابِ ﴿۲۱﴾ وَالَّذِيۡنَ صَبَرُوا ابۡتِغَآءَ وَجۡهِ

اپنے رب توں ڈردے نیں تے بھیڑے حساب توں ڈردے نیں (21) تے اوہ جیہناں اپنے رب دی رضا چاہن لئی صبر کیتا

رَبِّهِمۡ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنۡفَقُوۡا مِمَّا رَزَقۡنٰهُمۡ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً وَّيَدۡرَءُوۡنَ

تے نماز قائم رکھی تے ساڈے دِتے ہوئے رزق وچوں ساڈے راہ وچ لُکا کے تے ساریاں دے سامنے خرچ کیتا تے برائی نوں

بِالۡحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ لَهُمۡ عُقۡبَى الدَّارِ ﴿۲۲﴾ جَنّٰتُ عَدۡنٍ يَّدۡخُلُوۡنَهَا وَمَنۡ

بھلائی نال ٹال دے نیں اوہناں لئی آخرت دا چنگا انجام اے (22) اوہ ہمیشہ رہن دے باغ نیں اوہناں وچ اوہ لوک داخل ہوون گے تے

صَلَحَ مِنۡ اٰبَآئِهِمۡ وَاَزۡوَاجِهِمۡ وَذُرِّيّٰتِهِمۡ وَالۡمَلٰٓئِكَةُ يَدۡخُلُوۡنَ عَلَيۡهِمۡ مِّنۡ كُلِّ

اوہناں دے پیو دادا تے بیویاں تے اولاد وچوں جیہڑے لائق ہون گے تے ہر دروازے وچوں فرشتے اوہناں دے کول

بَابٍ ﴿۲۳﴾ سَلٰمٌ عَلَيۡكُمۡ بِمَا صَبَرۡتُمۡ فَنِعۡمَ عُقۡبَى الدَّارِ ﴿۲۴﴾ وَالَّذِيۡنَ يَنۡقُضُوۡنَ

ایہہ کہندے آون گے (23) تہاڈے تے سلامتی ہووے کیوں کہ تُسیں صبر کیتا تے آخرت دا انجام کنڈا ای چنگا اے (24) تے اوہ جیہڑے اللہ دا وعدہ

عَهۡدَ اللّٰهِ مِنۡۢ بَعۡدِ مِيۡثَاقِهٖ وَيَقۡطَعُوۡنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖۤ اَنۡ يُّوۡصَلَ وَيُفۡسِدُوۡنَ

اوہنوں پکا کرن توں بعد توڑ دیندے نیں تے جیہنوں جوڑن دا اللہ نے حکم فرمایا اے اوہنوں وڈ دیندے نیں تے زمین وچ

فِى الۡاَرۡضِ ۙ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعۡنَةُ وَلَهُمۡ سُوۡٓءُ الدَّارِ ﴿۲۵﴾ اَللّٰهُ يَبۡسُطُ الرِّزۡقَ لِمَنۡ

فساد پھیلادے نیں اوہناں لئی لعنت ای اے تے اوہناں دا لئی بھیڑا گھر اے (25) تے اللہ جیہدے لئی چاہندا اے رزق کھلا

حاشیہ ① ... اِک تفسیر دے مطابق ایتھے جوڑنے توں مراد صلہ رحمی کرنا اے یا ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک دیاں ساریاں کتاباں تے اوہدے سارے رسولاں تے ایمان لیاؤندے نیں، بعض نوں من کے تے بعض توں منکر ہو کے ایہناں وچ ونڈ نئیں پاندے۔ یا ایہہ مراد اے کہ رشتہ داری دے حقوق دی رعایت رکھدے نیں تے رشتہ داری نئیں توڑدے۔

يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ وَفَرِحُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۗ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا

کر دیندا اے تے تنگ کر دیندا اے① تے کافر دنیا دی حیاتی تے خش ہو گئے حالاں دنیا دی زندگی آخرت دے مقابلے وچ

مَتَاعٌ ﴿۲۶﴾ وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۚ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ ع ۹

اِک معمولی جئی شے اے (26) تے کافر کہندے نیں: ایہناں تے ایہناں دے رب ولوں کوئی نشانی کیوں نئیں اتری؟ تُسیں فرماؤ: بے شک اللہ

يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ﴿۲۷﴾ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوْبُهُمْ

جیہنوں چاہندا اے گمراہ کر دیندا اے تے اوہنوں اپنا راہ وکھاندا اے جیہڑا اوہدے ولے رجوع کردا اے (27) (اوہناں لوکوں نوں ہدایت دیندا اے) جیہڑے ایمان

بِذِكْرِ اللّٰهِ ۗ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ ﴿۲۸﴾ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

لیائے تے اوہناں دے دل اللہ دی یاد توں سکون پاندے نیں، سن لوو اللہ دی یاد توں ای دل چین پاندے نیں (28) اوہ لوک جیہڑے ایمان لیائے تے چنگے عمل

الصّٰلِحٰتِ طُوْبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿۲۹﴾ كَذٰلِكَ اَرْسَلْنٰكَ فِيْٓ اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ

کیتے اوہناں لئی خشی تے چنگا انجام اے (29) ایسے طراں اسیں تہانوں ایس امت وچ گھلیا جیہدے توں پہلے

مِنْ قَبْلِهَآ اُمَمٌ لِّتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ الَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُوْنَ بِالرَّحْمٰنِ ۚ

کئی اُمتاں لنگھ گئیاں نیں تاں کہ تُسیں ایہناں نوں پڑھ کے سناؤ جیہڑی اسیں تہاڈے ول وحی گھلی اے حالاں اوہ رحمٰن دے منکر ہو رے نیں②

قُلْ هُوَ رَبِّيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿۳۰﴾ وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا

تُسیں فرماؤ: میرا اوہ رب اے اوہدے توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں، میں اوسے تے بھروسہ کیتا تے اوسے ول میرا رجوع اے (30) تے جے کوئی ایہو جیا قرآن

حاشیہ ①... بندیاں دے رزق وچ وادھا تے تنگی دیاں بوہت ساریاں حکمتاں نیں تے اِک بوہت وڈی حکمت بندیاں دے ایمان دی حفاظت اے جویں کہ حدیثِ قدسی وچ اے: میرے بعض مومن بندے ایہو جئے نیں کہ جیہناں دے ایمان دی بھلائی مال دار ہون وچ اے، جے میں ایہناں نوں مالدار نہ کراں تے اوہ کفر وچ پے جان گے تے میرے بعض مومن بندے ایہو جئے نیں کہ ایہناں دے ایمان دی بھلائی مالدار نہ ہون وچ اے، جے میں ایہناں نوں مال دار کر دیواں تے اوہ کفر وچ پئے جان گے۔ (ابن عساکر، 96/7)

②... ایہہ آیت صلح حدیبیہ وچ نازل ہوئی جیہدا مختصر واقعہ ایہہ اے کہ سہیل بن عمرو جدوں صلح لئی آیا تے صلح نامہ لکھن تے اتفاق ہو گیا تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے حضرت علی کَرَّمَ اللّٰہُ وَجْہَہُ الْکَرِیْم نوں فرمایا: لکھو بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْم کافراں نیں ایہدے تے جھگڑا کیتا تے آکھیا تُسیں ساڈے دستور دے مطابق "بِاسْمِكَ اللّٰهُمَّ" لکھاؤ، ایہدے متعلق آیت وچ ارشاد ہندا اے کہ اوہ رحمن دے منکر ہو رے نیں۔

سُيِّرَتۡ بِهِ الۡجِبَالُ اَوۡ قُطِّعَتۡ بِهِ الۡاَرۡضُ اَوۡ كُلِّمَ بِهِ الۡمَوۡتٰى ؕ بَلۡ لِّلّٰهِ الۡاَمۡرُ

آوندا جیہدے توں پہاڑ ٹل جاندے یا زمین پاٹ جاندی یا مردیاں نال گلاں کیتیاں جاندیاں (جدوں وی ایہہ کافر نہ من دے) ① بلکہ سارے کم اللہ ای دے وس

جَمِيۡعًا ؕ اَفَلَمۡ يَايۡـَٔسِ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡۤا اَنۡ لَّوۡ يَشَآءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيۡعًا ؕ

وچ نیں تے کیہ مسلمان ایس گل توں نا امید نہ ہو گئے نیں کہ جے اللہ چاہندا تے سارے بندیاں نوں ہدایت دے دیندا

وَلَا يَزَالُ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا تُصِيۡبُهُمۡ بِمَا صَنَعُوۡا قَارِعَةٌ اَوۡ تَحُلُّ قَرِيۡبًا مِّنۡ

تے کافراں نوں اوہناں دے کماں دی وجہ توں ہمیشہ ہلا دین والی مصیبت پہنچدی رے گی یا تُسیں ایہناں دے گھراں دے کول

دَارِهِمۡ حَتّٰى يَاۡتِىَ وَعۡدُ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخۡلِفُ الۡمِيۡعَادَ ﴿۳۱﴾ وَلَقَدِ اسۡتُهۡزِئَ ع ۴ ۱۰

اُتریں گے ایتھوں تک کہ اللہ دا وعدہ آ جائے بے شک اللہ اپنے وعدے توں خلاف نئیں کردا ② (31) تے بے شک کہ تہاڈے توں

بِرُسُلٍ مِّنۡ قَبۡلِكَ فَاَمۡلَيۡتُ لِلَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا ثُمَّ اَخَذۡتُهُمۡ ۫ فَكَيۡفَ كَانَ

پہلے رسولاں دا مذاق اڈایا گیا ③ تے میں کافراں نوں ڈھل دِتی تے فیر میں اوہناں نوں پھڑ لیا تے میرا عذاب کیہو جیا

عِقَابِ ﴿۳۲﴾ اَفَمَنۡ هُوَ قَآئِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفۡسٍۢ بِمَا كَسَبَتۡ ؕ وَجَعَلُوۡا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ ؕ

سی ؟ (32) تے کیہ اوہ خدا جیہڑا ہر بندے تے اوہدے عملاں دی نگرانی رکھدا اے (اوہ بُتاں ورگا اے ؟ کدے وی نئیں) تے اوہ لوک اللہ دے شریک بنادے نیں۔

حاشیہ ① ... مکے دے کافراں حضور نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں آکھیا سی جے تُسیں ایہہ چاہو کہ اسیں تہاڈی نبوت منیے تے تہاڈی پیروی کریئے تے تُسیں قرآن شریف پڑھ کے ایہدی تاثیر توں مکہ مکرمہ دے پہاڑ اپنی جگہ توں ہٹا دیو، زمین پاڑ کے چشمہ جاری کر دیو تے قصی بن کلاب وغیرہ ساڈے مرے ہوئے پیو دادے نوں زندہ کر دیو۔ ایہدے جواب وچ ایہہ آیت نازل ہوئی تے دس دِتا گیا کہ ایہہ حیلے بہانے کرن والے کسے وی صورت وچ ایمان لیان والے نئیں۔ ② ... یعنی اے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، تُسیں حدیبیہ دے دن اوہناں دے گھراں دے کول اپنے لشکر دے نال اترو گے ایتھوں تک کہ اللہ پاک ولوں کامیابی تے مدد دا، حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایہناں دا دین غالب ہوون دا تے مکہ مکرمہ دی فتح دا وعدہ پورا ہو جاوے۔ ③ ... ایس آیت وچ عالماں تے تبلیغ کرن والیاں لئی درس اے کہ اللہ دے رستے وچ تکلیف برداشت کرنا انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دا طریقہ اے ایس لئی جے ایہناں نوں راہِ خدا وچ کسے قسم دی تکلیف تے پریشانی آ جاوے تے ایہناں نوں چاہیدا اے کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دے حالاں تے اوہناں دی سیرت نوں سامنے رکھدیاں ہویاں صبر تے تحمل دا مظاہرہ کرن اللہ پاک نے چاہیا تے ایہناں دیاں تکلیفاں چھیتی دور ہو جان گیاں۔

قُلۡ سَمُّوۡهُمۡ ؕ اَمۡ تُنَبِّـُٔوۡنَهٗ بِمَا لَا يَعۡلَمُ فِى الۡاَرۡضِ اَمۡ بِظَاهِرٍ مِّنَ الۡقَوۡلِ ؕ بَلۡ

تُسیں فرماؤ: تُسیں اوہناں دا ناں تے لوو (کہ اوہ کون نیں جیہڑے خدا دے شریک نیں) بلکہ تُسیں اللہ نوں اوہ گل دسدے او جیہنوں اوہ زمین وچ جان دا ای نئیں اے ①

زُيِّنَ لِلَّذِيۡنَ كَفَرُوا مَكۡرُهُمۡ وَصُدُّوۡا عَنِ السَّبِيۡلِ ؕ وَمَنۡ يُّضۡلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ

یا اُنج ای اک اُتلی گل بلکہ کافراں لئی ایہناں دا فریب سوہنا بنا دِتا گیا تے اوہناں نوں راہ توں روک دِتا گیا اے تے جیہنوں اللہ گمراہ کرے اوہنوں کوئی

مِنۡ هَادٍ ﴿۳۳﴾ لَهُمۡ عَذَابٌ فِى الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا وَلَعَذَابُ الۡاٰخِرَةِ اَشَقُّ ۚ وَمَا لَهُمۡ

وی ہدایت دین والا نئیں (33) ایہناں لئی دنیا دی زندگی وچ عذاب اے تے آخرت دا عذاب یقیناً زیادہ سخت اے تے ایہناں

مِّنَ اللّٰهِ مِنۡ وَّاقٍ ﴿۳۴﴾ مَثَلُ الۡجَنَّةِ الَّتِىۡ وُعِدَ الۡمُتَّقُوۡنَ ؕ تَجۡرِىۡ مِنۡ تَحۡتِهَا

نوں اللہ توں بچان والا کوئی نئیں (34) جیہڑی جنت دا پرہیز گاراں نال وعدہ کیتا گیا اے ایہدا حال ایہہ اے کہ ایہدے تھلے

الۡاَنۡهٰرُ ؕ اُكُلُهَا دَآئِمٌ وَّظِلُّهَا ؕ تِلۡكَ عُقۡبَى الَّذِيۡنَ اتَّقَوۡا ۖ وَّعُقۡبَى الۡكٰفِرِيۡنَ

نہراں وگدیاں پئیاں نیں، اوہدے پھل تے اوہدی چھاں ہمیشہ رہن والی اے۔ ایہہ پرہیز گاراں دی انجام اے تے کافراں دا انجام

النَّارُ ﴿۳۵﴾ وَالَّذِيۡنَ اٰتَيۡنٰهُمُ الۡكِتٰبَ يَفۡرَحُوۡنَ بِمَاۤ اُنۡزِلَ اِلَيۡكَ وَمِنَ

اگ اے (35) تے جیہناں نوں اسیں کتاب دِتی اوہ ایہدے تے خش نیں جیہڑا تہاڈے ول نازل کیتا گیا اے ② تے اوہناں گروہواں وچ

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ زمین وچ اللہ پاک دا کوئی شریک موجود نئیں، جے اوہدا کوئی شریک ہو سکدا تے اللہ پاک نوں اوہدا علم ضرور ہندا ایس لئی کہ اوہدے علم نے ہر چیز نوں گھیر یا ہویا اے تے جیہڑا اللہ پاک دے علم وچ نہ ہووے اوہ بالکل باطل اے ایس لئی اللہ پاک لئی شریک ہونا وی باطل تے غلط اے۔ ایس آیت وچ اللہ پاک دے علم دی نفی نئیں کیتی گئی بلکہ اللہ پاک دا شریک ہوون دی نفی کیتی گئی اے۔ ② ... بعض مفسرین دے نیڑے ایس آیت وچ "کتاب" توں مراد قرآنِ پاک تے "جیہناں نوں کتاب دِتی گئی" توں مراد صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُم نیں تے قرآن نازل ہون تے خش ہون توں مراد ایہہ اے کہ قرآن نازل ہون توں ہور حکم نازل ہندے نیں جیہدی وجہ توں ایہناں نوں خشی ہندی اے۔ بعض مفسرین فرماندے نیں کہ "کتاب" توں مراد تورات تے انجیل اے تے "جیہناں نوں کتاب دِتی گئی" توں مراد اوہ یہودی تے عیسائی نیں جیہناں نیں اسلام قبول کرن دا شرف حاصل کیتا تے قرآنِ پاک نازل ہون تے ایہہ ایس لئی خش ہندے نیں کہ ایہہ قرآنِ پاک تے ایمان لیائے تے اوہناں نیں ایہدی تصدیق کیتی۔

الۡاَحۡزَابِ مَنۡ يُّنۡكِرُ بَعۡضَهٗ ؕ قُلۡ اِنَّمَاۤ اُمِرۡتُ اَنۡ اَعۡبُدَ اللّٰهَ وَلَاۤ اُشۡرِكَ بِهٖ ؕ

کجھ اوہ نیں جیہڑے ایس قرآن دے بعض حصیاں دے منکر نیں۔ ① تُسیں فرماؤ: مینوں تے ایہی حکم اے کہ میں اللہ دی عبادت کراں تے اوہدا شریک نہ ٹھہراں،

اِلَيۡهِ اَدۡعُوۡا وَاِلَيۡهِ مَاٰبِ ﴿۳۶﴾ وَكَذٰلِكَ اَنۡزَلۡنٰهُ حُكۡمًا عَرَبِيًّا ؕ وَلَئِنِ اتَّبَعۡتَ

میں اوہدے ول ای بلانا واں تے اوسے ول ای مینوں پھرنا اے (36) تے ایسے طراں اسیں ایس قرآن نوں عربی فیصلے دی صورت وچ نازل کیتا تے اے

اَهۡوَآءَهُمۡ بَعۡدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الۡعِلۡمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنۡ وَّلِىٍّ وَّلَا وَاقٍ ﴿۳۷﴾ ع ۴ ۱۱

سنن والے! ② جے توں ایہناں دی خواہشاں تے چلیں گا ایس توں بعد کہ تیرے کول علم آ گیا اے تے اللہ دے اگے نہ تیرا کوئی حمایتی ہووے گا تے نہ کوئی بچان والا (37)

وَلَقَدۡ اَرۡسَلۡنَا رُسُلًا مِّنۡ قَبۡلِكَ وَجَعَلۡنَا لَهُمۡ اَزۡوَاجًا وَّذُرِّيَّةً ؕ وَمَا كَانَ

تے بے شک اسیں تہاڈے توں پہلے رسول گھلے تے اوہناں لئی بیویاں تے بچے بنائے تے کسے رسول دا کم

لِرَسُوۡلٍ اَنۡ يَّاۡتِىَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذۡنِ اللّٰهِ ؕ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿۳۸﴾ يَمۡحُوا اللّٰهُ

نئیں کہ اللہ دی اجازت توں بغیر کوئی نشانی لے آوے۔ ہر وعدے لئی اِک لکھی ہوئی (مدت) اے (38) اللہ جو چاہندا اے مٹا

مَا يَشَآءُ وَيُثۡبِتُ ۚۖ وَعِنۡدَهٗۤ اُمُّ الۡكِتٰبِ ﴿۳۹﴾ وَاِنۡ مَّا نُرِيَنَّكَ بَعۡضَ الَّذِىۡ

دیندا اے تے برقرار رکھدا اے تے اصل لکھیا ہویا اوہدے ای کول اے ③ (39) تے (اے حبیب!) جے اسیں تہانوں کوئی وعدہ وکھا دیئے جیہڑا اسیں ایہناں

نَعِدُهُمۡ اَوۡ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيۡكَ الۡبَلٰغُ وَعَلَيۡنَا الۡحِسَابُ ﴿۴۰﴾

نال کر رے آں یاں اسیں تہانوں پہلے ای وفات دے دیئے تے تہاڈے اُتے بہرحال تبلیغ کرنا لازم اے تے حساب لینا ساڈے ذمے اے (40)

حاشیہ ① ... بعض مفسرین دے نیڑے احزاب توں یہودیاں، عیسائیاں تے مشرکاں دے اوہ گروہ مراد نیں جیہڑے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی دشمنی وچ پئے ہوئے نیں تے اوہناں آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے چڑھائیاں کیتیاں نیں۔ بعض مفسرین فرماندے نیں کہ احزاب توں ایمان لیان والیاں توں علاوہ باقی دے یہودی، عیسائی تے اوہ سارے مشرک مراد نیں جیہڑے قرآن دے بعض حصیاں دا انکار کردے نیں۔ ② ... ایس آیت وچ بظاہر خطاب حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نال اے پر ایس توں مراد آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی امت اے۔ ③ ... اِک قول ایہہ اے کہ آیت وچ ذکر الفاظ اُمُّ الۡكِتٰبِ توں مراد اللہ پاک دا علم اے جو کہ ہمیشہ توں ای ہر چیز نوں گھیرے ہوئے اے۔ دوجا قول ایہہ اے کہ اُمُّ الۡكِتٰبِ توں لوحِ محفوظ مراد اے جیہدے وچ ساری کائنات تے عالم وچ ہون والے سارے حادثے واقعے تے ساریاں چیزاں لکھیاں ہویاں نیں تے ایہدے وچ کوئی تبدیلی نئیں ہندی۔

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ؕ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ

کیہ ایہہ کافر ویکھدے نئیں کہ اسیں ہر پاسیوں ایہناں دی زمین گھٹ کر رے آں ① تے اللہ حکم فرماندا اے، تے اوہدے حکم نوں کوئی پچھے

لِحُكْمِهٖ ؕ وَهُوَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۴۱﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ

کرن والا نئیں تے اوہ بڑی چھیتی حساب لے لیندا اے (41) تے ایہناں توں پہلے لوک توکھا کر چکے نیں تے ساریاں لکے فیصلیاں دا مالک تے

جَمِيْعًا ؕ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ؕ وَسَيَعْلَمُ الْكُفّٰرُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۴۲﴾

اللہ ای اے۔ اوہ جان دا اے جو کجھ کوئی جان عمل کمائے تے بڑی چھیتی کافر جان لین گے کہ آخرت دا چنگا انجام کیہدے لئی اے؟ ② (42)

وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَسْتَ مُرْسَلًا ؕ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا بَيْنِيْ وَ

تے کافر کہندے نیں: تُسیں رسول نئیں او۔ تُسیں فرماؤ: میرے تے تہاڈے وچکار اللہ گواہ کافی اے

بَيْنَكُمْ ۙ وَمَنْ عِنْدَهٗ عِلْمُ الْكِتٰبِ ﴿۴۳﴾ ع ۱۲-۲

تے ہرا وہ بندہ گواہ اے جیہدے کول کتاب دا علم اے ③ (43)

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دی اطاعت توں منہ موڑنا دنیا وچ وی بربادی لیاؤندا اے تے نافرماناں تے زمین اپنی کھلی ہون دے باوجود تنگ ہندی چلی جاندی اے۔ تاریخ گواہ اے کہ جدوں مسلمان اللہ پاک دی اطاعت تے فرماں برداری تے مضبوطی نال قائم ہوئے تے اللہ پاک نے ایہناں نوں زمین وچ غلبہ تے حکومت عطا کیتی تے جدوں مسلماناں نے ایس توں منہ موڑیا تے ایہناں دیاں آبادیاں ہر پاسیوں گھٹن لگ پیاں تے اسلامی سرزمین دی وسعت ہولی ہولی گھٹ ہون لگ گئی۔ افسوس! اج وی مسلمان اوسے روش تے چلدے تے اپنی پچھلی تاریخ توں عبرت پھڑن دی بجائے اوہنوں ای دوبارہ دہراندے نظر آرے نیں۔ ② ... ایس آیت وچ رسول اکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں تسلی دیندے ہوئے اللہ پاک نے ارشاد فرمایا کہ مکے دے مشرکاں توں پہلے گزری ہوئی اُمتاں دے کافر اپنے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے نال مقابلہ کر چکے نیں تے اوہناں مقابلیاں وچ ہر طرح دیاں چالاں چلیاں پر فیر وی نکام تے نامراد ہوئے ایس لئی کہ اصل فیصلے دا مالک تے اللہ پاک ای اے فیر اوہدی مرضی دے بغیر کسے دی کیہ چل سکدی اے تے جدوں حقیقت ایہہ اے تے مخلوق دا کیہ خطرہ۔ ③ ... اللہ پاک نے عالماں دی گواہی اپنے نال بیان فرمائی، ایس توں پتہ لگا کہ علم دی بڑی فضیلت تے اہمیت اے۔

۱۴ سُوْرَةُ اِبْرٰهِيْمَ مَكِّيَّةٌ ۷۲ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ آیات:52 رکوع:7

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

الٓرٰ ۚ كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۙ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ

الٓرٰ، ایہہ اِک کتاب اے جیہڑی اسیں تہاڈے ول نازل کیتی اے تاں کہ تُسیں لوکاں نوں اوہناں دے رب دے حکم توں ہنیریاں توں چانن ول، ① اوس اللہ

اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۙ① اللّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ

دے رستے ول کڈو جیہڑا عزت والا، ساریاں خوبیاں والا اے ② (1) اللہ جس دے قبضے وچ ہر اوہ چیز اے جیہڑی اسماناں وچ اے تے جیہڑی زمین وچ اے

وَوَيْلٌ لِّلْكٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيْدِ ۙ② الَّذِيْنَ يَسْتَحِبُّوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا

تے کافراں لئی اِک سخت عذاب دی خرابی اے (2) جیہڑے آخرت دی بجائے دنیا دی زندگی نوں

عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ؕ اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلٰلٍۢ

پسند کردے نیں تے اللہ دے رستے توں روک دے نیں تے اوہدے وچ ڈِنگا پن لبھدے نیں ③ اوہ دور دی گمراہی

بَعِيْدٍ ③ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ؕ فَيُضِلُّ

وچ نیں (3) تے اسیں ہر رسول اوہدی قوم دی زبان دے نال ای گھلیا تاں کہ اوہ ایہناں نوں کھل کے دس دیوے، فیر اللہ

حاشیہ ① ... امام فخر الدین رازی رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ فرماندے نیں (آیت وچ) ''ظُلُمَات'' نوں جمع تے ''نُوْر'' نوں واحد دے صیغہ توں ذکر فرمان وچ ایس طرف اشارہ اے کہ دینِ حق دی راہ اِک اے تے کفر تے گمراہی دے راہ بڑے نیں (تفسیر کبیر، ابراھیم، تحت الآیۃ : 1، 7/ 581)

② ... ایس آیت توں پتا لگا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اللہ پاک دے حکم توں لوکاں نوں کفر دے ہنیرے وچوں کڈھ کے ایمان دی روشنی وچ داخل کردے نیں، کوئی بندہ صرف قرآن توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے واسطے دے بغیر ہدایت نئیں پاسکدا۔ نورِ ہدایت دا ذریعہ صرف حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ذات مبارکہ اے۔ ③ ... دین وچ ڈِنگا پن لبھن دیاں دو صورتاں نیں، اِک ایہہ کہ لوکاں نوں سدھے راہ تے ٹُرن توں روک دینا۔ دوجی ایہہ کہ حق مذہب دے بارے وچ لوکاں دے دلاں وچ شک وشبہے پاؤن دی تے جِنا وی ہوسکے حیلیاں وغیرہ دا سہارا لے کے حق مذہب وچ برائیاں ظاہر کرن دی کوشش کرنا۔

اللّٰهُ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۴ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا

گمراہ کردا اے جیہنوں چاہندا اے تے راہ وکھاندا اے جیہنوں چاہندا اے تے اوہی عزت والا، حکمت والا اے (4) تے بے شک اسیں

مُوْسٰى بِاٰيٰتِنَآ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۙ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيّٰىمِ

موسیٰ نوں اپنیاں نشانیاں دے کے گھلیا کہ اپنی قوم نوں ہنیریاں توں چانن وچ لیاؤ① تے ایہناں نوں اللہ دے دن یاد

اللّٰهِ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ۝۵ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهِ

دواؤ،② بے شک ایہدے وچ ہر وڈے صبر کرن والے، شکر کرن والے لئی نشانیاں نیں (5) تے جدوں موسیٰ نے اپنی قوم نوں فرمایا:

اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰىكُمْ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْٓءَ

اپنے اُتے اللہ دا احسان یاد کرو جدوں اوہنے تہانوں فرعونیاں توں نجات دِتی جیہڑے تہانوں بھیڑی سزا

الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُوْنَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَآءَكُمْ ؕ وَفِيْ ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِّنْ ع ۱۳

دیندے سن تے تہاڈے پتراں نوں ذبح کردے تے تہاڈیاں دھیاں نوں زندہ رکھدے سن تے ایہدے وچ تہاڈے رب ولوں وڈی ازمائش

رَّبِّكُمْ عَظِيْمٌ ۝۶ وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيْدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ

سی (6) تے یاد کرو جدوں تہاڈے رب نے اعلان فرمادِتا کہ جے تُسیں میرا شکر ادا کرو گے تے میں تہانوں ہور زیادہ عطا کراں گا تے جے تُسیں ناشکری کرو گے

اِنَّ عَذَابِيْ لَشَدِيْدٌ ۝۷ وَقَالَ مُوْسٰٓى اِنْ تَكْفُرُوْٓا اَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا ۙ

تے میرا عذاب سخت اے (7) تے موسیٰ نے فرمایا: (اے لوکو!) جے تُسیں تے زمین وچ جیہنے لوک نیں سارے ناشکرے ہو جاون

حاشیہ ① ... ہنیریاں وچوں کڈھنا اللہ پاک دا کم اے پر ایتھے آیت وچ ایہدی نسبت حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ول کیتی گئی اے۔ ایہہ نسبت مجازی اے یعنی حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ایہدا ذریعہ تے وسیلہ نیں تے ایہدے توں پتا لگا مخلوق ول مجازی نسبت ٹھیک اے تے ایہدے وچ کسے طراں وی شرک دی کوئی صورت نئیں اے۔ ② ... اللہ پاک دے دِناں توں متعلق مفسرین دے وکھرے وکھرے قول نیں، ایہناں وچوں اِک قول ایہہ اے کہ ایہناں دِناں توں اللہ پاک دیاں نعمتاں مراد نیں۔ ایہی قول زیادہ مضبوط اے کہ اگلی آیت وچ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنے عمل توں ایسے نوں ای واضح فرمایا اے۔ ایسے توں مسلماناں دا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ولادت مبارکہ دا جشن منانا وی ثابت ہندا اے کہ ''اَیَّامُ اللّٰہ'' وچ سب توں وڈی نعمت دا دن حضور دی ولادت دا دن اے، ایس لئی اوہدی یاد قائم کرنا وی ایس آیت دے حکم وچ داخل اے۔

فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ حَمِيْدٌ ۝٨ اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوْحٍ وَّعَادٍ وَّ مع

تے بے شک اللہ نوں کوئی پروا نئیں، خوبیاں والا اے (8) کیہ تہاڈے کول ایہناں دیاں خبراں نہ آئیاں ① جیہڑے تہاڈے توں پہلے سن (یعنی) نوح دی قوم تے عاد تے

ثَمُوْدَ ۛ وَالَّذِيْنَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُ ؕ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ

ثمود تے جیہڑے ایہناں توں بعد ہوئے جیہناں نوں اللہ ای جاندا اے ② ایہناں دے کول ایہناں دے رسول روشن دلیلاں لے کے تشریف لیائے

بِالْبَيِّنٰتِ فَرَدُّوْٓا اَيْدِيَهُمْ فِيْٓ اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوْٓا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ وَ ع

تے اوہ اپنے ہتھ اپنے منہ ول لے گئے تے آکھن لگے: اسیں ایہدے نال کفر کرنے آں جیہدے نال تہانوں گھلیا گیا اے تے

اِنَّا لَفِيْ شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُوْنَنَآ اِلَيْهِ مُرِيْبٍ ۝٩ قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ

بے شک جیہڑے راہ ول تسیں سانوں بلا رے او اوہدے ول اسیں توکھے وچ پان والے شک وچ آں (9) ایہناں دے رسولاں نیں فرمایا: کیہ اوس اللہ

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ يَدْعُوْكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ

دے بارے شک اے جیہڑا اسماناں تے زمین دا بنان والا اے۔ اوہ تہانوں بُلاندا اے تاں کہ تہاڈے گناہاں نوں بخش دے تے اک متھے گئے ویلے تک

مُّسَمًّى ؕ قَالُوْٓا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ؕ تُرِيْدُوْنَ اَنْ تَصُدُّوْنَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ

تہانوں مہلت دیوے۔ اوہناں آکھیا: تُسیں تے ساڈے ورگے بندے او، ③ تُسیں چاہندے او کہ سانوں ایہناں توں روک دیو و جیہناں دی ساڈے پیو دادا عبادت

اٰبَآؤُنَا فَاْتُوْنَا بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۝١٠ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَّحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ

کردے رے نیں تے تُسیں کوئی واضح دلیل لے کے آؤ ④ (10) ایہناں دے رسولاں نیں ایہناں نوں فرمایا: اسیں تہاڈے ورگے ای انسان آں

حاشیہ ① ... ایس آیت توں مقصد ایہہ اے کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم پچھلیاں قوماں دی ہلاکت تے بربادی دے واقعیاں توں اپنی اُمت نوں ڈراں تاں کہ ایہہ عبرت حاصل کرن۔ ② ... نوح دی قوم، عاد تے ثمود دے بعد کجھ اُمتاں ایہو جئیاں گزریاں نیں جیہناں دی گنتی اللہ پاک ای جان دا اے ایس لئی کہ اوہدے علم نے ہر چیز نوں گھیر یا ہویا اے۔ سانوں اوہناں دے بارے اصل وچ کوئی خبر نئیں پہنچی۔ ③ ... ایتھے پچھلیاں قوماں دے کافراں دے عملاں دا طریقہ بیان ہویا کہ اوہ اللہ پاک دے رسولاں نوں اپنے ورگا انسان آکھیا کردے سن، قرآن مجید وچ ای دوجے مقام تے مکے دے کافراں دا حضور اکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اپنے ورگا انسان کہنا وی بیان کیتا گیا اے۔ ایس توں پتا لگا کہ انبیاء تے رسول عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں اپنے ورگا بشر کہنا کافراں دی عادت تے طریقہ اے۔ ④ ... قوماں دا ایہہ کلام دشمنی تے بغاوت دی وجہ توں سی تے باوجود ایہہ کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نشانیاں لیا چکے سن، معجزے وِکھا چکے سن فیر وی اوہناں نیں نویں دلیل منگی تے وکھائے گئے معجزیاں نوں جھوٹھا آکھ دِتا۔

وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ وَمَا كَانَ لَنَآ اَنْ نَّاْتِيَكُمْ بِسُلْطٰنٍ

پر اللہ اپنے بندیاں وچوں جیہدے تے چاہندا اے احسان فرماندا اے تے سانوں کوئی حق نئیں کہ اللہ دے حکم توں بغیر کوئی دلیل

اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۱﴾ وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى

تہاڈے کول لے آیئے تے مسلماناں نوں اللہ تے ای بھروسہ کرنا چاہیدا اے (11) تے سانوں کیہ اے اسیں اللہ تے بھروسہ نہ کریئے

اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنَا سُبُلَنَا ؕ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَآ اٰذَيْتُمُوْنَا ؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ع ۲

حالاں اوہنے تے سانوں ساڈہ راہواں وکھائیاں نیں تے تُسیں جو سانوں ستا رے او اسیں ضرور ایہدے تے صبر کراں گے تے بھروسہ کرن والیاں

الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ اَرْضِنَآ اَوْ

نوں اللہ تے ای بھروسہ کرنا چاہیدا اے (12) تے کافراں نیں اپنے رسولاں نوں آکھیا: اسیں ضرور تہانوں اپنی سرزمین توں کڈھ دیاں گے

لَتَعُوْدُنَّ فِيْ مِلَّتِنَا ؕ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۳﴾ۙ وَ

یا تُسیں ساڈے دین وچ آ جاؤ تے ایہناں رسولاں ول ایہناں دے رب نے وحی گھلی کہ اسیں ضرور ظالماں نوں مار دیاں گے (13) تے

لَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ؕ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِيْ وَخَافَ وَعِيْدِ ﴿۱۴﴾

ضرور اسیں ایہناں توں بعد تہانوں زمین وچ حکومت دیاں گے۔ ایہہ اوہدے لئی اے جیہڑا میرے حضور کھلون توں ڈرے تے میری وعید توں ڈردا روے (14)

وَاسْتَفْتَحُوْا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿۱۵﴾ۙ مِّنْ وَّرَآئِهٖ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَّآءٍ

تے اوہناں نیں فیصلہ منگیا تے ہر اِک باغی ضد کرن والا نکام ہو گیا① (15) دوزخ اوہدے پچھے اے تے اوہنوں پیپ دا پانی پیایا جاوے

صَدِيْدٍ ﴿۱۶﴾ۙ يَّتَجَرَّعُهٗ وَلَا يَكَادُ يُسِيْغُهٗ وَيَاْتِيْهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ

گا (16) بڑی مشکل نال اوہدے تھوڑے تھوڑے گُھٹ لوے گا تے اِنج لگے گا نئیں کہ اوہنوں گلے توں تھلے اُتار لوے تے اوہنوں ہر پاسیوں موت آوے گی

حاشیہ ① ... ایس آیت دا اِک معنی ایہہ اے کہ جدوں انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں اپنیاں قوماں دے ایمان قبول کر لین دی امید نہ رہی تے اوہناں نیں اللہ پاک توں اپنی قوم دے خلاف مدد منگی تے اللہ پاک توں ایہناں تے عذاب نازل کرن دی دعا کیتی۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ کافراں نیں ایہہ خیال کر دیاں ہوئیاں اپنے تے رسولاں دے وچکار اللہ پاک توں فیصلہ منگیا کہ اوہ حق تے نیں تے انبیاء عَلَیْہِمُ السَّلَام حق تے نئیں۔

وَّمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ؕ وَمِنْ وَّرَآئِهٖ عَذَابٌ غَلِيْظٌ ﴿١٧﴾ مَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ

تے اوہ مرے گا نئیں تے ایہدے پچھے اِک ہور سخت عذاب ہووے گا (17) اپنے رب دا انکار کرن والیاں دے

اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادِ ِۨاشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيْحُ فِيْ يَوْمٍ عَاصِفٍ ؕ لَا يَقْدِرُوْنَ مِمَّا

عمل سواہ دے وانگوں ہوون گے جیہدے تے ہنیری دے دن وچ تیز طوفان آ جاوے تے اوہ اپنیاں کمائیاں وچوں کسے شے تے وی قادر

كَسَبُوْا عَلٰى شَيْءٍ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿١٨﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

نہ رہے۔ ایہی دور دی گمراہی اے① (18) کیہ تُسیں نئیں ویکھیا کہ اللہ نے اسمان تے زمین

وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ؕ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ﴿١٩﴾ وَّمَا ذٰلِكَ عَلَى

حق دے نال بنائے۔ اوہ جے چاہوے تے اے لوکو! تہانوں لے جاوے تے اِک نویں مخلوق لے آوے (19) تے ایہہ اللہ تے

اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ﴿٢٠﴾ وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ جَمِيْعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُنَّا

کوئی مشکل نئیں② (20) تے سارے اللہ دے حضور اعلانیہ حاضر ہون گے تے جیہڑے ماڑے سن وڈیاں لوکاں نوں آکھن گے: اسیں

لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ؕ قَالُوْا لَوْ هَدٰىنَا

تہاڈے تابع ساں تے کیہ تُسیں اللہ دے عذاب وچوں کجھ ساڈے توں دور نئیں کر سکدے او۔③ اوہ آکھن گے: جے اللہ سانوں ہدایت دیندا تے اسیں تہانوں وی

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ کافراں دے عملاں دی جیہڑی مثال کیتی گئی اے اوہدا خلاصہ ایہہ اے کہ جویں تیز ہنیری سواہ نوں اڑا کے لے جاندی اے تے اوس سواہ دے ذرے اِنج کھلر جاندے نیں کہ ایہناں دا کوئی اثر، نشان تے خبر باقی نئیں رہندی ایسے طراں کافراں دے سارے عملاں نوں اوہناں دے کفر نے باطل کر دِتا تے اوہناں دے عملاں نوں ایس طراں ضائع کر دِتا کہ اوہناں دی کوئی خبر تے نشان باقی نہ ریا۔ ایس توں پتا لگا کہ آخرت وچ اوہی نیک عمل فیدہ دین گے جیہڑے ایمان لیان توں بعد کیتے گئے ہون گے تے جیہڑے نیک عمل کفر دی حالت وچ کیتے گئے ہون گے تے نیک عمل کرن والا کفر دی حالت وچ ای مر گیا ہووے گا تے اوہنوں ایہناں نیک عملاں دا آخرت وچ کوئی فائدہ نئیں ہووے گا۔ ② ...یعنی جیہڑا اسماناں تے زیناں نوں حق دے نال پیدا کرن تے قادر اے اوہ اِک قوم نوں فنا کر دین توں بعد نویں مخلوق پیدا کر دین تے ایس توں بوہتا قادر اے ایس لئی کہ جیہڑا کسے سخت تے مشکل چیز نوں پیدا کرن تے قادر ہووے اوہ سوکھیاں تے آسان چیزاں پیدا کرن تے بوہتا قادر ہووے گا تے ایہہ ظاہری سمجھان دے اعتبار توں کلام اے ورنہ اللہ پاک لئی شروع تے دوہرا ناسب اِکو جیا اے۔ ③ ...ماڑے لوکاں دا ایہہ کلام ڈانٹ تے دشمنی دے طور تے ہووے گا کہ دنیا وچ تُسیں سانوں گمراہ کیتا سی تے حق دے رستے توں روکیتا سی تے ودھ ودھ کے گلاں کر دے سی ہن تہاڈے اوہ دعوے کتھے گئے ہن ایس عذاب وچوں تھوڑا جیا تے ٹال دیو۔

ع ١٥ ٣

اللّٰهُ لَهَدٰىنٰكُمْ ؕ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيْصٍ ﴿٢١﴾ وَقَالَ

ہدایت دے دیندے۔ (ہن) ساڈے لئی اِکو جئیا اے بے قراری دا اظہار کریئے یا صبر کریئے۔ ساڈے لئی کوئی پناہ لین والی جگہ نئیں (21) جدوں

الشَّيْطٰنُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ

فیصلہ ہو جاوے گا تے شیطان آکھے گا: بے شک اللہ نے تہاڈے نال سچا وعدہ کیتا سی میں جیہڑا تہاڈے نال وعدہ کیتا سی

فَاَخْلَفْتُكُمْ ؕ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ

اوہ میں تہاڈے نال جھوٹھا کیتا تے مینوں تہاڈے تے کوئی زبردستی نئیں سی پر ایہی کہ میں تہانوں بلایا تے تُسیں میری من لئی

فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ مَآ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ ؕ اِنِّيْ

تے ہن مینوں لعن طعن نہ کرو تُسیں اپنے آپ نوں لعن طعن کرو۔ نہ میں تہاڈی فریاد نوں پہنچ سکنا آں تے نہ ای تُسیں میری فریاد نوں پہنچن والے او۔

كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ؕ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٢﴾ وَ

اوہ جو پہلے تُسیں مینوں (اللہ دا) شریک بنا لیا سی تے میں اوس شرک توں سخت اوازار آں۔ بے شک ظالماں لئی درد دین والا عذاب اے (22) تے

اُدْخِلَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ

اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے چنگے کم کیتے اوہ جنّاں وچ داخل کیتے جان گے جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں پئیاں نیں،

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ؕ تَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلٰمٌ ﴿٢٣﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ

اپنے رب دے حکم توں ہمیشہ ایہناں وچ رہن گے، اوتھے اوہناں دی ملاقات دعا، سلام اے① (23) کیہ تُسیں نئیں ویکھیا کہ اللہ

مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَّفَرْعُهَا فِي السَّمَآءِ ﴿٢٤﴾

نے کلمہ پاک دی کیسی مثال بیان فرمائی اے② جویں اِک ستھرا درخت ہووے جیہدی جڑھ قائم ہووے تے اوہدیاں ٹہنیاں اسمان وچ ہون (24)

حاشیہ ① ... جنت وچ سلام دا مطلب ایہہ اے کہ اوہ دنیا دیاں آفتاں، حسرتاں یاد دنیا دیاں بیماریاں، درداں، غماں تے پریشانیاں توں سلامت ہو گئے۔ ② ... ایس آیت تے ایس توں بعد والی آیت وچ اللہ پاک نے مومناں دی اِک مثال بیان فرمائی جیہدا خلاصہ ایہہ اے کہ جس طراں کھجور دے درخت دیاں جڑاں زمین دی گہرائی دے وچ ہندیاں نیں تے اوہدیاں شاخاں اسمان وچ کھلریاں ہندیاں نیں تے اوہ اللہ پاک دے حکم توں ہر ویلے پھل دیندا اے، اِنج ای ایمان دا کلمہ اے کہ اوہدی جڑ مومن دے دل دی زمین وچ ثابت تے پکی ہندی اے تے اوہدیاں ٹہنیاں یعنی عمل اسمان وچ پہنچدے نیں تے ایہدے پھل یعنی برکت تے ثواب ہر وقت ملدے رہندے نیں۔

تُؤْتِيْٓ اُكُلَهَا كُلَّ حِيْنٍۭ بِاِذْنِ رَبِّهَا ؕ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ

ہر ویلے اپنے رب دے حکم نال پھل دیندا اے تے اللہ لوکاں لئی مثالاں بیان فرماندا اے تاں کہ اوہ

يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۲۵﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيْثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيْثَةِ ِۨاجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ

سمجھن (25) تے گندی گل دی مثال اوس گندے درخت دی طراں اے جیہڑا زمین دے اُتوں کٹ دِتا گیا

الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿۲۶﴾ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي

تے ہن اوہنوں کوئی قرار نئیں① (26) اللہ ایمان والیاں نوں حق گل تے دنیا دی زندگی وچ

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِيْنَ ۙ۬ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ﴿۲۷﴾ ع ۴ ۶ ۱۶

تے آخرت وچ ثابت رکھدا اے② تے اللہ ظالماں نوں گمراہ کردا اے تے اللہ جو چاہندا اے کردا اے (27)

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ بَدَّلُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَّاَحَلُّوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴿۲۸﴾

کیہ تُسیں نئیں ویکھیا جیہناں نیں اللہ دی نعمت نوں ناشکری توں بدل دِتا③ تے اپنی قوم نوں تباہی دے گھر وچ اُتار دِتا (28)

جَهَنَّمَ ۚ يَصْلَوْنَهَا ؕ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿۲۹﴾ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِّيُضِلُّوْا عَنْ

جیہڑا دوزخ اے اوہدے وچ داخل ہون گے تے اوہ کیہ ای ٹھہرن لئی بھیڑی جگہ اے (29) تے اوہناں نیں اللہ لئی برابر والے قرار دِتے تاں کہ

سَبِيْلِهٖ ؕ قُلْ تَمَتَّعُوْا فَاِنَّ مَصِيْرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿۳۰﴾ قُلْ لِّعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

اوہدی راہ توں بھٹکا دین، تُسیں فرماؤ: فیدہ چک لو فیر بے شک تہانوں اگ ول واپس جانا اے (30) میرے ایہناں بندیاں نوں فرماؤ: جیہڑے ایمان لیائے

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ کافراں دی اِک مثال بیان کیتی گئی اے جیہدا خلاصہ ایہہ اے کہ گندی گل یعنی کفریہ کلام دی مثال اندرائن ورگے کوڑے مزے تے بھیڑی بو والے پھل دے درخت وانگوں اے جیہڑا زمین دے اُتوں کٹ دِتا گیا ہووے تے ہن اوہنوں کوئی قرار نئیں ایس لئی کہ ایہدیاں جڑاں زمین وچ ثابت تے پکیاں نئیں تے نہ ای اوہدیاں ٹہنیاں اُچیاں ہندیاں نیں، ایہی حال کفریہ کلام دا اے کہ ایہدی کوئی اصل ثابت نئیں تے اوہ کوئی دلیل تے حجت نئیں رکھدا جس توں اوہ پکا ہو جاوے تے نہ اوہدے وچ کوئی خیر و برکت اے کہ اوہ قبولیت دی اُچائی تے پہنچ سکے۔ ② ... ایتھے حق گل توں مراد ایمان دا کلمہ اے۔ ③ ... بخاری شریف دی حدیث وچ اے کہ جیہناں لوکاں نیں اللہ پاک دی نعمت نوں ناشکری توں بدل دِتا اوہناں توں مراد مکے دے کافر نیں تے اوہ نعمت جیہدی اوہناں شکر گزاری نہ کیتی اوہ اللہ پاک دے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں۔(بخاری، 3/ 11، الحدیث:3977)

يُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ

کہ نماز قائم رکھن تے ساڈے دِتے ہوئے وچوں کجھ ساڈے راہ وچ لُک کے تے اعلانیہ خرچ کرن اوس دن دے آون توں پہلے

لَّا بَيْعٌ فِيْهِ وَلَا خِلٰلٌ ﴿٣١﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ

جیہدے وچ نہ کوئی تجارت ہووے گی نہ یارانا① (31) اللہ ای اے② جیہنے اسمان تے زمین بنائے تے

مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ

اسمان توں پانی اتاریا تے ایہدے نال تہاڈے کھان لئی کجھ پھل کڈھے تے کشتیاں نوں تیہاڈے قابو

لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهٰرَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ

وچ کر دِتا تاں کہ اوہدے حکم توں دریا وچ چلے تے دریا تہاڈے قابو وچ دے دِتے (32) تے تہاڈے لئی سورج تے چن نوں

وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَاٰتٰىكُمْ مِّنْ كُلِّ مَا

کم تے لا دِتا جیہڑے برابر چل رے نیں تے تہاڈے لئی رات تے دن نوں تابع کر دِتا (33) تے اوہنے تہانوں اوہ وی بوہت کجھ دے دِتا

سَاَلْتُمُوْهُ ۭ وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا ۭ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ

جیہڑا تُسیں اوہدے توں منگیا③ تے جے تُسیں اللہ دیاں نعمتاں نوں گنو تے ایہناں نوں گن نہ سکو گے، بے شک انسان بڑا ظالم

حاشیہ ① ... ایس آیت دے وچ قیامت دے دن نفسانی تے طبعی دوستی باقی نئیں رہوے گی تے ایمانی دوستی جیہڑی اللہ پاک دی محبت دی وجہ توں ہووے گی اوہ باقی روے گی۔ ② ... ایس آیت تے ایس توں بعد والی آیت وچ اللہ پاک دے موجود ہون تے اوہدے علم تے قدرت دے کمال اُتے دلیل دین والیاں دس دلیلاں بیان ہویاں۔(1) اسماناں نوں پیدا کرنا۔(2) زمین نوں پیدا کرنا۔(3) اسمان توں پانی اتار کے ایہدے ذریعے لوکاں دے کھان لئی کجھ پھل کڈنا۔(4) کشتیاں نوں لوکاں دے وس وچ کرناتاں کہ اوہ اللہ دے حکم نال دریا وچ چلن۔(5) دریا لوکاں دے قابو وچ دے دینا۔(6)،(7) سورج تے چن نوں لوکاں لئی کم تے لا دینا جیہڑے برابر چل رے نیں۔(8)،(9) لوکاں لئی رات تے دن نوں قبضے وچ کر دینا۔(10) لوکاں نوں بوہت کجھ مونہوں منگیاں چیزاں دے دینا۔ ③ ... مفسرین نیں آیت دے ایس حصے دے وکھرے وکھرے معنے بیان فرمائے نیں۔ ایہناں وچوں تِن ایہہ نیں۔(1) تُسیں جو کجھ اللہ پاک توں منگیا اوہدے وچوں کجھ اللہ پاک نے اپنی مرضی تے حکمت دے مطابق عطا فرمادِتا۔(2) اللہ پاک نے انسان نوں ہر اوہ چیز عطا کر دِتی جیہدی اوہنوں حاجت تے ضرورت سی، بھاویں اوہنے منگیا ہووے یا نہ منگیا ہووے۔(3) تہانوں ہر اوہ چیز عطا کر دِتی جیہدی تہانوں لوڑ سی تے تُسیں اوہدے لئی زبانِ حال نال سوال کیتا سی۔

كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَّاجْنُبْنِيْ وَ ع ٥ ١٧

ناشکرا اے (34) تے یاد کرو جدوں ابراہیم نے عرض کیتی: اے میرے رب! ایس شہر نوں امن والا بنا دے تے مینوں تے میرے پتراں

بَنِيَّ اَنْ نَّعْبُدَ الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ ۚ

نوں بُتاں دی عبادت کرن توں بچائی رکھ① (35) اے میرے رب! بے شک بُتاں نیں بوہت سارے لوکاں نوں گمراہ کر دِتا

فَمَنْ تَبِعَنِيْ فَاِنَّهٗ مِنِّيْ ۚ وَمَنْ عَصَانِيْ فَاِنَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٣٦﴾ رَبَّنَآ

تے جیہڑا میرے پچھے چلے تے بے شک اوہ میرا اے تے جیہڑا میری نافرمانی کرے تے بے شک توں بخشن والا مہربان ایں (36) اے ساڈے رب!

اِنِّيْٓ اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِيْ بِوَادٍ غَيْرِ ذِيْ زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ ۙ

میں اپنی کجھ اولاد نوں تیرے عزت والے گھر دے کول اِک ایہو جئی وادی وچ ٹھہرایا اے جیہدے وچ کھیتی نئیں ہندی۔

رَبَّنَا لِيُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِيْٓ اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ

اے ساڈے رب! تاکہ اوہ نماز قائم رکھن تے لوکاں دے دل ایہناں ول کر دے تے ایہناں نوں پھلاں توں

مِّنَ الثَّمَرٰتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُوْنَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِيْ وَمَا نُعْلِنُ ؕ

رزق عطا فرما تاں کہ اوہ شکر گزار ہو جان② (37) اے میرے رب! توں جان دا ایں جو اسیں لُکانے آں جو ظاہر کرنے آں

حاشیہ ① ... انبیاء عَلَیْہِمُ السَّلَام بت پرستی تے سارے گناہواں توں معصوم نیں حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دا ایہہ دعا کرنا اللہ پاک دی بارگاہ وچ عاجزی تے محتاجی دے اظہار لئی اے کہ باوجود ایہہ کہ توں کرم توں معصوم کیتا پر اسیں تیرے فضل تے رحمت ول محتاجی والا ہتھ ودھانے آں۔ ② ... حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دا حضرت ہاجرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا تے حضرت اسماعیل عَلَیْہِ السَّلَام نوں حرم دی زمین وچ چھڈن والا قصہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام دے اگ وچ پاؤن دے بعد ہویا، اگ دے قصے وچ آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے دعا نئیں فرمائی سی تے ایس قصے وچ دعاوی تے عاجزی دا اظہار کیتا۔ اللہ پاک دی کارسازی تے پکا یقین کر کے دعا نہ کرنا وی توکل تے بہتر اے پر دعا دا مقام ایس توں وی افضل اے تے حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دا ایس دوسرے قصے وچ دعا فرمانا افضل کم نوں اپنانا اے۔

وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ

تے اللہ اُتے زمین تے اسماناں وچ کوئی وی چیز لکی ہوئی نئیں (38) ساریاں تعریفاں اوس اللہ

الَّذِيْ وَهَبَ لِيْ عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ ؕ اِنَّ رَبِّيْ لَسَمِيْعُ الدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾

لئی نیں جیہنے مینوں بڑھاپے وچ اسماعیل تے اسحٰق دِتے۔ بے شک میرا رب دعا سنن والا اے① (39)

رَبِّ اجْعَلْنِيْ مُقِيْمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ ۖ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا

اے میرے رب! مینوں تے کجھ میری اولاد نوں نماز قائم کرن والا رکھ، اے ساڈے رب! میری دعا قبول فرما (40) اے ساڈے رب!

اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ يَوْمَ يَقُوْمُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ ع ٦ ١٨

مینوں تے میرے ماں پیو نوں تے سارے مسلماناں نوں بخش دے جس دن حساب قائم ہووے گا② (41) تے (اے سنن والے!) کدی وی اللہ نوں ایہناں کماں توں

غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظّٰلِمُوْنَ ؕ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيْهِ

بے خبر نہ سمجھنا جیہڑے ظلم کر رہے نیں۔ اللہ ایہناں نوں صرف اِک ایہو جئے دن لئی ڈِھل دے ریا اے جیہدے وچ اکھاں کُھلیاں دیاں کُھلیاں

الْاَبْصَارُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِيْنَ مُقْنِعِيْ رُءُوْسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۚ وَ

رہ جان گئیاں (42) لوگ اتھے واہ اپنے سراں نوں چُک کے دوڑدے جا رہے ہون گے، ایہناں دی پلک وی ایہناں ول واپس نئیں آ رہی ہووے گی تے

اَفْـِٕدَتُهُمْ هَوَآءٌ ﴿٤٣﴾ وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَاْتِيْهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ

ایہناں دے دل خالی ہون گے (43) تے ایہناں لوکاں نوں اوس دن توں ڈراؤ جدوں ایہناں تے عذاب آوے گا تے ظالم آکھن گے: اے ساڈے رب!

حاشیہ ① ... حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے اِک ہور پُتر دی دعا کیتی سی جیہڑی اللہ پاک نے قبول فرمائی تے آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے اوہدا شکر ادا کر دیاں ہویاں اللہ پاک دی بارگاہ وچ ایہہ کلمے عرض کیتے۔ ② ... علماء فرماندے نیں کہ ایس آیت وچ ماں پیو توں حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے سگے والدین مراد نیں تے اوہ دونویں مومن سن ایس لئی حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے ایہناں لئی دعا فرمائی۔

ظَلَمُوْٓا رَبَّنَآ اَخِّرْنَآ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ ۙ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ؕ اَوَ

تھوڑی دیر تک سانوں مہلت دے دے تاں کہ اسیں تیری دعوت قبول کر لیئے تے رسولاں دی غلامی کر لیئے۔ (آکھیا جاوے گا، اے کافرو!) تے کیہ

لَمْ تَكُوْنُوْٓا اَقْسَمْتُمْ مِّنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِّنْ زَوَالٍ ﴿۴۴﴾ وَّسَكَنْتُمْ فِيْ مَسٰكِنِ الَّذِيْنَ

تُسیں پہلے قسم نہ کھا چکے سو کہ تہانوں (تے دنیا توں) ہٹنا ای نئیں (44) تے تُسیں ایہناں دے گھراں وچ رے جیہناں نیں

ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ ﴿۴۵﴾ وَقَدْ

اپنیاں جاناں تے ظلم کیتا سی تے تہاڈے لئی بالکل واضح ہوگیا سی کہ اسیں ایہناں نال کیہ سلوک کیتا تے اسیں تہاڈے لئی مثالاں بیان کیتیاں (45) تے

مَكَرُوْا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ ؕ وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُوْلَ مِنْهُ

بے شک اوہناں نیں اپنی سازش کیتی ① تے اوہناں دی سازش اللہ دے قابو وچ سی تے ایہناں دی سازش کوئی ایہو جئی نئیں سی کہ ایہدے

الْجِبَالُ ﴿۴۶﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهٖ رُسُلَهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ

نال پہاڑ ٹل جان ② (46) تے تُسیں کدے وی ایہہ خیال نہ کرنا کہ اللہ اپنے رسولاں نال وعدہ خلافی کرے گا۔ بے شک اللہ غالب بدلہ

ذُو انْتِقَامٍ ﴿۴۷﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوٰتُ وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ

لین والا اے (47) یاد کرو جیہڑے دن ③ زمین توں دوسری زمین نال تے اسماناں نوں بدل دِتا جاوے گا ④ تے سارے لوکیں اِک اللہ دے حضور

حاشیہ ① ... مفسرین دے اِک قول دے مطابق ایتھے سازش توں مراد مکے دے کافراں دا حضور نبی پاک نوں شہید کرن، یا قید کرن، یا مکہ مکرمہ وچوں کڈھ دین دا ارادہ اے۔ ② ... ایس آیت دے کلام دا خلاصہ ایہہ اے کہ اللہ پاک دیاں آیتاں تے نبی پاک دی شریعت دے حکم جیہڑے اپنی قوت تے پختگی وچ مضبوط پہاڑاں ورگے نیں تے ناممکن اے کہ کافراں دے مکر تے اوہناں دیاں حیلہ انگیزیاں توں اوہ اپنی جگہ توں ٹل سکن۔ ③ ... ایس دن توں قیامت دا دن مراد اے۔ ④ ... زمین تے آسمان دی تبدیلی بارے مفسرین دے دو قول نیں: اِک ایہہ کہ اوہناں دیاں صفتاں بدل دِتیاں جان گئیاں۔ دوجا قول ایہہ اے کہ اسمان و زمین دی ذات ای بدل دِتی جاوے گی۔ ایہہ دونویں قول بھاویں بظاہر اک دوجے دے مخالف معلوم ہندے نیں پر ایہناں وچوں ہر اِک اپنی جگہ ٹھیک اے اوہ ایس طراں کہ پہلی وار زمین اسمان دی صفتاں بدلن گیاں تے دوجی وار حساب دے بعد دوجی تبدیلی ہووے گی جیہدے وچ زمین تے اسمان دیاں ذاتاں ای بدل جان گئیاں۔

الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿۴۸﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِيْنَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِيْنَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿۴۹﴾

نکل پئے ہون گے جیہڑا ساریاں تے غالب اے (48) تے اوس دن تُسیں مجرماں نوں بیڑیاں وچ اِک دوجے نال بنھیا ہویا ویکھو گے (49)

سَرَابِيْلُهُمْ مِّنْ قَطِرَانٍ وَّتَغْشٰى وُجُوْهَهُمُ النَّارُ ﴿۵۰﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ

ایہناں دے کُرتے لکہ دے ہون گے تے ایہناں دے چہریاں نوں اگ کج لوے گی (50) تاں کہ اللہ ہر جان نوں اوہدی

مَّا كَسَبَتْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۵۱﴾ هٰذَا بَلٰغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوْا بِهٖ وَ ع ۱۹

کمائی دا بدلہ دیوے، ① بے شک اللہ بڑی چھیتی حساب کرن والا اے (51) ایہہ لوکاں لئی تبلیغ اے تے ایس لئی کہ ایہناں نوں ایہدے نال ڈرایا جاوے تے

لِيَعْلَمُوْٓا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ وَّلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿۵۲﴾

تاں کہ اوہ جان لین کہ اوہ اِک ای عبادت دے لائق اے تاں کہ عقل والے نصیحت حاصل کرن (52)

۱۵ سُوْرَةُ الْحِجْرِ مَكِّيَّةٌ ۵۴

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

آیات:99 رکوع:6

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

الٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ وَقُرْاٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿۱﴾

الٓرٰ، ایہہ کتاب تے روشن قرآن دیاں آیتاں نیں ② (1)

حاشیہ ① ... یعنی اللہ پاک کافراں نوں ایہہ سزا ایس لئی دیوے گا تاں کہ اوہ ہر مجرم بندے نوں اوہدے کیتے ہوئے کفر تے گناہواں دا ایہو جئیا بدلہ دیوے جیہڑا اوہدے جرم دے مطابق ہووے۔ ② ... ایس آیت وچ ''تِلْكَ'' توں ایس سورت دیاں آیتاں ول اشارہ اے تے کتاب تے ''قُرْاٰنٍ مُّبِيْنٍ'' توں اوہ کتاب مراد اے جیہدا اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نال وعدہ فرمایا اے۔

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْ كَانُوْا مُسْلِمِيْنَ ۝٢ ذَرْهُمْ يَاْكُلُوْا وَيَتَمَتَّعُوْا وَ

کافر بڑیاں خاہشاں کرن گے کہ کاش اسیں وی مسلمان ہندے (2) تُسیں ایہناں نوں چھڈ دیو کہ کھان تے مزے کرن تے

يُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ۝٣ وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ

تے آس ایہناں نوں لاپروائی وچ پائی رکھے تے چھیتی ایہناں نوں پتا لگ جائے گا (3) تے اسیں جیہڑی بستی مٹا دِتی اوہدے لئی اِک مِتھی ہوئی مدت

مَّعْلُوْمٌ ۝٤ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُوْنَ ۝٥ وَقَالُوْا يٰٓاَيُّهَا

لکھی ہوئی اے (4) کوئی گروہ اپنی مدت توں نہ اگے ودھے گا نہ پچھے ہٹے گی (5) تے کافراں نیں آکھیا: اے

الَّذِيْ نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُوْنٌ ۝٦ لَوْ مَا تَاْتِيْنَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ

اوہ بندے جیہدے تے قرآن اُتاریا گیا اے! بے شک تُسیں پاگل او (6) جے تُسیں سچے او تے ساڈے کول فرشتے کیوں نئیں

الصّٰدِقِيْنَ ۝٧ مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوْٓا اِذًا مُّنْظَرِيْنَ ۝٨ اِنَّا

لیاندے؟ (7) اسیں فرشتیاں نوں حق فیصلے نال ای گھلنے آں تے جدوں اوہ اُتر دے نیں تے لوکاں نوں مہلت نئیں دِتی جاندی (8) بے شک اسیں

نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهٗ لَحٰفِظُوْنَ ۝٩ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِيْ

ایس قرآن نوں اُتاریا اے تے بے شک اسیں آپ ایہدی راکھی کرن والے آں① (9) تے بے شک اسیں تہاڈے توں پہلے پچھلیاں

شِيَعِ الْاَوَّلِيْنَ ۝١٠ وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝١١

اُمتاں وچ رسول گھلے (10) تے اوہناں کول جیہڑا وی رسول آوندا اوہ اوہدا مذاق اُڑاندے سن (11)

حاشیہ ① ... قرآن کریم دی ایہہ حفاظت کئی طراں توں اے۔ (1) قرآن کریم نوں معجزے دے طور تے نازل کیتا کہ بشر دا کلام ایہدے وچ مل ای نہ سکے۔ (2) ایہنوں جھگڑیاں تے مقابلے توں محفوظ کیتا کہ کوئی ایہدے ورگا کلام بناؤن دی طاقت ای نہ رکھے۔ (3) ساری مخلوق نوں ایہنوں ختم کرن توں عاجز کر دِتا کہ کافر شدید دشمنی دے باوجود ایس کتاب نوں ختم کرن توں عاجز نیں۔

كَذٰلِكَ نَسْلُكُهٗ فِيْ قُلُوْبِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَقَدْ خَلَتْ

اِنج ای اسیں ایس ہاسے نوں اوہناں مجرماں دے دِلاں وچ پانے آں (12) اوہ ایہدے تے ایمان نئیں لیاندے حالاں پہلے

سُنَّةُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِّنَ السَّمَآءِ فَظَلُّوْا فِيْهِ

لوکاں دا طریقہ گزر چکیا اے (13) تے جے اسیں اوہناں لئی اسمان وچوں کوئی دروازہ کھول دیندے تاں کہ دن ویلے اوہدے وچ

يَعْرُجُوْنَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوْٓا اِنَّمَا سُكِّرَتْ اَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُوْرُوْنَ ﴿١٥﴾ ع ١٥ ١

چڑھ جاندے (14) تد وی او ایہی کہندے کہ ساڈیاں نظراں بند کر دِتیاں گئیاں نیں بلکہ اسیں ایسی قوم آں جیہناں تے جادو کیتا ہویا اے (15)

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَآءِ بُرُوْجًا وَّزَيَّنّٰهَا لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنٰهَا مِنْ كُلِّ

تے بے شک اسیں اسمان وچ بوہت سارے بُرج بنائے تے اوہنوں ویکھن والیاں لئی سجا دِتا (16) تے اوہنوں اسیں ہر شیطان

شَيْطٰنٍ رَّجِيْمٍ ﴿١٧﴾ اِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاَتْبَعَهٗ شِهَابٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٨﴾

مردود توں محفوظ رکھیا (17) پر جیہڑا چوری چھپے سنن جاوے تے اوہدے پچھے روشن شعلہ پے جاندا اے (18)

وَالْاَرْضَ مَدَدْنٰهَا وَاَلْقَيْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ وَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

تے اسیں زمین نوں پھیلایا تے اسیں ایہدے وچ لنگر پا دِتے تے ایہدے وچ ہر شے اِک خاص اندازے

مَّوْزُوْنٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيْهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَّسْتُمْ لَهٗ بِرٰزِقِيْنَ ﴿٢٠﴾

نال اگائی① (19) تے تہاڈے لئی ایہدے وچ زندگی لنگھان دے سامان بنائے تے اوہ جان دار بنائے جیہناں نوں تُسیں رزق نئیں دیندے② (20)

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک نے زمین وچ ہر چیز لوکاں دیاں ضرورتاں دے مطابق اندازے نال پیدا فرمائی ایس لئی کہ اللہ پاک اوہ مقدار جان دا اے جیہدی لوکاں نوں لوڑ ہووے تےاوہ ایہدے تو نفع حاصل کر سکدے ہون۔ بعض مفسرین نیں فرمایا کہ لفظ ''موزون'' حُسن تے تناسب توں کنایہ اے تے آیت دا معنی ایہہ اے کہ اسیں زمین وچ ہر چیز مناسب اگائی، عقلِ سلیم رکھن والا ہر شخص ایہنوں بہترین تے حکمت دے مطابق سمجھدا اے۔ ② ... ''جیہناں نوں تُسیں رزق نئیں دیندے''وچ بال بچے، لونڈی غلام، خدمت کرن والے، ڈنگر تے کیڑے مکوڑے داخل نیں، ایہناں دے بارے لوکیں ایہہ سوچدے نیں کہ اوہ ایہناں نوں رزق دیندے نیں، ایہہ لوکاں دی غلط فہمی اے ایس لئی کہ اللہ پاک ای ایہناں نوں تے اوہناں ساریاں نوں رزق دیندا اے لوک صرف ذریعہ نیں۔

وَ اِنْ مِّنْ شَیْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَآىٕنُهٗ ۫ وَ مَا نُنَزِّلُهٗۤ اِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿۲۱﴾ وَ

تے ساڈے کول ہر شے دے خزانے نیں تے اسیں اوہنوں اِک معلوم اندازے نال ای اُتارنے آں① (21) تے

اَرْسَلْنَا الرِّیٰحَ لَوَاقِحَ فَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَسْقَیْنٰكُمُوْهُ ۚ وَ مَاۤ اَنْتُمْ

اسیں ہواواں گھلیاں جیہڑیاں بدلاں نوں پانی نال بھر دیندیاں نیں تے اسیں اسمان توں پانی نوں اُتاریا فیر اسیں اوہ تہانوں پین نوں دِتا تے تُسیں

لَهٗ بِخٰزِنِیْنَ ﴿۲۲﴾ وَ اِنَّا لَنَحْنُ نُحْیٖ وَ نُمِیْتُ وَ نَحْنُ الْوٰرِثُوْنَ ﴿۲۳﴾ وَ لَقَدْ

ایہدے خزانچی نئیں او (22) تے بے شک اسیں ای زندہ کرنے آں تے اسیں ای مارنے آں تے اسیں ای وارث آں (23) تے بے شک

عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِیْنَ مِنْكُمْ وَ لَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَاْخِرِیْنَ ﴿۲۴﴾ وَ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ

اسیں تہاڈے وچوں اگے ودھن والیاں نوں وی جانندے آں② تے بے شک اسیں پچھے رہن والیاں نوں وی جانندے آں③ (24) تے بے شک تہاڈا رب ای

یَحْشُرُهُمْ ؕ اِنَّهٗ حَكِیْمٌ عَلِیْمٌ ﴿۲۵﴾ ع وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَاٍ ع ۲ ۱۰ ۲

اوہناں نوں اکٹھے کرے گا بے شک اوہی جاننے والا، حکمت والا اے (25) تے بے شک اسیں انسان نوں سُکی کھڑکدی ہوئی مٹی توں بنایا جیہڑی ایہو جیئے کالے گارے دی سی،

مَّسْنُوْنٍ ﴿۲۶﴾ وَ الْجَآنَّ خَلَقْنٰهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَّارِ السَّمُوْمِ ﴿۲۷﴾ وَ اِذْ قَالَ رَبُّكَ

جیہدے وچوں بو آوندی سی (26) تے اسیں ایس توں پہلے جن نوں بغیر دھویں والی اگ توں پیدا کیتا (27) تے یاد کرو جدوں تہاڈے رب نے فرشتیاں

لِلْمَلٰٓىٕكَةِ اِنِّیْ خَالِقٌۢ بَشَرًا مِّنْ صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَاٍ مَّسْنُوْنٍ ﴿۲۸﴾ فَاِذَا سَوَّیْتُهٗ وَ

نوں فرمایا کہ میں اِک بندے نوں کھڑکدی ہوئی مٹی توں پیدا کرن والا آں جیہڑی مٹی بو والی کالے گارے دی اے (28) تے جدوں میں اوہنوں ٹھیک کر لواں تے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ "شَیْءٍ" توں مراد ہر اوہ چیز اے جیہڑی ممکن اے تے خزانے توں مراد قدرت تے اختیار اے۔ آیت دے کلام دا خلاصہ ایہہ اے کہ ساریاں ممکن چیزاں اللہ پاک دی قدرت وچ داخل تے اوہدی ملکیت وچ نیں، اوہ ایہناں نوں جویں چاہوے نہ ہون توں وجود وچ لے آوے تے ممکن چیزاں وچوں جس چیز نوں اللہ پاک وجود عطا فرماندا اے اوہنوں اپنی حکمت تے مرضی دے مطابق خاص مقدار دے نال وجود عطا فرماندا اے۔ ② ... ایہناں توں مراد اوہ لوک نیں جیہناں نوں اللہ پاک نے پیدا فرما دِتا اے یا ایس توں مراد پچھلیاں اُمتاں نیں۔ ③ ... ایہناں توں اوہ لوک مراد نیں جیہناں نوں اللہ پاک نے حالی پیدا نئیں فرمایا یاں ایہناں توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت مراد اے۔

نَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِيْ فَقَعُوْا لَهٗ سٰجِدِيْنَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ

میں اپنے ولوں خاص عزت والی روح ایہدے وچ پُھوک دیواں تے ایہدے لئی سجدے وچ ڈِگ جانا (29) تے جنے فرشتے سن سارے دے سارے

اَجْمَعُوْنَ ﴿٣٠﴾ اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ اَبٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ مَعَ السّٰجِدِيْنَ ﴿٣١﴾ قَالَ يٰٓاِبْلِيْسُ

سجدے وچ ڈِگ پئے[1] (30) سوائے ابلیس دے، تے اوہنے سجدہ کرن والیاں نال رَلن توں انکار کر دِتا (31) اللہ نے فرمایا: اے ابلیس!

مَا لَكَ اَلَّا تَكُوْنَ مَعَ السّٰجِدِيْنَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ اَكُنْ لِّاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهٗ مِنْ

تینوں کیہ ہویا توں سجدہ کرن والیاں دے نال کیوں نئیں ہویا (32) اوہنے آکھیا: میرے لائق نئیں کہ میں کسے بندے نوں سجدہ کراں جیہنوں توں کھڑکدی ہوئی

صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَاٍ مَّسْنُوْنٍ ﴿٣٣﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيْمٌ ﴿٣٤﴾ وَّاِنَّ عَلَيْكَ

مٹی توں بنایا جیہڑی کالی بو والی گارے دی سی[2] (33) اللہ نے فرمایا: توں جنت وچوں نکل جا ایس لئی کہ توں مردود اے (34) تے بے شک قیامت تک

اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِيْٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿٣٦﴾ قَالَ

تیرے تے لعنت اے (35) اوہنے آکھیا: اے میرے رب! توں مینوں اوس دن تک مہلت دے دے جدوں لوکیں اُٹھائے جان گے[3] (36) اللہ نے فرمایا:

فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ﴿٣٧﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوْمِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ

بس بے شک توں اوہناں وچوں ایں جیہناں نوں خاص ویلے دے دن تک مہلت دِتی گئی اے (37) (38)[4] اوہنے آکھیا: اے رب میرے! مینوں ایس گل دی قسم اے

حاشیہ ① ... فرشتیاں دا ایہہ سجدہ تعظیمی سی۔ سجدۂ تعظیمی پہلیاں شریعتاں وچ جائز سی ساڈی شریعت وچ جائز نئیں تے عبادت دا سجدہ پہلی شریعتاں وچ وی اللہ پاک توں علاوہ کسے ہور لئی جائز نئیں ہویا۔ حدیثِ پاک وچ اے: حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے فرمایا: "کسے بندے نوں جائز نئیں کہ اوہ کسے دوسرے بندے نوں سجدہ کرے، جے کسے ہور نوں سجدہ کرنا جائز ہندا تے میں عورتاں نوں حکم دیندا کہ اوہ اپنے شوہر نوں سجدہ کرے ایس لئی کہ اللہ پاک نے عورت تے شوہر دا وڈا حق رکھیا اے (ابن حبان، 4/ 183، الحدیث: 4150، الجزء السادس) ② ... ایس کلام توں ابلیس دی مراد ایہہ سی کہ اوہ حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام توں افضل اے ایس لئی کہ آدم عَلَیْہِ السَّلَام دی اصل مٹی اے تے ابلیس دی اصل اگ اے تے اوہدے خیال وچ اگ مٹی توں افضل اے۔ اوہ خبیث ایہہ گل بُھل گیا سی کہ افضل تے اوہی اے جیہنوں اللہ پاک فضیلت عطا فرمائے۔ ③ ... قیامت دے دن تک مہلت منگن توں شیطان دا مطلب ایہہ سی کہ اوہ کدی نہ مرے ایس لئی کہ قیامت دے بعد کوئی نہ مرے گا۔ اوہدی ایس دعا نوں اللہ پاک نے ایس طراں قبول فرمایا: بے شک توں اوہناں وچوں ایں جیہناں نوں خاص ویلے دے دن تک مہلت دِتی گئی اے جیہدے وچ ساری مخلوق مر جائے گی تے اوہ وقت توں پہلے نَفْخَہ دا اے۔ ④ ... ایتھے دو گول دائرے ایس لئی لائے گئے نیں کہ ایس مقام تے دو آیتاں دا ترجمہ اِکونال کیتا گیا اے۔

اَغْوَيْتَنِيْ لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٣٩﴾ اِلَّا عِبَادَكَ

کہ توں مینوں گمراہ کیتا، میں ضرور زمین وچ لوکاں لئی (نافرمانی) سوہنی بنا دیواں گا تے میں ضرور اوہناں ساریاں نوں گمراہ کر دیاں گا (39) سوائے اوہناں توں

مِنْهُمُ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيْمٌ ﴿٤١﴾ اِنَّ عِبَادِيْ لَيْسَ لَكَ

جیہڑے ایہناں وچوں تیرے چُنے ہوئے بندے نیں[1] (40) اللہ نے فرمایا: ایہہ میرے ول آون والا سدھا راہ اے[2] (41) بے شک میرے بندیاں تے

عَلَيْهِمْ سُلْطٰنٌ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغٰوِيْنَ ﴿٤٢﴾ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ

تیرا کجھ قابو نئیں سوائے اوہناں گمراہواں دے جیہڑے تیرے پچھے ٹُرن (42) تے بے شک دوزخ اوہناں ساریاں دا

ع ٣ ١٩ ٢ اَجْمَعِيْنَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ ؕ لِكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُوْمٌ ﴿٤٤﴾ اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ

وعدہ اے (43) اوہدے ست بوہے نیں، ہر بوہے لئی ایہناں وچوں اِک اِک حصہ ونڈیا ہویا اے (44) بے شک متقی لوک

فِيْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿٤٥﴾ اُدْخُلُوْهَا بِسَلٰمٍ اٰمِنِيْنَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِيْ صُدُوْرِهِمْ

باغاں تے چشمیاں وچ ہون گے[3] (45) (حکم ہووے گا) ایہناں وچ سلامتی نال امن والاں نال داخل ہو جاؤ (46) تے اسیں ایہناں دے سینیاں وچوں موجود بُغض

مِّنْ غِلٍّ اِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ مُّتَقٰبِلِيْنَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيْهَا نَصَبٌ وَّمَا هُمْ مِّنْهَا

کھچ لواں گے، اوہ آپس وچ بِھرا بِھرا ہون گے، اوہ آمنے سامنے تختاں تے بیٹھے ہون گے (47) ایہناں نوں جنت وچ نہ کوئی تکلیف پہنچے گی تے نہ ای

حاشیہ ① ... ایتھوں تک ابلیس دا جیہڑا کلام ذکر کیتا اوہدا مطلب ایہہ نئیں کہ ابلیس لوکاں نوں جبری طور تے یا زبردستی اپنی پیروی کرن بنا لوے گا بلکہ مراد ایہہ اے کہ (ایہدے بہکان تے) لوک آپ اپنے اختیار توں ایہدی پیروی کرن گے۔ ② ... مفسرین نیں ایس حدیث دے وکھرے وکھرے معنے بیان کیتے نیں (1) ایہہ رستہ اپنے اُتے چلن والیاں نوں سدھا چلاندا اے ایتھوں تک کہ ایہدے تے چل کے اوہ جنت وچ پہنچ جاندا اے (2) دلیلاں نال لوکاں دی سدھے راہ ول رہنمائی کرنا ساڈے ذمے اے (3) اخلاص میرے تک پہنچن دا سدھا راہ اے (4) چُنے ہوئے بندیاں دا ابلیس دے بہکاوے توں بچ جانا اوہ رستہ اے جیہڑا سدھا اللہ پاک تک پہنچا دیندا اے۔ ③ ... ہر قسم دے گناہواں توں بچن والیاں تے اوہناں گنہگار مسلماناں لئی ایہہ فضیلت شروع توں ثابت اے جیہناں نوں اللہ پاک اپنے فضل تے رحمت نال یا کسے دی شفاعت وغیرہ دے صدقے شروع توں ای بخش دیوے، باقی گنہگاراں دا معاملہ اللہ پاک دی مرضی تے موقوف اے اوہ چاہوے تے ایہناں نوں اِک مدت تک عذاب وچ پائی رکھے یا ایہناں نوں عذاب ای نہ دیوے، یا ں چاہوے تے شفاعت دے صدقے ایہناں نوں وی معاف کر دیوے۔

بِمُخْرَجِيْنَ ﴿۴۸﴾ نَبِّئْ عِبَادِيْٓ اَنِّيْٓ اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۴۹﴾ وَاَنَّ عَذَابِيْ هُوَ

اوہ اوتھوں کڈھے جان گے (48) میرے بندیاں نوں خبر دیو کہ بے شک میں ای بخشن والا مہربان آں (49) تے بے شک میرا ای عذاب

الْعَذَابُ الْاَلِيْمُ ﴿۵۰﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرٰهِيْمَ ﴿۵۱﴾ اِذْ دَخَلُوْا عَلَيْهِ فَقَالُوْا

درد دین والا عذاب اے (50) تے ایہناں نوں ابراہیم دے پروہنیاں دے حال سناؤ (51) جدوں اوہ اوہدے کول آئے تے آکھن لگے:

سَلٰمًا ؕ قَالَ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُوْنَ ﴿۵۲﴾ قَالُوْا لَا تَوْجَلْ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلٰمٍ

"سلام" ابراہیم نے فرمایا: اسیں تہاڈے کولوں ڈر رے آں ① (52) اوہناں عرض کیتی: تُسیں نہ ڈرو، بے شک اسیں تہانوں اِک علم والے منڈے دی خش خبری

عَلِيْمٍ ﴿۵۳﴾ قَالَ اَبَشَّرْتُمُوْنِيْ عَلٰٓى اَنْ مَّسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُوْنَ ﴿۵۴﴾ قَالُوْا

دیئے آں (53) فرمایا: کیہ تُسیں مینوں خش خبری دیندے او حالاں مینوں بڑھاپا پہنچ چکیا اے تے کیہڑی شے دی خش خبری دیندے او؟ ③ (54) اوہناں عرض کیتی:

بَشَّرْنٰكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِّنَ الْقٰنِطِيْنَ ﴿۵۵﴾ قَالَ وَمَنْ يَّقْنَطُ مِنْ رَّحْمَةِ رَبِّهٖٓ

اسیں تہانوں سچی خش خبری دِتی اے، تُسیں بے نااُمید ہووو ④ (55) ابراہیم نے آکھیا: گمراہاں توں علاوہ اپنے رب دی رحمت توں کیہڑا

اِلَّا الضَّآلُّوْنَ ﴿۵۶﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۵۷﴾ قَالُوْٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ

نااُمید ہندا اے (56) فرمایا: اے فرشتیو! تے تہاڈا (ہنے اون دا) کم کیہ اے؟ (57) اوہناں نے عرض کیتی: سانوں اِک مجرم

حاشیہ ① ... حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دا پروہنیاں توں خوف کھان دی اِک وجہ ایہہ وی سی کہ اوہ بغیر اجازت تے بے وقت آئے سن تے دوجی وجہ ایہہ سی کہ پروہنیاں نیں اوہناں دا اگے رکھیا ہویا بُھنیا وَچھا کھان توں انکار کر دِتا سی تے اوس دور وچ پروہنیاں دا کھان توں انکار کر دینا دشمنی دی نشانی سمجھیا جاندا سی۔ ② ... فرشتیاں نیں اللہ پاک دے دسن تے حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نوں ایہہ غیبی خبر تے خش خبری دِتی کہ ایہناں دے ہاں بیٹا پیدا ہووے گا تے اوہ علم والا ہووے گا۔ ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک اپنے جس مقبول بندے نوں چاہوے غیب دا علم فرما دیندا اے تے ایہہ وی پتا لگا عالم پتر اللہ پاک دی بڑی وڈی نعمت اے۔ ③ ... حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دا ایہہ کلام حیرانگی دے طور تے سی ایہہ حیرانگی اللہ پاک دی قدرت تے نئیں بلکہ عادت دے خلاف کم ہوون تے سی کہ عام طور تے بڑھاپے وچ کسے دے اولاد نئیں ہندی۔ ④ ... ایس آیت توں ایہہ ثابت نئیں ہندا کہ حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام اللہ پاک دی رحمت توں نااُمید ہو چکے سن ایس لئی کہ جدوں کسے کم توں بچن دی تاکید کرنی ہووے تے اوس ویلے وی اوسے انداز وچ گل کیتی جاندی اے۔

وقف لازم

اِلٰى قَوْمٍ مُّجْرِمِيْنَ ﴿۵۸﴾ اِلَّاۤ اٰلَ لُوْطٍ ؕ اِنَّا لَمُنَجُّوْهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۵۹﴾ اِلَّا امْرَاَتَهٗ

قوم ولے گھلے گئے آں (58) سوائے لوط دے گھر والیاں دے (کہ) بے شک ایہناں ساریاں نوں اسیں بچا لواں گے ① (59) سوائے اوہدی بیوی دے،

قَدَّرْنَاۤ ۙ اِنَّهَا لَمِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿۶۰﴾ فَلَمَّا جَآءَ اٰلَ لُوْطِ ِۨالْمُرْسَلُوْنَ ﴿۶۱﴾ قَالَ اِنَّكُمْ ع ۴ ۱۶ ۴

اسیں طے کر چکے آں کہ اوہ پچھے رہ جان والیاں وچوں اے (60) تے جدوں لوط دے گھر والیاں دے کول فرشتے آئے (61) تے لوط نے فرمایا: تُسیں

قَوْمٌ مُّنْكَرُوْنَ ﴿۶۲﴾ قَالُوْا بَلْ جِئْنٰكَ بِمَا كَانُوْا فِيْهِ يَمْتَرُوْنَ ﴿۶۳﴾ وَ اَتَيْنٰكَ

ناواقف لوک او (62) اوہناں آکھیا: بلکہ اسیں تے تہاڈے کول اوہ (عذاب) لیائے آں جیہدے وچ ایہہ لوک شک کردے سن (63) تے اسیں تہاڈے کول حق

بِالْحَقِّ وَ اِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿۶۴﴾ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ الَّيْلِ وَ اتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ

دے نال آئے آں تے اسیں بے شک سچے آں (64) تے تُسیں رات دے کسے حصے وچ اپنے گھر والیاں نوں لے کے چلو تے تُسیں آپ ایہناں دے پچھے پچھے چلو

وَ لَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَّ امْضُوْا حَيْثُ تُؤْمَرُوْنَ ﴿۶۵﴾ وَ قَضَيْنَاۤ اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ

تے تہاڈے لوکاں وچوں کوئی مڑ کے نہ ویکھے تے سدھے چلدے روو جتھوں دا تہانوں حکم دِتا جاریا اے (65) تے اسیں اوہنوں ایس حکم دا فیصلہ سنا دِتا

اَنَّ دَابِرَ هٰۤؤُلَآءِ مَقْطُوْعٌ مُّصْبِحِيْنَ ﴿۶۶﴾ وَ جَآءَ اَهْلُ الْمَدِيْنَةِ يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿۶۷﴾ قَالَ

کہ سویر ویلے ایہناں کافراں دی جڑ وڈی جاوے گی (66) تے شہر والے خشی خشی آئے (67) لوط نے فرمایا:

اِنَّ هٰۤؤُلَآءِ ضَيْفِيْ فَلَا تَفْضَحُوْنِ ﴿۶۸﴾ وَ اتَّقُوا اللّٰهَ وَ لَا تُخْزُوْنِ ﴿۶۹﴾ قَالُوْۤا

ایہہ میرے پروہنے نیں تے تُسیں مینوں شرمندہ نہ کرو (68) تے اللہ توں ڈرو تے مینوں ذلیل نہ کرو② (69) اوہناں آکھیا: کیہ اسیں تہانوں

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے بعض کم اوہدے محبوب بندیاں ول منسوب کیتے جاندے نیں، جویں عذاب توں بچا لینا اللہ پاک دا کم اے، پر فرشتیاں نے آکھیا ”ایہناں ساریاں نوں اسیں بچا لاں گے“ ایس لئی مسلمان ایہہ کہہ سکدے نیں کہ اللہ پاک دے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اللہ پاک دے حکم توں عذاب توں بچان گے تے اِنج وی کہہ سکنے آں کہ یا رسول اللہ! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، سانوں دوزخ توں بچا لو۔ ② ... ایس توں پتا لگا جویں پروہنے دے احترام وچ میزبان دی عزت ہندی اے اِنج ای پروہنے دی بے عزتی میزبان دی رسوائی دا سبب بن دی اے، ایس لئی جے کسی مسلمان ہمسائے یا رشتہ دار دے کول کوئی پروہنا آیا ہووے تے دوجے مسلمان نوں چاہیدا اے کہ اوہ وی اوہدے پروہنے دا احترام کرے تاں کہ اوہدی عزت تے وقار قائم رہوے تے پروہنے دی بے عزتی کرن یا کوئی ایہو جیا کم کرن توں بچے جس توں پروہنا اپنی بے عزتی محسوس کرے تاں کہ ایہہ چیز میزبان لئی شرمندگی تے رسوائی دی وجہ نہ بنے۔

اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هٰٓؤُلَآءِ بَنٰتِيْٓ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِيْنَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ

دوجیاں دے معاملے وچ دخل دین توں روکیا نئیں سی؟ (70) فرمایا: ایہہ قوم دی دھیاں میری دھیاں نیں (تے ایہناں نال نکاح کرلوو) جے تہانوں کرنا اے (71) اے

اِنَّهُمْ لَفِيْ سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٧٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِيْنَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا

حبیب! تہاڈی جان دی قسم! بے شک اوہ کافر یقیناً اپنے نشے وچ بھٹک رہے نیں (72) تے دن چڑھدے ای اوہناں نوں زور دار چیک نے آ پھڑیا (73) تے

عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّنْ سِجِّيْلٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ

اسیں اوس بستی دا اُتے والا حصہ اوہدے تھلے والا حصہ کر دِتا تے اوہناں تے روڑے دے پتھر وسائے (74) بے شک ایہدے وچ غور کرکے عبرت حاصل کرن

لِّلْمُتَوَسِّمِيْنَ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهَا لَبِسَبِيْلٍ مُّقِيْمٍ ﴿٧٦﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٧٧﴾

والیاں لئی نشانیاں نیں (75) تے بے شک اوہ بستیاں اوس راہ تے نیں جیہڑا ہن تک قائم اے (76) بے شک ایہدے وچ ایمان والیاں لئی نشانیاں نیں ① (77)

وَاِنْ كَانَ اَصْحٰبُ الْاَيْكَةِ لَظٰلِمِيْنَ ﴿٧٨﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ ۘ وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ وقف لازم

تے بے شک بوہتے درختاں والی جگہ تے رہن والے ضرور ظالم سن ② (78) تے اسیں اوہناں توں بدلہ لیا تے بے شک اوہ دونویں بستیاں

مُّبِيْنٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحٰبُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٨٠﴾ وَاٰتَيْنٰهُمْ اٰيٰتِنَا ع ٥ ١٠ ٥

صاف راہ تے نیں (79) تے بے شک حجر والیاں نیں رسولاں نوں جھوٹھا آکھیا ③ (80) تے اسیں اوہناں نوں اپنی نشانیاں دِتیاں

فَكَانُوْا عَنْهَا مُعْرِضِيْنَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوْا يَنْحِتُوْنَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا اٰمِنِيْنَ ﴿٨٢﴾

تے اوہناں نیں اوہدے توں موںھ پھیری رکھیا (81) تے اوہ نا ڈر ہو کے پہاڑاں نوں کٹ کٹ کے گھر بناندے سن (82)

حاشیہ ① ...ایمان تے دین، عقل تے فراست اللہ پاک دیاں بوہت وڈیاں نعمتاں نیں ایس لئی کہ ایہناں توں تقوے تے پاکی نصیب ہندی اے۔ بے عقل، غافل تے کافر ایہو جئے واقعات نوں اتفاقی یا اسمانی تاثیراں توں من دا اے جویں کہ اج وی ویکھیا جا ریا اے، پر عقلمند مومن ایہناں نوں مخلوق دی بدعملی دا نتیجہ جان کے دل وچ اللہ پاک دا ڈر پیدا کردا اے۔ ② ... ایہناں توں حضرت شعیب دی قوم مراد اے۔ عربی لفظ "اَیْکَۃ" گھنے جنگل نوں کہندے نیں تے ایہناں لوکاں دا شہر کیونکہ سرسبز جنگلاں تے ہریالی دے وچکار سی ایس لئی اوہناں نوں گھنے جنگل والا فرمایا گیا۔ ③ ..."حِجْر" مدینۂ منورہ تے شام دے وچکار اِک وادی اے جیہدے وچ قوم ثمود رہندی سی۔

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِيْنَ ﴿٨٣﴾ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٨٤﴾ وَ

تے اوہناں نوں سویر ہندیاں ای زور دار چیک نے پھڑ لیا (83) تے اوہناں دی کمائی کجھ اوہناں دے کم نہ آئی (84) تے

مَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ ؕ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ

اسیں اسماناں تے زمین تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے سارا حق دے نال بنایا تے بے شک قیامت آن والی اے

فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيْلَ ﴿٨٥﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلّٰقُ الْعَلِيْمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنٰكَ

تے تُسیں چنگی درگزر کرو (85) بے شک تہاڈا رب ای بوہت پیدا کرن والا، جانن والا اے (86) تے بے شک اسیں تہانوں

سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِيْ وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيْمَ ﴿٨٧﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ

ست آیتاں دِتیاں جیہڑیاں بار بار دہرائیاں جاندیاں نیں① تے عظمت والا قرآن (دِتا) (87) تُسیں② اپنی نظر اوس مال و اسباب ول نہ چکّو جیہدے نال

اَزْوَاجًا مِّنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ

اسیں کافراں دیاں کئی قسماں نوں فائدہ چکّن دتا اے تے ایہناں دا کجھ غم نہ کرو تے مسلماناں لئی اپنیاں بانہواں وِچھا دیو (88) تے تُسیں فرماؤ:

اِنِّيْٓ اَنَا النَّذِيْرُ الْمُبِيْنُ ﴿٨٩﴾ كَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِيْنَ ﴿٩٠﴾ الَّذِيْنَ جَعَلُوا

کہ میں ای صاف ڈر سنان والا آں (89) جویں اسیں ونڈ کرن والیاں تے اُتاریا③ (90) جیہناں نیں کلامِ الٰہی دے

حاشیہ ① ... ست آیتاں توں مراد سورۂ فاتحہ اے تے سورۂ فاتحہ نوں مثانی یعنی بار بار دہرائی جان والی کہن دیاں وکھریاں وکھریاں وجہ نیں (1) سورۂ فاتحہ نماز دی ہر رکعت وچ پڑھی جاندی اے (2) ایہہ سورت دو بار نازل ہوئی، پہلی وار مکہ پاک وچ دوجی وار مدینہ پاک وچ، ایس لئی ایہنوں مثانی یعنی بار بار نازل ہون والی فرمایا گیا۔ ② ... ایس آیت وچ بظاہر خطاب نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال اے پر حقیقت وچ دنیا دے مال متاع ول نظر کرن دا اُمت نوں منع کیتا اے ایس لئی کہ نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے پہلے توں ای ایس گل توں محفوظ سن۔ ③ ... ایہناں توں کیہڑے لوک مراد نیں؟ ایس بارے مفسرین دے دو قول ایہہ نیں (1) ایہناں توں یہودی تے عیسائی مراد نیں، ایس لئی کہ اوہناں نیں قرآن پاک نوں دو حصیاں وچ ونڈ دِتا یعنی قرآن کریم دا جیہڑا حصہ اوہناں دیاں کتاباں دے موافق سی اوہ اوہدے تے ایمان لیائے تے باقی دے منکر ہو گئے (2) ایہناں توں قریش دے کافر مراد نیں، ایہناں وچوں بعض کافر قرآن نوں جادو، بعض کہانی تے بعض افسانے کہندے سن، ایس طراں اوہناں نیں قرآن کریم بارے اپنے قول ونڈ کے رکھے سن۔

الْقُرْاٰنَ عِضِيْنَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٩٣﴾ الربع

ٹوٹے ٹوٹے کر دِتے (91) تے تہاڈے رب دی قسم اسیں ضرور اوہناں ساریاں توں پچھاں گے (92) اوہدے بارے وچ جو اوہ کردے سن (93)

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٩٤﴾ اِنَّا كَفَيْنٰكَ

بس اوہ گل کھلم کھلا آکھ دیو جیہدا تہانوں حکم دِتا جا ریا اے تے مشرکاں توں مونھ پھیر لو (94) بے شک ایہناں ہسن والیاں

الْمُسْتَهْزِءِيْنَ ﴿٩٥﴾ الَّذِيْنَ يَجْعَلُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٩٦﴾ وَ

دے مقابلے وچ اسیں تہانوں کافی ہوواں گے (95) جیہڑے اللہ دے نال دوجا خدا بناندے نیں تے بڑی چھیتی پتا لگ جاوے گا (96) تے

لَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيْقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُوْلُوْنَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ

بے شک اسیں جانڑے آں کہ ایہناں دیاں گلاں توں تہاڈا دل تنگ ہندا اے (97) تے اپنے رب دی حمد دے نال اوہدی پاکی بیان کرو تے

مِّنَ السّٰجِدِيْنَ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَاْتِيَكَ الْيَقِيْنُ ﴿٩٩﴾ ع ٦

سجدہ کرن والیاں وچوں ہو جاؤ (98) تے اپنے رب دی عبادت کردے رہو وایتھوں تک کہ تہانوں موت آجاوے ① (99)

١٦ سُوْرَةُ النَّحْلِ مَكِّيَّةٌ ٧٠

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

آیتاں: 128 رکوع: 16

اَتٰۤى اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْهُ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿١﴾ يُنَزِّلُ

اللہ دا حکم نیڑے آ گیا تے تُسیں چھیتی نہ منگو، (اللہ) ایہناں دے شرک توں پاک تے اُچا تے اعلیٰ اے (1) اللہ اپنے بندیاں

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ بندہ بھاویں کِنا ای وڈا ولی بن جاوے اوہ عبادت توں بے نیاز نئیں ہو سکدا۔ جدوں سید المرسلین صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں آخری دم تک عبادت کرن دا حکم دِتا گیا، تے اسیں کیہ شے آں۔ ایس توں اوہناں لوکاں نوں نصیحت حاصل کرنی چاہی دی اے جیہڑے اپنے آپ نوں بڑے اُچے مقام تے مرتبے تے سمجھ کے عبادتاں دے معاملے وچ اپنے آپ نوں بے نیاز جان دے نیں، اوہناں نوں غور کرنا چاہیدا اے کہ اوہ کتے شیطان دے اندر دے لکھے تے خطرناک وار دا شکار تے نئیں ہو گئے۔

الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوْحِ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اَنْ اَنْذِرُوْٓا اَنَّهٗ

وچوں جیہدے تے چاہندا اے اوہدے تے فرشتیاں① نوں اپنے حکم توں وحی دے نال نازل فرماندا اے② کہ تُسیں ڈر سناؤ کہ

لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاتَّقُوْنِ ۲ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ؕ تَعٰلٰى عَمَّا

میرے علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں تے میرے توں ڈرو (2) اوہنے اسماناں تے زمین نوں حق نال بنایا۔ اوہ اوہناں دے شرک توں بڑا اُچا

يُشْرِكُوْنَ ۳ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيْمٌ مُّبِيْنٌ ۴ وَالْاَنْعَامَ

اے (3) اوہنے انسان نوں منی توں پیدا کیتا فیر تدے اوہ کھلم کھلا جھگڑن والا بن گیا③ (4) تے اوہنے جانور پیدا کیتے، ایہناں وچ تہاڈے

خَلَقَهَا ۚ لَكُمْ فِيْهَا دِفْءٌ وَّمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ۵ وَلَكُمْ فِيْهَا جَمَالٌ حِيْنَ

لئی گرم لباس تے بوہت سارے فیدے نیں تے ایہناں توں تُسیں (غذاوی) کھاندے او (5) تے تہاڈے لئی ایہناں وچ خوبصورتی اے جدوں تُسیں ایہناں نوں شام نوں

تُرِيْحُوْنَ وَحِيْنَ تَسْرَحُوْنَ ۶ وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَّمْ تَكُوْنُوْا بٰلِغِيْهِ

واپس لیاندے او تے جدوں چرن لئی چھڈ دے او (6) تے اوہ جانور تہاڈے بھار چُک کے ایسے شہر تک لے جاندے نیں جتھے تُسیں اپنی جان نوں تکلیف

اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ ؕ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ۷ وَّالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيْرَ

وچ پائے بغیر نئیں پہنچ سکدے، بے شک تہاڈا رب بڑا مہربان تے رحم والا اے (7) تے (اوہنے) گھوڑے تے خچر تے کھوتے (پیدا کیتے) تاکہ تُسیں

حاشیہ ① ... آیت وچ "مَلٰٓئِکَہ" توں مراد حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام نیں، ایہناں دی تعظیم لئی جمع دا صیغہ "اَلْمَلٰٓئِکَۃ" ذکر فرمایا گیا اے۔ ② ... ایتھے روح توں مراد وحی اے۔ وحی نوں روح ایس لئی فرمایا گیا اے کہ جس طراں روح دے ذریعے جسم زندہ ہندا اے تے روح نہ ہووے تے جسم مردہ ہو جاندا اے ایسے طراں وحی دے ذریعے دل زندہ ہندا اے تے ایسے توں ہمیشہ لئی سعادت دا پتا چلدا اے تے جیہڑا دل وحی توں دور ہووے اوہ مردہ ہو جاندا اے۔ ③ ... اُبی بن خلف مرن توں بعد زندہ ہون دا انکار کردا سی، اِک واری کسے مردے دی گلی ہوئی ہڈی چُک کے لے آیا تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں آ کے آکھن لگا کہ تہاڈا ایہہ خیال اے کہ اللہ پاک ایس گلی ہوئی ہڈی نوں زندگی دیوے گا! ایہدے تے ایہہ آیتِ کریمہ نازل ہوئی تے بڑی نفاست نال جواب دِتا گیا کہ ہڈی تے کجھ نہ کجھ عضو تے شکل رکھدی وی اے، اللہ پاک تے منی دے اِک چھوٹے جئے بے حس و حرکت قطرے توں تیرے ورگا جھگڑالو بندہ پیدا کر دِتا اے، ایہہ ویکھ کے وی توں اوہدی قدرت تے ایمان نئیں لیاؤندا۔

لِتَرْكَبُوْهَا وَزِيْنَةً ؕ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٨﴾ وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيْلِ وَ

اوہناں تے سواری کرو تے ایہہ تہاڈے لئی خوبصورتی اے تے (اجے ہور) ایہو جئیاں چیزاں پیدا کرے گا جیہڑیاں تُسیں جان دے نئیں ① (8) تے وچکار لا سدھا رستہ (وکھانا)

مِنْهَا جَآئِرٌ ؕ وَلَوْ شَآءَ لَهَدٰىكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٩﴾ ع هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ع ٧

اللہ دے ذمہ کرم تے ای اے تے ایہناں راہواں وچوں کوئی ڈِنگا راہ وی اے تے جے اوہ چاہندا تے تُسیں ساریاں نوں ہدایت دے دیندا ② (9) اوہی اے جیہنے

لَّكُمْ مِّنْهُ شَرَابٌ وَّمِنْهُ شَجَرٌ فِيْهِ تُسِيْمُوْنَ ﴿١٠﴾ يُنْۢبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَ

اسمان توں پانی اُتاریا، اوہدے توں تہاڈا پینااے تے اوسے توں درخت (اگدے) نیں جیہناں توں تُسیں (جانور) چراندے او (10) ایس پانی توں اوہ تہاڈے لئی کھیتی

الزَّيْتُوْنَ وَالنَّخِيْلَ وَالْاَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ

تے زیتون تے کھجور تے انگور تے ہر قسم دے پھل اُگاندا اے، بے شک ایہدے وچ غور و فکر کرن والیاں

يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۙ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ؕ وَالنُّجُوْمُ

لئی نشانیاں نیں (11) تے اوہنے تہاڈے لئی رات تے دن تے سورج تے چن نوں کم وچ لا دِتا تے تارے (وی)

مُسَخَّرٰتٌۢ بِاَمْرِهٖ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِي

اوسے دے حکم دے پابند نیں۔ بے شک ایہدے وچ عقل منداں لئی نشانیاں نیں ③ (12) تے (اوہنے تہاڈے کماں وچ لا دِتیاں) اوہ وکھرے

حاشیہ ① ... ایہدے وچ اوہ ساریاں چیزاں آگئیاں نیں جیہڑیاں بندے دے فیدے، راحت تے آرام تے سہولت دے کم آوندیاں نیں تے اوہ اوس وقت تک موجود نئیں ہوئیاں سن پر اللہ پاک نوں اوہناں دا آئندہ پیدا کرنا منظور سی جویں کہ بحری جہاز، ریل گڈیاں، کاراں، بساں، ہوائی جہاز تے ایس طراں دیاں ہزاراں، لکھاں سائنسی نویاں نویاں چیزاں۔ تے ہن آئندہ زمانے وچ پتا نئیں کیہ کیہ نویاں نویاں چیزاں بنن گیاں، پر جیہڑی وی نویں چیز بنے گی اوہ ایس آیت وچ داخل ہووے گی۔ ② ... یعنی جے اللہ پاک چاہندا تے تہانوں ساریاں نوں سدھے رستے تک پہنچا دیندا پر اوہنے اِنج نئیں چاہیا ایس لئی کہ اللہ پاک ہمیشہ توں ایہہ گل جان دا اے کہ کجھ لوک ایہو جئے نیں جیہڑے جنت وچ جان دے قابل نیں تے کجھ ایسے نیں جیہڑے دوزخ وچ جان دے لائق نیں، ایس لئی ساریاں نوں ہدایت نصیب نئیں ہووے گی۔ ③ ... ایس آیت توں ایہہ تن چیزاں دا پتا لگا: (1) ہر ذرہ اللہ پاک دی پہچان دا خزانہ اے، پر ایہدے لئی صحیح عقل دی لوڑ اے۔ (2) اللہ پاک دے نیڑے اوہی عقل چنگی اے جیہڑی اللہ پاک نوں پچھانے جد کہ جیہڑی عقل اوہدی پہچان تک نہ پہنچائے اوہ بے عقلی اے۔ (3) طب دا علم، ریاضی تے اسماناں دا علم وغیرہ بڑا عمدہ تے اعلیٰ علم اے کہ ایہناں توں اللہ پاک دی پہچان وچ مدد ملدی اے۔

الْاَرْضِ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیَةً لِّقَوْمٍ یَّذَّكَّرُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَهُوَ الَّذِیْ

رنگاں والیاں شیواں جیہڑیاں اوہنے تہاڈے لئی زمین وچ پیدا کیتیاں۔ بے شک ایہدے وچ نصیحت منن والیاں لئی نشانی اے (13) تے اوہی اے

سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَاْكُلُوْا مِنْهُ لَحْمًا طَرِیًّا وَّتَسْتَخْرِجُوْا مِنْهُ حِلْیَةً تَلْبَسُوْنَهَا ۚ وَ

جیہنے سمندر تہاڈے وس وچ دے دِتے ① تاں کہ تُسیں ایہدے وچوں تازہ گوشت کھاؤ ② تے تُسیں ایہدے وچوں زیور کڈھو جیہنوں تُسیں پاندے او ③ تے تُسیں

تَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِیْهِ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۴﴾ وَاَلْقٰى

ایہدے وچ کشتیاں نوں ویکھدے او کہ پانی نوں چیردی ہوئی چلدیاں نیں تے ایس لئی کہ تُسیں اوہدا فضل لبھو تے تاں کہ تُسیں شکر ادا کرو (14) تے اوہنے

فِی الْاَرْضِ رَوَاسِیَ اَنْ تَمِیْدَ بِكُمْ وَاَنْهٰرًا وَّسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿۱۵﴾ ۙ وَ

زمین وچ لنگر پائے تاکہ زمین تہانوں لے کے ہِلدی نہ رہوے تے اوہنے نہراں تے رستے بنائے تاں کہ تُسیں راہ پا لوو (15) تے (راہواں لئی)

عَلٰمٰتٍ ؕ وَبِالنَّجْمِ هُمْ یَهْتَدُوْنَ ﴿۱۶﴾ اَفَمَنْ یَّخْلُقُ كَمَنْ لَّا یَخْلُقُ ؕ

کئی نشانیاں بنائیاں تے لوکیں تاریاں توں راہ لبھ لیندے نیں (16) تے کیہ جیہڑا پیدا کرن والا اے اوہ اوہدے ورگا اے جیہڑا کجھ وی نئیں بنا سکدا؟

اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۱۷﴾ وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿۱۸﴾

تے کیہ تُسیں نصیحت نئیں من دے ؟ (17) تے جے تُسیں اللہ دیاں نعمتاں گنو تے ایہناں نوں گن نئیں سکو گے، بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (18)

وَاللّٰهُ یَعْلَمُ مَا تُسِرُّوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ﴿۱۹﴾ وَالَّذِیْنَ یَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

تے اللہ جاندا اے جیہڑا تُسیں لُکاندے او تے جیہڑا تُسیں ظاہر کردے او (19) تے اللہ توں علاوہ جیہناں دی ایہہ لوک عبادت کردے نیں ④

حاشیہ ① ... سمندر دی تسخیر دا مطلب ایہہ اے کہ اللہ پاک نے انساناں نوں سمندر توں نفع اٹھاؤن دی قدرت عطا کر دِتی اے، اوہ کشتیاں تے بحری جہازاں دے نال ایہدے وچ سفر کر سکدے نیں، غوطے لا کے ایہدی تہہ وچ پہنچ سکدے نیں تے ایہدے وچوں شکار کر سکدے نیں۔ ② ... ایس توں مراد مچھی اے ۔ سمندری جانوراں وچوں صرف مچھی دا گوشت حلال اے۔ ③ ... زیور توں مراد گوہر تے مرجان اے، پاؤن توں مراد عورتاں دا پہننا اے ایس لئی کہ زیور عورتاں دی خوبصورتی اے تے کیونکہ عورتاں دا زیور دے ذریعے سجنا سنورنا مرداں دی وجہ توں ہندا اے ایس لئی گویا کہ ایہہ مرداں دی زینت تے لباس اے۔ ④ ... مستند مفسرین نیں اپنی تفسیراں وچ ایس آیت وچ ذکر کیتا ہویا لفظ ”یَدْعُوْنَ“ دا معنی ”یَعْبُدُوْنَ“ یعنی عبادت کرنا لکھیا اے تے قرآن پاک وچ لفظ ”دعا“ عبادت دے معنے وچ بڑا زیادہ استعمال ہویا اے۔

لَا يَخْلُقُوْنَ شَيْـًٔا وَّهُمْ يُخْلَقُوْنَ ﴿٢٠﴾ اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَآءٍ ۚ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ۙ

وہ تے کسے شے نوں پیدا نئیں کردے بلکہ اوہ تے آپ بنائے جاندے نیں (20) بے جان نیں جیندے نئیں نیں تے ایہناں نوں پتا نئیں

اَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ ﴿٢١﴾ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ فَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ قُلُوْبُهُمْ ع ٢ ٢ ٨

کہ لوکیں کدوں اٹھائے جان گے ① (21) تہاڈی معبود اِک معبود اے ② تے اوہ جیہڑے آخرت تے ایمان نئیں لیاندے اوہناں دے دل

مُّنْكِرَةٌ وَّهُمْ مُّسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا

منکر نیں تے اوہ تکبر کرن والے نیں (22) اصل ایہہ اے کہ اللہ جان دا اے جیہڑا اوہ لُکاندے نیں تے جیہڑا

يُعْلِنُوْنَ ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِيْنَ ﴿٢٣﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ مَّاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۙ

ظاہر کردے نیں، بے شک اوہ تکبر کرن والیاں نوں پسند نئیں فرماندا (23) تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاوے: تہاڈے رب نے کیہ نازل فرمایا؟

قَالُوْٓا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٢٤﴾ ۙ لِيَحْمِلُوْٓا اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ۙ

تے کہندے نیں: پہلے لوکاں دیاں کہانیاں نیں (24) ایس لئی قیامت دے دن اپنے پورے بھار تے کجھ اوہناں لوکاں

وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِيْنَ يُضِلُّوْنَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۭ اَلَا سَآءَ مَا يَزِرُوْنَ ﴿٢٥﴾ ع ٢ ٢ ٩ قَدْ

دے گناہواں دے بھار چکن جیہڑے اپنی جہالت توں گمراہ کر رہے نیں۔ ③ سن لوو! ایہہ کِنا ای بھیڑا بھار چک دے نیں (25) بے شک

حاشیہ ① ...سارے مستند مفسرین نیں اپنیاں تفسیراں وچ لکھیا اے کہ ایہناں توں مراد بت نیں، کسے وی مستند مفسر نے ایہناں آیتاں توں مراد انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام تے اولیاء کرام رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہِم نوں قرار نئیں دِتا۔ ② ... ایتھے آیت وچ بڑی سوہنی تے کمال دی ترتیب اے کہ پہلے بوہت ساریاں دلیلاں نال بیان کیتا گیا تے ہن ایہناں ساریاں دا اہم ترین نتیجہ باری تعالیٰ دی توحید دی صورت وچ بیان فرمایا گیا تے دلیلاں تے نتیجیاں وچ وی کِنا سوہنا کلام فرمایا گیا کہ کوئی منطق دی باریکیاں تے فلسفے دیاں مشکلاں نئیں بلکہ بوہت آسان سمجھ وچ آون والے انداز وچ انسان دی فطرت دے بوہت نیڑے دلیلاں نوں اکٹھیاں کردے ہوئے گل نوں سمجھادِتا گیا اے۔ ایہی اوہ قرآن دا پیارا طریقا اے جیہڑا دل و دماغ نوں تابع کر دین والا اے۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ قوم دا امیر، سردار یا رہنما جیہڑا بھیڑا طریقہ ایجاد کرے گا تے لوک اوہدی پیروکرن گے تے اوہنوں بھیڑا طریقہ ایجاد کرن دا گناہ وی ہووے گا تے جیہڑے لوک ایس برے طریقے تے عمل کرن گے اوہناں دے گناہ دے برابر ایجاد کرن والے نوں وی گناہ ملدا رہوے گا۔

مَكَرَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِّنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ

ایہناں توں پہلے لوکاں نیں مکر تے فریب کیتا سی تے اللہ نے ایہناں دی تعمیر نوں نیّاں توں اکھیڑ دِتا تے اُتوں ایہناں تے

مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيْهِمْ

چھت ڈِگ پئی تے ایہناں تے اوتھوں عذاب آیا جتھوں ایہناں نوں پتا وی نئیں سی ① (26) فیر قیامت دے دن اللہ ایہناں نوں ذلیل کرے گا

وَيَقُوْلُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تُشَآقُّوْنَ فِيْهِمْ ؕ قَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا

تے فرمائے گا: کتھے نیں میرے اوہ شریک جیہناں دے بارے تُسیں جھگڑ دے سو؟ علم والے

الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوْٓءَ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢٧﴾ الَّذِيْنَ تَتَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ

آکھن گے: بے شک اج ساری ذلالت تے برائی کافراں تے اے (27) فرشتے کافراں دی جان ایس حال وچ کڈھ دے نیں کہ اوہ لوک اپنیاں

ظَالِمِيْٓ اَنْفُسِهِمْ ۠ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوْٓءٍ ؕ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ

جاناں تے ظلم کرن والے ہندے نیں تے اوہ صلح دی گل کردے نیں کہ اسیں تے کوئی برائی نئیں کردے ساں۔ (فرشتے کہندے نیں:) ہاں کیوں نئیں،

بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ فَلَبِئْسَ

بے شک اللہ تہاڈے عملاں نوں چنگی طراں جان دا اے (28) تے ہن تُسیں دوزخ دے دروازیاں وچ وڑ جاؤ، ہمیشہ ایہدے وچ رہوو گے تے تکبر کرن والیاں

مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿٢٩﴾ وَقِيْلَ لِلَّذِيْنَ اتَّقَوْا مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ؕ قَالُوْا

دا کِنا ای بھیڑا ٹھکانہ اے (29) تے متقی لوکاں نوں آکھیا جاوے کہ تہاڈے رب نے کیہ اُتاریا؟ تے کہندے نیں: بھلائی

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ اوہناں لوکاں دی مثال بیان فرمائی گئی اے جیہڑے اپنے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے نال مکر و فریب کردے سن، ایہدا خلاصہ ایہہ اے کہ پچھلیاں اُمتاں نیں اپنے رسولاں نال مکر کرن لئی کجھ منصوبے بنائے سن اللہ پاک نے اوہناں نوں آپ اوہناں دے منصوبیاں وچ ہلاک کر دِتا تے اوہناں دا حال اِنج ہویا جویں کسے قوم نے کوئی اُچی عمارت بنائی فیر اوہ عمارت اوہناں اُتے ڈِگ پئی تے اوہ مارے گئے۔ ایسے طراں کافر اپنیاں مکاریاں توں آپے برباد ہوئے۔

خَيْرًا ؕ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ؕ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ ؕ وَلَنِعْمَ

نازل فرمائی۔ ① جیہناں نیں ایس دنیا وچ بھلائی کیتی، اوہناں لئی بھلائی اے تے بے شک آخرت دا گھر ساریاں توں بہتر اے تے بے شک پرہیزگاراں

دَارُ الْمُتَّقِيْنَ ۝٣٠ جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ لَهُمْ فِيْهَا

دا گھر کِنا ای چنگا اے (30) ہمیشہ رہن لئی باغ نیں جناں وچ اوہ داخل ہون گے، اوہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں، ایہناں لئی اوہناں باغاں وچ اوہ ساریاں

مَا يَشَآءُوْنَ ؕ كَذٰلِكَ يَجْزِي اللّٰهُ الْمُتَّقِيْنَ ۝٣١ الَّذِيْنَ تَتَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ

شیواں نیں جیہڑیاں اوہ چاہن گے۔ اللہ پرہیز گاراں نوں اِنج ای صلہ دیندا اے (31) فرشتے ایہناں دی جان پاکی دی حالت

طَيِّبِيْنَ ۙ يَقُوْلُوْنَ سَلٰمٌ عَلَيْكُمُ ۙ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝٣٢ هَلْ

وچ کڈھ دے ہوئے کہندے نیں: تہاڈے تے سلامتی ہووے، تُسیں اپنے عملاں دے بدلے وچ جنت وچ داخل ہو جاؤ ② (32) ایہہ کافر

يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَاْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ ؕ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِيْنَ

ایس گل نوں اڈیک رہے نیں کہ ایہناں دے کول فرشتے آ جان یاں تہاڈے رب دا عذاب آ جائے۔ ایہناں توں پہلے لوکاں نیں وی اِنج ای آکھیا سی

مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ۝٣٣ فَاَصَابَهُمْ

تے اللہ نے اوہناں تے کوئی ظلم نئیں کیتا پر اوہ آپ ای اپنیاں جاناں تے ظلم کردے سن (33) تے اوہناں دے عملاں دیاں برائیاں اوہناں

حاشیہ ① ... عرب دے قبیلے حج دے دناں وچ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے حال دی تحقیق لئی مکہ مکرمہ نمائندے نوں گھل دے سن، ایہہ نمائندے جدوں مکہ مکرمہ پہنچدے تے شہر دے اندر جان والے رستیاں تے اوہناں نوں کافراں دے بندے ملدے جیہڑے ایہناں نوں رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے بارے وکھریاں وکھریاں گلاں کرکے بہکاندے تے جدوں اوہ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نال ملدے تے اوہ اوہناں نوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے حالات، کمالات تے قرآن کریم دے مضموناں دا دسدے سن۔ اوہناں دا ذکر ایس آیت وچ فرمایا گیا۔ ایس توں پتا لگا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دیاں صفتاں نوں لُکانا کافراں دا طریقہ اے جد کہ عظمت تے شاناں بیان کرنیاں صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دا طریقہ اے۔ ② ... آخرت وچ یا روح نکلن ویلے پرہیز گاراں نوں آکھیا جاوے گا کہ تُسیں اپنے عملاں دے بدلے جنت وچ داخل ہو جاؤ۔ **نوٹ:** ایس آیت تے ایہدے ورگیاں اوہ ساریاں آیتاں جیہناں وچ عملاں دی وجہ توں جنت وچ داخل ہون دا ذکر اے اوہناں دا معنی ایہہ اے کہ اخلاص دے نال کیتے ہوئے نیک عملاں دی وجہ توں بندہ اوس ویلے جنت وچ جاوے گا جدوں اللہ پاک اپنی رحمت تے فضل توں ایہناں عملاں نوں قبول فرمائے گا صرف نیک عمل کرلین نال کوئی جنت وچ داخل نئیں ہووے گا ایس لئی کہ جنت وچ داخلے دا سببِ حقیقی اللہ پاک دا فضل اے۔

سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣٤﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ ع ۴ ۱۰

تے آن پیاں تے اوہ جیہڑے عذاب دا ایہہ مذاق اُڑندے سن اوہنے ایہناں نوں گھیر لیا (34) تے مشرک آکھن لگے:

اَشْرَكُوْا لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ نَّحْنُ وَلَآ اٰبَآؤُنَا وَ

جے اللہ چاہندا تے اسیں تے ساڈے پیو دادے اللہ توں علاوہ کسے ہور دی عبادت نہ کردے تے نہ اوہدے (حکم توں) بغیر

لَا حَرَّمْنَا مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ ؕ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى

اسیں کسے شے نوں حرام قرار دیندے، ایہناں توں پہلے لوکاں نیں وی اِنج ای کیتا سی رسولاں اُتے تے

الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِيْ كُلِّ اُمَّةٍ رَّسُوْلًا اَنِ اعْبُدُوا

صاف صاف تبلیغ کر دینا ای لازم اے① (35) تے بے شک اسیں ہر امت لئی اِک رسول گھلیا② کہ (اے لوکو!) اللہ دی عبادت کرو

اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوْتَ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ

تے شیطان توں بچو تے اوہناں وچوں کسے نوں اللہ نے ہدایت دے دِتی تے کسے تے گمراہی ثابت

الضَّلٰلَةُ ؕ فَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٣٦﴾ اِنْ

ہو گئی③ تے تُسیں زمین تے تُر پھر کے ویکھو چوٹھا کرن والیاں دا کیہو جیا انجام ہویا (36) جے تُسیں ایہناں دی

تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰىهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ مَنْ يُّضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٣٧﴾

ہدایت دی حرص کردے او تے بے شک اللہ اوہنوں ہدایت نئیں دیندا جیہنوں اوہ گمراہ کر دیوے تے اوہناں دا کوئی مدد کرن والا نئیں (37)

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ تے ایس توں اگلی آیت وچ کافراں دی ایس جہالت نوں بے نقاب کیتا گیا اے کہ اللہ پاک دی مرضی نوں تے کافر اپنیاں حرکتاں دی دلیل بنارے نیں پر اللہ دے حکم دی اوہناں نوں کوئی پروا نئیں۔ ساڈے زمانے وچ وی بعض مسلمان وی اپنے بھیڑے کماں دی ایہی دلیل دیندے نیں کہ جے اللہ پاک نہ چاہندا تے میں ایہہ گناہ، فلاں جرم تے اوہ نافرمانی نہ کردا، جے میں اِنج کیتا اے تے ایہدے وچ میرا قصور ہی کیہ اے، ایہہ لوک آپ ای غور کر لین کہ ایہناں دا ایہہ کم کناں نال مل ریا اے؟

② ... ایس توں ایہہ مراد نئیں کہ ہر قبیلے یا ہر علاقے وچ رسول گھلیا گیا بلکہ کسے جگہ تے رسول گھلیا گیا کسے جگہ تے رسالت دا پیغام پہنچا دِتا گیا۔ ③ ... ایس آیت وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں تسلی وی دِتی گئی اے کہ کسے نبی توں سارے لوکاں نیں ہدایت حاصل نئیں کیتی، لہذا اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم بعض بدبخت جے تہاڈے تے ایمان نئیں لیاندے تے تُسیں غم نہ کرو۔

وَ اَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَیْمَانِهِمْ ۙ لَا یَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ یَّمُوْتُ ؕ بَلٰى وَعْدًا عَلَیْهِ حَقًّا

تے اوہناں نے بڑی کوشش کرکے اللہ دی قسم کھادی کہ اللہ کسے مرن والے نوں نئیں اُٹھائے گا۔ کیوں نئیں؟ ایہہ سچا وعدہ

وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۳۸﴾ لِیُبَیِّنَ لَهُمُ الَّذِی یَخْتَلِفُوْنَ فِیْهِ وَ

اوہدے ذمے اے پر بہتے لوک نئیں جان دے (38) تاکہ اوہناں نوں واضح کرکے اوہ گل دس دیوے جیہدے وچ جھگڑ دے سن

لِیَعْلَمَ الَّذِیْنَ كَفَرُوْۤا اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰذِبِیْنَ ﴿۳۹﴾ اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَیْءٍ اِذَاۤ اَرَدْنٰهُ

تے تاکہ کافر جان لین کہ اوہ جھوٹھے سن (39) جدوں اسیں کوئی چیز چاہنے آں تے اوہنوں ساڈا صرف ایہہ فرمانا ہندا اے کہ اسیں

اَنْ نَّقُوْلَ لَهٗ كُنْ فَیَكُوْنُ ﴿۴۰﴾ وَ الَّذِیْنَ هَاجَرُوْا فِی اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا ع ۱۱

اوہنوں آکھیئے "ہو جا" تے اوہ فوراً ہو جاندی اے① (40) تے جیہناں نیں اللہ دے راہ وچ اپنے گھر بار چھڈے ایس توں بعد کہ اوہناں تے ظلم کیتا گیا

لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً ؕ وَ لَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا یَعْلَمُوْنَ ﴿۴۱﴾

تے اسیں ضرور اوہناں نوں دنیا وچ چنگی جگہ دیاں گے تے بے شک آخرت دا ثواب تے بوہت وڈا اے② کسے طریقے نال لوک جاندے (41)

الَّذِیْنَ صَبَرُوْا وَ عَلٰى رَبِّهِمْ یَتَوَكَّلُوْنَ ﴿۴۲﴾ وَ مَاۤ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا

اوہ جیہناں نیں صبر کیتا اوہ اپنے رب تے ای بھروسہ کردے نیں (42) تے اسیں تہاڈے توں پہلے مرد ای گھلے③

وقف لازم ۱۱

حاشیہ ① ... یعنی جدوں اسیں کسے چیز نوں وجود وچ لیان دا ارادہ کرنے آں تے صرف ایناں کہنے آں کہ ہو جا تے اوہ اوسے ویلے وجود وچ آ جاندی اے۔ مراد ایہہ اے ہر اختیار والی چیز نوں وجود وچ لیاؤنا اللہ پاک لئی ایناں زیادہ آسان اے تے مرن توں بعد اٹھانا اوہدے لئی کیہ مشکل اے۔ ② ... ایہہ آیت اوہناں صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دے حق وچ نازل ہوئی جیہناں اُتے مکے والیاں بڑے ظلم کیتے تے اوہناں نوں دین دی خاطر وطن چھڈنا ای پیا۔ بعض اوہناں وچوں حبشہ چلے گئے فیر اوتھوں مدینہ طیبہ آئے تے بعض مدینہ شریف نوں ای ہجرت کر گئے اوہناں دی اللہ پاک مدد فرمائی تعریف فرمائی تے اوہناں دے اجر نوں بڑا وڈا اجر قرار دِتا۔ ③ ... ایہہ آیت اوہناں مکے دے مشرکاں دے جواب وچ نازل ہوئی جیہناں نیں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت دا ایہہ دلیل دے کے انکار کیتا کہ اللہ پاک دی شان ایسی نئیں کہ اوہ کسے انسان نوں رسول بنائے۔ اوہناں نوں دسیا گیا کہ اللہ دی سنت ایس طراں جاری اے، ہمیشہ اوہنے انساناں وچوں مرداں نوں ای رسول بنا کے گھلیا اے۔

نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوْٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۴۳﴾ بِالْبَيِّنٰتِ وَ

جیہناں ول اسیں وحی کردے ساں اے لوکو! جے تُسیں نئیں جاندے تے علم والیاں کولوں پچھو ① (43) (اسیں) روشن دلیلاں تے

الزُّبُرِ ؕ وَ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَ لَعَلَّهُمْ

کتاباں دے نال (رسولاں نوں گھلیا) تے اے حبیب! اسیں تہاڈے ول ایہہ قرآن نازل فرمایا تاں کہ تُسیں لوکاں نوں اوہ دسو جیہڑا اوہناں ول اتاریا گیا

يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿۴۴﴾ اَفَاَمِنَ الَّذِيْنَ مَكَرُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ يَّخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ النصف

تے تاکہ اوہ غور و فکر کرن (44) تے کیہ بھیڑی سازشاں کرن والے ایس گل توں بے خوف ہو گئے کہ اللہ اوہناں نوں زمین وچ دھس دیوے

اَوْ يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۴۵﴾ اَوْ يَاْخُذَهُمْ فِيْ تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ

یاں اوہناں تے اوتھوں عذاب آوے جتھوں اوہناں نوں پتا وی نہ ہووے (45) یاں اوہناں نوں چلدے پھردے پھڑ لوے تے اوہ اللہ نوں

بِمُعْجِزِيْنَ ﴿۴۶﴾ اَوْ يَاْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍ ؕ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۴۷﴾ اَوَ لَمْ

عاجز نئیں کر سکدے (46) یاں اوہناں نوں ہولی ہولی نقصان پہنچاندیاں ہویاں پھڑ لوے تے بے شک تہاڈا رب بڑا مہربان رحمت والا اے (47) تے کیہ

يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَّتَفَيَّؤُا ظِلٰلُهٗ عَنِ الْيَمِيْنِ وَ الشَّمَآئِلِ سُجَّدًا

اوہناں نیں اوس پاسے نئیں ویکھیا کہ اللہ نے جیہڑی چیز وی پیدا فرمائی اے اوہدے سائے اللہ نوں سجدہ کردے ہوئے سجے تے کھبے

لِّلّٰهِ وَ هُمْ دٰخِرُوْنَ ﴿۴۸﴾ وَ لِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَ مَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَّ الْمَلٰٓئِكَةُ

جھکدے نیں تے اوہ پرسائے عاجزی کررے نیں (48) تے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جیہڑا زمین وچ چلن والا اے تے فرشتے سارے اللہ نوں ای سجدہ کردے نیں ②

حاشیہ ①...ایس آیت وچ علم والیاں توں مراد اہلِ کتاب نیں، اللہ پاک نے مکے دے کافراں نوں اہلِ کتاب توں پچھن دا حکم ایس لئی دِتا کہ مکے دے کافر ایس گل نوں من دے سن۔ ایس آیت دے الفاظ دے عام ہون توں ایہہ وی پتا لگا کہ جس مسئلے دا پتا نہ ہووے اوہدے بارے علماء کرام ول رجوع کرنا ضروری اے، تے نالے ایہی آیتِ کریمہ تقلید دے جواز بلکہ حکم تے وی دلیل دیندی اے۔ ②... سجدہ دو طراں دا ہندا اے۔ (1) عبادت دا سجدہ، جیویں مسلماناں دا اللہ پاک لئی سجدہ۔ (2) عاجزی دا سجدہ، جیویں کہ سایے وغیرہ دا سجدہ۔ ہر چیز دا سجدہ اوہدی حیثیت مطابق اے، مسلماناں تے فرشتیاں دا سجدہ، عبادت دا سجدہ اے تے اوہناں توں علاوہ دا سجدہ، عاجزی دا سجدہ اے۔ ایتھے سجدے توں مراد عاجزی اے تے جے باقاعدہ سجدہ ای مراد ہووے تے وی حق اے کہ کسے چیز دی حقیقت دا سانوں پتا نہ ہونا ساڈے علم دی کمی دی دلیل اے، ایس گل دی نئیں کہ اوہ چیز ہو ای نئیں سکدی (**نوٹ**) ایہہ آیت سجدہ والی آیتاں وچوں اے، ایہدے پڑھن تے سنن والے تے سجدۂ تلاوت لازم ہو جائے گا۔

وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۴۹﴾ يَخَافُوْنَ رَبَّهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا

فرشتے تکبر نئیں کردے (49) اوہ اپنے اُتے اپنے رب دا ڈر رکھدے نیں تے اوہی کردے نیں جیہڑا

يُؤْمَرُوْنَ ﴿۵۰﴾ السجدة ع وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوْٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ ع ۱۰ ۱۳ السجدة ۲

ایہناں نوں حکم دِتا جاندا اے (50) تے اللہ نے فرما دِتا: دو خدا نہ بناؤ اوہ تے اِک ای عبادت دے لائق اے تے میرے توں ای

فَاِيَّايَ فَارْهَبُوْنِ ﴿۵۱﴾ وَلَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّيْنُ وَاصِبًا ۭ

ڈرو (51) تے جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے سارا اوسے دا اے تے فرماں برداری (دا حق) ہمیشہ اوسے لئی اے۔ تے کیہ تُسیں اللہ

اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُوْنَ ﴿۵۲﴾ وَمَا بِكُمْ مِّنْ نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ

توں علاوہ کسے ہور توں ڈرو گے؟ (52) تے تہاڈے کول جیہڑی نعمت اے ساری اللہ ولوں اے فیر جدوں تہانوں تکلیف پہنچدی اے تے تُسیں

تَجْــَٔرُوْنَ ﴿۵۳﴾ ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُوْنَ ﴿۵۴﴾ ۙ

اوہدے توں ای فریاد کردے او (53) فیر جدوں اوہ تہاڈے توں برائی ٹال دیندا اے تے اوس ویلے تہاڈے وچوں اِک گروہ اپنے رب دے نال شرک کرن لگ پیندا اے (54)

لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۭ فَتَمَتَّعُوْا ۣ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿۵۵﴾ وَيَجْعَلُوْنَ لِمَا

تاں کہ اوہ ساڈی دِتی ہوئی نعمتاں دی ناشکری کرن ① تے کجھ فائدہ چک لوو تے بڑی چھیتی تہانوں پتا لگ جاوے گا (55) تے (کافر) ساڈی دِتی ہوئی روزی وچوں

لَا يَعْلَمُوْنَ نَصِيْبًا مِّمَّا رَزَقْنٰهُمْ ۭ تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔـلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُوْنَ ﴿۵۶﴾

بے گانی چیزاں لئی حصہ مِتھ لیندے نیں۔ اللہ دی قسمے! اے لوکو! تہاڈے کولوں ایہدے بارے ضرور پچھیا جاوے گا جیہڑا تُسیں جھوٹھ بنھ دے سو (56)

حاشیہ ① ... ایہناں آیتاں وچ ایہو جئے لوکاں دی حالت دی وضاحت فرمائی گئی اے جیہڑے تکلیف آون تے اللہ پاک دی بارگاہ وچ روندے تے نجات دیاں دعاواں منگدے نیں جد کہ تکلیف دور ہوون تے اللہ پاک دی ناشکری وچ مصروف ہو جاندے نیں۔ ایس زمانے وچ وی جے لوکاں دے حالات دا جائزہ لیا جاوے تے شاید لکھاں وچوں اِک بندہ وی ایہو جئیا نظر نہ آئے جیہڑا بیماری، تکلیف تے پریشانی دی حالت وچ اللہ پاک توں دعاواں نہ منگدا ہووے، دوجیاں نوں دعاواں لئی نہ کہندا ہووے، اِنج ای ایہو جئی حالت وچ اپنے گناہواں تے نافرمانیاں توں توبہ تے سارے گناہواں نوں چھڈن دے ارادے نہ کردا ہووے، پر مصیبتاں ختم ہو جان توں بعد ایہدا جو حال ہندا اے اوہ ساریاں دے سامنے اے۔

وَيَجْعَلُوْنَ لِلّٰهِ الْبَنٰتِ سُبْحٰنَهٗ ۙ وَلَهُمْ مَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿۵۷﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ

تے اوہ اللہ لئی دھیاں بنائی قرار دیندے نیں حالاں اوہ پاک اے تے اپنے لئی اوہ (من دے نیں) جیہڑا اپنا جی چاہندا اے (57) تے جدوں ایہناں وچوں کسے

بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ﴿۵۸﴾ يَتَوٰرٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوْٓءِ

نوں دھی ہون دی خش خبری دِتی جاندی اے تے سارا دن ایہناں دا منہ کالا رہندا اے تے اوہ غصے نال بھریا ہندا اے (58) ایس خش خبری دی برائی دی وجہ توں

مَا بُشِّرَ بِهٖ ؕ اَيُمْسِكُهٗ عَلٰى هُوْنٍ اَمْ يَدُسُّهٗ فِي التُّرَابِ ؕ اَلَا سَآءَ

لوکاں کولوں لکدا پھردا اے۔ کیہ اوہنوں ذلت نال رکھے گا یا اوہنوں مٹی وچ دب دے گا؟ خبردار! ایہہ کنا بھیڑا فیصلہ

مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿۵۹﴾ لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ

کررے نیں① (59) جیہڑے آخرت تے ایمان نئیں لیاندے اوہناں لئی بھیڑی حالت اے تے اللہ دی سب توں اُچی شان اے

الْاَعْلٰى ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۶۰﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَّا تَرَكَ ع ١٣

تے اوہی عزت والا حکمت والا اے (60) تے جے اللہ لوکاں نوں اوہناں دے ظلم دی وجہ توں پھڑ لیندا تے زمین تے

عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَّلٰكِنْ يُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ

کوئی چلن والا نہ چھڈدا پر اوہ اوہناں نوں اِک مِتھے ہوئے ویلے تک مہلت دیندا اے② فیر جدوں اوہناں دی مدت آ جاوے گی

لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿۶۱﴾ وَيَجْعَلُوْنَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُوْنَ ۙ وَ

تے اوہ نہ اِک پل پچھے ہٹن گے تے نہ ای اگے ودھن گے (61) تے اللہ دے لئی اوہ ٹھہراندے نیں جیہڑی (اپنے لئی) پسند نئیں کردے نیں تے

حاشیہ ① ...جاہلیت دے زمانے وچ کافر وکھریاں وکھریاں وجہ توں وکھو وکھ طریقیاں نال اپنیاں دھیاں نوں قتل کر دیندے سن، ایہہ اسلام دا ای کارنامہ اے جیہنے دنیا وچ سب توں پہلے عورت نوں اوہدے حق دوائے تے ایہنوں عزت تے وقار نال نوازیا ایہدے باوجود جے کوئی اسلامی تعلیمات نوں عورتاں دے حقاں دا مخالف سمجھ دا اے تے فیر اوہدے لئی ہدایت دی دعا ای کیتی جا سکدی اے۔

② ... ایس توں پہلی آیتاں وچ اللہ پاک نے مکے دے کافراں دے بوہت وڈے کفر تے بھیڑے قولاں دا ذکر فرمایا جد کہ ایس آیت وچ ایہہ بیان فرمایا گیا اے اللہ پاک ایہناں کافراں تے چھیتی عذاب نازل نہ فرما کے ایہناں نوں ڈھل دیندا اے تاں کہ اوہدی رحمت تے اوہدے فضل تے کرم دا اظہار ہووے۔

تَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى ؕ لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَ اَنَّهُمْ

ایہناں دیاں زباناں جھوٹھ بولدیاں نیں کہ ایہناں لئی بھلائی اے۔ اصل وچ ایہناں لئی اگ اے تے ایہہ کہ اوہ (دوزخیاں دے) اگے اگے

مُّفْرَطُوْنَ ﴿٦٢﴾ تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَاۤ اِلٰۤى اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ

جان والے ہون گے (62) اللہ دی قسمے! اسیں تہاڈے توں پہلے کنیاں اُمتاں ول رسول گھلے تے شیطان نے لوکاں لئی ایہناں دے بھیڑے عملاں نوں

اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٦٣﴾ وَ مَاۤ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ

بوہت سوہنا دِتا آج اوہی ایہناں دا بیلی اے تے ایہناں لئی درد دین والا عذاب اے (63) تے اسیں تہاڈے تے ایہہ کتاب ایس لئی اتاری

اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ۙ وَ هُدًى وَّ رَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٦٤﴾ وَ

اے تاں کہ تُسیں لوکاں نوں اوہ گل واضح کر دیو جیہدے وچ ایہناں نوں اختلاف اے ① تے ایہہ کتاب ایمان والیاں لئی ہدایت تے رحمت اے (64) تے

اللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً

اللہ نے اسمان توں پانی اُتاریا تے ایہدے نال زمین نوں اوہدی موت توں بعد زندہ کر دِتا۔ بے شک ایہدے وچ سنن والیاں

لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿٦٥﴾ ع ۸ ۱۴ وَ اِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ؕ نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِىْ بُطُوْنِهٖ

لئی نشانی اے (65) تے بے شک تہاڈے لئی ڈنگراں وچ غور و فکر دیاں گلاں نیں ② (اوہ ایہہ کہ) اسیں تہانوں ایہناں دے ڈھڈاں چوں

حاشیہ ① ... علامہ اسماعیل حقی رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہ فرماندے نیں: عام لوکاں دے سامنے قرآنِ کریم دے حکم بیان کرن تے خاص لوکاں دے سامنے قرآن مجید دیاں حقیقتاں نوں بیان کرن دا منصب اصل تے حضور صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا اے تے ایہناں دی پیروی کردے ہوئے بعد دے زمانیاں وچ اوہناں دے وارثاں دا اے۔ ایس لئی علماءِ ظاہر واضح بیان دے نال لوکاں دے اوہناں اختلافاں دی صفائی کردے نیں جیہڑے اوہناں دے ظاہر دے نال جڑے ہوئے نیں تے علماءِ باطن صحیح کشف دے نال لوکاں دے اوہناں اختلافاں نوں دور کردے نیں جیہناں دا تعلق اوہناں دے باطن نال اے، ایہناں وچ ہر اِک دا راہ اے تے اوہنوں پھڑن والا نامراد نئیں ہندا، ایہہ دین دے تھم تے مسلماناں دے سلطان نیں (روح البیان ،النحل، تحت الآیۃ :64، 47/5)

② ... مرن توں بعد دوبارہ زندہ کیتے جان توں متعلق کافراں دا اِک شبہ ایہہ سی کہ جدوں بندہ مر گیا تے اوہدے جسم دے اعضا کھلر گئے تے مٹی وچ مل گئے، اوہ اجزاء کس طراں جمع کیتے جان گے تے خاک دے ذریاں وچوں اوہناں نوں کویں وکھرا کیتا جاوے گا؟ ایس وچ جیہڑا صاف دودھ دا بیان فرمایا گیا اے ایہدے وچ غور کرن نال ایہہ شبہ بالکل ختم ہو جاندا اے کہ اللہ پاک دی قدرت دی ایہہ شان روزانہ ویکھن وچ آوندی اے کہ اوہ غذا دے وکھرے وکھرے اجزاء وچوں خالص دودھ کڈھ دا اے تے اوس دے نیڑے تیڑے دیاں چیزاں نال ملن دا شبہ وی ایہدے وچ نئیں آوندا، تے اوس حکیمِ برحق دی قدرت توں کیہ دور اے کہ انسانی جسم دے اجزاء نوں کھلرن توں بعد فیر جمع فرما دے۔

مِنۢ بَيْنِ فَرْثٍ وَّدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشّٰرِبِيْنَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ ثَمَرٰتِ النَّخِيْلِ

گوہیا تے خون دے وِچکاروں خالص دُدھ (کڈھ کے) پیانے آں جیہڑا پین والے دے گلے توں آرام نال اُترن والا اے (66) تے کھجور

وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْهُ سَكَرًا وَّرِزْقًا حَسَنًا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ

تے انگور دے پھلاں وچوں کوئی پھل اوہ اے کہ ایہدے توں تُسیں نبیذ تے چنگا رزق بناندے او بے شک ایہدے وچ عقل مند لوکاں

يَّعْقِلُوْنَ ﴿٦٧﴾ وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِيْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا وَّمِنَ

لئی نشانی اے (67) تے تہاڈے رب نے شہد دی مکھی دے دل وچ ایہہ گل پا دِتی کہ پہاڑاں وچ تے درختاں

الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُوْنَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِيْ مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ فَاسْلُكِيْ سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا ؕ

وچ تے چھتاں وچ گھر بناؤ (68) فیر ہر قسم دے پھلاں وچوں کھاؤ تے اپنے رب دے (بنائے ہوئے) نرم تے آسان راہواں تے چلدیاں رہوو۔

يَخْرُجُ مِنْۢ بُطُوْنِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ فِيْهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ

ایہدے ڈِھڈ چوں اِک پین والی رنگ برنگی چیز نکلدی اے ایہدے وچ لوکاں لئی شفا اے بے شک ایہدے وچ غور و فکر

لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٦٩﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰىكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰٓى

کرن والیاں لئی نشانی اے① (69) تے اللہ نے تہانوں پیدا کیتا فیر اوہ تہاڈی جان قبض کرے گا تے تہاڈے چوں کوئی سب توں گھٹیا عمر

اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿٧٠﴾ ع وَاللّٰهُ ع ١٥

ول پھیریا جاندا اے تاں کہ جانن توں بعد کجھ نہ جانے۔ بے شک اللہ جانن والا، بوہت قدرت والا اے (70) تے اللہ نے

حاشیہ ① ... اوہ رب تعالیٰ جیہڑا اپنی قدرتِ کاملہ نال اِک حقیر کمزور جئی مکھی نوں ایہہ صفت عطا فرماندا اے کہ اوہ وکھرے وکھرے قسماں دے پھُلاں تے پھلاں چوں ایہو جئے ملائم اجزاء حاصل کرے جیہناں توں صاف ستھرا شہد بنے جیہڑا بوہت ای خش گوار ہووے، پاک تے ستھرا ہووے، فاسد ہون تے سڑن دی ایہدے وچ قابلیت نہ ہووے تے جیہڑا قادر تے حکیم اِک مکھی نوں شہد دے مادے جمع کرن دی قدرت دیندا اے اوہ جے مرے ہوئے انسان دے کھلرے ہوئے اجزانوں جمع کر دیوے تے اوہدی قدرت توں کیہ دور اے، مرن توں بعد زندہ کیتے جان نوں ناممکن سمجھن والے کِنے عقل توں دور نیں۔

فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ ۚ فَمَا الَّذِيْنَ فُضِّلُوْا بِرَآدِّيْ رِزْقِهِمْ عَلٰى

تہاڈے وچوں اِک نوں دوجے اُتے رزق وچ وڈیائی دِتی تے جیہناں نوں رزق وچ وڈیائی دِتی گئی اے تے اوہ اپنا رزق اپنے غلاماں،

مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيْهِ سَوَآءٌ ۭ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ﴿٧١﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ

کنیزاں نوں نئیں دیندے کتے اوہ رزق وچ برابر نہ ہو جان تے کیہ صرف اللہ دی نعمت توں مکر دے او! ① (71) تے اللہ نے

لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِيْنَ وَحَفَدَةً وَّرَزَقَكُمْ

تہاڈے لئی تہاڈی جنس توں عورتاں بنائیاں تے تہاڈے لئی تہاڈیاں عورتاں توں پُتر تے پوترے دوہترے پیدا کیتے تے تہانوں ستھری چیزاں

مِّنَ الطَّيِّبٰتِ ۭ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُوْنَ ﴿٧٢﴾ وَيَعْبُدُوْنَ

چوں روزی دِتی تے کیہ اوہ باطل ای تے یقین کردے نیں؟ تے اللہ دے فضل ای دے منکر ہندے نیں؟ (72) تے اللہ توں علاوہ

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ شَيْـــًٔا وَّلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿٧٣﴾

ایہو جئیاں دی عبادت کردے نیں جیہڑے ایہناں نوں اسمان تے زمین توں کجھ وی روزی دین دا اختیار نئیں رکھدے تے نہ اوہ کجھ کر سکدے نیں (73)

فَلَا تَضْرِبُوْا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٧٤﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا

تے تُسیں اللہ لئی اوہدے ورگا نہ ٹھہراؤ بے شک اللہ جان دا اے تے تُسیں نئیں جان دے (74) اللہ نے اِک بندے دی مثال بیان فرمائی ②

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ بڑے ستھرے تے دل تے اثر کرن والے انداز وچ بت پرستی دا رد کیتا گیا اے۔ آیت دا خلاصہ ایہہ اے کہ اللہ پاک نے تہاڈے وچوں اِک نوں دوجے اُتے رزق وچ وڈیائی دِتی اے، تے تہاڈے وچوں کوئی امیر، کوئی فقیر، کوئی مالدار اے کوئی ماڑا اے، کوئی مالک اے تے کوئی غلام، تے جیہناں نوں رزق وچ وڈیائی دِتی گئی تے اوہ اپنے غلاماں تے کنیزاں نوں اپنا مال دے کے اپنے برابر نئیں کر لیندے تے جدوں تُسیں اپنے غلاماں نوں اپنا شریک بناؤنا گوارا نئیں کردے تے اللہ پاک دے بندیاں تے اوہدے مملوکاں نوں اوہدا شریک بناؤنا کس طراں گوارا کردے او؟ ② ... ایس آیت وچ بیان کیتی گئی مثال دا خلاصہ ایہہ اے کہ اِک بندہ ایہو جئیا اے جیہڑا آپ کسے دی ملکیت وچ اے تے اوہ مالک نہ ہون دی وجہ توں کسے چیز تے قادر نئیں، جد کہ دوجا بندہ ایہو جئیا اے جیہنوں اللہ پاک نے اپنی طرفوں چنگی روزی عطا فرما رکھی اے تے اوہ اوہدے وچوں خفیہ تے اعلانیہ خرچ کر دا اے، جویں چاہندا اے ایہدے وچوں خرچ کر دا اے۔ پہلا بندہ عاجز، اوہدی ملک وچ اے تے غلام اے جد کہ دوجا بندہ آزاد، مالک تے مالدار اے تے قدرت تے اختیار وی رکھدا اے تے کیہ ایہہ دونویں اِکو جئے ہو جان گے؟ کدے وی نئیں، تے جدوں غلام تے آزاد بندہ برابر نئیں ہو سکدے حالاں ایہہ دونویں اللہ پاک دے بندے نیں۔ تے خالق، مالک تے قادر رب تعالیٰ دے نال قدرت تے اختیار نہ رکھن والے بت کیویں شریک ہو سکدے نیں تے اوہناں نوں اللہ پاک ورگا آکھنا کنا وڈا ظلم تے جہالت اے۔

عَبْدًا مَّمْلُوْكًا لَّا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّمَنْ رَّزَقْنٰهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا

جیہڑا آپ کسے دی ملکیت وچ اے، اوہ کسے شے تے قادر نئیں تے اِک اوہ اے جیہنوں اسیں اپنے ولوں چنگی روزی عطا فرما رکھی اے

فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَّجَهْرًا ؕ هَلْ يَسْتَوٗنَ ؕ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ

تے اوہ اوہدے وچوں لُکا کے تے اعلانیہ خرچ کردا اے، کیہ اوہ سارے اِکو جئے ہو جان گے؟ ساریاں تعریفاں اللہ لئی نیں بلکہ ایہناں وچوں بتھیرے

لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۷۵﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ

نئیں جان دے (75) تے اللہ نے دو مرداں دی مثال بیان فرمائی، ایہناں وچوں اِک گونگا اے جیہڑا کسے چیز تے قدرت

عَلٰى شَيْءٍ وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ ۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُّ لَا يَاْتِ بِخَيْرٍ ؕ هَلْ يَسْتَوِيْ

نئیں رکھدا اوہ اپنے آقا تے (صرف) بھار اے، (ایہدا آقا) اوہنوں جدھر گھلدا اے اوہ کوئی خیر لے کے نئیں آوندا تے کیہ اوہ تے دوجا

هُوَ ۙ وَمَنْ يَّاْمُرُ بِالْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۷۶﴾ ع وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ ع ۱۶

اوہ جیہڑا انصاف دا حکم کردا اے تے اوہ سدھے رستے تے وی اے کیہ دونویں اِکو جئے نیں؟ ① (76) تے اسماناں تے زمین وچ لُکیاں چیزاں دا علم

وَالْاَرْضِ ؕ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

اللہ نوں ای اے تے قیامت دا معاملہ تے اِک پلک جھپکن دے وانگوں اے بلکہ اس توں وی نیڑے اے۔ بے شک اللہ

عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۷۷﴾ وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِّنْۢ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ

ہر شے تے قادر اے (77) تے اللہ نے تہانوں تہاڈیاں ماواں دے ڈِھڈاں چوں ایس حال وچ پیدا کیتا کہ تُسیں کجھ نہ

شَيْـًٔا ۙ وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۷۸﴾

جان دے سو تے اوہنے تہاڈے کن تے اَکھاں تے دل بنائے تاں کہ تُسیں شکر گزار بن جاؤ (78)

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ بیان کیتی گئی مثال دا خلاصہ ایہہ اے کہ اِک بندہ گونگا اے تے کسے نوں اپنی گل دس نئیں سکن تے دوجے دی گل نہ سمجھ سکن دی وجہ توں اوہ کسے چیز تے قدرت نئیں رکھدا تے اپنے آقا تے صرف بھار اے، تے ایہدا آقا اوہنوں جتھے وی کسے کم لئی گھلدا اے تے اوہ اوہدا کوئی کم کر کے نئیں آوندا تے دوجا اوہ بندہ اے جیہدے حواس سلامت نیں، بھلائی تے دیانتداری دی وجہ توں بوہت فیدہ دیندا اے۔ تے لوکاں نوں عدل دا حکم کردا اے تے اوہدی سیرت وی چنگی اے، تے کیہ ایہہ دونویں برابر نیں؟ کدے وی نئیں، تے جدوں ایہہ برابر نئیں تے فیر مومن تے کافر کویں برابر ہو سکدے نیں۔

اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرٰتٍ فِيْ جَوِّ السَّمَآءِ ؕ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ؕ اِنَّ فِيْ

کیہ اوہناں نیں پرندیاں ول نئیں ویکھیا جیہڑے اسمان دی فضا وچ (اللہ دے) حکم دے پابند نیں۔ ایہناں نوں اللہ توں علاوہ کوئی نئیں روکدا۔ بے شک

ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۷۹﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْۢ بُيُوْتِكُمْ سَكَنًا وَّجَعَلَ لَكُمْ

ایہدے وچ ایمان والیاں لئی نشانیاں نیں① (79) تے اللہ نے تہاڈے گھراں نوں تہاڈی رہائش بنایا تے اوہنے تہاڈے لئی

مِّنْ جُلُوْدِ الْاَنْعَامِ بُيُوْتًا تَسْتَخِفُّوْنَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ

جانوراں دیاں کھلاں توں کجھ گھر بنائے جیہناں نوں تُسیں اپنے سفر دے دن تے اپنے رہن دے دن بڑا ہلکا پھلکا پاندے او تے بھیڈاں دی اُن

اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا وَّمَتَاعًا اِلٰى حِيْنٍ ﴿۸۰﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ

تے اونٹھاں دا رُووا تے بکریاں دے والاں توں گھر دا سامان تے اِک مدت تک فیدہ چکن دے سبب بنائے (80) تے اللہ نے تہانوں اپنی بنائی

مِّمَّا خَلَقَ ظِلٰلًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَّجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيْلَ تَقِيْكُمُ الْحَرَّ

ہوئی چیزاں توں سائے دِتے تے تہاڈے لئی پہاڑاں وچ لُکن دیاں جگہ بنائیاں تے تہاڈے لئی کجھ پاون دے لباس بنائے جیہڑے تہانوں گرمی توں

وَسَرَابِيْلَ تَقِيْكُمْ بَاْسَكُمْ ؕ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُوْنَ ﴿۸۱﴾

بچاون تے کجھ لباس بنائے جیہڑے لڑائی ویلے تہاڈی راکھی کردے نیں۔ اللہ اِنج ای تہاڈے تے اپنی نعمت پوری کردا اے تاکہ تُسیں اسلام لے آؤ (81)

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿۸۲﴾ يَعْرِفُوْنَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُوْنَهَا

فیر جے اوہ منہ پھیرن تے اے حبیب! تہاڈے تے صرف صاف صاف تبلیغ کر دینا لازم اے (82) اوہ اللہ دی نعمت نوں پہچان دے نیں فیر اوہدا انکار کر دیندے نیں

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ پرندیاں دی اُڈان دے ذریعے اللہ پاک دی قدرت تے دلیل دِتی گئی اے تے جے لوک چاہن تے ایس زمانے وچ پرندیاں توں کنی وڈی تے ایہناں توں بڑی ای بھاری چیز ہوائی جہاز دے ذریعے وی اللہ پاک دی قدرت تے دلیل حاصل کر سکدے نیں۔ اوہنوں بنایا بھاویں انسان نے اے پر اوہنے اللہ پاک دی دِتی ہوئی عقل، سمجھ تے قدرت توں ای بنایا اے، آپ ای کوئی کتھے ایس قابل سی کہ ایہو جئی چیز بنا سکے۔ اِنج ای ایہدا اُڈنا بظاہر بھاویں مشینی آلیاں دی وجہ توں اے پر حقیقت وچ ایہہ اللہ پاک دی قدرت تے اوسے دے اثر توں ہوانوں اُڈن دے قابل اللہ پاک نے بنایا اے کسے انسان نے نئیں بنایا۔

وَ اَكْثَرُهُمُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۸۳﴾ وَ يَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيْدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ ع ١١ ١٧

تے ایہناں وچ بوہتے کافر ای نیں (83) تے یاد کرو جس دن اسیں ہر اُمت چوں اِک گواہ چکاں گے فیر کافراں نوں اجازت نئیں

لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَ لَا هُمْ يُسْتَعْتَبُوْنَ ﴿۸۴﴾ وَ اِذَا رَاَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ

دِتی جاوے گی تے نہ ایہناں کولوں رجوع کرنا، منگیا جاوے گا (84) تے ظلم کرن والے جدوں عذاب ویکھن گے تے اوہناں توں

فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَ لَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿۸۵﴾ وَ اِذَا رَاَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا شُرَكَآءَهُمْ قَالُوْا

عذاب نہ ہولا کیتا جاوے گا نہ ای اوہناں نوں مہلت دِتی جاوے گی (85) تے مشرک جدوں اپنے شریکاں نوں ویکھن گے تے آکھن گے:

رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا الَّذِيْنَ كُنَّا نَدْعُوْا مِنْ دُوْنِكَ ۚ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ

اے ساڈے رب! ایہہ ساڈے اوہ شریک نیں جیہناں دی اسیں تیرے علاوہ عبادت کردے ساں تے اوہ ایہناں ول (اپنی) گل سُٹ

الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿۸۶﴾ ۚ وَ اَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذِ ِۨ السَّلَمَ وَ ضَلَّ عَنْهُمْ ع ١٢

دین گے تے بے شک تسیں جھوٹھے او (86) تے اوہ مشرک اوس دن اللہ ول صلح دی پیشکش کرن گے تے ایہناں دیاں اپنیاں بنائیاں ہویاں گلاں

مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۸۷﴾ اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَ صَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ زِدْنٰهُمْ عَذَابًا

ایہناں توں گواچ جان گیاں (87) جیہناں نیں کفر کیتا تے اللہ دی راہ توں روکیا اسیں اوہناں دے فساد دے بدلے وچ

فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوْا يُفْسِدُوْنَ ﴿۸۸﴾ وَ يَوْمَ نَبْعَثُ فِيْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيْدًا عَلَيْهِمْ

عذاب دے اُتے عذاب ودھا دیاں گے (88) تے جس دن اسیں ہر اُمت چوں ایہناں دے وچوں ایہناں تے اِک گواہ

مِّنْ اَنْفُسِهِمْ وَ جِئْنَا بِكَ شَهِيْدًا عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ ؕ وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ تِبْيَانًا

اُٹھاواں گے ① تے اے حبیب! تہانوں ایہناں ساریاں تے گواہ بنا کے لیاواں گے تے اسیں تہاڈے تے ایہہ قرآن اتاریا جیہڑا ہر شے دا

حاشیہ ① ... ایتھے گواہ توں مراد انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نیں، ایہہ قیامت دے دن اپنی اپنی اُمتاں دے بارے گواہی دین گے کہ اوہناں نیں اللہ پاک دا پیغام اوہناں تک پہنچایا تے اوہناں لوکاں نوں ایمان قبول کرن دی دعوت دِتی۔

لِّكُلِّ شَيْءٍ وَّهُدًى وَّرَحْمَةً وَّبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِيْنَ ﴿٨٩﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ ع ١٢ ١٨

روشن بیان اے① تے مسلماناں لئی ہدایت تے رحمت تے خش خبری اے (89) بے شک اللہ انصاف تے

الْاِحْسَانِ وَاِيْتَآئِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ

احسان تے رشتے داراں نوں دین دا حکم فرماندا اے تے بے حیائی تے ہر بھیڑی گل تے ظلم توں منع فرماندا اے۔ اوہ تہانوں نصیحت فرماندا اے

لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿٩٠﴾ وَاَوْفُوْا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عٰهَدْتُّمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ

تاں کہ تسیں نصیحت حاصل کرو② (90) تے اللہ دا وعدہ پورا کرو جدوں تُسیں کوئی وعدہ کرو تے قسماں نوں پکا

بَعْدَ تَوْكِيْدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيْلًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُوْنَ ﴿٩١﴾

کرن توں بعد نہ توڑو③ حالاں تُسیں اللہ نوں اپنے اُتے ضامن بنا چکے او۔ بے شک اللہ تہاڈے کم جاندا اے (91)

وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّتِيْ نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْۢ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًا ۭ تَتَّخِذُوْنَ اَيْمَانَكُمْ

تے تُسیں اوس عورت وانگوں نہ ہونا جیہنے اپنا سُوتر وٹ کے پکا کرن توں ریزہ ریزہ کرکے توڑ دِتا،(اِنج نہ ہووے کہ) تُسیں اپنیاں قسماں نُوں اپنے وچکار

دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُوْنَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ ۭ اِنَّمَا يَبْلُوْكُمُ اللّٰهُ بِهٖ ۭ

توکھے تے فساد دا ذریعہ بنا لو کہ اِک گروہ دوجے گروہ توں زیادہ (طاقت تے مال والا) اے۔④ اللہ تے ایہدے ذریعے تہانوں صرف ازماندا اے

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ قرآنِ مجید اوہ عظیم شاناں والی کتاب اے جیہدے وچ سارے علم جمع نیں۔ ② ... عدل تے انصاف دا عام مطلب ایہہ اے کہ ہر حق دار نوں اوہدا حق دِتا جاوے تے کسے تے ظلم نہ کیتا جاوے، ایسے طراں عقیدے، عبادتاں تے معاملات وچ وادھے گھاٹے توں بچ کے وِچلا راہ اختیار کرنا وی عدل وچ داخل اے۔ ③ ... قسماں نوں پکیاں کرن توں ایہہ مراد اے کہ قسم کھاندے ویلے اللہ پاک دے ناواں نوں تے صفتاں دا زیادہ ذکر کیتا جاوے تے قسم توڑن نوں منع کرنا پکا کرن دے نال خاص نئیں بلکہ ہر حال وچ قسم توڑنا منع اے۔ یا قسم پکی کرن توں مراد ایہہ اے کہ جان بُجھ کے قسم کھاہدی جاوے، ایس صورت وچ لغو یعنی فضول قسم ایس حکم توں نکل جاوے گی۔ ④ ... لوکاں دا طریقہ ایہہ سی کہ اوہ اِک قوم نال معاہدہ کردے تے جدوں دوجی قوم اوس توں زیادہ تعداد، مال یا طاقت والی ویکھدے تے پہلیاں نال جو معاہدے کیتے سن اوہ توڑ دیندے تے فیر دوجے نال معاہدے کر لیندے، اللہ پاک نے اِنج کرن توں منع فرمایا تے وعدہ پورا کرن دا حکم دِتا۔ ایس چیز دے نظارے ساڈے معاشرے وچ وی عام ویکھے جاندے نیں کہ جدوں تک کوئی اپنے منصب تے مقام و مرتبے تے قائم اے اودوں تک لوک اوہدی جی حضوری کردے نیں تے جدوں اوہ لہہ جاندا اے یا اوہدا مرتبہ گھٹ کر دِتا جاندا اے تے لوک اوہنوں چھڈ دیندے نیں تے اوہدے نال اِنج ہو جاندے نیں جویں اوہنوں پچھان دے ای نئیں۔

وَ لَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿٩٢﴾ وَ لَوْ شَآءَ اللّٰهُ

تے اوہ ضرور قیامت دے دن تہاڈے لئی صاف ظاہر کردے گا جس گل تے تُسیں جھگڑدے سو (92) تے جے اللہ چاہندا

لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّ لٰكِنْ يُّضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَ

تے ساریاں نوں اِک ای اُمت بنا دیندا پر اللہ گمراہ کردا اے جیہنوں چاہندا اے تے ہدایت دیندا اے جیہنوں چاہندا اے تے

لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٣﴾ وَ لَا تَتَّخِذُوْۤا اَيْمَانَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ

تہاڈے توں تہاڈے عملاں بارے ضرور پُچھیا جاوے گا[1] (93) تے تُسیں اپنیاں قسماں نوں اپنے وچ توکھے تے فساد دا ذریعہ نہ بناؤ ورنہ

قَدَمٌۢ بَعْدَ ثُبُوْتِهَا وَ تَذُوْقُوا السُّوْٓءَ بِمَا صَدَدْتُّمْ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ وَ لَكُمْ

پیر ثابت قدمی توں بعد تِلک جان گے تے تُسیں اللہ دے رستے توں روکن دی وجہ توں سزا دا مزا چکھو گے تے تہاڈے لئی

عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٩٤﴾ وَ لَا تَشْتَرُوْا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا ؕ اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ

بوہت وڈا عذاب ہووے گا (94) تے اللہ دے وعدے دے بدلے تھوڑا جیا مُل نہ لوو۔ بے شک جیہڑا اللہ دے کول اے اوہ تہاڈے لئی بہتر اے

اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ ؕ وَ مَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ ؕ وَ لَنَجْزِيَنَّ الَّذِيْنَ

جے تُسیں جاندے او (95) جیہڑا تہاڈے کول اے اوہ مُک جاوے گا تے جیہڑا اللہ دے کول اے اوہ باقی رہن والا اے تے اسیں صبر کرن

صَبَرُوْۤا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ

والیاں نوں اوہناں دے بڑے چنگے کماں دے بدلے وچ اوہناں دا اجر ضرور دیاں گے (96) جیہڑا مرد یا عورت نیک عمل کرے

حاشیہ ① ... اللہ پاک دی اپنی مرضی تے حکمت اے جیہدے مطابق اوہ فیصلہ فرماندا اے تے اوہ اپنے عدل توں جیہنوں چاہندا اے گمراہ کردا اے تے اپنے فضل توں جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے، ایہدے وچ کسے ہور نوں دخل دی ہمت اے نہ اجازت، البتہ ایہہ یاد رہوے کہ لوک اوس مرضی نوں سامنے رکھ کے گناہواں تے دلیر نہ ہو جان ایس لئی کہ قیامت دے دن لوکاں توں اوہناں دے عملاں بارے ضرور پچھیا جاوے گا ایس لئی مرضی دا معاملہ وکھرا اے تے حکم الٰہی دا معاملہ وکھرا اے۔

أُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً ۚ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ

تے اوہ مسلمان ہووے تے اسیں ضرور اوہنوں ستھری زندگی دیاں گے تے اسیں ضرور ایہناں نوں ایہناں دے بڑے چنگے کماں دے بدلے

مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٩٧﴾ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ

وچ ایہناں دا اجر دیاں گے ① (97) تے جدوں تُسیں قرآن پڑھن لگو تے شیطان مردود توں اللہ دی

الرَّجِيْمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهٗ لَيْسَ لَهٗ سُلْطٰنٌ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ

پناہ منگو ② (98) بے شک اوہنوں اوہناں لوکاں تے کوئی قابو جیہڑے ایمان لیائے تے اوہ اپنے رب تے ای بھروسہ

يَتَوَكَّلُوْنَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلْطٰنُهٗ عَلَى الَّذِيْنَ يَتَوَلَّوْنَهٗ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِهٖ

کردے نیں (99) اوہدا قابو تے اوہناں تے ای اے جیہڑے اوہدے نال دوستی کردے نیں تے اوہ جیہڑے اوہدے شریک

مُشْرِكُوْنَ ﴿١٠٠﴾ ع ۱۹ وَإِذَا بَدَّلْنَا اٰيَةً مَّكَانَ اٰيَةٍ ۙ وَّاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوْٓا إِنَّمَآ

بناندے نیں ③ (100) تے جدوں اسیں اِک آیت دی جگہ دوسری آیت بدل دیئے تے اللہ چنگی طراں جان دا اے جیہڑا اوہ نازل کردا اے تے کافر کہندے نیں:

أَنْتَ مُفْتَرٍ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهٗ رُوْحُ الْقُدُسِ مِنْ

تُسیں آپ گھڑ لیندے او بلکہ ایہناں وچوں بوہتے جان دے نئیں ④ (101) تُسیں فرماؤ: ایہنوں پاک روح نیں تہاڈے رب ولوں

حاشیہ ① ...مومن بھاویں فقیر وی ہووے تے اوہدی حیاتی دولت مند کافر دے عیش آرام توں بہتر تے ستھری اے ایس لئی کہ مومن جان دا اے کہ اوہدی روزی اللہ پاک ولوں اے تے مومن دا دل حرص دیاں پریشانیاں توں محفوظ تے آرام سکون وچ رہندا اے جد کہ کافر اللہ پاک تے نظر نئیں رکھدا اوہ لالچی رہندا اے تے ہمیشہ انج، مشقت تے مال حاصل کرن دی فکر وچ پریشان رہندا اے۔ ② ...قرآنِ کریم دی تلاوت شروع کردے ویلے اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْم پڑھنا مستحب اے۔ ③ ...ایس توں پتا لگا کہ شیطان کوئی زور زبردستی نئیں کردا بلکہ جیہڑا آپ ای اوہدے ول مائل ہندا اے تے اوہنوں بیلی بنا ندا اے اوہی اوہدا اثر قبول کردا اے۔ ④ ... مکے دے مشرک اپنی جہالت دی وجہ توں آیتاں منسوخ ہون تے اعتراض کردے سن تے اوہدیاں حکمتاں توں واقف نہ ہون دی وجہ توں اوس چیز دا مذاق اڑاندے سن ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی جیہدا خلاصہ ایہہ اے کہ جدوں اسیں اِک آیت دی جگہ دوجی آیت بدل دینے آں تے اِک حکم نوں منسوخ کر کے دوجا حکم دینے آں تے اوہدے وچ کوئی نہ کوئی حکمت ہندی اے تے اللہ پاک ای چنگی طراں جان دا اے جو اوہ اُتار دا اے کہ اوہدے وچ کیہ حکمت تے اوہدے بندیاں لئی اوہدے وچ کیہ مصلحت اے۔

رَّبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِيْنَ ﴿١٠٢﴾ وَلَقَدْ

حق دے نال اُتاریا اے تاں کہ اوہ ایمان والیاں نوں پیراں تے پکا کر دیوے تے (ایہہ) مسلماناں لئی ہدایت تے خش خبری اے (102) تے بے شک

نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُوْلُوْنَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهٗ بَشَرٌ ؕ لِسَانُ الَّذِيْ يُلْحِدُوْنَ اِلَيْهِ اَعْجَمِيٌّ

اسیں جاندے آں کہ اوہ کافر کہندے نیں: ایس نبی نوں اِک بندہ سکھاندا اے، جس بندے ول ایہہ منسوب کردے نیں اوہدی زبان عجمی اے

وَّهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٠٣﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۙ لَا يَهْدِيْهِمُ

تے ایہہ قرآن روشن عربی زبان وچ اے① (103) بے شک جیہڑے اللہ دیاں آیتاں تے ایمان نئیں لیاندے اللہ اوہناں نوں راہ نئیں

اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٠٤﴾ اِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاٰيٰتِ

وکھاندا تے اوہناں لئی درد دین والا عذاب اے (104) چوٹھا بہتان اوہی بنھ دے نیں جیہڑے اللہ دیاں آیتاں تے ایمان نئیں

اللّٰهِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكٰذِبُوْنَ ﴿١٠٥﴾ مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ اِيْمَانِهٖٓ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ

لیاندے تے اوہی چوٹھے نیں (105) جیہڑا ایمان لیان توں بعد اللہ دے نال کفر کرے سوائے اوس بندے دے جیہنوں (کفر تے) مجبور کیتا جاوے

وَقَلْبُهٗ مُطْمَئِنٌّۢ بِالْاِيْمَانِ وَلٰكِنْ مَّنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ

تے اوہدا دل ایمان تے جمیا ہویا ہووے② پر اوہ جیہڑے کُھلے دل نال کافر ہون اوہناں تے اللہ دا غضب اے

حاشیہ ① ... مکے دے کافر قرآن مجید دے خلاف جیہڑیاں گلاں کردے سن اوہناں وچوں اِک ایہہ سی کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اِک عجمی غلام قرآن سکھاندا اے، ایہدے رَد وچ ایہہ آیتِ کریمہ نازل ہوئی تے فرمایا گیا کہ ایہو جیہاں چوٹھیاں گلاں دنیا وچ کون قبول کر سکدا اے، جس غلام ول کافر نسبت کردے نیں اوہ تے عجمی اے، ایہو جیہا کلام بناؤنا اوہدے لئی کیویں ممکن ہندا، تہاڈے فصیح و بلیغ کلام کرن والے جیہناں دی زبان دانی تے عرب والیاں نوں فخر تے ناز اے اوہ سارے دے سارے حیران نیں تے کجھ جملے قرآن پاک وانگوں بناؤنا اوہناں لئی محال تے اوہناں دے وسوں باہر اے تے اِک عجمی دے ول ایہو جیہی نسبت کنی چوٹھی تے ٹیٹھ لوکاں دا کم اے۔

② ... مجبوری دی حالت وچ جے دل ایمان تے جمیا ہووے تے کلمۂ کفر دا زبان تے جاری کرنا جائز اے جد کہ بندے نوں کسے ظالم ولوں اپنی جان یا کسے جسم دے حصے دے ضائع ہوون دا حقیقی خوف ہووے۔ تے ایہدے وچ ایہہ وی ضروری اے کہ جے کوئی دو معنے والی گل آکھن نال گذارہ چل سکدا ہووے جس توں کافر اپنی مراد لین یا تے اکھن والا اوہدی ٹھیک مراد لوے تے ضروری اے کہ ایہو جیہی دو معنے والی گل ای آکھے جد کہ اِنج آکھنا جان دا ہووے۔

اللّٰهِ ۚ وَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿١٠٦﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ ۙ وَ

تے اوہناں لئی وڈا عذاب اے (106) ایہہ عذاب ایس لئی اے کہ اوہناں نیں آخرت دی بجائے دنیا دی زندگی نوں پسند کر لیا تے

اَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٠٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَ

ایس لئی کہ اللہ کافراں نوں ہدایت نئیں دیندا① (107) ایہی اوہ لوک نیں جیہناں دے دل تے کن تے

سَمْعِهِمْ وَ اَبْصَارِهِمْ ۚ وَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ

اکھاں تے اللہ نے مہر لا دِتی اے تے ایہی غافل نیں (108) اصل وچ ایہہ لوک آخرت وچ برباد ہون والے

الْخٰسِرُوْنَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِيْنَ هَاجَرُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا فُتِنُوْا ثُمَّ جٰهَدُوْا وَ صَبَرُوْٓا ۙ

نیں② (109) فیر بے شک تہاڈا رب ایہناں لوکاں لئی جیہناں نیں تکلیفاں دِتیاں جان توں بعد اپنے گھر بار چھڈے فیر اوہناں نیں جہاد کیتا تے صبر

اِنَّ رَبَّكَ مِنْۢ بَعْدِهَا لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١٠﴾ ع يَوْمَ تَاْتِيْ كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَّفْسِهَا ١٤ ع ١٠

کیتا بے شک تہاڈا رب ایس توں بعد ضرور بخشن والا مہربان اے (110) یاد کرو جیہڑے دن ہر جان اپنے ولوں جھگڑا کردی ہوئی آوے گی

وَ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَ هُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿١١١﴾ وَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً

تے ہر جان نوں اوہدا عمل پورا پورا دِتا جاوے گا تے ایہناں تے ظلم نئیں ہووے گا③ (111) تے اللہ نے اِک بستی دی مثال فرمائی④

حاشیہ ① ... یعنی جو لوک دل کھول کے کافر ہون اوہناں لئی اللہ پاک دے غضب تے وڈے عذاب دی وعید دا اِک سبب ایہہ اے کہ اوہناں نیں آخرت دی بجائے دنیاوی زندگی نوں پسند کر لیا تے دنیاوی محبت اوہناں دے کفر دا سبب اے۔ دوجی وجہ ایہہ اے کہ اللہ پاک ایہو جیئے کافراں نوں ہدایت نئیں دیندا جیہڑے جان بجھ کے وی کفر تے ڈٹے رہن۔ ② ... یعنی حقیقت وچ ایہہ لوک آخرت وچ برباد ہون والے نیں کہ اوہناں لئی جہنم دا ہمیشہ لئی عذاب اے۔ ایس توں پتا لگا کہ ساریاں توں وڈی بدنصیبی دل دی غفلت اے۔ ③ ... یعنی قیامت دے دن ہر انسان اپنی ذات بارے جھگڑدا ہویا آوے گا، ہر اِک نفسی نفسی آکھدا ہوئے گا تے ساریاں نوں اپنی اپنی پئی ہووے گی۔ جھگڑے توں مراد ایہہ اے کہ ہر اک اپنے دنیاوی عملاں بارے بہانے بیان کرے گا۔ ④ ... ہو سکدا اے کہ ایس بستی توں مراد مکہ مکرمہ ہووے تے ایہہ وی ہو سکدا اے کہ ایس توں مراد مکہ مکرمہ دے علاوہ کوئی ہور بستی ہووے تے ایہہ وی ہو سکدا اے کہ ایس توں پچھلیاں اُمتاں دی کوئی بستی مراد ہووے جیہدا حال ایس آیت وچ بیان کیتا گیا ہووے۔ اکثر مفسرین دے نیڑے ایس بستی توں مراد مکہ مکرمہ اے۔

كَانَتْ اٰمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَّاْتِيْهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ

جیہڑی امن تے تسلی والی سی ہر پاسیوں اوہدے کول اوہدا رزق کھلا آوندا سی تے اوتھوں دے رہن والے اللہ دی نعمتاں دی

بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوْعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ﴿١١٢﴾

ناشکری کرن لگے تے اللہ نے ایہناں دے عملاں دے بدلے وچ ایہناں نوں بُکھ تے ڈر دے لباس دا مزا چکھایا (112)

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوْهُ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ

تے بے شک ایہناں کول ایہناں وچوں ای اِک رسول تشریف لیایا تے اوہناں نیں اوہنوں چوٹھا آکھیا تے ایہناں نوں عذاب نے پھڑ لیا تے اوہ

ظٰلِمُوْنَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّاشْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ

زیادتی کرن والے سن (113) تے اللہ دا دِتا ہویا حلال تے ستھرا رزق کھاؤ تے اللہ دی نعمت دا شکر ادا کرو

اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿١١٤﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ

جے تُسیں اوہدی عبادت کردے او تے① (114) تہاڈے تے صرف مردار تے خون تے سور دا گوشت تے اوہ

الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّ

جیہدے ذبح کردے ویلے اللہ توں علاوہ کسے ہور داناں لیا گیا تے سارا حرام کر دِتا اے② فیر جیہڑا مجبور ہووے ایس حال وچ کہ نہ خاہش نال کھاریا ہووے تے

لَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ

نہ حد توں ودھ ریا ہووے تے بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (115) تے تہاڈیاں زباناں چوٹھ بولدیاں نیں ایس لئی نہ آکھو کہ

حاشیہ ① ... جمہور مفسرین دے نیڑے ایس آیت وچ مسلماناں نال خطاب اے، ایس لئی ایس آیت دا خلاصہ ایہہ اے کہ اے ایمان والیو! تُسیں لٹ مار، کھو کے تے خبیث کماں توں حاصل کیتے ہوئے جیہڑے حرام تے خبیث مال کھایا کردے سی اوہناں دی بجائے حلال تے ستھرا رزق کھاؤ تے اللہ پاک دی نعمت دا شکر ادا کرو جے تُسیں اوہدی عبادت کردے او۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ دینِ اسلام بوہت ای ستھرا دین اے ایس دین نوں اللہ پاک نے ہر گندی تے خبیث چیز توں پاک فرمایا اے تے ایس دین وچ مسلماناں نوں پاکی تے ستھرائی دی اعلیٰ تعلیم دِتی گئی اے۔

الْكَذِبَ هٰذَا حَلٰلٌ وَّهٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوْا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ؕ

ایہہ حلال اے تے ایہہ حرام اے کہ تُسیں اللہ تے چوٹھ بنھو۔

اِنَّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُوْنَ ﴿١١٦﴾ ؕ مَتَاعٌ

بے شک جیہڑے اللہ تے جھوٹھ بنھ دے نیں اوہ کامیاب نئیں ہون گے① (116) تھوڑا جیا فیدہ

قَلِيْلٌ ۪ وَّلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا

چکنا اے تے ایہناں لئی درد دین والا عذاب اے (117) تے اسیں صرف یہودیاں تے اوہ چیزاں حرام کیتیاں سن جیہڑا اسیں پہلے

عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿١١٨﴾

تہاڈے سامنے بیان کیتیاں نیں تے اسیں اوہناں تے ظلم نئیں کیتا پر اوہ آپ ای اپنیاں جاناں تے ظلم کردے سن (118)

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِيْنَ عَمِلُوا السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ

فیر بے شک تہاڈا رب ایہناں لوکاں لئی (غفور رحیم اے) جیہڑے نادانی توں برائی کر بیٹھن فیر اوس توں بعد

ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْٓا ۙ اِنَّ رَبَّكَ مِنْۢ بَعْدِهَا لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١٩﴾ ع اِنَّ ١٥ ع ٢١

توبہ کرن تے اپنی اصلاح کر لین بے شک تہاڈا رب ایس توں بعد ضرور بخشن والا مہربان اے (119) بے شک

اِبْرٰهِيْمَ كَانَ اُمَّةً قَانِتًا لِّلّٰهِ حَنِيْفًا ؕ وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٢٠﴾

ابراہیم ساریاں چنگیاں خوبیاں دے مالک (یاں) اِک رہنما، اللہ دے فرماں بردار تے ہر باطل توں وکھرے سن تے اوہ مشرک نئیں سن (120)

حاشیہ ① ... زمانۂ جاہلیت دے لوک اپنے ولوں بعض چیزاں نوں حلال تے بعض چیزاں نوں حرام کر لیندے سن تے اوہدی نسبت اللہ پاک ول کر دیندے سن۔ ایتھے ایس توں منع فرمایا گیا اے تے ایہنوں اللہ پاک تے چوٹھ بننا فرمایا گیا اے تے الزام لان والیاں دے بارے فرمایا گیا کہ اوہ کامیاب نئیں ہون گے۔ آج کل وی جیہڑے لوک اپنی طرفوں حلال چیزاں نوں حرام دس دیندے نیں جویں میلاد شریف دی شرینی، فاتحہ، گیارھویں، عرس وغیرہ، ایصالِ ثواب دیاں چیزاں جیہناں نوں شریعت نے حرام نئیں آکھیا اوہناں نوں ایس آیت دے حکم توں ڈرنا چاہیدا اے کہ ایہو جیہا چیزاں دی نسبت ایہہ آکھ دینا کہ ایہہ شرعاً حرام نیں اللہ پاک تے الزام لاؤنا اے۔

شَاكِرًا لِّاَنْعُمِهٖ ؕ اِجْتَبٰىهُ وَهَدٰىهُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿١٢١﴾ وَاٰتَيْنٰهُ

اوہدے احساناں تے شکر کرن والے، اللہ نے اوہنوں چُن لیا تے اوہنوں سدھے رستے ول ہدایت دِتی (121) تے اسیں

فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً ؕ وَاِنَّهٗ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ

اوہنوں دنیا وچ بھلائی دِتی تے بے شک اوہ آخرت وچ نیڑے رہن والیاں بندیاں وچ ہووے گا (122) فیر

اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيْفًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ

اسیں تہاڈے ول وحی گھلی کہ (تُسیں وی) ابراہیم دے دین دی پیروی کرو① جیہڑے ہر باطل توں وکھرے سن تے اوہ

الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٢٣﴾ اِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ؕ

مشرک نئیں سن (123) ہفتہ صرف اوہناں لوکاں تے مقرر کیتا گیا سی جیہناں نیں اوس دن وچ اختلاف کیتا

وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿١٢٤﴾

تے بے شک تہاڈا رب قیامت دے دن ایہناں دے وچکار ایس گل دا فیصلہ کر دیوے گا جیہدے وچ اختلاف کردے سن② (124)

اُدْعُ اِلٰى سَبِيْلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِىْ

اپنے رب دے رستے ول حکمت تے چنگی نصیحت دے نال بلاؤ تے ایہناں نال ایس طریقے نال بحث کرو

حاشیہ ① ... ایتھے پیروی توں مراد عقیدے تے دین دے اصولاں وچ موافقت کرنی اے۔ سید المرسلین صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایس پیروی دا جیہڑا حکم دِتا گیا، ایہدے وچ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی عظمت و منزلت تے درجیاں دی بلندی دا اظہار اے کہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا ابراہیمی دین دی موافقت فرمانا حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے لئی اوہناں دے سارے فضائل تے کمالات وچ سب توں اعلیٰ فضل تے شرف اے۔ ② ... یہودیاں دے نیڑے ہفتے دی تعظیم کرنا حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دی شریعت وچ سی، حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے جمعہ دے دن دی تعظیم کیتی تے اوہناں نے اعتراض کرنا شروع کر دِتا۔ ایہدے تے اللہ پاک نے اوہناں دا رَد فرمایا کہ حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دی شریعت وچ ہفتے دے دن دی تعظیم ہے ای نئیں بلکہ اوہناں دی شریعت وچ جمعے دے دن دی تعظیم سی۔

هِيَ اَحۡسَنُ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعۡلَمُ بِمَنۡ ضَلَّ عَنۡ سَبِيۡلِهٖ وَهُوَ اَعۡلَمُ

جیہڑا سب توں چنگا ہووے۔ بے شک تہاڈا رب اوہنوں چنگی طراں جان دا اے جیہڑا اوہدی راہ توں گمراہ ہویا تے اوہ ہدایت پاؤن والیاں نوں

بِالۡمُهۡتَدِيۡنَ ﴿۱۲۵﴾ وَاِنۡ عَاقَبۡتُمۡ فَعَاقِبُوۡا بِمِثۡلِ مَا عُوۡقِبۡتُمۡ بِهٖ ؕ وَلَئِنۡ

وی چنگی طراں جان دا اے (125) جے تُسیں (کسے نوں) سزا دین لگو تے اُنج دی ای سزا دیو جنی تہانوں تکلیف پُچائی گئی ہووے تے جے

صَبَرۡتُمۡ لَهُوَ خَيۡرٌ لِّلصّٰبِرِيۡنَ ﴿۱۲۶﴾ وَاصۡبِرۡ وَمَا صَبۡرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ

تُسیں صبر کرو تے بے شک صبر کرن والیاں لئی صبر کرنا سب توں بہتر اے① (126) تے صبر کرو تے تہاڈا صبر اللہ دی توفیق توں اے

وَلَا تَحۡزَنۡ عَلَيۡهِمۡ وَلَا تَكُ فِىۡ ضَيۡقٍ مِّمَّا يَمۡكُرُوۡنَ ﴿۱۲۷﴾ اِنَّ اللّٰهَ

تے ایہناں دا غم نہ کرو تے ایہناں دیاں سازشاں توں دل تنگ نہ ہوو (127) بے شک اللہ

مَعَ الَّذِيۡنَ اتَّقَوۡا وَّالَّذِيۡنَ هُمۡ مُّحۡسِنُوۡنَ ﴿۱۲۸﴾ ع ١٦ ع ٢٢

اوہناں لوکاں نال اے جیہڑے ڈردے نیں تے اوہ جیہڑے نیکیاں کرن والے نیں② (128)

حاشیہ ① ... یعنی جے تُسیں کسے نوں سزا دین لگو تے اوہ سزا جرم دے حساب توں ہووے، اوس توں زیادہ نہ ہووے تے جے تُسیں صبر کرو تے بدلہ نہ لوو تے ایہہ سب توں بہتر اے۔ ② ... یعنی اے انسان جے توں چاہنا ایں کہ میری مدد، میرا فضل تے میری رحمت تیرے شاملِ حال ہووے تے اوہناں لوکاں وچوں ہو جا جیہڑے میرے کولوں ڈردے نیں تے نیکیاں کرن والے نیں۔

١٧ سُوْرَةُ بَنِیْٓ اِسْرَآءِیْلَ مَكِّيَّةٌ ۵۰ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ١١١ ركوعاتها ١٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سُبْحٰنَ الَّذِیْٓ اَسْرٰی بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا

پاک اے اوہ ذات جس نے اپنے خاص بندے نوں رات دے کجھ حصے وچ مسجدِ حرام توں مسجدِ اقصیٰ تک سیر کرائی ①

الَّذِیْ بٰرَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِيَهٗ مِنْ اٰيٰتِنَا ؕ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ۝١ وَاٰتَيْنَا

جیہدے آل دوالے اسیں برکتاں رکھیاں نیں تاں کہ اسیں اوہنوں اپنیاں وڈیاں نشانیاں وکھایئے، ② بے شک اوہی سنن والا، ویکھن والا اے (1) تے اسیں

مُوْسَى الْكِتٰبَ وَجَعَلْنٰهُ هُدًى لِّبَنِیْٓ اِسْرَآءِيْلَ اَلَّا تَتَّخِذُوْا مِنْ دُوْنِیْ

موسیٰ نوں کتاب عطا فرمائی تے اوہنوں بنی اسرائیل لئی ہدایت بنا دِتا کہ میرے توں علاوہ کسے نوں کماں دے کرن والا

وَكِيْلًا ؕ ۝٢ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوْحٍ ؕ اِنَّهٗ كَانَ عَبْدًا شَكُوْرًا ۝٣ وَقَضَيْنَآ اِلٰى

نہ بناؤ (2) اے ایہناں لوکاں دی اولاد جیہناں نوں اسیں نوح دے نال سوار کیتا، اوہ یقیناً بڑا شکر گزار بندہ سی ③ (3) تے اسیں

بَنِیْٓ اِسْرَآءِيْلَ فِی الْكِتٰبِ لَتُفْسِدُنَّ فِی الْاَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا

بنی اسرائیل ول کتاب وچ وحی گھلی کہ تُسیں ضرور زمین وچ دوجی واری فساد کرو گے تے تُسیں ضرور وڈا

حاشیہ ① ... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا مکہ مکرمہ توں بیت المقدس تک رات دے چھوٹے جئے حصے وچ تشریف لے جانا قرآنِ مجید دی نص توں ثابت اے، ایہدا منکر کافر اے تے اسماناں دی سیر تے نیڑے دی منزلاں وچ پہنچنا صحیح مستند مشہور حدیثاں توں ثابت اے جیہڑی حدِ تواتر دے نیڑے پہنچ گئیاں نیں۔ ایہدا منکر گمراہ اے۔ ② ... آیت دے ایس حصے وچ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے معراج شریف دا ذکر اے۔ ایہہ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا اِک بڑا وڈا معجزہ تے اللہ پاک دی بڑی وڈی نعمت اے تے ایہدے توں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا اوہ کمالِ قرب ظاہر ہندا اے جیہڑا اللہ پاک دی مخلوق وچ آپ توں علاوہ کسے نوں نئیں ملیا۔ ③ ... حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام جدوں کوئی چیز کھاندے، پیندے یا کپڑا پاندے تے اللہ پاک دی حمد بیان کردے تے اوہدا شکر ادا کردے ایس لئی ایہناں نوں خاص طور تے شکر گزار بندہ فرمایا گیا۔

كَبِيْرًا ۝٤ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ اُوْلٰىهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَآ اُولِيْ بَاْسٍ شَدِيْدٍ

تکبر کرو گے (4) فیر جدوں اوہناں دو واری وچوں پہلی وار دا وعدہ آیا تے اسیں تہاڈے اُتے اپنے بندے گھلے جیہڑے سخت لڑائی والے سن

فَجَاسُوْا خِلٰلَ الدِّيَارِ ۭ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُوْلًا ۝٥ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ

تے اوہ شہراں دے وچ تہانوں لبھن لئی وڑ گئے تے ایہہ اِک وعدہ سی جیہڑا پورا ہونا سی① (5) فیر اسیں تہاڈا غلبہ اوہناں اُتے اُلٹا دِتا

وَاَمْدَدْنٰكُمْ بِاَمْوَالٍ وَّبَنِيْنَ وَجَعَلْنٰكُمْ اَكْثَرَ نَفِيْرًا ۝٦ اِنْ اَحْسَنْتُمْ

تے مالاں تے پُتراں نال تہاڈی مدد کیتی تے اسیں تہاڈی گنتی وی ودھا دِتی② (6) جے تُسیں بھلائی کرو گے

اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ ۣ وَاِنْ اَسَاْتُمْ فَلَهَا ۭ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ لِيَسُوْۗءٗا

تے تُسیں اپنے لئی ای بہتر کرو گے تے جے تُسیں بھیڑا کرو گے تے تہاڈیاں جاناں لئی ای ہووے گا۔ فیر جدوں دوجی وار دا وعدہ آیا تاں کہ اوہ تہاڈے

وُجُوْهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوْهُ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّلِيُتَبِّرُوْا مَا عَلَوْا

مونہہ وگاڑ دین تے تاکہ مسجد وچ داخل ہوجان جویں پہلی وار اوہدے وچ داخل ہوئے سن تے جس چیز تے قابو پاون اوہنوں تباہ و برباد

تَتْبِيْرًا ۝٧ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَّرْحَمَكُمْ ۚ وَاِنْ عُدْتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ

کر دین③ (7) نیڑے اے کہ تہاڈا رب تہاڈے تے رحم فرمائے تے جے تُسیں فیر دوبارہ (شرارت) کرو گے تے اسیں دوبارہ (سزا) دیاں گے تے اسیں دوزخ نوں

وقف لازم

حاشیہ ① ... پہلے فساد دی صورت ایہہ بنی کہ بنی اسرائیل نے تورات دے حکماں دی مخالفت کیتی تے اوہ گناہ دے کماں تے حرام چیزاں وچ پین لگ پئے ایتھوں تک کہ اوہناں نے اللہ پاک دے نبی حضرت شعیا عَلَیْہِ السَّلَام یا حضرت ارمیا عَلَیْہِ السَّلَام نوں شہید کر دِتا۔ایہہ فساد کرن تے اللہ پاک نے بڑے طاقتور لشکر اوہناں تے مسلط کر دِتے جیہناں نیں بنی اسرائیل دے عالماں نوں قتل کیتا، تورات نوں ساڑیا، مسجد اقصیٰ نوں ویران کر دِتا تے ستر ہزار بندیاں نوں گرفتار کر لیا۔ ② ... ایتھے بنی اسرائیل دی بربادی توں دوبارہ سنبھلن دی داستان دسی جا ری اے کہ گناہواں تے نافرمانیاں دے نتیجے وچ تباہ برباد ہون دے بعد جدوں تُسیں توبہ کیتی تے تکبر تے فساد توں باز آئے تے اسیں تہانوں دولت دِتی تے تہانوں اپنی قوت تے طاقت عطا فرمائی کہ تُسیں دوبارہ مقابلہ کرن دے قابل ہو گئے ایس لئی تہانوں اوہناں لوکاں تے غلبہ عطا کر دِتا گیا جیہڑے تہاڈے تے مسلط ہو چکے سن۔ ③ ... جدوں دوجی وار بنی اسرائیل دے فساد کرن دا ویلا آیا تے اوہناں نے فیر اوہی پرانیاں حرکتاں کرنیاں شروع کر دِتیاں تے اللہ پاک نے ایہناں تے فارس تے روم والیاں نوں مسلط کر دِتا جیہناں نیں بیت المقدس دی مسجد نوں ویران کر دِتا تے بنی اسرائیل دے شہراں نوں تباہ و برباد کر دِتا۔

لِلْكٰفِرِيْنَ حَصِيْرًا ﴿٨﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِيْ لِلَّتِيْ هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ

کافراں لئی قید خانہ بنا دِتا اے (8) بے شک ایہہ قرآن اوہ راہ وکھاندا اے جیہڑی ساریاں توں سدھی اے تے

الْمُؤْمِنِيْنَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيْرًا ﴿٩﴾ وَّاَنَّ الَّذِيْنَ

نیک عمل کرن والے مومناں نوں خش خبری دیندا اے کہ ایہناں لئی بوہت وڈا ثواب اے (9) تے ایہہ کہ جیہڑے

ع ١٠ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٠﴾ ع وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ

آخرت تے ایمان نئیں لیاندے اسیں اوہناں لئی درد والا عذاب تیار کرکے رکھیا اے (10) تے (کدی) بندہ برائی دی دعا کر بیٹھدا اے

دُعَآءَهٗ بِالْخَيْرِ ؕ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُوْلًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ

جویں اوہ بھلائی دی دعا کردا اے تے بندہ بڑا جلد باز اے① (11) تے اسیں رات تے دن نوں دو نشانیاں بنایا

فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوْا فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ وَ

فیر اسیں رات دی نشانی نوں مٹیا ہویا کیتا تے دن دی نشانی نوں ویکھن والا بنایا تاں کہ تُسیں اپنے رب دا فضل لبھو تے

لِتَعْلَمُوْا عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ ؕ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنٰهُ تَفْصِيْلًا ﴿١٢﴾ وَكُلَّ اِنْسَانٍ

تاں کہ تُسیں سالاں دی گنتی تے حساب جان لوو تے اسیں ہر شے نوں چنگی طراں وکھرا وکھرا تفصیل نال بیان کر دِتا (12) تے ہر بندے

اَلْزَمْنٰهُ طٰٓئِرَهٗ فِيْ عُنُقِهٖ ؕ وَنُخْرِجُ لَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتٰبًا يَّلْقٰىهُ مَنْشُوْرًا ﴿١٣﴾

دی قسمت اسیں اوہدے گل وچ لا دِتی اے② تے اسیں اوہدے لئی قیامت دے دن اِک نامۂ اعمال کڈھاں گے جیہنوں اوہ کُھلیا ہویا ویکھے گا (13)

حاشیہ ① ... غصے وچ اپنے لئی یا کسے مسلمان لئی بددعا نئیں کرنی چاہی دی تے ہمیشہ مونہوں چوں چنگی گل کڈھنی چاہی دی کہ پتا نئیں کیہڑا ویلا قبولیت دا ہووے۔ ساڈے معاشرے وچ عام طور تے ماواں بالاں نوں طرح طرح دیاں بددعاواں دیندیاں رہندیاں نیں، جویں تیرا بیڑہ غرق ہووے، توں تباہ ہو جاویں، توں مر جائیں، تینوں کیڑے پین وغیرہ وغیرہ، ایس طراں دیاں جملیاں توں بچنا لازم اے۔ ② ... یعنی جو کجھ کسے وی بندے لئی مقدر کیتا گیا اے، چنگا یا بھیڑا، نیک بختی یا بدبختی اوہ اوہنوں اِنج ای لازم اے تے ہر ویلے ایس طراں اودھے نال رہوے گی جویں گلے دا ہار کہ آدمی جتھے جاندا اے اوہ نال رہندا اے، کدی وکھ نئیں ہندا۔

اِقْرَاْ كِتٰبَكَ ؕ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيْبًا ﴿١٤﴾ مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا

(فرمایا جاوے گا کہ) اپنا اعمال نامہ پڑھ، اَج اپنے بارے حساب کرن لئی توں آپ ای بڑا ایں (14) جیہنے ہدایت پا لئی اوہنے

يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ؕ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ

اپنے فائدے لئی ای ہدایت پا لئی تے جیہڑا گمراہ ہویا تے اپنے نقصان نوں ای گمراہ ہویا تے کوئی جان کسے ہور جان دا

اُخْرٰى ؕ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُوْلًا ﴿١٥﴾ وَاِذَآ اَرَدْنَآ اَنْ

بھار نئیں چکے گی ① تے اسیں کسے نوں عذاب دین والے نئیں آں جدوں تک کوئی رسول نہ گھل دیئے (15) تے جدوں اسیں کسے بستی نوں

نُّهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيْهَا فَفَسَقُوْا فِيْهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنٰهَا

مکانا چاہنے آں تے اسیں اوہدے سوکھے لوکاں نوں حکم گھلنے آں فیر اوہ ایس بستی وچ نافرمانی کردے نیں تے اُوس بستی تے گل پوری ہو جاندی اے تے اسیں اوہنوں

تَدْمِيْرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُوْنِ مِنْۢ بَعْدِ نُوْحٍ ؕ وَكَفٰى بِرَبِّكَ

تباہ و برباد کر دینے آں (16) تے اسیں نوح دے بعد کنیاں ای قوماں ختم کر دِتیاں ② تے تہاڈا رب

حاشیہ ① ایس آیت دا مقصد ایہہ اے کہ انسان نوں اپنی ہدایت تے نیک عملاں دا بدلہ ضرور ملے گا، ایہہ نئیں ہووے گا کہ نیکی تے ایہہ کرے تے جزا کسے ہور نوں دے دِتی جاوے تے ایہہ آپ رہ جاوے، ہاں ایہہ ہو سکدا اے کہ ایہدی نیکی توں دوجے نوں وی فیدہ پہنچ جاوے جویں ایصالِ ثواب یا ں صدقہ جاریہ وغیرہ دی صورت وچ ہندا اے۔ اِنج ای بندے نوں بہک جان دا گناہ تے وبال وی ایسے تے ہووے گا، ایہہ نئیں ہووے گا کہ اِک بندہ دوجیاں دے گناہواں دا بھار چُکے، ہاں جتھوں تک گناہ کرن دی ترغیب دین دا یاں اوہدے سبب بنا کے دین دا تعلق اے تے اوہدا گناہ بہرحال اپنی جگہ تے ملے گا۔ ② ایہدے وچ خاص کرکے مکے دے کافراں تے عام طور تے ساری کائنات دے لوکاں لئی نصیحت اے کہ جے اوہناں نیں پچھلیاں اُمتاں وانگوں اللہ پاک دی نافرمانی والا راہ اپنا لیا تے اوسے تے قائم رہے تے اللہ پاک اوہناں اُمتاں وانگوں ایہناں نوں وی کتے عذاب وچ نہ پا دیوے۔

بِذُنُوْبِ عِبَادِهٖ خَبِيْرًۢا بَصِيْرًا ﴿١٧﴾ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهٗ فِيْهَا

اپنے بندیاں دے گناہواں دی بڑی خبر رکھن والا ، ویکھن والا اے (17) جیہڑا چھیتی والی (دنیا) چاہندا اے تے اسیں جیہنوں چاہنے آں اوہدے لئی دنیا وچ جو

مَا نَشَآءُ لِمَنْ نُّرِيْدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهٗ جَهَنَّمَ ۚ يَصْلٰىهَا مَذْمُوْمًا مَّدْحُوْرًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ

چاہنے آں چھیتی دے دینے آں ① فیر اسیں اوہدے لئی دوزخ بنا رکھی اے جیہدے وچ اوہ ذلیل، مردود ہو کے داخل ہووے گا (18) تے جیہڑا

اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ

آخرت چاہندا اے تے اوہدے لئی کوشش کردا اے جیویں کرنی چاہی دی اے تے اوہ ایمان والا وی ہووے تے ایہی اوہ لوک نیں جیہناں دی کوشش دی

مَّشْكُوْرًا ﴿١٩﴾ كُلًّا نُّمِدُّ هٰٓؤُلَآءِ وَهٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ۭ وَمَا كَانَ عَطَآءُ

قدر کیتی جاوے گی ② (19) اسیں تہاڈے رب دی عطا نال ایہناں (دنیا چاہن والیاں نوں) تے اوہناں (آخرت چاہن والیاں نوں) ساریاں دی مدد کرنے آں تے تہاڈے

رَبِّكَ مَحْظُوْرًا ﴿٢٠﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰي بَعْضٍ ۭ وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ

رب دی عطا تے کوئی روک نئیں (20) ویکھو! اسیں ایہناں وچوں اِک نوں دوجے اُتے کویں وڈیائی دِتی تے بے شک آخرت درجے دے لحاظ نال

دَرَجٰتٍ وَّاَكْبَرُ تَفْضِيْلًا ﴿٢١﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُوْمًا

سب توں وڈی اے تے فضیلت وچ سب توں وڈی اے (21) اے سنن والے! اللہ دے نال دوجا معبود نہ بنا، ورنہ توں ذلیل،

مَّخْذُوْلًا ﴿٢٢﴾ ع وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّآ اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ۭ اِمَّا ع ٢ ١٢ ٢

بے یار و مددگار ہو کے بیٹھا رویں گا (22) تے تہاڈے رب نے حکم فرمایا کہ اوہدے توں علاوہ کسے دی عبادت نہ کرو تے ماں پیو نال چنگا سلوک کرو۔ جے

حاشیہ ① ... ایس آیت دے کلام دا خلاصہ ایہہ اے کہ دنیا اونی ای ملے گی جنی نصیب وچ اے بھاویں اوہنوں فکر نال حاصل کریئے یا ویہلیاں بہہ کے، ایس لئی بندے نوں چاہیدا اے کہ اوہ دنیا بہتر بناؤن لئی اپنی آخرت نوں برباد نہ کرے، اِنج ای اوہ کسے دی دنیاوی خاطر وی اپنی آخرت تباہ نہ کر ے۔ ② ... ایس آیت توں پتا لگا کہ عمل دی مقبولیت لئی تن چیزاں چاہی دیاں نیں۔ (1) آخرت دا طالبگار ہونا یعنی نیک نیت۔ (2) سعی یعنی عمل نوں سوہنے چنگے طریقے نال اوہدے حقوق دے نال ادا کرنا۔(3) ایمان جیہڑا سب توں زیادہ ضروری اے۔

يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلٰهُمَا فَلَا تَقُلْ لَّهُمَآ اُفٍّ وَّلَا تَنْهَرْهُمَا وَ

تیرے سامنے ایہناں وچوں کوئی اِک یا دونویں بڑھاپے نوں پہنچ جان تے اوہناں نوں اُف تک نہ کہنا تے ایہناں نوں نہ جھڑکنا تے

قُلْ لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيْمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَّبِّ

ایہناں نال سوہنی، نرم گل کہنا① (23) تے ایہناں لئی نرم دلی نال عاجزی دی باں جھکا کے رکھ تے دعا کر کہ اے میرے رب!

ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيٰنِيْ صَغِيْرًا ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِيْ نُفُوْسِكُمْ ؕ اِنْ تَكُوْنُوْا

توں ایہناں دوہاں تے رحم فرما جیویں ایہناں دوہاں نیں مینوں بچپن وچ پالیا (24) تہاڈا رب چنگی طراں جان دا اے جیہڑا تہاڈے دلاں وچ اے۔ جے تُسیں

صٰلِحِيْنَ فَاِنَّهٗ كَانَ لِلْاَوَّابِيْنَ غَفُوْرًا ﴿٢٥﴾ وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَ

لائق ہوئے تے بے شک اوہ توبہ کرن والیاں نوں بخشن والا اے (25) تے رشتے داراں نوں اوہناں دا حق دیو تے مسکین تے

ابْنَ السَّبِيْلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ كَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّيٰطِيْنِ ؕ وَ

مسافراں نوں (وی دیو) تے فضول خرچی نہ کرو (26) بے شک فضول خرچی کرن والے شیطاناں دے بھرا نیں تے

كَانَ الشَّيْطٰنُ لِرَبِّهٖ كَفُوْرًا ﴿٢٧﴾ وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ

شیطان اپنے رب دا وڈا ناشکرا اے (27) تے جے تُسیں اپنے رب دی رحمت دی اُڈیک وچ او جیہدی تہانوں آس اے

حاشیہ ① ... ایس آیت تے ایس دے بعد والی آیت دا مطالعہ کرن توں ہر عقل والے بندے تے واضح ہو جاوے گا کہ والدین دے نال چنگا سوہنا سلوک کرن تے اوہناں دے حقوق دی رعایت کرن دی جنی عظیم تعلیم اسلام نے اپنے منن والیاں نوں دِتی اے اُنج دی پوری دنیا وچ پائے جان والے ہور مذہباں وچ نظر نئیں آوندی۔ ایس زمانے وچ غیر مسلم ملکاں وچ بڈھے والدین ایہو جئی نازک ترین صورت حال دا شکار نیں کہ اوہناں دی جوان اولاد کسے طراں وی اوہناں نوں سنبھالن تے اوہناں دی خدمت کرکے اوہناں دا سہارا بنن لئی تیار نئیں ہندی۔ ایسے وجہ توں اوتھوں دیاں حکومتاں ایہو جئیاں پناہ گاہواں بناؤن تے مجبور نیں جتھے بڈھے تے بیمار والدین اپنی زندگی دے آخری دن گزار سکن۔

تَرْجُوْهَا فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُوْرًا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُوْلَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَ

ایہناں توں منہ پھیرو تے ایہناں نال سوکھی گل کرو① (28) تے اپنا ہتھ اپنی گردن نال بنھیا ہویا نہ رکھو تے

لَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوْمًا مَّحْسُوْرًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ

نہ پورا کھول دیو کہ فیر ملامت وچ، حسرت وچ بیٹھے رہ جاؤ② (29) بے شک تہاڈا رب جیہدے لئی چاہندا اے رزق

لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ؕ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرًا ۢ بَصِيْرًا ﴿٣٠﴾ وَلَا تَقْتُلُوْٓا ع ٣ ٨ ٣

کھول دیندا اے تے تنگ کر دیندا اے بے شک اوہ اپنے بندیاں دی بڑی خبر رکھن والا، ویکھن والا اے (30) تے غریبی دے ڈر توں

اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ ؕ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ ؕ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْاً

اپنی اولاد نوں قتل نہ کرو، اسیں ایہناں نوں وی رزق دیاں گے تے تہانوں وی، بے شک ایہناں نوں قتل کرنا

كَبِيْرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً ؕ وَسَآءَ سَبِيْلًا ﴿٣٢﴾ وَ

وڈا گناہ اے (31) تے بدکاری دے کول نہ جاؤ بے شک اوہ بے حیائی اے تے بڑا ای بھیڑا راہ اے (32) تے

لَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ؕ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُوْمًا فَقَدْ جَعَلْنَا

جیہڑی جان دی اللہ نے حرمت رکھی اے اوہنوں ناحق قتل نہ کرو تے جیہڑا مظلوم ہو کے ماریا جاوے تے اسیں

حاشیہ ① ... یعنی جے کسے ویلے تہاڈے کول فوری دین لئی کجھ نہ ہووے تے اوہناں نوں آسان گل آکھو جویں اوہناں دی خش دلی لئی اوہناں نال وعدہ کر لو یاں اوہناں دے حق وچ دعا کرو۔ کسے وی صورت مجبور رشتے دار، مسکین یا سائل نوں جھڑکنا نئیں چاہیدا تے مستحق نوں جھڑکنا حرام اے، البتہ جیہڑا حق دار نئیں اوہنوں نہ دین دا حکم اے۔ ② ... ایس آیت وچ خرچ کرن وچ میانہ روی دا خیال رکھن دا فرمایا گیا اے تے اوہنوں اِک مثال دے کے سمجھایا گیا اے کہ نہ تے ایس طراں ہتھ روکو کہ بالکل خرچ ای نہ کرو تے ایہہ پتا لگے کہ جویں ہتھ گلے نال بنھ دِتا گیا اے تے دین لئی ہل ای نئیں سکدا، اِنج کرنا تے ملامت دی وجہ ہندا اے کہ بخیل کنجوس نوں سارے لوک بھیڑا آکھدے نیں تے نہ اِنج ہتھ کھولو کہ اپنی ضرورتاں لئی وی کجھ باقی نہ رہوے کہ ایس صورت وچ بندے نوں پریشان ہو کے بیٹھنا پیندا اے۔

لِوَلِيِّهٖ سُلْطٰنًا فَلَا يُسْرِفْ فِّي الْقَتْلِ ۭ اِنَّهٗ كَانَ مَنْصُوْرًا ۝٣٣ وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ

اوہدے وارث نوں قابو دِتا اے تے اوہ وارث قتل دا بدلہ لین وچ حد توں نہ ودھے۔ بے شک اوہدی مدد ہونی اے ① (33) تے یتیم دے مال دے کول نہ

الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ ۠ وَاَوْفُوْا بِالْعَهْدِ ۚ اِنَّ الْعَهْدَ

جاؤ ② پر اوسے طریقے نال جیہڑا ساریاں توں چنگا اے ایتھوں تک اوہ اپنی پکی عمر نوں پہنچ جاوے تے وعدہ پورا کرو بے شک وعدے دے

كَانَ مَسْـُٔوْلًا ۝٣٤ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ۭ ذٰلِكَ

بارے سوال کیتا جاوے گا (34) تے جدوں ناپ کرو تے پورا ناپ کرو تے بالکل صحیح تکڑی نال وزن کرو۔ ایہہ

خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ۝٣٥ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۭ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ

بہتر اے تے انجام دے اعتبار نال چنگا اے (35) تے اوس گل دے پچھے نہ پے جیہدا تینوں پتا نئیں بے شک کن تے اکھ

وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰۗىِٕكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔوْلًا ۝٣٦ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ۚ

تے دل ایہناں ساریاں دے بارے پچھیا جاوے گا (36) تے زمین وچ آکڑ کے نہ چل

اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا ۝٣٧ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهٗ

بے شک توں کدے وی نہ زمین نوں پاڑ دیں گا تے نہ کدی اُچائی وچ پہاڑاں تک پہنچ جائیں گا (37) ایہناں سارے کماں وچوں جیہڑے بھیڑے کم نیں اوہ

عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوْهًا ۝٣٨ ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۭ وَ

تہاڈے رب دے نیڑے پسند والے نئیں نیں (38) ایہہ وحی دی اوہناں حکمت والیاں گلاں وچوں نیں جیہڑیاں تہاڈے رب نے تہاڈے ول گھلیاں نیں تے

حاشیہ ① ... کنے افسوس دی گل اے کہ اسلام وچ انسانی جان دی کس قدر حرمت بیان کیتی گئی اے تے اج ساڈے معاشرے دا حال ایہہ اے کہ جیہدا دل کردا اے اوہ بندوق چُکدا اے تے جیہنوں دل کردا اے قتل کر دیندا اے، کتے سیاسی وجہ توں، تے کتے علاقیاں تے صوبیاں دے تعصب دی وجہ توں، اِنج ای کدھرے زبان دے ناں تے کتے فرقہ بندی دے ناں تے، ایہناں وچوں کوئی وی صورت جائز نئیں اے۔ قتل دی اجازت صرف خاص صورتاں وچ اسلام دے حاکم نوں اے کسے ہور نوں نئیں۔ ② ... یتیم دا سارا یا بعض مال غضب کر لینا، اوہدے وچ خیانت کرنا،اوہدے دین وچ بلاوجہ ٹال مٹول کرنا ایہہ سب حرام اے۔

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِیْ جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا ﴿٣٩﴾ اَفَاَصْفٰىكُمْ

اے سنن والے! توں اللہ دے نال دوجا خدا نہ بنا، ورنہ تینوں ذلیل کرکے، مردود کرکے دوزخ وچ سُٹ دِتا جاوے گا (39) کیہ تہاڈے

رَبُّكُمْ بِالْبَنِیْنَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا ؕ اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِیْمًا ﴿٤٠﴾ ع ۴

رب نے تہاڈے لئی پتر چنے لتے تے اپنے لئی فرشتیاں توں دھیاں بنا لیاں۔ ① بے شک تُسیں بڑی وڈی گل کر رے او (40)

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِیْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِیَذَّكَّرُوْا ؕ وَمَا یَزِیْدُهُمْ اِلَّا نُفُوْرًا ﴿٤١﴾ قُلْ لَّوْ

تے بے شک اسیں ایس قرآن وچ طرح طرح توں بیان فرمایا تاں کہ اوہ سمجھن ② تے ایہہ سمجھانا اوہناں نوں دے دور ہون نوں ای ودھاریا اے (41) تُسیں فرماؤ:

كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا یَقُوْلُوْنَ اِذًا لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِی الْعَرْشِ سَبِیْلًا ﴿٤٢﴾

جس طراں کافر کہندے رے نیں ایس طراں جے اللہ دے نال ہور خدا ہندے تے اوہ عرش دے مالک ول کوئی راہ لبھ لیندے ③ (42)

سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا یَقُوْلُوْنَ عُلُوًّا كَبِیْرًا ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ وَ

اوہ ظالماں دی گل توں پاک تے بڑی ای اُچی شان والا اے (43) ستوں اسمان تے زمین تے جیہڑی مخلوق ایہناں دے وچ اے

حاشیہ ① ... عرب دے مشرک فرشتیاں نوں اللہ پاک دیاں دھیاں کہندے سن، ایہناں دے رد وچ ایہہ آیت نازل ہوئی۔ ② ... ایتھے قرآنِ پاک نے نفسیات دے علم دا اِک اصول سمجھا دِتا کہ لوکاں نال اوہناں دی ذہنی صلاحیت دے مطابق کلام کیتا جاوے ایس لئی کہ بعض لوک دلیلاں توں من دے نیں تے بعض ڈر توں تے کجھ مثالاں توں۔ اِنج ای کسے ویلے اِک بندے دی حالت ای وکھری و کھری ہندی رہندی اے، کسے ویلے اوہنوں ڈرا کے سمجھانا فیدہ دیندا اے تے کسے ویلے نرمی توں۔ تے قرآن پاک نے سارے لوکاں نوں اوہناں دے سارے حالاں دی رعایت کردے ہویاں سمجھایا اے۔ ③ ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے اپنی توحید دی اِک قطعی پر بڑی عام سمجھ وچ آون والی دلیل بیان فرمائی اے کہ فرض کرو جے دو خدا ہندے تے ایہناں وچوں اِک دا دوجے نال مقابلہ لازمی طور تے ممکن ہندا جویں ایہناں وچوں اِک ارادہ کردا کہ زید حرکت کرے تے دوجا ارادہ کردا کہ اوہ حرکت نہ کرے۔ ہن حرکت تے سکون دونویں چیزاں اصل وچ ممکن تے نیں، ایسے طراں دو خداواں دا حرکت تے سکون وچوں ہر اِک چیز دا ارادہ کرنا وی ممکن اے پر دوہاں دے ارادے دے بعد ہندا کیہ؟ جے ایہناں دے ارادیاں دے مطابق حرکت تے سکون دونویں چیزاں واقع ہوون تے دو وکھریاں چیزاں دا جمع ہونا لازم آوے گا تے جے دویں واقع نہ ہوون تے ایہناں خداواں دا عاجز ہونا لازم آئے گا تے جے اِک واقع ہووے دوجی نہ ہووے دوہاں وچوں اِک خدا دا عاجز ہونا لازم آئے گا تے جیہڑا عاجز اے اوہ خدا نئیں ایس لئی عاجز ہونا محتاجی تے نقص اے تے وجودالواجب ہون دے منافی اے تے ثابت ہویا کہ دو خدا ہونا ای ناممکن اے۔

الْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ؕ وَاِنْ مِّنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ

سارے اوسے دی پاکی بیان کردے نیں تے کوئی وی چیز ایہو جئی نئیں جیہڑی اوہدی حمد بیان کرن دے نال اوہدی پاکی بیان نہ کردی ہووے پر

تَسْبِيْحَهُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا غَفُوْرًا ﴿٤٤﴾ وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَ

تُسیں لوک ایہناں چیزاں دی تسبیح نوں سمجھدے نئیں۔ بے شک اوہ حلیم تے بخشن والا اے (44) تے اے حبیب! جدوں تُسیں قرآن پڑھیا تے اسیں تہاڈے تے

بَيْنَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُوْرًا ﴿٤٥﴾ ۙ وَّجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ

آخرت اُتے ایمان نہ لیان والیاں دے وچکار اِک لُکیا ہویا پردہ کر دِتا (45) تے اسیں ایہناں دے دِلاں تے

اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ؕ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْاٰنِ وَحْدَهٗ

غلاف پا دِتے نیں تاکہ ایس قرآن نوں نہ سمجھن تے ایہناں دے کناں وچ بھار پا دِتا اے تے جدوں تُسیں قرآن وچ اپنے کلے رب دا ذکر کردے او

وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُوْرًا ﴿٤٦﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُوْنَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُوْنَ

تے اوہ کافر نفرت کردے ہوئے کنڈ پھیر کے دوڑدے نیں (46) اسیں چنگی طراں جاننے آں کہ جدوں اوہ تہاڈے ول کن لا کے سن دے

اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى اِذْ يَقُوْلُ الظّٰلِمُوْنَ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا رَجُلًا

نیں تے اوہ اوہنوں کیوں سن دے نیں تے جدوں آپس وچ مشورہ کردے نیں جدوں ظالم آکھدے نیں: تُسیں تے صرف اِک ایہو جئے مرد دی اطاعت کر دے او

مَّسْحُوْرًا ﴿٤٧﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوْا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوْا فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ

جیہدے تے جادو ہویا اے (47) ویکھو! اوہناں نیں تہاڈے لئی کیسیاں مثالاں بیان کیتیاں نیں تے ایہہ گمراہ ہوئے بس ایہہ راہ پاؤن دی طاقت نئیں

سَبِيْلًا ﴿٤٨﴾ وَقَالُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ﴿٤٩﴾ الجزء

رکھدے ① (48) تے اوہناں نیں آکھیا: کیہ جدوں اسیں ہڈیاں تے چورہ چورہ ہو جاواں گے تے کیہ واقعی سانوں نویں سرے توں پیدا کر کے اُٹھایا جاوے گا؟ (49)

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں یا آپ دی کسے صفت نوں کسے گھٹیا شے وانگوں آکھنا کفر اے، جویں حضور پاک دے علم مبارک نوں مَعَاذَ اللّٰہ کوئی جانوراں دے علم وانگوں آکھے تے یقیناً ایہو جیا شخص توہین کرن والا اے۔

قُلْ كُوْنُوْا حِجَارَةً اَوْ حَدِيْدًا ﴿٥٠﴾ اَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِيْ صُدُوْرِكُمْ ۚ

تُسیں فرماؤ: کہ پتھر بن جاؤ یا لوہیا (50) یا ہور کوئی مخلوق جیہڑی تہاڈے خیال وچ بوہت وڈی اے

فَسَيَقُوْلُوْنَ مَنْ يُّعِيْدُنَا ۭ قُلِ الَّذِيْ فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ فَسَيُنْغِضُوْنَ اِلَيْكَ

تے ہن آکھن گے: سانوں دوبارہ کون پیدا کرے گا؟ تُسیں فرماؤ: اوہی جیہنے تہانوں پہلی وار پیدا کیتا تے ہن تہاڈے ولے حیرانگی نال

رُءُوْسَهُمْ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هُوَ ۭ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ قَرِيْبًا ﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوْكُمْ

سر ہلا کے آکھن گے: ایہہ کدوں ہووے گا؟ تُسیں فرماؤ: ہو سکدا اے کہ ایہہ نیڑے ای ہووے (51) جس دن اوہ تہانوں بلائے گا

فَتَسْتَجِيْبُوْنَ بِحَمْدِهٖ وَتَظُنُّوْنَ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٥٢﴾ وَقُلْ لِّعِبَادِيْ ع ۵۱۲/۵

تے تُسیں اوہدی حمد کردے ہوئے جواب دیو گے تے تُسیں سمجھو گے تُسیں بوہت تھوڑا عرصہ رئے او (52) تے اے حبیب! تُسیں میرے بندیاں نوں فرما دیو

يَقُوْلُوا الَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ ۭ اِنَّ الشَّيْطٰنَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ ۭ اِنَّ الشَّيْطٰنَ كَانَ

کہ اوہ ایہو جئی گل کرن جیہڑی سب توں چنگی ہووے۔① بے شک شیطان لوکاں دے وچکار فساد پا دیندا اے۔ بے شک شیطان

لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِيْنًا ﴿٥٣﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ ۭ اِنْ يَّشَاْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَّشَاْ

انسان دا کھلا دشمن اے (53) تہاڈا رب تہانوں چنگی طراں جان دا اے، جے اوہ چاہوے تے تہاڈے تے رحم کرے یا جے چاہوے

يُعَذِّبْكُمْ ۭ وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ عَلَيْهِمْ وَكِيْلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمٰوٰتِ

تے تہانوں عذاب دیوے تے اسیں تہانوں ایہناں دا راکھا بنا کے نئیں گھلیا (54) تے تہاڈا رب چنگی طراں جان دا اے جو کجھ اسماناں

حاشیہ ① ... مشرک مسلماناں نال بدکلامیاں کردے تے ایہناں نوں تکلیفاں دیندے سن، ایہناں نیں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں شکایت کیتی۔ ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی جیہدے وچ فرمایا گیا کہ کافراں نال اوہ گل کریا کرو جیہڑی نرم ہووے یاں ستھری ہووے، ادب تے تمیز والی ہووے، ارشاد تے ہدایت دی ہووے ایتھوں تک کہ کافر جے بے ہودگی کرن تے اوہناں دا جواب اوہناں دے انداز وچ نہ دِتا جاوے۔ انفرادی طور تے کافراں دی بداخلاقی دا جواب اخلاق نال دینا ہن وی سنت اے۔ سانوں حکم اے کہ دلیل تے پکی دیو پر بے ہودہ گل مونہوں نہ کڈھو۔ ایس زمانے وچ ایس حکم تے عمل کرن دی سخت لوڑ اے ایس لئی کہ ساڈے ہاں دلیل دین توں پہلے گولی یا گال کڈن دا رواج ودھدا جاریا اے۔

وَالْاَرْضِ ؕ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِیّٖنَ عَلٰی بَعْضٍ وَّاٰتَیْنَا دَاوٗدَ زَبُوْرًا ﴿۵۵﴾ قُلِ

تے زمین وچ نیں تے بے شک اسیں نبیاں وچ اِک نوں دوجے تے فضیلت عطا فرمائی تے اسیں داؤد نوں زبور عطا فرمائی (55) تُسیں فرماؤ:

ادْعُوا الَّذِیْنَ زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ فَلَا یَمْلِكُوْنَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا

واج مارو اوہناں نوں جیہناں نوں تُسیں اللہ توں علاوہ (خدا) سمجھدے او تے اوہ تہاڈے توں تکلیف ہٹان دا اختیار نئیں رکھدے تے نہ

تَحْوِیْلًا ﴿۵۶﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِیْنَ یَدْعُوْنَ یَبْتَغُوْنَ اِلٰی رَبِّهِمُ الْوَسِیْلَةَ اَیُّهُمْ

اوہنوں پھیرن دا (56) اوہ مقبول بندے جیہناں دی ایہہ کافر عبادت کردے نیں اوہ آپ اپنے رب ول وسیلہ لبھدے نیں کہ ایہناں وچ کون

اَقْرَبُ وَیَرْجُوْنَ رَحْمَتَهٗ وَیَخَافُوْنَ عَذَابَهٗ ؕ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ

زیادہ نیڑے اے۔ اوہ اللہ دی رحمت دی آس رکھدے نیں تے اوہدے عذاب توں ڈردے نیں بے شک تہاڈے رب دا عذاب

مَحْذُوْرًا ﴿۵۷﴾ وَاِنْ مِّنْ قَرْیَةٍ اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوْهَا قَبْلَ یَوْمِ الْقِیٰمَةِ

ڈرن والی شے اے① (57) تے کوئی بستی نئیں پر ایہہ کہ اسیں اوہنوں قیامت دے دن توں

اَوْ مُعَذِّبُوْهَا عَذَابًا شَدِیْدًا ؕ كَانَ ذٰلِكَ فِی الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ﴿۵۸﴾ وَ

پہلے ختم کردیاں گے یا اوہنوں سخت عذاب دیاں گے۔ ایہہ کتاب وچ لکھیا ہویا اے (58) تے

حاشیہ ① ... کافراں دے دو گروہاں وچوں کوئی بُتاں نوں پوجدا سی تے کوئی فرشتیاں نوں، اِنج ای عیسائی حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں خدا یا خدا دا پُتر کہندے سن تے یہودیاں دا اِک گروہ حضرت عزیر عَلَیْہِ السَّلَام نوں، ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی جیہدے وچ فرمایا گیا کہ جناں اللہ دی بارگاہ دے نیڑے ہوئیاں ہستیاں نوں ایہہ لوگ پوجدے نیں اوہ تے آپ اللہ پاک دی بارگاہ تک پہنچن دا وسیلہ لبھدے نیں کہ ایہناں وچوں کون زیادہ نیڑے اے تاں کہ جیہڑا ساریاں توں زیادہ نیڑے ہووے اوہنوں وسیلہ بنایئے تے کافر اوہناں نوں کس طراں عبادت دے لائق سمجھدے نیں۔ ایس توں پتا لگا کہ مقرب بندیاں نوں اللہ پاک دی بارگاہ وچ وسیلہ بناؤنا جائز تے اللہ پاک دے مقبول بندیاں دا طریقہ اے تے جیہڑے وسیلے نوں شرک آکھے اوہ ایس آیت دے مطابق مَعَاذَ اللّٰہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں وی شرک کرن والا قرار دیندا اے۔

مَا مَنَعَنَآ اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰیٰتِ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ ؕ وَاٰتَیْنَا

سانوں نشانیاں گھلن توں صرف ایس چیز نے باز رکھیا کہ ایہناں نشانیاں نوں پہلے لوکاں نیں جھوٹھا آکھیا① تے اسیں

ثَمُوْدَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوْا بِهَا ؕ وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰیٰتِ اِلَّا تَخْوِیْفًا ﴿۵۹﴾

ثمود نوں اونٹھنی کھلی نشانی دِتی تے اوہناں نے اوہدے تے ظلم کیتا تے اسیں نشانیاں ڈراؤن لئی ای گھلنے آں (59)

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ ؕ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْیَا الَّتِیْٓ اَرَیْنٰكَ

تے جدوں اسیں تہانوں فرمایا: بے شک سارے لوک تہاڈے رب دے قبضہ قدرت وچ نیں② تے اسیں تہانوں جیہڑا وکھایا اوہنوں لوکاں

اِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُوْنَةَ فِی الْقُرْاٰنِ ؕ وَنُخَوِّفُهُمْ ۙ

لئی ازمائش بنا دِتا③ تے اوس درخت نوں وی جیہدے تے قرآن وچ لعنت کیتی گئی اے اسیں اوہناں نوں ڈرانے آں

فَمَا یَزِیْدُهُمْ اِلَّا طُغْیَانًا كَبِیْرًا ﴿۶۰﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ ع ۶ ۸ ۶

تے ایہہ ڈرانا اوہناں دی وڈی نافرمانی وچ اضافہ کر دیندا اے (60) یاد کرو جدوں اسیں فرشتیاں نوں حکم دِتا

حاشیہ ① ... مکے دے کافراں نیں حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں آکھیا سی کہ صفا پہاڑ نوں سونا کر دیو تے پہاڑاں نوں مکے دی سرزمین توں ہٹا دیو۔ ایہدے تے اللہ پاک نے اپنے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں وحی فرمائی کہ جے تُسیں فرماؤ تے تہاڈی اُمت نوں مہلت دِتی جاوے تے جے تُسیں فرماؤ تے جو اوہناں نیں تہاڈے کولوں منگیا اے اوہ پورا کیتا جاوے پر جے فیر وی اوہ ایمان نہ لیائے تے اوہناں نوں ہلاک کرکے اوہناں بالکل فنا دِتا جاوے گا، ایس لئی کہ ساڈی سنت ایہی اے کہ جدوں کوئی قوم نشانی منگ کے ایمان نئیں لیاؤندی تے اسیں اوس قوم نوں ہلاک کر دینے آں تے مہلت نئیں دیندے۔ اِنج ای اسیں پہلے والیاں نال کیتا اے۔ ایسے بیان وچ ایہہ آیت نازل ہوئی۔ ② ... قرآن تے حدیث وچ جتھے وی ایہہ ذکر ہویا اے کہ اللہ پاک نے گھیریا ہویا اے یا احاطہ کیتا ہویا اے تے اوہدا ایہہ مطلب ہندا اے کہ اللہ پاک دا علم تے قدرت نے ساریاں نوں گھیریا ہویا اے، اوتھے جسمانی اعتبار توں گھیرنا مراد نئیں ہندا ایس لئی کہ اللہ پاک دی ذات جسمانی اعتبار نال گھیرن گھران توں پاک اے کہ اوہ جسم توں پاک اے۔ ③ ... ایتھے وکھان توں مراد معراج دی رات دی اوہ سیر اے جیہدی خبر حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے مکے والیاں نوں دِتی۔ حضرت ابوبکر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ نے سن کے اوہنوں منن دی وجہ توں صدیق بن گئے تے مکے دے کافر سن کے ہور انکاری ہو گئے۔

اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِیْسَ ؕ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِیْنًا ﴿٦١﴾ ج

کہ آدم نوں سجدہ کرو تے ابلیس توں علاوہ ساریاں نیں سجدہ کیتا۔اوہنے آکھیا: کیہ میں اوہنوں سجدہ کراں جیہنوں توں مٹی توں بنایا اے؟ (61)

قَالَ اَرَءَیْتَكَ هٰذَا الَّذِیْ كَرَّمْتَ عَلَیَّ ۫ لَىِٕنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰی یَوْمِ الْقِیٰمَةِ

آکھن لگا: بھلا دیکھ تے جیہنوں توں میرے توں ودھ عزت دِتی اے، جے توں مینوں قیامت تک مہلت دِتی

لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّیَّتَهٗٓ اِلَّا قَلِیْلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ

تے ضرور میں تھوڑے لوکاں توں علاوہ ایہدی اولاد نوں پیسہ دیاں گا (62) اللہ نے فرمایا: ایتھوں نکل جا تے ایہناں چوں جیہڑا تیری پیروی کرے گا تے بے شک دوزخ

جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَّوْفُوْرًا ﴿٦٣﴾ وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَ

تُسیں ساریاں دی پوری پوری سزا اے (63) تے توں اپنی واج نال جیہنوں بہکانا اے بہکا دے① تے

اَجْلِبْ عَلَیْهِمْ بِخَیْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِی الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ ؕ

ایہناں تے اپنے سواراں تے پیدل چلن والیاں دے نال چڑھائی کردے مالاں تے اولاداں وچ توں ایہناں دا شریک ہو جا② تے اوہناں نال وعدہ کردا رہ

وَمَا یَعِدُهُمُ الشَّیْطٰنُ اِلَّا غُرُوْرًا ﴿٦٤﴾ اِنَّ عِبَادِیْ لَیْسَ لَكَ عَلَیْهِمْ سُلْطٰنٌ ؕ

تے شیطان ایہناں نال دھوکے ای دے وعدے کردا اے (64) بے شک جیہڑے میرے بندے نیں ایہناں تے تیرا کجھ قابو نئیں③

حاشیہ ① ... شیطان دے بہکاون دے بارے وچ عالماں نے فرمایا کہ اوہدا بہکانا وسوسے پاؤنا تے نافرمانی ول بلانا اے تے بعض عالماں نے فرمایا اے کہ ایس توں مراد گانے واجے تے کھیڈ تماشے دیاں آوازاں نیں۔ ② ... بعض تفسیراں والیاں دے نیڑے مال تےاولاد وچ شریک ہون توں مراد ایہہ اے کہ جیہڑا گناہ مال وچ ہووے یا اولاد وچ ہووے، ابلیس اوہدے وچ شریک اے، جویں سود تے مال حاصل کرن دے دوجے حرام طریقے تے اِنج ای فسق تے منع کیتے کماں وچ خرچ کرنا، تے نالے زکوٰۃ نہ دینا ایہہ مالی کم نیں جیہناں وچ شیطان دی شرکت اے جد کہ زنا تے ناجائز طریقے نال اولاد حاصل کرنا، ایہہ اولاد وچ شیطان دی شرکت اے۔ ③ ... ایہناں ای آیتاں دی وجہ توں انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دے بارے وچ مسلماناں دا عقیدہ اے کہ اوہ معصوم نیں تے ایہناں نوں ای سامنے رکھ کے عالماں نیں فرمایا کہ اولیاء کرام رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہِم وی گناہواں توں محفوظ ہندے نیں کہ اللہ پاک دے خاص بندیاں وچ اوہ شامل نیں۔

وَ كَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيْلًا ﴿٦٥﴾ رَبُّكُمُ الَّذِيْ يُزْجِيْ لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوْا

تے تیرا رب بڑا کم بناؤن والا اے (65) تہاڈا رب اوہ اے کہ تہاڈے لئی دریا وچ کشتیاں چلاندا اے تاں کہ تُسیں

مِنْ فَضْلِهٖ ؕ اِنَّهٗ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ﴿٦٦﴾ وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ

اوہدا فضل لبھو۔ بے شک اوہ تہاڈے تے مہربان اے (66) تے جدوں تہانوں دریا وچ مصیبت پہنچدی اے تے اللہ توں علاوہ

تَدْعُوْنَ اِلَّآ اِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ ؕ وَكَانَ الْاِنْسَانُ

تُسیں جیہناں دی عبادت کردے او سارے گواچ جاندے نیں فیر جدوں تہانوں خشکی ول نجات دیندا اے تے تُسیں منہ پھیر لیندے او تے انسان

كَفُوْرًا ﴿٦٧﴾ اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَّخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا

بڑا ناشکرا اے (67) کیہ تُسیں ایس گل توں بے خوف ہو گئے او کہ اللہ تہاڈے نال خشکی دا کنارا زمین وچ دب دیوے یا تہاڈے تے پتھر وسا دیوے فیر

لَا تَجِدُوْا لَكُمْ وَكِيْلًا ﴿٦٨﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُّعِيْدَكُمْ فِيْهِ تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ

تُسیں اپنے لئی کوئی حمایتی نہ پاؤ① (68) یا تُسیں ایس گل توں بے خوف ہو گئے او کہ اوہ تہانوں دوبارہ دریا وچ لے جاوے فیر

عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ الرِّيْحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ۙ ثُمَّ لَا تَجِدُوْا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهٖ

تہاڈے تے جہاز توڑن والی ہنیری گھل دیوے تے اوہ تہانوں تہاڈے کفر دی وجہ توں غرق کر دیوے فیر تسیں اپنے لئی کوئی ایہو جیہا نہ پاؤ جیہڑا ایہدے تے

تَبِيْعًا ﴿٦٩﴾ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيْٓ اٰدَمَ وَحَمَلْنٰهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ

ساڈے کولوں کوئی مطالبہ کر سکے (69) تے بے شک کہ اسیں آدم دی اولاد نوں عزت دِتی تے اوہنوں خشکی تے تری وچ سوار کیتا تے ایہناں نوں

الطَّيِّبٰتِ وَفَضَّلْنٰهُمْ عَلٰى كَثِيْرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيْلًا ﴿٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُوْا كُلَّ اُنَاسٍ ع ١٠

ستھریاں چیزاں توں رزق دِتا تے ایہناں نوں اپنی بوہت ساری مخلوق اُتے وڈیائی دِتی (70) یاد کرو جس دن اسیں ہر جماعت نوں

حاشیہ ① ... آیت دا مقصد ایہہ اے کہ خشکی تے تری ساری اللہ پاک دی قدرت دے تحت اے جویں اوہ سمندر وچ غرق کرن تے بچان دوہاں تے قادر اے اِنج ای خشکی وچ وی زمین دے اندر دب دین تے محفوظ رکھن تے قادر اے۔ خشکی ہووے یا تری ہر جگہ بندہ اوہدی رحمت دا محتاج اے۔

بِاِمَامِهِمْ ۚ فَمَنْ اُوْتِیَ كِتٰبَهٗ بِیَمِیْنِهٖ فَاُولٰٓئِكَ یَقْرَءُوْنَ كِتٰبَهُمْ وَلَا یُظْلَمُوْنَ

اوہدے امام دے نال بلاواں گے ① تے جیہنوں اوہدا نامہ اعمال اوہدے سجے ہتھ وچ دِتا جائے گا تے اوہ لوک اپنا نامہ اعمال پڑھن گے تے اوہناں تے

فَتِیْلًا ﴿٧١﴾ وَمَنْ كَانَ فِیْ هٰذِهٖۤ اَعْمٰى فَهُوَ فِی الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِیْلًا ﴿٧٢﴾ وَ

اِک تاگے برابر وی ظلم نئیں کیتا جاوے گا (71) تے جیہڑا ایس زندگی وچ اندھا ہووے گا اوہ آخرت وچ وی اَنھا ہووے گا تے اوہ زیادہ گمراہ ہووے گا (72) تے

اِنْ كَادُوْا لَیَفْتِنُوْنَكَ عَنِ الَّذِیْۤ اَوْحَیْنَاۤ اِلَیْكَ لِتَفْتَرِیَ عَلَیْنَا غَیْرَهٗ ۖۗ وَ

کافر تے چاہندے سن کہ تہانوں اوس وحی توں ہٹا دین جیہڑی اسیں تہاڈے ول گھلی اے کہ تُسیں ساڈے اُتے وحی توں ہٹ کے کوئی گل منسوب کر دیو تے

اِذًا لَّاتَّخَذُوْكَ خَلِیْلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَاۤ اَنْ ثَبَّتْنٰكَ لَقَدْ كِدْتَّ تَرْكَنُ اِلَیْهِمْ

اوس ویلے اوہ تہانوں پکا بیلی بنا لین ② (73) تے جے اسیں تہانوں پیراں تے پکا نہ رکھدے تے نیڑے سی کہ تُسیں اوہناں ول

شَیْـًٔا قَلِیْلًا ﴿٧٤﴾ اِذًا لَّاَذَقْنٰكَ ضِعْفَ الْحَیٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ

کجھ تھوڑا جیا مائل ہو جاندے ③ (74) تے جے اِنج ہندا تے اسیں تہانوں دنیا دی زندگی وچ دونی سزا تے موت دے بعد دوہری سزا دا مزا چکھاندے فیر تُسیں

حاشیہ ① ... بعض مفسرین دے نیڑے ایتھے "امام" توں مراد اوہ پیشوا اے جیہدی دعوت تے دنیا وچ لوک چلے بھاویں اوہنے حق دی دعوت دِتی ہووے یا باطل دی۔ ایس توں پتا لگا کہ دنیا وچ صالحین یعنی نیکاں نوں ای امام بناؤنا چاہیدا اے تاں کہ قیامت وچ ایہناں ای دے نال حشر ہووے۔ ② ... قبیلہ ثقیف دا اِک وفد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے کول آ کے آکھن لگا کہ جے تُسیں تن گلاں منظور کر لو تے اسیں تہاڈی بیعت کر لاں گے، ایہناں وچوں اِک گل ایہو جئی سی جیہدے وچ اوہناں نے اللہ پاک ول جھوٹھی گل منسوب کرن دا آکھیا۔ ایس تے ایہہ آیت نازل ہوئی تے دسیا گیا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تربیت تے معاملات دی راکھی تے اللہ پاک آپ فرماندا اے تے کیویں ہو سکدا اے کہ آپ اللہ پاک دے ول کوئی غلط گل منسوب کر سکن۔ ③ ... ایس آیت وچ تے ایہدے بعد والی آیت وچ کافراں دی گل دا رَد تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی عظمت تے شان تے معصومیت دا بیان فرمایا گیا اے کہ اللہ پاک دی خاص رحمت ہر ویلے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے شاملِ حال رہندی اے ایس لئی فرمایا کہ اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، جے اسیں تہانوں معصوم بنا کے ثابت قدم نہ رکھدے تے نیڑے سی کہ تُسیں اوہناں ول کجھ تھوڑا جیا مائل ہو جاندے پر اِنج نئیں ہویا بلکہ اللہ پاک نے تہانوں ثابت قدم رکھیا تے جے بالفرض اِنج ہندا کہ تُسیں اوہناں ول جُھکدے تے اسیں تہانوں دنیاوی زندگی وچ دگنی سزا تے موت دے بعد دگنی سزا دا مزا چکھاندے ایس لئی کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا مرتبہ دوجیاں توں بوہت اُچا اے ایس لئی آپ توں پاکیزگی تے کردار وچ عظمت دا تقاضا وی دوجیاں دی نسبت زیادہ اے۔

عَلَيْنَا نَصِيْرًا ﴿٧٥﴾ وَاِنْ كَادُوْا لَيَسْتَفِزُّوْنَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوْكَ مِنْهَا

ساڈے مقابلے وچ اپنا کوئی مدد کرن والا نہ پاندے (75) تے بے شک نیڑے سی کہ اوہ تہانوں ایس سر زمین توں بہکا دیندے تاکہ تہانوں ایتھوں کڈھ دین

وَاِذًا لَّا يَلْبَثُوْنَ خِلٰفَكَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ

تے جے اِنج ہو جاندا تے اوہ تہاڈے پچھے تھوڑا چر ای ٹھہردے (76) جس طراں ساڈے ایہناں رسولاں دا طریقہ ریا اے جیہناں نوں اسیں

رُّسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيْلًا ﴿٧٧﴾ ع اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوْكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ ٨ ٧ ع

تہاڈے توں پہلے گھلیا تے تُسیں ساڈے قانون وچ کوئی تبدیلی نہ ویکھو گے (77) نماز قائم رکھو سورج ڈھلن توں رات دے

الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ ؕ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوْدًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ

ہنیرے تک تے سویر دا قرآن، بے شک سویر دے قرآن وچ فرشتے حاضر ہندے نیں (78) تے رات دے کجھ حصے وچ تہجد پڑھو ایہہ خاص تہاڈے لئی وادھو

نَافِلَةً لَّكَ ۖ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا ﴿٧٩﴾ وَقُلْ رَّبِّ اَدْخِلْنِيْ

اے ① نیڑے اے کہ تہاڈا رب تہانوں ایہو جیہ مقام تے قائم فرمائے گا کہ جتھے سارے تہاڈی تعریف کرن (79) تے اے میرے حبیب! اِنج عرض کرو کہ اے میرے

مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا

رب مینوں پسند والے طریقے توں داخل فرما تے مینوں پسند والے طریقے توں نال کڈھ دے ② تے میرے لئی اپنے ولوں مدد کرن والی

نَّصِيْرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ؕ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوْقًا ﴿٨١﴾ وَ

طاقت بنا دے (80) تے تُسیں فرماؤ کہ حق آیا تے باطل مِٹ گیا بے شک باطل نوں مٹنا ای سی (81) تے

حاشیہ ① ... تہجد دی نماز حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے فرض سی جمہور دا ایہی قول اے جدکہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی امت لئی ایہہ نماز سنت اے۔ ② ... مفسرین نیں ایہدے بوہت سارے مطلب تے معنے بیان فرمائے نیں، ایہناں وچوں دو ایہہ نیں: (1) میرا داخل ہونا تے نکلنا پسند والے طریقے نال کردے، میں جتھے وی داخل ہوواں تے جتھوں وی باہر آواں بھاویں اوہ کوئی مکان ہووے یا کم۔ (2) مینوں قبر وچ اپنی رضا تے پاکی نال داخل کر تے قبر وچوں اُٹھاندے ویلے عزت و کرامت نال باہر لیا۔

نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَّ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ۙ وَ لَا يَزِيْدُ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا

اسیں قرآن وچ اوہ چیز اتارنے آں جیہڑی ایمان والیاں لئی شفا تے رحمت اے تے ایس توں ظالماں نوں گھاٹا ای

خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَ اِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَ نَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ وَ اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ

ودھدا اے (82) تے جدوں اسیں بندے تے احسان کرنے آں تے اوہ منہ پھیر لیندا اے تے اپنے ولوں دور ہٹ جاندا اے تے جدوں اوہنوں برائی پہنچ دی اے

كَانَ يَـُٔوْسًا ﴿٨٣﴾ قُلْ كُلٌّ يَّعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ ؕ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى

تے مایوس ہو جاندا اے (83) تُسیں فرماؤ: سارے اپنے اپنے انداز تے کم کردے نیں تے تہاڈا رب اوہنوں چنگی طراں جان دا اے جیہڑا زیادہ ہدایت

سَبِيْلًا ﴿٨٤﴾ وَ يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الرُّوْحِ ؕ قُلِ الرُّوْحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّيْ وَ مَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنَ ع ١٠

دی راہ تے اے (84) تے تہاڈے کولوں روح دے بارے پچھ دے نیں۔ تُسیں فرماؤ: روح میرے رب دے حکم توں اِک چیز اے تے (اے لوکو!) تہانوں

الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٨٥﴾ وَ لَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ

بوہت تھوڑا علم دِتا گیا اے (85) تے جے اسیں چاہندے تے اسیں جو تہاڈے ول وحی گھلنے آں اوہنوں لے جاندے فیر تُسیں اپنے لئی

بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيْلًا ﴿٨٦﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ؕ اِنَّ فَضْلَهٗ كَانَ عَلَيْكَ

ایہدے تے ساڈے حضور کوئی وکیل نہ پاندے① (86) پر تہاڈے رب دی رحمت ہی اے۔ بے شک تہاڈے اُتے اوہدا

كَبِيْرًا ﴿٨٧﴾ قُلْ لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ

بڑا فضل اے (87) تُسیں فرماؤ: جے آدمی تے جن سارے ایس گل تے اتفاق کر لین تے کہ ایس قرآن ورگا لے آون

حاشیہ ① ... ایس آیت تے ایس توں بعد والی آیت دا خلاصہ ایہہ اے کہ جے اسیں چاہندے تے ایس قرآن نوں سینیاں تے صحیفیاں توں مٹا دیندے، فیر تُسیں کوئی وکیل نہ پاندے جیہڑا ساڈی بارگاہ وچ تہاڈے لئی ایس قرآن نوں واپس کر دین دی وکالت کردا پر تہاڈے رب دی رحمت ای اے کہ اوہنے قیامت تک ایہنوں باقی رکھیا ہر طرح دے گھاٹے وادھے تے تبدیلی توں بچائی رکھیا۔ اے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم بے شک تہاڈے اُتے اللہ پاک دا بڑا فضل اے جویں اوہنے تہاڈے تے قرآن کریم نازل فرمایا، تہانوں ساری آدم دی اولاد دا سردار تے خاتمُ النّبیین کیتا تے مقامِ محمود عطا فرمایا۔

لَا یَاْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِیْرًا ﴿۸۸﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِیْ

تے ایہدی مثل نئیں لیا سکن گے بھاویں ایہناں چوں اِک دوجے دا مدد کرن والا ہووے (88) تے بے شک اسیں لوکاں لئی ایس قرآن

هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ فَاَبٰۤی اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿۸۹﴾ وَقَالُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ

وچ ہر طرح دیاں مثال بار بار بیان کیتی اے تے اکثر لوکاں نیں ناشکری کرن توں علاوہ نہ منیا (89) تے اوہناں نیں آکھیا: اسیں تہاڈے تے کدے وی ایمان نئیں

لَكَ حَتّٰی تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ یَنْۢبُوْعًا ﴿۹۰﴾ اَوْ تَكُوْنَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِیْلٍ وَّ

لیاواں گے ایتھوں تک کہ تُسیں ساڈے لئی زمین وچوں چشمے نہ وگا دو① (90) یا تہاڈے لئی کوئی کھجوراں تے انگوراں دا

عِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهٰرَ خِلٰلَهَا تَفْجِیْرًا ﴿۹۱﴾ اَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَیْنَا

کوئی باغ ہووے فیر تُسیں اوہناں وچ بڑیاں نہراں جاری کر دیو (91) یا ساڈے تے اسمان ٹکڑے ٹکڑے کرکے سُٹ دیو جویں تُسیں آکھیا

كِسَفًا اَوْ تَاْتِیَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِیْلًا ﴿۹۲﴾ اَوْ یَكُوْنَ لَكَ بَیْتٌ مِّنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰی

اے یا اللہ تے فرشتیاں نوں ساڈے سامنے لے آؤ (92) یا تہاڈے لئی کوئی سونے دا گھر ہووے یا تُسیں اسمان تے

فِی السَّمَآءِ ؕ وَلَنْ نُّؤْمِنَ لِرُقِیِّكَ حَتّٰی تُنَزِّلَ عَلَیْنَا كِتٰبًا نَّقْرَؤُهٗ ؕ قُلْ

چڑھ جاؤ تے اسیں تہاڈے چڑھ جان تے وی کدے ایمان نہ لیاواں گے جدوں تک ساڈے تے اِک کتاب نازل نہ کرو جیہنوں اسیں پڑھیے۔ تُسیں فرماؤ:②

حاشیہ ① ... جدوں قرآن کریم دا اعجاز چنگی طراں ظاہر ہو چکیا تے واضح معجزیاں نیں دلیل قائم کر دِتی تے کافراں لئی بہانہ بناؤن دی کوئی صورت باقی نہ رئی تے اوہ لوکاں نوں مغالطے وچ پاؤن لئی طرح طرح دیاں نشایاں منگن لگے، حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے جدوں اوہناں دی ضد، عنادتے حق نال دشمنی دا حد توں لنگھنا ویکھیا تے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اوہناں دی حالت تے افسوس ہویا ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی۔ ② ... کافراں دے سارے مطالبات دے جواب وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اِک ای جواب وچ دین دا ارشاد فرمایا گیا کہ تسیں اوہناں توں آکھ دیو کہ میرا کم اللہ پاک دا پیغام پہنچا دینا اے، اوہ میں پہنچا دِتا اے تے جنے وی معجزات تے آیتاں یقین تے دل نوں مطمئن کرن لئی چاہی دیاں نیں اوہناں توں بوہت زیادہ میرا رب ظاہر فرما چکیا اے ایس لئی حجت پوری ہو چکی اے۔ ہن ایہہ سمجھ لو کہ رسول دے انکار کرن تے اللہ دیاں آیتاں توں مکرن دا کیہ انجام ہندا اے۔

سُبْحَانَ رَبِّیْ هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَّسُوْلًا ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُّؤْمِنُوْٓا اِذْ

میرا رب پاک اے میں تے صرف اللہ دا گھلیا ہویا اِک بندہ آں (93) تے لوکاں نوں ایمان لیان توں تے ایہناں کول

جَآءَهُمُ الْهُدٰٓى اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَّسُوْلًا ﴿٩٤﴾ قُلْ لَّوْ كَانَ فِی

ہدایت آ جان توں بعد ایسے گل نے روکی رکھیا کہ اوہ کہندے نیں: کیہ اللہ نے اِک بندے نوں رسول بنا کے گھلیا؟ (94) تُسیں فرماؤ: ① جے

الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَّمْشُوْنَ مُطْمَئِنِّيْنَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُوْلًا ﴿٩٥﴾

زمین وچ فرشتے ہندے جیہڑے بڑے سکون نال ٹُردے پھردے تے اسیں ایہناں تے اسمان توں کسے فرشتے نوں ای رسول بنا کے گھل دیندے (95)

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا بَيْنِیْ وَبَيْنَكُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرًا بَصِيْرًا ﴿٩٦﴾ وَ

تُسیں فرماؤ: میرے تے تہاڈے وچکار اللہ کافی گواہ اے، بے شک اوہ اپنے بندیاں دی خبر رکھن والا، ویکھن والا اے (96) تے اللہ جیہنوں ہدایت دیوے

مَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِهٖ ؕ

تے اوہی ہدایت پاؤن والا ہندہ اے تے جیہناں نوں اوہ گمراہ کر دے تے تُسیں کدے وی اوہناں لئی اوہدے علاوہ مدد کسے نوں کرن والا نہ ویکھو گے

وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوْهِهِمْ عُمْيًا وَّبُكْمًا وَّصُمًّا ؕ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ

تے اسیں قیامت والے دن اوہناں نوں موہدے مونھ اٹھاواں گے ایس حال وچ کہ اوہ اَنھے تے گونگے تے بولے ہون گے۔ اوہناں دا ٹھکانہ دوزخ اے

النصف

كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنٰهُمْ سَعِيْرًا ﴿٩٧﴾ ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِنَا وَ

جدوں کدے بُجھن لگے گی اسیں اوہنوں لئی ہور بھڑکا دیاں گے (97) ایہہ ایہناں دی سزا اے ایس وجہ توں کہ ایہناں نیں ساڈیاں آیتاں دا انکار کیتا تے

حاشیہ ① ... کافراں دے جواب وچ ہور فرمایا گیا کہ اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تسیں ایہناں نوں فرما دیو جے انساناں دی بجائے زمین وچ صرف فرشتیاں ہندے جیہڑے ایتھے ٹُردے پھردے تے اسیں ایہناں تے اسمان توں کسے فرشتے نوں ای رسول بنا کے گھلدے پر جدوں زمین وچ انسان وسدے نیں تے رسول وی انسان ای بنایا جاندا اے۔ فرشتیاں لئی فرشتہ ای رسول گھلیا جاندا ایس لئی کہ اوہ اوہناں دی جنس توں ہندا پر جدوں زمین وچ بندے وس دے نیں تے اوہناں دا فرشتیاں وچوں رسول منگنا بڑا ای بیکار اے۔

قَالُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ﴿٩٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا

آکھن لگے: کیہ جدوں ساڈیاں ہڈیاں چُورا چُورا ہو جان گیاں تے کیہ سانوں نویں سرے توں پیدا کرکے اُٹھایا جاوے گا؟ (98) کیہ اوہناں نئیں ویکھیا

اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَّخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ

کہ اوہ اللہ جیہنے اسمان تے زمین پیدا کیتے نیں اوہ ایہدے تے قادر اے کہ ایہناں لوکاں وانگ ہور پیدا کر دیوے تے اوہنے

لَهُمْ اَجَلًا لَّا رَيْبَ فِيْهِ ؕ فَاَبَى الظّٰلِمُوْنَ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿٩٩﴾ قُلْ لَّوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُوْنَ

ایہناں لئی اِک مِتھیا ہویا ویلا اے جیہدے وچ کجھ شک نئیں تے ظالماں نیں کفر دے علاوہ کجھ منن توں انکار کر دِتا (99) تُسیں فرماؤ: جے تُسیں لوک

خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّيْٓ اِذًا لَّاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِ ؕ وَكَانَ الْاِنْسَانُ

میرے رب دی رحمت دے خزانیاں دے مالک ہندے تے خرچ ہو جان دے ڈر توں تُسیں (اوہناں نوں) روک لیندے تے بندہ

قَتُوْرًا ﴿١٠٠﴾ ع ۱۱ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسٰى تِسْعَ اٰيٰتٍۭ بَيِّنٰتٍ فَسْـَٔلْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اِذْ

بڑا کنجوس اے ① (100) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں روشن نشانیاں دِتیاں ② تے بنی اسرائیل نوں پچھو، جدوں اوہ موسیٰ ایہناں دے کول تشریف

جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهٗ فِرْعَوْنُ اِنِّيْ لَاَظُنُّكَ يٰمُوْسٰى مَسْحُوْرًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ

لیائے تے فرعون نے ایہناں نوں آکھیا: اے موسیٰ! بے شک میں تے ایہہ خیال کرنا آں کہ تیرے اُتے جادو کیتا ہویا اے (101) فرمایا: یقیناً تینوں پتا لگ گیا

حاشیہ ① ... ایتھے انسان نوں اوہدی اصل دے اعتبار توں بڑا کنجوس فرمایا گیا اے ایس لئی کہ انسان نوں محتاج پیدا کیتا گیا اے تے محتاج لازمی طور تے اوہ چیز پسند کردا اے جس توں محتاجی دا نقصان ایس توں دور ہو جائے تے ایس چیز نوں اپنی ذات لئی روک لیندا اے جد کہ ایس دی سخاوت خارجی اسباب دی وجہ توں ہندی اے جویں ایہنوں اپنی تعریف پسند ہندی اے یا ثواب ملن دی امید ہندی اے، تے ایس توں ثابت ہویا کہ انسان اپنی اصل دے اعتبار توں کنجوس اے۔ ② ... اوہ نو 9 نشانیاں ایہہ نیں۔ (1) عصا، (2) یدِ بیضا، (3) بولن وچ رکاوٹ جیہڑی حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی زبانِ مبارک وچ سی فیر اللہ نے اوہنوں دور فرما دِتا، (4) دریا دا پاٹنا تے اوہدے وچ رستے بننا، (5) طوفان، (6) ٹڈی، (7) گھن، (8) ڈڈو، (9) خون۔

مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ بَصَآئِرَ ۚ وَاِنِّیْ لَاَظُنُّكَ

اے کہ ایہناں نشانیاں نوں عبرتاں کرکے اسماناں تے زمین دے رب ای نے اتاریا اے تے اے فرعون! میں ایہہ سوچنا آں کہ توں

یٰفِرْعَوْنُ مَثْبُوْرًا ﴿۱۰۲﴾ فَاَرَادَ اَنْ یَّسْتَفِزَّهُمْ مِّنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ

ضرور ہلاک ہون والا اے (102) تے فرعون نے چاہیا کہ ایہناں (بنی اسرائیل) نوں زمین توں کڈھ دے تے اسیں اوہنوں تے اوہدے نال دیاں نوں

جَمِیْعًا ﴿۱۰۳﴾ وَّقُلْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ لِبَنِیْٓ اِسْرَآءِیْلَ اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ

غرق کر دِتا (103) تے اوس توں بعد اسیں بنی اسرائیل نوں فرمایا: ایس سر زمین تے ڈیرے لالو فیر جدوں آخرت دا وعدہ

الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِیْفًا ﴿۱۰۴﴾ وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنٰهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ ؕ وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ

آوے گا تے اسیں تہانوں ساریاں نوں جمع کر لواں گے (104) تے اسیں قرآن نوں حق دے نال ای اتاریا تے حق دے نال ای ایہہ اُتریا ① تے اسیں تہانوں نہ گھلیا

اِلَّا مُبَشِّرًا وَّنَذِیْرًا ﴿۱۰۵﴾ وَقُرْاٰنًا فَرَقْنٰهُ لِتَقْرَاَهٗ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَّنَزَّلْنٰهُ وقف لازم

پر خش خبری دین والا تے ڈر سنان والا (105) تے قرآن نوں اسیں وکھرا وکھرا کرکے نازل کیتا تاں کہ تُسیں ایہنوں لوکاں تے ٹھہر ٹھہر کے پڑھو تے اسیں ایہنوں

تَنْزِیْلًا ﴿۱۰۶﴾ قُلْ اٰمِنُوْا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوْا ؕ اِنَّ الَّذِیْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا

تھوڑا تھوڑا کرکے نازل کیتا (106) تُسیں فرماؤ: (اے لوکو!) تُسیں ایس قرآن تے ایمان لیاؤ یا نہ لیاؤ بے شک جیہناں لوکاں نوں ایس توں پہلے علم دِتا گیا جدوں

یُتْلٰى عَلَیْهِمْ یَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿۱۰۷﴾ وَّیَقُوْلُوْنَ سُبْحٰنَ رَبِّنَآ اِنْ كَانَ

اوہناں دے سامنے ایہدی تلاوت کیتی جاندی اے تے اوہ ٹھوڈی پرنے سجدے وچ ڈگ پیندے نیں (107) تے کہندے نیں ساڈا رب پاک اے، بے شک ساڈے رب دا

حاشیہ ① ... یعنی قرآن شیطاناں دے خلط ملط کرن توں محفوظ ریا تے ایہدے وچ کسے قسم دی کوئی تبدیلی نہ ہو سکی۔ ایس لئی قرآن دا اِک اِک جملہ، کلمہ تے حرف بالکل حق اے۔ ایس آیت شریف دا ایہہ جملہ ''وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنٰهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ'' ہر اک بیماری لئی عمل مجرب اے۔ مرض دی جگہ تے ہتھ رکھ کے پڑھ کے دم کر دِتا جاوے تے بِاِذْنِ اللہ بیماری دور ہو جاندی اے۔

وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُوْنَ وَيَزِيْدُهُمْ خُشُوْعًا ﴿١٠٩﴾ السجدة

وعدہ پورا ہون والا سی (108) تے اوہ روندے ٹھوڈی پرنے ڈگدے نیں تے ایہہ قرآن ایہناں دے دلاں نوں جھکن نوں ہور ودھا دیندا اے ① (109)

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ؕ اَيًّا مَّا تَدْعُوْا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ۚ وَ

تُسیں فرماؤ: اللہ کہہ کے پکارو یارحمن کہہ کے پکارو تُسیں جو وی کہہ کے پکارو سارے اوسے دے چنگے ناں نیں ② تے

لَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا ﴿١١٠﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ

اپنی نماز وچ نہ آواز زیادہ اُچی کرو نہ اوہنوں بالکل ہولی کرو تے دوہاں دے وچکار والا رستہ لبھو ③ (110) تے تُسیں آکھو: ساریاں خوبیاں اللہ دیاں نیں

الَّذِيْ لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ يَكُنْ لَّهٗ شَرِيْكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ وَلِيٌّ

جیہنے اپنے لئی بچہ اختیار نہ فرمایا تے بادشاہی وچ اوہدا کوئی شریک نئیں تے کمزوری دی وجہ توں اوہدا کوئی مدد کرن والا

مِّنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيْرًا ﴿١١١﴾ ع ۱۲ ۱۱ ۱۲

نئیں تے اوہدی چنگی طراں وڈیائی بیان کرو (111)

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ قرآن کریم دل وچ نرمی خشوع و خضوع پیدا کردا اے۔ **نوٹ:** ایہہ آیت ایہناں آیتاں وچوں اے جیہنوں پڑھن تے سنن والیاں تے سجدۂ تلاوت کرنا واجب اے۔ ② ... اِک رات حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے لماں سجدہ کیتا تے اپنے سجدے وچ" یااللہ یا رحمن "فرماندے رئے۔ ابوجہل نے سنیا تے آکھن لگا محمد (صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم) سانوں تے کئی معبوداں دے پوجن توں روک دے نیں تے آپ دو خداواں نوں پکاردے نیں، اللہ نوں تے رحمن نوں (مَعَاذَاللہ)۔ اوہدے جواب وچ ایہہ آیت اُتری تے دسیا گیا کہ اللہ تے رحمن دو ناں اِک ای معبودِ برحق دے نیں بھاویں کسے ناں توں پکارو۔ ③ ... حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُما فرماندے نیں کہ مکۂ مکرمہ وچ جدوں حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اپنے صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نوں نماز پڑھاندے سن تے قرآن پاک دی تلاوت کردے ویلے اپنی آواز مبارکہ اُچی فرمایاکردے سن، جدوں کافر سن دے تے گستاخانہ کلمے بکواس دے سن، ایہدے تے اللہ پاک نے ایہہ آیت نازل فرمائی۔ (بخاری،3/ 263،الحدیث:4722)

١٨ سُوْرَةُ الْكَهْفِ مَكِّيَّةٌ ٦٩ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ١١٠ ركوعاتها ١٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتٰبَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَّهٗ عِوَجًا ؕ سکتة ① قَيِّمًا

ساریاں تعریفاں اوس اللہ لئی نیں جیہنے اپنے بندے تے کتاب نازل فرمائی① تے ایس وچ کوئی ڈِگا نئیں رکھیا② (1) لوکاں دی بھلائیاں نوں قائم

لِّيُنْذِرَ بَاْسًا شَدِيْدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِيْنَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ

رکھن والی تے بڑی درمیانی درجے والی کتاب تاکہ اللہ ولوں سخت عذاب توں ڈرائے تے چنگے عمل کرن والے مومناں نوں خش خبری

الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا ۙ② مَّاكِثِيْنَ فِيْهِ اَبَدًا ۙ③ وَّيُنْذِرَ الَّذِيْنَ

دے کہ اوہناں لئی چنگا ثواب اے (2) جیہدے وچ ہمیشہ رہن گے (3) تے اوہناں لوکاں نوں ڈرائے

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ۚ④ مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ وَّلَا لِاٰبَآئِهِمْ ؕ كَبُرَتْ كَلِمَةً

جیہڑے کہندے نیں کہ اللہ نے اپنا کوئی بچہ بنایا اے (4) ایہدے بارے وچ نہ تے اوہ کجھ جان دے نیں تے نہ اوہناں دے پیو دادے۔ کِنا وڈا بول اے

تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ ؕ اِنْ يَّقُوْلُوْنَ اِلَّا كَذِبًا ⑤ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلٰٓى

جیہڑا اوہناں دے مونھ توں نکلدا اے اوہ بالکل جھوٹھ بول رے نیں③ (5) جے اوہ ایس گل تے ایمان نہ لیان④

حاشیہ ① ...اللہ پاک نے نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اپنا بندہ فرمایا، ایس توں پتا لگا کہ رسول دی شان ایہدے وچ اے کہ اوہنوں اللہ دا بندہ آکھیا جاوے نہ کہ اوہنوں اللہ پاک دی اولاد آکھیا جاوے جویں عیسائی حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں معاذاللہ، اللہ پاک دا پُتر آکھدے نیں۔ ② ... یعنی قرآن وچ نہ کوئی لفظی خرابی، نہ کسے معنے دی، نہ ایہدیاں آیتاں وچ آپس دا اختلاف اے تے نہ فرق اے۔ ③ ... مطلب ایہہ اے کہ علم ایس گل دا تقاضا ای نئیں کردا کہ اللہ پاک اپنی کوئی اولاد بنائے ایس لئی کہ اللہ پاک لئی بچے دا ہونا آپ ممکن ای نئیں تے اوہناں نے ایہہ گل ایہناں چیزاں وچ غور وفکر دے بغیر صرف جہالت دی وجہ توں آکھی اے جیہڑی اللہ پاک لئی ہو سکدی اے تے جیہڑی اللہ پاک لئی ناممکن اے۔ ④ ... ایس طراں دی آیت توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے تبلیغ دے جذبے، امت تے رحمت تے شفقت دی اخیر تے رسالت دے حقاں نوں بڑے ای اعلیٰ طریقے نال ادا کرن دا وی پتا لگدا اے کہ اوہ لوک جیہناں دا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نال رویہ حد توں زیادہ بھیڑا ریا تے اوہناں دے نال آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا سلوک کیہ اے کہ اوہناں دے ایمان نہ لیان دی وجہ توں ایناں غم کررے نیں جس توں جان چلی جان دا خطرہ اے۔

اٰثَارِهِمْ اِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَسَفًا ۝٦ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ

تے ہو سکدا اے تُسیں ایہناں پچھے غم دے نال اپنی جان مکا لوو (6) بے شک اسیں زمین تے موجود شیواں نوں زمین لئی

زِيْنَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ۝٧ وَاِنَّا لَجٰعِلُوْنَ مَا عَلَيْهَا صَعِيْدًا

خوبصورتی بنایا تاں کہ اسیں اوہناں نوں آزمایئے کہ ایہناں وچ عمل دے اعتبار نال کیہڑا چنگا اے (7) تے بے شک جو کجھ زمین تے اے اسیں اوہنوں سُکا

جُرُزًا ۝٨ اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحٰبَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيْمِ كَانُوْا مِنْ اٰيٰتِنَا

میدان بنا دیاں گے (8) کیہ تہانوں پتا اے پہاڑ دی غار تے جنگل دے کنارے والے اوہ ساڈیاں نشانیاں وچوں

عَجَبًا ۝٩ اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوْا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً وَّ

اِک عجیب نشانی سن[1] (9) جدوں ایہناں نوجواناں نے اِک غار وچ پناہ لئی۔ فیر کہن لگے: اے ساڈے رب! سانوں اپنے کولوں رحمت عطا فرما تے

هَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ۝١٠ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِيْنَ عَدَدًا ۝١١

ساڈے لئی ساڈے ملے وچ ہدایت دے سبب عطا فرما (10) تے اسیں اوس غار وچ ایہناں اوناں دے کناں تے گنتی دے کئی سال پردہ لا رکھیا[2] (11)

ثُمَّ بَعَثْنٰهُمْ لِنَعْلَمَ اَيُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُوْٓا اَمَدًا ۝١٢ نَحْنُ نَقُصُّ ع ١٢/١٣

فیر اسیں اوہناں نوں جگایا تاں کہ ویکھن کہ دو گروہاں وچوں کیہڑا ایہناں دے ٹھہرن دا عرصہ زیادہ ٹھیک دسدا اے (12) اسیں تہاڈے سامنے اوہناں دا

حاشیہ ① ... اصحاب کہف دے بارے بڑا پکا قول ایہہ اے کہ اوہ ست حضرات سن بھاویں ایہناں دے ناواں وچ کجھ اختلاف اے پر حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا دی روایت تے جیہڑا خازن وچ اے اوہناں دے ناں ایہہ نیں: (1) مکسلمینا، (2) تملیخا، (3) مرطونس، (4) بینونس، (5) سارینونس، (6) دنوانس، (7) کشفیط طنونس تے اوہناں دے کتے دا ناں قطمیر اے۔ ''رَقِیْم'' اوس دا ای ناں اے جیہدے وچ اصحابِ کہف نیں۔ ② ... یعنی ایہناں نوں ایہو جئی نیندر توں سوا دِتا کہ کوئی آواز جگا نہ سکے۔ اصحابِ کہف بنی اسرائیل دے اولیاء نیں۔ ایہناں دا کھان پین توں بغیر ایناں عرصہ زندہ رہنا کرامت اے، ایس توں پتا لگا کہ ولیاں دیاں کرامتاں برحق نیں تے ایہہ وی پتا لگا کہ کرامت ولی دے توں نیندروچ وی ہو سکدی اے۔

عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ ؕ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوْا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنٰهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَّ

ٹھیک ٹھیک حال دسنے آں۔ بے شک اوہ کجھ جوان سن جیہڑے اپنے رب تے ایمان لیائے تے اسیں اوہناں دی ہدایت وچ اضافہ کر دِتا (13) تے

رَبَطْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اِذْ قَامُوْا فَقَالُوْا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَّدْعُوَا۟

اسیں اوہناں دے دلاں نوں طاقت عطا فرمائی جدوں اوہ کھڑے گئے تے آکھن لگے: ساڈا رب اوہ اے جیہڑا اسماناں تے زمین دا رب اے، اسیں اوہدے توں علاوہ کسے

مِنْ دُوْنِهٖۤ اِلٰهًا لَّقَدْ قُلْنَاۤ اِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾ هٰۤؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖۤ

معبود دی عبادت کدی وی نئیں کراں گے۔ جے اسیں اِنج کریئے تے فیر اسیں ضرور حد توں ودھی ہوئی گل آکھن والے ہوواں گے ① (14) ایہہ ساڈی قوم

اٰلِهَةً ؕ لَوْلَا يَاْتُوْنَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطٰنٍۢ بَيِّنٍ ؕ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ

اے اوہناں نیں اللہ توں علاوہ ہور خدا بنا رکھے نیں، ایہہ ایہناں تے کوئی روشن دلیل کیوں نئیں لیاندے؟ تے ایس توں ودھ کے ظالم کیہڑا اے جیہڑا اللہ تے

كَذِبًا ﴿١٥﴾ وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوْهُمْ وَمَا يَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوٗۤا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ

جھوٹھ بنھے (15) تے (آپس وچ آکھیا:) جدوں تُسیں ایہناں لوکاں توں تے اللہ توں علاوہ جیہناں نوں پوجدے نیں ایہناں توں وکھرے ہو جاؤ تے غار وچ پناہ لے لو،

رَبُّكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهٖ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِّنْ اَمْرِكُمْ مِّرْفَقًا ﴿١٦﴾ وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا

تہاڈا رب تہاڈے لئی اپنی رحمت پھیلا دیوے گا تہاڈے کم وچ تہاڈے لئی آسانی پیدا کر دیوے گا ② (16) تے اے حبیب! تُسیں سورج نوں ویکھو گے کہ جدوں

طَلَعَتْ تَّزٰوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِيْنِ وَاِذَا غَرَبَتْ تَّقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ

نکلدا اے تے ایہناں دے غار دے سجے پاسے جھک کے نکل جاندا اے تے جدوں غروب ہنداے تے ایہناں توں کھبے پاسیوں کنی کھا کے لنگھ جاندا اے ③

حاشیہ ① ... اصحابِ کہف نے ایہہ گل دقیانوس بادشاہ دے سامنے اوس ویلے کیتی سی جدوں اوہنے اپنے دربار وچ بلایا سی۔ ② ... ایتھوں جیہڑا کلام اے ایہہ اوہناں اصحاب کہف دا آپس وچ سی۔ اوہناں نے اِک دوجے نوں آکھیا کہ ایس کافر قوم وچ نہ رہوو بلکہ ایہناں توں وکھرے ہو جاؤ تے جا کے کسے اِک پاسے لگ جاؤ، جتھے ایہناں دے فتنے توں بچ کے اللہ پاک دی عبادت کیتی جایئے تے سانوں بڑی آس ایہہ اے کہ اللہ پاک عافیت والا پاسا ضرور دے گا۔ ایس توں پتا لگا کہ فتنیاں دے زمانے وچ لوکاں توں وکھ ہونا اپنے ایمان دی راکھی دا ذریعہ اے۔ ③ ... یعنی اوہناں تے سارا دن چھاں رہندی اے تے سورج چڑھن توں ڈُبن تک کسے ویلے وی دُھپ دی گرمی ایہناں تک نئیں پہنچدی۔

وَهُمْ فِيْ فَجْوَةٍ مِّنْهُ ؕ ذٰلِكَ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ ؕ مَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ

حالاں اوہ اوس غار دے کُھلے حصے وچ نیں۔ ایہہ اللہ دیاں نشانیاں وچوں اے۔ جیہنوں اللہ ہدایت دیندا اے تے اوہی ہدایت پاؤن والا اے تے جیہنوں

يُّضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ وَلِيًّا مُّرْشِدًا ﴿١٧﴾ وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا وَّهُمْ رُقُوْدٌ ۖ وَّ ع ١٤

اوہ گمراہ کرے تے تُسیں کدے وی اوہدے لئی کوئی راہ وکھان والا مدد کرن والا نہ ویکھو گے (17) تے تُسیں اوہناں نوں جاگدے ہوئے خیال کرو گے حالاں اوہ سُتے پئے نیں تے

نُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِيْنِ وَذَاتَ الشِّمَالِ ۖ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيْدِ ؕ

اسیں اوہناں دے سجے تے کھبے پاسے بدلدے رہنے آں تے اوہناں دا کتا ① غار دے چوکھٹ تے اپنیاں باہواں پھیلائے بیٹھا ہویا اے۔ ② اے سننن والے!

لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَّلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾ وَكَذٰلِكَ

جے توں ایہناں نوں جھاتی مار کے ویکھ لویں تے ایہناں توں کنڈ پھیر کے نس جاویں تے ایہناں دی ہیبت توں بھریا جاویں (18) تے اُنج دا ای اسیں اوہناں نوں

بَعَثْنٰهُمْ لِيَتَسَآءَلُوْا بَيْنَهُمْ ؕ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ ؕ قَالُوْا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ

جگایا تاں کہ آپس وچ اِک دوجے دے حال پچھن۔ ایہناں وچوں اِک آکھن والے نے آکھیا: تُسیں ایتھے کِنا چر رئے او؟ کجھ لوکاں آکھیا اسیں اِک دن رئے

بَعْضَ يَوْمٍ ؕ قَالُوْا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ ؕ فَابْعَثُوْٓا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖٓ

آں یاں اِک دن توں گھٹ ویلا۔ دوجیاں آکھیا: تہاڈا رب بہتر جان دا اے جنا تُسیں رُکے او تے اپنے وچوں اِک نوں ایہہ چاندی دے کے

حاشیہ ① ... علامہ قرطبی رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہ فرماندے نیں کہ جدوں نیک بندیاں تے ولیاں دی صحبت وچ رہن دی برکت توں اِک کتا اینا اُچا مقام پا گیا ایتھوں تک کہ اللہ پاک نے اوہدا ذکر قرآنِ پاک وچ فرما دِتا تے اوس مسلمان دے بارے تیرا کیہ خیال اے جیہڑا ولیاں تے نیکاں نال محبت کرن والا تے اوہناں دی صحبت توں فیض پان والا اے بلکہ ایس آیت وچ اوہناں مسلماناں لئی تسلی اے جیہڑے کسے اوچے مقام تے فائز نئیں۔ (قرطبی، الکھف، تحت الآیۃ: 18، 269/5، الجزء العاشر) کہ اوہ اپنی ایس محبت تے عقیدت دی وجہ توں اللہ پاک دی بارگاہ وچ کامیاب ہون گے۔ ② ... ایس آیت دا مفہوم تے مطلب ایہہ اے کہ جے تُسیں اوہناں نوں ویکھو تے اوہناں نو ں جاگدے ہوئے خیال کرو گے ایس لئی کہ اوہناں دیاں اکھاں کُھلیاں ہویاں نیں حالاں کہ اوہ سو رے نیں تے اسیں سال وچ اک واری دس محرم شریف نوں اوہناں دے سجے کھبے پاسے بدلنے رہنے آں تاں جے اک ای پاسے سُتے رہن نال اوہناں دے بدن نوں نقصان نہ پہنچے تے اوہناں دا کتا غار دی چوکھٹ تے اپنیاں کلائیاں پھیلاکے بیٹھا ہویا اے تے اوہ وی اوہناں دے نال پاسا بدلدا اے یعنی جدوں اصحابِ کہف پاسا بدلدے نیں تے اوہ وی پاسا بدلدا اے۔

اِلَى الْمَدِيْنَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَاْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَ

شہر ول گھلو تاکہ اوہ ویکھے اوتھے کیہڑا چنگا کھانا اے فیر تہاڈے کول اودھے وچوں ای کوئی کھانا لے آوے تے اوہنوں چاہیدا اے اوہ نرمی توں کم لوے تے

لَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾ اِنَّهُمْ اِنْ يَّظْهَرُوْا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوْكُمْ اَوْ يُعِيْدُوْكُمْ فِيْ

بالکل کسے نوں تہاڈے بارے نہ دسے (19) بے شک جے اوہناں تینوں پچھان لیا تے تینوں روڑے مارن گے یا تینوں اپنے دین ول پھیر لین گے

مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوْٓا اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾ وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوْٓا اَنَّ

تے جے اِنج ہویا تے تُسیں کدے وی کامیابی نہ پا سکو گے (20) تے ایسے طراں ① اسیں اوہناں نوں دس دِتا تاں کہ لوک جان لین کہ

وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيْهَا ۚ اِذْ يَتَنَازَعُوْنَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ

اللہ دا وعدہ سچا اے تے ایہہ کہ قیامت وچ کجھ شک نئیں، جدوں اوہ لوک ایہناں دے ماملے وچ آپس وچ لڑن لگے

فَقَالُوا ابْنُوْا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ۗ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ ۗ قَالَ الَّذِيْنَ غَلَبُوْا عَلٰٓى

تے کہن لگے: ایہناں دے غار تے کوئی عمارت بنا دیو، ایہناں دا رب ایہناں نوں چنگی طراں جان دا اے، جیہڑے لوک اپنے ایس کم وچ غالب رے سن

اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَّسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُوْلُوْنَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ وَ

اوہناں آکھیا: اسیں ضرور ایہناں دے نیڑے اِک مسجد بناواں گے ② (21) ہن لوک آکھن گے اوہ تن نیں (جدکہ) چوتھا اوہناں دا کتا اے تے

حاشیہ ① ... ارشاد فرمایا گیا کہ جویں اسیں اصحابِ کہف نوں جگایا سی ایسےطراں اسیں لوکاں نوں دقیانوس دے مرن تے عرصہ گذرن توں بعد اصحابِ کہف بارے دس دِتا تاں کہ سارےلوک تے خاص کر بیدروس بادشاہ دی قوم دے قیامت دے منکر سمجھ جان کہ اللہ پاک دا وعدہ سچا اے تے ایہہ کہ قیامت وچ کجھ شک نئیں فیر اصحابِ کہف دی وفات دے بعد ایہناں دے آل دوالے عمارت بناؤن وچ لوکیں آپس وچ جھگڑن لگ تے آکھن لگے: کہ ایہناں دےغار تے کوئی عمارت بنا دیو۔ ایہناں دا رب پاک ایہناں نوں چنگی طراں جان دا اے جیہڑے لوک اپنے ایس کم وچ غالب رے سن یعنی بیدروس بادشاہ تے اوہدے ساتھی، اوہناں نے آکھیا: اسیں ضرور ایہناں دے نیڑے اک مسجد بناواں گے جیہدے وچ مسلمان نماز پڑھن تے ایہناں دے قرب توں برکت حاصل کرن۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ بزرگاں دے مزاراں دے نیڑے مسجداں بنانا ایمان والیاں دا بڑا پرانا طریقہ اے تے قرآن کریم وچ ایہدا ذکر فرمانا تے ایہنوں منع نہ کرنا ایس کم دے ٹھیک ہون دی بڑی پکی دلیل اے۔ ایہہ وی پتا لگا کہ بزرگاں دے کول رہن نال برکت ملدی اے ایسے لئی اللہ والیاں دے مزاراں تے لوک برکت حاصل کرن لئی جایاکردے نیں۔

يَقُوْلُوْنَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًۢا بِالْغَيْبِ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ

کجھ آکھن گے: اوہ پنج نیں (تے) چھیواں اوہناں دا کتا اے (ایہہ سارے) بغیر ویکھے اندازے نیں تے کجھ کہن گے: اوہ ست نیں تے اٹھواں اوہناں دا کتا

كَلْبُهُمْ ۭ قُلْ رَّبِّيْٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَّا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيْلٌ ۣ فَلَا تُمَارِ فِيْهِمْ اِلَّا

اے۔ تُسیں فرماؤ: میرا رب ایہناں دی تعداد چنگی طراں جان دا اے۔ ایس گل نوں بوہت تھوڑے لوک جان دے نیں۔ تُسیں ایہناں بارے بحث نہ کرو پر اوتی ای

مِرَآءً ظَاهِرًا ۪ وَّلَا تَسْتَفْتِ فِيْهِمْ مِّنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾ وَلَا تَقُوْلَنَّ لِشَاْيْءٍ اِنِّيْ ع ٣ ١٥

جنی ظاہر ہو چکی اے ایہناں دے بارے ایہناں وچوں کسے نوں کجھ نہ پچھو (22) تے کدے وی کسے شے دے بارے نہ آکھنا کہ

فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ اِلَّآ اَنْ يَّشَاۗءَ اللّٰهُ ۡ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ اِذَا نَسِيْتَ وَقُلْ عَسٰٓى

کہ میں کل ایہہ کرن والا آں (23) پر ایہہ کہ اللہ چاہوے تے جدوں تُسیں بُھل جاؤ تے اپنے رب نوں یاد کر لو① تے اِنج آکھو کہ نیڑے اے

اَنْ يَّهْدِيَنِ رَبِّيْ لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُوْا فِيْ كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ

کہ میرا رب مینوں ایس واقعے توں زیادہ نیڑے دا کوئی راہ وکھاوے (24) تے اوہ اپنے غار وچ تن سو سال ٹھہرے

سِنِيْنَ وَازْدَادُوْا تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوْا ۚ لَهٗ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَ

تے نوں سال زیادہ (25) تُسیں فرماؤ: اللہ چنگی طراں جان دا اے اوہ جنا ٹھہرے۔ اسماناں تے زمین دے سارے غیب

الْاَرْضِ ۭ اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْ ۭ مَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّلِيٍّ ۡ وَّلَا يُشْرِكُ فِيْ حُكْمِهٖٓ

اوسے لئی نیں، اوہ کِنا ویکھن والا تے سنن والا اے۔ ایہناں لئی اوہدے علاوہ کوئی مدد کرن والا نئیں اوہ اپنے حکم وچ کسے نوں شریک

اَحَدًا ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ ۭ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ ۚ وَ

نئیں کردا (26) تے اپنے رب دی کتاب توں اوس وحی دی تلاوت کرو جیہڑی تہاڈے ول گھلی گئی اے۔ اوہدیاں گلاں نوں کوئی بدلن والا نئیں تے

حاشیہ ① ... ایس آیت دے معنے توں متعلق تفسیراں وچ کئی قول نیں، ایہناں وچوں دو تے ایہہ نیں: (1) جے اِنْ شَآءَ اللہ الکریم آکھنا یاد نہ رہوے تے جدوں یاد آوے اودوں آکھ لوے۔ (2) جے کسے نماز نوں بھل گئے او تے یاد آوندے ای پڑھ لو۔

لَنْ تَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ

تُسیں کدے وی اوہدے علاوہ کوئی پناہ نہ پاؤ گے (27) تے اپنی جان اوہناں لوکاں نال رَلا ملا کے رکھ جیہڑے

بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ وَلَا تَعْدُ عَيْنٰكَ عَنْهُمْ تُرِيْدُ زِيْنَةَ

صبح تے شام اپنے رب نوں پکار دے نیں اوہدی رضا چاہندے نیں ① تے تیریاں اکھاں دنیا دی زندگی دی خوبصورتی چاہندے ہوئے اوہناں نوں چھڈ کے

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهٗ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ وَكَانَ

ہوراں تے نہ پین تے اوہدی گل نہ من جیہدا دل اسیں اپنی یاد توں غافل کر دِتا تے اوہ اپنی خاہش پچھے ٹریا تے

اَمْرُهٗ فُرُطًا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ ۫ فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَّمَنْ شَآءَ

اوہدا کم حدوں لنگھ گیا ② (28) تے تُسیں فرما دیو: کہ حق تہاڈے رب ولوں اے تے جیہڑا چاہوے ایمان لے آوے تے جیہڑا چاہوے

فَلْيَكْفُرْ ۚ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ نَارًا ۙ اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ؕ وَاِنْ يَّسْتَغِيْثُوْا

کفر کرے بے شک اسیں ظالماں لئی اوہ اگ تیار کیتی ہوئی اے ③ جیہدیاں کندھاں اوہنوں نوں گھیر لین گئیاں تے جے اوہ پانی لئی فریاد کرن

الثلثة

حاشیہ ① ... کافراں دے سردار دی اِک جماعت نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں عرض کیتی کہ سانوں غریباں تے ماڑیاں بندیاں دے نال بہندیاں شرم آوندی اے۔ جے تُسیں ایہناں نوں اپنے توں دور کردیو تے اسیں اسلام لے آواں گے تے ساڈے اسلام لیان نال بڑے زیادہ لوک اسلام لےآوے گی ایہدےتے ایہہ آیت کریمہ نازل ہوئی۔ ② ... ایس آیت وچ قیامت تک دے مسلماناں نوں ہدایت اے کہ غافلاں، تکبر کرن والیاں، ریا کاراں، دنیاداراں دی نہ منیا کرن۔ تے ایہناں دے مال و دولت تے نظراں نہ رکھن بلکہ مخلص، نیک، غریب تے مسکیناں دے نال اپنا تعلق رکھن تے ایہناں دے ای آکھے لگیا کرن۔ دنیا دی محبت وچ غرق مالداراں دی گل منا دین نوں برباد کر دیندا اے۔ قرآن و حدیث دی روشنی وچ جیہڑی گل سمجھ آوندی اے اوہ ایہہ اے کہ مال تے مالدار اپنی ذات وچ نہ بھیڑے نیں نہ چنگے بلکہ مال دا غلط استعمال تے ایہو جئے مالدار بھیڑے نیں تے ایس لئی کہ مالدار عام طور تے نفس پرستی وچ پے جاندے نیں ایسے لئی ایہناں دی مذمت زیادہ بیان کیتی جاندی اے۔ ③ ... ایس آیتِ مبارکہ وچ ہر اوس مسلمان لئی وی وڈی نصیحت اے جیہڑا ظلم تے گناہ کرن وچ لگا ہویا اے، اوہنوں اپنے گناہواں تے ندامت تے شرمندگی دااِظہار کردے ہویاں توبہ تے استغفار کرنا تے نیکی دے کماں وچ لگ جانا چاہیدا اے ورنہ یاد رکھے کہ مرن توں بعد والا سفر بڑا لماں اے، جہنم دی گرمی بڑی شدید اے، تے جہنم والیاں دا پانی پگھلے ہوئے تانبے وانگوں اے تے دوزخیاں دی پیپ اے تے دوزخ دی قید بڑی سخت اے۔

يُغَاثُوْا بِمَآءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِى الْوُجُوْهَ ؕ بِئْسَ الشَّرَابُ ؕ وَسَآءَتْ

تے اوہناں دی فریاد اوس پانی نال پوری کیتی جاوے گی جیہڑا پگھلے ہوئے تانبے ورگا ہووے گا جیہڑا اوہناں دے مونھ نوں بُھن دیوے گا۔ کِنا ای بھیڑا پینا تے

مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ مَنْ

دوزخ کنڈ ای بھیڑی ٹھہرن دی جگہ اے (29) بے شک جیہڑے لوک ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اسیں اوہناں دا اجر ضائع نئیں کردے جیہڑے

اَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ

چنگے عمل کرن والے ہون گے (30) اوہناں لئی ہمیشہ دے باغ نیں اوہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں، ایہناں

فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّيَلْبَسُوْنَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّنْ سُنْدُسٍ وَّاِسْتَبْرَقٍ

نوں ایہناں باغاں وچ سونے دے کڑے پوائے جان گے تے اوہ سبز رنگ دے باریک تے موٹے ریشم دے کپڑے پاؤن گے ①

مُّتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ ؕ نِعْمَ الثَّوَابُ ؕ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾ وَاضْرِبْ ع ٤ ٩ ١٢

اوتھے تختاں تے تکیے لائے ہوئے ہون گے۔ ایہہ کِنا ای چنگا ثواب اے تے جنت دی کنڈ ای چنگی سکون والی جگہ اے (31) ایہناں دے سامنے

لَهُمْ مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَّحَفَفْنٰهُمَا بِنَخْلٍ وَّ

دو بندیاں دا حال بیان کرو② کہ ایہناں وچوں اِک بندے لئی اسیں انگوراں دے دو باغ بنائے ایہناں دو باغاں نوں کھجوراں نال کج دِتا تے

جَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِّنْهُ شَيْـًٔا ۙ وَّ

ایہناں دے وچکار کھیتی وی بنا دِتی③ (32) دوہاں باغاں نے اپنے اپنے پھل دِتے تے اوہناں وچ کجھ کمی نہ کیتی تے

حاشیہ ① ... ریشمی لباس تے سونے چاندی دے کڑے جنتی لباس نیں، دنیا وچ عورتاں لئی حلال تے مرداں لئی حرام نیں۔ ② ... ایس پورے رکوع وچ اللہ پاک نے دو بندیاں دا یعنی اِک مسلمان تے اِک کافر دا حال بیان کیتا اے تے کافر تے مومن دوہاں نوں دعوتِ فکر دِتی اے کہ ایس واقعے وچ غور کرکے اپنا اپنا انجام سمجھ لین۔ ③ ... آل دوالے سبز باغ ہووے تے وچکار ہرا بھرا کھیت ہووے تے ویکھن وچ بڑا ای پیارا سوہنا لگدا اے تے اوہدے توں مالک اپنیاں ساریاں لوڑاں پوریاں کر لیندا اے، کھیت توں غذا تے باغ توں پھل مل جاندے نیں۔

فَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾ وَّكَانَ لَهٗ ثَمَرٌ ۚ فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَنَا

دوہاں دے وچکار اسیں اک نہر چلا دِتی (33) تے اوس بندے کول پھل سن تے اوہنے اپنے سنگی نوں آکھیا تے اوہ اوہدے نال فخر تے غرور دیاں گلاں کردا رہندا سی۔

اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾ وَدَخَلَ جَنَّتَهٗ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ قَالَ

(اوہنے آکھیا) میں تیرے توں زیادہ مالدار آں تے بندیاں دے اعتبار توں زیادہ طاقت والا آں (34) تے اپنے باغ وچ گیا حالاں اوہ اپنی جان تے ظلم کرن والا سی، ① آکھن لگا:

مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيْدَ هٰذِهٖٓ اَبَدًا ﴿٣٥﴾ وَّمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّدِدْتُّ اِلٰى

میں سوچ وی نئیں سکدا کہ ایہہ (باغ) کدی فنا ہووے گا (35) تے میں سوچ وی نئیں سکدا کہ قیامت قائم ہون والی اے تے جے مینوں میرے رب ول واپس لے جایا وی گیا

رَبِّيْ لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَكَفَرْتَ

تے میں ضرور ایس باغ توں بہتر واپس ہون والی جگہ لے لواں گا (36) اوہدے سنگی نے اوہدیاں فخر وغرور دیاں گلاں دا جواب دیندے ہوئے آکھیا: کیہ توں اوہدے نال کفر کرنا

بِالَّذِيْ خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰىكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لٰكِنَّا۠ هُوَ اللّٰهُ

ایں جیہنے تینوں مٹی توں بنایا فیر نطفے توں فیر تینوں بالکل صحیح مرد بنا دِتا (37) پر (میں تے ایہی کہنا آں کہ) اوہ اللہ ای

رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ

میرا رب اے تے میں کسے نوں اپنے رب دا شریک نئیں کردا (38) تے اِنج کیوں نہ ہویا کہ جدوں توں اپنے باغ وچ گیا تے کہندا: ② (ایہہ سارا اوہ اے)

حاشیہ ① ... ایتھوں اوس کافر دیاں غافلانہ گلاں شروع ہندیاں نیں تے فیر اوہ باغاں دا مالک مسلمان دا ہتھ پھڑ کے اوہنوں اپنے نال باغ وچ لے گیا، اوتھے اوہنوں فخریہ طورتے ہر پاسے لے کے پھریا تے مسلمان نوں ہرہر شے وکھائی تے فیر باغ دی خوبصورتی تے رونق تے بہار ویکھ کے مغرور ہو گیا تے آکھن لگا: میں کدی خیال ای نئیں کردا کہ ایہہ باغ کدی فنا ہووے گا۔ یعنی ساری عمر ایہہ مینوں پھل دیندا رہوے گا۔ ② ... مسلمان نے اوس کافر نوں سمجھاندیاں آکھیا کہ اِنج کیوں نئیں ہویا کہ توں ایس سارے باغ تے اسباب تے اللہ پاک دی نعمت تے قدرت نوں من دا تے جے توں باغ ویکھ کے ماشآء اللہ کہندا تے من دا کہ ایہہ باغ تے اوہدیاں ساریاں ملن والیاں کمائیاں تے فیدے اللہ پاک دی مرضی تے اوہدے فضل تے کرم توں نیں تے سارا کجھ اوہدے وس وچ اے، چاہوے ایہنوں آباد رکھے تے چاہوے ویران کر دے۔ اِنج آکھ دا تے تیرے حق وچ بہتر ہندا۔ ایتھوں مسلمان تے کافر دا فرق واضح ہویا کہ کافر اپنے مال تے دولت تے کامیابی نوں اپنی کوشش دا نتیجہ سمجھدا اے جد کہ مسلمان اپنی ہر کامیابی نوں اللہ دے کرم تے فضل ول منسوب کردا اے۔

مَا شَآءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَّوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسٰى

جیہڑا اللہ نے چاہیا، ساری طاقت اللہ دی مدد توں ای اے۔ جے توں مینوں اپنے مقابلے وچ مال تے اولاد وچ گھٹ ویکھ ریاں ایں (39) تے نیڑے اے کہ

رَبِّیْٓ اَنْ یُّؤْتِیَنِ خَیْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَیُرْسِلَ عَلَیْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَآءِ فَتُصْبِحَ

میرا رب مینوں تیرے باغ توں بہتر عطا فرما دیوے تے تیرے باغ تے اسمانوں توں بجلیاں سٹ دیوے تو اوہ صاف میدان

صَعِیْدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ اَوْ یُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِیْعَ لَهٗ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَاُحِیْطَ

ہو کے رہ جائے (40) یاں ایس باغ دا پانی زمین وچ اندر چلا جاوے فیر توں اوہنوں کدے وی لبھ نہ سکیں (41) تے اوہدے سارے پھل

بِثَمَرِهٖ فَاَصْبَحَ یُقَلِّبُ كَفَّیْهِ عَلٰى مَآ اَنْفَقَ فِیْهَا وَهِیَ خَاوِیَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا وَ

گھیر لتے گئے تے اوہ سارے کیتے خرچے تے اپنے ہتھ ملدا رہ گیا جیہڑے اوس باغ وچ خرچ کیتے سن تے اوہ باغ چھتاں دے پرنے موہدے مونھ ڈگیا ہویا سی تے

یَقُوْلُ یٰلَیْتَنِیْ لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّیْٓ اَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَّهٗ فِئَةٌ یَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ

اوہ مالک آکھ ریا اے۔ اے کاش! میں اپنے رب دے نال کسے نوں شریک نہ کیتا ہندا① (42) تے اوہدے کول کوئی جماعت نئیں سی جیہڑی اللہ اگے

دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ الْوَلَایَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ ؕ هُوَ خَیْرٌ ثَوَابًا وَّ

اوہدی مدد کردی تے نہ ای اوہ آپ بدلہ لین دے قابل سی (43) ایتھے پتا چلدا اے کہ سارا اختیار سچے اللہ دا اے،② اوہ ساریاں توں بہتر ثواب دین والا اے تے

حاشیہ ① ... ارشاد فرمایا کہ اوس کافر دے باغ تے عذاب آ گیا تے باغ دے نال نال اوہدے ہور وی ہر طراں دے مال اسباب پھل ہلاکت وچ لپیٹ لتے گئے تے باغ بالکل ویران ہو گیا تے اوہ حسرت نال ایہدے کیتے خرچے تے اپنے ہتھ ملدا رہ گیا جیہڑا اوہنے باغ دی راکھی رکھن وچ خرچ کیتے سن تے اوہ باغ اپنیاں چھتاں پرنے موہدے مونھ ڈگ پیا، فیر ایس حال نوں پہنچ کے اوہنوں مومن دی نصیحت یاد آئی تے اوہ سمجھیا کہ ایہہ میرے کفر تے نافرمانی دا نتیجہ اے تے اوس ویلے اوہ آکھن لگا اے کاش! کہ میں اپنے رب دے نال کسے ہور نوں شریک نہ کیتا ہندا۔ ② ... ایتھے ایس واقعے دا سبق بیان کیتا گیا اے کہ ایتھے پتا لگدا اے تے ایہو جئے حالات وچ سارے اختیار اللہ پاک دے دستِ قدرت وچ نیں۔ جے اوہ چاہوے تے پھلاں نال لدے باغات عطا فرما دیوے تے اوہ چاہوے تے اِک پل وچ سارا کجھ تہس نہس کر دیوے۔

ع ١٢ ١٧

خَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ

سب توں چنگا انجام عطا کرن والا اے (44) تے ایہناں دے سامنے بیان کرو کہ دنیا دی زندگی دی مثال ایہو جئی اے جویں اِک پانی ہووے جیہنوں اسیں

فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيْمًا تَذْرُوْهُ الرِّيٰحُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰي

اسمان توں اُتاریا تے اوہدی وجہ توں زمین دا سبزہ دونا ہو کے نکلیا فیر اوہ سُکی گھاہ بن گیا جیہنوں ہواواں اڑاندیاں پھردیاں نیں تے اللہ

كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾ اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِيْنَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبٰقِيٰتُ

ہر چیز تے قدرت رکھن وال اے (45) مال تے پُتر دنیاوی زندگی دی رونق نیں ① باقی رہن والیاں چنگیاں گلاں ② تیرے رب دے

الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَ

نیڑے ثواب دے اعتبار توں زیادہ بہتر تے امید دے اعتبار توں زیادہ چنگیاں نیں (46) تے یاد کرو جیہڑے دن اسیں پہاڑاں نوں چلاواں گے تے

تَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةً ۙ وَّحَشَرْنٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٤٧﴾ ۚ وَعُرِضُوْا

تُسیں زمین نوں صاف کھلی ہوئی ویکھو گے (جیہدے تے پہاڑ وغیرہ کجھ نہ ہوے گا) تے اسیں لوکاں نوں چُکاں گے تے ایہناں وچوں کسے نوں نہ چھڈاں گے (47) تے

عَلٰي رَبِّكَ صَفًّا ۭ لَقَدْ جِئْتُمُوْنَا كَمَا خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۭ بَلْ زَعَمْتُمْ اَلَّنْ

سارے تہاڈے رب دے حضور صفاں بنھ کے پیش کیتے جان گے، بے شک تُسیں ساڈے کول اُنج ای آئے جویں اسیں تہانوں پہلی وار پیدا کیتا سی، بلکہ تہاڈا خیال سی

حاشیہ ① ... مال تے اولاد اپنی ذات وچ تے بھاویں دنیا نیں پر ایہی دوچیزاں آخرت لئی بوہت وڈا رستے دا خرچ بن سکدیاں نیں ایس لئی کہ مال نوں اللہ دے راہ وچ خرچ کیتا تے خاص طور تے صدقہ جاریہ والا کم کیتا تے ایہی مال نجات دا ذریعہ بنے گا تے اِنج ای جے اولاد دی چنگی تربیت کیتی تے نیکی دے راہ تے لایا تے اوہناں دیاں نیکیاں دا ثواب وی ملے گا تے ایہدے نال اولاد دیاں دعاواں وی ملدیاں رہن گیاں۔ ② ... ایہناں توں نیک عمل مراد نیں جیہناں دے پھل انسان لئی باقی رہندے نیں، جویں کہ پنجگانہ نمازاں، تسبیح وتحمید تے دوجیاں عبادتاں۔

نَّجْعَلَ لَكُمْ مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ الْكِتٰبُ فَتَرَى الْمُجْرِمِيْنَ مُشْفِقِيْنَ مِمَّا

کہ اسیں کدے وی تہاڈے لئی کوئی وعدے دا ویلا نہ رکھاں گے (48) تے نامہ اعمال رکھیا جاوے گا تے تُسیں مجرماں نوں ویکھو گے کہ اوہدے وچ (جو لکھیا ہویا)

فِيْهِ وَيَقُوْلُوْنَ يٰوَيْلَتَنَا مَالِ هٰذَا الْكِتٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيْرَةً وَّلَا كَبِيْرَةً

ہووے گا اوہدے توں ڈر رے ہون گے تے آکھن گے: ہائے ساڈی خرابی! ایس نامہ اعمال نوں کیہ اے کہ اینے ہر چھوٹے تے وڈے گناہ

اِلَّآ اَحْصٰىهَا ۚ وَوَجَدُوْا مَا عَمِلُوْا حَاضِرًا ۭ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ اَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَاِذْ ع ٢ ٥ ١٨

نوں گھیریا ہویا اے تے لوکیں اپنے سارے عملاں نوں اپنے سامنے ویکھن گے تے تہاڈا رب کسے تے ظلم نئیں کرے گا① (49) تے یاد کرو جدوں

قُلْنَا لِلْمَلٰۗىِٕكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۭ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ

اسیں فرشتیاں نوں فرمایا: آدم نوں سجدہ کرو تے ساریاں سجدہ کیتا سوائے ابلیس دے، اوہ جناں وچوں سی تے اوہ

عَنْ اَمْرِ رَبِّهٖ ۭ اَفَتَتَّخِذُوْنَهٗ وَذُرِّيَّتَهٗٓ اَوْلِيَاۗءَ مِنْ دُوْنِيْ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ ۭ

اپنے رب دے حکم توں نکل گیا تے (اے لوکو!) کیہ تُسیں اوہنوں تے اوہدی اولاد نوں میرے توں علاوہ دوست بنانڈے او حالاں کہ اوہ تہاڈے دشمن نیں،

بِئْسَ لِلظّٰلِمِيْنَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ مَآ اَشْهَدْتُّهُمْ خَلْقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَ

ظالماں لئی کِنا ای بھیڑا بدلہ اے (50) نہ میں اوہناں نوں اسماناں تے زمین نوں بنان ویلے حاضر رکھیا سی تے

لَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ ۠ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّيْنَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُوْلُ نَادُوْا

نہ آپ اوہناں دے بنان ویلے تے نہ میں گمراہ کرن والیاں نوں مدد کرن ولا بنان ولا آں (51) تے یاد کرو جیہڑے دن اللہ فرمائے گا میرے اوہناں شریکاں نوں

حاشیہ ① ... ایتھے قیامت دا اوہ اہم تے بڑا کمزور ویلا بیان کیتا گیا اے جتھے جنتی تے دوزخی ہون دا اعلان ہونا اے کہ ہر بندے دا نامۂ اعمال اوہنوں دِتا جاوے گا، مومن دا سجے ہتھ وچ تے کافر دا کھبے ہتھ وچ۔ اوس ویلے اعمال نامہ ویکھ کے جو برے بندے دی حالت ہووے گیاوہ دہشت والی ہووے گی اوہ اعمال نامہ ویکھ کے ڈر رے ہون گے تے آکھن گے: ہائے ساڈی خرابی! ایس اعمال نامے نوں کیہ اے کہ اینے ہر چھوٹے وڈے گناہ نوں گھیریا ہویا اے، اِک ذرے برابر وی کوئی گناہ ہووے گا تے اوہ اعمال نامے وچ لکھیا ہووے گا تے لوکیں اپنے سارے عملاں نوں اپنے سامنے ویکھن گے۔

شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ

پکارو جیہناں نوں تُسیں (میرا شریک) خیال کر دے سی تے اوہ اوہناں نوں پکارن گے تے اوہ شریک اوہناں نوں جواب نئیں دین گے تے اسیں اوہناں دے وچکار

مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَاَ الْمُجْرِمُوْنَ النَّارَ فَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ مُّوَاقِعُوْهَا وَلَمْ يَجِدُوْا عَنْهَا

اِک ہلاکت دا میدان بنا دیواں گے ① (52) تے مجرم دوزخ نوں ویکھن گے تے یقین کر لین گے کہ اوہ ایہدے وچ ڈگن والے نیں تے ایہدے

مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ؕ وَكَانَ ع ١٩

توں پھرن والی کوئی جگہ نہ لبھن گے ② (53) تے بے شک اسیں لوکاں لئی ایس قرآن وچ ہر قسم دی مثال ہر طرح طرح نال بیان فرمائی تے

الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُّؤْمِنُوْٓا اِذْ جَآءَهُمُ

تے انسان ہر چیز توں ودھ کے جھگڑالو اے ③ (54) تے جدوں لوکاں دے کول ہدایت آ گئی تے ایہناں نوں ایمان لیان تے اپنے رب توں

الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوْا رَبَّهُمْ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِيْنَ اَوْ يَاْتِيَهُمُ

معافی منگن توں کیہڑی شے نے روکیا سوائے ایس توں ایہناں تے وی پہلے والے لوکاں دا طریقہ آ جاوے ④ یا ایہناں تے بوہت ساری قسماں دا

حاشیہ ① ... عربی لفظ "مَوْبِقٌ" دوزخ دا اِک طبقہ اے یا ایہدا مطلب مطلقاً ہلاکت والی جگہ اے۔ حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا نے فرمایا کہ مَوْبِقٌ دوزخ وچ اِک وادی دا ناں اے۔ (خازن، الکھف، تحت الآیۃ:52، 215/3، مدارک، الکھف، تحت الآیۃ:52، ص655، ملتقطاً) ② ... یعنی جدوں مجرماں نوں جہنم ول چلایا جاوے گا تے اوہ جہنم ویکھ کے یقین کر لین گے کہ ہن اوہ اوہدے وچ ڈِگن والے نیں تے اوہدے توں پھرن دی جگہ نئیں ویکھن گے ایس لئی کہ جہنم چارے پاسیوں اوہناں نوں گھیر لوے گی۔ ③ ... ایہہ آیت بھاویں خاص طور تے نضر بن حارث ناں دے کافر یا ابی بن خلف کافر دے بارے نازل ہوئی پر حقیقت ایہہ اے کہ ایس آیت وچ سارے کافر داخل نیں جیہڑے حق نوں منن دی بجائے اگوں صرف بحث مباحثہ ای کر سکدے نیں تے ایس آیت دے عموم وچ سارے لوک ای داخل نیں ایس لئی کہ ایہہ انسان دی عام عادت اے کہ اوہ چھیتی نال گل نوں نئیں من دا بھاویں اوہ حق گل ای کیوں نہ ہووے بلکہ بحث تے جھگڑا کردا اے۔ ④ ... ایہہ کلام ایس انداز وچ اے جویں کوئی بندہ سمجھان دے باوجود بار بار غلط حرکتاں کردا رہوے تے اوہنوں آکھیا جاندا اے کہ جناب تہانوں ہن صرف جتیاں دی لوڑ اے۔ مراد ایہہ اے کہ ہن تہاڈا علاج ایہہ ای اے۔ ایہی گل کافراں نوں آکھی گئی کہ ہدایت دی تعلیم آ جان توں بعد ہن ایہناں نوں ایمان لیان تے استغفار کرن توں صرف ایسے گل نے روکیا ہویا اے کہ ایہناں تے وی پہلے لوکاں ورگا عذاب آ جائے۔

الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ ۚ

عذاب آوے (55) تے اسیں رسولاں نوں خش خبری دین والے تے ڈر دیاں خبراں سنان والا بنا کے ای گھلنے آں

وَيُجَادِلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوْا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوْٓا اٰيٰتِيْ

تے کافر جھوٹھیاں گلاں نال جھگڑا کردے نیں تاکہ ایہناں نال سچی گل نوں مٹا دین تے نے میری کونیں میریاں نوں تے جس توں اوہناں نوں ڈرایا

وَمَآ اُنْذِرُوْا هُزُوًا ﴿٥٦﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَ

جاندا سی اوہنوں مذاق بنا لیا (56) تے اوہدے توں ودھ کے ظالم کیہڑا جیہنوں اوہدے رب دیاں آیتاں نال نصیحت کیتی جاوے تے اوہ اوہدے توں مونھ پھیر لوے تے

نَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدٰهُ ۭ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰي قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ

تے ایہناں عملاں نوں بھل جاوے جیہڑے اوہدے ہتھاں نے اگے گھلے نیں۔ بے شک اسیں اوہناں دے دِلاں تے غلاف چاہڑ دِتے نیں تاں کہ قرآن نوں نہ سمجھن تے

وَقْرًا ۭ وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَّهْتَدُوْٓا اِذًا اَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ

اوہناں دے کناں وچ بھار رکھ دِتے نیں تے جے تُسیں اوہناں نوں ہدایت ول بلاؤ تے تدوں وی کدے ہدایت کدی نہ پاون گے ① (57) تے تہاڈا رب

الْغَفُوْرُ ذُو الرَّحْمَةِ ۭ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوْا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ ۭ بَلْ لَّهُمْ

بڑا بخشن والا، رحمت والا اے۔ جے اوہ لوکاں نوں اوہناں دے عملاں تے پھڑ لیندا تے چھیتی ایہناں تے عذاب گھل دیندا بلکہ ایہناں لئی

مَّوْعِدٌ لَّنْ يَّجِدُوْا مِنْ دُوْنِهٖ مَوْىِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرٰٓى اَهْلَكْنٰهُمْ لَمَّا ظَلَمُوْا

اک وعدے دا ویلا اے جیہدے سامنے کوئی پناہ نہ پان گے (58) تے ایہہ بستیاں اسیں تباہ کر دِتیاں جدوں اوہناں ظلم کیتا

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ ہدایت دے اسباب بھانویں مکمل طور تے جمع ہون اوہدے باوجود لوک اوہناں توں اوس ویلے تک ہدایت حاصل نئیں کر سکدے تے نہ ای ایمان لیا سکدے نیں جدوں تک اللہ پاک دی عنایت شامل نہ ہووے۔

ع ٨ ٢ ٢٠

وَ جَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾ ع وَ اِذْ قَالَ مُوْسٰى لِفَتٰىهُ لَاۤ اَبْرَحُ حَتّٰۤى اَبْلُغَ

تے اسیں اوہناں دی بربادی لئی اِک وعدہ کیتا ہویا سی (59) تے یاد کرو جدوں موسیٰ نے اپنے خادم نوں فرمایا: میں لگاتار سفر کردا رہواں گا جدوں تک

مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِىَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوْتَهُمَا

دو سمندراں دے ملن دی جگہ تے نہ پہنچ جاواں یاں مدتاں چلدا رہواں گا [1] (60) فیر جدوں اوہ دونویں سمندراں دے ملن دی جگہ تے پہنچے تے اپنی مچھی بھل گئے

فَاتَّخَذَ سَبِيْلَهٗ فِى الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰىهُ اٰتِنَا غَدَآءَنَا

تے اوس مچھی نے سمندر وچ سرنگ ورگا اپنا راہ بنا لیا (61) فیر جدوں اوہ اوتھوں لنگھ گئے تے موسیٰ نے اپنے خادم نوں فرمایا: ساڈا سویر دا کھانا لیاؤ

لَقَدْ لَقِيْنَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اَرَءَيْتَ اِذْ اَوَيْنَاۤ اِلَى الصَّخْرَةِ

بے شک ساںوں اپنے ایس سفر توں بڑی تکلیف ہوئی اے [2] (62) خادم نے عرض کیتی: سنو! جدوں اسیں اوس چٹان دے کول (آرام لئی) ٹھکانا بنایا سی تے

فَاِنِّىْ نَسِيْتُ الْحُوْتَ ۫ وَ مَاۤ اَنْسٰنِيْهُ اِلَّا الشَّيْطٰنُ اَنْ اَذْكُرَهٗ ۚ وَ اتَّخَذَ

بے شک میں مچھی (دے بارے دسنا) بھل گیا ساں تے مینوں شیطان نے ای ایہدے بارے دسنا بھلا دِتا تے (ہویا ایہہ کہ) مچھی نے

سَبِيْلَهٗ فِى الْبَحْرِ ۖؕ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ۖؕ فَارْتَدَّا عَلٰۤى

سمندر وچ اپنا راہ بڑا عجیب بنایا (63) موسیٰ نے فرمایا: ایہی تے اسیں چاہندے ساں فیر اوہ دونویں اپنے اوہناں پیراں دے

حاشیہ ① ... ایس رکوع توں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا حضرت خضر عَلَیْہِ السَّلَام دے کول علم سکھن لئی جان والا واقعہ بیان کیتا گیا اے۔ آیت وچ ”موسیٰ“ توں مشہور پیغمبر تے جلیل القدر نبی حضرت موسیٰ بن عمران عَلَیْہِ السَّلَام مراد نیں۔ ایہناں نوں اللہ نے تورات تے بڑے معجزے عطا فرمائے۔ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے خادم دا ناں حضرت یوشع بن نون اے۔ ② ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام جدوں تک مَجْمَعُ الْبَحْرَیْن نئیں پہنچے سن اودوں تک اوہناں نوں تھکاوٹ تے بھکھ دی شدت محسوس نہ ہوئی تے جدوں اوہ منزلِ مقصود توں اگے ودھ گئے تے تھکاوٹ تے بھکھ محسوس ہوئی، ایہدے وچ اللہ دی ایہہ حکمت سی کہ اوہ مچھی یاد کرن تے اوہدی طلب وچ منزلِ مقصود ول واپس آن۔

اٰثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنٰهُ رَحْمَةً

نشان ویکھدے واپس چلے گئے (64) تے اوہناں نیں ساڈے بندیاں وچوں اِک بندہ وکھیا① جیہنوں اسیں اپنے کولوں خاص

مِّنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهٗ مُوْسٰى هَلْ

رحمت دِتی سی② تے اوہنوں اپنا علمِ لدنی عطا فرمایا (65) اوہنوں موسیٰ نے آکھیا: کیہ ایس

اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ اِنَّكَ لَنْ

شرط تے میں تہاڈے نال رہواں کہ تُسیں مینوں اوہ صحیح گل سکھا دیو جیہڑی تہانوں سکھائی گئی اے (66) جواب دِتا: تُسیں

تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾

میرے نال کدے وی نئیں ٹھہر سکو گے③ (67) تے تُسیں ایس گل تے کیویں صبر کرو گے جیہدا تہانوں علم نئیں (68)

قَالَ سَتَجِدُنِيْٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَّلَآ اَعْصِيْ لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ

موسیٰ نے آکھیا: جے اللہ چاہے گا تے بڑی چھیتی تُسیں مینوں صبر کرن والا پاؤ گے تے میں تہاڈے کسے حکم دی خلاف ورزی نئیں کراں گا (69) آکھیا،

حاشیہ ① ... ایہہ حضرت خضر عَلَیْہِ السَّلَام سن۔ آپ دا ناں بلیا بن ملکان تے کنیت ابو العباس اے۔ بزرگانِ دین فرماندے نیں: جیہڑا حضرت خضر عَلَیْہِ السَّلَام دا ناں اوہناں دی ولدیت تے کنیت دے نال (یعنی ابو العباس بلیا بن ملکان) یاد رکھے گا اِنْ شَآءَ اللہ الکریم اوہدا خاتمہ ایمان تے ہووے گا۔ (صاوی، الکھف، تحت الآیۃ: 65، 1207/4) ② ... ایس رحمت توں نبوت مراد اے یا ولایت یا علم یا لمی حیاتی۔ حضرت خضر عَلَیْہِ السَّلَام ولی تے یقیناً نیں جد کہ آپ دی نبوت وچ اختلاف اے۔ اعلیٰ حضرت رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہ فرماندے نیں: کہ معتمد و مختار ایہہ اے کہ اوہ (یعنی حضرت خضر) نبی نیں تے دنیا وچ زندہ نیں۔ (فتاویٰ رضویہ، 610/28) ③ ... حضرت خضر عَلَیْہِ السَّلَام نے ایہہ ایس لئی فرمایا کہ اوہ جان دے سن کہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں کجھ ناپسند کم تے منع کیتے ہوئے کم ویکھنے پین گے تے انبیاءِ کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام توں ممکن ای نئیں کہ اوہ منع کیتے ہوئے کم ویکھ کے صبر کر سکن۔

ع ٩ ١١ ٢١

فَاِنِ اتَّبَعْتَنِيْ فَلَا تَسْـَٔلْنِيْ عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ع ﴿٧٠﴾

تے جے تُسیں میرے نال رہنا چاہندے او تے میرے کولوں کسے چیز دے بارے سوال نہ کرنا جدوں تک میں آپ تہاڈے سامنے اوہدا ذکر نہ کردواں ① (70)

فَانْطَلَقَا ۖ وقفة حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِي السَّفِيْنَةِ خَرَقَهَا ۭ قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ

فیر اوہ دونویں چل پئے ایتھوں تک کہ جدوں کشتی وچ بیٹھے تے اوہنے کشتی نوں چیر دِتا۔ موسیٰ نے آکھیا: کیہ تُسیں ایس لئی چیر دِتا تاکہ

اَهْلَهَا ۚ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـــًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ

بیڑی والیاں نوں غرق کر دیوو، بے شک ایہہ تُسیں بوہت بھیڑا کیتا (71) آکھیا: میں آکھیا سی نا کہ تُسیں میرے نال کدے وی ٹھہر نہ

صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِيْ بِمَا نَسِيْتُ وَلَا تُرْهِقْنِيْ مِنْ اَمْرِيْ عُسْرًا ﴿٧٣﴾

سکو گے (72) موسیٰ نے آکھیا: میری بھل ہوئی تے مینوں پچھ گچھ نہ کرو تے مینوں میرے کم ولوں مشکل وچ نہ پاؤ (73)

فَانْطَلَقَا ۖ وقفة حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلٰمًا فَقَتَلَهٗ ۙ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةًۢ بِغَيْرِ

فیر دونویں چل پئے ایتھوں تک کہ جدوں اوہناں نوں اِک منڈا ملیا تے اوہناں نیں اوہنوں قتل کر دِتا۔ موسیٰ نے آکھیا: کیہ تُسیں کسے جان دے بدلے دے بغیر

نَفْسٍ ۭ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـــًٔا نُّكْرًا ﴿٧٤﴾

اِک ستھری جان نوں قتل کر دِتا۔ بے شک تُسیں بوہت ناپسند کم کیتا اے (74)

حاشیہ ① ... یعنی حضرت خضر عَلَیْہِ السَّلَام نے فرمایا: کہ جے تُسیں میرے نال رہنا اے تے تُسیں میرے کسے ایسے کم بارے میرے وچ سوال نہ کرنا جیہڑا تہاڈی نظر وچ ناپسند ہووے جدوں تک میں آپ تہاڈے سامنے اوہدا ذکر نہ کردیاں۔ ایس توں پتا لگا کہ شاگرد تے مرید دے ادب آداب وچوں اے کہ اوہ اپنے استاد تے پیر دے کماں تے شریعت دی رخصت دی حد تک زبان توں اعتراض نہ کرے تے اُڈیکے اوہ آپ ای اوہدی حکمت ظاہر فرما دین۔

قَالَ اَلَمۡ اَقُلۡ لَّكَ اِنَّكَ لَنۡ تَسۡتَطِيۡعَ مَعِىَ صَبۡرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ اِنۡ سَاَلۡتُكَ عَنۡ

آکھیا: میں آکھیا سی نا کہ تُسیں میرے نال کدے وی ٹھہر نہ سکو گے (75) موسیٰ نے آکھیا: جے ایس توں بعد میں تہاڈے توں کسے

شَىۡءٍ بَعۡدَهَا فَلَا تُصٰحِبۡنِىۡ ۚ قَدۡ بَلَغۡتَ مِنۡ لَّدُنِّىۡ عُذۡرًا ﴿٧٦﴾ فَانۡطَلَقَا ۟ حَتّٰٓى

شے دے بارے سوال کراں تے فیر مینوں نال نہ رکھنا، بے شک میرے ولوں تہاڈا عذر پورا ہو چکیا اے (76) فیر دونویں چل پئے ایتھوں تک کہ

اِذَآ اَتَيَآ اَهۡلَ قَرۡيَةٍ ۨ اسۡتَطۡعَمَآ اَهۡلَهَا فَاَبَوۡا اَنۡ يُّضَيِّفُوۡهُمَا فَوَجَدَا فِيۡهَا

جدوں اِک بستی والیاں کول آئے تے اوس بستی دے رہن والیاں توں کھانا منگیا، اوہناں نیں ایہناں دوہاں دی مہمان نوازی کرن توں انکار کر دِتا فیر دوہاں نیں

جِدَارًا يُّرِيۡدُ اَنۡ يَّنۡقَضَّ فَاَقَامَهٗ ؕ قَالَ لَوۡ شِئۡتَ لَتَّخَذۡتَ عَلَيۡهِ اَجۡرًا ﴿٧٧﴾

اوس پنڈ وچ اِک کند ویکھی جیہڑی ڈگن والی سی تے اوہنے اوہنوں سدھا کر دِتا، موسیٰ نے آکھیا: جے تُسیں چاہندے تے ایہدی کجھ مزدوری لے لیندے ① (77)

قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيۡنِىۡ وَبَيۡنِكَ ۚ سَاُنَبِّئُكَ بِتَاۡوِيۡلِ مَا لَمۡ تَسۡطِعۡ عَّلَيۡهِ

آکھیا: ایہہ میری تے تہاڈی جدائی دا ویلا اے۔ ہن میں تہانوں اوہناں گلاں دا اصل مطلب دساں گا جیہناں تے تُسیں صبر

صَبۡرًا ﴿٧٨﴾ اَمَّا السَّفِيۡنَةُ فَكَانَتۡ لِمَسٰكِيۡنَ يَعۡمَلُوۡنَ فِى الۡبَحۡرِ فَاَرَدۡتُّ اَنۡ

نئیں کر سکے (78) اوہ جیہڑی کشتی سی تے اوہ کجھ مسکین لوکاں دی سی جیہڑے دریا وچ کم کردے سن ② تے میں چاہیا کہ

اَعِيۡبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمۡ مَّلِكٌ يَّاۡخُذُ كُلَّ سَفِيۡنَةٍ غَصۡبًا ﴿٧٩﴾ وَاَمَّا الۡغُلٰمُ فَكَانَ

اوہنوں عیب والی کردیاں تے اوہناں دے اگے اِک بادشاہ سی جیہڑا ہر صحیح سلامت کشتی نوں زبردستی کھو لیندا سی ③ (79) تے اوہ جیہڑا منڈا سی تے

حاشیہ ① ... اجرت کم دی ہندی اے یا وقت دی، تے نالے ایہناں دی اجرت دی باقاعدہ شرطاں تے حکم نیں جیہناں تے عمل کرنا ضروری اے، ایہناں دی تفصیل جاننں لئی بہار شریعت حصہ 14 توں "اجارے دا بیان" پڑھو۔ ② ... کائنات وچ اللہ پاک دی تکوینی حکمتاں مکمل جاننا ممکن نئیں، ساڈا عمل ایہناں تے ایمان لیاؤنا تے ایہناں دی تصدیق کرنا ہونا چاہیدا اے۔ ③ ... جدوں دو ایہو جئے نقصاناں دا سامنا ہووے جیہدے وچ اِک وڈا تے اِک چھوٹا ہووے تے وڈے نقصان توں بچن لئی چھوٹے نقصان نوں برداشت کیتا جا سکدا اے۔

اَبَوٰهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِيْنَآ اَنْ يُّرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَاَرَدْنَآ اَنْ

اوہدے ماں پیو مسلمان سن تے سانوں ڈر لگا کہ اوہ منڈا ایہناں نوں وی سرکشی تے کفر وچ پا دیوے گا (80) تے اسیں چاہیا کہ

يُّبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكٰوةً وَّاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ

اوہناں دا رب اوہناں نوں پاکیزگی وچ پہلے توں بہتر تے حسنِ سلوک تے رحمت تے شفقت وچ زیادہ مہربان عطا کر دیوے ① (81) تے بہرحال کندھ

لِغُلٰمَيْنِ يَتِيْمَيْنِ فِي الْمَدِيْنَةِ وَكَانَ تَحْتَهٗ كَنْزٌ لَّهُمَا وَكَانَ اَبُوْهُمَا صَالِحًا ۚ

(دا جتھوں تک تعلق اے) تے اوہ شہر دے دو یتیم منڈیاں دی سی ② تے اوس کندھ دے تھلے ایہناں دوہاں دا خزانہ سی ③ ایہناں دا پیو نیک بندہ سی ④

فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَّبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا ۖ رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ۚ

تے تہاڈے رب نے چاہیا کہ ایہہ دونویں اپنی جوانی نوں پہنچن تے اپنا خزانہ کڈھ لین (ایہہ سارا) تہاڈے رب دی رحمت توں اے

وَمَا فَعَلْتُهٗ عَنْ اَمْرِيْ ۭ ذٰلِكَ تَاْوِيْلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾ ع ۭ وَ

تے ایہہ سارا کجھ میں اپنے حکم نال نئیں کیتا۔ ⑤ ایہہ ایہناں گلاں دا اصل مطلب اے جیہدے تے تُسیں صبر نئیں کر سکے (82) تے

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ ۭ قُلْ سَاَتْلُوْا عَلَيْكُمْ مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ ۭ اِنَّا مَكَّنَّا لَهٗ

تہاڈے توں ذوالقرنین دے بارے پچھدے نیں۔ ⑥ تُسیں فرماؤ: میں بڑی چھیتی تہاڈے سامنے ایہدا ذکر پڑھ کے سناناں واں (83) بے شک اسیں اوہنوں

حاشیہ ① ... اولاد دی موت بعض دفعہ خیر ہندی اے کہ والدین ازمائش توں بچ جاندے نیں، یا بعد وچ ایہناں نوں نیک تے صالح اولاد ملدی اے، یا اوہ اولاد والدین لئی جنت ملن دا ذریعہ بن جاندی اے۔ ② ... یتیم اوس نابالغ مُنڈے یا کُڑی نوں کہندے نیں جیہدا پیو فوت ہو جاوے۔ حدیثِ پاک وچ اے کہ " جیہنے مسلماناں دے کسے یتیم بچے دے کھان پین دی ذمہ داری لئی، اللہ پاک اوہنوں جنت وچ داخل فرماوے گا پر ایہہ کہ اوہ ایہو جے گناہ نہ کرے جیہدی معافی نہ ہووے (ترمذی، 368/3، الحدیث: 1924) ③ ... اولاد لئی مال چھڈنا توکل دے خلاف نئیں بلکہ حدیث پاک دے مطابق اولاد لئی مال چھڈنا اوہناں نوں فقیر تے محتاج چھڈن توں بہتر اے۔ ④ ... اولاد نوں ماں پیو دے تقوے دا فیدہ دنیا وچ وی ملدا اے تے آخرت وچ وی ملے گا۔ ⑤ ... حضرت خضر عَلَیْہِ السَّلَام دے کماں نوں بنیاد بنا کے فی زمانہ ظاہر شریعت دے خلاف کسے نوں کجھ کرن دی اجازت نئیں اے۔ ⑥ ... حضرت ذوالقرنین رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ بڑے عدل کرن والے تے انصاف نوں پسند کرن والے بادشاہ سن۔ حدیثِ پاک وچ اے کہ عدل کرن والے حکمران نوں اللہ پاک اوس دن اپنے (عرش دی) چھاں وچ جگہ عطا فرمائے گا جس دن اوہدے (عرش دی) چھاں توں علاوہ ہور کوئی چھاں نئیں ہووے گی۔ (مسلم، ص 514، الحدیث: 91 (1031))

فِي الْاَرْضِ وَاٰتَيْنٰهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَاَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ

زمین وچ حکومت دِتی تے اوہنوں ہر چیز دا اِک سامان عطا فرمایا (84) تے اوہ اِک رستے دے پچھے ٹُریا (85) ایتھوں تک کہ جدوں سورج ڈُبن

مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِيْ عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَّوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ؕ قُلْنَا

دی جگہ تے پہنچیا تے اوہنوں اِک کالے چکڑ دے چشمے وچ ڈُب دا دسیا تے ایس چشمے دے کول ای اک قوم نوں ویکھیا تے اسیں فرمایا:

يٰذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّاۤ اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّاۤ اَنْ تَتَّخِذَ فِيْهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ اَمَّا مَنْ

اے ذوالقرنین! یا تے توں ایہناں نوں سزا دے یا ایہناں دے بارے وچ بھلائی اختیار کرو① (86) آکھیا: بہرحال جیہنے

ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهٗ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهٖ فَيُعَذِّبُهٗ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾ وَاَمَّا مَنْ

ظلم کیتا اے تے بڑی چھیتی اسیں اوہنوں سزا دیاں گے فیر اوہ اپنے رب دول پھیریا جائے گا تے اوہ اوہنوں بوہت بھیڑا عذاب دیوے گا (87) تے بہرحال جیہڑا

اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهٗ جَزَآءَ ۨ الْحُسْنٰى ۚ وَسَنَقُوْلُ لَهٗ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ

ایمان لے آیا تے اوہنے نیک عمل کیتا تے اوہدا بدلہ بھلائی اے تے بڑی چھیتی اسیں اوہنوں سوکھا کم آکھاں گے (88) فیر اوہ اِک رستے دے

اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ

پچھے ٹُریا (89) ایتھوں تک جدوں سورج نکل دی جگہ تے پہنچیا تے اوہنوں اِک ایہو جئی قوم تے طلوع ہندا ویکھیا② جیہناں لئی اسیں سورج توں

حاشیہ ① ... عالماں نے مسلمان حکمران دیاں کئی ذمہ داریاں بیان کتیاں نیں، ایہناں وچ کجھ ایہہ نیں: (1) دین دے مستقل اصولاں تے جیہدے تے اُمت دے بزرگاں دا اجماع اے اوہدے مطابق دین دی راکھی کرنا۔ (2) لوکاں دی اختلاف تے چگڑے وغیرہ دا عدل تے انصاف دے نال فیصلہ کرنا۔ (3) لوکاں دے جان تے مال دی چوراں تے لٹیریاں توں راکھی کرنی۔ (4) اسلامی سزاواں نوں لاگو کرنا۔ (5) دشمناں توں مسلماناں دی راکھی لئی جنگی ساز و سامان تے جنگ دے ہتھیار وغیرہ دی تیاری کرنا۔ (6) حق داراں دی بیت المال توں مدد کرنا۔ (7) لوکاں دے حال وغیرہ دی پچھ گچھ کردے رہنا (احکام السلطانیۃ للماوردی، ص28، 27، الجزء الاول) ② ... مفسرین فرماندے نیں کہ ایہہ قوم اوس جگہ تے سی جتھے ایہناں دے تے سورج دے وچکار کوئی چیز پہاڑ درخت وغیرہ روک نئیں سن تے نہ اوتھے زمین دی نرمی دی وجہ توں کوئی عمارت کھلو سکدی سی تے اوتھوں دے لوکاں دا ایہہ حال سی کہ سورج نکلن ویلے زمین دے اندر بنائے ہوئے تہہ خانیاں وچ وڑ جاندے سن تے زوال دے بعد نکل کے اپنا کم کار کردے سن (خازن، الکھف، تحت الآیۃ: 90، 3/224، روح البیان، الکھف، تحت الآیۃ: 90، 5/294، ملتقطاً)

لَّهُمْ مِّنْ دُوْنِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذٰلِكَ ۭ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ اَتْبَعَ

کوئی آڑ نئیں رکھی سی ① (90) گل ایسے طراں اے تے جو کجھ اوہدے کول سی ساریاں نوں ساڈے علم نے گھیریا ہویا اے (91) فیر اوہ اِک رستے دے

سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمَا قَوْمًا ۙ لَّا يَكَادُوْنَ

پچھے ٹریا (92) ایتھوں تک کہ جدوں دو پہاڑاں دے وچکار پہنچیا تے اوہنے ایہناں پہاڑاں دے اگے اِک ایہہ جئی قوم نوں ویکھیا جیہڑے کوئی گل سمجھن

يَفْقَهُوْنَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوْا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يَاْجُوْجَ وَمَاْجُوْجَ مُفْسِدُوْنَ فِي

لگدا نئیں سی (93) اوہناں نے آکھیا، اے ذوالقرنین! بے شک یاجوج تے ماجوج زمین وچ فساد مچاؤن والے لوک نیں ② تے کیہ اسیں تہاڈے

الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰٓى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا

لئی کجھ مال مِتھ لیئے ایس گل تے کہ تُسیں ساڈے تے ایہناں دے وچکار اِک کندھ بنا دیو (94) ذوالقرنین نے آکھیا: جیہڑی چیز تے میرے

مَكَّنِّيْ فِيْهِ رَبِّيْ خَيْرٌ فَاَعِيْنُوْنِيْ بِقُوَّةٍ اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۙ ﴿٩٥﴾

رب نے مینوں قابو دِتا اے اوہ بہتر اے تے تُسیں میری مدد طاقت دے نال کرو، ③ میں تہاڈے تے ایہناں دے وچکار اک بڑی پکی رکاوٹ بنا دیاں گا (95)

اٰتُوْنِيْ زُبَرَ الْحَدِيْدِ ۭ حَتّٰٓى اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوْا ۭ حَتّٰٓى اِذَا

میرے کول لوہے دے ٹوٹے لے آؤ ④ ایتھوں تک کہ جدوں اوہ کندھ دوہاں پہاڑاں دے کناریاں تے وچکار اِکو جئی کر دِتی تے ذوالقرنین نے آکھیا:

حاشیہ ① ... اللہ پاک دی وڈا کھچاؤ اے تے اوہناں دی زندگی گزارن دے طریقیاں وچ وی بڑا فرق اے تے ایہہ سب قدرت تے اللہ پاک دیاں حکمتاں نیں۔ ② ... ”فساد فی الارض“ وچ ہر طراں دی ضلالت تے گمراہی، شرک تے کفر، فضول بکواس تے وہم، قتل و غارت گری، فتنہ فساد تے شر پھیلانا تے اللہ دے حقوق تے بندیاں دے حقوق ضائع کرنا شامل اے تے دینِ اسلام نے ”فساد فی الارض“ دیاں ساریاں صورتاں توں روکیا اے تے زمین وچ فساد پھیلان والیاں تے قرآن مجید وچ لعنت کیتی گئی اے تے اوہناں نوں دوزخ دے سخت عذاب دی وعید سنائی گئی اے۔ ایس لئی ”فساد فی الارض“ کرن والے اسلامی حکماں تے عمل نئیں کر رہے بلکہ ایہدے خلاف چل رے نیں۔ ③ ... حضرت ذوالقرنین رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ نے قوم نوں مدد کرن دا مطالبہ کیتا، ایس توں پتا لگا کہ غیر خداتوں مدد منگنا شرک نئیں بلکہ جائز اے۔ ④ ... مسلماناں نوں ٹیکنالوجی وچ ترقی کرنی چاہی دی اے کہ ایہدے سر تے ملک دی عوام بوہت سارے مَسلیاں تے مشکلاں توں بچ جاندی اے، تے نالے ایہہ معاشی خش حالی تے دشمناں توں راکھی وچ وی بڑی مدد کرن والی ثابت ہوندی اے۔

جَعَلَهٗ نَارًا ۙ قَالَ اٰتُوْنِیْۤ اُفْرِغْ عَلَیْهِ قِطْرًا ﴿۹۶﴾ فَمَا اسْطَاعُوْۤا اَنْ یَّظْهَرُوْهُ وَمَا

اگ بالو ایتھوں تک کہ جدوں اوس لوہے نوں اگ کر دِتا تے آکھیا: مینوں دیو تاں کہ میں ایس گرم لوہے تے پگھلایا ہویا تانبہ پا دیاں (96) تے یاجوج ماجوج

اسْتَطَاعُوْا لَهٗ نَقْبًا ﴿۹۷﴾ قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِّنْ رَّبِّیْ ۚ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّیْ جَعَلَهٗ

اوہدے اُتے چڑھ نہ سکے تے نہ اوہدے وچ کوئی سوراخ کر سکے (97) ذوالقرنین نے آکھیا: ایہہ میرے رب دی رحمت اے فیر جدوں میرے رب دا وعدہ

دَكَّآءَ ۚ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّیْ حَقًّا ﴿۹۸﴾ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ یَوْمَىِٕذٍ یَّمُوْجُ فِیْ بَعْضٍ وَّ

آوے گا تے ایہنوں چورہ چورہ کر دیوے گا تے میرے رب دا وعدہ سچا اے (98) تے اوس دن اسیں ایہناں نوں چھڈ دیاں گے کہ ایہناں دا اِک گروہ دوجے دے اُتے سیلاب

نُفِخَ فِی الصُّوْرِ فَجَمَعْنٰهُمْ جَمْعًا ﴿۹۹﴾ وَّعَرَضْنَا جَهَنَّمَ یَوْمَىِٕذٍ لِّلْكٰفِرِیْنَ عَرْضَا ﴿۱۰۰﴾ ۙ

وانگوں آوے گا تے صور وچ پھوک ماری جاوے گا تے اسیں ساریاں نوں جمع کر لیاواں گے ① (99) تے اسیں اوس دن دوزخ کافراں دے سامنے لے آواں گے (100)

الَّذِیْنَ كَانَتْ اَعْیُنُهُمْ فِیْ غِطَآءٍ عَنْ ذِكْرِیْ وَكَانُوْا لَا یَسْتَطِیْعُوْنَ سَمْعًا ﴿۱۰۱﴾ ع ۱۱ ۱۹ ۲

تے اوہ جیہناں دیاں اکھاں تے میری یاد توں پردے وچ سن تے اوہ حق گل سن نئیں سکدے سن (101)

اَفَحَسِبَ الَّذِیْنَ كَفَرُوْۤا اَنْ یَّتَّخِذُوْا عِبَادِیْ مِنْ دُوْنِیْۤ اَوْلِیَآءَ ؕ اِنَّاۤ

تے کیہ کافر ایہہ سمجھدے نیں میرے بندیاں نوں میرے علاوہ حمایتی بنا لین گے ② بے شک اسیں

حاشیہ ① ... حدیثاں وچ قیامت دیاں بوہت ساریاں نشانیاں دسیاں گئیاں نیں ایہناں وچوں دس وڈیاں نشانیاں ایہہ نیں۔ (1) دھواں ظاہر ہونا۔ (2) دجال دا ظاہر ہونا۔ (3) دابۃالارض دا نکلنا۔ (4) سورج دا مغرب ولوں نکلنا۔ (5) حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا اُترنا۔ (6) یاجوج ماجوج دا نکلنا۔ (7تا9) تن بندیاں دا زمین وچ دھس جانا، اِک مشرق وچ دوجا مغرب وچ، تیجا جزیرۂ عرب وچ۔ (10) اوہ اگ جیہڑی یمن چوں نکلے گی تے لوکاں نوں قیامت ول ہک دیوے گی (مسلم، ص1551، الحدیث: 39(2910)، ملخصاً)

② ... یعنی کیہ کافر ایہہ سمجھ دے نیں کہ اللہ پاک دے بندے جویں حضرت عیسیٰ، حضرت عزیر عَلَیْہِمَا السَّلَام تے فرشتیاں نوں اللہ پاک توں علاوہ حمایتی بنا لین گے تے ایہناں توں کجھ نفع لین گے؟ ایہناں دا ایہہ خیال غلط اے، بلکہ اوہ بندے ایہناں نوں اپنا دشمن سمجھدے تے ایہناں توں بیزاری دا اظہار کر دے نیں۔ کافراں دا خیال غلط ہون دی وجہ صاف ظاہر اے کہ انبیاء عَلَیْہِمُ السَّلَام، اولیاء رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہِم تے فرشتے، ایمان والیاں دے مددگار ہو کے ایہناں دی شفاعت کرن گے نہ کہ کافراں دی۔

اَعۡتَدۡنَا جَهَنَّمَ لِلۡكٰفِرِيۡنَ نُزُلًا ﴿۱۰۲﴾ قُلۡ هَلۡ نُنَبِّئُكُمۡ بِالۡاَخۡسَرِيۡنَ اَعۡمَالًا ﴿۱۰۳﴾

کافراں دی مہمانی لئی دوزخ تیار کر رکھی اے (102) تُسیں فرماؤ: کیہ اسیں تہانوں دس دیئے کہ سب توں زیادہ ناقص عمل والے کون نیں ؟ (103)

اَلَّذِيۡنَ ضَلَّ سَعۡيُهُمۡ فِى الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا وَهُمۡ يَحۡسَبُوۡنَ اَنَّهُمۡ يُحۡسِنُوۡنَ

اوہ لوک جیہناں دی ساری کوشش دنیا دی زندگی وچ برباد ہو گئی حالاں اوہ ایہہ خیال کر رہے نیں کہ اوہ چنگا

صُنۡعًا ﴿۱۰۴﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمۡ وَلِقَآئِهٖ فَحَبِطَتۡ اَعۡمَالُهُمۡ

کم کر رہے نیں ① (104) ایہی اوہ لوک نیں جیہناں نے اپنے رب دیاں آیتاں دا تے اوہدی ملاقات دا انکار کیتا تے ایہناں دے سارے عمل برباد

فَلَا نُقِيۡمُ لَهُمۡ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ وَزۡنًا ﴿۱۰۵﴾ ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمۡ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوۡا

ہو گئے فیر اسیں ایہناں لئی قیامت والے دن کوئی وزن قائم نئیں کراں گے (105) ایہہ ایہناں دا بدلہ اے جہنم، ایس لئی کہ ایہناں کفر کیتا

وَاتَّخَذُوۡۤا اٰيٰتِىۡ وَرُسُلِىۡ هُزُوًا ﴿۱۰۶﴾ اِنَّ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَانَتۡ

تے میریاں آیتاں تے میرے رسولاں دا مذاق بنا لیا (106) بے شک جیہڑے لوک ایمان لیائے تے چنگے عمل کیتے اوہناں دی مہمانی

لَهُمۡ جَنّٰتُ الۡفِرۡدَوۡسِ نُزُلًا ﴿۱۰۷﴾ خٰلِدِيۡنَ فِيۡهَا لَا يَبۡغُوۡنَ عَنۡهَا حِوَلًا ﴿۱۰۸﴾ قُلۡ لَّوۡ

لئی فردوس دے باغ نیں ② (107) اوہ ہمیشہ اوہدے وچ رہن گے، ایہناں توں کوئی دوجی جگہ بدلنا نہ چاہن گے (108) تُسیں فرماؤ: جے

حاشیہ ① ... صحیح اوہ اے جیہڑا قرآن تے حدیث دے مطابق اے، ایہدے علاوہ کوئی چیز بظاہر بھاویں کنی ای صحیح دسدی ہووے جے قرآن وحدیث دے خلاف اے تے اوہ بھیڑی اے، کافراں دے ظاہری چنگے عمل تے گمراہاں دیاں بدعتاں ساریاں ایہدے وچ داخل نیں جویں نبیاں تے ولیاں دی شان گھٹان والے ایہہ سمجھدے نیں کہ اوہ توحید بیان کر رہے نیں، ایہو جئے لوک وی ایسے آیت وچ داخل نیں۔

② ... جنتاں اٹھ نیں جیہناں دے ناں ایہہ نیں: دارُالجلال، دارُالقرار، دُرُالسلام، جنتِ عدن، جنتُ المأوٰی، جنتُ الخلد، جنتُ الفردوس، جنتُ النعیم۔ ایہناں چوں فردوس سب توں اعلیٰ جنت اے تے ایہدی دعا منگن دی ترغیب وی دِتی گئی اے، ایس لئی رسول پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا "جدوں اللہ پاک توں منگو تے فردوس منگو، ایس لئی کہ اوہ جنتاں وچ ساریاں دے وچکار تے سب توں اُچی اے تے ایہدے اُتے رحمن دا عرش اے تے ایسے توں ای جنت دیاں نہراں وگدیاں نیں۔ (بخاری، 250/2، الحدیث: 2790)

كَانَ الۡبَحۡرُ مِدَادًا لِّكَلِمٰتِ رَبِّىۡ لَنَفِدَ الۡبَحۡرُ قَبۡلَ اَنۡ تَنۡفَدَ كَلِمٰتُ رَبِّىۡ وَلَوۡ

سمندر میرے رب دیاں گلاں لئی سیاہی ہو جاندا تے ضرور ختم ہو جاندا تے میرے رب دیاں گلاں نہ مُک دیاں، بھاویں

جِئۡنَا بِمِثۡلِهٖ مَدَدًا ﴿۱۰۹﴾ قُلۡ اِنَّمَاۤ اَنَا بَشَرٌ مِّثۡلُكُمۡ يُوۡحٰۤى اِلَىَّ اَنَّمَاۤ اِلٰهُكُمۡ

اسیں اوہدی مدد لئی اوسے سمندر ورگا ہور لے آندے① (109) تُسیں فرماؤ: میں (ظاہراً) تہاڈے ورگا اِک بشر آں② مینوں وحی آوندی اے کہ تہاڈا خدا

اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ فَمَنۡ كَانَ يَرۡجُوۡا لِقَآءَ رَبِّهٖ فَلۡيَعۡمَلۡ عَمَلًا صَالِحًا وَّلَا يُشۡرِكۡ

اِک ای معبود اے تے جیہڑا اپنے رب نال ملن دی آس رکھدا ہووے اوہنوں چاہیدا اے کہ نیک کم کرے تے اپنے رب دی

بِعِبَادَةِ رَبِّهٖۤ اَحَدًا ﴿۱۱۰﴾ ع ۱۲ ۳

عبادت وچ کسے نوں شریک نہ کرے (110)

١٩ سُوۡرَةُ مَرۡيَمَ مَكِّيَّةٌ ۴۴
اٰياتها ٩٨ ركوعاتها ٦

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

اللہ پاک دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ مریم مکیۃ
آیات :۹۸ رکوع:۶

كٓهٰيٰعٓصٓ ﴿۱﴾ ذِكۡرُ رَحۡمَتِ رَبِّكَ عَبۡدَهٗ زَكَرِيَّا ﴿۲﴾ اِذۡ نَادٰى رَبَّهٗ نِدَآءً

كٓهٰيٰعٓصٓ (1) ایہہ تیرے رب دی اپنے بندے زکریا تے رحمت دا ذکر اے③ (2) جدوں اوہنے اپنے رب نوں ہولی جئی

خَفِيًّا ﴿۳﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّىۡ وَهَنَ الۡعَظۡمُ مِنِّىۡ وَاشۡتَعَلَ الرَّاۡسُ شَيۡبًا وَّلَمۡ اَكُنۡ

پکاریا④ (3) عرض کیتی: اے میرے رب! بے شک میری ہڈی ماڑی ہو گئی اے سر نے بڑھاپے دا شعلہ چمکا دِتا اے (بڈھا ہو گیا واں) تے

حاشیہ ① ... آیت وچ "کَلِمَات" توں مراد اللہ پاک دا علم تے حکمت دے کلمے نیں جیہناں دی کوئی حد ای نئیں۔

② ... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نور وی نیں تے بشر وی۔ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی حقیقت نور اے تے ظاہری صورت بشری اے۔

③ ... ایس آیت وچ اللہ پاک دی رحمت توں مراد نیک تے صالح پُتر عطا فرمانا اے تے پُتر عطا فرمان دے ذکر نوں اللہ پاک دی رحمت دا ذکر فرمایا گیا اے، ایس توں پتا لگا کہ نیک تے صالح پُتر اللہ پاک دی بڑی رحمت اے خاص کر جدکہ بڈھاپے وچ عطا ہووے۔

④ ... اُچی آواز نال دعا منگنا جائز تے حدیثاں توں ثابت اے البتہ ہولی ہولی دعا منگنا ایہدے تے فضیلت رکھدا اے، جویں کہ حدیث پاک وچ اے، نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا "ہولی آواز وچ دعا منگنا 70 اُچی آواز نال دعاواں منگن دے برابر اے۔ (فردوس الاخبار، 214/2، الحدیث:3046)

بِدُعَآىِٕكَ رَبِّ شَقِيًّا ۝٤ وَاِنِّىۡ خِفۡتُ الۡمَوَالِىَ مِنۡ وَّرَآءِىۡ وَكَانَتِ امۡرَاَتِىۡ

اے میرے رب! میں تینوں پکار کے کدی محروم نئیں ریا (4) تے بے شک مینوں اپنے بعد میرے رشتے داراں دا ڈر اے تے میری بیوی

عَاقِرًا فَهَبۡ لِىۡ مِنۡ لَّدُنۡكَ وَلِيًّا ۝٥ يَّرِثُنِىۡ وَيَرِثُ مِنۡ اٰلِ يَعۡقُوۡبَ ۖ وَاجۡعَلۡهُ

بانجھ اے، توں مینوں اپنے کولوں کوئی ایہو جیہا وارث عطا فرما دے ① (5) جیہڑا میرا وارث ہووے تے یعقوب دی اولاد دا وارث ہووے ② تے اے میرے

رَبِّ رَضِيًّا ۝٦ يٰزَكَرِيَّاۤ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلٰمِ اسۡمُهٗ يَحۡيٰى ۙ لَمۡ نَجۡعَلۡ لَّهٗ مِنۡ

رب! اوہنوں پسندیدہ بنا دے (6) اے زکریا! اسیں تینوں اِک منڈے دی خش خبری سنانے آں جیہدا ناں یحییٰ اے، ایس توں پہلے اسیں ایس ناں دا

قَبۡلُ سَمِيًّا ۝٧ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُوۡنُ لِىۡ غُلٰمٌ وَّكَانَتِ امۡرَاَتِىۡ عَاقِرًا وَّقَدۡ بَلَغۡتُ

کوئی دوجا نئیں بنایا (7) عرض کیتی! اے میرے رب! میرے مُنڈا کتھوں ہووے گا حالاں کہ میری بیوی بانجھ اے تے میں بڑھاپے دی وجہ توں سُک جان دی

مِنَ الۡكِبَرِ عِتِيًّا ۝٨ قَالَ كَذٰلِكَ ۚ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَّقَدۡ خَلَقۡتُكَ مِنۡ

حالت نوں پہنچ گیا آں ③ (8) فرمایا: اِنج ای اے۔ تیرے رب نے فرمایا اے کہ ایہہ میرے اُتے بڑا ای آسان اے تے میں تے ایس توں پہلے تینوں پیدا

قَبۡلُ وَلَمۡ تَكُ شَيۡـًٔا ۝٩ قَالَ رَبِّ اجۡعَلۡ لِّىۡۤ اٰيَةً ؕ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ

کیتا حالاں توں کجھ وی نئیں سی (9) عرض کیتی: اے میرے رب! میرے لئی کوئی نشانی مقرر فرما دے۔ فرمایا: تیری نشانی ایہہ اے کہ توں بالکل تندرست

حاشیہ ① ... حضرت ذکریا عَلَیۡہِ السَّلَام نوں اپنے چاچے دے پُتراں دے شرارتی ہوون دی وجہ توں ایہہ ڈر سی کہ کتے میرے بعد ایہہ لوک دین وچ تبدیلی نہ کر دین، تے صحیح طراں دین دی خدمت نہ کرن، ایس لئی آپ عَلَیۡہِ السَّلَام نے اپنی پشتوں نیک پُتر دی دعا منگی تاں کہ اوہ ایہناں دے بعد دین نوں زندہ رکھے۔ ② ... ایتھے وراثت توں علم دی وراثت مراد اے، مال دی وراثت مراد نئیں۔ حدیثِ پاک وچ اے انبیاء کرام عَلَیۡہِمُ السَّلَام نیں کسے نوں دینار تے درہم دا وارث نئیں بنایا بلکہ اوہناں نیں صرف علم دا وارث بنایا تے جیہنے علم اختیار کیتا اوہنے پورا حصہ لیا۔ (ترمذی، 312/4، الحدیث: 2691) ③ ... حضرت ذکریا عَلَیۡہِ السَّلَام دے ایس طراں عرض کرن وچ اللہ پاک دی قدرت تے یقین نہ ہون دا اظہار نئیں سی بلکہ ایس کلام توں آپ دا مقصد ایہہ پتا کرنا سی کہ پُتر کس طراں عطا کیتا جاوے گا، کیہ سانوں دوبارہ جوانی عطا کیتی جاوے گی یا ایس عمر وچ پتر عطا کیتا جاوے گا۔

ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ

ہندیاں ہوئیاں وی تن رات دن لوکاں نال کوئی گل نہ کر سکو گے ① (10) فیر اوہ اپنی قوم ول مسجد چوں باہر نکلے تے ایہناں نوں اشارے نال آکھیا کہ

سَبِّحُوْا بُكْرَةً وَّعَشِيًّا ﴿١١﴾ يٰيَحْيٰى خُذِ الْكِتٰبَ بِقُوَّةٍ ؕ وَاٰتَيْنٰهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ ۙ وَّ

سویرے تے شام تسبیح کردے روو (11) اے یحییٰ! کتاب نوں گُھٹ کے پھڑی رکھو تے اسیں اوہنوں بچپن وچ ای حکمت عطا فرما دِتی سی (12) تے

حَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ؕ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ ۙ وَّبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا

اپنے ولوں نرم دلی تے پاکیزگی دِتی ② تے اوہ (اللہ توں) بوہت زیادہ ڈرن والا سی (13) تے اوہ اپنے ماں پیو نال چنگا سلوک کرن والا سی اوہ تکبر کرن والا،

عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلٰمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوْتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾ ع وَاذْكُرْ ١٥ ٢

نافرمان نئیں سی (14) تے اوہدے تے سلامتی اے جیہڑے دن اوہ پیدا ہویا ③ تے جیہڑے دن فوت ہووے گا تے جیہڑے دن اوہ زندہ اٹھایا جائے گا (15) تے کتاب

فِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ ۘ اِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ ۙ فَاتَّخَذَتْ مِنْ وقف لازم

وچ مریم نوں یاد کرو جدوں اوہ اپنے گھر والیاں توں مشرق ول اِک جگہ وکھری ہوگئی (16) تے ایہناں (لوکاں) توں اودھر اِک پردہ

دُوْنِهِمْ حِجَابًا ۖ فَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهَا رُوْحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ اِنِّيْٓ

کر لیا تے اوہدے ول اسیں اپنا روحانی (جبرائیل) گھلیا ④ تے اوہ اوہدے سامنے اِک تندرست بندہ بن گیا (17) مریم بولی: میں تیرے

حاشیہ ① ... پہلے زمانے وچ چُپ دا روزہ وی ہندا سی، البتہ ساڈی شریعت وچ چپ رہن دا روزہ منسوخ ہو گیا۔ حضرت ابو ہریرہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرماندے نیں: کہ نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم صوم وصال (یعنی سحری، افطاری دے بغیر لگاتار روزے رکھنے) تے چپ دا روزہ رکھن توں منع فرمایا۔ (مسند امام اعظم، ص192) ② ... عربی لفظ "حَنَان" دا معنی اے رحمت، دل دی نرمی، ہیبت تے وقار وغیرہ، ایتھے ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک نے اوہناں تے رحمت فرمائی یا ایہہ مراد اے کہ اللہ پاک نے حضرت یحییٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے دل وچ رقت تے رحمت پیدا فرما دِتی تاں کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام لوکاں تے مہربانی کرن۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ نبی عَلَیْہِ السَّلَام دی ولادت دے دن اوہناں تے سلام بھیجنا، اللہ پاک دی سنت اے، ایسے وجہ توں اہلسنت وجماعت باراں 12 ربیع الاول دے دن اللہ پاک دے حبیب تے سارے نبیاں دے سردار صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا دن منا ندے نیں تے اوس دن آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے درود سلام دی کثرت کردے نیں۔ ④ ... جمہور مفسرین دے نیڑے ایتھے روح توں مراد حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام نیں تے ایہناں نوں روح آکھن دی اِک وجہ ایہہ بیان کیتی گئی اے کہ دین ایہناں دی لیائی ہوئی وحی نال زندہ ہندا اے ایس لئی مجازاً ایہناں نوں روح فرمایا گیا اے۔

اَعُوۡذُ بِالرَّحۡمٰنِ مِنۡكَ اِنۡ كُنۡتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ اِنَّمَاۤ اَنَا رَسُوۡلُ رَبِّكِ ۖ لِاَهَبَ

توں رحمن دی پناہ منگنی آں جے تینوں خدا دا خوف اے (18) آکھیا: میں تے تیرے رب دا گھلیا ہویا آں تاں کہ میں تینوں اِک

لَكِ غُلٰمًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتۡ اَنّٰى يَكُوۡنُ لِىۡ غُلٰمٌ وَّلَمۡ يَمۡسَسۡنِىۡ بَشَرٌ وَّلَمۡ اَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾

ستھرا پُتر عطا کراں ① (19) مریم نے آکھیا: میرے منڈا کس طراں ہووے گا؟ حالاں مینوں تے کسے بندے نے اَج تک ہتھ نئیں لایا تے نہ ای میں بدکار آں ② (20)

قَالَ كَذٰلِكِ ۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ ۚ وَلِنَجۡعَلَهٗۤ اٰيَةً لِّلنَّاسِ وَرَحۡمَةً مِّنَّا ۚ

جبرائیل نے آکھیا: اِنج ای اے۔ تیرے رب نے فرمایا اے ایہہ کہ میرے لئی بڑا آسان اے تاں کہ اسیں اینوں لوکاں لئی نشانی بنا دیئے تے اپنے ولوں

وَكَانَ اَمۡرًا مَّقۡضِيًّا ﴿٢١﴾ فَحَمَلَتۡهُ فَانۡتَبَذَتۡ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَاَجَآءَهَا

اِک رحمت (بنا دیئے) تے ایہہ ایہو جئیا کم اے جیہدا فیصلہ ہو چکیا اے (21) فیر مریم حاملہ ہو گئیاں ③ تے اوہنوں لے کے اِک دور دی جگہ تے چلی گئی (22) فیر بچے دی

الۡمَخَاضُ اِلٰى جِذۡعِ النَّخۡلَةِ ۚ قَالَتۡ يٰلَيۡتَنِىۡ مِتُّ قَبۡلَ هٰذَا وَكُنۡتُ نَسۡيًا

پیدائش دا درد اوہنوں اِک کھجور دے تنے ول لے آیا تے اوہنے آکھیا: اے کاش کہ میں اس توں پہلے مر گئی ہندی تے میں کوئی بُھلی ہوئی

مَّنۡسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادٰىهَا مِنۡ تَحۡتِهَاۤ اَلَّا تَحۡزَنِىۡ قَدۡ جَعَلَ رَبُّكِ تَحۡتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَ

ہو جاندی (23) تے اوہنوں اوس کھجور دے درخت دے تھلیوں پکاریا کہ غم نہ کھا بے شک تیرے رب نے تیرے تھلے اِک نہر بنا دِتی اے ④ (24) تے

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے مقبول بندے اللہ پاک دے بعض کماں نوں اپنے ول منسوب کر سکدے نیں، جویں کسے نوں پُتر دینا اصل وچ اللہ پاک دا کم اے پر حضرت جبرائیل عَلَیۡہِ السَّلَام نے فرمایا کہ میں تہانوں اِک ستھرا پُتر عطا کراں گا۔ ساڈے رواج اے لوک پتر دین نوں ولیاں ول منسوب کر دیندے نیں۔ ایسے لوکاں تے بدگمانی نئیں کرنی چاہیدی کہ جناوی ہو سکے مسلماناں دے کلام دا چنگا مطلب لینا واجب اے۔ ② ... پاک دامن عورت دی پچھان ایہہ اے کہ اوہدے وچ شرم تے حیا ہووے تے اوہنے نکاح توں پہلے کسے مرد نال کوئی تعلق نہ رکھیا ہووے۔ ③ ... حضرت مریم رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہَا دے حاملہ ہون دی صورت ایہہ ہوئی کہ حضرت جبرائیل عَلَیۡہِ السَّلَام نے دوروں اوہناں تے پھوک ماری تے اوس ویلے اوہناں نوں محسوس ہویا کہ حمل ٹھہر گیا اے۔ ④ ... جدوں حضرت مریم رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہَا نے درد دی شدت توں مرن دی تمنا کیتی تے اوس ویلے حضرت جبرائیل عَلَیۡہِ السَّلَام نے وادی توں تھلیوں آواز دِتی غم نہ کرو، اللہ پاک نے تہاڈے لئی تہاڈے کول اِک نہر بنا دِتی اے۔

هُزِّيۡۤ اِلَيۡكِ بِجِذۡعِ النَّخۡلَةِ تُسٰقِطۡ عَلَيۡكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿۲۵﴾ فَكُلِيۡ وَاشۡرَبِيۡ وَ

کھجور دے تنے نوں پھڑ کے اپنے ول ہلاؤ، اوہ تہاڈے تے چنگیاں تازہ کھجوراں سُٹے گا (25) تے کھا تے پی تے

قَرِّيۡ عَيۡنًا ۚ فَاِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الۡبَشَرِ اَحَدًا ۙ فَقُوۡلِيۡۤ اِنِّيۡ نَذَرۡتُ لِلرَّحۡمٰنِ

اکھ ٹھنڈی رکھ فیر جے توں کسے بندے نوں ویکھیں تے (اشارے نال) کہہ دیویں کہ میں اَج رحمن لئی روزے دی منت منّی اے تے اَج

صَوۡمًا فَلَنۡ اُكَلِّمَ الۡيَوۡمَ اِنۡسِيًّا ﴿۲۶﴾ فَاَتَتۡ بِهٖ قَوۡمَهَا تَحۡمِلُهٗ ؕ قَالُوۡا يٰمَرۡيَمُ لَقَدۡ

کسے صورت میں کسے بندے نال گل نئیں کراں گی [1] (26) فیر عیسیٰ نوں چُک کے اپنی قوم دے کول لے آئیاں تے لوک کہین لگے: اے مریم! بے شک

جِئۡتِ شَيۡـًٔا فَرِيًّا ﴿۲۷﴾ يٰۤاُخۡتَ هٰرُوۡنَ مَا كَانَ اَبُوۡكِ امۡرَاَ سَوۡءٍ وَّمَا كَانَتۡ اُمُّكِ

توں بوہت ای عجیب و غریب چیز لے آئی ایں (27) اے ہارون دی بہن! [2] نہ تے تیرا پیو کوئی پیڑا بندہ سی نہ ای تیری ماں

بَغِيًّا ﴿۲۸﴾ فَاَشَارَتۡ اِلَيۡهِ ؕ قَالُوۡا كَيۡفَ نُكَلِّمُ مَنۡ كَانَ فِى الۡمَهۡدِ صَبِيًّا ﴿۲۹﴾ قَالَ

بدکار سی (28) ایس گل تے مریم نے بچے ول اشارہ کر دِتا۔ اوہ بولے: اسیں ایہدے نال کویں گل کریئے؟ جیہڑا ہنے ماں دی گود وچ اے (29) بچے نے

اِنِّيۡ عَبۡدُ اللّٰهِ ۟ اٰتٰنِىَ الۡكِتٰبَ وَجَعَلَنِىۡ نَبِيًّا ﴿۳۰﴾ ۙ وَّجَعَلَنِىۡ مُبٰرَكًا اَيۡنَ مَا

فرمایا: میں اللہ دا بندہ واں، اوہنے مینوں کتاب دِتی تے مینوں نبی بنایا اے۔ (30) تے اوہنے مینوں مبارک بنایا اے [3] بھاویں میں کتھے وی

حاشیہ ① ... دینِ اسلام وچ سویر توں رات تک چپ رہن دا روزہ رکھنا منسوخ ہو جان دی وجہ توں عبادت نہ ریا، ایس لئی ایہدی منت منی وی جائز نئیں، البتہ چپ رہن دی اہمیت اپنی جگہ طے اے رسول اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا جیہڑا چپ ریا اوہنے نجات پائی۔ (سنن ترمذی، 225/4، الحدیث: 25090) ② ... حضرت مریم رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا نوں ایہناں دی قوم دے لوکاں نے ہارون دی بہن آکھیا: ایہدی اِک وجہ ایہہ بیان کیتی گئی اے کہ بنی اسرائیل وچ اِک بوہت ای نیک تے صالح بندے دا ناں ہارون سی تے اوہدے تقوے تے پرہیز گاری نال جوڑن لئی آپ نوں ہارون دی بہن آکھیا۔ ③ ... انبیاء تے صالحین برکت والے ہندے نیں تے اوہناں نال جُڑیاں چیزاں وی بابرکت ہو جاندیاں نیں جیہناں توں بڑے فیدے ملدے نیں جویں ایہناں دی برکت نال مصیبتاں تے مشکلاں دور ہو جاندیاں نیں تے مریضاں نوں شفا مل جاندی اے۔ حضرت ام سلمہ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا دے کول حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے وال مبارک چاندی دی بوتل وچ سن۔ جدوں لوک بیمار ہندے تے اوہ ایہناں والاں توں تبرک حاصل کردے تے اوہناں دی برکت توں شفاء پاندے۔ (عمدۃ القاری، 94/15، تحت الحدیث: 5896)

كُنْتُ ۖ وَاَوْصٰنِيْ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ وَّبَرًّا بِوَالِدَتِيْ ۫

آں تے اوہنے مینوں نماز تے زکوٰۃ دی تاکید فرمائی اے جدوں تک میں زندہ آں① (31) تے (مینوں) اپنی ماں نال چنگا سلوک کرن والا (بنایا)

وَلَمْ يَجْعَلْنِيْ جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلٰمُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُّ وَيَوْمَ اَمُوْتُ وَيَوْمَ

تے مینوں تکبر کرن والا، بدنصیب نئیں بنایا (32) تے میرے تے سلامتی ہووے جیہڑے دن میں پیدا ہویا تے جیہڑے دن فوت ہوواں تے جیہڑے دن

اُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾ ذٰلِكَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِيْ فِيْهِ يَمْتَرُوْنَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ

زندہ اٹھایا جاواں گا (33) ایہہ اے عیسیٰ مریم دا پُتر۔ سچی گل جیہدے وچ ایہہ شک کر رہے نیں② (34) اللہ لئی لائق

لِلّٰهِ اَنْ يَّتَّخِذَ مِنْ وَّلَدٍ ۙ سُبْحٰنَهٗ ۭ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ

نئیں کہ اوہ کسے نوں اپنا پُتر بناوے، اوہ پاک اے جدوں اوہ کسے کم دا فیصلہ فرماندا اے تے اوہ صرف ایہہ فرماندا اے ''ہو جا'' تے اوہ اوسے

فَيَكُوْنُ ﴿٣٥﴾ وَاِنَّ اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ۭ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿٣٦﴾

ویلے ہو جاندا اے (35) عیسیٰ نے آکھیا: بے شک اللہ میرا تے تہاڈا رب اے تے اوہدی عبادت کرو۔ ایہہ سدھا رستہ اے (36)

فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْۢ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ

فیر گروہاں دا آپس وچ اختلاف ہو گیا③ تے کافراں دے لئی خرابی اے اِک وڈے دن دی

عَظِيْمٍ ﴿٣٧﴾ اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ ۙ يَوْمَ يَاْتُوْنَنَا لٰكِنِ الظّٰلِمُوْنَ الْيَوْمَ فِيْ ضَلٰلٍ

حاضری توں (37) اوس دن کِنا سُن دے تے ویکھ دے ہون گے جیہڑے دن ساڈے کول حاضر ہون گے پر اَج ظالم کُھلی گمراہی

حاشیہ ① ... جدوں تک بندہ زندہ اے اودوں تک اوہ عبادتاں تے شرعی حکماں دا پابند اے پر ایہہ کہ اوہنوں کوئی ایہو جیا شرعی عذر نہ ہووے جیہدے توں شرعاً عبادت رُک جاوے۔ جاہلاں دا ایہہ آکھنا شیطان دا وسوسہ اے کہ اسیں اللہ پاک دی معرفت یعنی پہچان حاصل چکے آں ایس لئی ہن ساڈے تے کوئی عبادت لازم نئیں رہی۔ ② ... حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا اللہ پاک دا بندہ ہونا حق گل اے تے عیسائی ایس حوالے نال شک وچ پھسے ہوئے نیں کہ اوہ خدا نیں یا خدا دے پُتر نیں۔ ③ ... حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے بارے وچ حقیقت حال کُھل جان دے باوجود لوکاں دے نظریات وچ اختلاف ہو یا۔ بعض آکھن لگے کہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام آپ خود اللہ نے جیہڑا زمین تے اُتر آیا سی تے فیر اسمان تے چڑھ گیا۔ بعض دا آکھنا اے کہ اوہ خدا دا پُتر اے، جدوں چاہیا اوہنوں زمین تے رکھیا فیر چُک لیا تے بعض ایس گل دے قائل سن کہ اوہ اللہ پاک دے بندے نیں، مخلوق نیں تے نبی نیں۔ ایہہ مومن سن۔

وقف لازم ع ۲ ۲۵ ۵

مُّبِيۡنٍ ﴿۳۸﴾ وَاَنۡذِرۡهُمۡ يَوۡمَ الۡحَسۡرَةِ اِذۡ قُضِىَ الۡاَمۡرُ ۘ وَهُمۡ فِىۡ غَفۡلَةٍ وَّهُمۡ

وچ نیں (38) تے ایہناں نوں پچھتاوے دے دن توں ڈراؤ① جدوں فیصلہ کر دِتا جاوے گا تے اوہ غفلت وچ نیں تے

لَا يُؤۡمِنُوۡنَ ﴿۳۹﴾ اِنَّا نَحۡنُ نَرِثُ الۡاَرۡضَ وَمَنۡ عَلَيۡهَا وَاِلَيۡنَا يُرۡجَعُوۡنَ ﴿۴۰﴾ ع وَ

نئیں من دے (39) بے شک زمین تے جو کجھ اوہدے تے اے سب دے وارث اسیں ہوواں گے تے ساڈے ول ای ایہناں نوں واپس پھیریا جاوے گا (40) تے

اذۡكُرۡ فِى الۡكِتٰبِ اِبۡرٰهِيۡمَ ۘ اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيۡقًا نَّبِيًّا ﴿۴۱﴾ اِذۡ قَالَ لِاَبِيۡهِ يٰۤاَبَتِ لِمَ

کتاب وچ ابراہیم نوں یاد کرو بے شک اوہ بڑے ای سچے نبی سن② (41) جدوں اپنے پیو نوں فرمایا: اے میرے باپ! تُسیں کیوں

تَعۡبُدُ مَا لَا يَسۡمَعُ وَلَا يُبۡصِرُ وَلَا يُغۡنِىۡ عَنۡكَ شَيۡـًٔا ﴿۴۲﴾ يٰۤاَبَتِ اِنِّىۡ قَدۡ جَآءَنِىۡ مِنَ

ایہو جئیاں دی عبادت کررے او جیہڑا نہ سُن دا تے نہ ویکھدا اے تے نہ تہانوں کوئی فیدہ دے سکدا اے③ (42) اے میرے باپ! بے شک میرے کول

الۡعِلۡمِ مَا لَمۡ يَاۡتِكَ فَاتَّبِعۡنِىۡۤ اَهۡدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿۴۳﴾ يٰۤاَبَتِ لَا تَعۡبُدِ الشَّيۡطٰنَ ؕ

اوہ علم آیا اے جیہڑا تیرے کول نئیں آیا تے توں میری پیروی کر، میں تینوں سدھا رستہ وکھا دیاں گا④ (43) اے میرے باپ! شیطان دا بندہ نہ بن،

اِنَّ الشَّيۡطٰنَ كَانَ لِلرَّحۡمٰنِ عَصِيًّا ﴿۴۴﴾ يٰۤاَبَتِ اِنِّىۡۤ اَخَافُ اَنۡ يَّمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ

بے شک شیطان رحمن دا بڑا نافرمان اے (44) اے میرے باپ! میں ڈرنا آں کہ تینوں رحمن ولوں کوئی عذاب پہنچے

حاشیہ ① ... قیامت دا دن ایہو جئیا اے جیہدے وچ اکثر لوک دنیا دی زندگی گزارن دے اندازتے پچھتاون گے ایس لئی اوہنوں "یَوۡمُ الۡحَسۡرَۃِ" یعنی حسرت دا دن آکھدے نیں۔ ② ... عربی لفظ "صِدِّیق" دا اِک معنی ایہہ اے کہ ہمیش سچ بولن والا دوجا معنی اے کہ بہت زیادہ تصدیق کرن والا۔ ③ ... ایتھے "باپ" توں مراد حضرت ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَام دا چاچا آزر اے تے چاچے نوں پیو آکھنا اوتھوں دا عام رواج تے روز دے معمول مطابق سی۔ تے نالے ایس توں ایہہ وی پتا لگا کہ گھر والیاں نوں وی تبلیغ کرنی چاہی دی اے۔ ④ ... ایس توں پتا لگا کہ پیروی دے لائق اصل شے علم اے، پیو ہونا یا عمر وچ وڈا ہونا نئیں ایس لئی جے کوئی بندہ عمر وچ وڈا ہووے تے اوہنوں دین دا نہ پتا ہووے جد کہ اوہدی اولاد یا نیڑے دے رشتے داراں وچ کوئی عمر وچ بھاویں چھوٹا اے پر اوہ دین دا علم رکھدا اے تے اوہدی پیروی کرنی چاہی دی اے۔ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا: اللہ پاک علم دے ذریعے کجھ لوکاں نوں بلندی عطا فرماندا اے تے اوہناں نوں بھلائی دے کماں وچ قائد تے سردار تے امام بنادیندا اے جیہناں دے نقشِ قدم تے چلیا جاندا اے تے اوہناں دے کماں دی پیروی کیتی جاندی اے (جامع بیان العلم وفضلہ، ص77، الحدیث: 240)

الرَّحۡمٰنِ فَتَكُوۡنَ لِلشَّيۡطٰنِ وَلِيًّا ﴿۴۵﴾ قَالَ اَرَاغِبٌ اَنۡتَ عَنۡ اٰلِهَتِيۡ يٰۤاِبۡرٰهِيۡمُ ۚ

تے توں شیطان دا بیلی ہو جویں (45) بولیا: کیہ توں میرے خداواں توں مونھ پھیرنا ایں؟ اے ابراہیم! بے شک جے توں باز نہ آیا تے میں تینوں روڑے ماراں

لَئِنۡ لَّمۡ تَنۡتَهِ لَاَرۡجُمَنَّكَ وَاهۡجُرۡنِيۡ مَلِيًّا ﴿۴۶﴾ قَالَ سَلٰمٌ عَلَيۡكَ ۚ سَاَسۡتَغۡفِرُ لَكَ

گا توں لمے عرصے لئی مینوں چھڈ دے (46) فرمایا: تینوں سلام اے۔ بڑی چھیتی میں تیرے لئی اپنے رب توں معافی منگاں گا① بے شک

رَبِّيۡ ؕ اِنَّهٗ كَانَ بِيۡ حَفِيًّا ﴿۴۷﴾ وَاَعۡتَزِلُكُمۡ وَمَا تَدۡعُوۡنَ مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ وَاَدۡعُوۡا

اوہ میرے تے بڑا مہربان اے (47) تے میں تہاڈے لوکاں توں تے اللہ توں علاوہ جیہناں (بُتاں) دی تُسیں عبادت کردے او اوہناں توں وکھرا ہوناواں تے میں اپنے

رَبِّيۡ ۖ عَسٰۤى اَلَّاۤ اَكُوۡنَ بِدُعَآءِ رَبِّيۡ شَقِيًّا ﴿۴۸﴾ فَلَمَّا اعۡتَزَلَهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُوۡنَ مِنۡ

رب دی عبادت کرناآں۔ نیڑے اے کہ میں اپنے رب دی عبادت دی وجہ توں بدبخت نہ ہوواں گا (48) فیر جدوں ابراہیم لوکاں توں تے اللہ توں علاوہ جیہناں

دُوۡنِ اللّٰهِ وَهَبۡنَا لَهٗۤ اِسۡحٰقَ وَيَعۡقُوۡبَ ؕ وَكُلًّا جَعَلۡنَا نَبِيًّا ﴿۴۹﴾ وَوَهَبۡنَا لَهُمۡ مِّنۡ

دی اوہ عبادت کردے سن اوہناں توں وکھرے ہو گئے تے اسیں اوہنوں اسحٰق تے (اوس توں بعد) یعقوب عطا کیتے تے ایہناں ساریاں نوں اسیں نبی بنایا (49)

رَّحۡمَتِنَا وَجَعَلۡنَا لَهُمۡ لِسَانَ صِدۡقٍ عَلِيًّا ﴿۵۰﴾ ع وَاذۡكُرۡ فِى الۡكِتٰبِ مُوۡسٰۤى ۫ اِنَّهٗ ع ۲

تے اسیں اوہناں نوں اپنی رحمت عطا کیتی تے اوہناں لئی سچی اُچی شہرت رکھی② (50) تے کتاب وچ موسیٰ نوں یاد کرو، بناں شک اوہ

حاشیہ ① ... حضرت ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَام دا اپنے چاچے آزر نوں ایہہ آکھنا کہ ”بڑی چھیتی میں تیرے لئی اپنے رب توں معافی منگاں گا“ ایس وجہ توں سی کہ آپ عَلَیۡہِ السَّلَام نوں ایہدے ایمان لے آوَن دی توقع سی تے جدوں آپ عَلَیۡہِ السَّلَام تے ایہہ واضح ہو گیا کہ اوہ ایمان نئیں لیاوے گا تے اوس توں بعد آپ عَلَیۡہِ السَّلَام آزر توں اوزار ہو گئے تے فیر کدی اوہدے لئی مغفرت دی دعا نئیں کیتی۔

② ... سچی شہرت توں مراد ایہہ اے کہ ہر دین والے مسلمان ہون بھاویں یہودی یا عیسائی سارے حضرت ابراہیم عَلَیۡہِ السَّلَام دی تعریف تے ثنا کردے نیں تے مسلماناں وچ تے نمازاں دے اندر ایہناں تے ایہناں دی آل تے درود پڑھیا جاندا اے۔ دعائے خیر تے ہور چنگی نیتاں نال شہرت دی طلب قابلِ تعریف اے ورنہ ناپسندیدہ اے۔ رسولُ اللہ صَلَّی اللہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا: دو بھکھے بھیڑیئے بکریاں دے ریوڑ وچ ایناں نقصان نئیں کردے جنی عزت تے مال دی محبت اِک مسلمان دے دین وچ وگاڑ پیدا کردی اے

(حلیۃ الاولیاء، 94/7، الحدیث: 9772)

كَانَ مُخْلَصًا وَّكَانَ رَسُوْلًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾ وَنَادَيْنٰهُ مِنْ جَانِبِ الطُّوْرِ الْاَيْمَنِ وَ

چُنیا ہویا بندہ سی تے اوہ نبی رسول سی (51) تے اسیں اوہنوں طور دے سجے پاسیوں پکاریا تے

قَرَّبْنٰهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهٗ مِنْ رَّحْمَتِنَآ اَخَاهُ هٰرُوْنَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾ وَاذْكُرْ فِي

اسیں اوہنوں اپنا راز دسن لئی اپنا خاص بنایا (52) تے اسیں اپنی رحمت نال اوہنوں اوہدا بھرا ہارون وی دِتا غیب جیہڑا نبی سی (53) تے

الْكِتٰبِ اِسْمٰعِيْلَ ۘ اِنَّهٗ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُوْلًا نَّبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَاْمُرُ

کتاب وچ اسماعیل نوں یاد کرو بے شک اوہ وعدے دا سچا سی① تے غیب دیاں خبراں دین والا رسول سی (54) تے اوہ اپنے

اَهْلَهٗ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ۪ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهٖ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ

کر والیاں نوں نماز تے زکوٰۃ دا حکم دیندا سی② تے اوہ اپنے رب دے ہاں بڑا پسندیدہ بندہ سی (55) تے کتاب وچ ادیس نوں

اِدْرِيْسَ ۘ اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيْقًا نَّبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَّرَفَعْنٰهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

یاد کرو بے شک اوہ بہت ای سچا نبی سی (56) تے اسیں اوہنوں اِک اُچی جگہ تے چُک لیا③ (57) ایہہ اوہ نبی نیں جیہناں تے

اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِّنَ النَّبِيّٖنَ مِنْ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ ۗ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوْحٍ ۘ وَّمِنْ

اللہ نے احسان کیتا، ④ جیہڑے آدم دی اولاد وچوں نیں تے اوہناں لوکاں وچوں نیں جیہناں نوں اسیں نوح دے نال سوار کیتا سی تے ابراہیم تے

حاشیہ ① ... سارے نبی عَلَیْہِمُ السَّلَام وعدے دے سچے ای ہندے نیں پر حضرت اسماعیل عَلَیْہِ السَّلَام دا خاص طور تے ذکر کرن دی وجہ ایہہ اے کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام ایس صفت وچ بوہت زیادہ خاص سن۔ وعدہ پورا کرنا نبیاں دی سنت اے تے وعدہ خلافی منافق دی نشانی اے، حدیث پاک وچ اے: (منافق دی اِک نشانی ایہہ اے کہ) جدوں اوہ وعدہ کرے تے وعدے دے خلاف کرے۔ (بخاری، 24/1، الحدیث: 33) ② ... گھر والیاں نوں نماز دا حکم دینا اللہ پاک دے انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دی سنت اے، سانوں وی چاہیدا اے کہ اسیں اپنے گھر والیاں نوں نماز قائم کرن دا حکم دیئے تے ایس توں علاوہ اوہناں سارے کماں دا حکم دیئے جیہڑے جہنم توں نجات دا سبب نیں۔ ③ ... حضرت ادریس عَلَیْہِ السَّلَام نوں اُچے مکان تے چک لین دا مطلب آپ عَلَیْہِ السَّلَام دے مرتبے دی بلندی اے تے اِک قول ایہہ اے کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں اسمان تے چک لیا گیا اے تے زیادہ صحیح قول ایہہ اے کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں اسمان تے اٹھا لیا گیا اے۔ ④ ... انبیاء عَلَیْہِمُ السَّلَام اُتے اللہ پاک دے انعامات تے اوہناں عظمت تے شان بیان کرنا قرآن دا طریقہ تے رب العزت دی بارگاہ وچ بڑا ای پیارا عمل اے بھاویں اوہ محفل میلاد دی صورت وچ ہووے یا کسے ہور انداز وچ۔

ذُرِّيَّةِ اِبۡرٰهِيۡمَ وَاِسۡرَآءِيۡلَ ۫ وَمِمَّنۡ هَدَيۡنَا وَاجۡتَبَيۡنَا ؕ اِذَا تُتۡلٰى عَلَيۡهِمۡ

یعقوب دی اولاد وچوں نیں تے اوہناں لوکاں وچوں نیں جیہناں نوں اسیں ہدایت دِتی تے چُن لیا۔ جدوں اوہناں دے سامنے رحمن دیاں آیتاں دی تلاوت

اٰيٰتُ الرَّحۡمٰنِ خَرُّوۡا سُجَّدًا وَّبُكِيًّا ﴿۵۸﴾ السجدة فَخَلَفَ مِنۡۢ بَعۡدِهِمۡ خَلۡفٌ اَضَاعُوا السجدة ۵

کیتی جاندی اے تے ایہہ سجدہ کردے ہوئے روندے ہوئے ڈگ پیندے نیں ① (58) تے ایہناں توں بعد اوہ نالائق لوک ایہناں دی جگہ تے آئے جیہناں نے نمازاں

الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوٰتِ فَسَوۡفَ يَلۡقَوۡنَ غَيًّا ﴿۵۹﴾ اِلَّا مَنۡ تَابَ وَاٰمَنَ وَ

نوں ضائع کیتا تے اپنیاں خاہشاں دی پیروی کیتی تے بڑی چھیتی اوہ جہنم دی وادی غی وچ جا ملن گے (59) پر جیہناں نے توبہ کیتی تے ایمان لیائے تے

عَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يَدۡخُلُوۡنَ الۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُوۡنَ شَيۡـًٔا ﴿۶۰﴾ جَنّٰتِ عَدۡنِ

نیک کم کیتے تے ایہہ لوک جنت وچ جان گے تے ایہناں تے کوئی زیادتی نئیں کیتی جاوے گی (60) ہمیشہ رہن دے ایہناں باغاں وچ (داخل ہون گے)

الَّتِىۡ وَعَدَ الرَّحۡمٰنُ عِبَادَهٗ بِالۡغَيۡبِ ؕ اِنَّهٗ كَانَ وَعۡدُهٗ مَاۡتِيًّا ﴿۶۱﴾ لَا يَسۡمَعُوۡنَ فِيۡهَا

جیہناں دا وعدہ رحمن نے اپنے بندیاں نال ایہناں دے ویکھن توں بغیر فرمایا اے۔ بے شک اوہدا وعدہ آون والا اے (61) اوہ ایہناں باغاں وچ کوئی فالتو گل

لَغۡوًا اِلَّا سَلٰمًا ؕ وَلَهُمۡ رِزۡقُهُمۡ فِيۡهَا بُكۡرَةً وَّعَشِيًّا ﴿۶۲﴾ تِلۡكَ الۡجَنَّةُ الَّتِىۡ نُوۡرِثُ مِنۡ

نئیں سنن گے پر سلام ② تے ایہناں لئی ایہدے وچ صبح تے شام ایہناں دا رزق اے (62) ایہہ اوہ باغ اے جیہدا وارث اسیں اپنے بندیاں وچوں اوہنوں کراں گے

عِبَادِنَا مَنۡ كَانَ تَقِيًّا ﴿۶۳﴾ وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمۡرِ رَبِّكَ ۚ لَهٗ مَا بَيۡنَ اَيۡدِيۡنَا وَمَا

جیہڑے پرہیز گار ہون ③ (63) تے اسیں فرشتے صرف تہاڈے رب دے حکم نال ای اترنے آں۔ سارا اوسے دا اے جو کجھ ساڈے اگے اے تے جو کجھ

حاشیہ ① ... اللہ دا کلام سُن کے رونا انبیاءِ کرام عَلَیۡہِمُ السَّلَام دی سنت اے۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم وی قرآنی آیتاں سُن کے رویا کردے سن۔ ② ... اللہ پاک نے اپنی عظیم الشان نعمتاں دے گھر جنت نوں فضول تے بیکار گلاں توں پاک فرمایا اے، جیہناں دی زندگی دنیاوی فضولیات توں پاک ہووے گی اوہ قیامت وچ اِنۡ شَآءَ اللّٰہ اوس گھر وچ جان گے جیہڑا فضول توں پاک ہووے گا یعنی جنت۔ ③ ... جنت متقی تے پرہیز گار مسلمان نوں ملے گی تے گنہگار مسلماناں نوں وی جیہڑی جنت ملے گی اوہ اوہناں دے گناہواں دی معافی یا سزا بھگت کے گناہواں دے ختم ہون دے بعد ای ملے گی یعنی جنت وچ داخل ہون ویلے اوہ وی گناہواں توں پاک ہو چکے ہون گے۔

خَلَقۡنٰهُ وَمَا بَيۡنَ ذٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ وَمَا

ساڈے پچھے تے جیہڑا اوہدے وچکار اے تے تہاڈا رب بُھلن والا نئیں اے ① (64) اسماناں تے زمین تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے

بَيۡنَهُمَا فَاعۡبُدۡهُ وَاصۡطَبِرۡ لِعِبَادَتِهٖ ؕ هَلۡ تَعۡلَمُ لَهٗ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾ ع ۴ ۱۵ ۷ وَيَقُوۡلُ الۡاِنۡسَانُ

ساریاں دا رب (اوہی اے) تے اوسے دی عبادت کروتے اوہدی عبادت تے پکے ہو جاؤ، ② کیہ تُسیں اللہ دے ناں ورگا کوئی جان دے او (65) تے بندہ آکھدا اے: ③

ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوۡفَ اُخۡرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ اَوَلَا يَذۡكُرُ الۡاِنۡسَانُ اَنَّا خَلَقۡنٰهُ مِنۡ قَبۡلُ

کیہ جدوں میں مر جاواں گا تے بڑی چھیتی مینوں زندہ کر کے ضرور کڈھیا جاوے گا؟ (66) تے کیہ بندے نوں یاد نئیں کہ اسیں ایس توں پہلے اوہنوں پیدا کیتا

وَلَمۡ يَكُ شَيۡـًٔا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحۡشُرَنَّهُمۡ وَالشَّيٰطِيۡنَ ثُمَّ لَنُحۡضِرَنَّهُمۡ حَوۡلَ

حالاں اوہ کوئی چیز نئیں سی (67) تے تیرے رب دی قسم! اسیں ایہناں نوں تے شیطاناں نوں اکٹھیاں کر لاں گے فیر ایہناں نوں دوزخ دے آسے پاسے ایس حال وچ حاضر

جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنۡزِعَنَّ مِنۡ كُلِّ شِيۡعَةٍ اَيُّهُمۡ اَشَدُّ عَلَى الرَّحۡمٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾

کراں گے کہ گوڈیاں پرنے ڈگے ہون گے (68) فیر اسیں ہر گروہ وچوں اوہنوں کڈھا گے جیہڑا ایہناں وچوں رحمن تے نڈر ہووے گا ④ (69)

ثُمَّ لَنَحۡنُ اَعۡلَمُ بِالَّذِيۡنَ هُمۡ اَوۡلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَاِنۡ مِّنۡكُمۡ اِلَّا وَارِدُهَا ۚ

فیر اسیں ایہناں نوں چنگی طراں جانن آں جیہڑا اگ وچ سڑن دے زیادہ لائق اے (70) تے تہاڈے وچوں ہر اِک نوں دوزخ توں لنگھن والا اے ⑤

حاشیہ ① ... اللہ پاک ایس گل توں پاک اے کہ اوہ کجھ بُھل جاوے۔ ایس توں اوہناں نوں غور کرن دی سخت ضرورت اے جیہڑے مذاق وچ کسے بڈھے دے بارے وچ یا کسے چیز دے بارے وچ آکھ دیندے نیں کہ اللہ پاک تے اوہنوں بُھل ای گیا اے۔ ایہہ آکھنا کھلا کفر اے تے اِنج آکھن والا کافر اے تے اوہدے توبہ تے ایمان دی تجدید فرض اے۔ ② ... صرف خشی یا صرف غم وچ عبادت کرنا کمال نئیں بلکہ خشی تے غم ہر حال وچ ہمیشہ عبادت کرنی چاہی دی اے۔ ایہی حکم اے تے ایہی اللہ پاک دی بارگاہ وچ پیارا اے۔ ③ ... آیت وچ "اِنۡسَان" توں مراد اوہ کافر نیں جیہڑے موت دے بعد زندہ کیتے جان دے منکر سن۔ ④ ... ایتھے بے باک توں مراد یا تے کافر نیں یا بالکل اللہ پاک دی نافرمانی کرن والا۔ ایہناں دوہاں وچوں جیہڑا کفر تے نافرمانی وچ ساریاں توں زیادہ سخت ہووے گا اوہنوں ساریاں توں پہلے جہنم وچ پایا جائے گا۔ ⑤ ... صراط اِک پُل اے جیہنوں جہنم دی کنڈھ وچ رکھیا جاوے گا، ایہہ وال توں زیادہ باریک تے تلوار توں زیادہ تیز ہووے گا، جنت وچ جان دا ایہی رستہ اے، ہر اِک نوں ایہدے توں لنگھ کے جانا پئے گا۔ اپنے اپنے عملاں دے مطابق لوک وکھری وکھری رفتار نال ایہہ پُل پار کرن گے، ایس پُل دے دوہاں پاسے وڈے وڈے آنکڑے لمکے ہون گے، جیہڑے بندے بارے وچ حکم ہووے گا اوہنوں پھڑ لین گے، بعض تے زخمی ہو کے نجات پاؤن گے تے بعض نوں جہنم وچ سُٹ دین گے

كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِيْنَ اتَّقَوْا وَّنَذَرُ الظّٰلِمِيْنَ فِيْهَا

ایہہ تہاڈے رب دے ذمے تے پکے فیصلے دی گل اے (71) فیر اسیں ڈرن والیاں نوں بچا لاں گے تے ظالماں نوں اوہدے وچ گوڈیاں پرنے ڈگدے

جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا

ہوئے چھڈ دیاں گے (72) تے جدوں ایہناں دے سامنے ساڈیاں روشن آیتاں تلاوت کیتیاں جاندیاں نیں تے کافر ایمان والیاں نوں کہندے نیں:

اَيُّ الْفَرِيْقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَّاَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ

دوہاں گروہاں وچوں کدا مکان بہتر تے مجلس چنگی اے؟① (73) تے اسیں ایہناں توں پہلاں کنیاں قوماں ختم کر دِتیاں جیہڑے

هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَّرِءْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلٰلَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا ۚ

ساز و سامان وچ تے ویکھن وچ ایہناں توں زیادہ چنگے سن (74) تُسیں فرماؤ: جیہڑا گمراہی وچ ہووے تے اوہنوں رحمن چنگی طراں ڈھل دے دیوے

حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوْعَدُوْنَ اِمَّا الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَ ؕ فَسَيَعْلَمُوْنَ مَنْ هُوَ

ایتھوں تک جدوں اوہ اس چیز نوں ویکھن جیہدا اوہناں نال وعدہ کیتا جاندا اے یا عذاب یا قیامت تے اوہ سمجھ لین گے کہ کدا

شَرٌّ مَّكَانًا وَّاَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيْدُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اهْتَدَوْا هُدًى ؕ وَالْبٰقِيٰتُ

درجہ بھیڑا تے کدی فوج ماڑی اے (75) تے ہدایت پاؤن والیاں دی ہدایت نوں اللہ ہور زیادہ ودھاندا اے تے باقی رہن والیاں نیک گلاں تیرے رب

الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ مَّرَدًّا ﴿٧٦﴾ اَفَرَءَيْتَ الَّذِيْ كَفَرَ بِاٰيٰتِنَا

کول ثواب دے اعتبار نال بہتر تے انجام کے اعتبار نال زیادہ چنگیاں نیں② (76) تے کیہ تُسیں اوس بندے نوں ویکھیا جیہنے ساڈیاں آیتاں دے نال کفر کیتا

حاشیہ ① ... دنیا دے مال و دولت تے منصب تے فخر تے تکبر کرنا کافراں دا طریقہ اے، تے ایہہ بڑی برائی والا کم اے۔ حدیث پاک وچ اے کہ ”رئیس تے سردار تکبر دی وجہ توں بغیر حساب دوزخ وچ جان گے۔ (کنزالعمال، 37/8، الحدیث: 44023، الجزء السادس عشر) ② ... ایہناں توں نیک اعمال مراد نیں جیہناں دے فیدے باقی رہندے نیں، جویں پنجے نمازاں، تسبیح تے تحمید تے ہور عبادتاں، حدیث شریف وچ اے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے باقی رہن والیاں نیکیاں دا زیادہ توں زیادہ کرن دا حکم فرمایا۔ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نے عرض کیتا کہ اوہ کیہ نیں؟ فرمایا اَللّٰہُ اَکْبَرُ لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ سُبْحَانَ اللّٰہِ وَالْحَمْدُ لِلّٰہِ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّۃَ اِلَّا بِاللّٰہِ پڑھنا۔ مسند امام احمد، 150/4، الحدیث: 11713)

وَقَالَ لَاُوۡتَيَنَّ مَالًا وَّوَلَدًا ﴿۷۷﴾ اَطَّلَعَ الۡغَيۡبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنۡدَ الرَّحۡمٰنِ عَهۡدًا ﴿۷۸﴾

تے کہندا اے، مینوں ضرور مال تے اولاد دِتے جان گے ① (77) کیہ اوہنوں غیب توں پتا لگا اے یاں اوہنے رحمن دے نال کوئی وعدہ کیتا ہویا اے؟ (78)

كَلَّا ؕ سَنَكۡتُبُ مَا يَقُوۡلُ وَنَمُدُّ لَهٗ مِنَ الۡعَذَابِ مَدًّا ﴿۷۹﴾ وَّنَرِثُهٗ مَا يَقُوۡلُ وَ

کدے وی نئیں! ہن اسیں لکھ رکھاں گے جو اوہ کہندا اے تے اوہنوں چنگا لماں عذاب دیاں گا (79) تے اوہ جیہڑیاں شیواں کہندا پیا اے اوہدے اسیں وارث ہووا ں گے تے

يَاۡتِيۡنَا فَرۡدًا ﴿۸۰﴾ وَاتَّخَذُوۡا مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِّيَكُوۡنُوۡا لَهُمۡ عِزًّا ﴿۸۱﴾ كَلَّا ؕ

اوہ ساڈے کول کلا آوے گا ② (80) تے اوہناں نے اللہ توں علاوہ ہور خدا بنا لئے تاں کہ اوہ ایہناں لئی سفارش کرن (81) کدے وی نئیں!

سَيَكۡفُرُوۡنَ بِعِبَادَتِهِمۡ وَيَكُوۡنُوۡنَ عَلَيۡهِمۡ ضِدًّا ﴿۸۲﴾ اَلَمۡ تَرَ اَنَّاۤ اَرۡسَلۡنَا الشَّيٰطِيۡنَ ع ۸ ۱۷

بڑی چھیتی اوہ (جھوٹھے خدا) اوہناں دی عبادت دے منکر ہو جان گے، تے اوہ ایہناں دے مخالف ہو جان گے (82) کیہ تُسیں نئیں ویکھیا کہ اسیں کافراں

عَلَى الۡكٰفِرِيۡنَ تَؤُزُّهُمۡ اَزًّا ﴿۸۳﴾ فَلَا تَعۡجَلۡ عَلَيۡهِمۡ ؕ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمۡ عَدًّا ﴿۸۴﴾ يَوۡمَ

تے شیطان گھلے کہ اوہناں نوں چنگی طراں جوش دواندے نیں (83) تے تُسیں ایہناں تے جلدی نہ کرو، اسیں تے ایہناں لئی گنتی کر رے آں ③ (84) یاد کرو

حاشیہ ① ... امام غزالی رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہ فرماندے نیں: جیہڑا بندہ اللہ پاک دے ناپسند کماں وچ لگیا رہوے، نہ اوہدے تے نفس نوں بھیڑا آکھے تے نہ توبہ ول رجوع دا ارادہ رکھے تے ایہو جئے بندے دی مغفرت دی آس رکھنا بیوقوفی اے تے ایس طراں دی امید اوس بندے دی امید ورگی اے جیہڑا نمکین زمین وچ بی بیجے تے پانی دے کے تے صفائی کر کے اوہدی راکھی کرن دا ارادہ نہ کرے (احیاء علوم الدین، 176/4) البتہ ایمان دی وجہ توں بخشے جان دی آس بہر حال قبول کرن دے قابل اے۔ ایہدے وچ اوہناں لوکاں لئی بڑی نصیحت اے جیہڑے اللہ پاک دے حکم دے خلاف ورزی کرن توں بعد ایہہ آکھ کے دل نوں منا لیندے نیں کہ اللہ معاف کرے گا۔ اللہ پاک ایہناں نوں عقلِ سلیم عطا فرماوے، آمین۔ ② ... یعنی جدوں اوہ ساڈی بارگاہ وچ حاضر ہووے گا تے اوہدے نال اوہدا نہ مال ہووے گا تے نہ اولاد بالکل کلا ہووے گا۔ حضور صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے فرمایا: قیامت دے دن لوکیں ننگے پیریں، ننگے جسم تے بغیر ختنے توں اُٹھائے جان گے۔ حضرت عائشہ رَضِیَ اللہُ عَنْہَا نے عرض کیتی: یارسول اللہ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم! کیہ مرد تے عورتاں سارے اِک دوجے نوں ویکھن گے؟ ارشاد فرمایا: اوہ حال ایس توں بڑا سخت ہووے گا کہ بعض بعضاں ول ویکھن۔ (بخاری، 253/4، الحدیث: 6527، مسلم، ص1529، الحدیث: 56(2869)) ③ ... ایہدے توں جزا لئی عملاں دی گنتی کرنا مراد اے یاں فنا لئی ساہواں دی گنتی کرنا، یاں دِناں مہینیاں تے سالاں دی اوہ مدت گنتی کرنا مراد اے جیہڑی ایہناں دے عذاب لئی مِتھی اے۔

نَحۡشُرُ الۡمُتَّقِيۡنَ اِلَى الرَّحۡمٰنِ وَفۡدًا ﴿٨٥﴾ وَّنَسُوۡقُ الۡمُجۡرِمِيۡنَ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرۡدًا ﴿٨٦﴾

جیہڑے دن اسیں پرہیزگاراں نوں رحمن والے پروہنے بنا کے لے جاواں گے (85) تے مجرماں نوں دوزخ ول پیاسے ہکن گے (86)

لَا يَمۡلِكُوۡنَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنۡدَ الرَّحۡمٰنِ عَهۡدًا ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ

لوکیں شفاعت دے مالک نئیں پر اوہی جیہنے رحمن دے کول وعدہ لے رکھیا اے (87) تے کافراں آکھیا:

الرَّحۡمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدۡ جِئۡتُمۡ شَيۡـًٔا اِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرۡنَ مِنۡهُ وَ

رحمن نے تاں اولاد بنا لئی اے① (88) بے شک تُسیں بڑی بھیڑی گل لے کے آئے او (89) نیڑے اے کہ ایس توں اسمان پاٹ جاون تے

تَنۡشَقُّ الۡاَرۡضُ وَتَخِرُّ الۡجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ اَنۡ دَعَوۡا لِلرَّحۡمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنۡۢبَغِىۡ

زمین وی پاٹ جاوے تے پہاڑ ٹُٹ کے ڈگ پین (90) کہ اوہناں نیں رحمن لئی اولاد دا دعویٰ کیتا (91) حالاں

لِلرَّحۡمٰنِ اَنۡ يَّتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ اِنۡ كُلُّ مَنۡ فِى السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ اِلَّاۤ اٰتِى

رحمان دے لائق نئیں کہ اولاد رکھے (92) اسماناں اُتے تے زمین وچ جنے نیں سارے رحمن دے حضور بندے ہو کے حاضر ہون

الرَّحۡمٰنِ عَبۡدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدۡ اَحۡصٰهُمۡ وَعَدَّهُمۡ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمۡ اٰتِيۡهِ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ

گے (93) بے شک اوہنے ایہناں نوں گھیر رکھیا اے تے ایہناں نوں اِک اِک کرکے چنگی طراں گن کے رکھیا اے② (94) تے ایہناں وچ ہر اِک قیامت

فَرۡدًا ﴿٩٥﴾ اِنَّ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَيَجۡعَلُ لَهُمُ الرَّحۡمٰنُ

دے دن اوہدے حضور کلیاں آوے گا (95) بے شک اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے بڑی چھیتی رحمن ایہناں لئی محبت پیدا

حاشیہ ① ... تنزیہ عقیدے دا خلاصہ ایہہ اے کہ اللہ پاک دی ذات تے صفتاں ہمیشہ ہمیشہ توں ساریاں کوتاہیاں، ہر قسم دے عیباں تے برائیاں ایتھوں تک کہ اوس چیز توں وی پاک نیں جیہدے وچ نہ کوئی نقص تے عیب اے نہ کمال، اِنج ای اوہ مثل، نظیر، شبیہ، کیفیت، مقدار، شکل، جسم، وجہت، مکان، زبان، شریک تے اولاد توں وی پاک اے۔ (ماخوذ از فتاوی رضویہ، 341/29)

② ... یعنی اللہ پاک دے علم تے قدرت نے ساریاں نوں گھیر رکھیا ہویا اے تے ہر روح والی دے ساہواں دی، دِناں دی، سارے حالاں دی تے ہور دوجے معاملات دی گنتی اللہ پاک دے علم وچ اے، اوہدے توں کُجھ وی لُکیا نئیں سارے اوہدی تدبیر تے قدرت دے تحت نیں۔

وُدًّا ﴿٩٦﴾ فَاِنَّمَا يَسَّرْنٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِيْنَ وَتُنْذِرَ بِهٖ قَوْمًا

کر دیوے گا① (96) تے اسیں ایہہ قرآن تہاڈی زبان وچ ای سوکھا فرما دِتا تاں کہ تُسیں ایس توں مُتقیاں نوں خش خبری دیو تے جھگڑا کرن

لُّدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ ؕ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِّنْ اَحَدٍ

والے لوکاں نوں ایہدے نال ڈر سناؤ (97) تے اسیں ایہناں توں پہلے کنیاں قوماں ہلاک کر دِتیاں کیہ ہن تُسیں اوہناں وچوں کسے نوں پاندے او

النصف ع ١٦

اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

یا ایہناں دی تھوڑی جئی واج وی سن دے او؟ (98)

۲۰ سُوْرَةُ طٰهٰ مَكِّيَّةٌ ۴۵
اٰیاتها ۱۳۵ رکوعاتها ۸

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ پاک دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ طٰہٰ مکیۃ
آیتاں :۱۳۵ رکوع:۸

طٰهٰ ﴿١﴾ مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰٓى ﴿٢﴾ اِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ﴿٣﴾ تَنْزِيْلًا

طٰہٰ (1) اے حبیب! اسیں تہاڈے تے ایہہ قرآن ایس لئی نئیں اتاریا کہ تُسیں مشکل وچ پے جاؤ (2) پر ایہہ اوہدے لئی نصیحت اے جیہڑا ڈردا اے (3) اوہدے

مِّمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوٰتِ الْعُلٰى ﴿٤﴾ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ﴿٥﴾

ولوں آیا نازل کیتا ہویا اے جیہنے زمین تے اسمان بنائے (4) اوہ بڑا مہربان اے، اوہنے عرش تے استواء فرمایا جس طراں اوہدی شان دے لائق اے② (5)

حاشیہ ① ... حضور نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا: کہ جدوں اللہ پاک کسے بندے نال محبت کردا اے تے حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام نوں آواز دِتی جاندی اے کہ اللہ پاک فلاں بندے نال محبت رکھدا اے ایس لئی تُسیں وی اوہدے نال محبت کرو۔ حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام اوہدے نال محبت کردے نیں۔ فیر حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام اسمانی مخلوق وچ آواز دیندے نیں کہ اللہ پاک فلاں بندے نال محبت فرماندا اے ایس لئی تُسیں وی اوہدے نال محبت کرو، فیر اسمان والے وی اوہدے نال محبت کرن لگدے نیں، فیر زمین والیاں وچ اوہدی مقبولیت رکھ دِتی جاندی اے (بخاری، 382/2، الحدیث: 3209) ② ... استواء دا لغوی معنی تے اے کہ کسے چیز دا کسے چیز توں اُچا ہونا، کسے چیز دا کسے چیز تے بیٹھنا۔ ایتھے آیت وچ ایہہ ”قہر تے غلبہ“ دے معنے وچ اے، ایہہ معنی عربی زبان توں ثابت تے ظاہر اے، عرش ساریاں مخلوقاں توں اُتے تے اُچا اے ایس لئی ایہدے ذکر تے بس کیتی اے تے مطلب ایہہ ہویا کہ اللہ پاک ساریاں مخلوقاں تے قادر تے غالب اے۔ یاں ایہہ ”قصد وارادہ“ دے معنے وچ اے، یعنی فیر عرش ول توجہ فرمائی یعنی ایہدی آفرینش دا ارادہ فرمایا یعنی اوہنوں بناؤنا شروع کیتا۔ مزید تفصیل جاننں لئی تفسیر صراط الجنان، ج03، ص339 پڑھو۔

لَهٗ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَ مَا فِی الْاَرْضِ وَ مَا بَیْنَهُمَا وَ مَا تَحْتَ الثَّرٰی ۝٦

اوہدی ملکیت اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے تے جو کجھ اس گلی مٹی (زمین) دے تھلے اے (6)

وَ اِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهٗ یَعْلَمُ السِّرَّ وَ اَخْفَی ۝٧ اَللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ لَهُ

تے جے تُسیں اچی آواز نال بولو تے بے شک اوہ ہولی واج نوں وی جان دا اے تے اوہنوں (وی) جیہڑی ایس توں وی زیادہ لکی ہوئی اے (7) اوہ اللہ اے، اوہدے توں

وقف لازم

الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰی ۝٨ وَ هَلْ اَتٰىكَ حَدِیْثُ مُوْسٰی ۝٩ اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ

علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں۔ سارے چنگے ناؤں اوسے دے نیں [1] (8) کیہ تہاڈے کول موسیٰ دی خبر آئی (9) جدوں اوہنے اِک اگ ویکھی تے

لِاَهْلِهِ امْكُثُوْۤا اِنِّیْۤ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّیْۤ اٰتِیْكُمْ مِّنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَی النَّارِ

اپنی گھر والی نوں فرمایا: ٹھہرو، بے شک میں اِک اگ ویکھی اے شاید میں تہاڈے کول اوہدے وچوں کوئی چنگاری لے آواں یاں اِگ دے کول کوئی راہ

هُدًی ۝١٠ فَلَمَّاۤ اَتٰىهَا نُوْدِیَ یٰمُوْسٰۤی ۝١١ اِنِّیْۤ اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَیْكَ ۚ اِنَّكَ

دسن والا مل جاوے (10) فیر اوہ جدوں اگ دے کول آئے تے آواز دِتی گئی اے موسیٰ! (11) بے شک میں تیرا رب آں تے توں اپنیاں جتیاں لا لے بے شک توں

بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًی ۝١٢ وَ اَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا یُوْحٰۤی ۝١٣ اِنَّنِیْۤ اَنَا اللّٰهُ

پاک وادی طویٰ وچ ایں [2] (12) تے میں تینوں پسند کیتا تے ہن غور نال سن جیہڑی وحی کیتی جاندی اے (13) بے شک میں ای اللہ آں،

حاشیہ ① ...اللہ پاک دے ناواں توں مراد اوہ چنگے ناں نیں جیہڑے اللہ پاک دی ذات تے ثابت ہندے نیں۔ البتہ اللہ پاک تے اوسے ناں نوں جاری کرنا جائز اے جیہدا ذکر قرآن تے حدیث وچ ہویا ہووے یاں ایہدے جاری کرن تے امت دا اجماع ہووے جویں کہ اسم "خدا"۔ حدیثاں وچ (اسماءُالحسنیٰ) دی بڑی فضیلت بیان کیتی گئی اے، ایس لئی اک حدیث پاک وچ اے کہ "بے شک اللہ پاک دے ننانوے 99 ناں نیں یعنی اِک گھٹ سو، جیہنے ایہناں نوں یاد کر لیا اوہ جنت وچ داخل ہویا۔ (بخاری، 229/2، الحدیث:2736) ② ... پاک تے صاف جگہ تے جُتیاں لاہ کے حاضر ہونا چاہیدا اے کہ ایہہ ادب دے زیادہ نیڑے اے تے نالے مقدس تے پاک جگہ دا ادب و احترام کرنا انبیاء کرام عَلَیْهِمُ السَّلَام دی سنت اے، ایسے وجہ توں انبیاء کرام، عَلَیْهِمُ السَّلَام تے اولیاء کرام رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِم دے مزاراں تے اوس سرزمین دا ادب کیتا جاندا اے جتھے اوہ آرام فرمانیں۔

لَاۤ اِلٰهَ اِلَّاۤ اَنَا فَاعۡبُدۡنِیۡ ۙ وَ اَقِمِ الصَّلٰوۃَ لِذِکۡرِیۡ ﴿۱۴﴾ اِنَّ السَّاعَۃَ اٰتِیَۃٌ اَکَادُ

کہ میرے توں علاوہ کوئی خدا نئیں تے میری بندگی کر تے میری یاد لئی نماز قائم رکھ (14) بے شک قیامت آون والی اے۔ نیڑے اے کہ میں

اُخۡفِیۡہَا لِتُجۡزٰی کُلُّ نَفۡسٍۭ بِمَا تَسۡعٰی ﴿۱۵﴾ فَلَا یَصُدَّنَّکَ عَنۡہَا مَنۡ لَّا یُؤۡمِنُ بِہَا

اوہنوں لُکا کے رکھاں تاں کہ ہر جان نوں اوہدی کوشش دا بدلہ دِتا جاوے ① (15) تے قیامت تے ایمان نہ لیان والا تے اپنی خاہشاں دی پیروی کرن والا کدے وی

وَ اتَّبَعَ ہَوٰىہُ فَتَرۡدٰی ﴿۱۶﴾ وَ مَا تِلۡکَ بِیَمِیۡنِکَ یٰمُوۡسٰی ﴿۱۷﴾ قَالَ ہِیَ عَصَایَ ۚ

تینوں اوہدے منن توں باز نہ رکھے، ورنہ توں ہلاک ہو جائیں گا (16) تے اے موسیٰ! ایہہ تیرے سجے ہتھ وچ کیہ اے؟ ② (17) عرض کیتی: ایہہ میرا سوٹا اے

اَتَوَکَّؤُا عَلَیۡہَا وَ اَہُشُّ بِہَا عَلٰی غَنَمِیۡ وَ لِیَ فِیۡہَا مَاٰرِبُ اُخۡرٰی ﴿۱۸﴾ قَالَ اَلۡقِہَا

میں ایہدے تے ٹیک لانا واں تے ایہدے نال اپنی بکریاں تے پتے جھاڑنا واں تے میریاں ایہدے وچ ہور وی کئی ضرورتاں نیں (18) فرمایا: اے موسیٰ!

یٰمُوۡسٰی ﴿۱۹﴾ فَاَلۡقٰىہَا فَاِذَا ہِیَ حَیَّۃٌ تَسۡعٰی ﴿۲۰﴾ قَالَ خُذۡہَا وَ لَا تَخَفۡ ۟ سَنُعِیۡدُہَا

ایہنوں پادیو (19) تے موسیٰ نے اوہنوں (تھلے) سُٹ دِتا تے اِکو دم اوہ سپ بن گیا جیہڑا دوڑ ریا سی ③ (20) (اللہ نے) فرمایا: ایہنوں پھڑ لو تے ڈرو نئیں، ہن اسیں

سِیۡرَتَہَا الۡاُوۡلٰی ﴿۲۱﴾ وَ اضۡمُمۡ یَدَکَ اِلٰی جَنَاحِکَ تَخۡرُجۡ بَیۡضَآءَ مِنۡ غَیۡرِ سُوۡٓءٍ

دوبارہ ایہنوں پہلے وانگوں بنا دیاں گے (21) تے اپنے ہتھ نوں اپنی باں نال ملاؤ، بغیر کسے مرض توں چنگا چٹا ہو کے، اِک ہور

حاشیہ ① ... قیامت دے آون دا ویلا اللہ پاک نے اپنے بندیاں توں لُکایا اے، ایہدا ایہہ مطلب نئیں کہ اللہ پاک نے اپنے کسے بندے نوں ایہدی اطلاع نئیں دِتی بلکہ دلیلاں توں ایہہ گل ثابت اے کہ اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں قیامت دے آون دا ویلا وی دس دِتا اے تے نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا قیامت دیاں نشانیاں دس دینا تے اوہدا خاص ویلا اُمت نوں نہ دسنا وی حکمت دی وجہ توں اے۔ ② ... ایس سوال دی حکمت ایہہ اے کہ حضرت موسیٰ اپنے سوٹے نوں ویکھ لین تے ایہہ گل دل وچ چنگی طرں پکی ہو جاوے گی کہ ایہہ سوٹا اے تاں کہ جس ویلے سپ دی شکل بنے تے تہاڈے دل مبارک نوں کوئی پریشانی نہ ہووے۔ ایس آیت توں پتا لگا کہ سوال ہمیشہ پچھن والے دی لاعلمی دی وجہ توں نئیں ہندا ایہدے وچ ہور وی حکمتاں ہندیاں نیں۔ ایس لئی کسے موقع تے کسے توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا کسے کولوں کجھ پُچھنا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے بے خبر ہون دی دلیل نئیں۔ ③ ... ہم کلامی ویلے سوٹے نوں سپ ایس لئی بنایا گیا تاں کہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ایہنوں پہلے توں ویکھ لین تے جدوں فرعون دے سامنے ایہہ سوٹا سپ بنے تے آپ عَلَیْہِ السَّلَام ایہنوں ویکھ کے ڈر نہ جان۔

اٰيَةً اُخْرٰى ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيٰتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ ع ١ ٢٤ ١٠

معجزہ بن کے نکلے گا (22) تاں کہ اسیں تہانوں اپنی وڈیاں وڈیاں نشانیاں وکھایئے (23) فرعون دے کول جاؤ، بے شک اوہ نافرمان

طَغٰى ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِيْٓ اَمْرِيْ ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ

ہو گیا اے (24) موسیٰ نے عرض کیتی: اے میرے رب! میرے لئی میرا سینہ کھول دے (25) تے میرے لئی میرا کم آسان فرما دے (26) تے میری زبان

عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِيْ ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوْا قَوْلِيْ ﴿٢٨﴾ وَاجْعَلْ لِّيْ وَزِيْرًا مِّنْ اَهْلِيْ ﴿٢٩﴾

دی گنڈھ کھول دے (27) تاں کہ اوہ میری گل سمجھن (28) تے میرے لئی میرے گھر والیاں وچوں اِک وزیر کر دے ① (29)

هٰرُوْنَ اَخِي ﴿٣٠﴾ اشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرِيْ ﴿٣١﴾ وَاَشْرِكْهُ فِيْٓ اَمْرِيْ ﴿٣٢﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ

میرے بھرا ہارون نوں (30) ایہدے ذریعے میری کنڈ مضبوط کر ② (31) تے اوہنوں میرے کم وچ شریک کردے (32) تاں کہ اسیں تیری پاکی بڑی زیادہ

كَثِيْرًا ﴿٣٣﴾ وَّنَذْكُرَكَ كَثِيْرًا ﴿٣٤﴾ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيْرًا ﴿٣٥﴾ قَالَ قَدْ اُوْتِيْتَ سُؤْلَكَ

بیان کریئے (33) تے بڑا زیادہ تیرا ذکر کریئے (34) بے شک توں سانوں ویکھ ریاں ایں ③ (35) اللہ نے فرمایا: اے موسیٰ! تیرا سوال تینوں عطا کر دِتا گیا (36)

يٰمُوْسٰى ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰٓى ﴿٣٧﴾ اِذْ اَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّكَ مَا يُوْحٰٓى ﴿٣٨﴾

تے بے شک اسیں تیرے تے اِک واری ہور وی احسان فرمایا سی (37) جدوں اسیں تہاڈی ماں دے دل وچ اوہ گل پادِتی جیہڑی اوہدے دل وچ پائی جانی سی ④ (38)

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ اپنے عزیزنوں اپنا جانشین بناؤنا حرام نئیں۔ اصل مدار اہلیت اُتے اے۔ جے اولاد قابل اے تے اوہنوں اپنا جانشین بناؤنا ٹھیک اے، اہل بندے دا اولاد دا ہونا کوئی ایہو جئیا جرم نئیں کہ اوہنوں جانشین نہ بنایا جاسکے، ہاں کسی ہور وجہ توں ایہہ کم نہ کیتا جائے تے وکھری گل اے۔ ایس ملے لوکاں دے مشوریاں وچ بوہت وادھا کاٹا اے، ایس لئی درمیانی راہ اختیار کرنی چاہئی دی اے۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک توں علاوہ کسے ہور توں قوت تے مدد حاصل کرنا توکل دے خلاف نئیں تے نہ ای توحید دے خلاف اے۔ ③ ... پتا لگا اللہ پاک دی بارگاہ وچ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا مقام ایناں اُچا اے کہ ایہناں دی دعا توں ایہناں دے بھرا حضرت ہارون عَلَیْہِ السَّلَام نوں اللہ پاک نے نبوت دا عظیم منصب عطا کر دِتا۔ ④ ... وحی صرف انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دے ول ہندی اے تے قرآن مجید وچ جتھے وی وحی دا لفظ غیر نبی لئی آیا اے اوتھے اوہدے توں "الہام کرنا" مراد ہندا اے۔

اَنِ اقۡذِفِيۡهِ فِى التَّابُوۡتِ فَاقۡذِفِيۡهِ فِى الۡيَمِّ فَلۡيُلۡقِهِ الۡيَمُّ بِالسَّاحِلِ

کہ ایس بچے نوں صندوق وچ رکھ کے دریا دے وچ پا دے فیر دریا اوہنوں کنارے تے پا دیوے گا تاں کہ اوہنوں اوہ چُک لے جیہڑا

يَّاۡخُذۡهُ عَدُوٌّ لِّىۡ وَعَدُوٌّ لَّهٗ ؕ وَاَلۡقَيۡتُ عَلَيۡكَ مَحَبَّةً مِّنِّىۡ ۚ وَلِتُصۡنَعَ عَلٰى

میرا دشمن اے تے اوہدا (وی) دشمن اے تے میں تہاڈے اُتے اپنے ولوں محبت پائی① تے تاں کہ میری نظراں دے سامنے تہانوں پالیا

عَيۡنِىۡ ﴿۳۹﴾ اِذۡ تَمۡشِىۡۤ اُخۡتُكَ فَتَقُوۡلُ هَلۡ اَدُلُّكُمۡ عَلٰى مَنۡ يَّكۡفُلُهٗ ؕ فَرَجَعۡنٰكَ

جائے (39) جدوں تیری بھین ٹردی جاری سی فیر اوہ آکھن لگی: کیہ میں تہانوں ایہو جئی عورت ول رہنمائی کراں جیہڑی ایس بچے نوں پالے پوسے تے اسیں

اِلٰٓى اُمِّكَ كَىۡ تَقَرَّ عَيۡنُهَا وَلَا تَحۡزَنَ ؕ وَقَتَلۡتَ نَفۡسًا فَنَجَّيۡنٰكَ مِنَ

تینوں تیری ماں دے کول واپس لیائے تاں کہ اوہدی اکھ ٹھنڈی ہووے تے اوہ غم نہ کرے تے تُسیں اِک بندے نوں قتل کر دِتا تے اسیں تہانوں

الۡغَمِّ وَفَتَنّٰكَ فُتُوۡنًا ۚ فَلَبِثۡتَ سِنِيۡنَ فِىۡۤ اَهۡلِ مَدۡيَنَ ۙ ثُمَّ جِئۡتَ

غم تون نجات دِتی تے تہانوں چنگی طراں ازمایا فیر تُسیں کئے سال مدین والیاں وچ رئے فیر اے موسیٰ! تُسیں

عَلٰى قَدَرٍ يّٰمُوۡسٰى ﴿۴۰﴾ وَاصۡطَنَعۡتُكَ لِنَفۡسِىۡ ﴿۴۱﴾ اِذۡهَبۡ اَنۡتَ وَاَخُوۡكَ

اک مِتھے وعدے تے حاضر ہو گئے (40) تے میں تہانوں خاص اپنی ذات لئی بنایا (41) تُسیں تے تہاڈا بھرا دونویں میریاں نشانیاں

بِاٰيٰتِىۡ وَلَا تَنِيَا فِىۡ ذِكۡرِىۡ ﴿۴۲﴾ اِذۡهَبَاۤ اِلٰى فِرۡعَوۡنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿۴۳﴾ فَقُوۡلَا

لے کے جاؤ تے میری یاد وچ سستی نہ کرنا (42) دونویں فرعون ول جاؤ بے شک اوہنے نافرمانی کیتی اے (43) تے تُسیں اوہدے نال پیار نال گل کرنا

لَهٗ قَوۡلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوۡ يَخۡشٰى ﴿۴۴﴾ قَالَا رَبَّنَاۤ اِنَّنَا نَخَافُ اَنۡ

ایس آس تے کہ شاید اوہ نصیحت قبول کر لوے یا ڈر جاوے (44) دوہاں نے عرض کیتی: اے ساڈے رب! بے شک اسیں ڈرنے آں کہ

حاشیہ ① ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا حال ایہہ سی کہ جیہڑا اوہناں نوں ویکھدا اوہدے دل وچ آپ دی محبت پیدا ہو جاندی سی۔ ایس توں پتا لگا کہ مخلوق وچ محبوب تے مقبول ہونا وی بعض نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دا معجزہ اے۔ ساڈے حضور پُر نور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ہمیشہ لئی مخلوق دے محبوب نیں تے ایہہ محبوبیت وی حضور پُر نور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا معجزہ اے۔

وقف لازم

يَّفۡرُطَ عَلَيۡنَاۤ اَوۡ اَنۡ يَّطۡغٰى ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَاۤ اِنَّنِىۡ مَعَكُمَاۤ اَسۡمَعُ وَاَرٰى ﴿٤٦﴾

اوہ ساڈے تے زیادتی کرے یا نافرمانی نال پیش آوے گا① (45) اللہ نے فرمایا: تُسیں ڈرو نہ، بے شک میں تہاڈے نال آں میں سن ریا آں تے ویکھ وی ریا آں (46)

فَاۡتِيٰهُ فَقُوۡلَاۤ اِنَّا رَسُوۡلَا رَبِّكَ فَاَرۡسِلۡ مَعَنَا بَنِىۡۤ اِسۡرَآءِيۡلَ ۬ؕ وَلَا تُعَذِّبۡهُمۡ ؕ

بس تُسیں اوہدے کول جاؤ تے آکھو کہ اسیں تیرے رب دے گھلے ہوئے آں تے بنی اسرائیل نوں ساڈے نال گھل دے تے اوہناں نوں تکلیف نہ دے

قَدۡ جِئۡنٰكَ بِاٰيَةٍ مِّنۡ رَّبِّكَ ؕ وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الۡهُدٰى ﴿٤٧﴾ اِنَّا قَدۡ اُوۡحِىَ

بے شک اسیں تیرے رب ولوں اِک نشانی لیائے آں تے اوہدے تے سلامتی ہووے جیہڑا ہدایت تے چلے② (47) بے شک ساڈے ول وحی ہندی

اِلَيۡنَاۤ اَنَّ الۡعَذَابَ عَلٰى مَنۡ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٤٨﴾ قَالَ فَمَنۡ رَّبُّكُمَا يٰمُوۡسٰى ﴿٤٩﴾ قَالَ

اے کہ عذاب اوہدے تے اے جیہڑا جھوٹھا کرے تے مونھ پھیرے (48) فرعون بولیا: اے موسیٰ! تے تُسیں دوہاں دا رب کیہڑا اے؟ (49) موسیٰ نے فرمایا:

رَبُّنَا الَّذِىۡۤ اَعۡطٰى كُلَّ شَىۡءٍ خَلۡقَهٗ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ الۡقُرُوۡنِ الۡاُوۡلٰى ﴿٥١﴾

ساڈا رب اوہ اے جیہنے ہر چیز نوں اوہدی خاص شکل و صورت وچ بنایا فیر راہ وکھایا (50) فرعون بولیا: پہلیاں قوماں دا کیہ حال اے؟ (51)

قَالَ عِلۡمُهَا عِنۡدَ رَبِّىۡ فِىۡ كِتٰبٍ ۚ لَا يَضِلُّ رَبِّىۡ وَلَا يَنۡسَى ﴿٥٢﴾ الَّذِىۡ جَعَلَ لَكُمُ

موسیٰ نے فرمایا: اوہناں دا علم میرے رب دے کول اِک کتاب وچ اے،③ میرا رب نہ بھٹکدا اے تے نہ بُھلدا اے (52) اوہ جیہنے تہاڈے لئی

حاشیہ ① ... موذی بندے تے موذی جانوراں توں ڈرنا نبوت دی شان تے توکل دے خلاف نئیں ایس لئی کہ اللہ پاک نے انساناں دی طبیعت تے فطرت وچ ایہہ چیز رکھی اے اوہ نقصان دین والی تے نقصان پچاؤن والیاں چیزاں توں ڈر دے نیں۔ ایس فطری ڈر توں بچنا بڑا مشکل اے ایس لئی ایہہ بھیڑا وی نئیں البتہ ایس خوف توں حق دا کلمہ آکھنا نئیں چھڈنا چاہیدا جویں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے ہر حال وچ فرعون دے دربار وچ حق دے کلمے نوں اُچا کیتا۔ ② ... ساڈے لئی ایہہ حکم اے کہ اسیں کافراں نوں سلام نہ کریئے تے جے اوہ سلام کرن تے اوہناں نوں جواب دے سکنے آں البتہ جواب وچ صرف عَلَیْکُمْ آکھیا جاوے تے جے کسے ایہو جئی جگہ توں گذرنا ہووے جتھے مسلمان تے کافر دونویں ہون تے اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ آکھو تے مسلمان لئی سلام دا ارادہ کرن تے ایہہ وی ہو سکدا اے کہ اِنج آکھو "اَلسَّلَامُ عَلٰی مَنِ اتَّبَعَ الْھُدٰی"۔ ③ ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے فرعون نوں جیہڑا جواب دِتا کہ "ایہدا علم لوحِ محفوظ وچ اے" اوہدی ایہہ وجہ نئیں سی کہ آپ نوں پچھلیاں قوماں دے حالاں دا پتا نئیں سی بلکہ وجہ ایہہ سی کہ اوہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں موضوع بدل کے دین دی تبلیغ توں پھیر نہ سکے۔ ایہہ دین دی تبلیغ دا ادب اے کہ گل نوں موضوع تے ای رکھن۔

الۡاَرۡضَ مَهۡدًا وَّسَلَكَ لَكُمۡ فِيۡهَا سُبُلًا وَّاَنۡزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ؕ فَاَخۡرَجۡنَا بِهٖۤ

زمین نوں وچھونا بنایا تے تہاڈے لئی ایہدے وچ راہ سوکھے کر دِتے تے اسمان توں پانی اتاریا تے اسیں ایہدے وچ

اَزۡوَاجًا مِّنۡ نَّبَاتٍ شَتّٰى ﴿۵۳﴾ كُلُوۡا وَارۡعَوۡا اَنۡعَامَكُمۡ ؕ اِنَّ فِىۡ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِى

وکھری وکھری قِسماں دی اُگن والے جوڑے کڈھے (53) تُسیں کھاؤ تے اپنے ڈنگراں نوں چراؤ بناں شک ایہدے وچ عقل والیاں لئی

النُّهٰى ﴿۵۴﴾ مِنۡهَا خَلَقۡنٰكُمۡ وَفِيۡهَا نُعِيۡدُكُمۡ وَمِنۡهَا نُخۡرِجُكُمۡ تَارَةً اُخۡرٰى ﴿۵۵﴾ وَلَقَدۡ ع ۲ ۱۱

نشانیاں نیں (54) اسیں تہانوں زمین وچوں ای بنایا تے اوسے وچ تہانوں فیر واپس گھلاں گے تے اوسے وچوں تہانوں فیر کڈاں گے (55) تے بے شک

اَرَيۡنٰهُ اٰيٰتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿۵۶﴾ قَالَ اَجِئۡتَنَا لِتُخۡرِجَنَا مِنۡ اَرۡضِنَا

اسیں اوہنوں اپنیاں ساریاں نشانیاں وکھائیاں تے اوہنے جھوٹا کر دِتا تے نہ منیا (56) آکھن لگا: اے موسیٰ! کیہ تُسیں ساڈے کول ایس لئی آئے او کہ سانوں اپنے

بِسِحۡرِكَ يٰمُوۡسٰى ﴿۵۷﴾ فَلَنَاۡتِيَنَّكَ بِسِحۡرٍ مِّثۡلِهٖ فَاجۡعَلۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكَ مَوۡعِدًا

جادو① نال ساڈی زمین توں کڈھ دیو② (57) تے ضرور اسیں وی تہاڈے اگے اوہو جیہا ای جادو لیاواں گے توں ساڈے وچکار تے اپنے وچکار اِک

لَّا نُخۡلِفُهٗ نَحۡنُ وَلَاۤ اَنۡتَ مَكَانًا سُوًى ﴿۵۸﴾ قَالَ مَوۡعِدُكُمۡ يَوۡمُ الزِّيۡنَةِ وَاَنۡ

وعدہ مِتھ لوو جیہدے خلاف نہ اسیں چلاں گے نہ تُسیں۔ ایہو جئی جگہ جیہڑی اِکو جئی فاصلے تے ہووے (58) موسیٰ نے فرمایا: تہاڈے وعدہ دا ویلا میلے دا دن اے③

حاشیہ ① ... جادو اوہ علم اے جس توں کسے بندے نوں ایہو جئی مہارت حاصل ہو جاندی اے جس توں اوہ ایہو جئے عجیب و غریب کماں تے قادر ہو جاندا اے جیہدے سبب لُکے ہندے نیں (رد المحتار، 111/1) ② ... فرعون حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے معجزے ویکھ کے سمجھ تے گیا سی کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام حق تے نیں تے جادو گر نئیں نیں، پر اوہنے اپنی حکومت بچان لئی ایہہ سیاسی چال چلی کہ لوکاں نوں گمراہ کرن لئی حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے معجزیاں نوں جادو قرار دے دِتا تے آکھیا کہ موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا مقصد صرف سانوں ساڈی زمین توں کڈھ کے آپ حکومت چلانا چاہندا اے۔ ③ ... شرعی ضرورت دے ویلے مسلمان نوں کافراں دے میلے وچ جانا جائز اے تے شرعی ضرورت دے علاوہ تجارت یا کسے ہور مقصد توں جان دا حکم ایہہ اے کہ جے اوہ میلہ کافراں دا مذہبی میلہ اے جیہدے وچ اکٹھیاں ہو کے کفر دا اعلان تے شرک والیاں رسماں ادا کرن تے تجارت دے مقصد توں وی جانا ناجائز تے مکروہ تحریمی اے تے جے اوہ مجمع کافراں دا مذہبی میلہ نئیں صرف فضول کھیڈاں دا میلہ اے تے صرف تجارت دے مقصد توں جانا فی نفسہ ناجائز تے منع نئیں جد کہ اوتھے جا کے کوئی گناہ نہ کرنا پوے۔ فیر وی کراہت توں خالی نئیں کہ اوہ لوک ہر ویلے معاذاللہ لعنت اُترن دی جگہ نیں ایس لئی ایہناں توں دوری ای بہتر اے۔

يُحۡشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾ فَتَوَلّٰى فِرۡعَوۡنُ فَجَمَعَ كَيۡدَهٗ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُمۡ مُّوۡسٰى

تے ایہہ کہ لوک دن چڑھے جمع لتے جان (59) تے فرعون منہ پھیر کے چلا گیا تے اپنے دھوکے تے فریب نوں اکٹھا کرن لگا فیر آیا (60) ایہناں نوں موسیٰ

وَيۡلَكُمۡ لَا تَفۡتَرُوۡا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسۡحِتَكُمۡ بِعَذَابٍ ۚ وَقَدۡ خَابَ مَنِ افۡتَرٰى ﴿٦١﴾

نے فرمایا: تیرا ستیاناس ہووے، توں اللہ تے جھوٹھ نہ بنھ ورنہ اوہ تینوں عذاب نال مار دیوے گا تے بے شک اوہ نکام ہویا جنے جھوٹھ بنھیا (61)

فَتَنَازَعُوۡۤا اَمۡرَهُمۡ بَيۡنَهُمۡ وَاَسَرُّوا النَّجۡوٰى ﴿٦٢﴾ قَالُوۡۤا اِنۡ هٰذٰنِ لَسٰحِرٰنِ

تے اوہ اپنے معاملے وچ آپس وچ وکھرے وکھرے ہو گئے تے اوہناں نیں لکھ کے صلاح کیتی (62) آکھن لگے: بے شک ایہہ دونویں یقیناً جادو گر نیں،

يُرِيۡدٰنِ اَنۡ يُّخۡرِجٰكُمۡ مِّنۡ اَرۡضِكُمۡ بِسِحۡرِهِمَا وَيَذۡهَبَا بِطَرِيۡقَتِكُمُ الۡمُثۡلٰى ﴿٦٣﴾

ایہہ چاہندے نیں کہ تہانوں تہاڈی پاک زمین توں اپنے جادو دے زور نال کڈھ دین تے تہاڈا بوہت عزت تے بزرگی والا دین لے جان (63)

فَاَجۡمِعُوۡا كَيۡدَكُمۡ ثُمَّ ائۡتُوۡا صَفًّا ۚ وَقَدۡ اَفۡلَحَ الۡيَوۡمَ مَنِ اسۡتَعۡلٰى ﴿٦٤﴾ قَالُوۡا يٰمُوۡسٰۤى

تے تُسیں اپنا داء جمع کر لو فیر صف بنھ کے آ جاؤ تے بے شک اج اوہی کامیاب ہووے گا جیہڑا بھارا ہووے گا (64) اوہناں آکھیا: اے موسیٰ!

اِمَّاۤ اَنۡ تُلۡقِىَ وَاِمَّاۤ اَنۡ نَّكُوۡنَ اَوَّلَ مَنۡ اَلۡقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلۡ اَلۡقُوۡا ۚ فَاِذَا حِبَالُهُمۡ وَ

یا تُسیں (سوٹا تھلے) پا دو یا اسیں پہلے پانے آں (65)① موسیٰ نے فرمایا: بلکہ تُسیں ای پاؤ② تے اِکو دم اوہناں دیاں رسیاں تے

عِصِيُّهُمۡ يُخَيَّلُ اِلَيۡهِ مِنۡ سِحۡرِهِمۡ اَنَّهَا تَسۡعٰى ﴿٦٦﴾ فَاَوۡجَسَ فِىۡ نَفۡسِهٖ خِيۡفَةً مُّوۡسٰى ﴿٦٧﴾

سوٹے ایہناں دے جادو دے زور نال موسیٰ دے خیال وچ اِنج لگیاں جویں اوہ دوڑدیاں پیاں نیں (66) تے موسیٰ نے اپنے دل وچ ڈر محسوس کیتا③ (67)

حاشیہ ① ... جادو گراں نے ادب دی وجہ توں مقابلے وچ پہل کرن نوں حضرت موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام دی رائے مبارک تے چھڈ دِتا تے ایہدی برکت توں آخر کار اللہ پاک نے اینا ں نوں ایمان دی دولت توں نواز دِتا۔ ② ... حضرت موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام نے جادو گراں نوں ایہہ ایس لئی فرمایا کہ ایہناں دے کول جو کجھ جادو دے مکر تے حیلے نیں پہلے اوہ سارے ظاہر کر لین ایس توں بعد آپ عَلَیۡہِ السَّلَام اپنا معجزہ وکھان تے جدوں حق باطل نوں مٹاوے تے معجزہ جادو نوں باطل کر دیوے تے ویکھن والیاں نوں بصیرت تے عبرت مل جاوے۔

③ ... اِک قول ایہہ اے کہ حضرت موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام نوں اپنی ذات دے حوالے توں نئیں بلکہ قوم دے بارے وچ ایہہ خوف ہویا کہ کتے کجھ لوک معجزہ ویکھن توں پہلے ای ایس نظر بندی نوں من نہ لین تے معجزہ نہ ویکھن تے ایہہ وی ہو سکدا اے کہ بشری تقاضے دے مطابق آپ عَلَیۡہِ السَّلَام نے اپنے دل وچ خوف محسوس کیتا۔

قُلۡنَا لَا تَخَفۡ اِنَّكَ اَنۡتَ الۡاَعۡلٰى ﴿٦٨﴾ وَاَلۡقِ مَا فِىۡ يَمِيۡنِكَ تَلۡقَفۡ مَا صَنَعُوۡا ؕ اِنَّمَا

تے اسیں فرمایا: ڈرو نہ بے شک تُسیں ہی بھارے ہو وہ گے (68) تے تُسیں وی اوہنوں پادیو جیہڑا تہاڈے سجے ہتھ وچ اے اوہ ایہناں دیاں بنائیاں ہوئیاں شیواں نوں کھا جائے

صَنَعُوۡا كَيۡدُ سٰحِرٍ ؕ وَلَا يُفۡلِحُ السّٰحِرُ حَيۡثُ اَتٰى ﴿٦٩﴾ فَاُلۡقِىَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا

گا۔ بے شک جیہڑا اوہناں نے بنایا اے اوہ تے صرف جادو گراں دا مکر تے فریب اے تے جادو گر کامیاب نئیں ہندا جتھے وی آ جاوے (69) تے سارے جادو گر سجدے وچ

قَالُوۡۤا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُوۡنَ وَمُوۡسٰى ﴿٧٠﴾ قَالَ اٰمَنۡتُمۡ لَهٗ قَبۡلَ اَنۡ اٰذَنَ لَـكُمۡ ؕ اِنَّهٗ

ڈیگ دِتے گئے، اوہ کہن لگے: اسیں ہارون تے موسیٰ دے رب تے ایمان لیائے (70) فرعون بولیا: کیہ تُسیں اُوس تے ایمان لے آئے ایس توں پہلے کہ میں تہانوں اجازت

لَكَبِيۡرُكُمُ الَّذِىۡ عَلَّمَكُمُ السِّحۡرَ ۚ فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيۡدِيَكُمۡ وَاَرۡجُلَكُمۡ مِّنۡ خِلَافٍ

دیواں، بے شک اوہ تہاڈا وڈا اے جیہنے تہانوں جادو سکھایا تے مینوں قسم اے کہ میں ضرور تہاڈے اِک پاسے دے ہتھ تے دوجے پاسے دے پیر وڈ دیواں گا

وَّلَاُصَلِّبَنَّكُمۡ فِىۡ جُذُوۡعِ النَّخۡلِ ۫ وَلَتَعۡلَمُنَّ اَيُّنَاۤ اَشَدُّ عَذَابًا وَّاَبۡقٰى ﴿٧١﴾ قَالُوۡا

تے تہانوں کھجور دے تنیاں تے سولی چڑھا دیاں گا ① تے ضرور تہانوں پتا لگ جاوے گا کہ ساڈے وچوں کس دا عذاب بڑا سخت تے باقی رہن والا اے ② (71) اوہناں

لَنۡ نُّؤۡثِرَكَ عَلٰى مَا جَآءَنَا مِنَ الۡبَيِّنٰتِ وَالَّذِىۡ فَطَرَنَا فَاقۡضِ مَاۤ اَنۡتَ قَاضٍ ؕ

آکھیا: اسیں ایہناں روشن دلیلاں تے کدے وی تینوں وڈیائی نہ دیاں گے جیہڑیاں ساڈے کول آئیاں نیں۔ سانوں اپنے پیدا کرن والے دی قسم! تے توں جو کرن والا ایں کر لے۔ ③

حاشیہ ① ... جادو گراں نوں ایمان لیاندا ویکھ کے فرعون نے حضرت موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام نوں ایہناں دا وڈا استاد قرار دِتا تے جادو گراں نوں دھمکی دِتی کہ میں تہاڈے اِک پاسے دے ہتھ تے دوجے پاسے دے پیر وڈ کے تہانوں سولی چڑھا دیاں گا۔ فرعون نے لوکاں دے سامنے جادو گراں دی ہار نوں سازش دے انداز وچ پیش کیتا کہ موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام ایہناں جادو گراں دے وڈے نیں تے سازش دے ذریعے جادو گر جان بُجھ کے ہرے نیں تاں کہ موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام نوں غلبہ مل جاوے۔ ایتھے وی فرعون نے سیاسی چال چل کے اپنی ہار دی ذلت توں بچن دی کوشش کیتی اے۔ ② ... ایس توں فرعون ملعون دی مراد ایہہ سی کہ ایہدا عذاب بڑا سخت اے یارب العالمین دا عذاب زیادہ سخت اے۔ ③ ... جادو گراں نے مومن ہو کے فرعون نوں آکھ دِتا کہ جو ہو سکے کر لے سانوں ایہدی پروا نئیں، ایس توں پتا لگا کہ مومن کامل دے دل وچ خاص کر ایمان دے معاملے وچ جرأت ہندی اے تے اوہ ایمان لیان دی صورت وچ مخلوق ولوں تکلیف پہنچن دی پروا نئیں کردا۔ ایس توں ایہہ وی واضح ہویا اے کہ قادیانی دا نبی ہونا تے بڑی دور دی گل اے اوہ تے مومن وی نئیں سی ایس لئی کہ اوہ لوکاں توں ایناں ڈردا سی کہ ایہناں دے خوف دی وجہ توں حج وی نہ کر سکیا۔ حدیث پاک وچ اے: تہاڈے وچوں کوئی اوس ویلے تک مومن نئیں ہو سکدا جدوں تک اوہنوں اللہ تے اوہدا رسول ساریاں توں پیارے نہ ہوون ایتھوں تک کہ اوہنوں اگ وچ پادِتا جانا کفر ول واپس جاون توں پسند ہووے۔ (مسند امام احمد، 412/4، الحدیث: 13150)

اِنَّمَا تَقۡضِیۡ هٰذِهِ الۡحَیٰوةَ الدُّنۡیَا ﴿۷۲﴾ اِنَّاۤ اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِیَغۡفِرَ لَنَا خَطٰیٰنَا وَمَاۤ

تے ایس دنیا دی زندگی وچ ہی توں کریں گا (72) بے شک اسیں اپنے رب تے ایمان لیائے تاں کہ اوہ ساڈیاں خطاواں تے اوہ جادو بخش دیوے

اَکۡرَهۡتَنَا عَلَیۡهِ مِنَ السِّحۡرِ ؕ وَاللّٰهُ خَیۡرٌ وَّاَبۡقٰی ﴿۷۳﴾ اِنَّهٗ مَنۡ یَّاۡتِ رَبَّهٗ مُجۡرِمًا

جیہدے تے توں سانوں مجبور کیتا سی تے اللہ بہتر اے تے ساریاں توں زیادہ باقی رہن والا اے (73) بے شک جیہڑا اپنے رب دی بارگاہ وچ مجرم ہو کے آوے گا

فَاِنَّ لَهٗ جَهَنَّمَ ؕ لَا یَمُوۡتُ فِیۡهَا وَلَا یَحۡیٰی ﴿۷۴﴾ وَمَنۡ یَّاۡتِهٖ مُؤۡمِنًا قَدۡ عَمِلَ

تے ضرور اوہدے لئی جہنم اے جیہدے وچ نہ مرے گا تے نہ (ای سکھ نال) زندہ رہوے گا (74) تے جیہڑا اوہدی بارگاہ وچ ایمان والا ہو کے آوے گا تے اوہنے

الصّٰلِحٰتِ فَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الدَّرَجٰتُ الۡعُلٰی ﴿۷۵﴾ جَنّٰتُ عَدۡنٍ تَجۡرِیۡ مِنۡ تَحۡتِهَا

نیک عمل کیتے ہون تے اوہناں لئی اُچے درجے نیں① (75) ہمیشہ رہن والے باغ نیں جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں

الۡاَنۡهٰرُ خٰلِدِیۡنَ فِیۡهَا ؕ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا مَنۡ تَزَكّٰی ﴿۷۶﴾ وَلَقَدۡ اَوۡحَیۡنَاۤ اِلٰی مُوۡسٰۤی ۙ ع ۳ ۲۲ ۱۲

نیں، ہمیشہ اوہناں وچ رہن گے تے ایہہ اوہدا اجر اے جیہڑا پاک ہویا (76) تے بے شک اسیں موسیٰ ول وحی گھلی

اَنۡ اَسۡرِ بِعِبَادِیۡ فَاضۡرِبۡ لَهُمۡ طَرِیۡقًا فِی الۡبَحۡرِ یَبَسًا ۙ لَّا تَخٰفُ دَرَكًا وَّ

کہ راتو رات میرے بندیاں نوں لے چلو تے ایہناں لئی دریا وچ سُکا راہ کڈھ دیو۔ تہانوں ڈر نئیں ہووے گا کہ فرعون پھڑ لوے تے

لَا تَخۡشٰی ﴿۷۷﴾ فَاَتۡبَعَهُمۡ فِرۡعَوۡنُ بِجُنُوۡدِهٖ فَغَشِیَهُمۡ مِّنَ الۡیَمِّ مَا غَشِیَهُمۡ ﴿۷۸﴾ وَاَضَلَّ

نہ تینوں خطرہ ہووے گا (77) تے فرعون اپنے لشکر دے نال ایہناں دے پچھے چل پیا تے اوہناں نوں دریا نے لَگ لیا جویں اوہناں نوں کج لیا (78) تے

حاشیہ ① ... قرآن مجید وچ کئی جگہ تے ایمان تے نیک عملاں دوہاں دا نال نال ذکر ہویا اے۔ ایس توں پتا لگا کہ ٹھیک عقیدہ تے نیک عمل ہونے ضروری نیں۔ جیہدے عقیدے وچ خرابی ہوئی تے اوہدا ایمان تے خاتمہ نہ ہویا تے اوہنوں ہمیشہ لئی دوزخ دے دردناک عذاب وچ پاؤنا جاوے گا تے جیہدا عقیدہ ٹھیک ہویا تے ایمان تے اوہدا خاتمہ ہویا پر اوہنے نیک عمل نہ کیتے تے قیامت دے دن اللہ پاک دی رحمت شامل حال نہ ہوئی تے اوہنوں وی جہنم دا منہ ویکھنا پئے گا۔ ایس لئی ٹھیک عقیدہ تے اللہ پاک دی رضا لئی نیک عمل دونویں اختیار کیتے جاون تاں کہ دوزخ دی سزا لئے بغیر جنت دیاں نعمتاں مل سکن۔

فِرۡعَوۡنُ قَوۡمَهٗ وَمَا هَدٰى ﴿٧٩﴾ يٰبَنِيۡۤ اِسۡرَآءِيۡلَ قَدۡ اَنۡجَيۡنٰكُمۡ مِّنۡ عَدُوِّكُمۡ وَ

فرعون نے اپنی قوم نوں گمراہ کیتا تے راہ نہ وکھایا[1] (79) اے بنی اسرائیل! بے شک اسیں تہانوں تہاڈے دشمن توں نجات دِتی تے

وٰعَدۡنٰكُمۡ جَانِبَ الطُّوۡرِ الۡاَيۡمَنَ وَنَزَّلۡنَا عَلَيۡكُمُ الۡمَنَّ وَالسَّلۡوٰى ﴿٨٠﴾ كُلُوۡا مِنۡ

تہاڈے نال طور پہاڑ دے سجے پاسے دا وعدہ کیتا تے تہاڈے تے من و سلویٰ اُتاریا (80) جیہڑا ستھرا رزق اسیں تہانوں

طَيِّبٰتِ مَا رَزَقۡنٰكُمۡ وَلَا تَطۡغَوۡا فِيۡهِ فَيَحِلَّ عَلَيۡكُمۡ غَضَبِىۡ ۚ وَمَنۡ يَّحۡلِلۡ عَلَيۡهِ

دِتا اے اوہدے وچوں کھاؤ تے اوہدے وچ زیادتی نہ کرو کہ تہاڈے تے میرا غضب اتر آوے تے جیہدے تے میرا غضب اتر آیا

غَضَبِىۡ فَقَدۡ هَوٰى ﴿٨١﴾ وَاِنِّىۡ لَغَفَّارٌ لِّمَنۡ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ

تے بے شک اوہ ڈگ پیا (81) تے بے شک میں اوس بندے نوں بوہت بخشن والا آں جیہنے توبہ کیتی تے ایمان لیایا تے نیک عمل کیتے فیر

اهۡتَدٰى ﴿٨٢﴾ وَمَاۤ اَعۡجَلَكَ عَنۡ قَوۡمِكَ يٰمُوۡسٰى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمۡ اُولَآءِ عَلٰٓى اَثَرِىۡ

ہدایت تے ریا (82) تے اے موسیٰ! تینوں اپنی قوم توں کیہڑی شے نے چھیتی وچ پا دِتا؟ (83) عرض کیتی: اوہ ایہہ میرے پچھے نیں

وَعَجِلۡتُ اِلَيۡكَ رَبِّ لِتَرۡضٰى ﴿٨٤﴾ قَالَ فَاِنَّا قَدۡ فَتَنَّا قَوۡمَكَ مِنۡۢ بَعۡدِكَ وَ

تے اے میرے رب! میں تیرے ول ایس لئی چھیتی کیتی تاں کہ توں راضی ہو جاویں (84) فرمایا: تے اسیں تیرے آون توں بعد تیری قوم نوں ازمائش

اَضَلَّهُمُ السَّامِرِىُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوۡسٰۤى اِلٰى قَوۡمِهٖ غَضۡبَانَ اَسِفًا ۚ قَالَ يٰقَوۡمِ

وچ پادِتا تے سامری نے اوہناں نوں گمراہ کر دِتا[2] (85) تے موسیٰ اپنی قوم ول بڑے غصے وچ افسوس کردے ہوئے واپس آئے[3] (تے) فرمایا: اے میری قوم!

حاشیہ ① ... قوم دے دینی تے دنیاوی نقصان یا بھلائی وچ قوم دے وڈے تے حکمران دا بڑا ای اہم کردار ہندا اے، جے ایہہ سدھر جاوے تے قوم دنیا وچ وی حقیقی کامیابی پا سکدی اے تے آخرت وچ وی حقیقی فلاح دے اوچے درجے پا سکدی اے تے جے ایہہ وگڑ جاوے تے قوم دینی تے دنیاوی دوہاں اعتبار توں بڑا ای نقصان چکدی اے۔ ② ... ایس آیت وچ گمراہ کرن دی نسبت سامری ول کیتی گئی ایس لئی کہ اوہ ایہدا سبب تے وجہ بنیا سی۔ ایس توں ثابت ہویا کہ کسے چیز نوں اوہدے سبب ول منسوب کرنا جائز اے، ایسے طراں اِنج کہہ سکدے نیں کہ ماں پیو نے پالیا، دین دے رہبراں نے ہدایت کیتی، اولیاء کرام رَحْمَۃُاللّٰہِ عَلَیْہِم نے حاجت روائی فرمائی تے بزرگاں تے بلاواں ٹالیاں۔ ③ ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا ایہہ غضب تے غصہ اپنی ذات لئی نئیں بلکہ اللہ پاک دے لئی سی تے ایہہ منع نئیں بلکہ جائز اے۔ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا: (ایمان دی سب توں مضبوط رسی) اللہ پاک لئی محبت کرنی تے اللہ پاک لئی بغض رکھنا اے۔ (شعب الایمان، 69/7، الحدیث: 9511)

اَلَمۡ يَعِدۡكُمۡ رَبُّكُمۡ وَعۡدًا حَسَنًا ۬ؕ اَفَطَالَ عَلَيۡكُمُ الۡعَهۡدُ اَمۡ اَرَدۡتُّمۡ اَنۡ يَّحِلَّ

کیہ تہاڈے رب نے تہاڈے نال چنگا وعدہ نئیں کیتا سی؟ کیہ مدت تہاڈے تے لمی ہو گئی سی یا تُسیں ایہہ چاہیا کہ تہاڈے تے تہاڈے

عَلَيۡكُمۡ غَضَبٌ مِّنۡ رَّبِّكُمۡ فَاَخۡلَفۡتُمۡ مَّوۡعِدِىۡ ﴿۸۶﴾ قَالُوۡا مَاۤ اَخۡلَفۡنَا مَوۡعِدَكَ

رب دا غضب اُتر آوے؟ بس تُسیں میرے نال وعدہ خلافی کیتی اے① (86) اوہناں آکھیا: اسیں اپنے وس نال تہاڈے وعدے دی

بِمَلۡكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلۡنَاۤ اَوۡزَارًا مِّنۡ زِيۡنَةِ الۡقَوۡمِ فَقَذَفۡنٰهَا فَكَذٰلِكَ اَلۡقَى

خلاف ورزی نئیں کیتی پر قوم دے کجھ زیور دا بھارا ساڈے توں چکوائے گئے سن تے اسیں ایہناں زیوراں نوں پا دِتا فیر ایسے طراں سامری نے

السَّامِرِىُّ ﴿۸۷﴾ فَاَخۡرَجَ لَهُمۡ عِجۡلًا جَسَدًا لَّهٗ خُوَارٌ فَقَالُوۡا هٰذَاۤ اِلٰهُكُمۡ وَاِلٰهُ

پا دِتا (87) تے اوہنے لوکاں لئی اِک بے جان وچھا کڈ دِتا جیہدی گاں ورگی واج سی تے لوک آکھن لگے: ایہہ تہاڈا خدا اے تے موسیٰ دا

مُوۡسٰى ۙ فَنَسِىَ ﴿۸۸﴾ اَفَلَا يَرَوۡنَ اَلَّا يَرۡجِعُ اِلَيۡهِمۡ قَوۡلًا ۙ وَّلَا يَمۡلِكُ لَهُمۡ ضَرًّا وَّلَا

خدا اے تے موسیٰ بھل گئے نیں (88) تے کیہ اوہ نئیں ویکھدے کہ او وچھا اوہناں نوں کسے گل دا جواب نئیں دیندا تے ایہناں لئی نہ کسے نوں نقصان دا مالک اے تے

نَفۡعًا ﴿۸۹﴾ وَلَقَدۡ قَالَ لَهُمۡ هٰرُوۡنُ مِنۡ قَبۡلُ يٰقَوۡمِ اِنَّمَا فُتِنۡتُمۡ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ ع ۴ ۱۳ ۱۳

نہ نفع دا (89) تے بے شک ہارون نے ایہناں نوں پہلے ای آکھیا سی کہ اے میری قوم! تہانوں ایہدے ذریعے صرف ازمایا جا ریا اے تے بے شک تہاڈا رب

الرَّحۡمٰنُ فَاتَّبِعُوۡنِىۡ وَاَطِيۡعُوۡۤا اَمۡرِىۡ ﴿۹۰﴾ قَالُوۡا لَنۡ نَّبۡرَحَ عَلَيۡهِ عٰكِفِيۡنَ حَتّٰى

رحمن اے تے میرے پچھے چلو تے میرا حکم منو (90) بولے اسیں تے ایہدے تے جم کے بیٹھے رہواں گے جدوں تک ساڈے کول موسیٰ واپس

حاشیہ ① ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے ایس کم کرن دے انداز وچ ایہہ ہدایت موجود اے کہ جے ماتحتاں وچوں کوئی اللہ پاک تے اوہدے نبی عَلَیْہِ السَّلَام دے نافرمانی کرے تے اوہنوں سمجھایا جاوے۔ افسوس! ایس زمانے دے لوکاں دا ایہہ حال اے کہ ایہناں دے ماتحت کم کرن والا جے ایہناں دے کسے حکم دی خلاف ورزی کردا اے تے ایہہ کدی کدی اوہناں تے لگتار مینہ دی طراں وس پیندے نیں پر ایہی لوک ایہناں دے سامنے اللہ پاک دی نافرمانی کردے نیں تے ایہناں دے متھے تے وٹ تک نئیں پیندا۔ اللہ پاک ایہناں نوں ہدایت عطا فرمائے۔ حدیث پاک وچ اے: رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اپنی ذات لئی کدے کسے توں بدلہ نئیں لیا البتہ جے کوئی اللہ پاک دی حرام کیتی ہوئی چیزاں وچ پے گیا تے ضرور اوہدے توں پچھ گچھ فرماندے۔ (بخاری، 489/2، الحدیث: 3560)

يَرۡجِعَ اِلَيۡنَا مُوۡسٰٓى ۙ﴿۹۱﴾ قَالَ يٰهٰرُوۡنُ مَا مَنَعَكَ اِذۡ رَاَيۡتَهُمۡ ضَلُّوۡۤا ۙ﴿۹۲﴾ اَلَّا

نہ آ جان (91) موسیٰ نے فرمایا: اے ہارون جدوں! تُسیں ایہناں نوں گمراہ ہوندا ویکھیا سی تے تہانوں کیہڑی شے نے

تَتَّبِعَنِ ؕ اَفَعَصَيۡتَ اَمۡرِىۡ ﴿۹۳﴾ قَالَ يَبۡنَؤُمَّ لَا تَاۡخُذۡ بِلِحۡيَتِىۡ وَلَا بِرَاۡسِىۡ ۚ

میرے پچھے آون توں روکیا سی؟ کیہ تُسیں میرا حکم نہ منیا؟ ① (92)(93) ہارون نے آکھیا: اے میری ماں دیا پُتڑا! میری داڑھی تے میرے سر دے وال نہ پھڑ ②

اِنِّىۡ خَشِيۡتُ اَنۡ تَقُوۡلَ فَرَّقۡتَ بَيۡنَ بَنِىۡۤ اِسۡرَآءِيۡلَ وَلَمۡ تَرۡقُبۡ قَوۡلِىۡ ﴿۹۴﴾ قَالَ

بے شک مینوں ڈر سی کہ تُسیں آکھو گے (اے ہارون!) تُسیں بنی اسرائیل وچ تفرقہ پا دِتا تے تُسیں میری گل دا انتظار نئیں کیتا ③ (94) موسیٰ نے فرمایا:

فَمَا خَطۡبُكَ يٰسَامِرِىُّ ﴿۹۵﴾ قَالَ بَصُرۡتُ بِمَا لَمۡ يَبۡصُرُوۡا بِهٖ فَقَبَضۡتُ قَبۡضَةً

اے سامری! تے تیرا کیہ حال اے؟ (95) اوہنے آکھیا: میں اوہ ویکھیا جو لوکاں نیں نئیں ویکھیا تے میں فرشتے دے نشان ④ توں اِک

مِّنۡ اَثَرِ الرَّسُوۡلِ فَنَبَذۡتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتۡ لِىۡ نَفۡسِىۡ ﴿۹۶﴾ قَالَ فَاذۡهَبۡ فَاِنَّ

مُٹھ بھر لئی فیر اوہنوں پا دِتا تے میرے نفس نیں مینوں ایہی چنگا کرکے وکھایا (96) موسیٰ نے فرمایا: تے توں چلا جا پس بے شک زندگی وچ

حاشیہ ① ... ایتھے دو گول دائرے ایس لئی لائے گئے نیں کہ ایس مقام تے دو آیتاں دا ترجمہ اکٹھا کیتا گیا اے۔ ② ... حضرت موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَام نوں ایہہ خیال ہویا کہ حضرت ہارون عَلَيۡهِ السَّلَام نیں بنی اسرائیل نوں وچھے نوں پوجن تے پوری سختی نئیں کیتی، ایس گل تے آپ عَلَيۡهِ السَّلَام غصے دے جوش وچ آ کے حضرت ہارون عَلَيۡهِ السَّلَام دے سر تے داڑھی دے والاں نوں پھڑ کے اپنے ول کھچیا تے حضرت ہارون عَلَيۡهِ السَّلَام نے ایہہ کلام فرمایا۔ نوٹ: حضرت موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَام دا ایہہ کم حضرت ہارون عَلَيۡهِ السَّلَام دی توہین دے طور تے نئیں سی بلکہ غضب دی شدت وچ اِنج ہویا تے ایہہ غضب کیونکہ اللہ پاک دی رضا لئی سی ایس لئی حضرت موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَام دے ایس کم تے کوئی اعتراض نئیں ہو سکدا۔ ③ ... حضرت ہارون عَلَيۡهِ السَّلَام نے قوم نوں شریعت دے خلاف کم کرن توں روکن دی کوشش کیتی تے کجھ ہزار بندیاں توں علاوہ باقی لوک اپنی حرکت تے ڈٹ گئے تے آپ عَلَيۡهِ السَّلَام دی مخالفت وچ سامنے آ گئے، ایس لئی ایہناں حالاں نوں ویکھدیاں ہوئیاں آپ عَلَيۡهِ السَّلَام اوہناں توں وکھرے ہو گئے تے حضرت موسیٰ عَلَيۡهِ السَّلَام دی واپسی تک خاموشی اختیار فرمائی یعنی قوم نوں روکن دی جنی طاقت سی اوہ استعمال کر لئی، ایس توں ودھ نہ کیتا تے ایناں ای اللہ دا حکم ہندا اے ایس لئی ایہہ کم مداہنت کدے وی نئیں کیونکہ مداہنت ایہہ اے کہ شریعت دے خلاف چیز ویکھ کے جنا وس وچ ہووے اوناں وی نہ روکیا جاوے۔ ④ ... جمہور مفسرین دے نیڑے آیت وچ "رسول" توں مراد حضرت جبرائیل عَلَيۡهِ السَّلَام نیں تے "اَثَر" توں مراد حضرت جبرائیل عَلَيۡهِ السَّلَام دی سواری دے پیریاں دے تھلے دی مٹی اے۔

لَكَ فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُوْلَ لَا مِسَاسَ ۖ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تُخْلَفَهٗ ۚ وَانْظُرْ اِلٰٓى

تیرے لئی ایہہ سزا اے کہ توں آکھیں گا: "ہتھ نہ لا"① تے بے شک تیرے لئی اِک وعدے دا ویلا اے جیہدی تیرے نال خلاف ورزی نئیں کیتی جاوے گی تے اپنے

اِلٰهِكَ الَّذِيْ ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا ۭ لَنُحَرِّقَنَّهٗ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهٗ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ۝۹۷

ایس خدا نوں ویکھ جیہدے سامنے توں سارا دن ڈٹ کے بیٹھا ریاں ایں، قسم اے: اسیں ضرور اوہنوں ساڑاں گے فیر چورہ چورہ کرکے دریا وچ بہاواں گے (97)

اِنَّمَآ اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝۹۸ كَذٰلِكَ نَقُصُّ

تہاڈا معبود تے اوہی اللہ اے جس توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں، ہر شے اوہدے علم دے دائرے وچ اے (98) (اے حبیب!) اسیں تہاڈے سامنے

عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَاۗءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ اٰتَيْنٰكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا ۝۹۹ۖ مَنْ اَعْرَضَ

ایسے طراں پہلے گزریاں ہویاں خبراں دسنے آں② تے بے شک اسیں تہانوں اپنے کولوں اِک ذکر عطا فرمایا (99) جیہڑا ایس توں منہ

عَنْهُ فَاِنَّهٗ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ۝۱۰۰ۙ خٰلِدِيْنَ فِيْهِ ۭ وَسَاۗءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

پھیرے گا تے بے شک اوہ قیامت والے دن اِک وڈا بھار چکے گا (100) اوہ ہمیشہ اوہدے وچ رہن گے تے اوہ قیامت والے دن اوہناں لئی بوہت بھیڑا

حِمْلًا ۝۱۰۱ۙ يَّوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ ۭ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِيْنَ يَوْمَىِٕذٍ زُرْقًا ۝۱۰۲ۚ يَّتَخَافَتُوْنَ

بھار ہووے گا (۱۰۱) جیہڑے دن صور وچ پھوکیا جاوے گا تے اسیں مجرماں نوں ایس حال وچ اٹھاواں گے کہ ایہناں دیاں اکھاں نیلیاں ہون گیاں (102) اوہ آپس

بَيْنَهُمْ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ۝۱۰۳ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ اِذْ يَقُوْلُ اَمْثَلُهُمْ

وچ ہولی ہولی گلاں کرن گے کہ تُسیں دنیا وچ صرف دس راتاں رہے او (103) اسیں چنگی طراں جاننے آں جیہڑا اوہ آکھن گے جدوں ایہناں وچوں ساریاں توں بہتر

حاشیہ ① ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے ایس فرمان توں بعد سامری دا حال ایہہ ہویا کہ اوہ لوکاں نوں ہتھ لاؤن توں منع کر دا سی تے جے کوئی فیر وی ہتھ لا دیندا تے اوہ تے ہتھ لاؤن والا دوہاں نوں بڑا بخار ہو جاندا سی۔ ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک نے نبیاں دی زبان وچ اینی طاقت رکھی اے کہ جیہڑی گل ایہناں دی زبان مبارک چوں نکل جاندی اے اوہ پوری ہو جاندی سی۔ ② ... پچھلیاں قوماں دے واقعات غیب دیاں خبراں نیں تے ایہہ خبراں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اللہ پاک نے دسیاں نیں، ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں غیب دا علم عطا فرمایا اے۔

ع ۵/۱۵/۱۴

طَرِيْقَةً اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّيْ

صلاح والا آکھے گا کہ تُسیں صرف اِک دن ای رہے سو ① (104) تے تہانوں پہاڑاں بارے پچھدے نیں۔ تُسیں فرماؤ: ایہناں نوں میرا رب ریزہ ریزہ

نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرٰى فِيْهَا عِوَجًا وَّلَآ اَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ

کرکے اُڈادے گا (105) تے زمین نوں اِکو جئیا کرکے صاف میدان بنا چھڈے گا (106) توں ایہدے وچ نہ کوئی اُتے تھلے ویکھیں گا تے نہ اُچیائی (107) اوس دن

يَّتَّبِعُوْنَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهٗ ۚ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا

پکارن والے دے پچھے تُرن گے، ② (لوکاں ولوں) اوس بلان والے لئی ایدر اودر ہونا نہ ہووے گا تے ساریاں آوازاں رحمن دی بارگاہ وچ نیویاں ہو کے رہ جان گیاں تے توں

هَمْسًا ﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَّا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهٗ

ہولی جئی آواز توں علاوہ کجھ نہ سنیں گا (108) اوس دن کسے دی سفارش کم نہ دے گی پر اوہدی جیہنوں رحمن نے اجازت دے دِتی ہووے ③ تے

قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِهٖ عِلْمًا ﴿١١٠﴾ وَ

اوہدی گل پسند فرمائی ہووے (109) اوہ جان دا اے جو کجھ ایہناں لوکاں دے اگے اے تے جیہڑا کجھ ایہناں دے پچھے اے تے لوکاں دا علم اوہنوں نئیں گھیر سکدا (110) تے

عَنَتِ الْوُجُوْهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّوْمِ ؕ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِنَ

سارے چہرے اوہدی بارگاہ وچ جھک جان گے جیہڑا آپ زندہ، دوجیاں نوں قائم رکھن والا اے تے بے شک اوہ بندہ نکام ریا جیہنے ظلم دا بھار چکیا (111) تے جیہڑا کوئی

حاشیہ ① ... وقت اِک ستھرا نقدی تے بڑا لطیف جوہر اے، ایہنوں کسے گھٹیا تے فنا ہون والی چیز نوں حاصل کرن لئی خرچ نہ کیتا جاوے بلکہ ایس توں اوہ چیز حاصل کرن دی کوشش کیتی جاوے جیہڑی بڑی ای اعلیٰ تے ہمیشہ رہن والی ہووے، ایس لئی عقل مند نوں چاہیدا اے کہ اوہ اپنے وقت نوں صرف دنیاوی زندگی نوں آرام دین لئی، اوہدیاں لذتاں تے رنگینیاں توں لطف لین لئی تے ایہدے عیش و عشرت نوں حاصل کرن لئی خرچ کرکے ایہنوں ضائع نہ کرے بلکہ اپنی آخرت بہتر توں بہتر بناؤن وچ اپنا مکمل وقت استعمال کرے۔ ② ... آیت وچ "دَاعِی" توں مراد حضرت اسرافیل عَلَیْہِ السَّلَام نیں۔ ③ ... ایس آیت وچ شفاعت دا ثبوت موجود اے، ایس لئی علامہ علی بن محمد خازن رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہ فرماندے نیں: ایہہ آیت ایس گل تے دلیل دیندی اے کہ قیامت دے دن مومن توں علاوہ کسے ہور دی شفاعت نئیں ہووے گی تے آکھیا گیا اے کہ شفاعت کرن والے دا درجہ بڑا عظیم اے تے ایہہ اوہنوں ای ملے گا جیہنوں اللہ پاک اجازت عطا فرماوے گا تے اوہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ پسند والا ہووے گا۔ (خازن، طٰہٰ، تحت الآیۃ: 109، 264/3)

الصّٰلِحٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخٰفُ ظُلْمًا وَّلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ قُرْاٰنًا

اسلام دی حالت وچ نیک عمل کرے تے اوہنوں نہ زیادتی دا خوف ہووے گا تے نہ گھاٹے دا (112) تے اِنج ای اسیں ایہنوں عربی قرآن

عَرَبِيًّا وَّصَرَّفْنَا فِيْهِ مِنَ الْوَعِيْدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

اُتارِیا تے ایہدے وچ وکھرے وکھرے طریقے نال عذاب دیاں وعیداں دسیاں تاں کہ لوک ڈرن یا قرآن ایہناں دے دلاں وچ کجھ غور وفکر پیدا کرے (113)

فَتَعٰلَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ ۫

تے اوہ اللہ بوہت اُچا اے جیہڑا سچا بادشاہ اے تے تہاڈے ول قرآن دی وحی ختم توں پہلے قرآن وچ چھیتی نہ کرو ①

وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا ﴿١١٤﴾ وَلَقَدْ عَهِدْنَآ اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهٗ

تے عرض کرو: اے میرے رب! میرے علم نوں ودھا ② (114) تے بے شک اسیں آدم نوں ایس تو پہلے تاکیدی حکم دِتا سی تے او بُھل گئے تے اسی اوہدا

عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ اَبٰى ﴿١١٦﴾ ع ١٥ ٦

کوئی پکا ارادہ نہ پایا سی ③ (115) تے جدوں اسیں فرشتیاں نوں فرمایا کہ آدم نوں سجدہ کرو تے ابلیس تو علاوہ سارے سجدے وچ ڈگ پئے، اوہنے انکار کردِتا (116)

فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾

تے اسیں فرمایا: اے آدم! بے شک ایہہ تیرا تے تیری بیوی دا دشمن اے تے ایہہ کدے تہانوں دوہاں نوں جنت وچوں نہ کڈھ دیوے، ورنہ توں مشکل وچ پے جاویں گا (117)

حاشیہ ① ... جدوں حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام قرآن لے کے حاضر ہندے سن تے نبیاں دے سردار صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایہناں دے نال نال پڑھدے سن تے چھیتی کردے سن تاں کہ چنگی طراں یاد ہو جاوے۔ ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی تے فرمایا گیا کہ اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تُسیں یاد کرن دی تکلیف نہ چکو۔ فیر سورۂ قیامہ وچ اللہ پاک نے قرآن مجید نوں اکٹھا کرن تے ایہنوں آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی زبان مبارک تے جاری کرن دا آپ ذمہ لے کے آپ دی ہور زیادہ تسلی فرمادِتی۔ ② ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ساری مخلوق وچوں سب توں وڈے عالم نیں تے آپ دا علم ہمیشہ ترقی وچ اے۔ ایہدے باوجود آپ نوں علم دی زیادتی دی دعا منگن دا حکم دِتا گیا، ایس توں پتا لگا کہ علم توں بندہ کدی نہ رجے بلکہ ہور علم دی طلب وچ رہنا چاہیدا اے تے علم دی حرص چنگی چیز اے۔ ③ ... ایہہ آیت حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام دی عصمت تے بڑی کھلی تے واضح دلیل اے کہ اوہناں نے جان بُجھ کے منع کیتے ہوئے درخت توں نئیں کھادا بلکہ ایہدی وجہ اللہ پاک دا حکم یاد نہ رہنا سی تے جیہڑا کم بُھل وچ ہووے اوہ گناہ نئیں ہندا۔

اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوۡعَ فِيۡهَا وَلَا تَعۡرٰى ﴿۱۱۸﴾ وَاَنَّكَ لَا تَظۡمَؤُا فِيۡهَا وَلَا تَضۡحٰى ﴿۱۱۹﴾

بے شک تیرے لئی جنت وچ ایہہ اے کہ نہ توں بھکھا ہوویں گا تے نہ ای ننگا ہوویں گا (118) تے ایہہ کہ نہ کدے توں ایہدے وچ پیاسا ہوویں گا تے نہ تینوں دُھپ لگے گی ① (119)

فَوَسۡوَسَ اِلَيۡهِ الشَّيۡطٰنُ قَالَ يٰۤاٰدَمُ هَلۡ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الۡخُلۡدِ وَ

تے شیطان نے اوہنوں وسوسہ پا دِتا، کہن لگا: اے آدم! کیہ میں تہانوں ہمیشہ رہن دے درخت تے ایہو جئی بادشاہت دے بارے

مُلۡكٍ لَّا يَبۡلٰى ﴿۱۲۰﴾ فَاَكَلَا مِنۡهَا فَبَدَتۡ لَهُمَا سَوۡاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخۡصِفٰنِ عَلَيۡهِمَا

دس دیاں جیہڑی کدے وی فنا نہ ہووے گی (120) تے ایہناں دوہاں نے اوس درخت دے وچوں کھا لیا تے ایہناں توں ایہناں دی شرم دے مقام ظاہر ہو گئے تے اوہ

مِنۡ وَّرَقِ الۡجَنَّةِ ۟ وَعَصٰۤى اٰدَمُ رَبَّهٗ فَغَوٰى ﴿۱۲۱﴾ ثُمَّ اجۡتَبٰهُ رَبُّهٗ

جنت دے پتے اپنے اُتے چمڑان لگے تے آدم توں اپنے رب دے حکم توں بھل ہو گئی ② تے جیہڑا مقصد چاہیا سی اوہ نہ ملیا (121) فیر اوہدے رب نے اوہنوں چن لیا

فَتَابَ عَلَيۡهِ وَهَدٰى ﴿۱۲۲﴾ قَالَ اهۡبِطَا مِنۡهَا جَمِيۡعًا ۚ بَعۡضُكُمۡ لِبَعۡضٍ عَدُوٌّ ۚ

تے اوہدے تے اپنی رحمت نال رجوع فرمایا تے خاص نیڑے ہون دا راہ وکھایا (122) اللہ نے فرمایا: تُسیں دونویں اکٹھے جنت توں اتر جاؤ، تہاڈے بعض بعضاں دے دشمن ہون گے

فَاِمَّا يَاۡتِيَنَّكُمۡ مِّنِّىۡ هُدًى ۙ فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاىَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشۡقٰى ﴿۱۲۳﴾

فیر (اے آدم دی اولاد) جے تہاڈے کول میرے ولوں کوئی ہدایت آوے تے جیہڑا میری ہدایت دی پیروی کرے گا تے اوہ نہ گمراہ ہووے گا تے نہ بدبخت ہووے گا (123)

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ حضرت آدم عَلَیۡہِ السَّلَام اوسے مشہور جنت وچ رکھے گئے سن جیہڑی بعدِ قیامت نیکاں نوں عطا ہووے گی، اوہ کوئی دنیا دا باغ نئیں سی ایس لئی کہ دنیا دے باغ وچ دھپ وی ہندی اے تے ایتھے بھکھ وی لگدی اے۔ ② ... ایس آیت وچ ظاہری تے نظر آون دے اعتبار توں حضرت آدم عَلَیۡہِ السَّلَام دے ول نافرمانی دی نسبت کیتی گئی اے ورنہ جیہڑا کم حضرت آدم عَلَیۡہِ السَّلَام توں ہویا اوہ اصل وچ کوئی گناہ نئیں سی جویں کہ اُتے دسیا گیا اے کہ ظاہری تے نظر آون دے اعتبار توں نافرمانی دی نسبت وی ایسے لئی کیتی گئی اے کہ حضرت آدم عَلَیۡہِ السَّلَام نے بہر حال اوس درخت دا پھل کھا لیا سی بھاویں ایہناں دا ارادہ نئیں سی۔ نوٹ: کسے دین دی ضرورت جویں قرآن دی تلاوت تے حدیث دے بغیر حضرت آدم عَلَیۡہِ السَّلَام ول نافرمانی دی نسبت کرنا ناجائز اے۔

وَمَنۡ اَعۡرَضَ عَنۡ ذِكۡرِىۡ فَاِنَّ لَهٗ مَعِيۡشَةً ضَنۡكًا وَّنَحۡشُرُهٗ يَوۡمَ

تے جیہنے میری یاد توں مونھ پھیریا تے بے شک اوہدے لئی تنگ زندگی اے تے اسیں اوہنوں قیامت

الۡقِيٰمَةِ اَعۡمٰى ﴿۱۲۴﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرۡتَنِىۡۤ اَعۡمٰى وَقَدۡ كُنۡتُ بَصِيۡرًا ﴿۱۲۵﴾

دے دن انھیا چکاں گے① (124) اوہ آکھے گا: اے میرے رب! تو مینوں انھیا کیوں چکیا حالاں میں تے ویکھن والا ساں؟ (125)

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتۡكَ اٰيٰتُنَا فَنَسِيۡتَهَا ۚ وَكَذٰلِكَ الۡيَوۡمَ تُنۡسٰى ﴿۱۲۶﴾ وَ

اللہ فرمائے گا: ایسے طراں ساڈیاں آیتاں تیرے کول آیاں سن تے توں اوہناں نوں بُھلا دِتا تے اج ایسے طراں تینوں چھڈ دِتا جاوے گا (126) تے

كَذٰلِكَ نَجۡزِىۡ مَنۡ اَسۡرَفَ وَلَمۡ يُؤۡمِنۡ بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ ؕ وَلَعَذَابُ الۡاٰخِرَةِ

اسیں اوس بندے نوں ایہو جئیا ای بدلہ دینے آں جیہڑا حد توں ودھے تے اپنے رب دیاں آیتاں تے ایمان نہ لیاوے تے بے شک آخرت دا عذاب

اَشَدُّ وَاَبۡقٰى ﴿۱۲۷﴾ اَفَلَمۡ يَهۡدِ لَهُمۡ كَمۡ اَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُمۡ مِّنَ الۡقُرُوۡنِ يَمۡشُوۡنَ

ساریاں توں وڈا تے ساریاں توں زیادہ باقی رہن والا اے (127) تے کیہ ایہناں نوں ایس گل نے ہدایت نہ دِتی کہ اسیں ایہناں توں پہلے کنیاں قوماں ختم کر

فِىۡ مَسٰكِنِهِمۡ ؕ اِنَّ فِىۡ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِى النُّهٰى ﴿۱۲۸﴾ وَلَوۡلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتۡ ع ۷ ۱۳ ۱۶

دِتیاں جیہناں دی رہن والیاں جگہ تے ایہہ ٹُرے پھردے نیں بے شک ایہدے وچ عقل والیاں لئی نشانیاں نیں (128) تے جے تہاڈے رب ولوں

مِنۡ رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَّاَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿۱۲۹﴾ ؕ فَاصۡبِرۡ عَلٰى مَا يَقُوۡلُوۡنَ

اِک گل پہلے (طے) نہ ہوچکی ہندی تے اِک مِتھ ویلا نہ ہندا تے ضرور عذاب ایہناں نوں پھڑ لیندا② (129) تے ایہناں دیاں گلاں تے صبر کرو③

حاشیہ ① ... ایتھے ذکر توں مراد قرآن مجید تے ایمان لیانا اے یا ایس توں مراد اوہ دلیلاں نیں جیہناں نوں اسلام دی سچائی دے ثبوت دے طور تے نازل کیتا گیا تے ایہہ وی ہو سکدا اے کہ ذکر توں سید المرسلین صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی پاک ذات مراد ہووے ایس لئی کہ ذکر آپ ای توں ملدا اے۔ ② ... آیت وچ "کَلِمَہ" توں مراد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی امت توں قیامت تک عام عذاب نوں دیر نال کیتے جان دی گل اے۔ ③ ... صبر دا معنی اے نفس نوں اوس چیز تے روکنا اے جس تے رکن دا عقل تے شریعت تقاضا کردی ہووے یا نفس نوں اوس چیز توں باز رکھنا جس توں رُکن دا عقل تے شریعت تقاضا کر رہی ہووے۔

وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ قَبۡلَ طُلُوۡعِ الشَّمۡسِ وَقَبۡلَ غُرُوۡبِهَا ۚ وَمِنۡ

تے سورج چڑھن توں پہلے تے اوہدے ڈبن توں پہلے اپنے رب دی حمد دے نال اوہدی پاکی بیان کردے روو تے رات دیاں

اٰنَآئِ الَّيۡلِ فَسَبِّحۡ وَاَطۡرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرۡضٰى ﴿۱۳۰﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ

کجھ گھڑیاں وچ تے دن دے کناریاں تے (وی اللہ دی) پاکی بیان کرو، ایس آس تے کہ تُسیں راضی ہو جاؤ (130) تے اے سنن والے! اسیں

عَيۡنَيۡكَ اِلٰى مَا مَتَّعۡنَا بِهٖۤ اَزۡوَاجًا مِّنۡهُمۡ زَهۡرَةَ الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا ۙ

مخلوق دی وکھری وکھری ٹولیاں نوں دنیا دی زندگی دی جیہڑی تروتازگی فائدہ چکن لئی دِتی اے تاں کہ اسیں اوہناں نوں ایہدے بارے ازمایئے تے ایہدے ول

لِنَفۡتِنَهُمۡ فِيۡهِ ؕ وَرِزۡقُ رَبِّكَ خَيۡرٌ وَّاَبۡقٰى ﴿۱۳۱﴾ وَاۡمُرۡ اَهۡلَكَ بِالصَّلٰوةِ

توں اپنیاں اکھاں نہ پھیلا تے تیرے رب دا رزق سب توں چنگا تے سب توں زیادہ باقی رہن والا اے ① (131) تے اپنے گھر والیاں نوں نماز دا حکم دیو

وَاصۡطَبِرۡ عَلَيۡهَا ؕ لَا نَسۡـَٔـلُكَ رِزۡقًا ؕ نَحۡنُ نَرۡزُقُكَ ؕ وَالۡعَاقِبَةُ لِلتَّقۡوٰى ﴿۱۳۲﴾

تے آپ وی نماز تے پکے روو۔ ② اسیں تہاڈے کولوں کوئی رزق نئیں منگدے (بلکہ) اسیں تہانوں روزی دیاں گے تے چنگی اخیر پرہیز گاری لئی اے (132)

وَقَالُوۡا لَوۡلَا يَاۡتِيۡنَا بِاٰيَةٍ مِّنۡ رَّبِّهٖ ؕ اَوَلَمۡ تَاۡتِهِمۡ بَيِّنَةُ مَا فِى الصُّحُفِ

تے کافر آکھن لگے: ایہہ نبی اپنے رب کولوں کوئی نشانی کیوں نئیں لیاندے؟ تے کیہ ایہناں لوکاں دے کول پہلیاں کتاباں وچ

حاشیہ ① ... ایتھے بظاہر خطاب حضور نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اے جد کہ مراد امت اے۔ تے نالے پتا لگا کہ مسلمان دی اصل توجہ دنیا دے مال ول نئیں بلکہ آخرت دے رزق ول ہونی چاہی دی اے۔ ② ... حضرت ابو سعید خدری رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ فرماندے نیں: ”جدوں ایہہ آیت کریمہ نازل ہوئی تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اٹھ مہینے تک حضرت علی کَرَّمَ اللّٰہُ وَجْہَہُ الْکَرِیْم دے دروازے تے سویر دی نماز ویلے تشریف لیاندے رے تے فرماندے ” اَلصَّلَاۃُ رَحِمَکُمُ اللّٰہُ، اِنَّمَا یُرِیْدُ اللّٰہُ لِیُذْھِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ اَھْلَ الْبَیْتِ وَیُطَھِّرَکُمْ تَطْھِیْرًا“ (ابن عساکر، 136/42) نوٹ: آیت وچ موجود خطاب وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی امت وی داخل اے تے ہر امتی نوں وی ایہہ حکم اے کہ اوہ اپنے گھر والیاں نوں نماز پڑھن دا حکم دیوے تے آپ وی نماز پڑھن تے پکار ہوے۔

اَلۡاُوۡلٰى ﴿۱۳۳﴾ وَلَوۡ اَنَّاۤ اَهۡلَكۡنٰهُمۡ بِعَذَابٍ مِّنۡ قَبۡلِهٖ لَقَالُوۡا رَبَّنَا لَوۡلَاۤ

ذکر کیتا ہویا بیان نئیں آیا (133) تے جے اسیں ایہناں نوں رسول آون توں پہلے کسے عذاب وچ مار دیندے تے ضرور کہندے: اے ساڈے رب! توں

اَرۡسَلۡتَ اِلَيۡنَا رَسُوۡلًا فَنَتَّبِعَ اٰيٰتِكَ مِنۡ قَبۡلِ اَنۡ نَّذِلَّ وَنَخۡزٰى ﴿۱۳۴﴾

ساڈے ول رسول کیوں نئیں گھلیا کہ اسیں ذلیل و رسوا ہون توں پہلے تیریاں آیتاں دی پیروی کردے؟ (134)

قُلۡ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوۡا ۚ فَسَتَعۡلَمُوۡنَ مَنۡ اَصۡحٰبُ الصِّرَاطِ السَّوِىِّ

تُسیں فرماؤ: ہر کوئی اڈیک ریا اے تے تُسیں وی اڈیکو تے بڑی چھیتی تہانوں پتا لگ جاوے گا کہ سدھے رستے والے کون سن

وَمَنِ اهۡتَدٰى ﴿۱۳۵﴾ ع ۸ ۱۷

تے کنے ہدایت پائی ① (135)

حاشیہ ① ... شانِ نزول: مشرکاں آکھیا سی کہ اسیں زمانے دے بدلن تے انقلاب نوں اُڈیک رئے آں کہ کدوں مسلماناں تے آون تے ایہناں دا قصہ مکے۔ ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی تے دسیا گیا کہ تُسیں مسلماناں دی تباہی تے بربادی نوں اُڈیک رئے او تے مسلمان تہاڈی سزا تے عذاب نوں اُڈیک رئے نیں۔ بڑی چھیتی جدوں خدا دا حکم آوے گا تے قیامت قائم ہووے گی تے تُسیں وی جان لووگے کہ سدھے رستے والے کون سن تے کنے ہدایت حاصل کیتی؟ (خازن، طٰہٰ، تحت الآیۃ: 135، 270/3)

٢١ سُوْرَةُ الْاَنْبِيَآءِ مَكِّيَّةٌ ٧٣ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ١١٢ ركوعاتها ٧

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِيْ غَفْلَةٍ مُّعْرِضُوْنَ ۙ﴿١﴾ مَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ

لوکاں دا حساب نیڑے آ گیا اے تے اوہ غفلت وچ منہ پھیرے ہوئے نیں ① (1) جدوں ایہناں دے کول

مِّنْ رَّبِّهِمْ مُّحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوْهُ وَهُمْ يَلْعَبُوْنَ ۙ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوْبُهُمْ ؕ وَ

ایہناں دے رب ولوں کوئی نویں نصیحت آوندی اے تے اوہنوں کھیڈدے ہوئے ای سُن دے نیں (2) ایہناں دے دل کھیڈ وچ پئے ہوئے نیں تے

اَسَرُّوا النَّجْوَى ۖ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۖ هَلْ هٰذَاۤ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۚ اَفَتَاْتُوْنَ

ظالماں نیں آپس وچ لکہ کے مشورہ کیتا کہ ایہہ (نبی) تہاڈے ورگے اِک بندے ای نیں تے کیہ تسیں آپ ویکھن دے باوجود

السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُوْنَ ﴿٣﴾ قٰلَ رَبِّيْ يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۫ وَهُوَ

جادو دے کول جاندے او؟ (3) نبی نیں فرمایا: میرا رب اسماناں تے زمین وچ ہر گل نوں جان دا اے اوہی

السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٤﴾ بَلْ قَالُوْۤا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰىهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ ۚ

سنن والا جانن والا اے (4) بلکہ (کافراں نے) آکھیا: جھوٹھے خواب نیں بلکہ آپ ایس (نبی) نے اپنے ولوں بنا لیا اے بلکہ ایہہ شاعر نیں

فَلْيَاْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَاۤ اُرْسِلَ الْاَوَّلُوْنَ ﴿٥﴾ مَاۤ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَا ۚ

(جے ایہہ نبی نیں) تے ساڈے کول کوئی نشانی لیان جویں پہلے رسولاں نوں گھلیا گیا سی ② (5) ایناتوں پہلے جیہڑی بستی ایمان نہ لیائی اسیں اوہنوں ہلاک کر دِتا

حاشیہ ① ...ایتھے بھاویں کافراں دے رویے نوں بیان کیتا گیا اے پر افسوس! ایس زمانے دے مسلماناں وچ وی قیامت دے دن اپنے عملاں دے حساب توں غفلت بوہت عام ہو چکی اے تے آج ایہناں نوں وی جدوں نصیحت کیتی جاندی اے تے اللہ پاک دی پکڑ تے عذاب توں ڈرایا جاندا اے تے ایہہ عبرت تے نصیحت لین دی بجائے منہ پھیر کے لنگھ جاندے نیں، حالاں کہ مسلمان دی ایہہ شان نئیں کہ اوہ ایہو جئیا طریقہ اپناوے جیہڑا کافراں تے مشرکاں دا طریقہ اے۔ ② ...عربی لفظ "اَضْغَاث" ضغث دی جمع اے، ایہدا لغوی معنی اے بوکر دا تیلا تے اصطلاح وچ وسوسیاں نوں "اَضْغَاث" کہہ دیندے نیں۔ عربی لفظ "اَحْلَام" "حُلْم" ایہدے معنے خواب" دی جمع اے۔ ایتھے کافراں دے ایس قول دی مراد ایہہ اے کہ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جیہنوں قرآن کہندے نیں ایہہ اصل وچ جھوٹھے خواب نیں اللہ پاک دی وحی نئیں۔

اَفَهُمْ يُؤْمِنُوْنَ ۝٦ وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوْٓا

تے کیہ ایہہ ایمان لے آون گے؟ (6) اسیں تہاڈے توں پہلے مرد ای گھلے جیہناں ول اسیں وحی کردے ساں۔ تے اے لوکو!

اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ۝٧ وَمَا جَعَلْنٰهُمْ جَسَدًا لَّا يَاْكُلُوْنَ

علم والیاں کولوں پچھو جے تسی نئیں جاندے[1] (7) تے اسیں اوہناں نوں کوئی ایسا جسم نئیں بنایا سی کہ اوہ روٹی نہ

الطَّعَامَ وَمَا كَانُوْا خٰلِدِيْنَ ۝٨ ثُمَّ صَدَقْنٰهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنٰهُمْ وَمَنْ نَّشَآءُ

کھان[2] نہ اوہ دنیا وچ ہمیشہ رہن والے سن (8) فیر اسیں اپنا وعدہ اوہناں نوں سچا کرکے وکھایا تے اسیں اوہناں نوں تے جیہنوں چاہیا نجات دِتی

وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِيْنَ ۝٩ لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ كِتٰبًا فِيْهِ ذِكْرُكُمْ ؕ

تے حد توں ودھن والیاں نوں ہلاک کر دِتا (9) بے شک اسیں تہاڈے ول اِک کتاب گھلی جیہدے وچ تہاڈا چرچا اے۔

اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ۝١٠ ع وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَّاَنْشَاْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا ع ١٠

تے کیہ تہانوں عقل نئیں؟ (10) تے کنیاں ای بستیاں اسیں تباہ کرچھڈیاں جیہڑیاں ظلم کرن والیاں سن تے ایہناں دے بعد اسیں دوجی قوم

اٰخَرِيْنَ ۝١١ فَلَمَّآ اَحَسُّوْا بَاْسَنَآ اِذَا هُمْ مِّنْهَا يَرْكُضُوْنَ ۝١٢ ؕ لَا تَرْكُضُوْا

پیدا کر دِتی (11) تے جدوں اوہناں نیں ساڈا عذاب ویکھیا تے اوتھوں اِکو دم نسن لگے (12) دوڑو نہ

وَارْجِعُوْٓا اِلٰى مَآ اُتْرِفْتُمْ فِيْهِ وَمَسٰكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُوْنَ ۝١٣ قَالُوْا

تے ایہناں عیشاں ول واپس آ جاؤ جیہڑیاں تہانوں دِتیاں گئیاں سن تے اپنی مکاناں ول (واپس آؤ) شاید تہاڈے توں پچھیا جاوے (13) اوہناں نیں آکھیا:

حاشیہ ① ... ناواقف نوں علم والیاں ول رجوع کرن دا حکم اے ایس لئی کہ ناواقف لئی ایس توں علاوہ ہور کوئی صورت ای نئیں کہ اوہ واقف کار توں پُچھن۔ اپنی ضرورت دا مسئلہ سکھنا فرض اے تے ایہہ فرض عام طور تے عالماں کولوں پچھ کے ادا ہندا اے، تے نالے مجتہدین دی تقلید وی ایسے آیت تے عمل کرن دی اِک صورت اے۔ ایس توں عالماں دی فضیلت وی واضح ہوئی۔ ② ... قانون ایہہ اے کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام کھان پین توں بے نیاز نئیں، بلکہ ایہناں نوں وی کھان پین دی حاجت ہندی اے پر ایہہ ہو سکدا اے کہ اوہ کجھ کھان پین توں بغیر کئی کئی دن گزارا کر لین جویں حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں وصال دے روزے یعنی کجھ کھان پین توں بغیر کئی کئی دن روزہ رکھنا ثابت اے۔

يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِّلْكَ دَعْوٰىهُمْ حَتّٰى جَعَلْنٰهُمْ حَصِيْدًا

ہائے ساڈی بربادی! بے شک اسیں ظالم ساں① (14) تے ایہہ ای ایہناں دا رونا پٹنا ریا ایتھوں تک کہ اسیں ایہناں نوں وڈّے ہوئے،

خٰمِدِيْنَ ﴿١٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لٰعِبِيْنَ ﴿١٦﴾ لَوْ

بُجھے ہوئے کر دِتا (15) تے اسیں آسمان تے زمین تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے سارا فضول پیدا نئیں کیتا (16) جے

اَرَدْنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ لَهْوًا لَّاتَّخَذْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّآ ۖ اِنْ كُنَّا فٰعِلِيْنَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ

اسیں کوئی کھیڈ ای بنانا چاہندے تے اپنے کولوں ای بنا لیندے جے اسیں کرنا ہندا (17) بلکہ اسیں حق نوں

بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهٗ فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌ ۭ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُوْنَ ﴿١٨﴾ وَ

باطل تے سُٹدے آں تے او ایہدا دماغ توڑ دیندا اے تے ایسے لئی اومٹ کر رہ جاندا اے تے تہاڈے لئی بربادی اے ایہناں گلاں توں جیہڑیاں تسیں کردے او (18) تے

لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَنْ عِنْدَهٗ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَ

جیہڑا اسماناں تے زمین وچ اے سارا اوسے دی ملکیت اے تے جیہڑے اللہ دے کول نیں اوہ اوہدی عبادت توں تکبر نئیں کردے تے

لَا يَسْتَحْسِرُوْنَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُوْنَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُوْنَ ﴿٢٠﴾ اَمِ اتَّخَذُوْٓا اٰلِهَةً

نہ تھکدے نیں② (19) رات تے دن اوہدی پاکی بیان کردے نیں، اوہ سستی نہیں کردے③ (20) کیہ اوہناں نیں زمین چوں کجھ ایہو جئے معبود

حاشیہ ① ...قیامت دا دن حسرت تے ندامت دا دن وی اے کہ اوس دن لوک اپنے بھیڑے عملاں تے ندامت تے افسوس دا اظہار کرن گے پر ایتھے حسرت تے ندامت کسے کم نہیں آوے گی۔ ایس لئی عقل مندی دا تقاضا ایہی اے کہ دنیا دی زندگی وچ ای اپنے بھیڑے عملاں تے شرمندہ تے پشیمان ہو کے اللہ پاک دی بارگاہ سچی توبہ کر لئی جاوے تے رات دن اللہ پاک تے اوہدے پیارے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اطاعت تے فرماں برداری وچ گذارے جان تاں کہ قیامت دے دن ندامت تے حسرت توں محفوظ رہ سکن۔ ② ...فرشتیاں دی ایہہ خوبی اے کہ اوہ اللہ پاک دی عبادت کردے ہوئے تھکدے نئیں، پر جے اسیں عبادت کردے کردے تھک جایئے تے سانوں آرام کرن دا حکم اے۔ ③ ...علامہ احمد صاوی رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ ایس آیت دے تحت فرماندے نیں "فرشتیاں بارے ایہہ خبر دین دا مقصد مسلماناں نوں اللہ پاک دی اطاعت تے عبادت کرن تے جوش جذبہ دوانا تے کافراں نوں اللہ پاک دی اطاعت تے عبادت چھڈن توں شرم دوانا اے ایس لئی کہ عبادت تے تسبیح کرنا قرب تے شرف رکھن والے لوکاں دی خوبی اے تے ایہنوں چھڈ دینا (اللہ پاک دی رحمت توں) دور ہون والے تے ذلیل لوکاں دا طریقہ اے۔ (تفسیر صاوی، الانبیاء، تحت الآیۃ: 20، 4/1294)

مِّنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُوْنَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيْهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ۚ

بنا لئے نیں جیہڑے مردیاں نوں زندہ کر دے ہوون ؟ (21) جے آسمان تے زمین وچ اللہ توں علاوہ ہور معبود ہندے تے ضرور آسمان تے زمین تباہ ہو جاندے

فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ

تے لوکاں دی بنائی ہوئی گلاں توں اللہ پاک اے جیہڑا عرش دے مالک اے ① (22) اللہ نوں اوس کم دے بارے پچھیا نئیں جاندا جیہڑا اوہ کردا اے تے لوکاں

يُسْـَٔلُوْنَ ﴿٢٣﴾ اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً ۭ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ ۚ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ

نوں پچھیا جاوے گا (23) کیہ اوہناں نیں اللہ توں علاوہ ہور معبود بنا رکھے نیں؟ تسیں فرماؤ: تسیں اپنی دلیل لیاؤ۔ ایہہ قرآن میرے نال والیاں

مَّعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِيْ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۙ الْحَقَّ فَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَ

دا ذکر اے تے میرے توں پہلے والیاں دا ذکر اے بلکہ اوہناں دے اکثر لوک حق نوں نئیں جان دے تے اوہ منہ پھیرے ہوئے نیں (24) تے

مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا

اسیں تہاڈے توں پہلے کوئی رسول نئیں گھلیا پر ایہہ کہ اسیں اوہناں ول وحی گھلدے رہے کہ میرے توں علاوہ کوئی معبود نئیں

فَاعْبُدُوْنِ ﴿٢٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ۭ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُوْنَ ﴿٢٦﴾ ۙ

تے میری ای عبادت کرو (۲۵) تے کافراں آکھیا: رحمن نے اولاد بنا لئی اے۔ اوہ پاک اے، بلکہ (فرشتے) عزت والے بندے نیں (26)

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ اللہ پاک دے اِک معبود ہوون دی اِک قطعی دلیل بیان کیتی گئی اے جیہدا خلاصہ ایہہ اے کہ کائنات وچ دو 2 خدا ہوون تے جہان دی تباہی یقینی اے ایس لئی جے دو خدا فرض کر لتے جان تے اوہ دونویں کسے شے تے متفق ہوون گے یا اوہناں وچ اختلاف ہووے گا۔ جے اِک شے تے متفق ہوئے تے ایس توں لازم آئے گا کہ اِک چیز دوہاں دی قدرت وچ ہووے تے دوہاں دی قدرت توں ہووے اے محال (ناممکن) اے۔ تے جے اوہناں وچ اختلاف ہویا تے اِک چیز دے بارے وچ دوہاں دے ارادے دی مختلف صورتاں ہوون گیاں، (1) دوہاں دے ارادے اِکوں نال واقع ہون گے ایس صورت وچ اِک ای وقت وچ اوہ چیز موجود تے معدوم ہو جاوے گی۔ (2) دوہاں دے ارادے واقع نہ ہوون۔ ایس صورت وچ اوہ چیز نہ موجود ہووے گی نہ معدوم۔ (3) اِک دا ارادہ واقع ہووے تے دوجے دا ارادہ واقع نہ ہووے۔ ایہہ ساریاں صورتاں محال (ناممکن) نیں ایس لئی جیہدی گل پوری نہ ہووے گی اوہ خدا نئیں ہو سکدا، تے ثابت ہویا کہ ہر صورت اِک توں زیادہ خدا منن وچ کائنات دے نظام دی تباہی تے فساد لازم اے تے کائنات دا نظام بڑا ای بنیا ہویا تے ترتیب والے انداز وچ چلنا ایس گل دی روشن دلیل اے کہ خدا صرف اِک ای اے جیہڑا ایس نظام نوں چلا ریا اے۔

لَا يَسْبِقُوْنَهٗ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِهٖ يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا

اوہ کسے گل وچ اللہ توں پہل نئیں کردے تے اوہ اوہدے حکم تے عمل کردے نیں (27) اوہ جان دا اے جو ایہناں دے آگے اے تے جیہڑا

خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُوْنَ ۙ اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِّنْ خَشْيَتِهٖ مُشْفِقُوْنَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ

ایہناں دے پچھے اے تے اوہ صرف اوسے دی شفاعت کردے نیں جیہناں نوں اللہ پسند فرمائے تے اوہ اوہدے خوف توں ڈردے نیں (28) تے ایہناں وچوں جیہڑا

يَّقُلْ مِنْهُمْ اِنِّيْٓ اِلٰهٌ مِّنْ دُوْنِهٖ فَذٰلِكَ نَجْزِيْهِ جَهَنَّمَ ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِي

کوئی آکھے کہ میں اللہ توں علاوہ معبود ہاں تے اوہنوں اسیں دوزخ دی سزا دیاں گے۔ تے اسیں ظالماں نوں ایہو جئی ای

الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٩﴾ ع اَوَلَمْ يَرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا ٢ ١٩ ٢

سزا دینے آں (29) کیہ کافراں نیں ایہہ خیال نہ کیتا کہ اسمان تے زمین ملے ہوئے سن

فَفَتَقْنٰهُمَا ۭ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاۗءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۭ اَفَلَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلْنَا فِي

تے اسیں ایہناں نوں کھول دِتا① تے اسیں ہر جان والی چیز پانی توں بنائی② تے کیہ اوہ ایمان نئیں لیان گے؟ (30) تے زمین وچ اسیں

الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيْدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيْهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ

بڈے پکے لنگر پا دِتے تاں کہ لوکاں نوں لے کے ہلدی نہ روے تے اسیں ایہدے وچ کھلے رستے بنائے تاں کہ

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ فرمایا گیا اے کہ اسمان تے زمین ملے ہوئے سن، ایس توں اِک مطلب تے ایہہ ہے کہ اِک دوجے نال ملیا ہویا سی ایہناں وچ فصل تے جدائی پیدا کرکے ایہنوں کھولیا گیا۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ اسمان ایس طراں بند سی کہ ایس توں بارش نئیں سی ہندی تے زمین ایس طراں بند سی کہ ایس وچوں اُگن والی شیواں پیدا نئیں ہندیاں سن، تے اسمان دا کھولنا ایہہ اے کہ ایس توں بارش ہوون لگ پئی تے زمین دا کھولنا ایہہ اے کہ ایس توں سبزہ اُگن لگ پیا۔ **نوٹ:** ایس آیت وچ چونکہ خاص طور تے ایہہ مراد نئیں کہ اسمان تے زمین حقیقت وچ ملے ہوئے سن، ایس لئی بِگ بینگ دی تھیوری نوں یقین دے نال ایس آیت توں ثابت نئیں کرنا چاہیدا۔ ہاں اشک ضرور موجود اے۔ ② ... ہر جاندار چیز نوں پانی توں بناؤن توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک نے پانی نوں جانداراں دی حیاتی دا سبب بنایا اے۔ یا، ایہہ مراد اے کہ ہر جاندار پانی توں پیدا کیتا ہویا اے۔

يَهْتَدُوْنَ ﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَآءَ سَقْفًا مَّحْفُوْظًا ۚ وَّهُمْ عَنْ اٰيٰتِهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿٣٢﴾ وَ

اوہ رستے پا لین (31) تے اسیں اسمان نوں اِک محفوظ چھت بنایا تے اوہ لوک اوہدیاں نشانیاں توں منہ پھیرے ہوئے نیں① (32) تے

هُوَ الَّذِيْ خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ؕ كُلٌّ فِيْ فَلَكٍ

اوہی اے جیہنے رات تے دن تے سورج تے چَن نوں پیدا کیتا۔ سارے اِک گھیرے وچ

يَّسْبَحُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ ؕ اَفَاْئِنْ مِّتَّ فَهُمُ

تیر رے نیں (33) تےاسیں تہاڈے توں پہلے کسے بندے لئی (دنیا وچ) ہمیشہ رہنا نئیں بنایا تے کیہ جے تسیں فوت ہو جاؤ تے ایہہ دوجے لوک

الْخٰلِدُوْنَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ؕ وَنَبْلُوْكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ؕ وَ

ہمیشہ رہن گے؟ (34) ہر جان موت دا مزہ چکھن والی اے تے اسیں برائی تے بھلائی دے ذریعے تہانوں چنگی طراں ازمانے آں② تے

اِلَيْنَا تُرْجَعُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَاِذَا رَاٰكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا

ساڈے ای ول تسیں واپس جاؤ گے (35) تے جدوں کافر تہانوں ویندے نیں تے تہانوں صرف ہاسہ مذاق

هُزُوًا ؕ اَهٰذَا الَّذِيْ يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْ ۚ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ

بنا لیندے نیں۔ کیہ ایہہ اوہ بندہ اے جیہڑا تہاڈے خداواں نوں بھیڑا کہندا اے تے اوہ (کافر) رحمن ای دی یاد توں

حاشیہ ① ... ریاضی تے فلکیات دا علم اعلیٰ علوم وچوں اے جد کہ ایہناں نوں اللہ پاک دی پہچان دا ذریعہ بنایا جاوے۔ صوفیا کرام رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہِم فرماندے نیں کہ اِک گھڑی دی فکر ہزار سال دے اوس ذکر توں افضل اے جیہڑی بغیر فکر دے ہووے۔ ② ... مصیبت تے نعمت دوہاں دے ذریعے بندے نوں آزمایا جاندا اے کہ اوہ مصیبت تے کِنا صبر تے نعمت تے کِنا شکر کردا اے۔ مومن دا طرزِ عمل کیہ ہونا چاہیدا، ایس دے بارے وچ رسولُ اللہ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے فرمایا: ”مومن دے معاملے تے تعجب اے کہ ایہدا سارا معاملہ بھلائی نوں شامل اے تے ایہہ صرف اُوس مومن لئی اے جیہڑا خوشحالی حاصل ہوندی اے تے شکر کردا اے تے ایہہ اوہدے حق وچ بہتر اے تے جے تنگدستی پہنچ دی اے تے صبر کردا اے تے ایہہ وی اوہدے حق وچ بہتر اے۔ (مسلم، ص1598، الحدیث: 64 (2999))

كُفِرُوْنَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ ؕ سَاُورِيْكُمْ اٰيٰتِيْ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْنِ ﴿٣٧﴾ وَ

منکر نیں (36) بندہ جلدی کرن والا بنایا گیا اے۔[1] ہن میں تہانوں اپنیاں نشانیاں وکھاواں گا تے میرے کولوں جلدی نہ کرو (37) تے

يَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا حِيْنَ

کہندے نیں: جے تسیں سچے او تے ایہہ وعدہ کدوں ہووے گا؟ (38) جے کافر اوس ویلے نوں جان لیندے جدوں اوہ

لَا يَكُفُّوْنَ عَنْ وُّجُوْهِهِمُ النَّارَ وَ لَا عَنْ ظُهُوْرِهِمْ وَ لَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٣٩﴾ بَلْ

اپنے موہاں توں تے اپنیاں کنڈاں توں اگ نوں نہ روک سکن گے تے نہ ای اینہاں دی مدد کیتی جاوے گی (39) بلکہ

تَاْتِيْهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ رَدَّهَا وَ لَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿٤٠﴾ وَ لَقَدِ

اوہ (قیامت) اینہاں تے اِکو دَم آپوے گی تے اینہاں نوں حیران کر دیوے گی فیر نہ اوہ اوہنوں رد کر سکن گے تے نہ اینہاں نوں مہلت دِتی جاوے گی (40) تے بے شک

اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِيْنَ سَخِرُوْا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ

تہادے توں پہلے رسولاں دا مذاق اڑایا گیا[2] تے جیہڑے (عذاب) دا مذاق بنادے سن اوسے نے اینہاں نوں

حاشیہ ① ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ انسان وچ جلد بازی دی کثرت تے صبر دی کمی توں ظاہر ہندا اے کہ جلد بازی انسان دے خمیر وچ اے۔ یا ایہہ معنی اے کہ جلد بازی نوں انسان دی فطرت تے اخلاق وچ پیدا کیتا گیا اے۔ جلد بازی اِک بھیڑا کم اے، ایس توں بچنا چاہیدا اے۔ حدیث پاک وچ اے کہ تحمل مزاجی اللہ پاک ولوں اے تے جلد بازی شیطان ولوں اے (ترمذی، 407/3، الحدیث: 2019) دوجی حدیث پاک وچ اے: جیہڑا رُک گیا تے اوہنے (اپنا مقصد) پالیا یا نیڑے اے کہ اوہ (اوہنوں) پالوے تے جیہنے چھیتی کیتی تے اوہنے خطا کیتی یا نیڑے اے کہ اوہ خطا کر جاوے۔ (معجم الکبیر، 310/17، الحدیث: 858) ② ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں تسلی دیندے ہوئے ارشاد فرمایا کہ اے میرے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم جس طراں تہاڈی قوم نے تہاڈا مذاق اُڑایا ایسے طراں اینہاں توں پہلے کافر وی اپنے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دا مذاق اڑایا کردے سن تے مذاق اڑان والیاں دا مذاق اوہناں نوں ای لے بیٹھا تے اوہ اپنے مذاق اڑان تے مسخرے پن کرن دے وبال تے عذاب وچ پھڑے گئے۔ ایس لئی تسیں غم نہ کرو، تہاڈے نال مذاق کرن والیاں دا وی ایہی انجام ہونا اے۔

ع ٣ ١٢ ٣

يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٤١﴾ قُلْ مَنْ يَّكْلَؤُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ ؕ بَلْ هُمْ

گھیر لیا (41) تسیں فرماؤ: رات تے دن وچ رحمن دے عذاب توں تہاڈی کون راکھی کرے گا؟ بلکہ اوہ

عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِّنْ دُوْنِنَا ؕ

اپنے رب دے ذکر توں منہ پھیرے ہوئے نیں (42) کیہ ایہناں دے کجھ خدا نیں جیہڑے ایہناں نوں ساڈے توں بچا لین گے؟

لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِّنَّا يُصْحَبُوْنَ ﴿٤٣﴾ بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ

اوہ اپنی ای جاناں دی مدد نئیں کر سکدے تے نہ ای ایہناں دی ساڈے ولوں مدد تے حفاظت کیتی جاندی اے (43) بلکہ اسیں ایہناں نوں تے ایہناں دے پیو دادے نوں

حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ؕ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ

فائدہ چنگن دِتا ایتھوں تک کہ زندگی ایہناں تے لمی ہوگئی① تے کیہ اوہ نئیں ویکھ دے کہ اسیں زمین نوں اوہدے کنڈھیاں توں گھٹاندے

اَطْرَافِهَا ؕ اَفَهُمُ الْغٰلِبُوْنَ ﴿٤٤﴾ قُلْ اِنَّمَآ اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ ۫ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ

آرے آں۔② تے کیہ ایہہ غالب ہوون گے؟ (44) تسیں فرماؤ: میں تہانوں صرف وحی دے ذریعے ڈرانا واں③ تے بولے

الدُّعَآءَ اِذَا مَا يُنْذَرُوْنَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِنْ مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ

پکار نوں نئیں سن دے جدوں ایہناں نوں ڈرایا جاوے④ (45) تے جے ایہناں نوں تہاڈے رب دے عذاب دی ہوا چھو جاوے

حاشیہ ① ... لمی عمر، بوہتا مال تے نعمتاں دی کثرت عام طور تے غفلت تے اللہ پاک دے عذاب دا سبب بن جاندیاں نیں۔ حدیث پاک وچ اے کہ اک بندے نے عرض کیتی: یارسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، لوکاں وچوں بہترین بندہ کون اے؟ ارشاد فرمایا: جیہدی عمر لمی تے عمل چنگے ہوون۔ عرض کیتی: کہ لوکاں وچوں سب توں بھیڑا بندہ کون اے؟ ارشاد فرمایا: جیہدی عمر لمی تے عمل بھیڑے ہوون۔ (ترمذی، 148/4، الحدیث: 2337) ② ... ایتھے ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک مسلماناں نوں کافراں دی سرزمین تے روز روز قبضہ عطا کر ریا اے تے اِک شہر دے بعد دوجا شہر فتح ہندا چلا آ ریا اے، اِنج اسلام دیاں حداں ودھ ریاں نیں تے کفر دی سرزمین گھٹ ہندی جا ری اے۔ ③ ... پیغمبر تے احکام سنا دینا لازم اے، دل وچ اتارنا لازم نئیں کہ ایہہ خدا دا کم اے۔ ④ ... جیہڑا وعظ توں نفع حاصل نہ کرے، اوہ بولا اے یعنی دل دا بولا اے، بھاویں ظاہراً اوہدے وچ سننن دی طاقت موجود ہوئے۔

لَيَقُوْلُنَّ يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ

تے ضرور کہین گے: ہائے ساڈی خرابی! بے شک اسیں ظالم ساں (46) تے اسیں قیامت والے دن انصاف کرن لئی تکڑی رکھاں گے

فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ؕ وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا ؕ وَ

تے کسے جان تے کجھ ظلم نئیں ہووے گا جے کوئی چیز رائی دے دانے برابر وی ہوئی تے اسیں اوہنوں لے آواں گے تے

كَفٰى بِنَا حٰسِبِيْنَ ﴿٤٧﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ الْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَّذِكْرًا

اسیں حساب کرن لئی کافی آں (47) تے بے شک اسیں موسیٰ تے ہارون نوں فیصلہ دِتا تے چانن تے

لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٤٨﴾ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ

پرہیزگاراں لئی نصیحت دِتی (48) اوہ جیہڑے اپنے رب توں بغیر ویکھیاں ڈردے نیں تے اوہ قیامت توں

مُشْفِقُوْنَ ﴿٤٩﴾ وَهٰذَا ذِكْرٌ مُّبٰرَكٌ اَنْزَلْنٰهُ ؕ اَفَاَنْتُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ ع ۴ ۴ ۴

ڈردے نیں (49) تے ایہہ برکت والا ذکر اے جیہنوں اسیں نازل کیتا تے کیہ تسیں ایہدے منکر او؟ (50) تے بے شک

اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيْمَ رُشْدَهٗ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عٰلِمِيْنَ ﴿٥١﴾ ۚ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ

اسیں ابراہیم نوں پہلے ای ایہدی سمجھ داری دے دِتی سی تے اسیں اوہنوں جان دے ساں (51) یاد کرو جدوں اوہنے پیو ① تے اپنی قوم نوں فرمایا:

مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيْلُ الَّتِيْٓ اَنْتُمْ لَهَا عٰكِفُوْنَ ﴿٥٢﴾ قَالُوْا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا لَهَا

ایہہ مورتیاں کیہ نیں جیہناں دے اگے تسیں جم کے بیٹھے ہوئے اوہ (52) اوہناں آکھیا: اسیں اپنے پیو دادے ② نوں ایہناں دی

حاشیہ ① ... ایتھے باپ توں حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے سکے والد مراد نئیں بلکہ چاچا آزر مراد اے۔ ② ... پیو دادا جیہڑا کم شریعت دے خلاف کردے رے ہوون، اوہناں کماں نوں کرنا تے ایہناں دے کرن تے اپنے پیو دادے دے کماں نوں دلیل بنانا کافراں دا طریقہ اے، مسلماناں نوں ایس توں بچنا چاہیدا اے۔

عٰبِدِيْنَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوْٓا

پوجا کردیاں ویکھیا (53) فرمایا: بے شک تسیں تے تہاڈے پیو دادا سارے کھلی گمراہی وچ او① (54) آکھن لگے:

اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللّٰعِبِيْنَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَ

کیہ تسیں ساڈے کول حق لے کے آئے او یا اُنج ای کھیڈ رہے او؟ (55) فرمایا: تہاڈا رب اوہ اے جیہڑا اسماناں تے

الْاَرْضِ الَّذِيْ فَطَرَهُنَّ ۖ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِّنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللّٰهِ

زمین دا رب اے جیہنے اوہناں نوں پیدا کیتا تے میں ایس تے گواہاں وچوں ہاں (56) تے مینوں اللہ دی قسم اے!

لَاَكِيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذٰذًا اِلَّا

تسیں کنڈ پھیر کے جاؤ گے تے ایس توں بعد میں تہاڈے بتاں دی حالت بھیڑی کر دیاں گا (57) تے ابراہیم نے ایہناں ساریاں نوں ٹوٹے ٹوٹے کر دِتا سوائے

كَبِيْرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُوْنَ ﴿٥٨﴾ قَالُوْا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهٗ لَمِنَ

اوہناں دے وڈے بت نوں کہ شاید اوہ اوہدے ولے رجوع کر لین (58) کہن لگے: کنے ساڈے خداواں نال ایہہ کم کیتا اے؟ بے شک اوہ

الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٩﴾ قَالُوْا سَمِعْنَا فَتًى يَّذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗٓ اِبْرٰهِيْمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوْا فَاْتُوْا بِهٖ

یقیناً ظالم اے (59) کجھ کہن لگے: اسیں اِک جوان نوں ایہناں نوں بھیڑا کہندے سُنیا اے جیہنوں ابراہیم آکھیا جاندا اے (60) کہن لگے: تے اوہنوں

عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُوْنَ ﴿٦١﴾ قَالُوْٓا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا

لوکاں دے سامنے لے آؤ شاید لوک گواہی دے دین (61) اوہناں آکھیا: اے ابراہیم! کیہ تسیں ساڈے معبوداں نال

حاشیہ ① ... دین دے معاملے وچ کسے دی رعایت نئیں بلکہ حق گل ہر حال وچ بیان کرنی چاہی دی اے، طاقت ہندیاں وی حق کہن توں چپ رہنا چاپلوسی اے تے اوہ حرام اے ہاں کتھے حکمت عملی دا کیہ تقاضا اے، سختی یا نرمی تے ایہہ گل مبلغ نوں پتا ہونی چاہی دی اے۔

يٰۤاِبۡرٰهِيۡمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلۡ فَعَلَهٗ ۖ كَبِيۡرُهُمۡ هٰذَا فَسۡـَٔـلُوۡهُمۡ اِنۡ كَانُوۡا

ایہہ کم کیتا اے؟ (62) ابراہیم نے فرمایا: بلکہ ایہناں دے ایس وڈے نے کیتا ہووے گا تے ایہناں کولوں پچھ لو جے ایہہ

يَنۡطِقُوۡنَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوۡۤا اِلٰۤى اَنۡفُسِهِمۡ فَقَالُوۡۤا اِنَّكُمۡ اَنۡتُمُ الظّٰلِمُوۡنَ ﴿٦٤﴾

بولدے نیں① (63) تے اپنے دِلاں ول مڑے تے کہن لگے: بے شک تسیں آپ ای ظالم او② (64)

ثُمَّ نُكِسُوۡا عَلٰى رُءُوۡسِهِمۡ ۚ لَقَدۡ عَلِمۡتَ مَا هٰٓؤُلَآءِ يَنۡطِقُوۡنَ ﴿٦٥﴾ قَالَ

فیر اوہ اپنے سراں دے پرنے موہدے کر دِتے گئے (تے کہن لگے) تہانوں چنگی طراں پتا اے ایہہ بولدے نئیں (65) تے ابراہیم نے جواب دِتا:

اَفَتَعۡبُدُوۡنَ مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنۡفَعُكُمۡ شَيۡـًٔا وَّلَا يَضُرُّكُمۡ ﴿٦٦﴾ اُفٍّ

تے کیہ تسیں اللہ دے سوا ایہناں دی عبادت کردے او جیہڑے نہ تہانوں نفع دیندا اے تے نہ نقصان پہنچاندا اے (66) تہاڈے اُتے

لَّكُمۡ وَلِمَا تَعۡبُدُوۡنَ مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ ؕ اَفَلَا تَعۡقِلُوۡنَ ﴿٦٧﴾ قَالُوۡا حَرِّقُوۡهُ

تے اللہ توں علاوہ جیہناں دی تسیں عبادت کردے او اوہناں تے افسوس اے۔ تے کیہ تہانوں عقل نئیں؟ (67) آکھیا: ایہناں نوں ساڑ دیو

وَانۡصُرُوۡۤا اٰلِهَتَكُمۡ اِنۡ كُنۡتُمۡ فٰعِلِيۡنَ ﴿٦٨﴾ قُلۡنَا يٰنَارُ كُوۡنِىۡ بَرۡدًا وَّ

تے اپنے خداواں دی مدد کرو جے تسیں کجھ کرن والے او (68) اسیں فرمایا: اے اگ! ابراہیم تے ٹھنڈی تے

حاشیہ ① ... حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دا ایہہ فرمانا ظاہر وچ واقع دے خلاف لگدا اے پر اصل وچ ایس طراں نئیں اے ۔ ایہدی اِک وجہ ایہہ اے کہ حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے کافراں نوں بُتاں دے عاجز تے بے وس ہوون ول دھیان دوان لئی ایس انداز وچ کلام کیتا کہ مینوں کیوں بچھدے او، اپنے ایس وڈے بت توں پچھو، ایہدے موہڈے تے کوواڑا اے تے ایسے نیں ایہناں نوں توڑیا ہووے گا۔ ایہہ اِک قسم دی شرم دوانا تے سوچن ول مائل کرنا سی۔

② ... جدوں حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے ایہہ گل کھل کے دس دِتی کہ بت عاجز تے بے وس نیں، ایہہ اپنے آپ نوں بچا نئیں سکدے تے ہوراں نوں کیہ بچاؤن گے تدوں قوم نیں دل وچ سوچیا کہ اینے مجبور تے بے اختیار بُتاں دی پوجا کرکے اوہ اپنے آپ تے ظلم کررے سن پر ایناں سوچ لینا ایمان لئی کافی نئیں ایس لئی اوہ مشرک ای رے۔

سَلٰمًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ ﴿٦٩﴾ وَ اَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَخْسَرِيْنَ ﴿٧٠﴾ وَ

سلامتی والی ہو جا (69) ① تے اوہناں نے ابراہیم نال بھیڑا سلوک کرنا چاہیا تے اسیں اوہناں نوں سب توں زیادہ نقصان چکن والے بنا دِتا (70) تے

نَجَّيْنٰهُ وَ لُوْطًا اِلَى الْاَرْضِ الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا لِلْعٰلَمِيْنَ ﴿٧١﴾ وَ وَهَبْنَا لَهٗٓ

اسیں اوہنوں تے لوط نوں اوس سر زمین دے ول نجات عطا فرمائی جیہدے وچ اسیں جہان والیاں لئی برکت رکھی سی (71) تے اسیں ابراہیم نوں

اِسْحٰقَ ؕ وَ يَعْقُوْبَ نَافِلَةً ؕ وَ كُلًّا جَعَلْنَا صٰلِحِيْنَ ﴿٧٢﴾ وَ جَعَلْنٰهُمْ اَئِمَّةً

اسحاق عطا فرمایا تے مزید یعقوب (پوترا) تے اسیں ایہناں ساریاں نوں اپنے خاص نیڑے والیاں وچوں بنایا (72) تے اسیں اوہناں نوں امام بنایا

يَّهْدُوْنَ بِاَمْرِنَا وَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرٰتِ وَ اِقَامَ الصَّلٰوةِ

کہ سادے حکم توں راہنمائی کردے نیں تے اسیں ایہناں ول چنگے کم کرن تے نماز قائم کرن تے زکوٰۃ

وَ اِيْتَآءَ الزَّكٰوةِ ۚ وَ كَانُوْا لَنَا عٰبِدِيْنَ ﴿٧٣﴾ وَ لُوْطًا اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّ عِلْمًا وَّ

ادا کرن دی وحی گھلی تے اوہ ساڈی عبادت کرن والے سن (73) تے لوط نوں اسیں حکومت تے علم دِتا تے

نَجَّيْنٰهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِيْ كَانَتْ تَّعْمَلُ الْخَبٰٓئِثَ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمَ سَوْءٍ

اوہنوں اوس بستی توں نجات بخشی جیہڑی گندے کم کردی سی ② بے شک اوہ بھیڑے لوک

حاشیہ ① ... مؤثرِ حقیقی اللہ پاک اے تے اسباب دی تاثیر اللہ پاک دی مشیت یعنی چاہن دے تابع اے۔ یعنی اللہ پاک چاہوے تے ای کوئی شے اثر کر سکدی اے، ورنہ نئیں۔ بہار شریعت وچ اے اللہ پاک نے اپنی کامل حکمت دے مطابق اسباب دی دنیا وچ مسبّبات نوں اسباب نال جوڑدِتا اے، اکھ ویکھدی اے، کن سُن دا اے، اگ ساڑ دی اے، پانی پیاس بجھاندا اے، اوہ چاہوے تے اکھ سنے، کن ویکھے، پانی ساڑے، اگ پیاس بجھاوے، نہ چاہوے تے لکھ اکھاں ہوون دن نوں پہاڑ نہ دِسے، کروڑ اگاں ہوون اِک تیلے تے داغ نہ آوے۔ (بہار شریعت،26/1) ② ... قوم لوط دا گندہ کم ایہہ سی کہ اوہ منڈیاں نال بدفعلی کردے سن۔ ایہہ بدفعلی حرام قطعی اے تے ایہدا منکر کافر اے۔ حدیثاں وچ ایہدی شدید مذمت بیان کیتی گئی اے، ایتھے تن روایتاں ویکھو۔ (1) اوس بندے تے اللہ پاک دی لعنت ہووے جیہڑا قوم لوط والا کم کرے (سنن الکبری للنسائی ،322/4، الحدیث: 7337) (2) اللہ پاک ایہو جئے بندے تے رحمت دی نگاہ نئیں فرماندا جیہڑا اپنی عورت دے پچھے والے مقام تے آوے یعنی وطی کرے۔ (ابن ماجہ ،450/2، الحدیث: 1923) (3) بدفعلی کرن والا جے توبہ کرن توں بغیر مر جاوے تے قبر وچ سور دی شکل وچ بدل دِتا جاندا اے۔(کتاب الکبائر،ص63) اللہ پاک ساریاں نوں ایس توں محفوظ فرمائے، آمین۔

فُسِقِيۡنَ ۙ﴿۷۴﴾ وَاَدۡخَلۡنٰهُ فِىۡ رَحۡمَتِنَا ؕ اِنَّهٗ مِنَ الصّٰلِحِيۡنَ ﴿۷۵﴾ ع وَنُوۡحًا اِذۡ نَادٰى

نافرمان سن (74) تے اسیں اوہنوں اپنی رحمت وچ لے لیا، بے شک اوہ ساڈے خاصاں وچوں ساڈے نیڑے سی (75) تے نوح نوں (یاد کرو) جدوں

مِنۡ قَبۡلُ فَاسۡتَجَبۡنَا لَهٗ فَنَجَّيۡنٰهُ وَاَهۡلَهٗ مِنَ الۡكَرۡبِ الۡعَظِيۡمِ ۚ﴿۷۶﴾ وَنَصَرۡنٰهُ

ایس توں پہلے اوہنے سانوں پکاریا تے اسیں اوہدی دعا قبول کیتی تے اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں نوں وڈے غم توں نجات دِتی (76) تے اسیں اوہناں

مِنَ الۡقَوۡمِ الَّذِيۡنَ كَذَّبُوۡا بِاٰيٰتِنَا ؕ اِنَّهُمۡ كَانُوۡا قَوۡمَ سَوۡءٍ فَاَغۡرَقۡنٰهُمۡ

لوکاں دے مقابلے وچ اوہدی مدد کیتی جیہناں نیں ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹا آکھیا، بے شک اوہ بھیڑے لوک سن تے اسیں اوہناں ساریاں نوں غرق

اَجۡمَعِيۡنَ ﴿۷۷﴾ وَدَاوٗدَ وَسُلَيۡمٰنَ اِذۡ يَحۡكُمٰنِ فِى الۡحَرۡثِ اِذۡ نَفَشَتۡ فِيۡهِ غَنَمُ

کر دِتا (77) تے داؤد تے سلیمان نوں یاد کرو جدوں اوہ دونویں کھیتی بارے فیصلہ کر رہے سن جدوں رات نوں اوہدے وچ کجھ لوکاں دیاں بکریاں

الۡقَوۡمِ ۚ وَكُنَّا لِحُكۡمِهِمۡ شٰهِدِيۡنَ ۙ﴿۷۸﴾ فَفَهَّمۡنٰهَا سُلَيۡمٰنَ ۚ وَكُلًّا اٰتَيۡنَا حُكۡمًا وَّ

چُھٹ گئیاں تے اسیں ایہناں دے فیصلے دا ویکھ کر رہے ساں (78) اسیں اوہ معاملہ سلیمان نوں سمجھا دِتا ① تے دوہاں نوں حکومت تے علم

عِلۡمًا ۟ وَّسَخَّرۡنَا مَعَ دَاوٗدَ الۡجِبَالَ يُسَبِّحۡنَ وَالطَّيۡرَ ؕ وَكُنَّا فٰعِلِيۡنَ ﴿۷۹﴾ وَعَلَّمۡنٰهُ

عطا کیتا ② تے داؤد دے نال پہاڑاں تے پرندیاں نوں تابع بنا دِتا کہ اوہ پہاڑ تے پرندے تسبیح کردے تے ایہہ (سارا) اسیں ای کرن والے ساں ③ (79) تے اسیں

حاشیہ ① ... ایس واقعے دا خلاصہ ایہہ اے کہ رات دے وقت کسے دیاں بکریاں دوجے دے کھیت وچ چلیاں گئیاں تے کھیتی نوں کھا گئیاں۔ایہہ مقدمہ حضرت داؤد عَلَيۡهِ السَّلَام دے سامنے پیش ہویا تے بکریاں دی قیمت کھیتی دے نقصان دے برابر ہوون دی وجہ توں بکریاں کھیتی والے نوں دین دا حکم دِتا تے حضرت سلیمان عَلَيۡهِ السَّلَام نے ایہہ تجویز پیش کیتی کہ بکری والا واہی بیجی کرے تے کھیتی والا بکریاں دے دودھ وغیرہ توں نفع لوے تے جدوں فصل ایس حالت نوں پہنچ جائے جس حالت وچ بکریاں نیں کھادی سی تے کھیتی اوہدے مالک نوں تے بکریاں اوہدے مالک نوں دے دتیاں جان۔ ایہہ تجویز حضرت داؤد عَلَيۡهِ السَّلَام نے پسند فرمائی۔ ② ... آیت وچ ”حُکۡم“ توں مراد حکومت یا نبوت اے تے ”عِلم“ توں مراد اجتہاد تے احکام دے طریقیاں وغیرہ دا علم اے۔ دین دے علم دیاں بے شمار دینی تے دنیاوی برکتاں نیں، دنیا تے آخرت وچ عزت دا سبب اے۔ آپ وی دین دا علم سکھو تے اپنی اولاد نوں وی سکھاؤ۔ ③ ... اللہ پاک اپنے نبیاں عَلَيۡهِمُ السَّلَام نوں وکھرے وکھرے معجزے عطا فرماندا اے، جویں اوہنے حضرت داؤد عَلَيۡهِ السَّلَام نوں ایہہ معجزہ عطا فرمایا سی کہ پہاڑ تے پرندے آپ دے تابع کردِتے تے اوہ آپ دے نال تسبیح کردے سن۔

صَنْعَةَ لَبُوْسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِّنْۢ بَاْسِكُمْ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ شٰكِرُوْنَ ﴿٨٠﴾ وَ

تہاڈے فیدے لئی اوہنوں اِک خاص لباس تیار کرنا سکھا دِتا تاں کہ تہانوں تہاڈی جنگ دے حملے توں بچائے تے کیہ تسیں شکر ادا کرو گے؟ (80) تے

لِسُلَيْمٰنَ الرِّيْحَ عَاصِفَةً تَجْرِيْ بِاَمْرِهٖۤ اِلَى الْاَرْضِ الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا ؕ وَ كُنَّا

تیز ہوا نوں سلیمان دے لئی تابع بنا دِتا جیہڑی اوہدے حکم نال ایس سرزمین دے ول چلدی سی جیہدے وچ اسیں برکت رکھی سی [1] تے اسیں

بِكُلِّ شَيْءٍ عٰلِمِيْنَ ﴿٨١﴾ وَ مِنَ الشَّيٰطِيْنِ مَنْ يَّغُوْصُوْنَ لَهٗ وَ يَعْمَلُوْنَ عَمَلًا

ہر چیز نوں جانن والے آں (81) تے کجھ جنات نوں (سلیمان دے تابع کر دِتا) جیہڑے اوہدے لئی غوطے لاندے تے اوس توں علاوہ

دُوْنَ ذٰلِكَ ۚ وَ كُنَّا لَهُمْ حٰفِظِيْنَ ﴿٨٢﴾ ۙ وَ اَيُّوْبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗۤ اَنِّيْ مَسَّنِيَ الضُّرُّ

دوجے کم وی کردے تے اسیں ایہناں جِناں نوں روکیا ہویا سی (82) تے ایوب نوں (یاد کرو) جدوں اوہنے اپنے رب نوں پکاریا کہ بے شک مینوں تکلیف پہنچی اے

وَ اَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿٨٣﴾ ۚۖ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ مِنْ ضُرٍّ ۫ وَّ اٰتَيْنٰهُ اَهْلَهٗ

تے توں سارے رحم کرن والیاں توں ودھ رحم کرن والا ایں (83) تے اسیں اوہدی دعا سن لئی تے جیہڑی اوہدے تے تکلیف سی اوہ اسیں دور کر دِتی تے اسیں

وَ مِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَ ذِكْرٰى لِلْعٰبِدِيْنَ ﴿٨٤﴾ وَ اِسْمٰعِيْلَ وَ

اپنے ولوں رحمت فرما کے تے عبادت گزاراں نوں نصیحت دی خاطر ایوب نوں اوہدے گھر والے تے اوہناں دے نال اونے ای ہور عطا کر دِتے (84) تے اسماعیل

اِدْرِيْسَ وَ ذَا الْكِفْلِ ؕ كُلٌّ مِّنَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿٨٥﴾ ۚۖ وَ اَدْخَلْنٰهُمْ فِيْ رَحْمَتِنَا ؕ اِنَّهُمْ

تے ادریس تے ذوالکفل نوں (یاد کرو) اوہ سارے صبر کرن والے سن (85) تے اوہناں نوں اسیں اپنی رحمت وچ لے لیا، بے شک اوہ ساڈے

حاشیہ [1] ... نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں اللہ پاک دی بارگاہ وچوں اَن گنت اختیارات عطا ہندے نیں تے اوہ ایہناں اختیاراں دی وجہ توں وکھرے وکھرے تصرفات فرماندے نیں۔ تے نالے ایہہ گل دا وی پتا لگا کہ ایہہ آکھنا شرک نئیں کہ فلاں دے حکم توں ایہہ کم ہندا اے، جویں ایتھے اللہ پاک نے فرمایا کہ حضرت سلیمان عَلَیْہِ السَّلَام دے حکم توں ہوا چلدی سی۔

مِّنَ الصّٰلِحِيۡنَ ﴿٨٦﴾ وَ ذَاالنُّوۡنِ اِذۡ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنۡ لَّنۡ نَّقۡدِرَ عَلَيۡهِ

خاص قرب دے لائق لوکاں وچوں نیں (86) تے ذوالنون نوں (یاد کرو) جدوں اوہ بڑے غصے وچ ہو کے تُر پئے ① تے اوہناں خیال کیتا کہ اسیں اوس تے تنگی نہ کراں گے ②

فَنَادٰى فِى الظُّلُمٰتِ اَنۡ لَّاۤ اِلٰهَ اِلَّاۤ اَنۡتَ سُبۡحٰنَكَ ۖ اِنِّىۡ كُنۡتُ مِنَ الظّٰلِمِيۡنَ ﴿٨٧﴾

تے اوہناں ہنیرے وچ پکاریا کہ تیرے توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں توں ہر عیب توں پاک ایں، بے شک میرے توں ایویں ای ہویا (87)

فَاسۡتَجَبۡنَا لَهٗ ۙ وَ نَجَّيۡنٰهُ مِنَ الۡغَمِّ ؕ وَ كَذٰلِكَ نُـنۡجِى الۡمُؤۡمِنِيۡنَ ﴿٨٨﴾ وَ زَكَرِيَّاۤ

تے اسیں اوہدی پکار سن لئی تے اوہنوں غم توں نجات بخشی تے اسیں ایمان والیاں نوں اِنج ای بچا لیندے آں (88) تے زکریا نوں (یاد کرو)

اِذۡ نَادٰى رَبَّهٗ رَبِّ لَا تَذَرۡنِىۡ فَرۡدًا وَّ اَنۡتَ خَيۡرُ الۡوٰرِثِيۡنَ ﴿٨٩﴾ فَاسۡتَجَبۡنَا لَهٗ ۟

جدوں اوہنے اپنے رب نوں پکاریا، اے میرے رب! مینوں کلّا نہ چھڈ تے توں ساریاں توں بہتر وارث ایں (89) تے اسیں اوہدی دعا قبول کیتی

وَ وَهَبۡنَا لَهٗ يَحۡيٰى وَ اَصۡلَحۡنَا لَهٗ زَوۡجَهٗ ؕ اِنَّهُمۡ كَانُوۡا يُسٰرِعُوۡنَ فِى الۡخَيۡرٰتِ

تے اوہنوں یحییٰ عطا فرمایا تے اوہدے لئی اوہدی بیگم نوں قابل بنا دِتا۔ بے شک اوہ نیکیاں کرن وچ چھیتی کردے سن

وَ يَدۡعُوۡنَنَا رَغَبًا وَّ رَهَبًا ؕ وَ كَانُوۡا لَنَا خٰشِعِيۡنَ ﴿٩٠﴾ وَ الَّتِىۡۤ اَحۡصَنَتۡ فَرۡجَهَا

تے سانوں بڑی لگن تے بڑے ڈر توں پکار دے سن تے ساڈی بارگاہ وچ دل توں جھکن والے سن (90) تے اوس عورت نوں (یاد کرو) جنے اپنی پارسائی دی

فَنَفَخۡنَا فِيۡهَا مِنۡ رُّوۡحِنَا وَ جَعَلۡنٰهَا وَ ابۡنَهَاۤ اٰيَةً لِّلۡعٰلَمِيۡنَ ﴿٩١﴾ اِنَّ هٰذِهٖۤ

راکھی کیتی تے اسیں اوہدے وچ اپنی خاص روح پھوکی تے اوہنوں تے اوہدے پُتر نوں سارے جہان والیاں لئی نشانی بنا دِتا (91) بے شک ایہہ (اسلام)

حاشیہ ① ... ایس واقعے دا خلاصہ ایہہ اے کہ جدوں حضرت یونس عَلَيۡهِ السَّلَام دی قوم دے لوک آپ دی دعوت قبول کرن تے نصیحت منن دی بجائے اپنے کفر تے ڈٹے رے تے آپ عَلَيۡهِ السَّلَام نوں جلال آیا تے اللہ دے حکم دا انتظار کیتے بغیر اپنی قوم دے علاقے وچوں چلے گئے ۔ ایس وجہ توں اللہ پاک نے اوہناں نوں مچھی دے ٹِڈھ وچ پہنچا دِتا۔ بعد وچ آپ نے عاجزی تے انکساری دے نال اللہ پاک دی بارگاہ وچ دعا کیتی تے اوہناں نوں مچھی دے ٹِڈھ وچوں رہائی مل گئی۔ ② ... عربی لفظ "قدر" دے وکھرے وکھرے معنی نیں جویں تنگی کرنا، قدر کرناتے قادر ہونا۔ ایتھے اوہدا پہلا معنی مراد اے یعنی اسیں اوہدے تے ہر گز تنگی نہ کراں گے۔

اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً ۖ وَّاَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْنِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوْٓا اَمْرَهُمْ

تہاڈا دین اے، اِک ای دین اے تے میں تہاڈا رب آں تے تسیں میری عبادت کرو (92) تے لوکاں نے اپنے دین نوں آپس وچ ٹوٹے

بَيْنَهُمْ ۭ كُلٌّ اِلَيْنَا رٰجِعُوْنَ ﴿٩٣﴾ فَمَنْ يَّعْمَلْ مِنَ الصّٰلِحٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ ع ٦ ١٨ ٦

ٹوٹے کر دِتا۔① سارے ساڈے ول واپس آون والے نیں (93) تے جیہڑا نیکی دے کم کرے گا تے اوہ ایمان والا ہووے

فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهٖ ۚ وَاِنَّا لَهٗ كٰتِبُوْنَ ﴿٩٤﴾ وَحَرٰمٌ عَلٰي قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَآ اَنَّهُمْ

تے اوہدی کوشش دی بے قدری نئیں ہووے گی تے اسیں اوہنوں لکھن والے آں② (94) تے جیہڑی بستی نوں اسیں ہلاک کر دِتا ایہدے تے حرام اے

لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٩٥﴾ حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَاْجُوْجُ وَمَاْجُوْجُ وَهُمْ مِّنْ كُلِّ حَدَبٍ

کہ واپس نہ آون (95) ایتھوں تک کہ جدوں جوج تے مجوج نوں کھول دِتا جاوے گا تے اوہ ہر بلندی توں تیزی نال

يَّنْسِلُوْنَ ﴿٩٦﴾ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِيْنَ

اتردے ہوئے آون گے③ (96) تے سچا وعدہ نیڑے آ گیا تے جدے اوس ویلے کافراں دیاں اکھاں

حاشیہ ① ... جیہڑے اصول تے عقیدے سارے انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام وچ اِکو جئے نیں جویں اللہ پاک دی واحدانیت، نبوت تے رسالت، تقدیر، حشر تے نشر تے قیامت وغیرہ ایہناں نوں دین کہندے نیں تے سارے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نیں ایسے دین دی تبلیغ کیتی اے، فیر لوکاں نیں ایہناں دے سچے عقیدیاں نوں وگاڑ کے وکھرے وکھرے فرقے بنا لئے۔ خدائی دا دعویٰ، شرک، مقرب بندیاں نوں خدایا خدا دی اولاد آکھنا، نبیاں تے رسولاں نوں جھوٹھا آکھنا، قیامت دا انکار تے ایسے طراں دے ہور کفرایات نوں اپنا دین بنا لیا۔ ② ... عملاں دے قبول ہوون دا دارومدار ایمان تے اے، جے ایمان اے تے عمل قبول اے تے جے ایمان نئیں تے آخرت وچ عمل دی کوئی جزا نئیں ۔ تے نالے مومن دے عمل وچ ایمان دے نال نال دو ہور چیزاں دا ہونا وی ضروری اے۔ (1) نیک نیت۔ (2) عمل نوں حکم دے مطابق ادا کرنا۔ ③ ... جوج مجوج دو قبیلیاں دے ناں نیں تے ایہہ یافث بن نوح دی اولاد وچوں فسادی گروہ نیں۔ حضرت ذوالقرنین رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نے اِک کندھ بنا کے ایہناں نوں ایہناں دے علاقے وچ محدود کر دِتا سی۔ جدوں قیامت نیڑے آون دا ویلا ہووے گا تے جوج تے مجوج نوں روک کے رکھن والی اوس کندھ نوں کھول دِتا جاوے گا۔

كَفَرُوْا ؕ يٰوَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِيْ غَفْلَةٍ مِّنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿٩٧﴾ اِنَّكُمْ وَ

کُھلی دی کُھلی رہ جان گیاں کہ ہائے ساڈی کم بختی! بے شک اسیں ایس توں غفلت وچ ساں بلکہ اسیں ظالم ساں ① (97) بے شک تسیں تے

مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ ؕ اَنْتُمْ لَهَا وٰرِدُوْنَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَآءِ

جیہناں دی تسیں اللہ توں علاوہ عبادت کردے او سارے دوزخ دا بالن نیں۔ تسیں ایہدے وچ جاون والے او (98) جے ایہہ

اٰلِهَةً مَّا وَرَدُوْهَا ؕ وَ كُلٌّ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيْهَا زَفِيْرٌ وَّ هُمْ فِيْهَا

عبادت دے لائق ہندے تے جہنم وچ نہ جاندے تے ایہناں ساریاں نوں ہمیشہ ایہدے وچ رہنا اے (99) دوزخ وچ ایہناں دی کھوتے ونگری آوازاں ہوون

لَا يَسْمَعُوْنَ ﴿١٠٠﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِّنَّا الْحُسْنٰٓى ۙ اُولٰٓئِكَ عَنْهَا

گیاں تے اوہ اوہدے وچ کجھ نہ سنن گے (100) بے شک جیہناں لئی ساڈا بھلائی دا وعدہ پہلے توں ای ہو گیا اے اوہ جہنم توں

مُبْعَدُوْنَ ﴿١٠١﴾ ۙ لَا يَسْمَعُوْنَ حَسِيْسَهَا ۚ وَ هُمْ فِيْ مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ

دور رکھے جان گے ② (101) اوہ اوہدی ہولی جئی آواز وی نہ سنن گے تے اوہ اپنی من پسند نعمتاں وچ ہمیشہ رہن

خٰلِدُوْنَ ﴿١٠٢﴾ ۚ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ وَ تَتَلَقّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ؕ هٰذَا يَوْمُكُمُ

گے (102) ایہناں نوں سب توں وڈی گھبراہٹ غمگیں نہ کرے گی تے فرشتے اوہناں دا استقبال کرن گے کہ ایہہ تہاڈا اوہ دن

حاشیہ ① ایس آیت وچ مسلماناں لئی بڑی عبرت تے نصیحت اے جیہڑا نافرمانی دا انجام پتا ہوون دے باوجود اللہ پاک تے اوہدے پیارے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اطاعت کرن وچ غفلت دا شکار نیں۔ ② جدوں نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے کافراں دے سامنے ایسے سورت دی آیت نمبر 8 پڑھی جیہدے وچ سی کہ "بے شک تسیں تے جیہناں دی تسیں اللہ پاک توں علاوہ عبادت کردے او سارے دوزخ دا بالن نیں۔" ایہدے تے اِک کافر ابن زبعری نے آکھیا کہ یہودی تے حضرت عزیر عَلَیْہِ السَّلَام نوں تے عیسائی حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں پوج دے نیں تے بنی ملیح فرشتیاں نوں پوجدے نیں (مطلب ایہہ کہ فیر تے ایہہ وی دوزخ وچ جان گے) ایہدے تے اللہ پاک نے ایس آیت وچ بیان فرما دِتا کہ حضرت عزیر، حضرت عیسیٰ عَلَیْہِمَا السَّلَام تے فرشتے، اوہ نیں جیہناں دے لئی بھلائی دا وعدہ ہو چکیا اے تے اوہناں نوں جہنم دے عذاب توں درو رکھیا جاوے گا۔

الَّذِىۡ كُنۡتُمۡ تُوۡعَدُوۡنَ ﴿۱۰۳﴾ يَوۡمَ نَطۡوِى السَّمَآءَ كَطَىِّ السِّجِلِّ لِلۡكُتُبِ ؕ كَمَا بَدَاۡنَاۤ

اے جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا سی (103) یاد کرو جیہڑے دن اسیں اسمان نوں لپیٹاں گے جویں سجل فرشتہ اعمال نامے نوں لپیٹ دا اے۔ ① اسیں اوہنوں فیر اوسے طراں

اَوَّلَ خَلۡقٍ نُّعِيۡدُهٗ ؕ وَعۡدًا عَلَيۡنَا ؕ اِنَّا كُنَّا فٰعِلِيۡنَ ﴿۱۰۴﴾ وَلَقَدۡ كَتَبۡنَا فِى الزَّبُوۡرِ

واپس کر دیاں گے جس طراں اسیں اوہنوں پہلیاں بنایا سی۔ ایہہ ساڈے ذمے اِک وعدہ اے بے شک اسیں ضرور ایہہ کرن والے آں (104) تے بے شک اسیں

مِنۡۢ بَعۡدِ الذِّكۡرِ اَنَّ الۡاَرۡضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ الصّٰلِحُوۡنَ ﴿۱۰۵﴾ اِنَّ فِىۡ هٰذَا لَبَلٰغًا

نصیحت دے بعد زبور وچ لکھ دِتا کہ ایس زمین دے وارث میرے نیک بندے ہوون گے ② (105) بے شک ایس قرآن وچ عبادت کرن والیاں لئی

لِّقَوۡمٍ عٰبِدِيۡنَ ﴿۱۰۶﴾ ؕ وَمَاۤ اَرۡسَلۡنٰكَ اِلَّا رَحۡمَةً لِّلۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۱۰۷﴾ قُلۡ اِنَّمَا يُوۡحٰۤى اِلَىَّ

کافی سامان اے (106) تے اسیں تہانوں سارے جہاناں لئی رحمت بنا کے ای گھلیا ③ (107) تسیں فرماؤ: مینوں تے ایہی وحی ہندی اے

اَنَّمَاۤ اِلٰهُكُمۡ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ فَهَلۡ اَنۡتُمۡ مُّسۡلِمُوۡنَ ﴿۱۰۸﴾ فَاِنۡ تَوَلَّوۡا فَقُلۡ اٰذَنۡتُكُمۡ عَلٰى

کہ تہاڈا معبود صرف اِک خدا اے تے کیہ تسیں مسلمان ہندے او؟ (108) فیر جے اوہ منہ پھیرن تے تسیں فرما دیو: میں تہانوں برابری دی بنیاد تے خبردار

سَوَآءٍ ؕ وَاِنۡ اَدۡرِىۡۤ اَقَرِيۡبٌ اَمۡ بَعِيۡدٌ مَّا تُوۡعَدُوۡنَ ﴿۱۰۹﴾ اِنَّهٗ يَعۡلَمُ الۡجَهۡرَ مِنَ

کر دِتا اے تے میں نئیں جاندا ④ کہ تہانوں جیہڑا وعدہ دِتا جاندا اے اوہ نیڑے اے یا دور اے؟ (109) بے شک اللہ اُچی آواز نال آکھی گئی گل نوں جاندا

حاشیہ ① ... اِک قول ایہہ اے کہ آیت وچ "سِجِل" توں مراد صحیفہ اے تے اِک قول ایہہ اے کہ سجل تیجے اسمان تے موجود اوس فرشتے دا ناں اے جیہدے تک بندیاں دی موت دے بعد اوہناں دے اعمال نامے پہنچائے جاندے نیں تے اوہ فرشتہ ایہناں اعمال نامیاں نوں لپیٹ دیندا اے۔ ② ... ایس آیت وچ زبور توں اوہ ساریاں کتاباں مراد نیں جیہڑیاں انبیاء کرام عَلَیۡہِمُ السَّلَام تے نازل ہویاں تے آیت وچ "ذِکۡر" توں مراد لوح محفوظ اے یا زبور توں اوہ اسمانی کتاب مراد اے جیہڑی حضرت داؤد عَلَیۡہِ السَّلَام تے نازل ہوئی تے "ذِکۡر" توں مراد تورات اے۔ ③ ... سرکار دوعالم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں سارے جہاناں لئی بھاویں اوہ روحاں دا عالم ہووے یا جسماں دا عالم، عقل رکھن والے ہون یا عقل نہ رکھن والے ہوون ساریاں لئی جامع رحمت بنا کے گھلیا اے تے جیہڑا سارے جہاناں لئی رحمت ہووے تے ضرور اوہ سارے جہاناں توں افضل اے۔ ④ ... عربی لفظ "دِرَایت" "اندازے تے قیاس نال جانن" نوں آکھدے نیں، ایتھے درایت دی ای نفی کیتی گئی اے تے معنی ایہہ اے کہ "اللہ پاک دے دسن توں بغیر صرف اپنی عقل تے قیاس توں نئیں جان دا"، مطلق علم دی نفی ایتھے مراد نئیں ہو سکدی۔

الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُوْنَ ﴿١١٠﴾ وَاِنْ اَدْرِيْ لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿١١١﴾

اے تے اوہ جاندا اے جیہڑی تسیں لُکاندے او (110) تے میں نئیں جاندا کہ شاید اوہ تہاڈی ازمائش ہووے تے اِک ویلے تک لئی فیدہ دیندا اے (111)

قٰلَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ ؕ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ ﴿١١٢﴾ ع

نبی نے عرض کیتی: اے میرے رب! حق دے نال فیصلہ فرمادے تے ساڈا رب رحمن ای اے جیہدے توں ایہناں گلاں دے خلاف مدد منگی جاندی اے جیہڑی تسیں کردے او (112)

٢٢ سُوْرَةُ الْحَجِّ مَدَنِيَّةٌ ١٠٣

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان رحمت والا اے

اٰیاتھا ٧٨ رکوعاتھا ١٠

يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمْ ۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيْمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا

اے لوکو! اپنے رب توں ڈرو بے شک قیامت دا زلزلہ بڑی وڈی چیز اے (1) جس دن تسیں اہنوں ویکھو گے

تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّاۤ اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى

(تے ایہہ حال ہووے گا کہ) ہر دُدھ پیان والی اپنے دُدھ پیندے بچے نوں بُھل جاوے گی تے ہر حمل والی اپنا حمل پا دیوے گی تے توں

النَّاسَ سُكٰرٰى وَمَا هُمْ بِسُكٰرٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيْدٌ ﴿٢﴾ وَمِنَ النَّاسِ

لوکاں نوں ویکھیں گا جویں نشے وچ نیں حالاں اوہ نشے وچ نئیں ہون گے پر اے ایہہ کہ اللہ دا عذاب بڑا شدید اے (2) تے کجھ لوک اوہ نیں

مَنْ يُّجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطٰنٍ مَّرِيْدٍ ﴿٣﴾ۙ كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهٗ

جیہڑے اللہ دے بارے وچ بغیر علم توں جھگڑدے نیں تے ہر نافرمان شیطان دے پچھے ٹُر پیندے نیں① (3) جیہدے اُتے ایہہ لکھ دِتا گیا اے

حاشیہ ① ... اللہ پاک دی ذات تے صفات وچ بغیر علم دے بحث کرنا حرام اے۔ صرف ماہر دین دے عالم تحقیق لئی ایہدے وچ بحث کر سکدے نیں تے ایہدے وچ وی شرط ایہہ اے کہ جھگڑا مقصد نہ ہووے بلکہ صرف اعتراضاں نوں دور کرنا تے حق دی تحقیق دا ارادہ ہووے۔ افسوس! ایس زمانے وچ صورتِ حال بڑی نازک اے۔ عوامی بیٹھکاں، اِنج ای سوشل، پرنٹ تے الیکٹرانک میڈیا وچ دین دے علم توں ناواقف لوک دین تے عقیدیاں تے بحث کردے تے اپنی عقل دی تکڑی وچ تول کے ایہناں دے ٹھیک یا غلط ہوون دا فیصلہ کردے نیں، اوہ ساریاں اُتے ایہہ آیت صادق آندی اے۔

مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهٗ يُضِلُّهٗ وَيَهْدِيْهِ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيْرِ ۝٤ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ

کہ جیہڑا اوہدے نال دوستی کرے گا تے اوہ ضرور اوہنوں گمراہ گا تے اوہنوں دوزخ دے عذاب دی راہ دسے گا① (4) اے لوکو! جے تہانوں

كُنْتُمْ فِيْ رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ

قیامت دے دن اُٹھن دے بارے کجھ شک ہووے تے (ایہہ گل سوچو کہ) اسیں تہانوں مٹی توں پیدا کیتا فیر پانی دی اِک چھٹ توں فیر جمے ہوئے لہو

ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَّغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۭ وَنُقِرُّ فِي الْاَرْحَامِ مَا

توں فیر گوشت دی بوٹی توں جیہدی شکل بن گئی ہندی اے تے ادھوری وی ہندی اے تاں کہ اسیں تہاڈے لئی اپنی قدرت نوں ظاہر فرمایئے تے اسیں ماواں دے ڈھڈاں

نَشَاۗءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوْٓا اَشُدَّكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَّنْ

وچ جیہنوں چاہنے آں اوہنوں اِک مِتھے ہوئے عرصے تک ٹھہرائی رکھنے آں فیر تہانوں بچے دی صورت وچ کڈھنے آں فیر (عمر دینے آں) تاں کہ تسیں اپنی

يُّتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْۢ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـــًٔا ۭ وَ

جوانی نوں پہنچو تے تہاڈے وچوں کوئی پہلے ای مر جاندا اے تے کوئی ساریاں توں نکمی عمر ول پھیریا جاندا اے تاں کہ (آخر کار) جانن توں بعد کجھ نہ جانے② تے

تَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاۗءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْۢبَتَتْ مِنْ

توں زمین نوں مرجھایا ہویا ویکھنا ایں فیر جدوں اسیں ایہدے اُتے پانی اتارنے آں تے اوہ (تروتازہ ہو کے) لہلہاندی اے تے ودھدی اے تے

حاشیہ ① ... بد مذہباں نال دوستی تے تعلق نئیں رکھنا چاہیدا تے نہ ای ایہناں دے نال رشتے داری قائم کرنی چاہی دی اے ایس لئی کہ ایہہ آپ وی گمراہ ہوندے نیں تے اپنیاں لچھے دار گلاں، ظاہری عبادت تے ریاضت تے دکھاوے دی پرہیزگاری دے ذریعے دوجیاں نوں وی گمراہ کر دے نیں۔ حدیث شریف وچ اے" آخری زمانے وچ دجال تے کذاب ظاہر ہوون گے، اوہ تہاڈے کول ایہو جئیاں گلاں لے کے آون گے جیہناں نوں تسیں تے تہاڈے پیو دادے نے نہ سُنیاں ہووے گا تے تسیں اوہناں توں دور رہنا تے اوہناں نوں دور رکھنا، کتے اوہ تہانوں گمراہ نہ کر دین تے تہانوں فتنے وچ نہ پا دین۔ (مسلم، ص9، الحدیث: 7(7)) ② ... نکمی عمر توں مراد بوہت بڑی ضعیفی دی عمر اے۔ ایہدے وچ بندے دا حال ایہہ ہندا اے کہ اوہدی عقل تے حواس قائم نئیں رہندے تے فیر اخیر اِنج ہو جاندا اے کہ اوہدی نگاہ کمزور، عقل ناقص تے سوچ گھٹ جاندی اے تے جیہڑیاں گلاں اوہنوں پتا ہندیاں نیں اوہ وی بُھل جاندا اے۔

نوٹ: انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام ایس حالت توں محفوظ سن۔ تے نالے اللہ پاک اپنے فضل توں خاص اولیاء کرام نوں وی ایس حال توں پاسے وکھرا رکھدا اے تے ایہناں توں علاوہ وی کجھ لوک ایہو جئے نیں جیہناں نوں انتہائی ضعیفی دے عالم وچ ایس حال توں بچا لیا جاندا اے۔

كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ۝٥ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهٗ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ

ہر قسم دا سوہنا سبزہ اگاندی اے (5) ایہہ ایس لئی اے کہ اللہ ای حق تے ایہہ کہ مردیاں نوں زندہ کرے گا تے ایہہ کہ اوہ

شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝٦ وَّاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيْهَا ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي

ہر شے تے قادر اے (6) تے ایہہ کہ قیامت آون والی اے ایہدے وچ کوئی شک نئیں تے ایہہ کہ اللہ اوہناں نوں اٹھائے گا جیہڑے

الْقُبُوْرِ ۝٧ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًى وَّلَا كِتٰبٍ

قبراں وچ نیں① (7) تے کوئی بندہ اوہ اے جیہڑا اللہ دے بارے بغیر علم تے بغیر ہدایت تے بغیر کسے روشن کتاب

مُّنِيْرٍ ۝٨ ثَانِيَ عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ لَهٗ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّنُذِيْقُهٗ

توں لڑادا اے② (8) ایس حال وچ کہ اوہنے حق توں اپنی دھون موڑی ہوئی اے تاں کہ اللہ دی راہ توں بھٹکا دیوے، اوہدے لئی دنیا وچ ذلالت اے تے

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيْقِ ۝٩ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدٰكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ

قیامت والے دن اسیں اوہنوں اگ دا عذاب چکھاواں گے (9) ایہہ اوہدا بدلہ اے جیہڑا تیرے ہتھاں نیں اگے گھلیا تے (اوہدے لئی) کہ اللہ بندیاں تے ظلم

لِّلْعَبِيْدِ ۝١٠ ع وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰي حَرْفٍ ۚ فَاِنْ اَصَابَهٗ خَيْرُۨ اطْمَاَنَّ ع ١ ٨

نئیں کردا (10) تے کوئی بندہ اوہ اے جیہڑا اللہ دی عبادت اِک کنارے تے ہو کے کردا اے فیر جے اوہنوں کوئی بھلائی پہنچدی اے تے اوہ ایہدے تے مطمئن

بِهٖ ۚ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةُۨ انْقَلَبَ عَلٰي وَجْهِهٖ ۚ قف خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ۭ

ہو جاندا اے تے جے اوہنوں کوئی ازمائش آ جاوے تے مونھ پرنے پھر جاندا اے۔ ایہو جئیا بندہ دنیا تے آخرت دوہاں وچ گھاٹا کھاندا اے۔

حاشیہ ① ... ایتھے قبر توں مراد عالم برزخ اے جیہڑا موت تے قیامت دے وچکار اے نہ کہ اوہ صرف ٹویا جیہڑا مردیاں دا مدفن ہووے، ایس لئی سڑ جان والے، ڈُب جاون والے وغیرہ سارے ای قیامت دے دن اُٹھائے جاون گے۔ ② ... ساڈے اَج دے زمانے دا حال وی کجھ ایہو جئیا ای اے کہ لوکاں دی اِک وڈی تعداد اپنی عقل توں جو چاہندی اے کردی اے۔ اللہ پاک دے بارے آکھدی اے تے فیر ایس تے اَڑ دی اے بلکہ دوجیاں نوں مجبور کردی اے کہ اوہدی گل منن بھاویں اوہدی گل عقل تے نقل توں دور، قرآن تے حدیث دے خلاف تے جہالت توں بھری ہووے۔

ذٰلِكَ هُوَ الۡخُسۡرَانُ الۡمُبِيۡنُ ﴿١١﴾ يَدۡعُوۡا مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهٗ وَ

ایہہ ای کھلا نقصان اے (11) اوہ اللہ توں علاوہ اوس (بت) دی عبادت کردا اے جیہڑا نہ اوہنوں نقصان پہنچاوے تے

مَا لَا يَنۡفَعُهٗ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الۡبَعِيۡدُ ﴿١٢﴾ يَدۡعُوۡا لَمَنۡ ضَرُّهٗۤ اَقۡرَبُ مِنۡ نَّفۡعِهٖ ؕ

نہ اوہنوں نفع دے۔ ایہی دور دی گمراہی اے (12) اوہ اوہنوں پوجدے نیں جیہدا نقصان اوہدے نفع توں زیادہ اے ①

لَبِئۡسَ الۡمَوۡلٰى وَ لَبِئۡسَ الۡعَشِيۡرُ ﴿١٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدۡخِلُ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَ عَمِلُوا

بے شک اوہ کِنا ای بھیڑا مولی اے تے بے شک کِنا ای بھیڑا بیلی اے (13) بے شک اللہ ایمان والیاں تے نیک عمل کرن والیاں نوں اوہناں

الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجۡرِىۡ مِنۡ تَحۡتِهَا الۡاَنۡهٰرُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَفۡعَلُ مَا يُرِيۡدُ ﴿١٤﴾ مَنۡ

باغاں وچ داخل فرمائے گا جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں۔ بے شک اللہ جو چاہندا اے کردا اے (14) جیہڑا

كَانَ يَظُنُّ اَنۡ لَّنۡ يَّنۡصُرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنۡيَا وَ الۡاٰخِرَةِ فَلۡيَمۡدُدۡ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَآءِ

ایہہ خیال کردا اے کہ اللہ دنیا تے آخرت وچ اپنے نبی دی مدد نئیں فرمائے گا تے اوہنوں چاہیدا اے اوہ اُتلے پاسے اِک رسی لمبی کر لوے

ثُمَّ لۡيَقۡطَعۡ فَلۡيَنۡظُرۡ هَلۡ يُذۡهِبَنَّ كَيۡدُهٗ مَا يَغِيۡظُ ﴿١٥﴾ وَ كَذٰلِكَ اَنۡزَلۡنٰهُ اٰيٰتٍۭ

تے اپنے آپ نوں پھاہ دے دیوے فیر ویکھے کہ کیہ اوہدے داء پیچ نیں اوہ شے مٹا دِتی جیہدے تے اوہنوں غصہ آوندا اے ② (15) تے ایسے طراں اسیں

بَيِّنٰتٍ ۙ وَّ اَنَّ اللّٰهَ يَهۡدِىۡ مَنۡ يُّرِيۡدُ ﴿١٦﴾ اِنَّ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَ الَّذِيۡنَ هَادُوۡا وَ

ایس قرآن نوں چمکدیاں آیتاں دی صورت وچ نازل فرمایا تے ایہہ کہ اللہ جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے (16) بے شک مسلمان تے یہودی تے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ نقصان توں مراد واقعی نقصان اے، یعنی دنیا وچ قتل تے آخرت وچ دوزخ دا عذاب تے نفع توں مراد اوہناں دا خیالی نفع یعنی بُتاں دی شفاعت وغیرہ اے تے معنی ایہہ اے کہ کافر بتاں توں جیہڑے نفع دی آس رکھدے نیں اوہ تے بوہت دور اے کہ ناممکن اے جدکہ اوہناں دا حقیقی نقصان بڑی چھیتی ضرور ویکھ لین گے۔ ② ... ایس آیت دا خلاصہ کلام ایہہ اے کہ اللہ پاک اپنے نبی دی مدد ضرور فرمائے گا تے ایہہ مدد ہندی رہوے گی بھاویں ایس مدد توں سڑن والا بندہ گل وچ رسی پا کے مر وی جاوے۔

الصّٰبِـِٕيْنَ وَالنَّصٰرٰى وَالْمَجُوْسَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا ۖ اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ

تاریاں دی پوجا کرن والے تے عیسائی تے اگ دی پوجا کرن والے تے مشرک بے شک اللہ ایہناں ساریاں وچ قیامت والے دن

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝١٧ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهٗ مَنْ

فیصلہ کر دیوے گا① بے شک اللہ ہر شے تے گواہ اے (17) کیہ تسیں نئیں ویکھیا کہ جو کجھ اسماناں وچ اے

فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُوْمُ وَالْجِبَالُ وَ

تے جو زمین وچ اے تے سورج تے چن تے تارے تے سارے پہاڑ تے درخت تے ڈنگر تے بوہت سارے بندے

الشَّجَرُ وَالدَّوَاۗبُّ وَكَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ ۭ وَكَثِيْرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۭ وَمَنْ

ایہہ سارے اللہ نوں سجدہ کردے نیں② تے بوہت سارے لوک اوہ (وی) نیں جیہناں تے عذاب طے ہو گیا اے تے جیہنوں

يُّهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّكْرِمٍ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاۗءُ ۝١٨ السجدة ۩ هٰذٰنِ خَصْمٰنِ السجدة ٢

اللہ ذلیل کرے تے اوہنوں کوئی عزت دین والا نئیں،③ بے شک اللہ جو چاہندا اے کردا اے (18) ایہہ دو فریق نیں

حاشیہ ① ... اج بھاویں ہر بندہ اپنے آپ نوں حق تے ہدایت دے راہ تے چلن والا کہندا اے پر ایہدا عملی فیصلہ قیامت دے دن ہووے گا جدوں حق والیاں نوں عزت تے احترام دے نال جنت وچ گھلیا جاوے گا تے جھوٹھ والیاں نوں ذلت تے خواری دے نال موہدے مونھ دوزخ وچ پا دِتا جاوے گا۔ پر ایتھے یاد رہوے کہ دینِ اسلام ای حق ہے تے اوہنوں منن والا حق اُتے اے تے سارے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دا دین، اسلام ای سی پر ہن دینِ اسلام توں اوہ دین مراد اے جیہڑا حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم لے کے آئے نیں، ایس لئی ہن آپ دے دین توں علاوہ ہور کوئی دین اللہ پاک دی بارگاہ وچ معتبر نئیں۔ ② ... بعض مفسراں دے نیڑے پہاڑاں تے درختاں وغیرہ دے سجدے توں مراد ایہہ اے کہ جدوں ایہناں تے سورج چڑھدا اے تے ایہناں توں غروب ہندا اے اوس ویلے ایہناں دا پرچھاواں مُڑ جاندا اے تے ایہی ایہناں دا سجدہ کرنا اے تے سورج چن تاریاں دا غروب ہونا ایہناں دا سجدہ کرنا اے۔ دوجا قول ایہہ ہے کہ ایتھے سجدہ ایس معنی وچ اے کہ اوہ اللہ پاک دے حکم دے پابند نیں۔ تیجا قول ایہہ اے کہ ایتھے سجدے دا حقیقی معنی مراد اے بھاویں سانوں اوہدی حقیقت دا پتا نئیں۔ ③ ... یعنی جیہنوں اللہ پاک اوہدی بدبختی دی وجہ توں ذلیل کرے تے اوہنوں کوئی عزت دین والا نئیں۔ ایہہ گل واضح اے کہ کسے قوم یا کسے بندے نوں ایہہ حق حاصل نئیں کہ اوہ عزت تے مشہوری نوں اپنی میراث سمجھ لین تے ایس توکھے وچ پئے رَہن کہ اوہ جویں چاہوے بھیڑے عمل کر لین، ساری زندگی عزت دے نال ای رہن گے، ایس طراں نئیں اے بلکہ جیہڑے اپنے آپ نوں ایس اعلیٰ نعمت دا حقدار ثابت کر دیندا اے اللہ پاک اوہنوں عزت دیندا اے تے جیہڑا لگاتار نافرمانیاں وچ پیا رہندا اے او ذلت دے ڈوہنگے ٹوئے وچ ڈیگ دِتا جاندا اے۔

اخْتَصَمُوْا فِيْ رَبِّهِمْ ۚ فَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّنْ نَّارٍ ؕ يُصَبُّ

جیہڑے اپنے رب دے بارے جھگڑدے نیں تے کافراں لئی اگ دے کپڑے کٹے گئے نیں تے اوہناں دے سراں تے

مِنْ فَوْقِ رُءُوْسِهِمُ الْحَمِيْمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهٖ مَا فِيْ بُطُوْنِهِمْ وَالْجُلُوْدُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ

کھولدا پانی پایا جاوے گا (19) جیہدے توں جو کجھ اوہناں دے ٹڈھاں وچ اے اوہ سارا تے اوہناں دیاں کھلاں سڑ جان گیاں (20) تے ایہناں لئی

مَّقَامِعُ مِنْ حَدِيْدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَآ اَرَادُوْٓا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ اُعِيْدُوْا

لوہے دے ہتھوڑے نیں (21) جدوں گھٹن دی وجہ توں اوہدے وچوں نکلنا چاہن گے تے فیر اوسے وچ واپس

فِيْهَا ۚ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿٢٢﴾ ع ۲ ۱۲ ۹ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

بھیج دِتے جان گے تے ایہناں نوں آکھیا جاوے گا کہ اگ دا عذاب چکھو① (22) بے شک اللہ ایمان والیاں نوں تے نیک کم کرن والیاں نوں

الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ

اوہناں باغاں وچ داخل فرمائے گا جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں۔ ایہناں نوں اوہناں باغاں وچ سونے دے کڑے تے موتی

ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ؕ وَلِبَاسُهُمْ فِيْهَا حَرِيْرٌ ﴿٢٣﴾ وَهُدُوْٓا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ ۚ وَ

پوائے جان گے تے جنّاں وچ ایہناں دا لباس ریشم ہووے گا (23) تے ایہناں نوں ستھری گل کرن دی ہدایت دِتی گئی② تے

هُدُوْٓا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيْدِ ﴿٢٤﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ

ایہناں نوں ساریاں تعریفاں دے لائق (اللہ) دا رستہ وکھایا گا (24) بے شک جیہناں کفر کیتا اوہ اللہ دے رستے تے مسجدِ حرام

حاشیہ ① ... جہنم پیدا کرن دا اک مقصد ایہہ اے کہ مخلوق نوں اللہ پاک دے جلال تے اوہدی کبریائی دا پتا لگ جاوے تے لوک اوہدے توں ڈر دے رہن تے اوہدے ڈر خوف توں گناہواں توں بچے رہن۔ افسوس! اج کل لوکاں دے دل دی سختی دا ایہہ حال اے کہ قرآن مجید وچ جہنم دے بڑے ای درد والے عذاب دے بارے وچ پڑھن دے باوجود ایہناں توں ڈر دے نئیں تے بڑی دیدہ دلیری نال گناہواں وچ لگے ہوئے نیں۔ ② ... پاکیزہ گل توں کیہ مراد اے کہ ایہدے متعلق مفسراں دے وکھرے وکھرے اقوال نیں۔ (1) ایس توں کلمہ توحید مراد اے۔ (2) ایس توں قرآن مجید مراد اے۔ (3) ایس توں مراد نیکی دی دعوت دینا تے برائی توں روکنا اے۔ (4) ایس توں سارے ذکر اذکار مراد نیں۔

وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِیْ جَعَلْنٰهُ لِلنَّاسِ سَوَآءَ ِۨالْعَاكِفُ فِیْهِ وَالْبَادِ ؕ وَ

توں روکدے نیں جیہنوں اسیں لوکاں لئی بنایا اے، جیہدے وچ اوتھوں دے رہن والے تے دوروں آون والیاں دا حق اِکو جیا اے تے

مَنْ یُّرِدْ فِیْهِ بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَلِیْمٍ ﴿۲۵﴾ وَاِذْ بَوَّاْنَا لِاِبْرٰهِیْمَ ع ۲ ۱۲ ۹

جیہڑے ایہدے وچ ناحق کسے زیادتی دا ارادہ کرے گا تے اسیں اوہنوں بڑا دردناں والا عذاب چکھاواں گے ① (25) تے یاد کرو جدوں اسیں ابراہیم نوں

مَكَانَ الْبَیْتِ اَنْ لَّا تُشْرِكْ بِیْ شَیْـًٔا وَّطَهِّرْ بَیْتِیَ لِلطَّآىِٕفِیْنَ وَالْقَآىِٕمِیْنَ وَ

اوس گھر دی صحیح جگہ دس دِتی تے حکم دِتا میرے نال کسے نوں شریک نہ کرنا② تے میرے گھر دا طواف کرن والیاں تے ٹھہرن والیاں تے

الرُّكَّعِ السُّجُوْدِ ﴿۲۶﴾ وَاَذِّنْ فِی النَّاسِ بِالْحَجِّ یَاْتُوْكَ رِجَالًا وَّعَلٰی كُلِّ ضَامِرٍ

رکوع سجدہ کرن والیاں لئی چنگی طراں صاف ستھرا رکھو (26) تے لوکاں وچ حج دا عام اعلان کر دیو، اوہ تہاڈے کول پیدل تے ہر ماڑی ڈاچی تے

یَّاْتِیْنَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِیْقٍ ﴿۲۷﴾ لِّیَشْهَدُوْا مَنَافِعَ لَهُمْ وَیَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِیْۤ

(سوار ہو کے) آون گے جیہڑیاں ہر دور دی راہ توں آوندیاں نیں (27) تاں کہ اوہ اپنے فائدیاں لئی حاضر ہو جاون تے معلوم دِناں وچ اللہ دے ناں نوں یاد

اَیَّامٍ مَّعْلُوْمٰتٍ عَلٰی مَا رَزَقَهُمْ مِّنْۢ بَهِیْمَةِ الْاَنْعَامِ ۚ فَكُلُوْا مِنْهَا وَ

کرن ایس گل تے کہ اللہ نے اوہناں بے زبان ڈنگراں توں رزق دِتا تے تسیں ایہناں توں کھاؤ③ تے

حاشیہ ① ... عربی لفظ "اِلحاد"دا لغوی معنی اے میلان، اِنحراف تے حد توں ودھ جانا، جد کہ عرف وچ الحاد حق توں باطل دے ول پھرن والیاں دے نال خاص کر دِتا گیا اے، یعنی اوہناں لوکاں تے ایس لفظ دا استعمال ہندا اے جیہڑے دین دے سدھے راہ توں پھر جاندے نیں (روح البیان، حم السجدۃ، تحت الایۃ 40/4/ 298) ایتھے آیت وچ ایس توں مراد شرک تے بت پرستی اے۔ یا ایس توں ہر ممنوع قول تے فعل مراد اے ایتھوں تک کہ خادم نوں گال کڈنا وی ایس وچ شامل اے۔ ② ... انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام اِک گھڑی لئی وی شرک نئیں کردے، اوہ شرک توں پاک نیں تے گناہواں توں معصوم نیں تے ایس آیت وچ جیہڑا حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نوں فرمایا گیا "کہ میرے نال کسے نوں شریک نہ کرو" ایس توں ایہہ مراد نئیں کہ آپ معاذ اللہ شرک کر دے سن تے اللہ پاک نے آپ نوں منع فرمایا بلکہ ایس توں مراد ایہہ اے کہ اخلاص دے نال ایہہ اللہ پاک دی عبادت کرنا یا ایس توں مراد ایہہ اے کہ خانہ کعبہ دی تعمیر وچ اللہ پاک دی رضا حاصل کرن دے نال کوئی دوجی غرض نہ ملانا۔ ③ ... اللہ پاک دا ناں یاد کرن توں مراد ایہہ اے جانوراں نوں ذبح کردیاں ہویاں حاجی ایہناں تے اللہ پاک دا ناں لین،، یا ایہہ مراد اے اللہ پاک نے حج کرن والیاں نوں جیہڑا بے زبان ڈنگراں نوں رزق دتا اوس نعمت تے اوہ اللہ پاک دی حمد تے شکر کرن تے اوہدی پاکی بیان کرن، تے معلوم دناں توں ذی الحجہ دے دس دن یا قربانی دے دن مراد نیں۔

اَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيْرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوْا تَفَثَهُمْ وَلْيُوْفُوْا نُذُوْرَهُمْ وَ

مصیبت دے مارے محتاج نوں کھواؤ (28) فیر اوہناں نوں چاہیدا اے اپنا میل کچیل لاہ دین تے اپنیاں منتاں پوریاں کرن تے

لْيَطَّوَّفُوْا بِالْبَيْتِ الْعَتِيْقِ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ يُّعَظِّمْ حُرُمٰتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهٗ عِنْدَ

اوس آزاد گھر دا طواف کرن (29) اللہ دا حکم ایہہ اے تے جیہڑا اللہ دی حرمت والی چیزاں دی تعظیم کرے تے اوہ اوہدے لئی اوہدے رب دے نیڑے

رَبِّهٖ ؕ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ

چنگا اے تے تہاڈے لئی بے زبان ڈنگر حلال کیتے گئے سوائے اوہناں دے جیہناں دا (حرام ہونا) تہاڈے سامنے بیان کیتا جاندا اے۔① بس تسیں بُتاں دی گندگی

الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوْا قَوْلَ الزُّوْرِ ﴿٣٠﴾ حُنَفَآءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِيْنَ بِهٖ ؕ وَمَنْ

توں دور رہو جھوٹھی گل توں پاسے رہو (30) اِک اللہ دے لئی ہر باطل توں وکھرے ہوکے (تے) اوہدے نال کسے نوں

يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِيْ بِهِ الرِّيْحُ فِيْ

شریک نہ ٹھہراندے ہویا (بتاں توں دور رہو) تے جیہڑا اللہ دے نال شرک کرے اوہ اِنج اے جویں اسمان توں ڈگ پیاتے اوہنوں پرندیاں اُتے لے جاندے نیں یا ہوا

مَكَانٍ سَحِيْقٍ ﴿٣١﴾ ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوْبِ ﴿٣٢﴾

اوہنوں کسے دور دی جگہ سُٹ دیندی اے② (31) گل اِنج ای اے تے جیہڑا اللہ دیاں نشانیاں دی تعظیم کرے③ تے ایہہ دلوں دی پرہیز گاری توں اے④ (32)

حاشیہ ① ... جیہناں جانوراں نوں ذبح کرن توں پہلے اللہ پاک دے نیک بندیاں ول منسوب کیتا جاوے تے اوہ ایہناں نوں شرعی طریقیاں دے مطابق ذبح کیتا جاوے تے اوہ وی حلال نیں تے قرآن تے حدیث وچ کسے جگہ تے وی ایہو جیئ جانوراں دا حرام ہونا نئیں دسیا گیا ایس لئی کسے شرعی دلیل دے بغیر ایہناں نوں حرام آکھنا ٹھیک نئیں۔

② ... ایمان اِنج دی شے اے جیہنوں اختیار کرن والا عزت تے عظمت دے بلند درجے تے ہو جاندا اے تے ایمان نوں چھڈ دین والا تے دینِ اسلام نوں چھڈ کے کسے ہور دین نوں اپنا لین والا اپنے آپ نوں بڑی بھیڑی ہلاکت وچ پا دیندا اے۔ ③ ... ایتھے اللہ پاک دیاں نشانیاں توں کیہ مراد اے، ایہدے بارے مفسراں دے تِن قول نیں۔ (1) ایہناں توں ساریاں عبادتاں مراد نیں۔ ایہناں دی تعظیم ایہہ اے کہ ایہناں نوں لازمی کیتا جاوے، (2) حج دے مناسک مراد نیں۔ ایہناں دی تعظیم ایہہ اے کہ ایہناں نوں پورا کیتا جاوے تے سارے حقوق دے نال ادا کیتا جاوے، (3) بَدَنہ یعنی اوہ اوٹھ تے گاواں مراد نیں جیہناں نوں قربانی لئی حرم وچ گھلیا جاوے۔ ایہناں دی تعظیم ایہہ اے کہ موٹے تازے، سوہنے تے قیمتی لتے جاون۔ ④ ... دل پرہیز گاری دا مرکز اے تے جدوں دل وچ تقویٰ تے پرہیز گاری جم جاوے گی تے ایہدا اثر دوجے جسم دے حِصیاں وچ اپنے آپ ظاہر ہو جاوے گا ،ایس لئی ہر مسلمان نوں چاہیدا اے کہ اوہ اپنے دل دی اصلاح ول بوہت زیادہ توجہ دیوے ایس لئی ایہدی اصلاح دے بغیر ہور جسم دے حِصیاں دی اصلاح بڑی ای مشکل اے۔

ع ١١

لَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيْقِ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ

تہاڈے لئی ایہناں جانوراں وچ اک مِتھے عرصے تک بوہت سارے فیدے نیں فیر ایہناں دے ذبح کرن دی جگہ آزاد گھر دے کول اے (33) تے ہر اُمت لئی

جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِّنْۢ بَهِيْمَةِ الْاَنْعَامِ ؕ

اسیں اِک قربانی مِتھی اے تاکہ اوہ ایس گل تے اللہ دا ناں یاد کرن کہ اوہنے ایہناں بے زباناں ڈنگراں توں رزق دِتا تے تہاڈا معبود

فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ فَلَهٗٓ اَسْلِمُوْا ؕ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِيْنَ ﴿٣٤﴾ الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ

اِک معبود اے تے اوسے دی بارگاہ وچ دھون نیوی رکھو تے عاجزی کرن والیاں لئی خش خبری سنا دیو (34) اوہ لوک نیں کہ جدوں اللہ دا ذکر ہندا اے

وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ عَلٰى مَآ اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيْمِى الصَّلٰوةِ ۙ وَمِمَّا

تے اوہناں دے دل ڈرن لگ پیندے نیں تے ایہناں نوں جیہڑی مصیبت آوے اوہدے تے صبر کرن والے نیں تے نماز قائم رکھن والے نیں تے ساڈے دِتے ہوئے

رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَالْبُدْنَ جَعَلْنٰهَا لَكُمْ مِّنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيْهَا خَيْرٌ ۖ

رزق وچوں خرچ کردے نیں (35) تے قربانی دے وڈے جسماں والے جانوراں نوں اسیں تہاڈے لئی اللہ دیاں نشانیاں وچوں بنایا تہاڈے لئی ایہناں وچ بھلائی اے

فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ ۚ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوْبُهَا فَكُلُوْا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا

تے ایہناں تے اللہ داناں لووایس حال وچ کہ ایہناں دا اِک پیر بنیا ہویا ہووے (تے) تن پیراں تے کھلوتے ہون فیر جدوں ایہناں دے پاسے ڈگ پین تے ایہناں (دے گوشت) توں آپ

الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ؕ كَذٰلِكَ سَخَّرْنٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَّنَالَ اللّٰهَ

کھاؤ تے قناعت کرن والے بھیک منگن والیاں نوں وی کھواؤ۔ایس طراں اسیں ایہناں جانوراں نوں تہاڈے وس وچ کردِتاتاں کہ تسیں شکر ادا کرو (36) اللہ دے حضور کدے وی

لُحُوْمُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَّنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ ؕ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ

نہ تے ایہناں دے گوشت پہنچدے نیں نہ ایہناں دے خون، پر ایہہ اے کہ تہاڈے ولوں پرہیزگاری اوہدے حضور پہنچدی اے۔ ① ایسے طراں اوہنے ایہہ جانور تہاڈے وس وچ

حاشیہ ① ...ہر نیک عمل وچ اخلاص ضروری اے ایس لئی کہ ایہدے بغیر عمل صرف اِک مشقت ہوئے گاتے ہر اوہ عمل جیہدے وچ اللہ پاک دی رضا حاصل کرن دی بجائے ریا کاری تے وکھاوا مقصد ہووے اوہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ مقبول نئیں ہووے گا۔ اخلاص ایہہ اے کہ بندہ اپنی نیت تے عمل توں صرف اللہ پاک دی رضا حاصل کرن دا ارادہ کرے، تے ایہدے وچ ریا کاری دا کوئی عمل دخل نہ ہووے۔

لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰىكُمْ ؕ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٣٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدٰفِعُ

دے دِتے تاں کہ تسیں ایس گل تے اللہ دی بڑائی بیان کرو کہ اوہنے تہانوں ہدایت دِتی تے نیکی کرن والیاں نوں خش خبری دے دیو (37) بے شک اللہ

عَنِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُوْرٍ ﴿٣٨﴾ ع اُذِنَ لِلَّذِيْنَ ٥ ع ١٢

مسلماناں توں بلاواں دور کردا اے۔ بے شک اللہ ہر وڈے بددیانت، ناشکرے نوں پسند نئیں فرماندا (38) جیہناں نال لڑائی کیتی جاندی اے اوہناں نوں

يُقٰتَلُوْنَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوْا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيْرُ ۙ﴿٣٩﴾ الَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا

اجازت دے دِتی گئی اے کیوں کہ اوہناں تے ظلم کیتا گیا اے تے بے شک اللہ ایہناں دی مدد کرن تے ضرور قادر اے (39) اوہ جیہناں

مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّاۤ اَنْ يَّقُوْلُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ؕ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ

نوں اوہناں دے گھراں توں ناحق کڈھ دِتا گیا صرف اینی گل توں کہ اوہناں آکھیا: ساڈا رب اللہ اے تے جے اللہ بندیاں وچوں

بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَّصَلَوٰتٌ وَّمَسٰجِدُ يُذْكَرُ فِيْهَا اسْمُ

اِک نوں دوجے توں دفع نہ فرماندا تے ضرور عبادت گاہواں تے گرجیاں تے کلیساواں تے مسجداں نوں ڈھا دِتا جاندا جیہناں وچ اللہ دا بڑا زیادہ ذکر

اللّٰهِ كَثِيْرًا ؕ وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَّنْصُرُهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ ﴿٤٠﴾ اَلَّذِيْنَ

کیتا جاندا اے تے بے شک اللہ اوہدی ضرور مدد فرمائے گا جیہڑا اوہدے دین دی مدد کرے گا، بے شک اللہ ضرور قوت والا، غلبے والا اے (40) اوہ لوک

اِنْ مَّكَّنّٰهُمْ فِى الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوْا

کہ جے اسیں اوہناں نوں زمین وچ حکومت دیئے① تے نماز قائم رکھن تے زکوٰۃ دین تے نیکی دا حکم

بِالْمَعْرُوْفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ؕ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ﴿٤١﴾ وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ

کرن تے برائی توں روکن② تے اللہ دے ای قبضے وچ سارے کماں دا انجام اے (41) تے جے ایہہ تہانوں جھوٹا کردے نیں تے بے شک

حاشیہ ①... حکمراناں دیاں ذمے داریاں وچ ایہہ وی شامل اے کہ ایہو جئی ستھری سیرت والے ہوون کہ نماز قائم رکھن، زکوٰۃ ادا کرن تے لوکاں نوں نیکی دے کماں دا حکم دین تے بھیڑے کماں توں روکن۔ یعنی آپ وی نمازی پرہیز گار ہوون تے معاشرے وچ وی نیکی عام کرن۔ ②... ایس آیت توں پتا لگا کہ حکمراناں دی جتھے ایہہ ذمے داری اے کہ اوہ نماز تے زکوٰۃ دی پابندی کرن تے اپنی سیرت تے کردار نوں وی ستھرا رکھن اوتھے ایہہ ذمے داری اے کہ نماز، زکوٰۃ تے پوچھ گچھ دا شعبہ قائم کرن تاں کہ عوام وی ایہناں دی پابندی کرن تے ایہناں دی سیرت تے کردار وی ستھری ہووے۔

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّثَمُوْدُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ اِبْرٰهِيْمَ وَقَوْمُ لُوْطٍ ﴿٤٣﴾ وَّ

ایہناں توں پہلے نوح دی قوم تے عاد تے ثمود جھوٹیاں کر چکے نیں (42) تے ابراہیم دی قوم تے لوط دی قوم (43) تے

اَصْحٰبُ مَدْيَنَ ۚ وَكُذِّبَ مُوْسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكٰفِرِيْنَ ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ ۚ فَكَيْفَ

مدین والے تے موسیٰ نوں جھوٹیاں کر چکے نیں تے میں کافراں نوں ڈھل دِتی فیر ایہناں نوں پھڑیا تے میرا عذاب کیہو جیا

كَانَ نَكِيْرِ ﴿٤٤﴾ فَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى

ہویا؟ (44) تے کنیاں ای بستیاں نوں اسیں ہلاک کر دِتا تے اوہ ظالم سن تے ہن اوہ اپنی چھتاں دے پرنے ڈگیاں پیاں

عُرُوْشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَّقَصْرٍ مَّشِيْدٍ ﴿٤٥﴾ اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَتَكُوْنَ

نیں تے کنے کھوہ بے کار پئے ہوئے نیں تے کنے اُچیاں توں اُچے پکے محل (اسیں برباد کر دِتے) (45) تے کیہ ایہہ لوک زمین وچ نہ ٹرے

لَهُمْ قُلُوْبٌ يَّعْقِلُوْنَ بِهَآ اَوْ اٰذَانٌ يَّسْمَعُوْنَ بِهَا ۚ فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ وَ

کہ ایہناں دے دل ہون جیہناں نال ایہہ سمجھن یا کن ہون جیہناں توں سُنن بس بے شک اَکھاں انھیاں نئیں ہوندیاں

لٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوْبُ الَّتِيْ فِي الصُّدُوْرِ ﴿٤٦﴾ وَيَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ وَ

بلکہ اوہ دل اَنھے ہندے نیں جیہڑے سینیاں وچ نیں① (46) تے ایہہ تہاڈے کولوں عذاب منگن وچ چھیتی کردے نیں تے

لَنْ يُّخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهٗ ؕ وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا

اللہ کدے وی اپنے وعدے دے خلاف نئیں کرے گا تے بے شک تہاڈے رب دے کول اِک دن ایہو جیا اے جو تہاڈے لوکاں دی گنتی دے ہزار سال②

حاشیہ ① ... جیہدا دل بصیرت یعنی سمجھ بوجھ توں اَنھا ہووے اوہ سارے ظاہری اسباب ہوون دے باوجود دین دے راہ نوں پاؤن تے حق تے ہدایت دی راہ تے ٹُرن توں محروم رہندا اے۔ حدیث پاک وچ اے: اَنھا اوہ نئیں جیہڑا ظاہری اَکھاں توں محروم اے بلکہ اَنھا اوہ اے جیہڑا بصیرت توں محروم اے۔ (نوادر الاصول، 157/1، الحدیث240) ② ... ایس آیت وچ بیان ہویا اے کہ قیامت دا دن لوکاں دی گنتی دے اِک ہزار سال دے برابر ہووے گا تے سورہِ معارج دی آیت نمبر 4 وچ ایہہ بیان ہویا اے کہ قیامت دے دن دی مقدار پنجاہ 50 ہزار سال اے۔ ایہناں وچ مطابقت ایہہ اے کہ قیامت دے دن کافراں نوں جیہناں سختیاں تے خطریاں دا منھ ویکھنا پئے گا ایہناں دی وجہ توں بعض کافراں نوں اوہ دن اِک ہزار سال دے برابر لگے گا تے بعض کافراں نوں پنجاہ 50 ہزار سال دے برابر لگے گا۔

تَعُدُّوْنَ ﴿٤٧﴾ وَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا ۚ وَ

دے برابر اے (47) تے کنیاں ای بستیاں نیں جیہناں دے ظالم ہوون دے باوجود میں اوہناں نوں ڈھل دِتی تے فیر میں اوہناں نوں پھڑ لیا① تے

اِلَيَّ الْمَصِيْرُ ﴿٤٨﴾ قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَآ اَنَا لَكُمْ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِيْنَ ع ١٣ ٦

میرے ای ول واپس آونا اے (48) تسیں فرماؤ: اے لوکو! میں تے صرف تہاڈے لئی کُھلم کھلا ڈر سنان والا ہاں (49) تے جیہڑے لوک

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِيْنَ سَعَوْا

ایمان لیائے تے اوہناں نے نیک کم کیتے اوہناں لئی بخشش تے عزت دی روزی اے (50) تے اوہ لوک جیہڑے

فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿٥١﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ

ساڈیاں آیتاں تے ہار جِت دے ارادے توں کوشش کر دے نیں اوہ دوزخی نیں (51) تے اسیں تہاڈے توں پہلے جنے رسول تے نبی گھلے

رَّسُوْلٍ وَّلَا نَبِيٍّ اِلَّآ اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطٰنُ فِيْٓ اُمْنِيَّتِهٖ ۚ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا

(ہر اِک نوں کدی نہ کدی ایہہ واقعہ پیش آیا) جدوں اوہناں نیں (اللہ دا کلام) پڑھیا تے شیطان نے ایہناں دے پڑھن وچ لوکاں اُتے کجھ اپنے ولوں ملا دِتا تے

يُلْقِي الشَّيْطٰنُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيٰتِهٖ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٥٢﴾ لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِي

اللہ شیطان دے پائے ہوئے نوں مٹا دیندا اے فیر اللہ اپنیاں آیتاں نوں پکا کر دیندا اے اللہ علم والا، حکمت والا اے② (52) تاکہ

حاشیہ ① ... اللہ پاک ظالم بندے نوں ڈھل دیندا اے تے اوسے ویلے اوہنوں پھڑدا نئیں، فیر اِکو دم اوہدی پکڑ فرماندا اے تے اوس ویلے اوہدے کول اپنے آپ نوں ملامت کرن توں علاوہ کجھ باقی نئیں رہندا۔ ② ... ایس آیت وچ بیان کیتے گئے واقعہ دا خلاصہ ایہہ اے کہ جدوں "سورۂ نجم" نازل ہوئی تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے مسجد حرام وچ آیتاں دے وچ وقفہ فرماندے ہوئے بڑی ہولی ہولی ایہدی تلاوت فرمائی تاں کہ سنن والے غور وی کر سکن تے یاد کرن والے والیاں نوں یاد کرن وچ مدد وی ملے، جدوں آپ نے آیت " وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى" پڑھ کے پہلے وانگوں وقفہ فرمایا تے شیطان نے لوکاں دے کناں وچ ایہدے وچ ملا کے دو کلمے ایہو جئے آکھ دِتے جیہناں توں بُتاں دی تعریف ہندی سی۔ ایہدے بارے پتا لگن تے حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں دُکھ ہویا تے اللہ پاک نے آپ دی تسلی لئی ایہہ آیت نازل فرمائی۔ نوٹ: شیطان دا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی زبان مبارک توں کلام کرنا یا اوہدا اپنی آواز نوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی آواز وانگوں کر لینا ممکن نئیں۔ ایس لئی کہ جے اِنج ہو جاوے تے پوری شریعت توں اعتماد اُٹھ جاوے گا۔

الشَّيۡطٰنُ فِتۡنَةً لِّلَّذِيۡنَ فِىۡ قُلُوۡبِهِمۡ مَّرَضٌ وَّالۡقَاسِيَةِ قُلُوۡبُهُمۡ ؕ وَاِنَّ

شیطان دے پائے ہوئے نوں ایہناں لوکاں لئی فتنہ کردے جیہناں دے دل وچ بیماری اے تے جیہناں دے دل سخت نیں تے بے شک

الظّٰلِمِيۡنَ لَفِىۡ شِقَاقٍۭ بَعِيۡدٍ ۝۵۳ وَّلِيَعۡلَمَ الَّذِيۡنَ اُوۡتُوا الۡعِلۡمَ اَنَّهُ الۡحَقُّ مِنۡ

ظالم لوک بڑے دور دے جھگڑے وچ پئے ہوئے نیں (53) تے تاکہ جیہناں نوں علم دِتا گیا اے اوہ جان لین کہ ایہہ (قرآن) تہاڈے رب کولوں

رَّبِّكَ فَيُؤۡمِنُوۡا بِهٖ فَتُخۡبِتَ لَهٗ قُلُوۡبُهُمۡ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡۤا اِلٰى

حق اے تے ایہدے اُتے ایمان لیان تے ایہدے لئی ایہناں دل جھک جان① تے بے شک اللہ ایمان والیاں نوں سدھے راہ ول

صِرَاطٍ مُّسۡتَقِيۡمٍ ۝۵۴ وَلَا يَزَالُ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا فِىۡ مِرۡيَةٍ مِّنۡهُ حَتّٰى تَاۡتِيَهُمُ

ہدایت دین والا اے (54) تے کافر ایہدے توں ہمیشہ شک وچ رہن گے ایتھوں تک ایہناں تے اَکو دم قیامت

السَّاعَةُ بَغۡتَةً اَوۡ يَاۡتِيَهُمۡ عَذَابُ يَوۡمٍ عَقِيۡمٍ ۝۵۵ اَلۡمُلۡكُ يَوۡمَئِذٍ لِّلّٰهِ ؕ

آ جاوے گی یاں ایہناں تے ایسے دن عذاب آوے گا جیہدے وچ ایہناں لئی کوئی خیر نہ ہووے (55) اوس دن بادشاہی صرف اللہ ای دے لئی اے۔②

يَحۡكُمُ بَيۡنَهُمۡ ؕ فَالَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِىۡ جَنّٰتِ النَّعِيۡمِ ۝۵۶

اوہ ایہناں وچ فیصلہ کرے گا تے ایمان والے تے چنگے کم کرن والے نعمتاں دے باغاں وچ ہون گے (56)

حاشیہ ① ... یعنی شیطان نوں اپنی طرفوں کلے نال ملا کے آکھن دی قدرت دین دی اِک حکمت ایہہ اے کہ علم والیاں نون پتا اے کہ نبیاں دے نال ایہو جیا واقعہ ہندا اے تے نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال ایہو جیا واقعہ پیش آون توں ثابت ہو گیا اے کہ آپ اللہ دے نبی نیں تے قرآن اللہ ولوں سچی کتاب اے۔ اِنج اِک معلومہ حقیقت دے واضح ہو جاون توں ایہناں دا ایمان ہور پکا ہو جاندا اے۔ ② ... قیامت دے دن بادشاہی اللہ پاک ای دے لئی اے جیہدا اصلوں کوئی شریک نئیں تے اوہ بادشاہی ایس طراں اے کہ اوس دن کوئی شخص حکومت دا دعویٰ وی نہ کرے گا تے اللہ پاک توں علاوہ کسے بادشاہ دا قانون نہ ہووے گا ورنہ حقیقی بادشاہی تے اَج وی اوسے دی ای اے۔

ع ١٤

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿٥٧﴾ وَ

تے جیہناں نیں کفر کیتا تے ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا اوہناں لئی ذلیل کر دین والا عذاب اے (57) تے

الَّذِيْنَ هَاجَرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوْٓا اَوْ مَاتُوْا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ

اوہ جیہناں نیں اللہ دی راہ وچ اپنے گھر بار چھڈے فیر قتل کر دِتے گئے یا آپ ای مر گئے تے اللہ ضرور اوہناں نوں

رِزْقًا حَسَنًا ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُّدْخَلًا

چنگی روزی دیوے گا تے بے شک اللہ سب توں چنگا رزق دین والا اے ① (58) اوہ ضرور اوہناں نوں ایسی جگہ داخل فرمائے گا

يَّرْضَوْنَهٗ ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ﴿٥٩﴾ ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا

جیہنوں اوہ پسند کرن گے تے بے شک اللہ علم والا، برداشت والا اے (59) گل اِنج ای اے تے جیہڑا کسے نوں اوہو جئی ای سزا دیوے جس طراں دی اوہنے

عُوْقِبَ بِهٖ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ﴿٦٠﴾ ذٰلِكَ

تکلیف پہنچائی گئی سی فیر (وی) اوہدے تے زیادتی کیتی جاوے تے بے شک اللہ اوہدی مدد فرمائے گا، بے شک اللہ معاف کرن والا، تے بخشن والا اے ② (60) ایہہ

بِاَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ

ایس لئی اے کہ اللہ رات نوں دن دے حصے وچ داخل کر دیندا اے تے دن نوں رات دے حصے وچ داخل کر دیندا اے ③ تے ایہہ ایس لئی کہ اللہ سنن والا،

بَصِيْرٌ ﴿٦١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ هُوَ الْبَاطِلُ

تے ویکھن والا اے (61) ایہہ ایس لئی اے کہ اللہ ای حق اے تے اوہدے توں علاوہ جیہدی لوک عبادت کردے نیں اوہ ای باطل اے

حاشیہ ① ... بعض صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں عرض کیتی کہ ساڈے جیہڑے اصحاب شہید ہو گئے نیں اسیں جانن آں کہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ اوہناں دے بڑے درجے نیں تے اسیں جہاداں وچ تہاڈے نال رواں گے، پر جے اسیں تہاڈے نال رے تے سانوں شہادت دے بغیر موت آ گئی تے آخرت وچ ساڈے لئی کیہ اے؟ ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی۔ ② ... جیہڑا بندہ جِنا ظلم کرے اوہنوں اونی ای سزا دینا عدل تے انصاف اے، پر ممکنہ صورت وچ بدلہ لین دی بجائے ظالم نوں معاف کر دینا بہر حال بہتر تے افضل اے ایس لئی معاف کرن دا اجر تے ثواب بوہت زیادہ اے۔ ③ ... جویں کدے دن وڈے کدے راتاں وڈیاں، اِنج ای کدی کافراں دا غلبہ ہندا اے تے کدی مومناں دا قبضہ۔ ایس لئی کافراں دا غلبہ ویکھ کے مسلماناں دا دل تنگ نئیں ہونا چاہیدا بلکہ اپنے قول، عملاں تے اپنے کماں دی اصلاح کرن وچ لگ جانا چاہیدا اے تاں کہ اللہ پاک اپنی رحمت دے صدقے مسلماناں نوں کافراں تے غلبہ فتح تے نصرت عطا فرمائے۔

وَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِیُّ الْكَبِیْرُ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ

تے ایس لئی کہ اللہ ای اُچیائی والا، وڈیائی والا اے (62) کیہ تسیں نئیں ویکھیا کہ اللہ نے اسمان توں

مَآءً ۫ فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَطِیْفٌ خَبِیْرٌ ﴿٦٣﴾ لَهٗ مَا فِی

پانی اُتاریا تے زمین ہری بھری ہو جاندی اے بے شک اللہ بڑا مہربان، تے خبردار اے (63) جو کجھ

السَّمٰوٰتِ وَ مَا فِی الْاَرْضِ ؕ وَ اِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِیُّ الْحَمِیْدُ ﴿٦٤﴾ اَلَمْ تَرَ ع ٧ ١٥

اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سارا اوسے دا اے تے بے شک اللہ ای بے نیاز، ساریاں تعریفاں دا حق دار اے (64) کیہ تسیں نئیں ویکھیا

اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِی الْاَرْضِ وَ الْفُلْكَ تَجْرِیْ فِی الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ؕ

کہ اللہ نے تہاڈے وَس وچ کر دِتا اے جو کجھ زمین وچ اے تے بیڑی نوں جیہڑی دریا وچ اوہدے حکم نال تردی اے

وَ یُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَی الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ

تے اوہنے اسمان نوں روکیا ہویا اے کتے زمین تے نہ ڈگ پئے پر اوہدے حکم توں۔ بے شک اللہ لوکاں تے

لَرَءُوْفٌ رَّحِیْمٌ ﴿٦٥﴾ وَ هُوَ الَّذِیْۤ اَحْیَاكُمْ ۫ ثُمَّ یُمِیْتُكُمْ ثُمَّ یُحْیِیْكُمْ ؕ

بڑی مہربانی فرمان والا، تے رحم فرمان والا اے (65) تے اوہی اے جیہنے تہانوں حیاتی بخشی فیر اوہ تہانوں موت دیوے گا فیر تہانوں زندہ کرے گا

اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُوْرٌ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوْهُ

بے شک آدمی بڑا ناشکرا اے (66) ہر امت لئی اسیں اِک شریعت بنا دِتی جیہدے تے اوہناں عمل کرنا اے ①

فَلَا یُنَازِعُنَّكَ فِی الْاَمْرِ وَ ادْعُ اِلٰی رَبِّكَ ؕ اِنَّكَ لَعَلٰی هُدًی مُّسْتَقِیْمٍ ﴿٦٧﴾ وَ اِنْ

تے کدے وی اوہ تہاڈے نال ایس ماملے وچ جھگڑا نہ کرن تے تسیں اپنے رب ول سدو بے شک تسیں سدھے رستے تے او (67) تے جے

حاشیہ ① ... حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام دے زمانہ مبارک توں لے کے قرآن مجید دے نازل ہوون تک دین صرف اِک ریا یعنی اسلام البتہ شریعتاں بوہت ساری ہویاں تے ہر اِک دے شرعی حکم وکھرے وکھرے ہندے رے جویں حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام دی شریعت وچ پہلے پیدا ہوون والے بِھرا دا بعد وچ پیدا ہوون والی بھین نال تے بھین دا بھرا دے نال نکاح جائز سی، حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی شریعت وچ مال دے چوتھے حصے تے زکوٰۃ فرض سی تے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی شریعت وچ شراب حلال سی۔

جٰدِلُوْكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿٦٨﴾ اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

جے اوہ تہاڈے نال لڑن تے تسیں فرما دیو کہ اللہ چنگی طراں جان دا اے جیہڑا تسیں کررے او (68) اللہ تہاڈے وچ قیامت والے دن ایس گل وچ فیصلہ

فِيْمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿٦٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ

کر دیوے گا جیہدے وچ تسیں اختلاف کر رے او① (69) کیہ تہانوں پتا نئیں کہ اللہ جاندا اے جیہڑا کجھ اسماناں تے زمین وچ اے

اِنَّ ذٰلِكَ فِيْ كِتٰبٍ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿٧٠﴾ وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَمْ

بے شک ایہہ سارا اِک کتاب وچ اے بے شک ایہہ اللہ لئی بڑا سوکھا اے (70) تے (مشرک) اللہ توں علاوہ اوہناں دی عبادت کردے نیں جیہناں دی کوئی

يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا وَّمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهٖ عِلْمٌ ؕ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ نَّصِيْرٍ ﴿٧١﴾ وَاِذَا تُتْلٰى

دلیل اللہ نے نئیں اُتاری تے جیہناں دا آپ اوہناں نوں وی نئیں پتا تے ظالماں دا کوئی مدد کرن والا نئیں (71) تے جدوں ایہناں تے ساڈیاں کھلیاں

عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ تَعْرِفُ فِيْ وُجُوْهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ ؕ يَكَادُوْنَ يَسْطُوْنَ

آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں تے تسیں کافراں دے مونہاں وچ ناپسندیدگی دے اثر ویکھو گے۔② نیڑے اے کہ ایہناں نوں چڑجاون جیہڑے ایہناں دے سامنے

بِالَّذِيْنَ يَتْلُوْنَ عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا ؕ قُلْ اَفَاُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ ذٰلِكُمْ ؕ اَلنَّارُ ؕ وَعَدَهَا

ساڈیاں آیتاں پڑھدے نیں۔تسیں فرما دیو: کیہ میں تہانوں اوہ چیز نہ دس دیاں جیہڑی تہانوں ایس توں وی بھیڑی لگے؟ اوہ اگ اے۔ اللہ نے

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ ہر گلاں کرن والے تے جھگڑالو نال مناظرہ نئیں کرنا چاہیدا۔ تفسیر قرطبیؒ وچ اے کہ ایس آیت وچ اللہ پاک نے اپنے بندیاں نوں بڑا سوہنا ادب سکھایا اے کہ جیہڑا بندہ صرف تعصب تے جھگڑا کرن دے شوق وچ تہاڈے نال مناظرہ کرنا چاہوے تے اوہنوں کوئی جواب نہ دیو تے نہ اوہدے نال مناظرہ کرو بلکہ اوہدیاں ساریاں گلاں دے جواب وچ صرف اوہ گل آکھو جو اللہ پاک نے اپنے رسول نوں سکھائی اے (یعنی ساڈے تے تہاڈے وچ اللہ پاک فیصلہ فرماوے گا)۔ (قرطبی، الحج، تحت الآیۃ:69، 72/6، الجزالثانی عشر) ② ... یعنی کافراں دے سامنے جدوں قرآنی آیتاں تلاوت کیتیاں جاندیاں نیں تے تہانوں اوہناں دے مونہاں وچ ناپسندیدگی دے اثر واضح نظر آون گے جویں کہ واضح اے کہ چہرہ دل دا شیشہ ہندا اے تے دل دی حالت چہرے توں ظاہر ہو جاندی اے۔ ایسے طراں اللہ دی حمد نبی پاک دی نعت دا معاملہ اے کہ مومن دے چہرے تے خشی تے کافر دے چہرے تے وگاڑ تے اعتراض نظر آون لگدا اے۔

ع ٩ ٨ ١٦

اللّٰهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٧٢﴾ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوْا

کافراں نال ایہدا وعدہ کیتا اے تے اوہ کنی ای بھیڑی واپس ہوون دی جگہ اے (72) اے لوکو! اِک مثال بیان کیتی گئی اے ایہنوں کن لا کے

لَهٗ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَنْ يَّخْلُقُوْا ذُبَابًا وَّلَوِ اجْتَمَعُوْا

سنو، بے شک اللہ توں علاوہ جیہناں دی تسیں عبادت کردے او اوہ کدے اِک مکھی (وی) پیدا نئیں کر سکن گے بھاویں سارے ایس لئی اکٹھے

لَهٗ ؕ وَاِنْ يَّسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنْقِذُوْهُ مِنْهُ ؕ ضَعُفَ الطَّالِبُ

ہو جاون تے جے مکھی ایہناں کولوں کجھ کھوہ کے لے جاوے تے اوہدے کولوں چھڑا نہ سکن گے۔ ① کنا ماڑا اے چاہن والا

وَالْمَطْلُوْبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ ﴿٧٤﴾ اَللّٰهُ

تے اوہ جیہنوں چاہیا گیا ② (73) اوہناں نیں اللہ دی قدر نئیں کیتی جیویں اوہدی قدر کرن دا حق اے، بے شک اللہ طاقت والا، غلبے والا اے (74) اللہ

يَصْطَفِيْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَّمِنَ النَّاسِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ

فرشتیاں وچوں تے بندیاں وچوں رسول چن لیندا اے، ③ بے شک اللہ سنن والا، تے ویکھن والا اے (75) اوہ جاندا اے

حاشیہ ① ... ایتھے اِک مثال دے ذریعے بُتاں دا عاجز ہونا تے بے بسی بیان کیتی گئی اے۔ ایہدا خلاصہ ایہہ اے کہ سارے بت جمع ہو کے وی اِک مکھی تک پیدا نئیں کر سکدے تے جے مکھی ایہناں مشرکاں دا ایہناں بتاں اُتے ملیا ہویا شہد تے زعفران وغیرہ کھوہ کے لیہ جاون تے ایہہ اوہدے کولوں چھڑا نئیں سکدے تے ایہو جئے بے بساں نوں خدا بناؤنا تے ایہناں دی عبادت کرنا کِنا عجیب تے عقل توں دور اے۔ ② ... آیت وچ "طَالِب" توں بت پرست تے "مَطْلُوب" توں بت مراد نیں ایس لئی کہ بت تے ایہناں دے پوجن والے دونویں ای بے بس نیں۔ ایہو جئیاں آیتاں نوں نبیاں تے ولیاں تے لاؤنا خارجیاں دا طریقہ اے ایس لئی کہ معجزے انبیاء تے کرامتاں اولیاء دی طاقت قرآن تے حدیث توں ثابت اے تے اوہ بے بس نئیں بلکہ اختیار والے ہندے نیں۔ ③ ... انساناں دی ہدایت لئی ایہناں وچوں بعض نوں منصبِ رسالت لئی چُن لینا اللہ پاک دا قدیم طریقہ اے پر ایہدا ایہہ ہرگز مطلب نئیں کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تشریف آوری توں بعد وی لوکاں نوں رسالت دے عظیم منصب لئی چُن دا رہوے گا، ایس لئی کہ اللہ پاک نے نبوت تے رسالت دے لئی جیہناں نوں چُنا سی چُن لیا تے جیہناں نوں چُن لیا اوہ ہمیشہ لئی نبی تے رسول ہو گئے۔ تے اللہ پاک نے حضرت محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُتے نبوت تے رسالت دا منصب ختم فرما دِتا اے ایس لئی ہن قیامت تک کوئی نواں نبی نئیں آوے گا۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا "بے شک رسالت تے نبوت ختم ہو گئی، ہن میرے بعد نہ کوئی رسول اے تے نہ کوئی نبی۔ (ترمذی، 121/4، الحدیث: 2279)

مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٧٦﴾ يٰۤاَيُّهَا

جیہڑا ایہناں دے اگے اے تے جیہڑا ایہناں دے پچھے اے تے سارے کم اللہ ای ولے پھیرے جاندے نیں (76) اے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ارْكَعُوْا وَاسْجُدُوْا وَاعْبُدُوْا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ

ایمان والیو! رکوع تے سجدہ کرو تے اپنے رب دی عبادت کرو تے چنگے کم کرو ایس آس تے کہ

تُفْلِحُوْنَ ﴿٧٧﴾ السجدة وَجَاهِدُوْا فِى اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ ؕ هُوَ اجْتَبٰىكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ

تسیں کامیاب ہو جاؤ (77) تے اللہ دے رستے وچ جہاد کرو جس طراں اوہ (دی راہ)وچ جہاد کرن دا حق اے۔ اوہنے تہانوں چن لیا اے تے تہاڈے تے

فِى الدِّيْنِ مِنْ حَرَجٍ ؕ مِلَّةَ اَبِيْكُمْ اِبْرٰهِيْمَ ؕ هُوَ سَمّٰىكُمُ الْمُسْلِمِيْنَ ۙ مِنْ

دین وچ کجھ تنگی نہ رکھی جیویں تہادے باپ ابراہیم دے دین (وچ کوئی تنگی نہ سی)۔ اوہنے پہلیاں کتاباں

قَبْلُ وَفِىْ هٰذَا لِيَكُوْنَ الرَّسُوْلُ شَهِيْدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُوْنُوْا شُهَدَآءَ

وچ تے ایس قرآن وچ تہاڈا ناں مسلمان رکھیا اے① تاں کہ رسول تہاڈے تے نگہبان تے گواہ ہووے تے تسیں دوجے لوکاں تے گواہ

عَلَى النَّاسِ ۚ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوْا بِاللّٰهِ ؕ هُوَ

ہو جاؤ تے نماز قائم کرو تے زکوٰۃ دیو تے اللہ دی رسی نوں زور نال پھڑ لو، اوہ

مَوْلٰىكُمْ ۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ﴿٧٨﴾ ع ١٠ ١٧

تہاڈا بیلی اے تے کِنا ای چنگا بیلی اے تے کِنا ای چنگا مدد کرن والا اے (78)

حاشیہ ① ... اللہ پاک نے پہلی کتاباں تے قرآن مجید وچ حضور نبی اکرم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے ایمان لیان والیاں دا دینی ناں مسلمان رکھیا تے ایس عزت والے ناں دے ذریعے ایہناں لوکاں نوں دوسریاں اُمتاں تے فضیلت عطا فرمائی اے۔بھاویں پچھلیاں اُمتاں دے ایمان لیان والے وی مسلمان سن پر اُمت دے ناں دے طور تے ایہہ لفظ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے ایمان لیان والیاں نوں عطا کیتا گیا اے۔

السجدة عند الامام الشافعی رحمۃ اللہ علیہ

٢٣ سُوْرَةُ الْمُؤْمِنُوْنَ مَكِّيَّةٌ ٧٤
اٰیاتها ١١٨ رکوعاتها ٦

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورة المؤمنون مكية
آیتاں :118 رکوع:6

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ ۙ﴿١﴾ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ صَلَاتِهِمْ خٰشِعُوْنَ ۙ﴿٢﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ

بے شک ایمان والے کامیاب ہو گئے (1) جیہڑے اپنی نماز وچ خشوع و خضوع کرن والے نیں① (2) تے اوہ جیہڑے

عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُوْنَ ۙ﴿٣﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فٰعِلُوْنَ ۙ﴿٤﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ

فضول گلاں توں مونھ پھیرن والے نیں② (3) تے اوہ جیہڑے زکوٰۃ دین دا کم کرن والے نیں (4) تے اوہ جیہڑے اپنی

لِفُرُوْجِهِمْ حٰفِظُوْنَ ۙ﴿٥﴾ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ

شرم گاہواں دی راکھی کرن والے نیں (5) پر اپنی بیویاں یاں شرعی لونڈیاں تے جیہڑیاں ایہناں دے ہتھ دی ملکیت نیں بس بے شک ایہناں تے

مَلُوْمِيْنَ ۚ﴿٦﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعٰدُوْنَ ۚ﴿٧﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ

کوئی ملامت نئیں (6) تے جیہڑے ایہناں توں علاوہ کجھ ہور چاہون تے اوہی حد توں ودھن والے نیں③ (7) تے اوہ جیہڑے

لِاَمٰنٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رٰعُوْنَ ۙ﴿٨﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَوٰتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ۘ﴿٩﴾ اُولٰٓئِكَ

اپنیاں امانتاں تے اپنے وعدے دی رعایت کرن والے نیں (8) تے اوہ جیہڑے اپنیاں نمازاں دی راکھی کردے نیں (9) ایہی

وقف لازم

حاشیہ ① ...نماز وچ ظاہری خشوع ایہہ اے کہ نماز دے اداب دی پوری رعایت کیتی جاوے تے باطنی خشوع ایہہ اے کہ اللہ پاک دی عظمت خیال وچ ہووے، دنیا ولوں خیال پاسے ہووے تے نماز وچ دل لگا ہووے۔ ایہو جئی نماز دی فضیلت حدیث پاک وچ اِنج بیان ہوئی اے کہ ”اوہ نماز ایہدے پچھلے گناہواں دا کفارہ ہو جاندی اے جدوں تک اوہ کوئی وڈا گناہ نہ کرے تے ایہہ کم ہمیشہ جاری رہوے گا۔ زندگی وچ جدوں وی خشوع و خضوع نال نماز پڑھے گا تے ایہہ فضیلت ملے گی۔ (مسلم، ص142، الحدیث: 7(228)) ② حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرماندے نیں کہ ایتھے لغو توں مراد شرک اے۔ البتہ عام طور تے معنے دے اعتبار توں ایہدے وچ ہر اوہ قول، فعل ناپسند کیتا ہویا یا مباح کم داخل اے جیہدا مسلمان نوں دینی یا دنیاوی کوئی فیدہ نہ ہووے۔ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں ارشاد فرمایا ”بندے دے اسلامی دی اچھائی وچوں ایہہ اے کہ اوہ بے مقصد چیز چھڈ دیوے۔ (ترمذی، 4/142، الحدیث: 2324) ③ ...بیویاں تے شرعی باندیاں نال جائز طریقے نال شہوت پوری کرن توں علاوہ شہوت پوری کرن دیاں ساریاں صورتاں حرام نیں۔

هُمُ الْوٰرِثُوْنَ ﴿١٠﴾ الَّذِيْنَ يَرِثُوْنَ الْفِرْدَوْسَ ؕ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿١١﴾

لوک وارث نیں (10) ایہہ فردوس دی وراثت وچ پاون گے، اوہ ایہدے وچ ہمیشہ رہن گے (11)

وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلٰلَةٍ مِّنْ طِيْنٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنٰهُ نُطْفَةً فِيْ

تے بے شک اسیں بندے نوں چُنی ہوئی مٹی توں بنایا① (12) فیر ایہنوں اِک بڑی پکی ٹھہری ہوئی جگہ تے

قَرَارٍ مَّكِيْنٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا

پانی دا اِک قطرہ بنایا② (13) فیر اسیں ایس پانی دے قطرے نوں جمیا ہویا خون بنا دِتا فیر جے خون نوں گوشت دی بوٹی بنا دِتا فیر گوشت دی بوٹی نوں

الْمُضْغَةَ عِظٰمًا فَكَسَوْنَا الْعِظٰمَ لَحْمًا ۗ ثُمَّ اَنْشَاْنٰهُ خَلْقًا اٰخَرَ ؕ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ

ہڈیاں بنا دِتا فیر اسیں ایہناں ہڈیاں نوں گوشت پوایا، فیر اوہنوں اِک دوجی صورت بنا دِتا تے بڑی برکت والا اے اوہ اللہ

اَحْسَنُ الْخٰلِقِيْنَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُوْنَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

جیہڑا ساریاں توں بہتر بناون والا اے (14) فیر ایس توں بعد تسیں ضرور مرن والے او (15) فیر تسیں سارے قیامت دے دن

تُبْعَثُوْنَ ﴿١٦﴾ وَ لَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ ۖ وَ مَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ

اٹھائے جاؤ گے (16) تے بے شک اسیں تہاڈے اُتے ست راہ بنائے③ تے اسیں مخلوق توں

غٰفِلِيْنَ ﴿١٧﴾ وَ اَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءًۢ بِقَدَرٍ فَاَسْكَنّٰهُ فِي الْاَرْضِ ۖ وَ اِنَّا عَلٰى

بے خبر نئیں (17) تے اسیں اسمان توں اِک اندازے نال پانی اُتاریا④ فیر ایہنوں زمین دے وچ ٹھہرایا⑤ تے بے شک اسیں

حاشیہ ① ایتھے انسان توں مراد حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام نیں۔ ② ایتھے حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام دی نسل مراد اے تے ایہہ عربی بلاغت دی اِک صورت اے کہ لفظ بول کے جو مراد اے، اوہدے ول ضمیر واپس پھیر دے ہوئے کسے ویلے کوئی دوجا فرد یا شے نوں مراد لیا جاوے۔ ③ ایہناں توں مراد ست اسمان نیں تے ایہناں نوں فرشتیاں دے چڑھن تے اترن دا رہ ہون دی وجہ توں "راہ" فرمایا گیا۔ ④ اندازے توں مراد ایہہ اے کہ ایناں پانی اُتاریا جیہڑا لوکاں دیاں ضرورتاں تے حاجتاں لئی کافی ہووے۔ ⑤ یعنی پانی اُتارن توں بعد ایہہ تدبیر فرمائی کہ اوہنوں تالاباں وغیرہ وچ ٹھہرا دِتا تاں کہ بارش نہ ہون دے دِناں وچ ایس توں فیدہ لے سکن، تے اِنج ای ایہہ پانی زمین دی تہہ وچ اکٹھا ہو جاندا اے جیہڑا بعد وچ ورتیا جاندا اے۔

وقف لازم

ذَهَابٍۭ بِهٖ لَقٰدِرُوْنَ ﴿١٨﴾ فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ ۖ لَكُمْ فِيْهَا

اوہنوں لے جان تے قدرت رکھنے آں (18) تے ایس پانی توں اسیں تہاڈے لئی کھجوراں تے انگوراں دے باغ پیدا کیتے۔ تہاڈے لئی ایہناں باغاں وچ

فَوَاكِهُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُوْرِ سَيْنَآءَ تَنْۢبُتُ

بوہت سارے پھل میوے نیں تے ایہناں وچوں تسیں کھاندے او (19) تے (اسیں) درخت (پیدا کیتا) جیہڑا طورِ سینا پہاڑ توں نکلدا اے،

بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْاٰكِلِيْنَ ﴿٢٠﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۖ نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِيْ

تیل تے کھان والیاں لئی سالن لے کے اگدا اے① (20) تے بے شک تہاڈے لئی ڈنگراں وچ سمجھن دا مقام اے② اسیں تہانوں ایہدے وچوں پلانے آں

بُطُوْنِهَا وَلَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ

جیہڑا ایہناں دے ڈھڈ وچ اے تے تہاڈے لئی ایہناں وچ بوہت فائدے نیں تے ایہناں وچوں ای تسیں کھاندے او (21) تے ایہناں اُتے تے کشتیاں تے تہانوں

تُحْمَلُوْنَ ﴿٢٢﴾ ع وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ ع ١ ٢٢

سوار کیتا جاندا اے (22) تے بے شک اسیں نوح نوں اوہدی قوم ول گھلیا تے اوہناں فرمایا: اے میری قوم! اللہ دی عبات کرو،

مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۭ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ

ایس توں علاوہ تہاڈا کوئی خدا نئیں تے کیہ تسیں ڈردے نئیں (23) تے اوہدی قوم دے کافر سرداراں نیں آکھیا:

مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يُرِيْدُ اَنْ يَّتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ

ایہہ تے تہاڈے جئیا ای اِک بندہ اے جیہڑا چاہندا اے کہ تہاڈے تے وڈا بن جاوے③ تے جے اللہ چاہندا تے اوہ

حاشیہ ① ... زیتون وچ ایہہ خوبی اے کہ ایہدے روغن توں تیل دے فیدے حاصل ہندے نیں تے ایہہ سالن دا کم وی دیندا اے کہ بغیر سالن ایہدے نال روٹی کھائی جا سکدی اے۔ حدیث شریف وچ فرمایا گیا" برکت والے درخت زیتون دی مسواک بڑی چنگی اے ایس لئی کہ ایہہ مونھ نوں خشبودار کردی تے ایہدی بدبو نوں ختم کر دی اے، ایہہ میری تے میرے توں پہلے انبیاء کرام عَلَیۡہِمُ السَّلَام دی مسواک اے۔ (معجم الاوسط،1/201، الحدیث:687) ② ... ڈنگراں دی صورت تے جسامت تے ایہناں دے فیدے تے منافع وچ غور تے فکر کرنا وی اللہ پاک دی قدرت و عظمت دی پہچان دا اِک ذریعہ اے۔ ③ ... ایہہ کافراں دی عجیب حرکت سی کہ اوہناں نیں رسولاں دے بارے تے ایناں اُچا معیار بنایا کہ بشر تے انسان دا رسول ہونا نہ منیا پر خدا نوں منن وچ ایہو جئی جہالت دا مظاہرہ کیتا کہ پتھراں نوں خدا من لیا۔

مَلٰٓئِكَةٌ ۚ مَّا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ ﴿٢٤﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌۢ بِهٖ جِنَّةٌ

فرشتے اُتاردا۔ اسیں تے پہلے اپنے پیو دادیاں وچ نئیں سنیا① (24) ایہہ تے صرف اِک ایسا مرد اے جیہدے تے جنون (چڑھیا) اے

فَتَرَبَّصُوْا بِهٖ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِيْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿٢٦﴾ فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ

تے اِک عرصہ تک ایہنوں اڈیک لوو (25) نوح نے عرض کیتی: اے میرے رب! میری مدد فرما کیوں کہ ایہناں مینوں جھوٹھیاں کیتا اے (26) تے اسیں

اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ ۙ فَاسْلُكْ

اوہدے ول وحی گھلی کہ ساڈی نظراں دے سامنے تے ساڈے حکم نال کشتی بنا② فیر جدوں ساڈا حکم آوے تے تندور اُبل پئے تے کشتی

فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۚ وَ

وچ ہر جوڑے وچوں دو تے اپنے گھر والیاں نوں داخل کر لوو سوائے اوہناں وچوں اوہناں لوکاں دے جیہناں تے گل پہلے پکی ہو چکی اے③ تے

لَا تُخَاطِبْنِيْ فِي الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۚ اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿٢٧﴾ فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ

اوہناں ظالماں دے ملے وچ میرے نال گل نہ کرنا، ایہہ ضرور غرق کیتے جان والے نیں (27) فیر جدوں تسیں تے تہاڈے نال دے

مَّعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ نَجّٰىنَا مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ

کشتی تے ٹھیک بہہ جاؤ تے تسیں آکھنا ساریاں تعریفاں اوس اللہ لئی نیں جیہنے سانوں ایہناں ظالماں توں نجات دِتی④ (28) تے عرض کرنا:

رَّبِّ اَنْزِلْنِيْ مُنْزَلًا مُّبٰرَكًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ وَّاِنْ

اے میرے رب! مینوں برکت والی جگہ اُتار دے تے توں ساریاں توں بہتر اُتارن والا ایں (29) بے شک ایہدے وچ ضرور نشانیاں نیں تے بے شک

حاشیہ ① ... اللہ پاک دے حکم اگے پیو دادے دے عمل نوں دلیل بناؤنا تے اوسے تے چلنا کافراں دا طریقہ اے۔ ساڈے معاشرے وچ وی بڑے لوکیں ایس طراں دے کم کرن دے شکار ہوئے نیں کہ شادی، غمی یا ہوراں موقعیاں تے جدوں ایہناں نوں شریعت دا حکم دس کے کسے غلط رسم توں روکیا جاوے تے اوہ ایہی کہندے نیں کہ ایہہ رسم تے ساڈے پیو دادے کر رے نیں ایس لئی اسیں تے ایہدے تے ای عمل کراں گے۔ ایہہ انداز مسلمان دی شایانِ شان نئیں۔ ② ... ایتھے نظراں توں مراد نگرانی، حمایت تے راکھی اے یعنی فرمایا کہ اے نوح! ساڈی نگرانی تے حفاظت وچ کشتی بنا۔ ایتھے جسمانی اکھاں مراد نئیں ایس لئی کہ اللہ پاک ایہناں توں پاک اے ③ ... ایس تو مراد حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دا کنعان ناں دا اِک پُتر تے اک بیوی نیں، کنعان منافق سی تے بیوی کافرہ سی۔ ④ ... نجات ایمان والیاں تے حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دوہاں نوں ملی جد کہ حمد دا حکم حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نوں دِتا گیا ایس لئی کہ آپ قوم دے نبی تے امام سن تے ایہناں دا ثنا تے حمد کرنا اُمت دی ترجمانی دے طور تے سی۔ تے نالے نبی ہون دے حیثیت جدوں حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نے حمد کرنی سی تے اُمت نے تے آپ دی پیروی کرنی سی۔

كُنَّا لَمُبْتَلِيْنَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿٣١﴾ فَاَرْسَلْنَا فِيْهِمْ رَسُوْلًا

اسیں ضرور ازمان والے ساں (30) فیر ایہناں توں بعد اسیں اِک دوجی قوم پیدا کیتی ① (31) تے اسیں ایہناں وچ اِک رسول

ع ٢ ١٠ ٢ مِّنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ

ایہناں وچوں ای گھلیا کہ اللہ دی عبادت کرو، اوس توں علاوہ تہاڈا کوئی خدا نئیں تے کیہ تسیں ڈردے نئیں؟ (32) تے اوہدی قوم دے

مِنْ قَوْمِهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنٰهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ

اوہ سردار بولے جیہناں کفر کیتا تے آخرت دے ملن نوں جھوٹھا آکھیا تے اسیں ایہناں نوں دنیا دی حیاتی وچ خشحالی عطا فرمائی (بولے:)

مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُوْنَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُوْنَ ﴿٣٣﴾

ایہہ تے تہاڈے ورگا ای اِک بندہ اے، جیہڑا تسیں کھاندے او اوہدے وچوں ای ایہہ کھاندا اے تے جیہڑا تسیں پیندے اوہدے وچوں ای ایہہ وی پیندا اے ② (33)

وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِّثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ﴿٣٤﴾ اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَ

تے جے تسیں کسے اپنے ورگے بندے دی اطاعت کروگے فیر تے تسیں ضرور گھاٹا کھان والیاں وچوں ہووگے ③ (34) کیہ تہانوں ایہہ وعدہ دیندا اے کہ تسیں جدوں مر جاؤ گے

كُنْتُمْ تُرَابًا وَّعِظَامًا اَنَّكُمْ مُّخْرَجُوْنَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوْعَدُوْنَ ﴿٣٦﴾ اِنْ

تے مٹی تے ہڈیاں ہو جاؤ گے کہ (ایس توں بعد فیر) تسیں کڈھے جاؤ گے (35) جیہڑا وعدہ تہاڈے نال کیتا جاریا اے اوہ بڑا دور اے اوہ بڑا دور اے ④ (36) حیاتی

حاشیہ ① ایس قوم توں مراد حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم عاد اے۔ ② نبی نوں اپنے ورگا بشر آکھنا تے اوہناں دے ظاہری کھان پین نوں ویکھنا تے اوہناں دے باطنی مقام تے وحی دے نازل ہون نوں نہ ویکھنا، ہمیشہ توں کافراں دا کم ریا اے۔ ③ نبی عَلَیْہِ السَّلَام دی پیروی وچ ناکامی جد کہ نافرمانی نوں کامیابی سمجھنا کافراں دا طریقہ اے حالاں کہ حقیقت ایہہ اے کہ نبی عَلَیْہِ السَّلَام دی اطاعت گھاٹے توں بچاندی تے دنیا تے آخرت دی سعادتاں دا اُچا مقام دیندی اے۔ افسوس! کجھ ناں دے مسلمان وی ایہو جئے نیں جیہڑے کافراں دے اخلاق تے کردار، کماں دی پیروی نوں کامیابی تے اللہ تے اوہدے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے طریقے تے چلن نوں جاہلیت تے دقیانوسی تے ترقی وچ رکاوٹ سمجھ دے نیں۔ ④ اپنے آپ نوں ساری عقل والا سمجھنا تے حق گل نوں کسے صورت وی نہ منا بے عقلی، بے وقوفی تے کافراں دا طریقہ اے۔ ایس زمانے وچ ایہو جئے لوکاں دا گھاٹا نئیں جیہڑے اپنی سوچ توں علاوہ کسے چیز نوں صحیح منن تے تیار نئیں، ایتھوں تک کہ صحابہ تابعین تے اپنے توں پہلے دے بزرگاں تے وی اعتراض کرن توں نئیں ڈردے جد کہ دینی عقیدے تے عمل نالے دینی حلیے، دین دے عالماں تے عاملاں تے اعتراض کرنا تے اِک فیشن بن گیا اے، پر ایہناں یاد رکھن کہ مرن توں بعد اِک دن خدا نوں ایہناں حرکتاں دا جواب دینا اے۔

هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوْتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوْثِيْنَ ﴿٣٧﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا

تے صرف ساڈی دنیا دی حیاتی اے، اسیں مرنے آں تے جیئے آں تے اسیں اٹھائے جان والے نئیں (37) ایہہ تے صرف

رَجُلٌ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَّمَا نَحْنُ لَهٗ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِيْ

اِک ایہو جئیا مرد اے جیہنے اللہ تے جھوٹھ بنھیا اے تے اسیں ایہدا یقین کرن والے نئیں [1] (38) عرض کیتی: اے میرے رب! میری مدد فرما

بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيْلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نٰدِمِيْنَ ﴿٤٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ

کیوں کہ اوہناں نیں مینوں جھوٹھا آکھیا اے (39) اللہ نے فرمایا: تھوڑی دیر نوں ایہہ پچھتان والے ہو جان گے (40) تے سچی خوفناک چیک نے ایہناں

الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنٰهُمْ غُثَآءً ۚ فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ اَنْشَاْنَا

نوں پھڑ لیا تے اسیں اوہناں نوں سکے گھاہ کوڑا بنا دِتا تے ظالم لوکاں لئی دوری ہووے (41) فیر ایہناں دے بعد اسیں

مِنْۢ بَعْدِهِمْ قُرُوْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿٤٢﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُوْنَ ﴿٤٣﴾

دوجیاں بوہت ساریاں قوماں پیدا کیتیاں (42) کوئی امت اپنی مدت توں نہ پہلے جاندی اے تے نہ اوہ پچھے رہندے نیں (43)

ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا ؕ كُلَّمَا جَآءَ اُمَّةً رَّسُوْلُهَا كَذَّبُوْهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ

فیر اسیں لگاتار اپنے رسول گھلے۔ جدوں کدی کسے امت دے کول اوہدا رسول آیا تے اوہناں نیں اوہنوں جھوٹھا آکھیا تے اسیں اِک نوں دوجے نال

بَعْضًا وَّجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ ۚ فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى

ملا دِتا تے اوہناں نوں داستاناں بنا دِتا تے ایمان نہ لیان والے دور ہون [2] (44) فیر اسیں موسیٰ

حاشیہ ① ... کافر سرداراں نیں حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام دے بارے آکھیا کہ ایہہ اِک ایہو جئیا بندہ اے کہ جیہنے اپنے آپ نوں اللہ دا نبی دس کے تے مرن توں بعد زندہ ہون دی خبر دس کے اللہ پاک اُتے جھوٹھ بنھیا اے تے اسیں ایہدی گل دا یقین کرن والے نئیں آں۔ ② ... ایتھے تنبیہ کیتی گئی اے کہ پہلیاں قوماں نیں نبیاں نوں جھوٹھا آکھیا تے اوہناں نوں ہلاک کرکے قصے کہانیاں بنا دِتا، محمد رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں جھوٹھا آکھ کے تہاڈا وی کیتے ایہی حال نہ ہووے۔

وَاَخَاهُ هٰرُوْنَ ۙ بِاٰيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۙ﴿٤٥﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَاسْتَكْبَرُوْا

تے اوہدے بھرا ہارون نوں اپنیاں آیتاں تے روشن دلیلاں دے نال گھلیا (45) فرعون تے اوہدے درباریاں ول تے اوہناں نیں تکبر کیتا

وَكَانُوْا قَوْمًا عَالِيْنَ ۚ﴿٤٦﴾ فَقَالُوْٓا اَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا

تے اوہ قابو پائے ہوئے لوک سن (46) تے آکھن لگے: کیہ اسیں اپنے ورگے دو بندیاں تے ایمان لے آیئے حالاں اوہناں دی قوم

عٰبِدُوْنَ ۚ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوْهُمَا فَكَانُوْا مِنَ الْمُهْلَكِيْنَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ

ساڈی اطاعت کرن والی اے (47) تے اوہناں اوہناں دوہاں نوں جھوٹا آکھیا تے ہلاک کیتے جان والیاں وچوں ہو گئے (48) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں کتاب

لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُوْنَ ﴿٤٩﴾ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهٗٓ اٰيَةً وَّاٰوَيْنٰهُمَآ اِلٰى رَبْوَةٍ

عطا فرمائی تاکہ (بنی اسرائیل) ہدایت پا جان (49) تے اسیں مریم تے اوہدے پُتر نوں نشانی بنا دِتا① تے اوہناں نوں اِک اُچے، رہن دے قابل تے

ع ٣ ١٨ ٢ ذَاتِ قَرَارٍ وَّمَعِيْنٍ ﴿٥٠﴾ يٰٓاَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا ؕ

اَکھاں دے سامنے وگدے پانی والی سرزمین وچ ٹھکانہ دِتا (50) اے رسولو! ستھریاں چیزاں کھاؤ تے چنگا کم کرو،

اِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ؕ﴿٥١﴾ وَاِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّاَنَا رَبُّكُمْ

بے شک میں تہاڈے کماں نوں جانا ہاں (51) تے بے شک ایہہ تہاڈا دین اِک ای دین اے میں تہاڈا رب آں②

فَاتَّقُوْنِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوْٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا ؕ كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ ﴿٥٣﴾

تے میرے کولوں ڈرو (52) تے اوہناں دی امتاں نیں اپنے دین نوں آپس وچ ٹوٹے ٹوٹے کر لیا، ہر گروہ اوہدے تے خُش اے جیہڑا اوہدے کول اے (53)

حاشیہ ① ... حضرت مریم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دا نشانی ہونا ایس طور تے اے کہ اوہناں نوں کسے مرد نے ہتھ تک نئیں لایا پر فیر وی اللہ پاک نے اوہناں دے ٹڈھ وچ حمل پیدا کر دِتا تے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا نشانی ہونا ایس طور تے اے کہ اللہ پاک نے اوہناں نوں بغیر باپ دے پیدا فرمایا، پنگوڑے وچ گل کرن دی طاقت دتی تے اوہناں دے ہتھ مبارک توں پیدائشی اَنھیاں تے کوڑھ دے مریضاں نوں شفا دتی تے مُردیاں نوں زندہ فرمایا۔ ② ... انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام ورگی بارگاہ الٰہی دیاں قرب والیاں ہستیاں تے وی عبادتاں فرض سن، ایس لئی کوئی بندہ بھاویں کسے درجے دا وی ہووے عبادت توں بے پروا نئیں ہو سکدا۔

فَذَرْهُمْ فِيْ غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿٥٤﴾ اَيَحْسَبُوْنَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَّالٍ

تے تسیں ایہناں نوں اِک مدت تک ایہناں دی گمراہی وچ چھڈ دیو (54) کیہ ایہہ خیال کر رہے نیں کہ اوہ جیہڑے اسیں مال تے پُتراں دے نال

وَّبَنِيْنَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرٰتِ ؕ بَلْ لَّا يَشْعُرُوْنَ ﴿٥٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ هُمْ مِّنْ

ایہناں دی مدد کر رہے آں (55) تے ایہہ اسیں ایہناں لئی بھلائیاں وچ چھیتی کر رہے آں؟ بلکہ ایہناں نوں پتا نئیں [1] (56) بے شک اوہ جیہڑے

خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِيْنَ

اپنے رب دے ڈر توں خوف وچ نیں (57) تے اوہ جیہڑے اپنے رب دیاں آیتاں تے ایمان لیاندے نیں (58) تے اوہ جیہڑے

هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَالَّذِيْنَ يُؤْتُوْنَ مَا اٰتَوْا وَّقُلُوْبُهُمْ وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ

اپنے رب دے نال (کسے نوں) شریک نئیں کردے (59) تے اوہ جیہناں نے جو کجھ دِتا اوہ ایس حال وچ دیندے نیں کہ ایہناں دے دل ایس گل توں ڈر دے نیں کہ

اِلٰى رَبِّهِمْ رٰجِعُوْنَ ﴿٦٠﴾ اُولٰٓئِكَ يُسٰرِعُوْنَ فِي الْخَيْرٰتِ وَهُمْ لَهَا سٰبِقُوْنَ ﴿٦١﴾ وَ

اوہ اپنے رب دل واپس جان والے نیں (60) ایہہ لوک بھلائیاں وچ چھیتی کردے نیں تے ایہی بھلائیاں ول اگے ودھن والے نیں (61) تے

لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ۫ وَلَدَيْنَا كِتٰبٌ يَّنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٦٢﴾ بَلْ

اسیں کسے جان تے اوہدی طاقت توں ودھ بھار نئیں رکھدے [2] تے ساڈے کول اِک کتاب اے جیہڑی حق بیان کردی اے تے ایہناں اُتے ظلم نہ ہووے گا (62) بلکہ

حاشیہ ① ... کافراں کول مال تے اولاد دی کثرت اللہ پاک دے ایہناں نال راضی ہون دی دلیل نئیں بلکہ ایہہ اللہ پاک دی طرفوں ایہناں نوں ڈھل دِتی اے۔ ایس زمانے وچ وی کافراں دے دنیاوی علم تے فن وچ ترقی تے مال دولت دی زیادتی ویکھ کے کجھ لوک ایہہ سمجھ دے نیں کہ اللہ پاک ایہناں توں راضی اے ایسے لئی تے اوہ اینی ترقیاں کر رہے نیں۔ ایہہ غلط فہمی ورنہ تے فرعون نمرود وغیرہ نوں وی عذاب توں پہلے رب دا پسند کیتا ہویا بندہ من لینا چاہیدا اے کہ ایہہ سارا کجھ تے اوہناں دے کول وی سی تے جدوں اوہ دنیاوی ترقی دے باوجود خدا دے دشمن ای سن، پسند کیتے ہوئے بندے نئیں تے اَج دے کافر ترقی تے خشحالی توں خدا دے پسند کیتے کیوں بن گئے۔ ② ... ایہہ اللہ پاک دا بوہت وڈا فضل تے احسان اے کہ اوہ اپنے بندیاں تے ایہناں دی طاقت توں زیادہ بھار نئیں پاندا۔ ایس توں پتا لگا سانوں عبادتاں دے معاملیاں دے متعلق اوہی حکم دِتے گئے نیں جیہناں تے اسیں عمل کر سکنے آں۔ اپنی سستی تے کوتاہی نوں ایس حیلے دا ذریعہ نہ بنایا جاوے کہ دینی حکماں تے عمل کرنا اج دے زمانے وچ بڑا اوکھا اے۔

قُلُوْبُهُمْ فِيْ غَمْرَةٍ مِّنْ هٰذَا وَ لَهُمْ اَعْمَالٌ مِّنْ دُوْنِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا

کافراں دے دل ایس قرآن توں غافل نیں تے کافراں دے کم اوہناں عملاں توں علاوہ نیں جیہناں نوں ایہہ

عٰمِلُوْنَ ﴿٦٣﴾ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَخَذْنَا مُتْرَفِيْهِمْ بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُوْنَ ﴿٦٤﴾

کر رے نیں (63) ایتھوں تک کہ جدوں اسیں اہیناں دے خشحال لوکاں نوں عذاب وچ پھڑیا تے فیر اوہ ترلے پان لگ پئے① (64)

لَا تَجْـَٔرُوا الْيَوْمَ ۚ اِنَّكُمْ مِّنَّا لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ

اج فریاد نہ کرو، بے شک ساڈے ولوں تہاڈی مدد نئیں کیتی جاوے گی (65) بے شک میریاں آیتاں تہاڈے سامنے پڑھیاں جاندیاں سن تے تسیں اپنیاں

فَكُنْتُمْ عَلٰۤى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُوْنَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِيْنَ ۖ بِهٖ سٰمِرًا تَهْجُرُوْنَ ﴿٦٧﴾ اَفَلَمْ

اڈیاں دے پرنے پچھے واپس پھر دے سن (66) خانہ کعبہ دی خدمت تے شوخیاں ماردے، رات نوں الٹیاں سدھیاں گلاں کردے، (حق نوں) چھڈ دہوئے (67) کیہ

يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَآءَهُمْ مَّا لَمْ يَاْتِ اٰبَآءَهُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦٨﴾ اَمْ

اوہناں نیں قرآن وچ غور و فکر نئیں کیتا؟ یا کیہ اوہناں دے کول اوہ آیا جیہڑا اوہناں دے پیو دادے دے کول نئیں آیا سی؟ (68) یاں

لَمْ يَعْرِفُوْا رَسُوْلَهُمْ فَهُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿٦٩﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ بِهٖ جِنَّةٌ ۭ بَلْ

کیہ اوہناں اپنے رسول نوں پہچانیا نئیں اے؟ تے اوہ ایہدے منکر ہندے پئے نیں (69) یاں اوہ کہندے نیں ایس نبی تے جنون سوار اے بلکہ اوہ

جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ وَ اَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَآءَهُمْ

اوہناں دے کول حق دے نال تشریف لیائے نیں تے اہیناں کافراں وچ اکثر حق نوں پسند کرن والے نئیں (70) تے جے حق اہیناں دیاں خاہشاں دی پیروی کردا②

حاشیہ ①... ایتھے عذاب توں مراد بدر دے دن قتل کیتا جانا اے تے اِک قول ایہہ ہے کہ ایس توں مراد فاقیاں تے بُکھ دی اوہ مصیبت اے جیہڑی حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی دعا توں ایہناں تے پائی گئی تے ایس وجہ توں ایہناں دی حالت ایتھوں تک پہنچ گئی سی کہ اوہ کُتے تے مُردار تک کھا گئے۔ ②... یعنی جے قرآن پاک وچ کافراں دیاں خاہشاں تے نظریے دے مطابق مضمون ہندے جویں اِک توں زیادہ خدا ہونا وغیرہ تے کائنات دا نظام تباہ ہو کے رہ جاندا ایس لئی کہ قرآن مجید سچی کتاب اے تے ایہدے وچ جیہڑی چیزدا ذکر اے اوہ حقیقت وی اے، ہن جے قرآن وچ دو خدا لکھے ہندے تے حقیقت وچ وی دو ہندے پر جے اِنج ہندا تے ہر خدا داحکم دوسرے توں وکھرا ہندا تے ہن جے ساریاں دے ارادے اِک ای وقت وچ پورے ہندے تے ساری کائنات تباہ ہو جاندی۔ خلاصہ ایہہ اے کہ قرآن حق دے بیان تے نصیحت شامل اے ایس لئی جیہڑا ایہدے وچ ذکر اے اوسے نوں ای منیا جاوے۔

لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ؕ بَلْ اَتَيْنٰهُمْ

تے ضرور اسمان تے زمین تے جو کوئی ایہناں وچ نیں اوہ سارے تباہ ہو جاندے بلکہ اسیں تے اوہناں دے کول

بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٧١﴾ ؕ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ خَرْجًا

اوہناں دی نصیحت لیائے آں تے اوہ اپنی نصیحت توں ای منہ پھیرے ہوئے نیں (71) کیہ تسیں ایہناں کولوں کوئی اجرت منگدے او ؟

فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ ۖ وَّهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٧٢﴾ وَاِنَّكَ لَتَدْعُوْهُمْ

تے تہاڈے رب دا اجر سب توں بہتر اے اوہ سب توں بہتر روزی دین والا اے (72) تے بے شک تسیں اوہناں نوں

اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٧٣﴾ وَاِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ

سدھے راہ ول بلاندے او (73) تے بے شک جیہڑے آخرت تے ایمان نئیں لیاندے اوہ

عَنِ الصِّرَاطِ لَنٰكِبُوْنَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ رَحِمْنٰهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِّنْ ضُرٍّ

ضرور سدھے راہ توں کنارہ کیتے ہوئے نیں (74) تے جے اسیں ایہناں تے رحم فرماندے تے جیہڑی مصیبت ایہناں تے پئی سی اوہ ٹال دیندے

لَّلَجُّوْا فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ اَخَذْنٰهُمْ بِالْعَذَابِ

تے ایہہ اپنی نافرمانی وچ رُلدے ہوئے ضرور ٹیٹھ پن وکھاندے (75) تے بے شک اسیں ایہناں نوں عذاب وچ پھڑ لیا

فَمَا اسْتَكَانُوْا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُوْنَ ﴿٧٦﴾ حَتّٰۤى اِذَا فَتَحْنَا

تے اوہ نہ اوددوں اپنے رب دی بارگاہ وچ جھکے تے نہ ای (ہن) عاجزی کر رہے نیں (76) ایتھوں تک کہ جدوں اسیں اوہناں اُتے

عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيْدٍ اِذَا هُمْ فِيْهِ مُبْلِسُوْنَ ﴿٧٧﴾ ع وَهُوَ

کسے سخت عذاب والا دروازہ کھولنے آں تے اوس ویلے اوہ اوہدے وچ نا امید پئے ہندے نیں (77) تے اوہی اے

الَّذِيْۤ اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ؕ قَلِيْلًا مَّا

جیہنے تہاڈے لئی کن تے اکھاں تے دل بنائے، تسیں بڑا ای گھٹ

تَشْكُرُوْنَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ الَّذِيْ ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ

شکر ادا کردے او① (78) تے اوہی اے جیہنے تہانوں زمین وچ پھیلا دِتا تے اوسے دے ول تہانوں اٹھایا جاوے گا (79) تے اوہی

الَّذِيْ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٨٠﴾ بَلْ

حیاتی دیندا اے تے اوہ ای موت دیندا اے، رات تے دن دا بدلنا اوسے دے وس وچ اے۔ تے کیہ تسیں سمجھدے نئیں؟ (80) بلکہ

قَالُوْا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُوْنَ ﴿٨١﴾ قَالُوْٓا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا

اوہناں نیں اوہی گل آکھی جیہڑے پہلے والے آکھدے سن (81) اوہناں نیں آکھیا سی: کیہ جدوں اسیں مر جاواں گے تے مٹی تے ہڈیاں ہو جاواں گے

ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَآ

تے کیہ فیر اسیں اٹھائے جاواں گے؟ (82) بے شک سانوں تے ساڈے توں پہلے ساڈے پیو دادے نوں ایہہ وعدہ دِتا گیا، ایہہ تے

اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٨٣﴾ قُلْ لِّمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهَآ اِنْ كُنْتُمْ

صرف پہلے لوکاں دیاں جھوٹھیاں کہانیاں نیں (53) تسیں فرماؤ: زمین تے جو کجھ ایہدے وچ اے اوہ سارا کیہدا اے؟ جے تسیں

تَعْلَمُوْنَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُوْلُوْنَ لِلّٰهِ ؕ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَّبُّ السَّمٰوٰتِ

جان دے او (84) ہن کہن گے اللہ دا۔ تسیں فرماؤ: کیہ تسیں نصیحت نئیں لیندے؟ (85) تسیں فرماؤ: ستاں اسماناں دا مالک

السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُوْلُوْنَ لِلّٰهِ ؕ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٨٧﴾ قُلْ

تے عظمت والے عرش دا مالک کون اے؟ (86) ہن آکھن گے: ایہہ سارا اللہ ای دا اے۔ تسیں فرماؤ: تے کیہ تسیں ڈر دے نئیں؟② (87) تسیں فرماؤ:

حاشیہ ① ... کناں نوں بناؤن دا اِک مقصد حق سُن کے ہدایت پانا اے تے اکھاں دا اِک مقصد اے کہ اللہ پاک دی عظمت تے دلیلاں دین والیاں نشانیاں نوں ویکھیا جاوے تے دِلاں نوں بناؤن دا اِک مقصد اللہ پاک دیاں قدرتاں وچ غور تے فکر کیتا جائے۔ ہن جیہنے ایہناں نعمتاں نوں ایہناں دے مقصد وچ استعمال نئیں کیتا تے اوہنے ناشکری کیتی تے حقیقت ایہی اے کہ لوکیں بڑا گھٹ شکر ادا کردے نیں۔ ② ... ایتھے اللہ پاک دی واحدانیت دیاں دلیلاں وچ غور تے فکر کرن دا پہلے تے اوہدی نافرمانی توں بچن دے بعد دا وچ ذکر کیتا گیا اے، ایہناں وچ حکمت ایہہ اے کہ ایہناں دلیلاں وچ غور تے فکر توں اللہ پاک دی معرفت ملے گی تے معرفت اللہ پاک دے خوف تک لے جاوے گی۔ پتا لگا کہ کائنات تے مخلوقاں وچ غورو فکر کردے رہنا چاہیدا اے تاں کہ دل معرفتِ خداوندی وچ بھرے رہن تے ایس توں اللہ پاک دا ڈر دلاں وچ پیدا ہووے جیہڑا اللہ پاک دی نافرمانی توں سانوں روکے۔

مَنْۢ بِيَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُوَ يُجِيْرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٨٨﴾

ہر چیز دی ملکیت کیہدے ہتھ وچ اے؟ تے اوہ پناہ دیندا اے اوہدے خلاف پناہ نئیں دِتی جا سکدی، جے تہانوں پتا اے (88)

سَيَقُوْلُوْنَ لِلّٰهِ ؕ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُوْنَ ﴿٨٩﴾ بَلْ اَتَيْنٰهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ

ہن کہن گے: ایہہ (ملکیت) اللہ ای دے لئی اے، تسیں فرماؤ: تے کیویں جادو دے فریب وچ پئے او؟ (89) بلکہ اسیں ایہناں دے کول حق لیائے تے اوہ بے شک

لَكٰذِبُوْنَ ﴿٩٠﴾ مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَّلَدٍ وَّمَا كَانَ مَعَهٗ مِنْ اِلٰهٍ ۚ اِذًا لَّذَهَبَ

جھوٹھے نیں (90) اللہ نے کوئی بچہ اختیار نئیں کیتا تے نہ اوہدے نال کوئی دوجہ خدا اے۔ جے اِنج ہندا تے ہر خدا اپنی مخلوق لے جاندا تے

كُلُّ اِلٰهٍۢ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿٩١﴾

ضرور ایہناں وچوں اِک دوجے تے وڈیائی تے بھارا چاہندا۔ اللہ ایہناں گلاں توں پاک اے جو ایہہ بیان کردے نیں① (91)

عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٩٢﴾ ع قُلْ رَّبِّ اِمَّا تُرِيَنِّيْ ١٥ ع ٥

(اوہ اللہ) ہر کُلی تے ظاہر گل دا جان دا اے ② تے اوہ ایہدے توں اُچا اے جیہڑا ایہہ شرک کردے نیں (92) تسیں عرض کرو: اے میرے رب! جے توں مینوں اوہ وکھا

مَا يُوْعَدُوْنَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِيْ فِي الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٩٤﴾ وَاِنَّا عَلٰٓى اَنْ نُّرِيَكَ

دے جیہدا ایہناں نال وعدہ کیتا جاندا اے (93) تے اے میرے رب! مینوں ایہناں ظالماں وچ (شامل) نہ کرنا③ (94) تے بے شک اسیں ایہدے تے قدرت رکھنے آں کہ

حاشیہ ① ... اللہ پاک اولاد توں پاک اے ایس لئی کہ اولاد اپنے والدین دی جنس توں پیدا ہندی اے تے اللہ پاک قسم تے جنس توں پاک اے۔ اِنج ای اللہ پاک توں علاوہ کوئی دوجا خدا نئیں اے، جے بالفرض کوئی دوجا خدا ہندا تے اوہدا نتیجہ ایہہ ہندا کہ ہر معبود اپنی مخلوق نوں وکھرا کر لیندا تے اوہنوں دوجے دے وس نہ چھوڑدا تے ضرور ایہناں وچوں اِک دوجے اُتے اپنا غلبہ پانا چاہندا تے ایہو جئی صورت وچ کائنات دے نظام دی تباہی یقینی سی۔ایس توں پتا لگا کہ دو خدا ہونے باطل اے۔ خدا اِک ای اے تے ہر چیز اوہدے وس وچ اے۔ ② ... قرآن پاک توں ثابت اے کہ اللہ پاک نے غیب دا علم اپنے پیاریاں نوں عطا فرمایا اے پر ایہدے باوجود خاص لفظ "عالم الغیب" اللہ پاک دی خاص صفت اے۔ ایہہ کسے ہور لئی استعمال کرنا جائز نئیں۔ ③ ... یقیناً اللہ پاک نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں کافراں دا ساتھی نئیں بناوے گا، ایس دے باوجود آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا ایس طراں دعا فرمانا، عاجزی تے بندگی دے اظہار تے نالے امت دی تعلیم لئی اے۔

مَا نَعِدُهُمْ لَقٰدِرُوْنَ ﴿٩٥﴾ اِدْفَعْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ ؕ نَحْنُ اَعْلَمُ

تہانوں اوہ وکھا دیئے جیہدا اسیں اہناں نوں وعدہ دے رہے آں (95) ساریاں توں چنگی بھلائی نال برائی نوں دفع کرو۔ اسیں چنگی طراں جانڈے آں جیہڑیاں گلاں ایہہ

بِمَا يَصِفُوْنَ ﴿٩٦﴾ وَقُلْ رَّبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزٰتِ الشَّيٰطِيْنِ ﴿٩٧﴾ وَ اَعُوْذُ بِكَ

کر رہے نیں (96) تے تسیں عرض کرو: اے میرے رب! میں شیطاناں دے وسوسیاں توں تیری پناہ منگنا آں ① (97) تے اے میرے رب! میں تیری پناہ

رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُوْنِ ﴿٩٨﴾ حَتّٰۤى اِذَا جَآءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُوْنِ ﴿٩٩﴾

منگنا آں ایس توں کہ اوہ شیطان میرے کول آون (98) ایتھوں تک کہ جدوں اہناں وچوں کسے نوں موت آوندی اے تے کہندا اے کہ اے میرے رب! مینوں واپس گھلدے (99)

لَعَلِّيْۤ اَعْمَلُ صَالِحًا فِيْمَا تَرَكْتُ كَلَّا ؕ اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا ؕ وَمِنْ وَّرَآئِهِمْ

جیہڑی دنیا نوں میں چھڈ دِتا اے شاید ہن میں ایہدے وچ کجھ نیک عمل کر لواں۔ کدی وی نئیں! ایہہ تے اِک گل اے جیہڑی اوہ کہہ رہا اے تے اہناں دے اگے

بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿١٠٠﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّوْرِ فَلَاۤ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ

اِک رکاوٹ اے ② اوس دن تک جیہڑے دن اوہ اٹھائے جان گے (100) تے جدوں صور وچ پھوک ماری جائے گی تے نہ اہناں دے وچکار رشتے ③

حاشیہ ① ... رسولُ اللہ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم شیطان دے اثراں توں محفوظ نیں ایتھوں تک کہ آپ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا قرین شیطان وی مسلمان ہو گیا سی جویں کہ مسلم شریف وچ اے، رسولُ اللہ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے فرمایا: تہاڈے وچوں ہر بندے دے نال اِک شیطان لا دِتا گیا اے، صحابۂ کرام رَضِیَ اللہُ عَنْہُم نے عرض کیتی: یارسولَ اللہ! صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تہاڈے نال وی؟ ارشاد فرمایا: میرے نال وی پر اللہ پاک نے ایہدے مقابلے وچ میری مدد فرمائی تے اوہ مسلمان ہو گیا تے اوہ مینوں خیر توں علاوہ کوئی گل نئیں کہندا (مسلم، ص1512، الحدیث: 69(2814)) آپ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا شیطان توں پناہ منگنا اللہ دے حکم اُتے عمل تے اُمت دی تعلیم لئی سی۔ ② ... عربی لفظ "برزخ" دا لفظی معنا اے دو چیزاں دے وچکار دی حد، روک حائل۔ اصطلاح وچ موت توں حشر تک دے عالم نوں برزخ کہندے نیں۔ ③ ... قیامت وچ نسب دی وجہ توں فیدہ پہنچانا یا حاصل کرنا سارا مُک جاوے گا، سوائے حضور نبی پاک صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نسب دے، ایس لئی کہ ایہہ قیامت دے دن سید مومن دے کم آوے گا، جویں کہ نبی صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا: "اوہناں لوکاں دا کیہ حال اے جیہڑے ایہہ خیال کردے نیں کہ میری قرابت فیدہ نہ دیوے گی۔ ہر تعلق تے رشتہ قیامت والے دن ختم ہو جاوے گا، پر میرا رشتہ تے میرا تعلق نہ ٹُٹے گا، ایس لئی کہ اوہ دنیا تے آخرت وچ میرے نال جڑیا ہویا اے (مجمع الزوائد، 8/398، الحدیث: 13827)

وَّلَا يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿١٠١﴾ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ

رہن گے تے نہ اِک دوجے دی گل پچھن گے (101) تے جیہناں دے پلڑے بھارے ہون گے تے اوہی کامیاب ہون والے ہون گے (102) تے

خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فِيْ جَهَنَّمَ خٰلِدُوْنَ ﴿١٠٣﴾

جیہناں دے پلڑے ہولے ہون گے تے ایہہ اوہی ہون گے جیہناں نیں اپنی جاناں نوں گھاٹے وچ پایا، (اوہ) ہمیشہ دوزخ وچ رہن گے (103)

تَلْفَحُ وُجُوْهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيْهَا كٰلِحُوْنَ ﴿١٠٤﴾ اَلَمْ تَكُنْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ

ایہناں دے موہاں نوں اگ ساڑ دے گی تے اوہ ایہدے وچ منہ چڑائے ہون گے (104) کیہ تہاڈے تے میریاں آیتاں نئیں پڑھیاں جاندیاں سن؟

فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُوْنَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوْا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا

تے تسیں ایہناں نوں جھوٹھیاں کردے سو (105) اوہ آکھن گے: اے ساڈے رب! ساڈے تے ساڈی بدبختی بھاری پہہ گئی تے اسیں گمراہ

ضَآلِّيْنَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْهَا فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظٰلِمُوْنَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَـُٔوْا

لوک ساں (106) اے ساڈے رب! سانوں دوزخ چوں کڈھ لے فیر جے اسیں اونج ای کریئے تے بے شک اسیں ظالم ہوواں گے (107) اللہ فرمائے گا: دھتکارے

فِيْهَا وَلَا تُكَلِّمُوْنِ ﴿١٠٨﴾ اِنَّهٗ كَانَ فَرِيْقٌ مِّنْ عِبَادِيْ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا

ہوئے دوزخ وچ پئے روو تے میرے نال گل نہ کرو (108) بے شک میرے بندیاں دا اِک گروہ کہندا سی: اے میرے رب! اسیں ایمان لیائے

فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوْهُمْ سِخْرِيًّا حَتّٰٓى

تے سانوں بخش دے تے ساڈے تے رحم فرما تے توں سب توں بہتر رحم کرن والا ایں (109) تے تسیں ایہناں نوں مذاق بنا لیا① ایتھوں تک کہ

حاشیہ ① ... ایتھے کافراں نوں دوزخ وچ سختی نال ڈانٹن دی اِک وجہ ایہہ بیان کیتی گئی اے کہ اوہ اللہ پاک دے نیک بندیاں دا ایہہ کہہ کے مذاق اڑایا تے اوہناں اُتے ہسیا کر دے سن کہ کیہ ایہہ گھٹیا تے غریب لوک ساڈے اُتے فضیلت رکھدے نیں تے سانوں گمراہ سمجھدے نیں۔ افسوس! ایس زمانے وچ اپنے آپ نوں مسلمان اکھوان والیاں دی اِک تعداد ایسے ہاسے مذاق وچ پئی ہوئی اے کہ دنیا دی تعلیم دے پڑھے لکھے لوک، اخباراں وچ لکھن والے، مالدار تے عقلمند اکھوان والے لوک علماء کرام تے شریعت دے حکماں دے مطابق زندگی گزارن والے دین دار لوکاں دا مذاق اڑاون، ایہناں تے ہسن تے ایہناں نوں بدنام کرن دا کوئی موقع ہتھوں نئیں جان دیندے۔ ایہو جئے لوک غور کر لین کہ اوہ کِنا کافراں دے طریقے تے چل رئے نیں تے ایہناں دا انجام کِنا دردناک ہووے گا۔

اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِيْ وَكُنْتُمْ مِّنْهُمْ تَضْحَكُوْنَ ﴿١١٠﴾ اِنِّيْ جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا

ایہناں لوکاں دا مذاق اڑان نیں تہانوں میری یاد بھلا دِتی تے تسیں ایہناں دے نال ہسیا کر دے سو (110) بے شک اج میں

صَبَرُوْٓا اَنَّهُمْ هُمُ الْفَآئِزُوْنَ ﴿١١١﴾ قٰلَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْاَرْضِ عَدَدَ

اوہناں دے صبر دا اوہناں نوں ایہہ بدلہ دِتا کہ اوہی کامیاب نیں (111) اللہ فرمائے گا: تسیں زمین وچ سالاں دی گنتی دے اعتبار نال کِنا عرصہ

سِنِيْنَ ﴿١١٢﴾ قَالُوْا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْـَٔلِ الْعَآدِّيْنَ ﴿١١٣﴾ قٰلَ

ٹھہرے او؟ (112) اوہ کہن گے: اسیں اِک دن رے یا اِک دن دا وی کجھ حصہ ٹھہرے آں توں گنن والیاں نوں پچھ لیہ (113) فرمائے گا:

اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا لَّوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿١١٤﴾ اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا

تسیں بڑا تھوڑا ای ٹھہرے او، جے تسیں جان دے (114) تے کیہ تسیں ایہہ سمجھدے او کہ

خَلَقْنٰكُمْ عَبَثًا وَّاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُوْنَ ﴿١١٥﴾ فَتَعٰلَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ

اسیں تہانوں بیکار بنایا تے تسیں ساڈے ول واپس نئیں جاؤ گے؟ (115) تے اوہ اللہ بڑی اُچیائی والا اے جیہڑا سچا بادشاہ اے،

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيْمِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَّدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۙ

اوہدے توں علاوہ کوئی خدا نئیں، اوہ عزت والے عرش دا مالک اے (116) تے جیہڑا اللہ دے نال کسے دوجے خدا دی عبادت کرے

لَا بُرْهَانَ لَهٗ بِهٖ ۙ فَاِنَّمَا حِسَابُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿١١٧﴾

جیہدی اوہدے کول کوئی دلیل نئیں تے اوہدا حساب اوہدے رب دے کول ای اے، بے شک کافر فلاح نئیں پاؤن گے (117)

وَقُلْ رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿١١٨﴾ ع ٦ ٢ ٢

تے تسیں عرض کرو، اے میرے رب! بخش دے تے رحم فرماتے توں ساریاں توں بہتر رحم فرمان والا ایں ① (118)

حاشیہ ① نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں استغفار دا حکم اپنے درجات دی بلندی تے اللہ پاک دی بارگاہ وچ عاجزی دے اظہار لئی اے تے نالے ایہہ استغفار اُمت دے گناہواں لئی وی اے تے اُمت نوں استغفار دا طریقہ سکھان لئی وی اے۔

٢٤ سُوْرَةُ النُّوْرِ مَدَنِيَّةٌ ١٠٢ — سورة النور مدنية
اٰیاتها ٦٤ رکوعاتها ٩ — آیتاں :64 رکوع:9

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ پاک دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سُوْرَةٌ اَنْزَلْنٰهَا وَفَرَضْنٰهَا وَاَنْزَلْنَا فِيْهَآ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ لَّعَلَّكُمْ

ایہہ اِک سورۃ اے جیہڑی اسیں اتاری تے اسیں ایہدے حکم فرض کیتے تے اسیں ایہدے وچ روشن آیتاں نازل فرمائیاں تاں کہ

تَذَكَّرُوْنَ ۝١ اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِيْ فَاجْلِدُوْا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ۖ وَّ

تسیں نصیحت حاصل کرو (1) جیہڑی زنا کرن والی عورت تے زنا کرن والا مرد ہووے تے اوہناں وچوں ہر اِک نوں سو سو کوڑے مارو① تے جے

لَا تَاْخُذْكُمْ بِهِمَا رَاْفَةٌ فِيْ دِيْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ

تسیں اللہ تے آخرت دے دن تے ایمان رکھدے او تے تہانوں اللہ دے دین وچ اوہناں تے کوئی ترس نہ آوے②

وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۝٢ اَلزَّانِيْ لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ

تے چاہیدا اے کہ اوہناں دی سزا ویلے مسلماناں دا اِک جتھہ موجود ہووے (2) زنا کرن والا مرد بدکار عورت

مُشْرِكَةً ۙ وَّالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ ۝٣

یا مشرکاں نال ای نکاح کرے گا تے بدکار عورت نال زانی یا مشرک ای نکاح کرے گا تے ایہہ ایمان والیاں تے حرام اے③ (3)

حاشیہ ① کنوارے زانی مرد تے عورت دی سزا سو کوڑے نیں۔ حد سزا دی اِک قسم اے جیہدی مقدار شریعت ولوں مِتھی اے اوہدے وچ گھاٹا وادھا نئیں ہو سکدا۔ تے نالے حد جاری کرن دا اختیار اسلامی حاکم نوں اے یا جیہنوں اسلامی حاکم نے ایس کم لئی رکھیا ہویا اے۔ عام لوکیں کسے تے حد جاری نئیں کر سکدے۔ ② نرمی، شفقت تے محبت بڑے سوہنے اسلامی اخلاق نیں پر ہر اخلاق لئی حداں نیں۔ نرمی تے شفقت دے ناں تے اسلامی سزاواں تے عمل کران نوں روکنا حرام اے۔ ایہو جئی نرمی رب نال جنگ دے برابر اے۔ رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا: اللہ پاک دیاں حداں نوں نیڑے تے دور ساریاں وچ قائم کرو تے اللہ پاک دا حکم پورا کرن وچ ملامت کرن والے دی ملامت تہانوں نہ روکے (ابن ماجہ، 3/218، الحدیث:2540) ایس آیت تے اوہ لوک غور کرن جیہڑے اللہ پاک دیاں حداں نوں معاذ اللہ وحشیانہ سزاواں آکھدے نیں تے ایہناں نوں بدلن دی کوشش کردے نیں۔ ③ شروع اسلام وچ زنا کرن والی عورت نال نکاح کرنا حرام سی بعد وچ ایہہ حکم منسوخ کر دِتا گیا یاں فیر آیت دا مطلب اے کہ زنا مومناں تے حرام رکھیا گیا اے۔ ایس صورت وچ ایہہ حکم منسوخ نئیں۔

وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ ثُمَّ لَمْ يَاْتُوْا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ

تے جیہڑے پاک دامن عورتاں تے تہمت لان فیر چار گواہ نہ لیان

فَاجْلِدُوْهُمْ ثَمٰنِيْنَ جَلْدَةً وَّلَا تَقْبَلُوْا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ۙ﴿۴﴾

تے اوہناں نوں اسی کوڑے مارو تے اوہناں دی گواہی کدے نہ منّوں تے اوہی فاسق نیں① (4)

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۵﴾

پر جیہڑے ایس توں بعد توبہ کر لین تے اپنی اصلاح کر لین تے بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (5)

وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ

تے اوہ جیہڑے اپنی بیویاں تے تہمت لان تے ایہناں کول اپنے آپ توں علاوہ کوئی گواہ نہ ہووے تے اوہناں وچوں

اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۶﴾ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ

ایہو جئے کسے دی گواہی ایہہ اے کہ اللہ دے ناں دے نال چار وار گواہی دیوے کہ بے شک اوہ سچا اے (6) تے پنجویں گواہی ایہہ اے کہ اوہدے

اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۷﴾ وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ

تے اللہ دی لعنت ہووے جے اوہ جھوٹھیاں وچوں ہووے (7) تے عورت توں سزا نوں ایہہ گل دور کردے گی کہ اوہ اللہ دے ناں نال

اَرْبَعَ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۸﴾ وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ

چار واری گواہی دیوے بے شک مرد جھوٹھیاں وچوں اے (8) تے پنجویں وار اِنج اے کہ عورت تے اللہ دا غضب ہووے

عَلَيْهَآ اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۹﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ وَاَنَّ

جے مرد سچیاں وچوں ہووے (9) تے جے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت تہاڈے تے نہ ہندی تے ایہہ کہ

حاشیہ ① ایتھے پاک دامن عورتاں توں مراد اوہ نیں جیہڑیاں مسلمان، مکلف، آزاد تے زنا توں پاک ہون۔ تے نالے ایتھے صرف عورتاں دا ذکر خاص واقعے دے سبب توں ہویا یا ایس لئی کہ زیادہ تر عورتاں تے ای تہمت لائی جاندی اے، ورنہ پاک دامن مرد تے وی زنا دی تہمت دی سزا ایہی اسی (80) کوڑے نیں۔

اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيْمٌ ﴿١٠﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ جَآءُوْ بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ ؕ لَا تَحْسَبُوْهُ ع ١٠

اللہ بڑی توبہ قبول فرمان والا، حکمت والا اے (تے اوہ تہاڈے راز کھول دیندا) (10) بے شک جیہڑے لوک وڈا بہتان لیائے نیں ① اوہ تہاڈے وچوں اِک

شَرًّا لَّكُمْ ؕ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ؕ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِ ۚ وَ

جماعت اے۔ تسیں ایس بہتان نوں اپنے لئی برا نہ سمجھو بلکہ اوہ تہاڈے لئی بہتر اے ② ایہناں وچوں ہر بندے لئی اوہ گناہ اے جو اوہنے کمایا تے

الَّذِيْ تَوَلّٰى كِبْرَهٗ مِنْهُمْ لَهٗ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَاۤ اِذْ سَمِعْتُمُوْهُ ظَنَّ

ایہناں وچوں اوہ بندہ جیہنے ایس بہتان دا سب توں وڈا حصہ چکیا اوہدے لئی وڈا عذاب اے (11) اِنج کیوں نہ ہویا کہ جدوں تسیں ایہہ بہتان سنیا

الْمُؤْمِنُوْنَ وَالْمُؤْمِنٰتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًا ۙ وَّقَالُوْا هٰذَاۤ اِفْكٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٢﴾

تے مسلمان مرد تے مسلمان عورتاں اپنے لوکاں تے نیک خیال کردے تے کہیندے: ایہہ تے کھلا بہتان اے ③ (12)

لَوْلَا جَآءُوْ عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ ۚ فَاِذْ لَمْ يَاْتُوْا بِالشُّهَدَآءِ فَاُولٰٓئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ

ایہدے تے چار گواہ کیوں نہ لیائے تے جدوں اوہ گواہ نہ لیائے تے اوہی اللہ دے نیڑے

هُمُ الْكٰذِبُوْنَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ

جھوٹھے نیں ④ (13) تے جے دنیا تے آخرت وچ اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت تہاڈے تے نہ ہندی

حاشیہ ① ... وڈے بہتان توں مراد مومناں دی ماں حضرت عائشہ صدیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا تے تہمت لانا اے۔ ② ... ایتھے بہتان توں بچن والیاں نوں فرمایا گیا کہ تسیں ایس بہتان نوں اپنے لئی برا نہ سمجھو، بلکہ ایس توں بچنا تہاڈے لئی بہتر اے کہ اللہ پاک تہانوں ایس تے اجر دیوے گا تے مومناں دی ماں حضرت عائشہ صدیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دی شان تے اوہناں دی براءت ظاہر فرمائے گا۔ ③ ... بعض مسلمانان نوں ایس معاملے وچ بدگمانی ہوئی سی پر رسول اکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں بالکل نئیں سی بلکہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں یقین نال حضرت عائشہ صدیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دی پاک دامنی دا پتا سی جویں کہ بخاری وچ اے کہ حضور پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے قسم کھا کے فرمایا: میں اپنے گھر والیاں دے بارے صرف خیر ہی جاننا آں (صحیح بخاری، 3/61، الحدیث: 4141) حدیث دے واضح فرمان دے باوجود جیہڑا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ول بدگمانی دی نسبت کرے اوہ جھوٹھا، بہتان بناؤن والا، اندروں گندہ اے۔ ④ ... ایتھے جھوٹھا ہون توں ظاہری تے باطنی طور تے جھوٹھا ہونا مراد اے تے جے فرض کیتا جاوے کہ اوہ اپنے بہتان تے گواہ لے وی آوندے تے ظاہراً جھوٹھے نہ رہندے بھاویں حقیقت وچ فیر وی اوہ تے اوہناں دے سارے گواہ جھوٹھے ہندے۔

لَمَسَّكُمْ فِيْ مَآ اَفَضْتُمْ فِيْهِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿١٤﴾ اِذْ تَلَقَّوْنَهٗ بِاَلْسِنَتِكُمْ وَ

تے جیہڑے ماملے وچ تسیں پے گئے سو تے اوہدے تے تہانوں بڑا عذاب پہنچیدا (14) جدوں تسیں ایہو جئی گل اِک دوجے توں سن کے اپنی زباناں تے لیاندے سو تے

تَقُوْلُوْنَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَّا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَّتَحْسَبُوْنَهٗ هَيِّنًا ۖ وَّهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ

اپنے مونھ توں اوہ گل کہندے سو جیہدا تہانوں کوئی پتا نئیں سی تے تسیں اوہنوں معمولی سمجھدے سو حالاں اوہ اللہ دے نیڑے

عَظِيْمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوْهُ قُلْتُمْ مَّا يَكُوْنُ لَنَآ اَنْ نَّتَكَلَّمَ بِهٰذَا ۖ سُبْحٰنَكَ

بڑاوڈااسی ① (15) تے کیوں نہ ہویا کہ جدوں تسیں اوہنوں سنیا سی تے تسیں کہہ دیندے کہ ساڈے لئی جائز نئیں کہ ایہہ گل کریئے۔ (اے اللہ) توں پاک ایں،

هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيْمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُوْدُوْا لِمِثْلِهٖٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ

تے ایہہ وڈا بہتان اے (16) اللہ تہانوں نصیحت فرماندا اے کہ دوبارہ کدی ایس طراں دی گل ول نہ جانا جے تسیں

مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿١٨﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

ایمان والے او ② (17) تے اللہ تہاڈے لئی آیتاں صاف بیان فرماندا اے تے اللہ جاننہ والا، حکمت والا اے (18) بے شک

يُحِبُّوْنَ اَنْ تَشِيْعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۙ فِي الدُّنْيَا وَ

جیہڑے لوک چاہندے نیں کہ مسلماناں وچ بے حیائی دی گل پھیلے ③ اوہناں لئی دنیا تے

حاشیہ ① ... بعض صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم توں گناہ تے نافرمانی ہوئی پر اوہ ایس تے قائم نئیں ہوئے بلکہ ایہناں نوں توبہ دی توفیق ملی۔ ایس لئی ایہہ ٹھیک اے کہ سارے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم عادل نیں۔ قرآن مجید وچ اللہ پاک نے سارے صحابہ نال جنت دا وعدہ فرمایا اے تے ایہناں ساریاں نوں اپنی رضا دی خش خبری سنائی اے تے ایہہ گل ظاہر اے کہ اللہ پاک فاسق توں راضی نئیں ہندا تے نہ اوہدے نال جنت دا وعدہ فرماندا اے۔ ② ... ہن جیہڑا اماں عائشہ صدیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا تے تہمت لاوے یا ایہناں دی جناب شک وچ رہوے اوہ مومن نئیں کافر اے۔ اعلیٰ حضرت امام احمد رضا خاں رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ فرماندے نیں" مومناں دی ماں حضرت عائشہ صدیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا تے تہمت لاؤنا کفر خالص اے (فتاوی رضویہ،14/245) ③ ... اشاعت توں مراد تشہیر کرنا تے ظاہر کرنا اے جد کہ آیت وچ "فَاحِشَہ" توں اوہ سارے قول تے فعل مراد نیں جیہناں دی قباحت بہت زیادہ اے۔ بے حیاتی تے بنے گانے، ڈرامے، فلماں، کتاباں، میوزک، بندے بُڈیاں دے اکٹھے پروگرام، ویب سائٹس، ٹی وی چینلز، اِنج ای میوزک تے بے حیائی والے بندے بُڈیاں دے اکٹھے جلسے، جلوس کرن کران والے سارے ایس آیت وچ داخل نیں۔

الْاٰخِرَةِ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ

آخرت وچ درد ناک عذاب اے تے اللہ جان دا اے تے تسیں نئیں جان دے (19) تے جے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت تہاڈے تے نہ ہندی

وَاَنَّ اللّٰهَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٠﴾ ع يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ ٢ ع ١٠ ٨ النصف

تے ایہہ کہ اللہ بڑا مہربان ، رحم فرمان والا اے (تے ایس عذاب دا مزہ چکھدے) (20) اے ایمان والیو! شیطان دے پیراں تے

الشَّيْطٰنِ ؕ وَمَنْ يَّتَّبِعْ خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ فَاِنَّهٗ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَوْلَا

نہ ٹرو تے جیہڑا شیطان دے پیراں تے ٹُردا اے تے بے شک شیطان تے بے حیائی تے بھیڑی گل دا ای حکم دیوے گا تے جے

فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ اَبَدًا ۙ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّيْ

اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت تہاڈے تے نہ ہندی تے تہاڈے وچوں کوئی بندہ وی کدے ستھرا نہ ہندا البتہ اللہ ستھرا فرما دیندا اے

مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَاْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ

جیہنوں چاہندا اے تے اللہ سنن والا، جانن والا اے (21) تے تہاڈے وچوں فضیلت والے تے (مالی) گنجائش والے ایہہ قسم نہ کھان کہ

يُّؤْتُوْۤا اُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۖۗ وَلْيَعْفُوْا وَ

اوہ رشتے داراں تے مسکیناں تے اللہ دے راہ وچ ہجرت کرن والیاں نوں (مال) نہ دین گے تے اوہناں نوں چاہیدا اے کہ معاف کر دین تے

لْيَصْفَحُوْا ؕ اَلَا تُحِبُّوْنَ اَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٢﴾ اِنَّ

درگزر کرن، کیہ تسیں ایس گل نوں پسند نئیں کردے کہ اللہ تہاڈی بخشش فرما دے تے اللہ بخشن والا مہربان اے① (22) بے شک

حاشیہ ① ... حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ اپنے ماسی دے پُتر حضرت مسطح رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نال مالی حسن سلوک کردے ہندے سن۔ جدوں اوہناں نے حضرت عائشہ صدیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا تے تہمت لان وچ شامل ہوئے تے صدیقِ اکبر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نے قسم کھاہدی کہ مسطح نوں آئندہ کوئی مالی مدد نئیں دین گے۔ ایس تے ایہہ آیت نازل ہوئی۔ جدوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ایہہ پڑھ کے سنائی تے صدیقِ اکبر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نے عرض کیتی: بے شک میری ایہ خاہش اے کہ اللہ پاک میری مغفرت کرے، فیر آپ نے دوبارہ حضرت مسطح دی مدد کرنا شروع کر دِتی۔ اے صدیقیت دا اُچا رتبہ اے۔

الَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ الْغٰفِلٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ لُعِنُوْا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۪
اوہ جیہڑے انجان، پاک دامن، ایمان والیاں عورتاں تے بہتان لاندے نیں اوہناں تے دنیا تے آخرت وچ لعنت اے
وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٢٣﴾ يَّوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ
تے اوہناں لئی وڈا عذاب اے (23) جیہڑے دن اوہناں دے خلاف اوہناں دیاں زباناں تے اوہناں دے ہتھ تے اوہناں دے پیر
بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَئِذٍ يُّوَفِّيْهِمُ اللّٰهُ دِيْنَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ
اوہناں دے عملاں دی گواہی دین گے (24) اوس دن اللہ اینہاں نوں پوری سچی سزا دیوے گا① تے اوہ جان لین گے کہ اللہ
هُوَ الْحَقُّ الْمُبِيْنُ ﴿٢٥﴾ اَلْخَبِيْثٰتُ لِلْخَبِيْثِيْنَ وَالْخَبِيْثُوْنَ لِلْخَبِيْثٰتِ ۚ وَالطَّيِّبٰتُ
ای کھلا حق اے (25) گندی عورتاں گندے مرداں لئی نیں تے گندے مرد گندیاں عورتاں لئی نیں ستھریاں عورتاں
لِلطَّيِّبِيْنَ وَالطَّيِّبُوْنَ لِلطَّيِّبٰتِ ۚ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّءُوْنَ مِمَّا يَقُوْلُوْنَ ؕ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ
ستھرے مرداں لئی نیں تے ستھرے مرد پاک ستھریاں عورتاں لئی نیں۔ اوہ اینہاں گلاں توں بری نیں جو لوک آکھ رئے نیں۔ اینہاں (ستھرے) لوکاں لئی بخشش
وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴿٢٦﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ بُيُوْتِكُمْ حَتّٰى ع ٩ ٢ ٦
تے عزت دی روزی اے (26) اے ایمان والیو! اپنے گھراں توں علاوہ ہور گھراں وچ نہ جاؤ جدوں تک
تَسْتَاْنِسُوْا وَتُسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَهْلِهَا ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٧﴾ فَاِنْ
اجازت نہ لے لوو تے اینہاں وچ رہن والیاں تے سلام نہ کر لوو۔ ایہہ تہاڈے لئی بہتر اے تاں کہ تسیں نصیحت من لوو② (27) فیر جے

حاشیہ ① ... قرآن پاک وچ کسے گناہ تے ایہو جئی سختی، شدت تے تکرار تے تاکید نئیں فرمائی گئی جس طراں حضرت عائشہ صدیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دے اُتے بہتان بنھن تے فرمائی گئی۔ ایس توں رسولِ کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُچیائی منزلت ظاہر ہندی اے تے آپ نال نسبت رکھن والیاں دا مقام وی پتا لگا ② ... جدوں وی کسے گھر جاؤ تے اجازت لین لگیاں ایہہ خیال رکھو کہ دروازہ زور دی نہ کھڑکاؤ ایس لئی کہ ایہہ بداخلاقی اے خاص کر عالماں تے بزرگاں دے بوہے تے جا کے اِنج کرنا ادب دے خلاف اے۔ ایس لئی دروازہ کھڑکان، آواز دین وچ وی مناسب انداز اپناون، شور کرکے ہوراں محلے والیاں نوں پریشان نہ کرن تے گھنٹی وجان وچ ایس گل دا خیال رکھن، بیل تے ہتھ رکھ کے بھل نہ جان۔ تِن واری تک کوشش کرلین، جواب نہ ملے تے واپس چلے جان۔

لَّمْ تَجِدُوْا فِيْهَآ اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوْهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ ۚ وَاِنْ قِيْلَ لَكُمُ

تسیں ایہناں گھراں وچ کسے نوں ویکھو تے وی ایہناں وچ داخل نہ ہونا جدوں تک تہانوں اجازت نہ دے دِتی جاوے تے جے تہانوں آکھیا جاوے

ارْجِعُوْا فَارْجِعُوْا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ۝٢٨ لَيْسَ

" واپس چلے جاؤ" تے تسیں واپس چلے جاؤ، ایہہ تہاڈے لئی زیادہ ستھرا اے تے اللہ تہاڈے کماں نوں چنگی طراں جان دا اے (28) ایس بارے

عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ مَسْكُوْنَةٍ فِيْهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ

تہاڈے تے کجھ گناہ نئیں کہ ایہناں گھراں وچ جاؤ جیہڑے خاص کسے دی رہن والی جگہ نئیں جیہدے وچ تہانوں نفع لین دا اختیار اے [1] تے اللہ جان دا اے

مَا تُبْدُوْنَ وَمَا تَكْتُمُوْنَ ۝٢٩ قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوْا

جیہڑا تسیں ظاہر کردے او تے جیہڑا تسیں لُکاندے او (29) مسلمان مرداں نوں حکم دیو کہ اپنی نظراں کجھ نیویاں رکھن تے اپنی شرم گاہواں دی

فُرُوْجَهُمْ ۭ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ۝٣٠ وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ

راکھی کرن، ایہہ اوہناں لئی زیادہ ستھرا اے بے شک اللہ ایہناں دے کماں توں واقف اے (30) ہر مسلمان عورتاں نوں حکم دیو

يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوْجَهُنَّ وَلَا يُبْدِيْنَ زِيْنَتَهُنَّ اِلَّا مَا

کہ اوہ اپنی نظراں کجھ نیویاں رکھن تے اپنی پارسائی دی راکھی کرن تے اپنی خوبصورتی نہ وکھان پر

ظَهَرَ مِنْهَا ۭ وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰي جُيُوْبِهِنَّ ۠ وَلَا يُبْدِيْنَ زِيْنَتَهُنَّ اِلَّا

جِنا (جسم دا حصہ) آپے ای ظاہر اے [2] تے اوہ اپنے دوپٹے اپنے گریباناں تے پائی رکھن تے اپنی خوبصورتی ظاہر نہ کرن [3] پر

حاشیہ ① ایس توں مراد ہر اوہ جگہ اے جتھے شرعاً تے عرفاً اجازت لے کے جان دی لوڑ نئیں جس طراں مسافر خانے تے دوکاناں وغیرہ۔ ② مسلمان عورتاں نوں حکم دِتا گیا اے کہ اوہ جسم دے اوہناں حصیاں نوں غیر مرداں دے سامنے ظاہر نہ کرن جتھے سجاوٹ کردیاں نیں جیویں سر، کن، گلا وغیرہ البتہ اوہ حصے جیہڑے عام طور تے نظر آوندے نیں جویں مونھ، دونویں ہتھ تے دونویں پیر وغیرہ ایہناں نوں لکاون لئی مشکل ہون دی وجہ توں ظاہر کرن دی اجازت اے پر ایس زمانے وچ بے حیائی، بریاں نظراں، گندے خیال زیادہ ہون دی وجہ توں مونھ لکاون دا وی حکم اے۔ ③ یعنی مسلمان عورتاں اپنے دوپٹیاں نال اپنے والاں، گردن، پائے ہوئے زیور تے سینے نوں کج کے رکھن۔ بخاری شریف وچ اے کہ جدوں ایہہ آیت اُتری تے صحابیات نے اپنی اُن والیاں چادراں نوں پاڑکے اوڑھن والیاں بنا لیاسی (بخاری، 3/290، الحدیث: 4758)

لِبُعُوْلَتِهِنَّ اَوْ اٰبَآئِهِنَّ اَوْ اٰبَآءِ بُعُوْلَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَآئِهِنَّ اَوْ اَبْنَآءِ بُعُوْلَتِهِنَّ اَوْ

اپنے شوہراں تے یاں اپنے باپ یا شوہراں دے باپ یا اپنے پُتراں تے یا شوہراں دے پُتراں تے یا

اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِيْٓ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِيْٓ اَخَوٰتِهِنَّ اَوْ نِسَآئِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ

اپنے بھرانواں یا اپنے بھتیجیاں یا اپنے بھانجیاں یا اپنی (مسلمان) عورتاں یا اپنی کنیزاں تے

اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التّٰبِعِيْنَ غَيْرِ اُولِي الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذِيْنَ لَمْ

جو ایہناں دی ملکیت ہون یا مرداں وچوں اوہ نوکر جیہڑے شہوت والے نہ ہون ① یا اوہ بچے جیہناں

يَظْهَرُوْا عَلٰى عَوْرٰتِ النِّسَآءِ ۪ وَلَا يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِيْنَ مِنْ

نوں عورتاں دی شرم والی چیزاں دا پتا نئیں تے زمین تے اپنے پیر ایس لئی زور نال نہ مارن کہ ایہناں دی ایس خوبصورتی دا پتا لگ جائے جیہڑی

زِيْنَتِهِنَّ ؕ وَتُوْبُوْٓا اِلَى اللّٰهِ جَمِيْعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُوْنَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٣١﴾

اوہناں لُکائی ہوئی اے تے اے مسلمانو! تسیں سارے اللہ ول توبہ کرو ایس آس تے کہ تسیں کامیاب ہو جاؤ (31)

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصّٰلِحِيْنَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَآئِكُمْ ؕ اِنْ يَّكُوْنُوْا

تے تہاڈے وچوں جیہڑے بغیر نکاح دے ہون تے تہاڈے غلاماں تے لونڈیاں وچوں جیہڑے نیک نیں اوہناں دے نکاح کر دیو۔ جے اوہ

فُقَرَآءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٣٢﴾ وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِيْنَ

فقیر ہون گے تے اللہ اوہناں نوں اپنے فضل نال غنی کر دیوے گا ② تے اللہ وسعت والا، علم والا اے (32) تے جیہڑے لوک

حاشیہ ① ... مرداں وچوں اوہ نوکر جیہڑے شہوت والے نہ ہون جیویں ایہو جئے بڈھے ہون جیہناں نوں اصلوں شہوت باقی نہ رئی ہووے تے اوہ نیک ہون تے اوہناں توں پردہ نہ کرن دی اجازت اے البتہ جیہڑے ایہو جئے نہ ہون بھاویں اوہ کنے ای اعتماد والے ہون تے بچپن توں نوکری کردے آرے ہون اوہناں توں ہر صورت وچ پردہ کرن دا حکم اے۔ اج کل گھراں دے نوکراں، ڈرائیوراں، مالیاں، دُدھ وٹیکن والیاں توں عام طور پردہ نئیں کیتا جاندا، ایہہ حرام اے۔

② ... ایس غنا توں مراد قناعت یا کفایت اے یا ایس توں شوہر تے بیوی دو رِزقاں دا جمع ہو جانا یا نکاح دی برکت توں خشحالی مل جانا مراد اے۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا "تسیں عورتاں نال نکاح کرو ایس لئی کہ او تہاڈے کول (اللہ پاک ولوں رزق تے) مال لیاوَن گئیاں۔ (مصنف ابن ابی شیبہ 3/271، الحدیث: 10)

لَا يَجِدُوْنَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ؕ وَالَّذِيْنَ يَبْتَغُوْنَ الْكِتٰبَ مِمَّا

نکاح کرن دی طاقت نئیں رکھدے اوہناں نوں چاہیدا اے اوہ پاک دامن رہن ایتھوں تک کہ اللہ اوہناں نوں اپنے فضل نال مال دار کر دیوے تے تہاڈے غلام تے

مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوْهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيْهِمْ خَيْرًا ۖ وَّاٰتُوْهُمْ مِّنْ مَّالِ اللّٰهِ

لونڈیاں وچوں جیہڑے مال کما کے دین دی شرط تے آزادی لینا چاہن تے تسیں اوہناں نوں (ایہہ عہد نامہ) لکھ دیو جے تسیں اوہناں وچ کوئی بھلائی ویکھو تے تسیں ایہناں دی

الَّذِيْٓ اٰتٰىكُمْ ؕ وَلَا تُكْرِهُوْا فَتَيٰتِكُمْ عَلَى الْبِغَآءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوْا

اللہ دے اوس مال نال مدد کرو جیہڑا اوہنے تہانوں دِتا اے تے تسیں دنیا دی حیاتی دا مال لین لئی اپنیاں کنیزاں نوں بدکاری تے مجبور نہ کرو① (خاص کر) جے اوہ

عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ؕ وَمَنْ يُّكْرِهْهُّنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْۢ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُوْرٌ

آپ (وی) بچنا چاہندیاں ہون تے جیہڑا اوہناں نوں مجبور کرے گا تے بے شک اللہ ایہناں دے مجبور کیتے جان دے بعد بوہت بخشن والا،

رَّحِيْمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ اٰيٰتٍ مُّبَيِّنٰتٍ وَّمَثَلًا مِّنَ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ

مہربان اے (33)② تے بے شک اسیں تہاڈے ول روشن آیتاں تے تہاڈے توں پہلے لوکاں دا حال

قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٣٤﴾ ع اَللّٰهُ نُوْرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ مَثَلُ ع ١٠

تے ڈر والیاں لئی نصیحت نازل فرمائی (34) اللہ آسماناں تے زمیناں نوں روشن کرن والا اے ③ اوہدے

حاشیہ ① ... عورت دے حق وچ زنا تے مجبوری اوس ویلے ثابت ہووے گی جدوں کوئی جان توں مار دین یا جسم دا کوئی حصہ ضائع کر دین یا شدید مار مارن دی دھمکی دیوے تے دھمکی دین والا اپنی طاقت وی رکھدا ہووے تے عورت نوں پکا خیال ہووے کہ اوہ دھمکی تے عمل وی کرے گا۔ ایس توں گھٹ وچ مجبوری ثابت نئیں ہووے گی۔ کنیزاں وانگوں آزاد عورتاں نوں وی بدکاری تے مجبور کرنا حرام اے، بھاویں مال دی خاطر ہووے یا کسے ہور وجہ توں۔ زنا تے مجبور کرن والا سخت گنہگار تے اللہ پاک دے عذاب دا حقدار اے۔ ② ... کنیزاں پاک دامن رہنا چاہن یا نہ رہنا چاہن، کسے صورت وی ایہناں نوں بدکاری تے مجبور نئیں کیتا جا سکدا۔ تے آیت وچ کلام ایس اعتبار توں اے کہ جدوں عورتاں آپ وی پاکدامن رہنا چاہندیاں ہون تے فیر تہانوں بلکہ ہور اوہناں نوں بدکاری تے مجبور نئیں کرنا چاہیدا اے۔ ③ ... آیت وچ "نور" اللہ پاک دا اِک ناں اے تے ایتھے معنی ایہہ اے کہ اللہ پاک زمیناں تے آسماناں دا ہادی اے تے زمین تے اسمان والے اوہدے نور توں حق دا رستہ پاندے نیں یا ایہہ معنی نیں کہ اللہ پاک آسماناں تے زمیناں نوں روشن فرمان والا اے۔ بعض مفسراں نے ایس نور توں قرآن مراد لیا اے تے اِک تفسیر ایہہ اے کہ ایس نور توں مراد حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں۔

نُوْرِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيْهَا مِصْبَاحٌ ؕ اَلْمِصْبَاحُ فِيْ زُجَاجَةٍ ؕ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا

نور دی مثال اِنج اے جویں اِک طاق ہووے جیہدے وچ چراغ اے، اوہ چراغ اِک فانوس وچ اے اوہ فانوس جویں

كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُّوْقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُّبٰرَكَةٍ زَيْتُوْنَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَّلَا غَرْبِيَّةٍ ۙ

اِک موتی جئیا چمکدا ہویا تارہ اے جیہڑا زیتون دے برکت والے درخت توں روشن ہندا اے جیہڑا نہ مشرق والا اے نہ مغرب والا اے۔

يَّكَادُ زَيْتُهَا يُضِيْٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ؕ نُوْرٌ عَلٰى نُوْرٍ ؕ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ

نیڑے اے کہ اوہدا تیل بھڑک پوے بھاویں اوہنوں اگ نہ چھوئے۔ نور اُتے نور اے، اللہ اپنے نور دا راہ وکھاندا اے

مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۙ﴿٣٥﴾ فِيْ بُيُوْتٍ

جیہنوں چاہندا اے تے اللہ لوکاں لئی مثالاں بیان فرماندا اے تے اللہ ہر شے نوں چنگی طراں جانن والا اے (35) اوہناں گھراں وچ

اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيْهَا اسْمُهٗ ۙ يُسَبِّحُ لَهٗ فِيْهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ۙ﴿٣٦﴾

اے جیہناں دا ادب کرن تے اوہناں وچ اللہ داناں ذکر کرن دا اللہ نے حکم دِتا اے، ① اوہناں وچ سویرے تے شام اللہ دی تسبیح بیان کردے نیں ② (36)

رِجَالٌ ۙ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيْتَآءِ

اوہ مرد جیہناں نوں تجارت تے خریدن تے وِیچن اللہ دے ذکر تے نماز قائم کرن تے

الزَّكٰوةِ ۙ يَخَافُوْنَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيْهِ الْقُلُوْبُ وَالْاَبْصَارُ ۙ﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهُمُ

زکوٰۃ دین توں غافل نئیں کردی اوہ اوس دن توں ڈردے نیں جیہدے وچ دل تے اَکھاں الٹ ہو جان گئیاں ③ (37) تاکہ اللہ اینہاں نوں

حاشیہ ① ... اوہناں گھراں توں مسجداں مراد نیں۔ ② ... تسبیح توں مراد نمازاں نیں، صبح دی تسبیح توں فجر تے شام دی تسبیح توں ظہر، عصر، مغرب تے عشاء دیاں نمازاں نیں۔ ③ ... دِلاں دے الٹ جان دا معنی ایہہ اے کہ دل اپنی جگہ توں نکل کے حلق وچ آ جان گے، فیر نہ واپس اپنی جگہ تے جا سکن گے تے نہ حلق توں باہر نکل سکن گے تے اکھاں اُلٹن توں مراد اے کہ اوس دن سر ملے والیاں اَکھاں نیلیاں ہو جان گئیاں۔ ایہہ وی ہو سکدا اے کہ ایتھے دِلاں تے اکھاں دا الٹنا محاورے دے طور تے استعمال ہویا ہووے تے مراد ایہہ ہووے کہ قیامت دی دہشت تے ہولناکی ویکھ کے دل بوہت زیادہ ڈر والے تے بے چین ہو جان گے تے اَکھاں اُتے چڑھ جان گئیاں۔

اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ؕ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ

ایہناں دے بہتر کماں دا بدلہ دیوے تے اپنے فضل توں ایہناں نوں ہور عطا فرمائے تے اللہ جیہنوں چاہندا اے بے حساب رزق

حِسَابٍ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍۢ بِقِيْعَةٍ يَّحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَآءً ؕ

عطا فرماندا اے (38) تے کافراں دے عمل ایہو جئے نیں جیویں کسے ریگستان وچ دھپ وچ پانی وانگوں چمکن والی ریت ہووے، پیاسا بندہ اوہنوں پانی سمجھدا اے

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَهٗ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَّوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهٗ فَوَفّٰىهُ حِسَابَهٗ ؕ وَاللّٰهُ

ایتھوں تک کہ جدوں اوہ اوہدے کول آندا اے تے اوہنوں کجھ وی نئیں ملدا تے اوہ اللہ نوں اپنے کول پاوے گا تے اللہ اوہنوں اوہدا پورا حساب دیوے گا تے اللہ

سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾ اَوْ كَظُلُمٰتٍ فِيْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشٰىهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ

چھیتی حساب لین والا اے (39) یا جویں کسے ڈوہنگے سمندر وچ گھپ ہنیرا ہووے جیہنوں اُتوں اِک لہر نے کج لیا ہووے، اوس لہر اُتے اِک ہور لہر ہووے،

فَوْقِهٖ سَحَابٌ ؕ ظُلُمٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ؕ اِذَآ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰىهَا ؕ

(فیر) اوس (دوجی) لہر تے بدل ہون۔ ہنیرے ای ہنیرے نیں اِک دے اُتے دوجا ہنیرا اے کہ جدوں کوئی اپنا ہتھ کڈھے تے اوہنوں اپنا ہتھ وی نظر

وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ ﴿٤٠﴾ ع اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهٗ مَنْ ١١ ع ٥

نہ آندہ ہووے تے جیہدے لئی اللہ نور نہ بنائے اوہدے لئی کوئی نور نئیں① (40) کیہ تسیں نئیں ویکھیا کہ جو کوئی آسماناں تے

فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صٰٓفّٰتٍ ؕ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسْبِيْحَهٗ ؕ

زمین وچ نیں اوہ سارے تے پرندے (اپنے) پر پھیلائے ہوئے اللہ دی تسبیح کردے نیں ساریاں نوں اپنی نماز تے اپنی تسبیح دا پتا اے

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ﴿٤١﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ

تے اللہ اوہناں دے کماں نوں چنگی طراں جانن والا اے (41) تے آسماناں تے زمین دی بادشاہی اللہ ای دے لئی اے تے اللہ ای ایدے ول

حاشیہ ① یعنی جیہنوں اللہ پاک قرآنِ مجید دے نور توں ہدایت دینا تے قرآنِ کریم تے ایمان لیان دی توفیق نہ دینا چاہوے تے اوہنوں اصل وچ کوئی ہدایت نئیں دے سکدا۔

الْمَصِيْرُ ﴿٤٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِيْ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهٗ ثُمَّ يَجْعَلُهٗ رُكَامًا

واپس جانا اے (42) کیہ تسیں نئیں ویکھیا کہ اللہ نرمی نال بدل نوں چلاندا اے فیر ایہناں نوں آپس وچ ملا دیندا اے فیر ایہناں توں تہہ تے تہہ کر دیندا اے

فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيْهَا مِنْۢ

تے تسیں ویکھدے او کہ ایہدے وچوں بارش نکل دی اے تے اوہ اسمان وچ موجود برف دے پہاڑاں توں اولے اُتاردا اے فیر جدے

بَرَدٍ فَيُصِيْبُ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ وَيَصْرِفُهٗ عَنْ مَّنْ يَّشَآءُ ۭ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ

تے چاہندا اے اودے تے ایہناں نوں پا دیندا اے تے جیہدے توں چاہندا اے اودے توں ایہناں نوں پھیر دیندا اے ① نیڑے اے کہ ایہدی بجلی دی چمک

بِالْاَبْصَارِ ﴿٤٣﴾ يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي

اکھاں لے جاوے (43) اللہ رات تے دن نوں بدل دا اے، بے شک ایہدے وچ اکھاں والیاں لئی سمجھن دا

الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِّنْ مَّآءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰي بَطْنِهٖ ۚ وَ

مقام اے (44) تے اللہ نے زمین تے چلن والا ہر جان دار پانی توں بنایا ② تے ایہناں وچوں کوئی ٹِڈھ پرنے چلدا اے تے

مِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰي رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰٓى اَرْبَعٍ ۭ يَخْلُقُ اللّٰهُ

اوہناں وچوں کوئی دو پیراں تے چلدا اے تے ایہناں وچوں کوئی چار پیراں تے چلدا اے۔ اللہ جو چاہندا اے

حاشیہ ① ایس آیت دے بارے وچ مفسرین دے دو قول نیں، (1) آسمان وچ اولیاں دے پہاڑ نیں جیہناں نوں اللہ پاک نے ایسے طرح پیدا فرمایا اے، فیر اوہ ایہناں پہاڑاں وچوں جنے اولے چاہندا اے نازل فرماندا اے (2) آسمان توں مراد حقیقی آسمان نئیں بلکہ او بدل اے جیہڑا لوکاں دے سراں تے اُچا اے، ایہنوں اوچائی دی وجہ توں آسمان فرمایا گیا اے کیونکہ "سماء" اوس شے نوں کہندے نیں جیہڑا تیرے توں اُچا اے تے تیرے اُتے اے۔ اللہ پاک ایس بدل توں اولے نازل فرماندا اے، ایہی بدل پہاڑ نیں کہ وڈا ہون دی وجہ توں پہاڑاں ورگے نیں تے جہاز وچ سفر کردیاں ہویاں ایہہ بدل پہاڑا ور گے ای وکھائی دیندے نیں۔

② اللہ پاک نے جاندار اں دئیاں ساریاں قسماں نوں پانی دی جنس توں پیدا کیتا تے پانی اینا ں ساریاں دی اصل اے تے اپنی اصل وچ اکھٹیاں ہون دے باوجود ایہناں ساریاں دا حال اِک دوجے توں کِنا وکھو وکھ اے، ایہہ کائنات نوں بناون والے دے علم وحکمت تے اوہدی قدرت دے کمال دی روشن دلیل اے کہ اوہنے پانی ورگی شے توں ایہو جئی عجیب مخلوق پیدا فرمادِتی۔

مَا يَشَآءُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ﴿۴۵﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَاۤ اٰیٰتٍ مُّبَیِّنٰتٍ ؕ

پیدا فرماندا اے۔ بے شک اللہ ہر چیز تے قادر اے (45) بے شک اسیں صاف بیان کرن والیاں آیتاں نازل فرمائیاں

وَ اللّٰهُ یَهْدِیْ مَنْ یَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ﴿۴۶﴾ وَ یَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا

تے اللہ جیہنوں چاہندا اے سدھے راہ ول ہدایت دیندا اے (46) تے (منافق) کہندے نیں: اسیں

بِاللّٰهِ وَ بِالرَّسُوْلِ وَ اَطَعْنَا ثُمَّ یَتَوَلّٰى فَرِیْقٌ مِّنْهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ ؕ

اللہ تے رسول اُتے ایمان لیائے تے اسیں فرمانبرداری کیتی فیر اوہناں وچوں اِک گروہ ایس توں بعد پھر جاندا اے

وَ مَاۤ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۴۷﴾ وَ اِذَا دُعُوْۤا اِلَى اللّٰهِ وَ رَسُوْلِهٖ لِیَحْكُمَ

اوہ (اصل وچ) اوہ مسلمان نئیں نیں (47) تے جدوں اللہ تے اوہدے رسول ولے بلایا جاندا اے① تا کہ رسول اہیناں دے وچ

بَیْنَهُمْ اِذَا فَرِیْقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿۴۸﴾ وَ اِنْ یَّكُنْ لَّهُمُ الْحَقُّ یَاْتُوْۤا اِلَیْهِ

فیصلہ فرما دین تے اوسے ویلے اہیناں وچوں اِک فریق مونھ پھیرن لگدا اے② (48) تے جے فیصلہ اہیناں لئی ہو جاوے تے اوہدے ول

مُذْعِنِیْنَ ﴿۴۹﴾ ؕ اَفِیْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ اَمِ ارْتَابُوْۤا اَمْ یَخَافُوْنَ اَنْ یَّحِیْفَ

خشی خشی چھیتی نال آوندے نیں (49) کیہ اہیناں دے دِلاں وچ بیماری اے؟ یا اہیناں نوں شک اے؟ کیہ اوہ ایس گل توں ڈردے نیں کہ

اللّٰهُ عَلَیْهِمْ وَ رَسُوْلُهٗ ؕ بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۵۰﴾ اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ ع ٦ ١٠ ١٢

اللہ تے اوہدا رسول اہیناں تے ظلم کرن گے؟ بلکہ اوہ تے آپ ای ظالم نیں (50) مسلماناں دی گل

حاشیہ ① ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ حاضری اللہ پاک دے حضور حاضری اے ایس لئی کہ اہیناں لوکاں نوں رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ول بلایا گیا سی، جیہنوں اللہ پاک نے فرمایا، اللہ تے رسول ول بُلایا گیا۔

② ... بشر نامی منافق دا زمین دے معاملے تے اِک یہودی نال جھگڑا سی، یہودی نے مطالبہ کیتا کہ ساڈے مقدمے دا فیصلہ رسولِ کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں کرایا جاوے پر منافق نے کعب بن اشرف یہودی توں فیصلہ کران دی ضد کیتی ،ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی۔

الْمُؤْمِنِيْنَ اِذَا دُعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَّقُوْلُوْا سَمِعْنَا

تے ایہی اے کہ جدوں اللہ تے رسول ول بلایا جاندا اے تاں کہ رسول ایہناں دے وچکار فیصلہ فرما دین تے اوہ عرض کرن کہ اسیں سُنیا

وَاَطَعْنَا ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَ

تے منیا تے ایہی لوک کامیاب ہون والے نیں① (51) تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دی گل منے تے اللہ توں ڈرے تے

يَتَّقْهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُوْنَ ﴿٥٢﴾ وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ

اوہدی (نافرمانی) توں ڈرے تے ایہی لوک کامیاب نیں (52) تے اوہناں نے پوری کوشش توں اللہ دیاں قسماں کھاہدیاں کہ جے

اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ؕ قُلْ لَّا تُقْسِمُوْا ۚ طَاعَةٌ مَّعْرُوْفَةٌ ؕ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا

تسیں اوہناں نوں حکم دیو گے تے اوہ ضرور نکلن گے۔ تسیں فرماؤ: قسماں نہ کھاؤ، شریعت دے مطابق گل منی چاہیدی اے، بے شک اللہ نوں تہاڈے عملاں

تَعْمَلُوْنَ ﴿٥٣﴾ قُلْ اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا

دا پتا اے (53) تسیں فرماؤ: اللہ دی فرماں برداری کرو تے رسول دی فرماں برداری کرو فیر جے تسیں منہ پھیرو تے رسول دے ذمے اوہی تبلیغ اے جیہدی ذمے داری دا

حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَّا حُمِّلْتُمْ ؕ وَاِنْ تُطِيْعُوْهُ تَهْتَدُوْا ؕ وَمَا عَلَى الرَّسُوْلِ اِلَّا

بھار ایہناں تے رکھیا گیا اے تے تہاڈے تے اوہ (گل منی) لازم اے جیہدا بھار تہاڈے تے رکھیا گیا اے تے جے تسیں رسول دی فرماں برداری کرو گے تے ہدایت پاؤ گے تے رسول

حاشیہ ① ... منافقاں دا طریقہ کار تے دس دِتا کہ رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ آون توں کتراندے نیں جد کہ ایس آیت وچ مومناں دا چنگا طریقہ کار بیان فرمایا کہ جدوں ایہناں نوں اللہ پاک، تے اوہدے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے اوہناں دے حکماں ول بلایا جاوے تے اوہ عرض کردے نیں کہ اسیں دعوت نوں قبول کرکے فرماں برداری کیتی۔ ایہی لوک کامیاب ہون والے نیں۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے حکم دے سامنے اپنی عقل دے گھوڑے نہ دوڑائے جان تے نہ ای آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے حکم نوں قبول کرن یا نہ کرن دے معاملے وچ صرف اپنی عقل نوں معیار بنایا جاوے بلکہ جس طراں اِک مریض اپنے آپ نوں ڈاکٹر دے حوالے کر دیندا اے تے اوہدی دِتی ہوئی دوائی نوں بحث کیتے بغیر استعمال کردا اے ایسے طراں بلکہ ایس توں ودھ کے اپنے آپ نوں حضورِ اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے حوالے کر دینا تے آپ دے ہر حکم دے سامنے اپنی تون نیویں کر دینی چاہی دی اے ایس لئی کہ ساڈیاں عقلاں ناقص تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ دی عقل مبارک وحی دے نور توں روشن تے کائنات دی کامل ترین عقل اے۔ جے ایہدے تے عمل ہو گیا تے فیر دین تے دنیا وچ کامیابی نصیب ہووے گی۔

اَلْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

دے ذمے صرف سدھی تبلیغ کردینا لازم اے (54) تے اللہ نے تہاڈے وچوں ایمان والیاں تے چنگے عمل کرن والیاں نال وعدہ فرمایا اے

لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۪ وَلَيُمَكِّنَنَّ

کہ ضرور ضرور ایہناں نوں زمین وچ خلافت دیوے گا جیویں ایہناں توں پہلیاں نوں خلافت دِتی اے تے ضرور ضرور

لَهُمْ دِيْنَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا ؕ

ایہناں لئی ایہناں دے اوس دین نوں جما دے گا جیہڑا ایہناں لئی پسند فرمایا اے تے ضرور ضرور ایہناں دے ڈر توں بعد ایہناں (دی حالت) نوں امن نال بدل دے گا۔

يَعْبُدُوْنَنِيْ لَا يُشْرِكُوْنَ بِيْ شَيْـًٔا ؕ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ

اوہ میری عبادت کرن گے، میرے نال کسے نوں شریک نئیں ٹھہران گے تے جیہڑا اوس توں ناشکری کرے تے اوہی لوک

هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٥٥﴾ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيْعُوا

نافرمان نیں① (55) تے نماز قائم رکھو تے زکوٰۃ دیو تے رسول دی فرماں برداری کردے روو

الرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مُعْجِزِيْنَ فِي

ایس آس تے کہ تہاڈے تے رحم کیتا جاوے (56) کدے وی کافراں نوں ایہہ خیال نہ کرو کہ اوہ سانوں زمین تے عاجز

الْاَرْضِ ۚ وَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ؕ وَلَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٥٧﴾ ع يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ع ٧ ١٣

کرن والے نیں تے ایہناں دا ٹھکانا اگ اے تے بے شک اوہ کنی ای بھیڑی واپس پھرن دی جگہ اے (57) اے ایمان والیو!

حاشیہ ① ... وحی دے نازل ہون توں لے کے دس سال تک حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دے نال مکے وچ قیام فرمایا تے کافراں دی تکلیفاں تے صبر کیتا، فیر مدینۂ پاک ہجرت فرمائی تے انصار دے مکاناں نوں اپنے رہن دا مقام بنایا، پر قریش دے کافر ایہدے تے وی باز نہ آئے۔ آئے دن اوہناں ولوں جنگ دے اعلان ہندے تے وکھریاں وکھریاں دھمکیاں دِتیاں جاندیاں۔ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم ہر ویلے خطرے وچ رہندے تے ہتھیار نال رکھدے۔ اِک دن اِک صحابی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نے فرمایا: کدی ایہو جئیا زمانہ وی آوے گا کہ سانوں امن ملے گا تے ہتھیاراں دے بھار توں ساڈی جان چھٹے گی، ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی۔

لِيَسْتَاْذِنْكُمُ الَّذِيْنَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِيْنَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ

تہاڈے غلام تے تہاڈے وچوں جیہڑے بالغ عمر نوں نئیں پہنچے، اوہنوں نوں چاہیدا اے کہ اوہ تِن

مَرّٰتٍ ؕ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِيْنَ تَضَعُوْنَ ثِيَابَكُمْ مِّنَ الظَّهِيْرَةِ وَ

وقتاں وچ، فجر دی نماز توں پہلاں تے دوپہر ویلے جدوں تسیں اپنے کپڑے لاہ کے رکھدے او تے

مِنْۢ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَآءِ ۚ ثَلٰثُ عَوْرٰتٍ لَّكُمْ ؕ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ

عشا دی نماز توں بعد (گھر جان توں پہلے) تہاڈے کولوں اجازت لین۔ ایہہ تِن ویلے تہاڈی شرم دے نیں۔ ① ایہناں تِن ویلیاں توں بعد تہاڈے تے

جُنَاحٌۢ بَعْدَهُنَّ ؕ طَوّٰفُوْنَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ

اوہناں تے کجھ گناہ نئیں۔ اوہ تہاڈے کول اِک دوجے ول وار وار آون والے نیں۔ اللہ تہاڈے لئی اِنج ای

اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٥٨﴾ وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ

آیتاں بیان کردا اے تے اللہ جاننے والا، حکمت والا اے (58) تے جدوں تہاڈے وچوں مُنڈے جوانی دی عمر نوں پہنچ جان ② تے اوہ وی (گھر جان توں پہلے)

حاشیہ ① ... اِک انصاری غلام دوپہر ویلے حضرت عمر فاروق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نوں بلان آیا تے اجازت توں بغیر اونج ای آپ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ دے مکان وچ چلا گیا، اوس ویلے حضرت عمر فاروق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ بے تکلف اپنے دولت خانے وچ تشریف فرما سن، غلام دے اچانک آون تے دل وچ خیال پیدا ہویا کہ کاش غلاماں نوں اجازت لے کے مکاناں اندر آون دا حکم ہندا۔ ایہدے تے ایہہ آیت کریمہ نازل ہوئی جیہدے وچ غلاماں، لونڈیاں تے بالغ ہون دے نیڑے مُنڈے، کُڑیاں نوں فجر دی نماز توں پہلے، دوپہر دے ویلے تے عشاء دی نماز توں بعد گھر وچ جان توں پہلے اجازت لین دا حکم دِتا گیا۔ ② ... یعنی جدوں تہاڈے یا نیڑے دے رشتے داراں دے چھوٹے مُنڈے جوانی دی عمر نوں پہنچ جان تے اوہ وی سارے وقتاں وچ گھر وچ آون توں پہلے ایسے طراں اجازت منگن جویں ایہناں توں پہلے وڈے مرداں نیں اجازت منگی۔ گھر وچ اجازت لے کے آون دی اِک حکمت ویکھو۔ اِک بندے نے رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم کولوں پچھیا: کیہ میں اپنی ماں دے کول جاواں اوہدے کولوں وی اجازت لواں؟ ارشاد فرمایا: ہاں، عرض کیتی: میں تے اوہدے نال اوسے مکان وچ رہنا ای ہاں۔ ارشاد فرمایا: اجازت لے کے اوہدے کول جاؤ۔ عرض کیتی: میں اوہدی خدمت کرنا آں (یعنی بار بار آوندا جاندا آں، فیر اجازت دی کیہ لوڑ اے؟) ارشاد فرمایا: "اجازت لے کے جاؤ، کیہ توں ایہہ پسند کرنا ایں کہ اوہنوں ننگا ویکھیں؟ عرض کیتی: نئیں، فرمایا: تے اجازت حاصل کرو (موطا امام مالک، 2/446، الحدیث: 1847)

فَلْيَسْتَاْذِنُوْا كَمَا اسْتَاْذَنَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ ؕ

ایسے طراں اجازت منگن جویں ایہناں توں پہلے (بالغ ہون) والیاں نیں اجازت منگی۔ اللہ تہانوں اپنیاں آیتاں اِنج ای بیان فرماندا اے

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَآءِ الّٰتِيْ لَا يَرْجُوْنَ نِكَاحًا فَلَيْسَ

تے اللہ علم والا، حکمت والا اے (59) تے گھراں وچ بہہ رہن والیاں اوہ بڈھیاں عورتاں جیہناں نوں نکاح دی کوئی خاہش نئیں ایہناں تے

عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَّضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجٰتٍۭ بِزِيْنَةٍ ؕ وَاَنْ يَّسْتَعْفِفْنَ

کجھ گناہ نئیں کہ اپنے اُتے دے کپڑے لاہ کے رکھن جد کہ خوبصورتی نوں ظاہر نہ کر رئیاں ہون تے ایہناں دا ایہدے توں وی بچنا

خَيْرٌ لَّهُنَّ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٦٠﴾ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْاَعْرَجِ

ایہناں لئی سب توں بہتر اے① تے اللہ سنن والا، جانن والا اے (60) اَنھے تے لنگڑے تے

حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ وَّلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوْا مِنْۢ بُيُوْتِكُمْ اَوْ

بیمار تے کوئی پابندی نئیں تے تہاڈے تے وی کوئی پابندی نئیں کہ تسیں کھاؤ اپنی اولاد دے گھراں چوں یا

بُيُوْتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اُمَّهٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخَوٰتِكُمْ

اپنے باپ دادے گھراں چوں یا اپنی ماں دے گھر توں یا اپنے بھراواں دے گھروں یا اپنیاں بہناں دے گھروں

اَوْ بُيُوْتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ عَمّٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ خٰلٰتِكُمْ اَوْ

یا اپنے چاچیاں دے گھراں چوں یا اپنی پھوپھیاں دے گھراں چوں یا اپنے مامیاں دے گھراں چوں یا اپنیاں ماسیاں دے گھراں چوں یا

مَا مَلَكْتُمْ مَّفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيْقِكُمْ ؕ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوْا جَمِيْعًا اَوْ

اوس گھر چوں جیہدیاں چابیاں تہاڈے قبضے وچ نیں یا اپنے بیلیاں دے گھروں چوں۔ تہاڈے تے کوئی پابندی نئیں کہ تسیں مل کے کھاؤ یا

حاشیہ ① ایہو جئیاں بُڈھیاں عورتاں جیہناں دی عمر زیادہ ہو چکی ہووے، تے ایہناں توں اولاد پیدا ہون دی امید نہ رئی ہووے، عمر زیادہ ہون دی وجہ توں ایہناں نوں نکاح دی کوئی خاہش نہ ہووے تے ایہناں دا ایناں حُسن تے جمال وی قائم نہ ہووے جیہنوں ویکھ کے مرداں نوں شہوت آوے تے ایہو جئیاں عورتاں اپنے اُتے دے کپڑے یعنی وادھو چادر وغیرہ لاہ کے رکھ سکدیاں نیں جد کہ اوہ اپنی خوبصورتی دیاں جگہ جویں وال، سینہ تے پنڈلی وغیرہ نوں ظاہر نہ کرن تے ایہناں بڈھیاں عورتاں دا ایس توں وی بچنا تے وادھو چادر وغیرہ پائی رکھنا ایہناں لئی سب توں بہتر اے۔

اَشْتَاتًا ؕ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوْتًا فَسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبٰرَكَةً

وکھرے وکھرے فیر جدوں گھراں وچ جاؤ تے اپنے لوکاں نوں سلام کرو، (ایہہ) ملن ویلے دی چنگی دعا اے، اللہ ولوں مبارک

طَيِّبَةً ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٦١﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ ع ٨ ٤ ١٤

ستھرا (کلمہ اے) اللہ ایسے طراں اپنیاں آیتاں تہاڈے لئی بیان فرماندا اے تاں کہ تسیں سمجھو (61) ایمان والے تے اوہی نیں جیہڑے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاِذَا كَانُوْا مَعَهٗ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوْا حَتّٰى

اللہ تے اوہدے رسول تے ایمان رکھن تے جدوں کسے ایہو جئے کم تے رسول دے نال ہون جیہڑا اوہناں نوں (رسول اللہ دی بارگاہ وچ) جمع کرن والا ہووے تے اوس

يَسْتَاْذِنُوْهُ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ يَسْتَاْذِنُوْنَكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَ

ویلے تک نہ جان جدوں تک اجازت نہ لے لین۔ ① بے شک اوہ جیہڑے تہاڈے کولوں اجازت منگدے نیں اوہی نیں اللہ تے اوہدے رسول تے

رَسُوْلِهٖ ۚ فَاِذَا اسْتَاْذَنُوْكَ لِبَعْضِ شَاْنِهِمْ فَاْذَنْ لِّمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَ

ایمان لیاندے نیں فیر (اے محبوب!) جدوں اوہ اپنے کسے کم لئی تہاڈے توں (جان دی) اجازت منگن تے اوہناں وچوں جیہنوں تسیں چاہو اجازت دے دیو تے

اسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٦٢﴾ لَا تَجْعَلُوْا دُعَآءَ الرَّسُوْلِ

اہناں لئی اللہ توں معافی منگو، ② بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (62) (اے لوکو!) رسول دے بلان نوں آپس وچ ایہو جئیا نہ بنا لوو ③

حاشیہ ① ... حضورِ اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مجلسِ پاک دا ادب ایہہ اے کہ اوتھوں اجازت لئے بغیر نہ جان، ایسے لئی ہن وی روضۂ اقدس تے حاضری دین والے رخصت ہون ویلے الوداعی سلام عرض کردے ہوئے اجازت منگدے نیں۔ ② ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی شفاعت برحق اے تے ہر مومن آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی شفاعت دا محتاج اے ایس لئی کہ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم جیہڑے اولیاء اللہ دے سردار نیں ایہناں دے بارے شفاعت دا حکم دِتا گیا اے تے ہوراں دا کیہ پچھنا۔ ③ ... ایہدا اِک معنی ایہہ اے کہ اے لوکو! رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے بلان نوں اِنج دا معمولی نہ سمجھو جویں تہاڈے وچوں کوئی دوجے نوں پکاردا اے ایس لئی کہ جیہنوں رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم پکارن اوہدے تے جواب دینا تے عمل کرنا واجب تے ادب نال حاضر ہونا لازم ہو جاندا اے۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ اے لوکو! رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا ناں لے کے نہ پکارو بلکہ تعظیم، تکریم، توقیر، نرم آواز دے نال عاجزی تے انکساری نال ایہناں نوں ایس طراں دے لفظاں نال پکارو: یَارَسُوْلَ اللّٰہ، یَانَبِیَّ اللّٰہ، یَاحَبِیْبَ اللّٰہ، یَااِمَامَ الْمُرْسَلِیْنَ، یَارَسُوْلَ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ، یَا خَاتَمَ النَّبِیِّیْنَ۔ ایہہ حکم عام اے کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ظاہری حیاتی مبارکہ وچ تے وصال ظاہری دے بعد وی ایہناں نوں ایہو جئے لفظاں دے نال آواز دینا جائز نئیں جیہناں وچ ادب تے تعظیم نہ ہووے۔

بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا ؕ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ يَتَسَلَّلُوْنَ مِنْكُمْ

جویں تہاڈے وچوں کوئی دوجے نوں بلاندا اے، بے شک اللہ اوہناں لوکاں نوں جان دا اے جیہڑے تہاڈے وچوں کسے شے دی آڑ لے کے چپ کر کے

لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذِيْنَ يُخَالِفُوْنَ عَنْ اَمْرِهٖۤ اَنْ تُصِيْبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ

نکل جاندے نیں تے رسول دے حکم دی مخالفت کرن والے ایس گل توں ڈرن کہ ایہناں نوں کوئی مصیبت پہنچے یا

يُصِيْبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٦٣﴾ اَلَاۤ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ قَدْ

ایہناں نوں درد دین والا عذاب پہنچے (63) سن لوو! بے شک اللہ ای دا اے جو کجھ آسماناں تے زمین وچ اے، بے شک اوہ جان دا اے جس حال تے

يَعْلَمُ مَاۤ اَنْتُمْ عَلَيْهِ ؕ وَيَوْمَ يُرْجَعُوْنَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ؕ

تسیں او تے اوس دن نوں (جان دا اے) جیہدے وچ لوک اوہدے ول واپس پھیرے جان گے تے اوہ اوہناں نوں دس دیوے گا جو کجھ اوہناں نیں کیتا

وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٦٤﴾ ع ع ٩ ١٥

تے اللہ ہر شے نوں جانن والا اے (64)

٢٥ سُوْرَةُ الْفُرْقَانِ مَكِّيَّةٌ ٤٢
اٰياتها ٧٧ ركوعاتها ٦

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان ، رحمت والا اے۔

سورۃ الفرقان مکیۃ
آیتاں :77 رکوع:6

تَبٰرَكَ الَّذِيْ نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِهٖ لِيَكُوْنَ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرَا ۙ﴿١﴾ الَّذِيْ لَهٗ

اوہ (اللہ) بڑی برکت والا اے جیہنے اپنے بندے تے قرآن نازل فرمایا تاں کہ سارے جہاناں والیاں نوں ڈر سنان والا ہووے ① (1) اوہ جیہدے لئی

مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ يَكُنْ لَّهٗ شَرِيْكٌ فِي الْمُلْكِ

اسماناں تے زمین دی بادشاہت اے تے اوہنے نہ اولاد اختیار کیتی تے نہ اوہدی سلطنت وچ کوئی اوہدا شریک اے

حاشیہ ① ... آیت دے ایس حصے وچ ایہہ فرمایا مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی رسالت عام اے، ساری مخلوق ول رسول بنا کے گھلے گئے نیں، بھاویں جن ہون یا انسان ،فرشتے ہون یا ہور مخلوقاں، سارے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے امتی نیں ایسی لئی کہ اللہ پاک دے سوا ہر چیز نوں عالم کہندے نیں تے ایہدے وچ ایہہ سارے داخل نیں۔ نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے خود ارشاد فرمایا: ”اُرْسِلْتُ اِلَی الْخَلْقِ کَآفَّۃً “یعنی میں ساری مخلوق ول رسول بنا کے گھلیا گیا آں۔
(مسلم، ص266، الحدیث:5 (523))

وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهٗ تَقْدِيْرًا ۝٢ وَاتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً

تے اوہنے ہر شے نوں پیدا فرمایا فیر اوہنوں ٹھیک اندازے تے رکھیا (2) تے لوکاں نے اوہدے توں علاوہ بوہت سارے خدا بنا لے

لَّا يَخْلُقُوْنَ شَيْـًٔا وَّهُمْ يُخْلَقُوْنَ وَلَا يَمْلِكُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا

جیہڑے کسے چیز نوں پیدا نئیں کر سکدے بلکہ آپ ایہناں نوں آپ بنایا جاندا اے اوہ اپنے لئی کسے گھاٹے تے نفع دے مالک نئیں

وَّلَا يَمْلِكُوْنَ مَوْتًا وَّلَا حَيٰوةً وَّلَا نُشُوْرًا ۝٣ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ

تے نہ اوہ (کسے دی) موت تے حیاتی دے تے نہ مرن توں بعد دوبارہ زندہ کرن دا اختیار رکھدے نیں [1] (3) تے کافراں نے آکھیا: ایہہ قرآن تے صرف اِک

اِلَّآ اِفْكُ ِۨافْتَرٰىهُ وَاَعَانَهٗ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُوْنَ ۚ فَقَدْ جَآءُوْ ظُلْمًا وَّزُوْرًا ۝٤ ۚ

بڑا اوڈا جھوٹھ اے جیہڑا ایہناں نیں آپ بنالیا اے ایہدے تے دوجے لوکاں نے (وی) ایہناں دی مدد کیتی اے تے بے شک اوہ (کافر) ظلم تے جھوٹھ تے آ گئے نیں (4)

وَقَالُوْٓا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ۝٥ قُلْ اَنْزَلَهُ

تے کافراں نیں آکھیا: (ایہہ قرآن) پہلے لوکاں دیاں کہانیاں نیں جیہڑیاں ایس (نبی) نے کسے توں لکھوائیاں نیں [2] تے ایہی ایہناں تے سویرے تے شام پڑھیاں جاندیاں نیں (5) تسیں

الَّذِيْ يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ اِنَّهٗ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝٦ وَ

فرماؤ: ایہنوں تے اوہنے نازل فرمایا اے جیہڑا اسماناں تے زمین دی ہر لکی گل جان دا اے، بے شک اوہ بخشن والا مہربان اے (6) تے

معانقہ ۱۰

حاشیہ ① ... مشہور تے معتبر سارے مفسراں نیں نقصان دور نہ کر سکن تے نفع نہ پہنچا سکن دی صفت بتاں دے لئی ثابت کیتی اے کسے نے وی اوس توں اولیاء مراد نئیں لے۔ ایس زمانے وچ بعض لوک ایس آیت نوں ولیاں تے تھوپ دیندے نیں۔ جیہڑا غلط تے قرآن دے معنے نوں بدلن وانگوں اے۔ بتاں دے بارے وچ نازل ہون والیاں آیتاں انبیاءِ کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام یا اولیاءِ عظام رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہِم تے لا دینیاں، خارجیاں دا طریقہ اے۔ مسلمان ولیاں دا احترام کردے تے اوہناں نوں وسیلہ سمجھ دے نیں پوجدے کدے وی نئیں، وسیلہ منن تے پوجن وچ بڑا فرق اے۔ ② ... مکے دے کافر کہندے سن کہ قرآن رسول اللہ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے آپ بنایا اے تے ایہدے اُتے دوجیاں نے وی ایہناں دی مدد کیتی اے تے ایہہ رستم تے اسفند یار دے قصیاں وانگوں پہلے لوکاں دیاں کہانیاں نیں جیہڑیاں کسے توں لکھوائیاں گئیاں نیں، ایس زمانے و چ وی کجھ لوک ایسے طراں دا اعتراض کردے نیں۔ ایہدا جواب ایہہ اے کہ جے واقعی اِنج اے تے ایہہ لوک وی قرآن مجید ورگا کلام بنا کے وکھادین، آپے ای پتا لگ جاوے گا کہ ایہہ مخلوق دا کلام اے یا خالق دا؟

قَالُوْا مَالِ هٰذَا الرَّسُوْلِ يَاْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِيْ فِي الْاَسْوَاقِ ؕ لَوْلَآ اُنْزِلَ

کافراں نیں آکھیا: ایس رسول نوں کیہ ہویا ؟ کہ ایہہ کھانا وی کھاندا اے تے بازاراں وچ وی ٹُردا پھردا اے، ایہدے ول

اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُوْنَ مَعَهٗ نَذِيْرًا ۙ﴿۷﴾ اَوْ يُلْقٰٓى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُوْنُ لَهٗ جَنَّةٌ

کوئی فرشتہ کیوں نہ اُتار دِتا گیا جیہڑا ایہدے نال(لوکاں نوں) ڈران والا ہندا؟ (7) یا ایہدے ول کوئی (غیبی) خزانہ پا دِتا جاندا یا ایہدا کوئی باغ ہندا

يَّاْكُلُ مِنْهَا ؕ وَقَالَ الظّٰلِمُوْنَ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُوْرًا ﴿۸﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ

جیہدے وچوں ایہہ کھاندا؟ ① تے ظالماں نیں آکھیا: تسیں تے فرمابرداری نئیں کردے پر اِک ایہو جئے بندے دی جیہدے تے جادو ہویا اے(8) اے حبیب! ویکھو

ضَرَبُوْا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوْا فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ سَبِيْلًا ﴿۹﴾ تَبٰرَكَ الَّذِيْٓ اِنْ شَآءَ ع ١ ١٦

تہاڈے لئی کیہو جئیاں مثالاں بیان کررے نیں تے ایہہ گمراہ ہو گئے نیں کہ ہن ایہناں نوں کسے راہ دی طاقت نئیں(9) وہ (اللہ) بڑی برکت والا اے

جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذٰلِكَ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۙ وَيَجْعَلْ لَّكَ

جیہڑا جے چاہوے تے تہاڈے لئی ایس توں بہتر بنا دیوے، اوہ باغ جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں ہون تے تہاڈے لئی اُچیاں توں اُچے

قُصُوْرًا ﴿۱۰﴾ بَلْ كَذَّبُوْا بِالسَّاعَةِ ۫ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيْرًا ﴿۱۱﴾ ج

محل بنا دیوے ② (10) بلکہ اوہناں نیں قیامت نوں جھوٹھا آکھیا اے تے اسیں قیامت نوں جھوٹھا آکھن والیاں لئی بھڑکدی ہوئی اگ تیار کر رکھی اے (11)

حاشیہ ① ... ایہناں ساریاں گلاں توں کافراں دی مرضی ایہہ سی کہ اللہ پاک نے اپنے محبوب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں کھان پین توں بے نیاز کیوں نئیں کر دِتا، یا ں تے ایہناں نوں کھان پین دی لوڑ ای نہ ہندی، جے ہندی تے غیبی خزانے ایہناں تے آجاندے جس توں ایہناں نوں کمائی کرن دی لوڑ ای نہ پیندی، ایہہ وی اوہناں نیں ظاہر ویکھیا دے لحاظ نال آکھیا سی، ورنہ اللہ پاک دی عطاتوں حضورِ اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے قبضے وچ غیبی خزانے سن، جویں کہ خود فرمایا: "اُعْطِیْتُ مَفَاتِیْحَ خَزَائِنِ الْاَرْض" مینوں زمین دے خزانیاں دیاں کنجیاں عطا فرما دتیاں گئیاں۔ (بخاری، 1/452، الحدیث: 1344) پر کیوں کہ کافراں دے سامنے ایہہ چیزاں ظاہر نئیں سن ایس لئی کافر ایہو جئیاں گلاں کردے سن۔ ② ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم چاہندے تے اللہ پاک دی بارگاہ توں دنیا دیاں وڈیاں وڈیاں نعمتاں تے سہولتاں لے سکدے سن پر آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے دنیا وچ فقر نوں اہمیت دِتی، جویں کہ خود ارشاد فرمایا: میرے رب نے مینوں ایہہ پیشکش کہ اوہ میرے لئی مکے دی زمین نوں سونا بنا دیوے۔ میں عرض کیتی: یارب! نئیں، پر میں اِک دن رجیا کراں تے اِک دن بُکھا رہواں جدوں بُکھا ہواں تے تیرے اگے عاجزی کراں، تینوں یاد کراں تے جدوں رجیا ہوواں تے تیرا شکر تے تیری حمد کراں (ترمذی، 4/155، الحدیث: 2354)

اِذَا رَاَتْهُمْ مِّنْ مَّكَانٍۭ بَعِيْدٍ سَمِعُوْا لَهَا تَغَيُّظًا وَّزَفِيْرًا ﴿١٢﴾ وَاِذَآ

جدوں اوہ اگ اوہناں نوں دور دی جگہ توں ویکھے گی① تے کافر اوہدا جوش مارنا تے چیکنا سنن گے (12) تے جدوں

اُلْقُوْا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقَرَّنِيْنَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُوْرًا ﴿١٣﴾

اوہناں نوں ایس اگ دی کسے تنگ جگہ وچ زنجیراں وچ جکڑ کے پایا جاوے گا تے اوتھے موت منگن گے (13)

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُوْرًا وَّاحِدًا وَّادْعُوْا ثُبُوْرًا كَثِيْرًا ﴿١٤﴾ قُلْ اَذٰلِكَ

(فرمایا جاوے گا) اج اِک موت نہ منگو ہور بوہت ساریاں موتاں منگو (14) تسیں فرماؤ: کیا ایہہ (دوزخ دا عذاب)

خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِيْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ ؕ كَانَتْ لَهُمْ جَزَآءً

بہتر اے یا اوہ ہمیشہ رہن والا باغ جیہدا ڈرن والیاں نوں وعدہ دِتا گیا اے، اوہ باغ ایہناں لئی بدلہ اے

وَّمَصِيْرًا ﴿١٥﴾ لَهُمْ فِيْهَا مَا يَشَآءُوْنَ خٰلِدِيْنَ ؕ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعْدًا

تے واپس جان دی جگہ اے (15) جنتیاں لئی جنت وچ ہر اوہ چیز ہووے گی جیہڑی اوہ چاہن گے، اوتھے ہمیشہ رہن گے، ایہہ تہاڈے رب دے ذمہ کرم تے منگیا

مَّسْـُٔوْلًا ﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَيَقُوْلُ

ہویا وعدہ اے (16) تے جیہڑے دن اوہ اوہناں نوں تے جیہناں (بتاں) دی اللہ توں علاوہ عبادت کردے نیں اوہناں نوں اکٹھیاں فرمائے گا تے (اوہناں بتاں نوں)

ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِيْ هٰٓؤُلَآءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيْلَ ﴿١٧﴾ قَالُوْا

فرمائے گا: کیہ میرے بندیاں ایہناں نوں تسیں گمراہ کیتا سی یا ایہہ آپ ای رستے توں بھٹکے سن؟② (17) اوہ عرض کرن گے:

حاشیہ ① ... دور دی جگہ توں اِک سال یا سو سال دا راہ مراد اے تے اگ دا ویکھنا کجھ دور نئیں۔ اللہ پاک چاہوے تے ایہدی زندگی، عقل تے ویکھن دی صلاحیت عطا فرما دیوے۔ بعض مفسراں دے نیڑے ایس توں جہنم وچ مقرر کیتے فرشتیاں دا ویکھنا مراد اے۔ ② ... اللہ پاک حقیقتِ حال جانن والا اے اوہدے توں کجھ وی لُکیا نئیں، ایہہ سوال مشرکاں نوں ذلیل کرن لئی اے تاکہ اوہناں دے معبود اوہناں نوں جھوٹھیاں کرن تے اوہناں دی حسرت تے ذلت ہور زیادہ ہووے۔

سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ يَنْۢبَغِيْ لَنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ مِنْ دُوْنِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنْ

(اے اللہ!) توں پاک ایں، ساڈے لئی کدے وی جائز نئیں سی کہ اسیں تیرے توں علاوہ کسے ہور نوں مددگار بنایئے پر

مَّتَّعْتَهُمْ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ ۚ وَكَانُوْا قَوْمًۢا بُوْرًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ

توں اینہاں نوں اینہاں دے پیو دادیاں نوں فیدہ چکن دِتا ایتھوں تک کہ اوہناں (تیری) یاد نوں بھلا دِتا تے ایہہ لوک مکن والے ای سن (18) تے بے شک اینہاں

كَذَّبُوْكُمْ بِمَا تَقُوْلُوْنَ ۙ فَمَا تَسْتَطِيْعُوْنَ صَرْفًا وَّلَا نَصْرًا ۚ وَمَنْ يَّظْلِمْ

(جھوٹھے خداواں) نیں تہاڈی گل نوں جھوٹھیاں کر دِتا تے ہن تسیں نہ عذاب پھیرن دی طاقت رکھو گے تے نہ اپنی مدد کر سکو گے

مِّنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيْرًا ﴿١٩﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ

تے تہاڈے وچوں جیہڑا ظالم اے اسیں اوہنوں وڈا عذاب چکھاواں گے (19) تے اسیں تہاڈے توں پہلے جنے رسول گھلے

اِلَّآ اِنَّهُمْ لَيَاْكُلُوْنَ الطَّعَامَ وَيَمْشُوْنَ فِي الْاَسْوَاقِ ۭ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ

سارے یقیناً کھانا کھاندے سن تے بازاراں وچ چلدے سن تے اسیں تہانوں اِک دوجے لئی

لِبَعْضٍ فِتْنَةً ۭ اَتَصْبِرُوْنَ ۚ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيْرًا ﴿٢٠﴾ ع ٢ ١٧

ازمائش بنایا① تے (اے لوکو!) کیہ تسیں صبر کروگے؟ تے (اے محبوب!) تہاڈا رب چنگی طراں ویکھن والا اے (20)

حاشیہ ① ...لوکاں نوں اِک دوجے دے ذریعے جویں امیراں نوں غریباں تے غریباں نوں امیراں دے ذریعے ازمائش وچ پا دِتا جاندا اے، ایتھے خاص طور تے غریباں دے حوالے توں ایہہ ہے کہ غربت اللہ پاک ولوں اِک ازمائش اے، ایسے موقعے تے صبر دے پلے نوں گُھٹ کے پھڑنا چاہیدا اے، ایتھے اک حدیث پاک پڑھو جس تے عمل کرکے دل نوں صبر تے قرار نصیب ہووے گا۔ ایس لئی ارشاد فرمایا: اپنے توں گھٹ حیثیت والے ول ویکھو تے جیہڑا تہاڈے توں زیادہ حیثیت والا اے اودے ول نہ ویکھو ایس لئی کہ ایہہ عمل اوس توں زیادہ نیڑے اے کہ تسیں (اپنے اُتے) اللہ پاک دیاں نعمتاں نوں حقیر نہ سمجھو۔ (مسلم، ص1584، الحدیث: 9(2963))

وَقَالَ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا ؕ

تے جیہڑے لوک ساڈے نال ملن دی امید نئیں رکھدے اوہناں نیں آکھیا :ساڈے تے فرشتے کیوں نہ اتارے گئے؟ یا اسیں اپنے رب نوں کیوں نئیں ویکھدے؟

لَقَدِ اسْتَكْبَرُوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيْرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ

بے شک اوہناں اپنے دِلاں وچ تکبر کیتا اے تے اوہناں نیں بڑی نافرمانی کیتی اے(21) ① یاد کرو جس دن لوک فرشتیاں نوں ویکھن گے تے اوس دن

لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِيْنَ وَيَقُوْلُوْنَ حِجْرًا مَّحْجُوْرًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَآ اِلٰى مَا

مجرماں لئی کوئی خش خبری نئیں ہووے گی ② تے اوہ آکھن گے: (یااللہ ساڈے وچکار) کوئی روکی ہوئی آڑ کر دے (22) ③ تے اوہناں نیں جو کوئی عمل

عَمِلُوْا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنٰهُ هَبَآءً مَّنْثُوْرًا ﴿٢٣﴾ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ

کیتا ہووے گا اسیں اوہدے ول جان کے باریک غبار دے کھِلرے ہوئے ذریاں دے وانگوں بنا دیاں گے جیہڑے روشن دان دی دھپ وچ نظر آوندے نیں(23) ④

مُّسْتَقَرًّا وَّاَحْسَنُ مَقِيْلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ

جنت والے اوس دن ٹھکانے دے اعتبار نال بہتر تے آرام دے اعتبار نال ساریاں توں چنگے ہون گے (24) تے جس دن اسمان بدلاں

حاشیہ ① ... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی نبوت دی سچائی لئی قرآن مجید ای کافی سی، ایس توں بعد وی کافراں دا ایمان قبول کرن لئی فرشتیاں دے اُترن تے اللہ پاک نوں اپنیاں اکھاں نال ویکھن دا مطالبہ کرنا اوہناں دا تکبر تے وڈی نافرمانی سی ۔ ② ... مجرماں توں مراد کافر نیں۔ مومناں نوں قیامت دے دن جنت دی خش خبری سنائی جاوے گی۔ ③ ... !ایہہ گل موت دے ویلے یا قیامت دے دن فرشتیاں نوں ویکھ کے کافر آکھن گے، ایہدا معنی ایہہ اے کہ کاش ساڈے تے فرشتیاں دے وچکار کوئی رکاوٹ یا پردہ ہندا تے اسیں فرشتیاں نوں نہ ویکھ سکدے۔ یا ایہہ گل فرشتے آکھن گے، ایس صورت وچ معنی ایہہ ہووے گا :اے کافرو! تہادے لئی ایہناں چیزاں توں رکاوٹ تے منع کر دِتا گیا اے جیہناں دی مومناں نوں خش خبری دِتی جاندی اے۔ ④ ...ایس توں مراد ایہہ اے کہ قیامت دے دن کافراں دے ظاہری نیک عملاں نوں باطل کر دِتا جاوے گا تے ایہناں عملاں دا اوہناں نوں کوئی پھل نئیں دِتا جاوے گا تے نہ کوئی فیدہ ملے گا ایس لئی کہ عملاں دی قبولیت لئی ایمان شرط اے تے اوہ اوہناں کول ہے نئیں۔ یاد رکھو کہ ایمان تے خاتمہ دا ہونا بوہت زیادہ ضروری اے ایس لئی کہ ایہدے بغیر نیک عملاں دی قبولیت تے آخرت دی نجات دی کوئی صورت ای نئیں اے۔ حدیث پاک وچ اے: جیہنوں ایہہ گل پسند ہووے کہ اوہنوں دوزخ توں بچا لیا جاوے تے جنت وچ داخل کر دِتا جاوے تے ضرور اوہدی موت ایس حال وچ آئے کہ اوہ اللہ تے آخرت دے دن تے ایمان رکھدا ہووے ۔ (مسلم،ص1026، الحدیث: 46 (1844)

تَنْزِيْلًا ﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذِ ِالْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ؕ وَ كَانَ يَوْمًا عَلَى الْكٰفِرِيْنَ

سمیت پاٹ جاوے گا تے فرشتے پوری طراں اتارے جان گے (25) اوس دن سچی بادشاہی رحمن دی ہووے گی تے کافراں تے

(24) عَسِيْرًا ﴿٢٦﴾ وَ يَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ

اوہ بڑا سخت دن ہووے گا (26) تے جس دن ظالم اپنے ہتھ چبے گا، آکھے گا: اے کاش! کہ میں رسول دے نال

الرَّسُوْلِ سَبِيْلًا ﴿٢٧﴾ يٰوَيْلَتٰى لَيْتَنِيْ لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيْلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ اَضَلَّنِيْ

راہ لیا ہندا (27) ہائے میری بربادی! اے کاش کہ میں فلاں نوں بیلی نہ بنایا ہندا (28) بے شک اوہنے میرے کول

عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَآءَنِيْ ؕ وَ كَانَ الشَّيْطٰنُ لِلْاِنْسَانِ خَذُوْلًا ﴿٢٩﴾ وَ قَالَ

نصیحت آ جان توں بعد مینوں اوہدے توں گمراہ کر دِتا تے شیطان انسان نوں مصیبت دے ویلے بے مدد چھڈ دین والا اے (29) تے رسول نے

الرَّسُوْلُ يٰرَبِّ اِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوْا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُوْرًا ﴿٣٠﴾ وَ كَذٰلِكَ جَعَلْنَا

عرض کیتی: اے میرے رب! میری قوم نیں ایس قرآن نوں چھڈن دے قابل بنا لیا اے (30) ① تے اسیں ایسے طراں

لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِيْنَ ؕ وَ كَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَّ نَصِيْرًا ﴿٣١﴾ وَ قَالَ

ہر نبی لئی مجرم لوکاں نوں دشمن بنا دتا سی تے ہدایت دین لئی تے مدد کرن لئی تہاڈا رب ای کافی اے (31) تے کافراں آکھیا

مَعَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَّاحِدَةً ۚ كَذٰلِكَ ۚ لِنُثَبِّتَ

ایہناں تے سارا قرآن اِکو واری کیوں نہ اُتار دِتا گیا؟ ② (اسیں) ایسے طراں ای (ایس قرآن نوں تھوڑا تھوڑا کرکے نازل کیتا) تاں کہ ایہدے نال اسیں

حاشیہ ①... چھڈن توں ہتھے اصل مراد قرآن تے ایمان نہ لیاؤنا اے، البتہ ایس توں علاوہ وی چھڈن دیاں کئی صورتاں نیں ۔ مسلمان دا حال ایہو جئیا نئیں ہونا چاہیدا جس توں لگے کہ اوہنے قرآن پاک نوں چھڈ دِتا اے، بلکہ اوہنوں چاہیدا اے کہ روزانہ قرآن پاک دی تلاوت کرے، آیتاں نوں سمجھن دی کوشش تے اوہناں وچ غور تے فکر کرے، تے نالے حکماں تے عمل کرے تے منع کیتے ہوئے کماں توں باز رہوے تاں کہ اوہ اعتقادی طور تے نئیں پر عملی طور تے قرآن نوں چھڈن والیاں وچ شامل نہ ہووے ۔ ②... ،کافراں دا اعتراض سی کہ تورات تے انجیل وانگوں قرآن مجید وی اِکو واری نازل کیوں نئیں ہویا اوہناں دا ایہہ اعتراض بالکل فضول تے بے معنی سی ایس لئی کہ قرآن کریم دا عاجز کر دین والا ہونا ہر حال وچ اِکو جئیا اے، بھاویں اوہ اِک ای وار وچ پورا نازل ہووے یا تھوڑا تھوڑا کرکے نازل ہووے۔

بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنٰهُ تَرْتِيْلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا يَاْتُوْنَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنٰكَ بِالْحَقِّ

تہاڈے دل نوں مضبوط کریئے تے اسیں ایہنوں ٹھہر ٹھہر کے پڑھیا (32) ① تے اوہ تہاڈے کول کوئی وی مثال لے آون، اسیں تہاڈے کول حق

وَاَحْسَنَ تَفْسِيْرًا ﴿٣٣﴾ اَلَّذِيْنَ يُحْشَرُوْنَ عَلٰى وُجُوْهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ ۙ

تے بہتر بیان لے کے آواں گے (33) اوہ جیہناں نوں اوہناں دے موہاں دے پرنے دوزخ ول ٹوریا جاوے گا

اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَّاَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ ع ١٤ ٣ ١

ایہناں دا ٹھکانہ سب تو بھیڑا تے اوہ ساریاں توں زیادہ گمراہ نیں (34) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں کتاب عطا فرمائی تے

وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ اَخَاهُ هٰرُوْنَ وَزِيْرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَآ اِلَى الْقَوْمِ

تے اوہناں دے اوہدے بھرا ہارون نوں وزیر بنایا (35) تے اسیں فرمایا: تسیں دونویں ایس قوم ول جاؤ

الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۭ فَدَمَّرْنٰهُمْ تَدْمِيْرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوْحٍ لَّمَّا

جیہنے ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا اے تے اسیں اوہناں نوں مکمل طور تے برباد کر دِتا (36) تے نوح دی قوم نوں جدوں

كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنٰهُمْ وَجَعَلْنٰهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةً ۭ وَاَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ

اوہناں نیں رسولاں نوں جھوٹھا آکھیا تے ② اسیں اوہناں نوں غرق کر دِتا تے اوہناں نوں لوکاں لئی نشانی بنا دِتا تے اسیں ظالماں لئی

عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿٣٧﴾ وَّعَادًا وَّثَمُوْدَا۟ وَاَصْحٰبَ الرَّسِّ وَقُرُوْنًۢا بَيْنَ

درد دین والا عذاب تیار کرکے رکھیا اے (37) تے عاد تے ثمود تے کھوہ والے تے اوہناں دے وچکار دیاں

ذٰلِكَ كَثِيْرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ ۠ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيْرًا ﴿٣٩﴾

بوہت ساریاں قوماں (اسیں ہلاک کر دِتیاں۔) (38) تے اسیں ہر قوم لئی مثالاں بیان فرمائیاں تے اسیں ساریاں نوں مکمل طور تے تباہ کر دِتا (39)

حاشیہ ① ... ایہدا معنی اے کہ اسیں قرآن پاک نوں حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام دی زبان تے تھوڑا تھوڑا کرکے 23 سال دی مدت وچ پڑھیا۔ ② ... ہتھے رسولاں توں مراد حضرت نوح، حضرت ادریس تے حضرت شیث عَلَیْہِمُ السَّلَام نیں، یا ایہہ مراد اے اِک رسول عَلَیْہِ السَّلَام نوں جھوٹھا آکھنا سارے رسولاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں جھوٹھا آکھنا ہندا اے تے جدوں قوم نے حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نوں جھٹلایا تے اِنج اے جیویں سارے رسولاں نوں جھٹلایا۔

وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِيْٓ اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ؕ اَفَلَمْ يَكُوْنُوْا يَرَوْنَهَا ۚ

تے بے شک ایہہ اوس بستی تے ہو آئے نیں ① جیہدے تے بھیڑی بارش کیتی گئی تے کیہ ایہہ اوس بستی نوں نئیں ویکھدے سن

بَلْ كَانُوْا لَا يَرْجُوْنَ نُشُوْرًا ﴿٤٠﴾ وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا هُزُوًا ؕ

(بلکہ ایہہ مرن توں بعد اٹھن دی آس نئیں رکھدے (40)تے جدوں تہانوں ویکھدے نیں تے تہانوں ہاسا مذاق بنا لیندے نیں(تے کہندے نیں کہ

اَهٰذَا الَّذِيْ بَعَثَ اللّٰهُ رَسُوْلًا ﴿٤١﴾ اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَآ اَنْ

کیہ ایہہ اوہ بندہ اے جیہنوں اللہ نے رسول بنا کے گھلیا اے؟ (41) (تے کہندے نیں کہ) نیڑے سی کہ جے اسیں اپنے خداواں تے ڈٹے نہ رہندے

صَبَرْنَا عَلَيْهَا ؕ وَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ حِيْنَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿٤٢﴾

تے ایہہ (رسول) سانوں ساڈے خداواں توں گمراہ کر دیندے تے (اللہ فرماندا اے) بڑی چھیتی ایہہ جان لین گے جدوں عذاب ویکھن گے کہ کون گمراہ سی ؟ ②(42)

اَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ ؕ اَفَاَنْتَ تَكُوْنُ عَلَيْهِ وَكِيْلًا ﴿٤٣﴾ اَمْ تَحْسَبُ

کیہ تسیں اوس بندے نوں ویکھیا جیہنے اپنی چاہت نوں اپنا خدا بنا لیا اے تے کیہ تسیں ایہدے تے راکھی کرن والے او (43) یا کیہ تسیں ایہہ سمجھدے او

اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُوْنَ اَوْ يَعْقِلُوْنَ ؕ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿٤٤﴾ ع ١٠ ٤ ٢

کہ ایہناں وچوں بہتے لوک سُن دے یا سمجھدے نیں ؟ ایہہ تے صرف جانوراں وانگوں نیں بلکہ اوہدے توں وی بوہت بھیڑے گمراہ نیں ③(44)

حاشیہ ① ... ایس توں مراد "سدوم" نامی بستی اے۔ ایہہ لوط دی قوم دیاں پنج بستیاں وچوں سب توں وڈھی بستی سی۔ ایس قوم دیاں چار، یا پنج بستیاں ہلاک ہویاں پر اینتھے صرف اِک دا ذکر ایس لئی اے کہ مکے دے کافراں دا تجارتی سفراں دے دوران ایسے بستی چوں گزر ہندا سی۔ ② ... ایہہ کافراں دی گل دا جواب اے تے اینتھے ایہہ دسیا گیا اے کہ بھٹکے ہوئے تسیں آپ او، آخرت وچ ایہہ تہانوں آپ ای پتا لگ جاوے گا تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ول تسیں جیہڑی گمراہ کرن دی نسبت کیتی اے اوہ بے کار اے۔ ③ ...، کافر جانوراں توں وی بدتر تے گمراہ ایس لئی نیں کہ جانور اپنے مالک دے فرماں بردار رہندے احسان کرن والے نوں پہچاندے، تکلیف دین والے توں گھبراندے، نفع والی چیز منگدے، نقصان دین والی چیز توں بچ دے تے چرن والیاں جگہ دیاں راہواں جان دے نیں جد کہ کافر نہ تے اللہ پاک دی اطاعت کردے نیں تے نہ اوہدے احسان نوں پچھان دے، نہ شیطان ورگے دشمن دے نقصان دین نوں سمجھدے، نہ ثواب ورگی بڑی وڈی نفع دین والی چیز منگدے تے نہ عذاب ورگی سخت نقصان دین والی چیز توں بچ دے نیں۔

اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ۚ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهٗ

اے حبیب! کیہ تسیں اپنے رب نوں نئیں ویکھیا کہ اوہنے سائے نوں کس طراں لماں کیتا؟ تے جے اوہ چاہندا تے

سَاكِنًا ۚ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيْلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنٰهُ اِلَيْنَا قَبْضًا

اوہنوں ٹھہریا ہویا بنا دیندا فیر اسیں سورج نوں ایہدے اُتے دلیل بنایا (45) ① فیر اسیں ہولی ہولی اوہنوں اپنے ول

يَّسِيْرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذِىْ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَّالنَّوْمَ سُبَاتًا

کٹھا کر لیا (46) تے اوہی اے جیہنے رات نوں تہاڈے لئی پردہ تے نیندر نوں آرام بنایا

وَّجَعَلَ النَّهَارَ نُشُوْرًا ﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذِىْٓ اَرْسَلَ الرِّيٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ

تے دن نوں اٹھن لئی بنایا (47) تے اوہی اے جیہنے اپنی رحمت توں پہلے ہواواں نوں گھلیا جیہڑیاں خش خبری

يَدَىْ رَحْمَتِهٖ ۚ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً طَهُوْرًا ﴿٤٨﴾ لِّنُحْيِۦَ بِهٖ

دین والیاں ہنڈیاں نیں تے اسیں اسمان توں پاک کرن والا پانی اتاریا (48) تاں کہ اسیں ایہدے نال

بَلْدَةً مَّيْتًا وَّنُسْقِيَهٗ مِمَّا خَلَقْنَآ اَنْعَامًا وَّاَنَاسِىَّ كَثِيْرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ

کسے مردہ شہر نوں زندہ کریئے تے اوہ پانی اپنی مخلوق وچوں جانوراں تے بوہت سارے لوکاں نوں پیان (49) تے بے شک

صَرَّفْنٰهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوْا ۖ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿٥٠﴾

اساں لوکاں وچ بارش دے پھیرے رکھے تاں کہ اوہ یاد رکھن تے بوہت سارے لوکاں نیں ناشکری توں علاوہ کجھ ہور منن توں انکار کر دِتا ② (50)

حاشیہ ① ... اللہ پاک نے سائے نوں پھیلایا تے جے اوہ چاہندا تے اوہنوں اِکو جگہ تے روک دیندا، ایس توں پتا لگا کہ چیزاں دیاں طبعی تاثیراں وی اللہ پاک دی مرضی دے تابع نیں، اگ دا ساڑنا، پانی دا پیاس بجھانا، بھارے جسم دا سایا بننا، سورج دا سایہ چک دینا سارا اللہ پاک دی مرضی توں اے، جے اللہ پاک چاہوے تے ایہہ تاثیراں ٹک جاون۔ ② ... لوکاں وچ بارش دے پھیرے رکھن توں مراد ایہہ اے کہ کدے کسے شہر وچ بارش ہووے کدے کسے شہر وچ، کتے زیادہ ہووے کتے گھٹ ہووے تے ایہدا مقصد ایہہ اے کہ لوکیں اللہ پاک دے احسان نوں یاد رکھن تے ساڈی قدرت تے نعمت وچ غور کرن تے صرف ظاہری سبباں ول جوڑن دی بجائے بارش بلکہ ہور وی ہر نعمت نوں حقیقی مسبب یعنی اللہ پاک ول جوڑو پر بوہت سارے لوکاں نیں ایہدا اُلٹ کر کے ناشکری کرن توں علاوہ کجھ ہور منن توں انکار کر دِتا۔

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِيْ كُلِّ قَرْيَةٍ نَّذِيْرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَجَاهِدْهُمْ

تے جے اسیں چاہندے تے ہر بستی وچ اِک ڈر سنان والا گھل دیندے (51) تے تسیں کافراں دی گل کدے وی نہ منا تے ایس قرآن توں

بِهٖ جِهَادًا كَبِيْرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِيْ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَّهٰذَا

اوہناں نال وڈا جہاد کرو (52) ① تے اوہی اے جیہنے دو سمندراں نوں ملا دِتا (ایہناں وچ) ایہہ (اِک) مٹھا بوہت زیادہ مٹھا اے تے ایہہ

مِلْحٌ اُجَاجٌ ۚ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَّحِجْرًا مَّحْجُوْرًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِيْ

(اِک) کھارا بوہت زیادہ کوڑا اے تے ایہناں دے وچکار اوہنے اِک پردہ تے روکی ہوئی آڑ بنا دِتی (53) تے اوہی اے جیہنے

خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهٗ نَسَبًا وَّصِهْرًا ؕ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيْرًا ﴿٥٤﴾ وَ

بندے نوں پانی نال بنایا فیر اوہدے (نسلی) رشتے تے سوہریاں دے رشتے بنا دِتے تہاڈا رب بڑی قدرت والا اے (54) تے (مشرک)

يَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ؕ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهٖ

اللہ توں علاوہ ایہو جئیاں دی عبادت کردے نیں جیہڑے نہ اوہناں نوں فیدہ دین تے نہ گھاٹا دین تے کافر اپنے رب دے مقابلے وچ (شیطان دی)

ظَهِيْرًا ﴿٥٥﴾ وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَّنَذِيْرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ

مدد کرن والا اے (55) ② تے اسیں تہانوں نئیں گھلیا پر خش خبری دین والا تے ڈر سنان والا (56) ③ تسیں فرماؤ: میں ایہدے تے تہاڈے کولوں کجھ

حاشیہ ① ... قرآن دے ذریعے وڈے جہاد دا محمل ایہہ اے کہ ایہدے وچ موجود وعظ تے نصیحت تے ڈانٹ ڈپٹ اُتے شامل آیتاں دی تلاوت تے سابقہ اُمتاں دے حالات تے قرآنی دلیلاں بیان کرکے وڈا جہاد کرو۔ ایس طور تے پوری دنیا وچ دین دی دعوت عام کرنا وڈا جہاد اے تے کوئی دوجا جہاد کمیت وکیفیت دے اعتبار توں ایہدے برابر نئیں ہو سکدا۔ ② ... کافر دا اپنے حقیقی رب دی مخالفت تے بتاں دی پوجا تے لگے رہنا رب دے مقابلے وچ شیطان دی مدد کرنا اے۔ ③ ... خش کرن والی چیز ول توجہ دینا تے ڈر والی چیز توں بچنا انسانی فطرت اے، ایسے توجہ دینا تے ڈران دا ناں انذار تے تبشیر اے تے ایسے معنے لئی ترغیب و ترہیب دا لفظ وی استعمال کردے نیں۔ ایہہ اسلامی تبلیغ تے انسانی فطرت دا اِک اہم گوشہ اے۔ تبلیغ کرن والیاں نوں ترغیب تے ترہیب دوہاں تے بیان کرنا چاہیدا اے۔

اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَّتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِيْ

بدلہ نئیں منگدا پر جیہڑا چاہندا اے کہ اپنے رب ول راہ لوے (57) ① تے اوس زندہ تے بھروسہ کرو جیہڑا کدے وی مرے گا نئیں

لَا يَمُوْتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ ؕ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوْبِ عِبَادِهٖ خَبِيْرَ ۨ الْ ﴿٥٨﴾ الَّذِيْ خَلَقَ مع

تے اوہدی حمد کردے ہوئے اوہدی پاکی بیان کرو تے اپنے بندیاں دے گناہواں دی خبر رکھن والا اوہی بڑا اے (58) جیہنے

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۛ

اسمان تے زمین تے جیہڑا کجھ ایہناں دے وچکار اے چھ دناں وچ بنائے ② فیر اوہنے عرش تے استواء فرمایا جس طراں اوہدی شان دے لائق اے، ③

اَلرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبِيْرًا ﴿٥٩﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اسْجُدُوْا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوْا وَمَا

اوہ بڑا رحم فرمان والا اے تے کسے جانن والے توں اوہدی تعریف پچھ (59) تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاوے کہ رحمن نوں سجدہ کرو ④ تے کہندے نیں: تے

الرَّحْمٰنُ �ۖ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُوْرًا ﴿٦٠﴾ السجدة ع تَبٰرَكَ الَّذِيْ جَعَلَ فِي السَّمَآءِ السجدة ٧ ٤ ٦ ٣ ٥

رحمن کیہ اے؟ کیہ اسیں اوہنوں سجدہ کرلئیے جیہدا تسیں سانوں کہہ دیوو تے اوس حکم نے ایہناں دی نفرت نوں ہور ودھا دِتا (60) بڑی برکت والا اے اوہ جیہنے اسمان وچ

بُرُوْجًا وَّجَعَلَ فِيْهَا سِرٰجًا وَّقَمَرًا مُّنِيْرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ

برج بنائے ⑤ تے ایہناں وچ دیوا تے چانن کرن والا چن بنایا (61) تے اوہی اے جیہنے رات تے دن نوں اِک دوجے دے

حاشیہ ① ... قران مجید تے فقہ دی تعلیم دین، اذان آکھن، امامت کرنی، اِنج ای وعظ تے نصیحت دا کم پیسے لے کے کرنا جائز اے، البتہ اجرت لیاں بغیر ایہہ کم کرنا افضل اے۔ ② ... اتھے چھ دناں توں مراد اپنے دِناں دا وقت یا اپنے دور نیں، ایس لئی کہ اوس ویلے رات دن تے سورج تے ہندے ای نئیں سن۔ اپنے وقت وچ پیدا کرنا مخلوق نوں ہولی ہولی تے تسلی نال کم کرن دی تعلیم دین لئی اے ،ورنہ اللہ پاک اِک پل وچ سب کجھ پیدا کر سکن تے قادر اے۔ ③ ... ،عرش تے استواء دے متعلق عالماں دے وکھرے وکھرے قول نیں، زیادہ پکا تے سلامتی والا قول ایہہ اے کہ اسیں استواء تے ایمان رکھنے آں ایہدی کیفیت سانوں پتا نہیں، اللہ پاک ای بہتر جان دا اے۔ ④ ... ایہہ آیت سجدے والیاں آیتاں وچوں اے، ایہدے پڑھن تے سنن والیاں تے سجدہ لازم ہو جاندا اے۔ ⑤ ... حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرماندے نیں کہ بروج توں ست سیارہ ستاریاں دیاں منزلاں مراد نیں تے ایہناں برجاں دی گنتی باراں اے۔(1)حَمَل۔(2)ثَوْر۔(3)جَوْزَاء۔(4)سَرَطَانْ۔(5)اَسَد۔(6)سُنْبُلَہ۔(7)میزان۔(8)عَقْرَب۔(9)قَوس۔(10)جَدْی۔(11)دَلْو۔(12)حُوْت۔(خازن، الفرقان، تحت الآیۃ:61، 3/378

خِلْفَةً لِّمَنْ اَرَادَ اَنْ يَّذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُوْرًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِيْنَ

پچھے آون والا بنایا (ایہہ) اوس لئی (نشانی) اے جیہڑا نصیحت حاصل کرنا چاہندا اے یا جیہڑا (اللہ دا) شکر ادا کرنا چاہندا اے (62) تے رحمن دے اوہ بندے

يَمْشُوْنَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَّاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجٰهِلُوْنَ قَالُوْا سَلٰمًا ﴿٦٣﴾ وَ

جیہڑے زمین تے ہولی ٹُردے نیں ① تے جدوں جاہل ایہناں نال گل کردے نیں تے کہندے نیں "بس سلام" (63) ② تے

الَّذِيْنَ يَبِيْتُوْنَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَّقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا اصْرِفْ

اوہ جیہڑے اپنے رب لئی سجدے تے قیام دی حالت وچ رات لنگھاندے نیں (64) ③ تے اوہ جیہڑے عرض کردے نیں: اے ساڈے رب! ساڈے توں

عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ اِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ اِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَّ

جہنم دا عذاب پھیر دے، بے شک اوہدا عذاب گلے دا پھاہ اے (65) بے شک اوہ بوہت ای بری ٹھہرن تے

مُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِيْنَ اِذَآ اَنْفَقُوْا لَمْ يُسْرِفُوْا وَلَمْ يَقْتُرُوْا وَكَانَ بَيْنَ

قیام کرن دی جگہ اے (66) تے اوہ لوک کہ جدوں خرچ کردے نیں نہ حد توں ودھ دے نیں تے نہ تنگی کردے نیں تے ایہناں دوہاں دے

ذٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَالَّذِيْنَ لَا يَدْعُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُوْنَ

وچکار مناسب حال نال رہندے نیں (67) ④ تے جیہڑے اللہ دے نال کسے ہور خدا دی عبادت نئیں کردے تے اوس جان نوں ناحق قتل

حاشیہ ① ... سکون تے وقار دے نال تے عاجزانہ شان توں زمین تے ہولی ہولی ٹُرنا کامل ایمان والیاں دی صفت اے۔ حدیث پاک وچ اے: تہاڈے لئی سکون (نال ٹُرنا) ضروری اے ایس لئی کہ دوڑن وچ کوئی نیکی نئیں اے۔ (بخاری، 1/558، الحدیث: 1671) ② ... ایس توں مراد متارکت دا سلام اے تے معنی ایہہ اے کہ جاہلاں نال جھگڑا کرن توں پرہیز کر دے نیں۔ یا ایہہ معنی اے کہ ایہو جئی گل آکھدے نیں جیہڑی ٹھیک ہووے تے اوہدے وچ تکلیف تے گناہ نہ ہووے۔ ③ ... حدیث پاک وچ اے: تسیں رات وچ قیام کریا کرو ایس لئی کہ ایہہ تہاڈے توں پہلے نیکاں دا طریقہ اے تے تہاڈے رب ول نیڑے ہون دا ذریعہ، گناہواں نوں مٹان والا تے آئندہ گناہواں توں بچاؤن والا اے۔ (ترمذی، 5/323، الحدیث: 3560) ④ ... جس جگہ خرچ کرنا منع اے اوتھے خرچ کرنا اسراف اے تے تنگی توں مراد ایہہ اے کہ بندہ اللہ پاک دے مقرر کیتے ہوئے حقاں نوں ادا کرن وچ کمی کرے تے جس جگہ تے جنا خرچ کرنے دا حکم اے اوتھے اونا خرچ کرنا میانہ روی اے۔ حدیث پاک وچ اے: جیہنے میانہ روی توں کم لیا اوہ کدی تنگدست نئیں ہووے گا۔ (معجم الکبیر، 10/108، الحدیث: 10118)

النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُوْنَ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ

نئیں کردے جیہنوں اللہ نے حرام کیتا اے تے بھیڑے کم نئیں کردے تے جیہڑا ایہہ کم کرے گا

يَلْقَ اَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُّضٰعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيْهٖ

اوہنوں سزا ملے گی (68) اوہدے لئی قیامت والے دن عذاب ودھا دِتا جاوے گا تے اوہ ہمیشہ اوہدے وچ

مُهَانًا ﴿٦٩﴾ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ

ذلت نال رہوے گا (69) پر جیہڑا توبہ کرے تے ایمان لے آوے تے چنگے کم کرے تے ایہو جئیاں دیاں برائیاں

اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنٰتٍ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَ

اللہ نیکیاں نال بدل دیوے گا ① تے اللہ بخشن والا مہربان اے (70) تے جیہڑا توبہ کرے تے

عَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهٗ يَتُوْبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِيْنَ لَا يَشْهَدُوْنَ

چنگا کم کرے تے اوہ اللہ ول اِنج ای توجہ کردا اے جس طراں کرنا چاہیدا سی (71) تے جیہڑے جھوٹھی گواہی نئیں

الزُّوْرَ ۙ وَاِذَا مَرُّوْا بِاللَّغْوِ مَرُّوْا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا

دیندے تے جدوں کسے بیہودہ گل دے کولوں لنگھدے نیں تے اپنی عزت سنبھالدے ہوئے لنگھ جاندے نیں (72) تے اوہ لوک کہ جدوں ایہناں نوں

بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوْا عَلَيْهَا صُمًّا وَّعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ

ایہناں دے رب دیاں آیتاں دے نال نصیحت کیتی جاندی اے تے ایہناں تے بولے تے اَنھے ہوکے نئیں ڈِگدے (73) تے اوہ جیہڑے عرض کردے نیں

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيّٰتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَّاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِيْنَ

اے ساڈے رب! ساڈیاں بیویاں تے ساڈی اولاد نال سانوں اَکھاں دی ٹھنڈ عطا فرما تے سانوں پرہیز گاراں دا

حاشیہ ① ... برائیاں نوں نیکیاں نال بدلن دا ایہہ مطلب نئیں کہ بھیڑے کم نوں نیکی آکھ دِتا جاوے گا بلکہ ایہدا مطلب ایہہ اے کہ سچی توبہ دی برکت نل گناہواں نوں مٹا کے ایہناں دی جگہ نیک عمل لکھ دِتے جان گے یا ایہہ مراد اے کہ برائیاں دی جگہ نیک عملاں دی توفیق ملے گی جویں ظلم دی جگہ رحم دی، بدکاری دی جگہ پاکدامنی دی۔

اِمَامًا ﴿٧٤﴾ اُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوْا وَيُلَقَّوْنَ فِيْهَا تَحِيَّةً وَّ

پیشوا بنا (74)[1] ایہناں نوں ایہناں دے صبر دی وجہ توں جنت دا سب توں اُچا درجہ انعام وِچ دِتا جاوے گا تے اوس اُچے درجے وچ دعائے خیر تے سلام دے

سَلٰمًا ﴿٧٥﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّيْ

نال استقبال کیتا جاوے گا (75) ہمیشہ اوہدے وچ رہن گے، کنی ای چنگی ٹھہرن تے رہن لئی جگہ اے (76) تسیں فرماؤ: میرا رب تہاڈی کوئی قدر نہیں فرمائے

لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ ۚ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُوْنُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

گا جے تسیں اوہدی عبادت نہ کرو تے تسیں جھوٹھا آکھیا تے ہن عذاب (تہاڈے تے) ہمیشہ رہوے گا (77)

الربع ٦/٧/٤

المنزل الخامس 5

٢٦ سُوْرَةُ الشُّعَرَآءِ مَكِّيَّةٌ ٢٢٧ اٰياتها ١١ ركوعاتها

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان ، رحمت اے ۔

سورۃ الشعرآء مکیہ
آیتاں: 227 رکوع: 11

طٰسٓمّٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ اَلَّا يَكُوْنُوْا

طٰسٓمّٓ (1) ایہہ ظاہر کرن والی کتاب دیاں آیتاں نیں (2) (اے حبیب!) کدھرے تسیں اپنی جان نوں ختم نہ کردیو ایس غم وچ کہ ایہہ

مُؤْمِنِيْنَ ﴿٣﴾ اِنْ نَّشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا

لوک ایمان نئیں لیاندے (3) [2] جے اسیں چاہیے تے ایہناں تے اسمان توں کوئی نشانی اتاریئے تے ایہناں دے وڈے وڈے سردار اوس نشانی دے

خٰضِعِيْنَ ﴿٤﴾ وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوْا عَنْهُ

اگے جُھکے رہ جان (4) تے ایہناں دے کول رحمن دے ولوں کوئی نویں نصیحت نئیں آوندی پر اوہ اوس توں

حاشیہ ① ... دینی پیشوائی تے سرداری دی رغبت تے ایہدی طلب جے چنگی نیت تے نیک مقصد دی وجہ توں ہووے تے ایہہ تعریف دے قابل اے تے جے دنیا دی محبت تے منصب دی محبت دی وجہ توں ہووے بڑی بھیڑی گل اے۔ ② ... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں ایس گل دی بڑی خاہش سی کہ مکے والے ایمان لے آون، پر جدوں اوہ ایمان نہ لیائے تے آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں اوہناں دے ایمان توں محرومی دی وجہ توں دلی طور تے بڑا دکھ ہویا، ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی جیہدے وچ نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں تسلی دِتی گئی اے۔ نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے ایس عمل توں آپ دی اللہ دی مخلوق تے بڑی شفقت دا وی اظہار اے۔

مُعْرِضِيْنَ ۝٥ فَقَدْ كَذَّبُوْا فَسَيَاْتِيْهِمْ اَنْۢبٰٓؤُا مَا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝٦

منہ پھیر لیندے نیں (5) تے بے شک اوہناں نیں جھوٹھا آکھیا تے ہن اینہاں اُتے اوہدیاں خبراں آون گیاں جیہدا ایہہ مذاق اُڑندے سن (6) ①

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيْمٍ ۝٧ اِنَّ فِيْ

تے کیہ اوہناں نیں زمین ول نئیں ویکھیا کہ اسیں ایہدے وچ کنیاں قسماں دے چنگے جوڑے اُگائے (7) بے شک ایہدے

ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝٨ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ

وچ ضرور نشانی اے تے اینہاں دے بوہتے ایمان والے نئیں (8) تے بے شک تہاڈا رب ای یقیناً عزت والا،

الرَّحِيْمُ ۝٩ ع وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوْسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝١٠ ۙ قَوْمَ ع ٥

مہربان اے (9) تے یاد کرو جدوں تہاڈے رب نے موسیٰ نوں واج دِتی کہ ظالم لوکاں دے کول جاؤ (10) جیہڑی

فِرْعَوْنَ ؕ اَلَا يَتَّقُوْنَ ۝١١ قَالَ رَبِّ اِنِّيْٓ اَخَافُ اَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ۝١٢ ؕ وَ

فرعون دی قوم اے،کیہ اوہ نئیں ڈرن گے؟ (11) ② عرض کیتی: اے میرے رب! میں ایس گل توں ڈرنا ہاں کہ اوہ مینوں جھوٹھا آکھن گے (12) ③ تے

يَضِيْقُ صَدْرِيْ وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِيْ فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُوْنَ ۝١٣ وَلَهُمْ عَلَيَّ

میرا سینہ ہووے گا تے میری زبان نئیں چلدی تے توں ہارون نوں وی رسول بنا دے (13) تے اینہاں دا میرے اُتے اِک الزام

حاشیہ ① ... اینہاں آیتاں وچ مکے دے کافراں دیاں تن بھیڑیاں صفتاں دسیاں گئیاں:(1) نصیحت توں منہ پھیرنا۔(2) قرآن نوں جھٹلانا۔(3) عذابِ الٰہی دا مذاق اڑاونا۔ اوہناں وچ ہر بعد والی صفت پہلی توں زیادہ قبیح تے اللہ پاک دی ناراضگی دی وجہ اے۔ گمراہی تے بدبختی وچ اگے ودھن والے بندے دا ایہی حال ہندا اے کہ پہلے اوہ حق تے سچائی توں موڑ دا اے ،پھر کھُل کے جھٹلاندا تے انکار کردا اے ،فیر جھوٹا آکھن تے مخالفت وچ ہور اگے ودھ دا ہویا حق دا مذاق اڑان تے تُل جاندا اے۔ اللہ سانوں ایس حال توں بچائی رکھے، آمین۔ ② ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں بنی اسرائیل ول رسول بنا کے گھلیا گیا سی پر اینھے جیہڑا پیغام ذکر ہویا اے اوہ خاص فرعون دی قوم قبط ول اے تاں کہ اوہناں نوں اوہناں دی بدکرداری تے اوہناں نوں ڈانٹ ڈپٹ تے تنبیہ تے نصیحت فرمان۔ ③ ... اینھے خوف توں مراد نبوت دی تبلیغ وچ رکاوٹ کھڑی ہون دا خوف اے۔

ذَنْۢبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْنِ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّا ۚ فَاذْهَبَا بِاٰيٰتِنَآ اِنَّا مَعَكُمْ

اے① تے میں ڈرنا ہاں کہ کتے اوہ مینوں قتل نہ کر دین (14) (اللہ نے) فرمایا: کدے وی نئیں، تسیں دونویں ساڈے معجزے لے کے جاؤ، اسیں تہاڈے نال آں،

مُّسْتَمِعُوْنَ ﴿١٥﴾ فَاْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦﴾ اَنْ

چنگی طراں سنن والے آں (15) تے فرعون دے کول جاؤ فیر اوہنوں آکھو: بے شک اسیں دونویں اوہدے رسول ہاں جیہڑا سارے جہاناں دا مالک اے (16) کہ

اَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿١٧﴾ قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِيْنَا وَلِيْدًا وَّلَبِثْتَ

توں ساڈے نال بنی اسرائیل نوں گھل دے (17) (فرعون نے) آکھیا: کیہ اسیں تہانوں بچپن وچ نئیں پالیا ؟ تے تسیں

فِيْنَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِيْنَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِيْ فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ

ساڈے کول اپنی عمر دے کئی سال لنگھا دِتے(18) تے تسیں اپنا اوہ کم کیتا جیہڑا تسیں کیتا تے تسیں شکریہ ادا کرن والیاں وچوں

الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْتُهَآ اِذًا وَّاَنَا مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ

نئیں او (19) موسیٰ نے فرمایا: میں اوہ کم اودوں کیتا سی جدوں مینوں راہ دا پتا نئیں سی (20)② فیر جس ویلے میں تہاڈے لوکاں توں ڈر محسوس کیتا

لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِيْ رَبِّيْ حُكْمًا وَّجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ

تے میں تہاڈے کولوں نکل گیا تے میرے رب نے مینوں حکمت عطا فرمائی تے مینوں رسولاں وچوں کر دِتا (21) تے ایہہ

حاشیہ ① ... ایس توں ایہہ مراد نئیں کہ معاذاللہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے کوئی گناہ کیتا سی بلکہ مطلب ایہہ اے کہ فرعونیاں دا حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے الزام اے کہ اوہناں نے قبطی نوں قتل کیتا اے تے حقیقت ایہہ اے کہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے اوہنوں جان بجھ کہ قتل نئیں کیتا سی بلکہ ادب سکھان لئی اوہنوں مکا ماریا تے او اللہ دے حکم نال مرگیا سی تے ایہدے وچ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے کوئی الزام نئیں تے نہ ای آپ دا ایہہ کم کسے طراں گناہ وچ آوندا اے ایس لئی کہ قبطی ظلم کر ریا سی تے ظالم نوں موقع محل ویکھ کے چنگی سوچ سمجھ کے ادب سکھاؤنا تے مظلوم نوں ظلم توں بچاؤنا اِک چنگا کم اے۔ ② ... فرعون نے پہلے اپنے احسان گنائے، فیر قبطی دے قتل نوں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی ناشکری قرار دتا، ایہدے جواب وچ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنے فعل دی وضاحت فرمائی کہ میں جدوں قبطی نوں مکا ماریا تے اوس ویلے مینوں پتا نئیں سی کہ ایس توں مر جاوے گا ایس لئی کہ میرا مارنا تے اوہنوں ظلم توں روکن لئی سی نہ کہ قتل کرن لئی سی تے ایہہ کوئی ناشکری نئیں۔

نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ اَنْ عَبَّدْتَّ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَ

کیہڑی نعمت اے جیہدا توں میرے تے احسان جتا ریا ایں کہ توں بنی اسرائیل نوں غلام بنا کے رکھیا اے (22)① فرعون بولیا: تے

مَا رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

سارے جہان دا رب کیہ چیز اے؟ (23) موسیٰ نے فرمایا: اسماناں تے زمیناں دا تے جو کجھ اوہناں دے وچ وی اے اوہ ساریاں دا رب اے،

اِنْ كُنْتُمْ مُّوْقِنِيْنَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهٗٓ اَلَا تَسْتَمِعُوْنَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ

جے تسیں یقین کرن والے او (24) ②(فرعون نے) اپنے آلے دوالے والیاں نوں آکھیا: کیہ تسیں غور نال نئیں سن رے او ؟ (25) موسیٰ نے فرمایا:

وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنَّ رَسُوْلَكُمُ الَّذِيْٓ اُرْسِلَ

اوہ تہاڈا رب اے تے تہاڈے پہلے پیو دادیاں دا رب اے(26) (فرعون نے) آکھیا: بے شک تہاڈا ایہہ رسول جی:ہڑا تہاڈے ول گھلیا گیا

اِلَيْكُمْ لَمَجْنُوْنٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۭ اِنْ

اے ضرور دیوانہ اے(27) ③ موسیٰ نے فرمایا: اوہ مشرق تے مغرب تے جو کجھ اوہناں دے وچکار اے ساریاں دا رب اے جے

كُنْتُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَىِٕنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِيْ لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ

تینوں عقل ہووے (28) (فرعون نے) آکھیا: (اے موسیٰ!) جے توں میرے علاوہ کسے ہور نوں خدا بنایا تے میں ضرور تینوں

حاشیہ ① ... فرعون نے جیہڑا احسان جتایا سی اوہدے جواب وچ فرمایا کہ میری تربیت تے پالن پوسن وچ تیرا کوئی احسان نئیں ایس لئی کہ توں بنی اسرائیل نوں غلام بنایا تے ایہناں دیاں اولاداں نوں قتل کیتا، تیرے ایس ظلم دی وجہ توں میرے والدین میری پرورش نہ کر سکے،ایس لئی ایہہ گل احسان جتاؤن دے قابل ای نئیں۔ ② ... بعض مفسراں دے نیڑے فرعون دا سوال چیز دی جنس بارے سی تے اللہ پاک چونکہ جنس تے ماہیت توں پاک اے ایس لئی حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے ایس سوال دا جواب دین دی بجائے اللہ پاک دے کم تے اوہدی قدرت دیاں اوہ نشانیاں دا ذکر فرمایا جیہناں دی مثل لیان توں مخلوق عاجز اے۔ ③ ... فرعون نے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام ول جنون دی نسبت ایس لئی کیتی کہ اوہ اپنے علاوہ کسے معبود دے وجود دا قائل ای نئیں سی تے جیہڑا اوہدے معبود ہون نوں نہ من دا اوہنوں اوہ بے عقلا آکھدا سی تے حقیقت وچ ایس طراں دی گل بات بندے دی زبان تے اوس ویلے آوندی اے جدوں اوہ عاجز ہو گیا ہندا اے۔

الْمَسْجُوْنِيْنَ ﴿٢٩﴾ قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَاْتِ بِهٖٓ اِنْ

قید کر دیاں گا (29) ① موسیٰ نے فرمایا: کیہ بھاویں میں تیرے کول کوئی روشن شے لے آواں (30) (فرعون نے) آکھیا: (اے موسیٰ!) جے

كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٣١﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ﴿٣٢﴾ وَّنَزَعَ

توں سچیاں وچوں ایں تے اوہ نشانی لے آ (31) تے موسیٰ نے اپنا سوٹا پا دِتا تے اِک دم اوہ بالکل واضح اِک بڑا وڈا سپ بن گیا (32) تے اپنا

يَدَهٗ فَاِذَا هِيَ بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهٗٓ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ ع ٢/٢٤/٦

ہتھ کڈھیا تے اِک دم اوہ ویکھن والیاں دیاں اکھاں اگے چمکن لگ پیا (33) (فرعون نے) اپنے آلے دوالے موجود سرداراں نوں آکھیا: بے شک ایہہ وڈے علم والا

عَلِيْمٌ ﴿٣٤﴾ يُّرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ ۖ فَمَاذَا تَاْمُرُوْنَ ﴿٣٥﴾

جادوگر اے (34) ایہہ چاہندا اے کہ تہانوں اپنے جادو دے زور نال تہاڈے ملک وچوں کڈھ دیوے ② تے (ہن) تسیں کیہ مشورہ دیندے او؟ (35)

قَالُوْٓا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَآئِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿٣٦﴾ يَاْتُوْكَ بِكُلِّ

اوہناں نیں آکھیا: ایہنوں تے ایہدے بھرا نوں مہلت دیو تے شہراں وچ جمع کرن والے گھلو (36) اوہ تہاڈے کول ہر وڈے علم دے

سَحَّارٍ عَلِيْمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيْقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿٣٨﴾ وَّقِيْلَ

جادوگر نوں لے آون گے (37) تے جادو گراں نوں اِک مِتھے دن دے وعدے تے جمع کر لیا گیا (38) تے لوکاں نوں

حاشیہ ① ... جدوں فرعون جواب دین توں عاجز ہو گیا تے اوہنے دھمکی دِتی کہاے موسیٰ! عَلَيْهِ السَّلَام، جے توں میرے توں علاوہ کسے ہور نوں معبود بنایا میں ضرور تینوں قید کر دیاں گا۔ فرعون دی قید قتل توں بھیڑی سی، اوہدا جیل خانہ ٹکا جیا گھپ ہنیرا تے بڑا ڈوہنگا ٹویا سی، اوہدے وچ کلے بندے نوں پا دیندا ،نہ اوتھے کوئی آواز سنی جاندی تے نہ کجھ نظر آوندا۔ ② ... حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دے معجزے ویکھ کے فرعون ڈر گیا تے دربار والیاں تے حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دی سچائی واضح ہو گئی تے اوہنے ایس اثر نوں ختم کرن لئی حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام نوں جادوگر آکھ کے ایہہ الزام لادِتا کہ اوہ اپنے جادو دے ذریعے تہانوں تہاڈی سرزمین چوں کڈھنا چاہندا نیں۔ ایہہ حقیقت وچ اوہی طریقہ اے جیہنوں اسیں سیاسی چال بازی آکھنے آں کہ جھوٹھا ہیلا کر کے کسے نوں بدنام تے غیر مقبول کرن دی کوشش کیتی جاوے تاں کہ کوئی ایہدی گل نہ سُنے ساڈے معاشرے وچ ایہدے نظارے عام نیں۔ حدیث پاک وچ اے: جیہڑا مسلمان کسے نوں ذلیل کرن دی غرض توں اوہدے تے الزام لاوے تے اللہ پاک جہنم دے پُل تے اوہنوں روک لے گا اینتھوں تک کہ اوہ اپنے آکھن دے مطابق عذاب پا لوے (ابو داؤد، 4/354، الحدیث: 4883)

لِلنَّاسِ هَلْ اَنْتُمْ مُّجْتَمِعُوْنَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ اِنْ كَانُوْا هُمُ

آکھیا گیا: کیہ تسیں اکٹھے ہو گئے او؟ (39) شاید اسیں ایہناں جادوگراں دی ای فرماں برداری کریئے جے

الْغٰلِبِيْنَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَآءَ السَّحَرَةُ قَالُوْا لِفِرْعَوْنَ اَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا

ایہہ جت جان (40) فیر جدوں جادوگر آئے تے اوہناں نیں فرعون نوں آکھیا: کیہ ساڈے لئی کوئی صلہ وی اے جے اسیں

نَحْنُ الْغٰلِبِيْنَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَّمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُّوْسٰٓى

جت گئے (41) (فرعون نے) آکھیا: ہاں تے اوس ویلے تسیں میرے بڑے نیڑے لوکاں وچوں ہو جاؤ گے (42) موسیٰ نے اوہناں نوں فرمایا:

اَلْقُوْا مَآ اَنْتُمْ مُّلْقُوْنَ ﴿٤٣﴾ فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوْا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ

تسیں پاؤ جو تسیں پاون والے او (43) ① تے اوہناں نیں اپنیاں رسیاں تے سوٹیاں (زمین تے) پا دِتیاں تے آکھن لگے: فرعون دی عزت دی قسم!

اِنَّا لَنَحْنُ الْغٰلِبُوْنَ ﴿٤٤﴾ فَاَلْقٰى مُوْسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَاْفِكُوْنَ ﴿٤٥﴾

بے شک اسیں ای جتاں گے (44) ② تے موسیٰ نے اپنا سوٹا (زمین تے) پایا تے اوسے ویلے اوہ اوہناں دیاں جعلی سپاں نوں نگلن لگ پیا (45)

فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سٰجِدِيْنَ ﴿٤٦﴾ قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوْسٰى وَ

تے جادوگر سجدے وچ ڈیگ دِتے گئے (46) اوہناں نیں آکھیا: اسیں ایمان لیائے اوہدے تے جیہڑا سارے جہان دا رب اے (47) جیہڑا موسیٰ تے ہارون دا

هٰرُوْنَ ﴿٤٨﴾ قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۚ اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمُ الَّذِيْ عَلَّمَكُمُ

رب اے (48) فرعون نے آکھیا: کیہ تسیں ایمان لے آئے اوس توں پہلے کہ میں تہانوں اجازت دیواں۔ بے شک ایہہ موسیٰ تہاڈا وڈا اے جیہنے

حاشیہ ① ... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا جادوگراں نوں ایہہ فرمانا کہ جادو دی اجازت دین دے طور تے نئیں سی بلکہ اوس لئی سی کہ اوہناں دے کول جادو دے جیہڑے مکر تے حیلے نیں پہلے اوہ سارے ظاہر کر لین توں بعد آپ اپنا معجزہ وکھان تے جدوں حق باطل نوں مٹائے تے معجزہ جادو نوں جھوٹھا کر دے تے ویکھن والیاں نوں بصیرت تے عبرت حاصل ہووے ② ... جادوگراں نیں فرعون دی عزت دی قسم اوس لئی کھادی کہ اوہناں نوں اپنے جتن دی تسلی سی اوس لئی جادو دے عملاں وچوں جیہڑے وڈے وڈے عمل سن ایہہ اوہناں عملاں نوں کم وچ لیائے سن تے اوہناں نوں پکا یقین سی کہ ہن کوئی جادو ایہدا مقابلہ نئیں کر سکدا۔

السِّحْرَ ۚ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۗ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ

تہانوں جادو سکھایا تے چھیتی تہانوں پتا لگ جائے گا تے مینوں قسم اے میں ضرور ضرور تہاڈے اِک پاسے دے ہتھ تے دوجے پاسے دے پیر وڈ

وَّلَاُوصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِيْنَ ۚ﴿٤٩﴾ قَالُوْا لَا ضَيْرَ ۚ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ۚ﴿٥٠﴾ اِنَّا

دیاں گا تے تہانوں ساریاں نوں پھاسی دیواں گا (49) ① جادوگراں نیں آکھیا: کجھ نقصان نئیں، بے شک اسیں اپنے رب ول پھرن والے آں (50) ② اسیں ایس

نَطْمَعُ اَنْ يَّغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطٰيٰنَآ اَنْ كُنَّآ اَوَّلَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٥١﴾ ع ۚ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى ١٨ ٧

چیز دی لالچ کرنے آں کہ ساڈا رب ساڈیاں خطاواں بخش دیوے ایس گل تے کہ اسیں سب توں پہلے ایمان لیان والے ہاں (51) ③ تے اساں موسیٰ

مُوْسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِيْٓ اِنَّكُمْ مُّتَّبَعُوْنَ ﴿٥٢﴾ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى الْمَدَآئِنِ

ول وحی گھلی کہ راتوں رات میرے بندیاں نوں لے چلو، بے شک تہاڈا پچھا کیتا جاوے گا (52) تے فرعون نے شہراں وچ اکٹھے

حٰشِرِيْنَ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيْلُوْنَ ﴿٥٤﴾ وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُوْنَ ﴿٥٥﴾ اِنَّا

کرن والے گھلے (53) (تے آکھیا:) ایہہ لوک تھوڑی جئی جماعت نیں (54) ④ تے بے شک ایہہ ساڈاں غصہ دوان والے نیں (55) تے بے شک

لَجَمِيْعٌ حٰذِرُوْنَ ﴿٥٦﴾ فَاَخْرَجْنٰهُمْ مِّنْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿٥٧﴾ وَّكُنُوْزٍ وَّمَقَامٍ

اسیں سارے ہشیار آں (56) تے اسیں اوہناں نوں (فرعون تے اوہدی قوم نوں) باغاں تے چشمیاں والی زمین توں باہر کڈھیا (57) تے خزانیاں تے

كَرِيْمٍ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ ۗ وَاَوْرَثْنٰهَا بَنِىْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٥٩﴾ فَاَتْبَعُوْهُمْ مُّشْرِقِيْنَ ﴿٦٠﴾

چنگے مکاناں وچوں (58) اسیں اِنج ای کیتا تے بنی اسرائیل نوں اوہناں دا وارث بنا دِتا (59) تے دن چڑھن ویلے فرعونیاں نیں اوہناں دا پچھا کیتا (60)

حاشیہ ① ... ایس گل بات دااِک مقصد ایہہ سی کہ لوک شبہے وچ پے جان تے اوہ ایہہ نہ سمجھن کہ جادوگراں تے حق ظاہر ہو گیا ایسے لئی اوہ ایمان لے آئے تے دوجا مقصد ایہہ سی کہ عام مخلوق ڈر جاوے تے لوک جادوگراں نوں ویکھ کے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے ایمان نہ لیان۔ ② ... جادوگراں نیں فرعون دی دھمکی دی کوئی پروا نہ کیتی تے حق دا کلمہ آکھ دِتا۔ ایس توں پتا لگا کہ مسلماناں نوں حق دا اظہار کرنا چاہیدا اے تے ظالماں دے ظلم تے اوہناں دیاں دھمکیاں دی پروا نہ کردے ہویاں حق دا کلمہ سنا دینا چاہیدا اے ③ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اسیں فرعون دی رعایا وچوں یا ایس مجمع دے حاضرین وچوں سب توں پہلے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے ایمان لے آئے آں۔ ④ ... بنی اسرائیل دی تعداد بھاویں لکھاں وچ سی پر ایہہ بڑے دبے ہوئے، کمزور تے غریب لوک سن، ایس لئی فرعون نے ایہناں نوں حقیر سمجھدے ہوئے آکھیا کہ ایہہ لوک تھوڑی جئی جماعت نیں۔

فَلَمَّا تَرٰٓءَا الْجَمْعٰنِ قَالَ اَصْحٰبُ مُوْسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُوْنَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّا ۚ اِنَّ مَعِيَ

فیر جدوں دونواں گروہاں دا آمنا سامنا ہویا تے موسیٰ دے ساتھیاں نیں آکھیا: بے شک اسیں مل گئے (61) موسیٰ نے فرمایا: کدے وی نئیں، بے شک

رَبِّيْ سَيَهْدِيْنِ ﴿٦٢﴾ فَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰٓى اَنِ اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْبَحْرَ ؕ فَانْفَلَقَ

میرے نال میرا رب اے اوہ ہنے سانوں راہ وکھا دیوے گا (62) تے اسیں موسیٰ ول وحی گھلی کہ دریا تے اپنا سوٹا مارو تے اِک دم اوہ دریا

فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيْمِ ﴿٦٣﴾ وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَرِيْنَ ﴿٦٤﴾ وَاَنْجَيْنَا

پاٹ گیا تے ہر رستہ وڈے پہاڑ ورگا ہو گیا (63) تے اوتھے اسیں دوجیاں نوں نیڑے لے آئے (64) تے اسیں

مُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿٦٦﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَ

موسیٰ تے اوہدے سارے نال والیاں نوں بچا لیا (65) فیر دوجیاں نوں غرق کر دِتا (66) بے شک ایہدے وچ ضرور نشانی اے تے

مَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٦٧﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿٦٨﴾ وَاتْلُ ع ٤ ١٧ ٨

ایہناں (فرعونیاں) وچ بہتے مسلمان نئیں سن (67) ① تے بے شک تہاڈا رب اوہی غالب، مہربان اے (68) تے اوہناں

عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهِيْمَ ﴿٦٩﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُوْنَ ﴿٧٠﴾ قَالُوْا نَعْبُدُ وقف لازم

دے سامنے ابراہیم دی خبر پڑھو (69) ② جدوں اوہنے اپنے پیوتے اپنی قوم نوں فرمایا: تسیں کیہدی عبادت کردے او؟ (70) ③ اوہناں آکھیا: اسیں

حاشیہ ① ... فرعونیاں وچوں صرف تن حضرات ایمان لیائے سن۔ (1) فرعون دی بیوی حضرت آسیہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا۔ (2) حِزقِیل۔ ایہناں نوں آل فرعون دا مومن کہندے نیں، ایہہ اپنا ایمان لُکائی رکھدے سن تے فرعون دے چاچے دے پُتر سن۔ (3) مریم۔ ایہہ اِک بڈھی مائی سن، اوہناں نے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام توں جنت دا وعدہ لے کے دریائے نیل وچ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام دی قبر انور دا پتا دسیا سی۔ ② ... اپنے باپ توں حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے سکے والد نئیں بلکہ چاچا آزر مراد اے جیہڑا بتاں دا پجاری سی۔ ③ ... قوم دی بت پرستی جانن دے باوجود حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دا ایہہ سوال فرمان دا مقصد قوم تے ایس چیز نوں واضح کرنا سی کہ جیہناں چیزاں نوں اوہ لوک پوجدے نیں اوہ کسے طراں دی عبادت دے حق دار نئیں جیہڑے نہ سن دے نیں تے نہ نفع تے نقصان پہنچا سکدے نیں۔

اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عٰكِفِيْنَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُوْنَكُمْ اِذْ تَدْعُوْنَ ﴿٧٢﴾ اَوْ

بتاں دی عبادت کردے نیں فیر ایہناں دے سامنے جم کے بیٹھے رہندے نیں(71)فرمایا: جدوں تسیں بلاندے او تے کیہ اوہ تہاڈی سن دے نیں؟ (72) یا

يَنْفَعُوْنَكُمْ اَوْ يَضُرُّوْنَ ﴿٧٣﴾ قَالُوْا بَلْ وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُوْنَ ﴿٧٤﴾ قَالَ

تہانوں کجھ فیدا یا نقصان دیندے نیں (73) اوہناں آکھیا: اسیں اپنے پیو دادیاں نوں اِنج ای کردے ویکھیا اے (74) ابراہیم نے فرمایا

اَفَرَءَيْتُمْ مَّا كُنْتُمْ تَعْبُدُوْنَ ﴿٧٥﴾ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمُ الْاَقْدَمُوْنَ ﴿٧٦﴾ فَاِنَّهُمْ

کیہ تسیں ایہناں (بتاں) بارے غور کیتا اے جیہناں دی تسیں تے تہاڈے پہلے پیو دادے عبادت کردے رے نیں① (75)(76) ②بے شک اوہ سارے

عَدُوٌّ لِّيْٓ اِلَّا رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٧٧﴾ الَّذِيْ خَلَقَنِيْ فَهُوَ يَهْدِيْنِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِيْ هُوَ

میرے دشمن نیں سوائے سارے جہاناں دے پالن والے توں (77) جیہنے مینوں پیدا کیتا تے اوہ مینوں ہدایت دیندا اے (78) تے اوہ

يُطْعِمُنِيْ وَيَسْقِيْنِ ﴿٧٩﴾ وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِيْنِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِيْ يُمِيْتُنِيْ ثُمَّ

مینوں کھواندا تے پیاندا اے (79) تے جدوں میں بیمار ہواں تے اوہی مینوں شفا دیندا اے (80)تے اوہ مینوں وفات دیوے گا فیر

يُحْيِيْنِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِيْٓ اَطْمَعُ اَنْ يَّغْفِرَ لِيْ خَطِيْٓـَٔتِيْ يَوْمَ الدِّيْنِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ هَبْ

مینوں زندہ کرے گا (81) تے اوہ جیہدے توں مینوں آس اے کہ قیامت والے دن میریاں خطاواں بخش دیوے گا (82) ③اے میرے رب!

حاشیہ ① ... حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے قوم نوں بتاں دی پوجا تے غور فکر کرن ول توجہ دوائی تے ایہناں تے واضح کیتا کہ جے اوہ حقیقی طور تے غور کر لین تے سمجھ جان گے کہ بتاں دی عبادت کرنا پرانی گمراہی تے باطل کم اے تے کوئی باطل کم پرانا ہووے یا نواں، اِنج ای ایس باطل کم نوں کرن والے تھوڑے ہون یا بوہتے، ایس توں ایس کم دے باطل ہون وچ کوئی فرق نئیں پیندا۔ ایس زمانے وچ ساڈے معاشرے وچ وی غمی خشی دیاں غیر شرعی رسماں دے جائز ہون تے پیو دا دیاں دے کم نوں دلیل دے طور تے پیش کیتا جاندا اے ایہو جئے لوکاں نوں وی شرعی حکم سامنے رکھدے ہویاں اپنے کماں دے انداز تے غور کرن دی ضرورت اے ② ... ہتھے دو گول دائرے ایس لئی لائے گئے نیں کہ ایس مقام تے دو آیتاں دا ترجمہ اِکو جگہ کیتا گیا اے۔

③ ... انبیاءِ کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام معصوم نیں، ایہناں توں گناہ نئیں ہندے۔ اوہناں دا استغفار کرنا اصل وچ اپنے رب دی بارگاہ وچ عاجزی تے انکساری دا اظہار اے تے ایہدے وچ اُمت نوں ایہہ تعلیم دینا مقصد اے کہ اوہ ایس طراں مغفرت منگیا کرن۔

لِيْ حُكْمًا وَّ اَلْحِقْنِيْ بِالصّٰلِحِيْنَ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لِّيْ لِسَانَ صِدْقٍ فِي

مینوں حکمت عطا کر تے مینوں اوہناں نال ملا دے جیہڑے تیرے خاص نیڑے دے لائق بندے نیں (83) تے بعد چوں آؤن والیاں وچ میری چنگی

الْاٰخِرِيْنَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِيْ مِنْ وَّرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيْمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ

شہرت رکھ دے (84) تے مینوں اوہناں وچوں کردے جیہڑے چین دے باغاں دے وارث نیں (85) تے میرے

لِاَبِيْٓ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِيْ يَوْمَ يُبْعَثُوْنَ ﴿٨٧﴾

پیو نوں بخش دے بے شک او گمراہاں وچوں اے (86) ① تے مینوں اوس دن رسوا نہ کریں جس دن سارے چکے جان گے (87) ②

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَّ لَا بَنُوْنَ ﴿٨٨﴾ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ ﴿٨٩﴾

جیہڑے دن نہ مال کم آوے گا تے نہ پُتر (88) ③ پر اوہ جیہڑے اللہ دی بارگاہ وچ سلامت دل دے نال حاضر ہووے گے (89)

وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيْمُ لِلْغٰوِيْنَ ﴿٩١﴾ وَقِيْلَ

تے جنت پرہیز گاراں دے کول لیائی جاوے گی (90) تے دوزخ گمراہاں لئی ظاہر کر دِتی جاوے گی (91) تے ایہناں نوں آکھیا

لَهُمْ اَيْنَمَا كُنْتُمْ تَعْبُدُوْنَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ هَلْ يَنْصُرُوْنَكُمْ

جاوے گا: اوہ (بت) کتھے نیں جیہناں دی تسیں اللہ توں علاوہ عبادت کردے سو (92) کیہ اوہ تہاڈی مدد کرن گے

حاشیہ ① ...ہتھے وی باپ توں مراد حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دا چاچا آزر اے تے نالے آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے ایہہ دعا ایس لئی فرمائی سی کہ چاچے نے ایمان لیاؤن دا وعدہ کیتا سی تے جدوں ایہہ ظاہر ہو گیا کہ اوہ خدادا دشمن اے تے اوہدا وعدہ جھوٹھا سی تے آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے اوہدے توں اَوازاری دا اعلان کر دِتا۔ ② ...حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دی ایس دعا وچ اللہ دا ڈر وی اے تے لوکاں دی تعلیم وی تاکہ لوگ قیامت دی رسوائی توں بچن دی کوشش کرن تے اللہ پاک دی بارگاہ وچ دعا منگن۔ ③ ...کافر تے مشرک دا نیک کماں وچ خرچ کیتا ہویا مال تے اوہدی اولاد قیامت دے دن اوہدے کم نئیں آون گے البتہ مسلمان دا اللہ دی راہ وچ خرچ کیتا ہویا مال تے نیک اولاد قیامت دے دن اوہدے کم آوے گی تے اللہ پاک اپنے فضل تے کرم توں مسلمان نوں اوہدے صدقے تے خیراتاں دا ثواب عطا فرماوے گا۔ حدیث پاک وچ اے:" جدوں بندہ مر جاندا اے تے اوہدے تِن عملاں دے علاوہ باقی عمل ختم ہو جاندے نیں۔(1) صدقۂ جاریہ(2)اوہ علم جیہدے توں لوک نفع حاصل کرن(3) نیک اولاد جیہڑی اوہدے لئی دعا کرے۔ (مسلم،ص886، الحدیث: 14(1631))

اَوْ يَنْتَصِرُوْنَ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوْا فِيْهَا هُمْ وَالْغَاوٗنَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُوْدُ اِبْلِيْسَ اَجْمَعُوْنَ ﴿٩٥﴾

یا کیہ اوہ بدلہ لے سکدے نیں (93) ①تے ایہناں نوں ②تے گمراہاں نوں تے ابلیس دے سارے لشکراں نوں جہنم وچ موہدا کردِتا جاوے گا③(94) (95)④

قَالُوْا وَهُمْ فِيْهَا يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٩٦﴾ تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٩٧﴾ اِذْ نُسَوِّيْكُمْ

اوہ گمراہ آکھن گے ایس حال وچ کہ اوہ ایہدے وچ اِک دوجے نال لڑ رہے ہون گے (96) خدا دی قسم، بے شک اسیں کھلی گمراہ وچ ساں (97) جدوں اسیں تہانوں

بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٩٨﴾ وَمَآ اَضَلَّنَآ اِلَّا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِيْنَ ﴿١٠٠﴾ وَ

جہاناں دے پروردگار دے برابر قرار دیندے ساں (98) تے سانوں مجرماں نے ای گمراہ کیتا (99)⑤ تے ہن ساڈے لئی کوئی سفارشی نئیں (100) تے

لَا صَدِيْقٍ حَمِيْمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ

نہ ای کوئی غم ونڈان والا بیلی اے (101)⑥ تے جے کسے طراں ساڈے لئی اِک وار واپس جاندا تے اسیں مسلمان ہو جاندے (102) بے شک ایس بیان

لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٠٤﴾ ع ٥ ٣٦ ٩

وچ ضرور نشانی اے تے ایہناں وچ بوہتے ایمان والے نئیں سن (103) تے بے شک تہاڈا رب اوہی عزت والا مہربان اے (104)

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوْحِ ِۨالْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٠٥﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ نُوْحٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٠٦﴾ ج

نوح دی قوم نے رسولاں نوں جھوٹھا آکھیا (105) جدوں اوہناں نوں اوہناں دے ہم قوم نوح نے فرمایا: کیہ تسیں ڈردے نئیں؟ (106)

حاشیہ ① ... ہتھے دو گول دائرے ایس لئی لائے گئے نیں کہ ایس جگہ تے دو آیتاں دا ترجمہ اِکو نال کیتا گیا اے۔② ... بت جہنم وچ عذاب پاؤن نئیں بلکہ اپنے پوجاریاں نوں عذاب دین لئی پائے جان گے۔③ ... ابلیس دے لشکراں توں مراد اوہدی پیروی کرن والے نیں بھاویں اوہ جن ہون یا انسان تے بعض مفسراں دے نیڑے ایس توں ابلیس دی اولاد مراد اے۔④ ... ہتھے دو گول دائرے ایس لئی لائے گئے نیں کہ ایس جگہ تے دو آیتاں دا ترجمہ اِکو نال کیتا گیا اے۔⑤ ... مجرماں توں مراد اوہ نیں جیہناں نیں بت پرستی دی دعوت دِتی یا اوہ پہلے لوک مراد نیں جیہناں دی ایہناں گمراہاں نیں پیروی کیتی یا ایہناں توں ابلیس یا اوہدی اولاد مراد اے۔⑥ ... قیامت دے دن کافراں دا نہ تے کوئی سفارشی ہووے گا تے نہ کوئی غم ونڈان والا بیلی ہووے گا جد کہ گنہگار مسلماناں وچوں جیہدے لئی اللہ پاک چاہوے گا، اوہدے لئی شفاعت تے غم ونڈاون والے بیلی ہون گے۔ حضرت حسن بصری رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ فرماندے نیں: ”ایماندار دوست ودھاؤ ایس لئی کہ اوہ قیامت دے دن شفاعت کرن گے۔ (خازن، الشعراء، تحت الآیۃ: 101، 3/391)

اِنِّیْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِیْنٌ ﴿۱۰۷﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ اَطِیْعُوْنِ ﴿۱۰۸﴾ وَ مَاۤ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَیْهِ مِنْ

بے شک میں تہاڈے لئی اِک امانت دار رسول آں (107) تے اللہ توں ڈرو تے میری اطاعت کرو (108) تے میں ایس (تبلیغ) اُتے تہاڈے کولوں کوئی

اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِیَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۰۹﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ اَطِیْعُوْنِ ﴿۱۱۰﴾ قَالُوْۤا

بدلہ نئیں منگدا۔ میرا اَجر تے اوسے تے اے جیہڑا سارے جہان دا رب اے (109) تے اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو (10) (قوم نے) آکھیا

اَنُؤْمِنُ لَكَ وَ اتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُوْنَ ﴿۱۱۱﴾ قَالَ وَ مَا عِلْمِیْ بِمَا كَانُوْا یَعْمَلُوْنَ ﴿۱۱۲﴾

کیہ اسیں تہاڈے تے ایمان لے آیئے حالاں کہ تہاڈی فرماں برداری گھٹیا لوکاں نے کیتی اے (111) ① نوح نے فرمایا مینوں ایہناں دے کماں دا پتا نئیں (112)

اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلٰى رَبِّیْ لَوْ تَشْعُرُوْنَ ﴿۱۱۳﴾ وَ مَاۤ اَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۱۴﴾ اِنْ اَنَا

ایہناں دا حساب تے میرے رب ای (دے ذمے) تے اے جے تہانوں سمجھ ہووے (113) تے میں مسلماناں نوں دور کرن والا نئیں (114) ② میں تے صرف

اِلَّا نَذِیْرٌ مُّبِیْنٌ ﴿۱۱۵﴾ قَالُوْا لَىٕنْ لَّمْ تَنْتَهِ یٰنُوْحُ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمَرْجُوْمِیْنَ ﴿۱۱۶﴾

صاف صاف ڈر سنان والا ہاں (115) قوم نے آکھیا: جے تسیں باز نہ آئے تے ضرور تسیں سنگسار کیتے جان والیاں وچوں ہو جاؤ گے (116)

قَالَ رَبِّ اِنَّ قَوْمِیْ كَذَّبُوْنِ ﴿۱۱۷﴾ فَافْتَحْ بَیْنِیْ وَ بَیْنَهُمْ فَتْحًا وَّ نَجِّنِیْ وَ مَنْ

نوح نے عرض کیتی: اے میرے رب! بے شک میری قوم نے مینوں جھوٹھا آکھیا (117) ③ تے میرے وچ تے ایہناں وچ فیصلہ کردے تے مینوں تے میرے نال

النصف

حاشیہ ① ... کمینے تے گھٹیا لوکاں توں اوہناں دی مراد غریب تے پیشہ ور لوک سن تے ایہناں نوں گھٹیا تے کمین آکھنا کافراں دا تکبر والا کم سی ورنہ حقیقت وچ صنعت تے ردی پیشہ ایہو جئی چیز نئیں جس توں بندہ دین وچ ذلیل ہو جاوے۔ تے نالے مومن نوں گھٹیا آکھنا جائز نئیں بھاویں اوہ کنا ای محتاج تے ماڑا غریب ہووے یا کسے وی خاندان دا ہووے۔ ② ... کافراں نیں غریب مسلماناں نوں مجلس توں کڈھ دین دا مطالبہ کیتا جیہنوں حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نے نہ منیا تے اوہناں تے واضح کردِتا کہ میں تہاڈے ایمان دے لالچ وچ غریب مسلماناں نوں اپنے آپ توں دور نئیں کراں گا۔ ایس توں پتا لگا کہ غریباں فقیراں نال بیٹھنا اوہناں دی دلجوئی کرنی انبیاءِ کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دی سنت اے۔ حدیثِ پاک وچ اے: "(جے سیں مینوں لبھنا چاہو تے) مینوں اپنے ماڑے تے غریب لوکاں وچ لبھو ایس لئی کہ تہانوں کمزور تے غریب لوکاں دی وجہ توں رزق دِتا جاندا اے تے تہاڈی مدد کیتی جاندی اے۔" (ترمذی، 3/268، الحدیث: 1708) ③ ... ایتھے حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نے قوم دی ہلاکت دی دعا دی وجہ بیان فرمائی کہ اوہناں نیں اللہ دے کلام نوں جھوٹھا آکھیا تے سچے رسول دی رسالت نوں منن توں انکار کیتا اے۔

مَّعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١١٨﴾ فَاَنْجَيْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ

والے مسلماناں نوں خلاصی دے (118) تے اسیں اوہنوں تے اوہدے نال والیاں نوں بھری ہوئی کشتی وچ بچا لیا (119) فیر

اَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبٰقِيْنَ ﴿١٢٠﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٢١﴾ وَ

ایس توں بعد اسیں باقی لوکاں نوں غرق کر دِتا (120)بے شک ایہدے وچ ضرور نشانی اے تے ایہناں وچ بوہتے مسلمان نئیں سن (121) تے

اِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٢٢﴾ كَذَّبَتْ عَادُ ِۨ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ ع ٦ ١٨ ١٠

بے شک تہاڈا رب ای قابو والا، مہربان اے (122) عاد نے رسول نوں جھوٹھا آکھیا (123) ① جدوں ایہناں نوں

اَخُوْهُمْ هُوْدٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٢٤﴾ اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ

ایہناں دی ہم قوم ہود نے فرمایا: کیہ تسیں ڈردے نئیں (124) بے شک میں تہاڈے لئی امانت دار رسول آں (125) تے اللہ توں ڈرو تے

اَطِيْعُوْنِ ﴿١٢٦﴾ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ

میری فرماں برداری کرو (126) تے میں تہاڈے کولوں ایس (تبلیغ) اُتے کجھ اجر نئیں منگدا، میرا اجر تے اوسے تے اے جیہڑا سارے

الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٢٧﴾ اَتَبْنُوْنَ بِكُلِّ رِيْعٍ اٰيَةً تَعْبَثُوْنَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُوْنَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ

جہان دا رب اے (127)کیہ تسیں ہر اُچی جگہ تے اِک نشان بناندے او (راہ چلن والیاں دا) مذاق اڑاندے او (128) ② تے پکے محل بناندے او ایس آس تے کہ

حاشیہ ① ... عاد اِک بندے دا ناں سی، فیر اوہدی اولاد توں اِک قبیلے دا ناں "عاد" پے گیا تے اوسے قبیلے ول حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام گھلے گئے۔ ② ... ایہہ لوک راہ کنارے بڑیاں اُچیاں عمارتاں بناندے تے اوتھے بیٹھ کے راہ چلن والیاں نوں پریشان کردے تے اوہناں دا مذاق اڑاندے سن۔ عاد قوم دی ایس طریقے دے نظارے ساڈے اج دے معاشرے وچ وی بوہت زیادہ ویکھے جا رے نیں ،جویں چوکاں یا گلیاں وچ کھلو کے لنگھن والیاں نوں تنگ کرنا، کسے معذور بندے نوں آوندا ویکھ کے اوہدا مذاق اڑانا، راہ چلدیاں عورتاں تے آوازاں مارنا تے اوہناں نال ٹکرانا، راہ پچھن والے نوں غلط راہ دس دینا، راہ دے وچ کوڑا سُٹ دینا، گلیاں وچ گندا پانی چھڈ دینا، کھدائی کر کے کئی دناں تک بلا وجہ چھڈی رکھنا، راہواں اُتے غیر قانونی تعمیرات کرنا وغیرہ۔ اللہ پاک مسلماناں نوں ہدایت عطا فرماوے۔

تَخْلُدُوْنَ ﴿١٢٩﴾ وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِيْنَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٣١﴾

تسیں ہمیشہ رہوو گے(129)تے جدوں کسے نوں پھڑدے او بڑی بے دردی نال پھڑدے او (130) تے اللہ توں ڈرو تے میری فرماں برداری کرو (131)

وَاتَّقُوا الَّذِيْٓ اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٣٢﴾ اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَّبَنِيْنَ ﴿١٣٣﴾ وَ

تے اوہدے توں ڈرو جیہنے تہاڈی ایہناں چیزاں نال مدد کیتی جیہڑی تہانوں پتا اے (132) اوہنے جانوراں تے پُتراں نال تہاڈی امداد کیتی (133) تے

جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿١٣٤﴾ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٣٥﴾ قَالُوْا سَوَآءٌ عَلَيْنَآ

باغاں تے چشمیاں نال (134) بے شک مینوں تہاڈے تے اِک وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے(135) قوم نے آکھیا: ساڈے لئی اِکو جئی گل اے کہ تسیں

اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِّنَ الْوٰعِظِيْنَ ﴿١٣٦﴾ اِنْ هٰذَآ اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٣٧﴾ وَ

سانوں نصیحت کرو یا تسیں نصیحت کرن والیاں وچوں نہ ہوو (136) ① اوہ تے صرف پہلے لوکاں دیاں بنائیاں ہویاں جھوٹھیاں گلاں نیں (137) تے

مَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَاَهْلَكْنٰهُمْ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ

سانوں عذاب کوئی نئیں دِتا جائے گا (138) تے اوہناں نیں اوہنوں جھوٹھیا آکھیا تے اسیں اوہناں نوں مکا دِتا بے شک ایہدے وچ ضرور نشانی اے تے ایہناں وچ

اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٩﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٤٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ ع ١٨ ١١

بوہتے مسلمان نئیں سن (139) تے بے شک تہاڈا رب ای قابو والا مہربان اے (140)ثمود دی قوم نے رسولاں

الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٤١﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ صٰلِحٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٤٢﴾ اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ

نوں جھوٹھا آکھیا (141) جدوں ایہناں نوں ایہناں دی ہم قوم صالح نے فرمایا: کیہ تسیں ڈردے نئیں (142) بے شک میں تہاڈے لئی

حاشیہ ① ... قومِ عاد نے حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام دی نصیحتاں دا جواب ایہہ دتا کہ" تسیں سانوں نصیحت کرو یا نہ کرو، ساڈے لئی دونویں چیزاں برابر نیں، اسیں کسے طراں تہاڈی نہ گل مناں گے تے نہ تہاڈے دین دی دعوت قبول کراں گے۔"ایس توں پتا لگا کہ ایہہ کافراں دا طریقہ اے۔ افسوس کہ ایس زمانے وچ ساڈے معاشرے دی حالت ایہو جئی ہو چکی اے کہ جے کسے نوں سمجھایا جائے تے اوہ منن لئی تیار ای نئیں ہندا تے جے سمجھاون والا مرتبے وچ گھٹ ہووے تے جیہنوں سمجھایا جاوے تے اوہ اپنی گل تے اڑ جاندا اے تے دوجے دی گل منی اپنے لئی توہین سمجھدا اے تے نصیحت کرن نوں اپنی عزت دا مسئلہ بنا لیندا اے۔

اَمِيْنٌ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٤٤﴾ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِيَ

امانت دار رسول ہاں (143) ① تے اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو (144) میں تہاڈے کولوں ایہدے تے کجھ اجر نئیں منگدا، میرا اجر تے اوہدے تے اے

اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٤٥﴾ اَتُتْرَكُوْنَ فِيْ مَا هٰهُنَآ اٰمِنِيْنَ ﴿١٤٦﴾ فِيْ جَنّٰتٍ وَّ

جیہڑا سارے جہان دا رب اے (145) کیہ تسیں اتھے (دنیا) دیاں نعمتاں وچ امن تے چین نال چھڈ دِتے جاؤ گے (146) باغاں تے

عُيُوْنٍ ﴿١٤٧﴾ وَّزُرُوْعٍ وَّنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيْمٌ ﴿١٤٨﴾ وَتَنْحِتُوْنَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا

چشمیاں وچ (147) تے فصلاں تے کھجوراں وچ جیہناں دیاں کلیاں نرم تے نازک ہندیاں نیں (148) تے تسیں بڑی مہارت وکھاندے ہوئے پہاڑاں

فٰرِهِيْنَ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيْعُوْٓا اَمْرَ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿١٥١﴾ الَّذِيْنَ

دے وچ گھر تراشدے او (149) تے اللہ توں ڈرو تے میری اطاعت کرو (150) تے حد توں ودھن والیاں ② دے کہن تے نہ چلو (151) اوہ جیہڑے

يُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُوْنَ ﴿١٥٢﴾ قَالُوْٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِيْنَ ﴿١٥٣﴾

زمین وچ فساد پاندے نیں تے اصلاح نئیں کردے (152) قوم نے آکھیا: تسیں اوناں وچوں او جیہناں تے جادو ہویا اِے (153)

مَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۖ فَاْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَّهَا

تسیں تے ساڈے ورگے ای اِک بندے او، تسیں سچے او تے کوئی نشانی لیاؤ (154) صالح نے فرمایا: ایہہ اِک اونٹنی اے ③

حاشیہ ① ... حضراتِ انبیاء عَلَیْہِمُ السَّلَام وحی، اللہ دے راز تے لوکاں دی عزت، مال آبرو وغیرہ ساریاں دے امین ہندے نیں۔ خیانت تے نبوت جمع نئیں ہو سکدیاں۔ ساڈے حضور پر نور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں مکے والے بچپن شریف توں محمد امین کہہ کے بلاندے سن تے نبوت دے اعلان توں پہلے تے بعد وچ وی آپ دے کول امانتاں رکھدے رہے تے لوک اپنے فیصلے آپ سرکار توں کروادے سن۔ حدیثِ پاک وچ اے: جیہنوں ایہہ پسند ہووے کہ اللہ پاک تے اوہدا رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اوہدے نال محبت کرن تے اوہنوں چاہیدا اے کہ سچ بولے تے امانت ادا کرے تے اپنے ہمسائے نوں تکلیف (نہ دیوے۔ (شعب الایمان، 7/81، الحدیث: 9551) ② ... آیت وچ مُسْرِفِین توں مراد مشترکین نیں یا ایہناں توں مراد اوہ نو (9) بندے نیں جیہناں نیں اونٹنی نوں قتل کیتا سی۔ ③ ... ایہہ اونٹنی قوم دے معجزہ منگن تے، اوہناں دی خاہش دے مطابق، حضرت صالح عَلَیْہِ السَّلَام دی دعا توں پتھر وچوں نکلی سی۔ اوہدا سینہ سٹھ گز دا سی، جدوں ایہدے پین دا دن ہندا تے اوہ اوتھوں دا سارا پانی پی جاندی سی تے جدوں لوکاں دے پین دا دن ہندا تے اوس دن پانی نہ پیندی۔

شِرْبٌ وَّلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابُ

اک دن ایہدی پین دی واری اے تے اک مِتھے گئے دن تہاڈے پین دی واری اے (155) تے تسیں ایس اونٹنی نوں بھیڑی نیت نال نہ ہتھ لاونا ورنہ تہانوں

يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوْهَا فَاَصْبَحُوْا نٰدِمِيْنَ ﴿١٥٧﴾ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ؕ اِنَّ فِيْ

وڈے دن دا عذاب پھڑ لے گا (156) تے اوہناں نیں اوہدے پیراں دیاں رگاں وڈ دِتیاں فیر سویر ے پچھتاندے رہ گئے (157) ① تے اوہنان نوں عذاب نے پھڑ لیا

ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٥٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ

بے شک ایہدے وچ ضرور نشانی اے ② تے اوہناں دے بوہتے لوک مسلمان نئیں سن (158) تے بے شک تہاڈا رب ای غلبے والا

الرَّحِيْمُ ﴿١٥٩﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوْطِ ِالْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٦٠﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ لُوْطٌ ع ٨ ٩ ١٢

مہربان اے (159) لوط دی قوم نے رسولاں نوں جھوٹھا آکھیا (160) جدوں اینہاں نوں اینہاں دی ہم قوم لوط نے فرمایا

اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٦١﴾ اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٦٣﴾ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ

کیہ تسیں ڈردے نئیں؟ (161) بے شک میں تہاڈے لئی امانت دار رسول آں (162) تے اللہ توں ڈرو تے میری فرماں برداری کرو (163) تے میں ایہدے تے تہاڈے

عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦٤﴾ اَتَاْتُوْنَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦٥﴾

کولوں کجھ اجر نئیں منگدا، میرا اجر تے صرف ربّ العٰلمین دے ذمے اے (164) کیہ تسیں لوکاں وچوں بندیاں نال بھیڑا کم کردے او؟ (165) ③

حاشیہ ① ... اونٹنی دے پیراں دیاں رگاں وڈھن والے بندے دا ناں قدار سی تے کیوں کہ ہور لوک ایہدے کم توں راضی سن ایس لئی رگاں کٹن دی نسبت ساریاں ول کیتی گئی تے ایہہ اپنی سرکشی تے توبہ کردے ہوئے شرمسار نئیں ہوئے سن بلکہ عذاب دے نازل ہون دے ڈر توں پچھتاندے رے سن یا عذاب آوندا ویکھ کے شرمندے ہوئے سن تے ایسے ویلے شرمندہ ہون دا کوئی فیدہ نئیں۔ ② ... یعنی ثمود دی قوم تے آون والے عذاب وچ ضرور عبرت دی نشانی اے کہ نبی عَلَیْہِ السَّلَام دی سچائی تے نشانی ظاہر ہو جاون توں بعد وی کفر تے قائم رہنا عذاب دے نازل ہون دی وجہ اے۔ ③ ... ایس آیت دا اِک معنی ایہہ وی ہو سکدا اے کہ کیہ مخلوق وچ ایہو جئے بھیڑے تے ذلیل کماں لئی تسیں ای رہ گئے او، دنیا جہان دے ہور لوکیں وی تے ہگے نیں ایہناں نوں ویکھ کے تہانوں شرم آونی چاہی دی اے۔ تے ایہہ معنی وی ہو سکدا اے کہ اینہاں عورتاں دے ہندیاں وی تسیں مرداں نال خبیث کم کردے او۔ روایت کیتا اے کہ ایس قوم نوں ایہہ خبیث کم شیطان نے سکھایا سی۔ حدیث پاک وچ اے کہ "اللہ پاک (قیامت دے دن) اوس بندے ول رحمت دی نظر نئیں فرماوے گا جیہڑا کسے مرد یا عورت دے پچھلے مقام توں وطی کرے ۔ (ترمذی، 2/388، الحدیث: 1168)

وَتَذَرُوْنَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ ؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ

تے اپنیاں بیویاں نوں چھڈ دے او جیہڑیاں تہاڈے لئی تہاڈے رب نے بنائیاں نیں بلکہ تسیں لوک حد توں ودھن

عٰدُوْنَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوْا لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهِ يٰلُوْطُ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِيْنَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ

والے او (166) اوہناں نیں آکھیا: اے لوط! جے تسیں باز نہ آئے تے تہانوں ضرور کڈھ دِتے جاؤ گے (167) لوط نے فرمایا: میں تہاڈے کم توں بڑی زیادہ

اِنِّيْ لِعَمَلِكُمْ مِّنَ الْقَالِيْنَ ﴿١٦٨﴾ ؕ رَبِّ نَجِّنِيْ وَاَهْلِيْ مِمَّا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗۤ

نفرت کرن والا آں (168) اے میرے رب! مینوں تے میرے گھر والیاں نوں ایہناں دے عملاں توں بچائی رکھیں (169) تے اسیں اوہنوں تے

اَجْمَعِيْنَ ﴿١٧٠﴾ۙ اِلَّا عَجُوْزًا فِي الْغٰبِرِيْنَ ﴿١٧١﴾ۚ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿١٧٢﴾ۚ وَاَمْطَرْنَا

اوہدے سارے گھر والیاں نوں خلاصی دِتی (170) پر اِک بڈھی مائی جیہڑی پچھے رہ جان والیاں وچوں سی (171) ① فیر اسیں دوجیاں نوں مُکا دِتا (172) تے

عَلَيْهِمْ مَّطَرًا ۚ فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿١٧٣﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ

اسیں اوہناں تے اِک خاص مینہ وسایا ② تے ڈرائے جاون والیاں دا مینہ کِنا بھیڑا سی (173) بے شک ایہدے وچ ضرور نشانی اے تے

اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٧٤﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٧٥﴾ كَذَّبَ ع ١٣/٦

ایہناں وچ بوہتے مسلمان نئیں سن (174) تے بے شک تہاڈا رب ای قابو والا، مہربان اے (175) ایکہ (جنگل)

اَصْحٰبُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٧٦﴾ۖ اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٧٧﴾ۚ اِنِّيْ لَكُمْ

والیاں نیں رسولاں نوں جھوٹھا آکھیا (176) جدوں ایہناں نوں شعیب نے فرمایا: کیہ تسیں ڈردے نئیں؟ (177) بے شک میں تہاڈے لئی

حاشیہ ① ... ایہہ مائی حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دی بیوی سی، ایہہ کیوں کہ اپنی قوم دے ایس کم تے راضی سی تے جیہڑا گناہ تے راضی ہووے اوہ وی گناہ کرن والے دے حکم وچ ہندا اے ایسے لئی ایہہ مائی وی عذاب وچ گرفتار ہوئی۔ ② ... لوط دی قوم تے پتھراں دی یا گندھک تے اگ دی خاص بارش وسائی گئی سی۔

رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٧٩﴾ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ

امانت دار رسول آں (178) تے اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو (179) تے میں ایس (تبلیغ) تے تہاڈے کولوں کجھ اجر نئیں منگدا، میرا

اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٨٠﴾ اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُخْسِرِيْنَ ﴿١٨١﴾

اجر تے اوسے تے اے جیہڑا سارے جہان دا رب اے (180) ① (اے لوکو!) ناپ پورا کرو تے ناپ تول نوں گھٹان والیاں وچوں نہ ہو جاؤ (181)

وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي

تے بالکل ٹھیک تکڑی نال تولو (182) تے لوکاں نوں اوہناں دیاں چیزاں گھٹ کرکے نہ دیو تے زمین

الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿١٨٣﴾ وَاتَّقُوا الَّذِيْ خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٨٤﴾ قَالُوْٓا

وچ فساد پاندے نہ پھرو (183) تے اوہدے توں ڈرو جیہنے تہانوں تے پہلی مخلوق نوں پیدا کیتا (184) ② قوم نے آکھیا

اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِيْنَ ﴿١٨٥﴾ وَمَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَاِنْ نَّظُنُّكَ لَمِنَ

تسیں تے اوہناں وچوں او جیہناں تے جادو ہویا اے (185) تسیں تے ساڈے ورگے اِک بندے ای او ③ تے بے شک اسیں تہانوں (!اے شعیب)

الْكٰذِبِيْنَ ﴿١٨٦﴾ فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِّنَ السَّمَآءِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ

جھوٹھیاں وچوں سمجھنے آں (186) تے ساڈے اُتے اسمان دا کوئی ٹوٹہ سٹا دیو جے تسیں سچے او (187) شعیب نے فرمایا

حاشیہ ① ... سارے انبیاءِ کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام اللہ پاک دے ڈر تے اوہدی اطاعت تے عبادت وچ اخلاص دا حکم دیندے تے رسالت دی تبلیغ تے کوئی معاوضہ نئیں لیندے سن، ایس لئی ساریاں نیں ای معاوضہ لین دا انکار فرمایا۔ ② ... ناپ تول وچ گھاٹا کرنا، لوکاں نوں اوہناں دیاں چیزاں گھٹ کرکے دینا، ڈاکے تے لُٹ مار کرنا تے نالے کھیتاں برباد کرکے زمین وچ فساد پاؤنا اوہناں لوکاں دی عادت سی ایس لئی حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام نے اوہناں نوں ایہناں کماں توں منع فرمایا تے اللہ دے عذاب توں ڈرایا۔ ایس توں پتا لگا کہ نبی عَلَیْہِ السَّلَام صرف عبادتاں ای سکھان نئیں آوندے بلکہ معاملات، اخلاقیات تے سیاسیات ساریاں دی صحیح تعلیم وی ایہناں دے نبوت دے منصب وچ داخل اے۔ ③ ... انبیاء عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں اپنے ورگا بشر آکھ کے ایہناں دی توہین کرنا کافراں دا عام طور تے طریقہ ریا اے۔

رَبِّيْٓ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ ؕ اِنَّهٗ كَانَ

میرا رب تہاڈے عملاں نوں چنگی طراں جان دا اے (188) ① تے اوہناں نیں اوہنوں جھوٹھا آکھیا تے اوہناں نوں تنبو والے دن دے عذاب نے پھڑ لیا

عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٩٠﴾ وَ

بے شک اوہ وڈے دن دا عذاب سی (189) بے شک ایہدے وچ ضرور نشانی اے تے اوہناں وچ بوہتے لوکیں مسلمان نئیں سن (190) تے

ع ١٠ ١٦ ١٤ اِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٩١﴾ وَاِنَّهٗ لَتَنْزِيْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ

بناں شک تہاڈا رب ای قابو والا ، مہربان اے (191) تے بے شک ایہہ قرآن جہاناں دے رب دا اُتاریا ہویا اے (192) ایہنوں

الرُّوْحُ الْاَمِيْنُ ﴿١٩٣﴾ عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُنْذِرِيْنَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ

روحُ الامین لے کے نازل ہوئے (193) ② تہاڈے دل تے تاں کہ تسیں ڈر سناؤن والیاں وچوں ہو جاؤ (194) روشن عربی

مُّبِيْنٍ ﴿١٩٥﴾ وَاِنَّهٗ لَفِيْ زُبُرِ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٩٦﴾ اَوَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ اٰيَةً اَنْ يَّعْلَمَهٗ عُلَمٰٓؤُا

زبان وچ (195) تے بے شک ایہدا ذکر پہلیاں کتاباں وچ ہیگا اے (196) تے کیہ ایہہ گل اوہناں لئی نشانی نئیں سی کہ ایس نبی نوں بنی اسرائیل دے

بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنٰهُ عَلٰى بَعْضِ الْاَعْجَمِيْنَ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَاَهٗ عَلَيْهِمْ مَّا

عالم جان دے نیں (197) تے جے اسیں ایہنوں کسے غیر عربی بندے اُتے نازل کردے (198) فیر اوہ ایہناں دے سامنے قرآن نوں پڑھدا اودوں وی اوہ ایہدے اُتے

حاشیہ ① ... حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام نے اوہناں لوکاں دا جواب سُن کے فرمایا: میرا رب عَزَّوَجَلَّ تہاڈے عملاں نوں تے جس عذاب دے تسیں حقدار او اوہنوں چنگی طراں جان دا اے، جے اوہ چاہوے گا تے اسمان دا کوئی ٹوٹہ تہاڈے اُتے سُٹ دیوے گا یا کوئی ہور عذاب نازل کرنا اوہدی مرضی وچ ہووے گا تے اوہ تہاڈے تے عذاب نازل فرما دیوے گا۔ ② ... حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام نوں "روح" ایس لئی آکھیا جاندا اے کہ جس طراں روح جسم دی حیاتی دی وجہ ہندی اے ایسے طراں حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام مکلف لوکاں دے دلاں دی زندگی دی وجہ نیں ایس لئی کہ ایہہ وحی لے کے نازل ہوندے نیں جیہدے توں جہالت دی وجہ توں مردہ دل علم تے معرفت پا کے زندہ ہندے نیں تے آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں امین ایس لئی کہندے نیں کہ اللہ پاک ولوں وحی امانت دی لے کے انبیاء عَلَیْہِمُ السَّلَام تک آپ ای پہنچاندے سن۔

كَانُوْا بِهٖ مُؤْمِنِيْنَ ﴿١٩٩﴾ كَذٰلِكَ سَلَكْنٰهُ فِيْ قُلُوْبِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُوْنَ

ایہناں ایمان لیان والے نئیں سن (199) ① اِنج ای اسیں مجرماں دے دِلاں وچ ایس قرآن دے جھٹلان نوں داخل کر دِتا اے (200) اوہ ایہدے تے ایمان نئیں لیان

بِهٖ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿٢٠١﴾ فَيَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُوْلُوْا

گے اینتھوں تک اوہ درد دین والا عذاب ویکھ لین (201) تے اوہ عذاب (اِکو دم) ایہناں تے آ جاوے گا تے اوہناں نوں پتا (وی) نئیں ہووے گا (202) فیر آکھن گے

هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُوْنَ ﴿٢٠٣﴾ اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿٢٠٤﴾ اَفَرَءَيْتَ اِنْ مَّتَّعْنٰهُمْ

کیہ سانوں کجھ مہلت ملے گی؟ (203) تے کیہ ساڈے عذاب نوں چھیتی منگدے نیں؟ (204) بھلا ویکھو تے کہ جے اسیں کجھ سال ایہناں نوں فیدہ چکن

سِنِيْنَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَآءَهُمْ مَّا كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ﴿٢٠٦﴾ مَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا

دیئے (205) فیر ایہناں تے اوہ (عذاب) آ جائے جیہدا ایہناں نال وعدہ کیتا گیا سی (206) تے کیہ اوہ سامان ایہناں دے کم آوے گا جیہدے نال ایہناں نوں

يُمَتَّعُوْنَ ﴿٢٠٧﴾ وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُوْنَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرٰى ۛ وَمَا كُنَّا مع

فیدہ چکن (دا موقع) دِتا گیا سی (207) ② تے اسیں جیہڑی بستی وی مکائی اوہدے لئی ڈر سنان والے سن (208) نصیحت کرن لئی تے اسیں

ظٰلِمِيْنَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيٰطِيْنُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْۢبَغِيْ لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿٢١١﴾

ظالم نئیں ساں (209) تے ایس قرآن نوں لکے شیطان نئیں اُتارے (210) تے نہ ای اوہ ایس قابل سن تے نہ اوہ (ایہدی) طاقت رکھدے سن (211)

حاشیہ ① ... مکے دے کافراں دے کفر تے انکار دی اِک بنیادی وجہ اوہناں دی دشمنی سی ایس لئی اوہ کسے طریقے وی قرآن مجید نوں منن تے تیار نئیں سن۔ دشمنی حق قبول کرن دے راہ وچ بڑی وڈی رکاوٹ اے ایس لئی کہ جیہدے دل وچ دشمنی بھری ہووے اوہنوں کنے ای تسلی والے جواب دے دیو تے دلیلاں پیش کردیو اوہ قبول نئیں کرے گا۔ دنیا دی زندگی وچ وی دشمنی والا رویہ نقصان دے اے۔ ② ... یعنی دنیا دی لمی حیاتی تے بڑی عیاشی کافراں توں نہ تے اللہ پاک دا عذاب دور کر سکے گی تے نہ ای عذاب دی شدت وچ کوئی گھاٹا کر سکے گی ۔ ایہناں آیتاں وچ اوہناں مسلماناں لئی وی سبق اے جیہڑے دنیا دیاں سہولتاں حاصل کرن وچ لگ کے اللہ پاک دی عبادت، اوہدی یاد تے اوہدے ذکر توں غافل نیں۔ اوہناں نوں وی ڈر جانا چاہیدا اے کہ کتے ایہہ چیزاں ایہناں دی آخرت تباہ نہ کر دین۔ حدیث پاک وچ اے "جیہڑا بندہ اپنی دنیا نال محبت کردا اے اوہ اپنی آخرت دا نقصان کردا اے تے جیہڑا اپنی آخرت نال پیار کردا اے اوہ اپنی دنیا نوں نقصان پہنچاندا اے ایس لئی فنا ہون والی تے باقی رہن والی نوں ترجیح دیو۔ (مسند امام احمد، 7/165، الحدیث: 19717)

اِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُوْلُوْنَ ﴿٢١٢﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُوْنَ مِنَ

اوہ تے سنن والی جگہ توں دور کر دِتے گئے نیں (212) ① تے اللہ توں علاوہ کسے دوجے خدا دی عبادت نہ کرنا ورنہ تے

الْمُعَذَّبِيْنَ ﴿٢١٣﴾ وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ

عذاب والیاں وچوں ہو جاؤ گے (213) ② تے اے محبوب! اپنے قریبی رشتے داراں نوں ڈراؤ (214) ③ تے اپنے پیروکار مسلماناں

اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٢١٥﴾ فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٢١٦﴾

لئی اپنی رحمت دی باں وچھاؤ (215) فیر جے اوہ تہاڈا حکم نہ منن تے فرما دیو میں تہاڈے کماں توں اوازار آں (216)

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيْزِ الرَّحِيْمِ ﴿٢١٧﴾ الَّذِيْ يَرٰىكَ حِيْنَ تَقُوْمُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ

تے اوہدے تے بھروسہ کرو جیہڑا عزت والا، رحم فرمان والا اے (217) ④ جیہڑا تہانوں ویکھ دا اے جدوں تسیں کھلوندے او (218) تے نمازیاں وچ تہاڈے

فِي السّٰجِدِيْنَ ﴿٢١٩﴾ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ

دوہ فرمان نوں (ویکھدا اے۔) (219) بے شک اللہ سنن والا جانن والا اے (220) کیہ میں تہانوں دس دیاں کہ شیطان کیہدے اُتے

الشَّيٰطِيْنُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيْمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُّلْقُوْنَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ

اُتر دے نیں؟ (221) شیطان وڈے بہتان بنھن والے، گنہگار تے اُتردے نیں (222) شیطان اپنی سنی ہوئی گلاں (ایہناں تے) پا دیندے نیں تے ایہناں وچ بوہتے

حاشیہ ① ...ایس توں مراد ایہہ اے کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دے ول جیہڑی وحی ہندی اے، اوہنوں اللہ پاک نے محفوظ کر دِتا اے۔ جدوں تک کہ فرشتہ اوہنوں نبی تک پہنچا نہ دیوے ایس توں پہلے شیطان ایہنوں نئیں سن سکدے۔ ② ...ایس آیت وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال خطاب دے ذریعے آپ دی امت نوں حکم دِتا گیا اے کہ جدوں تسیں کافراں دا حال جان لیا تے تسیں اللہ پاک توں علاوہ کسے دوجے معبود دی عبادت نہ کرنا ورنہ تسیں وی عذاب پاؤن والیاں وچ شامل ہو جاؤ گے۔ ③ ... پہلوں پہل اسلام دے دین دی دعوت لک کے دِتی جاندی سی، فیر ایس آیت وچ اللہ پاک نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں حکم دِتا کہ قریبی رشتے داراں نوں اسلام دی تبلیغ کرو۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے قریبی رشتہ دار بنی ہاشم تے بنی مطلب نیں۔ ایہناں نوں آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اعلانیہ اللہ دے عذاب توں ڈرایا تے خدا دا خوف دوایا۔ ④ ...توکل دا معنی ایہہ اے کہ بندہ اپنا کم اوہدے سپرد کر دیوے جیہڑا اوہدے کم دا حقیقی مالک تے اوہنوں نفع نقصان پہنچان اُتے حقیقت وچ قادر اے تے اوہ حقیقت وچ صرف اللہ پاک اے۔

كٰذِبُوْنَ ﴿٢٢٣﴾ وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوٗنَ ﴿٢٢٤﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِيْ كُلِّ وَادٍ

جھوٹھے نیں (223) تے شاعراں دی پیروی تے گمراہ لوک کردے نیں(224) ① کیہ تساں نئیں ویکھیا کہ شاعر تاں ہر وادی وچ

يَّهِيْمُوْنَ ﴿٢٢٥﴾ وَاَنَّهُمْ يَقُوْلُوْنَ مَا لَا يَفْعَلُوْنَ ﴿٢٢٦﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

خوار پھردے نیں (225) اوہ ایہہ کہ اوہ ایہو جئی گل آکھدے نیں جیہڑی کردے نئیں (226) پر اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں

الصّٰلِحٰتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّانْتَصَرُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا ؕ وَسَيَعْلَمُ

چنگے عمل کیتے تے اللہ نوں بڑا یاد کیتا تے مظلوم ہون توں بعد بدلہ لیا ② تے بڑی چھیتی ظالماں نوں پتا لگ جائے

الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَّنْقَلِبُوْنَ ﴿٢٢٧﴾ ع ١١ ٣٦ ١٥

گا کہ کیہڑے پاسے پلٹا کھان گے (227)

٢٧ سُوْرَةُ النَّمْلِ مَكِّيَّةٌ ٤٧
اٰياتها ٩٣ ركوعاتها ٧

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ النمل مکیۃ
آیتاں:93 رکوع 7

طٰسٓ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُّبِيْنٍ ﴿١﴾ هُدًى وَّبُشْرٰى

طٰسٓ، ایہہ قرآن تے روشن کتاب دیاں آیتاں نیں (1) ایمان والیاں لئی ہدایت تے خش خبری

حاشیہ ① ...کافراں دے کجھ شاعر رسولِ کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے خلاف شعر بناندے تے ایہہ کہندے سن کہ جویں محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم کہندے نیں ایہو جئیا اسیں وی کہہ لینے آں تے اوہناں دی قوم دے گمراہ ہوئے لوک اوہناں توں ایہناں شعراں نوں نقل کر دے سن۔ ایس لئی ایہناں آیتاں وچ اوہناں لوکاں دی مذمت فرمائی گئی اے تے ایس توں واضح ہویا کہ شاعراں دا جھوٹھے تے باطل شعر لکھنا، اوہناں نوں پڑھنا، دوجیاں نوں سناؤنا تے اوہناں نوں معاشرے وچ جاری کرنا گمراہ لوکاں دا کم اے۔ حدیثِ پاک وچ اے:" جے تہاڈے وچوں کسے بندے دا ٹیڈھ پیپ نال بھریا جاوے تے ایہہ (ایس توں بہتراے کہ اوہ(بھیڑے) شعراں توں بھریا ہووے۔" (بخاری، 4/142، الحدیث: 6154) ② ...ایس آیت وچ مسلمان شاعراں نوں وکھرا کیتا گیا اے ایس لئی کہ ایہناں دے کلام وچ کافراں شاعراں وانگوں مذمت والیاں گلاں نئیں ہندیاں بلکہ اوہ شعراں دی صورت وچ اللہ پاک دی حمد، حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نعت، دینِ اسلام دی تعریف، وعظ و نصیحت تے کافراں دیاں بدزبانیاں دا جواب لکھدے نیں تے اوہ ایہدے تے اجر تے ثواب کمادے نیں۔ یاد رہوے کہ شعر اصل وچ برے نئیں ہندے ایس لئی اوہ اِک کلام اے، جے شعر چنگے نیں تے اوہ چنگا کلام اے تے بھیڑے شعر نیں تے اوہ بھیڑا کلام اے، جویں کہ حدیثِ پاک وچ اے: "شعر اِک کلام اے، چنگے شعر چنگے کلام وانگوں نیں تے برے شعر برے کلام وانگوں نیں۔" (سنن الکبری للبیہقی، 5/110، الحدیث: 9181)

لِلْمُؤْمِنِيْنَ ۝٢ الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ

اے (2) اوہ جیہڑے نماز نوں قائم رکھدے نیں تے زکوٰۃ دیندے نیں تے اوہ آخرت تے یقین

بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ۝٣ اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ

رکھدے نیں (3) بے شک اوہ لوک جیہڑے آخرت تے ایمان نئیں لیاندے اسیں ایہناں دے بھیڑے عمل ایہناں دیاں نظراں وچ سوہنے بنا دِتے نیں تے اوہ

اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُوْنَ ۝٤ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَهُمْ سُوْٓءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ

خوار پھر رے نیں (4) ایہی اوہ لوک نیں جیہناں لئی بھیڑا عذاب اے تے ایہی آخرت وچ ساریاں توں زیادہ گھاٹے کھان والے

هُمُ الْاَخْسَرُوْنَ ۝٥ وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ عَلِيْمٍ ۝٦ اِذْ قَالَ

نیں(5) تے (اے محبوب!) بے شک تہانوں قرآن سکھایا جاندا اے حکمت والے ، علم والے ولوں (6) ① (یاد کرو) جدوں موسیٰ نے اپنی گھر والی نوں

مُوْسٰى لِاَهْلِهٖٓ اِنِّيْٓ اٰنَسْتُ نَارًا ؕ سَاٰتِيْكُمْ مِّنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ اٰتِيْكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ

آکھیا: میں اِک اگ ویکھی اے (تے میں جانا آں تے) بڑی چھیتی میں تہاڈے کول ایہدی کوئی خبر لیاوَنا آں یا کوئی چمکدی ہوئی چنگیاری لے آواں گا

لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُوْنَ ۝٧ فَلَمَّا جَآءَهَا نُوْدِيَ اَنْۢ بُوْرِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا ؕ

تاں کہ تسیں سیک لوو(7) فیر جدوں موسیٰ اگ دے کول آئے تے (اوہنوں) واز دِتی گئی کہ اوس (موسیٰ) نوں جیہڑا ایس اگ دی جلوہ گاہ وچ اے ② تے

وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝٨ يٰمُوْسٰٓى اِنَّهٗٓ اَنَا اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝٩

جیہڑے ایس (اگ) دے آلے دوالے (فرشتے) نیں ایہناں نوں برکت دِتی گئی تے اللہ پاک اے جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے (8) اے موسیٰ! گل ایہہ اے کہ میں

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ دسیا گیا کہ حضورِ اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں علم تے حکمت والے رب ولوں قرآن سکھایا جاندا اے۔ایس توں پتا لگا کہ حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے استاد نئیں بلکہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے قرآن اللہ پاک توں سکھیا اے جد کہ حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام خادم تے قاصد بن کے تشریف لیاوَندے رے۔ ایہہ وی پتا لگا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے وانگوں قرآن کوئی نئیں سمجھ سکدا ایس لئی کہ سارے لوک مخلوق توں قرآن سکھدے نیں تے حضورِ انور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے خالق توں سکھیا اے۔ ② ... جیہڑے اگ وچ نیں ایس توں مراد حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نیں تے اگ وچ ہونا اصل وچ اگ وچ ہونا نئیں بلکہ اگ دے نیڑے ہونا مراد اے۔

وَ اَلْقِ عَصَاكَ ؕ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ؕ

ای اللہ آں جیہڑا عزت والا حکمت والا اے (9) تے اپنا سوٹا (زمین تے) پا دیو تے جدوں آپ نے اوہنوں لہراندے ہوئے ویکھیا کہ جویں سپ اے تے

يٰمُوْسٰى لَا تَخَفْ ۫ قف اِنِّيْ لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُوْنَ ۝ صلے اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ

کنڈ پھیر کے تُرے تے مُڑ کے نہ ویکھیا۔ (اسیں فرمایا) اے موسیٰ! ڈرو نہ، بے شک میری بارگاہ وچ رسول ڈردے نئیں (10) پر جس بندے نے

حُسْنًۢا بَعْدَ سُوْٓءٍ فَاِنِّيْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ وَ اَدْخِلْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ تَخْرُجْ

کوئی زیادتی کیتی فیر برائی توں بعد(اپنے عمل نوں) نیکی نال بدل دِتا تے بے شک میں بخشن والا مہربان آں (11) [1]تے اپنا ہتھ اپنے گریبان وچ پاؤ

بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ ۫ قف فِيْ تِسْعِ اٰيٰتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَ قَوْمِهٖ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا

تے اوہ بغیر کسے نقص دے چٹا چمکدا ہویا نکلے گا، (ایہہ وی) فرعون تے اوہدی قوم ول نو نشانیاں وچوں اے، [2]بے شک اوہ (فرعونی)

قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ۝ فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ اٰيٰتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝ ج وَ

نافرمان لوک سن (12) فیر جدوں اوہناں کول اکھاں کھول دیاں ہویاں ساڈیاں نشانیاں آئیاں تے اوہ آکھن لگے: ایہہ تے کھلا جادو اے (13) تے

جَحَدُوْا بِهَا وَ اسْتَيْقَنَتْهَآ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَّ عُلُوًّا ؕ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

اوہناں ظلم تے تکبر دی وجہ توں ایہناں نشانیاں دااِنکار کیتا حالاں کہ ایہناں دے دل ایہناں نشانیاں دا یقین کر چکے سن تے ویکھو فساد کرن والیاں دا

حاشیہ [1]... جدوں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے سپ نوں لہراندے ہوئے ویکھیا تے ڈر دی وجہ توں کنڈ پھیر کر چلے تے مڑ کے نہ ویکھیا۔ اللہ پاک نے فرمایا :اے موسیٰ! ڈرو نہ، بے شک میری بارگاہ وچ رسول ڈردے نئیں، جدوں میں ایہناں نوں امن دیواں تے فیر کسے چیز دا خطرہ اے، پر جیہڑے بندے نے زیادتی کیتی اوہنوں ڈر ہووے گا جے ایہہ کہ اوہ توبہ کر لوے تے برائی دے بعد اپنے عمل نوں نیکی نال بدل دیوے تے بے شک میں بخشن والا مہربان آں، توبہ قبول فرمانا واں تے بخش دینا واں۔ [2]... حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں ایہہ 9 نشانیاں عطا کیتیاں گئیاں سن: (1) عصا۔ (2)یدِ بیضا۔(3) بولن وچ پریشانی دا خاتمہ جیہڑا حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی زبان مبارک وچ پہلے سی ۔(4) دریا دا پھٹنا تے اوہدے وچ رستے بننا۔ (5)طوفان۔(6) ٹڈی۔(7) گھن۔(8) ڈڈو ۔(9) خون۔(خازن، الاسراء، تحت الآیۃ: 101، 194/3) ایہناں وچوں کیناں نشانیاں دا تفصیل نال بیان نوویں پارے دے چھیویں رکوع وچ لنگ گیا اے۔

الْمُفْسِدِيْنَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا ۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ ع ١ ١٤ ١٦

انجام کیہو جئیا ہویا؟ (14) تے بے شک اسیں داؤد تے سلیمان نوں بڑا علم عطا فرمایا تے دوہاں نیں آکھیا: ساریاں تعریفاں اوس اللہ لئی نیں

فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ وَقَالَ

جیہنے سانوں اپنے بوہت سارے ایمان والے بندیاں تے فضیلت بخشی (15) تے سلیمان داؤد دے جانشین بنے ① تے فرمایا

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۭ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ

اے لوکو! سانوں پرندیاں دیاں بولی سکھائی گئی اے تے ہر اِک شے وچوں سانوں عطا ہویا ، بے شک ایہی (اللہ دا)

الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدُهٗ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ

کھلا فضل اے (16) تے سلیمان لئی جِنّاں تے انساناں تے پرندیاں چوں اوہدے لشکر جمع کر دِتے گئے تے اوہ

يُوْزَعُوْنَ ﴿١٧﴾ حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰي وَادِ النَّمْلِ ۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ

!روکے جاندے سن (17) اینھوں تک کہ جدوں اوہ کیڑیاں دی وادی تے آئے تے اِک کیڑی نے آکھیا: نی کیڑیو

ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْ ۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗ ۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ

اپنے گھراں وچ وڑ جاؤ، کتے سلیمان تے اوہناں دے لشکر بے خبری وچ تہانوں مِدھ نہ دین (18) تے سلیمان اوہدی گل ② تے مسکرا کے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ وراثت توں نبوت، علم تے ملک وچ جانشینی مراد اے مال دی وراثت مراد نئیں۔ انبیاءِ کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام کسے نوں مال دا وارث نئیں بناندے جویں کہ حدیثِ پاک وچ اے: ”انبیاءِ کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نے کسے نوں دینارتے درہم دا وارث نئیں بنایا بلکہ اوہناں نیں صرف علم دا وارث بنایا تے جس نے علم پسند کیتا اوہنے پورا حصہ لے لیا۔“ (ترمذی، 4/312، الحدیث: 2691)۔ ایس لئی ایہہ آیت ایس گل دی دلیل نئیں بن سکدی کہ نبی عَلَیْہِ السَّلَام دی اولاد نبی عَلَیْہِ السَّلَام دے مال دی وارث بن دی اے۔ ② ... نقل کیتا گیا اے کہ حضرت سلیمان عَلَیْہِ السَّلَام نے تِن میل دور کیڑیاں دی ملکہ دی آواز سنی تے ایہہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام دا معجزہ اے۔

ضَاحِكًا مِّنۡ قَوۡلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوۡزِعۡنِيۡۤ اَنۡ اَشۡكُرَ نِعۡمَتَكَ الَّتِيۡۤ اَنۡعَمۡتَ عَلَيَّ

ہس پئے ① تے عرض کیتی: اے میرے رب! مینوں توفیق دے کہ میں تیرے ایس احسان دا شکر ادا کراں جیہڑا توں میرے اُتے تے میرے ماں

وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنۡ اَعۡمَلَ صَالِحًا تَرۡضٰىهُ وَاَدۡخِلۡنِيۡ بِرَحۡمَتِكَ فِيۡ عِبَادِكَ

پیو تے کیتا تے (مینوں توفیق دے) کہ میں اوہ نیک کم کراں جیہدے تے توں راضی ہوویں تے مینوں اپنی رحمت نال اپنے بندیاں وچ شامل کر جیہڑے

الصّٰلِحِيۡنَ ﴿١٩﴾ وَتَفَقَّدَ الطَّيۡرَ فَقَالَ مَالِيَ لَاۤ اَرَى الۡهُدۡهُدَ ۖ اَمۡ كَانَ مِنَ

تیرے خاص نیڑے دے لائق نیں(19) تے سلیمان نے جدوں پرندیاں دا جائزہ لِتا تے فرمایا: مینوں کیہ ہویا کہ میں ہد ہد نوں نئیں ویکھ رَیا یا اوہ واقعی غیر

الۡغَآئِبِيۡنَ ﴿٢٠﴾ لَاُعَذِّبَنَّهٗ عَذَابًا شَدِيۡدًا اَوۡ لَاَاۡذۡبَحَنَّهٗۤ اَوۡ لَيَاۡتِيَنِّيۡ بِسُلۡطٰنٍ

حاضراں وچوں اے(20) میں ضرور بہ ضرور اوہنوں سخت سزا دیواں گا ② یا اوہنوں ذبح کر دیاں گا یا اوہ کوئی واضح دلیل میرے کول

مُّبِيۡنٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيۡرَ بَعِيۡدٍ فَقَالَ اَحَطۡتُّ بِمَا لَمۡ تُحِطۡ بِهٖ وَجِئۡتُكَ مِنۡ سَبَاٍ

لیاوے (21) تے ہد ہد کجھ زیادہ دیر نہ ٹھہریا تے آ کے عرض کیتی کہ میں اوہ گل ویکھ کے آیا آں جیہڑی تسیں نئیں ویکھی تے میں ملکِ سبا توں تہاڈے کول

بِنَبَاٍ يَّقِيۡنٍ ﴿٢٢﴾ اِنِّيۡ وَجَدۡتُّ امۡرَاَةً تَمۡلِكُهُمۡ وَاُوۡتِيَتۡ مِنۡ كُلِّ شَيۡءٍ وَّلَهَا

اِک یقینی خبر لے کے آیاں (22) میں اِک عورت ویکھی ③ جیہڑی لوکاں تے بادشاہی کر ری اے تے اوہنوں ہر چیز وچوں ملیا اے ④ تے اوہدا اِک

عَرۡشٌ عَظِيۡمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدۡتُّهَا وَقَوۡمَهَا يَسۡجُدُوۡنَ لِلشَّمۡسِ مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ

بوہت وڈا تخت اے (23) میں اوہنوں تے اوہدی قوم نوں ویکھیا کہ اللہ نوں چھڈ کے سورج نوں سجدہ کردے نیں تے شیطان نے

حاشیہ ① ... انبیاءِ کرام عَلَیۡہِمُ السَّلَام دا ہسنا تبسم تے ضحک ہوندا اے،اوہ ہستیاں قہقہہ مار کے نئیں ہسدے۔ حضرت عائشہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہَا فرماندیاں نیں کہ میں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں کدی پورا ہسدیاں نئیں ویکھیا ایتھوں تک کہ میں آپ دے تالو ویکھ لیندی ۔ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم صرف مسکرایا کردے سن۔ (بخاری، 4/125، الحدیث: 6092)ضحک یعنی اینی آواز نال ہسنا کہ کسے دوجے تک آواز نہ جائے، ایہہ وی حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں ثابت اے البتہ قہقہہ ثابت نئیں اے۔ ② ... سخت سزا توں مراد پرندے دی مناسبت سخت سزا اے۔ ہُد ہُد نوں مصلحت دے مطابق سزا دینا حضرت سلیمان عَلَیۡہِ السَّلَام لئی حلال سی تے جدوں پرندے آپ عَلَیۡہِ السَّلَام لئی تابع کردِتے گئے سن تے ادب سکھان لئی تے سیاست ایس تابع داری دا تقاضا اے کہ ایہدے بغیر تابع داری مکمل نئیں ہندی۔ ③ ... اوس عورت دا ناں بلقیس سی تے ایہہ ملکِ سبا دی حکمران سی۔ ④ ... ہر چیز ملن توں مراد ایہہ اے کہ اوس عورت نوں ہر اوس چیز وچوں بوہت زیادہ حصہ ملیا اے جہڑی بادشاہاں دے لائق ہندا اے۔

لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُوْنَ ﴿٢٤﴾ اَلَّا

ایہناں دے عمل اوہناں دیاں نظراں وچ چنگے بنادِتے تے ایہناں نوں سدھے راہ توں روک دِتا تے اوہ سدھا راہ نئیں پاندے (24) (شیطان نے اوہناں نوں روک دِتا)

يَسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ

تاں کہ اوہ اللہ نوں سجدہ نہ کرن ① جیہڑا اسماناں تے زمین وچ لُکیاں چیزاں نوں کڈھ دا اے تے جو کجھ تسیں لُکاندے او

السجدة ٨ مَا تُخْفُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴿٢٦﴾ السجدة

تے جو ظاہر کردے او اوہ ساریاں نوں جان دا اے (25) اللہ اوہ اے کہ اوہدے توں علاوہ کوئی سچا خدا نئیں اوہ عظمت والے عرش دا مالک اے (26)

قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٢٧﴾ اِذْهَبْ بِّكِتٰبِيْ هٰذَا

سلیمان نے فرمایا: اسیں ہنے ویکھنے آں کہ توں سچ آکھیا یا توں جھوٹھیاں وچوں اے (27) میرا ایہہ فرمان لے جاؤ

فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يٰٓاَيُّهَا

تے ایہنوں اوہناں ول پا دیو فیر ایہناں توں ہٹ کے ویکھنا کہ اوہ کیہ جواب دیندے نیں (28) عورت نے آکھیا

الْمَلَؤُا اِنِّيْٓ اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتٰبٌ كَرِيْمٌ ﴿٢٩﴾ اِنَّهٗ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهٗ بِسْمِ

اے سردارو! بے شک میرے ول اِک عزت والا خط پایا گیا اے (29) بے شک اوہ سلیمان ولوں اے تے بے شک اوہ اللہ دے ناں توں

ع ٢ ١٧ ١٧ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿٣٠﴾ اَلَّا تَعْلُوْا عَلَيَّ وَاْتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ

اے جیہڑا بڑا مہربان رحم کرن والا اے (30) ② ایہہ کہ میرے مقابلے وچ وڈیائی نہ چاہو تے میرے کول میری فرماں بردار بندے ہوئے حاضر ہو جاؤ (31) ملکہ

يٰٓاَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُوْنِيْ فِيْٓ اَمْرِيْ ۚ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى

نے آکھیا: اے سردارو! میرے ایس ماملے وچ مینوں مشورہ دیو میں کسے ماملے وچ کوئی پکا فیصلہ نئیں کردی جدوں تک تسیں

حاشیہ ① ... ایہہ آیت تے ایہدے بعد والی آیت پڑھن تے سننن والے تے سجدۂ تلاوت کرنا واجب ہو جاندا اے۔ ② ... "آیت وچ جیہڑی "بسم اللہ لکھی ہوئی اے ایہہ ایس آیت دا اِک حصہ اے تے جیہڑی "بسم اللہ" ہر سورت دے شروع وچ لکھی اے، اوہ سورت دے شروع دی آیت نئیں بلکہ پورے قرآن دی اِک آیت اے جیہنوں ہر سورت دے شروع وچ لکھ دِتا گیا اے تاں کہ دو سورتاں دے وچکار فاصلہ ہو جاوے۔

تَشْهَدُوْنِ ﴿٣٢﴾ قَالُوْا نَحْنُ اُولُوْا قُوَّةٍ وَّاُولُوْا بَاْسٍ شَدِيْدٍ ۙ وَّالْاَمْرُ

میرے کول نئیں ہندے (32) اوہناں آکھیا: اسیں طاقت والے تے بڑی سخت لڑائی والے آں تے قابو

اِلَيْكِ فَانْظُرِيْ مَاذَا تَاْمُرِيْنَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً

تہاڈے ای کول اے تے تسیں غور کر لوو کہ توں کیہ حکم دینی ایں؟ (33) ① اوہنے آکھیا: بے شک بادشاہ جدوں کسے بستی وچ داخل ہندے نیں

اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْٓا اَعِزَّةَ اَهْلِهَآ اَذِلَّةً ۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُوْنَ ﴿٣٤﴾ وَاِنِّيْ مُرْسِلَةٌ

تے اوہنوں تباہ کر دیندے نیں تے اوہدے عزت والے نوں ذلیل کر دیندے نیں تے اوہ ایس طراں ای کردے نیں (34) ② تے میں اوہناں ول اِک

اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنٰظِرَةٌۢ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ

تحفہ گھلن والی آں فیر ویکھاں گی کہ قاصد کیہ جواب لے کے واپس آوندے نیں؟ (35) فیر جدوں قاصد سلیمان دے کول آیا تے سلیمان نے فرمایا: کیہ

قَالَ اَتُمِدُّوْنَنِ بِمَالٍ ۫ فَمَآ اٰتٰىنِۦَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّآ اٰتٰىكُمْ ۚ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ

تسیں مال دے ذریعے میری مدد کردے او؟ تے اللہ نے جو کجھ مینوں عطا فرمایا اے اوہ اوس توں بہتر اے جیہڑا اوہنے تہانوں دِتا اے ③ بلکہ تسیں ای اپنے

حاشیہ ① ...ایس توں سرداراں دی مراد ایہہ سی کہ جے تیری صلاح جنگ دی ہووے تے اسیں اوہدے لئی تیار آں ایس لئی کہ اسیں بہادر تے دلیر آں طاقت تے قوت والے آں، بوہت زیادہ فوجاں رکھنے آں تے اسیں جنگاں لڑیاں نیں۔ ② ...جدوں بلقیس نے ویکھیا کہ ایہہ لوک جنگ لئی راضی نیں تے اوہنے اوہناں نوں اوہناں دی غلطی توں آگاہ کیتا تے جنگ دے نتیجے نوں سامنے رکھ دیاں ہویاں آکھیا کہ "جدوں بادشاہ کسے بستی وچ اپنی قوت تے طاقت نال آوندے نیں تے اوہنوں تباہ کر دیندے نیں تے اوہدے عزت والیاں نوں قتل کرکے، قیدی بنا کے تے اوہناں دی بے عزتی کرکے اوہناں نوں ذلیل کر دیندے نیں۔ ایہی بادشاہواں دا طریقہ اے۔ ③ ...جدوں بلقیس دا قاصد تحفے لے کے حضرت سلیمان عَلَیْہِ السَّلَام دے کول آیا تے آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے اوہنوں فرمایا: "کہ تسیں مال دے ذریعے میری مدد کردے او؟ اللہ پاک نے جو کجھ مینوں علم، نبوت تے بادشاہت دی صورت وچ عطا فرمایا اے اوہ ایس دنیاوی مال اسباب توں بہتر اے جیہڑا اوہنے تہانوں دِتا اے، تسیں فخر کرن والے لوک او، دنیا دے مال دی وجہ توں اِک دوجے اُتے وڈیائی جتاندے او تے اِک دوجے دے تحفے اُتے خش ہندے او، مینوں نہ دنیا توں خشی ہندی اے تے نہ ایہدی حاجت اے، اللہ پاک نے مینوں اینا بوہتا عطا فرمایا کہ ایہناں ہوراں نوں نئیں دِتا تے ایہدے نال نال مینوں دین تے نبوت دا شرف وی عطا فرمایا اے۔

تَقْرَحُوْنَ ﴿٣٦﴾ اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَاْتِيَنَّهُمْ بِجُنُوْدٍ لَّا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَ

تخمے تے خش ہندے او (36) اوہناں لوکاں ول واپس جاؤ تے ضرور اسیں اوہناں تے ایہو جئے لشکر لیاواں گے جیہناں دے مقابلے دی اوہناں نوں طاقت نئیں ہووے گی تے

لَنُخْرِجَنَّهُمْ مِّنْهَآ اَذِلَّةً وَّهُمْ صٰغِرُوْنَ ﴿٣٧﴾ قَالَ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ

ضرور اسیں اوہناں نوں اوس شہر وچوں ذلیل کرکے کڈھ دیاں گے تے اوہ بدنام ہون گے (37) سلیمان نے فرمایا: اے درباریو! تہاڈے وچوں کیہڑا اِے

يَاْتِيْنِيْ بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَّاْتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيْتٌ مِّنَ

جیہڑا اوہناں دے میرے کول فرماں بردار ہوکے آون توں پہلے اوہدا تخت میرے کول لے آوے (38)① اِک وڈا خبیث جن بولیا

الْجِنِّ اَنَا اٰتِيْكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُوْمَ مِنْ مَّقَامِكَ ۚ وَاِنِّيْ عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ

،کہ میں اوہ تخت تہادی خدمت وچ تہاڈے ایس مقام تے کھلون توں پہلے حاضر کر دیاں گا تے میں بے شک ایہدے تے طاقت رکھن والا

اَمِيْنٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ الَّذِيْ عِنْدَهٗ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتٰبِ اَنَا اٰتِيْكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ

امانتدار ہاں (39) ② اوہنے عرض کیتی جیہدے کول کتاب دا علم سی کہ میں اوہنوں تہاڈی خدمت وچ تہاڈی

يَّرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ ؕ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهٗ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ

پلک چپکن توں پہلے لے آواں گا ③ تے فیر جدوں سلیمان نے اوس تخت نوں اپنے کول رکھیا ہویا ویکھیا تے فرمایا: ایہہ میرے رب دے فضل

حاشیہ ① ... بلقیس دا تخت منگوان توں حضرت سلیمان عَلَیْہِ السَّلَام دا مقصد ایہہ سی کہ تخت حاضر کرکے اوہنوں اللہ پاک دی قدرت تے اپنی نبوت تے دلیل دین و الا معجزہ وکھا دیئے۔ یا ایہہ مقصد سی کہ بلقیس دے آون توں پہلے ایس تخت دی شکل بدل دیئے تے ایس توں اوہدی عقل دا امتحان فرمائیے کہ اوہ اپنا تخت پچھان سکدی اے یا نئیں۔ ② ... جن اوہ کُی مخلوق اے جیہنوں اللہ پاک نے اگ نال پیدا فرمایا اے تے جِناں وچوں بوہت وڈے ،طاقت والا بوہت وڈا دیو تے بڑے خبیث جن نوں عربی وچ "عِفْرِیْت" کہندے نیں۔ ③ ... راجح تے جمہور مفسراں دے مختار قول دے مطابق کتاب دا علم رکھن والے توں مراد حضرت سلیمان عَلَیْہِ السَّلَام دے وزیر حضرت آصف بن برخیا رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نیں، ایہہ اللہ پاک دا اسم اعظم جان دے سن۔ اوہناں نے عرض کیتی میں تہاڈی آپ عَلَیْہِ السَّلَام وچ اوس تخت نوں تہاڈے پلک چپکن توں پہلے لے آواں گا۔ تے فیر اجازت ملن تے حضرت آصف بن برخیا رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نے توجہ کیتی تے اوسے ویلے تخت حضرت سلیمان عَلَیْہِ السَّلَام دے سامنے ظاہر ہو گیا۔ ایہہ آیت مبارکہ اولیاء کرام توں کرامتاں ظاہر ہون دی دلیل اے۔

رَبِّيْ قف لِيَبْلُوَنِيْٓ ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ ط وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ج

نال اے تاں کہ اوہ مینوں ازمائے کہ میں شکر کرنا آں یا ناشکری؟ تے جیہڑا شکر کرے تے اوہ اپنی ذات لئی ای شکر کردا اے

وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّيْ غَنِيٌّ كَرِيْمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوْا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ

تے جیہڑا ناشکری کردا اے تے میرا رب بے پروا اے، کرم فرمان والا اے (40) سلیمان نے حکم دِتا: اوس ملکہ لئی اوہدے تخت نوں تبدیل کر دیو تاں کہ اسیں ویکھئے

اَتَهْتَدِيْٓ اَمْ تَكُوْنُ مِنَ الَّذِيْنَ لَا يَهْتَدُوْنَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَآءَتْ قِيْلَ

کہ اوہ راہ پاندی اے یا راہ نہ پان والیاں وچوں ہندی اے (41) فیر جدوں اوہ آئی تے اوہنوں آکھیا گیا

اَهٰكَذَا عَرْشُكِ ط قَالَتْ كَاَنَّهٗ هُوَ ج وَاُوْتِيْنَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا

کیہ تیرا تخت ایہو جیہا ای اے؟ تے اوہنے جواب دِتا: جیویں ایہہ اوہی اے تے سانوں ایس واقعے توں پہلے خبر مل چکی تے اسیں

مُسْلِمِيْنَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَّعْبُدُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ط اِنَّهَا كَانَتْ

فرماں بردار ہوئے (42) تے اوہنوں اوس چیز نے روکیا ہویا سی جیہدی اوہ اللہ توں علاوہ عبادت کردی سی۔ بے شک اوہ

مِنْ قَوْمٍ كٰفِرِيْنَ ﴿٤٣﴾ قِيْلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ ج فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ

کافر قوم وچوں سی (43) ① اوہنوں آکھیا گیا: صحن وچ داخل ہو جا تے جدوں اوہنے ویہڑے نوں ویکھیا تے اوہنوں ڈوہنگا پانی

لُجَّةً وَّكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا ط قَالَ اِنَّهٗ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّنْ قَوَارِيْرَ ط

سمجھی ② تے اپنی پنڈلیاں توں (کپڑا) چک دِتا، سلیمان نے فرمایا: ایہہ تے شیشیاں نال جوڑ کے اِک ملائم ویہڑا اے۔

حاشیہ ① ... یعنی بلقیس نوں اللہ پاک دی عبادت تے اوہدی واحدانیت دا اِقرار کرن توں یا اسلام قبول کرن ول پہل کرن توں سورج دی پوجا نے روکیا ہویا سی۔ بلقیس دا تعلق اوس قوم نال سی جیہڑی سورج دی پوجا کردی سی تے اوہ چونکہ اوہناں وچ پلی ودھی سی ایس لئی اوہنوں صرف سورج دی پوجا کرنی ای آوندی سی۔ ② ... ایس آیت وچ جیہڑا واقعہ بیان کیتا گیا اے کہ شیشے دے بنے ہوئے ویہڑے نوں ویکھ کے ملکہ بلقیس اوہنوں ڈوہنگا پانی سمجھی، ایس توں ایہہ سمجھاؤنا وی مقصد ہو سکدا اے کہ چیزاں جویں نظر آون حقیقت وچ اوس طراں دا ہونا ضروری نئیں ایس لئی سورج دی پوجا نوں ملکہ بلقیس جیویں ٹھیک سمجھ دی آ ری سی اوہ حقیقت وچ اوہو جئی ٹھیک نئیں سی بلکہ مکمل طور تے حقیقت دے خلاف تے حق سچ دے خلاف سی۔

قَالَتۡ رَبِّ اِنِّیۡ ظَلَمۡتُ نَفۡسِیۡ وَ اَسۡلَمۡتُ مَعَ سُلَیۡمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ

اوہنے عرض کیتی: اے میرے رب! میں اپنی جان تے ظلم کیتا تے میں سلیمان دے نال اوس اللہ دے حضور دھون نیوی کرنی آں جیہڑا

الۡعٰلَمِیۡنَ ﴿۴۴﴾ وَ لَقَدۡ اَرۡسَلۡنَاۤ اِلٰی ثَمُوۡدَ اَخَاهُمۡ صٰلِحًا اَنِ اعۡبُدُوا ع ٣ ١٣ ١٨

سارے جہان دا رب اے (44) تے بے شک اسیں ثمود ول اینہاں دے ہم قوم صالح نوں گھلیا کہ (اے لوکو!) اللہ دی عبادت

اللّٰهَ فَاِذَا هُمۡ فَرِیۡقٰنِ یَخۡتَصِمُوۡنَ ﴿۴۵﴾ قَالَ یٰقَوۡمِ لِمَ تَسۡتَعۡجِلُوۡنَ

کرو تے اوسے ویلے اوہ جھگڑا کردے ہوئے دو گروہ بن گئے (45) صالح نے فرمایا: اے میری قوم! بھلائی توں پہلے

بِالسَّیِّئَةِ قَبۡلَ الۡحَسَنَةِ ۚ لَوۡلَا تَسۡتَغۡفِرُوۡنَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُوۡنَ ﴿۴۶﴾

برائی کرن وچ چھیتی کیوں کردے او؟ تسیں اللہ توں بخشش کیوں نئیں منگدے؟ ہو سکدا اے تہاڈے تے رحم کیتا جاوے (46)

قَالُوا اطَّیَّرۡنَا بِكَ وَ بِمَنۡ مَّعَكَ ؕ قَالَ طٰٓئِرُكُمۡ عِنۡدَ اللّٰهِ بَلۡ

اوہناں آکھیا: اسیں تہاڈے توں تے تہاڈے ساتھیاں توں بھیڑا شگون لیا۔ ① صالح نے فرمایا: بدشگونی اللہ دے کول اے ② بلکہ

اَنۡتُمۡ قَوۡمٌ تُفۡتَنُوۡنَ ﴿۴۷﴾ وَ كَانَ فِی الۡمَدِیۡنَةِ تِسۡعَةُ رَهۡطٍ یُّفۡسِدُوۡنَ

تسیں اِک ایہو جئی قوم او کہ تہانوں ازمایا جا ریا اے (47) تے شہر وچ نوں بندے سن جیہڑے زمین وچ فساد

حاشیہ ① ... حضرت صالح عَلَیْہِ السَّلَام نوں جھوٹھا کرن دی وجہ توں بارش رُک گئی، اِنج اوہ لوک قحط وچ پئے گئے تے بھکھے مرن لگ پئے۔ اینہاں مصیبتاں نوں اوہناں نیں آپ عَلَیْہِ السَّلَام دی تشریف آوری ول منسوب کیتا تے اوہنوں بدشگونی سمجھ دے ہویاں آکھیا کہ (معاذاللہ) اسیں تہانوں تے تہاڈے ساتھیاں نوں منحوس سمجھنے آں۔ ② ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ تہانوں جیہڑی بھلائی تے برائی پہنچدی اے اوہ اللہ پاک دے حکم توں اے تے اوہ تہاڈی تقدیر وچ لکھی ہوئی اے۔ یا ایہہ معنی اے کہ تہاڈے کول جیہڑی بدشگونی آئی ایہہ تہاڈے کفر دی وجہ توں اللہ پاک ولوں آئی اے۔ یاد رہوے کہ بندے نوں پہنچن والیاں مصیبتاں اوہدی قسمت وچ لکھیاں ہویاں نیں تے کوئی مصیبت اللہ پاک دے حکم توں بغیر نئیں آوندی تے مصیبتاں آون دی وجہ عام طور تے بندے دے اپنے بھیڑے عمل ہندے نیں، تے جدوں اِنج اے تے کسے چیز توں بدشگونی لینا تے اپنے آپ اُتے آون والی مصیبت نوں اوہدی نحوست جاننا ٹھیک نئیں، حدیثِ پاک وچ اے: بدشگونی شرک (یعنی مشرکاں دے ورگا کم) اے تے ساڈے نال ایہدا کوئی تعلق نئیں، اللہ پاک اینہوں توکل دے ذریعے دور فرما دیندا اے۔ (ابو داؤد، 4/23، الحدیث: 3910)

فِي الۡاَرۡضِ وَلَا يُصۡلِحُوۡنَ ﴿٤٨﴾ قَالُوۡا تَقَاسَمُوۡا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهٗ وَ

کردے سن تے اصلاح نئیں کردے سن (48) اوہناں نیں آپس وچ اللہ دیاں قسماں کھا کے آکھیا: اسیں رات ویلے ضرور صالح تے

اَهۡلَهٗ ثُمَّ لَنَقُوۡلَنَّ لِوَلِيِّهٖ مَا شَهِدۡنَا مَهۡلِكَ اَهۡلِهٖ وَ اِنَّا

اوہدے گھر والیاں تے چھاپہ ماراں گے فیر اوہدے وارث نوں آکھاں گے کہ اسیں گھر والیاں دے قتل ویلے اسیں حاضر نئیں ساں تے بے شک اسیں

لَصٰدِقُوۡنَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوۡا مَكۡرًا وَّمَكَرۡنَا مَكۡرًا وَّهُمۡ لَا يَشۡعُرُوۡنَ ﴿٥٠﴾

سچے آں (49) تے اوہناں نیں سازش کیتی تے اسیں اپنی گلّ فیصلہ فرمایا تے او غافل رے (50)①

فَانۡظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكۡرِهِمۡ ۙ اَنَّا دَمَّرۡنٰهُمۡ وَقَوۡمَهُمۡ اَجۡمَعِيۡنَ ﴿٥١﴾

تے ویکھو کہ ایہناں دی سازش دا انجام کیہو جیا ہویا؟ اسیں ایہناں نوں تے ایہناں دی ساری قوم نوں مُکا دِتا (51)

فَتِلۡكَ بُيُوۡتُهُمۡ خَاوِيَةً ۢ بِمَا ظَلَمُوۡا ؕ اِنَّ فِيۡ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوۡمٍ

تے ایہہ ایہناں دے گھر اوہناں دے ظلم دی وجہ نال ویران پئے نیں،بے شک ایہدے وچ جانن والیاں لئی(عبرت دی) نشانی

يَّعۡلَمُوۡنَ ﴿٥٢﴾ وَاَنۡجَيۡنَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَكَانُوۡا يَتَّقُوۡنَ ﴿٥٣﴾ وَلُوۡطًا

اے (52) تے اسیں اوہناں لوکاں نوں بچا لیا جیہڑے ایمان لیائے تے ڈردے سن (53) تے لوط

اِذۡ قَالَ لِقَوۡمِهٖۤ اَتَاۡتُوۡنَ الۡفَاحِشَةَ وَاَنۡتُمۡ تُبۡصِرُوۡنَ ﴿٥٤﴾ اَئِنَّكُمۡ لَتَاۡتُوۡنَ

نوں یاد کرو جدوں اوہنے اپنی قوم نوں فرمایا: کیہ تسیں بے حیائی والا کم کردے او حالاں کہ تسیں ویکھ رے او (54)② کیہ تسیں

حاشیہ ① ... یعنی اوہناں لوکاں نے حضرت صالح عَلَیْہِ السَّلَام تے اوہناں دے گھر والیاں تے رات نوں حملہ کرن دی سازش تیار کیتی تے اسیں اوہناں دی سازش دی سزا ایہہ دِتی کہ ایہناں تے عذاب چھیتی گھل دِتا تے اوہ ساڈے لکے فیصلے توں غافل رے۔ ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک اپنے خاص بندیاں دی راکھی تے مدد کردا اے تے ایہناں نوں لوکاں دے خفیہ شر توں بچاندا اے۔ ② ... ایس قول دا ایہہ معنی اے کہ کیہ تسیں بد فعلی تے اُتر آئے او حالاں تسیں ایس کم دی برائی جان دے او۔ یا ایہہ معنی اے کہ کیہ تسیں بے حیائی تے اُتر آئے او تے تسیں اِک دوجے دے سامنے بے پردہ ہو کے اعلانیہ بد فعلی کردے او۔ یا ایہہ معنی اے کہ تسیں اپنے توں پہلے نافرمانی کرن والیاں دی تباہی تے اوہناں دے عذاب دیاں نشانیاں ویکھدے او تے فیر وی ایس بد عملی وچ پئے ہوئے او۔

اَلرِّجَالَ شَهۡوَةً مِّنۡ دُوۡنِ النِّسَآءِ ؕ بَلۡ اَنۡتُمۡ قَوۡمٌ تَجۡهَلُوۡنَ ﴿۵۵﴾

عورتاں نوں چھڈ کے مرداں کول شہوت نال جاندے او بلکہ تسیں جاہل لوک او (55) ①

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوۡمِهٖۤ اِلَّاۤ اَنۡ قَالُوۡۤا اَخۡرِجُوۡۤا اٰلَ لُوۡطٍ مِّنۡ

تے اوہدی قوم دا ایس توں علاوہ کوئی جواب نئیں سی کہ کہن لگے کہ لوط دے گھر والیاں نوں اپنی بستی وچوں

قَرۡيَتِكُمۡ ۚ اِنَّهُمۡ اُنَاسٌ يَّتَطَهَّرُوۡنَ ﴿۵۶﴾ فَاَنۡجَيۡنٰهُ وَاَهۡلَهٗۤ اِلَّا امۡرَاَتَهٗ ۫

کڈ دیو، بے شک ایہہ ایہو جئے لوک نیں جیہڑے بڑے پاک صاف بن دے نیں (56) ② تے اسیں اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں نوں خلاصی دِتی پر اوہدی عورت

قَدَّرۡنٰهَا مِنَ الۡغٰبِرِيۡنَ ﴿۵۷﴾ وَاَمۡطَرۡنَا عَلَيۡهِمۡ مَّطَرًا ۚ فَسَآءَ مَطَرُ

نوں، اسیں اوہنوں پچھے رہ جان والیاں وچوں مِتھ دتا سی (57) تے اسیں اوہناں تے اِک بارش وسائی تے ڈرائے جان والیاں دی بارش

الۡمُنۡذَرِيۡنَ ﴿۵۸﴾ قُلِ الۡحَمۡدُ لِلّٰهِ وَسَلٰمٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيۡنَ اصۡطَفٰى ؕ ع ۱۴ ۱۹

کئی بھیڑی سی (58) تسیں آکھو: ساریاں تعریفاں اللہ لئی نیں تے ایہناں بندیاں تے سلام ہووے جیہناں نوں اللہ نے چُن لیا اے۔

آٰللّٰهُ خَيۡرٌ اَمَّا يُشۡرِكُوۡنَ ؕ ﴿۵۹﴾

کیہ اللہ بہتراے یا ایہناں دے آپ بنائے ہوئے شریک؟ (59)

حاشیہ ① ... مرداں دے فطری تقاضے دی تسکین لئی عورتاں بنائیاں گئیاں نیں تے ایہناں نال شرعی حکماں دے مطابق شہوت پوری کرن دی اجازت دِتی گئی اے۔ جد کہ ہم جنس پرستی، کھلے عام جانوراں وانگوں زنا کاری فطرت توں بغاوت اے، ایس بغاوت دا نتیجہ کسے صاحب نظر توں لُکیا نئیں۔ ② ... قومِ لوط دا ایہہ قول بد باطنی دی اخیر اے کہ اپنی خبیث حرکتاں نوں برا سمجھن تے ایہناں توں باز آون دی بجائے حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام تے اوہناں دے ساتھیاں دا مذاق اڑارے نیں کہ ایہہ بڑے پاکباز بنے پھردے نیں۔ ساڈا معاشرہ وی ایہو جئی کئی خباثتاں کردا اے کہ اتھے فساق تے فجار تے اپنے کماں تے فخر کردے نیں جد کہ مذہب، مذہبی لوکاں تے اوہناں دے مذہبی کماں دا مذاق اڑایا جاندا اے۔

اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَآءً ۚ فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ

یا اوہ بہتر اے ① جیہنے اسمان تے زمین بنائے تے تہاڈے لئی اسمان توں پانی اُتاریا تے اسیں اوس پانی توں

حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ ۚ مَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُنْۢبِتُوْا شَجَرَهَا ؕ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ؕ

رونقاں والے باغ اگائے۔ تہاڈے لئی ایہہ ممکن نئیں سی کہ تسیں ایہناں باغاں دے درخت اگا دیندے۔ کیہ اللہ دے نال کوئی ہور خدا اے؟ (کدے وی نئیں،)

بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَّعْدِلُوْنَ ؕ ﴿٦٠﴾ اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَّجَعَلَ خِلٰلَهَآ

بلکہ اوہ لوک شریک بنا لیندے نیں (60) یا اوہ بہتر اے جیہنے رہن لئی زمین بنائی تے ایہدے وچکار

اَنْهٰرًا وَّجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ؕ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ؕ

نہراں بنائیاں تے ایہدے لئی لنگر بنائے تے دو سمندراں دے وچکار روک رکھی۔ کیہ اللہ دے نال کوئی ہور خدا اے؟

بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ؕ ﴿٦١﴾ اَمَّنْ يُّجِيْبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوْٓءَ وَ

بلکہ ایہناں وچ بوہتے جاہل نیں (61) یا اوہ بہتر جیہڑا مجبور دی فریاد سن دا اے جدوں اوہ اوہنوں پکارے تے برائی ٹال دیندا اے تے

يَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ الْاَرْضِ ؕ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ؕ ﴿٦٢﴾ اَمَّنْ

تہانوں زمین دا وارث کردا اے۔ کیہ اللہ دے نال کوئی ہور خدا اے؟ تسیں بوہت ای گھٹ نصیحت لیندے او (62) یا اوہ بہتر

يَّهْدِيْكُمْ فِيْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُّرْسِلُ الرِّيٰحَ بُشْرًا ۢ بَيْنَ يَدَيْ

اے جیہڑا تہانوں خشکی تے تری دیاں ہنیریاں وچ راہ وکھاندا اے تے اوہ جیہڑا ہواواں گھل دا اے تے ایس حال وچ کہ اوہ ہواواں اللہ دی رحمت توں پہلے خش خبری

حاشیہ ① ...ایتھوں اللہ پاک دی قدرت تے واحدانیت تے پہلے زمین تے اسمان دا پیدا فرمانا، بارش تے باغ اگاؤن توں دلیل پیش کیتی گئی اے، فیر زمین نوں ٹھہرن دی جگہ تے رہن دی جگہ بناؤن، ایہدے وچ نہراں چلاؤن، مضبوط پہاڑ قائم کرن تے دو دریاواں دے وچکار روک بناؤن نوں خدا دی واحدانیت تے دلیل بنایا اے، فیر مجبور تے لاچار دی دعا قبول کرن، سمندر تے زمین وچ مدد کرن، مخلوق دی شروعات کرنا تے واپس پھیرنا تے زمین اسمان توں روزی دینے نوں اللہ پاک دی واحدانیت دی دلیل دے طور تے ذکر کر کے دسیا گیا اے کہ اللہ پاک دے سوا کوئی عبادت دے لائق نئیں، اوہ شریک توں پاک اے ستھرا اے تے جے کوئی ہور خدا ہون دا دعویٰ کردا اے اوہنوں چاہیدا اے کہ اپنا سچا ہون تے دلیل پیش کرے۔

رَحْمَتِهٖ ؕ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ؕ تَعٰلَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٦٣﴾ ؕ اَمَّنْ يَّبْدَؤُا الْخَلْقَ

دے ریاں ہندیاں نیں۔ کیہ اللہ دے نال کوئی ہور خدا اے؟ اللہ ایہناں دے شرک توں بوہت اُچا اے (63) یا اوہ بہتر اے جیہڑا خلق نوں نویں سرے توں بنا ندا

ثُمَّ يُعِيْدُهٗ وَمَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ؕ قُلْ

اے تے فیر اوہنوں دوبارہ بنائے گا تے جیہڑا تہانوں اسماناں تے زمین توں روزی دیندا اے۔ کیہ اللہ دے نال ہور خدا اے؟ تسیں فرماؤ:

هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٦٤﴾ قُلْ لَّا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

اپنی دلیل لیاؤ جے تسیں سچے او (64) تسیں فرماؤ: اللہ توں علاوہ اسماناں تے زمین وچ

الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ ؕ وَمَا يَشْعُرُوْنَ اَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ادّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِي

کوئی غیب نئیں جان دا① تے لوک نئیں جان دے کہ ایہناں نوں کدوں اٹھایا جاوے گا؟ (65) کیہ کافراں دا علم آخرت دے بارے

الْاٰخِرَةِ ۚ قف بَلْ هُمْ فِيْ شَكٍّ مِّنْهَا ۚ قف بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ ع وَقَالَ الَّذِيْنَ ع ۸

وچ پورا ہو گیا اے؟ بلکہ اوہ اوہدے ولوں شک وچ نیں بلکہ اوہ اوہدے توں انے نیں (66) تے کافراں نیں

كَفَرُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا تُرٰبًا وَّاٰبَآؤُنَآ اَئِنَّا لَمُخْرَجُوْنَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَ

آکھیا: کیہ جدوں اسیں تے ساڈے پیو دادے مٹی ہو جان گے تے کیہ اسیں فیر کڈے جاواں گے (67) بے شک ایہہ وعدہ سانوں تے ساڈے توں پہلے ساڈے

اٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ ۙ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦٨﴾ قُلْ سِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ

پیو دادیاں نوں وی دِتا گیا سی، ایہہ تے صرف پہلے لوکاں دیاں جھوٹھیاں کہانیاں نیں (68) تسیں فرماؤ: زمین تے ٹر پھر کے

حاشیہ ① ...غیب دا علم اللہ دے نال خاص اے تے ایس توں مراد ذاتی تے محیط یعنی ہر چیز دا علم اے کہ اوہی اللہ پاک لئی ثابت تے اوہدے توں ای خاص نیں۔ عطائی علم کہ دوجے دا دِتا ہویا تے علمِ غیر محیط کہ کجھ چیزاں دی اطلاع ہو جائے اور کجھ توں بے خبر ہوے، ایہہ اللہ پاک لئی ہوا ای نئیں سکدا ایس لئی کہ اللہ پاک ایس توں پاک اے تے اسیں انبیاء کرام بارے جیہڑا علمِ غیب من دے ہاں ایس توں مراد اوہ غیر محیط علم اے جیہڑا اللہ پاک نے اوہناں نوں عطا کیتا اے۔ ایہہ بالکل حق تے قرآن تے حدیث توں ثابت اے۔

فَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِيْ ضَيْقٍ

ویکھو، مجرماں دا انجام کیہو جئیا ہویا؟ ① (69) تے (اے حبیب!) تسیں ایہناں تے غم نہ کرو تے ایہناں دیاں سازشاں توں

مِّمَّا يَمْكُرُوْنَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسٰى

غم نہ کرو (70) تے کافر کہندے نیں: ایہہ وعدہ کدوں (پورا) ہووے گا؟ جے تسیں سچے او (تے دسو) (71) تسیں فرماؤ: ہو سکدا اے

اَنْ يَّكُوْنَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِيْ تَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿٧٢﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ فَضْلٍ

کہ جیہڑے (عذاب) دی تسیں چھیتی کردے پئے او اوہدا کجھ حصہ تہاڈے پچھے آ لگیا ہووے (72) تے بے شک تیرا رب

عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٧٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ

لوکاں تے فضل والا اے پر ایہناں وچوں بوہتے لوک شکر ادا نئیں کردے (73) تے بے شک تہاڈا رب ② یقیناً جان دا اے جیہڑا

صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِلَّا فِيْ

ایہناں دے سینے لُکائے ہوئے نیں تے جیہڑا اوہ ظاہر کردے نیں ③ (74) تے آسماناں تے زمین وچ جنے غیب نیں سارے

كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿٧٥﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ عَلٰى بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اَكْثَرَ الَّذِيْ هُمْ

اِک دسن والی کتاب وچ نیں (75) بے شک ایہہ قرآن بنی اسرائیل نال اکثر اوہ گلاں دا ذکر فرماندا اے

حاشیہ ① ...اللہ دے عذاب توں برباد ہون والیاں قوماں دیاں بستیاں لوکاں لئی عبرت دے نشان نیں، ایس لئی ہر اک نوں چاہیدا اے کہ اوہناں قوماں توں عبرت حاصل کرن تے اوتھوں دے رہن والیاں دے حال تے اوہناں دے دردناک انجام تے غور کرن تے اوہناں توں نصیحت لیندے ہوئے اللہ پاک دی نافرمانی توں باز آون تے اوہدی اطاعت تے فرماں برداری وچ لگ جان۔ ② ...ایس آیت دے کلام دا خلاصہ ایہہ اے کہ کافراں دا رسول پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نال لک کے تے کھل کے دشمنی رکھنی تے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مخالفت وچ مکاریاں کرنا سب کجھ اللہ پاک نوں پتا اے، اوہ اوہناں نوں اوہدی سزا دیوے گا۔ ③ ...اللہ پاک توں کجھ وی لُکیا نئیں اے، اوہ ظاہری تے لکے سارے کم تے حال نوں پوری طراں جان دا اے، ایس لئی ساریاں نوں چاہیدا اے کہ اوہ اعلانیہ تے لکے ہر طراں دے گناہواں توں باز آجاون تے دل وچ کسے دے بارے وچ بغض، حسد، کینہ تے دشمنی وغیرہ نہ رکھن۔

فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿٧٦﴾ وَ اِنَّهٗ لَهُدًى وَّ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٧٧﴾ اِنَّ رَبَّكَ

جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے نیں (76) تے بے شک ایہہ مسلماناں لئی ہدایت تے رحمت اے (77) بے شک تہاڈا رب

يَقْضِيْ بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهٖ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْعَلِيْمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ اِنَّكَ عَلَى

اپنے حکم توں ایہناں دے وچکار فیصلہ فرما دے گا تے اوہ عزت والا علم والا اے (78) تے تسیں اللہ تے بھروسہ کرو بے شک تسیں

الْحَقِّ الْمُبِيْنِ ﴿٧٩﴾ اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاۗءَ اِذَا وَلَّوْا

کھلے حق تے او (79) بے شک تسیں مردیاں نوں نئیں سنا سکدے ① تے نہ تسیں بولیاں نوں واج دینا سنا سکدے او جدوں اوہ بے وفائی کرکے

مُدْبِرِيْنَ ﴿٨٠﴾ وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلٰلَتِهِمْ ۭ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ

پھر رے ہون ② (80) تے تسیں انھیاں نوں ایہناں دی گمراہی توں (کڈ کے) ہدایت دین والے نئیں۔ ③ تسیں تے اوہنوں ای سنا سکدے او جیہڑے ساڈیاں

يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿٨١﴾ وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَاۗبَّةً

آیتاں تے ایمان لیاندے نیں تے اوہ فرما بردار نیں ④ (81) تے جدوں ایہناں تے گل آپوے گی ⑤ تے اسیں ایہناں لئی زمین وچوں اک جانور کڈھاں گے ⑥

حاشیہ ① ... ایتھے مردیاں توں مراد کافر نیں تے ایہناں توں وی ہر طراں دے کلام نوں نئیں سُنن دی نفی مراد نئیں بلکہ وعظ تے نصیحت تے ہدایت والی گل قبول کرن لئی سُنن دی نفی مراد اے تے معنی ایہہ اے کہ کافر مردہ دل نیں تے نصیحت توں کوئی فیدہ نئیں لیندے۔ ② ... یعنی کافر بولیاں وانگوں نیں تے جویں بولے نوں واج مارن دا کوئی فائدہ نئیں ایسے طراں ضدی کافراں نوں حق دی دعوت دینا کوئی فائدہ نئیں دیندا۔ ③ ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ جیہنوں اللہ نے ہدایت توں تے اوہدے دل نوں ایمان توں انّا کر دِتا (کہ اوہنے حق قبول کرن دی صلاحیت ضائع کر دِتی) تسیں اوہنوں گمراہی چوں کڈھ کے ہدایت نئیں دے سکدے۔ ④ ... یعنی تسیں صرف اوہناں نوں ای سنا سکدے او جیہناں دے کول سمجھن والے دل نیں تے جیہڑے اللہ پاک دے علم وچ ایمان دی سعادت توں کامیاب ہون والے نیں اوہ مخلص مسلمان نیں۔ ⑤ ... گل توں مراد اوہ اے کہ جیہدا کافراں نال وعدہ کیتا گیا اے۔ معنی ایہہ اے کہ جدوں قیامت قائم ہو جاوے گی تے عذاب لازم ہو جاوے گا۔ ⑥ ... ایس جانور نوں "دَابَّةُ الْاَرْضِ" کہندے نیں۔ ایہدے بارے صرف ایناں ای جان لینا کافی اے کہ ایہہ عجیب و غریب شکل دا جانور ہووے گا۔ صفا دے پہاڑ وچوں نکل کے سارے شہراں وچ بڑی چھیتی پھرے گا۔ خش بیانی نال کلام کرے گا۔ ہر بندے دے متھے تے اِک نشان لاوے گا، ایماندراں دے متھے تے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے عصا مبارک نال اِک نورانی لکیر کھچے گا تے کافر دے متھے تے حضرت سلیمان عَلَیْہِ السَّلَام دی انگوٹھی نال کالی مہر لاوے گا۔

مِّنَ الْاَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ النَّاسَ كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا لَا يُوْقِنُوْنَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ ع ٦ ١٦ ٢

جیہڑا لوکاں نال گلاں کرے گا ایس لئی کہ لوک ساڈیاں آیتاں تے یقین نئیں کردے سن (82) اوس دن نوں یاد کرو جس دن اسیں ہر امت وچوں اِک گروہ نوں

مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّنْ يُّكَذِّبُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿٨٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَآءُوْ

اٹھاواں گے جیہڑا ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھا کہندا سی تے اوہناں دے پہلے لوکاں نوں روکیا جائے گا تاں کہ ایہناں توں بعد والے ایہناں نال آ ملن (83) ایتھوں تک

قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيٰتِيْ وَلَمْ تُحِيْطُوْا بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ

کہ جدوں سارے حاضر ہو جان گے تے اللہ فرمائے گا: کیہ تسیں میریاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا سی حالاں تہاڈا علم ایہناں تک نئیں پہنچیا سی یا تسیں کیہ کم کردے سو؟ (84) تے

الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوْا فَهُمْ لَا يَنْطِقُوْنَ ﴿٨٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ

ایہناں تے ایہناں دے ظلم دی وجہ توں گل ظاہر ہو چکی تے اوہ ہن کجھ نئیں بولدے ① (85) کیہ اوہناں نیں نئیں ویکھیا کہ اسیں رات بنائی

لِيَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٨٦﴾ وَ

تاں کہ اوہ ایہدے وچ آرام کرن تے دن نوں اکھاں کھولن والا بنایا بے شک ایہدے وچ اوہناں لوکاں لئی ضرور نشانیاں ہیں جیہڑے ایمان رکھدے نیں (86) تے

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ

جیہڑے دن صور وچ پھوکیا جاوے گا تے جیہڑے اسماناں وچ نیں تے جیہڑے زمین وچ نیں سارے گھبرا جان گے پر اوہ جیہناں نوں اللہ چاہوے

اللّٰهُ ؕ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دٰخِرِيْنَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَّهِيَ تَمُرُّ مَرَّ

تے سارے اوہدی بارگاہ وچ عاجزی کردے حاضر ہون گے (87) تے تو پہاڑاں نوں ویکھیں گا ایہناں نوں جمے ہوئے خیال کریں گا حالاں اوہ بدلاں دے چلن

السَّحَابِ ؕ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِيْٓ اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ؕ اِنَّهٗ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَفْعَلُوْنَ ﴿٨٨﴾

طراں چل رہے ہون گے۔ ایہہ اوس اللہ دی کاری گری اے جیہنے ہر شے نوں پکا کیتا بے شک اوہنوں تہاڈے کماں دا پتا اے (88)

حاشیہ ① ... یعنی اوہدے شرک دی وجہ توں اوہناں تے عذاب ثابت ہو چکیا تے اوہ ہن کجھ نئیں بولدے ایس لئی کہ اوہناں لئی کوئی دلیل تے کوئی گل باقی نئیں اے۔ ایس آیت دا اک معنی ایہہ وی اے کہ اللہ پاک دیاں آیتاں جھٹلان دی وجہ توں عذاب اوہناں تے اِنج چھا جاوے گا کہ کجھ وی بول نہ سکن گے۔

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ خَيْرٌ مِّنْهَا ۚ وَهُمْ مِّنْ فَزَعٍ يَّوْمَئِذٍ اٰمِنُوْنَ ﴿٨٩﴾

جیہڑا نیکی لیاوے گا اوہدے لئی اوہدے توں بہتر صلہ اے① تے اوہ اوس دن دی گھبراہٹ توں امن چین وچ ہوون گے② (89)

وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ ؕ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا

تے جیہڑا بدی لیائے گا تے اوہناں دے مونھ اگ وچ ٹُھسے کر دِتے جان گے۔ (اے لوکو!) تہانوں تہاڈے عملاں دا ای بدلہ

كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِيْ

دِتا جاوے گا③ (90) مینوں تے ایہہ ای حکم ہویا اے کہ میں ایس شہر (مکہ) دے رب دی عبادت کراں جیہنے ایہنوں

حَرَّمَهَا وَلَهٗ كُلُّ شَيْءٍ ۫ وَّاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٩١﴾ۙ وَاَنْ

حرمت والا بنایا اے تے ہر شے اوسے دی ملکیت اے تے مینوں حکم ہویا اے کہ میں فرماں برداراں وچوں رہواں (91) تے ایہہ کہ میں

اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ

میں قرآن دی تلاوت کراں④ تے جیہنے ہدایت لئی تے اوہنے اپنی ذات لئی ای ہدایت لئی تے جیہڑا گمراہ ہووے

فَقُلْ اِنَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُنْذِرِيْنَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ

تے تسیں فرما دیو: کہ میں تے صرف ڈران والا ہاں(92) تے تسیں فرماؤ: ساریاں تعریفاں اللہ لئی نیں، بڑی چھیتی اوہ تہانوں اپنیاں نشانیاں وکھاوے گا⑤

حاشیہ ① ... نیکی توں مراد کلمۂ توحید دی شہادت اے یا ایس توں مراد عمل وچ اخلاص اے کہ خدا دے حضور ایمان تے اخلاص دے نال حاضر ہووے گا اوہدے لئی بھلائی اے۔ ② ... ایس توں قیامت دے دن عذاب دے خوف دی وجہ توں ہون والی گھبراہٹ مراد اے تے ایہہ اوس گھبراہٹ توں علاوہ اے جیہدا ذکر اُتے والی آیت وچ ہویا۔ ③ ... اینجے برائی توں مراد شرک اے تے آیت دا خلاصہ ایہہ اے کہ جیہڑے شرک دے نال آون گے اوہ موہدے مونھ اگ وچ سُٹے جان گے تے جہنم دے نگران اوہناں نوں آکھن گے: تہانوں تہاڈے شرک تے گناہواں دا ای بدلہ دِتا جاوے گا۔ اللہ پاک سانوں دوزخ دی اگ توں بچاوے۔ ④ ... قرآن پاک دی تلاوت نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے روز دے معمول وچ شامل سی، سیرت دیاں کتاباں وچ لکھیا اے کہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم سون توں پہلاں قرآن پاک دیاں کجھ سورتاں ضرور تلاوت فرماندے سن، ایسے طراں جدوں رات نوں عبادت کرن لئی اُٹھدے تے فیر قرآن پاک دی تلاوت فرماندے تے رمضان شریف وچ حضرت جبرائیل عَلَیْہِ السَّلَام دے نال قرآن مجید دا دَور فرمایا کردے سن۔ ⑤ ... ایہناں نشانیاں توں مراد چن دا دو ٹوٹے ہونا وغیرہ معجزے تے اوہ سزاواں نیں جیہڑیاں کافراں لئی دنیا تے آیاں جویں کہ بدر وچ کافراں دا قتل ہونا، قید ہونا تے فرشتیاں دا اوہناں نوں مارنا۔

فَتَعْرِفُوْنَهَا ؕ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٣﴾ ع ٧ ٣

تے تسیں اوہناں نوں پچھان لوو گے تے (اے حبیب!) تہاڈا رب، (اے لوکو!) تہاڈے عملاں توں غافل نئیں اے (93)

٢٧ سُوْرَةُ الْقَصَصِ مَكِّيَّةٌ ٤٩
اٰياتها ٨٨ ركوعاتها ٩

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورة القصص مكية
آیتاں :88 رکوع:9

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ نَتْلُوْا عَلَيْكَ مِنْ نَّبَاِ مُوْسٰى وَفِرْعَوْنَ

طٰسٓمٓ (1) ایہہ روشن کتاب دیاں آیتاں نیں① (2) اسیں تہاڈے سامنے حق دے نال موسیٰ تے فرعون دی خبر پڑھنے آں

بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا

اوہناں لوکاں لئی جیہڑے ایمان رکھدے نیں (3) بے شک فرعون نے زمین وچ تکبر کیتا سی تے اوس (زمین) دے لوکاں دے وکھرے وکھرے گروہ بنا دِتے سن

يَّسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ

اوہناں وچ اِک گروہ (بنی اسرائیل) نوں ماڑا بنا دِتا سی، اوہناں دے پُتراں نوں ذبح کر دیندا تے اوہناں دیاں عورتاں نوں زندہ رکھدا سی، بے شک اوہ

مِنَ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٤﴾ وَنُرِيْدُ اَنْ نَّمُنَّ عَلَى الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا فِي الْاَرْضِ وَ

فسادیاں وچوں سی② (4) تے اسیں چاہندے ساں کہ اوہناں لوکاں تے احسان فرمایئے جیہناں نوں زمین وچ ماڑا بنایا گیا سی تے

حاشیہ ① ... لوحِ محفوظ تے قرآن کریم دوہاں نوں کتابِ مبین آکھیا جاندا اے، ایہناں وچ فرق ایہہ اے کہ لوح محفوظ اللہ پاک دے خاص مقبول بندیاں تے ای ظاہر اے جد کہ قرآن کریم ہر مومن لئی ظاہر اے بھاویں ایہدے راز تے نشانیاں دی پچھان وی خاص بندیاں نال خاص اے۔ ② ... کاہناں نیں فرعون نوں ایہہ آکھ دِتا سی کہ بنی اسرائیل وچ اِک بچہ پیدا ہووے گا جیہڑا تیری بادشاہت دے زوال دا سبب بنے گا، ایس لئی اوہ منڈیاں نوں ذبح کر دیندا تے کُڑیاں نوں چھڈ دیندا سی۔ ایہہ اوہدی بڑی وڈی بے وقوفی سی ایس لئی کہ جے اوہ اپنے خیال وچ کاہناں نوں سچا سمجھدا سی تے ایہہ گل ہونی ای سی، منڈیاں نوں قتل کر دین توں کوئی نتیجہ نہ مِلدا تے جے اوہ اوہناں نوں سچا نہ سمجھدا سی تے ایہہ اوہدے نیڑے اِک فضول گل سی تے فضول گلاں دا لحاظ کر کے انساناں دا قتل کرنا کسے طراں وی ٹھیک نئیں سی۔

نَجْعَلَهُمْ اَىِٕمَّةً وَّنَجْعَلَهُمُ الْوٰرِثِيْنَ ۝٥ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَنُرِيَ

ایہناں نوں واہ وکھان والا بنایئے تے ایہناں نوں (ملک تے مال دا) وارث بنایئے① (5) تے ایہناں نوں زمین وچ بادشاہت دیئے تے

فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَحْذَرُوْنَ ۝٦ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ

فرعون تے ہامان تے اوہناں دیاں لشکراں نوں اوہی وکھایئے جیہناں دا ایہناں نوں ایہناں ولوں خطرہ سی (6) تے اسیں

مُوْسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيْهِ ۚ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيْهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِيْ وَ

موسیٰ دی ماں نوں الہام فرمایا کہ ایہنوں دُدھ پیا فیر جدوں تینوں ایہدے تے ڈر لگے تے اوہنوں دریا وچ پا دے تے خوف نہ کر تے

لَا تَحْزَنِيْ ۚ اِنَّا رَآدُّوْهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوْهُ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ۝٧ فَالْتَقَطَهٗٓ

غم نہ کر، بے شک اسیں ایہنوں تیرے ول واپس لے آواں گے تے ایہنوں رسولاں وچوں بناواں گے (7) تے اوہنوں فرعون دے گھر والیاں نیں

اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُوْنَ لَهُمْ عَدُوًّا وَّحَزَنًا ۭ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا كَانُوْا

چُک لیا تاں کہ اوہ اوہناں لئی دشمن تے غم بنے،② بے شک فرعون نے ہامان تے ایہناں دے لشکر

خٰطِـِٕيْنَ ۝٨ وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّيْ وَلَكَ ۭ لَا تَقْتُلُوْهُ ۖ عَسٰٓى

خطا کار سن (8) تے فرعون دی بیوی③ نے آکھیا: ایہہ بچہ میری تے تیری اکھاں دی ٹھنڈ اے، ایہنوں قتل نہ کرو ہورے

حاشیہ ① ...ایتھے وراثت توں مراد شرعی میراث نئیں ایس لئی کہ مومن کافر دا وارث نئیں ہندا بلکہ اوہدے وسیع مفہوم وچوں اِک معنیٰ ''موت دے بعد اوہدی سلطنت دا وارث ہونا'' مراد اے۔ ② ...آیت وچ ''لِيَكُوْنَ'' لفظ وچ آئے ''لام'' نوں ''لامِ عاقبت'' کہندے نیں تے آیت دا معنیٰ ایہہ اے کہ فرعون دے گھر والیاں نیں حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام نوں چک لیا تے ایس چکن دا انجام تے نتیجہ ایہہ نکلنا سی کہ اوہ اوہناں لئی دشمن تے غم دا سبب بنے گا۔ ③ ...فرعون دی بیوی آسیہ بڑی نیک بی بی سن، نبیاں دی نسل وچوں سن، غریباں تے مسکیناں تے رحم تے کرم کردیاں سن۔ حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام تے ایمان لیاؤن دی وجہ توں فرعون نے اوہناں تے بڑا ظلم کیتا، چار وڈے کِلاں نال آپ دے ہتھ پیر بنھا کے سینے تے بھاری چکی رکھادِتی تے ایسے حال وچ ایہناں نوں سخت دُھپ دے وچ پادِتا۔ آپ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نے اللہ پاک توں اپنے لئی جنت وچ گھر بناؤن تے فرعون دے ظلماں توں بچن دی دعا کیتی جیہڑی قبول ہوگئی تے اللہ پاک نے اوسے حال وچ اوہناں دی روح قبض فرمالئی۔

اَنْ يَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝٩ وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ

ایہہ سانوں نفع دیوے یا اسیں ایہنوں اپنا پُتر ای بنا لیئے تے اوہناں نوں پتا کوئی نئیں سی (9) تے سویر ویلے موسیٰ دی ماں دا دل

مُوْسٰى فٰرِغًا ؕ اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِيْ بِهٖ لَوْلَآ اَنْ رَّبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُوْنَ

بے قرار ہو گیا، بے شک نیڑے سی کہ اوہنوں ظاہر کر دیندی جے اسیں اوہدا دل مضبوط نہ کردے کہ اوہ (ساڈے وعدے تے)

مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۝١٠ وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ قُصِّيْهِ ۚ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَّ

یقین رکھن والیاں وچوں رہوے (10) تے اوہدی ماں نے اوہدی بھین نوں آکھیا: ایہدے پچھے چلی جا تے اوہ بھین اوہنوں دور توں ویکھدی ری تے

هُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝١١ۙ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ

اوہناں (فرعونیاں) نوں پتا نئیں سی (11) تے اسیں پہلے ای ساریاں دائیاں اوہدے تے حرام کر دِتیاں سن تے موسیٰ دی بھین نے آکھیا: کیہ

اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَّكْفُلُوْنَهٗ لَكُمْ وَهُمْ لَهٗ نٰصِحُوْنَ ۝١٢ فَرَدَدْنٰهُ اِلٰٓى

میں تہانوں ایہو جئے گھر والے دس دیاں جیہڑے تہاڈے ایس بچے دی ذمے داری لے لین تے اوہ ایہدے بھلا چاہن والے وی ہون؟ (12) تے اسیں اوہنوں

اُمِّهٖ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّ

اوہدی ماں ول ای واپس کر دِتا تاں کہ ماں دی اکھ ٹھنڈی ہووے تے اوہ غم نہ کھاوے تے جان لوے کہ اللہ دا وعدہ سچا اے

لٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝١٣ع وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنٰهُ ع ١٣ ٤

پر بوہتے لوک نئیں جان دے[1] (13) تے جدوں موسیٰ اپنی جوانی نوں پہنچے تے پورے بھرے ہوئے ہو گئے تے اسیں اوہنوں

حاشیہ ﴿ ① ... اللہ پاک نے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں پہلے ای منع کر دِتا سی کہ اوہ اپنی ماں توں علاوہ کسے ہور دا دودھ نہ پین۔ تے فیر جنیاں وی دائیاں حاضر ہویاں اوہناں وچوں کسے دا دُدھ آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے نہ پیتا، فیر آپ دی بھین دے مشورے تے والدہ نوں بلایا گیا تے اوہناں دا دودھ پی لیا۔ فرعون نے بچہ ماں اوہناں نوں دِتا تے دُدھ پیاون دی ذمے داری لا کے اپنے گھر لے جان دی اجازت دے دِتی۔ تے فیر آپ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں اپنے گھر لے آئیاں تے اللہ پاک دا وعدہ پورا ہندا ویکھ کے ایہناں نوں دل نوں پوری تسلی ہو گئی۔

حُكْمًا وَّعِلْمًا ؕ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ الْمَدِيْنَةَ

حکمت ① تے علم عطا فرمایا ② تے اسیں نیکاں نوں اِنج دا ای صلہ دینے آں (14) تے (اِک دن موسیٰ) شہر والیاں دی

عَلٰى حِيْنِ غَفْلَةٍ مِّنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيْهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلٰنِ ۚ هٰذَا

(دوپہر دی) نیندر ویلے شہر وچ داخل ہوئے ③ تے اوہدے وچ دو بندیاں نوں لڑدیاں ویکھیا۔ اِک

مِنْ شِيْعَتِهٖ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖ ۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِيْ مِنْ شِيْعَتِهٖ عَلَى

موسیٰ دے گروہ وچوں سی تے دوجا اوہدے دشمناں وچوں سی تے اوہ جیہڑا موسیٰ دے گروہ وچوں سی اوہنے موسیٰ توں اوہدے خلاف مدد منگی

الَّذِيْ مِنْ عَدُوِّهٖ ۙ فَوَكَزَهٗ مُوْسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ ۫ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ

جیہڑا اوہدے دشمناں وچوں سی تے موسیٰ نے اوہنوں مکا ماریا تے اوہدا کم پورا کر دِتا۔ (فیر) فرمایا: ایہہ ④ شیطان ولوں

الشَّيْطٰنِ ؕ اِنَّهٗ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ ظَلَمْتُ نَفْسِيْ فَاغْفِرْ

ہویا اے۔ بے شک اوہ کھلا گمراہ کرن والا دشمن اے (15) موسیٰ نے عرض کیتی: اے میرے رب! میں اپنی جان تے زیادتی کیتی تے توں مینوں بخش دے ⑤

حاشیہ ① ... آیت وچ "حُکْم" توں مراد نبوت نئیں ایس لئی کہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں نبوت مدین توں مصر آوندے ہوئے راہ وچ عطا ہوئی سی۔ ② ... ایتھے "علم" توں مراد علم لدنی اے جیہڑا استاد دے واسطے توں بغیر عطا ہویا سی تے ایہہ علم آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں نبوت عطا ہون توں پہلے دِتا گیا سی۔ ③ ... شہر وچ لک کے داخل ہون دا سبب ایہہ سی کہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے حق دا بیان تے فرعون تے فرعونیاں دی گمراہی دا رَدّ تے فرعونیاں دے دین توں منع کرنا شروع کر دِتا سی۔ بنی اسرائیل آپ دی گل سُن دے تے پیروی کر دے سن۔ جدوں ایس گل دا چرچا ہویا تے فرعونیاں نیں آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں لبھنا شروع کر دِتا، ایس لئی آپ کسے بستی وچ داخل ہندے تے ایہو جیہ ویلے داخل ہندے جدوں او تھوں دے لوک لاپروا ہوون۔ ④ ... "ایہہ" اشارہ قبطی دے اسرائیلی تے ظلم ول اے یعنی قبطی دا اسرائیلی تے ظلم کرنا جیہڑا اوہدی ہلاکت دی وجہ بنیا، ایہہ کم شیطان ولوں ہویا اے۔ یا، ایہہ اشارہ اوس قتل ول اے جیہڑا حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام توں بغیر ارادے توں ہویا، یعنی قبطی نوں قتل کرن دا کم (بظاہر) شیطان ولوں ہویا۔ ⑤ ... انبیاءِ کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام معصوم نیں، ایہناں توں گناہ نئیں ہندے تے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا قبطی نوں مار نا دراصل ظلم دور کرنا تے مظلوم دی امداد کرنا سی تے ایہہ کسے وی دین وچ گناہ نئیں، فیر وی اپنے ول کمی دی نسبت کرنا تے عاجزی تے انکساری کر دے ہوئے استغفار چاہنا، اللہ پاک دے مقرب بندیاں دی عادت اے۔

لِيْ فَغَفَرَ لَهٗ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ

تے اللہ نے اوہنوں بخش دِتا بے شک اوہی بخشن والا مہربان اے (16) عرض کیتی: اے میرے رب! توں میرے اُتے جیہڑا احسان کیتا اے اوہدی قسم کہ ہن کدے وی

اَكُوْنَ ظَهِيْرًا لِّلْمُجْرِمِيْنَ ﴿١٧﴾ فَاَصْبَحَ فِي الْمَدِيْنَةِ خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِي

میں مجرماں دی مدد کرن والا نہ ہوواں گا① (17) فیر موسیٰ نے شہر وچ ڈردے ہوئے، اڈیک وچ سویر کیتی تے اِکو دم ویکھیا کہ

اسْتَنْصَرَهٗ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهٗ ؕ قَالَ لَهٗ مُوْسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٨﴾ فَلَمَّآ

اوہ جیہنے کل ایہناں توں مدد منگی سی فریاد کر ریا اے تے موسیٰ نے اوہنوں فرمایا بے شک توں ضرور کھلا گمراہ ایں② (18) تے جدوں

اَنْ اَرَادَ اَنْ يَّبْطِشَ بِالَّذِيْ هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا ۙ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اَتُرِيْدُ اَنْ تَقْتُلَنِيْ

موسیٰ نے چاہیا کہ ایس (قبطی) نوں پھڑ لین جیہڑا اوہناں دوہاں دا دشمن سی تے اوہ بولیا: اے موسیٰ! کیہ تسیں مینوں اُنج ای قتل کرنا چاہندے او

كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًۢا بِالْاَمْسِ ۖ اِنْ تُرِيْدُ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ جَبَّارًا فِي الْاَرْضِ وَ

جیویں تسیں کل اِک بندے نوں قتل کر دِتا تسیں تے ایہی چاہندے او کہ زمین وچ زبردستی کرن والے بن جاؤ تے

مَا تُرِيْدُ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ الْمُصْلِحِيْنَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ

تسیں ٹھیک کرن والیاں وچوں نئیں ہونا چاہندے③ (19) تے شہر دے پرلے پاسیوں اِک (مومن) بندہ دوڑدا ہویا آیا،

حاشیہ ① ... مجرماں دا مددکرن والا نہ ہون توں مراد ایہہ اے کہ ہن میں فرعون دے نال نئیں رہواں گا ایس لئی کہ کسے دے نال رہنا لوکاں دی نظر وچ اوہدی تائید کرن دی صورت ای سمجھی جاندی اے۔ ② ... کھلے گمراہ توں آپ عَلَیْہِ السَّلَام دی مراد ایہہ سی کہ توں روزانہ لوکاں نال لڑدا ایں، اپنے آپ نوں وی مصیبت تے پریشانی وچ پاؤنا ایں تے اپنی مدد کرن والیاں نوں وی، تے کیوں ایہو جئے موقع توں نئیں بچدا تے کیوں احتیاط نئیں کردا۔ ③ ... جدوں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنے تے اسرائیلی دے مشترکہ دشمن نوں پھڑنا چاہیا تے اسرائیلی مرد غلطی نال ایہہ سمجھیا کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام ناراض ہو کے مینوں پھڑنا چاہندے نیں، ایہہ سمجھ کے اوہ بولیا: اے موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام، کیہ تسیں مینوں اُنج ای قتل کرنا چاہندے او جویں کل تسیں اِک بندے نوں قتل کر دِتا سی، تے تسیں مصر دی سرزمین تے زبردستی کرن والا بننا چاہندے او، اصلاح کرن والا نئیں۔ فرعونی نے فرعون نوں اطلاع دِتی کہ کل دے قتل ہون والے دے قاتل حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نیں۔ فرعون نے آپ عَلَیْہِ السَّلَام دے قتل دا حکم دے دِتا تے لوک آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں لبھن نکل گئے۔

يَسْعٰى ۫ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ يَاْتَمِرُوْنَ بِكَ لِيَقْتُلُوْكَ فَاخْرُجْ اِنِّيْ لَكَ مِنَ

آکھیا: اے موسیٰ! بے شک دربار والے تہاڈے بارے مشورہ کر رہے نیں کہ تہانوں قتل کر دین تے تسیں نکل جاؤ۔ بے شک میں تہاڈے

النّٰصِحِيْنَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ ۫ قَالَ رَبِّ نَجِّنِيْ مِنَ الْقَوْمِ

خیر خواہاں وچوں ہاں (20) فیر موسیٰ شہر وچوں ڈردے ہوئے اُڈیک دے ہوئے نکلے۔ موسیٰ نے عرض کیتی: اے میرے رب! مینوں

الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢١﴾ ع وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّيْٓ اَنْ يَّهْدِيَنِيْ سَوَآءَ ٢ ع ٨ ٥

ظالماں توں خلاصی دیدے① (21) تے جدوں اوہناں مدین ول توجہ کیتی تے آکھیا: بڑی چھیتی میرا رب مینوں سدھا رستہ دسے

السَّبِيْلِ ﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُوْنَ ۖ وَ

گا(22) تے جدوں اوہ مدین دے پانی تے تشریف لیائے تے اوتھے لوکاں دے اِک گروہ نوں ویکھیا کہ اپنے جانوراں نوں پانی پیارے نیں تے اینہاں دے دوجے پاسے دو

وَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُوْدٰنِ ۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ؕ قَالَتَا لَا نَسْقِيْ حَتّٰى

عورتاں نوں ویکھیا جیہڑیاں اپنے جانوراں نوں روک ریاں نیں۔② موسیٰ نے فرمایا: تہاڈے دوہاں دا کیہ حال اے؟ اوہ بولیاں: اسیں پانی نئیں پیاندیاں جدوں تک

يُصْدِرَ الرِّعَآءُ ۭ سكتة وَاَبُوْنَا شَيْخٌ كَبِيْرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ

سارے چرواہے پیا کے لے واپس نہ لے جان ساڈے باپ بوہت بڈھے نیں(23) تے موسیٰ نے اینہاں دوہاں دے جانوراں نوں پانی پیادِتا فیر چھاں ولے پھرے تے عرض

حاشیہ ① ... صورتِ حال دا پتا لگن تے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے اوس شہر چوں ہجرت کرن دا ارادہ کر لیا تے ایتھوں مدین ول اپنا سفر دا سامان وغیرہ بنھیا ایس لئی کہ مدین ایہو جئیا علاقہ سی جیہڑا فرعون دی بادشاہی توں باہر سی تے ایس توں علاوہ آباد وی سی تے نیڑے وی سی، اوسے شہر وچ حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام رہندے سن۔ ایس توں پتا لگا کہ خطرناک جگہ توں نکل جاناتے جان بچاؤن لئی بندوبست کرنا نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی سنت اے۔ ایہہ وی پتا لگا اسباب تے عمل کرناتے بندوبست کرنا توکل دے خلاف نئیں۔ ② ... ایس واقعے دا خلاصہ ایہہ اے کہ مدین پہنچن توں بعد حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام اِک کھوہ تے تشریف لیائے، ایتھے لوکیں جانوراں نوں پانی پیا رہے سن تے کھوہ دے تھلڑے پاسے دو عورتاں اپنیاں بکریاں نوں پانی پیان واسطے کھلوتیاں سن، حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے پچھن تے اوہناں فرمایا کہ رش وچ بکریاں نوں پانی نئیں پیا سکدیاں جد کہ اوہناں دے والد بوہت بڈھے نیں جیہڑے آپ نئیں آسکدے۔ آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں اوہناں تے رحم آیا تے نیڑے موجود دوجے کھوہ توں پانی کڈھ کے بکریاں نوں پیادِتا۔ فیر آپ اِک درخت دی چھاں وچ تشریف لیائے تے اللہ پاک دی بارگاہ وچ کھان لئی دعا کیتی۔

رَبِّ اِنِّیْ لِمَآ اَنْزَلْتَ اِلَیَّ مِنْ خَیْرٍ فَقِیْرٌ ﴿۲۴﴾ فَجَآءَتْهُ اِحْدٰىهُمَا تَمْشِیْ عَلَی

کیتی: اے میرے رب! میں اوس خیر (کھان) ول محتاج آں جیہڑا توں میرے لئی اتاریں (24) تے ایہناں دوہاں کڑیاں وچوں اِک حضرت موسیٰ دے

اسْتِحْیَآءٍ ۫ قَالَتْ اِنَّ اَبِیْ یَدْعُوْكَ لِیَجْزِیَكَ اَجْرَ مَا سَقَیْتَ لَنَا ؕ فَلَمَّا جَآءَهٗ

کول شرم نال چلدی ہوئی آئی (تے) آکھیا: میرے والد تہانوں بلارے نیں تاں کہ تہانوں ایس کم دی مزدوری دین جیہڑا تسیں ساڈے جانوراں نوں پانی پیایا اے۔ تے جدوں

وَ قَصَّ عَلَیْهِ الْقَصَصَ ۙ قَالَ لَا تَخَفْ ۟ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۲۵﴾

موسیٰ اوس (والد) کول آئے تے اوہنوں (اپنے) قصے سنائے تے اوہناں آکھیا: ڈرو نہ، تسیں ظالماں توں خلاصی پا گئے او① (25)

قَالَتْ اِحْدٰىهُمَا یٰۤاَبَتِ اسْتَاْجِرْهُ ۫ اِنَّ خَیْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ الْقَوِیُّ

ایہناں وچوں اِک نے آکھیا: اے میرے ابا! ایہناں نوں ملازم رکھ لو بے شک تہاڈا بہتر نوکر اوہ ہووے گا جیہڑا طاقت ور

الْاَمِیْنُ ﴿۲۶﴾ قَالَ اِنِّیْۤ اُرِیْدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَی ابْنَتَیَّ هٰتَیْنِ عَلٰۤی اَنْ

تے امانت دار ہووے (26) (اوہناں نیں) فرمایا: میں چاہناں کہ اپنی دو تِھیاں وچوں اِک دے نال ایس مہر تے تہاڈا نکاح کردیاں

تَاْجُرَنِیْ ثَمٰنِیَ حِجَجٍ ۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ ۚ وَ مَاۤ اُرِیْدُ اَنْ

کہ تسیں اٹھ سال تک میری ملازمت کرو فیر جے تسیں دس سال پورے کردو تے اوہ (وادھا) تہاڈے ولوں ہووے گا تے میں تہانوں

اَشُقَّ عَلَیْكَ ؕ سَتَجِدُنِیْۤ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴿۲۷﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَیْنِیْ وَ

تکلیف وچ پاؤنا نئیں چاہندا۔ اِنْ شَآءَاللّٰه بڑی چھیتی تسیں مینوں نیکاں وچ ویکھو گے (27) موسیٰ نے جواب دِتا: ایہہ میرے تے

حاشیہ ① ...گھر واپس آون توں بعد دوہاں صاحبزادیاں نیں اپنے والد نال حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے ایثار تے احسان دا ذکر کیتا تے اوہناں نے اِک صاحبزادی نوں فرمایا کہ جاؤ اوس نیک بندے نوں میرے کول لے آؤ تاں کہ اوہنوں ایس احسان دا بدلہ دِتا جاوے۔ تے فیر اوہ شرم تے نال چلدی ہوئی حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے کول آئی تے اوہناں نوں اپنے والد صاحب دا پہنچایا۔ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام حضرت شعیب عَلَیْہِ السَّلَام دی ملاقات دے ارادے توں ٹُر پئے تے اوس ملاقات دے وچ ای اوہناں نوں اپنے سارے واقعے دسے تے اوہناں نے تسلی دِتی۔

بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ ؕ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُوْلُ

تہاڈے وچکار (آپس دا وعدہ طے) اے۔ میں ایہناں دوہاں وچوں جیہڑی وی مدت پوری کر دیاں تے میرے تے کوئی زیادتی نئیں ہووے گی تے ساڈی ایس گل بات تے

وَكِيْلٌ ﴿٢٨﴾ فَلَمَّا قَضٰى مُوْسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖۤ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّوْرِ ع ٣ ٧ ٦

اللہ نگہبان اے (28) فیر جدوں موسیٰ نے اپنی مدت پوری کر دِتی تے اپنی بیوی نوں لے کے چلے تے طور پہاڑ ول

نَارًا ؕ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوْۤا اِنِّيْۤ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّيْۤ اٰتِيْكُمْ مِّنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ

اِک اگ ویکھی۔ آپ نے اپنی گھر والی نوں فرمایا: تسیں ٹھہرو، بے شک میں اِک اگ ویکھی اے شاید، میں اوتھوں کجھ خبر لیاواں یا تہاڈے لئی

مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُوْنَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّاۤ اَتٰىهَا نُوْدِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي

کوئی اگ دی چنگاری لے آواں تاں کہ تسیں گرمی حاصل کرو (29) فیر جدوں اگ دے کول آئے تے برکت والی جگہ وچ میدان دے سجے پاسیوں

الْبُقْعَةِ الْمُبٰرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يّٰمُوْسٰۤى اِنِّيْۤ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٣٠﴾ۙ وَاَنْ

اِک درخت وچوں ایہناں نوں واج دِتی گئی: اے موسیٰ! بے شک میں ای اللہ ہاں، سارے جہاناں دا پالن والا ہاں ① (30) تے ایہہ

اَلْقِ عَصَاكَ ؕ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ؕ يٰمُوْسٰۤى

کہ تسیں اپنا سوٹا پاوو تے جدوں اوہنوں لہراندا ہویا ویکھیا جیویں کہ سَپ اے تے حضرت موسیٰ کنڈ پھیر کے چلے تے مڑ کے نہ ویکھیا۔ (اسیں فرمایا:) اے موسیٰ!

اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۫ قف اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِيْنَ ﴿٣١﴾ اُسْلُكْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ تَخْرُجْ

سامنے آؤ تے نہ ڈرو، بے شک تسیں امن والیاں وچوں او (31) اپنا ہتھ گریبان وچ پاؤ تے

حاشیہ ① ... نقل اے کہ ایہہ کلام حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نے صرف اپنے مبارک کناں توں ای نئیں بلکہ اپنے جسم مقدس دے ہر ہر حصے توں سُنیا تے جدوں آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے ہرے بھرے درخت وچ اگ ویکھی تے جان لیا کہ اللہ پاک توں علاوہ ایہہ کسے دی قدرت نئیں تے بے شک جیہڑا کلام اوہناں نیں سنیا اے اوہ اکلام کرن والا اللہ پاک ای اے۔ فیر حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں دو معجزے عطا کیتے گئے جیہناں دی تفصیل اگلیاں آیتاں وچ موجود اے۔

بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ ۫ وَّاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذٰنِكَ بُرْهَانٰنِ

اوہ بغیر کسے بیماری دے چٹا چمکدا ہویا نکلے گا تے ڈر دور کرن لئی اپنا ہتھ اپنے نال ملا لوو① تے تیرے رب ولوں

مِنْ رَّبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿۳۲﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ

فرعون تے اوہدے درباریاں ول ایہہ دو وڈیاں دلیلاں نیں، بے شک اوہ نافرمان لوک نیں (32) موسیٰ نے عرض کیتی: اے میرے رب! میں

قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْنِ ﴿۳۳﴾ وَاَخِيْ هٰرُوْنُ هُوَ اَفْصَحُ مِنِّيْ

ایہناں وچوں اِک بندے نوں قتل کر دِتا سی تے مینوں ڈر اے کہ اوہ مینوں قتل کر دین گے (33) تے میرا بھرا ہارون② اوہدی زبان میرے نالوں زیادہ

لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْاً يُّصَدِّقُنِيْٓ ۫ اِنِّيْٓ اَخَافُ اَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ﴿۳۴﴾ قَالَ

صاف اے تے اوہنوں میری مدد لئی رسول بنا دے تاں کہ اوہ میری تصدیق کرے،③ بے شک مینوں ڈر اے کہ اوہ مینوں جھوٹھا آکھن گے (34) اللہ نے فرمایا:

سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِاَخِيْكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطٰنًا فَلَا يَصِلُوْنَ اِلَيْكُمَا ۚۛ

بڑی چھیتی اسیں تیری بانہہ نوں تیرے بھرا دے ذریعے طاقت دیاں گے تہانوں دوہاں نوں زور عطا فرماواں گے تے اوہ ساڈیاں نشانیاں دی وجہ توں تہاڈے دوہاں دا

بِاٰيٰتِنَآ ۚۛ اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغٰلِبُوْنَ ﴿۳۵﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُّوْسٰى بِاٰيٰتِنَا بَيِّنٰتٍ

کجھ نقصان نہ کر سکن گے۔ تسیں دونویں تے تہاڈی فرماں برداری کرن والے بھارے ہون گے (35) فیر جدوں موسیٰ اوہناں دے کول ساڈیاں نشانیاں لے کے آئے

معانقہ ۱۱

حاشیہ ① ... ایس خوف دے بارے اِک قول ایہہ اے کہ ہتھ دی چمک ویکھ کے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے دل وچ خوف پیدا ہویا۔ دوجا قول ایہہ اے کہ ایس توں اوہی خوف مراد اے جیہڑا سپ نوں ویکھن توں پیدا ہویا سی، ایہنوں آیت وچ بیان کیتے گئے طریقے توں دور کر دِتا گیا۔ ② ... حضرت ہارون عَلَیْہِ السَّلَام حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے وڈے بھرا سن تے بچپن وچ فرعون دے گھر انگارہ مونھ وچ رکھ لین دی وجہ توں زبان وچ لکنت آ گئی سی ایس لئی آپ نے فرمایا کہ میرے بھرا حضرت ہارون عَلَیْہِ السَّلَام دی زبان میرے توں زیادہ صاف اے یعنی اوہناں دی زبان وچ لکنت نئیں تے اوہ صحیح صحیح گل کر دے نیں۔

③ ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے بندیاں دی مدد لینا انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دی سنت اے، ایس لئی ایہہ شرک نئیں اے۔

قَالُوْا مَا هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَّمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ ﴿٣٦﴾ وَ

تے (فرعونیاں نے) آکھیا: ایہہ تے صرف اِک بناوٹی جادو اے[1] تے اسیں اپنے اگلے پیو دادیاں وچ ایہہ (گل کدی) نئیں سنی (36) تے

قَالَ مُوْسٰى رَبِّيْٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ

موسیٰ نے فرمایا: میرا رب چنگی طراں جان دا اے جیہڑے اوہدے کولوں ہدایت لیائے کے تے جیہدے لئی آخرت دے گھر دا (چنگا) انجام

الدَّارِ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ

ہووے گا۔ بے شک ظالم کامیاب نئیں ہون گے (37) تے فرعون نے آکھیا: اے درباریو! میں تہاڈے لئی

لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِيْ ۚ فَاَوْقِدْ لِيْ يٰهَامٰنُ عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِّيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْٓ

اپنے توں علاوہ کوئی خدا نئیں جان دا تے اے ہامان! میرے لئی گارے تے اگ بال فیر میرے لئی اِک اُچا محل بناؤ، شاید میں

اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٣٨﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُوْدُهٗ

موسیٰ دے خدا نوں چاتی مار لواں[2] تے بے شک میں تے اوہنوں جھوٹھیاں وچوں ای سمجھنا ہاں (38) تے اوہنے تے اوہدے لشکریاں نیں

فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ

زمین تے ایویں ای تکبر کیتا تے اوہ سمجھے کہ ایہناں نوں ساڈے ول واپس آونا نئیں[3] (39) تے اسیں اوہنوں تے اوہدے لشکر نوں

فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنٰهُمْ اَئِمَّةً

پھڑ کے دریا وچ سُٹ دِتا تے ویکھو ظالماں دا کیہو جیا انجام ہویا؟[4] (40) تے ایہناں نوں اسیں رہنما بنا دِتا

حاشیہ ① ... فرعونیاں نیں معجزیاں دا انکار کر دِتا تے ایہناں نوں بناوٹی جادو قرار دِتا۔ ایس توں اوہناں دا مطلب ایہہ سی کہ جس طراں جادو دیاں ساریاں قسماں جھوٹھیاں ہندیاں نیں ایسے طراں معاذاللہ ایہہ معجزے وی جھوٹھے نیں۔ ② ... فرعون نے ایہہ خیال کیتا سی کہ (معاذاللہ) اللہ پاک لئی وی مکان اے تے اوہدا جسم اے کہ اوہدے تک پہنچنا میرے لئی ممکن ہووے گا، ایس لئی اوہنے ہامان نوں عمارت بنان دا حکم دِتا تے اپنے ارادے دا اظہار کیتا۔ ③ ... حدیث شریف وچ اے: ”تکبر حق دی مخالفت کرن تے لوکاں نوں حقیر جانن دا ناں اے۔“ (مسلم، ص60، الحدیث:147(91)) ④ ... ایہہ اوہ بنیادی مقصد اے جیہدے لئی ایہہ سارا واقعہ بیان کیتا گیا کہ پچھلیاں قوماں دے واقعات تے اوہناں دے عروج و زوال توں نصیحت لئی جاوے تے اپنی حالت نوں ٹھیک کیتا جاوے۔ سانوں وی قرآنی واقعات نوں عبرت دی نگاہ نال پڑھنا چاہی دا اے۔

يَّدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ؕ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿۴۱﴾ وَاَتْبَعْنٰهُمْ فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا

کہ اگ ول بلاندے نیں تے قیامت والے دن ایہناں دی مدد نئیں کیتی جاوے گی (41) تے ایس دنیا وچ اسیں ایہناں دے پچھے

لَعْنَةً ؕ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِّنَ الْمَقْبُوْحِيْنَ ﴿۴۲﴾ ع وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ مِنْۢ ۴ ۱۴ ۷

لعنت لا دِتی ① تے قیامت والے دن اوہ قبیح (بھیڑی) حالت والیاں وچوں ہون گے (42) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں کتاب عطا فرمائی اوہدے

بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ الْاُوْلٰى بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ

بعد کہ اسیں پہلیاں قوماں مار دِتیاں سن (موسیٰ نوں اوہ کتاب دِتی) جیہدے وچ لوکاں دے دِلاں دیاں اکھاں کھلن والیاں گلاں تے ہدایت تے رحمت اے تاں کہ

يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۴۳﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَآ اِلٰى مُوْسَى الْاَمْرَ وَ

اوہ نصیحت حاصل کرن (43) تے تسیں ② اوس ویلے طور دے مغرب والے پاسے وچ نئیں سو جدوں اسیں موسیٰ ول حکم گھلیا تے

مَا كُنْتَ مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۴۴﴾ وَلٰكِنَّآ اَنْشَاْنَا قُرُوْنًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۚ وَ

اوس ویلے تسیں موجود نئیں سو (44) پر (ہویا ایہہ) کہ اسیں بوہت ساریاں قوماں پیدا کیتیاں تے اوہناں دیاں عمراں لمیاں ہو گیاں تے

مَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِيْۤ اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا ۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِيْنَ ﴿۴۵﴾

نہ تسیں مدین والیاں وچ ایہناں تے ساڈیاں آیتاں پڑھدے ہوئے اوتھے رہن والے سو پر اسیں رسول گھلن والے آں (45)

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّوْرِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَّحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا

تے نہ تسیں اوس ویلے طور دے کنارے تے سو جدوں اسیں موسیٰ نوں واج دِتی، پر تہاڈے رب ولوں رحمت اے ③ تاں کہ تسیں اوس قوم نوں ڈراؤ ④

حاشیہ ① ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ دنیا وچ فرعون تے اوہدی قوم تے ذلت تے رحمت توں دوری لازم کردِتی۔ ② ... ایتھوں اوہ انعام بیان کیتا جا ریا اے جیہڑا اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے فرمایا کہ اللہ پاک نے ایہناں نوں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے اوہناں واقعیاں دی وحی فرمائی تے اوہناں غیبی علماں دے نال خاص فرمایا جیہڑا آپ نئیں جان دے سن۔ ③ ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دے واقعات دے ویلے تسیں موجود نئیں سو تے نہ اوہ واقعات کسے کتاب وچوں آپ تے پڑھے گئے سن، پر اسیں تہانوں معبوث فرمایا تے ایہناں واقعات دیاں خبراں دِتیاں ایہہ ساڈی رحمت اے تاں کہ جیہناں لوکاں ول تہانوں رسول بنا کے گھلیا اے اوہناں نوں تسیں اللہ دے عذاب توں ڈراؤ تے اوہناں دے سامنے تہاڈی نبوت تے دلیل قائم ہووے۔ ④ ... اوس قوم توں مراد مکے والے نیں، اوہناں دے کول نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں پہلے کوئی رسول تشریف نئیں لیائے۔

مَّآ اَتٰىهُمْ مِّنْ نَّذِيْرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيْبَهُمْ

جیہدے کول تہاڈے توں پہلے کوئی ڈران والا نئیں آیا ایہہ آس تے کہ اوہ نصیحت حاصل کرن (46) تے جے ایہہ گل نہ ہندی کہ لوکاں نوں

مُّصِيْبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ فَيَقُوْلُوْا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُوْلًا

ایہناں دے ہتھوں اگے گھلے ہوئے عملاں دی وجہ توں (جدوں جہنم دی) مصیبت پہنچدی تے اوہ آکھدے: اے ساڈے رب! توں ساڈے ول کوئی رسول کیوں نہ گھلیا

فَنَتَّبِعَ اٰيٰتِكَ وَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا

کہ اسیں تیریاں آیتاں دی پیروی کردے تے ایمان والیاں وچوں ہو جاندے (47) فیر جدوں اوہناں کول ساڈے ولوں حق آیا

قَالُوْا لَوْلَآ اُوْتِيَ مِثْلَ مَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى ؕ اَوَلَمْ يَكْفُرُوْا بِمَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى مِنْ

تے اوہناں آکھیا: کہ ایس (نبی) نوں اوہدے ورگا کیوں نہ دِتا گیا جس طراں موسیٰ نوں دِتا گیا سی؟ کیہ اوہناں نیں ایہدا انکار نئیں کیتا سی جیہڑا پہلے موسیٰ نوں دِتا گیا؟

قَبْلُ ۚ قَالُوْا سِحْرٰنِ تَظٰهَرَا ۫ وَقَالُوْٓا اِنَّا بِكُلٍّ كٰفِرُوْنَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَاْتُوْا بِكِتٰبٍ

ایہناں آکھیا: ایہہ دو جادو گر نیں جیہڑے اِک دوجے دی مدد کرن والے نیں ① تے اوہناں آکھیا: بے شک اسیں ایہناں ساریاں دا اِنکار کرن والے آں (48) تسیں فرماؤ:

مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤٩﴾ فَاِنْ لَّمْ

جے تسیں سچے او تے اللہ دے کولوں کوئی کتاب لے آؤ جیہڑی ایہناں دویاں کتاباں توں زیادہ ہدایت والی ہووے میں اوہدی پیروی کر لاں گا (49) فیر جے

يَسْتَجِيْبُوْا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُوْنَ اَهْوَآءَهُمْ ؕ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ

اوہ ایہہ تہاڈی گل قبول نہ کرن تے جان لوو کہ بس اوہ اپنیاں خاہشاں دی ای پیروی کر رہے نیں ② تے اوس توں ودھ کے گمراہ کون جیہڑا اللہ ولوں

حاشیہ ① ... قریش دے کافراں نیں یہودی سرداراں توں پتا کروایا کہ محمد مصطفیٰ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے بارے وچ پچھلیاں کتاباں وچ کوئی خبر اے؟ اوہناں ہاں وچ جواب دِتا تے قریش دے کافر آکھن لگے کہ قرآن تے تورات دونویں جادو نیں تے اِک دوجے دی مدد کرن والیاں نیں۔ ② ... یعنی اے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم! تسیں مشرکاں نوں فرمادیو کہ جے تسیں تورات تے قرآن دا اِنکار کردے او تے ایہناں نوں جادو کہن وچ سچے او تے فیر اللہ پاک کولوں ایہو جئی کتاب لے آؤ جیہڑی ایہناں دوہاں توں زیادہ ہدایت دین والی ہووے۔ جے اوہ تہاڈے ایس گل نوں قبول نہ کرن تے ایہو جئی کتاب نہ لیا سکن تے تسیں جان لوو کہ ایہہ کفر دی جس سواری تے سوار نیں ایہدی ایہناں کول کوئی دلیل نئیں اے تے بس اوہ اپنیاں خاہشاں دی پیروی کر رہے نیں حالاں ایس توں ودھ کے گمراہ کوئی نئیں جیہڑا ہدایت دے خلاف اپنی خاہش دی پیروی کرے۔

هَوٰىهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٠﴾ ع ٥٨

ہدایت دے بغیر اپنیاں خاہشاں دی پیروی کرے۔ بے شک اللہ ظالماں نوں ہدایت نئیں دیندا (50)

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٥١﴾ ؕ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ

تے بپ شک اسیں ایہناں لئی کلام لگا تار گھلیا تاں کہ اوہ نصیحت منن① (51) جیہناں لوکاں نوں اسیں

الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٢﴾ وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِهٖٓ النصف

ایس (قرآن) توں پہلے کتاب دِتی اوہ ایہدے تے ایمان لیاوندے نیں (52) تے جدوں ایہناں تے ایہہ قرآن پڑھیا جاندا نیں تے کہندے نیں: اسیں ایہدے تے ایمان

اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّنَآ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِيْنَ ﴿٥٣﴾ اُولٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ

لیائے، بے شک ایہی ساڈے رب ولوں حق اے۔ اسیں ایس (قرآن) توں پہلے ای فرماں بردار ہو گئے ساں (53) ایہناں نوں ایہناں دا اجر

اَجْرَهُمْ مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوْا وَيَدْرَءُوْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا

دونا دِتا جاوے گا کیوں کہ اوہناں صبر کیتا تے ایہہ برائی نوں بھلائی نال دور کردے نیں② تے ساڈے دِتے ہوئے رزق وچوں کجھ

رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿٥٤﴾ وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوْا عَنْهُ وَقَالُوْا لَنَآ

ساڈے راہ وچ خرچ کردے نیں (54) تے جدوں بے ہودہ گل سن دے نیں تے اوہدے توں موہ پھیر لیندے نیں تے کہندے نیں: ساڈے لئی

اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۫ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ ۫ لَا نَبْتَغِي الْجٰهِلِيْنَ ﴿٥٥﴾ اِنَّكَ

ساڈے عمل نیں تے تہاڈے لئی تہاڈے عمل نیں۔ بس تہانوں سلام، اسیں جاہلاں دا ساتھ نئیں چاہندے (55) بے شک اِنج نئیں اے کہ

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ قرآن مجید نوں اِکو وار نازل نہ کرن دی حکمت بیان ہوئی اے کہ اسیں قریش دے کافراں لئی اپنا کلام لگاتار گھلیا جیہدے وچ جنت دے وعدے، جہنم دے عذاب دی وعید، پچھلیاں قوماں دے واقعے، عبرتاں تے نصیحتاں نال بھریاں آیتاں نازل ہویاں تاں کہ ایہہ لوک بار بار سُن کے نصیحت حاصل کرن تے ایمان لیان، جے اِک ای وار پورا قرآن نازل کر دِتا جاندا تے ایہناں نوں نصیحت حاصل کرن دے اینے موقعے نئیں ملنے سن۔ ② ... برائی نوں بھلائی نال دور کرن توں مراد اطاعت توں نافرمانی نوں یا، برداشت توں تکلیف نوں یا، اللہ دی واحدانیت دی گواہی دے کے شرک نوں دور کرنا اے۔

لَا تَهْدِیْ مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ یَهْدِیْ مَنْ یَّشَآءُ ۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِیْنَ ﴿۵۶﴾

تسیں جیہنوں چاہو ① اوہنوں اپنے ولوں ہدایت دے دیو ② پر اللہ جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے تے اوہ ہدایت والیاں نوں چنگی طراں جان دا اے (56)

وَقَالُوْۤا اِنْ نَّتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَا ؕ اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَّهُمْ

تے (کافر) کہندے نیں: (اے محمد!) جے اسیں تہاڈے نال (مل کے) ہدایت دی پیروی کریئے تے سانوں ساڈی پاک زمین توں کھج لتا جاوے گا۔ ③ تے کیہ اسیں

حَرَمًا اٰمِنًا یُّجْبٰۤى اِلَیْهِ ثَمَرٰتُ كُلِّ شَیْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ

اوہناں نوں امن و امان والی جگہ حرم وچ ٹھکانہ نئیں دِتا جیہدے ول ہر چیز دے پھل لیائے جاندے نیں (جیہڑا) ساڈے ولوں رزق اے پر ایہناں وچوں بوہتے

لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۵۷﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْیَةٍۭ بَطِرَتْ مَعِیْشَتَهَا ۚ فَتِلْكَ مَسٰكِنُهُمْ

نئیں جان دے (57) تے کنے شہر اسیں ہلاک کر دِتے جیہڑے اپنی عیش تے شوخی مارن لگ پئے سن تے ایہہ ایہناں دے مکان نیں

لَمْ تُسْكَنْ مِّنْۢ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِیْلًا ؕ وَكُنَّا نَحْنُ الْوٰرِثِیْنَ ﴿۵۸﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ

جیہناں وچ ایہناں توں بعد بوہت گھٹ رہائش رکھی گئی تے اسیں ای وارث آں (58) تے تہاڈا رب

حاشیہ ① ... مفسرین دا ایس گل تے اجماع اے کہ ایہہ آیت ابو طالب دے بارے وچ نازل ہوئی تے ایہدا معنی ایہہ اے کہ اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، تسیں اپنے چاچے دے ایمان نہ لیان دا غم نہ کرو، تسیں اپنا تبلیغ دا فرض ادا کر چکے او، ہدایت دینا تے دل وچ ایمان دا نور پیدا کرنا تہاڈا کم نئیں بلکہ اللہ پاک دے وَس وچ اے تے اوہنوں چنگی طراں پتا اے کہ کِنوں ایہہ دولت دینی اے یا نئیں۔

② ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں ہدایت دین دی نفی توں مراد ایہہ اے کہ آپ ذاتی طور تے کسے نوں ہدایت نئیں دے سکدے یعنی اوہدے دل وچ ہدایت پیدا نئیں کر سکدے ایس لئی کہ ایہہ صرف اللہ پاک دی شان اے، ہاں اللہ پاک دے حکم تے عطا توں تسیں سدھے رستے ول بُلاندے او جویں کہ سورۂ شوریٰ دی آیت 52 وچ فرمایا کہ ”وَاِنَّكَ لَتَهْدِیْۤ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ“ بے شک تسیں ضرور سدھے راہ دے ول رہنمائی کردے او۔ البتہ اللہ پاک دی عطا توں آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم کسے دے دل نوں کفر توں ایمان ول پھیر سکدے نیں، جویں کہ حدیث پاک وچ اے: حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے تن وار شیبہ بن عثمان دے سینے تے ہتھ ماریا تے ہر وار ایہہ دعا کیتی کہ اے اللہ! شیبہ نوں ہدایت عطا فرما دے۔ تیجی وار جدوں ہتھ چکیا تے شیبہ دی نظر وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں زیادہ ہور کوئی محبوب نئیں سی (فیر آپ کلمہ پڑھ کے مسلمان ہو گیا) (معجم الکبیر، 298/7، الحدیث: 1791) ③ ... نبی عَلَیْہِ السَّلَام دی اطاعت توں امن ملدا اے تے ایہناں دی مخالفت توں ہلاکت ہندی اے، ایہدے اُلٹ سمجھنا کہ اطاعت توں بدامنی ہووے گی تے مخالفت توں امن ملے گا کافراں دا طریقہ اے۔ جویں کہ آیت وچ کافراں نیں ایہو جیہا ای خدشہ پیش کیتا اے۔

مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِيْٓ اُمِّهَا رَسُوْلًا يَّتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا

شہراں نوں برباد کرن والا نئیں اے جدوں تک اوہدے مرکزی شہر وچ رسول نہ گھلے جیہڑا ایہناں تے ساڈیاں آیتاں پڑھے تے اسیں

مُهْلِكِي الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظٰلِمُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ

شہراں نوں برباد والے نئیں آں پر (اوسے ویلے) جدوں ایہناں دے رہن والے ظالم ہون (59) تے (اے لوکو!) جیہڑی کوئی چیز تہانوں دِتی گئی اے اوہ

ع ٦ ١٠ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِيْنَتُهَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٠﴾ ع

دنیادی حیاتی دا ساز وسامان تے اوہدی خوبصورتی اے تے جیہڑا (ثواب) اللہ دے کول اے اوہ بہتر تے زیادہ باقی رہن والا اے تے کیہ تسیں سمجھدے نئیں ① (60)

اَفَمَنْ وَّعَدْنٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيْهِ كَمَنْ مَّتَّعْنٰهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ

تے اوہ بندہ جیہدے نال اسیں چنگا وعدہ کیتا ہویا اے فیر اوہ ایس (وعدے) نال ملن والا (وی) اے کیہ اوہ اوس بندے ورگا اے جیہنوں اسیں (صرف) دنیادی حیاتی دا

الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ

ساز وسامان فیدہ لین لئی دِتا ہووے فیر اوہ قیامت دے دن گرفتار کر کے حاضر کیتے جان والیاں وچوں ہووے ② (61) تے یاد کرو جس دن (اللہ) اوہناں نوں واج مارے گا تے

اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿٦٢﴾ قَالَ الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ

فرمائے گا: کتھے نیں میرے اوہ شریک جیہناں نوں تسیں سمجھدے سو (62) اوہ لوک جیہناں تے قول ثابت ہو چکیا اے اوہ آکھن گے: اے ساڈے رب! ایہی

رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَغْوَيْنَا ۚ اَغْوَيْنٰهُمْ كَمَا غَوَيْنَا ۚ تَبَرَّاْنَآ اِلَيْكَ ۖ مَا كَانُوْٓا

نیں اوہ جیہناں نوں اسیں گمراہ کیتا: اسیں ایہناں نوں اِنج ای گمراہ کیتا جویں اسیں آپ گمراہ ہوئے ساں۔ ③ اسیں (ایہناں توں) اوازار ہو کے تیرے ول رجوع کرنے

حاشیہ ① ... ایتھے خاص کرکے مکے دے کافراں تے عام طور تے سارے لوکاں نوں فرمایا گیا اے کہ اے لوکو! تہانوں جو کجھ دِتا گیا اے اوہ دنیا دی زندگی دا ساز و سامان تے اوہدی خوبصورتی اے جیہدا باقی رہنا بوہت تھوڑا اے تے آخر کار فنا ہو جانا اے جد کہ جیہڑا ثواب تے آخرت دا نفع اللہ پاک دے کول نیں تے اوہ بہتر تے ہمیشہ باقی رہن والے نیں ایس لئی کہ جنت ساریاں پریشانیاں توں خالی تے کدی ختم نہ ہون والی اے ، تے کیہ تہانوں سمجھ نئیں کہ بہتر تے ہمیشہ رہن والیاں نعمتاں نوں فنا ہون والیاں نعمتاں تے ترجیح دیو۔ ② ... جیہنوں چنگا وعدہ دِتا گیا اوہدے توں مومن تے دوجے بندے توں کافر مراد نیں۔ ③ ... ایس توں اوہناں دی مراد ایہہ ہووے گی کہ جویں اسیں اپنے اختیار توں گمراہ ہوئے ایسے طراں ایہہ وی اپنے ای اختیار توں گمراہ ہوئے ایس لئی کہ اسیں تے صرف ایہناں نوں بہکایا سی گمراہی تے مجبور نئیں کیتا سی ایس لئی ساڈی تے ایہناں دی گمراہی وچ کوئی فرق نئیں۔

اِيَّانَا يَعْبُدُوْنَ ﴿٦٣﴾ وَقِيْلَ ادْعُوْا شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ وَ

آں ایہہ ساڈی عبادت نئیں کردے سن (63) تے ایہناں نوں فرمایا جاوے گا: ① اپنے شریکاں نوں واج مارو تے اوہ ایہناں نوں واج مارن گے تے اوہ ایہناں نوں جواب نہ دین گے

رَاَوُا الْعَذَابَ ۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوْا يَهْتَدُوْنَ ﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ مَاذَآ

تے ایہہ عذاب ویکھن گے۔ کیہ چنگا ہوندا جے ایہہ ہدایت حاصل کر لیندے۔ (64) تے جس دن (اللہ) ایہناں نوں واج مارے گا تے فرمائے گا: (اے لوکو!) تسیں

اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿٦٦﴾

رسولاں نوں کیہ جواب دتا سی؟ (65) تے اوس دن ایہناں تے اوہ خبراں آنھیاں ہو جان گیاں ② تے اوہ اِک دوجے توں نئیں پچھن گے (66)

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ مِنَ الْمُفْلِحِيْنَ ﴿٦٧﴾

تے اوہ جیہنے توبہ کیتی تے ایمان لیایا تے چنگا کم کیتا تے نیڑے اے کہ اوہ کامیاب ہون والیاں وچوں ہووے گا (67)

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ؕ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ

تے تہاڈا رب پیدا کردا اے جو چاہندا اے تے (جو چاہندا اے) پسند کردا اے۔ ایہناں (مشرکاں) دا کجھ وس وچ نئیں۔ ③ اللہ

وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٦٩﴾

ایہناں دے شرک توں پاک تے بڑا اُچا اے (68) تے تہاڈا رب جان دا اے جیہڑا ایہناں دے سینے لکائے ہوئے نیں تے جیہڑا ظاہر کردے نیں (69)

حاشیہ ① ... یعنی بُت پوجن والیاں نوں فرمایا جاوے گا: اوہناں بتاں نوں واج مارو، جیہناں نوں تسیں اللہ پاک دا شریک ٹھہراندے سو تاں کہ اوہ تہانوں جہنم دے عذاب توں بچان، تے فیر اوہ اوہناں بتاں نوں واجاں مارن گے پر اوہ ایہناں نوں کوئی جواب نہ دین گے۔ ② ... خبراں آنھیاں ہون توں مراد ایہہ اے کہ اوس دن کافراں نوں کجھ وی یاد نہ رہوے گا کہ اوہناں نیں رسولاں عَلَيْهِمُ السَّلَام نوں کیہ جواب دِتا سی تے اوہناں نوں کوئی بہانہ تے دلیل نظر نئیں آوے گی جیہنوں اوہ جواب دے طور تے پیش کرکے خلاصی پا سکن۔ ③ ... ولید بن مغیرہ نے آکھیا سی کہ اللہ پاک نے محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں نبوت لئی کیوں چُنیا تے ایہہ قرآن مکے تے طائف دے کسے وڈے بندے تے کیوں نئیں نازل کیتا گیا؟ اوس ویلے ایہہ آیت اُتری تے فرمایا گیا کہ رسولاں عَلَيْهِمُ السَّلَام دا گھلنا ایہناں لوکاں دے اختیار وچ نئیں بلکہ اللہ پاک دی مرضی اُتے اے، اپنی حکمت اوہی جان دا اے ایہناں نوں اوہدی مرضی وچ دخل دین دی کیہ مجال اے۔

وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ ۫ وَلَهُ الْحُكْمُ وَ

اوہی اللہ اے جیہدے توں علاوہ کوئی خدا نئیں۔ دنیا تے آخرت وچ اوسے لئی ساریاں تعریفاں نیں تے اوسے دا ای حکم اے تے

اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝٧٠ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ

اوسے ول ای تسیں واپس جاؤ گے (70) تسیں فرماؤ: بھلا ویکھو کہ جے اللہ تہاڈے تے قیامت تک ہمیشہ رات ای بنا

الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِضِيَآءٍ ؕ اَفَلَا تَسْمَعُوْنَ ۝٧١ قُلْ اَرَءَيْتُمْ

دیوے تے اللہ توں علاوہ کون دوجا خدا اے جیہڑا تہاڈے کول روشنی لیاوے گا تے کیہ تسیں سن دے نئیں؟ (71) تسیں فرماؤ: بھلا ویکھو کہ

اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ

جے اللہ تہاڈے تے قیامت تک ہمیشہ دن ای بنا دیوے تے اللہ توں علاوہ کیہڑا خدا اے جیہڑا

يَاْتِيْكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُوْنَ فِيْهِ ؕ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ ۝٧٢ وَمِنْ رَّحْمَتِهٖ جَعَلَ لَكُمُ

تہاڈے کول رات لے آوے جیہدے وچ تسیں آرام کرو تے کیہ تسیں ویکھ دے نئیں؟ (72) تے اوہنے اپنی رحمت نال تہاڈے لئی

الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝٧٣ وَ

رات تے دن بنائے کہ رات وچ آرام کرو تے (دن وچ) اوہدا فضل لبھو تے تاں کہ تسیں (اوہدا) شکر ادا کرو① (73) تے

يَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ۝٧٤ وَنَزَعْنَا

یاد کرو جیہڑے دن (اللہ) ایہناں نوں واج مارے گا تے فرمائے گا: کتھے نیں میرے اوہ شریک جیہناں نوں تسیں (میرا شریک) سمجھ دے سو (74) تے اسیں

حاشیہ ① ... ایس آیت دا خلاصہ ایہہ ہے کہ اے لوکو !اللہ پاک نے اپنی رحمت توں تہاڈے لئی رات تے دن بنائے تاں کہ تسیں رات وچ آرام کرو، اپنے جسماں نوں سکون پہنچاؤ تے سارے دن دی محنت تے مشقت توں ہون والی تھکاوٹ دور کرو تے دن وچ روزی لبھو جو کہ اللہ پاک دا فضل اے تے تسیں اپنا معاشی تے کاروباری کوششاں پوریاں کرو تے تہاڈے تے ایہہ رحمت فرمان دی حکمت ایہہ اے کہ تسیں ایہدی وجہ توں اپنے اُتے اللہ پاک دا حق منو۔ تے اوہدی واحدانیت نوں منو تے صرف اوسے دی عبادت کر کے اوہدیاں نعمتاں دا شکر ادا کرو۔

مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيْدًا فَقُلْنَا هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوْٓا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ

ہر امت وچوں اِک گواہ کڈھ لواں گے ① فیر فرماواں گے: اپنی دلیل لیاؤ تے اوہ جان لین گے کہ حق اللہ ای لئی اے تے ایہناں کولوں ایہناں دیاں

ع ١٥ ١٠

مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٧٥﴾ اِنَّ قَارُوْنَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوْسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ ۠ وَاٰتَيْنٰهُ

بنائیاں ہوئیاں جھوٹھیاں گلاں گواچ جان گئیاں (75) بے شک قارون موسیٰ دی قوم چوں سی فیر اوہنے قوم تے زیادتی کیتی تے اسیں اوہنوں

مِنَ الْكُنُوْزِ مَآ اِنَّ مَفَاتِحَهٗ لَتَنُوْٓاُ بِالْعُصْبَةِ اُولِي الْقُوَّةِ ۗ اِذْ قَالَ لَهٗ قَوْمُهٗ

اینے خزانے دِتے جیہناں دیاں چابیاں (چکنا) اِک طاقتور جماعت تے بھاری سن۔ ② جدوں اوہدے توں اوہدی قوم نے آکھیا: ③

لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِيْنَ ﴿٧٦﴾ وَابْتَغِ فِيْمَآ اٰتٰىكَ اللّٰهُ الدَّارَ

غرور نہ کرو بے شک اللہ غرور کرن والیاں نوں پسند نئیں کردا ④ (76) تے جیہڑا مال تینوں اللہ نے دِتا اے اوہدے نال آخرت دا گھر

الْاٰخِرَةَ ۖ وَلَا تَنْسَ نَصِيْبَكَ مِنَ الدُّنْيَا ۚ وَاَحْسِنْ كَمَآ اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ ۖ وَ

منگ تے دنیا توں اپنا حصہ نہ بُھل تے احسان کر جویں اللہ نے تیرے تے احسان کیتا اے تے

لَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٧٧﴾ قَالَ اِنَّمَآ اُوْتِيْتُهٗ

زمین وچ فساد نہ کر، بے شک اللہ فسادیاں نوں پسند نئیں کردا (77) (قارون نے) آکھیا: ایہہ تے مینوں

حاشیہ ① ... ایہہ گواہ اوس اُمت دے رسول ہون گے تے اوہ اپنی اپنی اُمت تے ایس گل دی گواہی دین گے کہ اوہناں نیں ایہناں لوکاں تک اللہ دے پیغام پہنچائے تے ایہناں نوں نصیحتاں کیتیاں۔ ② ... قارون حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے چاچے یصہر دا پُتر سی، تے بڑا ای سوہنا تے سوہنی شکل والا ہون دی وجہ توں لوک اوہنوں منور کہندے سن۔ بنی اسرائیل وچ تورات داسب توں بہتر قاری سی۔ غریبی دے زمانے وچ بڑی عاجزی کرن والا تے اخلاق والا سی، دولت ہتھ آوندے ای اوہدا حال بدل گیا تے ایہہ وی سامری وانگوں منافق ہو گیا۔ ایہدے کول اینے خزانے سن کہ ایہناں خزانیاں دیاں چابیاں چکن لئی اِک طاقتور جماعت تے بھاری پیندا سی۔ ③ ... ایتھے قوم توں مراد بنی اسرائیل دے مومن حضرات نیں۔ ④ ... عربی لفظ "فَرِحِیْن" دا حقیقی معنی اے "خش ہون والے" ایتھے ایس توں مراد فخر تے تکبر دے طور تے خش ہون والے نیں۔ یاد رہوے کہ شیخی دی خشی یعنی غرور کرنا حرام اے تے شکر دی خشی عبادت اے۔ جرم کر کے خش ہونا حرام جد کہ عبادت کر کے خش ہونا بہتر اے۔ ناجائز طریقے نال خش مناؤنی حرام اے جویں خشی وچ نچن گان والی محفل سجالینا جد کہ جائز طریقے نال خشی مناؤنا چنگا اے جویں خشی وچ صدقہ کرنا وغیرہ۔

عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِيْ ؕ اَوَ لَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهٖ مِنَ الْقُرُوْنِ مَنْ هُوَ

اِک علم دی وجہ توں ملیا اے جیہڑا میرے کول اے ① تے کیہ اوہنوں ایہہ نئیں پتا کہ اللہ نے ایس توں پہلے اوہ قوماں تباہ فرما دِتیاں جیہڑیاں

اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَّ اَكْثَرُ جَمْعًا ؕ وَ لَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوْبِهِمُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴿۷۸﴾ فَخَرَجَ

زیادہ طاقت والیاں تے زیادہ مال جمع کرن والیاں سن تے مجرماں توں اوہناں دے گناہواں دی پچھ گچھ نئیں کیتی جاندی ② (78) تے اوہ

عَلٰى قَوْمِهٖ فِيْ زِيْنَتِهٖ ؕ قَالَ الَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَاۤ

اپنی خوبصورتی وچ اپنی قوم سامنے نکلیا تے دنیا دی حیاتی دے منگن والے آکھن لگے: اے کاش سانوں وی ایہو جیا مل جاندا جیہو جیا

اُوْتِيَ قَارُوْنُ ۙ اِنَّهٗ لَذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿۷۹﴾ وَ قَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ

قارون نوں ملیا بے شک ایہہ بڑے نصیب والا اے (79) تے جیہناں نوں علم دِتا گیا سی اوہناں آکھیا: تہاڈی بربادی ہووے، اللہ دا ثواب

اللّٰهِ خَيْرٌ لِّمَنْ اٰمَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا ۚ وَ لَا يُلَقّٰىهَاۤ اِلَّا الصّٰبِرُوْنَ ﴿۸۰﴾ فَخَسَفْنَا بِهٖ وَ

بہتر اے اوس بندے لئی جیہڑا ایمان لیائے تے چنگے کم کیتے تے ایہہ اوہناں نوں ای دِتا جاوے گا جیہڑے صبر کرن والے نیں (80) تے اسیں اوہنوں تے

بِدَارِهِ الْاَرْضَ ۟ فَمَا كَانَ لَهٗ مِنْ فِئَةٍ يَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۫ وَ مَا كَانَ

اوہدے گھر نوں زمین وچ گاڑ دِتا ③ تے اوہدے کول کوئی جماعت نئیں سی جیہڑی اللہ دے مقابلے وچ اوہدی مدد کردی تے نہ اوہ

حاشیہ ① ... ایس توں اِک قول دے مطابق علم کیمیا مراد اے جیہڑا قارون نے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام توں حاصل کیتا سی جیہدے ذریعے توں اوہ اِک نرم دھات رانگ نوں چاندی جد کہ تانبے نوں سونا بنا لیندا سی۔ یا، ایس توں تجارت، زراعت تے ہور پیشیاں دا علم مراد اے۔ قارون دے ایہناں جملیاں وچ خود پسندی بالکل کھلی نظر آرئی اے۔ ایہہ بڑی ای بھیڑی اے، حدیث شریف وچ اے: خود پسندی ستر سال دے عمل برباد کرکے رکھ دیندی اے۔ (کنزالعمال، 205/2، الجزء الثالث، الحدیث: 7666) ② ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ جدوں اللہ پاک مجرماں نوں سزا دیندا اے تے اوہنوں اوہناں دے گناہ پچھن دی لوڑ نئیں ایس لئی کہ اوہ اوہناں دے حال جان دا اے۔ دوجیاں آیتاں وچ جیہڑا پچھن دا ذکر اے اوہ اوس توں علاوہ ویلے وچ ہووے گا تے اوہ پتا کرن لئی نئیں ہووے گا بلکہ ڈانٹن لئی ہووے گا۔ ③ ... قارون تے اوہدے خزانیاں نوں زمین و چ گاڑن دا تفصیلی واقعہ تفسیر صراط الجنان، جلد 7، ص 328 تے ویکھو۔

مِنَ الْمُنْتَصِرِيْنَ ﴿٨١﴾ وَ اَصْبَحَ الَّذِيْنَ تَمَنَّوْا مَكَانَهٗ بِالْاَمْسِ يَقُوْلُوْنَ وَيْكَاَنَّ

آپ (اپنی) مدد کر سکیا (81) تے گزرے کل جیہڑے اوہدے مقام تے مرتبے دی خاہش کرن والے سن اوہ آکھن لگے: عجیب گل اے کہ

اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ ۚ لَوْلَآ اَنْ مَّنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا

اللہ اپنے بندیاں وچوں جس لئی چاہندا اے رزق کھلا کر دیندا اے تے تنگ فرما دیندا اے۔ جے اللہ ساڈے تے احسان نہ فرماندا تے

لَخَسَفَ بِنَا ۭ وَيْكَاَنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿٨٢﴾ ع تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِيْنَ ٨ ١١

سانوں وی گاڑ دیندا۔ بڑی عجیب گل اے کہ کافر کامیاب نئیں ہندے (82) ایہہ آخرت دا گھر اسیں اوہناں لوکاں لئی بنانے آں جیہڑے

لَا يُرِيْدُوْنَ عُلُوًّا فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۭ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿٨٣﴾ مَنْ جَآءَ

زمین وچ آکڑ تے فساد نئیں چاہندے تے چنگا انجام پرہیزگاراں ای لئی اے (83) جیہڑا نیکی

بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ خَيْرٌ مِّنْهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِيْنَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ

لیاوے گا اوہدے لئی ایس توں بہتر بدلہ اے تے جیہڑا برائی لیاوے تے بھیڑا کم کرن والیاں نوں اوناں ای بدلہ

اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٨٤﴾ اِنَّ الَّذِيْ فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ ۭ

دِتا جاوے گا جنا اوہ کردے سن (84) بے شک جیہنے تہاڈے تے قرآن فرض کیتا اے اوہ تہانوں واپس جان دی جگہ تے ضرور واپس لے جاوے گا۔ ①

قُلْ رَّبِّيْٓ اَعْلَمُ مَنْ جَاۗءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنْتَ تَرْجُوْٓا

تسیں فرماؤ: میرا رب چنگی طراں جان دا اے جیہڑا ہدایت لیایا اے تے اوہنوں وی جیہڑا کھلی گمراہی وچ اے (85) تے تسیں آس نئیں رکھدے سو ②

حاشیہ ① ... واپس آون دی جگہ توں مراد مکۂ مکرمہ اے تے بعض مفسرین نیں ایس توں موت، قیامت تے جنت وی مراد لئی اے۔ ② ... ایس آیت دا معنی ایہہ اے کہ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم اللہ پاک دی رحمت دے علاوہ کسے ہور وجہ توں قرآن مجید ملن دی امید نئیں رکھدے سن۔ ایہہ وی ہو سکدا اے کہ ایتھے بظاہر خطاب حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نال تے مراد آپ دی اُمت ہووے، ایس صورت وچ معنی ایہہ ہووے گا کہ نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی اُمت نوں ایہہ توقع نئیں سی کہ ایہناں نوں ایہہ کتاب عطا کیتی جاوے گی پر اللہ پاک نے ایہناں تے رحم فرمایا تے ایہناں ول قرآن مجید ورگی عظیم شان والی کتاب گھلی۔

اَنْ يُّلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِيْرًا

کہ تہاڈے ول کوئی کتاب گھلی جاوے گی پر تہاڈے رب ولوں رحمت اے تے تسیں کدے وی کافراں دی

لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى

مدد کرن والے نہ ہونا (86) تے کدے وی اوہ تہانوں اللہ دیاں آیتاں توں نہ روکن ایس توں بعد کہ اوہ تہاڈے ول نازل کیتیاں جا چکیاں نیں تے اپنے رب

رَبِّكَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا

ول بلاؤ تے کدے وی شرک کرن والیاں وچوں نہ ہونا① (87) تے اللہ دے نال دوجے خدا دی عبادت نہ کر، اوس توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق

هُوَ ۭ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ ۭ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٨٨﴾

نئیں۔② اوہدی ذات توں علاوہ ہر چیز فانی اے، اوسے دا اِی حکم اے تے اوسے ول ای تسیں واپس جاؤ گے (88)

وقف لازم

ع ٩ ١٢ الثلثة

٢٩ سُوْرَةُ الْعَنْكَبُوْتِ مَكِّيَّةٌ ٨٥
اٰیاتها ٦٩ رکوعاتها ٧

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ پاک دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ العنکبوت مکیۃ
آیتاں:69 رکوع:7

الٓمّٓ ﴿١﴾ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُّتْرَكُوْٓا اَنْ يَّقُوْلُوْٓا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُوْنَ ﴿٢﴾

الٓمّٓ (1) کیہ لوکاں نیں ایہہ سمجھ رکھیا اے کہ ایہناں نوں صرف اینی گل تے چھڈ دِتا جاوے گا کہ اوہ کہندے نیں اسیں "ایمان لیائے" تے ایہناں نوں ازمایا نئیں جاوے گا؟③ (2)

حاشیہ ① ...یعنی اے حبیب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم! جدوں اللہ پاک دیاں آیتاں تہاڈے ول نازل ہو چکیاں نیں تے اوہدے بعد کدی وی تسیں قرآن مجید دے معاملے وچ کافراں دیاں گمراہ کرن والیاں گلاں ول توجہ نہ کرنا تے ایہناں نوں ٹھکرا دینا تے تسیں مخلوق نوں اللہ پاک دی واحدانیت تے ایمان لیان دی تے اوہدی عبادت کرن دی دعوت دیو تے کدے وی شرک کرن والیاں دی مدد تے اوہناں نال اتفاق کر کے تے اوہناں وچوں نہ ہونا۔ ② ...یعنی اے حبیب! صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم، تسیں پہلے وانگوں ہن وی عبادت کردے رہو تے ایسے تے قائم رہنا ایس لئی کہ اللہ پاک دے علاوہ ہور کوئی عبادت دا حقدار نئیں۔ ③ ... مسلماناں دا ایہناں دی ایمانی قوت دے مطابق امتحان لینا تے ایہناں نوں ازمائش وچ پاؤنا اللہ پاک دا قانون اے۔ حدیث پاک وچ اے: بندے دی ازمائش اوہدے دین دے مطابق ہندی اے، جے دین وچ پکا ہووے تے سخت ازمائش ہندی اے تے جے دین وچ کمزور ہووے تے اوہدے دین دے حساب نال ازمائش کیتی جاندی اے۔ بندے دے نال ایہہ ازمائشاں ہمیشہ رہندیاں نیں ایتھوں تک کہ اوہ زمین تے اِنج ٹُر دا اے کہ اوہدے تے کوئی گناہ نئیں ہوندا۔ (ترمذی، 179/4، الحدیث: 2406)

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ

تے بے شک اسیں ایہناں توں پہلے لوکاں نوں ازمایا تے ضرور ضرور اللہ ایہناں نوں ویکھے گا جیہڑے سچے نیں تے ضرور ضرور جھوٹھیاں نوں (وی)

الْكٰذِبِيْنَ ۝٣ اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ اَنْ يَّسْبِقُوْنَا ؕ سَآءَ

ویکھے گا (3) یا (کیہ) بھیڑے عمل کرن والیاں نیں ایہہ سمجھ رکھیا اے کہ ساڈے توں کتے نکل جان گے؟ اوہ کِنا ای بھیڑا

مَا يَحْكُمُوْنَ ۝٤ مَنْ كَانَ يَرْجُوْا لِقَآءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ ؕ وَهُوَ

فیصلہ کردے نیں (4) جیہڑا اللہ نوں ملن دی آس رکھ دا ہووے تے بے شک اللہ دا مِتھیا ہویا وعدہ ضرور آون والا اے[1] تے اوہی

السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝٥ وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ

سنن والا، جانن والا اے (5) تے جیہڑا کوشش کرے تے اپنے ای فیدے لئی کوشش کردا اے،[2] بے شک اللہ سارے جہاناں توں

الْعٰلَمِيْنَ ۝٦ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَ

بے پروا اے (6) تے جیہڑے لوک ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے تے اسیں ضرور اوہناں توں ایہناں دیاں بدیاں مٹا دیاں گے تے

لَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِيْ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝٧ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ

ضرور ایہناں دے چنگے عملاں دا بدلہ دیاں گے (7) تے اسیں (ہر) بندے نوں اپنے ماں پیو نال چنگا سلوک کرن

حُسْنًا ؕ وَاِنْ جَاهَدٰكَ لِتُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ؕ اِلَيَّ

دی تاکید کیتی تے (اے بندے!) جے اوہ تینوں کوشش کرن کہ توں کسے نوں میرا شریک بنا جیہدا تینوں پتا نئیں تے توں اوہناں دی گل نہ من۔[3] میری ای

حاشیہ [1]... ایہدا معنی ایہہ اے کہ جیہڑا بندہ دوبارہ زندہ کیتے جان توں تے حساب لتے جان توں ڈردا تے اللہ دی بارگاہ توں ثواب ملن دی امید رکھدا اے تے اوہ سن لوے کہ اللہ پاک نے ثواب تے عذاب دا جیہڑا وعدہ فرمایا اے اوہ ضرور پورا ہون والا اے، ایس لئی اوہنوں چاہیدا اے کہ اوہدے لئی تیار رہوے تے نیک عمل کرن وچ چھیتی کرے۔ [2]...آیت وچ "جَاهَدَ" توں مراد اے اللہ پاک دے دشمناں نال جنگ کرنا یا نفس تے شیطان دی مخالفت کرکے یا اللہ پاک دی اطاعت تے صابر تے قائم رہ کے اوہدی رضا نوں حاصل کرن دی کوشش کرنا اے۔ [3]... ایہدا معنی ایہہ اے کہ حقیقت وچ اللہ پاک دا کوئی شریک نئیں اے ایس لئی صحیح علم تے ٹھیک تحقیق دی وجہ تے کوئی وی کسے نوں اللہ پاک دا شریک من ای نئیں سکدا ایس لئی اوہدا شریک ہونا ممکن نئیں اے تے بغیر علم کسے دے آکھن تے اللہ دا شریک منا تقلید دی جھوٹھی تے قبیح صورت اے تے ایہو جئی تقلید سکے ماں پیو دی وی نئیں کیتی جاسکدی۔

مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝٨ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

ول تہاڈا واپس آونا اے میں تہانوں تہاڈے عمل دس دیاں گا (8) تے جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نے چنگے کم کیتے

لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصّٰلِحِيْنَ ۝٩ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوْذِيَ فِي

تے ضرور اسیں اوہناں نوں نیک بندیاں وچ داخل کراں گے (9) تے لوکاں وچ کجھ اوہ نیں جیہڑے کہندے نیں: اسیں اللہ تے ایمان لیائے فیر جدوں اللہ (دے راہ) وچ ایہناں

اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ ؕ وَلَئِنْ جَآءَ نَصْرٌ مِّنْ رَّبِّكَ لَيَقُوْلُنَّ

نوں کوئی تکلیف دِتی جاندی اے تے لوکاں دے فتنے نوں اللہ دے عذاب دے برابر سمجھدے نیں تے جے تہاڈے رب دے کولوں کوئی مدد آجاوے تے ضرور آکھن گے

اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ ؕ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فِيْ صُدُوْرِ الْعٰلَمِيْنَ ۝١٠

اسیں یقیناً تہاڈے نال ساں۔ کیہ اللہ اوہنوں چنگی طراں نئیں جان دا جیہڑا سارے جہان والیاں دے دِلاں وچ اے (10)

وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ ۝١١ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

تے ضرور اللہ ایمان والیاں نوں ظاہر کر دیوے گا تے ضرور منافقاں نوں ظاہر کر دیوے گا① (11) تے کافراں نیں

لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوْا سَبِيْلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطٰيٰكُمْ ؕ وَمَا هُمْ بِحٰمِلِيْنَ مِنْ

مسلماناں نوں آکھیا: ساڈے راہ تے ٹُرو اسیں تہاڈے گناہ چک لاں گے حالاں اوہ ایہناں دے گناہواں وچوں کجھ بھار

خَطٰيٰهُمْ مِّنْ شَيْءٍ ؕ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ۝١٢ وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا مَّعَ

وی نئیں چک سکن گے، بے شک اوہ جھوٹھے نیں (12) تے بے شک ضرور اپنے بھار چکن گے تے اپنے بھار دے نال

حاشیہ ① ... یعنی اللہ پاک ضرور اوہناں لوکاں نوں ظاہر کر دیوے گا جیہڑے سچے خلوص دل نال ایمان لیائے تے ازمائش دے ویلے اپنے ایمان تے پکے رے تے اِنج ای منافقاں نوں ظاہر کردے گا جیہناں نیں مصیبت دی وجہ توں اسلام نوں چھڈ دِتا تے اللہ پاک دوہاں فریقاں نوں اوہناں دے عملاں دی جزا دیوے گا۔ ایس آیت وچ سانوں تنبیہ اے کہ اسیں دین دی راہ وچ آون والیاں مشکلاں تے صبر کریئے تے ایمان نوں کسے صورت ضائع نہ ہون دیئے۔

ع ١ ١٣ ١٣

اَثْقَالِهِمْ ۙ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿١٣﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا

ہور بھار وی چکن گے ① تے ضرور اینہاں توں قیامت دے د ن اینہاں دے بہتاناں دے بارے پچھیا جاوے گا ② (13) تے بے شک اسیں

نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيْهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِيْنَ عَامًا ؕ فَاَخَذَهُمُ

نوح نوں اوہدی قوم ول گھلیا تے اوہ اوہناں وچ پنجاہ سال گھٹ اک ہزار سال رے فیر ایس قوم نوں

الطُّوْفَانُ وَهُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿١٤﴾ فَاَنْجَيْنٰهُ وَاَصْحٰبَ السَّفِيْنَةِ وَجَعَلْنٰهَآ اٰيَةً

طوفان نے پھڑ لیا تے اوہ ظالم سن (14) تے اسیں نوح تے کشتی والیاں نوں بچا لیا تے اوس کشتی نوں سارے جہاناں لئی نشانی

لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿١٥﴾ وَاِبْرٰهِيْمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوْهُ ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ

بنا دِتا (15) تے ابراہیم نوں (یاد کرو) جدوں اوہنے اپنی قوم نوں فرمایا: اللہ دی عبادت کرو تے اوس توں ڈرو، ایہہ تہاڈے لئی بہتر

لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿١٦﴾ اِنَّمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَّتَخْلُقُوْنَ

اے جے تسیں جان دے او (16) تسیں تے اللہ توں علاوہ بتاں نوں پوجدے او تے خالص جھوٹھ

اِفْكًا ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُوْنَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوْا عِنْدَ

بناندے او۔ بے شک جیہناں دی تسیں اللہ توں علاوہ عبادت کردے او تہاڈے لئی روزی دے ذرا وی مالک نئیں تے تسیں اللہ کولوں

اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوْهُ وَاشْكُرُوْا لَهٗ ؕ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ تُكَذِّبُوْا فَقَدْ

رزق لبھو تے اوہدی عبادت کرو تے اوہدے شکر گزار بنو، اوسے ول ای تسیں واپس جاؤ گے (17) تے جے تسیں جھوٹھا کرو گے تے تہاڈے

حاشیہ ① ... جیہڑے آپ گمراہ ہون تے دوجیاں نوں وی گمراہی ول بلاندا ہووے تے اوہنوں اپنی گمراہی دا گناہ وی ملے گا تے جیہناں نوں گمراہ کیتا اوہناں دی گمراہی دا گناہ وی تے گمراہ ہون والیاں دے اپنے گناہ وچ کوئی گھاٹا نئیں ہووے گا۔ جیہڑے لوک دوجیاں نوں غلط عقیدہ سکھاندے یا بھیڑی راہ تے مثلاً شراب، بدکاری تے ہور گناہواں تے لاندے نیں اِنج ای فلماں ڈرامے بنانے تے گانے واجیاں نوں عام کر دین والے اوہ سارے ایسے وعید وچ شامل نیں۔ ② ... کافراں دے عمل تے بہتان سارے اللہ پاک جان دا اے، تے فیر وی کافراں توں جیہڑا سوال ہووے گا اوہ اوہناں نوں ذلیل کرن تے ساری مخلوق دے سامنے اوہناں دے نال انصاف ظاہر کرن لئی ہووے گا۔

كَذَّبَ أُمَمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ ۖ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا

توں پہلاں کنے ای گروہ جھوٹھیاں آکھ چکے نیں تے رسول دے ذمے تے صرف صاف پُچا دینا اے (18) تے کیہ اوہناں نئیں ویکھیا

كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ

کہ اللہ پیدا کرن دی پہل کس طراں کردا اے؟ فیر اوہ اوہنوں دوبارہ بنائے گا بے شک ایہہ اللہ تے بڑا سوکھا اے (19) تسیں فرماؤ:

سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ

زمین وچ ٹُر کے ویکھو کہ اللہ نے پہلے کس طراں بنایا؟ فیر اللہ دوجی وار پیدا

الْآخِرَةَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَن

فرماوے گا۔ بے شک اللہ ہر چیز تے قادر اے (20) اوہ جیہنوں چاہندا اے عذاب دیندا اے تے جیہدے تے چاہندا اے رحم فرماندا

يَشَاءُ ۖ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ

اے تے تسیں اوسے ول ای واپس پھیرے جاؤ گے ① (21) تے نہ تسیں زمین وچ (سانوں) عاجز کرن والے او تے نہ اسمان وچ ②

وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَ ع ٢ ١٤

تے تہاڈے لئی اللہ توں علاوہ نہ کوئی کم بنان والا اے تے نہ مدد کرن والا ③ (22) تے اوہ جیہناں نیں اللہ دیاں آیتاں دا تے

حاشیہ ① ... یعنی اللہ پاک اپنے عدل دی توجہ توں جیہنوں چاہوے عذاب دیندا اے تے اپنے فضل دی توجہ توں جیہنوں چاہوے بخش دیندا اے تے اے لوکو! تسیں قیامت والے دن اوہدے ول ای واپس پھیرے جاؤ گے اوہ تہانوں تہاڈے عملاں دے حساب توں سزا یا جزا جو چاہوے دیوے گا۔ ② ... ایہدا اِک معنی ایہہ اے کہ اے کافرو! نہ تسیں زمین وچ اپنے رب نوں عاجز کر ن والے او تے نہ اسمان وچ، گل دا خلاصہ اے کہ ایس توں بچن تے بھجن دی کتے کوئی جگہ نئیں۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ نہ زمین والے اللہ پاک دے حکم تے مرضی توں کتے نس سکدے نیں تے نہ اسمان والے اِنج کر سکدے نیں۔ ③ ... ایس آیت وچ تے ایہدے ورگیاں دوجیاں آیتاں وچ خطاب کافراں نال ہندا اے کہ اے کافرو! تہاڈے لئی اللہ پاک دے علاوہ نہ کوئی کم بناؤن والا اے تے نہ کوئی مدد کرن والا اے جیہڑا تہانوں اللہ پاک دے عذاب توں بچا سکے یا ایہو جئیاں آیتاں وچ ایہہ مطلب ہندا اے کہ اے لوکو! تہاڈا ایہو جئیا کوئی حمایتی یا مدد کرن والا نئیں جیہڑا اللہ پاک دے مقابلے وچ تہاڈی حمایت تے مدد کر سکے۔ انبیاء، اولیاء ایمان والیاں دے مدد کرن والے نیں جیہڑے اللہ پاک دی اجازت تے عطا توں ایہناں دی مدد تے شفاعت فرماندے نیں۔

لِقَآىِٕهٖۤ اُولٰٓىِٕكَ يَىِٕسُوْا مِنْ رَّحْمَتِىْ وَ اُولٰٓىِٕكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٣﴾ فَمَا كَانَ

اوہنوں ملن دا انکار کیتا اوہی لوک نیں جیہڑے میری رحمت توں مایوس نیں تے ایہناں لئی درد دین والا عذاب اے (23) تے

جَوَابَ قَوْمِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوْهُ اَوْ حَرِّقُوْهُ فَاَنْجٰىهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ ؕ اِنَّ فِىْ

ابراہیم دی قوم دا کوئی جواب نئیں سی پر ایہہ کہ اوہناں آکھیا: ایہناں نوں قتل کر دیو یا ساڑ دیو ① تے اللہ نے ایہناں نوں اگ توں بچالیا۔ بے شک

ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَ قَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْثَانًا ۙ

ایہدے وچ ایمان والیاں لئی ضرور نشانیاں نیں (24) تے ابراہیم نے فرمایا: تسیں تے دنیا دی حیاتی وچ اپنی آپس دی دوستی دی وجہ توں

مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَّ يَلْعَنُ

اللہ توں علاوہ ایہہ بت (خدا) بنا لے نیں فیر قیامت دے دن تہاڈے وچوں اِک دوجے دا انکار کرے گا تے اِک دوجے اُتے

بَعْضُكُمْ بَعْضًا ۫ وَّ مَاْوٰىكُمُ النَّارُ وَ مَا لَكُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٢٥﴾ فَاٰمَنَ لَهٗ لُوْطٌ ؕ وَ وقف لازم

لعنت کرے گا تے تہاڈے ساریاں دا ٹھکانہ دوزخ اے تے تہاڈا کوئی مدد کرن والا نئیں (25) تے ابراہیم دی تصدیق لوط نے کیتی ② تے

قَالَ اِنِّىْ مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّىْ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢٦﴾ وَ وَهَبْنَا لَهٗۤ اِسْحٰقَ وَ

ابراہیم نے فرمایا: میں اپنے رب دی (شام دی زمین) ول ہجرت کرن والا آں، ③ بے شک اوہی عزت والا، حکمت والا اے (26) تے اسیں اوہنوں اسحاق (پُتر) تے

يَعْقُوْبَ وَ جَعَلْنَا فِىْ ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَ الْكِتٰبَ وَ اٰتَيْنٰهُ اَجْرَهٗ فِى الدُّنْيَا ۚ وَ اِنَّهٗ فِى

یعقوب (پوترا) عطا فرمائے تے اسیں اوہدی اولاد وچ نبوت تے کتاب رکھی تے اسیں دنیا وچ اوہنوں اوہدا ثواب اوہنوں عطا فرمایا تے بے شک اوہ

حاشیہ ① ... ایہہ گل اوہناں نیں آپس وچ اِک دوجے نال یا سرداراں نیں اپنے پیرو کاراں نوں آکھی، بہرحال کجھ آکھن والے تے کجھ ایہدے تے راضی سن ایس لئی اوہ سارے آکھن والیاں دے حکم وچ نیں۔ ② ... حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دے ایمان لیان توں ابراہیمی رسالت دی تصدیق مراد اے اللہ پاک دی واحدانیت تے ایمان لیانا مراد نئیں ایس لئی کہ ایہدے تے اوہناں نوں پہلے ای ایمان سی کہ اوہ اللہ پاک دے نبی سن تے نبی ہمیشہ توں ای مومن ہندے نیں، کسے حال وچ ایہناں توں کفر دا خیال تک وی نئیں کیتا جا سکدا۔ ③ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ میں اپنے رب دے حکم توں ہجرت کر ریا واں، ایہہ نئیں کہ خدا دے رہائشی شہر ول ہجرت کر ریاں آں ایس لئی کہ اللہ پاک جگہ توں پاک اے، اوہدے حق ایتھے اوتھے سارے اِکو جئے نیں۔

الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٢٧﴾ وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ

آخرت وچ (وی) ساڈے خاص نیڑے دے لائق بندیاں وچوں ہووے گا (27) تے لوط نوں (یاد کرو) جدوں اوہنے اپنی قوم نوں فرمایا: تسیں بے شک بے حیائی

الْفَاحِشَةَ ۫ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٨﴾ اَىِٕنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ

دا اوہ کم کردے او جیہڑا تہاڈے توں پہلے پوری دنیا وچوں کسے نیں نئیں کیتا (28) کیہ تسیں مرداں نال

الرِّجَالَ وَتَقْطَعُوْنَ السَّبِيْلَ ۙ وَتَاْتُوْنَ فِيْ نَادِيْكُمُ الْمُنْكَرَ ؕ فَمَا كَانَ

بھیڑا کم کردے او تے رستہ کٹ دے او تے اپنیاں مجلساں وچ بھیڑے کماں نوں آوندے او تے اوہدی قوم دا

جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٢٩﴾

کوئی جواب نئیں سی پر ایہہ آکھیا: جے تسیں سچے او تے ساڈے اُتے اللہ دا عذاب ساڈے لے آؤ① (29)

ع ۳ ۸ ۱۵ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِيْ عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٣٠﴾ ع وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ

(لوط نے) عرض کیتی، اے میرے رب! ایہناں فسادی لوکاں دے مقابلے وچ میری مدد فرما (30) تے جدوں ساڈے فرشتے ابراہیم دے کول

اِبْرٰهِيْمَ بِالْبُشْرٰى ۙ قَالُوْٓا اِنَّا مُهْلِكُوْٓا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ ۚ اِنَّ اَهْلَهَا

خش خبری لے کے آئے تے اوہناں آکھیا: اسیں ضرور ایس شہر والیاں نوں برباد کرن والے آں۔ بے شک ایس شہر والے

كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ﴿٣١﴾ قَالَ اِنَّ فِيْهَا لُوْطًا ؕ قَالُوْا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيْهَا ۫ وقفة

ظالم نیں (31) فرمایا: ایہدے وچ تے لوط (وی) اے۔ فرشتیاں نیں آکھیا: سانوں چنگی طراں پتا اے جیہڑا کوئی ایہدے وچ اے،

حاشیہ ① ... حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم دے لوک مسافراں دے نال وی بد فعلی کردے سن ایتھوں تک کہ لوکاں نیں ایدھروں لنگھنا بند کر دتا سی، تے نالے ایہہ لوک بد فعلی دے علاوہ ایہو جیہے ذلیل کم تے حرکتاں دے عادی سن جیہڑے عقلی تے عرفی دونویں طراں توں بھیڑے تے منع سن، جویں گالاں کڈھنا، واہیات گلاں کرنا، تاڑیاں تے سیٹیاں مارنا، اِک دوجے نوں روڑے مارنا، راہ چلن والیاں نوں روڑے مارنا، شراب پینا، مذاق اڑانا، گندیاں گلاں کرنیاں وغیرہ۔ حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام نیں ایہناں گلاں تے ایہناں اُتے ملامت کیتی تے ایہہ مذاق اُڑان دے طور تے آکھن لگے: جے تسیں سچے او کہ ایہہ کم گندے نیں تے ایہناں دے کرن والیاں تے عذاب نازل ہووے گا تے ساڈے تے عذاب لے آؤ۔

لَنُنَجِّيَنَّهٗ وَاَهْلَهٗۤ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۫ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿٣٢﴾ وَلَمَّاۤ اَنْ

ضرور اسیں اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں نوں بچاواں گے ① سوائے اوہدی بیوی توں کہ اوہ پچھے رہ جان والیاں وچوں اے (32) تے جدوں

جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوْطًا سِيْٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَّقَالُوْا لَا تَخَفْ

ساڈے فرشتے لوط دے کول آئے تے ایہناں نوں فرشتیاں دا آونا چنگا نہ لگا تے ایہناں دی وجہ توں دل گھبرایا تے فرشتیاں نیں آکھیا: تسیں ڈرو نہ

وَلَا تَحْزَنْ ۫ اِنَّا مُنَجُّوْكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿٣٣﴾

تے نہ غم کرو، بے شک اسیں تہانوں تے تہاڈے گھر والیاں نوں بچان والے آں ② سوائے تہاڈی بیوی توں کہ اوہ پچھے رہ جان والیاں چوں اے (33)

اِنَّا مُنْزِلُوْنَ عَلٰۤى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَآءِ بِمَا كَانُوْا

بے شک اسیں ایس شہر والیاں تے اسمان توں عذاب اُتارن والے آں کیوں کہ ایہہ

يَفْسُقُوْنَ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ تَّرَكْنَا مِنْهَاۤ اٰيَةًۢ بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَاِلٰى

نافرمانی کردے سن (34) تے بے شک اسیں عقل والیاں لئی ایس بستی وچ روشن نشانی نوں باقی رکھیا ③ (35) مدین

مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۙ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَ

ول اوہناں دے ہم قوم شعیب نوں گھلیا تے اوہنے فرمایا: اے میری قوم! اللہ دی بندگی کرو تے آخرت دے دن دی آس رکھو تے

حاشیہ ① ...ایتھے فرشتیاں نیں نجات دین دی نسبت اپنے ول کیتی، ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے بعض کم اوہناں دے خاص بندیاں ول منسوب کیتے جا سکدے نیں ایس لئی کہ نجات دینا اصل وچ اللہ پاک دا کم اے پر فرشتے کیونکہ وچکار وسیلہ سن ایس لئی اوہناں نیں آکھیا اسیں نجات دیواں گے، ایس لئی اسیں ایہہ آکھ سکنے آں کہ حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دوزخ توں نجات دیندے نیں، جنت عطا فرماندے نیں تے مصیبت ویلے مشکل کشائی فرماندے نیں۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے نیک مقرب بندے اللہ پاک دی عطا توں بندیاں نوں آون والیاں مصیبتاں توں بچان دی قدرت رکھدے نیں تے بچاندے وی نیں۔ ③ ... ایس نشانی توں حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم دے ویران مکان یا ایس قوم دا عجیب و غریب واقعہ مراد اے، یا ایس توں اوہ پتھر مراد نیں جیہڑے اوہناں تے وَسے سن تے اوہناں پتھراں اُتے اوہناں لوکاں دے ناں لکھے ہوئے سن، ایہہ بڑا عرصہ باقی رہے تے بعض روایتاں دے مطابق صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نیں اوہناں نوں ویکھیا سی۔

لَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ

زمین وچ فساد نہ کردے پھرو (36) تے اوہناں نیں اوہنوں جھوٹھا آکھیا تے اوہناں نوں زلزلے نے پھڑ لیا تے سویرے اپنے گھراں وچ

دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَّثَمُوْدَا۠ وَقَدْ تَّبَيَّنَ لَكُمْ مِّنْ مَّسٰكِنِهِمْ ۫ وَزَيَّنَ

گوڈیاں پرنے پئے رہ گئے① (37) تے (اسیں) عاد تے ثمود نوں (مار دِتا) تے اوہناں دیاں رہن والیاں جگہ تہاڈے لئی ظاہر ہو چکے تے

لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ وَكَانُوْا مُسْتَبْصِرِيْنَ ﴿٣٨﴾ وَ

شیطان نے اوہناں دے عمل اوہناں لئی سوہنے بنا دِتے تے اوہناں نوں (اللہ دے) راہ توں روکیا حالاں کہ اوہ سمجھدار سن (38) تے

قَارُوْنَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ ۫ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مُّوْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ فَاسْتَكْبَرُوْا فِي

(اسیں) قارون تے فرعون تے ہامان نوں (مار دِتا)② تے بے شک اوہناں دے کول موسیٰ روشن نشانیاں لے کے آئے تے اوہناں نیں زمین وچ تکبر کیتا

الْاَرْضِ وَمَا كَانُوْا سٰبِقِيْنَ ﴿٣٩﴾ فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْۢبِهٖ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ اَرْسَلْنَا

تے ساڈے کولوں نکلن کے جان والے نئیں سن (39) تے اوہناں وچوں ہر اِک نوں اسیں اوہنوں اوہدے گناہ دی وجہ توں (ای) پھڑیا تے اوہناں وچوں کسے تے اسیں

عَلَيْهِ حَاصِبًا ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ

پتھر گھلے تے اوہناں وچوں کسے نوں خوفناک واج نے پھڑ لیا تے اوہناں وچوں کسے نوں زمین وچ گاڑ دِتا

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ ذکر اے کہ شعیب عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم تے زلزلے دا عذاب آیا تے سورہ ھود دی آیت 94وچ ذکر اے کہ اوہناں تے خوفناک چِیک دا عذاب آیا، دوہاں وچ مطابقت ایہہ اے کہ پہلے خوفناک چِیک دی واج آئی، فیر ایس چِیک توں زلزلہ پیدا ہویا جیہدے نال گھر اوہناں دے اُتے ڈِگ پئے تے سویر تک ایہہ حال ہو گیا کہ اوہ اپنے گھراں وچ گوڈیاں دے پرنے مردے بے جان پئے ہوئے سن۔ ② ... قارون صرف زکوٰۃ دا منکر سی پر ایتھے فرعون تے ہامان دے نال اوہدا ذکر کیتا گیا جیہڑا سارے دینی کماں یعنی توحید تے نبوت وغیرہ دا انکار کردے سن۔ ایس توں پتا لگا دین دیاں ضرورتاں وچوں اِک چیز دا وی انکار کرن والا، اوہو جیا ای کافر اے جیویں ساریاں گلاں دا انکار کرن والا کافر اے۔ ایسے وجہ توں حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ نے زکوٰۃ دے منکراں تے جہاد دا حکم دِتا تے مسیلمہ کذاب دی قوم تے جہاد فرمایا ایس لئی کہ اوہ مسیلمہ نوں نبی من کے مرتد ہو گئے سن۔

الْاَرْضَ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ اَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا

تے اوہناں وچوں کسے نوں ڈبو دِتا تے اللہ دی شان نئیں سی کہ ایہناں تے ظلم کرے ہاں اوہ آپ ای

اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿٤٠﴾ مَثَلُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ

اپنیاں جاناں تے ظلم کردے سن① (40) جیہناں نیں اللہ توں علاوہ ہور مدد کرن والے بنا رکھے نیں اوہناں دی مثال

كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوْتِ ۚ اِتَّخَذَتْ بَيْتًا ۭ وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوْتِ لَبَيْتُ

مکڑی وانگوں اے، جیہنے گھر بنایا تے بے شک سارے گھراں توں ماڑا گھر مکڑی دا گھر

الْعَنْكَبُوْتِ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤١﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ

ہندا اے کِنا ای چنگا ہندا جے اوہناں نوں پتا ہندا (41) بے شک اللہ جان دا اے اوس چیز نوں جیہدی اوہ اللہ توں علاوہ پوجدے

مِنْ شَيْءٍ ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۚ

نیں تے اوہی عزت والا حکمت والا اے (42) تے ایہہ مثالاں نیں جیہڑیاں اسیں لوکاں لئی بیان فرمانے آں

وَمَا يَعْقِلُهَآ اِلَّا الْعٰلِمُوْنَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۭ

تے ایہناں نوں علماء ای سمجھدے نیں (43) اللہ نے اسمان تے زمین حق بنائے

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٤٤﴾ ع ۴ ۱۲

بے شک ایہدے وچ ایمان والیاں لئی نشانی اے (44)

وقف لازم

حاشیہ ① ... یعنی اللہ پاک دی ایہہ شان نئیں کہ اوہ اوہناں لوکاں تے ظلم کرے ایس لئی کہ اوہ کسے نوں گناہ دے بغیر عذاب وچ گرفتار نئیں کردا، ہاں اوہ لوک آپ ای نافرمانیاں وچ پے کے تے کفر تے سرکشی نوں اختیار کرکے اپنیاں جاناں تے ظلم کردے سن تے ایسے وجہ توں اوہ طرح طرح دے عذاباں توں مارے دِتے گئے۔

② ... ایس آیت وچ بتاں دے عاجز تے بے وس ہون نوں اِک مثال دے ذریعے واضح کیتا گیا اے کہ جویں مکڑی دا جالا بڑا کمزور ہندا اے تے ایہہ نہ ایس توں گرمی دور کر سکدا اے تے نہ سردی، نہ گردوغبار تے بارش وغیرہ کسے شے توں ایہدی حفاظت کر سکدا اے، اِنج ای ایہہ بت نیں کہ اپنے پوجن والیاں نوں نہ کوئی نفع دے سکدے نیں نہ کوئی نقصان دین دی قدرت رکھدے نیں تے نہ ای دنیا تے آخرت وچ ایہناں نوں کوئی فیدہ دے سکدے نیں۔

اُتْلُ مَآ اُوْحِیَ اِلَیْكَ مِنَ الْكِتٰبِ وَ اَقِمِ الصَّلٰوةَ ؕ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ

ایس کتاب دی تلاوت کرو جیہڑی تہاڈے وَل وحی کیتی گئی اے تے نماز قائم کرو، بے شک نماز بے حیائی

الْفَحْشَآءِ وَ الْمُنْكَرِ ؕ وَ لَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ ؕ وَ اللّٰهُ یَعْلَمُ مَا تَصْنَعُوْنَ ﴿۴۵﴾

تے بھیڑی گل توں روک دی اے① تے بے شک اللہ دا ذکر سب توں وڈا اے تے اللہ جان دا اے جو تسیں کردے او (۴۵)

وَ لَا تُجَادِلُوْۤا اَهْلَ الْكِتٰبِ اِلَّا بِالَّتِیْ هِیَ اَحْسَنُ ۖۗ اِلَّا الَّذِیْنَ ظَلَمُوْا

تے اے مسلمانو! اہلِ کتاب نال بحث نہ کرو پر بڑے چنگے طریقے نال سوائے اوہناں وچوں ظالماں

مِنْهُمْ وَ قُوْلُوْۤا اٰمَنَّا بِالَّذِیْۤ اُنْزِلَ اِلَیْنَا وَ اُنْزِلَ اِلَیْكُمْ وَ اِلٰهُنَا

دے ② تے آکھو: اسیں اوہدے تے ایمان لیائے جیہڑا ساڈے وَل نازل کیتا گیا تے جیہڑا تہاڈے ول نازل کیتا گیا ③ تے ساڈا

وَ اِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَّ نَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿۴۶﴾ وَ كَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاۤ اِلَیْكَ الْكِتٰبَ ؕ

تے تہاڈا خدا اِک اے تے اسیں اوہدی فرماں بردار آں (۴۶) تے اے حبیب ! اِنج ای اسیں تہاڈے وَل کتاب نازل فرمائی

فَالَّذِیْنَ اٰتَیْنٰهُمُ الْكِتٰبَ یُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ۚ وَ مِنْ هٰۤؤُلَآءِ مَنْ یُّؤْمِنُ بِهٖ ؕ وَ

تے اوہ جیہناں نوں اسیں کتاب عطا فرمائی اوہ ایہدے تے ایمان لیاندے نیں، تے کجھ ایہناں دوجیاں وچوں نیں جیہڑے اوہدے تے ایمان لیاندے نیں ، تے

مَا یَجْحَدُ بِاٰیٰتِنَاۤ اِلَّا الْكٰفِرُوْنَ ﴿۴۷﴾ وَ مَا كُنْتَ تَتْلُوْا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتٰبٍ وَّ

کافر ای ساڈیاں آیتاں دا انکار کردے نیں (۴۷) تے ایس توں پہلے تسیں کوئی کتاب نئیں پڑھدے سو تے

حاشیہ ①...نماز نوں پابندی نال تے ظاہری تے باطنی آداب نال پڑھن دا نتیجہ ایہہ ہندا اے کہ آخرکار نمازی ساریاں برائیاں نوں چھڈ دیندا اے۔ ②... ایہدا معنی ایہہ اے کہ اے مسلمانو! جدوں تہاڈی اہلِ کتاب نال بحث ہووے تے بڑے چنگے طریقے نال بحث کرو البتہ ایہناں وچوں جیہڑا زیادتی وچ حد توں لنگھ گئے تے اوہناں نال سختی نال پیش آؤ ۔ یاد رہوے کہ عیسائیاں ، یہودیاں تے دوجے کافراں نال دینی کماں وچ بحث کرنا مناظرے دے فن وچ بوہت زیادہ مہارت رکھن والے علماء دا کم اے دوجے مسلماناں لئی ایہہ ناجائز تے حرام اے۔ ③... ساڈا ایمان قرآن توں علاوہ ہور کتاباں تے وی اے پر شریعت دے حکماں وچ عمل صرف قرآن تے اے تے نالے دوجیاں کتاباں تے جیہڑا ایمان اے اوہ اوہناں تے اے جیہڑیاں اللہ پاک نے نازل فرمائیاں تے موجودہ او کتاباں جیہناں وچ تبدیلی کیتی گئی اے ایہناں تے اِنج ایمان اے کہ ایہناں وچ جیہڑا اللہ پاک دا کلام اے اسیں اوہدے تے ایمان رکھنے آں۔

لَا تَخُطُّهٗ بِیَمِیْنِكَ اِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿۴۸﴾ بَلْ هُوَ اٰیٰتٌۢ بَیِّنٰتٌ فِیْ صُدُوْرِ

نہ ای اپنے سجے ہتھ نال ایہنوں لکھدے سن، (جے اِنج ہندا) تے اوس ویلے باطل والے ضرور شک کردے (۴۸)[1] بلکہ اوہ اوہناں لوکاں دے سینیاں وچ

الَّذِیْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ ؕ وَمَا یَجْحَدُ بِاٰیٰتِنَاۤ اِلَّا الظّٰلِمُوْنَ ﴿۴۹﴾ وَقَالُوْا لَوْلَاۤ اُنْزِلَ

روشن نشانیاں نیں جیہناں نوں علم دِتا گیا تے ساڈیاں آیتاں دا انکار صرف ظالم لوک کردے نیں (۴۹) تے کافراں نیں آکھیا : ایہدے تے ایہدے رب

عَلَیْهِ اٰیٰتٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قُلْ اِنَّمَا الْاٰیٰتُ عِنْدَ اللّٰهِ ؕ وَاِنَّمَاۤ اَنَا نَذِیْرٌ مُّبِیْنٌ ﴿۵۰﴾ اَوَ

ولوں نشانیاں کیوں نئیں اُتریاں؟ تسیں فرماؤ : نشانیاں تے اللہ ای دے کول نیں تے میں تے ایہی صاف ڈر سنان والا آں (۵۰) تے کیہ

لَمْ یَكْفِهِمْ اَنَّاۤ اَنْزَلْنَا عَلَیْكَ الْكِتٰبَ یُتْلٰى عَلَیْهِمْ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَّ

ایہناں نوں ایہہ گل کافی نئیں کہ اسیں تہاڈے تے کتاب نازل کیتی جیہڑی ایہناں تے پڑھی جاندی اے بے شک ایہدے وچ ایمان والیاں لئی

ذِكْرٰى لِقَوْمٍ یُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵۱﴾ ع قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَیْنِیْ وَبَیْنَكُمْ شَهِیْدًا ۚ یَعْلَمُ مَا فِی ۵ ع ۱

رحمت تے نصیحت اے (۵۱)[2] تسیں فرماؤ: میرے تے تہاڈے وچکار اللہ کافی گواہ اے، اوہ جان دا اے جو کجھ

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوْا بِاللّٰهِ ۙ اُولٰٓئِكَ هُمُ

اسماناں تے زمین وچ اے تے باطل تے ایمان لیان والے تے اللہ دے منکر ای گھاٹے کھان والے

الْخٰسِرُوْنَ ﴿۵۲﴾ وَیَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ ؕ وَلَوْلَاۤ اَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَآءَهُمُ

نیں (۵۲) تے تہاڈے توں عذاب دی چھیتی کردے نیں تے جے اِک مِتھیا ویلا نہ ہندا تے ضرور ایہناں تے

حاشیہ ① ...قرآن مجید نازل ہون توں پہلے حضور نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے کسے کتاب نوں نئیں پڑھیا سی تے نہ ای کدی اپنے ہتھ نال لکھیا سی تے ایہدے وچ حکمت ایہہ سی کہ جے نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم پہلے تو ایہدے عادی ہندے تے لوکی کہندے کہ قرآن وی ایس نبی نے پچھلیاں کتاباں نوں سامنے رکھ کے لکھیا اے۔ ایس لئی اللہ پاک نے اپنے نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں شروع توں ای ایہدے توں محفوظ رکھیا تے فیر معجزے دے طور تے عمر مبارک دے آخری دِناں وچ لکھنا پڑھنا سکھا دِتا۔

② ... ایس آیت وچ مکے دے کافراں دے اعتراض دا جواب دِتا گیا اے تے ایہدا مطلب ایہہ اے کہ قرآن کریم معجزہ اے، پچھلے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے معجزیاں نالوں زیادہ کامل تے حق دے طلبگاراں نوں ساریاں نشانیاں توں بے پروا کرن والا اے کیونکہ دوسرے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے معجزے تے قصے بن کے رہ گئے نیں پر ایہہ قرآن ایہو جیہا جیندا جاگدا معجزہ اے جیہڑا ہمیشہ ویکھیا جاندا رہوے گا، ایہدے تے ایمان نہ لیاؤنا بڑی بد نصیبی اے۔

الْعَذَابُ ؕ وَ لَیَاْتِیَنَّهُمْ بَغْتَةً وَّ هُمْ لَا یَشْعُرُوْنَ ﴿۵۳﴾ یَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ ؕ وَ

عذاب آ جاندا تے ضرور ایہناں تے اِکو دم عذاب آوے گا تے ایہناں نوں پتا وی نئیں لگنا (۵۳) تہاڈے توں عذاب دی چھیتی کردے نیں تے

اِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِیْطَةٌۢ بِالْكٰفِرِیْنَ ﴿۵۴﴾ یَوْمَ یَغْشٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ

بے شک جہنم کافراں نوں گھیرن والی اے (۵۴) جیہڑے دن عذاب اوہناں نوں اوہناں دے اُتوں تے اوہناں دے پیراں دے تھلیوں

اَرْجُلِهِمْ وَ یَقُوْلُ ذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۵۵﴾ یٰعِبَادِیَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْۤا اِنَّ اَرْضِیْ

کج لوے گا تے (اللہ) فرمائے گا : اپنے عملاں دا مزہ چکھو (۵۵) اے میرے مومن بندیو! بے شک میری زمین

وَاسِعَةٌ فَاِیَّایَ فَاعْبُدُوْنِ ﴿۵۶﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ۫ ثُمَّ اِلَیْنَا تُرْجَعُوْنَ ﴿۵۷﴾

کھلی اے تے میری ای بندگی کرو (۵۶)① ہر جان نوں موت دا ذائقہ چکھنا اے فیر ساڈے ول ای تسیں پھیرے جاؤ گے (۵۷)

وَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِیْ مِنْ

تے بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے ضرور اسیں اوہناں نوں جنت دے اُتلے کمریاں وچ جگہ دیاں گے جیہناں دے تھلے نہراں

تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ فِیْهَا ؕ نِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِیْنَ ﴿۵۸﴾ الَّذِیْنَ صَبَرُوْا وَ عَلٰی

وگدیاں ہون گیاں ہمیشہ ایہناں وچ رہن گے، عمل کرن والیاں لئی کنیاں ای چنگا اجر اے (۵۸) اوہ جیہناں نیں صبر کیتا تے اپنے رب تے ای بھروسہ

رَبِّهِمْ یَتَوَكَّلُوْنَ ﴿۵۹﴾ وَ كَاَیِّنْ مِّنْ دَآبَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ۖ۫ اَللّٰهُ یَرْزُقُهَا وَ اِیَّاكُمْ ۚ

رکھدے نیں (۵۹) تے زمین تے کنے ای چلن والے نیں جیہڑے اپنی روزی نال نئیں چکی پھردے(بلکہ) اللہ (ای) اوہناں نوں تے تہانوں روزی دیندا اے ②

حاشیہ ① ...ایس آیت توں مراد ایہہ اے کہ جدوں مومن نوں کسے سرزمین وچ تے اپنے دین تے قائم رہنا تے عبادت کرنا مشکل ہووے تے اوہنوں چاہیدا اے کہ ایسی سرزمین وَل ہجرت کر جاوے جتھے آسانی نال عبادت کر سکے تے اوتھے دین دی پابندی وچ مشکلاں نہ ہون۔ ② ... مکۂ مکرمہ وچ موجود ایمان والیاں نوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے مدینہ پاک وَل ہجرت کرن دا فرمایا تے اوہناں وچوں کجھ نیں عرض کیتی : اسیں مدینہ شریف کیویں چلے جایئے، نہ اوتھے ساڈا گھر اے نہ مال، اوتھے سانوں کون کھوائے پیائے گا ؟ایہدے تے ایہہ آیتِ کریمہ اُتری ۔ ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک تے اوہدے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اطاعت دے معاملے وچ خاص طور تے اپنے رزق دی فکر نئیں کرنی چاہی دی سگوں ساری مخلوق نوں رزق توں نوازن والے رب تے بھروسہ کرنا چاہیدا اے، اوہی حقیقی طور تے رزق دین والا تے ہر جگہ اپنی مخلوق نوں رزق دین تے قدرت رکھدا اے۔

وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ

تے اوہی سنن والا ، جانن والا اے (٦٠) تے جے تسیں ایہناں نوں پچھو کہ اسمان تے زمین کنہ بنائے نیں تے سورج تے چن نوں

الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ۚ فَاَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ

کنہ کم تے لایا اے تے ضرور آکھن گے: "اللہ نے" تے کتھے پُٹھے پھرے جاندے نیں؟ (٦١) اللہ اپنے بندیاں وچوں جیہدے لئی چاہندا اے

يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ

رزق کھلا کر دیندا اے تے تنگ کر دیندا اے جیہدے لئی چاہوے بے شک اللہ سب کجھ جانن والا اے (٦٢) ① تے جے تسیں اوہناں توں پُچھو کہ

مَّنْ نَّزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْۢ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ؕ

کنہ اسمان توں پانی اُتاریا فیر اوہدے نال زمین نوں مردہ ہون توں بعد زندہ کیتا؟ ضرور آکھن گے : اللہ نے ۔

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٦٣﴾ وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا ع ٦ ٢ ٤

تسیں فرماؤ : ساریاں تعریفاں اللہ لئی نیں، بلکہ ایہناں وچوں بوہتے نئیں سمجھدے (٦٣) تے ایہہ دنیا دی حیاتی تے صرف وقف لازم

لَهْوٌ وَّلَعِبٌ ؕ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا

کھیڈ تماشہ اے تے بے شک آخرت دا گھر ضرور اوہی سچی حیاتی اے۔ کنا ای چنگا سی جے اوہ (ایہہ) جان دے (٦٤)فیر جدوں لوک کشتی وچ

رَكِبُوْا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ

سوار ہندے نیں تے اللہ نوں پُکاردے نیں ایس حال وچ کہ اوسے لئی دین نوں خالص کردے نیں فیر جدوں اوہ اوہناں نوں خشکی ول بچا کے لے آوندا اے

اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَ ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۚ وَلِيَتَمَتَّعُوْا ۟ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ وقفة

تے اوس ویلے شرک کرن لگ پیندے نیں (٦٥) تاکہ ساڈی دِتی ہوئی نعمت دی ناشکری کرن تے تاکہ اوہ فائدہ چک لین تے بڑی چھیتی جان لین گے (٦٦)

حاشیہ ① ...دنیا وچ سارے انساناں نوں اِکو جیہا رزق نہ دین وچ اللہ پاک دیاں بڑیاں حکمتاں نیں، اوہناں وچوں اِک بوہت وڈی حکمت بندیاں دے ایمان دی حفاظت اے ، جویں کہ حدیثِ قدسی وچ اے : اللہ پاک ارشاد فرماندا اے کہ میرے کجھ مومن بندے ایہو جئے نیں کہ جیہناں دے ایمان دی بھلائی مال دار ہون وچ اے، جے میں اوہناں نوں مال دار نہ کراں تے اوہ کفر وچ پے جان گے تے میرے کجھ مومن بندے ایہو جئے نیں کہ اوہناں دے ایمان دی بھلائی مال دار نہ ہون وچ اے ، جے میں اوہناں نوں مال دار کر دیاں تے اوہ کفر وچ پے جان گے. (ابن عساکر،٧/٩٦)

اَوَ لَمۡ یَرَوۡا اَنَّا جَعَلۡنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَّ یُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنۡ حَوۡلِہِمۡ ؕ اَفَبِالۡبَاطِلِ

تے کیہ اوہناں نے ایہہ نہ ویکھیا کہ اسیں حرمت والی زمین، امن تے امان والی بنائی تے اوہناں دے آسے پاسے والے لوک پھڑے جاندے نیں۔ تے کیہ اوہ

یُؤۡمِنُوۡنَ وَ بِنِعۡمَۃِ اللّٰہِ یَکۡفُرُوۡنَ ﴿۶۷﴾ وَ مَنۡ اَظۡلَمُ مِمَّنِ افۡتَرٰی عَلَی اللّٰہِ کَذِبًا اَوۡ

باطل تے یقین رکھ دے نیں تے اللہ دی نعمت دی ناشکری کردے نیں (۶۷) تے ایس توں ودھ کے ظالم کون جیہڑا اللہ تے جھوٹھ بنھے؟ ① یا

کَذَّبَ بِالۡحَقِّ لَمَّا جَآءَہٗ ؕ اَلَیۡسَ فِیۡ جَہَنَّمَ مَثۡوًی لِّلۡکٰفِرِیۡنَ ﴿۶۸﴾ وَ الَّذِیۡنَ

حق نوں جھوٹھا آکھے جدوں او اوہدے کول آوے کیہ کافراں لئی دوزخ وچ ٹھکانہ نئیں؟ (۶۸) تے جیہناں نیں

جٰہَدُوۡا فِیۡنَا لَنَہۡدِیَنَّہُمۡ سُبُلَنَا ؕ وَ اِنَّ اللّٰہَ لَمَعَ الۡمُحۡسِنِیۡنَ ﴿۶۹﴾ ع ۷ ۶ ۲

ساڈی راہ وچ کوشش کیتی ضرور اسیں اوہنوں نوں اپنے رستے وکھاواں گے تے بے شک اللہ نیکاں دے نال اے (۶۹)

۳۰ سُوْرَۃُ الرُّوْمِ مَکِّیَّۃٌ ۸۴
اٰیاتھا ۶۰ رکوعاتھا ۶

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ الروم مکیۃ
آیات :60 رکوع:6

الٓمّٓ ﴿۱﴾ غُلِبَتِ الرُّوۡمُ ﴿۲﴾ فِیۡۤ اَدۡنَی الۡاَرۡضِ وَ ہُمۡ مِّنۡۢ بَعۡدِ غَلَبِہِمۡ سَیَغۡلِبُوۡنَ ﴿۳﴾ ②

الٓمّٓ (۱) رومی ہار گئے (۲) کول والی زمین وچ تے اوہ اپنی ہار تو بعد بڑی چھیتی جِت جان گے (۳) ②

حاشیہ ① ... اللہ پاک تے جھوٹھ بنھن دیاں بوہت ساریاں صورتاں نیں، جویں کافر دا بت پرستی کرکے ایہہ آکھنا کہ اللہ پاک نے ایہدا ای حکم دِتا اے۔ نبوت دا جھوٹھا دعویٰ کرنا تے آکھنا کہ مینوں خدا نے نبی بنایا اے ۔ اللہ دی کتاب وچ اپنی ولوں غلط ملط کر دینا تے کہہ دینا کہ ایہہ اللہ دا کلام اے ۔ نبی دا اِنکار کرنا تے آکھنا کہ ایہناں نوں اللہ پاک نے نبی نئیں بنایا ۔ جھوٹھا مسئلہ بیان کرکے آکھنا کہ اللہ پاک دا حکم اے، وغیرہ ۔ ہر جھوٹھ بھیڑا اے پر جے جھوٹھ دی نسبت کسی وڈی ہستی ول جاوے تے وڈا گناہ اے ، ایس لئی جھوٹھی حدیث بنا کے ایہہ آکھ دینا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے فرمایا اے ، ایہہ وی سخت جرم اے۔ ② ... اسلام دے شروع زمانے وچ ایران تے روم وچ جنگ جاری سی، ایہدے وچ ایرانی (جیہڑے مشرک سن)، رومیاں اُتے غالب آ گئے (جیہڑے عیسائی اہلِ کتاب سن) تے قریش دے کافر بڑے خُش ہوئے تے مسلماناں نوں آکھیا کہ جس طراں ساڈے ایرانی بھرا تہاڈے رومی بھراواں تے غالب آئے نیں ایس طراں اسیں وی جنگ وچ تہاڈے تے غالب آ جاواں گے۔ ایہدے تے ایہہ آیتاں نازل ہوئیاں تے ایہناں وچ آون والے کجھ سالاں وچ رومیاں دے ایرانیاں اُتے غلبے دی غیبی خبر دِتی گئی۔ ایہہ خبر ست سال بعد پوری ہوئی تے رومی ایرانیاں اُتے غالب آ گئے۔ ایہہ غیبی خبر حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت سچی ہون تے قرآن حکیم اللہ دا کلام ہون دی روشن دلیل اے۔

فِیْ بِضْعِ سِنِیْنَ ؕ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَ مِنْۢ بَعْدُ ؕ وَ یَوْمَىٕذٍ یَّفْرَحُ الْمُؤْمِنُوْنَ ۙ﴿۴﴾

تھوڑے سالاں وچ ۔ پہلے تے بعد وچ حکم اللہ ای دا اے تے اوس دن ایمان والے خش ہون گے (۴)

بِنَصْرِ اللّٰهِ ؕ یَنْصُرُ مَنْ یَّشَآءُ ؕ وَ هُوَ الْعَزِیْزُ الرَّحِیْمُ ۙ﴿۵﴾ وَعْدَ اللّٰهِ ؕ لَا یُخْلِفُ

اللہ دی مدد نال ۔ اوہ جِدی چاہوے مدد کردا اے تے اوہی غالب ، مہربان اے (۵) اللہ دا وعدہ اے۔ اللہ اپنے

اللّٰهُ وَعْدَهٗ وَ لٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۶﴾ یَعْلَمُوْنَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَیٰوةِ

وعدے دے خلاف نئیں کردا پر اکثر لوک جان دے نئیں (۶) اَکھاں دے سامنے دنیا دی زندگی نوں جان دے

الدُّنْیَا ۖۚ وَ هُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غٰفِلُوْنَ ﴿۷﴾ اَوَ لَمْ یَتَفَكَّرُوْا فِیْۤ اَنْفُسِهِمْ ؕ قف

نیں تے اوہ آخرت توں بالکل غافل نیں (۷)① کیہ اوہناں نیں اپنے دِلاں وچ غور و فکر نئیں کیتا کہ

مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضَ وَ مَا بَیْنَهُمَاۤ اِلَّا بِالْحَقِّ وَ اَجَلٍ مُّسَمًّی ؕ وَ اِنَّ

اللہ نے اسماناں تے زمین تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے ساریاں نوں حق تے اِک مِتھے ویلے دے نال پیدا کیتا تے بے شک

كَثِیْرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَآىِٕ رَبِّهِمْ لَكٰفِرُوْنَ ﴿۸﴾ اَوَ لَمْ یَسِیْرُوْا فِی الْاَرْضِ

بوہت سارے لوک اپنے رب نال ملن دے منکر نیں (۸) کیہ اوہناں نیں زمین وچ سفر نئیں کیتا

فَیَنْظُرُوْا كَیْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَانُوْۤا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَّ

کہ ویکھدے کہ ایہناں توں پہلے لوکاں دا انجام کیہو جیَا ہویا ؟ اوہ ایہناں توں زیادہ طاقتور سن تے اوہناں نین زمین

اَثَارُوا الْاَرْضَ وَ عَمَرُوْهَاۤ اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوْهَا وَ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَیِّنٰتِ ؕ

وچ ہل چلائے تے اوہناں نیں زمین نوں اوس توں زیادہ آباد کیتا جِنا اوہناں نیں آباد کیتا اے تے اوہناں دے رسول اوہناں کول نشانیاں لے کے آئے

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ کافراں دے علم دی حد بیان کیتی گئی اے کہ اوہ لوک بس اپنے معاشی معاملات دے بارے جان دے نیں کہ کس طراں کم کیتے جان، تجارت کویں کیتی جاوے تے کیہڑے ویلے گوڈی تے واہی بیجی کیتی جاوے تے کٹائی کدوں کیتی جاوے،جد کہ اوہ اپنی آخرت توں بالکل غافل نیں، نہ ایہدے وچ کوئی غور فکر کردے نیں تے نہ ای آخرت دی تیاری رکھدے نیں۔ کافراں بارے دسی گئی ایس علمی تے عملی حالت نوں سامنے رکھدے ہویاں ایس زمانے دے مسلماناں نوں وی اپنی علمی تے عملی حالت تے غور کرن تے اوہنوں سدھارن دی بوہت زیادہ ضرورت اے۔

فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ۝٩ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ

تے اللہ دی ایہہ شان نئیں سی کہ ایہناں تے ظلم کردا پر اوہ آپ ای اپنیاں جاناں تے ظلم کردے سن (۹) فیر بھیڑے کم کرن والیاں

الَّذِيْنَ اَسَاۗءُوا السُّوْٓآٰى اَنْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَكَانُوْا بِهَا يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝١٠ ع

دا انجام ساریاں توں بھیڑا ہویا کیونکہ اوہناں نیں اللہ دیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا تے اوہ ایہناں آیتاں دا مذاق اُڑندے سن (۱۰)①

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝١١ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ

اللہ پہلے بناندا اے فیر اوہ دوبارہ بنائے گا فیر اوہدے وَل تُسیں پھیرے جاؤ گے (۱۱) تے جیہڑے دن قیامت قائم ہووے گی

يُبْلِسُ الْمُجْرِمُوْنَ ۝١٢ وَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ مِّنْ شُرَكَاۗىِٕهِمْ شُفَعٰۗؤُا وَكَانُوْا بِشُرَكَاۗىِٕهِمْ

مجرم بے آسے ہو جان گے (۱۲)② تے اوہناں دے شریک اوہناں دے سفارشی نئیں ہون گے تے اوہ اپنے شریکاں توں

كٰفِرِيْنَ ۝١٣ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يَوْمَىِٕذٍ يَّتَفَرَّقُوْنَ ۝١٤ فَاَمَّا الَّذِيْنَ

منکر ہو جان گے (۱۳)③ تے جس دن قیامت قائم ہووے گی اوس دن لوک وکھرے ہو جان گے (۱۴) تے اوہ جیہڑے

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَهُمْ فِيْ رَوْضَةٍ يُّحْبَرُوْنَ ۝١٥ وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَ

ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے تے اوہ (جنت دے) باغ وچ خش رکھے جان گے (۱۵) تے جیہڑے کافر ہوئے تے

حاشیہ ①...ایس آیت دا اِک معنی ایہہ اے کہ گناہ کردے رہن والیاں دا انجام ایہہ ہویا کہ اللہ پاک نے اوہناں دے دِلاں اُتے مہر لا دِتی ۔ ایتھوں تک کہ بھیڑے عملاں دی وجہ توں اوہ لوک اللہ پاک دیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھن تے اوہناں آیتاں دا مذاق اُڑان لگ پئے۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ اوہ لوک جیہناں نیں بھیڑے عمل کیتے (یعنی کفر کیتا) اوہناں دا انجام سب توں بھیڑا ہویا کہ دنیا وچ اوہناں نوں (عذاب نازل کرکے) مار دِتا گیا تے آخرت وچ اوہناں لئی جہنم اے، کیونکہ کہ اوہناں نے اللہ پاک دے رسولاں تے نازل ہون والیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا تے اوہ ایہناں آیتاں دا مذاق اُڑا ندے سن۔② ... ایتھے مجرماں توں مراد مشرکین نیں تے معنی ایہہ اے کہ جس دن قیامت قائم ہووے گی تے مشرکاں نوں کسے نفع تے بھلائی دی امید باقی نہ رہوے گی۔ ③... یعنی سفارش دی امید تے مشرک جیہناں بتاں دی پوجا کردے سن اوہ قیامت دے دن سفارش کرکے اوہناں نوں اللہ دے عذاب توں نئیں بچاؤن گے تے مشرکین اپنے معبوداں توں مایوس ہو کے اوہناں دا اِنکار کرن گے تے اوہناں توں اوا زاری دا اِظہار کرن گے۔

كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ فَاُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُوْنَ ﴿۱۶﴾ فَسُبْحٰنَ

اوہناں نیں ساڈیاں آیتاں تے آخرت دے ملن نوں جھوٹھ آکھیا تے اوہ عذاب وچ حاضر کیتے جان گے (۱۶) تے اللہ دی

اللّٰهِ حِيْنَ تُمْسُوْنَ وَحِيْنَ تُصْبِحُوْنَ ﴿۱۷﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَ

پاکی بیان کرو جدوں شام کرو تے جدوں سویر کرو (۱۷)[1] تے اوسے لئی تعریف اے اسماناں تے زمین وچ تے

عَشِيًّا وَّحِيْنَ تُظْهِرُوْنَ ﴿۱۸﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ

اوس ویلے جدوں دن دا کجھ حصہ باقی ہووے تے جدوں تُسیں دوپہر کرو (۱۹) اوہ زندہ نوں بے جان وچوں کڈھ دا اے تے بے جان نوں زندہ

الْحَيِّ وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ﴿۱۹﴾ ع وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ ۲ ۵

وچوں کڈھ دا اے تے زمین نوں اوہدے مردہ ہون توں بعد زندہ کردا اے تے اِنج ای تُسیں کڈھے جاؤ گے (۱۹) تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے کہ

خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَآ اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُوْنَ ﴿۲۰﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ

اوہنے تہانوں مٹی توں پیدا کیتا فیر تدے تسیں انسان او جیہڑے دنیا وچ پھیلے ہوئے او (۲۰)[2] تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے کہ اوہنے تہاڈے لئی

مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوْٓا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَّوَدَّةً وَّرَحْمَةً ؕ اِنَّ فِيْ

تہاڈی ای جنس توں جوڑے بنائے تاکہ تسیں ایہناں ول سکون پاؤ تے تہاڈے وچ محبت تے رحمت رکھی۔[3] بے شک ایہدے

حاشیہ ① ... اللہ پاک دی پاکی بیان کرن توں مراد نماز ادا کرنا اے یا ایس توں ایہہ مراد اے کہ ہر اوس شے توں اللہ پاک دی پاکی بیان کرو جیہڑی اوہدی شان دے لائق نئیں۔ حمد تے تسبیح بڑی پیاری عبادت اے۔ حدیثِ پاک وچ اے کہ دو کلمے ایہو جئے نیں جیہڑے زبان تے ہولے نیں، عمل دی تکڑی تے بھارے نیں تے اللہ پاک نوں بڑے پسند نیں (اوہ دو کلمے ایہہ نیں): ”سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ، سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيْمِ“ (بخاری، ۴/۲۹۷، الحدیث: ۶۶۸۲) ② ... ایتھوں اللہ پاک دی وحدانیت تے قدرت تے وکھرے وکھرے دلائل بیان کیتے جارے نیں، ایس آیت وچ ”تہانوں مٹی توں پیدا کیتا گیا“ توں مراد ایہہ اے کہ تہاڈی اصل یعنی حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام نوں مٹی توں پیدا کیتا تے کیونکہ سارے انساناں دی اصل آدم عَلَیْہِ السَّلَام نیں تے جیویں ہر انسان دی بنیاد مٹی توں ای ہوئی۔ ③ ... اللہ پاک نے مرد تے عورت دے رشتے وچ عورت نوں شوہر دے سکون تے آرام دا ذریعہ بنایا۔ بھاویں دونویں ای اِک دوجے توں سکون لیندے نیں پر مرداں نوں سکون لئی عورت دی زیادہ حاجت ہندی اے۔

ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَ

وچ سوچن سمجھن والیاں لئی نشانیاں نیں (٢١) تے اسماناں تے زمین دی پیدائش تے تہاڈیاں

اخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّلْعٰلِمِيْنَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖ

بولیاں تے رنگاں دا وکھو وکھ ہونا اوہدیاں نشانیاں وچوں اے، بے شک ایہدے وچ علم والیاں لئی نشانیاں نیں (٢٢)تے رات تے

مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَآؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ

دن وچ تہاڈا سونا تے اوہدا فضل لبھنا اوہدیاں نشانیاں وچوں اے، بے شک ایہدے وچ سنن والیاں لئی نشانیاں

يَّسْمَعُوْنَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَّطَمَعًا وَّيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً

نیں (٢٣)① تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے کہ تہانوں ڈران تے (بارش دی)آس دوان لئی بجلی وکھاندا اے تے اسمان توں پانی لاہندا اے

فَيُحْيٖ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْ

تے اوہدے نال زمین نوں اوہدی موت توں بعد زندہ کردا اے ۔ بے شک ایہدے وچ عقل والیاں لئی نشانیاں نیں (٢٤) تے اوہدیاں

اٰيٰتِهٖٓ اَنْ تَقُوْمَ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهٖ ؕ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً ۖۗ مِّنَ

نشانیاں وچوں اے کہ اوہدے حکم نال اسمان تے زمین قائم نیں② فیر جدوں تہانوں زمین توں اِک واج

الْاَرْضِ ۖ اِذَآ اَنْتُمْ تَخْرُجُوْنَ ﴿٢٥﴾ وَلَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ كُلٌّ لَّهٗ

مارے گا تے اوسے ویلے تسیں نکل پوو گے (٢٥) تے اوسے دی ملکیت وچ نیں جو کوئی اسماناں تے زمین وچ نیں سارے اوہدے

حاشیہ ① ... رات نوں عادت دے مطابق نیندر آونا تے ضرورت دے ویلے دن وچ وی سو جانا جس توں تھکاوٹ دور تے جسم نوں سکون حاصل ہندا اے ، اِنج ای دن وچ سفر کرنا تے اپنی رزق روزی دے اسباب نوں لبھنا ، تے نالے ہزاراں سالاں توں انساناں دا ایہہ روز دا کم تے اوہناں دا فطری نظام صرف اوسے اللہ پاک دا پیدا کیتا ہویا اے جیہڑا اِکو معبود اے تے اوہدی قدرت کامل اے۔ ② ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ قیامت آون تک اسمان تے زمین دا ایسے حال تے قائم رہنا اللہ پاک دے حکم تے ارادے نال اے تے ایہہ ایس گل دی دلیل اے کہ ایہناں نوں قائم کرن والا کوئی اِک ہیگا اے تے اوہ اسباب توں بے پروا ہ اے تے اوہ صرف اللہ پاک اے جیہدے حکم نال ایہہ دونویں قائم نیں۔

قٰنِتُوْنَ ﴿۲۶﴾ وَهُوَ الَّذِیْ یَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ یُعِیْدُهٗ وَهُوَ اَهْوَنُ

حکم دے نال نیں (۲۶) تے اوہی اے جیہڑا شروع توں بناندا اے فیر اوہنوں دوبارہ بنائے گا تے (تہاڈیاں عقلاں دے اعتبار نال) دوجی وار بناؤنا اللہ تے پہلی

عَلَیْهِ ؕ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰی فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِیْزُ الْحَكِیْمُ ﴿۲۷﴾ ع ۲ ۸ ۶

وار بناؤن نالوں زیادہ سوکھا اے تے اسماناں تے زمین وچ ساریاں توں اُچی شان اوسے دی اے تے اوہی عزت والا حکمت والا اے (۲۷)

ضَرَبَ لَكُمْ مَّثَلًا مِّنْ اَنْفُسِكُمْ ؕ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ اَیْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَآءَ

اللہ نے تہاڈے لئی آپ تہاڈے حال توں اِک مثال بیان فرمائی اے (اوہ ایہہ کہ) اسیں تہانوں جیہڑا رزق دِتا اے کیہ تہاڈے غلاماں وچوں کوئی

فِیْ مَا رَزَقْنٰكُمْ فَاَنْتُمْ فِیْهِ سَوَآءٌ تَخَافُوْنَهُمْ كَخِیْفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ ؕ

ایہدے وچ تہاڈا اِنج دا شریک ہیگا اے کہ تسیں تے اوہ ایس رزق وچ اِکو جئے شریک ہو جاؤ۔ تسیں اوہناں غلاماں (دی شرکت) توں ایسے طراں ڈردے او جویں تسیں آپس

كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰیٰتِ لِقَوْمٍ یَّعْقِلُوْنَ ﴿۲۸﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِیْنَ ظَلَمُوْۤا اَهْوَآءَهُمْ

وچ اِک دوجے توں ڈردے او۔ اسیں عقل والیاں لئی ایسے طراں کھول کھول کے نشانیاں بیان کرنے آں (۲۸) [1] بلکہ ظالماں نے جہالت نال اپنیاں خاہشاں

بِغَیْرِ عِلْمٍ ۚ فَمَنْ یَّهْدِیْ مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ؕ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِیْنَ ﴿۲۹﴾ فَاَقِمْ

دی پیروی کیتی تے جیہنوں اللہ نے گمراہ کیتا ہوئے اوہنوں کون ہدایت دے سکدا اے؟ [2] تے اوہناں دا کوئی مددگار نئیں (۲۹) تے ہر باطل توں وکھرا ہو کے

وَجْهَكَ لِلدِّیْنِ حَنِیْفًا ؕ فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّتِیْ فَطَرَ النَّاسَ عَلَیْهَا ؕ لَا تَبْدِیْلَ لِخَلْقِ

اپنا مونھ اللہ دی اطاعت لئی سدھا رکھو۔ (ایہہ) اللہ دی پیدا کیتی ہوئی فطرت (اے) جیہدے تے اوہنے لوکاں نوں پیدا کیتا۔ [3] اللہ دے بنائے ہوئے

حاشیہ ① ...نشانیاں دا تفصیل نال بیان عام طور تے تے ساریاں لئی اے پر عقل ورتن والیاں دا خاص طور تے ایس لئی ذکر کیتا گیا اے کہ ایہی لوک حقیقت وچ نشانیاں توں فائدہ چُکدے نیں۔ ② ... اللہ پاک دے گمراہ کرن توں ایہہ مراد اے کہ جیہڑا شرک تے کفر تے گمراہی تے اڑیا رہوے تے ایسے خصلت تے قائم رہوے تے اوہدی سزا وچ اللہ پاک اوہدے دل تے کفر تے گمراہی دی مہر لا دیندا اے تے ایہو جئے بندے نوں کوئی ہدایت نئیں دے سکدا۔ ③ ... فطرت توں ایہہ مراد اے کہ اللہ پاک نے لوکاں نوں توحید تے دینِ اسلام قبول کرن دی صلاحیت دے نال پیدا کیتا اے تے فطری طور تے انسان نہ ایس دین توں مونھ موڑ سکدا اے تے نہ ای ایہدا انکار کر سکدا اے تے لوکاں وچوں جیہڑا گمراہ ہووے گا اوہ جناں تے انساناں دے شیطاناں دے بہکان نال گمراہ ہووے گا۔ حدیث پاک وچ اے :"ہر بچہ فطرت تے پیدا کیتا جاندا اے، فیر اوس بچے دے ماں پیو اوہنوں یہودی یا نصرانی یا مجوسی بنا لیندے نیں۔ (بخاری، ۱/۴۵۷، الحدیث: ۱۳۵۸)

اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ ۙ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝٣٠ ۙ مُنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ

وچ تبدیلی نہ کرنا ۔ ایہی سدھا دین اے① پر بوہت سارے لوک نئیں جان دے (۳۰) اوہدے ول توبہ کردے ہوئے

وَاتَّقُوْهُ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۝٣١ ۙ مِنَ الَّذِيْنَ فَرَّقُوْا

تے اوہدے توں ڈرو تے نماز قائم رکھو تے مشرکاں وچوں نہ ہونا (۳۱) اوہناں لوکاں وچوں (نہ ہونا) جیہناں نیں اپنے دین نوں ٹوٹے ٹوٹے

دِيْنَهُمْ وَكَانُوْا شِيَعًا ؕ كُلُّ حِزْبٍۢ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ ۝٣٢ وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ

کر دِتا تے آپ گروہ در گروہ بن گئے۔ ہر گروہ اوہدے تے خش اے جیہڑا اوہدے کول اے (۳۲) ② تے جدوں لوکاں نوں تکلیف پہنچدی اے تے اپنے

ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُّنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَآ اَذَاقَهُمْ مِّنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ

رب نوں اوہدے ولے رجوع کردے ہوئے پکار دے نیں فیر جدوں اوہ اوہناں نوں اپنے کولوں رحمت دا مزا چکھاندا اے تے اوس ویلے اوہناں وچوں اِک گروہ

بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُوْنَ ۝٣٣ ۙ لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ؕ فَتَمَتَّعُوْا ۟ وقفة فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۝٣٤ اَمْ

اپنے رب دا شریک ٹھہران لگدا اے(۳۳) تاکہ ساڈے دِتے ہوئے دی ناشکری کرن تے فائدہ چُک لوو تے بڑی چھیتی تسیں جان لوو گے (۳۴) یا کیہ

اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطٰنًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوْا بِهٖ يُشْرِكُوْنَ ۝٣٥ وَاِذَآ اَذَقْنَا

اسیں اوہناں تے کوئی دلیل اُتاری اے کہ اوہ دلیل اوہناں نوں ساڈے شریک دس ری اے (۳۵)③ تے جدوں اسیں لوکاں نوں رحمت دا مزا

حاشیہ ① ... ایہدا اِک معنی ایہہ اے کہ تسیں شرک کرکے اللہ پاک دے دین وچ تبدیلی نہ کرو بلکہ ایسے دین تے قائم رہوو جیہدے تے اوہنے تہانوں پیدا کیتا اے۔ دوسرا معنی ایہہ اے کہ اللہ پاک نے جس کامل خلقت تے تہانوں پیدا فرمایا اے تسیں اوہدے وچ تبدیلی نہ کرو۔ ② ... ایس آیت وچ مشرکاں دا حال بیان کیتا گیا اے کہ اوہناں نیں معبود دے بارے وچ اختلاف کرکے اپنا دین ٹوٹے ٹوٹے کر دِتا تے آپ گروہ در گروہ بن گئے، ایہناں وچوں ہر گروہ اپنے مذہب تے خش تے اپنے باطل نوں حق سمجھدا اے۔ اسلامی فقہاء دے اختلاف نال ایس آیت دا کوئی تعلق نئیں۔ حنفی، شافعی ،مالکی تے حنبلی ہونا دین وچ اختلاف نئیں بلکہ فروعی مسئلیاں وچ اختلاف اے تے ایہہ اختلاف وی نفسانیت دی وجہ توں نئیں بلکہ تحقیق دی بنیاد تے اے ، البتہ ایس آیت وچ گمراہ فرقے ضرور شامل نیں بھاویں اوہ پرانے زمانے دے ہون یا نویں زمانے دے۔ ③ ... یعنی کیہ اسیں مشرکاں تے کوئی دلیل یا کوئی کتاب اتاری اے کہ اوہ اوہناں نوں ساڈے شریک دس دی اے تے شرک کرن دا حکم دیندی اے، اِنج کدے وی نئیں اے۔ اوہناں کول اپنے شرک دی نہ کوئی دلیل اے نہ کوئی سند اے بلکہ کسے سند تے دلیل توں بغیر ای اِنج کر رے نیں۔

النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوْا بِهَا ؕ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ اِذَا هُمْ

دینے آں تے اوہدے تے خش ہو جاندے نیں تے جے اوہناں نوں اوہناں دے ہتھوں اگے گھلے ہوئے عمل دی وجہ توں کوئی برائی پہنچے تے اوس ویلے

يَقْنَطُوْنَ ﴿٣٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ؕ اِنَّ

اوہ بے آسے ہو جاندے نیں (٣٦) تے کیہ اوہناں نیں نئیں ویکھیا کہ اللہ رزق کھول دیندا اے جیہدے لئی چاہندا اے تے تنگ فرما دیندا اے، بے شک

فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٣٧﴾ فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ

ایہدے وچ ایمان والیاں لئی نشانیاں نیں (٣٧) تے رشتے دار نوں اوہدا حق دیو تے مسکین تے مسافر نوں وی۔

السَّبِيْلِ ؕ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ ۫ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٣٨﴾

ایہہ اوہناں لوکاں لئی بہتر اے جیہڑے اللہ دی رضا چاہندے نیں تے اوہی لوک کامیاب ہون والے نیں (٣٨)

وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ رِّبًا لِّيَرْبُوَا۟ فِيْٓ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوْا عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَمَآ اٰتَيْتُمْ

تے جیہڑا مال تسیں (لوکاں نوں) دیو تاکہ اوہ لوکاں دے مالاں وچ ودھدا رہوے تے اوہ اللہ دے نیڑے نئیں ودھدا① تے جیہڑی تسیں

مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ ﴿٣٩﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ

اللہ دی رضا چاہندے ہوئے زکوٰۃ دیندے او تے اوہی لوک اپنے مال ودھان والے نیں (٣٩) اللہ ای اے جیہنے

خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ؕ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ

تہانوں پیدا کیتا فیر تہانوں روزی دِتی فیر تہانوں مارے گا فیر تہانوں زندہ کرے گا کیہ تہاڈے شریکاں وچ وی کوئی ایہو جیہا اے

مَّنْ يَّفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِّنْ شَيْءٍ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ ع ٤ ١٣ ٧

جیہڑا ایہناں کماں وچوں کجھ کر سکے۔ اللہ ایہناں دے شرک توں پاک اے تے بڑا تے اُچا اے (٤٠) خشکی تے

حاشیہ ① ...ایس توں مراد سود اے یعنی تسیں قرض دے کے جیہڑا سود لیندے تے اپنے مالاں وچ وادھا کردے او اوہ اللہ پاک دے نیڑے وادھا نئیں اے۔ یا ، ایتھے ایس توں اوہ تحفے مراد نیں جیہڑے زیادہ ملن دی نیت نال دِتے جاندے سن ۔ ایہناں تے نہ ثواب ملے گا نہ ایہناں وچ برکت ہووے گی ایس لئی کہ ایہہ عمل خالص اللہ پاک لئی نئیں ہویا۔

الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي

تری وِچ فساد ظاہر ہو گیا اوہناں برائیاں دی وجہ توں جیہڑیاں لوکاں دے ہتھاں نیں کمایاں تاکہ اللہ اوہناں نوں اوہناں دے

عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ

بعض کماں دا مزا چکھائے تاکہ اوہ باز آ جان (۴۱)① تسیں فرماؤ: زمین تے تُر کے ویکھو کہ اوہناں توں پہلے

عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلُ ۚ كَانَ أَكْثَرُهُم مُّشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ

لوکاں دا انجام کیہو جئیا ہویا؟ اوہناں وچ بوہتے لوکی مشرک سن (۴۲) تے اوس دن آون تو پہلے

الْقَيِّمِ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَن

اپنا مونھ دینِ مستقیم لئی سدھا کر لو ② جس دن نوں اللہ ولوں ٹلنا نئیں اے ۔ اوس دن لوک وکھرے وکھرے ہو جان گے (۴۳)③ جیہنے کفر کیتا

كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ

تے اوہدے کفر دا وبال اوسے تے اے تے جیہڑے چنگا کم کرن اوہ اپنے ای لئی تیاری کر رہے نیں (۴۴) ④ تاکہ اللہ اوہناں لوکاں نوں اپنے فضل توں جزا عطا فرماوے⑤

حاشیہ ①...آیت وچ "فَسَاد" توں مراد ہر اوہ خرابی تے وگاڑ اے جیہدے نال انسانی معاشرے وچ امن تے سکون تباہ ہو جاوے جویں نعمتاں دا ختم ہو جانا، آفتاں تے مصیبتاں دا آ جانا مثال دے طور تے جویں بارشاں دا رک جانا، زمین اچ پیداوار نہ ہونا ، سمندری طوفاناں تے دریاواں وچ سیلاب آنا ،فیدہ گھٹ تے نقصان زیادہ ہونا ، زلزلے آنا ، ڈُب جانا، مال کھو لینا، قتل و غارت گری تے دہشت گردی دا عام ہو نا وغیرہ ۔ ایس فساد دا وڈا سبب بندیاں دے اپنے بھیڑے عمل ہندے نیں تے کسے ویلے ایہہ اللہ پاک دے ولوں تنبیہ وی ہندی اے ۔ ایس لئی ہر اِک نوں چاہیدا اے کہ اوہ بھیڑے کماں توں بچے، تے نیک عمل کرے تاکہ برے عملاں دی وجہ توں آون والیاں ازمائشاں توں بچ سکے۔ ②... ایہدا معنی ایہہ اے کہ دینِ اسلام تے مضبوطی نال قائم رہن، یا ایہہ معنی اے کہ دین اسلام نوں عام کرن وچ لگے رہن تے کافراں دے ایمان نہ لیان تے غم نہ کرن۔ ③... ایس توں مراد قیامت دا دن اے جیہڑا اللہ پاک دے ولوں ٹلنا نئیں اے تے اوس دن حساب ہون توں بعد لوک اِنج وکھرے وکھرے ہو جاون گے کہ جنتی جنت ول تے دوزخی دوزخ ول چلے جان گے۔④... ایس آیت دے کلام دا خلاصہ ایہہ اے کہ اللہ پاک ساڈے عملاں توں بےپروا اے تے اسی چنگا یا بھیڑا جو وی عمل کراں گے اوہدا فیدہ یا نقصان سانوں ای ہووے گا ۔ ⑤... بندے نوں اوہدے نیک عملاں دا صلہ دینا تے نیک عملاں دے بدلے ثواب تے اجر دینا اللہ پاک تے لازم نئیں اوہ نیک لوکاں نوں جیہڑا وی اجر عطا فرماوے گا اوہ صرف اوہدا فضل تے کرم اے ۔

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْ فَضْلِهٖ ؕ اِنَّهٗ لَا یُحِبُّ الْكٰفِرِیْنَ ﴿۴۵﴾ وَمِنْ اٰیٰتِهٖۤ

جیہڑے ایمان لیائے تے چنگے کم کیتے۔ بے شک اوہ کافراں نوں پسند نئیں کردا (۴۵) تے اوہدیاں نشانیاں وچوں

اَنْ یُّرْسِلَ الرِّیَاحَ مُبَشِّرٰتٍ وَّلِیُذِیْقَكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهٖ وَلِتَجْرِیَ الْفُلْكُ

اے کہ اوہ خش خبری دیندیاں ہویاں ہواواں گھلدا اے تاکہ تہانوں اپنی رحمت دا مزہ چکھائے تے تاکہ اوہدے حکم توں کشتی

بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۴۶﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ

چلے تے تاکہ تسیں اوہدا فضل لبھو① تے تاکہ تسیں شکر کرن والے ہو جاؤ (۴۶) تے بے شک اسیں تہاڈے توں پہلے

قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآءُوْهُمْ بِالْبَیِّنٰتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِیْنَ

کنے رسول اوہناں دی قوم ول گھلے تے اوہ اوہناں کول کھلیاں نشانیاں لیائے فیر اسیں مجرماں توں بدلہ لیا تے۔

اَجْرَمُوْا ؕ وَكَانَ حَقًّا عَلَیْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۴۷﴾ اَللّٰهُ الَّذِیْ یُرْسِلُ الرِّیٰحَ

مسلماناں دی مدد کرنا ساڈے کرم دے ذمے اے (۴۷) اللہ ای اے جیہڑا ہواواں نوں گھلدا اے تے اوہ ہواواں

فَتُثِیْرُ سَحَابًا فَیَبْسُطُهٗ فِی السَّمَآءِ كَیْفَ یَشَآءُ وَیَجْعَلُهٗ كِسَفًا فَتَرَى

بدلاں نوں چکدیاں نیں فیر اللہ اوس بدل نوں اسمان وچ جیویں چاہندا اے کھلار دیندا اے تے (کدی) اوہنوں ٹوٹے ٹوٹے کر دیندا اے تے توں ویکھنا ایں

الْوَدْقَ یَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ ۚ فَاِذَاۤ اَصَابَ بِهٖ مَنْ یَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖۤ اِذَا

کہ اوہدے وچوں بارش نکلدی اے فیر جدوں اپنے بندیاں وچوں جیہنوں چاہندا اے اوہدے تک اوہ بارش پہچاندا اے تے جدے

هُمْ یَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿۴۸﴾ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلِ اَنْ یُّنَزَّلَ عَلَیْهِمْ مِّنْ قَبْلِهٖ

اوہ خش ہو جاندے نیں (۴۸) بھاویں ایس بارش وسان توں پہلے اوہ بڑے بے آسے

لَمُبْلِسِیْنَ ﴿۴۹﴾ فَانْظُرْ اِلٰۤى اٰثٰرِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَیْفَ یُحْیِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ

ہندے نیں (۴۹) تے اللہ دی رحمت دیاں نشان ویکھو اوہ کس طراں زمین نوں مردہ ہون توں بعد زندہ کردا اے

حاشیہ ① ...فضل لبھن توں مراد رزق لبھنا اے۔

اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْیِ الْمَوْتٰى ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ﴿۵۰﴾ وَلَىِٕنْ اَرْسَلْنَا رِیْحًا

بے شک اوہ مردیاں نوں زندہ کرن والا اے تے اوہ ہر شے تے قدرت رکھن والا اے (۵۰) تے جے اسیں کوئی ہوا گھلیے

فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوْا مِنْۢ بَعْدِهٖ یَكْفُرُوْنَ ﴿۵۱﴾ فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ

جس توں اوہ کھتی نوں پیلے زرد ویکھن تے ضرور اوس توں بعد ناشکری کرن لگ پین گے (۵۱) بس بے شک تسیں مردیاں نوں نئیں سنا سکدے ① تے نہ بولیاں نوں پکار

الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِیْنَ ﴿۵۲﴾ وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِ الْعُمْیِ عَنْ ضَلٰلَتِهِمْ ؕ اِنْ

سنا سکدے او جدوں اوہ کنڈ وکھا کے پھرن (۵۲) تے نہ تسیں آنھیاں نوں اوہناں دی گمراہی توں سدھا راہ وکھا سکدے او ② تے تسیں

تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ یُّؤْمِنُ بِاٰیٰتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿۵۳﴾ ع اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَكُمْ مِّنْ ضَعْفٍ ع ۱۴ ۵۳

اوسے نوں سنا سکدے او جیہڑے ساڈیاں آیتاں تے ایمان لیاندے نیں تے اوہ فرماں بردار نیں (۵۳) ③ اللہ ای اے جیہنے تہانوں کمزور پیدا فرمایا ④

ثُمَّ جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَّشَیْبَةً ؕ یَخْلُقُ

فیر تہانوں کمزوری توں بعد طاقت بخشی ⑤ فیر طاقت توں بعد کمزوری تے بڑھاپا دِتا۔ اوہ جو چاہندا اے

قرء حفص بضم الضاد وفتحها فی الثلاثة لکن الضم مختار۔

مَا یَشَآءُ ۚ وَهُوَ الْعَلِیْمُ الْقَدِیْرُ ﴿۵۴﴾ وَیَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ یُقْسِمُ

پیدا کردا اے، اوہی علم والا ، بڑی قدرت والا اے (۵۴) تے جس دن قیامت قائم ہووے گی مجرم قسم

حاشیہ ① ...ایتھے مردیاں توں مراد موت دا شکار ہون والے لوک نئیں بلکہ مردہ دل کافر مراد نیں، اوہناں نوں مردیاں وانگوں ایس لئی آکھیا گیا اے کہ جیویں بے جان جسم وعظ ونصیحت توں فیدہ حاصل نئیں کر سکدے ایسے طراں مردہ دل کافر وی ایس توں فیدہ حاصل نئیں کر سکدے۔ ایس لئی ایہہ آیت مردیاں دے نہ سنن تے دلیل دے طور تے پیش کرنا ٹھیک نئیں ، بہت ساریاں حدیثاں توں مردیاں دا سنا تے اپنی قبر تے زیارت لئی آون والیاں نوں پہچاننا ثابت اے۔ ② ... ایتھے وی انھیاں توں دل دے انھے مراد نیں۔ ③ ... ایس آیت وچ بیان ہویا اے کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دل دے مردیاں، بولیاں تے انھیاں نوں تے نئیں سنا سکدے البتہ اللہ پاک دیاں آیتاں تے ایمان لیاؤن والیاں نوں سنا سکدے نیں۔ ایس توں پتا لگا کہ مومن دل دا زندہ اے تے اوہ سن سکدا اے۔ ④ ... ایس توں بندے دی پیدائش تے بچپن دی حالت مراد اے ایس لئی کہ اوس ویلے اوہدا جسم تے بدن ماڑا ہندا اے۔ ⑤ ... کمزوری توں بعد طاقت دین توں جوانی دی حالت مراد اے۔

الْمُجْرِمُوْنَ ۙ مَا لَبِثُوْا غَيْرَ سَاعَةٍ ؕ كَذٰلِكَ كَانُوْا يُؤْفَكُوْنَ ﴿۵۵﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ

کھان گے کہ اوہ تے صرف اِک گھڑی ای رے نیں۔① ایسے طراں اوہ مودے جاندے سن (۵۵) تے جیہناں نوں علم

اُوْتُوا الْعِلْمَ وَالْاِيْمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ ۚ فَهٰذَا

تے ایمان دِتا گیا② اوہ آکھن گے : بے شک اللہ دے لکھے ہوئے وچ تسیں مرن توں بعد اُٹھن دے دن تک رے او تے ایہہ

يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۵۶﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنْفَعُ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا

مرن توں بعد اُٹھن دا دن اے پر تسیں نئیں جان دے سو (۵۶) تے اوس دن ظالماں نوں اوہناں دا معافی

مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُوْنَ ﴿۵۷﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ

منگنا فیدہ نئیں دیوے گا تے نہ اوہناں کولوں رجوع کرن دا مطالبہ کیتا جاوے گا (۵۷) تے بے شک اسیں لوکاں لئی ایس قرآن وچ

كُلِّ مَثَلٍ ؕ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ لَّيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا

ہر قسم دی مثال بیان فرمائی ③ تے جے تسیں اوہناں کول کوئی نشانی لیاؤ تے ضرور کافر آکھن گے تسیں تے نئیں

مُبْطِلُوْنَ ﴿۵۸﴾ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۵۹﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ

پر باطل اُتے (۵۸) ایسے طراں اللہ جاہلاں دے دِلاں تے مہر لا دیندا اے (۵۹) تے صبر کرو بے شک

وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِيْنَ لَا يُوْقِنُوْنَ ﴿۶۰﴾ ع ۷ ۲

اللہ دا وعدہ سچا اے تے یقین نہ کرن والے تہانوں غصہ نہ چڑھان (۶۰)

حاشیہ ① ...آخرت نوں دیکھ کے مجرماں نوں دنیا یا قبر وچ رہن دی مدت بڑی تھوڑی لگے گی، ایس لئی اوہ ایس مدت نوں اِک گھڑی سمجھن گے۔② ... ایتھے علم والیاں توں نبی عَلَیْہِمُ السَّلَام یا فرشتے مراد نیں۔③ ... یعنی اسیں ایس قرآن وچ لوکاں واسطے ہر طرح دی مثال بیان فرما دِتی جہدی ایہناں نوں دین تے دنیا وچ لوڑ اے تے ایہدے وچ غور تے فکر کرن والا ہدایت تے نصیحت حاصل کر سکدا اے تے مثالاں ایس لئی بیان کیتیاں گئیاں کہ کافراں نوں تنبیہ کیتی جاوے تے اوہناں نوں عذاب توں ڈراؤنا اپنے کمال نوں پہنچے ، پر اوہناں نیں اپنی اندر دی کالک تے سخت دلی دی وجہ توں کجھ وی فیدہ نئیں چکیا بلکہ جدوں وی کوئی قرآن دی آیت نازل ہوئی اوہنوں جھوٹھا آکھیا تے انکار کر دِتا۔

۳۱ سُوْرَةُ لُقْمٰنَ مَكِّيَّةٌ ۵۷
اٰياتها ۳۴ رکوعاتها ۴

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ لقمٰن مکیۃ
آیات :34 رکوع:4

الٓمّٓ ﴿۱﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ ﴿۲﴾ هُدًى وَّرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِيْنَ ﴿۳﴾ الَّذِيْنَ

الٓمّٓ (۱) ایہہ حکمت والی کتاب دیاں آیتاں نیں (۲) نیکاں لئی ہدایت تے رحمت نیں (۳)① اوہ جیہڑے

يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴿۴﴾

نماز قائم رکھدے نیں تے زکوٰۃ دیندے نیں تے آخرت تے یقین رکھدے نیں (۴)

اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۵﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ

اوہی اپنے رب دی ہدایت تے نیں تے اوہی کامیاب ہون والے نیں (۵)② تے کجھ لوک کھیل دیاں

يَّشْتَرِيْ لَهْوَ الْحَدِيْثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ وَّيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ؕ

گلاں③ خرید دے نیں تاکہ بغیر سمجھے اللہ دے رستے توں بہکا دین تے اوہناں نوں ہاسہ مذاق بنا لین۔

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۶﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا وَلّٰى مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَّمْ

ایہناں لئی ذلت دا عذاب اے (۶)④ تے جدوں اوہدے تے ساڈیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں تے تکبر کردا ہویا پھر جاندا اے جیویں اوہنے

حاشیہ ①...قرآن مجید بھاویں سارے انساناں لئی رحمت تے ہدایت اے پر ایتھے نیک لوکاں نوں خاص کرن دی وجہ ایہہ اے کہ ایہدی ہدایت تے رحمت توں ایہی لوک فائدہ چُک دے نیں۔② ... ہدایت اللہ پاک ولوں ملدی اے تے جدوں تک اوہ کسے نوں ہدایت نہ دیوے تے اودوں تک کوئی ہدایت نہیں پا سکدا، ایس لئی ہر اک نوں چاہیدا اے کہ اوہ اللہ پاک توں ہدایت منگدا رہوے تے نیک عمل دی توفیق منگدا رہوے۔ ③... عربی لفظ "لَھْو" یعنی کھیڈ ہر اوس باطل نوں کیہندے نیں جیہڑا بندے نوں نیکی تے کم دیاں گلاں توں غفلت وچ پا دیوے۔ ایہدے وچ بے مقصد وبے اصل تے جھوٹھے قصے، کہانیاں، افسانے، جادو، ناجائز لطیفے تے گانا وجانا سب شامل نیں۔ ایس قسم دے کھیڈ تماشے والے آلات نوں ویچنا تے خریدنا دونویں منع نیں۔ حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرماندے نیں: ہر اوہ گل جیہڑی اللہ پاک دے راہ توں غافل کرکے منع کیتے کماں ول لے جاوے اوہ لَھْوَالْحَدِیْث اے تے گانا وی ایسے قسم توں اے (تفسیر ثعلبی، لقمان، تحت الآیۃ: ۶، ۷/۳۱۰) ④... ایہہ آیت نضر بن حارث دے بارے وچ نازل ہوئی، ایہہ عجمی لوکاں دی قصے کہانیاں والیاں کتاباں خرید کے قریش نوں سنا کے آکھدا ہندا سی کہ محمد (مصطفٰی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم) تہانوں عاد تے ثمود دے واقعات سناندے نیں تے میں تہانوں رستم، اسفندیار تے ایران دے شہنشاہواں دیاں کہانیاں سناناں آں۔ کجھ لوک اوہ کہانیاں سنن وچ لگ گئے تے قرآن پاک سنن توں رہ گئے۔ ایس تے ایہہ آیت نازل ہوئی۔

يَسْمَعْهَا كَاَنَّ فِيْٓ اُذُنَيْهِ وَقْرًا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝٧ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ

ایہناں (آیتاں) نوں سنیا ای نئیں، جیویں اوہدے کناں وچ بوجھ اے تے اوہنوں دردناک عذاب دی خش خبری دے دیو (۷) بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے

عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ جَنّٰتُ النَّعِيْمِ ۝٨ۙ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ۭ وَهُوَ

اوہناں نیں چنگے کم کیتے اوہناں لئی نعمتاں دے باغ نیں (۸) ہمیشہ اوہناں وچ رہن گے، (ایہہ) اللہ دا سچا وعدہ اے تے اوہی

الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝٩ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ

عزت والا، حکمت والا اے (۹) اوہنے اسماناں نوں اوہناں تھماں توں بغیر بنایا جیہڑے تہانوں نظر آون① تے زمین وِچ

رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيْدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيْهَا مِنْ كُلِّ دَاۗبَّةٍ ۭ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً

لنگر پا دِتے تاکہ زمین تہانوں لے کے ہلدی نہ رہوے تے ایہدے وچ ہر قسم دے جانور پھیلائے تے اسیں اسمان توں پانی اتاریا

فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيْمٍ ۝١٠ هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَاَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقَ

تے زمین وچ ہر ستھرا قسم دا جوڑا اگایا (۱۰) ایہہ تے اللہ دا بنایا ہویا اے تے (اے مشرکو !) تسیں مینوں کوئی ایہو جئی چیز وکھاؤ جیہڑی

الَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ۭ بَلِ الظّٰلِمُوْنَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۝١١ۧ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ ع ١١ ١٠

اللہ توں علاوہ ہوراں نیں بنائی ہووے بلکہ ظالم کُھلی گمراہی وچ نیں (۱۱) تے بے شک اسیں لقمان نوں حکمت عطا فرمائی ② کہ اللہ دا

الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ۭ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ

شکر ادا کر تے جیہڑا شکر ادا کرے تے اوہ اپنی ذات لئی شکر کردا اے تے جیہڑا ناشکری کرے تے بے شک اللہ بے پروا اے، تعریف دے لائق

حاشیہ ①...اسماناں نوں تھماں توں بغیر بناؤن دا اِک معنی ایہہ اے کہ کوئی تھم ہے ای نئیں تے تہاڈی نظر آپ ایس چیز نوں چنگی طراں ویکھ ری اے۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ اسماناں دے تھم تے ہیگے نیں پر اوہ اِنج دے نئیں کہ جیہناں نوں تسیں ویکھ سکو ایس لئی اوہ اِنج اے کہ جیویں تھماں توں بغیر ای بنیا ہویا اے۔ ②... حضرت لقمان رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ دے نبی ہون وچ اختلاف اے، اکثر عالم ایسے پاسے نیں کہ آپ حکیم سن، نبی نئیں سن۔ حکمت دا عام معنی عقل تے فہم و فراست اے تے قرآن کریم وچ ایس توں علاوہ معنے وچ وی استعمال ہویا اے جیویں علم، برداشت و بردباری، نبوت تے مشورے دی درستی۔ عالماں نیں ایہدیاں بوہت ساریاں تعریفاں وی کیتیاں نیں، اک تعریف ایہہ اے کہ حکمت اوہ چیز اے جیہنوں اللہ پاک عقل وچ رکھ دیندا اے جس توں عقل اِنج روشن ہو جاندی اے جیویں نظر روشن ہو جاندی اے تے ویکھی جان والی شے نوں پا لیندی اے۔ ایہدے حاصل کرن دا اِک بڑا چنگا طریقہ علم تے عمل کرنا اے۔

وقف النبی صلی اللہ علیہ وسلم

غَنِیٌّ حَمِیْدٌ ﴿١٢﴾ وَ اِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَ هُوَ یَعِظُهٗ یٰبُنَیَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِؕ اِنَّ

اے (۱۲) تے یاد کرو جدوں لقمان نے اپنے بیٹے نوں نصیحت کردیاں ہویاں فرمایا: اے میرے پُتر! کسے نوں اللہ دا شریک نہ بنائیں، بے شک شرک یقیناً

الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِیْمٌ ﴿١٣﴾ وَ وَصَّیْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَیْهِۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ وَهْنًا عَلٰى

وڈا ظلم اے (۱۳) تے اسیں بندے نوں اوہدے ماں پیو بارے تاکید فرمائی۔ اوہدی ماں نے کمزوری اُتے کمزوری برداشت کردیاں ہویاں اوہنوں

النصف

وَهْنٍ وَّ فِصٰلُهٗ فِیْ عَامَیْنِ اَنِ اشْكُرْ لِیْ وَ لِوَالِدَیْكَؕ اِلَیَّ الْمَصِیْرُ ﴿١٤﴾

ڈھڈ وچ چکی پھریا ① تے اوہدا دودھ چھڑان دا ویلا دو سال وچ اے کہ میرا تے اپنے والدین دا شکر ادا کرو۔② میرے ای ول واپس آونا اے (۱۴)

وَ اِنْ جَاهَدٰكَ عَلٰۤى اَنْ تُشْرِكَ بِیْ مَا لَیْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَ صَاحِبْهُمَا فِی

تے جے اوہ دونویں تیرے تے کوشش کرن کہ تو کسے ایسی شے نوں میرا شریک بناویں جیہدا تینوں پتا نہ ہووے③ تے اوہناں دا کہنا نہ مَن تے دنیا وچ

الدُّنْیَا مَعْرُوْفًا ۪ وَّ اتَّبِعْ سَبِیْلَ مَنْ اَنَابَ اِلَیَّ ۚ ثُمَّ اِلَیَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا

چنگی طراں اوہناں دا ساتھ دے تے میرے ول رجوع کرن والے بندے دے رستے تے چل④ فیر میرے ای ول تینوں مڑ کے آونا اے تے میں

حاشیہ ① ...ماں اپنی اولاد لئی تن ایہو جئیاں تکلیفاں برداشت کردی اے جیہڑیاں یقیناً باپ نئیں کردا، کمزوری تے کمزوری برداشت کردے ہوئیاں بچے نوں حمل نال ڈھڈ وچ چکی پھرنا، بچہ جمنا تے فیر دودھ پیانا۔ ایسے لئی ماں نوں باپ توں تن درجے فضیلت حاصل اے، حدیث پاک وچ اے: اک بندے نے عرض کیتی: میری چنگی خدمت دا سب توں زیادہ حق دار کون اے؟ ارشاد فرمایا "تیری ماں۔" عرض کیتی: فیر کون اے؟ ارشاد فرمایا: تیری ماں۔ عرض کیتی: فیر کون اے؟ ارشاد فرمایا "تیرا پیو۔" (صحیح بخاری، ۴/۹۳، الحدیث: ۵۹۷۱) ② ... ایس توں پتا لگیا کہ والدین دا مقام بوہت اُچا اے ایس لئی کہ اللہ پاک نے اپنے نال بندے دے والدین دا ذکر فرمایا تے اکٹھے دوہاں دا شکر کرن دا حکم دِتا، جے ہون کوئی بد قسمت والدین دی خدمت نہ کرے تے اوہناں نوں تکلیفاں دیوے تے ایہہ اوہدی بدنصیبی تے محرومی اے۔③ ... ایہدا مطلب ایہہ ہے کہ اللہ پاک دا شریک محال اے، ہو ای نئیں سکدا، ایس لئی جو کوئی وی کسے چیز نوں اللہ پاک دے نال شریک ٹھہران دا آکھے گا اوہ بے علمی توں ای آکھے گا۔ ④ ... والدین دی خدمت بھاویں بوہت وڈی شے اے پر اللہ پاک دی نافرمانی کرن دے معاملے وچ ایہناں دی گل نئیں منی جاوے گی بلکہ اللہ پاک دے حکم تے عمل کیتا جاوے گا تے اوہدی ای اطاعت کیتی جاوے گی، ایس لئی جے اوہ اللہ پاک دے نال شرک تے کفر کرن دا حکم دین تے اوہناں دا ایہہ حکم نئیں منیا جاوے گا، ایسے طراں جے اوہ کسے فرض و واجب مثال طور تے نماز، روزہ، حج وغیرہ نوں چھڈن دا آکھن یا داڑھی منان یا کسے گناہ دا آکھن تے اوہناں دا حکم منن دی اجازت نئیں۔

كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٥﴾ يٰبُنَيَّ اِنَّهَآ اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ

تہانوں دس دیا گا جو تسیں کر دے سو (۱۵) اے میرے پُتر! برائی جے رائی دے دانے دے برابر ہووے فیر اوہ پتھر دی

صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَاْتِ بِهَا اللّٰهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ

چٹان وچ ہووے یا اسماناں وچ یا زمین وچ، اللہ اوہنوں لے آوے گا بے شک اللہ ہر باریکی نوں جانن والا

خَبِيْرٌ ﴿١٦﴾ يٰبُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى

خبر رکھن والا اے (۱۶) اے میرے پترا ! نماز قائم رکھ تے چنگی گل دا حکم دے تے بھیڑی گل توں منع کر تے تینوں جیہڑی

مَآ اَصَابَكَ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَ

مصیبت آوے اوہدے تے صبر کر ، بے شک ایہہ ہمت والے کماں وچوں اے (۱۷) تے لوکاں نال گل کردے ویلے اپنا مونھ وِنگا نہ کر

لَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ فِيْ

تے زمین تے آکڑ کے نہ تُر، بے شک اللہ نوں ہر آکڑن والا ، تکبر کرن والا پسند نئیں اے (۱۸)① تے اپنے چلن وچ

مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ؕ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيْرِ ﴿١٩﴾ اَلَمْ ع ٢ ١١

درمیانی چال نال چل تے اپنی واج کجھ نیویں رکھ، بے شک ساریاں توں بھیڑی واج کھوتے دی واج اے (۱۹) ② کیہ تسیں

تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ

نئیں ویکھیا کہ جو کجھ اسماناں تے زمین وچ نیں ساریاں نوں اللہ نے تہاڈے لئی کم وچ لایا ہویا اے تے اوہنے تہاڈے تے

حاشیہ ① ...امیر یا غریب کسے بندے نوں حقیر نئیں سمجھنا چاہیدا سگوں ہر اک نال محبت نال پیش آونا تے چنگے طریقے نال گل بات کرنی چاہی دی اے۔ غریباں نوں حقیر سمجھ کے اوہناں توں مونھ موڑنا تے حقارت والے انداز وچ گل کرنا، ایسے طراں امیراں نوں حقارت دی نگاہ نال ویکھنا ساریاں تکبر دیاں نشانیاں نیں۔② ... ضرورت توں زیادہ آواز اُچی کرکے تے چیک چیک کے گل بات کرنا اِک ناپسندیدہ عمل اے تے ایہدی برائی بیان کرن لئی اوہدی واج نوں کھوتے دی واج ورگا آکھیا۔

نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَّ بَاطِنَةً ؕ وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یُّجَادِلُ فِی اللّٰهِ بِغَیْرِ عِلْمٍ وَّ لَا هُدًی

اپنیاں ظاہری تے باطنی نعمتاں پوریاں کر دِتیاں تے کجھ لوک اللہ دے بارے جھگڑدے نیں حالانکہ (ایہناں نوں) نہ پتا اے تے نہ عقل

وَّ لَا كِتٰبٍ مُّنِیْرٍ ﴿۲۰﴾ وَ اِذَا قِیْلَ لَهُمُ اتَّبِعُوْا مَاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا بَلْ نَتَّبِعُ

تے نہ کوئی روشن کتاب (۲۰)① تے جدوں ایہناں نوں آکھیا جاوے کہ اوہدی فرماں برداری کرو جیہڑا اللہ نے نازل فرمایا اے تے کہندے نیں: بلکہ اسیں تے اوہدی

مَا وَجَدْنَا عَلَیْهِ اٰبَآءَنَا ؕ اَوَ لَوْ كَانَ الشَّیْطٰنُ یَدْعُوْهُمْ اِلٰی عَذَابِ

فرماں برداری کراں گے جیہدے تے اسیں اپنے پیو دادے نوں ویکھیا اے۔ کیہ بھاویں شیطان ایہناں نوں دوزخ دے عذاب

السَّعِیْرِ ﴿۲۱﴾ وَ مَنْ یُّسْلِمْ وَجْهَهٗۤ اِلَی اللّٰهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ

ول بلا ریا ہووے (۲۱) تے جو اپنا منہ اللہ ول نیوا کردے تے اوہ نیک ہووے تے بے شک اوہنے پکا سہارا نوں

الْوُثْقٰی ؕ وَ اِلَی اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ﴿۲۲﴾ وَ مَنْ كَفَرَ فَلَا یَحْزُنْكَ كُفْرُهٗ ؕ اِلَیْنَا

پھڑ لیا تے سارے کماں دا انجام اللہ ولے ای اے (۲۲) تے جیہڑا کفر کرے تے اوہدا کفر تہانوں غمگیں نہ کرے۔ اوہناں نوں ساڈے

مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِیْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۲۳﴾ نُمَتِّعُهُمْ

ول ای واپس آونا اے تے اسیں اوہناں نوں دس دیاں گے جیہڑا اوہناں کیتا ہووے گا بے شک اللہ دِلاں دی گل جان دا اے(۲۳) اسیں اوہناں نوں کجھ فیدہ

قَلِیْلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰی عَذَابٍ غَلِیْظٍ ﴿۲۴﴾ وَ لَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَ

چکن دیاں گے فیر اوہناں نوں سخت عذاب ول مجبور کراں گے (۲۴) تے جے تسیں اوہناں توں پچھو کہ اسمان تے زمین کنے

حاشیہ ① ...ایہہ آیت اوہناں کافراں دی مذمت وچ نازل ہوئی جیہڑے بے علم تے جاہل ہندیاں ہویاں وی حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نال اللہ پاک دی ذات تے اوہدیاں صفتاں دے بارے جھگڑا کردے سن۔ ایس زمانے وچ میڈیا تے لوکاں نیں سیاست تے ریاست دے ہر مسئلے تے گل بات کرن نوں اپنا حق سمجھن دی طرح دین، اسلام، قرآن، ایمان، آخرت تے خدا دے بارے وچ وی بغیر علم تے مطالعہ تے سمجھ کے کلام کر لین نوں اسان سمجھ لیا اے۔ ایہہ بڑی خطرناک طریقہ اے۔ سیاست وغیرہ وچ لوکیں وکھرے وکھرے اپنے نظریے رکھ سکدے نیں پر عقیدے تے دین دا معاملا اِنج دا نئیں اے، اوتھے خاص طور تے اوہی عقیدہ رکھنا فرض اے جیہڑا قرآن و حدیث وچ آیا اے تے جیہنوں مسلم امت دے اکثر لوکاں نے اپنایا ہویا اے۔

الْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ؕ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا فِي

بنائے؟ تے ضرور آکھن گے: ”اللہ نے“ تسیں فرماؤ: ساریاں تعریفاں اللہ لئی نیں بلکہ ایہناں وچ بوہتے جان دے نئیں (۲۵) اللہ ای دا اے

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ اَنَّ مَا فِي الْاَرْضِ

جیہڑا کجھ اسماناں تے زمین وچ اے بے شک اللہ ای بے پروا ، تعریف دے لائق اے (۲۶) تے زمین وچ جنے درخت نیں جے اوہ

مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَّالْبَحْرُ يَمُدُّهٗ مِنْۢ بَعْدِهٖ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمٰتُ

سارے قلماں بن جاندے تے سمندر (ایہناں دی سیاہی، فیر) ایس توں بعد (پہلی سیاہی) نوں ست سمندر ہور ودھا دیندے تدھ وی اللہ دیاں گلاں

اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَّاحِدَةٍ ؕ اِنَّ

نہ مکیداں بے شک اللہ عزت والا، حکمت والا اے (۲۷)[1] تہاڈے ساریاں دا پیدا کرنا تے قیامت نوں اٹھاونا اِنج ای اے جس طراں اِک جان دا، بے شک

اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٢٨﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي

اللہ سنن والا، ویکھن والا اے (۲۸) اے سنن والے؟ کیہ توں نئیں ویکھیا کہ اللہ رات نوں دن وچ داخل کر دیندا اے تے دن نوں رات وچ داخل

الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۙ كُلٌّ يَّجْرِيْۤ اِلٰۤى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّاَنَّ اللّٰهَ بِمَا

کر دیندا اے تے اوہنے سورج تے چن نوں کم وچ لا دِتا اے، ہر اِک اِک متھے ویلے تک چلدا اے [2] تے ایہہ کہ اللہ تہاڈے

تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ

کماں نوں جان دا اے (۲۹) ایہہ ایس لئی اے کہ اللہ ای حق اے تے ایس توں علاوہ جیہناں نوں لوک پوجدے نیں اوہ سارے

حاشیہ ①...ایس آیت وچ اللہ پاک نے اِک مثال دے ذریعے اپنی عظمت بیان فرمائی اے تے اوہ ایہہ اے کہ جے ساری زمین وچ موجود سارے درختاں نوں قلماں بنا دِتا جاوے جیہڑیاں کھرباں توں وی کھرباں زیادہ ہون گیاں تے لکھن لئی سمندر بلکہ ست سمندراں نوں سیاہی بنا لیا جاوے تے ایہناں قلماں تے سیاہی نال اللہ پاک دی عظمت مثال دے طور تے علم، قدرت، صفتاں نوں لکھیا جاوے تے سارے قلم تے سمندر مک جاون گے پر اللہ پاک دی عظمت دے کلمے نہیں مکن گے ایس لئی کہ ست سمندر ہون یا کروڑاں ،جنے وی ہون بہرحال اوہ محدود نیں تے اوہناں دی کوئی نہ کوئی اخیر اے اے جد کہ اللہ پاک دی عظمت دی کوئی اخیر نئیں حد والی چیز بغیر حد والی چیز نوں گھیر ای نئیں سکدی۔② ... متھے ویلے توں مراد قیامت دا دن اے یا ایہہ مراد اے کہ سورج تے چن اپنے اپنے خاص وقتاں تک چلدے رہندے نیں جویں سورج سال دے اخیر تک تے چن مہینے دے آخر تک چلدا اے۔

الْبَاطِلُ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِیُّ الْكَبِیْرُ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِیْ فِی ع ٢ ١١ ١٢

باطل نیں① تے ایہہ کہ اللہ ای اُچیائی والا، وڈیائی والا اے (٣٠) کیہ توں نئیں ویکھیا کہ دریا وچ کشتی

الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِیُرِیَكُمْ مِّنْ اٰیٰتِهٖ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ

اللہ دے فضل نال چلدی اے تاکہ اوہ تہانوں اپنیاں کجھ نشانیاں وکھائے بے شک ایہدے وچ ہر وڈے صبر کرن والے، وڈے شکر کرن والیاں لئی

شَكُوْرٍ ﴿٣١﴾ وَاِذَا غَشِیَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِیْنَ لَهُ الدِّیْنَ ۚ

نشانیاں نیں (٣١) تے جدوں پہاڑاں ورگی کوئی موج ایہناں تے آ پیندی اے تے اللہ تے ای یقین رکھدے ہوئے اوہنوں پکار دے نیں

فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ؕ وَمَا یَجْحَدُ بِاٰیٰتِنَاۤ اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ

فیر جدوں (اللہ) ایہناں نوں خشکی ول بچا کے لے آوندا اے تے اوہناں وچوں کوئی (ای) مناسب طریقے تے رہندا اے تے ساڈیاں آیتاں دا انکار صرف ہر وڈا بے وفا،

كَفُوْرٍ ﴿٣٢﴾ یٰۤاَیُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا یَوْمًا لَّا یَجْزِیْ وَالِدٌ عَنْ

ناشکرا ای کرے گا (٣٢) اے لوکو! اپنے رب توں ڈرو تے اوس دن دا خوف کرو جیہدے وچ کوئی پیو اپنی اولاد دے

وَّلَدِهٖ ۫ وَلَا مَوْلُوْدٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَّالِدِهٖ شَیْـًٔا ؕ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ

کم نہ آوے گا نہ کوئی بچہ اپنے پیو نوں کجھ نفع دین والا ہووے گا۔② بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے

فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَیٰوةُ الدُّنْیَا ۪ وَلَا یَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿٣٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ

تے دنیا دی حیاتی کدی وی تہانوں دھوکہ نہ دیوے تے کدی وی بڑا دھوکہ دین والا تہانوں اللہ دے علم تے دھوکے وچ نہ پا دیوے (٣٣) بے شک

حاشیہ ①...آیت وچ اللہ پاک نے لفظ"مَا"دا ذکر فرمایا اے تے ایہہ عربی زبان وچ بے عقل چیزاں لئی آوندا اے تے آیت دا مطلب اے ہویا کہ جیہناں پتھراں تے درختاں وغیرہ بے جان چیزاں نوں لوک پوجدے نیں اوہ باطل نیں ایس لئی بعض کافر بھاویں انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں پوجدے نیں تے اوہناں دی پوجا باطل اے پر ایہناں بزرگاں نوں باطل نہیں آکھیا جا سکدا، اوہ بالکل حق نیں۔ ②... قیامت دے دن عقیدہ ٹھیک ہون توں بغیر پیو اپنی اولاد نوں، نہ اولاد اپنے پیو نوں بلکہ کوئی وی کسے نوں نفع نئیں دے سکے گا، ہاں عقیدہ ٹھیک ہویا تے نیک دوست، نیک والدین، نیک اولاد ساریاں ولوں فیدے دی امید اے۔

عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ ؕ وَمَا تَدْرِيْ

قیامت دا علم اللہ ای دے کول اے اوہ بارش وساندا اے تے اوہ جان دا اے جو کجھ ماواں دے ڈِھڈ وچ اے تے کوئی

نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ؕ وَمَا تَدْرِيْ نَفْسٌۢ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوْتُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

بندہ نئیں جان دا کہ اوہ کل کیہ کمائے گا تے کوئی بندہ نئیں جان دا اوہ کیہڑی زمین تے مرے گا۔ بے شک اللہ

عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ﴿٣٤﴾ ع ١٣

جانن والا، خبردار اے (٣٤)①

٣٢ سُوْرَةُ السَّجْدَةِ مَكِّيَّةٌ ٧٥
اٰياتها ٣٠ ركوعاتها ٣

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ السجدۃ مکیۃ
آیات :30 رکوع:3

الٓمّٓ ﴿١﴾ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ لَا رَيْبَ فِيْهِ مِنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢﴾ ؕ اَمْ يَقُوْلُوْنَ

الٓمّٓ (١) کتاب دا اُتارنا بے شک عالماں دے رب ولوں اے (٢) کیہ اوہ ایہہ کہندے نیں کہ ایس نبی نے ایہہ قرآن

افْتَرٰىهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اَتٰىهُمْ مِّنْ نَّذِيْرٍ مِّنْ

آپ بنا لیا اے؟ بلکہ ایہی تہاڈے رب ولوں حق اے ② تاکہ تسیں ایہناں لوکاں ③ نوں ڈر سناؤ جیہناں کول تہاڈے توں پہلے کوئی ڈر سنان والا

حاشیہ ①...قیامت دا علم، بارش دا ویلا، حمل وچ کیہ اے، بندہ کل کیہ کرے گا تے اوہ کتھے مرے گا، ایہناں پنجاں کماں دے بارے وچ ذاتی طور تے اللہ پاک ای جان دا اے، ہاں اللہ پاک ولوں انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں معجزے دے طور تے اولیاء عظام رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہِم نوں کرامت دے طور تے ایہناں کماں دیاں خبراں عطا ہندیاں نیں تے ایہہ قرآن تے حدیث توں ثابت اے، ایس لئی ایس آیت دے معنے بالکل ایہی نیں کہ اللہ پاک دے دسن توں بغیر کوئی نئیں جان دا تے ایہدے ایہہ معنے مراد لینا کہ اللہ پاک دے دسن توں وی کوئی نئیں جان دا، نرا غلط تے بوہت ساریاں حدیثاں تے آیتاں تے بزرگانِ دین دے واقعات دے خلاف اے۔② ... جدوں حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام قرآن پاک لے کے نازل ہوئے تے قریش دے کافراں نیں ایہدا انکار کر دِتا تے آکھن لگے کہ ایہہ کتاب محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اپنے کولوں بنا لئی اے، ایہدے تے اللہ پاک نے ارشاد فرمایا کہ کی مشرکین ایہہ آکھدے نیں کہ محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ایہہ قرآن آپ بنا لیا اے؟ اِنج کدی وی نئیں ، بلکہ اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، ایہہ قرآن تہاڈے رب ولوں حق اے تے ایس لئی نازل ہویا کہ جیہناں لوکاں کول تہاڈے توں پہلے کوئی ڈر سنان والا نئیں آیا تسیں ایہناں نوں ایس امید تے اللہ پاک دے عذاب توں ڈراؤ کہ اوہ گمراہی توں بچ جان۔③...ایہناں لوکاں توں مراد زمانۂ فترت دے لوک نیں۔ عرب والیاں لئی ایس زمانے دی مدت حضرت اسماعیل عَلَیْہِ السَّلَام توں لے کے رسول پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تک سی تے ہوراں لوکاں لئی اوہ زمانہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے بعد توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی رسالت تک سی کہ اوس زمانے وچ اللہ پاک ولوں کوئی رسول نئیں آیا۔

قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُوْنَ ۝٣ اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا

نئیں آیا ایس آس تے (ڈراؤ) کہ اوہ ہدایت پا لین (۳) اللہ ای اے جیہنے اسمان تے زمین تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے سارا کجھ

فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ؕ مَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّلِيٍّ وَّ

چھ دِناں وچ بنایا فیر عرش تے استواء فرمایا (جس طرح اوہدی شان دے لائق اے) ایس توں علاوہ تہاڈا کوئی مددگار نئیں تے

لَا شَفِيْعٍ ؕ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ۝٤ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ

نہ کوئی سفارش کرن والا اے تے کیہ تسیں نصیحت حاصل نئیں کردے (۴)① اوہ اسمان توں زمین تک (ہر) کم دا انتظام فرماندا اے فیر (ہر کم)

يَعْرُجُ اِلَيْهِ فِيْ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗۤ اَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّوْنَ ۝٥ ذٰلِكَ عٰلِمُ

اوس دن وچ اوسے ول رجوع کرے گا جیہدی مقدار تہاڈی گنتی توں ہزار سال اے (۵)② ایہہ اے (اللہ) ہر لکی

الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝٦ الَّذِيْۤ اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهٗ وَبَدَاَ

تے کھلی ہوئی گل نوں جانن والا،③ عزت والا، رحمت والا(۶) اوہ جیہنے جو چیز بنائی بڑی چنگی بنائی تے انسان دی

خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طِيْنٍ ۝٧ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهٗ مِنْ سُلٰلَةٍ مِّنْ مَّآءٍ مَّهِيْنٍ ۝٨ ثُمَّ

پیدائش دی پہل مٹی توں فرمائی (۷) فیر اوہدی نسل اِک بے قدرے پانی دے خلاصے توں بنائی (۸) فیر

سَوّٰىهُ وَنَفَخَ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِهٖ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ؕ

اوہنوں ٹھیک بنایا تے اوہدے وچ اپنی روح پھوکی تے تہاڈے کن تے اکھاں تے دِل بنائے

حاشیہ ①...ایتھے کافراں نوں فرمایا گیا اے کہ جے تسیں ایمان نئیں لیاؤ گے تے تہانوں کوئی مدد کرن والا ملے گا، نہ کوئی سفارش کرن والا ،تے کی تسیں اللہ پاک دی کھلی ہوئی نصیحت قبول نئیں کردے۔②... ایس توں مراد قیامت دا دن اے ،تے اوہدی لمبائی دے متعلق قرآن مجید وچ دو چیزاں دسیاں گئیاں نیں (۱) ایہہ اِک ہزار سال دے برابر ہووے گا۔ (۲) پنجاہ ہزار سال دے برابر ہووے گا۔ ایہناں وچ مطابقت ایہہ اے کہ بعض کافراں لئی اوس دن دا وڈا ہونا شدت دے اعتبار توں ہزار سال دے برابر ہووے گیا تے بعض لئی پنجاہ ہزار سال دے برابر ہووے گا۔③..."عالم الغیب" اللہ پاک دی خاص صفت اے، مخلوق وچ کسے نوں وی عالم الغیب آکھنا جائز نئیں ایتھوں تک کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں وی "عالم الغیب" نئیں کہہ سکدے بھاویں اللہ پاک نے کائنات وچ سب توں زیادہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں غیب دا علم عطا فرمایا اے۔

قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ۝٩ وَقَالُوْٓا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِي الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَفِيْ خَلْقٍ

تسیں بڑا تھوڑا شکر ادا کردے او (۹) تے اوہناں آکھیا: جدوں اسیں مٹی وچ گم ہو جاواں گے تے کیہ فیر نویں سرے توں

جَدِيْدٍ ۭ بَلْ هُمْ بِلِقَاۗءِ رَبِّهِمْ كٰفِرُوْنَ ۝١٠ قُلْ يَتَوَفّٰىكُمْ مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِيْ

پیدا کیتے جاواں گے؟ بلکہ اوہ اپنے رب دی ملاقات دے منکر نیں (۱۰) تسیں فرماؤ: تہانوں موت دا فرشتہ موت دیندا اے جیہڑا تہاڈے تے مقرر اے ①

وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ۝١١ ع وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُوْنَ نَاكِسُوْا ع ١٤

فیر تسیں اپنے رب ول واپس کیتے جاؤ گے (۱۱) تے کسے طراں تسیں ویکھدے جدوں مجرم اپنے رب کول اپنے سراں نوں نیویں کیتے

رُءُوْسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۭ رَبَّنَآ اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا

ہون گے (تے کہندے ہون گے:) اے ساڈے رب! اسیں ویکھیا تے سنیا تے سانوں واپس گھل دے تاکہ نیک کم کریئے، بے شک اسیں

مُوْقِنُوْنَ ۝١٢ وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰىهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّيْ

یقین کرن والے آں (۱۲) ② تے جے اسیں چاہندے تے ہر جان نوں اوہدی ہدایت دے دیندے ③ پر میری ایہہ گل طے ہو چکی اے کہ میں ضرور

لَاَمْلَــَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ۝١٣ فَذُوْقُوْا بِمَا نَسِيْتُمْ لِقَاۗءَ

جہنم نوں جناں تے انساناں ساریاں نال بھر دیواں گا (۱۳) تے ہن چکھو ایس گل دا بدلہ کہ تسیں اپنے ایس دن دی حاضری نوں بُھلا دِتا سی،

يَوْمِكُمْ هٰذَا ۚ اِنَّا نَسِيْنٰكُمْ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝١٤ اِنَّمَا

بے شک اسیں تہانوں چھڈ دِتا ④ تے اپنے عملاں دے بدلے وچ ہمیشہ دے عذاب دا مزا چکھو (۱۴) ساڈیاں آیتاں تے اوہی لوک ایمان لیاندے نیں

حاشیہ ①...اوس فرشتے دا ناں حضرت عزرائیل عَلَیْہِ السَّلَام اے ، اللہ پاک ولوں روحاں قبض کرن تے مقرر نیں۔ اپنے کم وچ کجھ غفلت نئیں کردے تے جیہدی موت دا ویلا آ جاوے، دیر کیتے بغیر اوہدی روح قبض کر لیندے نیں۔ ②... قیامت دے دن کافر ایس گل نوں من لین گے کہ اوہ دنیا وچ کفر تے باطل تے سن، پر اوس ویلے ایہہ قبول کرنا اوہناں نوں کوئی فیدہ نہ دے گا ایس لئی کہ اوہ غیبی کماں نوں ویکھ چکے ہون گے جدکہ ایمان اوہ معتبر اے جیہڑا بغیر ویکھے تے غیب تے ہووے۔ ③... ارشاد فرمایا جے اسیں چاہندے تے ہر جان نوں ہدایت تے توفیق دے دیندے پر اسیں اِنج نئیں کیتا ایس لئی کہ دنیا امتحان دا گھر اے تے اینجے جیونے وی ہدایت یا گمراہی اختیار کرنی اے اپنے اختیار توں کرنی اے۔④... اللہ پاک بھُل جان توں پاک اے ، اینجے ایہدا معنی ایہہ اے کہ بے شک اسیں تہانوں عذاب وچ چھڈ دِتا، ہن تہاڈے ول کوئی رحمت دی نظر نئیں ہووے گی۔

يُؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا بِهَا خَرُّوْا سُجَّدًا وَّسَبَّحُوْا بِحَمْدِ

کہ جدوں ایہناں آیتاں نال ایہناں نوں نصیحت کیتی جاندی اے تے اوہ سجدے وچ ڈگ پیندے نیں تے اپنے رب دی تعریف کردے ہوئے اوہدی پاکی

السجدة ٩

رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ۩ ﴿١٥﴾ تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُوْنَ

بیان کردے نیں تے اوہ تکبر نئیں کردے (۱۵) ① ایہناں دے پاسے ایہناں دیاں سون والیاں جگہ توں وکھرے رہندے نیں تے اوہ ڈردے تے آس رکھدے

رَبَّهُمْ خَوْفًا وَّطَمَعًا ۫ وَّمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ اُخْفِيَ

اپنے رب نوں پکار دے نیں② تے ساڈے دِتے ہوئے چوں صدقہ دیندے نیں (۱۶)تے کسے جان نوں پتا نئیں اوہ

لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٧﴾ اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا

اکھاں دی ٹھنڈ جیہڑی ایہناں لئی ایہناں دے عملاں دے بدلے وچ لُکا رکھی اے (۱۷) تے کیہ جیہڑا ایمان والا اے

وقف غفران
وقف غفران

كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ؕ لَا يَسْتَوٗنَ ﴿١٨﴾ اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

اوہ اوہدے ورگا ہو جاوے گا جیہڑا نافرمان اے؟ ایہہ برابر نئیں نیں (۱۸) بہرحال جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے

فَلَهُمْ جَنّٰتُ الْمَاْوٰى ۫ نُزُلًۢا بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٩﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ فَسَقُوْا

تے اوہناں لئی اوہناں دے اعمال دے بدلے وچ مہمانی دے طور تے رہن لئی باغ نیں (۱۹) تے اوہ جیہڑے نافرمان ہوئے

فَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ؕ كُلَّمَآ اَرَادُوْٓا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَآ اُعِيْدُوْا فِيْهَا وَقِيْلَ لَهُمْ

تے اوہناں دا ٹھکانا اگ اے، جدوں کدی اوہدے وچوں نکلنا چاہن گے تے فیر اوسے وچ پھیر دِتے جان گے تے اوہناں نوں آکھیا جاوے گا:

ذُوْقُوْا عَذَابَ النَّارِ الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٢٠﴾ وَلَنُذِيْقَنَّهُمْ مِّنَ الْعَذَابِ

ایس اگ دا عذاب چکھو جیہنوں تسیں جھوٹھا آکھدے سو (۲۰)تے ضرور اسیں ایہناں نوں وڈے عذاب توں پہلے نیڑے دا عذاب

حاشیہ ① ...ایہہ آیت سجدے دی آیت وچوں اے، ایہنوں پڑھن تے سنن والیاں تے ''سجدۂ تلاوت'' لازم اے۔ ② ... ایمان والے رات دے ویلے نوافل وغیرہ پڑھن لئی بڑے نرم و ملائم بستر دے آرام تے سکون نوں چھڈ کے اُٹھدے نیں تے ذکر تے اللہ پاک دی عبادت وچ لگ جاندے نیں۔

الْاَدْنٰى دُوْنَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ

چکھاواں گے(جیہنوں ویکھن والا آکھے) امید اے کہ ایہہ لوک باز آ جان گے (٢١) تے اوس توں ودھ کے ظالم کیہڑا جیہنوں اوہدے رب دیاں

بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَا ؕ اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِيْنَ مُنْتَقِمُوْنَ ﴿٢٢﴾ ع وَلَقَدْ اٰتَيْنَا ٢ ١٥

آیتاں توں نصیحت کیتی جاوے فیر (وی) اوہ ایہناں توں موںھ پھیر لوے۔ بے شک اسیں مجرماں توں بدلہ لین والے آں (٢٢) تے بے شک اسیں

مُوْسَى الْكِتٰبَ فَلَا تَكُنْ فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَآئِهٖ وَجَعَلْنٰهُ هُدًى لِّبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٢٣﴾ ج

موسیٰ نوں کتاب عطا فرمائی تے تسیں اوہدے ملن تے شک نہ کرو① تے اسیں اوہنوں بنی اسرائیل لئی ہدایت بنایا (٢٣)

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَّهْدُوْنَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوْا ؕ وَكَانُوْا بِاٰيٰتِنَا

تے جدوں بنی اسرائیل نیں صبر کیتا تے اسیں اوہناں وچوں کجھ لوکاں نوں امام بنا دِتا جیہڑے ساڈے حکم نال رہنمائی کردے سن تے اوہ ساڈیاں آیتاں تے

يُوْقِنُوْنَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ

یقین رکھدے سن (٢٤) بے شک تہاڈا رب قیامت دے دن ایہناں وچ ایس گل دا فیصلہ کردے گا جیہدے وچ اوہ

يَخْتَلِفُوْنَ ﴿٢٥﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْقُرُوْنِ يَمْشُوْنَ فِيْ

اختلاف کردے سن (٢٥) تے کیہ ایس گل نے ایہناں دی راہنمائی نئیں کیتی کہ اسیں ایہناں توں پہلے کنیاں قوماں ہلاک کر دِتیاں جیہناں دے

مَسٰكِنِهِمْ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ ؕ اَفَلَا يَسْمَعُوْنَ ﴿٢٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَسُوْقُ الْمَآءَ

رہائشی مقاماں وچ ایہہ چلدے پھردے نیں۔ بے شک ایہدے وچ ضرور نشایاں نیں تے کیہ ایہہ سن دے نئیں؟ (٢٦) تے کیہ اوہناں نیں نئیں ویکھیا کہ اسیں

اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا تَاْكُلُ مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْ ؕ

سُکی زمین ول پانی گھلنے آں فیر ایس توں فصل کڈھنے آں جیہدے وچوں ایہناں دے ڈنگر تے اوہ آپ کھاندے نیں

حاشیہ ① ...ایہدا معنای ایہہ اے کہ تسیں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں تورات ملن وچ شک نہ کرنا۔ یا ایہہ معنی اے کہ معراج دی رات حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے نال تہاڈی جیہڑی ملاقات ہوئی اوہدے وچ شک نہ کرنا۔

اَفَلَا يُبْصِرُوْنَ ﴿٢٧﴾ الثلثة وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٢٨﴾ قُلْ

تے کیہ اوہ ویکھدے نئیں؟ (۲۷) تے اوہ کہندے نیں: ایہہ فیصلہ کدوں ہووے گا؟ جے تسیں سچے او (۲۸) تسیں فرماؤ:

يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِيْمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿٢٩﴾ فَاَعْرِضْ

فیصلے دے دن① کافراں نوں اوہناں دا ایمان لیانا فیدہ نئیں دیوے گا تے نہ ایہناں نوں مہلت ملے گی (۲۹) تے ایہناں توں مونہہ

عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ اِنَّهُمْ مُّنْتَظِرُوْنَ ﴿٣٠﴾ ع ٣ ٨ ١٦

پھیر لو تے اڈیکو بے شک اوہ وی اڈیک دے پئے نیں (۳۰)

سورۃ احزاب مدنیۃ
آیات :73 رکوع:9

٣٣ سُوْرَةُ الْاَحْزَابِ مَدَنِيَّةٌ ٩٠
اياتها ٧٣ ركوعاتها ٩

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا

اے نبی! اللہ توں ڈردے رہنا تے کافراں تے منافقاں دی گل نہ سننا۔ بے شک اللہ علم والا، حکمت والا

حَكِيْمًا ﴿١﴾ وَّاتَّبِعْ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿٢﴾

اے(۱) تے اوہدی پیروی کردے رہنا جیہڑی تہاڈے رب ولوں تہانوں وحی کیتی جاندی اے۔ (اے لوکو!) بے شک اللہ تہاڈے کماں دی خبر رکھن والا اے (۲)

وَّتَوَكَّلْ عَلَي اللّٰهِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ﴿٣﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهٖ ۚ

تے اللہ تے بھروسہ رکھو تے اللہ کافی کم بنان والا اے (۳) اللہ نے کسے بندے دے اندر دو دل نئیں بنائے②

حاشیہ ①...فیصلے دے دن توں مراد قیامت دا دن ،یا غزوۂ بدر دا دن اے۔ ②... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اِک دل وچ دو وکھریاں وکھریاں چیزاں جویں ایمان تے کفر، ہدایت تے گمراہی وغیرہ جمع نئیں ہندیاں ،تے جے ظاہری دو دل مراد ہون یعنی ایہہ کہ انسان دے اندر دو اِک قسم دے دل نئیں ہو سکدے تے ایہہ وی اپنی جگہ ٹھیک اے کہ جے کسے وچ فرض کرو ایہہ نظر آوے کہ اوہدے وچ دل دی شکل دے دو گوشت دے لوتھڑے نیں تے اوہناں وچوں اِک حقیقی دل ہووے گا دوجا صرف اِک وادھو دا گوشت ہووے گا یعنی اوس بندے دے جسم دا نظام صرف اِک حقیقی دل دے نال جڑیا ہووے گا۔

وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـِٔیْ تُظٰهِرُوْنَ مِنْهُنَّ اُمَّهٰتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ

تے اوہنے تہاڈیاں ایہناں بیویاں نوں تہاڈیاں سکیاں ماواں نئیں بنا دِتا جیہناں نوں تسیں ماں ورگی آکھ دیو① تے نہ اوہنے

اَدْعِیَآءَكُمْ اَبْنَآءَكُمْ ؕ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ ۚ وَاللّٰهُ یَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ

تہاڈے مونھ بولے پتراں نوں تہاڈا سکا پُتر بنایا، ایہہ تہاڈے اپنے مونھ دا آکھنا اے② تے اللہ حق فرماندا اے تے اوہی

یَهْدِی السَّبِیْلَ ۝۴ اُدْعُوْهُمْ لِاٰبَآىِٕهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ لَّمْ

راہ وکھاندا اے (۴) ایہناں نوں ایہناں دے سکے پیو دا ای کہہ کے پکارو، ایہہ اللہ دے نیڑے زیادہ انصاف دی گل اے فیر جے

تَعْلَمُوْۤا اٰبَآءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِی الدِّیْنِ وَمَوَالِیْكُمْ ؕ وَلَیْسَ عَلَیْكُمْ

تہانوں ایہناں دے پیو دا پتا نہ ہووے تے اوہ دین وچ تہاڈے بھرا تے تہاڈے بیلی نیں تے تہاڈے تے ایہدے وچ کوئی گناہ

جُنَاحٌ فِیْمَاۤ اَخْطَاْتُمْ بِهٖ ۙ وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ

نہیں جو لاعلمی وچ غلطی ہوئی پر ایہدے وچ گناہ اے جیہدا تہاڈے دِلاں نیں ارادہ کیتا③ تے اللہ

غَفُوْرًا رَّحِیْمًا ۝۵ اَلنَّبِیُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِیْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗۤ

بخشن والا مہربان اے (۵) ایہہ نبی مسلماناں دے ایہناں دی جاناں توں زیادہ مالک نیں تے ایہناں دیاں بیویاں

حاشیہ ①...ظہار دا معنی ایہہ اے کہ شوہر دا اپنی بیوی یا اوس دے کسے جزوِ شائع (جیویں ادھا ، چوتھائی یا تیسرے حصے نوں) یا ایسے حصے نوں جیہڑا کل توں سمجھیا جاندا ہووے، ایہو جئی عورت وانگوں آکھنا جیہڑی ایہدے تے ہمیشہ لئی حرام ہووے یا اوہدے کسے ایہو جئے حصے وانگوں آکھنا جیہدے ول ویکھنا حرام ہووے، مثال دے طور تے اِنج کہنا کہ توں میرے تے میری ماں ورگی ایں، یا تیرا سریا تیری گردن یا تیرا ادھا میری ماں دی کنڈھ وانگوں اے۔ نوٹ: ظہار دے حکماں دی تفصیل جانن لئی فقہ دیاں کتاباں دا مطالعہ کرو۔② ... آیت دے ایس حصے وچ اشارہ بیوی نوں ماں آکھ دین تے کسے دے پتر نوں اپنا پتر آکھ دین دوہاں ول اے یا صرف کسے دے پتر نوں اپنا پتر آکھ دین ول اے ایس لئی پچھلے کلام دا مقصد ایہی اے، یعنی تہاڈا کسے نوں ”اے میرے پتر“ آکھنا تہاڈے اپنے مونھ دا آکھنا اے جیہدی کوئی حقیقت نئیں۔③... بچہ گود لینا جائز اے پر ایہہ یاد رہوے کہ گود لین والا عام بول چال وچ یا کاغذاں وغیرہ وچ اوس بچے دے سکے پیو دے طور تے اپنا ناں استعمال نئیں کر سکدا بلکہ ہر جگہ اوس بچے دے اصل پیو دا ای ناں استعمال کرنا ہووے گا تے جے کوشش دے باوجود اصل پیو دا ناں نہ مل سکے تے فیر وی کسے جگہ سکے پیو دے طور تے اپنا ناں استعمال نئیں کر سکدا، اوہدے تے لازم اے کہ سرپرست دے طور تے اپنا ناں استعمال کرے۔

اُمَّهٰتُهُمْ ؕ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِیْ كِتٰبِ اللّٰهِ مِنَ

اوہناں دیاں ماواں نیں① تے مومناں تے مہاجراں توں زیادہ اللہ دی کتاب وچ رشتے دار اک دوجے

الْمُؤْمِنِیْنَ وَالْمُهٰجِرِیْنَ اِلَّاۤ اَنْ تَفْعَلُوْۤا اِلٰۤى اَوْلِیٰٓىِٕكُمْ مَّعْرُوْفًا ؕ كَانَ ذٰلِكَ

توں زیادہ نیڑے نیں پر ایہہ کہ تسیں اپنے بیلیاں تے احسان کرو۔② ایہہ کتاب وچ

فِی الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ۝۶ وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِیّٖنَ مِیْثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُّوْحٍ

لکھیا ہویا اے (٦) اے محبوب! یاد کرو جدوں اسیں نبیاں توں اوہناں دا عہد لیا تہاڈے توں تے نوح

وَّاِبْرٰهِیْمَ وَمُوْسٰى وَعِیْسَى ابْنِ مَرْیَمَ ۪ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّیْثَاقًا غَلِیْظًا ۝۷ۙ

تے ابراہیم تے موسیٰ تے عیسیٰ بن مریم توں (عہد لیا) تے اسیں اوہناں (ساریاں) توں بڑا پکا عہد لیا (٧)

لِّیَسْـَٔلَ الصّٰدِقِیْنَ عَنْ صِدْقِهِمْ ۚ وَاَعَدَّ لِلْكٰفِرِیْنَ عَذَابًا اَلِیْمًا ۝۸ یٰۤاَیُّهَا ع ۸ ۱۷

تاکہ اللہ سچیاں توں اوہناں دے سچ دا سوال کرے③ تے اوہنے کافراں لئی درد دین والا عذاب تیار کیتا ہویا اے (٨) اے

الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَیْكُمْ اِذْ جَآءَتْكُمْ جُنُوْدٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَیْهِمْ

ایمان والیو! اللہ دا احسان اپنے اُتے یاد کرو جدوں تہاڈے تے کجھ لشکر آئے تے اسیں اوہناں اُتے

حاشیہ ① ...ازواجِ مطہرات رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ دی تعظیم تے حرمت وچ تے ایہناں نال نکاح ہمیشہ لئی حرام ہون وچ اوہی حکم اے جیہڑا سکی ماں دا اے جد کہ ایس توں علاوہ دوجے احکام جویں وراثت تے پردہ وغیرہ وچ ایہناں دا اوہی حکم اے جیہڑا غیر عورتاں دا اے یعنی ایہناں توں پردہ وی کیتا جاوے گا تے عام مسلماناں دی وراثت وچ اوہ ماں دے طور تے شریک نئیں ہون گئیاں ،تے نالے امہات المومنین رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ دی بیٹیاں نوں مومناں دیاں بھیناں تے ایہناں دے بھراواں تے بھیناں نوں مومناں دے مامے، ماسیاں نئیں آکھیا جاوے گا۔ ② ... ہجرت توں بعد مہاجر تے انصار دینی پائی بندی والے رشتے دی وجہ توں اِک دوجے دے وارث ہندے سن، فیر ایہہ آیت نازل ہوئی تے فرما دِتا گیا کہ میراث حقیقی رشتے داراں دا حق اے تے اوہناں نوں ای ملے گی، ایمان یا ہجرت دے رشتے توں جیہڑی میراث ملدی سی اوہ ہن نئیں ملے گی البتہ تسیں کجھ مال دی وصیت کرکے بیلیاں تے احسان کر سکدے او۔ ③ ... سچیاں توں مراد انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نیں تے ایہناں توں سچ دا سوال کرن توں مراد ایہہ اے کہ جیہڑا اوہناں نیں اپنی قوم نوں فرمایا تے جیہدی اوہناں نوں تبلیغ کیتی اوہ پُچھ لوے، یا ایہدے ایہہ معنے نیں کہ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں ایہناں دیاں اُمتاں نیں جیہڑے جواب دِتے اوہ پچھے تے ایس سوال دا مقصد کافراں نوں ذلیل تے رسوا کرنا اے۔ بعض مفسراں دے نیڑے سچیاں توں مراد مومنین نیں تے سچ دا سوال کرن توں مراد ایہناں دی تصدیق بارے سوال کرنا اے۔

رِيْحًا وَّجُنُوْدًا لَّمْ تَرَوْهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرًا ۚ﴿۹﴾ اِذْ جَآءُوْكُمْ

ہنیری تے اوہ لشکر گھلے جیہڑے تہانوں نظر نئیں آئے تے اللہ تہاڈے کماں نوں ویکھ ریا اے (۹) جدوں کافر تہاڈے تے

مِّنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوْبُ الْحَنَاجِرَ

تہاڈے اُتوں دی تے تہاڈے تھلیوں آئے تے جدوں اکھاں ٹھہر گئیاں تے دل گلیاں دے کول آ گئے

وَتَظُنُّوْنَ بِاللّٰهِ الظُّنُوْنَا ﴿۱۰﴾ ؕ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُوْنَ وَزُلْزِلُوْا زِلْزَالًا

تے تسیں اللہ تے وکھرے وکھرے خیال کرن لگ پئے (۱۰) اوتھے ای مسلماناں نوں ازمایا گیا تے ایہناں نوں بڑی سختی نال

شَدِيْدًا ﴿۱۱﴾ وَاِذْ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللّٰهُ

جگایا گیا (۱۱)① تے جدوں منافق تے جیہناں دے دِلاں وچ بیماری سی اوہ آکھن لگے: اللہ تے اوہدے رسول نے ساڈے نال

وَرَسُوْلُهٗۤ اِلَّا غُرُوْرًا ﴿۱۲﴾ وَاِذْ قَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ يٰۤاَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ

دھوکے دا وعدہ کیتا (۱۲) تے جدوں ایہناں وچوں اِک گروہ نے آکھیا: اے مدینے والیو!② (ایتھے) تہاڈے ٹھہرن دی جگہ نئیں

فَارْجِعُوْا ۚ وَيَسْتَاْذِنُ فَرِيْقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُوْلُوْنَ اِنَّ بُيُوْتَنَا عَوْرَةٌ ؕ

تے تسیں واپس چلو تے ایہناں وچوں اِک گروہ نبی نوں ایہہ کہندے ہوئے اجازت منگ ریا سی کہ بے شک ساڈے گھر محفوظ نئیں

حاشیہ ①...یعنی ایسے دہشت ناک جگہ تے بڑے خوف والے حالات وچ رعب تے گھیرن دے ذریعے مسلماناں دے صبر تے اخلاص نوں ازمایا گیا تے ایس جنگ وچ بے سروسامانی تے اندر دے دشمناں یعنی مدینے دے یہودیاں دا خطرہ، باہر والے دشمناں دا حملہ، ایس توں علاوہ اپنی بے سروسامانی وغیرہ سارے مسئلے جمع ہو گئے سن تے ایہو جئیاں چیزاں سن جیہناں توں بہادر توں بہادراں دے دل چھٹ جاندے نیں پر سچے نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے غلام ایہو جئیاں آفتاں وچ وی اللہ پاک دی دِتی ہوئی توفیق توں حوصلے قائم رکھے۔② ... منافقاں نیں مدینہ نوں "یثرب" آکھیا تے اوہناں دا قول قرآن مجید اللہ پاک نے ذکر فرمایا۔مسلماناں تے لازم اے کہ اوہ مدینۂ طیبہ نوں "یثرب" نہ آکھن کہ حدیثِ پاک وچ ایہہ آکھنا منع کیتا گیا اے تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایہہ گل پسند نئیں سی کہ مدینہ پاک نوں یثرب آکھیا جاوے ایس لئی کہ یثرب دے معنے ٹھیک نئیں۔ اعلیٰ حضرت رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ فرماندے نیں: مدینہ طیبہ نوں یثرب آکھنا ناجائز ، منع تے گناہ اے تے آکھن والا گنہگار اے (فتاوی رضویہ، کتاب الحظر والاباحۃ، ۲۱/۱۱۶)

منٰ وَمَا هِیَ بِعَوْرَةٍ ۛ اِنْ یُّرِیْدُوْنَ اِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَیْهِمْ مِّنْ اَقْطَارِهَا

حالانکہ اوہ محفوظ سن۔ اوہ تے صرف دوڑنا چاہندے سن (۱۳) تے جے ایہناں تے مدینہ دی (وکھریاں) پاسیوں فوجاں آ جاندیاں

ثُمَّ سُىِٕلُوا الْفِتْنَةَ لَاٰتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوْا بِهَآ اِلَّا یَسِیْرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوْا

فیر ایہناں توں فتنے دا مطالبہ کیتا جاندا تے ضرور ایہناں دا مطالبہ دے دیندے تے ایہدے وچ دیر نہ کردے پر تھوڑی جئی (۱۴)① تے بے شک ایس توں

عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا یُوَلُّوْنَ الْاَدْبَارَ ؕ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْـُٔوْلًا ﴿١٥﴾ قُلْ

پہلے اوہ اللہ نال وعدہ کر چکے سن کہ کنڈ نئیں پھیراں گے تے اللہ دے وعدے دا پچھیا جاوے گا (۱۵)② تسیں فرماؤ:

لَّنْ یَّنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَّا تُمَتَّعُوْنَ اِلَّا

جے موت یا قتل توں نس رے او تے کدے وی تہانوں ایہہ نساں فیدہ نئیں دیوے گا تے اوس ویلے وی تہانوں تھوڑی جئی دنیا ای فیدہ چکن نوں

قَلِیْلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِیْ یَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ

دِتی جاوے گی (۱۶) تسیں فرماؤ: اوہ کون اے جیہڑا تہانوں اللہ توں بچاوے گا جے اوہ تہاڈا بُرا چاہوے یا تہاڈے تے رحم

رَحْمَةً ؕ وَلَا یَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِیًّا وَّلَا نَصِیْرًا ﴿١٧﴾ قَدْ یَعْلَمُ اللّٰهُ

فرمانا چاہوے تے اوہ اللہ توں علاوہ کوئی حمایت کرن والا نہ ویکھن گے تے نہ ای مدد کرن والا (۱۷) بے شک اللہ تہاڈے وچوں

حاشیہ ① ...جدوں بندہ یقین تے صبر دی کمی دا شکار ہووے، بزدلی تے بندیاں دا ڈر اوہدے تے غالب ہووے، ہر دینی چیز وچ شک کرن لگ پوے، تے کسے دینی حکم تے عمل کرن دی صورت وچ جے تکلیف آون دا شک ای ہووے تے اوہدے توں گھبراؤن لگ جاوے،تے اوس ویلے اوہدا دل عقیدے دی کمزوری تے نفاق دی بیماری وچ پے جاندا اے، فیر اوہدا حال ایہہ ہندا اے کہ جے کسے تھوڑی جئی تکلیف توں ڈرا کے اوس توں کفر تے شرک دا مطالبہ کیتا جاوے تے فیر اوہ پورا کرن لگیاں کوئی دیر نئیں لاندا، افسوس! ایس زمانے وچ ایسے طراں دی صورتِ حال مسلماناں وچ وی پائی جاندی اے تے ایہناں وچ وی عقیدے دی کمزوری دی بیماری عام نظر آ ری اے۔ ② ... منافقاں نیں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نال عہد کیتا جیہنوں اینجے اللہ پاک دے نال عہد آکھیا گیا، ایس توں پتا لگا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال کسے چیز دا عہد کرنا اِنج ای اے کہ جویں رب نال عہد کرنا اے ایس لئی کہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم رب تعالیٰ دے نائبِ اعظم تے مختار کل نیں، ایس لئی آپ نال کیتے وعدے نوں پورا کرنا لازم اے۔

الْمُعَوِّقِيْنَ مِنْكُمْ وَالْقَآىِٕلِيْنَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا ۚ وَلَا يَاْتُوْنَ الْبَاْسَ اِلَّا

اوہناں لوکاں نوں جان دا اے جیہڑے دوجیاں نوں جہاد توں روک دے نیں تے اپنے بھراواں نوں کہندے نیں: ساڈے ول لگے آؤ تے اوہ لڑائی وچ تھوڑے

قَلِيْلًا ﴿١٨﴾ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۚ فَاِذَا جَآءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ تَدُوْرُ

ای آوندے نیں (۱۸) تہاڈے اُتے کنجوسی کردے ہوئے آوندے نیں فیر جدوں ڈر دا ویلا آوندا اے تے تسیں اینہاں نوں ویکھو گے کہ تہاڈے ول اِنج نظر

اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِيْ يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوْكُمْ بِاَلْسِنَةٍ

کردے نیں کہ ایہناں دیاں اکھاں گھم ریاں نیں جیویں کسے تے موت چھائی ہووے فیر جدوں ڈر دا ویلا لنگھ جاندا اے تے مالِ غنیمت دی لالچ وچ تیز

حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ؕ اُولٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوْا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ ؕ وَكَانَ

زباناں نال تہانوں طعنے دین لگ دے نیں۔② ایہہ لوک ایمان لیائے ای نئیں تے اللہ نے ایہناں دے عمل برباد کر دِتے تے ایہہ

ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُوْنَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوْا ۚ وَاِنْ يَّاْتِ

اللہ تے بڑا آسان اے (۱۹) اوہ سمجھ رہے نیں کہ لشکر اجے نئیں گئے تے جے اوہ لشکر دوبارہ

الْاَحْزَابُ يَوَدُّوْا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُوْنَ فِي الْاَعْرَابِ يَسْاَلُوْنَ عَنْ اَنْۢبَآىِٕكُمْ ؕ وَ

آون تے ایہناں دی خاہش ہووے گی کہ کاش، اوہ کسے پنڈ وچ ہندے (تے اوتھوں ای) تہاڈیاں خبراں بارے پچھ لیندے تے

ع ٢ ١٢ ١٨ لَوْ كَانُوْا فِيْكُمْ مَّا قٰتَلُوْٓا اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٢٠﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ

جے اوہ تہاڈے وچ رہندے تے فیر وی تھوڑے ای لڑدے (۲۰) بے شک تہاڈے لئی اللہ دے رسول وچ بہترین مثال

حاشیہ ①...ایہہ آیت اوہناں منافقاں دے بارے نازل ہوئی جیہناں نوں پیغام گھل کے یہودیاں نیں ابوسفیان تے اوہدے لشکر دے ہتھوں مارے جان توں ڈرایا تے اوہناں نوں اپنے کول آون دی دعوت دِتی۔ ایہہ خبر سن کے عبداللہ بن اُبی منافق تے اوہدے ساتھیاں نیں مسلماناں نوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا ساتھ دین توں روکن دی بڑی کوشش کیتی پر کامیاب نہ ہو سکے۔②... ایس آیت وچ منافقاں دا جیہڑا حال بیان ہویا ایس توں پتا لگا کہ ویلے تے ساتھ نہ دینا تے زبان توں محبت دا دعویٰ کرنا منافقاں دا کم اے جد کہ مومن دی شان ایہہ اے کہ اوہ ہر مشکل ویلے وچ اپنے مسلمان بھراواں دا ساتھ دیندا اے زبانی دعوے کرن دی بجائے عملی کم زیادہ کردااے۔ اللہ پاک نے بولن لئی زبان اِک تے ہور کم کرن لئی دو دو اعضا دِتے نیں ایس لئی بندے نوں چاہیدا اے کہ گلاں گھٹ تے کم زیادہ کرے۔

حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيْرًا ﴿۲۱﴾ وَلَمَّا رَاَ

موجود اے اوہدے لئی جیہڑا اللہ تے آخرت دے دن دی آس رکھدا اے تے اللہ نوں بوہت یاد کردا اے (۲۱)① تے جدوں

الْمُؤْمِنُوْنَ الْاَحْزَابَ ۙ قَالُوْا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَ

مسلماناں نیں لشکر ویکھے تے آکھن لگے: ایہہ اوہ اے جیہدا سانوں اللہ تے اوہدے رسول نیں وعدہ کیتا سی تے اللہ تے اوہدے رسول نیں

رَسُوْلُهٗ ۫ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّاۤ اِيْمَانًا وَّتَسْلِيْمًا ﴿۲۲﴾ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ رِجَالٌ صَدَقُوْا

سچ فرمایا سی تے ایس گل نے ایہناں دے ایمان تے اللہ دی رضا تے راضی ہون نوں ہور زیادہ کر دِتا(۲۲) مسلماناں وچ کجھ اوہ مرد نیں

مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضٰى نَحْبَهٗ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّنْتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوْا

جیہناں نیں ایس عہد نوں سچا کر وکھایا جیہڑا اوہناں نے اللہ نال کیتا سی تے اوہناں وچوں کوئی اپنی منت پوری کر چکیا تے کوئی اجے اڈیک ریا اے

تَبْدِيْلًا ﴿۲۳﴾ لِّيَجْزِيَ اللّٰهُ الصّٰدِقِيْنَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِيْنَ اِنْ شَآءَ اَوْ

تے اوہ باکل نئیں بدلے (۲۳) تاکہ اللہ سچیاں نوں ایہناں دے سچ دا صلہ دیوے تے منافقاں نوں عذاب دیوے جے چاہوے یا

يَتُوْبَ عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۲۴﴾ وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

ایہناں نوں توبہ دی توفیق دیوے۔ بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (۲۴) تے اللہ نے کافراں نوں ایہناں دے

بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوْا خَيْرًا ؕ وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ الْقِتَالَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيًّا

دِلاں دے ساڑ نال واپس گھل دِتا، ایہناں نوں کجھ وی بھلائی نہ ملی تے اللہ مسلماناں لئی لڑائی وچ کافی ہو گیا تے اللہ طاقت والا،

عَزِيْزًا ﴿۲۵﴾ وَاَنْزَلَ الَّذِيْنَ ظَاهَرُوْهُمْ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مِنْ صَيَاصِيْهِمْ وَ

عزت والا اے (۲۵) تے جیہڑے اہل کتاب نیں اوہناں (مشرکاں) دی مدد کیتی سی (اللہ نے) اوہناں نوں اوہناں دے قلعیاں توں اُتاریا تے

حاشیہ ① ...عبادتاں، معاملے، اخلاق، سختیاں تے مصیبتاں تے صبر کرن وچ تے نعمتاں اُتے اللہ پاک دا شکر ادا کرن وچ، الغرض زندگی دے ہر شعبے وچ تے ہر پاسیوں رسالت دے تاجدار صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی حیاتی مبارک تے سیرت وچ اِک کامل تے مکمل مثال موجود اے، ایس لئی ہر اک نوں تے خاص کر مسلماناں نوں چاہیدا اے کہ اوہ بولن وچ، کماں وچ، اخلاق وچ تے اپنے ہور حالاں وچ سید المرسلین صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی سیرت مبارک تے عمل کرن تے اپنی زندگی دے سارے کماں وچ رسولِ پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی پیروی کرن۔

قَذَفَ فِیْ قُلُوْبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِیْقًا تَقْتُلُوْنَ وَتَاْسِرُوْنَ فَرِیْقًا ﴿٢٦﴾ وَاَوْرَثَكُمْ

اوہناں دے دِلاں وچ رعب پا دِتا، ایہناں وچوں اِک گروہ نوں تسیں قتل کر دے او تے اِک گروہ نوں قید کردے او (٢٦) تے اللہ نے تہانوں

اَرْضَهُمْ وَدِیَارَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ وَاَرْضًا لَّمْ تَطَـُٔوْهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ

اوہناں دی زمین تے اوہناں دے مکان تے اوہناں دے مالاں دا وارث بنا دِتا تے اوس زمین دا وی جیہدے تے تسیں ہالے پیر وی نئیں رکھیا اے [1] تے اللہ ہر شے تے

قَدِیْرًا ﴿٢٧﴾ یٰۤاَیُّهَا النَّبِیُّ قُلْ لِّاَزْوَاجِكَ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَیٰوةَ الدُّنْیَا وَ ع ٣ ٢٧ ١٩

قادر اے (٢٧) اے نبی! اپنیاں بیویاں نوں فرما دیو: جے تسیں دنیا دی حیاتی تے اوہدی خوبصورتی چاہندیاں او

زِیْنَتَهَا فَتَعَالَیْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِیْلًا ﴿٢٨﴾ وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ

تے آؤ تاکہ میں تہانوں مال دیواں تے تہانوں چنگی طراں چھڈ دیواں (٢٨) تے جے تسیں اللہ تے اوہدے رسول

اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنٰتِ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِیْمًا ﴿٢٩﴾

تے آخرت دا گھر چاہندیاں او تے بے شک اللہ نے تہاڈے وچوں نیکی کرن والیاں لئی بڑا اجر تیار کر رکھیا اے (٢٩)[2]

یٰنِسَآءَ النَّبِیِّ مَنْ یَّاْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَیِّنَةٍ یُّضٰعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَیْنِ ؕ

اے نبی دی بیویو! جیہڑی تہاڈے وچوں حیا دے خلاف کوئی کھلی جرات[3] کرے تے اوہنوں دوجیاں دے مقابلے وچ دوگنا عذاب دِتا جاوے گا

وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ یَسِیْرًا ﴿٣٠﴾

تے ایہہ اللہ تے بڑا آسان اے (٣٠)

حاشیہ ① ...ایس زمین دے بارے مفسرین دے وکھرے وکھرے قول نیں: (١) ایس توں مراد خیبر دی زمین اے جیہڑی غزوۂ بنو قریظہ دے بعد مسلماناں دے قبضے وچ آئی۔ (٢) مکہ دی زمین مراد اے۔ (٣) روم تے فارس دی زمین مراد اے۔ (٤) ایس توں ہر اوہ زمین مراد اے جیہڑی قیامت تک فتح ہو کے مسلماناں دے قبضے وچ آون والی اے۔ ② ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ازواج مطہرات رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ نیں آپ توں دنیا دے سامان منگے تے خرچا پانی ودھان دی درخواست کیتی، جد کہ ایتھے تے دنیا توں دور رہنا اپنے کمال تے سی تے دنیا دار سامان تے اوہدا جمع کرنا گوارا ای نئیں سی۔ ایس لئی ایہناں دا ایہہ مطالبہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے دل مبارک نوں ٹھیک نہ لگا تے ایہہ آیت مبارکہ نازل ہوئی جیہدے وچ ازواج مطہرات رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ نوں اختیار دِتا گیا۔ ③ ... ایتھے آیت وچ ”حیا دے خلاف کھلی جرأت“ توں زنا مراد نئیں بلکہ ایس توں مراد شوہر دی اطاعت وچ کوتاہی کرنا اے تے اوہدے نال چنگے اخلاق توں پیش نہ آونا اے ایس لئی کہ اللہ پاک انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دیاں بیویاں نوں بدکاری توں پاک رکھدا اے۔

وَمَنْ يَّقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَآ اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۙ وَاَعْتَدْنَا

تے جیہڑے تہاڈے وچوں اللہ تے اوہدے رسول دے فرماں بردار روے تے چنگے عمل کرے تے اسیں اوہناں نوں دوجیاں توں دُونا ثواب دیاں گے تے اسیں

لَهَا رِزْقًا كَرِيْمًا ﴿٣١﴾ يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِّنَ النِّسَآءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ

اوہناں لئی عزت دی روزی تیار کرکے رکھی اے (31) اے نبی دی بیویو! تسیں ہور عورتاں ورگیاں نئیں او۔ جے تسیں اللہ توں ڈردیاں او، تے گل

بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِيْ فِيْ قَلْبِهٖ مَرَضٌ وَّقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ فِيْ بُيُوْتِكُنَّ

کرن وچ ایہو جئی نرمی نہ کروکہ دل دا مریض بندہ کجھ لالچ کرے تے تسیں چنگی گل آکھو① (32) تے اپنے گھراں وچ ای رہوو

وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُوْلٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِيْنَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ

تے بے پردہ نہ رہوو جویں پہلی جاہلیت دی بے پردگی تے نماز قائم رکھو تے زکوٰۃ دیو② تے اللہ

اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ

تے اوہدے رسول دا حکم منو۔ اے نبی دے گھر والیو!③ اللہ تے ایہی چاہندا اے تہاڈے توں ہر ناپاکی دور فرما دیوے

حاشیہ ① ... ازواجِ مطہرات رَضِیَ اللہُ عَنْہُنَّ اُمت دیاں ماواں نیں تے کوئی بندہ اپنی ماں بارے بری تے شہوانی سوچ رکھن دا تصور وی نئیں کر سکدا، تے فیر وی ازواج مطہرات رَضِیَ اللہُ عَنْہُنَّ نوں گل کرن ویلے نرم لہجے نال گل کرن توں منع کیتا گیا اے تاں کہ منافق لوک کوئی لالچ نہ کر سکن تے جدوں ازواجِ مطہرات رَضِیَ اللہُ عَنْہُنَّ دے لئی ایہہ حکم اے تے دوجیاں لئی ایہہ حکم کِنا زیادہ ہووے گا ایس لئی کہ دوجیاں لئی تے فتنے دے موقعے بوہتے نیں۔ ② ... ازواجِ مطہرات رَضِیَ اللہُ عَنْہُنَّ نوں نماز پڑھن تے زکوٰۃ دین دا حکم دِتا گیا۔ ایس توں پتا لگا کہ کسے نوں ایہہ غلط فہمی نئیں ہونی چاہی دی کہ حضور صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی قریبی رشتے داری دی وجہ توں جے کوئی نماز تے زکوٰۃ نوں چھڈن والا ہووے گا اوہدے توں کسے قسم دی پچھ نئیں ہووے گی۔ ایس توں نماز، روزہ، زکوٰۃ دے چھڈن والیاں نوں عبرت حاصل کرنا چاہی دی اے جیہڑے چنگیاں دے نال نسبت نوں بہانہ بنا کے عمل توں دور رہندے نیں۔ ③ ... ایس آیت وچ اہل بیت توں حضور صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ازواج مطہرات رَضِیَ اللہُ عَنْہُنَّ سب توں پہلے مراد نیں۔ ایس لئی کہ اگے پچھے سارا کلام ای اوہناں دے بارے وچ ہو ریا اے۔ باقی پاک ہستیاں یعنی حضرت فاطمہ زہرا، حضرت علی المرتضیٰ تے حسنین کریمین رَضِیَ اللہُ عَنْہُم دا اہل بیعت وچ داخل ہونا وی دلیلاں توں ثابت اے۔

وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيْرًا ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِيْ بُيُوْتِكُنَّ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ وَ

تے تہانوں پاک کرکے چنگی طراں صاف ستھرا کر دیوے (33) تے اللہ دیاں آیتاں تے حکمت یاد کرو جیہڑیاں تہاڈے گھراں وچ پڑھی

الْحِكْمَةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيْفًا خَبِيْرًا ﴿٣٤﴾ اِنَّ الْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمٰتِ وَالْمُؤْمِنِيْنَ ع ٤ ١

جاندیاں نیں۔ بے شک اللہ ہر باریکی نوں جانن والا، خبردار اے (34) بے شک مسلمان مرد تے مسلمان عورتاں تے ایمان والے مرد

وَالْمُؤْمِنٰتِ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْقٰنِتٰتِ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالصّٰدِقٰتِ وَالصّٰبِرِيْنَ وَ

تے ایمان والیاں عورتاں فرماں بردار مرد تے فرماں بردار عورتاں تے سچے مرد تے سچیاں عورتاں تے صبر کرن والے تے

الصّٰبِرٰتِ وَالْخٰشِعِيْنَ وَالْخٰشِعٰتِ وَالْمُتَصَدِّقِيْنَ وَالْمُتَصَدِّقٰتِ وَالصَّآئِمِيْنَ وَ

صبر کرن والیاں تے عاجزی کرن والے تے عاجزی کرن والیاں تے خیرات کرن والے تے خیرات کرن والیاں تے روزے رکھن والے تے

الصّٰٓئِمٰتِ وَالْحٰفِظِيْنَ فُرُوْجَهُمْ وَالْحٰفِظٰتِ وَالذّٰكِرِيْنَ اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّالذّٰكِرٰتِ ۙ

روزے رکھن والیاں تے اپنی پارسائی دی راکھی کرن والے تے راکھی کرن والیاں تے اللہ نوں بوہت یاد کرن والے تے یاد کرن والیاں

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٣٥﴾ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى

ایہناں ساریاں لئی اللہ نے بخشش تے وڈا ثواب تیار کرکے رکھیا اے (35) تے کسے مرد مسلمان تے عورت لئی ایہہ نئیں اے کہ جدوں اللہ

اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗٓ اَمْرًا اَنْ يَّكُوْنَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ ؕ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ

تے اوہدا دا رسول کسے گل دا فیصلہ فرما دین تے ایہناں نوں اپنے ماملے دا کجھ اختیار باقی رہوے ① تے جیہڑا اللہ تے اوہدے دے رسول دا

حاشیہ ① ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے حضرت زینب بنت جحش رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نوں حضرت زید بن حارثہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نال نکاح دا پیغام دِتا تے حضرت زینب تے اوہناں دے بھرا نیں بعض وجہ توں انکار کر دِتا ایدے تے ایہہ آیت کریمہ نازل ہوئی۔ ایس آیت توں تن گلاں دا پتا لگا۔ (1) بندے تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اطاعت ہر حکم وچ واجب اے۔ (2) حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا حکم اللہ پاک دا حکم اے تے نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے مقابلے وچ کوئی اپنے نفس دا وی آپ مختار نئیں۔ (3) حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے حکم تے مشورے وچ فرق اے، حکم تے ساریاں نوں سر نیواں کرنا پوے گا تے مشورہ قبول کرن یا نہ کرن دا حق ہووے گا۔

وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا مُّبِيْنًا ﴿٣٦﴾ وَاِذْ تَقُوْلُ لِلَّذِيْٓ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ

حکم نہ منے تے اوہ بے شک گمراہی وچ بھٹک گیا (36) تے اے محبوب! یاد کرو جدوں تسیں اوہنوں فرما رے سو جیہدے تے اللہ نے انعام فرمایا تے

اَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِيْ فِيْ نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ

جیہدے تے تسیں انعام فرمایا کہ اپنی بیوی نوں اپنے کول روکی رکھ تے اللہ توں ڈر تے تسیں اپنے دل وچ اوہ گل لُکا رے سو جیہنوں اللہ ظاہر

مُبْدِيْهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰىهُ ؕ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِّنْهَا

کرن والا سی تے تہانوں لوکاں توں ڈر سی اللہ ایس گل دا زیادہ حقدار اے کہ تسی اوہدے توں ڈرو فیر جدوں زید نے اوہدے توں اپنی حاجت پوری

وَطَرًا زَوَّجْنٰكَهَا لِكَيْ لَا يَكُوْنَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ حَرَجٌ فِيْٓ اَزْوَاجِ اَدْعِيَآئِهِمْ

کر لئی تے اسیں تہاڈا اوہدے نال نکاح کر دِتا تاں کہ مسلماناں اُتے ایہناں دے منہ بولے پتراں دی بیویاں (توں نکاح کرن) وچ کوئی حرج نہ رہوے

اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ؕ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا ﴿٣٧﴾ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ

جدوں ایہناں توں اپنی حاجت پوری کر لین تے اللہ دا حکم پورا ہو کے رہندا اے (37) نبی تے ایس گل وچ کوئی

حَرَجٍ فِيْمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهٗ ؕ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ؕ وَكَانَ اَمْرُ

حرج نئیں جیہڑی اللہ نے اوہدے لئی مقرر فرمائی۔ اللہ دا قانون چلا آ ریا اے اوہناں وچوں جیہڑے پہلے گزر چکے،① تے اللہ

اللّٰهِ قَدَرًا مَّقْدُوْرَا ﴿٣٨﴾ الَّذِيْنَ يُبَلِّغُوْنَ رِسٰلٰتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهٗ وَ

دا ہر کم مقرر کیتی ہوئی تقدیر اے (38) اوہ جیہڑے اللہ دا پیغام پہنچاندے نیں تے اوہدے توں ڈردے نیں تے

لَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيْبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَآ اَحَدٍ مِّنْ

اللہ توں علاوہ کسے دا ڈر نئیں رکھدے تے اللہ کافی حساب لین والا اے (39) محمد تہاڈے مرداں وچوں کسے دے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے ساری امت نوں ایہہ دس دِتا کہ اوہنے پچھلے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام وانگوں اپنے محبوب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے وی نکاح دے معاملے وچ وسعت فرمائی تے ایہناں نوں زیادہ عورتاں نال نکاح فرمان دی اجازت عطا فرمائی اے۔ ایس توں پتا لگا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا زیادہ عورتاں نال ویاہ فرمانا اللہ پاک دی دِتی ہوئی خاص اجازت توں سی تے آپ دا ایہہ عمل نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی عادت تے عین مطابق سی۔

ع ٥ ٢

رِّجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَّسُوْلَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ﴿٤٠﴾

پیو نئیں نیں ① پر اللہ دے رسول نیں تے ساریاں نبیاں توں آخر وچ تشریف لیان والے نیں ② تے اللہ سارا کجھ جان دا اے (40)

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ﴿٤١﴾ وَّسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ

اے ایمان والیو! اللہ نوں بوہت زیادہ یاد کرو (41) تے شام تے سویرے اوہدی پاکی بیان کرو (42) اوہ ای (اللہ) اے

الَّذِيْ يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهٗ لِيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ؕ وَكَانَ

جیہڑا تہاڈے تے رحمت گھلدا اے تے اوہدے فرشتے تہاڈے لئی دعا کردے نیں تاں کہ اوہ تہانوں ہنیریاں توں چانن ولے کڈھے تے اوہ

بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَحِيْمًا ﴿٤٣﴾ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهٗ سَلٰمٌ ۚۖ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا

مسلماناں تے مہربان اے (43) جیہڑے دن اوہ اللہ توں ملاقات کرن گے اوس ویلے اوہناں لئی ملدے وقت دا پہلا کلام سلام ہووے گا تے اللہ نے اوہناں

كَرِيْمًا ﴿٤٤﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ شَاهِدًا وَّمُبَشِّرًا وَّنَذِيْرًا ﴿٤٥﴾ وَّدَاعِيًا

لئی عزت دا ثواب تیار کر رکھیا اے (44) اے نبی! بے شک اسیں تہانوں گواہ ③ تے خش خبری دین والا تے ڈر سنان والا (45) تے اللہ دے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ مذکر اولاد دی نفی نئیں بلکہ "رِجَال" یعنی وڈی عمر دے مرداں وچوں کسے دے باپ ہون دی نفی اے۔ حضرت قاسم، طیب، طاہر تے ابراہیم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے سکے پتر سن پر اوہ اوس عمر نوں نئیں پہنچے کہ ایہناں نوں رجال یعنی مرد آکھیا جاوے۔ ایس لئی کہ اوہ بچپن ای فوت ہو گئے سن۔ ② ... حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا آخری نبی ہونا قطعی (یقینی) اے تے ایہہ گل قرآن تے حدیث تے اجماعِ اُمت توں ثابت اے۔ ایس لئی جیہڑا حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت دے بعد کسے ہور نوں نبوت ملنا ممکن جانے اوہ ختم نبوت دا منکر کافر تے اسلام چوں خارج اے۔ ③ ... عربی لفظ "شَاهِد" دا اِک معنا اے حاضر تے ناظر یعنی مشاہدہ فرماون والا تے اِک معنی اے گواہ۔ اہلسنّت دا ایہہ عقیدہ اے سید المرسلین صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اللہ پاک دی عطا توں حاضر تے ناظر نیں تے ایہہ عقیدہ آیتاں، حدیثاں تے بزرگانِ دین دے قولاں توں ثابت اے۔ حاضر دے لغوی معنی نیں سامنے موجود ہونا یعنی غائب نہ ہونا تے ناظر دے کئی معنی نیں جویں ویکھن والا، اَکھ دا تِل، نظروغیرہ تے عالم وچ حاضر تے ناظر دے شرعی معنی ایہہ نیں کہ قدسی طاقت والا اِک ای جگہ تے رہ کے سارے عالم نوں اپنے ہتھ دی تلی وانگوں ویکھے تے دور تے نیڑے دیاں آوازاں سُنے یا اِک لمحے وچ سارے عالم دی سیر کرے تے سینکڑوں میل دور حاجت منداں دی حاجت پوری کرے۔ ایہہ رفتار بھاویں روحانی ہووے یا جسم مثالی دے نال ہووے یا ایسے جسم توں ہووے جیہڑا قبر وچ دفن اے یا کسے ہور جگہ تے موجود اے۔

اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِهٖ وَسِرَاجًا مُّنِيْرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ بِاَنَّ لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ فَضْلًا

ولوں اوہدے حکم توں سدن والا تے چمکا دین والا سورج بنا کے گھلیا (46) تے ایمان والیاں نوں خش خبری دے دیو کہ ایہناں لئی اللہ دا وڈا

كَبِيْرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ وَدَعْ اَذٰىهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ؕ وَ

فضل اے (47) تے کافراں تے منافقاں دی گل نہ منو تے ایہناں دی تکلیف دین تے درگزر کرو تے اللہ تے بھروسہ رکھو تے

كَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ﴿٤٨﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنٰتِ ثُمَّ

اللہ کافی کم بنان والا اے (48) اے ایمان والیو! جدوں تسیں مسلمان عورتاں نال نکاح کرو فیر

طَلَّقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوْهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّوْنَهَا ۚ

ایہناں نوں ہتھ لان توں بغیر طلاق دے دیو تے ایہناں تے تہاڈی وجہ توں کوئی عدت نئیں جیہنوں تسیں گنو

فَمَتِّعُوْهُنَّ وَسَرِّحُوْهُنَّ سَرَاحًا جَمِيْلًا ﴿٤٩﴾ يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّاۤ اَحْلَلْنَا لَكَ

تے اوہناں نوں فیدہ پہنچاؤ تے اوہناں نوں چنگے طریقے نال چھڈو (49) اے نبی! اسیں تہاڈے لئی تہاڈی اوہ بیویاں حلال فرمایاں

اَزْوَاجَكَ الّٰتِيْۤ اٰتَيْتَ اُجُوْرَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِيْنُكَ مِمَّاۤ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَ

جیہناں نوں تسیں مہر دیو تے تہاڈی مملوکہ کنیزاں جیہڑیاں اللہ نے تہانوں مال غنیمت وچ دِتیاں تے تہاڈے چاچے دیاں دھیاں

بَنٰتِ عَمِّكَ وَبَنٰتِ عَمّٰتِكَ وَبَنٰتِ خَالِكَ وَبَنٰتِ خٰلٰتِكَ الّٰتِيْ هَاجَرْنَ مَعَكَ ۫

تے تہاڈی پھوپھی دیاں دھیاں تے تہاڈے مامیاں دیاں دھیاں تے تہاڈی ماسیاں دیاں دھیاں جیہناں نیں تہاڈے نال ہجرت کیتی

وَامْرَاَةً مُّؤْمِنَةً اِنْ وَّهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَّسْتَنْكِحَهَا ۗ

تے ایمان والی عورت (تہاڈے لئی حلال کیتی) جے اوہ اپنی جان نبی دی نذر کرے، جے نبی اوہنوں نکاح وچ لیانا چاہن۔

خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ؕ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِيْۤ اَزْوَاجِهِمْ وَ

تے ایہہ خاص تہاڈے لئی اے۔ دوجے مسلماناں لئی نئیں۔ سانوں پتا اے جیہڑا اسیں مسلماناں اُتے تے ایہناں دیاں بیویاں تے

مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُوْنَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ؕ وَ كَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا

ایہناں دیاں مملوکہ کنیزاں وچ مِتھیا اے۔ (ایہہ خاص ایس لئی) تاں کہ تہاڈے تے کوئی تنگی نہ ہووے تے اللہ بخشن والا

رَّحِيْمًا ﴿۵۰﴾ تُرْجِيْ مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَ تُـْٔوِيْۤ اِلَيْكَ مَنْ تَشَآءُ ؕ وَ مَنِ ابْتَغَيْتَ

مہربان اے (50) ایہناں وچوں جیہنوں چاہو پچھے ہٹاؤ تے ایہناں وچوں جیہنوں چاہو اپنے کول جگہ دیو ① تے جیہناں نوں تسیں وکھرا کر دِتا سی ایہناں وچوں جیہنوں تہاڈا

مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ؕ ذٰلِكَ اَدْنٰۤى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ وَ لَا يَحْزَنَّ

دل چاہووے (اپنے نیڑے کر لو) تے ایہدے وچ وی تہاڈے تے کوئی گناہ نئیں۔ ایہہ ایس گل دے زیادہ نیڑے اے کہ ایہناں دیاں اکھاں ٹھنڈیاں ہوون تے اوہ غم نہ کرن

وَ يَرْضَيْنَ بِمَاۤ اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ؕ وَ اللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ ؕ وَ كَانَ اللّٰهُ

تے تسیں ایہناں نوں جو کجھ عطا فرماؤ ایہدے تے اوہ ساریاں راضی رہن تے (اے لوکو!) اللہ جان دا اے جیہڑا تہاڈے ساریاں دے دِلاں وچ اے تے اللہ

عَلِيْمًا حَلِيْمًا ﴿۵۱﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَآءُ مِنْۢ بَعْدُ وَ لَاۤ اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ

علم والا برداشت والا اے (51) ایہناں توں بعد (ہور) عورتاں تہاڈے لئی حلال نئیں تے نہ ایہہ کہ ایہناں دی جگہ ہور عورتاں بدل لو

وَّ لَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِيْنُكَ ؕ وَ كَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

بھاویں تہانوں ایہناں دا حسن پسند آئے جو تہاڈیاں کنیزاں جو تہاڈی ملکیت وچ ہوون تے اللہ ہر چیز تے

رَّقِيْبًا ﴿۵۲﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتَ النَّبِيِّ اِلَّاۤ اَنْ يُّؤْذَنَ لَكُمْ ع ٦ ١٢ ٢

نگہبان اے (52) اے ایمان والیو! نبی دے گھراں وچ حاضر نہ ہووو جدوں تک اجازت نہ ہووے جیویں کھان لئی سدیا جاوے

حاشیہ ① ... ازواجِ مطہرات رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ وچ عدل کرن یا نہ کرن دے متعلق خاص اختیار ملن دے باوجود حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا عمل مبارک ایہہ سی کہ آپ ساریاں ازواج مطہرات رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ دے نال عدل فرماندے تے ایہناں دیاں واریاں برابر رکھدے سن۔ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ایس عمل مبارک وچ بعد والے لوکاں لئی بڑی نصیحت اے کہ رسول کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اختیار ملن دے باوجود اپنی ازواج مطہرات رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ وچ عدل فرمایا تے جیہناں لوکاں نوں ایہہ اختیار حاصل نئیں بلکہ ایہناں تے عدل کرنا ای لازم اے تے ایہناں نوں کس درجے عمل کرن دی لوڑ اے۔

اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نٰظِرِيْنَ اِنٰىهُ وَلٰكِنْ اِذَا دُعِيْتُمْ فَادْخُلُوْا فَاِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوْا

اِنج نئیں کہ آپ ای اوہدے پکن نوں اڈیک دے روو۔ ہاں جدوں تہانوں سدیا جاوے تے داخل جاؤ فیر جدوں کھانا کھا لوو تے چلے جاؤ

وَلَا مُسْتَاْنِسِيْنَ لِحَدِيْثٍ ؕ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيٖ مِنْكُمْ ۫ وَاللّٰهُ

ایہہ نہ ہووے کہ گلاں توں دل بہلاندے ہویاں بیٹھے روو۔ بے شک ایہہ گل نبی نوں تکلیف دیندی سی تے اوہ تہاڈا لحاظ فرماندے سن تے اللہ

لَا يَسْتَحْيٖ مِنَ الْحَقِّ ؕ وَاِذَا سَاَلْتُمُوْهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔلُوْهُنَّ مِنْ وَّرَآءِ حِجَابٍ ؕ

حق فرمان وچ شرماندا نئیں تے جدوں تسیں نبی دی بیویاں توں کوئی سامان منگو تے پردے دے باہروں منگو۔

ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوْبِكُمْ وَقُلُوْبِهِنَّ ؕ وَمَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوْا رَسُوْلَ اللّٰهِ وَلَآ اَنْ

تہاڈے دِلاں تے ایہناں دے دِلاں لئی ایہہ زیادہ ستھری گل اے① تے تہاڈے لئی ہرگز جائز نئیں کہ اللہ دے رسول نوں تکلیف دیو تے نہ ایہہ

تَنْكِحُوْٓا اَزْوَاجَهٗ مِنْۢ بَعْدِهٖٓ اَبَدًا ؕ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيْمًا ﴿٥٣﴾ اِنْ تُبْدُوْا

جائز اے کہ ایہناں توں بعد کدی ایہناں دیاں بیویاں نال نکاح کرو۔ بے شک ایہہ اللہ دے نیڑے بڑی سخت گل اے (53) جے تسیں کوئی گل

شَيْـًٔا اَوْ تُخْفُوْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ﴿٥٤﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِيْٓ اٰبَآئِهِنَّ

ظاہر کرو یا لکاؤ تے بے شک اللہ سارا کجھ جان دا اے (54) عورتاں تے ایہناں دے پیواں②

حاشیہ ① ... ازواجِ مطہرات رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ اُمت دیاں ماواں نیں تے ایہناں دے بارے وچ کوئی بندہ اپنے دل وچ برا خیال لیان دا سوچ وی نئیں سکدا۔ ایس دے باوجود مسلماناں نوں ایہہ حکم دِتا گیا کہ ایہناں توں کوئی شے منگنی اے تے پردے دے پچھوں منگو تاں کہ کسے دے دل وچ شیطانی خیال پیدا نہ ہووے۔ جدوں اُمت دیاں ماواں دے بارے وچ ایہہ حکم اے تے عام عورتاں دے بارے وچ کیہ حکم ہووے گا؟ عام عورتاں نوں پردہ کرن تے غیر مرداں نوں ایہناں توں پردہ کرن دی زیادہ لوڑ اے ایس لئی کہ لوکاں دی نظر وچ اوہناں دی اوہ حیثیت تے مقام نئیں جیہڑا ازواج مطہرات رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُنَّ دا اے، ایس لئی ایتھے دل وچ شیطانی وسوسے آون تے بیہودہ تے بھیڑے خیال پیدا ہوون دا امکان زیادہ اے ② ... جدوں پردہ کرن دا حکم نازل ہویا تے عورتاں دے پیو، پتراں تے نیڑے دے رشتے داراں نیں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی خدمت وچ عرض کیتی :یارسولَ اللہ! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم کہ اسیں اپنیاں ماواں تے دھیاں دے نال پردے توں باہر گل بات کریئے؟ ایس تے ایہہ آیت نازل ہوئی جیہدے وچ ایہناں لوکاں نوں دسیا گیا کہ جیہناں توں پردہ نئیں اے۔ نوٹ: ایتھے آیت وچ چاچے تے مامے دا کھل کے ذکر نئیں کیتا گیا ایس لئی کہ اوہ ماں پیو دے حکم وچ نیں۔

وَلَآ اَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اَخَوٰتِهِنَّ وَ

تے پتراں تے بھراواں تے بھتیجیاں تے بھانجیاں تے اپنے دین دیاں عورتاں تے اپنیاں کنزیاں دے بارے وچ

لَانِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ ۚ وَاتَّقِيْنَ اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ

(پردہ نہ کرن وچ) کوئی حرج نئیں تے اللہ توں ڈردیاں رہوو۔ تے بے شک اللہ ہر چیز تے

شَهِيْدًا ۝۵۵ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰۗىِٕكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَي النَّبِيِّ ۭ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَيْهِ

نگہبان اے (55) بے شک اللہ تے اوہدے فرشتے نبی تے درود گھلدے نیں۔ اے ایمان والیو! ایہناں تے درود

وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ۝۵۶ اِنَّ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا

تے چنگی طراں سلام گھلو (56) بے شک جیہڑے اللہ تے اوہدے رسول نوں تکلیف دیندے نیں اوہناں تے دنیا تے آخرت وچ اللہ

وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِيْنًا ۝۵۷ وَالَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ

نے لعنت فرما دِتی اے تے اللہ نے اوہناں لئی ذلیل کر دین والا عذاب تیار کر رکھیا اے ① (57) تے جیہڑے ایمان والے مرداں تے عورتاں نوں

بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوْا فَقَدِ احْتَمَلُوْا بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ۝۵۸ ع يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ ع ٤

بناں کجھ کیتے ستاندے نیں تے اوہناں نے بہتان تے کھلے گناہ دا بھار چک لیا اے ② (58) اے نبی! اپنیاں بیویاں

حاشیہ ① ... اللہ پاک ایس توں پاک اے کہ کوئی اوہنوں تکلیف دے سکے یا اوہنوں کسے توں تکلیف پہنچے، ایس لئی ایتھے اللہ پاک نوں تکلیف دین توں مراد اوہدے حکم دی مخالفت کرنا تے گناہ کرنا اے یا ایتھے اللہ پاک دا ذکر صرف تعظیم دے طور تے اے جد کہ حقیقت وچ اللہ پاک تے اوہدے رسول نوں تکلیف دین توں مراد خاص رسول کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں تکلیف دینا اے۔ ② ... علامہ اسماعیل حقی رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ فرماندے نیں: ایتھے ایمان والیاں نوں اذیت دین دا ذکر حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اذیت دین دے نال ہویا جویں کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اذیت دین دا ذکر اللہ پاک نوں اذیت دین دے نال ہویا، ایس توں پتا لگا کہ ایمان والیاں نوں اذیت دینا اِنج ای اے جویں رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اذیت دینا اے تے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اذیت دینا اِنج ای اے جویں اللہ پاک نوں اذیت دینا اے تے جس طراں اللہ پاک تے اوہدے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اذیت دین والا دنیا تے آخرت وچ لعنت دا حق دار اے ایسے طراں ایمان والیاں نوں اذیت دین والا وی دوہاں جہاناں وچ لعنت تے ذلالت دا حقدار اے (روح البیان الاحزاب، تحت الآیۃ:58، 7/239)

لِّاَزْوَاجِكَ وَبَنٰتِكَ وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِيْنَ يُدْنِيْنَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيْبِهِنَّ ؕ ذٰلِكَ

تے اپنی صاحبزادیاں تے مسلماناں دیاں عورتاں نوں فرما دیو کہ اپنیاں چادراں دا اِک پاسہ اپنے اُتے لئی رکھن، ایہہ

اَدْنٰٓى اَنْ يُّعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٥٩﴾ لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ

ایس توں زیادہ نیڑے اے کہ اوہ پہچانیاں جاون تے ایہناں نوں ستایا نہ جاوے تے اللہ بخشن والا مہربان اے (59) منافق تے اوہ کہ جیہناں دے دِلاں وچ

الْمُنٰفِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ وَّالْمُرْجِفُوْنَ فِي الْمَدِيْنَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ

بیماری اے تے اوہ لوک جیہڑے مدینے وچ جھوٹھیاں خبراں پھیلان والے نیں ① جے اوہ باز نہ آئے تے ضرور اسیں تہانوں اوہناں دے خلاف بھڑکاواں گے

بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُوْنَكَ فِيْهَآ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٦٠﴾ مَّلْعُوْنِيْنَ ۚ اَيْنَمَا ثُقِفُوْٓا اُخِذُوْا

فیر اوہ مدینے وچ تہاڈے کول نہ رہن گے پر تھوڑے دن (60) اللہ دی رحمت توں دور کیتے ہوئے لوک نیں، جتھے کتے پائے جان اوہناں نوں پھڑ لتا

وَقُتِّلُوْا تَقْتِيْلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ

جاوے تے گن گن کے ایہناں نوں قتل کر دِتا جاوے (61) اللہ دا قانون چل دا آوندا اے ایہناں لوکاں وچوں جیہڑے پہلے لنگھ گئے تے تسیں اللہ دے قانون لئی کدے وی

اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ﴿٦٢﴾ يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ؕ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ ؕ وَمَا

کوئی تبدیلی نہ پاؤگے (62) لوکیں تہاڈے کولوں قیامت دا سوال کردے نیں: تسیں فرماؤ! ایہدا علم تے اللہ ای دے کول اے ② تے تہانوں کیہ

يُدْرِيْكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُوْنُ قَرِيْبًا ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكٰفِرِيْنَ وَاَعَدَّ لَهُمْ

پتا ہووے شاید قیامت نیڑے ای ہووے (63) بے شک اللہ نے کافراں تے لعنت فرمائی تے اوہناں لئی بھڑکدی اگ

معانقہ ۱۲

الرکوع

حاشیہ ① ... غلط خبراں پھیلا کے مسلماناں دے حوصلے گھٹ کرن والے دل دے منافقاں دی حالت نوں اج دے دور وچ آسانی نال سمجھنا ہووے تے کجھ دن اخبار پڑھ کے ویکھ لو کہ مغرب دے غلام لکھاری، مسلماناں نوں اپنے مغربی آقاؤں توں ڈراؤن لئی اوہناں دی طاقت، ترقی، رہن سہن کویں ودھا چڑھا کے تے مسلماناں دی طاقت، رہن سہن تے ماضی تے حال نوں کس طراں ہنیرا بنا کے پیش کردے نیں۔ ② ... علامہ احمد صاوی رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ فرماندے نیں کہ نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایہہ فرمان دا حکم اوس ویلے دِتا گیا جدوں ایہناں کولوں قیامت دے بارے سوال ہو یا سی ورنہ ساڈے پیارے نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم جدوں دنیا توں تشریف لے گئے اوس ویلے تک اللہ پاک نے آپ نوں سارے غیباں دا علم عطا فرما دِتا سی تے ایہناں وچوں اِک قیامت دا علم اے پر ایہناں نوں ایہہ علم چھپاؤن دا حکم دِتا سی ایس لئی آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اُمت نوں قیامت دا خاص وقت نئیں دسیا۔ (صاوی، الاحزاب، تحت الآیۃ: 63، 5/ 1658)

سَعِيْرًا ﴿٦٤﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۚ لَا يَجِدُوْنَ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ

تیار کر رکھی اے (64) ایہدے وچ ہمیشہ رہن گے (ایہدے وچ) نہ کوئی حمایتی پاون گے تے نہ مدد کرن والا (65) جس دن ایہناں دے منہ اگ

وُجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُوْلُوْنَ يٰلَيْتَنَآ اَطَعْنَا اللّٰهَ وَاَطَعْنَا الرَّسُوْلَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوْا رَبَّنَآ

وچ وار وار الٹے جاون گے ① تے کہندے ہوون گے: ہائے! اے کاش! اسیں اللہ دا حکم منیا ہندا تے رسول دا حکم منیا ہندا (66) تے آکھن گے:

اِنَّآ اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَآءَنَا فَاَضَلُّوْنَا السَّبِيْلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَآ اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ

اے ساڈے رب! اسیں اپنے سرداراں تے اپنے وڈیاں دے کہین تے چلے تے اوہناں نیں سانوں راہ توں بھٹکا دِتا (67) اے ساڈے رب! ایہناں نوں

الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيْرًا ﴿٦٨﴾ ع يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ ع ١٥

دونا عذاب دے تے ایہناں تے وڈی لعنت کر (68) اے ایمان والیو! اوہناں لوکاں وانگوں نہ ہونا جیہناں نیں

اٰذَوْا مُوْسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوْا ۭ وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيْهًا ﴿٦٩﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ

موسیٰ نوں ستایا ② تے اللہ نے موسیٰ دا اوس شے توں بَری ہونا وکھا دِتا جیہڑا اوہناں نے آکھیا سی تے موسیٰ اللہ دے نیڑے بڑی شان والا اے (69) اے

اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُوْلُوْا قَوْلًا سَدِيْدًا ﴿٧٠﴾ يُّصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ

ایمان والیو! اللہ توں ڈرو تے سدھی گل کریا کرو (70) اللہ تہاڈے عملاں نوں تہاڈے لئی چنگے کر دے گا تے تہاڈے گناہ بخش

ذُنُوْبَكُمْ ۭ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا ﴿٧١﴾ اِنَّا عَرَضْنَا

دیوے گا تے جیہڑا تے اللہ تے اوہدے رسول دی فرماں برداری کرے تے اوہنے بڑی کامیابی پا لئی (71) بے شک اسیں

حاشیہ ① ... جہنم وچ کافراں دے پورے جسم تے عذاب ہووے گا تے ایتھے آیت وچ چہرے نوں خاص کرن دی وجہ ایہہ اے کہ چہرہ انسان دے جسم دا سب توں عزت تے عظمت والا حصہ ہندا اے تے جدوں اوہناں دا چہرہ اگ وچ بار بار اُلٹ ریا ہووے گا تے ایہہ اوہناں لئی بڑی ذلت تے رسوائی دی وجہ بنے گا۔ ② ... ایہہ ضروری نئیں کہ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم توں کوئی ایہو جیہا کم ہو گیا ہووے کہ جیہدے توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں تکلیف پہنچدی سی تے ایس تے ایہناں نوں ایتھے آیت وچ تنبیہ کیتی گئی، بلکہ اِنج ہو سکدا اے کہ آئندہ توں ایہو جیہا کم توں بچاؤن لئی پیش بندی دے طور تے ایہناں نوں تنبیہ کیتی گئی ہووے۔

الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَّحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ

اسماناں تے زمین تے پہاڑاں تے امانت پیش فرمائی تے اوہناں نیں ایہنوں چکن توں انکار کر دِتا تے ایہدے کولوں ڈر گئے

مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ ؕ اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا جَهُوْلًا ﴿٧٢﴾ لِّيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنٰفِقِيْنَ وَ

تے انسان نیں ایس امانت نوں چک لیا① بے شک اوہ زیادتی کرن والا، وڈا نادان اے (72) تاں کہ اللہ منافق مرداں تے

الْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَالْمُشْرِكٰتِ وَيَتُوْبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَ

منافق عورتاں تے مشرک مرداں تے مشرک عورتاں نوں عذاب دیوے تے اللہ مسلمان مرداں تے مسلمان عورتاں دی

الْمُؤْمِنٰتِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٧٣﴾ ع ٩ ٢

توبہ قبول فرماوے تے اللہ بخشن والا مہربان اے (73)

٣٤ سُوْرَةُ سَبَاٍ مَّكِّيَّةٌ ٥٨ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰياتها ٥٤ ركوعاتها ٦

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان رحمت والا اے

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْاٰخِرَةِ ؕ

ساریاں تعریفاں اللہ دے لئی نیں جیہدی ملکیت وچ جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے تے آخرت وچ اوسے دی تعریف اے

وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا

تے اوہ ای حکمت والا، خبر رکھن والا اے (1) اوہ جاندا اے جو کجھ زمین وچ داخل ہندا اے تے جو زمین وچوں نکلدا اے② تے جو

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ امانت توں کیہ مراد اے، ایہدے بارے وچ مفسرین دے وکھرے وکھرے اقوال نیں، ایہناں وچوں 2 قول ایہہ نیں۔ (1) امانت توں مراد اطاعت تے فرض نیں جیہناں نوں اللہ پاک نے اپنے بندیاں تے پیش کیتا، ایہناں نوں اسماناں، زمیناں تے پہاڑاں تے پیش کیتا سی کہ جے اوہ ایہناں نوں ادا کرن گے تے ثواب دِتا جاوے گا تے نہ ادا کرن گے تے عذاب دِتا جاوے گا۔ (2) امانت توں مراد نمازاں پڑھنیاں، زکوٰۃ دینی، رمضان دے روزے رکھنا، خانہ کعبہ دا حج کرنا، سچ بولنا، ناپ تول وچ تے لوکاں دیاں امانتاں وچ عدل کرنا اے۔ ② ..."جو کجھ زمین دے اندر داخل ہوندا اے" توں مراد بارش دا پانی، مُردے تے دفینے وغیرہ نیں، "جو زمین توں نکلدا اے" توں مراد سبزہ، درخت، چشمے، کاناں تے حشر دے ویلے مُردے وغیرہ نیں۔

يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا ؕ وَهُوَ الرَّحِيْمُ الْغَفُوْرُ ۝٢ وَقَالَ الَّذِيْنَ

کجھ اسمان توں اُتردا اے تے جیہڑا ایہدے وچ چڑھدا اے ① تے اوہ ای مہربان بخشن والا اے (2) تے کافراں نے آکھیا

كَفَرُوْا لَا تَاْتِيْنَا السَّاعَةُ ؕ قُلْ بَلٰى وَرَبِّيْ لَتَاْتِيَنَّكُمْ ۙ عٰلِمِ الْغَيْبِ ۚ لَا يَعْزُبُ

ساڈے تے قیامت نئیں آوے گی۔ تسیں فرماؤ: کیوں نئیں! میرے رب دی قسم جیہڑا غیب جانن والا اے بے شک اوہ (قیامت) تہاڈے تے ضرور آوے گی۔

عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَآ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَ

اسماناں وچ تے زمین وچ ذرہ برابر وی کوئی چیز اوہدے توں لکی نئیں اے تے ذرے توں وی کوئی چھوٹی تے وڈی چیز نئیں

لَآ اَكْبَرُ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ۝٣ ۙ لِّيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ؕ

اے پر اوہ اِک صاف بیان کرن والی کتاب وچ اے ② (3) تاں کہ اللہ ایمان لیان والیاں تے چنگے اعمال کرن والیاں نوں بدلہ دیوے،

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۝٤ وَالَّذِيْنَ سَعَوْ فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ

ایہناں لئی بخشش تے عزت دی روزی اے (4) تے جیہناں نیں ساڈے نال مقابلہ کردے ہویاں ساڈیاں آیتاں (نوں جھوٹھا آکھن) وچ

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ۝٥ وَيَرَى الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ الَّذِيْٓ

کوشش کیتی اوہناں لئی سخت عذاب وچوں دردناں والا عذاب اے ③ (5) تے جیہناں نوں علم دِتا گیا اے اوہ سمجھ دے نیں کہ جیہڑا کجھ تہاڈے ول

اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ هُوَ الْحَقَّ ۙ وَيَهْدِيْٓ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۝٦

تہاڈے رب ولوں نازل کیتا گیا اے اوہی حق اے تے اوہ عزت والے، حمد دے مستحق (اللہ) دے رستے ول رہنمائی کردا اے (6)

حاشیہ ① ... ”جو کجھ اسمان ولوں اتردا اے“ توں مراد بارش، برف،اولے، طرح طرح دیاں برکتاں تے فرشتے نیں ”جیہڑا اسماناں وچ چڑھدا اے۔“ توں مراد فرشتے، دعاواں تے بندیاں دے عمل نیں۔ ② ... ایس کتاب توں مراد لوح محفوظ اے۔ ③ ... اللہ پاک دیاں آیتاں وچ کوشش دو طراں دی اے۔اِک چنگی تے دوجی بھیڑی۔ قرآن پاک دی آیت نوں سمجھن یا سمجھان دی کوشش، ایہناں توں مسئلے تے راز کڈھن دی کوشش چنگی اے تے عبادت اے، پر ایہناں نوں غلط ثابت کرنا، ایہناں وچ آپس وچ ٹکراؤ وکھاونا تے ایہناں نوں جھٹلان دی کوشش بھیڑی تے کفر اے۔ ایتھے آیت وچ ایہہ دوجی کوشش مراد اے۔

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ يُّنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۙ

تے کافر بولے: کیہ اسیں تہانوں ایہو جیا مرد دسیئے جیہڑا تہانوں خبر دیوے کہ جدوں تسیں بالکل ریزہ ریزہ ہو جاؤ گے تے فیر

اِنَّكُمْ لَفِيْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ۚ۬ ۷ اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ ؕ بَلِ الَّذِيْنَ

تسیں دوبارہ نویں پیدائش وچ ہووو گے (7) کیہ ایس (نبی) نے اللہ تے جھوٹھ بنھیا اے یا اوہنوں پاگل پن دا مرض اے؟ بلکہ اوہ لوک

لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلٰلِ الْبَعِيْدِ ۸ اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ

جیہڑے آخرت تے ایمان نئیں لیاندے اوہ عذاب تے دور دی گمراہی وچ نیں① (8) تے کیہ اوہناں نیں نئیں ویکھیا جیہڑا

اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنْ نَّشَاْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ

اسمان تے زمین اوہناں دے اگے تے پچھے اے۔ جے اسیں چاہیے تے ایہناں نوں زمین وچ دھسا دیئے یاں ایہناں تے

نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَآءِ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيْبٍ ۹ ع وَ ۱۷

اسمان دا ٹوٹا سُٹ دیئے بے شک ایہدے وچ ہر رجوع کرن والے بندے لئی نشانی اے② (9) تے بے شک اسیں داؤد نوں اپنے

لَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ مِنَّا فَضْلًا ؕ يٰجِبَالُ اَوِّبِيْ مَعَهٗ وَالطَّيْرَ ۚ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ ۙ۱۰

ولوں وڈا فضل دِتا۔ اے پہاڑو تے پرندیو! ایہدے نال (اللہ ول) رجوع کرو اسیں اوہدے لئی لوہا نرم کر دِتا (10)

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ ایہہ وی ممکن اے کہ ایہہ کافراں دے گل بات دا باقی دا حصہ اے یاں ایہہ وی ممکن اے کہ جیہڑے کافر گلاں باتاں سن رے سن، اوہناں نیں آکھیا کہ کیہ ایس نبی نے اللہ پاک ول ایہہ گل جوڑ کے اوہدے تے جھوٹ بنیا اے یا اوہنوں جنون دی بیماری اے جیہڑا اوہ ایہو جئیاں عجیب و غریب گلاں آکھدے نیں۔ اللہ پاک نے اوہناں دا رد کردے ہویاں فرمایا کہ میرے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایہناں دوہاں گلاں توں پاک تے بری نیں البتہ قیامت تے حساب دے منکر کافر عذاب تے دور دی گمراہی وچ نیں۔ ② ... کافراں دا رد کرن توں بعد فرمایا کہ کیہ اوہ آنھے نیں کہ اوہناں نیں اسمان تے زمین ول ویکھیا ای نئیں تے اپنے اگے پچھے ویکھیا ای نئیں جیہڑا اوہناں نوں پتا لگدا کہ اوہ ہر پاسیوں اللہ پاک دے قبضے وچ نیں۔ جے اسیں چاہیے تے اوہناں دے جھٹلان تے انکار دی سزا وچ قارون دے وانگوں اوہناں نوں زمین وچ دھسا دیئے یا اوہناں تے کوئی اسمان دا ٹوٹہ سُٹ دیئے۔ بے شک زمین اسمان وَل نظر کرن تے اوہناں وچ غور تے فکر کرن وچ اللہ پاک ول رجوع کرن والے ہر بندے دے لئی نشانی اے جیہڑی ایس گل تے رہنمائی کردی اے کہ اللہ پاک مردیاں نوں دوبارہ زندہ کرن، منکر نوں عذاب دیون، ہر ممکن شے تے قدرت رکھدا اے۔

اَنِ اعْمَلْ سٰبِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا ؕ اِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿١١﴾ وَ

کہ کُھلیاں زِرہاں بناؤ ① تے بناؤن وچ اندازے دا لحاظ رکھو تے تسیں سارے نیکی کرو بے شک میں تہاڈے سارے کم ویکھ ریا واں (11) تے ہوا نوں

لِسُلَيْمٰنَ الرِّيْحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَّرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۚ وَاَسَلْنَا لَهٗ عَيْنَ الْقِطْرِ ؕ وَمِنَ

سلیمان دے وس وچ دے دِتا، اوہدا سویر دا چلنا اِک مہینے دی راہ تے شام دا چلنا اِک مہینے دی راہ (دے برابر) ہندا سی تے اسیں اوہدے لئی

الْجِنِّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهٖ ؕ وَمَنْ يَّزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا

پگھلے ہوئے تانبے دا چشمہ وگا دِتا تے کجھ جن (وس وچ کر دِتے) جیہڑے اوہدے اگے اوہدے رب دے حکم نال کم کردے سن تے ایہناں وچوں جیہڑے

نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُوْنَ لَهٗ مَا يَشَآءُ مِنْ مَّحَارِيْبَ وَتَمَاثِيْلَ

وی ساڈے حکم توں پھرے اسیں اوہناں نوں بھڑکدی ہوئی اگ دا عذاب چکھاواں گے (12) اوہ جنات سلیمان لئی ہر اوہ چیز بناندے سن جیہڑی اوہ چاہندا سی،

وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُوْرٍ رّٰسِيٰتٍ ؕ اِعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا ؕ وَقَلِيْلٌ مِّنْ

اُچے اُچے محل تے تصویراں ② تے وڈے وڈے حوضاں دے برابر پیالے تے اِک ای جگہ تے جمیاں ہویاں دیگاں۔ اے داؤد دی آل! شکر کروتے میرے

عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِهٖٓ اِلَّا دَآبَّةُ

بندیاں وچوں شکر کرن والے گھٹ نیں (13) فیر جدوں اسیں سلیمان تے موت دا حکم گھلیا ③ تے جناں نوں اوہدی موت زمین دی دیمک نے ای دسی

حاشیہ ① ... حضرت داؤد عَلَيْهِ السَّلَام اپنے ہتھ نال زِرہاں بنا کے وِیچ دے سن، ایس توں پتا لگا کہ صاحبِ فضیلت شخصیت دا اپنی روزی لئی کوئی ہتھ نال کرن والا کم کرنا تے فن سکھنا جائز اے، ایس توں اوہدے مرتبے وچ کوئی کمی نئیں ہووے گی۔ عام طور تے ہر بندے نوں چاہیدا اے کہ اوہ اپنے ہتھ دی محنت توں کماوے تے اوس توں آپ وی کھاوے دوجیاں نوں وی کھواوے۔ حدیث پاک وچ اے: کسے نے کدے وی اوس توں بہتر کھانا نئیں کھاہدا جیہڑا اوہ اپنے ہتھ دی کمائی توں کھاوے تے بے شک اللہ پاک دے نبی حضرت داؤد عَلَيْهِ السَّلَام اپنے ہتھ دی کمائی توں کھایا کردے سن (بخاری، 11/2، الحدیث: 2072)۔ ② ... حضرت سلیمان عَلَيْهِ السَّلَام دی شریعت وچ تصویر بناؤنا حرام نئیں سی، ساڈی شریعت وچ جان دار دی تصویر بناؤنا حرام اے۔ ③ ... حضرت سلیمان عَلَيْهِ السَّلَام نے اللہ پاک دی بارگاہ وچ دعا کیتی سی کہ ایہناں دی وفات دا حال جنات تے ظاہر نہ ہووے، تاکہ لوکاں نوں پتا لگ جاوے کہ جن غیب نئیں جان دے، تے فیر آپ عَلَيْهِ السَّلَام دی وفات دے پورے اِک سال بعد تک جنات نوں پتا نہ لگا ایتھوں تک کہ اللہ دے حکم توں دیمک نے آپ عَلَيْهِ السَّلَام دا سوٹا کھا لیا تے اوہدے سہارے قائم آپ عَلَيْهِ السَّلَام دا جسم مبارک زمین تے تشریف لے آیا۔ اوس ویلے جنات نوں حضرت سلیمان عَلَيْهِ السَّلَام دی وفات دا پتا لگا۔

الْاَرْضِ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهٗ ۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَّوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ

جیہڑی اوہدی سوٹی کھا ری سی فیر جدوں سلیمان زمین تے آئے تے جِناں تے ایہہ حقیقت کُھل گئی کہ جے اوہ غیب جان دے ہندے

الْغَيْبَ مَا لَبِثُوْا فِي الْعَذَابِ الْمُهِيْنِ ﴿١٤﴾ لَقَدْ كَانَ لِسَبَاٍ فِيْ مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌ ۚ

تے ایس ذلت تے خواری دے عذاب وچ نہ رہندے① (14) بے شک قوم سبا لئی ایہناں دی آبادی وچ نشانی سی،

جَنَّتٰنِ عَنْ يَّمِيْنٍ وَّشِمَالٍ ۭ كُلُوْا مِنْ رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوْا لَهٗ ۭ بَلْدَةٌ

دو باغ سن اِک سجے پاسے دوجا کھبے پاسے، اپنے رب دا رزق کھاؤ تے اوہدا شکر ادا کرو۔ستھرا شہر

طَيِّبَةٌ وَّرَبٌّ غَفُوْرٌ ﴿١٥﴾ فَاَعْرَضُوْا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنٰهُمْ

اے تے بخشن والا رب (15) تے اوہناں نیں منہ پھیریا تے اسیں ایہناں تے زور دار سیلاب گھل دِتا تے اوہناں دے باغاں دے بدلے

بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَّاَثْلٍ وَّشَيْءٍ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيْلٍ ﴿١٦﴾ ذٰلِكَ

دو باغ ایہناں نوں بدل دِتے جیہڑے کوڑے پھل تے چاڑھیاں والے تے کجھ تھوڑی جئی بیریاں والے سن (16) اسیں اوہناں نوں اوہناں

جَزَيْنٰهُمْ بِمَا كَفَرُوْا ۭ وَهَلْ نُجٰزِيْٓ اِلَّا الْكَفُوْرَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ

دی ناشکری دی وجہ توں ایہہ بدلہ دِتا تے اسیں اوہنوں ای سزا دیندے آں جیہڑا ناشکرا ہووے② (17) تے اسیں اوہناں (سبا والیاں) تے اوہناں دے شہراں دے وچکار

الْقُرَى الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَّقَدَّرْنَا فِيْهَا السَّيْرَ ۭ سِيْرُوْا فِيْهَا

بڑیاں خاص بستیاں بنا دِتیاں جیہناں وچ اسیں برکت رکھی سی تے ایہناں بستیاں وچ سفر نوں اِک اندازے تے رکھیا (تے اوہناں نوں فرمایا:) ایہناں

لَيَالِيَ وَاَيَّامًا اٰمِنِيْنَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوْا رَبَّنَا بٰعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ

وچ راتاں نوں تے دِناں وچ امن نال ٹُرو (18) تے اوہناں نیں آکھیا: اے ساڈے رب! ساڈے سفراں وچ دوری پا دے تے اوہناں نے

حاشیہ ① ... جنات نوں غیب دا علم نئیں ہندا، اوہناں کولوں غیب دی گل پچھنی حرام اے تے آئندہ دی گل پچھنی بے عقلی طور تے بے وقوفی، شرعاً حرام تے اوہناں دی غیب دانی تے یقین ہووے کفر اے۔ ② ... سبا والیاں دے حالات تے انجام توں پتا لگا کہ نعمتاں دی ناشکری اوہناں دے زوال تے مصیبتاں تے تکلیفاں وچ پین دا سبب بن جاندی اے، ایس لئی ایس توں بچنا چاہیدا اے۔

فَجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ وَمَزَّقْنٰهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ

آپ اپنا ای نقصان کیتا تے اسیں اوہناں نوں قصے کہانیاں بنا دِتا تے اوہناں نوں بالکل وکھرا وکھرا کر دِتا۔ بے شک ایہدے وچ ہر وڈے صبر والے، تے ہر وڈے شکر والے

شَكُوْرٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْلِيْسُ ظَنَّهٗ فَاتَّبَعُوْهُ اِلَّا فَرِيْقًا مِّنَ

لئی ضرور نشانیاں نیں (19) تے بے شک ابلیس نے ایہناں تے اپنا خیال سچ کر وکھایا تے اوہ لوک شیطان دے پچھے ٹُرن والے بن گئے سوائے مومناں

الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهٗ عَلَيْهِمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْاٰخِرَةِ

دے اِک گروہ دے[1] (20) تے شیطان دا ایہناں تے کوئی وس نئیں سی پر ایس لئی کہ اسیں وکھا دیئے کہ کون آخرت اُتے ایمان لیاندا

مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِيْ شَكٍّ ؕ وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ﴿٢١﴾ ع قُلِ ادْعُوا الَّذِيْنَ ٢ ٢ ٨

تے کون ایہدے بارے شک وچ اے[2] تے تیرا رب ہر چیز تے نگہبان اے (21) تسیں فرماؤ: اوہناں نوں واج مارو جیہناں نوں

زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۚ لَا يَمْلِكُوْنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ

اللہ توں علاوہ تسیں (معبود) سمجھدے او، اوہ اسماناں وچ تے زمین وچ ذرہ برابر کسے شے دے مالک نئیں نیں[3] تے نہ اوہناں دا ایہناں دوہاں وچ کجھ حصہ

وَمَا لَهُمْ فِيْهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَّمَا لَهٗ مِنْهُمْ مِّنْ ظَهِيْرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ

اے تے نہ ایہناں وچوں کوئی اللہ دی مدد کرن والا اے (22) تے اللہ دے کول سفارش کم نئیں دیندی[4] پر (اوہدی) جیہدے لئی اوہ اجازت

حاشیہ ① ... شیطان ایہہ خیال رکھدا سی کہ اوہ آدم دی اولاد نوں شہوت تے حرص تے غضب دے ذریعے گمراہ کر دیوے گا، اوہنے ایہہ گمان سبا والیاں تے بلکہ سارے کافراں تے سچا کر وکھایا کہ اوہ اوہدے پچھے ٹُرن والے بن گئے تے اوہدی اطاعت کرن لگ پئے۔ حقیقی عقلمندی ایہہ اے کہ شیطان دے چیلنج تے گمان نوں جانن توں بعد اوہدے مکر تے فریب توں ہشیار ریا جاوے۔ ② ... شیطان لوکاں نوں زبردستی حق دی راہ توں نئیں روک سکدا بلکہ صرف اوس توں بہکا تے توکھا دے سکدا اے تے شیطان نوں ایہہ اختیار ملنا وی کائنات دے نظام دا حصہ اے کہ حق دی دعوت دین والیاں دے مقابلے وچ باطل ول بلاون والے وی موجود ہوون تاکہ امتحان مکمل طور تے ہووے تے لوکاں دی پوری ازمائش ہووے کہ اوہناں نیں اپنے اختیار توں کس نوں چُنیا۔ ③ ... یعنی بت اسماناں تے زمین وچ ذرہ برابر کسے نفع نقصان دے مالک نئیں۔ ایس آیت دا اللہ پاک دے نبیاں عَلَیۡہِمُ السَّلَام تے اولیاء رَحۡمَۃُ اللّٰہِ عَلَیۡہِم دے نال کوئی تعلق نئیں ایس لئی کہ ایہہ اللہ پاک دی عطا توں مخلوق نوں نفع پہچاون تے اوہناں توں نقصان دور کرن دی طاقت رکھدے نیں جیویں حضرت عیسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام تے آصف بن برخیا دا نفع دینا ذکر اے۔ ④ ... کافر ایہہ آکھدے سن کہ بت اللہ پاک دی بارگاہ وچ ساڈی شفاعت کرن گے۔ ایہدے جواب وچ فرمایا گیا کہ قیامت دے دن اللہ پاک دے کول صرف اوسے دی شفاعت کم دیوے گی جیہنوں اللہ پاک شفاعت کرن دی اجازت دیوے گا۔

عِنْدَهٗۤ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهٗ ؕ حَتّٰۤى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوْبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا ۙ قَالَ رَبُّكُمْ ؕ

دیوے ایتھوں تک کہ جدوں اوہناں دے دِلاں وچوں گھبراہٹ دور فرما دِتی جاندی اے تے اوہ اِک دوجے نوں کہندے نیں: تہاڈے رب نے کیہ فرمایا اے؟

قَالُوا الْحَقَّ ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ

تے اوہ کہندے نیں: حق فرمایا اے تے اوہی اُچیائی والا، وڈیائی والا اے (23) تسیں فرماؤ: کون اے جیہڑا تہانوں اسماناں تے زمین توں روزی دیندا اے؟

قُلِ اللّٰهُ ۙ وَاِنَّاۤ اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٤﴾ قُلْ لَّا تُسْـَٔلُوْنَ

تسیں آپ ای فرماؤ "اللہ" تے بے شک اسیں یا تسیں (کوئی اِک) ضرور ہدایت اُتے اے یا کُھلی گمراہی وچ ① (24) تسیں فرماؤ ② اسیں تہاڈے خیال وچ جے کوئی

عَمَّاۤ اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ

جرم کیتا تے اوہدے متعلق تہاڈے کولوں سوال نئیں کیتا جاوے گا تے نہ ساڈے کولوں تہاڈے عملاں بارے سوال ہووے گا (25) تسیں فرماؤ: ساڈا رب

يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ؕ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيْمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ اَرُوْنِيَ الَّذِيْنَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ

سانوں ساریاں نوں اکٹھیاں کرے گا فیر ساڈے وچ سچا فیصلہ فرما دیوے گا تے اوہی بہترین فیصلے کرن والا، سارا کجھ جاننں والا اے (26) تسیں فرماؤ: مینوں وکھاؤ

شُرَكَآءَ كَلَّا ؕ بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢٧﴾ وَمَاۤ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ

تے (اپنے) اوہ (معبود) جیہناں نوں تسیں اللہ دے نال شریک بنا کے ملایا رکھیا اے۔ کدے وی نئیں بلکہ اوہ اللہ ای عزت والا حکمت والا اے (27) تے

بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ

اے محبوب! اسیں تہانوں سارے لوکاں لئی خش خبری دین والا تے ڈر سنان والا بنا کے گھلیا اے پر بڑے لوک نئیں جان دے ③ (28) تے کہندے

حاشیہ ① ... ایہہ ظاہر تے یقینی تے قطعی گل اے کہ جیہڑا بندہ صرف اللہ پاک نوں روزی دین والا، بارش وساؤن والا، سبزہ اگاؤن والا جان دے ہویاں وی ایہناں بُتاں دی پوجا کرے جیہڑے ذرہ برابر وی کسے شے دے مالک نئیں اوہ یقینی طور تے کھلی گمراہی وچ اے۔ ② ... یعنی اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تسیں ایہناں مشرکاں نوں فرما دیو کہ اسیں تہاڈے خیال وچ جے کوئی جرم کیتا اے تے اوہدے وچ تہاڈے توں سوال نئیں کیتا جاوے گا تے نہ ساڈے توں تہاڈے عملاں بارے پچھیا جاوے گا بلکہ ہر بندے توں اوہدے اپنے عمل دا سوال ہووے گا تے ہر اِک اپنے عمل دی جزا پاوے گا ایس لئی تسیں اپنی فکر تے اصلاح دی کوشش کرو۔ ③ ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی رسالت ہر اک لئی عام اے، سارے انسان ایس دائرے وچ نیں، گورے ہوون یا کالے، عربی ہوون یا عجمی پہلے ہوون یا بعد والے، ساریاں لئی آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم رسول نیں تے اوہ سارے آپ دے امتی نیں۔ ایہہ مرتبہ صرف آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ای عطا ہویا اے۔

كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لَّكُمْ مِّيْعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَاْخِرُوْنَ عَنْهُ سَاعَةً وَّ

نیں ایہہ وعدہ کدوں آوے گا جے تسیں سچے او (29) تسیں فرماؤ: تہاڈے لئی اِک ایہو جئے دن دا وعدہ اے جیہدے توں تسیں نہ اِک پل پچھے ہٹ سکو گے تے

لَا تَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿٣٠﴾ ع وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِيْ النصف ٢٢ ع

نہ اگے ودھ سکو گے ① (30) تے کافراں آکھیا: اسیں کدے وی ایس قرآن اُتے تے ایس توں پہلی کتاباں تے ایمان نئیں لیاواں

بَيْنَ يَدَيْهِ ؕ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ مَوْقُوْفُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۖۚ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ

گے ② تے (خوفناک منظر) جے تسیں ویکھ لیندے جدوں ظالم اپنے رب کول کھلارے جان گے ایہناں وچوں اِک

اِلٰى بَعْضِ ِۨالْقَوْلَ ۚ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لَوْلَآ

دوجے تے گل پھیر دے گا تے اوہ جیہڑے دبے ہوئے سن اوہ وڈے بنن والیاں نوں آکھن گے: جے تسیں نہ

اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٣١﴾ قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْٓا اَنَحْنُ

ہندے تے اسیں ضرور ایمان والے ہندے (31) وڈے بنن والے دبے ہوئے لوکاں نوں آکھن گے: کیہ اسیں

صَدَدْنٰكُمْ عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَآءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُّجْرِمِيْنَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ

تہانوں ہدایت توں روکیا سی جدوں کہ اوہ تہاڈے کول آئی سی بلکہ تسیں آپ ای مجرم سو (32) تے دبے ہوئے لوک

اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ تَاْمُرُوْنَنَآ اَنْ نَّكْفُرَ

وڈا بنن والیاں نوں آکھن گے بلکہ (تہاڈے) رات تے دن دے فریب (نے سانوں ہدایت توں روکیا) جدوں تسیں سانوں حکم دیندے سو کہ اسیں اللہ

بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهٗٓ اَنْدَادًا ؕ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ ؕ وَجَعَلْنَا

دا انکار کریئے تے اوہدے لئی برابر والے ٹھہران تے اوہ جدوں عذاب ویکھن گے تے دل ای دل وچ پچھتان لگن گے تے اسیں

حاشیہ ① ... ایتھے ایس توں مراد مر کے دوبارہ اُٹھن دا، یا موت دے حاضر ہون دا ویلا اے۔ بعض مفسراں نیں ایس توں بدر دا دن وی مراد لیا اے۔ ② ... مکے دے کافراں نیں اہلِ کتاب توں حضرت محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے بارے سوال کیتا تے اوہناں نیں جواب دِتا کہ اسیں ایہناں دیاں صفتاں اپنی کتاباں وچ لکھیاں ہویاں پاندے آں۔ ایس تے مکے دے کافر آکھن لگے کہ اسیں فیر وی ایس قرآن اُتے تے نہ ای ایس توں پہلیاں کتاباں تے یعنی تورات تے انجیل وغیرہ تے ایمان لیاواں گے۔ایس توں مکے دے کافراں دی جہالت، تعصب تے ضدی ہونا ظاہر ہو ریا اے۔

اُولٰٓئِكَ فِي الْغُرُفٰتِ اٰمِنُوْنَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِيْنَ يَسْعَوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ اُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ

وچ امن تے چین نال ہون گے ① (37) تے اوہ جیہڑے ساڈے نال مقابلہ کردے ہویاں ساڈیاں آیتاں (نوں جھٹلان) لئی کوشش کردے نیں اوہ عذاب وچ

حاضِرُوْنَ ﴿٣٨﴾ قُلْ اِنَّ رَبِّيْ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ ۭ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ

کافراں دے گلیاں وچ طوق پاواں گے۔ ایہناں نوں اوہناں دے اعمال ای دا بدلہ دِتا جاوے گا (33) تے اسیں (جدوں کدی) کسے شہر وچ ڈر سناون والا گھلیا تے اوتھوں دے خش حال لوکاں نیں ایہی آکھیا کہ تسیں جس (ہدایت) دے نال بھیجے گئے او اسیں اوہدے منکر آں (34) تے اوہناں آکھیا: اسیں مال تے اولاد وچ ودھ کے آں تے سانوں عذاب نئیں دِتا جاوے گا (35) تسیں فرماؤ: بے شک میرا رب جیہدے لئی چاہندا اے رزق وسیع کردا اے تے تنگ فرماندا اے پر بوہت لوک نئیں جاندے (36) تے تہاڈے مال تے تہاڈی اولاد ایس قابل نئیں کہ تہانوں ساڈے نیڑے کر دین پر اوہ جیہڑا ایمان لیایا تے اوہنے نیک عمل کیتا (اوہ ساڈے نیڑے اے) ایہناں لوکاں لئی ایہناں دے عملاں دے بدلے وچ کئی گنا جزا اے تے اوہ (جنت دے) چوبارياں

مِّنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهٗ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٣٩﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ يَقُوْلُ

حاشیہ ① ... مکے دے کافراں نیں اپنے مال تے اولاد اُتے فخر کیتا تے ایہہ سمجھیا کہ بوہتا مال تے اولاد ایہناں نوں اللہ پاک دے نیڑے کر دین گے۔ ایہدے تے ایہناں دا رد کیتا گیا کہ صرف مال تے اولاد دی زیادتی اللہ پاک دے نیڑے ہوون دا سبب نئیں، بلکہ صرف مومن دا اللہ دی راہ وچ خرچ کیتا ہویا مال تے اوس مومن دی اولاد اللہ پاک دے نیڑے ہوون دا ذریعہ اے جیہڑے اوہناں نوں نیک علم سکھاوے، دین دی تعلیم دیوے تے نیک صالح متقی بناوے۔ افسوس! ایس زمانے وچ مسلماناں وچ وی مال تے اولاد دی وجہ توں فخر تے تکبر کرن، غریب تے بے اولاد لوکاں نوں حقیر سمجھن، اولاد تے مال دی زیادتی نوں اللہ پاک دے نیڑے ہوون دا ذریعہ تصور کرن، اپنی اولاد نوں دین دا علم تے تقویٰ تے پرہیز گاری سکھاؤن دی بجائے دنیا دے علم تے فنون دی تعلیم تے توجہ دین دی وبا عام اے۔

مُحْضَرُوْنَ ﴿٣٨﴾ قُلْ اِنَّ رَبِّيْ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ

حاضر کیتے جان گے (38) تسیں فرماؤ :بے شک میرا رب اپنے بندیاں وچوں جیہدے لئی چاہوے رزق وسیع فرماندا اے تے جیہدے لئی چاہوے تنگ

لَهٗ ؕ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهٗ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٣٩﴾ وَيَوْمَ

کر دیندا اے تے جیہڑی چیز اللہ دی راہ وچ خرچ کرو اوہ اوہدے بدلے وچ ہور دیوے گا تے اوہ ساریاں توں بہتر رزق دین والا اے (39) تے (یاد

يَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ يَقُوْلُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُلَآءِ اِيَّاكُمْ كَانُوْا يَعْبُدُوْنَ ﴿٤٠﴾

کرو) جس دن (اللہ) ایہناں ساریاں نوں اکٹھیاں کرے گا فیر فرشتیاں نوں فرماوے گا: کیہ ایہہ تہانوں ای پُوجدے سن؟ (40)

قَالُوْا سُبْحٰنَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُوْنِهِمْ ۚ بَلْ كَانُوْا يَعْبُدُوْنَ الْجِنَّ ۚ اَكْثَرُهُمْ

اوہ عرض کرن گے: توں پاک ایں۔ اوہ نئیں (بلکہ)توں ساڈا بیلی ایں (اوہ ساڈی نئیں) بلکہ جِناں دی عبادت کردے سن ① ایہناں وچوں اکثر

بِهِمْ مُّؤْمِنُوْنَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَّلَا ضَرًّا ؕ وَنَقُوْلُ

ایہناں تے یقین رکھدے سن (41) تے اج تہاڈے وچوں کوئی دوجے لئی کسے نفع تے نقصان دا مالک نئیں اے ② تے اسیں

لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ذُوْقُوْا عَذَابَ النَّارِ الَّتِيْ كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُوْنَ ﴿٤٢﴾ وَاِذَا

ظالماں نوں فرماؤں گے: ایس اگ دا عذاب چکھو جیہنوں تسیں جھٹلانے سو (42) تے جدوں

تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَآ اِلَّا رَجُلٌ يُّرِيْدُ اَنْ يَّصُدَّكُمْ عَمَّا

ایہناں تے ساڈیاں روشن آیتاں پڑھیاں جان تے اوہ کہندے نیں ③ ایہہ صرف اِک مرد اے جیہڑا تہانوں تہاڈے پیو دادے دے معبوداں توں

حاشیہ ① ... کافر فرشتیاں دی عبادت کردے سن تے اوہنوں فرشتیاں نے جنات دی عبادت کرنا آکھیا۔ ایہدی تفصیل ایہہ اے کہ جنات نیں کافراں دے سامنے فرشتیاں دی عبادت نوں سوہنا بنا کے پیش کیتا تے کافراں نیں جنات دی اطاعت کردیاں ہویاں فرشتیاں دی عبادت کیتی، تے ایہہ بظاہر بھاویں فرشتیاں دی عبادت کرنا اے پر حقیقت وچ جنات دی عبادت کرنا اے۔ ② ... ایس توں مراد ایہہ ہے کہ کافر تے مشرکاں جیہناں دی پوجا کردے سن اوہ قیامت دے دن ایہناں نوں نہ کوئی نفع دے سکن گے تے نہ ای ایہناں توں نقصان دور کر سکن گے۔ ③ ... ایس آیت وچ مکے دے کافراں دے عمل دا طریقہ بیان ہویا کہ جدوں اوہناں دے سامنے توحید دی حقیقت تے شرک دے باطل ہوون تے دلیلاں دین والیاں روشن آیتاں پڑھیاں جان تے اوہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے بارے آکھدے نیں کہ ایہہ صرف اِک مرد اے جیہڑا تہانوں تہاڈے پیو دادیاں دے معبوداں یعنی بُتاں توں روکنا چاہندا اے تے قرآن اِک اپنے کولوں بنایا ہویا کلام اے،اللہ پاک نال ایہدی نسبت جھوٹھی اے۔

كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُكُمْ ۚ وَقَالُوْا مَا هٰذَآ اِلَّآ اِفْكٌ مُّفْتَرًى ؕ وَقَالَ الَّذِيْنَ

روکنا چاہندا اے تے اوہ کہندے نیں: ایہہ (قرآن) تے اِک اپنے کولوں بنایا ہویا بہتان اے۔ تے کافراں نیں حق نوں آکھیا

كَفَرُوْا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ ۙ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٤٣﴾ وَمَآ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ كُتُبٍ

جدوں اوہ ایہناں دے کول آیا ایہہ تے صرف اِک کھلا جادو اے (43) تے اسیں ایہناں نوں کتاباں نہ دتیاں جیہناں نوں اوہ پڑھدے ہوون

يَّدْرُسُوْنَهَا وَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَّذِيْرٍ ﴿٤٤﴾ ؕ وَكَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ

تے نہ تہادے توں پہلے ایہناں دے کول کوئی ڈر سنان والا گھلیا① (44) تے ایہناں توں پہلے لوکاں نے وی جھوٹھا آکھیا تے ایہہ لوک تے اوس (مال دولت)

قَبْلِهِمْ ۙ وَمَا بَلَغُوْا مِعْشَارَ مَآ اٰتَيْنٰهُمْ فَكَذَّبُوْا رُسُلِىْ ۫ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ﴿٤٥﴾ ع

دے دسویں حصے نوں وی نئیں پہنچے جیہڑا اسیں ایہناں (پہلے لوکاں) نوں دِتا سی فیر اوہناں نیں میرے رسولاں نوں جھوٹھا آکھیا تے میرا انکار کرنا کویں ہویا؟ (45)

قُلْ اِنَّمَآ اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ ۚ اَنْ تَقُوْمُوْا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوْا ۛ مَا

تسیں فرماؤ: میں تہانوں اِک نصیحت کرناں ہاں تسیں اللہ دے لئی کھلوتے رہو دو دو ہو کے تے کلے کلے فیر تسیں غور تے کرو (تے تہانوں پتا لگ جائے گا) کہ

بِصَاحِبِكُمْ مِّنْ جِنَّةٍ ؕ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيْرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَىْ عَذَابٍ شَدِيْدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ

تہاڈے ایس صاحب وچ کوئی جنون دی گل نئیں۔ اوہ تے تہانوں اِک سخت عذاب توں پہلے ڈران والے نیں② (46) تسیں فرماؤ:

حاشیہ ① ... یعنی اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تہاڈے توں پہلے عرب دے مشرکاں کول نہ کوئی کتاب آئی جیہدے وچ شرک ٹھیک ہوون تے کوئی دلیل ہووے تے نہ ایہناں دے کول کوئی رسول آیا جیہدے ول ایہہ لوک اپنے دین نوں جوڑ سکن تے ایہہ جیہڑے خیال وچ نیں تے اوہ بے دلیلے تے صرف اوہناں دے نفس دا دھوکہ اے۔

② ... یعنی اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تسیں فرما دیو کہ اے لوکو! میں تہانوں اِک نصیحت کرنا واں جیہدے تے جے تسیں عمل کیتا تے حق تہاڈے تے کھل جاوے گا۔ تسیں طرفداری تے تعصب توں خالی ہو کے دو دو ہو کے کھلو جاؤ تاں کہ تسیں آپس وچ مشورہ کر سکو یا کلے کلے کھلو جاؤ تاں کہ مجمع تے رش دی وجہ توں تہاڈی طبیعت وچ وحشت پیدا ہو وے۔ فیر سوچو تے انصاف دے نال غور کرو کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ول جنون دی نسبت کرن وچ سچائی دا کجھ شک وی اے؟ کیہ تہانوں ایہناں ورگا عقل والا، ذہین، ٹھیک رائے صلاح دین والے، سچا تے پاک نفس کوئی نظر آیا اے؟ جدوں تہاڈا ضمیر من لووے کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایہناں صفتاں وچ بے مثال نیں تے تسیں یقین منو کہ ایہناں وچ جنون والی کوئی گل نئیں اوہ تے اللہ پاک دے نبی تے تہانوں آخرت دے عذاب توں پہلے صرف ڈراؤن والے نیں۔

مَا سَاَلْتُكُمْ مِّنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ؕ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

میں تہاڈے کولوں ایس (تبلیغ) تے کوئی بدلہ منگیا ہووے تے اوہ تہاڈے لئی۔ میرا اجر تے اللہ اُتے ای اے تے اوہ ہر چیز تے

شَهِيْدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ اِنَّ رَبِّيْ يَقْذِفُ بِالْحَقِّ ۚ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ﴿٤٨﴾ قُلْ جَآءَ الْحَقُّ

گواہ اے (47) تسیں فرماؤ: بے شک ساریاں لُکیاں چیزاں دا جانن والا میرا رب حق اِلہام فرماندا اے (28) تسیں فرماؤ: حق آ گیا

وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيْدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَآ اَضِلُّ عَلٰى نَفْسِيْ ۚ وَ

تے باطل دی نہ پہل روے تے نہ واپس آوے ① (49) تسیں فرماؤ: جے میں بھٹک جاواں تے اپنی جان دے خلاف ای بھٹکا گا تے جے میں ہدایت

اِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوْحِيْٓ اِلَيَّ رَبِّيْ ؕ اِنَّهٗ سَمِيْعٌ قَرِيْبٌ ﴿٥٠﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوْا

حاصل کیتی تے اوس وحی دی وجہ توں جیہڑا میرا رب میرے ول گھلدا اے ② بے شک اوہ سنن والا نیڑے اے (50) تے کسے طراں تسیں ویکھدے جدوں اوہ گھبرائے

فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوْا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيْبٍ ﴿٥١﴾ ۙ وَّقَالُوْٓا اٰمَنَّا بِهٖ ۚ وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ

ہوئے ہوون گے فیر بچ کے نکلنا ممکن نہ ہووے گا تے اِک نیڑے ای جگہ توں ایہناں نوں پھڑ لیا جاوے گا (51) تے آکھن گے اسیں اوہدے تے ایمان لیائے تے ہن

مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ﴿٥٢﴾ ۚ وَّقَدْ كَفَرُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ۚ وَيَقْذِفُوْنَ بِالْغَيْبِ مِنْ

ایہناں لئی دور والی جگہ توں (ایمان) حاصل کرنا کویں ہووے گا؟ ③ (52) حالاں اوہ پہلے ایہدا انکار کر چکے تے بغیر ویکھیاں ای دور دی

حاشیہ ① ... حق دار توں مراد دینِ اسلام تے باطل توں مراد شرک اے تے باطل دی پہل نہ رہن تے واپس مڑ کے نہ آون توں مراد ایہہ ہے کہ دینِ اسلام توں پہلے کدی کدی باطل دے حق ہوون دا شک ہو جایا کردا سی، ہن باطل ایس صفت دی حیثیت توں بالکل مک مکا گیا اے یعنی ایہدا باطل ہونا چنگی طراں ظاہر ہو گیا، ہن ایہدے حق ہون دا کدے وی شک نئیں ہو سکے گا تے ایہہ قیامت تک اِنج ای ظاہر روے گا۔ ② ... سارے نبی عَلَیْہِمُ السَّلَام معصوم ہندے نیں، گمراہی تے نافرمانی ایہناں توں نئیں ہندی۔ ایتھے آیت وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے جیہڑی فرضی طور تے اپنے نفس ولے گمراہی دی نسبت فرمائی تے ایہہ لوکاں نوں ایس حقیقت دی خبر دین لئی اے کہ گمراہی دے پیدا ہون دی جگہ انسان دا نفس اے جد کہ ہدایت نفس دا کارنامہ نئیں بلکہ اللہ پاک دی رحمت تے توفیق توں حاصل ہندی اے۔

③ ... دور دی جگہ توں مراد دنیا توں دور یعنی آخرت اے تے آخرت وچ ایمان لیاؤنا ممکن نئیں۔

مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيْلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُوْنَ كَمَا فُعِلَ بِاَشْيَاعِهِمْ

جگہ توں سُٹ دے سن ① (53) تے ایہناں دے وچ تے ایہناں دی چاہت دے وچ روک پا دِتی گئی جس طراں ایہناں توں پہلے گروہاں نال

مِّنْ قَبْلُ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا فِيْ شَكٍّ مُّرِيْبٍ ﴿٥٤﴾ ع ٢ ١٢

کیتا گیا سی بےشک اوہ توکھاپاؤن والے شک وچ سن (54)

٣٥ سُوْرَةُ فَاطِرٍ مَّكِّيَّةٌ ٤٣ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰيَاتُهَا ٤٥ رُكُوْعَاتُهَا ٥

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان رحمت والا اے۔

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُولِيْٓ اَجْنِحَةٍ

ساریاں تعریفاں اللہ دے لئی نیں جیہڑا آسماناں تے زمین دا بناؤن والا اے، فرشتیاں نوں رسول بناؤن والا اے جیہناں دے

مَّثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ؕ يَزِيْدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَآءُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

دو دو تن تن چار چار پَر نیں ② پیدائش وچ جو چاہندا اے ودھا دیندا اے بے شک اللہ ہر چیز تے

قَدِيْرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۚ وَمَا يُمْسِكْ ۙ

قادر اے (1) اللہ لوکاں لئی جیہڑی رحمت کھول دیوے اوہنوں کوئی روکن والا نئیں تے جیہڑا کجھ روک دیوے تے اوہدے روکن توں بعد

فَلَا مُرْسِلَ لَهٗ مِنْۢ بَعْدِهٖ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوْا نِعْمَتَ

اوہنوں کوئی چھڈن والا نئیں اوہی غالب، حکمت والا اے (2) اے لوکو! اپنے اُتے اللہ دا احسان یاد کرو۔

اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ؕ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ لَآ اِلٰهَ

کیہ اللہ توں علاوہ ہور وی کوئی خالق اے جیہڑا اسمان تے زمین توں تہانوں روزی دیندا اے؟ ③ ایس توں علاوہ کوئی معبود نئیں

حاشیہ ① ... کافراں دی چاہت توں مراد توبہ تے ایمان قبول کرن دی چاہت اے۔ ② ... فرشتیاں دے پراں دی گنتی دا بیان ایس طور تے نئیں کہ اوہناں دے صرف اینے ای پر نیں، ایس توں زیادہ نئیں ہو سکدے۔ بعض فرشتے ایہو جئے نیں کہ جیہناں دے پر زیادہ نیں، جویں صحیح مسلم وچ اے کہ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے حضرت جبرائیل عَلَيْهِ السَّلَام دے چھ سو پر ویکھے نیں (مسلم، ص107، الحدیث: 280(174)) ③ ... اسماناں توں رزق دین توں مراد بارش نازل فرمانا اے تے زمین توں رزق دین توں مراد زمین چوں اناج، غلہ تے پھل وغیرہ پیدا کرنا اے۔

اِلَّا هُوَ ۖ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ۝٣ وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّنْ

تے تسیں کتھے پُٹھے پھرے جاندے او؟ (3) تے جے ایہہ تہانوں جھوٹھیاں کہندے نیں تے بے شک تہاڈے توں پہلے کئے ای رسولاں نوں جھوٹھا

قَبْلِكَ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ۝٤ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ

آکھیا گیا تے سارے کم اللہ ای ول پھیرے جاندے نیں (4) اے لوکو! بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے

فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۪ وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ۝٥ اِنَّ الشَّيْطٰنَ

تے کدے وی دنیا دی حیاتی تہانوں توکھا نہ دیوے تے کدے وی وڈا توکھے باز تہانوں اللہ دے بارے وچ فریب نہ دیوے (5) بے شک شیطان

لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوْهُ عَدُوًّا ؕ اِنَّمَا يَدْعُوْا حِزْبَهٗ لِيَكُوْنُوْا مِنْ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ۝٦

تہاڈا دشمن اے تے تسیں وی اوہنوں دشمن سمجھو، اوہ تے اپنے ٹولے نوں ایسے لئی بلاندا اے تاں کہ اوہ وی دوزخیاں وچوں ہو جاون (6)

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ؕ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

کافراں لئی سخت عذاب اے تے ایمان لیان والیاں تے چنگے کم کرن والیاں لئی بخشش تے وڈا

لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝٧ اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ فَرَاٰهُ حَسَنًا ؕ فَاِنَّ اللّٰهَ ع ١ ٧ ١٣

ثواب اے (7) تے کیہ اوہ بندہ جیہدے لئی اوہدا بھیڑا عمل سوہنا بنا دِتا گیا① تے اوہ اوہنوں چنگا (ای) سمجھدا اے (کیہ اوہ ہدایت پاؤن والے بندے

يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ۖ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرٰتٍ ؕ

ورگا ہو سکدا اے؟) تے بے شک اللہ گمراہ کردا اے جیہنوں چاہندا اے تے راہ وکھاندا اے جیہنوں چاہندا اے، تے حسرتاں دی وجہ توں ایہناں اُتے تہاڈی جان نہ چلی

حاشیہ ① ... یعنی جیہڑے بندے لئی اوہدا بھیڑا عمل بڑا سوہنا بنا دِتا گیا تے اوہ اوہنوں چنگا ای سمجھ دا اے، کیہ اوہ ہدایت والے بندے ورگا ہو سکدا اے؟ کدے وی نئیں، بھیڑے کم نوں چنگا سمجھن والا تے اوس بدکار توں کئی درجے بھیڑا اے جیہڑا اپنے خراب عمل نوں بھیڑا تے جان دا اے تے حق نوں حق تے باطل نوں باطل تے سمجھدا ہووے۔ جویں اَج وی نبیاں تے ولیاں دی بے ادبی نوں توحید دے ناں تے صحابہ دی گستاخی نوں محبتِ اہلِ بیت دے ناں تے پیش کیتا جاندا اے بلکہ عام بے گناہ لوکاں دے قتل نوں نیکی دا کم سمجھ کے کیتا جاندا اے۔

اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ۝٨ وَاللّٰهُ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ الرِّيٰحَ فَتُثِيْرُ

جاوے۔ بے شک اللہ چنگی طراں جان دا اے جو کجھ اوہ کردے نیں (8) تے اللہ ای اے جیہنے ہواواں گھلیاں تے اوہ ہواواں بدلاں نوں

سَحَابًا فَسُقْنٰهُ اِلٰى بَلَدٍ مَّيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ كَذٰلِكَ

اُبھاردیاں نیں فیر اسیں اوہناں نوں کسے مردہ شہر ول گھل دیندے نیں تے اوہدی وجہ توں اسیں زمین نوں اوہدے مرن توں بعد زندہ فرمانے آں۔ اِنج ای

النُّشُوْرُ ۝٩ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيْعًا ؕ اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ

حشر وچ اُٹھنا اے (9) جیہڑا عزت دا طلبگار ہووے تے ساری عزت اللہ ای دے کول اے۔ ستھرا کلام اوسے ول

الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهٗ ؕ وَالَّذِيْنَ يَمْكُرُوْنَ السَّيِّاٰتِ لَهُمْ

اُچا ہندا اے① تے نیک عمل نوں اوہ اُچا کردا اے② تے اوہ لوک جیہڑے بھیڑے مکر تے فریب کردے نیں اوہناں لئی

عَذَابٌ شَدِيْدٌ ؕ وَمَكْرُ اُولٰٓئِكَ هُوَ يَبُوْرُ ۝١٠ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ

سخت عذاب اے تے اوہناں دا مکر تے فریب برباد ہووے گا③ (10) تے اللہ نے تہانوں مٹی توں بنایا

ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا ؕ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا

فیر پانی دی چھٹ توں فیر تہانوں جوڑا جوڑا کیتا تے کوئی مادہ اللہ دے علم توں بغیر نہ حاملہ ہندی اے تے نہ ای بچہ جمدی

بِعِلْمِهٖ ؕ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُّعَمَّرٍ وَّلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ ؕ اِنَّ

اے تے جس وڈی عمر والے نوں عمر دِتی جاوے یاں جس کسے دی عمر گھٹ رکھی جاوے ایہہ سارا اک کتاب وچ اے بے شک

حاشیہ ① ... ستھرا کلام توں مراد کلمہ، توحید، تسبیح، تمہید تے تکبیر وغیرہ نیں تے اللہ پاک ول بلند ہوون توں مراد اوہناں کلمیاں دا اللہ دی بارگاہ وچ مقبول ہونا اے۔ ② ... نیک کم توں مراد اوہ عمل تے عبادت اے جیہڑی خلوص نال ہووے تے آیت دے ایس حصے دے وکھرے وکھرے معنی بیان کیتے گئے نیں (1) کلمہ طیبہ عمل نوں اُچا کردا اے ایس لئی کہ توحید تے ایمان دے بغیر عمل مقبول نئیں (2) نیک عمل نوں اللہ پاک قبولیت دی بلندی عطا فرماندا اے (3) نیک عمل، عمل کرن والے دا مرتبہ اُچا کردے نیں تے جیہڑا عزت چاہوے اوہدے تے لازم اے کہ نیک عمل کرے۔ ③ ... مکر کرن والیاں توں مراد قریش دے اوہ لوک نیں جیہناں نیں دارالندوہ وچ اکٹھیاں ہو کے نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں قید کرن، قتل کرن تے دیس وچوں کڈن دے مشورے کیتے سن۔

ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿١١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرٰنِ ۖ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهٗ

ایہہ اللہ لئی بڑا سوکھا اے① (11) تے دونویں سمندر اِکو جیئے نئیں، ایہہ مِٹھا بڑا مِٹھا اے ایہدا پانی خش گوار اے

وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ ؕ وَمِنْ كُلٍّ تَاْكُلُوْنَ لَحْمًا طَرِيًّا وَّتَسْتَخْرِجُوْنَ حِلْيَةً

تے ایہہ (دوجا) نمکین بڑا کوڑا اے تے ہر اِک توں تسیں تازہ گوشت کھاندے او تے اوہ زیور کڈھ دے او

تَلْبَسُوْنَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ فِيْهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿١٢﴾

جیہنوں تسیں پاندے او② تے توں بیڑیاں نوں ایہدے وچ پانی نوں چیردے ہوئے ویکھیں گا تاں کہ تسیں اوہدا فضل لبھو تے تاں کہ اوہدا شکر ادا کرو (12)

يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ۙ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ

اوہ رات نوں دن وچ داخل کر دیندا اے تے دن نوں رات وچ داخل کر دیندا اے تے سورج تے چن نوں اوہنے کم تے لا دِتا۔ ہر اک

يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ؕ وَالَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ

مِتھی ہوئے ویلے تک چلدا اے ایہی اللہ تہاڈا رب اے، اوسے دی بادشاہی اے تے اوس توں علاوہ جیہنوں تسیں پوجدے

دُوْنِهٖ مَا يَمْلِكُوْنَ مِنْ قِطْمِيْرٍ ﴿١٣﴾ ؕ اِنْ تَدْعُوْهُمْ لَا يَسْمَعُوْا دُعَآءَكُمْ ۚ وَلَوْ

او اوہ کھجور دی چھلڑ دے (وی) مالک نئیں نیں (13) جے تسیں ایہناں توں دعا کرو تے اوہ تہاڈی دعا نئیں سنن گے③ تے جے بالفرض

حاشیہ ① ... آیت میں "ذٰلِكَ" اسم اشارہ دی تفسیر وچ اِک شبہ ایہہ اے کہ مٹی توں انسان نوں بنانا اللہ پاک تے بوہت آسان اے۔ دوسرا شبہ ایہہ اے کہ مادہ دے حاملہ ہوون تے بچہ جنمے دے حالات توں خبردار ہونا اللہ پاک تے بوہت آسان اے۔ تیسرا شبہ ایہہ اے کہ کسی نوں بوہتی یا گھٹ عمر دینا اللہ پاک لئی بوہت آسان اے تے حقیقتاً ساریاں ای چیزاں اللہ پاک لئی آسان نیں۔ ② ... زیور بھاویں عورتاں پاوندیاں نیں پر مرداں لئی پاؤندیاں نیں ایس لئی ایہدے نفع دی نسبت دوہاں ول اے۔ شرعی مسئلہ ایہہ اے کہ مرد نوں موتی وغیرہ پاؤنا جائز اے جدکہ عورت دی نقل نہ ہووے تے سونا چاندی پاؤنا مرداں تے ہر حال وچ حرام اے، ہاں پر ساڈے چار ماشہ توں گھٹ وزن والی اِک نگینے والی چاندی دی مندری مرد پاسکدا اے۔ ③ ... کافر بُتاں دا قرب حاصل کرن، ایہناں ول ویکھن تے ایہناں دے سامنے اپنیاں حاجتاں پیش کرن نوں عزت دا ذریعہ سمجھدے سن۔ ایتھے ایہدا رَد کردیاں ہویاں فرمایا گیا کہ جیہناں بُتاں دی تسیں عبادت کردے او جے تسیں ایہناں توں دعا کرو تے اوہ تہاڈی دعا سن نئیں سکدے کیوں کہ اوہ بے جان پتھر دے بنے ہوئے نیں تے جے سُن وی لین تے اوہ تہاڈی حاجت پوری نئیں کر سکدے کیوں کہ ایہناں نوں قدرت تے اختیار حاصل نئیں تے قیامت دے دن ایہہ بت تہاڈے شرک توں انکار کر دیون گے تے ایہہ بندے! دنیا تے آخرت دے حالات تے بت پرستی دے انجام جئی خبر اللہ پاک دیندا اے ہور کوئی نئیں دے سکدا۔

سَمِعُوْا مَا اسْتَجَابُوْا لَكُمْ ۭ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُوْنَ بِشِرْكِكُمْ ۭ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ

سن وی لین تے تہاڈی دعا قبول نئیں کر سکدے تے قیامت دے دن اوہ تہاڈے شرک توں منکر ہو جاون گے تے خبر رکھن والے (خدا) وانگوں تہانوں

خَبِيْرٍ ۝١٤ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَاۗءُ اِلَى اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ۝١٥ اِنْ ع ٢ ١٤

کوئی نہ دسے گا (14) اے لوکو! تسیں سارے اللہ دے محتاج او① تے اللہ ای بے پرواہ، ساریاں خوبیاں والا اے (15) جے

يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ۝١٦ ۙ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ۝١٧ وَلَا تَزِرُ

اوہ چاہوے تہانوں لے جاوے تے نویں مخلوق لے آوے (16) تے ایہہ اللہ لئی کوئی مشکل نئیں (17) تے کوئی بھار چکن والی جان

وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۭ وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَّلَوْ

دوجے دا بھار نئیں چکے گی② تے جے کوئی بھار والی جان اپنے بھار ول کسے نوں بلائے گی تے اوہدے بھار وچوں کجھ وی نئیں چکیا جاوے گا

كَانَ ذَا قُرْبٰى ۭ اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۭ وَ

بھاویں نزدیکی دا رشتے دار ہووے③ (اے نبی!) تسیں ایہناں لوکاں نوں ڈراندے او جیہڑے بغیر ویکھے اپنے رب توں ڈردے نیں تے نماز قائم رکھدے نیں تے

مَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهٖ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ۝١٨ وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۝١٩ ۙ

جیہڑا ستھرا ہویا تے بے شک اوہنے اپنی ذات لئی ستھرا ہویا تے اللہ ای دے ول پھرنا اے (18) تے اَنھا تے ویکھن والا اِکو جئے نئیں④ (19)

حاشیہ ① ... ساری مخلوق اللہ پاک دی محتاج اے ایس لئی کہ انسان ای مالداری دا دعویٰ کردے تے اوہنوں نوں اپنے ولے جوڑ دے نیں، ایس لئی ایتھے خاص طور تے انساناں دا ذکر کیتا گیا اے۔ ② ... ایہدا مطلب ایہہ اے کہ قیامت دے دن ہر اِک جان تے اوسے دے گناہواں دا بوجھ ہووے گا جیہڑے اوہنے کیتے نیں تے کوئی جان کسی دوجے دے بدلے نہ پھڑی جاوے گی البتہ گمراہ کرن والیاں دے بہکاوے نال جیہڑے لوک گمراہ ہوئے ایہناں دیاں ساریاں گمراہیاں دا بوجھ ایہناں گمراہواں تے وی ہووے گا تے اوہناں گمراہ کرن والیاں تے وی۔ ③ ... ایہدا اِک مطلب ایہہ اے کہ قیامت دن جے کوئی گناہ گار بندہ کسے دوسرے بندے نوں بلاوے گا تاں کہ اوہ اوہدے گناہواں دا کجھ بھار اپنے سر تے لے لوے تے دوجا بندہ ایس طراں کدی وی نئیں کرے گا بھاویں اوہ بُلان والے دا نزدیکی دا رشتہ دار جیویں پُتر یاں پیُو ہووے۔ ④ ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے مومن تے کافر دا فرق بیان کیتا اے کہ جیویں اَنھّا تے ویکھن والا برابر نئیں ایویں مومن تے کافر برابر نئیں نیں۔

وَلَا الظُّلُمٰتُ وَلَا النُّوْرُ ﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُوْرُ ﴿٢١﴾ وَ

تے نہ ہنیرے تے چانن ① (20) تے نہ چھاں تے تیز دُھپ ② (21) تے

مَا يَسْتَوِي الْاَحْيَآءُ وَلَا الْاَمْوَاتُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَآ اَنْتَ

زندہ تے مُردے اِکو جئے نئیں ③ بے شک اللہ سناندا اے جیہنوں چاہندا اے ④ تے تیں اوہناں نوں سنان والے نئیں

بِمُسْمِعٍ مَّنْ فِي الْقُبُوْرِ ﴿٢٢﴾ اِنْ اَنْتَ اِلَّا نَذِيْرٌ ﴿٢٣﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا

جیہڑے قبراں وچ پئے ہوئے نیں ⑤ (22) تیں تے ایہی ڈر سنان والے او (23) اے محبوب! بے شک اسیں تہانوں حق دے نال خش خبری دیندے ہویاں تے

وَّنَذِيْرًا ؕ وَاِنْ مِّنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيْهَا نَذِيْرٌ ﴿٢٤﴾ وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كَذَّبَ

ڈراندے ہویاں گھلیا تے کوئی اُمت ایہو جئی نئیں جیہدے وچ کوئی ڈراؤن والا لنگیا ہووے ⑥ (24) تے جے ایہہ تہانوں جھوٹھا کرن تے ایہناں

الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتٰبِ الْمُنِيْرِ ﴿٢٥﴾

توں پہلے لوک وی جھوٹھا آکھ چکے نیں اوہناں دے کول اوہناں دے رسول روشن دلیلاں تے صحیفے تے چانن کر دین والیاں کتاباں لے کے آئے (25)

ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۫ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ﴿٢٦﴾ ع اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ ع ١٢/١٥

فیر میں کافراں نوں پھڑیا تے میرا انکار کیویں جئیا لگا؟ (26) کیہ توں نئیں ویکھیا کہ اللہ نے اسمان توں

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے کافر تے مومن دیاں خوبیاں دا فرق بیان کیتا اے کہ جیویں ہنھیرا تے چانن اِکو جئے نئیں ہو سکدا ایسے طرح ای کفر تے ایمان وی اِکو جئے نئیں ہو سکدے۔ ② ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے قیامت دے دن کافر تے مومن دے مکان وچ فرق بیان فرمایا اے کہ مومن دا مکان جنت وچ ایویں اے جویں چھاں تے کافر دا مکان جہنم وچ ایویں اے جویں تیز دُھپ، تے ایہہ دونویں اِکو جئے نئیں۔ کجھ مفسراں نیں فرمایا کہ چھاں توں مراد حق تے تیز دُھپ توں مراد باطل اے۔ ③ ... جیندیاں توں مراد مؤمنین یاں عالم نیں تے مردیاں توں کافر تے جاہل لوک مراد نیں تے اے دونویں اِکو جئے نئیں۔ ④ ... ”بے شک اللہ سناندا اے جیہنوں چاہندا اے“ توں مراد ایہہ اے جیہدی ہدایت منظور ہووے اوہنوں اللہ پاک ایمان دی توفیق عطا فرماندا اے۔ ⑤ ... آیت دے ایس حصے وچ کافراں نوں قبر والیاں وانگوں آکھیا تے سنن توں مراد اوہ سننا اے جیہدے تے ہدایت دا نفع ہووے۔ خلاصہ ایہہ اے کہ جویں مردے سنی ہوئی گل توں نفع نئیں لے سکدے تے نصیحت وی قبول نئیں کر سکدے، ایس طراں برے انجام والے کافر وی ہدایت تے نصیحت توں فیدہ نئیں چُکدے۔ ⑥ ... ہر اُمت وچ کوئی نہ کوئی ڈراؤن والا لنگیا اے بھاویں اوہ نبی ہووے یا عالم دین جیہڑا نبی دے ولوں اللہ پاک دی مخلوق نوں اللہ دا خوف دواندا اے۔

السَّمَآءِ مَآءً ۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ ثَمَرٰتٍ مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهَا ؕ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيْضٌ

پانی اتاریا تے اسیں اوہدے وچوں وکھرے وکھرے رنگاں والے پھل کڈھے تے پہاڑاں وچ چٹے تے لال رنگ والے رستے

وَّحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا وَغَرَابِيْبُ سُوْدٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَآبِّ وَ

نیں، ایہناں دے وکھرے وکھرے رنگ نیں تے کجھ (پہاڑ) کالے بوہت ای کالے نیں (27) تے ایسے طراں بندیاں تے جانوراں تے

الْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ كَذٰلِكَ ؕ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا ؕ اِنَّ

ڈنگراں دے وکھرے وکھرے رنگ نیں۔ اللہ توں اوہدے بندیاں وچوں اوہی ڈردے نیں جیہڑے علم والے نیں ① بے شک اللہ عزت والا،

اللّٰهَ عَزِيْزٌ غَفُوْرٌ ﴿٢٨﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَتْلُوْنَ كِتٰبَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوْا

بخشن والا اے (28) بے شک اوہ لوک جیہڑے اللہ دی کتاب دی تلاوت کردے نیں تے نماز قائم رکھدے نیں تے ساڈے دِتے ہوئے رزق وچوں لُکا کے

مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً يَّرْجُوْنَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُوْرَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ

تے ساریاں دے سامنے کجھ ساڈے راہ وچ خرچ کردے نیں اوہ ایہو جئی تجارت دی آس لاندے نیں جیہڑی کدی برباد نئیں ہووے گی (29) تاں کہ اللہ ایہناں نوں ایہناں

اُجُوْرَهُمْ وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ؕ اِنَّهٗ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴿٣٠﴾ وَالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ

دے ثواب بوہت زیادہ دیوے تے اپنے فضل توں ہور زیادہ عطا کرے بے شک اوہ بخشن والا قدر فرمان والا اے (30) تے اوہ کتاب جیہڑی اسیں

اِلَيْكَ مِنَ الْكِتٰبِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيْرٌۢ

تہاڈے ول وحی گھلی اے اوہی حق اے، اپنے توں پہلے موجود کتاباں دی تصدیق فرماندی ہوئی، ② بے شک اللہ اپنے بندیاں توں خبردار

حاشیہ ① ... علم والیاں توں مراد اوہ نیں جو دین دا علم رکھدے ہوون تے اوہناں دے عقیدے تے اعمال درست ہوون تے ایتھے ایہناں دی شان ایہہ بیان ہوئی کہ اوہ اللہ پاک توں ڈردے نیں۔ ایس لئی عالماں نوں چاہیدا اے کہ اوہ عام لوکاں دے مقابلے وچ اللہ پاک توں بوہتا ڈرن تے دوجیاں نوں ایس دا شوق دواون۔ حضرت علی المرتضیٰ کَرَّمَ اللّٰہُ وَجْہَہُ الْکَرِیْم فرماوندے نیں: صحیح معنیاں وچ فقیہ اوہ بندہ اے جیہڑا لوکاں نوں رحمتِ الٰہی توں مایوس نہ کرے تے اللہ پاک دی نافرمانی تے ایہناں نوں نڈر نہ بنائے، اللہ پاک دے عذاب توں ایہناں نوں بے خوف نہ کر دیوے تے قرآن دے بغیر کوئی وی شے اوہنوں اپنی ول مائل نہ کر سکے۔" (قرطبی، فاطر، تحت الآیۃ: 28، 7/250، الجزء الرابع عشر) ② ... ایس کتاب توں مراد قرآن مجید اے تے اوہدی شان ایہہ اے کہ ایہدے وچ جھوٹھ تے شک دا کوئی شائبہ تک نئیں تے ایہہ اپنے توں پہلے نازل ہون والیاں کتاباں دی عقائد، اصول تے احکام وچ تصدیق فرماؤندی اے۔

بَصِيْرٌ ﴿٣١﴾ ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتٰبَ الَّذِيْنَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۚ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ

ویکھن والا اے (31) فیر اسیں کتاب دا وارث اپنے چُنے ہوئے بندیاں نوں کیتا① تے ایہناں وچوں کوئی اپنی جان تے ظلم کرن والا اے

لِّنَفْسِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ بِالْخَيْرٰتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ هُوَ

تے ایہناں وچوں کوئی وِچلا رستہ اختیار کرن والا اے تے ایہناں وچوں کوئی اوہ اے جیہڑا اللہ دے حکم توں بھلائیاں وچ اَگے نکل جاون والا اے②

الْفَضْلُ الْكَبِيْرُ ﴿٣٢﴾ جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ

ایہی بڑا فضل اے (32) (ایہناں دے لئی) وسن دے باغ نیں جیہناں وچ اوہ داخل ہوون گے، ایہناں نوں اوہناں باغاں وچ سونے دے کڑے

ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۚ وَلِبَاسُهُمْ فِيْهَا حَرِيْرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَذْهَبَ عَنَّا

تے موتی پوائے جان گے تے اوتھے ایہناں دا لباس ریشمی ہووے گا (33) تے اوہ آکھن گے ساریاں تعریفاں اوس اللہ لئی جیہنے ساڈے توں

الْحَزَنَ ؕ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِيْٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ

غم دور کر دِتا، بے شک ساڈا رب بخشن والا، قدر فرمان والا اے (34) اوہ جیہنے سانوں اپنے فضل توں ہمیشہ ٹھہرن والے گھر وچ اُتاریا③

حاشیہ ① ... حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرماوندے نیں: چنے ہوئے بندیاں توں مراد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت اے کیونکہ اللہ پاک نے ایہناں نوں ساریاں اُمتاں تے فضیلت دِتی تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی غلامی تے نیاز مندی دی کرامت تے شرافت داشرف بخشیا۔ (خازن، فاطر، تحت الآیۃ: 32، 535/3) ② ... آیت دے ایس حصے وچ اُمت محمدیہ دے تِن درجے تے مرتبے بیان کیتے گئے نیں۔ (1) ایہناں وچ کوئی اپنی جان تے ظلم کرن والا اے۔ (2) کوئی درمیانی رستہ اختیار کرن والا اے۔ (3) کوئی اوہ اے جیہڑا اللہ پاک دے حکم توں بھلائیاں وچ اَگے نکل جاون والا اے۔ ایہناں تناں دی مراد توں متعلق مفسراں دے بڑے قول نیں۔ حضرت عائشہ صدیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نے فرمایا کہ سبقت لے جاون والے دورِ رسالت دے اوہ مخلص حضرات نیں جیہناں لئی حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے جنت (تے رزق) دی خشخبری دِتی۔ (تے) درمیانہ رستہ اختیار کرن والے اوہ صحابی نیں جیہڑے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے طریقے تے عمل کردے رہے تے اپنی جان اُتے ظلم کرن والے اسیں تسیں ورگے لوک نیں۔ (المطالب العالیۃ، 263/8، الحدیث: 3700) حضرت عائشہ صدیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دا اپنے آپ نوں تیجے طبقے وچ شمار فرماونا عاجزی تے انکساری دے طور تے اے۔ ③ ... جنت وچ داخلہ صرف عملاں دی وجہ توں نہ ہووے گا بلکہ صرف اللہ پاک دے فضل نال ہووے گا جد کہ اعمال اللہ پاک دا فضل حاصل ہون دا ذریعہ تے جنت وچ درجے اُچے ہوون دا سبب نیں۔ حدیث پاک وچ اے "تہاڈے وچوں کسے نوں اوہدا عمل نجات نئیں دوائے گا۔" لوکاں نے عرض کیتی "کیہ تہانوں وی نئیں؟" ارشاد فرمایا: "مینوں وی نئیں، پر ایہہ کہ اللہ پاک مینوں اپنی رحمت وچ گھیر لوے۔ (بخاری، 13/4، الحدیث: 5673)

لَا يَمَسُّنَا فِيْهَا نَصَبٌ وَّلَا يَمَسُّنَا فِيْهَا لُغُوْبٌ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ نَارُ

سانوں ایہدے وچوں نہ کوئی تکلیف پہنچے گی تے نہ سانوں ایہدے وچ کوئی تھکاوٹ چھوے گی (35) تے جیہناں کفر کیتا اوہناں لئی جہنم دی

جَهَنَّمَ ۚ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوْتُوْا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِهَا ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِيْ

اگ اے، نہ اوہناں تے قضا آوے گی کہ اوہ مر جاون تے نہ اوہناں توں جہنم دا عذاب کجھ ہولا کیتا جاوے گا، اسیں ہر وڈے ناشکرے نوں ایہوجئی سزا

كُلَّ كَفُوْرٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُوْنَ فِيْهَا ۚ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ

دینے آں (36) تے اوہ اوہدے وچ چیکدے ہون گے، اے ساڈے رب! سانوں کڈھ دے تاں کہ اسیں چنگے کم کریئے اوہدے خلاف

الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ۭ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيْهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاۗءَكُمُ

جیہڑے اسیں پہلے کردے ساں (جواب ملے گا) تے کیہ اسیں تہانوں اوہ عمر نئیں دِتی سی جیہدے وچ سمجھن والا سمجھ لیندا تے تہاڈے کول ڈر

النَّذِيْرُ ۭ فَذُوْقُوْا فَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ نَّصِيْرٍ ﴿٣٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ عٰلِمُ غَيْبِ السَّمٰوٰتِ وَ ع ١١ ١٢

سنان والا تشریف لیایا سی تے ہن مزا چکھو، بس ظالماں لئی کوئی مدد کرن والا نئیں (37) بے شک اللہ اسماناں تے زمین دی

الْاَرْضِ ۭ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٣٨﴾ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَكُمْ خَلٰۗىِٕفَ فِي

ہر لکی گل نوں جانن والا اے، بے شک اوہ دِلاں دیاں گلاں جان دا اے (38) اوہی اے جیہنے تہانوں زمین وچ (پہلے لوکاں دا) جانشین

الْاَرْضِ ۭ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهٗ ۭ وَلَا يَزِيْدُ الْكٰفِرِيْنَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ

کیتا تے جیہڑا کفر کرے تے اوہدے کفر دا وبال اوسے تے اے تے کافراں دے حق وچ ایہناں دا کفر ایہناں دے رب دے کول

اِلَّا مَقْتًا ۚ وَلَا يَزِيْدُ الْكٰفِرِيْنَ كُفْرُهُمْ اِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ

غضب ای نوں ودھاندا اے تے کافراں دے حق وچ ایہناں دا کفر ایہناں دے نقصان نوں ای ودھاندا اے (39) تسیں فرماؤ: بھلا اپنے

شُرَكَاۗءَكُمُ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ اَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ

اوہ شریک تے دسو جیہناں نوں تسیں اللہ توں علاوہ پوجدے او، مینوں وکھاؤ اوہناں نیں زمین وچوں کیہڑا حصہ بنایا اے

اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ۚ اَمْ اٰتَيْنٰهُمْ كِتٰبًا فَهُمْ عَلٰي بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ اِنْ يَّعِدُ

یاں اسماناں وچ اوہناں دی کوئی شرکت اے یاں اسیں اوہناں نوں کوئی کتاب دِتی اے کہ اوہ اوہدیاں روشن دلیلاں تے نیں؟ بلکہ

الظّٰلِمُوْنَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُوْرًا ﴿٤٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوٰتِ

ظالم آپس وچ ای اِک دوجے نوں توکھے، فریب دا ای وعدہ دیندے نیں (40) بے شک اللہ اسماناں تے

وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُوْلَا ۚ وَلَئِنْ زَالَتَآ اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِهٖ ؕ

زمین نوں روکے ہوئے اے کہ ہِل جُل نہ کرن تے قسم اے کہ جے اوہ ہٹ جاون تے اللہ توں علاوہ ایہناں نوں کوئی نئیں روک سکے گا۔

اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا غَفُوْرًا ﴿٤١﴾ وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَهُمْ

بے شک اوہ برداشت والا تے بخشن والا اے (41) اوہناں نیں اپنیاں قسماں وچ بڑی کوشش کرکے اللہ دی قسم کھاہدی کہ جے ایہناں کول کوئی

نَذِيْرٌ لَّيَكُوْنُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِ ۚ فَلَمَّا جَآءَهُمْ نَذِيْرٌ

ڈر سناؤن والا آیا تے اوہ ضرور ساریاں اُمتاں وچوں (ہر) اِک اُمت توں ودھ کے ہدایت تے ہوون گے (پر) فیر جدوں ایہناں کول ڈر سناؤن

مَّا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُوْرًا ﴿٤٢﴾ ۙ اسْتِكْبَارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ؕ وَ

والا تشریف لیایا تے ایہنے اوہناں دی نفرت وچ زیادتی ای کیتی (42) زمین وچ وڈیائی چاہن تے بھیڑا مکر فریب کرن دی وجہ توں

لَا يَحِيْقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهٖ ؕ فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِيْنَ ۚ

(اوہ ایمان نہ لیائے)① تے بھیڑہ مکر فریب اپنے چلن والے تے ای پیندا اے،② تے اوہ پہلے لوکاں دے قانون ای نوں اڈیک رہے نیں

فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيْلًا ﴿٤٣﴾

تے تسیں کدے وی اللہ دے قانون لئی تبدیلی نئیں ویکھو گے تے کدے وی اللہ دے قانون لئی ٹالنا نئیں ویکھو گے (43)

اَوَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ

تے کیہ اوہناں زمین وچ سفر نئیں کیتا کہ ویکھدے ایہناں توں اگلیاں دا کیویں جئیا انجام ہویا

حاشیہ ① ... بھیڑے مکر تے فریب توں مراد شرک تے کفر اے، یا ایہدے توں مراد رسول کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نال مکر تے فریب کرنا اے۔ ② ... یعنی بھیڑی سازش دا انجام بوہتا بھیڑا ای ہوندا اے۔ ایہدے وچ اوہناں لوکاں لئی نصیحت اے جیہڑے اِک دوجے دے خلاف سازشاں کردے تے سازشی لوکاں دی مدد کردے نیں۔ حدیث پاک وچ اے سازش کرن والے تے توکھادین والے دوزخ وچ نیں۔ (مسند الفردوس، 217/4، الحدیث: 6658)

وَ كَانُوْٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ؕ وَ مَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهٗ مِنْ شَیْءٍ فِی

تے اوہ ایہناں توں ودھ طاقت والے سن تے اللہ دی ایہہ شان نئیں کہ اسماناں تے زمین وچ کوئی شے

السَّمٰوٰتِ وَ لَا فِی الْاَرْضِ ؕ اِنَّهٗ كَانَ عَلِیْمًا قَدِیْرًا ﴿۴۴﴾ وَ لَوْ یُؤَاخِذُ

اوہنوں عاجز کر سکے۔ بناں شک اوہ علم والا، قدرت والا اے (44) تے جے اللہ

اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوْا مَا تَرَكَ عَلٰی ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَّ لٰكِنْ یُّؤَخِّرُهُمْ

لوکاں نوں اوہناں دے عملاں دی وجہ توں پھڑدا تے زمین دی کنڈ تے کوئی چلن والا نہ چھڈدا پر اوہ اِک مِتھے ہوئے ویلے تک

اِلٰۤی اَجَلٍ مُّسَمًّی ۚ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهٖ بَصِیْرًا ﴿۴۵﴾ ع ۵ ۱۷

اوہناں نوں ڈھل دیندا اے فیر جدوں ایہناں دا مِتھیا ویلا آوے گا تے بے شک اللہ اپنے سارے بندیاں نوں ویکھ ریا اے (45)

٣٦ سُوْرَةُ یٰسٓ مَكِّیَّةٌ ٤١

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

ایاتھا ٨٣ رکوعاتھا ٥

یٰسٓ ﴿۱﴾ ۚ وَ الْقُرْاٰنِ الْحَكِیْمِ ﴿۲﴾ ۙ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِیْنَ ﴿۳﴾ ۙ

یٰسٓ ① (1) حکمت والے قرآن دی قسم (2) بے شک تسیں رسولاں وچوں او (3)

عَلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ﴿۴﴾ ؕ تَنْزِیْلَ الْعَزِیْزِ الرَّحِیْمِ ﴿۵﴾ ۙ لِتُنْذِرَ

سدھے راہ تے او (4) عزت والے مہربان دا اُتاریا ہویا (5) تاں کہ تسیں

حاشیہ ① ... ایہہ حروف مقطعات وچوں ای اِک حرف اے، ایہدی مراد اللہ پاک ای بہتر جاندا اے۔ تے نالے کسے دا ناں "یٰسٓ" تے "طٰہٰ" رکھنا منع اے کہ کجھ عالماں دے نیڑے ایہہ دونویں ناں اللہ پاک دے ایہو جئے ناں نیں جیہناں دے معنی پتا نئیں، کیہ عجب کہ ایہناں دے اوہ معنی ہوون جیہڑے غیرِخدا تے پورے نہ اُتر سکن، تے کجھ عالماں دے نیڑے ایہہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ایہو جئے ناں نیں جیہناں دے معنی پتا نئیں۔ ہو سکدا اے ایہناں دا اوہ معنی ہووے جیہڑا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے لئی خاص ہووے۔ ایسے لئی ایہہ ناں رکھن توں بچنا ضروری اے تے جن حضرات دا ناں "یٰسین" اے اوہ آپ نوں "غلام یٰسین" لکھن تے دسن تے دوجے اوہنوں غلام یٰسین کہہ کے بُلاون۔

قَوْمًا مَّآ اُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ فَهُمْ غٰفِلُوْنَ ۝٦ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى

ایس قوم نوں ڈراؤ① جیہدے پیو دادے نوں ڈرایا گیا② اوہ غفلت وچ پئے ہوئے نیں (6) بے شک ایہناں وچوں اکثر تے گل پکی

اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝٧ اِنَّا جَعَلْنَا فِيْٓ اَعْنَاقِهِمْ اَغْلٰلًا فَهِيَ

ہو چکی اے تے اوہ ایمان نئیں لیان گے (7) اسیں ایہناں دیاں دھوناں وچ طوق پا دِتے نیں تے اوہ

اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُوْنَ ۝٨ وَجَعَلْنَا مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ سَدًّا

ٹھوڈیاں تک نیں تے اوہ اُوتے نوں منہ چکے ہوئے نیں (8) تے اسیں اوہناں دے اگے کندھ بنا دِتی

وَّمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُوْنَ ۝٩ وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ

تے اوہناں پچھے (وی) اِک کندھ (بنا دِتی) فیر اوہناں نوں اُتوں (وی) ڈھک دِتا تے ایہناں نوں کجھ نظر نئیں آوندا③ (9) تے تہاڈا ایہناں نوں

ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝١٠ اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ

ڈرانا تے نہ ڈرانا ایہناں تے برابر اے اوہ ایمان نئیں لیان گے (10) تسیں تے صرف اوہنوں ڈراندے او جیہڑا نصیحت دی

الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ ۚ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَّاَجْرٍ كَرِيْمٍ ۝١١

پیروی کرے تے رحمن نوں ویکھے بغیر ڈرے تے اوہنوں بخشش تے عزت والے ثواب دی خش خبری دیو (11)

حاشیہ ① ... ایتھے آیت وچ بطور خاص قریش دے کافراں نوں اللہ دے عذاب توں ڈراؤن دا فرمایا گیا اے تے عام طور تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم اہلِ عرب، اہلِ کتاب وغیرہ ساریاں نوں عذاب الٰہی توں ڈراؤن والے نیں کیونکہ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ساریاں لوکاں لئی رسول نیں۔ ② ... قومِ قریش وچ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم توں پہلے کوئی رسول تشریف نئیں لیائے تے عرب وچ حضرت اسماعیل عَلَيْهِ السَّلَام دے بعد توں لے کے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تک کوئی رسول تشریف نئیں لیائے جدکہ اہلِ کتاب دے کول حضرت عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دے بعد توں لے کے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تک کوئی رسول تشریف نئیں لیائے۔ ③ ... یعنی جیویں کسے آدمی دے دونویں پاسے کنداں ہوون تے ہر پاسیوں رستہ بند کر دِتا ہووے تے اوہ کسے طراں منزل تک پہنچ نئیں سکدا، ایہو حال اوہناں کافراں دا اے کہ اوہناں تے سارے پاسیوں ایمان دی راہ بند اے، ایہناں دے سامنے دنیا دے غرور دی کند اے تے ایہناں دے پچھے آخرت نوں جھٹلان دی تے اوہ جہالت دے قید خانہ وچ قید نیں جیہدی وجہ توں آیتاں تے دلیلاں وچ غور تے فکر کرنا ایہناں نوں ملدا نئیں اے۔ ازل توں کافراں تے ہدایت تے ایمان دی راہ بند کرکے ایہناں اُتے زیادتی نئیں کیتی گئی بلکہ ایہناں دے کفر تے ضد، تکبر، دشمنی، بغاوت نوں مستقل اختیار کرن دی سزا دے طور تے ایہناں لئی ایمان دی راہ بند کر دِتی گئی اے۔

اِنَّا نَحۡنُ نُحۡىِ الۡمَوۡتٰى وَنَكۡتُبُ مَا قَدَّمُوۡا وَاٰثَارَهُمۡ ؕ وَكُلَّ شَىۡءٍ

بے شک اسیں مردیاں نوں زندہ کراں گے تے اسیں لکھ رہے آں جیہڑا (عمل) اوہناں نیں آگے گھلیا تے اوہناں دے پچھے چھڈے ہوئے نشاناں نوں ①

اَحۡصَيۡنٰهُ فِىۡۤ اِمَامٍ مُّبِيۡنٍ ﴿۱۲﴾ وَاضۡرِبۡ لَهُمۡ مَّثَلًا اَصۡحٰبَ الۡقَرۡيَةِ ۘ اِذۡ جَآءَهَا ع ١٨ ١٢

تے اِک ظاہر کر دین والی کتاب وچ ہر چیز دی اسیں گنتی کرکے رکھی اے (12) تے ایہناں نوں شہر والیاں دی مثال دسو جدوں

الۡمُرۡسَلُوۡنَ ﴿۱۳﴾ ۚ اِذۡ اَرۡسَلۡنَاۤ اِلَيۡهِمُ اثۡنَيۡنِ فَكَذَّبُوۡهُمَا فَعَزَّزۡنَا بِثَالِثٍ

ایہناں کول رسول آئے ② (13) جدوں اسیں ایہناں ول دو رسول گھلے فیر ایہناں نیں اوہناں نوں جھوٹھا آکھیا تے اسیں تیسرے دے ذریعے مدد کیتی

فَقَالُوۡۤا اِنَّاۤ اِلَيۡكُمۡ مُّرۡسَلُوۡنَ ﴿۱۴﴾ قَالُوۡا مَاۤ اَنۡتُمۡ اِلَّا بَشَرٌ مِّثۡلُنَا ۙ وَمَاۤ

تے اوہناں ساریاں نیں آکھیا بے شک اسیں تہاڈے ولے گھلے گئے آں (14) لوکاں نیں آکھیا: تسیں تے ساڈے ورگے بندے او ③ تے

اَنۡزَلَ الرَّحۡمٰنُ مِنۡ شَىۡءٍ ۙ اِنۡ اَنۡتُمۡ اِلَّا تَكۡذِبُوۡنَ ﴿۱۵﴾ قَالُوۡا رَبُّنَا يَعۡلَمُ

رحمن نے کوئی چیز نئیں اتاری، تسیں صرف جھوٹھ بول رہے او (15) رسولاں آکھیا: ساڈا رب جان دا اے کہ

اِنَّاۤ اِلَيۡكُمۡ لَمُرۡسَلُوۡنَ ﴿۱۶﴾ وَمَا عَلَيۡنَاۤ اِلَّا الۡبَلٰغُ الۡمُبِيۡنُ ﴿۱۷﴾ قَالُوۡۤا اِنَّا

بے شک ضرور اسیں تہاڈے ولے گھلے گئے آں (16) تے ساڈے ذمے صرف صاف صاف تبلیغ کر دینا ای اے (17) لوکاں نیں آکھیا: اسیں

حاشیہ ① ... یعنی اسیں اوہ نشانیاں تے طریقے لکھ رہے آں جو لوک اپنے پچھے چھڈ گئے۔ ایہہ طریقے چنگے وی ہو سکدے نیں تے برے وی، دونواں دا حکم وکھرا وکھرا اے ایسے لئی لوک جو نیک طریقے کڈھدے نیں ایہناں نوں چنگی بدعت کہندے نیں تے ایہہ طریقے کڈھن والیاں نوں تے ایہناں تے عمل کرن والیاں دونواں نوں ثواب ملدا اے تے جیہڑے برے طریقے کڈھدے نیں ایہنوں بری بدعت کہندے نیں، ایہہ طریقے کڈھن والے تے عمل کرن والے دونویں گنہگار ہوندے نیں۔ ② ... ایس آیت وچ بیان کیتے گئے واقعہ دی تفصیل تفسیر صراط الجنان ج 8، ص 236 تے ملاحظہ فرماؤ۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ نبیاں عَلَیۡہِمُ السَّلَام نوں اپنے جیَا بشر کہنا ہمیشہ توں کافراں دا طریقہ ریا اے۔

تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۚ لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهُوْا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِّنَّا عَذَابٌ

تہانوں منحوس سمجھ دے نئیں ① بے شک جے تسیں باز نہ آئے تے ضرور اسیں تہانوں سنگسار کراں گے تے ضرور تہانوں ساڈے ولوں دردناں والی سزا پہنچے

اَلِيْمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوْا طَآئِرُكُمْ مَّعَكُمْ ؕ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ ؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ

گی (18) رسولاں نے فرمایا: تہاڈی نحوست تے تہاڈے نال اے۔ کیہ جے تہانوں نصیحت کیتی جاوے (تے تسیں اوہنوں بد شگونی کہندے تے انکار کردے او)

مُّسْرِفُوْنَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ رَجُلٌ يَّسْعٰى قَالَ يٰقَوْمِ

بلکہ تسیں حد توں ودھن والے لوک او (19) تے شہر دے دور دے کنارے توں اِک مرد دوڑدا ہویا آیا، اوہنے آکھیا: اے میری قوم!

اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٢٠﴾ اتَّبِعُوْا مَنْ لَّا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٢١﴾

ایہناں رسولاں دی پیروی کرو(20)ایہو جیہاں دی پیروی کرو جیہڑے تہاڈے کولوں کوئی معاوضہ نئیں منگدے تے اوہ ہدایت والے نیں(21)

حاشیہ ① ...اللہ پاک دے نیک تے مقرب بندیاں نوں منحوس سمجھنا تے ایہناں نوں تکلیف دین یاں دھمکیاں دینا کافراں دا طریقہ اے۔ تے لوکاں دی ایہہ عادت ہوندی اے کہ جیہڑی شے دے ول ایہناں دے دل جھکدے ہوون تے ایہناں دی طبیعت ایس نوں قبول کرے تے اوہ اوس شے نوں اپنے حق وچ برکت والا سمجھدے نیں، تے جس شے توں نفرت کردے تے اوہنوں پسند نہ کردے ہوون تے اوہنوں اپنے حق وچ منحوس سمجھدے نیں، ایسے لئی جے ایہناں نوں کوئی مصیبت آ جاوے تے کہندے نیں کہ ایہہ فلاں دی نحوست اے تے ایہدی وجہ نال ساڈا ایہہ نقصان ہو گیا، آپس وچ لڑائی جھگڑا شروع ہوگیا، رشتہ ٹُٹ گیا، بھاویں ایہناں ساریاں دی اصل وجہ کجھ ہور ہووے۔ یاد رہوے کہ شرعی طور تے نہ کوئی بندہ منحوس اے نہ کوئی جگہ، ویلا یا کوئی شے منحوس اے۔ اسلام وچ ایہدا کوئی تصور نئیں، ایہہ خالی وہمی خیالات ہوندے نیں۔ ہاں گناہ تے کفر نحوست نیں۔

وَمَا لِيَ لَآ اَعْبُدُ الَّذِيْ فَطَرَنِيْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً

تے مینوں کیہ اے کہ میں اوہدی عبادت نہ کراں جیہنے مینوں پیدا کیتا تے اوہدے ای ول تسیں پھیرے جاؤ گے (۲۲)① کیہ میں اللہ توں علاوہ ہور خدا بنا لواں

اِنْ يُّرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّيْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا وَّلَا يُنْقِذُوْنِ ﴿٢٣﴾ اِنِّيْٓ اِذًا

جے رحمن مینوں کوئی نقصان پہنچانا چاہوے تے ایہناں دی سفارش مینوں کوئی فیدہ نہ دوے ② تے نہ اوہ مینوں بچا سکن گے (۲۳) بے شک فیر تے میں

لَّفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٤﴾ اِنِّيْٓ اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُوْنِ ﴿٢٥﴾ قِيْلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ

کھلی گمراہی وچ ہوواں گا (۲۴) بے شک میں تہاڈے رب(اللہ) تے ایمان لیایا اے تے تسیں میری سنو (۲۵) (اوہنوں) فرمایا گیا کہ توں جنت وچ داخل ہو جا،

قَالَ يٰلَيْتَ قَوْمِيْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِيْ رَبِّيْ وَجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُكْرَمِيْنَ ﴿٢٧﴾ وَ

اوہنے آکھیا: اے کاش میری قوم جان لیندی (۲۶) جس طراں میرے رب نے میری بخش کیتی تے مینوں عزت والیاں وچ شامل کیتا (۲۷)③ تے

مَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْۢ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِيْنَ ﴿٢٨﴾

اسیں ایس توں بعد اوہدی قوم تے اسمان توں کوئی لشکر نئیں اُتاریا تے نہ اسیں (اوتھے کوئی لشکر) اتارن والے سی (۲۸)

اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خٰمِدُوْنَ ﴿٢٩﴾ يٰحَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ

اوہ صرف اِک چیک سی تدھے ای اوہ بُجھ کے رہ گئے (۲۹) (تے آکھیا گیا کہ) ہائے افسوس④ ایہناں بندیاں تے

وقف غفران

حاشیہ ① ...قوم دے اعتراض کرن تے مردِ مومن نے آکھیا: میں اوس حقیقی مالک دی عبادت کیوں نہ کراں جیہنے مینوں پیدا کیتا تے جیہدے ول واپس ساریاں نوں جانا اے۔ مردِ مومن دے حکیمانہ جواب توں ظاہر ہویا کہ وعظ و نصیحت وچ ایہو جیہا انداز ہووے جیہدے نال سامنے والا غور و فکر تے مجبور ہو جاوے، نہ کہ مخالفت تے اُتر آئے ۔ ② ... کافراں دے جھوٹھے خدا بُت وغیرہ کسے دی سفارش نئیں کر سکن گے جد کہ اللہ پاک دے محبوب بندے جیہناں نوں شفاعت دی اجازت مل چکی اے اوہ ضرور شفاعت کرن گے۔ ③ ... مردِ مومن دی شہادت توں بعد عزت و احترام دے طور تے فرمایا گیا :توں جنت وچ داخل ہو جا ۔جدوں اوہ جنت وچ داخل ہویا تے اوتھوں دیاں نعمتاں ویکھ کے ایہہ تمنا کیتی: اے کاش! قوم نوں پتا لگ جائے کہ اللہ پاک نے مینوں بخش دِتا اے تے میری بوہت عزت کیتی گئی اے۔ ایہدے وچ ہر مومن تے خاص طور تے تبلیغ کرن والے لئی نصیحت اے کہ اوہ لوکاں دی دشمنی تے مخالفت ول توجہ نہ کرے بلکہ ہر حال وچ اوہناں دا خیر خواہ تے ایہناں دی اصلاح دی دعا کردا رہوے۔ ④ ... ایہہ فرشتیاں نیں آکھیا ، یا مومناں نیں آکھیا تے ایہہ وی ممکن اے کہ ایہہ کلام اللہ پاک نے فرمایا ہووے، ایس صورت وچ ایتھے حسرت توں مراد ایہدا حقیقی معنی نئیں ہووے گا کیونکہ حسرت اللہ پاک دی شان دے لائق نئیں۔

مَا يَأْتِيْهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا

کہ اوہناں کول کوئی رسول آوندا اے تے اوہدے نال ہاسہ مذاق ای کردے نیں (۳۰) کیہ اوہناں نیں نئیں ویکھیا کہ اسیں اوہناں توں پہلے کنیاں

قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُوْنِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَّمَّا جَمِيْعٌ لَّدَيْنَا

قوماں تباہ کر دِتیاں کہ اوہ ہن اوہناں ول پلٹن والے نئیں (۳۱) اوہ جتے وی نیں سارے دے سارے ساڈے کول

مُحْضَرُوْنَ ﴿٣٢﴾ ع وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ ۚ اَحْيَيْنٰهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا ٢ ع ١

حاضر کیتے جان گے (۳۲)① تے اوہناں لئی اِک نشانی مردہ زمین اے اسیں اوہنوں زندہ کیتا تے اوہدے وچوں اناج کڈھیا

فَمِنْهُ يَاْكُلُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيْهَا جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ وَّفَجَّرْنَا فِيْهَا

تے اوہدے وچوں اوہ کھاندے نیں (۳۳) تے اسیں اوہدے وچ کھجوراں تے انگوراں دے باغ بنائے تے اسیں اوہدے وچ

مِنَ الْعُيُوْنِ ﴿٣٤﴾ لِيَاْكُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖ ۙ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيْهِمْ ۭ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٣٥﴾

کجھ چشمے وگائے (۳۴) تاکہ لوک اوہدے پھلاں وچوں کھان تے ایہہ اوہناں دیاں ہتھاں نیں نئیں بنائے تے کیہ اوہ شکر ادا نئیں کرن گے؟ (۳۵)

سُبْحٰنَ الَّذِيْ خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْۢبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا

پاک اے اوہ جیہنے سارے جوڑے بنائے، زمین دی اگائیاں ہوئیاں چیزاں توں تے لوکاں توں تے اوہناں چیزاں توں جیہناں نوں

لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٦﴾ وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الَّيْلُ ۚ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُّظْلِمُوْنَ ﴿٣٧﴾ ۙ وَ

اوہ جاندے وی نئیں نیں (۳۶) تے اوہناں لئی اِک نشانی رات اے اسیں اوہدے اُتے دن نوں کھچ لینے آں ایسے لئی اوہ ہنیریاں وچ رہ جاندے نیں (۳۷) تے

حاشیہ ① ...یعنی ساریاں اُمتاں قیامت دے دن دوبارہ زندہ کیتیاں جاون توں بعد حساب تے جزا لئی ساڈے کول حاضر کیتیاں جاون گئیاں تے اسیں اوہناں نوں اوہناں دے چنگے بھیڑے ساریاں عملاں دی جزا ءدیواں گے۔

الشَّمْسُ تَجْرِيْ لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ؕ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ

سورج اپنے ٹھہرن دے ویلے تک چلدا رہوے گا،① ایہہ زبردست، علم والے دا مِتھیا ہویا اے (٣٨) تے چن لئی

قَدَّرْنٰهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُوْنِ الْقَدِيْمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْۢبَغِيْ لَهَآ اَنْ

اسیں منزلاں مقرر کیتیاں ایتھوں تک کہ اوہ کھجور دی پرانی ٹہنی ورگا ہو جاندا اے (٣٩)② سورج نوں لائق نئیں کہ

تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ؕ وَكُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ ﴿٤٠﴾ وَاٰيَةٌ لَّهُمْ

چن نوں پھڑے تے نہ رات دن تے پہل کرن والی اے تے ہر اِک اِک گھیرے وچ تیر ریا اے (٤٠) تے اوہناں لئی اِک نشانی

اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِّنْ مِّثْلِهٖ

ایہہ اے کہ اسیں اوہناں دیاں نسلاں نوں بھری ہوئی کشتی وچ سوار کیتا (٤١) تے اسیں اوہناں لئی اوہو جئی ای کشتیاں بنا دِتیاں جیہناں تے

مَا يَرْكَبُوْنَ ﴿٤٢﴾ وَاِنْ نَّشَاْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيْخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُوْنَ ﴿٤٣﴾ اِلَّا رَحْمَةً

سوار ہندے نیں (٤٢) تے جے اسیں چاہیے تے اوہناں نوں ڈبو دیئے تے نہ کوئی اوہناں دی فریاد نوں پہنچن والا ہووے تے نہ اوہناں نوں بچایا جاوے (٤٣) پر ساڈے ولوں رحمت تے

مِّنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى حِيْنٍ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اتَّقُوْا مَا بَيْنَ اَيْدِيْكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ

اِک ویلے تک فائدہ چکن (دی مہلت ہووے) (٤٤)③ تے جدوں اوہناں نوں فرمایا جاندا اے، ڈرو اوہدے توں جیہڑا تہاڈے سامنے اے تے جیہڑا تہاڈے پچھے آون والا اے

حاشیہ ① ...ایہدا اِک معنی ایہہ اے کہ جدوں تک سورج دے چلن دی حد طے کیتی گئی اے اوس ویلے تک اوہ چلدا ای رہوے گا تے اوہ آخری ویلا قیامت دا دن اے۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ سورج اپنیاں منزلاں وچ چلدا اے تے جدوں ساریاں توں دور والے مغرب وچ پہنچدا اے تے فیر نواں چکر شروع ہو جاندا تے اوہ مقام اوہدا مُستقر اے۔② ... چن دیاں اٹھائی منزلاں نیں، ایہہ ہر رات اِک منزل وچ ہوندا اے ، اپنے نکلن دی تاریخ توں لے کے اٹھائی تاریخ تک ساریاں منزلاں طے کر لیندا اے ، جے مہینہ تیہاں دا ہووے تے دو رَاتاں تے اُنتی دا ہووے تے اِک رات لُگدا اے ،آخری منزل وچ پہنچ کے کھجور دی پرانی شاخ ورگا ہو جاندا اے جیہڑی سُک کے پتلی، کمان ورگی مڑی ہوئی تے پیلی ہو گئی ہووے۔③ ... یعنی اگر اسیں چاہیے تے کشتیاں وچ موجود لوکاں نوں ڈوب دیئے تے اوس ویلے اوہ ڈبن والیاں دی فریاد نوں پہنچ کے اوہناں دی مدد کرن والا کوئی نئیں ہووے گا تے نہ ای خدا دے حکم توں بعد لوکاں نوں ڈُب کے مرن توں بچایا جا سکدا اے۔ سوائے ایس صورت توں کہ اسیں اوہناں تے رحم فرمایئے ،تے اوہناں لوکاں دی دنیا توں فیدہ چکن دی مُہلت ہالی باقی ہووے ۔ ایہدے وچ وی نصیحت اے کہ اپنی حفاظت دے مادی سبب تے ذریعے اُتے غرور نئیں کرنا چاہیدا بلکہ سبب اختیار کرکے اللہ پاک دی رحمت تے کرم تے بھروسہ کرنا چاہیدا اے۔ تے نالے عیش تے آرام دی حالت وچ اللہ پاک دے عذاب توں غافل تے بے خوف نئیں ہونا چاہیدا ۔

لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿٤٥﴾ وَمَا تَاْتِيْهِمْ مِّنْ اٰيَةٍ مِّنْ اٰيٰتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوْا عَنْهَا

ایس آس تے کہ تہاڈے تے رحم کیتا جاوے(۴۵) تے جدوں کدی اوہناں دے رب دیاں نشانیاں چوں کوئی نشانی اوہناں کول آوندی اے تے اوہ اوہدے توں

مُعْرِضِيْنَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ۙ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

مونھ پھیر لیندے نیں (۴۶) تے جدوں اوہناں نوں فرمایا جاوے کہ اللہ دے دِتے وچوں کجھ اوہدی راہ وچ خرچ کرو تے کافر

لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنُطْعِمُ مَنْ لَّوْ يَشَآءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهٗٓ ۖ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ

مسلماناں نوں کہندے نیں کیہ اسیں اوہنوں کھوایئے جیہنوں اللہ چاہندا تے کھوا دیندا① تسیں تے کھلی گمراہی

مُّبِيْنٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُوْنَ اِلَّا

وچ ای او (۴۷) تے کہندے نیں: ایہہ وعدہ کدوں آوے گا ؟جے تسیں سچے او (تے دسو) (۴۸) اوہ صرف اِک چیک نوں اڈیک رے نیں

صَيْحَةً وَّاحِدَةً تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُوْنَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ تَوْصِيَةً وَّلَآ اِلٰٓى

جیہڑی اوہناں نوں ایس حالت وچ پھڑ لوے گی جدوں اوہ دنیا دے جھگڑے وچ پھسے ہون گے (۴۹)② تے نہ اوہ وصیت کر سکن گے تے نہ ای اپنے

اَهْلِهِمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ فَاِذَا هُمْ مِّنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ ع ٣ ٢

گھر والیاں دے ول واپس جا سکن گے (۵۰)③ تے صور وچ پھوک ماری جاوے گی تے اوسے ویلے اوہ قبراں وچوں اپنے رب ول

حاشیہ ①...مسلماناں نیں انسانی ہمدردی دی وجہ توں قریش دے کافراں نوں آکھیا کہ تسیں اپنے مال دا جو حصہ اللہ پاک لئی کڈیا اے اوہنوں مسکیناں اُتے خرچ کرو۔ ایس تے اوہناں نیں آکھیا کہ کیہ اسیں اوہناں نوں کھوایئے جیہناں نوں اللہ پاک کھوانا چاہندا تے کھوا دیندا ۔جدوں اللہ پاک نوں ای ایہناں دا محتاج رہنا منظور اے تے اوہناں نوں کھان نوں دیناوہدی مرضی دے خلاف ہووے گا۔ ایہہ کنجوس لوکاں دا بہانہ اے جیہڑا باطل اے، کیونکہ اللہ پاک نے کجھ لوکاں نوں امیر تے کجھ نوں فقیر بنایا اے تاکہ مالدار لوک فقیراں تے مال خرچ کرکے اللہ دا حکم منن تے فقیر اپنے فقر و فاقہ تے صبر کرن۔ ایہہ اوہدی اپنی مخلوق وچ حکمت تے مرضی اے ،کسے نوں ایہدے تے اعتراض کرن دا کوئی حق نئیں۔ ②...ایہدا مطلب ایہہ اے کہ لوک اپنے دنیا دے کماں وچ لگے ہون گے تے قیامت اوہناں تے یک دم آ جاوے گی۔ ③...مکے دے کافراں نیں قیامت دے بارے سوال کیتا تے اوہناں نوں ایہدا ووقت نئیں دسیا گیا کیونکہ ایہہ اللہ پاک دی حکمت دے خلاف اے۔ ایسے لئی لوک قیامت دے وقت تے تاریخ دی تحقیق وچ وقت ضائع کرن دی بجائے قیامت دی تیاری کرن تے اپنی تھوڑی جئی زندگی وچ اوہ کم کرن جیہناں نال اوہناں نوں قیامت دے دن کامیابی نصیب ہووے۔

يَنْسِلُوْنَ ﴿٥١﴾ قَالُوْا يٰوَيْلَنَا مَنْۢ بَعَثَنَا مِنْ مَّرْقَدِنَا ۜ هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ

دوڑدے چلے جان گے (۵۱) آکھن گے: ہائے ساڈی خرابی! کنے سانوں ساڈی نیندر توں جگا دِتا؟ ایہہ اوہ اے جیہدا رحمن نے وعدہ کیتا سی

وَصَدَقَ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿٥٢﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ جَمِيْعٌ لَّدَيْنَا

تے رسولاں نیں سچ فرمایا سی (۵۲) اوہ تے صرف اِک چیک ہووے گی تے اوسے ویلے اوہ سارے دے سارے ساڈے کول

مُحْضَرُوْنَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَّلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ

حاضر کر دِتے جان گے (۵۳) تے اج کسے جان تے کجھ ظلم نئیں ہووے گا تے تہانوں تہاڈے عملاں ای دا بدلہ

تَعْمَلُوْنَ ﴿٥٤﴾ اِنَّ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِيْ شُغُلٍ فٰكِهُوْنَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ فِيْ

دِتا جاوے گا (۵۴) بے شک جنت والے اج دل نوں خش کرن والے کماں وچ مزے (لے رے) ہون گے (۵۵) اوہ تے اوہناں دیاں بیویاں ①

ظِلٰلٍ عَلَى الْاَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔوْنَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيْهَا فَاكِهَةٌ وَّلَهُمْ مَّا يَدَّعُوْنَ ﴿٥٧﴾ سَلٰمٌ قف

تختاں تے سرہانے لاکے چھانواں وچ ہون گے (۵۶) اوہناں لئی جنت وچ پھل میوہ ہووے گا تے اوہناں لئی ہر اوہ شے ہووے گی جیہڑی اوہ منگن گے (۵۷)② مہربان

قَوْلًا مِّنْ رَّبٍّ رَّحِيْمٍ ﴿٥٨﴾ وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿٥٩﴾ اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ

رب ولوں فرمایا ہویا سلام ہووے گا (۵۸) تے (آکھیا جاوے گا)اے مجرمو! اج وکھرے وکھرے ہو جاؤ (۵۹)③ اے آدم دی اولاد! کیہ

يٰبَنِيْۤ اٰدَمَ اَنْ لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطٰنَ ۚ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿٦٠﴾ وَّاَنِ اعْبُدُوْنِيْ ؕ

میں تہاڈے نال ایہہ وعدہ نئیں سی کیتا کہ شیطان دی عبادت نہ کرنا بے شک اوہ تہاڈا کھلا دشمن اے (۶۰) تے میری عبادت کرنا،

حاشیہ ①...ایہناں بیویاں وچ دنیا دی ایمان والیاں بیویاں جیہڑی نکاح وچ ہوون گئیاں اوہ وی شامل نیں تے حوراں وی ۔ایس توں پتا لگیا کہ حوراں لونڈیاں دی جگہ تے نئیں ہون گیاں ، بلکہ بیوی دی حیثیت نال ہون گئیاں۔②... جنت وچ جنتیاں نوں ہر اوہ چیز ملے گی جو اوہ منگن گے تے جنت وچ چونکہ نفسِ امارہ فنا کر دِتا جاوے گا ایس لئی کوئی جنتی بھیڑی تے گندی شے دی خاہش نہ کرے گا۔③... ایہدی اِک تفسیر ایہہ اے کہ جدوں مومن جنت ول روانہ کیتے جان گے، اوس ویلے کافراں نوں آکھیا جاوے گا کہ وکھرے ہو جاؤ تے مومناں توں وکھرے ہو جاؤ۔ دوجی ایہہ اے کہ کافراں نوں ایہہ حکم ہووے گا کہ وکھرے وکھرے دوزخ وچ اپنے اپنے ٹھکانے تے چلے جاؤ۔ تیجی ایہہ اے کہ قیامت دے دن مجرماں نوں اِک دوجے توں وکھرے وکھرے کر دِتا جاوے گا جیویں یہودیاں، عیسائیاں، مجوسیاں، ستاریاں دی پوجا کرن والے تے ہندواں نوں جیہڑے وکھرے وکھرے فرقے نیں اِک دوجے توں وکھرا دِتا جاوے گا۔

هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيْرًا ؕ اَفَلَمْ تَكُوْنُوْا

ایہہ سدھا راہ اے (٦١) تے بے شک اوہنے تہاڈے وچوں بوہت ساری مخلوق نوں گمراہ کر دِتا تے کیہ

تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٢﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ﴿٦٣﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ

تسیں سمجھدے نئیں سو (٦٢) ایہہ اے اوہ جہنم جیہدے توں تہانوں ڈرایا جاندا سی (٦٣) اپنے کفر دی وجہ توں اج ایہدے وچ داخل

تَكْفُرُوْنَ ﴿٦٤﴾ اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيْهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ

ہو جاؤ (٦٤) اج اسیں اوہناں دے مونہاں تے مہر لا دیاں گے تے اوہناں دے ہتھ ساڈے نال گلاں کرن گے تے اوہناں دے پیر

بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ

اوہناں دے عملاں دی گواہی دین گے (٦٥)[1] تے جے اسیں چاہندے تے اوہناں دیاں اکھاں مٹا کر دیندے تے اوہ چھیتی نال راہ ول جاندے

فَاَنّٰى يُبْصِرُوْنَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنٰهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوْا مُضِيًّا وَّ

تے کتھوں نظر آؤندا ؟ (٦٦)[2] تے جے اسیں چاہندے تے اوہناں دی جگہ تے ای اوہناں دیاں شکلاں بدل دیندے تے نہ اوہ اگے ودھ سکدے تے نہ پچھے

لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ ؕ اَفَلَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَّمْنٰهُ الشِّعْرَ ع ٤ ٣

مڑدے (٦٧) تے جیہنوں اسیں لمی عمر دینے آں تے پیدائش تے بناوٹ وچ اسیں اوہنوں الٹا پھیر دینے آں، تے کیہ اوہ سمجھدے نئیں؟ (٦٨) تے اسیں نبی نوں شعر کہنا نئیں سکھایا[3]

حاشیہ ① ...شروع وچ کافر گلاں کرن گے تے اپنے تے کفر تے جھوٹھا آکھن توں انکار کر دین گے، اللہ پاک اوہناں دے مونہاں تے مہر لا دوے گا تاکہ اوہ بول نہ سکن ، فیر اوہناں دے جسم دے باقی حصے بول پین گے تے جو کجھ وی اوہناں کولوں ہویا اے سب کجھ دس دین گے، ایس توں بعد اوہناں دے مونہاں تے لگی ہوی مہر توڑ دِتی جاوے گی۔ ② ... یعنی دوزخ دا عذاب تے آخرت وچ ہووے گا پر اسیں چاہندے تے دنیا وچ وی ایہناں دے کفر دی سزا دے طور تے ایہناں دیاں اکھاں ختم کرکے ایہناں نوں انھیا کر دیندے ، فیر ایہناں نوں راہ وی نظر نئیں آوندا پر اسیں اِنج نئیں کیتا اپنے فضل تے کرم نال آکھ دی نعمت ایہناں کول رکھی، تے ہون ایہناں تے حق ایہہ اے کہ اوہ شکر کرن تے کفر نہ کرن۔ ③ ... قریش دے کافر حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں شاعر تے قرآن پاک نوں شعر کہندے سن تے ایس توں اوہناں دی مراد ایہہ سی کہ جیویں شعر جھوٹھ تے حد توں زیادہ تعریفاں تے مشتمل ہندے نیں اِنج ای (معاذاللہ) قرآنِ مجید جھوٹھا کلام اے ۔ ایتھے ایہدا رَدکیتا گیا کہ اسیں نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں ایہو جئیا جھوٹھ بولن دا ہنر ای نئیں دِتا تے ایہہ کتاب شعراں یعنی جھوٹھیاں گلاں تے شامل نئیں ۔

وَمَا يَنْۢبَغِيْ لَهٗ ؕ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَّقُرْاٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿٦٩﴾ لِّيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَّ

تے نہ اوہ ایہناں دی شان دے لائق اے اوہ تے نئیں مگر نصیحت تے روشن قرآن (٦٩) تاکہ اوہ ہر ایہو جئے بندے نوں ڈرا دے جیہڑا زندہ ہووے ① تے

يَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧٠﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِّمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيْنَآ

کافراں تے گل پوری ہو جاوے (٧٠) کیہ اوہناں نیں نئیں ویکھیا کہ اسیں اپنے ہتھ ② نال بنائے ہوئے ڈنگر اوہناں لئی پیدا کیتے تے ایہہ اوہناں

اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مٰلِكُوْنَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنٰهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوْبُهُمْ وَمِنْهَا يَاْكُلُوْنَ ﴿٧٢﴾

دے مالک نیں (٧١) تے اسیں ایہناں ڈنگراں نوں اوہناں دے فرماں بردار کر دِتا تے ایہناں ڈنگراں وچوں کجھ اوہناں دی سواریاں نیں تے کجھ وچوں اوہ کھاندے نیں (٧٢)

وَلَهُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ ؕ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

تے لوکاں لئی ایہناں ڈنگراں وچ کئی طرح دے فیدے تے پین دیاں چیزاں نیں تے کیہ اوہ لوک شکر ادا نئیں کرن گے (٧٣) تے اوہناں نیں اللہ توں علاوہ ہور

اٰلِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُوْنَ ﴿٧٥﴾

خدا بنا لتے کہ شاید اوہناں دی مدد ہو جاوے(٧٤) اوہ خدا ایہناں دی مدد نئیں کر سکدے تے اوہ لوک آپ ایہناں خداواں دی خدمت لئی حاضر لشکر بنے ہوئے نیں(٧٥)③

وقف لازم

فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٧٦﴾ اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ

تے اوہناں دی گل تہانوں غم نہ دیوے بے شک اسیں جاننے آں جو اوہ لُکاندے نیں تے جو ظاہر کر دے نیں (٧٦) تے کیہ بندے نے نئیں ویکھیا کہ

اَنَّا خَلَقْنٰهُ مِنْ نُّطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيْمٌ مُّبِيْنٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَّنَسِيَ

اسیں اوہنوں اِک قطرے توں بنایا فیر تدھ ای اوہ کھلم کھلا جھگڑا کرن والا اے (٧٧) تے ساڈے لئی مثال دیندا اے تے اپنا جمنا

حاشیہ ① ...ڈراؤن والے توں مراد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں یا قرآن مجید اے ، تے زندہ توں مراد اوہ بندہ اے جیہڑا اللہ پاک دے علم وچ ایمان لیان والا اے ، اوہدا ایمان ایویں اے جیویں جسم لئی زندگی کیونکہ ایمان ہمیشہ والی زندگی حاصل ہون دا سبب اے۔② ... آیت وچ ہتھ دا لفظ محاورے دے طور تے اے تے مراد قدرت اے ورنہ اللہ پاک جسم تے جسمانی ہتھاں توں پاک اے۔③ ... یعنی مشرکاں دے خدا اوہناں دی مدد تے اوہناں توں عذاب دور نئیں کر سکدے کیونکہ اوہ پتھر، بے جان، بے قدرت تے بے شعور نیں تے الٹا معاملہ ایہہ اے کہ اے ایہہ بت نوں پوجن والے آپ اپنے خداواں دی حفاظت لئی ایہناں دے لشکر بنے ہوئے نیں تے بتاں دی خدمت لئی موجود رہندے نیں۔

خَلْقَهٗ ؕ قَالَ مَنْ يُّحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيْمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيْهَا الَّذِيْٓ اَنْشَاَهَآ

کھل گیا۔آکھن لگا : ایہو جیا کون اے جیہڑا ہڈیاں نوں زندہ کردیوے جد کہ اوہ بالکل گلیاں ہوئیاں ہون (۷۸) تسیں فرماؤ:اوہناں ہڈیاں نوں اوہ زندہ کرے گا جیہنے

اَوَّلَ مَرَّةٍ ؕ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيْمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ

پہلی وار اوہناں نوں بنایا تے او ہر پیدائش نوں جانن والا اے (۷۹) جیہنے تہاڈے لئی ہرے درخت توں

نَارًا فَاِذَآ اَنْتُمْ مِّنْهُ تُوْقِدُوْنَ ﴿٨٠﴾ اَوَلَيْسَ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ

اگ پیدا کیتی تے ایسے لئی تسیں اوہدے توں اگ بالدے او (۸۰)[1] تے کیہ جیہنے اسمان تے زمین بنائے اوہ اس ایس گل تے

بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَّخْلُقَ مِثْلَهُمْ ؕ بَلٰى ۙ وَهُوَ الْخَلّٰقُ الْعَلِيْمُ ﴿٨١﴾ اِنَّمَآ اَمْرُهٗٓ اِذَآ

قادر نئیں کہ ایہناں ورگے ہور پیدا کر دیوے؟ کیوں نئیں !تے اوہی بڑا پیدا کرن والا، سب کجھ جانن والا اے (۸۱)[2] اوہدا کم تے ایہی اے کہ جدوں

اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَّقُوْلَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحٰنَ الَّذِيْ بِيَدِهٖ مَلَكُوْتُ

کسے شے دا ارادہ فرماندا اے تے اوہنوں فرماندا اے "ہو جا" تے اوہ ہو جاندی اے (۸۲)[3] تے پاک اے اوہ جیہدے ہتھ وچ

كُلِّ شَيْءٍ وَّاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٨٣﴾

ہر شے دا قبضہ اے تے اوہدے ول ای تسیں پھیرے جاؤ گے (۸۳)

وقف غفران ۱

ع ۵ ۲۶ ۴

حاشیہ ① ...عرب دیاں جنگلاں وچ دو طرح دے درخت پائے جاندے سن اِک دا ناں مرخ اے دوجے دا عَفار، ایہناں دی خصوصیت ایہہ اے کہ جدوں ایہناں دیاں ہریاں ٹہنیاں اِک دوجے تے رگڑ یاں جان تے پانی نال تَر ہون دے باوجود ایہناں چوں اگ نکلدی اے۔ ایہدے وچ قدرت دی عجیب نشانی اے کہ اگ تے پانی دونویں اِک دوجے دے مخالف نیں، دونویں اِک ای جگہ یعنی لکڑ وچ موجود نیں پر نہ پانی اگ نوں بجھاوندا پیا اے تے نہ اگ لکڑ نوں ساڑدی پئی اے ، جس قادرِ مطلق دی ایہہ حکمت اے جے اوہ اِک جسم نوں موت توں بعد زندگی دیوے تے اوہدی قدرت توں کیہ حیرانگی تے ایہنوں ناممکن کہنا قدرت دی نشانی ویکھ کے جاہلاں والی گل تے نافرمانی والا انکار اے۔② ... یعنی جس رب تعالیٰ نے اسمان تے زمین ورگی وڈی مخلوق بنا دِتی کیہ اوہ ایس گل تے قادر نئیں کہ آخرت وچ زمین تے اسمان تو بوہت چھوٹی مخلوق یعنی انسان نوں فیر بنا دے ؟کیوں نئیں ! بے شک اوہ ایہدے تے قدرت رکھدا اے تے عقل وی ایہی فیصلہ کردی اے کہ اسمان تے زمین ورگی وڈی مخلوق پیدا کرن تےقدرت رکھن والا انساناں نوں فیردوبارہ پیدا کرن تے یقیناً قدرت رکھدا اے۔③ ... یعنی مخلوق دا وجود اوہدے حکم دے تابع اے تے جدوں اللہ پاک کسی شے نوں وجود وچ آون دا حکم فرماندا اے تے اوہنوں لوکاں دی طراں وکھری وکھری شیواں دی ضرورت نئیں ہوندی بلکہ خدا دے حکم تے ہر شے وجود وچ آ جاندی اے۔

٣٧ سُوْرَةُ الصّٰفّٰتِ مَكِّيَّةٌ ٥٦
اٰیاتها ١٨٢ رکوعاتها ٥

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ الصّٰفّٰت مکیۃ
آیات :182 رکوع:5

وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ۙ﴿١﴾ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ۙ﴿٢﴾ فَالتّٰلِيٰتِ ذِكْرًا ۙ﴿٣﴾ اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ؕ﴿٤﴾

اوہناں دی قسم جیہڑے باقاعدہ صفاں بنھے ہوئے نیں (۱) ① فیر اوہناں دی قسم جیہڑے جھڑک کے چلان والے نیں(۲) ② فیر قرآن دی تلاوت کرن والیاں دی قسم(۳) بے

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ؕ﴿٥﴾ اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَآءَ

شک تہاڈا خدا ضرور اِک اے(۴) اسماناں تے زمین دا تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے ساریاں دا رب اے تے مشرقاں دا مالک اے (۵) بے شک اسیں تھلے

الدُّنْيَا بِزِيْنَةِ ِۨالْكَوَاكِبِ ۙ﴿٦﴾ وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ شَيْطٰنٍ مَّارِدٍ ۚ﴿٧﴾ لَا يَسَّمَّعُوْنَ اِلَى

دے اسمان نوں تاریاں دی خوب صورتی نال سجایا اے (۶)③ تے ہر نافرمان شیطان توں حفاظت لئی (۷) اوہ شیطان اُتلی دنیا ول کن

الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُوْنَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۖ﴿٨﴾ دُحُوْرًا وَّلَهُمْ عَذَابٌ وَّاصِبٌ ۙ﴿٩﴾

نئیں لا سکدے تے ایہناں نوں ہر پاسیوں ماریا جاندا اے (۸) (ایہناں نوں) نَسان لئی تے ایہناں لئی ہمیشہ دا عذاب اے (۹)④

اِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهٗ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ

پر جیہڑا اک ادھی وار (کوئی گل) پھڑ کے لے جاوے تے روشن انگارا اوہدے پچھے لگ جاندا اے (۱۰) تے ایہناں توں پچھو، کیہ ایہناں لوکاں دا جمنا زیادہ مضبوط اے یاں

حاشیہ ① ...صفاں بنن والیاں توں مراد اوہ فرشتے نیں جیہڑے نمازیاں دی طراں اک صف بنھ کے اللہ دے حکم نوں اُڈیکدے نیں۔ یا ، عالماں تے نیک لوکاں دے گروہ مراد نیں جیہڑے نمازاں وچ صفاں بنھ کے عبادت وچ مصروف رہندے نیں ۔یا ، غازیاں دے گروہ مراد نیں جیہڑے اللہ دی راہ وچ صفاں بنھ کے حق دے دشمناں نال مقابلہ کردے نیں۔② ... جھڑک کے چلان والیاں توں مراد بدل تے مقرر فرشتے نیں جیہڑے اوہنوں حکم دے کے چلاندے نیں، یا اوہ عالم مراد نیں جیہڑے وعظ تے نصیحت نال لوکاں نوں موقع محل تے موضوع دی مناسبت نال کدی کدی سخت لفظاں نال دین دی راہ تے چلاندے نیں۔یا ،اوہ غازی مراد نیں جیہڑے گھوڑیاں نوں تیزی نال جہاد وچ چلاندے نیں ③... دنیا دے آسمان نوں تاریاں نال سجاون دے بوہت سارے مقصد نیں جیہناں وچ دو ایہہ نیں ، (۱) خوب صورتی لئی ۔ نور تے روشی اکھاں نوں چنگی لگدی اے تے جدوں اسمان تے روشنیاں دا ایہہ جال نظر آوندا اے تے بڑا ای سوہنا لگدا اے تے اسمان تے تارے کسی چادر تے وکھرے ہوئے رنگ برنگے موتیاں ونگرے لگدے نیں۔(۲) اسمان نوں چوری چھپے فرشتیاں دیاں گلاں سنن والے نافرمان شیطاناں توں محفوظ کرن لئی۔④... شیطان اسماناں دے کول جا ندے تے بعض اوقات فرشتیاں دا کلام سن کے نجومیاں نوں خبراں دیندے تے نجومی ایسے وجہ توں غیب دیاں گلاں جانن دا دعویٰ کردے سن۔ اللہ پاک نے انگاریاں نال شیطاناں نوں اسمان تک پہنچن توں روک دِتا۔

مَّنْ خَلَقْنَا ؕ اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّنْ طِيْنٍ لَّازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُوْنَ ﴿١٢﴾ وَاِذَا

ساڈی (دوجی) مخلوق دا۔ بے شک اسیں ایہناں نوں چپڑن والی مٹی توں بنایا (۱۱) بلکہ تُسیں حیران ہوئے تے اوہ مذاق اڑاندے نیں (۱۲) تے جدوں

ذُكِّرُوْا لَا يَذْكُرُوْنَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً يَّسْتَسْخِرُوْنَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوْٓا اِنْ هٰذَآ

اوہناں نوں سمجھایا جاوے تے سمجھدے نئیں (۱۳) تے جدوں کوئی نشانی ویکھدے نیں تے مذاق اڑندے نیں (۱۴) تے کہندے نیں ایہہ تے

اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٥﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ﴿١٦﴾ اَوَ

کھلا جادو ای اے (۱۵)[1] تے کیہ جدوں اسیں مر کے مٹی تے ہڈیاں ہو جاواں گے تے کیہ اسیں ضرور جیُ جاواں گے؟ (۱۶) تے

اٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُوْنَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دٰخِرُوْنَ ﴿١٨﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَّاحِدَةٌ

کیہ ساڈے اگلے پیو دادے وی ؟(۱۷) تُسیں فرماؤ: ہاں، تے اوس ویلے تُسیں ذلیل تے رسوا ہووو گے (۱۸) تے اوہ تے اِک جھڑک ای ہووے گی

فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُوْنَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوْا يٰوَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّيْنِ ﴿٢٠﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ

تے ایسے لئی اوہ ویکھن لگ پین گے (۱۹) تے آکھن گے: ہائے ساڈی خرابی ! ایہہ بدلے دا دن اے (۲۰) ایہہ اوہ فیصلے دا دن اے

الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٢١﴾ اُحْشُرُوا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوْا ع ١ ٥

جیہنوں تسیں جھوٹا آکھدے سو (۲۱) ظالماں تے اوہناں دے ساتھیاں نوں تے جیہناں دی ایہہ اللہ توں علاوہ پوجا کردے سن ایہناں ساریاں نوں

يَعْبُدُوْنَ ﴿٢٢﴾ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَاهْدُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيْمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوْهُمْ اِنَّهُمْ الربع

اکٹھا کر دیو (۲۲) فیر ایہناں ساریاں نوں دوزخ دا راہ وکھاؤ (۲۳) تے ایہناں نوں ٹھہراؤ، بے شک ایہناں توں

حاشیہ ① ...یعنی ایہہ حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ، تسیں مکے دے کافراں دے انکار کرن توں حیران ہوئے کہ تہاڈی رسالت تے مرن توں بعد اٹھن تے دلیل بنن والیاں صاف نشانیاں تے دلیلاں ہون دے باوجود اوہ کیویں انکار کردے نیں پر اوہ کافر تہاڈا تے تہاڈے حیران ہون دا یا لوکاں دے مرن توں بعد اٹھن دا مذاق اڑاندے نیں ، تے جدوں اوہناں نوں کسی شے دے نال سمجھایا جاوے تے سمجھدے نئیں ، تے جدوں چن دے ٹکڑے ہونا وغیرہ کوئی نشانی تے معجزہ ویکھدے نیں تے مذاق اڑاندے نیں تے کہندے نیں ایہہ کھلا جادو ای اے۔

مَّسْـُٔوْلُوْنَ ﴿٢٤﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُوْنَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَاَقْبَلَ

پچھ گچھ کیتی جاوے گی (۲۴) (آکھیا جاوے گا:) تہانوں کیہ ہویا؟ تسیں اِک دوجے دی مدد کیوں نئیں کردے؟ (۲۵)① بلکہ اوہ اج دھون نیوی کیتی ہون گے (۲۶)

بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٢٧﴾ قَالُوْٓا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَاْتُوْنَنَا عَنِ الْيَمِيْنِ ﴿٢٨﴾

تے ایہناں وچ اِک دوجے ول آپس وچ سوال کردے ہوئے توجہ کرے گا (۲۷) پیروکار آکھن گے :تسیں ساڈے کول طاقت تے قوت نال آوندے سو (۲۸)

قَالُوْا بَلْ لَّمْ تَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ ۚ بَلْ كُنْتُمْ

سردار آکھن گے: بلکہ تسیں آپ ای ایمان والے نئیں سو (۲۹) تے ساڈا تہاڈے تے کوئی قابو نئیں سی بلکہ تسیں

قَوْمًا طٰغِيْنَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا ۖ اِنَّا لَذَآئِقُوْنَ ﴿٣١﴾ فَاَغْوَيْنٰكُمْ اِنَّا

نافرمان لوک سو (۳۰) تے ساڈے اُتے ساڈے رب دی گل ثابت ہو گئی (کہ) اسیں ضرور مزہ چکھاں گے (۳۱) تے اسیں تہانوں گمراہ کیتا، بے شک اسیں

كُنَّا غٰوِيْنَ ﴿٣٢﴾ فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِى الْعَذَابِ مُشْتَرِكُوْنَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ

آپ گمراہ ساں(۳۲) تے اوس دن سارے دے سارے عذاب وچ شریک ہون گے (۳۳) مجرماں نال اسیں اِنج ای کرنے

بِالْمُجْرِمِيْنَ ﴿٣٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوْٓا اِذَا قِيْلَ لَهُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَ

آں (۳۴) بے شک جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا سی کہ اللہ توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں تے اوہ تکبر کردے سن (۳۵) تے

يَقُوْلُوْنَ اَئِنَّا لَتَارِكُوْٓا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُوْنٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَآءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ

کہندے سن کیہ اسیں اِک دیوانے شاعر دی وجہ توں اپنے خداواں نوں چھڈ دیئے (۳۶) بلکہ اوہ تے حق لیائے نیں② تے اوہناں نیں

حاشیہ ① ...دوزخ دے نگہبان جھڑکدے ہوئے مشرکاں نوں آکھن گے کہ اج تہانوں کیہ ہویا ؟تسیں اک دوجے دی مدد کیوں نئیں کردے حالاں کہ دنیا وچ تسیں اِک دوجے دی مدد کرن تے بڑاغرور کردے سو۔قیامت دے دن مشرک تے اِک دوجے دی مدد نہ کر سکن گے جدکہ نبی ، ولی تے نیک لوک اللہ پاک دی اجازت نال ایمان والیاں دی سفارش کرکے ایہناں دی مدد فرمان گے البتہ ایہناں دی شفاعت دی امید تے اللہ دی اطاعت چھڈ دینا ، اللہ دے عذاب توں بے خوف ہو جانا تے گناہواں وچ لگے رہنا کسے صورت صحیح نئیں اے۔② ... کافراں نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں دیوانہ تے شاعر آکھیا تے اوہناں دی گل دا رَد کردے ہوئے اللہ پاک نے فرمایا کہ ایہہ نبی دیوانے تے شاعر نئیں ، بلکہ اوہ تے حق لیائے نیں تے اوہناں نیں دین تے توحید دے عقیدے وچ تے شرک دی نفی وچ اپنے توں پہلے رسولاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی تصدیق فرمائی اے۔

الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٣٧﴾ اِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيْمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ

رسولاں دی تصدیق فرمائی اے (۳۷) بے شک تسیں ضرور دردناک عذاب چکھن والے او (۳۸) تے تہانوں تہاڈے عملاں دا ای بدلہ

تَعْمَلُوْنَ ﴿٣٩﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٤٠﴾ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُوْمٌ ﴿٤١﴾

دِتا جاوے گا (۳۹) پر جیہڑے اللہ دے چُنے ہوئے بندے نیں (۴۰)① اوہناں لئی اوہ روزی اے جیہدا پتا اے (۴۱)②

فَوَاكِهُ ۚ وَهُمْ مُّكْرَمُوْنَ ﴿٤٢﴾ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٤٣﴾ عَلٰى سُرُرٍ مُّتَقٰبِلِيْنَ ﴿٤٤﴾ يُطَافُ

پھل میوے نیں تے اوہ عزت والے ہون گے (۴۲) چین والے باغاں وچ (۴۳) تختاں تے آمنے سامنے ہون گے (۴۴) خالص شراب

عَلَيْهِمْ بِكَاْسٍ مِّنْ مَّعِيْنٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَآءَ لَذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ ﴿٤٦﴾ لَا فِيْهَا غَوْلٌ

دے جام اوہناں تے پھیرے ہون گے (۴۵) چٹے رنگ دی شراب ہووے گی، پین والیاں لئی مزے دار ہووے گی (۴۶) نہ اوہدے وچ عقل دی خرابی ہووے گی

وَّلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُوْنَ ﴿٤٧﴾ وَعِنْدَهُمْ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ عِيْنٌ ﴿٤٨﴾ كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ

تے نہ اوہ اوہدے توں نشے وچ لیائے جان گے (۴۷)③ تے اوہناں کول نظراں نیویاں رکھن والیاں، وڈیاں اکھاں والیاں (بیویاں) ہون گیاں (۴۸) اوہ انج جویں لُکا

مَّكْنُوْنٌ ﴿٤٩﴾ فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ اِنِّيْ

کے رکھے ہوئے آنڈے نیں (۴۹)④ فیر جنتی آپس وچ سوال کردے ہوئے اک دوجے ول متوجہ ہون گے (۵۰) اوہناں وچوں اِک آکھن والا آکھے گا: بے شک

حاشیہ ①...چنے ہوئے بندیاں توں مراد ایمان تے اخلاص والے بندے نیں، ایہہ دردناک عذاب نئیں چکھن گے تے ایہناں دے حساب وچ سوال تے کلام نئیں ہووے گا بلکہ اگر ایہناں کولوں کوئی خطاہوگئی ہووے گی تے اوہدے توں درگزر کیتا جائے گا تے ایہناں نوں اِک نیکی دا بدلہ دس توں لے کے ست سو گنا یا ایس توں جیہناں زیادہ اللہ چاہوے دِتا جائے گا۔ ②... ایہدے توں مراد جنت دی اوہ روزی اے جیہڑی قرآن دے ذریعے پتا لگ اے یا اوہ روزی مراد اے جیہڑی اللہ دے علم وچ اے۔ ③... جنت دی شراب وچ نشہ نئیں اے جیہدے نال عقل وچ خلل آوے تے ایہدے توں جنتی نشے وچ نئیں آون گے، جد کہ دنیا دی شراب وچ ایہہ خوبیاں نئیں ، اوہدے نال ٹِڈھ تے سر وچ پیڑ ، پیشاب وچ وی تکلیف ہوجاندی اے۔ طبیعت وچ متلی ہندی اے ، اُلٹی آندی ، سر چکراندا اے تے عقل ٹھکانے نئیں رہندی۔ ④...جنت دیاں حوراں اپنے شوہراں توں علاوہ دوجے پاسے اکھ چک کے وی نئیں ویکھن گئیاں کہ اوہناں لئی اوہناں دا خاوند ای سوہنا تے پیارا ہووے گا۔ وڈیاں تے خوبصورت اکھاں والیاں ہون گیاں۔ مٹی توں پاک تے ایویں صاف شفاف تے چٹیاں ہون گیاں جیویں لکو کے رکھے ہوئے انڈے نیں۔

كَانَ لِيْ قَرِيْنٌ ﴿٥١﴾ يَّقُوْلُ اَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِيْنَ ﴿٥٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا

میرا اِک ساتھی سی (۵۱) (مینوں) کہندا ہندا سی: کیہ تسیں تصدیق کرن والیاں وچوں او؟ (۵۲) کیہ جدوں اسیں مر جاواں گے تے مٹی

وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَدِيْنُوْنَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُّطَّلِعُوْنَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ

تے ہڈیاں ہو جاواں گے تے کیہ سانوں جزا سزا دِتی جاوے گی؟ (۵۳) جنتی آکھے گا: کیہ تُسیں جھاتی پا کے ویکھو گے؟(۵۴) تے اوہ جھاتی پاوے گا تے اوس ساتھی نوں

فِيْ سَوَآءِ الْجَحِيْمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَّ لَتُرْدِيْنِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّيْ

بھڑکدی اگ دے وچکار ویکھے گا (۵۵) اوہ جنتی آکھے گا: خدا دی قسم ،نیڑے سی کہ تو ضرور مینوں ہلاک کر دیندا (۵۶) تے جے میرے رب دا احسان نہ ہندا

لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ﴿٥٧﴾ اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِيْنَ ﴿٥٨﴾ اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُوْلٰى وَمَا نَحْنُ

تے ضرور میں وی پھڑ کرکے حاضر کیتا جاندا (۵۷) تے کیہ اسیں مراں گے نئیں ؟(۵۸) سوائے ساڈی پہلی موت دے تے سانوں عذاب نئیں

بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿٥٩﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعٰمِلُوْنَ ﴿٦١﴾

دِتا جاوے گا (۵۹) بے شک ایہی وڈی کامیابی اے (۶۰)[1] ایہو جئی ای کامیابی لئی عمل کرن والیاں نوں عمل کرنا چاہیدا اے (۶۱)[2]

اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّوْمِ ﴿٦٢﴾ اِنَّا جَعَلْنٰهَا فِتْنَةً لِّلظّٰلِمِيْنَ ﴿٦٣﴾ اِنَّهَا

تے ایہہ مہمان نوازی بہتر اے یا زقوم دا درخت؟ (۶۲) بے شک اسیں ایس درخت نوں ظالماں لئی ازمائش بنا دِتا اے (۶۳)[3] بے شک اوہ

حاشیہ ①...جدو ں موت نوں ذبح کر دِتا جاوے گا تے جنتی فرشتیاں نوں آکھن گے :کیہ اسیں دنیا وچ ہون والی پہلی موت توں بعد ہون دوبارہ نئیں مراں گے؟ تے سانوں عذاب نئیں دِتا جاوے گا؟ فرشتے آکھن گے :نئیں یعنی ہون تہانوں کدی وی موت نئیں آوے گی ۔ایہدے تے جنتی آکھن گے کہ بے شک ایہہ وڈی کامیابی اے جیہڑی سانوں نصیب ہوئی۔ جنت والیاں دا ایہہ پُچھنا اللہ پاک دی رحمت توں لذت حاصل کرن لئی تے ایس لئی ہووے گا تاکہ اوہ ہمیشہ والی زندگی دی نعمت تے عذاب توں بچن دے احسان تے اللہ پاک دی نعمت نوں یاد کرن تے ایس ذکر نال اوہناں نوں مزہ آوے ۔ ②... اصلی تے حقیقی کامیابی دوزخ دے عذاب توں بچنا تے جنت وچ داخل کیتا جانا اے،۔ ایسے لئی ایسے کامیابی نوں حاصل کرن دی پوری کوشش کرنی چاہی دی اے ۔ ③... جدوں کافراں نیں دوزخ دے درخت دے بارے سنیا تے اوہ اعتراض تے انکار دے فتنے وچ پے گئے تے قرآن تے نبوت دے بارے طعنے دین لگ پے کہ ایہہ کیویں ہو سکدا اے کہ اگ وچ درخت ہوے حالاں کہ اگ تے درختاں نوں ساڑ دیندی اے۔ ایہہ لوک اپنی جہالت دی وجہ توں جان دے نئیں کہ جیہڑا رب اگ وچ زندگی گزارن تے اوہدے توں لذت حاصل کرن والے جاندار پیدا کرن دی طاقت رکھدا اے تے اوہ اگ وچ درخت نوں پیدا کرن تے اوہنوں سڑن توں بچان دی طاقت وی رکھدا اے۔

شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِيْٓ اَصْلِ الْجَحِيْمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَاَنَّهٗ رُءُوْسُ الشَّيٰطِيْنِ ﴿٦٥﴾ فَاِنَّهُمْ

اِک درخت اے جیہڑا دوزخ دی جڑ وچوں نکلدا اے (٦٤) ایہدی کلی ایہہ جئی اے جیویں شیطاناں دے سر ہون (٦٥) فیر بے شک

لَاٰكِلُوْنَ مِنْهَا فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ

اوہ ایہدے وچوں کھان گے فیر اوہدے توں ٹھڈ بھرن گے (٦٦) فیر بے شک اوہناں لئی اوہدے تے کھولدے پانی دی ملاوٹ

حَمِيْمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحِيْمِ ﴿٦٨﴾ اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَآءَهُمْ ضَآلِّيْنَ ﴿٦٩﴾

اے (٦٧) فیر بے شک اوہناں دی واپسی ضرور بھڑکدی اگ ول اے (٦٨) بے شک اوہناں نیں اپنے پیو دادے نوں گمراہ ویکھیا (٦٩)

فَهُمْ عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ يُهْرَعُوْنَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ

تے اوہ اوہناں دے پیراں دے نشاناں تے دوڑائے جا رے نیں (٧٠)[1] تے بے شک اوہناں توں پہلے بوہت سارے اگلے لوک گمراہ ہوئے (٧١) تے بے شک

اَرْسَلْنَا فِيْهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿٧٣﴾ اِلَّا عِبَادَ

اسیں اوہناں وچ ڈر سنان والے گھلے (٧٢) تے ویکھو ڈرائے جان والے لوکاں دا کیہو جیا انجام ہویا؟ (٧٣) پر اللہ دے چُنے

اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادٰىنَا نُوْحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيْبُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗ ع ٢ ٣ ٦

ہوئے بندے (٧٤) تے بے شک نوح نے سانوں پکاریا تے اسیں کِنا ای چنگے جواب دین والے آں (٧٥) تے اسیں اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں

مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهٗ هُمُ الْبٰقِيْنَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى

نوں وڈی تکلیف توں خلاصی دِتی (٧٦) تے اسیں اوہدی ای اولاد باقی رکھی (٧٧)[2] تے اسیں بعد والیاں

حاشیہ ①...ایتھے کافراں دے عذاب داحقدار ہون دی وجہ دسی گئی کہ اپنے پیو تے دادے نوں گمراہ ویکھن دے باوجود اوہ اوہناں دے پچھے دوڑے جارے نیں تے گمراہی وچ اوہناں دی پیروی کردے نیں جد کہ حق دیاں کھلیاں دلیلاں توں اکھاں بند کرلیندے نیں۔ پتا لگیا کہ گمراہواں دی پیروی ہلاک ہون دا سبب اے ، ایتھوں اوہ لوک نصیحت حاصل کرن جیہناں کول غیر شرعی رسماں رواجاں تے ایہی دلیل ہندی اے کہ ایہہ ایہناں دے پیو دادے دا طریقہ اے۔② ...حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دے کشتی توں اُترن دے بعد آپ عَلَیْہِ السَّلَام دی اولاد تے اوہناں دیاں بیویاں توں علاوہ جنے وی مرد تے عورتاں سن سارے اَگے کوئی نسل چلائے بغیر فوت ہو گئے ۔ حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دی اولاد نوں اللہ پاک نے باقی رکھیا تے اوہناں توں دنیا دیاں نسلاں چلیاں تے ہن دنیا تے جنے وی انسان نیں سارے حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دی نسل وچوں نیں۔

الْاٰخِرِيْنَ ﴿٧٨﴾ سَلٰمٌ عَلٰى نُوْحٍ فِي الْعٰلَمِيْنَ ﴿٧٩﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٨٠﴾

وچ اوہدی تعریف باقی رکھی (۷۸)[1] سارے جہان والیاں وچ نوح تے سلام ہووے (۷۹) بے شک اسیں نیکاں نوں اِنج دا ای صلہ دینے آں (۸۰)

اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿٨٢﴾ وَاِنَّ مِنْ شِيْعَتِهٖ

بے شک اوہ ساڈے اُچے درجے دے کامل ایمان والے بندیاں وچوں اے (۸۱) فیر اسیں دوجیاں نوں ڈبو دِتا (۸۲) تے بے شک اوسے (نوح) دے گروہ

لَاِبْرٰهِيْمَ ﴿٨٣﴾ اِذْ جَآءَ رَبَّهٗ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ ﴿٨٤﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا

وچوں ابراہیم اے (۸۳) جد کہ اپنے رب کول سلامتی والا دل لے کے حاضر ہویا (۸۴)[2] جدوں اوہنے اپنے باپ[3] تے اپنی قوم نوں فرمایا تسیں کیہ

تَعْبُدُوْنَ ﴿٨٥﴾ اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُوْنَ اللّٰهِ تُرِيْدُوْنَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٨٧﴾

پوجدے او؟ (۸۵) کیہ بہتان بنھ کے اللہ توں علاوہ ہور خدا چاہندے او ؟(۸۶) تے تہاڈا ربُّ العالمین تے کیہ خیال اے ؟(۸۷)

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُوْمِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ اِنِّيْ سَقِيْمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِيْنَ ﴿٩٠﴾

فیر اوہنے ستاریاں نوں اِک نظر ویکھیا (۸۸) تے آکھیا: میں بیمار ہون والا آں (۸۹) تے قوم دے لوک اوہنوں کنڈ کرکے چلے گئے (۹۰)

فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُوْنَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ

فیر آپ اوہناں دے خداواں ول لکھ کے چلے فیر فرمایا: کیہ تسیں کھاندے نئیں ؟(۹۱) تہانوں کیہ ہویا کہ تسیں بولدے نئیں ؟(۹۲) تے لوکاں توں نظراں بچا کے[4]

وقف لازم

حاشیہ ①...یعنی بعد والے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام تے اوہناں دیاں اُمتاں وچ حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دا سوہنا ذکر باقی رکھیا۔ ایس توں پتا لگیا کہ وفات توں بعد دنیا وچ ذکرِ خیر رہنا اللہ پاک دی رحمت اے۔ ②... ایس آیت دا مطلب ایہہ اے کہ جدوں حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنی قوم نوں اللہ پاک دی وحدانیت تے عبادت دی دعوت دِتی تے ہمیشہ دی طراں اوس ویلے اوہناں دے دل وچ اللہ پاک لئی اخلاص سی تے اوہناں نیں دنیا دی ہر شے توں اپنے دل نوں فارغ کیتا ہویا سی۔ ③... ایتھے باپ توں حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے سکے والد نئیں بلکہ چاچا آزر مراد اے ۔ ④...حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے بُتاں کولوں سوال اوہناں نال بغض ظاہر کرن تے اوہناں بُتاں نوں ذلیل تے رسوا کرن لئی سی ۔فیر جدوں بُتاں نیں آپ دے سوالاں دا بالکل کوئی جواب نہ دِتا تے حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے لوکاں دی غیر موجودگی وچ سجے ہتھ وچ کلہاڑا لے کے بُتاں تے وار شروع کر دِتے ایتھوں تک کہ مار مار کے اوہناں داچورا چورا کر دِتا۔

ضَرۡبًۢا بِالۡيَمِيۡنِ ﴿۹۳﴾ فَاَقۡبَلُوۡۤا اِلَيۡهِ يَزِفُّوۡنَ ﴿۹۴﴾ قَالَ اَتَعۡبُدُوۡنَ مَا تَنۡحِتُوۡنَ ﴿۹۵﴾

سجے ہتھ نال اوہنوں نوں مارن لگ پئے (۹۳) تے کافر اوہدے ول چھیتی کردے ہوئے آئے (۹۴) فرمایا: کیہ تسیں اینہاں دی عبادت کردے او جیہناں نوں تُسیں آپی کٹ

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمۡ وَمَا تَعۡمَلُوۡنَ ﴿۹۶﴾ قَالُوا ابۡنُوۡا لَهٗ بُنۡيَانًا فَاَلۡقُوۡهُ فِى الۡجَحِيۡمِ ﴿۹۷﴾

کے بناندے او (۹۵) تے اللہ نے تہانوں تے تہاڈے عملاں نوں پیدا کیتا (۹۶) قوم نے آکھیا: ایہدے لئی اِک عمارت بناؤ فیر ایہنوں بھڑکدی اگ وچ پا دیو (۹۷)

فَاَرَادُوۡا بِهٖ كَيۡدًا فَجَعَلۡنٰهُمُ الۡاَسۡفَلِيۡنَ ﴿۹۸﴾ وَقَالَ اِنِّىۡ ذَاهِبٌ اِلٰى رَبِّىۡ

تے اوہناں نیں ایہدے نال توکھا کرنا چاہیا[1] تے اسیں اوہناں نوں تھلے کر دِتا (۹۸) تے ابراہیم نے آکھیا: بے شک میں اپنے رب ول جان والا آں،[2] ہون اوہ

سَيَهۡدِيۡنِ ﴿۹۹﴾ رَبِّ هَبۡ لِىۡ مِنَ الصّٰلِحِيۡنَ ﴿۱۰۰﴾ فَبَشَّرۡنٰهُ بِغُلٰمٍ حَلِيۡمٍ ﴿۱۰۱﴾ فَلَمَّا بَلَغَ

مینوں راہ وکھائے گا (۹۹) اے میرے رب! مینوں نیک اولاد عطا فرما (۱۰۰)[3] تے اسیں اوہنوں اک برد اشت والے منڈے دی خش خبری سنائی (۱۰۱)[4] فیر جدوں اوہ اوہدے نال

مَعَهُ السَّعۡىَ قَالَ يٰبُنَىَّ اِنِّىۡۤ اَرٰى فِى الۡمَنَامِ اَنِّىۡۤ اَذۡبَحُكَ فَانۡظُرۡ مَاذَا تَرٰى ؕ

کوشش کرن دے قابل عمر نوں پہنچ گیا تے ابراہیم نے آکھیا: اے میرے پتر! میں اِک خواب ویکھیا اے کہ میں تینوں ذبح کر ریاں۔ ہن توں ویکھ کہ تیری کیہ صلاح اے؟

قَالَ يٰۤاَبَتِ افۡعَلۡ مَا تُؤۡمَرُ ۫ سَتَجِدُنِىۡۤ اِنۡ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِيۡنَ ﴿۱۰۲﴾ فَلَمَّاۤ

پُتر نے آکھیا: اے میرے ابا جی! تسیں اوہی کرو جیہدا تہانوں حکم دِتا جا ریا اے۔ اِنْ شَآءَاللہ بڑی چھیتی تسیں مینوں صبر کرن والیاں وچوں ویکھو گے (۱۰۲) تے جدوں اوہناں

اَسۡلَمَا وَتَلَّهٗ لِلۡجَبِيۡنِ ﴿۱۰۳﴾ وَنَادَيۡنٰهُ اَنۡ يّٰۤاِبۡرٰهِيۡمُ ﴿۱۰۴﴾ قَدۡ صَدَّقۡتَ الرُّءۡيَا ۚ اِنَّا

دوہواں نیں (ساڈے حکم تے) دھون نیوی کر لئی تے باپ نے پُتر نوں متھے دے پرنے لے پا دِتا (اوس ویلے دا حال نہ پچھ) (۱۰۳) تے اسیں اوہنوں واج دِتی کہ اے ابراہیم! (۱۰۴) بے شک

حاشیہ ①...ایتھے فریب توں مراد کافراں دا حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نوں اگ وچ پاون دا اِرادہ کرنا اے۔ ②... یعنی میں ایس کفر والی جگہ توں ہجرت کرکے اوس علاقے وچ جاون والا آں جتھے جاون دا میرا رب حکم دیوے گا۔ ③... چنگی اولاد اللہ پاک دی بوہت وڈی نعمت اے، ایسے لئی جدوں وی اللہ پاک کولوں اولاد دی دعا منگی جاوے تے نیک تے چنگی اولاد دی دعا منگنی چاہی دی اے۔ ④... دعا منگن تے حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نوں ایہہ خشخبری دِتی گئی کہ ایہناں دے گھر پتر پیدا ہووے گا تے بڑا سیانا تے برداشت کرن والا ہووے گا۔ پتر دی پیدائش توں پہلے اوہدی خبر دے دینا علم غیب بلکہ اوہناں پنجاں علماں وچوں اے جیہناں دا علم اللہ پاک دے کول ہونا خاص طور تے قرآن وچ ذکر ہویا اے۔ پتا لگیا کہ اللہ پاک اپنے مقبول بندیاں نوں ایہناں پنج علماں دی خبر عطا کر دیندا اے۔

كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٠٥﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِيْنُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنٰهُ

توں خواب سچ کر وکھایا اسیں نیکی کرن والیاں نوں ایہو جئیا ای صلہ دیندے آں (۱۰۵) بے شک ایہہ ضرور کھلی ازمائش سی (۱۰۶)① تے اسیں اسماعیل دے فدیے وچ

بِذِبْحٍ عَظِيْمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿١٠٨﴾ سَلٰمٌ عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ ﴿١٠٩﴾ كَذٰلِكَ

اِک وڈا ذبیحہ دے دِتا (۱۰۷)② تے اسیں بعد والیاں وچ اوہدی تعریف باقی رکھی(۱۰۸) ابراہیم تے سلام ہووے (۱۰۹) تے اسیں نیکی کرن والیاں نوں ایہو جئیا ای

نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١١٠﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنٰهُ بِاِسْحٰقَ

صلہ دیندے آں (۱۱۰) بے شک اوہ ساڈے اُچے درجے دے کامل ایمان والے بندیاں وچوں نیں (۱۱۱) تے اسیں اوہنوں اسحاق دی خش خبری دِتی جیہڑا

نَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١١٢﴾ وَبٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اِسْحٰقَ ؕ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ

اللہ دے خاص نیڑے دے لائق بندیاں وچوں اک نبی اے(۱۱۲) تے اسیں اوہدے اُتے تے اسحاق تے برکت اُتاری③ تے ایہناں دی اولاد وچ کوئی چنگا کم کرن

وَّظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ مُبِيْنٌ ﴿١١٣﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنٰهُمَا ع ٣ ٩ ٧

والا اے تے کوئی اپنی جان تے کھلا ظلم کرن والا اے (۱۱۳)④ تے بے شک اسیں موسیٰ تے ہارون تے احسان فرمایا (۱۱۴) تے ایہناں

حاشیہ ①...حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نے جان، مال تے وطن دی قربانیاں پہلے ای پیش فرما دِتیاں سن تے ہن اللہ پاک دے حکم نال اپنے اوس پتر نوں وی قربانی لئی پیش کر دِتا جیہنوں اپنی آخری عمر وچ بڑیاں دعاواں نال حاصل کیتا سی، جیہڑا گھر دا چانن، گودی وچ پلیا تے اکھاں دا نور سی تے ایہہ یقینا بوہت اوکھا امتحان سی۔②...علامہ بیضاوی رَحْمَۃُاللہِ عَلَیْہ فرماندے نیں :ایس ذبح ہون والے دی شان بوہت اُچی ہون دی وجہ توں ایہنوں وڈا فرمایا گیا اے کیونکہ ایہہ اوس نبی عَلَیْہِ السَّلَام دا فدیہ بنیا جیہناں دی نسل توں سید المرسلین صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں۔(بیضاوی، الصافات، تحت الآیۃ: ۱۰۷، ۲۲/۵) ③... یعنی اسیں حضرت ابراہیم تے حضرت اسحاق عَلَیْہِمَا السَّلَام تے دینی تے دنیاوی ہر طراں دی برکت اُتاری تے ظاہری برکت ایہہ اے کہ حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دی اولاد وچ کثرت کیتی، ایہناں وچ حضرت یعقوب عَلَیْہِ السَّلَام توں لے کے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تک بوہت سارے نبی عَلَیْہِمُ السَّلَام گھلے گئے۔④... یعنی ایہناں دونواں دی اولاد وچ کوئی ایمان لیا کے چنگا کم کرن والا تے کوئی کفر کرکے اپنی جان تے کھلا ظلم کرن والا اے۔ ایس توں پتا لگیا کہ کسی باپ دیاں بوہت زیادہ فضیلتاں ہون نال اولاد دا اونج دا ای ہونا ضروری نئیں۔ ایہہ اللہ پاک دی شاناں نیں کہ کدی نیکاں چوں نیک پیدا کردا اے کدی بھیڑیاں چوں بھیڑے تے کدی بھیڑے چوں نیک، تاکہ نہ اولاد دا بھیڑا ہونا پیو دادے لئی عیب ہووے تے نہ پیو دادے دی برائی اولاد لئی شرمندگی دا سبب ہووے۔

وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنٰهُمْ فَكَانُوْا هُمُ الْغٰلِبِيْنَ ﴿١١٦﴾ وَ

نوں تے اوہناں دی قوم نوں بوہت وڈی سختی توں خلاصی دِتی (۱۱۵) تے اسیں اوہناں دی مدد فرمائی تے اوہی کامیاب ہوئے (۱۱۶) تے

اٰتَيْنٰهُمَا الْكِتٰبَ الْمُسْتَبِيْنَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنٰهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا

اسیں اوہناں دونواں نوں روشن کتاب عطا فرمائی (۱۱۷)① تے اوہناں نوں سدھا راہ وکھایا (۱۱۸) تے پچھلیاں وچ

عَلَيْهِمَا فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿١١٩﴾ سَلٰمٌ عَلٰى مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿١٢٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي

ایہناں دی تعریف باقی رکھی (۱۱۹)② موسیٰ تے ہارون اُتے سلام ہووے (۱۲۰) بے شک نیکی کرن والیاں نوں اسیں ایہو جئیا ای صلہ

الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٢١﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٢٢﴾ وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ

دینے آں (۱۲۱) بے شک اوہ دونویں ساڈے اُچے درجے دے کامل ایمان والے بندیاں وچوں نیں (۱۲۲) تے بے شک الیاس ضرور

الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٢٤﴾ اَتَدْعُوْنَ بَعْلًا وَّتَذَرُوْنَ

رسولاں وچوں اے (۱۲۳)③ جدوں اوہنے اپنی قوم نوں فرمایا : کیہ تسیں ڈردے نئیں ؟(۱۲۴) کیہ تسیں بعل (بت) دی پوجا کردے او④ تے

اَحْسَنَ الْخَالِقِيْنَ ﴿١٢٥﴾ اللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٢٦﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَاِنَّهُمْ

سب توں چنگے خالق نوں چھڈ دے او ؟(۱۲۵) اللہ جیہڑا تہاڈا رب تے تہاڈے اگلے پیو دادے دا رب اے (۱۲۶) فیر اوہناں نیں اوہنوں جھوٹا آکھیا تے اوہ

لَمُحْضَرُوْنَ ﴿١٢٧﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿١٢٩﴾

ضرور پیش کیتے جان گے (۱۲۷) پر اللہ دے چُنے ہوئے بندے (۱۲۸) تے اسیں بعد والیاں وچ اوہدی تعریف باقی رکھی (۱۲۹)

حاشیہ ①...روشن کتاب توں مراد تورات شریف اے۔ ایہہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں کسی واسطے توں بغیر تے حضرت ہارون عَلَیْہِ السَّلَام نوں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے واسطے نال عطا ہوئی۔ ②... بعد وچ آؤن والیاں توں مراد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت اے تے چنگے ذکر توں ایہناں دی خوبی تے صفت تے سوہنی تعریف مراد اے۔③... حضرت الیاس عَلَیْہِ السَّلَام حضرت ہارون عَلَیْہِ السَّلَام دی اولاد وچوں نیں تے آپ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے بوہت عرصے بعد بَعْلَبَک تے اوہناں دے آلے دوالے دے لوکاں ول گھلے گئے۔ آپ اوہناں چار نبیاں وچوں اِک نیں جیہڑے حالی تک زندہ نیں۔ قیامت دے نیڑے وفات پاون گے تے کجھ بزرگاں دی ایہناں نال ملاقات وی ہوئی اے۔ ④... ''بَعْل'' اوہناں لوکاں دے بت دا ناں سی جیہدی اوہ پوجا کردے سن۔ ایہہ 20 گز لمبا تے سونے دا بنیا ہویا سی۔

سَلٰمٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسِيْنَ ﴿١٣٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٣١﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا

الیاس ① تے سلام ہووے (۱۳۰) بناں شک اسیں نیکی کرن والیاں نوں ایہو جیا ای صلہ دینے آں (۱۳۱) بے شک اوہ ساڈے اُچے درجے دے کامل ایمان والے بندیاں

الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٢﴾ وَاِنَّ لُوْطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٣٣﴾ اِذْ نَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ ﴿١٣٤﴾

وچوں نیں (۱۳۲) تے بے شک لوط ضرور رسولاں وچوں اے (۱۳۳) جدوں اسیں اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں نوں خلاصی دِتی (۱۳۴)

اِلَّا عَجُوْزًا فِي الْغٰبِرِيْنَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿١٣٦﴾ وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّوْنَ عَلَيْهِمْ

پر اِک مائی پچھے رہ جان والیاں وچوں ہوگئی (۱۳۵)② فیر دوجیاں نوں اسیں ہلاک فرما دِتا (۱۳۶) تے (اے لوکو!) بے شک تسیں سویر ویلے ایہناں دے کولوں دی لنگھدے

مُّصْبِحِيْنَ ﴿١٣٧﴾ وَبِالَّيْلِ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٣٨﴾ وَاِنَّ يُوْنُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٣٩﴾ ع ٢٥ ٨

او (۱۳۷) تے رات دے وقت (وی اوہناں بستیاں کولوں لنگھدے او)۔ تے کیہ تسیں سمجھدے نئیں؟ (۱۳۸) تے بے شک یونس ③ ضرور رسولاں وچوں اے (۱۳۹)

اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِيْنَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ

جدوں اوہ بھری کشتی ول نکل گیا (۱۴۰) تے کشتی والے نے قرعہ کڈھیا تے یونس دھکیلے جان والیاں وچوں ہو گئے (۱۴۱) فیر اوہناں نوں

الْحُوْتُ وَهُوَ مُلِيْمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَآ اَنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِيْنَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِيْ بَطْنِهٖٓ اِلٰى

مچھی نے نگل لیا تے اوہ اپنے آپ نوں کوس رے سن (۱۴۲) تے جے اوہ تسبیح کرن والا نہ ہندا (۱۴۳)④ تے ضرور اوس دن تک اوس مچھلی دے ٹھڈ وچ رہندا

يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿١٤٤﴾ النصف فَنَبَذْنٰهُ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيْمٌ ﴿١٤٥﴾ وَاَنْۢبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ

جس دن لوگ اٹھائے جان گے (۱۴۴) فیر اسیں اوہنوں میدان وچ پا دِتا تے اوہ بیمار سی (۱۴۵) تے اسیں اوہدے تے کدو دا درخت

النصف

حاشیہ ①...اِل یاسین وی الیاس دی اِک لغت اے جیویں سینا تے سِیْنِیْنَ دونویں ''طورسینا''ای دے ناں نیں ، ایسے طراں الیاس تے اِلْیاسین اِک ای ذات دے ناں نیں۔② ... ایہہ مائی حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دی بیوی''واہلہ'' سی جیہڑی کافرہ تے خیانت کرن والی سی ۔③...حضرت یونس عَلَیْہِ السَّلَام حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام دی اولاد وچوں نیں۔ آپ عَلَیْہِ السَّلَام دا لقب ذوالنون اور صَاحِبُ الحُوت اے، آپ بستی نِیْنَوٰی دے نبی سن جیہڑی مُوصَل دے علاقے وچ دجلہ دے کنارے تے واقع سی۔④... حدیث پاک وچ اے: مچھی دے پیٹ وچ حضرت یونس عَلَیْہِ السَّلَام نے ایہہ دعا منگی:''لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّيْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ'' تے جیہڑا مسلمان ایہدے وسیلے نال اللہ پاک توں دعا منگے گا اوہدی دعا قبول کیتی جاوے گی۔(ابن عساکر،۴۵/۳۸)

يَّقْطِيْنٍ ﴿١٤٦﴾ وَاَرْسَلْنٰهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيْدُوْنَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوْا فَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى

اگا دِتا (۱۴۶)① تے اسیں اوہنوں اِک لکھ بلکہ زیادہ بندیاں ول گھلیا (۱۴۷) تے اوہ ایمان لے آئے تے اسیں اوہناں نوں اِک عرصے تک فیدہ

حِيْنٍ ﴿١٤٨﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُوْنَ ﴿١٤٩﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ

چکن دِتا (۱۴۸) تے ایہناں کولوں پچھو ، کیہ تہاڈے رب لئی دھیاں نیں تے اوہناں لئی پُتر نیں؟ (۱۴۹) یا اسیں فرشتیاں نوں

اِنَاثًا وَّهُمْ شٰهِدُوْنَ ﴿١٥٠﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ مِّنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُوْلُوْنَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللّٰهُ ۙ وَ

عورتاں پیدا کیتا تے اوہ موجود سن (۱۵۰) خبردار ! بے شک اوہ اپنے بہتان توں ایہہ گل کردے نیں (۱۵۱) کہ اللہ دی اولاد اے تے

اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿١٥٢﴾ اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِيْنَ ﴿١٥٣﴾ مَا لَكُمْ ۫ كَيْفَ

بے شک اوہ ضرور جھوٹھے نیں (۱۵۲) کیہ اللہ نے پُتر چھڈ کے دھیاں پسند کیتیاں (۱۵۳) تہانوں کیہ اے ؟تسیں کیہو جئیا

تَحْكُمُوْنَ ﴿١٥٤﴾ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿١٥٥﴾ اَمْ لَكُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٥٦﴾ فَاْتُوْا بِكِتٰبِكُمْ

حکم لاندے او؟ (۱۵۴)تے کیہ تسیں دھیان نئیں کردے ؟(۱۵۵) یا تہاڈے لئی کوئی کھلی دلیل اے ؟ (۱۵۶) تے اپنی کتاب لیاؤ

اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوْا بَيْنَهٗ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا ؕ وَلَقَدْ عَلِمَتِ

جے تسیں سچے او (۱۵۷)تے اوہناں نیں اللہ تے جِناں دے وچ نسب دا رشتہ ٹھہرایا تے بے شک

الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُوْنَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿١٥٩﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ

جِناں نوں پتا اے کہ ایہناں نوں پیش کیتا جاوے گا (۱۵۸)② اللہ اوہدے توں پاک اے جیہڑا ایہہ دسدے نیں (۱۵۹) پر اللہ دے

حاشیہ ① ...کدو دی ویل ہوندی اے جیہڑی زمین تے کھلر جاندی اے پر حضرت یونس عَلَیْہِ السَّلَام دا معجزہ سی کہ ایہہ کدو دا درخت قد والے درختاں دی طراں ٹہنیاں رکھدا سی ایہدے وڈے وڈے پتیاں دی چھاں تھلے آپ عَلَیْہِ السَّلَام آرام کردے سن ۔حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم کدو شریف پسند فرماندے سن۔(ابن ماجہ، ۴/۲۷، الحدیث: ۳۳۰۲) ② ... بعض مشرک کہندے سن کہ اللہ پاک نے جِناں وچ شادی کیتی جیہدے توں فرشتے پیدا ہوئے۔(معاذاللہ) ایس آیت وچ اوہناں دا رَد کردے ہوئے فرمایا گیا کہ مشرک اللہ پاک تے جِناں دے وچ نسب دا رشتہ ٹھہراکے کڈے وڈے کفر کر بیٹھے تے بے شک جِناں نوں پتا اے کہ ایہہ فضول گل کہن والے ضرور دوزخ وچ سٹھے سٹے جاون گے۔

الْمُخْلَصِيْنَ ﴿١٦٠﴾ فَاِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُوْنَ ﴿١٦١﴾ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفٰتِنِيْنَ ﴿١٦٢﴾ اِلَّا مَنْ هُوَ

چُنے ہوئے بندے (۱۶۰) تے تسیں تے جیہناں نوں تسیں (اللہ توں علاوہ) پوجدے او (۱۶۱) تسیں اوہدے خلاف (کسے نوں) فتنے وچ پاؤن والے نئیں (۱۶۲) پر اوہنوں جیہڑا بھڑکدی

صَالِ الْجَحِيْمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّآ اِلَّا لَهٗ مَقَامٌ مَّعْلُوْمٌ ﴿١٦٤﴾ وَّاِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّوْنَ ﴿١٦٥﴾

اگ وچ جان والا اے (۱۶۳) تے (فرشتے کہندے نیں:) ساڈے وچ ہر اک لئی اک جگہ طے اے (۱۶۴) تے بے شک اسیں (حکم دے انتظار وچ) صف بنھے ہویاں آں (۱۶۵)

وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُوْنَ ﴿١٦٦﴾ وَاِنْ كَانُوْا لَيَقُوْلُوْنَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ

تے بے شک اسیں (اوہدی) تسبیح کرن والے آں (۱۶۶) تے بے شک کافر کہندے سن (۱۶۷) جے ساڈے کول پہلیاں دی کوئی نصیحت

الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوْا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿١٧٠﴾

ہندی (۱۶۸) تے ضرور اسیں اللہ دے چُنے ہوئے بندے ہندے (۱۶۹) تے اوہدے منکر ہوئے تے بڑی چھیتی اوہناں نوں پتا چل جاوے گا (۱۷۰)a

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٧١﴾ اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُوْرُوْنَ ﴿١٧٢﴾ وَ

تے بے شک ساڈے بھیجے ہوئے بندیاں لئی ساڈا کلام گزر چکیا اے (۱۷۱) کہ بے شک ایہناں دی ای مدد کیتی جاوے گی (۱۷۲) تے

اِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغٰلِبُوْنَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿١٧٤﴾ وَّاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ

بے شک ساڈا لشکر ای غالب ہووے گا (۱۷۳) تے اِک وقت تک تسیں اوہناں توں منہ پھیر لو (۱۷۴) تے اوہناں نوں ویکھ دے رہو تے بڑی چھیتی اوہ وی

يُبْصِرُوْنَ ﴿١٧٥﴾ اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿١٧٦﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ

ویکھ لین گے (۱۷۵) تے کیہ ساڈے عذاب دی چھیتی کردے نیں؟ (۱۷۶) فیر جدوں اوہناں دے ویہڑے عذاب اُترے گا تے ڈرائے جان والیاں دی کنی ای

حاشیہ ① ...مکے دے کافر حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے دنیا تے آون توں پہلے آکدھے سن کہ جے سانوں وی تورات تے انجیل دی طراں کوئی کتاب ملدی تے ضرور اسیں اللہ پاک دے چنے ہوئے بندے ہندے ، اوہدی اطاعت کردے تے خلوص نال اللہ پاک دی عبادت کردے تے جیویں پہلے لوکاں نے جھٹلایا تے مخالفت کیتی اوس طراں اسیں نہ جھٹلاندے تے نہ مخالفت کردے لیکن فیر جدوں ساریاں توں زیادہ افضل تے ساریاں توں زیادہ عزت والی تے بے مثل کتاب ایہناں نوں ملی یعنی قرآن مجید نازل ہویا تے ایہی لوک ایہدے منکر ہو گئے، بس بڑی چھیتی ایہہ اپنے کفر دا انجام جان لین گے۔

الْمُنْذَرِيْنَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿١٧٨﴾ وَّاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿١٧٩﴾

بھیڑی سویر ہووے گی (۱۷۷) تے اک عرصے تک اوہناں توں منہ پھیر لو (۱۷۸)① تے اوہناں نوں ویکھدے رہو تے بڑی چھیتی اوہ وی ویکھ لین گے (۱۷۹)

سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلٰمٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٨١﴾ وَ

تہاڈا رب عزت والا اوہناں ساریاں گلاں توں پاک اے جیہڑیاں اوہ بیان کردے نیں (۱۸۰) تے رسولاں تے سلام ہووے (۱۸۱) تے

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٨٢﴾ ع ٥

ساریاں تعریفاں اوس اللہ واسطے نیں جیہڑا سارے جہاناں دا پالن والا اے (۱۸۲)

٣٨ سُوْرَةُ صٓ مَكِّيَّةٌ ٣٨
اٰياتها ٨٨ ركوعاتها ٥

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ صٓ مکیۃ
آیات :88 رکوع:5

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ عِزَّةٍ وَّشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ

صٓ، نصیحت والے قرآن دی قسم (۱) بلکہ کافر گھمنڈ تے مخالفت وچ پئے ہوئے نیں (۲) اساں

اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَعَجِبُوْٓا اَنْ

اوہناں توں پہلاں کنیاں قوماں نوں ہلاک دتیاں تے اوہ پکارن لگ پئے حالاں سنن دا ویلا نئیں سی (۳)② تے اوہناں نوں ایس گل تے حیرانگی ہوئی کہ

حاشیہ ① ...ایتھے دوجی واری ایہہ کلام عذاب دی دھمکی دی سختی دے حکم نال بیان کرن لئی کیتا گیا تے ایہہ وی آکھیا گیا اے کہ آیت نمبر 174 تے 175 وچ کافراں دی دنیا دے حال دے بارے کلام کیتا اے تے ہن ایتھوں اوہناں دی آخرت دے حال دے بارے وچ کلام کیتا جا رہیا اے۔ ایس صورت وچ آیتاں دا تکرار نئیں اے۔ ② ... ایس توں پہلاں دی آیت وچ مکے دے کافراں دے تکبر، تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی مخالفت دا ذکر ہویا تے ایتھے فرمایا گیا اے کہ اے حبیب! صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم، ایس گھمنڈ تے ہور نبیاں عَلَيْهِمُ السَّلَام دی مخالفت دی وجہ کرکے اسیں تہاڈی قوم توں پہلاں کنیاں امتاں نوں مار دتا تے جدوں اوہناں تے عذاب دا ویلا آیا تے اوہناں نیں دہائی دتی تے توبہ و استغفار کرن لگ پئے ایس عذاب نوں چھٹکارا مل جائے حالاں کہ اوہ نس جھج دے میدان چھڈن تے عذاب توں چھٹکارا پاؤن دا ویلا نئیں سی تے اُس وقت ایہناں دی اہ و پکار تے دہائی فضول سی کیونکہ اوہ ویلا مایوس ہو جان دا سی پر مکہ دے کافراں نے اوس دے حال توں عبرت حاصل نہ کیتی۔

جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ ۫ وَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ۝٤ اَجَعَلَ

اوہناں دے کول اوہناں وچوں ای اِک ڈر سنان والا (رسول) تشریف لے آیا تے کافراں آکھیا: ایہہ جادوگر اے، بڑا جھوٹھا اے (۴) کیہ اینے

الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ۝٥ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ

بوہت سارے خداواں نوں اِک خدا کر دِتا؟ بے شک ایہہ ضرور وڈی عجیب گل اے (۵)[1] تے اوہناں وچوں جیہڑے سردار سن اوہ ایہہ (کہندے ہوئے)

امْشُوْا وَاصْبِرُوْا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ ۚ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُّرَادُ ۝٦ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي

چل پئے کہ (اے لوکو!) تسیں وی چلے جاؤ تے اپنے خداواں تے اَڑے رہو بے شک ایس گل وچ ایہدا کوئی مطلب اے (۶) اسیں ایہہ گل

الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ ۚ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ ۝٧ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْۢ بَيْنِنَا ؕ

پچھلے دین وچ وی نئیں سنی سی۔ ایہہ صرف آپ بنائی ہوئی جھوٹھی گل اے (۷) کیہ ساڈے وچکار ایہناں تے قرآن اُتاریا گیا؟

بَلْ هُمْ فِيْ شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِيْ ۚ بَلْ لَّمَّا يَذُوْقُوْا عَذَابِ ۝٨ ؕ اَمْ عِنْدَهُمْ

بلکہ اوہ میری کتاب دے بارے شک وچ نیں بلکہ ہالی اوہناں نیں میرا عذاب نئیں چکھیا (۸) کیہ اوہناں کول

خَزَآئِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيْزِ الْوَهَّابِ ۝٩ ۚ اَمْ لَهُمْ مُّلْكُ السَّمٰوٰتِ وَ

تہاڈے عزت والے، بوہت عطا فرمان والے رب دی رحمت دے خزانے نیں؟ (۹)[2] یا کیہ ایہناں لئی اسماناں تے زمین تے جو کجھ

حاشیہ ① ...ابو طالب دے سامنے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے مکہ دے کافراں نوں فرمایا کہ کیہ تسیں اِک کلمہ قبول کر سکدے او جیہدے نال عرب تے عجم دے مالک تے بادشاہ بن جاؤ گے۔ ابوجہل نے آکھیا: اِک کیہ، اسیں ایہو جئے دس کلمے قبول کر سکنے آں۔ ارشاد فرمایا کہو: ”لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ“ ایہدے تے اوہ لوک اٹھ گئے تے کہن لگے کہ کیہ اوہناں نیں بوہت سارے خداواں دا اِک خدا کر دِتا اے، اینی وڈی مخلوق لئی اِک خدا کیویں پورا ہو سکدا اے،بے شک ایہہ ضرور بڑی عجیب گل اے کیونکہ ایہہ ساڈے وڈیاں دے متفقہ سوچ دے خلاف اے۔ ② ...نبوت اللہ پاک دا خاص تحفہ اے، اوہ اپنے بندیاں وچوں جیہنوں چاہوے ایہہ سعادت توں نواز دے، البتہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے دنیا توں آون توں بعد ہن کسی نوں نبوت نئیں مل سکدی کیوں کہ اللہ پاک نے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے نبوت دا سلسلہ نوں ختم فر دِتا اے۔ حدیثِ پاک وچ اے: بڑی چھیتی میری امت وچ 30 کذاب (جھوٹے) ہوون گے، ایہناں وچوں ہر اِک دا ایہہ دعویٰ ہووے گا کہ اوہ نبی اے حالاں کہ میں ساریاں توں آخری نبی آں تے میرے بعد کوئی نبی نئیں اے۔(سنن ابی داؤد، ۴/۱۳۲، الحدیث: ۴۲۵۲)

الْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوْا فِي الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُنْدٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُوْمٌ

ایہناں دے وچکار اے ساریاں دی بادشاہت ہے؟ فیر تے اوہناں نوں چاہیدا کہ رسیاں نال چڑھ جان (۱۰) ایہہ لشکروں وچوں اِک ذلیل

مِّنَ الْاَحْزَابِ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَ

لشکر اے جیہنوں ایتھے شکست دے دِتی جاوے گی (۱۱) نوح دی قوم تے عاد تے کِلاں والا فرعون① اوہناں توں پہلے جھوٹھا آکھ چکے نیں (۱۲) تے

ثَمُوْدُ وَقَوْمُ لُوْطٍ وَّاَصْحٰبُ لْـَٔيْكَةِ ؕ اُولٰٓئِكَ الْاَحْزَابُ ﴿١٣﴾ اِنْ كُلٌّ اِلَّا كَذَّبَ

ثمود تے لوط دی قوم تے ایکہ (ناں دے جنگل) والے۔ ایہی گروہ نیں (۱۳) اوہناں وچ کوئی ایہہ جیا نئیں جیہنے

الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً مَّا لَهَا مِنْ ع ١٠

رسولاں نوں جھوٹھا نہ آکھیا ہووے تے میرا عذاب لازم ہو گیا (۱۴) تے ایہہ اِک چیک نوں ای اڈیک رے نیں جیہنوں کوئی

فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوْا رَبَّنَا عَجِّلْ لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾ اِصْبِرْ عَلٰى مَا

پھیرن والا نئیں (۱۵) تے اوہناں نیں آکھیا! اے ساڈے رب! ساڈا حصہ ساڈوں حساب دے دن توں پہلے چھیتی دے دے (۱۶) تسیں اوہناں دیاں گلاں تے صبر

يَقُوْلُوْنَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوٗدَ ذَا الْاَيْدِ ۚ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾ اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ

کرو تے ساڈے نعمتاں والے بندے داؤد نوں یاد کرو بے شک اوہ وڈا رجوع کرن والا اے (۱۷)② بے شک اسیں اوہدے نال پہاڑاں نوں تابع

مَعَهٗ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُوْرَةً ؕ كُلٌّ لَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾

کر دِتا کہ اوہ شام تے سورج دے چمکن ویلے تسبیح کرن (۱۸) تے اکٹھے کیتے ہوئے پرندے،سارے اوہدے فرماں بردار سن (۱۹)③

حاشیہ ①...فرعون نوں کلاں والا ایس لئی فرمایاگیا کہ ایہہ جدوں کسے تے غصہ کردا تے اوہنوں لمے پا کے اوہدے ہتھ پیر کھچ کے چاروں پاسیوں کِلیاں نال بن دیندا ، فیر اوہنوں مار پواندا تے اوہدے تے بڑیاں سختیاں کردا سی۔ ②... اِکمقبول ہوئے نبی نوں یاد کرن دا حکم دین دا مقصد ایہہ اے کہ اللہ دی رحمت تے دل پکا ہو جاوے کہ اللہ پاک کیویں اپنے مقبول تے محبوب بندیاں نوں اپنے فضل تے کرم نال نوازدا اے۔③... یعنی پہاڑ تے پرندے سارے آپ عَلَیْہِ السَّلَام آپ دے تابعدار سن۔روایت کیتا گیا اے کہ جدوں حضرت داؤد عَلَیْہِ السَّلَام تسبیح کردے سن تے پہاڑ آپ عَلَیْہِ السَّلَام آپ دے نال تسبیح کردے سن تے پرندے وی آپ عَلَیْہِ السَّلَام دے کول اکٹھے ہو کے تسبیح کردے سن۔

وَشَدَدْنَا مُلْكَهٗ وَاٰتَيْنٰهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾ وَهَلْ اَتٰىكَ نَبَؤُا

تے اسیں اوہدی بادشاہت نوں پکیاں کیتا تے اوہنوں حکمت تے حق تے باطل وچ فرق کر دین والا علم عطا فرمایا (۲۰)① تے کیہ تہاڈے کول اوہناں

الْخَصْمِ ۘ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾ۙ اِذْ دَخَلُوْا عَلٰى دَاوٗدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوْا وقف لازم

دعویٰ کرن والیاں دی گل آئی جدوں اوہ کندھ ٹپ کے مسجد آئے (۲۱)② جدوں اوہ داؤد تے داخل ہوئے تے اوہ ایہناں توں گھبرا گیا۔③ اوہناں نیں عرض کیتی:

لَا تَخَفْ ۚ خَصْمٰنِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَ

ڈرو نہ اسیں دو فریق آں، ساڈے وچوں اِک نے دوجے تے زیادتی کیتی اے تے ساڈے وچ حق نال فیصلہ فرما دیو تے حق دے خلاف نہ کرنا تے

اهْدِنَآ اِلٰى سَوَآءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَآ اَخِيْ ۫ لَهٗ تِسْعٌ وَّتِسْعُوْنَ نَعْجَةً وَّلِيَ

سانوں سدھا راہ دس دیو (۲۲) بے شک ایہہ میرا بھرا اے ایہدے کول ننانوے دُنبیاں نیں ④تے میرے کول

نَعْجَةٌ وَّاحِدَةٌ ۫ فَقَالَ اَكْفِلْنِيْهَا وَعَزَّنِيْ فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ

اِک دُنبی اے۔ ہن ایہہ کہندا اے کہ اوہ وی میرے حوالے کر دیو تے اوہنے ایس گل وچ میرے تے بھار پایا اے (۲۳) داؤد نے فرمایا: بے شک

بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهٖ ؕ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْخُلَطَآءِ لَيَبْغِيْ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ

تیری دُنبی نوں اپنیاں دُنبیاں دے نال ملان دا سوال کرکے اپنے تیرے نال زیادتی کیتی اے تے بے شک اکثر شریک اِک دوجے اُتے زیادتی کردے نیں

اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَقَلِيْلٌ مَّا هُمْ ؕ وَظَنَّ دَاوٗدُ اَنَّمَا فَتَنّٰهُ

پر ایمان لیاؤن والے تے چنگے کم کرن والے تے اوہ بڑے تھوڑے نیں۔ داؤد سمجھ گئے کہ اسیں تے صرف اوہنوں ازمایا سی

حاشیہ ①...حکمت توں نبوت یا انصاف کرنا مراد اے تے قولِ فیصل توں قضا دا علم مراد اے جو حق تے باطل وچ فرق تے تمیز کردیوے۔②... مشہور قول دے برابر ایہہ آؤن والے فرشتے سن جیہڑے حضرت داؤد عَلَیْہِ السَّلَام دی آزمائش دے لئی آئے سن۔ ③... کندھ ٹپ کے آؤن والیاں نوں ویکھ کے حضرت داؤد عَلَیْہِ السَّلَام دا گھبرا نا فطری تے طبعی سی کیوں کہ کسی وی بندے دا عادت دے برخلاف بے وقت تے پہرہ توڑ کے ایس طراں آنا عام طور تے بھیڑی نیت نال ہوندا اے تے طبعی خوف تے گھبراہٹ نبوت دے خلاف نئیں ہوندا۔

④... ایس واقعہ دی تفصیل تفسیر صراط الجنان، ج ۸، ص ۳۸۲ تے ویکھو۔

فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهٗ وَخَرَّ رَاكِعًا وَّاَنَابَ ۩ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهٗ ذٰلِكَ ؕ وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا

تے اوہنے اپنے رب توں معافی منگی تے سجدے وچ ڈگ پیا تے رجوع کیتا (۲۴)① تے اسیں اوہنوں معاف فرما دِتا تے بے شک اوہدے لئی

لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾ يٰدَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً فِى الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ

ساڈی بارگاہ وچ ضرور نیڑے دا تے چنگا ٹھکانہ اے (۲۵)② اے داؤد! بے شک اسیں تہانوں زمین وچ (اپنا) نائب کیتا تے لوکاں وچ

النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ

حق دے نال فیصلہ کر تے نفس دی خاہش دے پچھے نہ ٹرنا ورنہ اوہ تینوں اللہ دے راہ توں بہکا دے گا بے شک اوہ جیہڑے

يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۢ بِمَا نَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾ وَمَا ع ١٢ ٢ ١١

اللہ دے راہ توں بھٹکدے نیں اوہناں لئی سخت عذاب اے ایسے لئی کہ اوہناں نیں حساب دے دن نوں بُھلا دِتا اے (۲۶) تے

خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ؕ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ

اسیں اسمان تے زمین تے جیہڑا کجھ اوہناں دے وچکار اے بے کار پیدا نئیں کیتا۔ ایہہ (بے کار پیدا کرن دا خیال) کافراں دا خیال اے

فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ ؕ اَمْ نَجْعَلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

تے کافراں لئی اگ نال خرابی اے (۲۷) کیہ اسیں ایمان لیان والیاں تے چنگے عمل کم والیاں نوں

الصّٰلِحٰتِ كَالْمُفْسِدِيْنَ فِى الْاَرْضِ ۫ اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِيْنَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ كِتٰبٌ

زمین وچ فساد پھیلان والیاں وانگوں کر دیاں گے؟ یا اسیں پرہیز گاراں نوں نافرماناں ورگا کر دیاں گے؟ (۲۸) ایہہ (قرآن) اِک برکت والی کتاب اے

السجدة ١

حاشیہ ① ...ایہہ آیت ایہناں اوہناں آیتاں وچوں اے جیہناں دے پڑھن تے سنن والیاں تے سجدۂ تلاوت کرنا واجب ہو جاندا اے۔② ...اللہ پاک دی بارگاہ وچ نبیاں عَلَيْهِمُ السَّلَام دا مقام تے مرتبہ بڑا اُچا اے، ایسے لئی جے ایہناں کولوں کوئی خلافِ شان کم ہو جاوے تے اللہ پاک ایہناں دی تربیت فرمایندا اے تے ایہہ وی اللہ دی بارگاہ وچ اُچے درجے دی عاجزی تے انکساری کردے نیں۔ ایہہ اللہ پاک تے اوہدے مقبول بندیاں دا ماملہ اے، عام لوکاں نوں ایہہ حق حاصل نئیں کہ اوہ اوہناں دے دی شان دے خلاف کماں تے اوہناں کماں تے کیتی گئی عاجزی تے انکساری نوں بنیاد بنا کے اوہناں دے خلاف گستاخی والی زبان استعمال کرن تے اوہناں دی پاک دامنی تے اعتراض کرنا شروع کر دین ، ایہہ ایمان لئی زہرِ قاتل توں وی زیادہ خطرناک اے۔

اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ مُبٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوْٓا اٰيٰتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٩﴾ وَوَهَبْنَا

جیہڑی اسیں تہاڈے ول اتاری تاکہ لوک ایہدیاں آیتاں وچ سوچن تے سمجھن ① تے عقل مند نصیحت حاصل کرن (۲۹)② تے اسیں داؤد نوں

لِدَاوٗدَ سُلَيْمٰنَ ۭ نِعْمَ الْعَبْدُ ۭ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿٣٠﴾ ۘ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصّٰفِنٰتُ

سلیمان عطا فرمایا، اوہ کِنا چنگا بندہ اے بے شک اوہ بڑا رجوع کرن والا اے (۳۰) جدوں اوہدے سامنے شام ویلے ایہو جئے گھوڑے پیش کیتے گئے جیہڑے تِن پیراں تے کھلوتے (تے)

الْجِيَادُ ﴿٣١﴾ ۙ فَقَالَ اِنِّيْٓ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّيْ ۚ حَتّٰى تَوَارَتْ

چوتھے سُم دا کنا رہ زمین تے لگیا ہویا سی، بوہت تیزدوڑن والے سن (۳۱) تے سلیمان نے آکھیا: مینوں اپنے رب دی یاد لئی ایہناں گھوڑیاں دی محبت پسند آئی اے (فیر ایہناں نوں چلان دا

بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوْهَا عَلَيَّ ۭ فَطَفِقَ مَسْحًۢا بِالسُّوْقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا

حکم دِتا) ایتھوں تک کہ اوہ نظراں توں پردے وچ لکہ گئے (۳۲) (فیر حکم دِتا کہ) ایہناں نوں میرے کول واپس لیاؤ تے ایہناں دیاں پنڈلیاں تے دھوناں تے ہتھ پھیرن لگا (۳۳)③ تے

سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰي كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَهَبْ

بے شک اسیں سلیمان نوں ازمایا تے اوہدے تخت تے اِک بے جان جسم پا دِتا فیر اوہنے رجوع کیتا (۳۴)④ عرض کیتی: اے میرے رب! مینوں بخش دے ⑤ تے مینوں

حاشیہ ①...صرف عربی وچ لکھے ہوئے نوں پڑھ لین نال قرآن پاک دے نازل ہون دے مقصد نوں پورا کرن لئی کافی نئیں، ایہدے نال نال آیتاں دا معنی تے مطلب سمجھن دی کوشش وی کرنی چاہیدی اے تاکہ ایہناں وچ غور تے فکر کرنا، عبرت والیاں گلاں توں نصیحت لینا تے حکماں تے عمل کرنا ممکن ہووے۔② ... قرآن دیاں آیتاں توں نصیحت تے ہر اک حاصل کر سکدا اے پر ایہناں توں دین دے حکم کڈھنا ہر اک دا کم نئیں بلکہ صرف اُچے درجے دی دین دی عقل رکھن والے یعنی ماہر عالم تے خاص طور تے مجتہدین ایس منصب دے اہل نیں، عوام نوں چاہیدا کہ قرآن تے حدیث توں آپ مسئلے کڈھن دی بجائے عالماں توں مسئلے سکھن تاکہ غلطیاں توں بچ سکن۔③... جدوں گھوڑے واپس پہنچے تے حضرت سلیمان عَلَیْہِ السَّلَام ایہناں دی پنڈلیاں تے گردناں تے ہتھ پھیرن لگے۔ ایس ہتھ پھیرن نال گھوڑیاں دی عزت تے شرف نوں ظاہر کرنا مقصد سی کہ اوہ دشمناں دے مقابلے وچ بہترین مدد کرن والے نیں۔ سرکاری کماں دی آپ نگرانی فرمائی تاکہ سارے حاکم تیار رہن تے نالے آپ عَلَیْہِ السَّلَام گھوڑیاں دے حال تے اوہناں دیاں مرضاں تے عیباں دے بڑے ماہر سن، ایہناں تے ہتھ پھیر کے اوہناں دی حالت دا امتحان فرمایا۔④...ایس آیت وچ نہ تے آزمائش دے بارے وچ دسیا گیا اے کہ اوہ کیہ سی تے نہ ای بے جان جسم دے بارے وچ دسیا گیا اے کہ اوس توں مراد کون اے۔⑤... مستحب کماں نوں نہ کر سکن تے وی اللہ پاک دی بارگاہ وچ عاجزی تے انکساری دا اظہار کرکے ایہدے تے بخشش منگنا نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام تے نیک لوکاں دا اللہ پاک دی بارگاہ وچ اِک ادب اے تاکہ ایہناں دے مقام تے مرتبہ وچ ترقی ہووے۔

لِيْ مُلْكًا لَّا يَنْۢبَغِيْ لِاَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِيْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيْحَ

ایہو جئی بادشاہت عطا فرما جیہڑی میرے بعد وچ کسے نوں لائق نہ ہووے بے شک توں ای بوہت عطا کرن والا ایں (۳۵) تے اسیں ہوا سلیمان دے وس وچ کر دِتی

تَجْرِيْ بِاَمْرِهٖ رُخَآءً حَيْثُ اَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيٰطِيْنَ كُلَّ بَنَّآءٍ وَّغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَّ

کہ اوہدے حکم نال نرم نرم چلدی جتھے اوہ پہنچنا چاہندے (۳۶) تے ہر مستری تے غوطہ لان والے جن نوں (۳۷) تے

اٰخَرِيْنَ مُقَرَّنِيْنَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هٰذَا عَطَآؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ

دوجے بیڑیاں وچ جکڑے ہوئے (جناں نوں سلیمان دے تابع کر دِتا) (۳۸) ایہہ ساڈی عطا اے تے تسیں احسان کرو یا روک کے رکھو (تہاڈے تے) کوئی

حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ اَيُّوْبَ ۘ

حساب نئیں (۳۹)① تے بے شک اوہدے لئی ساڈی بارگاہ وچ ضرور نیڑے رہنا تے چنگا ٹھکانا اے (۴۰) تے ساڈے بندے ایوب نوں یاد کرو

اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّيْ مَسَّنِيَ الشَّيْطٰنُ بِنُصْبٍ وَّعَذَابٍ ﴿٤١﴾ اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ ۚ

جدوں اوہنے اپنے رب نوں پکاریا کہ مینوں شیطان نے تکلیف تے دکھ دِتا اے (۴۱)② (اسیں فرمایا:) زمین تے اپنا پیر مارو ۔

هٰذَا مُغْتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَّشَرَابٌ ﴿٤٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَ

ایہہ نہاؤن تے پین لئی پانی دا ٹھنڈا چشمہ اے (۴۲) تے اسیں اپنی رحمت کرن تے عقلمنداں دی نصیحت لئی اوہنوں اوہدے گھر والے تے اوہناں دے برابر

ع ۲ ۴ ۱۲ وقف لازم

حاشیہ ① ...ایس آیت وچ حضرت سلیمان عَلَیْہِ السَّلَام نوں دین داتے نہ دین دا اختیار دِتا گیا کہ جیویں تہاڈی مرضی ہووے اویں کرو۔ ایہدے توں پتا لگا کہ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں اللہ پاک دیندا اے تے اوہ ہستیاں اوہدے حکم نال مخلوق وچ ونڈدے نیں تے اوہدے وچ اوہناں نوں دیون یا نہ دیون ہر طراں دا اختیار ہندا اے۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے وی فرمایا اے:"" اللہ پاک دیندا اے تے میں ونڈدا آں۔"(بخاری،۱/۴۲، الحدیث: ۷۱)② ... تکلیف تے درداں نال آپ عَلَیْہِ السَّلَام دی بیماری تے اوہدی سختیاں تے یا بیماری دے دوران شیطان ولوں پائے جان والے وسوسے توں مراد نیں جو کہ ناکام ای ثابت ہوئے ۔

ذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِّهٖ وَلَا تَحْنَثْ ؕ اِنَّا

ہور عطا فرما دِتے (۴۳)① تے (فرمایا) کہ اپنے ہتھ وچ اِک جھاڑو لے لیہ کے اوہنوں مار دیو تے قسم نہ توڑو۔② بے شک اسیں اوہنوں

وَجَدْنٰهُ صَابِرًا ؕ نِعْمَ الْعَبْدُ ؕ اِنَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ وَاذْكُرْ عِبٰدَنَاۤ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْحٰقَ

صبر کرن والا پایا۔ اوہ کنا ای چنگا بندہ اے بے شک اوہ بوہت رجوع کرن والا اے (۴۴) تے ساڈے بندے ابراہیم تے اسحٰق

وَيَعْقُوْبَ اُولِي الْاَيْدِيْ وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ اِنَّاۤ اَخْلَصْنٰهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى

تے یعقوب نوں یاد کرو جیہڑے طاقت والے تے سمجھ رکھن والے سن ۔ (۴۵) بے شک اسیں اوہنوں نوں اِک کھری گل توں چن لِتا کہ اوہ ایس

الدَّارِ ﴿٤٦﴾ ۚ وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ ؕ وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيْلَ وَ

(آخرت دے) گھر دی یاد اے (۴۶) تے بے شک اوہ ساڈے نیڑے بہترین چُنے ہوئے بندیاں وچوں نیں (۴۷) تے اسماعیل تے

الْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ ؕ وَكُلٌّ مِّنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٨﴾ ؕ هٰذَا ذِكْرٌ ؕ وَاِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ لَحُسْنَ

یسع تے ذوالکفل نوں یاد کرو ③تے سارے بڑے بہترین لوک نیں (۴۸) ایہہ نصیحت اے تے بے شک پرہیز گاراں لئی چنگا ٹھکانہ

مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾ ۙ جَنّٰتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ الْاَبْوَابُ ﴿٥٠﴾ ۚ مُتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا يَدْعُوْنَ فِيْهَا

اے (۴۹) وسن لئی باغ نیں جیہناں دے سارے دروازے اوہناں لئی کھلے ہوئے نیں (۵۰) ایہناں وچ تکیہ لگے ہون گے۔ اوہناں باغاں وچ اوہ بوہت سارے پھل میوے تے

بِفَاكِهَةٍ كَثِيْرَةٍ وَّشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هٰذَا

پین دیاں چیزاں منگن گے (۵۱) تے ایہناں کول ایہو جہیاں بیویاں ہون گیاں جیہڑیاں شوہر توں علاوہ کسے ہور ول اکھ نئیں چکدیاں، جیہڑیاں اِکو عمر دیاں ہون گیاں (۵۲) ایہہ

حاشیہ ①...حضرت ایوب عَلَیْہِ السَّلَام نے آزمائش وچ صبر کیتا تے آزمائش ختم ہون تے شکر ادا کیتا، ایہدے وچ عقلمنداں دے لئی نصیحت اے کہ اوہ مصیبتاں آن تے رولا پان دی بجائے صبر کرن تے مصیبتاں توں خلاصی پان توں بعد اللہ پاک دا شکر ادا کریاکرن۔②... بیماری دے زمانے وچ حضرت ایوب عَلَیْہِ السَّلَام نے کسے وجہ توں اپنی بیوی نوں سو کوڑے مارن دی قسم کھادی سی ۔ جدوں صحت یاب ہوئے تے اللہ پاک دا حکم ہویا کہ ایہناں نوں چاڑو مار دیو تے اپنی قسم نہ توڑو چنانچہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام نے سو تیلیاں والا اک چاڑو لے کے اپنی بیوی نوں اِک وار ماریا۔③...حضرت یسع عَلَیْہِ السَّلَام بنی اسرائیل دے نبیاں وچوں نیں، ایہناں نوں حضرت الیاس عَلَیْہِ السَّلَام نے بنی اسرائیل تے اپنا خلیفہ بنا دِتا۔ بعد وچ ایہناں نوں نبوت نال نوازیا گیا۔ حضرت ذوالکفل عَلَیْہِ السَّلَام دی نبوت دے بارے اختلاف تے صحیح ایہہ اے کہ اوہ نبی نیں۔

مَا تُوْعَدُوْنَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهٗ مِنْ نَّفَادٍ ﴿٥٤﴾

اوہ اے جیہدا تہانوں حساب دے دن لئی وعدہ کیتا جاندا اے (۵۳) بے شک ایہہ ساڈا رزق اے، تے ایہدے لئی کدی ختم ہونا نئیں اے(۵۴)

هٰذَا ؕ وَاِنَّ لِلطّٰغِيْنَ لَشَرَّ مَاٰبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾

(نیکاں لئی تے) ایہہ (اے) تے بے شک نافرمانی کرن والیاں لئی بھیڑا ٹھکانہ اے (۵۵) جہنم اے جیہدے وچ داخل ہون گے تے اوہ کنڈا ای بھیڑا وِچھونا اے (۵۶)

هٰذَا ۙ فَلْيَذُوْقُوْهُ حَمِيْمٌ وَّغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَّاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهٖۤ اَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾ هٰذَا

ایہہ کھولدا پانی تے پیپ اے تے جہنمی ایہنوں چکھن (۵۷)[1] تے ایسے طراں دے دوجے وکھرے وکھرے قسماں دے عذاب ہون گے (۵۸) ایہہ

فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ ۚ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ؕ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوْا بَلْ

اِک فوج اے جیہڑی تہاڈے نال دھس دی جا ری اے، ایہنوں نوں کوئی جی آیاں نوں نئیں، بے شک ایہہ اگ وچ داخل ہو رے نیں (۵۹) (پیروکار) آکھن گے بلکہ

اَنْتُمْ ؕ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ ؕ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوْهُ لَنَا ۚ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾ قَالُوْا

تہانوں کوئی جی آیاں نوں نئیں تسیں ہی ایہہ مصیبت ساڈے اگے لیائے او تے کنڈا ای بھیڑا ٹھکانہ اے(۶۰)[2] (فیر پیروی کرن والے) آکھن گے:

رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾ وَقَالُوْا مَا لَنَا

اے ساڈے رب! جیہڑی ایہہ مصیبت ساڈے اگے لیایا اوہنوں اگ وچ دونا عذاب ودھا (۶۱) تے آکھن گے: سانوں کیہ ہویا کہ

حاشیہ ①...دوزخیاں دے ریشہ دے متعلق حدیث پاک وچ اے: اگر غسّاق یعنی دوزخیاں دے ریشے دا اِک ڈول دنیا تے روڑھ دِتا جاوے تے ساری دنیا وچ بو والے ہو جاون ۔(ترمذی، ۴/۲۶۳، الحدیث: ۲۵۹۳)② ... جدوں کافراں دے سردار دوزخ وچ داخل ہون گے تے ایہناں دے پچھے پچھے ایہناں نوں منن والے وی جارے ہون گے تے دوزخ دے خازن ایہناں سرداراں نوں آکھن گے: ایہہ تہانوں منن والیاں دی فوج اے جیہڑی تہاڈے نال دوزخ وچ دھسدی جا ری اے ۔ کافراں دے سردار بددعا دیندے ہوئے آکھن گے: ایہناں منن والیاں نوں آرام تے سکون تے خشی نصیب نہ ہووے، بے شک ساڈے وانگوں ایہہ وی اگ وچ داخل ہو رے نیں۔ ایہناں دے منن والے ایہناں نوں بددعا دیندے ہوئے آکھن گے بلکہ تہانوں وی آرام سکون تے خشی نصیب نہ ہووے ،تسیں ای ایہہ عذاب ساڈے اگے لیائے او کیوں کہ تسیں پہلے کفر کیتا تے فیر سانوں وی ایس راہ تے چلایا تے دوزخ بوہت ای بھیڑا ٹھکانہ اے۔

لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِّنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ اَتَّخَذْنٰهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ

اسیں ایہناں مرداں نوں نئیں ویکھ رے جیہناں نوں اسیں بھیڑا گن دے ساں (٦٢) کیہ اسیں اوہناں نوں (ایویں ای) ہاسہ بنا لیا سی یا

عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا مُنْذِرٌ ۖ ع ٤ ٢٤ ١٣

اکھاں اوہناں ولوں پھر گئیاں سن ؟ (٦٣)[1] بے شک ایہہ دوزخیاں دا آپس دا جھگڑنا ضرور حق اے (٦٤) تُسیں فرماؤ : میں صرف ڈر سنان والا آں

وَّمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

تے کوئی معبود نئیں پر اک اللہ جیہڑا سب تے غالب اے (٦٥)[2] اوہ اسماناں تے زمین دا تے جیہڑا کجھ اوہناں دے وچکار اے ساریاں دا مالک اے ،

الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيْمٌ ﴿٦٧﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُوْنَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ

عزت والا، بڑا بخشن والا اے (٦٦) تسیں فرماؤ اوہ اِک وڈی خبر اے (٦٧)[3] تسیں اوہدے توں مونھ پھیرے ہوئے او (٦٨) مینوں اُتلی دنیا دی

لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاِ الْاَعْلٰٓى اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُّوْحٰٓى اِلَيَّ اِلَّآ اَنَّمَآ اَنَا نَذِيْرٌ

کوئی خبر نئیں سی[4] جدوں اوہ بحث کر رے سن (٦٩)[5] مینوں تے ایہی وحی ہندی اے کہ میں تے کھلا ڈر سنان والا

حاشیہ ①...دوزخ وچ غریب مسلماناں نوں نہ ویکھ کے کافراں دے سردار آکھن گے: سانوں اوہ غریب مسلمان دِسدے کیوں نئیں پئے جیہناں نوں اسیں دنیا وچ بھیڑے لوکاں وچ گنتی کردے ساں تے ایہناں نوں اپنے دین دا ویری ہون دی وجہ توں شریر آکھدے ساں تے غریب ہون دی وجہ توں گھٹیا سمجھدے ساں؟ فیر آکھن گے کہ اسیں اوہناں نوں مذاق نئیں بنالیا سی جدکہ ا صل وچ اوہ ایویں نئیں سن تے اوہ دوزخ وچ آئے ای نئیں نیں، تے نالے ساڈا اوہناں دا مذاق اُڑانا باطل تے غلط سی یا ساڈیاں آکھاں اوہناں ولوں پھر گئیاں سن ایسے لئی اوہ سانوں نظر نہ آئے۔②... جو کوئی "یَاقَهَّارُ" روز دا اِک ہزار وار پڑھ لیا کرے تے اوہدے دل چوں مخلوق دا ڈر دو رہوجاوے گا۔③... یعنی قرآنِ پاک تے جو کجھ ایہدے وچ توحید، نبوت، قیامت ، حشر تے جنت و دوزخ وغیرہ دے بارے وچ بیان کیتا گیا ایہہ بوہت اُچی شان والی خبر اے۔④... ایہہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت صحیح ہون دی اِک دلیل اے جیویں کہ اِنج فرمایا گیا :جے میں نبی نہ ہوندا تے اُتلے جہان وچ فرشتیاں دا حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام دے بارے وچ سوال و جواب کرنا مینوں پتا ای نہ ہندا ، اوہدی دی خبر دینا میری نبوت تے میرے کول وحی آن دی دلیل اے۔ ⑤...بحث کرن والے توں مراد اوہ فرشتے نیں جیہڑے آدم عَلَیْہِ السَّلَام دی پیدائش دے بارے گل بات کررے سن۔ یا، اوہ فرشتے مراد نیں جیہڑے ایس چیز وچ بحث کررے سن کہ کیہڑے کم گناہواں دا کفارہ بن جاندے نیں۔

مُّبِيْنٌ ﴿٧٠﴾ اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ خَالِقٌۢ بَشَرًا مِّنْ طِيْنٍ ﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهٗ

ای آں (۷۰)جدوں تہاڈے رب نے فرشتیاں نوں فرمایا میں مٹی توں انسان بناؤن لگا آں (۷۱)[1] فیر جدوں میں اوہنوں ٹھیک بنا لواں

وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِيْ فَقَعُوْا لَهٗ سٰجِدِيْنَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ

تے اوہدے وچ اپنی خاص روح پھوکاں تے تسیں سارے اوہدے لئی سجدے وچ پے جاناں (۷۲) تے سارے فرشتیاں نیں

اَجْمَعُوْنَ ﴿٧٣﴾ اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧٤﴾ قَالَ يٰٓاِبْلِيْسُ مَا

اکٹھے ہو کے سجدہ کیتا (۷۳) سوائے ابلیس دے ۔ اوہنے تکبر کیتا تے اوہ کافراں وچوں ہو گیا (۷۴) (اللہ نے) فرمایا: اے ابلیس! تینوں

مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ؕ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِيْنَ ﴿٧٥﴾ قَالَ

کیہڑی شے نے روکیا کہ توں اوہنوں سجدہ کر جیہنوں میں اپنے ہتھاں نال بنایا؟ تے توں تکبر کیتا اے یا توں تکبر کرن والیاں وچوں سیں؟ (۷۵) اوہنے آکھیا:

اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ؕ خَلَقْتَنِيْ مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ طِيْنٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ

میں ایس توں بہتر ہاں کہ توں مینوں اگ توں بنایا اے تے ایہنوں مٹی توں پیدا کیتا (۷۶) اللہ نے فرمایا: توں جنت وچوں نکل جا بے شک توں

رَجِيْمٌ ﴿٧٧﴾ وَّاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِيْٓ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِيْٓ اِلٰى

دھتکاریا ہویا ایں (۷۷) تے بے شک قیامت تک تیرے اُتے میری لعنت اے (۷۸) اوہنے آکھیا: اے میرے رب! (جے اِنج اے) تے مینوں لوکاں

يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿٧٩﴾ قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوْمِ ﴿٨١﴾

دے اٹھائے جان والے دن تک مہلت دے (۷۹)[2] اللہ نے فرمایا:بس بے شک توں مہلت والیاں وچوں ایں (۸۰) متھے ویلے دے دن تک (۸۱)[3]

حاشیہ ①...مکہ پاک دے کافر کیونکہ حسد تے تکبر دی وجہ نال حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال لڑدے سن، ایس لئی ایتھے اِک واری فیر حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام دی پیدائش تے ابلیس دے سجدہ نہ کرن دا واقعہ بیان فرمایا گیا تاں کہ اوہ عبرت حاصل کرن تے اپنے حسد تے تکبر توں باز آ جاون۔ ایس واقعے دی تفصیل تفسیر صراط الجنان، ج 8، ص420تے ویکھو۔ ②... ایس توں ابلیس دی مراد ایہہ سی کہ اوہ انساناں نوں گمراہ کرن لئی فارغ ہو وے تے اوہناں توں اپنا بغض کڈھے تے موت توں بالکل بچ جاوے کیونکہ اٹھن توں بعد موت نئیں۔ ③... ایتھے خاص ویلے توں قیامت دے پہلے صور پھونکن دا ویلا مراد اے کہ جیہنوں مخلوق نوں فنا کرن لئی خاص کیتا گیا اے۔

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۸۲﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۸۳﴾

اوہنے آکھیا: تیری عزت دی قسم میں ضرور ایہناں ساریاں نوں گمراہ کر دیواں گا (۸۲) پر ایہناں وچوں جیہڑے تیرے چنے ہوئے بندے نیں (۸۳)

قَالَ فَالْحَقُّ ۫ وَالْحَقَّ اَقُوْلُ ﴿۸۴﴾ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ

تے اللہ نے فرمایا: تے حق (میرے ولوں ای ہندا اے) تے میں حق ہی فرمانا آں (۸۴) بے شک میں ضرور جہنم بھراں گا تیرے توں تے اوہناں ساریاں توں جیہڑے تیری

اَجْمَعِيْنَ ﴿۸۵﴾ قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِيْنَ ﴿۸۶﴾ اِنْ هُوَ

فرماں برداری کرن والے نیں (۸۵) تسیں فرماؤ: میں ایہدے تے تہاڈے کولوں کوئی اجر نئیں منگدا تے میں جھوٹ بناون والیاں وچوں نئیں آں (۸۶)① ایہہ تے

اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿۸۷﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهٗ بَعْدَ حِيْنٍ ﴿۸۸﴾ ع ۵ ۴۴ ۱۴

سارے جہاں لئی نصیحت ای اے(۸۷) تے ضرور اک ویلے دے بعد تسیں ایس خبر نوں جان لو گے (۸۸)②

۳۹ سُوْرَةُ الزُّمَرِ مَكِّيَّةٌ ۵۹
اٰیاتها ۷۵ رکوعاتها ۸

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ الزمر مکیۃ
آیات :75 رکوع:8

تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿۱﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتٰبَ

کتاب دا نازل فرمانا اوس اللہ ولوں اے جیہڑا عزت والا، حکمت والا اے (۱) بے شک اسیں تہاڈے ول ایہہ کتاب حق دے نال

بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّيْنَ ﴿۲﴾ اَلَا لِلّٰهِ الدِّيْنُ الْخَالِصُ ؕ وَالَّذِيْنَ

اتاری تے اللہ دی عبادت کرو اوسے دے بندے بن کے (۲) سن لوو! خالص عبادت اللہ لئی ای اے تے اوہ جیہناں نیں اوہدے

حاشیہ ① ...یعنی میں اپنے ولوں نبوت دا دعویٰ کرکے تے اپنے کولوں قرآن بنا کے جھوٹھ بنان والیاں وچوں نئیں آں۔ عالم نوں جے کوئی مسئلے دا پتا نہ ہووے تے اوہ خاموشی اختیار کرے تے اپنے کولوں بنا کے مسئلے نہ دسے کہ ایہہ وی تکلف وچ شامل اے۔ حضرت ابو موسیٰ اشعری رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نے اپنے اِک خطبے وچ فرمایا: جیہڑا بندہ کسی شے دا علم رکھدا ہووے تے اوہنوں چاہیدا اے کہ اوہ لوکاں نوں سکھاوے تے اوہ گل آکھن توں بچے جیہدا علم نہ رکھدا ہووے ورنہ اوہ دین توں نکل جاوے گا تے اوہ تکلف کرن والیاں وچوں ہووے گا۔(سنن دارمی،۱/۷۴، الحدیث:۱۷۴)② ...ایس توں موت دے بعد دا ویلا یا قیامت دا دن آ جان توں بعد دا ویلا مراد اے۔

وقف لازم

اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖۤ اَوْلِيَآءَ ۘ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُوْنَاۤ اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى ؕ

توں علاوہ ہور مددگار بنارکھے نیں (اوہ کہندے نیں:) اسیں تے ایہناں بتاں دی صرف ایس لئی عبادت کرنے آں کہ تاکہ ایہہ سانوں اللہ دے ہور نیڑے کر دین ①

اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِيْ مَا هُمْ فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ

اللہ ایہناں دے وچکار ایس گل وچ فیصلہ کر دیوے گا جیہدے وچ ایہہ اختلاف کر رہے نیں بے شک اللہ اوہنوں ہدایت نئیں دیندا

مَنْ هُوَ كٰذِبٌ كَفَّارٌ ۝٣ لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا لَّاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ

جیہڑا جھوٹھا ،بڑا ناشکرا ہووے (۳) جے اللہ اپنے لئی اولاد بنان دا ارادہ فرماندا تے اپنی مخلوق وچوں

مَا يَشَآءُ ۙ سُبْحٰنَهٗ ؕ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۝٤ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ

جیہنوں چاہندا چن لیندا اوہ پاک اے۔ اوہی اِک اللہ ساریاں تے غالب اے (۴) اوہنے اسمان تے زمین

بِالْحَقِّ ۚ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَ

حق دے نال بنائے، اوہ رات نوں دن تے لپیٹ دا اے تے دن نوں رات دے تے لپیٹ دا اے② تے اوہنے سورج تے

الْقَمَرَ ؕ كُلٌّ يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ اَلَا هُوَ الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ ۝٥ خَلَقَكُمْ مِّنْ

چن نوں کم وچ لایا اے ہر اک، اِک متھے ویلے تک چلدا رہوے گا۔ سن لوو! اوہی عزت والا ، بخشن والا اے (۵) اوہنے تہانوں

نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ الْاَنْعَامِ ثَمٰنِيَةَ

اِک جان توں پیدا کیتا فیر اوسے توں ای اوہدا جوڑا بنایا③ تے تہاڈے لئی ڈنگراں وچوں اٹھ

حاشیہ ①...کسے نوں اللہ پاک نال قرب حاصل ہون دا وسیلہ سمجھنا شرک نئیں کیونکہ اللہ پاک دی بارگاہ تک پہنچن لئی وسیلہ لبھن دا قرآن پاک وچ حکم دِتا گیا اے، البتہ جیہنوں وسیلہ سمجھیا جاوے اوہنوں خدا جاننا تے اوہدی پوجا کرنا ضرور شرک اے۔ وسیلے دے بارے اہلِ حق دا عقیدہ تے نظریہ شرک کدے وی نئیں، کیونکہ اوہ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام تے ولیاں رَحْمَۃُاللہِ عَلَیْہِم نوں خدا نئیں من دے تے نہ ای اوہناں دی عبادت کردے نیں بلکہ خدا صرف اللہ پاک نوں من دے نیں تے صرف اوہدی ای عبادت کردے نیں جد کہ ایہناں نوں صرف اللہ پاک دا مقبول بندہ من کے اوہدی بارگاہ تک پہنچن دا ذریعہ تے وسیلہ سمجھدے نیں۔②... ایس توں مراد ایہہ اے کہ کدی دن دا ویلا گھٹ کرکے رات نوں ودھا دیندا اے تے کدی رات دا ویلا گھٹ کرکے دن نوں ودھا دیندا اے، ایویں رات تے دن وچ گھٹ ہون والا گھٹ ہوندے ہوندے کئی گھنٹے گھٹ ہوجاندا اے تے ودھن والا ودھدے ودھدے ودھدا ودھدا کئی گھنٹے جاندا اے۔③... اِک جان توں مراد حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام نیں تے جوڑے توں مراد حضرت حوا رَضِیَ اللہُ عَنْہَا نیں

اَزْوَاجًا ؕ يَخْلُقُكُمْ فِيْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ خَلْقًا مِّنْۢ بَعْدِ خَلْقٍ فِيْ ظُلُمٰتٍ ثَلٰثٍ ؕ

جوڑے بنائے، تہانوں تہاڈیاں ماواں دے ڈھڈ وچ تن ہنیریاں وچ پیدا کردا اے، اِک حالت دے بناؤن توں بعد دوجی حالت نوں بنایا جاندا اے۔

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ؕ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُوْنَ ۝٦ اِنْ تَكْفُرُوْا فَاِنَّ

ایہہ اللہ تہاڈا رب اے، اوہدی بادشاہی اے اوہدے توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں تے تسیں کتھے پھیرے جاندے او (٦)جے تسیں ناشکری کرو تے بے شک

اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ ۚ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۚ وَاِنْ تَشْكُرُوْا يَرْضَهُ لَكُمْ ؕ وَ

اللہ تہاڈی نوں پروا نئیں اوہ اپنے بندیاں دی ناشکری نوں پسند نئیں کردا تے جے تسیں شکر کرو گے تے اوہنوں تہاڈے لئی پسند فرماندا اے [1] تے

لَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ؕ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ

کوئی بھار چکن والی جان دوجے دا بھار نئیں چکے گی [2] فیر تہانوں اپنے رب ول ای واپس جانا اے تے اوہ تہانوں دس دیوے گا جیہڑے کم تسیں

تَعْمَلُوْنَ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝٧ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا

کردے سو بے شک اوہ دِلاں دیاں گلاں جان دا اے (٧) تے جدوں بندے نوں کوئی تکلیف پہنچدی اے تے اوہ اپنے رب نوں اوہدے ول رجوع کردے ہوئے پکاردا

رَبَّهٗ مُنِيْبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهٗ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوْۤا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ

اے فیر جدوں اللہ اوہنوں اپنے کولوں کوئی نعمت دے دیوے تے اوہ اوس تکلیف نوں بھل جاندا اے جیہدے ول اوہ پہلے پکار ریا سی [3]

وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِّيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ؕ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيْلًا ۖ اِنَّكَ مِنْ

تے اللہ لئی شریک بناؤن لگ پیندا اے تاکہ اوہدی راہ توں بہکا دیوے۔ تسیں فرماؤ: تھوڑے دن اپنے کفر دے نال فیدہ چک لے بے شک توں

حاشیہ [1]...بندیاں دے کفر ، ناشکری، ایمان تے شکر کرن توں اللہ پاک دی ذات بے نیاز اے، ایہناں توں اوہنوں کوئی نفع یا نقصان نئیں ہندا پراللہ پاک اپنے بندیاں دے کفر تے ناشکری نوں پسند نئیں کردا جد کہ ایہناں دے ایمان تے شکر گزاری نوں پسند فرماوندا اے۔ [2]...ایس توں مراد ایہہ اے کوئی وی بندہ دوجے دے گناہ دی وجہ توں نئیں پھڑیا جاوے گاالبتہ گمراہ کرن والیاں تے ایہناں دا اپنا بوجھ وی ہو جاوے گا تے اوہناں دا وی جیہناں نوں ایہناں نیں گمراہ کیتا ہووے گا۔[3]... کافر مصیبت ویلے اللہ پاک نوں پکاردے نیں تے آرام ویلے بُھل جاندے نیں۔ مسلماناں نوں ایس توں بچنا چاہیدا اے تے مصیبت تے آرام ویلے ہر حال وچ اللہ پاک نوں یاد رکھنا تے اوہدے کولوں دعا کرنی چاہیدی اے، حدیثِ پاک وچ اے :جیہنوں ایہہ گل پسند ہووے کہ اللہ پاک سختیاں تے مصیبتاں وچ وی اوہدی دعا قبول کرے تے اوہنوں چاہیدا اے کہ اوہ آرام تے سکون دے دِناں وچ اللہ پاک کولوں بوہت زیادہ دعاواں منگے۔(ترمذی، ۲۴۸/۵، الحدیث:۳۳۹۳)

اَصْحٰبِ النَّارِ ﴿٨﴾ اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَآءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَّقَآئِمًا يَّحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَ

دوزخیاں وچوں اے (۸) کیہ اوہ بندہ جیہڑا سجدے تے قیام دی حالت وچ رات دے ویلے فرماں برداری وچ گزاردا اے تے آخرت توں ڈردا اے تے

يَرْجُوْا رَحْمَةَ رَبِّهٖ ؕ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِيْنَ يَعْلَمُوْنَ وَالَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ؕ

اپنے رب دی رحمت دی آس لاندا اے ① (کیہ اوہ نافرماناں ورگا ہووے گا؟) تسیں فرماؤ: کیہ علم والے تے بے علم اِکو جئے نیں؟②

اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٩﴾ قُلْ يٰعِبَادِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوْا رَبَّكُمْ ؕ ع ١٥ ١

عقل والے ای نصیحت من دے نیں (۹) تسیں فرماؤ: اے میرے مومن بندیو: اپنے رب توں ڈرو۔

لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ؕ وَاَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ ؕ اِنَّمَا يُوَفَّى

جیہناں نے بھلائی کیتی، اوہناں لئی ایس دنیا وچ بھلائی اے تے اللہ دی زمین بڑی کُھلی اے۔ صبر کرن والیاں نوں ای

الصّٰبِرُوْنَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾ قُلْ اِنِّيْٓ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَّهُ

اینہاں دا ثواب بے حساب بھر کے دِتا جاوے گا (۱۰)③ تسیں فرماؤ: مینوں حکم اے کہ میں اللہ دی عبادت کراں اوسے لئی دین نوں

حاشیہ ①...مومن لئی ضروری اے کہ اوہ امید تے خوف دے وچکار ہووے۔ اپنے عملاں دی کوتاہی ول ویکھدا ہوئے اللہ دے عذاب توں ڈردا رہوے تے اللہ دی رحمت دا امیدوار رہوے۔ دنیا وچ بالکل بے خوف ہونا تے اللہ دی رحمت توں مایوس ہونا ایہہ دونویں حالتاں کافراں دیاں نیں۔ ②... ایس توں پتا لگاکہ علم تے عالماں دی بوہت فضیلت اے۔ حدیثِ پاک وچ اے: عالم دی فضیلت عبادت کرن والے تے ایویں اے جیویں میری فضیلت تہاڈے ادنیٰ تے اے، فیر ارشاد فرمایا: اللہ پاک ، اوہدے فرشتے، آسماناں تے زمیناں دی مخلوق ایتھوں تک کہ کیڑیاں اپنی موریاں وچ تے مچھیاں لوکاں نوں علم سکھان والے تے درود گھلدے نیں۔(ترمذی، ۳۱۳/۴، الحدیث: ۲۶۹۴) ③... صبر کرن والے بڑے خش نصیب نیں کہ قیامت دے دن اینہاں نوں بے حساب اجر تے ثواب دتا جاوے گا۔ حدیثِ پاک وچ اے: مصیبت تے بلاں وچ رہن والے (قیامت دے دن) حاضر کیتے جاون گے، نہ اوہناں لئی کنڈا قائم کیتا جاوے گا تے نہ اوہناں لئی (عملاں دے) دفتر کھولے جان گے، اوہناں تے اجر و ثواب دی (بے حساب) بارش ہوئے گی ایتھوں تک کہ دنیا وچ سکون دی زندگی گزارن والے اینہاں نوں ویکھ کے خاہش کرن گے کہ "کاش (اوہ مصیبت والیاں وچوں ہوندے تے) اینہاں دے جسم قینچیاں نال کٹے گئے ہوندے (تاکہ اج ایہہ صبر دی جزاء پاؤندے)۔" (معجم کبیر، ۱۴۱/۱۲، الحدیث: ۱۲۸۲۹)

الدِّيْنَ ﴿١١﴾ وَاُمِرْتُ لِاَنْ اَكُوْنَ اَوَّلَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿١٢﴾ قُلْ اِنِّيْٓ اَخَافُ اِنْ

خالص کردے ہویاں (۱۱) تے مینوں حکم اے کہ میں سب توں پہلا مسلمان بناں (۱۲)① تسیں فرماؤ: بالفرض جے میرے کولوں

عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصًا لَّهٗ دِيْنِيْ ﴿١٤﴾

نافرمانی ہو جاوے تے مینوں اپنے رب توں اِک وڈے دن دے عذاب دا ڈراے (۱۳) تسیں فرماؤ: میں اللہ ای دی عبادت کرنا آں خالص اوہدا بندہ ہو کے (۱۴)

فَاعْبُدُوْا مَا شِئْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ ؕ قُلْ اِنَّ الْخٰسِرِيْنَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ

تے تسیں اوہدے توں علاوہ جیہدی عبادت کرنا چاہندے او ،کر لوو ② (اے نبی!) تسیں فرماؤ: بے شک گھاٹا کھان والے اوہی نیں جیہناں نیں اپنیاں جاناں

وَاَهْلِيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ

تے اپنے گھر والیاں نوں قیامت دے دن گھاٹے وچ پایا۔ سن لوو! ایہی کھلا نقصان اے (۱۵) اوہناں لئی اوہناں دے اُتے

ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ؕ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهٖ عِبَادَهٗ ؕ

اگ دے پہاڑ ہون گے تے اوہناں دے تھلے پہاڑ ہون گے۔ اللہ اپنے بندیاں نوں اوہدے توں ای ڈراندا اے،

يٰعِبَادِ فَاتَّقُوْنِ ﴿١٦﴾ وَالَّذِيْنَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوْتَ اَنْ يَّعْبُدُوْهَا وَاَنَابُوْٓا اِلَى

اے میرے بندیو! تے تسیں میرے توں ڈرو (۱۶) تے جیہڑے بتاں دی پوجا توں بچے تے اللہ ول رجوع

اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِيْنَ يَسْتَمِعُوْنَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُوْنَ

کیتا اوہناں لئی خش خبری اے تے میرے بندیاں نوں خش خبری سنا دیو (۱۷) جیہڑے کن لا کے گل سن دے نیں فیر ایہدی بہتر گل دی پیروی

حاشیہ ①...اللہ پاک نے پہلے اخلاص دا حکم دِتا جیہڑا دل دا عمل اے فیر اطاعت یعنی اوہ عملِ جوارح دا حکم دِتا تے ایسے لئی شرعی حکم رسول توں حاصل ہوندے نیں، اوہی ایہناں حکماں نوں پچان والے ہوندے نیں تے ا وہ ایہناں نوں شروع کرن وچ سب توں اگے تے پہلے ہوئے ۔ اللہ پاک نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایہہ حکم دے کے لوکاں نوں تنبیہ کیتی اے کہ دوجیاں تے ایہدی پابندی بڑی ضروری اے تے دوجیاں دی ترغیب لئی حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایہہ حکم دِتا گیا اے۔②... ایہہ جو فرمایا گیا ”تسیں اللہ پاک دے علاوہ جیہدی چاہو عبادت کرو“ ایہدے وچ شرک دی اجازت نئیں سگوں بوہت ای غضب دا ظاہر اے۔

اَحْسَنَهٗ ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ هَدٰىهُمُ اللّٰهُ وَاُولٰٓئِكَ هُمْ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ حَقَّ

کردے نیں،① ایہہ نیں جیہناں نوں اللہ نے ہدایت دِتی تے ایہی عقل والے نیں (۱۸) تے کیہ اوہ جیہدے تے عذاب دی گل ثابت ہو گئی اے

عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ ؕ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لٰكِنِ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ

(اوہ نجات والیاں دے برابر ہو جائے گا؟ کدے وی نئیں۔) تے کیہ تسیں اوہنوں جیہڑا اگ دا حق دار اے بچا لوو گے؟ (۱۹)② پر اپنے رب توں ڈرن والیاں

لَهُمْ غُرَفٌ مِّنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ ۙ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ وَعْدَ اللّٰهِ ؕ

لئی اُچے محل نیں جیہناں دے اُتے (ہور) اچے محل بنے ہوئے نیں۔ اوہناں دے تھلے نہراں وگدیاں پیاں نیں، ایہہ اللہ دا وعدہ اے۔

لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ الْمِيْعَادَ ﴿٢٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَلَكَهٗ يَنَابِيْعَ

اللہ وعدہ خلافی نئیں کردا (۲۰) کیہ توں نئیں ویکھیا کہ اللہ نے اسمان توں پانی اتاریا فیر اینہوں زمین وچ موجود چشمیاں

فِي الْاَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا

وچ داخل کیتا فیر ایس توں وکھوں وکھ رَنگاں دی فصل کڈھ دا اے فیر اوہ فصل سُک جاندی اے تے توں ویکھنا ایں کہ اوہ پیلی پے جاندی اے

ثُمَّ يَجْعَلُهٗ حُطَامًا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٢١﴾ اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ ع ٢ ١٢ ١٦

فیر اللہ اوہنوں ٹوٹے ٹوٹے کر دیندا اے، بے شک ایہدے وچ عقل منداں لئی نصیحت اے (۲۱) تے کیہ اوہ جیہدا

حاشیہ ① ...قرآن تے حدیث وچ مسلماناں نوں دِتے گئے حکماں وچ ثواب دے اعتبار نال فرق اے، ایویں بعض عمل بعض عملاں توں بہتر نیں، جیویں ہتھ تنگ والے مقروض نوں آسانی تک مہلت دینا یا قرض معاف کر دینا دونویں بہتر نیں پر قرض معاف کردینا مہلت دین توں زیادہ بہتر اے۔ ایسے طراں جیویں کسی نوں تکلیف پہنچائی اونج ای اوہنوں سزا دینا یا صبر کرنا دونویں جائز نیں پر صبر کرنا سزا دین توں بہتراے۔جیہڑے لوک جائز حکماں تے عمل کردے نیں اوہ ملامت دے حقدار نئیں تے جیہڑے ثواب دے کم کردے نیں اوہ قابلِ تعریف نیں پر جیہڑے زیادہ بہتر عمل کردے نیں اوہ بوہتے ثواب دے حقدار تے بوہتے قابلِ تعریف نیں۔ ② ... ایس آیت دا مطلب ایہہ اے کہ جیہڑا ازلی بد بخت اے تے جیہدے بارے اللہ پاک دے علم وچ اے کہ اوہ اپنے خبیث عملاں دی وجہ نال دوزخ وچ جان دا حقدار اے تے کیہ تسیں اوہنوں ہدایت دے کے دوزخ توں بچا لوو گے ،کدی وی نئیں۔ کیوں کہ نجات تے نبی دے منن والیاں لئی اے نہ کہ نہ منن والیاں لئی۔

صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ فَوَيْلٌ لِّلْقٰسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ

سینہ اللہ نے اسلام لئی کھول دِتا تے اوہ اپنے رب دے ولوں نور تے اے (اوہدے ورگا ہو جاوے گا جیہڑا پتھر دل اے) تے خرابی اے اوہناں لئی جیہناں دے دل

اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٢﴾ اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتٰبًا مُّتَشَابِهًا

اللہ دے ذکر ولوں سخت ہو گئے نیں۔① اوہ کھلی گمراہی وچ نیں (۲۲) اللہ نے ساریاں توں چنگی کتاب اتاری کہ ساری اِکو جئی اے،

مَّثَانِيَ ۖ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُوْدُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ۚ ثُمَّ تَلِيْنُ جُلُوْدُهُمْ وَ

بار بار دہرائی جاندی اے② ایہدے توں اوہناں لوکاں دے جسم تے وال کھلو جاندے نیں جیہڑے اپنے رب توں ڈردے نیں فیر ایہناں دیاں کھلاں تے

قُلُوْبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَمَنْ يُّضْلِلِ

دل اللہ دی یاد ول نرم پے جاندے نیں۔ ایہہ اللہ دی ہدایت اے اوہ جیہنوں چاہندا اے ایہدے ذریعے ہدایت دے دیندا اے تے جیہنوں اللہ گمراہ کرے اوہنوں کوئی

اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ اَفَمَنْ يَّتَّقِيْ بِوَجْهِهٖ سُوْٓءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ وَقِيْلَ

راہ وکھان والا نئیں (۲۳)③ تے کیہ اوہ جیہڑا قیامت والے دن اپنے مونھ توں بھیڑے عذاب نوں روکن دی کوشش کرے گا (اوہ نجات پاون والیاں وانگوں ہو سکدا ؟)④ تے

لِلظّٰلِمِيْنَ ذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰىهُمُ

ظالماں نوں فرمایا جاوے گا: اپنے کمائے ہوئے عملاں دا مزہ چکھو (۲۴) ایہناں توں پہلے لوکاں نیں جھوٹھا آکھیا تے اوہناں دے کول اوتھوں

حاشیہ ①...یعنی ایہناں لئی خرابی اے جیہناں دے کول اللہ پاک دا ذکر کیتا جاوے یا اوہدیاں آیتاں دی تلاوت کیتی جاوے تے اوہ پہلے توں زیادہ سکڑ جاون تے اوہناں دے دِلاں دی سختی زیادہ ہو جائے۔ حدیثِ پاک وچ اے: ” اللہ پاک دے ذکر توں علاوہ زیادہ گلاں نہ کریا کرو کیونکہ اللہ پاک دے ذکر توں علاوہ بوہتی گل دل دی سختی اے ،تے لوکاں وچ اللہ پاک توں بوہتا دور اوہ ہوندا اے جیہدا دل سخت ہووے۔(ترمذی، ۴/۱۸۴، الحدیث:۲۴۱۹) ②... ایس دا اِک مطلب ایہہ وی اے کہ ایہہ دو طراں دے بیاں والی اے کہ ایہدے وچ وعدے دے نال وعید، حکم دے نال نہی تے خبراں دے نال حکم نیں۔ دوجا معنی ایہہ وے کہ ایہہ کتاب باربار پڑھی جان والی اے۔③... ایس توں مراد ایہہ وے کہ جیہڑے بندے دے بھیڑے عملاں دی وجہ توں اللہ پاک اوہدے وچ گمراہی پیدا فرما دے تے اوہنوں کوئی راہ وکھاون والا نئیں۔④... اوس بندے توں مراد یا تے اوہ اے جیہدا دل اللہ پاک دے ذکر ولوں سخت ہو گیا، یا ایس توں مراد اوہ کافر اے جیہدے ہتھ گردن دے نال ملا کے بَن دِتے جان گے تے اوہدی گردن وچ گندھک دا اِک سڑدا ہویا پہاڑ پیاہووے گا جیہڑا اوہدے منہ نوں بھون دے گا ،ایویں اوہنوں موہدا کرکے دوزخ دی اگ وچ سٹیا جائے گا۔

الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٢٥﴾ فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَ

عذاب آیا جتھوں اوہناں نوں پتا ای نئیں سی (۲۵) تے اللہ نے دنیا دی حیاتی وچ ایہناں نوں ذلت دا مزہ چکھایا تے

لَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ وقف لازم

بے شک آخرت دا عذاب سب توں وڈا اے۔ کِنا چنگا ہندا جے اوہ جان لیندے (۲۶) تے بے شک اسیں لوکاں لئی ایس قرآن وچ

مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِيْ عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ

ہر قسم دی مثال بیان فرمائی تاکہ اوہ نصیحت حاصل کر لین (۲۷)① عربی زبان دا قرآن جیہدے وچ کوئی وِنگا ہونا نئیں تاکہ

يَتَّقُوْنَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيْهِ شُرَكَآءُ مُتَشٰكِسُوْنَ وَرَجُلًا سَلَمًا

اوہ ڈرن (۲۸) اللہ نے اِک غلام بندے دی مثال بیان فرمائی جیہدے وچ کئی بداخلاق آقا شامل ہون تے اِک ایہو جیَا غلام مرد ہووے جیہڑا خالص

لِّرَجُلٍ ؕ هَلْ يَسْتَوِيٰنِ مَثَلًا ؕ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٩﴾ اِنَّكَ

اِکو دا ای غلام ہووے۔ کیہ دوہاں دا حال اِکو جیَا اے؟ ساریاں تعریفاں اللہ لئی نیں بلکہ ایہناں وچوں بوہتے نئیں جان دے (۲۹) (اے حبیب!) بے شک

مَيِّتٌ وَّاِنَّهُمْ مَّيِّتُوْنَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُوْنَ ﴿٣١﴾ ع ٢ ١٧

تہانوں انتقال فرماؤنا اے تے اوہناں نیں وی مرنا اے (۳۰)② فیر (اے لوکو!) تسیں قیامت والے دن اپنے رب کول جھگڑو گے (۳۱)

حاشیہ ① ...اللہ پاک نے لوکاں لئی ایس قرآن وچ اوہ ساریاں مثالاں بیان فرمائیں نیں جیہناں دی اپنے دین دے معاملے وچ غور کرن والیاں نوں لوڑ اے تاکہ اوہ ایہنوں پڑھ تے سن کے نصیحت قبول کر لین۔ تے نالے قرآن کریم وچ دلیلاں ، مثالاں، خشخبریاں، ڈراؤنا، اللہ پاک دا عشق تے نبی دیاں نعتاں سارا ای بیان اے کیونکہ قرآن پاک ساری دنیا لئی آیا اے تے ہر جگہ تے علاقے دے لوکاں دی طبیعتاں وکھریاں وکھریاں نیں، ایہناں وچوں کوئی دلیلاں نال مندا اے، کوئی خوف نال ، کوئی لالچ نال، کوئی عشق تے محبت نال، ایس لئی قرآن پاک ساریاں دیاں لوڑاں نوں پورا کردا اے۔ ② ... ایس آیت وچ اوہناں کافراں دا رَد اے جیہڑے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی وفات دا انتظار کردے سن، ایہناں نوں فرمایا گیا کہ آپ مرن والے ہو کے دوجیاں دی موت دا انتظار کرنا بیوقوفی اے۔ انبیاء کرام عَلَیْہِمُ السَّلَام دی موت اِک لمحے لئی ہوندی اے فیر ایہناں نوں حیاتی دے دتی جاندی اے۔ حدیثِ پاک وچ اے "بے شک اللہ پاک نے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے جسماں نوں کھانا زمین تے حرام فرما دِتا اے کیونکہ اللہ پاک دا نبی زندہ اے، اوہنوں رزق دِتا جاندا اے۔(ابن ماجہ، ۲/۲۹۱، الحدیث:۱۶۳۷)

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَ كَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَآءَهٗ ؕ اَلَيْسَ فِيْ

تے اوس توں ودھ کے ظالم کیہڑا اے جیہڑا اللہ تے جھوٹھ بنھے ① تے حق نوں جھوٹھا آکھے جدوں اوہ اوہدے کول آئے؟ کیہ

جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِيْ جَآءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ

کافراں دا ٹھکانہ دوزخ وچ نئیں؟ (32) تے اوہ جیہڑا ایہہ سچ لے کے تشریف لیائے تے اوہ جیہنے ایہناں دی تصدیق کیتی

الْمُتَّقُوْنَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٣٤﴾

ایہی پرہیز گار نیں (33) ② اوہناں لئی اوہناں دے رب کول ہر اوہ چیز اے جیہڑی ایہہ چاہن گے۔ایہہ نیک بندیاں دا صلہ اے (34)

لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِيْ عَمِلُوْا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِيْ

تاں کہ اللہ اوہناں توں اوہناں دے بھیڑے کم مٹا دے جیہڑے اوہناں نیں کیتے تے اوہناں نوں اوہناں دا اجر دیوے اوہناں چنگے کماں تے

كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٣٥﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهٗ ؕ وَيُخَوِّفُوْنَكَ بِالَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ؕ

جیہڑے اوہ کردے نیں (35) کیہ اللہ اپنے بندے نوں کافی نئیں؟ ③ تے اوہ تہانوں اللہ توں علاوہ دوجیاں توں ڈراندے نیں

وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّضِلٍّ ؕ

تے جیہنوں اللہ گمراہ کرے اوہدے لئی کوئی ہدایت دین والا نئیں (36) تے جیہنوں اللہ ہدایت دیوے اوہنوں کوئی بہکاون والا نئیں۔④

حاشیہ ① ... اللہ پاک تے جھوٹھ بنھن دی اِک صورت اللہ پاک دا شریک بنانا تے اوہدی اولاد قرار دینا اے، یا حرام نوں حلال یا حلال نوں حرام آکھ دینا وی ایہدے وچ داخل اے ،اِنج ای اللہ پاک دے ول قول یا فعل منسوب وی ایہدے وچ شامل اے جیہڑا کتے ثابت نہ ہو وے ۔تے نالے نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ول وی اپنے ولوں منسوب کرنا حرام اے۔ حدیثِ پاک وچ اے "جیہڑا میرے تے جان بُجھ کے جھوٹھ بنھے تے اوہنوں چاہیدا اے کہ اوہ اپنا ٹھکانہ دوزخ وچ بنا لے"(بخاری، 1/437، الحدیث: 1291) ②...سچ توں مراد اللہ پاک دی وحدانیت یا قرآن مجید اے ،ایہنوں لے کے تشریف لیان والے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم یا جبریل امین نیں تے تصدیق کرن والت توں حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ یا سارے مومن نیں۔ ③... اپنے بندے" توں مراد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں تے آیت توں مراد ایہہ اے کہ یقیناً! جیویں اللہ پاک تہاڈے توں پہلے رسولاں نوں کافی سی ایویں تہانوں" وی کافی اے۔ ④...یعنی جیہدے بُرے عملاں دی وجہ نال اللہ پاک اوہدے وچ گمراہی پیدا فرما دیندا اے تے اوہنوں کوئی ہدایت دین والا نئیں تے جیہنوں اللہ پاک ہدایت یعنی ایمان دانور دیوے تے اوہنوں کوئی بہکان والا نئیں۔

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيْزٍ ذِى انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ

کیہ اللہ ساریاں تے غالب، بدلہ لین والا نئیں؟ (37) تے جے تسیں اوہناں توں پچھو: کہ اسمان تے زمین

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ؕ قُلْ اَفَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ

کنے بنائے نیں؟ تے ضرور آکھن گے: "اللہ نے" تسیں فرماؤ: بھلا دسو! کہ جیہناں نوں تسیں اللہ توں علاوہ پوجدے او

اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِىَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كٰشِفٰتُ ضُرِّهٖۤ اَوْ اَرَادَنِىْ بِرَحْمَةٍ هَلْ

جے اللہ مینوں کوئی تکلیف اپڑانا (پہنچانا) چاہوے تے کیہ اوہ اوہدی گھلی ہوئی تکلیف نوں ٹال دین گے یا جے اللہ میرے تے مہربانی فرمانا چاہوے تے کیہ

هُنَّ مُمْسِكٰتُ رَحْمَتِهٖ ؕ قُلْ حَسْبِىَ اللّٰهُ ؕ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿٣٨﴾ قُلْ

اوہ اوہدی مہربانی نوں روک سکدے نیں؟ تسیں فرماؤ: مینوں اللہ کافی اے۔ توکل کرن والے اوہدے تے ای بھروسہ کردے نیں (38)[1] تسیں فرماؤ:

يٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّىْ عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ﴿٣٩﴾ مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ

اے میری قوم! تسیں اپنی جگہ تے کم کیتی جاؤ، میں اپنا کم کرنا آں تے بڑی چھیتی تہانوں پتا لگ جاوے گا (39) کیہدے تے آوندا اے اوہ عذاب

يُّخْزِيْهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّاۤ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ لِلنَّاسِ

جیہڑا اوہنوں ذلیل کر دے تے کیہدے تے ہمیش دا عذاب اُتردا اے؟ (40) اسیں حق دے نال تہاڈے تے ایہہ کتاب لوکاں دی

بِالْحَقِّ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَاۤ اَنْتَ

ہدایت لئی اتاری تے جیہنے ہدایت پا لئی تے اپنی ذات لئی ای پائی تے جیہڑا گمراہ ہویا تے اپنی جان دے خلاف ای گمراہ ہویا تے تسیں

حاشیہ ① ... توکل دا مطلب ایہہ اے کہ اپنا کم کسے دے سپرد کرکے اوہدے تے بھروسہ کرنا، اللہ پاک تے توکل کرن دا مطلب ایہہ اے کہ اللہ پاک دے حقیقی کم کرن والا ہوون تے یقین رکھدے ہوئے اپنے کم اوہدے سپرد کر دینا اے۔ حدیثِ پاک وچ اے: جیہڑا اللہ پاک تے بھروسہ کرے تے ہر مشکل وچ اللہ پاک اوہنوں کافی ہووے گا تے اوہنوں اوتھوں رزق دیوے گا جتھے اوہدی سوچ وی نہ ہووے تے جیہڑا دنیا تے بھروسہ کرے تے اللہ پاک اوہنوں دنیا دے سپرد فرما دیندا اے۔ (معجم اوسط، 2/302، الحدیث: 3359)

عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ﴿٤١﴾ اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِيْنَ مَوْتِهَا وَالَّتِيْ لَمْ تَمُتْ

ایہناں تے کوئی ذمے دار نہ ہووے ① (41) اللہ جاناں نوں اوہناں دی موت ویلے وفات دیندا اے تے جیہڑے نہ مرن

فِيْ مَنَامِهَا ۚ فَيُمْسِكُ الَّتِيْ قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰٓى اِلٰٓى

اوہناں نوں اوہناں دی نیندر دی حالت وچ ② فیر جیہدے تے موت دا حکم فرما دیندا اے اوہنوں روک لیندا اے تے دوجے نوں اک مِتھے ویلے تک

اَجَلٍ مُّسَمًّى ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٤٢﴾ اَمِ اتَّخَذُوْا

چھڈ دیندا اے۔ بے شک ایہدے وچ ضرور سوچن والیاں لئی نشانیاں نیں (42) کیہ اوہناں نیں

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ شُفَعَاۗءَ ۭ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوْا لَا يَمْلِكُوْنَ شَيْـــًٔا وَّلَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٤٣﴾

اللہ دے مقابلے وچ کجھ سفارشی بنا رکھے نیں؟ تسیں فرماؤ: کیہ بھاویں اوہ کسے شے دے مالک نہ ہون تے نہ کجھ سمجھ رکھدے ہون (43)

قُلْ لِّلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيْعًا ۭ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ ثُمَّ اِلَيْهِ

تسیں فرماؤ: ساریاں سفارشاں دا مالک اللہ ای اے۔ ③ اوسے لئی اسماناں تے زمین دی بادشاہی اے فیر تسیں اوہدے ول ای

تُرْجَعُوْنَ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوْبُ الَّذِيْنَ

واپس پھیرے جاؤ گے (44) تے جدوں اِک اللہ دا ذکر کیتا جاندا اے تے آخرت تے ایمان نہ لیان والیاں دے دل

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں تسلی دِتی گئی اے کہ اسیں لوکاں دے فیدے تے اوہناں دی ہدایت لئی ایہہ کامل تے بڑی وڈی کتاب آپ تے نازل فرمائی اے، لہٰذا جیہڑا ہدایت پاوندا اے تے اوس راہ پاون دا نفع اوہی پاوے گا تے جیہڑا گمراہ ہویا تے اوہدی گمراہی دا نقصان تے وبال اوسے تے ای پوے گا۔ تہاڈی ایہہ ذمہ واری نئیں کہ چاہندے نہ چاہندے ایہناں نوں ایمان قبول کرن تے مجبور کرو بلکہ ایمان قبول کرنا یا نہ کرنا ایہناں مشرکاں دے ذمے اے، تہاڈے کولوں ایہناں دی کوتائیاں دی پچھ گچھ نئیں ہووے گی۔ ② ... نیندر وی اِک قسم دی موت ای اے ایس لئی سانوں چاہیدا اے کہ سون ویلے یا نیندر اُٹھن ویلے حدیثاں وچ بیان کیتیاں گئیاں دعاواں پڑھ لیے کریئے۔ اِک حدیث پاک وچ اے، "جدوں حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم رات ویلے اپنے بستر تے تشریف لے جاندے تے اپنی ہتھیلی گلاں دے تھلے رکھ لیندے، فیر کہندے سن "اَللّٰھُمَّ بِاسْمِکَ اَمُوْتُ وَاَحْیَا" تے جدوں اُٹھدے تے ایہہ فرماوندے سن "اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ الَّذِیْ اَحْیَانَا بَعْدَ مَا اَمَاتَنَا وَاِلَیْہِ النُّشُوْرُ" (بخاری، 4/192، الحدیث:6314) ③ ... ساریاں سفارشاں دا مالک اللہ پاک اے تے کوئی بندہ اودوں تک کسی دی شفاعت کرن دی طاقت نئیں رکھدا جدوں تک اوہنوں اللہ پاک دے ولوں اجازت نہ ملے۔

لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ ۚ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿٤٥﴾

نفرت کرن والے ہو جاندے نیں تے جدوں اللہ توں علاوہ ہوراں دا ذکر ہندا اے تے اوس ویلے اوہ خش ہو جاندے نیں (45) ①

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عٰلِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ

تسیں عرض کرو: اے اللہ! اسماناں تے زمین دے پیدا کرن والے! ہر لُکے تے ظاہر نوں جانن والے! توں اپنے بندیاں وچ

بَيْنَ عِبَادِكَ فِيْ مَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَا فِي

اوس چیز دا فیصلہ فرمائیں گا جیہدے وچ اوہ اختلاف رکھدے نیں (46) تے جیہڑا کجھ زمین وچ اے اوہ سارا تے اوہدے

الْاَرْضِ جَمِيْعًا وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ مِنْ سُوْٓءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ

نال اوہدے ورگا ہور وی ظالماں دی ملکیت ہندا تے قیامت دے دن وڈے عذاب دے چھٹکارے دے بدلے اوہ سارے دا سارا دے دیندے

وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُوْنُوْا يَحْتَسِبُوْنَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا

تے اوہناں لئی اللہ ولوں اوہ ظاہر ہووے گا جیہدا اوہناں نیں سوچیا وی نئیں سی (47) ② تے اوہناں تے اوہناں دے کمائے ہوئے بھیڑے عمل

وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٤٨﴾ فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ۡ ثُمَّ

کُھل گئے تے اوہناں اُتے اوہی آ پیا جیہدا اوہ مذاق اڑاندے سن (48) ③ فیر جدوں بندے نوں تکلیف پہنچدی اے تے اوہ سانوں پکاردا اے فیر

اِذَا خَوَّلْنٰهُ نِعْمَةً مِّنَّا ۙ قَالَ اِنَّمَآ اُوْتِيْتُهٗ عَلٰي عِلْمٍ ۭ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَّلٰكِنَّ

جدوں اوہنوں اسیں اپنے کولوں کوئی نعمت عطا فرمانے آں تے کہندا اے ایہہ تے مینوں اک علم دی وجہ توں ملی اے بلکہ اوہ تے اِک ازمائش اے پر

حاشیہ ① ... اللہ پاک دی وحدانیت دے ذکر توں نفرت کرنا تے بتاں دے ذکر توں خش ہونا کافراں دی جہالت تے بے وقوفی اے کیوں کہ اللہ پاک دا ذکر تے ساریاں توں وڈی خش قسمتی، ساریاں بھلائیاں دی بنیاد تے دلاں دی ٹھنڈ اے جد کہ بے جان تے گھٹیا بتاں دے ذکر وچ ایہو جئیا کجھ وی نئیں اے۔ ② ... ایہدا مطلب ایہہ اے کہ مشرکاں لئی ایہو ایہو جئے شدید عذاب ظاہر ہون گے جیہناں دا ایہناں نوں خیال وی نئیں سی۔ یا، ایہہ مطلب ایہہ اے کہ مشرک گمان کردے ہون گے کہ اوہناں دے کول نیکیاں نیں پر جدوں اعمال نامہ کھلن گے تے بدیاں ظاہر ہون گئیاں۔ ③ ... مطلب مشرکاں تے ایہناں دے دنیا وچ کیتے گئے بھیڑے عملاں دے اثر ظاہر ہو جان گے تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے خبر دیون تے اوہ جیہڑے عذاب دا مذاق اڑایا کردے سن اوہ آجاوے گا تے مشرکاں نوں گھیر لوے گا۔

اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا

ایہناں وچ بہتے لوک جان دے نئیں (49) ایہناں توں پہلے والیاں نیں وی اِنج ای گل آکھی سی ① تے ایہناں دیاں کمائیاں ایہناں دے

كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٥٠﴾ فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ؕ وَالَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْ هٰٓؤُلَآءِ

کسے کم نہ آیاں (50) تے ایہناں دے کمائے ہوئے عملاں دیاں برائیاں ایہناں نوں پہنچیاں تے ایہناں وچ (وی) جیہڑے ظالم نیں

سَيُصِيْبُهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ۙ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿٥١﴾ اَوَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ

بڑی چھیتی ایہناں تے ایہناں دے کمائے ہوئے عملاں دیاں برائیاں آ پین گیاں تے اوہ اللہ نوں بے بس نئیں کر سکدے (51) کیہ اوہناں نوں پتا نئیں کہ اللہ

يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٥٢﴾ ع ١٥ ٢

کھلا رزق دیندا اے جیہدے لئی چاہندا اے تے تنگ (وی) فرماندا اے بے شک ایہدے وچ ایمان والیاں لئی ضرور نشانیاں نیں (52)

قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ

تسیں فرماؤ: اے میرے اوہ بندیو جیہناں نیں اپنیاں جاناں تے زیادتی کیتی! اللہ دی رحمت توں بے آسے نہ ہونا، بے شک

اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿٥٣﴾ وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَ

اللہ سارے گناہ بخش دیندا اے، بے شک اوہی بخشن والا مہربان اے (53) ② تے اپنے رب ول رجوع کرو تے

حاشیہ ① ... پہلے والیاں توں مراد قارون تے اوہدی قوم اے۔ قارون نے آکھیا سی" ایہہ (خزانہ) تے مینوں اِک علم دی وجہ توں ملیا اے جیہڑا میرے کول اے" تے قارون دی قوم کیونکہ ایہدیاں ایہناں غلط گلاں تے راضی ری سی ایس لئی اوہ وی آکھن والیاں وچ شمار ہوئی۔ تے نالے ہو سکدا اے کہ قارون توں علاوہ پچھلیاں اُمتاں وچوں ہور لوکاں نیں وی ایویں آکھیا ہووے۔ ② ... کسی وی گنہگار بندے نوں اللہ پاک دی رحمت تے مغفرت توں کدی وی مایوس نئیں ہونا چاہیدا ،کیوں کہ اوہدی رحمت بوہت وڈی اے تے موت دے ویلے نکلن والی واج دی حالت نوں پہنچن توں پہلے تک اوہدی بارگاہ وچ توبہ دی قبولیت دا بوہا کھلا ہویا اے ،ایس توں پہلے پہلے کیتی جان والی سچی توبہ نوں اللہ پاک اپنے فضل تے رحمت نال قبول فرما کے سارے گناہ بخش دیوے گا۔ ایس آیت وچ بھاویں توبہ تے مغفرت دے بارے اللہ پاک دی رحمت توں مایوسی منع کیتی گئی اے پر عام طور تے ہر حوالے نال اللہ پاک دی رحمت توں مایوسی تے ناامیدی منع اے۔

اَسْلِمُوْا لَهٗ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوْٓا اَحْسَنَ

اوس ویلے توں پہلے اوہدی بارگاہ وچ دھون نیوی کر دیو کہ تہاڈے تے عذاب آ جاوے فیر تہاڈی مدد نہ کیتی جاوے (54) تے تہاڈے رب ولوں

مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَّاَنْتُمْ

جیہڑی بڑی چنگی چیز تہاڈے ول نازل کیتی گئی اے اوہدی اوس ویلے توں پہلے فرماں برداری کر لو کہ تہاڈے تے اِک دم عذاب آ جاوے تے

لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿٥٥﴾ اَنْ تَقُوْلَ نَفْسٌ يّٰحَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُّ فِيْ جَنْۢبِ اللّٰهِ وَاِنْ

تہانوں پتا (وی) نہ ہووے (55) (فیر اِنج نہ ہووے) کہ کوئی جان ایہہ آکھے کہ ہائے افسوس ایہناں کوتاہیاں تے جیہڑیاں میں اللہ دے بارے کیتیاں تے

كُنْتُ لَمِنَ السّٰخِرِيْنَ ﴿٥٦﴾ اَوْ تَقُوْلَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰىنِيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٥٧﴾

بے شک میں مذاق اڑان والیاں وچوں ساں (56) یا آکھے: جے اللہ مینوں ہدایت دیندا تے میں وی پرہیز گاراں وچوں ہندا (57)

اَوْ تَقُوْلَ حِيْنَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِيْ كَرَّةً فَاَكُوْنَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٥٨﴾ بَلٰى

یا جدوں عذاب ویکھے تے آکھے: جے مینوں اِک واری واپس جاناں (نصیب) ہندا تے میں نیکیاں کرن والیاں وچوں ہو جاندا (58) ①ہاں کیوں نئیں!②

حاشیہ ① ... علامہ ابنِ رجب حنبلی رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْہ فرماوندے نیں: انسان ہمیشہ توں حیاتی نال امید لائی رکھدا اے، ایہدی ایہہ امید دنیا وچ ختم نئیں ہوندی تے نہ ای اوہ اپنے نفس نوں دنیا دی لذتاں، شہوتاں تے گناہواں وغیرہ توں دور کردا اے تے شیطان اوہنوں آخری عمرے وچ توبہ دی امید دادواندا رہندا اے، فیر جدوں اوہنوں موت دا یقین تے حیاتی توں مایوس ہو جاندا اے تے اوس ویلے اوہ دنیا دی شہوتاں دے نشے توں باہر آوندا اے، تدوں اوہنوں اپنی کوتائیاں تے حسرت تے ندامت ہندی اے تے اوہ توبہ تے نیک عملاں دے لئی دنیا ول جان دا مطالبہ کردااے تے فیر اوہنوں کوئی جواب نئیں دِتا جاندا تے اوسے حسرت تے ندامت دے نال موت دیاں سختیاں اوہنوں پیٹ لیندیاں نیں۔ اللہ پاک نے قرآن کریم وچ اپنے بندیاں نوں ایس حسرت توں خبردار کیتا اے، ہن ایہناں نوں چاہیدا اے کہ توبہ تے نیک عمل کردے رہن تا کہ موت آن توں پہلے ایہہ ایہدے لئی تیار ہون۔(لطائف المعارف، ص574ملخصاً)

② ... یعنی ہاں کیوں نئیں! تیرے کول قرآن پاک پہنچیا تے حق تے باطل دیاں راہواں تہاڈے اُتے واضح کردِتیاں گئیاں نیں تے تینوں حق تے ہدایت قبول کرن دی قدرت وی دِتی گئی ،ایہدے باوجود توں حق نوں چھڈیا تے اوہنوں قبول کرن توں تکبر کیتا ،گمراہی اختیار کیتی تے جیہڑا حکم دِتا گیا سی اوہدی ضد تے مخالفت کیتی ،تے ہن تیرا ایہہ کہنا غلط اے کہ اللہ پاک مینوں راہ وکھاندا تے میں ڈرن والیاں وچ ہندا تے تیرے سارے بہانے جھوٹے نیں۔

قَدْ جَآءَتْكَ اٰيٰتِيْ فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ

بے شک تیرے کول میریاں آیتاں آیاں تے توں اوہنوں نوں جھوٹھا آکھیا تے تکبر کیتا تے توں منکراں وچوں ہو گیا (59) تے قیامت والے دن

الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلَى اللّٰهِ وُجُوْهُهُمْ مُّسْوَدَّةٌ ؕ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ

تسیں اللہ تے جھوٹھ بنھن والیاں نوں ویکھو گے کہ ایہناں دے منہ کالے ہون گے۔ کیہ تکبر کرن والیاں دا ٹھکانہ جہنم

مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ ۫ لَا يَمَسُّهُمُ

وچ نئیں اے ؟ (60) تے اللہ پرہیز گاراں نوں ایہناں دی نجات دی جگہ دے ذریعے بچاوے گا۔ نہ ایہناں نوں عذاب چھوئے گا

السُّوْٓءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۫ وَّهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿٦٢﴾

تے نہ اوہ غم کرن گے (61) اللہ ہر چیز دا خالق اے تے اوہ ہر چیز تے راکھی کرن والا اے (62)

لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ

اسماناں تے زمین دیاں کنجیاں اوسے دی ملکیت وچ نیں ① تے جیہناں نیں اللہ دیاں آیتاں دا انکار کیتا اوہی گھاٹا کھان

هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٦٣﴾ قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُوْٓنِّيْٓ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجٰهِلُوْنَ ﴿٦٤﴾ وَ ع ٢-١٣

والے نیں (63) تسیں فرماؤ: اے جاہلو! کیہ تسیں مینوں ایس گل دا حکم دیندے او کہ میں اللہ توں علاوہ کسے ہور دی عبادت کراں؟ (64) ② تے

حاشیہ ① ... مطلب رحمت، رزق تے بارش وغیرہ دے خزانیاں دیاں کنجیاں اللہ پاک ای دے کول نیں ،اوہی اوہناں دا مالک اے۔ حدیثاں توں ثابت اے کہ زمین دے خزانیاں دیاں کنجیاں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں وی دِتیاں گئیاں نیں، جیویں کہ بخاری شریف وچ اے :مینوں زمین دے خزانیاں دیاں کنجیاں عطا کیتیاں گئیاں نیں۔(بخاری، 1/452، الحدیث: 1344) ② ... حقیقی خدا بوہت ای زیادہ صفتاں والا اے، جد کہ بتاں دا تعلق پتھراں نال اے تے اوہ کوئی نفع تے نقصان نئیں پہنچا سکدے تے جیہڑا بندہ اینہاں زیادہ صفتاں والے رب دی عبادت توں مونھ پھیر کے ایہناں بے جان جسماں دی عبادت وچ لگا رہوے تے اوہ بوہت وڈا جاہل اے تے اوہدے نال نال اللہ پاک دا اِک ہون دا جھنڈا چکن والیاں نوں وی ایس جھوٹھی عبادت ول بلانا ایس توں وڈی جہالت اے ایس لئی اینھے ایہناں نوں جاہل فرمایا گیا اے۔

لَقَدْ اُوْحِیَ اِلَیْكَ وَ اِلَى الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَىٕنْ اَشْرَكْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ

بے شک تہاڈے ول تے تہاڈے اگلیاں ول ایہہ وحی کیتی گئی اے کہ (اے ہر سنن والے توجہ کر!) جے توں شرک کیتا تے ضرور تیرا ہر عمل برباد

وَ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِیْنَ ﴿۶۵﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَ كُنْ مِّنَ الشّٰكِرِیْنَ ﴿۶۶﴾ وَ

ہو جاوے گا تے ضرور توں گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو جاویں گا (65) ① بلکہ اللہ دی ای بندگی کر تے شکر کرن والیاں وچوں ہو جا (66) تے

مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ۖ وَ الْاَرْضُ جَمِیْعًا قَبْضَتُهٗ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ وَ السَّمٰوٰتُ

اوہناں نیں اللہ دی قدر نہ کیتی جیویں اوہدی قدر کرن دا حق سی تے قیامت والے دن ساری زمین اوہدے قبضے وچ ہووے گی تے اوہدی

مَطْوِیّٰتٌۢ بِیَمِیْنِهٖ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَ تَعٰلٰى عَمَّا یُشْرِكُوْنَ ﴿۶۷﴾ وَ نُفِخَ فِی الصُّوْرِ

قدرت نال سارے اسمان لپیٹے ہوئے ہون گے تے اوہ اوہناں دے شرک توں پاک تے اُچا اے (67) تے صور وچ پھوک ماری جاوے گی

فَصَعِقَ مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَ مَنْ فِی الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ؕ ثُمَّ نُفِخَ فِیْهِ

تے جنے اسماناں وچ نیں تے جنے زمین وچ نیں سارے بے ہوش ہو جاون گے پر جیہنوں اللہ چاہوے ② فیر اوہدے وچ دوجی وار پھوک

اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِیَامٌ یَّنْظُرُوْنَ ﴿۶۸﴾ وَ اَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُوْرِ رَبِّهَا وَ وُضِعَ

ماری جاوے گی ③ تے اوسے ویلے اوہ ویکھدے ہوئے کھڑے ہو جاون گے (68) ④ تے زمین اپنے رب دے نور نال جگمگا اٹھے گی تے کتاب

الْكِتٰبُ وَ جِایْٓءَ بِالنَّبِیّٖنَ وَ الشُّهَدَآءِ وَ قُضِیَ بَیْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَ هُمْ

رکھی جاوے گی تے سارے نبی تے گواہیاں دین والے لیائے جان گے تے لوکاں وچ سچا فیصلہ فرما دِتا جاوے گا تے اوہناں تے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ خطاب بھاویں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال اے پر مراد سنن والے نیں ۔یا اہتھے اک ناممکن چیز نوں ناممکن شے تے موقوف کیتا گیا اے یعنی فرض کیتا جاوے کہ توں اللہ پاک دا شریک کیتا تے ضرور تہاڈا ہر عمل برباد ہو جاوے گا تے توں گھاٹے والیاں وچ ہو جاویں گا۔ ② ... آیت دے ایس حصے وچ پہلی واری صور پھونکن دا بیان اے۔ ایس توں ہون والی بے ہوشی دا اثر ایہہ ہووے گا کہ فرشتے تے زمین تے موکوجود زندہ لوک جیہناں نوں حالی تک موت نہ آئی ہووے گی ،اوہ مر جاون گے۔ ③ ... اہتھے دوجی واری صور پھونکے جان دا بیان اے جیہدے نال مردے زندہ کیتے جاون گے۔ ④ ... ویکھدے ہوئے کھلوتے ہوون توں یا تے ایہہ مطلب اے کہ ایہہ حیرت وچ آ کے حیران آدمی دے وانگوں ہر پاسے اکھاں چُک چُک کے ویکھن گے، یا ایہہ مطلب اے کہ اوہ ایہہ ویکھدے ہون گے کہ ہن ایہناں نال کیہو جیہا ورتاوا ہووے گا۔

لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ﴿٧٠﴾ ع ٤

ظلم نئیں ہووے گا (69) تے ہر جان نوں اوہدے عملاں دا بھر کے بدلہ دِتا جاوے گا تے اوہ (اللہ) چنگی طراں جان دا اے جو لوک کردے نیں (70)

وَسِيْقَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًا ؕ حَتّٰٓى اِذَا جَآءُوْهَا فُتِحَتْ

تے کافراں نوں گروہ دے گروہ جہنم ول ہکیا جاوے گا ایتھوں تک کہ جدوں اوہ اوتھے پہنچن گے تے جہنم دے دروازے کھولے

اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَتْلُوْنَ عَلَيْكُمْ

جان گے تے اوہدے نگران اوہناں نوں آکھن گے: کیہ تہاڈے کول تہاڈے وچوں اوہ رسول نئیں آئے سن جیہڑے تہاڈے تے

اٰيٰتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُوْنَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ؕ قَالُوْا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ

تہاڈے رب دیاں آیتاں پڑھدے سن تے تہانوں تہاڈی ایس دن دی ملاقات توں ڈراندے سن؟ اوہ آکھن گے: کیوں نئیں پر

كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧١﴾ قِيْلَ ادْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ

عذاب دا قول کافراں تے ثابت ہو گیا (71) ① آکھیا جاوے گا: جہنم دے دروازیاں وچ داخل ہو جاؤ، ایہدے وچ ہمیشہ

فِيْهَا ۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿٧٢﴾ وَسِيْقَ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ

رہنا اے، تے متکبراں دا کِنا ای برا ٹھکانا اے (72) تے اپنے رب توں ڈرن والیاں نوں گروہ دے گروہ

اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ؕ حَتّٰٓى اِذَا جَآءُوْهَا وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ

جنت ول ٹوریا جاوے گا ایتھوں تک کہ جدوں اوہ اوتھے پہنچن گے تے اوہدے دروازے کُھلے ہون گے تے اوہدے نگران

خَزَنَتُهَا سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوْهَا خٰلِدِيْنَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ

ایہناں نوں آکھن گے: تہاڈے تے سلام ہووے ،تسیں ستھرے رہے تے ہمیشہ رہن لئی جنت وچ جاؤ (73) تے اوہ کہن گے: ساریاں تعریفاں

حاشیہ ① ... عذاب دی گل توں مراد اللہ پاک دا اوہ فیصلہ اے جیہڑا اوہنے ابلیس دی للکار دے جواب وچ سنا دِتا سی کہ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَعِيْنَ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ بے شک میں ضرور جہنم نوں بھراں گا تیرے توں تے سارے جیہڑے تیری من والے نیں۔(سورۃ ص:85)

لِلّٰهِ الَّذِیْ صَدَقَنَا وَعْدَهٗ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَیْثُ

اوس اللہ لئی نیں جیہنے اپنا وعدہ ساڈے نال سچا کیتا تے سانوں ایس زمین دا وارث بنایا، کہ اسیں جنت وچ جتھے چاہواں گے

نَشَآءُ ۚ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِیْنَ ﴿۷۴﴾ وَتَرَی الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّیْنَ مِنْ حَوْلِ

رہواں گے تے کنا ای چنگا اجر اے عمل کرن والیاں دا (74) ① تے تسیں فرشتیاں نوں ویکھو گے ہر پاسیوں عرش نوں گھیرے ہوئے

الْعَرْشِ یُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ وَقُضِیَ بَیْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِیْلَ الْحَمْدُ

اپنے رب دی تعریف دے نال اوہدی پاکی بیان کر رہے نیں تے لوکاں وچ سچا فیصلہ فرما دِتا جاوے گا تے آکھیا جاوے گا: ساریاں تعریفاں

لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۷۵﴾ ع

اللہ لئی نیں جیہڑا سارے جہاناں دا پالن والا اے (75)

ع ٨ ٥

٤٠ سُوْرَةُ الْمُؤْمِنِ مَكِّيَّةٌ ٦٠
اٰیاتها ٨٥ رکوعاتها ٩

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان ، رحمت والا اے۔

سورة المؤمن مكية
آیات :85 رکوع:9

حٰمٓ ﴿۱﴾ تَنْزِیْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِیْزِ الْعَلِیْمِ ﴿۲﴾ غَافِرِ الذَّنْۢبِ وَقَابِلِ

حٰمٓ (1) کتاب دا نازل فرمانا اللہ ولوں اے جیہڑا عزت والا، علم والا اے (2) گناہ بخشن والا تے توبہ قبول کرن والا

التَّوْبِ شَدِیْدِ الْعِقَابِ ۙ ذِی الطَّوْلِ ؕ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ اِلَیْهِ الْمَصِیْرُ ﴿۳﴾ مَا

سخت عذاب دین والا،② بڑے انعام والا اے۔ اوہدے توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں،اوہدے ول ای واپس جانا اے③ (3) اللہ

حاشیہ ① ... ایس زمین توں جنت دی زمین مراد اے ،تے متقی لوک وی جنت نوں بغیر روکے ٹوکے ورتن گے تے جیویں کہ اوہ جنت دے وارث نیں۔ ② ... اللہ پاک کافراں نوں ایہناں دے کفر دی وجہ توں دوزخ وچ سخت عذاب دیوے گا ،تے بعض گنہگار مسلمان وی گناہواں دی وجہ توں دوزخ دا عذاب پاون گے۔ ③ ... یامت دیہاڑے دوبارہ زندہ ہون توں بعد ساریاں نیں اپنے عملاں دا حساب دین لئی تے ایہناں دابدلہ پاون لئی اللہ پاک دی بارگاہ وچ حاضر ہونا اے بھاویں اوہ خشی نال جائے یا اوہناں زبردستی لے جایا جاوے ۔

يُجَادِلُ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ۝٤

دیاں آیتاں وچ کافر ای جھگڑا کر دے نیں ① تے اے سنن والے! اوہناں دا شہراں وچ ٹُرنا پھرنا تینوں توکھا نہ دیوے (4)

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّالْاَحْزَابُ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۚ وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍۢ بِرَسُوْلِهِمْ

ایہناں توں پہلے نوح دی قوم تے اوہناں توں بعد دے گروہاں نیں جھوٹھا آکھیا تے ہر امت نے ارادہ کیتا کہ اپنے رسول نوں

لِيَاْخُذُوْهُ وَجٰدَلُوْا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوْا بِهِ الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ ۫ فَكَيْفَ كَانَ

پھڑ لین تے باطل دے نال جھگڑدے رہے تاں کہ اوس حق نوں مٹا دین تے میں اوہناں نوں پھڑ لیا تے میرا عذاب

عِقَابِ ۝٥ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّهُمْ اَصْحٰبُ

کیہو جیا ریا؟ (5) تے اِنج ای تہاڈے رب دی گل کافراں تے ثابت ہو چکی اے کہ اوہ دوزخی

النَّارِ ۝٦ اَلَّذِيْنَ يَحْمِلُوْنَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهٗ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ

نیں (6) ② عرش چکن والے تے اوہدے آلے دوالے موجود (فرشتے) اپنے رب دی تعریف دے نال اوہدی پاکی بیان کردے نیں تے

يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَّ

اوہدے تے ایمان رکھدے نیں تے مسلماناں لئی بخشش منگدے نیں۔ ③ اے ساڈے رب! تیری رحمت تے علم ہر شے توں بڑا کھلا

وقف النبی صلی اللہ علیہ وسلم
وقف لازم

حاشیہ ① ... قرآن مجید دیاں آیتاں دے بارے جھگڑا کرن دی وکھری وکھری صورتاں نیں، بعض کفر، بعض کفر دے کول تے حرامیں، مثال دے طور تے قرآنِ پاک نوں جادو، شعر، پیشن گوئی تے پچھلے لوکاں دیاں کہانیاں کہنا ،ایہہ کفر اے۔ قرآن عظیم نوں اپنی رائے دے مطابق بناون وچ جھگڑنا کہ ہر اِک اپنی رائے تے بنائے گئے مذہب دے مطابق ایہدا ترجمہ یا تفسیر کرے۔ ایہہ کفر وی ہو سکدا اے تے ضلالت و گمراہی وی ۔ایسے طراں علم توں بغیر قرآن دا مطلب بیان کرنا حرام اے تے اپنے دسے ہوئے مطلب نوں صحیح ہون اُتے ضد کرنا ہور حرام اے ۔خاص خاص مفسراں تے مجتہدین نیں اوکھے مقاماں نوں حل کرن لئی تے مشکل مسئلیاں نوں واضح کرن لئی جیہڑیاں علمی تے اصولی بحثاں کیتیاں نیں، اوہناں دا ایس جھگڑے نال کوئی تعلق نئیں ایویں ای مفسراں تے مجتہدین دا اِختلاف، جھگڑا نئیں بلکہ تحقیق اے۔ ② ... ایتھے کافراں توں مراد اوہ لوک نیں جیہناں دی موت کفر اُتے ہووے گی، ایہہ کافر ہمیشہ لئی دوزخ وچ رہن گے۔ ③ ... فرشتیاں دی شفاعت حق اے کہ اوہ مومناں دے لئی اج وی مغفرت دی دعا کررے نیں ۔تے نالے مسلماناں لئی غائبانہ تے کسے غرض توں بغیر دعا کرنا فرشتیاں دی سنت تے اللہ پاک دی رضا دا ذریعہ اے ،ایہدے تے عمل کرن دی کوشش کرنی چاہیدی اے۔

عِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِيْنَ تَابُوْا وَاتَّبَعُوْا سَبِيْلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ۝٧

اے تے توں اوہناں نوں بخش دے جیہڑے توبہ کرن تے تیرے رستے دی تابع داری کرن تے اوہناں نوں دوزخ دے عذاب توں بچا لے (7)

رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنّٰتِ عَدْنِ ِالَّتِيْ وَعَدْتَّهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَ

اے ساڈے رب !تے اوہناں دے پیو دادے تے اوہناں دیاں بیویاں تے اوہناں دی اولاد وچوں جیہڑے نیک ہون اوہناں نوں ہمیشہ رہن لئی اوہناں باغاں وچ

اَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ ؕ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝٨ وَقِهِمُ السَّيِّاٰتِ ؕ وَمَنْ

داخل فرما جیہناں دا توں اوہناں نال وعدہ فرمایا اے،① بے شک توں ای عزت والا، حکمت والا ایں (8)تے اوہناں نوں گناہواں دی شامت توں بچا لے تے جیہنوں

تَقِ السَّيِّاٰتِ يَوْمَىِٕذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهٗ ؕ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝٩ ع اِنَّ الَّذِيْنَ ١ ع ٦

توں اوس دن گناہواں دی شامت توں بچا لیا تے بے شک توں اوہدے تے رحم فرمایا تے ایہی وڈی کامیابی اے (9)② بے شک کافراں نوں

كَفَرُوْا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَّقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيْمَانِ

واج دِتی جاوے گی کہ یقیناً اللہ دی تہاڈے توں ناراضگی اس توں ودھ کے اے جیہڑی (اج) تہانوں اپنیاں جاناں توں اے③ کیوں کہ جدوں تہانوں ایمان ول بلایا

فَتَكْفُرُوْنَ ۝١٠ قَالُوْا رَبَّنَآ اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا

جاندا سی تے تسیں کفر کردے سو (10)اوہ آکھن گے: اے ساڈے رب! توں سانوں دو واری موت دِتی تے دو واری زندہ کیتا④ تے ہن اسیں اپنے

حاشیہ ① ... سچی توبہ کرن والے بندے دی برکت اوہدے ماپے تے بیوی بچیاں نوں وی پہنچدی اے۔ حضرت سعید بن جبیر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ توں روایت اے کہ جدوں مومن جنت وچ داخل ہووے گا تے پچھے گا میرا پیو کتھے اے ؟ میری ماں کتھے اے ؟میرے بچے کتھے نیں؟ میری بیوی کتھے اے؟ اوہنوں دسیا جاوے گا کہ اوہناں نیں تیرے وانگوں نیک عمل نئیں کیتے، ایسے لئی اوہ اتھے موجود نئیں تے اوہ جنتی جواب وچ آکھے گا: میں اپنے لئی تے ایہناں لئی نیک عمل کردا ہوندا سی۔ فیر آکھاجاوے گا اوہناں لوکاں نوں وی جنت وچ داخل کرو۔(بغوی، غافر، تحت الآیۃ: 8، 4/82)...
② ... سچی تے اصلی کامیابی ایہہ اے کہ قیامت دیہاڑے بندے دے گناہ معاف کر دتے جاون تے اوہنوں دوزخ دے عذاب توں بچا لیا جاوے۔
③ ... اتھے اللہ پاک دی ناراضی توں مراد اوہ ناراضی اے جیہڑی اللہ پاک قیامت دیہاڑے کافراں اُتے فرماوے گا۔ ④ ... دو واری موت تے دو واری حیاتی دیون توں مراد ایہہ اے کہ پہلے کافر بے جان نطفے سن، اوس موت توں بعد ایہناں نوں جان دے کہ زندہ کیتا، فیر عمر پوری ہو جان تے ایہناں نوں موت دِتی، فیر عملاں دا حساب دیون تے ایہناں دی جزا پاون لئی زندہ کیتا۔

بِذُنُوْبِنَا فَهَلْ اِلٰى خُرُوْجٍ مِّنْ سَبِيْلٍ ﴿١١﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّهٗۤ اِذَا دُعِىَ اللّٰهُ وَحْدَهٗ

گناہواں دا اقرار کر لیا اے تے کیہ نکلن دا راہ ہیگا اے؟ (11) ایہہ ایس وجہ توں اے کہ جدوں اِک اللہ نوں پکاریا جاندا سی تے تسیں کفر

كَفَرْتُمْ ۚ وَاِنْ يُّشْرَكْ بِهٖ تُؤْمِنُوْا ؕ فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِىِّ الْكَبِيْرِ ﴿١٢﴾ هُوَ الَّذِىْ

کردے سو تے جے اوہدے نال شرک کیتا جاندا تے تسیں من لیندے سو تے ہر حکم اللہ دا اے جیہڑا اُچیائی والا ، بڑائی والا اے (12) اوہی اے

يُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ رِزْقًا ؕ وَمَا يَتَذَكَّرُ اِلَّا مَنْ يُّنِيْبُ ﴿١٣﴾

جیہڑا تہانوں اپنیاں نشانیاں وکھاندا اے تے تہاڈے لئی اسمان توں روزی اتاردا اے تے نصیحت نئیں من دا پر اوہی جیہڑا رجوع کرے(13)

فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُوْنَ ﴿١٤﴾ رَفِيْعُ الدَّرَجٰتِ

تے اللہ دی بندگی کرو، خالص اوسے دے بندے بن کے، بھاویں کافراں نوں چنگا نہ لگے (14) (اللہ) اُچے درجے دین والا،

ذُو الْعَرْشِ ۚ يُلْقِى الرُّوْحَ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ لِيُنْذِرَ يَوْمَ

عرش دا مالک اے۔ اوہ اپنے حکم توں اپنے بندیاں وچوں جیہدے تے چاہندا اے ایمان دی جان وحی پاندا اے تاں کہ اوہ ملن والے

التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بٰرِزُوْنَ ۚ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْهُمْ شَىْءٌ ؕ لِمَنِ الْمُلْكُ

دن توں ڈرائے (15)① جیہڑے دن اوہ بالکل ظاہر ہو جان گے اینہاں دے حال وچوں کوئی شے اللہ توں لکی ہوئی نئیں ہووے گی۔② اَج کیہدی

الْيَوْمَ ؕ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ؕ لَا ظُلْمَ

بادشاہی اے؟ اِک اللہ دی جیہڑا ساریاں تے غالب اے (16) اَج ہر جان نوں اوہدے عملاں دا بدلہ دِتا جاوے گا۔ اَج کسے تے زیادتی

حاشیہ ① ... قیامت دا دن اوہ اے جیہدے وچ اسمان تے زمین والے تے پہلے تے اخیر والے ملن گے ،تے نالے روحاں جسماں نال تے ہر عمل کرن والا اپنے عمل نال ملے گا، ایہو وجہ نال قیامت دے دن نوں "یَوْمُ التَّلَاق" یعنی ملن دا دن کہندے نیں۔ ② ... دنیا وچ ہو سکدا اے کہ کجھ کافر ایہہ خیال کردے سن کہ جدوں اسیں کسی پردے وچ لُک جاواں گے تے اللہ پاک سانوں نئیں ویکھدا تے اوہدے اُتے ساڈے عمل لُکے رہندے نیں پر قیامت دے دن اوہ ایہہ خیال وی نئیں کر سکن گے کیوں کہ اوس دن لوکاں لئی کوئی پردہ تے لُکن والی شے نئیں ہووے گی جیہدے نال اوہ اپنے خیال وچ وی اپنا حال لُکا سکن ،اوس دن اینہاں نوں وی یقین ہو جاوے گا کہ اللہ پاک توں کوئی گل لُکی نئیں اے۔

الْيَوْمَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَ اَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوْبُ

نئیں ہووے گی بے شک اللہ چھیتی حساب لین والا اے (17) تے اینہاں نوں نیڑے آون والی آفت دے دن توں ڈراؤ، جدوں دل گلیاں دے کول

لَدَى الْحَنَاجِرِ كٰظِمِيْنَ ؕ مَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ حَمِيْمٍ وَّ لَا شَفِيْعٍ يُّطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ

آ جان گے ایس حال وچ کہ غم نال بھرے ہون گے۔ظالماں دا نہ کوئی بیلی ہووے گا تے نہ کوئی سفارشی جیہدا کہنا منیا جاوے (18)① اللہ

خَآئِنَةَ الْاَعْيُنِ وَ مَا تُخْفِي الصُّدُوْرُ ﴿١٩﴾ وَ اللّٰهُ يَقْضِيْ بِالْحَقِّ ؕ وَ الَّذِيْنَ

اکھاں دی خیانت نوں جان دا اے تے اوہنوں وی جیہڑا سینے لُکاندے نیں (19) ② تے اللہ سچا فیصلہ فرماندا اے، تے اوہدے توں علاوہ جیہناں

يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَقْضُوْنَ بِشَيْءٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ﴿٢٠﴾ ع اَوَ لَمْ ٢ ١١ ٧

نوں اوہ پوجدے نیں اوہ کسے چیز دا فیصلہ نئیں کردے بے شک اللہ ای سنن والا، ویکھن والا اے (20)تے کیہ

يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ كَانُوْا مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ

اوہناں نیں زمین دا سفر نئیں کیتا تے ویکھدے کہ اینہاں توں پہلے لوکاں دا کیہو جئیا انجام ہویا؟ اوہ پہلے لوک طاقت تے زمین

كَانُوْا هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَّ اٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ؕ وَ مَا

وچ چھڈیاں ہوئیاں نشانیاں دے اعتبار توں اینہاں توں ودھ کے سن ③ تے اللہ نے اوہناں نوں اوہناں دے گناہواں دی وجہ توں پھڑ لیا ④ تے

كَانَ لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ﴿٢١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَّاْتِيْهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ

اوہناں لئی اللہ توں کوئی بچاؤن والا نئیں سی (21) ایہہ ایس لئی پھڑیا کہ اوہناں کول اوہناں دے رسول واضح نشانیاں لے کے آئے

حاشیہ ①... ایتھے ظالماں توں کافر مراد نیں ، گنہگار مسلمان ایس آیت وچ بیان کیتی گئی وعیداں وچ داخل نئیں، اوہناں لئی قیامت دے دن بیلی تے شفاعت کرن والے ہون گے تے اوہناں دی شفاعت قبول وی کیتی جاوے گی۔ ②... کھاں دی خیانت توں مراد چوری چھپے نامحرم عورت نوں ویکھنا تے منع کیتی گئی شیواں ول ویکھنا اے تے سینیاں وچ لُکی شی توں مراد عورت دے حسن تے جمال دے بارے وچ سوچنا اے، ایہہ ساریاں شیواں بھاویں دوجے لوکاں نوں پتا نہ ہوون پر ایہناں نوں اللہ پاک تے جان دا اے۔ ③... چھڈیاں ہوئیاں نشانیاں توں مراد قلعے ، محل، نہراں، حوض تے وڈیاں وڈیاں عمارتاں وغیرہ نیں۔ ④... ،گناہواں دی وجہ توں پچھلیاں قوماں دا جو انجام ہویا ایہدے وچ مسلماناں لئی بوہت وڈی عبرت تے نصیحت اے ایہناں نوں وی اپنے آپ نوں گناہواں توں دور رکھن تے نیک عمل کرن دی بڑی زیادہ کوشش کرنی چاہیدی اے۔

فَكَفَرُوْا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ ؕ اِنَّهٗ قَوِیٌّ شَدِیْدُ الْعِقَابِ ﴿۲۲﴾ وَ لَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰی

فیر (وی) اوہناں نیں کفر کیتا تے اللہ نے اوہناں نوں پھڑ لیا، بے شک اللہ قوت والا، سخت عذاب دین والا اے (22) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں

بِاٰیٰتِنَا وَ سُلْطٰنٍ مُّبِیْنٍ ﴿۲۳﴾ اِلٰی فِرْعَوْنَ وَ هَامٰنَ وَ قَارُوْنَ فَقَالُوْا سٰحِرٌ

اپنیاں نشانیاں تے روشن دلیل دے نال گھلیا (23) فرعون تے ہامان تے قارون دے ول تے اوہ بولے جادوگر اے ،بڑا

كَذَّابٌ ﴿۲۴﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوْۤا اَبْنَآءَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا

جھوٹھا اے (24) ① فیر جدوں اوہ اوہناں دے کول ساڈے ولوں حق لیایا تے اوہناں آکھیا: اوہدے نال ایمان لیان والیاں دے پُتراں نوں

مَعَهٗ وَ اسْتَحْیُوْا نِسَآءَهُمْ ؕ وَ مَا كَیْدُ الْكٰفِرِیْنَ اِلَّا فِیْ ضَلٰلٍ ﴿۲۵﴾ وَ قَالَ فِرْعَوْنُ

قتل کر دیو تے اہیناں دیاں عورتاں نوں زندہ رکھو تے کافراں دا توکھا تے فریب تے گمراہی وچ ای اے (25) ② تے فرعون نے آکھیا:

ذَرُوْنِیْۤ اَقْتُلْ مُوْسٰی وَ لْیَدْعُ رَبَّهٗ ۚ اِنِّیْۤ اَخَافُ اَنْ یُّبَدِّلَ دِیْنَكُمْ اَوْ اَنْ

مینوں چھڈ دیو تاں کہ میں موسیٰ نوں قتل کر دیاں ③ تے اوہ اپنے رب نوں بلا لوے۔ بے شک مینوں ڈر اے اوہ تہاڈا دین بدل دیوے گا یا

یُّظْهِرَ فِی الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿۲۶﴾ وَ قَالَ مُوْسٰۤی اِنِّیْ عُذْتُ بِرَبِّیْ وَ رَبِّكُمْ مِّنْ كُلِّ

زمین وچ فساد ظاہر کرے گا (26) تے موسیٰ نے آکھیا: میں تہاڈی تے اپنے رب دی پناہ لینا ہاں ہر اوس

حاشیہ ① ... فرعون تے ہامان حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں جادوگر تے جھوٹھا آکھدے سن جد کہ قارون ولوں ایہہ آکھن دی نسبت آخری حکم دے اعتبار نال اے۔ یعنی قارون شروع وچ تے ایمان لیا یاسی جد کہ اخیر وچ منافق ہو گیا تے ایہہ وی جیویں کہ آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں جھوٹھا آکھن وچ فرعون تے ہامان دے نال شریک ہو گیا۔ ② ... فرعون تے اوہدی قوم نے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے غلبے دا خطرہ محسوس کرکے ایہدے توں بچن لئی ایہہ طریقہ استعمال کیتا کہ ایمان والیاں دے پتراں نوں قتل تے عورتاں نوں زندہ رکھن دا حکم جاری کر دتا پر ایہہ طریقہ وی کسے کم نہ آیا۔ ③ ... فرعون دا ایہہ کہنا خالی دھمکی ای سی کیوں کہ اوہنوں آپ وی حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے سچے نبی ہوون دا یقین سی تے اوہ جان دا سی کہ اوہناں دے معجزے جادو نئیں نیں، جے اوہ اوہناں نوں سچا نبی نہ سمجھدا تے قتل کرن وچ کدے وی دیر نہ لاؤندا کیوں کہ اوہ بہت وڈا لہو پین والا، جلّاد تے ظالم سی۔ چھوٹی جئی گل تے ہزاراں لوکاں دا قتل کر دیندا سی۔

مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ اٰلِ ع ٣ ٧ ٨

تکبر کرن والے توں جیہڑا حساب دے دن تے یقین نئیں رکھدا (27) تے فرعون والیاں وچوں اِک مسلمان مرد نے

فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيْمَانَهٗٓ اَتَقْتُلُوْنَ رَجُلًا اَنْ يَّقُوْلَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ

آکھیا جیہڑا اپنے ایمان نوں لُکاندا سی: ① کہ تسیں اِک مرد نوں ایس وجہ توں قتل کرنا چاہ رہے او کہ اوہ کہندا اے کہ میرا رب اللہ اے تے بے شک اوہ

جَآءَكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ مِنْ رَّبِّكُمْ ؕ وَاِنْ يَّكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهٗ ۚ وَاِنْ

تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں روشن نشانیاں لیکے آیا اے تے جے بالفرض اوہ غلط کہندے نیں تے اوہناں دی غلط بیانی دا وبال اوہناں تے ای اے تے جے

يَّكُ صَادِقًا يُّصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِيْ يَعِدُكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ مَنْ هُوَ

اوہ سچے نیں تے جیہڑے عذاب دی تہانوں وعید سنا رہے نیں تے اوہدا کجھ حصہ تہانوں پہنچ جائے گا۔ بے شک اللہ اوہنوں ہدایت نئیں دیندا جیہڑا

مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يٰقَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظٰهِرِيْنَ فِي الْاَرْضِ ۫

حد توں ودھن والا، وڈا جھوٹھا ہووے (28) اے میری قوم! زمین وچ زور رکھدے ہوئے اج بادشاہی تہاڈی اے

فَمَنْ يَّنْصُرُنَا مِنْۢ بَاْسِ اللّٰهِ اِنْ جَآءَنَا ؕ قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ اُرِيْكُمْ اِلَّا

تے اللہ دے عذاب توں سانوں کون بچا لوے گا جے ساڈے تے آئے۔ فرعون بولیا: میں تے تہانوں اوہی سمجھانا آں

مَآ اَرٰى وَمَآ اَهْدِيْكُمْ اِلَّا سَبِيْلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الَّذِيْٓ اٰمَنَ يٰقَوْمِ

جیہڑا میں آپ سمجھنا آں تے میں تہانوں اوہی دسنا ہاں جیہڑا بھلائی دا رستہ اے (29) تے اوہ ایمان والا بولیا: اے میری قوم!

اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِّثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ لا مِثْلَ دَاْبِ قَوْمِ نُوْحٍ

مینوں تہاڈے تے (گزرے) گروہاں دے دن ورگا خوف اے (30) جیویں نوح دی قوم

حاشیہ ① ... ایہہ مومن فرعون دے چاچے دا پتر سی تے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام تے ایمان لے آیا سی تے اپنے ایمان نوں فرعون تے اوہدی قوم توں لُکا کے رکھدا سی کیوں کہ اوہنوں اپنی جان دا خطرہ سی تے ایہی اوہ بندہ سی جیہنے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دے نال نجات حاصل کیتی سی۔ اِک قول ایہہ وی اے کہ اوہ بندہ اسرائیلی سی اوہ اپنے ایمان نوں فرعون تے فرعون دی آل توں لُکا کے رکھدا سی۔

وَّعَادٍ وَّثَمُوْدَ وَالَّذِيْنَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ؕ وَمَا اللّٰهُ يُرِيْدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾

تے عاد تے ثمود تے اوہناں دے بعد والیاں دا طریقہ ریا اے تے اللہ بندیاں تے ظلم نئیں کرنا چاہندا (31)

وَيٰقَوْمِ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾ۙ يَوْمَ تُوَلُّوْنَ مُدْبِرِيْنَ ۚ

تے اے میری قوم! میں تہاڈے تے واج مارن والے دن دا خوف کرنا ہاں(32) ① جیہڑے دن تسیں کنڈ دے کے بھجو گے۔

مَا لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

اللہ توں تہانوں کوئی بچاؤن والا نئیں اے تے جیہنوں اللہ گمراہ کرے اوہنوں کوئی راہ وکھان والا نئیں (33)

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوْسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِيْ شَكٍّ

تے بے شک ایس توں پہلے تہاڈے کول یوسف روشن نشانیاں لے کے آئے ② تے تسیں اوہناں دے لیائے ہوئے تے شک

مِّمَّا جَآءَكُمْ بِهٖ ؕ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ مِنْۢ بَعْدِهٖ

وچ ای رہے ایتھوں تک کہ جدوں اوہناں نیں انتقال فرمایا تے تسیں بولے: اللہ ہن کدے وی کوئی رسول نہ

رَسُوْلًا ؕ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابُ ﴿٣٤﴾ۚ الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ

گھلے گا، اللہ ایویں ای اوہنوں گمراہ کردا اے جیہڑا حد توں ودھن والا، شک کرن والا ہووے (34) تے جیہڑا اللہ دیاں آیتاں وچ ③

حاشیہ ① ...، قیامت دے دن نوں یَوْمَ التَّنَادِ مطلب "پکارن دا دیہاڑ" ایس لئی آکھیا جاندا اے کہ اوس دن طراں طراں دیاں پکاراں مچدیاں ہون گئیاں جیویں آواز دِتی جاوے گی کہ فلاں نیک بخت ہو گیا تے ہن کدی وی بدبخت نہ ہووے گا تے فلاں بدبخت ہوگیا ہن کدی وی نیک بخت نہ ہووے گا وغیرہ ۔ ② ... ایتھے خطاب بھاویں فرعون تے اوہدی قوم نال اے پر مراد ایہناں دے پیو دادے نیں کیوں کہ حضرت یوسف عَلَیْہِ السَّلَام ایہناں کول نئیں بلکہ ایہناں دے پیو دادے دے کول رسول بن کے تشریف لیائے سن۔ ③ ... یعنی حد توں ودھن والے تے شک کرن والے اوہ لوک نیں جیہڑے اللہ پاک دیاں آیتاں نوں جھوٹھا کہہ کے تے ایہناں تے اعتراض کرکے جھگڑا کردے نیں تے ایہناں دا ایہہ جھگڑا کسی ایہو جئی دلیل دے نال نئیں ہوندا جیہڑی ایہناں نوں اللہ پاک ولوں ملی ہووے بلکہ نِری پیودادے دی انھی پیروی تے جاہلاں وانگوں شک کرن دی وجہ توں ہوندا اے تے ایہہ جھگڑا اللہ پاک دے نیڑے تے ایمان لیان والیاں دے نیڑے بڑی دی سخت اَوازاری دی گل اے تے جس طراں ایہناں جھگڑا کرن والیاں دے دلاں تے مہر لا دِتی ایسے طراں اللہ پاک ہر تکبر کرن والے گمراہ دے دل تے مہر لا دیندا اے کہ ایہناں وچ ہدایت قبول کرن دی کوئی جگہ نئیں رہندی۔

فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطٰنٍ اَتٰىهُمْ ؕ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ

بغیر کسے ایہو جئی دلیل تے لڑائی کردے نیں جیہڑی اوہناں نوں ملی ہووے ،ایہہ گل اللہ دے نیڑے تے ایمان لیان والیاں دے نیڑے کنی سخت اَوازاری دی اے۔

كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰهَامٰنُ

اللہ ہر تکبر کرن والے نافرمان دے دل تے ایسے طراں مُہر لا دیندا اے (35) ① فرعون نے آکھیا: اے ہامان!

ابْنِ لِيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْٓ اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ اَسْبَابَ السَّمٰوٰتِ فَاَطَّلِعَ اِلٰٓى

میرے لئی اُچا محل بنا شاید میں رستیاں تک پہنچ جاواں (36) اسمان دے رستیاں تک تے موسیٰ دے رب نوں جھاتی پا کے

اِلٰهِ مُوْسٰى وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ كَاذِبًا ؕ وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ

ویکھ لواں تے بے شک میرے خیال وچ تے اوہ جھوٹھا اے تے اِنج ای فرعون دی نظر وچ ایہدا بھیڑا کم چنگا خوبصورت بنا دِتا گیا

وَصُدَّ عَنِ السَّبِيْلِ ؕ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ اِلَّا فِيْ تَبَابٍ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ الَّذِيْٓ اٰمَنَ ع ٩

تے اوہ راہ توں روکیا گیا تے فرعون دا داء ہلاکت وچ ای سی (37) تے ایمان والے نے آکھیا:

يٰقَوْمِ اتَّبِعُوْنِ اَهْدِكُمْ سَبِيْلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يٰقَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا

اے میری قوم! میرے پچھے چلو میں تہانوں بھلائی دا راہ دساں (38) ② اے میری قوم! ایہہ دنیا دی حیاتی تے

حاشیہ ① ... تکبر، تے نافرمانی دل تے مہر لائی جان دے دو وڈے سبب نیں تے مہر لان دا مقصد ایہہ وی اے کہ تکبر کرن والے تے نافرمان دے دل وچ موجود گمراہی، منافقت تے کفر نکل نہ سکے تے ہدایت، خلوص تے ایمان ایہدے وچ داخل نہ ہو سکے۔ ایہہ اللہ پاک ولوں اِک بوہت وڈی سزا اے ،ایس لئی ہر عقل والے نوں چاہیدا اے کہ اوہ ایہناں سبہاں نوں اپنائے جیہڑے اوہدا سینہ کھولن دی وجہ بنن تے ایہناں سبہاں توں بچدا رہوے جیہڑے دلاں تے مہراں لگن دا سبب بن جاون۔ ② ... ایہدے وچ اشارہ اے کہ ہدایت نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام تے ولیاں دی پیروی وچ رکھی اے جیویں نبی عَلَیْہِ السَّلَام اپنے اُمتیاں نوں ہدایت دا راہ وکھاندے نیں ایسے طراں نبی عَلَیْہِ السَّلَام دے تابع رہندے ہوئے ولی تے صالحین وی ہدایت دا رستہ وکھاوندے نیں۔

مَتَاعٌ ۫ وَّاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِیَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿۳۹﴾ مَنْ عَمِلَ سَیِّئَةً فَلَا یُجْزٰۤی

تھوڑا جیا سامان ای اے تے بے شک آخرت ہمیشہ رہن والا گھر اے (39) جیہڑا برا کم کرے تے اوہنوں بدلہ نہ ملے گا

اِلَّا مِثْلَهَا ۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ

پر اوناں ای تے جیہڑا چنگا کم کرے مرد ہووے بھاویں عورت تے اوہ ہووے مسلمان تے اوہ

یَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ یُرْزَقُوْنَ فِیْهَا بِغَیْرِ حِسَابٍ ﴿۴۰﴾ وَیٰقَوْمِ مَا لِیْۤ اَدْعُوْكُمْ

جنت وچ داخل کیتے جان گے اوتھے بے حساب رزق پاون گے(40) ① اے میری قوم! مینوں کیہ ہویا کہ میں تہانوں نجات ول

اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُوْنَنِیْۤ اِلَى النَّارِ ﴿۴۱﴾ تَدْعُوْنَنِیْ لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ

بلانا آں تے تسیں مینوں دوزخ ول بلا رے او (41) ② تسیں مینوں اوس پاسے بلا رے او کہ میں اللہ دا منکر ہو جاواں تے ایہو جئے نوں اوہدا شریک

بِهٖ مَا لَیْسَ لِیْ بِهٖ عِلْمٌ ۫ وَّاَنَا اَدْعُوْكُمْ اِلَى الْعَزِیْزِ الْغَفَّارِ ﴿۴۲﴾ لَا جَرَمَ اَنَّمَا

کراں جیہدا مینوں پتا ای نئیں، تے میں تہانوں عزت والے تے بوہت بخشن والے ول بلانا واں(42) آپ ای ثابت ہویا کہ

تَدْعُوْنَنِیْۤ اِلَیْهِ لَیْسَ لَهٗ دَعْوَةٌ فِی الدُّنْیَا وَلَا فِی الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَاۤ اِلَى

جیہڑے ول تسیں مینوں بُلا رے او اوہنوں بلاؤنا کسے کم دا نئیں، دنیا وچ، نہ آخرت وچ تے ایہہ کہ ساڈا واپس پھرنا

اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِیْنَ هُمْ اَصْحٰبُ النَّارِ ﴿۴۳﴾ فَسَتَذْكُرُوْنَ مَاۤ اَقُوْلُ لَكُمْ ؕ وَ

اللہ ول اے تے ایہہ کہ حد توں لنگھن والے ای دوزخی نیں (43) تے چھیتی ای تسیں اوہ یاد کرو گے جیہڑا میں تہانوں آکھ ریا آں، تے

النصف

حاشیہ ① ... ایمان تے نیک عمل دونویں ضروری نیں کیوں کہ ایمان توں بغیر کسی صورت جنت وچ داخلہ ممکن نئیں تے اللہ پاک دی رضا لئی نیک عمل نہ کیتے تے اوہنوں قیامت دے دن اللہ پاک دے فضل تے رحمت تے نیک بندیاں دی شفاعت توں محرومی تے مخصوص عرصے تک دوزخ دے عذاب سہنے پے سکدے نیں۔ ② ... جدوں مومن مرد نے ایہہ محسوس کیتا کہ لوکی میریاں گلاں تے حیران ہورے نیں تے میری گل منن دی بجائے مینوں اپنے جھوٹے دین ولے بلانا چاہندے نیں تے اوہنے قوم نوں برا بھلا آکھیا کہ تسیں کیویں دے عجیب لوک او، میں تہانوں ایمان، تے اطاعت دی تلقین کرکے جنت ول بلانا واں تے تسیں مینوں کفر وشرک دی دعوت دے کے دوزخ ول بلا رے او۔

أُفَوِّضُ أَمْرِيٓ إِلَى اللَّهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقٰىهُ اللَّهُ سَيِّاٰتِ مَا

تے میں اپنے کم اللہ دے حوالے کرنا آں، ① بے شک اللہ بندیاں نوں ویکھدا اے (44) تے اللہ نے اوہنوں اوہناں دے مکر

مَكَرُوا۟ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ ۚ اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ ۖ

دی برائیاں توں بچا لیا تے فرعونیاں نوں بھیڑے عذاب نے آ گھیریا (45) اگ جیہدے تے سویر تے شام پیش کیتے جاندے نیں

اَدْخِلُوٓا۟ اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾ وَإِذْ

تے جیہڑے دن قیامت قائم ہووے گی، (حکم ہووے گا) فرعون والیاں نوں بڑے سخت عذاب وچ داخل کرو (46) ② تے جدوں

يَتَحَآجُّونَ فِى النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا۟ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا

اوہ اگ وچ آپس وچ جھگڑن گے تے ماڑے اوہناں نوں آکھن گے جیہڑا (دنیا وچ) وڈے بن دے سن: اسیں تہاڈی تابع داری کردے ساں

فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِّنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا كُلٌّ

تے کیہ تسیں ساڈے کولوں اگ دا کوئی حصہ گھٹ کرو گے؟ (47) اوہ وڈے بنن والے آکھن گے: اسیں سارے

فِيهَآ ۙ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ فِى النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ

،اگ وچ آں، بے شک اللہ بندیاں وچ فیصلہ فرما چکیا (48) تے جیہڑے اگ وچ نیں اوہ جہنم دے نگراناں نوں آکھن گے

حاشیہ ① ...تفویض دا مطلب ایہہ اے کہ اپنا ماملہ اللہ پاک دے سپرد کر دتا جاوے تے تفویض ایہہ وی اے کہ دوجیاں دے ملے دے انجام تے نتیجے نوں اللہ پاک تے چھڈ دِتا جاوے، ایس لئی برا کم کرن والے نوں جتھوں تک ہو سکے برائی نوں روکن دی کوشش کیتی جاوے،ایہدے باوجود جے اوہ برائی توں باز نہ آئے تے اوہنوں ایہہ نہ آکھیا جاوے کہ اللہ پاک تینوں نہ بخشے گا بلکہ اوہدے عملاں دے انجام نوں اللہ پاک تے چھڈ دِتا جاوے، اللہ پاک اوہدے نال کیہ کرے گا اوہ آپے ای جان دا اے۔ ② ...اتھے پہلے سویر تے شام فرعونیاں نوں اگ تے پیش کیتے جان دا ذکر ہویا تے ایس توں بعد قیامت دے دن بڑے سخت عذاب وچ داخل کیتے جان دا بیان ہویا،ایس توں پتا لگا کہ قیامت توں پہلے وی ایہناں نوں اگ تے پیش کر کے عذاب دِتا جا ریا اے تے ایہی قبر دا عذاب اے۔ بوہت ساریاں حدیثاں توں وی قبر دا عذاب دے سچا ہونا ثابت اے، اِک حدیث پاک وچ اے: ہر مرن والے تے اوہدا مقام سویرے تے شام پیش کیتا جاندا اے، جنتی تے جنت دا تے دوزخی تے دوزخ دا تے اوہنوں آکھیا جاندا اے کہ ایہہ تیرا ٹھکانہ اے اتھوں تک کہ قیامت دے دن اللہ پاک تینوں اوہدے ولے اٹھائے ۔ (بخاری، 1/468، الحدیث: 1379)

ادْعُوْا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوْٓا اَوَلَمْ تَكُ تَاْتِيْكُمْ

تسیں اپنے رب توں دعا کر دیو کہ اوہ ساڈے اُتے اِک دن کجھ عذاب (یا) عذاب دا اِک دن ہولا کردے (49) نگران فرشتے آکھن گے، کیہ تہاڈے کول

رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ؕ قَالُوْا بَلٰى ؕ قَالُوْا فَادْعُوْا ۚ وَمَا دُعٰٓؤُا الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ

تہاڈے رسول نشانیاں نئیں لیاؤندے سن؟ کافر آکھن گے، کیوں نئیں، فرشتے آکھن گے، تے تسیں ای دعا کرو تے کافراں دی دعا نئیں پر گمراہ

ضَلٰلٍ ﴿٥٠﴾ اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُوْمُ

پھرن نوں (50) بے شک ضرور اسیں اپنے رسولاں تے ایمان والیاں دی دنیا دی حیاتی وچ مدد کراں گے تے اوس دن وی جیہڑے دن

الْاَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظّٰلِمِيْنَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْٓءُ

گواہ کھلوتے ہون گے (52) جیہڑے دن ظالماں نوں اوہناں دی معافی کجھ فیدہ نہ دیوے گی تے اوہناں لئی لعنت اے

الدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْكِتٰبَ ﴿٥٣﴾

بھیڑا گھر اے (53) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں رہنمائی عطا فرمائی ① تے بنی اسرائیل نوں کتاب دا وارث کیتا (53)②

هُدًى وَّذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاسْتَغْفِرْ

عقل والیاں دی ہدایت تے نصیحت لئی (54) ③ تے تسیں صبر کرو، بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے تے اپنیاں دے گناہواں دی معافی چاہو④

حاشیہ ①...اتھے رہنمائی توں مراد توریت تے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں دِتے جان والے معجزے نیں جیہڑے اوہناں دی قوم لئی رہنمائی تے ہدایت حاصل کرن دا ذریعہ سی ،تے نالے ایہدے توں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں عطا کیتے جان والے اوہ بوہت سارے علم وی مراد ہو سکدے نیں جیہڑے دنیا تے آخرت وچ نفع دیندے نیں۔ ②... ایس کتاب توں مراد توریت اے۔ ③...کتاب دی ہدایت تے نصیحت توں عقل والے ای فیدہ لیندے نیں ایس لئی اتھے خاص طور تے اینہاں دا ذکر ہویا اے۔ ④... آیت دے ایس حصے وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں ای خطاب ہونا خاص نئیں بلکہ ایہدا اِمکان اے ۔ایس صورت وچ ایہدا مطلب ہووے گا کہ اے حبیب! تسیں اپنیاں دے گناہواں دی معافی چاہندے رہو، تے نالے ایہہ وی امکان اے کہ ایس آیت وچ خطاب ہر سنن والے نال ہووے۔ ایس صورت وچ مطلب ایہہ ہووے گا اے سنن والے! اپنے گناہواں دی مافی منگ۔

لِذَنْۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

تے اپنے رب دی تعریف کردے ہوئے سویرے تے شام اوہدی پاکی بولو (55) بے شک اوہ جیہڑے

يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطٰنٍ اَتٰىهُمْ ۙ اِنْ فِيْ صُدُوْرِهِمْ اِلَّا

اللہ دی آیتاں وچ کسی ایہو جئی دلیل توں بغیر جھگڑا کردے نیں جیہڑی ایہناں نوں ملی ہووے، ایہناں دے دلاں وچ نئیں پر

كِبْرٌ مَّا هُمْ بِبَالِغِيْهِ ۚ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ﴿٥٦﴾

اک وڈیائی دی ہوس جیہدے تک ایہہ پہنچ نئیں سکن گے ① تے تسیں اللہ دی پناہ منگو بے شک اوہی سن دا ویکھ دا اے (56)

لَخَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ

بے شک اسماناں تے زمین دی پیدائش بندیاں دی پیدائش توں بوہت وڈی اے پر بوہت

النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ وَالَّذِيْنَ

لوک نئیں جان دے (57) ② تے انھاں تے ویکھن والا اِکو جئے نئیں تے نہ اوہ جیہڑے

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَلَا الْمُسِيْۗءُ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٥٨﴾ اِنَّ

ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے تے بدکار (برابر نیں)۔ تسیں بڑی گھٹ نصیحت من دے او (58) بے شک

السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيْهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٩﴾

قیامت ضرور آون والی اے ایہدے وچ کجھ شک نئیں پر بوہت لوک ایمان نئیں لیاندے(59)

حاشیہ ① ... اپنے جھگڑا کرن والیاں توں مراد قریش دے کافر نیں، ایہہ وڈیائی دی ہوس رکھدے نیں تے ایسے ہوس دی وجہ نال اللہ دیاں آیتاں دا انکار تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں جھوٹھا آکھدے تے مخالفت کردے سن، ایہناں بارے فرمادِتا گیا کہ ایہہ لوک جس شے دی ہوس رکھدے نیں ایہنوں نہ پا سکن گے تے ایہناں نوں وڈیائی نہ ملے گی، سگوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مخالفت تے انکار، ایہناں لوکاں دے حق وچ ذلت تے رسوائی دا سبب ہووے گی۔ ② ... کئیاں لوکاں توں مراد کافر نیں تے ایہناں ولوں دوجی وار زندہ کرن توں انکار دا سبب ایہناں دا نہ جاننا اے کہ اوہ ایہہ تے من دے نیں کہ اللہ پاک اسمان تے زمین دی پیدائش تے قادر اے پر ایہدے توں ایہہ نئیں سمجھدے کہ ایہو جئی قادر ذات لوکاں نوں دوجی واری زندہ کرن تے وی قادر اے۔

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُوْنِيْٓ اَسْتَجِبْ لَكُمْ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِيْ

تے تہاڈے رب نے فرمایا: میرے کولوں دعا کرو میں تہاڈی دعا قبول کراں گا ① بے شک اوہ جیہڑے میری عبادت توں تکبر کردے نیں

سَيَدْخُلُوْنَ جَهَنَّمَ دٰخِرِيْنَ ﴿٦٠﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ ع ١١ ٢

بڑی چھیتی اوہ ذلیل ہو کے جہنم وچ جان گے(60) ② اللہ ای اے جیہنے تہاڈے لئی رات بنائی کہ ایہدے وچ آرام کرو

وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ

تے دن بنایا اکھاں کھولدا، بے شک اللہ لوکاں تے فضل والا اے پر بوہتے بندے

لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۫ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى وقف لازم

شکر نئیں کردے (61) اوہی اللہ اے تہاڈا رب، ہر چیز دا خالق، اوہدے توں علاوہ کوئی خدا نئیں، تے کتھے

تُؤْفَكُوْنَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِيْنَ كَانُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ

موہدے جاندے او (62) ایویں ای موہدے ہندے نیں جیہڑے اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے نیں(63) اللہ ای اے جیہنے

جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَّالسَّمَآءَ بِنَآءً وَّصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَ

تہاڈے لئی زمین نوں ٹھہرن دی جگہ بنایا تے اسمان نوں چھت تے تہاڈیاں شکلاں بنائیاں تے تہاڈیاں شکلاں چنگیاں بنائیاں ③ تے

حاشیہ ① ... دعا منگن دی بہت فضیلت اے، حدیثِ پاک وچ اے :دعا اوہناں مصیبتاں وچ فیدہ دیندی اے جیہڑیاں نازل ہو گئیاں تے جیہڑیاں اجے تک نازل نئیں ہوئیاں اوہناں وچ وی فیدہ دیندی اے، تے اے لوکو! تہاڈے تے لازم اے کہ اللہ پاک توں دعا کرو۔(مستدرک، 2/163، الحدیث: 1858) ② ... اِک قول ایہہ اے کہ اتھے عبادت توں مراد "دعا کرنا" اے۔ جیہناں آیتاں تے حدیثاں وچ دعا چھڈن تے دوزخ وچ داخلے یا اللہ دی ناراضگی وغیرہ دیاں وعیداں آئیاں نیں، ایہناں وچ اوہ لوک مراد نیں جیہڑے بالکل دعا نوں فضول سمجھ کے چھڈ دیندے نیں یعنی کجھ وی ہو جاوے، اسیں دعا نئیں کرنی، یا معاذاللہ اپنے آپ نوں اللہ دی بارگاہ توں بے پروا سمجھ کے دعا چھڈ دیندے نیں،ایہہ صورت کھلا کفر تے اللہ پاک دے ہمیشہ لئی غضب دا سبب اے۔ ③ ... انسان دی صورت ساری مخلوق وچ سب توں چنگی اے کہ اللہ پاک نے ایہنوں سدھے قد والا، سوہنا تے اِکو جئے اعضاء والا بنایا ،تے نالے ایہدے وچ عقل ، غور کرنا تے سوچ سمجھ وی رکھی اے۔

رَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ ؕ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۚ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٤﴾

تہانوں ستھری روزی دیئے۔ ایہہ اے اللہ تہاڈا رب۔ تے اوہ اللہ بڑی برکت والا اے تے سارے جہاناں دا رب اے (64)

هُوَ الْحَيُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ؕ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ

اوہی زندہ اے ① اوہدے توں علاوہ کوئی خدا نئیں تے اوہدی عبادت کرو، خالص اوسے دے بندے ہو کے، ساریاں تعریفاں اللہ لئی نیں جیہڑا سارے

الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٥﴾ قُلْ اِنِّيْ نُهِيْتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَمَّا

جہاناں دا رب اے (68) تسیں فرماؤ: مینوں منع کیتا گیا اے کہ ایہناں دی عبادت کراں جیہناں نوں تسیں اللہ توں علاوہ پوجدے او جد کہ

جَآءَنِيَ الْبَيِّنٰتُ مِنْ رَّبِّيْ ۖ وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِيْ

میرے کول میرے رب ولوں روشن دلیلاں آئیاں نیں تے مینوں حکم اے کہ جہاناں دے رب دی بارگاہ وچ دھون نیویں رکھاں (66) ② اوہی اے

خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ

جیہنے تہانوں مٹی توں بنایا ③ فیر پانی دے قطرے توں فیر خون دی پھٹک توں فیر تہانوں بچے دی صورت وچ کڈھ دا اے فیر (تہانوں باقی رکھدا اے)

لِتَبْلُغُوْٓا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُوْنُوْا شُيُوْخًا ۚ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوْٓا

تاں کہ اپنی جوانی نوں پہنچو فیر ایس لئی کہ بڈھے ہووو تے تہاڈے وچوں کوئی پہلے ای چک لیا جاندا اے تے ایس لئی کہ تسیں

حاشیہ ① ... ذاتی طور تے اللہ پاک ای زندہ اے، اوہنوں موت آونا تے اوہدا فنا ہو جانا ناممکن اے۔ ② ... مکہ دے کافراں نیں جہالت تے گمراہی دی وجہ نال اپنے جھوٹھے دین ول حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں دعوت دِتی تے بتاں دی پوجا کرن دی درخواست کیتی سی، ایہدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی تے فرمایا گیا: اے حبیب! تسیں ایہناں کافراں نوں فرما دیو کہ مینوں بتاں دی پوجا کرن توں منع کیتا گیا اے تے بے شک میرے کول میرے رب ولوں اوہدے اِک خدا ہون تے رہنمائی کرن والیاں روشن دلیلاں آ چکیاں نیں تے مینوں حکم ہویا اے کہ دو جہاناں دے رب اگے گردناں جھکا کے رکھاں تے بڑے خلوص نال اوس دے دین تے قائم رہواں۔ ③ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ تہاڈی اصل تے تہاڈے وڈے دادے حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام نوں مٹی توں بنایا۔

اَجَلًا مُّسَمًّى وَّلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِيْ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۚ فَاِذَا قَضٰٓى

اِک مِتھے ہوئے وعدے تک پہنچو تے ایس لئی کہ سمجھو (67) اوہی اے کہ حیاتی دیندا اے تے ماردا اے فیر جدوں کسے کم دا فیصلہ

اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٦٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ

فرماندا اے تے اوہنوں اوہی کہندا اے کہ ہو جا تے اوسے ویلے ہو جاندا اے (68) ① کیہ تسیں اوہناں نوں نئیں ویکھیا جیہڑے اللہ دیاں آیتاں وچ

فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ ؕ اَنّٰى يُصْرَفُوْنَ ﴿٦٩﴾ ۚ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِالْكِتٰبِ وَبِمَآ اَرْسَلْنَا

جھگڑدے نیں ② کتھے اوہ واپس جاندے نیں (69) اوہ جیہناں نیں کتاب نوں تے اوہنوں جھوٹھا آکھیا جیہڑا اسیں اپنے رسولاں

بِهٖ رُسُلَنَا ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٠﴾ ۙ اِذِ الْاَغْلٰلُ فِيْٓ اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلٰسِلُ ؕ

،دے نال گھلیا، ③ تے اوہ بڑی چھیتی جان لین گے (70) جدوں اوہناں دیاں دھوناں دے وچ طوق تے زنجیراں ہون گئیاں

يُسْحَبُوْنَ ﴿٧١﴾ ۙ فِى الْحَمِيْمِ ۙ ثُمَّ فِى النَّارِ يُسْجَرُوْنَ ﴿٧٢﴾ ۚ ثُمَّ قِيْلَ لَهُمْ اَيْنَ

اوہ گھسیٹے جان گے (71) کھولدے پانی وچ، فیر اگ وچ ساڑے جان گے (72) فیر اوہناں نوں فرمایا جاوے گا کتھے گئے اوہ

مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُوْنَ ﴿٧٣﴾ ۙ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ قَالُوْا ضَلُّوْا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَّدْعُوْا

جیہناں نوں تسیں شریک بنادے سو (73) اللہ دے مقابل، آکھن گے اوہ تے ساڈے کولوں گم گئے بلکہ اسیں پہلے

حاشیہ ① ... یعنی اللہ اوہی اے جیہدی ایہہ شان اے کہ اوہ حقیقی طور تے مُردیاں نوں زندہ کردا تے زندیاں نوں موت دیندا اے تے اوہدی قدرت دے کمال دا ایہہ حال اے کہ اوہنوں پیدا کرن وچ نہ کوئی تکلیف چُکنی پیندی اے، نہ کوئی مشکل پیندی اے تے نہ ای کسے سامان دی حاجت ہندی اے بلکہ شیواں دا پیدا کرنا اوہدے ارادے دا تابع اے کہ جیویں ای اوہنے کسے شے دا ارادہ فرمایاتے اوہ شے اللہ دے حکم دے نال پیدا ہو جاندی اے۔ ② ... ایس سورت وچ چار مقاماں تے قرآن دیاں آیتاں وچ جھگڑا کرن والیاں دا ذکر ہویا، ایہدی اِک وجہ تے ایہہ ہو سکدی اے کہ ہر مقام تے جھگڑا کرن والیاں وکھرے وکھرے لوکاں دا ذکر ہووے تے اِک وجہ ایہہ ہو سکدی اے کہ جیہناں آیتاں وچ جھگڑا کیتا گیا اے اوہ وکھریاں وکھریاں ہوون تے اِک وجہ ایہہ وی ہو سکدی اے کہ ایس ماملے دی اہمیت دی وجہ نال تاکید دے طور تے چار واری ذکر کیتا گیا ہووے۔ ③ ... رسولاں عَلَيْهِمُ السَّلَام دے نال جیہڑی شے بھیجی گئی، ایس توں مراد یا تے اوہ کتاباں نیں جیہڑیاں پہلوں رسول لیائے یا اوہ سچے عقیدے نیں جیہڑے سارے نبیاں عَلَيْهِمُ السَّلَام نیں پہنچائے جیویں اللہ پاک دے اِک ہون، تے موت توں بعد دوجی واری زندہ کیتا جانا وغیرہ۔

مِنْ قَبْلُ شَيْـًٔا ؕ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧٤﴾ ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُوْنَ

کجھ پوجدے ای نئیں سن اللہ اِنج ای کافراں نوں گمراہ کردا اے (74) ایہہ اوہدا بدلہ اے جیہڑا تسیں

فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُوْنَ ﴿٧٥﴾ ۚ اُدْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ

زمین وچ باطل تے خش ہندے سن ① تے اوہدا بدلہ اے جیہڑے تسیں تکبر کردے سو (75) جاؤ جہنم دے دروازیاں وچ، ②

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿٧٦﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ

اوہدے وچ ہمیشہ رہنا اے، تے غرور کرن والیاں دا کِنا ای بھیڑا ٹھکانا اے (76) تسیں صبر کرو بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے،

فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُوْنَ ﴿٧٧﴾

تے جے اسیں تہانوں ایس (عذاب) دا کجھ حصہ وکھا دیئے جہدی اسیں ایہناں نوں وعیدسنا رے آں یا تسیں (پہلے ای) وفات دیئے بہرحال اوہناں نوں ساڈے ول ای آونا اے (77)

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَّنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَّنْ

تے بے شک اسیں تہاڈے توں پہلے کئے رسول گھلے کہ جیہناں وچوں کسے دے حالات تہانوں دسے تے کسے دے حالات

لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ؕ وَمَا كَانَ لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ

تہانوں نئیں بیان کیتے ③ تے کسے رسول لئی ایہہ ممکن نئیں کہ اللہ دی اجازت توں بغیر کوئی نشانی لے آوے

فَاِذَا جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿٧٨﴾ ع ١٠/١٣

فیر جدوں اللہ دا حکم آوے گا تے سچا فیصلہ فرما دِتا جاوے گا تے باطل والیاں نوں اوتھے گھاٹا ہووے گا (78)

حاشیہ ① ... باطل اُتے خش ہوون توں مراد شرک، بتاں نوں پوجنا، ہور گناہواں تے مرن توں بعد دوجی واری زندہ کیتے جاون دا اِنکار کرن تے خش ہونا اے۔ ② ... دوزخ دیاں ست منزلاں نیں ہر منزل دا اِک بوہا اے، ہر کافر لئی اوہدے کفر دے حساب نال دوزخ دی اِک منزل خاص اے تے اوہ اوس بوہے توں دوزخ وچ داخل ہووے گا۔ ③ ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے دنیا اُتے آن توں پہلے اللہ پاک نے بوہت سارے رسول وکھری وکھری اُمتاں ولے گھلے تے ایہناں وچوں کسے دے حالات آپ نوں ایس قرآن وچ وضاحت دے نال بیان فرمائے تے کسے دے حالات ایس طراں بیان نہ فرمائے۔ ایس ذکر دا مقصد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں تسلی دینا اے کہ جس طراں دے واقعات قوم ولوں تہانوں پیش آ رے نیں پہلے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے نال وی ایہو جئے حالات گزر چکے نیں تے جیویں اوہناں نیں صبر کیتا ایسے طراں آپ وی صبر فرماؤ۔

اَللّٰهُ الَّذِیْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوْا مِنْهَا وَمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ

اللہ اے جیہنے تہاڈے لئی ڈنگر بنائے کہ کسے تے تسیں سواری کرو تے کسے دا گوشت کھاؤ (79) تے تہاڈے لئی

فِیْهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوْا عَلَیْهَا حَاجَةً فِیْ صُدُوْرِكُمْ وَعَلَیْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ

ایہناں وچ کئے فیدے نیں تے ایس لئی تسیں ایہناں دی کنڈ تے اپنے دل دیاں مُراداں نوں پہنچو تے ایہناں اُتے تے کشتیاں تے

تُحْمَلُوْنَ ﴿٨٠﴾ وَیُرِیْكُمْ اٰیٰتِهٖ ۗ فَاَیَّ اٰیٰتِ اللّٰهِ تُنْكِرُوْنَ ﴿٨١﴾ اَفَلَمْ یَسِیْرُوْا

سوار ہندے او (80) اوہ تہانوں اپنیاں نشانیاں وکھاندا اے تے تسیں اللہ دی کیہڑی نشانی دا انکار کرو گے (81) کیہ اوہناں نیں

فِی الْاَرْضِ فَیَنْظُرُوْا كَیْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَانُوْۤا

زمین وچ سفر نئیں کیتا تے ویکھدے کہ ایہناں توں اگلیاں دا کیہو جئیا انجام ہویا، اوہ ایہناں توں

اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَّاٰثَارًا فِی الْاَرْضِ فَمَاۤ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا

گنتی وچ زیادہ تے طاقت تے زمین وچ نشانیاں دے اعتبار توں زیادہ طاقت والے سن تے اوہناں دے کیہ کم آیا جیہڑا اوہناں نیں

یَكْسِبُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَیِّنٰتِ فَرِحُوْا بِمَا عِنْدَهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ وَ

کمایا؟ (82)① تے جدوں ایہناں دے کول ایہناں دے رسول روشن دلیلاں لیا ئے، تے اوہ ایہدے تے خش رے جیہڑا ایہناں کول (دنیا دا) علم سی② تے

حاشیہ ① ... یعنی جدوں مکہ دے کافر سفر کردے ہوئے مکہ توں شام یا یمن ول جاندے نیں تے اوہ پچھلیاں اُمتاں مثلاً عاد تے ثمود دی بربادی دے نشان تے کھنڈر وغیرہ ویکھدے نیں تے کیہ اوہ اوہناں توں عبرت حاصل نئیں کردے ،اوہ پچھلے لوک ایہناں قریش دے کافراں توں گنتی وچ بوہتے ، جسمانی طاقت تے اُچیاں لمیاں عمارتاں دے لحاظ نال بوہتے پکے سن، پر جدوں کفر تے شرک تے رسولاں نوں جھوٹھا آکھن دی وجہ توں اوہناں تے عذاب آیا تے اوہناں دی گنتی ،طاقت تے مال وچوں کوئی شے اوہناں نوں اللہ پاک دے عذاب توں بچا نہ سکی۔ ② ... ایتھے کافراں دے علم توں مراد دنیا دے علم نیں جیویں ہنر، کاریگری ، نجومی وغیرہ دا علم ،یا ایس توں مراد اوہناں دے بھیڑے عقیدے تے جھوٹھے شک نیں، جیویں اوہ کہندے سن کہ سانوں دوجی واری زندہ نئیں کیتا جاوے گا، قیامت قائم نئیں کیتی جاوے گی وغیرہ ۔ایہہ اصل وچ علم نئیں بلکہ جہالت اے تے ایس دا استعمال ایس معنی وچ اے کہ کافر ایہنوں اپنے خیال وچ علم سمجھدے نیں پر اصل وچ ایویں نئیں۔ ایس توں پتا لگا کہ دنیا دے علم دے مقابلے وچ دین دے علم نوں گھٹیا سمجھنا تے دین دے بجائے دنیا دا علم حاصل ہون تے فخر کرنا تے اوہنوں اپنے لئی کافی سمجھ لینا کافراں دا بوہت پسند والا پر اللہ دی بارگاہ وچ ناپسند طریقہ اے۔

حَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ

اوہناں تے ای الٹ پیا جیہدا مذاق بناندے سن (83) فیر جدوں اوہناں نیں ساڈا عذاب ویکھیا تے بولے، اسیں اِک اللہ تے ایمان لیائے

وَحْدَهٗ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهٖ مُشْرِكِيْنَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا

تے جیہناں چیزاں نوں اسیں اللہ دا شریک بناندے ساں اوہناں دے منکر ہوئے (84) تے اوہناں دے ایمان نے اوہناں نوں کم نہ دِتا جدوں اوہناں نیں

بَاْسَنَا ؕ سُنَّتَ اللّٰهِ الَّتِيْ قَدْ خَلَتْ فِيْ عِبَادِهٖ ۚ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكٰفِرُوْنَ ﴿٨٥﴾ ع ١٤ ٩ ٧

ساڈا عذاب ویکھ لیا، اللہ دا قانون جیہڑا اوہدے بندیاں وچ گزر چکیا تے اوتھے کافر گھاٹے وچ رے (85)

٤١ سُوْرَةُ حٰمٓ السَّجْدَةِ مَكِّيَّةٌ ٦ — سورۃ حٰمٓ السجدۃ مکیۃ

اٰیاتها ٥٤ رکوعاتها ٦ — آیات :54 رکوع:6

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان ، رحمت والا اے۔

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيْلٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿٢﴾ ۚ كِتٰبٌ فُصِّلَتْ اٰيٰتُهٗ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا

حٰمٓ (1) ایہہ (قرآن) بوہت مہربان، بڑا رحم فرماؤن والے ولوں نازل کیتا ہویا اے (2) ایہہ عربی قرآن اِک کتاب اے جیہدیاں آیتاں جانن

لِّقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿٣﴾ ۙ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۚ فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ ﴿٤﴾

والیاں لئی تفصیل نال بیان کیتیاں گئیاں نیں (3) خش خبری دین والا تے ڈر سناؤن والا تے اینہاں وچوں بوہتیاں نیں منہ پھیر لیا تے اوہ سن دے ای نئیں نیں (4)

وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا فِيْٓ اَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِ وَفِيْٓ اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَّمِنْۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ

تے اوہناں آکھیا: ساڈے دل اوس گل توں پردے وچ نیں جیہدے ول تسیں سانوں بُلاندے او تے ساڈے کناں وچ بھار اے تے ساڈے تے

حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عٰمِلُوْنَ ﴿٥﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوْحٰٓى اِلَيَّ الثلثة

تہاڈے وچکار اِک پردہ اے تے تسیں اپنا کم کرو اسیں اپنا کم کر رے آں (5) ① تسیں فرماؤ : میں تہاڈے ورگا اِک انسان ای آں، ② میرے ول ایہہ

حاشیہ ① ... ایہدے توں مشرکاں توں مراد ایہہ سی کہ تسیں ساڈے توں ایمان تے توحید نوں قبول کرن دی توقع نہ رکھو، اسیں کسے طراں منن والے نئیں تے نہ منن وچ اسیں اوس بندے وانگوں آں جیہڑا نہ سمجھدا ہووے، نہ سُن دا ہووے۔ ② ... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا ایہہ فرمان عاجزی دے طور تے اے تے جیہڑے کلمے عاجزی لئی کہے جاون اوہ عاجزی کرن والے دا رتبہ اُچا ہون دی دلیل ہندے نیں، چھوٹیاں دا اینہاں لفظاں نوں اوہناں دی شان وچ کہنا یا ایس توں برابری لبھنا ادب دے خلاف تے گستاخی ہندا اے۔

اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ فَاسْتَقِيْمُوْٓا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوْهُ ؕ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِيْنَ ۙ﴿٦﴾

وحی گھلی جاندی اے کہ (اے لوکو!) تہاڈا خدا اِک ای خدا اے تے اوہدے ول سدھے رہو اوہدے کولوں معافی منگو تے مشرکاں لئی خرابی اے (6)

الَّذِيْنَ لَا يُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

اوہ جیہڑے زکوٰۃ نئیں دیندے ① تے اوہ آخرت دے منکر نیں (7) بے شک ایمان لیان والیاں

وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ﴿٨﴾ ع قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُوْنَ بِالَّذِيْ ١٥

تے چنگے عمل کرن والیاں لئی بے حد ثواب اے (8) تسیں فرماؤ: کیہ تسیں اوس (اللہ) دے نال کفر کردے او جیہنے

خَلَقَ الْاَرْضَ فِيْ يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُوْنَ لَهٗٓ اَنْدَادًا ؕ ذٰلِكَ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ۚ﴿٩﴾ وَ

دو دن وچ زمین بنائی ② تے تسیں اوہدے لئی شریک بناندے او۔ اوہ سارے جہاناں دا رب اے (9) تے اوہنے زمین وچ

جَعَلَ فِيْهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبٰرَكَ فِيْهَا وَقَدَّرَ فِيْهَآ اَقْوَاتَهَا فِيْٓ اَرْبَعَةِ

اوہدے اُتوں پہاڑ رکھ دِتے تے اوہدے وچ برکت رکھی تے اوہدے وچ وسن والیاں لئی روزیاں مقرر کیتیاں (ایہہ سارا) چار دِناں وچ (ہویا)③

اَيَّامٍ ؕ سَوَآءً لِّلسَّآئِلِيْنَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَ

سوال کرن والیاں لئی ٹھیک جواب اے (10)فیر اوہنے آسمان ول ارادہ فرمایا④ تے اسمان دھواں سی ⑤ تے اللہ نے اوہدے توں زمین توں

حاشیہ ①... بعض مفسراں دے نیڑے اتھے زکوٰۃ دا حقیقی معنی مراد نئیں بلکہ ایس توں توحید دا منا تے "لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰه" کہنا مراد اے۔ ایس صورت وچ آیت دے معنی ایہہ ہون گے کہ مشرک اوہ لوک نیں جیہڑے توحید دا اقرار کرکے اپنے نفساں نوں شرک توں باز نئیں رکھدے۔ بعض مفسراں دے نیڑے اتھے زکوٰۃ نہ دین توں مراد ایہہ اے کہ مشرک زکوٰۃ دے فرض ہون تے ایمان نئیں لیاندے تے اوہدا اقرار نئیں کردے، بعض مفسراں دے نیڑے ایس توں نفس نوں پاک کرنا مراد اے یعنی مشرک اوہ لوک نیں جیہڑے اپنے عملاں نوں پاک نئیں کردے تے ایمان لیا کے ایہنوں شرک دی غلاظت توں پاک نئیں کردے۔ ②... زمین نوں دو دِناں وچ پیدا فرماؤنا حکمت دی وجہ توں اے ورنہ اللہ پاک اِک لمحے توں وی گھٹ وچ ساری زمین نوں بنان دی طاقت رکھدا اے۔ ③... ایہناں چار دِناں وچ اوہ دو دن شامل نیں جیہناں وچ زمین نوں پیدا کیتا گیا یعنی دو دِناں وچ زمین دی پیدائش ہوئی تے دو دن وچ پہاڑ وغیرہ ہور چیزاں پیدا کیتیاں گئیاں نیں، ایویں ایہہ پورے چار دن ہوئے۔ ④... اصل زمین تے اوہدے مادے نوں اسمان توں پہلے بنایا گیا، فیر اسمان بنایا، ایس توں بعد زمین نوں وچھایا تے سدھا کیتا گیا، ایس لئی ایہہ آیت سورۂ نازعات دی آیت دے مخالف نئیں جیہدے وچ زمین نوں اسمان دے بعد بناون دا ذکر اے۔ ⑤... ایہہ دھواں پانی دا بخار سی، ایسے توں اسمان نوں بنایا گیا۔

لِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا ؕ قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِيْنَ ﴿١١﴾ فَقَضٰىهُنَّ سَبْعَ

فرمایا کہ دونویں خشی یا ناخشی توں آ جاؤ۔ دوہاں نیں عرض کیتی: اسیں خشی نال حاضر ہوئے (11) ① تے اللہ نے ایہناں دو دِناں وچ

سَمٰوٰتٍ فِيْ يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِيْ كُلِّ سَمَآءٍ اَمْرَهَا ؕ وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا

ست اسمان بنا دِتے تے ہر اسمان وچ اوہدے کم دے حکم گھل دِتے تے اسیں سب توں تھلے والے اسمان نوں

بِمَصَابِيْحَ ۖۗ وَحِفْظًا ؕ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿١٢﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوْا فَقُلْ

دِیویاں نال سجا دِتا تے راکھی لئی، ایہہ اوہدا منتھیا ہویا اے جیہڑا قابو والا، علم والا اے (12) فیر جے اوہ منہ پھیرن تے تسیں فرماؤ:

اَنْذَرْتُكُمْ صٰعِقَةً مِّثْلَ صٰعِقَةِ عَادٍ وَّثَمُوْدَ ﴿١٣﴾ اِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْۢ بَيْنِ

کہ میں تہانوں اِک ایہو جئی کڑک توں ڈرانا آں جویں کڑک عاد تے ثمود تے آئی سی (13) جدوں اوہناں دے اگے تے اوہناں دے پچھے رسول اوہناں

اَيْدِيْهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ؕ قَالُوْا لَوْ شَآءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً

کول رسول آئے (تے آکھیا) کہ اللہ توں علاوہ کسے دی عبادت نہ کرو تے اوہناں نیں آکھیا :جے ساڈا رب چاہندا تے فرشتیاں نوں اُتاردا تے جیہدے

فَاِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوْا فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَ

نال تہانوں گھلیا گیا اے اسیں اوہدا انکار کرن والے آں (14) تے اوہ جیہڑے عاد سن اوہناں نیں زمین وچ ناحق تکبر کیتا تے

قَالُوْا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ؕ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ

اوہناں آکھیا: ساڈے توں ودھ کے طاقت والا کون اے؟ تے کیہ اوہناں ایس گل نوں نہ ویکھیا کہ اوہ اللہ جیہنے اوہناں نوں پیدا کیتا اے اوہ اوہناں توں ودھ

قُوَّةً ؕ وَكَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُوْنَ ﴿١٥﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيْحًا صَرْصَرًا فِيْٓ اَيَّامٍ

طاقت والا اے تے اوہ ساڈیاں آیتاں دے منکر سن (15) تے اسیں اوہناں تے (اوہناں دے) منحوس دِناں وچ اِک تیز ہنیری

حاشیہ ① ... ایس آیت دی تفسیر وچ حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرماؤندے نیں: اللہ پاک نے اسمان نوں فرمایا کہ توں اپنے سورج ،چن تے تاریاں نوں روشن کردے تے اپنیاں ہواواں تے بدلاں نوں چلا دے تے زمین نوں فرمایا کہ توں اپنیاں نہراں نوں جاری کردے تے اپنے درختاں تے پھلاں نوں کڈھ دے تے ایہہ کم خشی نال کریا غمی نال (تینوں ہر حال وچ ایویں کرنا اے) اسمان تے زمین نے عرض کیتی: اسیں خشی نال ایویں کرنے آں۔(تفسیر قرطبی، فصلت، تحت الآیۃ: 11، 8/249، الجزء الخامس عشر)

نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيْقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۭ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى

گھلی تاں کہ دنیا دی حیاتی وچ اسیں اوہناں نوں ذلت دا عذاب چکھایئے تے بے شک آخرت دا عذاب زیادہ رسوائی دین والا اے

وَهُمْ لَا يُنْصَرُوْنَ ۝١٦ وَاَمَّا ثَمُوْدُ فَهَدَيْنٰهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ

تے اوہناں دی مدد نئیں ہووے گی (16) تے اوہ جیہڑے ثمود سن تے اسیں اوہناں دی رہنمائی کیتی تے اوہناں نیں ہدایت دی بجائے اَنھے ہون نوں پسند کیتا تے

صٰعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُوْنِ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۝١٧ ۚ وَنَجَّيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا

اوہناں دے عملاں دی وجہ توں اوہناں نوں ذلت دے عذاب دی کڑک نے آ لیا (17) ① تے اسیں اوہناں نوں بچا لیا جیہڑے ایمان لیائے تے ڈردے

يَتَّقُوْنَ ۝١٨ وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَاۗءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ۝١٩ حَتّٰٓى اِذَا ع ١٢ ٢

سن (18) تے جیہڑے دن اللہ دے دشمن اگ ولے ہکے جان گے تے اوہناں دے پہلیاں نوں روکیا جاوے گا ایتھوں تک کہ بعد والے اہیناں نال آ ملن (19) ایتھوں تک کہ

مَا جَاۗءُوْهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُوْدُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝٢٠

جدوں اوہ (سارے) اگ دے کول آ جان گے تے اوہناں دے کن تے اوہناں دیاں اکھاں تے اوہناں دیاں کھلاں سارے اوہناں دے خلاف گواہی دین گے (20) ②

وَقَالُوْا لِجُلُوْدِهِمْ لِمَ شَهِدْتُّمْ عَلَيْنَا ۭ قَالُوْٓا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِيْٓ اَنْطَقَ كُلَّ

اوہ اپنیاں کھلاں نوں آکھن گے: تسیں ساڈے خلاف گواہی کیوں دتی؟ اوہ آکھن گئیاں: سانوں اوس اللہ نے بولن دی طاقت بخشی جیہنے ہر چیز

شَيْءٍ وَّهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝٢١ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُوْنَ اَنْ

نوں بولن دی طاقت دِتی اے تے اوہنے تہانوں پہلی وار بنایا تے اوسے ول تسیں واپس جاؤ گے (21) تے تسیں اوس گل توں لُک نئیں سکدے سو کہ

حاشیہ ① ... قومِ ثمود تے آون والے عذاب دی تِن حالتاں قرآن مجید وچ بیان ہوئیاں نیں: (1) اہیناں نوں زلزلے نے پھڑ لیا۔ (2) اہیناں نوں ڈرونی آواز نے پھڑ لیا۔ (3) اہیناں نوں ذلت دے عذاب دی کڑک نے آلیا۔ ایہہ تنوں حالتاں اوہناں دیاں ہوئیاں، ایس لئی ثمود دی قوم دی ہلاکت نوں اہیناں و چوں کسے ول وی منسوب کیتا جا سکدا اے۔ ② ... یعنی قیامت دے دن پہلے تے بعد والے سارے کافراں نوں بڑا ذلیل کرکے ہک کے دوزخ ول لے جایا جاوے گا، فیر دوزخ دے کنارے پہنچ جان والیاں نوں روک دِتا جاوے گا تاں کہ پچھے رہ جان والے اہیناں کافراں دے کول آ جاون تے جدوں سارے کافر اکٹھے ہو جاون گے تے اہیناں دے کن تے اہیناں دیاں اکھاں تے اہیناں دیاں کھلاں سارے اللہ پاک دے حکم نال بول اٹھن گئیاں تے اوہناں نیں اہیناں اعضاواں نال جیہڑا جیہڑا عمل کیتا ہووے گا اور سارا دس دین گے۔

يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُوْدُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ

تہاڈے خلاف تہاڈے کن تے تہاڈیاں اکھاں تے تہاڈیاں کھلاں گواہی دین پر تسیں تے ایہہ سمجھی بیٹھے سو کہ اللہ

لَا يَعْلَمُ كَثِيْرًا مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٢﴾ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِيْ ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰىكُمْ

تہاڈے بوہت سارے کم نئیں جان دا (22) تے ایہہ تہاڈا خیال سی جیہڑا تسیں اپنے رب تے کیتا ایسے خیال نے تہانوں مار دِتا تے

فَاَصْبَحْتُمْ مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ يَّصْبِرُوْا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ۚ وَاِنْ يَّسْتَعْتِبُوْا

ہن گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو گئے (23) ① فیر جے اوہ (اگ تے) صبر کرن تے اگ اوہناں دا ٹھکانا اے تے جے اوہ اللہ نوں راضی کرنا چاہن گے

فَمَا هُمْ مِّنَ الْمُعْتَبِيْنَ ﴿٢٤﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُوْا لَهُمْ مَّا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا

تے اوہ اوہناں وچوں نئیں ہون گے جیہناں توں اللہ راضی اے (24) تے اسیں کافراں لئی کجھ ساتھی مقرر کر دِتے تے اوہناں ساتھیاں نیں کافراں دی نظر وچ

خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيْٓ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۚ

اوہناں دے اگلے تے اوہناں دے پچھلے (عملاں) نوں سوہنا بنا دِتا تے اوہناں تے گل ثابت ہو چکی اے (ایہہ) جناں تے انساناں دے اوہناں گروہاں وچ (شامل) نیں

اِنَّهُمْ كَانُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿٢٥﴾ ع وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَسْمَعُوْا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيْهِ ع ٣ ١٧

جیہڑے ایہناں توں پہلے گزرے نیں ۔بے شک اوہ گھاٹا کھان والے نیں (25) تے کافراں آکھیا: ایس قرآن نوں نہ سنو تے ایہدے وچ فضول رولا رَپا پاؤ ②

حاشیہ ① ... اللہ پاک دے بارے بھیڑی سوچ رکھنا کافراں دا طریقہ اے تے بھیڑی سوچ رکھن والا ہلاک ہون والیاں تے گھاٹا کھان والیاں وچوں ہووے گا۔ بھیڑی سوچ دی اِک مثال ایہہ اے کہ سچی توبہ کرکے بندہ ایہہ خیال کرے کہ اللہ پاک اوہدے گناہ معاف نئیں فرماوے گا تے چنگے خیال دی اِک مثال ایہہ اے کہ سچی توبہ دے بعد بندہ ایہہ خیال کرے کہ اللہ پاک ایہنوں قبول فرما لوے گا تے اوہدے گناہ بخش دیوے گا۔ اللہ پاک دے نال چنگا گمان رکھنا ضروری اے پر ایہدا ایہہ مطلب نئیں کہ بندہ اللہ دے عذاب توں ای بے خوف ہو جاوے بلکہ مطلب ایہہ اے کہ بندہ نہ تے اللہ پاک دی رحمت توں بالکل مایوس ہو جاوے تے نہ ای اوہدے عذاب تے سزا توں بے خوف ہو جاوے بلکہ اوہ امید تے خوف دے وچکار رہوے ایہہ ای سلامتی دا راہ اے۔ ② ... قرآن دی تلاوت دے ویلے قریش دے کافر رولا پاونا شروع کر دیندے ، سیٹیاں وجاندے تے طراں طراں دیاں آوازاں اُچیاں کردے سن۔ اوہدا مقصد صرف ایہہ سی کہ لوک قرآن پاک دی تلاوت نہ سن سکن کیوں کہ اوہ ایس گل توں خوف کھاندے سن کہ جے اوہناں نیں دل جما کے قرآن سن لیا تے ایمان لے آون گے۔

لَعَلَّكُمْ تُغْلَبُوْنَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيْقَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَذَابًا شَدِيْدًا ۙ وَّلَنَجْزِيَنَّهُمْ

تاں کہ تسیں بھارے پئے جاؤ (26) تے بے شک ضرور اسیں کافراں نوں سخت عذاب چکھاواں گے تے بے شک اسیں اوہناں نوں اوہناں دے

اَسْوَاَ الَّذِيْ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ جَزَآءُ اَعْدَآءِ اللّٰهِ النَّارُ ۚ لَهُمْ فِيْهَا

بھیڑے عملاں دا بدلہ دیاں گے (27) ایہہ اللہ دے دشمناں دا بدلہ اگ اے ① اوہناں لئی اوہدے وچ

دَارُ الْخُلْدِ ؕ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُوْنَ ﴿٢٨﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا رَبَّنَآ

ہمیشہ رہن دا گھر اے ② (ایہہ) ایس گل دی سزا اے کہ ساڈیاں آیتاں دے منکر سن (28) تے کافر (جہنم وچ جا کے) آکھن گے: اے ساڈے رب!

اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلّٰنَا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُوْنَا

سانوں جناں تے انساناں دے اوہ(دونویں) گروہ وکھا جیہناں نیں سانوں گمراہ کیتا تاں کہ (اَج) اسیں اوہناں نوں اپنے پیراں تھلے (مِدھ) دیئے تاں کہ

مِنَ الْاَسْفَلِيْنَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ

اوہ (دوزخ وچ) دے سب توں تھلے والیاں وچوں ہو جان (29) بے شک جیہناں نیں آکھیا: ساڈا رب اللہ اے فیر (ایہدے تے) تے پکے رے ③ اوہناں تے

الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَبْشِرُوْا بِالْجَنَّةِ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ﴿٣٠﴾

فرشتے اُتر دے نیں (تے کہندے نیں) کہ تسیں نہ ڈرو تے نہ غم کرو تے ایس جنت تے خش ہو جاؤ جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا سی (30)

نَحْنُ اَوْلِيٰٓؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ۚ وَلَكُمْ فِيْهَا مَا تَشْتَهِيْٓ اَنْفُسُكُمْ

اسیں دنیا دی حیاتی وچ تے آخرت وچ تہاڈے بیلی آں تے تہاڈے لئی جنت وچ ہر اوہ شے اے جیہڑا تہاڈا دل چاہوے

وَلَكُمْ فِيْهَا مَا تَدَّعُوْنَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُوْرٍ رَّحِيْمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ ع ٤ ١٨

تے تہاڈے لئی ایہدے وچ ہر اوہ چیز اے جیہڑی تسیں منگو (31) بخشن والے،مہربان ولوں مہمانی اے (32) تے ایس توں زیادہ کیہدی گل چنگی جیہڑا

حاشیہ ① ... جیہناں کافراں نیں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی قرآنِ پاک دی تلاوت دی آواز نوں روکنا چاہیا اوہناں نوں اللہ پاک نے اپنا دشمن قرار دِتا، ایس توں پتا لگا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے قرآن پاک دا دشمن اللہ پاک دا دشمن اے۔ ② ... دوزخ وچ کافراں نوں ہمیشہ لئی عذاب دِتا جاوے گا تے جیہڑے گنہگار مسلمان دوزخ وچ جاون گے، اوہناں دا اوتھے رہنا عارضی ہووے گا بعد وچ ایہناں نوں دوزخ توں کڈھ کے جنت وچ داخل کیتا جاوے گا۔ ③ ... توحید تے استقامت ایہہ اے کہ بندہ اللہ پاک دے اِک ہون دے اقرار تے خلوص دے نال نیک عمل کرن تے پکا رہوے۔

دَعَآ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَّقَالَ اِنَّنِيْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ

اللہ ول بلائے ① تے نیکی کرے تے آکھے کہ بے شک میں مسلمان آں (33) ② تے اچھائی تے برائی اِکو جئی نئیں

وَلَا السَّيِّئَةُ ۭ اِدْفَعْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِيْ بَيْنَكَ وَبَيْنَهٗ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهٗ

ہو سکدی، بدی نوں نیکی دے نال دور کر دیو تے تہاڈے تے جیہڑے بندے دے وچکار دشمنی ہووے گی اوہ اوس ویلے ایہو جئیا ہو جاوے گا جویں

وَلِيٌّ حَمِيْمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الَّذِيْنَ صَبَرُوْا ۚ وَمَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا ذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿٣٥﴾

اوہ پکا بیلی اے (34)تے ایہہ دولت صبر کرن والیاں نوں ای ملدی اے تے ایہہ دولت بڑے نصیب والے نوں ای ملدی اے (35)

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٣٦﴾

تے جے تینوں شیطان ولوں کوئی وسوسہ آوے تے اللہ دی پناہ منگ۔ بے شک اوہی سنن والا، جانن والا اے (36)

وَمِنْ اٰيٰتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۭ لَا تَسْجُدُوْا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ

تے رات تے دن تے سورج تے چن سب اوہدیاں نشانیاں وچوں نیں۔ نہ سورج نوں سجدہ کرو نہ چن نوں

وَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿٣٧﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوْا

تے اوس اللہ نوں سجدہ کرو جیہنے ایہناں نوں پیدا کیتا جے تسیں اوہدی عبادت کردے او (37) تے جے ایہہ تکبر کرن تے

فَالَّذِيْنَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُوْنَ لَهٗ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔــمُوْنَ ﴿٣٨﴾ السجدة ۩ وَمِنْ

جیہڑے تہاڈے رب دے کول نیں اوہ رات تے دن اوہدی پاکی بیان کردے رہندے نیں تے اوہ اکدے نئیں (38) ③ تے اوہدیاں نشانیاں

حاشیہ ① ... دعوت دیون والے توں مراد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں۔ یا ،ایہدے توں نبی دی دعوت قبول کرن والے تے دوجیاں نوں نیکی دی دعوت دین والے مومن مراد نیں۔ حضرت عائشہ صدیقہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نے فرمایا: کہ میرے حساب نال ایہہ آیت اذان دیون والیاں دے حق وچ نازل ہوئی ۔ اِک قول ایہہ وی اے کہ جیہڑا کوئی کسے طریقے تے وی اللہ پاک ول دعوت دیوے، اوہ ایس آیت وچ داخل اے۔ ② ... ایہہ آکھنا صرف زبان نال نہ ہووے بلکہ دل نال اسلام دے دین دا یقین رکھدے ہووے آکھے کہ بے شک میں مسلمان ہاں ،کیوں کہ سچا کہنا ایہی اے۔ ③ ... ایہہ سجدے دی آیت اے، ایہنوں پڑھن تے سنن والے تے تلاوت والا سجدہ کرنا واجب اے۔

اٰيٰتِهٖٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ؕ اِنَّ

وچوں اے کہ توں زمین نوں بے قدری پئی ہوئی ویکھنا اے ① فیر جدوں اسیں ایہدے تے پانی اتارنے آں تے لہلہان لگ پیندی تے ودھ جاندی اے۔ بے شک

الَّذِيْٓ اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ؕ اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٣٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يُلْحِدُوْنَ

جیہنے ایہنوں زندہ کیتا اوہ ضرور مُردیاں نوں زندہ کرن والا اے۔ بے شک اوہ ہر چیز تے قدرت رکھدا اے (39) بے شک جو لوک ساڈیاں آیتاں وچ

فِيْٓ اٰيٰتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ؕ اَفَمَنْ يُّلْقٰى فِي النَّارِ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ يَّاْتِيْٓ اٰمِنًا يَّوْمَ

سدھے راہ توں ہٹ دے نیں ② اوہ ساڈے توں لکے نئیں نیں تے کیہ جیہنوں اگ وچ سٹیا جاوے گا اوہ بہتر اے یا اوہ جیہڑا قیامت وچ امن نال

الْقِيٰمَةِ ؕ اِعْمَلُوْا مَا شِئْتُمْ ۙ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

آوے گا۔ تسیں جو چاہو کردے رہو، بے شک اللہ تہاڈے کم ویکھ ریا اے (40) بے شک جیہناں نیں ذکر دا انکار کیتا جدوں اوہ ایہناں دے

بِالذِّكْرِ لَمَّا جَآءَهُمْ ۚ وَاِنَّهٗ لَكِتٰبٌ عَزِيْزٌ ﴿٤١﴾ ۙ لَّا يَاْتِيْهِ الْبَاطِلُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ

کول آیا (ایہناں لئی خرابی اے) تے بے شک اوہ عزت والی کتاب اے (41) ③ باطل اوہدے سامنے تے اوہدے پچھے (کسے پاسیوں) وی اوہدے کول

وَلَا مِنْ خَلْفِهٖ ؕ تَنْزِيْلٌ مِّنْ حَكِيْمٍ حَمِيْدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ لَكَ اِلَّا مَا قَدْ قِيْلَ

نئیں آ سکدا۔ ④ (اوہ قرآن) اوہدے ولوں نازل کیتا ہویا اے جیہڑا حکمت والا، تعریف دے لائق اے (42) (اے حبیب!) تہانوں اوہی گل آکھی جاندی اے

حاشیہ ① ... ایس توں مراد زمین دا خشک تے بنجر ہونا اے۔ ② ... اِلحاد دا مطلب اے کسے ول توجہ کرنا، پھر جانا۔ عرف وچ حق توں باطل ول پھرن نوں الحاد کہندے نیں۔ اللہ پاک دیاں آیتاں وچ الحاد دیاں وکھری وکھری صورتاں نیں، جیویں ایہناں تے اعتراض کرنا، ایہناں نوں جھوٹھا آکھنا، جادو تے شعر کہنا، آیتاں نوں سن کے رولا پاؤنا، ایہناں دے مطلب نوں جھوٹھے مطلب خیال کرنا وغیرہ۔ ایس آیت وچ اوہناں لوکاں لئی بڑی عبرت اے جیہڑے قرآن پاک دیاں آیتاں دے اپنی مرضی دے مطابق مطلب بیان کردے نیں تے قرآن پاک دے صحیح تے حقیقی مفہوم توں ہٹ کے اپنی مرضی دے مطلب کڈھدے رہندے نیں۔ ③ ... عربی لفظ عَزِیْزٌ دے دو مطلب نیں: (1) غالب تے قاہر، (2) جیہدی کوئی مثال نہ پائی جاندی ہووے۔ قرآن مجید اپنیاں دلیلاں دی طاقت نال ہر اِک تے غالب اے تے بے مثال وی اے کیوں کہ ساری مخلوق رل مل کے وی ایہدی اِک سورت ورگی کوئی سورت نئیں بنا سکدی۔ ④ ... قرآن مجید باطل دی پہنچ توں دور اے، کسے طراں تے کسے پاسیوں وی باطل ایس تک راہ نئیں پا سکدا، ایہہ فرق، تبدیلی تے کمی تے زیادتی توں محفوظ اے، شیطان ایہدے وچ دخل اندازی دی طاقت نئیں رکھدا، جیہڑی شے دے حق ہون دا قرآن مجید حکم فرما دیوے اوہنوں کوئی باطل نئیں کر سکدا تے جیہدے باطل ہون دا ایہہ حکم فرما دیوے اوہنوں کوئی حق نئیں بنا سکدا۔

لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ مَغْفِرَةٍ وَّذُوْ عِقَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ جَعَلْنٰهُ

جیہڑی تہاڈے توں پہلے رسولاں نوں آکھی گئی سی۔ بے شک تہاڈا رب بخشن والا تے دردناک عذاب والا اے (43) تے جے اسیں ایہنوں عربی توں علاوہ

قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَّقَالُوْا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيٰتُهٗ ؕ ءَاَعْجَمِيٌّ وَّعَرَبِيٌّ ؕ قُلْ هُوَ لِلَّذِيْنَ

کسے ہور زبان دا قرآن کر دیندے تے کافر ضرور کہندے: ایہدیاں آیتاں کیوں نہ واضح کیتیاں گئیاں ① کیہ کتاب عجمی اے تے نبی عربی اے؟ تسیں فرماؤ: اوہ

اٰمَنُوْا هُدًى وَّشِفَآءٌ ؕ وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَّهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ؕ

ایمان والیاں لئی ہدایت تے شفا اے تے اوہ جیہڑے ایمان نئیں لیاندے اوہناں دے کناں وچ بھار اے تے اوہ اوہناں تے اندھا پن اے۔ ②

اُولٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَاخْتُلِفَ فِيْهِ ؕ

جویں کہ اوہناں نوں دور دی جگہ توں پکاریا جا ریا اے (44) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں کتاب عطا فرمائی تے اوہدے وچ اختلاف کیتا گیا تے جے تہاڈے

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّهُمْ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿٤٥﴾

رب ولوں گل پہلے نہ گزر چکی ہندی تے ایہناں وچکار فیصلہ کر دِتا جاندا تے بے شک اوہ ضرور قرآن ولوں اِک توکھا پاؤن والے شک وچ نیں (45)

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ؕ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٤٦﴾

جیہڑا نیکی کردا اے اوہ اپنی ذات لئی ای کردا اے تے جیہڑا برائی کردا اے تے اپنے خلاف ای کردا اے تے تہاڈا رب بندیاں تے ظلم نئیں کردا (46) ③

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ کافراں دے ایس اعتراض "قرآن عجمی زبان وچ کیوں نازل نئیں ہویا" دا جواب دِتا گیا اے، جیہدا حاصل ایہہ اے کہ قرآن پاک عجمی زبان وچ ہوندا تے کافر اعتراض کردے جد کہ ہن عربی وچ آیا اے تے وی اعتراض کررے نیں تے اصل گل ایہہ اے کہ ایہناں دا ایہہ اعتراض نہ منن دا اِک بہانہ اے کیوں کہ حق دے طلب کرن والے بندے دی شان دے لائق نئیں کہ اوہ ایہو جئے اعتراض کرے۔ ② ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ ایہہ کافر قرآن پاک نوں ایہدے حق دے برابر سنن دی نعمت تو محروم نیں تے "ایہناں تے اندھا پن اے" توں مراد ایہہ اے کہ اوہ شک تے شبہ دے ہنھیریاں وچ گرفتار نیں۔ ③ ... اللہ پاک بندیاں تے ذرہ جنا وی ظلم نئیں کردا تے ایہناں نال اوہی ماملہ فرماؤندا اے جیہدے اوہ حق دار نیں یا اوہناں اُتے فضل فرماؤندا اے۔ حدیثِ قدسی وچ اے، اللہ پاک حکم فرماوندا اے: اے میرے بندیو! بے شک میں اپنی ذات تے ظلم حرام کر لیا اے تے تہاڈے وچکار وی آپس وچ ظلم نوں حرام کردِتا اے، ایسے لئی تسیں اِک دوجے تے ظلم نہ کرو۔ (مسلم، ص1393، الحدیث: 55((2577))

قرء حفص بتسہیل الهمزة الثانية ١٢

ع ٥ ٥ ٤ ٢ ٥

اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ؕ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرٰتٍ مِّنْ اَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ

قیامت دے علم دا حوالہ اللہ ای ول پھیریا جاندا اے ① تے کوئی پھل اپنے غلاف وچوں نئیں نکلدا تے نہ کوئی مادہ حاملہ ہندی اے تے

اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ ؕ وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ اَيْنَ شُرَكَآءِيْ ۙ قَالُوْٓا اٰذَنّٰكَ ۙ

نہ اوہ بچہ جمدی اے پر اوہدے علم نال تے جیہڑے دن اوہ اوہناں نوں واج دے گا: میرے شریک کتھے نیں؟ تے آکھن گے: اسیں تینوں کہہ چکے آں

مَا مِنَّا مِنْ شَهِيْدٍ ﴿٤٧﴾ ۚ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَدْعُوْنَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوْا مَا لَهُمْ

کہ ساڈے وچ کوئی گواہ نئیں (۴۷) تے جیہناں نوں اوہ پہلے پوجدے سن اوہ اوہناں توں غائب ہو گئے تے اوہ سمجھ گئے کہ اوہناں لئی کتے

مِّنْ مَّحِيْصٍ ﴿٤٨﴾ لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَآءِ الْخَيْرِ ۫ وَاِنْ مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَـُٔوْسٌ

بھجن دی جگہ نئیں (۴۸) بندہ بھلائی منگن توں نئیں اکدا تے جے اوہنوں تکلیف پہنچے تے بوہت ناامید ، بڑا مایوس

قَنُوْطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنْۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُوْلَنَّ هٰذَا لِيْ ۙ

ہو جاندا اے (۴۹) تے جے اسیں اوہنوں ایس تکلیف توں بعد جیہڑی اوہنوں پہنچی سی اپنی رحمت دا مزہ چکھایئے تے ضرور آکھے گا: ایہہ تے میرا حق اے

وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّجِعْتُ اِلٰى رَبِّيْٓ اِنَّ لِيْ عِنْدَهٗ لَلْحُسْنٰى ۚ

تے میرے خیال مطابق قیامت قائم نئیں ہووے گی تے جے میں اپنے رب ول واپس گھلیا وی گیا تے ضرور میرے لئی اوہدے کول وی بھلائی ای اے

فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَلَنُذِيْقَنَّهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿٥٠﴾

تے ضرور اسیں کافراں نوں اوہناں دے عملاں دی خبر دیاں گے تے ضرور بہ ضرور اوہناں نوں سخت عذاب چکھاواں گے (۵۰)

حاشیہ ① ...یعنی جدوں کسے نوں قیامت دا ویلا پچھیا جاوے تے اوہ صرف ایہی جواب دے کہ اوہدا ویلا اللہ پاک ای جان دا اے۔ مخلوق وچوں کوئی وی اللہ پاک دے دسے بغیر قیامت دا ویلا نئیں جان سکدا تے دلیلاں نال ثابت اے کہ اللہ پاک نے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں قیامت قائم ہون دا ویلا دس دِتا سی، البتہ دسیا ایس لئی نئیں کہ ایہہ اللہ پاک دے رازاں وچوں اِک راز اے۔

وَاِذَاۤ اَنۡعَمۡنَا عَلَى الۡاِنۡسَانِ اَعۡرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُوۡ دُعَآءٍ

تے جدوں اسیں بندے تے احسان کرنے آں تے اوہ مونھ پھیر لیندا اے تے اپنے ول دور ہٹ جاندا اے تے جدوں اوہنوں تکلیف پہنچدی اے تے (لمی) چوڑی دعا

عَرِيۡضٍ ﴿۵۱﴾ قُلۡ اَرَءَيۡتُمۡ اِنۡ كَانَ مِنۡ عِنۡدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرۡتُمۡ بِهٖ مَنۡ اَضَلُّ مِمَّنۡ

(منگن والا) بن جاندا اے (۵۱) تسیں فرماؤ: بھلا ویکھو کہ جے ایہہ قرآن اللہ دے کولوں ہووے تے فیر تسیں ایہدے منکر بنو تے ایس توں ودھ کے گمراہ کون

هُوَ فِىۡ شِقَاقٍۭ بَعِيۡدٍ ﴿۵۲﴾ سَنُرِيۡهِمۡ اٰيٰتِنَا فِى الۡاٰفَاقِ وَفِىۡۤ اَنۡفُسِهِمۡ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ

جیہڑا دور دی ضد تے مخالفت وچ اے؟ (۵۲) حالی اسیں ایہناں نوں اسمان تے زمین دی چوڑائی وچ تے آپ ایہناں دیاں ذاتاں وچ اپنیاں نشانیاں وکھاواں گے ایتھوں تک

لَهُمۡ اَنَّهُ الۡحَـقُّ ؕ اَوَلَمۡ يَكۡفِ بِرَبِّكَ اَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَىۡءٍ شَهِيۡدٌ ﴿۵۳﴾ اَلَاۤ اِنَّهُمۡ فِىۡ

کہ ایہناں لئی بالکل واضح ہو جاوے گا بے شک اوہی حق اے تے کیہ تہاڈے رب دا ہر چیز تے گواہ ہونا کافی نئیں؟ (۵۳) سن لوو! بے شک ایہہ کافر

مِرۡيَةٍ مِّنۡ لِّقَآءِ رَبِّهِمۡ ؕ اَلَاۤ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَىۡءٍ مُّحِيۡطٌ ﴿۵۴﴾ ع ٦ ١٠

اپنے رب نوں ملن دے متعلق شک وچ نیں ۔خبردار! اوہ ہر چیز نوں گھیرے ہوئے اے (۵۴)①

٤٢ سُوۡرَةُ الشُّوۡرٰى مَكِّيَّةٌ ٦٢
اٰياتها ٥٣ رُكوعاتها ٥

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ الشوریٰ مکیۃ
آیات :53 رکوع:5

حٰمٓ ﴿۱﴾ عٓسٓقٓ ﴿۲﴾ كَذٰلِكَ يُوۡحِىۡۤ اِلَيۡكَ وَاِلَى الَّذِيۡنَ مِنۡ قَبۡلِكَ ۙ اللّٰهُ

حٰمٓ○ عٓسٓقٓ○ عزت و حکمت والا اللہ تہاڈے ول تے تہاڈے توں پہلے لوکاں ول② اِنج ای

حاشیہ ①...ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک اپنے علم تے قدرت نال ہر شے نوں گھیرے ہوئے اے تے کوئی شے اوہدے علم دے گھیرے توں باہر نئیں۔ ②... ایس آیتِ مبارکہ وچ ایہہ اشارہ اے کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے بعد کوئی نبی نئیں بن سکدا کیوں کہ جے ایویں ہوندا تے ایتھے اوہدا ایویں ذکر ہوندا تاکہ ”ایویں ای اسیں آئندہ نبیاں ول وی وحی کراں گے“ تے جدوں ایہہ ذکر نئیں تے ثابت ہویا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے بعد کوئی نبی نئیں بن سکدا۔ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام کیونکہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں پہلے دے نبی نیں ایس لئی قیامت دے نیڑے اوہناں دا تشریف لیانا ایس آیت دے خلاف نئیں۔

الۡعَزِيۡزُ الۡحَكِيۡمُ ۝٣ لَهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الۡاَرۡضِ ؕ وَهُوَ الۡعَلِىُّ

وحی فرماندا اے (۳) اوسے دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے، تے اوہی اُچیائی والا،

الۡعَظِيۡمُ ۝٤ تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرۡنَ مِنۡ فَوۡقِهِنَّ وَالۡمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُوۡنَ

عظمت والا اے (۴) نیڑے اے کہ اسمان اپنے اُتوں پاٹ جان تے فرشتے اپنے رب دی حمد دے نال تسبیح

بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَيَسۡتَغۡفِرُوۡنَ لِمَنۡ فِى الۡاَرۡضِ ؕ اَلَاۤ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الۡغَفُوۡرُ

کردے نیں تے زمین والیاں لئی ① معافی منگدے نیں۔ ②سن لوو! بے شک اللہ ای بخشن والا

الرَّحِيۡمُ ۝٥ وَالَّذِيۡنَ اتَّخَذُوۡا مِنۡ دُوۡنِهٖۤ اَوۡلِيَآءَ اللّٰهُ حَفِيۡظٌ عَلَيۡهِمۡ ۖ وَ

مہربان اے (۵) تے جیہناں نیں اللہ توں علاوہ (بتاں نوں) مدد کرن والا بنا رکھیا اے اللہ ایہناں تے نگران اے تے

مَاۤ اَنۡتَ عَلَيۡهِمۡ بِوَكِيۡلٍ ۝٦ وَكَذٰلِكَ اَوۡحَيۡنَاۤ اِلَيۡكَ قُرۡاٰنًا عَرَبِيًّا لِّتُنۡذِرَ

تسیں ایہناں دے کماں تے ذمے دار نئیں (۶) تے اِنج ای اسیں تہاڈے ول عربی قرآن دی وحی گھلی تاں کہ تسیں

اُمَّ الۡقُرٰى وَمَنۡ حَوۡلَهَا وَتُنۡذِرَ يَوۡمَ الۡجَمۡعِ لَا رَيۡبَ فِيۡهِ ؕ فَرِيۡقٌ

مرکزی شہر تے اہدے آسے پاسے رہن والیاں نوں ڈر سناؤ تے تسیں جمع ہون والے دن توں ڈراؤ جیہدے وچ کوئی شک نئیں۔ اِک گروہ

فِى الۡجَنَّةِ وَفَرِيۡقٌ فِى السَّعِيۡرِ ۝٧ وَلَوۡ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمۡ اُمَّةً وَّاحِدَةً

جنت وچ اے تے اِک گروہ دوزخ وچ اے (۷) تے جے اللہ چاہندا تے ایہناں ساریاں نوں اِک اُمت بنا دیندا

حاشیہ ①...ایتھے زمین والیاں توں مراد ایمان والے نیں، ایہناں لئی معافی منگن دی اِک وجہ ایہہ وی اے کہ کافر ایس لائق نئیں کہ فرشتے ایہناں لئی استغفار کرن، ہاں ایہہ ہو سکدا اے کہ اوہ کافراں لئی ایہہ دعا کرن کہ اے اللہ پاک ! ایہناں نوں ایمان دی توفیق دے کے ایہناں نوں بخش دے۔②... فرشتیاں دی شفاعت حق اے، ایہناں نوں شفاعت دی اجازت مل چکی اے تے اج وی اوہ مسلماناں دی شفاعت کررے نیں، جدوں فرشتے شفاعت کررے نیں تے فیر حضور پُرنور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی شفاعت وچ کیویں شک ہو سکدا اے۔

وَّلٰكِنْ يُّدْخِلُ مَنْ يَّشَآءُ فِيْ رَحْمَتِهٖ ؕ وَالظّٰلِمُوْنَ مَا لَهُمْ مِّنْ وَّلِيٍّ وَّ

پر اللہ اپنی رحمت وچ داخل فرماندا اے جیہنوں چاہندا اے تے ظالماں لئی نہ کوئی بیلی اے تے

لَا نَصِيْرٍ ۝٨ اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖۤ اَوْلِيَآءَ ۚ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ

نہ مدد کرن والا (۸)[1] کیہ کافراں نیں اللہ توں علاوہ مدد کرن والے بنا لے نیں[2] تے اللہ ای مدد کرن والا اے تے مردیاں نوں زندہ

الْمَوْتٰى ۫ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝٩ ع وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيْهِ مِنْ شَيْءٍ ١ ع ٢

کرے گا اوہ ہر شے تے قادر اے (۹)(تے اے لوکو!) تسیں جس گل تے اختلاف کرو تے

فَحُكْمُهٗۤ اِلَى اللّٰهِ ؕ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّيْ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۬ؕ وَاِلَيْهِ اُنِيْبُ ۝١٠ فَاطِرُ

اوہدا فیصلہ اللہ دے سپرد اے۔[3] ایہہ اللہ میرا رب اے، میں اوسے تے بھروسہ کیتا تے میں اوہدے ول ای رجوع کرنا آں(۱۰) اوہ

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَّمِنَ الْاَنْعَامِ

اسماناں تے زمین دا بناؤن والا اے، اوہنے تہاڈے لئی تہاڈے وچوں جوڑے بنائے تے ڈنگراں دے

اَزْوَاجًا ۚ يَذْرَؤُكُمْ فِيْهِ ؕ لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ۝١١

جوڑے بنائے۔ اوس (جوڑے) توں تہاڈی نسل ودھاندا اے، اوہدے ورگا کوئی نئیں تے اوہی سنن والا، ویکھن والا اے (۱۱)

لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ؕ

اسماناں تے زمین دیاں چابیاں اوسے دی ملکیت نیں، اوہ جیہدے لئی چاہندا اے روزی کھول دیندا اے تے تنگ فرماندا اے۔

حاشیہ ① ...ایتھے ظالماں توں مراد کافر نیں، ایہناں لئی کوئی بیلی تے مدد کرن والا نہ ہووے گا ہاں پر کفر دے علاوہ ہور گناہواں وچ لگ کے اپنیاں جاناں تے ظلم کرن والیاں لئی مددگار ہوون گے جیہڑے ایہناں توں عذاب دور کرن گے، جس طراں کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے فرمایا: ''میری شفاعت میری اُمت وچوں کبیرہ گناہ کرن والیاں لئی اے۔'' (ترمذی، ۴/۱۹۸، الحدیث: ۲۴۴۳) ② ... ایتھے مدد کرن والیاں توں مراد کافراں دے بت نیں جیہناں نوں اوہ اللہ پاک توں علاوہ اپنا مدد کرن والا تے کم کرن والا سمجھدے نیں۔ اللہ پاک توں علاوہ ہور کوئی ایہو جیہا نئیں اے جیہڑا حقیقی طور تے مدد کرن والا ہووے تے اللہ پاک دی بارگاہ وچ مقبول بندیاں دی مدد وی اصل وچ اللہ پاک دی ای مدد اے کیوں کہ اوہ اوسے دی دِتی ہوئی توفیق تے طاقت نال مدد کردے نیں۔ ③ ... ایتھے کافراں نال اختلافات دے متعلق مسلماناں نوں ہدایت کیتی گئی اے کہ جیہڑی دینی گل وچ ایہناں نال اختلاف ہووے تے ایہناں نوں ایہہ آکھ دِتا جاوے کہ ایہدا فیصلہ اللہ پاک دے سپرد اے، اوہ قیامت دے دن تہاڈے وچکار فیصلہ فرما دے گا۔

اِنَّهٗ بِكُلِّ شَیۡءٍ عَلِيۡمٌ ﴿۱۲﴾ شَرَعَ لَكُمۡ مِّنَ الدِّيۡنِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوۡحًا وَّ

بے شک اوہ سارا کجھ چنگی طراں جانن والا اے (۱۲) اوہنے تہاڈے لئی دین دا اوہی راہ مِتھیا اے جیہدی اوہنے نوح نوں تاکید فرمائی تے

الَّذِیۡۤ اَوۡحَيۡنَاۤ اِلَيۡكَ وَ مَا وَصَّيۡنَا بِهٖۤ اِبۡرٰهِيۡمَ وَ مُوۡسٰى وَ عِيۡسٰۤى اَنۡ

جیہدی اسیں تہاڈے ول وحی گھلی تے جیہدی اسیں ابراہیم تے موسیٰ تے عیسیٰ نوں تاکید فرمائی کہ

اَقِيۡمُوا الدِّيۡنَ وَ لَا تَتَفَرَّقُوۡا فِيۡهِ ؕ كَبُرَ عَلَى الۡمُشۡرِكِيۡنَ مَا تَدۡعُوۡهُمۡ

کہ دین نوں قائم رکھو تے ایہدے وچ پُھٹ نہ پاؤ۔① مشرکاں تے ایہہ دین بڑا بھارا اے جیہدے ول تسیں ایہناں نوں بلاندے

اِلَيۡهِ ؕ اَللّٰهُ يَجۡتَبِىۡۤ اِلَيۡهِ مَنۡ يَّشَآءُ وَ يَهۡدِىۡۤ اِلَيۡهِ مَنۡ يُّنِيۡبُ ﴿۱۳﴾ وَ مَا

او تے اللہ اپنے ول چُن لیندا اے جیہنوں چاہندا اے تے جیہڑا رجوع کردا اے اوہنوں اپنے ول ہدایت دیندا اے (۱۳) تے اوہناں نیں

تَفَرَّقُوۡۤا اِلَّا مِنۡۢ بَعۡدِ مَا جَآءَهُمُ الۡعِلۡمُ بَغۡيًۢا بَيۡنَهُمۡ ؕ وَ لَوۡلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتۡ

پُھٹ نہ پائی پر اپنے کول علم آ جان توں بعد اپنے آپس دے حسد دی وجہ توں ② تے جے تہاڈے رب ولوں اِک گل مِتھی ہوئی مدت تک

حاشیہ ① ...ادین دا لغوی معنی اے اطاعت تے اصطلاحی اعتبار نال دین اوہناں اُصولاں تے عقیدیاں دا ناں اے جیہڑے سارے نبیاں وچ اِکو جئے رہے، جیویں اللہ پاک دے وجود، اوہدا اِک ہونا تے صفتاں تے ایمان لیانا ،سارے نبیاں، رسولاں، اسمانی کتاباں، فرشتیاں، تقدیر، قیامت تے حشر ونشر تے ایمان لیانا وغیرہ۔ سارے نبیاں تے رسولاں دا اصل دین اِک ای سی ہاں پر ایہناں دیاں شریعتاں وکھریاں وکھریاں ریاں، جیویں حضرت موسیٰ عَلَیۡہِ السَّلَام دی شریعت وچ غنیمت دا مال حلال نئیں سی تے مسجد دے علاوہ کتے نماز جائز نئیں سی جد کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی شریعت وچ غنیمت دا مال حلال اے تے ساری زمین تے نماز جائز اے۔

② ...یعنی اہلِ کتاب نیں اپنے نبیاں دے بعد جیہڑا دین وچ اختلاف پایا کہ کسی نے توحید اختیار کیتی تے کوئی کافر ہو گیا، اوہ ایس توں پہلے جان چکے سن کہ ایس طراں اختلاف کرنا تے فرقہ فرقہ ہو جانا گمراہی اے پر ایہدے باوجود ایہناں نیں آپس دے حسد دی وجہ نال ریاست تے ناحق حکومت دے شوق وچ تے نفسانی جوش دے ابھارن اُتے ایہہ سب کجھ کیتا ۔ایس آیت دا اِک معنی ایہہ وی دسیا گیا اے کہ اہلِ کتاب نوں جدوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی دنیا تے آن دی خبر ملی تے اوس ویلے اوہناں نیں آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال حسد دی وجہ نال آپس وچ پُھٹ پائی۔

مِنْ رَّبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِىَ بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْرِثُوا الْكِتٰبَ مِنْۢ

دی گل نہ لنگھ چکی ہندی تے ایہناں وچکار فیصلہ ہو گیا ہندا تے بے شک اوہ لوک جیہڑے ایہناں توں بعد کتاب دے وارث بنائے گئے اوہ

بَعْدِهِمْ لَفِىْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿١٤﴾ فَلِذٰلِكَ فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ ۚ

ایس (قرآن) دے بارے اِک توکھا پاؤن والے شک وچ نیں (۱۴) تے ایسے لئی بلاؤ تے ثابت قدم رہوو جس طراں تہانوں حکم دِتا گیا اے

وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ ۚ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتٰبٍ ۚ وَاُمِرْتُ

تے اوہناں دیاں خاہشاں پچھے نہ چلو ① تے آکھو میں ایس کتاب تے ایمان لیایا جیہڑی اللہ نے اتاری اے تے مینوں حکم دِتا گیا اے کہ میں تہاڈے

لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ؕ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ؕ لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ؕ لَا حُجَّةَ

وچکار انصاف کراں۔② اللہ تہاڈا تے ساڈا ساریاں دا رب اے۔ ساڈے لئی ساڈا عمل تے تہاڈے لئی تہاڈا عمل اے۔ ساڈے تے

بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ؕ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿١٥﴾ وَالَّذِيْنَ يُحَآجُّوْنَ فِى اللّٰهِ

تہاڈے وچکار کوئی جھگڑا نئیں۔ اللہ ساناں ساریاں نوں اکٹھیاں کرے گا اوہدے ول ای پھرنا اے (۱۵) تے اوہ لوک جیہڑے اللہ دے (دین دے) بارے جھگڑدے نیں ③

حاشیہ ① ...مشرکاں دی خاہش سی کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایہناں دے بتاں دی تعظیم کرن یا کم از کم ایہناں نوں برا نہ آکھن تے یہودیاں تے عیسائیاں دی خاہش ایہہ سی کہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایہناں دے قبلہ دی پیروی کرن تے تورات و انجیل دے حکماں نوں ختم نہ کرن۔ ایتھے ایہناں دیاں باطل خاہشاں تے عمل نہ کرن دی تاکید کیتی گئی اے۔ نفس دیاں خاہشاں عام طور تے اللہ دے حکم دے خلاف ای ہوندیاں نیں ایس لئی ایہناں بارے بوہت ہوشیار رہون دی لوڑ ہوندی اے۔ حدیثِ پاک وچ اے: دین دی آفت نفس دی خاہشاں تے عمل کرنا اے۔ (مسند شہاب، ۱/۷۹، الحدیث:۷۵) ②... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا عدل تے انصاف بڑےای اُچے درجے دا سی تے وڈے وڈے دشمن وی اوہنوں من دے سن۔ حضرت ربیع بن خُثَیم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ دا بیان اے کہ مکے والیاں دا ایس گل تے اتفاق سی کہ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُچے درجے دے امین تے عدل کرن والے نیں ایسے لئی نبوت دے اعلان توں پہلے مکے والے اپنے مقدمے تے جھگڑیاں دا آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں فیصلہ کرایا کردے سن تے آپ دے سارے فیصلیاں نوں بڑے ای احترام نال بغیر چوں چاں توں من لیندے تے آکھدے سن کہ ایہہ امین دا فیصلہ اے۔(شفا شریف، الجزء الاول، ص۱۳۴، ملتقطاً) ③...ایہناں جھگڑن والیاں توں مراد یہودی نیں۔

مِنْۢ بَعْدِ مَا اسْتُجِيْبَ لَهٗ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ

ایہدے بعد کہ ایس (دین) نوں قبول کیتا جا چکیا اے، ایہناں جھگڑن والیاں دی دلیل ایہناں دے رب نیڑے بے بنیاد اے تے ایہناں تے

غَضَبٌ وَّلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ﴿١٦﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ وَ

غضب اے تے ایہناں لئی سخت عذاب اے (١٦) اللہ اوہی جیہنے حق دے نال کتاب نوں اُتاریا تے

الْمِيْزَانَ ؕ وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيْبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِيْنَ

تکڑی نوں ① تے تسیں کیہ جانوں شاید قیامت نیڑے ای ہووے (١٧) ② قیامت دی چھیتی کر رہے نیں اوہ جیہڑے

لَا يُؤْمِنُوْنَ بِهَا ۚ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مُشْفِقُوْنَ مِنْهَا ۙ وَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهَا

ایس تے ایمان نئیں رکھدے تے جیہڑے ایمان والے نیں اوہ ایس توں ڈر رہے نیں تے جان دے نیں کہ بے شک اوہ

الْحَقُّ ؕ اَلَآ اِنَّ الَّذِيْنَ يُمَارُوْنَ فِي السَّاعَةِ لَفِيْ ضَلٰلٍۢ بَعِيْدٍ ﴿١٨﴾ اَللّٰهُ

حق اے۔ سُن لوو! بے شک قیامت دے بارے وچ شک کرن والے ضرور دور دی گمراہی وچ نیں (١٨) اللہ

لَطِيْفٌۢ بِعِبَادِهٖ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيْزُ ﴿١٩﴾ ع مَنْ كَانَ يُرِيْدُ ٢ ١٠ ٣

اپنے بندیاں تے لطف فرمان والا اے، جیہنوں چاہندا اے روزی دیندا اے تے اوہی طاقت والا، عزت والا اے (١٩) جیہڑا آخرت دی

حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهٗ فِيْ حَرْثِهٖ ۚ وَمَنْ كَانَ يُرِيْدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ

کھیتی چاہندا اے تے اسیں اوہدے لئی اوہدی کھیتی وچ وادھا کر دینے آں تے جیہڑا دنیا دی کھیتی چاہندا اے تے اسیں اوہنوں

حاشیہ ①...ایتھے میزان توں مراد اوہ آلہ اے جیہدے نال شیواں دا وزن کیتا جاندا اے، یا ایس توں مراد عدل اے تے عدل نوں میزان ایس لئی کہندے نیں کہ ایہہ انصاف تے برابری دا آلہ اے۔ یا، ایتھے میزان توں مراد حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی ذات پاک اے کیوں کہ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم حق و باطل نوں جانچن دا معیار نیں۔ ②... ایتھے دِرَایَت دی نفی اے تے درایت اندازے تے قیاس نال جانن نوں کہندے نیں۔ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں جیہڑا قیامت دے ویلے دا علم اے ایہہ اندازے تے قیاس توں نئیں ہویا بلکہ اللہ پاک دے دسن نال ایہدا علم ہویا اے۔

مِنۡهَا وَمَا لَهٗ فِى الۡاٰخِرَةِ مِنۡ نَّصِيۡبٍ ﴿٢٠﴾ اَمۡ لَهُمۡ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوۡا لَهُمۡ مِّنَ

ایہدے وچوں کجھ دے دینے آں تے آخرت وچ اوہدا کجھ حصہ نئیں (۲۰) بلکہ کافراں دے کجھ ساتھی نیں جیہناں نیں ایہناں لئی دین دا

الدِّيۡنِ مَا لَمۡ يَاۡذَنۡۢ بِهِ اللّٰهُ ؕ وَلَوۡلَا كَلِمَةُ الۡفَصۡلِ لَقُضِىَ بَيۡنَهُمۡ ؕ

اوہ رستہ مِتھیا ہویا اے جیہدی اللہ نے اجازت نئیں دِتی① تے جے فیصلہ کرن دی گل (طے) نہ ہندی تے (ایتھے ای) ایہناں وچ فیصلہ کر دِتا جاندا ②

وَاِنَّ الظّٰلِمِيۡنَ لَهُمۡ عَذَابٌ اَلِيۡمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظّٰلِمِيۡنَ مُشۡفِقِيۡنَ مِمَّا

تے بے شک ظالماں③ لئی درد دین والا عذاب اے (۲۱) تسیں ظالماں نوں ویکھو گے کہ اپنے کمائے ہوئے عملاں توں ڈر رہے

كَسَبُوۡا وَهُوَ وَاقِعٌۢ بِهِمۡ ؕ وَالَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِىۡ رَوۡضٰتِ

ہون گے تے ایہناں دیاں کمائیاں ایہناں تے پئے کے رہن گئیاں تے ایمان لیان والے تے چنگے عمل کرن والے جنّتاں دے بُھلاں نال بھرے

الۡجَنّٰتِ ۚ لَهُمۡ مَّا يَشَآءُوۡنَ عِنۡدَ رَبِّهِمۡ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الۡفَضۡلُ الۡكَبِيۡرُ ﴿٢٢﴾ ذٰلِكَ

ہوئے باغاں وچ ہون گے۔ اوہناں لئی اوہناں دے رب دے کول اوہ ساریاں چیزاں ہون گیاں جو اوہ چاہن گے، ایہی وڈا فضل اے (۲۲)ایہی اے اوہ

الَّذِىۡ يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ؕ قُلۡ

جیہدی اللہ اپنے ایمان والے تے چنگے عمل کرن والے بندیاں نوں خش خبری دیندا اے۔ تسیں فرماؤ:

لَّاۤ اَسۡـَٔـلُكُمۡ عَلَيۡهِ اَجۡرًا اِلَّا الۡمَوَدَّةَ فِى الۡقُرۡبٰى ؕ وَمَنۡ يَّقۡتَرِفۡ حَسَنَةً نَّزِدۡ

میں ایہدے تے تہاڈے کولوں کوئی بدلہ نئیں منگدا پر رشتے داری دی محبت ④تے جیہڑا نیک کم کرے اسیں اوہدے لئی

حاشیہ ①... ایتھے کافراں دی گمراہی تے بدبختی دی بنیادی وجہ دسی گئی اے کہ کافراں دے کجھ سنگی نیں، شیطان وغیرہ جیہناں نیں کفریہ دیناں وچوں اوہ دین اوہناں لئی پیش کیتا جیہڑا شرک تے قیامت نوں نہ منن والا اے تے اوہناں نیں اوسے دین نوں قبول کر لیا حالاں کہ ایہہ دین اللہ پاک دے دین دے خلاف اے۔ ②... فیصلے دی گل توں مراد عذاب نوں دیر نال کیتے جاون تے قیامت دے دن سزا ملن دا فیصلہ اے۔ ③... ایتھے ظالماں توں مراد کافر نیں۔ ④... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا تعلق قبیلۂ قریش توں سی تے مکے دے کافروی اپنی وکھری وکھری شاخاں دے اعتبار نال قریش دے نال تعلق رکھدے سن، ایتھے ایہناں نوں ظلم توں باز رکھن دے لئی ایہہ آکھیا گیا اے جے تسیں ایمان نوں قبول نئیں وی کردے تے کم از کم رشتے داری دا خیال کردے ہوئے تکلیفاں دین توں باز رہو تے حق دی تبلیغ دی راہ وچ رکاوٹ نہ بنو۔

لَهٗ فِيۡهَا حُسۡنًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوۡرٌ شَكُوۡرٌ ﴿۲۳﴾ اَمۡ يَقُوۡلُوۡنَ افۡتَرٰى عَلَى اللّٰهِ

ایہدے وچ ہور خوبی ودھا دیاں گے، بے شک اللہ بخشن والا، قدر فرمان والا اے (۲۳) بلکہ ایہہ کافر کہندے نیں: اوہنے اللہ تے

كَذِبًا ۚ فَاِنۡ يَّشَاِ اللّٰهُ يَخۡتِمۡ عَلٰى قَلۡبِكَ ؕ وَيَمۡحُ اللّٰهُ الۡبَاطِلَ وَيُحِقُّ

جھوٹھ گھڑلیا اے تے جے اللہ چاہوے تے تہاڈے دل تے (صبر دی) مہر لا دیوے① تے اللہ باطل نوں مٹاندا اے تے

الۡحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ ؕ اِنَّهٗ عَلِيۡمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوۡرِ ﴿۲۴﴾ وَهُوَ الَّذِىۡ يَقۡبَلُ

اپنیاں گلاں نال حق نوں ثابت فرماندا اے۔ بے شک اوہ دِلاں دیاں گلاں جان دا اے (۲۴) تے اوہی اے جیہڑا اپنے بندیاں توں

التَّوۡبَةَ عَنۡ عِبَادِهٖ وَيَعۡفُوۡا عَنِ السَّيِّاٰتِ وَيَعۡلَمُ مَا تَفۡعَلُوۡنَ ﴿۲۵﴾ وَ

توبہ قبول فرماندا اے تے گناہواں توں درگزر فرماندا اے تے جان دا اے جو کجھ تسیں کردے او (۲۵) تے

يَسۡتَجِيۡبُ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَيَزِيۡدُهُمۡ مِّنۡ فَضۡلِهٖ ؕ

ایمان والیاں تے چنگے عمل کرن والیاں دی دعا نوں قبول فرماندا اے تے اوہناں نوں اپنے فضل توں زیادہ عطا فرماندا اے

وَالۡكٰفِرُوۡنَ لَهُمۡ عَذَابٌ شَدِيۡدٌ ﴿۲۶﴾ وَلَوۡ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزۡقَ لِعِبَادِهٖ

تے کافراں لئی سخت عذاب اے (۲۶) تے جے اللہ اپنے سارے بندیاں لئی رزق کھلا کر دیندا

لَبَغَوۡا فِى الۡاَرۡضِ وَلٰكِنۡ يُّنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ ؕ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ

تے ضرور اوہ زمین وچ فساد پھیلاندے پر اللہ اندازے نال جنا چاہندا اے اُتاردا اے، بے شک اوہ اپنے بندیاں توں

حاشیہ ①... کافراں نیں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُتے اللہ پاک ولوں جھوٹھی گل منسوب کرن دا الزام لایا جیہدے نال آپ نوں تکلیف پہنچی، ایہدے تے ارشاد ہویا کہ اے حبیب! اگر اللہ پاک چاہوے تے تہاڈے دل تے صبر دی مہر لا کے ایہنوں سکون عطا فرما دیوے۔ آیت دے ایس حصے دا ایہہ معنی وی ہو سکدا اے جے بالفرض آپ جھوٹھی گل گھڑ کے اللہ پاک ول منسوب کردے تے اللہ پاک ضرور آپ دے دل تے مہر لا دیندا جس توں قرآن آپ دے سینے توں ختم ہو جاندا تے جدوں اللہ پاک نے ایہو جئی مہر نئیں لائی تے پتا لگا کہ آپ نے اللہ پاک تے جھوٹھ نئیں بنیا تے کافراں دا ایہہ دعویٰ بوہت وڈا جھوٹھ اے۔

خَبِيْرٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِيْ يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْۢ بَعْدِ مَا قَنَطُوْا وَيَنْشُرُ

خبردار (اے، اوہناں نوں) ویکھ ریا اے (۲۷) تے اوہی اے جیہڑا لوکاں دے نا امید ہون توں بعد بارش اُتاردا اے تے

رَحْمَتَهٗ ؕ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

اپنی رحمت پھیلاندا اے تے اوہی کم بناؤن والا، تعریف دے لائق اے (۲۸) تے اسماناں تے زمین دی پیدائش

وَمَا بَثَّ فِيْهِمَا مِنْ دَآبَّةٍ ؕ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَآءُ قَدِيْرٌ ﴿٢٩﴾ وَ ع ٣ ١٠ ٤

تے ایہناں وچ جیہڑے جاندار اوہنے پھیلائے نیں سارے اوہدیاں نشانیاں وچوں نیں تے اوہ ایہناں ساریاں نوں اکٹھا کرن تے جدوں چاہوے قادر اے (۲۹) تے

مَآ اَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيْبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيْكُمْ وَيَعْفُوْا عَنْ كَثِيْرٍ ﴿٣٠﴾ ؕ وَ

تہانوں جیہڑی مصیبت) پہنچی اوہ تہاڈے ہتھاں دے کمائے ہوئے عملاں دی وجہ توں اے تے بوہت کجھ اوہ معاف فرما دیندا اے (۳۰) تے

مَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ فِي الْاَرْضِ ۖ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّ

تسیں زمین وچ اللہ نوں بے وس نئیں کر سکدے تے نہ اللہ دے مقابلے وچ تہاڈا کوئی بیلی اے تے

لَا نَصِيْرٍ ﴿٣١﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٣٢﴾ ؕ اِنْ يَّشَاْ يُسْكِنِ

نہ مدد کرن والا (۳۱)[1] تے سمندر وچ چلن والیاں پہاڑاں ورگیاں کشتیاں اوہدیاں نشانیاں وچوں نیں (۳۲) جے اوہ چاہوے تے ہوا نوں روک

الرِّيْحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهٖ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ

دیوے تے کشتیاں سمندر دے کنڈ تے ٹھہری رہ جان، بے شک ایہدے وچ ضرور ہر وڈے صبر کرن والے، شکر کرن والے لئی نشانیاں

حاشیہ ① ... یعنی اللہ پاک دے مقابلے وچ تہاڈا کوئی ایہو جیا بیلی تے مدد کرن والا نئیں جیہڑا اللہ پاک دی مرضی دے خلاف تہانوں مصیبت تے تکلیف توں بچا سکے۔ایس آیت وچ دعاواں شامل نئیں کیوں کہ دعا اللہ پاک دی مرضی دے خلاف کدی کجھ نئیں کردی بلکہ اوہدی مرضی دے مطابق کردی اے، ایویں ای اللہ پاک دے پسند کیتے ہوئے بندیاں دا معاملہ اے کہ ایہناں دی دعاواں نال اللہ پاک تقدیر بدل دیندا اے تے بلاواں ٹال دیندا اے۔ حدیثِ پاک وچ اے: تقدیر نوں دعا ای بدل سکدی اے تے نیکی ای نال عمر ودھ دی اے۔(ترمذی، ۵۴/۴، الحدیث:۲۱۴۶)

شَكُوۡرٍ ﴿٣٣﴾ اَوۡ يُوۡبِقۡهُنَّ بِمَا كَسَبُوۡا وَيَعۡفُ عَنۡ كَثِيۡرٍ ﴿٣٤﴾ وَّيَعۡلَمَ الَّذِيۡنَ

نیں (۳۴)① یا (جے اللہ چاہوے تے) ایہناں کشتیاں نوں لوکاں دے گناہواں دی وجہ توں تباہ کر دیوے تے بوہت سارے گناہواں توں در گزر فرما دیوے (۳۴) اوہ

يُجَادِلُوۡنَ فِىۡۤ اٰيٰتِنَا ؕ مَا لَهُمۡ مِّنۡ مَّحِيۡصٍ ﴿٣٥﴾ فَمَاۤ اُوۡتِيۡتُمۡ مِّنۡ شَىۡءٍ

ساڈیاں آیتاں وچ جھگڑن والے جان لین کہ ایہناں لئی بھجن دی کوئی جگہ نئیں (۳۵) تے (اے لوکو!) تہانوں جو کجھ دِتا گیا اے

فَمَتَاعُ الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا ۚ وَمَا عِنۡدَ اللّٰهِ خَيۡرٌ وَّاَبۡقٰى لِلَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا

اوہ دنیا دی حیاتی دا ساز و سامان اے تے اوہ جیہڑا اللہ دے کول اے اوہ ایمان والیاں تے اپنے رب تے بھروسہ کرن والیاں لئی

وَعَلٰى رَبِّهِمۡ يَتَوَكَّلُوۡنَ ﴿٣٦﴾ وَالَّذِيۡنَ يَجۡتَنِبُوۡنَ كَبٰٓئِرَ الۡاِثۡمِ وَالۡفَوَاحِشَ

بہتر تے زیادہ باقی رہن والا اے (۳۶) تے (اوہناں لئی) جیہڑے وڈے وڈے گناہواں تے بے حیائی دے کماں توں

وَاِذَا مَا غَضِبُوۡا هُمۡ يَغۡفِرُوۡنَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِيۡنَ اسۡتَجَابُوۡا لِرَبِّهِمۡ وَاَقَامُوا

بچدے نیں تے جدوں اوہناں نوں غصہ آوے تے معاف کر دیندے نیں (۳۷) تے (اوہناں لئی) جیہناں نیں اپنے رب دا حکم منیا تے نماز قائم

الصَّلٰوةَ ۪ وَاَمۡرُهُمۡ شُوۡرٰى بَيۡنَهُمۡ ۪ وَمِمَّا رَزَقۡنٰهُمۡ يُنۡفِقُوۡنَ ﴿٣٨﴾ وَ

رکھی تے اوہناں دا کم اوہناں دے آپس وچ مشورے نال (ہندا) اے تے اوہ ساڈے دتے ہوئے رزق وچوں کجھ خرچ کر دے نیں (۳۸) تے

الَّذِيۡنَ اِذَاۤ اَصَابَهُمُ الۡبَغۡىُ هُمۡ يَنۡتَصِرُوۡنَ ﴿٣٩﴾ وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثۡلُهَا ۚ

(اوہنا لئی) جیہناں نوں جدوں کوئی زیادتی پہنچے تے اوہ (انصاف نال) بدلہ لیندے نیں (۳۸) تے برائی دا بدلہ اوہدے برابر برائی اے ②

حاشیہ ① ... ایتھے صابر شاکر توں مخلص مومن مراد اے جیہڑا سختی تے تکلیف وچ صبر تے سکون تے عیش وچ شکر کردا اے تے مقصد ایہہ اے کہ اللہ دی پہچان دیاں دلیلاں توں کسے طراں غافل نہ ہونا مومن بندے تے لازم اے۔ حدیثِ پاک وچ اے: مومن دے معاملے تے حیرانی اے کہ اوہدا سارا معاملہ بھلائی اُتے شامل اے تے ایہہ صرف اوسے مومن لئی اے جیہنوں خشحالی حاصل ہندی اے تے شکر کردا اے تے اوہدے حق وچ بہتر اے تے جے تنگدستی پہنچدی تے صبر کردا اے تے ایہہ وی اوہدے حق وچ بہتر اے۔(مسلم، ص۱۵۹۸، الحدیث:۶۴(۲۹۹۹)) ② ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ بدلہ جرم دے برابر ہونا چاہیدا اے تے اوہدے وچ زیادتی نہ ہووے۔ برائی نال صورت ملن دی وجہ توں مجازی طور تے بدلے نوں برائی آکھیا جاندا اے کیوں کہ جیہنوں اوہ بدلہ دِتا جائے اوہنوں بھیڑا لگدا اے۔

فَمَنۡ عَفَا وَاَصۡلَحَ فَاَجۡرُهٗ عَلَى اللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيۡنَ ﴿۴۰﴾ وَلَمَنِ انْتَصَرَ

تے جیہنے معاف کیتا تے کم سواریا تے اوہدا اجر اللہ دے کول اے، بے شک اوہ ظالماں نوں پسند نئیں کردا (۴۰) تے بے شک جیہنے

بَعۡدَ ظُلۡمِهٖ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيۡهِمۡ مِّنۡ سَبِيۡلٍ ﴿۴۱﴾ ؕ اِنَّمَا السَّبِيۡلُ عَلَى الَّذِيۡنَ

اپنے اُتے ہون والا ظلم دا بدلہ لے لیا اوہناں دی پکڑ دی کوئی راہ نئیں (۴۱)[1] گرفت صرف اوہناں لوکاں تے اے

يَظۡلِمُوۡنَ النَّاسَ وَيَبۡغُوۡنَ فِى الۡاَرۡضِ بِغَيۡرِ الۡحَقِّ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٌ

جیہڑے لوکاں تے ظلم کردے نیں تے زمین تے ناحق نافرمانی پھیلاندے نیں، اوہناں لئی درد دین والا

اَلِيۡمٌ ﴿۴۲﴾ وَلَمَنۡ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنۡ عَزۡمِ الۡاُمُوۡرِ ﴿۴۳﴾ ع وَمَنۡ ۵ع

عذاب اے (۴۲) تے بے شک جیہنے صبر کیتا تے معاف کر دِتا تے ایہہ ضرور ہمت والے کماں وچوں اے (۴۳)[2] تے جیہنوں

يُّضۡلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنۡ وَّلِىٍّ مِّنۡۢ بَعۡدِهٖ ؕ وَتَرَى الظّٰلِمِيۡنَ لَمَّا رَاَوُا

اللہ گمراہ کرے تے اوس توں بعد کوئی مدد کرن والا نئیں[3] تے تسیں ظالماں نوں ویکھو گے کہ جدوں اوہ عذاب

الۡعَذَابَ يَقُوۡلُوۡنَ هَلۡ اِلٰى مَرَدٍّ مِّنۡ سَبِيۡلٍ ﴿۴۴﴾ ج وَتَرٰىهُمۡ يُعۡرَضُوۡنَ

ویکھن گے تے آکھن گے: کیہ واپس جان دا کوئی رستہ ہے؟ (۴۴) تے تسیں ایہناں نوں ویکھو گے ایہناں نوں ایس حال وچ

عَلَيۡهَا خٰشِعِيۡنَ مِنَ الذُّلِّ يَنۡظُرُوۡنَ مِنۡ طَرۡفٍ خَفِىٍّ ؕ وَقَالَ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡۤا

اگ تے پیش کیتا جاوے گا کہ ذلت دے مارے نیویں ہوئے ہون گے، لکی ہوئی نظراں نال ویکھ رہے ہون گے تے ایمان والے آکھن گے:

حاشیہ ① ... مظلوم دا ظالم توں بدلہ لینا ظلم نئیں تے نہ ای اوہدے تے سزا اے، پر جیہناں ظلماں دی سزا دین دا اختیار صرف اسلام دے حاکم دے کول اے ایہناں دی سزا کوئی ہور اپنےآپ نئیں دے سکدا۔ ② ... یعنی جیہنے اپنے مجرم دے ظلم تے تکلیف تے صبر کیتا تے اپنے ذاتی معاملیاں وچ بدلہ لین دی بجائے اوہنوں معاف کر دِتا تے ایہہ ضرور ہمت والے کماں چوں اے کہ ایہدے وچ نفس نال مقابلہ اے کیوں کہ اپنے مجرم توں بدلہ لین دا نفس تقاضا کردا اے ایسے لئی اوہنوں زیر کرنا بہادری اے۔ حدیثِ پاک وچ اے: ”مظلوم جدوں ظلم تے صبر کردا اے تے اللہ پاک اوہدی عزت ودھا دیندا اے“۔ (ترمذی، ۴/۱۴۵، الحدیث: ۲۳۳۲) ③ ... یعنی جیہدی بدعملیاں دی وجہ نال اللہ پاک اوہدے وچ گمراہی پیدا کر دیوے تے اوس توں بعد اللہ پاک دے مقابلے وچ اوہدے لئی کوئی مددگار نئیں جیہڑا اوہنوں عذاب توں بچا سکے۔

اِنَّ الۡخٰسِرِيۡنَ الَّذِيۡنَ خَسِرُوۡۤا اَنۡفُسَهُمۡ وَاَهۡلِيۡهِمۡ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ ؕ اَلَاۤ اِنَّ

بے شک نقصان والے اوہی نیں جیہناں نیں اپنیاں جاناں تے اپنے گھر والیاں نوں قیامت دے دن گھاٹے وچ پایا۔ خبردار! بے شک

الظّٰلِمِيۡنَ فِىۡ عَذَابٍ مُّقِيۡمٍ ﴿۴۵﴾ وَمَا كَانَ لَهُمۡ مِّنۡ اَوۡلِيَآءَ يَنۡصُرُوۡنَهُمۡ مِّنۡ دُوۡنِ

ظالم ہمیشہ دے عذاب وچ نیں (۴۵) تے اوہناں لئی بیلی نہ ہون گے جیہڑے اللہ دے مقابلے وچ اوہناں دی مدد

اللّٰهِ ؕ وَمَنۡ يُّضۡلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنۡ سَبِيۡلٍ ﴿۴۶﴾ اِسۡتَجِيۡبُوۡا لِرَبِّكُمۡ مِّنۡ قَبۡلِ اَنۡ

کرن تے جیہنوں اللہ گمراہ کرے اوہدے لئی کوئی راہ نئیں (۴۶)① اوس دن② دے آون توں پہلے اپنے رب دا حکم من لوو

يَّاۡتِىَ يَوۡمٌ لَّا مَرَدَّ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ ؕ مَا لَكُمۡ مِّنۡ مَّلۡجَاٍ يَّوۡمَئِذٍ وَّمَا لَكُمۡ مِّنۡ نَّكِيۡرٍ ﴿۴۷﴾

جیہڑا اللہ ولوں ٹلن والا نئیں۔ اوس دن تہاڈے لئی کوئی پناہ نہ ہووے گی تے نہ تہاڈے لئی انکار کرنا ممکن ہووے گا (۴۷)

فَاِنۡ اَعۡرَضُوۡا فَمَاۤ اَرۡسَلۡنٰكَ عَلَيۡهِمۡ حَفِيۡظًا ؕ اِنۡ عَلَيۡكَ اِلَّا الۡبَلٰغُ ؕ وَاِنَّاۤ اِذَاۤ

تے جے اوہ مونھ پھیرن تے اسیں تہانوں اینہاں تے راکھی کرن والا بنا کے نئیں گھلیا تہاڈے تے صرف تبلیغ دی ذمہ داری تے جدوں اسیں بندے نوں اپنے

اَذَقۡنَا الۡاِنۡسَانَ مِنَّا رَحۡمَةً فَرِحَ بِهَا ۚ وَاِنۡ تُصِبۡهُمۡ سَيِّئَةٌ ۢ بِمَا قَدَّمَتۡ

ولوں کسے رحمت دا مزہ دیئے آں تے اوہ اوہدے تے خش ہو جاندا اے تے جے ایہناں نوں ایہناں دے ہتھاں دے اگے گھلے ہوئے عملاں

اَيۡدِيۡهِمۡ فَاِنَّ الۡاِنۡسَانَ كَفُوۡرٌ ﴿۴۸﴾ لِلّٰهِ مُلۡكُ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ؕ يَخۡلُقُ

دی وجہ توں کوئی تکلیف پہنچے تے انسان بڑا ناشکرا اے (۴۸) اسماناں تے زمین دی بادشاہت اللہ لئی ای اے۔ اوہ جو

حاشیہ ① ... یعنی جیہنوں اللہ پاک دنیا وچ حق دی راہ توں بھٹکا دیوے تے اوہدے لئی ایہو جئی کوئی راہ نئیں جیہڑی اوہنوں دنیا وچ حق تک تے آخرت وچ جنت تک پہنچا سکے، کیوں کہ کسے نوں ہدایت دینا یا اوہدے وچ گمراہی پیدا کر دینا اللہ پاک توں علاوہ ہور کسے دے اختیار وچ نئیں۔ ② ... اوس دن توں موت یا قیامت دا دن مراد اے۔

مَا يَشَآءُ ؕ يَهَبُ لِمَنۡ يَّشَآءُ اِنَاثًا وَّيَهَبُ لِمَنۡ يَّشَآءُ الذُّكُوۡرَ ﴿۴۹﴾ اَوۡ

چاہوے پیدا کرے۔ جیہنوں چاہوے دھیاں عطا فرماوے تے جیہنوں چاہوے پُتر دیوے (۴۹) یا

يُزَوِّجُهُمۡ ذُكۡرَانًا وَّاِنَاثًا ۚ وَيَجۡعَلُ مَنۡ يَّشَآءُ عَقِيۡمًا ؕ اِنَّهٗ عَلِيۡمٌ قَدِيۡرٌ ﴿۵۰﴾ وَ

ایہناں نوں پُتر تے دھیاں دونویں ملا دیوے تے جیہنوں چاہوے بانجھ کر دیوے،① بے شک اوہ علم والا، قدرت والا اے (۵۰) تے کسے بندے لئی

مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنۡ يُّكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحۡيًا اَوۡ مِنۡ وَّرَآئِ حِجَابٍ اَوۡ يُرۡسِلَ

ممکن نئیں کہ اللہ اوہدے نال کلام فرمائے پر وحی دے طور تے یا (اِنج کہ اوہ بندہ وڈیائی دے) پردے پچھے ہووے یا (ایہہ کہ) اللہ کوئی فرشتہ

رَسُوۡلًا فَيُوۡحِىَ بِاِذۡنِهٖ مَا يَشَآءُ ؕ اِنَّهٗ عَلِىٌّ حَكِيۡمٌ ﴿۵۱﴾ وَكَذٰلِكَ اَوۡحَيۡنَآ اِلَيۡكَ

گھلے تے اوہ فرشتہ اوہدے حکم توں وحی پہنچاوے جو اللہ چاہوے۔ ②بے شک اور اوہ اُچیائی والا، حکمت والا اے (۵۱) تے اِنج ای اسیں تہاڈے ول

رُوۡحًا مِّنۡ اَمۡرِنَا ؕ مَا كُنۡتَ تَدۡرِىۡ مَا الۡكِتٰبُ وَلَا الۡاِيۡمَانُ وَلٰكِنۡ جَعَلۡنٰهُ

اپنے حکم توں روح (قرآن) دی وحی گھلی۔ ایس توں پہلے نہ تسیں قرآن نوں جان دے سو نہ شریعت دے حکماں دی تفصیل نوں۔ پر اسیں قرآن نوں

نُوۡرًا نَّهۡدِىۡ بِهٖ مَنۡ نَّشَآءُ مِنۡ عِبَادِنَا ؕ وَاِنَّكَ لَتَهۡدِىۡۤ اِلٰى صِرَاطٍ

نور کیتا جس نال اسیں اپنے بندیاں وچوں جیہنوں چاہنے آں راہ وکھانے آں تے بے شک تسیں ضرور سدھے رستے

حاشیہ ①... ایہناں آیتاں وچ اللہ پاک نے بندیاں وچ اولاد دی نعمت تقسیم دیاں وکھری وکھری صورتاں بیان فرمائیاں نیں، ایس لئی فرمایا کہ اوہ جیہنوں چاہوے صرف پتر دیوے ، جیہنوں چاہوے صرف دھیاں دیوے ، جیہنوں چاہوے دِھیاں تے پتر دونویں عطا کر دیوے تے جیہنوں چاہوے اولاد توں محروم رکھے۔ ایس توں پتا چلیا کہ کسے نوں پتر یا دھی دینا یا نہ دین دی قدرت تے اختیار صرف اللہ پاک دے کول اے،کسے عورت دے اختیار وچ نئیں کہ اوہ اپنے کول پتر یا دھی جو چاہوے پیدا کر لوے۔ ایس حقیقت توں مونھ موڑ کے دھی پیدا ہون تے یا اولاد نہ ہون تے عورت تے مسلسل ظلم کرنا تے ناانصافی کرنا کافراں دا طریقہ اے، مسلماناں نوں ایس توں بچنا چاہیدا اے۔ ②... ایس آیت وچ اللہ پاک نے نبیاں عَلَیۡہِمُ السَّلَام ول وحی کرن تے اوہناں نال کلام کرن دیاں صورتاں بیان فرمائیاں نیں۔ (۱) وحی دے طور تے۔ یعنی اللہ پاک کسے واسطے توں بغیر نبی دے دل وچ غیبی طور تے یا جاگدیاں وچ یا خواب وچ الہام کرکے کلام فرمائے۔(۲) اوہ بندہ وڈیائی دے پردے دے پچھے ہووے۔ یعنی رسول پردے دے پچھوں اللہ پاک دا کلام سنے۔ ایتھے پردے توں مراد سننن والے دا دنیا وچ دیدار نہ کر سکنالے۔(۳) اللہ پاک کوئی فرشتہ گھلے تے اوہ فرشتہ اللہ پاک دے حکم نال وحی پہنچاوے جو اللہ پاک چاہوے۔

مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ

ول راہنمائی کردے او(۵۲)① اوس اللہ دے رستے ول (کہ) جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سارا اوسے دا ای اے۔

اَلَآ اِلَى اللّٰهِ تَصِيْرُ الْاُمُوْرُ ﴿٥٣﴾ ع ٥

سن لوو! سارے کم اللہ ولوں ای ہندے نیں (۵۳)

٤٣ سُوْرَةُ الزُّخْرُفِ مَكِّيَّةٌ ٦٣
اياتها ٨٩ ركوعاتها ٧

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورة الزخرف مكية
آيات :89 ركوع:7

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ اِنَّا جَعَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٣﴾ وَ

حٰمٓ (۱) روشن کتاب دی قسم (۲) اسیں ایہنوں عربی قرآن اتاریا تاں کہ تسیں سمجھو (۳) تے

اِنَّهٗ فِيْٓ اُمِّ الْكِتٰبِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيْمٌ ﴿٤﴾ ؕ اَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا اَنْ

بے شک اوہ ساڈے کول اصل کتاب وچ پک نال اُچیائی والا، حکمت والا اے (۴)② تے کیہ اسیں تہاڈے توں قرآن نازل ہونا ایس لئی روک دیئے

كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِيْنَ ﴿٥﴾ وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَّبِيٍّ فِي الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦﴾ وَمَا يَاْتِيْهِمْ

کہ تسیں لوک حد توں ودھن والے او؟ (۵)③ تے اسیں کنے ای نبی پہلے لوکاں وچ گھلے (۶) تے اوہناں کول جیہڑا

مِّنْ نَّبِيٍّ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٧﴾ فَاَهْلَكْنَآ اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَّمَضٰى مَثَلُ

نبی آیا اوہ اوہدا مذاق ای اڑاندے سن (۷) تے اسیں ایہناں توں زیادہ طاقت والیاں نوں مکا دِتا تے پہلے

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے حکم نال حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ہدایت دیندے نیں۔ ② ... ایتھے اصل کتاب توں مراد لوحِ محفوظ اے۔ ③ ... ایس آیت دا معنی ایہہ اے کہ مکے دے کافرو! تہاڈے کفر وچ حدتوں ودھن دی وجہ نال کیہ اسیں تہانوں بے کار چھڈدیئے تے تہاڈی ولوں قرآن دی وحی دُ خ ھیر دیئے تے تہانوں حکم تے منع کجھ وی نہ کریے، (ایہہ تہاڈی بھل اے) اسیں ایویں نئیں کراں گے۔ حضرت قتادہ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ نے فرمایا: خدا دی قسم! جے اوس وقت ایہہ قرآن پاک چُک لیا جاندا جدوں ایس اُمت دے پہلے لوکاں نیں ایہدے توں مونھ پھیریا سی، تے اوہ سارے مر جاندے پر اللہ پاک نے اپنی رحمت تے کرم نال ایس قرآن دا نزول جاری رکھیا۔

الْاَوَّلِيْنَ ﴿٨﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ

لوکاں دا حال گزر چکیا اے(۸) تے جے تسیں ایہناں کولوں پچھو اسمان تے زمین کنے بنائے نیں؟ تے ضرور آکھن گے:

خَلَقَهُنَّ الْعَزِيْزُ الْعَلِيْمُ ﴿٩﴾ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَّجَعَلَ

اوہناں نوں عزت والے ، حلم والے نے بنایا (۹) جیہنے تہاڈے لئی زمین نوں وچھونا بنایا تے

لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿١٠﴾ وَالَّذِيْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ

تہاڈے لئی ایہدے وچ رستے بنائے تاں کہ تسیں راہ پاؤ (۱۰)① تے اوہ جیہنے اِک اندازے نال اسمان توں

مَآءًۢ بِقَدَرٍ ۚ فَاَنْشَرْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا ۚ كَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ﴿١١﴾ وَالَّذِيْ

پانی اُتاریا تے اسیں اوہدے توں اِک مردہ شہر نوں زندہ فرما دِتا۔② اِنج ای تسیں کڈھے جاؤ گے (۱۱) تے جیہنے

خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الْفُلْكِ وَالْاَنْعَامِ مَا تَرْكَبُوْنَ ﴿١٢﴾

سارے جوڑیاں نوں پیدا کیتا③ تے تہاڈے لئی کشتیاں تے ڈنگراں دیاں سواریاں بنائیاں(۱۲)

لِتَسْتَوٗا عَلٰى ظُهُوْرِهٖ ثُمَّ تَذْكُرُوْا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ

تاں کہ تسیں ایہناں دیاں کنڈاں تے سدھے ہو کے بیٹھو فیر جدوں ایہدے تے سدھے ہو کے بہہ جاؤ تے اپنے رب دا احسان یاد کرو

وَتَقُوْلُوْا سُبْحٰنَ الَّذِيْ سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهٗ مُقْرِنِيْنَ ﴿١٣﴾

تے اِنج آکھو: پاک اے اوہ جیہنے ایس سواری نوں ساڈے وس وچ کر دِتا تے اسیں ایہنوں قابو کرن دی طاقت نئیں رکھدے ساں (۱۳)

حاشیہ ① ... زمین پھیلاؤ تے ٹھہرے ہوئے ہون وچ اِک بستر دی طراں اے، تے نالے زمین نوں اِکو جئیا تے رُکیا ہویا بنانا اللہ پاک دی رحمت اے، جے اوہ چاہندا تے ایہنوں حرکت کرن والی بنا دیندا فیر ایس صورت وچ کوئی شے اوہدے تے نہ ٹھہر دی تے زمین توں فیدہ لینا ممکن نہ رہندا۔ ② ... اندازے توں مراد ایہہ اے کہ اوہ پانی نہ ایناں گھٹ اے جیہدے توں لوکاں دیاں لوڑاں پوریاں نہ ہوون تے نہ ایناں زیادہ اے جیہدے توں حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام دی قوم وانگوں لوکیں ہلاک ہو جاون بلکہ لوکاں دی لوڑ تے ضرورت دے بالکل مطابق اے۔ ③ ... سارے جوڑے پیدا کرن توں مراد ایہہ اے کہ مخلوق دیاں ساریاں قسماں دے جوڑے بنائے، یا ایہہ مراد اے کہ ساریاں جنساں دے جوڑے بنائے جیویں مِٹھا تے لونا، چٹا تے کالا، نر تے مادہ وغیرہ۔

وَ اِنَّاۤ اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُوْنَ ﴿١٤﴾ وَ جَعَلُوْا لَهٗ مِنْ عِبَادِهٖ جُزْءًا ؕ اِنَّ الْاِنْسَانَ

تے بے شک اسیں اپنے رب ول ای واپس جان والے آں (۱۴) تے کافراں نیں اللہ لئی اوہدے بندیاں وچوں ٹوٹا (اولاد) قرار دِتا۔ بے شک آدمی

لَكَفُوْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٥﴾ ؕ اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنٰتٍ وَّ اَصْفٰىكُمْ بِالْبَنِيْنَ ﴿١٦﴾ وَ اِذَا ع ١٥

کھلا ناشکرا اے (۱۵)[1] کیہ اوہنے اپنے لئی اپنی مخلوق وچوں دھیاں لئیاں تے تہانوں پُتراں نال خاص کیتا؟ (۱۶) تے جدوں

بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّ هُوَ كَظِيْمٌ ﴿١٧﴾

ایہناں وچوں کسے نوں ایس چیز دی خش خبری سنایئے جیہدے نال اوہنے رحمٰن نوں ذکر کیتا اے تے سارا دن اوہدا مونھ کالا رہندا اے تے او غم و غصے وچ بھریا رہندا اے (۱۷)

اَوَ مَنْ يُّنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَ هُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِيْنٍ ﴿١٨﴾ وَ جَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ

تے کیہ اوہ جیہدی زیور وچ پرورش کیتی جاندی اے تے اوہ بحث وچ صاف گل کرن والی وی نئیں ہندی (۱۸) تے اوہناں نیں فرشتیاں نوں

الَّذِيْنَ هُمْ عِبٰدُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا ؕ اَشَهِدُوْا خَلْقَهُمْ ؕ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَ

عورتاں آکھ دِتا جو کہ رحمٰن دے بندے نیں۔ کیہ ایہہ کافر ایہناں نوں بناؤن ویلے کول سن؟ ہن ایہناں دی گواہی لکھ لئی جاوے گی تے ایہناں

يُسْـَٔلُوْنَ ﴿١٩﴾ وَ قَالُوْا لَوْ شَآءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنٰهُمْ ؕ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۚ

کولوں جواب منگیا جاوے گا (۱۹) تے اوہناں نیں آکھیا: جے رحمٰن چاہندا تے اسیں ایہناں (فرشتیاں) دی عبادت نہ کردے۔ ایہناں نوں اصل وچ ایہدا کجھ پتا ای نئیں۔

اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ﴿٢٠﴾ ؕ اَمْ اٰتَيْنٰهُمْ كِتٰبًا مِّنْ قَبْلِهٖ فَهُمْ بِهٖ مُسْتَمْسِكُوْنَ ﴿٢١﴾

اوہ صرف جھوٹھ بول رہے نیں (۲۰)[2] یا کیہ ایس توں پہلے اسیں اوہناں نوں کوئی کتاب دِتی اے جیہنوں اوہناں نیں زور نال پھڑیا ہویا اے؟ (۲۱)

حاشیہ ① ... کافراں دا فرشتیاں نوں اللہ پاک دیاں دھیاں آکھنا ایہناں نوں اللہ پاک دا حصہ قرار دینا اے کیوں کہ اولاد، اولاد والے دا حصہ ہندی اے۔ اللہ پاک ول اولاد دی نسبت کرنا کفر اے تے کفر ساریاں توں وڈی ناشکری اے۔ ② ... کافراں آکھیا: "جے رحمٰن چاہندا تے اسیں ایہناں (فرشتیاں) دی عبادت نہ کردے" ایہدے توں ایہناں دی مراد ایہہ سی کہ اسیں جیہڑی فرشتیاں دی عبادت کر رہے آں ایہدے توں اللہ پاک راضی اے، جے راضی نہ ہندا تے سانوں ایویں کرن نہ دیندا بلکہ زبردستی روک دیندا، جدوں نئیں روکیا تے ثابت ہویا کہ اوہ ایہدے توں راضی اے۔ ایہدے تے ایہناں دا رَد کیتا گیا کہ ایہناں نوں اللہ پاک دی رضا دا کجھ علم نئیں تے ایہہ جھوٹھ بول رہے نیں۔ کافراں دا ایہہ دلیل دینا وی غلط تے باطل اے کہ کسی کم نوں کرن دی قدرت دینا اوہدے تے راضی ہوون دی دلیل نئیں بن سکدا تے نالے ایہدے تے ایہہ لازم آندا اے کہ دنیا وچ ہوون والے سارے جرماں توں اللہ پاک راضی اے تے ایہہ یقیناً اللہ پاک دی شان دے خلاف اے۔

بَلْ قَالُوْٓا اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٢٢﴾ وَ

بلکہ اوہناں آکھیا: اسیں اپنے پیو دادے نوں اِکو دین تے ویکھیا تے اسیں اوہناں دے پچھے چل کے راہ پاون والے آں (۲۲) تے

كَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ

اِنج ای اسیں تہاڈے توں پہلے جدوں کسے شہر وچ کوئی ڈر سناؤن والا گھلیا تے اوتھوں دے خشحال لوکاں ایہی آکھیا

اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ مُّقْتَدُوْنَ ﴿٢٣﴾ قٰلَ اَوَلَوْ

کہ اسیں اپنے پیو دادے نوں اِک دین تے ویکھیا تے اسیں اوہناں دے راہ دی ای پیروی کرن والے آں (۲۳) نبی نے فرمایا: کیہ بھاویں

جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُّمْ عَلَيْهِ اٰبَآءَكُمْ ؕ قَالُوْٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ

میں تہاڈے کول اوہدے توں چنگا دین لے آواں جیہدے تے تسیں اپنے پیو دادے نوں ویکھیا اے۔اوہناں آکھیا: جیہدے نال تہانوں گھلیا گیا اے اسیں

بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٢٥﴾ ع ٢ ٨ النصف

اوہدا انکار کرن والے آں (۲۴)① تے اسیں اوہناں توں بدلہ لیا تے ویکھو جھوٹھا آکھن والیاں دا انجام کیہو جیا ہویا؟ (۲۵)

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنِيْ بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُوْنَ ﴿٢٦﴾ اِلَّا

تے جدوں ابراہیم نے اپنے پیو ②تے اپنی قوم نوں فرمایا: میں تہاڈے خداواں توں اوازار آں (۲۶) پر

الَّذِيْ فَطَرَنِيْ فَاِنَّهٗ سَيَهْدِيْنِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِيْ عَقِبِهٖ

اوہ جیہنے مینوں پیدا کیتا تے ضرور اوہ چھیتی مینوں راہ وکھاوے گا (۲۷) تے ابراہیم نے ایس کلمے نوں اپنی نسل وچ باقی رہن والا کلمہ بنا دِتا ③

حاشیہ ① ... ایہناں آیتاں وچ خش حال تے مال دار کافراں دا جیہڑا طریقہ بیان ہویا، ایس توں پتا لگا کہ مال تے دولت دا بوہت زیادہ ہونا، دنیا دیاں رنگینیاں تے عیش تے مزے دی وجہ نال انسان اپنی آخرت دے ملے وچ بے پروا ہو جاندا اے تے اوہدیاں نگاہواں وچ اللہ پاک دے نیک بندیاں دی قدر تے ایہناں دیاں گلاں دی اہمیت بوہت گھٹ ہو جاندی اے۔ ② ... اہتھے پیو توں حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے حقیقی پیو مراد نئیں بلکہ چاچا آزر مراد اے۔ ③ ... کلمۂ توحید نوں باقی رہن والا کلمہ بناون توں مراد ایہہ اے کہ حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دی اولاد وچ قیامت تک ایہو جئے لوک ضرور رہن گے جیہڑے توحید دے قائم تے توحید دی دعوت دین والے ہون تے ایہنوں باقی رہن والا کلمہ ایس لئی بنایا تاں کہ ایہناں دی نسل وچوں جو شرک کرے اوہ توحید دی دعوت دین و الے دی گل سن کے شرک توں باز آ جاوے تے ایس توحید دے کلمے ول واپس آ جاوے تے سچے دین نوں قبول کر لوے۔

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى جَآءَهُمُ الْحَقُّ وَ

تاں کہ اوہ رجوع کرن (۲۸) بلکہ میں اوہناں نوں تے اوہناں دے پیو دادے نوں دنیا دے فیدے دِتے ایتھوں تک کہ اوہناں دے کول حق تے

رَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ وَّاِنَّا بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٠﴾

صاف دسن والا رسول تشریف لیایا (۲۹) تے جدوں اوہناں دے کول حق آیا تے آکھن لگے: ایہہ جادو اے تے بے شک اسیں ایہدے منکر آں (۳۰)

وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيْمٍ ﴿٣١﴾ اَهُمْ

تے آکھن لگے: ایہناں دو شہراں دے کسے وڈے بندے تے ایہہ قرآن کیوں نئیں نازل کیتا گیا؟ (۳۱)① کیہ

يَقْسِمُوْنَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ؕ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيْشَتَهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَ

تہاڈے رب دی رحمت اوہ ونڈدے نیں؟② دنیا دی حیاتی وچ ایہناں دے وچکار ایہناں دی روزی (وی) اسیں ای ونڈی اے تے

رَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا ؕ وَ

اسیں ایہناں وچوں اِک نوں دوجے تے کئی درجے اُچا کیتا اے تاں کہ ایہناں وچوں اِک دوجے نوں خادم بنائے تے

رَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَآ اَنْ يَّكُوْنَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً

تہاڈے رب دی رحمت ایس توں بہتر اے جیہڑا اوہ جمع کررے نیں (۳۲)③ تے جے ایہہ گل نہ ہندی کہ سارے لوک (کافراں دی) اِک جماعت ہو جان گے ④

حاشیہ ① ... دو شہراں توں مراد مکہ معظمہ تے طائف نیں تے وڈے آدمی توں مراد مکہ معظمہ وچ ولید بن مغیرہ تے طائف وچ عروہ بن مسعود ثقفی اے۔ ② ... ایتھے رب دی رحمت توں مراد نبوت اے۔ نبوت عطا فرماؤن دا اختیار صرف اللہ پاک دے کول اے تے اوہنے اپنے اختیار نال نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں آخری نبی بنا دِتا اے تے ایہدا علان وی قرآن پاک وچ فرما دِتا ایس لئی ہن کوئی دوسرا بندہ نبی نئیں بن سکدا۔ ③ ... ایتھے رب دی رحمت توں مراد جنت اے تے ایہہ یقیناً کافراں دے جمع کیتے گئے مال تے دولت توں بوہت زیادہ بہتر اے۔ ④ ... ایہناں آیتاں دا معنی ایہہ اے کہ جے ایس گل دا لحاظ نہ ہندا کہ کافراں دا مال تے دولت تے عیشاں تے مزے ویکھ کے سارے لوک کفر ول خاہش کرن گے تے کفر وچ فضیلت سمجھ کے سارے کفر نوں اختیار کر لین گے تے اللہ پاک ضرور کافراں دے گھر تے ایہناں دے گھراں دا سامان سونے تے چاندی دا بنا دیندا۔ ایہناں آیتاں دی سچائی ایس زمانے وچ کھلیاں اکھاں نال ویکھی جا سکدی اے کہ کافراں دے مال پنجی تے عیشاں تے مزے توں متاثر ہوکے کجھ مسلمان اپنا دین چھڈ چکے نیں تے کجھ اسلام توں ناراض نظر آرے نیں۔

لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَّكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوْتِهِمْ سُقُفًا مِّنْ فِضَّةٍ وَّ مَعَارِجَ

تے اسیں ضرور رحمٰن دے منکراں لئی ایہناں دے گھراں دیاں چھتاں تے پوڑیاں چاندی دیاں بنا دیندے

عَلَيْهَا يَظْهَرُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَ لِبُيُوْتِهِمْ اَبْوَابًا وَّ سُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔوْنَ ﴿٣٤﴾

جیہناں تے اوہ چڑھدے (۳۳) تے ایہناں دیاں گھراں لئی (چاندی دے) دروازے تے تخت بنا دیندے جیہناں تے اوہ تکیہ لاندے (۳۴)

وَ زُخْرُفًا ؕ وَ اِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ؕ وَ الْاٰخِرَةُ

تے (ایہہ چیزاں ایہناں لئی) سونا (وی بنا دیندے) تے ایہہ جو کجھ اے سارا دنیا دی حیاتی دا ای سامان اے تے آخرت

عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿٣٥﴾ ع وَ مَنْ يَّعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ ٣ ١٠ ٩

تہاڈے رب دے کول پرہیز گاراں لئی اے (۳۵) تے جیہڑا رحمٰن دے ذکر توں مونھ پھیرے① تے اسیں

لَهٗ شَيْطٰنًا فَهُوَ لَهٗ قَرِيْنٌ ﴿٣٦﴾ وَ اِنَّهُمْ لَيَصُدُّوْنَهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ

اوہدے تے اِک شیطان مقرر کر دینے آں تے اوہ اوہدا ساتھی رہندا اے (۳۶) تے بے شک اوہ شیطان اوہناں نوں رستے توں روکدے نیں

وَ يَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٣٧﴾ حَتّٰۤى اِذَا جَآءَنَا قَالَ يٰلَيْتَ

تے اوہ ایہہ سمجھ دے نیں کہ اوہ ہدایت پاون والے نیں (۳۷) ایتھوں تک کہ جدوں اوہ کافر ساڈے کول آوے گا تے (اپنے ساتھی شیطان نوں) آکھے گا: اے کاش!

بَيْنِيْ وَ بَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِيْنُ ﴿٣٨﴾ وَ لَنْ يَّنْفَعَكُمُ

میرے تے تیرے وچکار مشرق تے مغرب دے برابر دوری ہو جاوے تے (توں) کِنا ای بھیڑا ساتھی ایں (۳۸) تے اج کدے وی تہانوں ایہہ چیز فیدہ

الْيَوْمَ اِذْ ظَّلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُوْنَ ﴿٣٩﴾ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ

نئیں دیوے گی کہ تسیں سارے عذاب وچ شریک ہو جد کہ تسیں ظلم کیتا (۳۹) تے کیہ تسیں بولیاں نوں سناؤ

حاشیہ ① ... ایتھے رحمٰن دے ذکر توں مراد قرآنِ کریم اے تے ایہدے توں انھا ہونا ایہہ اے کہ بندہ نہ تے قرآن دیاں ہدایتاں نوں ویکھے تے نہ ای ایہناں توں فیدہ چکے۔ یا، رحمٰن دے ذکر توں اللہ پاک دی یاد مراد اے تے ایہدے توں انھا ہونا ایہہ اے کہ بندہ اللہ پاک دی پکڑ تے عذاب توں بے خوف ہو جائے۔

الصُّمَّ اَوْ تَهْدِى الْعُمْىَ وَمَنْ كَانَ فِىْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٤٠﴾ فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَاِنَّا

گے یا انھیاں نوں راہ وکھاؤ گے تے اوہناں نوں جیہڑے کھلی گمراہی وچ نیں ؟ (۴۰)① تے جے اسیں تہانوں لے جایئے تے اوہناں توں اسیں

مِنْهُمْ مُّنْتَقِمُوْنَ ﴿٤١﴾ اَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِىْ وَعَدْنٰهُمْ فَاِنَّا عَلَيْهِمْ مُّقْتَدِرُوْنَ ﴿٤٢﴾

ضرور بدلہ لواں گے (۴۱) یا اسیں تہانوں وکھا دیئے جیہدا ایہناں نوں اسیں وعدہ دِتا اے تے اسیں اوہناں تے بڑی قدرت والے آں (۴۲)

فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِىْٓ اُوْحِىَ اِلَيْكَ ۚ اِنَّكَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٤٣﴾ وَاِنَّهٗ لَذِكْرٌ

تے اوہنوں زور نال پھڑی رکھو جیہڑی تہاڈے ول وحی کیتی گئی اے بے شک تسیں سدھے راہ تے او (۴۳) تے (اے حبیب!) بے شک ایہہ قرآن

لَّكَ وَلِقَوْمِكَ ۚ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُوْنَ ﴿٤٤﴾ وَسْـَٔلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ

تہاڈے تے تہاڈی قوم لئی عزت تے بزرگی اے ② تے (اے لوکو!) بڑی چھیتی تہاڈے کولوں پچھیا جاوے گا (۴۴) تے جیہڑے اسیں تہاڈے توں پہلے اپنے

رُّسُلِنَآ اَجَعَلْنَا مِنْ دُوْنِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُّعْبَدُوْنَ ﴿٤٥﴾ ع وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى ع ٤

رسول گھلے ایہناں توں پچھو کہ کیہ اسیں رحمن توں علاوہ کجھ ہور خدا مقرر کیتے نیں جیہناں دی عبادت کیتی جاوے (۴۵)③ تے بے شک اسیں موسیٰ نوں

حاشیہ ① ... ایتھے بولے توں مراد دل دا بولا تے انھیا توں مراد دل دا انھا اے تے کھلی گمراہی وچ ہوون والیاں توں مراد اوہ کافر اے جیہدے نصیب وچ ایمان نئیں۔ دل دے بولے نوں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ایس لئی نئیں سنا سکدے کہ اوہ قرآن نوں سن کے اوہنوں قبول کرن والے کن نئیں رکھدا، دل دے انھے نوں ہدایت دی راہ ایس لئی نئیں وکھا سکدے کہ اوہ حق دی گل ویکھن والی اکھ ای توں محروم اے تے جیہڑا کھلی گمراہی وچ اے اوہنوں سنا تے وکھا نئیں سکدے کیوں کہ اوہ کفر تے قائم رہن دے انجام وچ ایمان توں محروم کر دِتا گیا اے۔ ایہدے وچ کافراں دے ایمان نہ لیاون تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم لئی تسلی اے۔ ② ... قرآن کریم خاص کر حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم لئی تے عام طور تے پوری اُمت لئی عظمت تے شرافت دا ذریعہ اے۔ قرآن دے ذریعے نال عظمت تے شرافت حاصل ہون دی صورت ایہہ اے کہ ایہدے حکماں تے تعلیم تے عمل کیتا جاوے۔ پہلے دور دے مسلماناں دی پوری دنیا وچ عظمت تے شرافت قرآن تے سنت اُتے عمل کرن دی ای برکت نال سی تے اَج دے مسلماناں دی ذلت تے پستی دی بوہت وڈی وجہ قرآن اُتے عمل چھڈدینا اے۔ ③ ... ایتھے رسولاں توں مراد ایہناں دے دین تے ملتاں نیں تے آیت دا معنی ایہہ اے کہ رسولاں دے دین تے اوہناں دیاں ملتاں وچ لبھو کہ کیہ کسے وی رسول دے دین وچ بت دی پوجا جائز رکھی گئی اے۔ یا ،رسولاں توں مراد اہلِ کتاب والیاں وچوں ایمان لیاون والے نیں، ایس صورت وچ آیت دا معنی ایہہ اے کہ اہلِ کتاب وچوں جیہڑے ایمان لیائے ایہناں توں پچھو کہ کیہ کسے رسول نے غیرُاللہ دی پوجا دی اجازت دِتی سی۔

بِاٰيٰتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَقَالَ اِنِّىْ رَسُوْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ

اپنیاں نشانیاں نال فرعون تے اوہدے سرداراں ول گھلیا تے موسیٰ نے فرمایا: بے شک میں اوہدا رسول آں جیہڑا سارے جہان دا مالک اے (۴۶) فیر جدوں

بِاٰيٰتِنَآ اِذَا هُمْ مِّنْهَا يَضْحَكُوْنَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرِيْهِمْ مِّنْ اٰيَةٍ اِلَّا هِىَ اَكْبَرُ مِنْ

اوہ اوہناں دے کول ساڈیاں نشانیاں لیایا تے تدے اوہ اوہناں تے ہسن لگے (۴۷) تے اسیں اوہناں نوں جیہڑی نشانی وکھاندے تے اوہ اپنے واعگوں (پہلی نشانی) توں وڈی ای ہندی ①

اُخْتِهَا ۖ وَاَخَذْنٰهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوْا يٰٓاَيُّهَ السّٰحِرُ ادْعُ

تے اسیں اوہناں نوں مصیبت وچ پھڑ لیا تاں کہ اوہ باز آ جان (۴۸) تے اوہناں نیں آکھیا: اے جادو دے علم والے! ساڈے لئی اپنے رب توں دعا کر،

لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ ۚ اِنَّنَا لَمُهْتَدُوْنَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ

اوس وعدے دی وجہ توں جیہڑا اوہنے تہاڈے نال کیتا اے۔ بے شک اسیں ہدایت تے آجاوں گے (۴۹) فیر جدوں اسیں اوہناں توں اوہ مصیبت ٹال دِتی تے اوسے

اِذَا هُمْ يَنْكُثُوْنَ ﴿٥٠﴾ وَنَادٰى فِرْعَوْنُ فِىْ قَوْمِهٖ قَالَ يٰقَوْمِ اَلَيْسَ لِىْ مُلْكُ

ویلے اوہناں نیں وعدہ توڑ دِتا (۵۰) تے فرعون نے اپنی قوم وچ اعلان کرکے آکھیا: اے میری قوم! کیہ مصر دی بادشاہی میری

مِصْرَ وَهٰذِهِ الْاَنْهٰرُ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِىْ ۚ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ ﴿٥١﴾ اَمْ اَنَا خَيْرٌ مِّنْ

نئیں اے تے ایہہ نہراں جیہڑیاں میرے تھلے وگدیاں نیں؟ تے کیہ تسیں ویکھدے نئیں ؟ (۵۱) یا میں اوہدے توں بہتر آں جیہڑا

هٰذَا الَّذِىْ هُوَ مَهِيْنٌ ۙ وَّلَا يَكَادُ يُبِيْنُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَآ اُلْقِىَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ

چھوٹا جئیا بندہ اے تے صاف طریقے نال گلاں کردا پتا نئیں لگدا (۵۲) (جے ایہہ رسول اے) تے ایہدے تے سونے دے کڑے کیوں نئیں پائے گئے؟

اَوْ جَآءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِيْنَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهٗ فَاَطَاعُوْهُ ۚ اِنَّهُمْ كَانُوْا

یا ایہدے نال لین بنا کے فرشتے کیوں نئیں آوندے؟ (۵۳) تے فرعون نے اپنی قوم نوں بیوقوف بنا لیا تے اوہ اوہدے کہن تے چل پئے بے شک اوہ

حاشیہ ① ... یعنی ہر اِک نشانی اپنی خصوصیت وچ دوجی توں ودھ چڑھ کے تے اِک توں اِک اعلیٰ سی۔

قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّآ اٰسَفُوْنَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنٰهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٥٥﴾

نافرمان لوک سن (٥٤) فیر جدوں اوہناں سانوں ناراض کیتا اوہناں تے اسیں اوہناں توں بدلہ لیا تے اسیں اوہناں ساریاں نوں غرق کر دِتا (٥٥)

فَجَعَلْنٰهُمْ سَلَفًا وَّمَثَلًا لِّلْاٰخِرِيْنَ ﴿٥٦﴾ ع وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا اِذَا

تے اسیں اوہناں نوں اگلی کہانی بنا دِتا تے بعد والیاں لئی مثال بنا دِتا (٥٦) تے جدوں ابنِ مریم دی مثال دِتی جاندی اے تے ایس لئی

قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّوْنَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوْٓا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ اَمْ هُوَ ؕ مَا ضَرَبُوْهُ لَكَ اِلَّا

تہاڈی قوم اوہدے توں ہسن لگدی اے (٥٧)[1] تے کہندے نیں: کیہ ساڈے خدا بہتر نیں یا اوہ (عیسیٰ؟) اوہناں نیں ایہہ مثال صرف تہاڈے نال جھگڑا کرن لئی

جَدَلًا ؕ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُوْنَ ﴿٥٨﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا عَبْدٌ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنٰهُ

بیان کیتی اے، بلکہ اوہ جھگڑن والے لوک نیں (٥٨) عیسیٰ تے نئیں پر اِک بندہ جیہدے تے اسیں احسان فرمایا اے[2] تے اسیں اوہنوں

مَثَلًا لِّبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٥٩﴾ ؕ وَلَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَّلٰٓئِكَةً فِي الْاَرْضِ

بنی اسرائیل لئی اِک عجیب نمونا بنایا (٥٩)[3] تے جے اسیں چاہندے تے زمین وچ تہاڈے بدلے فرشتے

يَخْلُفُوْنَ ﴿٦٠﴾ وَاِنَّهٗ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُوْنِ ؕ هٰذَا صِرَاطٌ

وسا دیندے (٦٠) تے بے شک عیسیٰ ضرور قیامت دی اِک خبر اے[4] تے کدے وی قیامت وچ شک نہ کرنا تے میری پیروی کرنا۔ ایہہ سدھا

حاشیہ ① ... عبداللہ بن زبعری نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے کول آیا تے آکھن لگا کہ تہاڈے اُتے ایہہ آیت اتری اے: "اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ ؕ" اے مشرکو! تسیں تے اللہ پاک توں علاوہ جیہناں شیواں نوں تسیں پوجدے او سارے دوزخ دا بالن نیں۔ بے شک سورج، چن، فرشتے، حضرت عزیر عَلَیْہِ السَّلَام تے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی عبادت کیتی گئی اے، فیر تے ایہہ سارے وی ساڈے معبوداں دے نال (معاذ اللہ) دوزخ وچ ہوون گے۔ اوہدی گل سن کے قریش دے کافر ہس پئے۔ ایہدے اُتے ایہہ آیت کریمہ اتری۔ ② ... ایس احسان توں مراد نبوت عطا کرنا اے، ایہدے وچ اوہناں یہودیاں دا رَد اے جیہڑے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی نبوت دے منکر نیں۔ ③ ... عجیب نمونہ بناون توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک نے آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں باپ توں بغیر پیدا فرما کے بنی اسرائیل لئی اپنی قدرت دا عجیب بہترین نمونہ بنایا۔ ④ ... یعنی حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا آسمان توں دوبارہ زمین تے تشریف لیاونا قیامت دی اِک نشانی اے۔ آپ عَلَیْہِ السَّلَام دا ایہہ آونا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت دا نبی بن کے نئیں بلکہ اُمتی ہوون دی حیثیت نال ہووے گا۔

مُّسْتَقِيْمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطٰنُ ۚ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَآءَ عِيْسٰى

رستہ اے (٦١) تے کدے وی تہانوں شیطان نہ روکے بے شک اوہ تہاڈا کھلا دشمن اے (٦٢) تے جدوں عیسیٰ روشن نشانیاں لیایا تے

بِالْبَيِّنٰتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِيْ تَخْتَلِفُوْنَ

اوہنے فرمایا: میں تہاڈے کول حکمت لے کے آیا ہاں تے میں ایس لئی (آیا ہاں) تاں کہ میں تہانوں بعض اوہ گلاں بیان کراں جیہناں وچ

فِيْهِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّيْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ؕ

تسیں اختلاف رکھدے او تے اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو (٦٣) بے شک اللہ میرا وی رب اے تے تہاڈا وی رب اے تے اوہدی عبادت کرو،

هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْۢ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا

ایہہ سدھا رستہ اے (٦٤) فیر اوہ گروہ آپس وچ وکھرے وکھرے ہو گئے تے ظالماں لئی

مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَلِيْمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ

اِک درد دین والے دن دے عذاب دی خرابی اے (٦٥) اوہ قیامت نوں ای اڈیک رے نیں کہ ایہناں اُتے اِکو دم آ جاوے تے ایہناں نوں

لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٦٦﴾ اَلْاَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍۢ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِيْنَ ﴿٦٧﴾ ع ؕ يٰعِبَادِ ع ٢ ١٢

پتا وی نہ لگے (٦٦) اوس دن پکے بیلی اِک دوجے دے دشمن ہو جان گے سوائے پرہیز گاراں دے(٦٧)① (ایہناں نوں فرمایا جاوے گا) اے

حاشیہ ① ... دنیا وچ جیہڑی یاری کفر تے نافرمانی دی وجہ نال سی تے قیامت دے دن دشمنی وچ بدل جاوے گی جد کہ دینی دوستی تے اوہ محبت جیہڑی اللہ پاک لئی سی دشمنی وچ نئیں بدلے گی بلکہ باقی رہوے گی تے ایمان والیاں دے کم آوے گی۔ حدیثِ پاک وچ اے: اِک آدمی نے عرض کیتی، یارسول اللہ! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، قیامت کدوں آوے گی؟ ارشاد فرمایا: توں اوہدے لئی کیہ تیاری کیتی اے؟ عرض کیتی، اوہدے لئی میں کوئی تیاری نئیں کیتی، صرف ایہہ اے کہ میں اللہ پاک تے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال محبت رکھنا ہاں۔ ارشادفرمایا: توں ایہناں دے نال اے جیہناں نال تینوں محبت اے۔ حضرت انس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ فرماوندے نیں کہ اسلام توں بعد مسلماناں نوں جنی ایس کلمے نال خشی ہوئی، ایہو جئی خشی میں کدھی نئیں ویکھی۔ (بخاری، ٢/٥٢٧، الحدیث: ٣٦٨٨)

لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُوْنَ ﴿٦٨﴾ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاٰيٰتِنَا

میرے بندیو! اَج نہ تہاڈے تے خوف اے تے نہ تسیں غم کرو گے (٦٨) اوہ جیہڑے ساڈیاں آیتاں تے ایمان لیائے

وَكَانُوْا مُسْلِمِيْنَ ﴿٦٩﴾ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُوْنَ ﴿٧٠﴾

تے اوہ فرماں بردار سن (٦٩) تسیں تے تہاڈی بیویاں جنت وچ داخل ہو جان تے تہانوں خش کیتا جاوے گا (٧٠)

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِّنْ ذَهَبٍ وَّاَكْوَابٍ ۚ وَفِيْهَا مَا تَشْتَهِيْهِ

اوہناں تے سونے دیاں تھالیاں تے جاماں دے دور ہون گے تے جنت وچ اوہ ساریاں چیزاں ہون گیا جیہناں دی اوہ دل وچ خاہش

الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ ۚ وَاَنْتُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ

کرن گے تے جیہناں توں اکھاں نوں لذت ملے گی تے تسیں اوہدے وچ ہمیشہ رہو گے (٧١) تے ایہی اوہ جنت اے

الَّتِيْٓ اُوْرِثْتُمُوْهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيْهَا فَاكِهَةٌ كَثِيْرَةٌ

جیہدا تہاڈے عملاں دے صدقے① تہانوں وارث بنایا گیا اے (٧٢)② تہاڈے لئی ایہدے وچ بوہت زیادہ پھل نیں

مِّنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٧٣﴾ اِنَّ الْمُجْرِمِيْنَ فِيْ عَذَابِ جَهَنَّمَ خٰلِدُوْنَ ﴿٧٤﴾

جیہناں وچوں تسیں کھاندے روو گے (٧٣) بے شک مجرم جہنم دے عذاب وچ ہمیشہ رہن والے نیں (٧٤)③

حاشیہ ① ... جنت وچ داخلہ اللہ پاک دی رحمت تے فضل نال ہووے گا تے ایہہ فضل تے رحمت نصیب ہوون دابنیادی ذریعہ نیک عمل نیں، ایویں ای جنت وچ درجیاں دی تقسیم وی نیک عملاں دے مطابق ہووے گی۔ ② ... جنت دا وارث بنائے جان توں متعلق حدیثِ پاک وچ اے: تہاڈے وچوں ہر بندے دا اِک کار جنت وچ تے اِک کار جہنم وچ اے، کافر جہنم وچ مومن دے کاردا وارث بن جاندا اے تے مومن جنت وچ کافر دے کار دا وارث بن جانداے۔ اللہ پاک دے ایس فرمان دا ایہی مطلب اے۔ (ابن ابی حاتم، الزخرف، تحت الآیۃ: ٧٢، ١٠/٣٢٨٦)

③ ... ایتھے مجرماں توں مراد کافر نیں۔ قرآن مجید وچ کافراں دے لئی دسیاں گئیاں سزاواں وچ مسلماناں لئی وی عبرت تے نصیحت اے کیوں کہ ایس گل وچ بھاویں کوئی شک نئیں کہ اسیں ایس ویلے مسلمان آں، پر کسے کول ایہدی ضمانت نئیں اے کہ اوہ مرن تک مسلمان ای رہوے گا کیوں کہ جیویں بے شمار کافر خش قسمت نال مسلمان ہو جاندے نیں اُنج ای بوہت سارے بدنصیب مسلماناں دا وی ایمان توں پھر جانا ثابت تے ممکن اے۔ایس لئی مسلماناں نوں وی ایہناں عذاباں توں ڈرنا تے اپنے ایمان دی سلامتی لئی فکر کرنی چاہیدی اے۔

لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيْهِ مُبْلِسُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْا هُمُ

اوہ کدے ایہناں توں ہولا نئیں کیتا جاوے گا تے اوہ اوہدے وچ بے آسے پئے رہن گے (۷۵) تے اسیں اوہناں تے کوئی ظلم نئیں کیتا، ہاں اوہ آپ ای

الظّٰلِمِيْنَ ﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا يٰمٰلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ؕ قَالَ اِنَّكُمْ

ظالم سن (۷۶) تے اوہ واجاں مارن گے: اے مالک! تیرا رب ساڈا کم پورا کر دیوے۔اوہ نگران فرمائے گا: تہانوں تے

مّٰكِثُوْنَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ جِئْنٰكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ﴿٧٨﴾ اَمْ

ٹھہرنا اے (۷۷) بے شک اسیں تہاڈے کول حق لیائے پر تہاڈے وچوں بہتے حق نوں ناپسند کرن والے نئیں سن (۷۸)① کیہ

اَبْرَمُوْٓا اَمْرًا فَاِنَّا مُبْرِمُوْنَ ﴿٧٩﴾ اَمْ يَحْسَبُوْنَ اَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ

اوہناں نیں کم پکا کر لیا اے؟ تے اسیں وی (اپنا کم) پکا کرن والے آں (۷۹) کیہ اوہ ایہہ سمجھ دے نیں کہ اسیں ایہناں دی ہولی گل تے ایہناں دے لکہ لکہ کے مشورے

وَنَجْوٰىهُمْ ؕ بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿٨٠﴾ قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ

نئیں سن دے؟ ہاں، کیوں نئیں؟ تے ساڈے فرشتے ایہناں دے کول لکھ رے نیں(۸۰)تسیں فرماؤ:(اِک ناممکن گل نوں فرض کرکے آکھنا ہاں کہ) جے رحمٰن

وَلَدٌ ۖ فَاَنَا اَوَّلُ الْعٰبِدِيْنَ ﴿٨١﴾ سُبْحٰنَ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ

دے کوئی پتر ہندا تے سب توں پہلے میں (اوہدی) عبادت کرن والا ہندا (۸۱) اسماناں تے زمین دا رب، عرش دا مالک

الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوْضُوْا وَيَلْعَبُوْا حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ

ایہناں گلاں توں پاک اے جو کافر بیان کردے نیں (۸۲) تے تسیں ایہناں نوں چھڈ دیو کہ گندیاں گلاں کرن تے کھیڈن ایتھوں تک کہ اپنے اوس دن نوں پا لین

حاشیہ ① ... دینی چیزاں نال کراہت تے ناگواری دا اِظہار کرنا کافراں دا کم اے۔ ایہدے نال اوہناں لوکاں نوں نصیحت حاصل کرنی چاہیدی اے جیہڑے مسلمان اکھوان دے باوجود اسلامی رسماں نوں ناپسند کردے ، اسلام دے حکماں اُتے عمل کرن والے نوں بھیڑی نظر نال ویکھدے، اوہدا مذاق اڑاندے تے اسلام دے حکماں اُتے عمل کرن توں روکن دی کوشش کردے نیں۔

الَّذِیْ یُوْعَدُوْنَ ﴿۸۳﴾ وَهُوَ الَّذِیْ فِی السَّمَآءِ اِلٰهٌ وَّفِی الْاَرْضِ اِلٰهٌ ؕ وَهُوَ

جیہدا ایہناں نال وعدہ کیتا جا ریا اے (۸۳) تے اوہی اسمان والیاں دا خدا اے اوہ ای زمین والیاں دا خدا اے اوہی

الْحَكِیْمُ الْعَلِیْمُ ﴿۸۴﴾ وَتَبٰرَكَ الَّذِیْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

حکمت والا، علم والا اے (۸۴) تے اوہ (اللہ) بڑی برکت والا اے جیہدے لئی اسماناں تے زمین دی تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے

وَمَا بَیْنَهُمَا ۚ وَعِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَاِلَیْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۸۵﴾ وَلَا یَمْلِكُ

ساریاں دی بادشاہی اے تے قیامت دا علم اوسے کول اے تے تہانوں اوہدے ول واپس جانا اے (۸۵) تے کافر

الَّذِیْنَ یَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ

جیہناں نوں اللہ توں علاوہ پوجدے نیں اوہ سفاعت دا اختیار نئیں رکھدے۔ ہاں (شفاعت دا اختیار اوہناں نوں اے) جیہڑے حق دی گواہی دین تے

یَعْلَمُوْنَ ﴿۸۶﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَهُمْ لَیَقُوْلُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى یُؤْفَكُوْنَ ﴿۸۷﴾

علم رکھن (۸۶)① تے جے تسیں ایہناں توں پچھو: ایہناں نوں پیدا کنے کیتا؟ تے ضرور آکھن گے: ”اللہ نے“ نے کتھے مودے جاندے نیں؟ (۸۷)

وَقِیْلِهٖ یٰرَبِّ اِنَّ هٰۤؤُلَآءِ قَوْمٌ لَّا یُؤْمِنُوْنَ ﴿۸۸﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ

رسول دے اوس فرمان دی قسم کہ اے میرے رب! ایہہ لوک ایمان نئیں لیاؤندے (۸۸)② تے ایہناں توں درگزر کرو تے فرماؤ:

سَلٰمٌ ؕ فَسَوْفَ یَعْلَمُوْنَ ﴿۸۹﴾ ع

بس سلام اے تے بڑی چھیتی جان لین گے(۸۹)

وقف لازم ع ۲۲ ۱۳

حاشیہ ① ... اللہ پاک دی عبادت کرن دی بجائے کافر جیہناں بتاں دی عبادت کردے نیں اوہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ کسے دی شفاعت کرن دا اختیار نئیں رکھدے، ہاں جیہڑے لوک اللہ پاک دے اِک ہون دی گواہی دیون تے دل نال ایس گل دا علم رکھن کہ اللہ پاک اوہناں دا رب اے، ایہو جئے مقبول بندے ایمان والیاں دی شفاعت کرن گے۔ ② ... ایس آیت وچ اللہ پاک نے حضور اکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے قول مبارک دی قسم یاد فرمائی، ایہدے وچ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی عزت دا اِظہار اے۔

٤٤ سُوْرَةُ الدُّخَانِ مَكِّيَّةٌ ٦٤
اياتها ٥٩ ركوعاتها ٣

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورة الدخان مكية
آيات :59 ركوع:3

مع ١٢

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ فِيْ لَيْلَةٍ مُّبٰرَكَةٍ اِنَّا كُنَّا

حٰمٓ (١) ایس روشن کتاب دی قسم (٢) بے شک اسیں اینوں برکت والی رات وچ اُتاریا،[1] بے شک اسیں

مُنْذِرِيْنَ ﴿٣﴾ فِيْهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيْمٍ ﴿٤﴾ اَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا ؕ اِنَّا

ڈر سنان والے آں (٣) ایس رات وچ ہر حکمت والا کم وَنڈ دِتا جاندا اے(٤)[2] ساڈے کول دے حکم توں، بے شک اسیں

كُنَّا مُرْسِلِيْنَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ؕ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٦﴾

ای گھلن والے آں (٥) تہاڈے رب ولوں رحمت اے، بے شک اوہی سنن والا، جانن والا اے (٦)

وقف لازم

رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۘ اِنْ كُنْتُمْ مُّوْقِنِيْنَ ﴿٧﴾

اوہ جیہڑا رب اے اسماناں تے زمین تے جیہڑا کجھ ایہناں دے وچکار اے ساریاں دا، جے تسیں یقین رکھن والے او (٧)

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ؕ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٨﴾

اوہدے توں علاوہ کوئی معبود نئیں،اوہ حیاتی دیندا اے تے موت دیندا اے،اوہ تہاڈا رب تے تہاڈے اگلے پیو دادے دا رب اے (٨)

بَلْ هُمْ فِيْ شَكٍّ يَّلْعَبُوْنَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَاْتِي السَّمَآءُ بِدُخَانٍ

بلکہ اوہ کافر شک وچ پئے کھیڈ رہے نیں(٩)[3] تے تسیں اوس دن نوں اُڈیکو جدوں اسمان اِک ظاہر تووں

حاشیہ ① ... اکثر مفسراں دے نیڑے برکت والی رات توں شب قدر مراد اے تے بعض مفسرین ایہدے توں شب برات مراد لیندے نیں۔ ② ... بعض حدیثاں وچ بیان ہویا کہ 15 شعبان دی رات لوکاں دے کماں دا فیصلہ کر دِتا جاندا اے۔ ایہناں حدیثاں تے ایس آیت وچ مناسبت ایہہ اے کہ فیصلہ 15 شعبان دی رات نوں ہوندا اے تے شب قدر وچ اوہ فیصلہ ایہناں فرشتیاں دے حوالے کر دِتا جاندا اے جیہناں نیں ایس فیصلہ دے مطابق عمل کرنا ہندا اے۔ ③ ... یعنی اللہ پاک دے اِک ہوون دیاں جیہڑیاں دلیلاں ذکر کیتیاں گئیاں ایہناں دا تقاضا تے ایہہ سی کہ کافر اوہدی واحدانیت نوں من لیندے پر ایہہ فیر وی نئیں من دے بلکہ اوہ اوہدے ولوں شک وچ پئے تے دنیا دے کھیڈاں وچ لگے نیں تے ایہناں نوں اپنی آخرت دی کوئی فکر ای نئیں ۔

مُّبِيْنٍ ﴿١٠﴾ لَا يَغْشَى النَّاسَ ؕ هٰذَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ

لیاوے گا(۱۰)① جیہڑا لوکاں نوں کج لوے گا۔ایہہ اِک درد دین والا عذاب اے(۱۱)(اوس دن آکھن گے)اے ساڈے رب! ساڈے توں عذاب دور کردے،

اِنَّا مُؤْمِنُوْنَ ﴿١٢﴾ اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾

اسین ایمان لیانے آں(۱۲)ایہناں لئی نصیحت منا کتھوں ہووے گا؟حالاں کہ ایہناں دے کول صاف بیان فرمان والا رسول تشریف لیا چکیا اے(۱۳)

ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوْا مُعَلَّمٌ مَّجْنُوْنٌ ﴿١٤﴾ اِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيْلًا وقف لازم

فیر اوہ اوہدے توں منہ پھیر گئے تے آکھن لگے: ایہہ تے سکھایا ہویا اِک دیوانہ اے (۱۴) اسیں کجھ دِناں لئی عذاب دور کرن والے آں۔ وقف لازم

اِنَّكُمْ عَآئِدُوْنَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰى ۚ اِنَّا مُنْتَقِمُوْنَ ﴿١٦﴾ وَ

بے شک تسیں فیر واپس آن والے او(۱۵)② اوس دن نوں یاد کرو جدوں اسیں ساریاں توں وڈی پھڑن پھڑاں گے۔بے شک اسیں بدلہ لین والے آں(۱۶)تے

لَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُوْلٌ كَرِيْمٌ ﴿١٧﴾ اَنْ اَدُّوْٓا

بے شک اسیں اوہناں توں پہلے فرعون دی قوم نوں آزمایا تے اوہناں دے کول اِک عزت والا رسول تشریف لیایا(۱۷)(تے آکھیا)کہ اللہ دے بندیاں نوں

اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِ ؕ اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿١٨﴾ ۙ وَّاَنْ لَّا تَعْلُوْا عَلَى اللّٰهِ ؕ اِنِّيْٓ

میرے حوالے کردیو۔بے شک میں تہاڈے لئی امانت والا رسول آں (۱۸) تے ایہہ کہ اللہ دے مقابلے وچ سرکشی نہ کرو۔بے شک میں

حاشیہ ① ... ایس دھوئیں توں مراد پکھ دی شدت نال اکھاں دے سامنے چھا جاون والا ہنھیرا اے۔ ایہدی تفصیل ایہہ اے کہ جدوں کافراں نیں لگاتار نافرمانی کیتی تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے ایہناں دے خلاف دعا فرمائی جیہدے نال اوہ قحط وچ پئے گئے تے پکھ دی وجہ نال ایہہ حال ہویا کہ جدوں اوہ آسمان ول ویکھدے تے اوہناں نوں تووں ایں تووں نظر آوندا سی۔ یا ایس توں اوہ تووں مراد اے جیہڑیاں قیامت دی نشانیاں و چوں اے۔ ② ... ایس خبر دا مقصد ایہہ تنبیہ کرنا اے کہ اوہ لوک اپنا وعدہ پورا نئیں کرن گے کیوں کہ ا وہ مصیبت دی وجہ نال عاجز ہو جاون تے اللہ دی بارگاہ وچ منتاں کردے نیں تے مصیبت دور ہو جاون تے اپنے کفر تے پیو دادیاں دی انھی پیروی ول پلٹ جاندے نیں۔ ایسے لئی حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے صدقے ایہناں دیاں مصیبت دور ہو جاون توں بعد ایویں ای ہویا کہ اوہ لوک ایمان نہ لیائے تے اپنے شرک تے کفر تے ہی قائم رہے۔

اٰتِيْكُمْ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿١٩﴾ ج وَ اِنِّيْ عُذْتُ بِرَبِّيْ وَ رَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُوْنِ ﴿٢٠﴾

تہاڈے کول روشن دلیل لیانا آں(۱۹)تے میں ایس گل توں اپنے رب تے تہاڈے رب دی پناہ لتی کہ تسیں مینوں سنگسار کرو (۲۰)

وَ اِنْ لَّمْ تُؤْمِنُوْا لِيْ فَاعْتَزِلُوْنِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهٗۤ اَنَّ هٰۤؤُلَآءِ قَوْمٌ

تے جے تسیں میرے تے یقین نہ کرو تے میرے توں وکھرے ہو جاوو (۲۱) تے اوہنے اپنے رب توں دعا کیتی کہ ایہہ

الثلثة مُّجْرِمُوْنَ ﴿٢٢﴾ الثلثة فَاَسْرِ بِعِبَادِيْ لَيْلًا اِنَّكُمْ مُّتَّبَعُوْنَ ﴿٢٣﴾ لا وَ اتْرُكِ الْبَحْرَ

مجرم لوک نیں(۲۲)تے (اسیں فرمایا کہ)میرے بندیاں نوں راتوں رات لیہ کے نکل جاؤ،ضرور تہاڈا پچھا کیتا جاوے گا (۲۳)تے دریا نوں جگہ جگہ توں

رَهْوًا ؕ اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُّغْرَقُوْنَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوْا مِنْ جَنّٰتٍ وَّ عُيُوْنٍ ﴿٢٥﴾ لا

کھلا ہویا چھڈ دیو بے شک اوہ لشکر غرق کردِتا جاوے گا(۲۴)① اوہ کنے باغ تے چشمے چھڈ گئے(۲۵)

وَّ زُرُوْعٍ وَّ مَقَامٍ كَرِيْمٍ ﴿٢٦﴾ لا وَّ نَعْمَةٍ كَانُوْا فِيْهَا فٰكِهِيْنَ ﴿٢٧﴾ لا كَذٰلِكَ قف

تے کھیت تے وَدھیا مکان (۲۶)تے نعمتاں جیہناں وچ اوہ عیش کرن والے سن (۲۷) اسیں ایویں ای کیتا

وَ اَوْرَثْنٰهَا قَوْمًا اٰخَرِيْنَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَآءُ وَ الْاَرْضُ وَ

تے ایہناں چیزاں دا دوجی قوم نوں وارث بنا دِتا (۲۸) تے ایہناں تے اسمان تے زمین نہ روئے تے

ع ١ ٢٩ ١٤ مَا كَانُوْا مُنْظَرِيْنَ ﴿٢٩﴾ ع وَ لَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِيْنِ ﴿٣٠﴾ لا

ایہناں نوں مہلت نہ دِتی گئی (۲۹) تے بے شک اسیں بنی اسرائیل نوں ذلیل کرن والے عذاب توں نجات دِتی(۳۰)②

حاشیہ ① ... دریا پار کرن توں بعد حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام نے چاہیا کہ عصا مار کے دریا نوں دوبارہ ملا دِتا جاوے تاں کہ فرعون تے اوہدا لشکر ایہدے وچوں لنگھ نہ سکے تے آپ نوں حکم ہویا کہ جگہ جگہ توں گزرن لئی کھلا چھڈ دیو تاں کہ فرعونی ایہناں راہواں توں دریا وچ داخل ہو جان، بے شک اوہ لشکر غرق کر دِتا جاوے گا۔ ایس توں واضح ہو یا کہ اللہ پاک نے حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام نوں فرعونیاں دی موت دے ویلے، جگہ تے کیفیت دس دِتی سی تے ایہہ ساری چیزاں اوہناں پنج علماں وچوں نیں جیہدا علم اللہ پاک نوں اے، ثابت ہویا کہ اللہ پاک اپنے مقبول بندیاں نوں وی ایہناں پنج علماں نال وی نوازدا اے۔ ② ... ایتھے ذلیل کرن والے عذاب توں مراد غلامی، تکلیفاں توں بھری خدمتاں،محنتاں تے اولاد نوں قتل کیتا جانا اے۔

مِنْ فِرْعَوْنَ ؕ اِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنٰهُمْ

فرعون توں، بے شک اوہ تکبر کرن والا، حد توں ودھن والیاں وچوں سی (۳۱) تے بے شک اسیں اوہناں نوں

عَلٰى عِلْمٍ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿٣٢﴾ وَاٰتَيْنٰهُمْ مِّنَ الْاٰيٰتِ مَا فِيْهِ بَلٰٓؤٌا

جاننڈے ہوئے اوس زمانے والیاں وچوں چن لیا (۳۲) تے اسیں اوہناں نوں اوہ نشانیاں عطا فرمائیاں جیہناں وچ واضح

مُّبِيْنٌ ﴿٣٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَيَقُوْلُوْنَ ﴿٣٤﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُوْلٰى

انعام سی(۳۳)بے شک ایہہ (مکے دے کافر) ضرور آکھدے نیں (۳۴) بے شک موت تے صرف ساڈی پہلی موت ای اے

وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِيْنَ ﴿٣٥﴾ فَاْتُوْا بِاٰبَآئِنَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٣٦﴾

تے اسیں چکے نہ جاواں گے (۳۵) جے تسیں سچے او تے ساڈے پیو دادے نوں لے آؤ (۳۶)①

اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ ۙ وَّالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ اَهْلَكْنٰهُمْ ۫

کیہ اوہ بہتر نیں یاں تبع (ناں دا بادشاہ) دی قوم② تے ایہناں توں پہلے والے لوک؟ اسیں ایہناں نوں ہلاک کر دِتا

اِنَّهُمْ كَانُوْا مُجْرِمِيْنَ ﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ

بے شک اوہ مجرم لوک سن(۳۷)تے اسیں اسمان تے زمین تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے

وَمَا بَيْنَهُمَا لٰعِبِيْنَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنٰهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ

ساریاں نوں کھیڈ دے طور تے نئیں بنایا (۳۸) اسیں ایہناں نوں حق دے نال ای بنایا پر ایہناں وچوں اکثر

حاشیہ ① ... مکے دے کافراں نیں ایہہ سوال کیتا سی جے موت دے بعد کسے دا زندہ ہونا ممکن ہووے تے قصی بن کلاب نوں زندہ کر دیو۔ ایہہ ایہناں دی جاہلانہ گل سی کیوں کہ جس کم لئی ویلا متھیا ہوئے اوہدا اوس ویلے توں پہلے وجود وچ نہ آنا اوہدے ناممکن ہوون دی دلیل نئیں ہندا تے نہ اوہدا انکار کرنا صحیح ہوندا اے۔ ② ... ایس آیت وچ جیہڑے تبع دا ذکر اے ایہہ تبع حمیری سن، ایہہ آپ مومن تے یمن دے بادشاہ سن پر ایہناں دی قوم کافر سی۔ ایسے تبع نے مدینہ منورہ وسایا تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں غائبانہ خط لکھ کے لوکاں دے سپرد کیتا کہ جدوں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دنیا تے تشریف لیاون تے میرا ایہہ خط پیش کر دِتا جاوے۔

لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٩﴾ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيْقَاتُهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِيْ

لوک جاندے نئیں (۳۹) بے شک فیصلے دا دن ایہناں ساریاں دا مِتھیا ہویا ویلا اے (۴۰) جیہڑے دن کوئی بیلی

مَوْلًى عَنْ مَّوْلًى شَيْـًٔا وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٤١﴾ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ

کسے بیلی دے کجھ کم نہ آوے گا تے نہ ایہناں دی مدد کیتی جاوے گی(۴۱)[1] پر جیہدے تے اللہ

اللّٰهُ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿٤٢﴾ اِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّوْمِ ﴿٤٣﴾

مہربانی فرماوے، بے شک اوہی عزت والا، مہربان اے (۴۲) بے شک زقوم دا درخت (۴۳)

طَعَامُ الْاَثِيْمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ ۚ يَغْلِيْ فِي الْبُطُوْنِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ

گناہگار دی خوراک اے (۴۴) گلے ہویے تانبے دی وانگوں ٹِڈھاں وچ جوش ماردا ہووے گا (۴۵) جیویں کھولدا ہویا

الْحَمِيْمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوْهُ فَاعْتِلُوْهُ اِلٰى سَوَآءِ الْجَحِيْمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوْا

پانی جوش ماردا اے (۴۶) ایہنوں پھڑو فیر سختی دے نال ایہنوں بھڑکدی ہوئی اگ دے وچکار ول گھسیٹدے لے جاوو (۴۷) فیر اوہدے

فَوْقَ رَاْسِهٖ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيْمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ

سر دے اُتے کھولدے پانی دا عذاب پاوو (۴۸) چکھ۔ توں تے بڑا عزت والا،

الْكَرِيْمُ ﴿٤٩﴾ اِنَّ هٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهٖ تَمْتَرُوْنَ ﴿٥٠﴾ اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ

کرم والا ایں (۴۹)[2] بے شک ایہہ اوہ اے جیہدے وچ تسیں شک کردے سو (۵۰) بے شک ڈر والے

معانقہ ۲ ع ۳ ۱۵

حاشیہ ① ... قیامت دے دن کافراں نوں نہ تے کوئی بیلی کم آوے گا تے نہ ای ایہناں دی مدد کیتی جاوے گی البتہ ایمان والے اللہ پاک دی اجازت نال اِک دوجے دی شفاعت کرن گے تے ایہناں دی مدد وی کیتی جاوے گی۔ ② ... مفسرین فرماندے نیں: ابوجہل نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں آکھیا: مکے دے ایہناں دوہاں پہاڑاں دے وچوں میرے توں ودھ عزت والا تے کرم والا کوئی نئیں، تے خدا دی قسمیں! تسیں تے تہاڈا رب میرا کجھ وی نئیں وگاڑ سکدے۔ اوہدے لئی دھمکی طور تے ایہہ آیت اتری تے اوہنوں عذاب ویلے ایہہ طعنہ دِتا جاوے گا۔

مَقَامٍ اَمِيْنٍ ﴿٥١﴾ فِيْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿٥٢﴾ يَّلْبَسُوْنَ مِنْ سُنْدُسٍ

امن والی جگہ وچ ہون گے(۵۱)① باغاں تے چشمیاں وچ(۵۲)باریک تے موٹے ریشم دے لباس پاون گے،

وَّاِسْتَبْرَقٍ مُّتَقٰبِلِيْنَ ﴿٥٣﴾ كَذٰلِكَ ۚ وَزَوَّجْنٰهُمْ بِحُوْرٍ عِيْنٍ ﴿٥٤﴾

اِک دوجے دے آمنے سامنے ہون گے(۵۳)اِنج ای ہووے گا تے بڑی ای کالی تے روشن وڈی اکھاں والیاں عورتاں نال اسیں ایہناں دا نکاح کر دِتا(۵۴)

يَدْعُوْنَ فِيْهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ اٰمِنِيْنَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوْقُوْنَ فِيْهَا الْمَوْتَ اِلَّا

اوہ جنت وچ بے خوف ہو کے ہر قسم دا پھل میوہ منگن گے (۵۵) ایہدے وچ پہلی موت توں علاوہ فیر موت دا

الْمَوْتَةَ الْاُوْلٰى ۚ وَوَقٰىهُمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكَ ۭ ذٰلِكَ

ذائقہ نہ چکھن گے② تے اللہ نے ایہناں نوں اگ دے عذاب توں بچا لِتا (۵۶) تہاڈے رب دے فضل توں، ایہی

هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٥٧﴾ فَاِنَّمَا يَسَّرْنٰهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٥٨﴾

وڈی کامیابی اے(۵۷)تے اسیں ایس قرآن نوں تہاڈی زبان وچ اسان کر دِتا تاں کہ اوہ نصیحت حاصل کرن (۵۸)

فَارْتَقِبْ اِنَّهُمْ مُّرْتَقِبُوْنَ ﴿٥٩﴾ ع ٢ ١٢

تے تسیں اُڈیکو ،بے شک اوہ وی اُڈیک رہے نیں (۵۹)

٤٥ سُوْرَةُ الْجَاثِيَةِ مَكِّيَّةٌ ٦٥
اٰياتها ٣٧ ركوعاتها ٤

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ الجاثیۃ مکیۃ
آیات :37 رکوع:4

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿٢﴾ اِنَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَ

حٰمٓ (۱) کتاب دا اتارنا اوس اللہ ولوں اے جیہڑا عزت والا، حکمت والا اے (۲) بے شک ایمان والیاں لئی اسماناں

حاشیہ ① ... یعنی پرہیز گار لوک آخرت وچ ایہو جئی جگہ تے ہوون گے جتھے رہن والا آفتاں ،بلاواں ،عذاب تے تکلیف دین والیاں شیواں توں محفوظ تے امن وچ رہوے گا۔ ② ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ دنیا وچ ایہناں نوں اِک واری جیہڑی موت آ چکی، بس آ چکی، ہن جنت وچ کوئی موت نئیں آوے گی۔ حدیثِ پاک وچ اے: جدوں جنتی جنت تے دوزخی دوزخ وچ چلے جاون گے تے دورنگی بھیڑے دی شکل وچ موت نوں لیایا جاوے گا ، فیر جنتیاں تے جہنمیاں نوں اوہدی پہچان کرا کےاوہنوں ذبح کرن دا حکم دِتا جاوے گا، فیر آکھیا جاوے گا! اے جنتیو! ہمیشگی اے تے کوئی موت نئیں۔ ایہہ جہنمیو! ہمیشگیاے تے کوئی موت نئیں۔ (بخاری، ۳/۲۷۱، الحدیث: ۴۷۳۰)

الۡاَرۡضِ لَاٰيٰتٍ لِّلۡمُؤۡمِنِيۡنَ ۚ﴿۳﴾ وَفِىۡ خَلۡقِكُمۡ وَمَا يَبُثُّ مِنۡ دَآبَّةٍ اٰيٰتٌ لِّقَوۡمٍ

تے زمین وچ نشانیاں نیں (۳)a تے تہاڈی پیدائش وچ تے جیہڑے جانور اوہ (زمین وچ) پھیلاندا اے اوہناں وچ یقین کرن والیاں لئی

يُّوۡقِنُوۡنَ ۙ﴿۴﴾ وَاخۡتِلَافِ الَّيۡلِ وَالنَّهَارِ وَمَاۤ اَنۡزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنۡ رِّزۡقٍ

نشانیاں نیں (۴) تے رات تے دن دیاں تبدلیاں وچ تے اوہدے وچ جیہڑا اللہ نے اسمان توں رزق دا سبب بارش اُتاری

فَاَحۡيَا بِهِ الۡاَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَا وَتَصۡرِيۡفِ الرِّيٰحِ اٰيٰتٌ لِّقَوۡمٍ يَّعۡقِلُوۡنَ ﴿۵﴾

تے اوہدے توں زمین نوں اوہدے مرن توں بعد زندہ کیتا تے ہواواں دے چکراں وچ عقل والیاں لئی نشانیاں نیں (۵)②

تِلۡكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتۡلُوۡهَا عَلَيۡكَ بِالۡحَقِّ ۚ فَبِاَىِّ حَدِيۡثٍۢ بَعۡدَ اللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ يُؤۡمِنُوۡنَ ﴿۶﴾

ایہہ اللہ دیاں آیتاں نیں جیہڑیاں اسیں تہاڈے تے حق نال پڑھنے آں فیر لوک اللہ تے اوہدیاں آیتاں نوں چھڈ کے کیہڑی گل تے ایمان لیاؤن گے (۶)③

حاشیہ ① ... ایہناں آیتاں وچ اللہ پاک دی قدرت تے اِک ہون تے دلیل بنن والیاں وکھری وکھری نشانیاں بیان فرما کے اِک جگہ فرمایا گیا کہ ”ایمان والیاں لئی نشانیاں نیں، دوجی جگہ فرمایا گیا ”یقین کرن والیاں لئی نشانیاں نیں“ تیجی جگہ فرمایا گیا ”عقل والیاں لئی نشانیاں نیں“ ایہدے وچ طریقے دی جدت توں علاوہ ایس ول وی اشارہ ہو سکدا اے کہ ایہناں نشانیاں توں پورا پورا فائدہ اوہی لے سکدے نیں جیہڑے ایمان لیان تے ایہہ ایہناں لوکاں لئی وی فیدہ مند ہو سکدی اے جیہڑے اجے تک بھاویں ایمان نئیں لیان پر ایہناں دے دل اللہ پاک دے اِک ہوون دا یقین کرلین، ایہہ یقین کسے دن ایہناں دے ایماں دا سبب بن سکدااے۔اِنج ای اوہ لوک وی ایہناں نشانیاں توں فیدہ حاصل کر سکدے نیں جیہڑے نہ تے فی الحال مومن ہوون تے نہ یقین کرن والے پر عقلِ سلیم رکھدے ہوون تے بصیرت دے نال ایہناں نشانیاں تے غور کرن۔ عقل تے بصیرت دے نال غور توں اِک دن ایمان تے یقین پیدا ہو ای جاوے گا۔ ② ... سائنس تے ریاضی دا علم جے اللہ پاک دی قدرت دی دلیلاں جانن دی یا کسی ہور چنگی نیت نال سکھیا جاوے تے ایہہ دا سکھنا عبادت تے ثواب دا کم اے۔ ③... آیت وچ ”حَدِیۡثٍ“ توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا فرمان مراد نئیں بلکہ کافراں دیاں اپنیاں گلاں مراد نیں نہ کہ معاذ اللہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دیاں حدیثاں مراد لیاں جاون کہ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تے اطاعت دا حکم دِتا گیا اے،تے نالے ایہہ اونج وی جہالت ہووے گی کہ حدیث دا لفظ جیہڑا اپنے لغوی معنی ”گل“ دے اعتبار نال بیان ہویا اے اینوں فن حدیث دی اصطلاح تے لا دِتا جاوے۔

وَيْلٌ لِّكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيْمٍ ۙ﴿۷﴾ يَّسْمَعُ اٰيٰتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ

ہر وڈے بہتان بنھن والے، گنہگار دے لئی خرابی اے (۷) (جیہڑا) اللہ دیاں آیتاں نوں سن دا اے کہ اوہدے سامنے پڑھیاں جاندیاں نیں فیر

مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَّمْ يَسْمَعْهَا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۸﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيٰتِنَا

تکبر کردے ہوئے ضد تے اڑ جاندا اے جویں اینے ایہناں آیتاں نوں سنیا ای نئیں تے ایہو جئے نوں درد دین والے عذاب دی خش خبری سناؤ (۸) تے جدوں اوہنوں

شَيْـًٔا ۨ اتَّخَذَهَا هُزُوًا ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۹﴾ ؕ مِنْ وَّرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ ۚ وَ

ساڈیاں آیتاں وچوں کسے دا علم ہندا اے تے اوہنوں مذاق بنا لیندا اے، ایہناں لئی ذلیل کر دین والا عذاب اے (۹) تے ایہناں دے پچھے جہنم اے تے

لَا يُغْنِيْ عَنْهُمْ مَّا كَسَبُوْا شَيْـًٔا وَّلَا مَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ ۚ وَلَهُمْ

ایہناں دا کمایا ہویا مال ایہناں دے کسے کم نئیں آوے گا نہ اوہ جیہناں نوں اللہ توں علاوہ اوہناں مدد کرن والے بنا رکھیا اے تے ایہناں لئی

عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۰﴾ ؕ هٰذَا هُدًى ۚ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ

درد دین والا عذاب اے (۱۰) ایہہ وڈی ہدایت اے تے جیہناں نیں اپنے رب دیاں آیتاں نوں نہ منیا اوہناں لئی سخت توں سخت عذاب وچوں

رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ﴿۱۱﴾ ع اَللّٰهُ الَّذِيْ سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيْهِ بِاَمْرِهٖ وَ ۱۷ ع

درد دین والا عذاب اے (۱۱) اللہ اوہی اے جیہنے دریا نوں تہاڈے تابع کر دِتا تاں کہ اوہدے حکم توں ایہدے وچ کشتیاں چلن تے

لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۲﴾ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي

تاں کہ تسیں اوہدا فضل لبھو① تاں کہ تسیں شکر کرن والے بن جاؤ (۱۲) تے جو کجھ اسمان وچ تے جو کجھ زمین وچ

الْاَرْضِ جَمِيْعًا مِّنْهُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۱۳﴾ قُلْ لِّلَّذِيْنَ

اے سارے دا سارا اپنے ولوں تہاڈے کم تے لا دِتا اے، بے شک ایہدے وچ سوچن والیاں لئی نشانیاں نیں (۱۳) تسیں ایمان والیاں

حاشیہ ① ... فضل لبھن توں رزق کمان لئی کوشش کرنی مراد ہندا اے، ایتھے ایہدے توں دریائی سفر دے ذریعے تجارت کرنا تے سمندر وچ پیدا کیتی گئیاں نفع والیاں شیواں نوں لبھ کے اوہناں توں نفع حاصل کرنا وی مراد ہو سکدا اے۔ جدید تحقیقات توں ایہہ واضح ہوچکیا اے کہ سمندر وچ ایس قدر معدنیات نیں کہ اینی خشک زمین وچ وی نئیں، انفرادی یا ملکی سطح تے ایہناں نوں لبھ کے بوہت مہنگے فیدے حاصل وی کیتے جا سکدے نیں۔

اٰمَنُوْا يَغْفِرُوْا لِلَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوْا

نوں فرماؤ کہ اوہناں لوکاں توں درگذر کرو جیہڑے اللہ دے دِناں دی آس نئیں رکھدے① تاں کہ اللہ اِک قوم نوں اوہناں دی کمائی دا

يَكْسِبُوْنَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۗ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ

بدلہ دیوے (۱۴) جیہڑا نیک کم کرے تے اپنی ذات لئی (ہی کردا اے) تے جیہڑا برائی کرے تے اوہ اوسے تے اے فیر تسیں اپنے رب ول ای

تُرْجَعُوْنَ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَ

واپس جاؤ گے (۱۵) تے بے شک اسیں بنی اسرائیل نوں کتاب تے حکومت تے نبوت عطا فرمائی تے

رَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ وَفَضَّلْنٰهُمْ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦﴾ ۚ وَاٰتَيْنٰهُمْ بَيِّنٰتٍ مِّنَ الْاَمْرِ ۚ

اساں اوہناں نوں ستھری روزیاں دِتیاں تے اوہناں نوں اوہناں دے زمانے والیاں تے فضیلت بخشی(۱۶)② تے اسیں اوہنوں نوں ایس کم دیاں روشن دلیلاں دِتیاں

فَمَا اخْتَلَفُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ ۙ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۭ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِيْ

تے اوہناں نیں اپنے کول علم آ جان توں بعد ای آپس وچ حسد دی وجہ توں اختلاف کیتا سی۔③ بے شک تہاڈا رب قیامت دے

بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنٰكَ عَلٰى شَرِيْعَةٍ مِّنَ

دن اوہناں دے وچکار ایس گل دا فیصلہ کر دیوے گا جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے نیں (۱۷) فیر اسیں تہانوں ایس معاملے (یعنی دین)

حاشیہ ① ... ایتھے اللہ پاک دے دِناں توں مراد اوہ دن نیں جیہڑے اوہنے ایمان والیاں دی مدد لئی مقرر فرمائے نیں، یا ایہناں دِناں توں مراد اوہ واقعات نیں جیہناں وچ اوہ اپنے دشمن دی پکڑ فرماندا اے تے ایہناں دِناں دی امید نہ رکھن والیاں توں مراد کافر نیں۔ ② ... بنی اسرائیل نوں ایہہ فضیلت اوہناں دے اپنے زمانے وچ حاصل سی، حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت تے ایہناں نوں فضیلت حاصل نئیں۔ ③ ... بنی اسرائیل دے عالم توریت وچ دسی گئی نشانیاں دی روشنی وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی رسالت نوں چنگی طراں پہچان دے سن، ایہدے باوجود اوہناں نیں اختلاف کیتا تے اوہدی بنیادی وجہ منصب تے ریاست ختم ہو جاون دے خوف دی وجہ نال حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں حسد کرنا سی۔ عالماں وچ حسد پیدا ہو جاوے تے ایہناں دا علم اختلافات ختم کرن دی بجائے ایہناں نوں ہور ودھا دیندا اے، ایسے لئی ایہناں نوں چاہیدا اے کہ حسد جئی بھیڑی بیماری توں اپنے آپ نوں بچا کے رکھن تاں کہ ایہناں وچ آپس دے اختلاف تے انتشار نہ ہون تے ایہناں دا اِک ہونا باقی رہوے ایس زمانے وچ ایہدی لوڑ ہور وی زیادہ اے۔

الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُّغْنُوْا

دے ودھیا رستے تے رکھیا تے تسیں ایسے رستے تے چلو تے ناداناں دی خاہشاں پچھے نہ چلنا (۱۸) بے شک اوہ اللہ دے مقابلے

عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ؕ وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَاللّٰهُ وَلِيُّ

وچ تہانوں کجھ کم نہ دین گے تے بے شک ظالم اِک دوجے دے بیلی نیں تے اللہ پرہیزگاراں دا

الْمُتَّقِيْنَ ﴿١٩﴾ هٰذَا بَصَآئِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُّوْقِنُوْنَ ﴿٢٠﴾ اَمْ

بیلی اے (۱۹) ایہہ قرآن لوکاں لئی اکھاں کھول دین والی نشانیاں تے یقین رکھن والیاں لئی ہدایت تے رحمت اے (۲۰) کیہ

حَسِبَ الَّذِيْنَ اجْتَرَحُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

جیہناں لوکاں نیں برائیاں کیتاں کیہ اوہ ایہہ سمجھ دے نیں کہ اسیں ایہناں نوں اوہناں ورگا کردیاں گے جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں

الصّٰلِحٰتِ ۙ سَوَآءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ؕ سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللّٰهُ ع ٢ ١٨

نیں چنگے کم کیتے (کیہ) ایہناں دی زندگی تے موت اِکو جئی ہووے گی؟ اوہ کِنا ای بھیڑا حکم لاندے نیں (۲۱) تے اللہ نے

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ

اسماناں تے زمین نوں حق نال بنایا① تے تاں کہ ہر جان نوں اوہدی کمائی دا بدلہ دِتا جاوے تے اوہناں تے ظلم

لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٢٢﴾ اَفَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَّخَتَمَ

نئیں ہووے گا (۲۲)② بھلا ویکھو تے اوہ جیہنے اپنی خاہش نوں اپنا خدا بنا لیا تے اللہ نے اوہنوں علم دے باوجود گمراہ کر دِتا تے اوہدے کنّاں

حاشیہ ① ... حق دے نال بناون توں مراد ایہہ اے کہ اسمان تے زمین نوں بے فیدہ نئیں بلکہ با مقصد بنایا گیا اے تاں کہ ایہہ تخلیق اللہ پاک دی قدرت تے اِک ہون دی اِک روشن دلیل بنے۔ ② ... قیامت دے دن بندیاں دے ثواب دی کمی تے عذاب وچ وادھا کرکے ایہناں تے ظلم نئیں کیتا جاوے گا بلکہ ہر اک دے نال عدل تے انصاف دا معاملہ ہووے گا البتہ قیامت دے دن کجھ مجرماں نوں معافی دے دینا تے اطاعت کرن والیاں نوں اوہناں دے عمل توں بوہتا ثواب عطا فرما دینا اللہ پاک دا رحم تے کرم تے ہووے گا، جد کہ بعض لوکاں دے عمل ضبط ہو جانا ایہناں دے اپنے قصور دی وجہ توں ہووے گا نہ کہ ایہناں تے اللہ پاک دا ظلم ہووے گا کیوں کہ اللہ پاک ظلم کرن توں پاک اے۔

عَلٰى سَمْعِهٖ وَ قَلْبِهٖ وَ جَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشٰوَةً ؕ فَمَنْ يَّهْدِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ اللّٰهِ ؕ

تے دل تے مہر لا دِتی تے اکھاں تے پردہ پا دِتا تے اللہ دے بعد اوہنوں کون راہ وکھائے گا؟

اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۲۳﴾ وَ قَالُوْا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوْتُ وَ نَحْيَا وَ مَا يُهْلِكُنَاۤ اِلَّا

تے کیہ تسیں نصیحت حاصل نئیں کردے؟ (۲۳) تے اوہناں آکھیا: حیاتی تے صرف ساڈی دنیا دی حیاتی ای اے، اسیں مرنے آں جینے آں تے سانوں زمانہ

الدَّهْرُ ۚ وَ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۚ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّوْنَ ﴿۲۴﴾ وَ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ

ای مکاندا اے تے اوہناں نوں ایہدا کوئی پتا نئیں، اوہ صرف خیال کردے پھردے نیں (۲۴)① تے جدوں اوہناں تے

اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوا ائْتُوْا بِاٰبَآئِنَاۤ اِنْ كُنْتُمْ

ساڈیاں روشن آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں تے ایہناں دی (جوابی) صرف ایہہ ہندی کہ کہندے نیں: جے تسیں سچے او تے ساڈے پیو

صٰدِقِيْنَ ﴿۲۵﴾ قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ

دادے نوں لیہ آؤ (۲۵) تسیں فرماؤ: اللہ تہانوں حیاتی دیندا اے فیر اوہ تہانوں مارے گا فیر تہانوں ساریاں نوں قیامت دے دن اکٹھا کرے گا

لَا رَيْبَ فِيْهِ وَ لٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۶﴾ ع وَ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ ۲۵ ع ۱۹

جیہدے وچ کوئی شک نئیں، پر بوہتے بندے نئیں جان دے (۲۶) تے اسماناں تے زمین دی بادشاہی

حاشیہ ① ... مشرکاں مرنے دے معاملے وچ زمانے نوں ای اثر کرن والا من دے سن جد کہ ملک الموت عَلَیْہِ السَّلَام دا تے اللہ پاک دے حکم نال روحاں قبض کرن توں انکار کردے سن تے ہر مصیبت نوں دور تے زمانے ول نسبت کردے سن۔ اَج کل دے دہریوں دا وی ایہی حال اے ،اوہ دہر یعنی زمانے ول ای سب کجھ منسوب کردے نیں تے خدا دا انکار کردے نیں، بھاویں ایہناں نوں اَج تک ایس گل دی کوئی دلیل نئیں ملی کہ جے کوئی خالق نئیں اے تے مخلوق کیویں وجود وچ آگئی؟ ایہہ لوک قیامت تک دنیا دے وجود وچ آن دی کوئی دلیل بیان نئیں کر سکدے جدوں تک خالق حقیقی دے وجود نوں من نئیں لیندے۔ مسئلہ: مصیبتاں تے دکھاں نوں زمانے ول منسوب کرنا تے بھیڑیاں مصیبتاں آون تے زمانے نوں برا بھلا کہنا منع اے، حدیثِ قدسی وچ اے، اللہ پاک فرماوندا اے: ”آدم دی اولاد زمانے نوں گالاں کڈدی اے جد کہ زمانہ (دا خالق) میں ہاں، رات تے دن میرے قبضے وچ نیں۔“(بخاری، ۴/۱۵۰، الحدیث: ۶۱۸۱)

وَالْاَرْضِ ؕ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَّخْسَرُ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى

اللہ ای لئی اے جیہڑے دن قیامت قائم ہووے گی اوس دن باطل والے گھاٹے وچ ہون گے (۲۷) تے تسیں

كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰٓى اِلٰى كِتٰبِهَا ؕ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ

ہر گروہ نوں گوڈیاں پرنے ڈگے ہوئے ویکھو گے،① ہر گروہ اپنے نامۂ اعمال ول بلایا جاوے گا (تے آکھیا جاوے گا کہ) اج

مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتٰبُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ؕ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ

تہانوں تہاڈے عملاں دا اجر دِتا جاوے گا (۲۸) ایہہ ساڈا لکھیا ہویا اے ② جیہڑا تہاڈے تے حق بولدا اے، بے شک اسیں لکھدے رے ساں

مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٩﴾ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُدْخِلُهُمْ

جو تسیں کردے رہندے سو (۲۹) تے اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے ایہناں دا رب ایہناں نوں اپنی

رَبُّهُمْ فِيْ رَحْمَتِهٖ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِيْنُ ﴿٣٠﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

رحمت وچ داخل فرمائے گا۔ ایہی کھلی کامیابی اے (۳۰) تے جیہڑے کافر ہوئے (اوہناں نوں فرمایا جاوے گا)

اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿٣١﴾

کیہ تہاڈے سامنے میریاں آیتاں نئیں پڑھیاں جاندیاں سن تے تسیں تکبر کردے سو تے تسیں مجرم لوک سو (۳۱)③

وَاِذَا قِيْلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيْهَا قُلْتُمْ مَّا نَدْرِيْ

تے جدوں آکھیا جاندا کہ بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے تے قیامت وچ کوئی شک نئیں تے تسیں کہندے سو: اسیں نئیں جان دے،

حاشیہ ① ... قیامت دے دن لوک خوف زدہ ہوون گے تے اپنے عملاں دے بارے وچ سوالات کیتے جاون توں تے حساب لئے جاون دی وجہ نال بے چین ہون گے ایسے لئی گوڈیاں دے پرنے ڈگے ہون گے۔ ② ... ایس توں مراد اعمال نامہ اے جیہنوں لکھن دا اللہ پاک نے فرشتیاں نوں حکم دِتا۔ فرشتیاں دا لکھنا اصل وچ اللہ پاک دے حکم نال سی تے ایہہ اِنج اے کہ اللہ پاک ای دا لکھنا اے۔ ایس توں پتا اے لگیا کہ بندیاں دے بعض کم اللہ پاک ول منسوب کیتے جا سکدے نیں۔ ③ ... ایس آیت وچ ایہناں کافراں دا ذکر اے جیہناں تک نبی پاک دی تعلیم پہنچی تے اوہناں نیں قبول نہ کیتی پر اوہ لوک فترت دے زمانے وچ گزر گئے تے جے اوہ اللہ پاک دے اِک ہون نوں منن والے سن تے نجات پاون گے، جے توحید نوں منن توں دور سن تے ایہناں بارے اہل سنت دے اماماں دا اختلاف اے۔

مَا السَّاعَةُ ۙ اِنۡ نَّظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَّمَا نَحۡنُ بِمُسۡتَيۡقِنِيۡنَ ﴿۳۲﴾ وَبَدَا لَهُمۡ سَيِّاٰتُ

قیامت کیہ چیز اے؟ سانوں تے ایویں کجھ خیال جئیا ہندا اے تے سانوں یقین نئیں اے (۳۲)① تے ایہناں لئی ایہناں دے عملاں دیاں برائیاں

مَا عَمِلُوۡا وَحَاقَ بِهِمۡ مَّا كَانُوۡا بِهٖ يَسۡتَهۡزِءُوۡنَ ﴿۳۳﴾ وَقِيۡلَ الۡيَوۡمَ نَنۡسٰىكُمۡ

کھل جان گیاں② تے ایہناں نوں اوہی عذاب گھیر لوے گا جیہدا اوہ مذاق اڑاندے سن (۳۳) تے فرمایا جاوے گا: اَج اسیں تہانوں چھڈ دیاں گے

كَمَا نَسِيۡتُمۡ لِقَآءَ يَوۡمِكُمۡ هٰذَا وَمَاۡوٰىكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمۡ مِّنۡ نّٰصِرِيۡنَ ﴿۳۴﴾

جس طراں تسیں اپنے ایس دن دے ملن نوں بُھلایا ہویا سی تے تہاڈا ٹھکانا اگ اے تے تہاڈی مدد کرن والا کوئی نئیں (۳۴)

ذٰلِكُمۡ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذۡتُمۡ اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَّغَرَّتۡكُمُ الۡحَيٰوةُ الدُّنۡيَا ۚ فَالۡيَوۡمَ

ایہہ ایس لئی کہ تسیں اللہ دیاں آیتاں دا ہاسہ مذاق بنایا تے دنیا دی حیاتی نے تہانوں توکھا دِتا تے اج

لَا يُخۡرَجُوۡنَ مِنۡهَا وَلَا هُمۡ يُسۡتَعۡتَبُوۡنَ ﴿۳۵﴾ فَلِلّٰهِ الۡحَمۡدُ رَبِّ السَّمٰوٰتِ

نہ اوہ اگ وچوں کڈھے جان گے نہ ایہناں توں اللہ نوں راضی کرن دا مطالبہ ہووے گا (۳۵) تے اللہ ای دے لئی ساریاں خوبیاں نیں جیہڑا اسماناں

وَرَبِّ الۡاَرۡضِ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۳۶﴾ وَلَهُ الۡكِبۡرِيَآءُ فِى السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ۚ

دا رب تے زمین دا رب، سارے جہان دا رب اے (۳۶) تے اسماناں تے زمین وچ اوسے لئی وڈیائی اے③

وَهُوَ الۡعَزِيۡزُ الۡحَكِيۡمُ ﴿۳۷﴾ ع ۴

تے اوہی عزت والا، حکمت والا اے (۳۷)

ع ۴

حاشیہ ① ... عقیدے دے معاملے وچ بے یقینی دی حالت تباہ کرن والی ہندی اے، ایس توں بچنا تے اپنے عقیدے تے پکا یقین ہونا بہت ضروری اے۔ ② ... عملاں دیاں برائیاں کھلن توں مراد ایہہ اے کہ آخرت وچ کافراں دے سامنے ایہناں دے دنیا دے بھیڑے عمل بڑی ای بھیڑیاں شکلاں وچ ظاہر ہون گے۔ ③ ... اسماناں تے زمیناں و چ وڈیائی توں مراد ایہہ اے کہ اسماناں تے زمین وچ اوہدی عظمت، قدرت، سلطنت تے وڈیائی دے اثر ظاہر نیں تے اللہ پاک دی وڈیائی بیان کرو۔

٤٦ سُوْرَةُ الْاَحْقَافِ مَكِّيَّةٌ ٦٦
اٰیاتها ٣٥ رکوعاتها ٤

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

سورۃ الاحقاف مکیۃ
آیات :35 رکوع:4

حٰمٓ ۚ﴿١﴾ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَ

حٰمٓ (1) کتاب دا نازل فرمانا اللہ دے ولوں اے جیہڑا عزت والا، حکمت والا اے (2) اسیں اسمان تے

الْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَمَّآ

زمین تے جو کجھ اوہناں دے وچکار اے سارے حق دے نال ای ① تے اک مِتھے ہوئے ویلے تک (لئی) بنایا ② تے کافر ایس چیز ③ توں مونھ پھیرے ہوئے نیں

اُنْذِرُوْا مُعْرِضُوْنَ ﴿٣﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ اَرُوْنِيْ مَاذَا

جس توں اوہناں نوں ڈرایا گیا اے (3) تسیں فرماؤ: بھلا دسو تے اللہ توں علاوہ جیہناں دی تسیں عبادت کردے او، مینوں وکھاؤ کہ

خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ؕ اِيْتُوْنِيْ بِكِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ

اوہناں نیں زمین دا کیہڑا ذرہ بنایا اے یا اسماناں وچ اوہناں دا کوئی حصہ اے؟ میرے کول ایس توں پہلے دی کوئی کتاب

هٰذَآ اَوْ اَثٰرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤﴾ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَّدْعُوْا مِنْ

یا کجھ بچیا کچیا علم ای لے آؤ جے تسیں سچے او ④ (4) تے ایس توں ودھ کے گمراہ کیہڑا جیہڑا اللہ توں علاوہ ایہناں بُتاں دی

حاشیہ ① ... اسمان تے زمین تے ایہناں وچکار موجود ساریاں شیواں نوں حق دے نال پیدا کرن توں مراد ایہہ اے کہ ایہناں نوں صحیح مقصد تے اعلیٰ درجے دی حکمت دے نال پیدا کیتا گیا اے۔ ② ... ایتھے طے کیتے ویلے توں مراد قیامت دا دن اے جیہدے آون تے اسمان تے زمین تے جیہڑا کجھ ایہناں وچکار اے، سارے فنا ہو جاون گے۔ ③ ... ایس شے توں مراد عذاب، یا قیامت دے دن دی دہشت اے، یا ایس توں قرآن پاک مراد اے جیہڑا قیامت تے اوہدے حساب دا خوف دواندا اے۔ ④ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ قرآن مجید توحید دی سچائی تے شرک دے جھوٹھا ہوون نوں بیان کرنا اے تے ایہو گل ساریاں اسمانی کتاباں وچ وی موجود اے، ایسے لئی جے تہاڈے کول بُتاں دی پوجا دی ٹھیک ہوون دی کوئی نقلی دلیل موجود اے تے ایس قرآن توں پہلے کوئی اسمانی کتاب لیاؤ جیہدے وچ شرک دی اجازت دتی گئی ہووے تے جے تسیں کتاب نئیں لیا سکدے تے پہلے لوکاں توں نقل کیتا ہویا کوئی پکا مضمون ای لے آؤ جیہدے وچ بُتاں دی پوجا کرن دی اجازت دا ذکر ہووے۔

دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَّا يَسْتَجِيْبُ لَهٗٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَآىِٕهِمْ غٰفِلُوْنَ ۝٥

عبادت کرے جیہڑے قیامت تک ایہناں دی نہ سنن گے تے اوہ ایہناں دی پوجا توں بے خبرے نیں① (5)

وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوْا لَهُمْ اَعْدَآءً وَّكَانُوْا بِعِبَادَتِهِمْ كٰفِرِيْنَ ۝٦ وَاِذَا تُتْلٰى

تے جدوں لوکاں دا حشر ہووے گا تے اوہ بت ایہناں دے دشمن ہوون گے تے ایہناں دی عبادت توں منکر ہو جان گے (6) تے جدوں ایہناں دے سامنے

عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ ۙ هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝٧

ساڈیاں روشن آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں تے کافر اپنے کول آئے ہوئے حق دے بارے کہندے نیں: ایہہ کھلا جادو اے② (7)

اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ؕ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهٗ فَلَا تَمْلِكُوْنَ لِيْ مِنَ اللّٰهِ

بلکہ اوہ ایہہ کہندے نیں کہ ایس (نبی) نے آپ ای قرآن بنا لیا اے۔ تسیں فرماؤ: جے میں ایہنوں آپ ای بنایا ہووے گا تے تسیں اللہ دے سامنے میرے لئی

شَيْـًٔا ؕ هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ؕ كَفٰى بِهٖ شَهِيْدًۢا بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ؕ وَهُوَ

کسے چیز دے مالک نئیں او۔ اوہ چنگی طراں جان دا اے جیہناں گلاں وچ تسیں لگے ہوئے او تے میرے تے تہاڈے وچ اوہ کافی گواہ اے تے اوہی

الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۝٨ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ وَمَآ اَدْرِيْ مَا يُفْعَلُ بِيْ

بخشن والا مہربان اے③ (8) تسیں فرماؤ: میں کوئی وکھرا رسول نئیں ہاں تے میں نئیں جان دا④ کہ میرے نال کیہ کیتا جاوے گا تے تہاڈے

حاشیہ ① ... بت بے جان ہوون دی وجہ توں نہ سن سکدے نیں تے نہ سمجھ سکدے نیں تے جیہڑا ایہناں دی پوجا کرے ایس توں ودھ گمراہ کوئی نئیں۔ ② ... قرآن کریم دے بارے وچ کافر کہندے سن کہ ایہہ کھلا جادو اے۔ ایہناں دی ایہہ گل جھوٹھی سی جیہدی اِک کھلی دلیل ایہہ اے کہ جادو دی مثل کلام لیانا ممکن اے تے قرآن مجید دی مثل کلام لیانا ممکن ای نئیں، ایسے لئی قرآن جادو کدے وی نئیں اے۔ ③ ... ایس آیت مبارکہ وچ ایس دور دے اوہناں ساریاں لوکاں لئی وی جواب موجود اے جیہڑے قرآن پاک نوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی لکھی ہوئی کتاب آکھدے نیں۔ جے بالفرض حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم آپ ای قرآن بنا کے اللہ پاک دے ول جوڑ دیندے تے اللہ پاک دے عذاب وچ آ جاندے تے جدوں عذاب نئیں ہویا تے ایہہ ایس گل دی کھلی دلیل اے کہ قرآن اللہ پاک دا ای کلام اے۔ ④ ... ایس نفی دی عالماں نے وکھریاں وکھریاں وجہ دسیاں نیں، ایہناں وچوں دو ایہہ نیں: (1) حضور پُرنور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا ایہہ فرمان اللہ پاک دے ایہہ گل دسن توں پہلے دا اے کہ قیامت نوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا معاملہ کیہوں جئیا وڈا ہووے گا۔ (2) ایتھے ذاتی طور تے جانن دی نفی اے یعنی آپ جان لین دی نفی اے تے ایہہ نفی ہمیشہ توں تے شروع توں اے، پر ایس توں اللہ پاک دے دسن توں ہر شے نوں جانن دی نفی نئیں ہوندی۔ ہور تفصیل تفسیر صراط الجنان، ج 9، ص249 توں254 تے ویکھو۔

وَلَا بِكُمْ ؕ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰۤى اِلَيَّ وَمَاۤ اَنَا اِلَّا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ۝٩ قُلْ اَرَءَيْتُمْ

نال کیہ ہووے گا؟ میں تے اوسے دا تابع دار آں جیہڑی مینوں وحی ہندی اے میں تے صرف صاف ڈر سنان والا آں (9) تسیں فرماؤ: بھلا ویکھو

اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْۢ بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ عَلٰى

جے اوہ قرآن اللہ دے کولوں ہووے تے تسیں ایہدا انکار کرو تے بنی اسرائیل دا اِک گواہ ایہدے تے گواہی دے چکیا اے تے

ع ١٠ مِثْلِهٖ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝١٠ ع وَقَالَ

اوہ ایمان لے آیا تے تسیں تکبر کیتا۔① بے شک اللہ ظالماں نوں ہدایت نئیں دیندا (10) تے کافراں نے مسلماناں دے بارے آکھیا:

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُوْنَاۤ اِلَيْهِ ؕ وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوْا

جے ایس (اسلام) وچ کوئی بھلائی ہندی تے ایہہ مسلمان ایہدے ول ساڈے توں پہل نہ کردے تے جدوں ایہناں اکھن والیاں نوں ایس قرآن توں

بِهٖ فَسَيَقُوْلُوْنَ هٰذَاۤ اِفْكٌ قَدِيْمٌ ۝١١ وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتٰبُ مُوْسٰۤى اِمَامًا وَّرَحْمَةً ؕ

ہدایت نہ ملی تے ہن آکھن گے ایہہ اِک پرانا اپنے کولوں بنایا ہویا جھوٹھ اے (11) تے ایس توں پہلے موسیٰ دی کتاب رہنما تے رحمت سی②

وَهٰذَا كِتٰبٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنْذِرَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۖ وَبُشْرٰى

تے ایہہ (قرآن) عربی زبان وچ ہندیاں ہویاں تصدیق کرن والی اِک کتاب اے تاں کہ ظالماں نوں ڈرائے تے نیکاں

لِلْمُحْسِنِيْنَ ۝١٢ ۚ اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ

لئی خش خبری اے (12) بے شک جیہناں آکھیا ساڈا رب اللہ اے تے فیر ایس تے قائم رہے③ تے نہ اوہناں تے خوف اے تے

حاشیہ ① ... جمہور مفسراں دے نیڑے ایس آیت وچ بنی اسرائیل دے گواہ توں مراد حضرت عبد اللہ بن سلام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ نیں۔ ② ... ایس کتاب توں مراد توریت اے، اوہدے پیشوا ہوون توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک دے دین تے اوہدی شریعت وچ توریت دے حکماں تے عمل کیتا جاندا سی تے توریت دا رحمت ہونا ایہناں لوکاں لئی سی جیہڑے اوہدے تے ایمان لیائے تے اوہناں نیں اوہدے حکماں تے عمل کیتا۔ ③ ... ”ساڈا رب اللہ اے“ دے اقرار توں مراد اللہ پاک اُتے پورا پورا تے صحیح ایمان اے تے صحیح ایمان وچ رسالت تے ایمان وی شامل اے تے اوہدے تے استقامت توں مراد ایہہ اے کہ مرن تک ایمان اُتے قائم ریا جائے۔

لَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿١٣﴾ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا

نہ اوہ غم کرن گے (13) اوہ جنت والے نیں، ہمیش اوہدے وچ رہن گے، اوہناں نوں اوہناں دے عملاں دا بدلہ دِتا

يَعْمَلُوْنَ ﴿١٤﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسٰنًا ۭ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ كُرْهًا وَّ

جاوے گا① (14) تے اسیں بندے نوں حکم دِتا کہ اپنے ماں پیو نال بھلائی کرے② اوہدی ماں نے اوہنوں ڈھڈ وچ تکلیف نال رکھیا تے

وَضَعَتْهُ كُرْهًا ۭ وَحَمْلُهٗ وَفِصٰلُهٗ ثَلٰثُوْنَ شَهْرًا ۭ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَ

تکلیف نال اوہنوں جمیا③ تے اوہدے حمل تے اوہدے دُدھ چھڑان دا ویلا تیہہ مہینے نیں ایتھوں تک جدوں اوہ اپنی کامل طاقت دی

بَلَغَ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً ۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتَ

عمر نوں پہنچیا تے چالیں سال دا ہو گیا تے اوہنے عرض کیتی: اے میرے رب! مینوں توفیق دے کہ میں تیری نعمت دا شکر ادا کراں جیہڑی توں

عَلَيَّ وَعَلٰي وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَصْلِحْ لِيْ فِيْ ذُرِّيَّتِيْ ۭ اِنِّيْ

میرے اُتے تے میرے ماں پیو تے فرمائی اے تے میں اوہ نیک کم کراں جیہدے تے توں راضی ہو جاویں④ تے میرے لئی میری اولاد وچ نیکی رکھ، میں

تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنِّيْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا

تیرے ول رجوع کیتا تے میں مسلماناں وچوں آں (15) ایہی اوہ لوک نیں جیہناں دے چنگے عمل اسیں قبول فرماواں گے

وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ فِيْٓ اَصْحٰبِ الْجَنَّةِ ۭ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِيْ كَانُوْا

تے ایہناں دیاں خطاواں نوں درگزر فرماواں گے، ایہہ لوک جنت والیاں وچوں ہوون گے۔ ایہہ سچا وعدہ اے جیہڑا ایہناں نال کیتا جاندا

حاشیہ ① ... نیک عمل جنت نوں حاصل کرن دا ظاہری سبب نیں جد کہ ایہناں دا حقیقی سبب اللہ پاک دا فضل اے، ایسے لئی جیہناں آیتاں وچ عملاں دے بدلے جنت ملن دا ذکر اے ایہناں وچ ظاہری سبب دا بیان اے تے جیہناں وچ اللہ پاک دے فضل نال جنت ملن دا ذکر اے ایہناں وچ حقیقی سبب دا بیان اے۔ ② ... آیت وچ "وَصِیَّت" دا معنی اے سخت حکم تے "اِحْسَان" دا معنی اے چنگا سلوک کرنا۔ ماں پیو دے نال چنگے سلوک وچ ایہناں دی خدمت تے اطاعت کرنا تے ایہناں دی عزت تے احرام دونویں شامل نیں۔ ③ ... اللہ پاک نے پہلے ماں پیو دونواں دے نال چنگے سلوک دی تاکید فرمائی، فیر ماں دا خاص طور تے وکھرا ذکر کیتا تے اوہدی ایہناں سختیاں تے تکلیفاں نوں بیان کیتا جیہڑا اوہنوں حمل تے جمن وچ تے دو سال تک اپنا دودھ پیاون ویلے تکلیفاں آیاں۔ ایس توں پتا لگا کہ اولاد تے ماں دا حق پیو نالوں بوہتا ہے۔ ④ ... نعمت تے شکر تے اللہ پاک نوں راضی کرن والے نیک عملاں دی توفیق اللہ دی بارگاہ توں ای ملدی اے، ایسے لئی سانوں وی ایس توفیق دی دعا منگدے رہنا چاہیدا اے۔

يُوْعَدُوْنَ ﴿١٦﴾ وَالَّذِيْ قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَّكُمَآ اَتَعِدٰنِنِيْٓ اَنْ اُخْرَجَ

سی (16) تے اوہ جیہنے اپنے ماں پیو نوں آکھیا: تہاڈے لئی اُف (تہاڈے توں دل اوازار ہو گیا اے) کیہ مینوں ڈراندے او کہ میں کڈیا جاواں گا

وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُوْنُ مِنْ قَبْلِيْ ۚ وَهُمَا يَسْتَغِيْثٰنِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْ ۖ اِنَّ

حالاں میرے توں پہلے کئی زمانے لنگھ گئے نیں تے اوہ دونویں اللہ دی بارگاہ وچ فریاد کردے نیں، (تے پُتر نوں کہندے نیں) تیری خرابی ہووے، ایمان لے آ، بے شک

وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۖ فَيَقُوْلُ مَا هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ حَقَّ

اللہ دا وعدہ سچا اے تے اوہ کہندا اے ایہہ تے پہلے لوکاں دیاں کہانیاں نیں① (17) ایہہ اوہ لوک نیں جیہناں تے

عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيْٓ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۭ اِنَّهُمْ

گل ثابت ہو چکی اے (ایہہ) جناں تے انساناں دے اوہناں گروہاں وچ (شامل) نیں جیہڑے ایہناں توں پہلے لنگھے نیں، بے شک اوہ

كَانُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿١٨﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوْا ۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ

نقصان پچکن والے سن (18) تے ساریاں لئی اوہناں دے عملاں دی وجہ توں درجے نیں تے تاں کہ اللہ ایہناں نوں ایہناں دے عملاں دا پورا بدلہ دیوے تے ایہناں

لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَى النَّارِ ۭ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبٰتِكُمْ فِيْ

تے ظلم نئیں ہووے گا (19) تے جس دن کافر اگ تے حاضر کیتے جان گے (تے آکھیا جاوے گا) تسیں اپنے حصے دیاں پاک چیزاں اپنی

حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ۚ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ

دنیا دی حیاتی وچ فنا کر چکے تے ایہناں توں فیدہ کھٹ چکے او تے اَج تہانوں ذلت دے عذاب دا بدلہ دِتا جاوے گا کیوں کہ تسیں

ع ٢ ٢ ١ تَسْتَكْبِرُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُوْنَ ﴿٢٠﴾ ع وَاذْكُرْ

زمین وچ ناحق تکبر کردے سو تے ایس لئی کہ تسیں نافرمانی کردے سو (20) تے عاد دے ہم قوم نوں

حاشیہ ① ... پچھلیاں آیتاں وچ ماں پیو دے نال چنگا سلوک کرن والے پتر دی صفت بیان ہوئی تے ایس آیت وچ اوس پتر دا ذکر کیتا گیا جیہڑا بڑا سرکش تے ماں پیو دا اینا نافرمان سی کہ جدوں اوہناں نیں اوہنوں دین حق دی دعوت دِتی، قیامت تے حشر نشر نوں منن دا آکھیا تے اوہنے انکار کر دِتا تے تکبر کیتا، ماں پیو نیں اللہ دی بارگاہ وچ فریاد کیتی تے پتر نوں سمجھایا تے اوہ ایہناں نوں جھوٹیاں کردیاں ہوئے آکھن لگا کہ جیہنوں تسیں اللہ پاک دا وعدہ کہندے رے او اوہدی کوئی حقیقت نئیں بلکہ ایہہ تے پہلے لوکاں دیاں کہانیاں نیں جیہناں نوں کتاباں وچ لکھدِتا گیا اے۔

اَخَا عَادٍ ؕ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهٗ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ

یاد کرو① جدوں اوہنے اپنی قوم نوں سرزمینِ احقاف② وچ ڈرایا تے بے شک ایس توں پہلے تے ایس توں بعد کئی ڈر سناؤن والے

مِنْ خَلْفِهٖۤ اَلَّا تَعْبُدُوْۤا اِلَّا اللّٰهَ ؕ اِنِّيْۤ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿٢١﴾

گذر چکے کہ اللہ توں علاوہ کسے دی عبادت نہ کرو، بے شک مینوں تہاڈے تے اِک وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے (21)

قَالُوْۤا اَجِئْتَنَا لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَاۤ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٢٢﴾

اوہناں آکھیا: کیہ تسیں ایس لئی آئے او کہ سانوں ساڈے خداواں توں پھیر دیو، جے تسیں سچے او تے لے آؤ جیہڑی سزا تسیں سانوں وعیداں سناندے او (22)

قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۫ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّاۤ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنِّيْۤ اَرٰىكُمْ قَوْمًا

فرمایا: علم تے اللہ ای دے کول اے تے میں تہانوں اوسے چیز دی تبلیغ کرنا ہاں جیہدے نال مینوں گھلیا گیا اے پر میں تہانوں اِک جاہل قوم

تَجْهَلُوْنَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ ۙ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ

سمجھنا ہاں③ (23) تے جدوں اوہناں نیں اوہنوں (یعنی عذاب نوں) بدل دی صورت وچ پھیلیا ہویا اپنی وادیاں دے ول آوندا ہویا ویکھیا④ تے آکھن لگے: ایہہ سانوں مینہ دین

حاشیہ ① ... آیت وچ "عاد دے بھرا" توں مراد عاد دی قوم تے قبیلے دا بندہ اے تے اوہ حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام نیں۔ آپ دا پورا ناں عبداللہ بن رباح بن الخلو بن عاد اے۔ ② ... عاد دی قوم دی ر یگستانی بستیاں دا ناں احقاف اے۔ ایہہ جگہ عمان تے عدن دے وچکار سمندر دا کنارا اے تے اِک قول ایہہ اے کہ یمن وچ حضر موت دے کول اِک وادی اے۔ ③ ... قوم عاد دی جہالت ایہہ سی کہ اوہ حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام توں عذاب اُتارن دا مطالبہ کر رے سن حالاں کہ ایہہ ایہناں دے اختیار وچ ہے ای نئیں سی تے ایہہ وی ایہناں دی جہالت سی کہ اِک پاسے توحید دا انکار کر دے سن تے دوجے پاسے اپنے ای منہ توں مصیبتاں تے بلاواں منگدے سن۔ ④ ... کفر تے شرک اُتے ضد تے سر کشی دی وجہ نال عاد دی قوم دے علاقیاں وچ مینہ (بارش) رک گئی سی، اِک دن اوہناں نیں اسمان دے کناریاں وچ پھیلیا ہویا اِک بدل اپنی وادیاں ول آوندا ہویا ویکھیا تے خش ہو کے آکھن لگے: ایہہ سانوں مینہ دیون والا اے۔ حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام نے فرمایا: ایہہ وسن والا بدّل نئیں بلکہ اوہ عذاب اے جیہدی تسیں چھیتی کر رے سو۔ ایس بدّل وچ اِک ہنیری اے جیہدے وچ درداں والا عذاب اے۔ فیر بدل دے آوندے ای عاد دی قوم تے ہنیری دا عذاب آیا جیہنے ایہناں مرداں، عورتاں، چھوٹے وڈے ساریاں نوں مار دِتا تے مکاناں نوں ویران کر دِتا۔

مُّمْطِرُنَا ؕ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ؕ رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٤﴾ لٰ تُدَمِّرُ

والا بدل اے (آکھیا گیا کہ، نئیں) بلکہ ایہہ تے اوہ اے جیہدی تسیں چھیتی کر رے سو، ایہہ اِک ہنیری اے جیہدے وچ درداں والا عذاب اے (24) ایہہ اپنے رب

كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسٰكِنُهُمْ ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِي

دے حکم توں ہر چیز نوں تباہ کر دیندی اے تے سویرے ایہناں دا ایہو جئیا حال سی کہ ایہناں دے خالی مکان ای نظر آ رے سن۔ اسیں مجرماں نوں

الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ مَكَّنّٰهُمْ فِيْمَآ اِنْ مَّكَّنّٰكُمْ فِيْهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ

ایہو جئی سزا دینے آں ① (25) تے بے شک اسیں ایہناں نوں ایہناں چیزاں وچ قدرت دِتی سی جیہدے وچ (اے مکے والیو!) تہانوں قدرت نئیں دِتی تے

سَمْعًا وَّاَبْصَارًا وَّاَفْـِٕدَةً ۖ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَ

ایہناں لئی کَن تے اکھاں تے دل بنائے تے ایہناں دے کَن تے ایہناں دیاں اکھاں تے

لَآ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوْا يَجْحَدُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۠ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا

ایہناں دے دل ایہناں دے کسے کم نہ آئے جدکہ اوہ اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے سن تے ایہناں نوں اوس عذاب نے گھیر لیا جیہدا

بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا ع ٣ ٢ ٣

اوہ مذاق اڑاندے سن ② (26) تے (اے مکے والیو!) بے شک اسیں تہاڈے آسے پاسے دیاں بستیاں نوں مُکا دِتا تے بار بار

الْاٰيٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

نشانیاں لیائے تاں کہ اوہ باز آ جاون (27) تے جیہناں بُتاں نوں نیڑے ہون لئی اللہ توں علاوہ معبود بنا رکھیا سی تے اوہناں نیں ایہناں کافراں دی مدد

حاشیہ ① ... عاد دی قوم اُتے آون والی ہنیری نے ایہناں دے مرداں، عورتاں، چھوٹے، وڈے ساریاں نوں مُکا دِتا۔ ایہناں دے مال اسمان تے زمین وچکار اُڑدے پھردے سن، ایہناں دیاں چیزاں پارہ پارہ ہو گئیاں تے سویر ویلے ایہناں دے خالی مکان ای نظر آ رے سن۔ اللہ پاک سانوں اپنے عذاب توں بچا کے رکھے، آمین۔ ہنیری دے متعلق حدیث پاک وچ اے: ہنیری اللہ پاک دی رحمت دی نشانی اے، ایہہ رحمت وی لیاندی اے تے عذاب وی لیاندی اے، تسیں ہنیری نوں بھیڑا نہ آکھو تے اللہ پاک توں اوہدی خیر دا سوال کرو تے اوہدے شر توں اللہ پاک دی پناہ منگو۔ (ابوداود، 4/421، الحدیث: 5097) ② ... ایس پوری آیت دا مقصد مکے دے لوکاں نوں ایہہ دسنا اے کہ عاد دی قوم ایہناں توں بوہتی طاقت والی تے قوت والی تے ایہناں توں بوہتی مالدار سی، ایس دے باوجود ایہناں دی قوت، طاقت تے مال تے دولت ایہناں نوں اللہ دے عذاب توں بچا نئیں سکی تے تسیں ایہناں دے برابر وی نئیں، فیر تسیں اللہ دے عذاب توں کیویں بچ سکدے او۔

قُرْبَانًا اٰلِهَةً ؕ بَلْ ضَلُّوْا عَنْهُمْ ۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٨﴾ وَاِذْ

کیوں نئیں کیتی ① بلکہ اوہ ایہناں توں گواچ گئے تے ایہہ ایہناں دا بہتان سی تے جیہڑا اوہ گھڑ دے رہندے سی (28) (اے حبیب! یاد کرو) جدوں اسیں تہاڈے

صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُوْنَ الْقُرْاٰنَ ۚ فَلَمَّا حَضَرُوْهُ قَالُوْٓا اَنْصِتُوْا ۚ

ول جناں ② دی اِک جماعت ③ پھیری جیہڑی کن لا کے قرآن سُن دی سی فیر جدوں اوہ نبی دی بارگاہ وچ حاضر ہوئے تے آکھن لگے: چپ رہو (تے سنو)

فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿٢٩﴾ قَالُوْا يٰقَوْمَنَآ اِنَّا سَمِعْنَا كِتٰبًا

فیر جدوں تلاوت ختم ہوگئی تے اوہ اپنی قوم ول ڈراندے ہوئے واپس گئے (29) آکھن لگے: اے ساڈی قوم! اسیں اِک کتاب سنی اے

اُنْزِلَ مِنْۢ بَعْدِ مُوْسٰى مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِيْٓ اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيْقٍ

جیہڑی موسیٰ دے توں بعد نازل کیتی گئی اے ④ اوہ پہلی کتاب دی تصدیق فرماندی اے، حق تے سدھے راہ دے ول

مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٣٠﴾ يٰقَوْمَنَآ اَجِيْبُوْا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوْا بِهٖ يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ وَ

راہنمائی کردی اے (30) اے ساڈی قوم! اللہ دے اعلان کرن والے دی گل منو تے ایہدے تے ایمان لیاؤ اوہ تہاڈے گناہواں وچوں معاف کردے گا ⑤ تے

يُجِرْكُمْ مِّنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَّا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ

تہانوں دردناں والے عذاب توں بچا لے گا (31) تے جیہڑا اللہ دے بُلان والے دی گل نہ منے تے اوہ زمین وچ

حاشیہ ① ... بُتاں نوں اپنا سفارش کرن والا، مدد کرن والا تے اللہ پاک دے نیڑے ہوون دا ذریعہ سمجھنا کفر اے جدکہ اوہدے محبوب بندیاں نوں اوہدی عطا نال مدد کرن والا تے سفارش کرن والا تے ایہناں نوں اللہ دے نیڑے ہوون دا ذریعہ سمجھنا نِرا ایمان اے۔ ایڈے وڈے فرق نوں پاسے رکھ کے ایہہ آیت اللہ پاک دے کسی نبی عَلَیْہِ السَّلَام تے ولی تے لانا تے اوہنوں ایہناں دے اللہ دی عطا نال مدد کرن والا تے سفارشی نہ ہوون دی دلیل بنانا غلط اے۔ ② ... محقق عالماں دا ایس گل اُتے اتفاق اے کہ جن سارے دے سارے مکلف نیں۔ ③ ... مشہور قول دے مطابق عربی لفظ "نَفَر" دا اطلاق تِن توں لے کے دس لوکاں تے ہوندا اے تے جناں دی جیہڑی جماعت حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ گھلی گئی اوہ 7 یا 9 جناں دی سی۔ ④ ... قرآنِ کریم حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام توں بعد نازل کیتا گیا سی تے جناں نیں آپ دی بجائے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا ناں لیا، اوہدی اِک وجہ ایہہ بیان کیتی گئی اے کہ اوہ جن یہودی سن ایسے لئی اوہناں نیں حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا ذکر کیتا، حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا ناں نہ لیا۔ ⑤ ... ایمان لیاون نال جیہڑے گناہ بخشے جاون گے ایہناں توں مراد اوہ گناہ نیں جیہناں دا تعلق حقوقُ اللہ نال اے تے جیہڑا لوکاں دا مال وغیرہ کھویا ہوئے تے اوہ خالی ایمان قبول کرن نال معاف نئیں ہووے گا بلکہ اوہدا نقصان پورا کرنا ضروری اے۔

فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهٗ مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءُ ؕ اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٢﴾ اَوَلَمْ

قابو وچوں نکل کے جان والا نئیں اے تے اللہ دے سامنے اوہدا کوئی مدد کرن والا نئیں اے۔ اوہ کھلی گمراہی وچ نیں (32) کیہ اوہناں

يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى

نیں نئیں ویکھیا کہ اوہ اللہ جیہنے آسمان تے زمین بنائے تے ایہناں دے بنان وچ نہ تھکیا، اوہ ایس گل تے قادر اے کہ

اَنْ يُّحْيِۦَ الْمَوْتٰى ؕ بَلٰٓى اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

مُردیاں نوں زندہ کرے؟ کیوں نئیں، بے شک اوہ ہر چیز تے قادر اے① (33) تے جس دن کافر اگ تے پیش کیتے جان

عَلَى النَّارِ ؕ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ؕ قَالُوْا بَلٰى وَرَبِّنَا ؕ قَالَ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ

گے (تے آکھیا جاوے گا) کیہ ایہہ حق نئیں؟ آکھن گے: کیوں نئیں، ساڈے رب دی قسم، اللہ فرمائے گا: تے اپنے

بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَ

کفر دے بدلے عذاب چکھو (34) تے (اے حبیب!) تسیں صبر کرو جویں ہمت والے رسولاں نیں صبر کیتا② تے ایہناں کافراں

لَا تَسْتَعْجِلْ لَّهُمْ ؕ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوْعَدُوْنَ ۙ لَمْ يَلْبَثُوْٓا اِلَّا سَاعَةً

لئی چھیتی نہ کرو۔ جس دن اوہ ویکھن گے اوہنوں جیہدی وعید اوہناں نوں سنائی جاندی اے (تے سمجھن گے کہ) جویں اوہ دنیا وچ دن دی صرف

حاشیہ ① ایس آیت دا خلاصہ کلام ایہہ اے کہ اللہ پاک مُردیاں نوں زندہ کرن تے قادر اے، جیہدی اِک دلیل ایہہ اے کہ اوہنے کسی پچھلی مثال توں بغیر شروع توں ای آسمان تے زمین ورگی عظیم تے وڈی مخلوق بنا دِتی تے ایہناں نوں بناون وچ اوہ تھکیا نئیں تے جیہڑا اللہ اسمان تے زمین بنا سکدا اے اوہ مُردیاں نوں زندہ کرن دی طاقت وی رکھدا اے۔ دوسری دلیل ایہہ کہ اللہ پاک ہر شے تے قادر اے، تے روح دا جسم دے نال تعلق قائم ہون نوون ویکھیا جائے تے ایہہ وی ممکن اے کیونکہ ایہہ ممکن نہ ہندا تے پہلی وار وی قائم نہ ہندا تے جدوں ایہہ ممکن اے تے اللہ پاک ساریاں ممکن شیواں تے قادر اے تے ایس توں ثابت ہویا کہ اوہ دوبارہ زندہ کرن تے وی قادر اے۔ ② ایویں تے سارے نبی تے رسول عَلَیْہِمُ السَّلَام عزم تے ہمت تے صبر والے سن البتہ ایہناں دی مقدس جماعت وچ پنج رسول ایہو جئے سن جیہناں دا حق دی راہ وچ صبر تے مجاہدہ دوجیاں نالوں بوہتا سی ایسے لئی ایہناں نوں خاص طور تے "اُولُوالْعَزْمِ رسول" آکھیا جاندا اے تے اوہ ایہہ نیں: (1) حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم۔ (2) حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام۔ (3) حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام۔ (4) حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام۔ (5) حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام۔

مِّنۡ نَّهَارٍ ؕ بَلٰغٌ ۚ فَهَلۡ يُهۡلَكُ اِلَّا الۡقَوۡمُ الۡفٰسِقُوۡنَ ﴿۳۵﴾ ع

اِک گھڑی جنا ٹھہرے سن۔ ایہہ اِک تبلیغ اے تے نافرمان لوک ای مارِدتے جاندے نیں (35)

سورۃ محمد مدنیۃ
آیات :38 رکوع:4

٤٧ سُوۡرَةُ مُحَمَّدٍ مَّدَنِيَّةٌ ٩٥
اٰياتها ٣٨ ركوعاتها ٤

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اَلَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا وَصَدُّوۡا عَنۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعۡمَالَهُمۡ ﴿۱﴾ وَالَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا

جیہناں نیں کفر کیتا تے اللہ دے راہ توں روکیا، اللہ نے اوہناں دے عمل برباد کر دِتے① (1) تے جیہڑے ایمان لیائے

وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاٰمَنُوۡا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّهُوَ الۡحَقُّ مِنۡ رَّبِّهِمۡ ۙ كَفَّرَ

تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے تے اوہدے تے ایمان لیائے جیہڑا محمد اُتے اتاریا گیا تے اوہی اوہناں دے رب دے کولوں حق اے② تے اللہ

عَنۡهُمۡ سَيِّاٰتِهِمۡ وَاَصۡلَحَ بَالَهُمۡ ﴿۲﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِيۡنَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الۡبَاطِلَ وَ

نے اوہناں دیاں برائیاں مٹا دِتیاں تے اوہناں دی حالتاں نوں ٹھیک فرما دِتا (2) ایہہ ایس لئی کہ کافر باطل دی پیروی کرن والے ہوئے③ تے

اَنَّ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الۡحَقَّ مِنۡ رَّبِّهِمۡ ؕ كَذٰلِكَ يَضۡرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ

ایمان والیاں نیں حق دی پیروی کیتی جیہڑا اوہناں دے رب ولوں اے④ اللہ اوہناں دے حال لوکاں نوں اِنج ای

حاشیہ ① ... کفر دی حالت وچ کیتے گئے نیک عملاں دا آخرت وچ کوئی ثواب نہ ملے گا کیوں کہ ایمان توں بغیر کوئی نیکی قبول نئیں تے ایمان دی حالت وچ کیتے گئے نیک عمل وی کفر کرن دی صورت وچ ضائع ہو جاندے نیں، ایسے لئی آخرت وچ نیک عملاں دا ثواب پاون لئی صحیح ایمان لیا کے نیک عمل کرنا تے ایمان تے ثابت قدم رہنا دونویں بوہت ضروری نیں۔

② ... ایمان لئی ایہناں ساریاں شیواں نوں منا ضروری اے جیہڑے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم اللہ پاک ولوں لیائے نیں، جے کسی نے ایہناں وچوں اِک دا وی انکار کیتا تے اوہ کافر ہو جاوے گا۔ ③ ... ایتھے باطل توں مراد شیطان یا نفسِ امارہ یا بھیڑے سردار نیں۔ ④ ... ایتھے حق توں مراد اللہ پاک دی کتاب تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی سنت مبارکہ اے۔ اُمت دا اجماع تے مجتہد عالماں دا قیاس کیوں کہ سنت دے نال ملیا ہویا اے ایسے لئی ایہہ وی حق وچ شامل اے۔ یا حق توں مراد حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نیں کیوں کہ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا ہر قول تے فعل شریف برحق اے۔

أَمْثَالَهُمْ ۝٣ فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَ

بیان فرماندا اے (3) تے جدوں کافراں نال تہاڈا سامنا ہووے تے دھوناں لاہ دیو ایتھوں تک جدوں تسیں ایہناں نوں چنگی طراں قتل کر لوو ①

ثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ

تے (قیدیاں نوں) کوٹ کے بنھ دیو فیر اوہدے بعد بھاویں احسان کرکے چھڈ دیو یا فدیہ لے لوو، ایتھوں تک کہ لڑائی اپنے بھار رکھ

أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ ۖ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم

دیوے ② (حکم) ایہی اے تے جے اللہ چاہندا تے آپ ای اوہناں توں بدلہ لے لیندا پر (تہانوں قتل دا حکم دِتا) تاں کہ تہاڈے وچوں اِک نوں دوجے

بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ۝٤ سَيَهْدِيهِمْ وَ

دے ذریعے پرکھے ③ تے جیہڑے اللہ دے راہ وچ مارے گئے اللہ کدے وی اوہناں دے عمل ضائع نئیں فرمائے گا (4) بڑی چھیتی اللہ ایہناں نوں راہ وکھاوے گا تے

يُصْلِحُ بَالَهُمْ ۝٥ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ۝٦ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن

ایہناں دے حال نوں ٹھیک فرمائے گا (5) تے ایہناں نوں جنت وچ داخل فرما دے گا: اللہ نے ایہناں نوں اوہدی پہچان کرا دِتی سی (6) اے ایمان والیو! جے

تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝٧ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ

تسیں اللہ دے دین دی مدد کرو گے تے اللہ تہاڈی مدد کرے گا تے تہانوں ثابت قدمی عطا فرمائے گا ④ (7) تے جیہناں نیں کفر کیتا تے اوہناں لئی

حاشیہ ① ... جنگ وچ کافراں نوں کثرت دے نال قتل کرن دی حد ایہہ اے کہ کافراں دا زور ٹُٹ جاوے تے مسلماناں اُتے غالب آون دا امکان نہ روے۔ ② ... یعنی قتل تے قید کرن دا حکم اوس ویلے تک اے کہ لڑائی کرن والے کافر اپنا اسلحہ رکھ دین تے جنگ ایویں ختم ہو جاوے کہ مشرک مسلماناں دی اطاعت قبول کر لین یا اسلام لے آون۔ ③ ... ایتھے اللہ پاک دے جانچن توں ایہہ کدی وی مراد نئیں کہ اللہ پاک نوں پہلے پتا نئیں سی تے ایس جانچن دے ذریعے اوہنوں معلوم ہویا، بلکہ مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک لوکاں دے نال ایہو جئیا معاملہ فرماوندا اے جیویں امتحان لین والا تے آزماون والا کردا اے تاں کہ فرشتیاں تے جِناں انساناں دے سامنے معاملہ ظاہر ہو جاوے تے اوس بندے تے وی دلیل قائم ہو جاوے۔ ④ ... اللہ پاک غنی تے بے نیاز اے، اوہنوں اپنے دین دی شہرت تے غلبے لئی بندیاں دی مدد دی کوئی لوڑ نئیں، ایتھے جیہڑے بندیاں نوں اللہ دے دین دی مدد کرن دا فرمایا گیا ایہہ اصل وچ ایہناں دے اپنے ای فیدے لئی اے کہ ایس صورت وچ ایہناں نوں رب دی مدد حاصل ہووے گی تے اوہدے ولوں ایہناں نوں ثابت قدمی نصیب ہوے گی ۔نالے ایس آیت توں ثابت ہویا کہ اللہ دے بندیاں دی مدد لینا شرک نئیں، کیوں کہ جدوں بندیاں دی مدد توں غنی تے بے نیاز رب نے بندیاں نوں اپنے دین دی مدد کرن دا فرمایا تے عام بندے دا کسے توں مدد طلب کرنا کیویں شرک ہووے گا؟

مع وقد يبتدا بقوله ذلك ولكن حسن اتصاله بما قبله ويوقف على ذلك ١٢

وَ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوْا مَاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾

تباہی تے بربادی اے تے اللہ نے اوہناں دے عمل برباد کر دِتے (8) ایہہ (سزا) ایس وجہ توں اے کہ اوہناں نیں اللہ دے نازل کیتے ہوئے نوں پسند نہ

اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ

کیتا تے اللہ نے اوہناں دے عمل ضائع کر دِتے (9) تے کیہ اوہناں زمین تے سفر نہ کیتا تے ویکھ دے کہ ایہناں توں پہلے لوکاں دا کیویں جیَا انجام ہویا؟

دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۫ وَ لِلْكٰفِرِيْنَ اَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ

اللہ نے اوہناں تے تباہی پا دِتی تے ایہناں کافراں لئی وی پہلیاں دے انجام ورگیاں بڑیاں سزاواں نیں (10) ایہہ ایس لئی کہ اللہ مسلماناں دی

اَنَّ الْكٰفِرِيْنَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ﴿١١﴾ ع اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ع ١١ ٥

مدد کرن والا اے تے کافراں دا کوئی مدد کرن والا نئیں① (11) بے شک اللہ ایمان لیاؤن والیاں تے چنگے عمل کرن والیاں نوں

جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ وَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يَتَمَتَّعُوْنَ وَ يَاْكُلُوْنَ كَمَا

اوہناں باغاں وچ داخل فرماوے گا جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں تے کافر فیدہ چک رے نیں تے اِنج کھاندے نیں جویں

تَاْكُلُ الْاَنْعَامُ وَ النَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ﴿١٢﴾ وَ كَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِّنْ

ڈنگر کھاندے نیں تے اگ ایہناں دا ٹھکانا اے② (12) تے کنے ای ایہو جئے شہر نیں جیہڑے تہاڈے ایس شہر توں زیادہ طاقت والے سن جیہناں تہانوں

قَرْيَتِكَ الَّتِيْۤ اَخْرَجَتْكَ ۚ اَهْلَكْنٰهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ

باہر کڈھ دِتا، اسیں اوہناں نوں ہلاک کر دِتا تے اوہناں لئی کوئی مدد کرنا والا نئیں (13) تے جیہڑا بندہ اپنے رب دے ولوں روشن دلیل تے ہووے کیہ

حاشیہ ① ... یعنی کافراں دا کوئی ایہو جئیا مدد کرن والا نئیں جیہڑا ایہناں توں رب دا عذاب دور کر سکے ایتھوں تک کہ ایہناں دے اپنے ہتھی بنائے ہوئے معبود وی ایہناں دی کوئی مدد نئیں کر سکدے کیوں کہ اوہ تے آپ بے جان، بے بس تے مجبور لاچار نیں کسے ہور دی مدد کیہ کرن گے۔ ② ... جانوراں نوں ایہہ تمیز نئیں ہوندی کہ کتھوں تے کیہ کھانا اے، ایسے لئی ایہناں نوں جتھوں جو وی لبھے اوہنوں کھانا شروع کر دیندے نیں، ایسے طراں کھاندے ویلے جانور ایس شے توں غافل ہوندے نیں کہ ایس توں بعد ایہناں نوں ذبح کر دِتا جاوے گا۔ ایہو حال کافراں دا اے کہ اوہ حلال تے حرام دی تمیز کیتے بغیر کھاندے رہندے نیں، بے پروائی دے نال دنیا نوں طلب کرن تے اوس دے عیشاں توں فیدے چُکن وچ لگے نیں تے آون والیاں مصیبتاں دا خیال وی نئیں کردے حالاں کہ دوزخ دی اگ ایہناں دا ٹھکانہ اے۔

رَّبِّهٖ كَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَآءَهُمْ ﴿١٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِيْ وُعِدَ

اوہ اوہدے ورگا ہووے گا جیہدے بھیڑے عمل اوہدے لئی سوہنے بنا دِتے گئے تے اوہ اپنیاں خاہشاں دے پچھے تُرے (14) اوس جنت دا حال جیہدا

الْمُتَّقُوْنَ ؕ فِيْهَآ اَنْهٰرٌ مِّنْ مَّآءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ ۚ وَاَنْهٰرٌ مِّنْ لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهٗ ۚ

پرہیزگاراں نال وعدہ کیتا گیا اے ایہہ اے کہ ایہدے وچ خراب نہ ہوون والے پانی دیاں نہراں نیں تے ایہو جئیاں دودھ دیاں نہراں نیں جیہدا مزا

وَاَنْهٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ ۚ وَاَنْهٰرٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ؕ وَلَهُمْ فِيْهَا مِنْ

نہ بدلے تے ایہو جئی شراب دیاں نہراں نیں جیہڑی پین والیاں لئی خالص لذت اے ① تے صاف شفاف شہد دیاں نہراں نیں تے اوہناں لئی ایہدے وچ

كُلِّ الثَّمَرٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ ؕ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوْا مَآءً

ہر قسم دے پھل تے اوہناں دے رب دے ولوں مغفرت اے۔ کیہ (ایہہ جنتی) اوہدے برابر ہو سکدا اے جیہڑا ہمیشہ اگ وچ رہن والا اے تے

حَمِيْمًا فَقَطَّعَ اَمْعَآءَهُمْ ﴿١٥﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوْا

ایہناں نوں کھولدا پانی پیایا جاوے گا تے اوہ ایہناں دیاں آنڈراں دے ٹوٹے ٹوٹے کر دیوے گا ② (15) تے لوکاں وچوں کجھ اوہ نیں جیہڑے تہاڈے ول کن

مِنْ عِنْدِكَ قَالُوْا لِلَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ

لا کے سن دے نیں ایتھوں تک کہ جدوں تہاڈے کولوں نکل کے جاندے نیں تے علم والیاں نوں کہندے نیں: ہنے اوہناں نیں کیہ آکھیا؟ ایہی اوہ لوک نیں

اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَآءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَالَّذِيْنَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَّ

جیہناں دے دِلاں تے اللہ نے مہر لا دِتی اے تے اوہ اپنیاں خاہشاں دے تابع ہوگئے (16) تے جیہناں نیں ھدایت پائی تے اللہ نے اوہناں نوں ہدایت

حاشیہ ① ... دنیا دی شراب دا ذائقہ خراب تے میل کچیل والی ہندی اے،ایہدے وچ خراب شیواں ملیاں ہوندیاں نیں تے سڑ کے بن دی اے، ایہدے پیون نال عقل ختم ہوندی، سر چکراندا، نشہ آندا تے سر پیڑ ہوندا اے جد کہ جنت دی شراب ایہناں سارے عیباں توں پاک، بڑی مزیدار، خشی دین والی تے خش ذائقہ ہوندی اے۔ ② ... ایس آیت دے کلام دا خلاصہ ایہہ اے کہ آخرت وچ کافراں تے مومناں دا حال اِکو جئیا نئیں بلکہ بوہت وکھرا ہووے گا، مومن جنت دے باغاں، محلاں تے عیش تے آرام وچ ہوون گے جد کہ کافر دوزخ دی اگ وچ سڑدے پئے ہوون گے۔ مومناں دے پین لئی ون سوانی قسماں دے بوہت زیادہ مزیدار شربت ہوون گے جد کہ کافراں لئی ایہو جئیا کھولدا ہویا پانی ہووے گا جیہڑا ایہناں دیاں آنڈراں دے ٹوٹے ٹوٹے کر دیوے گا۔

اٰتٰىهُمْ تَقْوٰىهُمْ ﴿١٧﴾ فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۚ فَقَدْ جَآءَ

ہور زیادہ فرما دِتی تے اوہناں نوں اپنہاں دی پرہیز گاری عطا فرمائی (17) تے اوہ قیامت نوں ای اڈیک رہے نیں کہ اپنہاں تے اِکو دم آ جاوے تے بے شک

اَشْرَاطُهَا ۚ فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرٰىهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ

اوہدیاں (کئی) نشانیاں تے آ ای چکیاں نیں فیر جدوں قیامت آ جاوے گی تے اپنہاں دا نصیحت منّا اپنہاں نوں کتھے فیدہ دیوے گا؟ (18) تے جان لو واللہ توں علاوہ کوئی

اسْتَغْفِرْ لِذَنْۢبِكَ وَ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَ الْمُؤْمِنٰتِ ؕ وَ اللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَ

عبادت دے لائق نئیں ① تے اے حبیب! اپنے خاص غلاماں تے عام مسلمان مرداں تے عورتاں دے گناہواں دی معافی منگو ② تے (اے لوکو!) اللہ دن دے ویلے

مَثْوٰىكُمْ ﴿١٩﴾ وَ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُوْرَةٌ ۚ فَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ ع ٢

تہاڈے پھرن تے رات نوں تہاڈے آرام کرن نوں جان دا اے (19) تے مسلمان کہندے نیں: کوئی سورت کیوں نئیں اُتاری گئی؟ فیر جدوں کوئی واضح سورت اُتاری

مُّحْكَمَةٌ وَّ ذُكِرَ فِيْهَا الْقِتَالُ ۙ رَاَيْتَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ يَّنْظُرُوْنَ

جاندی اے تے اوہدے وچ جہاد دا حکم دتا جاندا اے تے تسیں اوہناں لوکاں نوں ویکھو گے جیہناں دے دِلاں وچ بیماری اے کہ تہاڈے

اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ؕ فَاَوْلٰى لَهُمْ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَّ قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ ۫ قف

ول اِنج ویکھدے نیں جس طراں اوہ ویکھدا اے جیہدے تے موت چھائی ہوئی ہووے تے اوہناں لئی بہتر سی ③ (20) فرماں برداری کرنا تے چنگی

حاشیہ ① ... ایتھے جاننا توں پہلی واری جاننا نئیں بلکہ ایہہ مراد اے کہ تسیں اللہ پاک دی وحدانیت دے بارے جیہڑا علم تے یقین رکھدے او اوس تے قائم روو۔ ② ... ایتھے آیت وچ جے خطاب حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال ہووے تے ایہدا ایہہ مطلب نئیں ہووے گا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم کولوں کوئی گناہ ہویا سی جیہدی معافی منگن دا فرمایا گیا کیوں کہ آپ یقینی طور تے گناہواں توں معصوم نیں بلکہ ایہہ ایسے لئی فرمایا گیا کہ استغفار دے معاملے وچ اُمت آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی پیروی کرے یا ایتھے بظاہر خطاب آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نال اے تے مراد آپ دے اہل بیت تے خاص غلام نیں تے آیت دا معنی ایہہ اے کہ تسیں اپنے اہل بیت تے خاص غلاماں دے گناہواں دی معافی منگو۔ ③ ... ایمان والے رب دی راہ وچ جہاد دے بے حد شوق دی وجہ نال کہندے سن کہ ایہو جئی سورت کیوں نئیں اُتردی جیہدے وچ جہاد دا حکم ہووے تاں کہ اسیں جہاد کریئے، ایہو گل منافق وی کہہ دیندے سن، فیر جدوں کوئی واضح، قطعی جہاد والے حکم والی سورت نازل ہو جاندی تے منافق خوف تے بزدلی دا مظاہرہ کردے تے اللہ دے حکم تے عمل کرن توں جی چراندے سن۔ ایس اُتے ایہہ آیت کریمہ نازل ہوئی جیہدے وچ منافقاں دا حال بیان کرکے ایہناں نوں نصیحت کیتی گئی اے۔

فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُ ۫ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ

گل کرن، فیر جدوں (جہاد دا) حکم قطعی ہو گیا تے جے اللہ توں سچے رہندے تے ایہہ ایہناں لئی بہتر ہندا (21) تے کیہ تسیں ایس گل دے نیڑے او کہ

تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوْٓا اَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

جے تہانوں حکومت ملے تے زمین وچ فساد پاؤ تے اپنے رشتے توڑ دیو① (22) ایہہ اوہ لوک نیں جیہناں تے

لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُوْنَ الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى

اللہ نے لعنت کیتی تے اللہ نے اوہناں نوں بولا کر دِتا اوہناں دیاں اکھاں انھیاں کر دِتیاں (23) تے کیہ اوہ قرآن وچ غور تے فکر نئیں کردے؟ بلکہ

قُلُوْبٍ اَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ ارْتَدُّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ

دِلاں تے اوہناں دے تالے لگے ہوئے نیں② (24) بے شک اوہ لوک جیہڑے پچھے پھر گئے ایس توں بعد کہ ایہناں لئی ہدایت بالکل واضح

الْهُدَى ۙ الشَّيْطٰنُ سَوَّلَ لَهُمْ ۭ وَاَمْلٰى لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لِلَّذِيْنَ

ہو چکی سی③ شیطان نے ایہناں نوں توکھا دِتا④ تے ایہناں نوں (لمیاں لمیاں) آساں دوائیاں (25) ایہہ ایس لئی اے کہ اوہناں نیں اللہ دے نازل کیتے ہوئے

كَرِهُوْا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيْعُكُمْ فِيْ بَعْضِ الْاَمْرِ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾

نوں ناپسند کرن والیاں نوں آکھیا: کسے کم وچ اسیں تہاڈی فرماں برداری کراں گے تے اللہ ایہناں دیاں لکّیاں ہویاں گلاں نوں جان دا اے (26)

حاشیہ ① ... جدوں منافقاں نوں مشرکاں دے خلاف جہاد کرن دا حکم دِتا گیا تے ایہہ کہن لگے کہ اسیں مشرکاں دے خلاف جہاد کیویں کراں گے کیوں کہ انساناں نوں قتل کرنا زمین وچ فساد پاؤنا اے، تے نالے عرب والے ساڈے رشتہ دار نیں تے ایہناں نال جنگ کرکے ایہناں نوں قتل کرنا رشتے داریاں نوں توڑ دینا اے تے ایہہ کوئی چنگے کم نئیں۔ ایہناں دے رد وچ ایہہ آیت نازل ہوئی۔ ایس زمانے وچ وی اسلام دے دشمن اسلامی جہاد اُتے ایسے طراں اعتراض کردے نیں، ایہناں دے اعتراض اسلام نال دشمنی توں علاوہ کجھ نئیں۔ ② ... دل تے تالے لگ جاون توں مراد دل دا سخت تے بے حس ہو جانا اے جیہدا نتیجہ ایہہ ہوندا اے کہ دل کسے صورت نصیحت قبول نئیں کردا۔ ③ ... ایس آیت وچ اہلِ کتاب دے اوہناں کافراں دا حال دسیا گیا اے جیہناں نیں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں پہچانیا، آپ دی نعت تے صفت اپنی کتاب وچ ویکھی، فیر جانن پچھانن دے باوجود کفر نوں اختیار کیتا تے اِک قول ایہہ اے کہ ایہناں لوکاں توں مراد منافق نیں جیہڑے ایمان لیا کے کفر ول پھر گئے۔ ④ ... شیطان دا فریب ایہہ سی کہ اوہنے بھیڑے عملاں نوں ایہناں دی نظر وچ ایہو جئیا سوہنا کر دِتا کہ اوہ ایہناں نوں چنگا سمجھن لگ پئے۔

فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ

تے ایہناں دا کیہو جہیا حال ہووے گا جدوں فرشتے ایہناں دے مونھ تے کنڈاں تے سٹّاں ماردے ہوئے ایہناں دی روح کڈھن گے (27) ایہہ ایس لئی اے کہ

بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوْا مَآ اَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوْا رِضْوَانَهٗ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾ ع ٢ ٧

اوہناں نیں اللہ نوں ناراض کرن والی گل دی پیروی کیتی ① تے اوہناں نیں اللہ دی رضا نوں پسند نہ کیتا ② تے اوہنے ایہناں دے سارے عمل ضائع کر دتے (28)

اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ اَنْ لَّنْ يُّخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ نَشَآءُ

کیہ جیہناں دے دِلاں وچ بیماری اے اوہ ایس آکڑ وچ نیں کہ اللہ ایہناں دے لُکے ہوئے بُغض تے کینے نوں ظاہر نہ فرماوے گا (29) تے جے اسیں چاہندے

لَاَرَيْنٰكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيْمٰهُمْ ؕ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِيْ لَحْنِ الْقَوْلِ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ

تے تہانوں اوہ منافق وکھا دیندے تے تسیں ایہناں نوں اوہناں دی شکل توں پہچان لیندے تے ضرور تسیں ایہناں نوں گل بات دے انداز چوں پچھان لوو گے ③ تے

اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجٰهِدِيْنَ مِنْكُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ ۙ وَنَبْلُوَاَ

اللہ تہاڈے عملاں نوں جان دا اے (30) تے ضرور اسیں تہانوں ازماواں گے ایتھوں تک کہ اسیں تہاڈے وچوں جہاد کرن والیاں تے صبر کرن والیاں نوں ویکھ

اَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَشَآقُّوا الرَّسُوْلَ

لیئے ④ تے تہاڈیاں خبراں آزما لیئے (31) بے شک جیہناں نیں کفر کیتا تے اللہ دے راہ توں روکیا تے رسول دی مخالفت کیتی ایہدے بعد کہ اوہناں لئی

مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى ۙ لَنْ يَّضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا ؕ وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾

ہدایت بالکل ظاہر ہو چکی سی اوہ کدے وی اللہ نوں کوئی نقصان نئیں پہنچا سکن گے تے بڑی چھیتی اللہ اوہناں دے عمل برباد کر دیوے گا (32)

حاشیہ ① ... اللہ پاک نوں ناراض کرن والی گل توں مراد لوکاں نوں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے نال جہاد وچ جاون توں روکنا اے تے کافراں دی مدد کرنا اے۔ یا، اوہ گل توریت دے اوہناں مضموناں نوں لُکانا اے جیہناں وچ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا ذکر اے۔ ② ... ایتھے اللہ پاک دی رضا مندی توں مراد ایمان تے اطاعت، مسلماناں دی مدد تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے نال جہاد وچ حاضر ہونا اے۔ ③ ... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم منافقاں نوں ایہناں دے صورتاں، گلاں تے بولن دے انداز توں پہچان لیندے سن تے ایہہ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں عطا کیتے جاون والے بوہتے علماں وچوں علم دی اِک قسم اے۔ ④ ... اللہ پاک ہمیشہ ہمیشہ توں ای ہر بندے دے عملاں تے کماں دا علم رکھدا اے تے ایتھے علم توں مراد ظہور اے یعنی جیہڑی شے پہلے توں ای اللہ پاک دے علم وچ سی اوہ دوجیاں دے سامنے ظاہر ہو جاوے۔

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْٓا اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾

اے ایمان والیو! اللہ دا حکم منو تے رسول دا حکم منو تے اپنے عمل باطل نہ کرو① (33)

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ

بے شک جیہناں نیں کفر کیتا تے اللہ دے راہ توں روکیا فیر کافر ای مر گئے تے اللہ اوہناں

يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوْا وَتَدْعُوْٓا اِلَى السَّلْمِ ۖ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ ۗ وَاللّٰهُ

نوں کدے نہ بخشے گا② (34) تے تسیں سستی نہ کرو تے آپ صلح دی دعوت نہ دیوو③ تے تسیں ای غالب ہووگے تے اللہ

مَعَكُمْ وَلَنْ يَّتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾ اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ۭ وَاِنْ تُؤْمِنُوْا

تہاڈے نال اے تے اوہ کدے وی تہاڈے عملاں دے وچ تہانوں نقصان نہ دیوے گا (35) دنیا دی حیاتی تے ایہی کھیڈ تماشہ اے تے جے تسیں ایمان لیاؤ

وَتَتَّقُوْا يُؤْتِكُمْ اُجُوْرَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ اِنْ يَّسْـَٔلْكُمُوْهَا

تے پرہیز گاری کرو تے اوہ تہانوں تہاڈے ثواب عطا فرمائے گا تے کجھ تہاڈے توں تہاڈے مال نہ منگے گا④ (36) جے اللہ تہاڈے توں تہاڈا مال منگے

حاشیہ ① ... عمل نوں باطل کرنا منع اے، ایسے لئی اوہناں سارے کماں توں بچنا ضروری اے جیہناں دی وجہ توں عمل باطل ہو جاندے نیں جیویں کفر شرک کرنا، مسلمان ہوون توں بعد اسلام نوں چھڈ دینا، منافقت کرنا، اللہ دی رضا دی بجائے کسی ہور غرض توں عمل کرنا تے نیک عمل شروع کرکے اوہنوں جان بوجھ کے فاسد کر دینا وغیرہ۔ ② ... آخرت دی نجات لئی ایمان تے خاتمہ ضروری اے تے جیہدی موت کفر دی حالت وچ ہوئی اوہدی کسے صورت وچ مغفرت نہ ہووے گی۔ ساڈے بزرگانِ دین لمحہ لمحہ نیک عملاں وچ گزارن دے باوجود ایمان تے خاتمے لئی بوہت فکر مند رہندے سن، سانوں وی ایمان تے خاتمے دی فکر کرنی چاہی دی اے۔ ③ ... ایس آیت وچ خاص طور تے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نال خطاب اے تے عام طور تے سارے مسلمانوں لئی وی ایہو حکم نئیں کہ اوہ اسلام دے دشمناں توں مقابلہ کرن وچ سستی نہ کرن تے نہ ای کمزوری وکھاون تے ایہناں نوں آپ صلح دی دعوت نہ دیون کہ ایس وچ ذلت ہو سکدی اے۔ ④ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک تہاڈے توں تہاڈے سارے مال نئیں منگے گا، یا ایہہ مراد اے کہ اللہ پاک تہاڈے توں اپنی حاجت تے ضرورت لئی مال نئیں منگے گا کیوں کہ اللہ پاک غنی تے بے نیاز اے۔ زکوٰۃ تے صدقے وغیرہ وچ جیہڑا مال خرچ کرن دا حکم دِتا گیا اے ایہدے وچ وی بندیاں ای دا فیدہ اے کہ اوہ ایس تے ثواب پاون گے۔

فَيُحْفِكْكُمْ تَبْخَلُوْا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هٰٓاَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ

تے زیادہ منگے تے تسیں کنجوسی کرو گے تے اوہ کنجوسی تہاڈے دِلاں دے کھوٹ نوں ظاہر کر دیوے گی (37) ہاں ہاں ایہہ تسیں او جیہڑے بلائے جاندے او

لِتُنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ فَمِنْكُمْ مَّنْ يَّبْخَلُ ۚ وَمَنْ يَّبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ

تاں کہ تسیں اللہ دی راہ وچ خرچ کرو تے تہاڈے وچوں کوئی کنجوسی کردا اے تے جیہڑا کنجوسی کرے اوہ اپنی ای جان نال کنجوسی کردا اے ①

نَّفْسِهٖ ۭ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَاۗءُ ۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۙ

تے اللہ بے پروا اے تے تسیں سارے محتاج او تے جے تسیں منہ پھیرو گے تے اوہ تہاڈے توں علاوہ ہور لوک بدل دیوے گا

ثُمَّ لَا يَكُوْنُوْٓا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾ ع ٤

فیر اوہ تہاڈے ورگے نہ ہوون گے ② (38)

٤٨ سُوْرَةُ الْفَتْحِ مَدَنِيَّةٌ ١١١
اٰياتها ٢٩ رُكوعاتها ٤

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورۃ الفتح مدنیۃ
آیات :29 رکوع:4

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِيْنًا ﴿١﴾ لِّيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْۢبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ

بے شک اسیں تہاڈے لئی روشن فتح دا فیصلہ فرما دِتا ③ (1) تاں کہ اللہ تہاڈے صدقے تہاڈے اگلیاں دے تے تہاڈے پچھلیاں دے گناہ بخش دیوے ④

حاشیہ ① ... بخل دے لغوی معنی "کنجوسی" تے اصطلاح وچ جتھے خرچ کرنا شرعاً، عادتاً تے یا مروّتاً لازمی ہووے اوتھے خرچ نہ کرنا بخل کہلاندا اے۔ بخل دے بوہت دینی تے دنیاوی نقصان نیں جیہدا سامنا بخل کرن والے نوں ای کرنا پیندا اے، جیویں بخل کرن والا کامل مومن نئیں بن سکدا تے مال خرچ کرن دا ثواب نئیں پا سکدا ایویں ای بخل آدمی دی بوہت بھیڑی خامی تے ملامت تے رسوائی دا ذریعہ اے، قتل تے فساد دی جڑ تے ہلاکت تے بربادی دا سبب اے۔ ② ... ایس آیت وچ خطاب جے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نال اے تے ایہہ تبدیلی عملی طور تے واقع نئیں ہوئی کیوں کہ بعد والیاں وچوں کوئی وی صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم توں افضل نئیں اے تے شرط لئی ضروری نئیں کہ اوہ ہو وی جاوے تے جے ایہہ خطاب منافقاں نال اے تے ایہہ تبدیلی عملی طور تے ہوئی تے بعد وچ ایہو جئے لوک آئے جیہڑے منافقاں ورگے بالکل نئیں سن۔ ③ ... اکثر مفسراں دے نیڑے روشن فتح توں صلح حدیبیہ مراد اے جد کہ کجھ خالص اسلام دی فتح مراد لیندے نیں جیویں مکہ، خیبر، حنین، طائف، فارس تے روم وغیرہ دیاں فتح نیں۔ ایہہ فتح کیونکہ یقینی سن ایسے لئی ایہنوں نوں ماضی دے صیغہ توں بیان کیتا گیا اے۔ ④ ... آیت وچ "ذَنْب" دی نسبت ظاہری طور تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ول اے تے مراد آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے اپنیاں دے اگلے پچھلے گناہ نیں۔

وَيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ۙ﴿٢﴾ وَّيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا

تے اپنا انعام تہاڈے تے پورا کر دیوے تے تہانوں سدھا راہ وکھا دیوے (2) تے اللہ تہاڈی بڑی زبردست مدد

عَزِيْزًا ﴿٣﴾ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ فِيْ قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِيْنَ لِيَزْدَادُوْٓا اِيْمَانًا

فرماوے (3) اوہی اے جیہنے ایمان والیاں دے دِلاں وچ سکون اُتاریا تاں کہ ایہناں دے یقین اُتے یقین

مَّعَ اِيْمَانِهِمْ ؕ وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا

وچ وادھا ہووے① تے اسماناں تے زمین دے سارے لشکر اللہ ای دی ملکیت نیں تے اللہ علم والا،

حَكِيْمًا ۙ﴿٤﴾ لِّيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا

حکمت والا اے (4) تاں کہ اوہ ایمان والے مرداں تے ایمان والیاں عورتاں نوں اوہناں باغاں وچ داخل فرما دے جیہناں دے تھلے

الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ ؕ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا

نہراں وگدیاں نیں، ہمیشہ ایہناں وچ رہن گے تے تاں کہ اللہ ایہناں دیاں برائیاں ایہناں توں مٹا دیوے، تے ایہہ اللہ دے حضور بڑی کامیابی

عَظِيْمًا ۙ﴿٥﴾ وَّيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَالْمُشْرِكٰتِ

اے (5) تے تاں کہ اوہ منافق مرداں تے منافق عورتاں تے مشرک مرداں تے مشرک عورتاں نوں عذاب دیوے

الظَّآنِّيْنَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ ؕ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ۚ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَ

جیہڑے اللہ بارے بھیڑا خیال کردے نیں② بھیڑا پھیرا ایہناں اُتے ای اے③ تے اللہ نے ایہناں تے غضب فرمایا تے

حاشیہ ① ایس توں پہلی آیت وچ مدد کرن دا ذکر ہویا تے ایس آیت وچ مدد دی صورت بیان کیتی جاری اے کہ اللہ پاک نے ای صلح تے امن دے ذریعہ ایمان والیاں دے دِلاں وچ سکون اُتاریا تاں کہ ایہناں دے یقین وچ ہور اضافہ ہو جاوے تے عقیدہ پکا ہوون دے باوجود نفس نوں سکون حاصل ہووے تے ایہہ اوہ شے اے جیہدے ذریعے جنگ وغیرہ دے دوران ثابت قدمی نصیب ہوندی اے۔ ② منافقاں دا اللہ پاک تے برا گمان ایہہ سی کہ اللہ پاک اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے ایمان والیاں دی مدد نہ فرمائے گا تے ایہناں نوں مکے توں مدینہ ول سلامتی دے نال نئیں پھیرے گا۔ اللہ پاک دے بارے وچ بدگمانیاں دا شکار ہونا منافقاں دا وطیرہ اے تے حرام کم اے، مسلماناں نوں ایہو جیہے خیالاں توں بچدے ہوئے ہر حال وچ اللہ پاک تے بھروسہ تے اوہدے توں حسنِ ظن رکھنا چاہیدا اے۔ ③ ایس توں مراد ایہہ اے کہ ایہناں دے برے خیال دا وبال عذاب تے ہلاکت دی صورت وچ ایہناں تے ای پووے گا۔

لَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ؕ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ۝٦ وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَ

ایہناں تے لعنت کیتی تے ایہناں لئی جہنم تیار فرمائی تے اوہ کِنا ای بھیڑا ٹھکانا اے (6) تے اسماناں دے تے زمین دے سارے لشکر اللہ

الْاَرْضِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ۝٧ اِنَّاۤ اَرْسَلْنٰكَ شَاهِدًا وَّمُبَشِّرًا وَّ

ای دی ملکیت نیں اللہ عزت والا حکمت والا اے (7) بے شک اسیں تہانوں گواہ تے خش خبری دین والا تے ڈر سنان والا

نَذِيْرًا ۝٨ لِّتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتُعَزِّرُوْهُ وَتُوَقِّرُوْهُ ؕ وَتُسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّ

بنا کے گھلیا① (8) تاں کہ (اے لوکو!) تسیں اللہ تے اوہدے رسول تے ایمان لیاؤ تے رسول دی تعظیم تے عزت کرو② تے سویرے تے شام اللہ دی پاکی

اَصِيْلًا ۝٩ اِنَّ الَّذِيْنَ يُبَايِعُوْنَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُوْنَ اللّٰهَ ؕ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيْهِمْ ۚ

بیان کرو (9) بے شک جیہڑے لوک تہاڈی بیعت کردے نیں اوہ تے اللہ ای دی بیعت کردے نیں، اوہناں دے ہتھ تے اللہ دا ہتھ اے

فَمَنْ نَّكَثَ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عٰهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيْهِ

تے جیہنے وعدہ توڑیا اوہ اپنی جان دے خلاف ای وعدہ توڑدا اے تے جیہنے اللہ نال کیتے ہوئے وعدے نوں پورا کیتا تے بڑی

اَجْرًا عَظِيْمًا ۝١٠ سَيَقُوْلُ لَكَ الْمُخَلَّفُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَاۤ اَمْوَالُنَا وَ ع ١٠

چھیتی اللہ اوہنوں عظیم ثواب دیوے گا (10) پچھے رہ جان والے دیہاتی ہن تہانوں آکھن گے③ کہ سانوں ساڈے مال تے ساڈے گھر والیاں

حاشیہ ① ... اللہ پاک نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں شاہد تے گواہ بنایا اے۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم قیامت والے دن اپنی اُمت دے عملاں تے حالاں تے نبیاں دی تبلیغ دی گواہی دیون گے۔ تے نالے شاہد دا اِک معنی مشاہدہ کرن والا وی اے۔ اللہ پاک نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایہہ مرتبہ وی عطا فرمایا اے کہ اُمت دے سارے عملاں تے حالاں دا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم مشاہدہ فرماوندے نیں، جیویں کہ آپ ای فرمایا بے شک اللہ پاک نے میرے سامنے دنیا چُک دِتی تے میں اوہنوں تے جو کجھ قیامت تک ہوون والا اے ایویں ویکھ ریا آں جیویں اپنی ایس ہتھیلی نوں ویکھ ریا آں۔ (کنزالعمال، 6/189، الجزء الحادی عشر، الحدیث: 31968) ② ... اکثر مفسراں دے نیڑے ایس آیت وچ تعظیم تے ادب دا حکم حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم لئی اے۔ ③ ... جدوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے حدیبیہ دے سال عمرے دی نیت توں مکہ مکرمہ جاون دا ارادہ فرمایا تے قریبی پنڈ والے تے دیہاتی لوک آپ دے نال نہ گئے تے کم دا بہانہ بنا کے اوتھے ای رہ گئے تے حقیقت وچ ایہناں دا خیال ایہہ سی کہ قریش بوہت طاقت والے نیں۔ مسلمان ایہناں توں بچ کے واپس نہ آون گے۔ اللہ پاک دے فضل و کرم نال معاملہ ایہناں دے خیال دے بالکل خلاف ہویا تے ایس آیت وچ ایہناں لوکاں دی معذرت تے متعلق غیب دی خبر دِتی گئی جیہڑی بالکل اونج ای پوری ہوئی۔

اَهْلُوْنَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ يَقُوْلُوْنَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَّا لَيْسَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ ؕ قُلْ فَمَنْ

نیں کم لائی رکھیا تے ہن تسیں ساڈے لئی مغفرت دی دعا کرو، اوہ اپنی زباناں نال اوہ گل کردے نیں جیہڑی اوہناں دے دِلاں وچ نئیں اے

يَّمْلِكُ لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ؕ بَلْ كَانَ اللّٰهُ

تسیں فرماؤ جے اللہ تہانوں نقصان پہنچانا چاہوے یا اوہ تہاڈی بھلائی دا ارادہ فرمادے تے اللہ دے مقابلے وچ کیہڑا تہاڈے لئی کسے چیز دا وَس

بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ يَّنْقَلِبَ الرَّسُوْلُ وَالْمُؤْمِنُوْنَ اِلٰٓى

رکھدا اے؟ ① بلکہ اللہ تہاڈے کماں دی خبر رکھدا اے (11) بلکہ تسیں تے ایہہ سمجھے ہوئے سو کہ رسول تے مسلمان کدے وی اپنے گھراں دے ول

اَهْلِيْهِمْ اَبَدًا وَّزُيِّنَ ذٰلِكَ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ۖۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًا

واپس نئیں آون گے ② تے ایہہ گل تہاڈے دِلاں وچ بڑی سوہنی بنا دِتی گئی سی تے تسیں (ایہہ) بڑا بھیڑا خیال کیتا سی تے تسیں ہلاک جاون

بُوْرًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ فَاِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَعِيْرًا ﴿١٣﴾

والے لوک سو (12) تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول تے ایمان نہ لیاوے تے بے شک اسیں کافراں لئی بھڑکدی اگ تیار کیتی ہوئی اے (13)

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَ

تے اسماناں تے زمین دی بادشاہی اللہ ای دے لئی اے، جیہدی چاہوے مغفرت فرماوے تے جیہنوں چاہوے عذاب دیوے ③ تے

كَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُوْلُ الْمُخَلَّفُوْنَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ

اللہ بخشن والا مہربان اے (14) جدوں تسیں غنیمتاں حاصل کرن لئی اوہناں ول ٹرو گے تے پچھے رہ جان والے آکھن گے:

حاشیہ ① ... کسے نوں نقصان تے نفع دیون دا حقیقی اختیار اللہ پاک دے کول اے، جیہنوں اوہ نقصان پہنچانا چاہوے اوہنوں کوئی اوہدے نقصان توں بچا نئیں سکدا تے جیہنوں اوہ نفع پہنچانا چاہوے تے اوہنوں کوئی نقصان نئیں پہنچا سکدا، ایسے لئی اللہ پاک تے اوہدے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اطاعت دے معاملے وچ ایہناں دے حکم نوں سامنے رکھنا چاہیدا اے، دنیا دے نفع تے نقصان داخوف نئیں کرنا چاہیدا اے۔ ② ... عمرہ دے ایس سفر وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نال جاون والے ساریاں لوکاں نوں اللہ پاک نے "مُؤْمِنُوْن" فرمایا، گویا ایہناں صحابہ دا ایمان رب دی گواہی نال ثابت اے۔ ③ ... گناہگار مسلمان دی مغفرت فرما دینا اللہ پاک دا فضل اے تے اوہنوں عذاب دینا اوہدا عدل اے، ایہدے اُتے اعتراض کرن دا کوئی حق نئیں رکھدا۔

لِتَاْخُذُوْهَا ذَرُوْنَا نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّبَدِّلُوْا كَلٰمَ اللّٰهِ ؕ قُلْ لَّنْ تَتَّبِعُوْنَا

سانوں وی اپنے پچھے آون دیو۔ اوہ چاہندے نیں کہ اللہ دا کلام بدل دیون۔① تسیں فرماؤ: کدے وی ساڈے پچھے نہ آؤ۔

كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ ۚ فَسَيَقُوْلُوْنَ بَلْ تَحْسُدُوْنَنَا ؕ بَلْ كَانُوْا

اللہ نے پہلے توں ای ایسے طراں فرما دِتا اے، تے ہن آکھن گے: بلکہ تسیں ساڈے توں سڑدے او بلکہ اوہ منافق بوہت

لَا يَفْقَهُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٥﴾ قُلْ لِّلْمُخَلَّفِيْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ

تھوڑی گل سمجھدے نیں (15) پچھے رہ جان والے دیہاتیاں نوں فرماؤ: بڑی چھیتی تہانوں اِک سخت لڑائی والی قوم ول

اُولِيْ بَاْسٍ شَدِيْدٍ تُقَاتِلُوْنَهُمْ اَوْ يُسْلِمُوْنَ ۚ فَاِنْ تُطِيْعُوْا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا

بلایا جاوے گا تسیں اوہناں نال لڑو گے یا اوہ مسلمان ہو جاون گے فیر جے تسیں فرماں برداری کرو گے تے اللہ تہانوں چنگا ثواب دیوے گا

حَسَنًا ۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِّنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ

تے جے پھرو گے جویں تسیں ایس توں پہلے پھر گئے سو تے اوہ تہانوں دردناں والا عذاب دیوے گا (16) انھے تے کوئی

عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ ؕ وَمَنْ

تنگی نئیں تے نہ لنگڑے تے کوئی مضائقہ تے نہ بیمار تے حرج اے② تے جیہڑا

يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّ

اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منے گا تے اللہ اوہنوں باغاں وچ داخل فرمائے گا جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں تے جیہڑا پھرے

حاشیہ ① ... ایتھے اللہ پاکدے کلام نوں بدلن دا مطلب ایہہ اے کہ اللہ پاک نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایہہ وحی فرمائی سی کہ خیبر دا مالِ غنیمت حدیبیہ وچ حاضر ہوون والیاں لئی اے، تے منافق خیبر دا مال غنیمت حاصل کرکے اللہ پاک دے ایس کلام نوں بدلنا چاہندے سن۔ ② ... جدوں ایس توں پہلی آیت اتری تے اپاہج تے معذور لوکاں نیں عرض کیتی: یارسولَ اللہ! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایس ویلے ساڈا کیہ حال ہووے گا؟ ایہدے اُتے ایہہ آیت کریمہ اُتری تے فرمایا گیا: جہاد توں رہ جاون دی صورت وچ نہ انھے اُتے کوئی تنگی اے تے نہ لنگڑے اُتے کوئی مضائقہ اے تے نہ بیمار اُتے کوئی حرج اے کہ ایہہ عذر ظاہر نیں تے ایہناں لئی جہاد وچ حاضر نہ ہونا جائز اے کیوں کہ ایہہ لوک دشمن اُتے حملہ کرن تے اوہناں دے حملے توں بچن تے دوڑن دی طاقت نئیں رکھدے۔ ایس حکم وچ بڈھے، ضعیف تے اوہ بیمار وی شامل نیں جیہناں نوں ٹرنا پھرنا اوکھا اے۔

ع ١٠ ٢٤ النصف

يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذْ يُبَايِعُوْنَكَ تَحْتَ

اللہ اوہنوں درد دین والا عذاب دیوے گا (17) بے شک اللہ ایمان والیاں توں راضی ہویا جدوں اوہ درخت دے تھلے تہاڈی بیعت کر رہے سن ①

الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيْبًا ﴿١٨﴾

تے اللہ نوں اوہ پتا سی جیہڑا اہیناں دے دِلاں وچ سی تے اوہنے اوہناں تے سکون اُتاریا تے اوہناں نوں چھیتی آون والی فتح دا انعام دِتا ② (18)

وَّمَغَانِمَ كَثِيْرَةً يَّاْخُذُوْنَهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ

تے بوہت ساریاں غنیمتاں جیہناں نوں اوہ لین گے تے اللہ عزت والا، حکمت والا اے (19) تے اللہ نے تہاڈے نال

مَغَانِمَ كَثِيْرَةً تَاْخُذُوْنَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهٖ وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ ۚ وَ

بوہت ساریاں غنیمتاں دا وعدہ کیتا اے جیہڑیاں تسیں حاصل کرو گے تے تہانوں ایہہ چھیتی عطا فرما دِتی تے لوکاں دے ہتھ تہاڈے توں روک دِتے ③ تے

لِتَكُوْنَ اٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِيْنَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ﴿٢٠﴾ وَّاُخْرٰى

تاں کہ ایمان والیاں لئی نشانی ہووے تے تاں کہ اوہ تہانوں سدھا رستہ وکھائے (20) تے دوجیاں غنیمتاں دا (وی وعدہ فرمایا اے)

لَمْ تَقْدِرُوْا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ

جیہناں اُتے تہاڈا وَس نئیں اے، ④ اوہناں نوں اللہ نے گھیر رکھیا اے تے اللہ ہر شے تے قادر اے (21) تے جے

قٰتَلَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُوْنَ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿٢٢﴾

کافر تہاڈے نال لڑن گے تے ضرور تہاڈے مقابلے توں کنڈ پھیر دین گے فیر اوہناں دا کوئی حمایتی تے مدد کرن والا نئیں ہووے گا (22)

حاشیہ ① ... ایس بیعت توں مراد بیعتِ رضوان اے جیہڑی حدیبیہ دے مقام تے ہوئی۔ بیعتِ رضوان وچ شریک ہوون والیاں نوں کسے خصوصیت توں بغیر مومن آکھیا گیا اے تے اللہ دی رضا دی خشخبری دِتی گئی۔ ایس توں پتا لگا کہ بیعت رضوان وچ شریک سارے لوک خالص مومن سن تے ایہناں ساریاں توں اللہ پاک خاص طور تے راضی ہو چکیا اے۔ ② ... چھیتی آون والی فتح توں خیبر دی فتح مراد اے۔ ③ ... لوکاں دے ہتھ روکن توں مراد ایہہ اے کہ خیبر والیاں دے ہتھ مسلماناں توں روک دِتے سن کہ اللہ پاک نے ایہناں دے دلاں وچ رعب پا دِتا تے اوہ گنتی وچ بوہتے تے فوجی سامان زیادہ ہوون دے باوجود مسلماناں اُتے فتح حاصل نہ کر سکے۔ یا، ایہہ مراد اے کہ مسلماناں دے بال بچیاں توں لوکاں دے ہتھ روک دِتے کہ اوہ خوف نال ایہناں نوں نقصان نہ پہنچا سکے۔ ④ ... ایس توں فارس تے روم دی فتح مراد اے، عرب والے ایہناں نال جنگ کرن دی طاقت نئیں رکھدے سن، اسلام قبول کرن توں توں بعد اللہ پاک نے ایہناں نوں فارس والیاں نال تے روم نال جنگ کرن دی طاقت عطا فرما دِتی۔ یا، ایس توں مکے دی فتح مراد اے۔

سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتِیْ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۚۖ وَ لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِیْلًا ﴿۲۳﴾ وَ هُوَ

اللہ دا قانون اے جیہڑا پہلے لوکاں وچ لنگھ گیا اے تے تسیں کدے وی اللہ دے قانون وچ تبدیلی نہ ویکھو گے (23) تے اوہی اے

الَّذِیْ كَفَّ اَیْدِیَهُمْ عَنْكُمْ وَ اَیْدِیَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْۢ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ

جیہنے مکے دی وادی وچ کافراں دے ہتھ تہاڈے توں روک دِتے تے تہاڈے ہتھ اوہناں توں روک دِتے حالاں اللہ نے تہانوں اوہناں اُتے قابو دے

عَلَیْهِمْ ؕ وَ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرًا ﴿۲۴﴾ هُمُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا وَ صَدُّوْكُمْ

دِتا سی تے اللہ تہاڈے کم ویکھ دا اے (24) اوہی لوک نیں جیہناں نیں کفر کیتا تے تہانوں مسجد حرام توں روکیا تے

عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ الْهَدْیَ مَعْكُوْفًا اَنْ یَّبْلُغَ مَحِلَّهٗ ؕ وَ لَوْ لَا رِجَالٌ

قربانی دے جانوراں نوں (ڈکیا) ایس حال وچ کہ اوہ اپنی قربانی دی جگہ پہنچن توں رُکے ہوئے سن تے جے (مکے وچ) کجھ مسلمان مرد تے کجھ مسلمان

مُّؤْمِنُوْنَ وَ نِسَآءٌ مُّؤْمِنٰتٌ لَّمْ تَعْلَمُوْهُمْ اَنْ تَطَـُٔوْهُمْ فَتُصِیْبَكُمْ مِّنْهُمْ مَّعَرَّةٌۢ

عورتاں نہ ہندیاں جیہناں دی تہانوں خبر نئیں (تے ایہہ گل نہ ہندی) کہ تسیں اوہناں نوں مِدھ دیو گے فیر تہانوں ایہناں ولوں لاعلمی وچ کوئی چنگی نہ لگن والی گل پہنچے

بِغَیْرِ عِلْمٍ ۚ لِیُدْخِلَ اللّٰهُ فِیْ رَحْمَتِهٖ مَنْ یَّشَآءُ ۚ لَوْ تَزَیَّلُوْا لَعَذَّبْنَا

گی (تے اسیں تہانوں مکے دے کافراں نال جہاد دی اجازت دے دیندے۔ ایہناں دا ایہہ بچاؤ) ایس لئی اے کہ اللہ اپنی رحمت وچ لے لیندا اے جیہنوں چاہندا اے۔ جے

الَّذِیْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِیْمًا ﴿۲۵﴾ اِذْ جَعَلَ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا فِیْ قُلُوْبِهِمُ

مسلمان (اوتھوں) ہٹ جاندے تے اسیں ضرور ایہناں وچوں کافراں نوں درد اں والا عذاب دیندے (25) (اے حبیب! یاد کرو) جدوں کافراں نیں اپنے دِلاں

الْحَمِیَّةَ حَمِیَّةَ الْجَاهِلِیَّةِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِیْنَتَهٗ عَلٰى رَسُوْلِهٖ وَ عَلَى الْمُؤْمِنِیْنَ وَ

وچ زمانہ جاہلیت دی ہٹ دھرمی ورگی ضد رکھی① تے اللہ نے اپنا سکون اپنے رسول تے ایمان لیان والیاں تے اُتاریا تے

حاشیہ ① ... مکے دے کافراں دی ضد ایہہ سی کہ اوہناں نیں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نوں مکے وچ داخل ہوون تے کعبے دے طواف توں روک دِتا سی۔

اَلۡزَمَهُمۡ كَلِمَةَ التَّقۡوٰى وَكَانُوۡۤا اَحَقَّ بِهَا وَاَهۡلَهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ

پرہیز گاری دا کلمہ اینہاں تے لازم فرما دِتا① تے مسلمان ایس کلمے دے زیادہ حق دار تے اوہدے اہل سن تے اللہ سارا کجھ

شَىۡءٍ عَلِيۡمًا ﴿۲۶﴾ ع لَقَدۡ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُوۡلَهُ الرُّءۡيَا بِالۡحَقِّ ۚ لَتَدۡخُلُنَّ ٣ ع ١١

جانن والا اے (26) بے شک اللہ نے اپنے رسول دا سچا خواب سچ کر دِتا② جے اللہ چاہوے تے تسیں ضرور

الۡمَسۡجِدَ الۡحَرَامَ اِنۡ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِيۡنَ ۙ مُحَلِّقِيۡنَ رُءُوۡسَكُمۡ وَمُقَصِّرِيۡنَ ۙ

مسجد حرام وچ امن تے امان نال داخل ہوو گے، کجھ اپنے سِراں دے وال مُنّاندے ہوئے تے کجھ وال کٹواندے ہوئے،

لَا تَخَافُوۡنَ ؕ فَعَلِمَ مَا لَمۡ تَعۡلَمُوۡا فَجَعَلَ مِنۡ دُوۡنِ ذٰلِكَ فَتۡحًا قَرِيۡبًا ﴿۲۷﴾

تہانوں کسے دا ڈر نئیں ہووے گا۔ تے اللہ نوں اوہ پتا اے جیہڑا تہانوں پتا نئیں تے اوہنے مکے وچ داخلے توں پہلے اِک نیڑے آون والی فتح رکھی اے (27)

هُوَ الَّذِىۡۤ اَرۡسَلَ رَسُوۡلَهٗ بِالۡهُدٰى وَدِيۡنِ الۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهٗ عَلَى

اوہی (اللہ) اے جیہنے اپنے رسول نوں ہدایت تے سچے دین نال گھلیا تاں کہ اوہنوں ساری دیناں

الدِّيۡنِ كُلِّهٖ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيۡدًا ؕ ﴿۲۸﴾ مُحَمَّدٌ رَّسُوۡلُ اللّٰهِ ؕ وَالَّذِيۡنَ

تے غالب کر دیوے تے اللہ کافی گواہ اے (28) محمد اللہ دے رسول نیں تے اینہاں

حاشیہ ① ... پرہیز گاری دے کلمے توں مراد "لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰه" اے تے اینہوں "تقویٰ" ول ایسے لئی جوڑیا گیا اے کہ ایہہ تقویٰ تے پرہیز گاری حاصل ہوون دا سبب اے۔ پرہیز گاری دا کلمہ لازم کر دین توں پتا لگا کہ ایمان تے اخلاص حدیبیہ وچ شریک ہوون والیاں توں وَکھ ہو ای نئیں سکدے۔ ایہدے وچ اینہاں ساریاں دے چنگے خاتمہ دی یقینی خبر اے کہ اینہاں صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دا دنیا وچ، وفات ویلے، قبر وچ تے حشر وچ تقویٰ وَکھ نئیں ہو سکے گا۔ ② ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے حدیبیہ دا ارادہ کرن توں پہلے مدینے وچ خواب ویکھیا کہ آپ اپنے اصحاب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دے نال مکے وچ امن نال داخل ہوئے تے اصحاب وچوں کجھ نیں سِر دے وال منوائے تے کجھ نے کٹوائے۔ ایہہ خواب آپ نے بیان فرمایا تے اینہاں نوں خشی ہوئی تے اوہناں نوں خیال کیتا کہ ایسے سال اوہ مکہ مکرمہ وچ داخل ہوون گے۔ جدوں مسلمان حدیبیہ توں صلح کرن توں بعد واپس ہوئے تے منافقاں نے مذاق اڑایا، طعنے دِتے تے آکھیا: ایس خواب دا کیہ ہویا؟ ایس اُتے ایہہ آیت اُتری تے ایس خواب دے مضمون دی تصدیق فرمائی گئی کہ ضرور ایویں ہووے گا، تے فیر اگلے سال ایویں ای ہویا۔

مَعَهٗۤ اَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ تَرٰىهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا

دے نال والے کافراں تے سخت، آپس وچ نرم دل نیں۔ توں ایہناں نوں رکوع کر دے ہوئے، سجدے کردے ہوئے ویکھیں گا،

يَّبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا ۫ سِيْمَاهُمْ فِيْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ

اللہ دا فضل تے رضا چاہندے نیں، ایہناں دی نشانی ایہناں دے چہریاں وچ سجدیاں دے

السُّجُوْدِ ؕ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰىةِ ۚۛ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيْلِ ۚۛ

نشان توں اے۔ ایہہ ایہناں دی صفت توریت وچ (ذکر کیتی) اے تے ایہناں دی صفت انجیل وچ (ذکر کیتی) اے۔ ①

كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهٗ فَاٰزَرَهٗ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوْقِهٖ

(ایہناں دی صفت ایویں اے) جویں اِک کھیتی ہووے جیہنے اپنی باریک جئی کلی کڈھی فیر اوہنوں طاقت دِتی فیر اوہ موٹی ہو گئی فیر اپنے تنے تے سدھی کھڑی

يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ؕ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

ہو گئی، کساناں نوں چنگی لگدی اے (اللہ نے مسلماناں دی ایہہ شان ایس لئی ودھائی) تاں کہ ایہناں توں کافراں دے دل سڑن ② اللہ نے ایہناں وچوں ایمان والیاں

وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۲۹﴾

تے چنگے کم کرن والیاں نال بخشش تے وڈے ثواب دا وعدہ فرمایا اے ③ (29)

معانقہ ۱۵ ع ۲

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دیاں بوہت ساریاں صفتاں تے ایہناں دی عظمت تے شان بیان کیتی گئی اے۔ (1) اوہ کافراں اُتے سخت نیں۔ (2) آپس وچ نرم دل تے اِک دوجے اُتے مہربان نیں۔ (3) کثرت نال تے پابندی نال نمازاں پڑھدے نیں۔ (4) اوہ اللہ پاک دا فضل تے اوہدی رضا چاہندے نیں۔ (5) ایہناں دی عبادت دی نشانی ایہناں دے چہریاں اُتے سجدیاں دے اثر توں ظاہر اے۔ (6) ایہناں دیاں صفتاں توریت تے انجیل وچ وی لکھیاں ہویاں نیں۔ (7) ایہناں لئی مغفرت تے وڈے اجر دی خشخبری اے۔ ② ... اللہ دی بارگاہ وچ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دا مقام بوہت اُچا اے، ایہناں دی عظمتاں تے صفتاں خود رب کائنات نے بیان فرمائیاں تے ایہدے نال کافراں دے دل ساڑے۔ صحابہ دی عظمت بیان کرنا اللہ پاک دی سنت اے تے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم توں سڑنا کافراں دا طریقہ اے۔ ③ ... سارے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم ایمان والے تے نیک عمل کرن والے نئیں۔ ایسے لئی مغفرت تے وڈے اجر دا ایہہ وعدہ سارے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نال اے۔

٤٩ سُوْرَةُ الْحُجُرٰتِ مَدَنِيَّةٌ ١٠٦
اٰیاتها ١٨ رکوعاتها ٢

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سورة الحجرٰت مدنية
آيات :18 رکوع:2

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاتَّقُوا

اے ایمان والیو! اللہ تے اوہدے رسول① توں اگے نہ ودھو② تے اللہ توں

اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝١ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَرْفَعُوْٓا

ڈرو بے شک اللہ سنن والا جانن والا اے (1) اے ایمان والیو! اپنیاں آوازاں نبی دی

اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوْا لَهٗ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ

آواز توں اُچی نہ کرو تے اینہاں دی بارگاہ وچ زیادہ اُچی آواز نال کوئی گل نہ آکھو جویں اِک دوجے دے سامنے

لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ۝٢ اِنَّ الَّذِيْنَ

اُچی واج نال گل کردے او کہ کتے تہاڈے عمل برباد نہ ہو جاون تے تہانوں پتا وی نہ لگے③ (2) بے شک جیہڑے لوک

يَغُضُّوْنَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ امْتَحَنَ

اللہ دے رسول دے کول اپنیاں واجاں ہولی رکھدے نیں ایہی اوہ لوک نیں جینہاں دے دِلاں نوں

اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ لِلتَّقْوٰى ؕ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ عَظِيْمٌ ۝٣ اِنَّ الَّذِيْنَ

اللہ نے پرہیز گاری لئی پرکھ لیا اے، اینہاں لئی بخشش تے بڑا ثواب اے④ (3) بے شک جیہڑے لوک

حاشیہ ① ... اللہ پاکتوں اَگے ودھنا ناممکن اے تے ایتھے اللہ پاکتوں اَگے ودھن توں منع کرن دا مقصد ایہہ دسنا اے کہ رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں اَگے ودھنا گویا اللہ پاکتوں اَگے ودھنا اے۔ ② ... کجھ لوک رمضان توں اِک دن پہلے ای روزہ رکھنا شروع کر دیندے سن۔ اینہاں دے بارے وچ ایہہ آیت نازل ہوئی تے حکم دِتا گیا کہ روزہ رکھن وچ اپنے نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں اَگے نہ ودھو۔ ایس آیت دا شانِ نزول بھاویں خاص اے پر اَگے ودھنے توں منع کرنا عام اے مطلب کسے گل وچ، کسے کم وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں اگے ہونا منع اے، ہاں پر حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے خادم دی حیثیت نال یا کسی ضرورت دی وجہ نال آپ توں اجازت لے کے اَگے ودھنا ایس منع وچ داخل نئیں۔ ③ ... رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ ایہو جئی اُچی آواز کرنا منع ہے جیہڑی آپ دی تعظیم تے توقیر دے خلاف تے بے ادبی وچ شامل اے تے جے ایہدے توں بے ادبی تے توہین دی نیت ہووے تے ایہہ کفر اے۔ ④ ... جینہاں دے دِلاں وچ رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی پوری تعظیم اے اوہ دل اللہ پاک دے ولوں تقویٰ لئی چن لتے ہوئے نیں۔

يُنَادُوْنَكَ مِنْ وَّرَآءِ الْحُجُرٰتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ۝٤ وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوْا حَتّٰى

تہانوں حجریاں دے باہروں واج ماردے نیں اوہناں وچ بوہتے بے عقل نیں① (4) تے جے اوہ صبر کردے ایتھوں تک کہ

تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٥ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا

تسیں اینہاں دے کول آپ تشریف لے آوندے تے ایہہ اینہاں لئی بہتر سی تے اللہ بخشن والا مہربان اے (5) اے ایمان والیو!

اِنْ جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوْٓا اَنْ تُصِيْبُوْا قَوْمًۢا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰى

جے کوئی فاسق تہاڈے کول کوئی خبر لیائے تے تسیں تحقیق کر لوو کہ کتے کسے قوم نوں کسے بُھل وچ تکلیف نہ دے بیٹھو فیر اپنے

مَا فَعَلْتُمْ نٰدِمِيْنَ ۝٦ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ فِيْكُمْ رَسُوْلَ اللّٰهِ ؕ لَوْ يُطِيْعُكُمْ فِيْ كَثِيْرٍ

کیتے تے شرمندہ ہونا پوے② (6) تے جان لوو کے تہاڈے وچ اللہ دے رسول تشریف فرما نیں، جے بوہت ساریاں معاملیاں وچ اوہ تہاڈی

مِّنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيْمَانَ وَزَيَّنَهٗ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَ

گل منن تے تسیں ضرور تکلیف وچ پے جاؤ گے③ پر اللہ نے تہانوں ایمان محبوب بنا دِتا اے تے اوہنوں تہاڈے دِلاں وچ سجا دِتا اے تے

كَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ ۝٧ۙ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ

کفر تے حکم ٹالنا تے نافرمانی تہانوں ناپسند کر دِتی، ایہو جئے لوک سدھے راہ تے ہدایت والے نیں④ (7) اللہ دا فضل

حاشیہ ① ...بنو تمیم دے کجھ لوک دوپہر ویلے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی خدمت وچ پہنچے، اوس ویلے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم آرام فرمارے سن، ایہناں لوکاں نیں حجریاں توں باہر ای آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں سدنا شروع کر دِتا تے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم باہر تشریف لے آئے، ایہناں لوکاں دے بارے وچ ایہہ آیت اتری تے فرمایا گیا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ ایویں سدنا جہالت تے بے عقلی اے۔ ② ...جے کوئی فاسق کسے بندے یا قوم دی شکایت کرے تے صرف اوہدی گل اُتے اعتماد نہ کیتا جاوے بلکہ تحقیق کیتی جاوے کہ اوہ صحیح اے یا نئیں کیوں کہ جیہڑا فسق توں نئیں بچیا اوہ جھوٹھ توں وی نہ بچے گا۔ ایس اصول اُتے عمل کریئے تے اَج وی ساڈا معاشرہ امن دا گہوارہ بن سکدا اے کیوں کہ ساڈے ایتھے لڑائی جھگڑے تے فساداں دی اِک وجہ ایہہ اے کہ بغیر تصدیق کیتے سنی سنائی گل اُتے غصے نال لال ہو کے رَدِ عمل وکھا دیندے نیں تے فیر ساری عمر پریشان رہندے نیں، بیوی نوں طلاق دیون وچ وی ایہہ وجہ کثرت نال پائی جاندی اے۔ ③ ...یعنی جے رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم وی ہر خبر اُتے بغیر تحقیق عمل کر لین تے تسیں سارے تکلیف وچ پئے جاؤ۔ ④ ...نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی صحبت دے فیضان نال تربیت وچ رہن والے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم کفر، فسق تے گناہ توں دلی طور تے اوازار نئیں، ایہناں دے دِلاں وچ ایمان، تقویٰ تے ہدایت ایویں رچ گئی اے جیویں گلاب دے بُھل وچ رنگ تے خشبو۔

وَنِعْمَةً ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٨﴾ وَاِنْ طَآئِفَتٰنِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَاَصْلِحُوْا

تے احسان اے اللہ علم والا، حکمت والا اے (8) تے جے مسلماناں دے دو گروہ آپس وچ لڑ پین① تے تسیں اوہناں وچ

بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْۢ بَغَتْ اِحْدٰىهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْٓءَ اِلٰٓى

صلح کرا دیو② فیر جے اہناں وچوں اِک دوجے تے زیادتی کرے تے اوس زیادتی کرن والے نال لڑو ایتھوں تک کہ اوہ

اَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ فَآءَتْ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ

اللہ دے حکم ول واپس آئے فیر جے اوہ واپس آئے تے انصاف نال اہناں وچ صلح کرا دیو تے انصاف کرو، تے بے شک اللہ

الْمُقْسِطِيْنَ ﴿٩﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ

عدل کرن والیاں نال محبت کردا اے (9) صرف مسلمان بھرا بھرا نیں تے اپنے دو بھراواں وچ صلح کرا دیو اللہ توں ڈرو

لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿١٠﴾ ع يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنُوْا ع ١ ١٣ الشيخ

تاں کہ تہاڈے تے رحمت ہوئے (10) اے ایمان والیو! مرد دوجے مرداں تے نہ ہسن،③ ہو سکدا اے کہ اوہ اہناں ہسن والیاں توں

خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَآءٌ مِّنْ نِّسَآءٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۚ وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَكُمْ

بہتر ہوون تے نہ عورتاں دوجیاں عورتاں تے ہسن، ہو سکدا اے کہ اوہ اہناں ہسن والیاں توں بہتر ہوون تے آپس وچ کسے نوں طعنہ نہ دیو④

حاشیہ ① ... جنگ تے لڑائی گناہ اے، پر آیت وچ دویں فریقاں نوں "مُؤمِن" فرمایا گیا اے، ایس توں ثابت ہویا کہ کبیرہ گناہ توں مسلمان کافر نئیں ہوندا۔ ② ... مسلماناں وچ صلح کروانا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی سنت تے اعلیٰ درجے دی عبادت اے، البتہ اہناں وچ اوہی صلح کروانا جائز اے جیہڑی شریعت دے دائرے وچ ہووے جد کہ ایہو جئی صلح جیہڑی حرام نوں حلال تے حلال نوں حرام کر دیوے اوہ جائز نئیں۔ ③ ... بے عزتی تے ذلت لئی زبان یا اشاریاں نال یا کسے ہور طریقے نال مسلمان دا مذاق اڑانا حرام تے گناہ اے، ہاں پر گناہ توں پاک ایہو جئیا مذاق جیہڑا خش کر دیوے، جیہنوں خش طبعی تے خش مزاجی کہندے نیں، جائز اے بلکہ کدی کدی خش طبعی کرنا سنت وی اے۔ ④ ... اپنیاں جاناں نوں عیب لگاون توں مراد اِک دوجے نوں عیب لگانا اے کیوں کہ مومن اِک جان دے وانگوں نیں جدوں کسے دوجے مومن اُتے عیب لگایا جاوے تے ایویں ای اے جیویں اپنے اُتے ای عیب لگایا جاوے۔

وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ ؕ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ ۚ وَمَنْ

تے اِک دوجے دے بھیڑے ناں نہ رکھو، مسلمان ہوون توں بعد فاسق اکھوانا کِنا بھیڑا ناں اے تے جیہڑے توبہ

لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ⑪ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ

نہ کرن تے اوہی ظالم نیں① (11) اے ایمان والیو! زیادہ خیالاں توں بچو

الظَّنِّ ۫ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ؕ

بناں شک کوئی خیال گناہ ہو جاندا اے تے (کُلیاں گلاں دی) ٹو وچ پوو تے اِک دوجے دی غیبت نہ کرو②

اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ

کیہ تہاڈے وچوں کوئی پسند کرے گا کہ اپنے مرے ہوئے بھرا دا گوشت کھاوے تے ایہہ تہانوں چنگا نئیں لگے گا تے اللہ توں ڈرو بے شک

اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ⑫ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّاُنْثٰى وَجَعَلْنٰكُمْ

اللہ بوہت توبہ قبول کرن والا مہربان اے (12) اے لوکو! اسیں تہانوں اِک مرد تے اِک عورت توں پیدا کیتا تے تہانوں قوماں

شُعُوْبًا وَّقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوْا ؕ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

تے قبیلے بنایا تاں کہ تسیں آپس وچ پہچان رکھو، بے شک اللہ دے نیڑے تہاڈے وچوں زیادہ عزت والا اوہ اے جیہڑا تہاڈے وچوں زیادہ پرہیز گار اے بے شک اللہ

عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ⑬ قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا ؕ قُلْ لَّمْ تُؤْمِنُوْا وَلٰكِنْ قُوْلُوْٓا

جانن والا تے خبر رکھن والا اے (13) دیہاتیاں نیں آکھیا: اسیں ایمان لیائے، تسیں فرماؤ: تسیں ایمان تے نئیں لیائے ہاں اِنج آکھو کہ

حاشیہ ① ... اِک دوجے دے بھیڑے ناں رکھن توں مراد ایہہ اے کہ جے کسے آدمی نے کسے برائی توں توبہ کر لِتی ہووے تے اوہنوں توبہ توں بعد اوس برائی توں شرم دوائی جاوے۔ کجھ عالماں دے نیڑے برے ناں رکھنے توں مراد کسے مسلمان نوں کتا، یا کھوتا، یا سور وغیرہ کہنا اے۔ ② ... ایس آیت وچ مسلماناں نوں تن حکم دِتے گئے نیں۔ (1) بوہت زیادہ خیال نہ کرن کیوں کہ کجھ خیال نراگناہ نیں ایسے لئی احتیاط دا تقاضا ایہہ اے کہ گمان دی کثرت توں بچایا جاوے۔ (2) مسلماناں دے لُکے عیب نہ لبھوتے نہ ای ایہناں نوں بیان کرو۔ (3) اِک دوجے دی غیبت نہ کرن، غیبت دا معنی ایہہ نیں کہ کسے بندے دے لُکے عیب نوں جیہنوں اوہ دوجیاں دے سامنے ظاہر ہونا پسند نہ کردا ہووے اوہدی برائی کرن دے طور تے بغیر کسے صحیح مقصد توں ذکر کرنا تے جے اوہدے وچ ایہہ گل ای نہ ہووے تے ایہہ غیبت نئیں بلکہ بہتان اے۔

اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيْمَانُ فِيْ قُلُوْبِكُمْ ؕ وَاِنْ تُطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ

اسیں فرماں بردار ہوئے ① تے اجے ایمان تہاڈے دِلاں وچ داخل نئیں ہویا تے جے تسیں اللہ تے اوہدے رسول دی فرماں برداری کرو گے

لَا يَلِتْكُمْ مِّنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۴﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ

تے تہاڈے عملاں وچوں کجھ گھٹ نئیں کرے گا بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (14) ایمان والے تے اوہی نیں جیہڑے

اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ

اللہ تے اوہدے رسول تے ایمان لیائے فیر اوہناں نیں شک نہ کیتا تے اپنی جان تے مال توں اللہ دی

اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ﴿۱۵﴾ قُلْ اَتُعَلِّمُوْنَ اللّٰهَ بِدِيْنِكُمْ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا

راہ وچ جہاد کیتا اوہی سچے نیں (15) تسیں فرماؤ: کیہ تسیں اللہ نوں اپنا دین دسدے او حالاں اللہ جان دا اے جو کجھ

فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۱۶﴾ يَمُنُّوْنَ عَلَيْكَ اَنْ

اسماناں وچ تے جو کجھ زمین وچ اے تے اللہ سارا کجھ جان دا اے ② (16) اے محبوب! اوہ تہاڈے تے احسان جتاندے نیں کہ

اَسْلَمُوْا ؕ قُلْ لَّا تَمُنُّوْا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ ۚ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰىكُمْ

اوہ مسلمان ہو گئے۔ تسیں فرماؤ: اپنے اسلام دا احسان میرے تے نہ رکھو بلکہ اللہ تہاڈے تے احسان رکھدا اے کہ اوہنے تہانوں اسلام

لِلْاِيْمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۱۷﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ

دی ہدایت دتی جے تسیں سچے او ③ (17) بے شک اللہ اسماناں تے زمین دے سارے غیب جان دا اے

حاشیہ ① ... ایتھے اسلام دے لغوی معنی یعنی "اطاعت تے فرمانبرداری" مراد نیں، شرعی معنی مراد نئیں، شرعی معنی وچ اسلام تے ایمان اِک نیں، ایہناں وچ کوئی فرق نئیں۔ ② ... جدوں ایس توں پہلے دی دونویاں آیتاں نازل ہوئیاں تے عرب دے دیہاتیاں نیں قسماں کھا کے آکھیا کہ اسیں خالص مومن آں، ایس اُتے ایہہ آیت نازل ہوئی تے فرمایا گیا: اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، تسیں ایہناں نوں فرما دیو: کیہ تسیں اللہ پاک نوں اپنے دین دسدے او حالاں کہ جو کجھ آسماناں تے زیناں وچ موجود اے اوہنوں اللہ پاک جان دا اے، اوہدے توں کجھ وی لکیا نئیں اے۔ اللہ پاک دی شان ایہہ اے کہ اوہ سب کجھ جان دا اے، مومن دا ایمان وی اوہنوں پتا اے تے منافق دا نفاق وی اوہدے علم وچ اے۔ تہاڈے دسن تے خبراں دیون دی حاجت نئیں۔ ③ ... فرمایا کہ اے لوکو! حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُتے اپنے اسلام لیاون دا احسان نہ جتاؤ کیوں کہ ایہہ تہاڈا کوئی احسان نئیں بلکہ اللہ پاک دا تہاڈے اُتے احسان اے کہ تہانوں اپنے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ذریعے دنیا تے آخرت دی نعمتاں نال نوازدا اے۔

وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٨﴾ ع

تے اللہ تہاڈے کم ویکھ ریا اے ① (18)

سورۃ ق مکیۃ
آیات :45 رکوع:3

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

٥٠ سُوْرَةُ قٓ مَكِّيَّةٌ ٣٤
اٰياتها ٤٥ ركوعاتها ٣

قٓ ۚ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيْدِ ﴿١﴾ ۚ بَلْ عَجِبُوْٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ

قٓ عزت والے قرآن دی قسم ② (1) بلکہ اینہاں نوں ایس گل تے حیرانگی ہوئی کہ اینہاں دے کول اینہاں وچوں اِک ڈر سنان والے تشریف لیائے تے کافر

هٰذَا شَيْءٌ عَجِيْبٌ ﴿٢﴾ ۚ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ۚ ذٰلِكَ رَجْعٌۢ بَعِيْدٌ ﴿٣﴾

کہن لگے: اینہہ تے عجیب گل اے (2) کیہ جدوں اسیں مر جاواں گے تے مٹی ہو جاواں گے (تے اوہدے بعد فیر زندہ کیتے جاواں گے) اینہہ پلٹنا دور اے (3)

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ ۚ وَعِنْدَنَا كِتٰبٌ حَفِيْظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوْا

اسیں جاننے آں جو کجھ زمین اینہاں توں گھٹاندی اے ③ تے ساڈے کول اِک یاد رکھن والی کتاب اے ④ (4) بلکہ اوہناں نیں حق نوں جھوٹھا آکھیا ⑤

بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ فَهُمْ فِيْٓ اَمْرٍ مَّرِيْجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُوْٓا اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ

جدوں اوہ اوہناں دے کول آیا تے اوہ اِک اینہو جئی گل وچ نیں جیہنوں چین نئیں ⑥ (5) تے کیہ اوہناں نیں اپنے اُتے اسمان نوں نہ ویکھیا

كَيْفَ بَنَيْنٰهَا وَزَيَّنّٰهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوْجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنٰهَا وَاَلْقَيْنَا فِيْهَا

اسیں اوہنوں کویں بنایا تے سجایا تے اوہدے وچ کتے دراڑ نئیں (6) تے زمین نوں اسیں پھیلایا تے اوہدے وچ

حاشیہ ① ... اللہ پاک آسماناں تے زمیناں دے سارے غیب جان دا اے تے اوہدے توں منافقاں دے دل دے حالات کیویں لُک سکدے نیں، ایسے لئی منافقاں دا ایمان دا اظہار کرنا بے کار اے۔ مسلماناں دا اپنے ایمان دا اظہار کرنا اللہ پاک تے اوہدے رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے احسان نوں من لینا اے۔ ② ... قرآن پاک دنیا وچ وی عزت والا اے کہ سارے کلاماں توں وَدھیا اے تے آخرت وچ وی عزت والا اے کہ اینہہ اپنے منن والیاں دی شفاعت کرے گا تے اوہدی شفاعت قبول کیتی جاوے گی۔ ③ ... زمین دے انسان نوں گھٹ کرنے توں مراد اوہناں دا جسمانی حصے جیویں گوشت خون تے ہڈیاں وغیرہ کھانا اے۔ ④ ... ایس کتاب توں لوح محفوظ مراد اے تے اینہہ اللہ پاک دے جاننے لئی نئیں بلکہ خاص بندیاں نوں علم دیون لئی اے۔ ⑤ ... حق توں مراد نبوت یا قرآن پاک اے۔ ⑥ ... اوہ گل اینہہ اے کہ کافر کدی حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں شاعر، کدی جادوگر تے کدی کاہن کہندے نیں، ایویں ای قرآن پاک نوں کدی شعر، کدی جادو تے کدی کہانی کہندے نیں، کسے اِک گل تے قائم نئیں رہندے۔

رَوَاسِيَ وَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍۢ بَهِيْجٍ ۙ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَّذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ

پکے پہاڑ پائے تے اوہدے وچ ہر رونق والا جوڑا اُگایا (7) ہر رجوع کرن والے بندے لئی سوچن سمجھن

مُّنِيْبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً مُّبٰرَكًا فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ جَنّٰتٍ وَّحَبَّ الْحَصِيْدِ ۙ﴿٩﴾

تے نصیحت لئی ① (8) تے اسیں اسمان توں برکت والا پانی اتاریا تے ایس توں باغ تے کٹیا جاون والا اناج اُگایا (9)

وَالنَّخْلَ بٰسِقٰتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيْدٌ ۙ﴿١٠﴾ رِّزْقًا لِّلْعِبَادِ ۙ وَاَحْيَيْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا ؕ

تے کھجور دے لمے درخت (اگائے) جیہناں دے گچھے اُتے تھلے تہہ لگے ہوئے نیں (10) بندیاں دی روزی لئی تے اسیں اوہدے توں مردہ شہر نوں زندہ کیتا۔

كَذٰلِكَ الْخُرُوْجُ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّاَصْحٰبُ الرَّسِّ وَثَمُوْدُ ۙ﴿١٢﴾ وَ

اِنج ای (قبراں وچوں تہاڈا) نکلنا ہووے گا (11) ایہناں (مکے دے کافراں) توں پہلے نوح دی قوم تے رس (ناں دا کھوہ) والیاں نیں تے ثمود نیں جھوٹھا آکھیا (12) تے

عَادٌ وَّفِرْعَوْنُ وَاِخْوَانُ لُوْطٍ ۙ﴿١٣﴾ وَّاَصْحٰبُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ ؕ كُلٌّ كَذَّبَ

عاد تے فرعون نیں تے لوط دے ہم قوم لوکاں نیں (13) تے جنگل والیاں تے تُبع دی قوم نیں، ایہناں ساریاں نیں رسولاں نوں جھوٹھا آکھیا تے

الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيْدِ ﴿١٤﴾ اَفَعَيِيْنَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ ؕ بَلْ هُمْ فِيْ لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ

میرے عذاب دا وعدہ ثابت ہو گیا (14) تے کیہ اسیں پہلی وار بنان دی وجہ توں تھک گئے؟ بلکہ اوہ نوی پیدائش دے

جَدِيْدٍ ﴿١٥﴾ ع وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ نَفْسُهٗ ۚۖ وَنَحْنُ اَقْرَبُ ع ١ ١٥ ١٥

متعلق شبے وچ نیں ② (15) تے بے شک اسیں بندے نوں پیدا کیتا تے اسیں جان دے آں جیہڑا وسوسہ اوہدا نفس پاؤندا اے تے اسیں دل دی

حاشیہ ① ... یعنی آسمان تے زمین تے ایہناں دے متعلق بیان کیتی گئی ساریاں شیواں ہر اوس بندے لئی بصیرت تے نصیحت حاصل کرن دا ذریعہ نیں جیہڑے اللہ پاک دی بنائی ہوئی انوکھی شیواں تے خلقت دے عجوبیاں وچ غور تے فکر کرے اوہدے ول رجوع کرن والا ہووے۔ ② ... مکے دے کافراں اللہ پاک نوں خالق منن دے باوجود ایس گل نوں محال تے دور سمجھدے نیں کہ اللہ پاک مخلوق نوں دوجی واری پیدا فرماوے گا۔ ایہہ ایہناں دی پکی جہالت سی کیوں کہ ایجاد دے مقابلے وچ دوجی واری بنانا ظاہری اعتبار توں زیادہ آسان اے بھاویں اللہ پاک لئی دونویں برابر نیں تے ایہہ لوک ایجاد اُتے تے قدرت من رے نیں تے اوس توں زیادہ آسان تے قدرت دا انکار کر رے نیں۔

اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيٰنِ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ

رگ توں وی زیادہ اوہدے نیڑے آں① (16) جدوں اوہدے توں لین والے دو فرشتے لیندے نیں، اِک سجے پاسے تے دوجا کھبے

قَعِيْدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيْبٌ عَتِيْدٌ ﴿١٨﴾ وَجَآءَتْ سَكْرَةُ

پاسے بیٹھا ہویا اے (17) اوہ زبان چوں کوئی گل نئیں کڈھ دا پر ایہہ کہ اِک راکھی کرن والا فرشتہ اوہدے کول تیار بیٹھا ہندا اے② (18) تے موت

الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ؕ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيْدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ ؕ ذٰلِكَ يَوْمُ

دی سختی حق دے نال آ گئی③ ایہہ اوہ اے جیہدے توں توں دوڑدا سیں④ (19) تے صور وچ پھوک ماری جاوے گی، ایہہ

الْوَعِيْدِ ﴿٢٠﴾ وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَّشَهِيْدٌ ﴿٢١﴾ لَقَدْ كُنْتَ فِيْ

عذاب دی وعید دا دن اے (20) تے ہر جان اِنج حاضر ہووے گی کہ اوہدے نال اِک ہانکن والا تے اِک گواہ ہووے گا⑤ (21) بے شک توں

غَفْلَةٍ مِّنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيْدٌ ﴿٢٢﴾ وَقَالَ

اوہدے توں غفلت وچ سیں تے اسیں تیرے توں تیرا پردہ چُک دِتا تے اَج تیری نظر تیز اے (22) تے اوہدا ساتھی فرشتہ آکھے گا:

قَرِيْنُهٗ هٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيْدٌ ﴿٢٣﴾ ؕ اَلْقِيَا فِيْ جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿٢٤﴾ ۙ مَّنَّاعٍ

ایہہ اے جیہڑا میرے کول تیار موجود اے (23) (حکم ہووے گا) تسیں دونویں ہر وڈے ناشکرے ہٹ دھرم نوں جہنم وچ پا دیو (24) جیہڑا بھلائی

لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيْبِ ﴿٢٥﴾ ۙ الَّذِيْ جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَاَلْقِيٰهُ فِي الْعَذَابِ

توں بوہت روکن والا، حد توں ودھن والا، شک کرن والا (25) جیہنے اللہ دے نال کوئی ہور معبود ٹھہرایا تسیں دونویں ایہنوں سخت عذاب

حاشیہ ① ... ایتھے علم تے قدرت دے اعتبار توں نیڑے ہونا مراد اے حسی طور تے قرب مراد نئیں۔ ② ... اللہ پاک فرشتیاں دے لکھن توں بے نیاز اے کیوں کہ ایس توں کجھ وی لُکیا نئیں، اوہ نفس دے وسوسے تک جان دا اے البتہ فرشتیاں دا لکھنا ایس حکمت توں اے کہ قیامت دے دن ہر بندے دے اعمال نامے اوہدے ہتھ وچ دِتے جاون گے۔ ③ ... حق توں مراد حقیقی طور تے موت آونا اے یا ایس توں مراد آخرت دا معاملہ اے جیہدا انسان آپ معائنہ کر دا اے، یا ایس توں مراد اوہدا انجام چنگا یا بھیڑا اے۔ ④ ... موت توں دوڑنا ممکن نئیں بلکہ ایہہ ہر صورت وچ آ کے ای رہوے گی تے موت توں غافل رہنا، نزع دی حالت وچ آون والی سختیاں دی فکر نہ کرنا تے موت توں بعد قبر تے حشر دی حیاتی لئی کوئی تیاری نہ کرنا بڑی نادانی اے۔ ⑤ ... ہانکن والا فرشتہ ہووے گا تے گواہ یا تے آپ اوہدا اپنا نفس ہووے گا، یا اپنے بدن دے اعضاء ہتھ پیر وغیرہ ہوون گے، یا گواہ وی فرشتہ ای ہووے گا۔

الشَّدِيْدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِيْنُهٗ رَبَّنَا مَآ اَطْغَيْتُهٗ وَلٰكِنْ كَانَ فِيْ ضَلٰلٍۢ بَعِيْدٍ ﴿٢٧﴾

وچ پا دیوو (26) اوہدا ساتھی شیطان آکھے گا: اے ساڈے رب! میں ایہنوں باغی نئیں بنایا سی، ہاں ایہہ آپ ای دور دی گمراہی وچ سی ① (27)

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوْا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيْدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ

اللہ فرمائے گا: میرے کول نہ لڑو میں پہلے ای تہاڈے ول عذاب دی وعید گھل چکیاں ساں (28) میرے کول گل

ع ٢ ١٤ ١٦ لَدَيَّ وَمَآ اَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ نَقُوْلُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَاْتِ وَتَقُوْلُ

بدلدی نئیں تے نہ میں بندیاں تے ظلم کرن والا ہاں (29) جیہڑے دن اسیں جہنم نوں فرماواں گے: کیہ توں بھر گئی ایں؟ اوہ عرض کرے گی: کیہ کجھ

هَلْ مِنْ مَّزِيْدٍ ﴿٣٠﴾ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِيْنَ غَيْرَ بَعِيْدٍ ﴿٣١﴾ هٰذَا مَا تُوْعَدُوْنَ

ہور زیادہ اے؟ (30) تے جنت پرہیز گاراں دے کول لیائی جاوے گی، ایہناں توں دور نہ ہووے گی (31) (آکھیا جاوے گا:) ایہہ اے اوہ (جنت) جیہدا تہاڈے نال وعدہ

لِكُلِّ اَوَّابٍ حَفِيْظٍ ﴿٣٢﴾ مَّنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَآءَ بِقَلْبٍ مُّنِيْبِ ﴿٣٣﴾

کیتا جاندا ریا، ہر رجوع کرن والے، حفاظت کرن والے دے لئی ② (32) جیہڑا رحمن توں بغیر ویکھے ڈریا تے رجوع کرن والے دل نال آیا ③ (33)

حاشیہ ① ... قیامت دے دن جدوں کافرنوں دوزخ وچ پاؤن دا حکم دِتا جاوے گا تے اوس ویلے اوہ آکھے گا: اے ساڈے رب! مینوں ایس شیطان نے ورغلایا تے کدی وی سدھے راہ اُتے چلن نئیں دِتا، ایس لئی میں بے قصوروار آں۔ ایہدے تے اوہ شیطان جیہڑا دنیا وچ اوہدے تے مسلط سی، آکھے گا: اے ساڈے رب! میں تے ایہنوں کدی وی بغاوت تے مجبور نئیں کیتا سی بلکہ میں تے ایس نوں صرف مشورہ دیندا تے ایہہ اوس اُتے عمل کردا رہیا تے گمراہی دی ڈونگھی وادیاں وچ جاڈِگا، ایسے لئی میں ایس توں بری آں۔

② ... ”رجوع کرن والے“ توں مراد اوہ بندہ اے جیہڑا گناہ تے نافرمانی چھڈ کے اطاعت نوں من لیوے۔ یا، اوہ بندہ اے جیہڑا گناہ کرے فیر توبہ کرے، فیر ایس توں گناہ ہو جاوے فیر توبہ کرے۔ ”حفاظت کرن والے“ توں مراد اوہ بندہ اے جیہڑا اللہ پاک دے حکماں دالحاظ رکھے۔ یا، اوہ بندہ اے جیہڑا اپنے آپ نوں گناہواں توں محفوظ رکھے تے اوہناں توں استغفار کرے۔ یا، اوہ بندہ اے جیہڑا اللہ پاک دی امانتاں تے اوہدے حقوق دی حفاظت کرے۔ ③ ... یعنی جیہڑا بندہ اللہ دے عذاب نوں ویکھے بغیر اوہدے توں ڈردا، رب دی اطاعت کردا تے ایہو جئے دل دے نال آوندا اے جیہڑا اخلاص والا، حکم نوں منن والا، تے سہی عقیدے والا ہووے۔ ایہو جئے لوکاں نوں قیامت دے دن فرمایا جاوے گا: خوف تے خطرے توں بغیر امن تے تسلی نال جنت دے وچ داخل ہو جاوو، نہ تہانوں عذاب ہووے گا تے نہ تہاڈی نعمتاں ختم ہوون گیاں، ایہہ جنت وچ ہمیشہ رہن والا دن اے تے ہن نہ فنا اے نہ ای موت اے۔

ادْخُلُوْهَا بِسَلٰمٍ ؕ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُوْدِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ فِيْهَا وَلَدَيْنَا

(اوہناں نوں فرمایا جاوے گا) سلامتی نال جنت وچ داخل ہو جاؤ، ایہہ ہمیشہ لئی رہن دا دن اے (34) اہناں لئی جنت وچ اوہ ساریاں چیزاں ہون گیاں جیہڑیاں اوہ چاہن

مَزِيْدٌ ﴿٣٥﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوْا فِي

گے تے ساڈے کول ایس توں وی زیادہ اے ① (35) تے اوہناں توں پہلے اسیں کنیاں قوم نوں مُکا دِتا، اوہ پھڑن وچ اہناں توں زیادہ سخت سن تے اوہناں

الْبِلَادِ ؕ هَلْ مِنْ مَّحِيْصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهٗ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى

نیں شہراں وچ کوشش کیتی کہ کیہ کوئی دوڑن والی جگہ اے (36) بے شک ایہدے وچ نصیحت اے اوہدے لئی جیہڑا دل رکھدا اے یاں کن

السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيْدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِيْ سِتَّةِ

لائے تے اوہ توجہ دیوے ② (37) تے بے شک اسیں اسماناں تے زمین نوں تے جو کجھ اہناں دے وچکار اے چھ دِناں وچ

اَيَّامٍ ۖ وَّمَا مَسَّنَا مِنْ لُّغُوْبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ

بنایا تے سانوں کوئی تھکاوٹ نہ ہوئی ③ (38) تے اہناں دیاں گلاں تے صبر کرو تے سورج چڑھن توں پہلے تے ڈُبن توں

طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوْبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُوْدِ ﴿٤٠﴾

پہلے اپنے رب دی تعریف کردے ہوئے اوہدی پاکی بیان کرو (39) تے رات دے کجھ حصے وچ اوہدی تسبیح کرو تے نمازاں توں بعد (40)

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيْبٍ ﴿٤١﴾ يَّوْمَ يَسْمَعُوْنَ الصَّيْحَةَ

تے کن لا کے سنو جیہڑے دن اِک نیڑے دی جگہ توں واج مارن والا واج مارے گا ④ (41) جیہڑے دن لوک حق دے نال اِک چیک ⑤ سنن

حاشیہ ① ... ایتھے زیادہ توں مراد اللہ پاک دا دیدار تے اوہدی تجلی اے جیہدے توں اوہ لوک ہر جمعہ نوں دارِ کرامت وچ نوازے جاون گے۔ ② ... وعظ تے نصیحت تے عبرت نال اوہی فیدہ لے سکدا اے جیہدے کول عبرت پھڑن والا دل ہووے، غور نال سنن والے کن ہوون تے اوہ دل توں حاضر رہ کے وعظ تے نصیحت سنے۔ ③ ... اللہ پاک تھکن توں پاک اے تے اوہ اوہدے اُتے قادر اے کہ اِک گھڑی وچ سارا عالم بنا دیوے پر اوہ ایسے لئی ہر شے نوں حکمت دے مطابق ہستی عطا فرماوندا اے ایس لئی اوہنے کائنات نوں چھ دن وچ بنایا، تے نالے اوہدے وچ بندیاں لئی تعلیم وی اے کہ اللہ پاک قادر ہو کے وی چھیتی نئیں کردا تے تسیں مجبور ہوون دے باوجود کیویں چھیتی کر دے او۔ ④ ... نیڑے دی جگہ توں بیت المقدس دا صخرہ مراد اے۔ واج مارن والے توں مراد حضرت اسرافیل عَلَیْہِ السَّلَام نیں تے آپ دی واج ایہہ ہووے گی: اے گلی ہویاں ہڈیوں! وکھرے ہوئے جوڑو! ریزہ ریزہ ہوئے گوشت دے ٹکڑیو! وِکھرے ہوئے والو! اللہ پاک تہانوں فیصلے لئی جمع ہوون دا حکم دیندا اے۔ ⑤ ... ایس چیخ توں مراد دوجی پھونک اے۔

بِالْحَقِّ ؕ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوْجِ ﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْيٖ وَنُمِيْتُ وَاِلَيْنَا

گے، ایہہ اے (قبراں وچوں) باہر آون دا دن ہووے گا (42) بے شک اسیں حیاتی دیندے آں تے اسیں موت دیندے آں تے ساڈے ول

الْمَصِيْرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ؕ ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا

ای پھرنا اے (43) جیہڑے دن زمین ایہناں توں پاٹ جاوے گی تے اوہ چھیتی کردے ہوئے نکلن گے، ایہہ حشر ساڈے لئی

يَسِيْرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ ۣ قٓ

سوکھا اے (44) اسیں چنگی طراں جان رے آں جیہڑا اوہ کہہ رے نیں تے تسیں اوہناں تے جبر کرن والے نئیں او

ع ٣ ١٦ ١٧ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَّخَافُ وَعِيْدِ ﴿٤٥﴾

تے اوس بندے نوں قرآن توں نصیحت کرو جیہڑا میری دھمکی توں ڈرے ① (45)

سورۃ الذٰریت مکیۃ
آیات :60 رکوع:3

١٥١ سُوْرَةُ الذّٰرِيٰتِ مَكِّيَّةٌ ٦٧
اٰياتها ٦٠ ركوعاتها ٣

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالذّٰرِيٰتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحٰمِلٰتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجٰرِيٰتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمٰتِ

کھلار کے اُڈا دین والیاں دی قسم (1) فیر بھار چکن والیاں دی (2) فیر آسانی نال چلن والیاں دی (3) فیر حکم نوں ونڈن والیاں

اَمْرًا ﴿٤﴾ اِنَّمَا تُوْعَدُوْنَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَّاِنَّ الدِّيْنَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾ وَالسَّمَآءِ

دی (4) بے شک جیہدی تہانوں وعید سنائی جا رئی اے اوہ ضرور سچ اے ② (5) تے بے شک بدلہ دِتا جانا ضروری ہوجاون والا اے (6) رَستیاں

حاشیہ ① ... یعنی اے پیارے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، قریش دے کافراں دا آپ نوں جھوٹا آکھنا، قیامت دا انکار کرنا، ساڈی قدرت وچ شک کرنا ساڈے توں لُکیا ہویا نئیں اے تے اسیں ایہناں ساریاں نوں ایہدی سزا دیواں گے تے تسیں ایہناں تے زبردستی کرن والے نئیں کہ ایہناں نوں طاقت دے ذریعے اسلام وچ داخل کر دیو تہاڈی ذمہ داری دعوت دینا تے سمجھاونا اے، ایس لئی تسیں قرآن پاک دے ذریعے کافراں نوں میری پکڑ دی، غافلاں نوں میرے عذاب توں حکم منن والیاں نوں میری پکڑ توں ڈراؤ۔

② ... جس گل دی وعید سنائی گئی اے ایس توں مراد دوجی واری زندہ کیتا جانا تے عملاں دا حساب لیا جانا اے تے اوہدے سچے ہوون توں مراد ایہہ اے کہ ایویں ہر صورت ہو کے رہوے گا۔

ذَاتِ الْحُبُكِ ۙ﴿٧﴾ اِنَّكُمْ لَفِيْ قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ۙ﴿٨﴾ يُّؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ

والے اسمان دی قسم (7) تسیں طرح طرح دی گل وچ او① (8) ایس قرآن توں اوہنوں ای موڈھا کیتا جاندا اے جیہڑا موڈھا ای

اُفِكَ ؕ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرّٰصُوْنَ ۙ﴿١٠﴾ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ غَمْرَةٍ سَاهُوْنَ ۙ﴿١١﴾

کر دِتا گیا ہووے (9) جھوٹھے اندازے لاؤن والے مارے جان② (10) جیہڑے نشے وچ بُھلے ہوئے نیں (11)

يَسْـَٔلُوْنَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّيْنِ ؕ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُوْنَ ﴿١٣﴾

پچھ دے نیں کہ بدلے دا دن کدوں ہووے گا؟ (12) (ایہہ اوس دن ہووے گا) جس دن اوہ اگ تے تپائے جاون گے (13)

ذُوْقُوْا فِتْنَتَكُمْ ؕ هٰذَا الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿١٤﴾ اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ

تے (فرمایا جاوے گا) اپنا عذاب چکھو، ایہہ اوہی عذاب اے جیہدی تسیں چھیتی پئی کردے سو (14) بے شک پرہیز گار لوک

فِيْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ۙ﴿١٥﴾ اٰخِذِيْنَ مَاۤ اٰتٰىهُمْ رَبُّهُمْ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا

باغاں تے چشمیاں وچ ہوون گے (15) اپنے رب دیاں عطاواں لیندیاں ہوواں، بے شک اوہ

قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِنِيْنَ ؕ﴿١٦﴾ كَانُوْا قَلِيْلًا مِّنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُوْنَ ﴿١٧﴾

اوہدے توں پہلے نیکیاں کرن والے سن (16) اوہ رات نوں گھٹ سوندے سن (17)

وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُوْنَ ﴿١٨﴾ وَفِيْۤ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ

تے رات دے آخری پہراں وچ بخشش منگدے سن③ (18) تے اوہناں دے مالاں وچ منگن والے

حاشیہ ① ... ایس توں مراد مکے دے کافراں دا حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں کدی شاعر، کدی جادوگر، کدی کاہن تے کدی مجنوں آکھنا، ایویں ای قرآن پاک نوں کدی شعر، کدی جادو، کدی کہانیاں تے کدی اگلیاں دیاں کہانیاں آکھنا اے۔ ② ... ایہناں توں مراد اوہ لوک نیں جیہڑے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے قرآن کریم دے بارے وچ وکھری وکھری گلاں دے منن والے سن۔ ③ ... رات دا آخری حصہ مغفرت منگن تے دعا لئی بوہت مناسب ویلا اے۔ حدیث پاک وچ اے: ساڈا رب ہر رات اوس ویلے دنیا دے آسمان دے ول تجلی فرماندا اے جدوں رات دا تیجا حصہ باقی رہ جاوندا اے تے فرماندا اے "کوئی ایہو جیہا اے جیہڑا میرے کولوں دعا منگے تاں کہ میں اوہدی دعا قبول کراں، کوئی ایہو جیہا اے جیہڑا میرے کولوں سوال کرے تاں کہ میں اوہنوں عطا کراں، کوئی ایہو جیہا اے جیہڑا میرے کولوں معافی چاہوے تاں کہ میں اوہنوں بخش دیواں۔" (بخاری، 1/388، الحدیث: 1145)

وَالْمَحْرُوْمِ ﴿١٩﴾ وَفِي الْاَرْضِ اٰيٰتٌ لِّلْمُوْقِنِيْنَ ﴿٢٠﴾ وَفِيْٓ اَنْفُسِكُمْ ؕ

تے محروم دا حق سی① (19) تے زمین وچ یقین والیاں لئی نشانیاں نیں (20) تے آپ تہاڈیاں ذاتاں وچ،

اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوْعَدُوْنَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ

تے کیہ تسیں ویکھدے نئیں (21) تے اسمان وچ تہاڈا رزق اے تے اوہ جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا اے② (22) تے اسمان

السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِنَّهٗ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَآ اَنَّكُمْ تَنْطِقُوْنَ ﴿٢٣﴾ هَلْ ع ٢٢ ١٨

تے زمین دے رب دی قسم! بے شک ایہہ حق اے③ اوہو جئی ای زبان وچ جیہڑی تسیں بولدے او (23) اے حبیب!

وقف لازم

اَتٰىكَ حَدِيْثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيْمَ الْمُكْرَمِيْنَ ﴿٢٤﴾ اِذْ دَخَلُوْا عَلَيْهِ

کیہ تہاڈے کول ابراہیم دے عزت والے پروہنیاں دی خبر آئی④ (24) جدوں اوہ اوہدے کول آئے

فَقَالُوْا سَلٰمًا ؕ قَالَ سَلٰمٌ ۚ قَوْمٌ مُّنْكَرُوْنَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ

تے آکھیا: سلام، (ابراہیم نے) فرمایا، "سلام" ناواقف لوک نیں (25) فیر ابراہیم اپنے گھر والیاں ول گئے

فَجَآءَ بِعِجْلٍ سَمِيْنٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهٗٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٢٧﴾

تے اِک موٹا تازہ وچھا لے آئے (26) فیر اوہنوں اوہناں دے کول رکھ دِتا تے فرمایا: کیہ تسیں کھاندے نئیں؟ (27)

حاشیہ ① ... منگن والیاں توں مراد اوہ اے جیہڑا اپنی حاجت لئی لوکاں توں سوال کرے تے محروم توں مراد اوہ اے جیہڑا حاجت والا ہووے تے حیاء دی وجہ نال سوال وی نہ کرے۔ ② ... رزق توں مراد مینہ تے برف وغیرہ اے تے ایہناں دے آسمان وچ ہوون توں مراد آسمان ول نازل ہونا اے یا آسمان وچ رزق ہوون توں مراد ایہہ کہ جیہڑا وی رزق تہاڈا مقدر اے اوہ آسماناں وچ لکھیا ہویا اے، نالے آخرت دا اوہ ثواب تے عذاب وی آسماناں وچ لکھیا ہویا اے جیہدا تہاڈے نال دنیا وچ وعدہ کیتا جاندا اے۔ ③ ... ایس توں مراد قرآن کریم، یا آسماناں وچ رزق ہونا، یا آخرت دے ثواب تے عذاب دا وعدہ اے۔ ④ ... معزز مہماناں توں مراد اوہ فرشتے نیں جیہڑے حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دی خدمت وچ عزت والے مہمان بن کے حاضر ہوئے سن۔

فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيْفَةً ؕ قَالُوْا لَا تَخَفْ ؕ وَبَشَّرُوْهُ بِغُلٰمٍ عَلِيْمٍ ﴿٢٨﴾

تے اپنے دل وچ اوہناں توں خوف محسوس کیتا، (فرشتیاں نے) عرض کیتی: تسیں ڈرو نہ تے اوہناں نیں اوہنوں اِک علم والے منڈے دی خش خبری سنائی (28)

فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهٗ فِيْ صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوْزٌ عَقِيْمٌ ﴿٢٩﴾

تے ابراہیم دی بیوی چیخدی ہوئی آئی فیر اپنے منہ تے ہتھ ماریا تے آکھیا: کیہ بڈھی بانجھ عورت (بچہ جمے گی)① (29)

قَالُوْا كَذٰلِكِ ۙ قَالَ رَبُّكِ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْحَكِيْمُ الْعَلِيْمُ ﴿٣٠﴾

فرشتیاں آکھیا: تہاڈے رب نے اِنج ای فرمایا اے، بے شک اوہ حکمت والا علم والا اے (30)

حاشیہ ① ... جدوں فرشتیاں نیں حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام نوں علم والے منڈے دی خشخبری سنائی تے ایہہ گل آپ عَلَیْہِ السَّلَام دی بیوی حضرت سارہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نے وی سن لئی، ایہدے اُتے آپ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا ازور نال بولدی ہوئی آئیاں تے حیرت نال اپنے منہ تے ہتھ مار دے ہوئے آکھیا: کیہ اوہ عورت بچے جمے گی جیہڑی (90 یا 99 سال دی) بڈھی اے تے اوہدے گھر کدی وی بچہ نئیں ہویا۔ ایس گل توں ایہناں دا مطلب ایہہ سی کہ ایہو جئی حالت وچ بچہ ہونا بڑی عجیب گل اے۔

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُوْنَ ﴿٣١﴾ قَالُوْٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُّجْرِمِيْنَ ﴿٣٢﴾

ابراہیم نے فرمایا :تے اے گھلے ہوئے فرشتیو! فیر تہاڈا کیہ مقصد اے؟ (31) اوہناں آکھیا: بے شک اسیں اِک مجرم قوم ولے گھلے گے آں ① (32)

لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّنْ طِيْنٍ ﴿٣٣﴾ مُّسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِيْنَ ﴿٣٤﴾

تاں کہ ایہناں اُتے گارے دے پتھر وسایئے (33) جیہناں اُتے تہاڈے رب دے کول حد توں ودھن والیاں لئی نشان لگے ہوئے نیں ② (34)

فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيْهَا مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيْهَا غَيْرَ بَيْتٍ

تے اسیں اوس شہر وچ موجود ایمان والیاں نوں کڈھ لیا (35) تے اسیں اوتھے اِک ای گھر

مِّنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيْهَآ اٰيَةً لِّلَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿٣٧﴾

مسلمان ویکھیا ③ (36) تے اسیں اوہدے وچ ایہناں لوکاں لئی نشانی باقی رکھی ④ جیہڑے درد دین والے عذاب توں ڈردے نیں ⑤ (37)

وَفِيْ مُوْسٰٓى اِذْ اَرْسَلْنٰهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهٖ وَ

تے موسیٰ وچ (وی نشانی اے) جدوں اسیں اوہنوں روشن سند دے نال فرعون وَل گھلیا (38) تے اوہ (فرعون) اپنے لشکر سنے پھر گیا تے

قَالَ سٰحِرٌ اَوْ مَجْنُوْنٌ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ

آکھن لگا: (موسیٰ تے) جادوگر اے یا دیوانہ (39) تے اسیں فرعون تے اوہدے لشکر نوں پھڑ کے دریا وچ پا دِتا ایس حال وچ کہ اوہ (اپنے آپ نوں)

حاشیہ ① ... ایتھے مجرم قوم توں حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم مراد اے۔ ② ... ایہناں پتھراں اُتے ایہو جئے نشان سن جیہناں دی وجہ نال ایہہ دنیا دے پتھراں توں وکھرے نظر آوندے سن تے بعض مفسراں دے نیڑے ہر پتھر اُتے اوس بندے دا ناں لکھیا ہویا سی جیہنوں اوس پتھر نال ماریا جاناسی۔ ③ ... ایہہ اوہ گھر سی جیہدے وچ حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام، ایہناں دیاں دو دھیاں تے ایہناں دے منن والے سن۔ ④ ... ایس نشانی توں مراد عذاب دے اوہ باقی نشان نیں جیہڑے لوط عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم دے شہراں وچ کھلرے ہوئے سن تے ایہہ اِک عرصے تک ایہناں بستیاں وچ باقی سن۔ ⑤ ... حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم دا جرم مرداں دا اِک دوجے نال، تے منڈیاں دے نال غلط کم کرناسی، ایس توں باز نہ آن دی وجہ توں ایہناں نوں تباہ و برباد کر کے عبرت دا نشان بنادِتا گیا۔ ایہناں دے درد ناک انجام توں عبرت حاصل کردے ہوئے بد فعلی تے ہم جنس پرستی توں بچناتے اللہ دے عذاب توں ڈرنا چاہیدا اے تے خاص طور تے ایہناں لوکاں نوں اپنے عمل تے اوہدے نتیجے اُتے غور کرنا چاہیدا اے جیہڑا معاشرے وچ ہم جنس پرستی نوں ودھاون لئی شوق دوان آلے تے عملی سہولتاں دیون تے اوہنوں قانونی طور تے صحیح ثابت کرن لئی لگے ہوئے نیں۔

مُلِيْمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِيْ عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيْحَ الْعَقِيْمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ

برا بھلا کہہ ریا سی (40) تے عاد وچ (وی نشانی اے) جدوں اسیں سکی ہنیری گھلی (41) اوہ جیہڑی شے توں لنگھدی

اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيْمِ ﴿٤٢﴾ وَفِيْ ثَمُوْدَ اِذْ قِيْلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوْا حَتّٰى

سی اوہنوں گلی ہوئی شے وانگوں کر چھڈدی (42) تے ثمود وچ (نشانی اے) جدوں اوہناں نوں فرمایا گیا: اِک ویلے تک

حِيْنٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُوْنَ ﴿٤٤﴾

فائدہ چک لو (43) تے اوہناں نیں اپنے رب دے حکم دی نافرمانی کیتی تے اوہناں دیاں اکھاں دے سامنے اوہناں نوں کڑک نے آ لیا (44)

فَمَا اسْتَطَاعُوْا مِنْ قِيَامٍ وَّمَا كَانُوْا مُنْتَصِرِيْنَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوْحٍ مِّنْ قَبْلُ ؕ

تے نہ اوہ کھلو سکے① تے نہ اوہ بدلہ لے سکدے سن (45) تے ایہناں توں پہلے نوح دی قوم نوں ہلاک فرمایا،

اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿٤٦﴾ وَالسَّمَآءَ بَنَيْنٰهَا بِاَيْدٍ وَّاِنَّا لَمُوْسِعُوْنَ ﴿٤٧﴾ ع ٢ ٢٣ ١

بناں شک اوہ فاسق لوک سن (46) تے اسمان نوں اسیں (اپنی) قدرت نال بنایا تے بے شک اسیں وسعت تے قدرت والے آں (47)

وَالْاَرْضَ فَرَشْنٰهَا فَنِعْمَ الْمٰهِدُوْنَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ

تے زمین نوں اسیں فرش بنایا تے اسیں کِنا ای چنگا وچھان والے آں② (48) تے اسیں ہر چیز دیاں دو قسماں بنائیاں

لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوْٓا اِلَى اللّٰهِ ؕ اِنِّيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٥٠﴾ ج وَ

تاں کہ تسیں نصیحت لے سکو (49) تے اللہ ول بھجو③ بے شک میں اوہدے ولوں تہاڈے لئی کھلم کھلا ڈر سناؤن والا ہاں (50) تے

حاشیہ ① ... کھلون دی طاقت نہ رکھن توں مراد ایہہ اے کہ جدوں عذاب اتریا اوس ویلے ثمود دی قوم دے لوک کھڑے ہو کے جھجھ نہ سکے۔ ② ... زمین کھلی ہوون دی وجہ توں گول ہوون دے باوجود فرش دی طراں وچھی ہوئی لگدی اے، تے نالے ایہہ نہ تے لوہے دی طراں سخت اے کہ ایس تے چلنا پھرنا مشکل ہو جاوے تے نہ اینی نرم اے کہ مخلوق ایہدے وچ وڑ جاوے بلکہ رہائش دے قابل تے لوکاں دی ضرورتاں دے تقاضیاں دے عین مطابق اے۔ ③ ... اللہ ول دوڑن توں مراد ایہہ اے کہ کفر توں ایمان ول، نافرمانی توں اطاعت ول، اپنے گناہواں توں اللہ پاک دی بارگاہ وچ توبہ ول دوڑ دے ہوئے آؤ۔

لَا تَجْعَلُوْا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ؕ اِنِّيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ۙ﴿٥١﴾ كَذٰلِكَ مَآ

اللہ دے نال کوئی دوجا معبود نہ بناؤ بے شک میں اوہدے ولوں تہاڈے لئی کھلم کھلا ڈر سناؤن والا ہاں (51) اِنج ای جدوں

اَتَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا قَالُوْا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُوْنٌ ۚ﴿٥٢﴾

ایہناں توں پہلے لوکاں دے کول کوئی رسول تشریف لیایا تے اوہ ایہی بولے کہ (ایہہ) جادوگر اے یا دیوانہ① (52)

اَتَوَاصَوْا بِهٖ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُوْنَ ۚ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ اَنْتَ

کیہ اوہناں اِک دوجے نوں ایس گل دی وصیت کیتی سی بلکہ اوہ سرکش لوک نیں (53) تے اے حبیب !تسیں ایہناں توں منہ پھیر لوو تہاڈے

بِمَلُوْمٍ ﴿٥٤﴾ وَّذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقْتُ

تے کوئی ملامت نئیں (54) تے سمجھاؤ کہ سمجھانا ایمان والیاں نوں فیدہ دیندا اے② (55) تے میں

الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ ﴿٥٦﴾ مَآ اُرِيْدُ مِنْهُمْ مِّنْ رِّزْقٍ وَّ

جن تے آدمی ایس لئی بنائے کہ میری عبادت کرن③ (56) میں ایہناں توں کوئی رزق نئیں منگدا تے

مَآ اُرِيْدُ اَنْ يُّطْعِمُوْنِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِيْنُ ﴿٥٨﴾ فَاِنَّ

نہ ایہہ چاہنا آں کہ اوہ مینوں کھانا دین④ (57) بے شک اللہ ای وڈا رزق دین والا طاقت والا، قدرت والا اے (58) تے بے شک

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں تسلی دِتی گئی اے کہ جیویں مکے دے کافراں نیں آپ نوں جھٹلایا تے آپ نوں جادوگر تے دیوانہ آکھیا ایویں ای پہلی اُمت دے کافراں نیں وی اپنے رسولاں نوں جادوگر تے دیوانہ آکھیا اے، ایسے لئی تسیں ایہناں دی گالاں توں دکھی تے غم نہ کرو۔ ② ... ایتھے ایمان والیاں توں مراد اوہ لوک نیں جیہڑے اجے تک ایمان نئیں لیائے سن پر ایہناں بارے اللہ پاک نوں پتا سی کہ ایمان لیاون گے، یا ایہناں توں اوہ لوک مراد نیں جیہڑے ایمان لیا چکے سن، ایس صورت وچ ایہناں نوں نصیحت کردے رہن دا حکم ایس لئی ہووے گا کہ ایہناں دا ایمان ہور مضبوط تے پکا ہو جاوے۔ ③ ... جناں تے انساناں دی تخلیق دا بنیادی مقصد ایہہ اے کہ اوہ اللہ پاک دی معرفت حاصل کرن تے اوہدی عبادت کرن، تے حیاتی دے سارے کم عبدیت یعنی بندگی دے تقاضیاں دے مطابق پورے کرن، ایہدے نال دین تے دنیا دا بھلا ہوئے گا۔ حدیثِ قدسی وچ اللہ پاک دا فرمان اے: اے انسان! توں میری عبادت لئی فارغ ہو جا میں تیرا سینہ غنا دے نال بھر دیاں گا تے تیری محتاجی دا بوہا بند کر دیاں گا تے جے تو اِنج نئیں کریں گا تے میں تیرے دونویں ہتھ مصروفیت نال بھر دیواں گا تے تیری محتاجی دا بوہا بند نئیں کراں گا۔ (ترمذی، 211/4، الحدیث: 2474) ④ ... اللہ پاک کھانا کھاون توں پاک اے تے ایہدے توں وی کہ اوہ مخلوق نوں دین لئی اوہ لوکاں کولوں کھانا لوے۔

لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا ذَنُوْبًا مِّثْلَ ذَنُوْبِ اَصْحٰبِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُوْنِ ﴿٥٩﴾

اوہناں ظالماں لئی عذاب دا اِک حصہ اے جویں ایہناں دے ساتھیاں دا عذاب دا حصہ سی تے ایہہ میرے کولوں (عذاب منگن وچ) چھیتی نہ کرن (59)

فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ يَّوْمِهِمُ الَّذِيْ يُوْعَدُوْنَ ﴿٦٠﴾ ع ٢ ٤ ٢

تے کافراں لئی اوہناں دے اوس دن توں خرابی اے جیہدی ایہناں نوں وعید سنائی جاندی اے (60)

سُوْرَةُ الطُّوْرِ مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اياتها ٤٩ ركوعاتها ٢

وَالطُّوْرِ ﴿١﴾ وَكِتٰبٍ مَّسْطُوْرٍ ﴿٢﴾ فِيْ رَقٍّ مَّنْشُوْرٍ ﴿٣﴾ وَّالْبَيْتِ الْمَعْمُوْرِ ﴿٤﴾

طور دی قسم① تے لکھی ہوئی کتاب دی② (2) (جیہڑی) کھلے ہوئے صفیاں وچ (اے) (3) تے بیتِ معمور دی③ (4)

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوْعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُوْرِ ﴿٦﴾ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَّا لَهٗ

تے اُچی چھت دی④ (5) تے ساڑے جان والے سمندر دی (6) بے شک تیرے رب دا عذاب ضرور واقع ہون والا اے (7) اوہنوں

مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَّوْمَ تَمُوْرُ السَّمَآءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَّتَسِيْرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ

کوئی ٹالن والا نئیں (8) جس دن اسمان سختی نال ہلے گا (9) تے پہاڑ تیزی نال چلن گے (10) تے اوس دن

يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿١١﴾ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ خَوْضٍ يَّلْعَبُوْنَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّوْنَ اِلٰى وقف لازم

جھوٹھا آکھن والیاں دی خرابی اے (11) تے اوہ جیہڑے شغل وچ پئے کھیڈ رہے نیں (12) جیہڑے دن ایہناں نوں دوزخ ول

حاشیہ ① ... ایتھے طور توں مراد اوہ پہاڑ اے جیہدے اُتے اللہ پاک نے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں کلام سنن دا شرف عطا فرمایا۔

② ... لکھی ہوئی کتاب توں توریت، یا لوحِ محفوظ یا عمل لکھن والے فرشتیاں دے دفتر، یا قرآنِ پاک مراد اے۔ ③ ... بیتُ المعمور ستویں اسمان وچ کعبے شریف دے بالکل اُتے اے۔ ایہہ اسمان والیاں دا قبلہ اے تے ہر روز ستر ہزار نویں فرشتے ایہدے وچ طواف تے نماز لئی حاضر ہوندے نیں۔ ④ ... ایس چھت توں مراد آسمان اے جیہڑا زمین لئی چھت دی طراں اے۔ یا، ایس توں مراد عرش اے جیہڑا جنت دی چھت اے۔

نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾ أَفَسِحْرٌ هٰذَا

سختی نال دھکے دِتے جاون گے (13) ایہہ اوہ اگ اے جیہنوں تسیں جھوٹھا آکھدے سی① (14) تے کیہ ایہہ جادو اے

أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ

یا تہانوں دِس نئیں ریا (15) ایہدے وچ داخل ہو جاؤ، تے ہن بھاویں صبر کرو یا نہ کرو ،سب تہاڈے تے برابر اے②

إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فٰكِهِينَ

تہانوں اوسے دا بدلہ دِتا جاریا اے جو تسیں کردے سو (16) بے شک پرہیز گار باغاں تے نعمتاں وچ ہون گے③ (17) اپنے رب دیاں

بِمَا آتٰهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقٰهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا

عطاواں تے خش ہو رے ہون گے تے ایہناں نوں ایہناں دے رب نے اگ دے عذاب توں بچا لیا(18) اپنے عملاں دے بدلے وچ من پسند نعمتاں کھاؤ تے

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلٰى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنٰهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾

پیو (19) اوہ لین تے لین وچھے ہوئے تختاں تے تکیہ لگے ہوئے ہوں گے تے اسیں وڈیاں اکھاں والیاں حُوراں نال اوہناں دا نکاح کر دِتا (20)

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَ

تے جیہڑے لوک ایمان لیائے تے اوہناں دی (جیہڑی) اولاد نیں ایمان دے نال ایہناں دی پیروی کیتی تے اسیں اوہناں دی اولاد نوں اوہناں نال ملا دِتا④ تے

حاشیہ ① ... اللہ دے عذاب دے بارے آیتاں نوں کافر جھٹلاندے تے ایہناں نوں جادو آکھدے سن، جدوں قیامت دے دن ایہناں دوزخ ول سختی دے نال دھکے دتے جاون گے اوس ویلے اوہناں نوں جھڑکدے ہوئے آکھیا جاوے گا کہ ایہہ اوہی دوزخ اے جیہدے بارے آیتاں نوں تسیں جھٹلاندے سو، ہن ویکھ کے دسو کیہ ایہہ جادو اے یا ہن وی تہانوں نظر نئیں آریا۔ ② ... کافراں نوں نہ تے رولا پاون دی وجہ توں دوزخ وچوں کڈھیا جاوے گا تے نہ ای ایہناں نوں عذاب تے صبر کرن نال نجات ملے گی بلکہ اوہ ہمیشہ لئی دوزخ وچ ای رہن گے۔ ③ ... قیامت دے دن پرہیز گاراں نوں ایہہ صلہ ملے گا: (1) اوہ باغاں تے نعمتاں وچ ہوون گے۔ (2) اپنے رب دی عطاواں اُتے خش ہورے ہون گے۔ (3) دوزخ دے عذاب توں محفوظ ہوون گے۔ (4) ایہناں نوں کھان پین وچ من پسند نعمتاں عطا ہوون گئیاں (5) اوہ خوبصورت ترتیب نال وچھے ہوئے تختاں اُتے تکیہ لا کے بیٹھے ہوون گے۔ (6) خوبصورت وڈی اکھاں والیاں سوہنیاں حوراں نال ایہناں دا نکاح ہووے گا۔ ④ ... جنت وچ ماں پیو دے درجے جے اُچے ہوئے تے ایہناں دی اولاد دے درجے گھٹ، تے اللہ پاک ماں پیو دی خشی لئی ایہناں دی اولاد نوں وی ایہناں دے نال ملا دیوے گا۔ایس توں ثابت ہویا کہ جنت وچ اولاد نوں ایہناں دے ماں پیو دا وسیلہ کم آوے گا تے ایہہ وی ثابت ہویا کہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ نیک لوکاں دا وسیلہ مقبول اے۔

مَآ اَلَتْنٰهُمْ مِّنْ عَمَلِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ ؕ كُلُّ امْرِئٍۢ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنٌ ﴿٢١﴾ وَ

اوہناں (والدین) دے عمل وچ کجھ کمی نئیں کیتی، ہر بندہ اپنے عملاں وچ گروی اے (21) تے

اَمْدَدْنٰهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَّلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُوْنَ فِيْهَا كَاْسًا

پھل، میوے تے گوشت جو اوہ چاہن گے ایہناں دے نال اسیں اوہناں دی مدد کیتی [1] (22) جنتی لوک جنت وچ ایہو جئے جام اِک دوجے توں لین گے

لَّا لَغْوٌ فِيْهَا وَلَا تَاْثِيْمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوْفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَاَنَّهُمْ

جیہدے وچ کوئی بیہودگی نہ ہووے گی تے نہ گناہ دی کوئی گل [2] (23) تے ایہناں دی خدمت کرن والے منڈے ایہناں دے آلے دوالے پھرن گے

لُؤْلُؤٌ مَّكْنُوْنٌ ﴿٢٤﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٢٥﴾

جیویں اوہ لُکا کے رکھے ہوئے موتی نیں (24) تے اِک دوجے نال سوال کردے ہوئے اِک دوجے ول متوجہ ہون گے [3] (25)

قَالُوْٓا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِيْٓ اَهْلِنَا مُشْفِقِيْنَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَ

آکھن گے: بے شک اسیں ایس توں پہلے اپنے گھر والیاں وچ ڈرن والے ساں (26) تے اللہ نے ساڈے تے احسان کیتا تے

وَقٰىنَا عَذَابَ السَّمُوْمِ ﴿٢٧﴾ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوْهُ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْبَرُّ

سانوں (جہنم دی) سخت گرم ہوا دے عذاب توں بچا لیا [4] (27) بے شک اسیں ایس توں پہلے (دنیا وچ) اللہ دی عبادت کردے ساں، بے شک اوہی احسان

حاشیہ ① ... جنتیاں دی نعمتاں دے نال مدد توں مراد ایہہ اے کہ جنت والیاں دیاں نعمتاں لگاتار ودھدیاں ای جاون گئیاں کدی گھٹ نہ ہوون گئیاں۔ ② ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ دنیا وچ شراب پین نال بندہ گنہگار ہوندا اے جد کہ جنت دی شراب پیوون نال جنتی نوں کوئی گناہ نہ ہووے گا۔ ③ ... جنتیاں دا اِک دوجے توں پچھ گچھ کرنا معلومات لئی نئیں بلکہ اللہ بلکہ دی نعمتاں نوں منن لئی ہووے گا۔ ④ ... دوزخ دی گرم ہوا دے متعلق حدیثِ پاک وچ اے: جے اللہ پاک دنیا والیاں اُتے (انگل دے) اِک پورے جنی گرم ہوا دے عذاب نوں کھول دیوے تے زمین تے اوہدے اُتے موجود ساریاں چیزاں سڑ جاون گئیاں۔ (در منثور، الطور، تحت الآیۃ: 27، 634/7) اللہ پاک سانوں دوزخ دی ایس گرم ہواتوں اپنی پناہ وچ رکھے۔ آمین۔

الرَّحِيْمُ ﴿٢٨﴾ فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَّلَا مَجْنُوْنٍ ﴿٢٩﴾ اَمْ ع ١ ٢٨ ٣

فرمان والا مہربان اے (28) تے اے محبوب! تسیں نصیحت فرماؤ تے تسیں اپنے رب دے فضل توں نہ نجومی ہو، تے نہ ای پاگل او[1] (29) بلکہ

يَقُوْلُوْنَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهٖ رَيْبَ الْمَنُوْنِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوْا فَاِنِّيْ مَعَكُمْ مِّنَ

کافر کہندے نیں: ایہہ شاعر نیں، اسیں ایہناں تے دِناں دے پھرن نوں اڈیک رہے آں (30) تسیں فرماؤ: تسیں اڈیک دے رہو، ایس لئی بے شک میں وی تہاڈے نال

الْمُتَرَبِّصِيْنَ ﴿٣١﴾ اَمْ تَاْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَآ اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُوْنَ ﴿٣٢﴾ اَمْ

اڈیکن والیاں وچوں آں (31) کیہ ایہناں دیاں عقلاں ایہناں نوں ایہی حکم دیندیاں نیں؟ بلکہ اوہ نافرمان لوک نیں (32) بلکہ

يَقُوْلُوْنَ تَقَوَّلَهٗ ۚ بَلْ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَاْتُوْا بِحَدِيْثٍ مِّثْلِهٖٓ اِنْ كَانُوْا

اوہ ایہہ کہندے نیں کہ ایس نبی نے ایہہ قرآن آپ ای بنا لیا اے بلکہ اوہ ایمان نئیں لیاندے (33) جے ایہہ سچے نیں تے ایہدے ورگی اِک گل ای

صٰدِقِيْنَ ﴿٣٤﴾ اَمْ خُلِقُوْا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخٰلِقُوْنَ ﴿٣٥﴾ اَمْ خَلَقُوا

لے آون[2] (34) کیہ اوہ کسے شے دے بغیر ای پیدا کر دِتے گئے نیں یا اوہ آپ ای (اپنے) آپ نوں بنان والے نیں؟[3] (35) یا اسمان تے زمین

حاشیہ ① ... مکے دے کافر حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں نجومی تے پاگل کہندے سن، ایہدے تے فرمایا گیا کہ کافراں دیاں ایہناں گلاں دی وجہ نال تسیں نصیحت کرن توں باز نہ آؤ کیوں کہ تسیں اپنے رب دے فضل توں نہ غیب دی جھوٹھیاں خبراں دیون والے او تے نہ ای دیوانے او، ایہدے وچ ہر تبلیغ کرن والے لئی وی نصیحت اے کہ نیکی دی دعوت دیون دے ویلے جے لوکاں ولوں طعنے مینے دا سامنا ہووے تے اوہدے توں دل برداشتہ ہو کے نیکی دعوت دین دا کم چھڈنا نئیں چاہیدا، بلکہ صبر تے برداشت دا مظاہرہ کردے ہوئیاں نیکی دی دعوت دیندے رہنا چاہیدا اے۔ ② ... ایہہ للکار اَج دے ایہناں لوکاں لئی وی اے جیہڑے قرآن نوں حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی لکھی ہوئی کتاب قرار دیندے نیں۔ جے اوہ اپنے دعویاں وچ سچے نیں تے قرآن ورگا کلام بنا کے وکھادین جیہڑا حسن تے خوبی وچ تے فصاحت تے بلاغت وچ ایہدے ورگا ہووے۔ ③ ... اینھے کافراں نوں بڑے ای چنگے انداز وچ سمجھایا گیا کہ اوہ ایہناں سوالاں اُتے غور کرن جیہناں دا یقیناً جواب ایہہ اے کہ ایہناں دا تے آسمان تے زمین دا خالق اللہ پاک اے تے ایہناں کافراں دے کول نہ تے رب دے خزانے نیں تے نہ ای ایہہ خود مختار نیں تے نہ ای غیب دیاں خبراں تک ایہناں دی کوئی پہنچ اے تے ایہناں ساریاں گلاں دے باوجود ایہہ کیوں نبی کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم اُتے ایمان نئیں لیاندے تے کیوں اللہ پاک دی فرمانبرداری تے دی عبادت نئیں کردے۔

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ ۚ بَلْ لَّا يُوْقِنُوْنَ ﴿٣٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ اَمْ

ایہناں نیں پیدا کیتے نیں بلکہ اوہ یقین نئیں رکھدے (36) یا ایہناں دے کول تہاڈے رب دے خزانے نیں؟ یا

هُمُ الْمُصَيْطِرُوْنَ ﴿٣٧﴾ اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَّسْتَمِعُوْنَ فِيْهِ ۚ فَلْيَاْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطٰنٍ

اوہ وڈے حاکم نیں (37) یا ایہناں دے کول کوئی پوڑی اے جیہدے تے چڑھ کے اوہ سُن لیندے نیں۔ (جے اِنج اے) تے ایہناں دے ایس طراں دے سنن والے نوں

مُّبِيْنٍ ﴿٣٨﴾ اَمْ لَهُ الْبَنٰتُ وَلَكُمُ الْبَنُوْنَ ﴿٣٩﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِّنْ مَّغْرَمٍ

کوئی روشن دلیل لیاؤنی چاہی دی اے (38) کیہ اللہ لئی دِھیاں تے تہاڈے لئی پُتر نیں؟ ① (39) یاں تسیں اوہناں توں کوئی اجر منگدے او کہ (جس توں) اوہ

مُّثْقَلُوْنَ ﴿٤٠﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿٤١﴾ اَمْ يُرِيْدُوْنَ كَيْدًا ؕ

جرمانے دے بھار تھلے دبے ہوئے نیں (40) یا ایہناں کول غیب اے کہ اوہ (ایہدے ذریعے فیصلہ) لکھدے نیں ② (41) یا اوہ کسے داء دے ارادے کررے نیں

فَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا هُمُ الْمَكِيْدُوْنَ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ

تے کافراں آپ ای (اپنے) داء دے شکار ہون والے نیں ③ (42) یا اللہ توں علاوہ ایہناں دا کوئی ہور خدا اے، اللہ ایہناں

عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٤٣﴾ وَاِنْ يَّرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَآءِ سَاقِطًا يَّقُوْلُوْا سَحَابٌ

دے شرک توں پاک اے (43) تے جے اوہ اسمان توں کوئی ٹوٹا ڈِگدا ہویا ویکھن گے تے آکھن گے ایہہ تہہ وچ تہہ

مَّرْكُوْمٌ ﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ الَّذِيْ فِيْهِ يُصْعَقُوْنَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ

بدل نیں (44) تے تسیں ایہناں نوں چھڈ دیو ایتھوں تک کہ اوہ اپنے اوس دن نال ملن جیہدے وچ بے ہوش کر دِتے جان گے ④ (45) جس دن ایہناں دا

حاشیہ ① ... اللہ پاک اولاد توں پاک اے، اوہدے ول دھی یا پتر دی نسبت نئیں کیتی جاسکدی، ایتھے فرشتیاں نوں اللہ پاک دیاں دھیاں آکھن والے کافراں دی جہالت تے حماقت بیان کیتی گئی اے کہ ایہہ اپنے لئی تے اُچے درجے دی شے یعنی پتراں نوں پسند کردے نیں تے اللہ پاک لئی دھیاں طے کردے نیں جیہناں نوں اوہ آپ اپنے لئی پسند نئیں کردے تے ایہناں نوں حقیر سمجھدے نیں۔ ② ... ایتھے لکھن توں مراد کافراں دا ایہہ فیصلہ کرنا اے کہ اوہ مرن توں بعد نئیں اُٹھن گے تے جے اُٹھے وی تے ایہناں نوں عذاب نئیں دِتا جاوے گا۔ ③ ... ایس توں مراد اوہ سازش اے جیہڑی کافراں نیں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں شہید کرن لئی دارالندوہ وچ تیار کیتی سی، ایس سازش دا وبال ایہناں اُتے ای پیا تے غزہ بدر وچ 70 کافر قتل کیتے گئے۔ ④ ... ایس دن توں قیامت دا دن، یا پہلی واری صور پھونکن جاون دا دن، یا کافراں دی موت دا دن مراد اے۔

لَا يُغْنِيْ عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا

کوئی فریب ایہناں نوں کوئی کم نہ دیوے گا تے نہ ایہناں دی مدد ہووے گی (46) تے بے شک ظالماں لئی

عَذَابًا دُوْنَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٧﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

ایس توں پہلے اِک عذاب اے① پر ایہناں وچوں بوہتے لوک جان دے نئیں (47) تے اے محبوب! تسیں اپنے رب دے حکم تے ٹھہرے روو

فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِيْنَ تَقُوْمُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ

کہ بے شک تسیں ساڈیاں نظراں (راکھی) وچ او تے اپنے قیام دے ویلے اپنے رب دی تعریف کردے ہوئے پاکی بیان کرو② (48) تے رات دے کجھ

فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُوْمِ ﴿٤٩﴾ ع ٢ ٢١ ٤

حصے وچ اوہدی حمد پاکی بیان کرو تے تاریاں دے جان توں بعد (49)

٥٣ سُوْرَةُ النَّجْمِ مَكِّيَّةٌ ٢٣ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اٰياتها ٦٢ ركوعاتها ٣

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ﴿٢﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ

تارے دی قسم، جدوں اوہ اُترے (1) تہاڈے صاحب نہ بھٹکے تے نہ ڈِگے راہ تے چلے③ (2) تے اوہ کوئی گل خاہش نال نئیں

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ ایہناں کافراں لئی آخرت دے عذاب توں پہلے دنیا وچ وی اِک عذاب اے۔ آخرت توں پہلے والے عذاب توں بدر وچ قتل ہونا، یا بھکھ تے قحط دی ست سالہ مصیبت یا قبر دا عذاب مراد اے۔ ② ... ایس قیام توں نماز لئی کھڑا ہونا مراد اے۔ ایس صورت وچ حمد توں تکبیرِ اُولیٰ توں بعد سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ پڑھنا مراد اے۔ یا ایس توں سو کے اُٹھنا، یا کسے وی مجلس توں اٹھنا مراد اے۔ ③ ... ''صَاحِبُ'' توں مراد حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نیں تے ''نہ بھٹکنے'' دا معنی ایہہ اے کہ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے کدی حق تے ہدایت دی راہ توں نافرمانی نئیں کیتی تے ہمیشہ اپنے رب دی توحید اُتے قائم تے عبادت کرن وچ لگے رے ''ڈِگ راہ نہ چلن'' توں مراد ایہہ اے کہ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ہمیشہ سدھے راہ تے ہدایت دی بڑی اُچی منزل تے قائم رے، خراب عقیدیاں دا شبہ وی کدی آپ دی مبارک حیاتی تک نہ پہنچ سکیا۔

الْهَوٰى ۝٣ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُّوْحٰى ۝٤ عَلَّمَهٗ شَدِيْدُ الْقُوٰى ۝٥ ذُوْ مِرَّةٍ ؕ

کہندے (3) اوہ وحی ای ہندی اے جیہڑی اوہناں نوں کیتی جاندی اے[1] (4) اوہناں نوں سخت قوتاں والے، طاقت والے نے سکھایا، (5)

فَاسْتَوٰى ۝٦ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ؕ ۝٧ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ۝٨

فیر اوہنے ارادہ فرمایا[2] (6) ایس حال وچ کہ اوہ اسمان دے سب توں اُچے کنارے تے سن (7) فیر اوہ جلوہ نیڑے ہویا فیر ہور زیادہ نیڑے ہوگیا[3] (8)

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ۝٩ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ مَآ اَوْحٰى ؕ ۝١٠

تے دو کماناں دے برابر بلکہ ایس توں وی گھٹ فاصلہ رہ گیا[4] (9) فیر اوہنے اپنے بندے نوں وحی فرمائی جیہڑی اوہنے وحی فرمائی (10)

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ۝١١ اَفَتُمٰرُوْنَهٗ عَلٰى مَا يَرٰى ۝١٢ وَلَقَدْ رَاٰهُ

دل نے اوہنوں جھوٹھ نہ آکھیا جیہڑا (اکھ نے) ویکھیا[5] (11) تے کیہ تسیں اوہناں نال اوہناں دے ویکھے ہوئے تے جھگڑدے او (12) تے اوہناں نیں اوہ

نَزْلَةً اُخْرٰى ۝١٣ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ۝١٤ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ؕ ۝١٥

جلوہ دو واری ویکھیا[6] (13) سدرۃ المنتہیٰ دے کول (14) اوہدے کول جنۃ الماویٰ اے (15)

حاشیہ ① ... ایتھے قرآن کریم دے بارے وچ فرمایا گیا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایہدی کوئی گل اپنے ولوں نئیں کہندے بلکہ ایس قرآن دی ہر گل اوہ وحی ای ہوندی اے جیہڑی ایہناں نوں اللہ پاک ولوں ای کیتی جاندی اے۔ ② ... ایتھے دو گول دائرے ایس لئی لائے گئے نیں کہ ایس مقام اُتے دو آیتاں دا ترجمہ اکٹھا کیتا گیا اے۔ ③ ... کون کدے نیڑے ہویا ایس بارے وچ مفسراں دے کئی قول نیں: (1) حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نیڑے ہوئے۔ (2) حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اللہ پاک دے قرب توں مشرف ہوئے۔ (3) اللہ پاک اپنی شان دے لائق اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نیڑے ہویا۔ ④ ... فاصلے دی ایہہ مقدار دسن وچ بڑا ای نیڑے ہون ول اشارہ اے کہ جناں نیڑے ہون دا سوچیا جاسکدا اے اوہ اپنی اخیر نوں پہنچی۔ ⑤ ... راجح قول ایہہ اے کہ معراج دی رات حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے سر دیاں اکھیاں نال اللہ پاک دا دیدار کیتا سی۔ ⑥ ... شبِ معراج حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اللہ پاک نوں دو جی واری ایویں ویکھیا 50 نمازاں فرض ہوون توں بعد حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی درخواست اُتے ایہناں نوں گھٹ کروان لئی آپ بار بار اپنے رب دے کول جاتے آرے سن۔

اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾ لَقَدْ

جدوں سدرہ تے چھا ریا سی جیہڑا چھا ریا سی (16) اکھ نہ کسے پاسے پھری تے نہ حد توں ودھی① (17) بے شک

رَاٰى مِنْ اٰيٰتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾ اَفَرَءَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ﴿١٩﴾ وَ

اوہنے اپنے رب دیاں بوہت وڈیاں نشانیاں ویکھیاں (18) تے (اے لوکو!) کیہ تسیں لات تے عزّیٰ ویکھیا (19) تے

مَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴿٢٠﴾ اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾ تِلْكَ اِذًا

اِک تے تیجی منات نوں (20) کیہ تہاڈے لئی پُتر تے اوہدے لئی دھی اے (21) فیر تے ایہہ

قِسْمَةٌ ضِيْزٰى ﴿٢٢﴾ اِنْ هِيَ اِلَّاۤ اَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوْهَاۤ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ

انصاف دی ونڈ نئیں اے (22) ایہہ تے صرف تھوڑے ناں نیں جیہڑے تسیں تے تہاڈے پیو دادیاں نیں رکھ لے نیں

مَّاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ ؕ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى

اللہ نے ایہناں (دی سچائی) تے کوئی سند نئیں اُتاری② اوہ تے نرے خیال تے نفس دی خاہشاں پچھے

الْاَنْفُسُ ۚ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِّنْ رَّبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿٢٣﴾ ؕ اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا

لگے ہوئے نیں حالاں کہ بے شک ایہناں دے کول ایہناں دے رب ولوں ہدایت آ چکی اے (23) کیہ انسان نوں ہر اوہ چیز حاصل اے جیہدی

تَمَنّٰى ﴿٢٤﴾ ۖ فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُوْلٰى ﴿٢٥﴾ ع وَكَمْ مِّنْ مَّلَكٍ فِي السَّمٰوٰتِ لَا تُغْنِيْ ع ١ ٢٥ ٥

اوہنے خاہش کیتی؟③ (24) تے آخرت تے دنیا سب دا مالک اللہ ای اے (25) تے اسماناں وچ کنے ای فرشتے نیں کہ

حاشیہ ① ... مطلب ایس ویکھن ویلے اکھ نہ کسے ول پھری تے نہ ادب دی حد توں ودھی۔ ایہدے وچ حضور عَلَیْہِ السَّلَام دی طاقت دے کمال دا اظہار اے کہ اوس مقام وچ آپ ثابت قدم رہے جتھے عقلاں حیران نیں تے جیہڑے نور نوں ویکھنا مقصد سی ایس توں مشرف ہوئے، سجے کھبے کسے ول توجہ نہ فرمائی تے نہ مقصود دے دیدار توں اکھ پھری تے نہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی طراں بے ہوش ہوئے۔ ② ... یعنی ایہناں بتاں داناں الٰہ تے معبود تسیں تے تہاڈے پیو دادے نے بالکل غلط طور تے رکھ لیا اے، نہ ایہہ حقیقت وچ الٰہ نیں نہ معبود نیں، اللہ پاک نے ایہناں دی سچائی اُتے کوئی سند نئیں اُتاری۔ ③ ... ایتھے انسان توں مراد مشرک تے اوہدی خاہش توں مراد بتاں دی شفاعت اے تے آیت دا معنی ایہہ اے کہ کافر بتاں دے نال جیہڑیاں جوٹھیاں اُمیداں لائی رکھدے نیں کہ اوہ ایہناں دی شفاعت کرن گے تے ایہناں دے کم آون گے، ایہہ امیداں جوٹھیاں نیں۔

شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾ اِنَّ

ایہناں دی سفارش کجھ کم نئیں آوندی پر جدوں اللہ اجازت دے دیوے جیہدے لئی چاہوے تے پسند فرمائے① (26) بے شک

الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿٢٧﴾

آخرت تے ایمان نہ رکھن والے فرشتیاں دے عورتاں ورگے ناں رکھدے نیں (27)

وَمَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ ؕ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ ۚ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِيْ

تے ایہناں نوں ایہدا کوئی پتا نئیں، اوہ تے صرف خیال دے پچھے نیں بے شک خیال یقین دی جگہ

مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿٢٨﴾ ۚ فَاَعْرِضْ عَنْ مَّنْ تَوَلّٰى ۙ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ

کوئی کم نئیں دیندا② (28) تے تسیں اُس توں منہ پھیر لو جیہڑا ساڈی یاد توں پھریا تے اوہنے صرف

اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ؕ ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ

دنیا دی حیاتی③ نوں چاہیا④ (29) ایہہ ایہناں دے علم دی اخیر اے۔ بے شک تہاڈا رب اوہنوں چنگی طراں جان دا اے جیہڑا

حاشیہ ① ... یعنی اللہ دی بارگاہ وچ قرب تے مقام رکھن دے باوجود فرشتے صرف اوہدے لئی شفاعت کرن گے جیہدے لئی اللہ پاک دی اجازت تے مرضی ہووے، جدوں شفاعت دے معاملے وچ فرشتیاں دا ایہہ حال اے تے بتاں توں شفاعت دی امید رکھنا بڑی ای جہالت تے حماقت اے کیوں کہ ایہناں نوں اللہ دی بارگاہ وچ نہ قرب حاصل اے نہ کافر شفاعت جوگے نیں۔ ② ... ایتھے ایس گمان دا ذکر اے جیہڑا اللہ پاک تے اوس دے رسول دے فرمان دے مقابلے وچ ہووے، ایس گمان دا ذکر نئیں جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دے فرمان دے مطابق ہووے۔ ایس لئی ایس آیت دی وجہ نال مجتہد عالماں دے قیاس نوں غلط کہنا باطل اے۔ ③ ... مشرک کیوں کہ آخرت نوں من دے نئیں سن ایس لئی اوہدے لئی تیاری کیہ کرنا، ایس لئی ایہناں دی ہر کوشش دنیا لئی ہوندی سی۔ مسلمان آخرت دا انکار تے کردے نئیں بلکہ اوہدے اُتے ایمان رکھدے نیں پر ایس زمانے وچ آخرت دی تیاری توں عام طور تے بڑی ای غافل تے صرف اپنی دنیا نوں سنوارن وچ لگے ہوئے نیں۔ اللہ پاک ایہناں نوں ہدایت تے عقلِ سلیم عطا فرماوے۔ ④ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ کافر اپنے گھٹ عقل والے تے گھٹ علم والے نیں کہ اوہناں نیں ہمیشہ رہن والی آخرت تے فنا ہون والی دنیا نوں ترجیح دِتی۔ یا ایہہ مراد اے کہ کافراں دے علم دی اخیر وہم تے خیال نیں جیہڑے اوہناں نیں سنھے ہوئے نیں۔

بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۙ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ ع

اوہدی راہ تو گمراہ ہویا تے اوہ چنگی طراں جان دا اے جیہنے ہدایت پائی (30) تے اللہ دا ای اے جیہڑا کجھ اسماناں وچ اے

وَمَا فِي الْاَرْضِ ۙ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسَآءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ

تے جیہڑا کجھ زمین وچ اے، تاں کہ برائی کرن والیاں نوں اوہناں دے عملاں دا بدلہ دیوے تے نیکی کرن والیاں نوں

اَحْسَنُوْا بِالْحُسْنٰى ﴿٣١﴾ ۚ اَلَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا

بڑا چنگا صلہ عطا فرمائے (31) اوہ جیہڑے وڈے گناہواں① توں تے بے حیائیاں توں بچ دے نیں② پر ایناں کہ گناہ دے کول گئے

اللَّمَمَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ؕ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ

تے رُک گے بے شک تہاڈے رب دی مغفرت وسیع اے، اوہ تہانوں چنگی طراں جان دا اے جدوں اوہنے تہانوں مٹی توں پیدا کیتا

وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِيْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ ۚ فَلَا تُزَكُّوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ

تے جدوں تسیں اپنیاں ماواں دے ٹِڈھ وچ حمل دی صورت وچ سن تے تسیں آپ اپنیاں جاناں دی ستھرائی بیان نہ کرو، اوہ چنگی طراں جان دا اے جیہڑا

اتَّقٰى ﴿٣٢﴾ ع اَفَرَءَيْتَ الَّذِيْ تَوَلّٰى ﴿٣٣﴾ ۙ وَاَعْطٰى قَلِيْلًا وَّاَكْدٰى ﴿٣٤﴾ اَعِنْدَهٗ ع ٢ ٦

پرہیز گار ہویا③ (32) تے کیہ تسیں اوہنوں ویکھیا جیہڑا پھر گیا④ (33) تے اوہنے تھوڑا جیا مال دِتا تے روکی رکھیا (34) کیہ اوہدے کول

حاشیہ ① ... وڈا گناہ اوہ اے جیہدے کرن نال دنیا وچ حد جاری ہو جاندی ہووے جیویں قتل، زنا تے چوری وغیرہ یا اوہدے تے آخرت وچ عذاب دی وعید ہووے جیویں غیبت، چغل خوری، خود پسندی تے ریاکاری وغیرہ۔ (روح المعانی، النجم، تحت الآیۃ: 32، 88/14)

② ... عربی لفظ ''فواحش'' وچ ہر گندی گل، کم تے سارے چھوٹے وڈے گناہ شامل نیں، البتہ آیت وچ ''فواحش'' توں اوہ وڈے گناہ مراد نیں جیہناں دی قباحت تے فساد بوہت زیادہ اے جیویں زنا، قتل تے چوری کرنا وغیرہ۔ ③ ... ریاکاری، اپنی نمائش تے خود پسندی منع اے، البتہ جے اللہ پاک دی نعمت نوں منیا جاوے تے اطاعت تے عبادت اُتے خشی تے اوہدے شکر ادا کرن لئی نیکیاں دا ذکر کیتا جاوے تے ایہہ جائز اے۔ ④ ... ولید بن مغیرہ نے اسلام قبول کیتا تے مشرکاں دے شرم دوان تے اوہنے آکھیا کہ میں اللہ دے عذاب دے خوف توں مسلمان ہویا آں۔ شرم دوان والے نے اسلام توں پھرن دی صورت وچ کجھ مال دے بدلے اوہدا عذاب اپنے اُتے لینے دی ذمہ داری لئی تے ایہہ دوبارہ مشرک ہو گیا۔ ایہدے بارے وچ ایہہ آیت نازل ہوئی۔

عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿٣٥﴾ اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِيْ صُحُفِ مُوْسٰى ﴿٣٦﴾ وَاِبْرٰهِيْمَ

غیب دا علم اے تے اوہ ویکھ ریا اے (35) یا کیہ اوہنوں ایہدی خبر نئیں دِتی گئی جیہڑی موسیٰ دے صحیفیاں وچ اے ① (36) تے ابراہیم کہ جیہنے (حکماں نوں)

الَّذِيْ وَفّٰٓى ﴿٣٧﴾ اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ﴿٣٨﴾ وَاَنْ لَّيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا

پوری طراں ادا کیتا (37) (اوہ گل ایہہ اے) کہ کوئی بھار چکن والی جان دوجے دا بھار نئیں چکے گی (38) تے ایہہ کہ انسان لئی اوہی ہووے گا جیہدے

مَا سَعٰى ﴿٣٩﴾ وَاَنَّ سَعْيَهٗ سَوْفَ يُرٰى ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزٰىهُ الْجَزَآءَ الْاَوْفٰى ﴿٤١﴾ وَاَنَّ

لئی اوہنے کوشش کیتی ② (39) تے ایہہ کہ اوہدی کوشش بڑی چھیتی ویکھی جائے گی (40) فیر اوہنوں اوہدا بھر بھر کے بدلہ دِتا جاوے گا (41) تے ایہہ کہ بے شک

اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ﴿٤٢﴾ وَاَنَّهٗ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰى ﴿٤٣﴾ وَاَنَّهٗ هُوَ اَمَاتَ وَ

تہاڈے رب ول ای اخیر اے (42) تے ایہہ کہ اوہی اے جیہنے ہسایا تے روایا (43) تے ایہہ کہ اوہی اے جیہنے موت تے

اَحْيَا ﴿٤٤﴾ وَاَنَّهٗ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٤٥﴾ مِنْ نُّطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى ﴿٤٦﴾ وَ

حیاتی دِتی (44) تے ایہہ کہ اوسے نے نر تے مادہ دو جوڑے بنائے (45) نطفے توں جدوں اوہنوں پایا جاوے (46) تے

اَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى ﴿٤٧﴾ وَاَنَّهٗ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰى ﴿٤٨﴾ وَاَنَّهٗ هُوَ رَبُّ

ایہہ کہ دوبارہ زندہ کرنا اوہدے ای ذمے اے ③ (47) تے ایہہ کہ اوہی اے جیہنے غنی کیتا تے قناعت دِتی (48) تے ایہہ کہ اوہی شعریٰ (ناں دے ستارے)

حاشیہ ① ... صحیفیاں توں توریت دی تختیاں یا اوہ صحیفے مراد نیں جیہڑے توریت توں پہلے نازل ہوئے۔ ایتھے حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دا پہلے ذکر ایس لئی کیتا گیا اے کہ اوہناں دا زمانہ حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دے مقابلے وچ قریش دے کافراں توں زیادہ نیڑے اے۔ ② ... ایصالِ ثواب دے جائز تے درست ہوون اُتے قرآن تے حدیث دیاں دلیلاں دی روشنی وچ اہل سنت دے عالماں دا اجماع اے تے ایس آیت دے مفسراں نیں بوہت سارے معنی بیان کیتے نیں، اِک ایہہ اے کہ قیامت دے دن بندیاں نوں اپنا ای ایمان فیدہ دیوے گا کسے دوجے دا ایمان کافر دے کم نئیں آوے گا۔ ایہہ وی مراد ہو سکدا اے کہ بندے دی خاہش نال دوجے دی نیکیاں اوہنوں نئیں مل سکدیاں، ہاں دوجا بندہ جے آپ نیکیاں دینا چاہوے یعنی ایصالِ ثواب کرنا چاہوے تے کر سکدا اے۔ ③ ... ایس آیت دا ایہہ معنی نئیں کہ دوبارہ زندہ کرنا اللہ پاک تے واجب اے بلکہ ایہہ معنی اے کہ اللہ پاک نے قیامت وچ زندہ فرماون دا وعدہ فرمالیا اے ایسے لئی اپنے وعدہ نوں پورا کرن لئی اوہ مخلوق نوں ضرور اوہدی موت توں بعد زندہ فرمائے گا۔

الشِّعْرٰى ﴿٤٩﴾ وَ اَنَّهٗۤ اَهْلَكَ عَادَا ِۨالْاُوْلٰى ﴿٥٠﴾ وَ ثَمُوْدَا فَمَاۤ اَبْقٰى ﴿٥١﴾ وَ

دا رب اے ① (49) تے ایہہ کہ اوہنے ای پہلی عاد ② نوں ہلاک فرمایا (50) تے ثمود نوں تے اوہنے (کسے نوں) باقی نئیں چھڈیا (51) تے

قَوْمَ نُوْحٍ مِّنْ قَبْلُ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا هُمْ اَظْلَمَ وَ اَطْغٰى ﴿٥٢﴾ وَ الْمُؤْتَفِكَةَ

ایہناں توں پہلے نوح دی قوم نوں (ہلاک کیتا) بے شک اوہ ایہناں (دوجیاں) توں وی زیادہ ظالم تے نافرمان سن (52) تے اوہنے اُلٹن والیاں بستیاں نوں تھلے

اَهْوٰى ﴿٥٣﴾ فَغَشّٰىهَا مَا غَشّٰى ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾

سٹیا (53) فیر ایہناں بستیاں نوں اوہنے کج لِتا جنے کج لِتا (54) تے اے بندے! توں اپنے رب دی کیہڑی کیہڑی نعمت وچ شک کریں گا؟ (55)

هٰذَا نَذِيْرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْاُوْلٰى ﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُوْنِ

ایہہ پہلے ڈر سناؤن والیاں وچوں اِک ڈر سناؤن والے نیں (56) نیڑے آون والی (قیامت) نیڑے آ گئی (57) اللہ توں علاوہ اوہنوں کوئی

اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيْثِ تَعْجَبُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَ تَضْحَكُوْنَ وَ

کھولن والا نئیں ③ (58) تے کیہ ایس گل ④ تے تسیں حیران ہندے او؟ (59) تے ہسدے او تے

لَا تَبْكُوْنَ ﴿٦٠﴾ وَ اَنْتُمْ سٰمِدُوْنَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ وَ اعْبُدُوْا ﴿٦٢﴾ السجدة

روندے نئیں او (60) تے تسیں غفلت وچ پئے او (61) تے اللہ لئی سجدہ کرو تے عبادت کرو ⑤ (62)

ع ٢ ٣٠ ٧ السجدة ١٢

حاشیہ ① ... شعریٰ اِک تارا اے بوہتی گرمی دے موسم وچ جیہڑا زاء تارے توں بعد نکلدا اے۔ خزاعہ قبیلے دے لوک ایہدی عبادت کردے سن۔ ایس آیت وچ ایہناں نوں دسیا گیا کہ جیہڑے تارے دی تسیں پوجا کردے او اوہدا رب وی اللہ پاک ای اے ایس لئی صرف اللہ پاک دی عبادت کرو۔ ② ... ایس توں مراد حضرت ہود عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم اے، نوح دے طوفان توں بعد ساریاں توں پہلے ایہہ لوک تیز ہنیری نال ہلاک ہوئے، ایس لئی ایہناں نوں پہلی عاد کہندے نیں۔ ③ ... ایہدا معنی ایہہ اے کہ جدوں قیامت قائم ہوون دا ویلا آوے گا تے اوہنوں اللہ پاک ای ظاہر فرماوے گا۔ یا، ایہہ معنی اے کہ جدوں قیامت قائم ہوے گی تے اوہدی دہشت تے شدت نوں اللہ پاک دے علاوہ کوئی دور نئیں کر سکدا تے اللہ پاک ایہنوں دور نئیں فرمائے گا۔ ④ ... ایس گل توں مراد حضورِ اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُتے قرآن نازل ہونا اے۔ ⑤ ... ایہہ آیت آیتِ سجدہ وچوں اے، ایہنوں پڑھن تے سننے والے اُتے سجدۂ تلاوت کرنا واجب اے۔

٥٤ سُوْرَةُ الْقَمَرِ مَكِّيَّةٌ ٣٧ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ٥٥ ركوعاتها ٣

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۝١ وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا

قیامت نیڑے آ گئی تے چن پاٹ گیا① (1) تے جے کافر کوئی نشانی ویکھدے نیں تے منہ پھیر لیندے نیں

وَيَقُوْلُوْا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۝٢ وَكَذَّبُوْا وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَآءَهُمْ ۭ وَكُلُّ

تے کہندے نیں: ایہہ تے کوئی ہمیشہ رہن والا جادو اے② (2) تے اوہناں نیں جھوٹھا آکھیا تے اپنیاں خاہشاں دے پچھے ہوئے تے ہر

اَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ۝٣ وَلَقَدْ جَاۗءَهُمْ مِّنَ الْاَنْۢبَاۗءِ مَا فِيْهِ مُزْدَجَرٌ ۝٤ ۙ

کم طے ہو چکیا اے③ (3) تے بے شک اوہناں کول اوہ خبراں آ چکیاں جیہناں وچ اوہناں دی بڑی جھڑکیاں سن④ (4)

حِكْمَةٌۢ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ۝٥ ۙ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ ۘ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ

(ایہہ قرآن) اخیر تے پہنچی ہوئی حکمت اے تے (ایہو جئیاں نوں) ڈراؤن والے کم فیدہ نئیں دیندے⑤ (5) تے تسیں اوہناں توں منہ پھیر لوو، جیہڑے دن پکارن والا

وقف لازم

حاشیہ ① ... چن دا دو ٹوٹے ہونا نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا روشن معجزہ تے قیامت دے نیڑے ہون دی اِک نشانی اے جیہڑی ظاہر ہو چکی اے۔ ② ... ایس آیت وچ مکے دے کافراں دی اِک عادت دسی گئی اے کہ اوہ جے اللہ پاک دی قدرت تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی سچائی تے نبوت اُتے دلیل بنن والی کوئی نشانی جیویں چن دا دو ٹوٹے ہونا وغیرہ ویکھدے نیں تے ایہدے وچ غور کرکے ایہدی حقیقت جانن، ایہدی تصدیق کرن تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم اُتے ایمان لیاون توں مونھ پھیر لیندے نیں تے کہندے نیں: ایہہ تے کوئی ہمیشہ رہن والا طاقتور جادو اے۔ ③ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ ہر کم دا اِک ویلا طے اے تے اوہ ویلا آون تے کوئی ایس کم نوں ہوون توں روک نئیں سکدا، ایس لئی اجے بھاویں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا دین غالب نئیں پر ایہہ اپنے طے کیتے ویلے تے ضرور غالب ہو کے روے گا۔ ④ ... جیہڑے لوک اللہ پاک دی نافرمانی تے اوہدے نال کفر کرن دی وجہ نال ہلاک کر دِتے گئے، ایہناں دے حال دا پتا کرنا عبرت تے نصیحت لین لئی بوہت فیدے والا اے۔ ⑤ ... ایس آیت دا معنی ایہہ اے کہ رسولاں دا تشریف لیانا، تے نالے ایہناں دا لوکاں نوں آخرت توں ڈرانا ایویں ای قرآن پاک وچ بیان کیتے ہوئے پچھلیاں قوماں دے عبرت والے واقعے سارے بالکل حکمت نیں پر جے کافر رسولاں دی گل ای نہ منن، آخرت دے عذاب دی پروا نہ کرن تے پچھلیاں قوماں دے حال توں عبرت ای نہ پھڑن تے ایہہ ساریاں شیواں ایہناں نوں نفع نئیں دے سکدیاں کیوں کہ ایہہ ساریاں شیواں سمجھاندیاں نیں، مجبور نئیں کر دیاں۔ منناں، نہ منناں لوکاں دا اپنا اختیار اے۔

اِلٰى شَیْءٍ نُّكُرٍ ۙ﴿۶﴾ خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ یَخْرُجُوْنَ مِنَ الْاَجْدَاثِ

اِک سخت نہ جانن والی گل ول بلائے گا (6) (تے) ایہناں دیاں اکھاں تھلے جھکیاں ہویاں ہون گئیاں۔ (7) قبراں وچوں اِنج نکلن گے

كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنْتَشِرٌ ۙ﴿۷﴾ مُّهْطِعِیْنَ اِلَى الدَّاعِ ؕ یَقُوْلُ الْكٰفِرُوْنَ

جویں اوہ کھِلریاں ہویاں ٹڈیاں نیں (7) اوس بلاؤن والے ول دوڑدے ہوئے کافر آکھن گے:

هٰذَا یَوْمٌ عَسِرٌ ﴿۸﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ فَكَذَّبُوْا عَبْدَنَا

ایہہ بڑا سخت دن اے (8) ایہناں توں پہلے نوح دی قوم نے جھوٹھا آکھیا تے اوہناں نیں ساڈے بندے نوں جھوٹھا آکھیا

وَ قَالُوْا مَجْنُوْنٌ وَّ ازْدُجِرَ ﴿۹﴾ فَدَعَا رَبَّهٗۤ اَنِّیْ مَغْلُوْبٌ فَانْتَصِرْ ﴿۱۰﴾

تے کہن لگے: ایہہ پاگل اے تے نوح نوں جھڑکیا گیا[1] (9) تے اوہنے اپنے رب توں دعا کیتی کہ میں دَبیا ہویا آں تے توں (میرا) بدلہ لے[2] (10)

فَفَتَحْنَاۤ اَبْوَابَ السَّمَآءِ بِمَآءٍ مُّنْهَمِرٍ ﴿۱۱﴾ وَّ فَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُیُوْنًا

تے اسیں زور نال وگدے پانی توں اسمان دے دروازے کھول دِتے (11) تے زمین نوں چشمے کرکے وگا دِتا

فَالْتَقَى الْمَآءُ عَلٰۤى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿۱۲﴾ وَ حَمَلْنٰهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَّ

تے پانی اوس مقدار تے مل گیا جیہڑی طے سی (12) تے اسیں نوح نوں تختیاں تے کِلاں والی (کشتی) تے سوار کیتا (13)

دُسُرٍ ۙ﴿۱۳﴾ تَجْرِیْ بِاَعْیُنِنَا ۚ جَزَآءً لِّمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿۱۴﴾ وَ لَقَدْ تَّرَكْنٰهَا

جیہڑی ساڈیاں نظراں سامنے وگ ری سی (سب کجھ) اوس (نوح) نوں جزا دین لئی (ہویا) جیہدے نال کفر کیتا گیا سی[3] (14) تے اسیں ایس واقعے[4] نوں

حاشیہ ① ... ایس آیت توں اللہ پاک نے پچھلیاں نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے واقعے بیان فرمائے تاں کہ ایہناں دے حال سن کے رسولِ کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں تسلی حاصل ہووے۔ ② ... حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نے کئی صدیاں اپنی قوم نوں تبلیغ کیتی تے ایہناں دیاں تکلیفاں اُتے صبر فرمایا، جدوں اوہ اپنی ضد تے بے ایمانی توں کسے صورت باز نہ آئے تے ایمان قبول نہ کیتا تے آپ نے اوہناں دے خلاف ایہہ دعا فرمائی۔ ③ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نوں نجات دیناتے ایہناں دی کافر قوم نوں غرق کر دینا ایس پیارے نوح عَلَیْہِ السَّلَام نوں جزا دین لئی ہویا، جیہدے نال کفر کیتا گیا سی۔ ④ ... ایتھے ضمیر دا مرجع حضرت نوح تے ایہناں دی قوم دا واقعہ یا آپ دی کشتی اے، اللہ پاک نے ایس واقعے یا کشتی نوں عبرت دی نشانی دے طور تے باقی رکھیا تاں کہ بعد چوں آون والیاں اُمتاں ایہدے توں عبرت تے نصیحت حاصل کرن۔

اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا

نشانی بنا چھڈیا تے ہے کوئی نصیحت لین والا؟ (15) تے میرا عذاب تے میرا ڈراؤنا کیسا ہویا؟ (16) تے بے شک اسیں

الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿١٧﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِيْ

قرآن نوں یاد کرن/نصیحت لین لئی آسان فرما دِتا تے ہے کوئی یاد کرن/ نصیحت لین والا؟① (17) عاد نے جھٹلایا تے میرا عذاب

وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيْحًا صَرْصَرًا فِيْ يَوْمِ نَحْسٍ

تے میرا ڈراؤنا کیسا ہویا؟ (18) بے شک اسیں اوہناں تے ایہو جئے دن وچ اِک سخت ہنھیری گھلی جیہدی نحوست (اوہناں تے)

مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنْزِعُ النَّاسَ ۙ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ

ہمیشہ لئی رئی② (19) اوہ ہنھیری لوکاں نوں اِنج اکھیڑ کے ماردی سی جویں اوہ اکھڑیاں ہویاں کھجوراں دے سُکے تنے ہون (20) تے میرا

كَانَ عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ

عذاب تے میرا ڈراؤنا کیسا ہویا؟ (21) تے بے شک اسیں قرآن یاد کرن/نصیحت لین لئی آسان کر دِتا تے ہے کوئی یاد کرن/

مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوْٓا اَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا ع ١ ٢٢ ٨

نصیحت لین والا③ (22) ثمود نے ڈر سناؤن والیاں (رسولاں) نوں جھوٹھا آکھیا (23) تے اوہناں آکھیا: کیہ اسیں اپنیاں وچوں ای اِک

حاشیہ ① ... عربی لفظ "ذِکر" دا معنی اے یاد کرنا، نصیحت لینا، ایتھے دویں معنی صحیح نیں تے بامحاورہ ترجمے وچ وکھری علامت دے نال دونویں ترجمے ذکر کیتے گئے نیں۔ ② ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ جیہڑے دن عاد دی قوم اُتے عذاب نازل ہویا اوہ دن ایہناں دے حق وچ ہمیشہ لئی منحوس ریا کہ ایس دن دے عذاب توں برزخ دا عذاب تے برزخ دے عذاب توں قیامت دا عذاب مل گیا جیہڑا ایہناں توں کدی ختم نئیں ہووے گا۔ عاد دی قوم اُتے ایہہ عذاب مہینے دے آخری بدھ دے دن آیا سی، ایسے وجہ توں کجھ لوک مہینے دے آخری بدھ نوں منحوس کہندے نیں۔ ایہناں دا ایہہ کہنا غلط اے کیوں کہ ایس بدھ دی نحوست صرف عادی قوم لئی سی۔ ③ ... پچھلیاں آسمانی کتاباں صرف نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں زبانی یاد سن تے اُمتاں دے لوک صرف ویکھ کے ای ایہناں دی تلاوت کر سکدے سن جد کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت نوں ایہہ خصوصیت ملی کہ ایہناں وچ چھوٹے وڈے بے شمار لوکاں نوں قرآنِ پاک زبانی یاد اے۔

نَتَّبِعُهٗٓ ۙ اِنَّآ اِذًا لَّفِيْ ضَلٰلٍ وَّسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ ءَاُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْۢ بَيْنِنَا

بندے دی تابع داری کریئے فیر تے اسیں ضرور گمراہی تے پاگلاں وچوں آں (24) کیہ اسیں ساریاں وچوں (صرف) ایسے تے وحی پائی گئی اے ؟

بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُوْنَ غَدًا مَّنِ الْكَذَّابُ الْاَشِرُ ﴿٢٦﴾

بلکہ ایہہ تے بڑا چوٹھا ، متکبر اے (25) بڑی چھیتی کل پتا لگ جاوے گا کہ کیہڑا وڈا چوٹھا ، تکبر کرن والا تھا (26)

اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾ وَنَبِّئْهُمْ

بے شک اسیں ایہناں دی ازمائش لئی اونٹھنی نوں گھلن والے آں تے (اے صالح!) تسیں ایہناں نوں اڈیکو تے صبر کرو (27) تے ایہناں نوں خبر دے دیو

اَنَّ الْمَآءَ قِسْمَةٌۢ بَيْنَهُمْ ۚ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ

کہ ایہناں دے وچکار پانی دی ونڈ اے، ہر واری تے اوہ حاضر ہووے جیہدی واری اے (28) تے اوہناں نیں اپنے سنگی نوں سدیا[1]

فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ

تے اوہنے (اونٹھنی نوں) پھڑیا فیر (اوہدیاں) پنڈلیاں وڈ دِتیاں (29) تے میرا عذاب تے میرا ڈراونا کیسا ہویا؟ (30) بے شک اسیں اوہناں تے اِک زور دار

صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَكَانُوْا كَهَشِيْمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ

چیک گھلی تے اوسے ویلے اوہ واڑ بناؤن والے بندے دی بچی ہوئی مِدھی ہوئی سُکی گھاہ وانگوں ہو گئے (31) تے بے شک اسیں قرآن نوں

لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوْطٍۭ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ اِنَّآ

یاد کرن نصیحت لین لئی آسان کر دِتا تے ہے کوئی یاد کرن نصیحت لین والا؟[2] (32) لوط دی قوم نے ڈر سنان والے (رسولاں) نوں جھوٹھا آکھیا[3] (33) بے شک

حاشیہ ① ... ایس سنگی داناں قدار بن سالف سی، اوہنے اونٹھنی نوں پھڑیا تے تیز تلوار نال اوہدیاں پنڈلیاں وڈ کے اوہنوں قتل کر دِتا۔

② ... قرآن پاک دی اِک آیت حفظ کرنا ہر مکلف مسلمان اُتے فرضِ عین اے تے پورا قرآن مجید حفظ کرنا فرضِ کفایہ اے تے سورۂ فاتحہ تے اِک دوجی چھوٹی سورتیا ایہدے ورگی، مثلاً تِن چھوٹی آیتاں یا اِک وڈی آیت نوں یاد کرنا واجب عین اے۔ ③ ... قوم نے بھاویں صرف حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام نوں جھٹلایا سی پر کیوں کہ اِک رسول دا اِنکار سارے رسولاں دا اِنکار گنیا جاندا اے، ایسے لئی ایتھے آیت وچ جمع دا صیغہ ''اَلنُّذُرْ'' ذکر کیتا گیا۔

اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍ ؕ نَجَّيْنٰهُمْ بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾ نِّعْمَةً مِّنْ

اسیں اوہناں تے اِک پتھراؤ گھلیا لوط دے گھر والیاں نوں چھڈ کے، اسیں ایہناں نوں رات دے آخری پہر بچا لیا (34) اپنے کولوں

عِنْدِنَا ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِيْ مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا

احسان فرما کے، تے اسیں اِنج ای شکر کرن والیاں نوں صلہ دیندے آں (35) تے بے شک اوہنے اوہناں نوں ساڈی پکڑ توں ڈرایا

فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ رَاوَدُوْهُ عَنْ ضَيْفِهٖ فَطَمَسْنَآ اَعْيُنَهُمْ

تے اوہناں نیں ڈر دے فرماناں وچ شک کیتا (36) اوہناں نیں اوہنوں اوہدے مہماناں بارے پھسلانا چاہیا تے اسیں اوہناں دیاں اکھاں نوں مِٹا دِتا

فَذُوْقُوْا عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾ ج

(تے فرمایا) میرے عذاب تے میرے ڈر دے فرماناں دا مزہ چکھو① (37) تے بے شک صبح سویرے ایہناں تے ٹھہرن والا عذاب آیا② (38)

فَذُوْقُوْا عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ

تے میرے عذاب تے میرے ڈر دے فرماناں دا مزہ چکھو (39) تے بے شک اسیں قرآن نوں یاد کرن نصیحت لین لئی آسان کر دِتا تے

مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾ ع وَلَقَدْ جَآءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾ ج كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ٢ ع ١٨ ٩

ہے کوئی یاد کرن نصیحت لین والا؟③ (40) تے بے شک فرعونیاں کول ڈر سناؤن والے (رسول) آئے (41) اوہناں نیں ساڈیاں ساریاں نشانیاں

حاشیہ ① ... ایس واقعے دے پیچھے وجہ ایہہ اے کہ سوہنے منڈیاں دی شکل وچ فرشتے حضرت لوط عَلَیْہِ السَّلَام دے کول پروہنے بن کے آئے، قوم نوں سوہنیا منڈیاں دے آون دا پتا لگا تے ایہہ لوک آئے تے آپ عَلَیْہِ السَّلَام دے گھر توں ایہناں پروہنے منڈیاں نوں بھیڑی نیت دے نال لینا چاہیا، فیر جیویں ای ایہہ گھر وچ وڑے تے حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنا پر پھیریا جیہدے نال اللہ پاک نے ایہناں لوکاں دیاں اکھاں مٹا دِتیاں تے اوہ ایویں ختم ہو گئیاں کہ ایہناں دا نشان وی باقی نہ ریا تے چہرے بالکل برابر صاف ہو گئے۔ ② ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ دنیا دا عذاب برزخی عذاب نال تے برزخی عذاب آخرت دے عذاب نال ملایا ہویا اے جیہڑا کدی ختم نہ ہووے گا۔ ③ ... قرآنِ پاک یاد کرن دی فضیلت دے متعلق حدیث پاک وچ اے "جیہنے قرآن پڑھیا تے اوہنوں یاد کر لیا، اوہدے حلال نوں حلال سمجھیا تے حرام نوں حرام جانیا، تے اوہدے گھر والیاں وچوں دس ایہو جئے بندیاں دے بارے وچ اللہ پاک ایہدی شفاعت قبول فرماوے گا جیہناں اُتے جہنم واجب ہو چکی سی (ترمذی، 414/4، الحدیث: 2914)

كُلِّهَا فَاَخَذْنٰهُمْ اَخْذَ عَزِيْزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ

نوں جھوٹھ آکھیا تے اسیں اوہناں دی ایسی پکڑ کیتی جویں اِک عزت والے، وڈی قدرت والے دی پکڑن دی شان ہندی اے ① (42) کیہ تہاڈے کافر اوہناں

اُولٰٓئِكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ نَحْنُ جَمِيْعٌ

(پہلیاں) نالوں بہتر نیں یا کتاباں وچ تہاڈے لئی نجات لکھی ہوئی اے؟ (43) یا اوہ ایہہ کہندے نیں کہ اسیں سارا بدلہ

مُّنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّوْنَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ

لے لواں گے (44) بڑی چھیتی سارے بھجا دِتے جان گے تے اوہ کنڈ پھیر دین گے ② (45) بلکہ اوہناں دا وعدہ

مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهٰى وَاَمَرُّ ﴿٤٦﴾ اِنَّ الْمُجْرِمِيْنَ فِيْ ضَلٰلٍ

قیامت اے تے قیامت سب توں زیادہ سخت تے سب توں زیادہ کوڑی اے ③ (46) بے شک مجرم گمراہی تے پاگل پن

وَّسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُوْنَ فِي النَّارِ عَلٰى وُجُوْهِهِمْ ؕ ذُوْقُوْا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ وقف لازم

وچ نیں ④ (47) جیہڑے دن اوہ اگ وچ اپنے موہاں دے پرنے گھسیٹے جان گے (فرمایا جاوے گا)، دوزخ دا چھونا چکھو (48)

اِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنٰهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَآ اَمْرُنَآ اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ

بے شک اسیں ہر شے اِک اندازے نال پیدا فرمائی (49) تے ساڈا کم تے صرف اِک گل اے جیویں پلک

حاشیہ ① ... پچھلیاں امتاں دی تباہی تے بربادی دے واقعے سناون دا مقصد ایس امت دے لوکاں نوں ایس گل توں ڈرونا اے کہ جے اوہناں نیں وی ایہناں ورگے عمل اختیار کیتے، اللہ تے اوس دے رسول دے فرماناں نوں کنڈ پچھے پاتا تے ایہناں دی وی بڑی ڈاڈی پکڑ ہو سکدی اے۔ ② ... حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا توں روایت اے کہ غزوۂ بدر دے دن قریش دے کافراں نیں آکھیا کہ اسیں سارے رَل کے بدلہ لاواں گے، ایہدے اُتے ایہہ آیت نازل ہوئی۔ (مصنف ابن ابی شیبہ، 470/8، الحدیث: 10) جیہدے وچ ایہناں نوں جھج جاون تے ایہناں دے کنڈ پھیرن دی غیب دی خبر دِتی گئی، فیر ایویں ای ہویا، حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں فتح نصیب ہوئی تے کافراں نوں ہار نصیب ہوئی۔ ③ ... یعنی بدر دی ہار مکہ دے کافراں دا پورا عذاب نئیں بلکہ ایس عذاب توں بعد ایہناں نوں قیامت دے دن اصل عذاب دا وعدہ اے تے قیامت ساریاں توں زیادہ ڈاڈی تے ساریاں توں زیادہ کوڑی اے کہ دنیا دے عذاب دے مقابلے وچ اوہ اعذاب بوہت زیادہ سخت اے۔ ④ ... ایتھے مجرماں توں مراد مشرک نیں۔

بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَ لَقَدْ اَهْلَكْنَآ اَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَ كُلُّ شَيْءٍ

جھپکنا① (50) تے بے شک اسیں تہاڈے ورگے (بوہت سارے گروہ) ہلاک کر دِتے تے ہے کوئی نصیحت لین والا (51) تے اوہناں نیں

فَعَلُوْهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَ كُلُّ صَغِيْرٍ وَّ كَبِيْرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ

جو کجھ کیتا اوہ سارا کتاباں وچ موجود اے② (52) تے ہر چھوٹی تے ہر وڈی چیز لکھی ہوئی اے③ (53) بے شک پرہیز گار لوک

فِيْ جَنّٰتٍ وَّ نَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِيْ مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيْكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾ ع ۳ ۱۵ ۱۰

باغاں تے نہراں وچ ہون گے (54) وڈی قدرت والے بادشاہ دے حضور سچ دی مجلس وچ ہون گے (55)

۵۵ سُوْرَةُ الرَّحْمٰنِ مَكِّيَّةٌ ۹۷

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

اٰیاتھا ۷۸ رکوعاتھا ۳

اَلرَّحْمٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾

رحمن نے، قرآن سکھایا ④(1)(2)⑤ انسان نوں پیدا کیتا⑥ (3) اوہنوں بیان سکھایا (4)

حاشیہ ① ایس آیت وچ اللہ پاک نے اپنی قدرت بیان فرمائی کہ اسیں جیہڑی شے نوں پیدا کرن دا ارادہ فرمانے آں تے اوہ ساڈے صرف اِک واری حکم فرمان نال ای اینے چرِ وچ ہو جاندی اے جنا چر تہاڈے وچوں کسے نوں پلک جھپکن وچ لگدی اے تے ایہہ وی حقیقتاً سمجھاون لئی صرف اِک مثال اے۔ ② ایہناں کتاباں توں مراد بندیاں دے اعمال نامے نیں۔ ③ یعنی چھوٹے تے وڈے سارے عمل اپنی تفصیل دے نال لوحِ محفوظ وچ لکھے ہوئے نیں۔ ④ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے کول قرآنِ پاک ظاہری طور تے حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام دے واسطے نال آیا پر اصل وچ اللہ پاک نے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں سارا قرآن پاک سکھایا اے۔ ⑤ ایتھے دو گول دائرے ایسے لئی لائے گئے نیں کہ ایس مقام اُتے دو آیتاں دا ترجمہ اکٹھا کیتا گیا اے۔ ⑥ ایتھے انسان تو مراد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نیں تے اگلی آیت وچ بیان توں ”مَاكَانَ وَمَايَكُوْنُ“ یعنی جو کجھ ہو چکیا اے تے جو کچھ آئندہ ہووے گا، دا بیان مراد اے۔ یا انسان توں مراد حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام تے بیان توں مراد ساریاں شیواں دے ناں تے ساریاں بولیاں دا بیان اے۔ یا ایتھے انساناں توں مراد انسان دی جنس اے تے بیان توں مراد گل بات دی صلاحیت اے جیہدی وجہ نال انسان دوجے باقی حیواناں توں وکھرا ہندا اے۔

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ۙ﴿٥﴾ وَّالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدٰنِ ﴿٦﴾

سورج تے چن حساب نال (نیں) (5) تے بغیر تنے والے بوٹیاں تے درخت سجدہ کر دے نیں① (6)

وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيْزَانَ ۙ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيْزَانِ ﴿٨﴾

تے اسمان نوں اللہ نے اُچا کیتا اے تے تکڑی رکھی (7) کہ تولن وچ نا انصافی نہ کرو (8)

وَاَقِيْمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيْزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ

تے انصاف دے نال تول نوں قائم کرو تے وزن نہ گھٹاؤ② (9) تے اوہنے

وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ۙ﴿١٠﴾ فِيْهَا فَاكِهَةٌ ۙ وَّالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾

مخلوق لئی زمین رکھی (10) ایہدے وچ پھل میوے تے غلاف والیاں کھجوراں نیں (11)

وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿١٣﴾

تے توڑی آلا اناج تے خشبو آلے بُھل نیں (12) تے (اے جن تے انسان!) تسیں دونویں اپنے رب دی کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (13)

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ۙ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَآنَّ مِنْ

اوہنے انسان نوں ٹھیکری طراں وجن والی سُکی مٹی توں پیدا کیتا③ (14) تے اوہنے جن نوں بغیر توئیں والی اگ دے خالص

مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿١٦﴾ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ

شعلے توں پیدا کیتا④ (15) تے (اے جنوں تے انسان)! تسیں دونویں اپنے رب دی کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (16) اوہ دونویں مشرقاں دا رب

حاشیہ ① ... بوٹیاں تے درخت دے سجدہ کرن توں مراد ایہناں دیاں چھاواں دا سجدہ کرنا اے، یا ایس توں مراد ایہہ اے کہ اوہ اللہ پاک دے حکم دے منن والے نیں۔ ② ... ناپ تولن دے معاملیاں وچ عدل تے انصاف تے برابری دی تعلیم اسلام دی شاندار تعلیماں وچوں اِک اے، ایہدی اہمیت دا اندازہ ایس توں لایا جاسکدا اے کہ ناپ تول وچ ناانصافی توں معاشرے وچ جھگڑے، فساد ہون گے، آپس وچ بغض تے وَیر وی پیدا ہووے گا تے ایہہ چیز معاشرے دے امن نوں تباہ کر دیندی اے۔ ③ ... ایتھے انسان توں مراد حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام نیں تے ایس آیت وچ اللہ پاک نے آپ دی پیدائش دی کیفیت دا اِک انداز بیان فرمایا اے۔ ④ ... ایتھے جن توں مراد ابلیس اے۔

وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ

اے تے دوہاں مغرباں دارب اے ① (17) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ (18) اوہنے دو سمندر وگائے کہ دونویں ملے ہوئے

يَلْتَقِيٰنِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيٰنِ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢١﴾

(لگدے) نیں ② (19) ایہناں دے وچکار اِک آڑ اے کہ اوہ اِک دوجے ول ودھ نئیں سکدے ③ (20) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ (21)

يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ

ایہناں سمندراں توں موتی تے مرجان (موتی) نکلدا اے (22) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کہڑیاں کہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ (23) تے دریا

الْجَوَارِ الْمُنْشَـَٔاتُ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٢٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢٥﴾ ع ١١ النصف

وچ پہاڑاں ورگیاں اُٹھی ہوئی کشتیاں اوسے دیاں نیں ④ (24) تے تسیں دونویں اپنے رب دی کیہڑی کیہڑی نعمت نوں جھٹلاؤ گے؟ (25)

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَّيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٢٧﴾

زمین تے جنی مخلوق اے ساری فنا ہون والی اے (26) تے تہاڈے رب دی عظمت تے بزرگی والی ذات باقی روے گی (27)

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢٨﴾ يَسْـَٔلُهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (28) اسماناں تے زمین وچ جنے نیں سارے اوسے دے سوالی نیں،

حاشیہ ① ... دونویں مشرق تے دونویں مغرب توں گرمیاں تے سردیاں دے موسم وچ سورج دے نکلن تے ڈوبن دے دونویں مقام مراد نیں۔ ② ... ایہناں توں مراد مٹھے تے کھاری دو سمندر نیں کہ جیہناں نوں ایویں وگایا گیا اے کہ ویکھن وچ ایہناں دی سطح آپس وچ ملیاں ہوئیاں لگدیاں نیں کیوں کہ ایہناں دے وچکار فاصلہ کرن لئی ظاہری طور تے کوئی شے رکاوٹ نئیں۔ ③ ... اللہ پاک دی قدرت نال ایہناں دے وچکار اِک رکاوٹ اے جیہدی وجہ نال اوہ اِک دوجے ول ودھ نئیں سکدے بلکہ ہر اِک اپنی حد وچ رہندا اے تے دونواں وچوں کسے دا ذائقہ وی نئیں بدلدا۔ ④ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ جیہناں شیواں دے نال اوہ کشتیاں بنائیاں گئیاں اوہ وی اللہ پاک نے پیدا کیتیاں تے ایہناں شیواں نوں آپس وچ جوڑن، کشتی بناون تے کاریگراں نوں عقل وی اللہ پاک نے پیدا کیتی تے دریاواں وچ ایہناں کشتیاں دا چلنا تے تیرنا ایہہ سارا اللہ پاک دی قدرت نال اے۔

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِيْ شَاْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ

اوہ ہر دن کسے کم وچ اے ① (29) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (30) اے جناں تے انساناں دے گروہ! ہُنے اسیں

الثَّقَلٰنِ ﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٣٢﴾ يٰمَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ

تہاڈے حساب دا ارادہ فرماواں گے ② (31) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (32) اے جناں تے انساناں دے گروہ! جے

اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوْا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوْا ؕ

تہاڈے توں ہو سکے کہ اسماناں تے زمین دے کناریاں توں نکل جاؤ تے نکل جاؤ، تسیں جتھے نکل کے جاؤ گے

لَا تَنْفُذُوْنَ اِلَّا بِسُلْطٰنٍ ﴿٣٣﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا

(اوتھے) اوہدی ای حکومت اے (33) تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (34) تہاڈے تے اگ دا بغیر دھوئیں والا خالص

شُوَاظٌ مِّنْ نَّارٍ ۙ وَّنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرٰنِ ﴿٣٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٣٦﴾

شعلہ تے بغیر شعلے والا کالا دھواں گھلیا جاوے گا تے تسیں اِک دوجے دی مدد نئیں کر سکو گے (35) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (36)

فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا

فیر جدوں اسمان پاٹ جاوے گا تے گلاب دے پھل ورگا (لال) ہو جاوے گا جیویں سرخ چمڑا (37) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں

حاشیہ ① ...ایس آیت دا معنی ایہہ اے کہ اللہ پاک ہر ویلے اپنی قدرت دیاں نشانیاں ظاہر فرماندا اے، کسے نوں روزی دیندا اے، کسے نوں ماردا اے تے کسے نوں زندہ کردا، کسے نوں عزت دیندا اے تے کسے نوں ذلت وچ پادیندا اے، کسے نوں مالدار کردا اے تے کسے نوں محتاج، کسے دے گناہ بخش دیندا اے تے کسے دی تکلیف دور کردا اے۔ یاد رہوے کہ اللہ پاک لئی "مصروف" "مشغول" دا لفظ استعمال نئیں کر سکدے کیونکہ اللہ پاک ایہناں صفتاں توں پاک اے۔ ② ... آیت وچ "سَنَفْرُغُ" توں ایہدا حقیقی معنی "ویلا ہونا" مراد نئیں بلکہ ایہدا مجازی معنی "ارادہ کرنا" مراد اے۔ اللہ پاک لئی "ویلا" دا لفظ استعمال نئیں کر سکدے کیونکہ اللہ پاک ویلے ہون دے مفہوم توں پاک اے۔ تے نالے ایس آیت وچ سارے انساناں لئی نصیحت اے کہ دنیا وچ اوہ جیویں چاہون زندگی گزارن پر مرن توں بعد ایہناں نوں بہر حال اللہ پاک دی بارگاہ وچ اپنے کیتے ہوئے گئے عملاں دا حساب دینا ہووے اے تے فیر جیویں دے عمل کیتے ہوون گے اوسے طراں دی جزا ملے گی۔

تُكَذِّبٰنِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْـَٔلُ عَنْ ذَنْۢبِهٖٓ اِنْسٌ وَّلَا جَآنٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ

جھٹلاؤ گے؟ (38) تے اوس دن کسے بندے تے جن توں اوہدے گناہ دے بارے نئیں پچھیا جاوے گا① (39) تے تسیں دونویں اپنے رب

رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُوْنَ بِسِيْمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِيْ

دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (40) مجرم اپنے مونہاں توں پہچانے جان گے تے اوہناں نوں متھے تے پیراں توں

وَالْاَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٢﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ يُكَذِّبُ

پھڑیا جائے گا (41) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (42) ایہہ اوہ جہنم اے جیہنوں مجرم جھٹلاندے

بِهَا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿٤٣﴾ يَطُوْفُوْنَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيْمٍ اٰنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ

سن② (43) جہنمی جہنم تے بوہت زیادہ کھولدے ہوئے پانی وچ چکر لاون گے (44) تے تسیں دونوں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں

رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتٰنِ ﴿٤٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ ع ٢ ١٢

جھٹلاؤ گے؟ (45) تے جیہڑا اپنے رب دے حضور کھلون توں ڈرے اوہدے لئی دو جنتاں نیں③ (46) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں

رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَآ اَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٩﴾ فِيْهِمَا

کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (47) ٹہنیاں والیاں نیں (48) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے (49) ایہناں وچ

وقف لازم

حاشیہ ① ... قیامت وچ جناں تے انساناں توں سوال ہوون گے، ایس آیت وچ جیہڑی سوال دی نفی اے اوہدی عالماں نیں بوہت ساریاں تفصیلاں بیان کیتیاں نیں جیہناں وچوں اِک ایہہ اے کہ جدوں لوک قبراں چوں اٹھائے جاون گے تے اسمان پاٹ جاوے گا تے اوس دن فرشتے مجرماں کولوں پچھن گے نئیں بلکہ اوہناں دیاں شکلاں ویکھ کے ای اوہناں نوں پہچان لین گے، اوہناں کولوں سوال دوجے ویلے ہووے گا جدوں لوک حساب دے مقام تے جمع ہوون گے۔ ② ... ایس آیت دا اِک معنی ایہہ اے کہ اوہ دوزخ جیہنوں مجرم جھٹلاندے سن اوہ ایہناں توں دور نئیں بلکہ ایہناں دے نیڑے اے۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ جدوں کافر دوزخ دے نیڑے ہون گے تے اوس ویلے دوزخ دے نگران ایہناں نوں کہن گے کہ ایہہ اوہ دوزخ اے جیہنوں تسیں دنیا وچ جھٹلاوندے سو۔ ③ ... ایس آیت دا معنی ایہہ اے کہ جیہنوں دنیا وچ قیامت دے دن اپنے رب دے سامنے حساب دی جگہ وچ حساب لئی کھڑے ہوون دا ڈر ہووے تے اوہ گناہ چھڈ دیوے تے فرض پورے ادا کرے تے اوہدے لئی آخرت وچ دو جنتاں نیں۔

عَيْنٰنِ تَجْرِيٰنِ ۚ ﴿٥٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥١﴾ فِيْهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ

وچ دو چشمے وگدے پئے نیں (50) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (51) ایہناں دوہاں جنّتاں وچ ہر پھل دیاں

زَوْجٰنِ ۚ ﴿٥٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى فُرُشٍ

دو دو قسماں نیں (52) ① تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (53) (جنتی) ایہو جئے وچھونیاں تے تکیے لائے ہون

بَطَآئِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍ ؕ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ۚ ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا

گے جیہناں دے اندر دے حصے موٹے ریشم دے نیں تے دوہاں جنّتاں دے پھل جھکے ہوئے ہون گے ② (54) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں

تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٥﴾ فِيْهِنَّ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ ۙ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَ

نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (55) ایہناں جنّتاں وچ اوہ عورتاں نیں کہ شوہر توں علاوہ کسے نوں اگھ چک کے وی نئیں ویکھدیاں، ③ جیہناں نوں ایہناں دے شوہراں توں پہلے

لَا جَآنٌّ ۚ ﴿٥٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٧﴾ كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوْتُ وَالْمَرْجَانُ ۚ ﴿٥٨﴾

نہ کسے بندے نے ہتھ لایا تے نہ کسے جن نے ④ (56) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ (57) جیویں اوہ لعل تے مرجان (موتی) نیں (58)

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ۚ ﴿٦٠﴾

تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (59) نیکی دا بدلہ نیکی ای اے (60)

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُوْنِهِمَا جَنَّتٰنِ ۚ ﴿٦٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ

تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (61) تے اوہناں توں علاوہ دو جنّتاں (ہور) نیں ⑤ (62) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں

حاشیہ ① ... دو قسماں توں مراد ایہہ اے کہ کجھ اوہ پھل نیں جیہڑے دنیا وچ ویکھے گئے تے کجھ اوہ عجیب وغریب پھل نیں جیہڑے ایس توں پہلے کدی نئیں ویکھے گئے۔ یاں ایس توں مراد ایہہ اے کہ کجھ پھل سکے نیں تے کجھ تر۔ یا، ایہہ مراد اے کہ کجھ پھل خالص مٹھے نیں تے کجھ کھٹے جئے ہوندے نیں۔ ② ... یعنی ایہناں دونواں جنّتاں دا پھل ایناں نیڑے ہووے گا کہ کھلوتا، بیٹھا تے لمے پیا ہر بندہ ایہنوں لالوے گا جد کہ دنیا دے پھلاں وچ ایہہ خاصیت نئیں۔ ③ ... تقویٰ تے شرم و حیا عورت دا بوہت وڈا کمال تے جنتی عورتاں دی بوہت وڈی خوبی اے۔ ④ ... ایہناں بیویاں توں مراد حورِ عین نیں کیونکہ اوہ جنت وچ پیدا کیتیاں گئیاں نیں، ایسے لئی ایہناں نوں کسے نے ہتھ نئیں لایا ہووے گا تے ایہناں دے شوہر ای ایہناں نوں ہتھ لاون گے۔ ایہہ وی قول اے کہ ایہناں توں مراد دنیا دیاں بیویاں نیں، ایہناں نوں دوبارہ کنواریاں پیدا کیتا جاوے گا تے ایس پیدائش توں بعد اوہناں نوں کسے نے ہتھ نئیں لایا ہووے گا۔ ⑤ ... یعنی جیہناں دو جنّتاں دا ذکر اُتے ہویا اے ایہناں توں علاوہ دو جنّتاں ہور وی نیں، پر ایہہ دونویں ایہناں پہلیاں جنّتاں توں مرتبے مقام تے فضیلت وچ گھٹ نیں۔

رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَآمَّتٰنِ ﴿٦٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٥﴾

جھٹلاؤ گے؟ (63) اوہ دونویں جنتاں بوہت زیادہ ہرے درختاں دی وجہ توں سیاہی دی جھلک دے رہیاں نیں ① (64) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (65)

فِيْهِمَا عَيْنٰنِ نَضَّاخَتٰنِ ﴿٦٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٧﴾ فِيْهِمَا فَاكِهَةٌ

ایہناں وچ دو ڈُلدے ہوئے چشمے نیں (66) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (67) ایہناں وچ میوے

وَّنَخْلٌ وَّرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٩﴾ فِيْهِنَّ خَيْرٰتٌ

تے کھجوراں تے انار نیں (68) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (69) ایہناں وچ چنگے اخلاق والی،

حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧١﴾ حُوْرٌ مَّقْصُوْرٰتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾

سوہنی شکل والیاں عورتاں نیں ② (70) تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (71) خیمیاں وچ پردے دار حوراں نیں (72)

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٧٤﴾

تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (73) ایہناں دے شوہراں توں پہلاں ایہناں نوں نہ کسے انسان نے ہتھ لایا تے نہ کسے جن نے ③ (74)

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَّعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾

تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (75) (جنتی) ہرے قالیناں تے بڑے ای سوہنے وچھونیاں تے تکیے لائے ہوئے ہون گے ④ (76)

حاشیہ ① ... ہرا رنگ بڑا ای سوہنا تے اکھاں لئی بڑا ای فیدہ مند اے۔ حدیث پاک وچ اے: ”ہرے رنگ ول ویکھن نال نظر ودھدی اے۔“ (مسند الشھاب، 193/1، الحدیث: 289) ② ... جنت وچ چنگی عادت تے اخلاق والی تے سوہنیاں تے خوبصورت زنانیاں نیں۔ ایتھے اخلاق دی اچھائی نوں اللہ پاک نے پہلے ذکر کیتا، ایس توں پتا لگیا کہ چنگی عادت، چنگی شکل توں افضل اے، ایسے لئی نکاح لئی کسے عورت دا رشتہ ویکھن دے ویلے اوہدے حسن و جمال دے مقابلے وچ اوہدی چنگی سیرت، اوہدے چنگے کردار، اوہدی دینداری تے اوہدیاں چنگیاں عادتاں نوں زیادہ ترجیح دینی چاہی دی اے۔ ③ ... یعنی جیویں اوہ پچھلیاں دو جنتاں دیاں حوراں اپنے جنتی شوہراں توں علاوہ جناں تے انساناں دے ہتھ لاون توں محفوظ سن ایویں ای ہن جیہناں دا ذکر ہویا اے دونویں جنتاں دیاں حوراں وی محفوظ نیں۔ ④ ... اللہ پاک دے سامنے کھلون توں ڈرن والیاں نوں جیہڑیاں دو جنتاں ملن گیاں اوہناں دے جنتی وچھونیاں دا ظاہری حال بیان نئیں کیتا گیا کیونکہ اوہناں وچھونیاں دی شان بوہت اُچی اے تے اوہناں دا ظاہری حال عقل تے سوچ دے سمجھن توں باہر اے جد کہ دو جیاں دو جنتاں وچ جنتیاں نوں ملن والے وچھونیاں دا ظاہری حال ایتھے بیان کر دِتا گیا اے کہ اوہ ہرے تے نقش والے ہوون گے، ایہدے توں ایہناں وچھونیاں وچ فرق صاف ظاہر ہو ریا اے۔

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٧﴾ تَبٰرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِى

تے تسیں دونویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں جھٹلاؤ گے؟ (77) تہاڈے رب دا ناں بڑی برکت والا اے جیہڑا

الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾ ع ٣ ٣٣ ١٣

عظمت تے بزرگی والا اے ① (78)

٥٦ سُوْرَةُ الْوَاقِعَةِ مَكِّيَّةٌ ٤٦ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اياتها ٩٦ ركوعاتها ٣

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿٣﴾ وقف لازم

جدوں واقع ہون والی واقع ہووے گی ② (1) (اوس ویلے) اوہدے واقع ہون وچ کسے نوں انکار دی گنجائش نئیں ہووے گی (2) کسے نوں تھلے کرن والی، ③ کسے نوں اُچا کرن والی ④ (3)

اِذَا رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَّبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَآءً

جدوں زمین بڑے زور نال ہلا دِتی جاوے گی (4) تے پہاڑ چنگی طراں چُورا چُورا کر دِتے جان گے (5) تے اوہ ہوا وچ کھلری

مُّنْۢبَثًّا ﴿٦﴾ وَّكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿٧﴾ فَاَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ

ہوئی توڑھ ورگے ہو جان گے (6) تے (اے لوکو!) تسیں تِن قسم دے ہو جاؤ گے (7) تے سجے پاسے والے ⑤ (جنتی) کیہ ای سجے

حاشیہ ① ... ایہناں لفظاں "يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَام" نوں اپنی دعا وچ شامل کرنا چاہیدا اے کہ ایہدے نال دعا چھیتی قبول ہوندی اے۔ ② ... واقعے ہوون والی توں مراد قیامت اے تے قیامت کیونکہ ہر صورت وچ واقع ہووے گی ایسے لئی ایہدا ناں واقعہ رکھیا گیا اے۔ ③ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ قیامت بدکاراں نوں عملاں دی وجہ توں دوزخ وچ سُٹ کے اوہنوں تھلے کرن والی اے، یا ایہہ مراد اے کہ جیہڑے لوک دنیا وچ اُچے بندے سن، قیامت اوہناں نوں نیواں تے ذلیل کرے گی۔ ④ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ قیامت نیکاں نوں اوہناں دے عملاں دی وجہ توں جنت وچ داخل کر کے مرتبہ اُچا کرن والی اے۔ یا، ایہہ مراد اے کہ جیہڑے لوک دنیا وچ اللہ دے لئی عاجزی اختیار کردے سن، اوہناں نوں اُچا کرے گی۔ ⑤ ... سجے پاسے والیاں توں مراد اوہ لوک نیں جیہناں دے نامۂ اعمال اوہناں دے سجے ہتھ وچ دِتے جاون گے۔ یا اوہ لوک مراد نیں جیہڑے قیامت دے دن عرش دے سجے پاسے ہون گے۔

الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾ وَاَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ ﴿٩﴾ وَالسّٰبِقُوْنَ

پاسے والے نیں (8) تے کھبے پاسے والے[1] (یعنی دوزخی) کیہ ای کھبے پاسے والے نیں (9) تے اگے ودھ جان والے

السّٰبِقُوْنَ ﴿١٠﴾ اُولٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿١١﴾ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ

تے اگے ای ودھ جان والے نیں[2] (10) اوہی قرب والے نیں (11) نعمتاں دے باغاں وچ نیں (12) اوہ پہلے لوکاں وچوں

الْاَوَّلِيْنَ ۙ﴿١٣﴾ وَقَلِيْلٌ مِّنَ الْاٰخِرِيْنَ ﴿١٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ مَّوْضُوْنَةٍ ۙ﴿١٥﴾

اِک وڈا گروہ ہووے گا[3] (13) تے بعد والیاں وچوں تھوڑے ہون گے[4] (14) (جواہرات نال) جڑے ہوئے تختاں تے ہون گے (15)

مُّتَّكِـِٕيْنَ عَلَيْهَا مُتَقٰبِلِيْنَ ﴿١٦﴾ يَطُوْفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُوْنَ ۙ﴿١٧﴾

اوہناں تے تکیہ لا کے آمنے سامنے (16) اوہناں دے آلے دوالے ہمیشہ رہن والے منڈے پھرن گے (17)

بِاَكْوَابٍ وَّاَبَارِيْقَ ۙ وَكَاْسٍ مِّنْ مَّعِيْنٍ ۙ﴿١٨﴾ لَّا يُصَدَّعُوْنَ عَنْهَا وَ

پیالے تے صراحیاں تے اَکھاں دے سامنے وگن والی شراب دے جام دے نال (18) ایہدے نال نہ اوہناں نوں سر پیڑ ہووے گی تے نہ

لَا يُنْزِفُوْنَ ۙ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُوْنَ ۙ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿٢١﴾

اوہناں دے ہوش وچ فرق آوے گا (19) تے پھل میوے جیہڑے جنتی پسند کرن گے (20) تے پرندیاں دا گوشت جیہڑا اوہ چاہن گے[5] (21)

حاشیہ ① ... کھبے پاسے والیاں توں مراد اوہ لوک نیں جیہناں دے نامۂ اعمال اوہناں دے کھبے ہتھ وچ دِتے جاون گے۔ یا، اوہ لوک مراد نیں جیہڑے قیامت دے دن عرش دے کھبے پاسے ہوون گے۔ ② ... اگے ودھ جاون والیاں توں مراد نیکیاں وچ دوجیاں توں اگے ودھ جاون والے یا، ہجرت کرنے والے یا، اسلام قبول کرن وچ پہل کرن والے نیں۔ ③ ... صحیح قول دے مطابق پہلے لوکاں توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت دے ای اوہ لوک مراد نیں جیہڑے مہاجرین تے انصار وچوں اسلام قبول کرن وچ اگے ودھن والے پہل کرن والے نیں۔ ④ ... بعد والیاں توں ہجرت کرن والے تے انصار صحابہ وچوں اگے ودھن والے پہل کرن والیاں توں بعد والے لوک مراد نیں۔ ⑤ ... خدمت کرن والے منڈیاں دا جنتیاں نوں پھل تے گوشت پیش کرنا اوہناں دی خاص خدمت دے طور تے ہووے گا ورنہ جنتی درختاں اُتے لگے ہوئے پھل اوہناں دے اپنے نیڑے ہوون گے کہ اوہ کھلوتے، بیٹھے، لمے پئے ہر حال وچ اوہناں نوں پھڑ سکن گے تے جیہڑے پرندے دی خاہش کرن گے اوہ بُھنیا ہویا اوہناں دے سامنے آجاوے گا، جیویں کہ حدیث پاک وچ اے: بے شک تسیں جنت وچ اُڈدے ہوئے پرندے نوں ویکھو گے تے تہاڈے دل وچ اوہنوں کھاون دی خاہش پیدا ہووے گی تے اوہ اوسے ویلے بُھنیا ہویا تہاڈے سامنے آجاوے گا۔ (رسائل ابن ابی دنیا، صفة الجنه، 342/7، الحدیث: 103)

وَحُوْرٌ عِيْنٌ ﴿٢٢﴾ كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُوْنِ ﴿٢٣﴾ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٤﴾

تے وڈی اکھ والی سوہنیاں حوراں نیں (22) جیویں لُکا کے رکھے ہوئے موتی ہوون (23) اوہناں دے عملاں دے بدلے وچ (24)

لَا يَسْمَعُوْنَ فِيْهَا لَغْوًا وَّلَا تَاْثِيْمًا ﴿٢٥﴾ اِلَّا قِيْلًا سَلٰمًا سَلٰمًا ﴿٢٦﴾ وَاَصْحٰبُ

اوہدے وچ نہ کوئی فضول گل سنن گے تے نہ کوئی گناہ دی گل (25) پر سلام سلام کہنا (26) تے سجے

الْيَمِيْنِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ الْيَمِيْنِ ﴿٢٧﴾ فِيْ سِدْرٍ مَّخْضُوْدٍ ﴿٢٨﴾ وَّطَلْحٍ مَّنْضُوْدٍ ﴿٢٩﴾

پاسے والے کیہ کھے پاسے والے نیں (27) بغیر کنڈے والی بیریاں دے درختاں وچ ہون گے ① (28) تے کیلے دے گچھیاں وچ (29)

وَّظِلٍّ مَّمْدُوْدٍ ﴿٣٠﴾ وَّمَآءٍ مَّسْكُوْبٍ ﴿٣١﴾ وَّفَاكِهَةٍ كَثِيْرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوْعَةٍ وَّلَا

تے لمی چھاں وچ ② (30) تے وگدے پانی وچ (31) تے بوہت سارے پھلاں وچ (32) جیہڑے نہ ختم ہون گے تے نہ

مَمْنُوْعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَّفُرُشٍ مَّرْفُوْعَةٍ ﴿٣٤﴾ اِنَّآ اَنْشَاْنٰهُنَّ اِنْشَآءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنٰهُنَّ

روکے جان گے (33) تے اُچے وچھونیاں وچ ہون گے ③ (34) بے شک اسیں اوہناں جنتی عورتاں نوں اِک خاص انداز نال پیدا کیتا (35) تے اسیں اوہناں نوں

اَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا اَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّاَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٣٩﴾ ع ١ ١٤

کنواریاں بنایا (36) محبت کرن والیاں، ساریاں اِک عمر والیاں (37) سجے پاسے والیاں لئی (38) پہلے لوکاں وچوں اک وڈا گروہ اے ④ (39)

حاشیہ ① ... دنیادی بیری دے درخت تے کنڈے لگے ہُندے نیں پر جنت دے درخت تے کنڈے نئیں ہوون گے، حدیثِ پاک وچ اے: اللہ پاک اوہدے کنڈے کٹ دیوے گا تے ہر کنڈے دی جگہ پھل پیدا فرمائے گا، ایسے لئی اوہ درخت (کنڈیاں دی بجائے) پھل اگاوے گا تے اوہدے پھل وچ 72 رنگ ظاہر ہوون گے تے اوہناں وچوں کوئی رنگ وی دوجے نال رَلدا نئیں ہووے گا۔ (مستدرک، 287/3، الحدیث: 3830) ② ... جنت وچ چھاں دے بارے بعض مفسراں دا کہنا اے کہ جنت وچ سورج نہ ہوون دے باوجود چھاں اے تے بعض مفسراں دے نیڑے جنت وچ چھاں نئیں ہووے گی تے ایتھے آیت وچ چھاں توں ایہدا مجازی معنی سکون تے آرام مراد اے۔ ③ ... ایس آیت دا معنی ایہہ اے کہ سجے پاسے والے جنتاں وچ آرام دے بستریاں وچ ہوون گے جیہڑے ہیرے جواہرات نال سجے ہوئے اُچے اُچے تختاں اُتے وِچھے ہوئے ہوون گے۔ ④ ... پہلے لوکاں توں مراد صحابۂ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نیں۔

وَثُلَّةٌ مِّنَ الْاٰخِرِيْنَ ﴿٤٠﴾ وَاَصْحٰبُ الشِّمَالِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِيْ

تے بعد والے لوکاں وچوں وی اِک وڈا گروہ اے[1] (40) تے کھبے پاسے والے کیہ کھبے پاسے والے نیں (41) بوہت زیادہ گرم

سَمُوْمٍ وَّحَمِيْمٍ ﴿٤٢﴾ وَّظِلٍّ مِّنْ يَّحْمُوْمٍ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ وَّلَا كَرِيْمٍ ﴿٤٤﴾ اِنَّهُمْ

ہوا تے کھولدے ہوئے پانی وچ ہون گے (42) تے بوہت زیادہ کالے دھوویں دے سائے وچ ہون گے (43) جیہڑا (سایہ) نہ ٹھنڈا ہووے گا نہ آرام دین والا (44) بے شک

كَانُوْا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِيْنَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوْا يُصِرُّوْنَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيْمِ ﴿٤٦﴾

اوہ ایس توں پہلے خشحال سن (45) تے وڈے گناہ تے اڑے ہوئے سن[2] (46)

وَكَانُوْا يَقُوْلُوْنَ ۙ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ﴿٤٧﴾

تے کہندے سن: کیہ جدوں اسیں مر جاواں گے تے مٹی تے ہڈیاں ہو جاواں گے تے کیہ اسیں ضرور اٹھائے جاواں گے؟ (47)

اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُوْنَ ﴿٤٨﴾ قُلْ اِنَّ الْاَوَّلِيْنَ وَالْاٰخِرِيْنَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوْعُوْنَ ۙ

تے کیہ ساڈے پہلے پیو دادے وی (48) تسیں فرماؤ: بے شک اگلے تے پچھلے سارے لوک (49) ضرور اِک

اِلٰى مِيْقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّآلُّوْنَ الْمُكَذِّبُوْنَ ﴿٥١﴾

طے کیتے ہوئے دن دے ویلے تے اکٹھے کیتے جان گے (50) فیر اے گمراہ لوکو، جھٹلان والیو! بے شک تسیں (51)

لَاٰكِلُوْنَ مِنْ شَجَرٍ مِّنْ زَقُّوْمٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ ﴿٥٣﴾ فَشٰرِبُوْنَ

ضرور زقوم (ناں) دے درخت وچوں کھاؤ گے (52) فیر اوہدے نال ٹڈھ بھرو گے (53) فیر اوہدے

حاشیہ ① ... بعد والیاں توں قیامت تک دے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم توں بعد والے مراد نیں۔ ② ... وڈے گناہواں تے اصرار توں مراد شرک اُتے اڑے رہنا اے۔ مشرک دا شرک ورگے وڈے گناہ تے قائم رہناتے اوسے حال وچ مر جاونا اوہدے ہمیشہ لئی دوزخی ہوون دی اصل وجہ اے تے مسلمان لئی وی گناہ تے پکار رہنا ایہو جئی خطرناک شے اے جیہدا انجام ایمان جاندے رہن تے کفر دی حالت وچ مرن دی صورت وچ ظاہر ہو سکدا اے، روح البیان وچ اے: گناہواں اُتے پکار رہنا بوہت سارے گنہگار مسلماناں نوں کفر اُتے موت ول کھچ کے لے جاندا اے۔ (روح البیان، الانعام، تحت الآیۃ: 51/3،70)

عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيْمِ ﴿٥٤﴾ فَشٰرِبُوْنَ شُرْبَ الْهِيْمِ ﴿٥٥﴾ هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ

تے کھولدا ہویا پانی پیو گے (54) تے اِنج پیو گے جیویں سخت پیاسے اُونٹھ پیندے نیں (55) انصاف والے دن ایہہ اوہناں

الدِّيْنِ ﴿٥٦﴾ نَحْنُ خَلَقْنٰكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُوْنَ ﴿٥٧﴾ اَفَرَءَيْتُمْ مَّا تُمْنُوْنَ ﴿٥٨﴾

لئی مہمانی اے (56) اسیں تہانوں پیدا کیتا تے تسیں کیوں نئیں سچ من دے؟ (57) تے بھلا ویکھو تو اوہ منی جیہڑی تسیں سُٹدے او (58)

ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُوْنَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الْخٰلِقُوْنَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ

کیہ تسیں اوہنوں (بندہ) بناندے او یا اسیں ای بنان والے آں؟ (59) اسیں تہاڈے وچکار موت مقرر کر دِتی①

وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوْقِيْنَ ﴿٦٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُّبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِيْ مَا

تے اسیں پچھے رہ جان والے نئیں آں (60) ایس توں کہ تہاڈے ورگے ہور بدل دیئے تے تہانوں اوہناں صورتاں وچ بنا دیئے جیہناں دا

لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُوْلٰى فَلَوْلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٦٢﴾ اَفَرَءَيْتُمْ

تہانوں پتا نئیں (61) تے بے شک تُسیں پہلی پیدائش جان چکے او تے فیر کیوں نصیحت حاصل نئیں کردے؟ (62) تے بھلا دسو کہ

مَّا تَحْرُثُوْنَ ﴿٦٣﴾ ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُوْنَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الزّٰرِعُوْنَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَآءُ

جو تسیں بیج دے او (63) کیہ تسیں اوہدی کھیتی بناندے او یا اسیں ای بنان والے آں؟ (64) جے اسیں چاہندے

لَجَعَلْنٰهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُوْنَ ﴿٦٥﴾ اِنَّا لَمُغْرَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ

تے اوہنوں چُورا چُورا گھاء کر دیندے فیر تسیں گلاں بناندے رہ جاندے (65) کہ ساڈے تے جرمانہ پے گیا اے (66) بلکہ اسیں

حاشیہ ① ...اللہ پاک نے اپنی حکمت تے مرضی دے تقاضے دے مطابق لوکاں وچ موت طے کر دِتی تے اوہناں دیاں عمراں وکھریاں وکھریاں رکھیاں، ایسے لئی کوئی بچپن وچ، کوئی جوان ہو کے، کوئی بڈھا ہو کے تے جوانی دی وچکارلی عمر وچ تے کوئی بڈھاپے تک پہنچ کے مر جاندا اے۔ تے نالے موت لئی کوئی جگہ وی خاص نئیں بلکہ کدھرے وی آسکدی اے تے ایہدے توں کسے وی صورت بھجنا وی ممکن نئیں، تے نالے کسے نوں وی ایس گل دا پتا نئیں کہ اوہدی موت کدوں تے عمر دے کیہڑے حصے وچ تے کتھے آوے گی، ایسے لئی ہر مسلمان نوں چاہیدا اے کہ اوہ ہر ویلے نیک عملاں وچ لگیا رہوے، اپنی لمبی عمر اُتے بھروسہ نہ کرے تے آخرت دی تیاری توں کسے وی ویلے غفلت نہ کرے۔

مَحْرُوْمُوْنَ ﴿٦٧﴾ اَفَرَءَيْتُمُ الْمَآءَ الَّذِيْ تَشْرَبُوْنَ ﴿٦٨﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوْهُ

بے نصیب رَئے (67)تے بھلا دسوں تے اوہ پانی جیہڑا تسیں پیندے او (68) کیہ تسیں اوہنوں بدلاں توں

مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُوْنَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنٰهُ اُجَاجًا

اُتاریا یا اسیں ای اُتارن والے آں؟ (69) جے اسیں چاہندے تے اوہنوں سخت کھارا کر دیندے

فَلَوْلَا تَشْكُرُوْنَ ﴿٧٠﴾ اَفَرَءَيْتُمُ النَّارَ الَّتِيْ تُوْرُوْنَ ﴿٧١﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ شَجَرَتَهَآ

فیر تسیں کیوں شکر نئیں کردے؟ (70) تے بھلا دسو تے اوہ اگ جیہڑی تسیں بال دے او (71) کیہ تسیں اوہدا درخت پیدا کیتا

اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِـُٔوْنَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنٰهَا تَذْكِرَةً وَّمَتَاعًا لِّلْمُقْوِيْنَ ﴿٧٣﴾

یا اسیں ای پیدا کرن والے آں؟① (72) اسیں اوہنوں یادگار بنایا تے جنگل وچ سفر کرن والیاں لئی نفع بنایا② (73)

الثلثة ع ٢ ١٥ ٢٦

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٧٤﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِمَوٰقِعِ النُّجُوْمِ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهٗ

تے اے محبوب! تسیں اپنے عظمت والے رب دی پاکی بیان کرو (74) تے مینوں تاریاں دے ڈبن دی جگہ دی قسم (75) تے

لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُوْنَ عَظِيْمٌ ﴿٧٦﴾ اِنَّهٗ لَقُرْاٰنٌ كَرِيْمٌ ﴿٧٧﴾ فِيْ كِتٰبٍ مَّكْنُوْنٍ ﴿٧٨﴾

جے تسیں سمجھو تے ایہہ بڑی وڈی قسم اے (76) بے شک ایہہ عزت والا قرآن اے (77) لکی ہوئی کتاب وچ (اے)③ (78)

حاشیہ ① ... عرب والے اوس زمانے وچ دو خاص لکڑیاں نوں اِک دوجے نال رگڑ کے اگ بال دے سن، اُتلی لکڑی نوں زَند تے تھلڑی لکڑی نوں زَندہ کہندے سن تے جیہناں درختاں توں ایہہ لکڑیاں حاصل ہوندیاں سی اوہناں نوں مرخ تے عَفار کہندے سن۔ ایس زمانے وچ اللہ پاک نے ساڈے لئی بالن حاصل کرن لئی بوہت سارے وسیلے جیویں کوئلہ، گیس تے تیل وغیرہ ظاہر فرمادِتے تے اوہناں نال اسیں آسانی نال اپنی ضرورتاں پوریاں کررئے آں تے جس طراں اوس درخت نوں اللہ پاک نے پیدا کیتا جیہنوں رگڑن نال بالن حاصل کیتا جاندا سی ایسے طراں کوئلہ، گیس تے تیل وغیرہ نوں وی اللہ نے ای پیدا کیتا اے، ایسے لئی ایہناں ساریاں نعمتاں تے اللہ پاک دا شکر ادا کرنا چاہیدا اے۔ ② ... ایتھے اگ دے دو فیدے بیان فرمائے گئے نیں، پہلا فیدہ ایہہ اے کہ ایس اگ نوں دوزخ دی اگ دی یادگار بنایا تاکہ ویکھن والا ایس اگ نوں ویکھ کے دوزخ دی وڈی اگ نوں یاد کرے، اللہ پاک توں تے اوہدے عذاب توں ڈرے۔ دوجا فیدہ ایہہ اے کہ اگ نوں جنگل وچ سفر کرن والیاں لئی نفع والا بنایا گیا کہ اوہ اپنے سفراں وچ شمع بال کے، کھانا وغیرہ پکا کے تے اپنے آپ نوں سردی توں بچا کے ایس توں نفع چُکدے نیں۔ ③ ... لکی ہوئی کتاب توں مراد لوحِ محفوظ اے۔

لَّا يَمَسُّهٗۤ اِلَّا الْمُطَهَّرُوْنَ ﴿۷۹﴾ تَنْزِيْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۸۰﴾ اَفَبِهٰذَا الْحَدِيْثِ

ایہنوں پاک لوک ای ہتھ لاندے نیں① (79) ایہہ سارے جہاناں دے مالک دا اُتاریا ہویا اے (80) تے کیہ تسیں ایس گل وچ

اَنْتُمْ مُّدْهِنُوْنَ ﴿۸۱﴾ وَ تَجْعَلُوْنَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُوْنَ ﴿۸۲﴾ فَلَوْلَاۤ اِذَا بَلَغَتِ

سستی کردے او؟ (81) تے تسیں اپنا حصہ ایہہ بناندے او کہ تسیں جھٹلاندے رہوو (82) فیر کیوں نئیں جدوں

الْحُلْقُوْمَ ﴿۸۳﴾ وَ اَنْتُمْ حِيْنَىِٕذٍ تَنْظُرُوْنَ ﴿۸۴﴾ وَ نَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَ لٰكِنْ

جان گل تک پہنچے (83) حالاں کہ تسیں اوس ویلے ویکھ رہے او (84) تے اسیں تہاڈے توں زیادہ اوہدے نیڑے آں پر

لَّا تُبْصِرُوْنَ ﴿۸۵﴾ فَلَوْلَاۤ اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِيْنِيْنَ ﴿۸۶﴾ تَرْجِعُوْنَهَاۤ اِنْ كُنْتُمْ

تسیں ویکھدے نئیں② (85) تے جے تہانوں بدلہ نئیں دِتا جاوے گا تے کیوں نئیں (86) روح نوں واپس کر لیندے، جے تسیں

صٰدِقِيْنَ ﴿۸۷﴾ فَاَمَّاۤ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿۸۸﴾ فَرَوْحٌ وَّ رَيْحَانٌ ۙ

سچے او (87) فیر اوہ فوت ہون والا جے کر خاص بندیاں وچوں اے (88) تے آرام تے خشبو والے بُھل

وَّ جَنَّتُ نَعِيْمٍ ﴿۸۹﴾ وَ اَمَّاۤ اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ﴿۹۰﴾ فَسَلٰمٌ لَّكَ

تے نعمتاں دی جنت اے (89) تے جے اوہ سجے پاسے والیاں وچوں ہووے (90) تے (اے حبیب!) تہاڈے تے سجے پاسے والیاں

مِنْ اَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ﴿۹۱﴾ وَ اَمَّاۤ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِيْنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿۹۲﴾

ولوں سلام ہووے (91) تے جے مرن والا جھٹلان والے گمراہواں وچوں ہووے (92)

فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيْمٍ ﴿۹۳﴾ وَّ تَصْلِيَةُ جَحِيْمٍ ﴿۹۴﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِيْنِ ﴿۹۵﴾

تے کھولدے ہوئے گرم پانی نال مہمانی (93) تے بھڑکدی اگ وچ داخل کیتا جانا اے (94) ایہہ بے شک اُچے درجے دی یقینی گل اے③ (95)

حاشیہ ① ... قرآن عظیم نوں ہتھ لاون لئی وضو کرنا فرض اے تے بے وضو بندے دا قرآن مجید یا ایہدی کسے آیت نوں ہتھ لاونا حرام اے، البتہ ہتھ لائے بغیر زبانی یا ویکھ کے کوئی آیت پڑھن وچ حرج نئیں۔ ② ... ایتھے نیڑے ہوون توں مراد علم تے قدرت نال نیڑے ہونا اے۔ ③ ... یعنی ایس سورت دے مضموناں مثلاً نیکاں لئی تیار کیتی گئی نعمتاں تے کافراں لئی تیار کیتے گئے عذاب تے اللہ پاک دی وحدانیت دے بارے بیان کیتیاں گئیاں دلیلاں ایہہ سارا بے شک اُچے درجے دی یقینی گل اے تے ایس وچ شک دی کوئی گنجائش نئیں۔

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾ ع

تے اے محبوب! تسیں اپنے عظمت والے رب دے ناں دی پاکی بیان کرو (96)

٥٧ سُوْرَةُ الْحَدِيْدِ مَدَنِيَّةٌ ٩٤

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

ایاتہا ٢٩ رکوعاتہا ٤

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿١﴾ لَهٗ مُلْكُ

اللہ دی پاکی بیان کیتی ہر اوس شے نے جیہڑی اسماناں تے زمین وچ اے ① تے اوہی عزت والا، حکمت والا اے (1) اسماناں تے

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢﴾ هُوَ

زمین دی سلطنت ساری اوہدے لئی اے، اوہ زندگی تے موت دیندا اے تے اوہ ہر چیز تے قادر اے (2) اوہی اے

الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٣﴾ هُوَ

پہلا ② تے آخر ③ تے ظاہر ④ تے باطن اے ⑤ تے اوہ سب کجھ جان دا اے (3) اوہی اے

الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى

جیہنے اسمان تے زمین چھ دِناں وچ پیدا کیتے فیر عرش تے استوا فرمایا جسطراں اوہدی شان دے لائق

حاشیہ ① ... یعنی جو کجھ زمین تے آسمان وچ اے بھاویں اوہ جاندار ہووے یا بے جان، سارے زبانِ حال نال کہندے نیں کہ اللہ پاک ذات تے صفتاں، کماں تے حکماں وچ ہر خامی تے عیب توں پاک اے، تے نالے اوہدے رب ہوون دا اقرار کردے تے اوہدی فرماں برداری دا یقین رکھدے نیں۔ ② ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک اپنی ذات تے صفتاں دے حساب نال ہر شے توں پہلے اے کہ اوہ ایس ویلے وی سی جدوں کسے شے دا وجود نئیں سی، اوہدے لئی کوئی شروع نئیں۔ ③ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک ہر شے دے ہلاک تے فنا ہوون توں بعد وی باقی رہن والا اے کہ سارے فنا ہو جاون گے تے اوہ باقی رہوے گا تے نالے حقیقی ذاتی ہمیشگی اللہ پاک لئی ای اے۔ ④ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک دلیلاں تے کھلیاں نشانیاں نال ایویں ظاہر اے کہ ذرے ذرے وچ اوہدے وجود تے ثابت کرن والیاں دلیلاں موجود نیں۔ اللہ پاک دے ظاہر ہون دے معنی ایہہ وی نیں کہ ہر شے تے اوہدا قابو اے ⑤ ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ حواس اللہ پاک نوں مجھن توں عاجز نیں تے اوہدی ذات ایہو جئی لُکی اے کہ عقل دی اوہدے تک پہنچ نئیں تے ایہہ پردہ دنیا تے آخرت دونواں وچ اے۔

الْعَرْشِ ؕ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا

اے، اوہ جان دا اے جو کجھ زمین دے اندر جاندا اے تے جو کجھ ایہدے وچوں باہر نکلدا اے تے جو کجھ

يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا ؕ وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ ؕ

اسمان توں اُتردا اے تے جو کجھ اوہدے وچ چڑھدا اے تے اوہ تہاڈے نال اے تسیں جتھے وی ہوو① ط

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝٤ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ

تے اللہ تہاڈے کم ویکھ ریا اے (4) اسماناں تے زمین دی بادشاہی اوہدے ای لئی اے

وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ۝٥ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ

تے اللہ ول ای سارے کماں نوں پھیریا جاندا اے (5) رات نوں دن وچ داخل کردا اے تے دن نوں

النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ؕ وَهُوَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝٦ اٰمِنُوْا

رات وچ داخل کردا اے تے اوہ دلاں دی گل جانن والا اے (6) اللہ تے اوہدے

بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاَنْفِقُوْا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَخْلَفِيْنَ فِيْهِ ؕ

رسول تے ایمان لیاؤ تے (اوہدی راہ وچ) ایس مال وچوں خرچ کرو② جیہدے وچ اللہ نے تہانوں دوجیاں دا جانشین بنایا اے③

فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝٧ وَمَا لَكُمْ

تے تہاڈے وچوں جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں خرچ کیتا اوہناں لئی وڈا ثواب اے (7) تے (اے لوکو!) تہانوں کیہ اے

لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُوْلُ يَدْعُوْكُمْ لِتُؤْمِنُوْا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ

کہ تسیں اللہ تے ایمان نہ لیاؤ حالاں کہ رسول تہانوں بلا رے نیں کہ اپنے رب تے ایمان لیاؤ تے بے شک

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک عام طور تے اپنے علم تے قدرت نال تے خاص طور تے اپنے فضل تے رحمت نال تہاڈے نال اے۔ ② ... ایتھے توحید تے رسالت اُتے ایمان نوں پہلے تے نیک عمل نوں بعد وچ ذکر کیتا گیا، ایس توں پتا لگیا کہ نیک عملاں توں پہلے عقیدیاں دی اصلاح ضروری اے۔ ③ ... جانشین بناون توں مراد وراثت دے طور تے دوجیاں دے مال داوارث بنانا اے، یا ایہہ مراد اے کہ جیہڑا مال تہاڈے قبضے وچ اے اوہدا اصلی مالک اللہ پاک اے تے تسیں نائب تے وکیل دی طراں او۔

اَخَذَ مِيْثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝٨ هُوَ الَّذِيْ يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهٖٓ اٰيٰتٍۢ

اللہ تہاڈے توں وعدہ لے چکیا اے۔① جے تسیں یقین رکھدے او (8) اوہی اے جیہڑا اپنے بندے تے روشن آیتاں

بَيِّنٰتٍ لِّيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَءُوْفٌ

اُتاردا اے تاکہ تہانوں ہنھیرے توں نور ول لے جاوے تے بے شک اللہ تہاڈے تے ضرور مہربان

رَّحِيْمٌ ۝٩ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيْرَاثُ

رحمت والا اے (9) تے تہانوں کیہ اے کہ تسیں اللہ دے راہ وچ خرچ نہ کرو حالاں کہ اسماناں تے زمین ساریاں

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ لَا يَسْتَوِيْ مِنْكُمْ مَّنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ

دا وارث اللہ ای اے۔② تہاڈے وچ فتح توں پہلے خرچ کرن والے تے جہاد کرن والے

وَقٰتَلَ ؕ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِيْنَ اَنْفَقُوْا مِنْۢ بَعْدُ وَقٰتَلُوْا ؕ

اِکو جئے نئیں نیں، اوہ بعد وچ خرچ کرن والیاں تے لڑن والیاں توں مرتبے وچ وڈے نیں③

وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝١٠ ع مَنْ ذَا الَّذِيْ ع ١٠ ١٧

تے ایہناں ساراں نال اللہ نے ساریاں توں چنگی چیز دا وعدہ فرما لیا اے تے اللہ تہاڈے کماں توں واقف اے (10) کون اے جیہڑا

حاشیہ ① ... ایس توں مراد اوہ وعدہ وی ہو سکدا اے جیہڑا ساریاں روحاں نوں اکٹھا کر کے رب دے بارے لیا گیا سی جیسا قرآنِ کریم وچ ''اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ'' دے لفظاں نال ذکر موجود اے تے ایہہ وی ہو سکدا کہ ایس توں اوہ وعدہ مراد جیہڑا پچھلے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام تے اوہناں دیاں اُمتاں نال حضورِ پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُتے ایمان لیاون تے اوہناں دی مدد کرن دے بارے لیا گیا سی۔ ② ... ایتھے اللہ تعالیٰ دے وارث ہوون توں مراد ایہہ اے کہ بھاویں کائنات دیاں ساریاں شیواں دا اصلی مالک اللہ پاک ای اے پر اوہنے اپنے فضل نال کجھ شیواں دی ظاہری ملکیت لوکاں نوں وی عطا کیتی اے تے آخر کار ایہناں دی ظاہری ملکیت وی ختم ہو کے اللہ پاک ول منتقل ہو جاوے گی۔ ③ ... مکے دی فتح توں پہلے اسلام لیاون تے خدا دی راہ وچ خرچ کرن والے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی عظمت تے مقام دوجے صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم توں بہت اُچا اے۔ اوہناں وچ حضرت ابو بکر صدیق، حضرت عمر فاروق، حضرت عثمان غنی تے حضرت علی المرتضیٰ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم وی شامل نیں تے ایہناں دی عظمت دی گواہی آپ اللہ پاک قرآن پاک وچ دے رہیا اے۔ سُبْحَانَ اللّٰہ۔

يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗ وَلَهٗۤ اَجْرٌ كَرِيْمٌ ﴿١١﴾

اللہ نوں چنگا قرض دیوے تے اللہ اوہدے لئی اوہنوں کئی گنا ودھا دیوے گا تے اوہدے لئی چنگا اجر اے (11)

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ يَسْعٰى نُوْرُهُمْ بَيْنَ

جیہڑے دن تسیں مومن مرداں تے ایمان والیاں عورتاں نوں ویکھو گے کہ اوہناں دا نور اوہناں دے

اَيْدِيْهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ بُشْرٰىكُمُ الْيَوْمَ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ

اگے تے اوہناں دے سجے پاسے دوڑ ریا اے① (آکھیا جاوے گا کہ) اج تہاڈی ساریاں توں زیادہ خشی دی گل اوہ جنّاں نیں

تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ

جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں تسیں اوہناں وچ ہمیشہ رہوو، ایہہ ای وڈی کامیابی اے (12) جیہڑے دن

يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا انْظُرُوْنَا نَقْتَبِسْ

منافق مرد تے منافق عورتاں مسلماناں نوں آکھن گے کہ ساڈے تے نظر کر دیو اسیں تہاڈے نور توں کجھ

مِنْ نُّوْرِكُمْ ۚ قِيْلَ ارْجِعُوْا وَرَآءَكُمْ فَالْتَمِسُوْا نُوْرًا ؕ

روشنی لے لیئے، آکھیا جاوے گا: تسیں اپنے پچھے واپس جاؤ تے اوتھے نور لبھو،

فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُوْرٍ لَّهٗ بَابٌ ؕ بَاطِنُهٗ فِيْهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهٗ

ایسے لئی اوہناں دے وچکار اِک کندھ کھڑی کر دِتی جاوے گی② جیہدے وچ اِک دروازہ ہووے گا جیہدے اندر دی رحمت③ تے اوہدے باہر والے پاسے

حاشیہ ① ... ایہہ نور اوہناں دے ایمان تے بندگی دا نور ہووے گا جیہڑا پل صراط اُتے اوہناں دے اگے تے اوہناں دے سجے پاسے دوڑ ریا ہووے گا۔ حضرت عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرماندے نیں: ”ایمان والیاں نوں اوہناں دے عملاں دے مطابق نور عطا کیتا جاوے گا۔ (جیہدے چانن وچ اوہ پل صراط پار کرن گے، ایتھوں تک کہ) اوہناں وچوں کجھ مومن ایہو جئے ہوون گے جیہناں دا نور پہاڑ دی طراں ہووے گا تے اوہناں وچوں ساریاں توں گھٹ نور اوس بندے دا ہووے گا جیہدا نور اوہدے انگوٹھے اُتے ہووے گا جیہڑا کدی روشن ہووے گا تے کدی بجھ جاوے گا۔ (مصنف ابن ابی شیبہ، 164/8، الحدیث: 43) ② ... ایس کندھ دے بارے مفسراں دے وکھرے وکھرے قول نیں، اِک پکا قول ایہہ اے کہ ایہی کندھ اعراف اے۔ ③ ... اندر والے پاسے توں مسلماناں ول تے باہر والے پاسے توں کافراں والا پاسہ مراد اے تے رحمت توں مراد جنت تے عذاب توں مراد دوزخ اے۔

مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ ۖ قَالُوا

عذاب ہووے گا (13) منافق مسلماناں نوں واجاں مارن گے: کیہ اسیں تہاڈے نال نئیں ساں؟ اوہ آکھن گے:

بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ

کیوں نئیں، پر تسیں تے اپنیاں جاناں نوں فتنیاں وچ پاندِتا تے (مسلماناں دے نقصان نوں) اڈیک دے رئے تے شک وچ پئے رئے تے جھوٹھیاں خاہشاں نیں

الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ

تہانوں دھوکے وچ پائی رکھیا ایتھوں تک کہ اللہ دا حکم آ گیا تے وڈے فریبی نیں تہانوں اللہ دے بارے توکھے وچ پائی رکھیا① (14) تے اج

لَا يُؤْخَذُ مِنكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ مَأْوَاكُمُ

نہ تہاڈے توں فدیہ لیا جاوے گا تے نہ ای کُھلے کافراں توں۔② تہاڈا ٹھکانہ

النَّارُ ۖ هِيَ مَوْلَاكُمْ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ

اگ اے، اوہ اگ ای تہاڈی سنگی اے تے کِنا ای بھیڑا ٹھکانہ اے (15) کیہ ایمان والیاں لئی اَجے اوہ

آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ۙ

ویلا نئیں آیا کہ ایہناں دے دل اللہ دی یاد تے اوس حق لئی جھک جان جیہڑا نازل ہویا اے③

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ منافقاں دی ایہہ بھیڑیاں صفتاں بیان کیتیاں گئیاں نیں: (1) منافقت تے کفر نوں اختیار کر کے اپنیاں جاناں نوں فتنے وچ پانا۔ (2) مسلماناں دے نقصان دی اڈیک وچ رہنا۔ (3) دینِ اسلام دی سچائی وچ شک کردے رہنا۔ (4) جھوٹھیاں خاہشاں دے دھوکے وچ رہنا۔ ایہناں صفتاں نوں سامنے رکھ کے سانوں وی غور کرنا چاہیدا اے کہ ایہناں وچوں کوئی عادت ساڈے وچ تے نئیں پائی جاندی، جے ہووے تے فوراً اوس توں چھٹکارا پاون دی کوشش کرنی چاہیدی اے۔ ② ... قیامت دے دن منافقاں تے کافراں دے کول کوئی شے نئیں ہووے گی تے بالفرض جے ہندی تے اوہ اوہنوں فدیہ لئی دیندے تے فیر وی اوہنوں قبول نہ کیتا جاندا۔ ③ ... اللہ دی یاد لئی دل دے خشوع توں مراد دل دا نرم ہونا، وعظ تے نصیحت قبول کرنا تے اللہ دی اطاعت اختیار کرنا تے قرآن لئی خشوع ایہہ اے کہ بندہ اوہدے حکماں اُتے عمل کرے تے منع کیتی گئی گلاں توں بچے تے اوہدے تے عمل کرن وچ سستی تے کمزوری نوں رکاوٹ نہ بنن دیوے۔

وَ لَا يَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ

تے مسلمان اوہناں ورگے نہ ہون جیہناں نوں پہلے کتاب دِتی گئی فیر اوہناں تے مدت لمی

الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوْبُهُمْ ؕ وَ كَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿١٦﴾ اِعْلَمُوْٓا

ہو گی تے اوہناں دے دل سخت ہو گئے تے اوہناں وچ بوہت سارے فاسق نیں (16) جان لوو

اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ

کہ اللہ زمین نوں اوہدے مرن توں بعد زندہ کردا اے بے شک اسیں تہاڈے لئی نشانیاں بیان فرما دِتیاں تاکہ

تَعْقِلُوْنَ ﴿١٧﴾ اِنَّ الْمُصَّدِّقِيْنَ وَ الْمُصَّدِّقٰتِ وَ اَقْرَضُوا اللّٰهَ

تسیں سمجھو (17) بے شک صدقہ دین والے مرد تے صدقہ دین والیاں عورتاں تے اوہ جیہناں نیں اللہ

قَرْضًا حَسَنًا يُّضٰعَفُ لَهُمْ وَ لَهُمْ اَجْرٌ كَرِيْمٌ ﴿١٨﴾ وَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

نوں چنگا قرض دِتا اوہناں لئی کئی گنا ودھا دِتا جاوے گا تے اوہناں لئی عزت دا ثواب اے① (18) تے اوہ جیہڑے

بِاللّٰهِ وَ رُسُلِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصِّدِّيْقُوْنَ ۖۗ وَ الشُّهَدَآءُ عِنْدَ

اللہ تے اوہدے سارے رسولاں تے ایمان لیائے اوہی اپنے رب کول صدیق② تے گواہ

رَبِّهِمْ ؕ لَهُمْ اَجْرُهُمْ وَ نُوْرُهُمْ ؕ وَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَ كَذَّبُوْا

نیں۔ اوہناں لئی اوہناں دا ثواب اے تے اوہناں دا نور اے تے جیہناں نیں کفر کیتا تے ساڈیاں

حاشیہ ① ... حدیث پاک وچ اے: بے شک اللہ پاک صدقہ قبول فرماندا اے تے اوہنوں (اپنی شان دے لائق) سجے ہتھ وچ لیندا اے، فیر تہاڈے وچوں کسے لئی اوہنوں ایس طرح پالدا (یعنی ودھاندا) اے جیویں تہاڈے وچوں کوئی اپنے وچھے نوں پالدا اے ایتھوں تک کہ اِک بُرکی احد پہاڑ دے وانگوں ہو جاندی اے ۔(ترمذی،144/2،الحدیث: 662) ② ... صدق دے 6 مرتبے نیں: (1) زبان داصدق۔ (2) نیت داصدق۔ (3) پکے ارادے داصدق۔(4) پکا ارادہ پورا کرن داصدق۔ (5) اودوں تک کوئی ایہو جیہا کم نہ کرنا جدوں تک باطن اوس صفت ورگا نہ ہو جاوے۔ (6) دین دے مقام (جیویں زہد، توکل، صبر وغیرہ) دی حقیقت دا دل توں طلبگار ہونا تے ایہناں دے ظاہر تے قناعت نہ کرنا۔(کیمیائے سعادت،882/880/2) جدوں تک کسے وچ ایہہ مرتبے نہ پائے جاون اودوں تک اوہ کامل صدیق نئیں ہو سکدا۔

ع ٢ ٩ ١٨

بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿١٩﴾ ع اِعْلَمُوْٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا

آیتاں نوں جھٹلایا اوہ دوزخی نیں (19) جان لوو کہ دنیا دی زندگی تے صرف

لَعِبٌ وَّ لَهْوٌ وَّ زِيْنَةٌ وَّ تَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَ تَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ

کھیڈ تماشا تے سجاوٹ تے آپس وچ فخر و غرور کرنا تے مال تے اولاد وچ اِک دوجے توں ودھن دی

وَ الْاَوْلَادِ ؕ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ

خاہش کرنا اے۔ (دنیا دی زندگی اِنج اے) جیویں اوہ بارش دا اگایا ہویا سبزہ کساناں نوں چنگا لگیا فیر اوہ سبز سُک جاندا اے

فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُوْنُ حُطَامًا ؕ وَ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ

تے تسیں اوہنوں پیلا ویکھدے او فیر اوہ رُلیا ہویا (بے کار) ہو جاندا اے تے آخرت وچ سخت

شَدِيْدٌ ۙ وَّ مَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَ رِضْوَانٌ ؕ وَ مَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ

عذاب اے تے اللہ ولوں بخشش تے اوہدی رضا (وی اے) تے دنیا دی زندگی

اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوْٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَ

تے صرف توکھے دا سامان اے① (20) اپنے رب دی بخشش تے اوس جنت ول اِک دوجے توں اگے ودھ جاؤ②

حاشیہ ① ایس آیت وچ اللہ پاک نے دنیا دے بارے 6 شیواں بیان فرمائیاں نیں: (1،2) دنیاوی زندگی تے بس کھیڈ تماشا اے جیہڑا بچیاں دا کم اے تے صرف اینہوں حاصل کرن لئی محنت تے مشقت کردے رہنا وقت ضائع کرن توں سوا کجھ نئیں۔ (3) دنیا دی زندگی سوہنی تے سجاوٹ دا ناں اے جیہڑی بڑی چھیتی فنا ہو جاندی اے۔ (4،5) دنیاوی زندگی آپس وچ غرور تے گھمنڈ کرنا تے مال تے اولاد وچ اِک دوجے اُتے ودھن دی خاہش داناں اے۔ (6) دنیاوی زندگی دی مثال اوس سبزے ورگی اے جیہڑا کساناں نوں چنگا لگدا اے، فیر اوہ سُک کے پیلا ہو جاندا اے تے آخر کار بے کار ہو جاندا۔ اے ایس توں بعد آخرت دے بارے بیان ہویا کہ اوتھے ہر بندہ دو حالاں وچوں اِک حال نوں ضرور پہنچے گا، یا تے اوہنوں شدید عذاب ہووے گا، یا اوہدے لئی اللہ پاک ولوں مغفرت تے رحمت اے۔ ہون ایہہ انسان دے اختیار وچ اے کہ اوہ چاہوے تے صرف فانی دنیا وچ کھب کے اپنی آخرت دی زندگی نوں عذاب بنالوے یا ایس وچ دل لگاون تے ایس نوں حاصل کرن دی کوشش کرن دی جگہ آخرت نوں بہتر بناون والے کماں وچ لگ کے اپنی آخرت دی زندگی نوں سنوار لوے۔ ② آیت دے ایس حصے دا معنی ایہہ اے کہ اوہناں عملاں وچ اِک دوجے توں اگے ودھن دی کوشش کرو جیہڑے اللہ پاک ولوں مغفرت تے جنت حاصل ہوون دا ذریعہ نیں۔

جَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۙ اُعِدَّتْ لِلَّذِيْنَ

جیہدی چوڑائی اسمان تے زمین دی چوڑائی ورگی اے۔ اللہ تے اوہدے سارے

اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ؕ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ

رسولاں تے ایمان لیان والیاں لئی تیار کیتی گئی اے،① ایہہ اللہ دا فضل اے جیہنوں چاہوے

يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿٢١﴾ مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ

دیوے تے اللہ وڈے فضل والا اے (21) زمین وچ تے تہاڈیاں جاناں وچ

فِى الْاَرْضِ وَلَا فِىْٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِىْ كِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ

جیہڑی مصیبت پہنچدی اے اوہ ساڈے اوہنوں پیدا کرن توں پہلے (ای) اِک کتاب وچ

اَنْ نَّبْرَاَهَا ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿٢٢﴾ لِّكَيْلَا تَاْسَوْا

(لکھی ہوئی) اے② بے شک ایہہ اللہ لئی سوکھا اے (22) تاکہ تسیں اوہدے تے غم نہ کرو

عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوْا بِمَآ اٰتٰىكُمْ ؕ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ

جیہڑی تہاڈے کولوں جاندی رہوے تے اوہدے تے آکڑو نئیں جیہڑا تہانوں اللہ نے دِتا اے③ تے اللہ ہر تکبر کرن والے،

حاشیہ ① ... ایس توں پتا لگا کہ جنت بنادِتی گئی اے کیونکہ ایتھے ماضی دا صیغہ ذکر کیتا گیا اے۔ ② ... بندے نوں پہنچن والی ہر مصیبت اوہدی تقدیر وچ لکھی ہوئی اے تے ہر مصیبت اللہ پاک دے حکم نال ای پہنچدی اے، البتہ کجھ مصیبتاں کجھ وجہ نال جیویں گناہ کرن دی وجہ توں یا مومن دے گناہواں نوں معاف کرن، اوہدے درجے اُچے کرن لئی وی آوندیاں نیں ایسے لئی جیہدے اُتے کوئی مصیبت آوے تے اوہ ایس گل اُتے یقین رکھے کہ ایہہ مصیبت اوہدے نصیب وچ لکھی ہوئی سی تے ایس گل تے غور کرے کہ کتے ایہدے کولوں کوئی ایہو جیا گناہ نہ ہو گیا ہووے جیہدے نتیجے وچ ایہدے اُتے ایہہ مصیبت آئی، تے نالے اللہ پاک توں ایہہ آس رکھے کہ اوہ ایس مصیبت دی وجہ توں گناہ مٹا کے اوہدے درجے اُچے فرما دیوے گا۔ ایویں کرن نال ذہن نوں سکون ملے گا تے مصیبت اُتے صبر کرنا آسان ہو جاوے گا۔ ③ ... ایس غم توں مراد انسان دی اوہ حالت اے جیہدے وچ صبر نہ ہووے تے اللہ پاک دی تقدیر اُتے راضی نہ رہ سکے تے ثواب دی آس وی بندہ نہ رکھے جد کہ خشی توں اوہ فخر کرنا مراد اے جیہدے وچ مست ہو کے بندہ شکر توں بے پرواہ ہو جاوے ایہو جیا غم تے خشی بھیڑا تے منع اے البتہ اوہ دکھ تے غم جیہدے وچ اللہ پاک دل توجہ ہووے تے اوہدی رضا اُتے راضی ہووے، ایویں ای اوہ خشی جیہدے وچ اللہ پاک دا شکر ادا کرن والا ہووے منع نئیں۔

كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرِ ۙ﴿٢٣﴾ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ وَ يَاْمُرُوْنَ النَّاسَ

وڈیائی جتان والے نوں پسند نئیں کردا (23) اوہ جیہڑے کنجوسی کرن تے لوکاں نوں کنجوسی کرن دا

بِالْبُخْلِ ؕ وَ مَنْ يَّتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿٢٤﴾ لَقَدْ

کہن① تے جیہڑا منہ پھیرے تے بے شک اللہ ای بے نیاز، حمد دے لائق اے (24) بے شک

اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنٰتِ وَ اَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتٰبَ وَ

اسیں اپنے رسولاں نوں روشن دلیلاں نال گھلیا تے اوہناں دے نال کتاب تے

الْمِيْزَانَ لِيَقُوْمَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۚ وَ اَنْزَلْنَا الْحَدِيْدَ فِيْهِ

انصاف دی تکڑی اتاری تاکہ لوک انصاف تے قائم ہون② تے اسیں لوہا اُتاریا، اوہدے وچ

بَاْسٌ شَدِيْدٌ وَّ مَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَّنْصُرُهٗ وَ

سخت لڑائی (دا سامان) اے تے لوکاں لئی فیدے نیں تے تاکہ اللہ اوس بندے نوں ویکھے جیہڑا بغیر ویکھے

رُسُلَهٗ بِالْغَيْبِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيْزٌ ﴿٢٥﴾ ع وَ لَقَدْ اَرْسَلْنَا ٣ ع ١٩

اللہ تے اوہدے رسولاں دی مدد کردا اے،③ بے شک اللہ قوت والا، غالب اے (25) تے بے شک اسیں

حاشیہ ① ... کنجوسی بڑا ای بھیڑا کم اے۔ ایس توں ضرور بچنا چاہیدا اے۔ حدیثِ پاک وچ اے: دو عادتاں کسے مومن وچ جمع نئیں ہوندیاں :(1) کنجوسی۔(2) بد اخلاقی۔ (ترمذی،387/3،الحدیث: 1969)② ... ایتھے تکڑی توں مراد انصاف اے تے تکڑی نازل کرن توں مراد انصاف دا حکم دینا اے تاکہ لوک عدل وانصاف تے قائم رہن۔اِک قول ایہہ وی اے کہ تکڑی توں وزن کرن والا آلہ ای مراد اے، تے ایہنوں نازل کرن توں مراد ایہدے سبب نازل کرنا تے ایہنوں بنادن دا حکم دینا اے تاکہ لوک آپس وچ تول کے شیواں لین دین دے معاملے وچ انصاف تے قائم رہن تے کوئی وی کسے دا حق نہ مارے۔ ③ ... اللہ پاک غنی تے بے نیاز اے، اوہنوں کسے دی مدد نئیں چاہیدی۔ ایتھے اللہ پاک دی مدد توں مراد اوہدے دین دی مدد کرنا اے تے دین دی مدد دا حکم وی لوکاں دے ای فیدے لئی اے۔ ساڈے زمانے وچ رب دے دین نوں آئے دن نت نوے فتنیاں دا سامنا کرنا پیندا اے تے اج لوکی دین داناں لے کے اوسے دا حلیہ وگاڑن وچ لگے ہوئے نیں، اسیں اپنے آپ اُتے غور کریئے کیہ اسیں خدا دے دین دی مدد کرن والے آں یا ایس توں اکھاں پھیر کے غافل بیٹھے ہوئے آں؟

نُوْحًا وَّ اِبْرٰهِيْمَ وَ جَعَلْنَا فِيْ ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَ الْكِتٰبَ

نوح تے ابراہیم نوں گھلیا تے اوہناں دی اولاد وچ نبوت تے کتاب رکھی

فَمِنْهُمْ مُّهْتَدٍ ۚ وَ كَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى

تے اوہناں وچ کوئی ہدایت پاون والا اے تے اوہناں وچ بوہت سارے فاسق نیں (26) فیر اسیں اوہناں دے پچھے اوہناں دے

اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَ قَفَّيْنَا بِعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَ اٰتَيْنٰهُ

پیراں دے نشاناں تے اپنے (ہور) رسول گھلے تے اوہناں دے پچھے عیسیٰ بن مریم نوں گھلیا تے اوہنوں

الْاِنْجِيْلَ ۙ وَ جَعَلْنَا فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ رَاْفَةً وَّ رَحْمَةً ؕ

انجیل عطا فرمائی تے اوہدے پیروی کرن والیاں دے دل وچ نرمی تے رحمت رکھی

وَ رَهْبَانِيَّةَ ۟ ابْتَدَعُوْهَا مَا كَتَبْنٰهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَآءَ

تے رہبانیت (دنیا توں کنارہ کشی) نوں اوہناں آپ ایجاد کیتا، اسیں اوہناں تے ایہہ مقرر نئیں کیتا سی ہاں اللہ دی رضا

رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۚ فَاٰتَيْنَا الَّذِيْنَ

طلب کرن لئی (اوہناں نیں ایہہ بدعت ایجاد کیتی) فیر اوہدی اوہو جئی رعایت نہ کیتی جیویں رعایت کرن دا حق سی تے اوہناں

اٰمَنُوْا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ ۚ وَ كَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٢٧﴾ يٰٓاَيُّهَا

وچ ایمان والیاں نوں اسیں اوہناں دا ثواب عطا کیتا تے اوہناں وچوں بوہت سارے نافرمان نیں① (27) اے

حاشیہ ① ... رہبانیت دا حاصل ایہہ اے کہ نکاح، جائز لذتاں تے لوکاں دے نال میل ملاپ چھڈ دِتا جاوے۔ ایتھے رہبانیت نوں اختیار کرن نوں بھیڑا نئیں آکھیا گیا بلکہ جیویں عمل کرن دا حق سی اوہو جئیا عمل نہ کرن نوں بھیڑا آکھیا گیا اے۔ بدعت یعنی دین وچ کوئی گل کڈن دیاں وکھری وکھری صورتاں نیں، جے اوہ گل چنگی ہووے تے اوہدے تو ں اللہ دی رضا حاصل کرنا مقصد ہووے تے بہتر اے، اوہدے تے ثواب ملدا اے تے اوہنوں جاری رکھنا چاہیدا اے، ایہنوں بدعت حسنہ یعنی چنگی بدعت کہندے نیں البتہ دین وچ بھیڑی گل بنانا منع تے ناجائز اے، اوہنوں بدعت سیّئہ یعنی بھیڑی بدعت کہندے نیں تے بدعت سیّئہ اوہ اے جیہڑی سنت دے خلاف ہووے تے اوہدے کڈن نال کوئی سنت ختم جاوے۔

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوْا بِرَسُوْلِهٖ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ

ایمان لیان والیو! ① اللہ توں ڈرو تے اوہدے رسول تے ایمان لیاؤ تے اوہ اپنی رحمت دے دو حصے

مِنْ رَّحْمَتِهٖ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ نُوْرًا تَمْشُوْنَ بِهٖ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ؕ

تہانوں عطا فرمائے گا تے اوہ تہاڈے لئی اِک ایہو جیا نور کر دیوے گا جیہدے نال تسیں چلو گے تے اوہ تہانوں بخش دیوے گا

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٨﴾ لِّئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتٰبِ اَلَّا يَقْدِرُوْنَ

تے اللہ بخشن والا مہربان اے (28) تاکہ اہلِ کتاب جان لین کہ اوہ اللہ دے فضل وچوں

عَلٰى شَيْءٍ مِّنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ

کسے چیز تے قدرت نئیں رکھدے تے ایہہ کہ سارا فضل اللہ دے ہتھ وچ اے اوہ جیہنوں چاہندا اے

يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿٢٩﴾ ع ٢٠

دیندا اے تے اللہ وڈے فضل والا اے ② (29)

حاشیہ ① ... ایتھے ایمان والیاں توں اوہ لوک مراد نیں جیہڑے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام اُتے ایمان لیائے، یا اوہ لوک مراد نیں جیہڑے پچھلے نبیاں تے پچھلیاں کتاباں اُتے ایمان لیائے۔ ② ... جدوں اُتے والی آیت نازل ہوئی جیہدے وچ اہلِ کتاب دے وچوں مومناں نوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُتے ایمان لیاون دی صورت وچ دگنے ثواب دا وعدہ کیتا گیا تے اہلِ کتاب وچوں کافراں نیں آکھیا: جے اسیں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُتے ایمان لیایئے تے دگنا ثواب ملے گا تے جے ایمان نہ لیایئے تے ساڈے لئی اِک اجر فیر وی رہوے گا، ایہدے تے ایہہ آیت اتری تے اوہناں دے رَد وچ فرمایا گیا کہ اللہ پاک نے اہلِ کتاب نوں آخری نبی اُتے ایمان لیاون دا حکم ایس لئی دِتا اے تاکہ اوہ جان لین کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُتے ایمان لیائے بغیر اوہ اللہ پاک دے فضل یعنی دگنے اجر، نور تے بخشش وچوں کجھ وی نئیں لے سکدے۔

۵۸ سُوْرَةُ الْمُجَادَلَةِ مَدَنِيَّةٌ ۱۰۵ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ۲۲ ركوعاتها ۳

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِيْ تُجَادِلُكَ فِيْ زَوْجِهَا وَتَشْتَكِيْٓ اِلَى اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ

بے شک اللہ نے اوس عورت دی گل سن لئی اے جیہڑی اپنے شوہر دے ملے وچ تہاڈے نال بحث کر ری اے تے اللہ دے حضور شکایت کر دی اے

تَحَاوُرَكُمَا ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ۝ اَلَّذِيْنَ يُظٰهِرُوْنَ مِنْكُمْ مِّنْ نِّسَاۗىِٕهِمْ

تے اللہ تہاڈے دوہاں دیاں گلاں سن ریا اے، بے شک اللہ بڑا سننن والا، چنگی طراں ویکھن والا اے ① (1) تہاڈے وچوں اوہ لوک جیہڑے اپنی بیویاں نوں اپنی ماں

مَّا هُنَّ اُمَّهٰتِهِمْ ۭ اِنْ اُمَّهٰتُهُمْ اِلَّا الّٰۗـِٔيْ وَلَدْنَهُمْ ۭ وَاِنَّهُمْ لَيَقُوْلُوْنَ مُنْكَرًا

ورگی آکھ بہندے نیں ② اوہ اوہناں دیاں ماواں نئیں، اوہناں دیاں ماواں تے اوہی نیں جیہناں نیں اوہناں نوں جمیا تے بے شک ضرور اوہ گل پسند نئیں تے بالکل جھوٹھی

مِّنَ الْقَوْلِ وَزُوْرًا ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ۝ وَالَّذِيْنَ يُظٰهِرُوْنَ مِنْ

گل کہندے نیں تے بے شک اللہ ضرور بوہت معاف کرن والا، چوکھا بخشن والا اے (2) تے اوہ جیہڑے اپنیاں بیویاں نوں اپنی ماں ورگا آکھن فیر اپنی آکھی

نِّسَاۗىِٕهِمْ ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا قَالُوْا فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَاۗسَّا ۭ ذٰلِكُمْ

ہوئی گل دی تلافی کرنا چاہن تے (اوہدا کفارہ) میاں بیوی دے اِک دوجے نوں ہتھ لان توں پہلے اِک غلام آزاد کرنا اے ③ ایہہ اوہ اے

حاشیہ ① ... ایہہ بحث کرن والی خاتون حضرت خولہ بنت ثعلبہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا سن، اوہناں دے شوہر حضرت اوس بن صامت رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نے کسے گل اُتے ایہناں نوں کہہ دتا سی کہ "توں میرے تے میری ماں دی کنڈ دے وانگوں ایں" ایہہ ظِہار دے الفاظ سن، ایس زمانے وچ ایہناں نوں طلاق شمار کیتا جاندا سی تے حالی تکر ظِہار لئی کوئی نواں شرعی حکم نئیں آیا سی۔ آپ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نوں شوہر دی کسے طراں جدائی گوارا نئیں سی ایسے لئی رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ اپنی مجبوریاں دس کے ایس مسئلے دے بارے بار بار عرض کیتی تے جدوں خاہش دے مطابق حکم نہ ملیا تے اللہ پاک دی بارگاہ وچ اپنی بے کسی دی فریاد کیتی، ایس تے ایہہ آیتاں نازل ہویاں۔

② ... ظِہار دا معنی ایہہ اے کہ اپنی بیوی یا اوہدے کسے جزوِ شائع یا ایہو جئے حصے نوں جیہڑا کُل وانگوں سمجھیا جاندا ہووے، ایہو جئی عورت نال تشبیہ دینا جیہڑی ایہدے اُتے ہمیشہ لئی حرام ہووے، یا اوہدے کسے ایہو جئے جسم دے حصے نال تشبیہ دینا جیہدے ولے ویکھنا حرام ہووے، مثلاً توں میرے تے میری ماں ورگی ایں۔ ③ ... ایس آیت توں ظِہار دا شرعی حکم دسیا جا رہیا اے کہ جیہڑے لوک اپنی بیویاں نال ظِہار کرن، فیر اوس ظِہار دی حرمت نوں ختم کرنا چاہون تے ایہناں اُتے کفارہ دینا لازمی اے۔ جے غلام آزاد کرن دی طاقت ہووے تے ظِہار دا کفارہ غلام آزاد کرن نال ای ہووے گا تے نالے ظِہار دا کفارہ اوس ویلے واجب اے کہ ظِہار کرن والا بی بی نال صحبت کرن دا ارادہ کرے تے جے ایہہ چاہندا اے کہ صحبت نہ کرے تے زنانی حرام ای رہوے تے کفارہ واجب نئیں۔

تُوْعَظُوْنَ بِهٖ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝٣ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ

جیہدی تہانوں نصیحت کیتی جاندی اے تے اللہ تہاڈے کماں نوں چنگی طراں جان دا اے (3) فیر جیہڑا بندہ (غلام) نہ ملے تے میاں بیوی دے

مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَآسَّا ؕ فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّيْنَ مِسْكِيْنًا ؕ

اِک دوجے نوں ہتھ لان توں پہلے لگاتار دو مہینیاں دے روزے رکھنا (شوہر تے لازم اے) فیر جیہڑا (روزے دی) طاقت نہ رکھدا ہووے تے سٹھ مسکیناں

ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ؕ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ؕ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ

نوں کھانا کھوانا (ضروری اے) ① ایہہ ایس لئی کہ تسیں اللہ تے اوہدے رسول تے ایمان رکھو تے ایہہ اللہ دیاں حداں نیں تے کافراں لئی دردناں والا

اَلِيْمٌ ۝٤ اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ كُبِتُوْا كَمَا كُبِتَ الَّذِيْنَ

عذاب اے (4) بے شک اوہ لوک جیہڑے اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کردے نیں اوہناں نوں ذلیل تے خوار کر دِتا جاوے گا جیویں ایہناں توں پہلے

مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ وَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍۭ بَيِّنٰتٍ ؕ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ۝٥ ۚ يَوْمَ

لوک ذلیل تے رسوا کر دِتے گئے تے بے شک اسیں روشن آیتاں اُتاریاں تے کافراں لئی ذلیل کر دین والا عذاب اے (5) جیہڑے دن

يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ؕ اَحْصٰىهُ اللّٰهُ وَنَسُوْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى

اللہ ایہناں ساریاں نوں (دوجی وار زندہ کرکے) اٹھاوے گا فیر اوہ ایہناں نوں ایہناں دے عمل دَسے گا، اللہ نے ایہناں عملاں نوں گن کے رکھیا ہویا اے تے اوہ لوک اوہنوں

كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝٦ ع اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ ع ١

بھلی گئے نیں تے اللہ ہر شے تے گواہ اے ② (6) (اے بندے!) کیہ توں نئیں ویکھیا کہ اللہ جان دا اے جیہڑا کجھ اسماناں وچ تے جیہڑا کجھ زمین وچ اے۔

حاشیہ ① ... ایتھے ظہار دے کفارے دی ہور دو صورتاں دسیاں گئیاں نیں۔ (1) جیہنوں غلام نہ لبھے تے اوہدے اُتے لگاتار دو مہینے دے روزے رکھنا ضروری نیں، غلام دا نہ لبھنا بھاویں رقم نہ ہون دی وجہ نال ہووے یاں ایویں ہووے کہ غلام ملدا ای نئیں جیویں ایس زمانے وچ غلاماں دا رواج ای ختم ہو گیا وے۔ (2) جیہڑا لگاتار دو مہینے دے روزے رکھن دی طاقت نہ رکھدا ہووے تے اوہدے اُتے 60 مسکیناں نوں کھانا کھوانا ضروری اے جیویں بوہت بڈھا بندہ ہو وے جیہنوں روزہ رکھن دی طاقت نہ ہووے۔ ② ... ایس آیت وچ خاص طور تے کافراں دے لئی وعید تے تنبیہ اے تے عام طور تے غافل تے گنہگار مسلماناں لئی وی ایہدے وچ تنبیہ اے کہ ایہہ بھاویں بے فکری تے توجہ نہ ہون دے سبب اپنے گناہ بھل گئے ہوون پر یاد رکھن کہ ایہناں دا ہر ہر عمل اللہ پاک نے گنتی کر رکھیا اے تے قیامت دے دن اوہ اوہناں نوں ایہناں دے عمل دسے گا تے جیہدے اُتے اوہنے رحم نہ فرمایا اوہنوں گناہواں دی سزا دیوے گا۔ ایسے لئی ایہو جئے سارے مسلماناں نوں چاہیدا اے کہ غفلت دی نیندر توں اُٹھن تے گناہواں توں سچی توبہ کرکے نیک عملاں وچ لگ جاون۔

مَا يَكُوْنُ مِنْ نَّجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَ

جتھے کتے تِن بندیاں دی کُھسر پُھسر ہوئے تے اوہناں وچ چوتھا اللہ ای ہندا اے تے پنج دی کُھسر پُھسر ہوئے تے اوہ اللہ ای اوہناں دا چھیواں ہندا اے تے

لَآ اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ اَيْنَ مَا كَانُوْا ۚ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا

ایس توں گھٹ تے ایس توں زیادہ جنے وی لوک ہون، ① اللہ اوہناں دے نال ہندا اے اوہ جتھے کتے وی ہون ② فیر اللہ اوہناں نوں قیامت والے دن

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ نُهُوْا عَنِ

دس دیوے گا تے جیہڑا کجھ اوہناں نیں کیتا، بے شک اللہ ہر چیز نوں چنگی طراں جان دا اے (7) کیہ تسیں اوہناں نوں نئیں ویکھیا جیہناں نوں لُک کے مشوریاں کرن توں روکیا گیا

النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَيَتَنٰجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَ

سی ③ فیر اوہ اوسے کم والے پاسے واپس جاندے نیں جیہدے توں اوہناں نوں روکیا گیا سی اوہ آپس وچ گناہ تے حد توں ودھن تے رسول دی نافرمانی دے

مَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ ۫ وَاِذَا جَاۗءُوْكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ ۙ وَيَقُوْلُوْنَ

مشورے کردے نیں تے جدوں تہاڈی بارگاہ وچ حاضر ہندے نیں تے اوہناں لفظاں نال تہانوں سلام آکھدے نیں جیہناں توں اللہ نے تہانوں سلام نئیں فرمایا ④ تے اوہ

فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُوْلُ ۭ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ

اپنے دِلاں وچ کہندے نیں کہ ساڈیاں گلاں دی وجہ توں اللہ سانوں عذاب کیوں نئیں دیندا؟ اوہناں نوں جہنم ای بڑی اے اوہ اوہدے وچ داخل ہوجان گے تے اوہ کناں ای بھیڑا

حاشیہ ① ایس آیت دا حاصل کلام ایہہ اے کہ اللہ پاک ساری کائنات دا علم رکھدا اے، لوک تِن ہوون یا پنج یا ایس توں گھٹ زیادہ تے ایہہ جتھے کتے وی ہوون، نالے ایہہ اِک دوجے دے نال جِنا مرضی ہولی گل کر لین، ہر صورت وچ اللہ پاک اپنے علم تے قدرت دے اعتبار نال اوہناں دے کول موجود ہندا اے، اوہناں نوں ویکھدا اے تے اوہناں دی گل سُندا اے تے اوہ قیامت دے دن لوکاں نوں اوہناں دے سارے عمل دس دیوے گا تے اوہناں دے عملاں دے مطابق اوہناں نوں جزا وی دیوے گا۔ ② ایتھے نال ہوون توں مراد علم تے قدرت دے اعتبار توں نال ہونا اے۔ ③ کجھ یہودی تے منافقاں آپس وچ کُھسر پُھسر کردے، فیر مسلماناں دے ول ویکھدے تے اَکھاں نال اوہناں ول اشارہ کردے سن تاں کہ مسلمان ایہہ سمجھن کہ اوہناں دے خلاف کوئی اندر دی گل کیتی جا ری اے تے اوہدے نال اوہناں نوں رنج ہووے۔ ایہناں دیاں ایہہ حرکتاں بوتیاں ہوون تے مسلماناں نیں رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ شکایت کیتی، حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے منع کرن دے باوجود اوہ اپنیاں حرکتاں توں باز نہ آئے، اوہدے تے ایہہ آیت اُتری۔ ④ یہودی جدوں اللہ دے رسول دی بارگاہ وچ حاضر ہوندے تے "السلام علیکم" کہن دی بجائے "السام علیکم" کہندے جیہدا معنی اے تیرے تے موت آوے۔ ایتھے آیت وچ اوہناں دی ایہو بھیڑی عادت دے بارے وچ دسیا گیا اے۔

الْمَصِيْرُ ۝۸ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَ

ٹھکانہ اے (8) اے ایمان والیو! جدوں تسیں آپس وچ مشورہ کرو تے گناہ تے حد توں ودھن تے

مَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ۝۹

رسول دی نافرمانی دا مشورہ نہ کرو تے نیکی تے پرہیز گاری دا مشورہ کروتے اوس اللہ توں ڈرو تے جیہدے ول تہانوں اکٹھیاں کیتا جاوے گا① (9)

اِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطٰنِ لِيَحْزُنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيْسَ بِضَاۗرِّهِمْ شَيْـــًٔا اِلَّا

اوہ کُلیا ہویا مشورہ تے شیطان ای دے ولوں اے تاں کہ اوہ ایمان والیاں نوں دکھ دیون تے اوہ اللہ دے حکم دے بغیر ایمان والیاں دا

بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝۱۰ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا

کجھ وی نئیں وگاڑ سکدے تے مسلماناں نوں تے اللہ ای تے بھروسہ کرنا چاہیدا اے (10) اے ایمان والیو! جدوں تہانوں

قِيْلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوْا فِي الْمَجٰلِسِ فَافْسَحُوْا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ ۚ وَاِذَا قِيْلَ انْشُزُوْا

آکھیا جاوے (کہ) مجلساں وچ جگہ کھلی کر دیو تے جگہ کھلی کر دیا کرو، اللہ تہاڈے لئی جگہ نوں کھلا کر دیوے گا تے جدوں آکھیا جاوے: کھڑے ہو جاؤ

فَانْشُزُوْا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ ۙ وَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ ۭ

تے کھڑے ہو جایا کرو② اللہ تہاڈے وچوں ایمان والیاں دے تے اوہناں دے درجے اُچے فرماندا اے جیہناں نوں علم دِتا گیا اے③

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نوں ایہہ حکم دِتا گیا اے کہ اوہ جدوں آپس وچ مشورہ کرن تے یہودیاں تے منافقاں دے وانگوں گناہ، حد توں ودھن تے نافرمانی دا مشورہ کرن توں بچن بلکہ اللہ پاک توں ڈردے رہن۔ سانوں وی چاہیدا اے کہ آپس وچ چنگیاں مشورے ای کریے، تے اپنے باطن نوں وی ظاہر دی طراں پاک رکھیے۔ ② ... اِک دن کجھ بدری صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ اوس ویلے آئے جدوں بیٹھن دی جگہ بھر چکی سی۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اپنے نیڑے والیاں نوں اٹھا کے اوہناں لئی تھاں بنا دتی، اُٹھن والیاں نوں اُٹھن دا صدمہ ہویا تے ایہدے تے ایہہ آیت اتری۔ ③ ... اللہ پاک نے عالماں دے درجے ودھان دا وعدہ فرمایا اے، ایس توں ایہناں دی فضیلت ظاہر ہوئی تے ایدے وچ دین دا علم حاصل کرن دا شوق دِتا اے۔ حضرت عبداللہ بن مسعود رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ فرماوندے نیں: اے لوکو! ایس آیت نوں سمجھو تے علم حاصل کرن دے ول لگ جاؤ کیوں کہ اللہ پاک فرماوندا اے کہ اوہ مومن عالم نوں اوس مومن توں اُچے درجے عطا فرمائے گا جیہڑا عالم نئیں اے۔ (خازن، المجادلۃ، تحت الآیۃ: 11، 4/241)

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿١١﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُوْلَ فَقَدِّمُوْا

تے اللہ تہاڈے کماں دی چنگی طراں خبر رکھن والا اے (11) اے ایمان والیو! جدوں تسیں رسول نال کلّیاں گل کرنا چاہو تے اپنی عرض

بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰىكُمْ صَدَقَةً ؕ ذٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَاَطْهَرُ ؕ فَاِنْ لَّمْ تَجِدُوْا فَاِنَّ

توں پہلے کجھ صدقہ دے لوو، ایہہ تہاڈے لئی بوہت بہتر تے زیادہ ستھرا اے، فیر جے تسیں (اوہدے تے قدرت) نہ پاوو تے بے شک

اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٢﴾ ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰىكُمْ صَدَقٰتٍ ؕ

اللہ بوہت بخشن والا، بڑا مہربان اے ① (12) کیہ تسیں ایس گل توں ڈر گئے او کہ تسیں اپنی عرض توں پہلے کجھ صدقہ دیو

فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوْا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ

فیر جدوں تسیں (ایہہ) نہ کیتا تے اللہ نے اپنی مہربانی توں تہاڈے ول توجہ فرمائی تے تسیں نماز قائم رکھو تے زکوٰۃ دیو تے اللہ تے اوہدے رسول دے فرماں بردار

وَرَسُوْلَهٗ ؕ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٣﴾ ع اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ ٢ ٢ ٢

رہو تے اللہ تہاڈے کماں دی چنگی طراں خبر رکھن والا اے ② (13) کیہ تسیں ایہناں لوکاں نوں نئی ویکھیا جیہناں نیں اوہناں لوکاں نوں بیلی بنا لیا جیہناں تے اللہ

اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ؕ مَا هُمْ مِّنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ ۙ وَيَحْلِفُوْنَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿١٤﴾ ج

نے غضب فرمایا، اوہ نہ تہاڈے وچوں نیں تے نہ ای ایہناں وچوں نیں۔ تے اوہ جان بجھ کے جھوٹھی گل تے قسم کھاندے نیں ③ (14)

حاشیہ ① ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ مالدار اپنی عرض پیش کردے رہندے، جیہدی وجہ توں غریب صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نوں اپنیاں عرضاں پیش کرن دا موقع گھٹ ملدا، ایہدے اُتے ایہہ آیت اُتری تے عرض پیش کرن توں پہلے صدقہ دین دا حکم دِتا گیا۔ شروع وچ ایس حکم اُتے عمل کرنا واجب سی بعد وِچ ایہدا واجب ہونا منسوخ ہوگیا۔

② ... ایس آیت وچ صحابہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی کسی کمی دا بیان نئیں بلکہ ایہناں اُتے اللہ پاک دے ولوں آون والی خاص رحمت دا بیان اے کہ اللہ پاک نے غریب صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دی مشقت دا لحاظ فرمایا تے ایہناں دے صدقے ساری اُمت اُتے آسانی فرما دِتی۔ ③ ... عبداللہ بن نبتل منافق حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مجلس وچ حاضر رہندا تے ایتھوں دیاں گلاں یہودیاں نوں جا کے دسدا سی۔ اِک دن حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ایہنوں ارشاد فرمایا: ”تو تے تیرے سنگی سانوں کیوں بھیڑا آکھدے نیں؟ اوہ قسم کھا گیا کہ ایویں نئیں کردا، فیر اپنے سنگیاں نوں وی لے آیا، اوہناں نیں وی قسم کھاہدی کہ اسیں تہانوں بھیڑا نئیں آکھیا۔ ایہدے اُتے آیت کریمہ دا ایہہ حصہ نازل ہویا۔

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا ؕ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٥﴾ اِتَّخَذُوْٓا اَيْمَانَهُمْ

اللہ نے اینہاں لئی سخت عذاب تیار کیتا ہویا اے، بے شک اوہ بڑے ای بھیڑے کم کردے نیں (15) اوہناں نیں اپنیاں قسماں نوں

جُنَّةً فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿١٦﴾ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَ

نوں روک بنا لیا اے تے اوہناں نیں اللہ دی راہ توں روکیا تے اوہناں لئی ذلیل کر دین والا عذاب اے ① (16) اوہناں دے مال تے اوہناں دی اولاد اللہ دے

لَآ اَوْلَادُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ؕ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ

سامنے اوہناں نوں کدے وی کجھ کم نہ دین گے، اوہ جہنمی نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے (17) جس دن اللہ اینہاں ساریاں نوں اٹھائے

جَمِيْعًا فَيَحْلِفُوْنَ لَهٗ كَمَا يَحْلِفُوْنَ لَكُمْ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ عَلٰى شَيْءٍ ؕ اَلَآ اِنَّهُمْ

گا تے اوہدے سامنے اِنج ای قسماں کھان گے جویں تہاڈے سامنے کھا رہے نیں تے اوہ اینہہ سمجھ دے نیں کہ اوہ کسے شی تے نیں۔ خبردار! بے شک

هُمُ الْكٰذِبُوْنَ ﴿١٨﴾ اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطٰنُ فَاَنْسٰىهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ الشَّيْطٰنِ ؕ

اوہی جھوٹھے نیں ② (18) اینہاں تے شیطان غالب آ گیا تے اوہنے اوہناں نوں اللہ دی یاد بھلا دِتی، اوہ شیطان دا گروہ نیں،

اَلَآ اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطٰنِ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿١٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗٓ

سن لوو! بے شک شیطان دی جماعت ای گھاٹا کھان والی اے (19) بے شک اوہ لوک جیہڑے اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کردے نیں ③

حاشیہ ① ... ایتھے منافقاں دے دو برے کم بیان کیتے گئے نیں۔ اِک ایہہ کہ اوہناں نیں اپنی جھوٹھی قسم نوں اپنی جان تے مال دی حفاظت لئی روک بنا لیا اے۔ دوجا ایہہ کہ اوہ اپنے حیلے نال دوجیاں نوں وی خدا دی راہ وچ جہاد تے اسلام قبول کرن توں روکدے نیں۔ ② ... ایتھے ایہہ دسیا گیا کہ منافق جیویں اَج تہاڈے سامنے دنیا وچ جھوٹھیاں قسماں کھا رہے نیں ایویں ای ایہہ قیامت دے دن اللہ دی بارگاہ وچ وی اپنے مخلص مومن ہوون تے منافق نہ ہوون دیاں قسماں کھاون گے۔ ایہہ اپنی جھوٹھی قسماں نوں کم دیاں سمجھدے نیں کہ ایہدی وجہ نال بچ جاون گے حالاں کہ ایویں کدے وی نئیں ہوئے گا تے بے شک ایہی دنیا تے آخرت وچ جھوٹھے نیں۔ ③ ... رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانے دے کافر تے منافق اپنے خیال وچ اللہ پاک دی مخالفت نئیں کردے سن بلکہ کافر تے کفر وی ایہہ سمجھ کے کردا سی کہ اللہ پاک ایہدے توں راضی اے، البتہ اوہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مخالفت کردے سن جیہنوں اللہ پاک نے اپنی مخالفت فرمایا، ایس توں پتا لگا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مخالفت اللہ دی مخالفت اے۔

أُولٰٓئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ اللّٰهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ

اوہ ساریاں توں زیادہ ذلیلاں وچوں نیں (20) اللہ لکھ چکیا اے کہ ضرور میں غالب آواں گا تے میرے رسول① بے شک اللہ طاقت والا،

عَزِيزٌ ﴿٢١﴾ لَّا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ

ساریاں تے غالب اے (21) تسیں ایہو جئے لوکاں نوں نئیں ویکھو گے جیہڑے اللہ تے آخرت دے دن تے ایمان رکھدے ہون کہ اوہ اوہناں لوکاں نال دوستی کرن

اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ

جیہناں نیں اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کیتی بھاویں اوہ اوہناں دے پیو یا اوہناں دے پُتر یاں اوہناں دے بھرا یا اوہناں دے خاندان والے ہوون۔②

أُولٰٓئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِّنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ

ایہہ اوہ لوک نیں جیہناں دے دِلاں وچ اللہ نے ایمان نوں لکھ دِتا تے اپنے ولوں روح نال اینہاں دی مدد کیتی③ تے اوہ اوہناں نوں اوہناں باغاں وچ داخل

تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ

فرماوے گا جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے، اللہ اوہناں توں راضی ہویا تے اوہ اللہ توں راضی ہوئے،

أُولٰٓئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾ ع ٢ ٢ ٣

ایہہ اللہ دی جماعت اے سن لوو! اللہ دی جماعت ای کامیاب اے (22)

حاشیہ ① ... رسولاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دے غالب آون توں دلیلاں تے حجتاں دے نال، یا تلوار دے نال غالب آونا مراد اے۔ دلیل تے حجت دے نال تے سارے رسول غالب سن البتہ بوہت ساریاں نوں تلوار دے نال وی غلبہ عطا کیتا گیا۔

② ... ایس آیت وچ مخلص ایمان والیاں دی اِک صفت ایہہ بیان ہوئی کہ اوہ اللہ پاک تے اوہدے رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مخالفت کرن والیاں نال دوستی نئیں کردے بھاویں اوہ ایہناں دے کیویں ای نیڑے دے رشتہ دار کیوں نہ ہوون۔ تاریخ گواہ اے کہ صحابۂ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نیں اپنا عملاں نال ایہہ ثابت کرکے وکھایا کہ ایہناں نوں اللہ پاک تے اوہدے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے مقابلے وچ رشتے داریاں دا کوئی لحاظ نئیں۔ ایہدے توں اوہناں لوکاں نوں نصیحت حاصل کرنی چاہیدی اے جیہڑے دنیاوی مفاداں دی خاطر صلح کلیت دے منن والے نیں تے خدا تے رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے دشمناں دے نال دوستیاں کردے نیں۔ ③ ... ایتھے روح توں مراد قرآن دا نور یا دل دا نور تے جذبہ ایمانی اے جیہدے نال بندہ مشکل توں مشکل نیک عملاں دے ذریعے اللہ پاک دے نیڑے ہوون دے درجے طے کردا اے۔ ایہہ دونویں نورِ حیات دا ذریعہ نیں ایس لئی ایہنوں روح فرمایا گیا اے۔

٥٩ سُوْرَةُ الْحَشْرِ مَدَنِيَّةٌ ١٠١ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰیاتها ٢٤ رکوعاتها ٣

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝١ هُوَ

اللہ دی پاکی بیان کیتی ہر اوس چیز نیں جیہڑی اسماناں وچ تے جیہڑی زمین وچ اے ① تے اوہی بوہت عزت والا، وڈا حکمت والا اے (1) اوہی

الَّذِيْٓ اَخْرَجَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ ۭ

اے جیہنے اوہناں کافر کتابیاں ② نوں اوہناں دے گھراں توں اوہناں دے پہلے حشر دے ویلے کڈھیا۔ ③

مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَّخْرُجُوْا وَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ مَّانِعَتُهُمْ حُصُوْنُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ فَاَتٰىهُمُ

تہانوں خیال نئیں سی کہ نکلن گے تے اوہ سمجھدے سن کہ ایہناں دے قلعے ایہناں نوں اللہ توں بچا لین گے تے اللہ دا حکم اوہناں کول

اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوْا ۤ وَقَذَفَ فِيْ قُلُوْبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُوْنَ بُيُوْتَهُمْ

اوتھوں آیا جتھوں دا ایہناں نوں خیال وی نئیں سی تے اوہنے اوہناں دے دِلاں وچ رعب پا دِتا اوہ اپنے گھراں نوں اپنے

بِاَيْدِيْهِمْ وَاَيْدِي الْمُؤْمِنِيْنَ ۤ فَاعْتَبِرُوْا يٰٓاُولِي الْاَبْصَارِ ۝٢ وَلَوْلَآ اَنْ

ہتھاں توں تے مسلماناں دے ہتھوں ویران کر دے نیں تے اے اکھاں والیو! عبرت حاصل کرو (2) تے جے ایہہ گل نہ ہندی کہ

حاشیہ ① ... ہر شے زبانِ قال یا حال توں اللہ پاک دی تسبیح کردی اے جیہنوں اسیں نئیں سمجھدے، مگر ایہناں دی تسبیح دی تاثیر وکھری وکھری اے جیویں سبزے دی تسبیح توں قبر دا عذاب دور ہو ندا اے۔ سانوں وی اللہ پاک دی تسبیح کردے رہنا چاہیدا اے۔ حدیث پاک وچ اے :دو کلمے زبان اُتے ہلکے نیں، کنڈے تے بھاری نیں تے اللہ نوں محبوب نیں: ”سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيْمِ۔“ (بخاری،4/297، الحدیث: 6682) ② ... ایتھے بیان کیتے گئے واقعہ دا پس منظر ایہہ اے کہ بنو نضیر دے یہودیاں دا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال معاہدہ سی کہ نہ اوہ آپ دے نال ہو کے کسے نال لڑن گے تے نہ آپ نال جنگ کرن گے۔ جنگِ اُحد وچ مسلماناں دے نقصانات ویکھ کے اوہناں نیں اوہ معاہدہ توڑ دِتا تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے خلاف مکے دے کافراں نال معاہدہ کرلیا۔ ایہدا علم ہویا تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اپنے لشکر دے نال بنو نضیر نوں گھیرا پا لیا، آخرکار ایہناں نوں آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے حکم نال وطن توں نکلنا پیا تے اوہ شام، اریحا تے خیبر ول چلے گئے۔ ③ ... بنو نضیر دا وطن چھڈا دینا ایہناں دا پہلا حشر اے۔

وقف النبی علیہ السلام

كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَآءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابُ

اللہ نے ایہناں تے گھراں توں اُجڑنا لکھ دِتا سی تے ضرور اوہ دنیا تے ای ایہناں نوں عذاب دے دیندا تے اوہناں لئی آخرت وچ اگ دا عذاب

النَّارِ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَآقُّوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۚ وَمَنْ يُّشَآقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ

اے (3) ایہہ (سزا) ایس لئی کہ اوہناں نیں اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کیتی تے جیہڑے اللہ دی مخالفت کرن تے بے شک اللہ

شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُمْ مِّنْ لِّيْنَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوْهَا قَآئِمَةً عَلٰٓى اُصُوْلِهَا

سخت سزا دین والا اے (4) (اے مسلمانو!) تسیں جیہڑے درخت وڈے یا ایہناں نوں جڑاں تے چھڈ دِتا تے ایہہ سارا

فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٥﴾ وَمَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ مِنْهُمْ فَمَآ

اللہ دی اجازت نال سی تے ایس لئی تاں کہ اللہ نافرماناں نوں ذلیل کرے ① (5) تے اللہ نے اپنے رسول نوں ایہناں کولوں جیہڑی غنیمت لیہ کے دِتی تے

اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَّلَا رِكَابٍ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهٗ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ۚ

تسیں ایہدے تے نہ اپنے گھوڑے دوڑائے سن تے نہ اُونٹ، ہاں اللہ اپنے رسولاں نوں جیہدے تے چاہندا اے غلبہ دیندا اے ②

وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٦﴾ مَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى

تے اللہ ہر شے تے چنگی طراں قدرت رکھدا اے (6) اللہ نے اپنے رسول نوں شہر والیاں توں جیہڑی غنیمت لیہ کے دِتی ③

حاشیہ ① ... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے بنو نضیر دے درخت وڈھن تے ایہناں نوں ساڑھن دا حکم فرمایا۔ ایہدے تے یہودیاں نیں اعتراض کردے ہوئے ایس نوں "فَسَادٍ فِي الْاَرْض" قرار دِتا تے مسلماناں نیں اپنے اجتہاد توں یاں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی اجازت نال کجھ درخت وڈھ دِتے تے کجھ باقی چھڈ دتے۔ ایس موقع اُتے ایہناں دی حق وچ ایہہ آیت اُتری تے فرما دِتا گیا کہ اے مسلمانو! تسیں جیہڑے درخت وڈھے تے جیہڑے چھڈ دِتے ایہہ سارے اللہ پاک دی اجازت دے نال تے اوہدی رضا دے مطابق سی تے ایہدی اجازت دینا فسادی یہودیاں دی سزا لئی سی۔ ② ... ایس آیت توں مراد ایہہ اے کہ بنو نضیر توں جیہڑا غنیمت دا مال ملیا اوس لئی مسلماناں نوں جنگ نئیں کرنی پئی بلکہ اللہ پاک نیں اپنے رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں اوہناں اُتے غلبہ تے قبضہ عطا فرمایا تے ایہہ مال حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی مرضی اُتے ٹھہریا، اوہ جتھے چاہون خرچ کرن۔ ③ ... کجھ مفسراں دے نیڑے ایتھے بنو نضیر توں حاصل ہوون والے مالِ غنیمت دے حکم دی تفصیل دا بیان اے تے کجھ دے نیڑے ایتھے ایس شہر دے غنیمت دے مال دے حکم دا بیان اے جیہنوں مسلمان اپنی قوت نال حاصل کرن تے ایتھے ایہناں مال دے پنجویں حصے دا خرچ بیان کیتا گیا اے۔

فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُوْلِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ

تے اوہ اللہ تے اوہدے رسول لئی اے تے رشتے داراں لئی تے یتیماں تے مسکیناں تے مسافراں لئی اے

كَيْ لَا يَكُوْنَ دُوْلَةًۢ بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ ؕ وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ ۗ وَ

تاں کہ اوہ دولت تہاڈے مال داراں دے وچ (ای) گھمدی رہن والی نہ ہو جاوے① تے رسول جو کجھ تہانوں عطا فرمان اوہ لے لو تے

مَا نَهٰىكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۘ﴿۷﴾ لِلْفُقَرَآءِ

جیہڑی شے توں تہانوں روکن تے تسیں باز رہو②ے تے اللہ توں ڈرو بے شک اللہ سخت عذاب دین والا اے (7) اوہناں فقیر

الْمُهٰجِرِيْنَ الَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ

مہاجراں لئی جیہڑے اپنے گھراں تے اپنے مالاں وچوں کڈھے گئے ایس حال وچ کہ اللہ ولوں فضل

اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَّيَنْصُرُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ۚ﴿۸﴾ وَالَّذِيْنَ

تے رضا چاہندے نیں تے اوہ اللہ تے اوہدے رسول دی مدد کردے نیں،③ اوہی لوک سچے نیں (8) تے اوہ جیہناں نیں

تَبَوَّءُو الدَّارَ وَالْاِيْمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّوْنَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُوْنَ

اوہناں (مہاجراں) توں پہلے ایس شہر نوں تے ایمان دا ٹھکانا بنا لیا تے اوہ اپنے ول ہجرت کرن والیاں نال پیار کردے نیں④ تے اوہ اپنے دِلاں وچ

وقف لازم

حاشیہ ① ... جاہلیت دے زمانے وچ رواج سی کہ سردار غنیمت دے مال وچوں اِک چوتھائی حصہ لے کے باقی قوم دے لئی چھڈ دیندا، ایہدے توں مالدار لوک بوہت زیادہ لے لیندے سن تے غریباں لئی بوہت ای تھوڑا بچدا سی، ایسے پرانے طریقے دے مطابق لوکاں نیں غنیمت دے مال نوں تقسیم کرن دی عرض کیتی۔ اللہ پاک نے ایہدا رَد فرمایا تے تقسیم دا اختیار نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں دے کے ایہدا طریقہ ارشاد فرمایا۔ ② ... ایہدا اِک معنی ایہہ اے کہ رسول اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم غنیمت وچوں جو کجھ تہانوں عطا فرماون اوہ لے لو کیوں کہ اوہ تہاڈے لئی حلال اے تے جیہڑی شے لین توں منع کرن ایس توں باز رہو تے اوہدا مطالبہ نہ کرو۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ رسول کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تہانوں جیہڑا حکم دیون ایہدی پیروی کرو تے جیہدے توں منع فرماون ایس توں رُک جاؤ۔ ③ ... مہاجر صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نیں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مدد کیتی تے اوہنوں اللہ پاک نے اپنی مدد کرنا فرمایا، ایس توں پتا لگا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی مدد کرنا اللہ پاک دی مدد یعنی اوہدے دین دی مدد کرنا اے۔ ④ ... ایس آیت وچ انصاری صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم سخاوت تے ایمان دے جذبہ دا بیان اے کہ اوہ مہاجرین نال محبت کردے، ایہناں نوں اپنے گھراں وچ ٹھہراندے، اپنے مالاں دے ادھے حصے وچ شریک کردے نیں تے حاجت دے باوجود اپنے مالاں تے گھر ایثار کرکے مہاجرین نوں اپنی جاناں اُتے ترجیح دیندے نیں جد کہ دوجے پاسے مہاجراں نوں نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ولوں جیہڑا کجھ عطا ہویا، ایس وچ وی کجھ نئیں لیندے۔

فِيْ صُدُوْرِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ اُوْتُوْا وَيُؤْثِرُوْنَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ

ایہناں بارے کوئی حسد نئیں رکھدے جیہڑا ایہناں نوں دِتا گیا اے تے اوہ اپنیاں جاناں تے ترجیح دیندے نیں بھاویں اوہناں نوں آپ

خَصَاصَةٌ ؕ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۚ﴿۹﴾ وَالَّذِيْنَ

لوڑ ہووے تے جیہڑا اپنے نفس دے لالچ توں بچا لِتا گیا تے اوہ ای لوک کامیاب نیں (9) تے اوہناں دے بعد

جَآءُوْ مِنْۢ بَعْدِهِمْ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِيْنَ سَبَقُوْنَا

آن والے① عرض کردے نیں: اے ساڈے رب! سانوں تے ساڈے بھراواں نوں بخش دے جیہڑے ساڈے توں پہلے

بِالْاِيْمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِيْ قُلُوْبِنَا غِلًّا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا رَبَّنَآ اِنَّكَ رَءُوْفٌ

ایمان لیائے② تے ساڈے دل وچ ایمان والیاں لئی کوئی کینہ نہ رکھ③ اے ساڈے رب! بے شک توں بڑا مہربان

رَّحِيْمٌ ﴿۱۰﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ نَافَقُوْا يَقُوْلُوْنَ لِاِخْوَانِهِمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ ع ١٠ ٤ الحشر

بوہت رحمت والا اے (10) کیہ تسیں منافقاں نوں نئیں ویکھیا کہ اپنے کتاب والے کافر بھراواں نوں آکھدے نیں کہ

اَهْلِ الْكِتٰبِ لَئِنْ اُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيْعُ فِيْكُمْ اَحَدًا اَبَدًا ۙ وَّ

قسم اے جے تسیں کڈھے گئے تے ضرور اسیں تہاڈے نال نکلاں گے تے کدے وی تہاڈے بارے کسے دا کہنا نئیں منّاں گے تے جے تہاڈے نال

اِنْ قُوْتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ ؕ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿۱۱﴾ لَئِنْ اُخْرِجُوْا

لڑائی کیتی گئی تے اسیں ضرور تہاڈی مدد کراں گے④ تے اللہ گواہی دیندا اے کہ یقیناً اوہ ضرور جھوٹھے نیں (11) قسم اے جے اوہ کڈھے گئے

حاشیہ ① ... مہاجراں تے انصار توں بعد آون والیاں وچ قیامت تک پیدا ہوون والے سارے مسلمان داخل نیں۔ ② ... ایتھے ایمان لیاون وچ پہل کرن والیاں وچ سارے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم داخل نیں۔ ③ ... صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دے بارے وچ دل وچ کینہ نہ رکھنا فرض اے تے ایمان دی نشانی اے تے ایہی حکم سارے نیک مسلماناں دے بارے وچ اے۔ ④ ... عبداللہ بن ابی سلول منافق تے ایہدے سنگیاں نیں اپنے کتابی کافر بھراواں بنو قریظہ تے بنو نضیر نوں آکھیا سی کہ جے تہانوں مدینہ منورہ چوں کڈھیا گیا تے اسیں وی تہاڈے نال ضرور جاواں گے تے تہاڈے خلاف کدی وی کسے دی گل نئیں منّاں گے تے جے تہاڈے نال لڑائی ہوئی تے اسیں ضرور تہاڈی مدد کراں گے تے تہاڈے نال رَل کے لڑاں گے۔ منافقاں دی ایہہ گل بالکل راز دے نال کلیاں بیٹھ کے ہوئی سی۔ ایس آیت وچ اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایہدی خبر دے دِتی تے اگلی آیت وچ منافقاں دا حال وی بیان فرما دِتا۔

لَا يَخْرُجُوْنَ مَعَهُمْ ۚ وَلَئِنْ قُوْتِلُوْا لَا يَنْصُرُوْنَهُمْ ۚ وَلَئِنْ نَّصَرُوْهُمْ لَيُوَلُّنَّ

تے ایہہ اوہناں دے نال نئیں نکلن گے تے قسم اے جے اوہناں نال لڑائی کیتی گئی تے ایہہ ایہناں دی مدد نہ کرن گے تے قسم اے جے ایہہ اوہناں دی مدد کرن گے

الْاَدْبَارَ ۫ ثُمَّ لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿١٢﴾ لَاَنْتُمْ اَشَدُّ رَهْبَةً فِيْ صُدُوْرِهِمْ مِّنَ اللّٰهِ ؕ

تے ضرور کنڈ پھیر کے دوڑن گے فیر ایہناں دی مدد نہ کیتی جاوے گی (12) بے شک اوہناں دے دِلاں وچ اللہ توں زیادہ تہاڈا ڈر اے

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُوْنَكُمْ جَمِيْعًا اِلَّا فِيْ قُرًى مُّحَصَّنَةٍ اَوْ

ایہہ ایس لئی کہ اوہ نا سمجھ لوک نیں (13) ایہہ سارے (اکٹھیاں ہو کے وی) تہاڈے نال نئیں لڑن گے ① پر قلعہ بند شہراں وچ یا

مِنْ وَّرَآءِ جُدُرٍ ؕ بَاْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيْدٌ ؕ تَحْسَبُهُمْ جَمِيْعًا وَّقُلُوْبُهُمْ

کندھاں دے پیچھے، ایہناں دی آپس وچ لڑائی بوہت سخت اے۔ تسیں ایہناں نوں اکٹھیاں سمجھ دے او حالاں ایہناں دے دل وکھرے وکھرے نیں، ②

شَتّٰى ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُوْنَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيْبًا

ایہہ ایس لئی کہ اوہ بے عقل لوک نیں (14) (ایہناں دی مثال) اوہناں لوکاں دی مثال ورگی اے جیہڑے اجے نیڑے دے زمانے وچ ایہناں توں پہلے ہوئے نیں

ذَاقُوْا وَبَالَ اَمْرِهِمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ الشَّيْطٰنِ اِذْ قَالَ لِلْاِنْسَانِ

اوہناں نیں اپنے کم دا وبال چکھیا تے اوہناں لئی درداں والا عذاب اے ③ (15) جویں شیطان دی مثال ④ جدوں اوہنے بندے نوں آکھیا:

حاشیہ ① ... اکٹھے مل کے علانیہ مسلماناں نال نہ لڑن دی خبر صرف مدینہ منورہ دے یہودیاں دے بارے وچ اے، ایہناں دے بارے وچ ایہہ خبر سچ ثابت ہوئی اے، دوجے علاقیاں دے یہودیاں، عیسائیاں یا مشرکاں دے بارے وچ ایہہ خبر نئیں اے۔ نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانے وچ مشرکاں تے حضرت عمر فاروق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ دے زمانے وچ دوجے علاقیاں دے یہودی تے عیسائی مسلماناں دے مقابلے وچ آئے تے ایہناں نال وڈیاں وڈیاں لڑائیاں ہوئیاں سن۔ ② ... کافر مسلماناں دے مقابلے وچ کسے خاص مقصد اُتے تے اِک ہو جاندے نیں پر حقیقت ایہی اے کہ ایہناں وچ آپس دا اتفاق تے اتحاد نئیں، بلکہ ایہہ اِک دوجے دے دشمن نیں۔ ایس زمانے وچ وی ایہدے نظارے ویکھے جا رے نیں۔ ③ ... ایتھے یہودیاں دے بارے وچ فرمایا گیا کہ ایہناں دا حال اوہناں مشرکاں ورگا اے جیہناں نیں جنگ بدر وچ رسول صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی دشمنی تے کفر دا وبال چکھیا تے ذلت تے رسوائی دے نال مار دِتے گئے تے ہور ایہناں لئی آخرت وچ دوزخ دا درداں والا عذاب اے تے دنیا تے آخرت وچ جیہڑا حشر ایہناں مشرکاں دا ہویا اوہی ایہناں یہودیاں دا ہووے گا۔ ④ ... یعنی جویں شیطان بندے نوں کفر کرن دا کہندا اے تے کفر دے بعد ایس توں بری ہوون دا اظہار کردے ہوئے آکھ دیندا اے کہ میں تیرے توں اَک گیا آں تے سارے جہاناں دے رب دے وعدے کیتے تے جنگ شروع ہو جاون تے منافق اپنے گھراں وچ بیٹھے رے تے یہودیاں دا ساتھ نہ دِتا۔

اكْفُرْ ۚ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّنْكَ اِنِّيْٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦﴾ فَكَانَ

"کفر کر" فیر جدوں اوہنے کفر کر لیا تے آکھیا: بے شک میں تیرے توں اک گیا آں، بے شک میں اوس اللہ توں ڈرنا آں جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے (16) تے ایہناں

عَاقِبَتَهُمَآ اَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ جَزٰۗؤُا الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٧﴾ ع يٰٓاَيُّهَا ٢ ٧ ٥

دوہاں دا انجام ایہہ ہویا کہ اوہ دونویں اگ وچ ہون گے ہمیشہ ایہدے وچ رہن گے تے ظالماں دی ایہی سزا اے (17) اے ایمان

الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ

والیو! اللہ توں ڈرو تے ہر جان ویکھے کہ اوہنے کل واسطے اگے کیہ گھلیا اے① تے اللہ توں ڈرو بے شک اللہ

خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰىهُمْ اَنْفُسَهُمْ ۭ

تہاڈے عملاں نوں چنگی طراں جان دا اے (18) تے اوہناں لوکاں ورگے نہ بنو جیہناں نیں اللہ نوں بھلا دِتا تے اللہ نے ایہناں نوں ایہناں دیاں جاناں

اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَوِيْٓ اَصْحٰبُ النَّارِ وَاَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۭ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ

بھلا دتیاں، اوہی نافرمان نیں (19) جہنم والے تے جنت والے اِکو جئے نئیں، جنت والے

هُمُ الْفَاۗىِٕزُوْنَ ﴿٢٠﴾ لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰي جَبَلٍ لَّرَاَيْتَهٗ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ

ای کامیاب نیں (20) جے اسیں ایہہ قرآن کسے پہاڑ تے نازل کردے تے ضرور تسیں اوہنوں جھکیا ہویا② اللہ دے خوف توں

حاشیہ ① ... انسان دی اصل ٹھہرن دی جگہ آخرت اے جتھے اوہنے ہمیشہ رہنا اے جد کہ دنیا وچ اوہدا ٹھہرنا عارضی اے جو کہ کسے وی ویلے ختم ہو سکدا اے۔ آخری ٹھہرن دی جگہ دے جنگے یا بھیڑے ہون وچ انسان دے عملاں دا بوہت عمل دخل اے، ایمان تے نیک عملاں دی صورت وچ اللہ پاک دے فضل تے رحمت نال جنت وچ ہمیشہ رہن گے تے اوہدیاں بے مثال نعمتاں توں مزہ لیون دا موقع ملے گا جد کہ کفر کرن تے ہمیشہ لئی دوزخ وچ رہنا تے اوہدے دراں والے عذاباں وچ پھسے رہنا پوے گا تے ہور گناہواں دی صورت وچ خاص ویلے تک دوزخ دے عذاب وچ پھسیا جا سکدا اے۔ ایسے لئی ہر انسان نوں چاہیدا اے کہ اوہ اپنے عملاں ول غور کرے تے ویکھے کہ ایہنے اینی اصل جگہ آخرت لئی کیہ عمل کیتا اے۔

② ... یعنی قرآن دی عظمت تے اوہدی تاثیر دا حال ایہہ اے کہ ایہنوں جے پہاڑ ورگی سخت، پکی، بوہت وزی شے اُتے اتاریا جاندا تے پہاڑ نوں قرآن دی ساری سمجھ دے دتی جاندی تے ایہہ قرآن دی عظمت دے اگے نیوا ہو جاندا بلکہ اللہ پاک دے خوف نال پارہ پارہ ہو جاندا جد کہ انسان دا حال ایہہ اے کہ تلاوت قرآن دے وقت نہ تے ایہدے وچ غور تے فکر کردا اے، نہ اللہ پاک توں ڈردا اے تے نہ ای کوئی اثر قبول کردا اے۔ اللہ پاک سانوں دل دی سختی توں محفوظ فرمائے۔

خَشْيَةِ اللّٰهِ ؕ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢١﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذِيْ

ریزہ ریزہ ہندا ویکھدے تے اسیں ایہہ مثالاں لوکاں لئی بیان کردے ہاں تاں کہ اوہ سوچن (21) اوہی اللہ اے جیہدے توں علاوہ کوئی معبود

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذِيْ

نئیں ہر غیب تے ظاہر دا جانن والا اے اوہی بڑا مہربان، تے بوہت رحمت والا اے (22) اوہی اللہ اے جس توں علاوہ کوئی معبود نئیں، ①

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوْسُ السَّلٰمُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيْزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ؕ

بادشاہ،بوہت زیادہ پاک، سلامتی دین والا، امن بخشن والا، راکھی کرن والا، بوہت عزت والا، بے حد عظمت والا، اپنی وڈیائی بیان فرمان والا اے، ②

سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٢٣﴾ هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَآءُ

اللہ ایہناں مشرکاں دے شرک توں پاک اے (23) اوہی اللہ بناؤن والا، پیدا کرن والا، ہر اِک نوں صورت دین والا اے، سارے چنگے ناں

الْحُسْنٰى ؕ يُسَبِّحُ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢٤﴾ ع ٣ ٦

اوسے دے نیں۔ اسماناں تے زمین وچ موجود ہر چیز اوسے دی پاکی بیان کردی اے تے اوہی بوہت عزت والا تے وڈا حکمت والا اے (24)

٦٠ سُوْرَةُ الْمُمْتَحِنَةِ مَدَنِيَّةٌ ٩١

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

اٰیاتها ١٣ رکوعاتها ٢

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا عَدُوِّيْ وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَآءَ تُلْقُوْنَ اِلَيْهِمْ

اے ایمان والیو! ③ میرے تے اپنے دشمناں نوں بیلی نہ بناؤ، تسیں اوہناں نوں دوستی دی وجہ توں خبراں پہنچاندے او

حاشیہ ① ... ملک تے حکومت دا حقیقی مالک اللہ پاک اے کہ ساریاں حاضر شیواں اوہدی مِلک تے حکومت وچ نیں تے اوہدی ملکیت تے بادشاہت ہمیشہ رہن والی اے جیہنوں زوال نئیں جد کہ بندیاں دی ملکیت تے حکومت ظاہری تے عارضی اے۔ ② ... اللہ پاک اپنی ذات تے ساریاں صفتاں وچ عظمت تے وڈیائی والا اے تے اپنی وڈیائی دا اظہار کرنا اوہدے ای شان دے لائق اے کیوں کہ اوہدا ہر کمال وڈا تے ہر صفت اُچی اے جد کہ مخلوق وچ کسے نوں ایہہ حق حاصل نئیں کہ اوہ تکبر یعنی اپنی وڈیائی دا اظہار کرے۔ ③ ... حضرت حاطب بن ابی بلتعہ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نوں مکے وچ ٹھہرے ہوئے اپنے اہل خانہ لئی فکر سی کہ مکے دے کافر ایہناں نوں ستاون گے، ایسے لئی اوہناں نیں خط لکھ کے مکے دے کافراں نوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ایہناں دے خلاف جنگ دی تیاری دے متعلق خبر گھل دِتی تاں کہ اوہ ایس احسان دے بدلے ایہناں دے گھر والیا اُتے ظلم توں باز رہون۔ اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایس گل دی خبر دے دِتی تے بنو ہاشم دی باندی سارہ توں اوہ خط کڈھوا وی لیا گیا۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی وضاحت منگن تے حضرت حاطب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ نے اپنا عذر پیش کیتا جیہنوں حضور دی بارگاہ وچ قبول کر لیا گیا۔ ایس واقعہ دے متعلق ایہہ آیت نازل ہوئی۔

بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوْا بِمَا جَآءَكُمْ مِّنَ الْحَقِّ ۚ يُخْرِجُوْنَ الرَّسُوْلَ

حالاں یقیناً اوہ اوس حق دے منکر نیں جیہڑا تہاڈے کول آیا، اوہ رسول نوں تے تہانوں ایسے گل توں کڈھ دے

وَاِيَّاكُمْ اَنْ تُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْ ؕ اِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِيْ سَبِيْلِيْ

نیں کہ تسیں اپنے رب اللہ تے ایمان لیائے، جے تسیں میری راہ وچ جہاد کرن تے میری رضا منگن لئی

وَابْتِغَآءَ مَرْضَاتِيْ ۚ تُسِرُّوْنَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ ۖۗ وَاَنَا اَعْلَمُ بِمَآ اَخْفَيْتُمْ

نکلے سو (تس ایہناں نال یاری نہ کرو) تسیں اوہناں ول محبت دا لُک کے پیغام گھل دے او تے میں ہر اوس چیز نوں چنگی طراں جانتا آں جیہنوں تسیں لُکایا

وَمَآ اَعْلَنْتُمْ ؕ وَمَنْ يَّفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيْلِ ۝١ اِنْ

تے جیہنوں تسیں ظاہر کیتا تے تہاڈے وچوں جیہڑا ایہہ (دوستی) کرے تے بے شک اوہ سدھے راہ توں گمراہ ہو گیا (1) جے

يَّثْقَفُوْكُمْ يَكُوْنُوْا لَكُمْ اَعْدَآءً وَّيَبْسُطُوْٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ وَاَلْسِنَتَهُمْ

اوہ تہانوں پا لین تے تہاڈے دشمن ہوون گے تے تہاڈے ول اپنے ہتھ تے اپنیاں زباناں برائی نال لمیاں کرن

بِالسُّوْٓءِ وَوَدُّوْا لَوْ تَكْفُرُوْنَ ۝٢ لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ ۚ

گے تے اوہ چاہندے نیں کسے طراں تسیں کافر ہو جاؤ (2) تہاڈے رشتے تے تہاڈی اولاد قیامت والے دن

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝٣ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ

کدی تہانوں فیدہ نہ دین گے، ① اللہ تہاڈے وچ جدائی کردے گا تے اللہ تہاڈے سارے کم چنگی طراں ویکھ ریا اے (3) بے شک ابراہیم تے اوہدے

معانقة ١٢ السماع الوقف على القيمة ع ١٢

حاشیہ ① ... یعنی اے ایمان والیو! جیہناں رشتے داراں تے اولاد دی وجہ توں تسیں کافراں نال دوستی تے یاریاں کردے او ایہہ قیامت دے دن کدی وی تہانوں نفع نہ دیون گے۔ یاد رہوے کہ قیامت دے دن مسلماناں دے کافر رشتے دار تے کافر اولاد اوہدے کم نہ آوے گی جدکہ مومن رشتے دار مومن اولاد اللہ پاک دے حکم توں ضرور کم آوے گی۔

اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِيْٓ اِبْرٰهِيْمَ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗ ۚ اِذْ قَالُوْا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَ

سنگیاں وچ تہاڈے لئی ① بڑی چنگی پیروی سی ② جدوں اوہناں نیں اپنی قوم نوں آکھیا: بے شک اسیں تہاڈے توں تے اوہناں توں اوازار آں

مِمَّا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۫ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَ

جیہناں نوں تسیں اللہ توں علاوہ پوجدے او، اسیں تہاڈا انکار کیتا تے ساڈے تے تہاڈے وچ ہمیشہ لئی دشمنی تے عداوت ظاہر ہو گئی

الْبَغْضَآءُ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَحْدَهٗٓ اِلَّا قَوْلَ اِبْرٰهِيْمَ لِاَبِيْهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ

ایتھوں تک کہ تسیں اِک اللہ تے ایمان لے آؤ پر ابراہیم دا اپنے (عرفی) پیو نوں ایہہ آکھنا (پیروی دے قابل نئیں) کہ میں ضرور تیرے لئی مغفرت دی دعا

لَكَ وَمَآ اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ؕ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَ

منگاں گا تے میں اللہ دے سامنے تیرے لئی کسے فیدے دا مالک نئیں آں ③ اے ساڈے رب! اسیں تیرے تے بھروسہ کیتا تے تیرے ای ول رجوع

اِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ۝۴ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۚ اِنَّكَ

لیائے تے تیرے ای ول پھرنا اے (4) اے ساڈے رب! سانوں کافراں لئی ازمائش نہ بنا تے سانوں بخش دے، اے ساڈے رب! بے شک

اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۵ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا

توں ای بوہت عزت والا ، بڑی حکمت والا ایں (5) (اے مسلمانو!) بے شک ضرور تہاڈے لئی ایہناں وچ چنگی پیروی سی، ④ ایس لئی جیہڑا اللہ تے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ حضرت حاطب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ تے دوجے مومناں نال خطاب اے تے ساریاں نوں حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام دی پیروی کرن دا حکم اے کہ دین دے معاملیاں وچ رشتے داراں دے نال ایہناں دا طریقہ اختیار کرن۔ ② ... ایتھے ایہہ گل وی ذہن وچ رکھو کہ مسلماناں اُتے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی پیروی بغیر کسے قید توں لازم اے جد کہ دوجے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی پیروی خاص عملاں وچ اے کیوں کہ پچھلے نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام دی شریعت دے بوہت سارے حکم منسوخ وی ہو گئے نیں، ایسے لئی ایہہ آیت سورۂ احزاب دی آیت "لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ" دے خلاف نئیں، کیوں کہ ایتھے خاص صورتاں وچ خاص پیروی دا حکم اے تے سورہ احزاب دی آیت وچ بغیر کسے قید توں پیروی دا حکم اے۔ ③ ... اللہ پاک دے حکم تے اوہدی اجازت نال نبی عَلَیْہِمُ السَّلَام گنہگار مومناں توں عذاب دور کرن گے تے ایہناں دی شفاعت دے نال عذاب دور ہووے گا، ایسے لئی ایہہ آیت مومناں دے حق وچ شفاعت نہ ہوون دی دلیل نئیں بن سکدی۔ ④ ... یعنی اے میرے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی امت! تہاڈے لئی حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام تے اوہناں تے ایمان لیاون والیاں دی سیرت وچ چنگی پیروی سی، خاص طور تے اوہدے لئی جیہڑا اللہ پاک دی رحمت تے ثواب تے آخرت دی راحت دا طالب ہووے تے اللہ پاک دے عذاب توں ڈرے تے جیہڑا ایمان لیاون توں منہ پھیرے تے کافراں نال دوستی کرے تے اوہ سمجھ لووے کہ ساڈے دین نوں ایہدی کوئی لوڑ نئیں، بے شک اللہ پاک ای بے نیاز تے حمد دے لائق اے۔

اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ ؕ وَمَنْ يَّتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ۝٦ عَسَى اللّٰهُ اَنْ ع ٢

آخرت دے دن دی آس رکھدا اے تے جیہڑا منہ پھیرے تے بے شک اللہ ای بے پروا، ہر تعریف دے لائق اے (6) نیڑے اے کہ اللہ تہاڈے

يَّجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ عَادَيْتُمْ مِّنْهُمْ مَّوَدَّةً ؕ وَاللّٰهُ قَدِيْرٌ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ

تے اوہناں لوکاں وچ محبت پیدا فرما دیوے جیہڑے اوہناں وچوں تہاڈے دشمن نیں۔ ① تے اللہ بڑی قدرت والا اے اللہ بوہت بخشن والا

رَّحِيْمٌ ۝٧ لَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ لَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَلَمْ يُخْرِجُوْكُمْ

بڑا مہربان اے (7) اللہ تہانوں ایہناں لوکاں نال احسان کرن ② تے انصاف دا سلوک کرن توں نئیں روک دا جیہناں نیں تہاڈے نال

مِّنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْهُمْ وَتُقْسِطُوْٓا اِلَيْهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۝٨

دین وچ لڑائی نئیں کیتی تے نہ تہانوں تہاڈے گھراں وچوں کڈھیا، بت شک اللہ انصاف کرن والیاں نال پیار فرماندا اے ③ (8)

اِنَّمَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ قٰتَلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَاَخْرَجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ

اللہ تہانوں صرف اوہناں لوکاں نال دوستی کرن توں منع کردا اے جیہڑے تہاڈے نال دین وچ لڑے تے اوہناں نیں تہانوں تہاڈے گھراں وچوں کڈھیا

وَظٰهَرُوْا عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّهُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝٩

تے تہاڈے کڈھن تے (تہاڈے مخالفاں دی) مدد کیتی تے جیہڑا اوہناں نال دوستی کرے تے اوہی ظالم نیں (9)

حاشیہ ① ... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک ایہناں دشمن کافراں نوں ایمان دی توفیق دے کے ایہناں دے تے تہاڈے وچ محبت پیدا کر دے گا۔ ② ... کافراں دے نال نیکی تے چنگا سلوک کرن دیاں تن صورتاں نیں: (1) اعلیٰ صورت: اپنے کسے صحیح مقصد توں بغیر جان بوجھ کے خالی کافر نوں نفع دینا تے بھلائی پہنچانا مقصد ہووے۔ (2) وچکارلی صورت: اپنی ذاتی حکمت جیویں کافر نے کجھ دِتا تے اوہدے بدلے وچ اوہنوں دینا یا رشتہ داری دا لحاظ کردے ہوئے کجھ مالی سلوک کرنا۔ (3) تھلڑی صورت۔ اسلام تے مسلماناں دی بھلائی دے لئی جنگی چال دے طور تے کجھ دِتا جائے۔ ایس آیت کریمہ وچ وچکارلی صورت مراد اے کیوں کہ اعلیٰ صورت اوس کافر نال وی حرام اے جیہدے نال معاہدہ اے تے تھلڑی ایس کافر لئی وی جائز اے جیہدے نال معاہدہ نئیں۔ ③ ... عربی لفظ "اِقْسَاط" یعنی انصاف کرن دے مفسراں نیں تِن معنے بیان کیتے نیں: (1) ایہناں تے ظلم نہ کرو۔ ایس معنی دے اعتبار توں ایہہ حکم حربی تے معاہدے والے ہر طراں دے کافراں لئی عام اے کہ حربی اُتے وی ظلم کرن دی اجازت نئیں تے ایہہ حکم واجب اے۔ (2) کافراں نال کیتا ہویا معاہدہ پورا کرو۔ ایہہ حکم وی واجب اے۔ البتہ معاہدے دی مدت پوری کرنا واجب نئیں، کوئی حکمت ہوئے تے مدت توں پہلے دس کے معاہدہ توڑنا جائز اے۔ (3) "اِقْسَاط" توں مراد اپنے مال وچوں کجھ حصہ دے دینا اے تے ایہہ اوہی "بِر" یعنی نیکی کرنا ای اے، گویا ایس صورت وچ "بِر" تے "اِقْسَاط" اِک ای چیز ہو گئے۔

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا جَآءَكُمُ الْمُؤْمِنٰتُ مُهٰجِرٰتٍ فَامْتَحِنُوْهُنَّ ؕ اَللّٰهُ

اے ایمان والیو! جدوں تہاڈے کول مسلمان عورتاں (کفرستان توں) اپنے گھر چھڈ کے آ جاون تے ایہناں دا امتحان لوو① اللہ

اَعْلَمُ بِاِيْمَانِهِنَّ ۚ فَاِنْ عَلِمْتُمُوْهُنَّ مُؤْمِنٰتٍ فَلَا تَرْجِعُوْهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِ ؕ

ایہناں دے ایمان دا حال چنگی طراں جان دا اے، فیر جے اوہ تہانوں ایمان والیاں لگن تے اوہناں نوں کافراں ول واپس نہ گھلو، نہ ایہہ

لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّوْنَ لَهُنَّ ؕ وَاٰتُوْهُمْ مَّآ اَنْفَقُوْا ؕ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

اوہناں (کافراں) لئی حلال نیں تے نہ اوہ (کافر) ایہناں لئی حلال نیں② تے اوہناں دے کافر شوہراں نوں او (حق مہر) دے دیو جیہڑا اوہناں نیں خرچ کیتا ہووے③

اَنْ تَنْكِحُوْهُنَّ اِذَآ اٰتَيْتُمُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ ؕ وَلَا تُمْسِكُوْا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ

تے تہاڈے تے کجھ گناہ نئیں کہ اوہناں نال نکاح کر لو جدوں اوہناں دے مہر اوہناں نوں دے دیو تے کافر عورتاں دے نکاح تے نہ جمے رہوو④

وَسْـَٔلُوْا مَآ اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوْا مَآ اَنْفَقُوْا ؕ ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللّٰهِ ؕ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ؕ وَ

تے اوہ منگ لو جیہڑا تسیں خرچ کیتا ہووے تے کافر منگ لین جیہڑا اوہناں نیں خرچ کیتا، ایہہ اللہ دا حکم اے، اوہ تہاڈے وچ فیصلہ فرماندا اے تے اللہ بوہت

اللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝١٠ وَاِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا

علم والا، وڈا حکمت والا اے (10) تے جے تہاڈے مسلماناں دے ہتھوں تہاڈیاں کجھ عورتاں کافراں ول چلیاں جان تے فیر تسیں (کافراں نوں) سزا

الَّذِيْنَ ذَهَبَتْ اَزْوَاجُهُمْ مِّثْلَ مَآ اَنْفَقُوْا ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اَنْتُمْ بِهٖ

دیو تے جیہناں دیاں بیویاں چلیاں گئیاں سن اوہناں نوں (مالِ غنیمت وچوں) اَینا دیو جِنا اوہناں خرچ کیتا سی⑤ تے اللہ توں ڈردے رہوو جیہدے تے تسیں

حاشیہ ① ... ایہناں عورتاں دا امتحان لین دا طریقہ ایہہ اے کہ ایہناں توں قسم لئی جاوے کہ اپنے شوہراں دی دشمنی یا کسے دنیاوی وجہ نال نئیں بلکہ صرف اپنے دین تے ایمان لئی اوہناں نیں ہجرت کیتی اے۔ ② ... ایس توں پتا لگا کہ جے کافر دی کافرہ زنانی ایمان لیا کے ہجرت کر جائے تے اوہ اوس کافر دے نکاح توں نکل جاوے گی۔ ③ ... یعنی ایہناں دے کافر شوہراں نوں اوہ حق مہر دے دیو جیہڑے اوہناں نیں ایہناں عورتاں نوں دِتے سَن۔ ایہہ مہر دینا ایس صورت وچ اے جدکہ عورت دا کافر شوہر اوہنوں منگے تے جے نہ منگے تے اوہنوں کجھ نئیں دِتا جاوے گا۔ ایسے طراں جے کافر نے ایس مہاجرہ عورت نوں مہر نئیں دِتا سی فیر وی اوہ کجھ نہ پاوے گا۔ ④ ... ایہہ آیت نازل ہون توں بعد صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نیں ایہناں کافرہ عورتاں نوں طلاق دے دِتی جیہڑیاں کے وچ سن۔ ایتھے ایہہ مسئلہ یاد رہوے کہ جے مسلمان دی زنانی (معاذ اللہ) مرتدہ ہو جاوے تے اوہ اوہدے نکاح توں باہر نہ ہووے گی البتہ عورت دے مسلمان ہوون دے بعد دوبارہ اوسے بندے نال نکاح ضرور پڑھیا جاوے گا۔ ⑤ ... ایہناں آیتاں وچ جیہڑے حکم بیان ہوئے ایہہ سارے حکم جہاد والیاں آیتاں توں یا غنیمت والیاں آیتاں توں یا حدیثاں توں منسوخ ہو گئے نیں کیوں کہ ایہہ حکم تدوں تک باقی رہے جدوں تک ایہہ عہد رَیا تے جدوں اوہ عہد اُٹھ ہو گیا تے حکم وی نہ رَیا۔

مُؤْمِنٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَّا يُشْرِكْنَ

ایمان رکھدے او (11) اے نبی! جدوں مسلمان عورتاں تہاڈی بارگاہ وچ ایس گل تے بیعت کرن لئی حاضر ہوون کہ اوہ اللہ دے نال کسے

بِاللّٰهِ شَيْـًٔا وَّلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِيْنَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَاْتِيْنَ

نوں شریک نہ ٹھہران گیاں تے نہ چوری کرن گیاں تے نہ بدکاری کرن گیاں تے نہ اپنی اولاد نوں قتل کرن گیاں تے نہ اوہ تہمت لان گیاں

بِبُهْتَانٍ يَّفْتَرِيْنَهٗ بَيْنَ اَيْدِيْهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيْنَكَ فِيْ مَعْرُوْفٍ

جیہنوں اپنے ہتھاں تے اپنے پیراں دے وچکار گھڑن تے کسے نیک گل وچ تہاڈی نافرمانی نہ کرن گیاں ①

فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ

تے اوہناں توں بیعت لوو ② تے اللہ توں ایہناں دی مغفرت چاہوو بے شک اللہ بوہت بخشن والا تے بڑا مہربان اے (12) اے ایمان والیو! اوہناں لوکاں

اٰمَنُوْا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوْا مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا

نال دوستی نہ کرو جیہناں تے اللہ نے غضب کیتا، بے شک اوہ آخرت توں نامید ہو چکے نیں جویں کافر قبر والیاں (دے دنیا وچ واپس آون) توں نامید

يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحٰبِ الْقُبُوْرِ ﴿١٣﴾ ع ٢ ٧ ٨ الصف

ہو چکے نیں (یا، قبر والیاں وچوں کافر (آخرت دے ثواب توں) نامید ہو گئے نیں۔) (13)

٦١ سُوْرَةُ الصَّفِّ مَدَنِيَّةٌ ١٠٩

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

اٰیاتها ١٤ رکوعاتها ٢

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿١﴾ يٰٓاَيُّهَا

اللہ دی پاکی بیان کیتی ہر اوس چیز نیں جیہڑی اسماناں وچ تے زمین وچ اے اوہی بڑی عزت والا، وڈا حکمت والا اے (1) اے ایمان

حاشیہ ① ... جدوں فتح مکہ دے دن حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے عورتاں توں بیعت لینا شروع کیتی تے اوس ویلے ایہہ آیت نازل ہوئی۔ ② ... مسلماناں دا بزرگاں دے ہتھ تے بیعت ہونا سنت اے کیوں کہ ایہہ مومنہ عورتاں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم توں ایہدی بیعت کردیاں سن کہ اسیں آئندہ گناہواں توں بچ کے رہواں گیاں تے ایہی بزرگاں دی بیعت دا مقصد اے۔

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَ تَقُوْلُوْنَ مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ۝٢ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُوْلُوْا

والیو! اوہ گل کیوں کردے او جیہڑی کردے نئیں① (2) اللہ دے نیڑے ایہہ بڑی سخت بھیڑی گل اے کہ تسیں اوہ

مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ۝٣ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِيْنَ يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِهٖ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ

آکھو جیہڑی کرو نہ② (3) بے شک اللہ اوہناں لوکاں نال پیار فرماندا اے جیہڑا اوہدی راہ وچ ایس طراں صفاں بنھ کے لڑدے نیں جیویں اوہ سیسہ

مَّرْصُوْصٌ ۝٤ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ لِمَ تُؤْذُوْنَنِيْ وَقَدْ تَّعْلَمُوْنَ

پلائی کندھ نیں③ (4) تے یاد کرو جدوں موسیٰ نے اپنی قوم نوں فرمایا: اے میری قوم مینوں کیوں ستاندے او حالاں تسیں جان دے او

اَنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ ؕ فَلَمَّا زَاغُوْٓا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

کہ میں تہاڈے ول اللہ دا رسول آں فیر جدوں اوہ ڈِنگے ہوئے تے اللہ نے اوہناں دے دل ڈِنگے کر دِتے تے اللہ نافرمان

الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ۝٥ وَاِذْ قَالَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ يٰبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اِنِّيْ

لوکاں نوں ہدایت نئیں دیندا (5) تے یاد کرو جدوں عیسیٰ بن مریم④ نے فرمایا: اے بنی اسرائیل! میں

حاشیہ ① ... قول تے فعل وچ فرق نئیں ہونا چاہیدا بلکہ اپنے قول دے مطابق عمل وی کرنا چاہیدا اے۔ ایس تضاد دی بوہت ساری صورتاں نیں جیویں لوکاں نوں چنگیاں گلاں دسنا پر خود ایہناں اُتے عمل نہ کرنا، یا کسے دے نال وعدہ کرنا تے اوس ویلے ایہہ خیال کرنا کہ میں ایہہ کم کراں گا ای نئیں ،صرف زبان نال وعدہ کر لینا آں، وغیرہ۔ حدیثاں وچ ایہناں شیواں دی خاص طور تے مذمت تے وعید بیان کیتی گئی اے۔ اِک حدیث پاک وچ اے: جیہدے وچ چار عیب ہوون اوہ نِرا منافق اے تے جیہدے وچ ایہناں چوں اِک عیب ہووے تے اوہدے وچ منافقت دا عیب ہووے گا جدوں تک کہ اوس نوں چھڈ نہ دیوے۔ (1) جدوں امانت دِتی جاوے تے خیانت کرے۔ (2) جدوں گل کرے تے چوٹھ بولے۔ (3) جدوں وعدہ کرے تے پورا نہ کرے۔ (4) جدوں لڑے تے گالاں کڈھے۔ (بخاری، 1/25، الحدیث: 34) ② ... ایہو جئے کم دا دعویٰ کرنا جیہنوں کیتا نہ ہووے یا فیر اوہنوں کرن دا کوئی ارادہ ای نہ ہووے، ایہہ اللہ پاک دی سخت ناراضی دا سبب تے ناجائز و گناہ اے، ایس توں بچنا چاہیدا اے۔ ③ ... ایس آیت دا مقصد ایہہ اے کہ اللہ پاک نوں بہادر مجاہد پسند نیں جیہڑے ڈٹ کے کافراں دا مقابلہ کرن تے کنڈ نہ وکھان۔ جہاد وچ صفاں بناون دے مطلب وچ ہر اوہ طریقہ شامل اے کہ جیہدے وچ اِک فیدے والا نظم و ضبط ہووے تے جیہڑا آپس وچ اِک دوجے دی طاقت تے دوجیاں اُتے فتح دا ذریعہ بنے۔ ترتیب تے نظم و ضبط خدا نوں پسند اے، پر افسوس! ساڈے ہاں ایہدی خلاف ورزی روزانہ دی عادت بن چکی اے، بے ترتیب ٹریفک، بساں تے ریل گڈیاں وچ چڑھن دے ویلے بے نظمی تے لیناں توڑ کے اپنے کم پہلے ہوون دی جلدی ایہدی عام مثالاں نیں۔ ایہہ سارے شریعت دے مقصد دے خلاف نیں،ایہناں توں بچنا چاہیدا اے۔ ④ ... حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام دی نسبت ایہناں دی ماں دے ولوں کیتی گئی، ایس توں پتا لگا کہ حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام بغیر باپ توں پیدا ہوئے نیں تے ایہہ اللہ دی قدرت دی وڈی نشانی اے۔

رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُوْلٍ

تہاڈے ول اللہ دا رسول آں، اپنے توں پہلی کتاب توریت دی تصدیق کرن والا ہاں تے اوس عظیم رسول دی خش خبری دین والا ہاں

يَّاْتِيْ مِنْۢ بَعْدِي اسْمُهٗۤ اَحْمَدُ ؕ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ

جیہڑے میرے بعد تشریف لیان گے تے اوہناں دا ناں احمد اے ① فیر جدوں اوہ اوہناں کول روشن نشانیاں لے کے آئے تے اوہناں نیں آکھیا: ایہہ

مُّبِيْنٌ ۝٦ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰۤى اِلَى الْاِسْلَامِ ؕ

کھلا جادو اے (6) تے اوس توں ودھ کے ظالم کیہڑا جیہڑا اللہ تے جھوٹھ بنھے حالاں اوہنوں اسلام ول بلایا جاندا ہووے

وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝٧ يُرِيْدُوْنَ لِيُطْفِـُٔوْا نُوْرَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ

تے اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نئیں دیندا (7) اوہ چاہندے نیں کہ اللہ دا نور اپنے موہاں نال بُجھا دین

وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُوْرِهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُوْنَ ۝٨ هُوَ الَّذِيْۤ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ بِالْهُدٰى

تے اللہ اپنے نور نوں پورا کرن والا اے بھاویں کافراں نوں چنگا نہ لگے ② (8) اوہی اے جیہنے اپنے رسول نوں ہدایت

وَدِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهٗ عَلَى الدِّيْنِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُوْنَ ۝٩ ع يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ع ١ ٩

تے سچے دین دے نال گھلیا تاں کہ اوہنوں سارے دیناں تے غالب کر دیوے بھاویں مشرکاں نوں چنگا نہ لگے ③ (9) اے ایمان

حاشیہ ① ... حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم آخری نبی نیں، ایسے لئی حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نیں صرف آپ دی بشارت دِتی اے۔ حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرماوندے نیں: اللہ پاک نے جیہڑا وی نبی گھلیا تے اوہناں توں ایہہ وعدہ لیا کہ اوہ اپنی امت توں عہد لین کہ جے محمد مصطفیٰ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں گھلیا جائے تے اوہ لوک زندہ ہوون تے ضرور آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی پیروی کرن تے ضرور ایہناں دی مدد کرن۔ (ابن کثیر، الصف، تحت الآیۃ: 6، 8/136) ② ... ایتھے اللہ دے نور توں مراد دینِ اسلام اے تے نور بجھاون توں مراد اسلام نوں مٹاونا اے۔ ③ ... ایتھے غلبے توں دلیلاں دے اعتبار توں غلبہ مراد اے کہ اپنی سچائی اُتے جیہڑیاں دلیلاں دینِ اسلام نیں پیش کیتیاں ایس توں پکیاں دلیلاں کوئی وی پیش نئیں کر سکیا۔ ایہہ غلبہ اج وی برقرار اے تے قیامت تک رہوے گا۔ ایہہ وی ممکن اے کہ ایتھے طاقت دے اعتبار توں غلبہ مراد اے۔ اَج بھاویں دینِ اسلام طاقت دے اعتبار نال غالب نئیں پر اِک بوہت وڈا عرصہ ایہو جئیا لنگھیا اے کہ دنیا وچ صرف دینِ اسلام ای غالب سی تے ہن آئندہ ایہدا پوراظہور اوس ویلے ہووے گا جدوں حضرت امام مہدی رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ دنیا وچ تشریف لیاون گے۔

اٰمَنُوْا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجِيْكُمْ مِّنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَ

والیو! کیہ میں ایہو جئی تجارت تے تہاڈی رہنمائی کراں جیہڑا تہانوں درداں والے عذاب توں بچا لوے ① (10) تسیں اللہ تے اوہدے رسول تے

رَسُوْلِهٖ وَ تُجَاهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَ اَنْفُسِكُمْ ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ

ایمان رکھو تے اللہ دے رستے وچ اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں دے نال جہاد کرو، ایہہ تہاڈے لئی بہتر اے جے

كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿١١﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَ يُدْخِلْكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ

تسیں جانو② (11) اوہ تہاڈے گناہ بخش دیوے گا تے تہانوں اوہناں باغاں وچ داخل فرمائے گا جیہناں تھلے نہراں وگدیاں نیں

وَ مَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِيْ جَنّٰتِ عَدْنٍ ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١٢﴾ وَ اُخْرٰى تُحِبُّوْنَهَا ؕ

تے ستھری رہن دی جگہ وچ جیہڑیاں ہمیشہ رہن لئی باغاں وچ نیں، ایہی بڑی وڈی کامیابی اے (12) تے اِک دوجی (نعمت تہانوں دوے گا) جیہڑی

نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَ فَتْحٌ قَرِيْبٌ ؕ وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٣﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْۤا

تہانوں چنگی لگدی اے (اوہ) اللہ دی مدد چھیتی آون والی فتح (اے)③ تے اے حبیب! مسلماناں نوں خش خبری سنا دیو (13) اے ایمان والیو! اللہ

اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيّٖنَ مَنْ اَنْصَارِيْۤ اِلَى اللّٰهِ ؕ

دے (دین دے) مددگار بن جاؤ جویں عیسیٰ بن مریم نے حواریاں نوں فرمایا سی: کون نیں جیہڑے اللہ ول ہوکے میری مدد کرن والے نیں④

حاشیہ ① ... اللہ پاک تے ایمان لیاون تے اوہدی راہ وچ جان تے مال نال جہاد کرن نوں تجارت نال تعبیر فرمایا گیا کیوں کہ جیویں تجارت توں نفع دی امید ہوندی اے ایویں ای ایہناں عملاں نال بڑا چنگا نفع یعنی اللہ دی رضا، جنت تے نجات حاصل ہوندی اے، اے کاش! اسیں ایس تجارت دے ول بوہتی توجہ دیئے۔ ② ... ایمان توں بعد نماز دا درجہ اے پر کیونکہ اوس ویلے جہاد دی سخت لوڑ سی ایسے لئی ایتھے ایمان توں بعد جہاد دا ذکر فرمایا گیا اے۔ جہاد دی فضیلت توں متعلق حدیث پاک وچ اے: اللہ پاک نے ذمہ لیا اے کہ جیہڑا میری راہ وچ نکلے تے میرے اُتے ایمان تے میرے رسولاں دی تصدیق ای اوہ سبب اے جیہنے اوہنوں گھروں کڈھیا ہووے؛ تے میں اوہنوں اجر تے غنیمت دے نال واپس گھلاں گا یا جنت وچ داخل کر دیواں گا۔ (بخاری، 1/25، الحدیث: 36) ③ ... ایتھے فتح توں مکے دی فتح یا فارس تے روم دے شہراں دی فتح مراد اے۔ دوجے قول دے مطابق ایس آیت وچ حضرت ابو بکر صدیق تے حضرت عمر فاروق رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا دی خلافتاں ول اشارہ اے کیوں کہ ایہناں دے دور وچ فارس تے روم دے شہر فتح ہوئے سن۔ ④ ... مصیبت دے ویلے اللہ پاک دے بندیاں توں مدد منگنا نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام توں ثابت اے ایہہ شرک نئیں۔

قَالَ الْحَوَارِيُّوْنَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْۢ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ وَ

حواریاں نیں آکھیا: اسیں اللہ دے (دین دی) مدد کرن والے آں ① تے بنی اسرائیل دا اِک گروہ ایمان لے آیا تے

كَفَرَتْ طَّآئِفَةٌ ۚ فَاَيَّدْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوْا ظٰهِرِيْنَ ﴿١٤﴾ ع ٢ ١٥ ١٠

اِک گروہ نیں کفر کیتا تے اسیں ایمان والیاں نوں اونہاں دے دشمناں اُتے مدد دِتی تے اوہ غالب ہوگئے (14)

٦٢ سُوْرَةُ الْجُمُعَةِ مَدَنِيَّةٌ ١١٠ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اٰياتها ١١ ركوعاتها ٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ①

جیہڑا کجھ اسماناں وچ اے تے جیہڑا کجھ زمین وچ اے سارے اوس اللہ دی پاکی بیان کردے نیں ② جیہڑا بادشاہ بڑی پاکی والا، بوہت عزت والا، وڈا حکمت والا اے (1)

هُوَ الَّذِيْ بَعَثَ فِي الْاُمِّيّٖنَ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ

اوہی اے جیہنے ایہناں اَن پڑھاں وچوں ای اِک رسول گھلیا جیہڑا ایہناں دے سامنے اللہ دیاں آیتاں تلاوت فرماندا اے تے ایہناں نوں پاک کردا اے تے ایہناں

الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ ۗ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۙ﴿٢﴾ وَّاٰخَرِيْنَ مِنْهُمْ

نوں کتاب تے حکمت دا علم عطا فرماندا اے ③ تے بے شک اوہ ایس توں پہلے کھلی گمراہی وچ سن (2) تے ایہناں توں (بعد والے) دوجے لوکاں نوں (وی ایہہ رسول پاک

لَمَّا يَلْحَقُوْا بِهِمْ ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ

کردے نیں تے علم دیندے نیں) جیہڑے ایہناں (موجودہ لوکاں) توں اَجے نئیں ملے ④ تے اوہی بوہت عزت والا تے وڈا حکمت والا اے (3) ایہہ اللہ دا فضل اے اوہ ایس

حاشیہ ① ... حواریاں نیں حضرت عیسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام دی مدد کیتی سی پر عرض ایویں کیتی کہ اسیں اللہ پاک دی مدد کرن والے آں۔ ایس توں ثابت ہویا کہ اللہ پاک دے پیاریاں دی مدد کرنا اصل وچ اللہ پاک دے دین دی مدد کرنا اے۔ ② ... زمین تے آسمان دی ہر شے اللہ پاک دی تسبیح کردی اے تے ہر اِک دی تسبیح اوہدے حال دے مطابق اے، ایہدے اُتے ساڈا ایمان اے تے ایہناں دی تسبیح دی کیفیت کیہ اے اوہ سانوں پتا نئیں ایہہ اللہ پاک ای بہتر جاندا اے۔ ③ ... اتھے کتاب توں مراد قرآن کریم تے حکمت توں مراد سنت، شریعت دے حکم تے طریقت دے راز نیں۔ یاد رہوے کہ قرآن تے حدیث سوکھے نئیں کہ ہر کوئی صرف اپنی عقل نال سمجھ لووے ورنہ ایہناں دی تعلیم لئی حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نہ گھلے جاندے۔ تے نالے قرآن پاک نوں صرف اپنی عقل توں نہ سمجھیا جاوے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی تعلیم توں سمجھیا جاوے، ورنہ گمراہ ہو جاون گے۔ ④ ... اُمیوں (مراد اُمتِ محمدیہ اے) وچوں دوجے لوکاں توں مراد یا تے عجمی نیں یا اوہ سارے لوک مراد نیں جیہڑے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے مگروں قیامت تیک اسلام وچ داخل ہوون گے تے اگلیاں توں نہ ملن توں مراد ایہہ اے کہ ایہناں دا زمانہ نئیں پایا سگوں ایہناں دے مگروں آئے۔

وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ۝٤ مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا التَّوْرٰىةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوْهَا

نوں جیہنوں چاہوے دیوے تے اللہ بوہت وڈے فضل والا اے (4) جیہناں تے توریت دا بھار رکھیا گیا تے فیر اوہناں نیں اوہدا بھار نہ چکیا

كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا ؕ بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ

اوہناں لوکاں دی مثال کھوتے دی مثال وانگوں اے جیہنے کتاباں چکیاں ہون، ① اوہناں لوکاں دی کیہ ای بھیڑی مثال اے جیہناں نیں اللہ دیاں آیتاں نوں

اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝٥ قُلْ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ هَادُوْۤا اِنْ زَعَمْتُمْ

جھوٹھا آکھیا تے اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نئیں دیندا (5) تسیں فرماؤ: اے یہودیو! جے تہانوں ایہہ خیال اے کہ صرف

اَنَّكُمْ اَوْلِيَآءُ لِلّٰهِ مِنْ دُوْنِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝٦ وَ

تسیں اللہ دے دوست او تے دوجے لوک نئیں، تے ذرا مرن دی خاہش کرو جے تسیں سچے او (6) تے اوہ کدی موت دی

لَا يَتَمَنَّوْنَهٗۤ اَبَدًۢا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ۝٧ قُلْ اِنَّ

خاہش نئیں کرن گے ② اوہناں عملاں دی وجہ توں جیہڑے اوہناں دے ہتھ اگے گھل چکے نیں تے اللہ ظالماں نوں چنگی طراں جان دا اے (7) تسیں فرماؤ: بے شک

الْمَوْتَ الَّذِيْ تَفِرُّوْنَ مِنْهُ فَاِنَّهٗ مُلٰقِيْكُمْ ثُمَّ تُرَدُّوْنَ اِلٰى عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ

اوہ موت جیہدے توں تسیں بھجدے او تے بس اوہ ضرور تہانوں ضرور ملن والی اے فیر تسیں اوہدے ول پھیرے جاؤ گے جیہڑا ہر غیب تے ظاہر دا جانن والا اے

فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝٨ ع يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا نُوْدِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ ع ١١

فیر اوہ تہانوں تہاڈے عمل دس دیوے گا (8) اے ایمان والیو! جدوں جمعے دے دن نماز لئی اذان دِتی جاوے ③

حاشیہ ① ... ایتھے آیت وچ یہودیاں دی اِک مثال بیان فرمائی گئی جیہدا خلاصہ ایہہ اے کہ اوہ لوک جیہناں اُتے توریت دے حکماں دی پیروی کرنا لازم کیتا گیا، فیر اوہناں نیں توریت تے عمل نہ کرکے ایس ذمہ داری دا بوجھ نہ چکیا تے ایہدے وچ ذکر کیتی ہوئی حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی نعت تے صفت ویکھن دے باوجود آپ تے ایمان نہ لیائے، ایہناں لوکاں دی مثال کھوتے ورگی اے جیہڑا کنڈ اُتے کتاباں چکے تے بھار توں علاوہ اوہناں توں کجھ وی نفع نہ پا وے تے جیہڑا علم ایہناں کتاباں وچ اے ایس نوں اصلاً نہ جاندا ہووے، ایہی حال ایہناں یہودیاں دا اے جیہڑے توریت چکی پھردے، اوہدے حرف رٹدے نیں پر ایس توں نفع نئیں چکدے تے ایہدے مطابق عمل نئیں کردے۔ ② ... ایہہ اِک غیبی خبر سی جیہڑی سچی ثابت ہوئی تے جیہناں یہودیاں دے بارے وچ فرمایا گیا کہ ایہہ کدی موت دی خاہش نئیں کرن گے، اوہناں نیں کدی وی موت دی خاہش نئیں کیتی۔ ③ ... ایتھے اذان توں مراد پہلی اذان اے، نمازِ جمعہ دی تیاری واجب ہوون تے لین دین دے چھڈن دا تعلق ایسے اذان نال اے دوجی اذان نال نئیں جیہڑی خطبے نال ملی ہندی اے۔

يَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ

تے اللہ دے ذکر ول دوڑو① تے خریدنا تے ویچنا دینا چھڈ دیو۔ جے تسیں جانو تے ایہہ تہاڈے لئی

تَعْلَمُوْنَ ۝٩ فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِي الْاَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ

بہتر اے (9) فیر جدوں نماز پوری ہو جاوے تے زمین تے پھیل جاؤ تے اللہ دا فضل لبھو

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝١٠ وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوَا ِۨانْفَضُّوْٓا

تے اللہ نوں بوہت یاد کرو ایس آس اُتے کہ تسیں کامیاب ہو جاو② (10) تے جدوں اوہناں کوئی تجارت یا کھیڈ ویکھی تے اوسے پاسے

اِلَيْهَا وَتَرَكُوْكَ قَآئِمًا ؕ قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ مِّنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ؕ وَ

ٹُر پئے تے تہانوں کھلوتا چھڈ گئے تسیں فرماؤ: جیہڑا اللہ دے کول اے اوہ کھیڈ تے تجارت توں بہتر اے

اللّٰهُ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ۝١١ ع ٢ ١٢

اللہ بڑی چنگی روزی دین والا اے③ (11)

٦٣ سُوْرَةُ الْمُنٰفِقُوْنَ مَدَنِيَّةٌ ١٠٤ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اٰياتها ١١ ركوعاتها ٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

اِذَا جَآءَكَ الْمُنٰفِقُوْنَ قَالُوْا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُوْلُ اللّٰهِ ۘ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُوْلُهٗ ؕ وقف لازم

جدوں منافق تہاڈے کول حاضر ہوندے نیں تے کہندے نیں اسیں گواہی دیندے آں بے شک آپ یقیناً اللہ دے رسول نیں تے اللہ جانندا اے کہ بے شک

حاشیہ ① ... دوڑن توں سمجھنا مراد نئیں اے بلکہ مقصد ایہہ اے کہ نماز لئی تیاری شروع کر دیو تے ذکر اللہ توں جمہور عالماں دے نیڑے خطبہ مراد اے۔ ② ... یعنی جدوں نماز پوری ہو جاوے تے ہن تہاڈے لئی جائز اے کہ کماون دے کماں وچ لگ جاؤ یا علم حاصل کرن، مریض دی عیادت، جنازے وچ شرکت، عالماں دی زیارت کرن تے ایہناں ورگے دوجے کماں وچ شامل ہو کے نیکیاں حاصل کرو تے نماز توں علاوہ وی ہر حال وچ اللہ پاک نوں یاد کیتا کرو تاں کہ تہانوں کامیابی نصیب ہووے۔ ③ ... اِک واری حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جمعہ دے دن کھلو کے جمعہ دا خطبہ ارشاد فرما رے سن کہ اِک دم مدینہ طیبہ وچ اِک تجارتی قافلہ آ گیا۔ ایہہ بڑی تنگی تے مہنگائی دا دور سی، ایسے لئی مال ختم ہوون دے ڈر توں کجھ توں علاوہ باقی صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُم اوہدے ول بھج پئے، ایہدے اُتے ایہہ آیت نازل ہوئی صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُم دی تربیت فرمائی گئی کہ ایویں کرنا ایہناں دی شان دے لائق نئیں۔

وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَكٰذِبُوْنَ ۚ﴿١﴾ اِتَّخَذُوْٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوْا عَنْ

تسیں یقیناً وہدے رسول او تے اللہ گواہی دیندا اے کہ بے شک منافق ضرور جھوٹھے نیں ﴿1﴾ (1) تے اوہناں نیں اپنیاں قسماں نوں روک بنالیا تے اوہناں نیں

سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا فَطُبِعَ

نیں اللہ دے راہ توں روکیا تے بے شک اوہ بڑے ای بھیڑے کم کردے نیں ﴿2﴾ (2) ایہہ ایس لئی کہ اوہ (زبان توں) ایمان لیائے تے فیر (دل توں) کافر ہو گئے تے اوہناں

عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿٣﴾ وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْ ؕ وَاِنْ يَّقُوْلُوْا

دے دِلاں تے مہر لا دِتی گئی تے ہن اوہ سمجھدے نئیں (3) تے جدوں تسیں ایہناں نوں ویکھدے او تے ایہناں دے جسم تینوں چنگے لگدے نیں تے جے اوہ گل کرن تے تسیں ایہناں دی

تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ؕ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ ؕ يَحْسَبُوْنَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ؕ

گل غور نال سنو گے (حقیقت وچ اوہ ایہو جئے نیں) جویں اوہ کندھ دے سہارے نال کھلوتیاں لکڑاں ہوون، ﴿3﴾ اوہ ہر اُچی ہون والی واج نوں اپنے خلاف ای سمجھ لیندے نیں،

هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ؕ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿٤﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا

اوہی دشمن نیں تے ایہناں توں بچ کے رہو، اللہ ایہناں نوں مارے، ایہہ کتھے موہدے جاندے نیں؟ (4) تے جدوں ایہناں نوں آکھیا جاندا اے آؤ ﴿4﴾ تاں کہ

حاشیہ ﴿1﴾... صحیح گل آکھن دے باوجود منافقاں نوں جھوٹھا ایسے لئی آکھیا گیا کہ اوہ زبان نال تے نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اللہ پاک دا رسول کہندے سن پر دل وچ ایہدے خلاف عقیدہ رکھدے سن۔ ﴿2﴾... منافقاں دی عادت سی کہ جتھے وی پچھ گچھ دا خطرہ محسوس کردے تے چھیتی نال قسم کھا لیندے تاں کہ پچھ گچھ توں بچ جاون، ایویں ایہہ اپنیاں قسماں نوں پچھ گچھ توں بچن لئی روک دے طور تے استعمال کردے سن تے عملی طور تے اوہناں دا حال ایہہ سی کہ شک پا کے لوکاں نوں دینِ اسلام وچ شامل ہوون تے خدا دی راہ وچ خرچ کرن توں روکدے سن۔ ﴿3﴾... مشہور منافق عبداللہ بن ابی صحت مند، سوہنا تے چنگا بولن والا بندہ سی تے ایہدے سنگی وی ایہو جئے ای سن، ایہناں دی جسم دی حالت ویکھ کے تے گلاں سن کے لوک حیران ہوندے سن۔ ایتھے آیت وچ ایہناں منافقاں دی حقیقت دسی گئی اے کہ ایہناں دے جسم ویکھ کے تے گلاں سن کے بھاویں لوک حیران ہوندے نیں پر حقیقت وچ ایہہ کند دے سہارے کھلوتیاں لکڑاں دی طراں نیں کہ جس طراں ایہہ ودھن پھولن دی صلاحیت توں محروم تے بے جان نیں ایسے طراں ایہناں منافقاں وچ نہ ایمان دی روح اے تے نہ ای اپنا انجام سوچن والی عقل اے۔ ﴿4﴾... عبداللہ بن ابی منافق نے غزوہ بنی مصطلق توں واپسی دے مقع تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی شان وچ گستاخی تے بیہودہ گلاں آکھیاں تے وقتی طور تے قسماں کھا کے پچھ گچھ توں بچ گیا۔ فیر جدوں اوہدا جھوٹھ ظاہر ہویا تے اوہنوں آکھیا گیا: حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ حاضر ہو کے معافی دی دوخواست کر۔ ایہہ سن کے اوہنے دھون موڑی تے آکھن لگا: تسیں آکھیا: ایمان لیاؤ تے میں ایمان لے آیا، تسیں آکھیا: زکوۃ دیو تے میں زکوۃ دتی، ہن ایہہ باقی رہ گیا اے کہ محمد صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں سجدہ کراں۔ ایس تے ایہہ آیت کریمہ نازل ہوئی۔

يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُوْلُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُءُوْسَهُمْ وَرَاَيْتَهُمْ يَصُدُّوْنَ وَهُمْ

اللہ دے رسول توں تہاڈے لئی معافی چاہون تے اوہ اپنے سر گھما لیندے نیں تے تسیں اینہاں نوں ویکھو گے کہ آکڑ دے ہوئے مونھ

مُّسْتَكْبِرُوْنَ ۝٥ سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ؕ لَنْ يَّغْفِرَ

پھیر لیندے نیں (5) اینہاں دے حق وچ اِکو جئیا اے کہ تسیں اینہاں لئی استغفار کرو یا اینہاں لئی استغفار نہ کرو اللہ اینہاں نوں کدے وی

اللّٰهُ لَهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ۝٦ هُمُ الَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ لَا تُنْفِقُوْا

نئیں بخشے گا، ① بے شک اللہ نافرماناں نوں ہدایت نئیں دیندا (6) اوہی نیں جیہڑے کہندے نیں کہ اینہاں تے خرچ نہ کرو جیہڑے

عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوْا ؕ وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَ

رسول اللہ دے کول نیں ایتھوں تک اوہ ایدھر اودھر ہو جان حالاں اسماناں تے زمین دے خزانے اللہ ای دی ملکیت وچ نیں

لٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝٧ يَقُوْلُوْنَ لَئِنْ رَّجَعْنَاۤ اِلَى الْمَدِيْنَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ

پر منافق سمجھدے نئیں (7) اوہ کہندے نیں: قسم اے جے اسیں مدینے ول واپس گئے تے ضرور جیہڑا وڈی عزت والا اے اوہ اوہدے وچوں بڑی

مِنْهَا الْاَذَلَّ ؕ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُوْلِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝٨ ع

ذلت والے نوں کڈھ دیوے گا حالاں عزت تے اللہ تے اوہدے رسول تے مسلماناں ای لئی اے پر منافقاں نوں پتا نئیں ② (8)

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَاۤ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ

اے ایمان والیو! تہاڈے مال تہاڈی تے اولاد تہانوں اللہ دے ذکر توں غافل نہ کر دین ③ تے جیہڑا اِنج کرے گا تے اوہی

حاشیہ ① ... منافقاں نوں حضور اقدس صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے استغفار توں کوئی فیدہ نہ پہنچن تے اینہاں دی کدی وی مغفرت نہ ہوون دا وڈا سبب ایہہ اے کہ ایہہ لوک کفر تے نفاق وچ پکے ہو چکے سن تے اینہاں دے بارے وچ اللہ پاک جاندا اے کہ ایہہ کفر تے نفاق اُتے قائم رہن گے۔ ② ... ایہہ گل عبداللہ بن ابی نے آکھی، وڈی عزت والے توں اوہنے اپنی ذات مراد لئی تے نہایت ذلت توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے اینہاں صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دے پاک جاناں مراد لئیاں سن۔ ایتھے ایس دا رد کردے ہوئے فرمایا گیا کہ عزت تے اللہ، تے اوہدے رسول تے مسلماناں ای دے لئی اے پر منافقاں ای نوں پتا نئیں، جے اوہ ایہہ گل جاندے ہوندے تے ایویں کدی نہ آکھدے۔ ③ ... دنیا وچ انسان نوں ساریاں توں ودھ اللہ پاک توں غافل کرن والیاں دو شیواں نیں، مال تے اولاد ایسے لئی ایتھے صرف اینہاں دو دا ناں لیا گیا ورنہ ایہدے وچ ہر اوہ شے داخل اے جیہڑی اللہ دی یاد توں غافل کرے۔

ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝٩ وَاَنْفِقُوْا مِنْ مَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ اَحَدَكُمُ

لوکی گھاٹا کھان والیاں وچوں نیں (9) تے اسیں جیہڑا تہانوں رزق دِتا اوہدے وچوں اوس ویلے توں پہلے پہلے کجھ (ساڈے راہ وچ) خرچ کر لو کہ تہاڈے وچوں کسے

الْمَوْتُ فَيَقُوْلَ رَبِّ لَوْلَآ اَخَّرْتَنِيْٓ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ ۙ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِّنَ

نوں موت آوے ① تے آکھن لگے، اے میرے رب! توں مینوں تھوڑے جئے وقت لئی کیوں مہلت نہ دِتی کہ میں صدقہ دیندا تے نیکاں وچوں

الصّٰلِحِيْنَ ۝١٠ وَلَنْ يُّؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَآءَ اَجَلُهَا ۭ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ۝١١ ع ٢ ١٤

ہوجاندا (10) تے کدے اللہ کسے جان نوں مہلت نہ دیوے گا جدوں اوہدا مِتھیا ویلا آ جاوے ② تے اللہ تہاڈے کماں نوں بڑا چنگی طراں جان دا اے (11)

٦٤ سُوْرَةُ التَّغَابُنِ مَدَنِيَّةٌ ١٠٨

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

اٰیاتها ١٨ رکوعاتها ٢

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ۡ وَهُوَ عَلٰى

جیہڑا کجھ اسماناں وچ اے تے جیہڑا کجھ زمین وچ اے سارے اللہ دی پاکی بیان کردے نیں، اوسے دی بادشاہت اے تے اوسے لئی ساریاں تعریفاں نیں تے اوہ

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝١ هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَّمِنْكُمْ مُّؤْمِنٌ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا

ہر شے تے بڑا قادر اے (1) اوہی اے جیہنے تہانوں پیدا کیتا تے تہاڈے وچوں کوئی کافر اے تے تہاڈے وچوں کوئی مسلمان اے ③ تے اللہ

حاشیہ ① ... ایتھے موت آ جاون توں مراد موت دیاں نشانیاں ویکھنا اے تے آیت توں مراد ایہہ اے کہ موت دیاں نشانیاں ظاہر ہوون توں پہلے پہلے اپنے مالاں وچوں واجب صدقے ادا کر دیو ورنہ موت توں بعد سوائے پچھتاون دے کجھ ہتھ نئیں آئے گا۔

② ... انسان بھاویں اطاعت گزار ہووے یا نافرمان، چھوٹا ہووے یا وڈا، جدوں اوہدی عمر دا آخری ویلا آ جاوے گا تے اللہ پاک اوہنوں کدی وی مہلت نہ دیوے گا ایسے لئی جیہڑا نیک کم کرنا اے اوہ آخری ویلا آون توں پہلے پہلے ای کرنا ہووے گا تے آخری ویلا کیوں کہ کسے نوں پتا نئیں ایسے لئی ضروری اے کہ ساڈی ہر گھڑی نافرمانی توں محفوظ ہووے تے نیک عملاں دی کثرت ہووے تاں کہ موت دے ویلے حسرت نہ ہووے۔ ③ ... اللہ پاک نیں انسان نوں بے بس تے مجبور نئیں بنایا بلکہ اوہنوں عمر دے آخری حصے تک ایہہ اختیار دِتا اے کہ اوہ کفر تے ایمان وچ، ایویں چنگے تے برے عملاں وچ جیہنوں چاہوے اختیار کرے، ایسے لئی کسے دا کافر یا مسلمان ہونا ایویں ای نیک یا گنہگار ہونا ایہدے اپنے اختیار وچ اے تے جیہڑا کجھ انسان نیں اپنے اختیار وچ کرنا سی اوہدا اللہ نوں ازل توں ای علم سی تے اوہدے ای مطابق لوحِ محفوظ وچ تے ماں دے ڈِھڈ وچ فرشتے نے لکھیا اے۔

تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝٢ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ

تہاڈے کم چنگی طراں ویکھ ریا اے (2) اوہنے اسمان تے زمین حق دے نال بنائے تے تہاڈیاں صورتاں بنائیاں تے تہاڈیاں چنگیاں صورتاں

صُوَرَكُمْ ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ۝٣ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا

بنائیاں ① تے اوسے ول ای پھرنا اے (3) اوہ جاندا اے جیہڑا کجھ اسماناں تے زمین وچ اے اوہ جاندا اے جیہڑا

تُسِرُّوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝٤ اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا

تسیں لُکاندے او تے جیہڑا تسیں ظاہر کردے او، تے اللہ دِلاں دیاں گلاں چنگی طراں جان دا اے ② (4) کیہ تہاڈے کول تہاڈے توں پہلے

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ ۡ فَذَاقُوْا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝٥

لوکاں دی خبر نہ آئی جیہناں نیں کفر کیتا تے اپنے کم دا وبال چکھ لیا تے اوہناں لئی دردناں والا عذاب اے (5)

ذٰلِكَ بِاَنَّهٗ كَانَتْ تَّاْتِيْهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَقَالُوْٓا اَبَشَرٌ يَّهْدُوْنَنَا ۡ فَكَفَرُوْا وَ

ایہہ ایس لئی کہ اوہناں کول اوہناں دے رسول روشن دلیلاں لیاندے ③ تے اوہ آکھدے: کیہ بندہ سانوں راہ دسے گا ④ تے اوہناں نیں کفر کیتا تے

تَوَلَّوْا وَّاسْتَغْنَى اللّٰهُ ۭ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ۝٦ زَعَمَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنْ لَّنْ

منہ پھیر لیا تے اللہ نے بے پروای فرمائی تے اللہ بے پروا، ہر حمد دے لائق اے (6) کافراں نیں خیال کر لیا کہ اہیناں نوں کدے دو دوبارہ زندہ نئیں

يُّبْعَثُوْا ۭ قُلْ بَلٰى وَرَبِّيْ لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۭ وَذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ

کیتا جاوے گا، تسیں فرماؤ: کیوں نئیں میرے رب دی قسمے، تسیں ضرور فیر دوبارہ زندہ کیتے جاؤ گے فیر ضرور تہاڈے اعمال تہانوں دس دِتے جاون گے

حاشیہ ① ... انسان دی صورت بڑی چنگی صورت اے، ایہنوں وگاڑنا حرام اے، ایسے لئی نک کن دا کٹنا، منہ تے سواہ وغیرہ مل کے صورت نوں وگاڑنا، مرداں نوں عورتاں دی شکل یا عورتاں نوں مرداں دی شکل بناونا حرام اے۔ ② ... اللہ پاک دے علم دی حد دا عالم ایہہ اے کہ اوہ اسماناں تے زمین وچ موجود ہر شے جاندا اے، لوکاں دیاں نیتاں، دل دے ارادیاں تے عملاں نوں وی جاندا اے۔ ایہناں دے ظاہری تے لُکے ہوئے کماں ایتھوں تک کہ صرف خیال وچ رہون والی شے دی وی خبر رکھدا اے تے یقیناً اللہ پاک دا خوف رکھن تے اوس توں حیا کرن لئی ایہی عقیدہ کافی اے۔ ③ ... ہر رسول عَلَیْہِ السَّلَام نوں معجزہ ضرور دِتا گیا مگر کسے نوں اِک تے کسے نوں بوہتے معجزے عطا کیتے گئے تے ساڈے پیارے نبی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ساریاں نالوں بوہتے معجزے عطا ہوئے۔ ④ ... کافراں نیں بشر دے رسول ہوون دا انکار کیتا، ایہہ ایہناں دی بے عقلی تے ناسمجھی دی انتہا اے کہ اوہناں نیں بشر دا رسول ہوونا تے نہ منیا جد کہ پتھراں نوں خدا من لیا۔ عام محاورے وچ یعنی بے ادبی دے انداز وچ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں بشر کہہ کے پکارنا حرام اے تے کافراں دا طریقہ اے۔

يَسِيْرٌ ۝٧ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَالنُّوْرِ الَّذِيْٓ اَنْزَلْنَا ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

تے ایہہ اللہ لئی بڑا سوکھا اے (7) تے ایمان لیاؤ اللہ تے اوہدے رسول تے اوس نور تے جیہڑا اسیں اتاریا[1] تے اللہ تہاڈے کماں نوں چنگی طراں

خَبِيْرٌ ۝٨ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ۭ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۭ وَمَنْ يُّؤْمِنْۢ

جان دا اے (8) جیہڑے دن اوہ جمع ہون والے دن تہانوں اکٹھا کرے گا[2] اوہ دن (ہارن والیاں دی) ہار ظاہر ہوون دا دن اے تے جیہڑا اللہ تے

بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُّكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا

ایمان لیائے تے چنگا کم کرے اللہ اوہدیاں برائیاں مٹا دیوے گا تے اوہنوں اوہناں باغاں وچ داخل کرے گا جیہناں دے

الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝٩ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَ

تھلے نہراں وگدیاں نیں، اوہ ہمیشہ ایہناں وچ رہن گے ایہی بوہت وڈی کامیابی اے (9) تے جیہناں نیں کفر کیتا تے

ع ١٥ ١٠ التغابن

كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝١٠ مَآ

ساڈیاں آیتاں نوں جھوٹھا آکھیا، اوہ لوک اگ والے نیں، ہمیشہ ایہدے وچ رہن گے[3] تے اوہ کنی ای بھیڑا ٹھکانہ اے (10) ہر مصیبت

اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَمَنْ يُّؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهٗ ۭ وَاللّٰهُ بِكُلِّ

اللہ دے حکم نال ای پہنچدی اے[4] تے جیہڑے اللہ تے ایمان لیائے اللہ اوہدے دل نوں ہدایت دیوے گا تے اللہ ہر شے نوں

حاشیہ ① ... ایتھے نور توں مراد قرآن پاک اے، ایہنوں نور ایس لئی فرمایا گیا اے کہ ایہدی وجہ نال گمراہی دے ہنیرے دور ہوندے نیں تے ہدایت تے گمراہی وچ فرق واضح ہو جاندا اے۔ ② ... جمع ہوون دے دن توں مراد قیامت دا دن اے جیہدے وچ ساریاں توں پہلے آون والے تے ساریاں توں اخیر آون وچ والے جمع ہوون گے تے ایہہ اوہ دن ہووے گا جیہدے وچ کافراں دی محرومی تے مسلماناں دی کامیابی پورے طور تے ظاہر ہووے گی، کافر اپنی ہار تے ناکامی دا اقرار کر لین گے، جدکہ نیک عمل دے پابند مومناں دیاں برائیاں مٹا دِتیاں جاون گیاں تے جنت دیاں نعمتاں نال بھرے باغاں وچ ہمیشہ دی حیاتی دے لئی داخل دِتا جاوے گا جیہڑی یقیناً حقیقی تے وڈی کامیابی اے۔ ③ ... دوزخ وچ ہمیشہ رہنا صرف کافراں دے لئی اے تے جیہڑا گنہگار مومن دوزخ وچ داخل ہووے گا اوہ اوس وچ ہمیشہ نہ رہوے گا بلکہ اللہ پاک دی رحمت یا کسے دی شفاعت سے صدقے نال یا گناہواں دی کجھ سزا پا کے دوزخ توں بالآخر کڈھ لیا جاوے گا۔ ④ ... ایہہ حقیقت اے کہ اللہ پاک دی اجازت توں بغیر کوئی مصیبت نئیں پہنچ سکدی تے ایس گل اُتے ساڈا ایمان جناں پکا ہووے گا اوناں ای غماں تے مصیبتاں وچ صبر کرنا آسان ہووے گا۔ نالے یاد رہوے کہ کجھ مصیبتاں ساڈے گناہواں دی شامت دی وجہ توں وی آوندیاں نیں جیویں سورہ شوریٰ دی آیت نمبر 30 وچ بیان ہویا، غم تے مصیبتاں دے وقت ایس گل نوں سامنے رکھن نال دل نوں تسلی ملے گی تے گناہواں توں بچن دا ذہن وی بنے گا۔

شَیْءٍ عَلِیْمٌ ﴿۱۱﴾ وَ اَطِیْعُوا اللّٰهَ وَ اَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّیْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُوْلِنَا

چنگی طراں جان دا اے (11) تے اللہ دا حکم منو تے رسول دا حکم منو فیر جے تسیں منہ پھیرو تے (جان لوو) ساڈے رسول تے صرف صاف صاف پہنچا

الْبَلٰغُ الْمُبِیْنُ ﴿۱۲﴾ اَللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ وَ عَلَى اللّٰهِ فَلْیَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۳﴾

دین دی ذمے داری اے (12) اللہ اوہ اے جیہدے توں علاوہ کوئی عبادت دے لائق نئیں تے ایمان والیاں نوں تے اللہ ای تے بھروسہ کرنا چاہیدا اے ① (13)

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْۤا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَ اَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَاحْذَرُوْهُمْ ۚ

اے ایمان والیو! بے شک تہاڈیاں بیویاں تے تہاڈی اولاد وچوں کجھ تہاڈے دشمن نیں تے ایہناں توں بچ کے رہوو ②

وَ اِنْ تَعْفُوْا وَ تَصْفَحُوْا وَ تَغْفِرُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿۱۴﴾ اِنَّمَاۤ اَمْوَالُكُمْ

تے جے تسیں معاف کر دیو تے درگزر کرو تے بخش دیو تے بے شک اللہ بڑا بخشن والا، بوہت مہربان اے ③ (14) تہاڈے مال

وَ اَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ؕ وَ اللّٰهُ عِنْدَهٗۤ اَجْرٌ عَظِیْمٌ ﴿۱۵﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَ

تے تہاڈی اولاد اِک ازمائش ای نیں ④ تے اللہ دے کول بوہت وڈا ثواب اے (15) تے اللہ توں ڈرو جتھوں تک تہاڈے کولوں ہو سکے تے

اسْمَعُوْا وَ اَطِیْعُوْا وَ اَنْفِقُوْا خَیْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ ؕ وَ مَنْ یُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ

سنو تے حکم منو تے اللہ دے راہ تے خرچ کرو ایہہ تہاڈیاں جاناں لئی بہتر ہووے گا تے جیہنوں اوہدے نفس دے لالچی پن توں بچا لیتا گیا تے اوہی لوک

حاشیہ ① ... اللہ پاک اُتے توکل دی حقیقت ایہہ اے کہ سبباں نوں اختیار کیتا جاوے پراعتماد تے بھروسہ صرف رب تعالیٰ اُتے کیتا جاوے۔ ② ... کجھ ایمان والیاں دے بیوی بچیاں نیں ہجرت کرن توں روکیا سی حالاں کہ ہجرت اوہناں اُتے فرض سی، ایہدے اُتے ایہہ آیت اتری۔ ایہو جئے بیوی بچے اپنے عمل نال دشمنی جئیا معاملہ کردے نیں کہ فرض نوں پورا کرن توں روک کے بندے دی آخرت نوں نقصان دیندے نیں، ایسے لئی ایہو جئے معاملے وچ ایہناں دی گل نئیں منی چاہیدی۔ ③ ... بیوی بچیاں دے قصور معاف کر دینا اللہ پاک نوں محبوب اے۔ سانوں وی چاہیدا اے کہ بیوی بچیاں توں کوئی قصور ہو جاوے تے موقع محل دی مناسبت نال مناسب تنبیہ کریئے تے نال ای نال ایہناں دا قصور وی معاف کر دینا چاہیدا اے۔ ④ ... ایویں تے مال تے اولاد اللہ پاک دی بوہت وڈی نعمت نیں البتہ ایس اعتبار نال آزمائش ای نیں کہ کدی آدمی اوہناں دی وجہ توں گناہ تے نافرمانیاں وچ پیہ جاندا اے تے ایہناں وچ پیہ کے دین تے آخرت نوں بھل جاندا اے۔

هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿١٦﴾ اِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضٰعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ؕ

کامیابی پاؤن والے نیں (16) جے تسیں اللہ نوں چنگا قرض دیو گے تے اوہ تہاڈے لئی ایہنوں کئی گنا ودھا دیوے گا تے تہانوں بخش دیوے گا ①

وَاللّٰهُ شَكُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿١٧﴾ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿١٨﴾ ع ٢ ١٦

تے اللہ قدر فرمان والا، بوہت برداشت والا اے (17) اوہ ہر لُکے تے ظاہر نوں جانن والا، ② بوہت عزت والا، وڈا حکمت والا اے (18)

٦٥ سُوْرَةُ الطَّلَاقِ مَدَنِيَّةٌ ٩٩

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

اٰياتها ١٢ ركوعاتها ٢

يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَطَلِّقُوْهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَاَحْصُوا

اے نبی! (امت نوں فرما دیو کہ) جدوں تسیں لوک عورتاں نوں طلاق دے دیو ③ تے اوہناں دی عدت دے ویلے ایہناں نوں طلاق دیو تے عدت نوں گن دے ا

الْعِدَّةَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْ ۚ لَا تُخْرِجُوْهُنَّ مِنْۢ بُيُوْتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ

رہوو ④ تے اللہ توں ڈرو جیہڑا تہاڈا رب اے۔ تسیں عورتاں نوں اوہناں دے گھراں چوں نہ کڈھو تے نہ اوہ آپ نکلن ⑤

حاشیہ ① ... اللہ پاک نوں چنگا قرض دیون توں مراد اے کہ خش دلی تے نیک نیت دے نال حلال مال وچوں خدا دی راہ وچ صدقہ کیتا جاوے۔ ایسے نوں ای اللہ پاک نے اپنے لطف تے کرم نال قرض فرمایا اے تاں کہ لوکاں نوں صدقے دی ترغیب ملے۔ ② ... عالم الغیب اوہ صفت اے جیہڑی صرف اللہ پاک دے نال خاص اے۔ مخلوق وچوں کسے نوں وی "عالم الغیب" نئیں آکھ سکدے، البتہ ایہہ کہہ سکدے نیں کہ اللہ پاک دی عطا دے نال نبیاں تے رسولاں عَلَيْهِمُ السَّلَام تے ولی غیب دا علم رکھدے نیں۔ ③ ... ایتھے عورتاں توں مراد اوہ عورتاں نیں جیہناں نال اوہناں دے بندیاں نیں حقِ زوجیت ادا کیتا ہووے تے اوہناں دی عدت حیض توں گنی جاوے، جے ایہناں نوں طلاق دینی ہووے تے ایہناں نوں ایہو جئے پاکی دے دِناں وچ اِک طلاق دیو جیہناں وچ ایہناں نال صحبت نہ کیتی گئی ہووے تے عدت گزرن تک رجوع نہ کرن۔ ایس نوں طلاق احسن آکھدے نیں۔ ④ ... عدت دی گنتی مرد تے عورت دونویں ای کرن گے البتہ ایتھے خاص طور تے مرداں نوں عدت دی گنتی کرن دا ایسے لئی فرمایا گیا تاں کہ اوہ عدت وچ رجوع، نان نفقہ تے طلاق تے نکاح دے متعلق دوجے حکماں دا خیال رکھ سکن۔ ⑤ ... عورت نوں عدت شوہر دے گھر پوری کرنا ضروری اے۔ شوہر نوں جائز نئیں کہ طلاق دِتی ہوئی نوں عدت دے دِناں وچ گھر توں کڈھے تے نہ ایہناں عورتاں نوں اوتھوں نکلنا جائز اے۔ کیوں کہ ایہہ رہائش خالی شوہر دا حق نئیں اے جیہڑا ایہدی رضا مندی نال ختم ہو جاوے بلکہ ایہہ شریعت دا حق وی اے البتہ عورت جے گندا بولے تے گھر والیاں نوں تکلیفاں دیوے تے ایس نوں کڈھنا جائز اے کیوں کہ اوہ نافرمان عورت دے حکم وچ اے۔

اِلَّاۤ اَنْ یَّاْتِیْنَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَیِّنَةٍ ؕ وَ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ؕ وَ مَنْ یَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ

پر ایہہ کہ کسے کھلی برائی کرن تے ایہہ اللہ دیاں حداں نیں تے جیہڑا اللہ دیاں حداں توں اگے ودھیا

فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ ؕ لَا تَدْرِیْ لَعَلَّ اللّٰهَ یُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ۝۱ فَاِذَا بَلَغْنَ

تے بے شک اوہنے اپنی جان اُتے ظلم کیتا۔ تسیں نئیں جان دے شاید اللہ ایہدے بعد کوئی نواں معاملہ پیدا فرما دیوے (1) تے جدوں عورتاں اپنی

اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ فَارِقُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ وَّ اَشْهِدُوْا ذَوَیْ

مدت تک پہنچن والی ہوون تے اوہناں نوں بھلائی دے نال روک لوو یا اوہناں نوں بھلائی دے نال وکھرا کر دیو① تے اپنیاں وچوں دو

عَدْلٍ مِّنْكُمْ وَ اَقِیْمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِ ؕ ذٰلِكُمْ یُوْعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ یُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَ

عادل گواہ بنا لو تے اللہ لئی گواہی قائم کرو۔ ایہہ اے جیہدے توں اوس بندے نوں نصیحت کیتی جاندی اے جیہڑا اللہ تے آخرت دے دن تے

الْیَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ وَ مَنْ یَّتَّقِ اللّٰهَ یَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا ۝۲ۙ وَّ یَرْزُقْهُ مِنْ حَیْثُ

ایمان رکھدا ہووے تے جیہڑا اللہ توں ڈرے اللہ اوہدے لئی نکلن دا رستہ بنا دیوے گا (2) تے اوہنوں اوتھوں روزی دیوے گا جتھوں

لَا یَحْتَسِبُ ؕ وَ مَنْ یَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهٖ ؕ قَدْ جَعَلَ

اوہدا خیال وی نہ ہووے تے جیہڑا اللہ تے بھروسہ کرے تے اوہ اوہدے لئی کافی اے بے شک اللہ اپنا کم پورا کرن والا اے، بے شک اللہ نے

اللّٰهُ لِكُلِّ شَیْءٍ قَدْرًا ۝۳ وَ الّٰٓـِٔیْ یَئِسْنَ مِنَ الْمَحِیْضِ مِنْ نِّسَآىِٕكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ

ہر شے لئی اِک اندازہ مقرر کر رکھیا اے (3) تے تہاڈیاں عورتاں وچوں جیہڑیاں حیض توں نا امید ہو چکیا ہون② جے تہانوں کجھ شک ہووے تے

حاشیہ ① ... جے اِک یا دو رجعی طلاقاں دِتیاں تے عورت اپنی عدت ختم ہوون دے ویلے کول پہنچ جاوے تے اوس ویلے شوہر نوں اختیار اے، جے اوہدے نال چنگے سلوک کردے ہوئے رہنا چاہوے تے رجوع کر لووے تے دل وچ فیر طلاق دیون دا ارادہ نہ رکھے تے جے اوہنوں عورت دے نال چنگی تے سوہنی گزر بسر دی امید نہ ہووے تے اوہدے حق جیویں مہر وغیرہ ادا کرکے اوہدے توں جدائی اختیار کرلوے تے اوہنوں ایس طراں نقصان نہ پہنچاوے کہ عدت دے آخری ویلے وچ رجوع کر لوے، فیر طلاق دے دیوے تے ایویں ای اوہدی عدت لمبی کرکے اوہنوں پریشانی وچ پا دیوے۔ نالے ہور تفصیل فقہ دی کتاباں وچ ویکھ لوو۔ ② ... بڈھاپے دی وجہ توں جدوں حیض بند ہو جاوے اوہ سنِ ایاس اے، تے ایس عمر وچ پہنچی ہوئی عورت دی عدت تِن مہینے اے۔

فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ وَّالّٰٓـِٔيْ لَمْ يَحِضْنَ ؕ وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَّضَعْنَ

اوہناں دی تے جیہناں نوں حیض نئیں آیا اوہناں دی عدت تن مہینے اے① تے حمل والیاں دی عدت دا عرصہ ایہہ اے کہ اوہ اپنا حمل جم

حَمْلَهُنَّ ؕ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ اَمْرِهٖ يُسْرًا ۝٤ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهٗٓ

لین② جیہڑا اللہ توں ڈرے اللہ اوہدے لئی ایس کم وچ آسانی فرما دیوے گا (4) ایہہ اللہ دا حکم اے جیہڑا اوہنے تہاڈے ول

اِلَيْكُمْ ؕ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُعْظِمْ لَهٗٓ اَجْرًا ۝٥ اَسْكِنُوْهُنَّ

گھلیا تے جیہڑا اللہ توں ڈرے تے اللہ اوس توں اوہدیاں برائیاں مٹا دیوے گا تے اوہدے لئی ثواب وڈا کر دیوے گا (5) عورتاں نوں

مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِّنْ وُّجْدِكُمْ وَلَا تُضَآرُّوْهُنَّ لِتُضَيِّقُوْا عَلَيْهِنَّ ؕ وَاِنْ

اوتھے رکھو جتھے آپ رہندے او اپنی گنجائش دے مطابق تے اوہناں نوں تکلیف نہ دیو کہ ایہناں تے تنگی کرو③ تے جے اوہ

كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوْا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ

حمل والیاں ہوون تے اوہناں تے خرچ کر دے رہوو ایتھوں تک کہ اوہ بچہ جم لین④ فیر جے اوہ تہاڈے لئی (بچے نوں) دودھ پیاؤن⑤

حاشیہ ① ... کُڑی نابالغہ ہووے یا اوہدے بالغ ہوون دی عمر تے آ گئی ہووے پر اجے حیض نئیں شروع ہویا تے اوہناں دونواں دی عدت وی تِن مہینے اے۔ ② ... حاملہ زنانیاں دی عدت وضعِ حمل اے (یعنی بچہ جمن تک) بھاویں اوہ عدت طلاق دی ہووے یا مرنے دی۔ نالے وضعِ حمل نال عدت پوری ہوون لئی کوئی خاص مدت مقرر نئیں، موت یا طلاق دے بعد جس ویلے بچہ پیدا ہووے عدت مُک جاوے گی بھاویں اِک منٹ بعد ہووے۔ ایویں ای جے حمل ڈِگ جاوے پر بچے دے کجھ اعضاء بن چکے نیں تے عدت پوری ہو گئی تے بچے دے اعضاء بنن توں پہلے حمل ڈِگ جاوے تے عدت ختم نئیں ہووے گی۔ ③ ... طلاق دِتی ہوئی عورت نوں عدت پوری ہون تک رہن لئی اوہدی حیثیت دے مطابق مکان دینا شوہر اُتے واجب اے تے عدت دے زمانے وچ نفقہ مطلب خرچہ دینا وی واجب اے۔ ④ ... نفقہ جیویں حاملہ زنانی نوں دینا واجب اے ایویں ای غیر حاملہ نوں وی دینا واجب اے بھاویں اوہنوں طلاقِ رجعی دِتی ہوئے یا بائن۔ ⑤ ... بچے نوں دُدھ پلاونا ماں اُتے واجب نئیں، پیو دی ذمہ داری اے کہ پیسے دے کے دُدھ پلوائے پر جے بچہ ماں توں علاوہ کسے ہور زنانی دا دُدھ نہ پیے، یا پیو فقیر ہووے تے ایس حالت وچ ماں اُتے دُدھ پلاونا واجب ہو جاندا اے، بچے دی ماں جدوں تک ایہدے پیو دے نکاح وچ ہووے یا طلاقِ رجعی دی عدت وچ ہووے تے ایہو جیہی حالت وچ اوہنوں دُدھ پلاون دے پیسے لینا جائز نئیں عدت توں بعد لینا جائز اے۔

فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ ۚ وَاْتَمِرُوْا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوْفٍ ۚ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ

تے اوہناں نوں اوہدی اجرت دیو تے آپس وچ چنگے طریقے نال مشورہ کر لوو تے جے تسیں آپس وچ مشکل سمجھو

فَسَتُرْضِعُ لَهٗٓ اُخْرٰى ۝٦ لِيُنْفِقْ ذُوْ سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ ۭ وَمَنْ قُدِرَ

تے بڑی چھیتی اوہنوں کوئی ہور عورت دُدھ پلا دیوے گی ① (6) مالی وسعت رکھن والے نوں چاہیدا اے کہ اپنی گنجائش دے مطابق خرچ کرے تے جیہدے تے

عَلَيْهِ رِزْقُهٗ فَلْيُنْفِقْ مِمَّآ اٰتٰىهُ اللّٰهُ ۭ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَآ اٰتٰىهَا ۭ

اوہدا رزق تنگ کیتا گیا اے تے اوہنوں چاہیدا اے کہ اوہدے وچوں خرچہ دیوے جیہڑا اوہنوں اللہ نے دِتا اے، اللہ کسے جان تے بھارا نئیں

ع ١٧ سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُّسْرًا ۝٧ وَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ

رکھدا پر اوسے قابل جِنا اوہنوں دِتا اے، چھیتی ای اللہ مشکل دے بعد آسانی فرما دیوے گا (7) تے کنے ای شہر سن جیہناں نیں

رَبِّهَا وَرُسُلِهٖ فَحَاسَبْنٰهَا حِسَابًا شَدِيْدًا وَّعَذَّبْنٰهَا عَذَابًا نُّكْرًا ۝٨

اپنے رب دے تے اوہدے رسولاں دے حکم توں نافرمانی کیتی تے اسیں اوہناں توں سخت حساب لیا ② تے اوہناں نوں بھیڑا عذاب دِتا ③ (8)

فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ۝٩ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ

تے اوہناں نیں اپنے کیتے دا وبال چکھیا تے اوہناں دے کم دا انجام گھاٹا ہویا (9) اللہ نے ایہناں لئی

مع ١٤ عَذَابًا شَدِيْدًا ۙ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ ۚ ۝٥ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ

سخت عذاب تیار کر رکھیا اے تے اللہ توں ڈرو، اے عقل والیو! جیہڑے ایمان لیائے اوہ،

حاشیہ ① ... دُدھ پلاونے دے پیسے دے متعلق مرد تے عورت آپس وچ چنگے طریقے نال مشورہ کر لیوون تے ایہہ خیال رکھن کہ نہ مرد عورت دے حق وچ کوتاہی کرے، نہ عورت ایس معاملے وچ سختی کرے، فیر جے ایہہ آپس وچ معاملہ طے کرن وچ مشکل سمجھن تے بچے دی ماں کسے دوجی دُدھ پلاون والی عورت دے پیسے دے برابر پیسے لین تے راضی نہ ہووے بلکہ بوہتے پیسے دا مطالبہ کرے تے پیو زیادہ پیسے دینا نہ چاہوے تے فیر ایہہ کسے دوجی عورت دا انتظام کر لووے۔ ② ... ایتھے سخت حساب توں مراد آخرت دا حساب اے تے ایس لئی ایہدا واقع ہونا یقینی اے ایسے لئی ایتھے ماضی دے صیغہ نال بیان فرمایا گیا۔ ③ ... بھیڑے عذاب توں دوزخ دا عذاب مراد اے یا ایس توں مراد دنیا وچ قحط تے قتل وغیرہ بلاواں وچ پا دینا اے۔

قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَّسُوْلًا يَّتْلُوْا عَلَيْكُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ مُبَيِّنٰتٍ

بے شک اللہ نے تہاڈے ول نصیحت اُتاری① (10) (تے) رسول (گھلیا) جیہڑا تہاڈے تے اللہ دیاں روشن آیتاں پڑھدا اے

لِّيُخْرِجَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ؕ وَ

تاں کہ اوہ اوہناں لوکاں نوں ہنھیرے وچوں نور② ول لے جاوے③ جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے تے

مَنْ يُّؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُّدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ

جیہڑ اللہ تے ایمان لیاوے تے چنگا کم کرے تے اللہ اوہنوں اوہناں باغاں وچ داخل کرے گا جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں،

خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهٗ رِزْقًا ﴿١١﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ

اوہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے④ بے شک اللہ نے اوہناں لئی چنگی روزی رکھی اے (11) اللہ اوہی اے جیہنے

سَبْعَ سَمٰوٰتٍ وَّمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ ؕ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوْٓا

ست اسمان بنائے تے ایہناں دے برابر زمیناں۔حکم ایہناں دے وچکار اُتردا اے⑤ تاں کہ تسیں جان لوو

اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾ ع ٢ ١٨

کہ اللہ ہر شے تے بڑا قادر اے تے ایہہ کہ اللہ دا علم ہر چیز نوں گھیرے ہویا اے (12)

٦٦ سُوْرَةُ التَّحْرِيْمِ مَدَنِيَّةٌ ١٠٧ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اٰياتها ١٢ ركوعاتها ٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے

حاشیہ ① ... آیت وچ "ذِکْرًا" توں مراد قرآن اے تے اِک تفسیر دے مطابق "ذِکْرًا" توں مراد رسولِ کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نیں تے اگلی آیت دے شروع دا لفظ "رَسُوْلًا" ایسے "ذکرا" دی تفسیر اے۔ ② ... ایتھے ہنیریاں توں مراد کفر تے جہالت دے ہنیرے تے نور توں مراد ایمان تے علم دا نور اے۔ ③ ... آیت وچ "ذِکْرًا" دی دوجی تفسیر دے مطابق ایتھے ہنیریاں توں نور دے ول کڈھن دی نسبت رسولُ اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے ول اے، تے ایہہ یقیناً آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی صفت وی اے کہ لوکاں نوں کفر توں ایمان، جہل توں علم تے فسق توں تقویٰ دے ول کڈھدے نیں۔ ④ ... ایتھے ایمان دا ذکر چنگے عمل توں پہلے ہویا، کیوں کہ ایمان عمل توں پہلے اے۔ ایویں ای نجات لئی ایمان دے نال نیک عمل وی ضروری اے۔ ⑤ ... آسمان تے زمین دے وچکار حکم اُترن توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک دا حکم ایہناں ساریاں وچ جاری تے نافذ اے۔

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ ۚ تَبْتَغِيْ مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَ ؕ

اے نبی! تسیں اپنیاں بیویاں دی رضا چاہندیاں ہویاں اپنے اُتے اوس چیز نوں کیوں حرام کر دے او جیہڑی اللہ نے تہاڈے لئی حلال کیتی اے ①

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ① قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْ ۚ وَاللّٰهُ

تے اللہ بڑا بخشن والا بڑا مہربان اے (1) بے شک اللہ نے تہاڈے لئی تہاڈی قسماں دا کھولنا مقرر فرما دِتا اے ② تے اللہ

مَوْلٰىكُمْ ۚ وَهُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ② وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِهٖ

تہاڈی مدد کرن والا اے تے اوہی بوہت علم والا، بڑا حکمت والا اے (2) تے جدوں نبی نے اپنی اِک بیوی نوں راز دی اِک گل

حَدِيْثًا ۚ فَلَمَّا نَبَّاَتْ بِهٖ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهٗ وَاَعْرَضَ

دسی فیر جدوں اوہنے ایس گل نوں (دوجی نوں) دسیا تے اللہ نے اوس گل نوں نبی تے ظاہر کر دِتا تے نبی نے ایس گل دا کجھ حصہ تے دس دِتا تے کجھ حصے

عَنْۢ بَعْضٍ ۚ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِهٖ قَالَتْ مَنْ اَنْۢبَاَكَ هٰذَا ؕ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَلِيْمُ

نوں رہن دِتا فیر جدوں نبی نے اوس بیوی نوں اوہدی خبر دِتی تے اوہنے عرض کیتی: کہ تہانوں کنے دسیا؟ فرمایا مینوں بوہت علم والے، بڑیاں خبراں رکھن والے

الْخَبِيْرُ ③ اِنْ تَتُوْبَآ اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوْبُكُمَا ۚ وَاِنْ تَظٰهَرَا

نے دسیا ③ (3) (اے نبی دی دونویں بیویو!) جے تسیں دونویں اللہ دی بارگاہ وچ توبہ کرو کیوں کہ تہاڈے دل ضرور کجھ ہٹ گئے نیں (تے اوہ توبہ قبول کرے گا) تے جے

حاشیہ ① ... ایس آیت دا اِک شانِ نزول ایہہ اے کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُم المؤمنین حضرت زینب رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا دے کول تشریف لے جاندے تے اوہ شہد حاضر کردیاں سن، ایویں اوہناں دے کول کجھ زیادہ دیر تشریف فرما رہندے سن، نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نال بوہت زیادہ محبت دی وجہ نال ایہہ گل دوجیاں پاک بیویاں اُتے بوہت بھاری ہوئی۔ اوہناں نیں آپس دے مشوریاں نال حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی بارگاہ وچ کجھ عرض کیتی تے ایہناں نوں راضی کرن لئی آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے فرما دِتا کہ میں شہد نوں اپنے اُتے حرام کرنا واں۔ ایہدے اُتے ایہہ آیت کریمہ نازل ہوئی۔ ② ... حلال نوں اپنے اُتے حرام کر لینا وی قسم دی اِک قسم اے تے ایتھے قسم نوں کھولن توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک نے قسم دا کفارہ مقرر کر دِتا اے۔ یا ایہہ مراد اے کہ قسم توں بعد اِنْ شَآءَاللّٰہ آکھیا جاوے تاں کہ ایس دے برخلاف کرن توں قسم نہ ٹُٹے۔ ③ ... ایتھے بیان کیتے گئے واقعہ دا خلاصہ ایہہ اے کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اپنی اِک زوجہ نوں دو شیواں دی راز دی اِک گل دسی تے اوہنوں کسے دے اگے ظاہر کرن توں منع فرمایا، پر اوہناں نیں دوجی زوجہ نوں دس دِتا۔ اللہ پاکنے ایہناں دے عمل دی خبر نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں دے دِتی۔ آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اپنی زوجہ نوں ایہہ تے دس دِتا کہ تسیں گل ظاہر کر دِتی اے پر دوجی گل نہ دسی۔ فیر جدوں ایہدی وی خبر دِتی تے اوہناں نیں عرض کیتی: تہانوں کس نے دسیا؟ ارشاد فرمایا: مینوں علیم تے خبیر اللہ پاک نے دسیا اے جیہدے توں کجھ وی لُکیا نئیں اے۔

عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰىهُ وَجِبْرِيْلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ

نبی دے مقابلے وچ تسیں اِک دوجے دی مدد کرو تے بے شک اللہ آپ اوہناں دی مدد کرن والا اے تے جبریل تے نیک ایمان والے ① تے اوہدے بعد

ذٰلِكَ ظَهِيْرٌ ۝٤ عَسٰى رَبُّهٗٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُّبْدِلَهٗٓ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكُنَّ

فرشتے مدد کرن والے نیں ② (4) جے اوہ (نبی) تہانوں طلاق دے دین تے نیڑے اے کہ اوہناں دا رب اوہناں نوں تہاڈے توں بہتر بیویاں بدل دیوے

مُسْلِمٰتٍ مُّؤْمِنٰتٍ قٰنِتٰتٍ تٰٓئِبٰتٍ عٰبِدٰتٍ سٰٓئِحٰتٍ ثَيِّبٰتٍ وَّاَبْكَارًا ۝٥ يٰٓاَيُّهَا

جیہڑیاں فرماں برداری کرن والیاں، ایمان والیاں، ادب والیاں، توبہ کرن والیاں، عبادت کرن والیاں، روزے رکھن والیاں، ویہیاں تے کنواریاں ہون ③ (5) اے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيْكُمْ نَارًا وَّقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

ایمان والیو! اپنیاں جاناں تے اپنے گھر والیاں نوں اوس اگ توں بچاؤ ④ جیہدا بالن بندے تے پتھر نیں، ⑤

عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُوْنَ اللّٰهَ مَآ اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا

ایس تے سختی کرن والے، طاقت والے فرشتے مقرر نیں جیہڑا اللہ دے حکم دی نافرمانی نئیں کردے تے اوہی کردے نیں جیہڑا

يُؤْمَرُوْنَ ۝٦ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ ۭ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ

اینہاں نوں حکم دِتا جاندا اے (6) اے کافرو! اج تسیں بہانے نہ بناؤ، تہانوں اوہدا بدلہ دِتا جاوے گا

حاشیہ ① ... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم مسلماناں دے ایویں مدد کرن والے نیں، جیویں بادشاہ رعایا دی مدد کرن والا اے تے مومن حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے ایویں مدد کرن والے نیں جیویں خادم تے سپاہی بادشاہ دے۔ ایسے لئی ایس آیت دی وجہ نال ایہہ نئیں آکھیا جا سکدا کہ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم مسلماناں دے حاجت مند نیں۔ ② ... ایتھے حضرت جبریل عَلَيْهِ السَّلَام تے نیک مسلماناں نوں مولیٰ یعنی مدد کرن والا تے فرشتیاں نوں ظہیر یعنی ہتھ ونڈاون والا فرمایا گیا، ایس توں پتا لگا کہ اللہ پاک دے بندے مدد کرن والے نیں۔ ③ ... ایس آیت وچ ازواج مطہرات رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُنَّ نوں تنبیہ کیتی گئی کہ جے رسولِ خدا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے اوہناں بیویاں دے تنگ کرن توں پریشان ہو کے ایہناں نوں طلاق دے دِتی تے اللہ پاک اپنے لطف و کرم دے نال دوجیاں بہتر بیویاں عطا فرماوے گا۔ ④ ... ہر مسلمان اُتے اپنی اصلاح کرنا تے گھر والیاں دی اسلامی تعلیم تے تربیت کرنا ضروری اے، ایسے لئی ایہنوں چاہیدا کہ اوہ اپنے بیوی تے بچیاں تے گھر وچ حاضر دوجے ماتحت لوکاں نوں اسلام دے حکماں دی تعلیم دیوے یا دواوے ایویں اسلام دی تعلیم دے سائے تھلے ایہناں دی تربیت کرے تاں کہ اوہ سارے دوزخ دی اگ توں بچے رہون۔ ⑤ ... ایتھے آدمی توں کافر تے پتھر توں بت وغیرہ مراد نیں تے معنی ایہہ اے کہ دوزخ دی اگ بوہت زیادہ تتی اے تے ایہدا بالن لکڑاں نئیں بلکہ کافر لوک تے پتھر دے بت نیں۔

ع ١ ١٩

مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا تُوْبُوْٓا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَّصُوْحًا ؕ

جیہڑا تسیں کردے سو (7) اے ایمان والیو! اللہ ول ایہہ جئی توبہ کرو جیہدے بعد گناہ ول جانا نہ ہووے، ①

عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُّكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ

نیڑے اے کہ تہاڈا رب تہاڈیاں برائیاں تہاڈے توں مٹا دیوے تے تہانوں اوہناں باغاں وچ داخل کر دیوے جیہناں

تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۙ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ ۚ نُوْرُهُمْ

تھلے نہراں وگدیاں پیاں نیں جیہڑے دن اللہ نبی تے اوہناں لوکاں نوں جیہڑے اوہناں دے نال ایمان لیائے رسوا نہ کرے گا، اوہناں دا نور

يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اَتْمِمْ لَنَا نُوْرَنَا وَاغْفِرْ لَنَا ۚ

اوہناں دے اَگے تے سجے پاسے دوڑدا ہووے گا، اوہ عرض کرن گے، اے ساڈے رب! ساڈے لئی ساڈا نور پورا کردے تے سانوں بخش دے،

اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٨﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ وَاغْلُظْ

بے شک توں ہر شے تے بڑا قادر ایں (8) اے نبی! کافراں تے منافقاں نال جہاد کرو تے ایہناں تے سختی

عَلَيْهِمْ ؕ وَمَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٩﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ

کرو تے ایہناں دا ٹھکانہ دوزخ اے تے اوہ کنی ای بھیڑ پرہن والی جگہ اے ② (9) اللہ نے کافراں لئی ③

حاشیہ ① ... توبہ نصوح ایہہ اے کہ بندہ گناہ توں ایہو جئی سچی توبہ کرے کہ ایس توں بعد گناہواں ول نہ آوے۔ ایہو جئی توبہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ مطلوب تے مقبول اے۔ اَج دے زمانے وچ گناہواں دی کثرت اے، ایہناں توں بچن تے سچی توبہ دی توفیق پاون دا ایہی طریقہ اے کہ صحیح عقیدے دے نیک لوکاں دی صحبت اختیار کرے۔ ② ... یعنی اے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، تسیں حکمت دے تقاضیاں دے مطابق تے موقع محل دی مناسبت نال کافراں اُتے تلوار نال جدکہ منافقاں اُتے سخت کلامی تے پکیاں دلیلاں دے نال جہاد فرماؤ تے ایہناں دونواں گروہواں اُتے سختی کرو، ایہناں دا ٹھکانہ دوزخ اے تے اوہ کڈی ای بھیڑی پھرن دی جگہ اے۔ ③ ... ایتھے بھیڑی عورتاں دی مثال بیان کرن دا مقصد ایہہ اے کہ جیویں کفر دے ہوندیاں ہویاں ایہناں عورتاں نوں نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نال رشتے داری کم نہ آئی ایویں کافراں نوں کفر دے ہوندیاں نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے مسلماناں نال رشتے داری کوئی کم نہ آوے گی تے چنگی عورتاں دی مثال بیان کرن دا مقصد ایہہ اے کہ جے مسلماناں نوں حق دی راہ وچ ظلم سہنے پیون تے ایہدے وچ صبر تے استقامت توں کم لیون۔

كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوْحٍ وَّامْرَاَتَ لُوْطٍ ؕ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا

نوح دی بیوی تے لوط دی بیوی نوں مثال بنا دِتا، اوہ دونویں ساڈے بندیاں وچوں دو نیک بندیاں دے نکاح وچ سن فیر اینہاں

صَالِحَيْنِ فَخَانَتٰهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَّقِيْلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ

دوہاں عورتاں نیں اینہاں نال خیانت کیتی ① تے اوہ (نیک بندے) اللہ دے سامنے اینہاں دے کسے کم نہ آئے ② تے فرما دِتا گیا کہ جان

الدّٰخِلِيْنَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ ۘ اِذْ قَالَتْ

والیاں دے نال تسیں وی دوزخ وچ جاؤ ③ (10) تے اللہ نے مسلماناں لئی فرعون دی بیوی نوں مثال بنا دِتا جدوں اوہنے عرض کیتی،

رَبِّ ابْنِ لِيْ عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِيْ مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهٖ وَنَجِّنِيْ

اے میرے رب! میرے لئی اپنے کول جنت وچ اِک گھر بنا تے مینوں فرعون تے اوہدے عمل توں نجات دے تے مینوں

مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِيْٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا

ظالم لوکاں توں نجات عطا فرما ④ (11) تے عمران دی دھی مریم نوں (مثال بنا دِتا) جیہنے اپنی پارسائی دے مقام دی راکھی کیتی تے اسیں

فِيْهِ مِنْ رُّوْحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهٖ وَكَانَتْ مِنَ الْقٰنِتِيْنَ ﴿١٢﴾ ع ٢ ٢٥ ٢٠

اوہدے وچ اپنے ولوں روح پھوکی تے اوہنے اپنے رب دیاں گلاں تے اوہدیاں کتاباں دی تصدیق کیتی ⑤ اوہ فرماں برداراں وچوں سی (12)

وقف لازم

حاشیہ ① ... ایتھے خیانت توں مراد ایمان دی بجائے کفر اختیار کرکے دین دے معاملے وچ خیانت کرنا اے۔
② ... قیامت دے دن ایمان توں علاوہ بزرگاں دی صحبت فیدہ نئیں دیوے گی تے ایہہ وی پتا لگا کہ کافراں لئی رشتہ یا نبی دا نسب کم نئیں آوندا۔ ③ ... ایہہ گل اوہناں دونواں عورتاں دی موت دے ویلے اوہناں نوں آکھی گئی یا آئندہ قیامت دے دن اوہناں نوں آکھی جائے گی۔ ④ ... فرعون دی بیوی دا ناں آسیہ سی، آپ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام اُتے ایمان لے آیاں سن۔ فرعون نوں پتا لگا تے اوہنے اینہاں نوں سخت سزا دِتی۔ فرعون دیاں سختیاں ودھن تے آپ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نے اللہ دی بارگاہ وچ عرض کیتی: اے میرے رب! میرے لئی اپنے کول جنت وچ گھر بنا دے۔ اللہ پاک نے اینہاں دا جنتی مکان اینہاں اُتے ظاہر فرما دِتا جیہدی خشی وچ اینہاں اُتے فرعون دیاں سختیاں سہنا آسان ہو گیا۔ فیر عرض کیتی: مینوں فرعون، ایہدے کفر تے شرک تے ظلم توں نجات دے تے مینوں ظالم لوکاں توں نجات عطا فرما، تے آخر کار اوہناں دی ایہہ دعا وی قبول ہوئی تے اللہ پاک نے اوہناں دی روح قبض فرما لئی۔
⑤ ... ایتھے اللہ پاک دیاں گلاں توں اوہ شرعی حکم مراد نیں جیہڑے اللہ پاک نے اپنے بندیاں لئی بنائے نیں تے کتاباں توں نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام اُتے نازل ہون والیاں کتاباں مراد نیں۔

٦٧ سُوْرَةُ الْمُلْكِ مَكِّيَّةٌ ٧٧ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ٣٠ ركوعاتها ٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

تَبٰرَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ ۫ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرُ ۙ﴿١﴾ الَّذِيْ خَلَقَ

بڑی برکت والا اے اوہ جیہدے قبضے وچ ای ساری بادشاہی اے تے اوہ ہر چیز تے چنگی طراں قادر اے (1) اوہ جیہنے

الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْغَفُوْرُ ۙ﴿٢﴾

موت تے حیاتی نوں پیدا کیتا① تاں کہ تہاڈی ازمائش کرے کہ تہاڈے وچوں کیہڑا زیادہ چنگے عمل کرن والا اے② تے اوہی بوہت عزت والا، بوہت بخشش والا اے (2)

الَّذِيْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ۭ مَا تَرٰى فِيْ خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفٰوُتٍ ۭ

اوہ جیہنے اک دوجے دے اُتے ست اسمان بنائے (اے بندے!) توں رحمٰن دے بنان وچ کوئی فرق نئیں ویکھیں گا

فَارْجِعِ الْبَصَرَ ۙ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُوْرٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ

فیر توں نظر چک کے ویکھ، کیہ تینوں کوئی دراڑ نظر آوندی اے؟ (3) فیر دوجی وار نظر چک کے ویکھ، نظر

اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَّهُوَ حَسِيْرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيْحَ

تیرے ول ناکام ہو کے تھکی ٹٹی واپس آوے گی③ (4) تے ضرور بے شک اسیں تھلڑے اسمان نوں دِیویاں نال سجایا④

حاشیہ ① ”موت“ انساناں تے حیواناں وچ روح دے جسم توں وکھری ہو جاون تے حواس دی طاقت ختم ہو جاون داناں اے، جد کہ ”حیاتی“ جسم وچ روح دے وجود دے نال حواس دی طاقت باقی رہن داناں اے تے پیدا کرن توں مراد ایہناں نوں وجود دینا اے۔ ② حیاتی تے موت پیدا کرن دی حکمت ایہہ اے کہ دنیا دی حیاتی وچ اللہ پاک اپنے حُکماں دے نال لوکاں دی آزمائش کرے کہ کون خدا دا فرمانبردار تے چنگے عمل کرن والا اے۔ ③ اللہ پاک نے اِک دوجے دے اُتے ست آسمان بنائے تے ایہناں نوں ایہو جئیا پکا، درست، برابر تے مناسب بنایا کہ بندہ بوہت زیادہ لبھ کے تے ٹوہ وچ پے کے وی ایہناں وچ کوئی فرق، شگاف تے عیب لبھ نئیں سکدا تے اسماناں دی ایہہ تخلیق اللہ پاک دی قدرت دی بوہت وڈی دلیل اے۔ ④ چراغاں توں مراد تارے نیں، ایہناں نال دنیا دے اسمان نوں سجایا گیا تے ایہناں نوں ایہناں شیطاناں نوں مارن دا ذریعہ بنایا گیا اے جیہڑے اسماناں ول فرشتیاں دی گل بات سنن تے گلاں چوری کرن جاندے نیں۔

وَ جَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّيٰطِيْنِ وَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيْرِ ۝٥ وَ

تے ایہناں شیطاناں نوں مار کے بھجان لئی بنایا تے اسیں اوہناں لئی بھڑکدی اگ دا عذاب تیار کرکے رکھیا اے (5) تے

لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ؕ وَ بِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝٦ اِذَآ اُلْقُوْا

جیہناں نیں اپنے رب دے نال کفر کیتا اوہناں لئی جہنم دا عذاب اے تے اوہ کِنا ای بھیڑا (رہن سہن) ٹھکانہ اے (6) جدوں اوہ کافر

فِيْهَا سَمِعُوْا لَهَا شَهِيْقًا وَّ هِيَ تَفُوْرُ ۝٧ۙ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ؕ كُلَّمَآ

جہنم وچ پاوے جان گے تے اوہدی خوفناک چیک سنن گے تے اوہ جوش مار ری ہووے گی① (7) لگدا اے غصے نال پاٹ جاوے گی،② جدوں کدی

اُلْقِيَ فِيْهَا فَوْجٌ سَاَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَذِيْرٌ ۝٨ قَالُوْا بَلٰى قَدْ

کوئی گروہ ایہدے وچ پایا جاوے گا تے ایہدے راکھے ایہناں نوں پُچھن گے، کیہ تہاڈے کول کوئی ڈر سنان والا نئیں آیا سی؟ (8) اوہ آکھن گے: کیوں نئیں، بے شک

جَآءَنَا نَذِيْرٌ ۙ فَكَذَّبْنَا وَ قُلْنَا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ ۖۚ اِنْ اَنْتُمْ

ساڈے کول ڈر سنان والے تشریف لیائے فیر اساں (اوہناں نوں) جھوٹھا آکھیا تے اسیں آکھیا: اللہ نے کوئی چیز نئیں اتاری، تسیں تے

اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ كَبِيْرٍ ۝٩ وَ قَالُوْا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِيْٓ

وڈی گمراہی وچ ای او (9) تے اوہ آکھن گے: جے اسیں سُن دے یا سمجھ دے تے دوزخ والیاں

اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ۝١٠ فَاعْتَرَفُوْا بِذَنْۢبِهِمْ ۚ فَسُحْقًا لِّاَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ۝١١

وچوں نہ ہندے (10) تے ہن اوہناں نیں اپنے گناہ نوں منیا تے دوزخیاں لئی پھٹکار ہووے (11)

اِنَّ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّ اَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝١٢

بے شک جیہڑے لوک بے ویکھے اپنے رب توں ڈردے نیں اوہناں لئی بخشش تے وڈا ثواب اے (12)

حاشیہ ① ... جدوں کافراں نوں دوزخ وچ پایا جاوے گا تے اوہ کھوتے دی آواز وانگوں دوزخ دی خوفناک چیک سنن گے تے اوس ویلے دوزخ ایویں جوش مار دی ہووے گی جیویں پانی ہانڈی وچ جوش مار دا اے۔ ② ... یعنی کافراں اُتے دوزخ دا قہر ایناں ہووے گا کہ اِنج لگے گا جیویں قہر دی شدت دی وجہ نال دوزخ ہُنے پاٹ جاوے گی تے اوہدے ٹکڑے اِک دوجے توں وکھرے ہو جاون گے۔

وَ اَسِرُّوْا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوْا بِهٖ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿١٣﴾ اَلَا يَعْلَمُ

تسیں اپنی گل ہولی آکھو یا اُچی، بے شک اوہ تے دِلاں دیاں گلاں چنگی طراں جان دا اے (13) کیہ جیہنے پیدا کیتا اوہ

مَنْ خَلَقَ ؕ وَ هُوَ اللَّطِيْفُ الْخَبِيْرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ ع ١٤

نئیں جان دا؟ حالاں اوہی ہر باریکی نوں جانن والا ، بڑا خبردار اے(14) اوہی اے جیہنے تہاڈے لئی زمین نوں

ذَلُوْلًا فَامْشُوْا فِيْ مَنَاكِبِهَا وَ كُلُوْا مِنْ رِّزْقِهٖ ؕ وَ اِلَيْهِ النُّشُوْرُ ﴿١٥﴾

تابع کر دِتا تے تسیں ایہدیاں راہواں تے چلو تے اللہ دی روزی وچوں کھاؤ تے اوسے دے ول ای اٹھنا اے① (15)

ءَاَمِنْتُمْ مَّنْ فِي السَّمَآءِ اَنْ يَّخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُوْرُ ﴿١٦﴾

کیہ تسیں اوس (اللہ) توں بے خوف ہو گئے جیہدی بادشاہت اسمان وچ اے ایس گل وچ کہ اوہ تہانوں زمین دے وچ دھسا دے تے اوزمین اِکو دم کمبن لگے (16)

اَمْ اَمِنْتُمْ مَّنْ فِي السَّمَآءِ اَنْ يُّرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ؕ فَسَتَعْلَمُوْنَ

یا تسیں اوہدے توں بے خوف ہو گئے جیہدی بادشاہت اسمان وچ اے ایسے گل وچ کہ اوہ تہاڈے اُتے پتھر سٹ دیوے تے تسیں بڑی چھیتی من لوو گے کہ

كَيْفَ نَذِيْرِ ﴿١٧﴾ وَ لَقَدْ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ﴿١٨﴾

میرا ڈرانا کیسا سی (17) تے بے شک نئیں ایہناں توں پہلے لوکاں نیں جھوٹھا آکھیا تے میرا انکار کیہو جئیا ہویا؟ (18)

اَوَ لَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صٰٓفّٰتٍ وَّ يَقْبِضْنَ ۛؕ مَا يُمْسِكُهُنَّ

تے کیہ اوہناں نین اپنے اُتے پَر پھیلاندے تے سمیٹ دے ہوئے پرندے نئیں ویکھے، ایہناں نوں رحمن توں علاوہ کوئی

وقف لازم اختیاری
وقف مجوز
وقف مرخص

حاشیہ ① ... زمین نوں تابع بناون توں مراد اوہنوں ایہو جئیا بنانا اے کہ ایس توں نفع حاصل کیتا جا سکے، ایسے لئی زمین سخت پتھر دی طراں یا لویا، سونا، پیتل وغیرہ کسے دھات دی نئیں بنائی، کیوں کہ جے اِنج ہندا تے گرمیاں وچ زمین بوہت زیادہ گرم ہو جاندی تے سردیاں وچ بوہت زیادہ ٹھنڈی، ایویں زمین اُتے چلنا پھرنا مشکل ہو جاندا۔ ایسے طراں ایہہ پانی وانگوں نرم نئیں بنائی، جے ایویں ہوندا تے ایہدے اُتے کوئی شے ٹھہر نہ سکدی تے ایویں زمین اُتے زندگی گزارنا ای مشکل ہو جاندی۔ ایہناں دونواں توں ہٹ کے زمین نوں مناسب طور تے نرم بنایا گیا اے تاں کہ لوکاں لئی ایہدے وچ کھوہ کڈھنا، چشمے جاری کرنا، نہراں بنوانا، مکان تے عمارتاں بنوانا، کھیتی باڑی تے باغ سنبھالنا ممکن ہو جاوے۔

اِلَّا الرَّحْمٰنُ ؕ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَيْءٍۭ بَصِيْرٌ ﴿١٩﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِيْ هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ

نئیں روکدا① بے شک اوہ ہر چیز نوں چنگی طراں ویکھن والا اے (19) یا اوہ کیہڑا تہاڈا لشکر اے

يَنْصُرُكُمْ مِّنْ دُوْنِ الرَّحْمٰنِ ؕ اِنِ الْكٰفِرُوْنَ اِلَّا فِيْ غُرُوْرٍ ﴿٢٠﴾ اَمَّنْ هٰذَا

جیہڑا رحمٰن دے مقابلے وچ تہاڈی مدد کرے گا؟ کافر صرف توکھے وچ پئے ہوئے نیں (20) یا اوہ کیہڑا ایہو جیا اے

الَّذِيْ يَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهٗ ۚ بَلْ لَّجُّوْا فِيْ عُتُوٍّ وَّنُفُوْرٍ ﴿٢١﴾ اَفَمَنْ يَّمْشِيْ

جیہڑا تہانوں روزی دیوے جے اللہ اپنی روزی روک لوے② بلکہ اوہ نافرمانی تے نفرت وچ ٹیٹھ بن گئے نیں (21) تے کیہ اوہ جیہڑا

مُكِبًّا عَلٰى وَجْهِهٖۤ اَهْدٰۤى اَمَّنْ يَّمْشِيْ سَوِيًّا عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ

اپنے منہ پرنے پُٹھا چلے اوہ زیادہ راہ اُتے اے یا اوہ جیہڑا سدھے راہ تے سدھا چلے؟③ (22) تسیں فرماؤ: اوہی اے

الَّذِيْۤ اَنْشَاَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ؕ قَلِيْلًا

جیہنے تہانوں پیدا کیتا تے تہاڈے لئی کَن تے اَکھاں تے دل بنائے، تسیں بڑا گھٹ

مَّا تَشْكُرُوْنَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِيْ ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَ

شکر ادا کردے او④ (23) تسیں فرماؤ: اوہی اے جیہنے تہانوں زمین وچ پھیلایا تے اوسے دے ول ای تہانوں اکٹھا کیتا جاوے گا (24) تے

حاشیہ ① ایس توں پتا لگا کہ پرندیاں نوں ہوا اوچ مؤثر حقیقی دے طور تے اوہناں دے پر نئیں روکدے بلکہ ایہناں نوں اللہ پاک نے روکیا ہویا اے۔ ایسے طراں ایس زمانے وچ ہوا اوچ اُڈدے ہوئے ٹناں وزنی ہوائی جہازاں نوں خالی مشین تے انجن ڈِگن توں نئیں بچاندے بلکہ ایہناں نوں وی اللہ پاک ای ڈِگن توں بچاندا اے یعنی مؤثر حقیقی اللہ پاک دی ای ذات اے۔ ایسے لئی جدوں خدا چاہندا اے تے مشین تے انجن ساریاں دے موجود ہوندے ہوئے وی جہاز ڈِگ جاندے نیں۔ ② ساریاں مخلوق نوں اصل وچ رزق دیون والی اللہ پاک ای اے تے ایہہ اوہدا بوہت وڈا انعام اے تے جیہنے مخلوق اُتے ایناں وڈا احسان تے انعام فرمایا صرف اوہی عبادت کیتے جاون دا حقدار اے۔ ③ ایس آیت وچ اللہ پاک نے مومن تے کافر دی اِک مثال بیان فرمائی اے تے ایس مثال دا مقصد ایہہ اے کہ کافر گمراہی دے میدان وچ ایویں حیران تے پریشان جاندا اے کہ نہ ایہنوں منزل دا پتا تے نہ اوہ دی پہچان رکھدے نیں تے مومن اَکھاں کھول کے حق دی راہ ویکھدا تے پہچان کے چلدا اے۔ ④ ایس آیت وچ خطاب بھاویں کافراں نال اے پر ایہدے وچ مسلماناں لئی وی نصیحت اے کہ اللہ پاک نے ایہناں نوں کن، اکھ تے دل دی جیہڑی نعمت عطا کیتی اے ایہناں نوں اوسے مقصد لئی استعمال کرن جہدے لئی ایہہ نعمت عطا ہوئی اے۔

يَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٢٥﴾ قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۖ

اوہ کہندے نیں: ایہہ وعدہ کدوں آوے گا جے تسیں سچے او (تے دسو) (25) تسیں فرماؤ: ایہہ علم تے اللہ ای دے کول اے ①

وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً سِيْٓـَٔتْ وُجُوْهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

تے میں تے ایہی صاف ڈر سناؤن والا آں (26) فیر جدوں اوہ اوہنوں نیڑے ویکھن گے تے کافراں دے منہ وِگڑ جان گے

وَقِيْلَ هٰذَا الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تَدَّعُوْنَ ﴿٢٧﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ

تے (اوہناں نوں) آکھیا جاوے گا: ایہی اے اوہ عذاب جیہڑا تسیں منگدے سو (27) تسیں فرماؤ: بھلا ویکھو تے جے اللہ مینوں تے میرے

وَمَنْ مَّعِيَ اَوْ رَحِمَنَا ۙ فَمَنْ يُّجِيْرُ الْكٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ

نال دیاں نوں مار دیوے یا ساڈے تے رحم فرمائے تے اوہ کون اے جیہڑا کافراں نوں درد دین والے عذاب توں بچا لوے گا؟ ② (28) تسیں فرماؤ: اوہی

الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا بِهٖ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۚ فَسَتَعْلَمُوْنَ مَنْ هُوَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٩﴾

رحمن اے، اسیں اوہدے تے ایمان لیائے تے اسیں اوسے تے ای بھروسہ کیتا تے تہانوں چھیتی پتا لگ جاوے گا کہ کیہڑا کھلا گمراہی وچ اے؟ (29)

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَّاْتِيْكُمْ بِمَآءٍ مَّعِيْنٍ ﴿٣٠﴾ ع ٢ ١٦ ٢

تسیں فرماؤ بھلا ویکھو تے جے سویر نوں تہاڈا پانی زمین وچ دھس جاوے تے اوہ کون اے جیہڑا تہانوں نظراں دے سامنے وگدا ہویا پانی لیا دیوے؟ (30)

حاشیہ ① ... قیامت دا ذاتی علم اللہ پاک ای نوں اے، اوہدی عطا توں بغیر کسے نوں نئیں تے ایہو ایتھے مراد اے ورنہ حق ایہہ اے کہ اللہ پاک نے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں قیامت دا علم دِتا اے۔ نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے علم دی وسعت لئی ایہہ حدیث ویکھو: حضرت عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْه فرماوندے نیں: رسولُ اللہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ساڈے وچکار کھڑے ہوئے تے سانوں مخلوق دیاں شروع دیاں خبراں دینا شروع کیتیاں ایتھوں تک کہ جنتیاں دے جنت وچ تے دوزخیاں دے دوزخ وچ داخل ہون تک دے حال بیان کر دِتے۔ (بخاری، 3/375، الحدیث:3192) ② ... مکے دے کافر حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُم دے مرن دی خاہش رکھدے سن، ایہدے تے اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں ارشاد فرمایا کہ تسیں ایہناں کافراں نوں فرما دیو کہ تہاڈیاں خاہش دے مطابق اللہ پاک مینوں تے میرے صحابہ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُم نوں وفات دے دیوے یا اللہ پاک تہاڈے مقابلے وچ ساڈی مدد فرمائے، دونواں صورتاں وچ ساڈا ای فیدہ اے کہ پہلی صورت وچ تے ایہہ ہووے گا کہ اسیں جنت وچ چلے جاواں گے تے دوجی صورت وچ اللہ پاک دا ساڈی مدد کرنا ساڈے اُتے خاص رحمت ہووے گا پر ہر صورت وچ تسیں دسو کہ تہانوں اللہ پاک دے درداں والے عذاب توں کون بچالوے گا؟ تہانوں تے ہر حال وچ اپنے کفر دی وجہ توں ضرور عذاب دیوے گا۔

٦٨ سُوْرَةُ الْقَلَمِ مَكِّيَّةٌ ٢ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اٰياتها ٥٢ ركوعاتها ٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُوْنَ ۙ﴿١﴾ مَآ اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُوْنٍ ۚ﴿٢﴾ وَاِنَّ لَكَ

ن، قلم تے اوہدی قسم جیہڑے لکھدے نیں ① (1) تسیں اپنے رب دے فضل نال کدے وی پاگل نئیں او ② (2) تے یقیناً تہاڈے لئی

لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُوْنٍ ۚ﴿٣﴾ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيْمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُوْنَ ۙ﴿٥﴾

ضرور بے حد ثواب اے (3) تے بے شک تسیں بڑے وڈے اخلاق تے او ③ (4) تے بڑی چھیتی ای تسیں وی ویکھ لوو گے تے اوہ وی ویکھ لین گے (5)

بِاَيِّىكُمُ الْمَفْتُوْنُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۖ وَهُوَ اَعْلَمُ

کہ تہاڈے وچوں کون پاگل سی (6) بے شک تہاڈا رب ای چنگی طراں جان دا اے جیہڑا اوہدے راہ توں گمراہ ہویا تے اوہ ہدایت والیاں نوں وی چنگی طراں

بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٨﴾ وَدُّوْا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُوْنَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ

جان دا اے (7) تے تسیں جھوٹھا آکھن والیاں دی گل نہ سنیا ④ (8) اوہناں نیں ایہی خاہش رکھی کہ کسے طراں تسیں نرمی کرو تے اوہ وی نرم ہو جان ⑤ (9) تے ہر ایہو

حاشیہ ① ... قلم توں مراد او قلم اے جیہدے نال لوک لکھدے نیں تے "ایہناں دے لکھے" توں مراد لوکاں دیاں دین دیاں تحریراں نیں۔ یا ایہدے توں او قلم مراد اے جیہدے نال لوحِ محفوظ تے لکھیا گیا اے۔ "ایہناں دے لکھے" توں لوحِ محفوظ اُتے لکھیا ہویا مراد اے۔ ② ... کافراں نیں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں معاذ اللہ پاگل آکھیا تے اللہ پاک نے قسم ارشاد فرمایا کے ایہناں دے بھیڑا آکھن دارَد کیتا تے فرمایا کہ اے پیارے حبیب! صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم قلم تے ایہدے لکھے دی قسم تسیں پاگل نئیں او، کیوں کہ تہاڈے اُتے تہاڈے رب دا فضل اے تے اوہدا لطف و کرم تہاڈے اُتے ہر ویلے اے۔ ③ ... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم چنگے اخلاق دیاں ساریاں صفتاں جیویں معاف کرنا تے برداشت، رحم تے کرم، عدل تے انصاف، جود تے سخاوت، ایثار تے قربانی، مہمان نوازی، بہادری، وعدہ پورا کرنا، معاملہ نوں چنگے طریقے نال حل کرنا، صبر تے قناعت، نرم بولنا، خوب صورتی، محبت نال ملنا، برابری، غم ونڈنا، سادگی تے تکلف نہ رکھنا، عاجزی، حیاداری وغیرہ دے جامع تے ایہناں دیاں بوہت زیادہ اُچایاں تے سن۔ ④ ... مراد ایہہ اے جیویں پہلے آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جھٹلاون والیاں دی گل نئیں من دے سن ایسے طراں ثابت قدم رہن۔ ⑤ ... اپنی دنیا دی خاطر دین دے حکماں وچ خلافِ شرع نرمی ورتنا مداہنت اے۔ ایہہ ناجائز تے حرام اے، کافراں نیں ایہو جئی خاہش دا اظہار کیتا تھا جدے تے ایہہ آیت نازل ہوئی۔

كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِيْنٍ ۙ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَّشَّآءٍۭ بِنَمِيْمٍ ۙ﴿١١﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَثِيْمٍ ۙ﴿١٢﴾

بندے دی گل نہ سننا، بڑا قسماں کھان والا، ① ذلیل (10) سامنے سامنے بوہت طعنے دین والا، چغلی دے نال ایدھر اودھر بوہت پھرن والا (11) بھلائی توں بڑا روکن والا، حد توں ودھن والا، وڈا گنہگار (12)

عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيْمٍ ۙ﴿١٣﴾ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَّبَنِيْنَ ؕ﴿١٤﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا

سخت مزاج، ایس توں بعد ناجائز پیداوار اے (13) ایس وجہ توں (گل نہ منو) کہ اوہ مال تے پتراں والا اے (14) جدوں اوہدے تے ساڈیاں آیتاں پڑیاں جاندیاں نیں

قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٥﴾ سَنَسِمُهٗ عَلَى الْخُرْطُوْمِ ﴿١٦﴾ اِنَّا بَلَوْنٰهُمْ كَمَا

تے کہندا اے کہ اگلیاں دیاں کہانیاں نیں (15) نیڑے اے کہ اسیں ایہدی سور جئی بوتھی تے داغ دواں گے (16) بے شک اسیں اوہناں نوں پرکھیا جویں

بَلَوْنَآ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ ۚ اِذْ اَقْسَمُوْا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِيْنَ ۙ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُوْنَ ﴿١٨﴾

باغ والیاں نوں پرکھیا سی جدوں اوہناں قسم کھادی کہ ضرور اسیں سویر ہندیاں ای ایس باغ نوں وڈ دیاں گے (17) تے اِنْ شَآءَ اللہ نئیں کہہ رے سن ② (18)

فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ مِّنْ رَّبِّكَ وَهُمْ نَآئِمُوْنَ ﴿١٩﴾ فَاَصْبَحَتْ كَالصَّرِيْمِ ۙ﴿٢٠﴾

تے اوس باغ تے تیرے رب ولوں اِک پھیری کرن والا پھیری کر گیا جد کہ اوہ سو رے سن ③ (19) تے سویر ویلے اوہ باغ کالی رات وانگوں ہو گیا (20)

فَتَنَادَوْا مُصْبِحِيْنَ ۙ﴿٢١﴾ اَنِ اغْدُوْا عَلٰى حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰرِمِيْنَ ﴿٢٢﴾ فَانْطَلَقُوْا

فیر اوہناں نیں سویر ہندیاں اِک دوجے نوں واجاں ماریاں (21) کہ جے تسیں کٹنا چاہندے او تے صبح سویرے اپنے کھیتاں ول چلو (22) تے اوہ چلے

حاشیہ ① ... عربی لفظ "حَلَّاف" اوہنوں کہندے نیں جیہڑا حق تے باطل دونواں طراں دے معاملیاں وچ بوہت زیادہ قسماں کھاندا ہووے۔ ایہہ کافر دی صفت اے مسلماناں نوں ایس توں بچنا چاہیدا اے۔ ② ... ایس باغ داناں ضردان سی، ایہہ یمن دے شہر صنعاء توں 6 میل دے فاصلے تے راہ اُتے سی۔ ایہدا مالک اِک نیک مرد سی تے اوہ باغ دے پھل کثرت نال فقیراں نوں دیندا سی۔ ایہدے فوت ہون توں بعد ایہدے تِن پُتر وارث بنے، تناں پتراں نیں آپس وچ مشورہ کیتا کہ مال تھوڑا اے تے بال بچے بوہت زیادہ نیں ایس لئی جے والد طراں اسیں وی خیرات کردے رہیئے تے ہتھ تنگ ہو جاوے گا۔ ایہدے تے اوہناں نیں آپس وچ قسماں کھادیاں کہ سَتّی سویرے لوکاں دے اُٹھن توں پہلے ای باغ وچ جا کے پھل توڑ لواں گے تا کہ مسکیناں نوں خبر نہ ہووے تے اِنْ شَآءَ اللہ کہنا بھل گئے۔ ③ ... ایہدے توں اوہ اگ مراد اے جیہڑی ایہناں لوکاں دی بری نیت دی وجہ نال اللہ پاک دے حکم توں رات دے ویلے ایس باغ نوں تباہ کر گئی، سویر ویلے تک اوہ باغ سڑ کے کالی رات وانگوں ہو گیا تے ایہناں لوکاں نوں ایہدی کجھ خبر نہ ہوئی۔ ایہہ صبح سویرے اُٹھے تے اِک دوجے نوں واج ماری کہ جے تسیں باغ دے پھل توڑنا چاہندے او تے سویرے مونھ ہنیرے اپنی کھیتی تے چلو۔ تے فیر اوہ لوک باغ ول چلے تے اوس ویلے ہولی ہولی گلاں کردے جا رے سن کہ اَج کوئی مسکین باغ وچ نہ سکے تے ایس ارادے نال اپنے آپ نوں قادر سمجھدے ہوئے سویرے چلے۔

وَهُمْ يَتَخَافَتُوْنَ ﴿٢٣﴾ اَنْ لَّا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِّسْكِيْنٌ ﴿٢٤﴾ وَّغَدَوْا

تے آپس وچ ہولی ہولی کہندے جاندے سن (23) کہ اَج کوئی مسکین تہاڈے باغ وچ نہ آ سکے (24) تے اوہ اپنے

عَلٰى حَرْدٍ قٰدِرِيْنَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوْٓا اِنَّا لَضَآلُّوْنَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ

آپ نوں روکن تے قادر سمجھدے ہوئے صبح سویرے چلے (25) فیر جدوں اوہناں اوس باغ نوں ویکھیا تے آکھن لگے: بے شک اسیں ضرور راہ بُھل گئے آں (26) بلکہ

مَحْرُوْمُوْنَ ﴿٢٧﴾ قَالَ اَوْسَطُهُمْ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُوْنَ ﴿٢٨﴾ قَالُوْا سُبْحٰنَ

اسیں تے اُجڑ گئے آں ① (27) ایہناں وچوں جیہڑا بہتر سی اوہنے آکھیا: کیہ میں تہانوں نئیں کہندا ساں کہ تسیں تسبیح کیوں نئیں کردے (28) اوہناں نیں آکھیا:

رَبِّنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿٢٩﴾ فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَلَاوَمُوْنَ ﴿٣٠﴾ قَالُوْا

ساڈا رب پاک اے، بے شک اسیں ظالم ساں (29) فیر اوہ اِک دوجے نوں برا بھلا کہندے ہوئے متوجہ ہوئے (30) بولے: ہائے

يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا طٰغِيْنَ ﴿٣١﴾ عَسٰى رَبُّنَآ اَنْ يُّبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَآ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا

ساڈی خرابی، بے شک اسیں نافرمان ساں (31) آس اے کہ ساڈا رب سانوں ایس توں بہتر بدل دیوے یقیناً (ہن) اسیں اپنے رب ول ای

رٰغِبُوْنَ ﴿٣٢﴾ كَذٰلِكَ الْعَذَابُ ؕ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا وقف لازم

رغبت رکھن والے آں (32) سزا ایہو جئی ای ہندی اے تے بے شک آخرت دی سزا سب توں وڈی اے۔ کِنا ای چنگا ہندا جے لوک

يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٣﴾ ع اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٣٤﴾ اَفَنَجْعَلُ ع ٢٢-٣٣-٢

جان دے (33) بے شک ڈر رکھن والیاں لئی ایہناں دے رب دے کول چین دے باغ نیں (34) تے کیہ اسیں

الْمُسْلِمِيْنَ كَالْمُجْرِمِيْنَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ ۟ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿٣٦﴾ ج اَمْ لَكُمْ كِتٰبٌ وقفة

مسلماناں نوں مجرماں ورگا کر دیئے (35) تہانوں کیہ ہویا؟ کیہو جئیا حکم لاندے او (36) کیہ تہاڈے کول کوئی کتاب اے

حاشیہ ① ... جدوں ایہہ لوک باغ دے نیڑے پہنچے تے ایہنوں سڑیا ہویا تے پھلاں توں خالی ویکھیا تے آکھن لگے: یقیناً اسیں تے کسے ہور دے باغ وچ پہنچ گئے آں کیوں کہ ساڈا باغ تے بوہت پھل دار اے۔ فیر جدوں غور کیتا تے ایہدے در و دیوار نوں ویکھیا تے پہچان لیا کہ ایہہ اپنا ای باغ اے تے آکھن لگے: اسیں راہ تے نئیں بھلے بلکہ حق والے مسکیناں نوں روکن دی نیت کرکے اسیں آپ ایہدے پھل توں محروم ہو گئے آں۔ ایس توں پتا لگا کہ حق داراں نوں ایہناں دے حق توں محرام کرن دی نیت وی بوہت وڈے نقصان دا سبب بن سکدی اے ایسے لئی ہر حقدار نوں اوہدا حق دیناتے کسے دے حقوق دی خلاف ورزی کرن توں بچنا چاہیدا اے۔

فِيْهِ تَدْرُسُوْنَ ﴿٣٧﴾ اِنَّ لَكُمْ فِيْهِ لَمَا تَخَيَّرُوْنَ ﴿٣٨﴾ اَمْ لَكُمْ اَيْمَانٌ عَلَيْنَا

جیہدے وچوں تسیں (ایہو جئی گل) پڑھدے او (37) کہ تہاڈے لئی قیامت دے دن ضرور اوسارا کجھ اے جیہڑا تسیں پسند کردے او (38) یا تہاڈے

بَالِغَةٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۙ اِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُوْنَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ

لئی ساڈے اُتے قیامت دے دن تک پہنچیاں ہوئیاں کجھ قسماں نیں کہ ضرور تہانوں اوہی کجھ ملے گا جیہڑا تسیں فیصلہ کروگے (39) تسیں اوہناں توں پُچھو کہ ایہناں وچ کون ایہدا

زَعِيْمٌ ﴿٤٠﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ فَلْيَاْتُوْا بِشُرَكَآئِهِمْ اِنْ كَانُوْا صٰدِقِيْنَ ﴿٤١﴾ يَوْمَ ع ١٥

ضامن اے؟ (40) یا اوہناں لئی کجھ شریک نیں تے اوہ اپنے شریکاں نوں لے آون جے سچے نیں (41) جس دن

يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَّيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿٤٢﴾ خَاشِعَةً

معاملہ بڑا سخت ہو جاوے گا① تے کافراں نوں سجدے ول بلایا جاوے گا تے اوہ (اوہدی) طاقت نہ رکھن گے② (42) اوہناں دیاں

اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۭ وَقَدْ كَانُوْا يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ وَهُمْ

نظراں تھلے ہون گئیاں، اوہناں تے ذلت چڑھ ای ہووے گی تے بے شک ایہناں نوں (دنیا وچ) سجدے ول بلایا جاندا سی جدکہ اوہ

سٰلِمُوْنَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِيْ وَمَنْ يُّكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيْثِ ۭ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ

تندرست سن③ (43) تے جیہڑا ایس گل نوں چوٹھ کہندا اے اوہنوں میرے تے چھڈ دیو بڑی چھیتی اسیں اوہناں نوں ہولی ہولی لے جاواں گے④ جتھوں

حاشیہ ① ... جمہور عالماں دے نیڑے آیت وچ "سَاق" کھلن توں مراد اوہ شدت تے سختی اے جیہڑی قیامت دے دن حساب تے جزا لئی ہووے گی تے کجھ مفسراں دے نیڑے ایہہ آیت متشابہ وچوں اے، اسیں اوہدے اُتے ایمان لیاندے تے ایہدی مراد اللہ پاک دے سپرد کردے آں۔ ② ... قیامت دے دن کافراں تے منافقاں نوں ایہناں دے ایمان دے امتحان تے دنیا وچ سجدہ نہ کرن اُتے جھڑکن دے طور تے سجدے ول بلایا جاوے گا تے او سجدہ نئیں کر سکن گے کیوں کہ ایہناں دیاں کنڈاں تانبے دے تختے وانگوں سخت ہو جاون گیاں تے ایہہ سزا ایس لئی ہووے گی کہ دنیا وچ ایہناں نوں اللہ اگے جھکن ول بلایا جاندا سی تے ایہہ انکار کر دیندے سن۔ ③ ... قیامت دے دن سجدے دی طاقت نہ رکھنے دی وعید بھاویں کافراں تے منافقاں دے بارے اے پر ایہدے وچ اوہناں مسلماناں لئی وی بوہت عبرت تے نصیحت اے جیہڑے نماز ادا نئیں کردے۔ حدیثِ پاک وچ اے: جنے جان بجھ کے نماز چھڈی، اوہدا ناں دوزخ دے اوس بوہے اُتے لکھ دِتا جاندا اے جہدے وچوں اوہ دوزخ وچ داخل ہووے گا۔ (کنز العمال، 4/132، الحدیث: 19086، الجزء السابع) ④ ... نافرمانیاں دے باوجود دنیا دیاں نعمتاں ملدیاں رہنا بلکہ ایہناں وچ ہور اضافہ ہونا اللہ پاک دے فضل دی بجائے اوہدی کوئی خفیہ تدبیر وی ہو س کدی اے۔ ایسے لئی جدوں وی کوئی نعمت ملے تے اوہدے اُتے اللہ پاک دا شکر ادا کرے تے جے اوہدے توں کوئی گناہ ہو جاوے تے توبہ استغفار کرن وچ دیر نہ کرے۔

لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٤﴾ وَأُمْلِيْ لَهُمْ ؕ اِنَّ كَيْدِيْ مَتِيْنٌ ﴿٤٥﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِّنْ

نوں پتا وی نہ لگے گا (44) تے میں اوہناں نوں ڈھل دیاں گا، بے شک میری کلی ہوئے فیصلے بڑے پکے نیں (45) یا کیہ تسیں اہناں توں معاوضہ منگدے او کہ او

مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُوْنَ ﴿٤٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

جرمانے دے بھار تھلے دبے ہوئے نیں (46) یا اہناں کول غیب دا علم اے کہ او لکھ رے نیں (47) تے تسیں اپنے رب دے حکم تک صبر کرو

وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوْتِ ۘ اِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُوْمٌ ﴿٤٨﴾ ؕ لَوْلَآ اَنْ تَدٰرَكَهٗ وقف لازم

تے مچھی والے دی طراں نہ ہونا① جدوں اوہنے ایس حال وچ پکاریا کہ او بوہت غم وچ سی (48) جے اوہدے رب دی نعمت اوہنوں

نِعْمَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ لَنُبِذَ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُوْمٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبٰهُ رَبُّهٗ فَجَعَلَهٗ مِنَ

نہ ملدی تے اوہ ضرور صاف میدان وچ سُٹ دِتا جاندا تے اوہ ملامت کیتا ہویا ہندا (49) تے اوہنوں اوہدے رب نے چُن لیا تے اپنے کول خاص

الصّٰلِحِيْنَ ﴿٥٠﴾ وَاِنْ يَّكَادُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَيُزْلِقُوْنَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا

حق داراں وچ کر لیا (50) تے بے شک کافر جدوں قرآن سن دے نیں تے اِنج لگدا اے جویں اپنیاں اکھاں نال نظر لا کے تہانوں ضرور وقف لازم ع ۲ ۱۹ ۲

الذِّكْرَ وَيَقُوْلُوْنَ اِنَّهٗ لَمَجْنُوْنٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿٥٢﴾ ع

ڈگ دین گے② تے اوہ کہندے نیں: ایہہ ضرور عقل توں دور نیں (51) حالاں اوہ تے ساریاں جہاناں لئی نصیحت ای نیں (52)

٦٩ سُوْرَةُ الْحَآقَّةِ مَكِّيَّةٌ ٧٨ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اٰياتها ٥٢ ركوعاتها ٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت اے۔

حاشیہ ① ... ایتھے مچھلی والے توں مراد حضرت یونس عَلَيْهِ السَّلَام نیں تے ایہناں دی طراں نہ ہون توں مراد ایہہ اے کہ جویں اوہناں نیں اپنی قوم اُتے عذاب نازل کرن دے معاملے وچ چھیتی کیتی ایس طراں تسیں کسے دے خلاف دعا کرن وچ چھیتی نہ کرو۔ ② ... نقل کیتا گیا اے کہ عرب وچ بعض لوک نظر لاون وچ بوہت مشہور سن، اوہ دعویٰ کرکے نظر لاندے تے جیہڑی شے نوں نقصان پہنچاون دے ارادے نال ویکھدے تے اوہ اوسے ویلے ہلاک ہو جاندی، مکے دے کافراں نیں ایہناں نال رابطہ کرکے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں نظر لاون لئی آکھیا، اوہناں بڑی تیز نظر نال ویکھیا تے نظر لاون دی پوری کوشش کیتی پر ایہناں دی ساری محنت بیکار گئی۔ اللہ پاک نے حضور پاک صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں اوہناں دے شر توں بچا کے رکھیا تے ایہہ آیت نازل ہوئی۔

اَلْحَآقَّةُ ۙ﴿١﴾ مَا الْحَآقَّةُ ۚ﴿٢﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْحَآقَّةُ ؕ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ وَعَادٌۢ

یقینی طور تے واقع ہون والی (1) یقینی طور تے واقع ہون والی کیہ اے؟ (2) تے تہانوں کیہ پتا اوہ یقینی طور تے واقع ہون والی کیہ اے؟ (3) ثمود تے عاد نیں

بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَاَمَّا ثَمُوْدُ فَاُهْلِكُوْا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوْا بِرِيْحٍ

دِلاں نوں ہلا دین والی نوں جھوٹھا آکھیا[1] (4) تے قوم ثمود دے لوک تے حدوں لنگھی ہوئی چنگھاڑ توں مارے گئے (5) تے عاد دے لوک تے اوہ بڑی ای

صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۙ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَّثَمٰنِيَةَ اَيَّامٍ ۙ حُسُوْمًا ۙ فَتَرَى

سخت گرجدی ہنیری نال مار دِتے گئے (6) اللہ نے اوہ ہنیری اوہناں تے لگاتار ست راتاں تے اَٹھ دن پوری طاقت دے نال مسلط کر دِتی تے تسیں

الْقَوْمَ فِيْهَا صَرْعٰى ۙ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۚ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِّنْۢ

اہناں لوکاں نوں اہناں دِناں تے راتاں وچ اِنج پچھاڑے ہوئے ویکھدے جویں اوہ ڈگے ہوئے کھجوراں دے سکے تنے ہون (7) تے کیہ تسیں اہناں وچوں کسے نوں

بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾ وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهٗ وَالْمُؤْتَفِكٰتُ بِالْخَاطِئَةِ ۚ﴿٩﴾ فَعَصَوْا

بچیا ہویا ویکھدے او؟ (8) تے فرعون تے اوہدے توں پہلے والے تے اُلٹن والی بستیاں نیں خطاواں کیتیاں (9) تے اوہناں نیں

رَسُوْلَ رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَّابِيَةً ﴿١٠﴾ اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ حَمَلْنٰكُمْ فِي

اپنے رب دے رسول دا حکم نہ منیا تے اللہ نے اوہناں نوں زیادہ سخت گرفت نال پھڑ لیا (10) بے شک جدوں پانی نے سر چکیا سی اسیں تہانوں

الْجَارِيَةِ ۙ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَّتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَّاعِيَةٌ ﴿١٢﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِي

کشتی تے سوار کیتا[2] (11) تاکہ اوہنوں تہاڈے لئی یادگار بنا دیئے[3] تے سن کے یاد رکھن والے کن ایس واقع نوں یاد رکھن (12) فیر جدوں صور وچ

حاشیہ ① ... قیامت دی دہشت تے خوف ناکی ایہو جئی اے جیہناں توں دل دہل جاندے نیں۔ ایس لئی ایہدا اِک ناں "قَارِعَہ" اے۔ ② ... گل کرن والے لوکاں نوں کشتیٔ نوح وچ سوار کرانا ایس طور تے اے کہ ایہہ لوک اپنے وڈیاں سام، حام تے یافث دیاں کنڈاں وچ سن، جدوں اوہ کشتی وچ سوار ہوئے تے ایہناں نال ایہہ وی ہوئے۔ ③ ... نوح دی قوم دے کافراں دے مرن نوں یادگار بناون توں مراد ایہہ اے کہ ایہہ واقعہ لوکاں لئی عبرت تے نصیحت دا سبب ہووے تے اللہ پاک دی قدرت تے حکمت دے کمال تے اوہدے قہر دی طاقت دی دلیل ہووے۔ تے نالے پچھلیاں اُمتاں دے واقعے بیان کرنا ہور تے ایہناں اُتے آون والے عذاب دا ذکر کرن دا مقصد ایہہ اے کہ ایس اُمت دے لوک رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نافرمانی کرن توں ڈرن۔

الصُّوْرِ نَفْخَةٌ وَّاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَّحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً

(پہلی وار) پھوک ماری جاوے گی (13) تے زمین تے پہاڑ چک کے اِکو دم چورا چورا کر دِتے

وَّاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَّقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ

جان گے (14) تے اوس دن واقع ہون والی واقع ہو جاوے گی (15) تے اسمان پھٹ جاوے گا تے اوس دن اوہ

وَّاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَّالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَآئِهَا ۭ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ

بہت ماڑا ہووے گا① (16) تے فرشتے اوہدے کناریاں تے (کھڑے) ہون گے② اوس دن اَٹھ فرشتے تہاڈے رب دا عرش اپنے اُتے چُکن

ثَمٰنِيَةٌ ﴿١٧﴾ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُوْنَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾ فَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ

گے (17) اوس دن تسیں سارے ایس حالت وچ پیش کیتے جاؤ گے کہ تہاڈے وچوں کسے دی حالت لُک نہ سکے گی (18) تے بہر حال جیہنوں اوہدا نامہ اعمال

بِيَمِيْنِهٖ فَيَقُوْلُ هَآؤُمُ اقْرَءُوْا كِتٰبِيَهْ ﴿١٩﴾ اِنِّىْ ظَنَنْتُ اَنِّىْ مُلٰقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾

اوہدے سجے ہتھ وچ دِتا جاوے گا تے اوہ آکھے گا: لو میرا اعمال نامہ پڑھ لو (19) بے شک مینوں یقین سی کہ میں اپنے حساب نوں ملن والا ہاں (20)

فَهُوَ فِيْ عِيْشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِيْ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوْفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوْا وَ

تے اوہ چنگی لگن والی حیاتی وچ ہووے گا (21) اُچے باغ وچ (22) اوہدے پھل نیڑے ہون گے③ (23) (آکھیا جاوے گا:) لنگھے ہوئے

اشْرَبُوْا هَنِيْٓـًٔا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِي الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ

دِناں وچ جیہڑا تسیں اگے گھلیا اوہدے بدلے وچ مزے داری دے نال کھاؤ تے پیو (24) تے ریا اوہ جیہنوں اوہدا نامہ اعمال

حاشیہ ① ایس ویلے اسمان ایہو جئیا پکا اے کہ ایہدے وچ کتے وی کوئی پھٹن یا شگاف نئیں پر قیامت قائم ہوون ویلے اسمان وچ ایہہ مضبوطی نہ رہوے گی، اوس ویلے ایہہ پاٹ جاوے گا تے بہت کمزور ہووے گا۔ ② ایہہ اوہ فرشتے ہون گے جیہناں دی رہن دی جگہ اسمان اے۔ ایہہ اسمان پھٹن توں بعد ایہدے کناریاں تے کھلو جاون گے، فیر اللہ پاک دے حکم نال اُتر کے زمین نوں گھیر لین گے۔ ③ جنتی پھل کھاون والے دے اپنے نیڑے ہون گے کہ کھلوتے بیٹھے لیٹے ہر حال وچ جیویں چاوے آسانی نال لیہ سکے گا۔

بِشِمَالِهٖ ۙ فَيَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ لَمْ اُوْتَ كِتٰبِيَهْ ۚ﴿٢٥﴾ وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ۚ﴿٢٦﴾ يٰلَيْتَهَا

اوہدے کھبے ہتھ وچ دِتا جاوے گا تے اوہ آکھے گا: کاش کہ مینوں میرا نامہ اعمال نہ دِتا جاندا (25) تے میں نہ جان دا میرا حساب کیہ اے (26) اے کاش کہ

كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ۚ﴿٢٧﴾ مَآ اَغْنٰى عَنِّيْ مَالِيَهْ ۚ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّيْ سُلْطٰنِيَهْ ۚ﴿٢٩﴾ خُذُوْهُ

دنیا دی موت ای (میرا کم) پورا کر دین والی ہو جاندی (27) میرا مال میرے کسے کم نہ آیا (28) میرا سارا زور جاندا ریا [1] (29) (فرشتیاں نوں حکم ہووے گا) ایہنوں پھڑو

فَغُلُّوْهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيْمَ صَلُّوْهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِيْ سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُوْنَ ذِرَاعًا

فیر ایہنوں طوق پاوو (30) فیر ایہنوں بھڑکدی اگ وچ داخل کرو (31) فیر ایہو جئے سنگل دے وچ جکڑ دیو جیہدی لمبائی ستر ہتھ

فَاسْلُكُوْهُ ﴿٣٢﴾ اِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ

اے (32) بے شک اوس عظمت والے اللہ تے ایمان نئیں لیاندا سی (33) تے مسکین نوں کھانا دین دی ترغیب نئیں

الْمِسْكِيْنِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيْمٌ ﴿٣٥﴾ وَّلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِيْنٍ ﴿٣٦﴾

دیندا سی [2] (34) تے اج ایتھے اوہدا کوئی بیلی نئیں (35) تے نہ دوزخیاں دے پیپ توں علاوہ کجھ کھان نوں اے (36)

لَّا يَاْكُلُهٗٓ اِلَّا الْخَاطِـُٔوْنَ ﴿٣٧﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُوْنَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُوْنَ ﴿٣٩﴾ ع ١ ٥

اوہنوں خطاکار لوک ای کھان گے [3] (37) تے مینوں ایہناں چیزاں دی قسم اے جیہناں نوں تسیں ویکھدے او [4] (38) تے اوہناں چیزاں دی جیہناں نوں تسیں نئیں ویکھدے [5] (39)

حاشیہ ① عربی حرف "سُلطان" دا اِک معنی اے غلبہ تے تسلط تے دوجا معنی اے حجت، تے ایتھے دونویں معنی صحیح نیں، پہلی صورت وچ آیت دا معنی ہووے گا کہ دنیا وچ مینوں لوکاں اُتے جیہڑی وڈیائی تے غلبہ حاصل سی ایہہ قیامت دے دن میرے کجھ کم نہ آیا۔ دوجی صورت وچ معنی ایہہ ہووے گا کہ میں دنیا وچ جیہڑی حجتاں کردا سی اوہ ساریاں باطل ہو گئیاں تے ہن میرے کول کوئی حجت نئیں جیہدے نال عذاب توں بچ سکے۔ ② ایتھے کھبے ہتھ وچ اعمال نامہ پاون والے نوں شدید عذاب دِتے جاون دا سبب بیان کیتا گیا اے کہ اوہ دنیا وچ اللہ پاک دے نال کفر کردا سی تے اوہدی عظمت تے وحدانیت دا اعتقاد نئیں رکھدا سی تے کفر دے نال نال نہ اپنے نفس نوں، نہ اپنے گھر والیاں نوں تے نہ دوجیاں نوں مسکین نوں کھانا دیون دی ترغیب دیندا سی۔ ③ ایتھے خطاکاراں توں مراد کافر نیں۔ ④ ایس توں مراد اوہ ساریاں مخلوقاں نیں جیہناں نوں ویکھ سکدے نیں، یا ایس توں دنیا، یا زمین دے اُتے موجود شیواں، یا جسم، یا ظاہری نعمتاں مراد نیں۔ ⑤ ایس توں مراد اوہ ساریاں مخلوقاں نیں جیہناں نوں ویکھ نئیں سکدے، یا ایس توں آخرت، یا زمین دے اندر موجود شیواں، یا روحاں، یا باطنی نعمتاں مراد نیں۔

اِنَّهٗ لَقَوْلُ رَسُوْلٍ كَرِيْمٍ ﴿٤٠﴾ وَّمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ؕ قَلِيْلًا مَّا تُؤْمِنُوْنَ ﴿٤١﴾

بے شک ایہہ قرآن ضرور اک عزت والے رسول نال گلاں نیں (40) تے اوہ کسے شاعر دی گل نئیں اے۔تسیں بڑا گھٹ یقین رکھدے او (41)

وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٣﴾

تے نہ کسے نجومی دی گل اے۔ تسیں بوہت گھٹ نصیحت من دے او (42) ایہہ قرآن سارے جہاناں دے رب ولوں اُتاریا ہویا اے (43)

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيْلِ ﴿٤٤﴾ لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِيْنِ ﴿٤٥﴾

تے جے اوہ اِک گل وی آپ بنا کے ساڈے اُتے لا دیندے (44) تے ضرور اسیں اوہناں توں طاقت نال بدلہ لیندے (45)

ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِيْنَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ عَنْهُ حٰجِزِيْنَ ﴿٤٧﴾

فیر ایہناں دے دل دی رگ کٹ دیندے (46) فیر تہاڈے وچ کوئی ایہناں توں روکن والا نہ ہندا① (47)

وَاِنَّهٗ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٤٨﴾ وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُّكَذِّبِيْنَ ﴿٤٩﴾

تے بے شک ایہہ قرآن ڈر والیاں لئی ضرور نصیحت اے (48) تے بے شک ضرور اسیں جاننے آں کہ تہاڈے وچوں کجھ جھوٹھا آکھن والے نیں (49)

وَاِنَّهٗ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٥٠﴾ وَاِنَّهٗ لَحَقُّ الْيَقِيْنِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ

تے بے شک اوہ کافراں تے ضرور حسرت اے (50) تے بے شک اوہ ضرور یقینی حق اے② (51) تے (اے محبوب!) تسیں اپنے

رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٥٢﴾ ع ۲ ۱۵ ۶

عظمت والے رب دے ناں دی پاکی بیان کرو (52)

حاشیہ ① ... ایہناں آیتاں دا خلاصۂ کلام ایہہ اے کہ اے کافرو! سید المرسلین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تہاڈی وجہ نال اللہ پاک ول چوٹھی گل منسوب نئیں کر سکدے کیوں کہ اوہ جاندے نیں کہ جیہڑا ایویں کرے گا اللہ پاک اوہنوں سزا دیوے گا تے اللہ پاک دی دِتی ہوئی سزا دور کرن تے کوئی وی قادر نئیں۔ ایہہ آیت مبارکہ حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے صدق دے کمال تے بارگاہ خداوندی وچ بوہت ای درجے قابلِ اعتماد ہوون دی دلیل اے۔② ... ایس توں مراد کافر دا پچھتانا اے، یا ایس توں مراد قرآن دا اللہ پاک ولوں نازل ہونا یا آپ قرآن مراد اے۔

۷۰ سُوْرَةُ المَعَارِجِ مَكِّيَّةٌ ۷۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

ایاتها ۴۴ رکوعاتها ۲

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سَاَلَ سَآئِلٌۢ بِعَذَابٍ وَّاقِعٍ ۙ﴿۱﴾ لِّلْكٰفِرِيْنَ لَيْسَ لَهٗ دَافِعٌ ۙ﴿۲﴾ مِّنَ اللّٰهِ ذِي

اِک منگن والے نے اوہ عذاب منگیا جیہڑا کافراں تے واقع ہون والا اے، اوہنوں کوئی ٹالن والا نئیں① (1)(2)② اللہ ولوں ہووے گا جیہڑا

الْمَعَارِجِ ۭ﴿۳﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰۗىِٕكَةُ وَالرُّوْحُ اِلَيْهِ فِيْ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗ خَمْسِيْنَ

اُچائیاں دا مالک اے (3) فرشتے تے جبریل اوہدی بارگاہ ولے چڑھدے نیں، (اوہ عذاب) اوس دن ہووے گا جیہدی مقدار پنجاہ

اَلْفَ سَنَةٍ ۚ﴿۴﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيْلًا ۝﴿۵﴾ اِنَّهُمْ يَرَوْنَهٗ بَعِيْدًا ۙ﴿۶﴾ وَّنَرٰىهُ

ہزار سال اے (4) تے تسیں چنگی طراں صبر کرو (5) بے شک اوہ اوہنوں دور سمجھ رہے نیں (6) تے اسیں اوہنوں

قَرِيْبًا ۭ﴿۷﴾ يَوْمَ تَكُوْنُ السَّمَاۗءُ كَالْمُهْلِ ۙ﴿۸﴾ وَتَكُوْنُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۙ﴿۹﴾ وَ

نیڑے ویکھ رہے آں (7) جیہڑے دن اسمان پگھلی ہوئی چاندی ورگا ہو جاوے گا (8) تے پہاڑ اُنّ وانگوں ہولے ہو جان گے (9) تے

لَا يَسْـَٔلُ حَمِيْمٌ حَمِيْمًا ۚ﴿۱۰﴾ يُّبَصَّرُوْنَهُمْ ۭ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِيْ مِنْ عَذَابِ

کوئی بیلی کسے بیلی توں حال نہ پچھے گا (10) اوہ اوہناں نوں وکھائے جا رہے ہون گے۔ مجرم تمنا کرے گا، اے کاش! اوس دن دے عذاب توں

يَوْمِىِٕذٍۢ بِبَنِيْهِ ۙ﴿۱۱﴾ وَصَاحِبَتِهٖ وَاَخِيْهِ ۙ﴿۱۲﴾ وَفَصِيْلَتِهِ الَّتِيْ تُـْٔوِيْهِ ۙ﴿۱۳﴾ وَمَنْ فِي

چھٹن دے بدلے وچ اپنے پُتر دے دیندے (11) تے اپنی بیوی تے اپنا بھرا (12) تے اپنا اوہ خاندان جیہڑا اوہنوں پناہ دیندا اے (13) تے جنے لوک

حاشیہ ① ... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے جدوں مکے والیاں نوں اللہ دے عذاب دا خوف دوایا تے اوہ آپس وچ آکھن لگے: محمد مصطفی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم توں پچھُو کہ ایس عذاب دے حقدار کون لوک نیں تے ایہہ کِناں اُتے آوے گا؟ اوہناں نیں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم توں پچھُیا تے ایہدے تے ایہہ آیتاں نازل ہوئیاں۔ اِک قول ایہہ اے کہ نضر بن حارث نے عذاب نازل ہون دی دعا کیتی سی، اوہدے جواب وچ ایہہ آیتاں اُتریاں تے فرمایا گیا کہ کافر طلب کرن یا نہ کرن، جیہڑا عذاب ایہناں لئی مقدر اے اوہ ضرور آونا اے، اوہنوں کوئی ٹال نئیں سکدا۔ ② ... ایتھے دو گول دائرے ایس لئی لائے گئے نیں کہ ایس مقام اُتے دو آیتاں دا ترجمہ اِکو نال کیتا گیا اے۔

الْاَرْضِ جَمِيْعًا ۙ ثُمَّ يُنْجِيْهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا ۭ اِنَّهَا لَظٰى ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوٰى ﴿١٦﴾ تَدْعُوْا

زمین وچ نیں سارے، فیر ایہہ (بدلہ دینا) اوہنوں بچا لے ① (14) کدے وی نئیں، اوہ تے بھڑکدی اگ اے (15) کھل کھچن والی ② (16) بلا ری اے

مَنْ اَدْبَرَ وَتَوَلّٰى ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَاَوْعٰى ﴿١٨﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوْعًا ﴿١٩﴾ اِذَا مَسَّهُ

اوہنوں جیہنے کنڈ پھیری تے منہ موڑیا ③ (17) تے جوڑ کے رکھیا فیر (اوہنوں) محفوظ کر لیا (18) بے شک آدمی بڑا بے صبر الاچی پیدا کیتا گیا اے (19) جدوں اوہنوں

الشَّرُّ جَزُوْعًا ﴿٢٠﴾ وَّاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوْعًا ﴿٢١﴾ اِلَّا الْمُصَلِّيْنَ ﴿٢٢﴾ الَّذِيْنَ هُمْ

برائی پہنچے تے سخت گھبران والا ہو جاندا اے (20) تے جدوں اوہنوں بھلائی پہنچے تے بوہت روکن والا ہو جاندا اے (21) پر اوہ نمازی (22) جیہڑے

عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَآىِٕمُوْنَ ﴿٢٣﴾ وَالَّذِيْنَ فِيْٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُوْمٌ ﴿٢٤﴾ لِّلسَّآىِٕلِ وَ

اپنی نماز دی ہمیشہ پابندی کرن والے نیں (23) تے اوہ جیہناں دے مال وچ اِک معلوم حق اے ④ (24) اوہدے لئی جیہڑا منگے تے

الْمَحْرُوْمِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِيْنَ يُصَدِّقُوْنَ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ مِّنْ

اوہدے لئی جیہڑا محروم رہوے ⑤ (25) تے اوہ لوک جیہڑے انصاف دے دن دی تصدیق کردے نیں (26) تے اوہ جیہڑے اپنے رب دے

عَذَابِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُوْنَ ﴿٢٧﴾ اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَاْمُوْنٍ ﴿٢٨﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ

عذاب توں ڈردے نیں (27) بے شک اوہناں دے رب دا عذاب بے خوف ہون والی شے نئیں اے (28) تے اوہ جیہڑے

حاشیہ ① ...قیامت دے دن کافر نوں اپنے کسے پیارے نال محبت نہ رہوے گی تے اوہ ایہہ چاہوے گا کہ میرے بچے، بیوی، ویر خاندان والے بلکہ ساری دنیا دے لوک میرے بدلے دوزخ وچ سُٹ دِتے جاون تے میں کسے طراں عذاب توں بچ جاواں۔ ② ... دوزخ دی پڑھکدی اگ کافراں دی کھل ساڑدیوے گی تے اِک وار کھل سڑ جاون توں بعد ایہہ سزا ختم نئیں ہو جاوے گی بلکہ اللہ پاک دوبارہ اینہاں دے جسم اُتے کھل پیدا کر دیوے گا تا کہ ایہہ عذاب دا مزہ چکھدے رہن۔ ③ ... دوزخ دا ایہہ بلانا یا تے زبانِ حال نال ہووے گا یا اللہ پاک اگ وچ گل کرن دی صلاحیت پیدا کر دیوے گا تے اوہ واضح طور تے کلام کرے گی یا ایس توں مراد ایہہ اے کہ دوزخ تے مقرر فرشتے بلاون گے۔ ④ ... معلوم حق توں مراد زکوٰۃ اے جیہدی مقدار پتا اے یا ایس توں اوہ صدقہ مراد اے جیہڑا آدمی اپنے آپ اُتے طے کرلے تے اوہنوں طے کیتے ویلے وچ ادا کرے۔ ⑤ ... آیت وچ "سَآئِل" توں مراد اوہ بندہ اے جیہڑا حاجت دے ویلے سوال کرے تے "مَحْرُوْم" توں مراد اوہ بندہ اے جیہڑا حاجت دے باوجود شرم تے حیا دی وجہ نال نئیں منگدا تے اوہدی محتاجی ظاہر نئیں ہوندی۔

لِفُرُوْجِهِمْ حٰفِظُوْنَ ﴿٢٩﴾ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ

اپنیاں شرم گاہواں دی راکھی کردے نیں (29) پر اپنیاں بیویاں تے کنیزاں توں تے بے شک ایہدے تے کجھ

مَلُوْمِيْنَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعٰدُوْنَ ﴿٣١﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ

ملامت نئیں (30) تے جیہڑے ایہناں دو توں علاوہ ہور کوئی صورت چاہن تے اوہی حد توں ودھن والے نیں① (31) تے اوہ جیہڑے

لِاَمٰنٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رٰعُوْنَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِشَهٰدٰتِهِمْ قَآئِمُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِيْنَ

اپنیاں امانتاں تے اپنے وعدے دی راکھی کرن والے نیں (32) تے اوہ جیہڑے اپنیاں گواہیاں تے قائم رہن والے نیں (33) تے اوہ جیہڑے

هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿٣٤﴾ اُولٰٓئِكَ فِيْ جَنّٰتٍ مُّكْرَمُوْنَ ﴿٣٥﴾ فَمَالِ الَّذِيْنَ ع ١٥ ٧

اپنی نماز دی راکھی کردے نیں② (34) ایہہ لوک اوہ نیں جیہناں دی (جنت دے) باغاں وچ عزت کیتی جاوے گی (35) تے ایہناں

كَفَرُوْا قِبَلَكَ مُهْطِعِيْنَ ﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِيْنَ ﴿٣٧﴾ اَيَطْمَعُ كُلُّ

کافراں نوں کیہ ہویا تہاڈے ول تیز نظراں نال ویکھ دے نیں③ (36) گروہ دے گروہ سجے تے کھبے پاسیوں (37) کیہ ایہناں وچوں ہر

امْرِئٍ مِّنْهُمْ اَنْ يُّدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيْمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا ۭ اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّمَّا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٩﴾

بندہ ایہہ لالچ کردا اے کہ اوہنوں چین دے باغاں وچ داخل کیتا جاوے گا (38) کدے نئیں، بے شک اسیں ایہناں نوں اوس چیز توں پیدا کیتا جیہنوں جان دے نیں (39)

حاشیہ ① ... شہوت پوری کرنا انسانی فطرت دا اِک تقاضا اے تے ایہدے لئی کھلی چھوٹ دینا کہ جدوں، جتھے، جیہدے نال تے جس طراں چاہوے شہوت پوری کر لین، اخلاقی انداز دی بربادی، بے حیائی تے بے شرمی نوں ودھانا تے معاشرے وچ فتنہ فساد دا بوہت وڈا سبب اے تے ایہدا نظارہ ایہناں ملکاں وچ ویکھیا جا سکدا اے جتھے شہوت پوری کرن نوں انسانی آزادی تے اوہدا بنیادی حق قرار دے کے کھلی چھوٹ دِتی گئی تے اوہدے لئی باقاعدہ قانون تیار کیتا گیا اے۔ دینِ اسلام دا انسانیت اُتے ایہہ بوہت وڈا احسان اے کہ اوہنے شہوت پوری کرن لئی باقاعدہ اِک حد مقرر کیتی اے تے اوہ ایہہ کہ صرف دو طراں دی عورتاں نال جائز طریقے نال شہوت پوری کیتی جاوے: (1) بیوی نال۔ (2) اوہدی ملکیت وچ موجود اوس کنیز نال جیہدے نال صحبت کرنا شرعاً حلال اے۔ ایہدے علاوہ ہور کسے صورت جیویں زنا، متعہ، لواطت تے اپنے ہتھ نال یا کسے آلے نال منی کڈھ کے شہوت پوری کرنا حرام اے۔ ② ... نماز دی حفاظت توں مراد نماز دے رکن واجب، سنتاں تے مستحباں نوں کامل طور تے ادا کرنا اے۔ ③ ... ایہہ آیت ایہناں کافراں دے بارے وچ اتری جیہڑے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے آلے دوالے حلقے بن کے گروہ دے گروہ جمع ہوندے، کلام مبارک سن کے اوہنوں جھٹلاندے، مذاق اڑاندے تے آکھدے سن کہ جے ایہہ لوک جنت وچ داخل ہون گے تے اسیں ضرور ایہناں توں پہلے ایہدے وچ داخل ہو جاواں گے۔

فَلَآ اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشٰرِقِ وَالْمَغٰرِبِ اِنَّا لَقٰدِرُوْنَ ﴿٤٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُّبَدِّلَ خَيْرًا مِّنْهُمْ ۙ

تے مینوں سارے مشرقاں تے سارے مغرباں دے رب دی قسم! بے شک اسیں ضرور قادر (قدرت رکھن والے) آں (40) ایس گل تے کہ اینہاں توں چنگے لوک بدل دیئے

وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوْقِيْنَ ﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوْضُوْا وَيَلْعَبُوْا حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ

تے کوئی ساڈے وچوں نکل کے نئیں جا سکدا (41) تے اینہاں نوں اپنیاں بے ہودگیاں وچ پئے تے کھیڈدے ہوئے چھڈ دیو ایتھوں تک کہ اپنے اُوس دن نال ملن

الَّذِيْ يُوْعَدُوْنَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُوْنَ مِنَ الْاَجْدَاثِ سِرَاعًا كَاَنَّهُمْ اِلٰى

جیہدا اینہاں نوں وعدہ دِتا جاندا اے① (42) جیہڑے دن قبراں وچوں چھیتی کردے ہوئے نکلن گے جویں اوہ

نُصُبٍ يُّوْفِضُوْنَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ؕ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِيْ

نشاناں ول دوڑ رہے نیں (43) تے اینہاں دیاں نظراں نیویاں ہون گئیاں ، اینہاں تے ذلت چڑھ ری ہووے گی، ایہہ اوہ دن اے جیہدا

كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ﴿٤٤﴾ ع ٢ ٨

اینہاں نال وعدہ کیتا جاندا سی (44)

٧١ سُوْرَةُ نُوْحٍ مَّكِّيَّةٌ ٧١

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اٰیاتها ٢٨ رکوعاتها ٢

اِنَّآ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اَنْ اَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَهُمْ عَذَابٌ

بے شک اسیں نوح نوں اوہدی قوم ول گھلیا② کہ اوس ویلے توں پہلے اپنی قوم نوں ڈرا کہ اینہاں تے درد دین والا عذاب

حاشیہ ① ... یعنی اے پیارے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم جیہڑے مشرک تہاڈے سجے کھبے بہہ کے تہاڈے ول تیز نظراں نال ویکھدے نیں اینہاں دے ایمان قبول نہ کرن اُتے غم نہ کرو بلکہ اینہاں نوں چھڈ دیو کہ ایہہ اپنی بیہودگیاں وچ پئے رہن تے اپنی دنیا وچ کھیلدے رہن ایتھوں تک کہ اپنے عذاب دے اوس دن نوں ملن جیہدا اینہاں نال وعدہ کیتا گیا اے۔ ② ... حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم بتاں دی پجاری سی اللہ پاک نے آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں اینہاں دی قوم ول رسول بنا کے گھلیا تے اینہاں نوں ایہہ حکم دِتا کہ اوہ اپنی قوم نوں پہلے ای توں ڈرا دین کہ جے اوہ ایمان نہ لیائے تے اینہاں اُتے دنیا تے آخرت دا درد بھریا عذاب آوے گا تاں کہ اینہاں لئی اصلاً کوئی بہانہ باقی نہ رہوے۔

اَلِيْمٌ ۝١ قَالَ يٰقَوْمِ اِنِّيْ لَكُمْ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ۝٢ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوْهُ وَ

آئے (1) اوہناں فرمایا: اے میری قوم! بے شک میں تہاڈے لئی کھلا ڈر سناؤن والا ہاں (2) کہ اللہ دی بندگی کرو تے اوہدے توں ڈرو تے

اَطِيْعُوْنِ ۝٣ يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ اِنَّ اَجَلَ

میرا حکم منو (3) اوہ تہاڈے کجھ گناہ بخش دیوے گا تے اِک مِتھے ویلے تک تہانوں مہلت دیوے گا بے شک اللہ دا مِتھیا ویلا

اللّٰهِ اِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُ ۘ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝٤ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ دَعَوْتُ قَوْمِيْ لَيْلًا وقف لازم

جدوں آ جاوے تے اوہنوں پچھے نئیں کیتا جاندا۔ کِنا ای چنگا ہندا جے تسیں جان دے (4) عرض کیتی: اے میرے رب! بے شک میں اپنی قوم نوں رات

وَّنَهَارًا ۝٥ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَآءِيْٓ اِلَّا فِرَارًا ۝٦ وَاِنِّيْ كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ

دن دعوت دِتی ① (5) تے میرے بلاون نال اوہناں دے دوڑن وچ وادھا ای ہویا (6) تے بے شک میں جنی واری اوہناں نوں بلایا تاں کہ توں اوہناں نوں

جَعَلُوْٓا اَصَابِعَهُمْ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَاَصَرُّوْا وَاسْتَكْبَرُوا

بخش دے تے اوہناں نیں اپنے کناں وچ اپنیاں انگلاں پا لئیاں تے اپنے اُتے کپڑے اُتے لے لئے تے اوہ ڈٹ گئے تے بڑا تکبر

اسْتِكْبَارًا ۝٧ ثُمَّ اِنِّيْ دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ۝٨ ثُمَّ اِنِّيْٓ اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ

کیتا (7) فیر یقیناً میں اوہناں نوں اُچی واز نال دعوت دِتی (8) فیر یقیناً میں اوہناں نوں اعلانیہ وی آکھیا تے ہولی

اِسْرَارًا ۝٩ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ غَفَّارًا ۝١٠ يُّرْسِلِ السَّمَآءَ

لُک کے وی آکھیا (9) تے میں آکھیا: (اے لوکو!) اپنے رب توں معافی منگو، ② اوہ بڑا معاف فرمان والا اے (10) اوہ تہاڈے تے لگاتار مینہ

حاشیہ ① ...حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نے اپنی ذمہ داری بوہت ای چنگے طریقے دے نال پوری کیتی پر قوم نے مسلسل اینہاں دی گل نہ منی تے اللہ دیاں حکماں نوں رَد کردے رہے تے آخر کار حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نے اللہ پاک دی بارگاہ وچ عرضاں کیتیاں، ایتھوں اوہناں عرضاں نوں بیان کیتا جا ریا اے۔ ② ...حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم لمے عرصے تک آپ عَلَیْہِ السَّلَام نوں چوٹھا آکھدی رہی تے اللہ پاک نے اوہناں توں بارش روک دِتی تے چالیہ سال تک اینہاں دیاں زنانیاں نوں بانجھ کر دِتا۔ اینہاں دے مال تباہ ہو گے تے ڈنگر مر گئے، جدوں اینہاں دا ایہہ حال ہویا تے حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام نے اینہاں نوں فرمایا: اے لوکو! تسیں اپنے رب دے نال کفر تے شرک کرن اُتے اوہدے کولوں معافی منگو تے اللہ پاک اُتے ایمان لیا کے اوہدے توں مغفرت منگو تاں کہ اللہ پاک تہاڈے اُتے اپنی رحمتاں دے بوہے کھول دیوے کیوں کہ اطاعت تے اللہ دی عبادت وچ لگے رہنا اصلی خیر وبرکت تے رزق ودھاون دا سبب ہوندی اے تے کفر توں آخر کار دنیاوی برباد ہو جاندی اے۔

عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا ﴿١١﴾ وَّيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَّبَنِيْنَ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ جَنّٰتٍ وَّ

گھلے گا (11) تے مالاں تے پتراں نال تہاڈی مدد کرے گا تے تہاڈے لئی باغ بنا دیوے گا تے

يَجْعَلْ لَّكُمْ اَنْهٰرًا ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُوْنَ لِلّٰهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ

تہاڈے لئی نہراں بنا دیوے گا① (12) تہانوں کیہ ہویا تسیں اللہ توں عزت دی آس نئیں رکھدے (13) حالاں اوہنے تہانوں کئیاں حالتاں وچوں

اَطْوَارًا ﴿١٤﴾ اَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَّجَعَلَ الْقَمَرَ

گزار کے بنایا (14) کیہ تسیں نئیں ویکھیا کہ اللہ نے اِک دوجے دے اُتے کس طراں ست اسمان بنائے؟ (15) تے اوہناں وچ چن نوں

فِيْهِنَّ نُوْرًا وَّجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللّٰهُ اَنْۢبَتَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ

روشن کیتا تے سورج نوں دیوا بنایا② (16) تے اللہ نے تہانوں سبزے دی طراں زمین چوں

نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيْدُكُمْ فِيْهَا وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ

اُگایا (17) فیر تہانوں اوسے وچ واپس لے جائے گا تے تہانوں دوبارہ کڈھے گا (18) تے اللہ نے تہاڈے لئی زمین نوں

بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِّتَسْلُكُوْا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾ قَالَ نُوْحٌ رَّبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِيْ وَ ع ١٢

بسترا بنایا (19) تاں کہ تسیں ایہدے کھلے رَستیاں تے چلو (20) نوح نے عرض کیتی: اے میرے رب! بے شک اوہناں نیں میری نافرمانی کیتی تے

اتَّبَعُوْا مَنْ لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهٗ وَوَلَدُهٗۤ اِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوْا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَ

ایہو جئے دے پچھے لگ گئے جیہدے مال تے اولاد نے نقصان ای نوں ودھایا③ (21) تے اوہناں نیں بوہت وڈا فریب کیتا (22) تے

حاشیہ ① ... اللہ دی بارگاہ وچ استغفار تے اپنے گناہواں توں توبہ کرن توں بے شمار دینی تے دنیاوی فیدے حاصل ہوندے نیں۔ حدیثِ پاک وچ اے: جیہنے استغفار نوں اپنے لئی ضروری قرار دِتا تے اللہ پاک اوہنوں ہر غم تے تکلیف توں نجات دیوے گا تے اوہنوں ایسی جگہ توں رزق عطا فرماوے گا جتھوں اوہدا وہم تے خیال وی نئیں ہووے گا۔ (ابن ماجه، 4/257، الحديث: 3819) ② ... سورج نوں چراغ ایس طور تے فرمایا گیا اے کہ اوہ دنیا وچ چانن کردا اے تے دنیا والے اوہدے چانن وچ ایویں ای ویکھدے نیں جیویں گھر والے چراغ دے چانن وچ ویکھدے نیں۔ ③ ... مال تے اولاد دی کثرت کسے دے سدھے راہ اُتے ہون دی دلیل نئیں بلکہ بوہت دفعہ مال تے اولاد دی زیادتی دینی گمراہی تے آخرت دی بربادی دا سبب بن جاندی اے۔ ایسے لئی مسلماناں نوں چاہیدا اے کہ کافراں دا مال تے دولت تے آسائشاں نوں ویکھ کے ایہناں دے رعب وچ نہ آون تے اپنے مال تے اولاد دی وجہ نال اللہ پاک دی عبادت تے اوہدے ذکر توں غافل نہ ہون بلکہ ایہدی اطاعت تے فرمانبرداری تے اوہدی عبادت وچ لگے رہن۔

قَالُوْا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَّلَا سُوَاعًا ۙ۬ وَّلَا يَغُوْثَ وَيَعُوْقَ وَ

اوہناں نیں آکھیا: اپنے خداواں نوں کدے وی نہ چھڈنا تے کدے وی وَدّ تے سواع تے یَغُوث تے یَعُوق تے نَسر (ناں دے بتاں)

نَسْرًا ﴿٢٣﴾ وَقَدْ اَضَلُّوْا كَثِيْرًا ۚ وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا ضَلٰلًا ﴿٢٤﴾ مِمَّا خَطِيْٓـٰٔتِهِمْ

نوں نہ چھڈنا① (23) تے بے شک اوہناں بوہت سارے لوکاں نوں گمراہ کر دِتا تے توں ظالماں دی گمراہی وچ ای وادھا کر (24) اوہ اپنیاں خطاواں دی وجہ توں

اُغْرِقُوْا فَاُدْخِلُوْا نَارًا ۙ۬ فَلَمْ يَجِدُوْا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوْحٌ

ڈبو دِتے گئے فیر اگ وچ داخل کیتے گئے② تے اوہناں نیں اپنے لئی اللہ دے مقابلے وچ کوئی مدد کرن والے نہ ویکھے (25) تے نوح نے عرض کیتی:

رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوْا

اے میرے رب! زمین تے کافراں وچوں کوئی وسن والا نہ چھڈ (26) بے شک جے توں اوہناں نوں چھڈ دیویں گا تے ایہہ تیرے بندیاں نوں گمراہ کر دین گے

عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوْٓا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ

تے ایہہ اولاد وی ایہو جئی جمن گے جیہڑی بدکار، بڑی ناشکری ہووے گی (27) اے میرے رب! مینوں تے میرے ماں پیو نوں تے میرے گھر وچ

بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَّلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ؕ وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾ ع ۲ ۱۰ النصف

ایمان دی حالت وچ داخل ہون والے نوں تے سارے مسلمان مرداں تے ساریاں مسلمان عورتاں نوں بخش دے③ تے کافراں دی بربادی وچ وادھا فرمادے (28)

۷۲ سُوْرَةُ الْجِنِّ مَكِّيَّةٌ ۴۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اٰیاتها ۲۸ رکوعاتها ۲

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

حاشیہ ① ... ودّ تے سُواع وغیرہ اوہناں بُتاں دے ناں نیں جیہناں نوں حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم پوجا کردی سی۔

② ... ایس توں ثابت ہویا کہ قبر دا عذاب حق سچ اے کیوں کہ حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دی قوم غرق ہون توں بعد ای اگ وچ داخل کر دِتی گئی تے ایہہ گل واضح اے کہ ایہہ دوزخ نئیں ہو سکدی کیوں کہ ایسے اگ وچ کافر قیامت دے دن ای داخل کیتے جاون گے تے اجے قیامت واقع نئیں ہوئی۔ ③ ... ایس آیت توں پتا لگا کہ حضرت نوح عَلَیْہِ السَّلَام دے ماں پیو مومن سن تے ایہہ وی پتا لگا کہ فوت ہو جان والے مسلماناں دے لئی مغفرت دی دعا کرنی چاہیدی اے کہ ایس نال اوہناں نوں فیدا ہندا اے۔

قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوْٓا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ۙ﴿١﴾

اے حبیب! تسیں فرماؤ: میرے ول وحی کیتی گئی اے کہ جناں دے اک گروہ نے (میری تلاوت) غور نال سنی اے تے اوہناں نیں آکھیا: بے شک اسیں اِک عجیب قرآن سنیا (1)

يَّهْدِيْٓ اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ ؕ وَلَنْ نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ اَحَدًا ۙ﴿٢﴾ وَّاَنَّهٗ تَعٰلٰى جَدُّ رَبِّنَا

جیہڑا بھلائی ول رہنمائی کردا اے تے اسیں اوہدے تے ایمان لیائے تے اسیں کدے وی کسے نوں اپنے رب دا شریک نہ بناواں گے (2) تے ایہہ کہ ساڈے رب دی شان بڑی اُچی اے،

مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَّلَا وَلَدًا ۙ﴿٣﴾ وَّاَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ سَفِيْهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ۙ﴿٤﴾ وَّ

اوہنے کوئی بیوی تے بچہ نئیں بنایا (3) تے ایہہ کہ ساڈے وچوں کوئی بیوقوف ای اللہ تے حد توں ودھ کے گل کردا سی (4) تے

اَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ تَقُوْلَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۙ﴿٥﴾ وَّاَنَّهٗ كَانَ رِجَالٌ

ایہہ کہ اسیں ایہہ خیال کیتا سی کہ آدمی تے جن کدے وی اللہ تے جھوٹھ نہ بنن گے (5) تے ایہہ کہ بندیاں وچوں کجھ مرد

مِّنَ الْاِنْسِ يَعُوْذُوْنَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوْهُمْ رَهَقًا ۙ﴿٦﴾ وَّاَنَّهُمْ ظَنُّوْا كَمَا

جناں دے کجھ مرداں دی پناہ لیندے سن تے اوہناں نیں ایہناں جناں دی نافرمانی نوں ہور ودھا دِتا① (6) تے ایہہ کہ اوہناں نیں ایویں ای خیال کیتا جیویں

ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا ۙ﴿٧﴾ وَّاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ فَوَجَدْنٰهَا مُلِئَتْ

(اے جنو!) تسیں سوچیا کہ اللہ کدے وی کوئی رسول نہ گھلے گا (یا، کدے وی کسے نوں مرن توں بعد دوبارہ زندہ نہ کرے گا)② (7) تے ایہہ کہ اسیں اسمان نوں ہتھ لایا تے اِنج لگا

حاشیہ ① ... جاہلیت دے دور وچ عرب دے لوک جدوں سفر کردے سن تے کسے کھلے میدان وچ ایہناں نوں شام ہو جاندی تے اوہ آکھدے کہ اسیں ایس جگہ دے شرارتی جناں توں ایہناں دے سردار دی پناہ چاہنے آں، ایس طراں ایہناں دی رات امن نال لنگھ جاندی۔ ایہناں دے ایس عمل ول اشارہ کردیاں ہوئے ایہناں جناں نیں اپنی قوم نوں آکھیا کہ بندیاں وچوں کجھ مرد جناں دے کجھ مرداں دی پناہ لیندے سن تے ایہناں دی ایہہ حالت ویکھ کے جناں وچ بغاوت ودھ گئی تے اوہ شیطاناں دی پیروی کرن تے ایہناں دے وسوسے قبول کرن ول ہور متوجہ ہو گئے۔ ② ... ایہہ گل مومن جناں نیں کافر جناں نوں آکھی یا اللہ پاک ولوں قریش دے کافراں نوں فرمائی گئی، پہلی صورت وچ معنی ایہہ ہووے گا کہ انساناں نیں وی اوہو جئیا ای سوچیا جیویں دا اے جنو! تسیں سوچیا۔ دوجی صورت وچ معنی ایہہ ہووے گا کہ جناں نیں وی اوہو جئیا سوچیا جیویں دا قریش دے کافروں تسیں سوچیا۔

حَرَسًا شَدِيْدًا وَّشُهُبًا ۝٨ وَّاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ؕ فَمَنْ يَّسْتَمِعِ

سخت پہرے تے اگ دیاں چنگاں نال بھر دِتا گیا اے ① (8) تے ایہہ کہ اسیں پہلے اسمان وچ سنن لئی کجھ بیٹھن والیاں جگہ تے بہہ جایا کردے ساں، فیر ہن جیہڑا کوئی سنے

الْاٰنَ يَجِدْ لَهٗ شِهَابًا رَّصَدًا ۝٩ وَّاَنَّا لَا نَدْرِيْٓ اَشَرٌّ اُرِيْدَ بِمَنْ فِي الْاَرْضِ

اوہ اپنے تاک وچ اگ دا شعلہ پاوے گا (9) تے ایہہ کہ سانوں نئیں پتا کہ زمین وچ رہن والیاں وچوں کسے برائی دا ارادہ فرمایا گیا اے یا اوہناں

اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ۝١٠ وَّاَنَّا مِنَّا الصّٰلِحُوْنَ وَمِنَّا دُوْنَ ذٰلِكَ ؕ كُنَّا

دے رب نے اوہناں نال کوئی بھلائی دا ارادہ فرمایا اے ② (10) تے ایہہ کہ ساڈے وچوں کجھ نیک نیں تے کجھ ایس توں علاوہ نیں، اسیں وکھریاں وکھریاں راہواں وچ

طَرَآئِقَ قِدَدًا ۝١١ وَّاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ نُّعْجِزَ اللّٰهَ فِي الْاَرْضِ وَلَنْ نُّعْجِزَهٗ هَرَبًا ۝١٢

ونڈے ہوئے آں (11) تے ایہہ کہ سانوں یقین ہو ہو گیا اے کہ اسیں کدے وی زمین وچ اللہ نوں بے وس نئیں کر سکدے تے نہ (زمین توں) بھج کے اوہنوں بے وس کر سکنے آں (12)

وَّاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰٓى اٰمَنَّا بِهٖ ؕ فَمَنْ يُّؤْمِنْۢ بِرَبِّهٖ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَّلَا رَهَقًا ۝١٣

تے ایہہ کہ اسیں جدوں ہدایت (قرآن) سنیا تے ایہدے تے ایمان لیائے تے جیہڑا اپنے رب تے ایمان لیائے تے اوہنوں نہ کسے گھاٹے دا ڈر ہووے گا تے نہ کسے زیادتی دا (13)

وَّاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُوْنَ وَمِنَّا الْقٰسِطُوْنَ ؕ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ۝١٤ وَ

تے ایہہ کہ ساڈے وچ کجھ مسلمان نیں تے کجھ ظالم تے جیہڑے اسلام لیائے تے اوہی نیں جیہناں نیں ہدایت دا ارادہ کیتا (14) تے

اَمَّا الْقٰسِطُوْنَ فَكَانُوْا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ۝١٥ وَّاَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوْا عَلَى الطَّرِيْقَةِ لَاَسْقَيْنٰهُمْ

بہرحال جیہڑے ظالم نیں اوہ جہنم دا بالن ہو گئے (15) تے ایہہ کہ جے اوہ سدھے راہ تے ہو جاندے تے ضرور اسیں اوہناں نوں

حاشیہ ① ... جن اسماناں ول چڑھدے تے بڑے غور نال کلام سندے تے اِک کلمہ سن کے نو 9 کلمے اپنے کولوں ملا لیندے سن۔ اِک تے حق ہوندا پر جیہڑا وادھا کردے اوہ باطل ہندا۔ رسولِ کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے دنیا اُتے تشریف لیاون توں بعد ایہناں نوں اوتھے جاون توں روک دِتا گیا۔ ② ... ایہدے توں جناں دی مراد ایہہ سی کہ اسیں نئیں جاندے کہ جیہڑے قرآن اُتے اسیں ایمان لیائے ہاں زمین تے رہن والے اوہدا انکار کردے نیں یا ایہدے اُتے ایمان لیاندے نیں۔ یا ایہہ مراد سی کہ اسیں نئیں جاندے کہ ساڈا اسماناں اُتے جانا روک کے انساناں دے نال برائی دا ارادہ فرمایا گیا اے یا ایہناں دی بھلائی چاہی گئی اے۔

مَّآءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِّنَفْتِنَهُمْ فِيْهِ ؕ وَمَنْ يُّعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا

بوہت زیادہ پانی دیندے (16) تاں کہ ایس بارے اسیں اوہناں نوں ازمایئے تے جیہڑا اپنے رب دی یاد توں منہ پھیرے تے اوہ اوہنوں چڑھ جان والے عذاب وچ

صَعَدًا ﴿١٧﴾ وَّاَنَّ الْمَسٰجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوْا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا ﴿١٨﴾ وَّاَنَّهٗ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ

پا دیوے گا (17) تے ایہہ کہ مسجداں اللہ ای دیاں نیں تے اللہ دے نال کسے دی عبادت نہ کرو (18) تے ایہہ کہ جدوں اللہ دا بندہ اوہدی عبادت کرن لئی

يَدْعُوْهُ كَادُوْا يَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوْا رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ ع ١١

کھلوتا تے نیڑے سی کہ اوہ جن اوہدے تے رش کر دیندے (19) تسیں فرماؤ: میں تے اپنے رب دی ای عبادت کردا ہاں تے کسے نوں اوہدا

اَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ اِنِّيْ لَنْ يُّجِيْرَنِيْ مِنَ

شریک نئیں بناندا (20) تسیں فرماؤ: بے شک میں تہاڈے لئی کسے نقصان تے نفع دا مالک نئیں آں ① (21) تسیں فرماؤ: یقیناً کدے وی مینوں

اللّٰهِ اَحَدٌ ۙ وَّلَنْ اَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾ اِلَّا بَلٰغًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِسٰلٰتِهٖ ؕ وَمَنْ

اللہ توں کوئی نئیں بچاوے گا تے کدے وی اوہدے علاوہ کوئی پناہ نئیں ملے گی ② (22) پر (میرا کم) اللہ دی طرفوں تبلیغ تے اوہدے پیغام دینا (پہنچانا اے) تے جیہڑا

يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا

اللہ تے اوہدے رسول دا حکم نہ منے تے بے شک اوہدے لئی جہنم دی اگ اے جیہدے وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے (23) ایتھوں تک کہ جدوں اوہ اوہنوں ویکھن گے

حاشیہ ① ... ایتھے نفع نقصان دا مالک نہ ہون دی نفی ایس طور تے اے کہ میں ایہناں شیواں دا حقیقی مالک نئیں بلکہ حقیقی مالک اللہ پاک اے ہاں پر اللہ پاک دی عطا تے اوہدی دِتی قدرت نال حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نفع نقصان دونواں دے مالک نیں جیہدی اِک مثال حوضِ کوثر اے۔ ② ... یعنی اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، تسیں مشرکاں نوں فرما دیو کہ بالفرض جے میں اللہ پاک دے حکم دی مخالفت کراں تے اوہدے نال کسے نوں شریک ٹھہراواں تے کدے وی مینوں مخلوق دے وچوں کوئی اللہ پاک دے قہر تے اوہدے عذاب تو نہ بچا سکے گا تے نہ ای کوئی مدد کرن والا میری مدد کرے گا تے میں اوکھے ویلے کدے وی اوہدے توں علاوہ کوئی پناہ نہ پاواں گا۔

مَا يُوْعَدُوْنَ فَسَيَعْلَمُوْنَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَّ اَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ اِنْ اَدْرِيْۤ

جیہدی اوہناں نوں وعید سنائی جاندی سی تے چھیتی پتا لگ جاوے گا کہ کِدا مدد کرن والا ماڑا اے تے کِدی تعداد گھٹ اے ① (24) تسیں فرماؤ: میں نئیں جان دا کہ

اَقَرِيْبٌ مَّا تُوْعَدُوْنَ اَمْ يَجْعَلُ لَهٗ رَبِّيْۤ اَمَدًا ﴿٢٥﴾ عٰلِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى

جِدی تہانوں وعید سنائی جاندی اے اوہ نیڑے اے یا میرا رب اوہدے لئی وقفہ کرے گا ② (25) غیب دا جانن والا

غَيْبِهٖۤ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَّسُوْلٍ فَاِنَّهٗ يَسْلُكُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ

اپنے غیب تے کسے نوں اطلاع نئیں دیندا (26) سوائے اپنے پسند والے رسولاں دے ③ کہ ایہناں دے اگے پچھے

مِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِّيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوْا رِسٰلٰتِ رَبِّهِمْ وَ اَحَاطَ بِمَا

پہرے دار مقرر کر دیندا اے (27) تاں کہ اللہ دیکھ لوے کہ بے شک اوہناں نیں اپنے رب دے پیغام پہنچا دِتے نیں تے اللہ نے اوہ سارا کجھ گھیر رکھیا اے جیہڑا

لَدَيْهِمْ وَ اَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾ ع ٢ ٩ ١٢

ایہناں دے کول اے تے اوہنے ہر شے گن کے رکھی ہوئی اے (28)

٧٣ سُوْرَةُ الْمُزَّمِّلِ مَكِّيَّةٌ ٣ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ایاتها ٢٠ رکوعاتها ٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

حاشیہ ① ... ایس توں ایہہ مراد نئیں کہ قیامت دے دن کافراں دے مدد کرن والے تے ہون گے پر ایہناں دی گنتی مسلماناں دے مدد کرن والیاں توں گھٹ ہووے گی بلکہ مراد ایہہ اے کہ اوس دن کافراں دا کوئی مدد کرن والا نہ ہووے گا تے مومن دی مدد اللہ پاک، اوہدے نبی عَلَیْہِ السَّلَام، فرشتے تے نیک صالح مسلمان سارے فرماون گے۔ ② ... ایہہ نفی ایس طور تے اے کہ اللہ پاک دے دسے بغیر نئیں جاندے، ہاں اللہ پاک دے دسن نال حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں قیامت واقع ہوون دے ویلے دا علم اے تے ایہدی دلیل اوہ ساریاں حدیثاں نیں جیہناں وچ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے قیامت دیاں علامتاں تے نشانیاں بیان فرمائیاں ایتھوں تک کہ مہینہ، دن، تے ویلا وی دس دِتا جیہدے وچ قیامت قائم ہووے گی۔ ③ ... ایس آیت توں ثابت ہویا کہ اللہ پاک اپنے پسند والے رسولاں نوں غیب دا علم عطا فرماوندا اے۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم کیوں کہ پسندیدہ رسولاں وچوں ساریاں توں اعلیٰ نیں ایسے لئی اللہ پاک نے آپ نوں ساریاں توں زیادہ غیب دے علم عطا فرمائے نیں جیویں کہ صحاح ستہ دی کنیاں روایتاں توں ثابت اے۔ ایتھے آیت وچ خاص غیب مراد اے ورنہ اولیاء کرام نوں وی رسولاں دے واسطے نال غیب دا علم عطا کیتا جاندا اے۔

يٰٓاَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ۙ﴿١﴾ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيْلًا ۙ﴿٢﴾ نِّصْفَهٗٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيْلًا ۙ﴿٣﴾

اے چادر لین والے (1) رات دے تھوڑے جئے حصے توں علاوہ قیام کرو[1] (2) ادھی رات (قیام کرو) یا ایہدے توں کجھ گھٹ کر لوو (3)

اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلًا ۭ﴿٤﴾ اِنَّا سَنُلْقِيْ عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيْلًا ﴿٥﴾ اِنَّ

یا ایہدے تے کجھ وادھا کر لو تے قرآن چنگی طراں ٹھہر ٹھہر کے پڑھو[2] (4) بے شک بڑی چھیتی اسیں تہاڈے اُتے اِک بھاری گل پاواں گے[3] (5) بے شک

نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْاً وَّاَقْوَمُ قِيْلًا ﴿٦﴾ اِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا

کہ رات نوں قیام کرنا زیادہ مناسبت دا سبب اے[4] تے گل بڑی سدھی نکدی اے (6) بے شک دن وچ تے تہانوں

طَوِيْلًا ﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيْلًا ﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَ

بہت سارے کم نیں (7) تے اپنے رب دا ناں یاد کرو تے ساریاں توں ٹُٹ کے اوسے دے بنے رہوو[5] (8) اوہ (مشرق تے

الْمَغْرِبِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيْلًا ﴿٩﴾ وَاصْبِرْ عَلٰي مَا يَقُوْلُوْنَ وَاهْجُرْهُمْ

مغرب) دا رب اے، اوس توں علاوہ کوئی خدا نئیں تے تسیں اوسے نوں اپنا کم بناؤن والا بناؤ (9) تے کافراں دیاں گلاں تے صبر کرو تے اوہناں نوں

حاشیہ ① ایس آیت وچ قیام توں مراد تہجد دی نماز اے۔ اسلام دے شروع شروع دے دور وچ سورۂ مزمل دی ایہناں آیتاں دی وجہ نال حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم اُتے تے آپ دی امت اُتے تہجد دی نماز فرض سی، فیر کمی کیتی گئی تے اُمت دے حق وچ تہجد دا فرض ہون دا حکم منسوخ ہو گیا تے ایہناں دے لئی تہجد دی نماز پڑھنا مستحب ہو گیا جد کہ آپ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم لئی اِک پکے قول دے مطابق ایہدا فرض ہونا باقی رہیا۔ ② ایہدا معنی ایہہ اے کہ سکون نال ایس طراں قرآن پڑھو کہ حرف وکھرے وکھرے رہن، جیہناں مقاماں اُتے وقف کرنا اے اوہناں دا تے ساریاں حرکتاں، مدّاں نوں ادا کرنے دا خاص خیال رہووے۔ ③ بھاری گل توں مراد قرآنِ پاک اے۔ ایہنوں ایہدی بوہت زیادہ عظمت، جلالت تے قدر والا ہوون دی وجہ نال بھاری فرمایا گیا یا ایس صورت اُتے بھاری فرمایا گیا کہ اوہدے حکم تے منع کیتیاں چیزاں عام لوکاں اُتے بھاری پون گے۔ ④ یعنی رات سوون توں بعد اُٹھ کے عبادت کرنا دن دی نماز دے مقابلے وچ زبان تے دل دےوچکار زیادہ مناسبت دا سبب اے۔ ⑤ ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک دی عبادت ایہو جئی ہووے کہ دل اللہ پاک توں علاوہ ہور کسے دی یاد وچ لگا نہ ہووے، اوہدی عبادت دے ویلے ساریاں توں تعلق ختم ہو جاوے تے صرف اوسے ول توجہ رہووے۔

هَجْرًا جَمِيْلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِيْ وَالْمُكَذِّبِيْنَ اُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيْلًا ﴿١١﴾ اِنَّ

چنگی طراں چھڈ دیو (10) تے اہناں چوٹھا آکھن والے مال داراں نوں میرے تے چھڈ دیوے اہناں نوں تھوڑی مہلت دیو① (11) بے شک

لَدَيْنَآ اَنْكَالًا وَّجَحِيْمًا ﴿١٢﴾ وَّطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَّعَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ

ساڈے کول بھاریاں بیڑیاں تے بھڑکدی اگ اے (12) تے گل وچ پھسن والا کھانا تے درد دین والا عذاب اے② (13) جس دن زمین

الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيْبًا مَّهِيْلًا ﴿١٤﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْكُمْ رَسُوْلًا

تے پہاڑ تھرتھران تے پہاڑ ریت دا وگدا ہویا ٹیلہ ہو جان گے (14) بے شک اسیں تہاڈے ول اِک رسول گھلے

شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ رَسُوْلًا ﴿١٥﴾ فَعَصٰى فِرْعَوْنُ

جیہڑے تہاڈے تے گواہ نیں جیویں اسیں فرعون ول اِک رسول گھلے (15) تے فرعون نے اوس رسول دا

الرَّسُوْلَ فَاَخَذْنٰهُ اَخْذًا وَّبِيْلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُوْنَ اِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَّجْعَلُ

حکم نہ منیا تے اسیں اوہنوں سختی نال پھڑیا (16) فیر جے تسیں کفر کرو تے اوس دن کویں بچو گے جیہڑا

الْوِلْدَانَ شِيْبًا ﴿١٧﴾ السَّمَآءُ مُنْفَطِرٌ بِهٖ ؕ كَانَ وَعْدُهٗ مَفْعُوْلًا ﴿١٨﴾ اِنَّ هٰذِهٖ

بچیاں نوں بڈھا کر دیوے گا (17) اسمان اوہدی وجہ توں پاٹ جاوے گا، اللہ دا وعدہ ہو کے رہنا اے (18) بے شک ایہہ

تَذْكِرَةٌ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿١٩﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُوْمُ ع ١٩/١٣

اِک نصیحت اے، تے جیہڑا چاہوے اپنے رب ول رستہ اختیار کرے③ (19) بے شک تہاڈے رب جان دا اے کہ تسیں

حاشیہ ① ایتھے تھوڑی مہلت دین توں مراد بدر دے دن تک، یا قیامت دے دن تک مہلت دینا اے۔ ② قیامت دے دن کافراں لئی تیار کیتے گئے عذاب دے بارے وچ پڑھ کے یا سُن کے ہر مسلمان نوں چاہیدا اے کہ اوہ اپنے دل وچ اللہ پاک دا خوف پیدا کرے، ایہہ ساڈے بزرگاں دا طریقہ ریا اے۔ ③ بے شک دنیا تے آخرت دے عذاب توں ڈراون والی ایہہ آیتاں مخلوق لئی نصیحت نیں، تے ہن جیہڑا چاہوے ایمان تے اطاعت اختیار کرکے اپنے رب ول راہ اختیار کرے۔

اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهٗ وَثُلُثَهٗ وَطَآىِٕفَةٌ مِّنَ الَّذِيْنَ مَعَكَ ؕ وَ

تے تہاڈے ساتھیاں وچوں اِک جماعت کدی دو تہائی رات دے نیڑے قیام کردی اے تے کدی ادھی رات تے کدی رات اِک تہائی رات۔ تے

اللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ؕ عَلِمَ اَنْ لَّنْ تُحْصُوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوْا

اللہ رات تے دن دا اندازہ فرماندا اے، اوہنوں پتا اے (اے مسلمانو!) تسیں ساری قیام نئیں کر سکو گے تے اوہنے اپنی مہربانی نال تہاڈے تے توجہ فرمائی① ہن

مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ؕ عَلِمَ اَنْ سَيَكُوْنُ مِنْكُمْ مَّرْضٰى ۙ وَاٰخَرُوْنَ يَضْرِبُوْنَ

قرآن وچوں جِنا آسان ہووے اوناں پڑھو۔② اوہنوں پتا اے کہ بڑی چھیتی تہاڈے وچوں کجھ لوک بیمار ہون گے تے کجھ

فِي الْاَرْضِ يَبْتَغُوْنَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ۙ وَاٰخَرُوْنَ يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۖ

زمین وچ اللہ دا فضل لبھن لئی سفر کرن گے تے کجھ اللہ دے رستے وچ لڑدے ہون گے③

فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۙ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ

تے جِنا قرآن آسان ہوئے پڑھو تے نماز قائم رکھو تے زکوٰۃ دیو تے اللہ نوں

قَرْضًا حَسَنًا ؕ وَمَا تُقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَّ

چنگا قرض دیو④ تے اپنے لئی جیہڑی بھلائی تسیں اگے گھلو گے اوہنوں اللہ دے کول بہتر تے

اَعْظَمَ اَجْرًا ؕ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٠﴾ ع ٢

وڈے ثواب ویکھو گے تے اللہ توں بخشش منگو، بے شک اللہ بوہت بخشن والا مہربان اے (20)

حاشیہ ① ... ایس سورت دی شروع دیاں آیتاں وچ حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے صحابہ کرام رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُم اُتے تہجد دے فرض ہون دا بیان ہویا تے اِک قول دے مطابق ایس آیت وچ اُمت اُتے تہجد دے فرض منسوخ ہون دا بیان اے۔ ② ... ایس آیت توں نماز مطلقاً قراءت دی فرضیت ثابت ہوندی اے۔ ③ ... ایتھے ایس رعایت دی حکمت بیان کیتی گئی اے کہ اللہ پاک نوں پتا اے کہ بڑی چھیتی تہاڈے وچوں کجھ لوک بیمار ہون گے تے کجھ لوک تجارت دے ذریعے زمین وچ اللہ دا فضل لبھن یا علم حاصل کرن لئی سفر کرن گے تے کجھ لوک اللہ پاک دی راہ وچ کافراں دے نال لڑدے ہون گے، ایس وجہ توں ایہناں ساریاں تے رات دا قیام مشکل ہووے گا۔ ④ ... ایس قرض توں مراد زکوٰۃ توں علاوہ خدا دی راہ وچ خرچ کرنا اے جیویں رشتے داراں نال صلہ رحمی کرن وچ تے مہمان نوازی کرن وچ خرچ کرنا۔ بعض مفسراں دے نیڑے ایس توں اوہ سارے صدقے مراد نیں جنا وی چنگی طراں حلال مال نال تے خش دلی دے نال خدا دی راہ وچ خرچ کیتا جاوے۔

٧٤ سُوْرَةُ الْمُدَّثِّرِ مَكِّيَّةٌ ٤ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ٥٦ ركوعاتها ٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

يٰٓاَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۙ﴿١﴾ قُمْ فَاَنْذِرْ ۖ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۖ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۖ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ

اے چادر اُتے لین والے (1) کھڑے ہو جاؤ فیر ڈر سناؤ (2) تے اپنے رب دی ای وڈیائی بیان کرو (3) تے اپنے کپڑے پاک رکھو[1] (4) تے گندگی توں

فَاهْجُرْ ۖ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ۖ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ۗ﴿٧﴾ فَاِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُوْرِ ۙ﴿٨﴾

دور رہوو[2] (5) تے زیادہ لین لئی کسے تے احسان نہ کرو[3] (6) تے اپنے رب لئی ای صبر کردے رہوو (7) فیر جدوں صور وچ پھوکیا جاوے گا (8)

فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَّوْمٌ عَسِيْرٌ ۙ﴿٩﴾ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ غَيْرُ يَسِيْرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْنِيْ وَمَنْ خَلَقْتُ

تے اوہ دن بڑا سخت دن ہووے گا (9) کافراں لئی آسان نئیں ہووے گا (10) اوہنوں میرے تے چھڈ دیو جیہنوں میں کلے

وَحِيْدًا ۙ﴿١١﴾ وَّجَعَلْتُ لَهٗ مَالًا مَّمْدُوْدًا ۙ﴿١٢﴾ وَّبَنِيْنَ شُهُوْدًا ۙ﴿١٣﴾ وَّمَهَّدْتُّ لَهٗ

پیدا کیتا اے[4] (11) تے اوہنوں کُھلا مال دِتا[5] (12) تے سامنے حاضر رہن والے پُتر دِتے (13) تے میں اوہدے لئی (نعمتاں نوں) چنگی طراں

تَمْهِيْدًا ۙ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيْدَ ۖ﴿١٥﴾ كَلَّا ۭ اِنَّهٗ كَانَ لِاٰيٰتِنَا عَنِيْدًا ۭ﴿١٦﴾ سَاُرْهِقُهٗ

وچھادِتا (14) فیر اوہ لالچ کردا اے کہ میں ہور زیادہ دیواں (15) کدے وی نئیں، یقیناً اوہ ساڈیاں آیتاں نال دشمنی رکھدا اے (16) بڑی چھیتی ای میں اوہنوں (اگ دے

حاشیہ ① ایس توں مراد ایہہ اے کہ اپنے کپڑے ہر طراں دی غلاظت توں پاک رکھو کیوں کہ نماز لئی طہارت ضروری اے تے نماز توں علاوہ باقی حالتاں وچ وی کپڑے نوں پاک رکھنا بہتر اے۔ ② ایتھے گندگی توں مراد "بتاں دی عبادت" اے تے آیت دا مطلب ایہہ اے کہ جیویں تسیں پہلے بتاں دی پوجا کرن توں دور سو ایسے طراں ہمیش ایس توں دور ای روو۔ ③ شرط توں بغیر بوہتا ملن دی نیت نال تحفہ دینا بھاویں جائز اے پر حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں ایس توں منع فرمایا گیا اے کیوں کہ ایہہ شانِ نبوت دے لائق نئیں۔ ④ ولید بن مغیرہ مخزومی اپنی قوم وچ وحید یعنی کلا لقب توں مشہور سی، ایہدے بارے ایہہ آیت نازل ہوئی۔ ⑤ ولید بن مغیرہ دے بوہت زیادہ مال دا حال ایہہ سی کہ ایہدے کول 9000 مثقال (یعنی تقریباً 3375 تولے) چاندی سی تے ایہدے کول اونٹ، گھوڑے تے ڈنگر وی بوہت زیادہ سن تے ایس توں علاوہ بوہت زیادہ تعداد وچ بکریاں، غلام تے لونڈیاں وی سن۔

صَعُوْدًا ؕ ﴿١٧﴾ اِنَّهٗ فَكَّرَ وَ قَدَّرَ ۙ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۙ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ

پہاڑ) صعود تے چڑھاواں گا (17) بے شک اوہنے سوچیا تے دل وچ کوئی گل ٹھہرائی (18) تے اوہدے تے لعنت ہووے، اوہنے کیہو جئی گل ٹھہرائی (19) فیر اوہدے تے لعنت

قَدَّرَ ۙ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ۙ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَ بَسَرَ ۙ﴿٢٢﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ وَ اسْتَكْبَرَ ۙ﴿٢٣﴾ فَقَالَ

ہووے، اوہنے کیہو جئی گل ٹھہرائی (20) فیر نظر چک کے ویکھیا (21) فیر اوہنے متھے تے ول چڑھایا تے منہ وگاڑیا (22) فیر کنڈ پھیری تے تکبر کیتا (23) فیر بولیا:

اِنْ هٰذَاۤ اِلَّا سِحْرٌ يُّؤْثَرُ ۙ﴿٢٤﴾ اِنْ هٰذَاۤ اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ؕ﴿٢٥﴾ سَاُصْلِيْهِ

ایہہ تے اوہی جادو اے جیہڑا نقل ہندا آ ریا اے (24) ایہہ بندے دا ای کلام اے① (25) بڑی چھیتی ای میں اوہنوں دوزخ وچ

سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَ مَاۤ اَدْرٰىكَ مَا سَقَرُ ؕ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِيْ وَ لَا تَذَرُ ۚ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ۚ﴿٢٩﴾

دھساواں گا (26) تے تہانوں کیہ پتا کہ دوزخ کیہ اے؟ (27) نہ باقی رہن دے گی تے نہ چھڈے گی (28) بندے دی کھل ساڑ دین والی اے (29)

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ؕ﴿٣٠﴾ وَ مَا جَعَلْنَاۤ اَصْحٰبَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةً ۙ وَّ مَا جَعَلْنَا

اوہدے اُتے اُنی نگران نیں (30) تے اساں دوزخ دے نگران فرشتے ای بنائے تے اسیں

عِدَّتَهُمْ اِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۙ لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ وَ يَزْدَادَ

اوہناں ای ایہہ گنتی کافراں دی ازمائش لئی ای رکھی② ایس لئی کہ کتاب والیاں نوں یقین ہو جاوے تے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِيْمَانًا ۙ وَّ لَا يَرْتَابَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ وَ الْمُؤْمِنُوْنَ ۙ

ایمان والیاں دا ایمان ودھے تے اہلِ کتاب تے مسلمان شک نہ کرن

حاشیہ ① ... ولید بن مغیرہ نے قرآن پاک دی آیت سن کے ایہدی تعریف کیتی، قوم نے ایہدے اُتے الزام لا دِتا کہ ایہہ اپنے دین توں پھر گیا اے۔ ابوجہل دے طیش دوان تے اوہنے قوم توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے بارے وچ کجھ سوال کیتے، قوم دے پچھن تے اوہنے آکھیا کہ محمد مصطفی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم جادوگر تے قرآن جادو اے۔ ایہدے متعلق ایہہ آیتاں نازل ہوئیاں۔ ② ... جدوں اوہ آیت نازل ہوئی جیہدے وچ دوزخ اُتے مقرر فرشتیاں دی گنتی ۱۹ دسی گئی تے ابوجہل نے قریش نوں آکھیا: "تہاڈی ماں تہاڈے اُتے روووے، محمد (مصطفی صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم) نے خبر دِتی اے کہ دوزخ دے نگران 19 نیں تے تسیں بوہت زیادہ بہادر تے گنتی وچ بوہتے لوک او، تے کیہ تہاڈے وچوں دس مرد دوزخ دے اِک نگران نوں نئیں پھڑ سکدے؟ ابو الاشد بن اُسید نے آکھیا: میں اکلا ایہناں چوں 17 نوں کافی ہواں گا، 10 نوں اپنی کنڈ اُتے رکھ لواں گا تے 7 نوں اپنے ٹِڈھ اُتے تے باقی دونواں تسیں سنبھال لینا۔ ایہدے اُتے ایہہ آیت نازل ہوئی۔

وَلِيَقُوْلَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ وَّالْكٰفِرُوْنَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا

تے تاں کہ جیہناں دے دلاں وچ بیماری اے اوہ تے کافر آکھن: اس عجیب و غریب گل توں اللہ دی کیہ مراد اے؟

مَثَلًا ؕ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَمَا يَعْلَمُ

اِنج ای اللہ گمراہ کردا اے جیہنوں چاہوے تے ہدایت دیندا اے جیہنوں چاہوے① تے تہاڈے رب دے لشکراں نوں

جُنُوْدَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ ؕ وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾ كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَالَّيْلِ ع ١ ١٥/٣١

اوہدے توں علاوہ کوئی نئیں جان دا② تے اوہ جہنم تے انسان لئی نصیحت ای اے (31) خبردار! چن دی قسم (32) تے رات دی

اِذْ اَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ اِذَآ اَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيْرًا

جدوں کنڈ پھیرے (33) تے سویر دی جدوں چنگی طراں روشن ہو جاوے (34) بے شک دوزخ بوہت وڈی چیزاں وچوں اِک چیز اے (35) بندیاں نوں ڈراؤن

لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ اَنْ يَّتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ

والی اے (36) اوہنوں جیہڑا تہاڈے وچوں اگے ودھنا چاہوے یا پچھے ہٹنا چاہوے③ (37) ہر جان اپنے کمائے ہوئے عملاں وچ

رَهِيْنَةٌ ﴿٣٨﴾ اِلَّآ اَصْحٰبَ الْيَمِيْنِ ﴿٣٩﴾ فِيْ جَنّٰتٍ ۛؕ يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿٤٠﴾ عَنِ م ١٦

گروی رکھی اے (38) پر سجے پاسے والے (39) باغاں وچ ہون گے۔اوہ پچھدے ہون گے (40) مجرماں

الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِيْ سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوْا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّيْنَ ﴿٤٣﴾

کولوں (41) کیہڑی شے تہانوں دوزخ وچ لے گئی (42) اوہ آکھن گے: اسیں نمازیاں وچوں نئیں ساں (43)

حاشیہ ① ... یعنی جیویں اللہ پاک نے اوہنوں گمراہ کیتا جیہنے ایس گنتی دا انکار کیتا تے اوہنوں ہدایت دِتی جیہنے ایس گنتی دی تصدیق کیتی، ایسے طراں اللہ پاک جیہنوں چاہندا اے گمراہ کر دیندا اے تے جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے۔

② ... دوزخ اُتے مقرر فرشتیاں دی گنتی سن کے ابوجہل نے آکھیا: محمد(صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم) دے مددگار صرف 19 نیں۔ اوہدے جواب وچ فرمایا گیا کہ اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم آپ دے رب دے لشکراں دی گنتی تے ایہناں دی قوت تے کثرت نوں اوہدے توں علاوہ کوئی وی نئیں جاندا۔ اللہ پاک دی جیہڑی وی مخلوق ساڈے سامنے دنیا وچ موجود اے ایہناں نوں پوری طراں گنیا نئیں جا سکدا تے جیہڑی نظر نہ آون والی مخلوق اے اوہناں دا تے بیان ای نئیں۔ ③ ... ایس توں پتا لگا کہ انسان اپنے عملاں وچ بالکل مجبور نئیں بلکہ ایہنوں اِک طراں دا اختیار حاصل اے۔ اوہ چاہوے تے ایمان لیا کے جنت ول اگے ودھ جاوے یا چاہوے تے کفر نوں اختیار کر کے جنت توں پچھے ہٹ جاوے تے دوزخ دے عذاب وچ پھڑیا جاوے۔

وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِيْنَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوْضُ مَعَ الْخَآئِضِيْنَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا

تے مسکیناں نوں کھانا نئیں کھواندے ساں (44) تے بیہودہ سوچاں والیاں دے نال بیہودہ گلاں سوچدے ساں (45) تے اسیں

نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ﴿٤٦﴾ حَتّٰٓى اَتٰىنَا الْيَقِيْنُ ﴿٤٧﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ

انصاف دے دن نوں جھوٹھا کہندے رے (46) ایتھوں تک کہ سانوں موت آئی (47) تے اوہناں نوں سفارشیاں دی سفارش

الشّٰفِعِيْنَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِيْنَ ﴿٤٩﴾ كَاَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾

کم نئیں دیوے گی[1] (48) تے اوہناں نوں کیہ ہویا نصیحت توں مونھ پھیرے ہوئے نیں (49) جویں کہ اوہ بھڑکے ہوئے کھوتے ہون (50)

فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيْدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ اَنْ يُّؤْتٰى صُحُفًا

جویں شیر توں نسے ہون گے (51) بلکہ ایہناں وچوں ہر بندہ چاہندا اے کہ اوہنوں کھلے صحیفے ہتھاں وچ دے دِتے

مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا ؕ بَلْ لَّا يَخَافُوْنَ الْاٰخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّآ اِنَّهٗ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾

جان (52) کدے وی نئیں بلکہ اوہ آخرت توں ڈردے نئیں (53) سن لوو! بے شک اوہ نصیحت اے (54)

فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهٗ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ؕ هُوَ اَهْلُ

تے جیہڑا چاہوے اوہدے توں نصیحت لے لوے (55) تے اوہ اللہ چاہون توں ای نصیحت لیہ سکدے نیں۔ اوہی لائق اے کہ (اوہدے توں)

التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾ ع ٢ ١٥ ١٢

ڈرایا جاوے تے بخشن والا اے[2] (56)

الثلثة

حاشیہ ① ... نبی عَلَیْہِمُ السَّلَام، فرشتے، سارے شہید تے صالحین جیہناں نوں اللہ پاک نے شفاعت کرن دی اجازت دِتی اے اوہ ایمانداراں دی شفاعت کرن گے تے کافراں دی شفاعت نئیں کرن گے، ایسے لئی جیہڑے لوک ایمان نئیں رکھدے ایہناں نوں قیامت دے دن شفاعت وی نئیں ملے گی۔ ② ... رسول کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ایس آیت "هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ" دے بارے وچ ارشاد فرمایا: اللہ پاک فرماندا اے: "میری ایہہ شان اے کہ میرے توں ڈریا جاوے ایسے لئی جیہڑا میرے توں ڈردا اے تے اوہنے میرے نال کوئی دوجا خدا نہ بنایا تے میری شان دے لائق اے کہ اوہنوں بخش دواں۔" (ترمذی، 5/217، الحدیث: 3339)

٧٥ سُوْرَةُ الْقِيٰمَةِ مَكِّيَّةٌ ٣١ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ٤٠ ركوعاتها ٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

لَآ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۙ﴿۱﴾ وَلَآ اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ۭ﴿۲﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ

مینوں قیامت دے دن دی قسم اے (1) تے مینوں اوس جان دی قسم اے جیہڑی اپنے آپ نوں جھڑکے ① (2) کیہ آدمی ایہہ سمجھ دا اے

اَلَّنْ نَّجْمَعَ عِظَامَهٗ ۭ﴿۳﴾ بَلٰي قٰدِرِيْنَ عَلٰٓي اَنْ نُّسَوِّيَ بَنَانَهٗ ۭ﴿۴﴾ بَلْ يُرِيْدُ الْاِنْسَانُ

کہ اسیں کدے وی اوہدیاں ہڈیاں جمع نئیں فرماواں گے ② (3) کیوں نئیں ایس گل تے قدرت رکھنے آں کہ اوہدیاں اُنگلاں دے پوٹیاں (تک) نوں وی ٹھیک کر دیئے (4) بلکہ آدمی

لِيَفْجُرَ اَمَامَهٗ ۚ﴿۵﴾ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ ۭ﴿۶﴾ فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ۙ﴿۷﴾ وَخَسَفَ

چاہندا اے کہ اوہ اپنے اگے نوں چھٹلائے ③ (5) پچھدا اے: قیامت دا دن کدوں ہوے گا؟ (6) تے جس دن اکھ دہشت زدہ ہو جاوے گی (7) تے چن

الْقَمَرُ ۙ﴿۸﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۙ﴿۹﴾ يَقُوْلُ الْاِنْسَانُ يَوْمَىِٕذٍ اَيْنَ الْمَفَرُّ ۚ﴿۱۰﴾

کالا ہو جاوے گا (8) تے سورج تے چن نوں مِلا دِتا جاوے گا ④ (9) اوس دن آدمی آکھے گا: بھجن دی جگہ کدھر اے؟ (10)

كَلَّا لَا وَزَرَ ۭ﴿۱۱﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَىِٕذِ ۨ الْمُسْتَقَرُّ ۭ﴿۱۲﴾ يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَىِٕذٍ بِمَا

کدے وی ، کوئی پناہ نئیں ہووے گی (11) اوس دن تیرے رب ای دے ول جا کے ٹھہرنا اے (12) اوس دن بندے نوں اوہدا سارا

قَدَّمَ وَاَخَّرَ ۭ﴿۱۳﴾ بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰي نَفْسِهٖ بَصِيْرَةٌ ۙ﴿۱۴﴾ وَّلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِيْرَهٗ ۭ﴿۱۵﴾

اگلا پچھلا دِتا جاوے گا (13) بلکہ بندہ آپ ای اپنے حال تے پوری نظر رکھن والا ہووے گا (14) پاویں اپنیاں ساریاں معذرتاں پا دیوے (15)

حاشیہ ① ... ایس توں مراد اوہ بندہ اے جیہڑا متقی تے بڑیاں نیکیاں کرن والا ہون دے باوجود اپنے نفس نوں برا آکھدا اے۔ ② ... ایتھے آیت وچ بندے توں مراد شروع وچ تے خاص عدی بن ربیعہ سی تے ویسے ہر اوہ کافر مراد اے جیہڑا مرن توں بعد چکے جاون دا اِنکار کردا اے۔ ③ ... ایس آیت دا مطلب ایہہ اے کہ آدمی مرن توں بعد چکے جاون تے قیامت دے دن حساب ہوون نوں جھٹلاندا اے حالاں کہ ایہہ اوہدے سامنے اے۔ یا ایہہ مطلب اے کہ آدمی گناہ نوں اگے تے توبہ نوں پچھے کردا اے ایہی آکھدا رہندا اے کہ ہن توبہ کراں گا، ہن عمل کراں گا ایتھوں تک کہ اوہنوں موت آ جاندی اے تے اوہ اپنے گناہواں وچ ای پئیا ہندا اے۔ ④ ... ایہہ ملنا طلوع ہون وچ ہووے گا کہ دونویں مغرب توں نکلن گے یا بے نور ہون گے کہ دونواں دا چانن مک جاوے گا۔

لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ ﴿١٦﴾ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ وَقُرْاٰنَهٗ ﴿١٧﴾ فَاِذَا قَرَاْنٰهُ

تسیں یاد کرن دی جلدی وچ قرآن دے نال اپنی زبان نہ ہلاؤ① (16) بے شک ایہدا جمع کرنا تے ایہدا پڑھنا ساڈے ذمے اے (17) تے جدوں اسیں اوہنوں پڑھ لیئے تے

فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ ﴿١٨﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهٗ ﴿١٩﴾ كَلَّا بَلْ تُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَ

اوس ویلے اوس پڑھے ہوئے دی تابع داری کرو (18) فیر بے شک ایہنوں بیان فرمانا ساڈے ذمے اے (19) خبر دار! بلکہ (اے کافرو!) تسیں چھیتی جان والی نوں پسند کردے او (20) تے

تَذَرُوْنَ الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوْهٌ

آخرت نوں چھڈے او② (21) کجھ چہرے اوس دن ترو تازہ ہون گے (22) تے اپنے رب نوں ویکھن والے ہون گے③ (23) تے کجھ چہرے

يَّوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ اَنْ يُّفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾ كَلَّآ اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾

اوس دن وگڑے ہوئے ہون گے④ (24) سمجھدے ہون گے کہ ایہناں نال کٹڈ توڑ ڈین والا سلوک کیتا جاوے گا (25) ہاں ہاں، جدوں جان نوں پہنچ جاوے گی (26)

وَقِيْلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَّظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾

تے آکھیا جا ریا ہووے گا کہ جھاڑ پھوک والا کون اے؟ (27) تے اوہ سمجھ لوے گا ایہہ جدائی دا ویلا اے (28) تے پنڈلی نال پنڈلی چڑ جاوے گی⑤ (29)

حاشیہ ① ... حضرت عبداللہ بن عباس رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُمَا فرماوندے نیں: جدوں حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام رسولُ اللہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے کول وحی لے کے آوندے تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام دے (پڑھن دے) نال اپنی زبان تے ہونٹاں نوں حرکت دیندے سن تے ایس توں آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں مشقت ہوندی جیہڑی دوجیاں نوں وی پتا لگ جاندی سی، ایہدے اُتے سورۂ قیامہ وچ ایہہ آیتاں نازل ہوئیاں۔(بخاری، 3/369، الحدیث: 4969) ② ... صرف دنیا نال محبت رکھنا، اوہدی ای بہتری وچ لگے رہنا تے آخرت نوں بھلا کے اوہدے لئی کوئی تیاری نہ کرنا بوہت زیادہ ای نقصان اے، ایہدے توں بچنا ضروری اے۔ ③ ... ایس آیت توں ثابت ہویا کہ آخرت وچ مومناں نوں اللہ پاک دا دیدار ہووے گا، ایہی اہلسنّت دا عقیدہ اے تے ایہدے اُتے قرآن تے حدیث تے اجماع دیاں بڑیاں دلیلاں نیں تے ایہہ دیدار کسے کیفیت تے جہت توں بغیر ہووے گا۔ ④ ... ایس آیت توں کافراں تے منافقاں دا حال بیان کیتا جا ریا اے کہ قیامت دے دن کجھ شکلاں ایویں ہون گیاں کہ اوہ اپنی بدبختی دی نشانیاں ویکھ کے اللہ پاک دی رحمت توں مایوس ہو جاون گے، ایہناں دا رنگ کالا ہو جاوے گا تے ایہناں توں خشی دے آثار ختم ہو جاون گے۔ ⑤ ... ایس آیت دا اِک مطلب ایہہ اے کہ موت دی سختی تے تکلیف نال انسان دے پیر اِک دوجے نال چڑ جاون گے۔ دوجا مطلب ایہہ اے کہ دونویں پیر کفن وچ ولیٹ دِتے جاون گے۔ تیجا مطلب ایہہ اے کہ اِک سختی دے نال دوجی سختی جمع ہو جاوے گی۔

اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَىِٕذِ ِۨالْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾ فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ﴿٣١﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٣٢﴾

اوس دن تیرے رب ول ای ٹرنا ہووے گا (30) تے کافر نے نہ تے تصدیق کیتی تے نہ نماز پڑھی (31) ہاں جھوٹھا آکھیا تے منہ پھیریا (32)

ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ يَتَمَطّٰى ﴿٣٣﴾ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٤﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٥﴾

فیر اپنے گھراں ول آکڑدا ہویا چلا گیا (33) تیرے لئی خرابی اے فیر خرابی اے (34) فیر تیرے لئی خرابی اے فیر خرابی اے (35)

اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾ اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّنْ مَّنِيٍّ يُّمْنٰى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ

کیہ آدمی ایسے تکبر وچ اے کہ ایہنوں آزاد چھڈ دِتا جاوے گا[1] (36) کیہ اوہ اوس منی دا اِک قطرہ نئیں سی؟ جیہڑا ڈیگ دِتا جاندا اے (37) فیر

عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣٩﴾ اَلَيْسَ

خون دا لوتھڑا ہو گیا تے پیدا فرمایا فیر ٹھیک بنایا (38) تے اوس توں مرد تے عورت دیاں دو قسماں بنائیاں (39) کیہ

ذٰلِكَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِۦَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

جنے ایہہ سارا کجھ کیتا تے اوہ مردیاں نوں زندہ کرن تے قادر نئیں اے؟(40)

٧٦ سُوْرَةُ الدَّهْرِ مَدَنِيَّةٌ ٩٨

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اٰيَاتُهَا ٣١ رُكُوْعَاتُهَا ٢

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِيْنٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْـًٔا مَّذْكُوْرًا ﴿١﴾ اِنَّا خَلَقْنَا

بے شک آدمی تے اِک ویلا اوہ لنگھیا کہ کسے ذکر دے قابل شے نئیں سی[2] (1) بے شک اسیں

حاشیہ ① ... سانوں بالکل آزاد نئیں چھڈیا گیا کہ جیویں چاہیے حیاتی لنگھایئے، جیویں چاہیے عمل کریئے تے اپنی مرضی دے مطابق جیویں تے جتھے چاہیے رہیے بلکہ سانوں اللہ پاک تے اوہدے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے ولوں کجھ شیواں دا پابند تے کجھ توں منع کیتا گیا اے تے زندگی گزارن لئی اِک حد عطا کیتی گئی اے جیہدے وچ رہ کے سانوں اپنیاں حیاتی دے دن پورے کرنے نیں۔ شریعت دے حکماں توں آزاد ہو کے جینا بڑی بیوقوفی تے نادانی اے۔ ② ... اکثر مفسراں دے نیڑے ایس آیت وچ "اِنْسَان" انسان توں مراد حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام نیں تے ویلے توں روح پھوکی جاون توں پہلے دا ویلا مراد اے کجھ مفسراں دے نیڑے ایتھے "اِنْسَان" توں مراد اوہدی جنس یعنی حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام دی اولاد اے تے ویلے توں ایس دے حمل وچ رہون دا زمانہ مراد اے۔

اَلْاِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ اَمْشَاجٍ ۖ نَّبْتَلِيْهِ فَجَعَلْنٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا ۝٢ اِنَّا هَدَيْنٰهُ

آدمی نوں ملی ہوئی منی توں پیدا کیتا① تاں کہ اسیں اوہدا امتحان لیئے تے اسیں اوہنوں سنن والا، ویکھن والا بنا دِتا (2) بے شک اسیں اوہنوں

السَّبِيْلَ اِمَّا شَاكِرًا وَّاِمَّا كَفُوْرًا ۝٣ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَلٰسِلَا۠ وَ

رستہ وکھا دِتا، (ہن) یا شکر کرن والا اے یا ناشکری کرن والا اے (3) بے شک اسیں کافراں لئی زنجیراں تے

اَغْلٰلًا وَّسَعِيْرًا ۝٤ اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُوْنَ مِنْ كَاْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا

طوق تے بھڑکدی اگ تیار کرکے رکھی اے (4) بے شک نیک لوک اوس پانڈے نال پین گے جیہدے وچ کافور

كَافُوْرًا ۝٥ عَيْنًا يَّشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ يُفَجِّرُوْنَهَا تَفْجِيْرًا ۝٦ يُوْفُوْنَ

ملیا ہووے گا (5) اوہ کافور اِک چشمہ اے جیہدے توں اللہ دے بڑے خاص نیک بندے پین گے، تے اوہ اوہنوں (جتھے چاہن گے) وگا کے لیہ جان گے (6) اپنیاں

بِالنَّذْرِ وَيَخَافُوْنَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهٗ مُسْتَطِيْرًا ۝٧ وَيُطْعِمُوْنَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهٖ

منتاں پوریاں کردے نیں تے اوس دن توں ڈردے نیں جہدی برائی پھیلی ہوئی ہووے گی (7) تے اوہ اللہ دی محبت وچ

مِسْكِيْنًا وَّيَتِيْمًا وَّاَسِيْرًا ۝٨ اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِيْدُ مِنْكُمْ جَزَآءً وَّ

مسکین تے یتیم تے قیدی نوں کھانا کھواندے نیں② (8) اسیں تہانوں خاص اللہ دی رضا لئی کھانا کھوانے آں۔اسیں تہاڈے توں نہ کوئی بدلہ چاہنے آں تے

حاشیہ ① ... ایتھے انسان توں حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام دی اولاد مراد اے تے آیت دے ایس حصے وچ انساناں دی پیدائش دے بارے اللہ نے اپنا قانون بیان فرمایا اے کہ اوہنے آدمی نوں مرد تے عورت دی ملی ہوئی منی نال پیدا کیتا جد کہ اللہ پاک دی قدرت انسان دی پیدائش دے سلسلے وچ ایس ذریعے دی محتاج نئیں جیویں کہ اللہ پاک نے حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام نوں ماں پیو توں بغیر پیدا کر دِتا، حضرت حوا رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا نوں بغیر ماں دے پیدا کر دِتا تے حضرت عیسیٰ عَلَیْہِ السَّلَام نوں بغیر پیو توں پیدا کر دِتا۔ ② ... اللہ پاک دے بڑے ای خاص بندے جناں نیک کماں دی وجہ نال جنت دے وڈے ثواباں دے حق دار ہوئے اوہ ایہہ نیں:(1) اوہ لوک طاعت تے عبادت تے شریعت دے واجباں اُتے عمل کردے نیں ایتھوں تک کہ اوہ عبادت جیہڑی واجب نئیں پر منت من کے ایہنوں اپنے اُتے واجب کر لیا تے ایہنوں وی ادا کردے نیں۔ (2) قیامت دے دن توں ڈر دے نیں جیہدی شدت تے سختی پھیلی ہوئی ہووے گی۔ (3) مسکین، یتیم تے قیدی نوں اللہ پاک دی محبت وچ تے اوہدی رضا حاصل کرن لئی کھانا وی کھواندے نیں۔

لَا شُكُوْرًا ۝٩ اِنَّا نَخَافُ مِنْ رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوْسًا قَمْطَرِيْرًا ۝١٠ فَوَقٰىهُمُ اللّٰهُ شَرَّ

نہ شکریہ ① (9) بے شک سانوں اپنے رب توں اِک ایہو جئے دن دا ڈر اے جو بڑا کھٹا، بوہت ای سخت اے (10) تے اوہناں نوں اللہ

ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰىهُمْ نَضْرَةً وَّسُرُوْرًا ۝١١ وَجَزٰىهُمْ بِمَا صَبَرُوْا جَنَّةً وَّ

اوس دن دے شر توں بچا لوے گا اوہناں نوں نواں تروتازگی تے خشی دیوے گا (11) تے اوہناں دے صبر دی وجہ توں اوہناں نوں جنت تے

حَرِيْرًا ۝١٢ مُّتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ ۚ لَا يَرَوْنَ فِيْهَا شَمْسًا وَّ

ریشمی کپڑے بدلے وچ دیوے گا ② (12) اوہ جنت دے تختاں تے تکیے لائے بیٹھے ہون گے، نہ ایہدے وچ دھپ ویکھن گے تے

لَا زَمْهَرِيْرًا ۝١٣ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوْفُهَا تَذْلِيْلًا ۝١٤ وَيُطَافُ

نہ سخت سردی (13) تے اوہدے سائے اوہناں تے جھکے ہوئے ہون گے تے جنت دے گچھے جھکا کے تھلے کر دِتے گئے ہون گے (14) تے

عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ مِّنْ فِضَّةٍ وَّاَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيْرَا ۝١٥ قَوَارِيْرَا مِنْ فِضَّةٍ

اوہناں تے چاندی دے پانڈیاں تے گلاساں دے دور ہون گے جیہڑے شیشے وانگوں ہون گے (15) چاندی دے شفاف شیشے جیہناں نوں پلاؤن والیاں

قَدَّرُوْهَا تَقْدِيْرًا ۝١٦ وَيُسْقَوْنَ فِيْهَا كَاْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيْلًا ۝١٧ عَيْنًا

نیں پورے اندازے نال (بھر کے) رکھیا ہووے گا (16) تے جنت وچ اوہناں نوں ایہو جئے جام پلائے جان گے جیہناں وچ زنجبیل ملیا ہووے گا (17) زنجبیل

فِيْهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيْلًا ۝١٨ وَيَطُوْفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُوْنَ ۚ اِذَا رَاَيْتَهُمْ

جنت وچ اِک چشمہ اے جیہدا ناں سلسبیل رکھیا جاندا اے (18) تے ایہناں دے آل دوالے ہمیشہ رہن والے لڑکے (خدمت لئی) پھرن گے جدوں توں اوہناں نوں

حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنْثُوْرًا ۝١٩ وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ نَعِيْمًا وَّمُلْكًا كَبِيْرًا ۝٢٠

ویکھیں گا تے توں اوہناں نوں کھلرے ہوئے موتی سمجھیں گا (19) تے جدوں توں اوتھے ویکھیں گا تے نعمتاں تے بڑی وڈی بادشاہت ویکھیں گا (20)

حاشیہ ① ... خالی اللہ پاک دی رضا حاصل کرن دے لئی کسے دے نال بھلائی کرنی چاہی دی اے، لوکاں نوں وکھانا، اپنی واہ واہ چاہنا تے جیہدے نال بھلائی کیتی ہووے اوہدے اُتے احسان جتانا یا اوہدے ولوں کوئی بدلہ حاصل کرنا مقصد نہ ہووے۔ ② ... نیک بندے گناہ نہ کرن اُتے، اللہ پاک دی اطاعت کرن اُتے تے بُھک اُتے صبر کردے سن، ایہدے بدلے اللہ پاک ایہناں نوں جنت تے اوہدی وڈی شان والیاں نعمتاں عطا کرے گا۔

قرأ حفص بغير الالف في الوصل فيهما و وقف على الاول بالالف وعلى الثاني بغير الالف.

عٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَّ اِسْتَبْرَقٌ ۫ وَّ حُلُّوْۤا اَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ ۚ وَ

اوہناں تے باریک تے موٹے ریشم دے ہرے کپڑے ہون گے تے اوہناں نوں چاندی دے کنگن پوائے جان گے تے

سَقٰىهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُوْرًا ﴿٢١﴾ اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَّ كَانَ سَعْيُكُمْ

اہناں دا رب اہناں نوں ستھری شراب پیاوے گا (21) (اوہناں نوں فرمایا جاوے گا) بے شک ایہہ تہاڈے لئی صلہ اے تے تہاڈی محنت دی

مَّشْكُوْرًا ﴿٢٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيْلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ ع ١ ٢٢ ١٩

قدر کیتی گئی اے (22) (اے حبیب!) بے شک اسیں تہاڈے تے تھوڑا تھوڑا کرکے قرآن اتاریا (23) تے اپنے رب دے حکم تے ڈٹے

رَبِّكَ وَ لَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُوْرًا ﴿٢٤﴾ وَ اذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَّ اَصِيْلًا ﴿٢٥﴾

رہوو تے اہناں وچ کسے گنہگار یا ناشکری کرن والے دی گل نہ سنو (24) تے سویرے تے شامیں اپنے رب دا ناں یاد کرو (25)

وَ مِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهٗ وَ سَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيْلًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ هٰۤؤُلَآءِ يُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ وَ

تے رات دے کجھ حصے وچ اوہنوں سجدہ کرو تے لمی رات وچ اوہدی پاکی بیان کرو① (26) بے شک ایہہ لوک چھیتی چلی جان والی نال محبت کردے نیں تے

يَذَرُوْنَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيْلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنٰهُمْ وَ شَدَدْنَاۤ اَسْرَهُمْ ۚ وَ اِذَا

اپنے اگے اک بھارے دن نوں چھڈ بیٹھے نیں② (27) اساں اوہناں نوں پیدا کیتا تے اہناں دے اعضا تے جوڑ پکے کیتے تے اسیں جدوں

شِئْنَا بَدَّلْنَاۤ اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيْلًا ﴿٢٨﴾ اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى

چاہیے اہناں ورگے ہور بدل دیئے (28) بے شک ایہہ اِک نصیحت اے تے جیہڑا چاہوے اپنے رب ول

حاشیہ ① ... کجھ مفسراں دے نیڑے آیت وچ "ذِکر" توں مراد نماز اے، تے فیر صبح دے ذکر توں فجر دی نماز تے شام دے ذکر توں ظہر تے عصر دیاں نمازاں مراد نیں جد کہ رات دے کجھ حصے وچ سجدہ کرن توں مراد ایہہ کہ مغرب تے عشاء دیاں نمازاں پڑھن تے باقی لمی رات وچ اللہ پاک دی پاکی بیان کرن توں مراد ایہہ اے کہ فرائض ادا کرن دے بعد نفل پڑھدے رہن، ایویں ایہدے وچ تہجد دی نماز وی شامل ہو گئی، تے کجھ مفسراں نیں فرمایا کہ ایتھے "ذِکر" توں مراد زبان دے نال ذکر کرنا اے تے مقصد ایہہ اے کہ دن رات دے سارے ویلیاں وچ دل تے زبان اللہ پاک دے ذکر وچ لگے رہن۔ ② ... بھاری دن توں قیامت دادن مراد اے جیہدی شدتاں تے سختیاں کافراں اُتے بھاری ہون گئیاں۔

رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَآءُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا

راہ اختیار کرے (29) تے تسیں کجھ نئیں چاہندے پر ایہہ کہ اللہ چاہے① بے شک اللہ چنگی طراں جانن والا،

حَكِيْمًا ﴿٣٠﴾ يُّدْخِلُ مَنْ يَّشَآءُ فِيْ رَحْمَتِهٖ ؕ وَالظّٰلِمِيْنَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا

بڑا حکمت والا اے (30) اوہ اپنی رحمت وچ جیہنوں چاہوے داخل فرماندا اے تے ظالماں لئی اوہنے درد دین والا عذاب تیار

اَلِيْمًا ﴿٣١﴾ ع ٢ ٢

کر رکھیا اے (31)

٧٧ سُوْرَةُ الْمُرْسَلٰتِ مَكِّيَّةٌ ٣٣ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اٰياتها ٥٠ ركوعاتها ٢

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالْمُرْسَلٰتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعٰصِفٰتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَّالنّٰشِرٰتِ نَشْرًا ﴿٣﴾ فَالْفٰرِقٰتِ

قسم اوہناں دی جو لگاتار گھلی جاندی اے② (1) فیر اوہناں دی جیہڑیاں بڑیاں تیز چلن والیاں نیں (2) تے چنگی طراں پھیلان والیاں دی (3) فیر چنگی طراں وکھرا کرن والیاں

فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيٰتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ اِنَّمَا تُوْعَدُوْنَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ ؕ

دی (4) فیر ذکر دا القا کرن والیاں دی (5) بہانے دی گنجائش نہ چھڈن لئی یا ڈراون لئی③ (6) بے شک جیہڑی گل دا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاریا اے اوہ ضرور واقع ہون والی اے (7)

حاشیہ ① ... ساڈی چاہت تے ارادہ اللہ پاک دی چاہت تے ارادے دے تابع اے، ایہدی تفصیل ایہہ اے کہ انسان پتھر دی طراں بے اختیار تے بالکل مجبور نئیں بلکہ ایہنوں اختیار تے ارادہ ملیا اے۔ تے نالے انسان اپنے ارادے وچ بالکل مستقل تے اللہ پاک توں بے نیاز وی نئیں بلکہ ایہدا ارادہ اللہ پاک دے ارادے دے ماتحت اے، ایسے لئی انسان مختار مطلق نئیں ایسے عقیدے اُتے ایمان دارومدار تے بنیاد اے۔ ایہنوں ایویں وی سمجھیا جا سکدا اے کہ بندہ ارادہ کرکے جدوں کوئی کم کرن لگدا اے تے اللہ پاک اپنے ارادے نال اوس کم نوں پیدا کردا اے تے ایویں اوہ کم وجود وچ آ جاندا اے۔ ② ... اللہ پاک نے ایس سورۃ دی پہلیاں پنج آیتاں وچ پنج صفتاں دی قسم ارشاد فرمائی اے تے جیہناں شیواں دیاں ایہہ صفتاں نیں ایہناں دا آیتاں وچ ذکر نئیں کیتا گیا۔ ایسے لئی مفسراں نیں ایہناں شیواں دی تفسیر وچ بوہت ساریاں وجہ ذکر کیتیاں نیں: (1) ایہہ پنجے صفتاں ہواواں دیاں نیں۔ (2) ایہہ پنجے صفتاں فرشتیاں دیاں نیں۔ (3) ایہہ پنجے صفتاں قرآن پاک دیاں آیتاں دیاں نیں۔ (4) پہلیاں تِن صفتاں ہواواں دیاں نیں، چوتھی صفت قرآن پاک دیاں آیتاں دیاں تے پنجویں صفت فرشتیاں دی اے۔ (5) پہلیاں تن صفتاں ہواواں دیاں نیں جدکہ چوتھی تے پنجویں صفت فرشتیاں دی اے۔ ③ ... یعنی ذکر دا القاء کرنا یعنی اللہ دی وحی جیویں قرآن دا نازل کرنا ایسے لئی اے کہ مخلوق وچوں کسے لئی عذر بیان کرن دی کوئی گنجائش نئیں رہوے یا ایہہ ایہناں نوں اللہ دے عذاب توں ڈراون لئی اے۔

فَاِذَا النُّجُوْمُ طُمِسَتْ ۝٨ وَاِذَا السَّمَآءُ فُرِجَتْ ۝٩ وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ۝١٠ وَ

فیر جدوں تارے مٹا دِتے جان گے (8) تے جدوں اسمان پاڑ دِتے جان گے (9) تے جدوں پہاڑ غبار بنا کے اڑا دِتے جان گے (10) تے

اِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ۝١١ لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ ۝١٢ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ۝١٣ وَ

جدوں رسولاں نوں اِک خاص ویلے تے جمع کیتا جاوے گا① (11) کس وڈے دن لئی اوہناں نوں ٹھہرایا گیا سی (12) فیصلے دے دن لئی (13) تے

مَآ اَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۝١٤ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ۝١٥ اَلَمْ نُهْلِكِ

تینوں کیہ پتا کہ اوہ فیصلے دا دن کیہ اے؟ (16) اوس دن جھوٹھا آکھن والیاں لئی خرابی اے (15) کیہ اسیں پہلے لوکاں نوں

الْاَوَّلِيْنَ ۝١٦ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِرِيْنَ ۝١٧ كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِيْنَ ۝١٨

ہلاک نئیں فرمایا② (16) فیر بعد والیاں نوں اوہناں دے پچھے پہنچاواں گے③ (17) مجرماں دے نال اسیں اِنج ای کرنے آں (18)

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ۝١٩ اَلَمْ نَخْلُقْكُّمْ مِّنْ مَّآءٍ مَّهِيْنٍ ۝٢٠ فَجَعَلْنٰهُ فِيْ

اوس دن جھوٹھا آکھن والیاں لئی خرابی اے (19) کیہ اسیں تہانوں اِک بے قدرے پانی توں پیدا نئیں فرمایا؟ (20) فیر اوہنوں اِک محفوظ

قَرَارٍ مَّكِيْنٍ ۝٢١ اِلٰى قَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ ۝٢٢ فَقَدَرْنَا ۖ فَنِعْمَ الْقٰدِرُوْنَ ۝٢٣

جگہ وچ رکھیا④ (21) اِک پتے والے اندازے تک⑤ (22) تے اسیں قادر آں تے اسیں کنے ای چنگے قدرت رکھن والے آں (23)

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ۝٢٤ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ۝٢٥ اَحْيَآءً وَّاَمْوَاتًا ۝٢٦ وَّ

اوس دن جھوٹھا آکھن والیاں لئی خرابی اے (24) کیہ اسیں زمین نوں جمع کرن والی نئیں بنایا⑥ (25) زندیاں نوں تے مُردیاں نوں (26) تے

حاشیہ ① ... خاص ویلے توں مراد اوہ ویلا ہو سکدا اے جیہدے وچ رسول اپنی اُمت لئی گواہی دین لئی حاضر ہوون گے۔ یا ایس توں اوہ ویلا مراد ہو سکدا اے جیہدے وچ رسول ثواب پا کے کامیابی حاصل کرن لئی جمع ہون گے۔ ② ... پہلاں لوکاں توں مراد حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام دی قوم، عاد دی قوم تے ثمود دی قوم وغیرہ نیں۔ ③ ... ایہناں بعد والیاں توں اوہ لوک مراد نیں جیہڑے پچھلیاں اُمتاں دے کافراں دے راہ اُتے چل کے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں جھٹلا رہے نیں۔ ④ ... ایہہ محفوظ جگہ ماں دا رحم اے۔ ⑤ ... معلوم اندازہ جمن دا ویلا اے جیہنوں اللہ پاک ای جاندا اے کہ اوہ 9 مہینے یا ایس توں گھٹ ودھ۔ ⑥ ... اللہ پاک نے زمین نوں سارے زندہ یا مردہ لوکاں نوں جمع کرن والی بنایا اے کہ زندہ لوک ایہدی کنڈ اُتے مکان تے محل وچ رہندے نیں تے مردہ لوک ایہدے اندر اپنیاں قبراں وچ رہندے نیں۔

جَعَلْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ شٰمِخٰتٍ وَّاَسْقَيْنٰكُمْ مَّآءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ

اسیں ایہدے وچ اُچے اُچے پکے پہاڑ بنا دِتے تے اسیں بڑے مٹھے پانی نال تہانوں سیراب کیتا (27) اوس دن

لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٢٨﴾ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٢٩﴾ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى ظِلٍّ ذِيْ

جھوٹھا آکھن والیاں لئی خرابی اے (28) اوہدے ول چلو جیہنوں تسیں جھوٹھا کہندے سو① (29) اوس دھوئیں دی چھاں ول چلو جیہدیاں

ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَّا ظَلِيْلٍ وَّلَا يُغْنِيْ مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾ اِنَّهَا تَرْمِيْ بِشَرَرٍ

تن شاخاں نیں② (30) جیہڑا نہ چھاں دیوے تے نہ اوہ شعلے توں بچاوے (31) بے شک جہنم محل ورگیاں چنگاریاں سُٹ دی

كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَاَنَّهٗ جِمٰلَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٣٤﴾ هٰذَا يَوْمُ

اے (32) جیویں کہ اوہ (چنگاریاں) زرد رنگ دے اونٹھ ہون(33) اوس دن جھوٹھا آکھن والیاں لئی خرابی اے (34) ایہہ اوہ دن اے جیہدے وچ

لَا يَنْطِقُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٣٧﴾

اوہ بول نہ سکن گے③ (35) تے نہ ایہناں نوں اجازت ملے گی کہ معذرت کرن④ (36) اُس دن جھوٹھا آکھن والیاں لئی خرابی اے (37)

هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنٰكُمْ وَالْاَوَّلِيْنَ ﴿٣٨﴾ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيْدُوْنِ ﴿٣٩﴾

ایہہ فیصلے دا دن اے اسیں تہانوں تے سارے اگلیاں نوں جمع کر دِتا (38) ہن جے تہاڈا کوئی داء ہووے تے میرے اُتے چلا لو (39)

حاشیہ ① یعنی قیامت دے دن کافراں نوں آکھیا جاوے گا کہ ایس اگ تے عذاب ول چلو جیہنوں تسیں دنیا وچ جھٹلاندے سو۔ ② ایس آیت وچ جیہڑے دھوئیں دا ذکر اے ایہدے توں دوزخ دا دھواں مراد اے۔ ایہہ دھواں اُچا ہو کے تناں شاخاں وچ ونڈیا جاوے گا تے ایہدی اِک شاخ کافراں دے سراں اُتے، اِک ایہناں دے سجے پاسے تے اِک ایہناں دے کھبے پاسے ہووے گی۔ ③ قیامت دے دن کئی موقعے ہون گے جیہناں وچوں بعض جگہ تے کافر کلام کرن گے تے بعض جگہ تے بول نہ سکن گے۔ ④ قیامت دے دن کافراں نوں معذرت کرن دی اجازت نئیں ملے گی تے ایس گل دا ایہہ مطلب نئیں کہ ایہناں دے کول کوئی عذر موجود ہووے گا پر عذر بیان کرن دی اجازت نئیں ہووے گی بلکہ اصل وچ اوہناں دے کول کوئی عذر ای نئیں ہووے گا کیوں کہ دنیا وچ حجتاں پوریاں کر دِتیاں گئیاں تے آخرت لئی کسے عذر دی گنجائش باقی نئیں رکھی گئی، البتہ ایہناں نوں ایہہ فاسد خیال آوے گا کہ کجھ حیلے بہانے بنائیے، ایہہ حیلے پیش کرن دی اجازت نئیں ہووے گی۔

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٤٠﴾ اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ ظِلٰلٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿٤١﴾ وَّفَوَاكِهَ

اوس دن جھوٹھا آکھن والیاں لئی خرابی اے (40) بے شک ڈرن والے سائے تے چشمیاں وچ ہون گے (41) تے پھلاں

مِمَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿٤٢﴾ كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٤٣﴾ اِنَّا

وچوں جو چاہن گے (42) اپنے عملاں دے بدلے وچ مزے نال کھاؤ تے پیو (43) بے شک نیکی کرن والیاں نوں

كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٤٥﴾ كُلُوْا وَتَمَتَّعُوْا قَلِيْلًا

اسیں ایہو جئیا ای بدلہ دینے آں(44) اوس دن جھوٹھا آکھن والیاں لئی خرابی اے (45) (اے کافرو!) تسیں (وی دنیا وچ) کجھ دن کھا لوو تے فیدہ چک لوو،

اِنَّكُمْ مُّجْرِمُوْنَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ

بے شک تسیں مجرم او(46) اوس دن جھوٹھا آکھن والیاں لئی خرابی اے (47) تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جائے کہ

ارْكَعُوْا لَا يَرْكَعُوْنَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٤٩﴾ فَبِاَيِّ حَدِيْثٍ

جھک جاؤ تے اوہ نئیں جھکدے① (48) اوس دن جھوٹھا آکھن والیاں لئی خرابی اے (49) فیر اوہدے بعد اوہ کیہڑی

بَعْدَهٗ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٠﴾

گل تے ایمان لیاون گے؟② (50)

حاشیہ ① ...قیامت دے دن جدوں کافراں نوں سجدے لئی بلایا جاوے گا تے اوہ سجدہ نہ کر سکن گے تے آکھیا جاوے گا: جدوں دنیا وچ ایہناں نوں آکھیا جاندا سی کہ ایمان لیا کے محمد مصطفی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے ایہناں دے صحابہ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُم دے نال نماز پڑھو تے ایہہ نماز نئیں پڑھدے سن۔ ایسے وجہ نال اج ایہہ سجدہ کرن توں محروم کردِتے گئے نیں۔ ② ...یعنی قرآن شریف اللہ پاک دی کتاباں وچوں ساریاں توں آخری کتاب تے بوہت ظاہر معجزہ اے، جدوں ایہہ لوک ایہدے اُتے ایمان نہ لیائے تے فیر ایہدے بعد اوہ کیہڑی کتاب اُتے ایمان لیاون گے۔

۷۸ سُوْرَةُ النَّبَاِ مَكِّيَّةٌ ۸۰ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | ایاتھا ۴۰ رکوعاتھا ۲

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

عَمَّ يَتَسَآءَلُوْنَ ۝١ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيْمِ ۝٢ الَّذِيْ هُمْ فِيْهِ مُخْتَلِفُوْنَ ۝٣

لوگ آپس وچ کیہڑی چیز ①دے بارے سوال کر رے نیں؟ (۱)② وڈی خبر دے بارے (۲) جیہدے وچ ایہناں نوں اختلاف اے(۳)③

كَلَّا سَيَعْلَمُوْنَ ۝٤ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُوْنَ ۝٥ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهٰدًا ۝٦

خبردار! اوہناں نوں بڑی چھیتی پتا لگ جاوے گا(۴) فیر خبردار! اوہناں نوں بڑی چھیتی پتا لگ جاوے گا (۵) کیہ اسیں زمین نوں وچھونا نئیں بنایا؟ (۶)

وَّالْجِبَالَ اَوْتَادًا ۝٧ وَّخَلَقْنٰكُمْ اَزْوَاجًا ۝٨ وَّجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝٩ وَّجَعَلْنَا

تے پہاڑاں نوں کل (۷) تے اسیں تہانوں جوڑے پیدا کیتا (۸) تے تہاڈی نیندر نوں آرام دا ذریعہ بنایا (۹) تے رات نوں

الَّيْلَ لِبَاسًا ۝١٠ وَّجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ۝١١ وَّبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ۝١٢

کج دین والی بنایا (۱۰) تے دن نوں روزی کمان دا ویلا بنایا (۱۱) تے تہاڈے اُتے ست پکے آسمان بنائے (۱۲)

وَّجَعَلْنَا سِرَاجًا وَّهَّاجًا ۝١٣ وَّاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرٰتِ مَآءً ثَجَّاجًا ۝١٤ لِّنُخْرِجَ

تے اِک بڑا ای چمکدا دیوا (سورج) بنایا (۱۳) تے بدلاں وچوں زور دار پانی اُتاریا (۱۴) تاں کہ ایہدے نال

بِهٖ حَبًّا وَّنَبَاتًا ۝١٥ وَّجَنّٰتٍ اَلْفَافًا ۝١٦ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيْقَاتًا ۝١٧ يَّوْمَ

اناج تے سبزہ کڈھیئے (۱۵) تے گھنے باغ (۱۶) بے شک فیصلے دا اِک مِتھیا ویلا اے (۱۷) جیہڑے دن

حاشیہ ①...اللہ پاک تے کوئی شے وی لُکی نئیں ، ایتھے ایس گل دی وڈی شان ہوون دی وجہ دے نال ایہنوں پچھن دے انداز وچ بیان فرمایا گیا اے۔ ②... جدوں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے مکے دے کافراں نوں توحید دی دعوت دِتی تے مرن توں بعد زندہ کیتے جاون دی خبر دِتی تے قرآن کریم اوہناں نوں سنایا تے اوہ گل بات کردے ہوئے اِک دوجے نوں پچھن لگے کہ محمد (صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم) کیہو جئیاں دین لیائے نیں؟ ایہناں دی ایہہ آپس دی گل بات نوں ایتھے بیان کیتا گیا اے۔ ③... وڈی خبر توں مراد قرآن پاک اے تے ایہدے وچ کافراں دا اختلاف ایہہ سی کہ کوئی قرآن پاک نوں جادو، کوئی شعر، تے کوئی کہانی آکھدا سی۔ یا وڈی خبر توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت تے آپ دا دین مراد اے تے ایہدے وچ اختلاف ایویں سی کہ کوئی کافر حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں جادوگر، کوئی شاعر تے کوئی نجومی آکھدا سی۔

يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ فَتَاْتُوْنَ اَفْوَاجًا ﴿۱۸﴾ وَّفُتِحَتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًا ﴿۱۹﴾

صور وچ پھوک ماری جاوے گی① تے تسیں فوج در فوج چلے آؤ گے (۱۸) تے اسمان کھول دِتا جاوے گا تے اوہ دروازے بن جاوے گا (۱۹)

وَّسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿۲۰﴾ اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿۲۱﴾ لِّلطّٰغِيْنَ

تے پہاڑ چلائے جان گے تے اوہ ایہو جئے ہو جان گے جیویں باریک چمکدی ہوئی ریت جیہڑی دوروں پانی دا دھوکہ دیندی اے (۲۰) بے شک جہنم اڈیک وچ اے (۲۱)② نافرماناں

مَاٰبًا ﴿۲۲﴾ لّٰبِثِيْنَ فِيْهَآ اَحْقَابًا ﴿۲۳﴾ لَا يَذُوْقُوْنَ فِيْهَا بَرْدًا وَّلَا شَرَابًا ﴿۲۴﴾ اِلَّا حَمِيْمًا

لئی ٹھکانا اے (۲۲) اوہدے وچ مدتاں رہن گے (۲۳) اوہدے وچ کسے طراں دی ٹھنڈک دا مزہ نئیں چکھن گے تے نہ کجھ پین لئی (۲۴) پر کھولدا پانی

وَّغَسَّاقًا ﴿۲۵﴾ جَزَآءً وِّفَاقًا ﴿۲۶﴾ اِنَّهُمْ كَانُوْا لَا يَرْجُوْنَ حِسَابًا ﴿۲۷﴾ وَّكَذَّبُوْا

تے دوزخیاں دی پیپ (۲۵)③ برابر بدلہ ہووے گا (۲۶)④ بے شک اوہ حساب دا ڈر نئیں رکھدے سن (۲۷) تے اوہناں نیں

بِاٰيٰتِنَا كِذَّابًا ﴿۲۸﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنٰهُ كِتٰبًا ﴿۲۹﴾ فَذُوْقُوْا فَلَنْ نَّزِيْدَكُمْ

ساڈیاں آیتاں نوں بوہت زیادہ جھوٹھا آکھیا (۲۸) تے اسیں ہر شے لکھ کے گنتی کرکے رکھی اے (۲۹) تے ہن چکھو تے اسیں تہاڈے

اِلَّا عَذَابًا ﴿۳۰﴾ اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ مَفَازًا ﴿۳۱﴾ حَدَآئِقَ وَاَعْنَابًا ﴿۳۲﴾ وَّكَوَاعِبَ

عذاب نوں ای ودھاواں گے (۳۰) بے شک ڈرن والیاں لئی کامیابی دی جگہ اے (۳۱)⑤ باغ تے انگور نیں (۳۲) تے اُٹھدے جوبن والیاں

اَتْرَابًا ﴿۳۳﴾ وَّكَاْسًا دِهَاقًا ﴿۳۴﴾ لَا يَسْمَعُوْنَ فِيْهَا لَغْوًا وَّلَا كِذّٰبًا ﴿۳۵﴾ جَزَآءً

جیہڑیاں اکو عمر دیاں نیں (۳۳) تے چھلکدا جام اے (۳۴) اوہ جنت وچ نہ کوئی بیہودہ گل سنن گے تے نہ اِک دوجے نوں جھوٹھا آکھنا (۳۵) (ایہہ) بدلہ اے

حاشیہ ① ...ایتھے دوجی واری صور وچ پھوک مارن دا ذکر اے۔ ② ... مفسراں نیں ایس آیت دے وکھرے وکھرے معنی بیان کیتے نیں۔ (۱) دوزخ کافراں دی اُڈیک تے ایہناں نوں طلب کردی اے۔ (۲) دوزخ دے فرشتے کافراں دی اُڈیک وچ نیں۔ (۳) دوزخ اِک لنگن دی جگہ اے تے کوئی وی اوہدے اُتوں لنگھے بغیر جنت تک نئیں جا سکدا۔ ③ ... نافرمان لوک دوزخ وچ کسے طراں دی ایہو جئی ٹھنڈک محسوس نہ کرن گے جیہدے نال ایہناں نوں سکون ملے تے دوزخ دی گرمی نال سکون ملے تے نہ دوزخ دے کھولدے ہوئے پانی تے دوزخیاں دے ریشے توں علاوہ ایہناں نوں کجھ پین نوں ملے گا۔ ④ ...یعنی جیویں عمل ہون گے اوہو جئی جزا ملے گی تے کیوں کہ کفر توں بھیڑا ترین کوئی جرم نئیں اے ایس لئی ساریاں توں سخت عذاب وی کافراں نوں ہووے گا۔ ⑤ ... اصل کامیاب اوہ نئیں جیہڑا دنیا وچ کامیابی پالوے گا بلکہ حقیقی کامیاب اوہ اے جیہڑا قیامت دے دن جنت حاصل کر لوے ۔ایسے لئی ہر مسلمان نوں چاہیدا اے کہ اوہ ایہو جئے عمل کرے جیہدے نال دنیا وچ وی کامیاب ہووے تے آخرت وچ وی اللہ پاک دے فضل تے رحمت دے نال جنت تے اوہدی ہمیشہ رہن والی نعمتاں حاصل کر لوے۔

مِّنْ رَّبِّكَ عَطَآءً حِسَابًا ﴿۳۶﴾ رَّبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

تہاڈے رب ولوں بڑی کافی عطا (۳۶) اوہ جیہڑا اسماناں تے زمین تے جیہڑا کجھ ایہناں دے وچکار اے سب دا رب اے،

الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُوْنَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿۳۷﴾ يَوْمَ يَقُوْمُ الرُّوْحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا

بڑا رحم فرمان والا اے، لوک اوہدے نال گل کرن دا اختیار نہ رکھن گے (۳۷)① جس دن جبریل تے سارے فرشتے صفاں بنائے کھلوتے ہوں گے۔

لَّا يَتَكَلَّمُوْنَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿۳۸﴾ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ

کوئی نہ بول نئیں سکے گا پر اوہی جیہنوں رحمن نے اجازت دِتی ہووے تے اوہنے ٹھیک گل آکھی ہووے (۳۸) ②اوہ سچا دن اے،

فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ مَاٰبًا ﴿۳۹﴾ اِنَّآ اَنْذَرْنٰكُمْ عَذَابًا قَرِيْبًا ۚ يَوْمَ

ہن جیہڑا چاہوے اپنے رب ول راہ بنا لوے (۳۹) بے شک اسیں تہانوں اِک نیڑے آئے عذاب توں ڈرا چکے آں ③ جس دن

يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدٰهُ وَيَقُوْلُ الْكٰفِرُ يٰلَيْتَنِيْ كُنْتُ تُرٰبًا ﴿۴۰﴾

آدمی اوہ ویکھے گا جیہڑا اوہدے ہتھاں نیں اگے گھلیا تے کافر آکھے گا: اے کاش کہ میں کسے طراں مٹی ہو جاندا (۴۰)

۷۹ سُوْرَةُ النّٰزِعٰتِ مَكِّيَّةٌ ۸۱

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اٰياتها ۴۶ رکوعاتها ۲

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالنّٰزِعٰتِ غَرْقًا ﴿۱﴾ وَّالنّٰشِطٰتِ نَشْطًا ﴿۲﴾ وَّالسّٰبِحٰتِ سَبْحًا ﴿۳﴾

سختی نال جان کھچن والیاں دی قسم (۱)④ تے نرمی نال بند کھولن والیاں دی (۲)⑤ تے آسانی نال تیرن والیاں دی (۳)

حاشیہ ① ...قیامت دے دن لوک اللہپاک دے جلال تے خوف دی وجہ نال اوہدے توں مصیبت دور کرن تے عذاب چکن دی گل کرن دا اختیار نہ رکھن گے، البتہ جیہنوں رحمٰن عَزَّوَجَلَّ نے گل کرن یا شفاعت کرن دی اجازت دِتی ہووے تے اوہنے دنیا وچ صحیح گل آکھی ہووے تے اوسے دے مطابق عمل کیتا ہووے گا تے اوہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ گل کر سکے گا۔ ② ... کجھ مفسراں دے نیڑے ٹھیک گل توں کلمۂ طیّب لَآاِلٰهَ اِلَّااللّٰهُ مراد اے۔ ③ ... نیڑے آئے ہوئے عذاب توں مراد قیامت دے دن دا عذاب اے تے اوہدا آونا کیوں کہ یقینی تے طے شدہ اے ایس لئی ایہہ جویں کہ نیڑے اے۔ ④ ... ایتھے اوہناں فرشتیاں دی قسم ارشاد فرمائی گئی اے جیہڑے کافراں دے جسماں توں اوہناں دی روح سختی نال کھچ کے کڈھدے نیں۔ ⑤ ... ایتھے اوہناں فرشتیاں دیاں قسماں ارشاد فرمائی گئی اے جیہڑے مومناں دے جسماں وچوں اوہناں دی روحاں نرمی نال کڈھدے نیں۔

فَالسّٰبِقٰتِ سَبْقًا ۙ﴿۴﴾ فَالْمُدَبِّرٰتِ اَمْرًا ۘ﴿۵﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ۙ﴿۶﴾

فیر اگے ودھن والیاں دی (۴)[1] فیر کائنات دا نظام چلان والیاں دی[2] (اے کافرو! تہاڈے تے قیامت ضرور آوے گی) (۵) جس دن کمبن والی کہے گی (۶)[3]

تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ۭ﴿۷﴾ قُلُوْبٌ يَّوْمَىِٕذٍ وَّاجِفَةٌ ۙ﴿۸﴾ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۘ﴿۹﴾

اوہدے پچھے آوے گی آون والی (۷)[4] دل اوس دن ڈر دے ہون گے (۸) اوہناں دیاں اکھاں نیویاں ہوئیاں ہون گئیاں (۹)

يَقُوْلُوْنَ ءَاِنَّا لَمَرْدُوْدُوْنَ فِي الْحَافِرَةِ ۭ﴿۱۰﴾ ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً ۭ﴿۱۱﴾

کافر کہندے نیں: کیہ بے شک اسیں ضرور فیر الٹے پیریں واپس آواں گے (۱۰) کیہ اوس ویلے جدوں اسیں گلی ہڈیاں ہو جاوان گے؟ (۱۱)

قَالُوْا تِلْكَ اِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ۘ﴿۱۲﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَّاحِدَةٌ ۙ﴿۱۳﴾ فَاِذَا هُمْ

آکھن لگے: فیر تے ایہہ واپس جانا گھاٹے نال جانا اے (۱۲) تے اوہ (پھوک) تے بس اک جھڑک ای اے (۱۲)[5] تے فوراً اوہ

بِالسَّاهِرَةِ ۭ﴿۱۴﴾ هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ مُوْسٰى ۘ﴿۱۵﴾ اِذْ نَادٰىهُ رَبُّهٗ بِالْوَادِ

کھلے میدان وچ آ پئے ہون گے (۱۴) کیہ تہانوں موسیٰ دی خبر آئی؟ (۱۵) جدوں اوہناں اوہدے رب نے پاک جنگل

الْمُقَدَّسِ طُوًى ۚ﴿۱۶﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ۖ﴿۱۷﴾ فَقُلْ هَلْ لَّكَ

طویٰ وچ آواز دِتی(۱۶)[6] (فرمایا) کہ فرعون دے کول جا، اوہ باغی ہوگیا اے (۱۷) تے اوہناں آکھ: کیہ تینوں ایس گل ولے

اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ۙ﴿۱۸﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ۚ﴿۱۹﴾ فَاَرٰىهُ الْاٰيَةَ

کوئی خاہش اے کہ توں ستھرا ہو جاویں؟ (۱۸) تے ایہہ کہ میں تینوں تیرے رب ول راہ دساں تے توں ڈریں (۱۹) فیر موسیٰ نے اوہناں

حاشیہ ① ... یعنی ایہناں فرشتیاں دی قسم جیہناں دی صفت ایہہ سی کہ اوہ اپنی خدمت تے چھیتی پہنچدے نیں جیہدے تے اوہ مقرر نیں۔ ② ...اللہ پاک دی قدرت تے ایہہ اے کہ ہر چھوٹا وڈا کم کسی وسیلے توں بغیر آپ اوسے دے حکم نال ہو جاوے، پر قانون ایہہ اے کہ کم وسیلے دے نال ہووے کیوں کہ دنیا دا ہر کم کائنات دا نظام چلاون والے مقرر فرشتیاں دے سپرد اے۔ ③... ایس توں مراد صوروچ ماری جاون والی پہلی پھوک دا ویلا اے، جس دن ایہہ پھوک ماری جاوے گی اوس دن زمین تے پہاڑ شدید حرکت کرن لگن گے، بہت زیادہ سخت زلزلہ آ جاوے گا تے ساری مخلوق مر جاوے گی۔ ④... ایس توں مراد صور وچ مارن والی دوجی پھوک اے۔ ایس پھوک دے بعد ہر شے اللہ پاک دے حکم نال زندہ ہو جاوے گی۔ ⑤... یعنی صور وچ ماری جاون والی دوجی پھوک اک خوفناک آواز ہووے گی۔ ⑥... ایہہ جنگل ملک شام وچ طور پہاڑ دے نیڑے واقع اے۔

الْكُبْرٰى ﴿۲۰﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿۲۱﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى ﴿۲۲﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿۲۳﴾ فَقَالَ اَنَا

بوہت وڈی نشانی وکھائی (۲۰)① تے اوہنے جھوٹھا آکھیا تے نافرمانی کیتی (۲۱) فیر اوہنے (مقابلے دی) کوشش کردے ہوئے کنڈ وکھا دِتی (۲۲) تے (لوکاں نوں) جمع کیتا فیر پکاریا (۲۳) فیر

رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿۲۴﴾ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰى ﴿۲۵﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً

بولیا :میں تہاڈا ساریاں توں اعلیٰ رب آں (۲۴) تے اللہ نے اوہنوں دنیا تے آخرت دوہاں دے عذاب وچ پھڑ لیا (۲۵) بے شک ایہدے وچ ڈرن والے

لِّمَنْ يَّخْشٰى ﴿۲۶﴾ ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَآءُ ۭ بَنٰىهَا ﴿۲۷﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰىهَا ﴿۲۸﴾

لئی عبرت اے (۲۶) کیہ (تہاڈی سمجھ دے مطابق) تہانوں بناؤنا مشکل اے کہ اسمان نوں ؟ اوہنوں اللہ نے بنایا (۲۷) اوہدی چھت اُچی کیتی فیر اوہنوں ٹھیک کیتا (۲۸)

وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰىهَا ﴿۲۹﴾ وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰىهَا ﴿۳۰﴾

تے اوہدی رات نوں کالی کیتا تے اوہدے نور نوں ظاہر کیتا (۲۹) تے اوہدے بعد زمین پھیلائی (۳۰)②

اَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعٰىهَا ﴿۳۱﴾ وَالْجِبَالَ اَرْسٰىهَا ﴿۳۲﴾ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿۳۳﴾

اوہدے وچوں اوہدا پانی تے اوہدا چارہ کڈھیا (۳۱) تے پہاڑاں نوں جمایا (۳۲) تہاڈے تے تہاڈے ڈنگراں دے فیدے لئی (۳۳)

فَاِذَا جَآءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى ﴿۳۴﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰى ﴿۳۵﴾ وَبُرِّزَتِ

فیر جدوں اوہ عام ساریاں توں وڈی مصیبت آوے گی (۳۴)③ اوس دن بندہ یاد کرے گا جیہڑی اوہنے کوشش کیتی سی (۳۵)④ تے جہنم

الْجَحِيْمُ لِمَنْ يَّرٰى ﴿۳۶﴾ فَاَمَّا مَنْ طَغٰى ﴿۳۷﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿۳۸﴾ فَاِنَّ الْجَحِيْمَ هِيَ

نوں ہر ویکھن والے لئی ظاہر کر دِتی جاوے گی (۳۶) تے بہرحال اوہ جیہنے نافرمانی کیتی (۳۷) تے دنیا دی حیاتی نوں ترجیح دِتی (۳۸) تے بے شک جہنم ای

حاشیہ ① ... وڈی نشانی توں عصا دے سپ بن جاون یا ہتھ روشن ہوون دا معجزہ مراد اے۔ ② ... زمین آسمان توں پہلے پیدا فرما دِتی گئی سی پر ایہنوں پھیلایا آسماناں دے بناون توں بعد سی ۔ ③ ... ساریاں توں وڈی مصیبت توں مراد دوجی واری صور وچ پھوک مارنا، یا قیامت، یا اوہ گھڑی مراد اے جدوں جنت والے جنت ول تے دوزخ والے دوزخ ولے ٹوریا جاوےگا تے ایہہ گھڑی کافراں دے لئی ساریاں توں وڈی مصیبت ہووے گی۔ ④ ... بندہ بوہت ای غفلت یا لمبے عرصے گزرن دی وجہ نال اپنے عملاں نوں بھُل گیا ہووے گا تے جدوں اوہ قیامت دے دن ایہنوں اپنا اعمال نامہ وچ لکھیا ہویا ویکھے گا تے اوہنوں سارا کیتا دھریا یاد آ جاوے گا۔

الْمَاْوٰى ﴿۳۹﴾ وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ﴿۴۰﴾ فَاِنَّ

(اوہدا) ٹھکانا اے (۳۹) تے ریا اوہ جیہڑا اپنے رب دی بارگاہ وچ کھلون توں ڈریا تے نفس نوں خاہش توں روکیا (۴۰) تے بے شک

الْجَنَّةَ هِيَ الْمَاْوٰى ﴿۴۱﴾ يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰىهَا ﴿۴۲﴾ فِيْمَ اَنْتَ مِنْ

جنت ای (اوہدا) ٹھکانا اے (۴۱) تہاڈے کولوں قیامت بارے پچھدے نیں کہ اوہ کیڑے ویلے لئی کھلوتی ہوئی اے (۴۲) تہاڈا اوہدے بیان توں

ذِكْرٰىهَا ﴿۴۳﴾ اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰىهَا ﴿۴۴﴾ اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَّخْشٰىهَا ﴿۴۵﴾ كَاَنَّهُمْ

کیہ تعلق؟ (۴۳)[1] تہاڈے رب ای تک اوہدی اخیر اے (۴۴) تسیں تے صرف اوہنوں ڈراؤن والے او جیہڑا اوہدے توں ڈرے (۴۵) جیویں

يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوْٓا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰىهَا ﴿۴۶﴾

کہ جیہڑے دن اوہ اوہنوں ویکھن گے (تے سمجھن گے کہ) اوہ صرف اک شام یا اِک چڑھے دن دے ویلے دے برابر ای ٹھہرے سن (۴۶)

۸۰ سُوْرَةُ عَبَسَ مَكِّيَّةٌ ۲۴ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اٰياتها ۴۲ رکوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

عَبَسَ وَتَوَلّٰٓى ﴿۱﴾ اَنْ جَآءَهُ الْاَعْمٰى ﴿۲﴾ وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّهٗ يَزَّكّٰٓى ﴿۳﴾ اَوْ

متھے تے ول پایا تے مونھ پھیریا (۱)[2] ایس گل تے کہ ایہناں کول نابینا حاضر ہویا (۲)[3] تے تہانوں کیہ پتا شاید اوہ ستھرا ہو جائے (۳) یا

حاشیہ ① ... ایہہ آیتِ مبارکہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں قیامت آون دے ویلے دا علم نہ ہوون دی دلیل نئیں بن سکدی کیوں کہ ایتھے جیہڑا بیان ہویا ایہہ اوس ویلے دی گل اے جدوں اللہ پاک نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں قیامت واقع ہون دے ویلے دا علم نئیں دِتا سی، بعد چوں آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایہدا علم دے دِتا گیا سی ،جیویں کہ اکثر حدیثاں توں ثابت اے ،ریا حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا کجھ شیواں دی غیبی معلومات نہ دسنا تے ایہہ وی ایس گل دی دلیل نئیں کہ آپ نوں غیب دا علم نئیں سی کیوں کہ علم ہوون دے باوجود آپ نوں کجھ گلاں لکاون دا حکم سی۔ ② ... ایس سورت دی شروع دیاں دس آیتاں وچ اللہ پاک نے اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی عظمت تے اپنی بارگاہ وچ ایہناں دے محبوب ہون دا اِک پہلو بیان فرمایا اے کہ جدوں نبی اکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اپنی رائے نال اِک کم نوں زیادہ اہم سمجھدے ہوئے اوہنوں دوجے کم اُتے فوقیت دِتی تے دوجے کم ول توجہ نہ فرمائی تے ایہدے اُتے اللہ پاک نے لطیف انداز وچ اپنے حبیب صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی تربیت فرمائی۔ ③ ... ایہہ نابینا حضرت عبد اللہ بن ام مکتوم رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ سن تے ایتھے نابینا کہن توں ایہناں دی معذوری ول اشارہ کیتا گیا اے۔

يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ﴿۴﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى ﴿۵﴾ فَاَنْتَ لَهٗ تَصَدّٰى ﴿۶﴾

نصیحت حاصل کرے تے نصیحت اوہنوں فیدا دیوے (۴) بہرحال اوہ بندہ جیہڑا بے پروا بنیا (۵) تے تسیں اوہدے پچھے پیندے او (۶)

وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى ﴿۷﴾ وَاَمَّا مَنْ جَآءَكَ يَسْعٰى ﴿۸﴾ وَهُوَ يَخْشٰى ﴿۹﴾

تے تہاڈے تے ایس گل دا کوئی الزام نئیں کہ اوہ (کافر) ستھرا نہ ہووے (۷) تے ریا اوہ جیہڑا تہاڈے حضور دوڑدا ہویا آیا (۸) تے اوہ ڈر ریا اے (۹)

فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى ﴿۱۰﴾ كَلَّآ اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿۱۱﴾ فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهٗ ﴿۱۲﴾

تے تسیں اوہنوں چھڈ کے (دوجے پاسے) مصروف ہندے او (۱۰) اِنج نئیں ، بے شک ایہہ گلاں نصیحت نیں (۱۱) تے جیہڑا چاہوے اوہنوں یاد کرے [1] (۱۲)

فِيْ صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿۱۳﴾ مَّرْفُوْعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ﴿۱۴﴾ بِاَيْدِيْ سَفَرَةٍ ﴿۱۵﴾

اوہناں عزت والے صحفیاں وچ (۱۳) جیہڑے اُچیائی والے ،پاکی والے نیں (۱۴) اوہناں لکھن والیاں دے ہتھاں نال (لکھے ہوئے) (۱۵)

كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿۱۶﴾ قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَآ اَكْفَرَهٗ ﴿۱۷﴾ مِنْ اَيِّ شَيْءٍ

جیہڑے عزت والے نیکی والے نیں (۱۶) بندہ ماریا جائے، کِنا ناشکرا اے اوہ [2](۱۷) اللہ نے اوہنوں کیہڑی شے توں

خَلَقَهٗ ﴿۱۸﴾ مِنْ نُّطْفَةٍ خَلَقَهٗ فَقَدَّرَهٗ ﴿۱۹﴾ ثُمَّ السَّبِيْلَ يَسَّرَهٗ ﴿۲۰﴾

پیدا کیتا اے؟ (۱۸) اِک قطرے توں اوہنوں پیدا فرمایا، فیر اوہنوں وکھریاں وکھریاں حالتاں وچ رکھیا(۱۹) فیر راہ سوکھا کر دِتا اوہنوں [3] (۲۰)

ثُمَّ اَمَاتَهٗ فَاَقْبَرَهٗ ﴿۲۱﴾ ثُمَّ اِذَا شَآءَ اَنْشَرَهٗ ﴿۲۲﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَآ

فیر اوہنوں موت دِتی فیر اوہنوں قبر وچ رکھوایا (۲۱) فیر جدوں چاہوے گا اوہنوں باہر کڈھے گا (۲۲) یقیناً اوہنے ہن تک پورا نئیں کیتا

حاشیہ ①... قرآن پاک حفظ کرن دی بوہت فضیلت اے، حدیث پاک وچ اے: ”اوس بندےدی مثال جیہڑا قرآن پاک نوں پڑھدا اے ایتھوں تک کہ اوہنوں یاد کر لیندا اے تے اوہ بزرگ فرشتیاں دے نال ہووے گا تے اوس بندے دی مثال جیہڑا قرآنِ کریم نوں پڑھے تے اوہنوں یاد کردے ہوئے بڑی مشکل ہوئے تے اوہدے لئی دگنا ثواب اے۔ (بخاری، ۳/۳۷۳، الحدیث:۴۹۳۷) ایس لئی جیہدے لئی قرآنِ مجید حفظ کرنا تے اوہدے تقاضیاں نوں پورا کرنا ممکن ہووے تے اوہنوں قرآن حفظ کرن دی سعادت ضرور حاصل کرنی چاہیدی اے۔ ②... ایتھے بندے توں کافربندہ مراد اے تے ہر کافر اللہ پاک دی بوہت زیادہ نعمتاں تے بے حد احساناں دے باوجود اوہدے نال کفر کرکے ناشکری کردا اے۔ ③... ایس توں مراد ایہہ کہ اوہدے لئی ماں دے ٹھڈ توں پیدا ہون دا راہ آسان کر دِتا۔

اَمَرَهٗ ﴿۲۳﴾ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهٖٓ ﴿۲۴﴾ اَنَّا صَبَبْنَا الْمَآءَ صَبًّا ﴿۲۵﴾

جیہڑا اللہ نے اوہنوں حکم دِتا سی (۲۳)[1] تے بندے نوں چاہیدا اے اپنے کھانیاں نوں ویکھے (۲۴) کہ اسیں چنگی طراں پانی پایا (۲۵)

ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا ﴿۲۶﴾ فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا حَبًّا ﴿۲۷﴾ وَّعِنَبًا وَّقَضْبًا ﴿۲۸﴾ وَّزَيْتُوْنًا وَّ

فیر زمین نوں چنگی طراں چیریا (۲۶) تے اوہدے وچ اناج اگایا (۲۷) تے انگور تے چارہ (۲۸) تے زیتون تے

نَخْلًا ﴿۲۹﴾ وَّحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿۳۰﴾ وَّفَاكِهَةً وَّاَبًّا ﴿۳۱﴾ مَّتَاعًا لَّكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿۳۲﴾ فَاِذَا

کھجور (۲۹) تے بھرے باغیچے (۳۰) تے پھل تے کاہ (۳۱) تہاڈے فیدے لئی تے تہاڈے ڈنگراں لئی (۳۲) فیر جدوں

جَآءَتِ الصَّآخَّةُ ﴿۳۳﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيْهِ ﴿۳۴﴾ وَاُمِّهٖ وَاَبِيْهِ ﴿۳۵﴾ وَ

اوہ کن پاڑن والی خوفناک آواز آوے گی (۳۳) اوس دن بندہ اپنے بھرا توں بھجے گا (۳۴) تے اپنی ماں تے اپنے پیو (۳۵) تے

صَاحِبَتِهٖ وَبَنِيْهِ ﴿۳۶﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَاْنٌ يُّغْنِيْهِ ﴿۳۷﴾ وُجُوْهٌ

اپنی بیوی تے اپنے پُتراں توں (۳۶)[2] اوہناں وچوں ہر بندے نوں اوس دن اِک ایہہ جئی فکر ہووے گی جیہڑی اوہنوں (دوجیاں توں) بے پرواکر دیوے گی (۳۷) بوہت سارے چہرے

يَّوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ﴿۳۸﴾ ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ﴿۳۹﴾ وَوُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿۴۰﴾

اوس دن روشن ہون گے (۳۸) ہسدے ہوئے خشیاں منادے ہون گے (۳۹) تے بوہت سارے چہریاں تے اوس دن مٹی پئی ہووے گی(۴۰)[3]

حاشیہ ① ... یعنی کافر انسان نوں ایہہ حکم دِتا گیا سی کہ اوہ تکبر تے کفر نہ کرے اِنج ای، مرن دے بعد اٹھائے جاون تے حشر و نشر دا انکار تے قائم نہ رہوے، پر اوہنے ہن تک اللہ دے حکم اُتے عمل کردے ہوئے نہ ایمان قبول کیتا اے تے نہ ای اپنے تکبر توں باز آیا اے۔ ② ... ایہہ آواز دوجی وار صور پھونکن دی ہووے گی۔ جدوں ایہہ آواز آوے گی تے اوس دن بندہ اپنے بھرا ،ماں ،پیو،بیوی تے پتر اں توں نسے گاتے ایہناں وچوں کسے ول توجہ نئیں کرے گا تاں کہ کوئی اپنے حقاں دا مطالبہ نہ کرلوے تے ایہناں وچوں ہر اِک نوں اوس دن اپنی ایہو جئی فکر ہووے گی جیہڑی اوہنوں دوجیاں توں بے پروا کر دے گی۔ ③ ... مکلف لوگ دو طراں دے نیں (۱)سعادت مند۔(۲)بد بخت۔ قیامت دے دن سعادت منداں دے چہرے ایمان دے نور، یا رات دی عبادتاں، یا وضو دی وجہ نال روشن ہون گے تے حساب توں فارغ ہون توں بعد اوہ اللہ پاک دی نعمت، اوہدے کرم تے اوہدی رضا تے ہسدے ہوئے خشیاں منا رے ہون گے تے بدبختاں دا حال ایہہ ہوے گا کہ اوس دن بدعملیاں دی وجہ نال ایہناں دے چہرے اُتے گھٹا پیا ہووے گا تے کفر دی وجہ نال ایہناں تے کالک چڑھی ہووے گی۔

تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿۴۱﴾ أُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿۴۲﴾

ایہناں تے کالک چڑھ ری ہووے گی (۴۱) ایہہ لوک اوہی کافر بدکار نیں (۴۲)

۸۱ سُوْرَةُ التَّكْوِيْرِ مَكِّيَّةٌ ۷ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰیاتھا ۲۹ رکوعھا ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿۱﴾ وَاِذَا النُّجُوْمُ انْكَدَرَتْ ﴿۲﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿۳﴾

جدوں سورج نوں لپیٹ دِتا جاوے گا(۱)[1] تے جدوں تارے چڑ پین گے (۲) تے جدوں پہاڑ چلائے جان گے (۳)

وَاِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿۴﴾ وَاِذَا الْوُحُوْشُ حُشِرَتْ ﴿۵﴾ وَاِذَا الْبِحَارُ

تے جدوں دس مہینیاں دی حاملہ اونٹھنیاں آزاد پھرن گئیاں (۴)[2] تے جدوں وحشی جانور جمع کیتے جان گے (۵) تے جدوں سمندر

سُجِّرَتْ ﴿۶﴾ وَاِذَا النُّفُوْسُ زُوِّجَتْ ﴿۷﴾ وَاِذَا الْمَوْءٗدَةُ سُئِلَتْ ﴿۸﴾ بِاَيِّ ذَنْۢبٍ

ساڑے جان گے (۶) تے جدوں جاناں نوں جوڑیا جاوے گا (۷)[3] تے جدوں زندہ دفن کیتی گئی کُڑی کولوں پچھیا جاوے گا (۸) کس خطا دی وجہ توں

قُتِلَتْ ﴿۹﴾ وَاِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿۱۰﴾ وَاِذَا السَّمَآءُ كُشِطَتْ ﴿۱۱﴾ وَاِذَا الْجَحِيْمُ

اوہنوں قتل کیتا گیا؟ (۹) تے جدوں اعمال نامے کھولے جان گے (۱۰) تے جدوں اسمان کھچ لِتا جاوے گا (۱۱) تے جدوں جہنم

حاشیہ ① ... حدیثِ پاک وچ اے "جیہنوں ایہہ پسند ہووے کہ اوہ قیامت دے دن نوں ایویں ویکھے جیویں کہ اوہ نظرے سامنے اے تے اوہنوں چاہیدا اے کہ سورۂ اِذَاالشَّمْسُ كُوِّرَتْ تے سورۂ اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ تے سورۂ اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ پڑھے۔ (ترمذی، ۲۲۰/، الحدیث: ۳۳۳۴) ② ... ایتھے قیامت دے شروع دا حال بیان کیتا گیا اے کہ جیہڑے ویلے دنیا تباہ ہونا شروع ہو وے گی اوس ویلے دہشت دی وجہ نال حال ایہہ ہووے گا کہ پسند دا مال ہون دے باوجود دس مہینے دی حاملہ اونٹنیاں آزاد پھرن گئیاں، ایہناں نوں نہ کوئی چراؤن والا نہ ہووے گا تے نہ ای ایہناں دا کوئی نگران ہووے گا ،یا ایتھے مثال دین لئی کلام اے، یعنی قیامت دی دہشت دا عالم ایہہ اے کہ جے کسے دے کول دس مہینے دی حاملہ اونٹنی ہندی کہ جیہدے توں بچہ ملن ای والا اے تے اوہ اوہنوں وی آزاد چھڈ دیندا تے اپنی جان دی فکر وچ لگ جاندا۔ ③ ... مفسراں نیں آیت دے وکھرے وکھرے معنی بیان کیتے نیں: (۱) نیک لوک نیکاں دے نال تے بھیڑے لوک بھیڑے لوکاں نال کر دِتے جاون گے۔ (۲) جاناں اپنے جسماں دے نال یا اپنے عملاں دے نال ملا دِتیاں جاون گئیاں۔(۳) ایمانداراں دیاں جاناں حوراں دے نال تے کافراں دیاں شیطاناں دے نال ملا دِتیاں جاون گئیاں۔ (۴) روحاں اپنے جسماں ول واپس کر دِتیاں جاون گئیاں۔

سُعِّرَتْ ﴿۱۲﴾ وَاِذَا الْجَنَّةُ اُزْلِفَتْ ﴿۱۳﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّآ اَحْضَرَتْ ﴿۱۴﴾

پڑکائی جاوے گی (۱۲)① تے جدوں جنت نیڑے لیائی جاوے گی (۱۳) ہر جان نوں پتا لگ جاوے گا جو حاضر لیائی (۱۴)

فَلَآ اُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿۱۵﴾ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿۱۶﴾ وَالَّيْلِ اِذَا عَسْعَسَ ﴿۱۷﴾

تے اوہناں تاریاں دی قسم جیہڑے اُلٹے چلن (۱۵) جیہڑے سدھے ٹُرن تے، لُک جاون (۱۶) تے رات دی جدوں کَنڈ پھیر کے جاوے (۱۷)

وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَ ﴿۱۸﴾ اِنَّهٗ لَقَوْلُ رَسُوْلٍ كَرِيْمٍ ﴿۱۹﴾ ذِىْ قُوَّةٍ عِنْدَ

تے سویر دی جدوں ساہ لوے (۱۸)② بے شک ایہہ ضرور عزت والے رسول دا کلام اے (۱۹)③ جیہڑا طاقت والا اے،

ذِى الْعَرْشِ مَكِيْنٍ ﴿۲۰﴾ مُّطَاعٍ ثَمَّ اَمِيْنٍ ﴿۲۱﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُوْنٍ ﴿۲۲﴾

عرش دے مالک دے حضور عزت والا اے (۲۰) اوتھے اوہدا حکم منیا جاندا اے، امانت دار اے (۲۱) تے تہاڈے صاحب ہرگز پاگل نئیں (۲۲)

وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُبِيْنِ ﴿۲۳﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِيْنٍ ﴿۲۴﴾

تے یقیناً بے شک اوہناں نیں اوہنوں روشن کنارے تے ویکھیا (۲۳) تے ایہہ نبی غیب دسن تے کدے وی بخیل نئیں (۲۴)④

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطٰنٍ رَّجِيْمٍ ﴿۲۵﴾ فَاَيْنَ تَذْهَبُوْنَ ﴿۲۶﴾ اِنْ هُوَ

تے اوہ (قرآن) کدے وی مردود شیطان دا پڑھیا ہویا نئیں (۲۵) فیر تسیں کدھر جاندے او؟ (۲۶) اوہ تے

اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۷﴾ لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ اَنْ يَّسْتَقِيْمَ ﴿۲۸﴾ وَمَا تَشَآءُوْنَ

سارے جہاناں لئی نصیحت ای اے (۲۷)⑤ اوہدے لئی جیہڑا تہاڈے وچوں سدھا ہونا چاہوے (۲۸) تے تسیں کجھ نئیں چاہ سکدے

حاشیہ ①... ایس توں مراد ایہہ اے کہ قیامت دے دن دوزخ دی بھڑک وچ ہور اضافہ کیتا جاوے گا تاں کہ اوہ کافراں نوں ہمیشہ لئی ساڑدی رہوے ورنہ دوزخ تے جدوں توں پیدا کیتی گئی اے اودوں توں ای بھڑک رئی اے۔ ②... سویر دے ساہ لین توں مراد ایہہ اے کہ اوہ ظاہر ہو جاوے تے اوہدی روشنی چنگی طراں پھیل جاوے۔ ③... جمہور مفسراں دے نیڑے ایس آیت وچ ”عزت والے رسول“ توں مراد حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام نیں۔ ④... ایس آیت توں ثابت ہویا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اللہ پاک نے غیب دا علم عطا فرمایا اے تے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ایہدے وچوں بوہت کجھ اپنے صحابۂ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم نوں دسیا اے۔ ⑤... قرآنِ عظیم وچ سارے انساناں تے جناں دے لئی نصیحت اے تے ایہدے توں اوہی نصیحت لے سکدا اے جیہنوں حق دی پیروی کرنا، تے اوہدے اُتے قائم رہنا تے ایس توں نفع حاصل کرنا منظور اے۔

اِلَّآ اَنۡ يَّشَآءَ اللّٰهُ رَبُّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۲۹﴾

پر ایہہ کہ اللہ چاہوے ① جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے (۲۹)

۸۲ سُوۡرَةُ الۡاِنۡفِطَارِ مَكِّيَّةٌ ۸۲

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

اياتها ۱۹ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اِذَا السَّمَآءُ انۡفَطَرَتۡ ﴿۱﴾ وَاِذَا الۡكَوَاكِبُ انۡتَثَرَتۡ ﴿۲﴾ وَاِذَا الۡبِحَارُ

جدوں اسمان پھٹ جاوے گا (۱) تے جدوں تارے چڑ جان گے (۲) جدوں سمندر

فُجِّرَتۡ ﴿۳﴾ وَاِذَا الۡقُبُوۡرُ بُعۡثِرَتۡ ﴿۴﴾ عَلِمَتۡ نَفۡسٌ مَّا قَدَّمَتۡ وَ

روہڑ دِتے جان گے (۳) تے جدوں قبراں کھودیاں جان گیاں (۴) ہر جان نوں پتا لگ جاوے گا② جیہڑا اوہنے اگے گھلیا تے

اَخَّرَتۡ ؕ ﴿۵﴾ يٰۤاَيُّهَا الۡاِنۡسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الۡكَرِيۡمِ ﴿۶﴾ الَّذِىۡ

جیہڑا پچھے چھڈیا (۵)③اے انسان! تینوں کیہڑی چیز نے اپنے کرم والے رب دے بارے توکھے وچ پا دِتا (۶)④جیہنے

خَلَقَكَ فَسَوّٰىكَ فَعَدَلَكَ ﴿۷﴾ فِىۡۤ اَىِّ صُوۡرَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ؕ ﴿۸﴾

تینوں پیدا کیتا فیر ٹھیک بنایا فیر اکو جئی طبع والا کیتا (۷) جیہڑی صورت وچ چاہیا تینوں جوڑ دِتا (۸)

كَلَّا بَلۡ تُكَذِّبُوۡنَ بِالدِّيۡنِ ﴿۹﴾ وَاِنَّ عَلَيۡكُمۡ لَحٰفِظِيۡنَ ﴿۱۰﴾ كِرَامًا

کدے وی نئیں ، بلکہ تسیں انصاف نوں جھوٹھا کہندے ہو (۹) تے بے شک تہاڈے تے ضرور کجھ راکھی والے مقرر ہوئے نیں (۱۰) عزت دار

حاشیہ ①... اللہ پاک دی مشیت وارادے تے رضا وچ بوہت فرق اے، بندے دا ہر کم اللہ پاک دی مشیت تے ارادے نال ہندا اے پر ہر کم توں اللہ پاک راضی ہووے، ایہہ ضروری نئیں۔ ②... ایہہ جاننا اعمال نامہ پڑھن نال ہووے گا۔ ③... جیہڑا اگے گھلیا ایس توں مراد نیک یا براعمل اے، یا ایس توں صداقت مراد نیں تے جیہڑا پچھے چھڈیا ایس توں مراد نیکی یا بدی اے یا ایس توں مراد وراثت اے۔ ④... بھاویں اللہ پاک کرم فرمان والا اے پر اوہدا کرم ویکھ کے اوہدی نافرمانی کرن دی جرات کرن دی بجائے اوہدے عذاب دا سوچ کے اوہدی نافرمانی توں ہر ویلے بچدے رہنا چاہیدا اے۔ ایہدے توں لوکاں نوں نصیحت لینی چاہیدی اے کہ جیہڑے گناہ کرن دے بعد سچی توبہ کرن دی بجائے ایہہ آکھے کہ اپنے دل نوں تسلی دے لیندے نیں کہ اللہ پاک بڑا بخشن والا اے، اوہ معاف کر دیوے گا کوئی گل نئیں۔

كَاتِبِيْنَ ﴿۱۱﴾ يَعْلَمُوْنَ مَا تَفْعَلُوْنَ ﴿۱۲﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِيْ نَعِيْمٍ ﴿۱۳﴾ وَاِنَّ

لکھن والے①(۱۱) اوہ جان دے نیں جو کجھ تسیں کردے او ② (۱۲) بے شک نیک لوک ضرور سکون وچ (جان والے) نیں (۱۳) تے بے شک

الْفُجَّارَ لَفِيْ جَحِيْمٍ ﴿۱۴﴾ يَّصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّيْنِ ﴿۱۵﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَآئِبِيْنَ ﴿۱۶﴾

بدکار ضرور دوزخ وچ نیں (۱۴) انصاف والے دن اوہدے وچ جان گے (۱۵) تے اوہدے توں کتے لکے نئیں سکن گے (۱۶)

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ الدِّيْنِ ﴿۱۷﴾ ثُمَّ مَآ اَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ الدِّيْنِ ﴿۱۸﴾

تے تینوں کیہ پتا انصاف دا دن کیہ اے؟ (۱۷) فیر تینوں کیہ پتا کہ انصاف دا دن کیہ اے؟ (۱۸)

يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْـًٔا ؕ وَالْاَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِّلّٰهِ ﴿۱۹﴾

جس دن کوئی جان کسے جان لئی کجھ اختیار نہ رکھے گی تے سارا حکم اوس دن اللہ دا ہووے گا (۱۹)

۸۳ سُوْرَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ مَكِّيَّةٌ ۸۶

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اٰياتها ۳۶ رکوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِيْنَ ﴿۱﴾ الَّذِيْنَ اِذَا اكْتَالُوْا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُوْنَ ﴿۲﴾ وَاِذَا

گھٹ تولن والیاں لئی خرابی اے③(۱) اوہ لوک کہ جدوں دوجے لوکاں توں ناپ لین تے پورا وصول کرن (۲) تے جدوں

كَالُوْهُمْ اَوْ وَّزَنُوْهُمْ يُخْسِرُوْنَ ﴿۳﴾ اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ ﴿۴﴾ لِيَوْمٍ

اوہناں نوں ناپ یا تول کر دین تے گھٹ کر دین (۳)④ کیہ ایہہ لوک یقین نئیں رکھدے کہ ایہناں نوں (دوبارہ زندہ کرکے) اٹھایا جاوے گا (۴) اِک عظمت والے

حاشیہ ①... ایس توں پتا لگا کہ فرشتے اللہ پاک دی بارگاہ وچ عزت والے کریم نیں۔ ②... ساڈا لکھیا تے ظاہر کوئی عمل فرشتیاں توں لکیا نئیں، ایسے لئی اوہ ہر عمل لکھ لیندے نیں۔ ③... صحیح ناپن تے تولن دا انجام دنیا وچ وی بہتر ہندا اے کہ ایہدے نال لوکاں دا اعتبار قائم رہندا، تجارت وچ چنگی طراں وادھا ہندا تے رزق وچ برکت ہندی اے تے آخرت وچ وی یقیناً بہتر ہووے گا کہ ایس حوالے توں لوکاں دا اوہدے اُتے کوئی حق نئیں ہووے گا، ناپ تول وچ گھٹ کرن والیاں لئی ایہناں آیتاں وچ سخت وعید اے۔ ④... ناپ تول گھٹ کرن دی ساریاں صورتاں ایس آیت وچ شامل نیں جیویں کپڑا ناپن ویلے لچک دار کپڑے نوں کھچ کے ناپنا، تکڑی دے جیہڑے حصے وچ وٹے رکھے جاندے نیں اوہدے تھلے کوئی شے لادینا، وزن کرن لئی بجلی والے کنڈے دی سیٹنگ وچ یا میٹر وچ تبدیلی کرکے گھٹ تول کے دینا وغیرہ۔

عَظِيْمٍ ۙ﴿۵﴾ يَّوْمَ يَقُوْمُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ؕ﴿۶﴾ كَلَّاۤ اِنَّ كِتٰبَ الْفُجَّارِ لَفِيْ

دن لئی (۵) جس دن سارے لوک سارے جہاناں دے رب دے حضور کھلوتے ہون گے [1](۶) یقیناً بے شک بدکاراں دا اعمال نامہ ضرور

سِجِّيْنٍ ؕ﴿۷﴾ وَمَاۤ اَدْرٰىكَ مَا سِجِّيْنٌ ؕ﴿۸﴾ كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ؕ﴿۹﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ

سجین وچ اے [2](۷) تے تینوں کیہ پتا کہ سجین کیہ اے؟ (۸) (اوہ) مہر لائی ہوئی اِک کتاب اے (۹) اوس دن جھوٹھا آکھن

لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ۙ﴿۱۰﴾ الَّذِيْنَ يُكَذِّبُوْنَ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ؕ﴿۱۱﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖۤ اِلَّا كُلُّ

والیاں لئی خرابی اے (۱۰) جیہڑے انصاف دے دن نوں جھوٹھا آکھدے نیں (۱۱) تے اوہنوں جھوٹھا نئیں آکھے گا پر ہر

مُعْتَدٍ اَثِيْمٍ ۙ﴿۱۲﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ؕ﴿۱۳﴾ كَلَّا بَلْ سكتة

نافرمان ،وڈا گنہگار (۱۲) جدوں اوہدے تے ساڈیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں تے کہندا اے (ایہہ قرآن) اگلیاں دی کہانیاں نیں (۱۳) (اِنج) کدے وی نئیں (اے) بلکہ

رَانَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۱۴﴾ كَلَّاۤ اِنَّهُمْ عَنْ رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ

اوہناں دے کمائے ہوئے عمل نیں ایہناں دے دِلاں تے زنگ چڑھا دِتا اے [3] (۱۴) یقیناًبے شک اوہ اوس دن اپنے رب دا دیدار توں

لَّمَحْجُوْبُوْنَ ؕ﴿۱۵﴾ ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيْمِ ؕ﴿۱۶﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذِيْ

ضرور محروم ہون گے(۱۵) فیر بے شک اوہ ضرور جہنم وچ داخل ہون والے نیں (۱۶) فیر آکھیا جاوے گا: ایہہ اوہ اے جیہنوں

حاشیہ ① ... یعنی جس دن سارے لوک اپنے عملاں دے حساب تے اوہناں دی جزا لئی رب العالمین دے حضور کھڑے ہون گے اوس دن اوہناں لوکاں دا ناپ تول وچ گھاٹا کرنا یا اوہدا بدلہ ظاہر ہو جاوے گا۔ ② ... ایتھے بدکاراں توں مراد کافر نیں تے سجین دے بارے وچ اِک قول ایہہ اے کہ ایہہ ستویں زمین دے تھلے اِک مقام اے تے ایہہ مقام شیطان تے اوہدے لشکراں دا محل اے۔ ③ ... گناہ دل نوں میلا کر دے نیں تے گناہواں دی زیادتی دل دے زنگ دی وجہ اے۔ حدیثِ پاک وچ اے: ”جدوں بندہ کوئی گناہ کردا اے تے اوہدے دل وچ اِک کالا نقطہ پیدا ہندا اے، جدوں ایس گناہ توں باز آجاندا تے توبہ و استغفار کرلیندا اے تے اوہدا دل صاف ہو جاندا اے تے جے فیر گناہ کردا اے تے اوہ نقطہ ودھدا اے ایتھوں تک کہ پورا دل کالا ہو جاندا اے تے ایہی ران یعنی اوہ زنگ اے جیہدا ایس آیت وچ ذکر ہویا۔ (ترمذی،۵/۲۲۰، الحدیث:۳۳۴۵) ④ ... آخرت وچ اللہ دے دیدار دی نعمت توں محرومی دی وعید کافراں لئی اے، مومناں نوں اللہ پاک دے فضل نال اللہ دے دیدار دی نعمت نصیب ہووے گی۔

كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿۱۷﴾ كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الْاَبْرَارِ لَفِيْ عِلِّيِّيْنَ ﴿۱۸﴾

تسیں جھوٹھا کہندے سی (۱۷) یقیناً بے شک نیک لوکاں دا نامہ اعمال علیین وچ اے (۱۸)①

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا عِلِّيُّوْنَ ﴿۱۹﴾ كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ﴿۲۰﴾ يَّشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۲۱﴾

تے توں کیہ جانے کہ علیین کیہ اے؟ (۱۹) (اوہ) مہر لائی ہوئی اک کتاب اے (۲۰) نیڑے آلے لوک اوہدی زیارت کردے نیں (۲۱)

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِيْ نَعِيْمٍ ﴿۲۲﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ﴿۲۳﴾ تَعْرِفُ فِيْ

بے شک نیکو کار ضرور سکون وچ ہون گے (۲۲) تختاں تے نظارے کر رہے ہون گے (۲۳) ② تسیں اوہناں دے

وُجُوْهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيْمِ ﴿۲۴﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَّحِيْقٍ مَّخْتُوْمٍ ﴿۲۵﴾ خِتٰمُهٗ

چہریاں تے نعمتاں دی تروتازگی پچھان لوو گے (۲۴) اوہناں نوں صاف ستھری خالص شراب پیائی جاوے گی جیہدے تے مہر لائی ہوئی ہووے گی (۲۵) اوہدی مہر

مِسْكٌ ۭ وَفِيْ ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُوْنَ ﴿۲۶﴾ وَمِزَاجُهٗ مِنْ

مشک (دی) اے تے لالچ کرن والیاں نوں تے اوسے تے لالچ کرنا چاہیدا اے (۲۶)③ تے اوہدی ملاوٹ

تَسْنِيْمٍ ﴿۲۷﴾ عَيْنًا يَّشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۲۸﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوْا كَانُوْا

تسنیم توں اے (۲۷) اِک چشمہ جس توں مقرب بندے پین گے (۲۸) بے شک مجرم لوک

مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يَضْحَكُوْنَ ﴿۲۹﴾ وَاِذَا مَرُّوْا بِهِمْ يَتَغَامَزُوْنَ ﴿۳۰﴾

ایمان والیاں تے ہسیا کردے سن (۲۹)④ تے جدوں اوہ اوہناں دے کولوں لنگھدے تے ایہہ آپس وچ (ایہناں تے) اکھاں نال اشارے کردے سن (۳۰)

حاشیہ ①... علیین ستویں آساناں وچ عرش دے تھلے ساریاں توں اُچا مقام اے۔ ②... اللہ پاک دے اطاعت کرنے والے نیک بندے جنت وچ تختاں اُتے بیٹھ کے اللہ پاک دی عطا کیتیاں ہوئیاں نعمتاں نوں تے اوس توں علاوہ طراں طراں دے عذاباں وچ گرفتار اپنے دشمناں نوں ویکھن گے۔ ③... یعنی للچاون والیاں نوں اللہ پاک دی اطاعت ول اگے ودھ کے تے برائیاں توں باز رہ کے جنت وچ مشک دی مہر لگی شراب اُتے للچانا چاہیدا اے۔ ④... ابوجہل، ولید بن مغیرہ تے عاص بن وائل وغیرہ کافراں دے سردار، حضرت عمار، حضرت خباب، حضرت صہیب تے حضرت بلال وغیرہ غریب مومناں اُتے ہسیا کردے سن تے جدوں اوہ غریب مومن ایہناں مالدار کافر سرداراں دے کولوں لنگھدے تے ایہہ سردار آپس وچ طعنے دے طور تے ایہناں مومناں اُتے اکھاں دے اشارے کردے سن۔ ایہناں دے بارے وچ ایہہ آیتاں نازل ہوئیاں۔

وَ اِذَا انْقَلَبُوْۤا اِلٰۤى اَهْلِهِمُ انْقَلَبُوْا فَكِهِيْنَ ﴿۳۱﴾ وَ اِذَا رَاَوْهُمْ قَالُوْۤا

تے جدوں ایہہ کافر اپنے گھراں ول واپس جاندے تے خش ہو کے جاندے (۳۱) تے جدوں مسلماناں نوں ویکھدے تے کہندے:

اِنَّ هٰۤؤُلَآءِ لَضَآلُّوْنَ ﴿۳۲﴾ وَ مَاۤ اُرْسِلُوْا عَلَيْهِمْ حٰفِظِيْنَ ﴿۳۳﴾ فَالْيَوْمَ

بے شک ایہہ لوک بھٹکے ہوئے نیں (۳۲) حالاں ایہناں کافراں نوں مسلماناں تے راکھی کرن والا بنا کے نئیں گھلیا گیا (۳۳)[1] تے اج

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُوْنَ ﴿۳۴﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ﴿۳۵﴾

ایمان والے کافراں تے ہسن گے (۳۴)[2] تختاں تے بیٹھے ویکھ رہے ہون گے (۳۵)

هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿۳۶﴾

کیہ بدلہ دِتا گیا کافراں نوں اوہدا جو اوہ کم کردے سن (۳۶)

۸۴ سُوْرَةُ الْاِنْشِقَاقِ مَكِّيَّةٌ ۸۳

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اٰیاتها ۲۵ رکوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ ﴿۱﴾ وَ اَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَ حُقَّتْ ﴿۲﴾ وَ اِذَا الْاَرْضُ مُدَّتْ ﴿۳﴾

جدوں اسمان پاٹ جاوے گا (۱) تے اوہ اپنے رب دا حکم سنے گا تے اوہنوں ایہی لائق اے (۲) جدوں زمین نوں لما کر دِتا جائے گا (۳)[3]

وَ اَلْقَتْ مَا فِيْهَا وَ تَخَلَّتْ ﴿۴﴾ وَ اَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَ حُقَّتْ ﴿۵﴾ يٰۤاَيُّهَا

تے جو کجھ ایہدے وچ اے زمین اوہنوں (باہر) پا دیوے گی تے خالی ہو جاوے گی (۴)[4] تے اوہ اپنے رب دا حکم سنے گی تے اوہنوں ایہی لائق اے (۵) اے

حاشیہ ① ... یعنی ایہناں کافراں نوں مسلماناں اُتے راکھی کرن والا بنا کے نئیں گھلیا گیا کہ اوہ اوہناں دے حالاں تے عملاں اُتے اوہناں نوں پھڑن بلکہ ایہناں کافراں نوں اپنی اصلاح دا حکم دِتا گیا اے کہ اوہ اپنا حال صحیح کرن۔ ② ... جدوں دوزخ دا بوہا کھولیا جاوے گا تے کافر دوزخ توں نکلن لئی بوہے ول نسن گے تے جدوں نیڑے پہنچن گے تے بوہا بند ہو جاوے گا، ایہناں دے نال باربار اِنج ای ہووے گا تے کافراں دی ایہہ حالت ویکھ کے مسلمان اوہناں اُتے ہسن گے تے مسلماناں دا ایہہ ہسنا کافراں دے ہسن دا بدلہ ہووے گا۔ ③ ... یعنی جدوں زمین دی چوڑائی ودھا کے اوہنوں لما کر دِتا جاوے گا تے اوہدے اُتے کوئی مکان تے پہاڑ باقی نہ رہوے گا۔ ④ ... یعنی جدوں زمین اپنے وچ موجود سارے خزانے تے مردے باہر کھڈ دیوے گی تے خزانیاں تے مردیاں توں زمین خالی ہو جاوے گی۔

الْاِنْسَانُ اِنَّكَ كَادِحٌ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلٰقِيْهِ ۚ﴿٦﴾ فَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ

انسان! بے شک توں اپنے رب ول بھجن والا اے فیر اوہدے نال ملن والا اے (٦) تے بہرحال جیہنوں اوہدا اعمال نامہ

بِيَمِيْنِهٖ ۙ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَّسِيْرًا ۙ﴿٨﴾ وَّيَنْقَلِبُ اِلٰٓى اَهْلِهٖ

اوہدے سجے ہتھ وچ دِتا جاوے گا (٧) تے بڑی چھیتی اوہدے کولوں سوکھا حساب لیا جاوے گا (٨)[1] تے اوہ اپنے گھر والیاں ول

مَسْرُوْرًا ؕ﴿٩﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ وَرَآءَ ظَهْرِهٖ ۙ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُوْا

خشی خشی واپس جاوے گا (٩) تے ریا اوہ جیہنوں اوہدا اعمال نامہ اوہدی کنڈ دے پچھوں دِتا جاوے گا(١٠) تے اوہ بڑی چھیتی موت

ثُبُوْرًا ۙ﴿١١﴾ وَّيَصْلٰى سَعِيْرًا ؕ﴿١٢﴾ اِنَّهٗ كَانَ فِيْٓ اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ؕ﴿١٣﴾ اِنَّهٗ ظَنَّ اَنْ

منگے گا (١١) تے اوہ پڑکدی اگ وچ داخل ہووے گا (١٢) بے شک اوہ اپنے گھر والیاں وچ خش سی (١٣)[2] بے شک اوہنے سمجھیا کہ

لَّنْ يَّحُوْرَ ۛ﴿١٤﴾ بَلٰٓى ۚ اِنَّ رَبَّهٗ كَانَ بِهٖ بَصِيْرًا ؕ﴿١٥﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ۙ﴿١٦﴾

اوہ کدے وی واپس نئیں جاوے گا (١٤) ہاں، کیوں نئیں! اوہدا رب اوہنوں ویکھ ریا اے (١٥) تے مینوں شام دے چانن دی قسم اے (١٦)

وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ۙ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَ ۙ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ

تے رات دی تے اوہناں چیزاں دی جیہناں نوں رات جمع کردیوے (١٧)[3] تے چن دی جدوں اوہدا نور پورا ہو جاوے (١٨)[4] ضرور تسیں اِک حالت توں بعد دوجی

حاشیہ ①... قیامت دے دن کجھ ایمان والے ایہو جئے ہون گے کہ اللہ پاک دی بارگاہ وچ حاضری دے ویلے اوہناں توں تحقیق تے پچھ گچھ والا حساب نئیں ہووے گا بلکہ صرف اوہناں دے عمل اوہناں تے پیش کیتے جاون گے، اوہ اپنیاں نیکیاں تے گناہواں نوں پہچانن گے، فیر ایہناں نوں نیکیاں اُتے ثواب دتا جاوے گا تے گناہواں توں درگزر کیتا جاوے گا۔ ایہہ اوہ آسان حساب اے جیہدا ایس آیت وچ ذکر اے یعنی نہ تے شدیداعتراض کرکے عملاں دی تحقیق ہووے گی ،تے نہ ایہہ آکھیا جاوے گا کہ ایویں کیوں کیتا، تے نہ اوہدے تے حجت قائم کیتی جاوے گی کیونکہ جیہدے کولوں وی مطالبہ کیتا گیا تے اوہدے کول کوئی عذر نہ ہووے گا تے نہ ای اوہ کوئی حجت پاوے گا، ایسے طراں اوہ ذلیل ہو جاوے گا۔ ②... ایس توں مراد ایہہ اے کہ دنیا دے اندر اپنے گھر والیاں وچ اپنیاں خاہشاں وچ مگن تے اپنے غرور تے تکبر وچ خش سی۔ ③... ایہناں شیواں توں مراد یا تے جانور نیں جو کہ دن وچ کھلر جاندے نیں تے رات وچ اپنیاں گھونسلیاں تے ٹھکانیاں ول چلے آندے نیں، یا ایہناں توں مراد اوہ عمل نیں جیہڑے رات وچ کیتے جاندے نیں جیویں تہجد دی نماز ،یا ایہناں توں مراد ہنیرا تے تارے نیں کہ ایہہ رات وچ جمع ہندے نیں۔ ④... چن دا نور ایام بیض یعنی چن دے مہینے دی تیرھویں، چودھویں تے پندرھویں تاریخ وچ پورا ہوندا اے۔

طَبَقٍ ﴿۱۹﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۲۰﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿۲۱﴾ السجدة

حالت ول چڑھو گے (۱۹)① تے ایہناں نوں کیہ ہویا کہ اوہ ایمان نئیں لیاندے (۲۰) تے جدوں اوہناں دے سامنے قرآن پڑھیا جاندا اے تے سجدہ نئیں کردے (۲۱)

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ﴿۲۲﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿۲۳﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ

بلکہ کافر جھوٹھا آکھ رئے نیں(۲۲) تے اللہ اوہنوں چنگی طراں جان دا اے جواوہ اپنے دِلاں وچ رکھدے نیں (۲۳) تے تسیں اوہناں نوں درد دین والے عذاب دی خش خبری

أَلِيمٍ ﴿۲۴﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿۲۵﴾

سنا دیو (۲۴) پر جیہڑے ایمان لے آئے تے اوہناں نیں چنگے عمل کیتے اوہناں لئی اوہ ثواب اے جیہڑا کدی ختم نئیں ہووے گا (۲۵)

۸۵ سُوْرَةُ الْبُرُوْجِ مَكِّيَّةٌ ۲۷

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اٰياتها ۲۲ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿۱﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿۲﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿۳﴾ قُتِلَ

بُرجاں والے اسمان دی قسم (۱)② تے اوس دن دی جیہدا وعدہ اے (۲) تے گواہ دن دی تے اوس دن دی جیہدے وچ (لوک) حاضر ہندے نیں (۳)③

أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ﴿۴﴾ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿۵﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿۶﴾ وَهُمْ عَلَىٰ مَا

کھائی والیاں تے لعنت ہووے (۴)④ پڑکدی اگ والے (۵) جدوں اوہ اوہدے کناریاں تے بیٹھے ہوئے سن (۶) تے اوہ آپ اوہدے تے

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ عام انساناں نوں خطاب اے تے اِک حالت توں بعد دوجی حالت ول چڑھن توں مراد پہلے موت دیاں سختیاں تے دہشتاں وچ پے جانا، فیر مرنے توں بعد اٹھنا تے فیر حساب لئی جاون دی جگہ وچ حاضر ہونا اے۔ یا ایس آیت وچ خاص حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نال خطاب اے تے مراد ایہہ اے کہ اِک آسمان دوجے آسمان ول چڑھن گے۔ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم معراج دی رات اِک آسمان اُتے تشریف لے گئے، فیر دوجے آسمان اُتے ایسے طراں درجہ بدرجہ تے مرتبہ بمرتبہ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم اللہ پاک دے قرب دی منزلاں وچ پہنچے۔ ② ... آسماناں وچ موجود برجاں دی گنتی بارہ اے تے ایہناں دی قسم ایسے لئی ارشاد فرمائی گئی کہ ایہناں وچ اللہ پاک دی حکمت دے عجائبات ظاہر نیں جیویں سورج ،چن تے تاریاں دا ایہناں برجاں وچ اِک خاص اندازے اُتے چلنا تے اوس چال وچ اختلاف نہ ہونا وغیرہ۔ ③ ... رسولِ کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے ارشاد فرمایا: ”وعدے دے دن توں قیامت دا دن،حاضر ہوون دے دن توں عرفہ دا دن تے گواہ دے دن توں جمعہ دا دن مراد اے۔ (ترمذی، ۲۲۲/۵، الحدیث: ۳۳۵۰) ④ ... کھائی والیاں دے واقعے دی تفصیل جاننے لئی تفسیر صراط الجنان دے ایسے مقام نوں پڑھو۔

يَفْعَلُوْنَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ شُهُوْدٌ ۝۷ وَمَا نَقَمُوْا مِنْهُمْ اِلَّآ اَنْ يُّؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ

گواہ نیں جیہڑا اوہ مسلماناں دے نال کر رہے سن (۷) تے اوہناں نوں مسلماناں ولوں صرف ایہی گل بھیڑی لگی کہ اوہ اللہ تے ایمان لے آئے

الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۝۸ الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ

جیہڑا بوہت عزت والا ، ہر تعریف دے لائق اے ①(۸) اوہ جیہدے لئی اسماناں تے زمین دی بادشاہت اے تے اللہ ہر چیز تے

شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝۹ اِنَّ الَّذِيْنَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوْبُوْا

گواہ اے (۹) بے شک جیہناں نیں مسلمان مرداں تے مسلمان عورتاں نوں ازمائش وچ پا دِتا فیر توبہ نہ کیتی

فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيْقِ ۝۱۰ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

اوہناں لئی جہنم دا عذاب اے تے اوہناں لئی اگ دا عذاب اے (۱۰) بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں

الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيْرُ ۝۱۱

چنگے کم کیتے اوہناں لئی ایہو جئے باغ نیں جیہناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں، ایہی بڑی کامیابی اے (۱۱)

اِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيْدٌ ۝۱۲ اِنَّهٗ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيْدُ ۝۱۳ وَهُوَ الْغَفُوْرُ

بے شک تیرے رب دی پکڑ بڑی سخت اے ②(۱۲) بے شک اوہی پہلے پیدا کردا اے تے اوہی دوبارہ پیدا کرے گا (۱۳) تے اوہی بڑا بخشن والا اے،

حاشیہ ①... کافر مومن دے ایمان دی وجہ توں ایہدا ویری اے تے کوئی مومن، مومن رہندیاں ہوئیاں کافراں نوں خش نئیں کر سکدا۔تے نالے مومن دی نشانی ایہہ اے کہ کافر ایس توں خش نہ رہن، ایس لئی جیہڑا کافراں نوں خش کرن دی کوشش وچ لگا رہندا ہووے اوہ عام طور تے دین وچ دوغلا پن کرن والا ہندا اے۔ ایہدے توں اوہناں لوکاں نوں اپنے عمل اُتے غور کرنا چاہیدا اے جیہڑے کافراں دی خشی لئی اوہناں دے مذہب دیاں رسماں کراوندے یا اوہناں وچ شرکت کردے نیں، کافراں دی خشی دے لئی اسلام دے حکماں اُتے عمل کرنا چھڈ دیندے تے مسلماناں نوں تکلیفاں دیندے نیں۔ ②... اللہ پاک جدوں ظالماں نوں اپنے عذاب وچ پھڑدا اے تے اوہدا پھڑنا بوہت سخت ہندا اے بھاویں ایہہ پھڑنا کجھ چِر لئی ظالماں نوں ڈھل دیون توں بعد ہووے کیونکہ ایہناں نوں ڈھل دینا عاجز ہون دی وجہ نال نئیں بلکہ حکمت دی وجہ نال ہندا اے۔ ایس آیت وچ ہر ظالم بندے لئی نصیحت اے کہ بھاویں حالی اللہ پاک نے اوہنوں پھڑیا نئیں پر جدوں وی اللہ پاک نے اوہدے ظلم دی وجہ نال اوہنوں پھڑ لیا تے اوہ بوہت سخت ہووے گا تے ایہہ پھڑنا دنیا تے آخرت وچ کتے وی ہو سکدا اے۔

الْوَدُوْدُ ﴿۱۴﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيْدُ ﴿۱۵﴾ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيْدُ ﴿۱۶﴾ هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ

بوہت زیادہ محبت فرمان والا اے (۱۴) عرش دا مالک بڑی عظمت والا اے (۱۵) (ہمیشہ) جو چاہوے کرن والا اے (۱۶) کیہ تہاڈے کول

الْجُنُوْدِ ﴿۱۷﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُوْدَ ﴿۱۸﴾ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ تَكْذِيْبٍ ﴿۱۹﴾ وَّاللّٰهُ

لشکراں دی گل آئی (۱۷)① فرعون تے ثمود (۱۸) بلکہ کافر جھوٹھا آکھن وچ لگے ہوئے نیں (۱۹) تے اللہ

مِنْ وَّرَآئِهِمْ مُّحِيْطٌ ﴿۲۰﴾ بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَّجِيْدٌ ﴿۲۱﴾ فِيْ لَوْحٍ مَّحْفُوْظٍ ﴿۲۲﴾

نے ایہناں نوں ایہناں دے پچھوں گھیریا ہویا اے (۲۰)② بلکہ اوہ بوہت بزرگی والا قرآن اے (۲۱) لوحِ محفوظ وچ (۲۲)

۸۶ سُوْرَةُ الطَّارِقِ مَكِّيَّةٌ ۳۶

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اٰياتها ۱۷ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ ﴿۱﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الطَّارِقُ ﴿۲﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿۳﴾ اِنْ كُلُّ

اسمان دی تے رات نوں آون والے دی قسم اے (۱) تے تہانوں کیہ پتا اے کہ رات نوں آون والا کیہ اے؟ (۲) چمکی طراں چمکن والا تارہ اے (۳) کوئی جان نئیں پر

نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿۴﴾ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿۵﴾ خُلِقَ مِنْ مَّآءٍ دَافِقٍ ﴿۶﴾

اوہدے تے راکھی کرن والا موجود اے (۴)③ انسان نوں غور کرنا چاہیدا اے کہ اوہنوں کیہڑی شے توں پیدا کیتا گیا (۵) اچھل کے نکلن والے پانی توں پیدا کیتا گیا (۶)

حاشیہ ①... ایس توں پہلی آیت وچ کافراں ولوں ایمان والیاں نوں تکلیفاں پہنچن دے حوالے نال اصحاب الاخدود دا حال بیان کر کے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے صحابۂ کرام رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُم نوں تسلی دِتی گئی تے ہن ایتھے توں اصحاب الاخدود توں وی پہلے دے کافراں دا حال بیان کرکے تسلی دِتی جا ری اے۔ ②... ایس توں مراد ایہہ اے کہ اللہ پاک ایہناں کافراں نوں جاندا اے تے ایہناں دا کوئی عمل اللہ توں لُکیا ہویا نئیں تے اوہ ایس گل اُتے قادر اے کہ ایہناں کافراں اُتے وی اونج دا ای عذاب کر دیوے جیویں ایہناں توں پہلے دے کافراں اُتے نازل کیتا سی۔ ③... ایہہ نگہبان اِک فرشتہ اے۔ بھاویں اللہ پاک آپ ساریاں دی ہر طراں حفاظت فرمان تے قادر اے، پر قانون ایہہ اے کہ ایہہ کم اوہدے مقرر کیتے فرشتے کرن۔ تے نالے ایس آیت توں پتا لگا کہ رب تعالیٰ دے کجھ ناں اوہدے بندیاں نوں دے سکدے نیں، جیویں اللہ پاک دا اِک ناں حافظ اے تے ایتھے آیت وچ فرشتیاں نوں حافظ دسیا گیا ، ایس لئی اسیں ایہہ کہہ سکدے ہاں کہ اللہ پاک تے اوہدے حبیب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ساڈے حافظ تے ناصر نیں۔

يَّخْرُجُ مِنْۢ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَآئِبِ ۝٧ اِنَّهٗ عَلٰى رَجْعِهٖ لَقَادِرٌ ۝٨ يَوْمَ

جیہڑا کنڈ تے سینیاں دے وچ کاروں نکلدا اے (۷) بے شک اللہ اوہدے واپس کرن تے ضرور قادر اے (۸) جس دن

تُبْلَى السَّرَآئِرُ ۝٩ فَمَا لَهٗ مِنْ قُوَّةٍ وَّلَا نَاصِرٍ ۝١٠ وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ۝١١ وَ

لُکیاں گلاں نوں آزمایا جاوے گا (۹)① تے بندے دے کول نہ کوئی طاقت ہووے گی تے نہ کوئی مدد کرن والا (۱۰) اوس اسمان دی قسم جیہڑا بار بار وسدا اے (۱۱) تے

الْاَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ۝١٢ اِنَّهٗ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ۝١٣ وَّمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ۝١٤ اِنَّهُمْ

پاڑی جان والی زمین دی (۱۲) بے شک قرآن ضرور فیصلہ کرن والا کلام اے (۱۳) تے اوہ کوئی ہاسے مذاق والی گل نئیں اے (۱۴) بے شک کافر

يَكِيْدُوْنَ كَيْدًا ۝١٥ وَّاَكِيْدُ كَيْدًا ۝١٦ فَمَهِّلِ الْكٰفِرِيْنَ اَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ۝١٧

اپنیاں چالاں چل رے نیں (۱۵) تے میں اپنی لکے فیصلے فرمانا ہاں (۱۶) تے تسیں کافراں نوں ڈھل دیو، اوہناں نوں کجھ تھوڑی جئی مہلت دیو (۱۷)②

۸۷ سُوْرَةُ الْاَعْلٰى مَكِّيَّةٌ ۸

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اٰياتها ۱۹ رکوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلَى ۝١ الَّذِيْ خَلَقَ فَسَوّٰى ۝٢ وَالَّذِيْ قَدَّرَ فَهَدٰى ۝٣

اپنے رب دے ناں دی پاکی بیان کرو جیہڑا ساریاں توں اُچا اے (۱) جیہنے پیدا کرکے ٹھیک بنایا (۲) تے جیہنے اندازے تے رکھیا فیر راہ وکھائی (۳)

حاشیہ ① ... لُکیاں گلاں توں مراد عقیدے، نیتاں تے اوہ عمل نیں جیہناں نوں آدمی لُکاندا اے۔ قیامت دے دن اللہ پاک ایہناں ساریاں نوں ظاہر کر دیوے گا۔ ایسے لئی ہر اِک نوں چاہیدا اے کہ اپنے ظاہری عمل صحیح کرن دے نال نال باطنی تے لکے عمل وی صحیح کرے تاکہ قیامت دے دن لوکاں دے سامنے رسوا ئی توں بچ سکے ۔ ② ... یعنی مکے دے کافر اللہ پاک دے دین نوں مٹاون، حق دے نور نوں بجھاون تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں تکلیف دین لئی طراں طراں دیاں چالاں چل رے نیں تے میں اپنے لکے فیصلے فرماونا آں جیہدی ایہناں نوں خبر نئیں تے اے حبیب! صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تسیں کافراں دے مرن دی دعا نہ فرماؤ بلکہ ایہناں نوں ڈھل دیو تے ایہناں نوں کجھ چر لئی تھوڑی جئی مہلت دیو کیونکہ اوہ بڑی چھیتی ای مار دتے جاون گے۔ فیر اِنج ای ہویا تے غزوۂ بدر وچ ایہناں نوں اللہ دے عذاب نے پھڑ لیا۔

وَالَّذِیْٓ اَخْرَجَ الْمَرْعٰی ۝۴ فَجَعَلَهٗ غُثَآءً اَحْوٰی ۝۵ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰٓی ۝۶

تے جیہنے چارہ کڈھیا(۴) فیر اوہنوں خشک سیاہ کر دِتا (۵) (اے حبیب!) ہن اسیں تہانوں پڑھاواں گے تے تسیں نئیں بُھلو گے (۶)①

اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ؕ اِنَّهٗ یَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا یَخْفٰی ۝۷ وَنُیَسِّرُكَ لِلْیُسْرٰی ۝۸

پر جو اللہ چاہوے بے شک اوہ ہر کھلی تے لُکی گل نوں جان دا اے (۷) تے اسیں تہاڈے لئی آسانی دا سامان کر دیاں گے (۸)

فَذَكِّرْ اِنْ نَّفَعَتِ الذِّكْرٰی ۝۹ سَیَذَّكَّرُ مَنْ یَّخْشٰی ۝۱۰ وَیَتَجَنَّبُهَا الْاَشْقَی ۝۱۱

تے تسیں نصیحت فرماؤ جے نصیحت فیدہ دیوے (۹)②بڑی چھیتی اوہ نصیحت منے گا جیہڑا ڈردا اے (۱۰) تے نصیحت توں اوہ وڈا بدبخت دور رہوے گا (۱۱)

الَّذِیْ یَصْلَی النَّارَ الْكُبْرٰی ۝۱۲ ثُمَّ لَا یَمُوْتُ فِیْهَا وَلَا یَحْیٰی ۝۱۳ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ

جیہڑا ساریاں توں وڈی اگ وچ جاوے گا (۱۲) فیر اوہ نہ اوہدے وچ مرے گا نہ جئے گا(۱۳) بے شک جیہنے اپنے نوں پاک کر لیا

تَزَكّٰی ۝۱۴ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰی ۝۱۵ بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَیٰوةَ الدُّنْیَا ۝۱۶

اوہ کامیاب ہو گیا (۱۴)③تے اوہنے اپنے رب دا ناں لے کے نماز پڑھی (۱۵) بلکہ تسیں دنیا دی حیاتی نوں ترجیح دیندے او (۱۶)④

حاشیہ ①... حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام وحی لے کے نازل ہندے تے اجے آیت دا آخری حصہ پڑھ کے فارغ نئیں ہندے سن کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اوس آیت دا شروع دا حصہ پڑھنا شروع کر دیندے سی تاکہ ایس نوں بھُل نہ جاون، ایہدے اُتے اللہ پاک نے فرمایا اے حبیب! صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، اسیں حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام دے ذریعے تہانوں قرآن پڑھاواں گے تے جیہڑا کجھ آپ دے سامنے پڑھیا جاوے گا تسیں اوہنوں نئیں بھلو گے۔ ②... ایتھے نصیحت کرن وچ جیہڑی فیدہ دیون دی شرط لائی گئی، ایہدا ایہہ مطلب نئیں کہ جے نصیحت فیدہ نہ دیوے تے نصیحت نہ کیتی جاوے بلکہ نصیحت فیدہ دیوے یا نہ دیوے دونواں صورتاں وچ نصیحت کرن دا حکم اے کیونکہ قرآن پاک دیاں آیتاں وچ مفہوم مخالف دا اعتبار نئیں اے۔ ③... آیت وچ لفظ "تَزَکّٰی" توں مراد اپنے نوں کفر شرک تے گناہواں توں پاک کرنا اے۔ یا ایس توں مراد نماز لئی طہارت حاصل کرنا اے۔ ایس صورت وچ ایس آیت توں نماز لئی وضو تے غسل کرنا ثابت ہندا اے۔ ④... ہر مسلمان نوں چاہیدا اے کہ اوہ دنیا دی حیاتی دی فانی لذتاں، رنگینیاں تے خوبصورتیاں وچ پے کے اپنی آخرت نوں نہ بھُل جاوے بلکہ اپنیاں ساہواں نوں غنیمت جاندے ہوئیاں اپنی حیاتی اللہ دی اطاعت وچ گزارے تے آخرت وچ جنت دیاں ہمیشہ رہن والیاں نعمتاں حاصل کرن دی کوشش کرے۔ افسوس ! ایس زمانہ دے مسلماناں دی اِک بوہت وڈی تعداد ایہو جئی اے جیہڑی اپنی دنیا بہتر بناون وچ اِنج مصروف اے کہ ایہنوں اپنی آخرت دی کوئی فکر نئیں۔

وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿١٧﴾ اِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْاُوْلٰى ﴿١٨﴾

تے آخرت بہتر تے باقی رہن والی اے (۱۷) بے شک ایہہ گل ضرور اگلے صحیفیاں وچ اے (۱۸)

صُحُفِ اِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى ﴿١٩﴾

ابراہیم تے موسیٰ دے صحیفیاں وچ (۱۹)

٨٨ سُوْرَةُ الْغَاشِيَةِ مَكِّيَّةٌ ٦٨ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰياتها ٢٦ رکوعها ١

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ

بے شک تہاڈے کول چھا جان والی مصیبت دی خبر آچکی(۱)① بوہت سارے چہرے اوس دن ذلیل تے خوار ہون گے (۲) کم کرن والے،

نَّاصِبَةٌ ﴿٣﴾ تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ ﴿٥﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ

مصیبتاں برداشت کرن والے(۳)② پڑکدی اگ وچ داخل ہون گے (۴) اوہناں نوں شدید گرم چشمے توں پیایا جاوے گا (۵) اوہناں لئی

اِلَّا مِنْ ضَرِيْعٍ ﴿٦﴾ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِيْ مِنْ جُوْعٍ ﴿٧﴾ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ ﴿٨﴾

کنڈیاں والے کاہ توں علاوہ کوئی کھانا نئیں (۶)③ جیہڑا نہ موٹا کرے گا تے نہ بھکھ مٹاوے گا (۷) بوہت سارے چہرے اوس دن سکون نال ہون گے (۸)

حاشیہ ① ... چھا جاون والی مصیبت توں مراد قیامت اے جیہدی شدت تے دہشت ہر شے اُتے چھا جاون گئیاں۔ ② ... ایہدے توں بت پرست یا کتابی کافر مراد نیں، اوہناں نیں اپنے ولوں عبادت تے ریاضت دے ناں اُتے محنتاں وی کیتیاں ، مشقتاں وی جھلیاں تے نتیجہ ایہہ ہویا کہ دوزخ وچ جاون گے۔ اِنج ای جوگی، سادھو لوک دنیا چھڈ دے، لذتاں توں مونھ موڑ دے تے تکلیفاں چکدے نیں پر آخرت وچ کوئی صلہ نئیں تے اِنج ای بدمذہباں دا اپنے باطل عقیدے دی حفاظت تے اوہنوں عام کرن لئی کوششاں کرنا تے کتاباں لکھنا وغیرہ سارے بے فیدے رہوے گا۔ ③ ... عربی لفظ ''ضَرِیع''عرب وچ اِک کنڈیاں والا زہریلی کاہ اے، جیہڑی جانوراں دے ٹِڈھاں وچ اگ جئی لا دیندی اے، بڑی ای بدمزہ تے سخت نقصان دہ ہندی اے۔ یاد رکھو کہ قیامت دے دن عذاب وکھرا وکھرا ہووے گا تے عذاب پاون والیاں دے بوہت سارے طبقے ہون گے، ایہناں وچ کجھ نوں زقوم (تھوہر دادرخت) کھان نوں دِتا جاوے گا تے کجھ نوں غِسْلِیْن یعنی دوزخیاں دے ریشے تے کجھ نوں اگ دے کنڈے کھاون نوں دِتے جاون گے۔ ایہو وکھری وکھری قسماں دی وجہ نال قرآن پاک وچ وکھرے وکھرے مقاماں اُتے دوزخیاں دے کھاون لئی وکھری وکھری شیواں بیان کیتیاں گئیاں نیں۔

لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ۝٩ فِيْ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝١٠ لَّا تَسْمَعُ فِيْهَا لَاغِيَةً ۝١١ فِيْهَا عَيْنٌ

اپنی کوشش تے راضی ہون گے (۹) اُچے باغ وچ (۱۰) اوہدے وچ کوئی بیہودہ گل نہ سنن گے (۱۱) اوہدے وچ وگدے چشمے

جَارِيَةٌ ۝١٢ فِيْهَا سُرُرٌ مَّرْفُوْعَةٌ ۝١٣ وَّاَكْوَابٌ مَّوْضُوْعَةٌ ۝١٤ وَّنَمَارِقُ

ہون گے (۱۲) اوہدے وچ اُچے تخت ہون گے (۱۳) تے رکھے ہوئے گلاس ہون گے (۱۴) تے صف نال صفاں گاؤ تکیے

مَصْفُوْفَةٌ ۝١٥ وَّزَرَابِيُّ مَبْثُوْثَةٌ ۝١٦ اَفَلَا يَنْظُرُوْنَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ۝١٧ وقفة

لگے ہون گے (۱۵) تے بوہت چنگے قالین وِچھے ہوئے ہون گے (۱۶) تے کیہ اوہ اونٹھ نوں نئیں ویکھدے کہ کیہو جئیاں بنایا گیا اے (۱۷)

وَاِلَى السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ۝١٨ وقفة وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ۝١٩ وقفة وَاِلَى الْاَرْضِ

تے اسمان نوں، کیہو جئیاں اُچا کیتا گیا اے (۱۸) تے پہاڑاں نوں، کیویں قائم کیتا گیا اے (۱۹) تے زمین نوں،

كَيْفَ سُطِحَتْ ۝٢٠ فَذَكِّرْ ۗ اِنَّمَآ اَنْتَ مُذَكِّرٌ ۝٢١ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ۝٢٢

کنج وچھائی گئی اے (۲۰) تے تسیں نصیحت کرو ① تسیں تے نصیحت کرن والے ای ہو (۲۱) تسیں کوئی ایہناں تے زبردستی کرن والے نئیں او (۲۲) ②

اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ ۝٢٣ فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ۝٢٤ اِنَّ اِلَيْنَآ

ہاں جیہنے موںھ پھیریا تے کفر کیتا (۲۳) تے اوہنوں اللہ بوہت وڈا عذاب دیوے گا (۲۴) ③ بے شک ساڈے ای ول

اِيَابَهُمْ ۝٢٥ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ۝٢٦

اوہناں دا واپس آنا اے (۲۵) فیر بے شک ساڈے ذمے ای اوہناں دا حساب لینا اے (۲۶)

حاشیہ ① ... ایس آیت وچ خطاب حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں اے پر سانوں وی ایہی حکم اے کہ جیہڑا سمجھاون دی سُجھ بجھ رکھدا ہووے اوہ دوجیاں نوں سمجھاوے۔ ② ... ایس آیت دا مطلب ایہہ اے کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی ایہہ ذمہ داری نئیں کہ تسیں کافراں نوں مسلمان کرکے ای چھڈو بلکہ اللہ پاک دا پیغام پہنچاونا آپ دا کم اے، ایس توں بعد اک وی بندہ ایمان نہ لیاوے تے آپ دی کوئی ذمہ واری نئیں۔ ③ ... بڑے عذاب توں مراد دوزخ دا عذاب اے۔

۸۹ سُوْرَةُ الْفَجْرِ مَكِّيَّةٌ ۱۰ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اياتها ۳۰ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالْفَجْرِ ۙ﴿۱﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۙ﴿۲﴾ وَّالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ۙ﴿۳﴾ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ ۚ﴿۴﴾ هَلْ فِيْ ذٰلِكَ

سویر دی قسم ①(۱) تے دس راتاں دی ②(۲) تے جوڑے ③ تے کلی دی ④(۳) تے رات دی جدوں او چل پوے (۴)⑤ کیہ ایس قسم وچ

قَسَمٌ لِّذِيْ حِجْرٍ ؕ﴿۵﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۙ﴿۶﴾ اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ۙ﴿۷﴾

عقل مند لئی قسم اے ؟(۵) کیہ تسیں نئیں ویکھیا کہ تہاڑے رب نے عاد دے نال کیہو جیا کیتا ؟(۶)⑥ اِرم (دے لوک) ، ستوناں (ورگے قد) والے(۷)

الَّتِيْ لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ۙ﴿۸﴾ وَثَمُوْدَ الَّذِيْنَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ۙ﴿۹﴾ وَ

کہ اوہناں ورگا شہراں وچ پیدا نئیں ہویا (۸)⑦ تے ثمود (دے نال) جیہناں نیں وادی وچ پتھر دی چٹاناں کٹیاں(۹) تے

فِرْعَوْنَ ذِي الْاَوْتَادِ ۙ﴿۱۰﴾ الَّذِيْنَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ۙ﴿۱۱﴾ فَاَكْثَرُوْا فِيْهَا الْفَسَادَ ۙ﴿۱۲﴾

فرعون(دے نال) جیہڑا کِلاں والا سی(۱۰)⑧ جیہناں نیں شہراں وچ نافرمانی کیتی (۱۱) فیر اوہناں وچ بوہت فساد پھیلایا (۱۲)

فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۚ﴿۱۳﴾ اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ؕ﴿۱۴﴾ فَاَمَّا الْاِنْسَانُ

تے اوہناں تے تہاڈے رب نے عذاب دا کوڑا وسایا (۱۳) بے شک تہاڈا رب یقیناً ویکھ ریا اے (۱۴) تے بہرحال آدمی نوں

حاشیہ ①... ایس سویر توں پہلی محرم دی، یا پہلی ذی الحجہ دی، یا عید الاضحی دی، یا ہر دن دی صبح مراد اے۔ ②... ایہناں توں ذی الحجہ دیاں پہلیاں دس راتاں، یا محرم الحرام دے پہلے عشرے دیاں دس راتاں مراد نیں ۔ ③... جوڑے توں ذوالحجہ دی 10تاریخ، یا مخلوق، یا 2تے 4رکعتاں والیاں نمازاں مراد نیں۔ ④... کلی توں ذوالحجہ دی 9 تاریخ ،یا اللہ پاک دی ذات یا 3 رکعت والی نماز یعنی مغرب مرادا اے۔ ⑤... ایس رات توں خاص مزدلفہ دی رات، یا شب قدر، یا ہر رات مراد اے تے رات دے چلن توں مراد ایہدا لنگھنا اے۔ ⑥... قومِ عاد دو سن:(1)عادِ اولیٰ،(2)عادِ اُخریٰ۔ ایتھے عادِ اولیٰ مراد اے جیہناں دے قد بوہت لمے سن۔ ایہناں نوں عادِ ارم وی کہندے نیں۔ ⑦... عاد دی قوم دی طاقت تے قوت تے قد و قامت دے بارے وچ بوہت کجھ مروی اے جیہدے وچ کجھ اسرائیلی روایتاں وچوں اے پر ایہہ گل قطعی اے جیہڑی قرآن وچ بیان کیتی گئی کہ اوہ غیر معلومی قوت تے طاقت تے قد کاٹھ والے سن۔ ⑧... فرعون نے جیہنوں سزا دینی ہندی تے سی اوہدے ہتھ پیرکِلاں نال بن دیندا یا ہتھ پیراں وچ کل گاڑ دیندا سی۔

اِذَا مَا ابْتَلٰىهُ رَبُّهٗ فَاَكْرَمَهٗ وَنَعَّمَهٗ ۙ فَيَقُوْلُ رَبِّيْٓ اَكْرَمَنِ ﴿۱۵﴾

جدوں اوہدا رب آزمائے کہ اوہنوں عزت تے نعمت دیوے تے اوس ویلے اوہ آکھدا اے کہ میرے رب نے مینوں عزت دِتی (۱۵)

وَاَمَّآ اِذَا مَا ابْتَلٰىهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهٗ ۙ فَيَقُوْلُ رَبِّيْٓ اَهَانَنِ ﴿۱۶﴾

تے بہرحال جدوں (اللہ) بندے نوں آزمائے تے اوہدا رزق اوہدے تے تنگ کر دیوے تے کہندا اے کہ میرے رب نے مینوں ذلیل کر دِتا (۱۶) ①

كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرِمُوْنَ الْيَتِيْمَ ﴿۱۷﴾ وَلَا تَحٰٓضُّوْنَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ﴿۱۸﴾

کدی وی نئیں بلکہ تسیں یتیم دی عزت نئیں کردے (۱۷) تے تسیں اِک دوجے نوں مسکین نوں کھوان دی ترغیب نئیں دیندے (۱۸)

وَتَاْكُلُوْنَ التُّرَاثَ اَكْلًا لَّمًّا ﴿۱۹﴾ وَّتُحِبُّوْنَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿۲۰﴾ كَلَّآ اِذَا

تے وراثت دا سارا مال جمع کرکے کھا جاندے او (۱۹) تے مال نال بوہت زیادہ محبت کردے او (۲۰) ② ہاں ہاں جدوں

دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿۲۱﴾ وَّجَآءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿۲۲﴾ وَجِايْٓءَ

زمین ٹکرا کے چورہ چورہ کر دِتی جاوے گی (۲۱) تہاڈے رب دا حکم آوے گا تے فرشتے لین در لین (آون گے)(۲۲) تے اوس

يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ ۙ يَوْمَئِذٍ يَّتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى ﴿۲۳﴾

دن جہنم لیائی جاوے گی، اوس دن بندہ سوچے گا تے ہن اوہدے لئی سوچن دا ویلا کتھے؟ (۲۳)

حاشیہ ① ... اللہ پاک بندیاں نوں مال ودولت تے نعمت تے عزت دے کے تے واپس لے کے آزماوندا اے۔ایہدے وچ مومن تے مخلص تے اطاعت کرن والے تے فرمانبردار تے ہر حال وچ اللہ پاک دی رضا تے راضی رہندا ، نعمت تے شکر تے مصیبت تے صبر کردا اے ، پر غافل تے جاہل دا عمل ایہدے خلاف ہندا اے کہ جے اوہنوں نعمت تے عزت دے نال آزمایا جاوے تے اوہ خود پسندی دا شکار ہو جاندا ، نعمت تے اللہ دا شکر کرن تے اوہنوں اللہ دا فضل آکھن دی بجائے اپنا حق سمجھدا ، اوہنوں اپنا کمال یا اللہ پاک دے کول مقبول ہون دی دلیل آکھدا اے۔ ایہدے برخلاف جدوں اللہ پاک اوہنوں رزق دی تنگی دیندا اے یا دوجیاں تکلیفاں نال آزماندا اے تےاللہپاک نال شکوہ تے شکایت کردا ، ہر اِک دے سامنے جا کے رولا پا وندا یا اوس چیز نوں اللہ پاک دے ہاں مردودیت دی نشانی سمجھدا اے۔ ایہہ عمل سچے مسلمان دی شان دے خلاف اے۔ ② ... ایہناں آیتاں وچ کافراں دی ذلت تے رسوائی دے ایہہ سبب بیان کیتے گئے نیں:(1)یتیم دی عزت نہ کرنا۔(2)مسکین نوں کھانا کھوان دی ترغیب نہ دینا ۔ (3)حقداراں دے مالِ وراثت ہڑپ کر جانا۔(4)مال نال بوہت زیادہ پیار کرنا۔ ایہناں سبباں نوں سامنے رکھدے ہوئے سانوں وی اپنی عملی حالت تے غور کرن دی شدید لوڑ اے۔

يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ قَدَّمْتُ لِحَيَاتِيْ ﴿۲۴﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهٗٓ

اوہ آکھے گا :اے کاش کہ میں وی اپنی زندگی وچ (کوئی نیکی) اگے پیجی ہندی (۲۴)① تے اوس دن اللہ دے عذاب ورگا کوئی عذاب نئیں

اَحَدٌ ﴿۲۵﴾ وَّلَا يُوْثِقُ وَثَاقَهٗٓ اَحَدٌ ﴿۲۶﴾ يٰٓاَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿۲۷﴾

دیوے گا (۲۵) تے اوہدے بنن ورگا کوئی نئیں بنّے گا (۲۶) اے سکون والی جان (۲۷)

ارْجِعِيْٓ اِلٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿۲۸﴾ فَادْخُلِيْ فِيْ عِبٰدِيْ ﴿۲۹﴾ وَ

اپنے رب ول ایس حال وچ واپس آ کہ توں اوہدے تےراضی ہووے (۲۸) ② فیر میرے خاص بندیاں وچ داخل ہو جا (۲۹) ③ تے

ادْخُلِيْ جَنَّتِيْ ﴿۳۰﴾

تے میری جنت وچ داخل ہو جا (۳۰)

۹۰ سُوْرَةُ الْبَلَدِ مَكِّيَّةٌ ۳۵

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اٰیاتھا ۲۰ رکوعھا ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

لَآ اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿۱﴾ وَاَنْتَ حِلٌّۢ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿۲﴾ وَوَالِدٍ وَّمَا وَلَدَ ﴿۳﴾

مینوں ایس شہر دی قسم ④(۱) جدکہ تسیں ایس شہر وچ تشریف فرما او (۲) تے پیو دی قسم اے تے اوہدی اولاد دی ⑤(۳)

حاشیہ ① ... ایتھے زندگی توں مراد یا تے دنیا دی زندگی اے یا آخرت دی زندگی ، پہلی صورت وچ آیت دا مطلب ایہہ اے کہ کاش میں دنیا دی زندگی وچ کجھ نیکیاں کما کے اگے پیچ دیندا۔ دوجی صورت وچ مطلب ایہہ اے کہ کاش میں آخرت دی ہمیشہ رہن والی زندگی لئی کجھ پیچ دِتا ہوندا۔ ② ... اللہ پاک ول واپس آن توں مراد اوہدی رحمت، قرب تے بارگاہ وچ حاضر ہونا اے۔ ③ ... ایس آیت توں نیک لوکاں نال رہنا تے قرب دی فضیلت وی ظاہر ہوندی اے کہ اللہ پاک نے پہلے مخلص مومناں نوں نیک بندیاں دی صحبت وچ جاون دا فرمایا ، فیر جنت وچ داخل ہون دا فرمایا تے ایہہ حقیقت اے کہ نیکاں دی صحبت دل دی اصلاح تے جنت وچ جاون دا سبب اے۔ ④ ... ایس آیت وچ شہر توں مراد مکۂ مکرمہ اے، ایہہ شہر اللہ پاک دے نیڑے بوہت ای عزتاں شاناں والا اے تے ایہنوں ایہہ عزت نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے اوتھے رہن دی وجہ توں حاصل ہوئی اے۔ ⑤ ... ایتھے پیو توں مراد حضرت ابراہیم عَلَیْہِ السَّلَام تے اوہناں دی اولاد توں مراد حضرت اسماعیل عَلَیْہِ السَّلَام نیں یا پیو توں حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام تے اولاد توں آپ دی اولاد مراد اے، یا والد توں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تے اولاد توں آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت مراد اے۔

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِيْ كَبَدٍ ۝۴ اَيَحْسَبُ اَنْ لَّنْ يَّقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ ۝۵ يَقُوْلُ

یقیناً بے شک اسیں انسان نوں مشکل وچ رہندا پیدا کیتا (۴) کیہ آدمی ایہہ سمجھدا اے کہ کدے وی اوہدے تے کوئی وی قادر نئیں ہوئے گا (۵) کہندا اے

اَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ۝۶ اَيَحْسَبُ اَنْ لَّمْ يَرَهٗٓ اَحَدٌ ۝۷ اَلَمْ نَجْعَلْ لَّهٗ عَيْنَيْنِ ۝۸

کہ میں بڑا زیادہ مال ختم کر دِتا [1](۶) کیہ بندہ ایہہ سمجھدا اے کہ اوہنوں کسے نے نئیں ویکھیا (۷) کیہ اسیں اوہدیاں دو اکھاں نئیں بنائیاں (۸)

وَلِسَانًا وَّشَفَتَيْنِ ۝۹ وَهَدَيْنٰهُ النَّجْدَيْنِ ۝۱۰ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ۝۱۱ وَمَآ

اک زبان تے دو بُل (۹) تے اسیں اوہنوں دو راہ وکھائے [2](۱۰) فیر بغیر سوچے سمجھے کیوں نئیں کھائی وچ کد پیا (۱۱) تے

اَدْرٰىكَ مَا الْعَقَبَةُ ۝۱۲ فَكُّ رَقَبَةٍ ۝۱۳ اَوْ اِطْعٰمٌ فِيْ يَوْمٍ ذِيْ مَسْغَبَةٍ ۝۱۴ يَّتِيْمًا

تینوں کیہ پتا کہ اوہ کھائی کیہ اے؟ (۱۲) کسے بندے دی دھون چھڑانا (۱۳) یا بھکھ والے دن کھانا دینا [3](۱۴) رشتے دار

ذَا مَقْرَبَةٍ ۝۱۵ اَوْ مِسْكِيْنًا ذَا مَتْرَبَةٍ ۝۱۶ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَتَوَاصَوْا

یتیم نوں (۱۵) یا عاجز مسکین نوں [4](۱۶) فیر ایہہ اوہناں وچوں ہووے جیہڑے ایمان لیائے [5]تے اوہناں آپس وچ صبر دیاں

حاشیہ ①... بھیڑی نیت نال تے بھیڑی جگہ تے مال خرچ کرن دا انجام بوہت سخت اے، ایس توں اوہ لوک عبرت حاصل کرن جیہڑے رشوت نال دنیا دا عہدہ تے منصب حاصل کرن تے شادی دیاں ناجائز رسماں پوریاں کرن لئی بے تحاشہ مال خرچ کردے نیں ایسے طراں اوہ لوک وی عبرت حاصل کرن کہ جیہڑے ظاہری طور تے نیک کماں وچ اپنا مال خرچ کررے نیں پر اوہناں دی نیت ایہہ اے کہ ایس عمل توں لوک اوہناں دی واہ واہ کرن تے لوکاں وچ اوہناں دی نیک نامی مشہور ہووے۔ ②... مفسراں دا اِک قول ایہہ اے کہ ایس توں اچھائی تے برائی دے دو راہ مراد نیں جیہڑے دوزخ یا جنت تک لے پہنچاندے نیں۔ ③... حدیثِ پاک وچ اے :جیہڑا مسلمان کسے بھکھے مسلمان نوں کھانا کھواوے ،اللہ پاک اوہنوں جنت دے پھل کھواوے گا تے جیہڑا مسلمان کسے پیاسے مسلمان نوں پانی پیاوے گا ، اللہ پاک اوہنوں رحیق مختوم (یعنی جنت دی سر بند شراب) پیاوے گا۔(ترمذی، ۲۰۴/۴، الحدیث:۲۴۵۷) ④... حدیثِ پاک وچ اے: یتیماں تے مسکیناں دی مدد کرن والا جہاد وچ کوشش کرن والے تے بغیر تھکے لگاتار رات نوں اٹھ کے عبادت کرن والے تے ہمیشہ روزہ رکھن والے دی طراں اے۔ (مسلم،ص۱۵۹۲، الحدیث:۴۱(۲۹۸۲)) ⑤... ایمان توں بغیر چنگیاں جگہ تے مال خرچ کرن دا ثواب نئیں ملے گا، ایس لئی جیہڑا کافر اللہ دے راہ وچ خرچ کرن دا ثواب چاہندا اے اوہنوں پہلے توحید تے رسالت تے ایمان لیاونا ضروری اے ورنہ دنیا وچ تے بدلہ مل جاوے گا پر آخرت وچ نئیں۔

بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿۱۷﴾ أُولٰٓئِكَ أَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ ﴿۱۸﴾ وَالَّذِيْنَ

وصیتاں کیتیاں تے آپس وچ مہربانی دیاں تاکیداں کیتیاں (۱۷) ایہی لوک سجے پاسے والے نیں (۱۸) تے جیہناں نیں

كَفَرُوْا بِاٰيٰتِنَا هُمْ أَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ ﴿۱۹﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌ ﴿۲۰﴾

ساڈیاں آیتاں دے نال کفر کیتا اوہی کھبے پاسے والے نیں (۱۹) اوہناں لئی ہر پاسیوں بند کیتی ہوئی اگ ہووے گی (۲۰)

۹۱ سُوْرَةُ الشَّمْسِ مَكِّيَّةٌ ۲۶

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اٰياتها ۱۵ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا ﴿۱﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلٰهَا ﴿۲﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلّٰهَا ﴿۳﴾

سورج تے اوہدی روشنی دی قسم ①(۱) تے چن دی جدوں اوہ اوہدے پچھے آوے (۲) تے دن دی جدوں اوہ سورج نوں چمکاوے (۳)

وَالَّيْلِ إِذَا يَغْشٰهَا ﴿۴﴾ وَالسَّمَآءِ وَمَا بَنٰهَا ﴿۵﴾ وَالْأَرْضِ وَمَا

تے رات دی جدوں اوہ سورج نوں لُکا دیوے (۴) تے اسمان دی تے اوہدے بناؤن والے دی قسم (۵) تے زمین دی تے اوہدے

طَحٰهَا ﴿۶﴾ وَنَفْسٍ وَّمَا سَوّٰهَا ﴿۷﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُوْرَهَا وَتَقْوٰهَا ﴿۸﴾

پھیلاون والے دی قسم (۶) تے جان دی تے اوہدی جنے اینہوں ٹھیک بنایا (۷) تے فیر اوہدی نافرمانی تے اوہدی پرہیز گاری دی سمجھ اینہدے دل وچ پائی (۸)

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكّٰهَا ﴿۹﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰهَا ﴿۱۰﴾ كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ

بے شک جیہنے نفس نوں پاک کر لیا اوہ کامیاب ہو گیا② (۹) تے بے شک جیہنے نفس نوں گناہواں وچ لُکاؤتا اوہ ناکام ہو گیا (۱۰) ثمود دی قوم نے اپنی نافرمانی توں

حاشیہ ① ... ایس سورت وچاللہپاک نے اپنی قدرت تے وحدانیت دا اظہار کرن لئی کئی شیواں دی قسم ارشاد فرمائی اے تے ایہہ شیواں ایہو جئیاں نیں کہ ایہناں وچ مخلوق دے بوہت وڈے فیدے نیں تے ایہناں وچ غور تے فکر کرکے ہر انسان اللہپاک دی قدرت تے اوہدی وحدانیت دے بارے جان سکدا اے۔ ② ... اپنے نفس نوں برائیاں توں پاک کرنا کامیابی حاصل کرن دا ذریعہ تے اوہنوں گناہواں وچ لُکا دینا ناکامی دا سبب اے۔ نفس برائیاں توں اوسے ویلے ای پاک ہو سکدا اے جدوں اللہ پاک تے اوہدے حبیب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی اطاعت کیتی جاوے ، ایسے لئی جیہڑا بندہ حقیقی کامیابی حاصل کرنا تے ناکامی توں بچنا چاہندا اے اوہنوں چاہیدا اے کہ اللہ پاک تے اوہدے حبیب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی اطاعت کرکے اپنے نفس نوں برائیاں توں پاک کرے ۔

بِطَغْوٰىهَآ ﴿۱۱﴾ اِذِ انْۢبَعَثَ اَشْقٰىهَا ﴿۱۲﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُوْلُ اللّٰهِ نَاقَةَ

جھوٹھا آکھیا (۱۱) جس ویلے اوہناں دا ساریاں توں وڈا بدبخت بندہ اُٹھ کھلوتا ①(۱۲) تے اللہ دے رسول نے فرمایا :اللہ دی اونٹھنی

اللّٰهِ وَسُقْيٰهَا ﴿۱۳﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَعَقَرُوْهَا ۫ فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْۢبِهِمْ

تے اوہدے پین دی واری توں بچو (۱۳) تے اوہناں نیں اوہنوں جھٹلایا فیر ڈاچی دیاں پنڈلیاں وڈ دِتیاں تے اوہناں تے اوہناں دے رب نے اوہناں دے گناہ دی وجہ توں تباہی پا کے

فَسَوّٰىهَا ﴿۱۴﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبٰهَا ﴿۱۵﴾

اوہناں دی بستی اِکو جئی کر دِتی (۱۴) تے اوہنوں اوہناں دے پچھا کرن دا ڈر نئیں ②(۱۵)

۹۲ سُوْرَةُ الَّيْلِ مَكِّيَّةٌ ۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اياتها ۲۱ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى ﴿۱﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰى ﴿۲﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿۳﴾

رات دی قسم جدوں اوہ چھا جاوے (۱) تے دن دی جدوں اوہ روشن ہووے ③(۲) تے نر تے مادہ نوں پیدا کرن والے دی (۲)

اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ﴿۴﴾ فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى ﴿۵﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى ﴿۶﴾

بے شک تہاڈی کوشش ضرور وکھری قسم دی اے (۴) تے بہرحال اوہ جیہنے دِتا تے پرہیز گار بنیا (۵) تے ساریاں توں چنگے راہ نوں سچا منیا ④ (۶)

حاشیہ ①... ایہہ ساریاں توں وڈا بدبخت آدمی قدار بن سالف سی۔ ②... ایس آیت دا معنی ایہہ اے کہ اللہ پاک نوں اوہناں دے پچھا کرن دا خوف نئیں کیونکہ کسے نوں اوہدے اگے دم مارن دی مجال نئیں۔ کجھ مفسراں نیں ایس آیت دے معنے ایہہ وی بیان کیتے نیں کہ حضرت صالح عَلَیْہِ السَّلَام نوں ایہناں وچوں کسے دا خوف نئیں کہ عذاب نازل ہون توں بعداوہ ایہناں نوں تکلیف پہنچا سکن۔ ③... رات تے دن اللہ پاک دی بوہت وڈیاں نعمتاں تے اوہدی قدرت دیاں وڈیاں نشانیاں نیں، ایسے طراں رات توں بعد دن دا آونا تے دن توں بعد رات دا آونا وی اللہ پاک دی بوہت وڈی نعمت اے کیونکہ جے قیامت تک ہمیشہ رات ای رہوے تے مخلوق لئی اپنی کھان پین دیاں ضرورتاں پوریاں کرنا ممکن نئیں رہوے گا تے جے قیامت تک ہمیشہ دن ای رہوے تے مخلوق دا چین، سکون تے راحت ختم ہو جاوے گی۔ عقلمند لوک ایہدے وچ وی غور فکر کرکے اللہ پاک دی قدرت تے وحدانیت دے بارے جان سکدے نیں۔ ④... ایس توں مراد اسلام دی ملت اے۔

فَسَنُيَسِّرُهٗ لِلۡيُسۡرٰى ۝۷ وَاَمَّا مَنۡۢ بَخِلَ وَاسۡتَغۡنٰى ۝۸ وَكَذَّبَ بِالۡحُسۡنٰى ۝۹

تے بڑی چھیتی اسیں اوہنوں آسانی دے دیواں گے (۷) تے ریا اوہ جیہنے کنجوسی کیتی تے بے پروا بنیا (۸) تے ساریاں توں چنگی راہ نوں جھٹلایا (۹)

فَسَنُيَسِّرُهٗ لِلۡعُسۡرٰى ۝۱۰ وَمَا يُغۡنِىۡ عَنۡهُ مَالُهٗۤ اِذَا تَرَدّٰى ۝۱۱ اِنَّ عَلَيۡنَا

تے بڑی چھیتی اسیں اوہنوں مشکل دے دیواں گے (۱۰) تے جدوں اوہ ہلاکت وچ پوے گا تے اوہدا مال اوہدے کم نئیں آوے گا (۱۱) بے شک

لَلۡهُدٰى ۝۱۲ وَاِنَّ لَنَا لَلۡاٰخِرَةَ وَالۡاُوۡلٰى ۝۱۳ فَاَنۡذَرۡتُكُمۡ نَارًا تَلَظّٰى ۝۱۴

ہدایت فرماناساڈے ای ذمے اے (۱۲) تے بے شک آخرت تے دنیا دونواں دے اسیں ای مالک آں (۱۳) تے میں تہانوں اوس اگ توں ڈرا چکیا واں جیہڑی بھڑک رئی اے (۱۴)

لَا يَصۡلٰىهَاۤ اِلَّا الۡاَشۡقَى ۝۱۵ الَّذِىۡ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ۝۱۶ وَسَيُجَنَّبُهَا الۡاَتۡقَى ۝۱۷

اوہدے وچ بڑا بدبخت ای جاوے گا (۱۵) جیہنے جھٹلایا تے موٹھ پھیریا (۱۶) تے بڑی چھیتی ساریاں توں وڈے پرہیز گار نوں اوس اگ توں دور رکھیا جاوے گا ① (۱۷)

الَّذِىۡ يُؤۡتِىۡ مَالَهٗ يَتَزَكّٰى ۝۱۸ وَمَا لِاَحَدٍ عِنۡدَهٗ مِنۡ نِّعۡمَةٍ تُجۡزٰۤى ۝۱۹ اِلَّا ابۡتِغَآءَ وَجۡهِ

جیہڑا اپنا مال دیندا اے تاکہ اوہنوں پاکیزگی ملے (۱۸) تے کسے دا اوہدے تے کوئی احسان نئیں جیہدا بدلہ دِتا جانا ہووے (۱۹) ② صرف اپنے سب توں

رَبِّهِ الۡاَعۡلٰى ۝۲۰ وَلَسَوۡفَ يَرۡضٰى ۝۲۱

اُچی شان والے رب دی رضا لبھن لئی (۲۰) تے بے شک نیڑے اے اوہ راضی ہوجاوے گا (۲۱)

حاشیہ ① ... ساریاں مفسراں دے نیڑے ایس آیت وچ ساریاں توں وڈے پرہیز گار توں مراد حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہ نیں۔ ایس توں حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہ دے 6 فضائل پتا لگے نیں: (1) گناہواں توں بچے رہن گے کیونکہ ساریاں توں وڈے متقی نیں۔ (2) ایہناں نوں دوزخ توں بوہت دور رکھیا جاوے گا۔ (3) دوزخ توں دور رکھے جاون وچ ایہناں لئی جنتی ہون دی خشخبری اے۔ (4) سیّدُ المرسلین صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی اُمت وچ ساریاں توں وڈے متقی تے پرہیزگار حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہ نیں۔ (5) حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہ دے سارے صدقے تے خیراتاں قبول نیں۔ (6) حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہ دے ہر صدقے وچ اعلیٰ درجے دا اخلاص اے جیہدی گواہی رب تعالیٰ دے ریا اے۔ ② ... جدوں حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہ نے حضرت بلال رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہ نوں بوہت مہنگی قیمت وچ خرید کے آزاد کیتا تے کافراں نوں حیرت ہوئی تے اوہناں نیں آکھیا کہ حضرتِ صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہ نے اِنج کیوں کیتا؟ شاید حضرت بلال رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہ دا ایہناں تے کوئی احسان ہووے گا۔ ایسدے اُتے ایہہ آیت اتری تے ظاہر فرمادِتا گیا کہ حضرت ابو بکر صدیق رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہ دا ایہہ عمل صرف اللہ دی رضا لئی اے کسے دے احسان دا بدلہ نئیں اے۔

۹۳ سُوْرَةُ الضُّحٰى مَكِّيَّةٌ ۱۱ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰياتها ۱۱ رکوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالضُّحٰى ۙ﴿۱﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى ۙ﴿۲﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ؕ﴿۳﴾ وَ

چڑھدے دن دے ویلے دی قسم [1](۱) تے رات دی جدوں اوہ کج دیوے (۲) تہاڈے رب نے نہ تہانوں چھڈیا تے نہ ناپسند کیتا (۳) تے

لَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى ؕ﴿۴﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيْكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى ؕ﴿۵﴾

بے شک تہاڈے لئی ہر بعد والا ویلا پہلے توں بہتر اے [2] (۴) تے بے شک نیڑے اے کہ تہاڈا رب تہانوں ایناں دیوے گا کہ تسیں راضی ہو جاؤ گے (۵)

اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيْمًا فَاٰوٰى ۪﴿۶﴾ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدٰى ۪﴿۷﴾ وَوَجَدَكَ

کیہ اوہنے تہانوں یتیم نئیں ویکھیا فیر جگہ دِتی (۶) تے اوہنے تہانوں اپنی محبت وچ گم ویکھیا تے اپنے ول راہ دِتا (۷) تے اوہنے تہانوں

عَآئِلًا فَاَغْنٰى ؕ﴿۸﴾ فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تَقْهَرْ ؕ﴿۹﴾ وَاَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ؕ﴿۱۰﴾

حاجت والا ویکھیا تے غنی کر دِتا (۸) تے کسے وی صورت یتیم تے سختی نہ کرو (۹) تے کسے وی صورت منگن والے نوں نہ جھڑکو (۱۰)

وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿۱۱﴾

تے اپنے رب دی نعمت دا چنگی طراں چرچا کرو [3] (۱۱)

حاشیہ ① ... کجھ مفسراں دے نیڑے آیت وچ "ضُحٰی" توں اوہ ویلا مراد اے جیہڑے ویلے سورج اُچا ہوندا اے تے کجھ دے نیڑے ایتھے "ضُحٰی" توں پورا دن مراد اے۔ ② ... ایس آیت دا اِک معنی ایہہ اے کہ اے حبیب! صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم، بے شک تہاڈے لئی آخرت دنیا توں بہتر اے کیونکہ اوتھے تہاڈے لئی بے شمار عزتاں تے شاناں نیں تے اِک معنی ایہہ اے کہ آون والے حال تہاڈے لئی پچھلیاں توں بہتر تے ودھیا نیں جیویں کہ اللہ پاک دا وعدہ اے کہ اوہ روز دیہاڑی تہاڈے درجے اُچے کرے گا تے عزت تے عزت، تے منصب تے منصب زیادہ فرماوے گا تے ہر آون والی گھڑی وچ آپ دے مرتبے ترقیاں وچ رہن گے۔ ③ ... ایتھے نعمت توں مراد اوہ نعمتاں نیں جیہڑیاں اللہ پاک نے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں عطا فرمائیاں تے اوہ نعمتاں وی مراد نیں جیہناں دا اللہ پاک نے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نال وعدہ فرمایا اے تے نعمتاں دا چرچا کرن دا ایس لئی حکم فرمایا کہ نعمت نوں بیان کرنا شکر گزاری اے۔

۹۴ سُوْرَةُ اَلَمْ نَشْرَحْ مَكِّيَّةٌ ۱۲ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ۸ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۙ﴿۱﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ۙ﴿۲﴾ الَّذِيْٓ اَنْقَضَ

کیہ اسیں تہاڈے لئی تہاڈا سینہ کھول نئیں دِتا؟ (۱) تے اسیں تہاڈے اُتوں تہاڈا بھار لاہ دِتا ①(۲) جیہنے تہاڈی کنڈ

ظَهْرَكَ ۙ﴿۳﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ؕ﴿۴﴾ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۙ﴿۵﴾ اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ

توڑ دِتی سی (۳) تے اسیں تہاڈے لئی تہاڈا ذکر اُچا کر دِتا②(۴) تے بے شک مشکل دے نال آسانی اے (۵) بے شک مشکل دے نال

يُسْرًا ؕ﴿۶﴾ فَاِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ۙ﴿۷﴾ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿۸﴾

آسانی اے (۶) تے جدوں تسیں فارغ ہوو تے چنگی طراں کوشش کرو (۷) تے اپنے رب ول ای دھیان رکھو (۸)

۹۵ سُوْرَةُ التِّيْنِ مَكِّيَّةٌ ۲۸ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ۸ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ ۙ﴿۱﴾ وَطُوْرِ سِيْنِيْنَ ۙ﴿۲﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِيْنِ ۙ﴿۳﴾ لَقَدْ

انجیر دی قسم تے زیتون دی (۱) تے طور سینا دی (۲) تے اوس امن والے شہر دی (۳) بے شک

حاشیہ ① ... ایس بوجھ توں اوہ غم مراد اے جیہڑا حضور ﷺ نوں کافراں دے ایمان نہ لیاون دی وجہ توں رہندا سی تے اِک قول ایہہ اے کہ ایس توں اُمت دے گناہواں دا غم مراد اے جیہدے وچ آپ ﷺ دا دل مبارک غمگیں رہندا سی۔ ② ... مفسراں نیں حضور ﷺ دا ذکر اُچا ہون دے وکھریاں وکھریاں وجہ بیان کیتیاں نیں:(1) اللہ پاک نے حضور ﷺ اُتے ایمان لیاون تے ایہناں دی اطاعت کرنا مخلوق اُتے لازم قرار دِتا اے ایتھوں تک کہ کسے دا اللہ پاک اُتے ایمان لیانا، اوہدی وحدانیت دا اقرار تے اوہدی عبادت کرنا اوس ویلے تک قبول نئیں جدوں تک اوہ حضور ﷺ اُتے ایمان نہ لے آوے تے ایہناں دی اطاعت نہ کرن لگ پوے ۔ (2) اللہ پاک دے ذکر دے نال آپ ﷺ دا ذکر کیتا جاندا اے تے اللہ پاک نے اذان ، اقامت، نماز، تشہد، خطبے وغیرہ وچ اپنے ذکر دے نال آپ دا ذکر کیتا اے ۔

خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِيْٓ اَحْسَنِ تَقْوِيْمٍ ۝۴ ثُمَّ رَدَدْنٰهُ اَسْفَلَ سٰفِلِيْنَ ۝۵ لَآ

یقیناً اسیں انسان نوں ساریاں توں چنگی صورت وچ پیدا کیتا (۴) فیر ایہنوں ہر نیوی توں نیوی حالت ول پھیر دِتا ①(۵)

اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ۝۶ فَمَا

پر اوہ لوک جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے تے اوہناں لئی بے حد ثواب اے (۶) تے ہن کیہڑی چیز

يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّيْنِ ۝۷ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحٰكِمِيْنَ ۝۸

تینوں انصاف نوں جھوٹھا کہن تے راضی کردی اے (۷) کیہ اللہ سارے حاکماں توں ودھ کے حاکم نئیں ؟ ② (۸)

۹۶ سُوْرَةُ الْعَلَقِ مَكِّيَّةٌ ۱ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اٰياتها ۱۹ رکوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِيْ خَلَقَ ۝۱ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝۲ اِقْرَاْ وَرَبُّكَ

اپنے رب دے ناں نال پڑھو جیہنے پیدا کیتا (۱) انسان نوں خون دے لوتھڑے توں بنایا (۲) پڑھو ③تے تہاڈا رب ای

الْاَكْرَمُ ۝۳ الَّذِيْ عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝۴ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝۵ كَلَّآ اِنَّ

ساریاں توں وڈا کریم اے (۳) جیہنے قلم توں لکھنا سکھایا (۴) انسان نوں اوہ سکھایا جیہڑا اوہ نئیں جان دا سی (۵) ④ ہاں ہاں، بے شک

حاشیہ ① ... ایہدا اِک معنی ایہہ اے کہ انسان نوں ساریاں توں چنگی صورت وچ پیدا کرن توں بعد اوہنوں بڑھاپے ول پھیر دِتا تے اوس ویلے جسم کمزور ، اعضاء ناکارہ، عقل ناقص ، لک کبڑا، وال چٹے ہو جاندے نیں، کھل وچ جھریاں پے جاندیاں نیں تے اوہ اپنیاں ضرورتاں پوریاں کرن لئی دوجیاں دا محتاج ہو جاندا اے ۔ دوجا معنی ایہہ اے کہ جدوں اوہنے چنگی شکل تے صورت دی شکر گزاری نئیں کیتی، اللہ پاک دی نافرمانی اُتے اڑیا ریا تے ایمان نہ لیایا تے اوہدا انجام ایہہ ہویا کہ اسیں دوزخ دے ساریاں توں تھلڑے ڈونگے کھڈے نوں اوہدا ٹھکانہ کردِتا۔ ② ... حدیث پاک وچ اے :جیہڑا سورۂ ''وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ''پڑھدے ہوئے ''اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحٰكِمِيْنَ'' پڑھے تے اوہنوں چاہیدا اے کہ اوہ کہوے''بَلٰى وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ'' یعنی کیوں نئیں ، یقیناً اے تے میں ایس گل تے گواہواں وچوں آں۔(ترمذی، ۵/۲۳۰، الحدیث:۳۳۵۸) ③ ... دوجی واری پڑھن دا حکم تاکید لئی اے تے ایہہ وی آکھیا گیا اے کہ دوجی واری پڑھن دے حکم توں مراد ایہہ اے کہ تبلیغ تے امت دی تعلیم لئی پڑھو۔ ④ ... ایتھے انسان توں حضرت آدم عَلَیْہِ السَّلَام مراد نیں تے جو ایہناں نوں سکھایا اوہدے توں مراد شیواں دے ناواں دا علم اے۔ یا، ایتھے انسان توں نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم مراد نیں کہ ایہناں نوں اللہ پاک نے ساریاں شیواں دا علم عطا فرمایا۔

الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰٓى ۙ﴿۶﴾ اَنْ رَّاٰهُ اسْتَغْنٰى ؕ﴿۷﴾ اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰى ؕ﴿۸﴾

بندہ ضرور نافرمانی کردا اے ①(۶) ایس گل تے کہ اپنے آپ نوں بے پروا سمجھ لیا (۷) بے شک تیرے رب ول ای واپس جانا اے (۸)

اَرَءَيْتَ الَّذِىْ يَنْهٰى ۙ﴿۹﴾ عَبْدًا اِذَا صَلّٰى ؕ﴿۱۰﴾ اَرَءَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى

کیہ توں اوس بندے نوں ویکھیا جیہڑا منع کردا اے (۹) بندے نوں جدوں اوہ نماز پڑھے (۱۰) بھلا ویکھو تے سہی جے اوہ ہدایت تے

الْهُدٰٓى ۙ﴿۱۱﴾ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى ؕ﴿۱۲﴾ اَرَءَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ؕ﴿۱۳﴾

ہندا (۱۱) یا پرہیز گاری دا حکم دیندا (تے کنڈا ای چنگا ہندا) (۱۲) بھلا ویکھو تے سہی جے اوہنے جھٹلایا تے موہنہ پھیریا (تے کیہ حال ہووے گا) (۱۳)

اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى ؕ﴿۱۴﴾ كَلَّا لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ ۙ لَنَسْفَعًۢا بِالنَّاصِيَةِ ۙ﴿۱۵﴾

کیہ اوہنوں پتا نئیں کہ اللہ ویکھ ریا اے (۱۴) ہاں ہاں یقیناً جے اوہ باز نہ آیا تے ضرور اسیں متھے دے والاں توں پھڑ کے کھچاں گے ②(۱۵)

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۚ﴿۱۶﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهٗ ۙ﴿۱۷﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ۙ﴿۱۸﴾ كَلَّا ؕ

اوہ متھا جیہڑا جھوٹھا خطا کار اے (۱۶) تے اوہنوں چاہیدا اے کہ اپنی سنگت نوں پکارے (۱۷) اسیں (وی) چھیتی ای دوزخ دے فرشتیاں نوں بلاواں گے ③ (۱۸) خبردار!

لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿۱۹﴾ السجدة

تسیں اوہدی گل نہ منو تے سجدہ کرو تے (ساڈے) نیڑے ہو جاؤ ④ (۱۹)

حاشیہ ① ... ایتھے بندے توں مراد ابوجہل اے، اوہدے کول کجھ مال آ گیا تے اوہنے لباس ، سواری تے کھان پین وچ تکلف شروع کر دِتے تے ایہدا غرور و تکبر بوہت ودھ گیا سی تے عام طور تے اکثر لوکاں دے نال ایہو ای ہندا اے کہ مال دا بوہتا ہونا نافرمانی تے گناہواں وچ پا دیندا اے۔ ② ... متھے دے والاں توں گھسیٹنا فرشتیاں دا کم اے جد کہ اللہ پاک نے فرمایا کہ اسیں گھسیٹاں گے۔ ایہدے توں پتا لگا کہ اللہ پاک اپنے خاص بندیاں دے کم اپنے ول منسوب فرماندا اے۔ ③ ... ابو جہل نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں دھمکی دِتی کہ ا وہ اپنی سنگت والیاں نوں تہاڈے نال مقابلے لئی بلا لوے گا تے ایہدے جواب وچ آپ اللہ پاک نے فرمایا کہ اسیں زبانیہ فرشتیاں نوں بلا لواں گے۔ ایس توں ظاہر ہویا کہ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دا دشمن اللہ دا دشمن اے۔ ④ ... ایہہ آیت، آیتِ سجدہ وچوں اے ، ایہنوں پڑھن تے سنن والے تے سجدۂ تلاوت کرنا واجب اے ۔

۹۷ سُوْرَةُ الْقَدْرِ مَكِّيَّةٌ ۲۵ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اياتها ۵ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اِنَّاۤ اَنْزَلْنٰهُ فِيْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝۱ وَمَاۤ اَدْرٰىكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝۲ لَيْلَةُ

بے شک اسیں ایس قرآن نوں قدر والی رات وچ نازل کیتا ①(۱) تے تینوں کیہ پتا کہ قدر والی رات کیہ اے؟ (۲) قدر

الْقَدْرِ ۙ خَيْرٌ مِّنْ اَلْفِ شَهْرٍ ۝۳ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوْحُ فِيْهَا بِاِذْنِ

والی رات ہزار مہینیاں توں بہتر اے (۳) ایس رات وچ فرشتے تے جبریل اپنے رب دے حکم توں

رَبِّهِمْ ۚ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ ۝۴ ۛ سَلٰمٌ ۛ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝۵

ہر کم لئی اُتردے نیں (۴) ایہہ رات سویر نکلن تک سلامتی والی اے (۵)

۹۸ سُوْرَةُ الْبَيِّنَةِ مَدَنِيَّةٌ ۱۰۰ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اياتها ۸ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

لَمْ يَكُنِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِيْنَ مُنْفَكِّيْنَ حَتّٰى

کتابی کافر تے مشرک (اپنا دین) چھڈن والے نئیں سن ② جدوں تک

حاشیہ ①... شبِ قدر بڑی ای شرف تے برکت والی رات اے، شبِ قدر ایس لئی آکھدے نیں کہ ایہدے وچ پورے سال دے حکم لاگو کیتے جاندے نیں تے فرشتیاں نوں پورے سال دے کماں تے خدمتاں اُتے لایا جاندا اے تے ایہہ وی آکھیا گیا اے کہ ایس رات دی دوجیاں راتاں اُتے شرف تے قدر دی وجہ توں ایہنوں شب قدر کہندے نیں۔ حدیثِ پاک وچ اے :جیہنے ایس رات وچ ایمان تے خلوص دے نال ساری رات جاگ کے عبادت کیتی تے اللہ پاک اوہدے پچھلے (صغیرہ) گناہ بخش دیندا اے۔ (بخاری، ۱/۲۵، الحدیث:۳۵) ②... بھاویں کتاب والے تے مشرک سارے ای کافر نیں تے پر کتاب والیاں نوں کسے نبی تے کتاب نال نسبت اے ایس لئی ایہناں دے حکم نرم نیں تے جے ایہہ ایمان قبول کرن تے فیر ایہناں لئی دگنا ثواب اے۔ جدوں کتاب تے نبی دے نال نسبت کافراں نوں ایناں فائدہ دے دیندی اے تے جیہڑے مومن نوں حضور پُر نور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے قرآن نال خصوصی نسبت ہو جاوے تے اوہنوں کِنا فیدہ ہووے گا۔

تَاْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ۙ﴿۱﴾ رَسُوْلٌ مِّنَ اللّٰهِ يَتْلُوْا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۙ﴿۲﴾ فِيْهَا

اوہناں کول روشن دلیل نہ آئے (۱) (یعنی) اللہ دا رسول جیہڑا پاک صحیفیاں دی تلاوت فرماندا اے ① (۲) ایہناں صحیفیاں وچ

كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ؕ﴿۳﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا

سدھیاں گلاں لکھیاں ہویاں نیں (۳) تے جہناں لوکاں نوں کتاب دِتی گئی اوہناں نیں (آپس وچ) وکھ نئیں ہوئے پر ایس توں بعد کہ

جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ؕ﴿۴﴾ وَمَآ اُمِرُوْٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ

اوہ روشن دلیل اوہناں کول آ گئی سی ②(۴) تے اوہناں لوکاں نوں تے ایہی حکم ہویا کہ اللہ دی عبادت کرن، اوہدے لئی

لَهُ الدِّيْنَ ۙ حُنَفَآءَ وَيُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ

دین نوں خالص کردیاں ہویاں، ہر باطل توں وکھ ہو کے تے نماز قائم کرن تے زکوٰۃ دین تے ایہہ

دِيْنُ الْقَيِّمَةِ ؕ﴿۵﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِيْنَ

سدھا دین اے (۵) بے شک اہلِ کتاب وچوں جیہڑے کافر ہوئے تے اوہ تے مشرک

فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ اُولٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ؕ﴿۶﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

سارے دوزخ دی اگ وچ نیں ہمیشہ اوہدے وچ رہن گے، ③اوہی ساری مخلوق وچوں ساریاں توں بھیڑے نیں (۶) بے شک جیہڑے

حاشیہ ①... ایس توں مراد قرآنِ کریم اے جیہڑا ساریاں صحیفیاں دے مضموناں دی جامع کتاب اے تے اے ہر طراں توں پاک اے کہ پاک جگہ توں، پاک فرشتیاں دے ذریعے، پاک نبی اُتے آیا، فیر ہمیشہ پاک زباناں، پاک سینیاں وچ، پاک ہتھاں وچ رہوے گیا، تے نالے ملاوٹ تے ردوبدل توں محفوظ اے۔ ②... ایس آیت توں مراد ایہہ اے کہ پہلے تے سارے ایس گل تے متفق سن کہ جدوں اوہ نبی پاک صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تشریف لیاون گے جیہناں دی خشخبری دِتی گئی اے تے اسیں اوہناں تے ایمان لیاواں گے پر جدوں اوہ نبی مکرم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم آئے تے ایہناں وچ پھُٹ پے گئی تے ایہناں وچوں کجھ اوہناں اُتے ایمان لیائے تے کجھ نے حسد تے دشمنی دی وجہ توں کفر اختیار کر لیا۔ ③... اہلِ کتاب وچوں اوہ لوک جیہڑے اللہ پاک نوں من دے تے اوہدی عبادت تے کردے سن پر اوہناں نیں آخری نبی حضرت محمد مصطفیٰ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دی نبوت نوں نہ منیا تے ایہناں دی عزت تے احترام نہ کیتا تے اللہ پاک نے اوہناں نوں کافر قرار دِتا تے کافر چاہوے کتابی ہووے یا مشرک دوزخ وچ ہمیشہ رہوے گا۔

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لا اُولٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۝٧ جَزَآؤُهُمْ

ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے اوہی ساری مخلوق وچوں ساریاں نالوں بہتر نیں (۷) ایہناں دا صلہ

عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ

ایہناں دے رب کول رہن لئی باغ نیں جناں دے تھلے نہراں وگدیاں نیں، ایہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے ،

اَبَدًا ط رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ ط ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهٗ ۝٨ ع

اللہ اوہناں توں راضی ہویا① تے اوہ اوہدے توں راضی ہوئے، ایہہ صلہ اوہدے لئی اے جیہڑا اپنے رب توں ڈرے (۸)

۹۹ سُوْرَةُ الزِّلْزَالِ مَدَنِيَّةٌ ۹۳ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اٰياتها ۸ رکوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا لا ۝١ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا لا ۝٢

جدوں زمین تھرتھرائی جاوے گی جیویں اوہدا تھرتھرانا طے اے ②(۱) تے زمین اپنے بوجھ باہر سُٹ دیوے گی ③(۲)

وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَا لا ۝٣ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ۝٤ ط بِاَنَّ رَبَّكَ

تے بندہ آکھے گا: ایہنوں کیہ ہویا ؟ (۳) اوس دن اوہ اپنیاں خبراں دسے گی (۴) dایس لئی کہ تہاڈے رب نے

اَوْحٰى لَهَا ۝٥ ط يَوْمَئِذٍ يَّصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا لا لِّيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ۝٦ ط فَمَنْ

اوہنوں حکم گھلیا (۵) اوس دن لوک وکھری وکھری حالتاں وچ واپس آون گے تاکہ اوہناں نوں اوہناں دے عمل وکھائے جان (۶) تے جیہنے

حاشیہ ① ... ہر ولی تے بزرگ نوں رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہ آکھ سکدے نیں، اے لفظ صحابۂ کرام رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُم دے نال خاص نئیں۔ ایس آیت وچ ایہہ مضمون صاف موجود اے۔ ② ... زمین دا ایہہ کنبنا اوس ویلے ہووے گا جدوں قیامت نیڑے ہووے گی یا قیامت والے دن زمین کنبے گی۔ ③ ... زمین دے بوجھ توں مراد اوہدے اندر موجود خزانے تے مردے وغیرہ نیں۔ ④ ... حدیثِ پاک وچ اے "زمین دیاں خبراں ایہہ نیں کہ اوہ ہر مرد تے عورت اُتے اوہدے اوہناں عملاں دی گواہی دیوے گی جیہڑے اوہناں نیں اوہدی کنڈ اُتے کیتے ، اوہ آکھے گی :اینے فلاں دن ایہہ کم کیتا تے اونہے فلاں دن ایہہ کم کیتا، ایہی ایہدیاں خبراں نیں۔" (ترمذی، ۱۹۴/۴، الحدیث:۲۴۳۷) دوجی حدیثِ پاک وچ اے "زمین توں بچ کے رہوو کہ ایہہ تہاڈی اصل اے تے جو کوئی ایہدے تے چنگا یا بھیڑا عمل کرے گا ایہہ اوہدی خبر دیوے گی۔"(معجم کبیر، ۶۵/۵، الحدیث:۴۵۹۶)

يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَّرَهٗ ۝۷ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَّرَهٗ ۝۸

اِک ذرہ دے برابر نیکی کرے اوہ اوہنوں ویکھے گا (۷) تے جو اِک ذرے دے برابر بدی کرے اوہ اوہنوں ویکھے گا ①(۸)

۱۰۰ سُوْرَةُ الْعٰدِيٰتِ مَكِّيَّةٌ ۱۴ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰياتها ۱۱ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالْعٰدِيٰتِ ضَبْحًا ۝۱ فَالْمُوْرِيٰتِ قَدْحًا ۝۲ فَالْمُغِيْرٰتِ صُبْحًا ۝۳

اوہناں گھوڑیاں دی قسم جیہڑے ساہ چڑھدے ہوئے دوڑدے نیں ② (۱) فیر سُم مار کے پتھراں وچوں چنگاں کڈھن والیاں دی (۲) فیر سویر دے ویلے مار مکا دین والیاں دی (۳)

فَاَثَرْنَ بِهٖ نَقْعًا ۝۴ فَوَسَطْنَ بِهٖ جَمْعًا ۝۵ اِنَّ الْاِنْسَانَ لِرَبِّهٖ لَكَنُوْدٌ ۝۶

فیر اوس ویلے گھٹا اڑاندے نیں (۴) فیر اوسے ویلے دشمن دے لشکر وچ وڑ جاندے نیں (۵) بے شک انسان اپنے رب دا بڑا ناشکر اے ③(۶)

وَاِنَّهٗ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَهِيْدٌ ۝۷ وَاِنَّهٗ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيْدٌ ۝۸ اَفَلَا يَعْلَمُ

تے بے شک اوہ ایس گل تے ضرور آپ گواہ اے (۷) تے بے شک اوہ مال دی محبت وچ ضرور بوہت شدید اے ④(۸) تے کیہ اوہ نئیں جان دا

اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُوْرِ ۝۹ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُوْرِ ۝۱۰ اِنَّ رَبَّهُمْ

جدوں اوہ اٹھائے جان گے جیہڑے قبراں وچ نیں ؟(۹) تے جو سینیاں وچ اے کھول دِتی جاوے گی (۱۰) بے شک اوہناں دا رب

حاشیہ ① ... نیکی تھوڑی جئی وی کم دی اے تے گناہ چھوٹا جئیا وی وبال اے۔ حدیثِ پاک وچ اے : ” بندہ کدی اللہ پاک دی رضا والی گل کردا اے تے اوہدے ول توجہ وی نئیں کردا (یعنی کجھ گلاں انسان دے نیڑے بوہت ای معمولی ہوندیاں نیں) اللہ پاک اوس (گل) دی وجہ توں اوہدے بوہت سارے درجے اُچے کردا اے تے کدی اللہ پاک دی ناراضگی والی گل کردا اے تے اوہدا خیال وی نئیں کردا ایس گل دی وجہ توں دوزخ وچ جا ڈِگدا اے۔“(بخاری، ۲۴۱/۴، الحدیث: ۶۴۷۸) ② ... آیت وچ ”عٰدِیٰت“ توں مراد غازیاں دے گھوڑے نیں جیہڑے جہاد وچ دوڑدے نیں تے ایہناں دے سینیاں وچوں آوازاں نکلدیاں نیں۔ ③ ... ناشکرے توں مراد اوہ انسان اے جیہڑا اللہ پاک دیاں نعمتاں توں مکر جاندا اے۔ یا، ایس توں مراد گنہگار انسان اے۔ یا، ایس توں مراد اوہ انسان اے جیہڑا مصیبتاں نوں یاد رکھے تے نعمتاں نوں بھل جاوے۔ ④ ... مال دی محبت چار طراں دی اے:(1) ایمانی محبت، جیویں حج وغیرہ لئی مال دی چاہت۔(2) نفسانی محبت، جیویں اپنے آرام تے سکون لئی مال دا شوق ۔(3) طغیانی محبت، جیویں خالی جمع کرن تے چھڈ جاون لئی مال نال محبت ۔(4) شیطانی محبت، جیویں گناہ تے نافرمانی لئی مال دی محبت۔ مال نال محبت تے اُنج ای ہوندی اے پر بھیڑی اوہ اے جیہڑی خدا توں دور کر دیوے۔

بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيْرٌ ﴿۱۱﴾

اوس دن اوہناں دی یقیناً چنگی طراں خبر رکھن والا اے (۱۱)

۱۰۱ سُوْرَةُ الْقَارِعَةِ مَكِّيَّةٌ ۳۰ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اٰياتها ۱۱ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اَلْقَارِعَةُ ﴿۱﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۲﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۳﴾ يَوْمَ

اوہ دل ڈرا دین والی (۱) ① اوہ دل ڈرا دین والی کیہ اے؟ (۲) تے تینوں کیہ پتا کہ اوہ دل ڈرا دین والی کیہ اے؟ (۳) ②جس دن

يَكُوْنُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوْثِ ﴿۴﴾ وَتَكُوْنُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ

لوک پھیلے ہوئے پروانیاں دی طراں ہون گے (۴) تے پہاڑ رنگ پرنگی پنجی ہوئی اُن دی طراں

الْمَنْفُوْشِ ﴿۵﴾ فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ ﴿۶﴾ فَهُوَ فِيْ عِيْشَةٍ

ہو جان گے (۵) تے بہرحال جیہدی تکڑی بھاری ہووے گی (۶)③ اوہ تے من پسند زندگی

رَّاضِيَةٍ ﴿۷﴾ وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ ﴿۸﴾ فَاُمُّهٗ هَاوِيَةٌ ﴿۹﴾ وَ

وچ ہووے گا (۷) تے بہرحال او جیہدی تکڑی ہولی ہووے گی (۸) تے اوہدا ٹھکانہ ہاویہ ہووے گا (۹) تے

مَآ اَدْرٰىكَ مَا هِيَهْ ﴿۱۰﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿۱۱﴾

تے تینوں کیہ پتا کہ اوہ کیہ اے ؟(۱۰) اک شعلے ماردی ہوئی اگ اے (۱۱)

حاشیہ ① ... قیامت دی دہشت، خوف تے سختی نال سارے انساناں دے دل ڈر جاون گے، ایس لئی ایہنوں "قَارِعَہ" کہندے نیں تے کجھ مفسراں دے نیڑے حضرت اسرافیل عَلَیْہِ السَّلَام دی آواز دی وجہ توں قیامت نوں "قَارِعَہ" کہندے نیں کیونکہ جدوں اوہ صور وچ پھوک مارن گے تے اوہدی آواز دی شدت نال ساری مخلوق مر جاوے گی۔ ② ... جے ایتھے خطاب حضورِانور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نال اے تے مراد ایہہ اے کہ وحی دے بغیر آپ نوں قیامت دیدہشت دا علم نئیں اے۔ بالکل ای علم دی نفی مراد نئیں۔ ③ ... قیامت دے دن مومن تے کافر ساریاں دے عملاں دا وزن کیتا جاوے گا ، مومن دیاں نیکیاں سوہنی صورت وچ لیا کے تکڑی وچ رکھی جاون گیاں، جے اوہ بھاری ہو جاون تے اوہدے لئی جنت اے تے جے گناہ بھارے ہوئے تے اوہنوں معاف نہ فرمایا گیا تے اوہنوں کجھ خاص وقت تک دوزخ وچ داخل کر دِتا جاوے گا۔ کافر دیاں برائیاں بھیڑی صورت وچ لیا کے تکڑی وچ رکھیاں جاون گیاں ،فیر اوہنوں دوزخ وچ داخل کردِتا جاوے گا۔تے نالے کجھ مومن ایس طراں دے ہون گے جیہناں دے عملاں دا وزن کیتے بغیرای بے حساب جنت وچ داخل کر دِتا جاوے گا۔

۱۰۲ سُوْرَةُ التَّكَاثُرِ مَكِّيَّةٌ ۱۶ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اياتها ۸ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اَلْهٰىكُمُ التَّكَاثُرُ ۙ﴿۱﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ؕ﴿۲﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ﴿۳﴾ ثُمَّ كَلَّا

زیادہ مال جمع کرن دی طلب نے تہانوں غافل کر دِتا ① (۱) ایتھوں تک کہ تسیں قبراں دا منہ ویکھیا (۲) ہاں ہاں ہن چھیتی پتا لگ جاوے گا (۳) فیر یقیناً

سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ؕ﴿۴﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُوْنَ عِلْمَ الْيَقِيْنِ ؕ﴿۵﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيْمَ ۙ﴿۶﴾ ثُمَّ

تہانوں چھیتی پتا لگ جاوے گا (۴) یقیناً جے تُسیں یقینی علم نال جان دے (تے مال نال محبت نہ رکھدے)(۵) بے شک تُسیں ضرور جہنم نوں ویکھو گے (۶) فیر

لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِيْنِ ۙ﴿۷﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيْمِ ﴿۸﴾

بے شک تُسیں ضرور اوہنوں یقین دی اکھ نال ویکھو گے (۷) فیر بے شک ضرور اوس دن تہاڈے کولوں نعمتاں دے بارے پچھیا جاوے گا ② (۸)

۱۰۳ سُوْرَةُ الْعَصْرِ مَكِّيَّةٌ ۱۳ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اياتها ۳ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَالْعَصْرِ ۙ﴿۱﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِيْ خُسْرٍ ۙ﴿۲﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَ

زمانے دی قسم ③(۱)بے شک بندہ ضرور خسارے وچ اے ④(۲) پر جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے تے

حاشیہ ① ... بوہتے مال دالالچ تے اوہدے اُتے تے اولاد اُتے فخر دا اظہار کرنا بڑا ای بھیڑا اے تے ایس وچ پے کے بندہ آخرت دیاں نیک بختیاں توں محروم رہ جاندا اے۔ حدیثِ پاک وچ اے :دو بھکھے بھیڑیے بکریاں وچ چھڈدِتے جاون اوہ اوہناں بکریاں نوں ایناں تباہ نئیں کردے جنا مال تے عزت دی حرص انسان دے دین نوں خراب کر دیندی اے۔ (ترمذی، ۱۶۶/۴، الحدیث:۲۳۸۳) اللہ پاک سانوں ایس توں بچائے ، آمین۔ ② ... قیامت دے دن ہر نعمت دے بارے سوال ہووے گا بھاویں اوہ نعمت جسمانی ہووے یا روحانی، لوڑ دی ہووے یا عیش تے راحت دی۔ ایتھوں تک کہ ٹھنڈے پانی، درخت دی چھاں تے سکون دی نیندر دے بارے وی پوچھیا جاوے گا۔ ③ ... ایتھے عصر توں مطلق زمانہ، یا حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دا خاص زمانہ مراد اے، یا ایس توں اوہ ویلا مراد اے جیہڑا سورج ڈُبن توں پہلے ہندا اے، یا ایس توں مراد عصر دی نماز اے۔ ④ ... بے شک بندہ ضرور نقصان وچ اے کہ ایہدی عمرجو ایہدی دولت تے اصل پونجی اے اوہ ہر دم گھٹدی جا رئی اے پر جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے تے اِک دوجے نوں ایمان تے نیک عمل دی تاکید کیتی تے اِک دوجے نوں اوہناں تکلیفاں تے مشقتاں اُتے صبر کرن دی وصیت کیتی جیہڑیاں دین دے راہ وچ ایہناں نوں آئیاں تے ایہہ لوک اللہ پاک دے فضل نال خسارے وچ نئیں بلکہ نفع پاون والے نیں کیونکہ ایہناں دی جنی عمر گزری اوہ نیکی تے اطاعت وچ گزری اے ۔

تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ ۙ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

اِک دوجے نوں حق دی تاکید کیتی تے اِک دوجے نوں صبر دی وصیت کیتی (٣)

١٠٤ سُوْرَةُ الْهُمَزَةِ مَكِّيَّةٌ ٣٢ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — ایاتھا ٩ رکوعھا ١

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾ الَّذِيْ جَمَعَ مَالًا وَّعَدَّدَهٗ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهٗٓ

اوہدے لئی خرابی اے جیہڑا لوکاں دے مونھ تے عیب کڈھے ، کنڈ پچھے برائی کرے ① (١) جیہنے مال نوں جوڑیا تے گن گن کے رکھیا ② (٢) اوہ سمجھدا اے کہ اوہدا مال

اَخْلَدَهٗ ﴿٣﴾ كَلَّا لَيُنْۢبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾

اوہنوں (دنیا وچ)ہمیشہ رکھے گا (٣) کدی وی نئیں ، اوہ ضرور ضرور چورا چورا کر دین والی وچ سُٹیا جاوے گا (٤) تے تینوں کیہ پتا کہ اوہ چورا چورا کرن والی کیہ اے ؟ (٥)

نَارُ اللّٰهِ الْمُوْقَدَةُ ﴿٦﴾ الَّتِيْ تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٕدَةِ ﴿٧﴾ اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾

اوہ اللہ دی بھڑکائی ہوئی اگ اے (٦) اوہ جیہڑی دِلاں تے چڑھ جاوے گی ③(٧) بے شک اوہ اوہناں تے بند کر دِتی جاوے گی (٨)

فِيْ عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

لمے لمے تھمباں وچ (٩)

١٠٥ سُوْرَةُ الْفِيْلِ مَكِّيَّةٌ ١٩ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — ایاتھا ٥ رکوعھا ١

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

حاشیہ ① ... ایہہ آیتاں اوہناں کافراں دے بارے وچ نازل ہوئیاں جیہڑے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تے صحابۂ کرام رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُم اُتے اعتراض تے ایہناں دی غیبت کردے سن ،جیویں اَخنس بن شُریق، اُمیہ بن خلف تے ولید بن مغیرہ وغیرہ ۔تے نالے ایس آیت وچ ذکر کیتے گئے حکم ہر عیب کڈن والے تے غیبت کرن والے لئی عام اے۔ ② ... مال جوڑنا تے گن گن رکھنا کجھ صورتاں وچ بھیڑا اے ،(1) حرام طریقہ نال مال جمع کیتا جاوے ۔ (2) جمع کیتے ہوئے مال دے شرعی حق ادا نہ کیتے جاون ۔(3) مال جوڑن وچ ایویں لگ جانا کہ اللہ پاک نوں بھل جاوے ۔(4) اللہ پاک اُتے توکل کرن دی بجائے صرف مال نوں آفتاں دور کرن دا سبب سمجھ لینا۔ ③ ... دل ایہو جئی شے اے جیہدے وچ ذرا جئی گرمی سہن دی ہمت نئیں تے جدوں دوزخ دی اگ ایہناں اُتے چڑھ جاوے گی تے موت آوے گی نئیں تے اوس ویلے کیہ حال ہووے گا تے دِلاں نوں ساڑنا ایسے لئی اے کہ اوہ کفر، باطل عقیدے،فاسد نتیاں دے مقام نیں۔

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحٰبِ الْفِيْلِ ۝۱ اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِيْ

کیہ تسیں نئیں ویکھیا کہ تہاڈے رب نے اوہناں ہاتھی والیاں دا کیہ حال کیتا؟ ①(۱) کیہ اوہنے اوہناں دے مکر و فریب نوں

تَضْلِيْلٍ ۝۲ وَّاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيْلَ ۝۳ تَرْمِيْهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّنْ

تباہی وچ نئیں پایا (۲) تے اوہناں تے فوج در فوج پرندے گھلے (۳) جیہڑے اوہناں نوں کنکر دے پتھراں نال

سِجِّيْلٍ ۝۴ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّاْكُوْلٍ ۝۵

ماردے سن (۴) تے اوہناں نوں جانوراں دے کھاہدے ہوئے بھوسے دی طراں کر دِتا (۵)

۱۰۶ سُوْرَةُ قُرَيْشٍ مَّكِّيَّةٌ ۲۹ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اٰياتها ۴ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

لِاِيْلٰفِ قُرَيْشٍ ۝۱ اٖلٰفِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَآءِ وَالصَّيْفِ ۝۲ فَلْيَعْبُدُوْا رَبَّ

قریش نوں محبت کرن دی وجہ توں (۱) ایہناں نوں سردی تے گرمی دونواں دے سفر توں محبت کرن دی وجہ توں (۲) تے اوہناں نوں ایس گھر دے رب

هٰذَا الْبَيْتِ ۝۳ الَّذِيْٓ اَطْعَمَهُمْ مِّنْ جُوْعٍ ۙ وَّاٰمَنَهُمْ مِّنْ خَوْفٍ ۝۴

دی عبادت کرنی چاہی دی اے (۳) جیہنے ایہناں نوں بھکھ وچ کھانا دِتا تے ایہناں نوں خوف توں امن بخشیا ②(۴)

حاشیہ ①... ایس واقعے دا خلاصہ ایہہ اے کہ یمن تے حبشہ دے بادشاہ ابرہہ نے صنعاء وچ ایس غرض نال اِک کنیسہ (عبادت خانہ) بنایا کہ حج کرن والے مکہ مکرمہ جاون دی بجائے ایتھے آون تے ایسے کنیسہ دا طواف کرن۔ عرب والیاں نوں ایہہ گل بوہت بھیڑی لگی تے قبیلہ بنی کنانہ دے اِک بندے نے موقع پا کے اوس کنیسہ وچ پیشاب کرکے اوس نوں گندہ کر دِتا۔ پتا لگن تے ابرہہ غصے وچ آ گیا تے کعبے نوں ٹاون دی قسم کھا لئی۔ فیر ایہہ اپنے لشکر دے نال جیہدے وچ بوہت سارے ہاتھی وی سن، مکہ مکرمہ پہنچیا۔ ایتھے جدوں اوہنے فوج نوں تیاری دا حکم دِتا تے اللہ پاک نے پرندیاں دی فوجاں گھلیاں جیہناں نیں کنکر دے پتھراں نال ابرہہ تے اوہدے لشکر والیاں نوں ماریا تے اوہناں نوں جانوراں دے کھاہدے ہوئے بھوسے دی طراں کر دِتا۔ ②... بھکھ تے خوف معاشرے وچ گناہواں تے بدکاریاں دی تعداد وچ اضافے، جرم ودھاون، بد امنی تے بے سکونی پھیلاون وچ بوہت ای خطرناک کردار ادا کردے نیں جد کہ بھکھ دا ختم ہونا تے خوف دا دور ہو جانا معاشرے وچ صاف ستھرا ماحول تے امن امان دی فضا قائم کرن وچ بوہت مددگار اے۔ دینِ اسلام دے احکام تے تعلیمات تے نظر کیتی جاوے تے ایہہ حقیقت چٹے دن توں زیادہ صاف نظر آوے گی کہ لوکاں دی بھکھ نوں ختم کرنا، ایہناں نوں سہولتاں دینا، ستھرے معاشرے دا قیام تے امن قائم کرنا اسلام دی بنیادی ترجیحات تے خصوصیات وچوں اے، ایس لئی ایہناں حکماں تے عمل کرنا چاہیدا اے۔

۱۰۷ سُوْرَةُ الْمَاعُوْنِ مَكِّيَّةٌ ۱۷ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اياتها ۷ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اَرَءَيْتَ الَّذِيْ يُكَذِّبُ بِالدِّيْنِ ۝۱ فَذٰلِكَ الَّذِيْ يَدُعُّ الْيَتِيْمَ ۝۲

کیہ تُسیں اوس بندے نوں ویکھیا جیہڑا دین نوں جھٹلاندا اے (۱) فیر اوہ ایہو جئیا اے جیہڑا یتیم نوں دھکے دیندا اے (۲)

وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ۝۳ فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّيْنَ ۝۴ الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ

تے مسکین نوں کھانا کھوان دی ترغیب نئیں دیندا (۳) تے اوہناں نمازیاں لئی خرابی اے (۴) جیہڑے اپنی نماز توں

صَلَاتِهِمْ سَاهُوْنَ ۝۵ الَّذِيْنَ هُمْ يُرَآءُوْنَ ۝۶ وَيَمْنَعُوْنَ الْمَاعُوْنَ ۝۷

غافل نیں ①(۵)اوہ جیہڑے دکھاوا کردے نیں (۶) تے ورتن دی معمولی شیواں وی نئیں دیندے (۷)

۱۰۸ سُوْرَةُ الْكَوْثَرِ مَكِّيَّةٌ ۱۵ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اياتها ۳ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اِنَّآ اَعْطَيْنٰكَ الْكَوْثَرَ ۝۱ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ۝۲ اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ۝۳

اے محبوب !بے شک اسیں تہانوں بے شمار خوبیاں عطا فرمائیاں ② (۱) تے تسیں اپنے رب لئی نماز پڑھو تے قربانی کرو (۲)بے شک جو تہاڈا دشمن اے اوہی ہر خیر توں محروم اے (۳) ③

۱۰۹ سُوْرَةُ الْكٰفِرُوْنَ مَكِّيَّةٌ ۱۸ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اياتها ۶ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

حاشیہ ①... نماز توں غفلت دی کجھ صورتاں نیں ، جیویں پابندی نال نہ پڑھنا، صحیح وقت تے نہ پڑھنا، فرضاں تے واجباں نوں صحیح طریقے نال ادا نہ کرنا، شرعی عذر توں بغیر جماعت نال نہ پڑھنا، نماز دی پروا نہ کرنا، تنہائی وچ قضا کر دینا تے لوکاں دے سامنے پڑھ لینا وغیرہ ②... آیت وچ "کَوْثَر" دے متعلق مفسراں دے وکھرے وکھرے قول نیں، اِک قول ایہہ اے کہ ایس توں دنیا تے آخرت دیاں بے شمار خوبیاں مراد نیں ۔ ③... حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے بیٹے حضرت قاسم رَضِیَ اللّٰهُ عَنْه دا وصال ہویا تے کافراں نیں ایہہ آکھیا کہ ایہناں دی نسل مُک گئی، ایہناں توں بعد ہون ایہناں دا ذکر وی نہ رہوے گا تے ایہہ سارا چرچا مُک جاوے گا۔ ایہدے تے سورۂ کوثر نازل ہوئی تے اللہ پاک نے ایہناں کافراں دا رَدفرمایا ۔ ایس سورت دا اِک اِک لفظ بلکہ اصل نازل ہونا حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دی محبوبیت دے مقام نوں بیان کردا اے کہ آپ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم دے گستاخ نوں جواب خود اللہ پاک دیندا اے۔

قُلۡ يٰۤاَيُّهَا الۡكٰفِرُوۡنَ ۙ﴿۱﴾ لَاۤ اَعۡبُدُ مَا تَعۡبُدُوۡنَ ۙ﴿۲﴾ وَلَاۤ اَنۡتُمۡ عٰبِدُوۡنَ مَاۤ

تسیں فرماؤ :اے کافرو ! ① (۱) میں اوہناں دی عبادت نئیں کردا جیہنوں تسیں پوجدے او (۲) تے تسیں اوہدی عبادت کرن والے نئیں جیہدی

اَعۡبُدُ ۚ﴿۳﴾ وَلَاۤ اَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدۡتُّمۡ ۙ﴿۴﴾ وَلَاۤ اَنۡتُمۡ عٰبِدُوۡنَ مَاۤ اَعۡبُدُ ؕ﴿۵﴾

میں عبادت کرنا آں (۳) تے نہ میں اوہدی عبادت کراں گا جیہنوں تسیں پوجیا (۴) تے نہ تسیں اوہدی عبادت کرن والے او جیہدی میں عبادت کرنا آں (۵)

لَكُمۡ دِيۡنُكُمۡ وَلِيَ دِيۡنِ ﴿۶﴾

تہاڈے لئی تہاڈا دین اے تے میرے لئی میرا دین اے (۶)

۱۱۰ سُوۡرَةُ النَّصۡرِ مَدَنِيَّةٌ ۱۱۴ بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ اٰياتها ۳ رکوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

اِذَا جَآءَ نَصۡرُ اللّٰهِ وَالۡفَتۡحُ ۙ﴿۱﴾ وَرَاَيۡتَ النَّاسَ يَدۡخُلُوۡنَ فِيۡ دِيۡنِ اللّٰهِ

جدوں اللہ دی مدد تے فتح آوے گی ②(۱) تے تسیں لوکاں نوں ویکھو گے کہ اللہ دے دین وچ فوج در فوج داخل

اَفۡوَاجًا ۙ﴿۲﴾ فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَاسۡتَغۡفِرۡهُ ؕ اِنَّهٗ كَانَ تَوَّابًا ﴿۳﴾

ہو رے نیں ③ (۲) تے اپنے رب دی تعریف کردے ہوئے اوہدی پاکی بیان کرو تے اوہدے کولوں بخشش چاہو، بے شک اوہ بوہت توبہ قبول کرن والا اے ④(۳)

حاشیہ ① ... قریش دی اِک جماعت نے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں آکھیا کہ تسیں ساڈے دین تے چلو اسیں تہاڈے دین تے چلاں گے۔ اِک سال تسیں ساڈے خداواں دی عبادت کرنا اِک سال اسیں تہادے خدا دی عبادت کراں گے ۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے اوہناں نوں فرمایا :ایس گل توں اللہ پاک دی پناہ کہ میں اوہدے نال اوہدے غیر نوں شریک کراں۔ کافر آکھن لگے :تے تسیں اِنج کر و کہ ساڈے کسے خدا نوں ہتھ ای لا دیو تے اسیں تہاڈی تصدیق کر دیواں گے تے تہاڈے خدا دی عبادت کراں گے۔ ایہدے تے ایہہ مبارک سورت نازل ہوئی۔ ② ... ایتھے فتح توں خاص مکے دی فتح یا اسلام دیاں عام فتح مراد نیں۔ ③ ... ایس آیت وچ غیبی خبر دِتی گئی اے ۔ ایہہ غیبی خبر مکے دی فتح دے موقع تے پوری ہوئی تے لوک وکھری وکھری جگہ توں اسلام قبول کرن لئی گروہ در گروہ آ کے اسلام نوں قبول کیتا۔ ④ ... ایہہ سورت نازل ہون توں بعد حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے ”سُبْحَانَ اللّٰہِ وَبِحَمْدِہٖ اَسْتَغْفِرُ اللّٰہَ وَاَتُوْبُ اِلَیْہِ“ دی بہت کثرت فرمائی۔ سانوں وی ایہدی کثرت کرنی چاہیدی اے ۔ نبی کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم روزانہ ستر یا سو واری استغفار کردے سن۔

۱۱۱ سُوْرَةُ اللَّهَبِ مَكِّيَّةٌ ۶ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ۵ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

تَبَّتْ يَدَآ اَبِيْ لَهَبٍ وَّتَبَّ ۭ ﴿۱﴾ مَآ اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهٗ وَمَا كَسَبَ ۭ ﴿۲﴾

ابولہب دے دونویں ہتھ تباہ ہو جان تے اوہ تباہ ہو ای گیا ①(۱) اوہدا مال تے اوہدی کمائی اوہدے کجھ کم نہ آئی (۲)

سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝ ﴿۳﴾ وَّامْرَاَتُهٗ ۭ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿۴﴾

ہون اوہ شعلیاں والی اگ وچ داخل ہووے گا (۳) تے اوہدی بیوی لکڑیاں دی پنڈ چکن والی اے (۴)

فِيْ جِيْدِهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ ﴿۵﴾

اوہدے گل وچ کھجور دی چھل دی رسی اے(۵)

۱۱۲ سُوْرَةُ الْاِخْلَاصِ مَكِّيَّةٌ ۲۲ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ۴ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۝ ﴿۱﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۝ ﴿۲﴾ لَمْ يَلِدْ ۙ وَلَمْ يُوْلَدْ ۝ ﴿۳﴾ وَ

تسیں فرماؤ : اوہ اللہ اِک اے ②(۱) اللہ بے نیاز اے (۲) نہ اوہنے کسے نوں جمیا تے نہ اوہ کسے توں پیدا ہویا (۳) تے

لَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿۴﴾

کوئی اوہدے برابر نئیں (۴)

حاشیہ ① ... جدوں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے صفا پہاڑی اُتے عرب دے لوکاں نوں دعوت دِتی تے ہر پاسیوں لوک آئے تے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نے اوہناں کولوں اپنی سچائی تے امانت دیاں شہادتاں لین توں بعد فرمایا: "اِنِّیْ لَكُمْ نَذِيْرٌ بَيْنَ يَدَیْ عَذَابٍ شَدِيْدٍ" ایہدے تے ابولہب نے حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم نوں آکھیا کہ تسیں تباہ ہو جاؤ کیہ تسیں سانوں ایس لئی جمع کیتا سی۔ ایہدے تے ایہہ سورت شریف نازل ہوئی تے اللہ پاک نے آپ اپنے حبیب صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ولوں ایس گستاخ نوں جواب دتا۔ ② ... کافراں نیں حضور صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم توں اللہ پاک دے بارے طراں طراں دے سوال کیتے ، کوئی آکھدا سی کہ اللہ دا نسب کیہ اے؟ کوئی آکھدا سی کہ اوہ سونے دا اے یا چاندی دا اے یا لوہے دا اے یا لکڑ دا اے؟ کس شے دا اے؟ کسے نے آکھیا ،اوہ کیہ کھاندا اے؟ کیہ پیندا اے؟ رب ہونا اوہنے کدے کولوں ورثے وچ پایا ؟ تے اوہدا کون وارث ہووے گا؟ ایہناں دے جواب وچ اللہ پاک نے ایہہ سورت نازل فرمائی کہ اوہ بے نیاز تے جمن تے اولاد توں پاک اے۔

۱۱۳ سُوْرَةُ الْفَلَقِ مَكِّيَّةٌ ۲۰ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ۵ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۙ﴿۱﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۙ﴿۲﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا

تسیں فرماؤ : میں سویر دے رب دی پناہ لینا آں ①(۱) اوہدی ساری مخلوق دے شر توں (۲) تے سخت ہنیری رات دے شر توں جدوں

وَقَبَ ۙ﴿۳﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفّٰثٰتِ فِي الْعُقَدِ ۙ﴿۴﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿۵﴾

اوہ چھا جاوے(۳) تے اوہناں عورتاں دے شر توں جیہڑیاں گنڈھاں وچ پھوکاں ماردیاں نیں (۴) تے حسد کرن والےدے شر توں جدوں اوہ حسد کرے ② (۵)

۱۱۴ سُوْرَةُ النَّاسِ مَكِّيَّةٌ ۲۱ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اياتها ۶ ركوعها ۱

اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان، رحمت والا اے۔

قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۙ﴿۱﴾ مَلِكِ النَّاسِ ۙ﴿۲﴾ اِلٰهِ النَّاسِ ۙ﴿۳﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ ۙ

تسیں کہو : میں سارے لوکاں دے رب دی پناہ لینا واں (۱) سارے لوکاں دا بادشاہ(۲) سارے لوکاں دا خدا (۳) بار بار وسوسے پاؤن والے،

الْخَنَّاسِ ۙ﴿۴﴾ الَّذِيْ يُوَسْوِسُ فِيْ صُدُوْرِ النَّاسِ ۙ﴿۵﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿۶﴾

لکھ جان والے دے شر توں (پناہ لینا واں) ③(۳) اوہ جیہڑا لوکاں دے دِلاں وچ وسوسے پاندا اے (۴) جناں تے انساناں وچوں (۵)

حاشیہ ① ... لبید بن اعصم یہودی تے اوہدیاں دِھیاں نیں حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم اُتے جادو کیتا ۔آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے جسم مبارک تے ظاہری اعضاء تے ایہدا اثر ہویا، پر دل، عقل تے عقیدے تے کجھ اثر نئیں ہویا ۔ حضرت جبریل عَلَیْہِ السَّلَام نے آپ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوں ایہدی خبر دِتی تے جادو دے سامان دا مقام دسیا ۔ حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نے حضرت علی المرتضیٰ کَرَّمَ اللّٰہُ وَجْہَہُ الْکَرِیْم نوں بھیج کے ایہہ سامان کڈوایا۔ اللہ پاک نے سورۂ فلق تے سورۂ ناس نازل فرمائی، ایہناں دی برکت نال جادو دا اثر ختم ہویا تے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم بالکل ٹھیک ہوگئے۔ ② ... حسد والا اوہ اے جیہڑا دوجیاں دی نعمت ختم ہون دی خاہش کرے۔ ایتھے حاسداں توں خاص طور تے یہودی مراد نیں جیہڑے حضور صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم توں حسد کردے سن یا خاص لبید بن اعصم یہودی مراد اے تے عام طور تے ہر حاسد توں پناہ منگن لئی ایہہ آیت مبارکہ کافی اے۔ ③ ... وسوسے پاون والے تے لکھ جاون والے توں مراد شیطان اے تے ایہہ اوہدی عادت اے کہ انسان جدوں غافل ہندا اے تے اوہدے دل وچ وسوسے پاوندا اے تے جدوں انسان اللہ پاک دا ذکر کردا اے تے شیطان لکھ جاندا اے تے ہٹ جاندا اے۔